...తాంమేసురాణాంవచనాదిహ||౧౪|| సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వస్సోపాధ్యాయోవిముచ్యతామ్ | సరయ్వాశ్చో
త్తరేతీరేయజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్||౧౫ ||శాంతయశ్చాభివర్ధంతాంయథాకల్పంయథావిధి | శక్యఃప్రాప్తుమయం
యజ్ఞస్సర్వేణాపిమహీక్షితా||౧౬||నాపరాధోభవేత్కష్టోయద్యస్మిన్క్రతుసత్తమే|ఛిద్రం హి మృగయంతేత్ర విద్వాం
సోబ్రహ్మరాక్షసాః||౧౭||నిహతస్యచయజ్ఞస్యసద్యఃకర్తావినశ్యతి | తద్యథావిధిపూర్వంమేక్రతురేషసమాప్యతే||
౧౮ ||తథావిధానంక్రియతాంసమర్థాఃకరణేష్విహ | తథేతిచాబ్రువన్సర్వేమంత్రిణఃప్రత్యపూజయన్ ||౧౯|| పా
ర్థివేంద్రస్యతద్వాక్యంయథాజ్ఞప్తంనిశమ్యతే | తథాద్విజాస్తేధర్మజ్ఞావర్ధయంతోనృపోత్తమమ్ || ౨౦ || అనుజ్ఞా
తాస్తతస్సర్వేపునర్జగ్ముర్యథాగతమ్ | విసర్జయిత్వాతాన్విప్రాన్సచివానిదమబ్రవీత్ ||౨౧ ||ఋత్విగ్భిరుపది
ష్టోయంయథావత్క్రతురాప్యతామ్ |తావద్యూయంచభవథసమర్థాఃకరణేష్విహ ||౨౨ || ఇత్యుక్త్వానృపశార్దూల
స్సచివాన్సముపస్థితాన్ |విసర్జయిత్వాస్వంవేశ్మప్రవివేశమహాద్యుతిః || ౨౩ || తతస్సగత్వాతాఃపత్నీర్నరేంద్రో
హృదయప్రియాః|ఉవాచదీక్షాంవిశతయక్ష్యేహంసుతకారణాత్ ||౨౪||తాసాంతేనాతికాంతేనవచనేనసువర్చసామ్|
ముఖపద్మాన్యశోభంతపద్మానీవహిమాత్యయే ||౨౫ || ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-అష్టమస్సర్గః. ****************

ఏతచ్ఛ్రుత్వారహస్సూతోరాజానమిదమబ్రవీత్ |ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోయంపురావృత్తోమయాశ్రుతః||౧||సనత్కు
మారోభగవాన్పూర్వంకథితవాన్కథామ్| ఋషీణాంసన్నిధౌరాజంస్తవపుత్రాగమంప్రతి || ౨ || కాశ్యపస్యతుపు
త్రోస్తివిభండకఇతిశ్రుతః |ఋశ్యశృంగఇతిఖ్యాతస్తస్యపుత్రోభవిష్యతి ||౩ ||సవనేనిత్యసంవృద్ధోమునిర్వనచరస్స
దా|నాన్యంజానాతివిప్రేంద్రోనిత్యంపిత్రనువర్తనాత్ || ౪ || ద్వైవిధ్యంబ్రహ్మచర్యస్యభవిష్యతిమహాత్మనః| లోకేషు
ప్రథితంరాజన్విప్రైశ్చకథితంసదా ||౫ || తస్యైవంవర్తమానస్యకాలస్సమభివర్తత | అగ్నింశుశ్రూషమాణస్యపిత
రంచయశస్వినమ్ ||౬ || ఏతస్మిన్నేవకాలేతురోమపాదఃప్రతాపవాన్ |అంగేషుప్రథితోరాజాభవిష్యతిమహాబలః||౭|| త
స్యవ్యతిక్రమాద్రాజ్ఞోభవిష్యతిసుదారుణా|అనావృష్టిస్సుఘోరావైసర్వభూతభయావహా ||౮ || అనావృష్ట్యాంతువృ
త్తాయాంరాజాదుఃఖసమన్వితః | బ్రాహ్మణాన్ శ్రుతవృద్ధాంశ్చసమానీయప్రవక్ష్యతి || ౯ || భవంతశ్శ్రుతధర్మాణో
లోకచారిత్రవేదినః |సమాదిశంతునియమంప్రాయశ్చిత్తంయథాభవేత్ ||౧౦ || వక్ష్యంతితేమహీపాలంబ్రాహ్మణా
వేదపారగాః | విభండకసుతంరాజన్సర్వోపాయైరిహానయ ||౧౧ || ఆనీయచమహీపాలఋశ్యశృంగంపురస్కృతమ్ |
ప్రయచ్ఛకన్యాంశాంతాంవైవిధినాసుసమాహితః ||౧౨|| తేషాంతువచనంశ్రుత్వారాజాచింతాంప్రపత్స్యతే | కేనో
పాయేనవైశక్యఇహానేతుంసవీర్యవాన్ ||౧౩||తతోరాజావినిశ్చిత్యసహమంత్రిభిరాత్మవాన్ | పురోహితమమాత్యాం
శ్చతతఃప్రేష్యతిసత్కృతాన్ ||౧౪ ||తేతురాజ్ఞోవచశ్శ్రుత్వావ్యథితావినతాననాః | నగచ్ఛేమఋషేర్భీతాఅనునే
ష్యంతితంనృపమ్ ||౧౫ ||వక్ష్యంతిచింతయిత్వాతేతస్యోపాయాంశ్చతత్క్షమాన్ | ఆనేష్యామోవయంవిప్రంనచదోషోభ
విష్యతి ||౧౬ ||ఏవమంగాధిపేనైవగణికాభిరృషేస్సుతః |ఆనీతోవర్షయద్దేవశ్శాంతాచాస్మైప్రదీయతే ||౧౭ ||ఋశ్య
శృంగస్తుజామాతాపుత్రాంస్తవవిధాస్యతి | సనత్కుమారకథితమేతావద్వ్యాహృతంమయా ||౧౮ || అథహృష్టోదశర
థస్సుమంత్రంప్రత్యభాషత | యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతోపిస్తరేణత్వయోచ్యతామ్ ||౧౯ || ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- నవమ
స్సర్గః.*************సుమంత్రశ్చోదితోరాజ్ఞాప్రోవాచేదంవచస్తదా|యథర్శ్యశృంగస్త్వానీతోయేనోపాయేన
మంత్రిభిః ||౧ ||తన్మేనిగదతస్సర్వంవిస్తరేణశృణుష్వహ | రోమపాదమువాచేదంసహామాత్యఃపురోహితః ||౨|| ఉపా
యోనిరపాయోయమస్మాభిరభిచింతితః| ఋశ్యశృంగోవనచరస్తపస్స్వాధ్యాయనేరతః||౩||అనభిజ్ఞస్సనారీణాంవిష
యాణాంసుఖస్యచ|ఇంద్రియార్థైరభిమతైర్నరచిత్తప్రమాథిభిః|| ౪ || పురమానాయయిష్యామఃక్షిప్రంచాధ్యవసీయ
తామ్|గణికాస్తత్రగచ్ఛంతురూపవత్యస్స్వలంకృతాః||౫||ప్రలోభ్యవివిధోపాయైరానేష్యంతీహసత్కృతాః|శ్రుత్వా
తిరాజాచప్రత్యువాచపురోహితమ్ ||౬ ||పురోహితోమంత్రిణశ్చతథాచక్రుశ్చతేతదా | వారముఖ్యాశ్చతచ్ఛ్రుత్వా
వనంప్రవివిశుర్మహత్ ||౭ ||ఆశ్రమస్యావిదూరేస్మిన్యత్నంకుర్వంతిదర్శనే | ఋషిపుత్రస్యధీరస్యనిత్యాశ్రమా

శ్రమవాసినః ॥౮॥ పితుస్సనిత్యసంతుష్టో నాతిచక్రామ చాశ్రమాత్ । న తేన జన్మప్రభృతి దృష్టపూర్వ[illegible]నా ॥౯॥
స్త్రీ వా పుమాన్వా యచ్చా[illegible]ర్వం నగరరాష్ట్రజమ్ । తతః కదాచిత్తం దేశమాజగాముయదృచ్ఛయా ॥౧౦॥ [illegible]
[illegible]స్తత్ర తా[illegible]రాంగనాః । తాశ్చిత్రవేషాః ప్రమదా గాయంత్యో మధురస్వరాః ॥౧౧॥ ఋషిపుత్రముపా
గమ్య సర్వా వచనమబ్రువన్ । కస్త్వం కిం వర్తసే బ్రహ్మన్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామహే వయమ్ ॥౧౨॥ ఏకస్త్వం విజనే ఘో
రే వనే చరసి శంస నః । అదృష్టరూపాస్తాస్తేన కామ్యరూపా వనే స్త్రియః ॥౧౩॥ హార్దాత్తస్య మతిర్జాతా వ్యాఖ్యాతుం
పితరం స్వకమ్ । పితా విభండకోఽస్మాకం తస్యాహం సుత ఔరసః ॥౧౪॥ ఋశ్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతం నామ కర్మ చ మే భువి । ఇహా
శ్రమపదోఽస్మాకం సమీపే శుభదర్శనాః ॥౧౫॥ కరిష్యే వోఽత్ర పూజాం వై సర్వేషాం విధిపూర్వకమ్ ॥ ఋషిపుత్రవచ
శ్శ్రుత్వా సర్వాసాం మతిరాస వై ॥౧౬॥ తదాశ్రమపదం ద్రష్టుం జగ్ముస్సర్వాశ్చ తేన తాః । ఆగతానాం తతః పూజామృ
షిపుత్రశ్చకార హ ॥౧౭॥ ఇదమర్ఘ్యమిదం పాద్యమిదం మూలఫలం చ నః । ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం సర్వా ఏవ సము
త్సుకాః ॥౧౮॥ ఋషేర్భీతాశ్చ శీఘ్రం తా గమనాయ మతిం దధుః । అస్మాకమపి ముఖ్యాని ఫలానీమాని వై ద్విజ ॥౧౯॥ గృ
హాణ ప్రతి భద్రం తే భక్షయస్వ చ మా చిరమ్ । తతస్తాస్తం సమాలింగ్య సర్వా హర్షసమన్వితాః ॥౨౦॥ మోదకాన్ప్రద
దుస్తస్మై భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్బహూన్ । తాని చాస్వాద్య తేజస్వీ ఫలానీతి స్మ మన్యతే ॥౨౧॥ అనాస్వాదితపూర్వాణి వనే
నిత్యనివాసినా । ఆపృచ్ఛ్య చ తదా విప్రం వ్రతచర్యాం నివేద్య చ ॥౨౨॥ గచ్ఛంతి స్మాపదేశాత్తా భీతాస్తస్య పితుః స్త్రియః ।
గతాసు తాసు సర్వాసు కాశ్యపస్యాత్మజో ద్విజః ॥౨౩॥ అస్వస్థహృదయశ్చాసీద్దుఃఖాత్స్మ పరివర్తతే । తతోఽపరేద్యుస్తం
దేశమాజగామ స వీర్యవాన్ ॥౨౪॥ మనోజ్ఞా యత్ర తా దృష్టా వారముఖ్యాస్స్వలంకృతాః । దృష్ట్వైవ తాస్తదా విప్రమా
యాంతం హృష్టమానసాః ॥౨౫॥ ఉపసృత్య తతస్సర్వాస్తాస్తమూచురిదం వచః । ఏహ్యాశ్రమపదం సౌమ్య హ్యస్మాకమితి
చాబ్రువన్ ॥౨౬॥ తత్రాప్యేష విధిశ్శ్రీమాన్విశేషేణ భవిష్యతి । శ్రుత్వా తు వచనం తాసాం సర్వాసాం హృదయంగమమ్ ॥
౨౭ ॥ గమనాయ మతిం చక్రే తం చ నిన్యుస్తదా స్త్రియః । తత్ర చానీయమానే తు విప్రే తస్మిన్మహాత్మని ॥౨౮॥ వవర్ష స
హసా దేవో జగత్ప్రహ్లాదయంస్తదా । వర్షేణైవాగతం విప్రం విషయం స్వం నరాధిపః ॥౨౯॥ ప్రత్యుద్గమ్య మునిం ప్రహ్వ
శ్శిరసా చ మహీం గతః । అర్ఘ్యం చ ప్రదదౌ తస్మై న్యాయతస్సుసమాహితః ॥౩౦॥ వవ్రే ప్రసాదం విప్రేంద్రాన్మా విప్రం మ
న్యురావిశేత్ । అంతఃపురం ప్రవేశ్యాస్మై కన్యాం దత్త్వా యథావిధి ॥౩౧॥ శాంతాం శాంతేన మనసా రాజా హర్షమవాప సః ।
ఏవం స న్యవసత్తత్ర సర్వకామైస్సుపూజితః ॥౩౨॥ ఋశ్యశృంగో మహాతేజాశ్శాంతయా సహ భార్యయా ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీ
మద్బాలకాండే దశమస్సర్గః ॥ **

భూయ ఏవ హి రాజేంద్ర శృణు మే వచనం హితమ్ । యథా స దేవప్రవరః కథాయామేవమబ్రవీత్ ॥౧॥ ఇక్ష్వాకూణాం
కులే జాతో భవిష్యతి సుధార్మికః । నామ్నా దశరథో నామ శ్రీమాన్సత్యప్రతిశ్రవాః ॥౨॥ అంగరాజేన సఖ్యం చ తస్య రా
జ్ఞో భవిష్యతి । కన్యా చాస్య మహాభాగా శాంతా నామ భవిష్యతి ॥౩॥ పుత్రస్త్వంగాధిరాజస్య రోమపాద ఇతి శ్రుతః । తం స
రాజా దశరథో గమిష్యతి మహాయశాః ॥౪॥ అనపత్యోఽస్మి ధర్మాత్మన్ శాంతాభర్తా మమ క్రతుమ్ । ఆహరేచ్ఛ త్వయాఽఽజ్ఞప్త
స్సంతానార్థం కులస్య చ ॥౫॥ శ్రుత్వా రాజ్ఞోఽథ తద్వాక్యం మనసా స విచింత్య చ । ప్రదాస్యతే పుత్రవంతం శాంతాభర్తా
రమాత్మవాన్ ॥౬॥ ప్రతిగృహ్య చ తం విప్రం స రాజా విగతజ్వరః । ఆహరిష్యతి తం యజ్ఞం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥౭॥ త
తు రాజా దశరథో యశస్కామః కృతాంజలిః । ఋశ్యశృంగం ద్విజశ్రేష్ఠం వరయిష్యతి ధర్మవిత్ ॥౮॥ యజ్ఞార్థం ప్రసవార్థం
చ స్వర్గార్థం చ నరేశ్వరః । లభతే చ స తం కామం ద్విజముఖ్యాద్విశాంపతిః ॥౯॥ పుత్రాశ్చాస్య భవిష్యంతి చత్వా[illegible]
మితవిక్రమాః । వంశప్రతిష్ఠానకరాస్సర్వలోకేషు విశ్రుతాః ॥౧౦॥ ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవాన్కథామ్ । స
త్కుమారో భగవాన్పురా దేవయుగే ప్రభుః ॥౧౧॥ స త్వం పురుషశార్దూల తమానయ సుసత్కృతమ్ । స్వయమేవ మహా
రాజ గత్వా సబలవాహనః ॥౧౨॥ అనుమాన్య వసిష్ఠం చ సూతవాక్యం నిశమ్య చ । వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతో రాజా సంపూ[illegible]
మానసః ॥౧౩॥ సాంతఃపురస్సహామాత్యః ప్రయయౌ యత్ర స ద్విజః । వనాని సరితశ్చైవ వ్యతిక్రమ్య శనైశ్శనైః ॥౧౪

ఖిచక్రామతం దేశం యత్ర వై మునిపుంగవః । ఆసాద్య తం ద్విజశ్రేష్ఠం రోమపాదసమీపగమ్ ॥౧౫॥ ఋషిపుత్రం దదర్శా
దౌ దీప్యమానమివానలమ్ । తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః ॥౧౬॥ సఖిత్వాత్తస్య వై రాజ్ఞః ప్రహృష్టే
నాంతరాత్మనా । రోమపాదేన చాఖ్యాతమృషిపుత్రాయ ధీమతే ॥౧౭॥ సఖ్యం సంబంధకం చైవ తదా తం ప్రత్యపూజయ
త్ । ఏవం సుసత్కృతస్తేన సహోషిత్వా నరర్షభః ॥౧౮॥ సప్తాష్టదివసాన్ రాజా రాజానమిదమబ్రవీత్ । శాంతా త
వ సుతా రాజన్ సహ భర్త్రా విశాంపతే ॥౧౯॥ మదీయనగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతమ్ । తథేతి రాజా సంశ్రుత్య
గమనం తస్య ధీమతః ॥౨౦॥ ఉవాచ వచనం విప్రం గచ్ఛ త్వం సహ భార్యయా । ఋషిపుత్రః ప్రతిశ్రుత్య తథేత్యాహ నృపం
తదా ॥౨౧॥ స నృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌ సహ భార్యయా । తావన్యోన్యాంజలిం కృత్వా స్నేహాత్సంశ్లిష్య చోర
సా ॥౨౨॥ ననందతుర్దశరథో రోమపాదశ్చ వీర్యవాన్ । తతస్సుహృదమాపృచ్ఛ్య ప్రస్థితో రఘునందనః ॥౨౩॥ పౌరేభ్యః
ప్రేషయామాస దూతాన్వై శీఘ్రగామినః । క్రియతాం నగరం సర్వం క్షిప్రమేవ స్వలంకృతమ్ ॥౨౪॥ ధూపితం సిక్తసం
మృష్టం పతాకాభిరలంకృతమ్ । తతః ప్రహృష్టాః పౌరాస్తే శ్రుత్వా రాజానమాగతమ్ ॥౨౫॥ తథా ప్రచక్రుస్తత్సర్వం రాజ్ఞా
యత్ప్రేషితం తదా । తతస్స్వలంకృతం రాజా నగరం ప్రవివేశ హ ॥౨౬॥ శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః పురస్కృత్య ద్విజర్షభమ్
తతః ప్రముదితాస్సర్వే దృష్ట్వా తం నాగరా ద్విజమ్ ॥౨౭॥ ప్రవేశ్యమానం సత్కృత్య నరేంద్రేణేంద్రకర్మణా । అంతఃపు
రం ప్రవేశ్యైనం పూజాం కృత్వా చ శాస్త్రతః ॥౨౮॥ కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనే తస్యోపవాహనాత్ । అంతఃపురస్త్రి
యస్సర్వాశ్శాంతాం దృష్ట్వా తథాగతామ్ ॥౨౯॥ సహ భర్త్రా విశాలాక్షీం ప్రీత్యానందముపాగమన్ । పూజ్యమానా చ తా
భిస్సా రాజ్ఞా చైవ విశేషతః ॥౩౦॥ ఉవాస తత్ర సుఖితా కంచిత్కాలం సహ ద్విజా ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకాదశస్సర్గః
తతః కాలే బహుతిథే కస్మింశ్చిత్సుమనోహరే । వసంతే సమనుప్రాప్తే రాజ్ఞో యష్టుం మనోఽభవత్ ॥౧॥ తతః ప్రసాద్య శిర
సా తం విప్రం దేవవర్ణినమ్ । యజ్ఞాయ వరయామాస సంతానార్థం కులస్య వై ॥౨॥ తథేతి చ స రాజానమువాచ చ సుస
త్కృతః । సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ ॥౩॥ తతో రాజాబ్రవీద్వాక్యం సుమంత్రం మంత్రిసత్త
మమ్ । సుమంత్రావాహయ క్షిప్రమృత్విజో బ్రహ్మవాదినః ॥౪॥ సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపమ్ । పురో
హితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥౫॥ తతస్సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః । సమానయత్స తాన్వి
ప్రాన్సమస్తాన్వేదపారగాన్ ॥౬॥ తాన్పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా । ధర్మార్థసహితం యుక్తం శ్ల
క్ష్ణం వచనమబ్రవీత్ ॥౭॥ మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖమ్ । తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామీతి మతి
ర్మమ ॥౮॥ తదహం యష్టుమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । ఋషిపుత్రప్రభావేన కామాన్ప్రాప్స్యామి చాప్యహమ్ ॥౯॥
తతస్సాధ్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ । వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్చ్యుతమ్ ॥౧౦॥ ఋ
శ్యశృంగపురోగాశ్చ ప్రత్యూచుర్నృపతిం తదా । సంభారాస్సంభ్రియంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ ॥౧౧॥ సర్వథా
ప్రాప్స్యసే పుత్రాంశ్చతురోఽమితవిక్రమాన్ । యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిరియం పుత్రార్థమాగతా ॥౧౨॥ తతః ప్రీతోఽభవ
ద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితం । అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షేణేదం శుభాక్షరమ్ ॥౧౩॥ సంభారాస్సంభ్రి
యంతాం మే గురూణాం వచనాదిహ । సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వస్సోపాధ్యాయో విముచ్యతామ్ ॥౧౪॥ సరయ్వాశ్చోత్తరే తీ
రే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్ । శాంతయశ్చ ప్రవర్తంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥౧౫॥ శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞస్స
ర్వేణాపి మహీక్షితా । నాపరాధో భవేత్కష్టో యద్యస్మిన్క్రతుసత్తమే ॥౧౬॥ ఛిద్రం హి మృగయంతే త్ర విద్వాంసో బ్ర
హ్మరాక్షసాః । నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥౧౭॥ తద్యథావిధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే । తథా వి
ధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ ॥౧౮॥ తథేతి చ తతస్సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్ । పార్థివేంద్రస్య తద్వా
క్యం యథాజ్ఞప్తమకుర్వత ॥౧౯॥ తతో ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞమస్తువన్పార్థివర్షభమ్ । అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వే పునర్జగ్ముర్య
థాగతమ్ ॥౨౦॥ గతానాం తు ద్విజాతీనాం మంత్రిణస్తాన్నరాధిపః । విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః ॥౨౧॥
ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ద్వాదశస్సర్గః - **
పునః ప్రాప్తే వసంతే తు పూర్ణస్సంవత్సరోఽభవత్ । ప్రసవార్థం గతో యష్టుం హయమేధేన వీర్యవాన్ ॥౧॥ అభి

వాద్యవసిష్ఠంచ న్యాయతశ్చప్రతిపూజ్యచ । అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం ప్రసవార్థం ద్విజోత్తమమ్॥ ౨ ॥యజ్ఞో మే క్రియ
తాం బ్రహ్మన్ యథోక్తం మునిపుంగవ।యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞాంగేషు విధీయతామ్॥ ౩ ॥భవాన్ స్నిగ్ధస్సుహృన్మ
హ్యం గురుశ్చ పరమో భవాన్ ।వోఢవ్యో భవతా చైవ భారో యజ్ఞస్య చోద్యతః॥౪॥తథేతి చ స రాజానమబ్రవీద్ద్విజసత్త
మః॥కరిష్యే సర్వమేవైతద్భవతా యత్సమర్థితమ్॥౫॥తతో బ్రవీద్ద్విజాన్ వృద్ధాన్ యజ్ఞకర్మసు నిష్ఠితాన్ । స్థాపత్యే నిష్ఠి
తాంశ్చైవ వృద్ధాన్ పరమధార్మికాన్॥౬॥కర్మాంతికాన్ శిల్పకరాన్ వర్ధకీన్ ఖనకానపి ।గణకాన్ శిల్పినశ్చైవ తథైవ నట
నర్తకాన్॥౭॥తథా శుచీన్ శాస్త్రవిదః పురుషాన్ సుబహుశ్రుతాన్ ।యజ్ఞకర్మ సమీహంతాం భవంతో రాజశాసనాత్ ॥౮॥ఇ
ష్టకా బహుసాహస్రాః శీఘ్రమానీయతామితి।ఔపకార్యాః క్రియంతాం చ రాజ్ఞాం బహుగుణాన్వితాః॥౯॥బ్రాహ్మణా
వసథాశ్చైవ కర్తవ్యాశ్శతశశ్శుభాః।భక్ష్యాన్నపానైర్బహుభిస్సముపేతాస్సునిష్ఠితాః॥౧౦॥తథా పౌరజనస్యాపి కర్త
వ్యా బహువిస్తరాః।ఆవాసా బహుభక్ష్యా వై సర్వకామైరుపస్థితాః॥౧౧॥తథా జానపదస్యాపి జనస్య బహుశోభనమ్।దాత
వ్యమన్నం విధివత్సత్కృత్య న తు లీలయా॥ ౧౨ ॥సర్వవర్ణా యథా పూజాం ప్రాప్నువంతి సుసత్కృతాః । న చావజ్ఞా ప్ర
యోక్తవ్యా కామక్రోధవశాదపి॥౧౩ ॥యజ్ఞకర్మసు యే వ్యగ్రాః పురుషాశ్శిల్పినస్తథా । తేషామపి విశేషేణ పూజా కా
ర్యా యథాక్రమమ్॥౧౪॥తే చ స్యుస్సంభృతాస్సర్వే వసుభిర్భోజనేన చ।యథా సర్వం సువిహితం న కించిత్పరిహీయతే॥౧౫॥
యథా భవంతః కుర్వంతు ప్రీతిస్నిగ్ధేన చేతసా।తతస్సర్వే సమాగమ్య వసిష్ఠమిదమబ్రువన్॥ ౧౬ ॥యథోక్తం యత్సువిహి
తం న కించిత్పరిహీయతే । యథోక్తం తత్కరిష్యామో న కించిత్పరిహాస్యతే॥ ౧౭ ॥తతస్సుమంత్రమానీయ వసిష్ఠో వాక్యమ
బ్రవీత్ ।నిమంత్రయస్వ నృపతీన్ పృథివ్యాం యే చ ధార్మికాః॥ ౧౮॥ బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చై
వ సహస్రశః।సమానయస్వ సత్కృత్య సర్వదేశేషు మానవాన్॥౧౯॥మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం సత్యవిక్రమమ్। నిష్ఠి
తం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితమ్॥౨౦॥తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ సుసత్కృతమ్ । పూర్వసంబంధినం జ్ఞా
త్వా తతః పూర్వం బ్రవీమి తే॥౨౧॥తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినమ్।వయస్యం రాజసింహస్య స్వయమేవాన
యస్వ హ॥౨౨॥తథా కేకయరాజానం వృద్ధం పరమధార్మికమ్।శ్వశురం రాజసింహస్య సపుత్రం త్వమిహానయ॥ ౨౩॥ అం
గేశ్వరం మహాభాగం రోమపాదం సుసత్కృతమ్।వయస్యం రాజసింహస్య సమానయ యశస్వినమ్॥౨౪॥ ప్రాచీనాన్ సిం
ధుసౌవీరాన్ సౌరాష్ట్రేయాంశ్చ పార్థివాన్। దాక్షిణాత్యాన్నరేంద్రాంశ్చ సమస్తానానయస్వ హ॥౨౫॥సంతి స్నిగ్ధా
శ్చ యే చాన్యే రాజానః పృథివీతలే।తానానయ తథా క్షిప్రం సానుగాన్ సహబాంధవాన్॥౨౬॥ వసిష్ఠవాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా
సుమంత్రస్త్వరితస్తదా । వ్యాదిశత్పురుషాంస్తత్ర రాజ్ఞామానయనే శుభాన్॥౨౭॥ స్వయమేవ హి ధర్మాత్మా ప్రయ
యౌ మునిశాసనాత్ ।సుమంత్రస్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షితః॥౨౮॥ తే చ కర్మాంతికాస్సర్వే వసిష్ఠాయ చ
ధీమతే।సర్వం నివేదయంతి స్మ యజ్ఞియముపకల్పితమ్॥౨౯॥తతః ప్రీతో ద్విజశ్రేష్ఠస్తాన్ సర్వానిదమబ్రవీత్ ।అవజ్ఞయా న
దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాపి వా॥౩౦॥అవజ్ఞయా కృతం హన్యాద్దాతారం నాత్ర సంశయః।తతః కైశ్చిదహోరాత్రైరుప
యాతా మహీక్షితః॥౩౧ ॥బహూని రత్నాన్యాదాయ రాజ్ఞో దశరథస్య వై।తతో వసిష్ఠస్సుప్రీతో రాజానమిదమబ్రవీత్॥
౩౨ ॥ఉపయాతా నరవ్యాఘ్ర రాజానస్తవ శాసనాత్ । మయాపి సత్కృతాస్సర్వే యథార్హం రాజసత్తమ॥౩౩॥
యజ్ఞియం చ కృతం రాజన్ పురుషైస్సుసమాహితైః । నిర్యాతు చ భవాన్ యష్టుం యజ్ఞాయతనమంతికాత్ ॥౩౪॥సర్వకా
మైరుపహృతైరుపేతం వై సమంతతః। ద్రష్టుమర్హసి రాజేంద్ర మనసేవ వినిర్మితమ్॥౩౫॥తదా వసిష్ఠవచనాదృశ్యశృం
గస్య చోభయోః । శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతిః॥ ౩౬ ॥తతో వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వ ఏవ ద్విజోత్తమాః । ఋశ్య
శృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభంస్తదా ॥ ౩౭ ॥ యజ్ఞవాటగతాస్సర్వే యథాశాస్త్రం యథావిధి ॥ ౩౮ ॥
శ్రీమద్బాలకాండే - త్రయోదశస్సర్గః - **

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ ప్రాప్తే తురంగమే।సరయ్వాశ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోభ్యవర్తత॥ ౧॥ ఋశ్యశృం
గం పురస్కృత్య కర్మ చక్రుర్ద్విజర్షభాః। అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోస్య సుమహాత్మనః॥ ౨ ॥ కర్మ కుర్వంతి విధివద్యా
జకా వేదపారగాః। యథావిధి యథా న్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః॥౩॥ ప్రవర్గ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోప

ద్విజాః। చక్రుశ్చవిధివత్సర్వమధికంకర్మశాస్త్రతః॥ ౪॥ అభిపూజ్యతతోహృష్టాస్సర్వేచక్రుర్యథావిధి। ప్రాతస్సవన
పూర్వాణికర్మాణిమునిపుంగవాః॥ ౫॥ ఐంద్రశ్చవిధివద్దత్తో రాజాచాభిష్టుతోనఘః। మాధ్యందినంచసవనంప్రావర్త
తయథాక్రమమ్॥ ౬॥ తృతీయసవనంచైవరాజ్ఞోస్యసుమహాత్మనః। చక్రుస్తేశాస్త్రతోదృష్ట్వాతథాబ్రాహ్మణపుంగవాః
॥ ౭॥ నచాహుతమభూత్తత్రస్ఖలితంవాపికించన। దృశ్యతేబ్రహ్మవత్సర్వంక్షేమయుక్తంహిచక్రిరే॥ ౮ ॥ నతేష్వహస్సు
శ్రాంతోవాక్షుధితోవాపిదృశ్యతే। నావిద్వాన్బ్రాహ్మణస్తత్రనాశతానుచరస్తథా॥౯॥ బ్రాహ్మణాభుంజతేనిత్యం
నాథవంతశ్చభుంజతే। తాపసాభుంజతేచాపిశ్రమణాభుంజతేతథా॥౧౦॥ వృద్ధాశ్చవ్యాధితాశ్చైవస్త్రియోబాలాస్త
థైవచ। అనిశంభుంజమానానాంనతృప్తిరుపలభ్యతే॥౧౧॥ దీయతాందీయతామన్నంవాసాంసివివిధానిచ। ఇతిసంచోది
తాస్తత్రతథాచక్రురనేకశః॥౧౨॥ అన్నకూటాశ్చబహవోదృశ్యంతేపర్వతోపమాః। దివసేదివసేతత్రసిద్ధస్యవిధివత్త
దా॥౧౩॥ నానాదేశాదనుప్రాప్తాఃపురుషాస్త్రీగణాస్తథా। అన్నపానైస్సువిహితాస్తస్మిన్యజ్ఞేమహాత్మనః॥౧౪॥ అన్నం
హివిధివత్స్వాదుప్రశంసంతిద్విజర్షభాః। అహోతృప్తాస్స్మభద్రంతఇతిశుశ్రావరాఘవః॥౧౫॥ స్వలంకృతాశ్చపు
రుషాబ్రాహ్మణాన్పర్యవేషయన్। ఉపాసతేచతానన్యేసుమృష్టమణికుండలాః॥౧౬॥ కర్మాంతరేతదావిప్రాహేతు
వాదాన్బహూనపి। ప్రాహుస్సువాగ్మినోధీరాఃపరస్పరజిగీషయా॥౧౭॥ దివసేదివసేతత్రసంస్తరేకుశలాద్విజాః। సర్వ
కర్మాణిచక్రుస్తేయథాశాస్త్రంప్రచోదితాః॥౧౮॥ నాషడంగవిదత్రాసీన్నావ్రతోనాబహుశ్రుతః। సదస్యస్తస్య
వైరాజ్ఞోనావాదకుశలోద్విజః॥ ౧౯॥ ప్రాప్తేయూపోచ్ఛ్రయేతస్మిన్షడ్బైల్వాఃఖాదిరాస్తథా। తావంతోబిల్వస
హితాఃపర్ణినశ్చతథాపరే॥ ౨౦ ॥ శ్లేష్మాతకమయోదిష్టోదేవదారుమయస్తథా। ద్వావేవతత్రవిహితౌబాహువ్యస్తప
రిగ్రహౌ॥౨౧॥ కారితాస్సర్వఏవైతేశాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదైః। శోభార్థంతస్యయజ్ఞస్యకాంచనాలంకృతాభవన్॥౨౨॥
ఏకవింశతియూపాస్తేఏకవింశత్యరత్నయః। వాసోభిరేకవింశద్భిరేకైకంసమలంకృతాః॥౨౩॥ విన్యస్తావిధివత్సర్వేశిల్పిభి
స్సుకృతాదృఢాః। అష్టాశ్రయస్సర్వఏవశ్లక్ష్ణరూపసమన్వితాః॥౨౪॥ ఆచ్ఛాదితాస్తేవాసోభిఃపుష్పైర్గంధైశ్చభూషి
తాః। సప్తర్షయోదీప్తిమంతోవిరాజంతేయథాదివి॥౨౫॥ ఇష్టకాశ్చయథాన్యాయంకారితాశ్చప్రమాణతః। చితోగ్ని
ర్బ్రాహ్మణైస్తత్రకుశలైశ్శుల్బకర్మణి॥౨౬॥ సచిత్యోరాజసింహస్యసంచితఃకుశలైర్ద్విజైః। గరుడోరుక్మపక్షోవై
త్రిగుణోష్టాదశాత్మకః॥౨౭॥ నియుక్తాస్తత్రపశవస్తత్తదుద్దిశ్యదైవతమ్। ఉరగాఃపక్షిణశ్చైవయథాశాస్త్రంప్రచోది
తాః॥౨౮॥ శామిత్రేతుహయస్తత్రతథాజలచరాశ్చయే। ఋషిభిస్సర్వమేవైతన్నియుక్తంశాస్త్రతస్తదా॥౨౯॥ పశూ
నాంత్రిశతంతత్రయూపేషునియతంతదా। అశ్వరత్నోత్తమంతస్యరాజ్ఞోదశరథస్యచ॥ ౩౦ ॥ కౌసల్యాతంహయంత
త్రపరిచర్యసమంతతః। కృపాణైర్విశశాసైనంత్రిభిఃపరమయాముదా॥౩౧॥ పతత్రిణాతదాసార్ధంసుస్థితేనచచేత
సా। అవసద్రజనీమేకాంకౌసల్యాధర్మకామ్యయా॥౩౨॥ హోతాధ్వర్యుస్తథోద్గాతాహయేనసమయోజయన్। మ
హిష్యాపరివృక్త్యాచవావాతాంచతథాపరామ్॥ ౩౩ ॥ పతత్రిణస్తస్యవపాముద్ధృత్యనియతేంద్రియః। ఋత్విక్పరమ
సంపన్నశ్శ్రపయామాసశాస్త్రతః॥౩౪॥ ధూమగంధంవపాయాస్తుజిఘ్రతిస్మనరాధిపః। యథాకాలంయథాన్యాయం
నిర్ణుదన్పాపమాత్మనః॥ ౩౫ ॥ హయస్యతస్యచాంగానితానిసర్వాణిబ్రాహ్మణాః। అగ్నౌప్రాస్యంతివిధివత్సమం
త్రాష్షోడశర్త్విజః॥౩౬॥ ప్లక్షశాఖాసుయజ్ఞానామన్యేషాంక్రియతేహవిః। అశ్వమేధస్యచైకస్యవైతసోభాగఇష్యతే॥
౩౭॥ త్ర్యహోశ్వమేధస్సంఖ్యాతఃకల్పసూత్రేణబ్రాహ్మణైః। చతుష్టోమమహస్తస్యప్రథమంపరికల్పితమ్॥౩౮॥ ఉ
క్థ్యంద్వితీయంసంఖ్యాతమతిరాత్రంతథోత్తరమ్। కారితాస్తత్రబహవోవిహితాశ్శాస్త్రదర్శనాత్॥౩౯॥ జ్యోతి
ష్టోమాయుషీచైవమతిరాత్రౌచనిర్మితౌ। అభిజిద్విశ్వజిచ్చైవమప్తోర్యామోమహాక్రతుః॥౪౦॥ ప్రాచీంహోత్రే
దదౌరాజాదిశంస్వకులవర్ధనః। అధ్వర్యవేప్రతీచీంతుబ్రహ్మణేదక్షిణాందిశమ్॥౪౧॥ ఉద్గాత్రేచతథోదీచీందక్షిణైషావి
నిర్మితా। అశ్వమేధేమహాయజ్ఞేస్వయంభువిహితేపురా॥౪౨॥ క్రతుంసమాప్యతుతదాన్యాయతఃపురుషర్షభః। ఋత్విగ్
భ్యోహిదదౌరాజాధరాంతాంక్రతువర్ధనః॥౪౩॥ ఋత్విజస్త్వబ్రువన్సర్వేరాజానంగతకల్మషమ్। భవానేవమహీం
కృత్స్నామేకోరక్షితుమర్హసి॥౪౪॥ నభూమ్యాకార్యమస్మాకంనహిశక్తాస్స్మపాలనే। రతాస్స్వాధ్యాయకరణేవయం

నిత్యంహిభూమిప॥౪౫॥నిష్క్రియంకించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతుభవానితి। మణిరత్నంసువర్ణంవాగావోయద్వా సముద్య
తమ్॥౪౬॥తత్ప్రయచ్ఛనరశ్రేష్ఠధరణ్యానప్రయోజనమ్।ఏవముక్తోనరపతిర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః॥౪౭॥గవాంశ
తసహస్రాణిదశతేభ్యోదదౌనృపః।దశకోటీస్సువర్ణస్యరజతస్యచతుర్గుణమ్॥౪౮॥ఋత్విజశ్చతతస్సర్వే ప్రదదు
స్సహితావసు।ఋశ్యశృంగాయమునయేవసిష్ఠాయచధీమతే॥౪౯॥తతస్తేన్యాయతఃకృత్వా ప్రవిభాగంద్విజోత్తమాః
సుప్రీతమనసస్సర్వే ప్రత్యూచుర్ముదితాభృశం॥౫౦॥తతఃప్రసర్పకేభ్యస్తుహిరణ్యంసుసమాహితః। జాంబూనదం
కోటిసంఖ్యంబ్రాహ్మణేభ్యోదదౌతదా॥౫౧॥దరిద్రాయద్విజాయాథహస్తాభరణముత్తమమ్।కస్మైచిద్యాచమానాయ
దదౌరాఘవనందనః॥౫౨॥తతఃప్రీతేషునృపతిర్ద్విజేషుద్విజవత్సలః। ప్రణామమకరోత్తేషాంహర్షపర్యాకులేక్షణః॥
౫౩॥తస్యాశిషోథవివిధాబ్రాహ్మణైస్సముదీరితాః।ఉదారస్యనృవీరస్యధరణ్యాంప్రణతస్యచ॥౫౪॥తతఃప్రీతమనారా
జాప్రాప్యయజ్ఞమనుత్తమం।పాపాపహంస్వర్నయనందుస్తరంపార్థివర్షభైః॥౫౫॥తతోబ్రవీదృశ్యశృంగంరాజా
దశరథస్తదా।కులస్యవర్ధనంతంతుకర్తుమర్హసిసువ్రత॥౫౬॥తథేతిచసరాజానమువాచద్విజసత్తమః।భవిష్యం
తిసుతారాజంశ్చత్వారస్తేకులోద్వహాః॥౫౭॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - చతుర్దశస్సర్గః.****************

మేధావీతుతతోధ్యాత్వా సకించిదిదముత్తరం। లబ్ధసంజ్ఞస్తతస్తంతు వేదజ్ఞోనృపమబ్రవీత్॥౧॥ఇష్టింతేహంక
రిష్యామిపుత్రీయాంపుత్రకారణాత్ । అథర్వశిరసిప్రోక్తైర్మంత్రైస్సిద్ధాంవిధానతః॥౨॥ తతఃప్రాక్రమదిష్టింతాంపు
త్రీయాంపుత్రకారణాత్।జుహావాగ్నౌచతేజస్వీమంత్రదృష్టేనకర్మణా॥౩॥తతోదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్ష
యః। భాగప్రతిగ్రహార్థంవై సమవేతాయథావిధి॥౪॥తాస్సమేత్యయథాన్యాయంతస్మిన్సదసిదేవతాః। అబ్రువన్
లోకకర్తారంబ్రహ్మాణంవచనంమహత్॥౫॥భగవన్త్వత్ప్రసాదేనరావణోనామరాక్షసః। సర్వాన్నోబాధతేవీ
ర్యాచ్ఛాసితుంతంనశక్నుమః॥౬॥త్వయాతస్మైవరోదత్తఃప్రీతేనభగవన్పురా।మానయంతశ్చతంనిత్యంసర్వంతస్యక్ష
మామహే॥౭॥ఉద్వేజయతిలోకాంస్త్రీనుచ్ఛ్రితాన్ద్వేష్టిదుర్మతిః। శక్రంత్రిదశరాజానంప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి॥౮॥
ఋషీన్యక్షాన్సగంధర్వానసురాన్బ్రాహ్మణాంస్తథా।అతిక్రామతిదుర్ధర్షోవరదానేనమోహితః॥౯॥ నైనం
సూర్యఃప్రతపతిపార్శ్వేవాతినమారుతః। చలోర్మిమాలీతందృష్ట్వాసముద్రోపినకంపతే॥౧౦॥ తన్మహన్నోభయంత
స్మాద్రాక్షసాద్ఘోరదర్శనాత్ । వధార్థంతస్యభగవన్నుపాయంకర్తుమర్హసి॥౧౧॥ఏవముక్తస్సురైస్సర్వైశ్చింతయి
త్వాతతోబ్రవీత్।హంతాయంవిదితస్తస్యవధోపాయోదురాత్మనః॥౧౨॥తేనగంధర్వయక్షాణాందేవదానవరక్షసామ్
అవధ్యోస్మీతివాగుక్తాతథేత్యుక్తంచతన్మయా॥౧౩॥నాకీర్తయదవజ్ఞానాత్తద్రక్షోమానుషాంస్తదా। తస్మాత్సమాను
షాద్వధ్యోమృత్యుర్నాన్యోస్యవిద్యతే॥౧౪॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాప్రియంవాక్యంబ్రహ్మణాసముదాహృతమ్। దేవామహ
ర్షయస్సర్వేప్రహృష్టాస్తేభవంస్తదా॥౧౫॥ ఏతస్మిన్నంతరేవిష్ణురుపయాతోమహాద్యుతిః। శంఖచక్రగదాపాణిఃపీత
వాసాజగత్పతిః॥౧౬॥బ్రహ్మణాచసమాగమ్యతత్రతస్థౌసమాహితః।తమబ్రువన్సురాస్సర్వేసమభిష్టూయసన్నతాః॥
౧౭॥త్వాంనియోక్ష్యామహేవిష్ణోలోకానాంహితకామ్యయా।రాజ్ఞోదశరథస్యత్వమయోధ్యాధిపతేఃప్రభోః॥౧౮॥ ధ
ర్మజ్ఞస్యవదాన్యస్యమహర్షిసమతేజసః। తస్యభార్యాసుతిసృషుహ్రీశ్రీకీర్త్యుపమాసుచ॥౧౯॥ విష్ణోపుత్రత్వమా
గచ్ఛకృత్వాత్మానంచతుర్విధమ్।తత్రత్వంమానుషోభూత్వాప్రవృద్ధంలోకకంటకమ్॥ ౨౦॥ అవధ్యందైవతైర్విష్ణోసమ
రేజహిరావణమ్।సహిదేవాంశ్చగంధర్వాన్సిద్ధాంశ్చమునిసత్తమాన్॥ ౨౧ ॥ రాక్షసోరావణోమూర్ఖోవీర్యోత్సేకే
బాధతే। ఋషయశ్చతతస్తేనగంధర్వాప్సరసస్తథా॥౨౨॥క్రీడంతోనందనవనేరౌద్రేణకిలహింసితాః। వధార్థంవ
మాయాతాస్తస్యవైమునిభిస్సహ॥౨౩॥సిద్ధగంధర్వయక్షాశ్చతతస్త్వాంశరణంగతాః।త్వంగతిఃపరమాదేవసర్వేషాం
నఃపరంతప॥౨౪॥వధాయదేవశత్రూణాంనృణాంలోకేమనఃకురు।ఏవముక్తస్తుదేవేశోవిష్ణుస్త్రిదశపుంగవః॥౨౫॥పితామ
హపురోగాంస్తాన్సర్వలోకనమస్కృతః।అబ్రవీత్త్రిదశాన్సర్వాన్సమేతాన్ధర్మసంహితాన్॥౨౬॥భయంత్యజత
భద్రంవోహితార్థంయుధిరావణమ్।సపుత్రపౌత్రంసామాత్యంసమిత్రజ్ఞాతిబాంధవమ్॥౨౭॥హత్వాక్రూరందురా
త్మానందేవర్షీణాంభయావహమ్। దశవర్షసహస్రాణిదశవర్షశతానిచ॥౨౮॥ వత్స్యామిమానుషేలోకేపాల

స్పృథివీమిమామ్। ఏవందత్త్వావరం దేవో దేవానాం విష్ణురాత్మవాన్॥ ౨౯॥ మానుషే చింతయామాస జన్మభూమిమథా
త్మనః। తతః పద్మపలాశాక్షః కృత్వాత్మానం చతుర్విధమ్॥ ౩౦॥ పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపమ్। తతో దేవాస్స
గంధర్వాస్సరుద్రాస్సాప్సరోగణాః॥ ౩౧॥ స్తుతిభిర్దివ్యరూపాభిస్తుష్టువుర్మధుసూదనమ్॥ ౩౨॥ త్వముద్ధతం రావణముగ్ర
తేజసం ప్రవృద్ధదర్పం త్రిదశేశ్వరద్విషమ్। విరావణం సాధుతపస్వికంటకం తపస్వినాముద్ధర తం భయావహమ్॥ ౩౨॥ త
మేవ హత్వా సబలం సబాంధవం విరావణం రావణముగ్రపౌరుషమ్। స్వర్లోకమాగచ్ఛ గతజ్వరశ్చిరం సురేంద్రగుప్తం గ
తదోషకల్మషమ్॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచదశస్సర్గః। ************************************

తతో నారాయణో దేవో నియుక్తస్సురసత్తమైః। జానన్నపి సురానేవం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్॥ ౧॥ ఉపాయ కోవ
ధేతస్య రావణస్య దురాత్మనః। యమహం తం సమాస్థాయ నిహన్యామృషికంటకమ్॥ ౨॥ ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూ
చుర్విష్ణుమవ్యయమ్। మానుషీం తనుమాస్థాయ రావణం జహి సంయుగే॥ ౩॥ స హి తేపే తపస్తీవ్రం దీర్ఘకాలమరిందమ।
యేన తుష్టోऽభవద్బ్రహ్మా లోకకృల్లోకపూజితః॥ ౪॥ సంతుష్టః ప్రదదౌ తస్మై రాక్షసాయ వరం ప్రభుః। నానావిధేభ్యో భూతే
భ్యో భయం నాన్యత్ర మానుషాత్॥ ౫॥ అవజ్ఞాతాః పురా తేన వరదానే హి మానవాః। ఏవం పితామహాత్తస్మాద్వరం ప్రాప్య
స దర్పితః॥ ౬॥ ఉత్సాదయతి లోకాంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చాప్యపకర్షతి। తస్మాత్తస్య వధో దృష్టో మానుషేభ్యః పరంతప॥ ౭॥ ఇ
త్యేతద్వచనం శ్రుత్వా సురాణాం విష్ణురాత్మవాన్। పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపమ్॥ ౮॥ స కృత్వా నిశ్చయం
విష్ణురామంత్ర్య చ పితామహమ్। అంతర్ధానం గతో దేవైః పూజ్యమానో మహర్షిభిః॥ ౯॥ స చాస్య పుత్రో నృపతిస్త
స్మిన్కాలే మహాద్యుతిః। అయజత్పుత్రియామిష్టిం పుత్రేప్సురరిసూదనః॥ ౧౦॥ తతో వై యజమానస్య పావకాదతులప్ర
భమ్। ప్రాదుర్భూతం మహద్భూతం మహావీర్యం మహాబలమ్॥ ౧౧॥ కృష్ణం రక్తాంబరధరం రక్తాస్యం దుందుభిస్వనమ్। స్నిగ్ధ
హర్యక్షతనుజశ్మశ్రుప్రవరమూర్ధజమ్॥ ౧౨॥ శుభలక్షణసంపన్నం దివ్యాభరణభూషితమ్। శైలశృంగసముత్సేధం దృ
ప్తశార్దూలవిక్రమమ్॥ ౧౩॥ దివాకరసమాకారం దీప్తానలశిఖోపమమ్। తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛదామ్॥
౧౪॥ దివ్యపాయససంపూర్ణాం పాత్రీం పత్నీమివ ప్రియామ్। ప్రగృహ్య విపులాం దోర్భ్యాం స్వయం మాయామయీమి
వ॥ ౧౫॥ సమవేక్ష్యాబ్రవీద్వాక్యమిదం దశరథం నృపమ్। ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాభ్యాగతం నృప॥ ౧౬॥ తమద్భుత
తమం రాజా ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః। భగవన్ స్వాగతం తేऽస్తు కిమహం కరవాణి తే॥ ౧౭॥ అథో పునరిదం వాక్యం ప్రాజా
పత్యో నరోऽబ్రవీత్। రాజన్నర్చయతా దేవానద్య ప్రాప్తమిదం త్వయా॥ ౧౮॥ ఇదం తు నృపశార్దూల పాయసం దేవని
ర్మితమ్। ప్రజాకరం గృహాణ త్వం ధన్యమారోగ్యవర్ధనమ్॥ ౧౯॥ భార్యాణామనురూపాణామశ్నీతేతి ప్రయచ్ఛ వై। తాసు
త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ యదర్థం యజసే నృప॥ ౨౦॥ తథేతి నృపతిః ప్రీతశ్శిరసా ప్రతిగృహ్య తామ్। పాత్రీం దేవాన్న
సంపూర్ణాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీమ్॥ ౨౧॥ అభివాద్య చ తద్భూతమద్భుతం ప్రియదర్శనమ్। ముదా పరమయా యుక్త
శ్చకారాభిప్రదక్షిణమ్॥ ౨౨॥ తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసం దేవనిర్మితమ్। బభూవ పరమప్రీతః ప్రాప్య విత్తమివాధనః॥
౨౩॥ తతస్తదద్భుతప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరమ్। సంవర్తయిత్వా తత్కర్మ తత్రైవాంతరధీయత॥ ౨౪॥ హర్షర
శ్మిభిరుద్యోతం తస్యాంతఃపురమాబభౌ। శారదస్యాభిరామస్య చంద్రస్యేవ నభోంశుభిః॥ ౨౫॥ సోంతఃపురం ప్రవిశ్యైవ
కౌసల్యామిదమబ్రవీత్। పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్విదమాత్మనః॥ ౨౬॥ కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్ధం ద
దౌ తదా। అర్ధాదర్ధం దదౌ చాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః॥ ౨౭॥ కైకేయ్యై చావశిష్టార్ధం దదౌ పుత్రార్థకారణాత్।
ప్రదదౌ చావశిష్టార్ధం పాయసస్యామృతోపమమ్॥ ౨౮॥ అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః। ఏవం తాసాం దదౌ రా
జా భార్యాణాం పాయసం పృథక్॥ ౨౯॥ తాస్త్వేతత్పాయసం ప్రాప్య నరేంద్రస్యోత్తమస్త్రియః। సంమానం మేనిరే స
ర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః॥ ౩౦॥ తతస్తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియో మహీపతేరుత్తమపాయసం పృథక్। హుతా
శనాదిత్యసమానతేజసశ్చిరేణ గర్భాన్ ప్రతిపేదిరే తదా॥ ౩౧॥ తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తాః స్త్రియః ప్రరూఢగ
ర్భాః ప్రతిలబ్ధమానసః। బభూవ హృష్టస్త్రిదివే యథా హరిస్సురేంద్రసిద్ధర్షిగణాభిపూజితః॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్బా
లకాండే - షోడశస్సర్గః। ************************************

పుత్రత్వంతుగతేవిష్ణౌరాజ్ఞస్తస్యమహాత్మనః। ఉవాచదేవతాస్సర్వాస్స్వయంభూర్భగవానిదమ్॥ ౧॥ సత్య
సంధస్యవీరస్యసర్వేషాంనోహితైషిణః। విష్ణోస్సహాయాన్బలినస్సృజధ్వంకామరూపిణః॥ ౨॥ మాయావిదశ్చశూ
రాంశ్చవాయువేగసమాన్జవే। నయజ్ఞాన్బుద్ధిసంపన్నాన్విష్ణుతుల్యపరాక్రమాన్॥౩॥అసంహార్యానుపాయజ్ఞాన్
దివ్యసంహననాన్వితాన్। సర్వాస్త్రగుణసంపన్నానమృతప్రాశనానివ॥ ౪॥ అప్సరస్సుచముఖ్యాసుగంధర్వీణాంత
నూషుచ। యక్షపన్నగకన్యాసుఋక్షీవిద్యాధరీషుచ॥ ౫॥ కిన్నరీణాంచగాత్రేషువానరీణాంతనూషుచ। సృజధ్వంహరి
రూపేణపుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాన్॥ ౬॥ పూర్వమేవమయాసృష్టోజాంబవానృక్షపుంగవః। జృంభమాణస్యసహ
సామమవక్త్రాదజాయత॥ ౭॥ తేతథోక్తాభగవతాతత్ప్రతిశ్రుత్యశాసనమ్। జనయామాసురేవంతేపుత్రాన్వానరరూపి
ణః॥ ౮॥ ఋషయశ్చమహాత్మానస్సిద్ధవిద్యాధరోరగాః। చారణాశ్చసుతాన్వీరాన్ససృజుర్వనచారిణః॥ ౯॥ వానరేం
ద్రనరేంద్రాభమింద్రోవాలినమూర్జితమ్। సుగ్రీవంజనయామాసతపనస్తపతాంవరః॥ ౧౦॥ బృహస్పతిస్త్వజన
యత్తారంనామమహాహరిమ్। సర్వవానరముఖ్యానాంబుద్ధిమంతమనుత్తమమ్॥౧౧॥ధనదస్యసుతశ్శ్రీమాన్వానరోగం
ధమాదనః।విశ్వకర్మాత్వజనయన్నలంనామమహాహరిం॥౧౨॥ పావకస్యసుతశ్శ్రీమాన్నీలోగ్నిసదృశప్రభః। తేజసా
యశసావీర్యాదత్యరిచ్యతవానరాన్॥౧౩॥రూపద్రవిణసంపన్నావశ్వినౌరూపసమ్మతౌ। మైందంచద్వివిదంచైవజనయా
మాసతుస్స్వయం॥ ౧౪॥ వరుణోజనయామాససుషేణంవానరర్షభం। శరభంజనయామాసపర్జన్యస్తుమహాబలం॥
౧౫॥ మారుతస్యాత్మజశ్శ్రీమాన్హనూమాన్నామవానరః। వజ్రసంహననోపేతోవైనతేయసమోజవే॥౧౬॥ సర్వవా
నరముఖ్యేషుబుద్ధిమాన్బలవానపి। తేసృష్టాబహుసాహస్రాదశగ్రీవవధేరతాః॥ ౧౭॥ అప్రమేయబలావీరావిక్రాం
తాఃకామరూపిణః। తేగజాచలసంకాశావపుష్మంతోమహాబలాః॥ ౧౮॥ ఋక్షవానరగోపుచ్ఛాఃక్షిప్రమేవాభిజజ్ఞి
రే। యస్యదేవస్యయద్రూపంవేషోయశ్చపరాక్రమః॥ ౧౯॥అజాయతసమస్తేనతస్యతస్యసుతఃపృథక్। గోలాంగూలీ
షుచోత్పన్నాఃకేచిత్సమ్మతవిక్రమాః॥ ౨౦॥ ఋక్షీషుచతథాజాతావానరావానరీషుచ। దేవామహర్షిగంధర్వా
స్తార్క్ష్యాయక్షాయశస్వినః॥ ౨౧॥ నాగాఃకింపురుషాశ్చైవసిద్ధవిద్యాధరోరగాః। బహవోజనయామాసుర్హృష్టాస్త
త్రసహస్రశః॥ ౨౨॥ వానరాన్సుమహాకాయాన్సర్వాన్వైవనచారిణః। అప్సరస్సుచముఖ్యాసుతథావిద్యాధరీషుచ॥
౨౩॥నాగకన్యాసుచతథాగంధర్వీణాంతనూషుచ। కామరూపబలోపేతాయథాకామంవిచారిణః॥౨౪॥సింహశార్దూ
లసదృశాదర్పేణచబలేనచ। శిలాప్రహరణాస్సర్వేసర్వేపాదపయోధినః॥ ౨౫॥ నఖదంష్ట్రాయుధాస్సర్వేసర్వేస
ర్వాస్త్రకోవిదాః। విచాలయేయుశ్శైలేంద్రాన్భేదయేయుస్స్థిరాన్ద్రుమాన్॥౨౬॥ క్షోభయేయుశ్చవేగేనసముద్రం
సరితాంపతిమ్। దారయేయుఃక్షితింపద్భ్యామాప్లవేయుర్మహార్ణవమ్॥ ౨౭॥ నభస్థలంవిశేయుశ్చగృహ్ణీయురపితో
యదాన్।గృహ్ణీయురపిమాతంగాన్మత్తాన్ప్రవ్రజతోవనే॥౨౮॥నర్దమానాశ్చనాదేనపాతయేయుర్విహంగమాన్।
ఈదృశానాంప్రసూతానిహరీణాంకామరూపిణామ్॥ ౨౯॥ శతంశతసహస్రాణియూథపానాంమహాత్మనామ్। తేప్ర
ధానేషుయూథేషుహరీణాంహరియూథపాః॥ ౩౦॥బభూవుర్యూథపశ్రేష్ఠావీరాంశ్చజనయన్హరీన్। అన్యేఋక్షవత
ప్రస్థానుపతస్థుస్సహస్రశః॥ ౩౧॥ అన్యేనానావిధాన్శైలాన్భేజిరేకాననానిచ। సూర్యపుత్రంచసుగ్రీవంశక్రపుత్ర
చవాలినమ్॥ ౩౨॥ భ్రాతరావుపతస్థుస్తేసర్వఏవహరీశ్వరాః। నలంనీలంహనూమంతమన్యాంశ్చహరియూథపాన్
౩౩॥ తేతార్క్ష్యబలసంపన్నాస్సర్వేయుద్ధవిశారదాః। విచరంతోర్దయన్దర్పాత్సింహవ్యాఘ్రమహోరగా
౩౪॥తాంశ్చసర్వాన్మహాబాహుర్వాలీవిపులవిక్రమః।జుగోపభుజవీర్యేణఋక్షగోపుచ్ఛవానరాన్॥౩౫॥తైరి
పృథివీశూరైస్సపర్వతవనార్ణవా। కీర్ణావివిధసంస్థానైర్నానావ్యంజనలక్షణైః॥ ౩౬॥ తైర్మేఘబృందాచలకూటక
ర్మహాబలైర్వానరయూథపాలైః। బభూవభూర్భీమశరీరరూపైస్సమావృతారామసహాయహేతోః॥ ౩౭॥ ఇతి
మద్బాలకాండే-సప్తదశస్సర్గః.************నివృత్తేతుక్రతౌతస్మిన్హయమేధేమహాత్మనః। ప్రతిగృహ్యసురా
న్ప్రతిజగ్ముర్యథాగతమ్॥౧॥సమాప్తదీక్షానియమఃపత్నీగణసమన్వితః। ప్రవివేశపురీంరాజాసభృత్యబలవాహ
౨॥యథార్హంపూజితాస్తేనరాజ్ఞావైపృథివీశ్వరాః।ముదితాఃప్రయయుర్దేశాన్ప్రణమ్యమునిపుంగవమ్॥ ౩॥

తాంగచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురాత్తతః । బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే ॥౪॥ గతేషు పృథివీశేషు రా
జా దశరథస్తదా । ప్రవివేశ పురీం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్ ॥౫॥ శాంతయా ప్రయయౌ సార్ధం ఋశ్యశృంగ
స్సుపూజితః । అన్వీయమానో రాజ్ఞాథ సానుయాత్రేణ ధీమతా ॥౬॥ ఏవం విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రాజా సంపూర్ణమా
నసః । ఉవాస సుఖితస్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచింతయన్ ॥౭॥ తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు ఋతూనాం షట్సమత్యయుః । తతశ్చ
ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ ॥౮॥ నక్షత్రేదితిదైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పంచసు । గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్ప

శ్రీరామపరబ్రహ్మమూర్తేరవతారఘట్టః.

తావిందునా సహ ॥౯॥ ప్రోద్యమానే జగన్నాథం సర్వలోకనమస్కృతమ్ । కౌసల్యాజనయద్రామం దివ్యలక్షణసంయు
తమ్ ॥౧౦॥ విష్ణోరర్ధం మహాభాగం పుత్రమిక్ష్వాకునందనమ్ । కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా ॥౧౧॥ యథా వ
రేణ దేవానామదితిర్వజ్రపాణినా । భరతో నామ కైకేయ్యాం జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః ॥౧౨॥ సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్భాగ
స్సర్వైస్సముదితో గుణైః । అథ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ సుమిత్రాజనయత్సుతౌ ॥౧౩॥ వీరౌ సర్వాస్త్రకుశలౌ విష్ణోరర్ధసమ
న్వితౌ । పుష్యే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః ॥౧౪॥ సార్పే జాతౌ తు సౌమిత్రీ కులీరేభ్యుదితే రవౌ । రాజ్ఞః
పుత్రా మహాత్మానశ్చత్వారో జజ్ఞిరే పృథక్ ॥౧౫॥ గుణవంతోఽనురూపాశ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః । జగుః కలం చ గంధ
ర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ॥౧౬॥ దేవదుందుభయో నేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖాచ్చ్యుతా । ఉత్సవశ్చ మహానాసీదయోధ్యా
యాం జనాకులః ॥౧౭॥ రథ్యాశ్చ జనసంబాధా నటనర్తకసంకులాః । గాయకైశ్చ విరావిణ్యో వాదకైశ్చ తథాపరైః ॥౧౮॥
ప్రదేయాంశ్చ దదౌ రాజా సూతమాగధవందినామ్ । బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గోధనాని సహస్రశః ॥౧౯॥ అతీత్యైకా
దశాహం తు నామకర్మ తథాకరోత్ । జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయీసుతమ్ ॥౨౦॥ సౌమిత్రిం లక్ష్మణమితి శ
త్రుఘ్నమపరం తథా । వసిష్ఠః పరమప్రీతో నామాని కురుతే తదా ॥౨౧॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయామాస పౌరజానపదానపి ।
అదదాద్బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నౌఘమమితం బహు ॥౨౨॥ తేషాం జన్మక్రియాదీని సర్వకర్మాణ్యకారయత్ । తేషాం కేతురి
వ జ్యేష్ఠో రామో రతికరః పితుః ॥౨౩॥ బభూవ భూయో భూతానాం స్వయంభూరివ సమ్మతః । సర్వే వేదవిదశ్శూరాస్సర్వే
లోకహితే రతాః ॥౨౪॥ సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నాస్సర్వే సముదితా గుణైః । తేషామపి మహాతేజా రామస్సత్యపరాక్రమః ॥
౨౫॥ ఇష్టస్సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః । గజస్కంధేఽశ్వపృష్ఠే చ రథచర్యాసు సమ్మతః ॥౨౬॥ ధనుర్వేదే చ నిరతః పి
తృశుశ్రూషణే రతః । బాల్యాత్ప్రభృతి సుస్నిగ్ధో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥౨౭॥ రామస్య లోకరామస్య భ్రాతుర్జ్యేష్ఠ
స్య నిత్యశః । సర్వప్రియకరస్తస్య రామస్యాపి శరీరతః ॥౨౮॥ లక్ష్మణో లక్ష్మిసంపన్నో బహిః ప్రాణ ఇవాపరః । న చ తేన వి
నా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః ॥౨౯॥ మృష్టమన్నముపానీతమశ్నాతి న చ తం వినా । యదా హి హయమారూఢో మృగ
యాం యాతి రాఘవః ॥౩౦॥ తదైనం పృష్ఠతోఽభ్యేతి సధనుః పరిపాలయన్ । భరతస్యాపి శత్రుఘ్నో లక్ష్మణావరజో హి సః ॥
౩౧॥ ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీత్తథా ప్రియః । స చతుర్భిర్మహాభాగైః పుత్రైర్దశరథః ప్రియైః ॥౩౨॥
బభూవ పరమప్రీతో దేవైరివ పితామహః । తే యదా జ్ఞానసంపన్నాస్సర్వైస్సముదితా గుణైః ॥౩౩॥ హ్రీమంతః కీర్తి
మంతశ్చ సర్వజ్ఞా దీర్ఘదర్శినః । తేషామేవం ప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్తతేజసామ్ ॥౩౪॥ పితా దశరథో హృష్టో బ్రహ్మా
లోకాధిపో యథా । తే చాపి మనుజవ్యాఘ్రా వైదికాధ్యయనే రతాః ॥౩౫॥ పితృశుశ్రూషణరతా ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితాః । అథ
రాజా దశరథస్తేషాం దారక్రియాం ప్రతి ॥౩౬॥ చింతయామాస ధర్మాత్మా సోపాధ్యాయస్సబాంధవః । తస్య చింతయమా
నస్య మంత్రిమధ్యే మహాత్మనః ॥౩౭॥ అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః । స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారా
ధ్యక్షానువాచ హ ॥౩౮॥ శీఘ్రమాఖ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధినస్సుతమ్ । తచ్ఛ్రుత్వా వచనం త్రాసాద్రాజ్ఞో వే
శ్మ ప్రదుద్రువుః ॥౩౯॥ సంభ్రాంతమనసస్సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః । తే గత్వా రాజభవనం విశ్వామిత్రమృషిం తదా ॥
౪౦॥ ప్రాప్తమావేదయామాసుర్నృపాయైక్ష్వాకవే తదా । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సపురోధాస్సమాహితః ॥౪౧॥
ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టో బ్రహ్మాణమివ వాసవః । స దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్త్యా తాపసం సంశితవ్రతమ్ ॥౪౨॥ ప్రహృష్టవదనో
రాజా తతోఽర్ఘ్యముపహారయత్ । స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యార్ఘ్యం శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ॥౪౩॥ కుశలం చావ్యయం చైవ పప్ర

ర్యపృచ్ఛన్నరాధిపమ్|పురే కోశే జనపదే బాంధవేషు సుహృత్సు చ||౪౭|| కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛత్సుధార్మికః |అపి
తే సన్నతాస్సర్వే సామంతా రిపవో జితాః||౪౮||దైవం చ మానుషం చాపి కర్మ తే సాధ్వనుష్ఠితమ్|వసిష్ఠం చ సమాగమ్య కు
శలం మునిపుంగవః||౪౯||ఋషీంశ్చాన్యాన్యథాన్యాయం మహాభాగానువాచ హ| తే సర్వే హృష్టమనసస్తస్య రా
జ్ఞో నివేశనమ్||౫౦||వివిశుః పూజితాస్తత్ర నిషేదుశ్చ యథార్హతః|అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్||
౫౧||ఉవాచ పరమోదారో హృష్టస్తమభిపూజయన్|యథామృతస్య సంప్రాప్తిర్యథా వర్షమనూదకే||౫౨|| యథా స
దృశదారేషు పుత్రజన్మాప్రజస్య తే|ప్రణష్టస్య యథా లాభో యథా హర్షో మహోదయః||౫౩||తథైవాగమనం మన్యే
స్వాగతం తే మహామునే|కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః||౫౪||పాత్రభూతోసి మే బ్రహ్మన్దిష్ట్యా ప్రాప్తో
సి ధార్మిక| అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితమ్||౫౫|| పూర్వం రాజర్షిశబ్దేన తపసా ద్యోతితప్రభః| బ్రహ్మర్షిత్వ
మనుప్రాప్తః పూజ్యోసి బహుధా మయా ||౫౬|| తదద్భుతమిదం బ్రహ్మన్పవిత్రం పరమం మమ| శుభక్షేత్రగతశ్చా
హం తవ సందర్శనాత్ప్రభో||౫౭||బ్రూహి యత్ప్రార్థితం తుభ్యం కార్యమాగమనం ప్రతి|ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోహం
త్వదర్థపరివృద్ధయే||౫౮||కార్యస్య న విమర్శం చ గంతుమర్హసి కౌశిక|కర్తా చాహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్మమ||
౫౯||మమ చాయమనుప్రాప్తో మహానభ్యుదయో ద్విజ| తవాగమనజః కృత్స్నో ధర్మశ్చానుత్తమో మమ||౬౦||ఇతి హృద
యసుఖం నిశమ్య వాక్యం శ్రుతిసుఖమాత్మవతా వినీతముక్తమ్| ప్రథితగుణయశా గుణైర్విశిష్టః పరమ ఋషిః పరమం జ
గామ హర్షమ్||౬౧||ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టాదశస్సర్గః. ******************************
తచ్ఛ్రుత్వా రాజసింహస్య వాక్యమద్భుతవిస్తరమ్| హృష్టరోమా మహాతేజా విశ్వామిత్రోభ్యభాషత||౧||స
దృశం రాజశార్దూల తవైతద్భువి నాన్యతః| మహావంశప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యపదేశినః||౨|| యత్తు మే హృద్గతం వాక్యం
తస్య కార్యస్య నిశ్చయమ్|కురుష్వ రాజశార్దూల భవ సత్యప్రతిశ్రవాః||౩|| అహం నియమమాతిష్ఠే సిద్ధ్యర్థం పురుష
ర్షభ|తస్య విఘ్నకరౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ కామరూపిణౌ||౪|| వ్రతే మే బహుశశ్చీర్ణే సమాప్త్యాం రాక్షసావిమౌ| మా
రీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ||౫|| తౌ మాంసరుధిరౌఘేణ వేదిం తామభ్యవర్షతామ్| అవధూతే త
థాభూతే తస్మిన్నియమనిశ్చయే||౬|| కృతశ్రమో నిరుత్సాహస్తస్మాద్దేశాదపాక్రమే| న చ మే క్రోధముత్స్రష్టుం
బుద్ధిర్భవతి పార్థివ||౭|| తథాభూతా హి సా చర్యా న శాపస్తత్ర ముచ్యతే| స్వపుత్రం రాజశార్దూల రామం సత్య
పరాక్రమమ్||౮|| కాకపక్షధరం శూరం జ్యేష్ఠం మే దాతుమర్హసి| శక్తో హ్యేష మయా గుప్తో దివ్యేన స్వేన తేజసా||౯||
రాక్షసా యే వికర్తారస్తేషామపి వినాశనే| శ్రేయశ్చాస్మై ప్రదాస్యామి బహురూపం న సంశయః||౧౦||త్రయాణామపి
లోకానాం యేన ఖ్యాతిం గమిష్యతి|న చ తౌ రామమాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన||౧౧||న చ తౌ రాఘవాదన్యో హంతుము
త్సహతే పుమాన్|వీర్యోత్సిక్తౌ హి తౌ పాపౌ కాలపాశవశం గతౌ||౧౨||రామస్య రాజశార్దూల న పర్యాప్తౌ మహాత్మనః| న
చ పుత్రకృతం స్నేహం కర్తుమర్హసి పార్థివ||౧౩||అహం తే ప్రతిజానామి హతౌ తౌ విద్ధి రాక్షసౌ|అహం వేద్మి మహాత్మా
నం రామం సత్యపరాక్రమమ్||౧౪||వసిష్ఠోపి మహాతేజా యే చ మే తపసి స్థితాః| యది తే ధర్మలాభం చ యశశ్చ పరమం భువి||
౧౫||స్థిరమిచ్ఛసి రాజేంద్ర రామం మే దాతుమర్హసి| యద్యభ్యనుజ్ఞాం కాకుత్స్థ దదతే తవ మంత్రిణః||౧౬|| వసిష్ఠప్ర
ముఖాస్సర్వే తతో రామం విసర్జయ|అభిప్రేతమసంసక్తమాత్మజం దాతుమర్హసి||౧౭||దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రా
మం రాజీవలోచనమ్| నాత్యేతి కాలో యజ్ఞస్య యథాయం మమ రాఘవ||౧౮|| తథా కురుష్వ భద్రం తే మా చ శోకే మనః కృ
థాః|ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధర్మార్థసహితం వచః||౧౯||విరరామ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః|స తన్ని
శమ్య రాజేంద్రో విశ్వామిత్రవచశ్శుభమ్||౨౦||శోకమభ్యగమత్తీవ్రం వ్యషీదత భయాన్వితః||౨౧||ఇతి హృదయమనో వి
దారణం మునివచనం తదతీవ శుశ్రువాన్| నరపతిరభవన్మహాన్మహాత్మా ప్రచచాల చాసనాత్||౨౨|| ఇతి శ్రీ
మద్బాలకాండే - ఏకోనవింశస్సర్గః ****************** తచ్ఛ్రుత్వా రాజశార్దూలో విశ్వామిత్రస్య భాషి
తమ్| ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞః సంజ్ఞావానిదమబ్రవీత్||౧||ఊనషోడశవర్షో మే రామో రాజీవలోచనః|న యుద్ధయో
గ్యతామస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః||౨|| ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా యస్యాహం పతిరీశ్వరః| అనయా సంవృతో గత్వా

యోద్ధాహం తైర్నిశాచరైః ॥ ౩ ॥ ఇమే శూరాశ్చ విక్రాంతా భృత్యా మేస్త్రవిశారదాః । యోగ్యా రక్షోగణైర్యోద్ధుం న రా
మం నేతుమర్హసి ॥ ౪ ॥ అహమేవ ధనుష్పాణిర్గోప్తా సమరమూర్ధని । యావత్ప్రాణాన్ధరిష్యామి తావద్యోత్స్యే నిశా
చరైః ॥ ౫ ॥ నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవిష్యతి సురక్షితా । అహం తత్ర గమిష్యామి న రామం నేతుమర్హసి ॥ ౬ ॥ బాలో హ్య
కృతబుద్ధిశ్చ న చ వేత్తి బలాబలమ్ । న చాస్త్రబలసంయుక్తో న చ యుద్ధవిశారదః ॥ ౭ ॥ న చాసౌ రక్షసాం యోగ్యః కూటయోద్ధా
హి తే ధ్రువమ్ । విప్రయుక్తో హి రామేణ ముహూర్తమపి నోత్సహే ॥ ౮ ॥ జీవితం మునిశార్దూల న రామం నేతుమర్హసి । య
ది వా రాఘవం బ్రహ్మన్ నేతుమిచ్ఛసి సువ్రత ॥ ౯ ॥ చతురంగసమాయుక్తం మయా చ సహ తం నయ । షష్టిర్వర్షసహస్రా
ణి జాతస్య మమ కౌశిక ॥ ౧౦ ॥ దుఃఖేనోత్పాదితశ్చాయం న రామం నేతుమర్హసి । చతుర్ణామాత్మజానాం హి ప్రీతిః
పారమికా మమ ॥ ౧౧ ॥ జ్యేష్ఠం ధర్మప్రధానం చ న రామం నేతుమర్హసి । కింవీర్యా రాక్షసాస్తే చ కస్య పుత్రాశ్చ
కే చ తే ॥ ౧౨ ॥ కథం ప్రమాణాః కే చైతాన్ రక్షంతి మునిపుంగవ । కథం చ ప్రతికర్తవ్యం తేషాం రామేణ రక్షసామ్ ॥ ౧౩ ॥ మా
మకైర్వా బలైర్బ్రహ్మన్ మయా వా కూటయోధినామ్ । సర్వం మే శంస భగవన్ కథం తేషాం మయా రణే ॥ ౧౪ ॥ స్థాత
వ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోత్సిక్తా హి రాక్షసాః । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ ౧౫ ॥ పులస్త్యవంశప్ర
భవో రావణో నామ రాక్షసః । స బ్రహ్మణా దత్తవరస్త్రైలోక్యం బాధతే భృశమ్ ॥ ౧౬ ॥ మహాబలో మహావీర్యో రాక్షసై
ర్బహుభిర్వృతః । శ్రూయతే హి మహావీర్యో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ ౧౭ ॥ సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాతా పుత్రో విశ్రవసో
మునేః । యదా స్వయం న యజ్ఞస్య విఘ్నకర్తా మహాబలః ॥ ౧౮ ॥ తేన సంచోదితౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ సుమహాబలౌ । మారీచశ్చ
సుబాహుశ్చ యజ్ఞవిఘ్నం కరిష్యతః ॥ ౧౯ ॥ ఇత్యుక్తో మునినా తేన రాజోవాచ మునిం తదా । న హి శక్తోఽస్మి సంగ్రామే స్థాతుం
తస్య దురాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ సర్వం ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కురుష్వ మమ పుత్రకమ్ । మమ చైవాల్పభాగ్యస్య దైవతం హి భవాన్ గు
రుః ॥ ౨౧ ॥ దేవదానవగంధర్వా యక్షాః పతగపన్నగాః । న శక్తా రావణం సోఢుం కిం పునర్మానవా యుధి ॥ ౨౨ ॥ స హి వీర్యవతాం
వీర్యమాదత్తే యుధి రాక్షసః । తేన చాహం న శక్తోఽస్మి సంయోద్ధుం తస్య వా బలైః ॥ ౨౩ ॥ సబలో వా మునిశ్రేష్ఠ సహితో వా
మమాత్మజైః । కథమప్యమరప్రఖ్యం సంగ్రామాణామకోవిదమ్ ॥ ౨౪ ॥ బాలం మే తనయం బ్రహ్మన్నైవ దాస్యామి పుత్ర
కమ్ । అథ కాలోపమౌ యుద్ధే సుతౌ సుందోపసుందయోః ॥ ౨౫ ॥ యజ్ఞవిఘ్నకరౌ తౌ తే నైవ దాస్యామి పుత్రకమ్ । మారీచశ్చ
సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ ॥ ౨౬ ॥ తయోరన్యతరేణాహం యోద్ధా స్యాం ససుహృద్గణః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి నరపతిజల్పనాద్ద్వి
జేంద్రం కుశికసుతం సుమహాన్వివేశ మన్యుః । సుహుత ఇవ మఖేఽగ్నిరాజ్యసిక్తః సమభవదుజ్జ్వలితో మహర్షివహ్నిః ॥
౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే వింశస్సర్గః **

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకులాక్షరమ్ । సమన్యుః కౌశికో వాక్యం ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ ॥ ౧ ॥
పూర్వమర్థం ప్రతిశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం హాతుమిచ్ఛసి । రాఘవాణామయుక్తోఽయం కులస్యాస్య విపర్యయః ॥ ౨ ॥ యదీదం
తే క్షమం రాజన్ గమిష్యామి యథాగతమ్ । మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖీ భవ సబాంధవః ॥ ౩ ॥ తస్య రోషపరీతస్య విశ్వా
మిత్రస్య ధీమతః । చచాల వసుధా కృత్స్నా వివేశ చ భయం సురాన్ ॥ ౪ ॥ త్రస్తరూపం తు విజ్ఞాయ జగత్సర్వం మహానృషిః ।
నృపతిం సువ్రతో ధీరో వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సాక్షాద్ధర్మ ఇవాపరః । ధృతిమాన్ సువ్రత
శ్శ్రీమాన్న ధర్మం హాతుమర్హసి ॥ ౬ ॥ త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతో ధర్మాత్మా చేతి రాఘవః । స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం
వోఢుమర్హసి ॥ ౭ ॥ సంశ్రుత్యైవం కరిష్యామీత్యకుర్వాణస్య రాఘవ । ఇష్టాపూర్తవధో భూయాత్తస్మాద్రామం వి
సర్జయ ॥ ౮ ॥ కృతాస్త్రమకృతాస్త్రం వా నైనం శక్ష్యంతి రాక్షసాః । గుప్తం కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా ॥
౯ ॥ ఏష విగ్రహవాన్ ధర్మ ఏష వీర్యవతాం వరః । ఏష బుద్ధ్యాధికో లోకే తపసశ్చ పరాయణమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏషోఽస్త్రాన్ వివిధాన్
వేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే । నైనమన్యః పుమాన్ వేత్తి న చ వేత్స్యంతి కేచన ॥ ౧౧ ॥ న దేవా నర్షయః కేచిన్నాసురా న చ రాక్ష
సాః । గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః ॥ ౧౨ ॥ సర్వాస్త్రాణి కృశాశ్వస్య పుత్రాః పరమధార్మికాః ।
కౌశికాయ పురా దత్తా యదా రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ ౧౩ ॥ తేఽపి పుత్రాః కృశాశ్వస్య ప్రజాపతిసుతాసుతాః । నైకరూపా
మహావీర్యా దీప్తిమంతో జయావహాః ॥ ౧౪ ॥ జయా చ సుప్రభా చైవ దక్షకన్యే సుమధ్యమే । తే సువాతేఽస్త్రశస్త్రాణి శతం

పరమభాస్వరమ్ ॥ ౧౫ ॥ పంచాశతంసుతాన్ లేభేజయానామపరాన్పురా । వధాయాసురసైన్యానామమేయాన్
కామరూపిణః ॥ ౧౬ ॥ సుప్రభాజనయచ్చాపిపుత్రాన్పంచాశతంపునః । సంహారాన్నామదుర్ధర్షాన్దురాక్రా
మాన్బలీయసః ॥ ౧౭ ॥ తానిచాస్త్రాణివేత్త్యేషయథావత్కుశికాత్మజః । అపూర్వాణాంచజననేశక్తోభూయశ్చధర్మవి
త్ ॥ ౧౮ ॥ ఏవంవీర్యోమహాతేజావిశ్వామిత్రోమహాయశాః । నరామగమనేరాజన్సంశయంకర్తుమర్హసి ॥ ౧౯ ॥
తేషాంనిగ్రహణేశక్తస్స్వయంచకుశికాత్మజః । తవపుత్రహితార్థాయత్వాముపేత్యాభియాచతే ॥ ౨౦ ॥ ఇతిమునివచ
నాత్ప్రసన్నచిత్తోరఘువృషభస్తుమమోదభాస్వరాంగః । గమనమపిరురోచరాఘవస్యప్రథితయశాఃకుశికాత్మజాయ
బుద్ధ్యా ॥ ౨౧ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండేఏకవింశస్సర్గః. ***************************************

తథావసిష్ఠేబ్రువతిరాజాదశరథస్సుతమ్ । ప్రహృష్టవదనోరామమాజుహావసలక్ష్మణమ్ ॥ ౧ ॥ కృతస్వస్త్యయనం
మాత్రాపిత్రాదశరథేనచ । పురోధసావసిష్ఠేనమంగళైరభిమంత్రితమ్ ॥ ౨ ॥ సపుత్రంమూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయరాజా
దశరథఃప్రియమ్ । దదౌకుశికపుత్రాయసుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥ ౩ ॥ తతోవాయుస్సుఖస్పర్శోనిరజస్కోవవౌతదా । విశ్వా
మిత్రగతందృష్ట్వారామంరాజీవలోచనమ్ ॥ ౪ ॥ పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీద్దేవదుందుభినిస్స్వనైః । శంఖదుందుభినిర్ఘోషః
ప్రయాతేతుమహాత్మని ॥ ౫ ॥ విశ్వామిత్రోయయావగ్రేతతోరామోధనుర్ధరః । కాకపక్షధరోధన్వీతంచసౌమిత్రిరన్వ
గాత్ ॥ ౬ ॥ కలాపినౌధనుష్పాణీశోభయానౌదిశోదశ । విశ్వామిత్రంమహాత్మానంత్రిశీర్షావివపన్నగౌ ॥ ౭ ॥ అనుజగ్మతుర
క్షుద్రౌపితామహమివాశ్వినౌ । తదాకుశికపుత్రంతుధనుష్పాణీస్వలంకృతౌ ॥ ౮ ॥ బద్ధగోధాంగులిత్రాణౌఖడ్గవంతౌమ
హాద్యుతీ । కుమారౌచారువపుషౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ ॥ ౯ ॥ అనుయాంతౌశ్రియాదీప్తౌశోభయేతామనిందితౌ । స్థాణుందే
వమివాచింత్యంకుమారావివపావకీ ॥ ౧౦ ॥ అధ్యర్ధయోజనంగత్వాసరయ్వాదక్షిణేతటే । రామేతిమధురాంవాణీంవి
శ్వామిత్రోభ్యభాషత ॥ ౧౧ ॥ గృహాణవత్ససలిలంమాభూత్కాలస్యపర్యయః । మంత్రగ్రామంగృహాణత్వంబలామతిబ
లాంతథా ॥ ౧౨ ॥ నశ్రమోనజ్వరోవాతేనరూపస్యవిపర్యయః । నచసుప్తంప్రమత్తంవాధర్షయిష్యంతినైరృతాః ॥ ౧౩ ॥ న
బాహ్వోస్సదృశోవీర్యేపృథివ్యామస్తికశ్చన । త్రిషులోకేషువైరామనభవేత్సదృశస్తవ ॥ ౧౪ ॥ నోత్తరేప్రతివక్తవ్యేస
మోలోకేతవానఘ । ఏతద్విద్యాద్వయేలబ్ధేభవితానాస్తితేసమః ॥ ౧౫ ॥ బలాచాతిబలాచైవసర్వజ్ఞానస్యమాతరౌ । క్షు
త్పిపాసేనతేరామభవిష్యేతేనరోత్తమ ॥ ౧౬ ॥ బలామతిబలాంచైవపఠతఃపథిరాఘవ । విద్యాద్వయమధీయానేయశ
శ్చాప్యతులంభువి ॥ ౧౭ ॥ పితామహసుతేహ్యేతేవిద్యేతేజస్సమన్వితే । ప్రదాతుంతవకాకుత్స్థసదృశస్త్వంహిధార్మిక ॥
౧౮ ॥ కామంబహుగుణాస్సర్వేత్వయ్యేతేనాత్రసంశయః । తపసాసంభృతేచైతేబహురూపేభవిష్యతః ॥ ౧౯ ॥ తతోరా
మోజలంస్పృష్ట్వాప్రహృష్టవదనశ్శుచిః । ప్రతిజగ్రాహతేవిద్యేమహర్షేర్భావితాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ విద్యాసముదితోరామ
శ్శుశుభేభూరివిక్రమః । సహస్రరశ్మిర్భగవాన్శరదీవదివాకరః ॥ ౨౧ ॥ గురుకార్యాణిసర్వాణినియుజ్యకుశికాత్మజే । ఊషు
స్తాంరజనీంతీరేసరయ్వాస్సుసుఖంత్రయః ॥ ౨౨ ॥ దశరథనృపసూనుసత్తమాభ్యాంతృణశయనేనుచితేసహోషితా
భ్యామ్ । కుశికసుతవచోనులాలితాభ్యాంసుఖమివసాపిబభౌవిభావరీచ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండేద్వావింశస్సర్గః.

ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాంవిశ్వామిత్రోమహామునిః । అభ్యభాషతకాకుత్స్థౌశయానౌపర్ణసంస్తరే ॥ ౧ ॥
కౌసల్యాసుప్రజారామపూర్వాసంధ్యాప్రవర్తతే । ఉత్తిష్ఠనరశార్దూలకర్తవ్యందైవమాహ్నికమ్ ॥ ౨ ॥ తస్యర్షేః
పరమోదారంవచశ్శ్రుత్వానృపాత్మజౌ । స్నాత్వాకృతోదకౌవీరౌజపతుఃపరమంజపమ్ ॥ ౩ ॥ కృతాహ్నికౌమహావీ
ర్యౌవిశ్వామిత్రంతపోధనమ్ । అభివాద్యాభిసంహృష్టౌగమనాయోపతస్థతుః ॥ ౪ ॥ తౌప్రయాతౌమహావీర్యౌదివ్యాం
త్రిపథగాంనదీమ్ । దదృశాతేతతస్తత్రసరయ్వాస్సంగమేశుభే ॥ ౫ ॥ తత్రాశ్రమపదంపుణ్యమృషీణాముగ్రతే
జసామ్ । బహువర్షసహస్రాణితప్యతాంపరమంతపః ॥ ౬ ॥ తందృష్ట్వాపరమప్రీతౌరాఘవౌపుణ్యమాశ్రమమ్ । ఊచతుస్తం
మహాత్మానంవిశ్వామిత్రమిదంవచః ॥ ౭ ॥ కస్యాయమాశ్రమఃపుణ్యఃకోన్వస్మిన్వసతేపుమాన్ । భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛా
వఃపరంకౌతూహలంహినౌ ॥ ౮ ॥ తయోస్తద్వచనంశ్రుత్వాప్రహస్యమునిపుంగవః । అబ్రవీచ్ఛ్రూయతాంరామ
యస్యాయంపూర్వఆశ్రమః ॥ ౯ ॥ కందర్పోమూర్తిమానాసీత్కామఇత్యుచ్యతేబుధైః । తపస్యంతమిహస్థాణుం

సమాహితమ్॥ ౧౦॥ కృతోద్వాహంతు దేవేశంగచ్ఛంతంసమరుద్గణమ్ । ధర్షయామాసదుర్మేధాహుంకృతశ్చమహా
త్మనా॥ ౧౧॥ దగ్ధస్తుతస్యరౌద్రేణచక్షుషారఘునందన। వ్యశీర్యంతశరీరాత్స్వాత్సర్వగాత్రాణిదుర్మతేః ॥ ౧౨ ॥తస్య
గాత్రంహతంతత్రనిర్దగ్ధస్యమహాత్మనా। అశరీరఃకృతఃకామఃక్రోధాద్దేవేశ్వరేణహి ॥ ౧౩॥ అనంగఇతివిఖ్యాతస్తదా
ప్రభృతిరాఘవ।సచాంగవిషయశ్శ్రీమాన్యత్రాంగంప్రముమోచహ॥౧౪॥ తస్యాయమాశ్రమఃపుణ్యస్తస్యేమేమ
నయఃపురా। శిష్యాధర్మపరానిత్యం తేషాంపాపంనవిద్యతే॥౧౫॥ఇహాద్యరజనీంరామవసేమశుభదర్శనే।పుణ్యయోస్స
రితోర్మధ్యేశ్వస్తరిష్యామహేవయమ్॥౧౬॥అభిగచ్ఛామహేసర్వేశుచయఃపుణ్యమాశ్రమమ్ । స్నాతాశ్చకృతజప్యా
శ్చహుతహవ్యానరోత్తమ॥౧౭॥తేషాంసంవదతాంతత్రతపోదీర్ఘేణచక్షుషా।విజ్ఞాయపరమప్రీతామునయోహర్ష
మాగమన్॥౧౮॥అర్ఘ్యంపాద్యంతథాతిథ్యంనివేద్యకుశికాత్మజే। రామలక్ష్మణయోఃపశ్చాదకుర్వన్నతిథిక్రియామ్॥౧౯॥
సత్కారంసమనుప్రాప్యకథాభిరభిరంజయన్ । యథార్హమజపన్సంధ్యామృషయస్తేసమాహితాః॥ ౨౦॥ తత్ర
వాసిభిరానీతామునిభిస్సువ్రతైస్సహ। న్యవసన్సుసుఖంతత్రకామాశ్రమపదేతదా॥౨౧ ॥ కథాభిరభిరామాభిరభిరా
మౌనృపాత్మజౌ। రమయామాసధర్మాత్మాకౌశికోమునిపుంగవః॥ ౨౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండేత్రయోవింశస్సర్గః**

తతఃప్రభాతేవిమలేకృతాహ్నికమరిందమౌ । విశ్వామిత్రంపురస్కృత్యనద్యాస్తీరముపాగతౌ ॥ ౧ ॥ తేచస
ర్వేమహాత్మానోమునయస్సంశితవ్రతాః। ఉపస్థాప్యశుభాంనావంవిశ్వామిత్రమథాబ్రువన్॥ ౨॥ఆరోహతుభవాన్నా
వంరాజపుత్రపురస్కృతః। అరిష్టంగచ్ఛపంథానంమాభూత్కాలస్యపర్యయః॥౩॥ విశ్వామిత్రస్తథేత్యుక్త్వాతానృషీనభి
పూజ్యచ। తతారసహితస్తాభ్యాంసరితంసాగరంగమామ్॥ ౪ ॥ తతశ్శుశ్రావతంశబ్దమతిసంరంభవర్ధితమ్ । మధ్యమా
గమ్యతోయస్యసహరామఃకనీయసా॥౫॥అథరామస్సరిన్మధ్యేపప్రచ్ఛమునిపుంగవమ్ । వారిణోభిద్యమానస్యకిమయం
తుములోధ్వనిః॥౬॥రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వాకౌతూహలసమన్వితమ్।కథయామాసధర్మాత్మాతస్యశబ్దస్యనిశ్చయమ్॥
౭॥కైలాసపర్వతేరామమనసానిర్మితంసరః।బ్రహ్మణానరశార్దూలతేనేదంమానసంసరః॥ ౮ ॥తస్మాత్సుస్రావసర
సస్సాయోధ్యాముపగూహతే।సరఃప్రవృత్తాసరయూఃపుణ్యాబ్రహ్మసరశ్చ్యుతా॥౯॥ తస్యాయమతులశ్శబ్దోజాహ్నవీ
మభివర్తతే। వారిసంక్షోభజోరామప్రణామంనియతఃకురు॥౧౦॥తాభ్యాంతుతావుభౌకృత్వాప్రణామమతిధార్మికౌ
తీరందక్షిణమాసాద్యజగ్మతుర్లఘువిక్రమౌ॥౧౧॥సవనంఘోరసంకాశందృష్ట్వానృపవరాత్మజః। అవిప్రహతమైక్ష్వాకః
పప్రచ్ఛమునిపుంగవమ్॥౧౨ ॥అహోవనమిదందుర్గంఝిల్లికాగణనాదితమ్। భైరవైశ్శ్వాపదైఃపూర్ణంశకుంతై
ర్దారుణారుతైః॥౧౩॥నానాప్రకారైశ్శకునైర్వాశ్యద్భిర్భైరవస్వనైః।సింహవ్యాఘ్రవరాహైశ్చవారణైశ్చోపశో
భితమ్॥౧౪॥ధవాశ్వకర్ణకకుభైర్బిల్వతిందుకపాటలైః। సంకీర్ణంబదరీభిశ్చకిన్న్వేతద్దారుణంవనమ్॥౧౫॥తమువా
చమహాతేజావిశ్వామిత్రోమహామునిః। శ్రూయతాంవత్సకాకుత్స్థయస్యైతద్దారుణంవనమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఏతౌజనప
దౌస్ఫీతౌపూర్వమాస్తాంనరోత్తమ। మలదాశ్చకరూశాశ్చదేవనిర్మాణనిర్మితౌ॥ ౧౭॥ పురావృత్రవధేరామమలేనసమ
భిప్లుతమ్। క్షుధాచైవసహస్రాక్షంబ్రహ్మహత్యాయదావిశత్॥ ౧౮॥ తమింద్రంస్నాపయన్దేవాఋషయశ్చతపోధ
నాః।కలశైస్స్నాపయామాసుర్మలంచాస్యప్రమోచయన్॥౧౯॥ఇహభూమ్యాంమలందత్వాదత్వాకారూశమేవచ।
శరీరజంమహేంద్రస్యతతోహర్షంప్రపేదిరే॥౨౦ ॥నిర్మలోనిష్కరూశశ్చశుచిరింద్రోయదాభవత్ ।దదాదేశస్యసు
ప్రీతోవరంప్రభురనుత్తమమ్॥౨౧॥ఇమౌజనపదౌస్ఫీతౌఖ్యాతింలోకేగమిష్యతః । మలదాశ్చకరూశాశ్చమమాంగమల
ధారిణౌ॥౨౨॥ సాధుసాధ్వితితం దేవాఃపాకశాసనమబ్రువన్। దేశస్యపూజాంతాందృష్ట్వాకృతాంశక్రేణధీమతా ॥
ఏతౌజనపదౌస్ఫీతౌదీర్ఘకాలమరిందమ। మలదాశ్చకరూశాశ్చముదితౌధనధాన్యతః॥౨౪॥కస్యచిత్త్వథకాలస్య
యక్షీవైకామరూపిణీ।బలంనాగసహస్రస్యధారయంతీతదాహ్యభూత్॥౨౫ ॥తాటకానామభద్రంతేభార్యాసుంద
స్యధీమతః।మారీచోరాక్షసఃపుత్రోయస్యాశ్శక్రపరాక్రమః ॥౨౬॥వృత్తబాహుర్మహావీర్యోవిపులాస్యతనుర్మహాన్।
రాక్షసోభైరవాకారోనిత్యంత్రాసయతేప్రజాః॥౨౭॥ఇమౌజనపదౌనిత్యంవినాశయతిరాఘవ ।మలదాంశ్చకరూశాం
శ్చదుష్టచారిణీ॥౨౮ ॥సేయంపంథానమావార్యవసత్యత్యర్ధయోజనే। అతఏవనగంతవ్యంతాటకాయావనం

యతః॥౨౯॥స్వబాహుబలమాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారిణీమ్ ।మన్నియోగాదిమం దేశం కురు నిష్కంటకం పునః॥౩౦॥న
హి కశ్చిదిమం దేశం శక్తో హ్యాగంతుమీదృశమ్।యక్షిణ్యా ఘోరయా రామ హ్యుత్సాదితమసహ్యయా॥౩౧॥ఏతత్తే స
ర్వమాఖ్యాతం యథైతద్దారుణం వనమ్।యక్ష్యా చోత్సాదితం సర్వమద్యాపి న నివర్తతే॥౩౨॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-చతు
ర్వింశస్సర్గః. **************అథ తస్యాప్రమేయస్య మునేర్వచనముత్తమమ్। శ్రుత్వా పురుషశార్దూలః ప్ర
త్యువాచ శుభాం గిరమ్॥౧॥అల్పవీర్యా యదా యక్షాః శ్రూయంతే మునిపుంగవ ।కథం నాగసహస్రస్య ధారయత్యబలా
బలమ్॥౨॥విశ్వామిత్రోఽబ్రవీద్వాక్యం శృణు యేన బలోత్తరా । వరదానకృతం వీర్యం ధారయత్యబలా బలమ్ ॥౩॥ పూర్వ
మాసీన్మహాయక్షస్సుకేతుర్నామ వీర్యవాన్ ।అనపత్యశ్శుభాచారస్స చ తేపే మహత్తపః॥౪॥ పితామహస్తు సుప్రీతస్తస్య
యక్షపతేస్తదా।కన్యారత్నం దదౌ రామ తాటకాం నామ నామతః॥౫॥బలం నాగసహస్రస్య దదౌ చాస్యాః పితామహః।న
త్వేవ పుత్రం యక్షాయ దదౌ బ్రహ్మా మహాయశాః॥ ౬ ॥ తాం తు జాతాం వివర్ధంతీం రూపయౌవనశాలినీమ్ । ఝర్ఝ
పుత్రాయ సుందాయ దదౌ భార్యాం యశస్వినీమ్ ॥ ౭ ॥ కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ పుత్రం వ్యజాయత । మారీచం నా
మ దుర్ధర్షం యశ్శాపాద్రాక్షసోఽభవత్ ॥౮॥సుందే తు నిహతే రామ సాగస్త్యమృషిసత్తమమ్।తాటకా సహ పుత్రేణ
ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి॥౯॥భక్షార్థం జాతసంరంభా గర్జంతీ సాఽభ్యధావత । ఆపతంతీం తు తాం దృష్ట్వా హ్యగస్త్యో భగ
వానృషిః॥౧౦॥రాక్షసత్వం భజస్వేతి మారీచం వ్యాజహార సః।అగస్త్యః పరమక్రుద్ధస్తాటకామపి శప్తవాన్ ॥౧౧॥ పురు
షాదీ మహాయక్షీ విరూపా వికృతాననా।ఇదం రూపమపాహ్యైవ దారుణం రూపమస్తు తే॥౧౨॥సైషా శాపకృతామర్షా తాట
కా క్రోధమూర్ఛితా। దేశముత్సాదయత్యేనమగస్త్యచరితం శుభమ్॥౧౩॥ఏనాం రాఘవ దుర్వృత్తాం యక్షీం పరమదా
రుణామ్ । గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ జహి దుష్టపరాక్రమామ్॥౧౪॥న హ్యేనాం శాపసంస్పృష్టాం కశ్చిదుత్సహతే పు
మాన్ ।నిహంతుం త్రిషు లోకేషు త్వామృతే రఘునందన॥౧౫॥నహి తే స్త్రీవధకృతే ఘృణా కార్యా నరోత్తమ।చాతుర్వర్ణ్య
హితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా॥౧౬॥నృశంసమనృశంసం వా ప్రజారక్షణకారణాత్ । పాతకం వా సదోషం వా క
ర్తవ్యం రక్షతా సతామ్॥౧౭॥రాజ్యభారనియుక్తానామేష ధర్మస్సనాతనః।అధర్మ్యాం జహి కాకుత్స్థ ధర్మో హ్యస్యా
న విద్యతే॥౧౮॥ శ్రూయతే హి పురా శక్రో విరోచనసుతాం నృప।పృథివీం హంతుమిచ్ఛంతీం మంథరామభ్యసూదయత్॥
౧౯॥విష్ణునాపి పురా రామ భృగుపత్నీ దృఢవ్రతా।అనింద్రం లోకమిచ్ఛంతీ కావ్యమాతా నిషూదితా॥౨౦॥ఏతైరన్యైశ్చ
బహుభీ రాజపుత్ర మహాత్మభిః।అధర్మనిరతా నార్యో హతాః పురుషసత్తమైః॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- పంచవింశస్సర్గః.

మునేర్వచనమక్లీబం శ్రుత్వా నరవరాత్మజః। రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా ప్రత్యువాచ దృఢవ్రతః॥౧॥ పితుర్వ
చననిర్దేశాత్పితుర్వచనగౌరవాత్ ।వచనం కౌశికస్యేతి కర్తవ్యమవిశంకయా॥౨॥అనుశిష్టోఽస్మ్యయోధ్యాయాం గురు
మధ్యే మహాత్మనా।పిత్రా దశరథేనాహం నావజ్ఞేయం హి తద్వచః॥౩॥సోఽహం పితుర్వచశ్శ్రుత్వా శాసనాద్బ్రహ్మవాది
నః।కరిష్యామి న సందేహస్తాటకావధముత్తమమ్॥౪॥గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయ చ । తవ చైవా
ప్రమేయస్య వచనం కర్తుముద్యతః॥౫॥ఏవముక్త్వా ధనుర్మధ్యే బధ్వా ముష్టిమరిందమః।జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం దిశశ్శబ్దేన నా
దయన్॥౬॥తేన శబ్దేన విత్రస్తాస్తాటకావనవాసినః। తాటకా చ సుసంక్రుద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా॥౭॥తం శబ్దమభిధ్యా
య రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । శ్రుత్వా చాభ్యద్రవద్వేగాద్యతశ్శబ్దో వినిస్సృతః॥౮॥తాం దృష్ట్వా రాఘవః క్రుద్ధాం వి
కృతాం వికృతాననామ్।ప్రమాణేనాతివృద్ధాం చ లక్ష్మణం సోఽభ్యభాషత॥౯॥ పశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్యా భైరవం దారుణం
ద్యేరన్ దర్శనాదస్యా భీరూణాం హృదయాని చ॥ ౧౦ ॥ ఏనాం పశ్య దురాధర్షాం మాయాబలసమన్వితామ్ । వి
త్తాం కరోమ్యద్య హృతకర్ణాగ్రనాసికామ్॥ ౧౧ ॥న హ్యేనాముత్సహే హంతుం స్త్రీస్వభావేన రక్షితామ్ । వీర్యం
స్యా గతిం చాపి హనిష్యామీతి మే మతిః॥౧౨॥ఏవం బ్రువాణే రామే తు తాటకా క్రోధమూర్ఛితా । ఉద్యమ్య బాహూ
గర్జంతీ రామమేవాభ్యధావత॥౧౩॥విశ్వామిత్రస్తు బ్రహ్మర్షిర్హుంకారేణాభిభర్త్స్య తామ్। స్వస్తి రాఘవయో
స్తు జయం చైవాభ్యభాషత॥ ౧౪ ॥ఉద్ధూన్వానా రజో ఘోరం తాటకా రాఘవావుభౌ।రజోమేఘేన మహతా ముహూ
ర్తం సా వ్యమోహయత్ ॥౧౫॥తతో మాయాం సమాస్థాయ శిలావర్షేణ రాఘవౌ ।అవాకిరత్సుమహతా తతశ్చు

థరాఘవః॥౧౬॥శిలావర్షంమహత్తస్యాశ్శరవర్షేణరాఘవః।ప్రతిహత్యోపధావంత్యాఃకరౌచిచ్ఛేదపత్రిభిః॥౧౭॥ త
తశ్ఛిన్నభుజాంశ్రాంతామభ్యాశేపరిగర్జతీమ్।సౌమిత్రిరకరోత్క్రోధాద్ధృతకర్ణాగ్రనాసికామ్॥౧౮॥కామరూప
ధరాసద్యఃకృత్వారూపాణ్యనేకశః।అంతర్ధానంగతాయక్షీమోహయంతీచమాయయా॥౧౯॥ అశ్మవర్షంవిముం
చంతీభైరవంవిచచారహ।తతస్తామశ్మవర్షేణకీర్యమాణౌసమంతతః॥౨౦॥దృష్ట్వాగాధిసుతశ్శ్రీమానిదంవచనమబ్ర
వీత్।అలంతేఘృణయారామపాపైషాదుష్టచారిణీ॥౨౧॥యజ్ఞవిఘ్నకరీయక్షీపురావర్ధేతమాయయా।వధ్యతాంతా
వదేవైషాపురాసంధ్యాప్రవర్తతే॥౨౨॥రక్షాంసిసంధ్యాకాలేషుదుర్ధర్షాణిభవంతి వై।ఇత్యుక్తస్తుతదాయక్షీమశ్మ
వృష్ట్యాభివర్షతీమ్॥౨౩॥దర్శయన్శబ్దవేధిత్వంతాంరురోధససాయకైః।సారుద్ధాశరజాలేనమాయాబలసమన్వితా॥
౨౪॥అభిదుద్రావకాకుత్స్థంలక్ష్మణంచవినేదుషీ।తామాపతంతీంవేగేనవిక్రాంతామశనీమివ॥౨౫॥శరేణోరసివి
వ్యాధసాపపాతమమారచ।తాంహతాంభీమసంకాశాందృష్ట్వాసురపతిస్తదా॥౨౬॥సాధుసాధ్వితికాకుత్స్థంసురాశ్చ
సమపూజయన్।ఉవాచపరమప్రీతస్సహస్రాక్షఃపురందరః॥౨౭॥సురాశ్చసర్వేసంహృష్టావిశ్వామిత్రమథాబ్రు
వన్।మునేకౌశికభద్రంతేసేంద్రాస్సర్వేమరుద్గణాః॥౨౮॥తోషితాఃకర్మణానేనస్నేహందర్శయరాఘవే।ప్రజాప
తేర్భృశాశ్వస్యపుత్రాన్సత్యపరాక్రమాన్॥౨౯॥తపోబలభృతాన్బ్రహ్మన్రాఘవాయనివేదయ।పాత్రభూతశ్చ
తేబ్రహ్మంస్తవానుగమనేధృతః॥౩౦॥కర్తవ్యంచమహత్కర్మసురాణాంరాజసూనునా। ఏవముక్త్వాసురాస్సర్వేహృ
ష్టాజగ్ముర్యథాగతమ్॥౩౧॥విశ్వామిత్రంపూజయిత్వాతతస్సంధ్యాప్రవర్తతే।తతోమునివరఃప్రీతస్తాటకావధతోషి
తః॥౩౨॥మూర్ధ్నిరామముపాఘ్రాయఇదంవచనమబ్రవీత్।ఇహాద్యరజనీంరామవసేమశుభదర్శన॥౩౩॥శ్వఃప్ర
భాతేగమిష్యామస్తదాశ్రమపదంమమ।విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వాహృష్టోదశరథాత్మజః॥౩౪॥ఉవాసరజనీంతత్రతాట
కాయావనేసుఖమ్।ముక్తశాపంవనంతచ్చతస్మిన్నేవతదాహని॥౩౫॥రమణీయంవిబభ్రాజయథాచైత్రరథంవనమ్॥౩౬॥
నిహత్యతాంయక్షసుతాంసరామఃప్రశస్యమానస్సురసిద్ధసంఘైః।ఉవాసతస్మిన్మునినాసహైవప్రభాతవేళాంప్రతి
బోధ్యమానః॥౩౭॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - షడ్వింశస్సర్గః. ****************************

అథతాంరజనీముష్యవిశ్వామిత్రోమహాయశాః।ప్రశస్యరాఘవంవాక్యమువాచమధురాక్షరమ్॥౧॥పరితుష్టోస్మిభ
ద్రంతేరాజపుత్రమహాయశః।ప్రీత్యాపరమయాయుక్తోదదామ్యస్త్రాణిసర్వశః॥౨॥దేవాసురగణాన్వాపిసగంధర్వో
రగానపి।యైరమిత్రాన్ప్రసహ్యాజౌవశీకృత్యజేష్యసి॥౩॥తానిదివ్యానిభద్రంతేదదామ్యస్త్రాణిసర్వశః।దండచక్రం
మహద్దివ్యంకాలచక్రంతథైవచ॥౪॥విష్ణుచక్రంతథాత్యుగ్రమైంద్రమస్త్రంతథైవచ।వజ్రమస్త్రంనరశ్రేష్ఠశైవంశూ
లవరంతథా॥౫॥అస్త్రంబ్రహ్మశిరశ్చైవఐషీకమపిరాఘవ।దదామితేమహాబాహోబ్రాహ్మమస్త్రమనుత్తమమ్॥౬॥
గదేద్వేచైవకాకుత్స్థమోదకీశిఖరీఉభే।ప్రదీప్తేరఘుశార్దూలప్రయచ్ఛామినృపాత్మజ॥౭॥ధర్మపాశమహంరామ
కాలపాశంతథైవచ।వారుణంపాశమస్త్రంచదదామ్యహమనుత్తమమ్॥౮॥శక్తిద్వయంచకాకుత్స్థదదామిచతవాన
ఘ।అశనీద్వేప్రయచ్ఛామిశుష్కార్ద్రేరఘునందన॥౯॥దదామిచాస్త్రంపైనాకమస్త్రంనారాయణంతథా।ఆగ్నేయ
మస్త్రందయితంశిఖరంనామనామతః॥౧౦॥వాయవ్యంప్రథమంనామదదామితవరాఘవ।అస్త్రంహయశిరోనామ
క్రౌంచమస్త్రంతథైవచ॥౧౧॥శక్తిద్వయంచకాకుత్స్థదదామ్యహమనుత్తమమ్।కంకాళంముసలంఘోరంకాపాల
మథకంకణమ్॥౧౨॥ధారయంత్యసురాయానిదదామ్యేతానిసర్వశః।వైద్యాధరంమహాస్త్రంచనందనంనామనామతః॥
౧౩॥అసిరత్నంమహాబాహోదదామిచనృపాత్మజ।గాంధర్వమస్త్రందయితంమానవంనామనామతః॥౧౪॥ప్రస్వాప
నప్రశమనేదద్మిసౌరంచరాఘవ।దర్పణంశోషణంచైవసంతాపనవిలాపనే॥౧౫॥మదనంచైవదుర్ధర్షంకందర్పద
యితంతథా।పైశాచమస్త్రందయితంమోహనంనామనామతః॥౧౬॥ప్రతీచ్ఛనరశార్దూలరాజపుత్రమహాయశః।
సంవర్తంచైవదుర్ధర్షంమౌసలంచనృపాత్మజ॥౧౭॥సత్యమస్త్రంమహాబాహోతథామాయాధరంపరమ్।ఘో
తేజఃప్రభంనామపరతేజోపకర్షణమ్॥౧౮॥సోమాస్త్రంశిశిరంనామత్వాష్ట్రమస్త్రంసుదామనమ్।దారుణంచభగ
స్యాపిశీతేషుమథమానవమ్॥౧౯॥ఏతాన్రామమహాబాహోకామరూపాన్మహాబలాన్।గృహాణపరమోదారాన్

క్షిప్రమేవ నృపాత్మజ॥౨౦॥ స్థితస్తు ప్రాఙ్ముఖో భూత్వా శుచిర్మునివరస్తదా। దదౌ రామాయ సుప్రీతో మంత్రగ్రామమనుత్తమమ్॥౨౧॥ సర్వసంగ్రహణం యేషాం దైవతైరపి దుర్లభమ్। తాన్యస్త్రాణి తదా విప్రో రాఘవాయ న్యవేదయత్॥౨౨॥ జపతస్తు మునేస్తస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః। ఉపతస్థుర్మహార్హాణి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవమ్॥౨౩॥ ఊచుశ్చ ముదితాస్సర్వే రామం ప్రాంజలయస్తదా। ఇమే స్మ పరమోదార కింకరాస్తవ రాఘవ॥౨౪॥ ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థస్సమాలంభ్య చ పాణినా। మానసా మే భవిష్యధ్వమితి తానభ్యచోదయత్॥౨౫॥ తతః ప్రీతమనా రామో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్। అభివాద్య మహాతేజా గమనాయోపచక్రమే॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తవింశస్సర్గః ************

ప్రతిగృహ్య తతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదనశ్శుచిః। గచ్ఛన్నేవ చ కాకుత్స్థో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్॥౧॥ గృహీతాస్త్రోఽస్మి భగవన్ దురాధర్షస్సురైరపి। అస్త్రాణాం త్వహమిచ్ఛామి సంహారం మునిపుంగవ॥౨॥ ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రో మహామునిః। సంహారం వ్యాజహారాథ ధృతిమాన్ సువ్రతశ్శుచిః॥౩॥ సత్యవంతం సత్యకీర్తిం ధృష్టం రభసమేవ చ। ప్రతిహారతరం నామ పరాఙ్ముఖమవాఙ్ముఖం॥౪॥ లక్ష్యాక్షవిషమౌ చైవ దృఢనాభసునాభకౌ। దశాక్షశతవక్త్రౌ చ దశశీర్షశతోదరౌ॥౫॥ పద్మనాభమహానాభౌ దుందునాభసునాభకౌ। జ్యోతిషం కృశనం చైవ నైరాశ్యవిమలావుభౌ॥౬॥ యోగంధరహరిద్రౌ చ దైత్యప్రశమనౌ తథా। శుచిబాహుర్మహాబాహుర్నిష్కలిర్విరుచిస్తథా॥౭॥ సార్చిర్మాలీ ధృతిర్మాలీ వృత్తిమాన్ రుచిరస్తథా। పిత్ర్యస్సౌమనసం చైవ విధూతమకరావుభౌ॥౮॥ కరవీరకరం చైవ ధనధాన్యౌ చ రాఘవ। కామరూపం కామరుచిం మోహనం మారణం తథా॥౯॥ జృంభకం సర్వనాభం చ సంతానవరణౌ తథా। భృశాశ్వతనయాన్ రామ భాస్వరాన్ కామరూపిణః॥౧౦॥ ప్రతీచ్ఛ మమ భద్రం తే పాత్రభూతోఽసి రాఘవ। బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా॥౧౧॥ జగ్రాహ మంత్రగ్రామం తే ప్యుపతస్థుశ్చ రాఘవమ్। దివ్యభాస్వరదేహాశ్చ మూర్తిమంతస్సుఖప్రదాః॥౧౨॥ కేచిదంగారసదృశాః కేచిద్ధూమోపమాస్తథా। చంద్రార్కసదృశాః కేచిత్ప్రహ్వాంజలిపుటాస్తథా॥౧౩॥ రామం ప్రాంజలయో భూత్వా బ్రువన్ మధురభాషిణః। ఇమే స్మ నరశార్దూల శాధి కిం కరవామ తే।౧౪॥ మానసాః కార్యకాలేషు సాహాయ్యం మే కరిష్యథ। గమ్యతామితి తానాహ యథేష్టం రఘునందనః॥౧౫॥ అథ తే రామమామంత్ర్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్। ఏవమస్త్వితి కాకుత్స్థముక్త్వా జగ్ముర్యథాగతమ్॥౧౬॥ తతస్తు రామః కాకుత్స్థశ్శాసనాద్బ్రహ్మవాదినః। లక్ష్మణాయ చ తాన్ సర్వాన్ వరాస్త్రాన్ రఘునందనః॥౧౭॥ సంహారాన్ స చ సంప్రాప్తశ్శ్రీమాంస్తస్మై న్యవేదయత్। స తాన్నివేద్య సంహృష్టో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్॥౧౮॥ గచ్ఛన్నేవాథ మధురం శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రవీత్। కిన్న్వేతన్మేఘసంకాశం పర్వతస్యావిదూరతః॥౧౯॥ వృక్షషండమితో భాతి పరం కౌతూహలం హి మే। దర్శనీయం మృగాకీర్ణం మనోరమమతీవ చ॥౨౦॥ నానాప్రకారైశ్శకునైర్వల్గుభాషైరలంకృతమ్। నిస్సృతాః స్మ మునిశ్రేష్ఠ కాంతారాద్రోమహర్షణాత్॥౨౧॥ అనయా త్వవగచ్ఛామి దేశస్య సుఖవత్తయా। సర్వం మే శంస భగవన్ కస్యాశ్రమపదం త్విదం॥౨౨॥ సంప్రాప్తా యత్ర తే పాపా బ్రహ్మఘ్నా దుష్టచారిణః। తవ యజ్ఞస్య విఘ్నాయ దురాత్మానో మహామునే॥౨౩॥ భగవంస్తస్య కో దేశస్సా యత్ర తవ యాజ్ఞికీ। రక్షితవ్యా క్రియా బ్రహ్మన్ మయా వధ్యాశ్చ రాక్షసాః॥౨౪॥ ఏతత్సర్వం మునిశ్రేష్ఠ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టావింశస్సర్గః ***************

అథ తస్యాప్రమేయస్య తద్వనం పరిపృచ్ఛతః। విశ్వామిత్రో మహాతేజా వ్యాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౧॥ ఇహ రామ మహాబాహో విష్ణుర్దేవవరః ప్రభుః। వర్షాణి సుబహూనీహ తథా యుగశతాని చ॥౨॥ తపశ్చరణయోగార్థమువాస సుమహాతపాః। ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మహాత్మనః॥౩॥ సిద్ధాశ్రమ ఇతి ఖ్యాతస్సిద్ధో హ్యత్ర మహాతపాః। ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రాజా వైరోచనిర్బలిః॥౪॥ నిర్జిత్య దైవతగణాన్ సేంద్రాంశ్చ సమరుద్గణాన్। కారయామాస తద్రాజ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః॥౫॥ బలేస్తు యజమానస్య దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః। సమాగమ్య స్వయం చైవ విష్ణుమూచురిహాశ్రమే॥౬॥ బలిర్వైరోచనిర్విష్ణో యజతే యజ్ఞముత్తమమ్। అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్యమభిపద్యతామ్॥౭॥ యే చైనమభివర్తంతే యాచితార ఇతస్తతః। యచ్చ యత్ర యథావచ్చ సర్వం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతి॥౮॥ స త్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగముపాశ్రితః। వామనత్వం గతో విష్ణో కురు కల్యాణముత్తమమ్॥౯॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామ కాశ్య

గ్నిసమప్రభః। అదిత్యాసహితోరామదీప్యమానఇవౌజసా॥ ౧౦ ॥దేవీసహాయోభగవాన్దివ్యంవర్షసహస్రకమ్।
వ్రతంసమాప్యవరదంతుష్టావమధుసూదనమ్॥ ౧౧॥ తపోమయంతపోరాశింతపోమూర్తింతపాత్మకమ్। తపసాత్వాంసు
తప్తేనపశ్యామిపురుషోత్తమమ్॥ ౧౨॥ శరీరేతవపశ్యామిజగత్సర్వమిదంప్రభో।త్వమనాదిరనిర్దేశ్యస్త్వామహంశరణం
గతః॥ ౧౩॥ తమువాచహరిఃప్రీతఃకాశ్యపంధూతకల్మషమ్। వరంవరయభద్రంతేవరార్హోసిమతోమమ॥ ౧౪॥ త
చ్ఛ్రుత్వావచనంతస్యమారీచఃకాశ్యపోబ్రవీత్। అదిత్యాదేవతానాంచమమచైవానుయాచతః॥ ౧౫॥ వరంవరదసుప్రీ
తోదాతుమర్హసిసువ్రత।పుత్రత్వంగచ్ఛభగవన్నదిత్యాంమమచానఘ॥౧౬॥ భ్రాతాభవయవీయాంస్త్వంశక్రస్యా
సురసూదన। శోకార్తానాంతుదేవానాంసాహాయ్యంకర్తుమర్హసి॥ ౧౭॥ అయంసిద్ధాశ్రమోనామప్రసాదాత్తేభ
విష్యతి। సిద్ధేకర్మణిదేవేశసముత్తిష్ఠభగవన్నితః॥ ౧౮॥ అథవిష్ణుర్మహాతేజాఅదిత్యాంసమజాయత।వామనంరూపమా
స్థాయవైరోచనిముపాగమత్॥ ౧౯॥ త్రీన్క్రమానథభిక్షిత్వాప్రతిగృహ్యచమానతః। ఆక్రమ్యలోకాన్లోకాత్మాస
ర్వభూతహితేరతః॥ ౨౦ ॥ మహేంద్రాయపునఃప్రాదాన్నియమ్యబలిమోజసా। త్రైలోక్యంసమహాతేజాశ్చక్రేశ
క్రవశంపునః॥ ౨౧॥ తేనైషపూర్వమాక్రాంతఆశ్రమఃశ్రమనాశనః।మయాపిభక్త్యాతస్యైవవామనస్యోపభుజ్యతే॥
౨౨॥ ఏతమాశ్రమమాయాంతిరాక్షసావిఘ్నకారిణః। అత్రతేపురుషవ్యాఘ్రహంతవ్యాదుష్టచారిణః॥ ౨౩ ॥ అద్యగ
చ్ఛామహేరామసిద్ధాశ్రమమనుత్తమమ్।తదాశ్రమపదంతాతతవాప్యేతద్యథామమ॥ ౨౪॥ ప్రవిశన్నాశ్రమపదంవ్య
రోచతమహామునిః। శశీవగతనీహారఃపునర్వసుసమన్వితః॥ ౨౫॥ తందృష్ట్వామునయస్సర్వేసిద్ధాశ్రమనివాసినః। ఉత్ప
త్యోత్పత్యసహసావిశ్వామిత్రమపూజయన్॥ ౨౬॥ యథార్హంచక్రిరేపూజాంవిశ్వామిత్రాయధీమతే।తథైవరా
జపుత్రాభ్యామకుర్వన్నతిథిక్రియాం ॥ ౨౭॥ ముహూర్తమథవిశ్రాంతౌరాజపుత్రావరిందమౌ । ప్రాంజలీమునిశా
ర్దూలమూచతూరఘునందనౌ॥ ౨౮॥ అద్యైవదీక్షాంప్రవిశభద్రంతేమునిపుంగవ। సిద్ధాశ్రమోయంసిద్ధస్స్యాత్సత్య
మస్తువచస్తవ॥ ౨౯॥ఏవముక్తోమహాతేజావిశ్వామిత్రోమహానృషిః। ప్రవివేశతదాదీక్షాంనియతోనియతేంద్రియః॥
౩౦॥ కుమారావపితాంరాత్రిముషిత్వాసుసమాహితౌ।ప్రభాతకాలేచోత్థాయపూర్వాంసంధ్యాముపాస్యచ॥౩౧॥
హుతాగ్నిహోత్రమాసీనంవిశ్వామిత్రమవందతామ్॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే- ఏకోనత్రింశస్సర్గః.***
అథతౌదేశకాలజ్ఞౌరాజపుత్రావరిందమౌ। దేశేకాలేచవాక్యజ్ఞావబ్రూతాంకౌశికంవచః॥ ౧ ॥ భగవన్శ్రోతుమిచ్ఛా
వోయస్మిన్కాలేనిశాచరౌ। సంరక్షణీయౌతౌబ్రహ్మన్నాతివర్తేతతత్క్షణం॥ ౨ ॥ ఏవంబ్రువాణౌకాకుత్స్థౌత్వరమా
ణౌయుయుత్సయా। సర్వేతేమునయఃప్రీతాఃప్రశశంసుర్నృపాత్మజౌ॥ ౩ ॥ అద్యప్రభృతిషడ్రాత్రంరక్షతాంరాఘ
వౌయువాం। దీక్షాంగతోహ్యేషమునిర్మౌనిత్వంచగమిష్యతి ॥౪ ॥ తౌతుతద్వచనంశ్రుత్వారాజపుత్రౌయశస్వినౌ।
అనిద్రౌషడహోరాత్రంతపోవనమరక్షతాం॥ ౫॥ ఉపాసాంచక్రతుర్వీరౌయత్తౌపరమధన్వినౌ। రరక్షతుర్మునివరం
విశ్వామిత్రమరిందమౌ॥౬॥ అథకాలేగతేతస్మిన్షష్ఠేహనిసమాగతే। సౌమిత్రిమబ్రవీద్రామోయత్తోభవసమాహి
తః॥ ౭॥రామస్యైవంబ్రువాణస్యత్వరితస్యయుయుత్సయా।ప్రజజ్వాలతతోవేదిస్సోపాధ్యాయపురోహితా॥౮॥సదర్భ
చమసస్రుక్సాసమిత్కుసుమోచ్చయా। విశ్వామిత్రేణసహితావేదిర్జజ్వాలసర్త్విజా॥౯॥మంత్రవచ్చయథా
న్యాయంయజ్ఞోసౌసంప్రవర్తతే।ఆకాశేచమహాన్శబ్దఃప్రాదురాసీద్భయానకః॥౧౦॥ ఆవార్యగగనంమేఘోయథా
ప్రావృషినిర్గతః।తథామాయాంవికుర్వాణౌరాక్షసావభ్యధావతాం॥౧౧॥మారీచశ్చసుబాహుశ్చతయోరనుచరాశ్చ
యే। ఆగమ్యభీమసంకాశారుధిరౌఘానవాసృజన్॥౧౨॥సాతేనరుధిరౌఘేణవేదిర్జ్జ్వాలమండితా।దృష్ట్వావేదింతథాభూ
తాంసానుజఃక్రోధసంయుతః॥౧౩॥ సహసాభిద్రుతోరామస్తానపశ్యత్తతోదివి। తావాపతంతౌసహసాదృష్ట్వారాజీ
వలోచనః॥౧౪॥లక్ష్మణంత్వభిసంప్రేక్ష్యరామోవచనమబ్రవీత్। పశ్యలక్ష్మణదుర్వృత్తాన్రాక్షసాన్పిశితాశనాన్॥
మానవాస్త్రసమాధూతాననిలేనయథాఘనాన్। మానవంపరమోదారమస్త్రంపరమభాస్వరం॥౧౬॥ చిక్షేపపరమక్రు
ద్ధోమారీచోరసిరాఘవః। సతేనపరమాస్త్రేణమానవేనసమాహితః॥౧౭॥సంపూర్ణంయోజనశతంక్షిప్తస్సాగరసంప్ల
చేతసంవిఘూర్ణంతంశీతేషుబలతాడితం॥౧౮॥నిరస్తందృశ్యమారీచంరామోలక్ష్మణమబ్రవీత్। పశ్యలక్ష్మణశీతే

షుం మానవం ధర్మసంహితమ్ ॥ ౧౯ ॥ మోహయిత్వా నయత్యేనం న చ ప్రాణైర్వియుజ్యతే । ఇమానపి వధిష్యామి నిర్ఘృణా
న్దుష్టచారిణః ॥ ౨౦ ॥ రాక్షసాన్ పాపకర్మస్థాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రుధిరాశనాన్ । సంగృహ్యాస్త్రం తతో రామో దివ్యమా
గ్నేయమద్భుతమ్ ॥ ౨౧ ॥ సుబాహూరసి చిక్షేప స విద్ధః ప్రాపతద్భువి । శేషాన్ వాయవ్యమాదాయ నిజఘాన మహాయశాః ॥
౨౨ ॥ రాఘవః పరమోదారో మునీనాం ముదమావహన్ । స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునన్దనః ॥ ౨౩ ॥ ఋ
షిభిః పూజితస్తత్ర యథేన్ద్రో విజయీ పురా । అథ యజ్ఞే సమాప్తే తు విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ ౨౪ ॥ నిరీతికా దిశో దృ
ష్ట్వా కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ । కృతార్థోఽస్మి మహాబాహో కృతం గురువచస్త్వయా ॥ ౨౫ ॥ సిద్ధాశ్రమమిదం సత్యం కృ
తం రామ మహాయశః ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే త్రింశస్సర్గః ********************************

అథ తాం రజనీం తత్ర కృతార్థౌ రామలక్ష్మణౌ । ఊషతుర్ముదితౌ వీరౌ ప్రహృష్టేనాన్తరాత్మనా ॥ ౧ ॥ ప్రభాతా
యాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియౌ । విశ్వామిత్రమృషీంశ్చాన్యాన్ సహితావభిజగ్మతుః ॥ ౨ ॥ అభివాద్య ముని
శ్రేష్ఠం జ్వలన్తమివ పావకమ్ । ఊచతుర్మధురోదారం వాక్యం మధురభాషిణౌ ॥ ౩ ॥ ఇమౌ స్వో మునిశార్దూల కింకరౌ స
ముపాగతౌ । ఆజ్ఞాపయ యథేష్టం వై శాసనం కరవావ కిమ్ ॥ ౪ ॥ ఏవముక్తాస్తతస్తాభ్యాం సర్వ ఏవ మహర్షయః । విశ్వామి
త్రం పురస్కృత్య రామం వచనమబ్రువన్ ॥ ౫ ॥ మైథిలస్య నరశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి । యజ్ఞః పరమధర్మిష్ఠస్తత్ర యా
స్యామహే వయమ్ ॥ ౬ ॥ త్వం చైవ నరశార్దూల సహాస్మాభిర్గమిష్యసి । అద్భుతం చ ధనూరత్నం తత్ర తద్ద్రష్టుమర్హసి ॥ ౭ ॥
తద్ధి పూర్వం నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి దైవతైః । అప్రమేయబలం ఘోరం మఖే పరమభాస్వరమ్ ॥ ౮ ॥ నాస్య దేవా న గన్ధర్వా
నాసురా న చ రాక్షసాః । కర్తుమారోపణం శక్తా న కథంచన మానుషాః ॥ ౯ ॥ ధనుషస్తస్య వీర్యం తు జిజ్ఞాసన్తో మహీక్షితః । న
శేకురారోపయితుం రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ ౧౦ ॥ తద్ధనుర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః । తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్
స్థ యజ్ఞం చాద్భుతదర్శనమ్ ॥ ౧౧ ॥ తద్ధి యజ్ఞఫలం తేన మైథిలేనోత్తమం ధనుః । యాచితం నరశార్దూల సునాభం సర్వదై
వతైః ॥ ౧౨ ॥ ఆయాగభూతం నృపతేస్తస్య వేశ్మని రాఘవ । అర్చితం వివిధైర్గన్ధైర్ధూపైశ్చాగరుగన్ధిభిః ॥ ౧౩ ॥ ఏవము
క్త్వా మునివరః ప్రస్థానమకరోత్తదా । సర్షిసంఘః సకాకుత్స్థ ఆమన్త్ర్య వనదేవతాః ॥ ౧౪ ॥ స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సి
ద్ధః సిద్ధాశ్రమాదహమ్ । ఉత్తరే జాహ్నవీతీరే హిమవన్తం శిలోచ్చయమ్ ॥ ౧౫ ॥ ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధాశ్రమమను
త్తమమ్ । ఉత్తరాం దిశముద్దిశ్య ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ ౧౬ ॥ తం ప్రయాన్తం మునివరమన్వయాదనుసారిణామ్ । శకటీశత
మాత్రం తు ప్రయాణే బ్రహ్మవాదినామ్ ॥ ౧౭ ॥ మృగపక్షిగణాశ్చైవ సిద్ధాశ్రమనివాసినః । అనుజగ్ముర్మహాత్మానం విశ్వా
మిత్రం మహామునిమ్ ॥ ౧౮ ॥ నివర్తయామాస తతః పక్షిసంఘాన్ మృగానపి । తే గత్వా దూరమధ్వానం లమ్బమానే దివాకరే
వాసం చక్రుర్మునిగణాః శోణాకూలే సమాహితాః । తేఽస్తం గతే దినకరే స్నాత్వా హుతహుతాశనాః ॥ ౨౦ ॥ విశ్వామిత్రం
పురస్కృత్య నిషేదురమితౌజసః । రామోఽపి సహసౌమిత్రిర్మునీంస్తానభిపూజ్య చ ॥ ౨౧ ॥ అగ్రతో నిషసాదాథ విశ్వామిత్ర
స్య ధీమతః । అథ రామో మహాతేజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ॥ ౨౨ ॥ పప్రచ్ఛ నరశార్దూలః కౌతూహలసమన్వితః । భగవ
న్ కోఽన్వయం దేశః సమృద్ధవనశోభితః ॥ ౨౩ ॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే వక్తుమర్హసి తత్త్వతః । తస్య దేశస్య నిఖిలమృషిర్వా
క్యం మహాతపాః । చోదితో రామవాక్యేన కథయామాస సువ్రతః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః ***

బ్రహ్మయోనిర్మహానాసీత్ కుశో నామ మహాతపాః । అక్లిష్టవ్రతధర్మజ్ఞః సజ్జనప్రతిపూజకః ॥ ౧ ॥ స మహాత్మా కులీ
యాం యుక్తాయాం సుగుణోల్బణాన్ । వైదర్భ్యాం జనయామాస చతురః సదృశాన్ సుతాన్ ॥ ౨ ॥ కుశామ్బం కుశనాభం చ
ధూర్తరజసం వసుమ్ । దీప్తియుక్తాన్ మహోత్సాహాన్ క్షత్రధర్మచికీర్షయా ॥ ౩ ॥ తానువాచ కుశః పుత్రాన్ ధర్మిష్ఠా
సత్యవాదినః । క్రియతాం పాలనం పుత్రా ధర్మం ప్రాప్స్యథ పుష్కలమ్ ॥ ౪ ॥ కుశస్య వచనం శ్రుత్వా చత్వారో లోకస
తాః । నివేశం చక్రిరే సర్వే పురాణాం నృవరాస్తదా ॥ ౫ ॥ కుశామ్బస్తు మహాతేజాః కౌశామ్బీమకరోత్పురీమ్ । కుశనాభస్తు ధ
ర్మాత్మా పురం చక్రే మహోదయమ్ ॥ ౬ ॥ ఆధూర్తరజసో రామ ధర్మారణ్యం మహీపతిః । చక్రే పురవరం రాజా వసుశ్చక్రే గిరి
జం ॥ ౭ ॥ ఏషా వసుమతీ రామ వసోస్తస్య మహాత్మనః । ఏతే శైలవరాః పంచ ప్రకాశన్తే సమన్తతః ॥ ౮ ॥ సుమాగధీ నదీ రమ్యా
గధాన్ విశ్రుతా యయౌ । పంచానాం శైలముఖ్యానాం మధ్యే మాలేవ శోభతే ॥ ౯ ॥ సైషా హి మాగధీ రామ వసోస్తస్య

త్మనః। పూర్వాభిచరితా రామ సుక్షేత్రా సస్యమాలినీ॥౧౦॥ కుశనాభస్తు రాజర్షిః కన్యాశతమనుత్తమమ్। జనయామాస ధర్మాత్మా ఘృతాచ్యాం రఘునందన॥౧౧॥ తాస్తు యౌవనశాలిన్యో రూపవత్యస్స్వలంకృతాః। ఉద్యానభూమిమాగమ్య ప్రావృషీవ శతహ్రదాః॥౧౨॥ గాయంత్యో నృత్యమానాశ్చ వాదయంత్యశ్చ సర్వశః। ఆమోదం పరమం జగ్ముర్వరాభరణభూషితాః॥౧౩॥ అథ తాశ్చారుసర్వాంగ్యో రూపేణాప్రతిమా భువి। ఉద్యానభూమిమాగమ్య తారా ఇవ ఘనాంతరే॥౧౪॥ తాస్సర్వగుణసంపన్నా రూపయౌవనసంయుతాః। దృష్ట్వా సర్వాత్మకో వాయురిదం వచనమబ్రవీత్॥౧౫॥ అహం వః కామయే సర్వా భార్యా మమ భవిష్యథ। మానుషస్త్యజ్యతాం భావో దీర్ఘమాయురవాప్స్యథ॥౧౬॥ చలం హి యౌవనం నిత్యం మానుషేషు విశేషతః। అక్షయ్యం యౌవనం ప్రాప్తా అమర్యశ్చ భవిష్యథ॥౧౭॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాయోరక్లిష్టకర్మణః। అపహాస్య తతో వాక్యం కన్యాశతమథాబ్రవీత్॥౧౮॥ అంతశ్చరసి భూతానాం సర్వేషాం త్వం సురోత్తమ। ప్రభావజ్ఞాస్స్మ తే సర్వాః కిమస్మానవమన్యసే॥౧౯॥ కుశనాభసుతాస్సర్వాస్సమర్థాస్త్వాం సురోత్తమ। స్థానాచ్చ్యావయితుం దేవం రక్షామస్తు తపో వయమ్॥౨౦॥ మా భూత్స కాలో దుర్మేధః పితరం సత్యవాదినమ్। నావమన్యస్వ ధర్మేణ స్వయంవరముపాస్మహే॥౨౧॥ పితా హి ప్రభురస్మాకం దైవతం పరమం హి సః। యస్య నో దాస్యతి పితా స నో భర్తా భవిష్యతి॥౨౨॥ తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా వాయుః పరమకోపనః। ప్రవిశ్య సర్వగాత్రాణి బభంజ భగవాన్ప్రభుః॥౨౩॥ అరత్నిమాత్రాకృతయో భగ్నదర్పా భయార్దితాః। తాః కన్యా వాయునా భగ్నా వివిశుర్నృపతేర్గృహమ్॥౨౪॥ ప్రాపతన్భువి సంభ్రాంతాస్సలజ్జాస్సాస్రలోచనాః। స చ తా దయితా దీనాః కన్యాః పరమశోభనాః॥౨౫॥ దృష్ట్వా భగ్నాస్తదా రాజా సంభ్రాంత ఇదమబ్రవీత్। కిమిదం కథ్యతాం పుత్ర్యః కో ధర్మమవమన్యతే॥౨౬॥ కుబ్జాః కేన కృతాస్సర్వా వేష్టంత్యో నాభిభాషథ। శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్పుత్ర్యో యస్యేదం ధర్మగర్హితమ్॥౨౭॥ ఏవం రాజా వినిశ్వస్య సమాధిం సందధే తతః॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః ******************************

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కుశనాభస్య ధీమతః। శిరోభిశ్చరణౌ స్పృష్ట్వా కన్యాశతమభాషత॥౧॥ వాయుస్సర్వాత్మకో రాజన్ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి। అశుభం మార్గమాస్థాయ న ధర్మం ప్రత్యవేక్షతే॥౨॥ పితృమత్యస్స్మ భద్రం తే స్వచ్ఛందే న వయం స్థితాః। పితరం నో వృణీష్వ త్వం యది నో దాస్యతే తవ॥౩॥ తేన పాపానుబంధేన వచనం న ప్రతీచ్ఛతా। ఏవం బ్రువత్యస్సర్వాస్స్మ వాయునా నిహతా భృశమ్॥౪॥ తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః। ప్రత్యువాచ మహాతేజాః కన్యాశతమనుత్తమమ్॥౫॥ క్షాంతం క్షమావతాం పుత్ర్యః కర్తవ్యం సుమహత్కృతమ్। ఐకమత్యముపాగమ్య కులం చావేక్షితం మమ॥౬॥ అలంకారో హి నారీణాం క్షమా తు పురుషస్య వా। దుష్కరం తచ్చ యత్క్షాంతం త్రిదశేషు విశేషతః॥౭॥ యాదృశీ వః క్షమా పుత్ర్యస్సర్వాసామవిశేషతః। క్షమా దానం క్షమా యజ్ఞః క్షమా సత్యం హి పుత్రికాః॥౮॥ క్షమా యశః క్షమా ధర్మః క్షమాయాం హి స్థితం జగత్। విసృజ్య కన్యాః కాకుత్స్థ రాజా త్రిదశవిక్రమః॥౯॥ మంత్రజ్ఞో మంత్రయామాస ప్రదానం సహ మంత్రిభిః। దేశే కాలే ప్రదానస్య సదృశే ప్రతిపాదనమ్॥౧౦॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు చూలీ నామ మహామునిః। ఊర్ధ్వరేతాశ్శుభాచారో బ్రాహ్మం తప ఉపాగమత్॥౧౧॥ తప్యంతం తమృషిం తత్ర గంధర్వీ పర్యుపాసతే। సోమదా నామ భద్రం తే ఊర్మిలాతనయా తదా॥౧౨॥ సా చ తం ప్రణతా భూత్వా శుశ్రూషణపరాయణా। ఉవాస కాలే ధర్మిష్ఠా తస్యాస్తుష్టోఽభవద్గురుః॥౧౩॥ స చ తాం కాలయోగేన ప్రోవాచ రఘునందన। పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే కిం కరోమి తవ ప్రియమ్॥౧౪॥ పరితుష్టం మునిం జ్ఞాత్వా గంధర్వీ మధురస్వనా। ఉవాచ పరమప్రీతా వాక్యజ్ఞా వాక్యకోవిదమ్॥౧౫॥ లక్ష్మ్యా సముదితో బ్రాహ్మ్యా బ్రహ్మభూతో మహాతపాః। బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తం పుత్రమిచ్ఛామి ధార్మిక॥౧౬॥ అపతిశ్చాస్మి భద్రం తే భార్యా చాస్మి న కస్యచిత్। బ్రాహ్మేణోపగతాయాశ్చ దాతుమర్హసి మే సుతమ్॥౧౭॥ తస్యాః ప్రసన్నో బ్రహ్మర్షిర్దదౌ పుత్రమనుత్తమమ్। బ్రహ్మదత్త ఇతి ఖ్యాతం మానసం చూలినస్సుతమ్॥౧౮॥ స రాజా సౌమదేయస్తు పురీమధ్యవసత్తదా। కాంపిల్యాం పరయా లక్ష్మ్యా దేవరాజో యథా దివమ్॥౧౯॥ స బుద్ధిం కృతవాన్రాజా కుశనాభస్సుధార్మికః। బ్రహ్మదత్తాయ కాకుత్స్థ దాతుం కన్యాశతం తదా॥౨౦॥ తమాహూయ మహాతేజా బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః। దదౌ కన్యాశతం రాజా సుప్రీతేనాంతరాత్మనా॥౨౧॥ యథాక్రమం తతః పాణిం జగ్రాహ రఘునందన। బ్రహ్మదత్తో మహీపాలస్తా

సాం దేవపతిర్యథా॥౨౨॥స్పృష్టమాత్రే తతః పాణౌ వికుబ్జా విగతజ్వరాః। యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్యా బభుః కన్యాశ్శతం త
దా॥౨౩॥స దృష్ట్వా వాయునా ముక్తాః కుశనాభో మహీపతిః। సదారః ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా॥౨౪॥సో
మదాపి సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియామ్। యథాన్యాయం చ గంధర్వీ స్నుషాస్తాః ప్రత్యనందత॥౨౫॥దృష్ట్వా స్పృ
ష్ట్వా చ తాః కన్యాః కుశనాభం ప్రశస్య చ॥౨౬॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - త్రయస్త్రింశస్సర్గః ****************
కృతోద్వాహే గతే తస్మిన్ బ్రహ్మదత్తే చ రాఘవ। అపుత్రః పుత్రలాభాయ పౌత్రీమిష్టిమకల్పయత్ ॥ ౧ ॥
ఇష్ట్యాం తు వర్తమానాయాం కుశనాభం మహీపతిం । ఉవాచ పరమోదారః కుశో బ్రహ్మసుతస్తదా ॥ ౨ ॥ పుత్రస్తే
సదృశః పుత్ర భవిష్యతి సుధార్మికః । గాధిం ప్రాప్స్యసి తేన త్వం కీర్తిం లోకే చ శాశ్వతీం ॥ ౩ ॥ ఏవముక్త్వా కుశో రా
మ కుశనాభం మహీపతిం । జగామాకాశమావిశ్య బ్రహ్మలోకం సనాతనం ॥ ౪ ॥ కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుశనాభస్య ధీ
మతః । జజ్ఞే పరమధర్మిష్ఠో గాధిరిత్యేవ నామతః ॥ ౫ ॥ స పితా మమ కాకుత్స్థ గాధిః పరమధార్మికః । కుశవంశప్రసూతోఽ
స్మి కౌశికో రఘునందన॥ ౬॥పూర్వజా భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రతా। నామ్నా సత్యవతీ నామ ఋచీకే ప్రతిపాదితా ॥
౭॥ సశరీరా గతా స్వర్గం భర్తారమనువర్తినీ। కౌశికీ పరమోదారా సా ప్రవృత్తా మహానదీ ॥ ౮ ॥ దివ్యా పుణ్యోదకా రమ్యా
హిమవంతముపాశ్రితా। లోకస్య హితకామార్థం ప్రవృత్తా భగినీ మమ॥ ౯ ॥ తతోఽహం హిమవత్పార్శ్వే వసామి నిర
తస్సుఖం। భగిన్యాం స్నేహసంయుక్తః కౌశిక్యాం రఘునందన॥ ౧౦॥ సా తు సత్యవతీ పుణ్యా సత్యే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా । పతి
వ్రతా మహాభాగా కౌశికీ సరితాం వరా॥౧౧॥ అహం హి నియమాద్రామ హిత్వా తాం సముపాగతః । సిద్ధాశ్రమమను
ప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ తేజసా॥౧౨॥ఏషా రామ మమోత్పత్తిస్స్వస్య వంశస్య కీర్తితా। దేశస్య చ మహాబాహో యన్మాం
త్వం పరిపృచ్ఛసి॥౧౩॥గతోఽర్ధరాత్రః కాకుత్స్థ కథాః కథయతో మమ। నిద్రామభ్యేహి భద్రం తే మా భూద్విఘ్నోఽధ్వ
నీహ నః॥౧౪॥నిష్పందాస్తరవస్సర్వే నిలీనా మృగపక్షిణః । నైశేన తమసా వ్యాప్తా దిశశ్చ రఘునందన॥౧౫॥శనైర్వియుజ్య
తే సంధ్యా నభో నేత్రైరివావృతమ్। నక్షత్రతారాగహనం జ్యోతిర్భిరవభాస్యతే॥౧౬॥ఉత్తిష్ఠతి చ శీతాంశుశ్శశీ లోకత
మోనుదః। హ్లాదయన్ ప్రాణినాం లోకే మనాంసి ప్రభయా విభో॥౧౭॥నైశాని సర్వభూతాని ప్రచరంతి తతస్తతః। యక్ష
రాక్షససంఘాశ్చ రౌద్రాశ్చ పిశితాశనాః॥ ౧౮॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా విరరామ మహామునిః। సాధు సాధ్వితి తం సర్వే
మునయో హ్యభ్యపూజయన్॥ ౧౯॥ కౌశికా నామ యం వంశో మహాన్ ధర్మపరస్సదా । బ్రహ్మోపమా మహాత్మానః
కుశవంశ్యా నరోత్తమాః॥ ౨౦॥ విశేషేణ భవానేవ విశ్వామిత్రో మహాయశాః । కౌశికీ సరితాం శ్రేష్ఠా కులోద్యోతకరీ త
వ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి తైర్మునిశార్దూలైః ప్రశస్తః కుశికాత్మజః । నిద్రాముపాగమచ్ఛ్రీమానస్తమివాంశుమాన్ ॥
౨౨॥ రామోఽపి సహ సౌమిత్రిః కించిదాగతవిస్మయః। ప్రశస్య మునిశార్దూలం నిద్రాం సముపసేవతే ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్బాలకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః.**************ఉపాస్య రాత్రిశేషం తు శోణాకూలే మహర్షిభిః। నిశాయాం
సుప్రభాతాయాం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత॥ ౧॥ సుప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే । ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ భ
ద్రం తే గమనాయాభిరోచయ ॥ ౨ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా పౌర్వాహ్ణికీం క్రియామ్। గమనం రోచయామాస
వాక్యం చేదమువాచ హ॥౩॥ అయం శోణశ్శుభజలో గాధః పులినమండితః। కతరేణ పథా బ్రహ్మన్ సంతరిష్యామహే వయం॥
౪॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ విశ్వామిత్రోఽబ్రవీదిదమ్ । ఏష పంథా మయోద్దిష్టో యేన యాంతి మహర్షయః ॥ ౫ ॥ తే గతా
దూరమధ్వానం గతేఽర్ధదివసే తదా । జాహ్నవీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దదృశుర్మునిసేవితామ్ ॥ బభూవుర్ముదితాస్స
మునయస్సహ రాఘవాః । తస్యాస్తీరే తతశ్చక్రుస్తత్ర వా సపరిగ్రహమ్॥౭॥ తతస్స్నాత్వా యథాన్యాయం సంతర్ప్య
తృదేవతాః॥ హుత్వా చైవాగ్నిహోత్రాణి ప్రాశ్య చానుత్తమం హవిః॥ ౮॥ వివిశుర్జాహ్నవీతీరే శుచౌ ముదితమా
సాః॥ విశ్వామిత్రం మహాత్మానం పరివార్య సమంతతః॥ ౯ ॥ సంప్రహృష్టమనా రామో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ । భగ
వన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి గంగాం త్రిపథగాం నదీమ్॥ ౧౦॥ త్రైలోక్యం కథమాక్రమ్య గతా నదనదీపతిమ్ । చోదితో రామవా
క్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః॥ ౧౧ ॥ వృద్ధిం జన్మ చ గంగాయా వక్తుమేవోపచక్రమే । శైలేంద్రో హిమవాన్నామ ధా
తూనామాకరో మహాన్ ॥ ౧౨ ॥ తస్య కన్యాద్వయం రామ రూపేణాప్రతిమం భువి। యా మేరుదుహితా రామ తయోర్మా

తాసు మధ్యమా॥౧౩॥ నామ్నా మనోరమా నామ పత్నీ హిమవతః ప్రియా। తస్యాం గంగేయమభవజ్జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా॥
౧౪॥ ఉమా నామ ద్వితీయాభూన్నామ్నా తస్యైవ రాఘవ। అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతార్థచికీర్షయా॥౧౫॥ శై
లేంద్రం వరయామాసుర్గంగాం త్రిపథగాం నదీమ్। దదౌ ధర్మేణ హిమవాంస్తనయాం లోకపావనీమ్॥౧౬॥ స్వచ్ఛంద
పథగాం గంగాం త్రైలోక్యహితకామ్యయా। ప్రతిగృహ్య తతో దేవాస్త్రైలోక్యహితకారిణః॥౧౭॥ గంగామాదాయ తే
గచ్ఛన్కృతార్థేనాంతరాత్మనా। యా చాన్యా శైలదుహితా కన్యాసీద్రఘునందన॥౧౮॥ ఉగ్రం సా వ్రతమాస్థాయ తప
స్తేపే తపోధనా। ఉగ్రేణ తపసా యుక్తాం దదౌ శైలవరస్సుతామ్॥౧౯॥ రుద్రాయాప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకనమ
స్కృతామ్। ఏతే తే శైలరాజస్య సుతే లోకనమస్కృతే॥౨౦॥ గంగా చ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమా దేవీ చ రాఘవ। ఏతత్తే సర్వ
మాఖ్యాతం యథా త్రిపథగా నదీ॥౨౧॥ ఖం గతా ప్రథమం తాత గతిం గతిమతాం వర। సైషా సురనదీ రమ్యా శైలేంద్రస్య సుతా
తదా॥౨౨॥ సురలోకం సమారూఢా విపాపా జలవాహినీ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః ******

ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్నుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ। ప్రతినంద్య కథాం వీరావూచతుర్మునిపుంగవమ్॥౧॥ ధర్మయుక్తమి
దం బ్రహ్మన్కథితం పరమం త్వయా। దుహితుశ్శైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా వక్తుమర్హసి॥౨॥ విస్తరం విస్తరజ్ఞోఽసి దివ్యమాను
షసంభవమ్। త్రీన్పథో హేతునా కేన పావయేల్లోకపావనీ॥౩॥ కథం గంగా త్రిపథగా విశ్రుతా సరిదుత్తమా। త్రిషు లో
కేషు ధర్మజ్ఞ కర్మభిః కైస్సమన్వితా॥౪॥ తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రస్తపోధనః। నిఖిలేన కథాం సర్వామృషిమ
ధ్యే న్యవేదయత్॥౫॥ పురా రామ కృతోద్వాహో నీలకంఠో మహాతపాః। దృష్ట్వా చ స్పృహయా దేవీం మైథునాయోప
చక్రమే॥౬॥ శితికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వర్షశతం గతమ్। న చాపి తనయో రామ తస్యామాసీత్పరంతప॥౭॥ తతో దేవాస్స
ముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః। యదిహోత్పద్యతే భూతం కస్తత్ప్రతిసహిష్యతి॥౮॥ అభిగమ్య సురాస్సర్వే ప్రణిప
త్యేదమబ్రువన్। దేవదేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రత॥౯॥ సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం కర్తుమర్హసి। న లోకా
ధారయిష్యంతి తవ తేజస్సురోత్తమ॥౧౦॥ బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తో దేవ్యా సహ తపశ్చర। త్రైలోక్యహితకామార్థం తే
జస్తేజసి ధారయ॥౧౧॥ రక్ష సర్వానిమాన్లోకాన్నాలోకం కర్తుమర్హసి। దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకమహే
శ్వరః॥౧౨॥ బాఢమిత్యబ్రవీత్సర్వాన్పునశ్చేదమువాచ హ। ధారయిష్యామ్యహం తేజస్తేజస్యేవ సహోమయా॥౧౩॥
త్రిదశాః పృథివీ చైవ నిర్వాణమధిగచ్ఛతు। యదిదం క్షుభితం స్థానాన్మమ తేజో హ్యనుత్తమమ్॥౧౪॥ ధారయిష్యతి కస్తన్మే
బ్రువంతు సురసత్తమాః। ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వే ప్రత్యూచుర్వృషభధ్వజమ్॥౧౫॥ యత్తేజః క్షుభితం హ్యేతత్తద్ధరా
ధారయిష్యతి। ఏవముక్తస్సురపతిః ప్రముమోచ మహీతలే॥౧౬॥ తేజసా పృథివీ యేన వ్యాప్తా సగిరికాననా। తతో దేవాః పునరి
దమూచుశ్చాపి హుతాశనమ్॥౧౭॥ ప్రవిశ త్వం మహాతేజో రౌద్రం వాయుసమన్వితః। తదగ్నినా పునర్వ్యాప్తం సంజా
తం శ్వేతపర్వతః॥౧౮॥ దివ్యం శరవణం చైవ పావకాదిత్యసన్నిభమ్। యత్ర జాతో మహాతేజాః కార్తికేయోఽగ్నిసన్నిభః॥
౧౯॥ అథోమాం చ శివం చైవ దేవాస్సర్షిగణాస్తదా। పూజయామాసురత్యర్థం సుప్రీతమనసస్తతః॥౨౦॥ అథ శైలసు
తా రామ త్రిదశానిదమబ్రవీత్। అప్రియస్య కృతస్యాద్య ఫలం ప్రాప్స్యథ మే సురాః॥౨౧॥ ఇత్యుక్త్వా సలిలం గృహ్య పా
ర్వతీ భాస్కరప్రభా। సమన్యురశపత్సర్వాన్క్రోధసంరక్తలోచనా॥౨౨॥ యస్మాన్నివారితా చాహం సంగతా పుత్ర
కామ్యయా। అపత్యం స్వేషు దారేషు నోత్పాదయితుమర్హథ॥౨౩॥ అద్యప్రభృతి యుష్మాకమప్రజాస్సంతు పత్న
యః। ఏవముక్త్వా సురాన్సర్వాన్శశాప పృథివీమపి॥౨౪॥ అవనే నైకరూపా త్వం బహుభార్యా భవిష్యసి। న చ పుత్రకృ
తాం ప్రీతిం మత్క్రోధకలుషీకృతా॥౨౫॥ ప్రాప్స్యసి త్వం సుదుర్మేధే మమ పుత్రమనిచ్ఛతీ। తాన్సర్వాన్వ్రీడితాన్
దృష్ట్వా సురాన్సురపతిస్తదా॥౨౬॥ గమనాయోపచక్రామ దిశం వరుణపాలితామ్। స గత్వా తప ఆతిష్ఠత్పార్శ్వే తస్యోత్త
రే గిరేః॥౨౭॥ హిమవత్ప్రభవే శృంగే సహ దేవ్యా మహేశ్వరః। ఏష తే విస్తరో రామ శైలపుత్ర్యా నివేదితః॥౨౮॥
గంగాయాః ప్రభవం చైవ శృణు మే సహలక్ష్మణః॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః . ************

తప్యమానే తపో దేవే దేవాస్సర్షిగణాః పురా। సేనాపతిమభీప్సంతః పితామహముపాగమన్॥౧॥ తతోఽబ్రువన్
సురాస్సర్వే భగవంతం పితామహమ్। ప్రణిపత్య శుభం వాక్యం సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః॥౨॥ యో నస్సేనాపతిర్దే

వదత్తో భగవతా పురా। సనజాతోద్య భగవన్నస్మద్వైరినిబర్హణః॥౩॥తత్పితా భగవాన్ శర్వో హిమవచ్ఛిఖరేష్వపై।తపః
పరమమాస్థాయ తప్యతేస్మ సహోమయా॥౪॥యదత్రానంతరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా। సంవిధత్స్వ వి
ధానజ్ఞ త్వం హి నః పరమా గతిః॥౫॥ దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః। సాంత్వయన్ మధురైర్వాక్యైస్త్రి
దశానిదమబ్రవీత్॥౬॥శైలపుత్ర్యా యదుక్తం తన్న ప్రజాస్సంతు పత్నయః। తస్యా వచనమక్లిష్టం సత్యమేతన్న సంశ
యః॥౭॥ఇయమాకాశగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః। జనయిష్యతి దేవానాం సేనాపతిమరిందమమ్॥౮॥జ్యేష్ఠా శై
లేంద్రదుహితా మానయిష్యతి తం సుతమ్। ఉమాయాస్తద్బహుమతం భవిష్యతి న సంశయః॥౯॥తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కృ
తార్థా రఘునందన। ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే పితామహమపూజయన్॥౧౦॥తే గత్వా పర్వతం రామ కైలాసం ధాతుమండిత
మ్। అగ్నిం నియోజయామాసుః పుత్రార్థం సర్వదేవతాః॥౧౧॥ దేవకార్యమిదం దేవ సమాధత్స్వ హుతాశన। శైలపు
త్ర్యాం మహాతేజో గంగాయాం తెజ ఉత్సృజ॥౧౨॥దేవతానాం ప్రతిజ్ఞాయ గంగామభ్యేత్య పావకః। గర్భం ధారయ వై
దేవి దేవతానామిదం ప్రియమ్॥౧౩॥ అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా దివ్యం రూపమధారయత్। స తస్యా మహిమాం దృష్ట్వా స
మంతాదవకీర్యత॥౧౪॥సమంతతస్తదా దేవీమభ్యషించత పావకః। సర్వస్రోతాంసి పూర్ణాని గంగాయా రఘునందన॥
౧౫॥తమువాచ తతో గంగా సర్వదేవపురోగమమ్। అశక్తా ధారణే దేవ తద్ధి తెజస్సముద్యతమ్॥౧౬॥దహ్యమానాగ్నినా తేన
సంప్రవ్యథితచేతనా। అథాబ్రవీదిదం గంగాం సర్వదేవహుతాశనః॥౧౭॥ఇహ హైమవతే పాదే గర్భోయం సన్నివేశ్యతా
మ్। శ్రుత్వా త్వగ్నివచో గంగా తం గర్భమతిభాస్వరమ్॥౧౮॥ఉత్ససర్జ మహాతేజాస్స్రోతోభ్యో హి తదానఘ। యద
స్యా నిర్గతం తస్మాత్తప్తజాంబూనదప్రభమ్॥ ౧౯ ॥ కాంచనం ధరణీం ప్రాప్తం హిరణ్యమమలం శుభమ్। తామ్రం కా
ర్ష్ణాయసం చైవ తైక్ష్ణ్యాదేవాభిజాయతే॥౨౦॥మలం తస్యాభవత్తత్ర త్రపుసీసకమేవ చ। తదేతద్ధరణీం ప్రాప్య నానా
ధాతురవర్ధత॥౨౧॥నిక్షిప్తమాత్రే గర్భే తు తేజోభిరభిరంజితమ్। సర్వం పర్వతసన్నద్ధం సౌవర్ణమభవద్వనమ్॥౨౨॥
జాతరూపమితి ఖ్యాతం తదా ప్రభృతి రాఘవ। సువర్ణం పురుషవ్యాఘ్ర హుతాశనసమప్రభమ్॥౨౩ ॥తృణవృక్షలతాగు
ల్మం సర్వం భవతి కాంచనమ్। తం కుమారం తదా జాతం సేంద్రాస్సహ మరుద్గణాః॥౨౪॥క్షీరసంభావనార్థాయ కృత్తికా
స్సమయోజయన్। తాః క్షీరం జాతమాత్రస్య కృత్వా సమయముత్తమం॥౨౫॥దదుః పుత్రోయమస్మాకం సర్వాసామితి
నిశ్చితాః। తతస్తు దేవతాస్సర్వాః కార్తికేయ ఇతి బ్రువన్॥౨౬॥పుత్రస్త్రైలోక్యవిఖ్యాతో భవిష్యతి న సంశయః। తేషాం త
ద్వచనం శ్రుత్వా స్కన్నం గర్భపరిస్రవే॥౨౭॥స్నాపయన్ పరయా లక్ష్మ్యా దీప్యమానం యథానలమ్। స్కంద ఇత్యబ్రు
వన్ దేవాః స్కన్నం గర్భపరిస్రవాత్॥౨౮॥కార్తికేయం మహాభాగం కాకుత్స్థ జ్వలనోపమమ్। ప్రాదుర్భూతం తత
తః క్షీరం కృత్తికానామనుత్తమమ్ ॥ ౨౯ ॥ షణ్ణాం షడాననో భూత్వా జగ్రాహ స్తనజం పయః। గృహీత్వా క్షీరమేకా
హ్నా సుకుమారవపుస్తదా॥ ౩౦ ॥ అజయత్స్వేన వీర్యేణ దైత్యసైన్యగణాన్ విభుః। సురసేనాగణపతిం తతస్తమతులద్యు
తిమ్॥౩౧॥ అభిషించన్ సురగణాస్సమేత్యాగ్నిపురోగమాః। ఏష తే రామ గంగాయా విస్తరోభిహితో మయా॥ ౩౨ ॥ కు
మారసంభవశ్చైవ ధన్యః పుణ్యస్తథైవ చ। భక్తశ్చ యః కార్తికేయే కాకుత్స్థ భువి మానవః॥౩౩॥ ఆయుష్మాన్ పుత్రపౌ
త్రైశ్చ స్కందసాలోక్యతాం వ్రజేత్॥౩౪॥ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః. *****************
తాం కథాం కౌశికో రామో నివేద్య మధురాక్షరామ్। పునరేవాపరం వాక్యం కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్॥౧॥ అయో
ధ్యాధిపతిశ్శూరః పూర్వమాసీన్నరాధిపః। సగరో నామ ధర్మాత్మా ప్రజాకామస్స చాప్రజః॥౨॥ వైదర్భదుహితా రా
కేశినీ నామ నామతః। జ్యేష్ఠా సగరపత్నీ సా ధర్మిష్ఠా సత్యవాదినీ॥ ౩॥అరిష్టనేమిదుహితా రూపేణాప్రతిమా భువి। ద్వితీయా
సగరస్యాసీత్పత్నీ సుమతిసంజ్ఞితా॥ ౪॥ తాభ్యాం సహ తదా రాజా పత్నీభ్యాం తప్తవాంస్తపః। హిమవంతం సమాసాద్య
భృగుప్రస్రవణే గిరౌ॥౫॥అథ వర్షశతే పూర్ణే తపసారాధితో మునిః। సగరాయ వరం ప్రాదాద్భృగుస్సత్యవతాం వర
౬॥ అపత్యలాభస్సుమహాన్ భవిష్యతి తవానఘ। కీర్తిం చాప్రతిమాం లోకే ప్రాప్స్యసే పురుషర్షభ ॥ ౭ ॥ ఏకా జనయి
తా తాత పుత్రం వంశకరం తవ। షష్టిం పుత్రసహస్రాణి హ్యపరా జనయిష్యతి॥ ౮ ॥ భాషమాణం మహాత్మానం రా
జ్ఞ్యౌ ప్రసాద్య తమ్। ఊచతుః పరమప్రీతే కృతాంజలిపుటే తదా॥ ౯॥ ఏకః కస్యాస్సుతో బ్రహ్మన్ కా బహూన్ జనయి

శ్రోతుమిచ్ఛావహే బ్రహ్మన్ సత్యమస్తు వచస్తవ॥ ౧౦॥ తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా భృగుః పరమధార్మికః। ఉవాచ పరమాం వాణీం స్వచ్ఛందోఽత్ర విధీయతామ్॥ ౧౧॥ ఏకో వంశకరో వాఽస్తు బహవో వా మహాబలాః। కీర్తిమంతో మహోత్సాహాః కా వా కం వరమిచ్ఛతి॥ ౧౨॥ మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా కేశినీ రఘునందన। పుత్రం వంశకరం రామ జగ్రాహ నృపసన్నిధౌ॥ ౧౩॥ షష్టిం పుత్రసహస్రాణి సుపర్ణభగినీ తదా। మహోత్సాహాన్ కీర్తిమంతో జగ్రాహ సుమతిస్సుతాన్॥ ౧౪॥ ప్రదక్షిణమృషిం కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ। జగామ స్వపురం రాజా సభార్యో రఘునందన॥ ౧౫॥ అథ కాలే గతే తస్మిన్ జ్యేష్ఠా పుత్రం వ్యజాయత। అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం కేశినీ సగరాత్మజమ్॥ ౧౬॥ సుమతిస్తు నరవ్యాఘ్ర గర్భతుంబం వ్యజాయత। షష్టిః పుత్రసహస్రాణి తుంబభేదాద్వినిస్సృతాః॥ ౧౭॥ ఘృతపూర్ణేషు కుంభేషు ధాత్ర్యస్తాన్ సమవర్ధయన్। కాలేన మహతా సర్వే యౌవనం ప్రతిపేదిరే॥ ౧౮॥ అథ దీర్ఘేణ కాలేన రూపయౌవనశాలినః। షష్టిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్యాభవంస్తదా॥ ౧౯॥ స చ జ్యేష్ఠో నరశ్రేష్ఠ సగరస్యాత్మసంభవః। బాలాన్ గృహీత్వా తు జలే సరయ్వా రఘునందన॥ ౨౦॥ ప్రక్షిప్య ప్రహసన్నిత్యం మజ్జతస్తాన్ సమీక్ష్య వై। ఏవం పాపసమాచారస్సజ్జనప్రతిబాధకః॥ ౨౧॥ పౌరాణామహితే యుక్తః పుత్రో నిర్వాసితః పురాత్। తస్య పుత్రోంఽశుమాన్నామ హ్యసమంజస్య వీర్యవాన్॥ ౨౨॥ సమ్మతస్సర్వలోకస్య సర్వస్యాపి ప్రియంవదః। తతః కాలేన మహతా మతిస్సమభిజాయత॥ ౨౩॥ సగరస్య నరశ్రేష్ఠ యజేయమితి నిశ్చితా। స కృత్వా నిశ్చయం రామ సోపాధ్యాయగణస్తదా॥ ౨౪॥ యజ్ఞకర్మణి వేదజ్ఞో యష్టుం సముపచక్రమే॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః.

****

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా కథాంతే రఘునందనః। ఉవాచ పరమప్రీతో మునిం దీప్తమివానలమ్॥ ౧॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథామిమామ్। పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మన్ యజ్ఞం వై సముపాహరత్॥ ౨॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కౌతూహలసమన్వితమ్। విశ్వామిత్రస్తు కాకుత్స్థముమువాచ ప్రహసన్నివ॥ ౩॥ శ్రూయతాం విస్తరో రామ సగరస్య మహాత్మనః। శంకరశ్వశురో నామ హిమవానచలోత్తమః॥ ౪॥ ఇంద్రదత్తవరశ్శ్రీమానద్రిరాజ్యేఽభిషేచితః। వింధ్యపర్వతమాసాద్య నిరీక్షేతే పరస్పరమ్॥ ౫॥ తయోర్మధ్యే ప్రవృత్తోఽభూద్యజ్ఞస్స పురుషోత్తమ। స హి దేశో నరవ్యాఘ్ర ప్రశస్తో యజ్ఞకర్మణి॥ ౬॥ తస్యాశ్వచర్యాం కాకుత్స్థ దృఢధన్వా మహారథః। అంశుమానకరోత్తాత సగరస్య మతే స్థితః॥ ౭॥ తస్య పర్వణి తం యజ్ఞం యజమానస్య వాసవః। రాక్షసీం తనుమాస్థాయ యజ్ఞీయాశ్వమపాహరత్॥ ౮॥ హ్రియమాణే తు కాకుత్స్థ తస్మిన్నశ్వే మహాత్మనః। ఉపాధ్యాయగణాస్సర్వే యజమానమథాబ్రువన్॥ ౯॥ అయం పర్వణి వేగేన యజ్ఞీయోఽశ్వోఽపనీయతే। హర్తారం జహి కాకుత్స్థ హయశ్చైవోపనీయతామ్॥ ౧౦॥ ఉపాధ్యాయవచశ్శ్రుత్వా తస్మిన్ సదసి పార్థివః। షష్టిం పుత్రసహస్రాణి వాక్యమేతదువాచ హ॥ ౧౧॥ గతిం పుత్రా న పశ్యామి రక్షసాం పురుషర్షభాః। మంత్రపూతైర్మహాభాగైరాస్థితో హి మహాక్రతుః॥ ౧౨॥ తద్గచ్ఛత విచిన్వధ్వం పుత్రకా భద్రమస్తు వః। సముద్రమాలినీం సర్వాం పృథివీమనుగచ్ఛత॥ ౧౩॥ ఏకైకయోజనం పుత్రా విస్తారమధిగచ్ఛత। యావత్తురగసందర్శస్తావత్ఖనత మేదినీమ్॥ ౧౪॥ తం చైవ హయహర్తారం మార్గమాణా మమాజ్ఞయా। దీక్షితః పౌత్రసహితస్సోపాధ్యాయగణోఽప్యహమ్॥ ౧౫॥ ఇహ స్థాస్యామి భద్రం వో యావత్తురగదర్శనమ్। ఇత్యుక్తా హృష్టమనసో రాజపుత్రా మహాబలాః॥ ౧౬॥ జగ్ముర్మహీతలం రామ పితుర్వచనయంత్రితాః। యోజనాయామవిస్తారమేకైకో ధరణీతలమ్॥ ౧౭॥ బిభిదుః పురుషవ్యాఘ్రా వజ్రస్పర్శసమైర్నఖైః। శూలైరశనికల్పైశ్చ హలైశ్చాపి సుదారుణైః॥ ౧౮॥ భిద్యమానా వసుమతీ ననాద రఘునందన। నాగానాం వధ్యమానానామసురాణాం చ రాఘవ॥ ౧౯॥ రాక్షసానాం చ దుర్ధర్షస్సత్త్వానాం నినదోఽభవత్। యోజనానాం సహస్రాణి షష్టిం తు రఘునందన॥ ౨౦॥ బిభిదుర్ధరణీం వీరా రసాతలమనుత్తమమ్। ఏవం పర్వతసంబాధం జంబూద్వీపం నృపాత్మజాః॥ ౨౧॥ ఖనంతో నరశార్దూల సర్వతః పరిచక్రముః। తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సాసురాస్సహపన్నగాః॥ ౨౨॥ సంభ్రాంతమనసస్సర్వే పితామహముపాగమన్। తే ప్రసాద్య మహాత్మానం విషణ్ణవదనాస్తదా॥ ౨౩॥ ఊచుః పరమసంత్రస్తాః పితామహమిదం వచః। భగవన్ పృథివీ సర్వా ఖన్యతే సగరాత్మజైః॥ ౨౪॥ బహవశ్చ మహాత్మానో వధ్యంతే తలవాసినః। అయం యజ్ఞహనోఽస్మాకమనేనాఽశ్వోఽపనీయతే॥ ౨౫॥ ఇతి తే సర్వభూతాని నిఘ్నంతి సగరాత్మజాః॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దేవతానాంవచశ్శ్రుత్వాభగవాన్వైపితామహః। ప్రత్యువాచసుసంత్రస్తాన్కృతాంతబలమోహితాన్॥౧॥
యస్యేయంవసుధాకృత్స్నావాసుదేవస్యధీమతః। కాపిలంరూపమాస్థాయధారయత్యనిశంధరామ్॥౨॥ తస్యకోపాగ్ని
నాదగ్ధాభవిష్యంతినృపాత్మజాః। పృథివ్యాశ్చాపినిర్భేదోదృష్టఏవసనాతనః॥౩॥ సగరస్యచపుత్రాణాంవినాశోఽదీర్ఘ
జీవినామ్। పితామహవచశ్శ్రుత్వాత్రయస్త్రింశదరిందమాః॥౪॥ దేవాఃపరమసంహృష్టాఃపునర్జగ్ముర్యథాగతమ్। సగరస్య
చపుత్రాణాంప్రాదురాసీన్మహాత్మనః॥౫॥ పృథివ్యాంభిద్యమానాయాంనిర్ఘాతసమనిస్స్వనః। తతోగత్వామహీంస
ర్వాంకృత్వాచాభిప్రదక్షిణమ్॥౬॥ సహితాస్సాగరాస్సర్వేపితరంవాక్యమబ్రువన్। పరిక్రాంతామహీసర్వాసత్త్వవం
తశ్చసూదితాః॥౭॥ దేవదానవరక్షాంసిపిశాచోరగకిన్నరాః। నచపశ్యామహేఽశ్వంతేఅశ్వహర్తారమేవచ॥౮॥ కింకరిష్యా
మభద్రంతేబుద్ధిరత్రవిచార్యతామ్। తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వాపుత్రాణాంరాజసత్తమః॥౯॥ సమన్యురబ్రవీద్వాక్యం
సగరోరఘునందన। భూయఃఖనతభద్రంవోనిర్భిద్యవసుధాతలమ్॥౧౦॥ అశ్వహర్తారమాసాద్యకృతార్థాశ్చనివర్తథ। పి
తుర్వచనమాసాద్యసగరస్యమహాత్మనః॥౧౧॥ షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిరసాతలమభిద్రవన్। ఖన్యమానేతతస్తస్మిన్దదృ
శుఃపర్వతోపమమ్॥౧౨॥ దిశాగజంవిరూపాక్షంధారయంతంమహీతలమ్। సపర్వతవనాంకృత్స్నాంపృథివీంరఘునందన॥
౧౩॥ శిరసాధారయామాసవిరూపాక్షోమహాగజః। యదాపర్వణికాకుత్స్థవిశ్రమార్థంమహాగజః॥౧౪॥ ఖేదాచ్చా
లయతేశీర్షంభూమికంపస్తదాభవేత్। తంతేప్రదక్షిణంకృత్వాదిశాపాలంమహాగజమ్॥౧౫॥ మానయంతోహితేరామ
జగ్ముర్భిత్త్వారసాతలమ్। తతఃపూర్వాందిశంభిత్త్వాదక్షిణాంబిభిదుఃపునః॥౧౬॥ దక్షిణస్యామపిదిశిదదృశుస్తేమహాగజమ్
మహాపద్మంమహాత్మానంసుమహాపర్వతోపమమ్॥౧౭॥ శిరసాధారయంతంతేవిస్మయంజగ్మురుత్తమమ్। తతఃప్రదక్షిణం
కృత్వాసగరస్యమహాత్మనః॥౧౮॥ షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిపశ్చిమాంబిభిదుర్దిశమ్। పశ్చిమాయామపిదిశిమహాంతమ
చలోపమమ్॥౧౯॥ దిశాగజంసౌమనసందదృశుస్తేమహాబలాః। తంతేప్రదక్షిణంకృత్వాపృష్ట్వాచాపినిరామయమ్॥౨౦॥
ఖనంతస్సముపాక్రాంతాదిశంహైమవతీంతతః। ఉత్తరస్యాంరఘుశ్రేష్ఠదదృశుర్హిమపాండరం॥౨౧॥ భద్రంభ
ద్రేణవపుషాధారయంతంమహీమిమాం। సమాలభ్యతతస్సర్వేకృత్వాచైనంప్రదక్షిణం॥౨౨॥ షష్టిఃపుత్రసహస్రాణి
బిభిదుర్వసుధాతలం। తతఃప్రాగుత్తరాంగత్వాసాగరాఃప్రథితాందిశం॥౨౩॥ రోషాదభ్యఖనన్సర్వేపృథివీంసగరాత్మ
జాః। తేతుసర్వేమహాత్మానోభీమవేగామహాబలాః॥౨౪॥ దదృశుఃకపిలంతత్రవాసుదేవంసనాతనం। హయంచతస్య
దేవస్యచరంతమవిదూరతః॥౨౫॥ ప్రహర్షమతులంప్రాప్తాస్సర్వేతేరఘునందన। తేతంహయహరంజ్ఞాత్వాక్రో
ధపర్యాకులేక్షణాః॥౨౬॥ ఖనిత్రలాంగలధరానానావృక్షశిలాధరాః। అభ్యధావంతసంక్రుద్ధాస్తిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రువ
న్॥౨౭॥ అస్మాకంత్వంహితురగంయజ్ఞీయంహృతవానసి। దుర్మేధస్త్వంహిసంప్రాప్తాన్విద్ధినస్సగరాత్మజాన్॥౨౮॥ శ్రు
త్వాతువచనంతేషాంకపిలోరఘునందన। రోషేణమహతావిష్టోహుంకారమకరోత్తదా॥౨౯॥ తతస్తేనాప్రమేయేనక
పిలేనమహాత్మనా। భస్మరాశీకృతాస్సర్వేకాకుత్స్థసగరాత్మజాః॥౩౦॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-చత్వారింశస్సర్గః॥
పుత్రాంశ్చిరగతాన్జ్ఞాత్వాసగరోరఘునందన। నప్తారమబ్రవీద్రాజాదీప్యమానంస్వతేజసా॥౧॥ పితౄణాంగతిమన్వి
చ్ఛయేనవాశ్వోపహారితః। అంతర్భౌమానిసత్త్వానివీర్యవంతిమహాంతిచ॥౨॥ తేషాంత్వంప్రతిఘాతార్థంసాసింగృహ్ణీష్వ
కార్ముకం। అభివాద్యాభివాద్యాంస్త్వంహత్వావిఘ్నకరానపి॥౩॥ సిద్ధార్థస్సన్నివర్తస్వమమయజ్ఞస్యపారగః। ఏవముక్తోం
శుమాన్సమ్యక్సగరేణమహాత్మనా॥౪॥ ధనురాదాయఖడ్గంచజగామలఘువిక్రమః। సఖాతంపితృభిర్మార్గమంతర్భౌమం
మహాత్మభిః॥౫॥ ప్రాపద్యతనరశ్రేష్ఠతేనరాజ్ఞాభిచోదితః। దైత్యదానవరక్షోభిఃపిశాచపతగోరగైః॥౬॥ పూజ్యమానంమ
హాతేజాదిశాగజమపశ్యత। సతంప్రదక్షిణంకృత్వాపృష్ట్వాచాపినిరామయమ్॥౭॥ పితౄన్సంపరిపప్రచ్ఛవాజిహర్తా
రమేవచ। దిశాగజస్తుతచ్ఛ్రుత్వాప్రత్యాహాంశుమతోవచః॥౮॥ ఆసమంజకృతార్థస్త్వంసహాశ్వశ్శీఘ్రమేష్యసి। త
స్యతద్వచనంశ్రుత్వాసర్వానేవదిశాగజాన్॥౯॥ యథాక్రమంయథాన్యాయంప్రష్టుంసముపచక్రమే। తైశ్చసర్వై
ర్దిశాపాలైర్వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః॥౧౦॥ పూజితస్సహయశ్చైవగంతాసీత్యభిచోదితః। తేషాంతద్వచనంశ్రు
త్వాజగామలఘువిక్రమః॥౧౧॥ భస్మరాశీకృతాయత్రపితరస్తస్యసాగరాః। సదుఃఖవశమాపన్నస్త్వసమంజ

స్తదా॥౧౨॥ చుక్రోశ పరమార్తస్తు వధాత్తేషాం సుదుఃఖితః। యజ్ఞీయం చ హయం తత్ర చరంతమవిదూరతః॥౧౩॥ దదర్శ
పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖశోకసమన్వితః। స తేషాం రాజపుత్రాణాం కర్తుకామో జలక్రియాం॥౧౪॥ సలిలార్థీ మహాతే
జా న చాపశ్యజ్జలాశయం। విసార్య నిపుణాం దృష్టిం తతోఽపశ్యత్ఖగాధిపం॥౧౫॥ పితౄణాం మాతులం రామ సుపర్ణమనిలోప
మం। స చైనమబ్రవీద్వాక్యం వైనతేయో మహాబలః॥౧౬॥ మా శుచః పురుషవ్యాఘ్ర వధోఽయం లోకసమ్మతః। కపిలే
నాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః॥౧౭॥ సలిలం నార్హసి ప్రాజ్ఞ దాతుమేషాం హి లౌకికం। గంగా హిమవతో జ్యే
ష్ఠా దుహితా పురుషర్షభ॥౧౮॥ తస్యాం కురు మహాబాహో పితౄణాం తు జలక్రియాం। భస్మరాశీకృతానేతాన్ప్లావ
యేల్లోకపావనీ॥౧౯॥ తయా క్లిన్నమిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా। షష్టిం పుత్రసహస్రాణి స్వర్గలోకం నయిష్య
తి॥౨౦॥ గచ్ఛ చాశ్వం మహాభాగ సంగృహ్య పురుషర్షభ। యజ్ఞం పైతామహం వీర సంవర్తయితుమర్హసి॥౨౧॥ సుపర్ణ
వచనం శ్రుత్వా సోంఽశుమానతివీర్యవాన్। త్వరితం హయమాదాయ పునరాయాన్మహాయశాః॥౨౨॥ తతో రాజానమాసా
ద్య దీక్షితం రఘునందన। న్యవేదయద్యథావృత్తం సుపర్ణవచనం తదా॥౨౩॥ తచ్ఛ్రుత్వా ఘోరసంకాశం వాక్యమంశుమ
తో నృపః। యజ్ఞం నివర్తయామాస యథాకల్పం యథావిధి॥౨౪॥ స్వపురం చాగమచ్ఛ్రీమానిష్టయజ్ఞో మహీపతిః। గంగా
యాశ్చాగమే రాజా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత॥౨౫॥ అగత్వా నిశ్చయం రాజా కాలేన మహతా మహాన్। త్రింశద్వర్షస
హస్రాణి రాజ్యం కృత్వా దివం గతః॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః. ***************

కాలధర్మం గతే రామ సగరే ప్రకృతీజనాః। రాజానం రోచయామాసురంశుమంతం సుధార్మికం॥౧॥ స రాజా సుమ
హానాసీదంశుమాన్రఘునందన। తస్య పుత్రో మహానాసీద్దిలీప ఇతి విశ్రుతః॥౨॥ తస్మిన్రాజ్యం సమావేశ్య దిలీపే రఘు
నందన। హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే సుదారుణం॥౩॥ ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణి వర్షాణి సుమహాయశాః। తపోవనం గ
తో రామ స్వర్గం లేభే తపోధనః॥౪॥ దిలీపస్తు మహాతేజాశ్శ్రుత్వా పైతామహం వధం। దుఃఖోపహతయా బుద్ధ్యా నిశ్చయం
నాధ్యగచ్ఛత॥౫॥ కథం గంగావతరణం కథం తేషాం జలక్రియా। తారయేయం కథం చైనానితి చింతాపరోఽభవత్॥౬॥ తస్య
చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విదితాత్మనః। పుత్రో భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః॥౭॥ దిలీపస్తు మహాతేజా యజ్ఞైర్బహు
భిరిష్టవాన్। త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్॥౮॥ అగత్వా నిశ్చయం రాజా తేషాముద్ధరణం ప్రతి।
వ్యాధినా నరశార్దూల కాలధర్మముపేయివాన్॥౯॥ ఇంద్రలోకం గతో రాజా స్వార్జితేనైవ కర్మణా। రాజ్యే భగీరథం పు
త్రమభిషిచ్య నరర్షభ॥౧౦॥ భగీరథస్తు రాజర్షిర్ధార్మికో రఘునందన। అనపత్యో మహాతేజాః ప్రజాకామస్స చాప్రజః॥
౧౧॥ మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం గంగావతరణే రతః। స తపో దీర్ఘమాతిష్ఠద్గోకర్ణే రఘునందన॥౧౨॥ ఊర్ధ్వబాహుః
పంచతపా మాసాహారో జితేంద్రియః। తస్య వర్షసహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః॥౧౩॥ అతీతాని మహాబాహో తస్య
రాజ్ఞో మహాత్మనః। సుప్రీతో భగవాన్బ్రహ్మా ప్రజానాం పతిరీశ్వరః॥౧౪॥ తతస్సురగణైస్సార్ధముపాగమ్య పితామహః। భ
గీరథం మహాత్మానం తప్యమానమథాబ్రవీత్॥౧౫॥ భగీరథ మహాభాగ ప్రీతస్తేఽహం జనేశ్వర। తపసా చ సుతప్తేన వరం వర
య సువ్రత॥౧౬॥ తమువాచ మహాతేజాస్సర్వలోకపితామహం। భగీరథో మహాభాగః కృతాంజలిరుపస్థితః॥౧౭॥ యది మే
భగవన్ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలం। సగరస్యాత్మజాస్సర్వే మత్తస్సలిలమాప్నుయుః॥౧౮॥ గంగాయాస్సలిలక్లిన్నే భస్మ
న్యేషాం మహాత్మనాం। స్వర్గం గచ్ఛేయురత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహాః॥౧౯॥ దేయా చ సంతతిర్దేవ నావసీదేత్కు
లం చ నః। ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మేఽస్తు వరః పరః॥౨౦॥ ఉక్తవాక్యం తు రాజానం సర్వలోకపితామహః। ప్రత్యువా
చ శుభాం వాణీం మధురాం మధురాక్షరాం॥౨౧॥ మనోరథో మహానేష భగీరథ మహారథ। ఏవం భవతు భద్రం తే ఇక్ష్వా
కుకులవర్ధన॥౨౨॥ ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా। తాం వై ధారయితుం రాజన్హరస్తత్ర నియుజ్యతాం॥౨
౩॥ గంగాయాః పతనం రాజన్పృథివీ న సహిష్యతి। తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః॥౨౪॥ తమేవ
ముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్। జగామ త్రిదివం దేవస్సహ సర్వైర్మరుద్గణైః॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాం
డే ద్విచత్వారింశస్సర్గః. ************** దేవదేవే గతే తస్మిన్సోంఽగుష్ఠాగ్రనిపీడితాం। కృత్వా వసుమతీం రా
మ సంవత్సరముపాసత॥౧॥ ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్షో నిరాశ్రయః। అచలస్స్థాణువత్స్థిత్వా రాత్రిందివ

వమరిందమ ॥౨॥ అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోకనమస్కృతః । ఉమాపతిః పశుపతీ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥౩॥ ప్రీతస్తే
ఽహం నరశ్రేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియమ్ । శిరసా ధారయిష్యామి శైలరాజసుతామహమ్ ॥౪॥ తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోకన
మస్కృతా । తదా సాఽతిమహద్రూపం కృత్వా వేగం చ దుస్సహమ్ ॥౫॥ ఆకాశాదపతద్రామ శివే శివశిరస్యుత । అచింతయచ్చ
సా వేగం గంగా పరమదుర్ధరా ॥౬॥ విశామ్యహం హి పాతాళం స్రోతసా గృహ్య శంకరమ్ । తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు
భగవాన్ హరః ॥౭॥ తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రినయనస్తదా । సా తస్మిన్ పతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని ॥ ౮
హిమవత్ప్రతిమే రామ జటామండలగహ్వరే । సా కథంచిన్మహీం గంతుం నాశక్నోద్యత్నమాస్థితా ॥౯॥ నైవ సా నిర్గమం లే
భే జటామండలమోహితా । తత్రైవాబిభ్రమద్దేవీ సంవత్సరగణాన్ బహూన్ ॥౧౦॥ తామపశ్యత్పునస్తత్ర తపః పరమ
మాస్థితః । అనేన తోషితశ్చాభూదత్యర్థం రఘునందన ॥౧౧॥ విససర్జ తతో గంగాం హరో బిందుసరః ప్రతి । తస్యాం విసృజ్యమా
నాయాం సప్త స్రోతాంసి జజ్ఞిరే ॥౧౨॥ హ్లాదినీ పావనీ చైవ నళినీ చ తథాపరా । తిస్రః ప్రాచీం దిశం జగ్ముర్గంగాశ్శివజలాశ్శు
భాః ॥౧౩॥ సుచక్షుశ్చైవ సీతా చ సింధుశ్చైవ మహానదీ । తిస్రస్త్వేతా దిశం జగ్ముః ప్రతీచీం తు శుభోదకాః ॥౧౪॥ సప్తమీ చా
న్వగాత్తాసాం భగీరథమథో నృపమ్ । భగీరథోఽపి రాజర్షిర్దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥౧౫॥ ప్రాయాదగ్రే మహాతేజా గంగా తం
చాప్యనువ్రజత్ । గగనాచ్ఛంకరశిరస్తతో ధరణిమాశ్రితా ॥౧౬॥ వ్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్కృతమ్ । మత్స్యక
చ్ఛపసంఘైశ్చ శింశుమారగణైస్తదా ॥౧౭॥ పతద్భిః పతితైశ్చాన్యైర్వ్యరోచత వసుంధరా । తతో దేవర్షిగంధర్వా యక్షా
స్సిద్ధగణాస్తదా ॥౧౮॥ వ్యలోకయంత తే తత్ర గగనాద్గాం గతాం తదా । విమానైర్నగరాకారైర్హయైర్గజవరైస్తథా ॥౧౯॥ పా
రిప్లవగతాశ్చాపి దేవతాస్తత్ర విష్ఠితాః । తదద్భుతతమం లోకే గంగాపతనముత్తమమ్ ॥౨౦॥ దిదృక్షవో దేవగణాస్సమీయు
రమితౌజసః । సంపతద్భిస్సురగణైస్తేషాం చాభరణౌజసా ॥౨౧॥ శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదమ్ । శింశుమారోరగ
గణైర్మీనైరపి చ చంచలైః ॥౨౨॥ విద్యుద్భిరివ విక్షిప్తైరాకాశమభవత్తదా । పాండరైస్సలిలోత్పీడైః కీర్యమాణైస్సహస్రధా
॥౨౩॥ శారదాభ్రైరివాకీర్ణం గగనం హంససంప్లవైః । క్వచిద్ద్రుతతరం యాతి కుటిలం క్వచిదాయతమ్ ॥౨౪॥ వినతం క్వచి
దుద్భూతం క్వచిద్యాతి శనైశ్శనైః । సలిలేనైవ సలిలం క్వచిదభ్యాహతం పునః ॥౨౫॥ ముహురూర్ధ్వముఖం గత్వా పపాత వ
సుధాతలమ్ । తచ్ఛంకరశిరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమితలే పునః ॥౨౬॥ వ్యరోచత తదా తోయం నిర్మలం గతకల్మషమ్ । తత్ర దేవ
ర్షిగంధర్వా వసుధాతలవాసినః ॥౨౭॥ భవాంగపతితం తోయం పవిత్రమితి పస్పృశుః । శాపాత్ప్రపతితా యే చ గగనాద్వ
సుధాతలమ్ ॥౨౮॥ కృత్వా తత్రాభిషేకం తే బభూవుర్గతకల్మషాః । ధూతపాపాః పునస్తేన తోయేనాథ సుభాస్వతా ॥
౨౯ ॥ పునరాకాశమావిశ్య స్వాఁల్లోకాన్ప్రతిపేదిరే । ముముదే ముదితో లోకస్తేన తోయేన భాస్వతా ॥౩౦॥ కృతాభిషే
కో గంగాయాం బభూవ విగతక్లమః । భగీరథోఽపి రాజర్షిర్దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥౩౧॥ ప్రాయాదగ్రే మహాతేజాస్తం
గంగా పృష్ఠతోఽన్వగాత్ । దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే దైత్యదానవరాక్షసాః ॥ ౩౨ ॥ గంధర్వయక్షప్రవరాస్సకిన్నరమహో
రగాః । సర్పాశ్చాప్సరసో రామ భగీరథరథానుగాః ॥౩౩॥ గంగామన్వగమన్ప్రీతాస్సర్వే జలచరాశ్చ యే । యతో భగీరథో
రాజా తతో గంగా యశస్వినీ ॥ ౩౪ ॥ జగామ సరితాం శ్రేష్ఠా సర్వపాపవినాశినీ । తతో హి యజమానస్య జహ్నోరద్భు
తకర్మణః ॥౩౫॥ గంగా సంప్లావయామాస యజ్ఞవాటం మహాత్మనః । తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో యజ్వా తు రాఘవ ॥
౩౬॥ అపిబచ్చ జలం సర్వం గంగాయాః పరమాద్భుతమ్ । తతో దేవాస్సగంధర్వా ఋషయశ్చ సువిస్మితాః ॥౩౭॥ పూజయం
తి మహాత్మానం జహ్నుం పురుషసత్తమమ్ । గంగాం చాపి నయంతి స్మ దుహితృత్వే మహాత్మనః ॥ ౩౮ ॥ తతస్తుష్టో మహాతేజా
శ్శ్రోత్రాభ్యామసృజత్ప్రభుః । తస్మాజ్జహ్నుసుతా గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతి చ ॥ ౩౯ ॥ జగామ చ పునర్గంగా భగీరథర
థానుగా । సాగరం చాపి సంప్రాప్తా సా సరిత్ప్రవరా తదా ॥౪౦॥ రసాతలముపాగచ్ఛత్సిద్ధ్యర్థం తస్య కర్మణః । భగీరథో
ఽపి రాజర్షిర్గంగామాదాయ యత్నతః ॥౪౧॥ పితామహాన్భస్మకృతానపశ్యద్దీనచేతనః । అథ తం భస్మనాం రాశిం గంగాస
లిలముత్తమమ్ ॥౪౨॥ ప్లావయత్పూతపాప్మానస్స్వర్గం ప్రాప్తా రఘూత్తమ ॥ ఇతి బాలకాండే- త్రిచత్వారింశస్సర్గః ॥

స గత్వా సాగరం రాజా గంగయానుగతస్తదా । ప్రవివేశ తలం భూమేర్యత్ర తే భస్మసాత్కృతాః ॥౧॥ భస్మన్యథా
ప్లుతే రామ గంగాయాస్సలిలేన వై । సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మా రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥౨॥ తారితా నరశార్దూల దివం

లాశ్చ దేవవత్ ।షష్టిఃపుత్రసహస్రాణిసగరస్యమహాత్మనః॥౩॥సాగరస్యజలంలోకేయావత్ స్థాస్యతిపార్థివ । సగర
స్యాత్మజాస్తావత్స్వర్గేస్థాస్యంతిదేవవత్ ॥౪॥ఇయంచదుహితాజ్యేష్ఠాతవగంగాభవిష్యతి।త్వత్కృతేనచనామ్నాథలో
కేస్థాస్యతివిశ్రుతా॥౫॥గంగాత్రిపథగారాజన్దివ్యాభాగీరథీతిచ।త్రీన్పథోభావయంతీతితతస్త్రిపథగాస్మృతా॥౬॥
పితామహానాంసర్వేషాంత్వమత్రమనుజాధిప । కురుష్వసలిలంరాజన్ప్రతిజ్ఞామపవర్జయ ॥౭॥పూర్వకేణహితేరా
జంస్తేనాతియశసాతదా ।ధర్మిణాంప్రవరేణాపినైషప్రాప్తోమనోరథః॥౮॥తథైవాంశుమతాతాతలోకేప్రతిమతేజ
సా।గంగాంప్రార్థయతానేతుంప్రతిజ్ఞానవిశంకితా॥౯॥రాజర్షిణాగుణవతామహర్షిసమతేజసా।మత్తుల్యతప
సాచైవక్షత్రధర్మస్థితేనచ॥౧౦॥దిలీపేనమహాభాగతవపిత్రాతితేజసా।పునర్నశంకితానేతుంగంగాంప్రార్థయతా
నఘ॥౧౧॥సాత్వయాసమతిక్రాంతాప్రతిజ్ఞాపురుషర్షభ।ప్రాప్తోసిపరమంలోకేయశఃపరమసంమతమ్॥ ౧౨ ॥ య
చ్చగంగావతరణంత్వయాకృతమరిందమ।అనేనచభవాన్ప్రాప్తోధర్మస్యాయతనంమహత్ ॥౧౩॥ప్లావయస్వత్వమాత్మా
నంనరోత్తమసదోచితే। సలిలేపురుషవ్యాఘ్రశుచిఃపుణ్యఫలోభవ ॥ ౧౪ ॥ పితామహానాంసర్వేషాంకురుష్వసలిలక్రి
యామ్। స్వస్తితేస్తుగమిష్యామిస్వంలోకంగమ్యతాంనృప॥౧౫॥ఇత్యేవముక్త్వాదేవేశస్సర్వలోకపితామహః।యథాగ
తంతథాగచ్ఛద్దేవలోకంమహాయశాః॥౧౬॥ భగీరథోపిరాజర్షిఃకృత్వాసలిలముత్తమమ్ । యథాక్రమంయథాన్యా
యంసాగరాణాంమహాయశాః॥౧౭॥కృతోదకశ్శుచీరాజాస్వపురంప్రవివేశహ। సమృద్ధార్థోరఘుశ్రేష్ఠస్వరాజ్యంప్ర
శశాసహ॥౧౮॥ప్రముమోదచలోకస్తంనృపమాసాద్యరాఘవ।నష్టశోకస్సమృద్ధార్థోబభూవవిగతజ్వరః॥౧౯॥ఏషతేరా
మగంగాయావిస్తరోభిహితోమయా। స్వస్తిప్రాప్నుహిభద్రంతేసంధ్యాకాలోతివర్తతే॥ ౨౦ ॥ ధన్యంయశస్యమా
యుష్యంపుత్ర్యంస్వర్గ్యమతీవచ।యశ్శ్రావయతివిప్రేషుక్షత్రియేష్వితరేషుచ॥౨౧॥ప్రీయంతేపితరస్తస్యప్రీయంతే
దైవతానిచ।ఇదమాఖ్యానమవ్యగ్రోగంగావతరణంశుభం॥౨౨॥యశ్శృణోతిచకాకుత్స్థసర్వాన్కామానవాప్నుయా
త్।సర్వేపాపాఃప్రణశ్యంతిహ్యాయుఃకీర్తిశ్చవర్ధతే॥౨౩॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః******

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వారాఘవఃసహలక్ష్మణః।విస్మయంపరమంగత్వావిశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్॥౧॥అత్యద్భుతమి
దంబ్రహ్మన్కథితంపరమంత్వయా। గంగావతరణంపుణ్యంసాగరస్యాపిపూరణమ్॥౨ ॥ తస్యసాశర్వరీసర్వాసహసౌమి
త్రిణాతదా। జగామచింతయానస్యవిశ్వామిత్రకథాంశుభామ్॥ ౩ ॥ తతఃప్రభాతేవిమలేవిశ్వామిత్రంమహామునిం। ఉ
వాచరాఘవోవాక్యంకృతాహ్నికమరిందమః ॥ ౪ ॥ గతాభగవతీరాత్రిశ్శ్రోతవ్యంపరమంశ్రుతం । క్షణభూతేవనౌ
రాత్రిస్సంవృత్తేయంమహాతపః ॥ ౫ ॥ ఇమాంచింతయతస్సర్వాంనిఖిలేనకథాంతవ। తరామసరితాంశ్రేష్ఠాంపుణ్యాం
త్రిపథగాంనదీం॥ ౬॥ నౌరేషాహిసుఖాస్తీర్ణాఋషీణాంపుణ్యకర్మణాం। భగవంతమిహప్రాప్తంజ్ఞాత్వాత్వరితమా
గతా॥ ౭॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాఘవస్యమహాత్మనః। సంతారంకారయామాససర్షిసంఘస్సరాఘవః॥౮॥ఉత్త
రంతీరమాసాద్యసంపూజ్యర్షిగణంతదా । గంగాకూలేనివిష్టాస్తేవిశాలాందదృశుఃపురీం ॥ ౯ ॥ తతోమునివరస్తూర్ణం
జగామసహరాఘవః। విశాలాంనగరీంరమ్యాందివ్యాంస్వర్గోపమాంతదా॥ ౧౦ ॥ అథరామోమహాప్రాజ్ఞోవిశ్వా
మిత్రంమహామునిం।పప్రచ్ఛప్రాంజలిర్భూత్వావిశాలాముత్తమాంపురీం॥౧౧॥కతరోరాజవంశోయంవిశాలాయాం
మహామునే । శ్రోతుమిచ్ఛామిభద్రంతేపరంకౌతూహలంహిమే॥ ౧౨॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారామస్యమునిపుంగవః।
ఆఖ్యాతుంతత్సమారేభేవిశాలస్యపురాతనం॥౧౩॥శ్రూయతాంరామశక్రస్యకథాంకథయతశ్శుభాం।అస్మిన్దేశేహియ
ద్వృత్తంతదపిశృణురాఘవ॥ ౧౪॥ పూర్వంకృతయుగేరామదితేఃపుత్రామహాబలాః। అదితేశ్చమహాభాగావీర్యవంత
స్సుధార్మికాః॥ ౧౫॥ తతస్తేషాంనరశ్రేష్ఠబుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం।అమరావిజరాశ్చైవకథంస్యామనిరామయాః॥ ౧౬ ॥
తేషాంచింతయతాంరామబుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం। క్షీరోదమథనంకృత్వారసంప్రాప్స్యామతత్రవై॥౧౭॥ తతోనిశ్చిత్య
మథనంయోక్త్రంకృత్వాచవాసుకిం। మంథానంమందరంకృత్వామమంథురమితౌజసః॥ ౧౮ ॥ అథవర్షసహస్రేణస
దండస్సకమండలుః । పూర్వంధన్వంతరిర్నామహ్యప్సరాశ్చసువర్చసః॥ ౧౯ ॥ అప్సునిర్మథనాదేవరసాత్తస్మాద్వరస్త్రి
యః।ఉత్పేతుర్మనుజశ్రేష్ఠతస్మాదప్సరసోభవన్॥ ౨౦ ॥ షష్టిఃకోట్యోభవంస్తాసామప్సరాణాంసువర్చసాం।అసం

ఖ్యేయాస్తు కాపత్ స్థియాస్తాసాంపరిచారికాః॥ ౨౦॥ నతాః స్మపరిగృహ్ణంతి సర్వే తే దేవదానవాః। అప్రతిగ్రహణాత్తా
శ్చ సర్వాస్సాధారణాస్స్మృతాః॥ ౨౧॥ వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన। ఉత్పపాత మహాభాగా మార్గమాణా
పరిగ్రహం॥ ౨౩॥ దితేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్మజాం। అదితేస్తు సుతా వీర జగృహుస్తామనిందితాం॥ ౨౪॥
అసురాస్తేన దైతేయాస్సురాస్తేనాదితేస్సుతాః। హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్సురాః॥ ౨౫॥ ఉచ్చై
శ్శ్రవా హయశ్రేష్ఠో మణిరత్నం చ కౌస్తుభం। ఉదతిష్ఠన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమం॥ ౨౬॥ అథ తస్య కృతే రామ మహా
సీత్కులక్షయః। అదితేస్తు తతః పుత్రా దితేః పుత్రానసూదయన్॥ ౨౭॥ ఏకతోఽభ్యగమన్ సర్వే హ్యసురా రాక్షసైస్సహ।
యుద్ధమాసీన్మహాఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనం॥ ౨౮॥ యదా క్షయం గతం సర్వం తదా విష్ణుర్మహాబలః। అమృతం సోఽహ
రత్తూర్ణం మాయామాస్థాయ మోహినీం॥ ౨౯॥ యే గతాభిముఖం విష్ణుమక్షయం పురుషోత్తమం। సంపిష్టాస్తే తదా యుద్ధే వి
ష్ణునా ప్రభవిష్ణునా॥ ౩౦॥ అదితేరాత్మజా వీరా దితేః పుత్రాన్నిజఘ్నిరే। తస్మిన్ ఘోరే మహాయుద్ధే దైతేయాదిత్యయో
ర్భృశం॥ ౩౧॥ నిహత్య దితిపుత్రాంస్తు రాజ్యం ప్రాప్య పురందరః। శశాస ముదితో లోకాన్ సర్షిసంఘాన్ సచారణాన్॥
౩౨॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- పంచచత్వారింశస్సర్గః ********************************

హతేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా। మారీచం కాశ్యపం రామ భర్తారమిదమబ్రవీత్॥ ౧॥ హతపుత్రా
స్మి భగవంస్తవ పుత్రైర్మహాబలైః। శక్రహంతారమిచ్ఛామి పుత్రం దీర్ఘతపోర్జితం॥ ౨॥ సాహం తపశ్చరిష్యామి పు
త్రం మే దాతుమర్హసి। బలవంతం మహేష్వాసం సంస్థితిజ్ఞం సమదర్శనం॥ ౩॥ ఈదృశం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమ
ర్హసి। తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా మారీచః కాశ్యపస్తదా॥ ౪॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా దితిం పరమదుఃఖితాం। ఏవం భవ
తు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే॥ ౫॥ జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే। పూర్ణే వర్షసహస్రే తు శుచిర్యది భ
విష్యసి॥ ౬॥ పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి। ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పాణినా స మమార్జ తామ్॥
౭॥ సమాలభ్య తతస్స్వస్తీత్యుక్త్వా చ తపసే యయౌ। గతే తస్మిన్నరశ్రేష్ఠ దితిః పరమహర్షితా॥ ౮॥ కుశప్లవనమాసాద్య
తపస్తేపే సుదారుణం। తపస్తస్యాం హి కుర్వంత్యాం పరిచర్యాం చకార హ॥ ౯॥ సహస్రాక్షో నరశ్రేష్ఠ పరయా గుణ
సంపదా। అగ్నిం కుశాన్ కాష్ఠమపః ఫలమూలం తథైవ చ॥ ౧౦॥ న్యవేదయత్సహస్రాక్షో యచ్చాన్యదపి కాంక్షితం। గాత్ర
సంవాహనైశ్చైవ శ్రమాపనయనైస్తథా॥ ౧౧॥ శక్రస్సర్వేషు కాలేషు దితిం పరిచచార హ। అథ వర్షసహస్రే తు దశోనే
రఘునందన॥ ౧౨॥ దితిః పరమసంప్రీతా సహస్రాక్షమథాబ్రవీత్। యాచితేన సురశ్రేష్ఠ తవ పిత్రా మహాత్మనా॥ ౧౩॥ వ
రో వర్షసహస్రాంతే దత్తో మమ సుతం ప్రతి। తపశ్చరంత్యా వర్షాణి దశ వీర్యవతాం వర॥ ౧౪॥ అవశిష్టాని భద్రం తే భ్రాత
రం ద్రక్ష్యసే తతః। తమహం త్వత్కృతే పుత్ర సమాధాస్యే జయోత్సుకమ్॥ ౧౫॥ త్రైలోక్యవిజయం పుత్ర సహ భోక్ష్యసి వి
జ్వరః। ఏవముక్త్వా దితిశ్శక్రం ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే॥ ౧౬॥ నిద్రయాపహృతా దేవీ పాదౌ కృత్వాథ శీర్షతః। దృష్ట్వా
తామశుచిం శక్రః పాదతః కృతమూర్ధజామ్॥ ౧౭॥ శిరఃస్థానే కృతౌ పాదౌ జహాస చ ముమోద చ। తస్యాశ్శరీరవివరం వివే
శ చ పురందరః॥ ౧౮॥ గర్భం చ సప్తధా రామ బిభేద పరమాత్మవాన్। భిద్యమానస్తతో గర్భో వజ్రేణ శతపర్వణా॥ ౧౯॥ రురోద
సుస్వరం రామ తతో దితిరబుధ్యత। మా రుదో మా రుదశ్చేతి గర్భం శక్రోఽభ్యభాషత॥ ౨౦॥ బిభేద చ మహాతేజా రుదంతమపి
వాసవః। న హంతవ్యో న హంతవ్య ఇత్యేవం దితిరబ్రవీత్॥ ౨౧॥ నిష్పపాత తతశ్శక్రో మాతుర్వచనగౌరవాత్। ప్రాంజలి
ర్వజ్రసహితో దితిం శక్రోఽభ్యభాషత॥ ౨౨॥ అశుచిర్దేవి సుప్తాసి పాదయోః కృతమూర్ధజా। తదంతరమహం లబ్ధ్వా శక్ర
హంతారమాహవే॥ ౨౩॥ అభిందం సప్తధా దేవి తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - షట్చత్వారింశ
స్సర్గః. ************ సప్తధా తు కృతే గర్భే దితిః పరమదుఃఖితా। సహస్రాక్షం దురాధర్షం వాక్యం సానునయా
బ్రవీత్॥ ౧॥ మమాపరాధాద్గర్భోఽయం సప్తధా విఫలీకృతః। నాపరాధోఽస్తి దేవేశ తవాత్ర బలసూదన॥ ౨॥ ప్రియం తు
కృతమిచ్ఛామి మమ గర్భవిపర్యయే। మరుతాం సప్తసప్తానాం స్థానపాలా భవంత్విమే॥ ౩॥ వాతస్కంధా ఇమే సప్త చరం
తు దివి పుత్రకాః। మారుతా ఇతి విఖ్యాతా దివ్యరూపా మమాత్మజాః॥ ౪॥ బ్రహ్మలోకం చరంత్వేక ఇంద్రలోకం తథాపరః।
దివి వాయురితి ఖ్యాతస్తృతీయోఽపి మహాయశాః॥ ౫॥ చత్వారస్తు సురశ్రేష్ఠ దిశో వై తవ శాసనాత్। సంచరిష్యంతి భద్రం

దేవభూతా మమాత్మజాః॥౬॥ త్వత్కృతే నైవ నామ్నా చ మారుతా ఇతి విశ్రుతాః। తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా సహస్రా
క్షః పురందరః॥౭॥ ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం దితిం బలనిషూదనః। సర్వమేతద్యథోక్తం తే భవిష్యతి న సంశయః॥౮॥ విచరి
ష్యంతి భద్రం తే దేవభూతాస్తవాత్మజాః। ఏవం తౌ నిశ్చయం కృత్వా మాతాపుత్రౌ తపోవనే॥౯॥ జగ్మతుస్త్రిదివం రామ
కృతార్థావితి నః శ్రుతమ్। ఏష దేశస్స కాకుత్స్థ మహేంద్రాధ్యుషితః పురా॥౧౦॥ దితిం యత్ర తపస్సిద్ధామేవం పరిచ
చార సః। ఇక్ష్వాకోస్తు నరవ్యాఘ్ర పుత్రః పరమధార్మికః॥౧౧॥ అలంబుసాయాముత్పన్నో విశాల ఇతి విశ్రుతః। తేన చా
సీదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా॥౧౨॥ విశాలస్య సుతో రామ హేమచంద్రో మహాబలః। సుచంద్ర ఇతి విఖ్యాతో హేమచం
ద్రాదనంతరః॥౧౩॥ సుచంద్రతనయో రామ ధూమ్రాశ్వ ఇతి విశ్రుతః। ధూమ్రాశ్వతనయశ్చాపి సృంజయస్సమపద్య
త॥౧౪॥ సృంజయస్య సుతః శ్రీమాన్ సహదేవః ప్రతాపవాన్। కుశాశ్వస్సహదేవస్య పుత్రః పరమధార్మికః॥౧౫॥ కుశా
శ్వస్య మహాతేజాస్సోమదత్తః ప్రతాపవాన్। సోమదత్తస్య పుత్రస్తు కాకుత్స్థ ఇతి విశ్రుతః॥౧౬॥ తస్య పుత్రో మహాతే
జాస్సంప్రత్యేష పురీమిమామ్। ఆవసత్యమరప్రఖ్యస్సుమతిర్నామ దుర్జయః॥౧౭॥ ఇక్ష్వాకోస్తు ప్రసాదేన సర్వే వైశా
లికా నృపాః। దీర్ఘాయుషో మహాత్మానో వీర్యవంతస్సుధార్మికాః॥౧౮॥ ఇహాద్య రజనీం రామ సుఖం వత్స్యామహే వయం।
శ్వః ప్రభాతే నరశ్రేష్ఠ జనకం ద్రష్టుమర్హసి॥౧౯॥ సుమతిస్తు మహాతేజా విశ్వామిత్రముపాగతమ్। శ్రుత్వా నరవర
శ్రేష్ఠః ప్రత్యుద్గచ్ఛన్మహాయశాః॥౨౦॥ పూజాం చ పరమాం కృత్వా సోపాధ్యాయస్సబాంధవః। ప్రాంజలిః కుశలం పృ
ష్ట్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్॥౨౧॥ ధన్యోస్మ్యనుగృహీతోస్మి యస్య మే విషయం మునిః। సంప్రాప్తో దర్శనం చైవ
నాస్తి ధన్యతరో మమ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తచత్వారింశస్సర్గః. ***************************

పృష్ట్వా తు కుశలం తత్ర పరస్పరసమాగమే। కథాంతే సుమతిర్వాక్యం వ్యాజహార మహామునిమ్॥౧॥ ఇమౌ కుమారౌ
భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ। గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ॥౨॥ పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ।
అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ॥౩॥ యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ। కథం పద్భ్యామిహ ప్రా
ప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే॥౪॥ భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరమ్। పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచే
ష్టితైః॥౫॥ కిమర్థం చ మునిశ్రేష్ఠ సంప్రాప్తౌ దుర్గమే పథి। వరాయుధధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః॥౬॥ తస్య త
ద్వచనం శ్రుత్వా యథావృత్తం న్యవేదయత్। సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా॥౭॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రు
త్వా రాజా పరమహర్షితః। అతిథీ పరమౌ ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ॥౮॥ పూజయామాస విధివత్సత్కారార్హౌ మ
హాబలౌ। తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రాప్య రాఘవౌ॥౯॥ ఉష్య తత్ర నిశామేకాం జగ్మతుర్మిథిలాం తతః। తాం దృ
ష్ట్వా మునయస్సర్వే జనకస్య పురీం శుభామ్॥౧౦॥ సాధు సాధ్వితి శంసంతో మిథిలాం సమపూజయన్। మిథిలోపవనే తత్ర
హ్యాశ్రమం దృశ్య రాఘవః॥౧౧॥ పురాణం నిర్జనం రమ్యం పప్రచ్ఛ మునిపుంగవమ్। శ్రీమదాశ్రమసంకాశం కిన్న్విదం
మునివర్జితమ్॥౧౨॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ కస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః। తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవి
శారదః॥౧౩॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః। హంత తే కథయిష్యామి శృణు తత్త్వేన రాఘవ॥౧౪॥ య
స్యైతదాశ్రమపదం శప్తం కోపాన్మహాత్మనా। గౌతమస్య నరశ్రేష్ఠ పూర్వమాసీన్మహాత్మనః॥౧౫॥ ఆశ్రమో దివ్యసం
కాశస్సురైరపి సుపూజితః। స చేహ తప ఆతిష్ఠదహల్యాసహితః పురా॥౧౬॥ వర్షపూగాననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయ
శః। తస్యాంతరం విదిత్వా తు సహస్రాక్షశ్శచీపతిః॥౧౭॥ మునివేషధరోహల్యామిదం వచనమబ్రవీత్। ఋతుకాలం ప్రతీ
క్షంతే నార్థినస్సుసమాహితే॥౧౮॥ సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే। మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞా
య రఘునందన॥౧౯॥ మతిం చకార దుర్మేధా దేవరాజకుతూహలాత్। అథాబ్రవీత్సురశ్రేష్ఠం కృతార్థేనాంతరాత్మనా॥
౨౦॥ కృతార్థాస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో। ఆత్మానం మాం చ దేవేశ సర్వదా రక్ష మానద॥౨౧॥ ఇంద్రస్తు ప్రహసన్
వాక్యమహల్యామిదమబ్రవీత్। పరితుష్టోస్మి సుశ్రోణి గమిష్యామి యథాగతమ్॥౨౨॥ ఏవం సంగమ్య చ తదా నిశ్చక్రామో
టజాత్తతః। స సంభ్రమాత్త్వరన్ రామ శంకితో గౌతమం ప్రతి॥౨౩॥ గౌతమం స దదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిం। దేవ
దానవదుర్ధర్షం తపోబలసమన్వితమ్॥౨౪॥ తీర్థోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమానమివానలమ్। గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం

మునిపుంగవమ్ ॥ ౨౫ ॥ దృష్ట్వా సురపతిస్త్రస్తో విషణ్ణవదనోఽభవత్ । అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః ॥ ౨౬ ॥ దుర్వృత్తం వృత్తసంపన్నో రోషాద్వచనమబ్రవీత్ । మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవానసి దుర్మతే ॥ ౨౭ ॥ అకర్తవ్యమిదం తస్మాద్విఫలస్త్వం భవిష్యసి । గౌతమేనైవముక్తస్తు సరోషేణ మహాత్మనా ॥ ౨౮ ॥ పేతతుర్వృషణౌ భూమౌ సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్ । తథా శప్త్వా స వై శక్రమహల్యామపి శప్తవాన్ ॥ ౨౯ ॥ ఇహ వర్షసహస్రాణి బహూని త్వం నివత్స్యసి । వాయుభక్షా నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ ॥ ౩౦ ॥ అదృశ్యా సర్వభూతానామాశ్రమేఽస్మిన్నివత్స్యసి । యదా ద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః ॥ ౩౧ ॥ ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షస్తదా పూతా భవిష్యసి । తస్యాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా ॥ ౩౨ ॥ మత్సకాశం ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి । ఏవముక్త్వా మహాతేజా గౌతమో దుష్టచారిణీమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇమమాశ్రమముత్సృజ్య సిద్ధచారణసేవితే । హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే మహాతపాః ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః. *************

అఫలస్తు తతశ్శక్రో దేవానగ్నిపురోగమాన్ । అబ్రవీత్త్రస్తవదనస్సర్షిసంఘాన్సచారణాన్ ॥ ౧ ॥ కుర్వతా తపసో విఘ్నం గౌతమస్య మహాత్మనః । క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురకార్యమిదం కృతమ్ ॥ ౨ ॥ అఫలోఽస్మి కృతస్తేన క్రోధాత్సా చ నిరాకృతా । శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా ॥ ౩ ॥ తస్మాత్సురవరాస్సర్వే సర్షిసంఘాస్సచారణాః । సురసాహ్యకరం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథ ॥ ౪ ॥ శతక్రతోర్వచశ్శ్రుత్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః । పితృదేవానుపేత్యాహుస్సహ సర్వైర్మరుద్గణైః ॥ ౫ ॥ అయం మేషస్సవృషణశ్శక్రో హ్యవృషణః కృతః । మేషస్య వృషణౌ గృహ్య శక్రాయాశు ప్రయచ్ఛత ॥ ౬ ॥ అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి । భవతాం హర్షణార్థాయ యే చ దాస్యంతి మానవాః ॥ ౭ ॥ అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవాస్సమాగతాః । ఉత్పాట్య మేషవృషణౌ సహస్రాక్షే న్యవేశయన్ ॥ ౮ ॥ తదా ప్రభృతి కాకుత్స్థ పితృదేవాస్సమాగతాః । అఫలాన్భుంజతే మేషాన్ఫలైస్తేషామయోజయన్ ॥ ౯ ॥ ఇంద్రస్తు మేషవృషణస్తదా ప్రభృతి రాఘవ । గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః ॥ ౧౦ ॥ తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః । తారయైనాం మహాభాగామహల్యాం దేవరూపిణీమ్ ॥ ౧౧ ॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్ ॥ ౧౨ ॥ దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభామ్ । లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః ॥ ౧౩ ॥ ప్రయత్నాన్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ । సతుషారావృతాం సాభ్రాం పూర్ణచంద్రప్రభామివ ॥ ౧౪ ॥ ధూమేనాపి పరీతాంగీం దీప్తామగ్నిశిఖామివ । మధ్యేంభసో దురాధర్షాం దీప్తాం సూర్యప్రభామివ ॥ ౧౫ ॥ సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీక్ష్యా బభూవ హ । త్రయాణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనమ్ ॥ ౧౬ ॥ శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా । రాఘవౌ తు తతస్తస్యాః పాదౌ జగృహతుస్తదా ॥ ౧౭ ॥ స్మరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రాహ సా చ తౌ । పాద్యమర్ఘ్యం తథాతిథ్యం చకార సుసమాహితా ॥ ౧౮ ॥ ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థో విధిదృష్టేన కర్మణా । పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీద్దేవదుందుభినిస్స్వనైః ॥ ౧౯ ॥ గంధర్వాప్సరసాం చాపి మహానాసీత్సమాగమః । సాధు సాధ్వితి దేవాస్తామహల్యాం సమపూజయన్ ॥ ౨౦ ॥ తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగామ్ । గౌతమోఽపి మహాతేజా అహల్యాసహితస్సుఖీ ॥ ౨౧ ॥ రామం సంపూజ్య విధివత్తపస్తేపే మహాతపాః । రామోఽపి పరమాం పూజాం గౌతమస్య మహామునేః ॥ ౨౨ ॥ సకాశాద్విధివత్ప్రాప్య జగామ మిథిలాం తతః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః. *************

తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా రామస్సౌమిత్రిణా సహ । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్ ॥ ౧ ॥ రామస్తు మునిశార్దూలమువాచ సహలక్ష్మణః । సాధ్వీ యజ్ఞసమృద్ధిర్హి జనకస్య మహాత్మనః ॥ ౨ ॥ బహూనీహ సహస్రాణి నానాదేశనివాసినామ్ । బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినామ్ ॥ ౩ ॥ ఋషివాటాశ్చ దృశ్యంతే శకటీశతసంకులాః । దేశో విధీయతాం బ్రహ్మన్యత్ర వత్స్యామహే వయమ్ ॥ ౪ ॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః । నివేశమకరోద్దేశే వివిక్తే సలిలాయుతే ॥ ౫ ॥ విశ్వామిత్రమనుప్రాప్తం శ్రుత్వా స నృపతిస్తదా । శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిందితమ్ ॥ ౬ ॥ ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః । ఋత్విజోఽపి మహాత్మానస్త్వర్ఘ్యమాదాయ సత్వరమ్ ॥ ౭ ॥ విశ్వామిత్రాయ ధర్మేణ దదుర్మంత్రపురస్కృతం । ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః ॥ ౮ ॥ పప్రచ్ఛ కుశలం రాజ్ఞో యజ్ఞస్య చ నిరామయం । స తాంశ్చాపి మునీన్పృష్ట్వా

పాధ్యాయపురోధసః॥౯॥యథాన్యాయంతతస్సర్వైస్సమాగచ్ఛత్ప్రహృష్టవత్। అథరాజామునిశ్రేష్ఠంకృతాంజలిర
భాషత॥౧౦॥ఆసనేభగవానాస్తాంసహైభిర్మునిపుంగవైః। జనకస్యవచశ్శ్రుత్వానిషసాదమహామునిః॥ ౧౧॥ పురోధా
ఋత్విజశ్చైవరాజాచసహమంత్రిభిః।ఆసనేషుయథాన్యాయముపవిష్టాస్సమంతతః॥ ౧౨॥ దృష్ట్వాసనృపతిస్తత్రవి
శ్వామిత్రమథాబ్రవీత్।అద్యయజ్ఞస్సమృద్ధిర్మేసఫలాదైవతైఃకృతా॥ ౧౩॥ అద్యయజ్ఞఫలంప్రాప్తంభగవద్దర్శనాన్మ
యా।ధన్యోస్మ్యనుగృహీతోస్మియస్యమేమునిపుంగవ॥౧౪॥యజ్ఞోపసదనంబ్రహ్మన్ప్రాప్తోసిమునిభిస్సహ। ద్వాదశా
హంతుబ్రహ్మర్షేశేషమాహుర్మనీషిణః॥౧౫॥తతోభాగార్థినోదేవాన్ద్రష్టుమర్హసికౌశిక। ఇత్యుక్త్వామునిశా
ర్దూలంప్రహృష్టవదనస్తదా॥౧౬॥పునస్తంపరిపప్రచ్ఛప్రాంజలిఃప్రణతోనృపః।ఇమౌకుమారౌభద్రంతేదేవతుల్యపరా
క్రమౌ॥౧౭॥గజసింహగతీవీరౌశార్దూలవృషభోపమౌ।పద్మపత్రవిశాలాక్షౌఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ॥ ౧౮॥ అశ్వినావివ
రూపేణసముపస్థితయౌవనౌ।యదృచ్ఛయైవగాంప్రాప్తౌదేవలోకాదివామరౌ॥౧౯॥ కథంపద్భ్యామిహప్రాప్తౌకిమ
ర్థంకస్యవామునే।వరాయుధధరౌవీరౌకస్యపుత్రౌమహామునే॥౨౦॥భూషయంతావిమందేశంచంద్రసూర్యావివాం
బరమ్।పరస్పరస్యసదృశౌప్రమాణేంగితచేష్టితైః॥౨౧॥కాకపక్షధరౌవీరౌశ్రోతుమిచ్ఛామితత్త్వతః। తస్యతద్వచనం
శ్రుత్వాజనకస్యమహాత్మనః॥౨౨॥న్యవేదయన్మహాత్మానౌపుత్రౌదశరథస్యతౌ। సిద్ధాశ్రమనివాసంచరాక్షసానాంవ
ధంతథా॥౨౩॥తచ్చాగమనమవ్యగ్రంవిశాలాయాశ్చదర్శనమ్।అహల్యాదర్శనంచైవగౌతమేనసమాగమమ్॥౨౪॥మహా
ధనుషిజిజ్ఞాసాంకర్తుమాగమనంతథా।ఏతత్సర్వంమహాతేజాజనకాయమహాత్మనే॥౨౫॥ నివేద్యవిరరామాథవిశ్వామి
త్రోమహామునిః॥౨౬॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-పంచాశస్సర్గః ********************************

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావిశ్వామిత్రస్యధీమతః। హృష్టరోమామహాతేజాశ్శతానందోమహాతపాః। గౌతమస్య
సుతోజ్యేష్ఠస్తపసాద్యోతితప్రభః। రామసందర్శనాదేవపరంవిస్మయమాగతః॥ ౨॥ సతౌనిషణ్ణౌసంప్రేక్ష్యసుఖాసీ
నౌనృపాత్మజౌ। శతానందోమునిశ్రేష్ఠంవిశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్॥ ౩॥ అపితేమునిశార్దూలమమమాతాయశస్వినీ।ద
ర్శితారాజపుత్రాయతపోదీర్ఘముపాగతా॥ ౪॥ అపిరామేమహాతేజామమమాతాయశస్వినీ। వన్యైరుపాహర
త్పూజాంపూజార్హాసర్వదేహినామ్॥ ౫॥ అపిరామాయకథితంయథావృత్తంపురాతనమ్। మమమాతుర్మహాతేజో
దేవేనదురనుష్ఠితమ్॥ ౬॥ అపికౌశికభద్రంతేగురుణామమసంగతా। మమమాతామునిశ్రేష్ఠరామసందర్శనాదితః॥
౭॥ అపిమేగురుణారామఃపూజితఃకుశికాత్మజ। ఇహాగతోమహాతేజాఃపూజాంప్రాప్యమహాత్మనః॥ ౮॥ అపిశాంతేనమ
నసాగురుర్మేకుశికాత్మజ। ఇహాగతేనరామేణప్రయతేనాభివాదితః॥ ౯॥ తచ్ఛ్రుత్వావచనంతస్యవిశ్వామిత్రోమహా
మునిః। ప్రత్యువాచశతానందంవాక్యజ్ఞోవాక్యకోవిదమ్॥ ౧౦॥ నాతిక్రాంతంమునిశ్రేష్ఠయత్కర్తవ్యంకృతంమ
యా।సంగతామునినాపత్నీభార్గవేణేవరేణుకా॥ ౧౧॥ తచ్ఛ్రుత్వావచనంతస్యవిశ్వామిత్రస్యభాషితమ్। శతానం
దోమహాతేజారామంవచనమబ్రవీత్॥౧౨॥స్వాగతంతేనరశ్రేష్ఠదిష్ట్యాప్రాప్తోసిరాఘవ। విశ్వామిత్రంపురస్కృత్య
మహర్షిమపరాజితమ్॥౧౩॥అచింత్యకర్మాతపసాబ్రహ్మర్షిరతులప్రభః।విశ్వామిత్రోమహాతేజావేత్స్యేనంపరమాం
గతిమ్॥ ౧౪॥ నాస్తిధన్యతరోరామత్వత్తోన్యోభువికశ్చన।గోప్తాకుశికపుత్రస్తేయేనతప్తంమహత్తపః॥౧౫॥శ్రూయతాం
చాభిధాస్యామికౌశికస్యమహాత్మనః। యథాబలంయథావృత్తంతన్మేనిగదతశ్శృణు॥ ౧౬॥ రాజాభూదేషధర్మాత్మాదీ
ర్ఘకాలమరిందమః। ధర్మజ్ఞఃకృతవిద్యశ్చప్రజానాంచహితేరతః॥౧౭॥ ప్రజాపతిసుతశ్చాసీత్కుశోనామమహీపతిః।కు
శస్యపుత్రోబలవాన్కుశనాభస్సుధార్మికః॥ ౧౮॥ కుశనాభసుతస్త్వాసీద్గాధిరిత్యేవవిశ్రుతః। గాధేఃపుత్రోమహాతే
జావిశ్వామిత్రోమహామునిః॥ ౧౯॥ విశ్వామిత్రోమహాతేజాఃపాలయామాసమేదినీమ్।బహువర్షసహస్రాణిరా
జారాజ్యమకారయత్॥ ౨౦॥ కదాచిత్తుమహాతేజాయోజయిత్వావరూథినీమ్। అక్షౌహిణీపరివృతఃపరిచక్రామమేదినీ
మ్॥౨౧॥ నగరాణిసరాష్ట్రాణిసరితశ్చతథాగిరీన్। ఆశ్రమాన్క్రమశోరామవిచరన్నాజగామహ॥ ౨౨॥ వసిష్ఠస్యా
శ్రమపదంనానావృక్షసమాకులమ్। నానామృగగణాకీర్ణంసిద్ధచారణసేవితమ్॥౨౩॥దేవదానవగంధర్వైఃకిన్నరైరుప
శోభితమ్। ప్రశాంతహరిణాకీర్ణంద్విజసంఘనిషేవితమ్॥ ౨౪॥ బ్రహ్మర్షిగణసంకీర్ణందేవర్షిగణసేవితమ్।తపశ్చ

రణసంసిద్ధైరగ్నికల్పైర్మహాత్మభిః ॥ ౨౫ ॥ అబ్భక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శీర్ణపర్ణాశనైస్తథా । ఫలమూలాశనైర్దాంతైర్జితరోషైర్జితేంద్రియైః ॥ ౨౬ ॥ ఋషిభిర్వాలఖిల్యైశ్చ జపహోమపరాయణైః । అన్యైర్వైఖానసైశ్చైవ సమంతాదుపశోభితమ్ ॥ ౨౭ ॥ వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరమ్ । దదర్శ జయతాం శ్రేష్ఠో విశ్వామిత్రో మహాబలః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః. ****************************

స దృష్ట్వా పరమప్రీతో విశ్వామిత్రో మహాబలః । ప్రణతో వినయాద్వీరో వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥ ౧ ॥ స్వాగతం తే చేత్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా । ఆసనం చాస్య భగవాన్వసిష్ఠో వ్యాదిదేశ హ ॥ ౨ ॥ ఉపవిష్టాయ చ తదా విశ్వామిత్రాయ ధీమతే । యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలాన్యుపాహరత్ ॥ ౩ ॥ ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం వసిష్ఠాద్రాజసత్తమః । తపోఽగ్నిహోత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యపృచ్ఛత ॥ ౪ ॥ విశ్వామిత్రో మహాతేజా వనస్పతిగణే తదా । సర్వత్ర కుశలం చాహ వసిష్ఠో రాజసత్తమమ్ ॥ ౫ ॥ సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రం మహాతపాః । పప్రచ్ఛ జపతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః ॥ ౬ ॥ కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్కచ్చిద్ధర్మేణ రంజయన్ । ప్రజాః పాలయసే వీర రాజవృత్తేన ధార్మిక ॥ ౭ ॥ కచ్చిత్తే సుభృతా భృత్యాః కచ్చిత్తిష్ఠంతి శాసనే । కచ్చిత్తే విజితాస్సర్వే రిపవో రిపుసూదన ॥ ౮ ॥ కచ్చిద్బలే చ కోశే చ మిత్రేషు చ పరంతప । కుశలం తే నరవ్యాఘ్ర పుత్రపౌత్రే తవానఘ ॥ ౯ ॥ సర్వత్ర కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్ । విశ్వామిత్రో మహాతేజా వసిష్ఠం వినయాన్వితః ॥ ౧౦ ॥ కృత్వోభౌ సుచిరం కాలం ధర్మిష్ఠౌ తాః కథాశ్శుభాః । ముదా పరమయా యుక్తౌ ప్రీయేతాం తౌ పరస్పరమ్ ॥ ౧౧ ॥ తతో వసిష్ఠో భగవాన్కథాంతే రఘునందన । విశ్వామిత్రమిదం వాక్యమువాచ ప్రహసన్నివ ॥ ౧౨ ॥ ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల । తవ చైవాప్రమేయస్య యథార్హం సంప్రతీచ్ఛ మే ॥ ౧౩ ॥ సత్క్రియాం తు భవానేతాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతామ్ । రాజంస్త్వమతిథిశ్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః ॥ ౧౪ ॥ ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహామతిః । కృతమిత్యబ్రవీద్రాజా పూజావాక్యేన మే త్వయా ॥ ౧౫ ॥ ఫలమూలేన భగవన్విద్యతే యత్తవాశ్రమే । పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దర్శనేన చ ॥ ౧౬ ॥ సర్వథా చ మహాప్రాజ్ఞ పూజార్హేణ సుపూజితః । గమిష్యామి నమస్తేఽస్తు మైత్రేణేక్షస్వ చక్షుషా ॥ ౧౭ ॥ ఏవం బ్రువంతం రాజానం వసిష్ఠః పునరేవ హి । న్యమంత్రయత ధర్మాత్మా పునః పునరుదారధీః ॥ ౧౮ ॥ బాఢమిత్యేవ గాధేయో వసిష్ఠం ప్రత్యువాచ హ । యథాప్రియం భగవతస్తథాస్తు మునిపుంగవ ॥ ౧౯ ॥ ఏవముక్తో మహాతేజా వసిష్ఠో జపతాం వరః । ఆజుహావ తతః ప్రీతః కల్మాషీం ధూతకల్మషః ॥ ౨౦ ॥ ఏహ్యేహి శబలే క్షిప్రం శృణు చాపి వచో మమ । సబలస్యాస్య రాజర్షేః కర్తుం వ్యవసితోఽస్మ్యహమ్ ॥ ౨౧ ॥ భోజనేన మహార్హేణ సత్కారం సంవిధత్స్వ మే । యస్య యస్య యథాకామం షడ్రసేష్వభిపూజితమ్ ॥ ౨౨ ॥ తత్సర్వం కామధుగ్దివ్యే ప్రవర్షస్వ కృతే మమ । రసేనాన్నేన పానేన లేహ్యచోష్యేణ సంయుతమ్ ॥ ౨౩ ॥ అన్నాద్యనిచయం సర్వం సృజస్వ శబలే త్వర ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః. **

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబలా శత్రుసూదన । విదధే కామధుక్కామాన్యస్య యస్య యథేప్సితమ్ ॥ ౧ ॥ ఇక్షూన్మధురసాన్లాజాన్మైరేయాంశ్చ వరాసవాన్ । పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాంశ్చోచ్చావచాంస్తథా ॥ ౨ ॥ ఉష్ణాఢ్యస్యౌదనస్యాత్ర రాశయః పర్వతోపమాః । మృష్టాన్నాని చ సూపాంశ్చ దధికుల్యాస్తథైవ చ ॥ ౩ ॥ నానాస్వాదురసానాం చ షాడబానాం తథైవ చ । భాజనాని సుపూర్ణాని గౌడాని చ సహస్రశః ॥ ౪ ॥ సర్వమాసీత్సుసంతుష్టం హృష్టపుష్టజనాయుతమ్ । విశ్వామిత్రబలం రామ వసిష్ఠేనాభితర్పితమ్ ॥ ౫ ॥ విశ్వామిత్రోఽపి రాజర్షిర్హృష్టః పుష్టస్తథాభవత్ । సాంతఃపురవరో రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః ॥ ౬ ॥ సామాత్యో మంత్రిసహితస్సభృత్యః పూజితస్తదా । యుక్తః పరమహర్షేణ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ పూజితోఽహం త్వయా బ్రహ్మన్పూజార్హేణ సుసత్కృతః । శ్రూయతామభిధాస్యామి వాక్యం వాక్యవిశారద ॥ ౮ ॥ గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబలా మమ । రత్నం హి భగవన్నేతద్రత్నహారీ చ పార్థివః ॥ ౯ ॥ తస్మాన్మే శబలాం దేహి మమైషా ధర్మతో ద్విజ । ఏవముక్తస్తు భగవాన్వసిష్ఠో మునిసత్తమః ॥ ౧౦ ॥ విశ్వామిత్రేణ ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ । నాహం శతసహస్రేణ నాపి కోటిశతైర్గవామ్ ॥ ౧౧ ॥ రాజన్దాస్యామి శబలాం రాశిభీ రజతస్య వా । న పరిత్యాగమర్హేయం మత్సకాశాదరిందమ ॥ ౧౨ ॥ శాశ్వతీ శబలా మహ్యం కీర్తిరాత్మవతో యథా । అస్యాం హవ్యం చ కవ్యం చ

ప్రాణయాత్రా కృతైవచ ॥ ౧౩ ॥ ఆయత్తమగ్నిహోత్రంచ బలిర్హోమస్తథైవచ । స్వాహాకారవషట్కారౌవి
ద్యాశ్చ వివిధాస్తథా ॥ ౧౪ ॥ ఆయత్తమత్ర రాజర్షే సర్వమేతన్నసంశయః । సర్వస్వమేతత్సత్యేనమమతుష్టికరీస
దా ॥ ౧౫ ॥ కారణైర్బహుభీ రాజన్నదాస్యేశబళాంతవ । వసిష్ఠేనైవముక్తస్తువిశ్వామిత్రోఽబ్రవీత్తతః ॥ ౧౬ ॥ సంరబ్ధతరమత్య
ర్థంవాక్యంవాక్యవిశారదః । హైరణ్యకక్ష్యాగ్రైవేయాన్సువర్ణాంకుశభూషితాన్ ॥ ౧౭ ॥ దదామికుంజరాం స్తేసహ
స్రాణిచతుర్దశ । హైరణ్యానాంరథానాం తే శ్వేతాశ్వానాంచతుర్యుజామ్ ॥ ౧౮ ॥ దదామి తేశతాన్యష్టౌకింకిణీకవిభూ
షితాన్ । హయానాం దేశజాతానాంకులజానాంమహౌజసామ్ ॥ ౧౯ ॥ సహస్రమేకందశచదదామితవసువ్రత । నానావ
ర్ణవిభక్తానాంవయస్థానాంతథైవచ ॥ ౨౦ ॥ దదామ్యేకాంగవాంకోటింశబళాదీయతాంమమ । యావదిచ్ఛసిరత్నంవా
హిరణ్యంవాద్విజోత్తమ ॥ ౨౧ ॥ తావద్దదామితత్సర్వంశబళాదీయతాంమమ । ఏవముక్తస్తుభగవాన్విశ్వామిత్రేణధీమ
తా ॥ ౨౨ ॥ నదాస్యామీతిశబళాంప్రాహరాజన్కథంచన । ఏతదేవహిమేరత్నమేతదేవహిమేధనమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏతదేవహిస
ర్వస్వమేతదేవహిజీవితమ్ । దర్శశ్చపూర్ణమాసశ్చయజ్ఞాశ్చైవాప్తదక్షిణాః ॥ ౨౪ ॥ ఏతదేవహిమేరాజన్వివిధాశ్చక్రి
యాస్తథా । అదోమూలాః క్రియాస్సర్వామమరాజన్నసంశయః ॥ ౨౫ ॥ బహునాకింప్రలాపేననదాస్యేకామదోహినీమ్ ॥
౨౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - త్రిపంచాశస్సర్గః । ************************************

కామధేనుంవసిష్ఠోఽపియదానత్యజతేమునిః । తదాస్యశబళాంరామవిశ్వామిత్రోఽన్వకర్షత ॥ ౧ ॥ నీయమానాతు
శబళారామరాజ్ఞామహాత్మనా । దుఃఖితాచింతయామాసరుదంతీశోకకర్శితా ॥ ౨ ॥ పరిత్యక్తావసిష్ఠేనకిమహంసుమహాత్మ
నా । యాఽహంరాజభటైర్దీనాహ్రియేయంభృశదుఃఖితా ॥ ౩ ॥ కింమయాఽపకృతంతస్యమహర్షేర్భావితాత్మనః । య
న్మామనాగసంభక్తామిష్టాంత్యజతిధార్మికః ॥ ౪ ॥ ఇతిసాచింతయిత్వాతువినిశ్వస్యపునఃపునః । జగామవేగేనతదావసిష్ఠం
పరమౌజసమ్ ॥ ౫ ॥ నిర్ధూయతాంస్తదాభృత్యాన్శతశశ్శత్రుసూదన । జగామానిలవేగేనపాదమూలంమహాత్మనః ॥ ౬ ॥
శబళాసారుదంతీచక్రోశంతీచేదమబ్రవీత్ । వసిష్ఠస్యాగ్రతఃస్థిత్వామేఘదుందుభిరావిణీ ॥ ౭ ॥ భగవన్కింపరిత్యక్తాత్వ
యాఽహంబ్రహ్మణస్సుత । యస్మాద్రాజభటామాంహినయంతేత్వత్సకాశతః ॥ ౮ ॥ ఏవముక్తస్తుబ్రహ్మర్షిరిదంవచనమ
బ్రవీత్ । శోకసంతప్తహృదయాంస్వసారమివదుఃఖితామ్ ॥ ౯ ॥ నత్వాంత్యజామిశబళేనాపిమేఽపకృతంత్వయా । ఏష
త్వాంనయతేరాజాబలాన్మత్తోమహాబలః ॥ ౧౦ ॥ నహితుల్యంబలంమహ్యంరాజాత్వద్యవిశేషతః । బలీరాజాక్షత్రియశ్చపృ
థివ్యాఃపతిరేవచ ॥ ౧౧ ॥ ఇయమక్షౌహిణీపూర్ణాసవాజిరథసంకులా । హస్తిధ్వజసమాకీర్ణాతేనాసౌబలవత్తరః ॥ ౧౨ ॥
ఏవముక్తావసిష్ఠేనప్రత్యువాచవినీతవత్ । వచనంవచనజ్ఞాసాబ్రహ్మర్షిమమితప్రభమ్ ॥ ౧౩ ॥ నబలంక్షత్రియస్యాహు
ర్బ్రాహ్మణోబలవత్తరః । బ్రహ్మన్బ్రహ్మబలందివ్యంక్షాత్త్రాత్తుబలవత్తరమ్ ॥ ౧౪ ॥ అప్రమేయబలంతుభ్యంనత్వ
యాబలవత్తరః । విశ్వామిత్రోమహావీర్యస్తేజస్తవదురాసదమ్ ॥ ౧౫ ॥ నియుంక్ష్వమాంమహాభాగత్వద్బ్రహ్మబలసంభృ
తామ్ । తస్యదర్పబలంయత్తన్నాశయామిదురాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ ఇత్యుక్తస్తుతయారామవసిష్ఠస్సుమహాయశాః । సృజస్వేతి
తదోవాచబలంపరబలారుజమ్ ॥ ౧౭ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాసురభిస్సాసృజత్తదా । తస్యాహుంభారవోత్సృష్టాఃపహ్లవాశ్శ
తశోనృప ॥ ౧౮ ॥ నాశయంతిబలంసర్వంవిశ్వామిత్రస్యపశ్యతః । సరాజాపరమక్రుద్ధఃక్రోధవిస్ఫారితేక్షణః ॥ ౧౯ ॥ పహ్లవా
న్నాశయామాసశస్త్రైరుచ్చావచైరపి । విశ్వామిత్రార్దితాన్దృష్ట్వాపహ్లవాన్శతశస్తదా ॥ ౨౦ ॥ భూయఏవాసృజ
ద్ఘోరాన్శకాన్యవనమిశ్రితాన్ । తైరాసీత్సంవృతాభూమిశ్శకైర్యవనమిశ్రితైః ॥ ౨౧ ॥ ప్రభావద్భిర్మహావీర్యై
ర్హేమకింజల్కసంనిభైః । దీర్ఘాసిపట్టిశధరైర్హేమవర్ణాంబరావృతైః ॥ ౨౨ ॥ నిర్దగ్ధంతద్బలంసర్వంప్రదీప్తైరి
వపావకైః । తతోఽస్త్రాణిమహాతేజావిశ్వామిత్రోముమోచహ ॥ ౨౩ ॥ తైస్తైర్యవనకాంభోజాఃపహ్లవాశ్చాకులీకృ
తాః ॥ ౨౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - చతుఃపంచాశస్సర్గః । ************************************

తతస్తానాకులాన్దృష్ట్వావిశ్వామిత్రాస్త్రమోహితాన్ । వసిష్ఠశ్చోదయామాసకామధుక్సృజయోగతః ॥ ౧ ॥
తస్యాహుంభారవాజ్జాతాఃకాంభోజారవిసన్నిభాః । ఊధసస్త్వథసంజాతాఃపహ్లవాశ్శస్త్రపాణయః ॥ ౨ ॥ యోనిదేశా
చ్చయవనాశ్శకృద్దేశాచ్ఛకాస్తథా । రోమకూపేషుమ్లేచ్ఛాశ్చహారీతాస్సకిరాతకాః ॥ ౩ ॥ తైస్తైర్నిషూదితంసర్వంవిశ్వా

మిత్రస్యతత్క్షణాత్ ।సపదాతిగజంసాశ్వంసరథంరఘునందన॥౪॥దృష్ట్వానిషూదితంసైన్యంవసిష్ఠేనమహాత్మనా । విశ్వా
మిత్రసుతానాంతుశతంనానావిధాయుధమ్॥౫॥అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధంవసిష్ఠంజపతాంవరమ్ । హుంకారేణైవతాన్
సర్వాన్నిర్దదాహమహానృషిః॥౬॥తేసాశ్వరథపాదాతావసిష్ఠేనమహాత్మనా।భస్మీకృతాముహూర్తేనవిశ్వామిత్ర
సుతాస్తదా॥౭॥దృష్ట్వావినాశితాన్పుత్రాన్బలంచసుమహాయశాః।సవ్రీడశ్చింతయావిష్టోవిశ్వామిత్రోభవత్తదా॥
౮॥సముద్రఇవనిర్వేగోభగ్నదంష్ట్రఇవోరగః।ఉపరక్తఇవాదిత్యస్సద్యోనిష్ప్రభతాంగతః॥౯॥హతపుత్రబలోదీనః
లూనపక్షఇవద్విజః।హతదర్పోహతోత్సాహోనిర్వేదంసమపద్యత॥౧౦॥సపుత్రమేకంరాజ్యాయపాలయేతినియుజ్య
చ।పృథివీంక్షత్రధర్మేణవనమేవాన్వపద్యత॥౧౧॥ సగత్వాహిమవత్పార్శ్వంకిన్నరోరగసేవితమ్।మహాదేవప్రసాదార్థం
తపస్తేపేమహాతపాః॥౧౨॥ కేనచిత్త్వథకాలేనదేవేశోవృషభధ్వజః। దర్శయామాసవరదోవిశ్వామిత్రంమహాబలమ్॥
౧౩॥కిమర్థంతప్యసేరాజన్బ్రూహియత్తేవివక్షితమ్ ।వరదోఽస్మివరోయస్తేకాంక్షితస్సోభిధీయతామ్॥౧౪॥ ఏవముక్తస్తు
దేవేనవిశ్వామిత్రోమహాతపాః।ప్రణిపత్యమహాదేవమిదంవచనమబ్రవీత్॥౧౫॥యదితుష్టోమహాదేవధనుర్వేదోమమా
నఘ। సాంగోపాంగోపనిషదస్సరహస్యః ప్రదీయతామ్॥౧౬॥యానిదేవేషుచాస్త్రాణిదానవేషుమహర్షిషు।గంధర్వ
యక్షరక్షస్సుప్రతిభాంతుమమానఘ॥౧౭॥తవప్రసాదాద్భవతుదేవదేవమమేప్సితమ్।ఏవమస్త్వితిదేవేశోవాక్యముక్త్వాగ
తస్తదా॥౧౮॥ప్రాప్యచాస్త్రాణిరాజర్షిర్విశ్వామిత్రోమహాబలః।దర్పేణమహతాయుక్తోదర్పపూర్ణోఽభవత్తదా॥
౧౯॥వివర్ధమానోవీర్యేణసముద్రఇవపర్వణి।హతమేవతదామేనేవసిష్ఠమృషిసత్తమమ్॥౨౦॥ తతోగత్వాశ్రమపదం
ముమోచాస్త్రాణిపార్థివః ।యైస్తత్తపోవనంసర్వంనిర్దగ్ధంచాస్త్రతేజసా॥౨౧॥ఉదీర్యమాణమస్త్రంతద్విశ్వామిత్ర
స్యధీమతః।దృష్ట్వావిప్రద్రుతాస్సర్వేమునయశ్శతశోదిశః॥౨౨॥వసిష్ఠస్యచయేశిష్యాస్తథైవమృగపక్షిణః। విద్రవంతిభ
యాద్భీతానానాదిగ్భ్యస్సహస్రశః॥౨౩॥వసిష్ఠస్యాశ్రమపదంశూన్యమాసీన్మహాత్మనః। ముహూర్తమివనిశ్శబ్దమాసీదీ
రిణసన్నిభమ్॥౨౪॥వదతోవైవసిష్ఠస్యమాభైష్టేతిముహుర్ముహుః। నాశయామ్యద్యగాధేయంనీహారమివభాస్కరః॥
౨౫॥ఏవముక్త్వామహాతేజావసిష్ఠోజపతాంవరః।విశ్వామిత్రంతదావాక్యంసరోషమిదమబ్రవీత్॥౨౬॥ఆశ్రమంచిరసం
వృద్ధంయద్వినాశితవానసి।దురాచారోఽసియన్మూఢతస్మాత్త్వంనభవిష్యసి॥౨౭॥ఇత్యుక్త్వాపరమక్రుద్ధోదండముద్యమ్యస
త్వరః।విధూమఇవకాలాగ్నిర్యమదండమివాపరమ్॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-పంచపంచాశస్సర్గః.**********

ఏవముక్తోవసిష్ఠేనవిశ్వామిత్రోమహాబలః ।ఆగ్నేయమస్త్రముత్క్షిప్యతిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్॥౧॥బ్రహ్మదండం
సముత్క్షిప్యకాలదండమివాపరమ్ ।వసిష్ఠోభగవాన్క్రోధాదిదంవచనమబ్రవీత్॥౨॥క్షత్రబంధోస్థితోఽస్మ్యేషయద్బలంత
ద్విదర్శయ ।నాశయామ్యద్యతేదర్పంశస్త్రస్యతవగాధిజ॥౩॥క్వచతేక్షత్రియబలంక్వచబ్రహ్మబలంమహత్ ।పశ్యబ్ర
హ్మబలందివ్యంమమక్షత్రియపాంసన॥౪॥తస్యాస్త్రంగాధిపుత్రస్యఘోరమాగ్నేయముద్యతమ్।బ్రహ్మదండేనతచ్ఛాంత
మగ్నేర్వేగఇవాంభసా॥౫॥వారుణంచైవరౌద్రంచఐంద్రంపాశుపతంతథా।ఐషీకంచాపిచిక్షేపకుపితోగాధినందనః॥
౬॥ మానవంమోహనంచైవగాంధర్వంస్వాపనంతథా। జృంభణంమాదనంచైవసంతాపనవిలాపనే॥౭॥శోషణందారణం
చైవవజ్రమస్త్రంసుదుర్జయమ్ ।బ్రహ్మపాశంకాలపాశంవారుణంపాశమేవచ॥౮॥ పినాకాస్త్రంచదయితంశుష్కా
ర్ద్రేఅశనీఉభే।దండాస్త్రమథపైశాచంక్రౌంచమస్త్రంతథైవచ॥౯॥ధర్మచక్రంకాలచక్రంవిష్ణుచక్రంతథైవచ ।వా
యవ్యంమథనంచైవహయాస్త్రంహయశిరస్తథా॥౧౦॥ శక్తిద్వయంచచిక్షేపకంకాళంముసలంతథా। వైద్యాధరంమహా
స్త్రంచకాలాస్త్రమథదారుణమ్॥౧౧॥త్రిశూలమస్త్రంఘోరంచకాపాలమథకంకణమ్।ఏతాన్యస్త్రాణిచిక్షేపసర్వా
ణిరఘునందన॥౧౨॥వసిష్ఠేజపతాంశ్రేష్ఠేతదద్భుతమివాభవత్ ।తానిసర్వాణిదండేనగ్రసతేబ్రహ్మణస్సుతః॥౧౩॥తే
షుశాంతేషుబ్రహ్మాస్త్రంక్షిప్తవాన్గాధినందనః।తదస్త్రముద్యతందృష్ట్వాదేవాస్సాగ్నిపురోగమాః॥ ౧౪॥ దేవర్షయ
శ్చసంభ్రాంతాగంధర్వాస్సమహోరగాః।త్రైలోక్యమాసీత్సంత్రస్తంబ్రహ్మాస్త్రేసముదీరితే॥౧౫॥ తదప్యస్త్రం
మహాఘోరంబ్రాహ్మంబ్రాహ్మేణతేజసా।వసిష్ఠోగ్రసతేసర్వంబ్రహ్మదండేనరాఘవ॥ ౧౬॥బ్రహ్మాస్త్రంగ్రస్యమా
స్యవసిష్ఠస్యమహాత్మనః।త్రైలోక్యమోహనంరౌద్రంరూపమాసీత్సుదారుణమ్॥౧౭॥రోమకూపేషుసర్వేషువసిష్ఠస్య

హాత్మనః। మరీచ్యఇవనిష్పేతురగ్నేర్ధూమాకులార్చిషః॥౧౮॥ ప్రోజ్జ్వలన్ బ్రహ్మదండశ్చవసిష్ఠస్యకరోద్యతః। విధూమ
ఇవకాలాగ్నిర్యమదండఇవాపరః॥౧౯॥ తతోస్తువన్మునిగణావసిష్ఠంజపతాంవరమ్। అమేయంతేబలంబ్రహ్మన్ తేజోధా
రయ తేజసా॥౨౦॥ నిగృహీతస్త్వయాబ్రహ్మన్ విశ్వామిత్రోమహాతపాః। ప్రసీదజపతాంశ్రేష్ఠలోకాస్సంతుగతవ్య
థాః॥౨౧॥ ఏవముక్తోమహాతేజాశ్శమంచక్రేమహాతపాః। విశ్వామిత్రోవినికృతోవినిశ్వస్యేదమబ్రవీత్॥౨౨॥ ధిగ్బలం
క్షత్రియబలంబ్రహ్మతేజోబలంబలమ్। ఏకేనబ్రహ్మదండేనసర్వాస్త్రాణిహతానిమే॥౨౩॥ తదేతత్సమవేక్ష్యాహంప్రస
న్నేంద్రియమానసః। తపోమహత్సమాస్థాస్యేయద్వైబ్రహ్మత్వకారకమ్॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః-
తతస్సంతప్తహృదయఃస్మరన్నిగ్రహమాత్మనః। వినిశ్వస్యవినిశ్వస్యకృతవైరోమహాత్మనా॥౧॥ సదక్షిణాందిశంగత్వా
మహిష్యాసహరాఘవ। తతాపపరమంఘోరంవిశ్వామిత్రోమహాతపాః॥౨॥ ఫలమూలాశనోదాంతశ్చచారసుమహ
త్తపః। అథాస్యజజ్ఞిరేపుత్రాస్సత్యధర్మపరాయణాః॥౩॥ హవిష్యందోమధుష్యందోదృఢనేత్రోమహారథః। పూర్ణేవ
ర్షసహస్రేతుబ్రహ్మలోకపితామహః॥౪॥ అబ్రవీన్మధురంవాక్యంవిశ్వామిత్రంతపోధనమ్। జితారాజర్షిలోకా
స్తేతపసాకుశికాత్మజ॥౫॥ అనేనతపసాత్వాంతురాజర్షిరితివిద్మహే। ఏవముక్త్వామహాతేజాజగామసహదైవతైః॥౬॥
త్రివిష్టపంబ్రహ్మలోకంలోకానాంపరమేశ్వరః। విశ్వామిత్రోపితచ్ఛ్రుత్వాహ్రియాకించిదవాఙ్ముఖః॥౭॥ దుఃఖేనమ
హతావిష్టస్సమన్యురిదమబ్రవీత్। తపశ్చసుమహత్తప్తంరాజర్షిరితిమాంవిదుః॥౮॥ దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వేనాస్తిమన్యే
తపఃఫలమ్। ఇతినిశ్చిత్యమనసాభూయఏవమహాతపాః॥౯॥ క్రోధేనమహతావిష్టస్త్రైలోక్యంవ్యథయన్నివ। తపశ్చచార
కాకుత్స్థపరమంపరమాత్మవాన్॥౧౦॥ ఏతస్మిన్నేవకాలేతుసత్యవాదీజితేంద్రియః। త్రిశంకురితివిఖ్యాతఇక్ష్వాకుకుల
వర్ధనః॥౧౧॥ తస్యబుద్ధిస్సముత్పన్నాయజేయమితిరాఘవ। గచ్ఛేయంస్వశరీరేణదేవానాంపరమాంగతిమ్॥౧౨॥ స
వసిష్ఠంసమాహూయకథయామాసచింతితమ్। అశక్యమితిచాప్యుక్తోవసిష్ఠేనమహాత్మనా॥౧౩॥ ప్రత్యాఖ్యాతోవసిష్ఠే
నసయయౌదక్షిణాందిశమ్। తతస్తత్కర్మసిద్ధ్యర్థంపుత్రాంస్తస్యగతోనృపః॥౧౪॥ వాసిష్ఠాదీర్ఘతపసాస్తపోయత్ర
హితేపిరే। త్రిశంకుస్సుమహాతేజాశ్శతంపరమభాస్వరమ్॥౧౫॥ వసిష్ఠపుత్రాన్దదృశేతప్యమానాన్యశస్వినః। సో
భిగమ్యమహాత్మానస్సర్వానేవగురోస్సుతాన్॥౧౬॥ అభివాద్యానుపూర్వ్యేణహ్రియాకించిదవాఙ్ముఖః। అబ్రవీత్సు
మహాభాగాన్సర్వానేవకృతాంజలిః॥౧౭॥ శరణంవఃప్రపద్యేహంశరణ్యాన్శరణాగతః। ప్రత్యాఖ్యాతోస్మిభద్రంవో
వసిష్ఠేనమహాత్మనా॥౧౮॥ యష్టుకామోమహాయజ్ఞంతదనుజ్ఞాతుమర్హథ। గురుపుత్రానహంసర్వాన్నమస్కృత్యప్ర
సాదయే॥౧౯॥ శిరసాప్రణతోయాచేబ్రాహ్మణాంస్తపసిస్థితాన్। తేమాంభవంతస్సిద్ధ్యర్థంయాజయంతుసమాహి
తాః॥౨౦॥ సశరీరోయథాహంహిదేవలోకమవాప్నుయామ్। ప్రత్యాఖ్యాతోవసిష్ఠేనగతిమన్యాంతపోధనాః॥౨౧॥ గురు
పుత్రానృతేసర్వాన్నాహంపశ్యామికంచన। ఇక్ష్వాకూణాంహిసర్వేషాంపురోధాఃపరమాగతిః॥౨౨॥ పురోధసస్తువి
ద్వాంసస్తారయంతిసదానృపాన్। తస్మాదనంతరంసర్వేభవంతోదైవతంమమ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తపం
చాశస్సర్గః. ********** తతస్త్రిశంకోర్వచనంశ్రుత్వాక్రోధసమన్వితమ్। ఋషిపుత్రశతంరామరాజా
నమిదమబ్రవీత్॥౧॥ ప్రత్యాఖ్యాతోహిదుర్బుద్ధేగురుణాసత్యవాదినా। తంకథంసమతిక్రమ్యశాఖాంతరముపేయివాన్
॥౨॥ ఇక్ష్వాకూణాంహిసర్వేషాంపురోధాఃపరమోగురుః। నచాతిక్రమితుంశక్యంవచనంసత్యవాదినః॥౩॥ అశక్యమితి
చోవాచవసిష్ఠోభగవానృషిః। తంవయంవైసమాహర్తుంక్రతుంశక్తాఃకథంతవ॥౪॥ బాలిశస్త్వంనరశ్రేష్ఠగమ్యతాం
స్వపురంపునః। యాజనేభగవాన్శక్తస్త్రైలోక్యస్యాపిపార్థివ॥౫॥ అవమానంవయంకర్తుంతస్యశక్ష్యామహేకథమ్॥
తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వాక్రోధపర్యాకులాక్షరమ్॥౬॥ సరాజాపునరేవైతానిదంవచనమబ్రవీత్। ప్రత్యాఖ్యాతోస్మి
గురుణాగురుపుత్రైస్తథైవచ॥౭॥ అన్యాంగతింగమిష్యామిస్వస్తివోస్తుతపోధనాః। ఋషిపుత్రాస్తుతచ్ఛ్రుత్వావా
క్యంఘోరాభిసంహితమ్॥౮॥ శేపుఃపరమసంక్రుద్ధాశ్చండాలత్వంగమిష్యసి। ఏవముక్త్వామహాత్మానోవివిశుస్తేస్వ
మాశ్రమమ్॥౯॥ అథరాత్ర్యాంవ్యతీతాయాంరాజాచండాలతాంగతః। నీలవస్త్రధరోనీలఃపరుషోధ్వస్తమూర్ధజః॥
మ్॥ చిత్యమాల్యానులేపశ్చఆయసాభరణోభవత్। తందృష్ట్వామంత్రిణస్సర్వేత్యక్త్వాచండాలరూపిణమ్॥౧౧॥ ప్రా

ద్ర్వర్ణసహితా రామ పౌరా యేऽస్యానుగామినః। ఏకో హి రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాన్ ॥౧౨॥ దహ్యమానో దివారాత్రం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ । విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా రాజానం విఫలీకృతమ్ ॥౧౩॥ చండాలరూపిణం రామ మునిః కారుణ్యమాగతః । కారుణ్యాత్స మహాతేజా వాక్యం పరమధార్మికః ॥౧౪॥ ఇదం జగాద భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణమ్ । కిమాగమనకార్యం తే రాజపుత్ర మహాబల ॥౧౫॥ అయోధ్యాధిప తే వీర శాపాచ్చండాలతాం గతః । అథ తద్వాక్యమాకర్ణ్య రాజా చండాలతాం గతః ॥౧౬॥ అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ । ప్రత్యాఖ్యాతోऽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥౧౭॥ అనవాప్యైవ తం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః । సశరీరో దివం యాయామితి మే సౌమ్యదర్శన ॥౧౮॥ మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నావాప్యతే ఫలమ్ । అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన ॥౧౯॥ కృచ్ఛ్రేష్వపి గతస్సౌమ్య క్షత్రధర్మేణ తే శపే । యజ్ఞైర్బహువిధైరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః ॥ ౨౦ ॥ గురవశ్చ మహాత్మానశ్శీలవృత్తేన తోషితాః । ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తుమిచ్ఛతః ॥ ౨౧ ॥ పరితోషం న గచ్ఛంతి గురవో మునిపుంగవ । దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకమ్ ॥ ౨౨ ॥ దైవేనాక్రమ్యతే సర్వం దైవం హి పరమా గతిః । తస్య మే పరమార్తస్య ప్రసాదమభికాంక్షతః ॥ ౨౩ ॥ కర్తుమర్హసి భద్రం తే దైవోపహతకర్మణః । నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్యశ్శరణమస్తి మే ॥ ౨౪ ॥ దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః. ******

ఉక్తవాక్యం తు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః । అబ్రవీన్మధురం వాక్యం సాక్షాచ్చండాలరూపిణమ్ ॥ ౧ ॥ ఐక్ష్వాక స్వాగతం వత్స జానామి త్వాం సుధార్మికమ్ । శరణం తే భవిష్యామి మా భైషీర్నృపపుంగవ ॥ ౨ ॥ అహమామంత్రయే సర్వాన్మహర్షీన్పుణ్యకర్మణః । యజ్ఞసాహ్యకరాన్రాజంస్తతో యక్ష్యసి నిర్వృతః ॥౩॥ గురుశాపకృతం రూపం యదిదం త్వయి వర్తతే । అనేన సహ రూపేణ సశరీరో గమిష్యసి ॥౪॥ హస్తప్రాప్తమహం మన్యే స్వర్గం తవ నరాధిప । యస్త్వం కౌశికమాగమ్య శరణ్యం శరణాగతః ॥౫॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుత్రాన్పరమధార్మికాన్ । వ్యాదిదేశ మహాప్రాజ్ఞాన్యజ్ఞసంభారకారణాత్ ॥ ౬ ॥ సర్వాన్ శిష్యాన్సమాహూయ వాక్యమేతదువాచ హ । సర్వానృషిగణాన్వత్సా ఆనయధ్వం మమాజ్ఞయా ॥౭॥ సశిష్యసుహృదశ్చైవ సర్త్విజస్సుబహుశ్రుతాన్ । యదన్యో వచనం బ్రూయాన్మద్వాక్యబలచోదితః ॥౮॥ తత్సర్వమఖిలేనోక్తం మమాఖ్యేయమనాదృతం । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశో జగ్ముస్తదాజ్ఞయా ॥౯॥ ఆజగ్మురథ దేశేభ్యస్సర్వేభ్యో బ్రహ్మవాదినః । తే చ శిష్యాస్సమాగమ్య మునిం జ్వలితతేజసమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఊచుశ్చ వచనం సర్వే సర్వేషాం బ్రహ్మవాదినామ్ । శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాంతి ద్విజాతయః ॥౧౧॥ సర్వదేశేషు చాగచ్ఛన్వర్జయిత్వా మహోదయమ్ । వాసిష్ఠం తచ్ఛతం సర్వం క్రోధపర్యాకులాక్షరమ్ ॥౧౨॥ యదాహ వచనం సర్వం శృణు త్వం మునిపుంగవ । క్షత్రియో యాజకో యస్య చండాలస్య విశేషతః ॥౧౩॥ కథం సదసి భోక్తారో హవిస్తస్య సురర్షయః । బ్రాహ్మణా వా మహాత్మానో భుక్త్వా చండాలభోజనమ్ ॥ ౧౪ ॥ కథం స్వర్గం గమిష్యంతి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః । ఏతద్వచనం నైష్ఠుర్యమూచుస్సంరక్తలోచనాః ॥౧౫॥ వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహోదయాః । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వేషాం మునిపుంగవః ॥౧౬॥ క్రోధసంరక్తనయనస్సరోషమిదమబ్రవీత్ । యే దూషయంత్యదుష్టం మాం తప ఉగ్రం సమాస్థితమ్ ॥౧౭॥ భస్మీభూతా దురాత్మానో భవిష్యంతి న సంశయః । అద్య తే కాలపాశేన నీతా వైవస్వతక్షయమ్ ॥౧౮॥ సప్తజాతిశతాన్యేవ మృతపాస్సంతు సర్వశః । శ్వమాంసనియతాహారా ముష్టికా నామ నిర్ఘృణాః ॥౧౯॥ వికృతాశ్చ విరూపాశ్చ లోకాననుచరంత్విమాన్ । మహోదయస్తు దుర్బుద్ధిర్మామదూష్యం హ్యదూషయత్ ॥ ౨౦ ॥ దూషితస్సర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమిష్యతి । ప్రాణాతిపాననిరతో నిరనుక్రోశతాం గతః ॥ ౨౧ ॥ దీర్ఘకాలం మమ క్రోధాద్దుర్గతిం వర్తయిష్యతి । ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ ౨౨ ॥ విరరామ మహాతేజా ఋషిమధ్యే మహామునిః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః. ** ౬౦

తపోబలహతాన్కృత్వా వాసిష్ఠాన్సమహోదయాన్ । ఋషిమధ్యే మహాతేజా విశ్వామిత్రోऽభ్యభాషత ॥౧॥ అయమిక్ష్వాకుదాయాదస్త్రిశంకురితి విశ్రుతః । ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః ॥ ౨ ॥ స్వేనానేన శరీరేణ దేవలోకజిగీషయా । యథాయం స్వశరీరేణ దేవలోకం గమిష్యతి ॥ ౩ ॥ తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞో భవద్భిశ్చ మయా స

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వాసర్వఏవమహర్షయః॥ ౪॥ ఊచుస్సమేత్యసహితాధర్మజ్ఞాధర్మసంహితమ్। అయంకుశికదా
యాదోమునిఃపరమకోపనః॥ ౫॥ యదాహవచనంసమ్యగేతత్కార్యంనసంశయః। అగ్నికల్పోహిభగవాన్శాపందా
స్యతిరోషితః॥ ౬॥ తస్మాత్ప్రవర్త్యతాంయజ్ఞస్సశరీరోయథాదివమ్। గచ్ఛేదిక్ష్వాకుదాయాదోవిశ్వామిత్రస్యతేజసా॥
౭॥ తథాప్రవర్త్యతాంయజ్ఞస్సర్వేసమధితిష్ఠత। ఏవముక్త్వామహర్షయశ్చక్రుస్తాస్తాఃక్రియాస్తదా॥ ౮॥ యాజకశ్చ
మహాతేజావిశ్వామిత్రోభవత్క్రతౌ। ఋత్విజశ్చానుపూర్వ్యేణమంత్రవన్మంత్రకోవిదాః॥ ౯॥ చక్రుస్సర్వాణికర్మా
ణియథాకల్పంయథావిధి। తతఃకాలేనమహతావిశ్వామిత్రోమహాతపాః॥ ౧౦॥ చకారావాహనంతత్రభాగార్థంసర్వ
దేవతాః। నాభ్యాగమంస్తదాహూతాభాగార్థంసర్వదేవతాః॥ ౧౧॥ తతఃక్రోధసమావిష్టోవిశ్వామిత్రోమహాము
నిః। స్రువముద్యమ్యసంక్రుద్ధస్త్రిశంకుమిదమబ్రవీత్॥ ౧౨॥ పశ్యమేతపసోవీర్యంస్వార్జితస్యనరేశ్వర। ఏషత్వాంసశ
రీరేణనయామిస్వర్గమోజసా॥ ౧౩॥ దుష్ప్రాపంసశరీరేణదివంగచ్ఛనరాధిప। స్వార్జితంకించిదప్యస్తిమయాహితపసః
ఫలమ్॥ ౧౪॥ రాజంస్త్వంతేజసాతస్యసశరీరోదివంవ్రజ। ఉక్తవాక్యేమునౌతస్మిన్సశరీరోనరేశ్వరః॥ ౧౫॥ దివంజగా
మకాకుత్స్థమునీనాంపశ్యతాంతదా। దేవలోకగతందృష్ట్వాత్రిశంకుంపాకశాసనః॥ ౧౬॥ సహసర్వైస్సురగణైరిదంవ
చనమబ్రవీత్। త్రిశంకోగచ్ఛభూయస్త్వంనాసిస్వర్గకృతాలయః॥ ౧౭॥ గురుశాపహతోమూఢపతభూమిమవాక్ఛి
రాః। ఏవముక్తోమహేంద్రేణత్రిశంకురపతత్పునః॥ ౧౮॥ విక్రోశమానస్త్రాహీతివిశ్వామిత్రంతపోధనమ్। తచ్ఛ్రుత్వావ
చనంతస్యక్రోశమానస్యకౌశికః॥ ౧౯॥ రోషమాహారయత్తీవ్రంతిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్। ఋషిమధ్యేసతేజస్వీప్రజాపతిరి
వాపరః॥ ౨౦॥ సృజన్దక్షిణమార్గస్థాన్సప్తర్షీనపరాన్పునః। నక్షత్రమాలామపరామసృజత్క్రోధమూర్ఛితః॥ ౨౧॥
దక్షిణాందిశమాస్థాయమునిమధ్యేమహాయశాః। సృష్ట్వానక్షత్రవంశంచక్రోధేనకలుషీకృతః॥ ౨౨॥ అన్యమింద్రంకరిష్యా
మిలోకోవాస్యాదనింద్రకః। దైవతాన్యపిసక్రోధాత్స్రష్టుంసముపచక్రమే॥ ౨౩॥ తతఃపరమసంభ్రాంతాస్సర్షి
సంఘాస్సచారణాః। సకిన్నరమహాయక్షాస్సహసిద్ధాస్సురాసురాః॥ ౨౪॥ విశ్వామిత్రంమహాత్మానమూచుస్సానున
యంవచః। అయంరాజామహాభాగగురుశాపపరిక్షతః॥ ౨౫॥ సశరీరోదివంయాతుంనార్హత్యేవతపోధన। తేషాంతద్వ
చనంశ్రుత్వాదేవానాంమునిపుంగవః॥ ౨౬॥ అబ్రవీత్సుమహద్వాక్యంకౌశికస్సర్వదేవతాః। సశరీరస్యభద్రంవస్త్రిశం
కోరస్యభూపతేః॥ ౨౭॥ ఆరోహణంప్రతిజ్ఞాయనానృతంకర్తుముత్సహే। స్వర్గోస్తుసశరీరస్యత్రిశంకోరస్యశాశ్వ
తః॥ ౨౮॥ నక్షత్రాణిచసర్వాణిమామకానిధ్రువాణ్యథ। యావల్లోకాధరిష్యంతితిష్ఠంత్వేతానిసర్వశః॥ ౨౯॥ మత్కృ
తానిసురాస్సర్వేతదనుజ్ఞాతుమర్హథ। ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వేప్రత్యూచుర్మునిపుంగవమ్॥ ౩౦॥ ఏవంభవతుభద్రం
తేతిష్ఠంత్వేతానిసర్వశః। గగనేతానిసర్వాణివైశ్వానరపథాద్బహిః॥ ౩౧॥ నక్షత్రాణిమునిశ్రేష్ఠతేషుజ్యోతిష్షుజా
జ్వలన్। అవాక్ఛిరాస్త్రిశంకుశ్చతిష్ఠత్వమరసన్నిభః॥ ౩౨॥ అనుయాస్యంతిచైతానిజ్యోతీంషినృపసత్తమమ్। కృతార్థం
కీర్తిమంతంచస్వర్గలోకగతంయథా॥ ౩౩॥ విశ్వామిత్రస్తుధర్మాత్మాసర్వదేవైరభిష్టుతః। ఋషిభిశ్చమహాతేజాబా
ఢమిత్యాహదేవతాః॥ ౩౪॥ తతోదేవామహాత్మానోమునయశ్చతపోధనాః। జగ్ముర్యథాగతంసర్వేయజ్ఞస్యాంతేనరోత్త
మ॥ ౩౫॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే - షష్టితమస్సర్గః. **

విశ్వామిత్రోమహాత్మాథప్రస్థితాన్ప్రేక్ష్యతానృషీన్। అబ్రవీన్నరశార్దూలసర్వాంస్తాన్వనవాసినః॥ ౧॥
మహావిఘ్నఃప్రవృత్తోయందక్షిణామాస్థితోదిశమ్। దిశమన్యాంప్రపత్స్యామస్తత్రతప్స్యామహేతపః॥ ౨॥ పశ్చిమా
యాంవిశాలాయాంపుష్కరేషుమహాత్మనః। సుఖంతపశ్చరిష్యామఃపరంతద్ధితపోవనమ్॥ ౩॥ ఏవముక్త్వామహాతేజాఃపు
ష్కరేషుమహామునిః। తపఉగ్రందురాధర్షంతేపేమూలఫలాశనః॥ ౪॥ ఏతస్మిన్నంతరేకాలేత్వయోధ్యాధిపతిర్నృ
పః। అంబరీషఇతిఖ్యాతోయష్టుంసముపచక్రమే॥ ౫॥ తస్యవైయజమానస్యపశుమింద్రోజహారహ। ప్రణష్టేతుపశౌవి
ప్రోరాజానమిదమబ్రవీత్॥ ౬॥ పశురద్యహృతోరాజన్ప్రణష్టస్తవదుర్నయాత్। అరక్షితారంరాజానంఘ్నంతిదోషా
న్నరేశ్వర॥ ౭॥ ప్రాయశ్చిత్తంమహద్ధ్యేతన్నరంవాపురుషర్షభ। ఆనయస్వపశుంశీఘ్రంయావత్కర్మప్రవర్తతే॥ ౮॥
ఉపాధ్యాయవచశ్శ్రుత్వాసరాజాపురుషర్షభ। అన్వియేషమహాబుద్ధిఃపశుంగోభిస్సహస్రశః॥ ౯॥ దేశాన్జనపదాం

స్తాంస్తాన్నగరాణివనానిచ। ఆశ్రమాణిచపుణ్యానిమార్గమాణోమహీపతిః॥౧౦॥ సపుత్రసహితంతాతసభార్యంరఘు
నందన। భృగుతుందేసమాసీనమృచీకంసందదర్శహ॥౧౧॥ తమువాచమహాతేజాఃప్రణమ్యాభిప్రసాద్యచ। బ్రహ్మర్షిం
తపసాదీప్తంరాజర్షిరమితప్రభః॥౧౨॥ పృష్ట్వాసర్వత్రకుశలమృచీకంతమిదంవచః। గవాంశతసహస్రేణవిక్రీణీషేసు
తంయది॥౧౩॥ పశోరర్థేమహాభాగకృతకృత్యోస్మిభార్గవ। సర్వేపరిసృతాదేశాయజ్ఞీయంనలభేపశుమ్॥౧౪॥ దాతుమ
ర్హసిమూల్యేనసుతమేకమితోమమ। ఏవముక్తోమహాతేజాఋచీకస్త్వబ్రవీద్వచః॥౧౫॥ నాహంజ్యేష్ఠంనరశ్రేష్ఠవిక్రీ
ణీయాంకథంచన। ఋచీకస్యవచశ్శ్రుత్వాతేషాంమాతామహాత్మనామ్॥౧౬॥ ఉవాచనరశార్దూలమంబరీషంతపస్వి
నీ। అవిక్రేయంసుతంజ్యేష్ఠంభగవానాహభార్గవః॥౧౭॥ మమాపిదయితంవిద్ధికనిష్ఠంశునకంనృప। తస్మాత్కనీయసంపు
త్రంనదాస్యేతవపార్థివ॥౧౮॥ ప్రాయేణహినరశ్రేష్ఠజ్యేష్ఠాఃపితృషువల్లభాః। మాతౄణాంచకనీయాంసస్తస్మాద్ర
క్ష్యేకనీయసమ్॥౧౯॥ ఉక్తవాక్యేమునౌతస్మిన్మునిపత్న్యాంతథైవచ। శునశ్శేపస్స్వయంరామమధ్యమోవాక్యమబ్రవీ
త్॥౨౦॥ పితాజ్యేష్ఠమవిక్రేయంమాతాచాహకనీయసం। విక్రీతంమధ్యమంమన్యేరాజన్పుత్రంనయస్వమాం॥
౨౧॥ గవాంశతసహస్రేణశునశ్శేపంనరేశ్వరః। గృహీత్వాపరమప్రీతోజగామరఘునందన॥౨౨॥ అంబరీషస్తురాజర్షిర
థమారోప్యసత్వరః। శునశ్శేపంమహాతేజాజగామాశుమహాయశాః॥౨౩॥ ఇతిశ్రీమద్బాలకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః॥

శునశ్శేపంనరశ్రేష్ఠగృహీత్వాతుమహాయశాః। వ్యశ్రామ్యత్పుష్కరేరాజామధ్యాహ్నేరఘునందన॥౧॥ తస్య
విశ్రమమాణస్యశునశ్శేపోమహాయశాః। పుష్కరక్షేత్రమాసాద్యవిశ్వామిత్రందదర్శహ॥౨॥ తప్యంతమృషిభిస్సార్థం
మాతులంపరమాతురః। విషణ్ణవదనోదీనస్తృష్ణయాచశ్రమేణచ॥౩॥ పపాతాంకేమునేరాశువాక్యంచేదమువాచహ
నమేస్తిమాతానపితాజ్ఞాతయోబాంధవాఃకుతః॥౪॥ త్రాతుమర్హసిమాంసౌమ్యధర్మేణమునిపుంగవ। త్రాతాత్వం
హిమునిశ్రేష్ఠసర్వేషాంత్వంహిభావనః॥౫॥ రాజాచకృతకార్యస్స్యాదహందీర్ఘాయురవ్యయః। స్వర్గలోకముపాశ్ని
యాంతపస్తప్త్వాహ్యనుత్తమమ్॥౬॥ మమనాథోహ్యనాథస్యభవభవ్యేనచేతసా। పితేవపుత్రంధర్మాత్మంస్త్రాతుమర్హ
సికిల్బిషాత్॥౭॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావిశ్వామిత్రోమహాతపాః। సాంత్వయిత్వాబహువిధంపుత్రానిదమువాచహ
॥౮॥ యత్కృతేపితరఃపుత్రాన్జనయంతిశుభార్థినః। పరలోకహితార్థాయతస్యకాలోయమాగతః॥౯॥ అయంమునిసుతో
బాలోమత్తశ్శరణమిచ్ఛతి। అస్యజీవితమాత్రేణప్రియంకురుతపుత్రకాః॥౧౦॥ సర్వేసుకృతకర్మాణస్సర్వేధర్మపరాయ
ణాః। పశుభూతానరేంద్రస్యతృప్తిమగ్నేఃప్రయచ్ఛత॥౧౧॥ నాథవాంశ్చశునశ్శేపోయజ్ఞశ్చావిఘ్నతోభవేత్। దేవతాస్త
ర్పితాశ్చస్స్యుర్మమచాపికృతంవచః॥౧౨॥ మునేస్తువచనంశ్రుత్వామధుష్యందాదయస్సుతాః। సాభిమానంనరశ్రేష్ఠస
లీలమిదమబ్రువన్॥౧౩॥ కథమాత్మసుతాన్హిత్వాత్రాయసేన్యసుతంవిభో। అకార్యమివపశ్యామశ్శ్వమాంసమివ
భోజనే॥౧౪॥ తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వాపుత్రాణాంమునిపుంగవః। క్రోధసంరక్తనయనోవ్యాహర్తుముపచక్రమే॥
౧౫॥ నిస్సాధ్వసమిదంప్రోక్తంధర్మాదపివిగర్హితం। అతిక్రమ్యతుమద్వాక్యందారుణంరోమహర్షణం॥౧౬॥ శ్వమాం
సభోజినస్సర్వేవాసిష్ఠాఇవజాతిషు। పూర్ణంవర్షసహస్రంతుపృథివ్యామనువత్స్యథ॥౧౭॥ కృత్వాశాపసమాయుక్తాన్
పుత్రాన్మునివరస్తథా। శునశ్శేపమువాచార్తంకృత్వారక్షాంనిరామయాం॥౧౮॥ ఇదమాహనరశ్రేష్ఠవిశ్వామిత్రోమ
హాతపాః। పవిత్రపాశైరాసక్తోరక్తమాల్యానులేపనః॥౧౯॥ వైష్ణవంయూపమాసాద్యవాగ్భిరగ్నిముదాహర। ఇమేతు
గాథేద్వేదివ్యేగాయేథామునిపుత్రక॥౨౦॥ అంబరీషస్యయజ్ఞేస్మింస్తతస్సిద్ధిమవాప్స్యసి। శునశ్శేపోగృహీత్వాతేద్వేగా
థేసుసమాహితః॥౨౧॥ త్వరయారాజసింహంతమంబరీషమువాచహ। రాజసింహమహాసత్వశీఘ్రంగచ్ఛావహేస
దః॥౨౨॥ నివర్తయస్వరాజేంద్రదీక్షాంచసముపావిశ। తద్వాక్యమృషిపుత్రస్యశ్రుత్వాహర్షసముత్సుకః॥౨౩॥ జ
గామనృపతిశ్శీఘ్రంయజ్ఞవాటమతంద్రితః। సతస్యానుమతేరాజాపవిత్రకృతలక్షణం॥౨౪॥ పశుంరక్తాంబరంకృత్వా
యూపేతంసమబంధయత్। సబద్ధోవాగ్భిరగ్ర్యాభిరభితుష్టావవైసురౌ॥౨౫॥ ఇంద్రమింద్రానుజంచైవయథావన్ము
నిపుత్రకః। తతఃప్రీతస్సహస్రాక్షోరహస్యస్తుతితర్పితః॥౨౬॥ దీర్ఘమాయుస్తదాప్రాదాచ్ఛునశ్శేపాయరాఘవ। స
చరాజానరశ్రేష్ఠయజ్ఞస్యచసమాప్తవాన్॥౨౭॥ ఫలంబహుగుణంరామసహస్రాక్షప్రసాదజం। విశ్వామిత్రో

ర్మాత్మా భూయస్తేపే మహాతపాః॥ ౨౭॥ పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ దశవర్షశతాని చ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- ద్విషష్టిత
మస్సర్గః ************ పూర్ణే వర్షసహస్రే తు వ్రతస్నాతం మహామునిం। అభ్యాగచ్ఛన్ సురాస్సర్వే తపఃఫలచికీ
ర్షవః॥౧॥ అబ్రవీత్సుమహాతేజా బ్రహ్మా సురుచిరం వచః। ఋషిస్త్వమసి భద్రం తే స్వార్జితైః కర్మభిశ్శుభైః॥౨॥ తమేవ
ముక్త్వా దేవేశస్త్రిదివం పునరభ్యగాత్। విశ్వామిత్రో మహాతేజా భూయస్తేపే మహత్తపః॥౩॥ తతః కాలేన మహతా మేన
కా పరమాప్సరాః। పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ స్నాతుం సముపచక్రమే॥౪॥ తాం దదర్శ మహాతేజా మేనకాం కుశికాత్మజః। రూపే
ణాప్రతిమాం తత్ర విద్యుతం జలదే యథా॥౫॥ దృష్ట్వా కందర్పవశగో మునిస్తామిదమబ్రవీత్। అప్సరస్స్వాగతం తేఽస్తు వ
స చేహ మమాశ్రమే॥౬॥ అనుగృహ్ణీష్వ భద్రం తే మదనేన సుమోహితం। ఇత్యుక్తా సా వరారోహా తత్ర వాసమథాకరో
త్॥౭॥ తపసో హి మహావిఘ్నో విశ్వామిత్రముపాగతః। తస్యాం వసంత్యాం వర్షాణి పంచ పంచ చ రాఘవ॥౮॥ విశ్వామి
త్రాశ్రమే రామ సుఖేన వ్యతిచక్రముః। అథ కాలే గతే తస్మిన్ విశ్వామిత్రో మహామునిః॥ ౯ ॥ సవ్రీడ ఇవ సంవృత్తశ్చిం
తాశోకపరాయణః। బుద్ధిర్మునేస్సముత్పన్నా సామర్షా రఘునందన॥ ౧౦॥ సర్వం సురాణాం కర్మైతత్ తపోపహరణం మ
హత్। అహోరాత్రాపదేశేన గతాస్సంవత్సరా దశ॥౧౧॥ కామమోహాభిభూతస్య విఘ్నోఽయం ప్రత్యుపస్థితః। వినిశ్వ
సన్మునివరః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః॥౧౨॥ భీతామప్సరసం దృష్ట్వా వేపంతీం ప్రాంజలిం స్థితామ్। మేనకాం మధురైర్వాక్యై
ర్విసృజ్య కుశికాత్మజః॥౧౩॥ ఉత్తరం పర్వతం రామ విశ్వామిత్రో జగామ హ। స కృత్వా నైష్ఠికీం బుద్ధిం జేతుకామో మహా
యశాః॥౧౪॥ కౌశికీతీరమాసాద్య తపస్తేపే సుదారుణమ్। తస్య వర్షసహస్రం తు ఘోరం తప ఉపాసతః॥౧౫॥ ఉత్తరే ప
ర్వతే రామ దేవతానామభూద్భయమ్। ఆమంత్రయన్ సమాగమ్య సర్వే సర్షిగణాస్సురాః॥ ౧౬ ॥ మహర్షిశబ్దం లభ
తాం సాధ్వయం కుశికాత్మజః। దేవతానాం వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః॥౧౭॥ అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామి
త్రం తపోధనమ్। మహర్షే స్వాగతం వత్స తపసోగ్రేణ తోషితః॥౧౮॥ మహత్త్వమృషిముఖ్యత్వం దదామి తవ కౌశిక। బ్ర
హ్మణస్స వచశ్శ్రుత్వా సర్వలోకేశ్వరస్య హ॥ ౧౯॥ న విషణ్ణో న సంతుష్టో విశ్వామిత్రస్తపోధనః। ప్రాంజలిః ప్రణతో
భూత్వా సర్వలోకపితామహమ్॥౨౦ ॥ ప్రత్యువాచ తతో వాచం విశ్వామిత్రో మహామునిః। బ్రహ్మర్షిశబ్దమతులం
స్వార్జితైః కర్మభిశ్శుభైః॥ ౨౧॥ యది మే భగవానాహ తతోఽహం విజితేంద్రియః। తమువాచ తతో బ్రహ్మా న తావత్త్వం జి
తేంద్రియః॥ ౨౨ ॥ యతస్వ మునిశార్దూల ఇత్యుక్త్వా త్రిదివం గతః। విప్రస్థితేషు దేవేషు విశ్వామిత్రో మహామునిః॥
౨౩ ॥ ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్షస్తపశ్చరన్। ఘర్మే పంచతపా భూత్వా వర్షాస్వాకాశసంశ్రయః॥౨౪॥
శిశిరే సలిలస్థాయీ రాత్ర్యహాని తపోధనః। ఏవం వర్షసహస్రం హి తపో ఘోరముపాగమత్॥ ౨౫॥ తస్మిన్ సంతప్యమా
నే తు విశ్వామిత్రే మహామునౌ। సంభ్రమస్సుమహానాసీత్సురాణాం వాసవస్య చ॥౨౬ ॥ రంభామప్సరసం శక్రస్సహ స
ర్వైర్మరుద్గణైః। ఉవాచాత్మహితం వాక్యమహితం కౌశికస్య చ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- త్రిషష్టితమస్సర్గః. **

సురకార్యమిదం రంభే కర్తవ్యం సుమహత్త్వయా। లోభనం కౌశికస్యేహ కామమోహసమన్వితమ్॥ ౧ ॥ తథో
క్తా సాప్సరా రామ సహస్రాక్షేణ ధీమతా। వ్రీడితా ప్రాంజలిర్వాక్యం ప్రత్యువాచ సురేశ్వరమ్॥ ౨ ॥ అయం సురపతే
ఘోరో విశ్వామిత్రో మహామునిః। ఘోరముత్సృజ్య తే క్రోధం మయి దేవ న సంశయః॥౩॥ తతో హి మే భయం దేవ ప్రసా
దం కర్తుమర్హసి। ఏవముక్తస్తయా రామ రంభయా భీతయా తదా ॥ ౪ ॥ తామువాచ సహస్రాక్షో వేపమానాం కృ
తాంజలిమ్। మా భైషీస్త్వం వరారోహే కురుష్వ మమ శాసనమ్॥౫ ॥ కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే। అ
హం కందర్పసహితః స్థాస్యామి తవ పార్శ్వతః॥ ౬॥ త్వం హి రూపం బహుగుణం కృత్వా పరమభాస్వరమ్। తమృషిం కౌ
శికం రంభే భేదయస్వ తపస్వినమ్॥ ౭॥ సా శ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా రూపమనుత్తమమ్। లోభయామాస లలితా విశ్వా
మిత్రం శుచిస్మితా॥ ౮॥ కోకిలస్య తు శుశ్రావ వల్గు వ్యాహరతస్స్వనమ్। సంప్రహృష్టేన మనసా తత ఏనాముదైక్షత॥౯॥
అథ తస్య చ శబ్దేన గీతేనాప్రతిమేన చ। దర్శనేన చ రంభాయా మునిస్సందేహమాగతః॥ ౧౦ ॥ సహస్రాక్షస్య తత్కర్మ విజ్ఞా
య మునిపుంగవః। రంభాం క్రోధసమావిష్టశ్శశాప కుశికాత్మజః॥ ౧౧ ॥ యన్మాం లోభయసే రంభే కామక్రోధజయైషి
ణమ్। దశవర్షసహస్రాణి శైలీ స్థాస్యసి దుర్భగే॥ ౧౨॥ బ్రాహ్మణస్సుమహాతేజాస్తపోబలసమన్వితః। ఉద్ధరిష్యతి రం

భీత్వాం మత్తో క్రోధకలుషీకృతాం ॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః । అశక్నువన్ధారయితుం
క్రోధసంతాపమాగతః ॥ ౧౪ ॥ తస్య శాపేన మహతా రంభా శైలీ తదాభవత్ । వచశ్శ్రుత్వా తు కందర్పో మహర్షేస్స
చ నిర్గతః ॥ ౧౫ ॥ కోపేన స మహాతేజాస్తపోపహరణే కృతే । ఇంద్రియైరజితై రామ న లేభే శాంతిమాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ బభూ
వాస్య పునశ్చింతా తాత పాపహరణే కృతే । నైవ క్రోధం గమిష్యామి న చ వక్ష్యే కథంచన ॥ ౧౭ ॥ అథవా నోచ్ఛ్వసిష్యామి సం
వత్సరశతాన్యపి । అహం విశోషయిష్యామి హ్యాత్మానం విజితేంద్రియః ॥ ౧౮ ॥ తావద్యావద్ధి మే ప్రాప్తం బ్రాహ్మణ్యం
స్వతపోర్జితం । అనుచ్ఛ్వసన్నభుంజానస్తిష్ఠేయం శాశ్వతీస్సమాః ॥ ౧౯ ॥ నహి మే తప్యమానస్య క్షయం యాస్యంతి
మూర్తయః । ఏవం వర్షసహస్రస్య దీక్షాం స మునిపుంగవః ॥ ౨౦ ॥ చకార ప్రతిమాం లోకే ప్రతిజ్ఞాం రఘునందన ॥ ౨౧ ॥ ఇతి
శ్రీమద్బాలకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః . **

అథ హైమవతీం రామ దిశం త్యక్త్వా మహామునిః । పూర్వాం దిశమనుప్రాప్య తపస్తేపే సుదారుణం ॥ ౧ ॥ మౌనం వర్ష
సహస్రస్య కృత్వా వ్రతమనుత్తమం । చకారాప్రతిమం రామ తపః పరమదుష్కరం ॥ ౨ ॥ పూర్ణే వర్షసహస్రే తు కాష్ఠ
భూతం మహామునిం । విఘ్నైర్బహుభిరాధూతం క్రోధో నాంతరమావిశత్ ॥ ౩ ॥ స కృత్వా నిశ్చయం రామ తప ఆతిష్ఠదవ్య
యం । తస్య వర్షసహస్రస్య వ్రతే పూర్ణే మహావ్రతః ॥ ౪ ॥ భోక్తుమారబ్ధవానన్నం తస్మిన్కాలే రఘూత్తమ । ఇంద్రో ద్వి
జాతిర్భూత్వా తం సిద్ధమన్నమయాచత ॥ ౫ ॥ తస్మై దత్త్వా తదా సిద్ధం సర్వం విప్రాయ నిశ్చితః । నిశ్శేషితేఽన్నే భగవానభు
క్త్వైవ మహాతపాః ॥ ౬ ॥ న కించిదవదద్విప్రం మౌనవ్రతమథాస్థితః । తథైవాసీత్పునర్మౌనమనుచ్ఛ్వాసం చకార హ ॥ ౭ ॥
అథ వర్షసహస్రం వై నోచ్ఛ్వసన్మునిపుంగవః । తస్యానుచ్ఛ్వసమానస్య మూర్ధ్ని ధూమో వ్యజాయత ॥ ౮ ॥ త్రై
లోక్యం యేన సంభ్రాంతమాదీపితమివాభవత్ । తతో దేవాస్సగంధర్వాః పన్నగాసురరాక్షసాః ॥ ౯ ॥ మోహితాస్తేజసా
తస్య తపసా మందరశ్మయః । కశ్మలోపహతాస్సర్వే పితామహమథాబ్రువన్ ॥ ౧౦ ॥ బహుభిః కారణైర్దేవ విశ్వామిత్రో
మహామునిః । లోభితః క్రోధితశ్చైవ తపసా చాభివర్ధతే ॥ ౧౧ ॥ న హ్యస్య వృజినం కించిద్దృశ్యతే సూక్ష్మమప్యథ । న దీయతే
యది త్వస్య మనసా యదభీప్సితమ్ ॥ ౧౨ ॥ వినాశయతి త్రైలోక్యం తపసా సచరాచరమ్ । వ్యాకులాశ్చ దిశస్సర్వా న చ కించి
త్ప్రకాశతే ॥ ౧౩ ॥ సాగరాః క్షుభితాస్సర్వే విశీర్యంతే చ పర్వతాః । ప్రకంపతే చ పృథివీ వాయుర్వాతి భృశాకులః ॥ ౧౪ ॥ బ్ర
హ్మన్న ప్రతిజానీమో నాస్తికో జాయతే జనః । సంమూఢమివ త్రైలోక్యం సంప్రక్షుభితమానసమ్ ॥ ౧౫ ॥ భాస్కరో ని
ష్ప్రభశ్చైవ మహర్షేస్తస్య తేజసా । బుద్ధిం న కురుతే యావన్నాశే దేవ మహామునిః ॥ ౧౬ ॥ తావత్ప్రసాద్యో భగవానగ్ని
రూపో మహాద్యుతిః । కాలాగ్నినా యథా పూర్వం త్రైలోక్యం దహ్యతేఽఖిలమ్ ॥ ౧౭ ॥ దేవరాజ్యం చికీర్షేత దీయతామస్య
యన్మతమ్ । తతస్సురగణాస్సర్వే పితామహపురోగమాః ॥ ౧౮ ॥ విశ్వామిత్రం మహాత్మానం మధురం వాక్యమబ్రువన్ । బ్ర
హ్మర్షే స్వాగతం తేఽస్తు తపసా స్మ సుతోషితాః ॥ ౧౯ ॥ బ్రాహ్మణ్యం తపసోగ్రేణ ప్రాప్తవానసి కౌశిక । దీర్ఘమాయుశ్చ
తే బ్రహ్మన్ దదామి సమరుద్గణః ॥ ౨౦ ॥ స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్ । పితామహవచశ్శ్రుత్వా
సర్వేషాం చ దివౌకసామ్ ॥ ౨౧ ॥ కృత్వా ప్రణామం ముదితో వ్యాజహార మహామునిః । బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీ
ర్ఘమాయుస్తథైవ చ ॥ ౨౨ ॥ ఓంకారశ్చ వషట్కారో వేదాశ్చ వరయంతు మామ్ । క్షత్రవేదవిదాం శ్రేష్ఠో బ్రహ్మవేదవిదా
మపి ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మపుత్రో వసిష్ఠో మామేవం వదతు దేవతాః । యద్యయం పరమః కామః కృతో యాంతు సురర్షభాః ॥ ౨౪ ॥ త
తః ప్రసాదితో దేవైర్వసిష్ఠో జపతాం వరః । సఖ్యం చకార బ్రహ్మర్షిరేవమస్త్వితి చాబ్రవీత్ ॥ ౨౫ ॥ బ్రహ్మర్షిస్త్వం న సం
దేహస్సర్వం సంపత్స్యతే తవ । ఇత్యుక్త్వా దేవతాశ్చాపి సర్వా జగ్ముర్యథాగతమ్ ॥ ౨౬ ॥ విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా లబ్ధ్వా
బ్రాహ్మణ్యముత్తమమ్ । పూజయామాస బ్రహ్మర్షిం వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥ ౨౭ ॥ కృతకామో మహీం సర్వాం చచార త
పసి స్థితః । ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా ॥ ౨౮ ॥ ఏష రామ మునిశ్రేష్ఠ ఏష విగ్రహవాంస్తపః । ఏష ధర్మపరో
నిత్యం వీర్యస్యైష పరాయణమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా విరరామ ద్విజోత్తమః । శతానందవచశ్శ్రుత్వా రామలక్ష్మ
ణసన్నిధౌ ॥ ౩౦ ॥ జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమువాచ కుశికాత్మజమ్ । ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవ ॥
యజ్ఞం కాకుత్స్థసహితః ప్రాప్తవానసి ధార్మిక । పావితోఽహం త్వయా బ్రహ్మన్దర్శనేన మహామునే ॥ ౩౨ ॥ విశ్వా

త్రమహాభాగ బ్రహ్మర్షీణాంవరోత్తమ । గుణాబహువిధాః ప్రాప్తాస్తవసందర్శనాన్మయా ॥ ౩౩ ॥ విస్తరేణచ తే బ్ర
హ్మన్ కీర్త్యమానంమహత్తపః । శ్రుతంమయామహాతేజో రామేణచమహాత్మనా ॥౩౪॥ సదస్యైః ప్రాప్యచసదశ్శ్రుతా
స్తేబహవో గుణాః । అప్రమేయంతపస్తుభ్యమప్రమేయంచ తేబలమ్ ॥౩౫॥ అప్రమేయాగుణాశ్చైవనిత్యం తేకుశికాత్మజ ।
పితామహస్యచయథాయథావైవహ్యుమాపతేః ॥౩౬॥ తృప్తిరాశ్చర్యభూతానాంకథానాంనాస్తిమేవిభో । కర్మకాలో
మునిశ్రేష్ఠలంబతేరవిమండలమ్ ॥౩౭॥ శ్వఃప్రభాతేమహాతేజో ద్రష్టుమర్హసిమాంపునః । స్వాగతంతపతాంశ్రేష్ఠమా
మనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥౩౮॥ ఏవముక్తోమునివరఃప్రశస్యపురుషర్షభమ్ । విససర్జాశుజనకంప్రీతంప్రీతమనాస్తదా ॥౩౯॥
ఏవముక్త్వామునిశ్రేష్ఠంవైదేహోమిథిలాధిపః । ప్రదక్షిణంచకారాశుసోపాధ్యాయస్సబాంధవః ॥౪౦॥ విశ్వామిత్రోపి
ధర్మాత్మాసహరామస్సలక్ష్మణః । స్వంవాటమభిచక్రామపూజ్యమానోమహర్షిభిః ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాం
డే-పంచషష్టితమస్సర్గః.************ తతఃప్రభాతేవిమలేకృతకర్మానరాధిపః । విశ్వామిత్రంమహాత్మానమాజు
హావసరాఘవమ్ ॥౧॥ తమర్చయిత్వాధర్మాత్మాశాస్త్రదృష్టేనకర్మణా । రాఘవౌచమహాత్మానౌతదావాక్యమువాచహ ॥
౨॥ భగవన్ స్వాగతంతేస్తుకింకరోమితవానఘ । భవానాజ్ఞాపయితుమామాజ్ఞాప్యోభవతాహ్యహమ్ ॥౩॥ ఏవముక్తస్సధ
ర్మాత్మాజనకేనమహాత్మనా । ప్రత్యువాచమునిర్వీరంవాక్యంవాక్యవిశారదః ॥౪॥ పుత్రౌదశరథస్యేమౌక్షత్రియౌలోక
విశ్రుతౌ । ద్రష్టుకామౌధనుశ్శ్రేష్ఠంయదేతత్త్వయితిష్ఠతి ॥౫॥ ఏతద్దర్శయభద్రంతేకృతకామౌనృపాత్మజౌ । దర్శనాదస్య
ధనుషోయథేష్టంప్రతియాస్యతః ॥౬॥ ఏవముక్తస్తుజనకఃప్రత్యువాచమహామునిం । శ్రూయతామస్యధనుషోయదర్థమిహతి
ష్ఠతి ॥౭॥ దేవరాతఇతిఖ్యాతోనిమేష్షష్ఠోమహీపతిః । న్యాసోయంతస్యభగవన్ హస్తేదత్తోమహాత్మనా ॥౮॥ దక్షయజ్ఞవధేపూ
ర్వంధనురాయమ్యవీర్యవాన్ । రుద్రస్తుత్రిదశాన్ రోషాత్సలీలమిదమబ్రవీత్ ॥౯॥ యస్మాద్భాగార్థినోభాగాన్నకల్పయత
మేసురాః । వరాంగాణిమహార్హాణిధనుషాశాతయామివః ॥౧౦॥ తతోవిమనసస్సర్వేదేవావైమునిపుంగవ । ప్రసాదయంతి
దేవేశంతేషాంప్రీతోభవద్భవః ॥౧౧॥ ప్రీతియుక్తస్ససర్వేషాందదౌతేషాంమహాత్మనామ్ । తదేతద్దేవదేవస్యధనూరత్నం
మహాత్మనః ॥౧౨॥ న్యాసభూతంతదాన్యస్తమస్మాకంపూర్వకేవిభో । అథమేకృషతఃక్షేత్రంలాంగలాదుత్థితాతతః ॥౧౩॥
క్షేత్రంశోధయతాలబ్ధానామ్నాసీతేతివిశ్రుతా । భూతలాదుత్థితాసాతువ్యవర్ధతమమాత్మజా ॥౧౪॥ వీర్యశుల్కేతిమేక
న్యాస్థాపితేయమయోనిజా । భూతలాదుత్థితాంతాంతువర్ధమానాంమమాత్మజామ్ ॥౧౫॥ వరయామాసురాగమ్యరా
జానోమునిపుంగవ । తేషాంవరయతాంకన్యాంసర్వేషాంపృథివీక్షితామ్ ॥౧౬॥ వీర్యశుల్కేతిభగవన్నదదామిసుతామ
హమ్ । తతస్సర్వేనృపతయస్సమేత్యమునిపుంగవ ॥౧౭॥ మిథిలామభ్యుపాగమ్యవీర్యజిజ్ఞాసవస్తదా । తేషాంజిజ్ఞాసమా
నానాంవీర్యంధనురుపాహృతమ్ ॥౧౮॥ నశేకుర్గ్రహణేతస్యధనుషస్తోలనేపివా । తేషాంవీర్యవతాంవీర్యమల్పంజ్ఞాత్వా
మహామునే ॥౧౯॥ ప్రత్యాఖ్యాతానృపతయస్తన్నిబోధతపోధన । తతఃపరమకోపేనరాజానోమునిపుంగవ ॥ ౨౦॥ అరుం
ధన్మిథిలాంసర్వేవీర్యసందేహమాగతాః । ఆత్మానమవధూతంతేవిజ్ఞాయనృపపుంగవాః ॥౨౧॥ రోషేణమహతావిష్టాఃపీడ
యన్మిథిలాంపురీం । తతస్సంవత్సరేపూర్ణేక్షయంయాతానిసర్వశః ॥౨౨॥ సాధనానిమునిశ్రేష్ఠతతోహంభృశదుఃఖి
తః । తతోదేవగణాన్ సర్వాంస్తపసాహంప్రసాదయే ॥౨౩॥ దదుశ్చపరమప్రీతాశ్చతురంగబలంసురాః । తతోభగ్నానృప
తయోహన్యమానాదిశోయయుః ॥౨౪॥ అవీర్యావీర్యసందిగ్ధాస్సామాత్యాఃపాపకారిణః । తదేతన్మునిశార్దూలధనుఃపర
మభాస్వరం ॥౨౫॥ రామలక్ష్మణయోశ్చాపిదర్శయిష్యామిసువ్రత । యద్యస్యధనుషోరామఃకుర్యాదారోపణంమునే ॥౨౬॥
సుతామయోనిజాంసీతాందద్యాందాశరథేరహం ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-షట్షష్టితమస్సర్గః.**********

జనకస్యవచశ్శ్రుత్వావిశ్వామిత్రోమహామునిః । ధనుర్దర్శయరామాయఇతిహోవాచపార్థివం ॥౧॥ తతస్స
రాజాజనకస్సచివాన్ వ్యాదిదేశహ । ధనురానీయతాందివ్యంగంధమాల్యవిభూషితం ॥౨॥ జనకేనసమాదిష్టాస్సచివాః
ప్రావిశన్ పురీం । తద్ధనుఃపురతఃకృత్వానిర్జగ్ముఃపార్థివాజ్ఞయా ॥౩॥ నృణాంశతానిపంచాశద్వ్యాయతానాంమహా
త్మనాం । మంజూషామష్టచక్రాంతాంసమూహుస్తేకథంచన ॥౪॥ తామాదాయతుమంజూషామాయసీంయత్రతద్ధనుః । సు
రోపమంతేజనకమూచుర్నృపతిమంత్రిణః ॥౫॥ ఇదంధనుర్వరంరాజన్ పూజితంసర్వరాజభిః । మిథిలాధిపరాజేంద్రదర్శ

యస్త్వయదీచ్ఛసి||౬||తేషాం నృపో వచశ్శ్రుత్వా కృతాంజలిరభాషత|విశ్వామిత్రం మహాత్మానం తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ
౭||ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ జనకైరభిపూజితం|రాజభిశ్చ మహావీర్యైరశక్తైః పూరితుం తదా||౮|| నైతత్సురగణాస్సర్వే
నాసురా న చ రాక్షసాః |గంధర్వయక్షప్రవరాస్సకిన్నరమహోరగాః||౯||క్వ గతిర్మానుషాణాం చ ధనుషోఽస్య ప్రపూ
రణే|ఆరోపణే సమాయోగే వేపనే తోలనేఽపి వా ||౧౦||తదేతద్ధనుషాం శ్రేష్ఠమానీతం మునిపుంగవ | దర్శయైతన్మహాభాగ
య్యానయో రాజపుత్రయోః||౧౧||విశ్వామిత్రస్సధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితం | వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవమ
బ్రవీత్ ||౧౨||బ్రహ్మర్షేర్వచనాద్రామో యత్ర తిష్ఠతి తద్ధనుః|మంజూషాం తామపావృత్య దృష్ట్వా ధనురథాబ్రవీత్ ||
౧౩||ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ సంస్పృశామీహ పాణినా| యత్నవాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరణేఽపి వా||౧౪||బాఢమి
త్యేవ తం రాజా మునిశ్చ సమభాషత| లీలయా స ధనుర్మధ్యే జగ్రాహ వచనాన్మునేః ||౧౫|| పశ్యతాం నృసహస్రాణాం బ
హూనాం రఘునందనః|ఆరోపయత్స ధర్మాత్మా సలీలమివ తద్ధనుః||౧౬||ఆరోపయిత్వా ధర్మాత్మా పూరయామాస తద్ధనుః
తద్బభంజ ధనుర్మధ్యే నరశ్రేష్ఠో మహాయశాః||౧౭|| తస్య శబ్దో మహానాసీన్నిర్ఘాతసమనిస్వనః | భూమికంపశ్చ సుమ
హాన్ పర్వతస్యేవ దీర్యతః|| ౧౮|| నిపేతుశ్చ నరాస్సర్వే తేన శబ్దేన మోహితాః | వర్జయిత్వా మునివరం రాజానం తౌ చ
రాఘవౌ||౧౯||ప్రత్యాశ్వస్తే జనే తస్మిన్ రాజా విగతసాధ్వసః|ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో మునిపుంగవం||౨౦||
భగవన్ దృష్టవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః|అత్యద్భుతమచింత్యం చ న తర్కితమిదం మయా||౨౧||జనకానాం కులే కీర్తిమా
హరిష్యతి మే సుతా|సీతా భర్తారమాసాద్య రామం దశరథాత్మజం||౨౨||మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞా చ వీర్యశుల్కేతి కౌశిక| సీతా
ప్రాణైర్బహుమతా దేయా రామాయ మే సుతా||౨౩||భవతోఽనుమతే బ్రహ్మన్ శీఘ్రం గచ్ఛంతు మంత్రిణః| మమ కౌశిక
భద్రం తే అయోధ్యాం త్వరితా రథైః ||౨౪||రాజానం ప్రశ్రితైర్వాక్యైరానయంతు పురం మమ| ప్రదానం వీర్యశుల్కా
యాః కథయంతు చ సర్వశః||౨౫||మునిగుప్తౌ చ కాకుత్స్థౌ కథయంతు నృపాయ వై | ప్రీయమాణం తు రాజానమానయం
తు సుశీఘ్రగాః||౨౬||కౌశికశ్చ తథేత్యాహ రాజా చాభాష్య మంత్రిణః | అయోధ్యాం ప్రేషయామాస ధర్మాత్మా కృ
తశాసనాన్||౨౭||యథావృత్తం సమాఖ్యాతుమానేతుం నృపతిం తథా||౨౮|| ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః

జనకేన సమాదిష్టా దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః| త్రిరాత్రముషితా మార్గే తేఽయోధ్యాం ప్రావిశన్ పురీమ్||౧||
రాజ్ఞో భవనమాసాద్య ద్వారస్థానిదమబ్రువన్|శీఘ్రం నివేద్యతాం రాజ్ఞే దూతాన్నో జనకస్య చ || ౨ || ఇత్యుక్తా ద్వార
పాలాస్తే రాఘవాయ న్యవేదయన్| తే రాజవచనాద్దూతా రాజవేశ్మ ప్రవేశితాః|| ౩|| దదృశుర్దేవసంకాశం వృద్ధం దశర
థం నృపమ్|బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే దూతా విగతసాధ్వసాః||౪|| రాజానం ప్రయతా వాక్యమబ్రువన్ మధురాక్షరమ్ | మైథి
లో జనకో రాజా సాగ్నిహోత్రపురస్కృతమ్||౫||కుశలం చావ్యయం చైవ సోపాధ్యాయపురోహితమ్| ముహుర్ముహు
ర్మధురయా స్నేహసంయుక్తయా గిరా||౬||జనకస్త్వాం మహారాజ పృచ్ఛతే సపురస్సరమ్| పృష్ట్వా కుశలమవ్యగ్రం వైదె
హో మిథిలాధిపః||౭||కౌశికానుమతే వాక్యం భవంతమిదమబ్రవీత్ | పూర్వం ప్రతిజ్ఞా విదితా వీర్యశుల్కా మమాత్మజా ||
౮ || రాజానశ్చ కృతామర్షా నిర్వీర్యా విముఖీకృతాః| సేయం మమ సుతా రాజన్ విశ్వామిత్రపురస్సరైః||౯|| యదృచ్ఛ
యాగతైర్వీరైర్నిర్జితా తవ పుత్రకైః|తచ్చ రాజన్ ధనుర్దివ్యం మధ్యే భగ్నం మహాత్మనా||౧౦||రామేణ హి మహారా
జ మహాజ్ఞాంతే జనసంసది|అస్మై దేయా మయా సీతా వీర్యశుల్కా మహాత్మనే|| ౧౧|| ప్రతిజ్ఞాం కర్తుమిచ్ఛామి తదనుజ్ఞాతు
మర్హసి|సోపాధ్యాయో మహారాజ పురోహితపురస్సరః||౧౨||శీఘ్రమాగచ్ఛ భద్రం తే ద్రష్టుమర్హసి రాఘవౌ| ప్రీ
తిం స మమ రాజేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి||౧౩||పుత్రయోరుభయోరేవ ప్రీతిం త్వమపి లప్స్యసె | ఏవం విదేహాధిపతి
ర్మధురం వాక్యమబ్రవీత్ ||౧౪||విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతశ్శతానందమతే స్థితః | ఇత్యుక్త్వా విరతా దూతా రాజగౌరవశ
కితాః||౧౫||దూతవాక్యం తు తచ్ఛ్రుత్వా రాజా పరమహర్షితః| వసిష్ఠం వామదేవం చ మంత్రిణోఽన్యాంశ్చ సోఽబ్రవీత్|
౧౬||గుప్తః కుశికపుత్రేణ కౌసల్యానందవర్ధనః| లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విదేహేషు వసత్యసౌ||౧౭ ||దృష్టవీర్యస్తు కాకు
త్స్థో జనకేన మహాత్మనా|సంప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి||౧౮ ||యది వో రోచతే వృత్తం జనకస్య మహా
త్మనః|పురీం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మా భూత్కాలస్య పర్యయః|| ౧౯|| మంత్రిణో బాఢమిత్యాహుస్సహ సర్వైర్మహ

భిః। సుప్రీతశ్చాబ్రవీద్రాజా శ్వోయాత్రేతి సమంత్రిణః ॥౨౦॥ మంత్రిణస్తు నరేంద్రస్య రాత్రిం పరమసత్కృతాః। ఊ
షుస్తే ముదితాస్సర్వే గుణైస్సర్వైస్సమన్వితాః ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః. **********
తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం సోపాధ్యాయస్సబాంధవః। రాజా దశరథో హృష్టస్సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ అ
ద్య సర్వే ధనాధ్యక్షా ధనమాదాయ పుష్కలమ్। వ్రజంత్వగ్రే సువిహితా నానారత్నసమన్వితాః ॥౨॥ చతురంగబలం చా
పి శీఘ్రం నిర్యాతు సర్వశః। మమాజ్ఞాసమకాలం చ యానం యుగ్యమనుత్తమమ్ ॥౩॥ వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరథ కాశ్య
పః। మార్కండేయస్సుదీర్ఘాయుః ఋషిః కాత్యాయనస్తథా ॥౪॥ ఏతే ద్విజాః ప్రయాంత్వగ్రే స్యందనం యోజయస్వ మే। య
థా కాలాత్యయో న స్యాద్దూతా హి త్వరయంతి మామ్ ॥౫॥ వచనాచ్చ నరేంద్రస్య సా సేనా చతురంగిణీ। రాజానమృషిభి
స్సార్ధం వ్రజంతం పృష్ఠతోఽన్వగాత్ ॥౬॥ గత్వా చతురహం మార్గం విదేహానభ్యుపేయివాన్। రాజా తు జనకశ్శ్రీమాన్
శ్రుత్వా పూజామకల్పయత్ ॥౭॥ తతో రాజానమాసాద్య వృద్ధం దశరథం నృపమ్। జనకో ముదితో రాజా హర్షం చ పర
మం యయౌ ॥౮॥ ఉవాచ చ నరశ్రేష్ఠో నరశ్రేష్ఠం ముదాన్వితః। స్వాగతం తే నరవ్యాఘ్ర దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ ॥౯॥ పుత్ర
యోరుభయోః ప్రీతిం లప్స్యసే వీర్యనిర్జితామ్। దిష్ట్యా ప్రాప్తో మహాతేజా వసిష్ఠో భగవానృషిః ॥౧౦॥ సహ సర్వైర్ద్విజ
శ్రేష్ఠైర్దేవైరివ శతక్రతుః। దిష్ట్యా మే నిర్జితా విఘ్నా దిష్ట్యా మే పూజితం కులమ్ ॥౧౧॥ రాఘవైస్సహ సంబంధాద్వీర్య
శ్రేష్ఠైర్మహాత్మభిః। శ్వః ప్రభాతే నరేంద్రేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి ॥౧౨॥ యజ్ఞస్యాంతే నరశ్రేష్ఠ వివాహమృషి
సమ్మతమ్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఋషిమధ్యే నరాధిపః ॥౧౩॥ వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్।
ప్రతిగ్రహో దాతృవశశ్శ్రుతమేతన్మయా పురా ॥౧౪॥ యథా వక్ష్యసి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే వయమ్। ధర్మిష్ఠం చ
యశస్యం చ వచనం సత్యవాదినః ॥౧౫॥ శ్రుత్వా విదేహాధిపతిః పరం విస్మయమాగతః। తతస్సర్వే మునిగణాః పరస్పరసమా
గమే ॥౧౬॥ హర్షేణ మహతా యుక్తాస్తాం నిశామవసన్సుఖమ్। రాజా చ రాఘవౌ పుత్రౌ నిశామ్య పరిహర్షితః ॥౧౭॥
ఉవాస పరమప్రీతో జనకేన సుపూజితః। జనకోఽపి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ తత్త్వవిత్ ॥౧౮॥ యజ్ఞస్య చ సుతాభ్యాం చ
కృత్వా రాత్రిమువాస హ ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ********************
తతః ప్రభాతే జనకః కృతకర్మా మహర్షిభిః। ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞశ్శతానందం పురోహితమ్ ॥౧॥ భ్రాతా మమ
మహాతేజా యవీయానతిధార్మికః। కుశధ్వజ ఇతి ఖ్యాతః పురీమధ్యవసచ్ఛుభామ్ ॥౨॥ వార్యాఫలకపర్యంతాం పిబన్నిక్షు
మతీం నదీమ్। సాంకాశ్యాం పుణ్యసంకాశాం విమానమివ పుష్పకమ్ ॥౩॥ తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి యజ్ఞగోప్తా స మే మ
తః। ప్రీతిం సోఽపి మహాతేజా ఇమాం భోక్తా మయా సహ ॥౪॥ ఏవముక్తే తు వచనే శతానందస్య సన్నిధౌ। ఆగతాః కేచిదవ్య
గ్రా జనకస్తాన్సమాదిశత్ ॥౫॥ శాసనాత్తు నరేంద్రస్య ప్రయయుశ్శీఘ్రవాజిభిః। సమానేతుం నరవ్యాఘ్రం విష్ణుమిం
ద్రాజ్ఞయా యథా ॥౬॥ సాంకాశ్యాం తే సమాగత్య దదృశుశ్చ కుశధ్వజమ్। న్యవేదయన్యథావృత్తం జనకస్య చ చింతిత
మ్ ॥౭॥ తద్వృత్తం నృపతిశ్శ్రుత్వా దూతశ్రేష్ఠైర్మహాబలైః। ఆజ్ఞయాథ నరేంద్రస్య ఆజగామ కుశధ్వజః ॥౮॥ స దద
ర్శ మహాత్మానం జనకం ధర్మవత్సలమ్। సోఽభివాద్య శతానందం రాజానం చాపి ధార్మికమ్ ॥౯॥ రాజార్హం పరమం దివ్యమా
సనం చాధ్యరోహత। ఉపవిష్టావుభౌ తౌ తు భ్రాతరావతితేజసౌ ॥౧౦॥ ప్రేషయామాసతుర్వీరౌ మంత్రిశ్రేష్ఠం సుదా
మనమ్। గచ్ఛ మంత్రిపతే శీఘ్రమైక్ష్వాకమమితప్రభమ్ ॥౧౧॥ ఆత్మజైస్సహ దుర్ధర్షమానయస్వ సమంత్రిణమ్। ఔప
కార్యాం స గత్వా తు రఘూణాం కులవర్ధనమ్ ॥౧౨॥ దదర్శ శిరసా చైనమభివాద్యేదమబ్రవీత్। అయోధ్యాధిప తే వీర
వైదేహో మిథిలాధిపః ॥౧౩॥ స త్వాం ద్రష్టుం వ్యవసితస్సోపాధ్యాయపురోహితమ్। మంత్రిశ్రేష్ఠవచశ్శ్రుత్వా రా
జా సర్షిగణస్తదా ॥౧౪॥ సబంధురగమత్తత్ర జనకో యత్ర వర్తతే। స రాజా మంత్రిసహితస్సోపాధ్యాయస్సబాం
ధవః ॥౧౫॥ వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠో వైదేహమిదమబ్రవీత్। విదితం తే మహారాజ ఇక్ష్వాకుకులదైవతమ్ ॥౧౬॥ వక్తా
సర్వేషు కృత్యేషు వసిష్ఠో భగవానృషిః। విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతస్సహ సర్వైర్మహర్షిభిః ॥౧౭॥ ఏష వక్ష్యతి ధర్మా
త్మా యథాధర్మం యథాక్రమమ్। ఏవముక్త్వా నరశ్రేష్ఠే రాజ్ఞాం మధ్యే మహాత్మనామ్ ॥౧౮॥ తూష్ణీంభూతే దశరథే వసిష్ఠో భగ
వానృషిః। ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞో వైదేహం సపురోధసమ్ ॥౧౯॥ అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః। త

స్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః ॥ ౨౦ ॥ వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతస్స్మృతః । మనుః ప్రజాపతిః
పూర్వమిక్ష్వాకుస్తు మనోస్సుతః ॥ ౨౧ ॥ తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్ । ఇక్ష్వాకోస్తు సుత
శ్శ్రీమాన్ కుక్షిరిత్యేవ విశ్రుతః ॥ ౨౨ ॥ కుక్షేరథాత్మజశ్శ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత । వికుక్షేస్తు మహాతేజా బాణః పుత్రః ప్ర
తాపవాన్ ॥ ౨౩ ॥ బాణస్య తు మహాతేజా అనరణ్యః ప్రతాపవాన్ । అనరణ్యాత్పృథుర్జజ్ఞే త్రిశంకుస్తు పృథోస్సుతః ॥ ౨౪ ॥
త్రిశంకోరభవత్పుత్రో ధుంధుమారో మహాయశాః । ధుంధుమారాన్మహాతేజా యువనాశ్వో మహారథః ॥ ౨౫ ॥ యువ
నాశ్వసుతస్త్వాసీన్మాంధాతా పృథివీపతిః । మాంధాతుస్తు సుతశ్శ్రీమాన్ సుసంధిరుదపద్యత ॥ ౨౬ ॥ సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ
ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ । యశస్వీ ధ్రువసంధేస్తు భరతో నామ నామతః ॥ ౨౭ ॥ భరతాత్తు మహాతేజా అసితో నామ జాత
వాన్ । యస్యైతే ప్రతిరాజాన ఉదపద్యంత శత్రవః ॥ ౨౮ ॥ హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః । తాంస్తు స
ప్రతియుధ్యన్వై యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః ॥ ౨౯ ॥ హిమవంతముపాగమ్య భార్యాభ్యాం సహితస్తతః । అసితోల్పబలో రా
జా మంత్రిభిస్సహితస్తదా ॥ ౩౦ ॥ ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతమ్ । ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్న్యై
సగరం దదౌ ॥ ౩౧ ॥ తత్ర శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః । భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః ॥ ౩౨ ॥
తత్రైకా తు మహాభాగా భార్గవం దేవవర్చసమ్ । వవందే పద్మపత్రాక్షీ కాంక్షంతీ సుతమాత్మనః ॥ ౩౩ ॥ తమృషిం సాభ్య
పాగమ్య కాళిందీ చాభ్యవాదయత్ । స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేప్సుం పుత్రజన్మని ॥ ౩౪ ॥ తవ కుక్షౌ మహాభాగే సుపుత్ర
స్సుమహాబలః । మహావీర్యో మహాతేజా అచిరాత్సంజనిష్యతి ॥ ౩౫ ॥ గరేణ సహితశ్శ్రీమాన్ మా శుచః కమలేక్షణే । ఏవము
క్త్వా మహాతేజా అసితే స్వర్గతే సతి ॥ ౩౬ ॥ విధాయ చేతో నృపతౌ విద్యుల్లేఖేవ సుప్రభా । చ్యవనం తు నమస్కృత్య రాజపు
త్రీ పతివ్రతా ॥ ౩౭ ॥ పతిశోకాతురా తస్మాత్పుత్రం దేవీ వ్యజాయత । సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయా ॥
౩౮ ॥ సహ తేన గరేణైవ జాతస్స సగరోఽభవత్ । సగరస్యాసమంజస్తు అసమంజాత్తథాంశుమాన్ ॥ ౩౯ ॥ దిలీపోంశుమ
తః పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః । భగీరథాత్కకుత్స్థశ్చ కకుత్స్థస్య రఘుస్సుతః ॥ ౪౦ ॥ రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురు
షాదకః । కల్మాషపాదో హ్యభవత్తస్మాజ్జాతస్తు శంఖణః ॥ ౪౧ ॥ సుదర్శనశ్శంఖణస్య అగ్నివర్ణస్సుదర్శనాత్ । శీఘ్రగ
స్త్వగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగస్య మరుస్సుతః ॥ ౪౨ ॥ మరోః ప్రశుశ్రుకస్త్వాసీదంబరీషః ప్రశుశ్రుకాత్ । అంబరీషస్య పుత్రో
భూన్నహుషః పృథివీపతిః ॥ ౪౩ ॥ నహుషస్య యయాతిస్తు నాభాగస్తు యయాతిజః । నాభాగస్య బభూవాజ అజాద్దశరథో
భవత్ ॥ ౪౪ ॥ అస్మాద్దశరథాజ్జాతౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ఆదివంశవిశుద్ధానాం రాజ్ఞాం పరమధర్మిణామ్ ॥ ౪౫ ॥ ఇక్ష్వా
కుకులజాతానాం వీరాణాం సత్యవాదినామ్ । రామలక్ష్మణయోరర్థే త్వత్సుతే వరయే నృప ॥ ౪౬ ॥ సదృశాభ్యాం నరశ్రేష్ఠ స
దృశ్యౌ దాతుమర్హసి ॥ ౪౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తతితమస్సర్గః. ****************************

ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః । శ్రోతుమర్హసి భద్రం తే కులం నః పరికీర్తితమ్ ॥ ౧ ॥ ప్రదానే
హి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః । వక్తవ్యం కులజాతేన తన్నిబోధ మహామునే ॥ ౨ ॥ రాజాభూత్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతస్స్వే
న కర్మణా । నిమిః పరమధర్మాత్మా సర్వసత్త్వవతాం వరః ॥ ౩ ॥ తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా । ప్రథమో జన
కో నామ జనకాదప్యుదావసుః ॥ ౪ ॥ ఉదావసోస్తు ధర్మాత్మా జాతో వై నందివర్ధనః । నందివర్ధనపుత్రస్తు సుకేతుర్నామ నా
మతః ॥ ౫ ॥ సుకేతోరపి ధర్మాత్మా దేవరాతో మహాబలః । దేవరాతస్య రాజర్షేర్బృహద్రథ ఇతి స్మృతః ॥ ౬ ॥ బృహద్రథ
స్య శూరోభూన్మహావీరః ప్రతాపవాన్ । మహావీరస్య ధృతిమాన్ సుధృతిస్సత్యవిక్రమః ॥ ౭ ॥ సుధృతేరపి ధర్మాత్మా దృష్టకే
తుస్సుధార్మికః । దృష్టకేతోస్తు రాజర్షేర్హర్యశ్వ ఇతి విశ్రుతః ॥ ౮ ॥ హర్యశ్వస్య మరుః పుత్రో మరోః పుత్రః ప్రతింధకః । ప్రతీం
ధకస్య ధర్మాత్మా రాజా కీర్తిరథస్సుతః ॥ ౯ ॥ పుత్రః కీర్తిరథస్యాసీద్దేవమీఢ ఇతి స్మృతః । దేవమీఢస్య విబుధో విబుధస్య మ
హీధ్రకః ॥ ౧౦ ॥ మహీధ్రకసుతో రాజా కీర్తిరాతో మహాబలః । కీర్తిరాతస్య రాజర్షేర్మహారోమా వ్యజాయత ॥ ౧౧ ॥ మహా
రోమ్ణస్తు ధర్మాత్మా స్వర్ణరోమా వ్యజాయత । స్వర్ణరోమ్ణస్తు రాజర్షేర్హ్రస్వరోమా వ్యజాయత ॥ ౧౨ ॥ తస్య పుత్రద్వయం జ
జ్ఞే ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః । జ్యేష్ఠోహమనుజో భ్రాతా మమ వీరః కుశధ్వజః ॥ ౧౩ ॥ మాం తు జ్యేష్ఠం పితా రాజ్యే సోభిషిచ్య న
రాధిపః । కుశధ్వజం సమావేశ్య భారం మయి వనం గతః ॥ ౧౪ ॥ వృద్ధే పితరి స్వర్యాతే ధర్మేణ ధురమావహమ్ । భ్రాతరం దేవస

శం స్నేహాత్పశ్యేత్ కుశధ్వజః॥ ౧౫॥ కస్యచిత్త్వథ కాలస్య సాంకాశ్యాదగమత్పురాత్। సుధన్వా వీర్యవాన్ రాజా మిథిలా
మవరోధకః॥ ౧౬॥ స చ మే ప్రేషయామాస శైవం ధనురనుత్తమమ్। సీతా కన్యా చ పద్మాక్షీ మహ్యం వై దీయతామితి॥ ౧౭॥
తస్యాప్రదానాద్బ్రహ్మర్షే యుద్ధమాసీన్మయా సహ। స హతోఽభిముఖో రాజా సుధన్వా తు మయా రణే॥ ౧౮॥ నిహత్య తం
మునిశ్రేష్ఠ సుధన్వానం నరాధిపమ్। సాంకాశ్యే భ్రాతరం వీరమభ్యషించం కుశధ్వజమ్॥ ౧౯॥ కనీయానేష మే భ్రాతా
అహం జ్యేష్ఠో మహామునే। దదామి పరమప్రీతో వధ్వౌ తే మునిపుంగవ॥ ౨౦॥ సీతాం రామాయ భద్రం తే ఊర్మిళాం లక్ష్మ
ణాయ చ। వీర్యశుల్కాం మమ సుతాం సీతాం సురసుతోపమామ్॥ ౨౧॥ ద్వితీయామూర్మిళాం చైవ త్రిర్దదామి న సంశ
యః। దదామి పరమప్రీతో వధ్వౌ తే రఘునందన॥ ౨౨॥ రామలక్ష్మణయో రాజన్ గోదానం కారయస్వ హ। పితృకార్యం
చ భద్రం తే తతో వైవాహికం కురు॥ ౨౩॥ మఘా హ్యద్య మహాబాహో తృతీయే దివసే ప్రభో। ఫల్గున్యాముత్తరే రాజం
స్తస్మిన్ వైవాహికం కురు॥ ౨౪॥ రామలక్ష్మణయోరర్థే గోదానం చ సుఖోదయమ్॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ఏకసప్త
తితమస్సర్గః. ************************ తముక్తవంతం వైదేహం విశ్వామిత్రో మహామునిః। ఉవాచ వ
చనం వీరం వసిష్ఠసహితో నృపమ్॥ ౧॥ అచింత్యాన్యప్రమేయాణి కులాని నరపుంగవ। ఇక్ష్వాకూణాం విదేహానాం నైషాం
తుల్యోఽస్తి కశ్చన॥ ౨॥ సదృశో ధర్మసంబంధస్సదృశో రూపసంపదా। రామలక్ష్మణయోరర్థే సీతాం చోర్మిళయా సహ॥
౩॥ వక్తవ్యం చ నరశ్రేష్ఠ శ్రూయతాం వచనం మమ। భ్రాతా యవీయాన్ ధర్మజ్ఞ ఏష రాజా కుశధ్వజః॥ ౪॥ అస్య ధర్మాత్మ
నో రాజన్ రూపేణాప్రతిమం భువి। సుతాద్వయం నరశ్రేష్ఠ పత్న్యర్థం వరయామహే॥ ౫॥ భరతస్య కుమారస్య శత్రు
ఘ్నస్య చ ధీమతః। వరయేమ సుతే రాజన్ తయోరర్థే మహాత్మనోః॥ ౬॥ పుత్రా దశరథస్యేమే రూపయౌవనశాలినః।
లోకపాలోపమాస్సర్వే దేవతుల్యపరాక్రమాః॥ ౭॥ ఉభయోరపి రాజేంద్ర సంబంధేనానుబధ్యతామ్। ఇక్ష్వాకూణాం
కులం చాగ్ర్యం భవతః పుణ్యకర్మణః॥ ౮॥ విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా వసిష్ఠస్య మతే తదా। జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యము వా
చ మునిపుంగవౌ॥ ౯॥ కులం ధన్యమిదం మన్యే యేషాం నో మునిపుంగవౌ। సదృశం కులసంబంధం యదాజ్ఞాపయతస్స్వయమ్॥
౧౦॥ ఏవం భవతు భద్రం వః కుశధ్వజసుతే ఇమే। పత్న్యౌ భజేతాం సహితౌ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ॥ ౧౧॥ ఏకాహ్నా రాజ
పుత్రీణాం చతసృణాం మహామునే। పాణీన్ గృహ్ణంతు చత్వారో రాజపుత్రా మహాబలాః॥ ౧౨॥ ఉత్తరే దివసే బ్రహ్మన్
ఫల్గునీభ్యాం మనీషిణః। వైవాహికం ప్రశంసంతి భగో యత్ర ప్రజాపతిః॥ ౧౩॥ ఏవముక్త్వా వచస్సౌమ్యం ప్రత్యుత్థాయ కృ
తాంజలిః। ఉభౌ మునివరౌ రాజా జనకో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౪॥ పరో ధర్మః కృతో మహ్యం శిష్యోఽస్మి భవతోస్సదా। ఇమా
న్యాసనముఖ్యాని ఆసేతాం మునిపుంగవౌ॥ ౧౫॥ యథా దశరథస్యేయం తథాఽయోధ్యా పురీ మమ। ప్రభుత్వే నాస్తి సందే
హో యథార్హం కర్తుమర్హథ॥ ౧౬॥ తథా బ్రువతి వైదేహే జనకే రఘునందనః। రాజా దశరథో హృష్టః ప్రత్యువాచ
మహీపతిమ్॥ ౧౭॥ యువామసంఖ్యేయగుణౌ భ్రాతరౌ మిథిలేశ్వరౌ। ఋషయో రాజసంఘాశ్చ భవద్భ్యామభిపూజి
తాః॥ ౧౮॥ స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయమ్। శ్రాద్ధకర్మాణి సర్వాణి విధాస్యామీతి చాబ్రవీత్॥
౧౯॥ తమాపృష్ట్వా నరపతిం రాజా దశరథస్తదా। మునీంద్రౌ తౌ పురస్కృత్య జగామాశు మహాయశాః॥ ౨౦॥ స గత్వా నిల
యం రాజా శ్రాద్ధం కృత్వా విధానతః। ప్రభాతే కాల్యముత్థాయ చక్రే గోదానముత్తమమ్॥ ౨౧॥ గవాం శతసహస్రాణి
బ్రాహ్మణేభ్యో నరాధిపః। ఏకైకశో దదౌ రాజా పుత్రానుద్దిశ్య ధర్మతః॥ ౨౨॥ సువర్ణశృంగాస్సంపన్నాస్సవత్సాః కాం
స్యదోహనాః। గవాం శతసహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభః॥ ౨౩॥ విత్తమన్యచ్చ సుబహు ద్విజేభ్యో రఘునందనః। దదౌ
గోదానముద్దిశ్య పుత్రాణాం పుత్రవత్సలః॥ ౨౪॥ స సుతైః కృతగోదానైర్వృతస్తు నృపతిస్తదా। లోకపాలైరివాభాతి
తస్సౌమ్యః ప్రజాపతిః॥ ౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే ద్విసప్తతితమస్సర్గః. ************************
యస్మింస్తు దివసే రాజా చక్రే గోదానముత్తమమ్। తస్మింస్తు దివసే శూరో యుధాజిత్సముపేయివాన్॥ ౧॥ పుత్రః
కేకయరాజస్య సాక్షాద్భరతమాతులః। దృష్ట్వా పృష్ట్వా చ కుశలం రాజానమిదమబ్రవీత్॥ ౨॥ కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహా
త్కుశలమబ్రవీత్। యేషాం కుశలకామోఽసి తేషాం సంప్రత్యనామయమ్॥ ౩॥ స్వస్రీయం మమ రాజేంద్ర ద్రష్టుకామో మహీ
పతిః। తదర్థముపయాతోఽహమయోధ్యాం రఘునందన॥ ౪॥ శ్రుత్వా త్వహమయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవాత్
మజాన్। మిథిలాముపయాతాంస్తు త్వయా సహ మహీపతే॥ ౫॥ త్వరయాభ్యుపయాతోఽహం ద్రష్టుకామస్స్వసుస్సు

తం। అథరాజా దశరథః ప్రియాతిథిముపస్థితమ్॥ ౬॥ దృష్ట్వా పరమసత్కారైః పూజార్హం సమపూజితం । తతస్తాముది
తో రాత్రిం సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః॥ ౭॥ ప్రభాతే పునరుత్థాయ కృత్వా కర్మాణి కర్మవిత్ । ఋషీంస్తదా పురస్కృత్య
యజ్ఞవాటముపాగమత్॥ ౮॥ యుక్తే ముహూర్తే విజయే సర్వాభరణభూషితైః। భ్రాతృభిస్సహితో రామః కృతకౌతు
కమఙ్గళః॥ ౯॥ వసిష్ఠం పురతః కృత్వా మహర్షీనపరానపి । పితుస్సమీపమాశ్రిత్య తస్థౌ భ్రాతృభిరావృతః॥ ౧౦॥ వసి
ష్ఠో భగవానేత్య వైదేహమిదమబ్రవీత్ । రాజా దశరథో రాజన్ కృతకౌతుకమఙ్గళైః॥ ౧౧॥ పుత్రైర్నరవరశ్రేష్ఠ దా
తారమభికాఙ్క్షతే। దాతృప్రతిగ్రహీతృభ్యాం సర్వార్థాః ప్రభవన్తి హి॥ ౧౨॥ స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా వై
వాహ్యముత్తమం। ఇత్యుక్తః పరమోదారో వసిష్ఠేన మహాత్మనా॥ ౧౩॥ ప్రత్యువాచ మహాతేజా వాక్యం పరమధర్మవిత్
కః స్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాజ్ఞాం సంప్రతీక్షతే॥ ౧౪॥ స్వగృహే కో విచారోఽస్తి యథా రాజ్యమిదం తవ। కృతకౌతుకసర్వ
స్వా వేదిమూలముపాగతాః॥ ౧౫॥ మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ దీప్తా వహ్నేరివార్చిషః। సజ్జోఽహం త్వత్ప్రతీక్షోఽస్మి వేద్యామ
స్యాం ప్రతిష్ఠితః॥ ౧౬॥ అవిఘ్నం కురుతాం రాజా కిమర్థం ప్రవిలమ్బతే। తద్వాక్యం జనకేనోక్తం శ్రుత్వా దశరథస్తదా॥
౧౭॥ ప్రవేశయామాస సుతాన్ సర్వానృషిగణానపి । తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్॥ ౧౮॥ కారయస్వ
ఋషే సర్వమృషిభిస్సహ ధార్మిక। రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో॥ ౧౯॥ తథేత్యుక్త్వా తు జనకం వసి
ష్ఠో భగవానృషిః। విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానన్దం చ ధార్మికం॥ ౨౦॥ ప్రపామధ్యే తు విధివద్వేదిం కృత్వా మహాత
పాః। అలఞ్చకార తాం వేదిం గన్ధపుష్పైస్సమన్తతః॥ ౨౧॥ సువర్ణపాలికాభిశ్చ ఛిద్రకుమ్భైశ్చ సాఙ్కురైః। అఙ్కురాఢ్యై
శ్శరావైశ్చ ధూపపాత్రైస్సధూపకైః॥ ౨౨॥ శఙ్ఖపాత్రైస్స్రువైస్స్రుగ్భిః పాత్రైరర్ఘ్యాభిపూరితైః। లాజపూర్ణై
స్తథా పాత్రైరక్షతైరభిసంస్కృతైః॥ ౨౩॥ దర్భైస్సమైస్సమాస్తీర్య విధివన్మన్త్రపూర్వకమ్। అగ్నిమాధాయ వే
ద్యాం తు విధిమన్త్రపురస్కృతమ్॥ ౨౪॥ జుహావాగ్నౌ మహాతేజా వసిష్ఠో భగవానృషిః। తతస్సీతాం సమానీయ సర్వాభ
రణభూషితామ్॥ ౨౫॥ సమక్షమగ్నేస్సంస్థాప్య రాఘవాభిముఖే తదా । అబ్రవీజ్జనకో రాజా కౌసల్యానన్దవర్ధనమ్॥

శ్రీసీతాదేవ్యాః పాణిగ్రహణఘట్టః.

ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ । ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా॥ ౨౬॥ పతివ్రతా
మహాభాగా ఛాయేవానుగతా సదా । ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిపద్రాజా మన్త్రపూతం జలం తదా॥ ౨౭॥ సాధు సాధ్వితి దే
వానామృషీణాం వదతాం తదా। దేవదున్దుభినిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహానభూత్॥ ౨౮॥ ఏవం దత్త్వా తదా సీతాం మన్త్రో
దకపురస్కృతామ్। అబ్రవీజ్జనకో రాజా హర్షేణాభిపరిప్లుతః॥ ౩౦॥ లక్ష్మణాగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళాముద్యతాం మ
యా। ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మా భూత్కాలస్య పర్యయః॥ ౩౧॥ తమేవముక్త్వా జనకో భరతం చాభ్యభాషత। గృహాణ పా
ణిం మాణ్డవ్యాః పాణినా రఘునన్దన॥ ౩౨॥ శత్రుఘ్నం చాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీజ్జనకేశ్వరః। శ్రుతకీర్త్యా మహాబాహో
పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా॥ ౩౩॥ సర్వే భవన్తస్సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరితవ్రతాః। పత్నీభిస్సన్తు కాకుత్స్థా మా భూత్కా
లస్య పర్యయః॥ ౩౪॥ జనకస్య వచశ్శ్రుత్వా పాణీన్ పాణిభిరస్పృశన్ । చత్వారస్తే చతసౄణాం వసిష్ఠస్య మతే స్థితాః॥ ౩౫॥
అగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా వేదిం రాజానమేవ చ। ఋషీంశ్చైవ మహాత్మానస్సభార్యా రఘుసత్తమాః॥ ౩౬॥ యథోక్తేన
తథా చక్రుర్వివాహం విధిపూర్వకమ్। కాకుత్స్థైస్తు గృహీతేషు లలితేషు చ పాణిషు॥ ౩౭॥ పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీదన్త
రిక్షాత్సుభాస్వరా। దివ్యదున్దుభినిర్ఘోషైర్గీతవాదిత్రనిస్వనైః॥ ౩౮॥ ననృతుశ్చాప్సరస్సఙ్ఘా గన్ధర్వాశ్చ జగుః
కలమ్। వివాహే రఘుముఖ్యానాం తదద్భుతమదృశ్యత॥ ౩౯॥ ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితే। త్రిరగ్నిం
తే పరిక్రమ్యోహుర్భార్యాం మహౌజసః॥ ౪౦॥ అథోపకార్యాం జగ్ముస్తే సభార్యా రఘునన్దనాః। రాజాప్యనుయయౌ
పశ్యన్ సర్షిసఙ్ఘస్సబాన్ధవః॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - త్రిసప్తతితమస్సర్గః. ****************
అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విశ్వామిత్రో మహామునిః। ఆపృచ్ఛ్య తౌ చ రాజానౌ జగామోత్తరపర్వతమ్॥ ౧॥
ఆశీర్భిః పూరయిత్వా చ కుమారాంశ్చ సరాఘవాన్। విశ్వామిత్రే గతే రాజా వైదేహం మిథిలాధిపమ్॥ ౨॥ ఆపృచ్ఛ్యై
గామాశు రాజా దశరథః పురీం। గచ్ఛన్తం తం తు రాజానమనుగచ్ఛన్నరాధిపః॥ ౩॥ అథ రాజా విదేహానాం దదౌ కన్యాధ

హూ। గవాంశతసహస్రాణి బహూని మిథిలేశ్వరః ॥౪॥ కంబళానాంచ ముఖ్యానాం క్షౌమకోట్యంబరాణిచ । హస్త్యశ్వ
రథపాదాతం దివ్యరూపం స్వలంకృతమ్ ॥౫॥ దదౌ కన్యాపితా తాసాం దాసీదాసమనుత్తమమ్ । హిరణ్యస్య సువర్ణస్య ము
క్తానాం విద్రుమస్యచ ॥౬॥ దదౌ పరమసంహృష్టః కన్యాధనమనుత్తమమ్ । దత్త్వా బహుధనం రాజా సమనుజ్ఞాప్య పార్థి
వమ్ ॥౭॥ ప్రవివేశ స్వనిలయం మిథిలాం మిథిలేశ్వరః। రాజాప్యయోధ్యాధిపతిస్సహపుత్రైర్మహాత్మభిః ॥౮॥ ఋషీన్ స
ర్వాన్ పురస్కృత్య జగామ సబలానుగః। గచ్ఛంతం తం నరవ్యాఘ్రం సర్షిసంఘం సరాఘవమ్ ॥౯॥ ఘోరాస్మ పక్షి
ణో వాచో వ్యాహరంతి తతస్తతః। భౌమాశ్చైవ మృగాస్సర్వే గచ్ఛంతి స్మ ప్రదక్షిణమ్ ॥౧౦॥ తాన్ దృష్ట్వా రాజశార్దూ
లో వసిష్ఠం పర్యపృచ్ఛత। అసౌమ్యాః పక్షిణో ఘోరా మృగాశ్చాపి ప్రదక్షిణాః ॥౧౧॥ కిమిదం హృదయోత్కంపి మనో మమ
విషీదతి। రాజ్ఞో దశరథస్యైతచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం మహానృషిః ॥౧౨॥ ఉవాచ మధురాం వాణీం శ్రూయతామస్య యత్ఫలం ।
ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖోదితమ్ ॥౧౩॥ మృగాః ప్రశమయంత్యేతే సంతాపస్త్యజ్యతామయమ్ । తేషాం
సంవదతాం తత్ర వాయుః ప్రాదుర్బభూవహ ॥౧౪॥ కంపయన్ పృథివీం సర్వాం పాతయంశ్చ ద్రుమాన్ శుభాన్ । తమసా
సంవృతస్సూర్యస్సర్వా న ప్రబభుర్దిశః ॥౧౫॥ భస్మనా చావృతం సర్వం సంమూఢమివ తద్బలం । వసిష్ఠశ్చర్షయశ్చాన్యే
రాజా చ ససుతస్తదా ॥౧౬॥ ససంజ్ఞా ఇవ తత్రాసన్ సర్వమన్యద్విచేతనం। తస్మింస్తమసి ఘోరే తు భస్మచ్ఛన్నేవ సా చ
మూః ॥౧౭॥ దదర్శ భీమసంకాశం జటామండలధారిణం। భార్గవం జామదగ్న్యేయం రాజా రాజవిమర్దనం ॥౧౮॥ కైలాస
మివ దుర్ధర్షం కాలాగ్నిమివ దుస్సహం। జ్వలంతమివ తేజోభిర్దుర్నిరీక్ష్యం పృథగ్జనైః ॥౧౯॥ స్కంధే చాసజ్య పరశుం ధను
ర్విద్యుద్గణోపమం। ప్రగృహ్య శరముఖ్యం చ త్రిపురఘ్నం యథా శివం ॥౨౦॥ తం దృష్ట్వా భీమసంకాశం జ్వలంతమివ పావకం
వసిష్ఠప్రముఖా విప్రా జపహోమపరాయణాః ॥౨౧॥ సంగతా మునయస్సర్వే సంజజల్పురథో మిథః । కచ్చిత్పితృవధామ
ర్షీ క్షత్రం నోత్సాదయిష్యతి ॥౨౨॥ పూర్వం క్షత్రవధం కృత్వా గతమన్యుర్గతజ్వరః। క్షత్రస్యోత్సాదనం భూయో న ఖ
ల్వస్య చికీర్షితం ॥౨౩॥ ఏవముక్త్వార్ఘ్యమాదాయ భార్గవం భీమదర్శనం। ఋషయో రామ రామేతి వచో మధురమబ్రు
వన్ ॥౨౪॥ ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజామృషిదత్తాం ప్రతాపవాన్ । రామం దాశరథిం రామో జామదగ్న్యోఽభ్యభాషత ॥
౨౫॥ ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే - చతుస్సప్తతితమస్సర్గః. ************************************

రామ దాశరథే వీర వీర్యం తే శ్రూయతేఽద్భుతం । ధనుషో భేదనం చైవ నిఖిలేన మయా శ్రుతం ॥౧॥ తదద్భుతమచిం
త్యం చ భేదనం ధనుషస్త్వయా। తచ్ఛ్రుత్వాహమనుప్రాప్తో ధనుర్గృహ్యాపరం శుభం ॥౨॥ తదిదం ఘోరసంకాశం జామ
దగ్న్యం మహద్ధనుః। పూరయస్వ శరేణైవ స్వబలం దర్శయస్వ చ ॥౩॥ తదహం తే బలం దృష్ట్వా ధనుషోఽస్య ప్రపూరణే । ద్వం
ద్వయుద్ధం ప్రదాస్యామి వీర్యశ్లాఘ్యమిదం తవ ॥౪॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్తదా। విషణ్ణవదనో దీనః ప్రాం
జలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥౫॥ క్షత్రరోషాత్ప్రశాంతస్త్వం బ్రాహ్మణశ్చ మహాయశాః। బాలానాం మమ పుత్రాణామభయం
దాతుమర్హసి ॥౬॥ భార్గవాణాం కులే జాతస్స్వాధ్యాయవ్రతశాలినాం। సహస్రాక్షే ప్రతిజ్ఞాయ శస్త్రం నిక్షిప్తవా
నసి ॥౭॥ స త్వం ధర్మపరో భూత్వా కాశ్యపాయ వసుంధరాం। దత్త్వా వనముపాగమ్య మహేంద్రకృతకేతనః ॥౮॥ మమ సర్వవి
నాశాయ సంప్రాప్తస్త్వం మహామునే । న చైకస్మిన్ హతే రామే సర్వే జీవామహే వయం ॥౯॥ బ్రువత్యేవం దశరథే జా
మదగ్న్యః ప్రతాపవాన్ । అనాదృత్యైవ తద్వాక్యం రామమేవాభ్యభాషత ॥౧౦॥ ఇమే ద్వే ధనుషీ శ్రేష్ఠే దివ్యే లోకాభి
పూజితే। దృఢే బలవతీ ముఖ్యే సుకృతే విశ్వకర్మణా ॥౧౧॥ అతిసృష్టం సురైరేకం త్ర్యంబకాయ యుయుత్సవే । త్రిపుర
ఘ్నం నరశ్రేష్ఠ భగ్నం కాకుత్స్థ యత్త్వయా ॥౧౨॥ ఇదం ద్వితీయం దుర్ధర్షం విష్ణోర్దత్తం సురోత్తమైః । తదిదం వైష్ణవం
రామ ధనుః పరమభాస్వరం ॥౧౩॥ సమానసారం కాకుత్స్థ రౌద్రేణ ధనుషా త్విదం। తదా తు దేవతాస్సర్వాః పృచ్ఛంతి స్మ పి
తామహం ॥౧౪॥ శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ బలాబలనిరీక్షయా । అభిప్రాయం తు విజ్ఞాయ దేవతానాం పితామహః ॥౧౫॥ విరో
ధం జనయామాస తయోస్సత్యవతాం వరః । విరోధే చ మహద్యుద్ధమభవద్రోమహర్షణం ॥౧౬॥ శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ ప
రస్పరజిగీషిణోః। తదా తు జృంభితం శైవం ధనుర్భీమపరాక్రమం ॥౧౭॥ హుంకారేణ మహాదేవస్స్తంభితోఽథ త్రిలోచనః। దే
వైస్తదా సమాగమ్య సర్షిసంఘైస్సచారణైః ॥౧౮॥ యాచితౌ ప్రశమం తత్ర జగ్మతుస్తౌ సురోత్తమౌ । జృంభితం తద్ధను

దృష్ట్వా శైవం విష్ణుపరాక్రమైః||౧౯||అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవాస్సర్షిగణాస్తదా|ధనూ రుద్రస్తు సంక్రుద్ధో విదేహేషు మహాయశాః||౨౦||దేవరాతస్య రాజర్షేర్దదౌ హస్తే ససాయకం| ఇదం చ వైష్ణవం రామ ధనుః పరపురంజయం||౨౧|| ఋచీకే భార్గవే ప్రాదాద్విష్ణుస్స న్యాసముత్తమం| ఋచీకస్తు మహాతేజాః పుత్రస్యాప్రతికర్మణః||౨౨||పితుర్మమ దదౌ దివ్యం జమదగ్నేర్మహాత్మనః| న్యస్తశస్త్రే పితరి మే తపోబలసమన్వితే||౨౩||అర్జునో విదధే మృత్యుం ప్రాకృతాం బుద్ధిమాస్థితః| వధమప్రతిరూపం తు పితుశ్శ్రుత్వా సుదారుణమ్||౨౪||క్షత్రముత్సాదయన్ రోషాజ్జాతం జాతమనేకశః|పృథివీం చాఖిలాం ప్రాప్య కాశ్యపాయ మహాత్మనే||౨౫||యజ్ఞస్యాంతే తదా రామ దక్షిణాం పుణ్యకర్మణే|దత్త్వా మహేంద్రనిలయస్తపోబలసమన్వితః||౨౬||స్థితోఽస్మి తస్మిన్ తపస్యన్ సుసుఖం సురసేవితే| అద్య తూత్తమవీర్యేణ త్వయా రామ మహాబల||౨౭||శ్రుతవాన్ ధనుషో భేదం విస్మితానాం నభస్స్థలే| ఖ్యాపితాం దేవసంఘానాం తతోఽహం ద్రుతమాగతః||౨౮||తదిదం వైష్ణవం రామ పితృపైతామహం మహత్| క్షత్రధర్మం పురస్కృత్య గృహ్ణీష్వ ధనురుత్తమం||౨౯||యోజయస్వ ధనుశ్శ్రేష్ఠే శరం పరపురంజయం| యది శక్నోషి కాకుత్స్థ ద్వంద్వం దాస్యామి తే తతః||౩౦||ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- పంచసప్తతితమస్సర్గః.**

శ్రుత్వా తజ్జామదగ్న్యస్య వాక్యం దాశరథిస్తదా|గౌరవాద్యంత్రితకథః పితూ రామమథాబ్రవీత్||౧||శ్రుతవానస్మి యత్కర్మ కృతవానసి భార్గవ|అనురుంధ్యామహే బ్రహ్మన్ పితురానృణ్యమాస్థితం||౨||వీర్యహీనమివాశక్తం క్షత్రధర్మేణ భార్గవ| అవజానాసి మే తేజః పశ్య మేఽద్య పరాక్రమమ్||౩||ఇత్యుక్త్వా రాఘవః క్రుద్ధో భార్గవస్య వరాయుధమ్| శరం చ ప్రతిజగ్రాహ హస్తాల్లఘుపరాక్రమః||౪||ఆరోప్య స ధనూ రామశ్శరం సజ్యం చకార హ|జామదగ్న్యం తతో రామం రామః క్రుద్ధోఽబ్రవీద్వచః||౫||బ్రాహ్మణోఽసీతి పూజ్యో మే విశ్వామిత్రకృతేన చ|తస్మాచ్ఛక్తో న తే రామ మోక్తుం ప్రాణహరం శరమ్||౬||ఇమాం వా త్వద్గతిం రామ తపోబలసమార్జితాన్|లోకానప్రతిమాన్వాపి హనిష్యామి యదీచ్ఛసి||౭||న హ్యయం వైష్ణవో దివ్యశ్శరః పరపురంజయః| మోఘః పతతి వీర్యేణ బలదర్పవినాశనః||౮||వరాయుధధరం రామం ద్రష్టుం సర్షిగణాస్సురాః|పితామహం పురస్కృత్య సమేతాస్తత్ర సంఘశః||౯||గంధర్వాప్సరసశ్చైవ సిద్ధచారణకిన్నరాః|యక్షరాక్షసనాగాశ్చ తద్ద్రష్టుం మహదద్భుతమ్||౧౦||జడీకృతే తదా లోకే రామే వరధనుర్ధరే| నిర్వీర్యో జామదగ్న్యోఽసౌ రామో రామముదైక్షత||౧౧||తేజోభిహతవీర్యత్వాజ్జామదగ్న్యో జడీకృతః|రామం కమలపత్రాక్షం మందం మందమువాచ హ||౧౨||కాశ్యపాయ మయా దత్తా యదా పూర్వం వసుంధరా| విషయే మే న వస్తవ్యమితి మాం కాశ్యపోఽబ్రవీత్||౧౩||సోఽహం గురువచః కుర్వన్ పృథివ్యాం న వసే నిశామ్|ఇతి ప్రతిజ్ఞా కాకుత్స్థ కృతా వై కాశ్యపస్య హ||౧౪||తదిమాం త్వం గతిం వీర హంతుం నార్హసి రాఘవ|మనోజవం గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్||౧౫||లోకాస్త్వప్రతిమా రామ నిర్జితాస్తపసా మయా| జహి తాన్ శరముఖ్యేన మా భూత్కాలస్య పర్యయః||౧౬||అక్షయ్యం మధుహంతారం జానామి త్వాం సురేశ్వరమ్|ధనుషోఽస్య పరామర్శాత్స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప||౧౭||ఏతే సురగణాస్సర్వే నిరీక్షంతే సమాగతాః| త్వామప్రతిమకర్మాణమప్రతిద్వంద్వమాహవే||౧౮||న చేయం మమ కాకుత్స్థ వ్రీడా భవితుమర్హతి| త్వయా త్రైలోక్యనాథేన యదహం విముఖీకృతః||౧౯||శరమప్రతిమం రామ మోక్తుమర్హసి సువ్రత |శరమోక్షే గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్||౨౦||తథా బ్రువతి రామే తు జామదగ్న్యే ప్రతాపవాన్ |రామో దాశరథిశ్శ్రీమాంశ్చిచ్ఛేద శరముత్తమమ్||౨౧||స హతాన్ దృశ్య రామేణ స్వాన్ లోకాంస్తపసార్జితాన్ | జామదగ్న్యో జగామాశు మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్||౨౨||తతో వితిమిరాస్సర్వా దిశశ్చోపదిశస్తదా|సురాస్సర్షిగణా రామం ప్రశశంసురుదాయుధమ్||౨౩||రామం దాశరథిం రామో జామదగ్న్యః ప్రశస్య చ|తతః ప్రదక్షిణీకృత్వా జగామాత్మగతిం ప్రభుః||౨౪|| ఇతి శ్రీమద్బాలకాండే- షట్సప్తతితమస్సర్గః.*************

గతే రామే ప్రశాంతాత్మా రామో దాశరథిర్ధనుః|వరుణాయాప్రమేయాయ దదౌ హస్తే ససాయకమ్||౧||అభివాద్య తతో రామో వసిష్ఠప్రముఖానృషీన్ | పితరం విహ్వలం దృష్ట్వా ప్రోవాచ రఘునందనః||౨||జామదగ్న్యో గతో రామః ప్రయాతు చతురంగిణీ| అయోధ్యాభిముఖీ సేనా త్వయా నాథేన పాలితా||౩||సందిశస్వ మహారాజ సేనాం త్వచ్ఛాసనే స్థితామ్|శాసనం కాంక్షతే సేనా చాతకాలిర్జలం యథా||౪||రామస్య వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్సుతం| బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య మూర్ధ్ని చాఘ్రాయ రాఘవమ్||౫||గతో రామ ఇతి శ్రుత్వా హృష్టః ప్ర

దితో నృపః। పునర్జాతం తదా మేనే పుత్రమాత్మానమేవ చ ॥౬॥ చోదయామాస తాం సేనాం జగామాశు తతః పురీమ్ । పతా
కాధ్వజినీం రమ్యాం తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితామ్ ॥౭॥ సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరామ్ । రాజప్రవేశసు
ముఖైః పౌరైర్మంగళవాదిభిః ॥౮॥ సంపూర్ణాం ప్రావిశద్రాజా జనౌఘైస్సమలంకృతామ్ । పౌరైః ప్రత్యుద్గతో దూరం
ద్విజైశ్చ పురవాసిభిః ॥౯॥ పుత్రైరనుగతశ్శ్రీమాన్ శ్రీమద్భిశ్చ మహాయశాః । ప్రవివేశ గృహం రాజా హిమవత్సదృశం పు
నః ॥౧౦॥ ననందసజనో రాజా గృహే కామైస్సుపూజితః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ సుమధ్యమా ॥౧౧॥ వధూప్ర
తిగ్రహే యుక్తా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః । తతస్సీతాం మహాభాగామూర్మిళాం చ యశస్వినీమ్ ॥౧౨॥ కుశధ్వజసుతే
చోభే జగృహుర్నృపపత్నయః । మంగళాలంభనైశ్చైవ శోభితాః క్షౌమవాససః ॥౧౩॥ దేవతాయతనాన్యాశు సర్వాస్తాః
ప్రత్యపూజయన్ । అభివాద్యాభివాద్యాంశ్చ సర్వా రాజసుతాస్తదా ॥౧౪॥ స్వం స్వం గృహమథాసాద్య కుబేరభవనో
పమమ్ । గోభిర్ధనైశ్చ ధాన్యైశ్చ తర్పయిత్వా ద్విజోత్తమాన్ ॥౧౫॥ రేమిరే ముదితాః కాలే భర్తృభిస్సహితా రహః ।
కుమారాశ్చ మహాత్మానో వీర్యేణాప్రతిమా భువి ॥౧౬॥ కృతదారాః కృతాస్త్రాశ్చ సధనాస్ససుహృజ్జనాః । శుశ్రూషమా
ణాః పితరం వర్తయంతి నరర్షభాః ॥౧౭॥ కాలే కాలే తు నీతిజ్ఞాస్తోషయంతో గురుం గుణైః । కస్యచిత్త్వథ కాలస్య రాజా దశ
రథస్సుతమ్ ॥౧౮॥ భరతం కైకయీపుత్రమబ్రవీద్రఘునందనః । అయం కేకయరాజస్య పుత్రో వసతి పుత్రక ॥౧౯॥ త్వాం
నేతుమాగతో వీర యుధాజిన్మాతులస్తవ । ప్రార్థితస్తేన ధర్మజ్ఞ మిథిలాయామహం తథా ॥౨౦॥ ఋషిమధ్యే తు తస్య
త్వం ప్రీతిం కర్తుమిహార్హసి । శ్రుత్వా దశరథస్యైతద్భరతః కైకయీసుతః ॥౨౧॥ అభివాద్య గురుం రామం పరిష్వజ్య చ ల
క్ష్మణమ్ । గమనాయాభిచక్రామ శత్రుఘ్నసహితస్తదా ॥౨౨॥ ఆపృచ్ఛ్య పితరం శూరో రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ । మా
తౄశ్చాపి నరశ్రేష్ఠశ్శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥౨౩॥ గతే తు భరతే రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । పితరం దేవసంకాశం
పూజయామాసతుస్తదా ॥౨౪॥ పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య పౌరకార్యాణి సర్వశః । చకార రామో ధర్మాత్మా ప్రియాణి చ
హితాని చ ॥౨౫॥ మాతృభ్యో మాతృకార్యాణి కృత్వా పరమయంత్రితః । గురూణాం గురుకార్యాణి కాలే కాలేఽన్వవైక్షత ॥
౨౬॥ ఏవం దశరథః ప్రీతో బ్రాహ్మణా నైగమాస్తథా । రామస్య శీలవృత్తేన సర్వే విషయవాసినః ॥౨౭॥ తేషామతియశా
లోకే రామస్సత్యపరాక్రమః । స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః ॥౨౮॥ రామస్తు సీతయా సార్ధం విజహార బ
హూనృతూన్ । మనస్వీ తద్గతస్తస్యా నిత్యం హృది సమర్పితః ॥౨౯॥ ప్రియా తు సీతా రామస్య దారాః పితృకృతా ఇతి । గు
ణాద్రూపగుణాచ్చాపి ప్రీతిర్భూయోఽభ్యవర్ధత ॥౩౦॥ తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం హృదయే పరివర్తతే । అంతర్జాతమ
పి వ్యక్తమాఖ్యాతి హృదయం హృదా ॥౩౧॥ తస్య భూయో విశేషేణ మైథిలీ జనకాత్మజా । దేవతాభిస్సమా రూపే సీతా శ్రీ
రివ రూపిణీ ॥౩౨॥ తయా స రాజర్షిసుతోఽభిరామయా సమేయివానుత్తమరాజకన్యయా । అతీవ రామశ్శుశుభేఽతికా
మయా విభుశ్శ్రియా విష్ణురివామరేశ్వరః ॥౩౩॥ ************************************

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయాం -
******************** శ్రీమద్బాలకాండే - సప్తసప్తతితమస్సర్గః - ********************

శ్రీమద్బాలకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలం.

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే.

యశ్శృణోత్యాదిమం కాండం బాలాఖ్యం రామజన్మకమ్ । పఠత్యపి చ లో భక్త్యా భుక్త్వా భోగానిహేప్సితాన్॥
అంతే శ్రీసూర్యసాయుజ్యం గచ్ఛత్యత్ర న సంశయః॥

సాధారణస్తుతిః.

చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరమ్ । ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్॥
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే । రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః॥
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్ । తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే॥
ఓం తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.
బాలకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే - అయోధ్యాకాండప్రారంభః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత - శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదానఘః । శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృతః ॥ ౧ ॥ స తత్ర న్యవ
సద్భ్రాత్రా సహ సత్కారసత్కృతః । మాతులేనాశ్వపతినా పుత్రస్నేహేన లాలితః ॥ ౨ ॥ తత్రాపి నివసంతౌ తౌ త
ర్ప్యమాణౌ చ కామతః । భ్రాతరౌ స్మరతాం వీరౌ వృద్ధం దశరథం నృపమ్ ॥ ౩ ॥ రాజాపి తౌ మహాతేజాస్సస్మార ప్రోషితౌ సు
తౌ । ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ మహేంద్రవరుణోపమౌ ॥ ౪ ॥ సర్వ ఏవ తు తస్యేష్టాశ్చత్వారః పురుషర్షభాః । స్వశరీరా
ద్వినిర్వృత్తాశ్చత్వార ఇవ బాహవః ॥ ౫ ॥ తేషామపి మహాతేజా రామో రతికరః పితుః । స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ
గుణవత్తరః ॥ ౬ ॥ స హి దేవైరుదీర్ణస్య రావణస్య వధార్థిభిః । అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ॥ ౭ ॥ కౌసల్యా
శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా । యథా చ దేవీ దేవానామదితిర్వజ్రపాణినా ॥ ౮ ॥ స హి రూపోపపన్నశ్చ వీర్యవాననసూ
యకః । భూమావనుపమస్సూనుర్గుణైర్దశరథోపమః ॥ ౯ ॥ స తు నిత్యం ప్రశాంతాత్మా మృదుపూర్వం చ భాషతే । ఉచ్య
మానోఽపి పరుషం నోత్తరం ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౦ ॥ కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి । న స్మరత్యపకారాణాం శతమప్యా
త్మవత్తయా ॥ ౧౧ ॥ శీలవృద్ధైర్వయోవృద్ధైర్జ్ఞానవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః । కథయన్నాస్త వై నిత్యమస్త్రయోగ్యాంతరేష్వ
పి ॥ ౧౨ ॥ బుద్ధిమాన్మధురాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః । వీర్యవాన్న తు వీర్యేణ మహతా స్వేన విస్మితః ॥ ౧౩ ॥ న చానృతక
థో విద్వాన్వృద్ధానాం ప్రతిపూజకః । అనురక్తః ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురంజతే ॥ ౧౪ ॥ సానుక్రోశో జితక్రోధో బ్రా
హ్మణప్రతిపూజకః । దీనానుకంపీ ధర్మజ్ఞో నిత్యం ప్రగ్రహవాన్ శుచిః ॥ ౧౫ ॥ కులోచితమతిః క్షాత్రం ధర్మం స్వం బహు మన్య
తే । మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్స్వర్గఫలం తతః ॥ ౧౬ ॥ నాశ్రేయసి రతో యశ్చ న విరుద్ధకథారుచిః । ఉత్తరోత్తరయు
క్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా ॥ ౧౭ ॥ అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్మాన్ దేశకాలవిత్ । లోకే పురుషసారజ్ఞస్సాధురేకో వినిర్మి
తః ॥ ౧౮ ॥ స తు శ్రేష్ఠైర్గుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః । బహిశ్చర ఇవ ప్రాణో బభూవ గుణవత్తరః ॥ ౧౯ ॥ సమ్యగ్వి
ద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాంగవేదవిత్ । ఇష్వస్త్రే చ పితుశ్శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః ॥ ౨౦ ॥ కల్యాణాభిజనస్సాధుర
దీనస్సత్యవాగృజుః । వృద్ధైరభివినీతశ్చ ద్విజైర్ధర్మార్థదర్శిభిః ॥ ౨౧ ॥ ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞస్స్మృతిమాన్ ప్రతిభాన
వాన్ । లౌకికే సమయాచారే కృతకల్పో విశారదః ॥ ౨౨ ॥ అప్రధృష్యశ్చ సంగ్రామే ప్రవృద్ధైరపి సురాసురైః । నిభృతస్సంవృ
తాకారో గుప్తమంత్రస్సహాయవాన్ ॥ ౨౩ ॥ అమోఘక్రోధహర్షశ్చ త్యాగసంయమకాలవిత్ । దృఢభక్తిః స్థిరప్రజ్ఞో
నాసద్గ్రాహీ న దుర్వచాః ॥ ౨౪ ॥ నిస్తంద్రిరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవిత్ । శాస్త్రజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ పురుషాంతరకోవి
దః ॥ ౨౫ ॥ యః ప్రగ్రహానుగ్రహయోర్యథాన్యాయం విచక్షణః । సత్సంగ్రహప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్య చ ॥ ౨౬ ॥ ఆ
యకర్మణ్యుపాయజ్ఞస్సందృష్టవ్యయకర్మవిత్ । శ్రైష్ఠ్యం శాస్త్రసమూహేషు ప్రాప్తో వ్యామిశ్రకేషు చ ॥ ౨౭ ॥ అర్థధ
ర్మౌ చ సంగృహ్య సుఖతంత్రో న చాలసః । వైహారికాణాం శిల్పానాం విజ్ఞాతార్థవిభాగవిత్ ॥ ౨౮ ॥ ఆరోహే వినయే చై
వ యుక్తో వారణవాజినామ్ । ధనుర్వేదవిదాం శ్రేష్ఠో లోకేఽతిరథసమ్మతః ॥ ౨౯ ॥ అభియాతా ప్రహర్తా చ సేనానయవిశార
దః । అనసూయో జితక్రోధో న దృప్తో న చ మత్సరీ ॥ ౩౦ ॥ న చావమంతా భూతానాం న చ కాలవశానుగః । ఏవం శ్రేష్ఠగుణైర్యు
క్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ॥ ౩౧ ॥ సమ్మతస్త్రిషు లోకేషు వసుధాయాః క్షమాగుణైః । బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీ
ర్యేణాపి శచీపతేః ॥ ౩౨ ॥ తథా సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైః పితుః । గుణైర్విరురుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశు
భిః ॥ ౩౩ ॥ తమేవం వృత్తసంపన్నమప్రధృష్యపరాక్రమమ్ । లోకపాలోపమం నాథమకామయత మేదినీ ॥ ౩౪ ॥ ఏతైస్తు
బహుభిర్యుక్తం గుణైరనుపమైస్సుతమ్ । దృష్ట్వా దశరథో రాజా చక్రే చింతాం పరంతపః ॥ ౩౫ ॥ అథ రాజ్ఞో బభూవైవం వృద్ధస్య

చిరజీవినః। ప్రీతిరేషా కథం రామో రాజా స్యాన్మయి జీవతి॥౩౬॥ ఏషా హ్యస్య పరా ప్రీతిర్హృది సంపరివర్తతే। కదా నామ
సుతం ద్రక్ష్యామ్యభిషిక్తమహం ప్రియమ్॥౩౭॥ వృద్ధికామో హి లోకస్య సర్వభూతానుకంపనః। మత్తః ప్రియతరో లోకే
పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్॥౩౮॥ యమశక్రసమో వీర్యే బృహస్పతిసమో మతౌ। మహీధరసమో ధృత్యాం మత్తశ్చ గుణవ
త్తరః॥౩౯॥ మహీమహమిమాం కృత్స్నామధితిష్ఠంతమాత్మజమ్। అనేన వయసా దృష్ట్వా యథా స్వర్గమవాప్నుయామ్॥
౪౦॥ ఇత్యేతైర్వివిధైస్తైస్తైరన్యపార్థివదుర్లభైః। శిష్టైరపరిమేయైశ్చ లోకే లోకోత్తరైర్గుణైః॥౪౧॥ తం సమీక్ష్య
మహారాజో యుక్తం సముదితైశ్శుభైః। నిశ్చిత్య సచివైస్సార్ధం యువరాజమమన్యత॥౪౨॥ దివ్యంతరిక్షే భూమౌ చ ఘో
రముత్పాతజం భయమ్। సంచచక్షేఽథ మేధావీ శరీరే చాత్మనో జరామ్॥౪౩॥ పూర్ణచంద్రాననస్యాథ శోకాపనుదమా
త్మనః। లోకే రామస్య బుబుధే సంప్రియత్వం మహాత్మనః॥౪౪॥ ఆత్మనశ్చ ప్రజానాం చ శ్రేయసే చ ప్రియేణ చ। ప్రాప్తకా
లేన ధర్మాత్మా భక్త్యా త్వరితవాన్నృపః॥౪౫॥ నానానగరవాస్తవ్యాన్ పృథగ్జానపదానపి। సమానినాయ మేదిన్యాః ప్రధా
నాన్ పృథివీపతీన్॥ ౪౬॥ న తు కేకయరాజానం జనకం వా నరాధిపః। త్వరయా చానయామాస పశ్చాత్తౌ శ్రోష్యతః ప్రి
యమ్॥౪౭॥ తాన్ వేశ్మనానాభరణైర్యథార్హం ప్రతిపూజితాన్। దదర్శాలంకృతో రాజా ప్రజాపతిరివ ప్రజాః॥౪౮॥ అథోప
విష్టే నృపతౌ తస్మిన్ పరబలార్దనే। తతః ప్రవివిశుశ్శేషా రాజానో లోకసమ్మతాః॥ ౪౯॥ అథ రాజవితీర్ణేషు వివిధేష్వాసనే
షు చ। రాజానమేవాభిముఖా నిషేదుర్నియతా నృపాః॥౫౦॥ స లబ్ధమానైర్వినయాన్వితైర్నృపైః పురాలయైర్జానపదైశ్చ
మానవైః। ఉపోపవిష్టైర్నృపతిర్వృతో బభౌ సహస్రచక్షుర్భగవానివామరైః॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ప్రథమస్సర్గః
తతః పరిషదం సర్వామామంత్ర్య వసుధాధిపః। హితముద్ధర్షణం చైవమువాచ ప్రథితం వచః॥౧॥ దుందుభిస్వన
కల్పేన గంభీరేణానునాదినా। స్వరేణ మహతా రాజా జీమూత ఇవ నాదయన్॥౨॥ రాజలక్షణయుక్తేన కాంతేనానుపమేన
చ। ఉవాచ రసయుక్తేన స్వరేణ నృపతిర్నృపాన్॥ ౩॥ విదితం భవతామేతద్యథా మే రాజ్యముత్తమమ్। పూర్వకైర్మమ రా
జేంద్రైస్సుతవత్పరిపాలితమ్॥ ౪॥ సోఽహమిక్ష్వాకుభిస్సర్వైర్నరేంద్రైః పరిపాలితమ్। శ్రేయసా యోక్తుకామోఽస్మి సు
ఖార్హమఖిలం జగత్॥ ౫॥ మయాప్యాచరితం పూర్వైః పంథానమనుగచ్ఛతా। ప్రజా నిత్యమతంద్రేణ యథాశక్త్యభి
రక్షితాః॥ ౬॥ ఇదం శరీరం కృత్స్నస్య లోకస్య చరతా హితమ్। పాండరస్యాతపత్రస్య ఛాయాయాం జరితం మయా॥౭॥
ప్రాప్య వర్షసహస్రాణి బహూన్యాయూంషి జీవతః। జీర్ణస్యాస్య శరీరస్య విశ్రాంతిమభిరోచయే॥౮॥ రాజప్రభా
వజుష్టాం హి దుర్వహామజితేంద్రియైః। పరిశ్రాంతోఽస్మి లోకస్య గుర్వీం ధర్మధురం వహన్॥ ౯॥ సోఽహం విశ్రమమిచ్ఛామి
పుత్రం కృత్వా ప్రజాహితే। సన్నికృష్టానిమాన్ సర్వాననుమాన్య ద్విజర్షభాన్ ॥ ౧౦ ॥ అనుజాతో హి మాం సర్వై
ర్గుణైర్జ్యేష్ఠో మమాత్మజః। పురందరసమో వీర్యే రామః పరపురంజయః॥ ౧౧॥ తం చంద్రమివ పుష్యేణ యుక్తం ధర్మభృ
తాం వరమ్। యౌవరాజ్యే నియోక్తాస్మి ప్రీతః పురుషపుంగవమ్॥ ౧౨॥ అనురూపస్స వో నాథో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణాగ్రజః। త్రై
లోక్యమపి నాథేన యేన స్యాన్నాథవత్తరమ్॥ ౧౩॥ అనేన శ్రేయసా సద్యస్సంయోజ్యైవం మహీమిమామ్। గతక్లేశో భవి
ష్యామి సుతే తస్మిన్నివేశ్య వై॥౧౪॥ యదీదం మేఽనురూపార్థం మయా సాధు సుమంత్రితమ్। భవంతో మేఽనుమన్యంతాం కథం
వా కరవాణ్యహమ్॥ ౧౫॥ యద్యప్యేషా మమ ప్రీతిర్హితమన్యద్విచింత్యతామ్। అన్యా మధ్యస్థచింతా తు విమర్దాభ్య
ధికోదయా॥ ౧౬॥ ఇతి బ్రువంతం ముదితాః ప్రత్యనందన్ నృపా నృపమ్। వృష్టిమంతం మహామేఘం నదంత ఇవ బర్హి
ణః॥ ౧౭॥ స్నిగ్ధోఽనునాదీ సంజజ్ఞే తత్ర హర్షసమీరితః। జనౌఘోద్ఘుష్టసన్నాదో విమానం కంపయన్నివ॥౧౮॥ తస్య ధర్మా
ర్థవిదుషో భావమాజ్ఞాయ సర్వశః। బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదైస్సహ॥ ౧౯॥ సమేత్య మంత్రయిత్వా తు
సమతాగతబుద్ధయః। ఊచుశ్చ మనసా జ్ఞాత్వా వృద్ధం దశరథం నృపమ్॥౨౦॥ అనేకవర్షసాహస్రో వృద్ధస్త్వమసి పార్థివ।
స రామం యువరాజానమభిషించస్వ ధార్మికమ్॥ ౨౧॥ ఇచ్ఛామో హి మహాబాహుం రఘువీరం మహాబలమ్। గజేన మ
హతా యాంతం రామం ఛత్రావృతాననమ్॥ ౨౨॥ ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేషాం మనఃప్రియమ్। అజానన్నివ జిజ్ఞా
సురిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౨౩॥ శ్రుత్వైవ వచనం యన్మే రాఘవం పతిమిచ్ఛథ। రాజానస్సంశయోఽయం మే కిమిదం బ్రూత తత
త్త్వతః॥ ౨౪॥ కథం ను మయి ధర్మేణ పృథివీమనుశాసతి। భవంతో ద్రష్టుమిచ్ఛంతి యువరాజం మమాత్మజమ్॥ ౨౫॥ తే తమూచు

చర్మ మహాత్మానం పౌరజానపదైస్సహ। బహవో నృపకల్యాణగుణాః పుత్రస్య సంతి తే॥౨౬॥ గుణాన్ గుణవతో దేవ దేవకల్ప
స్య ధీమతః। ప్రియానానందనాన్ కృత్స్నాన్ ప్రవక్ష్యామోఽద్య తాన్ శృణు॥ ౨౭॥ దివ్యైర్గుణైశ్శక్రసమో రామస్స
త్యపరాక్రమః। ఇక్ష్వాకుభ్యోఽపి సర్వేభ్యో హ్యతిరిక్తో విశాంపతే ॥౨౮॥ రామస్సత్పురుషో లోకే సత్యధర్మపరాయణః। సా
క్షాద్రామాద్వినిర్వృత్తో ధర్మశ్చాపి శ్రియా సహ॥ ౨౯ ॥ ప్రజాసుఖత్వే చంద్రస్య వసుధాయాః క్షమాగుణైః। బుద్ధ్యా
బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యే సాక్షాచ్ఛచీపతేః॥౩౦॥ ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ శీలవాననసూయకః। క్షాంతస్సాంత్వయితా శ్లక్ష్ణః
కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః॥ ౩౧॥ మృదుశ్చ స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్యోఽనసూయకః। ప్రియవాదీ చ భూతానాం సత్యవాదీ చ రా
ఘవః॥ ౩౨॥ బహుశ్రుతానాం వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాముపాసితా। తేనాస్యేహాతులా కీర్తిర్యశస్తేజశ్చ వర్ధతే ॥
౩౩॥ దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్త్రేషు విశారదః। సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాంగవేదవిత్ ॥౩౪॥ గాంధ
ర్వే చ భువి శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః। కల్యాణాభిజనస్సాధురదీనాత్మా మహామతిః॥౩౫॥ ద్విజైరభివినీతశ్చ శ్రేష్ఠైర్ధ
ర్మార్థనైపుణైః। యదా వ్రజతి సంగ్రామం గ్రామార్థే నగరస్య వా॥౩౬॥ గత్వా సౌమిత్రిసహితో నావిజిత్య నివర్త
తే। సంగ్రామాత్పునరాగమ్య కుంజరేణ రథేన వా॥౩౭॥ పౌరాన్స్వజనవన్నిత్యం కుశలం పరిపృచ్ఛతి। పుత్రేష్వగ్నిషు దా
రేషు ప్రేష్యశిష్యగణేషు చ॥౩౮॥ నిఖిలేనానుపూర్వ్యాచ్చ పితా పుత్రానివౌరసాన్। శుశ్రూషంతే చ వశ్శిష్యాః కచ్చిత్క
ర్మసు దంశితాః ॥౩౯॥ ఇతి నః పురుషవ్యాఘ్రస్సదా రామోఽభిభాషతే। వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖితః॥
౪౦॥ ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి। సత్యవాదీ మహేష్వాసో వృద్ధసేవీ జితేంద్రియః॥౪౧॥ స్మితపూర్వాభిభాషీ
చ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రితః। సమ్యగ్యోక్తా శ్రేయసాం చ న విగృహ్యకథారుచిః॥౪౨॥ ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచ
స్పతిర్యథా। సుభ్రూరాయతతామ్రాక్షస్సాక్షాద్విష్ణురివ స్వయమ్ ॥౪౩॥ రామో లోకాభిరామోఽయం శౌర్యవీర్యప
రాక్రమైః। ప్రజాపాలనతత్త్వజ్ఞో న రాగోపహతేంద్రియః॥౪౪॥ శక్తస్త్రైలోక్యమప్యేకో భోక్తుం కిన్ను మహీమిమా
మ్। నాస్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ నిరర్థోఽస్తి కదాచన ॥౪౫॥ హంత్యేవ నియమాద్వధ్యానవధ్యేషు న కుప్యతి। యునక్త్య
ర్థైః ప్రహృష్టశ్చ తమసౌ యత్ర తుష్యతి॥౪౬॥ దాంతైస్సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైర్నృణాం। గుణైర్విరురుచే రా
మో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః॥౪౭॥ తమేవం గుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్। లోకపాలోపమం నాథమకామ
యత మేదినీ॥౪౮॥ వత్స శ్రేయసి జాతస్తే దిష్ట్యాసౌ తవ రాఘవ। దిష్ట్యా పుత్రగుణైర్యుక్తో మారీచ ఇవ కాశ్యపః॥౪౯॥ బలమా
రోగ్యమాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః। దేవాసురమనుష్యేషు సగంధర్వోరగేషు చ॥౫౦॥ ఆశంసతే జనస్సర్వో రాష్ట్రే
పురవరే తథా। అభ్యంతరశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః॥ ౫౧ ॥ స్త్రియో వృద్ధాస్తరుణ్యశ్చ సాయంప్రాతస్సమాహి
తాః। సర్వాన్దేవాన్నమస్యంతి రామస్యార్థే యశస్వినః॥ ౫౨॥ తేషామాయాచితం దేవ త్వత్ప్రసాదాత్సమృధ్యతాం।
రామమిందీవరశ్యామం సర్వశత్రునిబర్హణం॥౫౩॥ పశ్యామో యౌవరాజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజం॥ ౫౪॥ తం దేవదే
వోపమమాత్మజం తే సర్వస్య లోకస్య హితే నివిష్టం। హితాయ నః క్షిప్రముదారజుష్టం ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమర్హసి
౫౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వితీయస్సర్గః ******************************

తేషామంజలిపద్మాని ప్రగృహీతాని సర్వశః। ప్రతిగృహ్యాబ్రవీద్రాజా తేభ్యః ప్రియహితం వచః॥౧॥ అహోఽ
స్మి పరమప్రీతః ప్రభావశ్చాతులో మమ। యన్మే జ్యేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యౌవరాజ్యస్థమిచ్ఛథ॥౨॥ ఇతి ప్రత్యర్చ్య తాం
జా బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్। వసిష్ఠం వామదేవం చ తేషామేవోపశృణ్వతాం॥ ౩ ॥ చైత్రశ్శ్రీమానయం మాసః పుణ్యః పు
ష్పితకాననః। యౌవరాజ్యాయ రామస్య సర్వమేవోపకల్ప్యతాం॥౪॥ రాజ్ఞస్తూపరతే వాక్యే జనఘోషో మహానభూత్।
శనైస్తస్మిన్ ప్రశాంతే చ జనఘోషే జనాధిప॥౫॥ వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచనమబ్రవీత్ । అభిషేకాయ రామ
యత్కర్మ సపరిచ్ఛదం॥౬॥ తదద్య భగవన్ సర్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి। తచ్ఛ్రుత్వా భూమిపాలస్య వసిష్ఠో ద్విజస
౭ ॥ ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్ఞః స్థితాన్ యుక్తాన్ కృతాంజలీన్। సువర్ణాదీని రత్నాని బలీన్ సర్వౌషధీరపి॥౮॥ శుక్లమాల్యా
జాంశ్చ పృథక్ మధుసర్పిషీ। అహతాని చ వాసాంసి రథం సర్వాయుధాన్యపి॥౯॥ చతురంగబలం చైవ గజం చ శుభలక్ష
చామరవ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాండరం॥౧౦॥ శతం చ శాతకుంభానాం కుంభానామగ్నివర్చసాం। హిరణ్య

మృషభం సమగ్రం వ్యాఘ్రచర్మ చ॥౧౧॥ ఉపస్థాపయత ప్రాతరగ్న్యగారం మహీపతేః। యచ్చాన్యత్కించిదేష్టవ్యం తత్సర్వముపకల్ప్యతామ్॥౧౨॥ అంతఃపురస్య ద్వారాణి సర్వస్య నగరస్య చ। చందనస్రగ్భిరర్చ్యంతాం ధూపైశ్చ ఘ్రాణహారిభిః॥౧౩॥ ప్రశస్తమన్నం గుణవద్దధిక్షీరోపసేచనమ్। ద్విజానాం శతసాహస్రే యత్ప్రకామమలంభవేత్॥౧౪॥ సత్కృత్య ద్విజముఖ్యానాం శ్వః ప్రభాతే ప్రదీయతామ్। ఘృతం దధి చ లాజాంశ్చ దక్షిణాశ్చాపి పుష్కలాః॥౧౫॥ సూర్యేఽభ్యుదితమాత్రే శ్వో భవితా స్వస్తివాచనమ్। బ్రాహ్మణాశ్చ నిమంత్ర్యంతాం కల్ప్యంతామాసనాని చ॥౧౬॥ ఆబధ్యంతాం పతాకాశ్చ రాజమార్గశ్చ సిచ్యతామ్। సర్వే చ తాలావచరా గణికాశ్చ స్వలంకృతాః॥౧౭॥ కక్ష్యాం ద్వితీయామాసాద్య తిష్ఠంతు నృపవేశ్మనః। దేవాయతనచైత్యేషు సాన్నభక్ష్యాః సదక్షిణాః॥౧౮॥ ఉపస్థాపయితవ్యాః స్యుర్మాల్యయోగ్యాః పృథక్పృథక్। దీర్ఘాసిబద్ధా యోధాశ్చ సన్నద్ధా మృష్టవాససః॥౧౯॥ మహారాజాంగణం సర్వే ప్రవిశంతు మహోదయమ్। ఏవం వ్యాదిశ్య విప్రౌ తౌ క్రియాస్తత్ర సునిష్ఠితౌ॥౨౦॥ చక్రతుశ్చైవ యచ్ఛేషం పార్థివాయ నివేద్య చ। కృతమిత్యేవ చాబ్రూతామభిగమ్య జగత్పతిమ్॥౨౧॥ యథోక్తవచనం ప్రీతౌ హర్షయుక్తౌ ద్విజర్షభౌ। తతః సుమంత్రం ద్యుతిమాన్ రాజా వచనమబ్రవీత్॥౨౨॥ రామః కృతాత్మా భవతా శీఘ్రమానీయతామితి। స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ సుమంత్రో రాజశాసనాత్॥౨౩॥ రామం తత్రానయాంచక్రే రథేన రథినాం వరమ్। అథ తత్ర సహాసీనాస్తదా దశరథం నృపమ్॥౨౪॥ ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ భూమిపాః। మ్లేచ్ఛాశ్చార్యాశ్చ యే చాన్యే వనశైలాంతవాసినః॥౨౫॥ ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే తం దేవా ఇవ వాసవమ్। తేషాం మధ్యే స రాజర్షిర్మరుతామివ వాసవః॥౨౬॥ ప్రాసాదస్థో రథగతం దదర్శాయాంతమాత్మజమ్। గంధర్వరాజప్రతిమం లోకే విఖ్యాతపౌరుషమ్॥౨౭॥ దీర్ఘబాహుం మహాసత్త్వం మత్తమాతంగగామినమ్। చంద్రకాంతాననం రామమతీవ ప్రియదర్శనమ్॥౨౮॥ రూపౌదార్యగుణైః పుంసాం దృష్టిచిత్తాపహారిణమ్। ఘర్మాభితప్తాః పర్జన్యం హ్లాదయంతమివ ప్రజాః॥౨౯॥ న తతర్ప సమాయాంతం పశ్యమానో నరాధిపః। అవతార్య సుమంత్రస్తం రాఘవం స్యందనోత్తమాత్॥౩౦॥ పితుః సమీపం గచ్ఛంతం ప్రాంజలిః పృష్ఠతోఽన్వగాత్। స తం కైలాసశృంగాభం ప్రాసాదం నరపుంగవః॥౩౧॥ ఆరురోహ నృపం ద్రష్టుం సహ సూతేన రాఘవః। స ప్రాంజలిరభిప్రేత్య ప్రణతః పితురంతికే॥౩౨॥ నామ స్వం శ్రావయన్ రామో వవందే చరణౌ పితుః। తం దృష్ట్వా ప్రణతం పార్శ్వే కృతాంజలిపుటం నృపః॥౩౩॥ గృహ్యాంజలౌ సమాకృష్య సస్వజే ప్రియమాత్మజమ్। తస్మై చాభ్యుదితం దివ్యం మణికాంచనభూషితమ్॥౩౪॥ దిదేశ రాజా రుచిరం రామాయ పరమాసనమ్। తదాసనవరం ప్రాప్య వ్యదీపయత రాఘవః॥౩౫॥ స్వయైవ ప్రభయా మేరుముదయే విమలో రవిః। తేన విభ్రాజితా తత్ర సా సభాఽభివ్యరోచత॥౩౬॥ విమలగ్రహనక్షత్రా శారదీ ద్యౌరివేందునా। తం పశ్యమానో నృపతిస్తుతోష ప్రియమాత్మజమ్॥౩౭॥ అలంకృతమివాత్మానమాదర్శతలసంస్థితమ్। స తం సస్మితమాభాష్య పుత్రం పుత్రవతాం వరః॥౩౮॥ ఉవాచేదం వచో రాజా దేవేంద్రమివ కాశ్యపః। జ్యేష్ఠాయామసి మే పత్న్యాం సదృశ్యాం సదృశః సుతః॥౩౯॥ ఉత్పన్నస్త్వం గుణశ్రేష్ఠో మమ రామాత్మజః ప్రియః। త్వయా యతః ప్రజాశ్చేమాః స్వగుణైరనురంజితాః॥౪౦॥ తస్మాత్త్వం పుష్యయోగేన యౌవరాజ్యమవాప్నుహి। కామతస్త్వం ప్రకృత్యైవ వినీతో గుణవానసి॥౪౧॥ గుణవత్యపి తు స్నేహాత్పుత్ర వక్ష్యామి తే హితమ్। భూయో వినయమాస్థాయ భవ నిత్యం జితేంద్రియః॥౪౨॥ కామక్రోధసముత్థాని త్యజేథా వ్యసనాని చ। పరోక్షయా వర్తమానో వృత్త్యా ప్రత్యక్షయా తథా॥౪౩॥ అమాత్యప్రభృతీః సర్వాః ప్రకృతీశ్చానురంజయ। కోష్ఠాగారాయుధాగారైః కృత్వా సన్నిచయాన్ బహూన్॥౪౪॥ తుష్టానురక్తప్రకృతిర్యః పాలయతి మేదినీమ్। తస్య నందంతి మిత్రాణి లబ్ధ్వామృతమివామరాః॥౪౫॥ తస్మాత్త్వమపి చాత్మానం నియమ్యైవం సమాచర। తచ్ఛ్రుత్వా సుహృదస్తస్య రామస్య ప్రియకారిణః॥౪౬॥ త్వరితాః శీఘ్రమభ్యేత్య కౌసల్యాయై న్యవేదయన్। సా హిరణ్యం చ గాశ్చైవ రత్నాని వివిధాని చ॥౪౭॥ వ్యాదిదేశ ప్రియాఖ్యేభ్యః కౌసల్యా ప్రమదోత్తమా। అథాభివాద్య రాజానం రథమారుహ్య రాఘవః॥౪౮॥ యయౌ స్వం ద్యుతిమద్వేశ్మ జనౌఘైః ప్రతిపూజితః॥౪౯॥ తే చాపి పౌరా నృపతేర్వచస్తచ్ఛ్రుత్వా తదా లాభమివేష్టమాప్య। నరేంద్రమామంత్ర్య గృహాణి గత్వా దేవాన్ సమానర్చురతిప్రహృష్టాః॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాండే తృతీయస్సర్గః.

****

గతేష్వథనృపోభూయఃపౌరేషుసహమంత్రిభిః।మంత్రయిత్వాతతశ్చక్రేనిశ్చయజ్ఞస్సనిశ్చయమ్॥౧॥శ్వఏవపు
ష్యోభవితాశ్వోభిషేచ్యస్తుమేసుతః।రామోరాజీవతామ్రాక్షోయౌవరాజ్యఇతిప్రభుః॥౨॥ అథాంతర్గృహమావిశ్య
రాజాదశరథస్తదా।సూతమామంత్రయామాసరామంపునరిహానయ ॥ ౩ ॥ ప్రతిగృహ్యసతద్వాక్యంసూతఃపునరుపా
యయౌ। రామస్యభవనంశీఘ్రంరామమానయితుంపునః॥౪॥ ద్వాఃస్థైరావేదితంతస్యరామాయాగమనంపునః। శ్రు
త్వైవచాపిరామస్తంప్రాప్తంశంకాన్వితోభవత్॥౫॥ప్రవేశ్యచైనంత్వరితంరామోవచనమబ్రవీత్। యదాగమనకృ
త్యంతేభూయస్తద్బ్రూహ్యశేషతః॥౬॥తమువాచతతస్సూతోరాజాత్వాంద్రష్టుమిచ్ఛతి। శ్రుత్వాప్రమాణమత్రత్వం
గమనాయేతరాయవా॥౭॥ఇతిసూతవచశ్శ్రుత్వారామోథత్వరయాన్వితః। ప్రయయౌరాజభవనంపునర్ద్రష్టుంనరే
శ్వరమ్॥౮॥తంశ్రుత్వాసమనుప్రాప్తంరామందశరథోనృపః। ప్రవేశయామాసగృహంవివక్షుఃప్రియముత్తమమ్॥
౯॥ ప్రవిశన్నేవచశ్రీమాన్రాఘవోభవనంపితుః।దదర్శపితరందూరాత్ప్రణిపత్యకృతాంజలిః॥ ౧౦ ॥ ప్రణమంతంస
ముత్థాప్యతంపరిష్వజ్యభూమిపః।ప్రదిశ్యచాస్మైరుచిరమాసనంపునరబ్రవీత్॥౧౧॥రామవృద్ధోస్మిదీర్ఘాయుర్భుక్తాభోగా
మయేప్సితాః।అన్నవద్భిఃక్రతుశతైస్తథేష్టంభూరిదక్షిణైః॥౧౨॥జాతమిష్టమపత్యంమేత్వమద్యానుపమంభువి। దత్తమిష్ట
మధీతంచమయాపురుషసత్తమ॥౧౩॥అనుభూతానిచేష్టానిమయావీరసుఖాన్యపి। దేవర్షిపితృవిప్రాణామనృణోస్మిత
థాత్మనః॥౧౪॥నకించిన్మమకర్తవ్యంతవాన్యత్రాభిషేచనాత్। అతోయత్త్వామహంబ్రూయాంతన్మేత్వంకర్తుమ
ర్హసి॥౧౫॥అద్యప్రకృతయస్సర్వాస్త్వామిచ్ఛంతినరాధిపమ్।అతస్త్వాంయువరాజానమభిషేక్ష్యామిపుత్రక॥౧౬॥అపి
చాద్యాశుభాన్రామస్వప్నాన్పశ్యామిదారుణాన్। సనిర్ఘాతాదివోల్కాశ్చపతంతీహమహాస్వనాః॥౧౭॥ అవష్టబ్ధంచమే
రామనక్షత్రందారుణైర్గ్రహైః।ఆవేదయంతిదైవజ్ఞాస్సూర్యాంగారకరాహుభిః॥౧౮॥ ప్రాయేణహినిమిత్తానామీ
దృశానాంసముద్భవే।రాజాహిమృత్యుమాప్నోతిఘోరాంవాపదమృచ్ఛతి॥౧౯॥ తద్యావదేవమేచేతోనవిముహ్యతిరా
ఘవ।తావదేవాభిషించస్వచలాహిప్రాణినాంమతిః॥౨౦॥అద్యచంద్రోభ్యుపగతఃపుష్యాత్పూర్వంపునర్వసుమ్।శ్వః
పుష్యయోగంనియతంవక్ష్యంతేదైవచింతకాః॥౨౧॥తతఃపుష్యేభిషేచ్యస్త్వంమనస్త్వరయతీవమామ్। శ్వస్త్వాహమ
భిషేక్ష్యామియౌవరాజ్యేపరంతప॥౨౨॥తస్మాత్త్వయాద్యప్రభృతినిశేయంనియతాత్మనా। సహవధ్వోపవస్తవ్యాదర్భ
ప్రస్తరశాయినా॥౨౩॥సుహృదశ్చాప్రమత్తాస్త్వాంరక్షంత్వద్యసమంతతః। భవంతిబహువిఘ్నానికార్యాణ్యేవంవిధాని
హి॥౨౪॥ విప్రోషితశ్చభరతోయావదేవపురాదితః।తావదేవాభిషేకస్తేప్రాప్తకాలోమతోమమ॥౨౫॥కామంఖలుస
తాంవృత్తేభ్రాతాతేభరతస్స్థితః।జ్యేష్ఠానువర్తీధర్మాత్మాసానుక్రోశోజితేంద్రియః॥ ౨౬ ॥ కింతుచిత్తంమనుష్యాణా
మనిత్యమితిమేమతిః।సతాంచధర్మనిత్యానాంకృతశోభిచరాఘవ॥౨౭॥ఇత్యుక్తస్సోభ్యనుజ్ఞాతశ్శ్వోభావిన్యభిషేచనే।
వ్రజేతిరామఃపితరమభివాద్యాభ్యయాద్గృహమ్॥౨౮॥ ప్రవిశ్యచాత్మనోవేశ్మరాజ్ఞోద్దిష్టేభిషేచనే। తత్క్షణేనచనిర్గ
మ్యమాతురంతఃపురంయయౌ॥౨౯॥తత్రతాంప్రవణామేవమాతరంక్షౌమవాసినీమ్। వాగ్యతాందేవతాగారేదదర్శా
యాచతీంశ్రియమ్॥౩౦॥ప్రాగేవచాగతాతత్రసుమిత్రాలక్ష్మణస్తదా। సీతాచానయితాశ్రుత్వాప్రియంరామాభిషే
చనమ్॥౩౧॥తస్మిన్కాలేహికౌసల్యాతస్థావామీలితేక్షణా।సుమిత్రయాన్వాస్యమానాసీతయాలక్ష్మణేనచ॥౩౨॥శ్రు
త్వాతుపుష్యేపుత్రస్యయౌవరాజ్యాభిషేచనం।ప్రాణాయామేనపురుషంధ్యాయమానాజనార్దనం॥౩౩॥ తథాస
యమామేవసోభిగమ్యాభివాద్యచ।ఉవాచవచనంరామోహర్షయంస్తామనిందితాం॥౩౪॥ అంబపిత్రానియుక్తోస్మిప్ర
జాపాలనకర్మణి।భవితాశ్వోభిషేకోమేయథామేశాసనంపితుః॥౩౫॥సీతయాప్యుపవస్తవ్యారజనీయంమయాసహ
ఏవమృత్విగుపాధ్యాయైస్సహమాముక్తవాన్పితా॥౩౬॥ యానియాన్యత్రయోగ్యానిశ్వోభావిన్యభిషేచనే। తానిమే
మంగళాన్యద్యవైదేహ్యాశ్చైవకారయ॥౩౭॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాతుకౌసల్యాచిరకాలాభికాంక్షితం। హర్షబాష్పకలం
వాక్యమిదంరామమభాషత॥౩౮॥వత్సరామచిరంజీవహతాస్తేపరిపంథినః। జ్ఞాతీన్మేత్వంశ్రియాయుక్తస్సుమిత్రాయా
శ్చనందయ॥౩౯॥కల్యాణేబతనక్షత్రేమయిజాతోసిపుత్రక।యేనత్వయాదశరథోగుణైరారాధితఃపితా॥ ౪౦ ॥ అమో
ఘంబతమేక్షాంతంపురుషేపుష్కరేక్షణే।యేయమిక్ష్వాకురాజ్యశ్రీఃపుత్రత్వాంసంశ్రయిష్యతి॥ ౪౧ ॥ ఇత్యేవ

మాత్రేదంరామోభ్రాతరమబ్రవీత్ । ప్రాంజలింప్రహ్వమాసీనమభివీక్ష్యస్మయన్నివ॥౪౨॥ లక్ష్మణేమాంమయాసా
ర్ధంప్రశాధిత్వంవసుంధరాం।ద్వితీయంమేంతరాత్మానంత్వామియంశ్రీరుపస్థితా ॥ ౪౩ ॥ సౌమిత్రేభుంక్ష్వభోగాం
స్త్వమిష్టాన్రాజ్యఫలానిచ।జీవితంచహిరాజ్యంచత్వదర్థమభికామయే॥౪౪॥ఇత్యుక్త్వాలక్ష్మణంరామోమాతరావభి
వాద్యచ।అభ్యనుజ్ఞాప్యసీతాంచజగామస్వంనివేశనం॥౪౫॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్థస్సర్గః. ******

సందిశ్యరామంనృపతిశ్శ్వోభావిన్యభిషేచనే।పురోహితంసమాహూయవసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ గచ్ఛోపవా
సంకాకుత్స్థంకారయాద్యతపోధన। శ్రీయశోరాజ్యలాభాయవధ్వాసహయతవ్రతం॥౨॥ తథేతిచసరాజానముక్త్వావే
దవిదాంవరః।స్వయంవసిష్ఠోభగవాన్యయౌరామనివేశనం॥౩॥ఉపవాసయితుంరామంమంత్రవన్మంత్రకోవిదః।బ్రా
హ్మంరథవరంయుక్తమాస్థాయసుదృఢవ్రతః॥౪॥సరామభవనంప్రాప్యపాండరాభ్రఘనప్రభం। తిస్రఃకక్ష్యారథేనై
వవివేశమునిసత్తమః॥౫॥తమాగతమృషింరామస్త్వరన్నివససంభ్రమః। మానయిష్యన్సమానార్హంనిశ్చక్రామని
వేశనాత్॥౬॥అభ్యేత్యత్వరమాణశ్చరథాభ్యాశంమనీషిణః।తతోవతారయామాసపరిగృహ్యరథాత్స్వయం॥౭॥సచైనం
ప్రశ్రితందృష్ట్వాసంభాష్యాభిప్రసాద్యచ।ప్రియార్హంహర్షయన్రామమిత్యువాచపురోహితః॥౮॥ ప్రసన్నస్తేపి
తారామయావరాజ్యమవాప్స్యసి।ఉపవాసంభవానద్యకరోతుసహసీతయా॥ ౯॥ ప్రాతస్త్వామభిషేక్తాహియౌవరా
జ్యేనరాధిపః।పితాదశరథఃప్రీత్యాయయాతింనహుషోయథా॥౧౦॥ ఇత్యుక్త్వాసతదారామముపవాసంయతవ్రతం।
మంత్రవత్కారయామాసవైదేహ్యాసహితంమునిః॥౧౧॥తతోయథావద్రామేణసరాజ్ఞోగురురర్చితః। అభ్యనుజ్ఞాప్య
కాకుత్స్థంయయౌరామనివేశనాత్ ॥౧౨॥సుహృద్భిస్తత్రరామోపిసహాసీనఃప్రియంవదైః । సభాజితోవివేశాథతాన
నుజ్ఞాప్యసర్వశః॥౧౩॥ హృష్టనారీనరయుతంరామవేశ్మతదాబభౌ।యథామత్తద్విజగణంప్రఫుల్లనళినంసరః॥౧౪॥సరా
జభవనప్రఖ్యాత్తస్మాద్రామనివేశనాత్।నిసృత్యదదృశేమార్గంవసిష్ఠోజనసంవృతం॥ ౧౫॥ బృందంబృందమయోధ్యా
యాంరాజమార్గాస్సమంతతః।బభూవుర్జనసంబాధాఃకుతూహలజనైర్వృతాః॥౧౬॥జనబృందోర్మిసంఘర్షహ
ర్షస్వనవతస్తదా।బభూవరాజమార్గస్యసాగరస్యేవనిస్వనః॥౧౭॥ సిక్తసమ్మృష్టరథ్యాహితదహర్వనమాలినీ। ఆసీ
దయోధ్యానగరీసముచ్ఛ్రితగృహధ్వజా॥౧౮॥తదాహ్యయోధ్యానిలయస్సస్త్రీబాలాబలోజనః।రామాభిషేకమాకాం
క్షన్నాకాంక్షదుదయంరవేః॥౧౯॥ప్రజాలంకారభూతంచజనస్యానందవర్ధనం। ఉత్సుకోభూజ్జనోద్రష్టుంతమయో
ధ్యామహోత్సవం॥౨౦॥ఏవంతంజనసంబాధంరాజమార్గంపురోహితః।వ్యూహన్నివజనౌఘంతంశనైరాజకులంయ
యౌ॥౨౧॥సితాభ్రశిఖరప్రఖ్యంప్రాసాదమధిరుహ్యసః।సమీయాయనరేంద్రేణశక్రేణేవబృహస్పతిః॥ ౨౨ ॥ తమా
గతమభిప్రేక్ష్యహిత్వారాజాసనంనృపః।పప్రచ్ఛసచతస్మైతత్కృతమిత్యభ్యవేదయత్ ॥౨౩॥ తేనచైవతదాతుల్యంస
హాసీనాస్సభాసదః।ఆసనేభ్యస్సముత్తస్థుఃపూజయంతఃపురోహితం॥౨౪॥గురుణాత్వభ్యనుజ్ఞాతోమనుజౌఘంవిసృజ్య
తం।వివేశాంతఃపురంరాజాసింహోగిరిగుహామివ॥౨౫॥తదగ్ర్యవేషప్రమదాజనాకులంమహేంద్రవేశ్మప్రతిమంనివే
శనం।ప్రదీపయంశ్చారువివేశపార్థివశ్శశీవతారాగణసంకులంనభః॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచమస్సర్గః. ****

గతేపురోహితేరామస్స్నాతోనియతమానసః । సహపత్న్యావిశాలాక్ష్యానారాయణముపాగమత్ ॥ ౧ ॥ ప్ర
గృహ్యశిరసాపాత్రంహవిషోవిధివత్తదా। మహతేదైవతాయాజ్యంజుహావజ్వలితేనలే॥ ౨ ॥ శేషంచహవిషస్తస్యప్రా
శ్యాశాస్యాత్మనఃప్రియమ్। ధ్యాయన్నారాయణందేవంస్వాస్తీర్ణేకుశసంస్తరే॥ ౩॥ వాగ్యతస్సహవైదేహ్యాభూత్వా
నియతమానసః। శ్రీమత్యాయతనేవిష్ణోశ్శిశ్యేనరవరాత్మజః॥౪॥ఏకయామావశిష్టాయాంరాత్ర్యాంప్రతివిబుధ్యసః। అ
లంకారవిధింకృత్స్నంకారయామాసవేశ్మనః॥ ౫ ॥ తత్రశృణ్వన్సుఖావాచస్సూతమాగధవందినామ్ । పూర్వాంసం
ధ్యాముపాసీనోజజాపయతమానసః ॥ ౬॥ తుష్టావప్రణతశ్చైవశిరసామధుసూదనమ్।విమలక్షౌమసంవీతోవాచయా
మాసచద్విజాన్॥ ౭॥ తేషాంపుణ్యాహఘోషోథగంభీరమధురస్తదా । అయోధ్యాంపూరయామాసతూర్యఘోషాను
నాదితః॥ ౮॥కృతోపవాసంతుతదావైదేహ్యాసహరాఘవమ్। అయోధ్యానిలయశ్శ్రుత్వాసర్వఃప్రముదితోజనః॥ ౯॥త
తఃపౌరజనస్సర్వశ్శ్రుత్వారామాభిషేచనమ్ ।ప్రభాతాంరజనీందృష్ట్వాచక్రేశోభయితుంపురీమ్॥౧౦॥ సితాభ్రశిఖరా

ఖేషు దేవతాయతనేషు చ। చతుష్పథేషు రథ్యాసు చైత్యేష్వట్టాలకేషు చ॥౧౧॥ నానాపణ్యసమృద్ధేషు వణిజామాపణేషు
చ। కుటుంబినాం సమృద్ధేషు శ్రీమత్సు భవనేషు చ॥ ౧౨॥ సభాసు చైవ సర్వాసు వృక్షేష్వాలక్షితేషు చ। ధ్వజాస్సముచ్ఛ్రి
తాశ్చిత్రాః పతాకాశ్చాభవంస్తదా॥౧౩॥ నటనర్తకసంఘానాం గాయకానాం చ గాయతామ్। మనఃకర్ణసుఖా వాచ
శ్శుశ్రువుశ్చ తతస్తతః॥ ౧౪॥ రామాభిషేకయుక్తాశ్చ కథాశ్చక్రుర్మిథో జనాః। రామాభిషేకే సంప్రాప్తే చత్వరేషు
గృహేషు చ॥ ౧౫॥ బాలా అపి క్రీడమానా గృహద్వారేషు సంఘశః। రామాభిషేకసంయుక్తాశ్చక్రురేవం మిథః కథాః॥
౧౬॥ కృతపుష్పోపహారశ్చ ధూపగంధాధివాసితః। రాజమార్గః కృతశ్శ్రీమాన్ పౌరై రామాభిషేచనే॥ ౧౭॥ ప్రకాశకర
ణార్థం చ నిశాగమనశంకయా। దీపవృక్షాంస్తథా చక్రురనురథ్యాసు సర్వశః॥ ౧౮॥ అలంకారం పురస్యైవం కృత్వా త
త్పురవాసినః। ఆకాంక్షమాణా రామస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్॥ ౧౯॥ సమేత్య సంఘశస్సర్వే చత్వరేషు సభాసు చ
కథయంతో మిథస్తత్ర ప్రశశంసుర్జనాధిపమ్॥ ౨౦॥ అహో మహాత్మా రాజాయమిక్ష్వాకుకులనందనః। జ్ఞాత్వా యో వృ
ద్ధమాత్మానం రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౨౧॥ సర్వే హ్యనుగృహీతాస్స్మ యన్నో రామో మహీపతిః। చిరాయ భవితా
గోప్తా దృష్టలోకపరావరః॥ ౨౨॥ అనుద్ధతమనా విద్వాన్ ధర్మాత్మా భ్రాతృవత్సలః। యథా చ భ్రాతృషు స్నిగ్ధస్తథా
స్మాస్వపి రాఘవః॥ ౨౩॥ చిరంజీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః। యత్ప్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్ష్యామహే వ
యమ్॥ ౨౪॥ ఏవంవిధం కథయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా। దిగ్భ్యోఽపి శ్రుతవృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః॥
౨౫॥ తే తు దిగ్భ్యః పురీం ప్రాప్తా ద్రష్టుం రామాభిషేచనమ్। రామస్య పూరయామాసుః పురీం జానపదా జనాః॥ ౨౬॥ జ
నౌఘైస్తైర్విసర్పద్భిశ్శుశ్రువే తత్ర నిస్స్వనః। పర్వసూదీర్ణవేగస్య సాగరస్యేవ నిస్స్వనః॥ ౨౭॥ తతస్తదింద్రక్షయస
న్నిభం పురం దిదృక్షుభిర్జానపదైరుపాగతైః। సమంతతస్సస్వనమాకులం బభౌ సముద్రయాదోభిరివార్ణవోదకమ్॥
౨౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షష్ఠస్సర్గః. **

జ్ఞాతిదాసీ యతో జాతా కైకేయ్యాస్తు సహోషితా। ప్రాసాదం చంద్రసంకాశమారురోహ యదృచ్ఛయా॥౧॥
సిక్తరాజపథాం కృత్స్నాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరామ్। అయోధ్యాం మంథరా తస్మాత్ప్రాసాదాదన్వవైక్షత॥ ౨॥ పతా
కాభిర్వరార్హాభిర్ధ్వజైశ్చ సమలంకృతామ్। వృతాం ఛన్నపథైశ్చాపి శిరస్స్నాతజనైర్వృతామ్॥ ౩॥ మాల్యమోదకహ
స్తైశ్చ ద్విజేంద్రైరభినాదితామ్। శుక్లదేవగృహద్వారాం సర్వవాదిత్రనిస్స్వనామ్॥౪ ॥ సంప్రహృష్టజనాకీర్ణాం బ్రహ్మ
ఘోషాభినాదితామ్। ప్రహృష్టవరహస్త్యశ్వాం సంప్రణర్దితగోవృషామ్॥౫॥ ప్రహృష్టముదితైః పౌరైరుచ్ఛ్రితధ్వజమా
లినీమ్। అయోధ్యాం మంథరా దృష్ట్వా పరం విస్మయమాగతా॥ ౬॥ ప్రహర్షోత్ఫుల్లనయనాం పాండురక్షౌమవాసినీమ్। అవి
దూరే స్థితాం దృష్ట్వా ధాత్రీం పప్రచ్ఛ మంథరా॥ ౭ ॥ ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హర్షేణార్థపరా సతీ। రామమాతా ధనం
కిన్ను జనేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతి॥ ౮॥ అతిమాత్రం ప్రహర్షోఽయం కిం జనస్య చ శంస మే। కారయిష్యతి కిం వాపి సంప్రహృష్టో
మహీపతిః॥ ౯॥ విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీ తు పరయా ముదా। ఆచచక్షేఽథ కుబ్జాయై భూయసీం రాఘవశ్రియమ్॥ ౧౦॥
శ్వః పుష్యేణ జితక్రోధం యౌవరాజ్యేన రాఘవమ్। రాజా దశరథో రామమభిషేచయితాఽనఘమ్॥ ౧౧॥ ధాత్ర్యాస్తు వ
చనం శ్రుత్వా కుబ్జా క్షిప్రమమర్షితా। కైలాసశిఖరాకారాత్ప్రాసాదాదవరోహత॥౧౨॥ సా దహ్యమానా కోపేన
మంథరా పాపదర్శినీ। శయానామేత్య కైకేయీమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ ఉత్తిష్ఠ మూఢే కిం శేషే భయం త్వామభివ
ర్తతే। ఉపప్లుతమఘౌఘేన కిమాత్మానం న బుధ్యసే॥ ౧౪ ॥ అనిష్టే సుభగాకారే సౌభాగ్యేన వికత్థసే। చలం హి తవ సౌభా
గ్యం నద్యాస్స్రోత ఇవోష్ణగే॥ ౧౫॥ ఏవముక్తా తు కైకేయీ రుష్టయా పరుషం వచః। కుబ్జయా పాపదర్శిన్యా విషాదమగమ
త్పరమ్॥ ౧౬ ॥ కైకేయీ త్వబ్రవీత్కుబ్జాం కచ్చిత్క్షేమం ను మంథరే। విషణ్ణవదనాం హి త్వాం లక్షయే భృశదుఃఖితామ్॥
౧౭॥ మంథరా తు వచశ్శ్రుత్వా కైకేయ్యా మధురాక్షరమ్। ఉవాచ క్రోధసంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశారదా॥౧౮॥ సా విష
ణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హితైషిణీ। విషాదయంతీ ప్రోవాచ భేదయంతీ చ రాఘవమ్॥ ౧౯॥ అక్షేమం సుమహద్దేవి ప్ర
వృత్తం త్వద్వినాశనమ్। రామం దశరథో రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౨౦ ॥ సాస్మ్యగాధే భయే మగ్నా దుఃఖశోకసమన్వి
తా। దహ్యమానానలేనేవ త్వద్ధితార్థమిహాగతా॥ ౨౧॥ తవ దుఃఖేన కైకేయి మమ దుఃఖం మహద్భవేత్। త్వద్వృద్ధౌ

వృద్ధిశ్చభవేదత్రనసంశయః॥ ౨౨॥ నరాధిపకులేజాతామహిషీత్వంమహీపతేః। ఉగ్రత్వంరాజధర్మాణాంకథందేవిన
బుధ్యసే॥ ౨౩॥ధర్మవాదీశఠోభర్తాశ్లక్ష్ణవాదీచదారుణః। శుద్ధభావేనజానీషేతేనైవమతిసంధితా॥ ౨౪॥ ఉపస్థితంప్ర
యుంజానస్త్వయిసాంత్వమనర్థకమ్। అర్థేనైవాద్యతేభర్తాకౌసల్యాంయోజయిష్యతి॥౨౫॥అపవాహ్యసదుష్టా
త్మాభరతంతవబంధుషు। కాల్యేస్థాపయితారామంరాజ్యేనిహతకంటకే॥ ౨౬ ॥ శత్రుఃపతిప్రవాదేనమాత్రేవహితకా
మ్యయా। ఆశీవిషఇవాంకేనబాలేపరిధృతస్త్వయా॥ ౨౭॥ యథాహికుర్యాత్సర్పోవాశత్రుర్వాప్రత్యుపేక్షితః। రా
జ్ఞాదశరథేనాద్యసపుత్రాత్వంతథాకృతా॥ ౨౮॥పాపేనానృతసాంత్వేనబాలేనిత్యసుఖోచితే। రామంస్థాపయితారా
జ్యేసానుబంధాహతాహ్యసి॥ ౨౯ ॥ సంప్రాప్తకాలంకైకేయిక్షిప్రంకురుహితంతవ। త్రాయస్వపుత్రమాత్మానం
మాంచవిస్మయదర్శనే॥౩౦॥ మంథరాయావచశ్శ్రుత్వాశయానాసాశుభాననా। ఉత్తస్థౌహర్షసంపూర్ణాచంద్ర
లేఖేవశారదీ॥౩౧॥అతీవసాతుసంహృష్టాకైకేయీవిస్మయాన్వితా।ఏకమాభరణంతస్యైకుబ్జాయైప్రదదౌశుభమ్॥౩౨॥
దత్త్వాత్వాభరణంతస్యైకుబ్జాయైప్రమదోత్తమా। కైకేయీమంథరాందృష్ట్వాపునరేవాబ్రవీదిదమ్॥ ౩౩॥ఇదంతుమం
థరేమహ్యమాఖ్యాసిపరమంప్రియమ్। ఏతన్మేప్రియమాఖ్యాతుఃకింవాభూయఃకరోమి తే॥౩౪॥రామేవాభరతేవాహం
విశేషంనోపలక్షయే। తస్మాత్తుష్టాస్మియద్రాజారామంరాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౩౫॥ నమేపరంకించిదితస్త్వయాపునఃప్రి
యంప్రియార్హేసువచంవచఃపరం।తథాహ్యవోచస్త్వమతఃప్రియోత్తరంపరంవరంతేప్రదదామిసంవృణు॥ ౩౬॥ ఇ
తిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తమస్సర్గః. ************************************

మంథరాత్వభ్యసూయైనాముత్సృజ్యాభరణంచతత్।ఉవాచేదంతతోవాక్యంకోపదుఃఖసమన్వితా॥ ౧॥హర్షంకి
మిదమస్థానేకృతవత్యసిబాలిశే। శోకసాగరమధ్యస్థానాత్మానమవబుధ్యసే॥౨॥మనసాప్రహసామిత్వాందేవిదుఃఖార్ది
తాసతీ। యచ్ఛోచితవ్యేహృష్టాసిప్రాప్యేదంవ్యసనంమహత్ ॥౩ ॥ శోచామిదుర్మతిత్వంతేకాహిప్రాజ్ఞాప్రహర్ష
యేత్। అరేస్సపత్నీపుత్రస్యవృద్ధింమృత్యోరివాగతామ్॥ ౪॥భరతాదేవరామస్యరాజ్యసాధారణాద్భయమ్। తద్విచిం
త్యవిషణ్ణాస్మిభయంభీతాద్ధిజాయతే॥ ౫ ॥ లక్ష్మణోహిమహేష్వాసోరామంసర్వాత్మనాగతః। శత్రుఘ్నశ్చాపిభరతం
కాకుత్స్థంలక్ష్మణోయథా॥ ౬॥ప్రత్యాసన్నక్రమేణాపిభరతస్యైవభామిని। రాజ్యక్రమోవిప్రకృష్టస్తయోస్తావద్యవీ
యసోః॥ ౭॥విదుషఃక్షత్రచారిత్రేప్రాజ్ఞస్యప్రాప్తకారిణః। భయాత్ప్రవేపేరామస్యచింతయంతీతవాత్మజమ్॥ ౮॥సు
భగాఖలుకౌసల్యాయస్యాఃపుత్రోఽభిషేక్ష్యతే। యౌవరాజ్యేనమహతాశ్వఃపుష్యేణద్విజోత్తమైః॥ ౯॥ప్రాప్తాంసుమ
హతీంప్రీతింప్రతీతాంతాంహతద్విషమ్। ఉపస్థాస్యసికౌసల్యాందాసీవత్త్వంకృతాంజలిః॥ ౧౦ ॥ ఏవంచేత్త్వంసహా
స్మాభిస్తస్యాఃప్రేష్యాభవిష్యసి। పుత్రశ్చతవరామస్యప్రేష్యభావంగమిష్యతి॥ ౧౧ ॥ హృష్టాఃఖలుభవిష్యంతిరామస్య
పరమాఃస్త్రియః। అప్రహృష్టాఃభవిష్యంతిస్నుషాస్తేభరతక్షయే ॥ ౧౨॥తాందృష్ట్వాపరమప్రీతాంబ్రువంతీంమంథరాంత
తః।రామస్యైవగుణాన్దేవీకైకేయీప్రశశంసహ॥ ౧౩॥ ధర్మజ్ఞోగురుభిర్దాంతఃకృతజ్ఞస్సత్యవాక్ఛుచిః। రామోరా
జ్ఞస్సుతోజ్యేష్ఠోయౌవరాజ్యమతోఽర్హతి॥ ౧౪ ॥భ్రాతౄన్భృత్యాంశ్చదీర్ఘాయుఃపితృవత్పాలయిష్యతి। సంతప్యసే
కథంకుబ్జేశ్రుత్వారామాభిషేచనమ్॥౧౫॥భరతశ్చాపిరామస్యధ్రువంవర్షశతాత్పరమ్। పితృపైతామహంరాజ్య
మవాప్తాపురుషర్షభః॥ ౧౬ ॥ సాత్వమభ్యుదయేప్రాప్తేవర్తమానేచమంథరే। భవిష్యతిచకల్యాణేకిమర్థంపరిత
ప్యసే॥ ౧౭ ॥ యథామేభరతోమాన్యస్తథాభూయోపిరాఘవః। కౌసల్యాతోఽతిరిక్తంచసోనుశుశ్రూషతేహిమామ్॥
౧౮॥రాజ్యంయదిహిరామస్యభరతస్యాపితత్తదా।మన్యతేహియథాత్మానంతథాభ్రాతౄంస్తురాఘవః॥ ౧౯ ॥కైకే
య్యావచనంశ్రుత్వామంథరాభృశదుఃఖితా।దీర్ఘముష్ణంవినిశ్వస్యకైకేయీమిదమబ్రవీత్॥ ౨౦ ॥అనర్థదర్శినీమౌ
ర్ఖ్యాన్నాత్మానమవబుధ్యసే। శోకవ్యసనవిస్తీర్ణేమజ్జంతీదుఃఖసాగరే॥౨౧॥ భవితారాఘవోరాజారాఘవస్యచయ
స్సుతః। రాజవంశాత్తుకైకేయిభరతఃపరిహాస్యతే॥ ౨౨॥నహిరాజ్ఞస్సుతాస్సర్వేరాజ్యేతిష్ఠంతిభామిని। స్థాప్యమానేషు
సర్వేషుసుమహాననయోభవేత్॥ ౨౩॥ తస్మాజ్జ్యేష్ఠేహికైకేయిరాజ్యతంత్రాణిపార్థివాః। స్థాపయంత్యనవద్యాం
గిగుణవత్స్వితరేష్వపి॥౨౪॥ అసావత్యంతనిర్భగ్నస్తవపుత్రోభవిష్యతి।అనాథవత్సుఖేభ్యశ్చరాజవంశాచ్చవత్సలే॥

౨౫॥ సాహం త్వదర్థే సంప్రాప్తా త్వం తు మాం నావబుధ్యసే। సపత్నవృద్ధౌ యా మే త్వం ప్రదేయం దాతుమిచ్ఛసి॥ ౨౬॥ ధ్రువం తు భరతం రామః ప్రాప్య రాజ్యమకంటకమ్। దేశాంతరం నాయయితా లోకాంతరమథాపి వా॥ ౨౭॥ బాలఏవ హి మాతుల్యం భరతో నాయితస్త్వయా। సన్నికర్షాచ్చ సౌహార్దం జాయతే స్థావరేష్వపి॥ ౨౮॥ భరతస్యాప్యనువశశ్శత్రుఘ్నోఽపి సమంగతః। లక్ష్మణస్తు యథా రామం తథాసౌ భరతం గతః॥ ౨౯॥ శ్రూయతే హి ద్రుమః కశ్చిచ్ఛేత్తవ్యో వనజీవిభిః। సంనికర్షాదిషీకాభిర్మోచితః పరమాద్భయాత్॥ ౩౦॥ గోప్తా హి రామం సౌమిత్రిర్లక్ష్మణం చాపి రాఘవః। అశ్వినోరివ సౌభ్రాత్రం తయోర్లోకేషు విశ్రుతమ్॥ ౩౧॥ తస్మాన్న లక్ష్మణే రామః పాపం కించిత్కరిష్యతి। రామస్తు భరతే పాపం కుర్యాదితి న సంశయః॥ ౩౨॥ తస్మాద్రాజగృహాదేవ వనం గచ్ఛతు తే సుతః। ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం భృశం చాపి హితం తవ॥ ౩౩॥ ఏవం తే జ్ఞాతిపక్షస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతి। యది చేద్భరతో ధర్మాత్పిత్ర్యం రాజ్యమవాప్స్యతి॥ ౩౪॥ స తే సుఖోచితో బాలో రామస్య సహజో రిపుః। సమృద్ధార్థస్య నష్టార్థో భవిష్యతి కథం వశే॥ ౩౫॥ అభిద్రుతమివారణ్యే సింహేన గజయూథపమ్। ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతుమర్హసి॥ ౩౬॥ దర్పాన్నిరాకృతా పూర్వం త్వయా సౌభాగ్యవత్తయా। రామమాతా సపత్నీ తే కథం వైరం న యాతయేత్॥ ౩౭॥ యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతే ప్రభూతరత్నాకరశైలపట్టణామ్। తదా గమిష్యస్యశుభం పరాభవం సహైవ దీనా భరతేన భామిని॥ ౩౮॥ యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి ధ్రువం ప్రణష్టో భరతో భవిష్యతి। అతో హి సంచింతయ రాజ్యమాత్మజే పరస్య చైవాద్య వివాసకారణమ్॥ ఇతి అష్టమస్సర్గః॥

ఏవముక్తా తు కైకేయీ క్రోధేన జ్వలితాననా। దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య మంథరామిదమబ్రవీత్॥ ౧॥ అద్య రామమితః క్షిప్రం వనం ప్రస్థాపయామ్యహమ్। యౌవరాజ్యే చ భరతం క్షిప్రమేవాభిషేచయే॥ ౨॥ ఇదం త్విదానీం సంపశ్య కేనోపాయేన మంథరే। భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన॥ ౩॥ ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ। రామార్థముపహింసంతీ కైకేయీమిదమబ్రవీత్॥ ౪॥ హంతేదానీం ప్రవక్ష్యామి కైకేయి శ్రూయతాం చ మే। యథా తే భరతో రాజ్యం పుత్రః ప్రాప్స్యతి కేవలమ్॥ ౫॥ కిం న స్మరసి కైకేయి స్మరంతీ వా నిగూహసే। యదుచ్యమానమాత్మార్థం మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౬॥ మయోచ్యమానం యది తే శ్రోతుం ఛందో విలాసిని। శ్రూయతామభిధాస్యామి శ్రుత్వా చాపి విమృశ్యతామ్॥ ౭॥ శ్రుత్వైవం వచనం తస్యా మంథరాయాస్తు కైకయీ। కించిదుత్థాయ శయనాత్స్వాస్తీర్ణాదిదమబ్రవీత్॥ ౮॥ కథయ త్వం మమోపాయం కేనోపాయేన మంథరే। భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన॥ ౯॥ ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ। రామార్థముపహింసంతీ కుబ్జా వచనమబ్రవీత్॥ ౧౦॥ తవ దైవాసురే యుద్ధే సహ రాజర్షిభిః పతిః। అగచ్ఛత్త్వాముపాదాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్॥ ౧౧॥ దిశమాస్థాయ వై దేవి దక్షిణాం దండకాన్ప్రతి। వైజయంతమితి ఖ్యాతం పురం యత్ర తిమిధ్వజః॥ ౧౨॥ స శంబర ఇతి ఖ్యాతశ్శతమాయో మహాసురః। దదౌ శక్రస్య సంగ్రామం దేవసంఘైరనిర్జితః॥ ౧౩॥ తస్మిన్మహతి సంగ్రామే పురుషాన్ క్షతవిక్షతాన్। రాత్రౌ ప్రసుప్తాన్ ఘ్నంతి స్మ తరసాసాద్య రాక్షసాః॥ ౧౪॥ తత్రాకరోన్మహద్యుద్ధం రాజా దశరథస్తదా। అసురైశ్చ మహాబాహుశ్శస్త్రైశ్చ శకలీకృతః॥ ౧౫॥ అపవాహ్య త్వయా దేవి సంగ్రామాన్నష్టచేతనః। తత్రాపి విక్షతశ్శస్త్రైః పతిస్తే రక్షితస్త్వయా॥ ౧౬॥ తుష్టేన తేన దత్తౌ తే ద్వౌ వరౌ శుభదర్శనే। స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం తదా వరౌ॥ ౧౭॥ గృహ్ణీయామితి తత్తేన తథేత్యుక్తం మహాత్మనా। అనభిజ్ఞా హ్యహం దేవి త్వయైవ కథితా పురా॥ ౧౮॥ కథైషా తవ తు స్నేహాన్మనసా ధార్యతే మయా। రామాభిషేకసంభారాన్నిగృహ్య వినివర్తయ॥ ౧౯॥ తౌ వరౌ యాచ భర్తారం భరతస్యాభిషేచనమ్। ప్రవ్రాజనం చ రామస్య త్వం వర్షాణి చతుర్దశ॥ ౨౦॥ చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్। ప్రజాభావగతస్నేహః స్థిరః పుత్రో భవిష్యతి॥ ౨౧॥ క్రోధాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతేస్సుతే। శేష్వానంతర్హితా యా త్వం భూమౌ మలినవాసినీ॥ ౨౨॥ మా స్మైనం ప్రత్యుదీక్షేథా మా చైనమభిభాషథాః। రుదంతీ చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా॥ ౨౩॥ దయితా త్వం సదా భర్తురత్ర మే నాస్తి సంశయః। త్వత్కృతే చ మహారాజో విశేదపి హుతాశనమ్॥ ౨౪॥ న త్వాం క్రోధయితుం శక్తో న క్రుద్ధాం ప్రత్యుదీక్షితుమ్। తవ ప్రియార్థం రాజా హి ప్రాణానపి పరిత్యజేత్॥ ౨౫॥ న హ్యతిక్రమితుం శక్తస్తవ వాక్యం మహీపతిః। మందస్వభావే బుధ్యస్వ సౌభాగ్యబలమాత్మనః॥ ౨౬॥ మణిముక్తాసువర్ణాని రత్నాని వివిధాని చ। దద్యాద్దశరథో రాజా

స్మ తేషుమనః కృథాః॥౨౭॥ యౌ తే దైవాసురే యుద్ధే వరౌ దశరథో దదాత్। తౌ స్మారయ మహాభాగే సోర్థో మా త్వామతిక్ర
మేత్॥౨౮॥ యదా స తే వరం దద్యాత్స్వయముత్థాప్య రాఘవః। వ్యవస్థాప్య మహారాజం త్వమిమం శృణుయా వరమ్॥౨౯॥
రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచ చ। భరతః క్రియతాం రాజా పృథివ్యాః పార్థివర్షభః॥౩౦॥ చతుర్దశ
హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్। రూఢశ్చ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః॥౩౧॥ రామప్రవ్రాజనం చైవ దేవి
యాచస్వ తం వరమ్। ఏవం సిధ్యంతి పుత్రస్య సర్వార్థా స్తవ భామిని॥౩౨॥ ఏవం ప్రవ్రాజితశ్చైవ రామో౽రామో భవి
ష్యతి। భరతశ్చ హతామిత్ర స్తవ రాజా భవిష్యతి॥౩౩॥ యేన కాలేన రామశ్చ వనాత్ప్రత్యాగమిష్యతి। తేన కాలేన పుత్రస్తే
కృతమూలో భవిష్యతి॥౩౪॥ సంగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భిస్సార్థమాత్మవాన్। ప్రాప్తకాలం తు తే మన్యే రాజానం వీ
తసాధ్వసా॥౩౫॥ రామాభిషేకసంకల్పాన్నిగృహ్య వినివర్తయ। అనర్థమర్థరూపేణ గ్రాహితా సా తత స్తయా॥౩౬॥
హృష్టా ప్రతీతా కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్। సా హి వాక్యేన కుబ్జాయాః కిశోరీవోత్పథం గతా॥౩౭॥ కైకేయీ విస్మ
యం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా। కుబ్జే త్వాం నాభిజానామి శ్రేష్ఠాం శ్రేష్ఠాభిధాయినీమ్॥౩౮॥ పృథివ్యామపి కుబ్జానాము
త్తమా బుద్ధినిశ్చయే। త్వమేవ తు మమార్థేషు నిత్యయుక్తా హితైషిణీ॥౩౯॥ నాహం సమవబుధ్యేయం కుబ్జే రాజ్ఞశ్చికీర్షితం
సంతి దుస్సంస్థితాః కుబ్జా వక్రాః పరమదారుణాః॥౪౦॥ త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శనా। ఉరస్తే౽భినివిష్టం వై
యాతత్ స్కంధాత్సమున్నతమ్॥౪౧॥ అధస్తాచ్చోదరం శాతం సునాభమివ లజ్జితమ్। ప్రతిపూర్ణం చ జఘనం సుపీనౌ చ ప
యోధరౌ॥౪౨॥ విమలేందుసమం వక్త్రమహో రాజసి మంథరే। జఘనం తవ నిర్మృష్టం రశనాదామశోభితమ్॥౪౩॥ జం
ఘే భృశముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతావుభౌ। త్వమాయతాభ్యాం సక్థిభ్యాం మంథరే క్షౌమవాసిని॥౪౪॥ అగ్రతో మమ
గచ్ఛంతీ రాజహంసీవ రాజసే। ఆసన్యాశ్శంబరే మాయాస్సహస్రమసురాధిపే॥౪౫॥ సర్వాస్త్వయి నివిష్టాస్తాభూ
యశ్చాన్యాస్సహస్రశః। తవేదం స్థగు యద్దీర్ఘం రథఘోణమివాయతమ్॥౪౬॥ మతయః క్షత్రవిద్యాశ్చ మాయాశ్చా
త్ర వసంతి తే। అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుబ్జే హిరణ్మయీమ్॥౪౭॥ అభిషిక్తే చ భరతే రాఘవే చ వనం గతే। జాత్యే
న చ సువర్ణేన సునిష్టప్తేన మంథరే॥౪౮॥ లబ్ధార్థా చ ప్రతీతా చ లేపయిష్యామి తే స్థగు। ముఖే చ తిలకం చిత్రం జాతరూపమ
యం శుభమ్॥౪౯॥ కారయిష్యామి తే కుబ్జే శుభాన్యాభరణాని చ। పరిధాయ శుభే వస్త్రే దేవతేవ చరిష్యసి॥౫౦॥ చంద్రమాహ్వ
యమానేన ముఖేనాప్రతిమాననా। గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయంతీ ద్విషజ్జనే॥౫౧॥ తవాపి కుబ్జాః కుబ్జాయాస్సర్వా
భరణభూషితాః। పాదౌ పరిచరిష్యంతి యథైవ త్వం సదా మమ॥౫౨॥ ఇతి ప్రశస్యమానా సా కైకేయీమిదమబ్రవీత్। శ
యానాం శయనే శుభ్రే వేద్యామగ్నిశిఖామివ॥౫౩॥ గతోదకే సేతుబంధో న కల్యాణి విధీయతే। ఉత్తిష్ఠ కురు కల్యాణం రా
జానమనుదర్శయ॥౫౪॥ తదా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్వా మంథరయా సహ। క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్వి
తా॥౫౫॥ అనేకశతసాహస్రం ముక్తాహారం వరాంగనా। అవముచ్య వరార్హాణి శుభాన్యాభరణాని చ॥౫౬॥ తతో హేమోప
మా తత్ర కుబ్జావాక్యవశం గతా। సంవిశ్య భూమౌ కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్॥౫౭॥ ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే నృ
పాయావేదయిష్యసి। వనం తు రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్స్యతి క్షితిమ్॥౫౮॥ సువర్ణేన న మే హ్యర్థో న రత్నైర్న చ భూ
షణైః। ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే॥౫౯॥ అథో పునస్తాం మహిషీం మహీక్షితో వచోభిరత్యర్థమహాప
రాక్రమైః। ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాతరం హితం వచో రామముపేత్య చాహితమ్॥౬౦॥ ప్రపత్స్యతే రాజ్యమిదం హి రా
ఘవో యది ధ్రువం త్వం ససుతా చ తప్యసే। అతో హి కల్యాణి యతస్వ తత్తథా యథా సుతస్తే భరతో౽భిషేక్ష్యతే॥౬౧॥ తదా
విద్ధా మహిషీ తు కుబ్జయా సమాహతా వాగిషుభిర్ముహుర్ముహుః। నిధాయ హస్తౌ హృదయే౽తివిస్మితా శశంస కుబ్జాం కుపి
పునః పునః॥౬౨॥ యమస్య వా మాం విషయం గతామితో నిశామ్య కుబ్జే ప్రతివేదయిష్యసి। వనం గతే వా సుచిరాయ రాఘ
వే సమృద్ధకామో భరతో భవిష్యతి॥౬౩॥ అహం హి నైవాస్తరణాని న స్రజో న చందనం నాంజనపానభోజనమ్। న కించిదిచ్ఛా
న చేహ జీవితం న చేదితో గచ్ఛతి రాఘవో వనమ్॥౬౪॥ అథైతదుక్త్వా వచనం సుదారుణం నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ।
వృతామాస్తరణేన మేదినీం తదాధిశిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ॥౬౫॥ ఉదీర్ణసంరంభతమోవృతాననా తథావముక్తోత్తమమా
షణా। నరేంద్రపత్నీ విమనా బభూవ సా తమోవృతా ద్యౌరివ మగ్నతారకా॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే నవమస్సర్గః

విదర్శితాయథాదేవీకుబ్జయాపాపయాభృశమ్।తథా శేతేస్మసాభూమౌదిగ్ధవిద్ధేవకిన్నరీ॥౧॥ నిశ్చిత్యమనసాకృ
త్యంసాసమ్యగితిభామినీ।మంథరాయైశనైస్సర్వమాచచక్షేవిచక్షణా ॥౨॥ సాదీనానిశ్చయంకృత్వామంథరావాక్య
మోహితా। నాగకన్యేవనిశ్వస్యదీర్ఘముష్ణంచభామినీ॥౩॥ముహూర్తంచింతయామాసమార్గమాత్మసుఖావహం
సాసుహృచ్చార్థకామాచతంనిశమ్యసునిశ్చయమ్ ॥౪॥ బభూవపరమప్రీతాసిద్ధింప్రాప్యేవమంథరా । అథసా
రుషితాదేవీసమ్యక్కృత్వావినిశ్చయమ్ ॥౫॥ సంవివేశాబలాభూమౌనివేశ్యభ్రుకుటీంముఖే । తతశ్చిత్రాణి
మాల్యానిదివ్యాన్యాభరణానిచ॥౬॥ అపవిద్ధానికైకేయ్యాతానిభూమింప్రపేదిరే। తయాతాన్యపవిద్ధానిమాల్యాన్యా
భరణానిచ॥౭॥ అశోభయంతవసుధాంనక్షత్రాణియథానభః।క్రోధాగారేచపతితాసాబభౌమలినాంబరా॥౮॥ ఏకవే
ణీందృఢంబద్ధ్వాగతసత్త్వేవకిన్నరీ।ఆజ్ఞాప్యతుమహారాజోరాఘవస్యాభిషేచనమ్॥౯॥ ఉపస్థానమనుజ్ఞాప్యప్రవివేశని
వేశనమ్।అద్యరామాభిషేకోవైప్రసిద్ధఇతిజజ్ఞివాన్॥౧౦॥ప్రియార్హాంప్రియమాఖ్యాతుంవివేశాంతఃపురంవశీ।సకై
కేయ్యాగృహంశ్రేష్ఠంప్రవివేశమహాయశాః॥౧౧॥పాండరాభ్రమివాకాశేరాహుయుక్తంనిశాకరః। శుకబర్హిణ
సంఘుష్టంక్రౌంచహంసరుతాయుతమ్॥౧౨॥ వాదిత్రరవసంఘుష్టంకుబ్జావామనికాయుతమ్।లతాగృహైశ్చిత్రగృహై
శ్చంపకాశోకశోభితైః॥౧౩॥దాంతరాజతసౌవర్ణవేదికాభిస్సమాయుతమ్।నిత్యపుష్పఫలైర్వృక్షైర్వాపీభిశ్చోపశోభి
తమ్।౧౪॥దాంతరాజతసౌవర్ణైస్సంవృతంపరమాసనైః।వివిధైరన్నపానైశ్చభక్ష్యైశ్చవివిధైరపి॥౧౫॥ఉపపన్నంమ
హార్హైశ్చభూషణైస్త్రిదివోపమం।తత్ప్రవిశ్యమహారాజస్స్వమంతఃపురమృద్ధిమత్ ॥౧౬॥ నదదర్శప్రియాంరాజా
కైకేయీంశయనోత్తమే।సకామబలసంయుక్తోరత్యర్థంమనుజాధిపః॥౧౭॥అపశ్యన్దయితాంభార్యాంపప్రచ్ఛవిషసా
దచ।నహితస్యపురాదేవీతాంవేళామత్యవర్తత॥౧౮॥నచరాజాగృహంశూన్యంప్రవివేశకదాచన। తతోగృహగతోరా
జాకైకేయీంపర్యపృచ్ఛత॥౧౯॥ యథాపూర్వమవిజ్ఞాయస్వార్థలిప్సుమపండితాం। ప్రతీహారీత్వథోవాచసంత్రస్తా
సుకృతాంజలిః॥౨౦॥దేవదేవీభృశంక్రుద్ధాక్రోధాగారమభిద్రుతా।ప్రతీహార్యావచశ్శ్రుత్వారాజాపరమదుర్మనాః॥
౨౧ ॥ విషసాదపునర్భూయోలులితవ్యాకులేంద్రియః।తత్రతాంపతితాంభూమౌశయానామతథోచితాం॥౨౨॥ ప్రత
ప్తఇవదుఃఖేనసోపశ్యజ్జగతీపతిః।సవృద్ధస్తరుణీంభార్యాంప్రాణేభ్యోపిగరీయసీం॥౨౩॥ అపాపఃపాపసంకల్పాందదర్శ
ధరణీతలే।లతామివవినిష్కృత్తాంపతితాందేవతామివ॥౨౪॥కిన్నరీమివనిర్ధూతాంచ్యుతామప్సరసంయథా।మాయా
మివపరిభ్రష్టాంహరిణీమివసంయతామ్॥౨౫॥ కరేణుమివదిగ్ధేనవిద్ధాంమృగయునావనే।మహాగజఇవారణ్యేస్నేహాత్పరి
మమర్శతామ్ ॥౨౬॥ పరిమృశ్యచపాణిభ్యామభిసంత్రస్తచేతనః। కామీకమలపత్రాక్షీమువాచవనితామిదమ్॥
౨౭॥ నతేహమభిజానామిక్రోధమాత్మనిసంశ్రితమ్।దేవికేనాభియుక్తాసికేనవాసివిమానితా॥౨౮॥యదిదంమమదుః
ఖాయశేషేకల్యాణిపాంసుషు।భూమౌశేషేకిమర్థంత్వంమయికల్యాణిజీవతి॥౨౯॥ భూతోపహతచిత్తేవమమచిత్తప్ర
మాథినీ। సంతిమేకుశలావైద్యాస్త్వభితుష్టాశ్చసర్వశః॥౩౦॥సుఖితాంత్వాంకరిష్యంతివ్యాధిమాచక్ష్వభామిని।కస్య
వాతేప్రియంకార్యంకేనవావిప్రియంకృతమ్॥౩౧॥ కఃప్రియంలభతామద్యకోవాసుమహదప్రియమ్। మారోదీర్మాచ
కార్షీస్త్వందేవిసంపరిశోషణం॥౩౨॥అవధ్యోవధ్యతాంకోవాకోవావధ్యోవిముచ్యతాం।దరిద్రఃకోభవత్వాఢ్యో
ద్రవ్యవాన్వాప్యకించనః॥౩౩॥ అహంచైవమదీయాశ్చసర్వేతవవశానుగాః। నతేకించిదభిప్రాయంవ్యాహంతుమహ
ముత్సహే॥౩౪॥ ఆత్మనోజీవితేనాపిబ్రూహియన్మనసేచ్ఛసి।బలమాత్మనిజానంతీనమాంశంకితుమర్హసి॥౩౫॥ క
రిష్యామితవప్రీతింసుకృతేనాపితేశపే। యావదావర్తతేచక్రంతావతీమేవసుంధరా॥౩౬॥ ప్రాచీనాస్సింధుసౌవీరా
స్సౌరాష్ట్రాదక్షిణాస్తథా।వంగాంగమగధామత్స్యాస్సమృద్ధాఃకాశికోసలాః॥౩౭॥ తత్రజాతంచమేద్రవ్యంధనధా
న్యమజావికం।తతోవృణీష్వకైకేయియద్యత్త్వంమనసేచ్ఛసి॥౩౮॥కిమాయాసేనతేభీరుఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠశోభనే। తత్త్వంమే
బ్రూహికైకేయియతస్తేభయమాగతమ్॥౩౯॥తత్తద్వ్యపనయిష్యామినీహారమివభాస్కరః।తథోక్తాసాసమాశ్వస్తావ
క్తుకామాతదప్రియమ్॥౪౦॥ పరిపీడయితుంభూయోభర్తారముపచక్రమే॥౪౧॥శ్రీమదయోధ్యాకాండే·దశమస్సర్గః
తంమన్మథశరైర్విద్ధంకామవేగవశానుగమ్।ఉవాచపృథివీపాలంకైకేయీదారుణంవచః॥౧॥నాస్మివిప్రకృతాదే

నచిన్నవమానితా। అభిప్రాయస్తు మేకశ్చిత్తమిచ్ఛామిత్వయాకృతమ్॥ ౨॥ ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజానీష్వ యదిత్వం కర్తుమిచ్ఛసి।
అథతద్వ్యాహరిష్యామియదభిప్రార్థితంమయా॥ ౩॥ తామువాచమహాతేజాః కైకేయీమీషదుత్స్మితః। కామీహస్తేన
సంగృహ్యమూర్ధజేషుశుచిస్మితామ్॥ ౪॥ అవలిప్తేనజానీషేత్వత్తః ప్రియతమామమ। మనుజోమనుజవ్యాఘ్రాద్రామా
దన్యోనవిద్యతే॥ ౫॥ తేనాజయ్యేనముఖ్యేనరాఘవేణమహాత్మనా। శపే తేజీవనార్హేణబ్రూహియన్మనసేచ్ఛసి ॥ ౬॥ యం
ముహూర్తమపశ్యంస్తునజీవేయమహంధ్రువమ్। తేనరామేణకైకేయిశపేతేవచనక్రియామ్॥ ౭॥ ఆత్మనావాత్మజైశ్చా
న్యైర్వృణేయంమనుజర్షభమ్। తేనరామేణకైకేయిశపేతెవచనక్రియామ్॥ ౮॥ భద్రేహృదయమప్యేతదనుమృశ్యో
ద్ధరస్వమే। ఏతత్సమీక్ష్యకైకేయి బ్రూహియత్సాధుమన్యసే॥ ౯॥ బలమాత్మనిజానంతీనమాంశంకితుమర్హసి। కరిష్యా
మితవప్రీతింసుకృతేనాపితేశపే॥ ౧౦॥ సాతదర్థమనాదేవీతమభిప్రాయమాగతమ్। నిర్మాధ్యస్థ్యాచ్చహర్షాచ్చబభాషే
దుర్వచంవచః॥ ౧౧॥ తేనవాక్యేనసంహృష్టాతమభిప్రాయమాత్మనః। వ్యాజహారమహాఘోరమభ్యాగతమివాంతకమ్॥
౧౨॥ యథాక్రమేణశపసివరంమమదదాసిచ। తచ్ఛృణ్వంతుత్రయస్త్రింశద్దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥౧౩॥ చంద్రాది
త్యౌనభశ్చైవగ్రహారాత్ర్యహనీదిశః। జగచ్చపృథివీచేయంసగంధర్వాసరాక్షసా॥ ౧౪॥ నిశాచరాణిభూతానిగృహే
షుగృహదేవతాః। యానిచాన్యానిభూతానిజానీయుర్భాషితంతవ॥ ౧౫॥ సత్యసంధోమహాతేజాధర్మజ్ఞస్సుసమాహితః
వరంమమదదాత్యేషతన్మేశృణ్వంతుదేవతాః॥ ౧౬॥ ఇతిదేవీమహేష్వాసంపరిగృహ్యాభిశస్యచ। తతఃపరమువాచేదంవరదం
కామమోహితమ్॥ ౧౭॥ స్మరరాజన్పురావృత్తంతస్మిన్దైవాసురేరణే। తత్రచాచ్యావయచ్ఛత్రుస్తవజీవితమంతరా॥
౧౮॥ తత్రచాపిమయాదేవయత్త్వంసమభిరక్షితః। జాగ్రత్యాయతమానాయాస్తతోమేప్రదదౌవరౌ॥ ౧౯॥ తౌతుదత్తౌవ
రౌదేవనిక్షేపౌమృగయామ్యహమ్। తవైవపృథివీపాలసకాశేసత్యసంగర॥ ౨౦॥ తత్ప్రతిశ్రుత్యధర్మేణనచేద్దాస్యసి
మేవరమ్। అద్యైవహిప్రహాస్యామిజీవితంత్వద్విమానితా ॥ ౨౧॥ వాఙ్మాత్రేణతదారాజాకైకేయ్యాస్స్వవశీకృతః। ప్రచ
స్కందవినాశాయపాశంమృగఇవాత్మనః॥ ౨౨॥ తతఃపరమువాచేదంవరదంకామమోహితం। వరౌమేయౌమహారాజత్వ
యాదత్తౌమహీపతే॥ ౨౩॥ తౌతావదహమద్యైవవక్ష్యామిశృణుమేవచః। యోఽభిషేకసమారంభోరాఘవస్యోపకల్పితః॥
౨౪॥ అనేనైవాభిషేకేణభరతోమేఽభిషిచ్యతామ్। యోద్వితీయోవరోదేవదత్తఃప్రీతేనమేత్వయా॥ ౨౫॥ తదాదైవాసు
రేయుద్ధేతస్యకాలోఽయమాగతః। నవపంచచవర్షాణిదండకారణ్యమాశ్రితః॥ ౨౬॥ చీరాజినజటాధారీరామోభవతుతాప
సః। భరతోభజతామద్యయౌవరాజ్యమకంటకమ్॥ ౨౭॥ ఏషమేపరమఃకామోదత్తమేవవరంవృణే। అద్యచైవహిపశ్యేయం
ప్రయాంతంరాఘవంవనమ్॥ ౨౮॥ సరాజరాజోభవసత్యసంగరఃకులంచశీలంచహిరక్షజన్మచ। పరత్రవాసేహివదంత్య
నుత్తమంతపోధనాస్సత్యవచోహితంనృణామ్ ॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాదశస్సర్గః****************

తతఃశ్రుత్వామహారాజఃకైకేయ్యాదారుణంవచః। చింతామభిసమాపేదేముహూర్తంప్రతతాపచ॥ ౧॥ కింనుమే
యదివాస్వప్నశ్చిత్తమోహోఽపివామమ। అనుభూతోపసర్గోవామనసోవాప్యుపద్రవః॥ ౨॥ ఇతిసంచింత్యతద్రా
జానాధ్యగచ్ఛత్తదాసుఖమ్। ప్రతిలభ్యచిరాత్సంజ్ఞాంకైకేయీవాక్యతాడితః ॥ ౩ ॥ వ్యథితోవిక్లబశ్చైవవ్యాఘ్రీందృ
ష్ట్వాయథామృగః। అసంవృతాయామాసీనోజగత్యాందీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ ॥ ౪ ॥ మండలేపన్నగోరుద్ధోమంత్రైరివమ
హావిషః। అహోధిగితిసామర్షోవాచముక్త్వానరాధిపః॥ ౫॥ మోహమాపేదివాన్భూయశ్శోకోపహతచేతనః। చిరే
ణతునృపస్సంజ్ఞాంప్రతిలభ్యసుదుఃఖితః॥ ౬॥ కైకేయీమబ్రవీత్క్రుద్ధఃప్రదహన్నివచక్షుషా। నృశంసేదుష్టచారిత్రేకుల
స్యాస్యవినాశిని॥ ౭॥ కింకృతంతవరామేణపాపంపాపేమయాపివా। సదాతేజననీతుల్యాంవృత్తింవహతిరాఘవః॥ ౮॥
తస్యైవత్వమనర్థాయకిన్నిమిత్తమిహోద్యతా। త్వంమయాత్మవినాశార్థంభవనంస్వంప్రవేశితా ॥ ౯ ॥ అవిజ్ఞా
నాన్నృపసుతావ్యాలీతీక్ష్ణవిషాయథా। జీవలోకోయదాసర్వోరామస్యాహగుణస్తవమ్ ॥ ౧౦ ॥ అపరాధంకముద్దిశ్య
త్యక్ష్యామీష్టమహంసుతమ్। కౌసల్యాంవాసుమిత్రాంవాత్యజేయమపివాశ్రియమ్ ॥ ౧౧॥ జీవితంవాత్మనోరామం
నత్వేవపితృవత్సలమ్। పరాభవతిమేప్రీతిర్దృష్ట్వాతనయమగ్రజమ్॥ ౧౨ ॥ అపశ్యతస్తుమేరామంనష్టాభవతిచేతనా। తి
ష్ఠేల్లోకోవినాసూర్యంసస్యంవాసలిలంవినా॥ ౧౩॥ నతురామంవినాదేహేతిష్ఠేత్తుమమజీవితమ్। తదలంత్యజ్యతామే

షనిశ్చయంపాపనిశ్చయే॥ ౧౪॥ అపితేచరణౌమూర్ధ్నాస్పృశామ్యేషప్రసీదమే। కిమిదంచింతితంపాపేత్వయాపర
మదారుణమ్॥ ౧౫॥ అథజిజ్ఞాససేమాంత్వంభరతస్యప్రియాప్రియే। అస్తుయత్తత్త్వయాపూర్వంవ్యాహృతంరాఘవం
ప్రతి॥ ౧౬॥ సమేజ్యేష్ఠసుతశ్శ్రీమాన్ధర్మజ్యేష్ఠఇతీహమే। తత్త్వయాప్రియవాదిన్యాసేవార్థంకథితంభవేత్॥ ౧౭
తచ్ఛ్రుత్వాశోకసంతప్తాసంతాపయసిమాంభృశమ్। ఆవిష్టాసిగృహేశూన్యేసాత్వంపరవశంగతా॥ ౧౮॥ ఇక్ష్వాకూ
ణాంకులేదేవిసంప్రాప్తస్సుమహానయమ్। అనయోనయసంపన్నేయత్రతేవికృతామతిః॥ ౧౯॥ నహికించిదయుక్తం
వావిప్రియంవాపురామమ। అకరోస్త్వంవిశాలాక్షితేననశ్రద్దధామ్యహమ్॥ ౨౦॥ ననుమేరాఘవస్తుల్యోభరతేనమహా
త్మనా।బహుశోహిస్మబాలేత్వంకథాఃకథయసేమమ॥ ౨౧॥ తస్యధర్మాత్మనోదేవివనేవాసంయశస్వినః। కథంరోచ
యసేభీరునవవర్షాణిపంచచ॥ ౨౨॥ అత్యంతసుకుమారస్యతస్యధర్మేధృతాత్మనః। కథంరోచయసేవాసమరణ్యేభృశ
దారుణే॥ ౨౩॥ రోచయస్యభిరామస్యరామస్యప్రియదర్శనే। తవశుశ్రూషమాణస్యకిమర్థంవిప్రవాసనమ్॥ ౨౪॥
రామోహిభరతాద్భూయస్తవశుశ్రూషతేసదా। విశేషంత్వయితస్మాత్తుభరతస్యనలక్షయే॥ ౨౫॥ శుశ్రూషాంగౌరవం
చైవప్రమాణంవచనక్రియామ్। కస్తేభూయస్తరాంకుర్యాదన్యత్రమనుజర్షభాత్॥ ౨౬॥ బహూనాంస్త్రీసహస్రా
ణాంబహూనాంచోపజీవినామ్।పరివాదోపవాదోవారాఘవేనోపపద్యతే॥ ౨౭॥ సాంత్వయన్సర్వభూతానిరామ
శ్శుద్ధేనచేతసా।గృహ్ణాతిమనుజవ్యాఘ్రఃప్రియైర్విషయవాసినః॥ ౨౮॥ సత్యేనలోకాన్జయతిదీనాన్దానేనరాఘవః। గు
రూన్శుశ్రూషయావీరోధనుషాయుధిశాత్రవాన్॥ ౨౯॥ సత్యందానంతపస్త్యాగోమిత్రతాశౌచమార్జవమ్। విద్యా
చగురుశుశ్రూషాధ్రువాణ్యేతానిరాఘవే॥ ౩౦॥ తస్మిన్నార్జవసంపన్నేదేవిదేవోపమేకథమ్।పాపమాశంససేరామే
మహర్షిసమతేజసి॥ ౩౧॥ నస్మరామ్యప్రియంవాక్యంలోకస్యప్రియవాదినః। సకథంత్వత్కృతేరామంవక్ష్యామిప్రి
యమప్రియమ్॥ ౩౨॥ క్షమాయస్మిన్దమస్త్యాగస్సత్యంధర్మఃకృతజ్ఞతా। అప్యహింసాచభూతానాంతమృతేకాగతిర్మ
మ॥ ౩౩॥ మమవృద్ధస్యకైకేయిగతాంతస్యతపస్వినః।దీనంలాలప్యమానస్యకారుణ్యంకర్తుమర్హసి॥ ౩౪॥ పృథివ్యాంసా
గరాంతాయాంయత్కించిదధిగమ్యతే।తత్సర్వంతవదాస్యామిమాచత్వాంమన్యురావిశేత్॥ ౩౫॥ అంజలింకుర్మికైకేయి
పాదౌచాపిస్పృశామితే। శరణంభవరామస్యమాధర్మోమామిహస్పృశేత్॥ ౩౬॥ ఇతిదుఃఖాభిసంతప్తంవిలపంతమచే
తనమ్।ఘూర్ణమానంమహారాజంశోకేనసమభిప్లుతమ్॥ ౩౭॥ పారంశోకార్ణవస్యాశుప్రలపంతంపునఃపునః।ప్రత్యువా
చాథకైకేయీరౌద్రారౌద్రతరంవచః॥ ౩౮॥ యదిదత్త్వావరౌరాజన్పునఃప్రత్యనుతప్యసే। ధార్మికత్వంకథంవీరపృ
థివ్యాంకథయిష్యసి॥ ౩౯॥ యదాసమేతాబహవస్త్వయారాజర్షయస్సహ। కథయిష్యంతిధర్మజ్ఞతత్రకింప్రతివక్ష్యసి
౪౦॥ యస్యాఃప్రయత్నేజీవామియాచమామభ్యపాలయత్। తస్యాఃకృతంమయామిథ్యాకైకేయ్యాఇతివక్ష్యసి॥ ౪౧॥
కిల్బిషత్వంనరేంద్రాణాంకరిష్యసినరాధిప।యోదత్త్వావరమద్యైవపునరన్యానిభాషసే॥ ౪౨॥ శైబ్యశ్శ్యేనకపోతీయే
స్వమాంసంపక్షిణేదదౌ।అలర్కశ్చక్షుషీదత్త్వాజగామగతిముత్తమామ్॥ ౪౩॥ సాగరస్సమయంకృత్వానవేలామతివ
ర్తతే।సమయంమానృతంకార్షీఃపూర్వవృత్తమనుస్మరన్॥ ౪౪॥ సత్యంధర్మంపరిత్యజ్యరామంరాజ్యేభిషిచ్యచ।సహ
కౌసల్యయానిత్యంరంతుమిచ్ఛసిదుర్మతే॥ ౪౫॥ భవత్వధర్మోధర్మోవాసత్యంవాయదివానృతమ్। యత్త్వయాసంశ్రు
తంమహ్యంతస్యనాస్తివ్యతిక్రమః॥ ౪౬॥ అహంహివిషమద్యైవపీత్వాబహుతవాగ్రతః। పశ్యతస్తేమరిష్యామిరామో
యద్యభిషిచ్యతే॥ ౪౭॥ ఏకాహమపిపశ్యేయంయద్యహంరామమాతరమ్। అంజలింప్రతిగృహ్ణంతీంశ్రేయోననుమృతిర్మ
మ॥ ౪౮॥ భరతేనాత్మనాచాహంశపేయంమనుజాధిప।యథానాన్యేనతుష్యేయమృతేరామవివాసనాత్॥ ౪౯॥ ఏతా
దుక్త్వావచనంకైకేయీవిరరామహ।విలపంతంచరాజానంనప్రతివ్యాజహారసా॥ ౫౦॥ శ్రుత్వాతురాజాకైకేయ్యా
వృత్తంపరమశోభనమ్।రామస్యచవనేవాసమైశ్వర్యంభరతస్యచ॥ ౫౧॥ నాభ్యభాషతకైకేయీంముహూర్తంవ్యాకు
లేంద్రియః।ప్రైక్షతానిమిషోదేవీంప్రియామప్రియవాదినీమ్॥ ౫౨॥ తాంహివజ్రసమాంవాచమాకర్ణ్యహృదయా
ప్రియామ్।దుఃఖశోకమయీంఘోరాంరాజానసుఖితోభవత్॥ ౫౩॥ సదేవ్యావ్యవసాయంచఘోరంచశపథంకృతంధ్యా
త్వారామేతినిశ్వస్యఛిన్నస్తరురివాపతత్॥ ౫౪॥ నష్టచిత్తోయథోన్మత్తోవిపరీతోయథాతురః। హృతతేజాయథా

బభూవ జగతీపతిః॥ ౧౫॥ దీనయా తు గిరా రాజా ఇతి హోవాచ కైకయీమ్ । అనర్థమిమమర్థాభం కేన త్వముపదర్శి-
తా॥ ౧౬॥ భూతోపహతచిత్తేన బ్రువతీ మాం న లజ్జసే। శీలవ్యసనమేతత్తే నాభిజానామ్యహం పురా॥ ౧౭॥ బాలాయాస్త-
త్త్విదానీం తే లక్షయే విపరీతవత్ । కుతో వా తే భయం జాతం యా త్వమేవంవిధం వరమ్॥ ౧౮॥ రాష్ట్రే భరతమాసీనం వృణీ-
షే రాఘవం వనే। విరమైతేన భావేన త్వమేతేనానృతేన వా॥ ౧౯॥ యది భర్తుః ప్రియం కార్యం లోకస్య భరతస్య చ। నృశం-
సే పాపసంకల్పే క్షుద్రే దుష్కృతచారిణి॥ ౨౦॥ కిన్ను దుఃఖమలీకం వా మయి రామే చ పశ్యసి। న కథంచిదృతే రామాద్భర-
తో రాజ్యమావసేత్ ॥ ౨౧॥ రామాదపి హి తం మన్యే ధర్మతో బలవత్తరమ్। కథం ద్రక్ష్యామి రామస్య వనం గచ్ఛేతి భాషితే ॥
౨౨ ॥ ముఖవర్ణం వివర్ణం తం యథైవేందుముపప్లుతమ్ । తాం హి మే సుకృతాం బుద్ధిం సుహృద్భిస్సహ నిశ్చితామ్॥ ౨౩॥ క-
థం ద్రక్ష్యామ్యపావృత్తాం పరైరివ హతాం చమూమ్। కిం మాం వక్ష్యంతి రాజానో నానాదిగ్భ్యస్సమాగతాః॥ ౨౪॥ బాలో
బతాయమైక్ష్వాకశ్చిరం రాజ్యమకారయత్ । యదా తు బహవో వృద్ధా గుణవంతో బహుశ్రుతాః॥ ౨౫॥ పరిప్రక్ష్యంతి కా-
కుత్స్థం వక్ష్యామి కిమహం తదా। కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా॥ ౨౬॥ యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్తద-
సత్యం భవిష్యతి। కిం మాం వక్ష్యతి కౌసల్యా రాఘవే వనమాస్థితే॥ ౨౭॥ కిం చైనాం ప్రతివక్ష్యామి కృత్వా విప్రియమీదృశమ్ ।
యదా యదా హి కౌసల్యా దాసీవచ్చ సఖీవ చ॥ ౨౮॥ భార్యావద్భగినీవచ్చ మాతృవచ్చోపతిష్ఠతే। సతతం ప్రియకామా మే
ప్రియపుత్రా ప్రియంవదా॥ ౨౯॥ న మయా సత్కృతా దేవీ సత్కారార్హా కృతే తవ । ఇదానీం తత్తపతి మాం యన్మయా
సుకృతం త్వయి॥ ౩౦॥ అపథ్యవ్యంజనోపేతం భుక్తమన్నమివాతురమ్। విప్రకారం చ రామస్య సంప్రయాణం వనస్య చ॥ ౩౧
సుమిత్రా ప్రేక్ష్య వై భీతా కథం మే విశ్వసిష్యతి। కృపణం బత వైదేహీ శ్రోష్యతి ద్వయమప్రియమ్॥ ౩౨॥ మాం చ పంచత్వ-
మాపన్నం రామం చ వనమాశ్రితమ్। వైదేహీ బత మే ప్రాణాన్ శోచంతీ క్షపయిష్యతి॥ ౩౩॥ హీనా హిమవతః పార్శ్వే కి-
న్నరేణేవ కిన్నరీ। న హి రామమహం దృష్ట్వా ప్రవసంతం మహావనే॥ ౩౪॥ చిరం జీవితుమాశంసే రుదంతీం చాపి మైథిలీమ్ । సా
నూనం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి॥ ౩౫॥ న హి ప్రవ్రాజితే రామే దేవి జీవితుముత్సహే । సతీం త్వామహమ-
త్యంతం వ్యవస్యామ్యసతీం సతీమ్॥ ౩౬॥ రూపిణీం విషసంయుక్తాం పీత్వేవ మదిరాం నరః। అనృతైర్బహు మాం సాంత్వై-
స్సాంత్వయంతీ స్మ భాషసే॥ ౩౭॥ గీతశబ్దేన సంరుధ్య లుబ్ధో మృగమివావధీః । అనార్య ఇతి మామార్యాః పుత్రవిక్రాయికం
ధ్రువమ్॥ ౩౮॥ ధిక్కరిష్యంతి రథ్యాసు సురాపం బ్రాహ్మణం యథా। అహో దుఃఖమహో కృచ్ఛ్రం యత్ర వాచః క్షమే
తవ॥ ౩౯॥ దుఃఖమేవంవిధం ప్రాప్తం పురాకృతమివాశుభమ్। చిరం ఖలు మయా పాపే త్వం పాపేనాభిరక్షితా॥ ౪౦॥ అజ్ఞా-
నాదుపసంపన్నా రజ్జురుద్బంధినీ యథా। రమమాణస్త్వయా సార్ధం మృత్యుం త్వాం నోపలక్షయే॥ ౪౧॥ బాలో రహసి
హస్తేన కృష్ణసర్పమివాస్పృశమ్। మయా హ్యపితృకః పుత్రస్స మహాత్మా దురాత్మనా॥ ౪౨ ॥ తం తు మాం జీవలోకోయం
నూనమాక్రోష్టుమర్హతి। బాలిశో బత కామాత్మా రాజా దశరథో భృశమ్॥ ౪౩॥ యస్స్త్రీకృతే ప్రియం పుత్రం వనం ప్రస్థాప-
యిష్యతి। వ్రతైశ్చ బ్రహ్మచర్యైశ్చ గురుభిశ్చోపకర్శితః॥ ౪౪॥ భోగకాలే మహత్కృచ్ఛ్రం పునరేవ ప్రపత్స్యతే। నాలం
ద్వితీయం వచనం పుత్రో మాం ప్రతిభాషితుమ్॥ ౪౫॥ స వనం ప్రవ్రజేత్యుక్తో బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి। యది మే రాఘవః కుర్యా-
ద్వనం గచ్ఛేతి చోదితః॥ ౪౬॥ ప్రతికూలం ప్రియం మే స్యాన్న తు వత్సః కరిష్యతి। శుద్ధభావో హి భావం మే న తు జ్ఞాస్యతి రాఘ-
వః॥ ౪౭॥ స వనం ప్రవ్రజేత్యుక్తో బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి। రాఘవే హి వనం ప్రాప్తే సర్వలోకస్య ధిక్కృతమ్॥ ౪౮॥ మృత్యురక్ష-
మణీయం మాం నయిష్యతి యమక్షయమ్। మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే॥ ౪౯॥ ఇష్టే మమ జనే శేషే కిం పాపం
ప్రతిపత్స్యసే। కౌసల్యాం మాం చ రామం చ పుత్రౌ చ యది హాస్యసి॥ ౫౦॥ దుఃఖాన్యసహతీ దేవీ మామేవానుమరిష్యతి। కౌ-
సల్యాం చ సుమిత్రాం చ మాం చ పుత్రైస్త్రిభిస్సహ॥ ౫౧॥ ప్రక్షిప్య నరకే సా త్వం కైకేయి సుఖితా భవ। మయా రామేణ
చ త్యక్తం శాశ్వతం సత్కృతం గుణైః॥ ౫౨॥ ఇక్ష్వాకుకులమక్షోభ్యమాకులం పాలయిష్యసి। ప్రియం చేద్భరతస్యైతద్రా-
మప్రవ్రాజనం భవేత్ ॥ ౫౩॥ మా స్మ మే భరతః కార్షీత్ప్రేతకృత్యం గతాయుషః । హంతానార్యే మమామిత్రే సకా-
మా భవ కైకయి॥ ౫౪॥ మృతే మయి గతే రామే వనం పురుషపుంగవే। సేదానీం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి॥ ౫౫॥
త్వం రాజపుత్రీవాదేన న్యవసో మమ వేశ్మని। అకీర్తిశ్చాతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే॥ ౫౬॥ సర్వభూతేషు చావజ్ఞా య-

ధాపాపకృతస్తథా। కథం రథైర్విభుర్యాత్వా గజాశ్వైశ్చ ముహుర్ముహుః॥౯౭॥ పద్భ్యాం రామో మహారణ్యే వత్సో మే
విచరిష్యతి। యస్య త్వాహారసమయే సూదాః కుండలధారిణః ॥౯౮॥ అహంపూర్వం పచంతి స్మ ప్రశస్తం పానభోజనం ।
సకథం ను కషాయాణి తిక్తాని కటుకాని చ॥౯౯॥ భక్షయన్వన్యమాహారం సుతో మే వర్తయిష్యతి। మహార్హవస్త్రసం
వీతో భూత్వా చిరసుఖోషితః॥౧౦౦॥ కాషాయపరిధానస్తు కథం భూమౌ నివత్స్యతి। కస్యైతద్దారుణం వాక్యమేవంవిధమ
చింతితం॥౧౦౧॥ రామస్యారణ్యగమనం భరతస్యాభిషేచనం। ధిగస్తు యోషితో నామ శఠాస్స్వార్థపరాస్సదా॥౧౦౨॥
న బ్రవీమి స్త్రియస్సర్వా భరతస్యైవ మాతరం ॥౧౦౩॥ అనర్థభావేऽర్థపరే నృశంసే మమానుతాపాయ నివిష్టభావే ।
కిమప్రియం పశ్యసి మన్నిమిత్తం హితానుకారిణ్యథవాపి రామే॥ ౧౦౪॥ పరిత్యజేయుః పితరోహి పుత్రాన్ భార్యాః పతీం
శ్చాపి కృతానురాగాః। కృత్స్నం హి సర్వం కుపితం జగత్స్యాద్దృష్ట్వైవ రామం వ్యసనే నిమగ్నం॥ ౧౦౫ ॥ అహం పునర్దే
వకుమారరూపమలంకృతం తం సుతమావ్రజంతం। నందామి పశ్యన్నపి దర్శనేన భవామి దృష్ట్వా చ పునర్యువేవ॥ ౧౦౬ ॥ వి
నాపి సూర్యేణ భవేత్ప్రవృత్తిరవర్షతా వజ్రధరేణ వాపి। రామం తు గచ్ఛంతమితస్సమీక్ష్య జీవేన్న కశ్చిత్త్వితి చేతనా మే
౧౦౭ ॥ వినాశకామామహితామమిత్రామావాసయం మృత్యుమివాత్మనస్త్వాం । చిరం బతాంకేన ధృతాసి సర్పీ మ
హావిషా తేన హతోస్మి మోహాత్ ॥ ౧౦౮॥ మయా చ రామేణ చ లక్ష్మణేన ప్రశాస్తు హీనో భరతస్త్వయా సహ। పురం చ రా
ష్ట్రం చ నిహత్య బాంధవాన్ మమాహితానాం చ భవాభిహర్షిణీ॥ ౧౦౯॥ నృశంసవృత్తే వ్యసనప్రహారిణి ప్రసహ్య వా
క్యం యది హాద్య భాషసే। న నామ తే కేన ముఖాత్పతంత్యధో విశీర్యమాణా రసనా సహస్రధా॥ ౧౧౦ ॥ న కించిదాహాహిత
మప్రియం వచో న వేత్తి రామః పరుషాణి భాషితుమ్। కథం ను రామే హ్యభిరామవాదిని బ్రవీషి దోషాన్ గుణనిత్యసమ్మతే॥
౧౧౧॥ ప్రతామ్య వా ప్రజ్వల వా ప్రణశ్య వా సహస్రశో వా స్ఫుటితా మహీం వ్రజ । న తే కరిష్యామి వచస్సుదారుణం మ
మాహితం కేకయరాజపాంసని॥ ౧౧౨॥ క్షురోపమాం నిత్యమసత్ప్రియంవదాం ప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీం ।
న జీవితుం త్వాం విషహేऽమనోరమాం దిధక్షమాణాం హృదయం సబంధనం॥ ౧౧౩ ॥ న జీవితం మే స్తి పునః కుతస్సుఖం వినాత్మ
జేనాత్మవతః కుతో రతిః। మమాహితం దేవి న కర్తుమర్హసి స్పృశామి పాదావపి తే ప్రసీద మే॥ ౧౧౪॥ స భూమిపాలో
విలపన్ననాథవత్ స్త్రియా గృహీతో హృదయేऽతిమాత్రయా । పపాత దేవ్యాశ్చరణౌ ప్రసారితావుభావసంస్పృశ్య య
థాతురస్తథా॥ ౧౧౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ద్వాదశస్సర్గః. ************************

అతదర్హం మహారాజం శయానమతథోచితమ్। యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతమ్॥ ౧॥ అనర్థ
రూపాసిద్ధార్థా హ్యభీతా భయదర్శినీ। పునరాకారయామాస తమేవ వరమంగనా॥ ౨॥ త్వం కత్థసే మహారాజ సత్య
వాదీ దృఢవ్రతః। మమ చేమం వరం కస్మాద్విధారయితుమిచ్ఛసి॥ ౩ ॥ ఏవముక్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథస్తదా। ప్రత్యు
వాచ తతః క్రుద్ధో ముహూర్తం విహ్వలన్నివ॥౪॥ మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే। హంతానార్యే మమామిత్రే
సకామా సుఖినీ భవ॥ ౫॥ స్వర్గేऽపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతైరహం। ప్రత్యాదేశాదభిహితం ధారయిష్యే కథం బత॥౬॥
కైకేయ్యాః ప్రియకామేన రామః ప్రవ్రాజితో వనం। యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్తదసత్యం భవిష్యతి॥౭॥ అపుత్రేణ మయా
పుత్రః శ్రమేణ మహతా మహాన్। రామో లబ్ధో మహాబాహుస్స కథం త్యజ్యతే మయా॥ ౮॥ శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జితక్రో
ధః క్షమాపరః। కథం కమలపత్రాక్షో మయా రామో వివాస్యతే ॥ ౯ ॥ కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘబాహుం మహాబలం
అభిరామమహం రామం ప్రేషయిష్యామి దండకాన్॥ ౧౦॥ సుఖానాముచితస్యైవ దుఃఖైరనుచితస్య చ । దుఃఖానామను
పశ్యేయం కథం రామస్య ధీమతః॥ ౧౧॥ యది దుఃఖమకృత్వాద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ । అదుఃఖార్హస్య రామస్య
తతస్సుఖమవాప్నుయాం॥ ౧౨ ॥ నృశంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపరాక్రమం। కిం విప్రియేణ కైకేయి ప్రియం యోజ
యసే మమ॥ ౧౩॥ అకీర్తిరతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే। తథా విలపతస్తస్య పరిభ్రమితచేతసః॥ ౧౪॥ అస్తమభ్యగ
మత్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత । సా త్రియామా తథార్తస్య చంద్రమండలమండితా ॥ ౧౫ ॥ రాజ్ఞో విలపమానస్య న
వ్యభాసత శర్వరీ । తథైవోష్ణం వినిశ్వస్య వృద్ధో దశరథో నృపః॥ ౧౬॥ విలలాపార్తవద్దుఃఖం గగనాసక్తలోచనః। న ప్రభా
తం త్వయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే॥ ౧౭॥ క్రియతాం మే దయా భద్రే మయాయం రచితోంజలిః । అథవా గమ్యతా

ద్రష్టుం నాహమిచ్ఛామి నిర్ఘృణామ్॥౧౮॥నృశంసాం కైకయీం ద్రష్టుం యత్కృతే వ్యసనం మహత్ । ఏవముక్త్వా తతో రాజా కైకేయీం సంయతాంజలిః॥౧౯॥ప్రసాదయామాస పునః కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ।సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయుషః॥౨౦॥ప్రసాదః క్రియతాం దేవి మమ రాజ్ఞో విశేషతః।శూన్యేన ఖలు సుశ్రోణి మయేదం సముదాహృతమ్॥౨౧॥ కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా హ్యసి।ప్రసీద దేవి రామో మే త్వద్దత్తం రాజ్యమవ్యయమ్॥౨౨॥ లభతామసితాపాంగే యశః పరమవాప్నుహి।మమ రామస్య లోకస్య గురూణాం భరతస్య చ॥౨౩॥ప్రియమేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేక్షణే॥౨౪॥విశుద్ధభావస్య సుదుష్టభావా తామ్రేక్షణస్యాశ్రుకలస్య రాజ్ఞః। శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం భర్తుర్నృశంసా న చకార వాక్యమ్॥౨౫॥ తతస్స రాజా పునరేవ మూర్ఛితః ప్రియామతుష్టాం ప్రతికూలభాషిణీమ్। సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాసనం ప్రతి క్షితౌ విసంజ్ఞో నిపపాత దుఃఖితః॥౨౬॥ ఇతీవ రాజ్ఞో వ్యథితస్య సా నిశా జగామ ఘోరం శ్వసతో యశస్వినః।నిబోధ్యమానః ప్రతిబోధనం తదా నివారయామాస స రాజసత్తమః॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రయోదశస్సర్గః.

****************** పుత్రశోకార్దితం పాపా విసంజ్ఞం పతితం భువి।వివేష్టమానముదీక్ష్య సైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్॥౧॥పాపం కృత్వేవ కిమిదం మమ సంశ్రుత్య సంశ్రవమ్। శేషే క్షితితలే సన్నః స్థిత్యాం త్వం స్థాతుమర్హసి॥౨॥ ఆహుస్సత్యం హి పరమం ధర్మం ధర్మవిదో జనాః। సత్యమాశ్రిత్య హి మయా త్వం చ ధర్మం ప్రచోదితః॥౩॥ సంశ్రుత్య శైబ్యశ్శ్యేనాయ స్వాం తనుం జగతీపతిః।ప్రదాయ పక్షిణే రాజన్ జగామ గతిముత్తమామ్॥౪॥ తథా హ్యలర్కస్తేజస్వీ బ్రాహ్మణే వేదపారగే।యాచమానే స్వకే నేత్రే ఉద్ధృత్య సుమనా దదౌ॥౫॥ సరితాం తు పతిస్స్వల్పాం మర్యాదాం సత్యమన్వితః।సత్యానురోధాత్సమయే స్వాం వేలాం నాతివర్తతే॥౬॥ సత్యమేవ పరం బ్రహ్మ సత్యే ధర్మః ప్రతిష్ఠితః।సత్యమేవాక్షయా వేదాస్సత్యేనైవాప్యతే పరమ్॥౭॥సత్యం సమనువర్తస్వ యది ధర్మే ధృతా మతిః। సఫలస్స వరో మేఽస్తు వరదో హ్యసి సత్తమ॥౮॥ధర్మస్యేహాభికామార్థం మమ చైవాభిచోదనాత్ । ప్రవ్రాజయ సుతం రామం త్రిః ఖలు త్వాం బ్రవీమ్యహమ్॥౯॥ సమయం చ మమార్యేమం యది న త్వం కరిష్యసి । అగ్రతస్తే పరిత్యక్తా పరిత్యక్ష్యామి జీవితమ్॥౧౦॥ఏవం ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశంకయా।నాశకత్పాశమున్మోక్తుం బలిరింద్రకృతం యథా॥౧౧॥ ఉద్భ్రాంతహృదయశ్చాపి వివర్ణవదనోఽభవత్ ।స ధుర్యో వై పరిస్పందన్ యుగచక్రాంతరం గతః॥౧౨॥విహ్వలాభ్యాం చ నేత్రాభ్యామపశ్యన్నివ భూమిపః।కృచ్ఛ్రాద్ధైర్యేణ సంస్తభ్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్॥౧౩॥ యస్తే మంత్రకృతః పాణిరగ్నౌ పాపే మయా హృతః।తం త్యజామి స్వజం వాపి తవ పుత్రం త్వయా సహ॥౧౪॥ ప్రయాతా రజనీ దేవి సూర్యస్యోదయనం ప్రతి।అభిషేకం గురుజనస్త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువమ్॥౧౫॥రామాభిషేకసంభారైస్తదర్థముపకల్పితైః। రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిలక్రియామ్॥౧౬॥త్వయా సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిలక్రియా। వ్యాహంతాస్యశుభాచారే యది రామాభిషేచనమ్॥౧౭॥న చ శక్నోమ్యహం ద్రష్టుం దృష్ట్వా పూర్వం తథాసుఖమ్।హతహర్షం నిరానందం పునర్జనమవాఙ్ముఖమ్॥౧౮॥తాం తథా బ్రువతస్తస్య భూమిపస్య మహాత్మనః। ప్రభాతా శర్వరీ పుణ్యా చంద్రనక్షత్రశాలినీ॥౧౯॥తతః పాపసమాచారా కైకేయీ పార్థివం పునః।ఉవాచ పరుషం వాక్యం వాక్యజ్ఞా క్రోధమూర్ఛితా॥౨౦॥ కిమిదం భాషసే రాజన్ వాక్యం గరరుజోపమమ్।ఆనాయయితుమక్లిష్టం పుత్రం రామమిహార్హసి॥౨౧॥ స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామం వనేచరమ్।నిస్సపత్నాం చ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి॥౨౨॥స నున్న ఇవ తీక్ష్ణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః। రాజా ప్రచోదితోఽభీక్ష్ణం కైకేయీమిదమబ్రవీత్॥౨౩॥ ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి నష్టా చ మమ చేతనా । జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియం రామం ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికమ్॥౨౪॥తతః ప్రభాతాం రజనీముదితే చ దివాకరే। పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ ముహూర్తే చ సమాగతే॥౨౫॥ వసిష్ఠో గుణసంపన్నశ్శిష్యైః పరివృతస్తదా । ఉపగృహ్యాశు సంభారాన్ ప్రవివేశ పురోత్తమమ్॥౨౬॥సిక్తసంమార్జనపథాం పతాకోత్తమభూషితామ్।విచిత్రకుసుమాకీర్ణాం నానాస్రగ్భిర్విరాజితామ్॥౨౭॥సంహృష్టమనుజోపేతాం సమృద్ధవిపణాపణామ్।మహోత్సవసమాకీర్ణాం రాఘవార్థే సముత్సుకామ్॥౨౮॥ చందనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూపితామ్।తాం పురీం సమతిక్రమ్య పురందరపురోపమామ్॥౨౯॥దదర్శాంతఃపురం శ్రేష్ఠం నానాద్విజగణాయుతమ్।పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్॥౩౦॥ యజ్ఞవిద్భిస్సుసంపూర్ణం సదస్యైః పరమ

త్విర్జైః। తదంతఃపురమాసాద్య వ్యతిచక్రామ తం జనమ్॥౩౧॥ వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమర్షిర్వివేశ చ। సత్వపశ్యద్వినిష్క్రాం
తం సుమంత్రం నామ సారథిమ్॥౩౨॥ ద్వారే మనుజసింహస్య సచివం ప్రియదర్శనమ్। తమువాచ మహాతేజాస్సూతపుత్రం
విశారదమ్॥౩౩॥ వసిష్ఠః క్షిప్రమాచక్ష్వ నృపతేర్మామిహాగతమ్। ఇమే గంగోదకఘటాస్సాగరేభ్యశ్చ కాంచనాః॥౩౪॥ ఔ
దుంబరం భద్రపీఠమభిషేకార్థమాహృతమ్। సర్వబీజాని గంధాశ్చ రత్నాని వివిధాని చ॥౩౫॥ క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజా
దర్భాస్సుమనసః పయః। అష్టౌ చ కన్యా రుచిరా మత్తశ్చ వరవారణః॥ ౩౬ ॥ చతురశ్వో రథశ్శ్రీమాన్నిస్త్రింశో ధనురుత్త
మమ్। వాహనం నరసంయుక్తం ఛత్రం చ శశిసన్నిభమ్॥౩౭॥ శ్వేతే చ వాలవ్యజనే భృంగారుశ్చ హిరణ్మయః। హేమదామపి
నద్ధశ్చ కకుద్మాన్ పాండరో వృషః॥౩౮॥ కేసరీ చ చతుర్దంష్ట్రో హరిశ్రేష్ఠో మహాబలః। సింహాసనం వ్యాఘ్రతనుస్సమిధశ్చ
హుతాశనః॥౩౯॥ సర్వవాదిత్రసంఘాశ్చ వేశ్యాశ్చాలంకృతాః స్త్రియః। ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ మృగప
క్షిణః॥౪౦॥ పౌరజానపదశ్రేష్ఠా నైగమాశ్చ గణైస్సహ। ఏతే చాన్యే చ బహవః ప్రీయమాణాః ప్రియంవదాః॥౪౧॥ అభిషే
కాయ రామస్య సహ తిష్ఠంతి పార్థివైః। త్వరయస్వ మహారాజం యథా సముదితేఽహని॥౪౨॥ పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ రా
మో రాజ్యమవాప్నుయాత్। ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః॥ ౪౩॥ స్తువన్ నృపతిశార్దూలం ప్రవివేశ
నివేశనమ్। తం తు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారస్థా రాజసంమతమ్॥౪౪॥ న శేకురభిసంరోద్ధుం రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః। స సమీ
పస్థితో రాజ్ఞస్తామవస్థామజజ్ఞివాన్॥౪౫॥ వాగ్భిః పరమతుష్టాభిరభిష్టోతుం ప్రచక్రమే। తతస్సూతో యథాకాలం పార్థివ
స్య నివేశనే॥౪౬॥ సుమంత్రః ప్రాంజలిర్భూత్వా తుష్టావ జగతీపతిమ్। యథా నందతి తేజస్వీ సాగరో భాస్కరోదయే॥౪౭॥
ప్రీతః ప్రీతేన మనసా తథా నందయ నస్సదా। ఇంద్రమస్యాం తు వేళాయామభితుష్టావ మాతలిః॥౪౮॥ సోఽజయద్దానవాన్ స
ర్వాంస్తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్। ఆదిత్యస్సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభామ్॥౪౯॥ బోధయత్యద్య పృథివీం త
థా త్వాం బోధయామ్యహమ్। వేదాస్సహాంగా విద్యాశ్చ యథా హ్యాత్మభువం విభుమ్॥౫౦॥ బ్రహ్మాణం బోధయంత్యద్య త
థా త్వాం బోధయామ్యహమ్। ఉత్తిష్ఠాశు మహారాజ కృతకౌతుకమంగళః॥౫౧॥ విరాజమానో వపుషా మేరోరివ దివాకరః।
సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి॥౫౨॥ వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే। గతా భగవతీ రాత్రిరహ
శ్శివముపస్థితమ్॥౫౩॥ ప్రతిబుధ్యస్వ రాజర్షే కృతం కృత్యమిదం తవ। ఉదతిష్ఠత రామస్య సమగ్రమభిషేచనమ్॥ ౫౪॥ పౌర
జానపదైశ్చాపి నైగమైశ్చ కృతాంజలిః। స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ బ్రాహ్మణైస్సహ తిష్ఠతి॥౫౫॥ క్షిప్రమాజ్ఞాప్యతాం రా
జన్ రాఘవస్యాభిషేచనమ్। యథా హ్యపాలాః పశవో యథా సేనా హ్యనాయకా॥౫౬॥ యథా చంద్రం వినా రాత్రిర్యథా
గావో వినా వృషమ్। ఏవం హి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా న దృశ్యతే॥౫౭॥ ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమివార్థ
వత్। అభ్యకీర్యత శోకేన భూయ ఏవ మహీపతిః॥౫౮॥ తతస్స రాజా తం సూతం సన్నహర్షస్సుతం ప్రతి। శోకరక్తేక్షణశ్శ్రీ
మానుద్వీక్ష్యోవాచ ధార్మికః॥౫౯॥ వాక్యైస్తు ఖలు మర్మాణి మమ భూయో నికృంతసే। సుమంత్రః కరుణం శ్రుత్వా
దృష్ట్వా దీనం చ పార్థివమ్॥౬౦॥ ప్రగృహీతాంజలిః కించిత్తస్మాద్దేశాదపాక్రమత్। యదా వక్తుం స్వయం దైన్యాన్న శశాక
౬౧॥ మహీపతిః॥౬౧॥ తదా సుమంత్రం మంత్రజ్ఞా కైకేయీ ప్రత్యువాచ హ। సుమంత్ర రాజా రజనీం రామహర్షసముత్సుకః॥
౬౨॥ ప్రజాగరపరిశ్రాంతో నిద్రాయా వశమాగతః। తద్గచ్ఛ త్వరితం సూత రాజపుత్రం యశస్వినమ్॥౬౩॥ రామమాన
య భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా। స మన్యమానః కల్యాణం హృదయేన ననంద చ॥౬౪॥ నిర్జగామ చ సంప్రీత్యా త్వరి
తో రాజశాసనాత్। సుమంత్రశ్చింతయామాస త్వరితం చోదితస్తయా॥౬౫॥ వ్యక్తం రామోఽభిషేకార్థమిహాయాస్య
తి ధర్మవిత్। ఇతి సూతో మతిం కృత్వా హర్షేణ మహతా వృతః॥౬౬॥ నిర్జగామ మహాబాహూ రాఘవస్య దిదృక్షయా।
సాగరహ్రదసంకాశాత్సుమంత్రోఽంతఃపురాచ్ఛుభాత్॥౬౭॥ నిష్క్రమ్య జనసంబాధం దదర్శ ద్వారమగ్రతః॥ ౬౮॥
తతః పురస్తాత్సహసా వినిర్గతో మహీపతీన్ ద్వారగతో విలోకయన్। దదర్శ పౌరాన్ వివిధాన్ మహాధనానుపస్థితాన్ ద్వా
రముపేత్య విష్ఠితాన్॥౬౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్దశస్సర్గః. ************* **************

తే తు తాం రజనీముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః। ఉపతస్థురుపస్థానం సహ రాజపురోహితాః॥౧॥ అమాత్యా బల
ముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్య చ। రాఘవస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః॥ ౨ ॥ ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యే

ఖ్యాగతేహని। అభిషేకాయ రామస్య ద్విజేంద్రైరుపకల్పితమ్॥౩॥ కాంచనా జలకుంభాశ్చ భద్రపీఠం స్వలంకృతమ్। రథ
శ్చ సమ్యగాస్తీర్ణో భాస్వతా వ్యాఘ్రచర్మణా॥౪॥ గంగాయమునయోః పుణ్యాత్సంగమాదాహృతం జలమ్। యా
శ్చాన్యాస్సరితః పుణ్యా హ్రదాః కూపాస్సరాంసి చ॥౫॥ క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజా దర్భాస్సుమనసః పయః। అష్టౌ చ కన్యా
రుచిరా మత్తశ్చ వరవారణః॥౬॥ ప్రాగ్వాహాశ్చోర్ధ్వవాహాశ్చ తిర్యగ్వాహాస్సమాహితాః। తాభ్యశ్చైవాహృతం
తోయం సముద్రేభ్యశ్చ సర్వశః॥౭॥ సజలాః క్షీరిభిశ్ఛన్నా ఘటాః కాంచనరాజతాః। పద్మోత్పలయుతా భాంతి పూర్ణాః
పరమవారిణా॥౮॥ చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాంచనం రత్నభూషితం। సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజనముత్తమం॥౯॥
చంద్రమండలసంకాశమాతపత్రం చ పాండరమ్। సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమదభిషేకపురస్కృతమ్॥౧౦॥ పాండరశ్చ వృ
షస్సజ్జః పాండరోశ్వశ్చ సుస్థితః। ప్రసృతశ్చ గజశ్శ్రీమానౌపవాహ్యః ప్రతీక్షతే॥౧౧॥ అష్టౌ చ కన్యా రుచిరాస్సర్వా
భరణభూషితాః। వాదిత్రాణి చ సర్వాణి వందినశ్చ తథాపరే॥౧౨॥ వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారాస్సర్వాభరణభూషి
తాః। లీలావత్యస్సుభ్రువశ్చ లోలనేత్రాస్సహస్రశః॥౧౩॥ ఇక్ష్వాకూణాం యథా రాజ్యే సంభ్రియేతాభిషేచనమ్। తథా
జాతీయమాదాయ రాజపుత్రాభిషేచనమ్॥౧౪॥ తే రాజవచనాత్తత్ర సమవేతా మహీపతిమ్। అపశ్యంతో బ్రువన్ కో
ను రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయేత్॥౧౫॥ న పశ్యామశ్చ రాజానముదితశ్చ దివాకరః। యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ సజ్జో రామస్య ధీమ
తః॥౧౬॥ ఇతి తేషు బ్రువాణేషు సార్వభౌమాన్మహీపతీన్। అబ్రవీత్తానిదం సర్వాన్ సుమంత్రో రాజసత్కృతః॥౧౭॥
రామం రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రస్థితోస్మ్యహమ్। పూజ్యా రాజ్ఞో భవంతస్తు రామస్య చ విశేషతః॥౧౮॥ అయం పృ
చ్ఛామి వచనాత్సుఖమాయుష్మతామహం। రాజ్ఞస్సంప్రతిబుద్ధస్య యచ్చాగమనకారణం॥౧౯॥ ఇత్యుక్త్వాంతఃపురద్వార
మాజగామ పురాణవిత్। సదాసక్తం చ తద్వేశ్మ సుమంత్రః ప్రవివేశ హ॥౨౦॥ తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంప
తేః। శయనీయం నరేంద్రస్య తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత॥౨౧॥ సోత్యాసాద్య తు తద్వేశ్మ తిరస్కరిణిమంతరా। ఆశీర్భిర్గుణయు
క్తాభిరభితుష్టావ రాఘవం॥౨౨॥ సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి। వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు
తే॥౨౩॥ గతా భగవతీ రాత్రిరహశ్శివముపస్థితం। బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరం॥౨౪॥ బ్రాహ్మణా బలము
ఖ్యాశ్చ నైగమాశ్చాగతా నృప। దర్శనం ప్రతికాంక్షంతే ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ॥౨౫॥ స్తువంతం తం తదా సూతం సుమంత్రం
మంత్రకోవిదః। ప్రతిబుధ్య తతో రాజా ఇదం వచనమబ్రవీత్॥౨౬॥ రామమానయ సూతేతి యదస్యభిహితో మయా। కిమి
దం కారణం యేన మమాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే॥౨౭॥ న చైవ సంప్రసుప్తోహమానయేహాశు రాఘవం। ఇతి రాజా దశరథస్సూతం తం
త్రాన్వశాత్పునః॥౨౮॥ స రాజవచనం శ్రుత్వా శిరసా ప్రతిపూజ్య తం। నిర్జగామ నృపావాసాన్మన్యమానః ప్రియం మ
హత్॥౨౯॥ ప్రసన్నో రాజమార్గం చ పతాకాధ్వజశోభితం। హృష్టప్రముదితస్సూతో జగామాశు విలోకయన్॥౩౦॥ స
మాతస్తత్ర శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః। అభిషేచనసంయుక్తాస్సర్వలోకస్య హృష్టవత్॥౩౧॥ తతో దదర్శ రుచిరం
కైలాసశిఖరప్రభం। రామవేశ్మ సుమంత్రస్తు శక్రవేశ్మసమప్రభం॥౩౨॥ మహాకవాటపిహితం వితర్దిశతశోభితం। కాం
చనప్రతిమైకాగ్రం మణివిద్రుమతోరణం॥౩౩॥ శారదాభ్రఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహోపమం। మణిభిర్వరమా
ల్యానాం సుమహద్భిరలంకృతం॥౩౪॥ గంధాన్మనోజ్ఞాన్విసృజద్దార్దురం శిఖరం యథా। సారసైశ్చ మయూరైశ్చ విన
దద్భిర్విరాజితం॥౩౫॥ సుకృతేహామృగాకీర్ణం సూత్కీర్ణం భక్తిభిస్తదా। మనశ్చక్షుశ్చ భూతానామాదదత్తిగ్మతేజ
సా॥౩౬॥ చంద్రభాస్కరసంకాశం కుబేరభవనోపమం। మహేంద్రధామప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులం॥౩౭॥ మేరు
శృంగసమం సూతో రామవేశ్మ దదర్శ హ। ఉపస్థితైస్సమాకీర్ణం జనైరంజలికారిభిః॥౩౮॥ ఉపాదాయ సమాక్రాంతై
స్తథా జానపదైర్జనైః। రామాభిషేకసుముఖైరున్ముఖైస్సమలంకృతం॥౩౯॥ మహామేఘసమప్రఖ్యముదగ్రం సువిభూషి
తం। నానారత్నసమాకీర్ణం కుబ్జకైరాతకావృతం॥౪౦॥ స వాజియుక్తేన రథేన సారథిర్నరాకులం రాజపథం విలోకయన్।
వరూథినా రామగృహాభిపాతినా పురస్య సర్వస్య మనాంసి హర్షయన్॥౪౧॥ తతస్సమాసాద్య మహాధనం మహత్ప్రహృ
ష్టరోమా స బభూవ సారథిః। మృగైర్మయూరైశ్చ సమాకులోల్బణం గృహం వరార్హస్య శచీపతేరివ॥౪౨॥ తతస్స కైలా
సనిభాస్స్వలంకృతాః ప్రవిశ్య కక్ష్యాస్త్రిదశాలయోపమాః। ప్రియాన్నరాన్ రామమతే స్థితాన్ బహూనపోహ్య శు

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్ధాంతముపస్థితో రథీ ॥౪౩॥ స తత్ర శుశ్రావ చ హర్షయుక్తా రామాభిషేకార్థకృతా జనానాం । నరేంద్రసూనోరభిమంగ
ళార్థాస్సర్వస్య లోకస్య గిరః ప్రహృష్టః ॥౪౪॥ మహేంద్రసద్మప్రతిమం తు వేశ్మ రామస్య రమ్యం మృగపక్షిజుష్టం । దద
ర్శ మేరోరివ శృంగముచ్చం విభ్రాజమానం ప్రభయా సుమంత్రః ॥౪౫॥ ఉపస్థితైరంజలికారకైశ్చ సోపాయనైర్జానప
దైశ్చ మర్త్యైః । కోట్యా పరార్ధైశ్చ విముక్తయానైస్సమాకులం ద్వారపథం దదర్శ సః ॥౪౬॥ తతో మహామేఘమహీ
ధరాభం ప్రభిన్నమత్యంకుశమప్రసహ్యం । రామోపవాహ్యం రుచిరం దదర్శ శత్రుంజయం నాగముదగ్రకాయం ॥౪౭॥
స్వలంకృతాన్ సాశ్వరథాన్ సకుంజరానమాత్యముఖ్యాన్ శతశశ్చ వల్లభాన్ । వ్యపోహ్య సూతస్సహితాన్ సమంతతస్స
మృద్ధమంతఃపురమావివేశ ॥౪౮॥ తదద్రికూటాచలమేఘసన్నిభం మహావిమానోత్తమవేశ్మసంఘవత్ । అవార్యమాణః
ప్రవివేశ సారథిః ప్రభూతరత్నం మకరో యథార్ణవం ॥౪౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - పంచదశస్సర్గః *********

స తదంతఃపురద్వారం సమతీత్య జనాకులం । ప్రవివిక్తాం తతః కక్ష్యామాససాద పురాణవిత్ ॥౧॥ ప్రాసకార్ముకబి
భ్రద్భిర్యువభిర్మృష్టకుండలైః । అప్రమాదిభిరేకాగ్రైస్స్వనురక్తైరధిష్ఠితాం ॥౨॥ తత్ర కాషాయిణో వృద్ధాన్ వేత్ర
పాణీన్ స్వలంకృతాన్ । దదర్శ విష్ఠితాన్ ద్వారి స్త్ర్యధ్యక్షాన్ సుసమాహితాన్ ॥౩॥ తే సమీక్ష్య సమాయాంతం రా
మప్రియచికీర్షవః । సహసోత్పతితాస్సర్వే స్వాసనేభ్యస్ససంభ్రమాః ॥౪॥ తానువాచ వినీతాత్మా సూతపుత్రః ప్రదక్షి
ణః । క్షిప్రమాఖ్యాత రామాయ సుమంత్రో ద్వారి తిష్ఠతి ॥౫॥ తే రామముపసంక్రమ్య భర్తుః ప్రియచికీర్షవః । సహ భా
ర్యాయ రామాయ క్షిప్రమేవాభిచక్షిరే ॥౬॥ ప్రతివేదితమాజ్ఞాయ సూతమభ్యంతరం పితుః । తత్రైవానాయయామాస
రాఘవః ప్రియకామ్యయా ॥౭॥ తం వైశ్రవణసంకాశముపవిష్టం స్వలంకృతం । దదర్శ సూతః పర్యంకే సౌవర్ణే సోత్తరచ్ఛ
దే ॥౮॥ వరాహరుధిరాభేణ శుచినా చ సుగంధినా । అనులిప్తం పరార్ధ్యేన చందనేన పరంతపం ॥౯॥ స్థితయా పార్శ్వతశ్చాపి
వాలవ్యజనహస్తయోపేతం సీతయా భూయశ్చిత్రయా శశినం యథా ॥౧౦॥ తం తపంతమివాదిత్యముపపన్నం స్వతేజసా
వవందే వరదం వందీ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥౧౧॥ ప్రాంజలిస్తు సుఖం పృష్ట్వా విహారశయనాసనే । రాజపుత్రమువాచేదం సుమం
త్రో రాజసత్కృతః ॥౧౨॥ కౌసల్యా సుప్రజా దేవ పితా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి । మహిష్యా సహ కైకేయ్యా గమ్యతాం తత్ర
మా చిరం ॥౧౩॥ ఏవముక్తస్తు సంహృష్టో నరసింహో మహాద్యుతిః । తతస్సమ్మానయామాస సీతామిదమువాచ హ ॥౧౪॥ దే
వి దేవశ్చ దేవీ చ సమాగమ్య మదంతరే । మంత్రయేతే ధ్రువం కించిదభిషేచనసంహితం ॥౧౫॥ లక్షయిత్వా హ్యభిప్రాయం
ప్రియకామా సుదక్షిణా । సంచోదయతి రాజానం మదర్థం మదిరేక్షణే ॥౧౬॥ సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తి
నీ । జననీ చార్థకామా మే కేకయాధిపతేస్సుతా ॥౧౭॥ దిష్ట్యా ఖలు మహారాజో మహిష్యా ప్రియయా సహ । సుమంత్రం ప్రాహి
ణోద్దూతమర్థకామపరం మమ ॥ యాదృశీ పరిషత్తత్ర తాదృశో దూత ఆగతః । ధ్రువమద్యైవ మాం రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషే
క్ష్యతి ॥౧౯॥ హంత శీఘ్రమితో గత్వా ద్రక్ష్యామి చ మహీపతిం । సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాస్స్వ రమస్వ చ ॥౨౦॥ పతిసమ్మా
నితా సీతా భర్తారమసితేక్షణా । ఆద్వారమనువవ్రాజ మంగళాన్యభిదధ్యుషీ ॥౨౧॥ రాజ్యం ద్విజాతిభిర్జుష్టం రాజసూ
యాభిషేచనం । కర్తుమర్హతి తే రాజా వాసవస్యేవ లోకకృత్ ॥౨౨॥ దీక్షితం వ్రతసంపన్నం వరాజినధరం శుచిం ।
కురంగశృంగపాణిం చ పశ్యంతీ త్వాం భజామ్యహం ॥౨౩॥ పూర్వాం దిశం వజ్రధరో దక్షిణాం పాతు తే యమః । వరుణః ప
శ్చిమామాశాం ధనేశస్తూత్తరాం దిశం ॥౨౪॥ అథ సీతామనుజ్ఞాప్య కృతకౌతుకమంగళః । నిశ్చక్రామ సుమంత్రేణ సహ
రామో నివేశనాత్ ॥౨౫॥ పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహో గిరిగుహాశయః । లక్ష్మణం ద్వారి సోఽపశ్యత్ప్రహ్వాంజలిపుటం
స్థితం ॥౨౬॥ అథ మధ్యమకక్ష్యాయాం సమాగచ్ఛత్సుహృజ్జనైః । స సర్వానర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్య చ ॥౨౭॥ త
తః పావకసంకాశమారురోహ రథోత్తమం । వైయాఘ్రం పురుషవ్యాఘ్రో రాజతం రాజనందనః ॥౨౮॥ మేఘనాదమ
సంబాధం మణిహేమవిభూషితం । ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ప్రభయా హేమవర్చసం ॥౨౯॥ కరేణుశిశుకల్పైశ్చ యు
క్తం పరమవాజిభిః । హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమింద్ర ఇవాశుగం ॥౩౦॥ ప్రయయౌ తూర్ణమాస్థాయ రాఘవో
జ్జ్వలితశ్శ్రియా । స పర్జన్య ఇవాకాశే స్వనవానభినాదయన్ ॥౩౧॥ నికేతాన్నిర్యయౌ శ్రీమాన్ మహాభ్రాదివ చంద్ర
మాః । ఛత్రచామరపాణిస్తు లక్ష్మణో రాఘవానుజః ॥౩౨॥ జుగోప భ్రాతరం భ్రాతా రథమాస్థాయ పృష్ఠతః । తతో హ

లాశబ్దస్తుములస్సమజాయత॥౩౩॥తస్య నిష్క్రమమాణస్య జనౌఘస్య సమంతతః। తతో హయరథాముఖ్యా నాగాశ్చ గిరిసన్నిభాః॥౩౪॥అనుజగ్ముస్తదా రామం శతశోఽథ సహస్రశః। అగ్రతశ్చాస్య సన్నద్ధాశ్చందనాగరుభూషితాః॥౩౫॥ఖడ్గచాపధరాశ్శూరా జగ్మురాశంసవో జనాః। తతో వాదిత్రశబ్దాశ్చ స్తుతిశబ్దాశ్చ వందినాం॥౩౬॥ సింహనాదాశ్చ శూరాణాం తథా శుశ్రువిరే పథి। హర్మ్యవాతాయనస్థాభిర్భూషితాభిస్సమంతతః॥౩౭॥కీర్యమాణస్సుపుష్పౌఘైర్యయౌ స్త్రీభిరరిందమః। రామం సర్వానవద్యాంగ్యో రామపిప్రీషయా తతః॥౩౮॥ వచోభిరగ్ర్యైర్హర్మ్యస్థాః క్షితిస్థాశ్చ వవందిరే। నూనం నందతి తే మాతా కౌసల్యా మాతృనందన॥౩౯॥ పశ్యంతీ సిద్ధయాత్రం త్వాం పిత్ర్యం రాజ్యముపస్థితం। సర్వసీమంతినీభ్యశ్చ సీతాం సీమంతినీం వరాం॥౪౦॥అమన్యంత హి తా నార్యో రామస్య హృదయప్రియామ్। తయా సుచరితం దేవ్యా పురా నూనం మహత్తపః॥౪౧॥ రోహిణీవ శశాంకేన రామసంయోగమాప్తయా। ఇతి ప్రాసాదశృంగేషు ప్రమదాభిర్నరోత్తమః॥౪౨॥శుశ్రావ రాజమార్గస్థః ప్రియా వాచ ఉదాహృతాః॥౪౩॥స రాఘవస్తత్ర కథాప్రలాపాఞ్శుశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య। ఆత్మాధికారా వివిధాశ్చ వాచః ప్రహృష్టరూపస్య పురీజనస్య॥౪౪॥ఏష శ్రియం గచ్ఛతి రాఘవోఽద్య రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్। ఏతే వయం సర్వసమృద్ధకామా యేషామయం నో భవితా ప్రశాస్తా॥౪౫॥లాభో జనస్యాస్య యదేష సర్వం ప్రపత్స్యతే రాష్ట్రమిదం చిరాయ। న హ్యప్రియం కించన జాతు కశ్చిత్పశ్యేన్న దుఃఖం మనుజాధిపేఽస్మిన్॥౪౬॥ స ఘోషవద్భిశ్చ హయైశ్చ నాగైః పురస్సరైస్స్వస్తికసూతమాగధైః। మహీయమానః ప్రవరైశ్చ వాదకైరభిష్టుతో వైశ్రవణో యథా యయౌ॥౪౭॥కరేణుమాతంగరథాశ్వసంకులం మహాజనౌఘప్రతిపూర్ణచత్వరమ్। ప్రభూతరత్నం బహుపణ్యసంచయం దదర్శ రామో రుచిరం మహాపథమ్॥౪౮॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే షోడశస్సర్గః. ***

స రామో రథమాస్థాయ సంప్రహృష్టసుహృజ్జనైః। పతాకాధ్వజసంపన్నం మహార్హాగరుధూపితమ్॥౧॥అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్నానాజనసమాకులమ్। స గృహైరభ్రసంకాశైః పాండురైరుపశోభితం॥౨॥రాజమార్గం యయౌ రామో మధ్యేనాగరుధూపితమ్। చందనానాం చ ముఖ్యానామగరూణాం చ సంచయైః॥౩॥ ఉత్తమానాం చ గంధానాం క్షౌమకౌశాంబరస్య చ। అవిద్ధాభిశ్చ ముక్తాభిరుత్తమైస్స్ఫాటికైరపి॥౪॥శోభమానమసంబాధైస్తం రాజపథముత్తమమ్। సంవృతం వివిధైః పణ్యైర్భక్ష్యైరుచ్చావచైరపి॥౫॥దదర్శ తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా। దధ్యక్షతహవిర్లాజైర్ధూపైరగరుచందనైః॥౬॥ నానామాల్యోపగంధైశ్చ సదాభ్యర్చితచత్వరమ్। ఆశీర్వాదాన్బహూఞ్శృణ్వన్సుహృద్భిస్సముదీరితాన్॥౭॥ యథార్హం చాపి సంపూజ్య సర్వానేవ నరాన్యయౌ। పితామహైరాచరితం తథైవ ప్రపితామహైః॥౮॥అద్యోపాదాయ తం మార్గమభిషిక్తోఽనుపాలయ। యథా స్మ లాలితాః పిత్రా యథైవ ప్రపితామహైః॥౯॥తతస్సుఖతరం సర్వే రామే వత్స్యామ రాజని। అలమద్య హి భుక్తేన పరమార్థైరలం చ నః॥౧౦॥యథా పశ్యేమ రాజానం రామం రాజ్యే ప్రతిష్ఠితమ్। అతో హి న ప్రియతరం నాన్యత్కించిద్భవిష్యతి॥౧౧॥యథాభిషేకో రామస్య రాజ్యేనామితతేజసః। ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదాముదాసీనః కథాశ్శుభాః॥౧౨॥ఆత్మసంపూజనీశ్శృణ్వన్యయౌ రామో మహాపథమ్। న హి తస్మాన్మనః కశ్చిచ్చక్షుషీ వా నరోత్తమాత్॥౧౩॥నరశ్శక్నోత్యపాక్రష్టుమతిక్రాంతేఽపి రాఘవే। యశ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి॥౧౪॥నిందితస్స వసేల్లోకే స్వాత్మాప్యేనం విగర్హతే। సర్వేషాం హి స ధర్మాత్మా వర్ణానాం కురుతే దయామ్॥౧౫॥ చతుర్ణాం హి వయస్స్థానాం తేన తే తమనువ్రతాః। చతుష్పథాన్దేవపథాంశ్చైత్యాన్యాయతనాని చ॥౧౬॥ప్రదక్షిణం పరిహరన్జగామ నృపతేస్సుతః। స రాజకులమాసాద్య మేఘసంఘోపమైశ్శుభైః॥౧౭॥ ప్రాసాదశృంగైర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః। ఆవారయద్భిర్గగనం విమానైరివ పాండురైః॥౧౮॥ వర్ధమానగృహైశ్చాపి రత్నజాలపరిష్కృతైః। తత్పృథివ్యాం గృహవరం మహేంద్రభవనోపమమ్॥౧౯॥ రాజపుత్రః పితుర్వేశ్మ ప్రవివేశ శ్రియా జ్వలన్। స కక్ష్యా ధన్విభిర్గుప్తాస్తిస్రోఽతిక్రమ్య వాజిభిః॥౨౦॥పదాతిరపరే కక్ష్యే ద్వే జగామ నరోత్తమః। స సర్వాస్సమతిక్రమ్య కక్ష్యా దశరథాత్మజః॥౨౧॥సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాంతఃపురమభ్యగాత్॥౨౨॥ తతః ప్రవిష్టే పితురంతికం తదా జనస్స సర్వో ముదితో నృపాత్మజే। ప్రతీక్షతే తస్య పునశ్చ నిర్గమం యథోదయం చంద్రమసస్సరిత్పతిః॥౨౩॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే [సప్త]దశస్సర్గః. ************

స దదర్శాసనే రామో నిషణ్ణం పితరం శుభే। కైకేయీసహితం దీనం ముఖేన పరిశు

ష్యతా||౧||సపితుశ్చరణౌపూర్వమభివాద్యవినీతవత్ । తతోవవందేచరణౌకైకేయ్యాస్ససమాహితః||౨||రామేత్యు
క్త్వాచవచనంబాష్పపర్యాకులేక్షణః।శశాకనృపతిర్దీనోనేక్షితుంనాభిభాషితుమ్||౩||తదపూర్వంనరపతేర్దృష్ట్వారూ
పంభయావహమ్।రామోపిభయమాపన్నఃపదాస్పృష్ట్వేవపన్నగమ్||౪||ఇంద్రియైరప్రహృష్టైస్తంశోకసంతాపకర్శి
తమ్।నిశ్వసంతంమహారాజంవ్యథితాకులచేతసమ్||౫||ఊర్మిమాలినమక్షోభ్యంక్షుభ్యంతమివసాగరమ్।ఉపప్లుతమివాది
త్యముక్తానృతమృషింయథా||౬||అచింత్యకల్పంహిపితుస్తంశోకముపధారయన్।బభూవసంరబ్ధతరస్సముద్రఇవపర్వణి||
౭||చింతయామాసచతదారామఃపితృహితేరతః।కింస్విదద్యైవనృపతిర్నమాంప్రత్యభినందతి||౮||అన్యదామాంపితాదృ
ష్ట్వాకుపితోపిప్రసీదతి । తస్యమామద్యసంప్రేక్ష్యకిమాయాసఃప్రవర్తతే||౯||సదీనఇవశోకార్తోవిషణ్ణవదనద్యుతిః।
కైకేయీమభివాద్యైవరామోవచనమబ్రవీత్||౧౦||కచ్చిన్మయానాపరాద్ధమజ్ఞానాద్యేనమేపితా । కుపితస్తన్మమాచ
క్ష్వత్వంచైవైనంప్రసాదయ||౧౧||అప్రసన్నమనాఃకిన్నుసదామాంప్రతివత్సలః।వివర్ణవదనోదీనోనహిమామభిభా
షతే||౧౨||శారీరోమానసోవాపికచ్చిదేనంనబాధతే।సంతాపోవాభితాపోవాదుర్లభంహిసదాసుఖమ్||౧౩||కచ్చిన్నకిం
చిద్భరతేకుమారేప్రియదర్శనే। శత్రుఘ్నేవామహాసత్త్వేమాతౄణాంవామమాశుభమ్||౧౪||అతోషయన్మహారాజ
మకుర్వన్వాపితుర్వచః।ముహూర్తమపినేచ్ఛేయంజీవితుంకుపితేనృపే||౧౫||యతోమూలంనరఃపశ్యేత్ప్రాదుర్భావ
మిహాత్మనః।కథంతస్మిన్నవర్తేతప్రత్యక్షేసతిదైవతే||౧౬||కచ్చిత్తేపరుషంకించిదభిమానాత్పితామమ। ఉక్తోభవత్యా
కోపేనయత్రాస్యలులితంమనః||౧౭||ఏతదాచక్ష్వమేదేవితత్త్వేనపరిపృచ్ఛతః। కిన్నిమిత్తమపూర్వోయంవికారోమను
జాధిపే||౧౮||ఏవముక్తాతుకైకేయీరాఘవేణమహాత్మనా । ఉవాచేదంసునిర్లజ్జాధృష్టమాత్మహితంవచః|| ౧౯|| సరా
జాకుపితోరామవ్యసనంనాస్యకించన।కించిన్మనోగతంత్వస్యత్వద్భయాన్నాభిభాషతే|| ౨౦||ప్రియంత్వామప్రియంవ
క్తుంవాణీనాస్యోపవర్తతే ।తదవశ్యంత్వయాకార్యంయదనేనాశ్రుతంమమ||౨౧||ఏషమహ్యంవరందత్వాపురామామ
భిపూజ్యచ।సపశ్చాత్తప్యతేరాజాయథాన్యఃప్రాకృతస్తథా||౨౨||అతిసృజ్యదదానీతివరంమమవిశాంపతిః।సనిరర్థం
గతజలేసేతుంబంధితుమిచ్ఛతి|| ౨౩ ||ధర్మమూలమిదంరామవిదితంచసతామపి । తత్సత్యంనత్యజేద్రాజాకుపితస్త్వ
త్కృతేయథా||౨౪||యదితద్వక్ష్యతేరాజాశుభంవాయదివాశుభమ్। కరిష్యసితతస్సర్వమాఖ్యాస్యామిపునస్త్వహమ్||
౨౫||యదిత్వభిహితంరాజ్ఞాత్వయితన్నవిపత్స్యతే।తతోహమభిధాస్యామినహ్యేషత్వయివక్ష్యతి|| ౨౬ ||ఏతత్తువచనం
శ్రుత్వాకైకేయ్యాసముదాహృతమ్।ఉవాచవ్యథితోరామస్తాందేవీంనృపసంనిధౌ||౨౭ ||అహోధిఙ్నార్హసేదేవి
వక్తుంమామీదృశంవచః। అహంహివచనాద్రాజ్ఞఃపతేయమపిపావకే||౨౮||భక్షయేయంవిషంతీక్ష్ణంమజ్జేయమపిచా
ర్ణవే।నియుక్తోగురుణాపిత్రానృపేణచహితేనచ||౨౯||తద్బ్రూహివచనందేవిరాజ్ఞోయదభికాంక్షితమ్ । కరిష్యేప్రతి
జానేచరామోద్విర్నాభిభాషతే||౩౦||తమార్జవసమాయుక్తమనార్యాసత్యవాదినమ్।ఉవాచరామంకైకేయీవచనం
భృశదారుణమ్||౩౧||పురాదైవాసురేయుద్ధేపిత్రాతేమమరాఘవ । రక్షితేనవరౌదత్తౌసశల్యేనమహారణే||౩౨||తత్ర
మేయాచితోరాజాభరతస్యాభిషేచనమ్।గమనందండకారణ్యేతవచాద్యైవరాఘవ||౩౩||యదిసత్యప్రతిజ్ఞంత్వంపితరం
కర్తుమిచ్ఛసి।ఆత్మానంచనరశ్రేష్ఠమమవాక్యమిదంశృణు||౩౪||సన్నిదేశేపితుస్తిష్ఠయథాతేనప్రతిశ్రుతమ్। త్వయా
రణ్యంప్రవేష్టవ్యంనవవర్షాణిపంచచ||౩౫||భరతశ్చాభిషిచ్యేతయదేతదభిషేచనమ్ ।త్వదర్థేభిహితంరాజ్ఞాతేనసర్వే
ణరాఘవ||౩౬||సప్తసప్తచవర్షాణిదండకారణ్యమాశ్రితః।అభిషేకమిమంత్యక్త్వాజటాజినధరోవస||౩౭|| భరతఃకో
సలపురేప్రశాస్తువసుధామిమామ్। నానారత్నసమాకీర్ణాంసవాజిరథకుంజరామ్||౩౮|| ఏతేనత్వాంనరేంద్రోయంకారు
ణ్యేనసమాప్లుతః।శోకసంక్లిష్టవదనోనశక్నోతినిరీక్షితుమ్||౩౯||ఏతత్కురునరేంద్రస్యవచనంరఘునందన।సత్యేనమ
హతారామతారయస్వనరేశ్వరమ్||౪౦|| ఇతీవతస్యాంపరుషంవదంత్యాంనచైవరామఃప్రవివేశశోకమ్ । ప్రవివ్యధేచాపి
మహానుభావోరాజాసపుత్రవ్యసనాభితప్తః ||౪౧||ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టాదశస్సర్గః. ************

తదప్రియమమిత్రఘ్నోవచనంమరణోపమమ్ । శ్రుత్వానవివ్యథేరామఃకైకేయీమిదమబ్రవీత్||౧|| ఏవమ
గమిష్యామివనంవస్తుమహంత్వితః। జటాజినధరోరాజ్ఞఃప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్||౨|| ఇదంతుజ్ఞాతుమిచ్ఛామికిమర్థ

మాంమహీపతిః । నాభినందతిమర్షో యథాపూర్వమరిందమః॥౩॥మన్యుర్నచత్వయాకార్యో దేవిబ్రూమితవాగ్ర
తః । యాస్యామిభవసుప్రీతా వనంచీరజటాధరః॥౪॥హితేనగురుణాపిత్రా కృతజ్ఞేననృపేణచ । నియుజ్యమానో విస్ర
బ్ధః కింనకుర్యామహంప్రియమ్॥౫॥అలీకంమానసంత్వేకంహృదయందహతీవమే । స్వయంయన్నాహమాంరాజాభరత
స్యాభిషేచనమ్॥౬॥అహంహిసీతాంరాజ్యంచప్రాణానిష్టాన్ధనానిచ । హృష్టోభ్రాత్రేస్వయందద్యాంభరతాయా
ప్రచోదితః॥౭॥కింపునర్మనుజేంద్రేణస్వయంపిత్రాప్రచోదితః । తవచప్రియకామార్థంప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్॥౮॥త
దాశ్వాసయహీమంత్వంకిన్న్విదంయన్మహీపతిః । వసుధాసక్తనయనోమందమశ్రూణిముంచతి॥౯॥ గచ్ఛంతుచైవా
నయితుందూతాశ్శీఘ్రజవైర్హయైః । భరతంమాతులకులాదద్యైవనృపశాసనాత్॥౧౦॥దండకారణ్యమేషోహమితో
గచ్ఛామిసత్వరః । అవిచార్యపితుర్వాక్యంసమావస్తుంచతుర్దశ॥౧౧॥సాహృష్టాతస్యతద్వాక్యంశ్రుత్వారామస్యకై
కయీ । ప్రస్థానంశ్రద్దధానాహిత్వరయామాసరాఘవమ్॥౧౨॥ఏవంభవతుయాస్యంతిదూతాశ్శీఘ్రజవైర్హయైః । భ
రతంమాతులకులాదుపావర్తయితుంనరాః॥౧౩॥తవత్వహంక్షమంమన్యేనోత్సుకస్యవిలంబనమ్ । రామతస్మాదితశ్శీ
ఘ్రంవనంత్వంగంతుమర్హసి॥౧౪॥వ్రీడాన్వితస్స్వయంయచ్చనృపస్త్వాంనాభిభాషతే । నైతత్కించిన్నరశ్రేష్ఠమన్యు
రేషోపనీయతామ్॥౧౫॥యావత్త్వంనవనంయాతఃపురాదస్మాదభిత్వరన్ । పితాతావన్నతేరామస్నాస్యతేభోక్ష్యతే
పివా॥౧౬॥ధిక్కష్టమితినిశ్శ్వస్యరాజాశోకపరిప్లుతః । మూర్ఛితోన్యపతత్తస్మిన్పర్యంకేహేమభూషితే॥౧౭॥ రామో
ప్యుత్థాప్యరాజానంకైకేయ్యాభిప్రచోదితః । కశయేవాహతోవాజీవనంగంతుంకృతత్వరః॥౧౮॥తదప్రియమనార్యా
యావచనందారుణోదయమ్ । శ్రుత్వాగతవ్యథోరామఃకైకేయీంవాక్యమబ్రవీత్॥౧౯॥ నాహమర్థపరోదేవిలోక
మావస్తుముత్సహే । విద్ధిమామృషిభిస్తుల్యంకేవలంధర్మమాస్థితమ్॥౨౦॥యదత్రభవతఃకించిచ్ఛక్యంకర్తుంప్రియంమ
యా । ప్రాణానపిపరిత్యజ్యసర్వథాకృతమేవతత్॥౨౧॥నహ్యతోధర్మచరణంకించిదస్తిమహత్తరమ్ । యథాపితరిశు
శ్రూషాతస్యవావచనక్రియా॥౨౨॥అనుక్తోప్యత్రభవతాభవత్యావచనాదహమ్ । వనేవత్స్యామివిజనేవర్షాణీహచతు
ర్దశ॥౨౩॥నమూనంమయికైకేయికించిదాశంససేగుణమ్ । యద్రాజానమవోచస్త్వంమమేశ్వరతరాసతీ॥౨౪॥యా
వన్మాతరమాపృచ్ఛేసీతాంచానునయామ్యహమ్ । తతోద్యైవగమిష్యామిదండకానాంమహద్వనమ్॥౨౫॥భరతఃపాల
యేద్రాజ్యంశుశ్రూషేచ్చపితుర్యథా । తథాభవత్యాకర్తవ్యంసహిధర్మస్సనాతనః॥౨౬॥ సరామస్యవచశ్శ్రుత్వా
భృశందుఃఖహతఃపితా । శోకాదశక్నువన్బాష్పంప్రరురోదమహాస్వనమ్॥౨౭॥ వందిత్వాచరణౌరామోవిసంజ్ఞస్యపి
తుస్తదా । కైకేయ్యాశ్చాప్యనార్యాయానిష్పపాతమహాద్యుతిః॥౨౮॥ సరామఃపితరంకృత్వాకైకేయీంచప్రదక్షి
ణం । నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్స్వందదర్శసుహృజ్జనమ్॥౨౯॥ తంబాష్పపరిపూర్ణాక్షఃపృష్ఠతోనుజగామహ । ల
క్ష్మణఃపరమక్రుద్ధస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥౩౦॥ అభిషేచనికంభాండంకృత్వారామఃప్రదక్షిణం । శనైర్జగామసా
పేక్షోదృష్టింతత్రావిచాలయన్॥౩౧॥నచాస్యమహతీంలక్ష్మీంరాజ్యనాశోపకర్షతి । లోకకాంతస్యకాంతత్వాచ్ఛీతరశ్మే
రివక్షపా॥౩౨॥నవనంగంతుకామస్యత్యజతశ్చవసుంధరామ్ । సర్వలోకాతిగస్యేవలక్ష్యతేచిత్తవిక్రియా॥౩౩॥ప్రతిషిధ్య
శుభంఛత్రంవ్యజనేచస్వలంకృతే । విసర్జయిత్వాస్వజనంరథంపౌరాంస్తథాజనాన్॥౩౪॥ ధారయన్మనసాదుఃఖ
మింద్రియాణినిగృహ్యచ । ప్రవివేశాత్మవాన్వేశ్మమాతురప్రియశంసివాన్॥౩౫॥ సర్వోప్యభిజనశ్శ్రీమాన్శ్రీమత
స్సత్యవాదినః । నాలక్షయతరామస్యకించిదాకారమాననే॥౩౬॥ఉచితంచమహాబాహుర్నజహౌహర్షమాత్మనః । శా
రదస్సముదీర్ణాంశుశ్చంద్రస్తేజఇవాత్మజమ్॥౩౭॥వాచామధురయారామస్సర్వంసంమానయన్జనమ్ । మాతుస్సమీ
పంధీరాత్మాప్రవివేశమహాయశాః॥౩౮॥ తంగుణైస్సమతాంప్రాప్తోభ్రాతావిపులవిక్రమః । సౌమిత్రిరనువవ్రాజ
ధారయన్దుఃఖమాత్మజమ్॥౩౯॥ప్రవిశ్యవేశ్మాతిభృశంముదాన్వితంసమీక్ష్యతాంచార్థవిపత్తిమాగతామ్ । నచైవరా
మోత్రజగామవిక్రియాంసుహృజ్జనస్యాత్మవిపత్తిశంకయా॥౪౦॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనవింశస్సర్గః.

తస్మింస్తుపురుషవ్యాఘ్రేనిష్క్రామతికృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దోమహాన్జజ్ఞేస్త్రీణామంతఃపురేతదా॥౧॥ కృ
ష్వచోదితఃపిత్రాసర్వస్యాంతఃపురస్యచ । గతిర్యశ్శరణంచాపిసరామోద్యప్రవత్స్యతి॥౨॥కౌసల్యాయాంయథా

యుక్తో జనన్యాం వర్తతే సదా । తథైవ వర్తతే స్మాసు జన్మప్రభృతి రాఘవః ॥౩॥ న క్రుధ్యత్యభిశప్తోపి క్రోధనీయాని వర్జ
యన్ । క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ స ఇతోద్య ప్రవత్స్యతి ॥౪॥ అబుద్ధిర్బత నో రాజా జీవలోకం చరత్యయమ్ । యో గ
తిం సర్వభూతానాం పరిత్యజతి రాఘవమ్ ॥౫॥ ఇతి సర్వా మహిష్యస్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః । పతిమాచుక్రుశుస్సర్వాస్సస్వరం
చాపి చుక్రుశుః ॥౬॥ స హి చాంతఃపురే ఘోరమార్తశబ్దం మహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తశ్శ్రుత్వా వ్యాలీయతాసనే ॥
౭॥ రామస్తు భృశమాయస్తో నిశ్వసన్నివ కుంజరః । జగామ సహితో భ్రాత్రా మాతురంతఃపురం వశీ ॥౮॥ సోపశ్యత్పురుషం
తత్ర వృద్ధం పరమపూజితమ్ । ఉపవిష్టం గృహద్వారి తిష్ఠతశ్చాపరాన్ బహూన్ ॥౯॥ దృష్ట్వైవ తు తదా రామం తే సర్వే సహ
సోత్థితాః । జయేతి జయతాం శ్రేష్ఠం వర్ధయంతి స్మ రాఘవమ్ ॥౧౦॥ ప్రవిశ్య ప్రథమాం కక్ష్యాం ద్వితీయాయాం దదర్శ సః ।
బ్రాహ్మణాన్ వేదసంపన్నాన్ వృద్ధాన్ రాజ్ఞాభిసత్కృతాన్ ॥౧౧॥ ప్రణమ్య రామస్తాన్ విప్రాన్ తృతీయాయాం దదర్శ
సః । స్త్రియో వృద్ధాస్తథా బాలా ద్వారరక్షణతత్పరాః ॥౧౨॥ వర్ధయిత్వా ప్రహృష్టాస్తాః ప్రవిశ్య చ గృహం స్త్రియః । న్య
వేదయంత త్వరితా రామమాతుః ప్రియం తదా ॥౧౩॥ కౌసల్యాపి తదా దేవీ రాత్రిం స్థిత్వా సమాహితా । ప్రభాతే త్వకరో
త్పూజాం విష్ణోః పుత్రహితైషిణీ ॥౧౪॥ సా క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యం వ్రతపరాయణా । అగ్నిం జుహోతి స్మ తదా మంత్ర
వత్కృతమంగళా ॥౧౫॥ ప్రవిశ్య చ తదా రామో మాతురంతఃపురం శుభమ్ । దదర్శ మాతరం తత్ర హావయంతీం హుతాశ
నమ్ ॥౧౬॥ దేవకార్యనిమిత్తం చ తత్రాపశ్యత్సముద్యతమ్ । దధ్యక్షతం ఘృతం చైవ మోదకాన్ హవిషస్తథా ॥౧౭॥ లాజాన్
మాల్యాని శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా । సమిధః పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః ॥౧౮॥ తాం శుక్లక్షౌమసంవీ
తాం వ్రతయోగేన కర్శితామ్ । తర్పయంతీం దదర్శాద్భిర్దేవతాం దేవవర్ణినీమ్ ॥౧౯॥ సా చిరస్యాత్మజం దృష్ట్వా మాతృ
నందనమాగతమ్ । అభిచక్రామ సంహృష్టా కిశోరం బడబా యథా ॥౨౦॥ స మాతరమభిక్రాంతాముపసంగృహ్య రాఘవః ।
పరిష్వక్తశ్చ బాహుభ్యాముపాఘ్రాతశ్చ మూర్ధని ॥౨౧॥ తమువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః । కౌసల్యా
పుత్రవాత్సల్యాదిదం ప్రియహితం వచః ॥౨౨॥ వృద్ధానాం ధర్మశీలానాం రాజర్షీణాం మహాత్మనామ్ । ప్రాప్నుహ్యాయు
శ్చ కీర్తిం చ ధర్మం చోపహితం కులే ॥౨౩॥ సత్యప్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ । అద్యైవ హి త్వాం ధర్మాత్మా యౌవ
రాజ్యేభిషేక్ష్యతి ॥౨౪॥ దత్తమాసనమాలంబ్య భోజనేన నిమంత్రితః । మాతరం రాఘవః కించిత్ వ్రీడాత్ప్రాంజలిరబ్రవీ
త్ ॥౨౫॥ స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్చ తదానతః । ప్రస్థితో దండకారణ్యమాప్రష్టుముపచక్రమే ॥౨౬॥ దేవి నూనం న జానీ
షే మహద్భయముపస్థితమ్ । ఇదం తవ చ దుఃఖాయ వైదేహ్యా లక్ష్మణస్య చ ॥౨౭॥ గమిష్యే దండకారణ్యం కిమనేనాసనేన మే । వి
ష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోయం మాముపస్థితః ॥౨౮॥ చతుర్దశ హి వర్షాణి వత్స్యామి విజనే వనే । మధుమూలఫలైర్జీ
వన్ హిత్వా మునివదామిషమ్ ॥౨౯॥ భరతాయ మహారాజో యౌవరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి । మాం పునర్దండకారణ్యం వివా
సయతి తాపసమ్ ॥౩౦॥ స షట్చాష్టౌ చ వర్షాణి వత్స్యామి విజనే వనే । ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ వర్తయన్ ॥
౩౧॥ సా నికృత్తేవ సాలస్య యష్టిః పరశునా వనే । పపాత సహసా దేవీ దేవతేవ దివశ్చ్యుతా ॥౩౨॥ తామదుఃఖోచితాం దృష్ట్వా
పతితాం కదలీమివ । రామస్తూత్థాపయామాస మాతరం గతచేతసమ్ ॥౩౩॥ ఉపావృత్యోత్థితాం దీనాం బడబామివ వాహి
తామ్ । పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం విమమర్శ చ పాణినా ॥౩౪॥ సా రాఘవముపాసీనామసుఖార్తా సుఖోచితా । ఉవాచ
పురుషవ్యాఘ్రముపశృణ్వతి లక్ష్మణే ॥౩౫॥ యది పుత్ర న జాయేథా మమ శోకాయ రాఘవ । న స్మ దుఃఖమతో భూయః పశ్యే
యమహమప్రజాః ॥౩౬॥ ఏక ఏవ హి వంధ్యాయాశ్శోకో భవతి మానసః । అప్రజాస్మీతి సంతాపో న హ్యన్యః పుత్ర విద్యతే ॥
౩౭॥ న దృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖం వా పతిపౌరుషే । అపి పుత్రే విపశ్యేయమితి రామాస్థితం మయా ॥౩౮॥ సా బహూన్య
మనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదామ్ । అహం శ్రోష్యే సపత్నీనామవరాణాం వరా సతీ ॥౩౯॥ అతో దుఃఖతరం కిన్ను ప్ర
మదానాం భవిష్యతి । మమ శోకో విలాపశ్చ యాదృశోయమనంతకః ॥౪౦॥ త్వయి సన్నిహితేప్యేవమహమాసం నిరాకృతా
కిం పునః ప్రోషితే తాత ధ్రువం మరణమేవ మే ॥౪౧॥ అత్యంతనిగృహీతాస్మి భర్తుర్నిత్యమసంమతా । పరివారేణ కై
య్యాస్సమా వాప్యథవావరా ॥౪౨॥ యో హి మాం సేవతే కశ్చిదథవాప్యనువర్తతే । కైకేయ్యాః పుత్రమన్వీక్ష్య స
నో నాభిభాషతే ॥౪౩॥ నిత్యక్రోధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాదినమ్ । కైకేయ్యా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర శక్ష్యామి దు

తా॥౨౪॥దశసప్తచవర్షాణితవజాతస్యరాఘవ।అస్థితానిప్రకాంక్షంత్యామయాదుఃఖపరిక్షయమ్॥౨౫॥తదక్షయంమ
హద్దుఃఖంనోత్సహేసహితుంచిరమ్।విప్రకారంసపత్నీనామేవంజీర్ణాపిరాఘవ॥౨౬॥అపశ్యంతీతవముఖంపరిపూర్ణ
శశిప్రభమ్।కృపణావర్తయిష్యామికథంకృపణజీవికామ్॥౨౭॥ఉపవాసైశ్చయోగైశ్చబహుభిశ్చపరిశ్రమైః।దుఃఖసంవ
ర్ధితోమోఘస్త్వంహిదుర్గతయామయా॥౨౮॥స్థిరంతుహృదయంమన్యేమమేదంయన్నదీర్యతే।ప్రావృషీవమహా
నద్యాస్స్పృష్టంకూలంనవాంభసా॥౨౯॥మమైవనూనంమరణంనవిద్యతేనచావకాశోస్తియమక్షయేపివా।యదంతకో
ద్యైవనమాంజిహీర్షతిప్రసహ్యసింహోరుదతీంమృగీమివ॥౩౦॥స్థిరంహినూనంహృదయంమమాయసంనభిద్యతే
యద్భువినావదీర్యతే।అనేనదుఃఖేనచదేహమర్పితంధ్రువంహ్యకాలేమరణంనవిద్యతే॥౩౧॥ఇదంహిదుఃఖంయదనర్థ
కానిమేవ్రతానిదానానిచసంయమాశ్చహి।తపశ్చతప్తంయదపత్యకారణాత్సునిష్ఫలంబీజమివోప్తమూషరే॥౩౨॥య
దిహ్యకాలేమరణంస్వయేచ్ఛయాలభేతకశ్చిద్గురుదుఃఖకర్శితః।గతాహమద్యైవపరేతసంసదంవినాత్వయాధేనురివా
త్మజేనవై॥౩౩॥అథాపికింజీవితమద్యమేవృథాత్వయావినాచంద్రనిభాననప్రభ।అనువ్రజిష్యామివనంత్వయైవగౌస్సుదు
ర్బలావత్సమివాభికాంక్షయా॥౩౪॥భృశమసుఖమమర్షితాతదాబహువిలలాపసమీక్ష్యరాఘవమ్।వ్యసనముపనిశా
మ్యసామహత్సుతమివబద్ధమవేక్ష్యకిన్నరీ॥౩౫॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - వింశస్సర్గః. **************

తథాతువిలపంతీంతాంకౌసల్యాంరామమాతరమ్।ఉవాచలక్ష్మణోదీనస్తత్కాలసదృశంవచః॥౧॥నరోచతేమ
మాప్యేతదార్యేయద్రాఘవోవనం।త్యక్త్వారాజ్యశ్రియంగచ్ఛేత్స్త్రియోవాక్యవశంగతః॥౨॥విపరీతశ్చవృద్ధశ్చవిష
యైశ్చప్రధర్షితః।నృపఃకిమివనబ్రూయాచ్చోద్యమానస్సమన్మథః॥౩॥నాస్యాపరాధంపశ్యామినాపిదోషంతథావిధమ్।
యేననిర్వాస్యతేరాష్ట్రాద్వనవాసాయరాఘవః॥౪॥అహంహనిష్యేపితరంవృద్ధంకామవశంగతమ్।స్త్రియాయుక్తంచ
నిర్లజ్జంధర్మాయుక్తంనృపంయథా॥౫॥ నతంపశ్యామ్యహంలోకేపరోక్షమపియోనరః।స్వమిత్రోపినిరస్తోపియో
స్యదోషముదాహరేత్॥౬॥దేవకల్పమృజుందాంతంరిపూణామపివత్సలమ్।అవేక్షమాణఃకోధర్మంత్యజేత్పుత్రమకార
ణాత్॥౭॥తదిదంవచనంరాజ్ఞఃపునర్బాల్యముపేయుషః।పుత్రఃకోహృదయేకుర్యాద్రాజవృత్తమనుస్మరన్॥౮॥యావదే
వనజానాతికశ్చిదర్థమిమంనరః।తావదేవమయాసార్ధమాత్మస్థంకురుశాసనమ్॥౯॥మయాపార్శ్వేసధనుషాతవగు
ప్తస్యరాఘవ।కస్సమర్థోధికంకర్తుంకృతాంతస్యేవతిష్ఠతః॥౧౦॥నిర్మనుష్యామిమాంకృత్స్నామయోధ్యాంమ
నుజర్షభ।కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణైర్యదిస్థాస్యతివిప్రియే॥౧౧॥భరతస్యాథపక్ష్యోవాయోవాస్యహితమిచ్ఛతి।సర్వానే
తాన్వధిష్యామిమృదుర్హిపరిభూయతే॥౧౨॥ప్రోత్సాహితోయంకైకేయ్యాసంతుష్టోయదినఃపితా।అమిత్రభూతోని
స్సంగంవధ్యతాంబధ్యతామపి॥౧౩॥గురోరప్యవలిప్తస్యకార్యాకార్యమజానతః।ఉత్పథంప్రతిపన్నస్యకార్యంభవతిశా
సనమ్॥౧౪॥బలమేషకిమాశ్రిత్యహేతుంవాపురుషర్షభ।దాతుమిచ్ఛతికైకేయ్యైరాజ్యంస్థితమిదంతవ॥౧౫॥త్వయా
చైవమయాచైవకృత్వావైరమనుత్తమమ్।కాస్యశక్తిశ్శ్రియందాతుంభరతాయారిశాసన॥౧౬॥అనురక్తోస్మిభావే
నభ్రాతరందేవితత్వతః।సత్యేనధనుషాచైవదత్తేనేష్టేనతేశపే॥౧౭॥దీప్తమగ్నిమరణ్యంవాయదిరామఃప్రవేక్ష్యతి।ప్ర
విష్టంతత్రమాందేవిత్వంపూర్వమవధారయ॥౧౮॥హరామివీర్యాద్దుఃఖంతేతమస్సూర్యఇవోదితః।దేవీపశ్యతుమేవీర్యం
రాఘవశ్చైవపశ్యతు॥౧౯॥ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాలక్ష్మణస్యమహాత్మనః।ఉవాచరామంకౌసల్యారుదంతీశోకలాలసా॥
౨౦॥భ్రాతుస్తేవదతఃపుత్రలక్ష్మణస్యశ్రుతంత్వయా।యదత్రానంతరంతత్త్వంకురుష్వయదిరోచతే॥౨౧॥నచాధర్మ్యం
వచశ్శ్రుత్వాసపత్న్యామమభాషితం।విహాయశోకసంతప్తాంగంతుమర్హసిమామితః॥౨౨॥ధర్మజ్ఞయదిధర్మిష్ఠోధర్మంచ
రితుమిచ్ఛసి।శుశ్రూషమామిహస్థస్త్వంచరధర్మమనుత్తమమ్॥౨౩॥శుశ్రూషుర్జననీంపుత్రస్స్వగృహేనియతో
సన్।పరేణతపసాయుక్తఃకాశ్యపస్త్రిదివంగతః॥౨౪॥యథైవరాజాపూజ్యస్తేగౌరవేణతథాస్మ్యహం।త్వాంనాహమ
నుజానామినగంతవ్యమితోవనం॥౨౫॥త్వద్వియోగాన్నమేకార్యంజీవితేనసుఖేనవా।త్వయాసహమమశ్రేయస్తృణా
నామపిభక్షణం॥౨౬॥యదిత్వంయాస్యసివనంత్యక్త్వామాంశోకలాలసాం।అహంప్రాయమిహాసిష్యేనహిశక్ష్యామిజీ
వితుమ్॥౨౭॥తతస్త్వంప్రాప్స్యసేపుత్రనిరయంలోకవిశ్రుతం।బ్రహ్మహత్యామివాధర్మాత్సముద్రస్సరితాంపతిః॥౨౮

విలపంతీంతదాదీనాంకౌసల్యాంజననీంతతః। ఉవాచరామోధర్మాత్మావచనంధర్మసంహితమ్॥౨౯॥ నాస్తిశక్తిఃపితుర్వా
క్యంసమతిక్రమితుంమమ।ప్రసాదయేత్వాంశిరసాగంతుమిచ్ఛామ్యహంవనమ్॥౩౦॥ఋషిణాచపితుర్వాక్యంకుర్వతా
వ్రతచారిణా।గౌర్హతాజానతాధర్మంకండునాపివిపశ్చితా॥౩౧॥అస్మాకంచకులేపూర్వంసగరస్యాజ్ఞయాపితుః। ఖన
ద్భిస్సాగరైర్భూమిమవాప్తస్సుమహాన్వధః॥౩౨॥జామదగ్న్యేనరామేణరేణుకాజననీస్వయం। కృత్తాపరశునారణ్యేపి
తుర్వచనకారిణా॥౩౩॥ఏతైరన్యైశ్చబహుభిర్దేవిదేవసమైఃకృతం।పితుర్వచనమక్లీబంకరిష్యామిపితుర్హితమ్॥౩౪॥నఖ
ల్వేతన్మయైకేనక్రియతేపితృశాసనం। ఏతైరపికృతందేవియేమయాతవకీర్తితాః॥౩౫॥నాహంధర్మమపూర్వంతేప్రతి
కూలంప్రవర్తయే।పూర్వైరయమభిప్రేతోగతోమార్గోనుగమ్యతే॥౩౬॥తదేతత్తుమయాకార్యంక్రియతేభువినాన్యథా
పితుర్హివచనంకుర్వన్నకశ్చిన్నామహీయతే॥౩౭॥తామేవముక్త్వాజననీంలక్ష్మణంపునరబ్రవీత్।వాక్యంవాక్యవిదాం
శ్రేష్ఠశ్శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతాం॥౩౮॥తవలక్ష్మణజానామిమయిస్నేహమనుత్తమం। విక్రమంచైవసత్వంచతేజశ్చసుదు
రాసదం॥౩౯॥మమమాతుర్మహద్దుఃఖంత్వద్దుఃఖంశుభలక్షణ।అభిప్రాయమవిజ్ఞాయసత్యస్యచశమస్యచ॥౪౦॥ ధర్మో
హిపరమోలోకేధర్మేసత్యంప్రతిష్ఠితం। ధర్మసంశ్రితమేతచ్చపితుర్వచనముత్తమమ్॥౪౧॥ సంశ్రుత్యపితుర్వాక్యం
మాతుర్వాబ్రాహ్మణస్యవా। నకర్తవ్యంవృథావీరధర్మమాశ్రిత్యతిష్ఠతా॥౪౨॥ సోహంనశక్ష్యామిపితుర్నియోగమతివ
ర్తితుం।పితుర్హివచనాద్వీరకైకేయ్యాహంప్రచోదితః॥౪౩॥తదేతాంవిసృజానార్యాంక్షత్రధర్మాశ్రితాంమతిం। ధర్మ
మాశ్రయమాతైక్ష్ణ్యంమద్బుద్ధిరనుగమ్యతాం॥౪౪॥ తమేవముక్త్వాసౌహార్దాద్భ్రాతరంలక్ష్మణాగ్రజః। ఉవాచభూ
యఃకౌసల్యాంప్రాంజలిశ్శిరసానతః॥౪౫॥అనుమన్యస్వమాందేవిగమిష్యేహమితోవనం। శాపితాసిమమప్రాణైఃకు
రుస్వస్త్యయనానిమే॥౪౬॥తీర్ణప్రతిజ్ఞశ్చవనాత్పునరేష్యామ్యహంపురీం। యయాతిరివరాజర్షిఃపురాహిత్వాపున
ర్దివం॥౪౭॥శోకస్సంధార్యతాంమాతర్హృదయేసాధుమాశుచః।వనవాసాదిహేష్యామిపునఃకృత్వాపితుర్వచః॥౪౮॥త్వ
యామయాచవైదేహ్యాలక్ష్మణేనసుమిత్రయా।పితుర్నియోగేస్థాతవ్యమేషధర్మస్సనాతనః॥౪౯॥అంబసంహృత్యసంభా
రాన్దుఃఖంహృదినిగృహ్యచ।వనవాసకృతాబుద్ధిర్మమధర్మ్యానువర్త్యతాం॥౫౦॥ ఏతద్వచస్తస్యనిశమ్యమాతాసుధ
ర్మ్యమవ్యగ్రమవిక్లబంచ।మృతేవసంజ్ఞాంప్రతిలభ్యదేవీసమీక్ష్యరామంపునరిత్యువాచ॥౫౧॥ యథైవతేపుత్రపితాత
థాహంగురుస్స్వధర్మేణసుహృత్తయాచ।నత్వానుజానామినమాంవిహాయసుదుఃఖితామర్హసిగంతుమేవం॥౫౨॥కిం
జీవితేనేహవినాత్వయామేలోకేనవాకింస్వధయామృతేన।శ్రేయోముహూర్తంతవసంనిధానంమమేహకృత్స్నా
దపిజీవలోకాత్॥౫౩॥నరైరివోల్కాభిరపోహ్యమానోమహాగజోధ్వానమభిప్రవిష్టః। భూయఃప్రజజ్వాలవిలాపమే
తంనిశమ్యరామఃకరుణంజనన్యాః॥౫౪॥సమాతరంచైవవిసంజ్ఞకల్పామార్తంచసౌమిత్రిమభిప్రతప్తమ్।ధర్మేస్థితోధ
ర్మ్యమువాచవాక్యంయథాసఏవార్హతితత్రవక్తుమ్॥౫౫॥అహంహితేలక్ష్మణనిత్యమేవజానామిభక్తించపరాక్రమం
చ।మమత్వభిప్రాయమసన్నిరీక్ష్యమాత్రాసహాభ్యర్దసిమాంసుదుఃఖమ్॥౫౬॥ధర్మార్థకామాఃఖలుతాతలోకే
సమీక్షితాధర్మఫలోదయేషు।తేతత్రసర్వేస్యురసంశయంమేభార్యేవవశ్యాభిమతాసపుత్రా॥౫౭॥యస్మింస్తుస
ర్వేస్యురసన్నివిష్టాధర్మోయతస్స్యాత్తదుపక్రమేత।ద్వేష్యోభవత్యర్థపరోహిలోకేకామాత్మతాఖల్వపినప్రశస్తా॥౫౮॥
గురుశ్చరాజాచపితాచవృద్ధఃక్రోధాత్ప్రహర్షాద్యదివాపికామాత్। యద్వ్యాదిశేత్కార్యమవేక్ష్యధర్మంకస్త
న్నకుర్యాదనృశంసవృత్తిః॥౫౯॥సవైనశక్నోమిపితుఃప్రతిజ్ఞామిమామకర్తుంసకలాంయథావత్। సహ్యావయోస్తా
తగురుర్నియోగేదేవ్యాశ్చభర్తాసగతిస్సధర్మః॥౬౦॥తస్మిన్పునర్జీవతిధర్మరాజేవిశేషతస్స్వేపథివర్తమానే। దేవీ
మయాసార్థమితోపగచ్ఛేత్కథంస్విదన్యావిధవేవనారీ॥౬౧॥సామానుమన్యస్వవనంవ్రజంతంకురుష్వమేస్వస్త్యయ
నానిదేవి।యథాసమాప్తేపునరావ్రజేయంయథాహిసత్యేనపునర్యయాతిః॥౬౨॥యశోహ్యహంకేవలరాజ్యకారణా
న్నపృష్ఠతఃకర్తుమలంమహోదయమ్।అదీర్ఘకాలేనతుదేవిజీవితేవృణేవరామద్యమహీమధర్మతః॥౬౩॥ప్రసాదయ
న్నరవృషభస్సమాతరంపరాక్రమాజ్జిగమిషురేవదండకాన్। అథానుజంభృశమనుశాస్యదర్శనంచకారతాంహృదిజన
నీంప్రదక్షిణమ్॥౬౪॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకవింశస్సర్గః. ***************************

అక్షతం వ్యథయా దీనం సవిశేషమమర్షితమ్। శ్వసంతమివ నాగేంద్రం రోషవిస్ఫారితేక్షణమ్॥౧॥ ఆసాద్య రామస్సౌమి
త్రిం సుహృదం భ్రాతరం ప్రియమ్। ఉవాచేదం స ధైర్యేణ ధారయన్ సత్త్వమాత్మవాన్॥౨॥ నిగృహ్య రోషం శోకం చ ధైర్య
మాశ్రిత్య కేవలమ్। అవమానం నిరస్యేమం గృహీత్వా హర్షముత్తమమ్॥౩॥ ఉపక్లృప్తం హి యత్కించిదభిషేకార్థమ
ద్య మే। సర్వం విసర్జయ క్షిప్రం కురు కార్యం నిరత్యయమ్॥౪॥ సౌమిత్రే యోఽభిషేకార్థే మమ సంభారసంభ్రమః। అ
భిషేకనివృత్త్యర్థే సోఽస్తు సంభారసంభ్రమః॥౫॥ యస్యా మదభిషేకార్థే మానసం పరితప్యతే। మాతా నస్సా యథా న
స్యాత్సవిశంకా తథా కురు॥౬॥ తస్యాశ్శంకామయం దుఃఖం ముహూర్తమపి నోత్సహే। మనసి ప్రతిసంజాతం సౌమిత్రే
హముపేక్షితుమ్॥౭॥ న బుద్ధిపూర్వం నాబుద్ధం స్మరామీహ కదాచన। మాతౄణాం వా పితుర్వాఽహం కృతమల్పం చ విప్రియ
మ్॥౮॥ సత్యస్సత్యాభిసంధశ్చ నిత్యం సత్యపరాక్రమః। పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ॥౯॥ తస్యాపి హి
భవేదస్మిన్ కర్మణ్యప్రతిసంహృతే। నిత్యం నేతి మనస్తాపస్తస్య తాపస్తపేచ్చ మామ్॥౧౦॥ అభిషేకవిధానం తు తస్మా
త్సంహృత్య లక్ష్మణ। అన్వగేవాహమిచ్ఛామి వనం గంతుమితః పునః॥౧౧॥ మమ ప్రవ్రాజనాదద్య కృతకృత్యా నృపాత్మజా
సుతం భరతమవ్యగ్రమభిషేచయితా తతః॥౧౨॥ మయి చీరాజినధరే జటామండలధారిణి। గతేఽరణ్యం చ కైకేయ్యా భవిష్య
తి మనస్సుఖమ్॥౧౩॥ బుద్ధిః ప్రణీతా యేనేయం మనశ్చ సుసమాహితమ్। తం తు నార్హామి సంక్లేష్టుం ప్రవ్రజిష్యామి మా చిరమ్॥
౧౪॥ కృతాంతస్త్వేవ సౌమిత్రే ద్రష్టవ్యో మత్ప్రవాసనే। రాజ్యస్య చ వితీర్ణస్య పునరేవ నివర్తనే॥౧౫॥ కైకేయ్యాః
ప్రతిపత్తిర్హి కథం స్యాన్మమ పీడనే। యది భావో న దైవోఽయం కృతాంతవిహితో భవేత్॥౧౬॥ జానాసి హి యథా సౌమ్య
న మాతృషు మమాంతరమ్। భూతపూర్వం విశేషో వా తస్యా మయి సుతేఽపి వా॥౧౭॥ సోఽభిషేకనివృత్త్యర్థైః ప్రవాసార్థై
శ్చ దుర్వచైః। ఉగ్రైర్వాక్యైరహం తస్యా నాన్యద్దైవాత్సమర్థయే॥౧౮॥ కథం ప్రకృతిసంపన్నా రాజపుత్రీ తథాగుణా।
బ్రూయాత్సా ప్రాకృతేవ స్త్రీ మత్పీడాం భర్తృసన్నిధౌ॥౧౯॥ యదచింత్యం తు తద్దైవం భూతేష్వపి న హన్యతే। వ్యక్తం మ
యి చ తస్యాం చ పతితో హి విపర్యయః॥౨౦॥ కశ్చిద్దైవేన సౌమిత్రే యోద్ధుముత్సహతే పుమాన్। యస్య న గ్రహణం కించిత్క
ర్మణోఽన్యత్ర దృశ్యతే॥౨౧॥ సుఖదుఃఖే భయక్రోధౌ లాభాలాభౌ భవాభవౌ। యచ్చ కించిత్తథాభూతం నను దైవస్య క
ర్మ తత్॥౨౨॥ ఋషయోఽప్యుగ్రతపసో దైవేనాభిప్రపీడితాః। ఉత్సృజ్య నియమాంస్తీవ్రాన్ భ్రంశ్యంతే కామమ
న్యుభిః॥౨౩॥ అసంకల్పితమేవేహ యదకస్మాత్ప్రవర్తతే। నివర్త్యారంభమారబ్ధం నను దైవస్య కర్మ తత్॥౨౪॥ ఏత
యా తత్త్వయా బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా। వ్యాహతేఽప్యభిషేకే మే పరితాపో న విద్యతే॥౨౫॥ తస్మాదపరితాపస్సం
స్త్వమప్యనువిధాయ మామ్। ప్రతిసంహారయ క్షిప్రమాభిషేచనికీం క్రియామ్॥౨౬॥ ఏభిరేవ ఘటైస్సర్వైరభిషేచనసం
భృతైః। మమ లక్ష్మణ తాపస్యే వ్రతస్నానం భవిష్యతి॥౨౭॥ అథవా కిం మమైతేన రాజద్రవ్యమయేన తు। ఉద్ధృతం మే స్వ
యం తోయం వ్రతాదేశం కరిష్యతి॥౨౮॥ మా చ లక్ష్మణ సంతాపం కార్షీర్లక్ష్మ్యా విపర్యయే। రాజ్యం వా వనవాసో వా వన
వాసో మహోదయః॥౨౯॥ న లక్ష్మణాస్మిన్ ఖలు కర్మవిఘ్నే మాతా యవీయస్యతిశంకనీయా। దైవాభిపన్నా హి వదంత్య
నిష్టం జానాసి దైవం చ తథా ప్రభావమ్॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వావింశస్సర్గః. ******************

ఇతి బ్రువతి రామే తు లక్ష్మణోఽధశ్శిరా ముహుః। శ్రుత్వా మధ్యం జగామేవ మనసా దుఃఖహర్షయోః॥౧॥ తదా
తు బద్ధ్వా భ్రుకుటీం భ్రువోర్మధ్యే నరర్షభః। నిశశ్వాస మహాసర్పో బిలస్థ ఇవ రోషితః॥౨॥ తస్య దుష్ప్రతివీక్ష్యం తద్భ్రు
కుటీసహితం తదా। బభౌ క్రుద్ధస్య సింహస్య ముఖస్య సదృశం ముఖమ్॥౩॥ అగ్రహస్తం విధున్వంస్తు హస్తీ హస్తమివాత్మ
నః। తిర్యగూర్ధ్వం శరీరే చ పాతయిత్వా శిరోధరామ్॥౪॥ అగ్రాక్ష్ణా వీక్షమాణస్తు తిర్యగ్భ్రాతరమబ్రవీత్। అస్థానే సం
భ్రమో యస్య జాతో వై సుమహానయమ్॥౫॥ ధర్మదోషప్రసంగేన లోకస్యానతిశంకయా। కథం హ్యేతదసంభ్రాంత
స్త్వద్విధో వక్తుమర్హతి॥౬॥ యథా దైవమశౌండీరం శౌండీరః క్షత్రియర్షభః। కిం నామ కృపణం దైవమశక్తమభిశంససి॥
పాపయోస్తే కథం నామ తయోశ్శంకా న విద్యతే। సంతి ధర్మోపధాశ్శ్లక్ష్ణా ధర్మాత్మన్ కిం న బుధ్యసే॥౮॥ తయోస్సుచరి
తం స్వార్థం శాఠ్యాత్పరిజిహీర్షతోః। యది నైవం వ్యవసితం స్యాద్ధి ప్రాగేవ రాఘవ॥౯॥ తయోః ప్రాగేవ దత్తశ్చ స్యాద్వ
రః కృతశ్చ సః। లోకవిద్విష్టమారబ్ధం త్వదన్యస్యాభిషేచనమ్॥౧౦॥ నోత్సహే సహితుం వీర తత్ర మే క్షంతుమర్హసి। యే

సేయసమాగతా ద్వైధం తవ బుద్ధిర్మహామతే ॥౧౧॥ సహి ధర్మో మమ ద్వేష్యః ప్రసంగాద్యస్య ముహ్యసి। కథం త్వం కర్మణా
శక్తః కైకేయీవశవర్తినః ॥౧౨॥ కరిష్యసి పితుర్వాక్యమధర్మిష్ఠం విగర్హితమ్। యద్యయం కిల్బిషాద్భేదః కృతోప్యేతా
వంన గృహ్యతే ॥౧౩॥ జాయతే తత్ర మే దుఃఖం ధర్మసంగశ్చ గర్హితః। మనసాపి కథం కామం కుర్యాస్త్వం కామవృత్తయోః॥
౧౪ ॥ తయోస్త్వహితయోర్నిత్యం శత్ర్వోః పిత్రభిధానయోః। యద్యపి ప్రతిపత్తిస్తే దైవీ చాపి తయోర్మతా ॥౧౫॥ పి
తథాప్యుపేక్షణీయం తే న మే తదపి రోచతే। విక్లబో వీర్యహీనో యః స దైవమనువర్తతే ॥౧౬॥ వీరాస్సంభావితాత్మానో
న దైవం పర్యుపాసతే। దైవం పురుషకారేణ యస్సమర్థః ప్రబాధితుమ్ ॥౧౭॥ న దైవేన విపన్నార్థః పురుషస్సోవసీదతి। ద్ర
క్ష్యంతి త్వద్య దైవస్య పౌరుషం పురుషస్య చ ॥౧౮॥ దైవమానుషయోరద్య వ్యక్తా వ్యక్తిర్భవిష్యతి। అద్య మత్పౌరుషహతం
దైవం ద్రక్ష్యంతి వై జనాః ॥౧౯॥ యద్దైవాదాహతం తేద్య దృష్టం రామాభిషేచనమ్। అత్యంకుశమివోద్దామం గజం మదద
బలోద్ధతమ్ ॥౨౦॥ ప్రధావితమహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయే। లోకపాలాస్సమస్తాస్తే నాద్య రామాభిషేచనమ్ ॥౨౧॥
న చ కృత్స్నాస్త్రయో లోకా విహన్యుః కిం పునః పితా। యైర్వివాసస్తవారణ్యే మిథో రాజన్సమర్థితః ॥౨౨॥ అరణ్యే తే
నివత్స్యంతి చతుర్దశ సమాస్తథా। అహం తదాశాం ఛేత్స్యామి పితుస్తస్యాశ్చ యా తవ ॥౨౩॥ అభిషేకవిఘాతేన పుత్రరా
జ్యాయ వర్తతే। మద్బలేన విరుద్ధాయ న స్యాద్దైవబలం తథా ॥౨౪॥ ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ। ఊ
ర్ధ్వం వర్షసహస్రాంతే ప్రజాపాల్యమనంతరమ్ ॥౨౫॥ ఆర్యపుత్రాః కరిష్యంతి వనవాసం గతే త్వయి। పూర్వరాజ
ర్షివృత్త్యా హి వనవాసోవిధీయతే ॥౨౬॥ ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్పరిపాలనే। స చేద్రాజన్యనేకాగ్రే రాజ్యవిభ్ర
మశంకయా ॥౨౭॥ నైవమిచ్ఛసి ధర్మాత్మన్ రాజ్యం రామ త్వమాత్మని। ప్రతిజానే చ తే వీర మా భూవం వీరలోకభాక్ ॥౨౮॥
రాజ్యం చ తవ రక్షేయమహం వేలేవ సాగరమ్। మంగళైరభిషించస్వ తత్ర త్వం వ్యాపృతో భవ ॥౨౯॥ అహమేకో మహీపా
లానలం వారయితుం బలాత్। న శోభార్థావిమౌ బాహూ న ధనుర్భూషణాయ మే ॥౩౦॥ నాసిరాబంధనార్థాయ న శరాస్స్తం
భహేతవః। అమిత్రదమనార్థం మే సర్వమేతచ్చతుష్టయమ్ ॥౩౧॥ న చాహం కామయేత్యర్థం యస్స్యాచ్ఛత్రుర్మతో
మమ। అసినా తీక్ష్ణధారేణ విద్యుచ్చలితవర్చసా ॥౩౨॥ ప్రగృహీతేన వై శత్రుం వజ్రిణం వా న కల్పయే। ఖడ్గనిష్పేషనిష్పి
ష్టైర్గహనా దుశ్చరా చ మే ॥౩౩॥ హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ। ఖడ్గధారాహతా మేద్య దీప్యమానా ఇవా
ద్రయః ॥౩౪॥ పతిష్యంతి ద్విపా భూమౌ మేఘా ఇవ సవిద్యుతః। బద్ధగోధాంగులిత్రాణే ప్రగృహీతశరాసనే ॥౩౫॥ కథం పు
రుషమానీ స్యాత్పురుషాణాం మయి స్థితే। బహుభిశ్చైకమత్యస్యన్నేకేన చ బహూన్ జనాన్ ॥౩౬॥ వినియోక్ష్యామ్యహం
బాణాన్ నృవాజిగజమర్మసు। అద్య మేస్త్రప్రభావస్య ప్రభావః ప్రభవిష్యతి ॥౩౭॥ రాజ్ఞశ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభు
త్వం తవ చ ప్రభో। అద్య చందనసారస్య కేయూరామోక్షణస్య చ ॥౩౮॥ వసూనాం చ విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్య
చ। అనురూపావిమౌ బాహూ రామ కర్మ కరిష్యతః ॥౩౯॥ అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్తౄణాం తే నివారణే ॥౪౦॥ బ్రవీహి కో
ద్యైవ మయా వియుజ్యతాం తవాసుహృత్ప్రాణయశస్సుహృజ్జనైః। యథా తవేయం వసుధా వశే భవేత్తథైవ మాం శాధి త
వాస్మి కింకరః ॥౪౧॥ విమృజ్య బాష్పం పరిసాంత్వ్య చాసకృత్స లక్ష్మణం రాఘవవంశవర్ధనః। ఉవాచ పిత్ర్యే వచనే వ్యవస్థి
తం నిబోధ మామేష హి సౌమ్య సత్పథః ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రయోవింశస్సర్గః. *************

తం సమీక్ష్య త్వవహితం పితుర్నిర్దేశపాలనే। కౌసల్యా బాష్పసంరుద్ధా వచో ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ ॥౧॥ అదృష్టదుఃఖో
ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః। మయి జాతో దశరథాత్కథముంఛేన వర్తయేత్ ॥౨॥ యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృ
ష్టాన్యన్నాని భుంజతే। కథం స భోక్ష్యతే నాథో వనే మూలఫలాన్యయమ్ ॥౩॥ క ఏతచ్ఛ్రద్దధేచ్ఛ్రుత్వా కస్య వా న భవేద్భీ
యమ్। గుణవాన్ దయితో రాజ్ఞో రాఘవో యద్వివాస్యతే ॥౪॥ నూనం తు బలవాన్ లోకే కృతాంతస్సర్వమాదిశన్। లోక
కే రామాభిరామస్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి ॥౫॥ అయం తు మామాత్మభవస్తవాదర్శనమారుతః। విలాపదుఃఖసమిద్ధో
రుదితాశ్రుహుతాహుతిః ॥౬॥ చింతాబాష్పమహాధూమస్తవాదర్శనచిత్తజః। కర్శయిత్వా భృశం పుత్ర నిశ్వాసాయా
ససంభవః ॥౭॥ త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్। ప్రధక్ష్యతి యథా కక్షం చిత్రభానుర్హిమాత్యయే
॥ యథా హి ధేనుస్స్వం వత్సం గచ్ఛంతమనుగచ్ఛతి। అహం త్వానుగమిష్యామి యత్ర పుత్ర గమిష్యసి ॥౯॥ తథా నిగ

మాత్రా తద్వాక్యం పురుషర్షభః। శ్రుత్వా రామోఽబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్॥౧౦॥ కైకేయ్యా వంచితో
రాజా మయి చారణ్య మాశ్రితే। భవత్యా చ పరిత్యక్తో న నూనం వర్తయిష్యతి॥౧౧॥ భర్తుః పునః పరిత్యాగో నృశంసః కేవలం
స్త్రియాః। స భవత్యా న కర్తవ్యో మనసాపి నిగర్హితః॥౧౨॥ యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా మే జగతీపతిః। శుశ్రూషా క్రియ
తాం తావత్స హి ధర్మస్సనాతనః॥౧౩॥ ఏవముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా। తథేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్ట
కారిణమ్॥౧౪॥ ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః। భూయస్తామబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్॥౧౫॥
మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః। రాజా భర్తా గురుశ్శ్రేష్ఠస్సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః॥౧౬॥ ఇమాని తు మహా
రణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ। వర్షాణి పరమప్రీతః స్థాస్యామి వచనే తవ॥౧౭॥ ఏవముక్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా త
దా। దుఃఖార్తా సహమానా సా కౌసల్యా రామమబ్రవీత్॥ ౧౮ ॥ ఆసాం రామ సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమమ్। నయ
మామపి కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీం యథా॥ ౧౯ ॥ యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్షయా। తాం తథా రుదతీం రా
మో రుదన్వచనమబ్రవీత్॥౨౦॥ జీవంత్యా హి స్త్రియా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ చ। భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవ
తి ప్రభుః॥౨౧॥ న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతా। భరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః॥ ౨౨ ॥ భవతీ
మనువర్తేత స హి ధర్మరతస్సదా। యథా మయి తు నిష్క్రాంతే పుత్రశోకేన పార్థివః॥౨౩॥ శ్రమం నావాప్నుయాత్కిం
చిదప్రమత్తా తథా కురు। దారుణశ్చాప్యయం శోకో యథైనం న వినాశయేత్॥౨౪॥ రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమా
హితా। వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమోత్తమా॥౨౫॥ భర్తారం నానువర్తేత సా తు పాపగతిర్భవేత్। భర్తుశ్శుశ్రూ
షయా నారీ లభతే స్వర్గముత్తమమ్॥౨౬॥ అపి యా నిర్నమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్। శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భ
ర్తుః ప్రియహితే రతా॥ ౨౭ ॥ ఏష ధర్మః పురా దృష్టో లోకే వేదే శ్రుతస్స్మృతః। అగ్నికార్యేషు చ తదా సుమనోభిస్తు దేవ
తాః॥౨౮॥ పూజ్యాస్తే మత్కృతే దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః। ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ॥౨౯॥ ని
యతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా। ప్రాప్స్యసే పరమం కామం మయి ప్రత్యాగతే సతి॥ ౩౦ ॥ యది ధర్మభృ
తాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితమ్। ఏవముక్తా తు రామేణ బాష్పపర్యాకులేక్షణా॥౩౧॥ కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచ
నమబ్రవీత్। గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పుత్రక॥౩౨॥ వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః। గచ్ఛ పు
త్ర త్వమేకాగ్రో భద్రం తేఽస్తు సదా విభో॥౩౩॥ పునస్త్వయి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా। ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృ
తార్థే చరితవ్రతే॥ ౩౪॥ పితురానృణ్యతాం ప్రాప్తే త్వయి లప్స్యే పరం సుఖమ్। కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా స
దా భువి॥౩౫॥ యస్త్వాం సంచోదయతి మే వచ ఆచ్ఛిద్య రాఘవ। గచ్ఛేదానీం మహాబాహో క్షేమేణ పునరాగతః॥౩౬॥ నం
దయిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా శ్లక్ష్ణేన చారుణా। అపీదానీం స కాలస్స్యాద్వనాత్ప్రత్యాగతం పునః॥ ౩౭ ॥ యత్త్వాం పుత్ర
క పశ్యేయం జటావల్కలధారిణమ్॥౩౮॥ తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం సమీక్ష్య దేవీ పరమేణ చేతసా। ఉవాచ రామం
శుభలక్షణం వచో బభూవ చ స్వస్త్యయనాభికాంక్షిణీ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః. *****

సాపనీయ తమాయాసముపస్పృశ్య జలం శుచి। చకార మాతా రామస్య మంగళాని మనస్వినీ॥ ౧ ॥ న శక్యసే వార
యితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ। శీఘ్రం చ వినివర్తస్వ వర్తస్వ చ సతాం క్రమే॥౨॥ యం పాలయసి ధర్మం త్వం ధృత్యా చ
నియమేన చ। స వై రాఘవశార్దూల ధర్మస్త్వామభిరక్షతు॥౩॥ యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర చైత్యేష్వాయతనేషు చ। తే చ త్వా
మభిరక్షంతు వనే సహ మహర్షిభిః॥౪॥ యాని దత్తాని తేఽస్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ ధీమతా। తాని త్వామభిరక్షంతు గుణైస్స
ముదితం సదా॥౫॥ పితృశుశ్రూషయా పుత్ర మాతృశుశ్రూషయా తథా। సత్యేన చ మహాబాహో చిరం జీవాభిరక్షితః॥౬॥
సమిత్కుశపవిత్రాణి వేద్యశ్చాయతనాని చ। స్థండిలాని చ చిత్రాణి శైలా వృక్షాః క్షుపా హ్రదాః॥ ౭ ॥ పతంగాః ప
న్నగాస్సింహాస్త్వాం రక్షంతు నరోత్తమ। స్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వే చ మరుతశ్చ మహర్షిభిః॥౮॥ స్వస్తి ధాతా విధాతా చ స్వ
స్తి పూషా భగోఽర్యమా। లోకపాలాశ్చ పక్షాశ్చ మాసాస్సంవత్సరాః క్షపాః॥౯॥ దినాని చ ముహూర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వం
తు తే సదా। స్మృతిర్ధృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాంతు త్వాం పుత్ర సర్వతః॥౧౦॥ స్కందశ్చ భగవాన్దేవస్సోమశ్చ సబృహస్పతిః। స
ప్తర్షయో నారదశ్చ తే త్వాం రక్షంతు సర్వతః॥౧౧॥ యే చాపి సర్వతస్సిద్ధా దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః। స్తుతా మయా వనేఽస్మిన్

పాంతుత్వాంపుత్రనిత్యశః॥౧౨॥శైలాస్సర్వేసముద్రాశ్చరాజావరుణఏవచ।ద్యౌరంతరిక్షంపృథివీనద్యస్సర్వాస్తథై
వచ॥౧౩॥నక్షత్రాణిచసర్వాణిగ్రహాశ్చసహదైవతైః। అహోరాత్రేతథాసంధ్యేపాంతుత్వాంవనమాశ్రితమ్॥
౧౪॥ఋతవశ్చైవషట్పుణ్యామాసాస్సంవత్సరాస్తథా।కళాశ్చకాష్ఠాశ్చతథాతవశర్మదిశంతుతే॥౧౫॥మహావనానిచ
రతోమునివేషస్యధీమతః।తవాదిత్యాశ్చదైత్యాశ్చభవంతుసుఖదాస్సదా॥౧౬॥రాక్షసానాంపిశాచానాంరౌద్రాణాం
క్రూరకర్మణాం।క్రవ్యాదానాంచసర్వేషాంమాభూత్పుత్రకతేభయం॥౧౭॥ప్లవగావృశ్చికాదంశామశకాశ్చైవకాన
నే।సరీసృపాశ్చకీటాశ్చమాభూవన్గహనేతవ॥౧౮॥మహాద్విపాశ్చసింహాశ్చవ్యాఘ్రాఋక్షాశ్చదంష్ట్రిణః।మహిషా
శ్శృంగిణోరౌద్రానతేద్రుహ్యంతుపుత్రక॥౧౯॥నృమాంసభోజనారౌద్రాయేచాన్యేసత్త్వజాతయః। మాచత్వాం
హింసిషుఃపుత్రమయాసంపూజితాస్త్విహ॥౨౦॥ఆగమాస్తేశివాస్సంతుసిధ్యంతుచపరాక్రమాః।సర్వసంపత్తయేరా
మస్వస్తిమాన్గచ్ఛపుత్రక॥౨౧॥స్వస్తితేస్త్వాంతరిక్షేభ్యఃపార్థివేభ్యఃపునఃపునః। సర్వేభ్యశ్చైవదేవేభ్యోయేచతేపరి
పంథినః॥౨౨॥శక్రస్సోమశ్చసూర్యశ్చధనదోథయమస్తథా।పాంతుత్వామర్చితారామదండకారణ్యవాసినమ్॥౨౩॥అగ్ని
ర్వాయుస్తథాధూమోమంత్రాశ్చర్షిముఖచ్యుతాః।ఉపస్పర్శనకాలేతుపాంతుత్వాంరఘునందన॥౨౪॥సర్వలోకప్రభు
ర్బ్రహ్మాభూతభర్తాతథర్షయః।యేచశేషాస్సురాస్తేత్వాంరక్షంతువనవాసినం॥౨౫॥ఇతిమాల్యైస్సురగణాన్గంధైశ్చా
పియశస్వినీ।స్తుతిభిశ్చానురూపాభిరానర్చాయతలోచనా॥౨౬॥జ్వలనంసముపాదాయబ్రాహ్మణేనమహాత్మనా।హావ
యామాసవిధినారామమంగళకారణాత్॥౨౭॥ఘృతంశ్వేతానిమాల్యానిసమిధశ్శ్వేతసర్షపాన్ । ఉపసంపాదయా
మాసకౌసల్యాపరమాంగనా॥౨౮॥ఉపాధ్యాయస్సవిధినాహుత్వాశాంతిమనామయమ్।హుతహవ్యావశేషేణబా
హ్యంబలిమకల్పయత్॥౨౯॥మధుదధ్యక్షతఘృతైస్స్వస్తివాచ్యద్విజాంస్తతః।వాచయామాసరామస్యవనేస్వస్త్య
యనక్రియామ్॥౩౦॥తతస్తస్మైద్విజేంద్రాయరామమాతాయశస్వినీ।దక్షిణాంప్రదదౌకామ్యాంరాఘవంచేదమబ్రవీ
త్॥౩౧॥యన్మంగళంసహస్రాక్షేసర్వదేవనమస్కృతే।వృత్రనాశేసమభవత్తత్తేభవతుమంగళమ్॥౩౨॥యన్మంగళంసు
పర్ణస్యవినతాకల్పయత్పురా।అమృతంప్రార్థయానస్యతత్తేభవతుమంగళం॥౩౩॥ అమృతోత్పాదనేదైత్యాన్ఘ్నతో
వజ్రధరస్యయత్ । అదితిర్మంగళంప్రాదాత్తత్తేభవతుమంగళం॥ ౩౪ ॥త్రివిక్రమాన్ప్రక్రమతోవిష్ణోరమితతేజసః।
యదాసీన్మంగళంరామతత్తేభవతుమంగళం॥ ౩౫॥ ఋతవస్సాగరాద్వీపావేదాలోకాదిశశ్చతే। మంగళానిమహాబా
హోదిశంతుతవకాననే॥౩౬॥ఇతిపుత్రస్యశేషాశ్చకృత్వాశిరసిభామినీ।గంధైశ్చాపిసమాలభ్యరామమాయతలోచ
నా॥౩౭॥ఓషధీంచాపిసిద్ధార్థాంవిశల్యకరణీంశుభాం। చకారరక్షాంకౌసల్యామంత్రైరభిజజాపచ ॥ ౩౮ ॥ ఉవాచాభి
ప్రహృష్టేవసాదుఃఖవశవర్తినీ । వాఙ్మాత్రేణనభావేనవాచాసంసజ్జమానయా॥౩౯॥ఆనమ్యమూర్ధ్నిచాఘ్రాయపరి
ష్వజ్యయశస్వినీ।అవదత్పుత్రసిద్ధార్థోగచ్ఛరామయథాసుఖం॥౪౦॥అరోగంసర్వసిద్ధార్థమయోధ్యాంపునరాగతం। ప
శ్యామిత్వాంసుఖంవత్ససుస్థితంరాజవర్త్మని॥౪౧॥ప్రణష్టదుఃఖసంకల్పాహర్షవిద్యోతితాననా। ద్రక్ష్యామిత్వాంవనా
త్ప్రాప్తంపూర్ణచంద్రమివోదితం॥౪౨॥ భద్రాసనగతంరామవనవాసాదిహాగతం। ద్రక్ష్యామిచపునస్త్వాంతుతీర్ణవం
తంపితుర్వచః॥ ౪౩॥ మంగళైరుపసంపన్నోవనవాసాదిహాగతః।వధ్వామమచనిత్యంత్వంకామాన్సంవర్ధయాహి
భో॥౪౩॥మయార్చితాదేవగణాశ్శివాదయోమహర్షయోభూతమహాసురోరగాః।అభిప్రయాతస్యవనంచిరాయతే
హితానికాంక్షంతుదిశశ్చరాఘవ॥౪౫॥ఇతీవచాశ్రుప్రతిపూర్ణలోచనాసమాప్యచస్వస్త్యయనంయథావిధి।ప్రదక్షి
ణంచైవచకారరాఘవంపునఃపునశ్చాపినిపీడ్యసస్వజే॥౪౬॥ తథాచదేవ్యాసకృతప్రదక్షిణోనిపీడ్యమాతుశ్చరణౌపునః
పునః।జగామసీతానిలయంమహాయశాస్సరాఘవఃప్రజ్వలితస్స్వయాశ్రియా॥౪౭॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచ
వింశస్సర్గః. *************** అభివాద్యచకౌసల్యాంరామస్సంప్రస్థితోవనమ్। కృతస్వస్త్యయనోమా
త్రాధర్మిష్ఠేవర్త్మనిస్థితః॥౧॥విరాజయన్రాజసుతోరాజమార్గంనరైర్వృతమ్ ।హృదయాన్యామమంథేవజనస్యగు
ణవత్తయా॥౨॥వైదేహీచాపితత్సర్వంనశుశ్రావతపస్వినీ।తదేవహృదితస్యాశ్చయౌవరాజ్యాభిషేచనమ్॥ ౩ ॥దేవకా
ర్యంస్వయంకృత్వాకృతజ్ఞాహృష్టచేతనా।అభిజ్ఞారాజధర్మాణాంరాజపుత్రంప్రతీక్షతే॥ ౪ ॥ప్రవివేశాథరామస్తుస్వ

శ్మసువిభూషితమ్। ప్రహృష్టజనసంపూర్ణం హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః॥౫॥అథ సీతా సముత్పత్య వేపమానా చ తం పతిమ్।
అపశ్యచ్ఛోకసంతప్తం చింతావ్యాకులితేంద్రియం॥౬॥తాం దృష్ట్వా స హి ధర్మాత్మా న శశాక మనోగతం।తం శోకం రాఘవ
స్సోఢుం తతో వివృతతాం గతః॥౭॥వివర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రస్విన్నమమర్షణమ్। ఆహ దుఃఖాభిసంతప్తా కిమిదానీమి
దం ప్రభో॥౮॥అద్య బార్హస్పతః శ్రీమాన్ యుక్తః పుష్యో ను రాఘవ। ప్రోచ్యతే బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్మ
నాః॥౯॥న తే శతశలాకేన జలఫేననిభేన చ।ఆవృతం వదనం వల్గు ఛత్రేణాపి విరాజతే॥౧౦॥వ్యజనాభ్యాం చ ముఖ్యాభ్యాం శత
పత్రనిభేక్షణమ్। చంద్రహంసప్రకాశాభ్యాం వీజ్యతే న తవాననమ్॥౧౧॥వాగ్మినో వందినశ్చాపి ప్రహృష్టాస్త్వాం నరర్ష
భ। స్తువంతో నాత్ర దృశ్యంతే మంగలైస్సూతమాగధాః॥౧౨॥న తే క్షౌద్రం చ దధి చ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః। మూర్ధ్ని
మూర్ధాభిషిక్తస్య దదతి స్మ విధానతః॥ ౧౩ ॥న త్వాం ప్రకృతయస్సర్వా శ్శ్రేణీముఖ్యాశ్చ భూషితాః। అను వ్రజితుమి
చ్ఛంతి పౌరజానపదాస్తథా॥ ౧౪ ॥చతుర్భిర్వేగసంపన్నైర్హయైః కాంచనభూషితైః। ముఖ్యః పుష్యరథో యుక్తః కి
న్న గచ్ఛతి తేఽగ్రతః॥౧౫॥న హస్తీ చాగ్రతః శ్రీమాంస్తవ లక్షణపూజితః। ప్రయాణే లక్ష్యతే భూయః కృష్ణమేఘగిరిప్రభః॥
౧౬॥న చ కాంచనచిత్రం తే పశ్యామి ప్రియదర్శన।భద్రాసనం పురస్కృత్య యాంతం వీరపురస్సరమ్॥౧౭ ॥అభిషేకో
యథా సజ్జః కిమిదానీమిదం తవ। అపూర్వో ముఖవర్ణశ్చ న ప్రహృష్టశ్చ లక్ష్యతే॥౧౮॥ఇతీవ విలపంతీం తాం ప్రోవాచ రఘు
నందనః। సీతే తత్రభవాంస్తాతః ప్రవ్రాజయతి మాం వనమ్॥౧౯॥కులే మహతి సంభూతే ధర్మజ్ఞే ధర్మచారిణి। శృణు జాన
కి యేనేదం క్రమేణాభ్యాగతం మమ॥౨౦॥రాజ్ఞా సత్యప్రతిజ్ఞేన పిత్రా దశరథేన చ।కైకేయ్యై మమ మాత్రే తు పురా దత్తౌ మ
హావరౌ॥౨౧॥తయాద్య మమ సజ్జేఽస్మిన్నభిషేకే నృపోద్యతే। ప్రచోదితస్స సమయో ధర్మేణ ప్రతినిర్జితః॥౨౨॥ చతుర్ద
శ హి వర్షాణి వస్తవ్యం దండకే మయా। పిత్రా మే భరతశ్చాపి యౌవరాజ్యే నియోజితః॥౨౩॥సోఽహం త్వామాగతో ద్ర
ష్టుం ప్రస్థితో విజనం వనమ్।భరతస్య సమీపే తే నాహం కథ్యః కదాచన॥౨౪॥బుద్ధియుక్తా హి పురుషా న సహంతే పరస్తవమ్।
తస్మాన్న తే గుణాః కథ్యా భరతస్యాగ్రతో మమ॥౨౫॥నాపి త్వం తేన భర్తవ్యా విశేషేణ కదాచన।అనుకూలతయా శక్యం స
మీపే తస్య వర్తితుమ్॥౨౬॥తస్మై దత్తం నృపతినా యౌవరాజ్యం సనాతనమ్। స ప్రసాద్యస్త్వయా సీతే నృపతిశ్చ విశేష
తః॥౨౭॥అహం చాపి ప్రతిజ్ఞాం తాం గురోస్సమనుపాలయన్।వనమద్యైవ యాస్యామి స్థిరా భవ మనస్విని॥౨౮॥యాతే చ
మయి కల్యాణి వనం మునినిషేవితమ్। వ్రతోపవాసపరయా భవితవ్యం త్వయాఽనఘే॥౨౯॥కాల్యముత్థాయ దేవానాం కృ
త్వా పూజాం యథావిధి।వందితవ్యో దశరథః పితా మమ నరేశ్వరః॥౩౦॥మాతా చ మమ కౌసల్యా వృద్ధా సంతాపకర్శితా।
ధర్మమేవాగ్రతః కృత్వా త్వత్తస్సన్మానమర్హతి॥౩౧॥వందితవ్యాశ్చ తే నిత్యం యాశ్శేషా మమ మాతరః। స్నేహప్రణ
యసంభోగైస్సమా హి మమ మాతరః॥౩౨॥భ్రాతృపుత్రసమౌ చాపి ద్రష్టవ్యౌ చ విశేషతః। త్వయా భరతశత్రుఘ్నౌ
ప్రాణైః ప్రియతరౌ మమ॥౩౩॥విప్రియం చ న కర్తవ్యం భరతస్య కదాచన। స హి రాజా చ వైదేహి దేశస్య చ కులస్య చ॥
౩౪॥ఆరాధితా హి శీలేన ప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః। రాజానస్సంప్రసీదంతి ప్రకుప్యంతి విపర్యయే॥౩౫॥ఔరసానపి పు
త్రాన్హి త్యజంత్యహితకారిణః।సమర్థాన్సంప్రసీదంతి జనానపి నరాధిపాః॥౩౬॥ సా త్వం వసేహ కల్యాణి రాజ్ఞస్స
మనువర్తినీ। భరతస్య రతా ధర్మే సత్యవ్రతపరాయణా ॥ ౩౭ ॥ అహం గమిష్యామి మహావనం ప్రియే త్వయా హి వస్త
వ్యమిహైవ భామిని। యథా వ్యలీకం కురుతే న కస్యచిత్తథా త్వయా కార్యమిదం వచో మమ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే - షడ్వింశస్సర్గః - ***

ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రియార్హా ప్రియవాదినీ। ప్రణయాదేవ సంక్రుద్ధా భర్తారమిదమబ్రవీత్॥౧॥కిమిదం
భాష్యతే వీర వాక్యం లఘుతయా ధ్రువమ్। త్వయా యదపహాస్యం మే శ్రుత్వా నరవరోత్తమ॥౨॥వీరాణాం రాజపుత్రా
ణాం శస్త్రాస్త్రవిదుషాం నృప। అనర్హమయశస్యం చ న శ్రోతవ్యం త్వయేరితమ్॥౩॥ఆర్యపుత్ర పితా మాతా భ్రాతా
పుత్రస్తథా స్నుషా।స్వాని పుణ్యాని భుంజానాస్స్వం స్వం భాగ్యముపాసతే॥౪॥భర్తుర్భాగ్యం తు నార్యేకా ప్రాప్నో
తి పురుషర్షభ। అతశ్చైవాహమాదిష్టా వనే వస్తవ్యమిత్యపి॥౫॥న పితా నాత్మజో నాత్మా న మాతా న సఖీజనః। ఇహ ప్రే
త్య చ నారీణాం పతిరేకో గతిస్సదా॥౬॥ యది త్వం ప్రస్థితో దుర్గం వనమద్యైవ రాఘవ। అగ్రతస్తే గమిష్యామి మృద్నంతీ

కుశకంటకాః ॥ ౮ ॥ ఈర్ష్యారోషౌపరిత్యజ్యభుక్తశేషమివోదకమ్ । నయమాంవీరవిస్రబ్ధఃపాపంమయినవిద్యతే ॥ ౯ ॥ ప్రాసాదాగ్రైర్విమానైర్వావైహాయసగతేనవా । సర్వావస్థాంగతాభర్తుఃపాదచ్ఛాయావిశిష్యతే ॥ ౯ ॥ అ
నుశిష్టాస్మిమాత్రాచపిత్రాచవివిధాశ్రయమ్ । నాస్మిసంప్రతివక్తవ్యావర్తితవ్యంయథామయా ॥ ౧౦ ॥ అహందుర్గంగ
మిష్యామివనంపురుషవర్జితం । నానామృగగణాకీర్ణంశార్దూలవృకసేవితం ॥ ౧౧ ॥ సుఖంవనేనివత్స్యామియథైవభ
వనేపితుః । అచింతయంతీత్రీఁల్లోకాంశ్చింతయంతీపతివ్రతమ్ ॥ ౧౨ ॥ శుశ్రూషమాణాతేనిత్యంనియతాబ్రహ్మచారిణీ ।
సహరంస్యేత్వయావీరవనేషుమధుగంధిషు ॥ ౧౩ ॥ త్వంహిశక్తోవనేకర్తుంరామసంపరిపాలనమ్ । అన్యస్యాపిజనస్యే
హకింపునర్మమమానద ॥ ౧౪ ॥ సహత్వయాగమిష్యామివనమద్యనసంశయః । నాహంశక్యామహాభాగనివర్తయితుము
ద్యతా ॥ ౧౫ ॥ ఫలమూలాశనానిత్యంభవిష్యామినసంశయః । నతేదుఃఖంకరిష్యామినివసంతీత్వయాసహ ॥ ౧౬ ॥ ఇచ్ఛామి
సరితఃశైలాన్పల్వలానివనానిచ । ద్రష్టుంసర్వత్రనిర్భీతాత్వయానాథేనధీమతా ॥ ౧౭ ॥ హంసకారండవాకీర్ణాఃప
ద్మినీస్సాధుపుష్పితాః । ఇచ్ఛేయంసుఖినీద్రష్టుంత్వయావీరేణసంగతా ॥ ౧౮ ॥ అభిషేకంకరిష్యామితాసునిత్యంయతవ్రత ।
సహత్వయావిశాలాక్షరంస్యేపరమనందినీ ॥ ౧౯ ॥ ఏవంవర్షసహస్రాణాంశతంవాహంత్వయాసహ । వ్యతిక్రమం
నవేత్స్యామిస్వర్గోఽపినహిమేమతః ॥ ౨౦ ॥ స్వర్గేఽపిచవినావాసోభవితాయదిరాఘవ । త్వయామమనరవ్యాఘ్రనా
హంతమపిరోచయే ॥ ౨౧ ॥ అహంగమిష్యామివనంసుదుర్గమంమృగాయుతంవానరవారణైర్యుతమ్ । వనేనివత్స్యామి
యథాపితుర్గృహేతవైవపాదావుపగృహ్యసంయతా ॥ ౨౨ ॥ అనన్యభావామనురక్తచేతసంత్వయావియుక్తాంమరణా
యనిశ్చితాం । నయస్వమాంసాధుకురుష్వయాచనాంనతేమయాతోగురుతాభవిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ తథాబ్రువాణామపిధ
ర్మవత్సలోనచస్మసీతాంనృవరోనినీషతి । ఉవాచచైనాంబహుసన్నివర్తనేవనేనివాసస్యచదుఃఖతాంప్రతి ॥ ౨౪ ॥ ఇతి
శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తవింశస్సర్గః. ************************************

సఏవంబ్రువతీంసీతాంధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః । ననేతుంకురుతేబుద్ధింవనేదుఃఖానిచింతయన్ ॥ ౧ ॥ సాంత్వయిత్వా
పునస్తాంతుబాష్పదూషితలోచనామ్ । నివర్తనార్థేధర్మాత్మావాక్యమేతదువాచహ ॥ ౨ ॥ సీతేమహాకులీనాసిధర్మేచనిర
తాసదా । ఇహాచరస్వధర్మంత్వంమాకృథామనసస్సుఖమ్ ॥ ౩ ॥ సీతేయథాత్వాంవక్ష్యామితథాకార్యంత్వయాబలే । వనే
దోషాహిబహవోవదతస్తాన్నిబోధమే ॥ ౪ ॥ సీతేవిముచ్యతామేషావనవాసకృతామతిః । బహుదోషంహికాంతారంవన
మిత్యభిధీయతే ॥ ౫ ॥ హితబుద్ధ్యాఖలువచోమయైతదభిధీయతే । సదాసుఖంనజానామిదుఃఖమేవసదావనమ్ ॥ ౬ ॥ గిరినిర్ఝ
రసంభూతాగిరికందరవాసినామ్ । సింహానాంనినదాదుఃఖాశ్రోతుందుఃఖమతోవనం ॥ ౭ ॥ క్రీడమానాశ్చవిస్రబ్ధామత్తా
శ్శూన్యేమహామృగాః । దృష్ట్వాసమభివర్తంతేసీతేదుఃఖమతోవనమ్ ॥ ౮ ॥ సగ్రాహాస్సరితశ్చైవపంకవత్యస్సుదుస్తరాః
మత్తైరపిగజైర్నిత్యమతోదుఃఖతరంవనం ॥ ౯ ॥ లతాకంటకసంకీర్ణాఃకృకవాకూపనాదితాః । నిరపాశ్చసుదుర్గాశ్చమా
ర్గాదుఃఖమతోవనం ॥ ౧౦ ॥ సుప్యతేపర్ణశయ్యాసుస్వయంభగ్నాసుభూతలే । రాత్రిషుశ్రమఖిన్నేనతస్మాద్దుఃఖతరం
వనం ॥ ౧౧ ॥ అహోరాత్రంచసంతోషఃకర్తవ్యోనియతాత్మనా । ఫలైర్వృక్షావపతితైస్సీతేదుఃఖమతోవనమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉ
పవాసశ్చకర్తవ్యోయథాప్రాణేనమైథిలి । జటాభారశ్చకర్తవ్యోవల్కలాంబరధారిణా ॥ ౧౩ ॥ దేవతానాంపితౄణాం
చకర్తవ్యంవిధిపూర్వకం । ప్రాప్తానామతిథీనాంచనిత్యశఃప్రతిపూజనం ॥ ౧౪ ॥ కార్యస్త్రిరభిషేకశ్చకాలేకాలేచనిత్య
శః । చరతానియమేనైవతస్మాద్దుఃఖతరంవనం ॥ ౧౫ ॥ ఉపహారశ్చకర్తవ్యఃకుసుమైస్స్వయమాహృతైః । ఆర్షేణవిధినావేద్యాం
బాలేదుఃఖమతోవనమ్ ॥ ౧౬ ॥ యథాలబ్ధేనసంతోషఃకర్తవ్యస్తేనమైథిలి । యతాహారైర్వనచరైర్నిత్యందుఃఖమతోవనమ్ ॥
౧౭ ॥ అతీవవాతాస్తిమిరంబుభుక్షాచాత్రనిత్యశః । భయానిచమహాంత్యత్రతతోదుఃఖతరంవనమ్ ॥ ౧౮ ॥ సరీసృపాశ్చ
బహవోబహురూపాశ్చభామిని । చరంతిపృథివీందర్పాత్తతోదుఃఖతరంవనమ్ ॥ ౧౯ ॥ నదీనిలయనాస్సర్పానదీకుటిలగా
మినః । తిష్ఠంత్యావృత్యపంథానంతతోదుఃఖతరంవనమ్ ॥ ౨౦ ॥ పతంగావృశ్చికాఃకీటాదంశాశ్చమశకైస్సహ । బాధంతేనిత్య
మబలేసర్వందుఃఖమతోవనమ్ ॥ ౨౧ ॥ ద్రుమాఃకంటకినశ్చైవకుశకాశాశ్చభామిని । వనేవ్యాకులశాఖాగ్రాస్తేనదుఃఖమ
తోవనమ్ ॥ ౨౨ ॥ కాయక్లేశాశ్చబహవోభయానివివిధానిచ । అరణ్యవాసేవసతోదుఃఖమేవసదావనం ॥ ౨౩ ॥ క్రో

భావిమోక్తన్యాకర్తవ్యాతపసేమతిః। నభేత్తవ్యంచభేత్తవ్యేనిత్యంచుఃఖమతోవనమ్॥ ౨౪॥ తదలంతేవనంగత్వాత్వ
ంనహివనంతవ। విమృశన్నిహపశ్యామిబహుదోషకరంవనమ్॥౨౫॥వనంతునేతుంనకృతామతి స్తదాబభూవరామేణ
దామహాత్మనా।నతస్యసీతావచనంచకారత త్తతోబ్రవీద్రామమిదంసుదుఃఖితా॥౨౬॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-
ష్టావింశస్సర్గః.************* ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాసీతారామస్యదుఃఖితా।ప్రసక్తాశ్రుముఖీమందమిదంవ
చనమబ్రవీత్॥౧॥యేత్వయాకీర్తితాదోషావనేవస్తవ్యతాంప్రతి।గుణానిత్యేవతాన్విద్ధితవస్నేహపురస్కృతాః॥౨॥
మృగాస్సింహాగజాశ్చైవశార్దూలాశ్శరభాస్తథా।పక్షిణస్సృమరాశ్చైవయేచాన్యేవనచారిణః॥౩॥ అదృష్టపూర్వరూ
పత్వాత్సర్వే తేతవరాఘవ।రూపందృష్ట్వాపసర్పేయుర్భయేసర్వేహిబిభ్యతి॥౪॥త్వయాచసహగంతవ్యంమయాగురు
జనాజ్ఞయా।త్వద్వియోగేనమేరామత్యక్తవ్యమిహజీవితమ్॥౫॥నచమాంత్వత్సమీపస్థామపిశక్రోపిరాఘవ।సురాణా
మీశ్వరశ్శక్తఃప్రధర్షయితుమోజసా॥౬॥పతిహీనాచయానారీనసాశక్ష్యతిజీవితుమ్। కామమేవంవిధంరామత్వయా
మమవిదర్శితం॥౭॥అథచాపిమహాప్రాజ్ఞబ్రాహ్మణానాంమయాశ్రుతం।పురాపితృగృహేసత్యంవస్తవ్యంకిలమేవనే॥
౮॥లక్షణిభ్యోద్విజాతిభ్యశ్శ్రుత్వాహంవచనంగృహే। వనవాసకృతోత్సాహానిత్యమేవమహాబల॥౯॥ఆదేశోవనవాస
స్యప్రాప్తవ్యస్సమయాకిల।సాత్వయాసహతత్రాహంయాస్యామిప్రియనాన్యథా॥ ౧౦॥కృతాదేశాభవిష్యామిగమి
ష్యామిసహత్వయా। కాలశ్చాయంసముత్పన్నస్సత్యవాగ్భవతుద్విజః॥౧౧॥వనవాసేభిజానామిదుఃఖానిబహుధాకిల।
ప్రాప్యంతేనియతంవీరపురుషైరకృతాత్మభిః॥౧౨॥కన్యయాచపితుర్గేహేవనవాసశ్శ్రుతోమయా। భిక్షిణ్యాస్సాధువృ
త్తాయామమమాతురిహాగ్రతః॥౧౩॥ప్రసాదితశ్చవైపూర్వంత్వంమేబహువిధంప్రభో। గమనంవనవాసస్యకాంక్షితం
హిసహత్వయా॥౧౪॥కృతక్షణాహంభద్రంతేగమనంప్రతిరాఘవ।వనవాసస్యశూరస్యచర్యాహిమమరోచతే॥౧౫॥
శుద్ధాత్మన్ప్రేమభావాద్ధిభవిష్యామివికల్మషా।భర్తారమనుగచ్ఛంతీభర్తాహిమమదైవతం॥౧౬॥ ప్రేత్యభావేహికల్యా
ణస్సంగమోమేసహత్వయా।శ్రుతిర్హిశ్రూయతేపుణ్యాబ్రాహ్మణానాంతపస్వినాం॥౧౭॥ ఇహలోకేచపితృభిర్యా
స్త్రీయస్యమహామతే। అద్భిర్దత్తాస్వధర్మేణప్రేత్యభావేహితస్యసా॥ ౧౮॥ఏవమస్మాత్స్వకాంనారీంసువ్రతాం
హిపతివ్రతాం। నాభిరోచయసేనేతుంత్వంమాంకేనేహహేతునా॥ ౧౯॥ భక్తాంపతివ్రతాందీనాంమాంసమాంసుఖదుః
ఖయోః।నేతుమర్హసికాకుత్స్థసమానసుఖదుఃఖినీం॥౨౦॥యదిమాందుఃఖితామేవవనంనేతుంనచేచ్ఛసి।విషమగ్నిం
జలంవాహమాస్థాస్యేమృత్యుకారణాత్॥౨౧॥ఏవంబహువిధంతంసాయాచతేగమనంప్రతి। నానుమేనేమహాబాహు
స్తాంనేతుంవిజనంవనం॥౨౨॥ఏవముక్తాతుసాచింతామైథిలీసముపాగతా। స్నాపయంతీవచావుష్ణైరశ్రుభిర్నయనచ్యు
తైః॥౨౩॥ చింతయంతీంతదాతాంతునివర్తయితుమాత్మవాన్। క్రోధావిష్టాంతువైదేహీంకాకుత్స్థోబహ్వసాంత్వ
యత్॥౨౪॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనత్రింశస్సర్గః. ******************************
సాంత్వ్యమానాతురామేణమైథిలీజనకాత్మజా।వనవాసనిమిత్తాయభర్తారమిదమబ్రవీత్॥౧॥సాతముత్తమసం
విగ్నాసీతావిపులవక్షసం।ప్రణయాచ్చాభిమానాచ్చపరిచిక్షేపరాఘవం॥౨॥ కింత్వామన్యతవైదేహఃపితామేమిథిలాధి
పః।రామజామాతరంప్రాప్యస్త్రియంపురుషవిగ్రహం॥౩॥అనృతంబతలోకోయమజ్ఞానాద్యద్ధివక్ష్యతి। తేజోనాస్తిప
రంరామేతపతీవదివాకరే॥౪॥కింహికృత్వావిషణ్ణస్త్వంకుతోవాభయమస్తితే। యత్పరిత్యక్తుకామస్త్వంమామనన్యప
రాయణాం॥౫॥ద్యుమత్సేనసుతంవీరసత్యవంతమనువ్రతాం। సావిత్రీమివమాంవిద్ధిత్వమాత్మవశవర్తినీం॥౬॥నత్వహం
మనసాప్యన్యంద్రష్టాస్మిత్వదృతేనఘ। త్వయారాఘవగచ్ఛేయంయథాన్యాకులపాంసినీ॥౭॥స్వయంతుభార్యాంకౌమా
రీంచిరమధ్యుషితాంసతీం। శైలూషఇవమాంరామపరేభ్యోదాతుమిచ్ఛసి॥౮॥యస్యపథ్యంచరామాత్థయస్యచార్థేవ
రుధ్యసే।త్వంతస్యభవవశ్యశ్చవిధేయశ్చసదానఘ॥౯॥సమామనాదాయవనంనత్వంప్రస్థాతుమర్హసి। తపోవాయది
వారణ్యంస్వర్గోవాస్యాత్సహత్వయా॥౧౦॥నచమేభవితాతత్రకశ్చిత్పథిపరిశ్రమః।పృష్ఠతస్తవగచ్ఛంత్యావిహారశ
యనేష్వివ॥౧౧॥కుశకాశశరైషీకాయేచకంటకినోద్రుమాః।తూలాజినసమస్పర్శామార్గేమమసహత్వయా॥౧౨॥
మహావాతసముద్ధూతంయన్మామపకరిష్యతి।రజోరమణతన్మన్యేపరార్ధ్యమివచందనం॥ ౧౩॥ శాద్వలేషుయదాశిశ్యేవ

నాంచేతనగోచరా। కుతస్తు రణతల్పేషు కిం స్యాత్సుఖతరం తతః॥౧౪॥ పత్రం మూలం ఫలం యత్త్వమల్పం వా యది వా బ
హు। దాస్యసి స్వయమాహృత్య తన్మేఽమృతరసోపమం॥౧౫॥ న మాతుర్న పితుస్తత్ర స్మరిష్యామి న వేశ్మనః। ఆర్తవాన్యుపభు
ఞ్జానా పుష్పాణి చ ఫలాని చ॥౧౬॥ న చ తత్ర గతః కించిద్ద్రష్టుమర్హసి విప్రియం। మత్కృతే న చ తే శోకో న భవిష్యామి దు
ర్భరా॥౧౭॥ యస్త్వయా సహ స స్వర్గో నిరయో యస్త్వయా వినా। ఇతి జానన్పరాం ప్రీతిం గచ్ఛ రామ మయా సహ॥౧౮॥
అథ మామేవమవ్యగ్రాం వనం నైవ నయిష్యసి। విషమద్యైవ పాస్యామి మా విశం ద్విషతాం వశం॥౧౯॥ పశ్చాదపి హి దుఃఖే
న మమ నైవాస్తి జీవితం। ఉజ్ఝితాయాస్త్వయా నాథ తదైవ మరణం వరం॥౨౦॥ ఇమం హి సహితుం శోకం ముహూర్తమ
పి నోత్సహే। కిం పునర్దశ వర్షాణి త్రీణి చైకం చ దుఃఖితా॥౨౧॥ ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు। చుక్రోశ పతి
మాయస్తా భృశమాలింగ్య సస్వరం॥౨౨॥ సా విద్ధా బహుభిర్వాక్యైర్దిగ్ధైరివ గజాంగనా। చిరసంనిహితం బాష్పం ముమో
చాగ్నిమివారణిః॥౨౩॥ తస్యాః స్ఫటికసంకాశం వారి సంతాపసంభవం। నేత్రాభ్యాం పరిసుస్రావ పంకజాభ్యామివో
దకం॥౨౪॥ తచ్చైవామలచంద్రాభం ముఖమాయతలోచనం। పర్యశుష్యత బాష్పేణ జలోద్ధృతమివాంబుజం॥౨౫॥
తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం విసంజ్ఞామివ దుఃఖితాం। ఉవాచ వచనం రామః పరివిశ్వాసయంస్తదా॥౨౬॥ న దేవి తవ దుఃఖే
న స్వర్గమప్యభిరోచయే। న హి మేఽస్తి భయం కించిత్స్వయంభోరివ సర్వతః॥౨౭॥ తవ సర్వమభిప్రాయమవిజ్ఞాయ శుభా
ననే। వాసం న రోచయేఽరణ్యే శక్తిమానపి రక్షణే॥౨౮॥ యత్సృష్టాసి మయా సార్ధం వనవాసాయ మైథిలి। న విహాతుం మయా శ
క్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా॥౨౯॥ ధర్మస్తు గజనాసోరు సద్భిరాచరితః పురా। తం చాహమనువర్తేఽద్య యథా సూర్యం సువర్చలా॥
౩౦॥ న ఖల్వహం న గచ్ఛేయం వనం జనకనందిని। వచనం తన్నయతి మాం పితుస్సత్యోపబృంహితం॥౩౧॥ ఏష ధర్మస్తు సుశ్రో
ణి పితుర్మాతుశ్చ వశ్యతా। అతశ్చ తం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితుముత్సహే॥౩౨॥ అస్వాధీనం కథం దైవం ప్రకారైరభిరాధ్య
తే। స్వాధీనం సమతిక్రమ్య మాతరం పితరం గురుం॥౩౩॥ యత్ర త్రయం త్రయో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి। నాన్యదస్తి
శుభాపాంగే తేనేదమభిరాధ్యతే॥౩౪॥ న సత్యం దానమానౌ వా యజ్ఞా వాప్యాప్తదక్షిణా। తథా బలకరాః సీతే యథా సే
వా పితుర్హితా॥౩౫॥ స్వర్గో ధనం వా ధాన్యం వా విద్యాః పుత్రాస్సుఖాని చ। గురువృత్త్యనురోధేన న కించిదపి దుర్లభం॥
౩౬॥ దేవగంధర్వగోలోకాన్బ్రహ్మలోకాంస్తథాపరాన్। ప్రాప్నువంతి మహాత్మానో మాతాపితృపరాయణాః॥
౩౭॥ స మాం పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మపథే స్థితః। తథా వర్తితుమిచ్ఛామి స హి ధర్మస్సనాతనః॥౩౮॥ మమ సన్నా మతి
స్సీతే త్వాం నేతుం దండకావనం। వసిష్యామీతి సా త్వం మామనుయాతుం సునిశ్చితా॥౩౯॥ సా హి దిష్టానవద్యాంగి వనా
య మదిరేక్షణే। అనుగచ్ఛస్వ మాం భీరు సహధర్మచరీ భవ॥౪౦॥ సర్వథా సదృశం సీతే మమ స్వస్య కులస్య చ। వ్యవసాయ
మనుక్రాంతా కాంతే త్వమతిశోభనమ్॥౪౧॥ ఆరభస్వ శుభశ్రోణి వనవాసక్షమాః క్రియాః। నేదానీం త్వదృతే సీతే
స్వర్గోఽపి మమ రోచతే॥౪౨॥ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనమ్। దేహి చాశంసమానేభ్యస్సంత్వరస్వ
చ మాచిరమ్॥౪౩॥ భూషణాని మహార్హాణి వరవస్త్రాణి యాని చ। రమణీయాశ్చ యే కేచిత్ క్రీడార్థాశ్చాప్యుపస్క
రాః॥౪౪॥ శయనీయాని యానాని మమ చాన్యాని యాని చ। దేహి స్వభృత్యవర్గస్య బ్రాహ్మణానామనంతరమ్॥౪౫॥ అ
నుకూలం తు సా భర్తుర్జ్ఞాత్వా గమనమాత్మనః। క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతుమేవోపచక్రమే॥౪౬॥ తతః ప్రహృష్టా ప్ర
తిపూర్ణమానసా యశస్వినీ భర్తురవేక్ష్య భాషితమ్। ధనాని రత్నాని చ దాతుమంగనా ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మన
స్వినీ॥౪౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రింశస్సర్గః. ************************************
ఏవం శ్రుత్వా తు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వమాగతః। బాష్పపర్యాకులముఖశ్శోకం సోఢుమశక్నువన్॥౧॥ స భ్రా
తుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః। సీతామువాచాతియశా రాఘవం చ మహావ్రతమ్॥౨॥ యది గంతుం కృతా బుద్ధిర్వనం
మృగగజాయుతమ్। అహం త్వానుగమిష్యామి వనమగ్రే ధనుర్ధరః॥౩॥ మయా సమేతోఽరణ్యాని బహూని విచరిష్యసి। పక్షి
భిర్మృగయూథైశ్చ సంఘుష్టాని సమంతతః॥౪॥ న దేవలోకాక్రమణం నామరత్వమహం వృణే। ఐశ్వర్యం చాపి లోకానాం
కామయే న త్వయా వినా॥౫॥ ఏవం బ్రువాణస్సౌమిత్రిర్వనవాసాయ నిశ్చితః। రామేణ బహుభిస్సాంత్వైర్నిషిద్ధః పున
రబ్రవీత్॥౬॥ అనుజ్ఞాతోఽస్మి భవతా పూర్వమేవ యథాస్మ్యహమ్। కిమిదానీం పునరిదం క్రియతే మే నివారణమ్॥౭॥

ర్థంప్రతిషేధోమేక్రియతేగంతుమిచ్ఛతః । ఏతదిచ్ఛామివిజ్ఞాతుంసంశయోహిమమానఘ॥౮॥తతోబ్రవీన్మహాతేజా
రామోలక్ష్మణమగ్రతః। స్థితంప్రాగ్గామినంవీరంయాచమానంకృతాంజలిమ్॥౯॥స్నిగ్ధోధర్మరతోవీరస్సతతంసత్పథే
స్థితః। ప్రియఃప్రాణసమోవశ్యోభ్రాతాచాపిసఖాచమే॥౧౦॥మయాద్యసహసౌమిత్రేత్వయిగచ్ఛతితద్వనమ్। కో
భరిష్యతికౌసల్యాంసుమిత్రాంవాయశస్వినీమ్॥౧౧॥అభివర్షతికామైర్యఃపర్జన్యఃపృథివీమివ । సకామపాశపర్యస్తో
మహాతేజామహీపతిః॥౧౨॥సాహిరాజ్యమిదంప్రాప్యనృపస్యాశ్వపతేస్సుతా । దుఃఖితానాంసపత్నీనాంనకరిష్యతిశో
భనమ్॥౧౩॥నస్మరిష్యతికౌసల్యాంసుమిత్రాంచసుదుఃఖితామ్ । భరతోరాజ్యమాసాద్యకైకేయ్యాంపర్యవస్థితః॥౧౪॥
తామార్యాంస్వయమేవేహరాజానుగ్రహణేనవా । సౌమిత్రేభరకౌసల్యాముక్తమర్థమిమంచర॥౧౫॥ఏవంమమచ
తేభక్తిర్భవిష్యతిసుదర్శితా। ధర్మజ్ఞగురుపూజాయాంధర్మశ్చాప్యతులోమహాన్॥౧౬॥ఏవంకురుష్వసౌమిత్రేమత్కృ
తేరఘునందన। అస్మాభిర్విప్రహీణాయామాతుర్నోనభవేత్సుఖమ్॥౧౭॥ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణశ్శ్లక్ష్ణయాగిరా।
ప్రత్యువాచతదారామంవాక్యజ్ఞోవాక్యకోవిదమ్॥ ౧౮ ॥ తవైవతేజసావీరభరతఃపూజయిష్యతి । కౌసల్యాంచసుమి
త్రాంచప్రయతోనాత్రసంశయః॥౧౯॥యదితుష్టోనరశ్రేష్ఠభరతోరాజ్యముత్తమమ్ । ప్రాప్యదుర్మనసావీరగర్వేణ
చవిశేషతః॥౨౦ ॥తమహందుర్మతింక్రూరంవధిష్యామినసంశయః । తత్పక్ష్యానపితాన్సర్వాంస్త్రైలోక్యమపికిన్ను
సా॥౨౧॥కౌసల్యాబిభృయాదార్యాసహస్రమపిమద్విధాన్। యస్యాస్సహస్రంగ్రామాణాంసంప్రాప్తముపజీవనం
౨౨ ॥తదాత్మభరణేచైవమమమాతుస్తథైవచ । పర్యాప్తామద్విధానాంచభరణాయయశస్వినీ॥౨౩॥కురుష్వమామనుచ
రంవైధర్మ్యంనేహవిద్యతే। కృతార్థోహంభవిష్యామితవచార్థఃప్రకల్పతే॥౨౪ ॥ధనురాదాయసశరంఖనిత్రపిటకా
ధరః। అగ్రతస్తేగమిష్యామిపంథానమనుదర్శయన్॥౨౫॥ఆహరిష్యామితేనిత్యంమూలానిచఫలానిచ । వన్యానియానిచా
న్యానిస్వాహారాణితపస్వినామ్॥౨౬ ॥ భవాంస్తుసహవైదేహ్యాగిరిసానుషురంస్యతే । అహంసర్వంకరిష్యామిజాగ్రత
స్స్వపతశ్చతే॥౨౭॥రామస్త్వనేనవాక్యేనసుప్రీతఃప్రత్యువాచతమ్। వ్రజాపృచ్ఛస్వసౌమిత్రేసర్వమేవసుహృజ్జనం
౨౮॥యేచరాజ్ఞోదదౌదివ్యేమహాత్మావరుణస్స్వయం । జనకస్యమహాయజ్ఞేధనుషీరౌద్రదర్శనే॥౨౯ ॥ అభేద్యకవచేది
వ్యేతూణీచాక్షయసాయకౌ । ఆదిత్యవిమలాభౌద్వౌఖడ్గౌహేమపరిష్కృతౌ॥౩౦ ॥ సత్కృత్యనిహితంసర్వమేతదాచా
ర్యసద్మని । సర్వమాయుధమాదాయక్షిప్రమావ్రజలక్ష్మణ॥౩౧॥ససుహృజ్జనమామంత్ర్యవనవాసాయనిశ్చితః । ఇక్ష్వా
కుగురుమామంత్ర్యజగ్రాహాయుధముత్తమం॥౩౨॥తద్దివ్యంరాజశార్దూలస్సత్కృతంమాల్యభూషితం । రామాయ
దర్శయామాససౌమిత్రిస్సర్వమాయుధం॥౩౩॥ తమువాచాత్మవాన్రామఃప్రీత్యాలక్ష్మణమాగతం । కాలేత్వమాగత
స్సౌమ్యకాంక్షితేమమలక్ష్మణ॥ ౩౪॥ అహంప్రదాతుమిచ్ఛామియదిదంమామకంధనం । బ్రాహ్మణేభ్యస్తపస్విభ్యస్త్వ
యాసహపరంతప॥౩౫॥వసంతీహదృఢంభక్త్యాగురుషుద్విజసత్తమాః। తేషామపిచమేభూయస్సర్వేషాంచోపజీవినాం
౩౬॥వసిష్ఠపుత్రంతుసుయజ్ఞమార్యంత్వమానయాశుప్రవరంద్విజానాం। అభిప్రయాస్యామివనంసమస్తానభ్యర్చ్యశిష్టా
నపరాన్ద్విజాతీన్॥ ౩౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకత్రింశస్సర్గః. ******************************

తతశ్శాసనమాజ్ఞాయభ్రాతుశ్శుభకరంప్రియం।గత్వాసప్రవివేశాశుసుయజ్ఞస్యనివేశనం॥౧॥ తంవిప్రమగ్న్యగా
రస్థంవందిత్వాలక్ష్మణోఽబ్రవీత్ । సఖేఽభ్యాగచ్ఛపశ్యత్వంవేశ్మదుష్కరకారిణః॥ ౨ ॥ తతస్సంధ్యాముపాస్యాశుగత్వా
సౌమిత్రిణాసహ । జుష్టంతత్ప్రావిశల్లక్ష్మ్యారమ్యంరామనివేశనం ॥౩ ॥ తమాగతంవేదవిదంప్రాంజలిస్సీతయాస
హ । సుయజ్ఞమభిచక్రామరాఘవోఽగ్నిమివార్చితం॥౪॥ జాతరూపమయైర్ముఖ్యైరంగదైఃకుండలైశ్శుభైః। సహే
మసూత్రైర్మణిభిఃకేయూరైర్వలయైరపి॥౫॥అన్యైశ్చరత్నైర్బహుభిఃకాకుత్స్థఃప్రత్యపూజయత్ । సుయజ్ఞంసత
తోవాచరామస్సీతాప్రచోదితః॥ ౬॥ హారంచహేమసూత్రంచభార్యాయైసౌమ్యహారయ । రశనాంచాధునాసీతా
తుమిచ్ఛతితేసఖీ॥౭॥అంగదానిచచిత్రాణికేయూరాణిశుభానిచ । ప్రయచ్ఛతిసఖేతుభ్యంభార్యాయైగచ్ఛతీవనం॥
పర్యంకమగ్ర్యాస్తరణంనానారత్నవిభూషితం । తమపీచ్ఛతివైదేహీప్రతిష్ఠాపయితుంత్వయి॥౯॥ నాగశ్శత్రుంజ
నామమాతులోయందదౌమమ। తంతేగజసహస్రేణదదామిద్విజపుంగవ॥౧౦॥ ఇత్యుక్తస్సహిరామేణసుయజ్ఞః

ప్రతిగృహ్యాతత్ । రామలక్ష్మణసీతానాం ప్రయయావాశిషశ్శుభాః ॥౧౧॥ అథ భ్రాతరమవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియంవ
దః । సౌమిత్రింతమువాచేదం బ్రహ్మేవ త్రిదశేశ్వరమ్ ॥౧౨॥ అగస్త్యం కౌశికం చైవ తావుభౌ బ్రాహ్మణోత్తమౌ । అర్చయా
హూయ సౌమిత్రే రత్నైస్సస్యమివాంబుభిః ॥౧౩॥ తర్పయస్వ మహాబాహో గోసహస్రైశ్చ మానద । సువర్ణైర
జతైశ్చైవ మణిభిశ్చ మహాధనైః ॥౧౪॥ కౌసల్యాం చ య ఆశీర్భిర్భక్తః పర్యుపతిష్ఠతి । ఆచార్యస్తైత్తిరీయాణామభిరూపశ్చ
వేదవిత్ ॥౧౫॥ తస్య యానం చ దాసీశ్చ సౌమిత్రే సంప్రదాపయ । కౌశేయాని చ వస్త్రాణి యావత్తుష్యతి స ద్విజః ॥౧౬॥
సూతశ్చిత్రరథశ్చార్యస్సచివస్సుచిరోషితః । తోషయైనం మహార్హైశ్చ రత్నైర్వస్త్రైర్ధనైస్తథా ॥౧౭॥ పశుకాభిశ్చ స
ర్వాభిర్గవాం దశశతేన చ । యే చేమే కఠకాలాపా బహవో దండమాణవాః ॥౧౮॥ నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వాన్నాన్యత్కుర్
వంతి కించన । అలసాస్స్వాదుకామాశ్చ మహతాం చాపి సంమతాః ॥౧౯॥ తేషామశీతియానాని రత్నపూర్ణాని దాపయ ।
శాలివాహసహస్రం చ ద్వే శతే భద్రకాంస్తథా ॥౨౦॥ వ్యంజనార్థం చ సౌమిత్రే గోసహస్రముపాకురు । మేఖలీనాం
మహాసంఘః కౌసల్యాం సముపస్థితః ॥౨౧॥ తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే ప్రత్యేకం సంప్రదాపయ । అంబా యథా చ సా నం
దేత్కౌసల్యా మమ దక్షిణామ్ ॥౨౨॥ తథా ద్విజాతీంస్తాన్సర్వాన్ లక్ష్మణార్చయ సర్వశః । తతస్స పురుషవ్యాఘ్రస్తద్ధ
నం లక్ష్మణస్స్వయమ్ ॥౨౩॥ యథోక్తం బ్రాహ్మణేంద్రాణామదదాద్ధనదో యథా । అథాబ్రవీద్బాష్పగళాంస్తిష్ఠతశ్చో
పజీవినః ॥౨౪॥ సంప్రదాయ బహు ద్రవ్యమేకైకస్యోపజీవినః । లక్ష్మణస్య చ యద్వేశ్మ గృహం చ యదిదం మమ ॥౨౫॥ అశూ
న్యం కార్యమేకైకం యావదాగమనం మమ । ఇత్యుక్త్వా దుఃఖితం సర్వం జనం తముపజీవినమ్ ॥౨౬॥ ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం
ధనమానీయతామితి । తతోఽస్య ధనమాజహ్రుస్సర్వమేవోపజీవినః ॥౨౭॥ స రాశిస్సుమహాంస్తత్ర దర్శనీయో హ్యదృ
శ్యత । తతస్స పురుషవ్యాఘ్రస్తద్ధనం సహలక్ష్మణః ॥౨౮॥ ద్విజేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హ్యదాపయత్ । తత్రా
సీత్పింగళో గార్గ్యస్త్రిజటో నామ వై ద్విజః ॥౨౯॥ క్షతవృత్తిర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాంగలీ । తం వృద్ధం తరుణీ భార్యా బా
లానాదాయ దారకాన్ ॥౩౦॥ అబ్రవీద్బ్రాహ్మణం వాక్యం దారిద్ర్యేణాభిపీడితా । అపాస్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం
మమ ॥౩౧॥ రామం దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించిదవాప్స్యసి । స భార్యావచనం శ్రుత్వా శాటీమాచ్ఛాద్య దుశ్ఛదామ్ ॥
౩౨॥ స ప్రాతిష్ఠత పంథానం యత్ర రామనివేశనమ్ । భృగ్వంగిరస్సమం దీప్త్యా త్రిజటం జనసంసది ॥ ౩౩॥ ఆపంచమాయాః క
క్ష్యాయా నైనం కశ్చిదవారయత్ । స రాజపుత్రమాసాద్య త్రిజటో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౪॥ నిర్ధనో బహుపుత్రోఽస్మి రాజ
పుత్ర మహాయశః । ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ప్రత్యవేక్షస్వ మామితి ॥౩౫॥ తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితమ్ । గ
వాం సహస్రమప్యేకం న తు విశ్రాణితం మయా ॥౩౬॥ పరిక్షిపసి దండేన యావత్తావదవాప్స్యసి । స శాటీం త్వరితః కట్యాం
సంభ్రాంతః పరివేష్ట్య తామ్ ॥౩౭॥ ఆవిధ్య దండం చిక్షేప సర్వప్రాణేన వేగితః । స తీర్త్వా సరయూపారం దండస్తస్య క
రాచ్చ్యుతః ॥౩౮॥ గోవ్రజే బహుసాహస్రే పపాతోక్షణసంనిధౌ । తం పరిష్వజ్య ధర్మాత్మా ఆ తస్మాత్సరయూతటాత్ ॥
౩౯॥ ఆనయామాస తా గావో త్రిజటస్యాశ్రమం ప్రతి । ఉవాచ చ తతో రామస్తం గార్గ్యమభిసాంత్వయన్ ॥౪౦॥ మన్యుర్న
ఖలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యయం మమ । ఇదం హి తేజస్తవ యద్దురత్యయం తదేవ జిజ్ఞాసితుమిచ్ఛతా మయా ॥౪౧॥ ఇమం భ
వానర్థమభిప్రచోదితో వృణీష్వ కించేదపరం వ్యవస్యతి । బ్రవీమి సత్యేన న తేఽస్తి యంత్రణా ధనం హి యద్యన్మమ విప్రకార
ణాత్ ॥౪౨॥ భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన తన్మయార్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ । తతస్స భార్యస్త్రిజటో మహాముని
ర్గవామనీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః ॥౪౩॥ యశోబలప్రీతిసుఖోపబృంహిణీస్తదాశిషః ప్రత్యవదన్మహాత్మనః । స చాపి రామః
ప్రతిపూర్ణమానసో మహద్ధనం ధర్మబలైరుపార్జితమ్ ॥౪౪॥ నియోజయామాస సుహృజ్జనేఽచిరాద్యథార్హసంమా
నవచః ప్రచోదితః । ద్విజస్సుహృద్భృత్యజనోఽథవా తదా దరిద్రభిక్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ ॥౪౫॥ న తత్ర కశ్చిన్న బభూవ త
ర్పితో యథార్హసంమాననదానసంభ్రమైః ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః . *******

దత్త్వా తు సహ వైదేహ్యా బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు । జగ్మతుః పితరం ద్రష్టుం సీతయా సహ రాఘవౌ ॥౧॥ తతో
హీతే ప్రేష్యాభ్యామశోభేతాం తదాయుధే । మాలాదామభిరాసక్తే సీతయా సమలంకృతే ॥౨॥ తతః ప్రాసాదహర్మ్యా
విమానశిఖరాణి చ । అధిరుహ్య జనశ్శ్రీమానుదాసీనో వ్యలోకయత్ ॥ ౩ ॥ న హి రథ్యాస్స్మ శక్యంతే గంతుం బహు

లాః । ఆరుహ్యతస్మాత్ప్రాసాదాద్దీనాఃపశ్యంతిరాఘవమ్॥౪॥పదాతింవర్జితచ్ఛత్రంరామందృష్ట్వాజనాస్తదా । ఊచు
ర్బహువిధావాచశ్శోకోపహతచేతసః॥౫॥యంయాంతమనుయాతిస్మచతురంగబలంమహత్ ।తమేవసీతయాసార్ధ
మనుయాతిస్మలక్ష్మణః॥౬॥ఐశ్వర్యస్యరసజ్ఞస్సన్కామినాంచైవకామదః। నేచ్ఛత్యేవానృతంకర్తుంపితరంధర్మగౌరవా
త్ ॥౭॥యానశక్యాపురాద్రష్టుంభూతైరాకాశగైరపి।తామద్యసీతాంపశ్యంతిరాజమార్గగతాజనాః॥౮॥ అంగరాగో
చితాంసీతాంరక్తచందనసేవినీమ్।వర్షముష్ణంచశీతంచనేష్యంత్యాశువివర్ణతామ్॥౯॥అద్యనూనందశరథస్సత్త్వమా
విశ్యభాషతే । నహిరాజాప్రియంపుత్రంవివాసయితుమిచ్ఛతి॥౧౦॥నిర్గుణస్యాపిపుత్రస్యకథంస్యాద్విప్రవాసనమ్ ।
కింపునర్యస్యలోకోయంజితోవృత్తేనకేవలమ్॥౧౧॥అనృశంస్యమనుక్రోశశ్శ్రుతంశీలందమశ్శమః।రాఘవంశోభయం
త్యేతేషడ్గుణాఃపురుషర్షభమ్॥౧౨॥తస్మాత్తస్యోపఘాతేనప్రజాఃపరమపీడితాః। ఔదకానీవసత్త్వానిగ్రీష్మేసలిలసంక్ష
యాత్॥౧౩॥పీడయాపీడితంసర్వంజగదస్యజగత్పతేః।మూలస్యేవోపఘాతేనవృక్షఃపుష్పఫలోపగః॥౧౪॥మూలంహ్యే
షమనుష్యాణాంధర్మసారోమహాద్యుతిః।పుష్పంఫలంచపత్రంచశాఖాశ్చాస్యేతరేజనాః॥౧౫॥ తేలక్ష్మణఇవక్షిప్రంసప
త్న్యస్సహబాంధవాః । గచ్ఛంతమనుగచ్ఛామోయేనగచ్ఛతిరాఘవః॥౧౬॥ ఉద్యానానిపరిత్యజ్యక్షేత్రాణిచగృ
హాణిచ । ఏకదుఃఖసుఖారామమనుగచ్ఛామధార్మికమ్॥౧౭॥ సముద్ధృతనిధానానిపరిధ్వస్తాజిరాణిచ । ఉపాత్తధన
ధాన్యానిహృతసారాణిసర్వశః॥౧౮॥ రజసాభ్యవకీర్ణానిపరిత్యక్తానిదైవతైః।మూషకైఃపరిధావద్భిరుద్బిలైరావృతా
నిచ॥౧౯॥అపేతోదకధూమానిహీనసంమార్జనానిచ।ప్రణష్టబలికర్మేజ్యామంత్రహోమజపానిచ॥౨౦॥దుష్కాలే
నేవభగ్నానిభిన్నభాజనవంతిచ।అస్మత్త్యక్తానివేశ్మానికైకేయీప్రతిపద్యతామ్॥౨౧॥వనంనగరమేవాస్తుయేనగచ్ఛతిరా
ఘవః।అస్మాభిశ్చపరిత్యక్తంపురంసంపద్యతాంవనమ్॥౨౨॥బిలానిదంష్ట్రిణస్సర్వేసానూనిమృగపక్షిణః। త్యజంత్వస్మద్భ
యాద్భీతాగజాస్సింహావనాన్యపి॥౨౩॥అస్మత్త్యక్తంప్రపద్యంతాంసేవ్యమానంత్యజంతుచ । తృణమాంసఫలాదానాం
దేశంవ్యాళమృగద్విజమ్॥౨౪॥ప్రపద్యతాంహికైకేయీసపుత్రాసహబాంధవైః। రాఘవేణవనేసర్వేసహవత్స్యా
మనిర్వృతాః॥౨౫॥ ఇత్యేవంవివిధావాచోనానాజనసమీరితాః।శుశ్రావరామశ్శ్రుత్వాచనవిచక్రేస్యమానసమ్॥
౨౬॥సతువేశ్మపితుర్దూరాత్కైలాసశిఖరప్రభమ్ । అభిచక్రామధర్మాత్మామత్తమాతంగవిక్రమః॥౨౭॥వినీతవీరపు
రుషంప్రవిశ్యతునృపాలయమ్।దదర్శావస్థితందీనంసుమంత్రమవిదూరతః॥౨౮॥ప్రతీక్షమాణోభిజనంతదార్తమనార్త
రూపఃప్రహసన్నివాథ।జగామరామఃపితరందిదృక్షుఃపితుర్నిదేశంవిధివచ్చికీర్షుః॥౨౯॥తత్పూర్వమైక్ష్వాకసుతోమ
హాత్మారామోగమిష్యన్వనమార్తరూపమ్।వ్యతిష్ఠతప్రేక్ష్యతదాసుమంత్రంపితుర్మహాత్మాప్రతిహారణార్థమ్॥౩౦॥పి
తుర్నిదేశేనతుధర్మవత్సలోవనప్రవేశేకృతబుద్ధినిశ్చయః । సరాఘవఃప్రేక్ష్యసుమంత్రమబ్రవీన్నివేదయస్వాగమనం
నృపాయమే॥౩౧॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ****************************

తతఃకమలపత్రాక్షశ్శ్యామోనిరుదరోమహాన్।ఉవాచరామస్తంసూతంపితురాఖ్యాహిమామితి॥౧॥సరామ
ప్రేషితఃక్షిప్రంసంతాపకలుషేంద్రియః।ప్రవిశ్యనృపతింసూతోనిశ్వసంతందదర్శహ॥౨॥ఉపరక్తమివాదిత్యంభస్మ
చ్ఛన్నమివానలమ్।తటాకమివనిస్తోయమపశ్యజ్జగతీపతిమ్॥౩॥ఆలోక్యతుమహాప్రాజ్ఞఃపరమాకులచేతసమ్ । రామమే
వానుశోచంతంసూతఃప్రాంజలిరాసదత్॥౪॥తంవర్ధయిత్వారాజానంసూతఃపూర్వంజయాశిషా। భయవిక్లబయా
వాచామందయాశ్లక్ష్ణమబ్రవీత్॥౫॥అయంసపురుషవ్యాఘ్రోద్వారితిష్ఠతితేసుతః । బ్రాహ్మణేభ్యోధనందత్త్వాసర్వే
షాంచోపజీవినామ్॥౬॥సత్వాపశ్యతుభద్రంతేరామస్సత్యపరాక్రమః।సర్వాన్సుహృదఆపృచ్ఛ్యత్వామిదానీందిదృ
క్షతే॥౭॥గమిష్యతిమహారణ్యంతంపశ్యజగతీపతే । వృతంరాజగుణైస్సర్వైరాదిత్యమివరశ్మిభిః॥౮॥ససత్యవాదీధర్మా
త్మాగాంభీర్యాత్సాగరోపమః।ఆకాశఇవనిష్పంకోనరేంద్రఃప్రత్యువాచతమ్॥౯॥సుమంత్రానయమేదారాన్యేకేచి
దిహమామకాః।దారైఃపరివృతస్సర్వైర్ద్రష్టుమిచ్ఛామిధార్మికమ్॥౧౦॥సోంతఃపురమతీత్యైవస్త్రియస్తావాక్యమ
బ్రవీత్ । ఆర్యోహ్వయతివోరాజాగమ్యతాంతత్రమాచిరమ్॥౧౧॥ ఏవముక్తాఃస్త్రియస్సర్వాస్సుమంత్రేణనృపాజ్ఞ
యా।ప్రచక్రముస్తద్భవనంభర్తురాజ్ఞాయశాసనమ్॥౧౨॥అర్ధసప్తశతాస్తాస్తుప్రమదాస్తామ్రలోచనాః।కౌసల్యాంపరివా

ర్యాథశనైర్జగ్ముర్ధృతవ్రతాః॥౧౩॥ఆగతేషుచదారేషుసమవేక్ష్యమహీపతిః। ఉవాచరాజాతంసూతంసుమన్త్రా
నయమేసుతమ్॥౧౪॥సుమన్త్రోరామమాదాయలక్ష్మణంమైథిలీంతదా। జగామాభిముఖస్తూర్ణంసకాశంజగతీపతేః॥
౧౫॥సరాజాపుత్రమాయాంతందృష్ట్వాదూరాత్కృతాంజలిమ్।ఉత్పపాతాసనాత్తూర్ణమార్తస్స్త్రీజనసంవృతః॥౧౬॥
సోభిదుద్రావవేగేనరామందృష్ట్వావిశాంపతిః। తమసంప్రాప్యదుఃఖార్తఃపపాతభువిమూర్ఛితః॥౧౭॥తంరామో
భ్యపతత్ క్షిప్రంలక్ష్మణశ్చమహారథః।విసంజ్ఞమివదుఃఖేనసశోకంనృపతింతదా॥౧౮॥స్త్రీసహస్రనినాదశ్చసంజజ్ఞేరా
జవేశ్మని।హాహారామేతిసహసాభూషణధ్వనిమూర్ఛితః॥౧౯॥తంపరిష్వజ్యబాహుభ్యాంతావుభౌరామలక్ష్మణౌ।పర్యం
కేసీతయాసార్ధంరుదంతస్సమవేశయన్॥౨౦॥అథరామోముహూర్తేనలబ్ధసంజ్ఞంమహీపతిం। ఉవాచప్రాంజలి
ర్భూత్వాశోకార్ణవపరిప్లుతం॥౨౧॥ఆపృచ్ఛేత్వాంమహారాజసర్వేషామీశ్వరోసినః।ప్రస్థితందండకారణ్యంపశ్యత్వం
కుశలేనమాం॥౨౨॥లక్ష్మణంచానుజానీహిసీతాచాన్వేతిమాంవనం।కారణైర్బహుభిస్తథ్యైర్వార్యమాణౌనచేచ్ఛతః॥
౨౩॥అనుజానీహిసర్వాన్నశ్శోకముత్సృజ్యమానద।లక్ష్మణంమాంచసీతాంచప్రజాపతిరివాత్మజాన్॥౨౪॥ప్రతీక్షమా
ణమవ్యగ్రమనుజ్ఞాంజగతీపతేః।ఉవాచరాజాసంప్రేక్ష్యవనవాసాయరాఘవం॥౨౫॥అహంరాఘవకైకేయ్యావరదా
నేనమోహితః।అయోధ్యాయాస్త్వమేవాద్యభవరాజానిగృహ్యమాం॥౨౬॥ఏవముక్తోనృపతినారామోధర్మభృతాంవ
రః।ప్రత్యువాచాంజలింకృత్వాపితరంవాక్యకోవిదః॥౨౭॥భవాన్వర్షసహస్రాయుఃపృథివ్యానృపతేపతిః।అహంత్వర
ణ్యేవత్స్యామినమేకార్యస్త్వయానృతః॥౨౮॥నవపంచచవర్షాణివనవాసేవిహృత్యతే। పునఃపాదౌగ్రహీష్యామిప్రతి
జ్ఞాంతేనరాధిప॥౨౯॥రుదన్నార్తఃప్రియంపుత్రంసత్యపాశేనసంయతః।కైకేయ్యాచోద్యమానస్తుమిథోరాజాతమబ్ర
వీత్॥౩౦॥శ్రేయసేవృద్ధయేతాతపునరాగమనాయచ।గచ్ఛస్వారిష్టమవ్యగ్రఃపంథానమకుతోభయం॥౩౧॥నహిసత్యా
త్మనస్తాతధర్మాభిమనసస్తవ। వినివర్తయితుంబుద్ధిశ్శక్యాతేరఘునందన॥౩౨॥అద్యత్విదానీంరజనీంపుత్రమాగచ్ఛసర్వ
థా।ఏకాహదర్శనేనాపిసాధుతావచ్చరామ్యహమ్॥౩౩॥మాతరంమాంచసంపశ్యన్వసేమామద్యశర్వరీమ్। తర్పిత
స్సర్వకామైస్త్వంశ్వఃకాలేసాధయిష్యసి॥౩౪॥దుష్కరంక్రియతేపుత్రసర్వథారాఘవత్వయా।మత్ప్రియార్థంప్రి
యాంస్త్యక్త్వాయద్యాసివిజనంవనమ్॥౩౫॥నచైతన్మేప్రియంపుత్రశపేసత్యేనరాఘవ। ఛన్నయాచలితస్త్వస్మిస్త్రి
యాచ్ఛన్నాగ్నికల్పయా॥౩౬॥వంచనాయాతులబ్ధామేతాంత్వంనిస్తర్తుమిచ్ఛసి।అనయావృత్తసాదిన్యాకైకేయ్యా
భిప్రచోదితః॥౩౭॥నచైతదాశ్చర్యతమంయస్త్వంజ్యేష్ఠస్సుతోమమ।అపానృతకథంపుత్రపితరంకర్తుమిచ్ఛసి॥౩౮॥అ
థరామస్తథాశ్రుత్వాపితురార్తస్యభాషితమ్।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాదీనోవచనమబ్రవీత్॥౩౯॥ప్రాప్స్యామి
యానద్యగుణాన్కోమేశ్వస్తాన్ప్రదాస్యతి।అపక్రమణమేవాతస్సర్వకామైరహంవృణే॥౪౦॥ఇయంసరాష్ట్రాసజ
నాధనధాన్యసమాకులా।మయావిసృష్టావసుధాభరతాయప్రదీయతామ్॥౪౧॥వనవాసకృతాబుద్ధిర్నచమేద్యచలిష్య
తి।యస్తుష్టేనవరోదత్తఃకైకేయ్యైవరదత్వయా॥౪౨॥దీయతాంనిఖిలేనైవసత్యస్త్వంభవపార్థివ।అహంనిదేశంభవ
తోయథోక్తమనుపాలయన్॥౪౩॥చతుర్దశసమావత్స్యేవనేవనచరైస్సహ।మావిమర్శోవసుమతీభరతాయప్రదీయ
తాం॥౪౪॥నహిమేకాంక్షితంరాజ్యంసుఖమాత్మనివాప్రియం।యథానిదేశంకర్తుంవైతవైవరఘునందన॥౪౫॥అపగచ్ఛ
తుతేదుఃఖంమాభూర్బాష్పపరిప్లుతః।నహిక్షుభ్యతిదుర్ధర్షస్సముద్రస్సరితాంపతిః॥౪౬॥నైవాహంరాజ్యమిచ్ఛామి
నసుఖంనచమైథిలీమ్।నైవసర్వానిమాన్కామాన్నస్వర్గంనైవజీవితమ్॥౪౭॥త్వామహంసత్యమిచ్ఛామినానృతంపు
రుషర్షభ।ప్రత్యక్షంతవసత్యేనసుకృతేనచతేశపే॥౪౮॥నచశక్యంమయాతాతస్థాతుంక్షణమపిప్రభో।నశోకం
ధారయస్వైనంనహిమేస్తివిపర్యయః॥౪౯॥అర్థితోహ్యస్మికైకేయ్యావనంగచ్ఛేతిరాఘవ।మయాచోక్తంవ్రజామీతి
తత్సత్యమనుపాలయ॥౫౦॥మాచోత్కంఠాంకృథాదేవవనేరంస్యామహేవయమ్। ప్రశాంతహరిణాకీర్ణేనానాశకు
నాదితే॥౫౧॥పితాహిదైవతంతాతదేవతానామపిస్మృతమ్।తస్మాద్దైవతమిత్యేవకరిష్యామిపితుర్వచః॥౫౨॥చతుర్దశసు
వర్షేషుగతేషునరసత్తమ। పునర్ద్రక్ష్యసిమాంప్రాప్తంసంతాపోయంవిముచ్యతామ్॥౫౩॥యేనసంస్తంభనీయో
యంసర్వోబాష్పగళోజనః।సత్వంపురుషశార్దూలకిమర్థంవిక్రియాంగతః॥౫౪॥పురంసరాష్ట్రంచమహీతుకే

మయావిసృష్టాభరతాయదీయతాం।అహంనిదేశంభవతోనుపాలయన్వనంగమిష్యామిచిరాయసేవితుం॥౫౫॥మయా
విసృష్టాంభరతోమహీమిమాంసశైలషండాంసపురీంసకాననాం।శివాంసుసీమామనుశాస్తుకేవలంత్వయాయదుక్తం
నృపతేతథాస్తుతత్॥౫౬॥నమేతథాపార్థివధీయతేమనోమహత్సుకామేషునచాత్మనఃప్రియే।యథానిదేశేతవశిష్టసం
మతేవ్యపైతుదుఃఖంతవమత్కృతేనఘ॥౫౭॥తదద్యనైవానఘరాజ్యమవ్యయంనసర్వకామాన్వసుధాంనమైథిలీం।నజీ
వితంత్వామనృతేనయోజయన్వృణీయసత్యంవ్రతమస్తుతేతథా॥౫౮॥ఫలానిమూలానిచభక్షయన్వనేగిరీంశ్చపశ్యన్
సరితస్సరాంసిచ।వనంప్రవిశ్యైవవిచిత్రపాదపంసుఖీభవిష్యామితవాస్తునిర్వృతిః॥౫౯॥ఏవంసరాజావ్యసనాభిపన్న
శ్శోకేనదుఃఖేనచతామ్యమానః।ఆలింగ్యపుత్రంసువినష్టసంజ్ఞోమోహంగతోనైవచిచేష్టకించిత్॥౬౦॥దేవ్యస్తతస్సంరు
రుదుస్సమేతాస్తాంవర్జయిత్వానరదేవపత్నీం।రుదన్సుమంత్రోపిజగామమూర్ఛాంహాహాకృతంతత్రబభూవస
ర్వమ్॥౬౧॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః. ******************************
తతోనిర్ధూయసహసాశిరోనిశ్వస్యచాసకృత్।పాణౌపాణింవినిష్పిష్యదంతాన్కటకటాప్యచ॥౧॥లోచనే
కోపసంరక్తేవర్ణంపూర్వోచితంజహత్।కోపాభిభూతస్సహసాసంతాపమశుభంగతః॥౨॥మనస్సమీక్షమాణ
శ్చసూతోదశరథస్యసః।కంపయన్నివకైకేయ్యాహృదయంవాక్ఛరైశ్శితైః॥౩॥వాక్యవజ్రైరనుపమైర్నిర్భిందన్నివ
చాశుభైః।కైకేయ్యాస్సర్వమర్మాణిసుమంత్రఃప్రత్యభాషత॥౪॥యస్యాస్తవపతిస్త్యక్తోరాజాదశరథస్స్వయమ్।
భర్తాసర్వస్యజగతస్స్థావరస్యచరస్యచ॥౫॥నహ్యకార్యతమంకించిత్తవదేవీహవిద్యతే।పతిఘ్నీంత్వామహంమన్యే
కులఘ్నీమపిచాంతతః॥౬॥యన్మహేంద్రమివాజయ్యందుష్ప్రకంప్యమివాచలమ్।మహోదధిమివాక్షోభ్యంసంతా
పయసికర్మభిః॥౭॥మావమంస్థాదశరథంభర్తారంవరదంపతిమ్।భర్తురిచ్ఛాహినారీణాంపుత్రకోట్యావిశిష్యతే॥౮॥
యథావయోహిరాజ్యానిప్రాప్నువంతినృపక్షయే।ఇక్ష్వాకుకులనాథేస్మింస్తల్లోపయితుమిచ్ఛసి॥౯॥రాజాభవతుతేపు
త్రోభరతశ్శాస్తుమేదినీమ్।వయంతత్రగమిష్యామోయత్రరామోగమిష్యతి॥౧౦॥నహితేవిషయేకశ్చిద్బ్రాహ్మణోవ
స్తుమర్హతి।తాదృశంత్వమమర్యాదమద్యకర్మచికీర్షసి॥౧౧॥ఆశ్చర్యమివపశ్యామియస్యాస్తేవృత్తమీదృశమ్।ఆచ
రంత్యానవివృతాసద్యోభవతిమేదినీ॥౧౨॥మహాబ్రహ్మర్షిసృష్టావాజ్వలంతోభీమదర్శనాః।ధిగ్వాగ్దండానహింసం
తిరామప్రవ్రాజనేస్థితామ్॥౧౩॥ఆమ్రంఛిత్వాకుఠారేణనింబంపరిచరేత్తుయః।యశ్చైవంపయసాసించేన్నైవాస్య
మధురోభవేత్॥౧౪॥ఆభిజాత్యంహితేమన్యేయథామాతుస్తథైవచ।నహినింబాత్స్రవేత్క్షౌద్రంలోకేనిగదితంవచః॥
౧౫॥తవమాతురసద్గ్రాహమిదంపూర్వంయథాశ్రుతమ్।పితుస్తేవరదఃకశ్చిద్దదౌవరమనుత్తమమ్॥౧౬॥సర్వభూతరు
తంతస్మాత్సంజజ్ఞేవసుధాధిపః।తేనతిర్యగ్గతానాంచభూతానాంవిదితంవచః॥౧౭॥తతోజృంభస్యశయనేవిరుతాద్భూ
రివర్చసః।పితుస్తేవిదితోభావస్సతత్రబహుధాహసత్॥౧౮॥తత్రతేజననీక్రుద్ధామృత్యుపాశమభీప్సతీ।హాసంతే
నృపతేసౌమ్యజిజ్ఞాసామీతిచాబ్రవీత్॥౧౯॥నృపశ్చోవాచతాందేవీందేవిశంసామితేయది।తతోమేమరణంసద్యోభవిష్య
తినసంశయః॥౨౦॥మాతాతేపితరందేవీతతఃకేకయమబ్రవీత్।శంసమేజీవవామావానమామపహసిష్యసి॥౨౧॥ప్రి
యయావతథోక్తస్సకేకయఃపృథివీపతిః।తస్మైతంవరదాయార్థంకథయామాసతత్త్వతః॥౨౨॥తతస్సవరదస్సాధూ
రాజానంప్రత్యభాషత।మ్రియతాంధ్వంసతాంచేయంమాకృథాస్త్వంమహీపతే॥౨౩॥సతచ్ఛ్రుత్వావచస్తస్యప్ర
సన్నమనసోనృపః।మాతరంతేనిరస్యాశువిజహారకుబేరవత్॥౨౪॥తథాత్వమపిరాజానందుర్జనాచరితేపథి।అస
ద్గ్రాహమిమంమోహాత్కురుషేపాపదర్శిని॥౨౫॥సత్యంచాద్యప్రవాదోయంలౌకికఃప్రతిభాతిమా।పితౄన్సమను
జాయంతేనరామాతరమంగనాః॥౨౬॥నైవంభవగృహాణేదంయదాహవసుధాధిపః।భర్తురిచ్ఛాముపాస్స్వేహజనస్యా
స్యగతిర్భవ॥౨౭॥మాత్వంప్రోత్సాహితాపాపైర్దేవరాజసమప్రభమ్।భర్తారంలోకభర్తారమసద్ధర్మముపాదధాః॥
౨౮॥నహిమిథ్యాప్రతిజ్ఞాతంకరిష్యతితవానఘః।శ్రీమాన్దశరథోరాజాదేవిరాజీవలోచనః॥౨౯॥జ్యేష్ఠోవదాన్యఃకర్మ
ణ్యస్స్వధర్మస్యాపిరక్షితా।రక్షితాజీవలోకస్యబలీరామోభిషిచ్యతామ్॥౩౦॥పరివాదోహితేదేవిమహాన్లో
కేచరిష్యతి।యదిరామోవనంయాతివిహాయపితరంనృపమ్॥౩౧॥స్వరాజ్యంరాఘవఃపాతుభవత్వంవిగతజ్వరా।...

ఘువాదన్యః తమః పురవరేవసేత్ ॥౩౨॥ రామేహియావద్రాజ్యస్థేరాజాదశరథోవనం। ప్రవేక్ష్యతిమహాప్రాజ్ఞః పూర్వ
వృత్తమనుస్మరన్॥౩౩॥ ఇతిసాంత్వైశ్చతీక్ష్ణైశ్చకైకేయీంరాజసంసది।సుమంత్రఃక్షోభయామాసభూయఏవకృతాం
జలిః॥౩౪॥ నైవసాక్షుభ్యతేదేవీనచస్మపరిదూయతే। నచాస్యాముఖవర్ణస్యవిక్రియాలక్ష్యతేతదా॥౩౫॥ ఇతిశ్రీ
మదయోధ్యాకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః. ** ॥
తతస్సుమంత్రమైక్ష్వాకః పీడితోఽత్రప్రతిజ్ఞయా। సబాష్పమతినిశ్వస్యజగాదేదంపునర్వచః॥౧॥ సూతరత్నసు
సంపూర్ణాచతుర్విధబలాచమూః। రాఘవస్యానుయాత్రార్థంక్షిప్రంప్రతివిధీయతామ్॥౨॥ రూపాజీవాశ్చవాది
న్యోవణిజశ్చమహాధనాః। శోభయంతుకుమారస్యవాహినీంసుప్రసారితాః॥౩॥ యేచైనముపజీవంతిరమతేయైశ్చవీర్యతః।
తేషాంబహువిధందత్త్వాతానప్యత్రనియోజయ॥౪॥ ఆయుధానిచముఖ్యానినాగరాశ్శకటానిచ। అనుగచ్ఛంతుకాకుత్
స్థంవ్యాధాశ్చారణ్యగోచరాః॥౫॥ నిఘ్నన్మృగాన్కుంజరాంశ్చపిబంశ్చారణ్యకంమధు। నదీశ్చవివిధాఃపశ్యన్నరా
జ్యంసంస్మరిష్యతి॥౬॥ ధాన్యకోశశ్చయఃకశ్చిద్ధనకోశశ్చమామకః। తౌరామమనుగచ్ఛేతాంవసంతంవిజనేవనే॥౭॥
యజన్పుణ్యేషుదేశేషువిసృజంశ్చాప్తదక్షిణాః। ఋషిభిశ్చసమాగమ్యప్రవత్స్యతిసుఖంవనే॥౮॥ భరతశ్చమహాబా
హురయోధ్యాంపాలయిష్యతి। సర్వకామైస్సహశ్రీమాన్రామస్సంసాధ్యతామితి॥౯॥ ఏవంబ్రువతికాకుత్స్థేకైకే
య్యాభయమాగతమ్। ముఖంచాప్యగమచ్ఛోషంస్వరశ్చాపినిరుధ్యత॥౧౦॥ సావిషణ్ణాచసంత్రస్తాముఖేనపరిశుష్య
తా। రాజానమేవాభిముఖీకైకేయీవాక్యమబ్రవీత్॥౧౧॥ రాజ్యంగతజనంసాధోపీతమండాంసురామివ। నిరాస్వా
ద్యతమంశూన్యంభరతోనాభిపత్స్యతే॥౧౨॥ కైకేయ్యాంముక్తలజ్జాయాంవదంత్యామతిదారుణమ్। రాజాదశరథో
వాక్యమువాచాయతలోచనామ్॥౧౩॥ వహంతంకింతుదసిమాంనియుజ్యధురిమాహితే। అనార్యేకృత్యమారబ్ధంకింన
పూర్వముపారుధః॥౧౪॥ తస్యైతత్క్రోధసంయుక్తముక్తంశ్రుత్వావరాంగనా। కైకేయీద్విగుణంక్రుద్ధారాజాన
మిదమబ్రవీత్॥౧౫॥ తవైవవంశేసగరోజ్యేష్ఠపుత్రముపారుధత్। అసమంజఇతిఖ్యాతంతథాయంగంతుమర్హతి॥౧౬॥
ఏవముక్తోధిగిత్యేవరాజాదశరథోఽబ్రవీత్। వ్రీడితశ్చజనస్సర్వస్సాచతన్నావబుధ్యత॥౧౭॥ తత్రవృద్ధోమహామాత్రస్సి
ద్ధార్థోనామనామతః। శుచిర్బహుమతోరాజ్ఞఃకైకేయీమిదమబ్రవీత్॥౧౮॥ అసమంజోగృహీత్వాతుక్రీడతఃపథిదా
రకాన్। సరయ్వాఃప్రక్షిపన్నప్సురమతేతేనదుర్మతిః॥౧౯॥ తందృష్ట్వానాగరాస్సర్వేక్రుద్ధారాజానమబ్రువన్। అసమం
జంవృణీష్వైకమస్మాన్వారాష్ట్రవర్ధన॥౨౦॥ తానువాచతతోరాజాకిన్నిమిత్తమిదంభయమ్। తాశ్చాపిరాజ్ఞాసంపృ
ష్టావాక్యంప్రకృతయోఽబ్రువన్॥౨౧॥ క్రీడతస్త్వేషనఃపుత్రాన్బాలానుద్భ్రాంతచేతసః। సరయ్వాంప్రక్షిపన్మౌ
ర్ఖ్యాదతులాంప్రీతిమశ్నుతే॥౨౨॥ సతాసాంవచనంశ్రుత్వాప్రకృతీనాంనరాధిపః। తంతత్యాజాహితంపుత్రంతాసాంప్రి
యచికీర్షయా॥౨౩॥ తంయానంశీఘ్రమారోప్యసభార్యంసపరిచ్ఛదం। యావజ్జీవంవివాస్యోఽయమితిస్వాన్స్వాశాత్పితా॥
౨౪॥ సఫాలపిటకంగృహ్యగిరిదుర్గాణ్యలోడయత్। దిశస్సర్వాస్త్వనుచరన్సయథాపాపకర్మకృత్॥౨౫॥ ఇత్యేవమ
త్యజద్రాజాసగరోవైసుధార్మికః। రామఃకిమకరోత్పాపంయేనైవముపరుధ్యతే॥౨౬॥ నహికంచనపశ్యామోరాఘవస్య
గుణేష్వయమ్। దుర్లభోహ్యస్యనిరయశ్శశాంకస్యేవకల్మషమ్॥౨౭॥ అథవాదేవిదోషంత్వంకంచిత్పశ్యసిరాఘవే। తమ
ద్యబ్రూహితత్త్వేనతతోరామోవివాస్యతామ్॥౨౮॥ అదుష్టస్యహిసంత్యాగస్సత్పథేనిరతస్యచ। నిర్దహేదపిశక్రస్య
ద్యుతింధర్మనిరోధనాత్॥౨౯॥ తదలందేవిరామస్యశ్రియావిహతయాత్వయా। లోకతోఽపిహితేరక్ష్యఃపరివాదశ్శుభా
ననే॥౩౦॥ శ్రుత్వాతుసిద్ధార్థవచోరాజాశ్రాంతతరస్వనః। శోకోపహతయావాచాకైకేయీమిదమబ్రవీత్॥౩౧॥ ఏత
ద్వచోనేచ్ఛసిపాపవృత్తేహితంనజానాసిమమాత్మనోఽపివా। ఆస్థాయమార్గంకృపణంకుచేష్టాచేష్టాహితేసాధుపథాద
పేతా॥౩౨॥ అనువ్రజిష్యామ్యహమద్యరామంరాజ్యంపరిత్యజ్యసుఖంధనంచ। సహైవరాజ్ఞాభరతేనచత్వంయథాసుఖం
భుంక్ష్వచిరాయరాజ్యమ్॥౩౩॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండేషట్త్రింశస్సర్గః. ************************
మహామాత్రవచశ్శ్రుత్వారామోదశరథంతదా। అభ్యభాషతవాక్యంతువినయజ్ఞోవినీతవత్॥౧॥ త్యక్తభోగస్య
మేరాజన్వనేవన్యేనజీవతః। కింకార్యమనుయాత్రేణత్యక్తసంగస్యసర్వతః॥౨॥ యోహిదత్త్వాద్విపశ్రేష్ఠంకక్ష్యాం

కురు తే మనః । రజ్జుస్నేహేన కిం తస్య త్యజతః కుంజరోత్తమమ్ ॥౩॥ తథా మమ సతాం శ్రేష్ఠ కిం ధ్వజిన్యా జగత్పతే । సర్వా
ణ్యేవానుజానామి చీరాణ్యేవానయంతు మే ॥౪॥ ఖనిత్రపిటకే చోభే సమానయత గచ్ఛతః । చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వ
సతో మమ ॥౫॥ అథ చీరాణి కైకేయీ స్వయమాహృత్య రాఘవమ్ । ఉవాచ పరిధత్స్వేతి జనౌఘే నిరపత్రపా ॥౬॥ స చీరే పు
రుషవ్యాఘ్రః కైకేయ్యాః ప్రతిగృహ్య తే । సూక్ష్మవస్త్రమవక్షిప్య మునివస్త్రాణ్యవస్త హ ॥౭॥ లక్ష్మణశ్చాపి తత్రైవ విహా
య వసనే శుభే । తాపసాచ్ఛాదనే చైవ జగ్రాహ పితురగ్రతః ॥౮॥ అథాత్మపరిధానార్థం సీతా కౌశేయవాసినీ । సమీక్ష్య
చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురామివ ॥౯॥ సా వ్యపత్రపమాణేవ ప్రతిగృహ్య చ దుర్మనాః । కైకేయ్యాః కుశచీరే తే జానకీ శుభ
లక్షణా ॥౧౦॥ అశ్రుసంపూర్ణనేత్రా చ ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ । గంధర్వరాజప్రతిమం భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౧౧॥ కథం
ను చీరం బధ్నంతి మునయో వనవాసినః । ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా ముమోహ ముహుర్ముహుః ॥౧౨॥ కృత్వా కంఠే చ సా చీరమే
కమాదాయ పాణినా । తస్థౌ హ్యకుశలా తత్ర వ్రీళితా జనకాత్మజా ॥౧౩॥ తస్యాస్తత్ క్షిప్రమాగమ్య రామో ధర్మభృతాం వరః ।
చీరం బబంధ సీతాయాః కౌశేయస్యోపరి స్వయమ్ ॥౧౪॥ రామం ప్రేక్ష్య తు సీతాయా బధ్నంతం చీరముత్తమమ్ । అంతఃపు
రగతా నార్యో ముముచుర్వారి నేత్రజమ్ ॥౧౫॥ ఊచుశ్చ పరమాయస్తా రామం జ్వలితతేజసమ్ । వత్స నైవం నియుక్తేయం వన
వాసే మనస్వినీ ॥౧౬॥ పితుర్వాక్యానురోధేన గతస్య విజనం వనమ్ । తావద్దర్శనమస్యాస్సఫలం భవతు ప్రభో ॥౧౭॥ లక్ష్మ
ణేన సహాయేన వనం గచ్ఛస్వ పుత్రక । నేయమర్హతి కల్యాణీ వస్తుం తాపసవద్వనే ॥౧౮॥ కురు నో యాచనాం పుత్ర సీతా
తిష్ఠతు భామినీ । ధర్మనిత్యస్స్వయం స్థాతుం న హీదానీం త్వమిచ్ఛసి ॥౧౯॥ తాసామేవంవిధా వాచశ్శృణ్వన్ దశరథాత్మజః ।
బబంధైవ తదా చీరం సీతయా తుల్యశీలయా ॥ ౨౦ ॥ చీరే గృహీతే తు తదా సమీక్ష్య నృపతేర్గురుః । నివార్య సీతాం కైకే
యీం వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౧॥ అతిప్రవృత్తే దుర్మేధే కైకేయి కులపాంసని । వంచయిత్వా చ రాజానం న ప్రమాణేఽవ
తిష్ఠసి ॥౨౨॥ న గంతవ్యం వనే దేవ్యా సీతయా శీలవర్జితే । అనుష్ఠాస్యతి రామస్య సీతా ప్రకృతమాసనమ్ ॥౨౩॥ ఆత్మా హి దా
రాస్సర్వేషాం దారసంగ్రహవర్తినామ్ । ఆత్మేయమితి రామస్య పాలయిష్యతి మేదినీమ్ ॥౨౪॥ అథ యాస్యతి వైదేహీ వ
నం రామేణ సంగతా । వయమప్యనుయాస్యామః పురం చేదం గమిష్యతి ॥౨౫॥ అంతపాలాశ్చ యాస్యంతి సదారో యత్ర రా
ఘవః । సహోపజీవ్యం రాష్ట్రం చ పురం చ సపరిచ్ఛదమ్ ॥౨౬॥ భరతశ్చ సశత్రుఘ్నశ్చీరవాసా వనేచరః । వనే వసంతం
కాకుత్స్థమనువత్స్యతి పూర్వజమ్ ॥౨౭॥ తతశ్శూన్యాం గతజనాం వసుధాం పాదపైస్సహ । త్వమేకా శాధి దుర్వృత్తా ప్ర
జానామహితే స్థితా ॥౨౮॥ న హి తద్భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో న భూపతిః । తద్వనం భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో నివ
త్స్యతి ॥౨౯॥ న హ్యదత్తాం మహీం పిత్రా భరతశ్శాస్తుమర్హతి । త్వయి వా పుత్రవద్వస్తుం యది జాతో మహీపతేః ॥౩౦॥ య
ద్యపి త్వం క్షితితలాద్గగనం చోత్పతిష్యసి । పితృవంశచరిత్రజ్ఞస్సోఽన్యథా న కరిష్యతి ॥ ౩౧ ॥ తత్త్వయా పుత్రగర్ధిన్యా పుత్ర
స్య కృతమప్రియమ్ । లోకే హి స న విద్యేత యో న రామమనువ్రతః ॥౩౨॥ ద్రక్ష్యస్యద్యైవ కైకేయి పశువ్యాలమృగద్విజాన్ ।
గచ్ఛతస్సహ రామేణ పాదపాంశ్చ తదున్ముఖాన్ ॥౩౩॥ అథోత్తమాన్యాభరణాని దేవి దేహి స్నుషాయై వ్యపనీయ చీరమ్ । న
చాస్యాః ప్రవిధీయతేతి న్యవారయత్తద్వసనం వసిష్ఠః ॥౩౪॥ ఏకస్య రామస్య వనే నివాసస్త్వయా వృతః కేకయరాజపు
త్రి । విభూషితేయం ప్రతికర్మనిత్యా వసత్వరణ్యే సహ రాఘవేణ ॥౩౫॥ యానైశ్చ ముఖ్యైః పరిచారకైశ్చ సుసంవృతా గ
చ్ఛతు రాజపుత్రీ । వస్త్రైశ్చ సర్వైస్సహితైర్విధానైర్నేయం వృతా తే వరసంప్రదానే ॥౩౬॥ తస్మింస్తదా జల్పతి విప్ర
ముఖ్యే గురౌ నృపస్యాప్రతిమప్రభావే । నైవ స్మ సీతా వినివృత్తభావా ప్రియస్య భర్తుః ప్రతికారకామా ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమ
దయోధ్యాకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః ॥ ************** తస్యాం చీరం వసానాయాం నాథవత్యామనాథవత్ ।
ప్రచుక్రోశ జనస్సర్వో ధిక్త్వాం దశరథం త్వితి ॥౧॥ తేన తత్ర ప్రణాదేన దుఃఖితస్స మహీపతిః । చిచ్ఛేద జీవితే శ్రద్ధాం ధర్మే
యశసి చాత్మనః ॥౨॥ స నిశ్శ్వస్యోష్ణమైక్ష్వాకస్తాం భార్యామిదమబ్రవీత్ । కైకేయి కుశచీరేణ న సీతా గంతుమర్హతి ॥౩॥ సు
కుమారీ చ బాలా చ సతతం చ సుఖోచితా । నేయం వనస్య యోగ్యేతి సత్యమాహ గురుర్మమ ॥౪॥ ఇయం హి కస్యాపకరోతి కిం
చిత్తపస్వినీ రాజవరస్య కన్యా । యా చీరమాసాద్య జనస్య మధ్యే స్థితా విసంజ్ఞా శ్రమణీవ కాచిత్ ॥౫॥ చీరాణ్యపాస్యాజ్జనక
స్య కన్యా నేయం ప్రతిజ్ఞా మమ దత్తపూర్వా । యథాసుఖం గచ్ఛతు రాజపుత్రీ వనం సమగ్రా సహ సర్వరత్నైః ॥౬॥ అజీవ

౨౫

నార్హేణ మయానృశంసా కృతా ప్రతిజ్ఞా నియమేన తావత్ । త్వయా హి బాల్యాత్ప్రతిపన్నమేతత్తన్మాం దహేద్వేణు-
మివాత్మపుష్పమ్ ॥౭॥ రామేణ యది తే పాపే కించిత్కృతమశోభనమ్ । అపకారః క ఇహ తే వైదేహ్యా దర్శితోఽధమే ॥౮॥ మృగీ-
వోత్ఫుల్లనయనా మృదుశీలా తపస్వినీ । అపకారం కమిహ తే కరోతి జనకాత్మజా ॥౯॥ నను పర్యాప్తమేతత్తే పాపే రామవివా-
సనమ్ । కిమేభిః కృపణైర్భూయః పాతకైరపి తే కృతైః ॥౧౦॥ ప్రతిజ్ఞాతం మయా తావత్త్వయోక్తం దేవి శృణ్వతా । రా-
మం యదభిషేకాయ త్వమిహాగతమబ్రవీః ॥౧౧॥ తత్త్వేతత్సమతిక్రమ్య నిరయం గంతుమిచ్ఛసి । మైథిలీమపి యా హి త్వ-
మీక్షసే చీరవాసినీమ్ ॥౧౨॥ ఇతీవ రాజా విలపన్మహాత్మా శోకస్య నాంతం స దదర్శ కించిత్ । భృశాతురత్వాచ్చ పపాత భూ-
మౌ తేనైవ పుత్రవ్యసనేన మగ్నః ॥౧౩॥ ఏవం బ్రువంతం పితరం రామస్సంప్రస్థితో వనమ్ । అవాక్ఛిరసమాసీనమిదం వచ-
నమబ్రవీత్ ॥౧౪॥ ఇయం ధార్మిక కౌసల్యా మమ మాతా యశస్వినీ । వృద్ధా చాక్షుద్రశీలా చ న చ త్వాం దేవ గర్హతే ॥౧౫॥
మయా విహీనాం వరద ప్రపన్నాం శోకసాగరమ్ । అదృష్టపూర్వవ్యసనాం భూయస్సంమంతుమర్హసి ॥౧౬॥ పుత్రశోకం
యథా నర్ఛేత్త్వయా పూజ్యేన పూజితా । మాం హి సంచింతయంతీ సా త్వయి జీవేత్తపస్వినీ ॥౧౭॥ ఇమాం మహేంద్రో-
పమ జాతగర్ధినీం తథా విధాతుం జననీం మమార్హసి । యథా వనస్థే మయి శోకకర్శితా న జీవితం న్యస్య యమక్షయం వ్ర-
జేత్ ॥౧౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టత్రింశస్సర్గః - ******************************

రామస్య తు వచః శ్రుత్వా మునివేషధరం చ తమ్ । సమీక్ష్య సహ భార్యాభీ రాజా విగతచేతనః ॥౧॥ నైవ దుఃఖేన
సంతప్తః ప్రత్యవైక్షత రాఘవమ్ । న చైవమభిసంప్రేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్మనాః ॥౨॥ స ముహూర్తమివాసంజ్ఞో దుః-
ఖితశ్చ మహీపతిః । విలలాప మహాబాహూ రామమేవానుచింతయన్ ॥౩॥ మన్యే ఖలు మయా పూర్వం వివత్సా బహవః కృ-
తాః । ప్రాణినో హింసితా వాపి తస్మాదిదముపస్థితమ్ ॥౪॥ న త్వేవానాగతే కాలే దేహాచ్చ్యవతి జీవితమ్ । కైకేయ్యా క్లిశ్య-
మానస్య మృత్యుర్మమ న విద్యతే ॥౫॥ యోఽహం పావకసంకాశం పశ్యామి పురతః స్థితమ్ । విహాయ వసనే సూక్ష్మే తాపసాచ్ఛా-
దమాత్మజమ్ ॥౬॥ ఏకస్యాః ఖలు కైకేయ్యాః కృతేఽయం క్లిశ్యతే జనః । స్వార్థే ప్రయతమానాయాస్సంశ్రిత్య నికృతిం త్వి-
మామ్ ॥౭॥ ఏవముక్త్వా తు వచనం బాష్పేణ పిహితేంద్రియః । రామేతి సకృదేవోక్త్వా వ్యాహర్తుం న శశాక హ ॥౮॥ సంజ్ఞాం
తు ప్రతిలభ్యైవ ముహూర్తాత్స మహీపతిః । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥౯॥ ఔపవా-
హ్యం రథం యుక్త్వా త్వమాయాహి హయోత్తమైః । ప్రాపయైనం మహాభాగమితో జనపదాత్పరమ్ ॥౧౦॥ ఏవం మన్యే గుణ-
వతాం గుణానాం ఫలముచ్యతే । పిత్రా మాత్రా చ యత్సాధుర్వీరో నిర్వాస్యతే వనమ్ ॥౧౧॥ రాజ్ఞో వచనమాజ్ఞాయ సు-
మంత్రశ్శీఘ్రవిక్రమః । యోజయిత్వాయయౌ తత్ర రథమశ్వైరలంకృతమ్ ॥౧౨॥ తం రథం రాజపుత్రాయ సూతః క-
నకభూషితమ్ । ఆచచక్షేంజలిం కృత్వా యుక్తం పరమవాజిభిః ॥౧౩॥ రాజా సత్వరమాహూయ వ్యాపృతం విత్తసంచయే
ఉవాచ దేశకాలజ్ఞో నిశ్చితం సర్వతశ్శుచిమ్ ॥౧౪॥ వాసాంసి చ మహార్హాణి భూషణాని వరాణి చ । వర్షాణ్యేతాని సంఖ్యా-
య వైదేహ్యాః క్షిప్రమానయ ॥౧౫॥ నరేంద్రేణైవముక్తస్తు గత్వా కోశగృహం తతః । ప్రాయచ్ఛత్సర్వమాహృత్య సీతా-
యై సమమేవ తత్ ॥౧౬॥ సా సుజాతా సుజాతాని వైదేహీ ప్రస్థితా వనమ్ । భూషయామాస గాత్రాణి తైర్విచిత్రైర్విభూ-
షణైః ॥౧౭॥ వ్యరాజయత వైదేహీ వేశ్మ తత్సువిభూషితా । ఉద్యతోంశుమతః కాలే ఖం ప్రభేవ వివస్వతః ॥౧౮॥ తాం భుజా-
భ్యాం పరిష్వజ్య శ్వశ్రూర్వచనమబ్రవీత్ । అనాచరంతీం కృపణం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ మైథిలీమ్ ॥౧౯॥ అసత్యస్స-
లోకేస్మిన్సతతం సత్కృతాః ప్రియైః । భర్తారం నానుమన్యంతే వినిపాతగతం స్త్రియః ॥౨౦॥ ఏష స్వభావో నారీణామ
భూయ పురా సుఖమ్ । అల్పామప్యాపదం ప్రాప్య దుష్యంతి ప్రజహంత్యపి ॥౨౧॥ అసత్యశీలా వికృతా దుర్గ్రాహ్యహృ-
దయాస్సదా । యువత్యః పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రాద్విరాగిణః ॥౨౨॥ న కులం న కృతం విద్యాం న దత్తం నాపి సంగ్రహ-
స్త్రీణాం గృహ్ణాతి హృదయమనిత్యహృదయా హి తాః ॥౨౩॥ సాధ్వీనాం హి స్థితానాం తు శీలే సత్యే శ్రుతే దమే । స్త్రీణాం
త్రం పరమం పతిరేకో విశిష్యతే ॥౨౪॥ స త్వయా నావమంతవ్యః పుత్రః ప్రవ్రాజితో మమ । తవ దైవతమస్త్వేష నిర్ధ-
నోఽపి వా ॥౨౫॥ విజ్ఞాయ వచనం సీతా కస్యా ధర్మార్థసంహితమ్ । కృతాంజలిరువాచేదం శ్వశ్రూమభిముఖే స్థితా
కరిష్యే సర్వమేవాహమార్యా యదనుశాస్తి మామ్ । అభిజ్ఞాస్మి యథా భర్తుర్వర్తితవ్యం శ్రుతం చ మే ॥౨౭॥ నమా-

నార్యాసంమానయితుమర్హతి ధర్మాద్విచలితుం నాహమలంచంద్రాదివ ప్రభా ||౨౮|| నాతంత్రీ వాద్యతే వీణా నాచక్రో
వర్తతే రథః | నాపతిస్సుఖమేధేత యా స్యాదపి శతాత్మజా ||౨౯|| మితం దదాతి హి పితా మితం మాతా మితం సుతః | అమితస్య హి
దాతారం భర్తారం కా న పూజయేత్ ||౩౦|| సాహమేవంగతా శ్రేష్ఠా శ్రుతధర్మపరావరా | ఆర్యే కిమవమన్యేయం స్త్రీణాం
భర్తా హి దైవతమ్ ||౩౧|| సీతాయా వచనం శ్రుత్వా కౌసల్యా హృదయంగమమ్ | శుద్ధసత్త్వా ముమోచాశ్రు సహసా దుఃఖ
హర్షజమ్ ||౩౨|| తాం ప్రాంజలిరభిక్రమ్య మాతృమధ్యేఽతిసత్కృతామ్ | రామః పరమధర్మాత్మా మాతరం వాక్యమబ్రవీ
త్ ||౩౩|| అంబ మా దుఃఖితా భూస్త్వం పశ్య త్వం పితరం మమ | క్షయో హి వనవాసస్య క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ||౩౪|| సుప్తాయా
గమిష్యంతి నవ వర్షాణి పంచ చ | సా సమగ్రమిహ ప్రాప్తం మాం ద్రక్ష్యసి సుహృద్వృతమ్ ||౩౫|| ఏతావదభినీతార్థముక్త్వా స
జననీం వచః | త్రయశ్శతశతార్ధా హి దదర్శావేక్ష్య మాతరః ||౩౬|| తాశ్చాపి స తథైవార్తా మాతౄర్దశరథాత్మజః | ధర్మయు
క్తమిదం వాక్యం నిజగాద కృతాంజలిః ||౩౭|| సంవాసాత్పరుషం కించిదజ్ఞానాద్వాపి యత్కృతమ్ | తన్మే సమనుజానీత స
ర్వాశ్చామంత్రయామి వః ||౩౮|| వచనం రాఘవస్యైతద్ధర్మయుక్తం సమాహితమ్ | శుశ్రువుస్తాః స్త్రియస్సర్వాశ్శోకో
పహతచేతసః ||౩౯|| జజ్ఞేఽథ తాసాం సన్నాదః క్రౌంచీనామివ నిస్వనః | మానవేంద్రస్య భార్యాణామేవం వదతి రాఘవే ||౪౦||
మురజపణవమేఘఘోషవద్దశరథవేశ్మ బభూవ యత్పురా | విలపితపరిదేవనాకులం వ్యసనగతం తదభూత్సుదుఃఖితమ్ ||౪౧||
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః. **
అథ రామశ్చ సీతా చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః | ఉపసంగృహ్య రాజానం చక్రుర్దీనాః ప్రదక్షిణమ్ ||౧|| తం చాపి సమనుజ్ఞాప్య
ధర్మజ్ఞస్సీతయా సహ | రాఘవశ్శోకసంమూఢో జననీమభ్యవాదయత్ ||౨|| అన్వక్షం లక్ష్మణో భ్రాతుః కౌసల్యామభ్య
వాదయత్ | అథ మాతుస్సుమిత్రాయా జగ్రాహ చరణౌ పునః ||౩|| తం వందమానం రుదతీ మాతా సౌమిత్రిమబ్రవీత్ | హి
తకామా మహాబాహుం మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ లక్ష్మణమ్ ||౪|| సృష్టస్త్వం వనవాసాయ స్వనురక్తస్సుహృజ్జనే | రామే
ప్రమాదం మా కార్షీః పుత్ర భ్రాతరి గచ్ఛతి ||౫|| వ్యసనీ వా సమృద్ధో వా గతిరేష తవానఘ | ఏష లోకే సతాం ధర్మో యజ్జ్యే
ష్ఠవశగో భవేత్ ||౬|| ఇదం హి వృత్తముచితం కులస్యాస్య సనాతనమ్ | దానం దీక్షా చ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషు చ ||౭||
రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్ | అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాసుఖమ్ ||౮|| లక్ష్మణం త్వేవముక్త్వా
సా సంసిద్ధం ప్రియరాఘవమ్ | సుమిత్రా గచ్ఛ గచ్ఛేతి పునః పునరువాచ తమ్ ||౯|| తతస్సుమంత్రః కాకుత్స్థం ప్రాంజలి
ర్వాక్యమబ్రవీత్ | వినీతో వినయజ్ఞశ్చ మాతలిర్వాసవం యథా ||౧౦|| రథమారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః |
క్షిప్రం త్వాం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ వక్ష్యసి ||౧౧|| చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యాని వనే త్వయా | తాన్యు
పక్రమితవ్యాని యాని దేవ్యాసి చోదితః ||౧౨|| తం రథం సూర్యసంకాశం సీతా హృష్టేన చేతసా | ఆరురోహ వరారోహా
కృత్వాలంకారమాత్మనః ||౧౩|| అథో జ్వలనసంకాశం చామీకరవిభూషితమ్ | తమారురుహతుస్తూర్ణం భ్రాతరౌ రామ
లక్ష్మణౌ ||౧౪|| వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ | భర్తారమనుగచ్ఛంత్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ ||౧౫||
తథైవాయుధజాలాని భ్రాతృభ్యాం కవచాని చ | రథోపస్థే ప్రతిన్యస్య సచర్మ కఠినం చ తత్ ||౧౬|| సీతాతృతీయానారూ
ఢాన్దృష్ట్వా రథమచోదయత్ | సుమంత్రస్సంమతానశ్వాన్వాయువేగసమాన్జవే ||౧౭|| ప్రతియాతే మహారణ్యం
చిరరాత్రాయ రాఘవే | బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్య చ ||౧౮|| తత్సమాకులసంభ్రాంతం మత్తసం
కుపితద్విపమ్ | హయశింజితనిర్ఘోషం పురమాసీన్మహాస్వనమ్ ||౧౯|| తతస్సబాలవృద్ధా సా పురీ పరమపీడితా | రామమే
వాభిదుద్రావ ఘర్మార్తా సలిలం యథా ||౨౦|| పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాపి లంబమానాస్తదున్ముఖాః | బాష్పపూర్ణముఖా
స్సర్వే తమూచుర్భృశనిస్వనాః ||౨౧|| సంయచ్ఛ వాజినాం రశ్మీన్సూత యాహి శనైశ్శనైః | ముఖం ద్రక్ష్యామ రామ
స్య దుర్దర్శం నో భవిష్యతి ||౨౨|| ఆయసం హృదయం నూనం రామమాతురసంశయమ్ | యద్దేవగర్భప్రతిమే వనం యాతి న
భిద్యతే ||౨౩|| కృతకృత్యా హి వైదేహీ ఛాయేవానుగతా పతిమ్ | న జహాతి రతా ధర్మే మేరుమర్కప్రభా యథా ||
అహో లక్ష్మణ సిద్ధార్థస్సతతం ప్రియవాదినమ్ | భ్రాతరం దేవసంకాశం యస్త్వం పరిచరిష్యసి ||౨౫|| మ
హత్యేషా హి తే సిద్ధిరేష చాభ్యుదయో మహాన్ | ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ యదేనమనుగచ్ఛసి ||౨౬|| ఏవం వదంతస్తే

సోఢుం న శేకుర్బాష్పమాగతమ్ । నరాస్తమనుగచ్ఛంతః ప్రియమిక్ష్వాకునందనమ్ ॥ ౨౭ ॥ అథ రాజావృతః స్త్రీభిర్దీనాభి
ర్దీనచేతనః । నిర్జగామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్ష్యామీతి బ్రువన్ గృహాత్ ॥ ౨౮ ॥ శుశ్రువే చాగ్రతః స్త్రీణాం రుదంతీనాం మ
హాస్వనః । యథా నాదః కరేణూనాం బద్ధే మహతి కుంజరే ॥ ౨౯ ॥ పితా హి రాజా కాకుత్స్థః శ్రీమాన్ సన్నస్తదాభవత్ ।
పరిపూర్ణః శశీ కాలే గ్రహేణోపప్లుతో యథా ॥ ౩౦ ॥ స చ శ్రీమానచింత్యాత్మా రామో దశరథాత్మజః । సూతం సంచో
దయామాస త్వరితం వాహ్యతామితి ॥ ౩౧ ॥ రామో యాహీతి సూతం తం తిష్ఠేతి స జనస్తదా । ఉభయం నాశకత్సూతః క
ర్తుమధ్వని చోదితః ॥ ౩౨ ॥ నిర్గచ్ఛతి మహాబాహౌ రామే పౌరజనాశ్రుభిః । పతితైరభ్యవహితం ప్రశశామ మహీరజః ॥ ౩౩ ॥
రుదితాశ్రుపరిక్లిన్నం హాహాకృతమచేతనమ్ । ప్రయాణే రాఘవస్యాసీత్పురం పరమపీడితమ్ ॥ ౩౪ ॥ సుస్రావ నయనైః స్త్రీ
ణామస్రమాయాససంభవమ్ । మీనసంక్షోభచలితైః సలిలం పంకజైరివ ॥ ౩౫ ॥ దృష్ట్వా తు నృపతిః శ్రీమానేకచిత్తగతం పు
రమ్ । నిపపాతైవ దుఃఖేన హతమూల ఇవ ద్రుమః ॥ ౩౬ ॥ తతో హలహలాశబ్దో జజ్ఞే రామస్య పృష్ఠతః । నరాణాం ప్రేక్ష్య రా
జానం సీదంతం భృశదుఃఖితమ్ ॥ ౩౭ ॥ హా రామేతి జనాః కేచిద్రామమాతేతి చాపరే । అంతఃపురం సమృద్ధం చ క్రోశంతం ప
ర్యదేవయన్ ॥ ౩౮ ॥ అన్వీక్షమాణో రామస్తు విషణ్ణం భ్రాంతచేతసమ్ । రాజానం మాతరం చైవ దదర్శానుగతౌ పథి ॥ ౩౯ ॥ స
బద్ధ ఇవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా । ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైక్షత ॥ ౪౦ ॥ పదాతినౌ చ యానార్హావ
దుఃఖార్హౌ సుఖోచితౌ । దృష్ట్వా సంచోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిమ్ ॥ ౪౧ ॥ న హి తత్పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖ
దం దర్శనం పితుః । మాతుశ్చ సహితుం శక్తస్తోత్త్రార్దిత ఇవ ద్విపః ॥ ౪౨ ॥ ప్రత్యగారమివాయాంతీ వత్సలా వత్సకారణాత్ ।
బద్ధవత్సా యథా ధేనూ రామమాతాభ్యధావత ॥ ౪౩ ॥ తథా రుదంతీం కౌసల్యాం రథం తమనుధావతీమ్ । క్రోశంతీం రామ
రామేతి హా సీతే లక్ష్మణేతి చ ॥ ౪౪ ॥ రామలక్ష్మణసీతార్థం స్రవంతీం వారి నేత్రజమ్ । అసకృత్ప్రైక్షత తదా నృత్యంతీమివ మా
తరమ్ ॥ ౪౫ ॥ తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః । సుమంత్రస్య బభూవాత్మా చక్రయోరివ చాంతరా ॥ ౪౬ ॥
నాశ్రౌషమితి రాజానముపాలబ్ధోఽపి వక్ష్యసి । చిరం దుఃఖస్య పాపిష్ఠమితి రామస్తమబ్రవీత్ ॥ ౪౭ ॥ రామస్య స వచః కుర్వన్నను
జ్ఞాప్య చ తం జనమ్ । వ్రజతోఽపి హయాన్ శీఘ్రం చోదయామాస సారథిః ॥ ౪౮ ॥ న్యవర్తత జనో రాజ్ఞో రామం కృత్వా ప్రద
క్షిణమ్ । మనసాప్యశ్రువేగైశ్చ న న్యవర్తత మానుషమ్ ॥ ౪౯ ॥ యమిచ్ఛేత్పునరాయాంతం నైనం దూరమనువ్రజేత్ । ఇత్య
మాత్యా మహారాజమూచుర్దశరథం వచః ॥ ౫౦ ॥ తేషాం వచస్సర్వగుణోపపన్నం ప్రస్విన్నగాత్రః ప్రవిషణ్ణరూపః । నిశ
మ్య రాజా కృపణస్సభార్యో వ్యవస్థితస్తం సుతమీక్షమాణః ॥ ౫౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - చత్వారింశస్సర్గః ॥ **
తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతి కృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దో హి సంజజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే మహాన్ ॥ ౧ ॥ అనాథ
స్య జనస్యాస్య దుర్బలస్య తపస్వినః । యో గతిశ్శరణం చాసీత్స నాథః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౨ ॥ న క్రుధ్యత్యభిశప్తోఽపి క్రోధనీయా
ని వర్జయన్ । క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ సమదుఃఖః క్వ గచ్ఛతి ॥ ౩ ॥ కౌసల్యాయాం మహాతేజా యథా మాతరి వర్త
తే । తథా యో వర్తతేఽస్మాసు మహాత్మా క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౪ ॥ కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంచోదితో వనమ్ । పరిత్రాతా
జనస్యాస్య జగతః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ ౫ ॥ అహో నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సంప్రియమ్ । ధర్మ్యం సత్యవ్రతం రామం వనవా
సే ప్రవత్స్యతి ॥ ౬ ॥ ఇతి సర్వా మహిష్యస్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః । రురుదుశ్చైవ దుఃఖార్తాస్సస్వరం చ విచుక్రుశుః ॥ ౭ ॥ స
తమంతఃపురే ఘోరమార్తశబ్దం మహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా చాసీత్సుదుఃఖితః ॥ ౮ ॥ నాగ్నిహోత్రా
ణ్యహూయంత నాపచన్ గృహమేధినః । అకుర్వన్న ప్రజాః కార్యం సూర్యశ్చాంతరధీయత ॥ ౯ ॥ వ్యసృజన్ కబలాన్నా
గా గావో వత్సాన్న పాయయన్ । పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ ౧౦ ॥ త్రిశంకుర్లోహితాంగశ్చ బృహస్పతి
బుధావపి । దారుణాస్సోమమభ్యేత్య గ్రహాస్సర్వే వ్యవస్థితాః ॥ ౧౧ ॥ నక్షత్రాణి గతార్చీంషి గ్రహాశ్చ గతతేజసః । విశా
ఖాస్తు సధూమాశ్చ నభసి ప్రచకాశిరే ॥ ౧౨ ॥ కాలికానిలవేగేన మహోదధిరివోత్థితః । రామే వనం ప్రవ్రజితే నగరం ప్ర
చాలతత్ ॥ ౧౩ ॥ దిశః పర్యాకులాస్సర్వాస్తిమిరేణేవ సంవృతాః । న గ్రహో నాపి నక్షత్రం ప్రచకాశే న కించన ॥ ౧౪ ॥
అకస్మాన్నాగరస్సర్వో జనో దైన్యముపాగతమ్ । ఆహారే వా విహారే వా న కశ్చిదకరోన్మనః ॥ ౧౫ ॥ శోకపర్యాయసం
తప్తస్సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ । అయోధ్యాయాం జనస్సర్వశ్శుశోచ జగతీపతిమ్ ॥ ౧౬ ॥ బాష్పపర్యాకులముఖో రా

ర్గగతో జనః। న హృష్టో లక్ష్యతే కశ్చిత్సర్వశ్శోకపరాయణః॥౧౭॥ నవాతి పవనశ్శీతో న శశీ సౌమ్యదర్శనః। న సూర్యస్తపతే
లోకం సర్వం పర్యాకులం జగత్ ॥౧౮॥ అనర్థినస్సుతాః స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతరస్తథా। సర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామ
మేవాన్వచింతయన్ ॥౧౯॥ యే తు రామస్య సుహృదస్సర్వే తే మూఢచేతసః। శోకభారేణ చాక్రాంతాశ్శయనం న జహు
స్తదా ॥౨౦॥ తతస్త్వయోధ్యా రహితా మహాత్మనా పురందరేణేవ మహీ సపర్వతా। చచాల ఘోరం భయశోకపీడితా స
నాగయోధాశ్వగణా ననాద చ ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః. *****************

యావత్తు నిర్యతస్తస్య రజోరూపమదృశ్యత। నైవేక్ష్వాకువరస్తావత్ సంజహారాత్మచక్షుషీ ॥౧॥ యావద్రాజా
ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యంతధార్మికమ్। తావద్వ్యవర్ధతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే ॥౨॥ న పశ్యతి రజోఽప్యస్య య
దా రామస్య భూమిపః। తదార్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలే ॥౩॥ తస్య దక్షిణమన్వాగాత్కౌసల్యా బాహుమంగనా।
వామం చాస్యాన్వగాత్పార్శ్వం కైకేయీ భరతప్రియా ॥౪॥ తాం నయేన చ సంపన్నో ధర్మేణ వినయేన చ। ఉవాచ రా
జా కైకేయీం సమీక్ష్య వ్యథితేంద్రియః ॥౫॥ కైకేయి మా మమాంగాని స్ప్రాక్షీస్త్వం దుష్టచారిణి। న హి త్వాం ద్రష్టుమి
చ్ఛామి న భార్యా న చ బాంధవీ ॥౬॥ యే చ త్వామనుజీవంతి నాహం తేషాం న తే మమ। కేవలార్థపరాం హి త్వాం త్యక్తధ
ర్మాం త్యజామ్యహమ్ ॥౭॥ అగృహ్ణాం యచ్చ తే పాణిమగ్నిం పర్యణయం చ యత్। అనుజానామి తత్సర్వమస్మిన్లోకే పరత్ర
చ ॥౮॥ భరతశ్చేత్ ప్రతీతస్స్యాద్రాజ్యం ప్రాప్యేదమవ్యయమ్। యన్మే స దద్యాత్ పిత్రర్థం మా మాం తద్దత్తమాగమ
త్ ॥౯॥ అథ రేణుసముధ్వస్తం తముత్థాప్య నరాధిపమ్। న్యవర్తత తదా దేవీ కౌసల్యా శోకకర్శితా ॥౧౦॥ హత్వేవ బ్రాహ్మ
ణం కామాత్స్పృష్ట్వాగ్నిమివ పాణినా। అన్వతప్యత ధర్మాత్మా పుత్రం సంచిత్య తాపసమ్ ॥౧౧॥ నివృత్యైవ నివృత్యైవ సీద
తో రథవర్త్మసు। రాజ్ఞో నాతిబభౌ రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా ॥౧౨॥ విలలాప చ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్రమనుస్మ
రన్। నగరాంతమనుప్రాప్తం బుద్ధ్వా పుత్రమథాబ్రవీత్ ॥౧౩॥ వాహనానాం చ ముఖ్యానాం వహతాం చ మమాత్మజమ్। ప
దాని పథి దృశ్యంతే స మహాత్మా న దృశ్యతే ॥౧౪॥ యస్సుఖేషూపధానేషు శేతే చందనరూషితః। వీజ్యమానో మహార్హాభిః
స్త్రీభిర్మమ సుతోత్తమః ॥౧౫॥ స నూనం క్వచిదేవాద్య వృక్షమూలముపాశ్రితః। కాష్ఠం వా యది వాశ్మానముపధాయ శ
యిష్యతే ॥౧౬॥ ఉత్థాస్యతి చ మేదిన్యాః కృపణః పాంసుకుంఠితః। వినిశ్వసన్ ప్రస్రవణాత్కరేణూనామివర్షభః ॥౧౭॥
ద్రక్ష్యంతి నూనం పురుషా దీర్ఘబాహుం వనేచరాః। రామముత్థాయ గచ్ఛంతం లోకనాథమనాథవత్ ॥౧౮॥ సా నూనం జ
నకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితా। కంటకాక్రమణాక్రాంతా వనమద్య గమిష్యతి ॥౧౯॥ అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయ
ముపైష్యతి। శ్వాపదానర్దితం శ్రుత్వా గంభీరం రోమహర్షణమ్ ॥౨౦॥ సకామా భవ కైకేయి విధవా రాజ్యమావస। న హి
తం పురుషవ్యాఘ్రం వినా జీవితుముత్సహే ॥౨౧॥ ఇత్యేవం విలపన్ రాజా జనౌఘేనాభిసంవృతః। అపస్నాత ఇవారిష్టం ప్ర
వివేశ పురోత్తమమ్ ॥౨౨॥ శూన్యచత్వరవేశ్మాంతాం సంవృతాపణదేవతామ్। క్లాంతదుర్బలదుఃఖార్తాం నాత్యాకీర్ణ
మహాపథామ్ ॥౨౩॥ తామవేక్ష్య పురీం సర్వాం రామమేవానుచింతయన్। విలపన్ ప్రావిశద్రాజా గృహం సూర్య ఇవాం
బుదమ్ ॥౨౪॥ మహాహ్రదమివాక్షోభ్యం సుపర్ణేన హృతోరగమ్। రామేణ రహితం వేశ్మ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ ॥౨౫॥ అథ గ
ద్గదశబ్దస్తు విలపన్మనుజాధిపః। ఉవాచ మృదుమందార్థం వచనం దీనమస్వరమ్ ॥౨౬॥ కౌసల్యాయా గృహం శీఘ్రం రామ
మాతుర్నయంతు మామ్। న హ్యన్యత్ర మమాశ్వాసో హృదయస్య భవిష్యతి ॥౨౭॥ ఇతి బ్రువంతం రాజానమనయన్ ద్వార
దర్శినః। కౌసల్యాయా గృహం తత్ర న్యవేశ్యంత వినీతవత్ ॥౨౮॥ తతస్తస్య ప్రవిష్టస్య కౌసల్యాయా నివేశనమ్। అధిరు
హ్యాపి శయనం బభూవ లులితం మనః ॥౨౯॥ పుత్రద్వయవిహీనం చ స్నుషయాపి వివర్జితమ్। అపశ్యద్భవనం రాజా నష్టచం
ద్రమివాంబరమ్ ॥౩౦॥ తచ్చ దృష్ట్వా మహారాజో భుజముద్యమ్య వీర్యవాన్। ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ హా రాఘవ జహా
సి మామ్ ॥౩౧॥ సుఖితా బత తం కాలం జీవిష్యంతి నరోత్తమాః। పరిష్వజంతో యే రామం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్ ॥౩౨॥ అథ రా
త్ర్యాం ప్రవృత్తాయాం కాళరాత్ర్యామివాత్మనః। అర్ధరాత్రే దశరథః కౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ॥౩౩॥ న త్వాం పశ్యా
మి కౌసల్యే సాధు మాం పాణినా స్పృశ। రామం మేఽనుగతా దృష్టిరద్యాపి న నివర్తతే ॥౩౪॥ తం రామమేవానువిచింతయం
తమ్. సమీక్ష్య దేవీ శయనే నరేంద్రం। ఉపోపవిశ్యాధికమార్తరూపా వినిశ్వసంతీ విలలాప కృచ్ఛ్రమ్ ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమదయో

ధ్యాకాండే - ద్విచత్వారింశస్సర్గః . ****************** తతస్సమిత్యుశయనే సన్నం శోకేన పార్థివమ్। కౌస
ల్యాపుత్రశోకార్తా తమువాచ మహీపతిమ్॥౧॥ రాఘవే నరశార్దూలే విషముప్త్వా హిజిహ్మగా। విచరిష్యతి కైకే
యీ నిర్ముక్తేవ హి పన్నగీ॥౨॥ వివాస్య రామం సుభగా లబ్ధకామా సమాహితా। త్రాసయిష్యతి మాం భూయో దుష్టాహిరి
వ వేశ్మని॥౩॥ అథ స్మ నగరే రామశ్చరన్ భైక్షం గృహే వసేత్। కామకారో వరం దాతుమపి దాసం మమాత్మజమ్॥౪॥ పాత
యిత్వా తు కైకేయ్యా రామం స్థానాద్యథేష్టతః। ప్రదిష్టో రక్షసాం భాగః పర్వణీవాహితాగ్నినా॥౫॥ గజరాజగతిర్వీరో మ
హాబాహుర్ధనుర్ధరః। వనమావిశతే నూనం సభార్యస్సహలక్ష్మణః॥౬॥ వనే త్వదృష్టదుఃఖానాం కైకేయ్యానుమతే త్వ
యా। త్యక్తానాం వనవాసాయ కాన్వవస్థా భవిష్యతి॥౭॥ తే రత్నహీనాస్తరుణాః ఫలకాలే వివాసితాః। కథం వత్స్యంతి కృప
ణాః ఫలమూలైః కృతాశనాః॥౮॥ అపీదానీం స కాలస్స్యాన్మమ శోకక్షయశ్శివః। సభార్యం యత్సహ భ్రాత్రా పశ్యేయమి
హ రాఘవమ్॥౯॥ సుప్త్వైవోపస్థితౌ వీరౌ కదాయోధ్యాం గమిష్యతః। యశస్వినీ హృష్టజనా సూచ్ఛ్రితధ్వజమాలినీ॥౧౦॥ క
దా ప్రేక్ష్య నరవ్యాఘ్రావరణ్యాత్పునరాగతౌ। నందిష్యతి పురీ హృష్టా సముద్ర ఇవ పర్వణి॥౧౧॥ కదాయోధ్యాం మహాబా
హుః పురీం వీరః ప్రవేక్ష్యతి। పురస్కృత్య రథే సీతాం వృషభో గోవధూమివ॥౧౨॥ కదా ప్రాణిసహస్రాణి రాజమార్గే
మమాత్మజౌ। లాజైరవకిరిష్యంతి ప్రవిశంతావరిందమౌ॥౧౩॥ ప్రవిశంతౌ కదాయోధ్యాం ద్రక్ష్యామి శుభకుండలౌ। ఉద
గ్రాయుధనిస్త్రింశౌ సశృంగావివ పర్వతౌ॥౧౪॥ కదా సుమనసః కన్యా ద్విజాతీనాం ఫలాని చ। ప్రవిశంతః పురీం హృష్టాః క
రిష్యంతి ప్రదక్షిణమ్॥౧౫॥ కదా పరిణతో బుద్ధ్యా వయసా చామరప్రభః। అభ్యుపైష్యతి ధర్మజ్ఞస్త్రివర్ష ఇవ మాం లలన్॥
౧౬॥ నిస్సంశయం మయా మన్యే పురా వీర కదర్యయా। పాతుకామేషు వత్సేషు మాతౄణాం శాతితాః స్తనాః॥౧౭॥ సా
హం గౌరివ సింహేన వివత్సా వత్సరా కృతా। కైకేయ్యా పురుషవ్యాఘ్ర బాలవత్సేవ గౌర్బలాత్॥౧౮॥ నహి తావద్గుణైర్జు
ష్టం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్। ఏకపుత్రా వినా పుత్రమహం జీవితుముత్సహే॥౧౯॥ నహి మే జీవితే కించిత్సామర్థ్యమిహ క
ల్ప్యతే। అపశ్యంత్యాః ప్రియం పుత్రం మహాబాహుం మహాబలమ్॥౨౦॥ అయం హి మాం దీపయతే సముత్థితస్తనూజశోకప్రభ
వో హుతాశనః। మహీమిమాం రశ్మిభిరుత్తమప్రభో యథా నిదాఘే భగవాన్ దివాకరః॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రిచ
త్వారింశస్సర్గః ****************** విలపంతీం తథా తాం తు కౌసల్యాం ప్రమదోత్తమామ్। ఇదం ధర్మే స్థితా ధర్మ్యం
సుమిత్రా వాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ తవార్యే సద్గుణైర్యుక్తః పుత్రస్స పురుషోత్తమః। కిం తే విలపితేనైవం కృపణం రుదితేన వా॥
౨॥ యస్తవార్యే గతః పుత్రస్త్యక్త్వా రాజ్యం మహాబలః। సాధు కుర్వన్మహాత్మానం పితరం సత్యవాదినమ్॥౩॥ శిష్టైరాచరి
తే సమ్యక్ఛశ్వత్ప్రేత్య ఫలోదయే। రామో ధర్మే స్థితశ్శ్రేష్ఠో న స శోచ్యః కదాచన॥౪॥ వర్తతే చోత్తమాం వృత్తిం లక్ష్మణో
స్మిన్ సదానఘః। దయావాన్ సర్వభూతేషు లాభస్తస్య మహాత్మనః॥౫॥ అరణ్యవాసే యద్దుఃఖం జానతీ వై సుఖోచితా। అ
నుగచ్ఛతి వైదేహీ ధర్మాత్మానం తవాత్మజమ్॥౬॥ కీర్తిభూతాం పతాకాం యో లోకే భ్రమయతి ప్రభుః। ధర్మసత్యవ్రతప
రః కిం న ప్రాప్తస్తవాత్మజః॥౭॥ వ్యక్తం రామస్య విజ్ఞాయ శౌచం మాహాత్మ్యముత్తమమ్। న గాత్రమంశుభిస్సూర్యస్సంతాప
యితుమర్హతి॥౮॥ శివస్సర్వేషు కాలేషు కాననేభ్యో వినిస్సృతః। రాఘవం యుక్తశీతోష్ణస్సేవిష్యతి సుఖోనిలః॥౯॥ శయా
నమనఘం రాత్రౌ పితేవాభిపరిష్వజన్। రశ్మిభిస్సంస్పృశన్ శీతైశ్చంద్రమా హ్లాదయిష్యతి॥౧౦॥ దదౌ చాస్త్రాణి దివ్యాని య
స్మై బ్రహ్మా మహౌజసే। దానవేంద్రం హతం దృష్ట్వా తిమిధ్వజసుతం రణే॥౧౧॥ స శూరః పురుషవ్యాఘ్రస్స్వబాహుబలమా
శ్రితః। అసంత్రస్తోప్యరణ్యస్థో వేశ్మనీవ నివత్స్యతి॥౧౨॥ యస్యేషుపథమాసాద్య వినాశం యాంతి శత్రవః। కథం న పృథివీ తస్య
శాసనే స్థాతుమర్హతి॥౧౩॥ యా శ్రీశ్శౌర్యం చ రామస్య యా చ కల్యాణసత్త్వతా। నివృత్తారణ్యవాసస్సః క్షిప్రం రాజ్య
మవాప్స్యతి॥౧౪॥ సూర్యస్యాపి భవేత్సూర్యో హ్యగ్నేరగ్నిః ప్రభోః ప్రభుః। శ్రియశ్శ్రీశ్చ భవేదగ్ర్యా కీర్తిః కీర్త్యాః
క్షమాక్షమా॥౧౫॥ దైవతం దేవతానాం చ భూతానాం భూతసత్తమః। తస్య కే హ్యగుణా దేవి రాష్ట్రే వాప్యథవా పురే॥౧౬॥
పృథివ్యా సహ వైదేహ్యా శ్రియా చ పురుషర్షభః। క్షిప్రం తిస్సృభిరేతాభిస్సహ రామోభిషేక్ష్యతి॥౧౭॥ దుఃఖజం విసృ
త్యాస్రం నిష్క్రామంతముదీక్ష్య యమ్। అయోధ్యాయాం జనాస్సర్వే శోకవేగసమాహతాః॥౧౮॥ కుశచీరధరం దే
చ్ఛంతమపరాజితమ్। సీతేవానుగతా లక్ష్మీస్తస్య కిం నామ దుర్లభమ్॥౧౯॥ ధనుర్గ్రహవరో యస్య బాణఖడ్గాస్త్రభృ

యమ్।లక్ష్మణో వ్రజతిహ్యగ్రేతస్యకింనామదుర్లభమ్॥౨౦॥నివృత్తవనవాసంతంద్రష్టాసిపునరాగతమ్। జహిశోకంచ
మోహంచదేవిసత్యంబ్రవీమితే॥౨౧॥ శిరసాచరణావేతౌవందమానమనిందితే।పునర్ద్రక్ష్యసికల్యాణిపుత్రంచంద్రమి
వోదితమ్॥౨౨॥పునఃప్రవిష్టందృష్ట్వాతమభిషిక్తంమహాశ్రియమ్।సముత్స్రక్ష్యసినేత్రాభ్యాంక్షిప్రమానందజంపయః॥
౨౩॥మాశోకోదేవిదుఃఖంవానరామేదృశ్యతేశివమ్।క్షిప్రంద్రక్ష్యసిపుత్రంత్వంససీతంసహలక్ష్మణమ్॥౨౪॥ త్వయా
శేషోజనశ్చైవసమాశ్వాస్యోయదానఘ।కిమిదానీమిదందేవికరోషిహృదివిక్లబమ్॥౨౫॥నార్హాత్వంశోచితుందేవియ
స్యాస్తేరాఘవస్సుతః।నహిరామాత్పరోలోకేవిద్యతేసత్పథేస్థితః॥౨౬॥అభివాదయమానంతందృష్ట్వాససుహృదంసుతం
ముదాశ్రుమోక్ష్యసేక్షిప్రంమేఘలేఖేవవార్షికీ॥౨౭॥పుత్రస్తేవరదఃక్షిప్రమయోధ్యాంపునరాగతః। పాణిభ్యాంమృ
దుపీనాభ్యాంచరణౌపీడయిష్యతి॥౨౮॥అభివాద్యనమస్యంతంశూరంససుహృదంసుతమ్। ముదాస్రైఃప్రోక్ష్యసిపునర్మే
ఘరాజిరివాచలమ్॥౨౯॥ఆశ్వాసయంతీవివిధైశ్చవాక్యైర్వాక్యోపచారేకుశలానవద్యా। రామస్యతాంమాతరమే
వముక్త్వాదేవీసుమిత్రావిరరామరామా॥౩౦॥నిశమ్యతల్లక్ష్మణమాతృవాక్యంరామస్యమాతుర్నరదేవపత్న్యాః।స
ద్యశ్శరీరేవిననాశశోకశ్శరద్గతోమేఘఇవాల్పతోయః॥౩౧॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః. **

అనురక్తంమహాత్మానంరామంసత్యపరాక్రమమ్।అనుజగ్ముఃప్రయాంతంతంవనవాసాయమానవాః॥౧॥నివ
ర్తితేపిచబలాత్సుహృద్వర్గేచరాజని।నైవతేసన్యవర్తంతరామస్యానుగతారథమ్॥౨॥అయోధ్యానిలయానాంహి
పురుషాణాంమహాయశాః। బభూవగుణసంపన్నఃపూర్ణచంద్రఇవప్రియః॥౩॥సయాచ్యమానఃకాకుత్స్థస్స్వాభిఃప్ర
కృతిభిస్తదా।కుర్వాణఃపితరంసత్యంవనమేవాన్వపద్యత॥౪॥అవేక్షమాణస్సస్నేహంచక్షుషాప్రపిబన్నివ।ఉవాచరా
మస్స్నేహేనతాఃప్రజాస్స్వాఃప్రజాఇవ॥౫॥ యాప్రీతిర్బహుమానశ్చమయ్యయోధ్యానివాసినామ్। మత్ప్రి
యార్థంవిశేషేణభరతేసానివేశ్యతామ్॥౬॥సహికల్యాణచారిత్రఃకైకేయ్యానందవర్ధనః।కరిష్యతియథావద్వః
ప్రియాణిచహితానిచ॥౭॥జ్ఞానవృద్ధోవయోబాలోమృదుర్వీర్యగుణాన్వితః।అనురూపస్సవోభర్తాభవిష్యతిభయాప
హః॥౮॥సహిరాజగుణైర్యుక్తోయువరాజస్సమీక్షితః। అపిచాపిమయాశిష్టైఃకార్యంవోభర్తృశాసనమ్॥౯॥నచతప్యే
ద్యథాచాసౌవనవాసంగతేమయి। మహారాజస్తథాకార్యోమమప్రియచికీర్షయా॥౧౦॥ యథాయథాదాశరథిర్ధ
ర్మమేవాస్థితోభవత్। తథాతథాప్రకృతయోరామంపతిమకామయన్॥౧౧॥బాష్పేణపిహితందీనంరామస్సౌమిత్రి
ణాసహ।చకర్షేవగుణైర్బద్ధ్వాజనంపురనివాసినమ్॥౧౨॥తేద్విజాస్త్రివిధంవృద్ధాజ్ఞానేనవయసౌజసా। వయఃప్రకం
పశిరసోదూరాదూచురిదంవచః॥౧౩॥వహంతోజవనారామంభోభోజాత్యాస్తురంగమాః। నివర్తధ్వంనగంతవ్యంహితా
భవతభర్తరి॥౧౪॥కర్ణవంతిహిభూతానివిశేషేణతురంగమాః।యూయంతస్మాన్నివర్తధ్వంయాచనాంప్రతివేదితాః॥
౧౫॥ధర్మతస్సవిశుద్ధాత్మావీరశ్శుభదృఢవ్రతః। ఉపవాహ్యస్తువోభర్తానాపవాహ్యఃపురాద్వనమ్॥౧౬॥ ఏవమార్త
ప్రలాపాంస్తాన్వృద్ధాన్ప్రలపతోద్విజాన్।అవేక్ష్యసహసారామోరథాదవతతారహ॥౧౭॥పద్భ్యామేవజగామా
థససీతస్సహలక్ష్మణః।సన్నికృష్టపదన్యాసోరామోవనపరాయణః॥౧౮॥ద్విజాతీంస్తుపదాతీంస్తాన్రామశ్చారిత్రవ
త్సలః।నశశాకఘృణాచక్షుఃపరిమోక్తుంరథేనసః॥౧౯॥గచ్ఛంతమేవతందృష్ట్వారామంసంభ్రాంతచేతసః।ఊచుః
పరమసంతప్తారామంవాక్యమిదంద్విజాః॥౨౦॥బ్రాహ్మణ్యంసర్వమేతత్త్వాంబ్రాహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి।ద్విజస్కంధా
ధిరూఢాస్త్వామగ్నయోప్యనుయాంత్యమీ॥౨౧॥వాజపేయసముత్థానిఛత్రాణ్యేతానిపశ్యనః।పృష్ఠతోనుప్రయా
తానిమేఘానివజలాత్యయే॥౨౨॥అనవాప్తాతపత్రస్యరశ్మిసంతాపితస్యమే। ఏభిశ్ఛాయాంకరిష్యామస్స్వైశ్ఛత్రైః
వాజపేయికైః॥౨౩॥యాహినస్సతతంబుద్ధిర్వేదమంత్రానుసారిణీ।త్వత్కృతేసాకృతావత్సవనవాసానుసారిణీ॥
హృదయేష్వవతిష్ఠంతివేదాయేనఃపరంధనమ్।వత్స్యంత్యపిగృహేష్వేవదారాశ్చారిత్రరక్షితాః॥౨౫॥నపునర్ని
శ్చయఃకార్యస్త్వద్గతౌసుకృతామతిః।త్వయిధర్మవ్యపేక్షేతుకింస్యాద్ధర్మమపేక్షితమ్॥౨౬॥యాచితోనోనివర్తస్వ
హంసశుక్లశిరోరుహైః।శిరోభిర్నిభృతాచారమహీపతనపాంసులైః॥౨౭॥బహూనాంవితతాయజ్ఞాద్విజానాంయఆ
గతాః।తేషాంసమాప్తిరాయత్తాతవవత్సనివర్తనే॥౨౮॥భక్తిమంతిహిభూతానిజంగమాజంగమానిచ।యాచ

మానేషు రామత్వం భక్తిం భక్తేషు దర్శయ॥౨౯॥ అనుగంతుమశక్తాస్త్వాం మూలైరుద్ధతవేగినః। ఉన్నతా వాయువేగేన వి
క్రోశంతీవ పాదపాః॥౩౦॥ నిశ్చేష్టాహారసంచారా వృక్షైకస్థాననిష్ఠితాః। పక్షిణోఽపి ప్రయాచంతే సర్వభూతానుకంపి
నమ్॥౩౧॥ ఏవం విక్రోశతాం తేషాం ద్విజాతీనాం నివర్తనే। దదృశే తమసా తత్ర వారయంతీవ రాఘవమ్॥౩౨॥ తతస్సు
మంత్రోఽపి రథాద్విముచ్య శ్రాంతాన్ హయాన్ సంపరివర్త్య శీఘ్రమ్। పీతోదకాంస్తోయపరిప్లుతాంగానచారయద్వై
తమసావిదూరే॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- పంచచత్వారింశస్సర్గః ***********************

తతస్తు తమసాతీరం రమ్యమాశ్రిత్య రాఘవః। సీతాముద్వీక్ష్య సౌమిత్రిమిదం వచనమబ్రవీత్॥౧॥ ఇయమద్య నిశా
పూర్వా సౌమిత్రే ప్రస్థితా వనమ్। వనవాసస్య భద్రం తే స నోత్కంఠితుమర్హసి॥౨॥ పశ్య శూన్యాన్యరణ్యాని రుదం
తీవ సమంతతః। యథానిలయమాయద్భిర్నిలీనాని మృగద్విజైః॥౩॥ అద్యాయోధ్యా నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ। స స్త్రీపుం
సా గతానస్మాన్ శోచిష్యతి న సంశయః॥౪॥ అనురక్తా హి మనుజా రాజానం బహుభిర్గుణైః। త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర
శత్రుఘ్నభరతౌ తథా॥౫॥ పితరం చానుశోచామి మాతరం చ యశస్వినీమ్। అపి వాంధౌ భవేతాం తు రుదంతౌ తావభీక్ష్ణశః॥
౬॥ భరతః ఖలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం చ మే। ధర్మార్థకామసహితైర్వాక్యైరాశ్వాసయిష్యతి॥౭॥ భరతస్యానృ
శంస్యత్వం విచింత్యాహం పునః పునః। నానుశోచామి పితరం మాతరం చాపి లక్ష్మణ॥౮॥ త్వయా కార్యం నరవ్యాఘ్ర మామ
నువ్రజతా కృతమ్। అన్వేష్టవ్యా హి వైదేహ్యా రక్షణార్థే సహాయతా॥౯॥ అద్భిరేవ తు సౌమిత్రే వత్స్యామ్యద్య నిశా
మిమామ్। ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం వన్యేఽపి వివిధే సతి॥౧౦॥ ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రిం సుమంత్రమపి రాఘవః। అప్రమత్తస్త్వ
మశ్వేషు భవ సౌమ్యేత్యువాచ హ॥౧౧॥ సోఽశ్వాన్ సుమంత్రస్సంయమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే। ప్రభూతయవసాన్
కృత్వా బభూవ ప్రత్యనంతరః॥౧౨॥ ఉపాస్య తు శివాం సంధ్యాం దృష్ట్వా రాత్రిముపస్థితామ్। రామస్య శయనం చక్రే సూ
తస్సౌమిత్రిణా సహ॥౧౩॥ శయ్యాం తాం తమసాతీరే వీక్ష్య వృక్షదళైః కృతామ్। రామస్సౌమిత్రిణా సార్ధం సభార్యస్సంవివే
శ హ॥౧౪॥ సభార్యం సంప్రసుప్తం తం భ్రాతరం వీక్ష్య లక్ష్మణః। కథయామాస సూతాయ రామస్య వివిధాన్ గుణాన్॥౧౫
జాగ్రతో హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రేరుదితో రవిః। సూతస్య తమసాతీరే రామస్య బ్రువతో గుణాన్॥౧౬॥ గోకులా
కులతీరాయాస్తమసాయా విదూరతః। అవసత్తత్ర తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభిస్సహ॥౧౭॥ ఉత్థాయ చ మహాతేజాః
ప్రకృతీస్తా నిశామ్య చ। అబ్రవీద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణమ్॥౧౮॥ అస్మద్వ్యపేక్షాన్ సౌమిత్రే నిరపేక్షాన్
గృహేష్వపి। వృక్షమూలేషు సంసుప్తాన్ పశ్య లక్ష్మణ సాంప్రతమ్॥౧౯॥ యథైతే నియమం పౌరాః కుర్వంత్యస్మన్నివర్త
నే। అపి ప్రాణాన్ న్యసిష్యంతి న తు త్యక్ష్యంతి నిశ్చయమ్॥౨౦॥ యావదేవ తు సంసుప్తాస్తావదేవ వయం లఘు। రథమారుహ్య
గచ్ఛామః పంథానమకుతోభయమ్॥౨౧॥ అతో భూయోఽపి నేదానీమిక్ష్వాకుపురవాసినః। స్వపేయురనురక్తా మాం వృక్ష
మూలాని సంశ్రితాః॥౨౨॥ పౌరా హ్యాత్మకృతాద్దుఃఖాద్విప్రమోచ్యా నృపాత్మజైః। న తు ఖల్వాత్మనా యోజ్యా దుఃఖేన
పురవాసినః॥౨౩॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షాద్ధర్మమివ స్థితమ్। రోచతే మే తథా ప్రాజ్ఞ క్షిప్రమారుహ్యతామితి॥౨౪॥
అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛ్రీమాన్ సుమంత్రం యుజ్యతాం రథః। గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో॥౨౫॥ సూత
స్తతస్సత్వరితస్స్యందనం తైర్హయోత్తమైః। యోజయిత్వాథ రామాయ ప్రాంజలిః ప్రత్యవేదయత్॥౨౬॥ అయం యు
క్తో మహాబాహో రథస్తే రథినాం వర। త్వమారోహస్వ భద్రం తే ససీతస్సహలక్ష్మణః॥౨౭॥ తం స్యందనమధిష్ఠాయ రా
ఘవస్సపరిచ్ఛదః। శీఘ్రగామాకులావర్తాం తమసామతరన్నదీమ్॥౨౮॥ స సంతీర్య మహాబాహుశ్శ్రీమాన్ శివమకంట
కమ్। ప్రాపద్యత మహామార్గమభయం భయదర్శినామ్॥౨౯॥ మోహనార్థం తు పౌరాణాం సూతం రామోఽబ్రవీద్వచః।
ఉదఙ్ముఖః ప్రయాహి త్వం రథమాస్థాయ సారథే॥౩౦॥ ముహూర్తం త్వరితం గత్వా నివర్తయ రథం పునః। యథా న విద్యుః
పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః॥౩౧॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా తథా చక్రే స సారథిః। ప్రత్యాగమ్య చ రామస్య స్యం
దనం ప్రత్యవేదయత్॥౩౨॥ తౌ సంప్రయుక్తం తు రథం సమాస్థితౌ తదా ససీతౌ రఘువంశవర్ధనౌ। ప్రచోదయామా
సతుస్తురంగమాన్ స సారథిర్యేన తథా తపోవనమ్॥౩౩॥ తతస్సమాస్థాయ రథం మహారథస్ససారథిర్దాశరథిర్వనం
యయౌ। ఉదఙ్ముఖం తం తు రథం చకార సః ప్రయాణమాంగళ్యనిమిత్తదర్శనాత్॥౩౪॥ ఇతి షట్చత్వారింశస్సర్గః

ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాంపౌరాస్తేరాఘవంవినా। శోకోపహతనిశ్చేష్టాబభూవుర్హతచేతసః॥౧॥ శోకజా
శ్రుపరిద్యూనావీక్షమాణాస్తతస్తతః। ఆలోకమపిరామస్యనపశ్యంతిస్మదుఃఖితాః॥౨॥ తేవిషాదార్తవదనారహితాస్తేన
ధీమతా। కృపణాః కరుణావాచోవదంతిస్మమనస్వినః॥౩॥ ధిగస్తుఖలునిద్రాంతాంయయాపహృతచేతసః। నాద్యపశ్యామ
హేరామంపృథూరస్కంమహాభుజమ్॥౪॥ కథంనామమహాబాహుస్సతథావితథక్రియః। భక్తంజనంపరిత్యజ్యప్రవాసం
రాఘవోగతః॥౫॥ యోనస్సదాపాలయతిపితాపుత్రానివౌరసాన్। కథంరఘూణాంసశ్రేష్ఠస్త్యక్త్వానోవిపినంగతః॥
౬॥ ఇహైవనిధనంయామోమహాప్రస్థానమేవవా। రామేణరహితానాంహికిమర్థంజీవితంహినః॥౭॥ సంతిశుష్కాణికా
ష్ఠానిప్రభూతానిమహాంతిచ। తైః ప్రజ్వాల్యచితాంసర్వేప్రవిశామోథవావయమ్॥౮॥ కింవక్ష్యామోమహాబాహురన
సూయః ప్రియంవదః। నీతస్సరాఘవోస్మాభిరితివక్తుంకథంక్షమమ్॥౯॥ సానూనంనగరీదీనాదృష్ట్వాస్మాన్రాఘవంవినా। భ
విష్యతినిరానందాసస్త్రీబాలవయోధికా॥౧౦॥ నిర్యాతాస్తేనవీరేణసహనిత్యంజితాత్మనా। విహీనాస్తేనచపునఃకథంద్ర
క్ష్యామతాంపురీమ్॥౧౧॥ ఇతీవబహుధావాచోబాహుముద్యమ్యతేజనాః। విలపంతిస్మదుఃఖార్తావివత్సాఇవధేనవః॥౧౨॥
తతోమార్గానుసారేణగత్వాకించిత్క్షణంపునః। మార్గనాశాద్విషాదేనమహతాసమభిప్లుతాః॥౧౩॥ రథస్యమార్గ
నాశేనన్యవర్తంతమనస్వినః। కిమిదంకింకరిష్యామోదైవేనోపహతాఇతి॥౧౪॥ తతోయథాగతేనైవమార్గేణక్లాంతచే
తసః। అయోధ్యామగమన్సర్వేపురీంవ్యథితసజ్జనామ్॥౧౫॥ ఆలోక్యనగరీంతాంచక్షయవ్యాకులమానసాః। ఆవర్తయం
తతేశ్రూణినయనైశ్శోకపీడితైః॥౧౬॥ ఏషారామేణనగరీరహితానాతిశోభతే। ఆపగాగరుడేనేవహ్రదాదుద్ధృతపన్న
గా॥౧౭॥ చంద్రహీనమివాకాశంతోయహీనమివార్ణవమ్। అపశ్యన్నిహతానందనగరంతేవిచేతసః॥౧౮॥ తేతానివేశ్మా
నిమహాధనానిదుఃఖేనదుఃఖోపహతావిశంతః। నైవప్రజజ్ఞుస్స్వజనంజనంవానిరీక్షమాణాః ప్రవినష్టహర్షాః॥౧౯॥ ఇ
తిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తచత్వారింశస్సర్గః - ******************************

తేషామేవంవిషణ్ణానాంపీడితానామతీవచ। బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాంసశోకానాంముమూర్షయా॥౧॥ అనుగ
మ్యనివృత్తానాంరామంనగరవాసినామ్। ఉద్గతానీవసత్త్వానిబభూవురమనస్వినామ్॥౨॥ స్వంస్వంనిలయమాగమ్యపుత్ర
దారైస్సమావృతాః। అశ్రూణిముముచుస్సర్వేబాష్పేణపిహితాననాః॥౩॥ నచాహృష్యన్నచామోదన్వణిజోనప్రసా
రయన్। నచాశోభంతపణ్యానినాపచన్గృహమేధినః॥౪॥ నష్టంద్దృష్ట్వానాభ్యనందన్విపులంవాధనాగమమ్। పుత్రంప్రథ
మజంలబ్ధ్వాజననీనాభ్యనందత॥౫॥ గృహేగృహేరుదంత్యశ్చభర్తారంగృహమాగతమ్। వ్యగర్హయంతదుఃఖార్తా
వాగ్భిస్తోత్రైరివద్విపాన్॥౬॥ కిన్నుతేషాంగృహైఃకార్యంకిందారైఃకింధనేనవా। పుత్రైర్వాకింసుఖైర్వాపియేనపశ్యంతి
రాఘవమ్॥౭॥ ఏకస్సత్పురుషోలోకేలక్ష్మణస్సహసీతయా। యోనుగచ్ఛతికాకుత్స్థంరామంపరిచరన్వనే॥౮॥ ఆపగాః
కృతపుణ్యాస్తాఃపద్మిన్యశ్చసరాంసిచ। యేషుస్నాస్యతికాకుత్స్థోవిగాహ్యసలిలంశుచి॥౯॥ శోభయిష్యంతికాకుత్స్థమ
టవ్యోరమ్యకాననాః। ఆపగాశ్చమహానూపాస్సానుమంతశ్చపర్వతాః॥౧౦॥ కాననంవాపిశైలంవాయంరామోనుగమి
ష్యతి। ప్రియాతిథిమివప్రాప్తంనైనంశక్ష్యంత్యనర్చితుమ్॥౧౧॥ విచిత్రకుసుమాపీడాబహుమంజరిధారిణః। రాఘవంద
ర్శయిష్యంతినగాభ్రమరశాలినః॥౧౨॥ అకాలేచాపిముఖ్యానిపుష్పాణిచఫలానిచ। దర్శయిష్యంత్యనుక్రోశాద్గిరయో
రామమాగతమ్॥౧౩॥ ప్రస్రవిష్యంతితోయానివిమలానిమహీధరాః। విదర్శయంతోవివిధాన్భూయశ్చిత్రాంశ్చనిర్ఝ
రాన్॥౧౪॥ పాదపాఃపర్వతాగ్రేషురమయిష్యంతిరాఘవమ్। యత్రరామోభయంనాత్రనాస్తితత్రపరాభవః॥౧౫॥
సహిశూరోమహాబాహుఃపుత్రోదశరథస్యచ। పురాభవతినోదూరాదనుగచ్ఛామరాఘవమ్॥౧౬॥ పాదచ్ఛాయాసు
ఖాభర్తుస్తాదృశస్యమహాత్మనః। సహినాథోజనస్యాస్యసగతిస్సపరాయణమ్॥౧౭॥ వయంపరిచరిష్యామస్సీతాంయూ
యంతురాఘవమ్। ఇతిపౌరస్త్రియోభర్తౄన్దుఃఖార్తాస్తత్తదబ్రువన్॥౧౮॥ యుష్మాకంరాఘవోరణ్యేయోగక్షే
మంవిధాస్యతి। సీతానారీజనస్యాస్యయోగక్షేమంకరిష్యతి॥౧౯॥ కోన్వనేనాప్రతీతేనసోత్కంఠితజనేనచ। సంప్రియే
తామనోజ్ఞేనవాసేనహృతచేతసా॥౨౦॥ కైకేయ్యాయదిచేద్రాజ్యంస్యాదధర్మ్యమనాథవత్। నహినోజీవితేనా
ర్థః। కుతఃపుత్రైఃకుతోధనైః॥౨౧॥ యయాపుత్రశ్చభర్తాచత్యక్తావైశ్వర్యకారణాత్। కంసాపరిహరేదన్యంకైకేయీకు

లపాంసని॥౨౨॥కైకేయ్యానవయంరాజ్యేభృతకానివసేమహి।జీవంత్యాజాతుజీవంత్యఃపుత్రైరపిశపామహే॥౨౩॥
యాపుత్రంపార్థివేంద్రస్యప్రవాసయతినిర్ఘృణా।కస్తాంప్రాప్యసుఖంజీవేదధర్మ్యాందుష్టచారిణీమ్॥౨౪॥ఉపద్రు
తమిదంసర్వమనాలంబమనాయకమ్ ।కైకేయ్యాహికృతేసర్వంవినాశముపయాస్యతి॥౨౫॥నహిప్రవ్రజితేరామేజీవి
ష్యతిమహీపతిః।మృతేదశరథేవ్యక్తంవిలాపస్తదనంతరమ్॥౨౬॥తేవిషంపిబతాలోడ్యక్షీణపుణ్యాస్సుదుర్గతాః।రాఘవం
వానుగచ్ఛధ్వమశ్రుతింవాపిగచ్ఛత॥౨౭॥మిథ్యాప్రవ్రజితోరామస్ససీతస్సహలక్ష్మణః।భరతేసన్నివిష్టాస్స్మస్సౌనికేప
శవోయథా॥౨౮॥పూర్ణచంద్రాననశ్శ్యామోగూఢజత్రురరిందమః। ఆజానుబాహుఃపద్మాక్షోరామోలక్ష్మణపూర్వ
జః॥౨౯॥పూర్వాభిభాషీమధురస్సత్యవాదీమహాబలః।సౌమ్యశ్చసర్వలోకస్యచంద్రవత్ప్రియదర్శనః॥౩౦॥నూనంపురు
షశార్దూలోమత్తమాతంగవిక్రమః।శోభయిష్యత్యరణ్యానివిచరన్సమహారథః ॥ ౩౧ ॥ తాస్తథావిలపంత్యస్తునగ
రేనాగరస్త్రియః । చక్రుశ్శుర్దుఃఖసంత్రస్తామృత్యోరివభయాగమే ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యేవంవిలపంతీనాంస్త్రీణాంవేశ్మసు
రాఘవమ్।జగామాస్తందినకరోరజనీచాభ్యవర్తత॥౩౩॥నష్టజ్వలనసంపాతాశాంతాధ్యయనసత్కథా । తిమిరేణాభిలి
ప్తేవతదాసానగరీబభౌ॥౩౪॥ఉపశాంతవణిక్పణ్యానష్టహర్షానిరాశ్రయా । అయోధ్యానగరీచాసీన్నష్టతారమివాంబ
రమ్॥౩౫॥తథాస్త్రియోరామనిమిత్తమాతురాయథాసుతేభ్రాతరివావివాసితే । విలప్యదీనారురుదుర్విచేతసస్సుతై
ర్హితాసామధికోహిసోభవత్॥౩౬॥ప్రశాంతగీతోత్సవనృత్తవాదనావ్యపాస్తహర్షాపిహితాపణోదయా।తదాహ్య
యోధ్యానగరీబభూవసామహార్ణవస్సంక్షపితోదకోయథా॥౩౭॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే అష్టచత్వారింశస్సర్గః.
రామోపిరాత్రిశేషేణతేనైవమహదంతరమ్।జగామపురుషవ్యాఘ్రఃపితురాజ్ఞామనుస్మరన్॥౧॥ తథైవగచ్ఛత
స్తస్యవ్యపాయాద్రజనీశివా। ఉపాస్యసశివాంసంధ్యాంవిషయాంతంవ్యగాహత॥౨॥గ్రామాన్వికృష్టసీమాంతాన్
పుష్పితానివనానిచ।పశ్యన్నతియయౌశీఘ్రంశనైరివహయోత్తమైః॥౩ ॥శృణ్వన్వాచోమనుష్యాణాంగ్రామసంవా
సవాసినామ్।రాజానంధిగ్దశరథంకామస్యవశమాస్థితమ్॥౪॥హానృశంసాద్యకైకేయీపాపాపాపానుబంధినీ।తీక్ష్ణాసం
భిన్నమర్యాదాతీక్ష్ణకర్మణివర్తతే॥౫॥యాపుత్రమీదృశంరాజ్ఞఃప్రవాసయతిధార్మికమ్।వనవాసేమహాప్రాజ్ఞంసాను
క్రోశంజితేంద్రియమ్॥౬॥కథంనామమహాభాగాసీతాజనకనందినీ । సదాసుఖేష్వభిరతాదుఃఖాన్యనుభవిష్యతి॥౭॥ అ
హోదశరథోరాజానిస్స్నేహస్స్వసుతంప్రియమ్ । ప్రజానామనఘంరామంపరిత్యక్తుమిహేచ్ఛతి॥౮॥ఏతావాచో
మనుష్యాణాంగ్రామసంవాసవాసినామ్।శృణ్వన్నతియయౌవీరఃకోసలాన్కోసలేశ్వరః॥౯॥తతోవేదశ్రుతింనామ
శివవారివహాంనదీమ్।ఉత్తీర్యాభిముఖఃప్రాయాదగస్త్యాధ్యుషితాందిశమ్॥ ౧౦ ॥గత్వాతుసుచిరంకాలంతతశ్శీతజలాం
నదీమ్। గోమతీంగోయుతానూపామతరత్సాగరంగమామ్॥౧౧॥గోమతీంచాప్యతిక్రమ్యరాఘవశ్శీఘ్రగైర్హయైః।
మయూరహంసాభిరుతాంతతారస్యందికాంనదీమ్॥౧౨॥సమహీంమనవేరాజ్ఞాదత్తామిక్ష్వాకవేపురా।స్ఫీతాంరాష్ట్రా
వృతాంరామోవైదేహీమన్వదర్శయత్॥౧౩॥సూతఇత్యేవచాభాష్యసారథింతమభీక్ష్ణశః। హంసమత్తస్వరశ్శ్రీమాను
వాచపురుషర్షభః॥౧౪॥కదాహంపునరాగమ్యసరయ్వాఃపుష్పితేవనే।మృగయాంపర్యటిష్యామిమాత్రాపిత్రాచసం
గతః॥౧౫॥రాజర్షీణాంహిలోకేస్మిన్రత్యర్థంమృగయావనే।కాలేవృతాంతామనుజైర్ధన్వినామభికాంక్షితామ్॥౧౬॥
నాత్యర్థమభికాంక్షామిమృగయాంసరయూవనే । రతిర్హ్యేషాతులాలోకేరాజర్షిగణసంమతా ॥ ౧౭ ॥ సతమ
ధ్వానమైక్ష్వాకస్సూతంమధురయాగిరా। తంతమర్థమభిప్రేత్యయయౌవాక్యముదీరయన్ ॥ ౧౮॥ ఇతిశ్రీమదయో
ధ్యాకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః. **

విశాలాన్కోసలాన్రమ్యాన్యాత్వాలక్ష్మణపూర్వజః।అయోధ్యాభిముఖోధీమాన్ప్రాంజలిర్వాక్యమ
బ్రవీత్ ॥౧॥ఆపృచ్ఛేత్వాంపురిశ్రేష్ఠేకాకుత్స్థపరిపాలితే। దైవతానిచయానిత్వాంపాలయంత్యావసంతిచ॥౨॥ని
వృత్తవనవాసస్త్వామనృణోజగతీపతేః। పునర్ద్రక్ష్యామిమాత్రాచపిత్రాచసహసంగతః॥ ౩ ॥తతోరుధిరతామ్రాక్ష
భుజముద్యమ్యదక్షిణమ్ । అశ్రుపూర్ణముఖోదీనోఽబ్రవీజ్జానపదంజనమ్॥౪ ॥అనుక్రోశోదయాచైవయథావ
మయివఃకృతః । చిరందుఃఖస్యపాపీయోగమ్యతామర్థసిద్ధయే॥౫ ॥తేభివాద్యమహాత్మానంకృత్వాచాభిప్రదక్షి

లపంతో నరా ఘోరం వ్యతిష్ఠంత క్వచిత్క్వచిత్ ||౬|| తథా విలపతాం తేషామతృప్తానాం చ రాఘవః । అచక్షుర్విషయం
ప్రాయాద్యథార్కః క్షణదాముఖే ||౭|| తతో ధాన్యధనోపేతాన్ దానశీలజనాన్ శివాన్ । అకుతశ్చిద్భయాన్ రమ్యాం
శ్చైత్యయూపసమావృతాన్ || ౮ || ఉద్యానామ్రవణోపేతాన్ సంపన్నసలిలాశయాన్ । తుష్టపుష్టజనాకీర్ణాన్
గోకులాకులసేవితాన్ || ౯ || లక్షణీయాన్నరేంద్రాణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాన్ । రథేన పురుషవ్యాఘ్రః కోస
లానత్యవర్తత || ౧౦ || మధ్యేన ముదితం స్ఫీతం రమ్యోద్యానసమాకులమ్ । రాజ్యం భోగ్యం నరేంద్రాణాం యయౌ ధృ
తిమతాం వరః || ౧౧ || తతస్త్రిపథగాం దివ్యాం శీతతోయామశైవలామ్ । దదర్శ రాఘవో గంగాం పుణ్యామృషినిషేవి
తామ్ ||౧౨|| ఆశ్రమైరవిదూరస్థైః శ్రీమద్భిస్సమలంకృతామ్ । కాలేఽప్సరోభిర్హృష్టాభిస్సేవితాంభోహ్రదాం శివామ్ ||
౧౩|| దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితామ్ । నాగగంధర్వపత్నీభిస్సేవితాం సతతం శివామ్ ||౧౪|| దేవాక్రీడశతా
కీర్ణాం దేవోద్యానశతాయుతామ్ । దేవార్థమాకాశగమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మినీమ్ ||౧౫|| జలాఘాతాట్టహాసోగ్రాం
ఫేననిర్మలహాసినీమ్ । క్వచిద్వేణీకృతజలాం క్వచిదావర్తశోభితామ్ || ౧౬ || క్వచిత్ స్తిమితగంభీరాం క్వచిద్వేగజలాకు
లామ్ । క్వచిద్గంభీరనిర్ఘోషాం క్వచిద్భైరవనిస్స్వనామ్ ||౧౭|| దేవసంఘాప్లుతజలాం నిర్మలోత్పలసంకులామ్ । క్వచిదాభో
గపులినాం క్వచన్నిర్మలవాలుకామ్ ||౧౮|| హంససారససంఘుష్టాం చక్రవాకోపకూజితామ్ । సదామదైశ్చ విహగైరభి
సన్నాదితాంతరామ్ ||౧౯|| క్వచిత్తీరరుహైర్వృక్షైర్మాలాభిరివ శోభితామ్ । క్వచిత్ఫుల్లోత్పలచ్ఛన్నాం క్వచిత్పద్మవ
నాకులామ్ ||౨౦|| క్వచిత్కుముదషండైశ్చ కుట్మలైరుపశోభితామ్ । నానాపుష్పరజోధ్వస్తాం సమదామివ చ క్వచిత్ ||౨౧||
వ్యపేతమలసంఘాతాం మణినిర్మలదర్శనామ్ । దిశాగజైర్వనగజైర్మత్తైశ్చ వరవారణైః ||౨౨|| దేవోపవాహ్యైశ్చ ము
హుస్సంనాదితవనాంతరామ్ । ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ||౨౩|| ఫలపుష్పైః కిసలయైర్వృతాం గు
ల్మైర్ద్విజైస్తథా । శింశుమారైశ్చ నక్రైశ్చ భుజంగైశ్చ నిషేవితామ్ ||౨౪|| విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యామపాపాం పాపనాశినీ
మ్ । తాం శంకరజటాజూటాద్భ్రష్టాం సాగరతేజసా ||౨౫|| సముద్రమహిషీం గంగాం సారసక్రౌంచనాదితామ్ । ఆససా
ద మహాబాహుశ్శృంగిబేరపురం ప్రతి ||౨౬|| తామూర్మికలితావర్తామన్వవేక్ష్య మహారథః । సుమంత్రమబ్రవీత్సూత
మిహైవాద్య వసామహే ||౨౭|| అవిదూరాదయం నద్యా బహుపుష్పప్రవాలవాన్ । సుమహానింగుదీవృక్షో వసామోఽత్రై
వ సారథే ||౨౮|| ద్రక్ష్యామస్సరితాం శ్రేష్ఠాం సమ్మాన్యసలిలాం శివామ్ । దేవదానవగంధర్వమృగమానుషపక్షిణామ్ ||౨౯|| ల
క్ష్మణశ్చ సుమంత్రశ్చ బాఢమిత్యేవ రాఘవమ్ । ఉక్త్వా తమింగుదీవృక్షం తదోపయయతుర్హయైః ||౩౦|| రామోఽభియాయ తం
రమ్యం వృక్షమిక్ష్వాకునందనః । రథాదవాతరత్తస్మాత్సభార్యస్సహలక్ష్మణః ||౩౧|| సుమంత్రోఽప్యవతీర్యాస్మాన్మోచయిత్వా
హయోత్తమాన్ । వృక్షమూలగతం రామముపతస్థే కృతాంజలిః ||౩౨|| తత్ర రాజా గుహో నామ రామస్యాత్మసమస్సఖా
నిషాదజాత్యో బలవాన్ స్థపతిశ్చేతి విశ్రుతః ||౩౩|| స శ్రుత్వా పురుషవ్యాఘ్రం రామం విషయమాగతమ్ । వృద్ధైః పరివృతోఽమా
త్యైర్జ్ఞాతిభిశ్చాప్యుపాగతః ||౩౪|| తతో నిషాదాధిపతిం దృష్ట్వా దూరాదవస్థితమ్ । సహ సౌమిత్రిణా రామస్సమాగచ్ఛద్గు
హేన సః ||౩౫|| తమార్తస్సంపరిష్వజ్య గుహో రాఘవమబ్రవీత్ । యథాఽయోధ్యా తథేయం తే రామ కిం కరవాణి తే ||౩౬||
ఈదృశం హి మహాబాహో కః ప్రాప్స్యత్యతిథిం ప్రియమ్ । తతో గుణవదన్నాద్యముపాదాయ పృథగ్విధమ్ || ౩౭ || అ
ర్ఘ్యం చోపానయత్క్షిప్రం వాక్యం చేదమువాచ హ । స్వాగతం తే మహాబాహో తవేయమఖిలా మహీ ||౩౮|| వయం ప్రే
ష్యా భవాన్ భర్తా సాధు రాజ్యం ప్రశాధి నః । భక్ష్యం భోజ్యం చ పేయం చ లేహ్యం చేదముపస్థితమ్ ||౩౯|| శయనాని చ ముఖ్యా
ని వాజినాం ఖాదనం చ తే । గుహమేవం బ్రువాణం తు రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ||౪౦|| అర్చితాశ్చైవ హృష్టాశ్చ భవతా సర్వ
థా వయమ్ । పద్భ్యామభిగమాచ్చైవ స్నేహసందర్శనేన చ ||౪౧|| భుజాభ్యాం సాధువృత్తాభ్యాం పీడయన్ వాక్యమబ్రవీత్ ।
దిష్ట్యా త్వాం గుహ పశ్యామి హ్యరోగం సహ బాంధవైః ||౪౨|| అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషు చ । యత్త్విదం భవతా
రా మే ప్రీత్యా సమభికల్పితమ్ ||౪౩|| సర్వం తదనుజానామి న హి వర్తే ప్రతిగ్రహే । కుశచీరాజినధరం ఫలమూలాశినం చ
మాం ||౪౪|| విద్ధి ప్రణిహితం ధర్మే తాపసం వనగోచరమ్ । అశ్వానాం ఖాదనేనాహమర్థీ నాన్యేన కేనచిత్ ||౪౫|| ఏతావ
మ్. వతా భవిష్యామి సుపూజితః । ఏతే హి దయితా రాజ్ఞః పితుర్దశరథస్య మే ||౪౬|| ఏతైస్సువిహితైరశ్వైర్భవిష్యా

మ్యాహమర్దితః । అశ్వానాం ప్రతిపానంచ ఖాదనంచైవ సోఽన్వశాత్ ॥౪౭॥ గుహస్తస్తైర్వపురుషైస్త్వరితం దీయతామి
తి । తతశ్చీరోత్తరాసంగస్సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ ॥౪౮॥ జలమేవాదదే భోజ్యం లక్ష్మణేనాహృతం స్వయమ్ । తస్య
భూమౌ శయానస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్య లక్ష్మణః ॥౪౯॥ సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తస్థౌ వృక్షముపస్థితః । గుహోఽపి సహ సూ
తేన సౌమిత్రిమనుభాషయన్ ॥౫౦॥ అన్వజాగ్రత్తతో రామమప్రమత్తో ధనుర్ధరః । తథా శయానస్య తతోఽస్య ధీమతో య
శస్వినో దాశరథేర్మహాత్మనః । అదృష్టదుఃఖస్య సుఖోచితస్య సా తదా వ్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే - పంచాశస్సర్గః. **
తం జాగ్రతమదంభేన భ్రాతురర్థాయ లక్ష్మణమ్ । గుహస్సంతాపసంయుక్తో రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ ఇయం తాత సు
ఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా । ప్రత్యాశ్వసిహి సాధ్వస్యాం రాజపుత్ర యథాసుఖమ్ ॥౨॥ ఉచితోఽయం జనస్సర్వః క్లేశానాం
త్వం సుఖోచితః । గుప్త్యర్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశామ్ ॥౩॥ నహి రామాత్ ప్రియతమో మమాస్తి భువి కశ్చన । బ్ర
వీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనైవ చ తే శపే ॥౪॥ అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తించ విపులామ
ర్థకామౌ చ పుష్కలౌ ॥౫॥ సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా । రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిస్సర్వతో జ్ఞాతిభిస్సహ
॥౬॥ నమేఽస్త్యవిదితం కించిద్వనేఽస్మిం చరతస్సదా । చతురంగం హ్యపి బలం సుమహత్ ప్రసహేమహి ॥౭॥ లక్ష్మణస్తం తదోవాచ
రక్ష్యమాణాస్త్వయాఽనఘ । నాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥౮॥ కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీత
యా । శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధుం జీవితం వా సుఖాని వా ॥౯॥ యో న దేవాసురైస్సర్వైశ్శక్యః ప్రసహితుం యుధి । తం పశ్య
సుఖసంసుప్తం తృణేషు సహ సీతయా ॥౧౦॥ యో మంత్రతపసా లబ్ధో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః । ఏకో దశరథస్యైష పుత్రస్సదృశ
లక్షణః ॥౧౧॥ అస్మిన్ ప్రవ్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి । విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥౧౨॥ వినద్య సుమ
హానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః । నిర్ఘోషోపరతం తాత మన్యే రాజనివేశనమ్ ॥౧౩॥ కౌసల్యా చైవ రాజా చ తథైవ జననీ
మమ । నాశంసే యది జీవంతి సర్వే తే శర్వరీమిమామ్ ॥౧౪॥ జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా । తద్దుఃఖం
యత్తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి ॥ ౧౫ ॥ అనురక్తజనాకీర్ణా సుఖాలోకప్రియావహా । రాజవ్యసనసంసృష్టా సా పురీ వి
నశిష్యతి ॥౧౬॥ కథం పుత్రం మహాత్మానం జ్యేష్ఠం సుతమపశ్యతః । శరీరం ధారయిష్యంతి ప్రాణా రాజ్ఞో మహాత్మనః ॥౧౭॥ వి
నష్టే నృపతౌ పశ్చాత్ కౌసల్యా వినశిష్యతి । అనంతరం చ మాతాఽపి మమ నాశముపైష్యతి ॥ ౧౮ ॥ అతిక్రాంతమతిక్రాంత
మనవాప్య మనోరథమ్ । రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి ॥౧౯॥ సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్ కాలే హ్యుపస్థితే ।
ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపమ్ ॥ ౨౦ ॥ రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథామ్ । హర్మ్య
ప్రాసాదసంపన్నాం గణికావరశోభితామ్ ॥ ౨౧ ॥ రథాశ్వగజసంబాధాం తూర్యనాదనినాదితామ్ । సర్వకల్యాణసం
పూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులామ్ ॥౨౨॥ ఆరామోద్యానసంపన్నాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ । సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధా
నీం పితుర్మమ ॥౨౩॥ అపి జీవేద్దశరథో వనవాసాత్పునర్వయమ్ । ప్రత్యాగమ్య మహాత్మానమపి పశ్యేమ సువ్రతమ్ ॥ ౨౪ ॥ అ
పి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్ధం కుశలినా వయమ్ । నివృత్తే వనవాసేఽస్మిన్నయోధ్యాం ప్రవిశేమహి ॥ ౨౫ ॥ పరిదేవయమానస్య దుఃఖా
ర్తస్య మహాత్మనః । తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవర్తత ॥ ౨౬ ॥ తథా హి సత్యం బ్రువతి ప్రజాహితే నరేంద్రపుత్రే
గురుసౌహృదాద్గుహః । ముమోచ బాష్పం వ్యసనాభిపీడితో జ్వరాతురో నాగ ఇవ వ్యథాతురః ॥ ౨౭ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః. ********************** ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పృథువక్షా మహాయశాః ।
ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ ॥౧॥ భాస్కరోదయకాలోఽయం గతా భగవతీ నిశా । అసౌ సుకృష్ణో విహగః
కోకిలస్తాత కూజతి ॥ ౨ ॥ బర్హిణానాం చ నిర్ఘోషః శ్రూయతే నదతాం వనే । తరామ జాహ్నవీం సౌమ్య శీఘ్రగాం
సాగరంగమామ్ ॥౩॥ విజ్ఞాయ రామస్య వచస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః । గుహమామంత్ర్య సూతం చ సోఽతిష్ఠద్భ్రాతురగ్ర
తః ॥౪॥ స తు రామస్య వచనం నిశమ్య ప్రతిగృహ్య చ । స్థపతిస్తూర్ణమాహూయ సచివానిదమబ్రవీత్ ॥౫॥ అస్య వాహన
సంయుక్తాం కర్ణగ్రాహవతీం శుభామ్ । సుప్రతారాం దృఢాం తీర్థే శీఘ్రం నావముపాహర ॥౬॥ తం నిశమ్య మహా
మాత్యగణో మహాన్ । ఉపోహ్య రుచిరాం నావం గుహాయ ప్రత్యవేదయత్ ॥ ౭ ॥ తతస్స ప్రాంజలిర్భూత్వా

రాఘవమబ్రవీత్। ఉపస్థితేయం నౌర్దేవ భూయః కింకరవాణి తే॥౮॥తవామరసుతప్రఖ్య తర్తుం సాగరగాం నదీమ్।నౌరి
యం పురుషవ్యాఘ్ర తాం త్వమారోహ సువ్రత॥అథోవాచ మహాతేజా రామో గుహమిదం వచః।కృతకామోఽస్మి భవతా శీ
ఘ్రమారోప్యతామితి॥౧౦॥తతః కలాపాన్సన్నహ్య ఖడ్గౌ బధ్వా చ ధన్వినౌ। జగ్మతుర్యేన తౌ గంగాం సీతయా సహ రాఘ
వౌ॥౧౧॥రామమేవ తు ధర్మజ్ఞముపగమ్య వినీతవత్।కిమహం కరవాణీతి సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్॥౧౨॥తతోఽబ్రవీద్దాశ
రథిస్సుమంత్రం స్పృశన్కరేణోత్తమదక్షిణేన।సుమంత్ర శీఘ్రం పునరేవ యాహి రాజ్ఞస్సకాశే భవ చాప్రమత్తః॥౧౩॥నివ
ర్తస్వేత్యువాచైనమేతావద్ధి కృతం మమ।రథం విహాయ పద్భ్యాం తు గమిష్యామి మహావనమ్॥౧౪॥ఆత్మానం త్వభ్యనుజ్ఞా
తమవేక్ష్యార్తస్స సారథిః।సుమంత్రః పురుషవ్యాఘ్రమైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్॥౧౫॥నాతిక్రాంతమిదం లోకే పురుషే
ణేహ కేనచిత్। తవ సభ్రాతృభార్యస్య వాసః ప్రాకృతవద్వనే॥౧౬॥ న మన్యే బ్రహ్మచర్యేఽస్తి స్వధీతే వా ఫలోదయః।
మార్దవార్జవయోర్వాపి త్వాం చేద్వ్యసనమాగతమ్॥౧౭॥సహ రాఘవ వైదేహ్యా భ్రాత్రా చైవ వనే వసన్।త్వం గ
తిం ప్రాప్స్యసే వీర త్రీన్లోకాంస్తు జయన్నివ॥౧౮॥వయం ఖలు హతా రామ యే త్వయాప్యుపవంచితాః।కైకేయ్యా వశమే
ష్యామః పాపాయా దుఃఖభాగినః॥౧౯॥ఇతి బ్రువన్నాత్మసమం సుమంత్రస్సారథిస్తదా। దృష్ట్వా వనగతం రామం దుఃఖా
ర్తో రురుదే చిరమ్॥౨౦॥తతస్తు విగతే బాష్పే సూతం స్పృష్టోదకం శుచిమ్।రామస్తు మధురం వాక్యం పునః పునరువాచ తమ్॥
౨౧॥ఇక్ష్వాకూణాం త్వయా తుల్యం సుహృదం నోపలక్షయే। యథా దశరథో రాజా మాం న శోచేత్తథా కురు॥౨౨॥శోకోప
హతచేతాశ్చ వృద్ధశ్చ జగతీపతిః।కామభారావసన్నశ్చ తస్మాదేతద్బ్రవీమి తే॥౨౩॥యద్యదాజ్ఞాపయేత్కించిత్స మహాత్మా
మహీపతిః।కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం కార్యం తదవికాంక్షయా॥౨౪॥ ఏతదర్థం హి రాజ్యాని ప్రశాసతి నరేశ్వరాః।
యదేషాం సర్వకృత్యేషు మనో న ప్రతిహన్యతే॥౨౫॥యద్యథా స మహారాజో నాలీకమధిగచ్ఛతి।న చ తామ్యతి దుఃఖేన సు
మంత్ర కురు తత్తథా॥౨౬॥అదృష్టదుఃఖం రాజానం వృద్ధమార్యం జితేంద్రియమ్। బ్రూయాస్త్వమభివాద్యైవ మమ హే
తోరిదం వచః॥౨౭॥నైవాహమనుశోచామి లక్ష్మణో న చ మైథిలీ।అయోధ్యాయాశ్చ్యుతాశ్చేతి వనే వత్స్యామహేతి చ॥
౨౮॥చతుర్దశసు వర్షేషు నివృత్తేషు పునః పునః।లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ద్రక్ష్యసి క్షిప్రమాగతాన్॥౨౯॥ఏవముక్త్వా తు
రాజానం మాతరం చ సుమంత్ర మే।అన్యాశ్చ దేవీస్సహితాః కైకేయీం చ పునః పునః॥౩౦॥ ఆరోగ్యం బ్రూహి కౌసల్యామ
థ పాదాభివందనమ్।సీతాయా మమ చార్యస్య వచనాల్లక్ష్మణస్య చ॥౩౧॥బ్రూయాశ్చ హి మహారాజం భరతం క్షిప్రమా
నయ।ఆగతశ్చాపి భరతః స్థాప్యో నృపమతే పదే॥౩౨॥భరతం చ పరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభిషిచ్య చ।అస్మత్సంతాపజం దుఃఖం
న త్వామభిభవిష్యతి॥౩౩॥భరతశ్చాపి వక్తవ్యో యథా రాజని వర్తసే।తథా మాతృషు వర్తేథాస్సర్వాస్వేవావిశేషతః॥
౩౪॥యథా చ తవ కైకేయీ సుమిత్రా చావిశేషతః। తథైవ దేవీ కౌసల్యా మమ మాతా విశేషతః॥౩౫॥తాతస్య ప్రియకా
మేన యౌవరాజ్యమవేక్షతా। లోకయోరుభయోశ్శక్యం త్వయా యత్సుఖమేధితుమ్ ॥ ౩౬ ॥ నివర్త్యమానో రామేణ
సుమంత్రశ్శోకకర్శితః । తత్సర్వం వచనం కృత్వా స్నేహాత్కాకుత్స్థమబ్రవీత్ ॥౩౭ ॥యదహం నోపచారేణ బ్రూ
యాం స్నేహాదవిక్లబః । భక్తిమానపి తత్తావద్వాక్యం త్వం తు క్షంతుమర్హసి॥౩౮॥కథం హి త్వద్విహీనోఽహం ప్రతియా
స్యామి తాం పురీమ్।తవ తాత వియోగేన పుత్రశోకాకులామివ॥౩౯॥సరామమపి తావన్మే రథం దృష్ట్వా తదా జనః। వినా రా
మం రథం దృష్ట్వా విదీర్యేతాపి సా పురీ॥౪౦॥దైన్యం హి నగరీ గచ్ఛేద్దృష్ట్వా శూన్యమిమం రథమ్।సూతావశేషం స్వం సైన్యం
హతవీరమివాహవే॥౪౧॥దూరేఽపి నివసంతం త్వాం మానసేనాగ్రతః స్థితమ్।చింతయంత్యోఽద్య నూనం త్వాం నిరాహారాః
కృతాః ప్రజాః॥౪౨॥దృష్టం తద్ధి త్వయా రామ యాదృశం త్వత్ప్రవాసనే।ప్రజానాం సంకులం వృత్తం త్వచ్ఛోకక్లాంతచే
అర తసామ్॥౪౩॥ఆర్తనాదో హి యః పౌరైర్ముక్తస్తద్విప్రవాసనే। సరథం మాం నిశామ్యైవ కుర్యుశ్శతగుణం తతః ॥ ౪౪ ॥
సీతాం కించాపి వక్ష్యామి దేవీం తవ సుతో మయా।నీతో సౌ మాతులకులం సంతాపం మా కృథా ఇతి ॥ ౪౫ ॥ అసత్యమపి నైవా
రామో హం బ్రూయాం వచనమీదృశమ్। కథమప్రియమేవాహం బ్రూయాం సత్యమిదం వచః॥ ౪౬ ॥ మమ తావన్నియోగస్థా
ంవర। నుజనవాహినః।కథం రథం త్వయా హీనం ప్రవక్ష్యంతి హయోత్తమాః ॥౪౭॥ తన్న శక్ష్యామ్యహం గంతుమయో
మ్ ధ్యాం త్వదృతేఽనఘ।వనవాసానుయానాయ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి॥ ౪౮ ॥ యది మే యాచమానస్య త్యాగమేవ కరిష్యసి।

సరథో౽గ్నిం ప్రవేక్ష్యామి త్యక్తమాత్ర ఇహ త్వయా ॥౪౯॥ భవిష్యంతి వనే యాని తపోవిఘ్నకరాణి తే। రథేన ప్రతిబాధిష్యే
తాని సత్త్వాని రాఘవ ॥౫౦॥ త్వత్కృతేన మయా ప్రాప్తం రథచర్యాకృతం సుఖమ్ । ఆశంసే త్వత్కృతేనాహం వనవాస
కృతం సుఖమ్ ॥౫౧॥ ప్రసీదేచ్ఛామి తే౽రణ్యే భవితుం ప్రత్యనంతరః। ప్రీత్యాభిహితమిచ్ఛామి భవ మే ప్రత్యనంతరః ॥౫౨॥ ఇ
మే చాపి హయా వీర యది తే వనవాసినః । పరిచర్యాం కరిష్యంతి ప్రాప్స్యంతి పరమాం గతిమ్ ॥౫౩॥ తవ శుశ్రూషణం మూ
ర్ధ్నా కరిష్యామి వనే వసన్ । అయోధ్యాం దేవలోకం వా సర్వథా ప్రజహామ్యహమ్ ॥౫౪॥ న హి శక్యా ప్రవేష్టుం సా మయా౽
యోధ్యా త్వయా వినా। రాజధానీ మహేంద్రస్య యథా దుష్కృతకర్మణా ॥౫౫॥ వనవాసే క్షయం ప్రాప్తే మమైష హి
మనోరథః। యదనేన రథేనైవ త్వాం వహేయం పురీం పునః ॥౫౬॥ చతుర్దశ హి వర్షాణి సహితస్య త్వయా వనే। క్షణభూతా
ని యాస్యంతి శతసంఖ్యాన్యతో౽న్యథా ॥౫౭॥ భక్తవత్సల తిష్ఠంతం భర్తృపుత్రగతే పథి। భక్తం భృత్యం స్థితం స్థిత్యాం త్వం న
మాం హాతుమర్హసి ॥౫౮॥ ఏవం బహువిధం దీనం యాచమానం పునః పునః। రామో భృత్యానుకంపీ తు సుమంత్రమిదమబ్ర
వీత్ ॥౫౯॥ జానామి పరమాం భక్తిం మయి తే భర్తృవత్సల। శృణు చాపి యదర్థం త్వాం ప్రేషయామి పురీమితః ॥౬౦॥ నగరీం
త్వాం గతం దృష్ట్వా జననీ మే యవీయసీ । కైకేయీ ప్రత్యయం గచ్ఛేదితి రామో వనం గతః ॥౬౧॥ పరితుష్టా హి సా దేవీ వనవా
సం గతే మయి । రాజానం నాతిశంకేత మిథ్యావాదీతి ధార్మికమ్ ॥ ౬౨ ॥ ఏష మే ప్రథమః కల్పో యదంబా మే యవీయ
సీ । భరతారక్షితం స్ఫీతం పుత్రరాజ్యమవాప్నుయాత్ ॥ ౬౩ ॥ మమ ప్రియార్థం రాజ్ఞశ్చ సరథస్త్వం పురీం వ్రజ।
సందిష్టశ్చాసి యానర్థాంస్తాంస్తాన్బ్రూయాస్తథా తథా ॥ ౬౪ ॥ ఇత్యుక్త్వా వచనం సూతం సాంత్వయిత్వా పునః
పునః । గుహం వచనమక్లీబో రామో హేతుమదబ్రవీత్ ॥ ౬౫ ॥ నేదానీం గుహ యోగ్యో౽యం వాసో మే సజనే వ
నే । అవశ్యం హ్యాశ్రమే వాసః కర్తవ్యస్తద్గతో విధిః ॥ ౬౬ ॥ సో౽హం గృహీత్వా నియమం తపస్విజనభూషణమ్ । హి
తకామః పితుర్భూయః సీతాయా లక్ష్మణస్య చ ॥ ౬౭ ॥ జటాః కృత్వా గమిష్యామి న్యగ్రోధక్షీరమానయ। తత్క్షీరం రా
జపుత్రాయ గుహః క్షిప్రముపాహరత్ ॥ ౬౮ ॥ లక్ష్మణస్యాత్మనశ్చైవ రామస్తేనాకరోజ్జటాః । దీర్ఘబాహుర్నరవ్యా
ఘ్రో జటిలత్వమధారయత్ ॥౬౯॥ తౌ తదా చీరవసనౌ జటామండలధారిణౌ। అశోభేతామృషిసమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మ
ణౌ ॥౭౦॥ తతో వైఖానసం మార్గమాస్థితస్సహలక్ష్మణః। వ్రతమాదిష్టవాన్రామస్సఖాయం గుహమబ్రవీత్ ॥౭౧॥ అప్ర
మత్తో బలే కోశే దుర్గే జనపదే తథా। భవేథా గుహ రాజ్యం హి దురారక్షతమం మతమ్ ॥౭౨॥ తతస్తం సమనుజ్ఞాయ గుహమి
క్ష్వాకునందనః। జగామ తూర్ణమవ్యగ్రస్సభార్యస్సహలక్ష్మణః ॥౭౩॥ స తు దృష్ట్వా నదీతీరే నావమిక్ష్వాకునందనః । తితీర్షు
శ్శీఘ్రగాం గంగామిదం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౭౪॥ ఆరోహ త్వం నరవ్యాఘ్ర స్థితాం నావమిమాం శనైః। సీతాం చారోపయా
న్వక్షం పరిగృహ్య మనస్వినీమ్ ॥౭౫॥ స భ్రాతుశ్శాసనం శ్రుత్వా సర్వమప్రతికూలయన్ । ఆరోప్య మైథిలీం పూర్వమారు
రోహాత్మవాంస్తతః ॥౭౬॥ అథారురోహ తేజస్వీ స్వయం లక్ష్మణపూర్వజః। తతో నిషాదాధిపతిర్గుహో జ్ఞాతీనచోదయ
త్ ॥౭౭॥ రాఘవో౽పి మహాతేజా నావమారుహ్య తాం తతః। బ్రహ్మవత్ క్షత్రవచ్చైవ జజాప హితమాత్మనః ॥౭౮॥ ఆచమ్య
చ యథాశాస్త్రం నదీం తాం సహ సీతయా। ప్రణమత్ ప్రీతిసంహృష్టో లక్ష్మణశ్చామితప్రభః ॥ ౭౯ ॥ అనుజ్ఞాయ సుమం
త్రం చ సబలం చైవ తం గుహమ్। ఆస్థాయ నావం రామస్తు చోదయామాస నావికాన్ ॥౮౦॥ తతస్తైశ్చోదితా సా నౌః కర్ణధా
రసమాహితా। శుభస్ఫ్యవేగాభిహతా శీఘ్రం సలిలమభ్యగాత్ ॥౮౧॥ మధ్యం తు సమనుప్రాప్య భాగీరథ్యాస్త్వనింది
తా। వైదేహీ ప్రాంజలిర్భూత్వా తాం నదీమిదమబ్రవీత్ ॥౮౨॥ పుత్రో దశరథస్యాయం మహారాజస్య ధీమతః । నిదేశ
పాలయత్వేమం గంగే త్వదభిరక్షితః ॥౮౩॥ చతుర్దశ హి వర్షాణి సమగ్రాణ్యుష్య కాననే । భ్రాత్రా సహ మయా చైవ పు
నః ప్రత్యాగమిష్యతి ॥౮౪॥ తతస్త్వాం దేవి సుభగే క్షేమేణ పునరాగతా । యక్ష్యే ప్రముదితా గంగే సర్వకామప్రస
౮౫॥ త్వం హి త్రిపథగా దేవి బ్రహ్మలోకం సమీక్షసే। భార్యా చోదధిరాజస్య లోకే౽స్మిన్సంప్రదృశ్యసే ॥౮౬॥ సా
దేవి నమస్యామి ప్రశంసామి చ శోభనే। ప్రాప్తరాజ్యే నరవ్యాఘ్రే శివేన పునరాగతే ॥౮౭॥ గవాం శతసహస్రాణి వస్త్రా
ణ్యన్నం చ పేశలమ్। బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాస్యామి తవ ప్రియచికీర్షయా ॥౮౮॥ సురాఘటసహస్రేణ మాంసభూతౌదనే
న చ। యక్ష్యే త్వాం ప్రయతా దేవి పురీం పునరుపాగతా ॥౮౯॥ యాని త్వత్తీరవాసీని దైవతాని చ సంతి హి। తాని స

ష్యామితీర్థాన్యాయతనానిచ॥ ౯౦॥ పునరేవమహాబాహుర్మయా భ్రాత్రా చసంగతః। అయోధ్యాంవనవాసాత్తు
ప్రవిశత్వనఘోనఘే॥ ౯౧ ॥ తథాసంభాషమాణాశా సీతాగంగామనిందితా । దక్షిణాదక్షిణంతీరం క్షిప్రమేవా
భ్యుపాగమత్ ॥ ౯౨ ॥ తీరంతుసమనుప్రాప్యనావంహిత్వానరర్షభః। ప్రాతిష్ఠతసహభ్రాత్రా వైదేహ్యాచప
రంతపః॥౯౩॥అథాబ్రవీన్మహాబాహుస్సుమిత్రానందవర్ధనమ్। భవసంరక్షణార్థాయసజనేవిజనేపివా ॥౯౪॥అవశ్యంర
క్షణంకార్యమదృష్టేవిజనేవనే।అగ్రతోగచ్ఛసౌమిత్రేసీతాత్వామనుగచ్ఛతు॥౯౫ ॥పృష్ఠతోహంగమిష్యామిత్వాంచ
సీతాంచపాలయన్। అన్యోన్యస్యేహనోరక్షాకర్తవ్యాపురుషర్షభ॥౯౬॥నహితావదతిక్రాంతాసుకరాకాచనక్రి
యా।అద్యదుఃఖంతువైదేహీవనవాసస్యవేత్స్యతి॥౯౭॥ప్రణష్టజనసంబాధంక్షేత్రారామవివర్జితమ్।విషమంచప్రపా
తంచవనమద్యప్రవేక్ష్యతి॥౯౮॥శ్రుత్వారామస్యవచనంప్రతస్థేలక్ష్మణోగ్రతః। అనంతరంచసీతాయారాఘవోరఘు
నందనః॥౯౯॥గతంతుగంగాపరపారమాశురామంసుమంత్రస్తతతంనిరీక్ష్య।అధ్వప్రకర్షాద్వినివృత్తదృష్టిర్ముమోచబా
ష్పంవ్యథితస్తపస్వీ॥౧౦౦॥సలోకపాలప్రతిమప్రభావస్తీర్త్వామహాత్మావరదోమహానదీమ్।తతస్సమృద్ధాన్శుభసస్య
మాలినఃక్రమేణవత్సాన్ముదితానుపాగమత్॥ ౧౦౧॥ తౌతత్రహత్వాచతురోమహామృగాన్వరాహమృశ్యంపృషతంమ
హారురుమ్।ఆదాయమేధ్యంత్వరితంబుభుక్షితౌవాసాయకాలేయయతుర్వనస్పతిమ్॥ ౧౦౨॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యా
కాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః. ***

సతంవృక్షంసమాసాద్యసంధ్యామన్వాస్యపశ్చిమామ్। రామోరమయతాంశ్రేష్ఠఇతిహోవాచలక్ష్మణమ్॥
౧॥అద్యేయంప్రథమారాత్రిర్యాతాజనపదాద్బహిః। యాసుమంత్రేణరహితాతాంనోత్కంఠితుమర్హసి॥ ౨॥ జా
గర్తవ్యమతంద్రిభ్యామద్యప్రభృతిరాత్రిషు। యోగక్షేమౌహిసీతాయావర్తేతేలక్ష్మణావయోః॥ ౩ ॥రాత్రింకథం
చిదేవేమాంసౌమిత్రేవర్తయామహే। ఉపావర్తామహేభూమావాస్తీర్యస్వయమార్జితైః॥౪॥ సతుసంవిశ్యమే
దిన్యాంమహార్హశయనోచితః। ఇమాస్సౌమిత్రయేరామోవ్యాజహారకథాశ్శుభాః॥ ౫॥ధ్రువమద్యమహారాజోదుః
ఖంస్వపితిలక్ష్మణ। కృతకామాతుకైకేయీతుష్టాభవితుమర్హతి॥౬॥సాహిదేవీమహారాజంకైకేయీరాజ్యకారణాత్।
అపినచ్యావయేత్ప్రాణాన్దృష్ట్వాభరతమాగతమ్॥ ౭ ॥అనాథశ్చహివృద్ధశ్చమయాచైవవినాకృతః। కింకరిష్యతికామా
త్మాకైకేయీవశమాగతః॥ ౮ ॥ఇదంవ్యసనమాలోక్యరాజ్ఞశ్చమతివిభ్రమమ్। కామఏవార్థధర్మాభ్యాంగరీయానితి
మేమతిః॥౯॥ కోహ్యవిద్వానపిపుమాన్ప్రమదాయాఃకృతేత్యజేత్। ఛందానువర్తినంపుత్రంతాతోమామివలక్ష్మణ॥
౧౦॥సుఖీబతసభార్యశ్చభరతఃకైకయీసుతః। ముదితాన్కోసలానేకోయోభోక్ష్యత్యధిరాజవత్॥౧౧॥సహిసర్వ
స్యరాజ్యస్యముఖమేకంభవిష్యతి। తాతేచవయసాతీతేమయిచారణ్యమాస్థితే॥౧౨॥ అర్థధర్మౌపరిత్యజ్యయఃకామమ
నువర్తతే।ఏవమాపద్యతేక్షిప్రంరాజాదశరథోయథా॥౧౩॥మన్యేదశరథాంతాయమమప్రవ్రాజనాయచ।కైకేయీ
సౌమ్యసంప్రాప్తారాజ్యాయభరతస్యచ॥ ౧౪ ॥అపీదానీంనకైకేయీసౌభాగ్యమదమోహితా। కౌసల్యాంచసుమి
త్రాంచసంప్రబాధేతమత్కృతే॥ ౧౫॥ మాస్మమత్కారణాదేవీసుమిత్రాదుఃఖమావిశేత్। అయోధ్యామితఏవత్వం
కాల్యేప్రవిశలక్ష్మణ॥౧౬॥అహమేకోగమిష్యామిసీతయాసహదండకాన్। అనాథాయాహినాథస్త్వంకౌసల్యాయా
భవిష్యసి॥౧౭॥క్షుద్రకర్మాహికైకేయీద్వేష్యమన్యాయ్యమాచరేత్। పరిదద్యాహిధర్మజ్ఞేభరతేమమమాతరమ్॥
౧౮ ॥ నూనంజాత్యంతరేకస్మిన్ స్త్రియఃపుత్రైర్వియోజితాః। జనన్యామమసౌమిత్రేతదప్యేతదుపస్థితమ్ ॥
౧౯॥మయాపిచిరపుష్టేనదుఃఖసంవర్ధితేనచ। విప్రాయుజ్యతకౌసల్యాఫలకాలేధిగస్తుమామ్॥౨౦ ॥మాస్మసీమంతినీ
కాచిజ్జనయేత్పుత్రమీదృశమ్।సౌమిత్రేయోహమంబాయాదద్మిశోకమనంతకమ్॥౨౧॥మన్యేప్రీతివిశిష్టాసామత్తోలక్ష్మ
ణశారికా। యస్యాస్తచ్ఛ్రూయతేవాక్యంశుకపాదమరేర్దశ ॥ ౨౨ ॥శోచంత్యాశ్చాల్పభాగ్యాయానకించిదుపకుర్వ
సీతాం. త్రేణకిమపుత్రాయామయాకార్యమరిందమ॥౨౩ ॥అల్పభాగ్యాహిమేమాతాకౌసల్యారహితామయా। శే
రామోఃఖార్తాపతితాశోకసాగరే॥ ౨౪ ॥ఏకోహ్యహమయోధ్యాంచపృథివీంచాపిలక్ష్మణ। తరేయమిషుభిఃక్రు
ంవర। ...ర్యమకారణమ్॥౨౫॥అధర్మభయభీతశ్చపరలోకస్యచానఘ। తేనలక్ష్మణనాద్యాహమాత్మానమభిషేచయే॥

౨౬||ఏతదన్యచ్చకరుణం విలప్య విజనే బహు| అశ్రుపూర్ణముఖో రామో నిశి తూష్ణీముపావిశత్ ||౨౭||విలప్యోపరతం రా
మం గతార్చిషమివానలమ్ | సముద్రమివ నిర్వేగమాశ్వాసయత లక్ష్మణః||౨౮||ధ్రువమద్య పురీ రాజన్నయోధ్యాయుః
నాం వర | నిష్ప్రభా త్వయి నిష్క్రాంతే గతచంద్రేవ శర్వరీ|| ౨౯ ||నైతదౌపయికం రామ యదిదం పరితప్యసే | విషాదయ
సి సీతాం చ మాం చైవ పురుషర్షభ ||౩౦||న హి సీతా త్వయా హీనా న చాహమపి రాఘవ | ముహూర్తమపి జీవావో జలా
న్మత్స్యావివోద్ధృతౌ ||౩౧ ||న హి తాతం న శత్రుఘ్నం న సుమిత్రాం పరంతప | ద్రష్టుమిచ్ఛేయమద్యాహం స్వర్గం వా
పి త్వయా వినా|| ౩౨ ||తతస్తత్ర సుఖాసీనౌ నాతిదూరే నిరీక్ష్య తామ్ | న్యగ్రోధే సుకృతాం శయ్యాం భేజాతే ధర్మవత్స
లౌ||౩౩||స లక్ష్మణస్యోత్తమపుష్కలం వచో నిశమ్య చైవం వనవాసమాదరాత్ | సమాస్సమస్తా విదధే పరంతపః ప్రపద్య ధ
ర్మం సుచిరాయ రాఘవః|| ౩౪ ||తతస్తు తస్మిన్విజనే వనే తదా మహాబలౌ రాఘవవంశవర్ధనౌ | న తౌ భయం సంభ్రమ
మభ్యుపేయతుర్యథైవ సింహౌ గిరిసానుగోచరౌ||౩౫||ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః ********

తే తు తస్మిన్మహావృక్ష ఉషిత్వా రజనీం శివామ్ | విమలేఽభ్యుదితే సూర్యే తస్మాద్దేశాత్ప్రతస్థిరే||౧ ||యత్ర
భాగీరథీం గంగాం యమునాభిప్రవర్తతే | జగ్ముస్తం దేశముద్దిశ్య విగాహ్య సుమహద్వనమ్||౨||తే భూమిభాగాన్వివిధాన్
దేశాంశ్చాపి మనోరమాన్ | అదృష్టపూర్వాన్పశ్యంతస్తత్ర తత్ర యశస్వినః||౩ ||యథాక్షేమేణ గచ్ఛన్స పశ్యంశ్చ వి
విధాన్ద్రుమాన్ | నివృత్తమాత్రే దివసే రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ||౪||ప్రయాగమభితః పశ్య సౌమిత్రే ధూమమున్నతం
అగ్నేర్భగవతః కేతుం మన్యే సన్నిహితో మునిః||౫||నూనం ప్రాప్తాస్స్మ సంభేదం గంగాయమునయోర్వయం| తథా హి
శ్రూయతే శబ్దో వారిణో వారిఘట్టితః||౬ ||దారూణి పరిభిన్నాని వనజైరుపజీవిభిః | భరద్వాజాశ్రమే చైతే దృశ్యంతే వివి
ధా ద్రుమాః||౭||ధన్వినౌ తౌ సుఖం గత్వా లంబమానే దివాకరే | గంగాయమునయోస్సంధౌ ప్రాపతుర్నిలయం మునేః||౮||
రామస్త్వాశ్రమమాసాద్య త్రాసయన్మృగపక్షిణః | గత్వా ముహూర్తమధ్వానం భరద్వాజముపాగతమ్|| ౯ ||తత
స్త్వాశ్రమమాసాద్య మునేర్దర్శనకాంక్షిణౌ | సీతయానుగతౌ వీరౌ దూరాదేవావతస్థతుః || ౧౦ || స ప్రవిశ్య మహాత్మాన
మృషిం శిష్యగణైర్వృతమ్ | సంశితవ్రతమేకాగ్రం తపసా లబ్ధచక్షుషమ్|| ౧౧||హుతాగ్నిహోత్రం దృష్ట్వైవ మహా
భాగం కృతాంజలిః | రామస్సౌమిత్రిణా సార్ధం సీతయా చాభ్యవాదయత్ ||౧౨|| న్యవేదయత చాత్మానం తస్మై లక్ష్మణపూ
ర్వజః | పుత్రౌ దశరథస్యావాం భగవన్రామలక్ష్మణౌ||౧౩||భార్యా మమేయం వైదేహీ కల్యాణీ జనకాత్మజా | మాం చా
నుయాతా విజనం తపోవనమనిందితా||౧౪||పిత్రా ప్రవ్రాజ్యమానం మాం సౌమిత్రిరనుజః ప్రియః| అయమన్వగమద్భ్రా
తా వనమేవ దృఢవ్రతః||౧౫ ||పిత్రా నియుక్తా భగవన్ప్రవేక్ష్యామస్తపోవనమ్ | ధర్మమేవాచరిష్యామస్తత్ర మూలఫలాశ
నాః||౧౬||తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః| ఉపానయత ధర్మాత్మా గామర్ఘ్యముదకం తతః||౧౭ ||నానావిధా
నన్నరసాన్వన్యమూలఫలాశ్రయాన్ | తేభ్యో దదౌ తప్తతపా వాసం చైవాభ్యకల్పయత్ || ౧౮ ||మృగపక్షిభిరాసీనో
మునిభిశ్చ సమంతతః | రామమాగతమభ్యర్చ్య స్వాగతేనాహ తం మునిః||౧౯ ||ప్రతిగృహ్య చ తామర్చాముపవిష్టం స రా
ఘవమ్ | భరద్వాజోఽబ్రవీద్వాక్యం ధర్మయుక్తమిదం తదా|| ౨౦ || చిరస్య ఖలు కాకుత్స్థ పశ్యామి త్వామిహాగతమ్| శ్రు
తం తవ మయా చేదం వివాసనమకారణమ్||౨౧|| అవకాశో వివిక్తోఽయం మహానద్యోస్సమాగమే | పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ వస
త్విహ భవాన్సుఖమ్||౨౨||ఏవముక్తస్తు వచనం భరద్వాజేన రాఘవః | ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం రామస్సర్వహితే రతః||
౨౩||భగవన్నిత ఆసన్నః పౌరజానపదో జనః| సుదర్శనం తు మాం ప్రేక్ష్య మన్యేఽహమిమమాశ్రమమ్||౨౪ ||ఆగమిష్యతి వై
దేహీం మాం చాపి ప్రేక్షకో జనః| అనేన కారణేనాహమిహ వాసం న రోచయే||౨౫||ఏకాంతే పశ్య భగవన్నాశ్రమస్థానము
త్తమమ్ | రమేత యత్ర వైదేహీ సుఖార్హా జనకాత్మజా|| ౨౬ ||ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః | రా
ఘవస్య తతో వాక్యమర్థగ్రాహకమబ్రవీత్ ||౨౭||దశ క్రోశ ఇతస్తాత గిరిర్యత్ర నివత్స్యసి| మహర్షిసేవితః పుణ్యః సర్వత
స్సుఖదర్శనః||౨౮||గోలాంగూలానుచరితో వానరర్క్షనిషేవితః| చిత్రకూట ఇతి ఖ్యాతో గంధమాదనసంనిభః||౨౯|| యావ
తా చిత్రకూటస్య నరశ్శృంగాణ్యవేక్షతే | కల్యాణాని సమాధత్తే న పాపే కురుతే మనః || ౩౦ || ఋషయస్తత్ర బహవో
విహృత్య శరదాం శతమ్ | తపసా దివమారూఢాః కపాలశిరసా సహ||౩౧ ||ప్రవివిక్తమహం మన్యే తం వాసం భవతః

ఇహ వా వనవాసాయ వస రామ మయా సహ ॥౩౨॥ స రామం సర్వకామైస్తం భరద్వాజః ప్రియాతిథిమ్। సభార్యం సహ
భ్రాత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవిత్ ॥౩౩॥ తస్య ప్రయాగే రామస్య తం మహర్షిముపేయుషః। ప్రసన్నా రజనీ పుణ్యా చి
త్రాః కథయతః కథాః ॥౩౪॥ సీతాతృతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాన్తస్సుఖోచితః। భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే తాం రాత్రిమవ
సత్సుఖమ్ ॥౩౫॥ ప్రభాతాయాం రజన్యాం తు భరద్వాజముపాగమత్। ఉవాచ నరశార్దూలో మునిం జ్వలితతేజసమ్ ॥
౩౬॥ శర్వరీం భగవన్నద్య సత్యశీల తవాశ్రమే। ఉషితాః స్మ సుఖం గన్తుమనుజానాతు నో భవాన్ ॥౩౭॥ రాత్ర్యాం తు త
స్యాం వ్యుష్టాయాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదమ్। మధుమూలఫలోపేతం చిత్రకూటం వ్రజేతి చ ॥౩౮॥ వాసమౌపయికం మన్యే
తవ రామ మహాబల। నానానగగణోపేతః కిన్నరోరగసేవితః ॥౩౯॥ మయూరనాదాభిరుతో గజరాజనిషేవితః। గమ్యతాం
భవతా శైలశ్చిత్రకూటస్స విశ్రుతః ॥౪౦॥ పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః। తత్ర కుంజరయూథాని మృగ
యూథాని చాభితః ॥౪౧॥ విచరన్తి వనాన్తేఽస్మిన్ తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ। సరిత్ప్రస్రవణప్రస్థాన్ దరీకన్దరనిర్ఝరాన్ ॥
౪౨॥ చరతస్సీతయా సార్ధం నన్దిష్యతి మనస్తవ। ప్రహృష్టకోయష్టికకోకిలస్వనైర్వినాదితం తం వసుధాధరం శివమ్। మృ
గైశ్చ మత్తైర్బహుభిశ్చ కుంజరైస్సురమ్యమాసాద్య సమావసాశ్రమమ్ ॥ ఇత్యయోధ్యాకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః.

ఉషిత్వా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిందమౌ। మహర్షిమభివాద్యాథ జగ్మతుస్తం గిరిం ప్రతి ॥౧॥ తేషాం చైవ
స్వస్త్యయనం మహర్షిస్స చకార హ। ప్రస్థితాంశ్చైవ తాన్ ప్రేక్ష్య పితా పుత్రానివాన్వగాత్ ॥౨॥ తతః ప్రచక్రమే వ
క్తుం వచనం స మహామునిః। భరద్వాజో మహాతేజా రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥౩॥ గంగాయమునయోస్సన్ధిమాసాద్య మ
నుజర్షభౌ। కాళిందీమనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రితామ్ ॥౪॥ అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతసమాపగామ్। త
స్యాస్తీర్థం ప్రచలితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవౌ ॥౫॥ తత్ర యూయం ప్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీం నదీమ్। తతో న్యగ్రో
ధమాసాద్య మహాన్తం హరితచ్ఛదమ్ ॥౬॥ వివృద్ధం బహుభిర్వృక్షైః శ్యామం సిద్ధోపసేవితమ్। తస్మై సీతాంజలిం కృత్వా
ప్రయుంజీతాశిషశ్శివాః ॥౭॥ సమాసాద్య చ తం వృక్షం వసేద్వాతిక్రమేత వా। క్రోశమాత్రం తతో గత్వా నీలం ద్రక్ష్యథ
కాననమ్ ॥౮॥ పలాశబదరీమిశ్రం రమ్యం వంశైశ్చ యామునైః। స పన్థాశ్చిత్రకూటస్య గతస్య బహుశో మయా ॥౯॥ ర
మ్యో మార్దవయుక్తశ్చ దావైశ్చైవ వివర్జితః। ఇతి పన్థానమావేద్య మహర్షిస్సన్న్యవర్తత ॥౧౦॥ అభివాద్య తథేత్యు
క్త్వా రామేణ వినివర్తితః। ఉపావృత్తే మునౌ తస్మిన్ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౧౧॥ కృతపుణ్యాస్స్మ సౌమిత్రే మునిర్యన్నోఽ
నుకంపతే। ఇతి తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ మన్త్రయిత్వా మనస్వినౌ ॥౧౨॥ సీతామేవాగ్రతః కృత్వా కాళిందీం జగ్మతుర్నదీమ్।
అథాసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతోవహాం నదీమ్ ॥౧౩॥ చిన్తామాపేదిరే సర్వే నదీజలతితీర్షవః। తే కాష్ఠసంఘాతమ
థో చక్రతుస్తు మహాప్లవమ్ ॥౧౪॥ శుష్కైర్వంశైస్సమాస్తీర్ణముశీరైశ్చ సమావృతమ్। తతో వేతసశాఖాశ్చ జంబూశా
ఖాశ్చ వీర్యవాన్ ॥౧౫॥ చకార లక్ష్మణశ్ఛిత్త్వా సీతాయాస్సుఖమాసనమ్। తత్ర శ్రియమివాచిన్త్యాం రామో దాశరథిః ప్రి
యామ్ ॥౧౬॥ ఈషత్సంలజ్జమానాం తామధ్యారోపయత ప్లవమ్। పార్శ్వే చ తత్ర వైదేహ్యా వసనే భూషణాని చ ॥౧౭॥ ప్ల
వే కఠినకాజం చ రామశ్చక్రే సహాయుధైః। ఆరోప్య ప్రథమం సీతాం సంఘాటం ప్రతిగృహ్య తౌ ॥౧౮॥ తతః ప్రతేరతుర్యత్తౌ
వీరౌ దశరథాత్మజౌ। కాళిందీమధ్యమాయాతా సీతా త్వేనామవందత ॥౧౯॥ స్వస్తి దేవి తరామి త్వాం పారయేన్మే పతిర్వ్ర
తమ్। యక్ష్యే త్వాం గోసహస్రేణ సురాఘటశతేన చ ॥౨౦॥ స్వస్తి ప్రత్యాగతే రామే పురీమిక్ష్వాకుపాలితామ్। కాళిం
దీమథ సీతా తు యాచమానా కృతాంజలిః ॥౨౧॥ తీరమేవాభిసంప్రాప్తా దక్షిణం వరవర్ణినీ। తతః ప్లవేనాంశుమతీం శీఘ్ర
గామూర్మిమాలినీమ్ ॥౨౨॥ తీరజైర్బహుభిర్వృక్షైస్సంతేరుర్యమునాం నదీమ్। తే తీర్ణాః ప్లవముత్సృజ్య ప్రస్థాయ యము
నావనాత్ ॥౨౩॥ శ్యామం న్యగ్రోధమాసేదుశ్శీతలం హరితచ్ఛదమ్। న్యగ్రోధం తముపాగమ్య వైదేహీ వాక్యమబ్రవీత్
౨౪॥ నమస్తేఽస్తు మహావృక్ష పారయేన్మే పతిర్వ్రతమ్। కౌసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమిత్రాం చ యశస్వినీమ్ ॥౨౫॥ ఇతి
సీతాంజలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛద్వనస్పతిమ్। అవలోక్య తతస్సీతామాయాచన్తీమనిందితామ్ ॥౨౬॥ దయితాం చ విధేయాం
చ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్। సీతామాదాయ గచ్ఛ త్వమగ్రతో భరతాగ్రజ ॥౨౭॥ పృష్ఠతోఽహం గమిష్యామి సాయుధో ద్వి
పదాం వర। యద్యత్ఫలం ప్రార్థయతే పుష్పం వా జనకాత్మజా ॥౨౮॥ తత్తత్ప్రదద్యా వైదేహ్యా యత్రాస్యా రమతే మ
నః.

నః । గచ్ఛతోస్తు తయోర్మధ్యే బభూవ జనకాత్మజా ॥ ౨౯ ॥ మాతంగయోర్మధ్యగతా శుభా నాగవధూరివ । ఏకైకం పాదపం
గుల్మం లతాం వా పుష్పశాలినీమ్ ॥ ౩౦ ॥ అదృష్టపూర్వాం పశ్యంతీ రామం పప్రచ్ఛ సాబలా । రమణీయాన్ బహువిధాన్ పా
దపాన్ కుసుమోత్కటాన్ ॥ ౩౧ ॥ సీతావచనసంరబ్ధ ఆనయామాస లక్ష్మణః । విచిత్రవాలుకజలాం హంససారసనాదితా
మ్ ॥ ౩౨ ॥ రేమే జనకరాజస్య తదా ప్రేక్ష్య సుతా నదీమ్ । క్రోశమాత్రం తతో గత్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩౩ ॥ బహూ
న్మేధ్యాన్మృగాన్ హత్వా చేరతుర్యమునావనే । విహృత్య తే బర్హిణపూగనాదితే శుభే వనే వానరవారణాయుతే । సమం
నదీవప్రముపేత్య సమ్మతం నివాసమాజగ్మురదీనదర్శనాః ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే పంచపంచాశస్సర్గః ॥ ****

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామవసుప్తమనంతరమ్ । ప్రబోధయామాస శనైర్లక్ష్మణం రఘునందనః ॥ ౧ ॥ సౌమి
త్రే శృణు వన్యానాం వల్గు వ్యాహరతాం స్వనమ్ । సంప్రతిష్ఠామహే కాలః ప్రస్థానస్య పరంతప ॥ ౨ ॥ స సుప్తస్సమయే భ్రా
త్రా లక్ష్మణః ప్రతిబోధితః । జహౌ నిద్రాం చ తంద్రీం చ ప్రసక్తం చ పథి శ్రమమ్ ॥ ౩ ॥ తత ఉత్థాయ తే సర్వే స్పృష్ట్వా నద్యా
శ్శివం జలమ్ । పంథానమృషిణోద్దిష్టం చిత్రకూటస్య తం యయుః ॥ ౪ ॥ తతస్సంప్రస్థితః కాలే రామస్సౌమిత్రిణా సహ । సీతాం
కమలపత్రాక్షీమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ ఆదీప్తానివ వైదేహి సర్వతః పుష్పితాన్నగాన్ । స్వైః పుష్పైః కింశుకాన్ పశ్య
మాలినశ్శిశిరాత్యయే ॥ ౬ ॥ పశ్య భల్లాతకాన్ ఫుల్లాన్నరైరనుపసేవితాన్ । ఫలపత్రైరవనతాన్నూనం శక్ష్యామి జీవితుమ్ ॥
౭ ॥ పశ్య ద్రోణప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ । మధూని మధుకారీభిస్సంభృతాని నగే నగే ॥ ౮ ॥ ఏష క్రోశతి నత్యూహ
స్తం శిఖీ ప్రతికూజతి । రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసంకటే ॥ ౯ ॥ మాతంగయూథానుసృతం పక్షిసంఘానునాదితమ్ ।
చిత్రకూటమిమం పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్ ॥ ౧౦ ॥ సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైర్బహుభిరావృతే । పుణ్యే రంస్యామహే తా
త చిత్రకూటస్య కాననే ॥ ౧౧ ॥ తతస్తౌ పాదచారేణ గచ్ఛంతౌ సహ సీతయా । రమ్యమాసేదతుశ్శైలం చిత్రకూటం మనోర
మమ్ ॥ ౧౨ ॥ తం తు పర్వతమాసాద్య నానాపక్షిగణాయుతమ్ । బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నం సరసోదకమ్ ॥ ౧౩ ॥ మనో
జ్ఞోఽయం గిరిస్సౌమ్య నానాద్రుమలతాయుతః । బహుమూలఫలో రమ్యస్స్వాజీవః ప్రతిభాతి మే ॥ ౧౪ ॥ మునయశ్చ మహాత్మా
నో వసంత్యస్మిన్ శిలోచ్చయే । అయం వాసో భవేత్తావదత్ర సౌమ్య రమేమహి ॥ ౧౫ ॥ ఇతి సీతా చ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృ
తాంజలిః । అభిగమ్యాశ్రమం సర్వే వాల్మీకిమభివాదయన్ ॥ ౧౬ ॥ తాన్మహర్షిః ప్రముదితః పూజయామాస ధర్మవిత్ । ఆ
స్యతామితి చోవాచ స్వాగతం తం నివేద్య చ ॥ ౧౭ ॥ తతోఽబ్రవీన్మహాబాహుర్లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః । సన్నివేశ్య యథాన్యా
యమాత్మానమృషయే ప్రభుః ॥ ౧౮ ॥ లక్ష్మణానయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ । కురుష్వావసథం సౌమ్య వాసే మేఽభిరతం మ
నః ॥ ౧౯ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రిర్వివిధాన్ ద్రుమాన్ । ఆజహార తతశ్చక్రే పర్ణశాలామరిందమః ॥ ౨౦ ॥ తాం
నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామస్సుదర్శనామ్ । శుశ్రూషమాణమేకాగ్రమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౧ ॥ ఐణేయం మాంస
మాహృత్య శాలాం యక్ష్యామహే వయమ్ । కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే చిరజీవిభిః ॥ ౨౨ ॥ మృగం హత్వానయ క్షిప్రం
లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ । కర్తవ్యశ్శాస్త్రదృష్టో హి విధిర్ధర్మమనుస్మర ॥ ౨౩ ॥ భ్రాతుర్వచనమాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ।
చకార చ యథోక్తం స తం రామః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨౪ ॥ ఐణేయం శ్రపయస్వైతచ్ఛాలాం యక్ష్యామహే వయమ్ । త్వర సౌ
మ్య ముహూర్తోఽయం ధ్రువశ్చ దివసోఽప్యయమ్ ॥ ౨౫ ॥ స లక్ష్మణః కృష్ణమృగం హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవాన్ । అథ చిక్షేప సౌ
మిత్రిస్సమిద్ధే జాతవేదసి ॥ ౨౬ ॥ తం తు పక్వం సమాజ్ఞాయ నిష్టప్తం ఛిన్నశోణితమ్ । లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్రమథ రాఘవమ
బ్రవీత్ ॥ ౨౭ ॥ అయం కృష్ణస్సమాప్తాంగశ్శృతః కృష్ణమృగో యథా । దేవతా దేవసంకాశ యజస్వ కుశలో హ్యసి ॥ ౨౮ ॥
రామస్స్నాత్వా తు నియతో గుణవాన్ జప్యకోవిదః । సంగ్రహేణాకరోత్సర్వాన్ మంత్రాన్ సత్రావసానికాన్ ॥ ౨౯ ॥
ఇష్ట్వా దేవగణాన్ సర్వాన్ వివేశావసథం శుచిః । బభూవ చ మనోహ్లాదో రామస్యామితతేజసః ॥ ౩౦ ॥ వైశ్వదేవబలిం కృ
త్వా రౌద్రం వైష్ణవమేవ చ । వాస్తుసంశమనీయాని మంగళాని ప్రవర్తయన్ ॥ ౩౧ ॥ జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా
నద్యాం యథావిధి । పాపసంశమనం రామశ్చకార బలిముత్తమమ్ ॥ ౩౨ ॥ వేదిస్థలవిధానాని చైత్యాన్యాయతనాని చ । ఆశ్ర
మస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః ॥ ౩౩ ॥ వన్యైర్మాల్యైః ఫలైర్మూలైః పక్వైర్మాంసైర్యథావిధి । అద్భిర్జపైశ్చ
వేదోక్తైర్దర్భైశ్చ ససమిత్కుశైః ॥ ౩౪ ॥ తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవౌ సహ సీతయా । తదా వివిశతుశ్శాలాం స

ఖాంశుభలక్షణా॥౩౫॥ తాం వృక్షపర్ణచ్ఛదనాం మనోజ్ఞాం యథాప్రదేశం సుకృతాం నివాతామ్। వాసాయ సర్వే వివి
శుస్సమేతాస్సభాం యథా దేవగణాస్సుధర్మామ్॥ ౩౬ ॥ అనేకనానామృగపక్షిసంకులే విచిత్రపుష్పస్తబకైర్ద్రుమైర్యు
తే। వనోత్తమే వ్యాళమృగానునాదితే తదా విజహ్రుస్సుసుఖం జితేంద్రియాః॥౩౭॥ సురమ్యమాసాద్య తు చిత్రకూటం న
దీం చ తాం మాల్యవతీం సుతీర్థామ్। ననంద హృష్టో మృగపక్షిజుష్టాం జహౌ చ దుఃఖం పురవిప్రవాసాత్ ॥ ౩౮॥ ఇతి శ్రీమదయో
ధ్యాకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః. **

కథయిత్వా దుఃఖార్తస్సుమంత్రేణ చిరం సహ। రామే దక్షిణకూలస్థే జగామ స్వగృహం గుహః॥౧॥ భరద్వాజాభి
గమనం ప్రయాగే చ సహాసనమ్। ఆగిరేర్గమనం తేషాం తత్రస్థైరుపలక్షితమ్॥౨॥ అనుజ్ఞాతస్సుమంత్రోథ యోజయిత్వా
హయోత్తమాన్। అయోధ్యామేవ నగరీం ప్రయయౌ గాఢదుర్మనాః॥౩॥ స వనాని సుగంధీని సరితశ్చ సరాంసి చ। పశ్యన్న
తియయౌ శీఘ్రం గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ॥౪॥ తతస్సాయాహ్నసమయే తృతీయేహని సారథిః। అయోధ్యాం సమనుప్రా
ప్య నిరానందాం దదర్శ హ॥౫॥ స శూన్యామివ నిశ్శబ్దాం దృష్ట్వా పరమదుర్మనాః। సుమంత్రశ్చింతయామాస శోకవేగసమా
హతః॥౬॥ కచ్చిన్న సగజా సాశ్వా సజనా సజనాధిపా। రామసంతాపదుఃఖేన దగ్ధా శోకాగ్నినా పురీ ॥ ౭ ॥ ఇతి చింతాపర
స్సూతో వాజిభిశ్శీఘ్రపాతిభిః। నగరద్వారమాసాద్య త్వరితః ప్రవివేశ హ॥౮॥ సుమంత్రమభియాంతం చ శతశోథ సహస్ర
శః। క్వ రామ ఇతి పృచ్ఛంతస్సూతమభ్యద్రవన్నరాః॥౯॥ తేషాం శశంస గంగాయామహమాపృచ్ఛ్య రాఘవమ్। అనుజ్ఞా
తో నివృత్తోస్మి ధార్మికేణ మహాత్మనా॥౧౦॥ తే తీర్ణా ఇతి విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖా జనాః। అహో ధిగితి నిశ్వస్య హా రా
మేతి చ చుక్రుశుః॥౧౧॥ శుశ్రావ చ వచస్తేషాం బృందం బృందం చ తిష్ఠతామ్। హతాస్స్మ ఖలు యే నేహ పశ్యామ ఇతి రాఘవమ్
౧౨॥ దానయజ్ఞవివాహేషు సమాజేషు మహత్సు చ। న ద్రక్ష్యామః పునర్జాతు ధార్మికం రామమంతరా ॥౧౩॥ కింసమ
ర్థం జనస్యాస్య కిం ప్రియం కిం సుఖావహమ్। ఇతి రామేణ నగరం పితృవత్పరిపాలితమ్॥ ౧౪ ॥ వాతాయనగతానాం చ స్త్రీ
ణామన్వంతరాపణమ్। రామశోకాభితప్తానాం శుశ్రావ పరిదేవనమ్॥౧౫॥ స రాజమార్గమధ్యేన సుమంత్రః పిహితా
ననః। యత్ర రాజా దశరథస్తదేవోపయయౌ గృహమ్॥౧౬॥ సోవతీర్య రథాచ్ఛీఘ్రం రాజవేశ్మ ప్రవిశ్య చ। కక్ష్యాస్సప్తా
భిచక్రామ మహాజనసమాకులాః॥ ౧౭ ॥ హర్మ్యైర్విమానైః ప్రాసాదైరవేక్ష్యాథ సమాగతమ్। హాహాకారకృతా
నార్యో రామదర్శనకర్శితాః॥౧౮ ॥ ఆయతైర్విమలైర్నేత్రైరశ్రువేగపరిప్లుతైః। అన్యోన్యమభివీక్షంతేవ్యక్తమా
ర్తతరాః స్త్రియః॥ ౧౯ ॥ తతో దశరథస్త్రీణాం ప్రాసాదేభ్యస్తతస్తతః। రామశోకాభితప్తానాం మందం శుశ్రావ జ
ల్పితమ్॥౨౦॥ సహ రామేణ నిర్యాతో వినా రామమిహాగతః। సూతః కిం నామ కౌసల్యాం శోచంతీం ప్రతివక్ష్యతి॥౨౧ ॥ య
థా చ మన్యే దుర్జీవమేవం న సుకరం ధ్రువమ్। ఆచ్ఛిద్య పుత్రే నిర్యాతే కౌసల్యా యత్ర జీవతి॥౨౨॥ సత్యరూపం తు తద్వా
క్యం రాజ్ఞః స్త్రీణాం నిశామయన్। ప్రదీప్తమివ శోకేన వివేశ సహసా గృహమ్॥౨౩॥ స ప్రవిశ్యాష్టమీం కక్ష్యాం రాజానం
దీనమాతురమ్। పుత్రశోకపరిద్యూనమపశ్యత్పాండరే గృహే॥౨౪ ॥ అభిగమ్య తమాసీనం నరేంద్రమభివాద్య చ। సుమం
త్రో రామవచనం యథోక్తం ప్రత్యవేదయత్ ॥౨౫ ॥ స తూష్ణీమేవ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా విభ్రాంతచేతనః। మూర్ఛితో
న్యపతద్భూమౌ రామశోకాభిపీడితః॥౨౬॥ తతోంతఃపురమావిద్ధం మూర్ఛితే పృథివీపతౌ। ఉద్ధృత్య బాహూ చుక్రోశ
నృపతౌ పతితే క్షితౌ॥౨౭॥ సుమిత్రయా తు సహితా కౌసల్యా పతితం పతిమ్। ఉత్థాపయామాస తదా వచనం చేదమబ్రవీత్॥
౨౮ ॥ ఇమం తస్య మహాభాగ దూతం దుష్కరకారిణః। వనవాసాదనుప్రాప్తం కస్మాన్న ప్రతిభాషసే॥౨౯॥ అద్యైవమ
నయం కృత్వా వ్యపత్రపసి రాఘవ। ఉత్తిష్ఠ సుకృతం తేస్తు శోకే న స్యాత్సహాయతా॥ ౩౦॥ దేవ యస్యా భయాద్రామం నా
నుపృచ్ఛసి సారథిమ్। నేహ తిష్ఠతి కైకేయీ విస్రబ్ధం ప్రతిభాష్యతామ్॥౩౧॥ సా తథోక్త్వా మహారాజం కౌసల్యా శోకలాల
సా। ధరణ్యాం నిపపాతాశు బాష్పవిప్లుతభాషిణీ॥౩౨॥ ఏవం విలపతీం దృష్ట్వా కౌసల్యాం పతితాం భువి। పతిం చావేక్ష్య తాస్స
ర్వాస్సుస్వరం రురుదుః స్త్రియః॥౩౩॥ తతస్తమంతఃపురనాదముత్థితం సమీక్ష్య వృద్ధాస్తరుణాశ్చ మానవాః। స్త్రియశ్చ స
ర్వా రురుదుస్సమంతతః పురం తదాసీత్పునరేవ సంకులమ్॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః-***

మ్. ప్రత్యాశ్వస్తో యదా రాజా మోహాత్ప్రత్యాగతః పునః। అథాజుహావ తం సూతం రామవృత్తాంతకారణాత్॥౧

అథసూతోమహారాజంకృతాంజలిరుపస్థితః । రామమేవానుశోచంతందుఃఖశోకసమన్వితమ్॥౨॥వృద్ధంపరమసంతప్తం
నవగ్రహమివద్విపమ్। వినిశ్వసంతంధ్యాయంతంఅస్వస్థమివకుంజరమ్॥౩॥రాజాతురజసాసూతంధ్వస్తాంగంసముపస్థిత
మ్। అశ్రుపూర్ణముఖందీనమువాచపరమార్తవత్॥౪॥క్వనువత్స్యతిధర్మాత్మా వృక్షమూలముపాశ్రితః।సోత్యంతసు
ఖితస్సూతకిమశిష్యతిరాఘవః॥౫॥దుఃఖస్యానుచితోదుఃఖంసుమంత్రశయనోచితః। భూమిపాలాత్మజోభూమౌ శేతే
కథమనాథవత్॥౬॥యంయాంతమనుయాంతిస్మపదాతిరథకుంజరాః। సవత్స్యతికథంరామోవిజనంవనమాశ్రితః॥౭॥
వ్యాలైర్మృగైరాచరితంకృష్ణసర్పనిషేవితమ్। కథంకుమారౌవైదేహ్యాసార్ధంవనముపస్థితౌ॥౮ ॥సుకుమార్యాతప
స్విన్యాసుమంత్రసహసీతయా। రాజపుత్రౌకథంపాదైరవరుహ్యరథాద్గతౌ॥౯॥సిద్ధార్థఃఖలుసూతత్వం యేనదృష్టౌ
మమాత్మజౌ। వనాంతంప్రవిశంతౌతావశ్వినావివమందరమ్॥౧౦ ॥కిమువాచవచోరామఃకిమువాచచలక్ష్మణః। సుమం
త్రవనమాసాద్యకిమువాచచమైథిలీ॥ ౧౧ ॥ అపితంశయితంభుక్తంసూతరామస్యకీర్తయ। జీవిష్యామ్యహమేతేనయ
యాతిరివసాధుషు॥౧౨॥ఇతిసూతోనరేంద్రేణచోదితస్సజ్జమానయా। ఉవాచవాచారాజానంసబాష్పపరిరబ్ధయా॥౧౩
అబ్రవీన్మాంమహారాజధర్మమేవానుపాలయన్। అంజలింరాఘవఃకృత్వాశిరసాభిప్రణమ్యచ॥ ౧౪ ॥సూతమద్వచనా
త్తస్యతాతస్యవిదితాత్మనః। శిరసావందనీయస్యవంద్యౌపాదౌమహాత్మనః॥౧౫ ॥సర్వమంతఃపురంవాచ్యంసూతమద్వ
చనాత్త్వయా। ఆరోగ్యమవిశేషేణయథార్హంచాభివాదనమ్॥౧౬ ॥మాతాచమమకౌసల్యాకుశలంచాభివాదనమ్।
అప్రమాదంచవక్తవ్యాబ్రూయాశ్చైనామిదంవచః॥౧౭ ॥ధర్మనిత్యాయథాకాలమగ్న్యగారపరాభవ। దేవీదేవస్య
పాదౌచదేవవత్పరిపాలయ॥ ౧౮ ॥ అభిమానంచమానంచత్యక్త్వావర్తస్వమాతృషు। అనురాజానమార్యాంచకైకే
యీమంబకారయ॥౧౯॥కుమారేభరతేవృత్తిర్వర్తితవ్యాచరాజవత్। అర్థజ్యేష్ఠాహిరాజానోరాజధర్మమనుస్మ
ర॥ ౨౦ ॥భరతఃకుశలంవాచ్యోవాచ్యోమద్వచనేనచ। సర్వాస్వేవయథాన్యాయంవృత్తింవర్తస్వమాతృషు॥౨౧॥వ
క్తవ్యశ్చమహాబాహురిక్ష్వాకుకులనందనః। పితరంయౌవరాజ్యస్థోరాజ్యస్థమనుపాలయ॥౨౨ ॥అతిక్రాంతవయారా
జామాస్మైనంవ్యవరోరుధః। కుమారరాజ్యేజీవత్వంతస్యైవాజ్ఞాప్రవర్తనాత్॥౨౩॥అబ్రవీచ్చాపిమాంభూయోభృశ
మశ్రూణివర్తయన్। మాతేవమమమాతాతేద్రష్టవ్యాపుత్రగర్ధినీ॥ ౨౪ ॥ఇత్యేవంమాంమహారాజబ్రువన్నేవమ
హాయశాః। రామోరాజీవతామ్రాక్షోభృశమశ్రూణ్యవర్తయత్॥ ౨౫ ॥లక్ష్మణస్తుసుసంక్రుద్ధోనిశ్వసన్వాక్యమ
బ్రవీత్। కేనాయమపరాధేనరాజపుత్రోవివాసితః॥౨౬ ॥రాజ్ఞాతుఖలుకైకేయ్యాలఘుత్వాశ్రిత్యశాసనమ్। కృతం
కార్యమకార్యంవావయంయేనాభిపీడితాః॥౨౭॥యదిప్రవ్రాజితోరామోలోభకారణకారితమ్। వరదాననిమిత్తంవా
సర్వథాదుష్కృతంకృతమ్॥౨౮॥ఇదంతావద్యథాకామమీశ్వరస్యకృతేకృతమ్। రామస్యతుపరిత్యాగేనహేతుముప
లక్షయే॥౨౯॥అసమీక్ష్యసమారబ్ధంవిరుద్ధంబుద్ధిలాఘవాత్। జనయిష్యతిసంక్రోశంరాఘవస్యవివాసనమ్॥౩౦॥అహం
తావన్మహారాజేపితృత్వంనోపలక్షయే। భ్రాతాభర్తాచబంధుశ్చపితాచమమరాఘవః॥ ౩౧ ॥సర్వలోకప్రియం
త్యక్త్వాసర్వలోకహితేరతమ్। సర్వలోకోనురజ్యేతకథంత్వానేనకర్మణా॥ ౩౨ ॥సర్వప్రజాభిరామంహిరామంప్ర
వ్రాజ్యధార్మికమ్। సర్వలోకంవిరుధ్యేమంకథంరాజాభవిష్యసి॥౩౩॥జానకీచమహారాజనిశ్వసంతీతపస్వినీ। భూతో
పహతచిత్తేవవిష్ఠితావిస్మృతాస్మితా॥౩౪ ॥అదృష్టపూర్వవ్యసనారాజపుత్రీయశస్వినీ। తేనదుఃఖేనరుదతీనైవమాంకిం
చిదబ్రవీత్॥ ౩౫ ॥ఉదీక్షమాణాభర్తారంముఖేనపరిశుష్యతా। ముమోచసహసాబాష్పంమాంప్రయాంతముదీక్ష్య
సా॥౩౬ ॥తథైవరామోశ్రుముఖఃకృతాంజలిఃస్థితోభవల్లక్ష్మణబాహుపాలితః। తథైవసీతారుదతీతపస్వినీనిరీక్షతేరా
జరథంతథైవమామ్॥౩౭॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః. ***************************

ఇతిబ్రువంతంతంసూతంసుమంత్రంమంత్రిసత్తమమ్। బ్రూహిశేషంపునరితిరాజావచనమబ్రవీత్॥౧॥తస్యత
ద్వచనంశ్రుత్వాసుమంత్రోబాష్పవిక్లబః। కథయామాసభూయోపిరామసందేశవిస్తరమ్॥ ౨ ॥జటాఃకృత్వామహా
రాజచీరవల్కలధారిణౌ। గంగాముత్తీర్యతౌవీరౌప్రయాగాభిముఖాగతౌ॥ ౩ ॥ అగ్రతోలక్ష్మణోయాతఃపాలయన్రా
ఘునందనమ్। తాంస్తథాగచ్ఛతోదృష్ట్వానివృత్తోస్మ్యవశస్తదా॥౪॥మమత్వశ్వానివృత్తస్యనప్రావర్తంతవర్త్మని।

ష్ణమశ్రుప్రముంచంతో రామే సంప్రస్థితే వనమ్॥౫॥ ఉభాభ్యాం రాజపుత్రాభ్యామథకృత్వాహమంజలిమ్। ప్రస్థితోర
థమాస్థాయ తద్దుఃఖమపి ధారయన్॥౬॥ గుహేన సార్ధం తత్రైవ స్థితోస్మి దివసాన్బహూన్। ఆశయా యది మాం రామః
పునశ్శబ్దాపయేదితి॥౭॥ విషయే తే మహారాజ రామవ్యసనకర్శితాః। అపి వృక్షాః పరిమ్లానాస్సపుష్పాంకురకోరకాః॥౮॥ ఉ
పతప్తోదకా నద్యః పల్వలాని సరాంసి చ। పరిశుష్కపలాశాని వనాన్యుపవనాని చ॥౯॥ న చ సర్పంతి సత్త్వాని వ్యాళా న ప్రచ
రంతి చ। రామశోకాభిభూతం తన్నిష్కూజమభవద్వనమ్॥౧౦॥ లీనపుష్కరపత్రాశ్చ నరేంద్ర కలుషోదకాః। సంతప్తప
ద్మాః పద్మిన్యో లీనమీనవిహంగమాః॥౧౧॥ జలజాని చ పుష్పాణి మాల్యాని స్థలజాని చ। నాద్య భాంత్యల్పగంధీని ఫలాని చ య
థాపురమ్॥౧౨॥ అత్రోద్యానాని శూన్యాని ప్రలీనవిహగాని చ। న చాభిరామానారామాన్పశ్యామి మనుజర్షభ॥౧౩॥
ప్రవిశంతమయోధ్యాయాం న కశ్చిదభినందతి। నరా రామమపశ్యంతో నిశ్శ్వసంతి ముహుర్ముహుః॥౧౪॥ దేవ రాజరథం దృ
ష్ట్వా వినా రామమిహాగతమ్। దుఃఖాదశ్రుముఖస్సర్వో రాజమార్గగతో జనః॥౧౫॥ హర్మ్యైర్విమానైః ప్రాసాదైరవే
క్ష్య రథమాగతమ్। హాహాకారకృతా నార్యో రామాదర్శనకర్శితాః॥౧౬॥ ఆయతైర్విమలైర్నేత్రైరశ్రువేగపరిప్లుతైః।
అన్యోన్యమభివీక్షంతే వ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః॥౧౭॥ నామిత్రాణాం న మిత్రాణాముదాసీనజనస్య చ। అహమా
ర్తతయా కించిద్విశేషం నోపలక్షయే॥౧౮॥ అప్రహృష్టమనుష్యా చ దీననాగతురంగమా। ఆర్తస్వరపరిమ్లానా వినిశ్శ్వసి
తనిస్స్వనా॥౧౯॥ నిరానందా మహారాజ రామప్రవ్రాజనాతురా। కౌసల్యా పుత్రహీనేవ అయోధ్యా ప్రతిభాతి మా॥
౨౦॥ సూతస్య వచనం శ్రుత్వా వాచా పరమదీనయా। బాష్పోపహతయా రాజా తం సూతమిదమబ్రవీత్॥౨౧॥ కైకేయ్యా
వినియుక్తేన పాపాభిజనభావయా। మయా న మంత్రకుశలైర్వృద్ధైస్సహ సమర్థితమ్॥౨౨॥ న సుహృద్భిర్న చామాత్యై
ర్మంత్రయిత్వా న నైగమైః। మయాయమర్థస్సంమోహాత్ స్త్రీహేతోస్సహసా కృతః॥౨౩॥ భవితవ్యతయా నూనమి
దం వా వ్యసనం మహత్। కులస్యాస్య వినాశాయ ప్రాప్తం సూత యదృచ్ఛయా॥౨౪॥ సూత యద్యస్తి తే కించిన్మయాపి సు
కృతం కృతమ్। త్వం ప్రాపయాశు మాం రామం ప్రాణాస్సంత్వరయంతి మామ్॥౨౫॥ యద్యద్యాపి మమైవాజ్ఞా నివర్త
యతు రాఘవమ్। న శక్ష్యామి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితుమ్॥౨౬॥ అథవాపి మహాబాహుర్గతో దూరం భవిష్యతి।
మామేవ రథమారోప్య శీఘ్రం రామాయ దర్శయ॥౨౭॥ వృత్తదంష్ట్రో మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూర్వజః। యది జీ
వామి సాధ్వేనం పశ్యేయం సీతయా సహ॥౨౮॥ లోహితాక్షం మహాబాహుమాముక్తమణికుండలమ్। రామం యది న పశ్యే
యం గమిష్యామి యమక్షయమ్॥౨౯॥ అతో ను కిం దుఃఖతరం సోహమిక్ష్వాకునందనమ్। ఇమామవస్థామాపన్నో నేహ పశ్యా
మి రాఘవమ్॥౩౦॥ హా రామ రామానుజ హా హా వైదేహి తపస్విని। న మాం జానీత దుఃఖేన మ్రియమాణమనాథవత్॥౩౧॥
స తేన రాజా దుఃఖేన భృశమర్పితచేతనః। అవగాఢస్సుదుష్పారం శోకసాగరమబ్రవీత్॥౩౨॥ రామశోకమహావేగస్సీతా
విరహపారగః। శ్వసితోర్మిమహావర్తో బాష్పఫేనజలావిలః॥౩౩॥ బాహువిక్షేపమీనౌఘో విక్రందితమహాస్వనః।
ప్రకీర్ణకేశశైవాలః కైకేయీబడబాముఖః॥౩౪॥ మమాశ్రువేగప్రభవః కుబ్జావాక్యమహాగ్రహః। వరవేలో నృశంసా
యా రామప్రవ్రాజనాయతః॥౩౫॥ యస్మిన్బత నిమగ్నోహం కౌసల్యే రాఘవం వినా। దుస్తరో జీవతా దేవి మయాయం
శోకసాగరః॥౩౬॥ అశోభనం యోహమిహాద్య రాఘవం దిదృక్షమాణో న లభే సలక్ష్మణమ్। ఇతీవ రాజా విలపన్మహాయశాః
పపాత తూర్ణం శయనే స మూర్ఛితః॥౩౭॥ ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణష్టే కరుణతరం ద్విగుణం చ రామహేతోః। వచన
మనునిశమ్య తస్య దేవీ భయమగమత్పునరేవ రామమాతా॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః॥
తతో భూతోపసృష్టేవ వేపమానా పునః పునః। ధరణ్యాం గతసత్త్వేవ కౌసల్యా సూతమబ్రవీత్॥౧॥ నయ మాం య
త్ర కాకుత్స్థస్సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః। తాన్వినా క్షణమప్యత్ర జీవితుం చాపి నోత్సహే॥౨॥ నివర్తయ రథం శీఘ్రం
దండకాన్నయ మామపి। అథ తాన్నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయమ్॥౩॥ బాష్పవేగోపహతయా స వాచా సజ్జమా
నయా। ఇదమాశ్వాసయన్దేవీం సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్॥౪॥ త్యజ శోకం చ మోహం చ సంభ్రమం దుఃఖజం తథా। వ్య
వధూయ చ సంతాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః॥౫॥ లక్ష్మణశ్చాపి రామస్య పాదౌ పరిచరన్వనే। ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం
జితేంద్రియః॥౬॥ విజనేపి వనే సీతా వాసం ప్రాప్య గృహేష్వివ। విస్రంభం లభతేభీతా రామే సంన్యస్తమానసా॥౭॥

నాస్యా దైన్యం కృతం కించిత్సుసూక్ష్మమపి లక్ష్యతే। ఉచితేవ ప్రవాసానాం వైదేహీ ప్రతిభాతి మా॥౮॥నగరోపవనం గత్వా
యథా స్మ రమతే పురా। తథైవ రమతే సీతా నిర్జనేష్వ వనేష్వపి॥౯॥బాలేవ రమతే సీతా బాలచంద్రనిభాననా। రామా
రామే హ్యభీతాత్మా విజనేపి వనే సతీ॥౧౦॥తద్గతం హృదయం హ్యస్యాస్తదధీనం చ జీవితమ్। అయోధ్యాపి భవేత్తస్యా రా
మహీనా తథా వనమ్॥ ౧౧॥ పథి పృచ్ఛతి వైదేహీ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ। గతిం దృష్ట్వా నదీనాం చ పాదపాన్ వివిధానపి॥
౧౨॥ రామం వా లక్ష్మణం వాపి పృష్ట్వా జానాతి జానకీ। అయోధ్యాక్రోశమాత్రే తు విహారమివ సంశ్రితా॥ ౧౩ ॥ఇదమేవ
స్మరామ్యస్యాస్సహసైవోపజల్పితమ్। కైకేయీసంశ్రితం వాక్యం నేదానీం ప్రతిభాతి మా॥ ౧౪ ॥ ధ్వంసయిత్వా తు త
ద్వాక్యం ప్రమాదాత్పర్యుపస్థితమ్। హ్లాదనం వచనం సూతో దేవ్యా మధురమబ్రవీత్ ॥౧౫॥అధ్వనా వాతవేగేన సంభ్రమే
ణాతపేన చ। న విగచ్ఛతి వైదేహ్యాశ్చంద్రాంశుసదృశీ ప్రభా॥౧౬॥సదృశం శతపత్రస్య పూర్ణచంద్రోపమప్రభమ్।
వదనం తద్వదాన్యాయా వైదేహ్యా న వికంపతే॥౧౭ ॥అలక్తరసరక్తాభావలక్తరసవర్జితౌ। అద్యాపి చరణౌ తస్యాః పద్మ
కోశసమప్రభౌ॥ ౧౮ ॥నూపురోత్కృష్టహేలేవ ఖేలం గచ్ఛతి భామినీ। ఇదానీమపి వైదేహీ తద్రాగాన్న్యస్తభూషణా॥
౧౯॥గజం వా వీక్ష్య సింహం వా వ్యాఘ్రం వా వనమాశ్రితా। నాహారయతి సంత్రాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా॥౨౦
న శోచ్యాస్తేన చాత్మానం శోచ్యో నాపి జనాధిపః। ఇదం హి చరితం లోకే ప్రతిష్ఠాస్యతి శాశ్వతమ్॥ ౨౧ ॥ విధూయ శోకం పరి
హృష్టమానసా మహర్షియాతే పథి సువ్యవస్థితాః। వనే రతా వన్యఫలాశనాః పితుశ్శుభాం ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయంతి తే॥
౨౨॥తథాపి సూతేన సుయుక్తవాదినా నివార్యమాణా సుతశోకకర్శితా। న చైవ దేవీ విరరామ కూజితాత్ప్రియేతి పుత్రేతి
చ రాఘవేతి చ॥౨౩॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షష్టితమస్సర్గః. ******************************
వనం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం వరే। కౌసల్యా రుదతీ స్వార్తా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ యద్యపి త్రి
షు లోకేషు ప్రథితం తే మహద్యశః। సానుక్రోశో వదాన్యశ్చ ప్రియవాదీ చ రాఘవః॥౨॥కథం నరవరశ్రేష్ఠ పుత్రౌ తౌ సహ
సీతయా। దుఃఖితౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుఃఖం సహిష్యతః॥౩॥ సా నూనం తరుణీ శ్యామా సుకుమారీ సుఖోచితా। కథముష్ణం
చ శీతం చ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే॥౪॥భుక్త్వాశనం విశాలాక్షీ సూపదంశాన్వితం శుభమ్। వన్యం నైవారమాహారం కథం సీతో
పభోక్ష్యతే॥౫॥గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభమనిందితా। కథం క్రవ్యాదసింహానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనమ్ ॥౬॥
మహేంద్రధ్వజసంకాశః క్వ ను శేతే మహాభుజః। భుజం పరిఘసంకాశముపధాయ మహాబలః॥౭॥పద్మవర్ణం సుకేశాంతం
పద్మనిశ్వాసముత్తమమ్। కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణమ్॥ ౮॥ వజ్రసారమయం నూనం హృదయం మే న
సంశయః। అపశ్యంత్యా న తం యద్వై ఫలతీదం సహస్రధా॥౯॥యత్త్వయా కరుణం కర్మ వ్యపోహ్య మమ బాంధవాః। నిర
స్తాః పరిధావంతి సుఖార్హాః కృపణా వనే॥౧౦॥యది పంచదశే వర్షే రాఘవః పునరేష్యతి। జహ్యాద్రాజ్యం చ కోశం చ భ
రతో నోపలక్ష్యతే॥౧౧॥ భోజయంతి కిల శ్రాద్ధే కేచిత్స్వానేవ బాంధవాన్। తతః పశ్చాత్సమీక్షంతే కృతకార్యా ద్విజ
ర్షభాన్॥౧౨॥తత్ర యే గుణవంతశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః। న పశ్చాత్తేభిమన్యంతే సుధామపి సురోపమాః॥౧౩॥ బ్రా
హ్మణేష్వపి తృప్తేషు పశ్చాద్భోక్తుం ద్విజర్షభాః। నాభ్యుపైతుమలం ప్రాజ్ఞాః శృంగచ్ఛేదమివర్షభాః ॥ ౧౪ ॥ ఏవం కనీ
యసా భ్రాత్రా భుక్తం రాజ్యం విశాంపతే। భ్రాతా జ్యేష్ఠో వరిష్ఠశ్చ కిమర్థం నావమన్యతే॥౧౫॥ న పరేణాహృతం భక్ష్యం
వ్యాఘ్రః ఖాదితుమిచ్ఛతి। ఏవమేవ నరవ్యాఘ్రః పరలీఢం న మన్యతే॥౧౬॥ హవిరాజ్యం పురోడాశాః కుశా యూపాశ్చ ఖాది
రాః। నైతాని యాతయామాని కుర్వంతి పునరధ్వరే॥౧౭॥ తథా హ్యాత్తమిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ। నాభిమం
తుమలం రామో నష్టసోమమివాధ్వరమ్॥౧౮॥న చేమాం ధర్షణాం రామస్సంగచ్ఛేదిత్యమర్షణః। దారయేన్మందరమపి స
హి క్రుద్ధస్తైశ్శరైః॥౧౯॥ త్వాం తు నోత్సహతే హంతుం మహాత్మా పితృగౌరవాత్ । ససోమార్కగ్రహగణం నభస్తా
రావిచిత్రితమ్॥ ౨౦॥ పాతయేద్యో దివం క్రుద్ధస్స త్వాం న వ్యతివర్తతే। ప్రక్షోభయేద్వారయేద్వా మహీం శైలశతాచి
తామ్॥౨౧॥నైవంవిధమసత్కారం రాఘవో మర్షయిష్యతి। బలవానివ శార్దూలో వాలధేరభిమర్శనమ్॥౨౨॥ నైతస్య స
హితా లోకా భయం కుర్యుర్మహామృధే। అధర్మం త్విహ ధర్మాత్మా లోకం ధర్మేణ యోజయేత్ ॥౨౩॥నన్వసౌ కాంచనైర్బా
ణైర్మహావీర్యో మహాభుజః। యుగాంత ఇవ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ ॥౨౪॥ స తాదృశస్సింహబలో వృషభాక్ష

ర్షణాభః। స్వయమేవహతః పిత్రా జలజేనాత్మజో యథా॥౨౫॥ ద్విజాతిచరితో ధర్మశ్శాస్త్రదృష్టస్సనాతనః। యది తేధ
ర్మనికతే త్వయా పుత్రే వివాసితే॥౨౬॥ గతిరేకాపతిర్నార్యాద్వితీయాగతిరాత్మజః। తృతీయాజ్ఞాతయోరాజంశ్చతుర్థీ
నేహవిద్యతే॥౨౭॥ తత్రత్వంచైవమేనాస్తి రామశ్చవనమాశ్రితః। నవనంగంతుమిచ్ఛామి సర్వథాభిహతా త్వయా॥౨౮॥
హతంత్వయా రాజ్యమిదం సరాష్ట్రం హతస్తథాత్మా సహమంత్రిభిశ్చ। హతా సపుత్రాస్మిహతాశ్చ పౌరాస్సుతశ్చ భా
ర్యాచతవప్రహృష్టౌ॥౨౯॥ ఇమాంగిరందారుణశబ్దసంశ్రితాం నిశమ్యరాజాపిముమోహదుఃఖితః। తతస్సశోకంప్రవివే
శపార్థివస్స్వదుష్కృతంచాపిపునస్తదాస్మరత్॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః. *********

ఏవంతుక్రుద్ధయా రాజా రామమాత్రా సశోకయా। శ్రావితః పరుషం వాక్యం చింతయామాస దుఃఖితః॥౧॥ చింత
యిత్వా సచనృపో మోహవ్యాకులేంద్రియః। అథదీర్ఘేణకాలేన సంజ్ఞామాపపరంతపః॥౨॥ ససంజ్ఞాముపలభ్యైవ దీర్ఘ
ముష్ణంచనిశ్వసన్। కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పునశ్చింతాముపాగమత్॥౩॥ తస్య చింతయమానస్య ప్రత్యభాత్కర్మ
దుష్కృతమ్। యదనేనకృతంపూర్వమజ్ఞానాచ్ఛబ్దవేధినా॥౪॥ అమనాస్తేనశోకేన రామశోకేనచ ప్రభుః। ద్వాభ్యామపి
మహారాజశ్శోకాభ్యామన్వతప్యత॥౫॥ దహ్యమానస్సశోకాభ్యాం కౌసల్యామాహ భూపతిః। వేపమానోంజలింకృత్వా
ప్రసాదార్థమవాఙ్ముఖః॥౬॥ ప్రసాదయే త్వాం కౌసల్యే రచితోయం మయాంజలిః। వత్సలాచానృశంసాచ త్వంహినిత్యం
పరేష్వపి॥౭॥ భర్తాతుఖలునారీణాం గుణవాన్నిర్గుణోపివా। ధర్మంవిమృశమానానాం ప్రత్యక్షం దేవిదైవతమ్॥౮॥ సా
త్వంధర్మపరానిత్యం దృష్టలోకపరావరా। నార్హసే విప్రియం వక్తుం దుఃఖితాపి సుదుఃఖితమ్॥౯॥ తద్వాక్యంకరుణం రా
జ్ఞశ్శ్రుత్వా దీనస్య భాషితమ్। కౌసల్యా వ్యసృజద్బాష్పం ప్రణాళీవనవోదకమ్॥౧౦॥ సామూర్ధ్నిబద్ధ్వారుదతీ రాజ్ఞః ప
ద్మమివాంజలిమ్। సంభ్రమాదబ్రవీత్త్రాసాత్త్వరమాణాక్షరం వచః॥౧౧॥ ప్రసీదశిరసా యాచే భూమౌ నిపతితాస్మి తే।
యాచితాస్మి హతా దేవ క్షంతవ్యాహం నహి త్వయా॥౧౨॥ నైషా హి సా స్త్రీ భవతి శ్లాఘనీయేన ధీమతా। ఉభయోర్లో
కయోర్వీర పత్యా యా సంప్రసాద్యతే॥౧౩॥ జానామి ధర్మం ధర్మజ్ఞ త్వాం జానే సత్యవాదినమ్। పుత్రశోకార్తయా తత్తు
మయా కిమపి భాషితమ్॥౧౪॥ శోకో నాశయతే ధైర్యం శోకో నాశయతే శ్రుతమ్। శోకో నాశయతే సర్వం నాస్తి శోకస
మో రిపుః॥౧౫॥ శక్యమాపతితస్సోఢుం ప్రహారో రిపుహస్తతః। సోఢుమాపతితశ్శోకస్సుసూక్ష్మోపి నశక్యతే॥౧౬॥ ధర్మజ్ఞా
శ్శ్రుతిమంతోపి ఛిన్నధర్మార్థసంశయాః। యతయో వీర ముహ్యంతి శోకసమ్మూఢచేతసః॥౧౭॥ వనవాసాయ రామస్య
పంచరాత్రోద్య గణ్యతే। యశ్శోకహతహర్షాయాః పంచవర్షోపమో మమ॥౧౮॥ తం హి చింతయమానాయాశ్శోకో
యం హృది వర్ధతే। నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మహత్॥౧౯॥ ఏవం హి కథయంత్యాస్తు కౌసల్యాయాశ్శుభంవచః।
మందరశ్మిరభూత్సూర్యో రజనీచాభ్యవర్తత॥౨౦॥ తథా ప్రసాదితో వాక్యైర్దేవ్యాకౌసల్యయా నృపః। శోకేనచ సమా
క్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ద్విషష్టితమస్సర్గః- ***************

ప్రతిబుద్ధో ముహూర్తేన శోకోపహతచేతనః। అథ రాజా దశరథస్సచింతామభ్యపద్యత॥౧॥ రామలక్ష్మణయో
శ్చైవ వివాసాద్వాసవోపమమ్। ఆవివేశోపసర్గస్తం తమస్సూర్యమివాసురమ్॥౨॥ సభార్యే నిర్గతే రామే కౌసల్యాం
కోసలేశ్వరః। వివక్షురసితాపాంగాం స్మృత్వా దుష్కృతమాత్మనః॥౩॥ సరాజా రజనీం షష్ఠీం రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్
అర్ధరాత్రే దశరథస్సంస్మరన్దుష్కృతం కృతమ్॥౪॥ సరాజాపుత్రశోకార్తస్స్మృత్వా దుష్కృతమాత్మనః। కౌస
ల్యాం పుత్రశోకార్తామిదం వచనమబ్రవీత్॥౫॥ యదాచరతి కల్యాణి శుభం వా యది వాశుభమ్। తదేవలభతే భద్రే కర్తా
కర్మజమాత్మనః॥౬॥ గురులాఘవమర్థానామారంభే కర్మణాం ఫలమ్। దోషం వా యో న జానాతి సబాల ఇతి హోచ్య
తే॥౭॥ కశ్చిదామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాంశ్చ నిషించతి। పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృధ్నుస్స శోచతి ఫలాగమే॥౮॥ అవిజ్ఞాయ ఫలం
యో హి కర్మ త్వేవానుధావతి। సశోచేత్ఫలవేళాయాం యథా కింశుకసేచకః॥౯॥ సోహమామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాం
శ్చన్యషేచయమ్। రామం ఫలాగమే త్యక్త్వా పశ్చాచ్ఛోచామి దుర్మతిః॥౧౦॥ లబ్ధశబ్దేన కౌసల్యే కుమారేణ ధనుష్మతా। కు
మారశబ్దవేధీతి మయా పాపమిదం కృతమ్॥౧౧॥ తదిదం మేనుసంప్రాప్తం దేవి దుఃఖం స్వయం కృతమ్। సమ్మోహాదిహ బా
లేన యథా స్యాద్భక్షితం విషమ్॥౧౨॥ యథాన్యః పురుషః కశ్చిత్పలాశైర్మోహితో భవేత్। ఏవం మయాప్యవిజ్ఞాతం శబ్దవే

ధ్యమయంఫలమ్॥౧౩॥ దేవ్యనూఢాత్వమభవో యువరాజో భవామ్యహమ్। తతః ప్రావృడనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధి
నీ॥౧౪॥ ఉపాస్యహి రసాన్భౌమాం స్తప్త్వా చ జగదంశుభిః। పరేతాచరితాం భీమాం రవిరావిశతే దిశమ్॥౧౫॥ ఉష్ణమన్త
ర్దధే సద్యః స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః। తతో జహృషిరే సర్వే భేకసారంగబర్హిణః॥౧౬॥ క్లిన్నపక్షోత్తరాః స్నాతాః కృ
చ్ఛ్రాదివ పతత్రిణః। వృష్టివాతావధూతాగ్రాన్ పాదపానభిపేదిరే॥౧౭॥ పతితేనాంభసా చ్ఛన్నః పతమానేన చాసకృ
త్। ఆబభౌ మత్తసారంగస్తోయరాశిరివాచలః॥౧౮॥ పాండరారుణవర్ణాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి। సుస్రువుర్గిరిధాతు
భ్యస్సభస్మాని భుజంగవత్॥౧౯॥ ఆకులారుణతోయాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి। ఉన్మార్గజలవాహీని బభూవుర్జలదాగ
మే॥౨౦॥ తస్మిన్నతిసుఖే కాలే ధనుష్మానిషుమాన్రథీ। వ్యాయామకృతసంకల్పస్సరయూమన్వగాం నదీమ్॥౨౧॥ నిపానే
మహిషం రాత్రౌ గజం వాభ్యాగతం నదీమ్। అన్యం వా శ్వాపదం కించిజ్జిఘాంసురజితేంద్రియః॥౨౨॥ తస్మింస్తత్రాహమే
కాంతే రాత్రౌ వివృతకార్ముకః। తత్రాహం సంవృతం వన్యం హతవాంస్తీరమాగతమ్॥౨౩॥ అన్యంచాపి మృగం హింస్రం
శబ్దం శ్రుత్వాభ్యుపాగతమ్। అథాంధకారే త్వశ్రౌషం జలే కుంభస్య పూర్యతః॥౨౪॥ అచక్షుర్విషయే ఘోషం వారణ
స్యేవ నర్దతః। తతోఽహం శరముద్ధృత్య దీప్తమాశీవిషోపమమ్॥౨౫॥ శబ్దం ప్రతి గజప్రేప్సురభిలక్ష్యమపాతయమ్। అముంచం
నిశితం బాణమహమాశీవిషోపమమ్॥౨౬॥ తత్ర వాగుషసి వ్యక్తా ప్రాదురాసీద్వనౌకసః। హా హేతి పతతస్తోయే బాణాభిహ
తమర్మణః॥౨౭॥ తస్మిన్నిపతితే బాణే వాగభూత్తత్ర మానుషీ। కథమస్మద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తు తపస్విని॥౨౮॥ ప్రవివిక్తాం
నదీం రాత్రావుదహారోఽహమాగతః। ఇషుణాభిహతః కేన కస్య వాపకృతం మయా॥౨౯॥ ఋషేర్హి న్యస్తదండస్య వనే వ
న్యేన జీవతః। కథం ను శస్త్రేణ వధో మద్విధస్య విధీయతే॥౩౦॥ జటాభారధరస్యైవ వల్కలాజినవాససః। కో వధేన మమా
ర్థీ స్యాత్కిం వాస్యాపకృతం మయా॥౩౧॥ ఏవం నిష్ఫలమారబ్ధం కేవలానర్థసంహితమ్। న కశ్చిత్సాధు మన్యేత యథైవ గు
రుతల్పగమ్॥౩౨॥ నేమం తథానుశోచామి జీవితక్షయమాత్మనః। మాతరం పితరం చోభావనుశోచామి మద్విధే॥౩౩॥ తదేత
న్మిథునం వృద్ధం చిరకాలభృతం మయా। మయి పంచత్వమాపన్నే కాం వృత్తిం వర్తయిష్యతి॥౩౪॥ వృద్ధౌ చ మాతాపితరావ
హం చైకేషుణా హతః। కేన స్మ నిహతాః సర్వే సుబాలేనాకృతాత్మనా॥౩౫॥ తాం గిరం కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాం
క్షిణః। కరాభ్యాం సశరం చాపం వ్యథితస్యాపతద్భువి॥౩౬॥ తస్యాహం కరుణం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహు। సంభ్రాంత
శ్శోకవేగేన భృశమాసం విచేతనః॥౩౭॥ తం దేశమహమాగమ్య దీనసత్త్వస్సుదుర్మనాః। అపశ్యమిషుణా తీరే సరయ్వాస్తాప
సం హతమ్॥౩౮॥ అవకీర్ణజటాభారం ప్రవిద్ధకలశోదకమ్। పాంసుశోణితదిగ్ధాంగం శయానం శల్యపీడితమ్॥౩౯॥ స మాము
ద్వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం త్రస్తమస్వస్థచేతసమ్। ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిధక్షన్నివ తేజసా॥౪౦॥ కిం తవాపకృతం రాజన్
వనే నివసతా మయా। జిహీర్షురంభో గుర్వర్థం యదహం తాడితస్త్వయా॥౪౧॥ ఏకేన ఖలు బాణేన మర్మణ్యభిహతే మయి।
ద్వావంధౌ నిహతౌ వృద్ధౌ మాతా జనయితా చ మే॥౪౨॥ తౌ నూనం దుర్బలావంధౌ మత్ప్రతీక్షౌ పిపాసితౌ। చిరమాశాకృ
తాం తృష్ణాం కథం సంధారయిష్యతః॥౪౩॥ న నూనం తపసో వాస్తి ఫలయోగః శ్రుతస్య వా। పితా యన్మాం న జానాతి శయా
నం పతితం భువి॥౪౪॥ జానన్నపి చ కిం కుర్యాదశక్తిరపరిక్రమః। భిద్యమానమివాశక్తస్త్రాతుమన్యో నగో నగమ్॥౪౫॥ పితు
స్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్రమాచక్ష్వ రాఘవ। న త్వామనుదహేత్క్రుద్ధో వనం వహ్నిరివైధితః॥౪౬॥ ఇయమేకపదీ రాజన్
యతో మే పితురాశ్రమః। తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం సకుపితః శపేత్॥౪౭॥ విశల్యం కురు మాం రాజన్ మర్మ మే ని
శితః శరః। రుణద్ధి మృదు సోత్సేధం తీరమంబురయో యథా॥౪౮॥ సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణైర్విశల్యో వినశిష్యతి। ఇతి మామవి
శచ్చింతా తస్య శల్యాపకర్షణే॥౪౯॥ దుఃఖితస్య చ దీనస్య మమ శోకాతురస్య చ। లక్షయామాస హృదయే చింతాం మునిసు
తస్తదా॥౫౦॥ తామ్యమానస్స మాం కృచ్ఛ్రాదువాచ పరమార్తవత్। సీదమానో వివృత్తాంగో వేష్టమానో గతః క్ష
యమ్॥౫౧॥ సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణ స్థిరచిత్తో భవానఘ। బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయాదపనీయతామ్॥౫౨॥ న
ద్విజాతిరహం రాజన్ మా భూత్తే మనసో వ్యథా। శూద్రాయామస్మి వైశ్యేన జాతో జనపదాధిప॥౫౩॥ ఇతీవ వదతః కృచ్ఛ్రా
ద్బాణాభిహతమర్మణః। ఘూర్ణతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే॥౫౪॥ తస్య త్వానమ్యమానస్య తం బాణమహ
ముద్ధరమ్। స మాముద్వీక్ష్య సంత్రస్తో జహౌ ప్రాణాంస్తపోధనః॥౫౫॥ జలార్ద్రగాత్రం తు విలప్య కృచ్ఛ్రాన్మర్మ

ణంసంతతముచ్ఛ్వసంతమ్।తతస్సరయ్వాంతమహంశయానంసమీక్ష్యభద్రేసుభృశంవిషణ్ణః॥౫౬॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్రిషష్టితమస్సర్గః. **

వధమప్రతిరూపంతుమహర్షేస్తస్యరాఘవః।విలపన్నేవధర్మాత్మాకౌసల్యాంపునరబ్రవీత్॥౧॥ తదజ్ఞానాన్మహత్పాపంకృత్వాహంవ్యాకులేంద్రియః।ఏకస్త్వచింతయంబుద్ధ్యాకథంనుసుకృతంభవేత్॥౨॥ తతస్తంఘటమాదాయపూర్ణంపరమవారిణా।ఆశ్రమంతమహంప్రాప్యయథాఖ్యాతపథంగతః॥౩॥ తత్రాహందుర్బలావంధౌవృద్ధావపరిణాయకౌ।అపశ్యంతస్యపితరౌలూనపక్షావివద్విజౌ॥౪॥తన్నిమిత్తాభిరాసీనౌకథాభిరపరిక్రమౌ।తామాశాంమత్కృతేహీనావుదాసీనావనాథవత్॥౫॥శోకోపహతచిత్తశ్చభయసంత్రస్తచేతనః। తచ్చాశ్రమపదంగత్వాభూయశ్శోకమహంగతః॥౬॥పదశబ్దంతుమేశ్రుత్వామునిర్వాక్యమభాషత।కించిరాయసిమేపుత్రపానీయంక్షిప్రమానయ॥౭॥ యన్నిమిత్తమిదంతాతసలిలేక్రీడితంత్వయా।ఉత్కంఠితాతేమాతేయంప్రవిశక్షిప్రమాశ్రమమ్॥౮॥ యద్వ్యలీకంకృతంపుత్రమాత్రాతేయదివామయా।నతన్మనసికర్తవ్యంత్వయాతాతతపస్వినా॥౯॥ త్వంగతిస్త్వగతీనాంచచక్షుస్త్వంహీనచక్షుషామ్।సమాసక్తాస్త్వయిప్రాణాఃకింత్వంనోనాభిభాషసే॥౧౦॥ మునిమవ్యక్తయావాచాతమహంసజ్జమానయా।హీనవ్యంజనయాప్రేక్ష్యభీతోభీతఇవాబ్రువమ్॥౧౧॥మనసఃకర్మచేష్టాభిరభిసంస్తభ్యవాగ్బలమ్। ఆచచక్షేత్వహంతస్మైపుత్రవ్యసనజంభయమ్॥౧౨॥ క్షత్రియోహందశరథోనాహంపుత్రోమహాత్మనః।సజ్జనావమతందుఃఖమిదంప్రాప్తంస్వకర్మజమ్॥౧౩॥భగవంశ్చాపహస్తోహంసరయూతీరమాగతః। జిఘాంసుశ్శ్వాపదంకించిన్నిపానేచాగతంగజమ్॥౧౪॥తతఃశ్రుతోమయాశబ్దోజలేకుంభస్యపూర్యతః। ద్విపోయమితిమత్వాయంబాణేనాభిహతోమయా॥౧౫॥ గత్వానద్యాస్తతస్తీరమపశ్యమిషుణాహృది।వినిర్భిన్నంగతప్రాణంశయానంభువితాపసమ్॥౧౬॥ భగవన్శబ్దమాలక్ష్యమయాగజజిఘాంసునా।విసృష్టోంభసినారాచస్తతస్తేనిహతస్సుతః॥౧౭॥తతస్తస్యైవవచనాదుపేత్యపరితప్యతః। సమయాసహసాబాణఉద్ధృతోమర్మతస్తదా॥౧౮॥ సచోద్ధృతేనబాణేనతత్రైవస్వర్గమాస్థితః। భగవంతావుభౌశోచన్వృద్ధావితివిలప్యచ॥౧౯॥అజ్ఞానాద్భవతఃపుత్రస్సహసాభిహతోమయా। శేషమేవంగతేయత్స్యాత్తత్ప్రసీదతుమేమునిః॥౨౦॥ సతచ్ఛ్రుత్వావచఃక్రూరంమయోక్తమఘశంసినా।నాశకత్తీవ్రమాయాసమకర్తుంభగవానృషిః॥౨౧॥ సబాష్పపూర్ణవదనోనిశ్శ్వసన్శోకకర్శితః।మామువాచమహాతేజాఃకృతాంజలిముపస్థితమ్॥౨౨॥ యద్యేతదశుభంకర్మనత్వంమేకథయేస్స్వయమ్।ఫలేన్మూర్ధాస్మతేరాజన్సద్యశ్శతసహస్రధా॥౨౩॥ క్షత్రియేణవధోరాజన్వానప్రస్థేవిశేషతః।జ్ఞానపూర్వంకృతఃస్థానాచ్చ్యావయేదపివజ్రిణమ్॥౨౪॥సప్తధాతుఫలేన్మూర్ధామునౌతపసితిష్ఠతి।జ్ఞానాద్విసృజతశ్శస్త్రంతాదృశేబ్రహ్మవాదిని॥౨౫॥అజ్ఞానాద్ధికృతంయస్మాదిదంతేనైవజీవసి। అపిహ్యద్యకులంనస్యాదిక్ష్వాకూణాంకుతోభవాన్॥౨౬॥నయనౌనృపతందేశమితిమాంచాభ్యభాషత। అద్యతంద్రష్టుమిచ్ఛావఃపుత్రంపశ్చిమదర్శనమ్॥౨౭॥ రుధిరేణావసిక్తాంగంప్రకీర్ణాజినవాససమ్। శయానంభువినిస్సంజ్ఞంధర్మరాజవశంగతమ్॥౨౮॥ అథాహమేకస్తందేశంనీత్వాతౌభృశదుఃఖితౌ। అస్పర్శయమహంపుత్రంతంమునింసహభార్యయా॥౨౯॥తౌపుత్రమాత్మనఃస్పృష్ట్వాతమాసాద్యతపస్వినౌ। నిపేతతుశ్శరీరేస్యపితాచాస్యేదమబ్రవీత్॥౩౦॥నాభివాదయసేమాద్యనచమామభిభాషసే।కిన్నుశేషేతుభూమౌత్వంవత్సకింకుపితోహ్యసి॥౩౧॥నత్వహంతేప్రియఃపుత్రమాతరంపశ్యధార్మిక। కిన్నునాలింగసేపుత్రసుకుమారవచోవద॥౩౨॥కస్యవాపరరాత్రేహంశ్రోష్యామిహృదయంగమమ్। అధీయానస్యమధురంశాస్త్రంవాన్యద్విశేషతః॥౩౩॥కోమాంసంధ్యాముపాస్యైవస్నాత్వాహుతహుతాశనః। శ్లాఘయిష్యత్యుపాసీనఃపుత్రశోకభయార్దితమ్॥౩౪॥ కందమూలఫలంహృత్వాకోమాంప్రియమివాతిథిమ్। భోజయిష్యత్యకర్మణ్యమప్రగ్రహమనాయకమ్॥౩౫॥ఇమామంధాంచవృద్ధాంచమాతరంతేతపస్వినీమ్। కథంవత్సభరిష్యామికృపణాంపుత్రగర్ధినీమ్॥౩౬॥తిష్ఠమామాగమఃపుత్రయమస్యసదనంప్రతి। శ్వోమయాసహగంతాసిజనన్యాచసమేధితః॥౩౭॥ఉభావపిచశోకార్తావనాథౌకృపణౌవనే।క్షిప్రమేవగమిష్యావస్త్వయాహీనౌయమక్షయమ్॥౩౮॥తతోవైవస్వతందృష్ట్వాతంప్రవక్ష్యామిభారతీమ్।క్షమతాంధర్మరాజోమేబిభృయాత్పితరావయమ్॥౩౯॥దాతుమర్హతిధర్మాత్మాలోకపాలోమహాయశాః।

ఈదృశస్యమమాక్షయ్యామేకామభయదక్షిణామ్॥౪౦॥అపాపస్త్వంయదాపుత్రనిహతఃపాపకర్మణా। తేనసత్యేన
గచ్ఛాశుయేలోకాశ్శస్త్రయోధినామ్॥౪౧॥యాంతిశూరాగతింయాంచసంగ్రామేష్వనివర్తినః। హతాస్త్వభిము
ఖాఃపుత్రగతింతాంపరమాంవ్రజ॥౪౨॥యాంగతింసగరశ్శైబ్యోదిలీపోజనమేజయః। నహుషోధుంధుమారశ్చప్రాప్తా
స్తాంగచ్ఛపుత్రక॥౪౩॥యాగతిస్సర్వసాధూనాంస్వాధ్యాయాత్తపసాచయా। భూమిదస్యాహితాగ్నేశ్చఏకపత్నీవ్రత
స్యచ॥౪౪॥గోసహస్రప్రదాతౄణాంయాయాగురుభృతామపి।దేహన్యాసకృతాంయాచతాంగతింగచ్ఛపుత్రక॥
౪౫॥నహిత్వస్మిన్కులేజాతోగచ్ఛత్యకుశలాంగతిమ్। సతుయాస్యతియేనత్వంనిహతోమమబాంధవః॥౪౬॥ఏవంసకృ
పణంతత్రపర్యదేవయతాసకృత్। తతోస్మైకర్తుముదకంప్రవృత్తస్సహభార్యయా॥౪౭॥సతుదివ్యేనరూపేణమునిపు
త్రస్స్వకర్మభిః। స్వర్గమధ్యారుహత్క్షిప్రంశక్రేణసహధర్మవిత్॥౪౮॥ఆబభాషేచతౌవృద్ధౌసహశక్రేణతాప
సః। ఆశ్వాస్యచముహూర్తంతుపితరౌవాక్యమబ్రవీత్॥౪౯॥స్థానమస్మిమహత్ప్రాప్తోభవతోఃపరిచారణాత్। భ
వంతావపిచక్షిప్రంమమమూలముపైష్యతః॥౫౦॥ఏవముక్త్వాతుదివ్యేనవిమానేనవపుష్మతా। ఆరురోహదివంక్షిప్రం
మునిపుత్రోజితేంద్రియః॥౫౧॥సకృత్వాతూదకంతూర్ణంతాపసస్సహభార్యయా। మామువాచమహాతేజాఃకృతాం
జలిముపస్థితమ్॥౫౨॥అద్యైవజహిమాంరాజన్మరణేనాస్తిమేవ్యథా। యచ్ఛరేణైకపుత్రంమాంత్వమకార్షీరపుత్ర
కమ్॥౫౩॥త్వయాతుయదవిజ్ఞానాన్నిహతోమేసుతశ్శుచిః। తేనత్వామభిశప్స్యామిసుదుఃఖమతిదారుణమ్॥౫౪॥పుత్ర
వ్యసనజందుఃఖంయదేతన్మమసాంప్రతమ్।ఏవంత్వంపుత్రశోకేనరాజన్కాలంకరిష్యసి॥౫౫॥అజ్ఞానాత్తుహతోయస్మా
త్క్షత్రియేణత్వయామునిః।తస్మాత్త్వాంనావిశత్యాశుబ్రహ్మహత్యానరాధిప॥౫౬॥ త్వామప్యేతాదృశోభావఃక్షిప్ర
మేవగమిష్యతి।జీవితాంతకరోఘోరోదాతారమివదక్షిణా॥౫౭॥ఏవంశాపంమయిన్యస్యవిలప్యకరుణంబహు। చితామా
రోప్యదేహంతన్మిథునంస్వర్గమభ్యయాత్॥౫౮॥తదేతచ్చింతయానేనస్మృతంపాపంమయాస్వయం। తదాబాల్యా
త్కృతందేవిశబ్దవేధ్యానుకర్షిణా॥౫౯॥తస్యాయంకర్మణోదేవివిపాకస్సముపస్థితః। అపథ్యైస్సహసంభుక్తైర్వ్యాధిర
న్నరసేయథా॥౬౦॥తస్మాన్మామాగతంభద్రేతస్యోదారస్యతద్వచః। ఇత్యుక్త్వాసరుదంస్త్రస్తోభార్యామాహచభూప
తిః॥౬౧॥తదహంపుత్రశోకేనసంత్యక్ష్యామ్యద్యజీవితమ్। చక్షుర్భ్యాంత్వాంనపశ్యామికౌసల్యేసాధుమాంస్పృశ॥
౬౨॥యమక్షయమనుప్రాప్తాఃప్రేక్ష్యంతేమానవామయా।యదిమాంసంస్పృశేద్రామస్సకృదద్యాలభేతవా॥౬౩॥
ధనంవాయౌవరాజ్యంవాజీవేయమితిమేమతిః।నతన్మేసదృశందేవియన్మయారాఘవేకృతమ్॥౬౪॥ సదృశంతత్తుతస్యై
వయదనేనకృతంమయి।దుర్వృత్తమపికఃపుత్రంత్యజేద్భువివిచక్షణః॥౬౫॥ కశ్చప్రవ్రాజ్యమానోవానాసూయేత్పిత
రంసుతః।చక్షుషాత్వాంనపశ్యామిస్మృతిర్మమవిలుప్యతే॥౬౬॥దూతావైవస్వతస్యైతేకౌసల్యేత్వరయంతిమామ్। అ
తస్తుకిందుఃఖతరంయదహంజీవితక్షయే॥౬౭॥నహిపశ్యామిధర్మజ్ఞంరామంసత్యపరాక్రమమ్। తస్యాదర్శనజశ్శోకస్సుత
స్యాప్రతికర్మణః॥౬౮॥ఉచ్ఛోషయతిమేప్రాణాన్వారిస్తోకమివాతపః।నతేమనుష్యాదేవాస్తేయేచారుశుభకుండలమ్
౬౯॥ముఖంద్రక్ష్యంతిరామస్యవర్షేపంచదశేపునః। పద్మపత్రేక్షణంసుభ్రుసుదంష్ట్రంచారునాసికమ్॥౭౦॥ధన్యా
ద్రక్ష్యంతిరామస్యతారాధిపనిభంముఖమ్।సదృశంశారదస్యేందోఃఫుల్లస్యకమలస్యచ॥౭౧॥సుగంధిమమనాథస్యధ
న్యాద్రక్ష్యంతితన్ముఖమ్।నివృత్తవనవాసంతమయోధ్యాంపునరాగతమ్॥౭౨॥ద్రక్ష్యంతిసుఖినోరామంశుక్రంమార్గ
గతంయథా।కౌసల్యేచిత్తమోహేనహృదయంసీదతీవమే॥౭౩॥వేదయేనచసంయుక్తాన్శబ్దస్పర్శరసానహమ్। చిత్తనా
శాద్విపద్యంతేసర్వాణ్యేవేంద్రియాణిమే॥౭౪॥క్షీణస్నేహస్యదీపస్యసంసక్తారశ్మయోయథా।అయమాత్మభవశ్శోకో
మామనాథమచేతసమ్॥౭౫॥సంసాదయతివేగేనయథాకూలంనదీరయః। హారాఘవమహాబాహోహామమాయాస
నాశన॥౭౬॥హాపితృప్రియమేనాథహాద్యక్వాసిగతస్సుత।హాకౌసల్యేనశిష్యామిహాసుమిత్రేతపస్విని॥౭౭॥హానృశంసే
మమామిత్రేకైకేయికులపాంసని। ఇతిరామస్యమాతుశ్చసుమిత్రాయాశ్చసన్నిధౌ॥౭౮॥ రాజాదశరథశ్శోచన్జీవి
తాంతముపాగమత్॥యథాతుదీనంకథయన్నరాధిపఃప్రియస్యపుత్రస్యవివాసనాతురః।గతేర్ధరాత్రేభృశదుఃఖపీ
డితస్తదాజహౌప్రాణముదారదర్శనః॥౭౯॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః। ************

అథరాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం ప్రాతరేవాపరేహని। వందినః పర్యుపాతిష్ఠం స్తత్పార్థివనివేశనమ్॥౧॥ సూతాః
పరమసంస్కారా మంగళాశ్చోత్తమాశిషః। గాయకాః స్తుతిశీలాశ్చ నిగదంతః పృథక్పృథక్॥౨॥ రాజానం స్తువతాం తేషా
ముదాత్తాభిహితాశిషామ్। ప్రాసాదాభోగవిస్తీర్ణః స్తుతిశబ్దో హ్యవర్ధత॥౩॥ తతస్తు స్తువతాం తేషాం సూతానాం పా
ణివాదకాః। అపదానాన్యుదాహృత్య పాణివాదానవాదయన్॥౪॥ తేన శబ్దేన విహగాః ప్రతిబుద్ధా విసస్వనుః। శాఖాస్థాః
పంజరస్థాశ్చ యే రాజకులగోచరాః॥౫॥ వ్యాహృతాః పుణ్యశబ్దాశ్చ వీణానాం చాపి నిస్స్వనాః। ఆశీర్గేయం చ గాథానాం
పూరయామాస వేశ్మ తత్॥౬॥ తతశ్శుచిసమాచారాః పర్యుపస్థానకోవిదాః। స్త్రీవర్షధరభూయిష్ఠా ఉపతస్థుర్యథాపు
రమ్॥౭॥ హరిచందనసంపృక్తముదకం కాంచనైర్ఘటైః। ఆనిన్యుస్స్నానశిక్షాజ్ఞా యథాకాలం యథావిధి॥౮॥ మంగళాలం
భనీయాని ప్రాశనీయాన్యుపస్కరాన్। ఉపనిన్యుస్తథాప్యన్యాః కుమారీబహులాః స్త్రియః॥౯॥ సర్వలక్షణసంపన్నం స
ర్వం విధివదర్చితమ్। సర్వం సుగుణలక్ష్మీవత్తద్బభూవాభిహారికమ్॥౧౦॥ తత్తు సూర్యోదయం యావత్సర్వం పరిసముత్సు
కమ్। తస్థావనుపసంప్రాప్తం కింస్విదిత్యుపశంకితమ్॥౧౧॥ అథ యాః కోసలేంద్రస్య శయనం ప్రత్యనంతరాః। తాః స్త్రి
యస్తు సమాగమ్య భర్తారం ప్రత్యబోధయన్॥౧౨॥ తథాప్యుచితవృత్తాస్తా వినయేన నయేన చ। నహ్యస్య శయనం స్పృష్ట్వా
కించిదప్యుపలేభిరే॥౧౩॥ తాః స్త్రియస్స్వప్నశీలజ్ఞాశ్చేష్టాసంచలనాదిషు। తా వేపథుపరీతాశ్చ రాజ్ఞః ప్రాణేషు శంకితాః
౧౪॥ ప్రతిస్రోతస్తృణాగ్రాణాం సదృశం సంచకాశిరే। అథ సంవేపమానానాం స్త్రీణాం దృష్ట్వా చ పార్థివమ్॥౧౫॥
యత్తదాశంకితం పాపం తస్య జజ్ఞే వినిశ్చయః। కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకపరాజితే॥౧౬॥ ప్రసుప్తే న ప్రబుధ్యేతే
యథాకాలసమన్వితే। నిష్ప్రభా చ వివర్ణా చ సన్నా శోకేన సన్నతా॥౧౭॥ న వ్యరాజత కౌసల్యా తారేవ తిమిరావృతా।
కౌసల్యానంతరం రాజ్ఞస్సుమిత్రా తదనంతరమ్॥౧౮॥ న స్మ విభ్రాజితే దేవీ శోకాశ్రులులితాననా। తే చ దృష్ట్వా తథా సు
ప్తే ఉభే దేవ్యౌ చ తం నృపమ్॥౧౯॥ సుప్తమేవోద్గతప్రాణమంతఃపురమదృశ్యత। తతః ప్రచుక్రుశుర్దీనాస్సస్వరం తా వ
రాంగనాః॥౨౦॥ కరేణవ ఇవారణ్యే స్థానప్రచ్యుతయూథపాః। తాసామాక్రందశబ్దేన సహసోద్గతచేతనే॥౨౧॥ కౌసల్యా
చ సుమిత్రా చ త్యక్తనిద్రే బభూవతుః। కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ దృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ పార్థివమ్॥౨౨॥ హా నాథేతి పరిక్రు
శ్య పేతతుర్ధరణీతలే। సా కోసలేంద్రదుహితా వేష్టమానా మహీతలే॥౨౩॥ న బభ్రాజ రజోధ్వస్తా తారేవ గగనాచ్చ్యు
తా। నృపే శాంతగుణే జాతే కౌసల్యాం పతితాం భువి॥౨౪॥ అపశ్యంస్తాః స్త్రియస్సర్వా హతాం నాగవధూమివ। తతస్సర్వా
నరేంద్రస్య కైకేయీప్రముఖాః స్త్రియః॥౨౫॥ రుదంత్యశ్శోకసంతప్తా నిపేతుర్గతచేతనాః। తాభిస్స బలవాన్నాదః
క్రోశంతీభిరనుద్రుతః॥౨౬॥ యేన స్థిరీకృతం భూయస్తద్గృహం సమనాదయత్। తత్సముత్త్రస్తసంభ్రాంతం పర్యుత్సుకజ
నాకులమ్॥౨౭॥ సర్వతస్తుములాక్రందం పరితాపార్తబాంధవమ్। సద్యో నిపతితానందం దీనవిక్లబదర్శనమ్॥౨౮॥ బభూవ న
రదేవస్య సద్మ దిష్టాంతమేయుషః। అతీతమాజ్ఞాయ తు పార్థివర్షభం యశస్వినం సంపరివార్య పత్నయః। భృశం రుదంత్యః క
రుణం సుదుఃఖితాః ప్రగృహ్య బాహూ వ్యలపన్ననాథవత్॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః॥ ***

తమగ్నిమివ సంశాంతమంబుహీనమివార్ణవమ్। హతప్రభమివాదిత్యం స్వర్గస్థం ప్రేక్ష్య పార్థివమ్॥౧॥ కౌ
సల్యా బాష్పపూర్ణాక్షీ వివిధం శోకకర్శితా। ఉపగృహ్య శిరో రాజ్ఞః కైకేయీం ప్రత్యభాషత॥౨॥ సకామా భవ కైకే
యి భుంక్ష్వ రాజ్యమకంటకమ్। త్యక్త్వా రాజానమేకాగ్రా నృశంసే దుష్టచారిణి॥౩॥ విహాయ మాం గతో రామో భర్తా
చ స్వర్గతో మమ। విపథే సార్థహీనేవ నాహం జీవితుముత్సహే॥౪॥ భర్తారం తం పరిత్యజ్య కా స్త్రీ దైవతమాత్మనః। ఇ
చ్ఛేజ్జీవితుమన్యత్ర కైకేయ్యాస్త్యక్తధర్మణః॥౫॥ న లుబ్ధో బుధ్యతే దోషాన్ కింపాకమివ భక్షయన్। కుబ్జానిమిత్తం కైకే
య్యా రాఘవాణాం కులం హతమ్॥౬॥ అనియోగే నియుక్తేన రాజ్ఞా రామం వివాసితమ్। సభార్యం జనకశ్శ్రుత్వా పరితప్స్య
త్యహం యథా॥౭॥ స మామనాథాం విధవాం నాద్య జానాతి ధార్మికః। రామః కమలపత్రాక్షో జీవన్నాశమితో గతః॥౮॥
విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్వినీ। దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్యుద్విజిష్యతి॥౯॥ నదతాం భీమఘోషాణాం
నిశాసు మృగపక్షిణామ్। నిశమ్యమానా సంత్రస్తా రాఘవం సంశ్రయిష్యతి॥౧౦॥ వృద్ధశ్చైవాల్పపుత్రశ్చ వైదేహీమను
చింతయన్। సోఽపి శోకసమావిష్టో నను త్యక్ష్యతి జీవితమ్॥౧౧॥ సాహమద్యైవ దిష్టాంతం గమిష్యామి పతివ్రతా। ఇదం శరీర

మాలింగ్య ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ ॥౧౨॥ తాం తతస్సంపరిష్వజ్య విలపంతీం తపస్వినీమ్ । వ్యపనిన్యుస్సుదుఃఖార్తాం కౌ
సల్యాం వ్యావహారికాః ॥౧౩॥ తైలద్రోణ్యామథామాత్యాస్సంవేశ్య జగతీపతిమ్ । రాజ్ఞస్సర్వాణ్యథాదిష్టాశ్చక్రుః కర్మా
ణ్యనంతరమ్ ॥౧౪॥ న తు సంకాలనం రాజ్ఞో వినా పుత్రేణ మంత్రిణః । సర్వజ్ఞాః కర్తుమీషుస్తే తతో రక్షంతి భూమిపమ్ ॥౧౫॥
తైలద్రోణ్యాం తు సచివైశ్శాయితం తం నరాధిపమ్ । హా మృతోయమితి జ్ఞాత్వా స్త్రియస్తాః పర్యదేవయన్ ॥౧౬॥ బాహూ
నుద్యమ్య కృపణా నేత్రప్రస్రవణైర్ముఖైః । రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః కృపణం పర్యదేవయన్ ॥౧౭॥ హా మహారాజ రామేణ
సతతం ప్రియవాదినా । విహీనాస్సత్యసంధేన కిమర్థం విజహాసి నః ॥౧౮॥ కైకేయ్యా దుష్టభావాయా రాఘవేణ వియోజి
తాః । కథం పతిఘ్న్యా వత్స్యామస్సమీపే విధవా వయమ్ ॥౧౯॥ స హి నాథస్సదాస్మాకం తవ చ ప్రభురాత్మవాన్ । వనం రా
మో గతః శ్రీమాన్ విహాయ నృపతిశ్శ్రియమ్ ॥౨౦॥ త్వయా తేన చ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః । కథం వయం నివత్స్యామః
కైకేయ్యా చ విదూషితాః ॥౨౧॥ యయా తు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । సీతయా సహ సంత్యక్తాస్సా కమన్యం న
హాస్యతి ॥౨౨॥ తా బాష్పేణ చ సంవీతాశ్శోకేన విపులేన చ । వ్యవేష్టంత నిరానందా రాఘవస్య వరస్త్రియః ॥౨౩॥ నిశా చంద్ర
విహీనేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా । పురీ నారాజతాయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహాత్మనా ॥౨౪॥ బాష్పపర్యాకులజనా హాహా
భూతకులాంగనా । శూన్యచత్వరవేశ్మాంతా న బభ్రాజ యథాపురమ్ ॥౨౫॥ గతే తు శోకాత్త్రిదివం నరాధిపే మహీతలస్థా
సు నృపాంగనాసు చ । నివృత్తచారస్సహసా గతో రవిః ప్రవృత్తచారా రజనీ హ్యుపస్థితా ॥౨౬॥ ఋతే తు పుత్రాద్దహనం మ
హీపతేర్నరోచయంతే సుహృదస్సమాగతాః । ఇతీవ తస్మిన్ శయనే న్యవేశయన్ విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనమ్ ॥౨౭॥
గతప్రభా ద్యౌరివ భాస్కరం వినా వ్యపేతనక్షత్రగణేవ శర్వరీ । పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా న చాస్రకంఠాకులమార్గ
చత్వరా ॥౨౮॥ నరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సంఘశో విగర్హమాణా భరతస్య మాతరమ్ । తదా నగర్యాం నరదేవసంక్షయే
బభూవురార్తా న చ శర్మ లేభిరే ॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః. ***************

అక్రందితనిరానందా సాస్రకంఠజనాకులా । అయోధ్యాయామతితతా సా వ్యతీయాయ శర్వరీ ॥౧॥ వ్యతీతాయాం
తు శర్వర్యామాదిత్యస్యోదయే తతః । సమేత్య రాజకర్తారస్సభామీయుర్ద్విజాతయః ॥౨॥ మార్కండేయోథ మౌద్గ
ల్యో వామదేవశ్చ కాశ్యపః । కాత్యాయనో గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః ॥౩॥ ఏతే ద్విజాస్సహామాత్యైః పృథగ్వా
చముదీరయన్ । వసిష్ఠమేవాభిముఖాః శ్రేష్ఠం రాజపురోహితమ్ ॥౪॥ అతీతా శర్వరీ దుఃఖం యా నో వర్షశతోపమా । అ
స్మిన్ పంచత్వమాపన్నే పుత్రశోకేన పార్థివే ॥౫॥ స్వర్గతశ్చ మహారాజో రామశ్చారణ్యమాశ్రితః । లక్ష్మణశ్చాపి తేజస్వీ
రామేణైవ గతస్సహ ॥౬॥ ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ కేకయేషు పరంతపౌ । పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే ॥౭॥
ఇక్ష్వాకూణామిహాద్యైవ కశ్చిద్రాజా విధీయతామ్ । అరాజకం హి నో రాష్ట్రం న వినాశమవాప్నుయాత్ ॥౮॥ నారా
జకే జనపదే విద్యున్మాలీ మహాస్వనః । అభివర్షతి పర్జన్యో మహీం దివ్యేన వారిణా ॥౯॥ నారాజకే జనపదే బీజముష్టిః
ప్రకీర్యతే । నారాజకే పితుః పుత్రో భార్యా వా వర్తతే వశే ॥౧౦॥ అరాజకే ధనం నాస్తి నాస్తి భార్యాప్యరాజకే । ఇదమ
త్యాహితం చాన్యత్కుతస్సత్యమరాజకే ॥౧౧॥ నారాజకే జనపదే కారయంతి సభాం నరాః । ఉద్యానాని చ రమ్యాణి హృ
ష్టాః పుణ్యగృహాణి చ ॥౧౨॥ నారాజకే జనపదే యజ్ఞశీలా ద్విజాతయః । సత్రాణ్యన్వాసతే దాంతా బ్రాహ్మణాస్సంశిత
వ్రతాః ॥౧౩॥ నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యజ్వనః । బ్రాహ్మణా వసుసంపూర్ణా విసృజంత్యాప్తదక్షిణాః ॥౧౪॥
నారాజకే జనపదే ప్రభూతనటనర్తకాః । ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాష్ట్రవర్ధనాః ॥౧౫॥ నారాజకే జనపదే సి
ద్ధార్థా వ్యవహారిణః । కథాభిరనురజ్యంతే కథాశీలాః కథాప్రియైః ॥౧౬॥ నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని సమాగతాః ।
సాయాహ్నే క్రీడితుం యాంతి కుమార్యో హేమభూషితాః ॥౧౭॥ నారాజకే జనపదే వాహనైశ్శీఘ్రగామిభిః । నరా ని
ర్యాంత్యరణ్యాని నారీభిస్సహ కామినః ॥౧౮॥ నారాజకే జనపదే ధనవంతస్సురక్షితాః । శేరతే వివృతద్వారాః కృషిగోరక్ష
జీవినః ॥౧౯॥ నారాజకే జనపదే బద్ధఘంటా విషాణినః । అటంతి రాజమార్గేషు కుంజరాష్షష్టిహాయనాః ॥౨౦॥ నారాజకే
జనపదే శరాన్ సతతమస్యతామ్ । శ్రూయతే తలనిర్ఘోష ఇష్వస్త్రాణాముపాసనే ॥౨౧॥ నారాజకే జనపదే వణిజో
దూరగామినః । గచ్ఛంతి క్షేమమధ్వానం బహుపణ్యసమాచితాః ॥౨౨॥ నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరో వశీ । భావయ

న్నాత్మనాత్మానంయత్రసాయంగృహోమునిః॥౨౩॥నారాజకేజనపదేయోగక్షేమంప్రవర్తతే। నచాప్యరాజకేసే
నాశత్రూన్విషహతేయుధి॥౨౪॥నారాజకేజనపదేహృష్టైఃపరమవాజిభిః। నరాస్సంయాంతిసహసాసారథైశ్చపరిమండి
తాః॥౨౫॥నారాజకేజనపదేనరాశ్శాస్త్రవిశారదాః।సంవదంతోవతిష్ఠంతేవనేషూపవనేషుచ॥ ౨౬ ॥ నారాజకేజనపదే
మాల్యమోదకదక్షిణాః।దేవతాభ్యర్చనార్థాయకల్ప్యంతేనియతైర్జనైః॥౨౭॥నారాజకేజనపదేచందనాగరురూషి
తాః।రాజపుత్రావిరాజంతేవసంతఇవశాఖినః॥౨౮॥యథాహ్యనూదకానద్యోయథావాప్యతృణంవనమ్।అగోపాలా
యథాగావస్తథారాష్ట్రమరాజకమ్॥౨౯॥ధ్వజోరథస్యప్రజ్ఞానంధూమోజ్ఞానంవిభావసోః। తేషాంయోనోధ్వజోరా
జాసదేవత్వమితోగతః॥౩౦॥నారాజకేజనపదేస్వకంభవతికస్యచిత్ । మత్స్యాఇవనరానిత్యంభక్షయంతిపరస్పరమ్॥
౩౧॥ యేహిసంభిన్నమర్యాదానాస్తికాశ్ఛిన్నసంశయాః। తేపిభావాయకల్పంతేరాజదండనిపీడితాః॥౩౨॥ యథాదృ
ష్టిశ్శరీరస్యనిత్యమేవప్రవర్తతే।తథానరేంద్రోరాష్ట్రస్యప్రభవస్సత్యధర్మయోః॥౩౩॥రాజాసత్యంచధర్మశ్చరాజా
కులవతాంకులమ్।రాజామాతాపితాచైవరాజాహితకరోనృణామ్॥౩౪॥ యమోవైశ్రవణశ్శక్రోవరుణశ్చమహాబలః।
విశిష్యంతేనరేంద్రేణవృత్తేనమహతాతతః॥౩౫॥అహోతమఇవేదంస్యాన్నప్రజ్ఞాయేతకించన।రాజాచేన్నభవేల్లో
కేవిభజన్సాధ్వసాధునీ॥౩౬॥జీవత్యపిమహారాజేతవైవవచనంవయమ్। నాతిక్రమామహేసర్వేవేలాంప్రాప్యేవసా
గరః॥౩౭॥సనస్సమీక్ష్యద్విజవర్యవృత్తంనృపంవినారాజ్యమరణ్యభూతమ్।కుమారమిక్ష్వాకుసుతంవదాన్యంత్వమేవరా
జానమిహాభిషించ॥౩౮॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః.**************************

తేషాంహివచనంశ్రుత్వావసిష్ఠఃప్రత్యువాచహ।మిత్రామాత్యగణాన్సర్వాన్బ్రాహ్మణాంస్తానిదంవచః॥
౧॥యదసౌమాతులకులేపురేరాజగృహేసుఖీ।భరతోవసతిభ్రాత్రాశత్రుఘ్నేనసమన్వితః॥౨॥తచ్ఛీఘ్రంజవనాదూ
తాగచ్ఛంతుత్వరితైర్హయైః।ఆనేతుంభ్రాతరౌవీరౌకింసమీక్షామహేవయమ్॥౩॥గచ్ఛంత్వితితతస్సర్వేవసిష్ఠంవా
క్యమబ్రువన్। తేషాంతద్వచనంశ్రుత్వావసిష్ఠోవాక్యమబ్రవీత్॥౪॥ఏహిసిద్ధార్థవిజయజయంతాశోకనందన।శ్రూయ
తామితికర్తవ్యంసర్వానేవబ్రవీమివః॥౫॥పురంరాజగృహంగత్వాశీఘ్రంశీఘ్రజవైర్హయైః।త్యక్తశోకైరిదంవాచ్య
శ్శాసనాద్భరతోమమ॥౬॥పురోహితస్త్వాంకుశలంప్రాహసర్వేచమంత్రిణః।త్వరమాణశ్చనిర్యాహికృత్యమాత్యయి
కంత్వయా॥౭॥మాచాస్మైప్రోషితంరామంమాచాస్మైపితరంమృతమ్ । భవంతశ్శంసిషుర్గత్వారాఘవాణామిమంక్ష
యమ్॥౮॥కౌశేయానిచవస్త్రాణిభూషణానివరాణిచ।క్షిప్రమాదాయరాజ్ఞశ్చభరతస్యచగచ్ఛత॥౯॥దత్తపథ్యశనాదూ
తాజగ్ముస్స్వంస్వంనివేశనమ్। కేకయాంస్తేగమిష్యంతోహయానారుహ్యసమ్మతాన్॥౧౦॥ తతఃప్రాస్థానికంకృత్వా
కార్యశేషమనంతరమ్।వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతాదూతాస్సంత్వరితాయయుః॥౧౧॥ న్యంతేనాపరతాలస్యప్రలంబస్యోత్త
రంప్రతి।నిషేవమాణాస్తేజగ్ముర్నదీంమధ్యేనమాలినీమ్॥ ౧౨ ॥ తేహస్తినాపురేగంగాంతీర్త్వాప్రత్యఙ్ముఖాయయుః।
పాంచాలదేశమాసాద్యమధ్యేనకురుజాంగలమ్॥౧౩॥ సరాంసిచసుపూర్ణానినదీశ్చవిమలోదకాః। నిరీక్షమాణాస్తేజగ్ము
ర్దూతాఃకార్యవశాద్ద్రుతమ్॥౧౪॥తేప్రసన్నోదకాందివ్యాంనానావిహగసేవితామ్।అతీత్యజగ్ముర్వేగేనశరదండాంజనా
కులామ్॥౧౫॥నికూలవృక్షమాసాద్యదివ్యంసత్యోపయాచనమ్। అభివాద్యాభివాద్యంతంకులింగాంప్రావిశన్పురీమ్॥
౧౬ ॥ అభికాళంతతఃప్రాప్యతేబోధిభవనాచ్చ్యుతాః। పితృపైతామహీంపుణ్యాంతేరురిక్షుమతీంనదీమ్॥౧౭॥ అవే
క్ష్యాంజలిపానాంశ్చబ్రాహ్మణాన్వేదపారగాన్। యయుర్మధ్యేనబాహ్లీకాన్సుదామానంచపర్వతమ్॥౧౮॥విష్ణోఃప
దంప్రేక్షమాణావిపాశాంచాపిశాల్మలీమ్।నదీర్వాపీస్తటాకానిపల్వలానిసరాంసిచ॥౧౯॥ పశ్యంతోవివిధాంశ్చాపిసిం
హవ్యాఘ్రమృగద్విపాన్।యయుఃపథాతిమహతాశాసనంభర్తురీప్సవః॥౨౦॥తేశ్రాంతవాహనాదూతావికృష్టేనపథా
తతః।గిరివ్రజంపురవరంశీఘ్రమాసేదురంజసా॥ ౨౧ ॥ భర్తుఃప్రియార్థంకులరక్షణార్థంభర్తుశ్చవంశస్యపరిగ్రహా
ర్థమ్।అహేడమానాస్త్వరయాహిదూతారాత్ర్యాంతుతేతత్పురమేవయాతాః॥౨౨॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-
అష్టషష్టితమస్సర్గః. ************** యామేవరాత్రింతేదూతాఃప్రవిశంతిస్మతాంపురీమ్। భరతేనాపితాంరా
త్రింస్వప్నోదృష్టోయమప్రియః॥౧॥వ్యుష్టామేవతుతాంరాత్రిందృష్ట్వాతంస్వప్నమప్రియమ్। పుత్రోరాజాధిరాజస్య

సుభృశం పర్యతప్యత ॥ ౨ ॥ తప్యమానం సమాజ్ఞాయ వయస్యాః ప్రియవాదినః । ఆయాసం హి వినేష్యంతస్సభాయాం చక్రిరే
కథాః ॥ ౩ ॥ వాదయంతి తథా చాన్యే లాసయంత్యపి చాపరే । నాటకాన్యపరే ప్రాహుర్హాస్యాని వివిధాని చ ॥ ౪ ॥ స తైర్మహా
త్మా భరతస్సఖిభిః ప్రియవాదిభిః । గోష్ఠీహాస్యాని కుర్వద్భిర్న ప్రాహృష్యత రాఘవః ॥ ౫ ॥ తమబ్రవీత్ప్రియసఖో భర
తం సఖిభిర్వృతమ్ । సుహృద్భిః పర్యుపాసీనః కిం సఖే నానుమోదసే ॥ ౬ ॥ ఏవం బ్రువాణం సుహృదం భరతః ప్రత్యువాచ హ ।
శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే దైన్యమేతదుపాగతమ్ ॥ ౭ ॥ స్వప్నే పితరమద్రాక్షం మలినం ముక్తమూర్ధజమ్ । పతంతమ
ద్రిశిఖరాత్కలుషే గోమయహ్రదే ॥ ౮ ॥ ప్లవమానశ్చ మే దృష్టస్స తస్మిన్ గోమయహ్రదే । పిబన్నంజలినా తైలం హస
న్నివ ముహుర్ముహుః ॥ ౯ ॥ తతస్తిలోదనం భుక్త్వా పునః పునరధశ్శిరాః । తైలేనాభ్యక్తసర్వాంగస్తైలమేవావగాహత ॥ ౧౦ ॥
స్వప్నేపి సాగరం శుష్కం చంద్రం చ పతితం భువి । ఉపరుద్ధాం చ జగతీం తమసేవ సమావృతామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఔపవాహ్యస్య నాగ
స్య విషాణం శకలీకృతమ్ । సహసా చాపి సంశాంతం జ్వలితం జాతవేదసమ్ ॥ ౧౨ ॥ అవదీర్ణాం చ పృథివీం శుష్కాంశ్చ వివిధాన్
ద్రుమాన్ । అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్ సధూమాంశ్చాపి పర్వతాన్ ॥ ౧౩ ॥ పీఠే కార్ష్ణాయసే చైనం నిషణ్ణం కృష్ణవాససమ్ ।
ప్రహసంతి స్మ రాజానం ప్రమదాః కృష్ణపింగళాః ॥ ౧౪ ॥ త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్మా రక్తమాల్యానులేపనః । రథేన ఖరయుక్తే
న ప్రయాతో దక్షిణాముఖః ॥ ౧౫ ॥ ప్రహసంతీవ రాజానం ప్రమదా రక్తవాసినీ । ప్రకర్షంతీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతా
ననా ॥ ౧౬ ॥ ఏవమేతన్మయా దృష్టమిమాం రాత్రిం భయావహామ్ । అహం రామోథవా రాజా లక్ష్మణో వా మరిష్యతి ॥ ౧౭ ॥
నరో యానేన యస్స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతి హి । అచిరాత్తస్య ధూమాగ్రం చితాయాం సంప్రదృశ్యతే ॥ ౧౮ ॥ ఏతన్నిమి
త్తం దీనోహం తన్న వః ప్రతిపూజయే । శుష్యతీవ చ మే కంఠో న స్వస్థమివ మే మనః ॥ ౧౯ ॥ న పశ్యామి భయస్థానం భయం చైవో
పధారయే । భ్రష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయా చోపహతా మమ ॥ ౨౦ ॥ జుగుప్సన్నివ చాత్మానం న చ పశ్యామి కారణమ్ । ఇ
మాం హి దుస్స్వప్నగతిం నిశామ్య తామనేకరూపామవితర్కితాం పురా । భయం మహత్తద్ధృదయాన్న యాతి మే విచింత్య
రాజానమచింత్యదర్శనమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ********************
భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః । ప్రవిశ్యాసహ్యపరిఘం రమ్యం రాజగృహం పురమ్ ॥ ౧ ॥ సమాగమ్య తు
రాజ్ఞా చ రాజపుత్రేణ చార్చితాః । రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు తమూచుర్భరతం వచః ॥ ౨ ॥ పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రా
హ సర్వే చ మంత్రిణః । త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా ॥ ౩ ॥ ఇమాని చ మహార్హాణి వస్త్రాణ్యాభర
ణాని చ । ప్రతిగృహ్య విశాలాక్ష మాతులస్య చ దాపయ ॥ ౪ ॥ అత్ర వింశతి కోట్యస్తు నృపతేర్మాతులస్య తే । దశకోట్యస్తు
సంపూర్ణాస్తథైవ చ నృపాత్మజ ॥ ౫ ॥ ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వమనురక్తస్సుహృజ్జనే । దూతానువాచ భరతః కామైస్సంప్రతి
పూజ్య తాన్ ॥ ౬ ॥ కచ్చిత్సుకుశలీ రాజా పితా దశరథో మమ । కచ్చిచ్చారోగతా రామే లక్ష్మణే చ మహాత్మని ॥ ౭ ॥ ఆర్యా చ ధర్మ
నిరతా ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ । అరోగా చాపి కౌసల్యా మాతా రామస్య ధీమతః ॥ ౮ ॥ కచ్చిత్సుమిత్రా ధర్మజ్ఞా జననీ
లక్ష్మణస్య యా । శత్రుఘ్నస్య చ వీరస్య సారోగా చాపి మధ్యమా ॥ ౯ ॥ ఆత్మకామా సదా చండీ క్రోధనా ప్రాజ్ఞమానినీ । అ
రోగా చాపి మే మాతా కైకేయీ కిమువాచ హ ॥ ౧౦ ॥ ఏవముక్తాస్తు తే దూతా భరతేన మహాత్మనా । ఊచుస్సంప్రశ్రయం వా
క్యమిదం తం భరతం తదా ॥ ౧౧ ॥ కుశలాస్తే నరవ్యాఘ్ర యేషాం కుశలమిచ్ఛసి । శ్రీశ్చ త్వాం వృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి
తే రథః ॥ ౧౨ ॥ భరతశ్చాపి తాన్ దూతానేవముక్తోభ్యభాషత । ఆపృచ్ఛేహం మహారాజం దూతాస్సంత్వరయంతి మామ్ ॥ ౧౩ ॥
ఏవముక్త్వా తు తాన్ దూతాన్ భరతః పార్థివాత్మజః । దూతైస్సంచోదితో వాక్యం మాతామహమువాచ హ ॥ ౧౪ ॥ రాజన్
పితుర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః । పునరప్యహమేష్యామి యదా మే త్వం స్మరిష్యసి ॥ ౧౫ ॥ భరతేనైవముక్తస్తు నృపో
మాతామహస్తదా । తమువాచ శుభం వాక్యం శిరస్యాఘ్రాయ రాఘవమ్ ॥ ౧౬ ॥ గచ్ఛ తాతానుజానే త్వాం కైకేయీసు
ప్రజాస్త్వయా । మాతరం కుశలం బ్రూయాః పితరం చ పరంతప ॥ ౧౭ ॥ పురోహితం చ కుశలం యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ।
తౌ చ తాత మహేష్వాసౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౮ ॥ తస్మై హస్త్యుత్తమాంశ్చిత్రాన్ కంబళానజినాని చ । అభిస
త్కృత్య కైకేయో భరతాయ ధనం దదౌ ॥ ౧౯ ॥ రుక్మనిష్కసహస్రే ద్వే షోడశాశ్వశతాని చ । సత్కృత్య కైకయీపుత్రం
కేకయో ధనమాదిశత్ ॥ ౨౦ ॥ తథామాత్యానభిప్రేతాన్ విశ్వాస్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్ । దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భరతా

యానుయాయినః ॥౨౧॥ ఐరావతానైంద్రశిరాన్నాగాన్వై ప్రియదర్శనాన్ । ఖరాన్ శీఘ్రాన్ సుసంయుక్తాన్ మాతులో
ఽస్మై ధనం దదౌ ॥౨౨॥ అంతఃపురేఽతిసంవృద్ధాన్ వ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాన్ । దంష్ట్రాయుధాన్మహాకాయాన్ శునశ్చోపాయ
నం దదౌ ॥౨౩॥ స దత్తం కేకయేంద్రేణ ధనం తన్నాభ్యనందత । భరతః కేకయీపుత్రో గమనత్వరయా తదా ॥౨౪॥ బభూవ
హ్యస్య హృదయే చింతా సుమహతీ తదా । త్వరయా చాపి దూతానాం స్వప్నస్యాపి చ దర్శనాత్ ॥౨౫॥ స స్వవేశ్మాభ్యతి
క్రమ్య నరనాగాశ్వసంవృతమ్ । ప్రపేదే సుమహచ్ఛ్రీమాన్ రాజమార్గమనుత్తమమ్ ॥౨౬॥ అభ్యతీత్య తతోఽపశ్యదంతః
పురము దారధీః । తతస్తద్భరతశ్శ్రీమానావివేశానివారితః ॥౨౭॥ స మాతామహమాపృచ్ఛ్య మాతులం చ యుధాజితమ్ । ర
థమారుహ్య భరతశ్శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥౨౮॥ రథాన్మండలచక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరశ్శతమ్ । ఉష్ట్రగోశ్వ
ఖరైర్భృత్యా భరతం యాంతమన్వయుః ॥౨౯॥ బలేన గుప్తో భరతో మహాత్మా సహార్యకస్యాత్మసమైరమాత్యైః । ఆదా
య శత్రుఘ్నమపేతశత్రుర్గృహాద్యయౌ సిద్ధ ఇవేంద్రలోకాత్ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తతితమస్సర్గః
స ప్రాఙ్ముఖో రాజగృహాదభినిర్యాయ రాఘవః । తతస్సుదామాం ద్యుతిమాన్ సంతీర్యావేక్ష్య తాం నదీమ్ ॥౧॥ హ్లా
దినీం దూరపారాం చ ప్రత్యక్స్రోతస్తరంగిణీమ్ । శతద్రూమతరచ్ఛ్రీమాన్నదీమిక్ష్వాకునందనః ॥౨॥ ఏలధానే నదీం తీర్త్వా
ప్రాప్య చాపరపర్పటాన్ । శిలామాకుర్వతీం తీర్త్వా ఆగ్నేయం శల్యకర్తనమ్ ॥౩॥ సత్యసంధశ్శుచిశ్శ్రీమాన్ ప్రేక్షమాణ
శ్శిలావహామ్ । అత్యయాత్స మహాశైలాన్వనం చైత్రరథం ప్రతి ॥౪॥ సరస్వతీం చ గంగాం చ యుగ్మేన ప్రతిపద్య చ । ఉత్తరం వీ
రమత్స్యానాం భారుండం ప్రావిశద్వనమ్ ॥౫॥ వేగినీం చ కులింగాఖ్యాం హ్లాదినీం పర్వతావృతామ్ । యమునాం ప్రాప్య సం
తీర్ణో బలమాశ్వాసయత్తదా ॥౬॥ శీతీకృత్య తు గాత్రాణి క్లాంతానాశ్వాస్య వాజినః । తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ ప్రా
య్యాదాదాయ చోదకమ్ ॥౭॥ రాజపుత్రో మహారణ్యమనభీక్ష్ణోపసేవితమ్ । భద్రో భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమివాత్య
యాత్ ॥౮॥ భాగీరథీం దుష్ప్రతరామంశుధానే మహానదీమ్ । ఉపాయాద్రాఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే ॥౯॥
స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయాత్కుటికోష్ఠికామ్ । సబలస్తాం స తీర్త్వాథ సమయాద్ధర్మవర్ధనమ్ ॥౧౦॥ తోర
ణం దక్షిణార్ధేన జంబూప్రస్థముపాగమత్ । వరూథం చ యయౌ రమ్యం గ్రామం దశరథాత్మజః ॥౧౧॥ తత్ర రమ్యే వనే వా
సం కృత్వాసౌ ప్రాఙ్ముఖో యయౌ । ఉద్యానముజ్జిహానాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః ॥౧౨॥ సాలాంస్తు ప్రియకాన్
ప్రాప్య శీఘ్రానాస్థాయ వాజినః । అనుజ్ఞాప్యాథ భరతో వాహినీం త్వరితో యయౌ ॥౧౩॥ వాసం కృత్వా సర్వతీర్థే తీర్త్వా
చోత్తానికాం నదీమ్ । అన్యా నదీశ్చ వివిధాః పార్వతీయైస్తురంగమైః ॥౧౪॥ హస్తిపృష్ఠకమాసాద్య కుటికామత్యవర్తత । తతా
ర చ నరవ్యాఘ్రో లౌహిత్యే స కపీవతీమ్ ॥౧౫॥ ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీమ్ । కలింగనగరే చాపి ప్రాప్య సాలవ
నం తదా ॥౧౬॥ భరతః క్షిప్రమాగచ్ఛత్సుపరిశ్రాంతవాహనః । వనం చ సమతీత్యాశు శర్వర్యామరుణోదయే ॥౧౭॥ అయో
ధ్యాం మనునా రాజ్ఞా నిర్మితాం స దదర్శ హ । తాం పురీం పురుషవ్యాఘ్రస్సప్తరాత్రోషితః పథి ॥౧౮॥ అయోధ్యామగ్ర
తో దృష్ట్వా సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ । ఏషా నాతిప్రతీతా మే పుణ్యోద్యానా యశస్వినీ ॥౧౯॥ అయోధ్యా దృశ్యతే దూరా
త్సారథే పాండుమృత్తికా । యజ్వభిర్గుణసంపన్నైర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః ॥౨౦॥ భూయిష్ఠమృద్ధైరాకీర్ణా రాజర్షి
పరిపాలితా । అయోధ్యాయాం పురా శబ్దః శ్రూయతే తుములో మహాన్ ॥౨౧॥ సమంతాన్నరనారీణాం తమద్య న శృణో
మ్యహమ్ । ఉద్యానాని చ సాయాహ్నే క్రీడిత్వోపరతైర్నరైః ॥౨౨॥ సమంతాద్విప్రధావద్భిః ప్రకాశంతే మమాన్యథా ।
తాన్యద్యానురుదంతీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః ॥౨౩॥ అరణ్యభూతేవ పురీ సారథే ప్రతిభాతి మే । న హ్యత్ర యానైర్దృశ్యంతే
నగజైర్న చ వాజిభిః ॥౨౪॥ నిర్యాంతో నాభియాంతో వా నరముఖ్యా యథాపురమ్ । ఉద్యానాని పురా భాంతి మత్తప్రముది
తాని చ ॥౨౫॥ జనానాం రతిసంయోగేష్వత్యంతగుణవంతి చ । తాన్యేతాన్యద్య పశ్యామి నిరానందాని సర్వశః ॥౨౬॥ స్రస్త
పర్ణైరనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రుమైః । నాద్యాపి శ్రూయతే శబ్దో మత్తానాం మృగపక్షిణామ్ ॥౨౭॥ సంరక్తాం మధురాం
వాణీం కలం వ్యాహరతాం బహు । చందనాగరుసంపృక్తో ధూపసమ్మూర్ఛితోఽతులః ॥౨౮॥ ప్రవాతి పవనశ్శ్రీమాన్ కిన్ను
నాద్య యథాపురమ్ । భేరీమృదంగవీణానాం కోణసంఘట్టితః పునః ॥౨౯॥ కిమద్య శబ్దో విరతస్సదా దీనగతిః పురా । అనిష్టాని చ
పాపాని పశ్యామి వివిధాని చ ॥౩౦॥ నిమిత్తాన్యమనోజ్ఞాని తేన సీదతి మే మనః । సర్వథా కుశలం సూత దుర్లభం మమ బంధు

షు॥౩౧॥ తథాహ్యసతి సంమోహే హృదయం సీదతీవ మే। విషణ్ణశ్శ్రాన్తహృదయస్త్రస్తస్సులులితేన్ద్రియః॥౩౨॥ భర
తః ప్రవివేశాశు పురీమిక్ష్వాకుపాలితామ్। ద్వారేణ వైజయం తేన ప్రావిశచ్ఛ్రాన్తవాహనః॥౩౩॥ ద్వాస్స్థైరుత్థాయ
విజయం పృష్టస్సహితో యయౌ। సత్వనేకాగ్రహృదయో ద్వాస్స్థం ప్రత్యర్చ్య తం జనమ్॥౩౪॥ సూతమశ్వపతేః క్లాం
తమబ్రవీత్తత్ర రాఘవః। కిమహం త్వరయాऽऽనీతః కారణేన వినానఘ॥౩౫॥ అశుభాశఙ్కి హృదయం శీలం చ పతతీవ మే। శ్రు
తా నో యాదృశాః పూర్వం నృపతీనాం వినాశనే॥౩౬॥ ఆకారాంస్తానహం సర్వానిహ పశ్యామి సారథే। సంమార్జనవిహీ
నాని పరుషాణ్యుపలక్షయే॥౩౭॥ అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః। బలికర్మవిహీనాని ధూపసంమోదనేన చ॥
౩౮॥ అనాశితకుటుమ్బాని ప్రభాహీనజనాని చ। అలక్ష్మీకాణి పశ్యామి కుటుమ్బిభవనాన్యహమ్॥౩౯॥ అపేతమాల్యసంశో
భాన్యసంమృష్టాజిరాణి చ। దేవాగారాణి శూన్యాని న చాభాన్తి యథాపురమ్॥౪౦॥ దేవతార్చాః ప్రవిద్ధాశ్చ యజ్ఞగో
ష్ఠ్యస్తథావిధాః। మాల్యాపణేషు రాజన్తే నాద్య పణ్యాని వా తథా॥౪౧॥ దృశ్యన్తే వణిజోऽప్యద్య న యథా పూర్వమత్ర
వై। ధ్యానసంవిగ్నహృదయా నష్టవ్యాపారయన్త్రితాః॥౪౨॥ దేవాయతనచైత్యేషు దీనాః పక్షిగణాస్తథా। మలినం చా
శ్రుపూర్ణాక్షం దీనం ధ్యానపరం కృశమ్॥౪౩॥ సస్త్రీపుంసం చ పశ్యామి జనముత్కణ్ఠితం పురే। ఇత్యేవముక్త్వా భరతస్సూ
తం తం దీనమానసః॥౪౪॥ తాన్యనిష్టాన్యయోధ్యాయాం ప్రేక్ష్య రాజగృహం యయౌ। తాం శూన్యశృఙ్గాటకవేశ్మర
థ్యాం రజోరుణద్వారకవాటయన్త్రామ్। దృష్ట్వా పురీమిన్ద్రపురప్రకాశాం దుఃఖేన సంపూర్ణతరో బభూవ॥౪౫॥ బ
హూని పశ్యన్మనసోऽప్రియాణి యాన్యన్యదా నాస్య పురే బభూవుః। అవాక్ఛిరా దీనమనా నహృష్టః పితుర్మహాత్మా ప్రవివేశ
వేశ్మ॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకసప్తతితమస్సర్గః. ********************************

అపశ్యంస్తు తతస్తత్ర పితరం పితురాలయే। జగామ భరతో ద్రష్టుం మాతరం మాతురాలయే॥౧॥ అనుప్రాప్తం తు
తం దృష్ట్వా కైకేయీ ప్రోషితం సుతమ్। ఉత్పపాత తదా హృష్టా త్యక్త్వా సౌవర్ణమాసనమ్॥౨॥ స ప్రవిశ్యైవ ధర్మా
త్మా స్వగృహం శ్రీవివర్జితమ్। భరతః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యాశ్చరణౌ శుభౌ॥౩॥ సా తం మూర్ధన్యుపాఘ్రాయ పరిష్వ
జ్య యశస్వినమ్। అఙ్కే భరతమారోప్య ప్రష్టుం సముపచక్రమే॥౪॥ అద్య తే కతిచిద్రాత్ర్యశ్చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః। అపి
నాధ్వశ్రమశ్శీఘ్రం రథేనాపతతస్తవ॥౫॥ ఆర్యకస్తే సుకుశలీ యుధాజిన్మాతులస్తవ। ప్రవాసాచ్చ సుఖం పుత్ర సర్వం మే వ
క్తుమర్హసి॥౬॥ ఏవం పృష్టస్తు కైకేయ్యా ప్రియం పార్థివనన్దనః। ఆచష్ట భరతస్సర్వం మాత్రే రాజీవలోచనః॥౭॥ అద్య
మే సప్తమీ రాత్రిశ్చ్యుతస్యార్యకవేశ్మనః। అమ్బాయాః కుశలీ తాతో యుధాజిన్మాతులశ్చ మే॥౮॥ యన్మే ధనం చ రత్నం చ
దదౌ రాజా పరన్తపః। పరిశ్రాన్తం పథ్యభవత్తతోऽహం పూర్వమాగతః॥౯॥ రాజవాక్యహరైర్దూతైస్త్వర్యమాణోऽ
హమాగతః। యదహం ప్రష్టుమిచ్ఛామి తదమ్బా వక్తుమర్హతి॥౧౦॥ శూన్యోऽయం శయనీయస్తే పర్యఙ్కో హేమభూషి
తః। న చాయమిక్ష్వాకుజనః ప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మా॥౧౧॥ రాజా భవతి భూయిష్ఠమిహామ్బాయా నివేశనే। తమహం నా
ద్య పశ్యామి ద్రష్టుమిచ్ఛన్నిహాగతః॥౧౨॥ పితుర్గ్రహీష్యే చరణౌ తం మమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః। ఆహోస్విదమ్బ జ్యేష్ఠా
యాః కౌసల్యాయా నివేశనే॥౧౩॥ తం ప్రత్యువాచ కైకేయీ ప్రియవద్ఘోరమప్రియమ్। అజానన్తం ప్రజానన్తీ రాజ్యలో
భేన మోహితా॥౧౪॥ యా గతిస్సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః। రాజా మహాత్మా తేజస్వీ యాయజూకస్సతాం
గతిః॥౧౫॥ తచ్ఛ్రుత్వా భరతో వాక్యం ధర్మాభిజనవాఞ్శుచిః। పపాత సహసా భూమౌ పితృశోకబలార్దితః॥౧౬॥ హా హ
తోऽస్మీతి కృపణాం దీనాం వాచముదీరయన్। నిపపాత మహాబాహుర్బాహూ విక్షిప్య వీర్యవాన్॥౧౭॥ తతశ్శోకేన సంవీతః
పితుర్మరణదుఃఖితః। విలలాప మహాతేజా భ్రాన్తాకులితచేతనః॥౧౮॥ ఏతత్ సురుచిరం భాతి పితుర్మే శయనం పురా। శశి
నేవామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే॥౧౯॥ తదిదం న విభాత్యద్య విహీనం తేన ధీమతా। వ్యోమేవ శశినా హీనమప్శు
ష్క ఇవ సాగరః॥౨౦॥ బాష్పముత్సృజ్య కణ్ఠేన స్వార్తః పరమపీడితః। ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమద్వస్త్రేణ జయతాం వరః॥
౨౧॥ తమార్తం దేవసంకాశం సమీక్ష్య పతితం భువి। నికృత్తమివ సాలస్య స్కన్ధం పరశునా వనే॥౨౨॥ మత్తమాతఙ్గసం
కాశం చన్ద్రార్కసదృశం భువః। ఉత్థాపయిత్వా శోకార్తం వచనం చేదమబ్రవీత్॥౨౩॥ ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే రాజపుత్ర
మహాయశః। త్వద్విధా న హి శోచన్తి సన్తస్సదసి సంమతాః॥౨౪॥ దానయజ్ఞాధికారా హి శీలశ్రుతితపోనుగా। బుద్ధిస్తే బు

ద్ధిసంపన్నప్రభేవార్కస్య మందరే ॥౨౫॥ సరుదిత్వా చిరం కాలం భూమౌ విపరివృత్య చ । జననీం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బ
హుభిరావృతః ॥ ౨౬ ॥ అభిషేక్ష్యతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యక్ష్యతే । ఇత్యహం కృతసంకల్పో హృష్టో యాత్రామ
యాసిషమ్ ॥౨౭॥ తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదీర్ణం మనో మమ । పితరం యో న పశ్యామి నిత్యం ప్రియహితే రతమ్ ॥౨౮॥
అంబ కేనాత్యగాద్రాజా వ్యాధినా మయ్యనాగతే । ధన్యా రామాదయస్సర్వే యైః పితా సంస్కృతస్స్వయమ్ ॥ ౨౯ ॥ న
నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్ । ఉపజిఘ్రేద్ధి మాం మూర్ధ్ని తాతస్సన్నమ్య సత్వరమ్ ॥౩౦॥ క్వ
స పాణిస్సుఖస్పర్శస్తాతస్యాక్లిష్టకర్మణః । యేన మాం రజసా ధ్వస్తమభీక్ష్ణం పరిమార్జతి ॥ ౩౧ ॥ యో మే భ్రాతా పితా
బంధుర్యస్య దాసోఽస్మి సమ్మతః । తస్య మాం శీఘ్రమాఖ్యాహి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౩౨ ॥ పితా హి భవతి జ్యేష్ఠో ధర్మ
మార్యస్య జానతః । తస్య పాదౌ గ్రహీష్యామి స హీదానీం గతిర్మమ ॥౩౩॥ ధర్మవిద్ధర్మనిత్యశ్చ సత్యసంధో దృఢవ్రతః ।
ఆర్యః కిమబ్రవీద్రాజా పితా మే సత్యవిక్రమః ॥౩౪॥ పశ్చిమం సాధు సందేశమిచ్ఛామి శ్రోతుమాత్మనః । ఇతి పృష్టా యథా
తత్త్వం కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫ ॥ రామేతి రాజా విలపన్ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ । స మహాత్మా పరం లోకం గతో గతిమ
తాం వరః ॥౩౬॥ ఇమాం తు పశ్చిమాం వాచం వ్యాజహార పితా తవ । కాలధర్మపరిక్షిప్తః పాశైరివ మహాగజః ॥ ౩౭ ॥ సిద్ధా
ర్థాస్తే నరా రామమాగతం సీతయా సహ । లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్ ॥౩౮॥ తచ్ఛ్రుత్వా విషసా
దైవ ద్వితీయాప్రియశంసనాత్ । విషణ్ణవదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరమ్ ॥౩౯॥ క్వ చేదానీం స ధర్మాత్మా
కౌసల్యానందవర్ధనః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ సమం గతః ॥౪౦ ॥ తథా పృష్టా యథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచ
క్రమే । మాతాఽస్య సుమహద్వాక్యం విప్రియం ప్రియశంకయా ॥౪౧ ॥ స హి రాజసుతః పుత్ర చీరవాసా మహావనమ్ । దం
డకాన్ సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణానుచరో గతః ॥౪౨॥ తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్త్రస్తో భ్రాతుశ్చారిత్రశంకయా । స్వస్య వంశస్య
మాహాత్మ్యాత్ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥౪౩॥ కచ్చిన్న బ్రాహ్మణధనం హృతం రామేణ కస్యచిత్ । కచ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో
వా తేనాపాపో విహింసితః ॥ ౪౪ ॥ కచ్చిన్న పరదారాన్వా రాజపుత్రోఽభిమన్యతే । కస్మాత్స దండకారణ్యే భ్రూణహేవ వి
వాసితః ॥౪౫॥ అథాస్య చపలా మాతా తత్స్వకర్మ యథాతథమ్ । తేనైవ స్త్రీస్వభావేన వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥౪౬ ॥
ఏవముక్తా తు కైకేయీ భరతేన మహాత్మనా । ఉవాచ వచనం హృష్టా మూఢా పండితమానినీ ॥౪౭ ॥ న బ్రాహ్మణధనం కించి
ద్ధృతం రామేణ కస్యచిత్ । కశ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో వా తేనాపాపో విహింసితః ॥౪౮॥ న రామః పరదారాంశ్చ చక్షుర్భ్యా
మపి పశ్యతి । మయా తు పుత్ర శ్రుత్వైవ రామస్యైవాభిషేచనమ్ ॥౪౯॥ యాచితస్తే పితా రాజ్యం రామస్య చ వివాసనమ్
స స్వవృత్తిం సమాస్థాయ పితా తే తత్తథాఽకరోత్ ॥౫౦॥ రామశ్చ సహసౌమిత్రిః ప్రేషితస్సీతయా సహ । తమపశ్యన్ ప్రి
యం పుత్రం మహీపాలో మహాయశాః ॥౫౧ ॥ పుత్రశోకపరిద్యూనః పంచత్వముపపేదివాన్ । త్వయా త్విదానీం ధర్మజ్ఞ
రాజత్వమవలంబ్యతామ్ ॥ ౫౨ ॥ త్వత్కృతే హి మయా సర్వమిదమేవంవిధం కృతమ్ । మా శోకం మా చ సంతాపం ధైర్య
మాశ్రయ పుత్రక ॥౫౩॥ త్వదధీనా హి నగరీ రాజ్యం చైతదనామయమ్ । తత్పుత్ర శీఘ్రం విధినా విధిజ్ఞైర్వసిష్ఠముఖ్యైస్స
హితో ద్విజేంద్రైః । సంకాల్య రాజానమదీనసత్త్వమాత్మానముర్వ్యామభిషేచయస్వ ॥౫౪ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాం
డే - ద్విసప్తతితమస్సర్గః **

శ్రుత్వా తు పితరం వృత్తం భ్రాతరౌ చ వివాసితౌ । భరతో దుఃఖసంతప్త ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ కిం ను కార్యం
హతస్యేహ మమ రాజ్యేన శోచతః । విహీనస్యాథ పిత్రా చ భ్రాత్రా పితృసమేన చ ॥ ౨ ॥ దుఃఖే మే దుఃఖమకరోర్వ్రణే
క్షారమివాదధాః । రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామం చ తాపసమ్ ॥ ౩ ॥ కులస్య త్వమభావాయ కాలరాత్రిరివాగ
తా । అంగారముపగూహ్య స్మ పితా మే నావబుద్ధవాన్ ॥౪॥ మృత్యుమాపాదితో రాజా త్వయా మే పాపదర్శిని । సుఖం ప
రిహృతం మోహాత్కులేఽస్మిన్ కులపాంసని ॥౫॥ త్వాం ప్రాప్య హి పితా మేఽద్య సత్యసంధో మహాయశాః । తీవ్రదుఃఖాభిసం
తప్తో వృత్తో దశరథో నృపః ॥౬॥ వినాశితో మహారాజః పితా మే ధర్మవత్సలః । కస్మాత్ప్రవ్రాజితో రామః కస్మాదేవ వనం గ
తః ॥ ౭ ॥ కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకాభిపీడితే । దుష్కరం యది జీవేతాం ప్రాప్య త్వాం జననీం మమ ॥ ౮ ॥ నను త్వా
ర్యోఽపి ధర్మాత్మా త్వయి వృత్తిమనుత్తమామ్ । వర్తతే గురువృత్తిజ్ఞో యథా మాతరి వర్తతే ॥ ౯ ॥ తథా జ్యేష్ఠా హి మే మా

తా కౌసల్యా దీర్ఘదర్శినీ। త్వయి ధర్మం సమాస్థాయ భగిన్యామివ వర్తతే॥౧౦॥ తస్యాః పుత్రం కృతాత్మానం చీరవల్క
లవాససమ్। ప్రస్థాప్య వనవాసాయ కథం పాపే న శోచసి॥ ౧౧ ॥ అపాపదర్శనం శూరం కృతాత్మానం యశస్వినమ్। ప్ర
వ్రాజ్య చీరవసనం కిం ను పశ్యసి కారణమ్॥౧౨॥ లుబ్ధాయా విదితో మన్యే న తేఽహం రాఘవం ప్రతి। తథా హ్యనర్థో రాజ్యా
ర్థం త్వయానీతో మహానయమ్॥౧౩ ॥ అహం హి పురుషవ్యాఘ్రావపశ్యన్ రామలక్ష్మణౌ। కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం ర
క్షితుముత్సహే॥౧౪॥ తం హి నిత్యం మహారాజో బలవంతం మహాబలః। అపాశ్రితోఽభూద్ధర్మాత్మా మేరుర్మేరువనం య
థా॥౧౫॥ సోఽహం కథమిమం భారం మహాధుర్యసముద్ధృతమ్। దమ్యో ధురమివాసాద్య వహేయం కేన చౌజసా॥ ౧౬ ॥అథ
వా మే భవేచ్ఛక్తిర్యోగైర్బుద్ధిబలేన వా। సకామాం న కరిష్యామి త్వామహం పుత్రగర్ధినీమ్॥౧౭॥న మే వికాంక్షా జా
యేత త్యక్తుం త్వాం పాపనిశ్చయామ్। యది రామస్య నావేక్షా త్వయి స్యాన్మాతృవత్సదా॥ ౧౮ ॥ ఉత్పన్నా తు కథం బుద్ధి
స్తవేయం పాపదర్శినీ। సాధుచారిత్రవిభ్రష్టే పూర్వేషాం నో విగర్హితా॥౧౯॥అస్మిన్ కులే హి పూర్వేషాం జ్యేష్ఠో రా
జ్యేఽభిషిచ్యతే। అపరే భ్రాతరస్తస్మిన్ ప్రవర్తంతే సమాహితాః॥౨౦॥న హి మన్యే నృశంసే త్వం రాజధర్మమవేక్షసే।
గతిం వా న విజానాసి రాజవృత్తస్య శాశ్వతీమ్॥ ౨౧ ॥సతతం రాజవృత్తే హి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే। రాజ్ఞామేతత్సమం త
త్స్యాదిక్ష్వాకూణాం విశేషతః॥౨౨॥ తేషాం ధర్మైకరక్షాణాం కులచారిత్రశోభినామ్। అత్ర చారిత్రశౌండీర్యం త్వాం
ప్రాప్య వినివర్తితమ్॥ ౨౩ ॥తవాపి సుమహాభాగా జనేంద్రాః కులపూర్వగాః। బుద్ధేర్మోహః కథమయం సంభూత
స్త్వయి గర్హితః॥౨౪ ॥న తు కామం కరిష్యామి తవాహం పాపనిశ్చయే। త్వయా వ్యసనమారబ్ధం జీవితాంతకరం మమ ॥
౨౫ ॥ఏష త్విదానీమేవాహమప్రియార్థం తవానఘ। నివర్తయిష్యామి వనాద్భ్రాతరం స్వజనప్రియమ్॥౨౬॥ నివర్త
యిత్వా రామం చ తస్యాహం దీప్తతేజసః। దాసభూతో భవిష్యామి సుస్థితేనాంతరాత్మనా॥౨౭॥ఇత్యేవముక్త్వా భరతో మ
హాత్మా ప్రియేతరైర్వాక్యగణైస్తుదంస్తామ్। శోకాతురశ్చాపి ననాద భూయః సింహో యథా మందరకందరస్థః॥ ౨౮ ॥
ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రిసప్తతితమస్సర్గః. ******************************

తాం తథా గర్హయిత్వా తు మాతరం భరతస్తదా। రోషేణ మహతావిష్టః పునరేవాబ్రవీద్వచః॥౧॥ రాజ్యాద్భ్రం
శస్వ కైకేయి నృశంసే దుష్టచారిణి। పరిత్యక్తా చ ధర్మేణ మా మృతం రుదతీ భవ॥౨ ॥కిన్ను తేఽదూషయద్రాజా రామో
వా భృశధార్మికః। యయోర్మృత్యుర్వివాసశ్చ త్వత్కృతే తుల్యమాగతౌ॥౩॥ భ్రూణహత్యామసి ప్రాప్తా కులస్యా
స్య వినాశనాత్। కైకేయి నరకం గచ్ఛ మా చ భర్తుస్సలోకతామ్॥ ౪॥ యత్త్వయా హీదృశం పాపం కృతం ఘోరేణ కర్మ
ణా। సర్వలోకప్రియం హిత్వా మమాప్యాపాదితం భయమ్॥౫॥ త్వత్కృతే మే పితా వృత్తో రామశ్చారణ్యమాశ్రితః। అ
యశో జీవలోకే చ త్వయాహం ప్రతిపాదితః॥౬॥ మాతృరూపే మమామిత్రే నృశంసే రాజ్యకాముకే। న తేఽహమభిభాష్యో
ఽస్మి దుర్వృత్తే పతిఘాతిని॥౭॥ కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా మమ మాతరః। దుఃఖేన మహతావిష్టాస్త్వాం ప్రాప్య
కులదూషిణీమ్॥౮॥న త్వమశ్వపతేః కన్యా ధర్మరాజస్య ధీమతః। రాక్షసీ తత్ర జాతాసి కులప్రధ్వంసినీ పితుః॥౯॥ యత్త్వ
యా ధార్మికో రామో నిత్యం సత్యపరాయణః। వనం ప్రస్థాపితో దుఃఖాత్పితా చ త్రిదివం గతః॥౧౦॥ యత్ప్రధానాసి త
త్పాపం మయి పిత్రా వినా కృతే। భ్రాతృభ్యాం చ పరిత్యక్తే సర్వలోకస్య చాప్రియే॥ ౧౧॥ కౌసల్యాం ధర్మసంయుక్తాం వి
యుక్తాం పాపనిశ్చయే। కృత్వా కం ప్రాప్స్యసే త్వద్య లోకం నిరయగామిని॥౧౨॥ కిం నావబుధ్యసే క్రూరే నియతం బంధు
సంశ్రయమ్। జ్యేష్ఠం పితృసమం రామం కౌసల్యాయాత్మసంభవమ్॥౧౩॥ అంగప్రత్యంగజః పుత్రో హృదయాచ్చాభిజా
యతే। తస్మాత్ప్రియతరో మాతుః ప్రియత్వాన్న తు బాంధవః॥౧౪॥ అన్యదా కిల ధర్మజ్ఞా సురభిస్సురసంమతా। వహమానౌ ద
దర్శోర్వ్యాం పుత్రౌ విగతచేతసౌ॥౧౫॥ తావర్ధదివసే శ్రాంతౌ దృష్ట్వా పుత్రౌ మహీతలే। రురోద పుత్రశోకేన బాష్ప
పర్యాకులేక్షణా॥౧౬॥ అధస్తాద్వ్రజతస్తస్యాస్సురరాజ్ఞో మహాత్మనః। బిందవః పతితా గాత్రే సూక్ష్మాస్సురభిగంధినః॥౧౭॥
ఇంద్రోఽప్యశ్రునిపాతం తం స్వగాత్రే పుణ్యగంధినమ్। సురభిం మన్యతే దృష్ట్వా భూయసీం తాం సురేశ్వరః॥౧౮॥ నిరీక్షమా
ణశ్శక్రస్తాం దదర్శ సురభిం స్థితామ్। ఆకాశే విష్ఠితాం దీనాం రుదతీం భృశదుఃఖితామ్॥ ౧౯ ॥తాం దృష్ట్వా శోకసంతప్తాం వ
జ్రపాణిర్యశస్వినీమ్। ఇంద్రః ప్రాంజలిరుద్విగ్నస్సురరాజోఽబ్రవీద్వచః॥౨౦॥ భయం కచ్చిన్న చాస్మాసు కుతశ్చిద్విద్యతే

మహత్ ।కుతోనిమిత్తశ్శోకస్తే బ్రూహిసర్వహితైషిణి॥౨౧॥ఏవముక్తా తుసురభిస్సురరాజేనధీమతా ।ప్రత్యువాచత
తోధీరా వాక్యంవాక్యవిశారదా॥౨౨॥శాంతంపాపంనవఃకించిత్కుతశ్చిదమరాధిప।అహంతుమగ్నౌశోచామిస్వపుత్రౌ
విషమేస్థితౌ॥౨౩॥ ఏతౌదృష్ట్వాకృశౌదీనౌసూర్యరశ్మిప్రతాపితౌ । అర్ద్యమానౌబలీవర్దౌకర్షకేణసురాధిప॥౨౪॥ మ
మకాయాత్ప్రసూతౌహిదుఃఖితౌభారపీడితౌ।యౌదృష్ట్వాపరితప్యేహంనాస్తిపుత్రసమఃప్రియః॥౨౫॥యస్యాఃపుత్ర
సహస్రైస్తుకృత్స్నంవ్యాప్తమిదంజగత్ ।తాందృష్ట్వారుదతీంశక్రోనసుతాన్మన్యతేపరమ్॥౨౬॥సదాప్రతిమవృత్తాయా
లోకధారణకామ్యయా।శ్రీమత్యాగుణనిత్యాయాస్స్వభావపరిచేష్టయా॥౨౭॥యస్యాఃపుత్రసహస్రాణిసాపిశోచతి
కామధుక్ । కింపునర్యావినారామంకౌసల్యావర్తయిష్యతి॥౨౮॥ఏకపుత్రాచసాధ్వీచవివత్సేయంత్వయాకృతా । త
స్మాత్త్వంసతతందుఃఖంప్రేత్యచేహచలప్స్యసే॥౨౯॥అహంహ్యపచితింభ్రాతుఃపితుశ్చసకలామిమామ్।వర్ధనంయ
శసశ్చాపికరిష్యామినసంశయః॥౩౦॥ఆనాయయిత్వాతనయంకౌసల్యాయామహాబలమ్ । స్వయమేవప్రవేక్ష్యామివ
నంమునినిషేవితమ్॥౩౧॥నహ్యహంపాపసంకల్పేపాపేపాపంత్వయాకృతమ్। శక్తోధారయితుంపౌరైరశ్రుకంఠైర్నిరీ
క్షితః॥౩౨॥సాత్వమగ్నింప్రవిశవాస్వయంవాదండకాన్విశ।రజ్జుంబధానవాకంఠేనహితేన్యత్పరాయణమ్॥ ౩౩॥ అహ
మప్యవనీంప్రాప్తేరామేసత్యపరాక్రమే।కృతకృత్యోభవిష్యామివిప్రవాసితకల్మషః ॥ ౩౪ ॥ ఇతినాగఇవారణ్యేతోమ
రాంకుశచోదితః।పపాతభువిసంక్రుద్ధోనిశ్వసన్నివపన్నగః॥౩౫॥సంరక్తనేత్రశ్శిథిలాంబరస్తథావిధూతసర్వాభరణః
పరంతపః।బభూవభూమౌపతితోనృపాత్మజశ్శచీపతేఃకేతురివోత్సవక్షయే॥ఇత్యయోధ్యాకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః

దీర్ఘకాలాత్సముత్థాయసంజ్ఞాంలబ్ధ్వాచవీర్యవాన్। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాందీనాముద్వీక్ష్యమాత
రమ్॥౧॥సోమాత్యమధ్యేభరతోజననీమభ్యకుత్సయత్ ।రాజ్యంనకామయేజాతుమంత్రయేనాపిమాతరమ్॥౨॥అభిషేకం
నజానామియోభూద్రాజ్ఞాసమీక్షితః।విప్రకృష్టేహ్యహందేశేశత్రుఘ్నసహితోవసమ్॥౩॥ వనవాసంనజానామిరా
మస్యాహంమహాత్మనః। వివాసనంచసౌమిత్రేస్సీతాయాశ్చయథాభవత్ ॥ ౪॥ తథైవక్రోశతస్తస్యభరతస్యమహాత్మ
నః।కౌసల్యాశబ్దమాజ్ఞాయసుమిత్రామిదమబ్రవీత్ ॥౫॥ఆగతఃక్రూరకార్యాయాఃకైకేయ్యాభరతస్సుతః। తమహం
ద్రష్టుమిచ్ఛామిభరతందీర్ఘదర్శినమ్॥౬॥ఏవముక్త్వాసుమిత్రాంసావివర్ణామలినాకృశా । ప్రతస్థేభరతోయత్రవేప
మానావిచేతనా॥౭॥సతురామానుజశ్చాపిశత్రుఘ్నసహితస్తదా।ప్రతస్థేభరతోయత్రకౌసల్యాయానివేశనమ్॥ ౮ ॥
తతశ్శత్రుఘ్నభరతౌకౌసల్యాంప్రేక్ష్యదుఃఖితౌ।పర్యష్వజేతాందుఃఖార్తాంపతితాంనష్టచేతనామ్॥ ౯॥ రుదంతౌరు
దతీందుఃఖాత్సమేత్యార్యాంమనస్వినీమ్। భరతంప్రత్యువాచేదంకౌసల్యాభృశదుఃఖితా॥౧౦॥ ఇదంతేరాజ్యకామస్య
రాజ్యంప్రాప్తమకంటకమ్।సంప్రాప్తంబతకైకేయ్యాశ్శీఘ్రంక్రూరేణకర్మణా॥౧౧॥ప్రస్థాప్యచీరవసనంపుత్రంమే
వనవాసినమ్।కైకేయీకంగుణంతత్రపశ్యతిక్రూరదర్శినీ॥౧౨॥క్షిప్రంమామపికైకేయీప్రస్థాపయితుమర్హతి । హిర
ణ్యనాభోయత్రాస్తేసుతోమేసుమహాయశాః॥౧౩॥అథవాస్వయమేవాహంసుమిత్రానుచరాసుఖమ్ । అగ్నిహో
త్రంపురస్కృత్యప్రస్థాస్యేయత్రరాఘవః॥౧౪॥కామంవాస్వయమేవాద్యతత్రమాంనేతుమర్హసి। యత్రాసౌపు
రుషవ్యాఘ్రఃపుత్రోమేతప్యతేతపః॥౧౫॥ఇదంహితవవిస్తీర్ణంధనధాన్యసమాచితమ్।హస్త్యశ్వరథసంపూర్ణంరా
జ్యంనిర్యాతితంతయా॥౧౬॥ఇత్యాదిబహుభిర్వాక్యైఃక్రూరైస్సంభర్త్సితోనఘః।వివ్యథేభరతస్తీవ్రంవ్రణేతుద్యేవ
సూచినా॥౧౭॥పపాతచరణేతస్యాస్తదాసంభ్రాంతచేతనః।విలప్యబహుధాసంజ్ఞోలబ్ధసంజ్ఞస్తతఃస్థితః॥౧౮॥ఏవంవిలప
మానాంతాంభరతఃప్రాంజలిస్తదా।కౌసల్యాంప్రత్యువాచేదంశోకైర్బహుభిరావృతామ్॥౧౯॥ ఆర్యేకస్మాదజానం
తంగర్హసేమామకిల్బిషమ్।విపులాంచమమప్రీతింస్థిరాంజానాసిరాఘవే॥౨౦॥ కృతాశాస్త్రానుగాబుద్ధిర్మాభూత్త
స్యకదాచన । సత్యసంధస్సతాంశ్రేష్ఠోయస్యార్యోనుమతేగతః॥౨౧॥ప్రైష్యంపాపీయసాంయాతుసూర్యంచప్రతిమే
హతు।హంతుపాదేనగాంసుప్తాంయస్యార్యోనుమతేగతః॥౨౨॥కారయిత్వామహత్కర్మభర్తాభృత్యమనర్థకమ్। అ
ధర్మోయోస్యసోస్యాస్తుయస్యార్యోనుమతేగతః॥౨౩॥పరిపాలయమానస్యరాజ్ఞోభూతానిపుత్రవత్ । తతస్తుద్రుహ్య
తాంపాపంయస్యార్యోనుమతేగతః॥౨౪॥బలిషడ్భాగముద్ధృత్యనృపస్యారక్షతఃప్రజాః। అధర్మోయోస్యసోస్యాస్తుయ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యార్యోఽనుమతే గతః॥౨౫॥ సంశ్రుత్య చ తపస్విభ్యస్సత్రే వై యజ్ఞదక్షిణామ్ । తాం విప్రలపతాం పాపం యస్యార్యోఽను
మతే గతః ॥౨౬॥ హస్త్యశ్వరథసంబాధే యుద్ధే శస్త్రసమాకులే । మాస్మ కార్షీత్సతాం ధర్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః
॥౨౭॥ ఉపదిష్టం సుసూక్ష్మార్థం శాస్త్రం యత్నేన ధీమతా । స నాశయతు దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౨౮॥ మా చ
తం వ్యూఢబాహ్వంసం చంద్రార్కసమతేజసమ్ । ద్రాక్షీద్రాజ్యస్థమాసీనం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౨౯॥ పాయసం
కృసరం ఛాగం వృథా సోఽశ్నాతు నిర్ఘృణః। గురూంశ్చాప్యవజానాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౦॥ గాశ్చ స్పృశతు పాదే
న గుర్వా పరివదేత్స్వయమ్ । మిత్రే ద్రుహ్యేత సోఽత్యంతం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౧॥ విశ్వాసాత్కథితం కించిత్పరివా
దం మిథః క్వచిత్ । వివృణోతు స దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౨॥ అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్మా నిరపత్రపః। లో
కే భవతు విద్వేష్యో యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౩॥ పుత్రైర్దారైశ్చ భృత్యైశ్చ స్వగృహే పరివారితః। స ఏకో మృష్టమశ్నా
తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౪॥ అప్రాప్య సదృశాన్ దారాననపత్యః ప్రమీయతామ్ । అనవాప్య క్రియాం ధర్మ్యాం య
స్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౫॥ మాత్మనస్సంతతిం ద్రాక్షీత్స్వేషు దారేషు దుఃఖితః । ఆయుస్సమగ్రమప్రాప్య యస్యార్యో
ఽనుమతే గతః॥౩౬॥ రాజస్త్రీబాలవృద్ధానాం వధే యత్పాపముచ్యతే। భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్॥
౩౭॥ లాక్షయా మధుమాంసేన లోహేన చ విషేణ చ। సదైవ బిభృయాద్భృత్యాన్ యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౩౮ ॥ సం
గ్రామే సముపోఢే స్మ శత్రుపక్షభయంకరే। పలాయమానో వధ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౩౯॥ కపాలపాణిః పృథివీమ
టతాం చీరసంవృతః। భిక్షమాణో యథోన్మత్తో యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౪౦॥ పానే ప్రసక్తో భవతు స్త్రీష్వక్షేషు చ నిత్య
శః। కామక్రోధాభిభూతస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౧॥ మాస్మ ధర్మే మనో భూయాదధర్మం స నిషేవతామ్ । అపా
త్రవర్షీ భవతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౨॥ సంచితాన్యస్య విత్తాని వివిధాని సహస్రశః। దస్యుభిర్విప్రలుప్యంతాం
యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౩॥ ఉభే సంధ్యే శయానస్య యత్పాపం పరికల్ప్యతే। తచ్చ పాపం భవేత్తస్య యస్యార్యోఽనుమ
తే గతః॥ ౪౪ ॥ యదగ్నిదాయకే పాపం యత్పాపం గురుతల్పగే। మిత్రద్రోహే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ ॥
౪౫॥ దేవతానాం పితౄణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ। మాస్మ కార్షీత్స శుశ్రూషాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౬ ॥
సతాం లోకాత్సతాం కీర్త్యాస్సంజుష్టాత్కర్మణస్తథా। భ్రశ్యతు క్షిప్రమద్యైవ యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౭॥ అపాస్య
మాతృశుశ్రూషామనర్థే సోఽవతిష్ఠతామ్ । దీర్ఘబాహుర్మహావక్షా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౮ ॥ బహుపుత్రో దరి
ద్రశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః। స భూయాత్సతతక్లేశీ యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౪౯॥ ఆశామాశంసమానానాం దీనానామూ
ర్ధ్వచక్షుషామ్ । అర్థినాం వితథాం కుర్యాద్యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౦॥ మాయయా రమతాం నిత్యం పరుషః పిశునోఽశు
చిః। రాజ్ఞో భీతస్త్వధర్మాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౧॥ ఋతుస్నాతాం సతీం భార్యామృతుకాలానురోధినీమ్ । అ
తివర్తేత దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥ ౫౨ ॥ ధర్మదారాన్ పరిత్యజ్య పరదారాన్నిషేవతామ్ । త్యక్తధర్మరతి
ర్మూఢో యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౩ ॥ పానీయదూషకే పాపం తథైవ విషదాయకే। యత్తదేకస్స లభతాం యస్యార్యో
ఽనుమతే గతః॥౫౪॥ విప్రలుప్తప్రజాతస్య దుష్కృతం బ్రాహ్మణస్య యత్ । తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥
౫౫॥ భక్త్వా వివదమానేషు మార్గమాశ్రిత్య పశ్యతః। తస్య పాపేన యుజ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౬॥ బ్రాహ్మణా
యోద్యతాం పూజాం విహంతు కలుషేంద్రియః। బాలవత్సాం చ గాం దోగ్ధు యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౭ ॥ తృష్ణార్తం స
తి పానీయే విప్రలంభేన యోజయన్ । యత్పాపం లభతే తత్స్యాద్యస్యార్యోఽనుమతే గతః॥౫౮॥ విహీనాం పతిపుత్రాభ్యాం
కౌసల్యాం పార్థివాత్మజః। ఏవమాశ్వాసయన్నేవ దుఃఖార్తో నిపపాత హ॥౫౯ ॥ తథా తు శపథైః కష్టైః శపమానమచే
తనమ్ । భరతం శోకసంతప్తం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ॥౬౦॥ మమ దుఃఖమిదం పుత్ర భూయస్సముపజాయతే । శపథై
శ్శపమానో హి ప్రాణానుపరుణత్సి మే॥౬౧॥ దిష్ట్యా న చలితో ధర్మాదాత్మా తే సహలక్షణః। వత్స సత్యప్రతిజ్ఞో మే సతాం
లోకమవాప్స్యసి॥౬౨॥ ఇత్యుక్త్వా చాంకమానీయ భరతం భ్రాతృవత్సలమ్। పరిష్వజ్య మహాబాహుం రురోద భృశదుఃఖి
తా॥౬౩॥ ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః। మోహాచ్చ శోకసంరోధాద్బభూవ లులితం మనః॥౬౪॥ లాలప్యమా
నస్య విచేతనస్య ప్రణష్టబుద్ధేః పతితస్య భూమౌ। ముహుర్ముహుర్నిశ్శ్వసతశ్చ దీర్ఘం సా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః॥౬౫॥

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - పంచసప్తతితమస్సర్గః. ***********************************
తమేవం శోకసంతప్తం భరతం కైకయీసుతమ్। ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠశ్శ్రేష్ఠవాగృషిః॥౧॥ అలం శోకేన భద్రం
తే రాజపుత్ర మహాయశః। ప్రాప్తకాలం నరపతేః కురు సంయానముత్తమమ్॥౨॥ వసిష్ఠస్య వచః శ్రుత్వా భరతో ధారణాం
గతః। ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాస ధర్మవిత్॥౩॥ ఉద్ధృతం తైలసంరోధాత్స తు భూమౌ నివేశితమ్। ఆపీతవ
ర్ణవదనం ప్రసుప్తమివ భూమిపమ్॥౪॥ సంవేశ్య శయనే చాగ్ర్యే నానారత్నపరిష్కృతే। తతో దశరథం పుత్రో విలలాప
సుదుఃఖితః॥౫॥ కిం తే వ్యవసితం రాజన్ ప్రోషితే మయ్యనాగతే। వివాస్య రామం ధర్మజ్ఞం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్॥౬॥
క్వ యాస్యసి మహారాజ హిత్వేమం దుఃఖితం జనమ్। హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా॥౭॥ యోగక్షేమం తు
తే రాజన్ కోఽస్మిన్ కల్పయితా పురే। త్వయి ప్రయాతే స్వస్తాత రామే చ వనమాశ్రితే॥౮॥ విధవా పృథివీ రాజంస్త్వయా హీ
నా న రాజతే। హీనచంద్రేవ రజనీ నగరీ ప్రతిభాతి మామ్॥౯॥ ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసమ్। అబ్రవీద్వచనం భూ
యో వసిష్ఠస్తు మహామునిః॥౧౦॥ ప్రేతకార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని విశాంపతేః। తాన్యవ్యగ్రం మహాబాహో క్రి
యంతామవిచారితమ్॥౧౧॥ తథేతి భరతో వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్। ఋత్విక్పురోహితాచార్యాంస్త్వరయామా
స సర్వశః॥౧౨॥ యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్న్యగారాద్బహిష్కృతాః। ఋత్విగ్భిర్యాజకైశ్చైవ తే హ్రియంతే
యథావిధి॥౧౩॥ శిబికాయామథారోప్య రాజానం గతచేతసమ్। బాష్పకంఠా విమనసస్తమూహుః పరిచారకాః॥౧౪॥ హిర
ణ్యం చ సువర్ణం చ వాసాంసి వివిధాని చ। ప్రకిరంతో జనా మార్గం నృపతేరగ్రతో యయుః॥౧౫॥ చందనాగరునిర్యాసాన్స
రళం పద్మకం తథా। దేవదారూణి చాహృత్య చితాం చక్రుస్తథాపరే॥౧౬॥ గంధానుచ్చావచాంశ్చాన్యాంస్తత్ర గత్వాథ
భూమిపమ్। తతస్సంవేశయామాసుశ్చితామధ్యే తమృత్విజః॥౧౭॥ తదా హుతాశనం దత్వా జేపుస్తస్య తదృత్విజః। జగు
శ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర సామాని సామగాః॥౧౮॥ శిబికాభిశ్చ యానైశ్చ యథార్హం తస్య యోషితః। నగరాన్నిర్య
యుస్తత్ర వృద్ధైః పరివృతాస్తదా॥౧౯॥ ప్రసవ్యం చాపి తం చక్రుః ఋత్విజోఽగ్నిచితం నృపమ్। స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః
కౌసల్యాప్రముఖాస్తదా॥౨౦॥ క్రౌంచీనామివ నారీణాం నినాదస్తత్ర శుశ్రువే। ఆర్తానాం కరుణం కాలే క్రోశంతీ
నాం సహస్రశః॥౨౧॥ తతో రుదంత్యో వివశా విలప్య చ పునః పునః। యానేభ్యస్సరయూతీరమవతేరుర్వరాంగనాః॥౨౨॥
కృత్వోదకం తే భరతేన సార్ధం నృపాంగనా మంత్రిపురోహితాశ్చ। పురం ప్రవిశ్యాశ్రుపరీతనేత్రా భూమౌ దశాహం
వ్యనయంత దుఃఖమ్॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షట్సప్తతితమస్సర్గః. ***************************
తతో దశాహేఽతిగతే కృతశౌచో నృపాత్మజః। ద్వాదశేఽహని సంప్రాప్తే శ్రాద్ధకర్మాణ్యకారయత్॥౧॥ బ్రాహ్మ
ణేభ్యో దదౌ రత్నం ధనమన్నం చ పుష్కలమ్। వాసాంసి చ మహార్హాణి రత్నాని వివిధాని చ॥౨॥ బాస్తికం బహుశుక్లం చ
గాశ్చాపి శతశస్తదా। దాసీదాసం చ యానం చ వేశ్మాని సుమహాంతి చ॥౩॥ బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పుత్రో రాజ్ఞస్తస్యౌర్ధ్వ
దైహికమ్। తతః ప్రభాతసమయే దివసేఽథ త్రయోదశే॥౪॥ విలలాప మహాబాహుర్భరతశ్శోకమూర్ఛితః। శబ్దాపి
హితకంఠస్తు శోధనార్థముపాగతః॥౫॥ చితామూలే పితుర్వాక్యమిదమాహ సుదుఃఖితః। తాత యస్మిన్నిసృష్టోఽహం త్వ
యా భ్రాతరి రాఘవే॥౬॥ తస్మిన్వనం ప్రవ్రజితే శూన్యే త్యక్తోఽస్మ్యహం త్వయా। యస్యా గతిరనాథాయాః పుత్రః ప్రవ్రా
జితో వనమ్॥౭॥ తామంబాం తాత కౌసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతో నృప। దృష్ట్వా భస్మారుణం తచ్చ దగ్ధాస్థిస్థానమండలమ్॥౮॥
పితుశ్శరీరనిర్వాణం నిష్టనన్విషసాద సః। స తు దృష్ట్వా రుదన్దీనః పపాత ధరణీతలే॥౯॥ ఉత్థాప్యమానశ్శక్రస్య యంత్రధ్వ
జ ఇవ చ్యుతః। అభిపేతుస్తతస్సర్వే తస్యామాత్యాశ్శుచివ్రతమ్॥౧౦॥ అంతకాలే నిపతితం యయాతిమృషయో యథా। శ
త్రుఘ్నశ్చాపి భరతం దృష్ట్వా శోకపరిప్లుతమ్॥౧౧॥ సంవిజ్ఞో న్యపతద్భూమౌ భూమిపాలమనుస్మరన్। ఉన్మత్త ఇవ నిశ్చేతా వి
లలాప సుదుఃఖితః॥౧౨॥ స్మృత్వా పితుర్గుణాంగాని తాని తాని తథా తథా। మంథరాప్రభవస్తీవ్రః కైకేయీగ్రాహసం
కులః॥౧౩॥ వరదానమయోఽక్షోభ్యోఽమజ్జయచ్ఛోకసాగరః। సుకుమారం చ బాలం చ సతతం లాలితం త్వయా॥౧౪॥ క్వ తా
త భరతం హిత్వా విలపంతం గతో భవాన్। ననుభోజ్యేషు పానేషు వస్త్రేష్వాభరణేషు చ॥౧౫॥ ప్రవారయసి నస్సర్వాంస్త
న్నః కోఽన్యః కరిష్యతి। అవదారణకాలే తు పృథివీ నావదీర్యతే॥౧౬॥ యా విహీనా త్వయా రాజ్ఞా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా। పి

తరిస్స్వర్గమాపన్నే రామేచారణ్యమాశ్రితే॥౧౭॥ కిం మేజీవితసామర్థ్యం ప్రవేక్ష్యామిహుతాశనమ్ । హీనో భ్రా
త్రాచపిత్రాచశూన్యామిక్ష్వాకుపాలితామ్॥౧౮॥అయోధ్యాంన ప్రవేక్ష్యామి ప్రవేక్ష్యామితపోవనమ్। తయోర్విల
పితం శ్రుత్వావ్యసనంచాన్వవేక్ష్యతత్ ॥౧౯॥భృశమార్తతరాభూయస్సర్వ ఏవానుగామినః।తతో విషణ్ణౌ శ్రాన్తౌచ
శత్రుఘ్నభరతావుభౌ॥౨౦॥ధరణ్యాం సంవ్యవేష్టేతాం భగ్నశృంగావివర్షభౌ । తతః ప్రకృతిమాన్వైద్యః పితురేషాం
పురోహితః॥౨౧॥వసిష్ఠో భరతం వాక్యముత్థాప్యతమువాచహ।త్రయోదశోయం దివసః పితుర్వృత్తస్య తేవిభో॥౨౨॥సా
వశేషాస్థినిచయే కిమిహత్వం విళంబసే।త్రీణిద్వంద్వానిభూతేషు ప్రవృత్తాన్యవిశేషతః॥౨౩॥తేషుచాపరిహార్యేషు నైవం
భవితుమర్హసి।సుమంత్రశ్చాపి శత్రుఘ్నముత్థాప్యాభిప్రసాద్యచ॥౨౪॥శ్రావయామాసతత్త్వజ్ఞస్సర్వభూతభవాభ
వమ్।ఉత్థితౌ చ నరవ్యాఘ్రౌ ప్రకాశేతే యశస్వినౌ॥౨౫॥ వర్షాతపపరిక్లిన్నౌ పృథగింద్రధ్వజావివ । అశ్రూణిపరిమృ
ద్నంతౌ రక్తాక్షౌ దీనభాషిణౌ॥౨౬॥అమాత్యాస్త్వరయంతిస్మ తనయౌ చాపరాః క్రియాః॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-
సప్తసప్తతితమస్సర్గః. ************** అథయాత్రాం సమీహంతం శత్రుఘ్నోలక్ష్మణానుజః।భరతం శోక
సంతప్తమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧॥గతిర్యస్సర్వభూతానాం దుఃఖే కింపునరాత్మనః। సరామస్సత్త్వసంపన్నః స్త్రియా ప్ర
వ్రాజితో వనమ్॥౨॥బలవాన్వీర్యసంపన్నో లక్ష్మణోనామయోప్యసౌ। కింన మోచయతే రామం కృత్వాపి పితృనిగ్ర
హమ్॥౩॥పూర్వమేవ తు నిగ్రాహ్యస్సమవేక్ష్య నయానయౌ।ఉత్పథం యస్సమారూఢో నార్యా రాజా వశం గతః॥౪॥ ఇతి
సంభాషమాణే తు శత్రుఘ్నే లక్ష్మణానుజే। ప్రాగ్ద్వారేభూత్తదా కుబ్జా సర్వాభరణభూషితా॥౫॥ లిప్తా చందనసారేణ
రాజవస్త్రాణి బిభ్రతీ వివిధం వివిధైస్తైస్తైర్భూషణైశ్చ విభూషితా॥౬॥ మేఖలాదామభిశ్చిత్రై రన్యైశ్చ శుభభూషణైః।
బభాసే బహుభిర్బద్ధా రజ్జుబద్ధేవ వానరీ॥౭॥తాం సమీక్ష్య తదా ద్వాస్థాస్సుభృశం పాపకారిణీమ్ । గృహీత్వా కరుణాం
కుబ్జాం శత్రుఘ్నాయన్యవేదయన్ ॥౮॥ యస్యాః కృతేవనే రామో న్యస్తదేహశ్చ వః పితా । సేయం పాపా నృశంసా చ త
స్యాః కురు యథామతి॥౯॥శత్రుఘ్నశ్చ తదాజ్ఞాయ వచనం భృశదుఃఖితః। అంతఃపురచరాన్సర్వానిత్యువాచ ధృతవ్రతః॥
౧౦॥ తీవ్రముత్పాదితం దుఃఖం భ్రాతౄణాం మే తథా పితుః। యయా సేయం నృశంసస్య కర్మణః ఫలమశ్నుతామ్॥౧౧॥
ఏవముక్తా తు తేనాశు సఖీజనసమావృతా।గృహీతా బలవత్కుబ్జా సాతద్గృహమనాదయత్ ॥౧౨॥ తతస్సుభృశసంతప్త
స్యాస్సర్వ సఖీజనః।క్రుద్ధమాజ్ఞాయ శత్రుఘ్నం విపలాయత సర్వశః॥ ౧౩॥ ఆమంత్రయత కృత్స్నశ్చ తస్యాస్సర్వసఖీజ
నః।యథాయం సముపక్రాంతో నిశ్శేషం నః కరిష్యతి॥౧౪॥సానుక్రోశాం వదాన్యాం చ ధర్మజ్ఞాంచ యశస్వినీం।కౌసల్యాం
శరణం యామస్సా హినోస్తు ధ్రువా గతిః॥౧౫॥సచరోషేణ తామ్రాక్షశ్శత్రుఘ్నశ్శత్రుతాపనః। విచకర్ష తదా కుబ్జాం
క్రోశంతీం ధరణీతలే॥౧౬॥తస్యాహ్యాకృష్యమాణాయా మంథరాయాస్తతస్తతః।చిత్రం బహువిధం భాండం పృథివ్యాంత
ద్వ్యశీర్యత॥౧౭॥తేన భాండేన సంస్తీర్ణం శ్రీమద్రాజనివేశనమ్।అశోభత తదా భూయశ్శారదం గగనం యథా॥౧౮॥స
బలీబలవత్క్రోధాద్గృహీత్వా పురుషర్షభః।కైకేయీమభినిర్భర్త్స్య బభాషే పరుషం వచః॥ ౧౯ ॥ తైర్వాక్యైః పరుషై
ర్దుఃఖైః కైకేయీ భృశదుఃఖితా।శత్రుఘ్నభయసంత్రస్తా పుత్రం శరణమాగతా॥ ౨౦॥ తాం ప్రేక్ష్య భరతః క్రుద్ధం శ
త్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ । అవధ్యాస్సర్వభూతానాం ప్రమదాః క్షమ్యతామితి॥ ౨౧॥ హన్యామహమిమాం పాపాం కైకే
యీం దుష్టచారిణీమ్।యదిమాం ధార్మికో రామో నాసూయేన్మాతృఘాతకమ్॥౨౨॥ఇమామపి హతాం కుబ్జాం యదిజానా
తి రాఘవః।త్వాం చ మాం చ హి ధర్మాత్మా నాభిభాషిష్యతే ధ్రువమ్॥ ౨౩॥ భరతస్య వచశ్శ్రుత్వా శత్రుఘ్నో లక్ష్మణాను
జః।న్యవర్తత తతో రోషాత్తాం ముమోచ చ మంథరామ్॥౨౪॥ సా పాదమూలే కైకేయ్యా మంథరా నిపపాత హ । నిశ్వసం
తీ సుదుఃఖార్తా కృపణం విలలాప హ॥ ౨౫॥ శత్రుఘ్నవిక్షేపవిమూఢసంజ్ఞాం సమీక్ష్య కుబ్జాం భరతస్య మాతా। శనైస్స
మాశ్వాసయదార్తరూపాం క్రౌంచీం విలగ్నామివ వీక్షమాణామ్॥౨౬॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే అష్టసప్తతితమస్సర్గః
తతః ప్రభాతసమయే దివసేచ చతుర్దశే।సమేత్య రాజకర్తారో భరతం వాక్యమబ్రువన్ ॥౧॥గతో దశరథస్స్వర్గం యో
నో గురుతరో గురుః। రామం ప్రవ్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్॥౨॥త్వమద్యభవనో రాజా రాజపుత్ర మహాయ
శః।సంగత్యా నాపరాధ్నోతి రాజ్యమేతదనాయకమ్॥౩॥అభిషేచనికం సర్వమిదమాదాయ రాఘవ।ప్రతీక్షతే త్వాం స్వజ

నశ్శ్రియశ్చ నృపాత్మజ ॥౪॥ రాజ్యం గృహాణ భరత పితృపైతామహం ధ్రువమ్। అభిషేచయ చాత్మానం పాహి చాస్మాన్నర
ర్షభ ॥౫॥ అభిషేచనికం భాండం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణమ్। భరతస్తం జనం సర్వం ప్రత్యువాచ ధృతవ్రతః ॥౬॥ జ్యేష్ఠస్య
రాజతా నిత్యముచితా హి కులస్య నః। నైవం భవంతో మాం వక్తుమర్హంతి కుశలా జనాః ॥౭॥ రామః పూర్వో హి నో భ్రా
తా భవిష్యతి మహీపతిః। అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి వర్షాణి నవ పంచ చ ॥౮॥ యుజ్యతాం మహతీ సేనా చతురంగమహాబలా।
ఆనయిష్యామ్యహం జ్యేష్ఠం భ్రాతరం రాఘవం వనాత్ ॥౯॥ అభిషేచనికం చైవ సర్వమేతదుపస్కృతమ్। పురస్కృత్య గ
మిష్యామి రామహేతోర్వనం ప్రతి ॥౧౦॥ తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రమభిషిచ్య పురస్కృతమ్। ఆనేష్యామి తు వై రామం హ
వ్యవాహమివాధ్వరాత్ ॥౧౧॥ న సకామాం కరిష్యామి స్వామిమాం మాతృగంధినీమ్। వనే వత్స్యామ్యహం దుర్గే రామో
రాజా భవిష్యతి ॥౧౨॥ క్రియతాం శిల్పిభిః పంథాస్సమాని విషమాణి చ। రక్షిణశ్చానుసంయాంతు పథి దుర్గవిచారకాః ॥౧౩
ఏవం సంభాషమాణం తం రామహేతోర్నృపాత్మజమ్। ప్రత్యువాచ జనస్సర్వశ్శ్రీమద్వాక్యమనుత్తమమ్ ॥౧౪॥ ఏవం తే
భాషమాణస్య పద్మా శ్రీరుపతిష్ఠతామ్। యస్త్వం జ్యేష్ఠే నృపసుతే పృథివీం దాతుమిచ్ఛసి ॥౧౫॥ అనుత్తమం తద్వచనం నృపా
త్మజప్రభాషితం సంశ్రవణే నిశమ్య చ। ప్రహర్షజాస్తం ప్రతి బాష్పబిందవో నిపేతురార్యాననేత్రసంభవాః ॥౧౬॥
ఊచుస్తే వచనమిదం నిశమ్య హృష్టాస్సామాత్యాస్సపరిషదో వియాతశోకాః। పంథానం నరవరభక్తిమాన్ జనశ్చ వ్యాదిష్ట
స్తవ వచనాచ్చ శిల్పివర్గః ॥౧౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకోనాశీతితమస్సర్గః. ********************

అథ భూమిప్రదేశజ్ఞాస్సూత్రకర్మవిశారదాః। స్వకర్మాభిరతాశ్శూరాః ఖనకా యంత్రకాస్తథా ॥౧॥ కర్మాం
తికాః స్థపతయః పురుషా యంత్రకోవిదాః। తథా వర్ధకయశ్చైవ మార్గిణో వృక్షతక్షకాః ॥౨॥ సూపకారాస్సుధాకా
రా వంశకర్మకృతస్తథా। సమర్థా యే చ ద్రష్టారః పురతస్తే ప్రతస్థిరే ॥౩॥ స తు హర్షాత్తముద్దేశం జనౌఘో విపులః ప్ర
యాన్। అశోభత మహావేగస్సాగరస్యేవ పర్వణి ॥౪॥ తే స్వవారం సమాస్థాయ వర్త్మకర్మణి కోవిదాః। కరణైర్వివిధోపే
తైః పురస్తాత్సంప్రతస్థిరే ॥౫॥ లతావల్లీశ్చ గుల్మాంశ్చ స్థాణూనశ్మన ఏవ చ। జనయాంచక్రిరే మార్గం ఛిందంతో వివిధాన్ ద్రు
మాన్ ॥౬॥ అవృక్షేషు చ దేశేషు కేచిద్వృక్షానరోపయన్। కేచిత్కుఠారైష్టంకైశ్చ దాత్రైశ్ఛిందన్ క్వచిత్ క్వచిత్ ॥౭॥
అపరే వీరణస్తంబాన్ బలినో బలవత్తరాః। విధమంతి స్మ దుర్గాణి స్థలాని చ తతస్తతః ॥౮॥ అపరేఽపూరయన్ కూపాన్ పాం
సుభిః శ్వభ్రమాయతమ్। నిమ్నభాగాంస్తతః కేచిత్సమాంశ్చక్రుస్సమంతతః ॥౯॥ బబంధుర్బంధనీయాంశ్చ క్షోద్యాన్ సం
చుక్షుదుస్తదా। బిభిదుర్భేదనీయాంశ్చ తాంస్తాన్ దేశాన్నరాస్తదా ॥౧౦॥ అచిరేణైవ కాలేన పరివాహాన్ బహూదకాన్।
చక్రుర్బహువిధాకారాన్ సాగరప్రతిమాన్ బహూన్ ॥౧౧॥ నిర్జలేషు చ దేశేషు ఖానయామాసురుత్తమాన్। ఉదపా
నాన్ బహువిధాన్ వేదికాపరిమండితాన్ ॥౧౨॥ ససుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహః। మత్తోద్ఘుష్టద్విజగణః పతాకా
భిరలంకృతః ॥౧౩॥ చందనోదకసంసిక్తో నానాకుసుమభూషితః। బహ్వశోభత సేనాయాః పంథాస్సురపథోపమః ॥౧౪॥ ఆ
జ్ఞాప్యాథ యథాజ్ఞప్తి యుక్తాస్తేఽధికృతా నరాః। రమణీయేషు దేశేషు బహుస్వాదుఫలేషు చ ॥౧౫॥ యో నివేశస్త్వభిప్రే
తో భరతస్య మహాత్మనః। భూయస్తం శోభయామాసుర్భూషాభిర్భూషణోపమమ్ ॥౧౬॥ నక్షత్రేషు ప్రశస్తేషు ముహూ
ర్తేషు చ తద్విదః। నివేశాన్ స్థాపయామాసుర్భరతస్య మహాత్మనః ॥౧౭॥ బహుపాంసుచయాశ్చాపి పరిఖాపరివారితాః। త
త్రేంద్రకీలప్రతిమాః ప్రతోలీవరశోభితాః ॥౧౮॥ ప్రాసాదమాలాసంసక్తాస్సౌధప్రాకారసంవృతాః। పతాకాశోభి
తాస్సర్వే సునిర్మితమహాపథాః ॥౧౯॥ విసర్పద్భిరివాకాశే విటంకాగ్రవిమానకైః। సముచ్ఛ్రితైర్నివేశాస్తే బభుశ్శక్రపు
రోపమాః ॥౨౦॥ జాహ్నవీం తు సమాసాద్య వివిధద్రుమకాననామ్। శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులామ్ ॥౨౧॥
సచంద్రతారాగణమండితం యథా నభః క్షపాయామమలం విరాజతే। నరేంద్రమార్గస్స తథా వ్యరాజత క్రమేణ రమ్య
శ్శుభశిల్పినిర్మితః ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అశీతితమస్సర్గః. ******************************

తతో నాందీముఖీం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః। తుష్టువుర్వాగ్విశేషజ్ఞాః స్తవైర్మంగళసంహితైః ॥౧॥ సువ
ర్ణకోణాభిహతః ప్రాణదద్యామదుందుభిః। దధ్ముశ్శంఖాంశ్చ శతశో వాద్యాంశ్చోచ్చావచస్వరాన్ ॥౨॥ స తూర్య
ఘోషస్సుమహాన్ దివమాపూరయన్నివ। భరతం శోకసంతప్తం భూయశ్శోకైరరంధ్రయత్ ॥౩॥ తతః ప్రబుద్ధో భరతస్తం

ఘోషం సన్నివర్త్య చ । నాహం రాజేతి చాప్యుక్త్వా శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ పశ్య శత్రుఘ్న కైకేయ్యా లోకస్యాపకృతం మహత్ । విసృజ్య మయి దుఃఖాని రాజా దశరథో గతః ॥౫॥ తస్యైషా ధర్మరాజస్య ధర్మమూలా మహాత్మనః । పరిభ్రమతి రాజశ్రీర్నౌరివాకర్ణికా జలే ॥౬॥ యో హి నస్సుమహాన్నాథస్సోఽపి ప్రవ్రాజితో వనమ్ । అనయా ధర్మముత్సృజ్య మాత్రా మే రాఘవస్స్వయమ్ ॥౭॥ ఇత్యేవం భరతం ప్రేక్ష్య విలపంతం విచేతనమ్ । కృపణం రురుదుస్సర్వాస్సస్వరం యోషితస్తదా ॥౮॥ తథా తస్మిన్విలపతి వసిష్ఠో రాజధర్మవిత్ । సభామిక్ష్వాకునాథస్య ప్రవివేశ మహాయశాః ॥౯॥ శాతకుంభమయీం రమ్యాం మణిరత్నసమాకులామ్ । సుధర్మామివ ధర్మాత్మా సగణః ప్రత్యపద్యత ॥౧౦॥ స కాంచనమయం పీఠం సుఖాస్తరణసంవృతమ్ । అధ్యాస్త సర్వవేదజ్ఞో దూతాననుశశాస చ ॥౧౧॥ బ్రాహ్మణాన్క్షత్రియాన్వైశ్యానమాత్యాన్గణవల్లభాన్ । క్షిప్రమానయతావ్యగ్రాః కృత్యమాత్యయికం హి నః ॥౧౨॥ స రాజపుత్రం శత్రుఘ్నం భరతం చ యశస్వినమ్ । యుధాజితం సుమంత్రం చ యే చ తత్ర హితా జనాః ॥౧౩॥ తతో హలాహలాశబ్దస్సుమహాన్సముపద్యత । రథైరశ్వైర్గజైశ్చాపి జనానాముపగచ్ఛతామ్ ॥౧౪॥ తతో భరతమాయాంతం శతక్రతుమివామరాః । ప్రత్యనందన్ప్రకృతయో యథా దశరథం తథా ॥౧౫॥ హ్రద ఇవ తిమినాగసంవృతః స్తిమితజలో మణిశంఖశర్కరః । దశరథసుతశోభితా సభా సదశరథేవ బభౌ యథా పురా ॥౧౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః. **********************

తామార్యగణసంపూర్ణాం భరతః ప్రగ్రహాం సభామ్ । దదర్శ బుద్ధిసంపన్నః పూర్ణచంద్రో నిశామివ ॥౧॥ ఆసనాని యథాన్యాయమార్యాణాం విశతాం తదా । వస్త్రాంగరాగప్రభయా ద్యోతితా సా సభోత్తమా ॥౨॥ సా విద్వజ్జనసంపూర్ణా సభా సురుచిరా తదా । అదృశ్యత ఘనాపాయే పూర్ణచంద్రేవ శర్వరీ ॥౩॥ రాజ్ఞస్తు ప్రకృతీస్సర్వాస్సమగ్రాః ప్రేక్ష్య ధర్మవిత్ । ఇదం పురోహితో వాక్యం భరతం మృదు చాబ్రవీత్ ॥౪॥ తాత రాజా దశరథస్స్వర్గతో ధర్మమాచరన్ । ధనధాన్యవతీం స్ఫీతాం ప్రదాయ పృథివీం తవ ॥౫॥ రామస్తదా సత్యధృతిస్సతాం ధర్మమనుస్మరన్ । నాజహాత్పితురాదేశం శశీ జ్యోత్స్నామివోదితః ॥౬॥ పిత్రా భ్రాత్రా చ తే దత్తం రాజ్యం నిహతకంటకమ్ । తద్భుంక్ష్వ ముదితామాత్యః క్షిప్రమేవాభిషేచయ ॥౭॥ ఉదీచ్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ కేవలాః । కోట్యాపరాంతాస్సాముద్రా రత్నాన్యభిహరంతు తే ॥౮॥ తచ్ఛ్రుత్వా భరతో వాక్యం శోకేనాభిపరిప్లుతః । జగామ మనసా రామం ధర్మజ్ఞో ధర్మకాంక్షయా ॥౯॥ స బాష్పకలయా వాచా కలహంసస్వరో యువా । విలలాప సభామధ్యే జగర్హే చ పురోహితమ్ ॥౧౦॥ చరితబ్రహ్మచర్యస్య విద్యాస్నాతస్య ధీమతః । ధర్మే ప్రయతమానస్య కో రాజ్యం మద్విధో హరేత్ ॥౧౧॥ కథం దశరథాజ్జాతో భవేద్రాజ్యాపహారకః । రాజ్యం చాహం చ రామస్య ధర్మం వక్తుమిహార్హసి ॥౧౨॥ జ్యేష్ఠశ్శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మాత్మా దిలీపనహుషోపమః । లబ్ధుమర్హతి కాకుత్స్థో రాజ్యం దశరథో యథా ॥౧౩॥ అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యం కుర్యాం పాపమహం యది । ఇక్ష్వాకూణామహం లోకే భవేయం కులపాంసనః ॥౧౪॥ యద్ధి మాత్రా కృతం పాపం నాహం తదపి రోచయే । ఇహస్థో వనదుర్గస్థం నమస్యామి కృతాంజలిః ॥౧౫॥ రామమేవానుగచ్ఛామి రాజా స ద్విపదాం వరః । త్రయాణామపి లోకానాం రాజ్యమర్హతి రాఘవః ॥౧౬॥ తద్వాక్యం ధర్మసంయుక్తం శ్రుత్వా సర్వే సభాసదః । హర్షాన్ముముచురశ్రూణి రామే నిహితచేతసః ॥౧౭॥ యది త్వార్యం న శక్ష్యామి వినివర్తయితుం వనాత్ । వనే తత్రైవ వత్స్యామి యథార్యో లక్ష్మణస్తథా ॥౧౮॥ సర్వోపాయం తు వర్తిష్యే వినివర్తయితుం బలాత్ । సమక్షమార్యమిశ్రాణాం సాధూనాం గుణవర్తినామ్ ॥౧౯॥ విష్టికర్మాంతికాస్సర్వే మార్గశోధకరక్షకాః । ప్రస్థాపితా మయా పూర్వం యాత్రాపి మమ రోచతే ॥౨౦॥ ఏవముక్త్వా తు ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః । సమీపస్థమువాచేదం సుమంత్రం మంత్రకోవిదమ్ ॥౨౧॥ తూర్ణముత్థాయ గచ్ఛ త్వం సుమంత్ర మమ శాసనాత్ । యాత్రామాజ్ఞాపయ క్షిప్రం బలం చైవ సమానయ ॥౨౨॥ ఏవముక్తస్సుమంత్రస్తు భరతేన మహాత్మనా । హృష్టస్తదాదిశత్సర్వం యథాసందిష్టమిష్టవత్ ॥౨౩॥ తాః ప్రహృష్టాః ప్రకృతయో బలాధ్యక్షా బలస్య చ । శ్రుత్వా యాత్రాం సమాజ్ఞప్తాం రాఘవస్య నివర్తనే ॥౨౪॥ తతో యోధాంగనాస్సర్వా భర్తౄన్సర్వాన్గృహే గృహే । యాత్రాగమనమాజ్ఞాయ త్వరయంతి స్మ హర్షితాః ॥౨౫॥ తే హయైర్గోరథైశ్శీఘ్రైస్స్యందనైశ్చ మహాజవైః । సహ యోధైర్బలాధ్యక్షా బలం సర్వమచోదయన్ ॥౨౬॥ సజ్జం తు తద్బలం దృష్ట్వా భరతో గురుసన్నిధౌ । రథం మే త్వరయ స్వే

తిసుమంత్రంపార్శ్వతోఽబ్రవీత్ ॥౨౭॥ భరతస్యతుతస్యాజ్ఞాంప్రతిగృహ్యచహర్షితః। రథంగృహీత్వాప్రయయౌయుక్తం
పరమవాజిభిః ॥౨౮॥ సరాఘవస్సత్యధృతిఃప్రతాపవాన్బ్రువన్సుయుక్తందృఢసత్యవిక్రమః। గురుంమహారణ్యగతం
యశస్వినంప్రసాదయిష్యన్భరతోఽబ్రవీత్తదా ॥౨౯॥ తూర్ణంసముత్థాయసుమంత్రగచ్ఛబలస్యయోగాయబలప్రధా
నాన్। ఆనేతుమిచ్ఛామిహితంవనస్థంప్రసాద్యరామంజగతోహితాయ ॥౩౦॥ ససూతపుత్రోభరతేనసమ్యగాజ్ఞాపిత
స్సంపరిపూర్ణకామః। శశాససర్వాన్ప్రకృతిప్రధానాన్బలస్యముఖ్యాంశ్చసుహృజ్జనంచ ॥౩౧॥ తతస్సముత్థాయకులే
కులేతేరాజన్యవైశ్యావృషలాశ్చవిప్రాః। అయూయుజన్నుష్ట్రఖరాన్రథాంశ్చనాగాన్హయాంశ్చైవకులప్రసూ
తాన్ ॥౩౨॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - ద్వ్యశీతితమస్సర్గః। ******************************
తతస్సముత్థితఃకాల్యమాస్థాయస్యందనోత్తమమ్। ప్రయయౌభరతశ్శీఘ్రంరామదర్శనకాంక్షయా ॥౧॥ అగ్ర
తఃప్రయయుస్తస్యసర్వేమంత్రిపురోధసః। అధిరుహ్యహయైర్యుక్తాన్రథాన్సూర్యరథోపమాన్ ॥౨॥ నవనాగసహ
స్రాణికల్పితానియథావిధి। అన్వయుర్భరతంయాంతమిక్ష్వాకుకులనందనమ్ ॥౩॥ షష్టీరథసహస్రాణిధన్వినోవివిధా
యుధాః। అన్వయుర్భరతంయాంతంరాజపుత్రంయశస్వినమ్ ॥౪॥ శతంసహస్రాణ్యశ్వానాంసమారూఢానిరాఘవమ్। అ
న్వయుర్భరతంయాంతంసత్యసంధంజితేంద్రియమ్ ॥౫॥ కైకేయీచసుమిత్రాచకౌసల్యాచయశస్వినీ। రామానయనసం
హృష్టాయయుర్యానేనభాస్వతా ॥౬॥ ప్రయాతాశ్చార్యసంఘాతారామంద్రష్టుంసలక్ష్మణమ్। తస్యైవచకథాశ్చిత్రాఃకు
ర్వాణాహృష్టమానసాః ॥౭॥ మేఘశ్యామంమహాబాహుందృఢసత్వంస్థిరవ్రతమ్। కదాద్రక్ష్యామహేరామంజగతశ్శో
కనాశనమ్ ॥౮॥ దృష్టఏవహినశ్శోకమపనేష్యతిరాఘవః। తమస్సర్వస్యలోకస్యసముద్యన్నివభాస్కరః ॥౯॥ ఇత్యేవంక
థయంతస్తేసంప్రహృష్టాఃకథాశ్శుభాః। పరిష్వజానాశ్చాన్యోన్యంయయుర్నాగరికాజనాః ॥౧౦॥ యేచతత్రాపరేసర్వే
సంమతాయేచనైగమాః। రామంప్రతియయుర్హృష్టాస్సర్వాఃప్రకృతయస్తథా ॥౧౧॥ మణికారాశ్చయేకేచిత్కుంభ
కారాశ్చశోభనాః। సూత్రకర్మకృతశ్చైవయేచశస్త్రోపజీవినః ॥౧౨॥ మాయూరకాఃక్రాకచికారోచకావేధకాస్త
థా। దంతకారాస్సుధాకారాస్తథాగంధోపజీవినః ॥౧౩॥ సువర్ణకారాఃప్రఖ్యాతాస్తథాకంబళధావకాః। స్నాపకో
చ్ఛాదకావైద్యాధూపకాశ్శౌండికాస్తథా ॥౧౪॥ రజకాస్తున్నవాయాశ్చగ్రామఘోషమహత్తరాః। శైలూషాశ్చస
హస్త్రీభిర్యయుఃకైవర్తకాస్తథా ॥౧౫॥ సమాహితావేదవిదోబ్రాహ్మణావృత్తసంమతాః। గోరథైర్భరతం
యాంతమనుజగ్ముస్సహస్రశః ॥౧౬॥ సువేషాశ్శుద్ధవసనాస్తథాతామ్రానులేపనాః। సర్వేతేవివిధైర్యానైశ్శనైర్భరత
మన్వయుః ॥౧౭॥ ప్రహృష్టముదితాసేనాసాన్వయాత్కైకయీసుతమ్। భ్రాతురానయనేయాంతంభరతంభ్రాతృ
వత్సలమ్ ॥౧౮॥ తేగత్వాదూరమధ్వానంరథయానాశ్వకుంజరైః। సమాసేదుస్తతోగంగాంశృంగిబేరపురంప్రతి ॥౧౯॥
యత్రరామసఖోవీరోగుహోజ్ఞాతిగణైర్వృతః। నివసత్యప్రమాదేనదేశంతంపరిపాలయన్ ॥౨౦॥ ఉపేత్యతీరంగం
గాయాశ్చక్రవాకైరలంకృతమ్। వ్యవాతిష్ఠతసాసేనాభరతస్యానుయాయినీ ॥౨౧॥ నిరీక్ష్యానుగతాంసేనాంతాంచ
గంగాంశివోదకామ్। భరతస్సచివాన్సర్వానబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥౨౨॥ నివేశయతమేసైన్యమభిప్రాయేణసర్వతః।
విశ్రాంతాఃప్రతరిష్యామశ్శ్వఇదానీమిమాంనదీమ్ ॥౨౩॥ దాతుంచతావదిచ్ఛామిస్వర్గతస్యమహీపతేః। ఔర్ధ్వదే
హనిమిత్తార్థమవతీర్యోదకంనదీమ్ ॥౨౪॥ తస్యైవంబ్రువతోఽమాత్యాస్తథేత్యుక్త్వాసమాహితాః। న్యవేశయంస్తాంఛం
దేనస్వేనస్వేనపృథక్పృథక్ ॥౨౫॥ నివేశ్యగంగామనుతాంమహానదీంచమూంవిధానైఃపరిబర్హశోభినీమ్। ఉవాసరా
మస్యతదామహాత్మనోవిచింతయానోభరతోనివర్తనమ్ ॥౨౬॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్ర్యశీతితమస్సర్గః। *
తతోనివిష్టాంధ్వజినీంగంగామన్వాశ్రితాంనదీమ్। నిషాదరాజోదృష్ట్వైవజ్ఞాతీన్సంత్వరితోఽబ్రవీత్ ॥౧॥ మహతీ
యమితస్సేనాసాగరాభాప్రదృశ్యతే। నాస్యాంతమధిగచ్ఛామిమనసాపివిచింతయన్ ॥౨॥ యథాతుఖలుదుర్బుద్ధిర్భరత
స్స్వయమాగతః। సఏషహిమహాకాయఃకోవిదారధ్వజోరథే ॥౩॥ బంధయిష్యతివాదాశాన్అథవాస్మాన్వధిష్యతి। అథదా
శరథింరామంపిత్రారాజ్యాద్వివాసితమ్ ॥౪॥ సంపన్నాంశ్రియమన్విచ్ఛంతస్యరాజ్ఞస్సుదుర్లభామ్। భరతఃకైకయీ
పుత్రోహంతుంసమధిగచ్ఛతి ॥౫॥ భర్తాచైవసఖాచైవరామోదాశరథిర్మమ। తస్యార్థకామాస్సన్నద్ధాగంగా

నూపెప్రతిష్ఠత||౬||తిష్ఠంతు సర్వే దాశాశ్చ గంగామన్వాశ్రితా నదీమ్|బలయుక్తా నదీరక్షా మాంసమూలఫలాశనాః||౭||
నావాంశతానాంపంచానాం కైవర్తానాంశతంశతమ్|సన్నద్ధానాంతథాయూనాంతిష్ఠంత్విత్యభ్యచోదయత్||౮||య
దాతుష్టస్తుభరతోరామస్యేహభవిష్యతి| సేయంస్వస్తిమతీ సేనాగంగామద్యతరిష్యతి||౯||ఇత్యుక్త్వోపాయనంగృహ్య
మత్స్యమాంసమధూనిచ| అభిచక్రామభరతంనిషాదాధిపతిర్గుహః||౧౦||తమాయాంతంతుసంప్రేక్ష్యసూతపుత్రః
ప్రతాపవాన్|భరతాయాచచక్షేథవినయజ్ఞోవినీతవత్||౧౧||ఏషజ్ఞాతిసహస్రేణస్థపతిఃపరివారితః|కుశలోదండకా
రణ్యేవృద్ధో భ్రాతుశ్చ తేసఖా||౧౨|| తస్మాత్పశ్యతుకాకుత్స్థత్వాంనిషాదాధిపోగుహః|అసంశయంవిజానీతే యత్ర
తౌరామలక్ష్మణౌ||౧౩||ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాసుమంత్రాద్భరతశ్శుభమ్|ఉవాచవచనంశీఘ్రంగుహఃపశ్యతుమామితి||
౧౪||లబ్ధ్వాభ్యనుజ్ఞాంసంహృష్టోజ్ఞాతిభిఃపరివారితః| ఆగమ్యభరతంప్రహ్వోగుహోవచనమబ్రవీత్||౧౫||నిష్కు
టశ్చైవదేశోయంవంచితాశ్చాపితేవయమ్|నివేదయామస్తేసర్వేస్వకేదాసకులేవస||౧౬||అస్తిమూలంఫలంచైవని
షాదైస్సముపాహృతమ్|ఆర్ద్రంచమాంసంశుష్కంచవన్యంచోచ్చావచంమహత్||౧౭|| ఆశంసేస్వాశితాసేనావ
త్స్యతీమాంవిభావరీమ్|అర్చితోవివిధైఃకామైశ్శ్వస్ససైన్యోగమిష్యసి||౧౮||ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - చతురశీ
తితమస్సర్గః. ***************************** ఏవముక్తస్తుభరతోనిషాదాధిపతింగుహమ్| ప్రత్యువా
చమహాప్రాజ్ఞోవాక్యంహేత్వర్థసంహితమ్||౧||ఊర్జితఃఖలు తేకామఃకృతోమమగురోస్సఖే| యోమేత్వమీదృ
శీంసేనామేకోభ్యర్చితుమిచ్ఛసి||౨||ఇత్యుక్త్వాతుమహాతేజాగుహంవచనముత్తమమ్|అబ్రవీద్భరతశ్శ్రీమాన్నిషాదా
ధిపతింపునః||౩||కతరేణగమిష్యామిభరద్వాజాశ్రమంగుహ|గహనోయంభృశందేశోగంగానూపోదురత్యయః||౪||తస్య
తద్వచనంశ్రుత్వారాజపుత్రస్యధీమతః| అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంగుహోగహనగోచరః||౫||దాశాస్త్వానుగమి
ష్యంతిధన్వినస్సుసమాహితాః|అహంత్వానుగమిష్యామిరాజపుత్రమహాయశః||౬||కచ్చిన్నదుష్టోవ్రజసిరామస్యాక్లి
ష్టకర్మణః| ఇయంతేమహతీసేనాశంకాంజనయతీవమే||౭||తమేవమభిభాషంతమాకాశఇవనిర్మలః| భరతశ్శ్లక్ష్ణయావా
చాగుహంవచనమబ్రవీత్||౮||మాభూత్సకాలోయత్కష్టంనమాంశంకితుమర్హసి| రాఘవస్సహిమేభ్రాతాజ్యేష్ఠఃపి
తృసమోమతః||౯||తంనివర్తయితుంయామికాకుత్స్థంవనవాసినమ్|బుద్ధిరన్యానతేకార్యాగుహసత్యంబ్రవీమితే||౧౦||
సతుసంహృష్టవదనశ్శ్రుత్వాభరతభాషితమ్|పునరేవాబ్రవీద్వాక్యంభరతంప్రతిహర్షితః||౧౧|| ధన్యస్త్వంనత్వయా
తుల్యంపశ్యామిజగతీతలే|అయత్నాదాగతంరాజ్యంయస్త్వంత్యక్తుమిహేచ్ఛసి||౧౨||శాశ్వతీఖలుతేకీర్తిర్లోకానను
చరిష్యతి|యస్త్వంకృచ్ఛ్రగతంరామంప్రత్యానయితుమిచ్ఛసి||౧౩||ఏవంసంభాషమాణస్యగుహస్యభరతంతదా| బ
భౌనష్టప్రభస్సూర్యోరజనీచాభ్యవర్తత||౧౪||సన్నివేశ్యసతాంసేనాంగుహేనపరితోషితః| శత్రుఘ్నేనసహశ్రీమా
న్శయనంసముపాగమత్||౧౫|| రామచింతామయశ్శోకోభరతస్యమహాత్మనః| ఉపస్థితోహ్యనర్హస్యధర్మప్రేక్షస్య
తాదృశః||౧౬||అంతర్దాహేనదహనస్సంతాపయతిరాఘవమ్|వనదాహాభిసంతప్తంగూఢోగ్నిరివపాదపమ్||౧౭||ప్ర
సృతస్సర్వగాత్రేభ్యస్స్వేదంశోకాగ్నిసంభవమ్| యథాసూర్యాంశుసంతప్తోహిమవాన్ప్రస్రుతోహిమమ్||౧౮||
ధ్యాననిర్దరశైలేనవినిశ్శ్వసితధాతునా| దైన్యపాదపసంఘేనశోకాయాసాధిశృంగిణా||౧౯|| ప్రమోహానంతసత్త్వేన
సంతాపౌషధివేణునా|ఆక్రాంతోదుఃఖశైలేనమహతాకైకయీసుతః||౨౦||వినిశ్శ్వసన్వైభృశదుర్మనాస్తతఃప్రమూ
ఢసంజ్ఞఃపరమాపదంగతః|శమంనలేభేహృదయజ్వరార్దితోనరర్షభోయూథహతోయథర్షభః||౨౧|| గుహేనసార్ధం
భరతస్సమాగతోమహానుభావస్సజనస్సమాహితః| సుదుర్మనాస్తంభరతంతదాపునర్గుహస్సమాశ్వాసయదగ్రజం
ప్రతి||౨౨||ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచాశీతితమస్సర్గః. *******************************

ఆచచక్షేథసద్భావంలక్ష్మణస్యమహాత్మనః|భరతాయాప్రమేయాయగుహోగహనగోచరః|| ౧ || తంజా
గ్రతంగుణైర్యుక్తంశరచాపాసిధారిణమ్| భ్రాతృగుప్త్యర్థమత్యంతమహంలక్ష్మణమబ్రువమ్||౨|| ఇయంతాతసుఖాశ
య్యాత్వదర్థముపకల్పితా|ప్రత్యాశ్వసిహిశేష్వాస్యాంసుఖంరాఘవనందన||౩||ఉచితోయంజనస్సర్వోదుఃఖానాంత్వం
సుఖోచితః|ధర్మాత్మంస్తస్యగుప్త్యర్థంజాగరిష్యామహేవయమ్||౪|| నహిరామాత్ప్రియతరోమమాస్తిభువికశ్చన| మో

త్సకౌభూబ్రవీమ్యేతదప్యసత్యంతవాగ్రతః॥౫॥అస్యప్రసాదాదాశంసేలోకేఽస్మిన్సుమహద్యశః।ధర్మావాప్తించ
విపులామర్థావాప్తించకేవలామ్॥౬॥ సోఽహంప్రియసఖంరామంశయానంసహసీతయా । రక్షిష్యామిధనుష్పాణిస్స
ర్వైస్స్వైర్జ్ఞాతిభిస్సహ॥౭॥నహిమేవిదితంకించిద్వనేఽస్మిన్చరతస్సదా।చతురంగంహ్యపిబలంప్రసహేమవయంయు
ధి॥౮॥ఏవమస్మాభిరుక్తేనలక్ష్మణేనమహాత్మనా।అనునీతావయంసర్వేధర్మమేవానుపశ్యతా॥౯॥ కథందాశరథౌభూమౌ
శయానేసహసీతయా।శక్యానిద్రామయాలబ్ధుంజీవితంవాసుఖానివా॥౧౦॥ యోనదేవాసురైస్సర్వైశ్శక్యఃప్రసహి
తుంయుధి।తంపశ్యగుహసంవిష్టంతృణేషుసహసీతయా॥౧౧॥మహతాతపసాలబ్ధోవివిధైశ్చపరిశ్రమైః।ఏకోదశరథస్యై
షపుత్రస్సదృశలక్షణః॥౧౨॥ అస్మిన్ప్రవ్రజితేరాజానచిరంవర్తయిష్యతి । విధవామేదినీనూనంక్షిప్రమేవభవిష్యతి ॥
౧౩॥వినద్యసుమహానాదంశ్రమేణోపరతాః స్త్రియః।నిర్ఘోషోపరతంతాతమన్యేరాజనివేశనమ్॥౧౪॥ కౌసల్యాచైవరా
జాచతథైవజననీమమ।నాశంసేయదితేజీవేయుస్సర్వేతేరజనీమిమామ్॥౧౫॥ జీవేదపిచమేమాతాశత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్ష
యా।దుఃఖితాబతకౌసల్యావీరసూర్వినశిష్యతి॥౧౬॥అతిక్రాంతమతిక్రాంతమనవాప్యమనోరథమ్।రాజ్యేరామమ
నిక్షిప్యపితామేవినశిష్యతి॥౧౭॥ సిద్ధార్థాఃపితరంవృత్తంతస్మిన్కాలేహ్యుపస్థితే । ప్రేతకార్యేషుసర్వేషుసంస్కరి
ష్యంతిభూమిపమ్॥౧౮॥రమ్యచత్వరసంస్థానాంసువిభక్తమహాపథామ్। హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాంసర్వరత్నవిభూ
షితామ్॥౧౯॥గజాశ్వరథసంబాధాంతూర్యనాదవినాదితామ్ । సర్వకల్యాణసంపూర్ణాంహృష్టపుష్టజనాకులామ్ ॥
౨౦॥ఆరామోద్యానసంపూర్ణాంసమాజోత్సవశాలినీమ్।సుఖితావిచరిష్యంతిరాజధానీంపితుర్మమ॥౨౧॥అపిసత్యప్ర
తిజ్ఞేనసార్ధంకుశలినావయమ్।నివృత్తేసమయేహ్యస్మిన్సుఖితాఃప్రవిశేమహి॥ ౨౨॥ పరిదేవయమానస్యతస్యైవంసు
మహాత్మనః।తిష్ఠతోరాజపుత్రస్యశర్వరీసాత్యవర్తత॥౨౩॥ప్రభాతేవిమలేసూర్యేకారయిత్వాజటాఉభౌ।అస్మిన్భాగీ
రథీతీరేసుఖంసంతారితౌమయా॥౨౪॥జటాధరౌతౌద్రుమచీరవాససౌమహాబలౌకుంజరయూథపోపమౌ । వరేషుచా
పాసిధరౌపరంతపౌవ్యపేక్షమాణౌసహసీతయాగతౌ॥౨౫॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడశీతితమస్సర్గః. ** ***
గుహస్యవచనంశ్రుత్వాభరతోభృశమప్రియమ్।ధ్యానంజగామతత్రైవయత్రతచ్ఛ్రుతమప్రియమ్॥౧॥సుకుమారోమ
హాసత్త్వస్సింహస్కంధోమహాభుజః। పుండరీకవిశాలాక్షస్తరుణఃప్రియదర్శనః ॥౨॥ప్రత్యాశ్వస్యముహూర్తంతుకా
లంపరమదుర్మనాః।పపాతసహసాతోత్రైర్హృదివిద్ధఇవద్విపః॥౩॥తదవస్థంతుభరతంశత్రుఘ్నోఽనంతరస్థితః।పరిష్వజ్య
రురోదోచ్చైర్విసంజ్ఞశ్శోకకర్శితః॥౪॥తతస్సర్వాస్సమాపేతుర్మాతరోభరతస్యతాః। ఉపవాసకృశాదీనాభర్తృవ్య
సనకర్శితాః॥౫॥తాశ్చతంపతితంభూమౌరుదంత్యఃపర్యవారయన్।కౌసల్యాత్వనుసృత్యైనందుర్మనాఃపరిషస్వజే॥౬
వత్సలాస్వంయథావత్సముపగూహ్యతపస్వినీ । పరిపప్రచ్ఛభరతంరుదంతీశోకలాలసా॥౭॥పుత్రవ్యాధిర్నతేకచ్చిచ్ఛరీ
రంపరిబాధతే।అస్యరాజకులస్యాద్యత్వదధీనంహిజీవితమ్॥౮॥త్వాందృష్ట్వాపుత్రజీవామిరామేసభ్రాతృకేగతే।వృత్తేద
శరథేరాజ్ఞినాథఏకస్త్వమద్యనః॥౯॥కచ్చిన్నులక్ష్మణేపుత్రశ్రుతంతేకించిదప్రియమ్।పుత్రేవాహ్యేకపుత్రాయాస్సహ
భార్యేవనంగతే ॥౧౦॥ సముహూర్తంసమాశ్వస్యరుదన్నేవమహాయశాః ।కౌసల్యాంపరిసాంత్వ్యేదంగుహంవచన
మబ్రవీత్ ॥౧౧॥ భ్రాతామేక్వావసద్రాత్రౌక్వసీతాక్వచలక్ష్మణః।అస్వపచ్ఛయనేకస్మిన్కింభుక్త్వాగుహశంస
మే ॥౧౨॥ సోఽబ్రవీద్భరతంహృష్టోనిషాదాధిపతిర్గుహః।యద్విధంప్రతిపేదేచరామేప్రియహితేఽతిథౌ॥౧౩॥ అన్నము
చ్చావచంభక్ష్యాఃఫలానివివిధానిచ । రామాయాభ్యవహారార్థంబహుచోపహృతంమయా ॥ ౧౪ ॥ తత్సర్వంప్రత్యను
జ్ఞాసీద్రామస్సత్యపరాక్రమః।నతుతత్ప్రత్యగృహ్ణాత్సఃక్షత్రధర్మమనుస్మరన్ ॥౧౫॥ నహ్యస్మాభిఃప్రతిగ్రాహ్యంస
ఖేదేయంతుసర్వదా।ఇతితేనవయంరాజన్ననునీతామహాత్మనా ॥౧౬॥లక్ష్మణేనసమానీతంపీత్వావారిమహాయశాః।ఔ
పవాస్యంతదాకార్షీద్రాఘవస్సహసీతయా ॥౧౭ ॥ తతస్తుజలశేషేణలక్ష్మణోఽప్యకరోత్తదా।వాగ్యతాస్తేత్రయ
స్సంధ్యాంసముపాసతసంహితాః॥౧౮॥సౌమిత్రిస్తుతతఃపశ్చాదకరోత్స్వాస్తరంశుభమ్।స్వయమానీయబర్హీంషిక్షి
ప్రంరాఘవకారణాత్ ॥౧౯॥తస్మిన్సమావిశద్రామస్స్వాస్తరేసహసీతయా।ప్రక్షాళ్యచతయోఃపాదావపచక్రా
మలక్ష్మణః॥౨౦॥ఏతత్తదింగుదీమూలమిదమేవచతత్తృణమ్। యస్మిన్రామశ్చసీతాచరాత్రింతాంశయితావుభౌ॥౨౧

నియమ్య పృష్ఠే తు తలాంగులిత్రవాన్ శరైస్సుపూర్ణావిషుధీ పరంతపః । మహద్ధనుస్సజ్యముపోహ్య లక్ష్మణో నిశామతిష్ఠ
త్పరితోఽస్య కేవలామ్ ॥ ౨౨ ॥ తతస్త్వహం చోత్తమబాణచాపధృత్ స్థితోఽభవం తత్ర స యత్ర లక్ష్మణః । అతంద్రిభిర్జ్ఞాతిభి
రాత్తకార్ముకైర్మహేంద్రకల్పం పరిపాలయంస్తదా ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే- సప్తాశీతితమస్సర్గః ॥***

తచ్ఛ్రుత్వా నిపుణం సర్వం భరతస్సహ మంత్రిభిః । ఇంగుదీమూలమాగమ్య రామశయ్యామవేక్ష్య తామ్ ॥ ౧ ॥ అ
బ్రవీజ్జననీస్సర్వా ఇహ తేన మహాత్మనా । శర్వరీ శయితుం భూమావిదమస్య విమర్దితమ్ ॥ ౨ ॥ మహాభాగకులీనేన మహాభా
గేన ధీమతా । జాతో దశరథే నోర్వ్యాం న రామస్స్వప్తుమర్హతి ॥ ౩ ॥ అజినోత్తరసంస్తీర్ణే వరాస్తరణసంచయే । శయిత్వా
పురుషవ్యాఘ్రః కథం శేతే మహీతలే ॥ ౪ ॥ ప్రాసాదాగ్రవిమానేషు వలభీషు చ సర్వదా । హైమరాజతభౌమేషు వరాస్త
రణశాలిషు ॥ ౫ ॥ పుష్పసంచయచిత్రేషు చందనాగరుగంధిషు । పాండరాభ్రప్రకాశేషు శుకసంఘరుతేషు చ ॥ ౬ ॥ ప్రాసా
దవరవర్యేషు శీతవత్సు సుగంధిషు । ఉషిత్వా మేరుకల్పేషు కృతకాంచనభిత్తిషు ॥ ౭ ॥ గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైర్వరాభరణనిస్స్వ
నైః । మృదంగవరశబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః ॥ ౮ ॥ వందిభిర్వందితః కాలే బహుభిస్సూతమాగధైః । గాథాభిరనురూపాభిః స్తు
తిభిశ్చ పరంతపః ॥ ౯ ॥ అశ్రద్ధేయమిదం లోకే న సత్యం ప్రతిభాతి మా । ముహ్యతే ఖలు మే భావస్స్వప్నోఽయమితి మే మతిః ॥ ౧౦ ॥
న నూనం దైవతం కించిత్కాలేన బలవత్తరమ్ । యత్ర దాశరథీ రామో భూమావేవ శయీత సః ॥ ౧౧ ॥ విదేహరాజస్య సుతా
సీతా చ ప్రియదర్శనా । దయితా శయితా భూమౌ స్నుషా దశరథస్య చ ॥ ౧౨ ॥ ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతురిదం హి పరివర్తితమ్ ।
స్థండిలే కఠినే సర్వం గాత్రైర్విమృదితం తృణమ్ ॥ ౧౩ ॥ మన్యే సాభరణా సుప్తా సీతాస్మిన్ శయనే తదా । తత్ర తత్ర హి దృ
శ్యంతే సక్తాః కనకబిందవః ॥ ౧౪ ॥ ఉత్తరీయమిహాసక్తం సువ్యక్తం సీతయా తదా । తథా హ్యేతే ప్రకాశంతే సక్తాః కౌశేయ
తంతవః ॥ ౧౫ ॥ మన్యే భర్తుస్సుఖా శయ్యా యేన బాలా తపస్వినీ । సుకుమారీ సతీ దుఃఖం న విజానాతి మైథిలీ ॥ ౧౬ ॥ హా హంతాస్మి
నృశంసోఽహం యత్సభార్యః కృతే మమ । ఈదృశీం రాఘవశ్శయ్యామధిశేతే హ్యనాథవత్ ॥ ౧౭ ॥ సార్వభౌమకులే జాతస్స
ర్వలోకస్య సమ్మతః । సర్వలోకప్రియస్త్యక్త్వా రాజ్యం సుఖమనుత్తమమ్ ॥ ౧౮ ॥ కథమిందీవరశ్యామో రక్తాక్షః ప్రియద
ర్శనః । సుఖభాగీ న దుఃఖార్హః శయితో భువి రాఘవః ॥ ౧౯ ॥ ధన్యః ఖలు మహాభాగో లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । భ్రాతరం విషమే
కాలే యో రామమనువర్తతే ॥ ౨౦ ॥ సిద్ధార్థాః ఖలు వైదేహీ పతిం యానుగతా వనమ్ । వయం సంశయితాస్సర్వే హీనాస్తే
న మహాత్మనా ॥ ౨౧ ॥ అకర్ణధారా పృథివీ నావివ ప్రతిభాతి మా । గతే దశరథే స్వర్గం రామే చారణ్యమాశ్రితే ॥ ౨౨ ॥ న చ ప్రా
ర్థయతే కశ్చిన్మనసాపి వసుంధరామ్ । వనేఽపి వసతస్తస్య బాహువీర్యాభిరక్షితామ్ ॥ ౨౩ ॥ శూన్యసంవరణారక్షామయంత్రి
తహయద్విపామ్ । అపావృతపురద్వారాం రాజధానీమరక్షితామ్ ॥ ౨౪ ॥ అప్రహృష్టబలాం న్యూనాం విషమస్థామనావృ
తామ్ । శత్రవో నాభిమన్యంతే భక్ష్యాన్ విషకృతానివ ॥ ౨౫ ॥ అద్యప్రభృతి భూమౌ తు శయిష్యేఽహం తృణేషు వా । ఫలమూ
లాశనో నిత్యం జటాచీరాణి ధారయన్ ॥ ౨౬ ॥ తస్యార్థముత్తరం కాలం నివత్స్యామి సుఖం వనే । తం ప్రతిశ్రవమాముచ్య
నాస్య మిథ్యా భవిష్యతి ॥ ౨౭ ॥ వసంతం భ్రాతురర్థాయ శత్రుఘ్నో మానువత్స్యతి । లక్ష్మణేన సహ త్వార్యో హ్యయో
ధ్యాం పాలయిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ అభిషేక్ష్యంతి కాకుత్స్థమయోధ్యాయాం ద్విజాతయః । అపి మే దేవతాః కుర్యురిమం సత్యం మ
నోరథమ్ ॥ ౨౯ ॥ ప్రసాద్యమానశ్శిరసా మయా స్వయం బహుప్రకారం యది న ప్రపత్స్యతే । తతోఽనువత్స్యామి చిరాయ రా
ఘవం వనేచరన్నార్హతి మాముపేక్షితుమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-అష్టాశీతితమస్సర్గః ॥*************

ఉష్య రాత్రిం తు తత్రైవ గంగాకూలే స రాఘవః । భరతః కాల్యముత్థాయ శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ శత్రు
ఘ్నోత్తిష్ఠ కిం శేషే నిషాదాధిపతిం గుహమ్ । శీఘ్రమానయ భద్రం తే తారయిష్యతి వాహినీమ్ ॥ ౨ ॥ జాగర్మి నాహం స్వపి
మి తమేవార్యం విచింతయన్ । ఇత్యేవమబ్రవీద్భ్రాత్రా శత్రుఘ్నోఽపి ప్రచోదితః ॥ ౩ ॥ ఇతి సంవదతోరేవమన్యోన్యం నర
సింహయోః । ఆగమ్య ప్రాంజలిః కాలే గుహో భరతమబ్రవీత్ ॥ ౪ ॥ కచ్చిత్సుఖం నదీతీరేఽవాత్సీః కాకుత్స్థ శర్వరీమ్ । క
చ్చిత్తే సహసైన్యస్య తావత్సర్వమనామయమ్ ॥ ౫ ॥ గుహస్య వచనం శ్రుత్వా తత్తు స్నేహాదుదీరితమ్ । రామస్యానువశో వా
క్యం భరతోఽపీదమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ సుఖా నశ్శర్వరీ రాజన్ పూజితాశ్చాపి తే వయమ్ । గంగాం తు నౌభిర్బహ్వీభిర్దాశాస్సం
తారయంతు నః ॥ ౭ ॥ తతో గుహస్సంత్వరితం శ్రుత్వా భరతశాసనమ్ । ప్రతిప్రవిశ్య నగరం తం జ్ఞాతిజనమబ్రవీత్ ॥ ౮ ॥ ఉత్తి

క్షత ప్రబుధ్యధ్వం భద్రమస్తు చ వస్సదా। నావస్సమనుకర్షధ్వం తారయిష్యామ వాహినీమ్॥౯॥ తే తథోక్తాస్సముత్థాయ త్వరితా రాజశాసనాత్ । పంచ నావాం శతాన్యాశు సమానిన్యుస్సమంతతః॥ ౧౦ ॥అన్యాః స్వస్తికవిజ్ఞేయా మహాఘంటాధరా వరాః । శోభమానాః పతాకిన్యో యుక్తవాహాస్సుసంహతాః॥౧౧॥తతస్స్వస్తికవిజ్ఞేయాం పాండుకంబళసంవృతామ్ । సనందిఘోషాం కల్యాణీం గుహో నావముపాహరత్ ॥౧౨॥ తామారురోహ భరతశ్శత్రుఘ్నశ్చ మహాబలః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా రాజయోషితః॥౧౩॥పురోహితశ్చ తత్పూర్వం గురవో బ్రాహ్మణాశ్చ యే ।అనంతరం రాజదారాస్తథైవ శకటాపణాః॥౧౪॥ఆవాసమాదీపయతాం తీర్థం చాప్యవగాహతామ్। భాండాని చాదధానానాం ఘోషస్త్రిదివమస్పృశత్ ॥౧౫॥పతాకిన్యస్తు తా నావః స్వయం దాశైరధిష్ఠితాః । వహంత్యో జనమారూఢం తదా సంపేతురాశుగాః॥౧౬॥ నారీణామభిపూర్ణాస్తు కాశ్చిత్కాశ్చిచ్చ వాజినామ్ । కాశ్చిదత్ర వహంతి స్మ యానయుగ్యం మహాధనమ్॥౧౭॥తాః స్మ గత్వా పరం తీరమవరోప్య చ తం జనమ్ । నివృత్తాః కాండచిత్రాణి క్రియంతే దాశబంధుభిః॥౧౮॥సవైజయంతాస్తు గజా గజారోహప్రచోదితాః।తరంతః స్మ ప్రకాశంతే సధ్వజా ఇవ పర్వతాః॥౧౯॥నావశ్చారురుహుస్త్వన్యే ప్లవైస్తేరుస్తథాపరే । అన్యే కుంభఘటైస్తేరురన్యే తేరుశ్చ బాహుభిః॥ ౨౦ ॥సా పుణ్యా ధ్వజినీ గంగాం దాశైస్సంతారితా స్వయమ్ । మైత్రే ముహూర్తే ప్రయయౌ ప్రయాగవనముత్తమమ్॥౨౧ ॥ఆశ్వాసయిత్వా చ చమూం మహాత్మా నివేశయిత్వా చ యథోపజోషమ్। ద్రష్టుం భరద్వాజమృషిప్రవర్యమృత్విగ్వృతస్సన్ భరతః ప్రతస్థే॥ ౨౨ ॥ స బ్రాహ్మణస్యాశ్రమమభ్యుపేత్య మహాత్మనో దేవపురోహితస్య । దదర్శ రమ్యోటజవృక్షషండం మహద్వనం విప్రవరస్య రమ్యమ్॥౨౩॥

ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోననవతితమస్సర్గః.*********************************

భరద్వాజాశ్రమం దృష్ట్వా క్రోశాదేవ నరర్షభః। బలం సర్వమవస్థాప్య జగామ సహ మంత్రిభిః॥౧॥పద్భ్యామేవ హి ధర్మజ్ఞో న్యస్తశస్త్రపరిచ్ఛదః। వసానో వాససీ క్షౌమే పురోధాయ పురోధసమ్॥౨॥తతస్సందర్శనే తస్య భరద్వాజస్య రాఘవః।మంత్రిణస్తానవస్థాప్య జగామానుపురోహితమ్॥ ౩ ॥వసిష్ఠమథ దృష్ట్వైవ భరద్వాజో మహాతపాః। సంచచాలాసనాత్తూర్ణం శిష్యానర్ఘ్యమితి బ్రువన్॥౪ ॥సమాగమ్య వసిష్ఠేన భరతేనాభివాదితః । అబుధ్యత మహాతేజాః సుతం దశరథస్య తమ్॥౫॥తాభ్యామర్ఘ్యం చ పాద్యం చ దత్వా పశ్చాత్ఫలాని చ । ఆనుపూర్వ్యాచ్చ ధర్మజ్ఞః పప్రచ్ఛ కుశలం కులే॥౬॥అయోధ్యాయాం బలే కోశే మిత్రేష్వపి చ మంత్రిషు।జానన్ దశరథం వృత్తం న రాజానముదాహరత్ ॥౭॥వసిష్ఠో భరతశ్చైనం పప్రచ్ఛతురనామయం। శరీరేఽగ్నిషు వృక్షేషు శిష్యేషు మృగపక్షిషు॥౮॥తథేతి తత్ ప్రతిజ్ఞాయ భరద్వాజో మహాతపాః । భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్నేహబంధనాత్ ॥౯॥ కిమిహాగమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః । ఏతదాచక్ష్వ మే సర్వం న హి మే శుధ్యతే మనః॥ ౧౦ ॥ సుషువే యమమిత్రఘ్నం కౌసల్యానందవర్ధనమ్। భ్రాత్రా సహ సభార్యో యశ్చిరం ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥ ౧౧ ॥నియుక్తః స్త్రీనియుక్తేన పిత్రా యోఽసౌ మహాయశాః । వనవాసీ భవేతేహ సమాః కిల చతుర్దశ॥ ౧౨ ॥కచ్చిన్న తస్యాపాపస్య పాపం కర్తుమిహేచ్ఛసి । అకంటకం భోక్తుమనా రాజ్యం తస్యానుజస్య చ॥ ౧౩ ॥ఏవముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచ హ । పర్యశ్రునయనో దుఃఖాద్వాచా సంసజ్జమానయా॥ ౧౪ ॥హతోఽస్మి యది మామేవం భగవానపి మన్యతే। మత్తో న దోషమాశంకేర్నైవం మామనుశాధి హి॥౧౫ ॥న చైతదిష్టం మాతా మే యదవోచన్మదంతరే। నాహమేతేన తుష్టశ్చ న తద్వచనమాదదే॥౧౬॥ అహం తు తం నరవ్యాఘ్రముపయాతః ప్రసాదకః । ప్రతినేతుమయోధ్యాం చ పాదౌ తస్యాభివందితుమ్॥ ౧౭ ॥త్వం మామేవంగతం మత్వా ప్రసాదం కర్తుమర్హసి । శంస మే భగవన్ రామః క్వ సంప్రతి వసత్యసౌ॥ ౧౮ ॥ వసిష్ఠాదిభిరృత్విగ్భిర్యాచితో భగవాంస్తతః । ఉవాచ తం భరద్వాజః ప్రసాదాద్భరతం వచః॥౧౯॥త్వయ్యేతత్పురుషవ్యాఘ్ర యుక్తం రాఘవవంశజే। గురువృత్తిర్దమశ్చైవ సాధూనాం చానుయాయితా॥౨౦॥జానే చైతన్మనస్థం తే దృఢీకరణమస్త్వితి। అపృచ్ఛం త్వాం తవాత్యర్థం కీర్తిం సమభివర్ధయన్॥ ౨౧ ॥ జానే చ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహలక్ష్మణం । అసౌ వసతి తే భ్రాతా చిత్రకూటే మహాగిరౌ॥ ౨౨ ॥శ్వస్తు గంతాసి తం దేశం వసాద్య సహ మంత్రిభిః । ఏతం మే కురు సుప్రాజ్ఞ కామం కామార్థకోవిద॥౨౩॥తతస్తథేత్యేవముదారదర్శనః ప్రతీతరూపో భరతోఽబ్రవీద్వచః। చకార బుద్ధిం చ తదా మహాశ్రమే నిశానివాసాయ నరాధిపాత్మజః॥౨౪॥ఇతి నవతితమస్సర్గః.*

కృతబుద్ధింనివాసాయతత్రైవసమునిస్తదా । భరతంకైకయీపుత్రమాతిథ్యేనన్యమంత్రయత్ ॥ ౧ ॥అబ్రవీద్భ
రతస్త్వేనంనన్విదంభవతాకృతమ్ । పాద్యమర్ఘ్యంతథాతిథ్యంవనేయదుపపద్యతే॥ ౨ ॥అథోవాచభరద్వాజోభరతం
ప్రహసన్నివ। జానేత్వాంప్రీతిసంయుక్తంతుష్యేస్త్వంయేనకేనచిత్ ॥ ౩ ॥ సేనాయాస్తుతవైతస్యాఃకర్తుమిచ్ఛామి
భోజనమ్ । మమప్రీతిర్యథారూపాతథాహ్యర్హోమనుజర్షభ॥ ౪ ॥కిమర్థంచాపినిక్షిప్యదూరేబలమిహాగతః । కస్మా
న్నేహోపయాతోసిసబలఃపురుషర్షభ॥ ౫ ॥భరతఃప్రత్యువాచేదంప్రాంజలిస్తంతపోధనమ్ । ససైన్యోనోపయా
తోస్మిభగవన్భగవద్భయాత్ ॥ ౬ ॥రాజ్ఞాచభగవన్నిత్యంరాజపుత్రేణవాసదా । యత్నతఃపరిహర్తవ్యావిషయేషుతప
స్వినః॥ ౭ ॥వాజిముఖ్యామనుష్యాశ్చమత్తాశ్చవరవారణాః । ప్రచ్ఛాద్యభగవన్భూమింమహతీమనుయాంతిమామ్॥ ౮ ॥
తేవృక్షానుదకంభూమిమాశ్రమేషూటజాంస్తథా । నహింస్యురితితేనాహమేకఏవసమాగతః॥ ౯ ॥ ఆనీయతామితస్సే
నేత్యాజ్ఞప్తఃపరమర్షిణా । తతస్తుచక్రేభరతస్సేనాయాస్సముపాగమమ్॥ ౧౦ ॥ అగ్నిశాలాంప్రవిశ్యాథపీత్వాపఃప
రిమృజ్యచ। ఆతిథ్యస్యక్రియాహేతోర్విశ్వకర్మాణమాహ్వయత్ ॥౧౧॥ఆహ్వయేవిశ్వకర్మాణమహంత్వష్టారమేవ
చ । ఆతిథ్యంకర్తుమిచ్ఛామితత్రమేసంవిధీయతామ్॥౧౨॥ఆహ్వయేలోకపాలాంస్త్రీన్దేవాన్శక్రముఖాంస్తథా ।
ఆతిథ్యంకర్తుమిచ్ఛామితత్రమేసంవిధీయతామ్॥౧౩॥ ప్రాక్స్రోతసశ్చయానద్యఃప్రత్యక్స్రోతసఏవచ । పృథివ్యా
మంతరిక్షేచసమాయాంత్వద్యసర్వశః॥ ౧౪ ॥ అన్యాఃస్రవంతుమైరేయంసురామన్యాస్సునిష్ఠితాః । అపరాశ్చోదకం
శీతమిక్షుకాండరసోపమమ్॥౧౫ ॥ఆహ్వయేదేవగంధర్వాన్విశ్వావసుహహాహుహూన్ । తథైవాప్సరసోదేవీర్గంధ
ర్వీశ్చాపిసర్వశః॥ ౧౬ ॥ఘృతాచీమథవిశ్వాచీంమిశ్రకేశీమలంబుసామ్।నాగదంతాంచహేమాంచభీమామద్రికృతస్థ
లామ్ ॥ ౧౭ ॥శక్రంయాశ్చోపతిష్ఠంతిబ్రహ్మాణంయాశ్చయోషితః । సర్వాస్తుంబురుణాసార్ధమాహ్వయేసపరిచ్ఛ
దాః॥౧౮॥వనంకురుషుయద్దివ్యంవాసోభూషణపత్రవత్ । దివ్యనారీఫలంశశ్వత్తత్కౌబేరమిహైతుచ॥౧౯ ॥ఇహమేభగ
వాన్సోమోవిధత్తామన్నముత్తమమ్ । భక్ష్యంభోజ్యంచచోష్యంచలేహ్యంచవివిధంబహు॥౨౦॥విచిత్రాణిచమాల్యా
నిపాదపప్రచ్యుతానిచ । సురాదీనిచపేయానిమాంసానివివిధానిచ॥౨౧ ॥ఏవంసమాధినాయుక్తస్తేజసాప్రతిమేనచ । శి
క్షాస్వరసమాయుక్తంతపసాచాబ్రవీన్మునిః ॥ ౨౨ ॥మనసాధ్యాయతస్తస్యప్రాఙ్ముఖస్యకృతాంజలేః । ఆజగ్ముస్తానిస
ర్వాణిదైవతానిపృథక్పృథక్ ॥౨౩॥మలయందర్దురంచైవతతఃస్వేదనుదోనిలః । ఉపస్పృశ్యవవౌయుక్త్యాసుప్రియా
త్మాసుఖశ్శివః॥ ౨౪ ॥తతోభ్యవర్తంతఘనాదివ్యాఃకుసుమవృష్టయః । దివ్యదుందుభిఘోషశ్చదిక్షుసర్వాసుశుశ్రువే॥
౨౫॥ప్రవవుశ్చోత్తమావాతాననృతుశ్చాప్సరోగణాః । జగుశ్చదేవగంధర్వావీణాఃప్రముముచుస్స్వరాన్ ॥౨౬॥సశబ్దో
ద్యాంచభూమించప్రాణినాంశ్రవణానిచ । వివేశోచ్చారితఃశ్లక్ష్ణస్సమోలయగుణాన్వితః ॥ ౨౭ ॥ తస్మిన్నుపరతేశబ్దేది
వ్యేశ్రోత్రసుఖేనృణామ్ । దదర్శభారతంసైన్యంవిధానంవిశ్వకర్మణః॥౨౮ ॥బభూవహిసమాభూమిస్సమంతాత్పం
చయోజనా । శాద్వలైర్బహుభిశ్ఛన్నానీలవైడూర్యసన్నిభైః॥౨౯॥తస్మిన్బిల్వాఃకపిత్థాశ్చపనసాబీజపూరకాః। ఆమ
లక్యోబభూవుశ్చచూతాశ్చఫలభూషణాః॥౩౦॥ఉత్తరేభ్యఃకురుభ్యశ్చవనందివ్యోపభోగవత్ । ఆజగామనదీదివ్యాతీ
రజైర్బహుభిర్వృతా॥౩౧॥చతుశ్శాలానిశుభ్రాణిశాలాశ్చగజవాజినామ్ । హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాస్తోరణానిశు
భానిచ॥౩౨॥ సితమేఘనిభంచాపిరాజవేశ్మసుతోరణమ్।శుక్లమాల్యకృతాకారందివ్యగంధసముక్షితమ్॥౩౩॥ చతుర
శ్రమసంబాధంశయనాసనయానవత్ ।దివ్యైస్సర్వరసైర్యుక్తందివ్యభోజనవస్త్రవత్ ॥౩౪॥ ఉపకల్పితసర్వాన్నంధౌ
తనిర్మలభాజనమ్।క్లృప్తసర్వాసనంశ్రీమత్స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమమ్॥౩౫॥ ప్రవివేశమహాబాహురనుజ్ఞాతోమహర్షి
ణా।వేశ్మతద్రత్నసంపూర్ణంభరతఃకైకయీసుతః॥౩౬॥అనుజగ్ముశ్చతంసర్వేమంత్రిణస్సపురోహితాః।బభూవుశ్చము
దాయుక్తాదృష్ట్వాతంవేశ్మసంవిధిమ్॥౩౭॥తత్రరాజాసనందివ్యంవ్యజనంఛత్రమేవచ । భరతోమంత్రిభిస్సార్ధమభ్యవ
ర్తతరాజవత్ ॥౩౮॥ఆసనంపూజయామాసరామాయాభిప్రణమ్యచ। వాలవ్యజనమాదాయన్యషీదత్సచివాసనే॥ ౩౯॥
ఆనుపూర్వ్యాన్నిషేదుశ్చసర్వేమంత్రిపురోహితాః । తతస్సేనాపతిఃపశ్చాత్ప్రశాస్తాచనిషేదతుః ॥ ౪౦ ॥తతస్త్ర
ముహూర్తేననద్యఃపాయసకర్దమాః।ఉపాతిష్ఠంతభరతంభరద్వాజస్యశాసనాత్ ॥౪౧ ॥తాసాముభయతఃకూల

పాండుమృత్తికలేపనాఃరమ్యాశ్చావసథాదివ్యాబ్రహ్మణస్తుప్రసాదజాః॥౪౨॥ తేనైవచముహూర్తేనదివ్యాభరణభూ
షితాః। ఆగుర్వింశతిసాహస్రాబ్రహ్మణాప్రహితాఃస్త్రియః॥౪౩॥సువర్ణమణిముక్తేనప్రవాళేనచశోభితాః। ఆ
గుర్వింశతిసాహస్రాఃకుబేరప్రహితాఃస్త్రియః॥౪౪॥యాభిర్గృహీతఃపురుషస్సోన్మాద ఇవలక్ష్యతే।ఆగుర్వింశతిసా
హస్రానందనాదప్సరోగణాః॥౪౫॥నారదస్తుంబురుర్గోపఃప్రవరాస్సూర్యవర్చసః। ఏతేగంధర్వరాజానోభరత
స్యాగ్రతోజగుః॥౪౬॥ - - - - - - -
అలంబుసామిశ్రకేశీపుండరీకాథవామనా। ఉపానృత్యంస్తుభరతంభరద్వాజస్యశాసనాత్॥౪౭॥ యానిమాల్యానిదే
వేషుయానిచైత్రరథవనే।ప్రయాగేతాన్యదృశ్యంతభరద్వాజస్యశాసనాత్॥౪౮॥ బిల్వామార్దంగికాఆసన్శమ్యా
గ్రాహాబిభీతకాః।అశ్వత్థానర్తకాశ్చాసన్భరద్వాజస్యశాసనాత్॥౪౯॥ తతస్సరళతాళాశ్చతిలకానక్తమాలకాః।
ప్రహృష్టాస్తత్రసంపేతుఃకుబ్జాభూత్వాథవామనాః॥౫౦॥శింశుపామలకీజంబ్వోయాశ్చాన్యాఃకాననేషుతాః। మాలతీ
మల్లికాజాతిర్యాశ్చాన్యాఃకాననేలతాః॥౫౧॥ప్రమదావిగ్రహంకృత్వాభరద్వాజాశ్రమేవసన్। సురాఃసురాపాఃపిబ
తపాయసంచబుభుక్షితాః॥౫౨॥మాంసానిచసుమేధ్యానిభక్ష్యంతాంయావదిచ్ఛథ। ఉచ్ఛాద్యస్నాపయంతిస్మనదీతీరే
షువల్గుషు॥౫౩॥అప్యేకమేకంపురుషంప్రమదాస్సప్తచాష్టచ।సంవాహంత్యస్సమాపేతుర్నార్యోరుచిరలోచనాః॥౫౪
పరిమృజ్యతథాన్యోన్యంపాయయంతివరాంగనాః।హయాన్గజాన్ఖరానుష్ట్రాంస్తథైవసురభేస్సుతాన్॥౫౫॥ అభో
జయన్వాహనపాస్తేషాంభోజ్యంయథావిధి। ఇక్షూన్మధుచలాజాంశ్చభోజయంతిస్మవాహనాన్॥౫౬॥ ఇక్ష్వాకువర
యోధానాంచోదయంతోమహాబలాః।నాశ్వబంధోశ్వమాజానాన్నగజంకుంజరగ్రహః॥౫౭॥మత్తప్రమత్తముదితాచ
మూస్సాతత్రసంబభౌ।తర్పితాస్సర్వకామైస్తేరక్తచందనరూషితాః॥౫౮॥ అప్సరోగణసంయుక్తాస్సైన్యావాచముదై
రయన్। నైవాయోధ్యాంగమిష్యామోనగమిష్యామదండకాన్॥౫౯॥కుశలంభరతస్యాస్తురామస్యాస్తుతథాసుఖమ్ ఇతి
పాదాతయోధాశ్చహస్త్యశ్వారోహబంధకాః॥౬౦॥అనాథాస్తంవిధింలబ్ధ్వావాచమేతాముదైరయన్। సంప్రహృ
ష్టావినేదుస్తేనరాస్తత్రసహస్రశః॥౬౧॥భరతస్యానుయాతారస్స్వర్గోయమితిచాబ్రువన్। నృత్యంతశ్చహసంతశ్చ
గాయంతశ్చససైనికాః॥౬౨॥సమంతాత్పరిధావంతిమాల్యోపేతాస్సహస్రశః। తతోభుక్తవతాంతేషాంతదన్నమమృ
తోపమమ్॥౬౩॥దివ్యానుద్వీక్ష్యభక్ష్యాంస్తానభవద్భక్షణేమతిః।ప్రేష్యాశ్చేట్యశ్చవధ్వశ్చబలస్థాశ్చసహస్రశః॥౬౪॥
బభూవుస్తేభృశందృప్తాస్సర్వేచాహతవాససః।కుంజరాశ్చఖరోష్ట్రాశ్చగోశ్వాశ్చమృగపక్షిణః॥౬౫॥ బభూవుస్సుభృ
తాస్తత్రనాన్యోహ్యన్యమకల్పయత్।నాశుక్లవాసాస్తత్రాసీత్క్షుధితోమలినోపివా॥౬౬॥ రజసాధ్వస్తకేశోవా
నరఃకశ్చిదదృశ్యత।అజైశ్చాపిచవారాహైర్నిష్ఠానవరసంచయైః॥౬౭॥ఫలనిర్యూహసంసిద్ధైస్సూపైర్గంధరసాన్వితైః
పుష్పధ్వజవతీఃపూర్ణాశ్శుక్లస్యాన్నస్యచాభితః॥౬౮॥దదృశుర్విస్మితాస్తత్రనరాలౌహీస్సహస్రశః।బభూవుర్వనపా
ర్శ్వేషుకూపాఃపాయసకర్దమాః॥౬౯॥తాశ్చకామదుఘాగావోద్రుమాశ్చాసన్మధుశ్చ్యుతః। వాప్యోమైరేయపూర్ణా
శ్చమృష్టమాంసచయైర్వృతాః॥౭౦॥ప్రతప్తపిఠరైశ్చాపిమార్గమాయూరకౌక్కుటైః। పాత్రీణాంచసహస్రాణిస్థా
లీనాంనియుతానిచ॥౭౧॥న్యర్బుదానిచపాత్రాణిశాతకుంభమయానిచ। స్థాల్యఃకుంభ్యఃకరంభ్యశ్చదధిపూర్ణాస్సు
సంస్కృతాః॥౭౨॥యౌవనస్థస్యగౌరస్యకపిత్థస్యసుగంధినః।హ్రదాఃపూర్ణారసాలస్యదధ్నశ్శ్వేతస్యచాపరే॥౭౩॥
బభూవుఃపాయసాశ్చాన్యేశర్కరాయావసంచయాః।కల్కాంశ్చూర్ణకషాయాంశ్చస్నానానివివిధానిచ॥౭౪॥ దదృ
శుర్భాజనస్థానితీర్థేషుసరితాంనరాః।శుక్లానంశుమతశ్చాపిదంతధావనసంచయాన్॥౭౫॥ శుక్లాంశ్చందనకల్కాంశ్చస
ముద్గేష్వవతిష్ఠతః।దర్పణాన్పరిమృష్టాంశ్చవాససాంచాపిసంచయాన్॥౭౬॥పాదుకోపానహంచైవయుగ్మానిచసహ
స్రశః।ఆంజనీఃకంకతాన్కూర్చాన్శస్త్రాణిచధనూంషిచ॥౭౭॥మర్మత్రాణానిచిత్రాణిశయనాన్యాసనానిచ। ప్రతి
పానహ్రదాన్పూర్ణాన్ఖరోష్ట్రగజవాజినామ్॥౭౮॥అవగాహ్యసుతీర్థాంశ్చహ్రదాన్సోత్పలపుష్కరాన్। ఆకాశ
వర్ణప్రతిమాన్స్వచ్ఛతోయాన్సుఖప్లవాన్॥౭౯॥ నీలవైడూర్యవర్ణాంశ్చమృదూన్యవససంచయాన్। నిర్వాపా
ర్థాన్పశూనాంతేదదృశుస్తత్రసర్వశః॥౮౦॥వ్యస్మయంతమనుష్యాస్తేస్వప్నకల్పంతదద్భుతమ్।దృష్ట్వాతిథ్యంకృతంతా

దృష్ట్వ భరతస్యమహర్షిణా॥౭౧॥ఇత్యేవంరమమాణానాందేవానామివనందనే। భరద్వాజాశ్రమేరమ్యేసారాత్రిర్వ్య
త్యవర్తత॥౭౨॥ప్రతిజగ్ముశ్చతానద్యోగంధర్వాశ్చయథాగతమ్। భరద్వాజమనుజ్ఞాప్యతాశ్చసర్వావరాంగనాః॥౭౩॥
తథైవమత్తామదిరోత్కటానరాస్తథైవదివ్యాగరుచందనోక్షితాః।తథైవదివ్యావివిధాఃస్రగుత్తమాఃపృథక్ప్రకీర్ణా
మనుజైఃప్రమర్దితాః॥౭౪॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-ఏకనవతితమస్సర్గః. ************************

తతస్తాంరజనీంవ్యుష్యభరతస్సపరిచ్ఛదః।కృతాతిథ్యోభరద్వాజంకామాదభిజగామహ॥౧॥తమృషిఃపురుషవ్యా
ఘ్రంప్రాంజలింప్రేక్ష్యచాగతమ్।హుతాగ్నిహోత్రోభరతంభరద్వాజోభ్యభాషత॥౨॥ కచ్చిదత్రసుఖారాత్రి
స్తవాస్మద్విషయేగతా।సమగ్రస్తేజనఃకచ్చిదాతిథ్యేశంసమేనఘ॥౩॥తమువాచాంజలింకృత్వాభరతోభిప్రణమ్యచ। ఆ
శ్రమాదభినిష్క్రాంతమృషిముత్తమతేజసమ్॥౪॥సుఖోషితోస్మిభగవన్ సమగ్రబలవాహనః। తర్పితస్సర్వకామైశ్చ
సామాత్యోబలవత్త్వయా॥౫॥అపేతక్లమసంతాపాస్సుభక్షాస్సుప్రతిశ్రయాః। అపిప్రేష్యానుపాదాయసర్వేస్మసు
సుఖోషితాః॥౬॥ ఆమంత్రయేహంభగవన్ కామంత్వామృషిసత్తమ। సమీపంప్రస్థితంభ్రాతుర్మైత్రేణేక్షస్వచ
క్షుషా॥౭॥ఆశ్రమంతస్యధర్మజ్ఞధార్మికస్యమహాత్మనః।ఆచక్ష్వకతమోమార్గఃకియానితిచశంసమే॥౮॥ ఇతిపృష్టస్తుభ
రతంభ్రాతృదర్శనలాలసమ్।ప్రత్యువాచమహాతేజాభరద్వాజోమహాతపాః॥౯॥ భరతార్ధతృతీయేషుయోజనేష్వ
జనేవనే।చిత్రకూటోగిరిస్తత్రరమ్యనిర్దరకాననః॥౧౦॥ఉత్తరంపార్శ్వమాసాద్యతస్యమందాకినీనదీ।పుష్పితద్రుమ
సంఛన్నారమ్యపుష్పితకాననా॥౧౧॥అనంతరంతత్సరితశ్చిత్రకూటశ్చపర్వతః। తయోఃపర్ణకుటీతాతతత్రతౌవసతో
ధ్రువమ్॥౧౨॥దక్షిణేనైవమార్గేణసవ్యదక్షిణమేవవా। గజవాజిరథాకీర్ణాంవాహినీంవాహినీపతే॥౧౩॥ వాహయ
స్వమహాభాగతతోద్రక్ష్యసిరాఘవమ్।ప్రయాణమితిచశ్రుత్వారాజరాజస్యయోషితః॥౧౪॥ హిత్వాయానానియా
నార్హాబ్రాహ్మణంపర్యవారయన్।వేపమానాకృశాదీనాసహదేవ్యాసుమిత్రయా॥౧౫॥ కౌసల్యాతత్రజగ్రాహక
రాభ్యాంచరణౌమునేః। అసమృద్ధేనకామేనసర్వలోకస్యగర్హితా॥౧౬॥ కైకేయీతస్యజగ్రాహచరణౌసవ్యపత్ర
పా।తంప్రదక్షిణమాగమ్యభగవంతంమహామునిమ్॥౧౭॥అదూరాద్భరతస్యైవతస్థౌదీనమనాస్తదా। తతఃపప్రచ్ఛభర
తంభరద్వాజోదృఢవ్రతః॥౧౮॥విశేషంజ్ఞాతుమిచ్ఛామిమాతౄణాంతవరాఘవ। ఏవముక్తస్తుభరతోభరద్వాజేనధీమ
తా॥౧౯॥ఉవాచప్రాంజలిర్భూత్వావాక్యంవచనకోవిదః।యామిమాంభగవన్ దీనాంశోకానశనకర్శితామ్॥౨౦॥పితు
ర్హిమహిషీందేవీందేవతామివపశ్యసి।ఏషాతంపురుషవ్యాఘ్రంసింహవిక్రాంతగామినమ్॥౨౧॥ కౌసల్యాసుషువేరా
మంధాతారమదితిర్యథా।అస్యావామభుజంశ్లిష్టాయైషాతిష్ఠతిదుర్మనాః॥౨౨॥ కర్ణికారస్యశాఖేవశీర్ణపుష్పావనాంత
రే।ఏతస్యాస్తుసుతౌదేవ్యాఃకుమారౌదేవవర్ణినౌ॥౨౩॥ఉభౌలక్ష్మణశత్రుఘ్నౌవీరౌసత్యపరాక్రమౌ।యస్యాఃకృతేన
రవ్యాఘ్రౌజీవనాశమితోగతౌ॥౨౪॥రాజాపుత్రవిహీనశ్చస్వర్గందశరథోగతః। క్రోధనామకృతప్రజ్ఞాందృప్తాంసుభ
గమానినీమ్॥౨౫॥ఐశ్వర్యకామాంకైకేయీమనార్యామార్యరూపిణీమ్। మమైతాంమాతరంవిద్ధినృశంసాంపాపనిశ్చ
యామ్॥౨౬॥యతోమూలంహిపశ్యామివ్యసనంమహదాత్మనః।ఇత్యుక్త్వానరశార్దూలోబాష్పగద్గదయాగిరా॥ ౨౭॥
నిశశ్వాససతామ్రాక్షోనాగఃక్రుద్ధఇవశ్వసన్।భరద్వాజోమహర్షిస్తంబ్రువంతంభరతంతదా॥౨౮॥ప్రత్యువాచ
మహాబుద్ధిరిదంవచనమర్థవత్।నదోషేణావగంతవ్యాకైకేయీభరతత్వయా॥ ౨౯॥ రామప్రవ్రాజనంహ్యేతత్సుఖో
దర్కంభవిష్యతి।దేవానాందానవానాంచఋషీణాంభావితాత్మనామ్॥౩౦॥ హితమేవభవిష్యద్ధిరామప్రవ్రాజనాది
హ।అభివాద్యతుసంసిద్ధఃకృత్వాచైనంప్రదక్షిణమ్॥౩౧॥ఆమంత్ర్యభరతస్సైన్యంయుజ్యతామిత్యచోదయత్।తతోవా
జిరథాన్యుక్త్వాదివ్యాన్హేమపరిష్కృతాన్॥౩౨॥ అధ్యారోహత్ప్రయాణార్థీబహూన్బహువిధోజనః। గజక
న్యాగజాశ్చైవహేమకక్ష్యాఃపతాకినః॥౩౩॥జీమూతాఇవఘర్మాంతేసఘోషాస్సంప్రతస్థిరే।వివిధాన్యపియానానిమ
హాంతిచలఘూనిచ॥౩౪॥ప్రయయుస్సుమహార్హాణిపాదైరేవపదాతయః। అథయానప్రవేకైస్తుకౌసల్యాప్రముఖాః
స్త్రియః॥౩౫॥రామదర్శనకాంక్షిణ్యఃప్రయయుర్ముదితాస్తదా।చంద్రార్కతరుణాభాసాంనియుక్తాంశిబికాంశు
భామ్॥౩౬॥ఆస్థాయప్రయయౌశ్రీమాన్భరతస్సపరిచ్ఛదః।సాప్రయాతామహాసేనాగజవాజిరథాకులా॥ ౩౭॥ దక్షి

కాం దిశమావృత్య మహామేఘ ఇవోత్థితః । వనాని తు వ్యతిక్రమ్య జుష్టాని మృగపక్షిభిః ॥౨౫॥ గంగాయాః పరవేలాయాం గిరి
ష్వపి నదీషు వా । సాసంప్రహృష్టద్విపవాజియోధా విత్రాసయంతీ మృగపక్షిసంఘాన్ । మహద్వనం తత్ ప్రతిగాహమా
నా రరాజ సేనా భరతస్య తత్ర ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ద్వినవతితమస్సర్గః ॥ ******************
తయా మహత్యా యాయీ న్యాధ్వజిన్యా వనవాసినః । అర్దితా యూథపా మత్తాస్సయూథాస్సంప్రదుద్రువుః ॥౧॥
ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ రురవశ్చ సమంతతః । దృశ్యంతే వనరాజీషు గిరిష్వపి నదీషు చ ॥౨॥ స సంప్రతస్థే ధర్మాత్మా ప్రీ
తో దశరథాత్మజః । వృతో మహత్యా నాదిన్యా సేనయా చతురంగయా ॥౩॥ సాగరౌఘనిభా సేనా భరతస్య మహాత్మనః । మ
హీం సంఛాదయామాస ప్రావృషి ద్యామివాంబుదః ॥౪॥ తురంగౌఘైరవతతా వారణైశ్చ మహాజవైః । అనాలక్ష్యా చిరం
కాలం తస్మిన్ కాలే బభూవ భూః ॥౫॥ స యాత్వా దూరమధ్వానం సుపరిశ్రాంతవాహనః । ఉవాచ భరతః శ్రీమాన్ వసిష్ఠం
మంత్రిణాం వరమ్ ॥౬॥ యాదృశం లక్ష్యతే హ్యపం యథా చైవ శ్రుతం మయా । వ్యక్తం ప్రాప్తాః స్మ తం దేశం భరద్వాజో
యమబ్రవీత్ ॥౭॥ అయం గిరిశ్చిత్రకూట ఇయం మందాకినీ నదీ । ఏతత్ ప్రకాశతే దూరాన్నీలమేఘనిభం వనమ్ ॥౮॥ గిరేస్సా
నూని రమ్యాణి చిత్రకూటస్య సంప్రతి । వారణైరవమృద్యంతే మామకైః పర్వతోపమైః ॥౯॥ ముంచంతి కుసుమాన్యేతే నగాః
పర్వతసానుషు । నీలా ఇవాతపాపాయే తోయం తోయధరా ఘనాః ॥౧౦॥ కిన్నరాచరితం దేశం పశ్య శత్రుఘ్న పర్వతమ్ ।
హయైస్సమంతాదాకీర్ణం మకరైరివ సాగరమ్ ॥౧౧॥ ఏతే మృగగణా భాంతి శీఘ్రవేగాః ప్రచోదితాః । వాయుప్రవిద్ధా శ
రదీ మేఘరాజిరివాంబరే ॥౧౨॥ కుర్వంతి కుసుమాపీడాన్ శిరస్సు సురభీనమీ । మేఘప్రకాశైః ఫలకైర్దాక్షిణాత్యా యథా న
రాః ॥౧౩॥ నిష్కూజమివ భూత్వేదం వనం ఘోరప్రదర్శనమ్ । అయోధ్యేవ జనాకీర్ణా సంప్రతి ప్రతిభాతి మా ॥౧౪॥ ఖురైరు
దీరితో రేణుర్దివం ప్రచ్ఛాద్య తిష్ఠతి । తం వహత్యనిలశ్శీఘ్రం కుర్వన్నివ మమ ప్రియమ్ ॥౧౫॥ స్యందనాంస్తురగోపేతాన్
సూతముఖ్యైరధిష్ఠితాన్ । ఏతాన్ సంపతతశ్శీఘ్రం పశ్య శత్రుఘ్న కాననే ॥౧౬॥ ఏతాన్ విత్రాసితాన్ పశ్య బర్హిణః
ప్రియదర్శనాన్ । ఏతమావిశతశ్శీఘ్రమధివాసం పతత్రిణః ॥౧౭॥ అతిమాత్రమయం దేశో మనోజ్ఞః ప్రతిభాతి మా ।
తాపసానాం నివాసోయం వ్యక్తం స్వర్గపథో యథా ॥౧౮॥ మృగా మృగీభిస్సహితా బహవః పృషతా వనే । మనోజ్ఞరూ
పా లక్ష్యంతే కుసుమైరివ చిత్రితాః ॥౧౯॥ సాధు సైన్యాః ప్రతిష్ఠంతాం విచిన్వంతు చ కాననే । యథా తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ దృ
శ్యేతే రామలక్ష్మణౌ ॥౨౦॥ భరతస్య వచశ్శ్రుత్వా పురుషాశ్శస్త్రపాణయః । వివిశుస్తద్వనం శూరా ధూమం చ దదృశుస్త
తః ॥౨౧॥ తే సమాలోక్య ధూమాగ్రమూచుర్భరతమాగతాః । నామనుష్యే భవత్యగ్నిర్వ్యక్తమత్రైవ రాఘవౌ ॥౨౨॥ అథ
నాత్ర నరవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ పరంతపౌ । అన్యే రామోపమాస్సంతి వ్యక్తమత్ర తపస్వినః ॥౨౩॥ తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్తే
షాం వచనం సాధుసంమతమ్ । సైన్యానువాచ సర్వాంస్తానమిత్రబలమర్దనః ॥౨౪॥ యత్తా భవంతస్తిష్ఠంతు నేతో గంతవ్య
మగ్రతః । అహమేవ గమిష్యామి సుమంత్రో గురురేవ చ ॥౨౫॥ ఏవముక్తాస్తతస్సర్వే తత్ర తస్థుస్సమంతతః । భరతో యత్ర
ధూమాగ్రం తత్ర దృష్టిం సమాదధాత్ ॥౨౬॥ వ్యవస్థితా యా భరతేన సా చమూర్నిరీక్షమాణాపి చ భూమిమగ్రతః । బ
భూవ హృష్టా న చిరేణ జానతీ ప్రియస్య రామస్య సమాగమం తదా ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రినవతితమస్సర్గః ॥
దీర్ఘకాలోషితస్తస్మిన్ గిరౌ గిరివనప్రియః । వైదేహ్యాః ప్రియమాకాంక్షన్ స్వం చ చిత్తం విలోభయన్ ॥౧॥ అథ
దాశరథిశ్చిత్రం చిత్రకూటమదర్శయత్ । భార్యామమరసంకాశశ్శచీమివ పురందరః ॥౨॥ న రాజ్యాద్భ్రంశనం భద్రే న సు
హృద్భిర్వినాభవః । మనో మే బాధతే దృష్ట్వా రమణీయమిమం గిరిమ్ ॥౩॥ పశ్యేమమచలం భద్రే నానాద్విజగణాయుతమ్ ।
శిఖరైః ఖమివోద్విద్ధైర్ధాతుమద్భిర్విభూషితమ్ ॥౪॥ కేచిద్రజతసంకాశాః కేచిత్ క్షతజసంనిభాః । పీతమాంజిష్ఠవర్ణా
శ్చ కేచిన్మణివరప్రభాః ॥౫॥ పుష్యార్కకేతకాభాశ్చ కేచిజ్జ్యోతీరసప్రభాః । విరాజంతేచలేంద్రస్య దేశా ధాతువిభూషి
తాః ॥౬॥ నానామృగగణాద్వీపితరక్ష్వృక్షగణైర్వృతాః । అదుష్టైర్భాత్యయం శైలో బహుపక్షిసమాయుతః ॥౭॥ ఆమ్ర
జంబ్వసనైర్లోధ్రైః ప్రియాలైః పనసైర్ధవైః । అంకోలైర్భవ్యతినిశైర్బిల్వతిందుకవేణుభిః ॥౮॥ కాశ్మర్యరిష్టవరుణైర్మధూ
కైస్తిలకైస్తథా । బదర్యామలకైర్నీపైర్వేత్రధన్వనబీజకైః ॥౯॥ పుష్పవద్భిః ఫలోపేతైశ్ఛాయావద్భిర్మనోరమైః । ఏవ
మాదిభిరాకీర్ణశ్శ్రియం పుష్యత్యయం గిరిః ॥౧౦॥ శైలప్రస్థేషు రమ్యేషు పశ్యేమాన్ కామహర్షణాన్ । కిన్నరాన్ ద్వంద్వ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శోభన్తే రమమాణాన్మనస్వినః॥౧౧॥ శాఖావసక్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ ప్రవరాణ్యంబరాణి చ। పశ్య విద్యాధరస్త్రీణాం క్రీడో
ద్దేశాన్మనోరమాన్॥౧౨॥ జలప్రపాతైరుద్భేదైర్నిష్యందైశ్చ క్వచిత్ క్వచిత్। స్రవద్భిర్భాత్యయం శైలస్స్రవన్మద ఇవ
ద్విపః॥౧౩॥ గుహాసమీరణో గన్ధాన్నానాపుష్పభవాన్వహన్। ఘ్రాణతర్పణమభ్యేత్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్॥
౧౪॥ యదీహ శరదోఽనేకాస్త్వయా సార్ధమనిన్దితే। లక్ష్మణేన చ వత్స్యామి న మాం శోకః ప్రధక్ష్యతి॥౧౫॥ బహుపుష్పఫలే ర
మ్యే నానాద్విజగణాయుతే। విచిత్రశిఖరే హ్యస్మిన్రతవానస్మి భామిని॥౧౬॥ అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్వ
యమ్। పితుశ్చానృణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా॥౧౭॥ వైదేహి రమసే కచ్చిచ్చిత్రకూటే మయా సహ। పశ్యన్తీ వివిధాన్భా
వాన్ మనోవాక్కాయసంయతా॥౧౮॥ ఇదమేవామృతం ప్రాహూ రాజ్ఞి రాజర్షయః పరే। వనవాసం భవార్థాయ
ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః॥౧౯॥ శిలాః శైలస్య శోభన్తే విశాలాశ్శతశోఽభితః। బహులా బహులైర్వర్ణైర్నీలపీతసితారు
ణైః॥౨౦॥ నిశి భాన్త్యచలేన్ద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ। ఓషధ్యస్స్వప్రభాలక్ష్మ్యా భ్రాజమానాస్సహస్రశః॥౨౧॥ కేచిత్
క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసన్నిభాః। కేచిదేకశిలా భాన్తి పర్వతస్యాస్య భామిని॥౨౨॥ భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూ
టస్సముత్థితః। చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే సర్వతశ్శుభః॥౨౩॥ కుష్ఠపున్నాగసరళభూర్జపత్రోత్తరచ్ఛదాన్। కామి
నాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదలాయుతాన్॥౨౪॥ మృదితాశ్చాపవిద్ధాశ్చ దృశ్యన్తే కమలస్రజః। కామిభిర్వనితే పశ్య
ఫలాని వివిధాని చ॥౨౫॥ వస్వౌకసారాం నళినీమత్యేతీవోత్తరాన్కురూన్। పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః॥
౨౬॥ ఇమం తు కాలం వనితే విజహ్రివాంస్త్వయా చ సీతే సహ లక్ష్మణేన చ। రతిం ప్రపత్స్యే కులధర్మవర్ధనీం సతాం పథి స్వై
ర్నియమైః పరైః స్థితః॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్నవతితమస్సర్గః.**********************

అథ శైలాద్వినిష్క్రమ్య మైథిలీం కోసలేశ్వరః। అదర్శయచ్ఛుభజలాం రమ్యాం మందాకినీం నదీమ్॥౧॥ అబ్రవీచ్చ
వరారోహాం చారుచన్ద్రనిభాననామ్। విదేహరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః॥౨॥ విచిత్రపులినాం రమ్యాం హంస
సారససేవితామ్। కమలైరుపసంపన్నాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్॥౩॥ నానావిధైస్తీరరుహైర్వృతాం పుష్పఫలద్రుమైః।
రాజన్తీం రాజరాజస్య నళినీమివ సర్వతః॥౪॥ మృగయూథనిపీతాని కలుషాంభాంసి సాంప్రతమ్। తీర్థాని రమణీయాని రతిం
సంజనయన్తి మే॥౫॥ జటాజినధరాః కాలే వల్కలోత్తరవాససః। ఋషయస్త్వవగాహన్తే నదీం మందాకినీం ప్రియే॥౬॥
ఆదిత్యముపతిష్ఠన్తే నియమాదూర్ధ్వబాహవః। ఏతే పరే విశాలాక్షి మునయస్సంశితవ్రతాః॥౭॥ మారుతోద్ధూతశిఖరైః
ప్రనృత్త ఇవ పర్వతః। పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజద్భిరభితో నదీమ్॥౮॥ క్వచిన్మణినికాశోదాం క్వచిత్పులినశాలినీమ్। క్వచి
త్సిద్ధజనాకీర్ణాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్॥౯॥ నిర్ధూతాన్వాయునా పశ్య వితతాన్పుష్పసంచయాన్। పోప్లూయమానానప
రాన్పశ్య త్వం జలమధ్యగాన్॥౧౦॥ తాంశ్చాతివల్గువచసో రథాంగాహ్వయనా ద్విజాః। అధిరోహన్తి కల్యాణి నిష్కూజన్త
శ్శుభా గిరః॥౧౧॥ దర్శనం చిత్రకూటస్య మందాకిన్యాశ్చ శోభనే। అధికం పురవాసాచ్చ మన్యే చ తవ దర్శనాత్॥౧౨॥ విధూ
తకలుషైస్సిద్ధైస్తపోదమశమాన్వితైః। నిత్యవిక్షోభితజలాం విగాహస్వ మయా సహ॥౧౩॥ సఖీవచ్చ విగాహస్వ సీతే మం
దాకినీం నదీమ్। కమలాన్యవమజ్జన్తీ పుష్కరాణి చ భామిని॥౧౪॥ త్వం పౌరజనవద్వ్యాలానయోధ్యామివ పర్వతమ్। మన్య
స్వ వనితే నిత్యం సరయూవదిమాం నదీమ్॥౧౫॥ లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్నిదేశే వ్యవస్థితః। త్వం చానుకూలా వైదేహి ప్రీ
తిం జనయథో మమ॥౧౬॥ ఉపస్పృశంస్త్రిషవణం మధుమూలఫలాశనః। నాయోధ్యాయై న రాజ్యాయ స్పృహయేఽద్య త్వ
యా సహ॥౧౭॥ ఇమాం హి రమ్యాం గజయూథలోళితాం నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః। సుపుష్పితైః పుష్పధరైరలం
కృతాం న సోఽస్తి యస్స్యాన్న గతక్లమస్సుఖీ॥౧౮॥ ఇతీవ రామో బహుసంగతం వచః ప్రియాసహాయస్సరితం ప్రతి బ్రువన్।
చచార రమ్యం నయనాంజనప్రభం స చిత్రకూటం రఘువంశవర్ధనః॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచనవతితమస్సర్గః.*

తాం తథా దర్శయిత్వా తు మైథిలీం గిరినిమ్నగామ్। నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం మాంసేన ఛన్దయన్॥౧॥ ఇదం మేధ్యమి
దం స్వాదు నిష్టప్తమిదమగ్నినా। ఏవమాస్తే స ధర్మాత్మా సీతయా సహ రాఘవః॥౨॥ తథా తత్రాసతస్తస్య భరతస్యోప
యాయినః। సైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదురాస్తాం నభస్స్పృశౌ॥౩॥ ఏతస్మిన్నన్తరే త్రస్తాశ్శబ్దేన మహతా తతః। అర్దితా
యూథపా మత్తాస్సయూథా దుద్రువుర్దిశః॥౪॥ సతం సైన్యసముద్ధూతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః। తాంశ్చ విప్రద్రుతాన్

సర్వాన్యూథపాన్స్వైతేషుత॥ ౫ ॥తాంశ్చవిద్రవతోదృష్ట్వాతంచశ్రుత్వాచనిస్స్వనమ్ । ఉవాచరామస్సౌమిత్రింల
క్ష్మణందీప్తతేజసమ్॥ ౬ ॥హంతలక్ష్మణపశ్యేహసుమిత్రాసుప్రజాస్త్వయా । మహీస్తనతిగంభీరస్తుములశ్శ్రూయతే
స్వనః॥ ౭ ॥గజయూథానివారణ్యేమహిషావామహావనే । విత్రాసితామృగాస్సింహైస్సహసాప్రద్రుతాదిశః॥ ౮ ॥రా
జా నా రాజమాత్రోవామృగయామటతేవనే । అన్యద్వాశ్వాపదంకించిత్సౌమిత్రేజ్ఞాతుమర్హసి॥ ౯ ॥ సుదుశ్చరోగిరి
శ్చాయంపక్షిణామపిలక్ష్మణ । సర్వమేతద్యథాతత్త్వమచిరాత్ జ్ఞాతుమర్హసి ॥ ౧౦ ॥ సలక్ష్మణస్సత్వరితంసాలమారు
హ్యపుష్పితమ్। ప్రేక్షమాణోదిశస్సర్వాఃపూర్వాందిశముదైక్షత॥ ౧౧ ॥ ఉదఙ్ముఖఃప్రేక్షమాణోదదర్శ మహతీంచ
మూమ్। రథాశ్వగజసంబాధాంయత్తైర్యుక్తాంపదాతిభిః॥౧౨॥తామశ్వగజసంపూర్ణాంరథధ్వజవిభూషితామ్ । శశంస
సేనాంరామాయవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౧౩॥అగ్నింసంశమయత్వార్యస్సీతాచభజతాంగుహామ్। సజ్యంకురుష్వచాపం
చశరాంశ్చకవచంతథా॥౧౪॥తంరామఃపురుషవ్యాఘ్రోలక్ష్మణంప్రత్యువాచహ।అంగావేక్షస్వసౌమిత్రేకస్యైమాం
మన్యసేచమూమ్॥౧౫॥ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణోవాక్యమబ్రవీత్ ।దిధక్షన్నివతాంసేనాంరుషితఃపావకోయథా॥
౧౬ ॥ సంపన్నంరాజ్యమిచ్ఛంస్తువ్యక్తంప్రాప్యాభిషేచనమ్। ఆవాంహంతుంసమభ్యేతికైకేయ్యాభరతస్సుతః॥౧౭॥
ఏషవైసుమహాన్ శ్రీమాన్విటపీసంప్రకాశతే।విరాజత్యుద్గతస్కంధఃకోవిదారధ్వజోరథే॥౧౮॥ అసౌహిసుమహాస్కం
ధోవిటపీచమహాద్రుమః।విరాజతేమహాసైన్యేకోవిదారధ్వజోరథే॥ ౧౯॥ భజంత్యేతేయథాకామమశ్వానారుహ్యశీ
ఘ్రగాః।ఏతేభ్రాజంతిసంహృష్టాగజానారుహ్యసాదినః॥౨౦॥గృహీతధనుషౌచావాంగిరింవీరశ్రయావహే । అథవే
హైవతిష్ఠావస్సన్నద్ధావుద్యతాయుధౌ॥౨౧॥అపినౌవశమాగచ్ఛేత్కోవిదారధ్వజోరణే।అపిద్రక్ష్యామిభరతంయత్కృ
తేవ్యసనంమహత్ ॥౨౨॥త్వయారాఘవసంప్రాప్తంసీతయాచమయాతథా। యన్నిమిత్తంభవాన్రాజ్యాచ్చ్యుతో
రాఘవశాశ్వతాత్ ॥౨౩॥ సంప్రాప్తోయమరిర్వీరభరతోవధ్యఏవమే । భరతస్యవధేదోషంనాహంపశ్యామిరాఘవ॥
౨౪॥పూర్వాపకారిణాంత్యాగేనహ్యధర్మోవిధీయతే।పూర్వాపకారీభరతస్త్యక్తధర్మశ్చరాఘవః॥ ౨౫ ॥ ఏతస్మిన్నిహ
తేకృత్స్నామనుశాధివసుంధరామ్।అద్యపుత్రంహతంసంఖ్యేకైకేయీరాజ్యకాముకా ॥ ౨౬ ॥ మయాపశ్యేత్సుదుఃఖా
ర్తాహస్తిభగ్నమివద్రుమమ్।కైకేయీంచవధిష్యామిసానుబంధాంసబాంధవామ్॥ ౨౭॥ కలుషేణాద్యమహతామేదినీ
పరిముచ్యతామ్।అద్యేమంసంయతంక్రోధమసత్కారంచమానద॥ ౨౮ ॥ మోక్ష్యామిశత్రుసైన్యేషుకక్షేష్వివహుతా
శనమ్।అద్యైతచ్చిత్రకూటస్యకాననంనిశితైశ్శరైః॥౨౯॥ ఛిందన్శత్రుశరీరాణికరిష్యేశోణితోక్షితమ్। శరైర్నిర్భిన్న
హృదయాన్కుంజరాంస్తురగాంస్తథా॥౩౦॥శ్వాపదాఃపరికర్షంతునరాంశ్చనిహతాన్మయా।శరాణాంధనుషశ్చాహమ
నృణోస్మిన్మహామృధే॥౩౧॥ససైన్యంభరతంహత్వాభవిష్యామినసంశయః॥ఇత్యయోధ్యాకాండేషణ్ణవతితమస్సర్గః ✻

సుసంరబ్ధంతుసౌమిత్రింలక్ష్మణంక్రోధమూర్ఛితమ్।రామస్తుపరిసాంత్వ్యాథవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ కిమత్ర
ధనుషాకార్యమసినావాసచర్మణా।మహేష్వాసేమహాప్రాజ్ఞేభరతేస్వయమాగతే॥ ౨॥ పితుస్సత్యంప్రతిశ్రుత్యహ
త్వాభరతమాగతమ్।కింకరిష్యామిరాజ్యేనసాపవాదేనలక్ష్మణ॥ ౩ ॥ యద్ద్రవ్యంబాంధవానాంవామిత్రాణాంవాక్షయే
భవేత్ ।నాహంతత్ప్రతిగృహ్ణీయాంభక్షాన్విషకృతానివ॥ ౪॥ ధర్మమర్థంచకామంచపృథివీంచాపిలక్ష్మణ।ఇచ్ఛామిభ
వతామర్థేహ్యేతత్ప్రతిశృణోమితే॥౫॥భ్రాతౄణాంసంగ్రహార్థంచసుఖార్థంచాపిలక్ష్మణ। రాజ్యమప్యహమిచ్ఛామి
సత్యేనాయుధమాలభే॥౬॥నేయంమమమహీసౌమ్యదుర్లభాసాగరాంబరా ।నహీచ్ఛేయమధర్మేణశక్రత్వమపిలక్ష్మణ॥
౭॥యద్వినాభరతంత్వాంచశత్రుఘ్నంచాపిమానద।భవేన్మమసుఖంకించిద్భస్మతత్కురుతాంశిఖీ॥౮॥మన్యేహమాగతో
యోధ్యాంభరతోభ్రాతృవత్సలః।మమప్రాణాత్ప్రియతరఃకులధర్మమనుస్మరన్॥౯॥శ్రుత్వాప్రవ్రాజనంమాంహిజటా
వల్కలధారిణం।జానక్యాసహితంవీరత్వయాచపురుషర్షభ॥౧౦॥స్నేహేనాక్రాంతహృదయశ్శోకేనాకులితేంద్రియః।
ద్రష్టుమభ్యాగతోహ్యేషభరతోనాన్యథాగతః॥౧౧॥అంబాంచకైకయీంరుష్యపరుషంచాప్రియంవదన్ ప్రసాద్యపితరం
శ్రీమాన్రాజ్యంమేదాతుమాగతః॥౧౨॥ ప్రాప్తకాలంయదేషోస్మాన్భరతోద్రష్టుమిచ్ఛతి।అస్మాసుమనసాప్యేషనాప్రి
యంకించిదాచరేత్ ॥౧౩॥విప్రియంకృతపూర్వంతేభరతేనకదానుకిం।ఈదృశంవాభయంతేద్యభరతంయోత్రశంకసే॥

౧౪॥ నహి తే నిష్ఠురం వాచ్యో భరతో నాప్రియం వచః। అహం హ్యప్రియముక్తస్స్యాం భరతస్యాప్రియే కృతే॥౧౫॥ కథం ను పుత్రాః పితరం హన్యుః కస్యాంచిదాపది। భ్రాతా వా భ్రాతరం హన్యాత్సౌమిత్రే ప్రాణమాత్మనః॥౧౬॥ యది రాజ్యస్య హేతోస్త్వమిమాం వాచం ప్రభాషసే। వక్ష్యామి భరతం దృష్ట్వా రాజ్యమస్మై ప్రదీయతామ్॥౧౭॥ ఉచ్యమానో హి భరతో మయా లక్ష్మణ తత్త్వతః। రాజ్యమస్మై ప్రయచ్ఛేతి బాఢమిత్యేవ వక్ష్యతి॥౧౮॥ తథోక్తో ధర్మశీలేన భ్రాత్రా తస్య హితే రతః। లక్ష్మణః ప్రవివేశేవ స్వాని గాత్రాణి లజ్జయా॥౧౯॥ తద్వాక్యం లక్ష్మణశ్శ్రుత్వా వ్రీడితః ప్రత్యువాచ హ। త్వాం మన్యే ద్రష్టుమాయాతః పితా దశరథస్స్వయమ్॥౨౦॥ వ్రీడితం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రాఘవః ప్రత్యువాచ హ। ఏష మన్యే మహాబాహురిహాస్మాన్ ద్రష్టుమాగతః॥౨౧॥ అథవా నౌ ధ్రువం మన్యే మన్యమానస్సుఖోచితౌ। వనవాసమనుధ్యాయ గృహాయ ప్రతినేష్యతి॥౨౨॥ ఇమాం వాప్యేష వైదేహీమత్యంతసుఖసేవినీమ్। పితా మే రాఘవశ్శ్రీమాన్వనాదాదాయ యాస్యతి॥౨౩॥ ఏతౌ తౌ సంప్రకాశేతే గోత్రవంతౌ మనోరమౌ। వాయువేగసమౌ వీర జవనౌ తురగోత్తమౌ॥౨౪॥ స ఏష సుమహాకాయః కంపతే వాహినీముఖే। నాగశ్శత్రుంజయో నామ వృద్ధస్తాతస్య ధీమతః॥౨౫॥ న తు పశ్యామి తచ్ఛత్రం పాండరం లోకసత్కృతమ్। పితుర్దివ్యం మహాబాహో సంశయో భవతీహ మే॥౨౬॥ వృక్షాగ్రాదవరోహ త్వం కురు లక్ష్మణ మద్వచః। ఇతీవ రామో ధర్మాత్మా సౌమిత్రిం తమువాచ హ॥౨౭॥ అవతీర్య తు సాలాగ్రాత్తస్మాత్స సమితింజయః। లక్ష్మణః ప్రాంజలిర్భూత్వా తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః॥౨౮॥ భరతేనాపి సందిష్టా సంమర్దో న భవేదితి। సమంతాత్తస్య శైలస్య సేనావాసమకల్పయమ్॥౨౯॥ అధ్యర్ధమిక్ష్వాకుచమూర్యోజనం పర్వతస్య సా। పార్శ్వే న్యవిశదావృత్య గజవాజిరథాకులా॥౩౦॥ సా చిత్రకూటే భరతేన సేనా ధర్మం పురస్కృత్య విధూయ దర్పమ్। ప్రసాదనార్థం రఘునందనస్య విరాజతే నీతిమతా ప్రణీతా॥౩౧॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - సప్తనవతితమస్సర్గః. ******************

నివేశ్య సేనాం తు విభుః పద్భ్యాం పాదవతాం వరః। అభిగంతుం స కాకుత్స్థమియేష గురువర్తనమ్॥౧॥ నివిష్టమాత్రే సైన్యే తు యథోద్దేశం వినీతవత్। భరతో భ్రాతరం వాక్యం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్॥౨॥ క్షిప్రం వనమిదం సౌమ్య నరసంఘైస్సమంతతః। లుబ్ధైశ్చ సహితైరేభిస్త్వమన్వేషితుమర్హసి॥౩॥ గుహో జ్ఞాతిసహస్రేణ శరచాపాసిపాణినా। సమన్వేషతు కాకుత్స్థావస్మిన్పరివృతస్స్వయమ్॥౪॥ అమాత్యైస్సహ పౌరైశ్చ గురుభిశ్చ ద్విజాతిభిః। సహ సర్వం చరిష్యామి పద్భ్యాం పరివృతస్స్వయమ్॥౫॥ యావన్న రామం ద్రక్ష్యామి లక్ష్మణం వా మహాబలమ్। వైదేహీం వా మహాభాగాం న మే శాంతిర్భవిష్యతి॥౬॥ యావన్న చంద్రసంకాశం ద్రక్ష్యామి శుభమాననమ్। భ్రాతుః పద్మపలాశాక్షం న మే శాంతిర్భవిష్యతి॥౭॥ యావన్న చరణౌ భ్రాతుః పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ। శిరసా ధారయిష్యామి న మే శాంతిర్భవిష్యతి॥౮॥ యావన్న రాజ్యే రాజ్యార్హః పితృపైతామహే స్థితః। అభిషేకజలక్లిన్నో న మే శాంతిర్భవిష్యతి॥౯॥ సిద్ధార్థః ఖలు సౌమిత్రిర్యశ్చంద్రవిమలోపమమ్। ముఖం పశ్యతి రామస్య రాజీవాక్షం మహాద్యుతి॥౧౦॥ కృతకృత్యా మహాభాగా వైదేహీ జనకాత్మజా। భర్తారం సాగరాంతాయాః పృథివ్యా యానుగచ్ఛతి॥౧౧॥ సుభగశ్చిత్రకూటోఽసౌ గిరిరాజోపమో గిరిః। యస్మిన్వసతి కాకుత్స్థః కుబేర ఇవ నందనే॥౧౨॥ కృతకార్యమిదం దుర్గం వనం వ్యాలనిషేవితమ్। యదధ్యాస్తే మహాతేజా రామశ్శస్త్రభృతాం వరః॥౧౩॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా భరతః పురుషర్షభః। పద్భ్యామేవ మహాబాహుః ప్రవివేశ మహద్వనమ్॥౧౪॥ స తాని ద్రుమజాలాని జాతాని గిరిసానుషు। పుష్పితాగ్రాణి మధ్యేన జగామ వదతాం వరః॥౧౫॥ స గిరేశ్చిత్రకూటస్య సాలమాసాద్య పుష్పితమ్। రామాశ్రమగతస్యాగ్నేర్దదర్శ ధ్వజముచ్ఛ్రితమ్॥౧౬॥ తం దృష్ట్వా భరతశ్శ్రీమాన్ముమోద సహబాంధవః। అత్ర రామ ఇతి జ్ఞాత్వా గతః పారమివాంభసః॥౧౭॥ స చిత్రకూటే తు గిరౌ నిశామ్య రామాశ్రమం పుణ్యజనోపపన్నమ్। గుహేన సార్ధం త్వరితో జగామ పునర్నివేశ్యైవ చమూం మహాత్మా॥౧౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టనవతితమస్సర్గః. **

నివిష్టాయాం తు సేనాయాముత్సుకో భరతస్తదా। జగామ భ్రాతరం ద్రష్టుం శత్రుఘ్నమనుదర్శయన్॥౧॥ ఋషిం వసిష్ఠం సందిశ్య మాతౄర్మే శీఘ్రమానయ। ఇతి త్వరితమగ్రే స జగామ గురువత్సలః॥౨॥ సుమంత్రస్త్వపి శత్రుఘ్నమదూరాదన్వపద్యత। రామదర్శనజస్తర్షో భరతస్యేవ తస్య చ॥౩॥ గచ్ఛన్నేవాథ భరతస్తాపసాలయసంస్థితామ్

భ్రాతుః పర్ణకుటీం శ్రీమానుటజం చ దదర్శ హ ॥౪॥ శాలాయాస్త్వగ్రతస్తస్యా దదర్శ భరతస్తదా । కాష్ఠాని చావభ
గ్నాని పుష్పాణ్యుపచితాని చ ॥౫॥ స లక్ష్మణస్య రామస్య దదర్శాశ్రమమీయుషః । కృతం వృక్షేష్వభిజ్ఞానం కుశచీరైః క్వచి
త్క్వచిత్ ॥౬॥ స దదర్శ వనే తస్మిన్ మహతస్సంచయాన్ కృతాన్ । మృగాణాం మహిషాణాం చ కరీషైశ్శీతకారణాత్ ॥౭॥
గచ్ఛన్నేవ మహాబాహుర్ద్యుతిమాన్ భరతస్తదా । శత్రుఘ్నం చాబ్రవీద్ధృష్టస్తానమాత్యాంశ్చ సర్వశః ॥౮॥ మన్యే
ప్రాప్తాస్స్మ తం దేశం భరద్వాజో యమబ్రవీత్ । నాతిదూరే హి మన్యేఽహం నదీం మందాకినీమితః ॥౯॥ ఉచ్చైర్బద్ధాని చీరా
ణి లక్ష్మణేన భవేదయమ్ । అభిజ్ఞానకృతః పంథా వికాలే గంతుమిచ్ఛతా ॥౧౦॥ ఇదం చోదాత్తదంతానాం కుంజరాణాం తర
స్వినామ్ । శైలపార్శ్వే పరిక్రాంతమన్యోన్యమభిగర్జతామ్ ॥౧౧॥ యమేవాధాతుమిచ్ఛంతి తాపసాస్సతతం వనే ।
తస్యాసౌ దృశ్యతే ధూమస్సంకులః కృష్ణవర్త్మనః ॥౧౨॥ అత్రాహం పురుషవ్యాఘ్రం గురుసత్కారకారిణమ్ । ఆర్యం ద్ర
క్ష్యామి సంహృష్టో మహర్షిమివ రాఘవమ్ ॥౧౩॥ అథ గత్వా ముహూర్తం తు చిత్రకూటం స రాఘవః । మందాకినీమను
ప్రాప్తస్తం జనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧౪॥ జగత్యాం పురుషవ్యాఘ్ర ఆస్తే వీరాసనే రతః । జనేంద్రో నిర్జనం ప్రాప్య ధిఙ్మే జ
న్మ సజీవితమ్ ॥౧౫॥ మత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తో లోకనాథో మహాద్యుతిః । సర్వాన్ కామాన్ పరిత్యజ్య వనే వసతి రాఘవః ॥
౧౬॥ ఇతి లోకసమాక్రుష్టః పాదేష్వద్య ప్రసాదయన్ । రామస్య నిపతిష్యామి సీతాయాశ్చ పునః పునః ॥౧౭॥ ఏవం స విలపం
స్తస్మిన్ వనే దశరథాత్మజః । దదర్శ మహతీం పుణ్యాం పర్ణశాలాం మనోరమామ్ ॥౧౮॥ సాలతాలాశ్వకర్ణానాం ప
ర్ణైర్బహుభిరావృతామ్ । విశాలాం మృదుభిస్తీర్ణాం కుశైర్వేదిమివాధ్వరే ॥౧౯॥ శక్రాయుధనికాశైశ్చ కార్ము
కైర్భారసాధనైః । రుక్మపృష్ఠైర్మహాసారైః శోభితాం శత్రుబాధకైః ॥౨౦॥ అర్కరశ్మిప్రతీకాశైర్ఘోరైస్తూణీగ
తైశ్శరైః । శోభితాం దీప్తవదనైస్సర్పైర్భోగవతీమివ ॥౨౧॥ మహారజతవాసోభ్యామసిభ్యాం చ విరాజితామ్ । రుక్మబిం
దువిచిత్రాభ్యాం చర్మభ్యాం చాపి శోభితామ్ ॥౨౨॥ గోధాంగులిత్రైరాసక్తైశ్చిత్రైః కాంచనభూషితైః । అరిసం
ఘైరనాధృష్యాం మృగైస్సింహగుహామివ ॥౨౩॥ ప్రాగుదక్ప్రవణాం వేదిం విశాలాం దీప్తపావకామ్ । దదర్శ భరతస్త
త్ర పుణ్యాం రామనివేశనే ॥౨౪॥ నిరీక్ష్య స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుమ్ । ఉటజే రామమాసీనం జటామండలధా
రిణమ్ ॥౨౫॥ తం తు కృష్ణాజినధరం చీరవల్కలవాససమ్ । దదర్శ రామమాసీనమభితః పావకోపమమ్ ॥౨౬॥ సింహస్కం
ధం మహాబాహుం పుండరీకనిభేక్షణమ్ । పృథివ్యాస్సాగరాంతాయా భర్తారం ధర్మచారిణమ్ ॥౨౭॥ ఉపవిష్టం మహాబా
హుం బ్రహ్మాణమివ శాశ్వతమ్ । స్థండిలే దర్భసంస్తీర్ణే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥౨౮॥ తం దృష్ట్వా భరతః శ్రీమాన్ దుఃఖశో
కపరిప్లుతః । అభ్యధావత ధర్మాత్మా భరతః కైకయీసుతః ॥౨౯॥ దృష్ట్వైవ విలలాపార్తో బాష్పసందిగ్ధయా గిరా । అశ
క్నువన్ ధారయితుం ధైర్యాద్వచనమబ్రవీత్ ॥౩౦॥ యస్సంసది ప్రకృతిభిర్భవేద్యుక్త ఉపాసితుమ్ । వన్యైర్మృగైరు
పాసీనస్సోఽయమాస్తే మమాగ్రజః ॥౩౧॥ వాసోభిర్బహుసాహస్రైర్యో మహాత్మా పురోచితః । మృగాజినే సోఽయమిహ
ప్రవస్తే ధర్మమాచరన్ ॥౩౨॥ అధారయద్యో వివిధాశ్చిత్రాస్సుమనసస్తదా । సోఽయం జటాభారమిమం వహతే రాఘ
వః కథమ్ ॥౩౩॥ యస్య యజ్ఞైర్యథాదిష్టైర్యుక్తో ధర్మస్య సంచయః । శరీరక్లేశసంభూతం స ధర్మం పరిమార్గతే ॥౩౪॥ చం
దనేన మహార్హేణ యస్యాంగముపసేవితమ్ । మలేన తస్యాంగమిదం కథమార్యస్య సేవ్యతే ॥౩౫॥ మన్నిమిత్తమిదం దుః
ఖం ప్రాప్తో రామస్సుఖోచితః । ధిగ్జీవితం నృశంసస్య మమ లోకవిగర్హితమ్ ॥౩౬॥ ఇత్యేవం విలపన్ దీనః ప్రస్విన్నముఖపం
కజః । పాదావప్రాప్య రామస్య పపాత భరతో రుదన్ ॥౩౭॥ దుఃఖాభితప్తో భరతో రాజపుత్రో మహాబలః । ఉక్త్వార్యే
తి సకృద్దీనం పునర్నోవాచ కించన ॥౩౮॥ బాష్పాపిహితకంఠశ్చ ప్రేక్ష్య రామం యశస్వినమ్ । ఆర్యేత్యేవాభిసంక్రుశ్య వ్యా
హర్తుం నాశకత్తదా ॥౩౯॥ శత్రుఘ్నశ్చాపి రామస్య వవందే చరణౌ రుదన్ । తావుభౌ స సమాలింగ్య రామశ్చాశ్రూణ్య
వర్తయత్ ॥౪౦॥ తతస్సుమంత్రేణ గుహేన చైవ సమీయతూ రాజసుతావరణ్యే । దివాకరశ్చైవ నిశాకరశ్చ యథాంబ
రే శుక్రబృహస్పతిభ్యామ్ ॥౪౧॥ తాన్ పార్థివాన్ వారణయూథపాభాన్ సమాగతాంస్తత్ర మహత్యరణ్యే । వనౌకస
స్తేఽపి సమీక్ష్య సర్వేఽప్యశ్రూణ్యముంచన్ ప్రవిహాయ హర్షమ్ ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోనశతతమస్సర్గః
జటిలం చీరవసనం ప్రాంజలిం పతితం భువి । దదర్శ రామో దుర్దర్శం యుగాంతే భాస్కరం యథా ॥౧॥ కథంచిదభి

విజ్ఞాయవివర్ణవదనంకృశమ్ । భ్రాతరంభరతంరామఃపరిజగ్రాహబాహునా॥౨॥ఆఘ్రాయరామస్తంమూర్ధ్నిప
రిష్వజ్యచరాఘవః।అంకేభరతమారోప్యపర్యపృచ్ఛత్సమాహితః॥౩॥క్వనుతేఽభూత్పితాతాతయదరణ్యంత్వమాగతః।న
హిత్వంజీవతస్తస్యవనమాగంతుమర్హసి॥౪॥చిరస్యబతపశ్యామిదూరాద్భరతమాగతమ్।దుష్ప్రతీకమరణ్యేఽస్మిన్కిం
తాతవనమాగతః॥౫॥కచ్చిన్నభరతేతాతరాజాయత్త్వమిహాగతః।కచ్చిన్నదీనస్సహసారాజలోకాంతరంగతః॥౬॥కచ్చి
త్సౌమ్యనతేరాజ్యంభ్రష్టంబాలస్యశాశ్వతమ్।కచ్చిచ్ఛుశ్రూషసేతాతపితరంసత్యవిక్రమమ్॥౭॥కచ్చిద్దశరథోరా
జాకుశలీసత్యసంగరః।రాజసూయాశ్వమేధానామాహర్తాధర్మనిశ్చయః॥౮॥సకచ్చిద్బ్రాహ్మణోవిద్వాన్ధర్మనిత్యో
మహాద్యుతిః।ఇక్ష్వాకూణాముపాధ్యాయోయథావత్తాతపూజ్యతే॥౯॥తాతకచ్చిచ్చకౌసల్యాసుమిత్రాచప్రజావతీ
సుఖినీకచ్చిదార్యాసాదేవీనందతికైకయీ॥౧౦॥కచ్చిద్వినయసంపన్నఃకులపుత్రోబహుశ్రుతః।అనసూయోహ్యను
ద్రష్టాసత్కృతస్తేపురోహితః॥౧౧॥కచ్చిదగ్నిషుతేయుక్తోవిధిజ్ఞోమతిమానృజుః।హుతంచహోష్యమాణంచకాలేవే
దయతేసదా॥౧౨॥కచ్చిద్దేవాన్పితౄన్భృత్యాన్గురూన్పితృసమానపి।వృద్ధాంశ్చతాతవైద్యాంశ్చబ్రాహ్మణాం
శ్చాభిమన్యసే॥౧౩॥ఇష్వస్త్రవరసంపన్నమర్థశాస్త్రవిశారదమ్।సుధన్వానముపాధ్యాయంకచ్చిత్త్వంతాతమన్య
సే॥౧౪॥కచ్చిదాత్మసమాశ్శూరాశ్శ్రుతవంతోజితేంద్రియాః।కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చకృతాస్తేతాతమంత్రిణః॥౧౫॥మం
త్రోవిజయమూలంహిరాజ్ఞాంభవతిరాఘవ।సుసంవృతోమంత్రధరైరమాత్యైశ్శాస్త్రకోవిదైః॥౧౬॥కచ్చిన్నిద్రా
వశంనైషీఃకచ్చిత్కాలేప్రబుధ్యసే।కచ్చిచ్చాపరరాత్రేషుచింతయస్యర్థనైపుణమ్॥౧౭॥కచ్చిన్మంత్రయసేనైకఃకచ్చిన్న
బహుభిస్సహ।కచ్చిత్తేమంత్రితోమంత్రోరాష్ట్రంనపరిధావతి॥౧౮॥కచ్చిదర్థంవినిశ్చిత్యలఘుమూలంమహోదయమ్
క్షిప్రమారభసేకర్తుంనదీర్ఘయసిరాఘవ॥౧౯॥కచ్చిత్తుసుకృతాన్యేవకృతరూపాణివాపునః।విదుస్తేసర్వకార్యాణినక
ర్తవ్యానిపార్థివాః॥౨౦॥కచ్చిన్నతర్కైర్యుక్త్యావాయేచాప్యపరికీర్తితాః।త్వయావాతవవామాత్యైర్బుధ్యతేతాత
మంత్రితమ్॥౨౧॥కచ్చిత్సహస్రాన్మూర్ఖాణామేకమిచ్ఛసిపండితమ్।పండితోహ్యర్థకృచ్ఛ్రేషుకుర్యాన్నిశ్శ్రేయసంమహత్
సహస్రాణ్యపిమూర్ఖాణాంయద్యుపాస్తేమహీపతిః।అథవాప్యయుతాన్యేవనాస్తితేషుసహాయతా॥౨౩॥ఏకోప్యమా
త్యోమేధావీశూరోదక్షోవిచక్షణః।రాజానంరాజమాత్రంవాప్రాపయేన్మహతీంశ్రియమ్॥౨౪॥కచ్చిన్ముఖ్యామహ
త్స్వేవమధ్యమేషుచమధ్యమాః।జఘన్యాస్తుజఘన్యేషుభృత్యాఃకర్మసుయోజితాః॥౨౫॥అమాత్యానుపధాతీతాన్పి
తృపైతామహాన్శుచీన్।శ్రేష్ఠాన్శ్రేష్ఠేషుకచ్చిత్త్వంనియోజయసికర్మసు॥౨౬॥కచ్చిన్నోగ్రేణదండేనభృశము
ద్వేజితప్రజమ్।రాష్ట్రంతవానుజానంతిమంత్రిణఃకైకయీసుత॥౨౭॥కచ్చిత్త్వాంనావజానంతియాజకాఃపతితంయథా।
ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారంకామయానమివస్త్రియః॥౨౮॥ఉపాయకుశలంవైద్యంభృత్యసందూషణేరతమ్।శూరమైశ్వర్య
కామంచయోనహంతిసహన్యతే॥౨౯॥కచ్చిద్ధృష్టశ్చశూరశ్చమతిమాన్ధృతిమాన్శుచిః।కులీనశ్చానురక్తశ్చదక్షస్సే
నాపతిఃకృతః॥౩౦॥బలవంతశ్చకచ్చిత్తేముఖ్యాయుద్ధవిశారదాః।దృష్టాపదానావిక్రాంతాస్త్వయాసత్కృత్యమాని
తాః॥౩౧॥కచ్చిద్బలస్యభక్తంచవేతనంచయథోచితమ్।సంప్రాప్తకాలందాతవ్యందదాసినవిలంబసే॥౩౨॥కాలాతిక్ర
మణాచ్చైవభక్తవేతనయోర్భృతాః।భర్తుఃకుప్యంతిదుష్యంతిసోఽనర్థస్సుమహాన్స్మృతః॥౩౩॥కచ్చిత్సర్వేఽనురక్తా
స్త్వాంకులపుత్రాఃప్రధానతః।కచ్చిత్ప్రాణాంస్తవార్థేషుసంత్యజంతిసమాహితాః॥౩౪॥కచ్చిజ్జానపదోవిద్వాన్దక్షి
ణఃప్రతిభానవాన్।యథోక్తవాదీదూతస్తేకృతోభరతపండితః॥౩౫॥కచ్చిదష్టాదశాన్యేషుస్వపక్షేదశపంచచ।త్రిభిస్త్రి
భిరవిజ్ఞాతైర్వేత్సితీర్థానిచారకైః॥౩౬॥కచ్చిద్వ్యపాస్తానహితాన్ప్రతియాతాంశ్చసర్వదా।దుర్బలాననవజ్ఞాయవ
ర్తసేరిపుసూదన॥౩౭॥కచ్చిన్నలోకాయతికాన్బ్రాహ్మణాంస్తాతసేవసే।అనర్థకుశలాహ్యేతేబాలాఃపండితమాని
నః॥౩౮॥ధర్మశాస్త్రేషుముఖ్యేషువిద్యమానేషుదుర్బుధాః।బుద్ధిమాన్వీక్షికీంప్రాప్యనిరర్థంప్రవదంతితే॥౩౯॥వీరైర
ధ్యుషితాంపూర్వమస్మాకంతాతపూర్వకైః।సత్యనామాందృఢద్వారాంహస్త్యశ్వరథసంకులామ్॥౪౦॥బ్రాహ్మణైః
క్షత్రియైర్వైశ్యైఃస్వకర్మనిరతైస్సదా।జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైర్వృతామాత్యైస్సహస్రశః॥౪౧॥ప్రాసా
దైర్వివిధాకారైర్వృతాంవైద్యజనాకులామ్।కచ్చిత్సుముదితాంస్ఫీతామయోధ్యాంపరిరక్షసి॥౪౨॥కచ్చిచ్చైత్యశతై

ష్టస్సునివిష్టజనావృతః|దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చతటాకైశ్చోపశోభితః||౪౩||ప్రహృష్టనరనారీకస్సమాజోత్సవశోభితః
సుకృష్టసీమాపశుమాన్ హింసాభిరభివర్జితః||౪౪|| అదేవమాతృకో రమ్యశ్శ్వాపదైః పరివర్జితః | పరిత్యక్తో భయైస్స
ర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః||౪౫||వివర్జితో నరైః పాపైర్మమ పూర్వైస్సురక్షితః | కచ్చిజ్జనపదః స్ఫీతస్సుఖం వసతి రాఘ
వ||౪౬||కచ్చిత్తే దయితాస్సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః| వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకోహి సుఖమేధతే||౪౭|| తేషాం
గుప్తిపరీహారైః కచ్చిత్తే భరణం కృతమ్| రక్ష్యాహి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః||౪౮||కచ్చిత్ స్త్రియస్సాంత్వయసి
కచ్చిత్తాస్సురక్షితాః|కచ్చిన్న శ్రద్దధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే||౪౯|| కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్తే సంతి ధే
నుకాః|కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి||౫౦|| కచ్చిద్దర్శయసే నిత్యం మానుషాణాం విభూషితమ్ | ఉత్థా
యోత్థాయ పూర్వాహ్ణే రాజపుత్ర మహాపథే||౫౧|| కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా| సర్వే వా పున
రుత్సృష్టా మధ్యమేవాత్ర కారణమ్||౫౨|| కచ్చిత్సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః| యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని
తథా శిల్పిధనుర్ధరైః||౫౩||ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్ కచ్చిదల్పతరో వ్యయః| అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్కోశో గచ్ఛతి రాఘవ||
౫౪|| దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ| యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః||౫౫|| కచ్చిదా
ర్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్మణా| అపృష్టశ్శాస్త్రకుశలైర్న లోభాద్వధ్యతే శుచిః||౫౬|| గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే
దృష్టస్సకారణః|కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ||౫౭||వ్యసనే కచ్చిదాఢ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ|అర్థం వి
రాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః||౫౮||యాని మిథ్యాభిశస్తానాం పతంత్యస్రాణి రాఘవ| తాని పుత్రపశూన్
ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః||౫౯||కచ్చిద్వృద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యముఖ్యాంశ్చ రాఘవ|దానేన మనసా వాచా త్రిభిరే
తైర్బుభూషసే||౬౦||కచ్చిద్గురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాన్దేవతాతిథీన్|చైత్యాంశ్చ సర్వాన్సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాం
శ్చ నమస్యసి||౬౧||కచ్చిదర్థేన వా ధర్మం అర్థం ధర్మేణ వా పునః|ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన చ న బాధసే||౬౨|| కచ్చిద
ర్థం చ ధర్మం చ కామం జయతాం వర|విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ సర్వాన్వరద సేవసే||౬౩|| కచ్చిత్తే బ్రాహ్మణాశ్శర్మ సర్వ
శాస్త్రార్థకోవిదాః|ఆశంసంతే మహాప్రాజ్ఞ పౌరజానపదైస్సహ||౬౪|| నాస్తిక్యమనృతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘ
సూత్రతామ్|అదర్శనం జ్ఞానవతామాలస్యం పంచవృత్తితామ్||౬౫|| ఏకచింతనమర్థానామనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణమ్ | నిశ్చి
తానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణమ్||౬౬||మంగళాద్యప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః| కచ్చిత్త్వం వర్జ
యస్యేతాన్ రాజదోషాంశ్చతుర్దశ||౬౭|| దశ పంచ చతుర్వర్గాన్ సప్తవర్గం చ తత్త్వతః | అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తి
స్రశ్చ రాఘవ||౬౮||ఇంద్రియాణాం జయం బుద్ధ్వా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషమ్| కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండ
లమ్||౬౯||యాత్రా దండవిధానం చ ద్వియోనీ సంధివిగ్రహౌ|కచ్చిదేతాన్ మహాప్రాజ్ఞ యథావదనుమన్యసే|| ౭౦||
మంత్రిభిస్త్వం యథోద్దిష్టైశ్చతుర్భిస్త్రిభిరేవ వా|కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే మిథః||౭౧||కచ్చిత్తే స
ఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః|కచ్చిత్తే సఫలా దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతమ్||౭౨|| కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిర్యథోక్తా
మమ రాఘవ|ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా||౭౩|| యాం వృత్తిం వర్తతే తాతో యాం చ నః ప్రపితామ
హాః|తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిద్యా చ సత్పథగా శుభా||౭౪|| కచ్చిత్స్వాదుకృతం భోజ్యమేకో నాశ్నాసి రాఘవ|కచ్చిదా
శంసమానేభ్యో మిత్రేభ్యస్సంప్రయచ్ఛసి||౭౫||రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా మహీపతిర్దండధరః ప్రజానామ్ | అ
వాప్య కృత్స్నాం వసుధాం యథావదితశ్చ్యుతస్స్వర్గముపైతి విద్వాన్ || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే శతతమస్సర్గః.

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచ హ|కిం మే ధర్మాద్విహీనస్య రాజధర్మః కరిష్యతి||౧||శాశ్వతోఽయం స
దా ధర్మః స్థితోఽస్మాసు నరర్షభ|జ్యేష్ఠపుత్రే స్థితే రాజన్ న కనీయాన్నృపో భవేత్ ||౨|| స సమృద్ధాం మయా సార్ధమయో
ధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ|అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః||౩||రాజానం మానుషం ప్రాహుర్దేవత్వే సమ్మతో
మమ|యస్య ధర్మార్థసహితం వృత్తమాహురమానుషమ్||౪|| కేకయస్థే చ మయి తు త్వయి చారణ్యమాశ్రితే | దివమార్యో
గతో రాజా యాయజూకస్సతాం మతః||౫||నిష్క్రాంతమాత్రే భవతి సహసీతే సలక్ష్మణే|దుఃఖశోకాభిభూతస్తు రాజా త్రి
దివమభ్యగాత్||౬||ఉత్తిష్ఠ పురుషవ్యాఘ్ర క్రియతాముదకం పితుః|అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ కృతోదకౌ||

౭॥ క్రమేణఖలువృత్తంహిపితృలోకేషురాఘవ। అక్షయ్యంభవతీత్యాహుర్భవాంశ్చైవపితుఃప్రియః॥౮॥ త్వామేవశో
చంస్తవదర్శనేప్సుస్త్వయ్యేవసక్తామనివర్త్యబుద్ధిమ్। త్వయావిహీనస్తవశోకరుగ్ణస్త్వాంసంస్మరన్నస్తమితఃపితాతే॥
౯॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః ***********************************

తాంశ్రుత్వాకరుణాంవాచంపితుర్మరణసంహితామ్। రాఘవోభరతేనోక్తాంబభూవగతచేతనః॥ ౧॥ తంతువ
జ్రమివోత్సృష్టమాహవేదానవారిణా। వాగ్వజ్రంభరతేనోక్తమమనోజ్ఞంపరంతపః॥౨॥ ప్రగృహ్యబాహూరామోవై
పుష్పితాగ్రోయథాద్రుమః। వనేపరశునాకృత్తస్తథాభువిపపాతహ॥ ౩॥ తథానిపతితంరామంజగత్యాంజగతీపతిమ్।
కూలఘాతపరిశ్రాంతంప్రసుప్తమివకుంజరమ్॥ ౪॥ భ్రాతరస్తేమహేష్వాసంసర్వతశ్శోకకర్శితమ్। రుదంతస్సహవైదే
హ్యాసిషిచుస్సలిలేనవై॥౫॥ సతుసంజ్ఞాంపునర్లబ్ధ్వానేత్రాభ్యామస్రముత్సృజన్। ఉపాక్రామతకాకుత్స్థఃకృపణంబ
హుభాషితుమ్॥౬॥ సరామస్స్వర్గతంశ్రుత్వాపితరంపృథివీపతిమ్। ఉవాచభరతంవాక్యంధర్మాత్మాధర్మసంహితమ్
౭॥ కింకరిష్యామ్యయోధ్యాయాంతాతేదిష్టాంగతింగతే। కస్తాంరాజవరాద్వినామయోధ్యాంపాలయిష్యతి॥ ౮॥ కింనుత
స్యమయాకార్యందుర్జాతేనమహాత్మనః। యోహృతోమమశోకేనమయాచాపినసంస్కృతః॥౯॥ అహోభరతసిద్ధా
ర్థోయేనరాజాత్వయానఘః। శత్రుఘ్నేనచసర్వేషుప్రేతకృత్యేషుసత్కృతః॥౧౦॥ నిష్ప్రధానామనేకాగ్రాంనరేం
ద్రేణవినాకృతామ్। నివృత్తవనవాసోపినాయోధ్యాంగంతుముత్సహే॥౧౧॥ సమాప్తవనవాసంమామయోధ్యాయాంప
రంతప। కోనుశాసిష్యతిపునస్తాతేలోకాంతరంగతే॥౧౨॥ పురాప్రేక్ష్యసువృత్తంమాంపితాయాన్యాహసాంత్వయన్॥
వాక్యానితానిశ్రోష్యామికుతఃశ్రోత్రసుఖాన్యహమ్॥౧౩॥ ఏవముక్త్వాసభరతంభార్యామభ్యేత్యరాఘవః। ఉవాచశోక
సంతప్తఃపూర్ణచంద్రనిభాననామ్॥౧౪॥ సీతేమృతస్తేశ్వశురఃపిత్రాహీనోసిలక్ష్మణ। భరతోదుఃఖమాచష్టేస్వర్గతంపృ
థివీపతిమ్॥౧౫॥ తతోబహుగుణంతేషాంబాష్పంనేత్రేష్వజాయత। తథాబ్రువతికాకుత్స్థేకుమారాణాంయశస్వినామ్॥
౧౬॥ తతస్తేభ్రాతరస్సర్వేభృశమాశ్వాస్యరాఘవమ్। అబ్రువన్జగతీభర్తుఃక్రియతాముదకంపితుః॥౧౭॥ సాసీతాశ్వ
శురంశ్రుత్వాస్వర్గలోకగతంనృపమ్। నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామశకన్నేక్షితుంపతిమ్॥౧౮॥ సాంత్వయిత్వాతు
తాంరామోరుదంతీంజనకాత్మజామ్। ఉవాచలక్ష్మణంతత్రదుఃఖితోదుఃఖితంవచః॥౧౯॥ ఆనయేంగుదిపిణ్యాకంచీరమా
హరచోత్తరమ్। జలక్రియార్థంతాతస్యగమిష్యామిమహాత్మనః॥౨౦॥ సీతాపురస్తాద్వ్రజతుత్వమేనామభితోవ్రజ। అ
హంపశ్చాద్గమిష్యామిగతిర్హ్యేషాసుదారుణా॥౨౧॥ తతోనిత్యానుగస్తేషాంవిదితాత్మామహామతిః। మృదుర్దాంతశ్చశాం
తశ్చరామేచదృఢభక్తిమాన్॥ ౨౨॥ సుమంత్రస్తైర్నృపసుతైస్సార్ధమాశ్వాస్యరాఘవమ్। అవతారయదాలంబ్యనదీం
మందాకినీంశివామ్॥౨౩॥ తేసుతీర్థాంతతఃకృచ్ఛ్రాదుపాగమ్యయశస్వినః। నదీంమందాకినీంరమ్యాంసదాపుష్పితకాన
నామ్॥౨౪॥ శీఘ్రస్రోతసమాసాద్యతీర్థంశివమకర్దమమ్। సిషిచుస్తూదకంరాజ్ఞేతతఏతద్భవత్వితి॥౨౫॥ ప్రగృహ్యచ
మహీపాలోజలపూరితమంజలిమ్। దిశంయామ్యామభిముఖోరుదన్వచనమబ్రవీత్॥౨౬॥ ఏతత్తేరాజశార్దూలవిమ
లంతోయమక్షయమ్। పితృలోకగతస్యాద్యమద్దత్తముపతిష్ఠతు॥౨౭॥ తతోమందాకినీతీరాత్ప్రత్యుత్తీర్యసరాఘవః। పి
తుశ్చకారతేజస్వీనివాపంభ్రాతృభిస్సహ॥౨౮॥ ఐంగుదంబదరీమిశ్రంపిణ్యాకందర్భసంస్తరే। న్యస్యరామస్సుదుఃఖా
ర్తోరుదన్వచనమబ్రవీత్॥౨౯॥ ఇదంభుంక్ష్వమహారాజప్రీతోయదశనావయమ్। యదన్నఃపురుషోభవతితదన్నాస్తస్య
దేవతాః॥౩౦॥ తతస్తేనైవమార్గేణప్రత్యుత్తీర్యనదీతటాత్। ఆరురోహనరవ్యాఘ్రోరమ్యసానుంమహీధరమ్॥౩౧॥ తతః
పర్ణకుటీద్వారమాసాద్యజగతీపతిః। పరిజగ్రాహబాహుభ్యాముభౌభరతలక్ష్మణౌ॥౩౨॥ తేషాంతురుదతాంశబ్దాత్ప్ర
తిశ్రుత్కాభవద్గిరౌ। భ్రాతౄణాంసహవైదేహ్యాసింహానామివనర్దతామ్॥ ౩౩ ॥ మహాబలానాంరుదతాంకుర్వ
తాముదకంపితుః। విజ్ఞాయతుములంశబ్దంత్రస్తాభరతసైనికాః॥ ౩౪ ॥ అబ్రువంశ్చాపిరామేణభరతస్సంగతోధ్రువమ్।
తేషామేవమహాశబ్దశ్శోచతాంపితరంమృతమ్॥౩౫॥ అథవాసాన్పరిత్యజ్యతంసర్వేభిముఖాస్స్వనమ్। అప్యేకమనసో
గ్ముర్యథాస్థానంప్రధావితాః॥౩౬॥ హయైరన్యేగజైరన్యేరథైరన్యైస్స్వలంకృతైః। సుకుమారాస్తథైవాన్యేపద్భిరేవనరా
యయుః॥౩౭॥ అచిరప్రోషితంరామంచిరవిప్రోషితంయథా। ద్రష్టుకామోజనస్సర్వోజగామసహసాశ్రమమ్॥ ౩౮

లాన్ప్రత్యాణాం త్వరితా స్తత్ర ప్రస్థు కామా స్సమాగమమ్ | యయుర్బహువిధై ర్యానైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ||౩౯|| సా
భూమిర్బహుభిర్యానైః ఖురనేమిసమాహతా | ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే ||౪౦|| తేన విత్రాసితా
నాగాః కరేణుపరివారితాః | ఆవాసయంతో గంధేన జగ్ముస్తదన్యద్వనం తతః ||౪౧|| వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాస్సర్పవాన
రాః | వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయా విత్రేసుః పృషతైస్సహ ||౪౨|| రథాంగసాహ్వా నత్యూహా హంసాః కారండవాః ప్లవాః | త
థా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచా విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః ||౪౩|| తేన శబ్దేన విత్రస్తైరాకాశం పక్షిభిర్వృతమ్ | మనుష్యైరావృతా
భూమి రుభయం ప్రబభౌ తదా ||౪౪|| తత స్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమరిందమమ్ | ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహ
సా జనః ||౪౫|| విగర్హమాణః కైకేయీం సహితాం మంథరామపి | అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోऽభవత్ ||
౪౬|| తాన్నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ | పర్యష్వజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్చ సః ||౪౭|| స త
త్ర కాంశ్చిత్పరిషస్వజే నరాన్ నరాంశ్చ కేచిత్తు తమభ్యవాదయన్ | చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్ యథార్హ
మాసాద్య తదా నృపాత్మజః ||౪౮|| స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం భువం చ ఖం చానునినాదయన్ స్వనః | గుహా గిరీ
ణాం చ దిశశ్చ సంతతం మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే || ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః **

వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ | అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్షితః ||౧|| రాజపత్న్యశ్చ గ
చ్ఛంత్యో మందం మందాకినీం ప్రతి | దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితమ్ ||౨|| కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరి
శుష్యతా | సుమిత్రామబ్రవీద్దీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ||౩|| ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణామ్ | వనే
ప్రాక్కేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయీకృతాః ||౪|| ఇతస్సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః | స్వయం హరతి సౌమిత్రి
ర్మమ పుత్రస్య కారణాత్ ||౫|| జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్న తు గర్హితః | భ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గు
ణైః ||౬|| అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః | నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు || ౭ || దక్షిణాగ్రేషు ద
ర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే | పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ||౮|| తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీ
క్ష్య సా | ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః ||౯|| ఇదమిక్ష్వాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః | రాఘవేణ పితుర్ద
త్తం పశ్యతైతద్యథావిధి ||౧౦|| తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః | నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజ
నమ్ ||౧౧|| చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో విభుః | కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుంక్తే వసుధాధిపః ||౧౨|| అతో దుః
ఖతరం లోకే న కించిత్ప్రతిభాతి మా | యత్ర రామః పితుర్దద్యాదింగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్ ||౧౩|| రామేణేంగుదిపిణ్యాకం పి
తుర్దత్తం సమీక్ష్య మే | కథం దుఃఖేన హృదయం న స్ఫోటతి సహస్రధా || ౧౪|| శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికీ ప్రతిభాతి మా |
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ||౧౫|| ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తా జగ్మురాశ్వాస్య తాం తదా | దదృశుశ్చా
శ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్ ||౧౬|| సర్వభోగైః పరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః | ఆర్తా ముముచుర
శ్రూణి సస్వరం శోకకర్శితాః ||౧౭|| తాసాం రామః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాన్ శుభాన్ | మాతౄణాం మనుజవ్యా
ఘ్రః సర్వాసాం సత్యసంగరః ||౧౮|| తాః పాణిభిస్సుఖస్పర్శైర్మృద్వంగులితలైశ్శుభైః | ప్రమమార్జూ రజః పృష్ఠాద్రా
మస్యాయతలోచనాః ||౧౯|| సౌమిత్రిరపి తాస్సర్వా మాతౄస్సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః | అభ్యవాదయతాసక్తం శనై రామా
దనంతరమ్ ||౨౦|| యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః | వృత్తిం దశరథాజ్జాతే లక్ష్మణే శుభలక్షణే ||౨౧|| సీ
తాపి చరణాంస్తాసాముపసంగృహ్య దుఃఖితా | శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవాగ్రతః స్థితా ||౨౨|| తాం పరిష్వ
జ్య దుఃఖార్తాం మాతా దుహితరం యథా | వనవాసకృశాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ||౨౩|| విదేహరాజస్య సుతా
స్నుషా దశరథస్య చ | రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా నిర్జనే వనే ||౨౪|| పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్లిష్టమివోత్పలమ్ | కాం
చనం రజసా ధ్వస్తం క్లిష్టం చంద్రమివాంబుదైః ||౨౫|| ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరివాశ్రయమ్ | భృశం మనసి
వైదేహి వ్యసనారణిసంభవః ||౨౬|| బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః | పాదావాసాద్య జగ్రాహ
వసిష్ఠస్య చ రాఘవః ||౨౭|| పురోహితస్యాగ్నిసమస్య వై తదా బృహస్పతేరింద్ర ఇవామరాధిపః | ప్రగృహ్య పాదౌ సుస
మృద్ధతేజసస్సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః ||౨౮|| తతో జఘన్యం సహితైః స్వమంత్రిభిః పురప్రధానైశ్చ సహైవ సైనికైః ||

జనేనధర్మజ్ఞతమేనధర్మవానుపోపవిష్టోభరతస్తదాగ్రజమ్॥౨౯॥ఉపోపవిష్టస్తుతథాసవీర్యవాంస్తపస్వివేషేణసన్నికృష్ట
రాఘవమ్। శ్రియాజ్వలంతంభరతఃకృతాంజలిర్యథామహేంద్రఃప్రయతఃప్రజాపతిమ్॥౩౦॥ కిమేషవాక్యంభరతో
రాఘవంప్రణమ్యసత్కృత్యచసాధువక్ష్యతి।ఇతీవతస్యార్యజనస్యతత్వతోబభూవకౌతూహలముత్తమంతదా॥౩౧॥
రాఘవస్సత్యధృతిశ్చలక్ష్మణోమహానుభావోభరతశ్చధార్మికః।వృతాస్సుహృద్భిశ్చవిరేజురధ్వరేయథాసదస్యైస్సహి
తాస్త్రయోగ్నయః॥౩౨॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః ***********************
తంతురామస్సమాజ్ఞాయభ్రాతరంగురువత్సలమ్।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాప్రష్టుంసముపచక్రమే॥౧॥కిమేతది
చ్ఛేయమహంశ్రోతుంప్రవ్యాహృతంత్వయా।యస్మాత్త్వమాగతోదేశమిమంచీరజటాజినీ॥ ౨ ॥ యన్నిమిత్తమిమందే
శంకృష్ణాజినజటాధరః। హిత్వారాజ్యంప్రవిష్టస్త్వంతత్సర్వంవక్తుమర్హసి॥౩॥ఇత్యుక్తఃకైకయీపుత్రఃకాకుత్స్థేనమ
హాత్మనా।ప్రగృహ్యబలవద్భూయఃప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్॥౪॥ఆర్యంతాతఃపరిత్యజ్యకృత్వాకర్మసుదుష్కరమ్। గ
తస్స్వర్గంమహాబాహుఃపుత్రశోకాభిపీడితః॥౫॥ స్త్రియానియుక్తఃకైకేయ్యామమమాత్రాపరంతప।చకారసుమహ
త్పాపమిదమాత్మయశోహరమ్॥౬॥సారాజ్యఫలమప్రాప్యవిధవాశోకకర్శితా।పతిష్యతిమహాఘోరేనిరయేజననీమమ॥
౭॥ తస్యమేదాసభూతస్యప్రసాదంకర్తుమర్హసి।అభిషించస్వచాద్యైవరాజ్యేనమఘవానివ॥౮॥ఇమాఃప్రకృతయస్స
ర్వావిధవామాతరశ్చయాః।త్వత్సకాశమనుప్రాప్తాఃప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥౯॥తదానుపూర్వ్యాయుక్తంచయుక్తం
చాత్మనిమానద।రాజ్యంప్రాప్నుహిధర్మేణసకామాన్సుహృదఃకురు॥ ౧౦॥ భవత్వవిధవాభూమిస్సమగ్రాపతినాత్వ
యా।శశినావిమలేనేవశారదీరజనీయథా॥౧౧॥ఏభిశ్చసచివైస్సార్ధంశిరసాయాచితోమయా।భ్రాతుశ్శిష్యస్యదాసస్య
ప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥౧౨॥ తదిదంశాశ్వతంపిత్ర్యంసర్వంప్రకృతిమండలమ్ । పూజితంపురుషవ్యాఘ్రనాతిక్రమితు
మర్హసి॥౧౩॥ఏవముక్త్వామహాబాహుస్సబాష్పఃకైకయీసుతః। రామస్యశిరసాపాదౌజగ్రాహవిధివత్పునః॥౧౪॥తం
మత్తమివమాతంగంనిశ్వసంతంపునఃపునః।భ్రాతరంభరతంరామఃపరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్॥౧౫॥ కులీనస్సత్వసంపన్నస్తే
జస్వీచరితవ్రతః।రాజ్యహేతోఃకథంపాపమాచరేత్త్వద్విధోజనః॥౧౬॥నదోషంత్వయిపశ్యామిసూక్ష్మమప్యరిసూదన।
నచాపిజననీంబాల్యాత్త్వంవిగర్హితుమర్హసి॥౧౭॥కామకారోమహాప్రాజ్ఞగురూణాంసర్వదానఘ। ఉపపన్నేషుదా
రేషుపుత్రేషుచవిధీయతే॥౧౮॥వయమస్యయథాలోకేసంఖ్యాతాస్సౌమ్యసాధుభిః। భార్యాఃపుత్రాశ్చశిష్యాశ్చత్వ
మపిజ్ఞాతుమర్హసి॥౧౯॥వనేవాచీరవసనంసౌమ్యకృష్ణాజినాంబరమ్।రాజ్యేవాపిమహారాజోమాంవాసయితుమీశ్వరః॥
౨౦ ॥ యావత్పితరిధర్మజ్ఞగౌరవంలోకసత్కృతమ్।తావద్ధర్మభృతాంశ్రేష్ఠజనన్యామపిగౌరవమ్॥ ౨౧॥ ఏతాభ్యాంధ
ర్మశీలాభ్యాంవనంగచ్ఛేతిరాఘవ । మాతాపితృభ్యాముక్తోహంకథమన్యత్సమాచరే॥ ౨౨॥ త్వయారాజ్యమయోధ్యా
యాంప్రాప్తవ్యంలోకసత్కృతమ్।వస్తవ్యందండకారణ్యేమయావల్కలవాససా॥ ౨౩॥ ఏవంకృత్వామహారాజోవి
భాగంలోకసన్నిధౌ।వ్యాదిశ్యచమహాతేజాదివందశరథోగతః॥౨౪॥ సచప్రమాణంధర్మాత్మారాజాలోకగురుస్తవ । పి
త్రాదత్తంయథాభాగముపభోక్తుంత్వమర్హసి॥౨౫॥చతుర్దశసమాస్సౌమ్యదండకారణ్యమాశ్రితః।ఉపభోక్ష్యేత్వహం
దత్తంభాగంపిత్రామహాత్మనా॥౨౬॥యదబ్రవీన్మాంనరలోకసత్కృతఃపితామహాత్మావిబుధాధిపోపమః।తదేవమన్యే
పరమాత్మనోహితంనసర్వలోకేశ్వరభావమవ్యయమ్॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే-చతుర్యుత్తరశతతమస్సర్గః **
తతఃపురుషసింహానాంవృతానాంతైస్సుహృద్గణైః।శోచతామేవరజనీదుఃఖేనవ్యత్యవర్తత॥ ౧॥ రజన్యాంసుప్ర
భాతాయాంభ్రాతరస్తేసుహృద్వృతాః।మందాకిన్యాంహుతంజప్యంకృత్వారామముపాగమన్॥ ౨॥ తూష్ణీంతేసము
పాసీనానకశ్చిత్కించిదబ్రవీత్।భరతస్తుసుహృన్మధ్యేరామంవచనమబ్రవీత్॥౩॥సాంత్వితామామికామాతాదత్తంరా
జ్యమిదంమమ।తద్దదామితవైవాహంభుంక్ష్వరాజ్యమకంటకమ్॥౪॥మహతేవాంబువేగేనభిన్నస్సేతుర్జలాగమే । దురా
వారంత్వదన్యేనరాజ్యఖండమిదంమహత్॥౫॥గతింఖరఇవాశ్వస్యతార్క్ష్యస్యేవపతత్రిణః।అనుగంతుంనశక్తిర్మేగతిం
తవమహీపతే॥౬॥సుజీవంనిత్యశస్తస్యయఃపరైరుపజీవ్యతే।రామతేనతుదుర్జీవంయఃపరానుపజీవతి ॥ ౭ ॥ యథాతురోపి
తోవృక్షఃపురుషేణవివర్ధితః।హ్రస్వకేనదురారోహోరూఢస్కంధోమహాద్రుమః॥౮॥ సయదాపుష్పితోభూత్వాఫ

లానినవిదర్శయేత్ । సతాంనానుభవేద్వృత్తింయస్యహేతోఃప్రగోపితః॥ ౯ ॥ ఏషోపమా మహాబాహోతమర్థంవేత్తుమ
ర్హసి। యదిత్వమస్మాన్వృషభోభర్తృభృత్యాన్నశాధిహి॥౧౦॥ శ్రేణయస్త్వాంమహారాజపశ్యంత్వగ్ర్యాశ్చసర్వశః। ప్రత
పంతమివాదిత్యంరాజ్యేస్థితమరిందమ॥౧౧॥ తవానుయానేకాకుత్స్థమత్తానర్దంతుకుంజరాః। అంతఃపురగతానార్యో
నందంతుసుసమాహితాః॥౧౨॥ తస్యసాధ్విత్యమన్యంతనాగరావివిధాజనాః । భరతస్యవచశ్శ్రుత్వారామంప్రత్యను
యాచతః॥౧౩॥ తమేవందుఃఖితంప్రేక్ష్యవిలపంతంయశస్వినమ్। రామఃకృతాత్మాభరతంసమాశ్వాసయదాత్మవాన్॥
౧౪॥ నాత్మనఃకామకారోఽస్తిపురుషోయమనీశ్వరః। ఇతశ్చేతరతశ్చైనంకృతాంతఃపరికర్షతి॥౧౫॥ సర్వేక్షయాంతాని
చయాఃపతనాంతాస్సముచ్ఛ్రయాః। సంయోగావిప్రయోగాంతామరణాంతంహిజీవితమ్॥౧౬॥ యథాఫలానాంపక్వా
నాంనాన్యత్రపతనాద్భయమ్। ఏవంనరస్యజాతస్యనాన్యత్రమరణాద్భయమ్॥ ౧౭॥ యథాగారందృఢస్థూణంజీర్ణంభూ
త్వావసీదతి। తథైవసీదంతినరాజరామృత్యువశంగతాః॥౧౮॥ అత్యేతిరజనీయాతుసానప్రతినివర్తతే। యాత్యేవయము
నాపూర్ణాసముద్రంలవణార్ణవమ్॥౧౯॥ అహోరాత్రాణిగచ్ఛంతిసర్వేషాంప్రాణినామిహ। ఆయూంషిక్షపయం
త్యాశుగ్రీష్మేజలమివాంశవః॥౨౦॥ ఆత్మానమనుశోచత్వంకిమన్యమనుశోచసి। ఆయుస్తేహీయతేయస్యస్థితస్యచగతస్య
చ॥౨౧॥ సహైవమృత్యుర్వ్రజతిసహమృత్యుర్నిషీదతి। గత్వాసుదీర్ఘమధ్వానంసహమృత్యుర్నివర్తతే॥ ౨౨ ॥ గా
త్రేషువలయఃప్రాప్తాఃశ్వేతాశ్చైవశిరోరుహాః। జరయాపురుషోజీర్ణఃకింహికృత్వాప్రభావయేత్॥౨౩॥ నందంత్యుది
తఆదిత్యేనందంత్యస్తమితేరవౌ। ఆత్మనోనావబుధ్యంతేమనుష్యాజీవితక్షయమ్॥ ౨౪॥ హృష్యంత్యృతుముఖందృష్ట్వాన
వంనవమిహాగతమ్। ఋతూనాంపరివర్తేనప్రాణినాంప్రాణసంక్షయః॥ ౨౫॥ యథాకాష్ఠంచకాష్ఠంచసమేయా
తాంమహార్ణవే। సమేత్యచవ్యపేయాతాంకాలమాసాద్యకంచన॥౨౬॥ ఏవంభార్యాశ్చపుత్రాశ్చజ్ఞాతయశ్చధనానిచ
సమేత్యవ్యవధావంతిధ్రువోహ్యేషాంవినాభవః॥౨౭॥ నాత్రకశ్చిద్యథాభావంప్రాణీసమభివర్తతే। తేనతస్మిన్నసామ
ర్థ్యంప్రేతస్యాస్త్యనుశోచతః॥౨౮॥ యథాహిసార్థంగచ్ఛంతంబ్రూయాత్కశ్చిత్పథిస్థితః। అహమప్యాగమిష్యామి
పృష్ఠతోభవతామితి॥౨౯॥ ఏవంపూర్వైర్గతోమార్గఃపితృపైతామహోధ్రువః। తమాపన్నఃకథంశోచేద్యస్యనా
స్తివ్యతిక్రమః॥౩౦॥ వయసఃపతమానస్యస్రోతసోవానివర్తినః। ఆత్మాసుఖేనియోక్తవ్యస్సుఖభాజఃప్రజాస్స్మృతాః॥
౩౧॥ ధర్మాత్మాసశుభైఃకృత్స్నైఃక్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః। ధూతపాపోగతస్స్వర్గంపితానఃపృథివీపతిః॥౩౨॥ భృత్యా
నాంభరణాత్సమ్యక్ప్రజానాంపరిపాలనాత్ । అర్థాదానాచ్చధర్మేణపితానస్త్రిదివంగతః॥౩౩॥ కర్మభిస్తుశుభైరిష్టైఃక్ర
తుభిశ్చాప్తదక్షిణైః। స్వర్గందశరథఃప్రాప్తఃపితానఃపృథివీపతిః॥ ౩౪ ॥ ఇష్ట్వాబహువిధైర్యజ్ఞైర్భోగాంశ్చావాప్య
పుష్కలాన్ । ఉత్తమంచాయురాసాద్యస్వర్గతఃపృథివీపతిః॥౩౫॥ ఆయురుత్తమమాసాద్యభోగానపిచరాఘవః। సనశో
చ్యఃపితాతాతస్వర్గతస్సత్కృతస్సతామ్॥౩౬॥ సజీర్ణంమానుషందేహంపరిత్యజ్యపితాహినః। దైవీమృద్ధిమనుప్రా
ప్తోబ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్॥౩౭॥ తంతునైవంవిధఃకశ్చిత్ప్రాజ్ఞశ్శోచితుమర్హసి । త్వద్విధోయద్విధశ్చాపిశ్రుతవాన్
బుద్ధిమత్తరః॥౩౮॥ ఏతేబహువిధాశ్శోకావిలాపరుదితేతథా । వర్జనీయాహిధీరేణసర్వావస్థాసుధీమతా॥ ౩౯ ॥ సుస్వ
స్థోభవమాశోకోయాత్వాచావసతాంపురీమ్ । తథాపిత్రానియుక్తోసివశినావదతాంవర॥ ౪౦॥ యత్రాహమపితే
నైవనియుక్తఃపుణ్యకర్మణా। తత్రైవాహంకరిష్యామిపితురార్యస్యశాసనమ్॥౪౧॥ నమయాశాసనంతస్యత్యక్తుంన్యా
య్యమరిందమ। తత్త్వయాపిసదామాన్యంసవైబంధుస్సనఃపితా॥౪౨॥ తద్వచఃపితురేవాహంసమ్మతంధర్మచారిణః। క
ర్మణాపాలయిష్యామివనవాసేనరాఘవ॥౪౩॥ ధార్మికేణానృశంసేననరేణగురువర్తినా । భవితవ్యంనరవ్యాఘ్ర
పరలోకంజిగీషతా॥౪౪॥ ఆత్మానమనుతిష్ఠత్వంస్వభావేననరర్షభ । నిశామ్యతుశుభంవృత్తంపితుర్దశరథస్యనః॥౪౫॥
ఇత్యేవముక్త్వావచనంమహాత్మాపితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థమ్। యవీయసంభ్రాతరమర్థవచ్చప్రభుర్ముహూర్తా
ద్విరరామరామః॥౪౬॥ ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే- పంచోత్తరశతతమస్సర్గః ************************

ఏవముక్త్వాతువిరతేరామేవచనమర్థవత్ । తతోమందాకినీతీరేరామంప్రకృతివత్సలమ్ ॥౧॥ ఉవాచభరతశ్చి
త్రంధార్మికోధార్మికంవచః। కోహిస్యాదీదృశోలోకేయాదృశస్త్వమరిందమ ॥౨॥ నత్వాంప్రవ్యథయేద్దుఃఖంప్రీతిర్వా

నప్రహర్షయేత్ । సమ్మతశ్చాసి వృద్ధానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి సంశయాన్ ॥౩॥ యథా మృతస్తథా జీవన్ యథాసతి తథా
సతి । యస్యైష బుద్ధిలాభస్స్యాత్ పరితప్యేత కేన సః ॥౪॥ పరావరజ్ఞో యశ్చ స్యాద్యథా త్వం మనుజాధిప । స ఏవం వ్యసనం
ప్రాప్య న విషీదితుమర్హతి ॥౫॥ అమరోపమసత్త్వస్త్వం మహాత్మా సత్యసంగరః । సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శీ చ బుద్ధిమాంశ్చాపి
రాఘవ ॥౬॥ న త్వామేవం గుణైర్యుక్తం ప్రభవాభవకోవిదమ్ । అవిషహ్యతమం దుఃఖమాసాదయితుమర్హతి ॥౭॥ ప్రోషితే
మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కారణాత్కృతమ్ । క్షుద్రయా తదనిష్టం మే ప్రసీదతు భవాన్మమ ॥౮॥ ధర్మబంధేన బద్ధో
స్మి తేనేమాం నేహ మాతరమ్ । హన్మి తీవ్రేణ దండేన దండార్హాం పాపకారిణీమ్ ॥౯॥ కథం దశరథాజ్జాతశ్శుద్ధాభిజనకర్మణః
జానన్ ధర్మమధర్మిష్ఠం కుర్యాం కర్మ జుగుప్సితమ్ ॥౧౦॥ గురుః క్రియావాన్ వృద్ధశ్చ రాజా ప్రేతః పితేతి చ । తాతం న పరిగ
ర్హేయం దైవతం చేతి సంసది ॥౧౧॥ కో హి ధర్మార్థయోర్హీనమీదృశం కర్మ కిల్బిషమ్ । స్త్రియాః ప్రియం చికీర్షుస్సన్ కుర్యా
ద్ధర్మజ్ఞ ధర్మవిత్ ॥౧౨॥ అంతకాలే హి భూతాని ముహ్యంతీతి పురా శ్రుతిః । రాజ్ఞైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం సా శ్రుతిః కృ
తా ॥౧౩॥ సాధ్వర్థమభిసంధాయ క్రోధాన్మోహాచ్చ సాహసాత్ । తాతస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాన్
॥౧౪॥ పితుర్హి సమతిక్రాంతం పుత్రో యస్సాధు మన్యతే । తదపత్యం మతం లోకే విపరీతమతోఽన్యథా ॥౧౫॥ తదపత్యం భవా
నస్తు మా భవాన్ దుష్కృతం పితుః । అభిపత్తా కృతం కర్మ లోకే ధీరవిగర్హితమ్ ॥౧౬॥ కైకేయీం మాం చ తాతం చ సుహృదో
బాంధవాంశ్చ నః । పౌరజానపదాన్ సర్వాంస్త్రాతు సర్వమిదం భవాన్ ॥౧౭॥ క్వ చారణ్యం క్వ చ క్షాత్రం క్వ జటాః క్వ చ
పాలనమ్ । ఈదృశం వ్యాహతం కర్మ న భవాన్ కర్తుమర్హతి ॥౧౮॥ ఏష హి ప్రథమో ధర్మః క్షత్రియస్యాభిషేచనమ్ । యే
న శక్యం మహాప్రాజ్ఞ ప్రజానాం పరిపాలనమ్ ॥౧౯॥ కశ్చ ప్రత్యక్షముత్సృజ్య సంశయస్థమలక్షణమ్ । ఆయతిస్థం చరేద్ధ
ర్మం క్షత్రబంధురనిశ్చితమ్ ॥౨౦॥ అథ క్లేశజమేవ త్వం ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి । ధర్మేణ చతురో వర్ణాన్ పాలయన్ క్లేశమాప్ను
హి ॥౨౧॥ చతుర్ణామాశ్రమాణాం హి గార్హస్థ్యం శ్రేష్ఠమాశ్రమమ్ । ప్రాహుర్ధర్మజ్ఞ ధర్మజ్ఞాస్తం కథం త్యక్తుమర్హసి
॥౨౨॥ శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్మనా భవతో హ్యహమ్ । స కథం పాలయిష్యామి భూమిం భవతి తిష్ఠతి ॥౨౩॥ హీనబుద్ధిగుణో బా
లో హీనః స్థానేన చాప్యహమ్ । భవతా చ వినాభూతో న వర్తయితుముత్సహే ॥౨౪॥ ఇదం నిఖిలమవ్యగ్రం రాజ్యం పిత్ర్య
మకంటకమ్ । అనుశాధి స్వధర్మేణ ధర్మజ్ఞ సహ బాంధవైః ॥౨౫॥ ఇహైవ త్వాభిషించంతు సర్వాః ప్రకృతయస్సహ । ఋ
త్విజస్సవసిష్ఠాశ్చ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥౨౬॥ అభిషిక్తస్త్వమస్మాభిరయోధ్యాం పాలనే వ్రజ । విజిత్య తరసా లోకాన్
మరుద్భిరివ వాసవః ॥౨౭॥ ఋణాని త్రీణ్యపాకుర్వన్ దుర్హృదస్సాధు నిర్దహన్ । సుహృదస్తర్పయన్ కామైస్త్వమేవా
త్రానుశాధి మామ్ ॥౨౮॥ అద్యార్య ముదితాస్సంతు సుహృదస్తేఽభిషేచనే । అద్య భీతాః పలాయంతాం దుర్హృదస్తే దిశో
దశ ॥౨౯॥ ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ । అద్య తత్రభవంతం చ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ ॥౩౦॥ శిరసా త్వా
భియాచేఽహం కురుష్వ కరుణాం మయి । బాంధవేషు చ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః ॥౩౧॥ అథైతత్పృష్ఠతః కృత్వా
వనమేవ భవానితః । గమిష్యతి గమిష్యామి భవతా సార్ధమప్యహమ్ ॥౩౨॥ తథాభిరామో భరతేన తామ్యతా ప్రసాద్య
మానశ్శిరసా మహీపతిః । న చైవ చక్రే గమనాయ సత్త్వవాన్ మతిం పితుస్తద్వచనే ప్రతిష్ఠితః ॥౩౩॥ తదద్భుతం స్థైర్యమవేక్ష్య
రాఘవే సమం జనో హర్షమవాప దుఃఖితః । న యాత్యయోధ్యామితి దుఃఖితోఽభవత్ స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్య హర్షితః ॥
౩౪॥ తమృత్విజో నైగమయూథవల్లభాస్తదా విసంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మాతరః । తథా బ్రువాణం భరతం ప్రతుష్టువుః ప్రణ
మ్య రామం చ యయాచిరే సహ ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-షడుత్తరశతతమస్సర్గః ******************

పునరేవం బ్రువాణం తం భరతం లక్ష్మణాగ్రజః । ప్రత్యువాచ తతః శ్రీమాన్ జ్ఞాతిమధ్యేఽతిసత్కృతః ॥౧॥ ఉపపన్న
మిదం వాక్యం యత్త్వమేవమభాషథాః । జాతః పుత్రో దశరథాత్ కైకేయ్యాం రాజసత్తమాత్ ॥౨॥ పురా భ్రాతః పిత
నస్స మాతరం తే సముద్వహన్ । మాతామహే సమాశ్రౌషీద్రాజ్యశుల్కమనుత్తమమ్ ॥౩॥ దైవాసురే చ సంగ్రామే జ
నన్యై తవ పార్థివః । సంప్రహృష్టో దదౌ రాజా వరమారాధితః ప్రభుః ॥౪॥ తతస్సా సంప్రతిశ్రావ్య తవ మాతా యశస్వినీ
అయాచత నరశ్రేష్ఠం ద్వౌ వరౌ వరవర్ణినీ ॥౫॥ తవ రాజ్యం నరవ్యాఘ్ర మమ ప్రవ్రాజనం తథా । తచ్చ రాజా తదా తస్యై
నియుక్తః ప్రదదౌ వరమ్ ॥౬॥ తేన పిత్రాహమప్యత్ర నియుక్తః పురుషర్షభ చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వరదానికమ్ ॥

సోఽహం వనమిదం ప్రాప్తో నిర్జనం లక్ష్మణాన్వితః। సీతయా చాప్రతిద్వన్ద్వః సత్యవాదే స్థితః పితుః॥౮॥ భవానపి తథేత్యేవ పిత
రం సత్యవాదినమ్। కర్తుమర్హతి రాజేన్ద్ర క్షిప్రమేవాభిషేచనాత్॥౯॥ ఋణాన్మోచయ రాజానం మత్కృతే భరత ప్ర
భుమ్। పితరం చాపి ధర్మజ్ఞం మాతరం చాభినన్దయ॥౧౦॥ శ్రూయతే హి పురా తాత శ్రుతిర్గీతా యశస్వినా। గయేన
యజమానేన గయేష్వేవ పితౄన్ ప్రతి॥౧౧॥ పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్పితరం త్రాయతే సుతః। తస్మాత్పుత్ర ఇతి
ప్రోక్తః పితౄన్యః పాతి వా సుతః॥౧౨॥ ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రా గుణవన్తో బహుశ్రుతాః। తేషాం వై సమవేతానా
మపి కశ్చిద్గయాం వ్రజేత్॥౧౩॥ ఏవం రాజర్షయః సర్వే ప్రతీతా రాజనన్దన। తస్మాత్త్రాహి నరశ్రేష్ఠ పితరం నరకాత్ప్రభో॥
౧౪॥ అయోధ్యాం గచ్ఛ భరత ప్రకృతీరనురఞ్జయ। శత్రుఘ్నసహితో వీర సహ సర్వైర్ద్విజాతిభిః॥౧౫॥ ప్రవేక్ష్యే దణ్
డకారణ్యమహమప్యవిలమ్బయన్। ఆభ్యాం తు సహితో రాజన్ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ॥౧౬॥ త్వం రాజా భరత భవ స్వయం న
రాణాం వన్యానామహమపి రాజరాణ్మృగాణామ్। గచ్ఛ త్వం పురవరమద్య సంప్రహృష్టః సంహృష్టస్త్వహమపి దణ్డకాన్
ప్రవేక్ష్యే॥౧౭॥ ఛాయాం తే దినకరభాః ప్రబాధమానం వర్షత్రం భరత కరోతు మూర్ధ్ని శీతామ్। ఏతేషామహమపి
కాననద్రుమాణాం ఛాయాం తామతిశయినీం సుఖీ శ్రయిష్యే॥౧౮॥ శత్రుఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయః సౌమిత్రిర్మ
మ విదితః ప్రధానమిత్రమ్। చత్వారస్తనయవరా వయం నరేన్ద్రం సత్యస్థం భరత చరామ మా విషాదమ్॥౧౯॥ ఇతి శ్రీ
మదయోధ్యాకాండే - సప్తోత్తరశతతమః సర్గః॥ **

ఆశ్వాసయన్తం భరతం జాబాలిర్బ్రాహ్మణోత్తమః। ఉవాచ రామం ధర్మజ్ఞం ధర్మాపేతమిదం వచః॥౧॥ సా
ధు రాఘవ మా భూత్తే బుద్ధిరేవం నిరర్థికా। ప్రాకృతస్య నరస్యేవ హ్యార్యబుద్ధేర్మనస్వినః॥౨॥ కః కస్య పురుషో బన్ధుః
కిమాప్యం కస్య కేనచిత్। యదేకో జాయతే జన్తురేక ఏవ వినశ్యతి॥౩॥ తస్మాన్మాతా పితా చేతి రామ సజ్జేత యో నరః। ఉ
న్మత్త ఇవ స జ్ఞేయో నాస్తి కశ్చిద్ధి కస్యచిత్॥౪॥ యథా గ్రామాన్తరం గచ్ఛన్నరః కశ్చిత్క్వచిద్వసేత్। ఉత్సృజ్య చ తమా
వాసం ప్రతిష్ఠేతాపరేఽహని॥౫॥ ఏవమేవ మనుష్యాణాం పితా మాతా గృహం వసు। ఆవాసమాత్రం కాకుత్స్థ సజ్జన్తే నా
త్ర సజ్జనాః॥౬॥ పిత్ర్యం రాజ్యం పరిత్యజ్య స నార్హసి నరోత్తమ। ఆస్థాతుం కాపథం దుఃఖం విషమం బహుకణ్టకమ్॥౭॥ స
మృద్ధాయామయోధ్యాయామాత్మానమభిషేచయ। ఏకవేణీధరా హి త్వా నగరీ సంప్రతీక్షతే॥౮॥ రాజభోగాననుభవన్
మహార్హాన్ పార్థివాత్మజ। విహర త్వమయోధ్యాయాం యథా శక్రస్త్రివిష్టపే॥౯॥ న తే కశ్చిద్దశరథస్త్వం చ తస్య న
కశ్చన। అన్యో రాజా త్వమన్యశ్చ తస్మాత్కురు యదుచ్యతే॥౧౦॥ బీజమాత్రం పితా జన్తోః శుక్లం రుధిరమేవ చ। సంయు
క్తమృతుమన్మాత్రా పురుషస్యేహ జన్మ తత్॥౧౧॥ గతః స నృపతిస్తత్ర గన్తవ్యం యత్ర తేన వై। ప్రవృత్తిరేషా మర్త్యా
నాం త్వం తు మిథ్యా విహన్యసే॥౧౨॥ అర్థధర్మపరా యే యే తాంస్తాన్ శోచామి నేతరాన్। తే హి దుఃఖమిహ ప్రాప్య వి
నాశం ప్రేత్య భేజిరే॥౧౩॥ అష్టకా పితృదైవత్యమిత్యయం ప్రసృతో జనః। అన్నస్యోపద్రవం పశ్య మృతో హి కిమశిష్యతి॥౧౪॥
యది భుక్తమిహాన్యేన దేహమన్యస్య గచ్ఛతి। దద్యాత్ప్రవసతః శ్రాద్ధం న తత్పథ్యశనం భవేత్॥౧౫॥ దానసంవననా
హ్యేతే గ్రన్థా మేధావిభిః కృతాః। యజస్వ దేహి దీక్షస్వ తపస్తప్యస్వ సంత్యజ॥౧౬॥ స నాస్తి పరమిత్యేవ కురు బుద్ధిం మ
హామతే। ప్రత్యక్షం యత్తదాతిష్ఠ పరోక్షం పృష్ఠతః కురు॥౧౭॥ సతాం బుద్ధిం పురస్కృత్య సర్వలోకనిదర్శినీమ్। రాజ్యం
త్వం ప్రతిగృహ్ణీష్వ భరతేన ప్రసాదితః॥౧౮॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టోత్తరశతతమః సర్గః. ***********

జాబాలేస్తు వచః శ్రుత్వా రామః సత్యవతాం వరః। ఉవాచ పరయా భక్త్యా స్వబుద్ధ్యా చావిపన్నయా॥౧॥ భవా
న్మే ప్రియకామార్థం వచనం యదిహోక్తవాన్। అకార్యం కార్యసంకాశమపథ్యం పథ్యసంమితమ్॥౨॥ నిర్మర్యాదస్తు పు
రుషః పాపాచారసమన్వితః। మానం న లభతే సత్సు భిన్నచారిత్రదర్శనః॥౩॥ కులీనమకులీనం వా వీరం పురుషమానినమ్। చా
రిత్రమేవ వ్యాఖ్యాతి శుచిం వా యది వాఽశుచిమ్॥౪॥ అనార్యస్త్వార్యసంస్థానః శౌచాద్ధీనస్తథాఽశుచిః। లక్షణ్యవదలక్షణ్యో
దుఃశీలః శీలవానివ॥౫॥ అధర్మం ధర్మవేషేణ యదీమం లోకసంకరమ్। అభిపత్స్యే శుభం హిత్వా క్రియావిధివివర్జితమ్॥
౬॥ కశ్చేతయానః పురుషః కార్యాకార్యవిచక్షణః। బహుమంస్యతి మాం లోకే దుర్వృత్తం లోకదూషణమ్॥౭॥ కస్యదా
స్యామ్యహం వృత్తం కేన వా స్వర్గమాప్నుయామ్। అనయా వర్తమానోఽహి వృత్త్యా హీనప్రతిజ్ఞయా॥౮॥ కామవృత్తస్త్వ

ధయం లోకః కృత్స్నస్సముపవర్తతే। యద్వృత్తాస్సంతి రాజానస్తద్వృత్తాస్సంతి హి ప్రజాః॥ ౯॥ సత్యమేవానృశంసం చ
రాజవృత్తం సనాతనమ్। తస్మాత్సత్యాత్మకం రాజ్యం సత్యే లోకః ప్రతిష్ఠితః॥ ౧౦॥ ఋషయశ్చైవ దేవాశ్చ సత్యమేవ హి
మేనిరే। సత్యవాదీ హి లోకేఽస్మిన్ పరమం గచ్ఛతి క్షయమ్॥ ౧౧॥ ఉద్విజంతే యథా సర్పాన్నరాదనృతవాదినః। ధర్మస్సత్యం
పరో లోకే మూలం స్వర్గస్య చోచ్యతే॥ ౧౨॥ సత్యమేవేశ్వరో లోకే సత్యం పద్మాశ్రితా సదా। సత్యమూలాని సర్వాణి స
త్యాన్నాస్తి పరం పదమ్॥ ౧౩॥ దత్తమిష్టం హుతం చైవ తప్తాని చ తపాంసి చ। వేదాస్సత్యప్రతిష్ఠానాస్తస్మాత్సత్యపరో భవె
త్॥ ౧౪॥ ఏకః పాలయతే లోకమేకః పాలయతే కులమ్। మజ్జత్యేకో హి నిరయే హ్యేకః స్వర్గే మహీయతే॥ ౧౫॥ సోఽహం పితు
ర్నిదేశం తు కిమర్థం నానుపాలయే। సత్యప్రతిశ్రవస్సత్యం సత్యేన సమయీకృతః॥ ౧౬॥ నైవ లోభాన్న మోహాద్వా
న హ్యజ్ఞానాత్తమోఽన్వితః। సేతుం సత్యస్య భేత్స్యామి గురోస్సత్యప్రతిశ్రవః॥ ౧౭॥ అసత్యసంధస్య సతశ్చలస్యాస్థిరచేత
సః। నైవ దేవా న పితరః ప్రతీచ్ఛంతీతి నః శ్రుతమ్॥ ౧౮॥ ప్రత్యగాత్మమిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయమ్। భారస్స
త్పురుషాచీర్ణస్తదర్థమభినంద్యతే॥ ౧౯॥ క్షాత్రం ధర్మమహం త్యక్ష్యే హ్యధర్మం ధర్మసంహితమ్। క్షుద్రైర్నృశంసైర్లు
బ్ధైశ్చ సేవితం పాపకర్మభిః॥ ౨౦॥ కాయేన కురుతే పాపం మనసా సంప్రధార్య చ। అనృతం జిహ్వయా చాహ త్రివిధం కర్మ పా
తకమ్॥ ౨౧॥ భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషం ప్రార్థయంతి హి। స్వర్గస్థం చానుపశ్యంతి సత్యమేవ భజేత తత్॥ ౨౨॥ శ్రే
ష్ఠం హ్యనార్యమేవ స్యాద్యద్భవానవధార్య మామ్। ఆహ యుక్తికరైర్వాక్యైరిదం భద్రం కురుష్వ హ॥ ౨౩॥ కథం హ్యహం
ప్రతిజ్ఞాయ వనవాసమిమం గురోః। భరతస్య కరిష్యామి వచో హిత్వా గురోర్వచః॥ ౨౪॥ స్థిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గు
రుసన్నిధౌ। ప్రహృష్యమాణా సా దేవీ కైకేయీ చాభవత్తదా॥ ౨౫॥ వనవాసం వసన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః। మూలైః
పుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితౄన్దేవాంశ్చ తర్పయన్॥ ౨౬॥ సంతుష్టపంచవర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే। అకుహ
శ్శ్రద్దధానస్సన్ కార్యాకార్యవిచక్షణః॥ ౨౭॥ కర్మభూమిమిమాం ప్రాప్య కర్తవ్యం కర్మ యచ్ఛుభమ్। అగ్నిర్వాయుశ్చ
సోమశ్చ కర్మణాం ఫలభాగినః॥ ౨౮॥ శతం క్రతూనామాహృత్య దేవరాట్ త్రిదివం గతః। తపాంస్యుగ్రాణి చాస్థాయ దివం
యాతా మహర్షయః॥ ౨౯॥ అమృష్యమాణః పునరుగ్రతేజా నిశమ్య తం నాస్తికవాక్యహేతుమ్। అథాబ్రవీత్తం నృపతేస్తనూ
జో విగర్హమాణో వచనాని తస్య॥ ౩౦॥ సత్యం చ ధర్మం చ పరాక్రమం చ భూతానుకంపాం ప్రియవాదితాం చ। ద్విజాతి
దేవాతిథిపూజనం చ పంథానమాహుస్త్రిదివస్య సంతః॥ ౩౧॥ తేనైవమాజ్ఞాయ యథావదర్థమేకోదయం సంప్రతిప
ద్య విప్రాః। ధర్మం చరంతస్సకలం యథావత్కాంక్షంతి లోకాగమమప్రమత్తాః॥ ౩౨॥ నిందామ్యహం కర్మ పితుః కృతం త
ద్యస్త్వామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిమ్। బుద్ధ్యానయైవంవిధయా చరంతం సునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్॥ ౩౩॥ యథా హి చోర
స్స తథా హి బుద్ధస్తథాగతం నాస్తికమత్ర విద్ధి। తస్మాద్ధి యశ్శక్యతమః ప్రజానాం న నాస్తికేనాభిముఖో బుధస్స్యాత్॥ ౩౪॥
త్వత్తో జనాః పూర్వతరే వరాశ్చ శుభాని కర్మాణి బహూని చక్రుః। జిత్వా సదేమం చ పరం చ లోకం తస్మాద్ద్విజాస్స్వస్తి హు
తం కృతం చ॥ ౩౫॥ ధర్మే రతాస్సత్పురుషైస్సమేతాస్తేజస్వినో దానగుణప్రధానాః। అహింసకా వీతమలాశ్చ లోకే భవం
తి పూజ్యా మునయః ప్రధానాః॥ ౩౬॥ ఇతి బ్రువంతం వచనం సరోషం రామం మహాత్మానమదీనసత్త్వమ్। ఉవాచ పథ్యం పున
రాస్తికం చ సత్యం వచస్సానునయం చ విప్రః॥ ౩౭॥ న నాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహం న నాస్తికోఽహం న చ నాస్తి కించన।
సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవం భవేయ కాలే పునరేవ నాస్తికః॥ ౩౮॥ స చాపి కాలోఽయముపాగతశ్శనైర్యథా మయా
నాస్తికవాగుదీరితా। నివర్తనార్థం తవ రామ కారణాత్ప్రసాదనార్థం చ మయైతదీరితమ్॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యా
కాండే నవోత్తరశతతమస్సర్గః.**

క్రుద్ధమాజ్ఞాయ రామం తు వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ। జాబాలిరపి జానీతే లోకస్యాస్య గతాగతిమ్॥ ౧॥ నివర్తయితు
కామస్తు త్వామేతద్వాక్యముక్తవాన్। ఇమాం లోకసముత్పత్తిం లోకనాథ నిబోధ మే॥ ౨॥ సర్వం సలిలమేవాసీత్పృథివీ
యత్ర నిర్మితా। తతస్సమభవద్బ్రహ్మా స్వయంభూర్దైవతైస్సహ॥ ౩॥ స వరాహస్తతో భూత్వా ప్రోజ్జహార వసుంధరామ్।
అసృజచ్చ జగత్సర్వం సహ పుత్రైః కృతాత్మభిః॥ ౪॥ ఆకాశప్రభవో బ్రహ్మా శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః। తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే
మరీచేః కాశ్యపస్సుతః॥ ౫॥ వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతస్సుతః। స తు ప్రజాపతిః పూర్వమిక్ష్వాకుస్తు మనోస్సు

తః॥౭॥యస్యేయం ప్రథమం దత్తా సమృద్ధా మనునా మహీ। తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్॥౮॥ఇ
క్ష్వాకోస్తు సుతశ్శ్రీమాన్ కుక్షిరేవేతి విశ్రుతః। కుక్షేరథాత్మజశ్శ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత॥౯॥ వికుక్షేస్తు మహాతేజా బా
ణః పుత్రః ప్రతాపవాన్। బాణస్య తు మహాబాహురనరణ్యో మహాయశాః॥౧౦॥ నానావృష్టిర్బభూవాస్మిన్ న దుర్భిక్షం స
తాం వరే। అనరణ్యే మహారాజే తస్కరో నాపి కశ్చన॥౧౧॥అనరణ్యాన్మహాబాహుః పృథూ రాజా బభూవ హ। తస్మాత్పృథో
ర్మహారాజస్త్రిశంకురుదపద్యత॥ ౧౨॥ స సత్యవచనాద్వీరస్సశరీరో దివం గతః। త్రిశంకోరభవత్సూనుర్ధుంధుమారో
మహాయశాః॥ ౧౩॥ధుంధుమారో మహాతేజా యువనాశ్వో వ్యజాయత। యువనాశ్వసుతః శ్రీమాన్మాంధాతా సమపద్య
త॥౧౪॥మాంధాతుస్తు మహాతేజాస్సుసంధిరుదపద్యత। సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్॥౧౫॥యశస్వీ
ధ్రువసంధేస్తు భరతో రిపుసూదనః। భరతస్య మహాబాహోరసితో నామ జాయత॥౧౬॥యస్యైతే ప్రతిరాజాన ఉదప
ద్యంత శత్రవః। హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః॥౧౭॥తాంస్తు సర్వాన్ ప్రతివ్యూహ్య యుద్ధే రాజా ప్ర
వాసితః। స చ శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః॥ ౧౮ ॥ ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతిః। ఏకా గర్భ
వినాశాయ సపత్న్యై సగరం దదౌ॥౧౯॥భార్గవశ్చ్యవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః। తమృషిం సముపాగమ్య కాళిం
దీత్యభ్యవాదయత్॥౨౦॥స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేప్సుం పుత్రజన్మని। పుత్రస్తే భవితా దేవి మహాత్మా లోకవిశ్రుతః॥
౨౧॥ధార్మికశ్చ సుధీమాంశ్చ వంశకర్తారిసూదనః। కృత్వా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం తమభివాద్య చ॥౨౨॥పద్మపత్రవి
శాలాక్షం పద్మగర్భసమప్రభమ్। తతస్సా గృహమాగమ్య దేవీ పుత్రం వ్యజాయత॥౨౩॥సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గ
ర్భజిఘాంసయా। గరేణ సహ తేనైవ జాతస్స సగరో భవత్॥౨౪॥స రాజా సగరో నామ యస్సముద్రమఖానయత్। ఇష్ట్వా
పర్వణి వేగేన త్రాసయంతమిమాః ప్రజాః॥ ౨౫ ॥అసమంజస్తు పుత్రోఽభూత్సగరస్యేతి నః శ్రుతమ్। జీవన్నేవ స పిత్రా
తు నిరస్తః పాపకర్మకృత్॥ ౨౬॥అంశుమానితి పుత్రోఽభూదసమంజస్య వీర్యవాన్। దిలీపోంఽశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భ
గీరథః॥౨౭॥భగీరథాత్కకుత్స్థస్తు కాకుత్స్థా యేన తు స్మృతాః। కకుత్స్థస్య చ పుత్రోఽభూద్రఘుర్యేన తు రాఘవాః॥
౨౮॥రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః। కల్మాషపాదస్సౌదాస ఇత్యేవం ప్రథితో భువి॥ ౨౯ ॥ కల్మాషపాదపు
త్రోఽభూచ్ఛంఖణస్త్వితి విశ్రుతః। యస్తు తద్వీర్యమాసాద్య సహ సైన్యో వ్యనీనశత్ ॥ ౩౦ ॥ శంఖణస్య చ పుత్రోఽభూ
చ్ఛూరః శ్రీమాన్ సుదర్శనః। సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణ అగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగః॥౩౧॥ శీఘ్రగస్య మరుః పుత్రో మరోః పు
త్రః ప్రశుశ్రుకః। ప్రశుశ్రుకస్య పుత్రోఽభూదంబరీషో మహాద్యుతిః॥౩౨॥ అంబరీషస్య పుత్రోఽభూన్నహుషస్సత్యవిక్ర
మః। నహుషస్య చ నాభాగః పుత్రః పరమధార్మికః॥౩౩॥అజశ్చ సువ్రతశ్చైవ నాభాగస్య సుతావుభౌ। అజస్యైవ చ ధ
ర్మాత్మా రాజా దశరథః స్మృతః॥౩౪॥తస్య జ్యేష్ఠోఽసి దాయాదో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః। తద్గృహాణ స్వకం రాజ్యమవేక్షస్వ
జనం నృప॥౩౫॥ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః। పూర్వజే నావరః పుత్రో జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే॥౩౬॥
స రాఘవాణాం కులధర్మమాత్మనస్సనాతనం నాద్య విహాతుమర్హసి। ప్రభూతరత్నామనుశాధి మేదినీం ప్రభూతరా
ష్ట్రాం పితృవన్మహాయశః॥ ౩౭ ॥ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-దశోత్తరశతతమస్సర్గః*************************

వసిష్ఠస్తు తదా రామముక్త్వా రాజపురోహితః। అబ్రవీద్ధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః॥ ౧॥ పురుషస్యేహ జా
తస్య భవంతి గురవస్త్రయః। ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ॥ ౨॥ పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుష
ర్షభ। ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యస్తస్మాత్స గురురుచ్యతే॥౩॥సోఽహం తే పితురాచార్యస్తవ చైవ పరంతప। మమ త్వం వచనం కు
ర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్॥౪॥ఇమా హి తే పరిషదః శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా। ఏషాం తాత చరన్ ధర్మం నాతివర్తేస్స
తాం గతిమ్॥౫॥వృద్ధాయా ధర్మశీలాయా మాతుర్నార్హస్యవర్తితుమ్। అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్॥
౬॥ భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ। ఆత్మానం నాతివర్తేస్త్వం సత్యధర్మపరాయణ॥ ౭ ॥ ఏవం మధురము
క్తస్స గురుణా రాఘవః స్వయమ్। ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః॥౮॥ యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కురు
తస్సదా। న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్కృతమ్॥౯॥యథాశక్తి ప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ। నిత్యం
చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ॥౧౦॥స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ। ఆజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్మిథ్యా

భవిష్యతి॥౧౧॥ఏవముక్తస్తు రామేణభరతఃప్రత్యనంతరమ్।ఉవాచవిపులోరస్కః సూతంపరమదుర్మనాః॥౧౨॥ ఇహ మే
స్థండిలేశీఘ్రం కుశమాస్తరసారథే।ఆర్యంప్రత్యుపవేక్ష్యామియావన్మేనప్రసీదతి॥౧౩॥ అనాహారోనిరాలోకోధనహీనో
యథాద్విజః।శేష్యేపురస్తాచ్ఛాలాయాయావన్నప్రతియాస్యతి॥౧౪॥సతురామమవేక్షంతంసుమంత్రంప్రేక్ష్యదుర్మ
నాః।కుశోత్తరముపస్థాప్యభూమావేవాస్తరత్స్వయమ్॥౧౫॥తమువాచమహాతేజారామోరాజర్షిసత్తమః। కిం మాం భ
రతకుర్వాణంతాతప్రత్యుపవేక్ష్యసి॥౧౬॥బ్రాహ్మణోహ్యేకపార్శ్వేననరాన్రోద్ధుమిహార్హతి। నతుమూర్ధాభిషిక్తానాం
విధిఃప్రత్యుపవేశనే॥౧౭॥ఉత్తిష్ఠనరశార్దూలహిత్వైతద్దారుణంవ్రతమ్। పురవర్యామితఃక్షిప్రమయోధ్యాంయాహి
రాఘవ॥౧౮॥ఆసీనస్త్వేవభరతఃపౌరజానపదంజనమ్।ఉవాచసర్వతఃప్రేక్ష్యకిమార్యంనానుశాసథ॥౧౯॥ తేతమూచు
ర్మహాత్మానంపౌరజానపదాజనాః।కాకుత్స్థమభిజానీమస్సమ్యగ్వదతిరాఘవః॥౨౦॥ ఏషోఽపిహిమహాభాగఃపితుర్వచసి
తిష్ఠతి।అతఏవనశక్తాఃస్మవ్యావర్తయితుమంజసా॥౨౧॥తేషామాజ్ఞాయవచనంరామోవచనమబ్రవీత్ । ఏవంనిబోధవచ
నంసర్వేషాంధర్మచక్షుషామ్॥౨౨॥ఏతచ్చైవోభయంశ్రుత్వాసమ్యక్సంపశ్యరాఘవ। ఉత్తిష్ఠత్వంమహాభాగమాంచ
స్పృశతథోదకమ్॥౨౩॥అథోత్థాయజలంస్పృష్ట్వాభరతోవాక్యమబ్రవీత్ । శృణ్వంతు మేపరిషదోమంత్రిణశ్శ్రేణయస్త
థా॥౨౪॥నయాచేపితరంరాజ్యంనానుశాసామిమాతరమ్ । ఆర్యంపరమధర్మజ్ఞంనానుజానామిరాఘవమ్॥౨౫॥యది
త్వవశ్యంవస్తవ్యంకర్తవ్యంచపితుర్వచః। అహమేవనివత్స్యామిచతుర్దశసమావనే॥౨౬॥ధర్మాత్మాతస్యతథ్యేన
భ్రాతృవాక్యేనవిస్మితః। ఉవాచరామస్సంప్రేక్ష్యపౌరజానపదంజనమ్॥౨౭॥విక్రీతమాహితంక్రీతంయత్పిత్రాజీవ
తామమ।నతల్లోపయితుంశక్యంమయావాభరతేనవా॥౨౮॥ఉపధిర్నమయాకార్యోవనవాసేజుగుప్సితః।యుక్తముక్తం
చకైకేయ్యాపిత్రామేసుకృతంకృతమ్॥౨౯॥జానామిభరతంక్షాంతంగురుసత్కారకారిణమ్।సర్వమేవాత్రకల్యాణం
సత్యసంధేమహాత్మని॥౩౦॥అనేనధర్మశీలేనవనాత్ప్రత్యాగతఃపునః।భ్రాత్రాసహభవిష్యామిపృథివ్యాఃపతిరుత్తమః॥
౩౧॥ వృతోరాజాహికైకేయ్యామయాతద్వచనంకృతమ్। అనృతాన్మోచయానేనపితరంతంమహీపతిమ్॥౩౨॥ ఇతిశ్రీ
మదయోధ్యాకాండే-ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ************************************

తమప్రతిమతేజోభ్యాంభ్రాతృభ్యాంరోమహర్షణమ్।విస్మితాస్సంగమంప్రేక్ష్యసమవేతామహర్షయః॥
౧॥అంతర్హితాస్త్వృషిగణాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః।తౌభ్రాతరౌమహాత్మానౌకాకుత్స్థౌప్రశశంసిరే॥౨॥ సధన్యో
యస్యపుత్రౌద్వౌధర్మజ్ఞౌధర్మవిక్రమౌ।శ్రుత్వావయంహిసంభాషాముభయోస్స్పృహయామహే॥౩॥తతస్త్వృషి
గణాఃక్షిప్రందశగ్రీవవధైషిణః।భరతంరాజశార్దూలమిత్యూచుస్సంగతావచః॥ ౪॥ కులేజాతమహాప్రాజ్ఞమహావృత్త
మహాయశః।గ్రాహ్యంరామస్యవాక్యంతేపితరంయద్యవేక్షసే॥౫॥సదానృణమిమంరామంవయమిచ్ఛామహేపితుః।
అనృణత్వాచ్చకైకేయ్యాస్స్వర్గందశరథోగతః॥ ౬॥ ఏతావదుక్త్వావచనంగంధర్వాస్సమహర్షయః। రాజర్షయ
శ్చైవతదాసర్వేస్వాంస్వాంగతింగతాః॥౭॥హ్లాదితస్తేనవాక్యేనశుభేనశుభదర్శనః।రామస్సంహృష్టవదనస్తానృషీనభ్య
పూజయత్॥౮॥త్రస్తగాత్రస్తుభరతస్సవాచాసజ్జమానయా।కృతాంజలిరిదంవాక్యంరాఘవంపునరబ్రవీత్॥౯॥ రాజ
ధర్మమనుప్రేక్ష్యకులధర్మానుసంతతిమ్।కర్తుమర్హసికాకుత్స్థమమమాతుశ్చయాచనామ్॥ ౧౦॥ రక్షితుంసుమహ
ద్రాజ్యమహమేకస్తునోత్సహే।పౌరజానపదాంశ్చాపిరక్తాన్రంజయితుంతథా ॥ ౧౧ ॥ జ్ఞాతయశ్చహియోధాశ్చమి
త్రాణిసుహృదశ్చనః। త్వామేవప్రతికాంక్షంతేపర్జన్యమివకర్షకాః॥౧౨॥ఇదంరాజ్యంమహాప్రాజ్ఞస్థాపయప్రతి
పద్యహి। శక్తిమానసికాకుత్స్థలోకస్యపరిపాలనే॥౧౩॥ఇత్యుక్త్వాన్యపతద్భ్రాతుఃపాదయోర్భరతస్తదా। భృశం
సంప్రార్థయామాసరామమేవప్రియంవదః॥ ౧౪॥ తమంకేభ్రాతరంకృత్వారామోవచనమబ్రవీత్ । శ్యామంన
లినపత్రాక్షంమత్తహంసస్వరంస్వయమ్॥౧౫ ॥ఆగతాత్వామియంబుద్ధిస్స్వజావైనయికీచయా। భృశముత్సహసే
తాతరక్షితుంపృథివీమపి ॥ ౧౬ ॥ అమాత్యైశ్చసుహృద్భిశ్చబుద్ధిమద్భిశ్చమంత్రిభిః। సర్వకార్యాణిసంమంత్ర్యసుమ
హాంత్యపికారయ॥౧౭॥లక్ష్మీశ్చంద్రాదపేయాద్వాహిమవాన్వాహిమంత్యజేత్। అతీయాత్సాగరోవేలాంనప్రతిజ్ఞా
మహంపితుః॥౧౮॥కామాద్వాతాతలోభాద్వామాత్రాతుభ్యమిదంకృతమ్। నతన్మనసికర్తవ్యంవర్తితవ్యంచమాతృ

తత్ ॥౧౯॥ ఏవం బ్రువాణం భరతః కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ । తేజసాదిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్చంద్రదర్శనమ్ ॥౨౦॥ అధిరో
హార్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే । ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః ॥౨౧॥ సోఽధిరుహ్య నరవ్యా
ఘ్రః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ । ప్రాయచ్ఛత్సుమహాతేజా భరతాయ మహాత్మనే ॥౨౨॥ స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వ
చనమబ్రవీత్ । చతుర్దశ హి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహమ్ ॥౨౩॥ ఫలమూలాశనో వీర భవేయం రఘునందన । తవా
గమనమాకాంక్షన్ వసన్ వై నగరాద్బహిః ॥౨౪॥ తవ పాదుకయోర్న్యస్తరాజ్యతంత్రః పరంతప । చతుర్దశే హి సంపూ
ర్ణే వర్షేఽహని రఘునందన ॥౨౫॥ న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ । తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ సంపరిష్వ
జ్య సాదరమ్ ॥౨౬॥ శత్రుఘ్నం చ పరిష్వజ్య భరతం చేదమబ్రవీత్ । మాతరం రక్ష కైకేయీం మా రోషం కురు తాం ప్రతి ॥
౨౭॥ మయా చ సీతయా చైవ శప్తోఽసి రఘుసత్తమ । ఇత్యుక్త్వాశ్రుపరీతాక్షో భ్రాతరం విససర్జ హ ॥౨౮॥ స పాదుకే తే
భరతః ప్రతాపవాన్ స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవిత్ । ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం చకార చైవోత్తమనాగమూ
ర్ధని ॥౨౯॥ అథానుపూర్వ్యాత్ప్రతినంద్య తం జనం గురూంశ్చ మంత్రిప్రకృతీస్తథానుజౌ । వ్యసర్జయద్రాఘవవం
శవర్ధనః స్థిరః స్వధర్మే హిమవానివాచలః ॥ ౩౦ ॥ తం మాతరో బాష్పగృహీతకంఠ్యో దుఃఖేన నామంత్రయితుం హి శే
కుః । స త్వేవ మాతౄరభివాద్య సర్వా రుదన్ కుటీం స్వాం ప్రవివేశ రామః ॥ ౩౧ ॥ ఇతి - ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ❋

తతశ్శిరసి కృత్వా తు పాదుకే భరతస్తదా । ఆరురోహ రథం హృష్టశ్శత్రుఘ్నసమన్వితః ॥ ౧ ॥ వసిష్ఠో వామదేవ
శ్చ జాబాలిశ్చ దృఢవ్రతః । అగ్రతః ప్రయయుస్సర్వే మంత్రిణో మంత్రపూజితాః ॥౨॥ మందాకినీం నదీం రమ్యాం ప్రాఙ్ము
ఖాస్తే యయుస్తదా । ప్రదక్షిణం చ కుర్వాణాశ్చిత్రకూటం మహాగిరిమ్ ॥౩॥ పశ్యన్ ధాతుసహస్రాణి రమ్యాణి విధాని
చ । ప్రయయౌ తస్య పార్శ్వేన ససైన్యో భరతస్తదా ॥౪॥ అదూరాచ్చిత్రకూటస్య దదర్శ భరతస్తదా । ఆశ్రమం య
త్ర స మునిర్భరద్వాజః కృతాలయః ॥౫॥ స తమాశ్రమమాగమ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ । అవతీర్య రథాత్పాదౌ వవందే
భరతస్తదా ॥౬॥ తతో హృష్టో భరద్వాజో భరతం వాక్యమబ్రవీత్ । అపి కృత్యం కృతం తాత రామేణ చ సమాగతమ్ ॥౭॥ ఏవ
ముక్తస్సు తతో భరద్వాజేన ధీమతా । ప్రత్యువాచ భరద్వాజం భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥౮॥ స యాచ్యమానో గురుణా
మయా చ దృఢవిక్రమః । రాఘవః పరమప్రీతో వసిష్ఠం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౯॥ పితుః ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వ
తః । చతుర్దశ హి వర్షాణి యా ప్రతిజ్ఞా పితుర్మమ ॥౧౦॥ ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ । వాక్యజ్ఞో వా
క్యకుశలం రాఘవం వచనం మహత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే । అయోధ్యాయాం మహా
ప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే తవ ॥ ౧౨ ॥ ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాఙ్ముఖః స్థితః । పాదుకే హేమవికృతే మమ రాజ్యా
య వై దదౌ ॥౧౩॥ నివృత్తోఽహమనుజ్ఞాతో రామేణ సుమహాత్మనా । అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే ॥౧౪॥
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః । భరద్వాజశ్శుభకరం మునిర్వాక్యముదాహరత్ ॥౧౫॥ నైతచ్చిత్రం న
రవ్యాఘ్ర శీలవృత్తవతాం వర । యదార్యం త్వయి తిష్ఠేత్తు నిమ్నే వృష్టమివోదకమ్ ॥౧౬॥ అమృతస్స మహాబాహుః పితా దశర
థస్తవ । యస్య త్వమీదృశః పుత్రో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥౧౭॥ తమృషిం తు మహాత్మానముక్తవాక్యం కృతాంజలిః ।
ఆమంత్రయితుమారేభే చరణావుపగృహ్య చ ॥౧౮॥ తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజం పునః పునః । భరతస్తు యయౌ శ్రీ
మానయోధ్యాం సహ మంత్రిభిః ॥ ౧౯ ॥ యానైశ్చ శకటైశ్చైవ హయైర్నాగైశ్చ సా చమూః । పునర్నివృత్తా విస్తీర్ణా
భరతస్యానుయాయినీ ॥౨౦॥ తతస్తే యమునాం దివ్యాం నదీం తీర్త్వోర్మిమాలినీమ్ । దదృశుస్తాం పునస్సర్వే గంగాం శుభ
జలాం నదీమ్ ॥౨౧॥ తాం రమ్యజలసంపూర్ణాం సంతీర్య సహ బాంధవః । శృంగిబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససైనికః ॥౨౨॥
శృంగిబేరపురాద్భూయ స్త్వయోధ్యాం సందదర్శ హ । అయోధ్యాం చ తతో దృష్ట్వా పిత్రా భ్రాత్రా వివర్జితామ్ ॥
౨౩ ॥ భరతో దుఃఖసంతప్తస్సారథిం చేదమబ్రవీత్ । సారథే పశ్య విధ్వస్తా సాఽయోధ్యా న ప్రకాశతే ॥౨౪॥ నిరాకారా నిరా
నందా దీనా ప్రతిహతస్వరా ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణ స్యందనేనోపయాన్ ప్రభుః । అయోధ్యాం భరతః క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥౧॥ బిడా
లోలూకచరితామాలీననరవారణామ్ । తిమిరాభ్యాహతాం కాలీమప్రకాశాం నిశామివ ॥ ౨ ॥ రాహుశత్రోః ప్రియాం ప

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీం శ్రియా ప్రజ్వలితప్రభామ్ । గ్రహేణాభ్యుత్థితేనైకాం రోహిణీమివ పీడితామ్ ॥౩॥ అల్పోష్ణక్షుబ్ధసలిలాం ఘర్మో-
త్తప్తవిహంగమామ్ । లీనమీనఝషగ్రాహాం కృశాం గిరినదీమివ ॥౪॥ విధూమామివ హేమాభామధ్వరాగ్నిసముత్థి-
తామ్ । హవిరభ్యుక్షితాం పశ్చాచ్ఛిఖాం విప్రలయం గతామ్ ॥౫॥ విధ్వస్తకవచాం రుగ్ణగజవాజిరథధ్వజామ్ । హతప్రవీరా-
మాపన్నాం చమూమివ మహాహవే ॥౬॥ సఫేనాం సస్వనాం భూత్వా సాగరస్య సముత్థితామ్ । ప్రశాంతమారుతోద్ధూ-
తాం జలోర్మిమివ నిస్స్వనామ్ ॥౭॥ త్యక్తాం యజ్ఞాయుధైస్సర్వైరభిరూపైశ్చ యాజకైః । సుత్యాకాలే వినిర్వృత్తే వేదిం గ-
తరవామివ ॥౮॥ గోష్ఠమధ్యే స్థితామార్తామచరంతీం తృణం నవమ్ । గోవృషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పత్నీమివోత్సుకామ్ ॥
౯॥ ప్రభాకరాద్యైస్సుస్నిగ్ధైః ప్రజ్వలద్భిరివోత్తమైః । వియుక్తాం మణిభిర్జాత్యైర్నవాం ముక్తావళీమివ ॥౧౦॥ సహసా
చలితాం స్థానాన్మహీం పుణ్యక్షయాద్గతామ్ । సంహృతద్యుతివిస్తీర్ణాం తారామివ దివశ్చ్యుతామ్ ॥ ౧౧॥ పుష్పనద్ధాం
వసంతాంతే మత్తభ్రమరనాదితామ్ । ద్రుతదావాగ్నివిప్లుష్టాం క్లాంతాం వనలతామివ ॥౧౨॥ సంమూఢనిగమాం స్తబ్ధాం
సంక్షిప్తవిపణాపణామ్ । ప్రచ్ఛన్నశశినక్షత్రాం ద్యామివాంబుధరైర్వృతామ్ ॥౧౩॥ క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైశ్శరా-
వైరభిసంవృతామ్ । హతశౌండామివ ధ్వస్తాం పానభూమిమసంస్కృతామ్ ॥౧౪॥ వృక్ణభూమితలాం నిమ్నాం వృక్ణపా-
త్రైస్సమావృతామ్ । ఉపయుక్తోదకాం భగ్నాం ప్రపాం నిపతితామివ ॥ ౧౫ ॥ విపులాం వితతాం చైవ యుక్తపాశాం తర-
స్వినామ్ । భూమౌ బాణైర్వినిష్కృత్తాం పతితాం జ్యామివాయుధాత్ ॥౧౬॥ సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వా-
హితామ్ । నిక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాం కిశోరీమివ దుర్బలామ్ ॥౧౭॥ శుష్కతోయాం మహామత్స్యైః కూర్మైశ్చ బహు-
భిర్వృతామ్ । ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాం వాపీమివ హృతోత్పలామ్ ॥౧౮॥ పురుషస్యాప్రకృష్టస్య ప్రతిషిద్ధానులేపనామ్ । సం-
తప్తామివ శోకేన గాత్రయష్టిమభూషణామ్ ॥౧౯॥ ప్రావృషి ప్రవిగాఢాయాం ప్రవిష్టస్యాభ్రమండలమ్ । ప్రచ్ఛన్నాం
నీలజీమూతైర్భాస్కరస్య ప్రభామివ ॥౨౦॥ భరతస్తు రథస్థస్సన్ శ్రీమాన్ దశరథాత్మజః । వాహయంతం రథశ్రేష్ఠం సార-
థిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౧॥ కిన్ను ఖల్వద్య గంభీరో మూర్ఛితో న నిశమ్యతే । యథాపురమయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్వనః ॥
౨౨॥ వారుణీమదగంధశ్చ మాల్యగంధశ్చ మూర్ఛితః । ధూపితాగరుగంధశ్చ న ప్రవాతి సమంతతః ॥ ౨౩ ॥ యానప్రవర-
ఘోషశ్చ స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్వనః । ప్రమత్తగజనాదశ్చ మహాంశ్చ రథనిస్వనః ॥౨౪ ॥ నేదానీం శ్రూయతే పుర్యామస్యాం
రామే వివాసితే । చందనాగరుగంధాంశ్చ మహార్హాశ్చ నవస్రజః ॥౨౫॥ గతే హి రామే తరుణాస్సంతప్తా నోపభుంజతే ।
బహిర్యాత్రాం న గచ్ఛంతి చిత్రమాల్యధరా నరాః ॥ ౨౬ ॥ నోత్సవాస్సంప్రవర్తంతే రామశోకార్దితే పురే । సహ
నూనం మమ భ్రాత్రా పురస్యాస్య ద్యుతిర్గతా ॥౨౭ ॥ న హి రాజత్యయోధ్యేయం సాసారేవార్జునీ క్షపా । కదా ను ఖ-
లు మే భ్రాతా మహోత్సవ ఇవాగతః ॥ ౨౮ ॥ జనయిష్యత్యయోధ్యాయాం హర్షం గ్రీష్మ ఇవాంబుదః । తరుణైశ్చారు-
వేషైశ్చ నరైరున్నతగామిభిః ॥౨౯ ॥ సంపతద్భిరయోధ్యాయాం నాభిభాంతి మహాపథాః । ఏవం బహువిధం జల్పన్ వివేశ వ-
సతిం పితుః ॥౩౦॥ తేన హీనాం నరేంద్రేణ సింహహీనాం గుహామివ ॥౩౧ ॥ తదా తదంతఃపురముజ్ఝితప్రభం సురైరివోత్సృ-
ష్టమభాస్కరం దినమ్ । నిరీక్ష్య సర్వం తు విభక్తమాత్మవాన్ ముమోచ బాష్పం భరతస్సుదుఃఖితః ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమద-
యోధ్యాకాండే - చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః. ********************************

తతో నిక్షిప్య మాతౄస్స అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః । భరతశ్శోకసంతప్తో గురూనిదమథాబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ నంది-
గ్రామం గమిష్యామి సర్వానామంత్రయేఽద్య వః । తత్ర దుఃఖమిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా ॥ ౨ ॥ గతశ్చ హి దివం
రాజా వనస్థశ్చ గురుర్మమ । రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ స హి రాజా మహాయశాః ॥౩॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భర-
తస్య మహాత్మనః । అబ్రువన్ మంత్రిణస్సర్వే వసిష్ఠశ్చ పురోహితః ॥౪ ॥ సుభృశం శ్లాఘనీయం చ యదుక్తం భరత త్వయా ।
వచనం భ్రాతృవాత్సల్యాదనురూపం తవైవ తత్ ॥౫॥ నిత్యం తే బంధులుబ్ధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృసౌహృదే । ఆర్యమార్గం ప్ర-
పన్నస్య నానుమన్యేత కః పుమాన్ ॥౬ ॥ మంత్రిణాం వచనం శ్రుత్వా యథాభిలషితం ప్రియమ్ । అబ్రవీత్సారథిం వాక్యం ర-
థో మే యుజ్యతామితి ॥౭ ॥ ప్రహృష్టవదనస్సర్వా మాతౄస్సమభివాద్య సః । ఆరురోహ రథం శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమ-
న్వితః ॥౮॥ ఆరుహ్య చ రథం శీఘ్రం శత్రుఘ్నభరతావుభౌ । యయతుః పరమప్రీతౌ వృతౌ మంత్రిపురోహితైః ॥ ౯ ॥ అగ్ర-

తోసగురవస్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః। ప్రయయుః ప్రాఙ్ముఖాస్సర్వే నందిగ్రామో యతోభవత్ ॥ ౧౦ ॥ బలం చ తద నాహూతం గజాశ్వరథసంకులమ్। ప్రయయుర్భరతే యాతే సర్వే చ పురవాసినః ॥ ౧౧ ॥ రథస్థస్స హి ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః। నందిగ్రామం యయౌ తూర్ణం శిరస్యాధాయ పాదుకే ॥ ౧౨ ॥ తతస్తు భరతః క్షిప్రం నందిగ్రామం ప్రవిశ్య చ। అవతీర్య రథాత్తూర్ణం గురూనిదముదాచ హ ॥ ౧౩ ॥ ఏతద్రాజ్యం మమ భ్రాత్రా దత్తం సన్న్యాసవత్స్వయమ్। యోగక్షేమవహే చేమే పాదుకే హేమభూషితే ॥ ౧౪ ॥ భరతశ్శిరసా కృత్వా సన్న్యాసం పాదుకే తతః। అబ్రవీద్దుఃఖసంతప్తస్సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఛత్రం ధారయత క్షిప్రమార్యపాదావిమౌ మతౌ। ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధర్మః పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ ॥ ౧౬ ॥ భ్రాత్రా హి మయి సన్న్యాసో నిక్షిప్తస్సౌహృదాదయం। తమిమం పాలయిష్యామి రాఘవాగమనం ప్రతి ॥ ౧౭ ॥ క్షిప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పునస్స్వయమ్। చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్ష్యామి సహ పాదుకౌ ॥ ౧౮ ॥ తతో నిక్షిప్తభారోహం రాఘవేన సమాగతః। నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితామ్ ॥ ౧౯ ॥ రాఘవాయ చ సన్న్యాసం దత్త్వేమే వరపాదుకే। రాజ్యం చేదమయోధ్యాం చ ధూతపాపో భవామి చ ॥ ౨౦ ॥ అభిషిక్తే తు కాకుత్స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే। ప్రీతిర్మమ యశశ్చైవ భవేద్రాజ్యాచ్చతుర్గుణమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఏవం తు విలపన్దీనో భరతస్స మహాయశాః। నందిగ్రామేకరోద్రాజ్యం దుఃఖితో మంత్రిభిస్సహ ॥ ౨౨ ॥ స వల్కలజటాధారీ మునివేషధరః ప్రభుః। నందిగ్రామేవసద్ధీరస్ససైన్యో భరతస్తదా ॥ ౨౪ ॥ పాదుకే త్వభిషిచ్యాథ నందిగ్రామే వసత్తదా। సవాలవ్యజనం ఛత్రం ధారయామాస స స్వయమ్ ॥ ౨౫ ॥ భరతశ్శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం న్యవేదయత్। తతస్తు భరతః శ్రీమానభిషిచ్యార్యపాదుకే ॥ ౨౬ ॥ తదధీనస్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా ॥ యదా హి యత్కార్యముపైతి కించిదుపాయనం చోపహృతం మహార్హమ్। స పాదుకాభ్యాం ప్రథమం నివేద్య చకార పశ్చాద్భరతో యథావత్ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమదయోధ్యాకాండే-పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః।

****

ప్రతియాతే తు భరతే వసన్రామస్తపోవనే। లక్షయామాస సోద్వేగమథౌత్సుక్యం తపస్వినామ్ ॥ ౧ ॥ యే తత్ర చిత్రకూటస్య పురస్తాత్తాపసాశ్రమే। రామమాశ్రిత్య నిరతాస్తానలక్షయదుత్సుకాన్ ॥ ౨ ॥ నయనైర్భృకుటీభిశ్చ రామం నిర్దిశ్య శంకితాః। అన్యోన్యముపజల్పంతశ్శనైశ్చక్రుర్మిథః కథాః ॥ ౩ ॥ తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్య రామస్త్వాత్మని శంకితః। కృతాంజలిరువాచేదమృషిం కులపతిం తతః ॥ ౪ ॥ న కచ్చిద్భగవన్కించిత్పూర్వవృత్తమిదం మయి। దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే తపస్వినః ॥ ౫ ॥ ప్రమాదాచ్చరితం కచ్చిత్కించిన్నావరజస్య మే। లక్ష్మణస్యర్షిభిర్దృష్టం నానురూపమివాత్మనః ॥ ౬ ॥ కచ్చిచ్ఛుశ్రూషమాణా వశ్శుశ్రూషణపరా మయి। ప్రమదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే ॥ ౭ ॥ అథర్షిర్జరయా వృద్ధస్తపసా చ జరాం గతః। వేపమాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరమ్ ॥ ౮ ॥ కుతః కల్యాణసత్త్వాయాః కల్యాణాభిరతేస్తథా। చలనం తాత వైదేహ్యాస్తపస్విషు విశేషతః ॥ ౯ ॥ త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్తాపసాన్ప్రతి వర్తతే। రక్షోభ్యస్తేన సంవిగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః ॥ ౧౦ ॥ రావణావరజః కశ్చిత్ఖరో నామేహ రాక్షసః। ఉత్పాట్య తాపసాన్సర్వాన్జనస్థాననికేతనాన్ ॥ ౧౧ ॥ ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ నృశంసః పురుషాదకః। అవలిప్తశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత న మృష్యతే ॥ ౧౨ ॥ త్వం యదాప్రభృతి హ్యస్మిన్నాశ్రమే తాత వర్తసే। తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ॥ ౧౩ ॥ దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భీషణకైరపి। నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః ॥ ౧౪ ॥ అప్రశస్తైరశుచిభిస్సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్। ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్క్షిప్రమనార్యాః పురతః స్థితాః ॥ ౧౫ ॥ తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్వబుద్ధమవలీయ చ। రమంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతోల్పచేతసః ॥ ౧౬ ॥ అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండానగ్నీన్సించంతి వారిణా। కలశాంశ్చ ప్రమృద్నంతి హవనే సముపస్థితే ॥ ౧౭ ॥ తైర్దురాత్మభిరావిష్టానాశ్రమాన్ప్రజిహాసవః। గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యృషయోద్య మామ్ ॥ ౧౮ ॥ తత్పురా రామ శారీరీముపహింసాం తపస్విషు। దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్ష్యామ ఇమమాశ్రమమ్ ॥ ౧౯ ॥ బహుమూలఫలం చిత్రమవిదూరాదితో వనమ్। పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః ॥ ౨౦ ॥ ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తాత ప్రవర్తతే। సహాస్మాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే ॥ ౨౧ ॥ సకలత్రస్య సందేహో నిత్యం యుక్తస్య రాఘవ। సమర్థస్యాపి హి సతో వాసో దుఃఖమిహాద్య తే ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తప

స్వినమ్ । న శశాకోత్తరైర్వాక్యైరవబద్ధుం సముత్సుకమ్ ॥ ౨౩ ॥ అభినంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవమ్ । స
జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతిస్స్వయమ్ ॥ ౨౪ ॥ రామస్సంసాధ్య త్వృషిగణమనుగమనాద్దేశాత్తస్మాత్కులపతిమ
భివాద్యర్షిమ్ । సమ్యక్ప్రీతైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే ॥ ౨౫ ॥ ఆశ్రమం త్వృషి
విరహితం ప్రభుః క్షణమపి న విజహౌ స రాఘవః । రాఘవం హి సతతమనుగతాస్తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః ॥ ౨౬ ॥ ఇ
తి శ్రీమదయోధ్యాకాండే - షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః ********************************
రాఘవస్త్వథ యాతేషు తపస్విషు విచింతయన్ । న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా ॥ ౧ ॥ ఇహ మే
భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః । సా చ మే స్మృతిరన్వేతి తాన్నిత్యమనుశోచతః ॥ ౨ ॥ స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మ
హాత్మనః । హయహస్తికరీషైశ్చ ఉపమర్దః కృతో భృశమ్ ॥ ౩ ॥ తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామ ఇతి సంచింత్య రాఘవః । ప్రాతిష్ఠత
స వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ సంగతః ॥ ౪ ॥ సోఽత్రేరాశ్రమమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః । తం చాపి భగవానత్రిః పుత్రవత్
ప్రత్యపద్యత ॥ ౫ ॥ స్వయమాతిథ్యమాదిశ్య సర్వమస్య సుసత్కృతమ్ । సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాం
త్వయత్ ॥ ౬ ॥ పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామామంత్ర్య సత్కృతామ్ । సాంత్వయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వభూతహితే
రతః ॥ ౭ ॥ అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ । ప్రతిగృహ్ణీష్వ వైదేహీమబ్రవీదృషిసత్తమః ॥ ౮ ॥ రామా
య చాచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ । దశ వర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరమ్ ॥ ౯ ॥ యయా మూలఫలే సృష్టే జా
హ్నవీ చ ప్రవర్తితా । ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమైశ్చాప్యలంకృతా ॥ ౧౦ ॥ దశ వర్షసహస్రాణి యయా తప్తం మహ
త్తపః । అనసూయా వ్రతైస్స్నాతా ప్రత్యూహాశ్చ నిబర్హితాః ॥ ౧౧ ॥ దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్వరమాణయా
దశరాత్రం కృతా రాత్రిః సేయం మాతేవ తేఽనఘ ॥ ౧౨ ॥ తామిమాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్వినీమ్ । అభిగ
చ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా ॥ ౧౩ ॥ ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః । సీతామువాచ ధర్మజ్ఞా
మిదం వచనముత్తమమ్ ॥ ౧౪ ॥ రాజపుత్రి శ్రుతమిదం మునేరస్య సమీరితమ్ । శ్రేయోర్థమాత్మనశ్శీఘ్రమభిగచ్ఛ తపస్వి
నీమ్ ॥ ౧౫ ॥ అనసూయేతి యా లోకే కర్మభిః ఖ్యాతిమాగతా । తాం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వమభిగమ్యాం తపస్వినీమ్ ॥ ౧౬ ॥ సీతా
త్వేతద్వచః శ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః । తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞామభిచక్రామ మైథిలీ ॥ ౧౭ ॥ శిథిలాం వలితాం వృ
ద్ధాం జరాపాండరమూర్ధజామ్ । సతతం వేపమానాంగీం ప్రవాతే కదలీ యథా ॥ ౧౮ ॥ తాం తు సీతా మహాభాగామన
సూయాం పతివ్రతామ్ । అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వం నామ సముదాహరత్ ॥ ౧౯ ॥ అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామ
నిందితామ్ । బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపృచ్ఛదనామయమ్ ॥ ౨౦ ॥ తతస్సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీం
సాంత్వయంత్యబ్రవీద్ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మమవేక్షసే ॥ ౨౧ ॥ త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానవృద్ధిం చ భామిని । అవరుద్ధం వనే
రామం దిష్ట్యా త్వమనుగచ్ఛసి ॥ ౨౨ ॥ నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వాఽశుభః । యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తా
సాం లోకా మహోదయాః ॥ ౨౩ ॥ దుశ్శీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః । స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవ
తం పతిః ॥ ౨౪ ॥ నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్యహమ్ । సర్వత్ర యోగ్యం వైదేహి తపః కృతమివావ్యయమ్ ॥ ౨౫ ॥
న త్వేవమనుగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్స్త్రియః । కామవక్తవ్యహృదయా భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః ॥ ౨౬ ॥ ప్రాప్నువం
త్యయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి । అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః ॥ ౨౭ ॥ త్వద్విధాస్తు గుణైర్యు
క్తా దృష్టలోకపరావరాః । స్త్రియః స్వర్గే చరిష్యంతి యథా ధర్మకృతస్తథా ॥ ౨౮ ॥ తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ పతివ్ర
తానాం సమయానువర్తినీ । భవ స్వభర్తుస్సహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మం చ తతస్సమాప్స్యసి ॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీమద
యోధ్యాకాండే - సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః ********************************
సా త్వేవముక్తా వైదేహీ అనసూయానసూయయా । ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే ॥ ౧ ॥ నైతదా
శ్చర్యమార్యాయా యన్మాం త్వమభిభాషసే । విదితం తు మమాప్యేతద్యథా నార్యాః పతిర్గురుః ॥ ౨ ॥ యద్యప్యేష భవేద్భ
ర్తాఽనార్యో వృత్తివర్జితః । అద్వైధముపచర్తవ్యస్తథాప్యేష మయా భవేత్ ॥ ౩ ॥ కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యః సానుక్రో
శో జితేంద్రియః । స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవర్తీ పితృప్రియః ॥ ౪ ॥ యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం

మహాబలః । తామేవన్నృపనారీణామన్యాసామపి వర్తతే ॥౫॥ సకృద్దృష్టాస్వపి స్త్రీషు నృపేణ నృపవత్సలః । మాతృవద్వ
ర్తతే వీరో మానముత్సృజ్య ధర్మవిత్ ॥౬॥ ఆగచ్ఛన్త్యాశ్చ విజనం వనమేవం భయావహమ్ । సమాహితం మే శ్వశ్ర్వా చ
హృదయే తద్ధృతం మహత్ ॥౭॥ పాణిప్రదానకాలే చ యత్పురా త్వగ్నిసన్నిధౌ । అనుశిష్టా జనన్యాస్మి వాక్యం తదపి మే ధృ
తమ్ ॥౮॥ నవీకృతం తు తత్సర్వం వాక్యైస్తే ధర్మచారిణి । పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాస్తపో నాన్యద్విధీయతే ॥౯॥ సావిత్రీ ప
తిశుశ్రూషాం కృత్వా స్వర్గే మహీయతే । తథావృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా దివమ్ ॥౧౦॥ వరిష్ఠా సర్వనారీణామే
షా చ దివి దేవతా । రోహిణీ న వినా చంద్రం ముహూర్తమపి దృశ్యతే ॥౧౧॥ ఏవంవిధాశ్చ ప్రవరాః స్త్రియో భర్తృదృఢ
వ్రతాః । దేవలోకే మహీయంతే పుణ్యేన స్వేన కర్మణా ॥౧౨॥ తతోఽనసూయా సంహృష్టా శ్రుత్వోక్తం సీతయా వచః ।
శిరస్యాఘ్రాయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయంత్యుత ॥౧౩॥ నియమైర్వివిధైరాప్తం తపో హి మహదస్తి మే । తత్సంశ్రిత్య
బలం సీతే ఛందయే త్వాం శుచిస్మితే ॥౧౪॥ ఉపపన్నం మనోజ్ఞం చ వచనం తవ మైథిలి । ప్రీతా చాస్మ్యుచితం కిం తే కరవాణి బ్ర
వీహి మే ॥౧౫॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా మందవిస్మయా । కృతమిత్యబ్రవీత్సీతా తపోబలసమన్వితామ్ ॥౧౬॥ సా
త్వేవముక్తా ధర్మజ్ఞా తయా ప్రీతతరాభవత్ । సఫలం చ ప్రహర్షం తే హంత సీతే కరోమ్యహమ్ ॥౧౭॥ ఇదం దివ్యం వరం మా
ల్యం వస్త్రమాభరణాని చ । అంగరాగం చ వైదేహి మహార్హం చానులేపనమ్ ॥౧౮॥ మయా దత్తమిదం సీతే తవ గాత్రాణి
శోభయేత్ । అనురూపమసంక్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి ॥౧౯॥ అంగరాగేణ దివ్యేన లిప్తాంగీ జనకాత్మజే । శోభయిష్యసి భర్తా
రం యథా శ్రీర్విష్ణుమవ్యయమ్ ॥౨౦॥ సా వస్త్రమంగరాగం చ భూషణాని స్రజస్తథా । మైథిలీ ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిదానమ
నుత్తమమ్ ॥౨౧॥ ప్రతిగృహ్య చ తత్సీతా ప్రీతిదానం యశస్వినీ । శ్లిష్టాంజలిపుటా తత్ర సముపాస్త తపోధనామ్ ॥౨౨॥ తదా
సీతాముపాసీనామనసూయా దృఢవ్రతా । వచనం ప్రష్టుమారేభే కథాం కాంచిదనుప్రియామ్ ॥౨౩॥ స్వయంవరే కిల ప్రా
ప్తా త్వమనేన యశస్వినా । రాఘవేణేతి మే సీతే కథా శ్రుతిముపాగతా ॥౨౪॥ తాం కథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మై
థిలి । యథానుభూతం కార్త్స్న్యేన తన్మే త్వం వక్తుమర్హసి ॥౨౫॥ ఏవముక్తా తు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీమ్ । మిథిలాధి
పతిర్వీరో జనకో నామ ధర్మవిత్ ॥౨౬॥ క్షత్రకర్మణ్యభిరతో న్యాయతః శాస్తి మేదినీమ్ । తస్య లాంగలహస్తస్య కృషతః క్షే
త్రమండలమ్ ॥౨౭॥ అహం కిలోత్థితా భిత్త్వా జగతీం నృపతేస్సుతా । స మాం దృష్ట్వా నరపతిర్ముష్టివిక్షేపతత్పరః ॥౨౮॥ పాంసు
కుంఠితసర్వాంగీం జనకో విస్మితోఽభవత్ । అనపత్యేన చ స్నేహాదంకమారోప్య చ స్వయమ్ ॥౨౯॥ మమేయం తనయేత్యు
క్త్వా స్నేహో మయి నిపాతితః । అంతరిక్షే చ వాగుక్తా ప్రతిమామానుషీ కిల ॥౩౦॥ ఏవమేతన్నరపతే ధర్మేణ తనయా తవ ।
తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా పితా మే మిథిలాధిపః ॥౩౧॥ అవాప్తో విపులామృద్ధిం మామవాప్య నరాధిపః । దత్తా చాస్మీష్టవద్దే
వ్యై జ్యేష్ఠాయై పుణ్యకర్మణా ॥౩౨॥ తయా సంభావితా చాస్మి స్నిగ్ధయా మాతృసౌహృదాత్ । పతిసంయోగసులభం వ
యో దృష్ట్వా తు మే పితా ॥౩౩॥ చింతామభ్యగమద్దీనో విత్తనాశాదివాధనః । సదృశాచ్చాపకృష్టాచ్చ లోకే కన్యాపితా జ
నాత్ ॥౩౪॥ ప్రధర్షణమవాప్నోతి శక్రేణాపి సమో భువి । తాం ధర్షణామదూరస్థాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః ॥౩౫॥
చింతార్ణవగతః పారం నాససాదాప్లవో యథా । అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్ ॥౩౬॥ సదృ
శం చానురూపం చ మహీపాలః పతిం మమ । తస్య బుద్ధిరియం జాతా చింతయానస్య సంతతమ్ ॥౩౭॥ స్వయంవరం తనూజా
యాః కరిష్యామీతి ధీమతః । మహాయజ్ఞే తదా తస్య వరుణేన మహాత్మనా ॥౩౮॥ దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయ
సాయకౌ । అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపి చ గౌరవాత్ ॥౩౯॥ తం న శక్తా నమయితుం స్వప్నేష్వపి నరాధిపాః । త
ద్ధనుః ప్రాప్య మే పిత్రా వ్యాహృతం సత్యవాదినా ॥౪౦॥ సమవాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామంత్ర్య పార్థివాన్ ।
ఇదం చ ధనురుద్యమ్య సజ్యం యః కురుతే నరః ॥౪౧॥ తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి న సంశయః । తచ్చ దృష్ట్వా ధనుశ్శ్రే
ష్ఠం గౌరవాద్గిరిసన్నిభమ్ ॥౪౨॥ అభివాద్య నృపా జగ్మురశక్తాస్తస్య తోలనే । సుదీర్ఘస్య తు కాలస్య రాఘవోఽయం మహా
ద్యుతిః ॥౪౩॥ విశ్వామిత్రేణ సహితో యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామస్సత్యపరాక్రమః ॥౪౪॥
విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః । ప్రోవాచ పితరం తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౪౫॥ సుతౌ దశరథ
స్యేమౌ ధనుర్దర్శనకాంక్షిణౌ । ధనుర్దర్శయ రామాయ రాజపుత్రాయ దైవికమ్ ॥౪౬॥ ఇత్యుక్తస్తేన విప్రేణ తద్ధను

స్సముపానయత్ । నిమేషాంతరమాత్రేణతదానమ్యసవీర్యవాన్ ॥ ౪౭ ॥జ్యాంతమారోప్యఝడితిపూరయామాసవీర్య
వాన్ । తేనపూరయతావేగాన్మధ్యేభగ్నంద్విధాధనుః ॥ ౪౮ ॥తస్యశబ్దోభవద్భీమఃపతితస్యాశనేరివ । తతోహంతత్ర
రామాయపిత్రాసత్యాభిసంధినా॥౪౯ ॥నిశ్చితాదాతుముద్యమ్యజలభాజనముత్తమమ్ । దీయమానాంనతుతదాప్రతి
జగ్రాహరాఘవః॥౫౦ ॥అవిజ్ఞాయపితుశ్ఛందమయోధ్యాధిపతేఃప్రభోః । తతఃశ్వశురమామంత్ర్యవృద్ధందశరథంనృ
పమ్॥౫౧॥మమపిత్రాత్వహందత్తారామాయవిదితాత్మనే । మమచైవానుజాసాధ్వీఊర్మిళాప్రియదర్శనా॥ ౫౨ ॥
భార్యార్థేలక్ష్మణస్యాపిపిత్రాదత్తామమస్వయమ్ । ఏవందత్తాస్మిరామాయతదాతస్మిన్స్వయంవరే ॥ ౫౩ ॥అనుర
క్తాస్మిధర్మేణపతింవీర్యవతాంవరమ్॥౫౪॥ఇతిశ్రీమదయోధ్యాకాండే - అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః. *********
అనసూయాతుధర్మజ్ఞాశ్రుత్వాతాంమహతీంకథామ్ । పర్యష్వజతబాహుభ్యాంశిరస్యాఘ్రాయమైథిలీమ్ ॥
౧॥వ్యక్తాక్షరపదంచిత్రంభాషితంమధురంత్వయా । యథాస్వయంవరంవృత్తంతత్సర్వంహిశ్రుతంమయా ॥ ౨ ॥ రమే
హంకథయాతేతుదృఢంమధురభాషిణి । రవిరస్తంగతశ్శ్రీమానుపోహ్యరజనీంశివామ్॥ ౩ ॥ దివసంప్రతికీర్ణానామా
హారార్థంపతత్రిణామ్ । సంధ్యాకాలేనిలీనానాంనిద్రార్థంశ్రూయతేధ్వనిః॥ ౪ ॥ఏతేచాప్యభిషేకార్ద్రామున
యఃకలశోద్యతాః।సహితాఉపవృత్తంతేసలిలాప్లుతవల్కలాః॥౫॥ఋషీణామగ్నిహోత్రేషుహుతేషువిధిపూర్వకమ్
కపోతాంగారుణోధూమోదృశ్యతేపవనోద్ధతః ॥ ౬ ॥ అల్పవర్ణాహితరవోఘనీభూతాస్సమంతతః । విప్రకృష్టేపిదేశే
స్మిన్నప్రకాశంతివైదిశః ॥ ౭ ॥ రజనీచరసత్త్వానిప్రచరంతిసమంతతః । తపోవనమృగాహ్యేతేవేదితీర్థేషుశేరతే॥ ౮ ॥
సంప్రవృత్తానిశాసీతేనక్షత్రసమలంకృతా । జ్యోత్స్నాప్రావరణశ్చంద్రోదృశ్యతేభ్యుదితోంబరే ॥ ౯ ॥ గమ్య
తామనుజానామిరామస్యానుచరీభవ । కథయంత్యాహిమధురంత్వయాహంపరితోషితా॥ ౧౦ ॥అలంకురుచతావత్త్వం
ప్రత్యక్షంమమమైథిలి । ప్రీతింజనయమేవత్సే దివ్యాలంకారశోభితా ॥ ౧౧ ॥ సాతథాసమలంకృత్యసీతాసురసుతోప
మా । ప్రణమ్యశిరసాతస్యైరామంత్వభిముఖాయయౌ॥౧౨ ॥తథాతుభూషితాంసీతాందదర్శవదతాంవరః । రాఘవః
ప్రీతిదానేనతపస్విన్యాజహర్షచ ॥ ౧౩ ॥న్యవేదయత్తతస్సర్వంసీతారామాయమైథిలీ । ప్రీతిదానంతపస్విన్యావసనా
భరణస్రజమ్॥౧౪ ॥ప్రహృష్టస్త్వభవద్రామోలక్ష్మణశ్చమహారథః । మైథిల్యాస్సత్క్రియాందృష్ట్వామానుషేషుసు
దుర్లభామ్॥ ౧౫ ॥ తతస్తాంశర్వరీంప్రీతఃపుణ్యాంశశినిభాననః।అర్చితస్తాపసైస్సిద్ధైరువాసరఘునందనః॥౧౬ ॥తస్యాం
రాత్ర్యాంవ్యతీతాయామభిషిచ్యహుతాగ్నికాన్ । ఆపృచ్ఛేతాంనరవ్యాఘ్రౌతాపసాన్వనగోచరాన్ ॥ ౧౭ ॥తా
వూచుస్తేవనచరాస్తాపసాధర్మచారిణః।వనస్యతస్యసంచారంరాక్షసైస్సమభిప్లుతమ్॥౧౮ ॥రక్షాంసిపురుషాదానినానా
రూపాణిరాఘవ । వసంత్యస్మిన్మహారణ్యేవ్యాళాశ్చరుధిరాశనాః॥ ౧౯ ॥ ఉచ్ఛిష్టంవాప్రమత్తంవాతాపసంధర్మ
చారిణమ్ । అదంత్యస్మిన్మహారణ్యేతాన్నివారయరాఘవ॥ ౨౦ ॥ఏషపంథామహర్షీణాంఫలాన్యాహరతాంవనే । అ
నేనతువనందుర్గంగంతుంరాఘవతేక్షమమ్॥ ౨౧॥ఇతీవతైఃప్రాంజలిభిస్తపస్విభిర్ద్విజైఃకృతస్వస్త్యయనఃపరంతపః॥
వనంసభార్యఃప్రవివేశరాఘవస్సలక్ష్మణస్సూర్యఇవాభ్రమండలమ్॥౨౨॥**********************************
ఇత్యార్షే-శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే-శ్రీమద్వాల్మీకీయే-చతుర్వింశత్సహస్రికాయాంసంహితాయాం-
******************శ్రీమదయోధ్యాకాండే - ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః.*******************

శ్రీమదయోధ్యాకాండపఠనశ్రవణమోక్షఫలం.

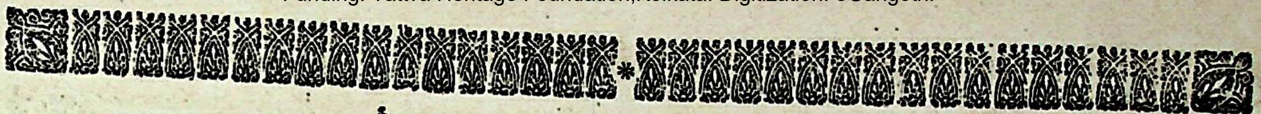
బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమో-అధ్యాయః.

కాండంద్వితీయంశృణ్వన్యఃప్రోక్తేననియమేనతు। సోగ్నిసాయుజ్యమాప్నోతిపతనాద్వాపిశాస్త్రిణః॥
యదక్షరపదభ్రష్టంమాత్రాహీనంతుయద్భవేత్ । తత్సర్వంక్షమ్యతాందేవనారాయణనమోస్తుతే॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

అయోధ్యాకాండస్సమాప్తః.

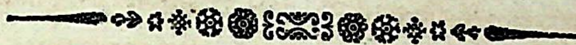

శ్రీమద్రామాయణే - ఆరణ్యకాండప్రారంభః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత - శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

ప్రవిశ్యతుమహారణ్యందండకారణ్యమాత్మవాన్ । దదర్శరామోదుర్ధర్షస్తాపసాశ్రమమండలమ్ ॥ ౧ ॥ కుశ
చీరపరిక్షిప్తంబ్రాహ్మ్యాలక్ష్మ్యాసమావృతమ్ । యథాప్రదీప్తందుర్ధర్షంగగనేసూర్యమండలమ్ ॥ ౨ ॥ శరణ్యంసర్వ
భూతానాంసుసంమృష్టాజిరంతథా । మృగైర్బహుభిరాకీర్ణంపక్షిసంఘైస్సమాకులమ్ ॥ ౩ ॥ పూజితంచోపనృత్తంచని
త్యమప్సరసాంగణైః । విశాలైరగ్నిశరణైస్స్రుగ్భాండైరజినైఃకుశైః ॥ ౪ ॥ సమిద్భిస్తోయకలశైఃఫలమూలైస్సుశోభితమ్ ।
ఆరణ్యైశ్చమహావృక్షైఃపుణ్యైస్స్వాదుఫలైర్వృతమ్ ॥ ౫ ॥ బలిహోమార్చితంపుణ్యంబ్రహ్మఘోషనినాదితమ్ । బ్ర
హ్మవిద్భిర్మహాభాగైర్బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్ ॥ ౬ ॥ పుష్పైర్వన్యైఃపరిక్షిప్తంపద్మిన్యాచసపద్మయా । ఫలమూలాశ
నైర్దాంతైశ్చీరకృష్ణాజినాంబరైః ॥ ౭ ॥ సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చపురాణైర్మునిభిర్వృతమ్ । పుణ్యైశ్చనియతాహారై
శ్శోభితంపరమర్షిభిః ॥ ౮ ॥ తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యంబ్రహ్మఘోషనినాదితమ్ । తందృష్ట్వారాఘవశ్శ్రీమాంస్తాపసాశ్రమ
మండలమ్ ॥ ౯ ॥ అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజావిజ్యంకృత్వామహద్ధనుః । దివ్యజ్ఞానోపపన్నాంతేరామందృష్ట్వామహర్షయః ॥
౧౦ ॥ అభ్యగచ్ఛంస్తదాప్రీతావైదేహీంచయశస్వినీమ్ । తేతంసోమమివోద్యంతందృష్ట్వావైధర్మచారిణః ॥ ౧౧ ॥ లక్ష్మ
ణంచైవదృష్ట్వాతువైదేహీంచయశస్వినీమ్ । మంగళానిప్రయుంజానాఃప్రత్యగృహ్ణన్దృఢవ్రతాః ॥ ౧౨ ॥ రూపసంహన
నంలక్ష్మీంసౌకుమార్యంసువేషతామ్ । దదృశుర్విస్మితాకారారామస్యవనవాసినః ॥ ౧౩ ॥ వైదేహీంలక్ష్మణంరామంనేత్రై
రనిమిషైరివ । ఆశ్చర్యభూతందదృశుస్సర్వేతేవనచారిణః ॥ ౧౪ ॥ అత్రైనంహిమహాభాగాస్సర్వభూతహితేరతమ్ । అతి
థింపర్ణశాలాయాంరాఘవంసంన్యవేశయన్ ॥ ౧౫ ॥ తతోరామస్యసత్కృత్యవిధినాపావకోపమాః । ఆజహ్రుస్తేమహా
భాగాస్సలిలంధర్మచారిణః ॥ ౧౬ ॥ పుష్పంమూలంఫలంవన్యమాశ్రమంచమహాత్మనః । నివేదయిత్వాధర్మజ్ఞాస్తతఃప్రాం
జలయోబ్రువన్ ॥ ౧౭ ॥ ధర్మపాలోజనస్యాస్యశరణ్యస్త్వంమహాయశాః । పూజనీయశ్చమాన్యశ్చరాజాదండధరోగురుః
౧౮ ॥ ఇంద్రస్యైవచతుర్భాగఃప్రజారక్షతిరాఘవ । రాజాతస్మాద్వరాన్భోగాన్భుంక్తేలోకనమస్కృతః ॥ ౧౯ ॥ తే
వయంభవతారక్ష్యాభవద్విషయవాసినః । నగరస్థోవనస్థోవాత్వంనోరాజాజనేశ్వరః ॥ ౨౦ ॥ న్యస్తదండావయంరాజన్
జితక్రోధాజితేంద్రియాః । రక్షితవ్యాస్త్వయాశశ్వద్గర్భభూతాస్తపోధనాః ॥ ౨౧ ॥ ఏవముక్త్వాఫలైర్మూలైఃపుష్పై
ర్వన్యైశ్చరాఘవమ్ । వన్యైశ్చవివిధాహారైస్సలక్ష్మణమపూజయన్ ॥ ౨౨ ॥ తథాన్యేతాపసాస్సిద్ధారామంవైశ్వాన
రోపమాః । న్యాయవృత్తాయథాన్యాయంతర్పయామాసురీశ్వరమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ప్రథమస్సర్గః. ****

కృతాతిథ్యోథరామస్తుసూర్యస్యోదయనంప్రతి । ఆమంత్ర్యసమునీన్సర్వాన్వనమేవాన్వగాహత ॥ ౧ ॥ నానా
మృగగణాకీర్ణంశార్దూలవృకసేవితమ్ । ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మందుర్దర్శసలిలాశయమ్ ॥ ౨ ॥ నిష్కూజనానాశకునిఝిల్లికాగ
ణసేవితమ్ । లక్ష్మణానుగతోరామోవనమధ్యందదర్శహ ॥ ౩ ॥ సీతయాసహకాకుత్స్థస్తస్మిన్ఘోరమృగాయుతే । దదర్శ
గిరిశృంగాభంపురుషాదంమహాస్వనమ్ ॥ ౪ ॥ గంభీరాక్షంమహావక్త్రంవికటంవిషమోదరమ్ । బీభత్సంవిషమందీర్ఘం
వికృతంఘోరదర్శనమ్ ॥ ౫ ॥ వసానంచర్మవైయాఘ్రంవసార్ద్రంరుధిరోక్షితమ్ । త్రాసనంసర్వభూతానాంవ్యాదితా
స్యమివాంతకమ్ ॥ ౬ ॥ త్రీన్సింహాంశ్చతురోవ్యాఘ్రాన్ద్వౌవృకౌపృషతాందశ । సవిషాణంవసాఢ్యంగజస్యచశిరోమ
హత్ ॥ ౭ ॥ అవసజ్యాయసేశూలేవినదంతంమహాస్వనమ్ । సరామంలక్ష్మణంచైవసీతాందృష్ట్వాచమైథిలీమ్ ॥ ౮ ॥ అభ్యధా
వతసంక్రుద్ధఃప్రజాఃకాలఇవాంతకః । సకృత్వాభైరవంనాదంచాలయన్నివమేదినీమ్ ॥ ౯ ॥ అంకేనాదాయవైదేహీమప
క్రమ్యతతోబ్రవీత్ । యువాంజటాచీరధరౌసభార్యౌక్షీణజీవితౌ ॥ ౧౦ ॥ ప్రవిష్టౌదండకారణ్యంశరచాపాసిధారిణౌ । కథం

తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ ॥౧౧॥ అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ । అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః ॥౧౨॥ చరామి సాయుధో నిత్యమృషిమాంసాని భక్షయన్ । ఇయం నారీ వరారోహా మమ భార్యా భవిష్యతి ॥౧౩॥ యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే । తస్యైవం బ్రువతో ధృష్టం విరాధస్య దురాత్మనః ॥౧౪॥ శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాన్తా జనకాత్మజా । సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ప్రవాతే కదళీ యథా ॥ ౧౫ ॥ తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాఙ్కగతాం శుభామ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥౧౬॥ పశ్య సౌమ్య నరేన్ద్రస్య జనకస్యాత్మసంభవామ్ । మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాఙ్కే ప్రవేశితామ్ ॥౧౭॥ అత్యన్తసుఖసంవృద్ధాం రాజపుత్రీం యశస్వినీమ్ । యదభిప్రేతమస్మాసు ప్రియం వరవృతం చ యత్ ॥౧౮॥ కైకేయ్యాస్తు సుసంవృత్తం క్షిప్రమద్యైవ లక్ష్మణ । యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ ॥౧౯॥ యయాహం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనమ్ । అద్యేదానీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా ॥౨౦॥ పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యా న దుఃఖతరమస్తి మే । పితుర్వినాశాత్సౌమిత్రే స్వరాజ్యహరణాత్తథా ॥౨౧॥ ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే । అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ ॥౨౨॥ అనాథ ఇవ లోకానాం నాథస్త్వం వాసవోపమః । మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ కిమర్థం పరితప్యసే ॥౨౩॥ శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః । విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితమ్ ॥౨౪॥ రాజ్యకామే మమ క్రోధో భరతే యో బభూవ హ । తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే ॥ ౨౫ ॥ మమ భుజబలవేగవేగితః పతతు శరోఽస్య మహాన్మహోరసి । వ్యపనయతు తనోశ్చ జీవితం పతతు తతస్తు మహీం విఘూర్ణితః ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణశ్శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్నివ । కో భవాన్వనమభ్యేత్య చరిష్యసి యథాసుఖమ్ ॥౧॥ అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్వనమ్ । ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూత కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః ॥౨॥ తమువాచ తతో రామో రాక్షసం జ్వలితాననమ్ । పృచ్ఛన్తం సుమహాతేజా ఇక్ష్వాకుకులమాత్మనః ॥ ౩ ॥ క్షత్రియౌ వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగోచరౌ । త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్వం చరసి దణ్డకాన్ ॥౪॥ తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమమ్ । హన్త వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ ॥౫॥ పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా । విరాధ ఇతి మామాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః ॥౬॥ తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా । శస్త్రేణావధ్యతా లోకేఽచ్ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ ॥ ౭. ఉత్సృజ్య ప్రమదామేనామనపేక్షౌ యథాగతమ్ । త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే ॥ ౮ ॥ తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః । రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతసమ్ ॥ ౯ ॥ క్షుద్ర ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసే ధ్రువమ్ । రణే ప్రాప్స్యసి సంతిష్ఠ న మే జీవన్ గమిష్యసి ॥ ౧౦ ॥ తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్ । సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హ ॥౧౧॥ ధనుషా జ్యాగుణవతా సప్త బాణాన్ముమోచ హ । రుక్మపుంఖాన్మహావేగాన్సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥౧౨॥ తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః । నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధా ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥౧౩॥ స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః । అభ్యద్రవత్సుసంక్రుద్ధస్తదా రామం సలక్ష్మణమ్ ॥౧౪॥ స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమమ్ । ప్రగృహ్యాశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాన్తకః ॥ ౧౫ ॥ అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః । విరాధే రాక్షసే తస్మిన్ కాలాన్తకయమోపమే ॥౧౬॥ స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వాఽజృమ్భత రాక్షసః । జృమ్భమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥ ౧౭ ॥ స్పర్శాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్సంరోధ్య రాక్షసః । విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥౧౮॥ తచ్ఛూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వలనోపమమ్ । ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౧౯ ॥ తద్రామవిశిఖైశ్ఛిన్నం శూలం తస్యాకరాద్భువి । పపాతాశనినా భిన్నం మేరోరివ శిలాతలమ్ ॥౨౦॥ తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పోపమౌ శుభౌ । తూర్ణమాపతతస్తస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥౨౧॥ స వధ్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ । అప్రకమ్ప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥౨౨॥ తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । వహత్వయమలం తావత్పథానేన తు రాక్షసః ॥౨౩॥ యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే తథా వహతు రాక్షసః । అయమేవ హి నః పన్థా యేన యాతి నిశాచరః ॥ ౨౪ ॥ స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః । బాలావివ స్కన్ధగతౌ చకారాతిబలోద్ధతః ॥౨౫॥ తావారోప్య తతః స్కన్ధం రాఘవౌ

రజనీచరః| విరాధోనినదంఘోరంజగామాభిముఖోవనమ్||౨౬||వనంమహామేఘనిభంప్రవిష్టోద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధై
రుపేతమ్| నానావిధైఃపక్షిశతైర్విచిత్రంశివాయుతంవ్యాళమృగైర్వికీర్ణమ్||ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-తృతీయస్సర్గః
హ్రియమాణౌతుతౌదృష్ట్వావైదేహీరామలక్ష్మణౌ| ఉచ్చైస్స్వరేణచుక్రోశప్రగృహ్యసుభుజాభుజౌ||౧|| ఏ
షదాశరథీరామస్సత్యవాన్శీలవాన్శుచిః| రక్షసారౌద్రరూపేణహ్రియతేసహలక్ష్మణః||౨||మాంవృకాభక్షయిష్యం
తిశార్దూలద్వీపినస్తథా| మాంహరోత్సృజ్యకాకుత్స్థౌనమస్తేరాక్షసోత్తమ||౩|| తస్యాస్తద్వచనంశ్రుత్వావైదేహ్యా
రామలక్ష్మణౌ| వేగంప్రచక్రతుర్వీరౌవధేతస్యదురాత్మనః||౪||తస్యరౌద్రస్యసౌమిత్రిర్బాహుంసవ్యంబభంజహ| రా
మస్తుదక్షిణంబాహుంతరసాతస్యరక్షసః||౫||సభగ్నబాహుస్సంవిగ్నోనిపపాతాశురాక్షసః| ధరణ్యాంమేఘసంకా
శోవజ్రభిన్నఇవాచలః||౬|| ముష్టిభిర్జానుభిఃపద్భిఃసూదయంతౌతురాక్షసమ్| ఉద్యమ్యోద్యమ్యచాప్యేనంస్థండిలేని
ష్పిపేషతుః||౭|| సవిద్ధోబహుభిర్బాణైఃఖడ్గాభ్యాంచపరిక్షతః| నిష్పిష్టోబహుధాభూమౌనమమారసరాక్షసః||౮|| తం
ప్రేక్ష్యరామస్సుభృశమవధ్యమచలోపమమ్| భయేష్వభయదశ్శ్రీమానిదంవచనమబ్రవీత్||౯|| తపసాపురుషవ్యాఘ్ర
రాక్షసోయంనశక్యతే| శస్త్రేణయుధినిర్జేతుంరాక్షసంనిఖనావహే||౧౦|| తచ్ఛ్రుత్వారాఘవేణోక్తంరాక్షసఃప్ర
శ్రితంవచః| ఇదంప్రోవాచకాకుత్స్థంవిరాధఃపురుషర్షభమ్||౧౧|| హతోస్మిపురుషవ్యాఘ్రశక్రతుల్యబలేనవై| మ
యాతుపూర్వంత్వంమోహాన్నజ్ఞాతఃపురుషర్షభ||౧౨||కౌసల్యాసుప్రజారామతాతత్వంవిదితోమయా| వైదేహీ
చమహాభాగాలక్ష్మణశ్చమహాయశాః||౧౩|| అభిశాపాదహంఘోరాంప్రవిష్టోరాక్షసీంతనుమ్| తుంబురుర్నామగంధ
ర్వశ్శప్తోవైశ్రవణేనహి||౧౪||ప్రసాద్యమానశ్చమయాసోబ్రవీన్మాంమహాయశాః| యదాదాశరథీరామస్త్వాంవధిష్యతి
సంయుగే||౧౫||తదాప్రకృతిమాపన్నోభవాన్స్వర్గంగమిష్యతి| ఇతివైశ్రవణోరాజారంభాసక్తంపురానఘ||౧౬||
అనుపస్థీయమానోమాంసంక్రుద్ధోవ్యాజహారహ| తవప్రసాదాన్ముక్తోహమభిశాపాత్సుదారుణాత్||౧౭||భువనంస్వంగ
మిష్యామిస్వస్తివోస్తుపరంతప| ఇతోవసతిధర్మాత్మాశరభంగఃప్రతాపవాన్||౧౮|| అధ్యర్ధయోజనేతాతమహర్షి
స్సూర్యసన్నిభః| తంక్షిప్రమభిగచ్ఛత్వంసతేశ్రేయోవిధాస్యతి||౧౯||అవటేచాపిమాంరామప్రక్షిప్యకుశలీవ్రజ| రక్ష
సాంగతసత్త్వానామేషధర్మస్సనాతనః||౨౦||అవటేయేనిధీయంతేతేషాంలోకాస్సనాతనాః| ఏవముక్త్వాతుకాకుత్స్థం
విరాధశ్శరపీడితః||౨౧|| బభూవస్వర్గసంప్రాప్తోన్యస్తదేహోమహాబలః| తచ్ఛ్రుత్వారాఘవోవాక్యంలక్ష్మణం
వ్యాదిదేశహ||౨౨||కుంజరస్యేవరౌద్రస్యరాక్షసస్యాస్యలక్ష్మణ| వనేస్మిన్సుమహచ్ఛ్వభ్రంఖన్యతాంరౌద్రకర్మ
ణః||౨౩||ఇత్యుక్త్వాలక్ష్మణంరామఃప్రదరఃఖన్యతామితి| తస్థౌవిరాధమాక్రమ్యకంఠేపాదేనవీర్యవాన్||౨౪||తతఃఖనిత్ర
మాదాయలక్ష్మణశ్శ్వభ్రముత్తమమ్| అఖనత్పార్శ్వతస్తస్యవిరాధస్యమహాత్మనః||౨౫|| తంముక్తకంఠంనిష్పిష్యశం
కుకర్ణంమహాస్వనమ్| విరాధంప్రక్షిపచ్ఛ్వభ్రేనదంతంభైరవస్వనమ్||౨౬|| తమాహవేనిర్జితమాశువిక్రమౌస్థిరావు
భౌసంయతిరామలక్ష్మణౌ| ముదాన్వితౌచిక్షిపతుర్భయావహంనదంతముత్క్షిప్యబలేనరాక్షసమ్||౨౭||అవధ్యతాంప్రే
క్ష్యమహాసురస్యతౌశితేనశస్త్రేణతదానరర్షభౌ| సమర్థ్యచాత్యర్థవిశారదావుభౌబిలేవిరాధస్యవధంప్రచక్రతుః
||౨౮|| స్వయంవిరాధేనహిమృత్యురాత్మనఃప్రసహ్యరామేణవధార్థమీప్సితః| నివేదితఃకాననచారిణాస్వయంనమేవ
ధశ్శస్త్రకృతోభవేదితి||౨౯|| తదేవరామేణనిశమ్యభాషితంకృతామతిస్తస్యబిలప్రవేశనే| బిలంచతేనాతిబలేనరక్షసా
ప్రవేశ్యమానేనవనంవినాదితమ్||౩౦||ప్రహృష్టరూపావివరామలక్ష్మణౌవిరాధముర్వ్యాఃప్రదరేనిహత్యతౌ| ననందతు
ర్వీతభయౌమహావనేశిలాభిరంతర్దధతుశ్చరాక్షసమ్||౩౧|| తతస్తుతౌకాంచనచిత్రకార్ముకౌనిహత్యరక్షఃపరిగృహ్య
మైథిలీమ్| విజహ్రతుస్తౌముదితౌమహావనేదివిస్థితౌచంద్రదివాకరావివ||౩౨||ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-చతుర్థస్సర్గః
హత్వాతుతంభీమబలంవిరాధంరాక్షసంవనే| తతస్సీతాంపరిష్వజ్యసమాశ్వాస్యచవీర్యవాన్||౧||అబ్రవీల్లక్ష్మ
ణంరామోభ్రాతరందీప్తతేజసమ్| కష్టంవనమిదందుర్గంనచస్మవనగోచరాః||౨|| అభిగచ్ఛామహేశీఘ్రంశరభంగం
తపోధనమ్| ఆశ్రమంశరభంగస్యరాఘవోభిజగామహ||౩|| తస్యదేవప్రభావస్యతపసాభావితాత్మనః| సమీపేశరభ
ంగస్యదదర్శమహదద్భుతమ్||౪|| విభ్రాజమానంవపుషాసూర్యవైశ్వానరోపమమ్| అవరుహ్యరథోత్సంగాదాకాశేవిబు

భానుగమ్॥౫॥అసంస్పృశంతంవసుధాందదర్శవిబుధేశ్వరమ్।సుప్రభాభరణందేవంవిరజోంబరధారిణమ్॥౬॥తద్విధైరే
వబహుభిఃపూజ్యమానంమహాత్మభిః।హరిభిర్వాజిభిర్యుక్తమంతరిక్షగతంరథమ్॥ ౭॥ దదర్శాదూరతస్తస్యతరుణాదిత్య
సన్నిభమ్।పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యంచంద్రమండలసన్నిభమ్॥౮॥అపశ్యద్విమలంఛత్రంచిత్రమాల్యోపశోభితమ్ । చా
మరవ్యజనేచాగ్ర్యేరుక్మదండేమహాధనే॥౯॥గృహీతేవరనారీభ్యాంధూయమానేచమూర్ధని । గంధర్వామరసిద్ధాశ్చబ
హవఃపరమర్షయః॥౧౦॥అంతరిక్షగతందేవంవాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే।సహసంభాషమాణేతుశరభంగేణవాసవే॥ ౧౧॥
దృష్ట్వాశతక్రతుంతత్రరామోలక్ష్మణమబ్రవీత్ ।అర్చిష్మంతంశ్రియాజుష్టమద్భుతంపశ్యలక్ష్మణ॥ ౧౨॥ ప్రతపంతమివా
దిత్యమంతరిక్షగతంరథమ్।యేహయాఃపురుహూతస్యపురాశక్రస్యనఃశ్రుతాః॥౧౩॥ అంతరిక్షగతాదివ్యాస్తఇమేహ
రయోధ్రువమ్।ఇమేచపురుషవ్యాఘ్రాయేతిష్ఠంత్యభితోరథమ్॥౧౪॥శతంశతంకుండలినోయువానఃఖడ్గపాణయః । వి
స్తీర్ణవిపులోరస్కాఃపరిఘాయతబాహవః॥౧౫॥శోణాంశువసనాస్సర్వేవ్యాఘ్రాఇవదురాసదాః।ఉరోదేశేషుసర్వే
షాంహారాజ్వలనసన్నిభాః॥౧౬॥రూపంబిభ్రతిసౌమిత్రేపంచవింశతివార్షికమ్ । ఏతద్ధికిలదేవానాంవయోభవతినిత్య
దా॥౧౭॥యథేమేపురుషవ్యాఘ్రాదృశ్యంతేప్రియదర్శనాః।ఇహైవసహవైదేహ్యాముహూర్తంతిష్ఠలక్ష్మణ॥౧౮॥ యా
వజ్జానామ్యహంవ్యక్తంకఏషద్యుతిమాన్రథే।తమేవముక్త్వాసౌమిత్రిమిహైవస్థీయతామితి॥౧౯॥అభిచక్రామకాకుత్
స్థశ్శరభంగాశ్రమంప్రతి।తతస్సమభిగచ్ఛంతంప్రేక్ష్యరామంశచీపతిః॥౨౦॥శరభంగమనుజ్ఞాప్యవిబుధానిదమబ్రవీత్
ఇహోపయాత్యసౌరామోయావన్మాంనాభిభాషతే॥౨౧॥ నిష్ఠాంనయతతావత్తుతతోమాంద్రష్టుమర్హతి । జితవం
తంకృతార్థంచద్రష్టాహమచిరాదిమమ్॥౨౨॥కర్మహ్యనేనకర్తవ్యంమహదన్యైస్సుదుష్కరమ్।నిష్పాదయిత్వాతత్క
ర్మతతోమాంద్రష్టుమర్హతి॥౨౩॥ఇతివజ్రీతమామంత్ర్యమానయిత్వాచతాపసమ్।రథేనహయయుక్తేనయయౌదివ
మరిందమః॥౨౪॥ప్రయాతేతుసహస్రాక్షేరాఘవస్సపరిచ్ఛదః।అగ్నిహోత్రముపాసీనంశరభంగముపాగమత్ ॥
౨౫ ॥ తస్యపాదౌచసంగృహ్యరామస్సీతాచలక్ష్మణః।నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాలబ్ధవాసానిమంత్రితాః॥౨౬॥తతశ్శక్రో
పయానంతుపర్యపృచ్ఛత్సరాఘవః।శరభంగశ్చతత్సర్వంరాఘవాయన్యవేదయత్ ॥ ౨౭॥ మామేషవరదోరామబ్రహ్మ
లోకంనినీషతి।జితముగ్రేణతపసాదుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః॥౨౮॥ అహంజ్ఞాత్వానరవ్యాఘ్రవర్తమానమదూరతః।బ్ర
హ్మలోకంనగచ్ఛామిత్వామదృష్ట్వాప్రియాతిథిమ్ ॥ ౨౯॥ త్వయాహంపురుషవ్యాఘ్రధార్మికేణమహాత్మనా।సమా
గమ్యగమిష్యామిత్రిదివందేవసేవితమ్॥ ౩౦॥ అక్షయానరశార్దూలమయాలోకాజితాశ్శుభాః । బ్రాహ్మ్యాశ్చనాకపృ
ష్ఠ్యాశ్చప్రతిగృహ్ణీష్వమామకాన్॥౩౧॥ ఏవముక్తోనరవ్యాఘ్రస్సర్వశాస్త్రవిశారదః । ఋషిణాశరభంగేణరాఘవో
వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౨॥అహమేవాహరిష్యామిసర్వలోకాన్మహామునే । ఆవాసంత్వహమిచ్ఛామిప్రదిష్టమిహకాననే ॥
౩౩॥రాఘవేణైవముక్తస్తుశక్రతుల్యబలేనవై।శరభంగోమహాప్రాజ్ఞఃపునరేవాబ్రవీద్వచః॥౩౪॥ ఇహరామమహా
తేజాస్సుతీక్ష్ణోనామధార్మికః। వసత్యరణ్యేధర్మాత్మాసతేశ్రేయోవిధాస్యతి॥౩౫॥ సుతీక్ష్ణమభిగచ్ఛత్వంశుచౌదేశేతప
స్వినమ్।రమణీయేవనోద్దేశేసతేవాసంవిధాస్యతి॥ ౩౬॥ఇమాంమందాకినీంరామప్రతిస్రోతామనువ్రజ। నదీంపుష్పో
డుపవహాంతతస్తత్రగమిష్యసి ॥ ౩౭ ॥ ఏషపంథానరవ్యాఘ్రముహూర్తంపశ్యతాతమామ్।యావజ్జహామిగాత్రా
ణిజీర్ణాంత్వచమివోరగః॥౩౮॥తతోగ్నింససమాధాయహుత్వాచాజ్యేనమంత్రవిత్ । శరభంగోమహాతేజాఃప్రవి
వేశహుతాశనమ్॥౩౯॥ తస్యరోమాణికేశాంశ్చదదాహాగ్నిర్మహాత్మనః। జీర్ణాంత్వచంతథాస్థీనియచ్చమాంసంసశో
ణితమ్॥౪౦॥రామస్తువిస్మితోభ్రాత్రాభార్యయాచసహాత్మవాన్।సచపావకసంకాశఃకుమారస్సమపద్యత॥ ౪౧॥ ఉ
త్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాచ్ఛరభంగోవ్యరోచత।సలోకానాహితాగ్నీనామృషీణాంచమహాత్మనామ్॥౪౨॥దేవానాంచ
వ్యతిక్రమ్యబ్రహ్మలోకంవ్యరోహత॥సపుణ్యకర్మాభవనేద్విజర్షభఃపితామహంసానుచరందదర్శహ। పితామహశ్చా
పిసమీక్ష్యతంద్విజంననందసుస్వాగతమిత్యువాచహ॥ ౪౩॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-పంచమస్సర్గః-*********

శరభంగేదివంయాతేమునిసంఘాస్సమాగతాః।అభ్యగచ్ఛంతకాకుత్స్థంరామంజ్వలితతేజసమ్॥౧॥ వైఖానసా
వాలఖిల్యాస్సంప్రక్షాళామరీచిపాః।అశ్మకుట్టాశ్చబహవఃపత్రాహారాశ్చతాపసాః॥౨॥ దంతోలూఖలినశ్చైవతథై

వోన్మజ్జకాః పరే। గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవానవకాశకాః॥ ౩॥ మునయస్సలిలాహారా వాయుభక్షాస్తథాప
రే। ఆకాశనిలయాశ్చైవ తథా స్థండిలశాయినః॥౪॥ సదోపవాసినో దాంతాస్తథార్ద్రపటవాససః। సజపాశ్చ తపోని
త్యాస్తథా పంచతపోన్వితాః॥౫॥ సర్వే బ్రాహ్మ్యా శ్రియా జుష్టా దృఢయోగాస్సమాహితాః। శరభంగాశ్రమే రామమ
భిజగ్ముశ్చ తాపసాః॥౬॥ అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞా రామం ధర్మభృతాం వరమ్। ఊచుః పరమధర్మజ్ఞమృషిసంఘాస్సమాహి
తాః॥౭॥ త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ। ప్రధానశ్చాపి నాథశ్చ దేవానాం మఘవానివ॥౮॥ విశ్రుతస్త్రి
షు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ। పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః॥౯॥ త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధ
ర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలమ్। అర్థిత్వాన్నాథ వక్ష్యామస్తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి॥౧౦॥ అధర్మస్తు మహాంస్తాత భవేత్తస్య మహీ
పతేః। యో హరేద్బలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్॥౧౧॥ యుంజానస్స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ। ని
త్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః॥౧౨॥ ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ కీర్తిం స బహువార్షికీమ్। బ్రహ్మణః
స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే॥౧౩॥ యః కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః। తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధ
ర్మేణ రక్షతః॥౧౪॥ సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠో వానప్రస్థగణో మహాన్। త్వంనాథోఽనాథవద్రామ రాక్షసైర్వధ్యతే భృ
శమ్॥౧౫॥ ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనామ్। హతానాం రాక్షసైర్ఘోరైర్బహూనాం బహుధా వనే॥౧౬॥ పం
పానదీనివాసానామనుమందాకినీమపి। చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్॥౧౭॥ ఏవం వయం న మృష్యామో
విప్రకారం తపస్వినామ్। క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః॥౧౮॥ తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యం సముపా
గతాః। పరిపాలయ నో రామ వధ్యమానాన్నిశాచరైః॥౧౯॥ పరా త్వత్తో గతిర్వీర పృథివ్యాం నోపపద్యతే। పరిపాలయ నస్స
ర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ॥౨౦॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థస్తాపసానాం తపస్వినామ్। ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా స
ర్వానేవ తపస్వినః॥౨౧॥ నైవమర్హథ మాం వక్తుమాజ్ఞాప్యోఽహం తపస్వినామ్। కేవలేనైవ కార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా
వనమ్॥౨౨॥ విప్రకారమపాక్రష్టుం రాక్షసైర్భవతామిమమ్। పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనమ్॥౨౩॥ భవతామ
ర్థసిద్ధ్యర్థమాగతోఽహం యదృచ్ఛయా। తస్య మేఽయం వనే వాసో భవిష్యతి మహాఫలః॥ ౨౪ ॥ తపస్వినాం రణే శత్రూన్
హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్। పశ్యంతు వీర్యమృషయస్సభ్రాతుర్మే తపోధనాః॥౨౫॥ దత్త్వా వరం చాపి తపోధనానాం ధర్మే
ధృతాత్మా సహలక్ష్మణేన। తపోధనైశ్చాపి సహార్యవృత్తస్సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షష్ఠస్సర్గః
రామస్తు సహితో భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః। సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః॥ ౧ ॥ స గత్వా
దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః। దదర్శ విమలం శైలం మహామేఘమివోన్నతమ్॥౨॥ తతస్తమిక్ష్వాకువరౌ స
తతం వివిధైర్ద్రుమైః। కాననం తౌ వివిశతుస్సీతయా సహ రాఘవౌ॥౩॥ ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమమ్।
దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతమ్॥౪॥ తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరమ్। రామస్సుతీక్ష్ణం విధివ
త్తపోవృద్ధమభాషత॥౫॥ రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః। త్వం మాభివద ధర్మజ్ఞ మహర్షే సత్యవిక్ర
మ॥౬॥ స నిరీక్ష్య తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరమ్। సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యామిదం వచనమబ్రవీత్॥౭॥ స్వాగతం
ఖలు తే వీర రామ ధర్మభృతాం వర। ఆశ్రమోఽయం త్వయాక్రాంతస్సనాథ ఇవ సాంప్రతమ్॥౮॥ ప్రతీక్షమాణస్త్వామే
వ నారోహేఽహం మహాయశః। దేవలోకమితో వీర దేహం త్యక్త్వా మహీతలే॥౯॥ చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోఽసి
మే శ్రుతః। ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ దేవరాజశ్శతక్రతుః॥౧౦॥ ఉపగమ్య చ మే దేవో మహాదేవస్సురేశ్వరః। సర్వాన్
లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా॥౧౧॥ తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా। మత్ప్రసాదాత్సభార్య
స్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః॥౧౨॥ తముగ్రతపసాయుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినమ్। ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామో బ్ర
హ్మాణమివ కాశ్యపః॥౧౩॥ అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్ మహామునే। ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాన
నే॥౧౪॥ భవాన్ సర్వత్ర కుశలస్సర్వభూతహితే రతః। ఆఖ్యాతశ్శరభంగేన గౌతమేన మహాత్మనా॥౧౫॥ ఏవముక్తస్తు రా
మేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః। అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాఽఽవృతః॥౧౬॥ అయమేవాశ్రమో రామ గుణ
వాన్ రమ్యతామిహ। ఋషిసంఘానుచరితస్సదా మూలఫలాశనః॥౧౭॥ ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయ

శః॥ అటిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వాకుతోభయాః॥౧౮॥ నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యో౽న్యత్ర విద్ధి వై। తచ్ఛ్రుత్వా
వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః॥౧౯॥ ఉవాచ వచనం ధీరః ప్రకృష్య సశరం ధనుః। తానహం సుమహాభాగ మృగసం
ఘాన్ సమాగతాన్॥౨౦॥ హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా। భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్కృచ్ఛ్రతరం తతః
॥౨౧॥ ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే। తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్॥౨౨॥ అన్వాస్య
పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్। సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ॥౨౩॥ తతశ్శుభం తాపసభో
జ్యమన్నం స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యామ్। తాభ్యాం సుసత్కృత్య దదౌ మహాత్మా సంధ్యానివృత్తౌ రజనీం సమీక్ష్య॥
౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తమస్సర్గః. **

రామస్తు సహసౌమిత్రిస్సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః। పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత॥౧॥ ఉత్థాయ తు యథా
కాలం రాఘవస్సహసీతయా। ఉపాస్పృశత్సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా॥౨॥ అథ తే౽గ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీరామల
క్ష్మణౌ। కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే॥౩॥ ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః। సుతీక్ష్ణమభిగమ్యేదం
శ్లక్ష్ణం వచనమబ్రువన్॥౪॥ సుఖోషితాః స్మ భగవంస్త్వయా పూజ్యేన పూజితాః। ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయ
స్త్వరయంతి నః॥౫॥ త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలమ్। ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్య
వాసినామ్॥౬॥ అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామస్సహైభిర్మునిపుంగవైః। ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైర్విశిఖైరివ పావకైః॥౭॥
అవిషహ్యాతపో యావత్సూర్యో నాతివిరాజతే। అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః॥౮॥ తావదిచ్ఛా
మహే గంతుమిత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః। వవందే సహసౌమిత్రిస్సీతయా సహ రాఘవః॥౯॥ తౌ సంస్పృశంతౌ చరణావుత్థాప్య
మునిపుంగవః। గాఢమాలింగ్య సస్నేహమిదం వచనమబ్రవీత్॥౧౦॥ అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ సౌమిత్రిణా సహ। సీ
తయా చానయా సార్ధం ఛాయయేవానువృత్తయా॥౧౧॥ పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినామ్। ఏషాం తప
స్వినాం వీర తపసా భావితాత్మనామ్॥౧౨॥ సుప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ। ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతప
క్షిగణాని చ॥౧౩॥ ఫుల్లపంకజషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ। కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ॥౧౪॥ ద్రక్ష్యసే దృష్టి
రమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ। రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ॥౧౫॥ గమ్యతాం వత్స సౌమిత్రే భవానపి చ
గచ్ఛతు। ఆగంతవ్యం త్వయా తాత పునరేవాశ్రమం మమ॥౧౬॥ ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః। ప్ర
దక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే॥౧౭॥ తతశ్శుభతరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా। దదౌ సీతా తయోర్భ్రా
త్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః॥౧౮॥ ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపే చాదాయ సస్వనే। నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుముభౌ
తౌ రామలక్ష్మణౌ॥౧౯॥ శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా। ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ॥
౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - అష్టమస్సర్గః. **

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనమ్। హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్॥౧॥ అయం
ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్। నివృత్తేన తు శక్యో౽యం వ్యసనాత్కామజాదిహ॥౨॥ త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్య
త్ర కామజాని భవంత్యుత। మిథ్యావాక్యం గురుతరం తస్మాద్గురుతరావుభౌ॥౩॥ పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా
మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ॥౪॥ కుతో౽భిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనమ్। తవ నాస్తి మను
ష్యేంద్ర న చాభూత్తే కదాచన॥౫॥ మనస్యపి తథా రామ న చైతద్విద్యతే క్వచిత్। స్వదారనిరతస్త్వం చ నిత్యమేవ నృపా
త్మజ॥౬॥ ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితుర్నిర్దేశకారకః। త్వయి ధర్మశ్చ సత్యం చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్॥౭॥ తచ్చ స
ర్వం మహాబాహో శక్యం ధర్తుం జితేంద్రియైః। తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన॥౮॥ తృతీయం యదిదం
రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనమ్। నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్తచ్చ తే సముపస్థితమ్॥౯॥ ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర దండ
కారణ్యవాసినామ్। ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసామ్॥౧౦॥ ఏతన్నిమిత్తం వచనం దండకా ఇతి విశ్రు
తమ్। ప్రస్థితస్త్వం సహభ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః॥౧౧॥ తతస్త్వాం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః। త్వద్వృ
త్తం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్శ్రేయసం హితమ్॥౧౨॥ న హి మే రోచతే వీర గమనం దండకాన్ ప్రతి। కారణం తత్ర వక్ష్యా

మువదంత్యాః శ్రూయతాంమమ॥౧౩॥త్వంహిబాణధనుష్పాణిర్భ్రాత్రాసహవనంగతః।దృష్ట్వావనచరాన్సర్వాన్
కచ్చిత్కుర్యాశ్శరవ్యయమ్॥౧౪॥క్షత్రియాణాంచహిధనుర్హుతాశస్యేంధనానిచ। సమీపతఃస్థితంతేజోబలముచ్ఛ్రి
యతేభృశమ్॥౧౫॥పురాకిలమహాబాహోతపస్వీసత్యవాక్ఛుచిః। కస్మింశ్చిదభవత్పుణ్యేవనేరతమృగద్విజే॥౧౬॥త
స్యైవతపసోవిఘ్నంకర్తుమింద్రశ్శచీపతిః। ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛదాశ్రమంభటరూపధృత్॥౧౭॥తస్మింస్తదాశ్రమప
దేనిశితఃఖడ్గఉత్తమః। సన్యాసవిధినాదత్తఃపుణ్యేతపసితిష్ఠతః॥౧౮॥సతచ్ఛస్త్రమనుప్రాప్యన్యాసరక్షణతత్పరః।
వనేతంవిచరత్యేవరక్షన్ప్రత్యయమాత్మనః॥౧౯॥యత్రగచ్ఛత్యుపాదాతుంమూలానిచఫలానిచ। నవినాయాతితంఖ
డ్గంన్యాసరక్షణతత్పరః॥౨౦॥నిత్యంశస్త్రంపరివహన్క్రమేణసతపోధనః। చకారరౌద్రీంస్వాంబుద్ధింత్యక్త్వాతపసిని
శ్చయమ్॥౨౧॥తతస్సరౌద్రాభిరతఃప్రమత్తోఽధర్మకర్శితః। తస్యశస్త్రస్యసంవాసాజ్జగామనరకంమునిః॥౨౨॥ఏవ
మేతత్పురావృత్తంశస్త్రసంయోగకారణమ్। అగ్నిసంయోగవద్ధేతుశ్శస్త్రసంయోగఉచ్యతే॥౨౩॥ స్నేహాచ్చబ
హుమానాచ్చస్మారయేత్వాంనశిక్షయే। నకథంచనసాకార్యాగృహీతధనుషాత్వయా॥౨౪॥బుద్ధిర్వైరంవినాహంతుం
రాక్షసాన్దండకాశ్రితాన్। అపరాధంవినాహంతుంలోకాన్వీరనకామయే॥౨౫॥క్షత్రియాణాంతువీరాణాంవనేషు
నిరతాత్మనామ్। ధనుషాకార్యమేతావదార్తానామభిరక్షణమ్॥౨౬॥క్వచశస్త్రంక్వచవనంక్వచక్షాత్రంతపఃక్వచ।
వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిర్దేశధర్మస్తుపూజ్యతామ్॥౨౭॥తదార్యకలుషాబుద్ధిర్జాయతేశస్త్రసేవనాత్। పునర్గత్వా
త్వయోధ్యాయాంక్షత్రధర్మంచరిష్యసి॥౨౮॥అక్షయాతుభవేత్ప్రీతిశ్శ్వశ్రూశ్వశురయోర్మమ।యదిరాజ్యంపరిత్య
జ్యభవేస్త్వంనిరతోమునిః॥౨౯॥ధర్మాదర్థఃప్రభవతిధర్మాత్ప్రభవతేసుఖమ్।ధర్మేణలభ్యతేసర్వంధర్మసార
మిదంజగత్॥౩౦॥ఆత్మానంనియమైస్తైస్తైఃకర్శయిత్వాప్రయత్నతః। ప్రాప్యతేనిపుణైర్ధర్మోనసుఖాల్లభ్యతేసు
ఖమ్॥౩౧॥నిత్యంశుచిమతిస్సౌమ్యచరధర్మంతపోవనే। సర్వంహివిదితంతుభ్యంత్రైలోక్యమపితత్త్వతః॥౩౨॥ స్త్రీచా
పలాదేతదుదాహృతంమేధర్మంచవక్తుంతవకస్సమర్థః। విచార్యబుద్ధ్యాతుసహానుజేనయద్రోచతేతత్కురుమాచి
రేణ॥౩౩॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే- నవమస్సర్గః॥***************************************

వాక్యమేతత్తువైదేహ్యావ్యాహృతంభర్తృభక్తయా। శ్రుత్వాధర్మేస్థితోరామఃప్రత్యువాచాథమైథిలీమ్॥౧॥
హితముక్తంత్వయాదేవిస్నిగ్ధయాసదృశంవచః। కులంవ్యపదిశంత్యాచధర్మజ్ఞేజనకాత్మజే॥౨॥కిన్నువక్ష్యామ్యహం
దేవిత్వయైవోక్తమిదంవచః।ధార్యతేక్షత్రియైశ్చాపోనార్తశబ్దోభవేదితి॥ ౩ ॥ తేచార్తాదండకారణ్యేమునయస్సం
శితవ్రతాః। మాంసీతేస్వయమాగమ్యశరణ్యాశ్శరణంగతాః॥౪॥ వసంతోధర్మనిరతావనేమూలఫలాశనాః। నలభం
తేసుఖంభీతారాక్షసైఃక్రూరకర్మభిః॥౫॥కాలేకాలేచనిరతానియమైర్వివిధైర్వనే।భక్ష్యంతేరాక్షసైర్భీమైర్నర
మాంసోపజీవిభిః॥ ౬ ॥ తేభక్ష్యమాణామునయోదండకారణ్యవాసినః। అస్మానభ్యవపద్యేతిమామూచుర్ద్విజస
త్తమాః॥ ౭ ॥మయాతువచనంశ్రుత్వాతేషామేవముఖాచ్చ్యుతమ్। కృత్వావచనశుశ్రూషాంవాక్యమేతదుదాహృత
మ్॥౮॥ప్రసీదంతుభవంతోమేహ్రీరేషాహిమమాతులా। యదీదృశైరహంవిప్రైరుపస్థేయైరుపస్థితః॥౯॥ కింకరోమీతిచ
మయావ్యాహృతంద్విజసన్నిధౌ। సర్వైరేవైస్సమాగమ్యవాగియంసముదాహృతా॥౧౦॥ రాక్షసైర్దండకారణ్యే
బహుభిఃకామరూపిభిః। అర్దితాఃస్మదృఢంరామభవాన్నస్తత్రరక్షతు ॥౧౧॥ హోమకాలేషుసంప్రాప్తాఃపర్వ
కాలేషుచానఘ। ధర్షయంతిసుదుర్ధర్షారాక్షసాఃపిశితాశనాః॥౧౨॥రాక్షసైర్ధర్షితానాంచతాపసానాంతప
స్వినామ్।గతింమృగయమాణానాంభవాన్నఃపరమాగతిః॥౧౩॥కామంతపఃప్రభావేనశక్తాహంతుంనిశాచరాన్।చిరార్జి
తంతునేచ్ఛామస్తపఃఖండయితుంవయమ్॥౧౪॥బహువిఘ్నంతపోనిత్యందుశ్చరంచైవరాఘవ। తేనశాపంనముంచామో
భక్ష్యమాణాశ్చరాక్షసైః॥ ౧౫ ॥ తదర్ద్యమానాన్రక్షోభిర్దండకారణ్యవాసిభిః। రక్షనస్త్వంసహభ్రాత్రాత్వ
న్నాథాహివయంవనే॥౧౬॥మయాచైతద్వచఃశ్రుత్వాకార్త్స్న్యేనపరిపాలనమ్। ఋషీణాందండకారణ్యేసంశ్రు
తంజనకాత్మజే॥౧౭॥సంశ్రుత్యచనశక్ష్యామిజీవమానఃప్రతిశ్రవమ్। మునీనామన్యథాకర్తుంసత్యమిష్టంహిమేసదా॥
౧౮॥అప్యహంజీవితంజహ్యాంత్వాంవాసీతేసలక్ష్మణామ్। నతుప్రతిజ్ఞాంసంశ్రుత్యబ్రాహ్మణేభ్యోవిశేషతః॥౧౯॥తద

వశ్యం మయా కార్యమృషీణాం పరిపాలనమ్ । అనుక్తేనాపి వైదేహి ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః ॥ ౨౦ ॥ మమ స్నేహాచ్చ సౌహా
ర్దాదిదముక్తం త్వయానఘే । పరితుష్టోస్మ్యహం సీతే న హ్యనిష్టోనుశిష్యతే ॥ ౨౧ ॥ సదృశం చానురూపం చ కులస్య తవ చా
త్మనః । సధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోపి గరీయసి ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా సీతాం ప్రియాం మైథిలరా
జపుత్రీమ్ । రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన జగామ రమ్యాణి తపోవనాని ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే దశమస్సర్గః.

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా । పృష్ఠతస్తు ధనుష్పాణిర్లక్ష్మణోనుజగామ హ ॥ ౧ ॥ తౌ పశ్యమా
నౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ । నదీశ్చ వివిధా రమ్యా జగ్మతుస్సీతయా సహ ॥ ౨ ॥ సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చ నదీపులినచా
రిణః । సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః ॥ ౩ ॥ యూథబద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః । మహిషాం
శ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ ద్రుమవైరిణః ॥ ౪ ॥ తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే । దదృశుస్సహితా రమ్యం
తటాకం యోజనాయతమ్ ॥ ౫ ॥ పద్మపుష్కరసంబాధం గజయూథైరలంకృతమ్ । సారసైర్హంసకాదంబైస్సంకులం జల
చారిభిః ॥ ౬ ॥ ప్రసన్నసలిలే రమ్యే తస్మిన్ సరసి శుశ్రువే । గీతవాదిత్రనిర్ఘోషో న తు కశ్చన దృశ్యతే ॥ ౭ ॥ తతః కౌతూహలాద్రా
మో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టుం సముపచక్రమే ॥ ౮ ॥ ఇదమత్యద్భుతం శ్రుత్వా సర్వేషాం నో
మహామునే । కౌతూహలం మహజ్జాతం కిమిదం సాధు కథ్యతామ్ ॥ ౯ ॥ వక్తవ్యం యది చేద్విప్ర నాతిగుహ్యమపి ప్రభో । తే
నైవముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా ॥ ౧౦ ॥ ప్రభావం సరసః కృత్స్నమాఖ్యాతుముపచక్రమే । ఇదం పంచాప్సరో
నామ తటాకం సార్వకాలికమ్ ॥ ౧౧ ॥ నిర్మితం తపసా రామ మునినా మాండకర్ణినా । స హి తేపే తపస్తీవ్రం మాండకర్ణిర్మహా
మునిః ॥ ౧౨ ॥ దశవర్షసహస్రాణి వాయుభక్షో జలాశ్రయః । తతః ప్రవ్యథితాస్సర్వే దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ ౧౩ ॥ అ
బ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పరసమాగతాః । అస్మాకం కస్యచిత్ స్థానమేష ప్రార్థయతే మునిః ॥ ౧౪ ॥ ఇతి సంవిగ్నమనసః
సర్వే తే త్రిదివౌకసః । తతః కర్తుం తపోవిఘ్నం దేవైస్సర్వైర్నియోజితాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రధానాప్సరసః పంచ విద్యుత్తులితవ
ర్చసః । అప్సరోభిస్తతస్తాభిర్మునిర్దృష్టపరావరః ॥ ౧౬ ॥ నీతో మదనవశ్యత్వం సురాణాం కార్యసిద్ధయే । తాశ్చైవాప్సరసః
పంచ మునేః పత్నీత్వమాగతాః ॥ ౧౭ ॥ తటాకే నిర్మితం తాసామస్మిన్నంతర్హితం గృహమ్ । తత్రైవాప్సరసః పంచ నివసం
త్యో యథాసుఖమ్ ॥ ౧౮ ॥ రమయంతి తపోయోగాన్మునిం యౌవనమాస్థితమ్ । తాసాం సంక్రీడమానానామేష వాదిత్రని
స్వనః ॥ ౧౯ ॥ శ్రూయతే భూషణోన్మిశ్రో గీతశబ్దో మనోహరః । ఆశ్చర్యమితి తస్యైతద్వచనం భావితాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ రాఘ
వః ప్రతిజగ్రాహ సహ భ్రాత్రా మహాయశాః । ఏవం కథయమానస్య దదర్శాశ్రమమండలమ్ ॥ ౨౧ ॥ కుశచీరపరిక్షిప్తం
నానావృక్షసమావృతమ్ । ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః ॥ ౨౨ ॥ ఉవాస మునిభిస్సర్వైః పూజ్యమానో మ
హాయశాః । తదా తస్మిన్ స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమమండలే ॥ ౨౩ ॥ ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ।
జగామ చాశ్రమాంస్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినామ్ ॥ ౨౪ ॥ యేషాముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాస్త్రవిత్ । క్వచిత్ప
రిదశాన్మాసానేకం సంవత్సరం క్వచిత్ ॥ ౨౫ ॥ క్వచిచ్చ చతురో మాసాన్ పంచ షట్ చాపరాన్ క్వచిత్ । అపరానధికాన్ మా
సానధ్యర్ధమధికం క్వచిత్ ॥ ౨౬ ॥ త్రీన్ మాసానష్టమాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్సుఖమ్ । తత్ర సంవసతస్తస్య మునీనామా
శ్రమేషు వై ॥ ౨౭ ॥ రమతశ్చానుకూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ । పరిసృత్య చ ధర్మజ్ఞో రాఘవస్సహ సీతయా ॥ ౨౮ ॥ సుతీ
క్ష్ణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ । స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః ॥ ౨౯ ॥ తత్రాపి న్యవసద్రా
మః కంచిత్కాలమరిందమః । తదాశ్రమస్థో వినయాత్కదాచిత్తం మహామునిమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఉపాసీనస్స కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణమి
దమబ్రవీత్ । అస్మిన్నరణ్యే భగవన్నగస్త్యో మునిసత్తమః ॥ ౩౧ ॥ వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతమ్ । న తు జా
నామి తం దేశం వనస్యాస్య మహత్తయా ॥ ౩౨ ॥ కుత్రాశ్రమమిదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః । ప్రసాదాత్తత్ర భవ
తస్సానుజస్సహ సీతయా ॥ ౩౩ ॥ అగస్త్యమభిగచ్ఛేయమభివాదయితుం మునిమ్ । మనోరథో మహానేష హృది మే పరివర్త
తే ॥ ౩౪ ॥ యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయమ్ । ఇతి రామస్య స మునిః శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః ॥ ౩౫ ॥ సు
తీక్ష్ణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజమ్ । అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణమ్ ॥ ౩౬ ॥ అగస్త్యమభిగచ్ఛే
తి సీతయా సహ రాఘవ । దిష్ట్యా త్విదానీమర్థేస్మిన్ స్వయమేవ బ్రవీషి మామ్ ॥ ౩౭ ॥ అహమాఖ్యామి తే వత్స యత్రా

స్త్యస్య మహామునేః। యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాద్వ్యాహి చత్వారి వై తతః॥౩౮॥ దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమానగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః। స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే॥౩౯॥ బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే। పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశయాః॥౪౦॥ హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః। తత్రైకాం రజనీముష్య ప్రభాతే రామ గమ్యతామ్॥౪౧॥ దక్షిణాం దిశమాస్థాయ వనషండస్య పార్శ్వతః। తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమంతరమ్॥౪౨॥ రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే। రంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా॥౪౩॥ స హి రమ్యో వనోద్దేశో బహుపాదపసంకులః। యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుమగస్త్యం తం మహామునిమ్॥౪౪॥ అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః। ఇతి రామో మునేః శ్రుత్వా సహ భ్రాత్రాభివాద్య చ॥౪౫॥ ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజః సీతయా సహ। పశ్యన్ వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చాభ్రసన్నిభాన్॥౪౬॥ సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః। సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖమ్॥౪౭॥ ఇదం పరమసంహృష్టో వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్। ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః॥౪౮॥ అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుర్దృశ్యతే పుణ్యకర్మణః। యథా హీమే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః॥౪౯॥ సన్నతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రుమాః। పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః॥౫౦॥ గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తస్సహసా కటుకోదయః। తత్ర తత్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః॥౫౧॥ లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః। ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం కృష్ణాభ్రశిఖరోపమమ్॥౫౨॥ పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే। వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృతస్నానా ద్విజాతయః॥౫౩॥ పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైః స్వయమార్జితైః। తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య మయా శ్రుతమ్॥౫౪॥ అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుర్నూనమేష భవిష్యతి। నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా॥౫౫॥ యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్ఛరణ్యా పుణ్యకర్మణా। ఇహైకదా కిల క్రూరో వాతాపిరపి చేల్వలః॥౫౬॥ భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ। ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపమిల్వలస్సంస్కృతం వదన్॥౫౭॥ ఆమంత్రయతి విప్రాన్ స శ్రాద్ధముద్దిశ్య నిర్ఘృణః। భ్రాతరం సంస్కృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణమ్॥౫౮॥ తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా। తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్॥౫౯॥ వాతాపే నిష్క్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా వదన్। తతో భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా వాతాపిర్మేషవన్నదన్॥౬౦॥ భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్పతన్। బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః॥౬౧॥ వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశనైః। అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా॥౬౨॥ అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్స మహాసురః। తతస్సంపన్నమిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః॥౬౩॥ భ్రాతరం నిష్క్రమస్వేతి చేల్వలస్సోఽభ్యభాషత। స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం విప్రఘాతినమ్॥౬౪॥ అబ్రవీత్ప్రహసన్ ధీమానగస్త్యో మునిసత్తమః। కుతో నిష్క్రమితుం శక్తిర్మయా జీర్ణస్య రక్షసః॥౬౫॥ భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనమ్। అథ తస్య వచశ్శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రితమ్॥౬౬॥ ప్రధర్షయితుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః। సోఽభ్యద్రవద్ద్విజశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా॥౬౭॥ చక్షుషానలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః। తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుస్తటాకవనశోభితః॥౬౮॥ విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతమ్। ఏవం కథయమానస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ॥౬౯॥ రామస్యాస్తం గతస్సూర్యస్సంధ్యాకాలోఽభ్యవర్తత। ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి॥౭౦॥ ప్రవివేశాశ్రమపదం తమృషిం సోఽభ్యవాదయత్। సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చ మునినా తేన రాఘవః॥౭౧॥ న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ। తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమండలే॥౭౨॥ భ్రాతరం తమగస్త్యస్య ఆమంత్రయత రాఘవః। అభివాదయే త్వాం భగవన్ సుఖమధ్యుషితో నిశామ్॥౭౩॥ ఆమంత్రయే త్వాం గచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజమ్। గమ్యతామితి తేనోక్తో జగామ రఘునందనః॥౭౪॥ యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్చావలోకయన్। నీవారాన్ పనసాంస్తాలాంస్తిమిశాన్ వకుళాన్ ధవాన్॥౭౫॥ చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్। పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిర్లతాభిరనువేష్టితాన్॥౭౬॥ దదర్శ రామశ్శతశస్తత్ర కాంతారపాదపాన్। హస్తిహస్తైర్విమృదితాన్ వానరైరుపశోభితాన్॥౭౭॥ మత్తైశ్శకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్। తతోఽబ్రవీత్సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః॥౭౮॥ పృష్ఠతోఽనుగతం

వీరంలక్ష్మణంలక్ష్మీవర్ధనమ్।స్నిగ్ధపత్రా యథావృక్షా యథాక్షాంతా మృగద్విజాః॥౭౯॥ ఆశ్రమో నాతిదూరస్థో మహ
ర్షేర్భావితాత్మనః।అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మణా॥౮౦॥ ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాప
హః। ప్రాజ్యధూమాకులవనశ్చీరమాలాపరిష్కృతః॥౮౧॥ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః।నిగృహ్య తరసా
మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా॥౮౨॥ దక్షిణా దిక్కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా। తస్యేదమాశ్రమపదం ప్ర
భావాద్యస్య రాక్షసైః॥౮౩॥దిగియం దక్షిణా త్రాసాద్దృశ్యతే నోపభుజ్యతే।యదా ప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్య
కర్మణా॥౮౪॥తదా ప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః। నామ్నా చేయం భగవతో దక్షిణా దిక్ ప్రదక్షిణా॥౮౫॥
ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః।మార్గం నిరోద్ధుం సతతం భాస్కరస్యాచలోత్తమః॥౮౬॥ నిదేశం
పాలయన్ యస్య వింధ్యశ్శైలో న వర్ధతే। అగస్త్యస్యాశ్రమశ్శ్రీమాన్ వినీతజనసేవితః॥౮౭॥ ఏష లోకార్చితస్సాధుర్హి
తే నిత్యరతస్సతామ్।అస్మానభిగతానేష శ్రేయసా యోజయిష్యతి॥౮౮॥ ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహమగస్త్యం తం మ
హామునిమ్। శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య వత్స్యామ్యహం ప్రభో॥౮౯॥అత్ర దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। అ
గస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే॥౯౦॥నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శఠః। నృశంసః కామవృ
త్తో వా మునిరేష తథావిధః॥౯౧॥అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ। వసంతి నియతాహారా ధర్మమారాధ
యిష్ణవః॥౯౨॥అత్ర సిద్ధా మహాత్మానో విమానైస్సూర్యసన్నిభైః। త్యక్త్వా దేహాన్నవైర్దేహైస్స్వర్యాతాః పరమర్ష
యః॥౯౩॥ యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ।అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్శుభైః॥౯౪॥ ఆగ
తాస్స్మాశ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః। నివేదయేహ మాం ప్రాప్తమృషయే సీతయా సహ॥౯౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్య
కాండే- ఏకాదశస్సర్గః. **

స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః।అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ॥౧॥ రాజా దశర
థో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ। రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా॥౨॥ లక్ష్మణో నామ తస్యాహం
భ్రాతా త్వవరజో హితః।అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః॥౩॥ తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాస
నాత్। ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతామ్॥౪॥తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః। తథేత్యుక్త్వా
గ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుమ్॥౫॥స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుష్ప్రధర్షణమ్। కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమన
మంజసా॥౬॥యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సంమతః। పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ॥౭॥ప్రవిష్టా
వాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా। ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ॥౮॥యదత్రానంతరం త
త్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి।తతశ్శిష్యాదుపశ్రుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణమ్॥౯॥ వైదేహీం చ మహాభాగామిదం వ
చనమబ్రవీత్ ।దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః॥౧౦॥మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాప్యాగమనం చి
రమ్।గమ్యతాం సత్కృతో రామస్సభార్యస్సహలక్ష్మణః॥౧౧॥ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః। ఏవము
క్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా॥౧౨॥అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యస్తథేతి నియతాంజలిః। తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతశ్శి
ష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్॥౧౩॥క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుమేతు ప్రవిశతు స్వయమ్। తతో గత్వాశ్రమద్వారం శిష్యేణ స
హ లక్ష్మణః॥౧౪॥దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజామ్। తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యమగస్త్యవచనం బ్రువన్॥
౧౫॥ ప్రావేశయద్యథాన్యాయం సత్కారార్హం సుసత్కృతమ్।ప్రవివేశ తతో రామస్సీతయా సహ లక్ష్మణః॥౧౬॥ప్ర
శాంతహరిణాకీర్ణమాశ్రమం హ్యవలోకయన్।స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానమగ్నేః స్థానం తథైవ చ॥౧౭॥విష్ణోః స్థానం మహేం
ద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః।సోమస్థానం శివస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ॥౧౮॥ ధాతుర్విధాతుః స్థానే చ వాయోః స్థానం త
థైవ చ। నాగరాజస్య చ స్థానమనంతస్య మహాత్మనః॥౧౯॥స్థానం తథైవ గాయత్ర్యా వసూనాం స్థానమేవ చ । స్థానం చ పా
శహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః॥౨౦॥కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి।తతశ్శిష్యైః పరివృతో మునిరప్యభినిష్ప
తత్॥౨౧॥తం దదర్శాగ్రతో రామో మునీనాం దీప్తతేజసామ్।అబ్రవీద్వచనం వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్॥౨౨॥ఏష లక్ష్మ
ణ నిష్క్రామత్యగస్త్యో భగవానృషిః। ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమమ్॥౨౩॥ఏవముక్త్వా మహాబాహురగ

స్త్యం సూర్యవర్చసమ్। జగ్రాహ పరమప్రీతస్తస్య పాదౌ పరంతపః॥౨౪॥ అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజ
లిః। సీతయా సహ వైదేహ్యా తదా రామం సలక్ష్మణమ్॥౨౫॥ ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థమర్చయిత్వాసనోదకైః। కుశల
ప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యాస్యతామితి చాబ్రవీత్॥౨౬॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమతిథిం ప్రతిపూజ్య చ। వానప్రస్థేన
ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ॥౨౭॥ ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః। ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాంజలిం
ధర్మకోవిదమ్॥౨౮॥ అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమతిథిం ప్రతిపూజయేత్। అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ తపస్వీ సముదా
చరన్॥౨౯॥ దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్। రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః॥౩౦॥ పూజ
నీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః। ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవమ్॥౩౧॥ పూజయి
త్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్। ఇదం దివ్యం మహచ్చాపం హేమవజ్రవిభూషితమ్॥౩౨॥ వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్ర
నిర్మితం విశ్వకర్మణా। అమోఘస్సూర్యసంకాశో బ్రహ్మదత్తశ్శరోత్తమః॥౩౩॥ దత్తో మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్ష
యసాయకౌ। సంపూర్ణౌ నిశితైర్బాణైర్జ్వలద్భిరివ పావకైః॥౩౪॥ మహారజతకోశోఽయమసిర్హేమవిభూషితః। అనే
న ధనుషా రామ హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్॥౩౫॥ ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసామ్। తద్ధనుస్తౌ చ తూణీ
శరం ఖడ్గం చ మానద॥౩౬॥ జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా। ఏవముక్త్వా మహాతేజాస్సమస్తం తద్వరా
యుధమ్॥౩౭॥ దత్త్వా రామాయ భగవానగస్త్యః పునరబ్రవీత్॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్వాదశస్సర్గః ****

రామ ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ। అభివాదయితుం యన్మాం సంప్రాప్తౌ సహ సీతయా॥౧॥ అధ్వశ్ర
మేణ వాం ఖేదో బాధతే ప్రచురశ్రమః। వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా॥౨॥ ఏషా హి సుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న వి
మానితా। ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తా భర్తృస్నేహప్రచోదితా॥౩॥ యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు। దు
ష్కరం కృతవత్యేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ॥౪॥ ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణామాసృష్టే రఘునందన। సమస్థమనురజ్యంతి విషమ
స్థం త్యజంతి చ॥౫॥ శతహ్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతాం తథా। గరుడానిలయోశ్శైఘ్ర్యమనుగచ్ఛంతి యోషి
తః॥౬॥ ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా। శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ॥౭॥ అలంకృతో
ఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ। వైదేహ్యా చానయా రామ వత్స్యసి త్వమరిందమ॥౮॥ ఏవముక్త్వా మహాబాహుమగ
స్త్యః పునరబ్రవీత్। సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహ లక్ష్మణ॥౯॥ రవిరస్తంగతస్సౌమ్య సంధ్యాకాలోఽభ్యుపాగ
తః। ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః॥౧౦॥ నగాగ్రేషు భృశం లీనా దృశ్యంతే సుసమాహితాః। నైశేన తమసా వ్యా
ప్తమప్రకాశం నభస్థలమ్॥౧౧॥ ఏవముక్తో మహాబాహురగస్త్యేన మహాత్మనా। ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామస్సౌమి
త్రిణా సహ॥౧౨॥ అభివాద్య మహాత్మానమగస్త్యమృషిసత్తమమ్। సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా॥౧౩॥
సుఖోషితస్తదా రామస్సంధ్యామన్వాస్య సానుజః। కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం తస్థౌ స్నాతో హుతహుతాశనః॥౧౪॥ లక్ష్మణే
న సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః। ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యగస్త్యం సూర్యవర్చసమ్॥౧౫॥ స దృష్ట్వా రాఘవం
శ్రీమానగస్త్యస్సంయతాంజలిమ్। ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయమిదం వచనమబ్రవీత్॥౧౬॥ కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీ
తా రఘునందన। తవ సభ్రాతృభార్యస్య మమాశ్రమపదే విభో॥౧౭॥ అగస్త్యేనైవముక్తస్తు కాకుత్స్థో వాక్యమబ్రవీత్।
మానితాస్స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః॥౧౮॥ శయనాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనైశ్శుభైః। రాజ్ఞో ద
శరథస్యేవ పురే చాంతఃపురే యథా॥౧౯॥ సుఖోషితాస్స్మ భగవన్ సర్వకామైరుపస్థితాః। ఉపవిశ్యాప్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్వ
మువాచ హ॥౨౦॥ సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య యేఽత్రాసన్ సమాగతాః। సుఖోపవిష్టే రామే తు సహ సీతే సలక్ష్మణే॥౨౧॥
స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్। కాలోఽయం బత భూయిష్ఠో యః కాలస్తవ రాఘవ॥౨౨॥ సమయో యో న
రేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే। తీర్ణప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి॥౨౩॥ ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునం
దనః। యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః॥౨౪॥ ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః। ప్రీతః ప్రీ
యతరం వాక్యమిదమాహ మహాయశాః॥౨౫॥ ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః। ప్రీయమాణస్య సుప్రీ
తో నాస్తి ధన్యతరో మమ॥౨౬॥ న మయా తారితో రాజా స్వగుణైరేవ తారితః। స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వ

కర్మభిః ॥౨౭॥ అయం దేశో హి నిఖిలస్సర్వ ఏవ మహాతపః । అశరణ్యశ్శరణ్యో౽భూద్యథైవ వినివేశితః ॥౨౮॥ తదాఖ్యాహ్యా
ర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ । శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరమ్ ॥౨౯॥ ప్రత్యువాచ తతో రామమగ
స్త్యో భగవానృషిః । శృణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథమ్ ॥౩౦॥ దండకేన పరిత్యక్తో హ్యయం దేశో మహాత్మనా ।
భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగో౽భవత్ ॥౩౧॥ వృక్షగుల్మలతాహీనం తపస్వైరపి వర్జితమ్ । కాంతారమభవత్తా
త ఘోరం పరమదారుణమ్ ॥౩౨॥ యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే । నాత్ర వర్షతి పర్జన్యో నాపి యా
తి సుఖో౽నిలః ॥౩౩॥ యూత్తుం ప్రతిభయం ఘోరమాసీద్ధూమాకులం వనమ్ । బహూన్యబ్దసహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులమ్ ॥
౩౪ ॥ గంధర్వైరృషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితమ్ । కస్యచిత్త్వథ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప ॥౩౫॥ హిమవచ్ఛిఖ
రాచ్ఛ్వేతాదిహ ప్రాప్తో౽స్మి మానద । తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ ॥౩౬॥ స్వచ్ఛందవర్షస్సకృతః కం
చిత్కాలమరిందమ । యమస్యైవ వచారాస్తు బహూన్యబ్దశతాని వై ॥౩౭॥ తేజసా హ్యత్యుదూతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృ
తాః । హిమవత్పాదజా వృక్షాశ్చింతితా మనసాగతాః ॥౩౮॥ ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః ఫుల్లపంకజమండితాః । తటాకాని సు
రమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ ॥౩౯॥ నీరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలానిలమ్ । ప్రవృత్తవనషండాఢ్యం స్ఫీతసస్యసమాకు
లమ్ ॥౪౦॥ అచిరేణాభవద్రమ్యమృషిసంఘానుసేవితమ్ । కేవలం త్వభిశాపేన తస్యైవ రఘునందన ॥౪౧॥ సోపద్రవమివా
ప్యేతద్రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః । యదా ప్రభృతి శాసిత్వం చిత్రకూటముపాగతః ॥౪౨॥ తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకు
ర్వంతి తాపసాన్ । ఋషీణామభయం వీర దాతుమర్హసి మానద ॥౪౩॥ అస్మాద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్యవాసినామ్ ।
త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తస్త్రాతుమర్హసి నో భవాన్ ॥౪౪॥ సమర్థో హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే । కిం
పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యుహతాని వై ॥౪౫॥ ఇదమిక్ష్వాకుపుత్రేణ దండకేన మహాబల । దేశో నిరాకృతో రామ శాపదో
షేణ రాఘవ ॥౪౬॥ దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పాలితమ్ । శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన ॥
౪౭॥ సత్త్వమద్య పురావృత్తైః పితృభిశ్చ నిరాకృతమ్ । తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై ॥౪౮॥ యస్య దోషాదిదం
రామ దండకారణ్యముచ్యతే । ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిమ్ ॥౪౯॥ ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేవస్యాస్య
యథాతథమ్ । కిం తు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననమ్ ॥౫౦॥ యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖమ్ । త
తో౽బ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః ॥౫౧॥ ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః । ఇతో ద్వియో
జనే తాత బహుమూలఫలోదకః ॥౫౨॥ దేశో బహుమృగశ్శ్రీమాన్పంచవట్యభివిశ్రుతః । తత్ర గత్వాశ్రమపదం కృత్వా
సౌమిత్రిణా సహ ॥౫౩॥ రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ । విదితో హ్యేష వృత్తాంతో మమ సర్వస్తవా
నఘ ॥౫౪॥ తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహాద్దశరథస్య చ । హృదయస్థశ్చ తే ఛందో విజ్ఞాతస్తపసా మయా ॥౫౫॥ ఇహవాసం ప్ర
తిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే । వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన ॥౫౬॥ అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ
పంచవటీమితః । స హి రమ్యో వనోద్దేశో మైథిలీ తత్ర రంస్యతే ॥౫౭॥ స దేశశ్శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ । గోదావ
ర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ తత్ర రంస్యతే ॥౫౮॥ ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణైర్యుతః । వివిక్తశ్చ మహాబాహో
పుణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥౫౯॥ భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే । అపి చాత్ర వసన్రామ తాపసాన్పాలయిష్యసి ॥౬౦॥
ఏతదాలక్ష్యతే వీర మధూకానాం మహద్వనమ్ । ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమపి గచ్ఛతా ॥౬౧॥ తతస్స్థలముపారు
హ్యాపర్వతస్యావిదూరతః । ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥౬౨॥ అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా స
హ । సత్కృత్యామంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినమ్ ॥౬౩॥ తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ । తదా
శ్రమాత్పంచవటీం జగ్మతుస్సహ సీతయా ॥౬౪॥ గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ విషక్తతూణౌ సమరేష్వకాతరౌ । య
థోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా ప్రజగ్మతుః పంచవటీం సమాహితౌ ॥౬౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-త్రయోదశస్సర్గః. ❋

అథ పంచవటీం గచ్ఛన్నంతరా రఘునందనః । ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమమ్ ॥౧॥ తం దృష్ట్వా తౌ మ
హాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ । మేనాతే రాక్షసం క్షిప్రం బ్రువాణౌ కో భవానితి ॥౨॥ స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్య
యా ప్రీణయన్నివ । ఉవాచ వత్స మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః ॥౩॥ స తం పితృసఖం బుద్ధ్వా పూజయామాస రాఘవః ।

స తస్య కులమవ్యగ్రమథ పప్రచ్ఛ నామ చ ॥౪॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవమ్। ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కు
లమాత్మానమేవ చ ॥౫॥ పూర్వకాలే మహాబాహో యే ప్రజాపతయోఽభవన్। తాన్మే నిగదతస్సర్వానాదితశ్శృణు రాఘ
వ ॥౬॥ కర్దమః ప్రథమస్తేషాం వికృతస్తదనంతరః। శేషశ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥౭॥ స్థాణుర్మరీచి
రత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః। పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవ ప్రచేతాః పులహస్తథా ॥౮॥ దక్షో వివస్వానపరోఽరిష్టనేమిశ్చ
రాఘవ। కాశ్యపశ్చ మహాతేజాస్తేషామాసీచ్చ పశ్చిమః ॥౯॥ ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతమ్। షష్టిర్దుహితరో
రామ యశస్విన్యో మహాయశః ॥౧౦॥ కాశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః। అంగిరాస్త్వపరా రామ కన్యాః
ప్రత్యగ్రహీత్తదా। అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యథ కాళికామ్ ॥౧౧॥ తామ్రాం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాప్యనలామపి। తా
స్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ ॥౧౨॥ పుత్రాంస్త్రైలోక్యభర్తౄన్వై జనయిష్యథ మత్సమాన్। అదితిస్తన్మ
నా రామ దితిశ్చ దనురేవ చ ॥౧౩॥ కాళికా చ మహాబాహో శేషాస్త్వమనసోఽభవన్। అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాస్త్రయస్త్రిం
శదరిందమ ॥౧౪॥ ఆదిత్యా వసవో రుద్రా హ్యశ్వినౌ చ పరంతప। దితిస్త్వజనయత్పుత్రాన్దైత్యాంస్తాత యశస్వినః ॥౧౫॥
తేషామియం వసుమతీ పురాసీత్సవనార్ణవా। దనుస్త్వజనయత్పుత్రమశ్వగ్రీవమరిందమ ॥౧౬॥ నరకం కాలకం చైవ కాళికా
పి వ్యజాయత। క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీమ్ ॥౧౭॥ తామ్రాపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రు
తాః। ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత ॥౧౮॥ శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః।
ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః ॥౧౯॥ చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాపి భామినీ। శుకీ నతాం విజజ్ఞే
తు నతాయా వినతా సుతా ॥౨౦॥ దశ క్రోధవశా రామ విజజ్ఞే హ్యాత్మసంభవాః। మృగీం చ మృగమందాం చ హరీం భద్రమదా
మపి ॥౨౧॥ మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభిం తథా। సర్వలక్షణసంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి ॥౨౨॥ అప
త్యం తు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ। ఋక్షాశ్చ మృగమందాయాః సృమరాశ్చమరాస్తథా ॥౨౩॥ తతస్త్విరా
వతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతామ్। తస్యాస్త్వైరావతః పుత్రో లోకనాథో మహాగజః ॥౨౪॥ హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం
వానరాశ్చ తరస్వినః। గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్సుతాన్ ॥౨౫॥ మాతంగాస్త్వథ మాతం
గ్యా అపత్యం మనుజర్షభ। దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ శ్వేతాప్యజనయత్సుతాన్ ॥౨౬॥ తతో దుహితరౌ రామ సురభిర్ద్వే
వ్యజాయత। రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీం చ యశస్వినీమ్ ॥౨౭॥ రోహిణ్యజనయద్గా వై గంధర్వీ వాజినస్సుతాన్। సు
రసాజనయన్నాగాన్ రామ కద్రూస్తు పన్నగాన్ ॥౨౮॥ మనుర్మనుష్యాన్ జనయద్రామ పుత్రాన్ యశస్వినః। బ్రా
హ్మణాన్ క్షత్రియాన్వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ ॥౨౯॥ సర్వాన్ పిండఫలాన్వృక్షాననలాపి వ్యజాయత। విన
తా చ శుకీపౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసా స్వసా ॥౩౦॥ కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరమ్। ద్వౌ పుత్రౌ వినతా
యాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ ॥౩౧॥ తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్సంపాతిస్తు మమాగ్రజః। జటాయురితి మాం విద్ధి శ్యేనీపుత్రమ
రిందమ ॥౩౨॥ సోఽహం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి। ఇదం దుర్గం హి కాంతారం మృగరాక్షససేవితమ్ ॥౩౩॥
సీతాం చ తాత రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే। జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవో ముదా పరిష్వజ్య చ సంనతోఽభవత్।
పితుర్హి శుశ్రావ సఖిత్వమాత్మవాన్ జటాయుషా సంకథితం పునః పునః ॥౩౪॥ స తత్ర సీతాం పరిదాయ మైథిలీం సహైవ తే
నాతిబలేన పక్షిణా। జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణో రిపూన్దిధక్షన్ శలభానివానలః ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే
చతుర్దశస్సర్గః. ****** తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాళమృగాయుతామ్। ఉవాచ భ్రాతరం రామో సౌమి
త్రిం దీప్తతేజసమ్ ॥౧॥ ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టమముం దేశం మహర్షిణా। అయం పంచవటీదేశస్సౌమ్య పుష్పితపాదపః ॥౨॥
సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి। ఆశ్రమః కతరస్మిన్నో దేశే భవతి సంమతః ॥౩॥ రమతే యత్ర వైదేహీ
త్వమహం చైవ లక్ష్మణ। తాదృశో దృశ్యతాం దేశస్సన్నికృష్టజలాశయః ॥౪॥ వనరామణ్యకం యత్ర జలరామణ్యకం తథా।
సన్నికృష్టం చ యత్ర స్యాత్సమిత్పుష్పకుశోదకమ్ ॥౫॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సంయతాంజలిః। సీతాసమక్షం కా
కుత్స్థమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౬॥ పరవానస్మి కాకుత్స్థ త్వయి వర్షశతం స్థితే। స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతామితి
మాం వద ॥౭॥ సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః। విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాన్వితమ్ ॥౮॥ స తం రు

చిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి। హస్తౌ గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్॥౯॥అయం దేశస్సమః శ్రీమాన్
పుష్పితైస్తరుభిర్వృతః। ఇహాశ్రమపదం సౌమ్య యథావత్కర్తుమర్హసి॥౧౦॥ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సురభి
గంధిభిః। అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మసేవితా॥౧౧॥యథాఖ్యాతమగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా। ఇయం గో
దావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్వృతా॥౧౨॥హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకోపశోభితా। నాతిదూరే న చాసన్నే
మృగయూథనిపీడితాః॥౧౩॥మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకందరాః। దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య ఫుల్లైస్తరు
భిరావృతాః॥౧౪॥సౌవర్ణై రాజతైస్తామ్రైర్దేశే దేశే చ ధాతుభిః। గవాక్షితా ఇవాభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః॥౧౫॥సా
లైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరైః పనసామ్రకైః। నీవారైస్తిమిశైశ్చైవ పున్నాగైశ్చోపశోభితాః॥౧౬॥చూతైరశో
కైస్తిలకైశ్చంపకైః కేతకైరపి। పుష్పగుల్మలతోపేతైస్తైస్తైస్తరుభిరావృతాః॥౧౭॥చందనైస్స్యందనైర్నీపైః పనసై
ర్లికుచైరపి। ధవాశ్వకర్ణఖదిరైశ్శమీకింశుకపాటలైః॥౧౮॥ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యమిదం బహుమృగద్విజమ్। ఇహ
వత్స్యామ సౌమిత్రే సార్ధమేతేన పక్షిణా॥౧౯॥ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా। అచిరేణాశ్రమం భ్రాతుశ్చ
కార సుమహాబలః॥౨౦॥పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాతమృత్తికామ్। సుస్తంభాం మస్కరైర్దీర్ఘైః కృతవం
శాం సుశోభనామ్॥౨౧॥నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమమ్। స గత్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్నదీం గోదావరీం
తదా॥౨౨॥స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః। తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాంతిం చ స యథావిధి॥౨౩॥దర్శ
యామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతమ్। స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యమాశ్రమం సీతయా సహ॥౨౪॥రాఘవః పర్ణ
శాలాయాం హర్షమాహారయత్పరమ్। సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా॥౨౫॥ అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం
చ వచనం చేదమబ్రవీత్। ప్రీతోఽస్మి తే మహత్కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో॥౨౬॥ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వం
గో మయా కృతః। భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ॥౨౭॥త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ। ఏ
వం లక్ష్మణముక్త్వా తు రాఘవో లక్ష్మివర్ధనః॥౨౮॥తస్మిన్దేశే బహుఫలే న్యవసత్స సుఖం వశీ। కంచిత్కాలం స ధర్మాత్మా
సీతయా లక్ష్మణేన చ॥౨౯॥అన్వాస్యమానో న్యవసత్స్వర్గలోకే యథామరః॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే పంచదశస్సర్గః

వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః। శరద్వ్యపాయే హేమంత ఋతురిష్టః ప్రవర్తతే॥౧॥ స కదాచిత్ప్ర
భాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః। ప్రయయావభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీమ్॥౨॥ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం
సీతయా సహ వీర్యవాన్। పృష్ఠతోఽనువ్రజన్భ్రాతా సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్॥౩॥ అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో య
స్తే ప్రియంవద। అలంకృత ఇవాభాతి యేన సంవత్సరశ్శుభః॥౪॥నీహారపరుషో లోకః పృథివీ సస్యశాలినీ। జలాన్యనుపభో
గ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః॥౫॥నవాగ్రయణపూజాభిరభ్యర్చ్య పితృదేవతాః। కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగ
తకల్మషాః॥౬॥ప్రాజ్యకామా జనపదాస్సంపన్నతరగోరసాః। విచరంతి మహీపాలా యాత్రాస్థా విజిగీషవః॥౭॥ సేవ
మానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితామ్। విహీనతిలకేవ స్త్రీ నోత్తరా దిక్ప్రకాశతే॥౮॥ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యో
దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతమ్। యథార్థనామా సువ్యక్తం హిమవాన్హిమవాన్గిరిః॥౯॥ అత్యంతసుఖసంచారా మధ్యా
హ్నే స్పర్శతస్సుఖాః। దివసాస్సుభగాదిత్యాశ్ఛాయాసలిలదుర్భగాః॥౧౦॥ మృదుసూర్యాస్సనీహారాః పటుశీతా
స్సమారుతాః। శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తా దివసా భాంతి సాంప్రతమ్॥౧౧॥నివృత్తాకాశశయనాః పుష్యనీతా హిమారుణాః।
శీతా వృద్ధతరాయామాస్త్రియామా యాంతి సాంప్రతమ్॥౧౨॥రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యస్తుషారారుణమండలః। నిశ్వా
సాంధ ఇవాదర్శశ్చంద్రమా న ప్రకాశతే॥౧౩॥జ్యోత్స్నా తుషారమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే। సీతేవ చాతపశ్యా
మా లక్ష్యతే న తు శోభతే॥౧౪॥ప్రకృత్యా శీతలస్పర్శో హిమవిద్ధశ్చ సాంప్రతమ్। ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగు
ణశీతలః॥౧౫॥ బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ। శోభంతేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః॥
౧౬॥ఖర్జూరపుష్పాకృతిభిశ్శిరోభిః పూర్ణతండులైః। శోభంతే కించిదానమ్రాః శాలయః కనకప్రభాః॥౧౭॥ మయూ
ఖైరుపసర్పద్భిర్హిమనీహారసంవృతైః। దూరమభ్యుదితస్సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్యతే॥౧౮॥ అగ్రాహ్యవీర్యః పూ
ర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నే స్పర్శతస్సుఖః। సంరక్తః కించిదాపాండురాతపశ్శోభతే క్షితౌ॥౧౯॥అవశ్యాయనిపాతేన కించిత్ప్ర

క్లిన్నశాడ్వలాః నానాం శోభంతే భూమిర్నివిష్టతరుణాతపా॥౨౦॥ స్పృశంస్తు విపులం శీతముదకం ద్విరదస్సుఖం। అత్యంత
తృషితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరమ్॥౨౧॥ ఏతే హి సముపాసీనా విహగా జలచారిణః। నావగాహంతి సలిలమప్రగల్భా ఇ
వాహవమ్॥౨౨॥ అవశ్యాయతమోనద్ధా నీహారతమసావృతాః। ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్యంతే విపుష్పా వనరాజయః॥౨౩॥ బాష్ప
సంఛన్నసలిలా రుతవిజ్ఞేయసారసాః। హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైస్సరితో భాంతి సాంప్రతమ్॥౨౪॥ తుషారపతనాచ్చైవ
మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ। శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలమ్॥౨౫॥ జరాజర్ఝరితైః పద్మైః శీర్ణకేసరక
ర్ణికైః। నాలశేషైర్హిమధ్వస్తైర్న భాంతి కమలాకరాః॥౨౬॥ అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్ర కాలే దుఃఖసమన్వితః। తపశ్చ
రతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే॥౨౭॥ త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్బహూన్। తపస్వీ నియతా
హారః శేతే శీతే మహీతలే॥౨౮॥ సోఽపి వేళామిమాం నూనమభిషేకార్థముద్యతః। వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సర
యూం నదీమ్॥౨౯॥ అత్యంతసుఖసంవృద్ధః సుకుమారో హిమార్దితః। కథం త్వపరరాత్రేషు సరయూమవగాహతే॥౩౦॥ ప
ద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్। ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేధో జితేంద్రియః॥౩౧॥ ప్రియాభిభాషీ మ
ధురో దీర్ఘబాహురరిందమః। సంత్యజ్య వివిధాన్భోగానార్యం సర్వాత్మనాశ్రితః॥౩౨॥ జితః స్వర్గస్తవ భ్రాత్రా భ
రతేన మహాత్మనా। వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే॥౩౩॥ న పిత్ర్యమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి। ఖ్యాతో
లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః॥౩౪॥ భర్తా దశరథో యస్యాస్సాధుశ్చ భరతస్సుతః। కథం ను సాంబా కైకేయీ
తాదృశీ క్రూరశీలినీ॥౩౫॥ ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహాద్బ్రువతి ధార్మికే। పరివాదం జనన్యాస్తమసహన్రాఘవో
ఽబ్రవీత్॥౩౬॥ న తేఽంబా మధ్యమా తాత గర్హితవ్యా కథంచన। తామేవేక్ష్వాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు॥౩౭॥ నిశ్చి
తాపి హి మే బుద్ధిర్వనవాసే దృఢవ్రతా। భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీక్రియతే పునః॥౩౮॥ సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రి
యాణి మధురాణి చ। హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ॥౩౯॥ కదా హ్యహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా। శ
త్రుఘ్నేన చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన॥౪౦॥ ఇత్యేవం విలపంస్తత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీమ్। చక్రేఽభిషేకం కాకుత్
స్థస్సానుజస్సహ సీతయా॥౪౧॥ తర్పయిత్వాథ సలిలైస్తే పితౄన్దైవతాని చ। స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమా
హితాః॥౪౨॥ కృతాభిషేకస్స రరాజ రామస్సీతాద్వితీయస్సహ లక్ష్మణేన। కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా రుద్రస్సనం
దీ భగవానివేశః॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షోడశస్సర్గః। ***********************************

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రిరేవ చ। తస్మాద్గోదావరీతీరాత్తతో జగ్ముస్స్వమాశ్రమమ్॥౧॥ ఆశ్రమం త
ముపాగమ్య రాఘవస్సహ లక్ష్మణః। కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్॥౨॥ ఉవాస సుఖితస్తత్ర పూ
జ్యమానో మహర్షిభిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః॥౩॥ స రామః పర్ణశాలాయామాసీనస్సహ సీ
తయా। విరరాజ మహాబాహుశ్చిత్రయా చంద్రమా ఇవ॥౪॥ తదాసీనస్య రామస్య కథాసంసక్తచేతసః। తం దేశం రాక్షసీ
కాచిదాజగామ యదృచ్ఛయా॥౫॥ సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః। భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోప
మమ్॥౬॥ సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్। ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యమతీవ ప్రియదర్శనమ్॥౭॥
గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణమ్। సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితమ్॥౮॥ రామమిందీవరశ్యా
మం కందర్పసదృశప్రభమ్। బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా॥౯॥ సుముఖం దుర్ముఖీ రామం వృత్తమ
ధ్యం మహోదరీ। విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా॥౧౦॥ ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం భైరవస్వ
రా। తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ॥౧౧॥ న్యాయవృత్తం సుదుర్వృత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా। శరీరజస
మావిష్టా రాక్షసీ రామమబ్రవీత్॥౧౨॥ జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్శరచాపధృత్। ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షస
సేవితమ్॥౧౩॥ కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి। ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః॥౧౪॥ ఋజు
బుద్ధితయా సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే। అనృతం న హి రామస్య కదాచిదపి సంమతమ్॥౧౫॥ విశేషేణాశ్రమస్థస్య స
మీపే స్త్రీజనస్య చ। ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః॥౧౬॥ తస్యాహమగ్రజః పుత్రో రామో నామ జనైః శ్రు
తః। భ్రాతాయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్మామనువ్రతః॥౧౭॥ ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా। నియో

గాత్తునరేంద్రస్యపితుర్మాతుశ్చయంత్రితః॥౧౮॥ధర్మార్థంధర్మకాంక్షీచవనంవస్తుమిహాగతః। త్వాంతువేదితుమి
చ్ఛామికథ్యతాంకాసికస్యవా॥౧౯॥నహితావన్మనోజ్ఞాంగీరాక్షసీప్రతిభాసిమే।ఇహవాకింనిమిత్తంత్వమాగతాబ్రూ
హితత్త్వతః॥౨౦॥సాబ్రవీద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసీమదనార్దితా।శ్రూయతాంరామవక్ష్యామితత్త్వార్థంవచనంమ
మ॥౨౧॥అహంశూర్పణఖానామరాక్షసీకామరూపిణీ।అరణ్యంవిచరామీదమేకాసర్వభయంకరా॥౨౨॥రావణోనామ
మేభ్రాతాబలీయాన్రాక్షసేశ్వరః।వీరోవిశ్రవసఃపుత్రోయదితేశ్రోత్రమాగతః॥౨౩॥ ప్రవృద్ధనిద్రశ్చసదాకుంభ
కర్ణోమహాబలః।విభీషణస్తుధర్మాత్మానతురాక్షసచేష్టితః॥౨౪॥ ప్రఖ్యాతవీర్యౌచరణేభ్రాతరౌఖరదూషణౌ। తాన
హంసమతిక్రాంతారామత్వాపూర్వదర్శనాత్॥౨౫॥సముపేతాస్మిభావేనభర్తారంపురుషోత్తమమ్।అహంప్రభా
వసంపన్నాస్వచ్ఛందబలగామినీ॥౨౬॥చిరాయభవమేభర్తాసీతయాకింకరిష్యసి।వికృతాచవిరూపాచనచేయంసదృశీ
తవ॥౨౭॥ అహమేవానురూపాతేభార్యారూపేణపశ్యమామ్। ఇమాంవిరూపామసతీంకరాళాంనిర్ణతోదరీమ్॥౨౮॥
అనేనతేసహభ్రాత్రాభక్షయిష్యామిమానుషీమ్। తతఃపర్వతశృంగాణివనానివివిధానిచ॥౨౯॥ పశ్యన్సహమయా
కాంతదండకాన్విచరిష్యసి।ఇత్యేవముక్తఃకాకుత్స్థఃప్రహస్యమదిరేక్షణామ్॥ ౩౦॥ ఇదంవచనమారేభేవక్తుంవాక్యవి
శారదః॥౩౧॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తదశస్సర్గః. ***************************************

తతశ్శూర్పణఖాంరామఃకామపాశావపాశితామ్। స్వేచ్ఛయాశ్లక్ష్ణయావాచాస్మితపూర్వమథాబ్రవీత్॥౧॥
కృతదారోస్మిభవతిభార్యేయందయితామమ। త్వద్విధానాంతునారీణాంసుదుఃఖాససపత్నతా॥ ౨॥ అనుజస్త్వేషమే
భ్రాతాశీలవాన్ప్రియదర్శనః।శ్రీమానకృతదారశ్చలక్ష్మణోనామవీర్యవాన్॥౩॥ అపూర్వీభార్యయాచార్థీతరుణః
ప్రియదర్శనః। అనురూపశ్చతేభర్తారూపస్యాస్యభవిష్యతి॥౪॥ఏనంభజవిశాలాక్షిభర్తారంభ్రాతరంమమ। అసప
త్నావరారోహేమేరుమర్కప్రభాయథా॥౫॥ఇతిరామేణసాప్రోక్తారాక్షసీకామమోహితా। విసృజ్యరామంసహసా
తతోలక్ష్మణమబ్రవీత్॥౬॥ అస్యరూపస్యతేయుక్తాభార్యాహంవరవర్ణినీ। మయాసహసుఖంసర్వాన్దండకాన్విచ
రిష్యసి॥౭॥ఏవముక్తస్తుసౌమిత్రీరాక్షస్యావాక్యకోవిదః।తతశ్శూర్పణఖాంస్మిత్వాలక్ష్మణోయుక్తమబ్రవీత్॥౮॥ కథం
దాసస్యమేదాసీభార్యాభవితుమిచ్ఛసి।సోహమార్యేణపరవాన్భ్రాత్రాకమలవర్ణిని॥౯॥ సమృద్ధార్థస్యసిద్ధార్థా
ముదితావరవర్ణిని।ఆర్యస్యత్వంవిశాలాక్షిభార్యాభవయవీయసీ॥ ౧౦ ॥ ఏనాంవిరూపామసతీంకరాళాంనిర్ణతోద
రీమ్।భార్యాంవృద్ధాంపరిత్యజ్యత్వామేవైషభజిష్యతి॥౧౧॥కోహిరూపమిదంశ్రేష్ఠంసంత్యజ్యవరవర్ణిని। మానుషీషు
వరారోహేకుర్యాద్భావంవిచక్షణః॥౧౨॥ఇతిసాలక్ష్మణేనోక్తాకరాళానిర్ణతోదరీ। మన్యతేతద్వచస్తథ్యంపరిహాసా
విచక్షణా॥౧౩॥సారామంపర్ణశాలాయాముపవిష్టంపరంతపమ్।సీతయాసహదుర్ధర్షమబ్రవీత్కామమోహితా॥
౧౪॥ ఏనాంవిరూపామసతీంకరాళాంనిర్ణతోదరీమ్।వృద్ధాంభార్యామవష్టభ్యమాంనత్వంబహుమన్యసే॥౧౫॥ అద్యే
మాంభక్షయిష్యామిపశ్యతస్తవమానుషీమ్।త్వయాసహచరిష్యామినిస్సపత్నాయథాసుఖమ్॥౧౬॥ ఇత్యుక్త్వామృగశా
బాక్షీమలాతసదృశేక్షణా।అభ్యధావత్సుసంక్రుద్ధామహోల్కారోహిణీమివ॥౧౭॥ తాంమృత్యుపాశప్రతిమామా
పతంతీంమహాబలః।నిగృహ్యరామఃకుపితస్తతోలక్ష్మణమబ్రవీత్॥ ౧౮॥ క్రూరైరనార్యైస్సౌమిత్రేపరిహాసఃకథంచన।
నకార్యఃపశ్యవైదేహీంకథంచిత్సౌమ్యజీవతీమ్॥౧౯॥ఇమాంవిరూపామసతీమతిమత్తాంమహోదరీమ్। రాక్షసీంపురు
షవ్యాఘ్రవిరూపయితుమర్హసి॥౨౦॥ ఇత్యుక్తోలక్ష్మణస్తస్యాఃక్రుద్ధోరామస్యపశ్యతః। ఉద్ధృత్యఖడ్గంచిచ్ఛేదకర్ణ
నాసంమహాబలః॥౨౧॥ నికృత్తకర్ణనాసాతువిస్వరంసావినద్యచ। యథాగతంప్రదుద్రావఘోరాశూర్పణఖావనమ్॥
౨౨॥సావిరూపామహాఘోరారాక్షసీశోణితోక్షితా।ననాదవివిధాన్నాదాన్యథాప్రావృషితోయదః॥౨౩॥ సావిక్ష
రంతీరుధిరంబహుధాఘోరదర్శనా।ప్రగృహ్యబాహూగర్జంతీప్రవివేశమహావనమ్॥౨౪॥తతస్తుసారాక్షససంఘసం
వృతంఖరంజనస్థానగతంవిరూపితా।ఉపేత్యతంభ్రాతరముగ్రదర్శనంపపాతభూమౌగగనాద్యథాశనిః॥ ౨౫ ॥ తతస్స
భార్యంభయమోహమూర్ఛితాసలక్ష్మణంరాఘవమాగతంవనమ్। విరూపణంచాత్మనిశోణితోక్షితాశశంససర్వంభగి
నీఖరస్యసా॥౨౬॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-అష్టాదశస్సర్గః.***************************************

తాంతథాపతితాందృష్ట్వావిరూపాంశోణితోక్షితామ్।భగినీంక్రోధసంతప్తఃఖరఃపప్రచ్ఛరాక్షసః॥౧॥ఉత్తిష్ఠతావ
దాఖ్యాహిప్రమోహంజహిసంభ్రమమ్।వ్యక్తమాఖ్యాహికేనత్వమేవంరూపావిరూపితా॥౨॥కఃకృష్ణసర్పమాసీనమాశీ
విషమనాగసమ్।తుదత్యభిసమాపన్నమంగుళ్యగ్రేణలీలయా॥౩॥కఃకాలపాశమాసజ్యకంఠేమోహాన్నబుధ్యతే।యస్త్వా
మద్యసమాసాద్యపీతవాన్విషముత్తమమ్॥౪॥బలవిక్రమసంపన్నాకామగాకామరూపిణీ।ఇమామవస్థాంనీతాత్వంకేనాం
తకసమాగతా॥౫॥ దేవగంధర్వభూతానామృషీణాంచమహాత్మనామ్।కోఽయమేవంవిరూపాంత్వాంమహావీర్యశ్చకార
హ॥౬॥నహిపశ్యామ్యహంలోకేయఃకుర్యాన్మమవిప్రియమ్।అంతరేణసహస్రాక్షంమహేంద్రంపాకశాసనమ్॥౭॥ అ
ద్యాహంమార్గణైఃప్రాణానాదాస్యేజీవితాంతగైః।సలిలేక్షీరమాసక్తంనిష్పిబన్నివసారసః॥ ౮ ॥ నిహతస్యమయా
సంఖ్యేశరసంకృత్తమర్మణః।సఫేనంరుధిరంరక్తంమేదినీకస్యపాస్యతి॥౯॥ కస్యపత్రరథాఃకాయాన్మాంసముత్కృత్య
సంగతాః।ప్రహృష్టాభక్షయిష్యంతినిహతస్యమయారణే॥౧౦॥తంనదేవానగంధర్వానపిశాచానరాక్షసాః। మయాపకృ
ష్టంకృపణంశక్తాస్త్రాతుమహాహవే॥ ౧౧ ॥ ఉపలభ్యశనైస్సంజ్ఞాంతంమేశంసితుమర్హసి । యేనత్వందుర్వినీతేనవనేవి
క్రమ్యనిర్జితా॥౧౨॥ ఇతిభ్రాతుర్వచశ్శ్రుత్వాక్రుద్ధస్యచవిశేషతః । తతశ్శూర్పణఖావాక్యంసబాష్పమిదమబ్ర
వీత్॥౧౩॥తరుణౌరూపసంపన్నౌసుకుమారౌమహాబలౌ।పుండరీకవిశాలాక్షౌచీరకృష్ణాజినాంబరౌ॥ ౧౪॥ ఫలమూలాశ
నౌదాంతౌతాపసౌధర్మచారిణౌ।పుత్రౌదశరథస్యాస్తాంభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥ ౧౫ ॥ గంధర్వరాజప్రతిమౌపార్థి
వవ్యంజనాన్వితౌ।దేవౌవామానుషౌవాతౌనతర్కయితుముత్సహే॥౧౬॥ తరుణీరూపసంపన్నాసర్వాభరణభూషితా।
దృష్టాతత్రమయానారీతయోర్మధ్యేసుమధ్యమా॥౧౭॥ తాభ్యాముభాభ్యాంసంభూయప్రమదామధికృత్యతామ్ । ఇ
మామవస్థాంనీతాహంయథానాథాసతీతథా॥౧౮॥తస్యాశ్చానృజువృత్తాయాస్తయోశ్చహతయోరహమ్।సఫేనంపా
తుమిచ్ఛామిరుధిరంరణమూర్ధని॥౧౯॥ ఏషమేప్రథమఃకామఃకృతస్తాతత్వయాభవేత్ । తస్యాస్తయోశ్చరుధిరంపిబే
యమహమాహవే॥౨౦॥ఇతితస్యాంబ్రువాణాయాంచతుర్దశమహాబలాన్। వ్యాదిదేశఖరఃక్రుద్ధోరాక్షసానంతకోప
మాన్॥౨౧॥మానుషౌశస్త్రసంపన్నౌచీరకృష్ణాజినాంబరౌ । ప్రవిష్టౌదండకారణ్యంఘోరంప్రమదయాసహ॥ ౨౨ ॥
తౌహత్వాతాంచదుర్వృత్తాముపావర్తితుమర్హథ।ఇయంచరుధిరంతేషాంభగినీమమపాస్యతి॥౨౩॥మనోరథోఽయమి
ష్టోఽస్యాభగిన్యామమరాక్షసాః। శీఘ్రంసంసాద్యతాంతౌచప్రమథ్యస్వేనతేజసా॥౨౪॥ఇతిప్రతిసమాదిష్టారాక్షసా
స్తేచతుర్దశ । తత్రజగ్ముస్తయాసార్ధంఘనావాతేరితాయథా॥ ౨౫ ॥తతస్తుతేతంసముదగ్రతేజసంయథాసుతీక్ష్ణ
ప్రవరానిశాచరాః।దురాసదంధర్షయితుంనచాశకన్వనద్విపాదీప్తమివాగ్నిముత్థితమ్॥౨౬॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాం
డే - ఏకోనవింశస్సర్గః. **

తతశ్శూర్పణఖాఘోరారాఘవాశ్రమమాగతా । రక్షసామాచచక్షేతౌభ్రాతరౌసహసీతయా॥౧ ॥తేరా
మంపర్ణశాలాయాముపవిష్టంమహాబలమ్। దదృశుస్సీతయాసార్ధంవైదేహ్యాలక్ష్మణేనచ॥౨॥ తాన్దృష్ట్వారాఘవః
శ్రీమానాగతాంస్తాంచరాక్షసీమ్। అబ్రవీద్భ్రాతరంరామోలక్ష్మణందీప్తతేజసమ్॥౩ ॥ముహూర్తంభవసౌమిత్రే
సీతాయాఃప్రత్యనంతరః । ఇమానస్యావధిష్యామిపదవీమాగతానిహ॥౪ ॥వాక్యమేతత్తతఃశ్రుత్వారామస్యవిదితాత్మ
నః। తథేతిలక్ష్మణోవాక్యంరామస్యప్రత్యపూజయత్॥౫॥రాఘవోఽపిమహచ్చాపంచామీకరవిభూషితమ్ । చకారస
జ్యంధర్మాత్మాతానిరక్షాంసిచాబ్రవీత్॥౬ ॥పుత్రౌదశరథస్యావాంభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । ప్రవిష్టౌసీతయాసా
ర్ధందుశ్చరందండకావనమ్ ॥ ౭ ॥ ఫలమూలాశనౌదాంతౌతాపసౌధర్మచారిణౌ । వసంతౌదండకారణ్యేకిమర్థముప
హింసథ॥౮॥యుష్మాన్పాపాత్మకాన్హంతుంవిప్రకారాన్మహాహవే। ఋషీణాంతునియోగేనప్రాప్తోఽహంసశరా
యుధః॥౯॥తిష్ఠతైవాత్రసందిష్టానోపాసర్పితుమర్హథ । యదిప్రాణైరిహార్థోవానివర్తధ్వంనిశాచరాః॥౧౦ ॥
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసాస్తేచతుర్దశ।ఊచుర్వాచంసుసంక్రుద్ధాబ్రహ్మఘ్నాశ్శూలపాణయః॥౧౧॥సంరక్తన
యనాఘోరారామంసంరక్తలోచనమ్।పరుషంమధురాభాషంహృష్టాదృష్టపరాక్రమమ్॥౧౨ ॥క్రోధముత్పాద్యనో
భర్తుఃఖరస్యసుమహాత్మనః। త్వమేవహాస్యసేప్రాణానద్యాస్మాభిర్హతోయుధి॥౧౩॥కాహితేశక్తిరేకస్యబహూనాం

నాంరణమూర్ధని । అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కింపునర్యోద్ధుమాహవే ॥౧౪॥ ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్నః పరిఘైశ్శూలపట్ట
శైః । ప్రాణాంస్త్యక్ష్యసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితమ్ ॥౧౫॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ ॥ ఉద్యతా
యుధనిస్త్రింశాస్తావుభావభిదుద్రువుః । అభిపత్య తతో వేగాత్ప్రవృత్తాస్తే నిశాచరాః ॥ పరిఘాన్ పట్టసాన్ శూలాన్నిస్త్రిం
శాన్ హేమభూషితాన్ ॥ చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతిమర్జయన్ ॥౧౬॥ తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చ
తుర్దశ । తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః ॥౧౭॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్ సూర్యసన్నిభాన్ । జ
గ్రాహ పరమక్రుద్ధశ్చతుర్దశ శిలాశితాన్ ॥ ౧౮ ॥ గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ । ముమోచ రా
ఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ॥ ౧౯ ॥ రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖా దీప్తా హేమవిభూషితాః । తే భిత్త్వా రాక్షసాన్ వేగా
ద్వక్షాంసి రుధిరాప్లుతాః ॥ ౨౦ ॥ వినిష్పేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః । తే భిన్నహృదయా భూమౌ ఛిన్నమూ
లా ఇవ ద్రుమాః ॥౨౧॥ నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగా వికృతా విగతాసవః । తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహా
బలాన్ ॥౨౨॥ పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్భైరవస్వనాన్ । సా నదంతీ పునర్నాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః ॥౨౩॥ ఉపగ
మ్య ఖరం సా తు కించిత్సంశుష్కశోణితా । పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ వల్లరీ ॥౨౪॥ భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా
ససర్జ నినదం ముహుః । సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా ॥ ౨౫ ॥ నిపాతితాన్ ప్రేక్ష్య రణే తు రాక్షసాన్ ప్ర
ధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః । వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్య
కాండే - వింశస్సర్గః. ********** స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః । ఉవాచ వ్యక్తయా వా
చా తామనర్థార్థమాగతామ్ ॥౧॥ మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః । త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమ
ర్థం రుద్యతే పునః ॥౨॥ భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః । ఘ్నంతోఽపి న నిహంతవ్యా న న కుర్యుర్వచో మమ ॥౩॥
కిమేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్కృతే పునః । హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవద్వేష్టసే క్షితౌ ॥౪॥ అనాథవద్విలపసి కిం ను
నాథే మయి స్థితే । ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ మా భైషీర్వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ ॥౫॥ ఇత్యేవముక్తా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్వితా
విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ ॥ ౬ ॥ అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హృతశ్రవణనాసికా । శోణితౌఘపరి
క్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్వితా ॥౭॥ ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । నిహంతుం రాఘవం క్రోధాన్మ
త్ప్రియార్థం సలక్ష్మణమ్ ॥౮॥ తే తు రామేణ సామర్షాశ్శూలపట్టసపాణయః । సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మర్మభే
దిభిః ॥౯॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ । రామస్య చ మహత్కర్మ మహాంస్త్రాసోఽభవన్మమ ॥
౧౦॥ అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర । శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ ॥ ౧౧ ॥ విషాదనక్రా
ధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని । కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే ॥౧౨॥ ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామే
ణ నిశితైశ్శరైః । యే చ మే పదవీం ప్రాప్తా రాక్షసాః పిశితాశనాః ॥ ౧౩ ॥ మయి తే యద్యనుక్రోశో యది రక్షస్సు తేషు చ ।
రామేణ యది తే శక్తిస్తేజో వాస్తి నిశాచర ॥౧౪॥ దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకమ్ । యది రామం మమామిత్రం
న త్వమద్య వధిష్యసి ॥౧౫॥ తవైవ చాగ్రతః ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి నిరపత్రపా । బుద్ధ్యాహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య
సంయుగే ॥౧౬॥ స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తస్సబలశ్చ మహాత్మనః । శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః ॥ ౧౭ ॥ మా
నుషౌ తౌ న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ । రామేణ యది తే శక్తిస్తేజో వాస్తి నిశాచర ॥౧౮॥ దండకారణ్యనిలయం
జహి త్వం కులపాంసన । నిస్సత్త్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ ॥ ౧౯ ॥ అపయాహి జనస్థానాత్త్వరితస్సహబాంధ
వః । రామతేజోభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి ॥౨౦॥ స హి తేజస్సమాయుక్తో రామో దశరథాత్మజః । భ్రాతా చాస్య
మహావీర్యో యేన చాస్మి విరూపితా ॥౨౧॥ ఏవం విలప్య బహుశో రాక్షసీ వితతోదరీ । భ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా
బభూవ హ ॥౨౨॥ కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకవింశస్సర్గః. ****
ఏవమాధర్షితశ్శూరశ్శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా । ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥౧॥ తవావమానప్ర
భవః క్రోధోయమతులో మమ । న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితమ్ ॥ ౨ ॥ న రామం గణయే వీర్యాన్మానుషం క్షీణజీ
వితమ్ । ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యోఽద్య విమోక్ష్యతి ॥౩॥ బాష్పస్సంహ్రియతామేష సంభ్రమశ్చ విముచ్యతా

తామ్। అహం రామం సహ భ్రాత్రా నయామి యమసాదనమ్॥౪॥ పరశ్వధహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే। రా
మస్య రుధిరం వ్యక్తముష్ణం పాస్యసి రాక్షసి॥౫॥ సా ప్రహృష్టా వచశ్శ్రుత్వా ఖరస్య వదనాచ్చ్యుతమ్। ప్రశశంస పునర్మౌ
ర్ఖ్యాద్భ్రాతరం రక్షసాం వరమ్॥౬॥ తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః। అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం
తదా॥౭॥ చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినామ్। రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినామ్॥౮॥ నీలజీ
మూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణామ్। లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసామ్॥౯॥ తేషాం శార్దూ
లదర్పాణాం మహాస్యానాం మహౌజసామ్। సర్వోద్యోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య కారయ॥౧౦॥ ఉపస్థాపయ మే
క్షిప్రం రథం సౌమ్య ధనూంషి చ శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్శితాః॥౧౧॥ అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌల
స్త్యానాం మహాత్మనామ్। వధార్థం దుర్వినీతస్య రామస్య రణకోవిదః॥౧౨॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహా
రథమ్। సదశ్వైశ్శబలైర్యుక్తమాచచక్షే స దూషణః॥౧౩॥ తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణమ్। హేమచక్ర
మసంబాధం వైడూర్యమయకూబరమ్॥౧౪॥ మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్శైలైశ్చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః। మంగ
ళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతమ్॥౧౫॥ ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీకవిరాజితమ్। సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షా
దారురోహ ఖరో రథమ్॥౧౬॥ నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః। తస్థుస్సంపరివార్యైనం దూషణం చ మహాబ
లమ్॥ ౧౭॥ ఖరస్తు తాన్ మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్। నిర్యాతేత్యబ్రవీద్దృష్టో రథస్థస్సర్వరాక్ష
సాన్॥౧౮॥ తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్। నిర్జగామ జనస్థానాన్మహానాదం మహాజవమ్॥ ౧౯॥
ముద్గరైః పట్టిసైశ్శూలైస్సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః। ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైర్భ్రాజమానైస్సతోమరైః॥౨౦॥ శక్తిభిః పరిఘై
ర్ఘోరైరతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః। గదాసిముసలైర్వజ్రైర్గృహీతైర్భీమదర్శనైః॥౨౧॥ రాక్షసానాం సుఘోరాణాం స
హస్రాణి చతుర్దశ। నిర్యాతాని జనస్థానాత్ఖరచిత్తానువర్తినామ్॥౨౨॥ తాంస్త్వభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవి
క్రమాన్। ఖరస్యాపి రథః కించిజ్జగామ తదనంతరమ్॥౨౩॥ తతస్తాన్ శబలానశ్వాంస్తప్తకాంచనభూషితాన్। ఖరస్య మత
మాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్॥౨౪॥ స చోదితో రథశ్శీఘ్రం ఖరస్యారిపుఘాతినః। శబ్దేనాపూరయామాస దిశస్సప్రది
శస్తదా॥౨౫॥ ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనో రిపోర్వధార్థం త్వరితో యథాంతకః। అచూచుదత్సారథిమున్నదన్ భృశం
మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-ద్వావింశస్సర్గః॥ ********************
తం ప్రయాంతం జనస్థానాదశివం శోణితోదకమ్। అభ్యవర్షన్మహామేఘస్తుములో గర్దభారుణః॥౧॥ నిపేతుస్తు
రగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః। సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా॥౨॥ శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ
పరివేషణమ్। అలాతచక్రప్రతిమం ప్రతిగృహ్య దివాకరమ్॥౩॥ తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్ఛ్రితమ్। సమా
క్రమ్య మహాకాయస్తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః॥౪॥ జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వరాః। విస్వరాన్వివిధాంశ్చక్రు
ర్మాంసాదా మృగపక్షిణః॥౫॥ వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై భైరవస్వనమ్। అశివా యాతుధానానాం శివా ఘోరా
మహాస్వనాః॥౬॥ ప్రభిన్నగిరిసంకాశాస్తోయశోణితధారిణః। ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా బలాహకాః॥౭॥ బభూ
వ తిమిరం ఘోరముద్ధతం రోమహర్షణమ్। దిశో వా విదిశో వాపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే॥౮॥ క్షతజార్ద్రసవర్ణాభా సం
ధ్యాకాలం వినా బభౌ। ఖరస్యాభిముఖా నేదుస్తదా ఘోరా మృగాః ఖగాః॥౯॥ కంకగోమాయుగృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భ
యశంసినః। నిత్యాశివకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః॥౧౦॥ నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః। కబంధః
పరిఘాభాసో దృశ్యతే భాస్కరాంతికే॥౧౧॥ జగ్రాహ సూర్యం స్వర్భానురపర్వణి మహాగ్రహః। ప్రవాతి మారుతశ్శీ
ఘ్రం నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః॥ ౧౨॥ ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః। సంలీనమీనవిహగా నలిన్యశ్శు
ష్కపంకజాః॥౧౩॥ తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్ద్రుమాః। ఉత్పపాత వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః॥
౧౪॥ వీచీకూచీతి వాశ్యంతో బభూవుస్తత్ర శారికాః। ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘాతా నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః॥ ౧౫॥ ప్రచచాల మ
హీ సర్వా సశైలవనకాననా। ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః॥౧౬॥ ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః స్వరశ్చాస్యావస
జ్జత। సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః॥౧౭॥ లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహాన్న్యవర్తత। తాన్ సమీక్ష్య

మహోత్పాతానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ ॥౧౮॥ అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా । మహోత్పా
తానిమాన్ సర్వానుత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ ॥౧౯॥ న చింతయామ్యహం వీర్యాద్బలవాన్ దుర్బలానివ । తారా అపి శ
రైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభస్స్థలాత్ ॥౨౦॥ మృత్యుం మరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహమ్ । రాఘవం తం బలోత్సి
క్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణమ్ ॥౨౧॥ అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైర్నోపావర్తితుముత్సహే । స కామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు
రుధిరం తయోః ॥౨౨॥ యన్నిమిత్తం తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః । న క్వచిత్ప్రాప్తపూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః ॥
౨౩॥ యుష్మాకమేతత్ప్రత్యక్షం నానృతం కథయామ్యహమ్ । దేవరాజమపి క్రుద్ధో మత్తైరావతయాయినమ్ ॥౨౪॥ వజ్రహ
స్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ । సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః ॥౨౫॥ ప్రహర్షమతులం లే
భే మృత్యుపాశావపాశితా । సమేయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౨౬ ॥ ఋషయో దేవగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ
సహచారణైః । సమేత్య చోచుస్సహితాస్తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ ౨౭ ॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకా
నాం యేఽభిసంగతాః । జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥౨౮॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుం
గవాన్ । ఏతచ్చాన్యచ్చ బహుశో బ్రువాణాః పరమర్షయః ॥౨౯॥ జాతకౌతూహలాస్తస్థుర్విమానస్థాశ్చ దేవతాః । దదృ
శుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషామ్ ॥౩౦॥ రథేన తు ఖరో వేగాదుగ్రసైన్యో వినిస్సృతః । తం దృష్ట్వా రాక్షసం
భూయో రాక్షసాశ్చ వినిస్సృతాః ॥౩౧॥ శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః । దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః
కాలకార్ముకః ॥౩౨॥ మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః । ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరమ్ ॥౩౩॥
మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ త్రిశిరాస్తథా । చత్వార ఏతే సేనాన్యో దూషణం పృష్ఠతోఽన్వయుః ॥౩౪॥ సా భీమవేగా స
మరాభికామా మహాబలా రాక్షసవీరసేనా । తౌ రాజపుత్రౌ సహసాభ్యుపేతా మాలా గ్రహాణామివ చంద్రసూర్యౌ ॥
౩౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః ॥ **

ఆశ్రమం ప్రతియాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే । తానేవౌత్పాతికాన్ రామస్సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ ౧ ॥ తాను
త్పాతాన్ మహాఘోరానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ । ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౨॥ ఇమా
న్పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః । సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥౩॥ అమీ
రుధిరధారాస్తు విసృజంతః ఖరస్వనాః । వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్దభారుణాః ॥౪॥ సధూమాశ్చ శరాస్సర్వే
మమ యుద్ధాభినందినః । రుక్మపృష్ఠాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥౫॥ యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః । అగ్రతో
నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ ౬ ॥ సుసంప్రహారస్తు మహాన్ భవిష్యతి న సంశయః । అయమాఖ్యాతి మే బా
హుస్స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥౭॥ సన్నికృష్టే తు నః శూర జయం శత్రోః పరాజయమ్ । సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వ
క్త్రం హి లక్ష్యతే ॥౮॥ ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ । నిష్ప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుః పరిక్షయః ॥
౯॥ రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాధ్వనిః । ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥౧౦॥ అనాగత
విధానం తు కర్తవ్యం జయమిచ్ఛతా । ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ ౧౧॥ తస్మాద్గృహీత్వా వైదేహీం శరపాణి
ర్ధనుర్ధరః । గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులామ్ ॥ ౧౨॥ ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా । శా
పితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స మాచిరమ్ ॥౧౩॥ త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యా హ్యేతాన్న సంశయః । స్వయం
తు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥౧౪॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా । శరానాదాయ చాపం చ గు
హాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥౧౫॥ తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా । హంత నిర్యుక్తమిత్యుక్త్వా రామః కవచ
మావిశత్ ॥౧౬॥ స తేనాగ్నినికాశేన కవచేన విభూషితః । బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥౧౭॥ స చాపము
ద్యమ్య శరాన్ మహానాదాయ వీర్యవాన్ । బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥౧౮॥ తతో దేవాస్సగంధర్వాః
సిద్ధాశ్చ సహచారణైః । సమేయుశ్చ మహాత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥౧౯॥ ఋషయశ్చ మహాత్మానో లోకే బ్రహ్మ
ర్షిసత్తమాః । సమేత్య చోచుస్సహితా అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥౨౦॥ స్వస్తి గోబ్రాహ్మణానాం చ లోకానాం యేఽభిసం
గతాః । జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥౨౧॥ చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ । ఏవ

ముక్త్వా పునః ప్రోచురాలోక్య చ పరస్పరమ్ ॥ ౨౨ ॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా
కథం యుద్ధం భవిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాస్సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః । జాతకౌతూహలాస్తస్థుర్విమానస్థాశ్చ దేవతాః ॥
౨౪ ॥ ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ । దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాత్ప్రవ్యథిరే తదా ॥ ౨౫ ॥ రూపమప్ర
తిమం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః ॥ ౨౬ ॥ ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వ
చారణైః । తతో గంభీరనిర్హ్రాదం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్ ॥ ౨౭ ॥ అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ప్రత్యదృశ్యత ।
సింహనాదం విసృజతామన్యోన్యమభిగర్జతామ్ ॥ ౨౮ ॥ చాపాని విస్ఫారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్ష్ణశః । విప్రఘుష్టస్వ
నానాం చ దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నతామ్ ॥ ౨౯ ॥ తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనమ్ । తేన శబ్దేన విత్రస్తాశ్శ్వాపదా
వనచారిణః ॥ ౩౦ ॥ దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్ఠతో నావలోకయన్ । తత్త్వనీకం మహావేగం రామం సముపసర్పత ॥ ౩౧ ॥ ధృత
నానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమమ్ । రామోఽపి చారయంశ్చక్షుస్సర్వతో రణపండితః ॥ ౩౨ ॥ దదర్శ ఖరసైన్యం తద్యు
ద్ధాభిముఖముద్యతమ్ । వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యాశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ ౩౩ ॥ క్రోధమాహారయత్తీవ్రం వధార్థం సర్వ
రక్షసామ్ । దుష్ప్రేక్ష్యస్సోఽభవత్క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ ౩౪ ॥ తం దృష్ట్వా తేజసావిష్టం ప్రాద్రవన్వనదేవ
తాః । తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ॥ ౩౫ ॥ దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుముద్యతస్య పినాకినః । ప్రవిష్టం తేజసా
రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ ॥ ౩౬ ॥ దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః । తత్కార్ముకైరాభరణైర్ధ్వ
జైశ్చ తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్ణైః । బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః. **

అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినమ్ । దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః ॥ ౧ ॥ తం దృష్ట్వా సశ
రం చాపముద్యమ్య చ ఖరస్స్వనమ్ । రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥ ౨ ॥ స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతస్తు
రగాన్సమచోదయత్ । యత్ర రామో మహాబాహురేకో ధూన్వన్స్థితో ధనుః ॥ ౩ ॥ తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజ
నీచరాః । నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ॥ ౪ ॥ స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః । బభూవ
మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ॥ ౫ ॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్ । అర్దయిత్వా మహానాదం న
నాద సమరే ఖరః ॥ ౬ ॥ తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః । రామం నానావిధైశ్శస్త్రైరభ్యవర్షంత దుర్జ
యమ్ ॥ ౭ ॥ ముద్గరైః పట్టిసైశ్శూలైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః । రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః ॥ ౮ ॥ తే బ
లాహకసంకాశా మహానాదా మహౌజసః । అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ ॥ ౯ ॥ గజైః పర్వతకూటాభై
రామం యుద్ధే జిఘాంసవః । తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్రక్షసాం గణాః ॥ ౧౦ ॥ శైలేంద్రమివ ధారాభిర్వర్షమాణా బ
లాహకాః । స తైః పరివృతో ఘోరై రాఘవో రక్షసాం గణైః ॥ ౧౧ ॥ తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః । ప్ర
తిజగ్రాహ విశిఖైర్నద్యోఘానివ సాగరః ॥ ౧౨ ॥ స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైర్భిన్నగాత్రో న వివ్యథే । రామః ప్రదీప్తైర్బ
హుభిర్వజ్రైరివ మహాచలః ॥ ౧౩ ॥ స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః । బభూవ రామస్సంధ్యాభ్రైర్దివాకర ఇ
వావృతః ॥ ౧౪ ॥ విషేదుర్దేవగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । ఏకస్సహస్రైర్బహుభిస్తదా దృష్ట్వా సమావృతమ్ ॥ ౧౫ ॥
తతో రామస్సుసంక్రుద్ధో మండలీకృతకార్ముకః । ససర్జ నిశితాన్బాణాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౬ ॥ దురావారాన్దు
ర్విషహాన్ కాలదండోపమాన్రణే । ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మగాన్ ॥ ౧౭ ॥ తే శరాశ్శత్రుసైన్యేషు
ముక్తా రామేణ లీలయా । ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్పాశాః కాలకృతా ఇవ ॥ ౧౮ ॥ భిత్త్వా రాక్షసదేహాంస్తాంస్తే శరా రు
ధిరాప్లుతాః । అంతరిక్షగతా రేజుర్దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ ౧౯ ॥ అసంఖ్యేయాశ్చ రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ ।
వినిష్పేతురతీవోగ్రా రక్షఃప్రాణాపహారిణః ॥ ౨౦ ॥ తై రణే సాంగదాన్బాహూన్సహస్తాభరణాన్భుజాన్ । ధనూం
షి చ ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ ॥ ౨౧ ॥ చిచ్ఛిదుర్బహుధశ్చాపి రామచాపగుణాచ్చ్యుతాః । బాహూన్సహ
స్తాభరణానూరూన్కరికరోపమాన్ ॥ ౨౨ ॥ చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశోఽథ సహస్రశః । హయాన్కాంచనసన్నాహాన్ర
థయుక్తాన్ససారథీన్ ॥ ౨౩ ॥ గజాంశ్చ సగజారోహాన్సహయాన్సాదినస్తథా । పదాతీన్సమరే హత్వా హ్యనయద్య

మసావనమ్॥౨౪॥ తతో నాళీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। భీమమార్తస్వరం చక్రుర్భిద్యమానా నిశాచరాః॥
౨౫॥ తత్సైన్యం నిశితైర్బాణైరర్దితం మర్మభేదిభిః। రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా॥౨౬॥ కేచిద్భీమబ
లాశ్శూరాశ్శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్। రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్॥ ౨౭ ॥ తాని బాణైర్మ
హాబాహుశ్శస్త్రాణ్యావార్య రాఘవః। జహార సమరే ప్రాణాంశ్చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్॥౨౮॥ తే ఛిన్నశిరసః పేతుశ్ఛి
న్నవర్మశరాసనాః। సుపర్ణవాతవిక్షిప్తా జగత్యాం పాదపా యథా॥౨౯॥ అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః।
ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్దితాః॥౩౦॥ తాన్ సర్వాన్ రథమాస్థాయ సమాశ్వాస్య చ దూషణః। అభ్యధా
వత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః॥౩౧॥ నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణాశ్రయనిర్భయాః। రామమేవాభ్యధా
వంత సాలతాళశిలాయుధాః॥౩౨॥ శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః। సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి
సంయుగే॥౩౩॥ ద్రుమవర్షాణి ముంచంతశ్శిలావర్షాణి రాక్షసాః। తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్
౩౪॥ రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసామ్। తే సమంతాదభిక్రుద్ధా రాఘవం పునరభ్యయుః॥ ౩౫ ॥ తైశ్చ స
ర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః। రాక్షసైరుద్యతప్రాసైశ్శరవర్షాభివర్షిభిః॥౩౬॥ స కృత్వా భైరవం నాద
మస్త్రం పరమభాస్వరమ్। సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః॥౩౭॥ తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాప
మండలాత్। సర్వా దశ దిశో బాణైరావార్యంత సమాగతైః॥౩౮॥ నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ ముంచంతం చ శిలీముఖాన్
వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్దితాః॥౩౯॥ శరాంధకారమాకాశమావృణోత్సదివాకరమ్। బభూవావస్థితో
రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్॥౪౦॥ యుగపత్పతమానైశ్చ యుగపచ్చ హతైశ్శరైః। యుగపత్పతితైశ్చైవ వికీర్ణా
వసుధాభవత్॥౪౧॥ నిహతాః పతితాః క్షీణాశ్ఛిన్నా భిన్నా విదారితాః। తత్ర తత్ర స్మ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః॥
౪౨॥ సోష్ణీషైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా। ఊరుభిర్జానుభిశ్ఛిన్నైర్నానారూపైర్విభూషితైః॥౪౩॥
హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః। చామరవ్యజనైశ్ఛత్రైర్ధ్వజైర్నానావిధైరపి॥౪౪॥ రామస్య బా
ణాభిహతైర్విచిత్రైశ్శూలపట్టిశైః। ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైర్వికీర్ణైశ్చ పరశ్వధైః॥౪౫॥ చూర్ణితాభిశ్శిలాభిశ్చ శరైశ్చి
త్రైరనేకశః। విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిర్విస్తీర్ణాభూద్భయంకరా॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-పంచవింశస్సర్గః. **

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్య సః। సందిదేశ మహాబాహుర్భీమవేగాన్ నిశాచరాన్॥౧॥ రాక్ష
సాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః। తే శూలైః పట్టిశైః ఖడ్గైశ్శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి॥౨॥ శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృ
షుస్తం సమంతతః। స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్॥౩॥ ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణ
సాయకైః। ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమీలిత ఇవర్షభః॥౪॥ రామః క్రోధం పరం లేభే వధార్థం సర్వరక్షసాం। తతః క్రో
ధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా॥౫॥ శరైరవాకిరత్సైన్యం సర్వతస్సహదూషణమ్। తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధో దూషణశ్శత్రు
దూషణః॥౬॥ శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్। తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః॥౭॥ చిచ్ఛేద
సమరే వీరశ్చతుర్భిశ్చతురో హయాన్। హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైరర్ధచంద్రేణ సారథేః॥౮॥ శిరో జహార తద్రక్షస్త్రిభి
ర్వివ్యాధ వక్షసి। సంఛిన్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః॥౯॥ జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణమ్। వే
ష్టితం కాంచనైః పట్టైర్దేవసైన్యప్రమర్దనమ్॥౧౦॥ ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితమ్। వజ్రాశనిసమస్పర్శం ప
రగోపురదారణమ్॥ ౧౧ ॥ తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే। దూషణోభ్యద్రవద్రామం క్రూరక
ర్మా నిశాచరః॥౧౨॥ తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః। ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్తాభరణౌ భుజౌ॥౧౩॥
భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని। పరిఘశ్ఛిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవోచ్ఛ్రితః॥౧౪॥ స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం
పపాత భువి దూషణః। విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః॥ ౧౫ ॥ దృష్ట్వా తం పతితం భూమౌ దూషణం నిహ
తం రణే। సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్॥౧౬॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాస్త్రయస్సేనాగ్రయాయినః
సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః॥౧౭॥ మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః। మహాకపా
లో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః॥౧౮॥ స్థూలాక్షః పట్టిశం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వధమ్। దృష్ట్వైవాపతతస్తాంస్తు రా

ఘవస్సాయకైశ్శితైః॥౧౯॥ తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ। మహాకపాలస్య శిరశ్చిచ్ఛేద పరమేషుభిః॥
౨౦॥ అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాథ ప్రమాథినమ్। స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః॥౨౧॥
స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహాద్రుమః। దూషణస్యానుగాః పంచ సాహస్రాః కుపితాః క్షణాత్॥౨౨॥ బాణౌఘైః
పంచసాహస్రైరనయద్యమసాదనమ్। దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్॥౨౩॥ వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధస్సేనా
ధ్యక్షాన్మహాబలాన్। అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః॥౨౪॥ మహత్యా సేనయా సార్ధం యుధ్వా రామం
కుమానుషమ్। శస్త్రైర్నానావిధాకారైర్హనధ్వం సర్వరాక్షసాః॥౨౫॥ ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధో రామమేవాభిదుద్రువే
శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్ఞశత్రుర్విహంగమః॥౨౬॥ దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః। మేఘమాలీ మహామా
లీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః॥౨౭॥ ద్వాదశైతే మహావీర్యా బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః। రామమేవాభ్యవర్తంత విసృజంతశ్శరో
త్తమాన్॥౨౮॥ తతః పావకసంకాశైర్హేమవజ్రవిభూషితైః। జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః॥౨౯॥ తే
రుక్మపుంఖా విశిఖాస్సధూమా ఇవ పావకాః। నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహాద్రుమాన్॥౩౦॥ రక్షసాం తు శతం రా
మశ్శతేనైకేన కర్ణినా। సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని॥౩౧॥ తైర్భిన్నవర్మాభరణాశ్ఛిన్నభిన్నశరాస
నాః। నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధా ధరణ్యాం రజనీచరాః॥౩౨॥ తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః। ఆస్తీర్ణా వసుధా
కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ॥౩౩॥ క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసమ్। బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితక
ర్దమమ్॥౩౪॥ చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్। హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా॥౩౫॥ తస్య
సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః। రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః॥౩౬॥ శేషా హతా మహాసత్త్వా రా
క్షసా రణమూర్ధని। ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే॥౩౭॥ తతస్తద్భీమబలం మహాహవే సమీక్ష్య రా
మేణ హతం బలీయసా। రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః॥౩౮॥ ఇతి షడ్వింశస్సర్గః॥ ✻✻

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః। రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సన్నిపత్యేదమబ్రవీత్॥౧॥ మాం నియో
జయ విక్రాంత సంనివర్తస్వ సాహసాత్। పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితమ్॥౨॥ ప్రతిజానామి తే సత్య
మాయుధం చాహమాలభే। యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసామ్॥౩॥ అహం వాస్య రణే మృత్యురేష వా సమ
రే మమ। వినివృత్య రణోత్సాహాన్ముహూర్తం ప్రాశ్నికో భవ॥౪॥ ప్రహృష్టో నిహతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి। మయి
వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి॥౫॥ ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ప్రసాదితః। గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞా
తో రాఘవాభిముఖో యయౌ॥౬॥ త్రిశిరాస్తు రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా। అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ ప
ర్వతః॥౭॥ శరధారాసమూహాన్స మహామేఘ ఇవోత్సృజన్। విసృజ్య సదృశం నాదం జలార్ద్రస్యేవ దుందుభేః॥౮॥ ఆగ
చ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః। ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధున్వన్సాయకాఞ్శితాన్॥౯॥ స సంప్రహారస్తు
ములో రామత్రిశిరసోర్మహాన్। బభూవాతీవ బలినోస్సింహకుంజరయోరివ॥౧౦॥ తతస్త్రిశిరసా బాణైర్లలాటే తాడిత
స్త్రిభిః। అమర్షీ కుపితో రామస్సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్॥౧౧॥ అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలమ్। పుష్పై
రివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః॥౧౨॥ మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణాచ్చ్యుతాన్। ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధశ్శ
రానాశీవిషోపమాన్॥౧౩॥ త్రిశిరో వక్షసి క్రుద్ధో నిజఘాన చతుర్దశ। చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః॥౧౪॥ న్య
పాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః। అష్టాభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్న్యపాతయత్॥౧౫॥ రామశ్చిచ్ఛేద బాణే
న ధ్వజం చాస్య సముచ్ఛ్రితమ్। తతో హతరథాత్తస్మాదుత్పతంతం నిశాచరమ్॥౧౬॥ బిభేద రామస్తం బాణైర్హృదయే సో
ఽభవజ్జడః। సాయకైశ్చాప్రమేయాత్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః॥౧౭॥ శిరాంస్యపాతయద్రామో వేగవద్భిస్త్రిభిశ్శితైః।
స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః॥౧౮॥ న్యపతత్పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః। హతశేషాస్తతో భగ్నా
రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః॥౧౯॥ ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రత్రస్తా మృగా ఇవ। తాన్ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషి
తస్స్వయమ్॥౨౦॥ రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తవింశస్సర్గః॥ ✻

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ। ఖరస్యాప్యభవత్త్రాసో దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్॥౧॥ స దృష్ట్వా రాక్ష

సం సైన్యమవిషహ్యం మహాబలః। హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి ॥౨॥ తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమనాః ప్రేక్ష్య
రాక్షసః। ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా ॥౩॥ వికృష్య బలవచ్చాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్। ఖరశ్చిక్షేప
రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥౪॥ జ్యాం విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాస్త్రాణి దర్శయన్। చచార సమరే మార్గాన్ శరై
రథగతః ఖరః ॥౫॥ స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః। పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః ॥౬॥ స
సాయకైర్దుర్విషహైస్సస్ఫులింగైరివాగ్నిభిః। నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః ॥౭॥ తద్బభూవ శితైర్బాణైః ఖర
రామవిసర్జితైః। పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్శరసంకులమ్ ॥౮॥ శరజాలావృతస్సూర్యో న తదా స్మ ప్రకాశతే। అన్యో
న్యవధసంరంభాదుభయోస్సంప్రయుధ్యతోః ॥౯॥ తతో నాలీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః। ఆజఘాన ఖరో రామం
తోత్రైరివ మహాద్విపమ్ ॥౧౦॥ తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితమ్। దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాం
తకమ్ ॥౧౧॥ హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితమ్। పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా ॥౧౨॥ తం
సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినమ్। దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥౧౩॥ తత
స్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః। ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకమ్ ॥౧౪॥ తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మ
హాత్మనః। ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ ॥౧౫॥ స పునస్త్వపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి। నిజఘాన
ఖరః క్రుద్ధశ్శక్రాశనిసమప్రభాన్ ॥౧౬॥ తతస్తత్ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః। పపాత కవచం భూమౌ రామస్యా
దిత్యవర్చసః ॥౧౭॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్। అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥౧౮॥ స శ
రైరర్దితః క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాఘవః। రరాజ సమరే రామో విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ ॥౧౯॥ తతో గంభీరనిర్హ్రాదం
రామశ్శత్రునిబర్హణః। చకారాంతాయ స రిపోస్సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః ॥౨౦॥ సుమహద్వైష్ణవం యత్తదతిసృష్టం మహ
ర్షిణా। వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత ॥౨౧॥ తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సంనతపర్వభిః। బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖ
రస్య సమరే ధ్వజమ్ ॥౨౨॥ స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః। జగామ ధరణీం సూర్యో దేవతానామివాజ్ఞయా
॥౨౩॥ తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధో రామం గాత్రేషు మార్గణైః। వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞో మాతంగమివ తోమరైః ॥౨౪॥ స రా
మో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్సృతైః। విద్ధో రుధిరసిక్తాంగో బభూవ రుషితో భృశమ్ ॥౨౫॥ స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః
ప్రగృహ్య పరమాహవే। ముమోచ పరమేష్వాసష్షట్ఛరానభిలక్షితాన్ ॥౨౬॥ శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహ్వో
రథార్పయత్। త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ ॥౨౭॥ తతః పశ్చాన్మహాతేజా నారాచాన్ సూర్యసన్ని
భాన్। జఘాన రాక్షసం క్రుద్ధస్త్రయోదశ శిలాశితాన్ ॥౨౮॥ తతోఽస్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్। ష
ష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః ॥౨౯॥ త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః। ద్వాదశేన తు బాణేన ఖ
రస్య సశరం ధనుః ॥౩౦॥ ఛిత్త్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ। త్రయోదశేనేంద్రసమో బిభేద సమరే ఖరమ్ ॥౩౧॥
ప్రభగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః। గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా ॥౩౨॥ తత్కర్మ రామస్య మహార
థస్య సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ। అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాస్తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః ॥౩౩॥
ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టావింశస్సర్గః **

ఖరం తు విరథం రామో గదాపాణిమవస్థితమ్। మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ గజాశ్వర
థసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా। కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితమ్ ॥౨॥ ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః
పాపకర్మకృత్। త్రయాణామపి లోకానామీశ్వరోఽపి న తిష్ఠతి ॥౩॥ కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచర। తీక్ష్ణం సర్వజ
నో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతమ్ ॥౪॥ లోభాత్పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుధ్యతే। భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం
బ్రాహ్మణీ కరకాదివ ॥౫॥ వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః। కిం ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రా
క్షస ॥౬॥ న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః। ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః ॥౭॥ అ
వశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః। ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమః పుష్పమివార్తవమ్ ॥౮॥ న చిరాత్ప్రాప్యతే లో
కే పాపానాం కర్మణాం ఫలమ్। సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర ॥౯॥ పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యా

ప్రియమిచ్ఛతామ్|అహమాసాదితో రాజా ప్రాణహారీ నిశాచర||౧౦|| అద్యహి త్వాం మయా ముక్తాశ్శరాః కాం
చనభూషణాః|విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నగాః||౧౧||యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః| తానద్య నిహ
తస్సంఖ్యే ససైన్యోనుగమిష్యసి|| ౧౨ || అద్య త్వాం నిహతం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః| నిరయస్థం విమానస్థా యే త్వ
యా హింసితాః పురా||౧౩|| ప్రహరస్వ యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ| అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాళఫలం య
థా||౧౪||ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః| ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః||౧౫|| ప్రా
కృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ| ఆత్మనా కథమాత్మానమప్రశస్యం ప్రశంససి||౧౬|| విక్రాంతా బలవం
తో వా యే భవంతి నరర్షభాః| కథయంతి న తే కించిత్తేజసా స్వేన గర్వితాః||౧౭|| ప్రాకృతాస్త్వకృతాత్మానో లోకే క్ష
త్రియపాంసనాః| నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ వికత్థసే||౧౮||కులం వ్యపదిశన్ వీరస్సమరే కోభిధాస్యతి| మృత్యుకాలే
హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవమ్||౧౯||సర్వథా తు లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితమ్| సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనా
శ్మనాగ్నినా||౨౦||న తు మామిహ తిష్ఠంతం పశ్యసి త్వం గదాధరమ్| ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితమ్||౨౧||ప
ర్యాప్తోహం గదాపాణిర్హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ| త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః||౨౨|| కామం బ
హ్వపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహమ్| అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్||౨౩||చతుర్దశ సహస్రాణి
రాక్షసానాం హతాని తే| త్వద్వినాశాత్కరిష్యామి తేషామశ్రుప్రమార్జనమ్||౨౪||ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధస్తాం గదాం
పరమాంగదః| ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా||౨౫|| ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా| భస్మవృ
క్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వాగాత్తత్సమీపతః||౨౬||తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదామ్| అంతరిక్షగ
తాం రామశ్చిచ్ఛేద బహుధా శరైః||౨౭||సా విశీర్ణా శరైర్భిన్నా పపాత ధరణీతలే| గదా మంత్రౌషధబలైర్వ్యాళీవ విని
పాతితా||౨౮||ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ఏకోనత్రింశస్సర్గః ******************************

భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణై రాఘవో ధర్మవత్సలః| స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్||౧||ఏతత్తే బలసర్వ
స్వం దర్శితం రాక్షసాధమ| శక్తిహీనతరో మత్తో వృథా త్వమవగర్జసి||౨||ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా|
అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యయఘాతినీ||౩||యత్త్వయోక్తం వినష్టానామహమశ్రుప్రమార్జనమ్| రాక్షసానాం కరో
మీతి మిథ్యా తదపి తే వచః||౪|| నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః| ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం
యథా||౫||అద్య తే భిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితమ్| విదారితస్య మద్బాణైర్మహీ పాస్యతి శోణితమ్||౬||పాంసురూ
షితసర్వాంగః స్రస్తన్యస్తభుజద్వయః| స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ||౭||ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే
త్వయి రాక్షసపాంసనే| భవిష్యంత్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే||౮|| జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస మచ్ఛరైః|
నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే||౯||అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షస్యో హతబాంధవాః| బాష్పార్ద్రవదనా దీ
నా భయాదన్యభయావహాః||౧౦||అద్య శోకరసజ్ఞాస్తా భవిష్యంతి నిరర్థకాః| అనురూపకులాః పత్న్యో యాసాం త్వం ప
తిరీదృశః||౧౧||నృశంస నీచ క్షుద్రాత్మన్ నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక| త్వత్కృతే శంకితైరగ్నౌ మునిభిః పాత్యతే హవిః||
౧౨||తమేవమభిసంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే| ఖరో నిర్భర్త్సయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వరః||౧౩|| దృఢం ఖల్వ
వలిప్తోసి భయేష్వపి చ నిర్భయః| వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుధ్యసే|| ౧౪|| కాలపాశపరిక్షిప్తా భవంతి
పురుషా హి యే| కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః||౧౫|| ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుధ్య భ్రుకుటిం తతః|
స దదర్శ మహాసాలమవిదూరే నిశాచరః||౧౬||రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్| స తముత్పాటయామాస
సందశ్య దశనచ్ఛదమ్||౧౭||తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినర్దిత్వా మహాబలః| రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చా
బ్రవీత్||౧౮||తమాపతంతం బాణౌఘైశ్ఛిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్| రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరమ్||
౧౯|| జాతస్వేదస్తతో రామో రోషాద్రక్తాంతలోచనః| నిర్బిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరమ్||౨౦||తస్య బాణాం
తరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలమ్| గిరేః ప్రస్రవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః|| ౨౧ || విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో
రామేణ సంయుగే| మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ద్రుతమ్||౨౨|| తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాప్లుతమ్|

అపాసర్పత్ప్రతిపదంకించిత్త్వరితవిక్రమః॥౨౩॥ తతఃపావకసంకాశంవధాయసమరేశరమ్। ఖరస్యరామోజగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరమ్॥౨౪॥ సతందత్తంమఘవతాసురరాజేనధీమతా। సందధేచాపిధర్మాత్మాముమోచచఖరంప్రతి॥౨౫॥ సవిముక్తోమహాబాణోనిర్ఘాతసమనిస్స్వనః। రామేణధనురాయమ్యఖరస్యోరస్యపాతయత్॥౨౬॥ సపపాతఖరోభూమౌదహ్యమానశ్శరాగ్నినా। రుద్రేణైవవినిర్దగ్ధశ్శ్వేతారణ్యేయథాంధకః॥౨౭॥ సవృత్రఇవవజ్రేణఫేనేననముచిర్యథా। బలోవేంద్రాశనిహతోనిపపాతహతఃఖరః॥౨౮॥ తతోరాజర్షయస్సర్వేసంగతాఃపరమర్షయః। సమేత్యముదితారామమిదంవచనమబ్రువన్॥౨౯॥ ఏతదర్థంమహాతేజామహేంద్రఃపాకశాసనః। శరభంగాశ్రమంపుణ్యమాజగామపురందరః॥౩౦॥ ఆనీతస్త్వమిమందేశముపాయేనమహర్షిభిః। ఏషాంవధార్థంక్రూరాణాంరక్షసాంపాపకర్మణామ్॥౩౧॥ తదిదంనఃకృతంకార్యంత్వయాదశరథాత్మజ। సుఖంధర్మంచరిష్యంతిదండకేషుమహర్షయః॥౩౨॥ ఏతస్మిన్నంతరేదేవాశ్చారణైస్సహసంగతాః। దుందుభీంశ్చాభినిఘ్నంతఃపుష్పవర్షంసమంతతః॥౩౩॥ రామస్యోపరిసంహృష్టావవర్షుర్విస్మితాస్తదా। అర్ధాధికముహూర్తేనరామేణనిశితైశ్శరైః॥౩౪॥ చతుర్దశసహస్రాణిరక్షసాంభీమకర్మణామ్। ఖరదూషణముఖ్యానాంనిహతానిమహాహవే॥౩౫॥ అహోబతమహత్కర్మరామస్యవిదితాత్మనః। అహోవీర్యమహోదాక్ష్యంవిష్ణోరివహిదృశ్యతే॥౩౬॥ ఇత్యేవముక్త్వాతేసర్వేయయుర్దేవాయథాగతమ్। ఏతస్మిన్నంతరేవీరోలక్ష్మణస్సహసీతయా॥౩౭॥ గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్యసంవివేశాశ్రమంసుఖీ। తతోరామస్తువిజయీపూజ్యమానోమహర్షిభిః॥౩౮॥ ప్రవివేశాశ్రమంవీరోలక్ష్మణేనాభిపూజితః। తందృష్ట్వాశత్రుహంతారంమహర్షీణాంసుఖావహమ్॥౩౯॥ బభూవహృష్టావైదేహీభర్తారంపరిషస్వజే। ముదాపరమయాయుక్తాదృష్ట్వారక్షోగణాన్హతాన్॥౪౦॥ రామంచైవావ్యథందృష్ట్వాతుతోషజనకాత్మజా। తతస్తుతంరాక్షససంఘమర్దనంసభాజ్యమానంముదితైర్మహర్షిభిః। పునఃపరిష్వజ్యశశిప్రభాననాబభూవహృష్టాజనకాత్మజాతదా॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-త్రింశస్సర్గః.***

త్వరమాణస్తతోగత్వాజనస్థానాదకంపనః। ప్రవిశ్యలంకాంవేగేనరావణంవాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ జనస్థానస్థితారాజన్రాక్షసాబహవోహతాః। ఖరశ్చనిహతస్సంఖ్యేకథంచిదహమాగతః॥౨॥ ఏవముక్తోదశగ్రీవఃక్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః। అకంపనమువాచేదంనిర్దహన్నివచక్షుషా॥౩॥ కేనరమ్యంజనస్థానంహతంమమపరాసునా। కోహిసర్వేషులోకేషుగతింనాధిగమిష్యతి॥౪॥ నహిమేవిప్రియంకృత్వాశక్యంమఘవతాసుఖమ్। ప్రాప్తుంవైశ్రవణేనాపినయమేనచవిష్ణునా॥౫॥ కాలస్యచాప్యహంకాలోదహేయమపిపావకమ్। మృత్యుంమరణధర్మేణసంయోజయితుముత్సహే॥౬॥ దహేయమపిసంక్రుద్ధస్తేజసాదిత్యపావకౌ। వాతస్యతరసావేగంనిహంతుమహముత్సహే॥౭॥ తథాక్రుద్ధందశగ్రీవంకృతాంజలిరకంపనః। భయాత్సందిగ్ధయావాచారావణంయాచతేభయమ్॥౮॥ దశగ్రీవోభయంతస్మైప్రదదౌరక్షసాంవరః। సవిస్రబ్ధోబ్రవీద్వాక్యమసందిగ్ధమకంపనః॥౯॥ పుత్రోదశరథస్యాస్తిసింహసంహననోయువా। రామోనామవృషస్కంధోవృత్తాయతమహాభుజః॥౧౦॥ వీరఃపృథుయశాఃశ్రీమానతుల్యబలవిక్రమః। హతంతేనజనస్థానంఖరశ్చసహదూషణః॥౧౧॥ అకంపనవచఃశ్రుత్వారావణోరాక్షసాధిపః। నాగేంద్రఇవనిశ్వస్యఇదంవచనమబ్రవీత్॥౧౨॥ ససురేంద్రేణసంయుక్తోరామస్సర్వామరైస్సహ। ఉపయాతోజనస్థానంబ్రూహికచ్చిదకంపన॥౧౩॥ రావణస్యపునర్వాక్యంనిశమ్యతదకంపనః। ఆచచక్షేబలంతస్యవిక్రమంచమహాత్మనః॥౧౪॥ రామోనామమహాతేజాఃశ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతామ్। దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నఃపురందరసమోయుధి॥౧౫॥ తస్యానురూపోబలవాన్రక్తాక్షోదుందుభిస్వనః। కనీయాన్లక్ష్మణోనామభ్రాతాశశినిభాననః॥౧౬॥ సతేనసహసంయుక్తఃపావకేనానిలోయథా। శ్రీమాన్రాజవరస్తేనజనస్థానంనిపాతితమ్॥౧౭॥ నైవదేవామహాత్మానోనాత్రకార్యావిచారణా। శరారామేణతూత్సృష్టారుక్మపుంఖాఃపతత్రిణః॥౧౮॥ సర్పాఃపంచాననాభూత్వాభక్షయంతిస్మరాక్షసాన్। యేనయేనచగచ్ఛంతిరాక్షసాభయకర్శితాః॥౧౯॥ తేనతేనస్మపశ్యంతిరామమేవాగ్రతఃస్థితమ్। ఇత్థంవినాశితంతేనజనస్థానంతవానఘ॥౨౦॥ అకంపనవచఃశ్రుత్వారావణోవాక్యమబ్రవీత్। జనస్థానంగమిష్యామిహంతుంరామంసలక్ష్మణమ్॥౨౧॥ అథైవముక్తేవచనేప్రోవాచేదమకంపనః। శృణురాజన్యథావృత్తంరామస్యబలపౌరుషమ్॥౨౨॥ అసాధ్యఃకుపితోరామోవిక్రమేణమహాయశాః। ఆపగాయాస్సు

పూర్ణాయా వేగం పరిహరేచ్ఛరైః ॥౨౩॥ సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ । అసౌ రామస్తు మజ్జన్తీం శ్రీ
మానభ్యుద్ధరేన్మహీమ్ ॥౨౪॥ భిత్త్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాప్లావయేద్విభుః । వేగం వాపి సముద్రస్య వాయుం వావి
ధమేచ్ఛరైః ॥౨౫॥ సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః । శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రః స్రష్టుం పునరపి ప్ర
జాః ॥౨౬॥ న హి రామో దశగ్రీవ శక్యో జేతుం త్వయా యుధి । రక్షసాం వాపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ ॥౨౭॥ న తం వ
ధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి । అయం తస్య వధోపాయస్తన్మమైకమనాశ్శృణు ॥౨౮॥ భార్యా తస్యోత్తమా లో
కే సీతా నామ సుమధ్యమా । శ్యామా సమవిభక్తాఙ్గీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా ॥౨౯॥ నైవ దేవీ న గన్ధర్వీ నాప్సరా నాపి
దానవీ । తుల్యా సీమన్తినీ తస్యా మానుషీషు కుతో భవేత్ ॥౩౦॥ తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమథ్య తు మహావనే । స తయా
రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితమ్ ॥౩౧॥ అరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః । చిన్తయిత్వా మహాబాహు
రకమ్పనమువాచ హ ॥౩౨॥ బాఢం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ । ఆనయిష్యామి వైదేహీమిమాం హృష్టో మహా
పురీమ్ ॥౩౩॥ అథైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః । రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్ ॥౩౪॥ స రథో
రాక్షసేన్ద్రస్య నక్షత్రపథగో మహాన్ । సంఛాద్యమానశ్శుశుభే జలదే చన్ద్రమా ఇవ ॥౩౫॥ స మారీచాశ్రమం ప్రా
ప్య తాటకేయముపాగమత్ । మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః ॥౩౬॥ తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆస
నేనోదకేన చ । అథోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౭॥ కచ్చిత్సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వ
ర । ఆశఙ్కే నాథ జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః ॥౩౮॥ ఇత్యుక్తస్స మహాతేజా మారీచేన స రావణః । తతః పశ్చాదిదం వా
క్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥౩౯॥ ఆరక్షో మే హతస్తాత రామేణాక్లిష్టకర్మణా । జనస్థానమవధ్యం తత్సర్వం యుధి నిపాతి
తమ్ ॥౪౦॥ తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాపహారణే । రాక్షసేన్ద్ర వచశ్శ్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪౧॥ ఆ
ఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా । త్వయా రాక్షసశార్దూల కో న నన్దతి నిన్దితః ॥౪౨॥ సీతామిహానయస్వే
తి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే । రక్షోలోకస్య సర్వస్య కశ్శృఙ్గం ఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥౪౩॥ ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స హి శత్రుర
సంశయః । ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రాముద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా ॥౪౪॥ కర్మణా నేన కేనాపి కాపథం ప్రతిపాదితః । సుఖసుప్తస్య
తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని ॥౪౫॥ విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తస్తేజోమదస్సంస్థితదోర్విషాణః । ఉదీక్షితుం రావ
ణ నేహ యుక్తస్స సంయుగే రాఘవగన్ధహస్తీ ॥౪౬॥ అసౌ రణాన్తస్థితిసన్ధివాలో విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః । సుప్త
స్త్వయా బోధయితుం న యుక్తశ్శరాఙ్గపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః ॥౪౭॥ చాపాపహారే భుజవేగపఙ్కే శరోర్మిమాలే సు
మహాహవౌఘే । న రామపాతాళముఖేతి ఘోరే ప్రస్కన్దితుం రాక్షసరాజ యుక్తమ్ ॥౪౮॥ ప్రసీద లఙ్కేశ్వర రాక్షసేన్
ద్ర లఙ్కాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ । త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు ॥౪౯॥ ఏవము
క్తో దశగ్రీవో మారీచేన స రావణః । న్యవర్తత పురీం లఙ్కాం వివేశ చ గృహోత్తమమ్ ॥౫౦॥ ఇతి ఏకత్రింశస్సర్గః. ****

తతశ్శూర్పణఖా దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ । హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥౧॥ దూషణం చ
ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ । దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా ॥౨॥ సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యై
స్సుదుష్కరమ్ । జగామ పరమోద్విగ్నా లఙ్కాం రావణపాలితామ్ ॥౩॥ సా దదర్శ విమానాగ్రే రావణం దీప్తతేజసమ్ । ఉపో
పవిష్టం సచివైర్మరుద్భిరివ వాసవమ్ ॥౪॥ ఆసీనం సూర్యసఙ్కాశే కాఞ్చనే పరమాసనే । రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలన్త
మివ పావకమ్ ॥౫॥ దేవగన్ధర్వభూతానామృషీణాం చ మహాత్మనామ్ । అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాన్తకమ్ ॥
౬॥ దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణమ్ । ఐరావతవిషాణాగ్రైరుత్కృష్టకిణవక్షసమ్ ॥౭॥ వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీ
యపరిచ్ఛదమ్ । విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితమ్ ॥౮॥ స్నిగ్ధవైడూర్యసఙ్కాశం తప్తకాఞ్చనకుణ్డలమ్ । సుభుజం శు
క్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమమ్ ॥౯॥ విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే । అన్యైశ్శస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయు
ద్ధేషు తాడితమ్ ॥౧౦॥ ఆహతాఙ్గం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా । అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభకం క్షిప్రకారి
ణమ్ ॥౧౧॥ క్షేప్తారం పర్వతేన్ద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనమ్ । ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శకమ్ ॥
౧౨॥ సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిఘ్నకరం సదా । పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిమ్ ॥౧౩॥ తక్షకస్య ప్రి

యాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః। కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనమ్॥౧౪॥ విమానం పుష్పకం తస్య కామగం
వై జహార యః। వనం చైత్రరథం రమ్యం నళినీం నన్దనం వనమ్॥౧౫॥ వినాశయతి యః క్రోధాద్దేవోద్యానాని వీర్యవాన్। చం
ద్రసూర్యౌ మహాభాగావుత్తిష్ఠన్తౌ పరన్తపౌ॥౧౬॥ నివారయతి బాహుభ్యాం యశ్శైలశిఖరోపమః। దశవర్షసహస్రా
ణి తపస్తప్త్వా మహావనే॥౧౭॥ పురా స్వయంభువే ధీరశ్శిరాంస్యుపజహార యః। దేవదానవగన్ధర్వపిశాచపతగోరగైః॥
౧౮॥ అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే। మన్త్రైరభిష్టుతం పుణ్యమధ్వరేషు ద్విజాతిభిః॥౧౯॥ హవి
ర్ధానేషు యస్సోమముపహన్తి మహాబలః। ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణమ్॥౨౦॥ కర్కశం నిరను
క్రోశం ప్రజానామహితే రతమ్। రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహమ్॥౨౧॥ రాక్షసీ భ్రాతరం క్రూరం సా
దదర్శ మహాబలమ్। తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితమ్॥౨౨॥ ఆసనే సూపవిష్టం తం కాలకాలమివోద్యతమ్।
రాక్షసేన్ద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనన్దనమ్॥౨౩॥ రావణం శత్రుహన్తారం మన్త్రిభిః పరివారితమ్। అభిగమ్యాబ్ర
వీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా॥౨౪॥ తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా। సుదారు
ణం వాక్యమభీతచారిణీ మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్వాత్రింశస్సర్గః *****

తతశ్శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణమ్। అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్॥౧॥ ప్రమత్తః కా
మభోగేషు స్వైరవృత్తో నిరఙ్కుశః। సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోద్ధవ్యం నావబుధ్యసే॥౨॥ సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు
కామవృత్తం మహీపతిమ్। లుబ్ధం న బహు మన్యన్తే శ్మశానాగ్నిమివ ప్రజాః॥౩॥ స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పా
ర్థివః। స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్వినశ్యతి॥౪॥ అయుక్తచారం దుర్దర్శమస్వాధీనం నరాధిపమ్। వర్జయన్తి
నరా దూరాన్నదీపఙ్కమివ ద్విపాః॥౫॥ యే న రక్షన్తి విషయమస్వాధీనా నరాధిపాః। తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశన్తే గిరయస్సాగరే
యథా॥౬॥ ఆత్మవద్భిర్విగృహ్య త్వం దేవగన్ధర్వదానవైః। అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి॥౭॥ త్వం తు బాలస్వ
భావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస। జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి॥౮॥ యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం
వర। అస్వాధీనా నరేన్ద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః॥౯॥ యస్మాత్పశ్యన్తి దూరస్థాన్సర్వానర్థాన్నరాధిపాః।
చారేణ తస్మాదుచ్యన్తే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః॥౧౦॥ అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్వృతమ్। స్వ
జనం తు జనస్థానే హతం యో నావబుధ్యసే॥౧౧॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణామ్। హతాన్యేకేన రా
మేణ ఖరశ్చ సహదూషణః॥౧౨॥ ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దణ్డకాః। ధర్షితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్ట
కర్మణా॥౧౩॥ త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ। విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే॥౧౪॥ తీ
క్ష్ణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శఠమ్। వ్యసనే సర్వభూతాని నాభిధావన్తి పార్థివమ్॥౧౫॥ అతిమానినమగ్రా
హ్యమాత్మసంభావితం నరమ్। క్రోధనం వ్యసనే హన్తి స్వజనోఽపి మహీపతిమ్॥౧౬॥ నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బి
భేతి చ। క్షిప్రం రాజ్యాచ్చ్యుతో దీనస్తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి॥౧౭॥ శుష్కకాష్ఠైర్భవేత్కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః। న తు
స్థానాత్పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః॥౧౮॥ ఉపభుక్తం యథా వాసస్స్రజో వా మృదితా యథా। ఏవం రాజ్యాత్ప
రిభ్రష్టస్సమర్థోఽపి నిరర్థకః॥౧౯॥ అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వతో విజితేన్ద్రియః। కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠ
తే చిరమ్॥౨౦॥ నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా। వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః॥౨౧॥
త్వం తు రావణ దుర్బుద్ధిర్గుణైరేతైర్వివర్జితః। యస్య తేఽవిదితశ్చారై రక్షసాం సుమహాన్వధః॥౨౨॥ పరావమన్తా విష
యేషు సఙ్గతో న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్। అయుక్తబుద్ధిర్గుణదోషనిశ్చయే విపన్నరాజ్యో న చిరాద్విపత్స్యసే॥
౨౩॥ ఇతి స్వదోషాన్పరికీర్తితాంస్తయా సమీక్ష్య బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః। ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితో విచిన్తయా
మాస చిరం స రావణః॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః ****************************

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువతీం పరుషం వచః। అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః॥౧॥ కశ్చ రామః
కథం వీర్యః కిం రూపః కిం పరాక్రమః। కిమర్థం దణ్డకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదమ్॥౨॥ ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా
యేన రాక్షసాః। ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా॥౩॥ ఇత్యుక్తా రాక్షసేన్ద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా। త

తోరామంయథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥౪॥ దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః । కందర్పసమరూప
శ్చరామోదశరథాత్మజః ॥౫॥ శక్రచాపనిభంచాపంవికృష్యకనకాంగదమ్ । దీప్తాన్‌క్షిపతినారాచాన్సర్పానివమహావి
షాన్ ॥౬॥ నాదదానంశరాన్ఘోరాన్నముంచంతంశిలీముఖాన్ । నకార్ముకంవికర్షంతంరామంపశ్యామిసంయుగే ॥౭॥
హన్యమానంతుతత్సైన్యంపశ్యామిశరవృష్టిభిః । ఇంద్రేణేవోత్తమంసస్యమాహతంత్వశ్మవృష్టిభిః ॥౮॥ రక్షసాంభీమరూ
పాణాంసహస్రాణిచతుర్దశ । నిహతానిశరైస్తీక్ష్ణైస్తేనైకేనపదాతినా ॥౯॥ అర్ధాధికముహూర్తేనఖరశ్చసహదూ
షణః । ఋషీణామభయందత్తంకృతక్షేమాశ్చదండకాః ॥౧౦॥ ఏకాకథంచిన్ముక్తాహంపరిభూయమహాత్మనా । స్త్రీవధం
శంకమానేనరామేణవిదితాత్మనా ॥౧౧॥ భ్రాతాచాస్యమహాతేజాగుణతస్తుల్యవిక్రమః । అనురక్తశ్చభక్తశ్చలక్ష్మణో
నామవీర్యవాన్ ॥౧౨॥ అమర్షీదుర్జయోజేతావిక్రాంతోబుద్ధిమాన్బలీ । రామస్యదక్షిణోబాహుర్నిత్యంప్రాణో
బహిశ్చరః ॥౧౩॥ రామస్యతువిశాలాక్షీపూర్ణేందుసదృశాననా । ధర్మపత్నీప్రియాభర్తుర్నిత్యంప్రియహితేరతా ॥
౧౪॥ సాసుకేశీసునాసోరుస్సురూపాచయశస్వినీ । దేవతేవవనస్యాస్యరాజతేశ్రీరివాపరా ॥౧౫॥ తప్తకాంచనవర్ణాభా
రక్తతుంగనఖీశుభా । సీతానామవరారోహావైదేహీతనుమధ్యమా ॥౧౬॥ నైవదేవీనగంధర్వీనయక్షీనచకిన్నరీ । నైవంరూ
పామయానారీదృష్టపూర్వామహీతలే ॥౧౭॥ యస్యసీతాభవేద్భార్యాయంచహృష్టాపరిష్వజేత్ । అతిజీవేత్ససర్వేషు
లోకేష్వపిపురందరాత్ ॥౧౮॥ సాసుశీలావపుశ్శ్లాఘ్యారూపేణాప్రతిమాభువి । తవానురూపాభార్యాస్యాత్త్వంచత
స్యాస్తథాపతిః ॥౧౯॥ తాంతువిస్తీర్ణజఘనాంపీనశ్రోణిపయోధరామ్ । భార్యార్థేచతవానేతుముద్యతాహంవరాన
నామ్ ॥౨౦॥ విరూపితాస్మిక్రూరేణలక్ష్మణేనమహాభుజ । తాంతుదృష్ట్వాద్యవైదేహీంపూర్ణచంద్రనిభాననామ్ ॥౨౧॥ మ
న్మథస్యశరాణాంవైత్వంవిధేయోభవిష్యసి । యదితస్యామభిప్రాయోభార్యార్థేతవజాయతే ॥౨౨॥ శీఘ్రముద్ధ్రియ
తాంపాదోజయార్థమిహదక్షిణః । కురుప్రియంతథాతేషాంరక్షసాంరాక్షసేశ్వర ॥౨౩॥ వధాత్తస్యనృశంసస్యరామ
స్యాశ్రమవాసినః । తంశరైర్నిశితైర్హత్వాలక్ష్మణంచమహారథమ్ ॥౨౪॥ హతనాథాంసుఖంసీతాంయథావదుపభోక్ష్య
సి । రోచతేయదితేవాక్యంమమైతద్రాక్షసేశ్వర ॥౨౫॥ క్రియతాంనిర్విశంకేనవచనంమమరావణ । విజ్ఞాయేహాత్మశక్
తించక్రియతామబలాబలాత్ ॥౨౬॥ సీతాంసర్వానవద్యాంగీంభార్యార్థేరాక్షసేశ్వర । నిశమ్యరామేణశరైరజిహ్మ
గైర్హతాన్జనస్థానగతాన్నిశాచరాన్ । ఖరంచబుద్ధ్వానిహతంచదూషణంత్వమత్రకృత్యంప్రతిపత్తుమర్హసి ॥౨౭॥
ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-చతుస్త్రింశస్సర్గః **

తతశ్శూర్పణఖావాక్యంతచ్ఛ్రుత్వారోమహర్షణమ్ । సచివానభ్యనుజ్ఞాయకార్యంబుద్ధ్వాజగామసః ॥౧॥ తత్కా
ర్యమనుగమ్యాథయథావదుపలభ్యచ । దోషాణాంచగుణానాంచసంప్రధార్యబలాబలమ్ ॥౨॥ ఇతికర్తవ్యమిత్యేవకృ
త్వానిశ్చయమాత్మనః । స్థిరబుద్ధిస్తతోరమ్యాంయానశాలాంజగామహ ॥౩॥ యానశాలాంతతోగత్వాప్రచ్ఛన్నోరా
క్షసాధిపః । సూతంసంచోదయామాసరథస్సంయోజ్యతామితి ॥౪॥ ఏవముక్తఃక్షణేనైవసారథిర్లఘువిక్రమః । రథం
సంయోజయామాసతస్యాభిమతముత్తమమ్ ॥౫॥ కాంచనంరథమాస్థాయకామగంరత్నభూషితమ్ । పిశాచవదనైర్యు
క్తంఖరైఃకాంచనభూషణైః ॥౬॥ మేఘప్రతిమనాదేనసతేనధనదానుజః । రాక్షసాధిపతిశ్శ్రీమాన్యయౌనదన
దీపతిమ్ ॥౭॥ సశ్వేతవాలవ్యజనఃశ్వేతచ్ఛత్రోదశాననః । స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః ॥౮॥ వింశద్భు
జోదశగ్రీవోదర్శనీయపరిచ్ఛదః । త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నోదశశీర్షఇవాద్రిరాట్ ॥౯॥ కామగంరథమాస్థాయశుశు
భేరాక్షసేశ్వరః । విద్యున్మండలవాన్మేఘస్సబలాకఇవాంబరే ॥౧౦॥ సశైలంసాగరానూపంవీర్యవానవలోకయన్ ।
నానాపుష్పఫలైర్వృక్షైరనుకీర్ణంసహస్రశః ॥౧౧॥ శీతమంగళతోయాభిఃపద్మినీభిస్సమంతతః । విశాలైరాశ్రమపదై
ర్వేదిమద్భిస్సమావృతమ్ ॥౧౨॥ కదల్యాఢకిసంబాధంనారికేళోపశోభితమ్ । సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చతరుభిశ్చసుపుష్పి
తైః ॥౧౩॥ అత్యంతనియతాహారైశ్శోభితంపరమర్షిభిః । నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైఃకిన్నరైశ్చసహస్రశః ॥౧౪॥ ఆ
జైర్వైఖానసైర్మాషైర్వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః । జితకామైశ్చసిద్ధైశ్చచారణైరుపశోభితమ్ ॥౧౫॥ దివ్యాభరణమాల్యా
భిర్దివ్యరూపాభిరావృతమ్ । క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిరప్సరోభిస్సహస్రశః ॥౧౬॥ సేవితందేవపత్నీభిఃశ్రీమతీభిఃశ్రియావృ

తమ్ । దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః ॥౧౭॥ హంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైస్సంప్రణాదితమ్ । వైడూర్య
ప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా ॥౧౮॥ పాండరాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ । తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమా
నాని సమంతతః ॥౧౯॥ తపసా జితలోకానాం కామగాన్యభిసంపతన్ । గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః ॥౨౦॥ ని
ర్యాసరసమూలానాం చందనానాం సహస్రశః । వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణతృప్తికరాణి చ ॥౨౧॥ అగరూణాం చ ము
ఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ । తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినామ్ ॥౨౨॥ పుష్పాణి చ తమాలస్య గు
ల్మాని మరిచస్య చ । ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః ॥౨౩॥ శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా ।
కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః ॥౨౪॥ ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ । ధనధాన్యోపపన్నాని
స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ ॥౨౫॥ హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ । తం సమం సర్వతః స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శ
మారుతమ్ ॥౨౬॥ అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమమ్ । తత్రాపశ్యత్స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్వృతమ్ ॥
౨౭॥ సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాశ్శతయోజనమాయతాః । యస్య హస్తినమాదాయ మహాకాయం చ కచ్ఛపమ్ ॥౨౮॥ భ
క్షార్థం గరుడశ్శాఖామాజగామ మహాబలః । తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః ॥౨౯॥ సుపర్ణః పర్ణబ
హులాం బభంజ చ మహాబలః । తత్ర వైఖానసా మాషా వాలఖిల్యా మరీచిపాః ॥౩౦॥ అజా బభూవుర్ధూమ్రాశ్చ సంగతాః
పరమర్షయః । తేషాం దయార్థం గరుడస్తాం శాఖాం శతయోజనామ్ ॥౩౧॥ జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్ఛపౌ
ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషమ్ ॥౩౨॥ నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః । ప్రహర్షమతులం లే
భే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ ॥౩౩॥ స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః । అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమా
న్మతిమ్ ॥౩౪॥ అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్త్వా రత్నమయం గృహమ్ । మహేంద్రభవనాద్గుప్తమాజహారామృతం తతః ॥౩౫॥
తం మహర్షిగణైర్జుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణమ్ । నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః ॥౩౬॥ తం తు గత్వా
పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః । దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే ॥౩౭॥ తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కల
ధారిణమ్ । దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసమ్ ॥౩౮॥ రావణస్తం సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా । మారీచేనార్చి
తో రాజా సర్వకామైరమానుషైః ॥౩౯॥ తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ । అర్థోపహితయా వాచా మా
రీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౪౦॥ కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ లంకాయాం రాక్షసేశ్వర । కేనార్థేన పునస్త్వం వై తూర్ణమేవమిహా
గతః ॥౪౧॥ ఏవముక్తో మహాతేజా మారీచేన స రావణః । తతః పశ్చాదిదం వాక్యమబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీమదార
ణ్యకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః. ❋❋❋❋ మారీచ శ్రూయతాం తాత వచనం మమ భాషతః । ఆర్తోఽస్మి మమ చార్తా
నాం భవాన్ హి పరమా గతిః ॥౧॥ జానీషే త్వం జనస్థానం భ్రాతా యత్ర ఖరో మమ । దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్ప
ణఖా చ మే ॥౨॥ త్రిశిరాశ్చ మహాతేజా రాక్షసః పిశితాశనః । అన్యే చ బహవశ్శూరా లబ్ధలక్షా నిశాచరాః ॥౩॥ వసంతి మన్ని
యోగేన రాత్రించాహశ్చ రాక్షసాః । బాధమానా మహారణ్యే మునీన్ వై ధర్మచారిణః ॥౪॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం
భీమకర్మణామ్ । శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినామ్ ॥౫॥ తే త్విదానీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః । సం
గతాః పరమాయత్తా రామేణ సహ సంయుగే ॥౬॥ నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః । తేన సంజాతరోషేణ
రామేణ రణమూర్ధని ॥౭॥ అనుక్త్వా పరుషం కించిచ్ఛరైర్వ్యాపారితం ధనుః । చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజ
సామ్ ॥౮॥ నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైర్మానుషేణ పదాతినా । ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః ॥౯॥ హతశ్చ త్రిశిరాశ్చా
పి నిర్భయా దండకాః కృతాః । పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః ॥౧౦॥ స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియ
పాంసనః । దుశ్శీలః కర్కశస్తీక్ష్ణో మూర్ఖో లుబ్ధోఽజితేంద్రియః ॥౧౧॥ త్యక్త్వా ధర్మమధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః ।
యో న వైరం వినారణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలమ్ ॥౧౨॥ కర్ణనాసాపహరణాద్భగినీ మే విరూపితా । తస్య భార్యాం జనస్థానా
త్సీతాం సురసుతోపమామ్ ॥౧౩॥ ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ । త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన
మహాబల ॥౧౪॥ భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్నాభిచింతయే । తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్ష
స ॥౧౫॥ వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ । ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః ॥౧౬॥ ఏతదర్థ

మహం ప్రాప్తస్త్వత్సమీపం నిశాచర। శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ॥౧౭॥ సౌవర్ణస్త్వం మృ
గో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః। ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర॥౧౮॥ త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృ
ష్ట్వా తు మృగరూపిణమ్। గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి॥౧౯॥ తతస్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం య
థాసుఖమ్। నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ॥౨౦॥ తతః పశ్చాత్సుఖం రామే భార్యాహరణకర్శితే। విస్ర
బ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా॥౨౧॥ తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః। శుష్కం సమభ
వద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ॥౨౨॥ ఓష్ఠౌ పరిలిహన్ శుష్కౌ నేత్రైరనిమిషైరివ। మృతభూత ఇవార్తస్తు రావణం సము
దైక్షత॥౨౩॥ స రావణం త్రస్తవిషణ్ణచేతా మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః। కృతాంజలిస్తత్త్వముదాచ వాక్యం హితం చ త
స్మై హితమాత్మనశ్చ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్త్రింశస్సర్గః. ******************************

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః। ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో మారీచో రాక్షసేశ్వరమ్॥
౧॥ సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః। అప్రియస్య చ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః॥౨॥ న నూనం బుధ్యసే
రామం మహావీర్యం గుణాన్వితమ్। అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమమ్॥౩॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాత సర్వేషాం
భువి రక్షసామ్। అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్॥౪॥ అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా। అ
పి సీతా నిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ॥౫॥ అపి త్వామీదృశం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశమ్। న వినశ్యేత్పురీ లంకా త్వ
యా సహ సరాక్షసా॥౬॥ త్వద్విధః కామవృత్తో హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః। ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మ
తిః॥౭॥ న స పిత్రా పరిత్యక్తః నామర్యాదః కథంచన। న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలో న చ క్షత్రియపాంసనః॥౮॥ న చ ధర్మగుణైర్హీనః
కౌసల్యానందవర్ధనః। న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషాం చ హితే రతః॥౯॥ వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాది
నమ్। కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తతః ప్రవ్రాజితో వనమ్॥౧౦॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ। హిత్వా
రాజ్యం చ భోగం చ ప్రవిష్టో దండకావనమ్॥౧౧॥ న రామః కర్కశస్తాత నావిద్వాన్నాజితేంద్రియః। అనృతం న శ్రుతం చై
వ నైవ త్వం వక్తుమర్హసి॥౧౨॥ రామో విగ్రహవాన్ ధర్మస్సాధుస్సత్యపరాక్రమః। రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం
మఘవానివ॥౧౩॥ కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా। ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః॥౧౪॥
శరార్చిషమనాధృష్యం చాపఖడ్గేంధనం రణే। రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి॥౧౫॥ ధనుర్వ్యాదితదీ
ప్తాస్యం శరార్చిషమమర్షణమ్। చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్యప్రహారిణమ్॥౧౬॥ రాజ్యం సుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చే
ష్టమాత్మనః। నాత్యాసాదయితుం తాత రామాంతకమిహార్హసి॥౧౭॥ అప్రమేయం హి తత్తేజో యస్య సా జనకాత్మజా।
న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయాం వనే॥౧౮॥ తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ। ప్రాణే
భ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా॥౧౯॥ న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిల్యోజస్వినః ప్రియా। దీప్తస్యేవ హుతా
శస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా॥౨౦॥ కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప। దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీ
వితమ్॥౨౧॥ జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభమ్। యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్॥౨౨॥ స
సర్వైస్సచివైస్సార్ధం విభీషణపురోగమైః। మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్ఠైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః॥౨౩॥ దోషాణాం చ గు
ణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్। ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః॥౨౪॥ హితాహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం
వక్తుమర్హసి। అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే సమాగమం కోసలరాజసూనునా। ఇదం హి భూయః శృణు వాక్యము
త్తమం క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః. *****************

కదాచిదప్యహం వీర్యాత్పర్యటన్ పృథివీమిమామ్। బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః॥౧॥ నీలజీమూ
తసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః। భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః॥౨॥ వ్యచరన్ దండకారణ్యే ఋషిమాంసా
ని భక్షయన్। విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః॥౩॥ స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్। అ
ద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః॥౪॥ మారీచాన్మే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర। ఇత్యేవముక్తో ధర్మా
త్మా రాజా దశరథస్తదా॥౫॥ ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్। బాలో ద్వాదశవర్షోఽయమకృతాస్త్రః

శ్చ రాఘవః॥౬॥ కామం తు మమ యత్ సైన్యం మయా సహ గమిష్యతి । బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ ॥౭॥ వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ । ఇత్యేవముక్తస్స మునీ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥౮॥ రామాన్నాన్యద్బలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః । దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః ॥౯॥ ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకవిదితం నృప । కామమస్తు మహత్ సైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప ॥౧౦॥ బాలోఽప్యేష మహాతేజాస్సమర్థస్తస్య నిగ్రహే । గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప ॥౧౧॥ ఏవముక్త్వా తు స మునిస్తమాదాయ నృపాత్మజమ్ । జగామ పరమప్రీతో విశ్వామిత్రస్స్వమాశ్రమమ్ ॥౧౨॥ తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితమ్ । బభూవావస్థితో రామశ్చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ॥౧౩॥ అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః । ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా ॥౧౪॥ శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా । అదృశ్యత తతో రామో బాలచంద్ర ఇవోదితః ॥౧౫॥ తతోఽహం మేఘసంకాశస్తప్తకాంచనకుండలః । బలీ దత్తవరో దర్పాదాగతోఽస్మి తదాశ్రమమ్ ॥౧౬॥ తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః । మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యమసంభ్రాంతశ్చకార సః ॥౧౭॥ అవజానన్నహం మోహాద్బాలోఽయమితి రాఘవమ్ । విశ్వామిత్రస్య తాం వేదీమభ్యధావం కృతత్వరః ॥౧౮॥ తేన ముక్తస్తతో బాణశ్శితశ్శత్రునిబర్హణః । తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తస్సముద్రే శతయోజనే ॥౧౯॥ నేచ్ఛతా తాత మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః । రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః ॥౨౦॥ పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి । ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీమ్ ॥౨౧॥ ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయాస్తు నిపాతితాః । అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥౨౨॥ తన్మయా వార్యమాణస్త్వం యది రామేణ విగ్రహమ్ । కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్స్యసి రావణ ॥౨౩॥ క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాజోత్సవశాలినామ్ । రక్షసాం చైవ సంతాపమనర్థం చాహరిష్యసి ॥౨౪॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితామ్ । ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే ॥౨౫॥ అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ । పరపాపైర్వినశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రదే యథా ॥౨౬॥ దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ । ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్ ॥౨౭॥ హృతదారాన్ సదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః । హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ ॥౨౮॥ శరజాలపరిక్షిప్తామగ్నిజ్వాలాసమావృతామ్ । ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వమసంశయః ॥౨౯॥ పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్పాపతరం మహత్ । ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః ॥౩౦॥ భవ స్వదారనిరతస్స్వకులం రక్ష రాక్షస । మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః ॥౩౧॥ కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ । యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ ॥౩౨॥ నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి । గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవో యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టత్రింశస్సర్గః ******

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచిత్తేన సంయుగే । ఇదానీమపి యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ నిశాచర ॥౧॥ రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యామనిర్విణ్ణస్తథా కృతః । సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥౨॥ దీప్తజిహ్వో మహాకాయస్తీక్ష్ణదంష్ట్రో మహాబలః । వ్యచరన్ దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥౩॥ అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ । అత్యంతఘోరో వ్యచరంస్తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ॥౪॥ నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః । రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తదా మాంసాని భక్షయన్ ॥౫॥ ఋషిమాంసాశనః క్రూరస్త్రాసయన్ వనగోచరాన్ । తథా రుధిరమత్తోఽహం వ్యచరన్ ధర్మదూషకః ॥౬॥ ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణమ్ । వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథమ్ ॥౭॥ తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతమ్ । సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలమ్ ॥౮॥ తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ । అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధస్తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ॥౯॥ జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞస్తం ప్రహారమనుస్మరన్ । తేన ముక్తాస్త్రయో బాణాశ్శితాశ్శత్రునిబర్హణాః ॥౧౦॥ వికృష్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలనిస్వనాః । తే బాణా వజ్రసంకాశాస్సుముక్తా రక్తభోజనాః ॥౧౧॥ ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సంనతపర్వణః । పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శరో దృష్టభయః పురా ॥౧౨॥ సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తస్తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ । శరేణ ముక్తో రామస్య కథంచిత్ ప్రాప్య జీవితమ్ ॥౧౩॥ ఇహ ప్రవ్రజితో యుక్తస్తాపసోఽహం సమాహితః । వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీర

కృష్ణాజినాంబరమ్ ॥౧౪॥ గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకమ్। అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ
॥౧౫॥ రామభూతమిదం సర్వమరణ్యం ప్రతిభాతి మే। రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప ॥౧౬॥ దృష్ట్వా స్వప్నగ
తం రామముద్భ్రమామి విచేతనః। రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ ॥౧౭॥ రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సం
జనయంతి మే। అహం తస్య ప్రభావజ్ఞో న యుద్ధం తేన తే క్షమమ్ ॥౧౮॥ బలిం వా నముచిం వాపి హన్యాద్ధి రఘునందనః। రణే రా
మేణ యుద్ధ్యస్వ క్షమాం వా కురు రాక్షస ॥౧౯॥ న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి। బహవస్సాధవో లోకే
యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥౨౦॥ పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః। సోఽహం తవాపరాధేన నశ్యేయం నిశాచర ॥౨౧॥
కమయత్తే క్షమం తత్త్వమహం త్వా నానుయామి హ। రామశ్చ హి మహాతేజా మహాసత్త్వో మహాబలః ॥౨౨॥ అపి రాక్షసలో
కస్యాంతం భవేదంతకరో హి సః। యది శూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగతః ఖరః ॥౨౩॥ అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టక
ర్మణా। అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥౨౪॥ ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా యథోచ్య
మానం యది నాభిపత్స్యసే। సబాంధవస్త్యక్ష్యసి జీవితం రణే హతోఽద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్య
కాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః **

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః। ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధమ్ ॥౧॥ తం పథ్య
హితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః। అబ్రవీత్పరుషం వాక్యమయుక్తం కాలచోదితః ॥౨॥ యత్కిలైతదయుక్తార్థం మా
రీచ మయి కథ్యతే। వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థం బీజముప్తమివోషరే ॥౩॥ త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయు
గే। పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥౪॥ యస్త్యక్త్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా। స్త్రీవాక్యం
ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥౫॥ అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః। ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హ
ర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ ॥౬॥ ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిర్హృది మారీచ వర్తతే। న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః
॥౭॥ దోషం గుణం వా సంపృష్టస్త్వమేవం వక్తుమర్హసి। అపాయం వాప్యుపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ॥౮॥ సంపృష్టే
న తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా। ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః ॥౯॥ వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూ
ర్వం హితం శుభమ్। ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః ॥౧౦॥ సావమర్దం తు యద్వాక్యం మారీచ హితముచ్యతే।
నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితమ్ ॥౧౧॥ పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః। అగ్నేరిం
ద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ ॥౧౨॥ ఔష్ణ్యం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతామ్। ధారయంతి మహా
త్మానో రాజానః క్షణదాచర ॥౧౩॥ తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః। త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ
కేవలం మోహమాస్థితః ॥౧౪॥ అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మ్యాత్పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి। గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మ
ని రాక్షస ॥౧౫॥ మయోక్తం తవ చైతావత్సంప్రత్యమితవిక్రమ। అస్మింస్తు త్వం భవేత్కృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హ
సి ॥౧౬॥ శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ। సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః
॥౧౭॥ ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర। ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి ॥౧౮॥ త్వాం
తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా। ఆనయైనమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ॥౧౯॥ అపక్రాంతే చ కా
కుత్స్థే దూరం యాత్వాప్యుదాహర। హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకమ్ ॥౨౦॥ తచ్ఛ్రుత్వా రామపదవీం సీత
యా చ ప్రచోదితః। అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతస్సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ ॥౨౧॥ అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసు
ఖమ్। ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షః శచీమివ ॥౨౨॥ ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస। రాజ్య
స్యార్ధం ప్రయచ్ఛామి మారీచ తవ సువ్రత ॥౨౩॥ గచ్ఛ సౌమ్య శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే। అహం త్వానుగమిష్యా
మి సరథో దండకావనమ్ ॥౨౪॥ ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవమ్। లంకాం ప్రతి గమిష్యామి కృతకార్యస్స
హ త్వయా ॥౨౫॥ న చేత్కరోషి మారీచ హన్మి త్వామహమద్య వై। ఏతత్కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి ॥౨౬॥ రా
జ్ఞో హి ప్రతికూలస్థో న జాతు సుఖమేధతే। ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే మృత్యుర్ధ్రువో హ్యద్య మయా విరుధ్య। ఏతద్యథా
వత్ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వమ్ ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చత్వారింశస్సర్గః ******

ఆజ్ఞప్తోరాజవద్వాక్యంప్రతికూలంనిశాచరః। అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంమారీచోరాక్షసాధిపమ్॥౧॥ కేనాయముప
దిష్టస్తేవినాశఃపాపకర్మణా।సపుత్రస్యసరాష్ట్రస్యసామాత్యస్యనిశాచర॥౨॥ కస్త్వయాసుఖినారాజన్నాభినందతి
పాపకృత్। కేనేదముపదిష్టంతేమృత్యుద్వారముపాయతః॥౩॥ శత్రవస్తవసువ్యక్తంహీనవీర్యానిశాచరాః।ఇచ్ఛంతి
త్వాంవినశ్యంతముపరుద్ధంబలీయసా॥౪॥ కేనేదముపదిష్టంతేక్షుద్రేణాహితవాదినా।యస్త్వామిచ్ఛతినశ్యంతంస్వకృ
తేననిశాచర॥౫॥వధ్యాఃఖలునహన్యంతేసచివాస్తవరావణ।యేత్వాముత్పథమారూఢంననిగృహ్ణంతిసర్వశః॥౬॥అమా
త్యైఃకామవృత్తోహిరాజాకాపథమాశ్రితః।నిగ్రాహ్యస్సర్వథాసద్భిర్ననిగ్రాహ్యోనిగృహ్యసే॥౭॥ ధర్మమ
ర్థంచకామంచయశశ్చజయతాంవర।స్వామిప్రసాదాత్సచివాఃప్రాప్నువంతినిశాచర॥౮॥విపర్యయేతుతత్సర్వంవ్య
ర్థంభవతిరావణ।వ్యసనంస్వామివైగుణ్యాత్ప్రాప్నువంతీతరేజనాః॥౯॥ రాజమూలోహిధర్మశ్చజయశ్చజయ
తాంవర।తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసురక్షితవ్యానరాధిపాః॥౧౦॥రాజ్యంపాలయితుంశక్యంనతీక్ష్ణేననిశాచర।నచాపిప్రతి
కూలేననావినీతేనరాక్షస॥౧౧॥ యేతీక్ష్ణమంత్రాస్సచివాభజ్యంతేసహతేనవై।విషమేతురథాశ్శీఘ్రామందసారథ
యోయథా॥౧౨॥ఇహవస్సాధవోలోకేయుక్తాధర్మమనుష్ఠితాః।పరేషామపరాధేనవినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః॥౧౩॥స్వామి
నాప్రతికూలేనప్రజాస్తీక్ష్ణేనరావణ।రక్ష్యమాణానవర్ధంతేమేషాగోమాయునాయథా॥ ౧౪॥ అవశ్యంవినశిష్యంతి
సర్వేరావణరాక్షసాః।యేషాంత్వంకర్కశోరాజాదుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః॥౧౫॥తదిదంకాకతాలీయంఘోరమాసాది
తంమయా।అత్రకింశోచనీయస్త్వంససైన్యోవినశిష్యసి॥౧౬॥ మాంనిహత్యతురామస్తునచిరాత్త్వాంవధిష్యతి।అ
నేనకృతకృత్యోస్మిమ్రియేయమరిణాహతః॥౧౭॥ దర్శనాదేవరామస్యహతంమామవధారయ।ఆత్మానంచహతంవిద్ధి
హృత్వాసీతాంసబాంధవమ్॥౧౮॥ఆనయిష్యసిచేత్సీతామాశ్రమాత్సహితోమయా।నైవత్వమపినాహంతేనవైలంకా
నరాక్షసాః॥౧౯॥ నివార్యమాణస్తుమయాహితైషిణానమృష్యసేవాక్యమిదంనిశాచర।పరేతకల్పాహిగతాయుషోన
రాహితంనగృహ్ణంతిసుహృద్భిరీరితమ్॥౨౦॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండేఏకచత్వారింశస్సర్గః। ****************

ఏవముక్త్వాతువచనంమారీచోరావణంతతః।గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనోభయాద్రాత్రించరప్రభోః॥౧॥ దృష్టశ్చా
హంపునస్తేనశరచాపాసిధారిణా।మద్విధోద్యతశస్త్రేణవినష్టంజీవితంచమే॥౨॥ నహిరామంపరాక్రమ్యజీవన్ప్రతినివ
ర్తతే।వర్తతేప్రతిరూపోసౌయమదండహతస్యతే॥౩॥కింనుశక్యంమయాకర్తుమేవంత్వయిదురాత్మని।ఏషగచ్ఛామ్య
హంతాతస్వస్తితేస్తునిశాచర॥౪॥ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేనవచనేనసరావణః।పరిష్వజ్యసుసంశ్లిష్టమిదంవచనమబ్రవీత్॥
౫॥ ఏతచ్ఛౌండీర్యయుక్తంతేమచ్ఛందాదివభాషితమ్ ఇదానీమసిమారీచఃపూర్వమన్యోనిశాచరః॥౬॥ ఆరుహ్యతా
మయంశీఘ్రంరథోరత్నవిభూషితః।మయాసహరథోయుక్తఃపిశాచవదనైఃఖరైః॥౭॥ప్రలోభయిత్వావైదేహీంయథే
ష్టంగంతుమర్హసి।తాంశూన్యేప్రసభంసీతామానయిష్యామిజానకీమ్॥౮॥ తతోరావణమారీచౌవిమానమివతంరథమ్।
ఆరుహ్యయయతుశ్శీఘ్రంతస్మాదాశ్రమమండలాత్॥౯॥ తత్రతత్రతుపశ్యంతౌపట్టణానివనానిచ।గిరీంశ్చసరితస్సర్వా
రాష్ట్రాణినగరాణిచ॥౧౦॥సమేత్యదండకారణ్యంరాఘవస్యాశ్రమంతతః।దదర్శసహమారీచోరావణోరాక్షసాధిపః॥
౧౧॥ అవతీర్యరథాత్తస్మాత్తతఃకాంచనభూషణాత్।హస్తేగృహీత్వామారీచంరావణోవాక్యమబ్రవీత్॥౧౨॥ ఏత
ద్రామాశ్రమపదందృశ్యతేకదళీవృతమ్।క్రియతాంతత్సఖేశీఘ్రంయదర్థంవయమాగతాః॥౧౩॥ సరావణవచశ్శ్రు
త్వామారీచోరాక్షసస్తదా।మృగోభూత్వాశ్రమద్వారేరామస్యవిచచారహ॥౧౪॥ సతురూపంసమాస్థాయమహద
ద్భుతదర్శనమ్।మణిప్రవరశృంగాగ్రస్సితాసితముఖాకృతిః॥౧౫॥ రక్తపద్మోత్పలముఖఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః।కించిద
భ్యున్నతగ్రీవఇంద్రనీలదళాధరః॥౧౬॥ కుందేందువజ్రసంకాశముదరంచాస్యభాస్వరమ్।మధూకనిభపార్శ్వశ్చ
పద్మకింజల్కసన్నిభః॥౧౭॥ వైడూర్యసంకాశఖురస్తనుజంఘస్సుసంహతః।ఇంద్రాయుధసవర్ణేనపుచ్ఛేనోర్ధ్వంవి
రాజతా॥౧౮॥మనోహరస్స్నిగ్ధవర్ణోరత్నైర్నానావిధైర్వృతః।క్షణేనరాక్షసోజాతోమృగఃపరమశోభనః॥౧౯॥
వనంప్రజ్వలయన్రమ్యంరామాశ్రమపదంచతత్।మనోహరందర్శనీయంరూపంకృత్వాసరాక్షసః॥౨౦॥ ప్రలోభ
నార్థంవైదేహ్యానానాధాతువిచిత్రితమ్।విచరన్గచ్ఛతేతస్మాచ్ఛాద్వలానిసమంతతః॥౨౧॥రూప్యైర్బిందుశతైశ్చి

త్రోభూత్వా స ప్రియదర్శనః । విటపానాం కిసలయాన్ భంక్త్వా దన్విచచార హ ॥ ౨౨ ॥ కదళీగృహకం గత్వా కర్ణికా
రానితస్తతః । సమాశ్రయన్మందగతిస్సీతాసందర్శనం తదా ॥ ౨౩ ॥ రాజీవచిత్రపృష్ఠస్స విరరాజ మహామృగః । రామాశ్ర
మపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖమ్ ॥ ౨౪ ॥ పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః । గత్వా ముహూర్తం త్వర
యా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ ౨౫ ॥ విక్రీడంశ్చ పునర్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి । ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయూథాని గచ్ఛ
తి ॥ ౨౬ ॥ మృగయూథైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే । సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ॥ ౨౭ ॥ పరిభ్రమతి చి
త్రాణి మండలాని వినిష్పతన్ । సముద్వీక్ష్య చ తం సర్వే మృగా హ్యన్యే వనేచరాః ॥ ౨౮ ॥ ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ వి
ద్రవంతి దిశో దశ । రాక్షసస్సోపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః ॥ ౨౯ ॥ ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృ
శన్ । తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా ॥ ౩౦ ॥ కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత । కర్ణికారాన
శోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా ॥ ౩౧ ॥ కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా । అనర్హారణ్యవాసస్య సా తం రత్న
మయం మృగమ్ ॥ ౩౨ ॥ ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగనా । సా తం రుచిరదంతోష్ఠం రూప్యధాతుతనూరుహమ్ ॥
౩౩ ॥ విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత । స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్మాయామయో మృగః ॥ ౩౪ ॥ విచ
చార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనమ్ । అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగమ్ ॥ ౩౫ ॥ విస్మయం పరమం సీ
తా జగామ జనకాత్మజా ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే ద్విచత్వారింశస్సర్గః. ****************************

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశ్రోణీ కుసుమాని విచిన్వతీ । హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్శ్వాభ్యాముపశోభితమ్ ॥ ౧ ॥ ప్ర
హృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహాటకవర్ణినీ । భర్తారమపి చాక్రందల్లక్ష్మణం చాపి సాయుధమ్ ॥ ౨ ॥ తదాహూతౌ నరవ్యా
ఘ్రౌ వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ । వీక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్మృగమ్ ॥ ౩ ॥ శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రా
మమబ్రవీత్ । తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగమ్ ॥ ౪ ॥ చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వ
నే । అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ ౫ ॥ అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతమ్ । భానుమత్పు
రుషవ్యాఘ్ర గంధర్వపురసన్నిభమ్ ॥ ౬ ॥ మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ । జగత్యాం జగతీనాథ మాయై
షా హి న సంశయః ॥ ౭ ॥ ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా । ఉవాచ సీతా సంహృష్టా ఛద్మనా హృతచేత
నా ॥ ౮ ॥ ఆర్యపుత్రాభిరామోసౌ మృగో హరతి మే మనః । ఆనయైనం మహాబాహో క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ ౯ ॥ ఇహా
శ్రమపదేస్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః । మృగాశ్చరంతి సహితాశ్చమరాస్సృమరాస్తథా ॥ ౧౦ ॥ ఋక్షాః పృషతసం
ఘాశ్చ వానరాః కిన్నరాస్తథా । విచరంతి మహాబాహో రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ ౧౧ ॥ న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్ట
పూర్వో మృగః పురా । తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాయం మృగసత్తమః ॥ ౧౨ ॥ నానావర్ణవిచిత్రాంగో రత్నబిందు
సమాచితః । ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసన్నిభః ॥ ౧౩ ॥ అహో రూపమహో లక్ష్మీస్స్వరసంపచ్చ శోభనా ।
మృగోద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥ ౧౪ ॥ యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ । ఆశ్చర్యభూతం భ
వతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౫ ॥ సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః । అంతఃపురవిభూషార్థో మృగ ఏష భవి
ష్యతి ॥ ౧౬ ॥ భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో । మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ జీవన్న
యది తేభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః । అజినం నరశార్దూల రుచిరం మే భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూన
దమయత్వచి । శష్పబృస్యాం వినీతాయామిచ్ఛామ్యహముపాసితుమ్ ॥ ౧౯ ॥ కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం
మతమ్ । వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ ౨౦ ॥ తేన కాంచనరోమ్ణా తు మణిప్రవరశృంగిణా । తరుణాదిత్య
వర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ ౨౧ ॥ బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతః । ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృ
గమద్భుతమ్ ॥ ౨౨ ॥ లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః । ఉవాచ రాఘవో హృష్టో భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ ౨౩ ॥ ప
శ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యాః స్పృహాం మృగగతామిమామ్ । రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేష మృగోద్య న భవిష్యతి ॥ ౨౪ ॥ న వనే నందనో
ద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే । కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే యోస్య కశ్చిత్సమో మృగః ॥ ౨౫ ॥ ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచి
రా రోమరాజయః । శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందుభిః ॥ ౨౬ ॥ పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోప

మామ్ । జిహ్వాంముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతహ్రదామ్॥౨౭॥మసారగల్లకర్ణముఖశ్శంఖముక్తానిభోదరః। కస్య నా
మాతిరూపాస్య నో మనో లోభయేన్మృగః॥౨౮॥ కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో । నానారత్నమయం ది
వ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్॥ ౨౯ ॥ కింపునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ । మాంసహేతోరపి మృగాన్ విహా
రార్థం చ ధన్వినః॥౩౦॥ ఘ్నంతి లక్ష్మణ రాజానో మృగయాయాం మహావనే। ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే॥
౩౧॥ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః । తత్సారమఖిలం నౄణాం ధనం నిచయవర్ధనమ్॥౩౨॥ మనసా చింతితం
సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ । అర్థీ యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్॥౩౩॥తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞః ప్రా
హురర్థ్యాశ్చ లక్ష్మణ । ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్ధ్యే కాంచనత్వచి॥౩౪॥ ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్య
మా । న కాదలీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ॥ ౩౫ ॥భవేదేతస్య సదృశీ స్పర్శనేనేతి మే మతిః । ఏష చైవ మృగః శ్రీమాన్ య
శ్చ దివ్యో నభశ్చరః॥౩౬॥ ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ । యది వాయం తథా యన్మాం భవేద్వదసి ల
క్ష్మణ॥౩౭॥మాయైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా । అనేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా ॥౩౮॥ వనే
విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః । ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః॥ ౩౯ ॥ నిహతాః పరమే
ష్వాసాస్తస్మాద్వధ్యస్త్వయం మృగః । పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః ॥ ౪౦ ॥ ఉదరస్థో ద్విజాన్ హంతి స్వగ
ర్భోఽశ్వతరీమివ । స కదాచిచ్చిరాల్లోభాదాససాద మహామునిమ్॥ ౪౧ ॥ అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్ష్యస్తస్య బభూవ
హ।అభ్యుత్థానే చ యద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తమ్॥ ౪౨ ॥ ఉత్స్మయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్।
త్వయావిగణ్య వాతాపే పరిభూతాశ్చ తేజసా॥౪౩॥ జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాస్తస్మాదసి జరాం గతః।ఏవం తన్న భవేద్రక్షో
వాతాపిరివ లక్ష్మణ॥౪౪॥మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియమ్ । భవేద్ధతోఽయం వాతాపిరగస్త్యేనేవ మా గ
తః॥౪౫॥ ఇహ త్వం భవ సన్నద్ధో యంత్రితో రక్ష మైథిలీమ్ । అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్కృత్యం రఘునందన॥౪౬॥ అ
హమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యథవా మృగమ్ । యావద్గచ్ఛామి సౌమిత్రే మృగమానయితుం ద్రుతమ్॥౪౭॥ పశ్య లక్ష్మ
ణ వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహామ్। త్వచా ప్రధానయా హ్యేష మృగోఽద్య న భవిష్యతి॥౪౮॥అప్రమత్తేన తే భావ్యమా
శ్రమస్థేన సీతయా। యావత్పృషతమేకేన సాయకేన నిహన్మ్యహమ్॥౪౯॥హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్యామి ల
క్ష్మణ। ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ । భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం ప్రతిక్షణం సర్వ
త ఏవ శంకితః॥౫౦॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిచత్వారింశస్సర్గః. *****************************

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః।బబంధాసిం మహాతేజా జాంబూనదమయత్సరుమ్ ॥౧॥తతస్త్రివిన
తం చాపమాదాయాత్మవిభూషణమ్ । ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః॥౨॥తం వంచయానో రాజేంద్రమాప
తంతం నిరీక్ష్య వై। బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్పునస్సందర్శనేఽభవత్ ॥ ౩ ॥బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో
మృగః। తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః॥౪ ॥అవేక్ష్యావేక్ష్య ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే । అతివృత్తమి
షోః పాతాల్లోభయానం కదాచన॥౫॥శంకితం తు సముద్భ్రాంతముత్పతంతమివాంబరే । దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనో
ద్దేశేషు కేషుచిత్ ॥ ౬ ॥ ఛిన్నాభ్రైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలమ్ । ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహుర్దూరాత్
ప్రకాశతే॥౭॥దర్శనాదర్శనేనైవ సోఽపాకర్షత రాఘవమ్ । సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః॥౮ ॥ ఆ
సీత్క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థో వివశస్తేన మోహితః । అథావతస్థే సుశ్రాంతశ్ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే ॥ ౯ ॥ స తమున్మాద
యామాస మృగరూపో నిశాచరః । మృగైః పరివృతో వన్యైరదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత॥౧౦ ॥ గృహీతుకామం దృష్ట్వా తం పు
నరేవాభ్యధావత। తత్ క్షణాదేవ సంత్రాసాత్పునరంతర్హితోఽభవత్ ॥౧౧॥ పునరేవ తతో దూరాద్వృక్షషండాద్వినిః
సృతమ్। దృష్ట్వా రామో మహాతేజాస్తం హంతుం కృతనిశ్చయః॥౧౨ ॥ భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః
సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః॥౧౩॥సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృష్య బలవద్బలీ। తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసం
తమివ పన్నగమ్॥౧౪॥ ముమోచ జ్వలితం దీప్తమస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితమ్ । శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః॥
౧౫॥మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసన్నిభః।తాలమాత్రమథోత్పత్య న్యపతత్స శరాతురః॥౧౬॥ వినదన్ భైరవం

సాదం ధరణ్యామల్పజీవితః। మ్రియమాణస్తు మారీచో జహౌ తాం కృత్రిమాం తనుమ్॥౧౭॥ స్మృత్వా తద్వచనం రక్షో దధ్యౌ
కేన తు లక్ష్మణమ్। ఇహ ప్రస్థాపయేత్సీతా తాం శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ॥౧౮॥ స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తత
స్స్వరమ్। సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ॥౧౯॥ తేన మర్మణి నిర్విద్ధశ్శరేణానుపమేన చ। మృగరూపం తు తం
త్యక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః॥౨౦॥ చక్రే స సుమహాకాయో మారీచో జీవితం త్యజన్। తతో విచిత్రకేయూరస్సర్వా
భరణభూషితః॥౨౧॥ హేమమాలీ మహాదంష్ట్రో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః। తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శ
నమ్॥౨౨॥ రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే। జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్॥౨౩॥ మారీచ
స్యైవ మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు। తత్తథా హ్యభవచ్చాద్య మారీచోఽయం మయా హతః॥౨౪॥ హా సీతే లక్ష్మణేత్యేవ
మాక్రోశ్య తు మహాస్వరమ్। మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్॥౨౫॥ లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవ
స్థాం గమిష్యతి। ఇతి సంచింత్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః॥౨౬॥ తత్ర రామం భయం తీవ్రమావివేశ విషాదజం
రాక్షసం మృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరమ్॥౨౭॥ నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః। త్వర
మాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః। ***********

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుర్విజ్ఞాయ సదృశం వనే। ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవమ్॥౧॥ నహి మే హృ
దయం స్థానే జీవితం వావతిష్ఠతి। క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశమ్॥౨॥ ఆక్రందమానం తు వనే భ్రాతరం
త్రాతుమర్హసి। తం క్షిప్రమభిధావ త్వం భ్రాతరం శరణైషిణమ్॥౩॥ రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషం
న జగామ తథోక్తస్తు భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనమ్॥౪॥ తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా। సౌమిత్రే మిత్రరూపేణ
భ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్॥౫॥ యస్త్వమస్యామవస్థాయాం భ్రాతరం నాభిపత్స్యసే। ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం
లక్ష్మణ మత్కృతే॥౬॥ లోభాత్త్వం మత్కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవమ్। వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో భ్రా
తరి నాస్తి తే॥౭॥ తేన తిష్ఠసి విస్రబ్ధస్తమపశ్యన్మహాద్యుతిమ్। కిం హి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ ॥౮॥ క
ర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్ప్రధానస్త్వమాగతః। ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పశోకపరిప్లుతామ్॥౯॥ అబ్రవీల్లక్ష్మ
ణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ। పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః॥౧౦॥ అశక్యస్తవ వైదేహి భర్తా జేతుం
న సంశయః। దేవి దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్రిషు॥౧౧॥ రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ। దానవేషు చ
ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే॥౧౨॥ యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమమ్। అవధ్యస్సమరే రామో నైవం త్వం
వక్తుమర్హసి॥౧౩॥ న త్వామస్మిన్వనే హాతుముత్సహే రాఘవం వినా। అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి॥ ౧౪॥
త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైస్సేశ్వరైరపి సామరైః। హృదయం నిర్వృతం తేఽస్తు సంతాపస్త్యజ్యతామయమ్॥౧౫॥ ఆగ
మిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమమ్। న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్కృతః॥౧౬॥ గంధర్వన
గరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః। న్యాసభూతాసి వైదేహి న్యస్తా మయి మహాత్మనా॥౧౭॥ రామేణ త్వం వరారోహే
న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే। కృతవైరాశ్చ వైదేహి వయమేతైర్నిశాచరైః॥౧౮॥ ఖరస్య నిధనాదేవ జనస్థానవధం ప్ర
తి। రాక్షసా వివిధా వాచో విసృజంతి మహావనే॥౧౯॥ హింసావిహారా వైదేహి న చింతయితుమర్హసి। లక్ష్మణేనైవము
క్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా॥౨౦॥ అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినమ్। అనార్య కరుణారంభ నృశంస కుల
పాంసన॥౨౧॥ అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్। రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే॥౨౨॥
నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ యద్భవేత్। త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు॥౨౩॥ సుదుష్టస్త్వం వనే
రామమేకమేకోఽనుగచ్ఛసి మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా॥౨౪॥ తన్న సిధ్యతి సౌమిత్రే తవ వా భరతస్య వా
కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్॥౨౫॥ ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనమ్। సమక్షం తవ సౌమిత్రే
ప్రాణాంస్త్యక్ష్యే న సంశయః॥౨౬॥ రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే। ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రో
మహర్షణమ్॥౨౭॥ అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః। ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ॥
౨౮॥ వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి। స్వభావస్త్వేష నారీణామేవం లోకేషు దృశ్యతే॥౨౯॥ విముక్తధర్మా

శ్చపలాస్తీక్ష్ణాభేదకరాః స్త్రియః । నసహేహీదృశంవాక్యంవై దేహిజనకాత్మజే॥౩౦॥ శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య
తప్తనారాచసన్నిభమ్ । ఉపశృణ్వంతుమేసర్వే సాక్షిభూతావనేచరాః॥౩౧॥ న్యాయవాదీయథాన్యాయముక్తోఽహంప
రుషంత్వయా । ధిక్త్వామద్యప్రణశ్యత్వంయన్మామేవంవిశంకసే॥౩౨॥ స్త్రీత్వందృష్టంస్వభావేనగురువాక్యేవ్యవస్థితమ్
గమిష్యేయత్రకాకుత్స్థఃస్వస్తితేస్తువరాననే॥ ౩౩॥ రక్షంతుత్వాంవిశాలాక్షిసమగ్రావనదేవతాః । నిమిత్తానిహి
ఘోరాణియాని ప్రాదుర్భవంతిమే॥ ౩౪॥ అపిత్వాంసహరామేణపశ్యేయంపునరాగతః। నవేత్తైవజానామి వైదే
హిజనకాత్మజే॥ ౩౫॥ లక్ష్మణేనైవముక్తాసారుదంతీజనకాత్మజా । ప్రత్యువాచతతోవాక్యంతీవ్రంబాష్పపరిప్లుతా॥౩౬॥
గోదావరీంప్రవేక్ష్యామివినారామేణలక్ష్మణ।అబంధిష్యేథవాత్యక్ష్యేవిషమేదేహమాత్మనః ॥౩౭॥పిబామ్యహంవిషంతీ
క్ష్ణంప్రవేక్ష్యామిహుతాశనమ్ । నత్వహంరాఘవాదన్యంకదాపిపురుషంస్పృశే॥౩౮॥ ఇతిలక్ష్మణమాక్రుశ్యసీతాదుఃఖ
సమన్వితా । రుదోదదుఃఖశోకాభ్యాముదరంప్రజఘానచ॥ ౩౯ ॥ తామార్తరూపాంవిమనాంరుదంతీంసౌమిత్రిరా
లోక్యవిశాలనేత్రామ్।ఆశ్వాసయామాసనచైవభర్తుస్తంభ్రాతరంకించిదువాచసీతా॥ ౪౦॥ తతస్తుసీతామభివా
ద్యలక్ష్మణఃకృతాంజలిఃకించిదభిప్రణమ్యచ । అన్వీక్షమాణోబహుశశ్చమైథిలీంజగామరామస్యసమీపమాత్మవాన్॥
౪౧॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః. ************************************

తయాపరుషముక్తస్తుకుపితోరాఘవానుజః । సవికాంక్షన్భృశంరామంప్రతస్థేనచిరాదివ॥౧॥తదాసాద్యద
శగ్రీవఃక్షిప్రమంతరమాస్థితః । అభిచక్రామవైదేహీంపరివ్రాజకరూపధృత్॥౨॥ శ్లక్ష్ణకాషాయసంవీతఃశిఖీఛత్రీఉ
పానహీ । వామేచాంసేవసజ్యాథశుభేయష్టికమండలూ॥౩॥ పరివ్రాజకరూపేణవైదేహీమన్వపద్యత । తామాససా
దాతిబలోభ్రాతృభ్యాంరహితాంవనే॥ ౪॥ రహితాంచంద్రసూర్యాభ్యాంసంధ్యామివమహత్తమః । తామపశ్యత్తతో
బాలాంరామపత్నీంయశస్వినీమ్॥౫॥ రోహిణీంశశినాహీనాంగ్రహవద్భృశదారుణః । తముగ్రతేజఃకర్మాణంజనస్థాన
రుహాద్రుమాః॥౬॥ సమీక్ష్యనప్రకంపంతేనప్రవాతిచమారుతః । శీఘ్రస్రోతాశ్చతందృష్ట్వావీక్షంతంరక్తలోచనమ్॥
౭॥ స్తిమితంగంతుమారేభేభయాద్గోదావరీనదీ।రామస్యత్వంతరప్రేప్సుర్దశగ్రీవస్తదంతరే॥౮॥ ఉపతస్థేచవైదేహీం
భిక్షురూపేణరావణః।అభవ్యోభవ్యరూపేణభర్తారమనుశోచతీమ్॥౯॥అభ్యవర్తతవైదేహీంచిత్రామివశనైశ్చరః।స
పాపోభవ్యరూపేణతృణైఃకూపఇవావృతః॥ ౧౦ ॥ అతిష్ఠత్ప్రేక్ష్యవైదేహీంరామపత్నీంయశస్వినీమ్ । శుభాంరుచిరదం
తోష్ఠీంపూర్ణచంద్రనిభాననామ్॥౧౧॥ ఆసీనాంపర్ణశాలాయాంబాష్పశోకాభిపీడితామ్ । సతాంపద్మపలాశాక్షీంపీ
తకౌశేయవాసినీమ్॥౧౨॥అభ్యగచ్ఛతవైదేహీందుష్టచేతానిశాచరః।సమన్మథశరావిష్టోబ్రహ్మఘోషముదీరయన్॥౧౩॥
అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంరహితేరాక్షసాధిపః । తాముత్తమాంత్రిలోకానాంపద్మహీనామివశ్రియమ్॥౧౪॥విభ్రాజ
మానాంవపుషారావణఃప్రశశంసహ । కాత్వంకాంచనవర్ణాభేపీతకౌశేయవాసిని॥౧౫॥ కమలానాంశుభామాలాంప
ద్మినీవహిబిభ్రతీ। హ్రీఃకీర్తిఃశ్రీశ్శుభాలక్ష్మీరప్సరావాశుభాననే॥౧౬॥భూతిర్వాత్వంవరారోహేరతిర్వాస్వైరచారి
ణీ।సమాశ్శిఖరిణస్స్నిగ్ధాఃపాండరాదశనాస్తవ॥౧౭॥ విశాలేవిమలేనేత్రేరక్తాంతేకృష్ణతారకే।విశాలంజఘనంపీనమూ
రూకరికరోపమౌ॥ ౧౮॥ ఏతావుపచితౌవృత్తౌసహితౌసంప్రవల్గితౌ । పీనోన్నతముఖౌకాంతౌస్నిగ్ధతాళఫలోపమౌ॥
౧౯॥ మణిప్రవేకాభరణౌరుచిరౌతేపయోధరౌ । చారుస్మితేచారుదతిచారునేత్రేవిలాసిని॥౨౦॥మనోహరసిమేకాం
తేనదీకూలమివాంభసా । కరాంతమితమధ్యాసిసుకేశీసంహతస్తనీ॥౨౧॥ నైవదేవీనగంధర్వీనయక్షీనచకిన్నరీ । నైవం
రూపామయానారీదృష్టపూర్వామహీతలే॥౨౨॥రూపమగ్ర్యంచలోకేషుసౌకుమార్యంవయశ్చతే । ఇహవాసశ్చకాం
తారేచిత్తమున్మాదయంతిమే॥౨౩॥ సాప్రతిక్రామభద్రంతేనత్వంవస్తుమిహార్హసి। రాక్షసానామయంవాసోఘో
రాణాంకామరూపిణామ్॥ ౨౪॥ప్రాసాదాగ్ర్యాణిరమ్యాణినగరోపవనానిచ । సంపన్నానిసుగంధీనియుక్తాన్యాచరితుం
త్వయా॥౨౫॥వరంమాల్యంవరంభోజ్యంవరంవస్త్రంచశోభనే। భర్తారంచవరంమన్యేత్వద్యుక్తమసితేక్షణే॥౨౬॥కా
త్వంభవసిరుద్రాణాంమరుతాంవావరాననే । వసూనాంవావరారోహేదేవతాప్రతిభాసిమే॥౨౭॥ నేహగచ్ఛంతిగంధ
ర్వానదేవానచకిన్నరాః।రాక్షసానామయంవాసఃకథంనుత్వమిహాగతా॥ ౨౮॥ ఇహశాఖామృగాస్సింహాద్వీపివ్యాఘ్ర

మృగాస్తథా । ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥౨౯॥ మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వి
నామ్ । కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే ॥౩౦॥ కాసి కస్య కుతశ్చ త్వం కిన్నిమిత్తం చ దండకాన్ । ఏకా చరసి కల్యా
ణి ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥౩౧॥ ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన మహాత్మనా । ద్విజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణ
మాగతమ్ ॥౩౨॥ సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ । ఉపానీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ॥
౩౩॥ అబ్రవీత్సిద్ధమిత్యేవం తదా తం సౌమ్యదర్శనమ్ । ద్విజాతివేషేణ సమీక్ష్య మైథిలీ సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణం ।
అశక్యముద్ద్వేష్టుముపాయదర్శనాన్న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాంగనా ॥౩౪॥ ఇయం బృసీ బ్రాహ్మణ కామమాస్య
తామిదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి । ఇదం చ సిద్ధం వనజాతముత్తమం త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతామ్ ॥౩౫॥
నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీమ్ । ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనస్సమ
ర్పయత్స్వాత్మవధాయ రావణః ॥౩౬॥ తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం ప్రతీక్షమాణా సహలక్ష్మణం తదా । దిదృక్షమా
ణా హరితం దదర్శ తన్మహద్వనం నైవతు రామలక్ష్మణౌ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్చత్వారింశస్సర్గః ******

రావణేన తు వైదేహీ తదా పృష్టా జిహీర్షతా । పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమాత్మనా ॥౧॥ బ్రాహ్మణశ్చా
తిథిశ్చైష అనుక్తో హి శపేత మామ్ । ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥౨॥ దుహితా జనకస్యాహం మైథి
లస్య మహాత్మనః । సీతా నామ్నాస్మి భద్రం తే రామస్య మహిషీ ద్విజ ॥౩॥ ఉషిత్వా ద్వాదశ సమా ఇక్ష్వాకూణాం నివేశ
నే । భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥౪॥ తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజామంత్రయత ప్రభుః । అభి
షేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥౫॥ తస్మిన్ సంభ్రియమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే । కైకేయీ నామ భర్తార
మమార్యా సా యాచతే వరమ్ ॥౬॥ ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే । మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుర్భరతస్యాభి
షేచనమ్ ॥౭॥ ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమమ్ । నాద్య భోక్ష్యే న చ స్వప్స్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥
ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే । ఇతి బ్రువాణాం కైకేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥౯॥ అయాచతార్థై
రన్వర్థైర్న చ యాచ్ఞాం చకార సా । మమ భర్తా మహాతేజా వయసా పంచవింశకః ॥౧౦॥ అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మ
ని గణ్యతే । రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాక్ శుచిః ॥౧౧॥ విశాలాక్షో మహాబాహుస్సర్వభూతహితే రతః । కా
మార్తస్తు మహాతేజాః పితా దశరథస్స్వయమ్ ॥౧౨॥ కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ । అ
భిషేకాయ తు పితుస్సమీపం రామమాగతమ్ ॥౧౩॥ కైకేయీ మమ భర్తారమిత్యువాచ ధృతం వచః । తవ పిత్రా సమా
జ్ఞప్తం మమేదం శృణు రాఘవ ॥౧౪॥ భరతాయ ప్రదాతవ్యమిదం రాజ్యమకంటకమ్ । త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి
పంచ చ ॥౧౫॥ వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ పితరం మోచయానృతాత్ । తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥
౧౬॥ చకార తద్వచస్తస్యా మమ భర్తా దృఢవ్రతః । దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్సత్యం బ్రూయాన్న చానృతమ్ ॥౧౭॥
ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమమ్ । తస్య భ్రాతా తు వైమాత్రో లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥౧౮॥
రామస్య పురుషవ్యాఘ్రస్సహాయస్సమరేఽరిహా । స భ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥౧౯॥ అన్వగచ్ఛద్ధను
ష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ । జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥౨౦॥ ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో
జితేంద్రియః । తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥౨౧॥ విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ వనం గంభీరమోజ
సా । సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా ॥౨౨॥ ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలమ్ । రు
రూన్ గోధాన్ వరాహాంశ్చ హత్వాదాయామిషాన్ బహూన్ ॥౨౩॥ స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్వ తత్త్వ
తః । ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ ॥౨౪॥ ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః । ప్రత్యు
వాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥౨౫॥ యేన విత్రాసితా లోకాస్సదేవాసురపన్నగాః । అహం తు రావణో నా
మ సీతే రక్షోగణేశ్వరః ॥౨౬॥ త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీమ్ । రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛా
మ్యనిందితే ॥౨౭॥ బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః । సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ
॥౨౮॥ లంకా నామ సముద్రస్య మధ్యే మమ మహాపురీ । సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥౨౯॥ తత్ర సీతే మయా సా

ర్ణాంవనేషు విహరిష్యసి। న చాస్యాః స్వవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని॥౩౦॥ పంచదాస్యః సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః। సీతే పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది॥౩౧॥ రావణేనైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా। ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసమ్॥౩౨॥ మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిమ్। మహోదధిమివాక్షోభ్య మహం రామమనువ్రతా॥౩౩॥ సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలమ్। సత్యసంధం మహాబాహుమహం రామమనువ్రతా॥౩౪॥ మహాబాహుం మహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినమ్। నృసింహం సింహసంకాశమహం రామమనువ్రతా॥౩౫॥ పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియమ్। పృథుకీర్తిం మహాత్మానమహం రామమనువ్రతా॥౩౬॥ త్వం పునర్జంబుకః సింహీం మామిచ్ఛసి సుదుర్లభామ్। నాహం శక్యా త్వయా స్ప్రష్టుమాదిత్యస్య ప్రభా యథా॥౩౭॥ పాదపాన్ కాంచనాన్ నూనం బహూన్ పశ్యసి మందభాక్। రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యస్త్వమిచ్ఛసి రావణ॥౩౮॥ క్షుధితస్య హి సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్వినః। ఆశీవిషస్య చ ముఖాద్దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి॥౩౯॥ మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి। కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతుమిచ్ఛసి॥౪౦॥ అక్షిసూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురమ్। రాఘవస్య ప్రియాం భార్యామధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి॥౪౧॥ అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి। సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమిచ్ఛసి॥౪౨॥ యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛసి। అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి॥౪౩॥ కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి। అయోముఖానాం శూలానామగ్రే చరితుమిచ్ఛసి॥౪౪॥ రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి॥ యదంతరం సింహసృగాలయోర్వనే యదంతరం స్యందినికాసముద్రయోః। సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్యదంతరం తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ॥౪౫॥ యదంతరం కాంచనసీసలోహయోర్యదంతరం చందనవారిపంకయోః। యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనే తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ॥౪౬॥ యదంతరం వాయసవైనతేయయోర్యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి। యదంతరం సారసగృధ్రయోర్వనే తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ॥౪౭॥ తస్మిన్ సహస్రాక్షసమప్రభావే రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ। హృతాపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే వజ్రం యథా మక్షికయావగీర్ణమ్॥౪౮॥ ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా సుదృష్టముక్త్వా రజనీచరం తమ్। గాత్రప్రకంపాద్వ్యథితా బభూవ వాతోద్ధతా సా కదలీవ తన్వీ॥౪౯॥ తాం వేపమానాముపలభ్య సీతాం స రావణో మృత్యుసమప్రభావః। కులం బలం నామ చ కర్మ చాత్మనః సమాచచక్షే భయకారణార్థమ్॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః। ****************************

ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః। లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ॥౧॥ భ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని। రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్॥౨॥ యస్య దేవాః సగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః। విద్రవంతి భయాద్భీతా మృత్యోరివ సదా ప్రజాః॥౩॥ యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే। ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాద్రణే విక్రమ్య నిర్జితః॥౪॥ మద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్। కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠమధ్యాస్తే నరవాహనః॥౫॥ యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభమ్। వీర్యాదావర్జితం భద్రే యేన యామి విహాయసమ్॥౬॥ మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి। విద్రవంతి పరిత్రస్తాః సురాః శక్రపురోగమాః॥౭॥ యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః। తీవ్రాంశుః శిశిరాంశుశ్చ భయాత్సంపద్యతే రవిః॥౮॥ నిష్కంపపత్రాస్తరవో నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః। భవంతి యత్ర యత్రాహం తిష్ఠామి చ చరామి చ॥౯॥ మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా। సంపూర్ణా రాక్షసైర్ఘోరైర్యథేంద్రస్యామరావతీ॥౧౦॥ ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజితా। హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా॥౧౧॥ హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా। సర్వకాలఫలైర్వృక్షైః సంకులోద్యానశోభితా॥౧౨॥ తత్ర త్వం వసతీ సీతే రాజపుత్రి మయా సహ। న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్విని॥౧౩॥ భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని। న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః॥౧౪॥ స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్ఞా దశరథేన యః। మందవీర్యః సుతో జ్యేష్ఠస్తతః ప్రస్థాపితో హ్యయమ్॥౧౫॥ తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా। కరిష్యసి విశాలాక్షి తాపసేన తపస్వినా॥౧౬॥ యత్తు రాక్షసభర్తారం కామాత్స్వయమిహాగతమ్। న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి॥౧౭॥ ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు పరితాపం గమి

ష్యసి । చరణేనాభిహత్యేవ పురారవసమార్పసి॥౧౮॥ అంగుళ్యా నసమో రామో మమ యుద్ధే స మానుషః । తవ భాగ్యేన
సంప్రాప్తం భజస్వ వరవర్ణిని॥ ౧౯॥ ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా । అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం రహితే
రాక్షసాధిపమ్॥౨౦॥ కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్కృతమ్ । భ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వమశుభం కర్తుమిచ్ఛసి ॥
౨౧ ॥ అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ రాక్షసాః । యేషాం త్వం కర్కశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః॥౨౨॥ అపహృత్య
శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితుమ్ । న చ రామస్య భార్యాం మామపనీయాస్తి జీవితుమ్॥౨౩॥ జీవేచ్చిరం వజ్రధరస్య హ
స్తాచ్ఛచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపామ్ । న మాదృశీం రాక్షస ధర్షయిత్వా పీతామృతస్యాపి తవాపి మోక్షః॥ ౨౪ ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే అష్టచత్వారింశస్సర్గః ॥ **************************************

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ । హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః॥౧॥ స మైథి
లీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశమ్ । నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ ॥ ౨ ॥ ఉద్వహేయం భుజా
భ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః । ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః॥౩॥ అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైర్నిర్భిం
ద్యాం హి మహీతలమ్ । కామరూపిణమున్మత్తే పశ్య మాం కామదం పతిమ్॥౪॥ ఏవముక్తవతస్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే క్రుద్ధ
స్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః॥౫॥ సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం చ సమ్మతమ్ । స్వం రూపం కాలరూపాభం
భేజే వైశ్రవణానుజః॥౬॥ సంరక్తనయనః శ్రీమాంస్తప్తకాంచనకుండలః । క్రోధేన మహతావిష్టో నీలజీమూతసంనిభః॥౭॥
దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః । స పరివ్రాజకచ్ఛద్మ మహాకాయో విహాయ తత్ ॥౮॥ ప్రతిపద్య స్వకం రూ
పం రావణో రాక్షసాధిపః । సంరక్తనయనః క్రోధాజ్జీమూతనిచయప్రభః॥౯॥ రక్తాంబరధరస్తస్థౌ స్త్రీరత్నం ప్రేక్ష్య మై
థిలీమ్ । స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ॥౧౦॥ వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ । త్రిషు లో
కేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి॥౧౧॥ మామాశ్రయ వరారోహే తవాహం సదృశః పతిః । మాం భజస్వ చిరాయ త్వ
మహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ॥౧౨॥ నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే కరిష్యే తవ విప్రియమ్ । త్యజ్యతాం మానుషో భావో మయి భా
వః ప్రణీయతామ్॥౧౩॥ రాజ్యాచ్చ్యుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషమ్ । కైర్గుణైరనురక్తాసి మూఢే పండితమా
నిని॥౧౪॥ యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనమ్ । అస్మిన్ వ్యాలానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః॥౧౫॥ ఇ
త్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్హాం ప్రియవాదినీమ్ । అభ్యగచ్ఛ సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః॥౧౬॥ జగ్రా
హ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ । వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః॥౧౭॥ ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ ప
రిజగ్రాహ పాణినా । తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజమ్ । ౧౮॥ ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా
వనదేవతాః । స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః॥౧౯॥ ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగో రావణస్య మహారథః । త
తస్తాం పరుషైర్వాక్యైరభితర్జ్య మహాస్వనః॥౨౦॥ అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోహయత్తదా । సా గృహీతా విచు
క్రోశ రావణేన యశస్వినీ॥౨౧॥ రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే । తామకామాం స కామార్తః పన్నగేం
ద్రవధూమివ॥౨౨॥ వివేష్టమానామాదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః । తతస్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా॥
౨౩ ॥ భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాతురా । హా లక్ష్మణ మహాబాహో గురుచిత్తప్రసాదక॥౨౪॥ హ్రి
యమాణాం న జానీషే రక్షసా కామరూపిణా । జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్॥౨౫॥ హ్రియమాణా
మధర్మేణ మాం రాఘవ న పశ్యసి । నను నామావినీతానాం వినేతాసి పరంతప॥౨౬॥ కథమేవంవిధం పాపం న త్వం శాధి హి రా
వణమ్ । నను సద్యోఽవినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్॥౨౭॥ కాలోఽప్యంగీ భవత్యత్ర సస్యానామివ పక్తయే । స కర్మ కృతవానే
తత్కాలోపహతచేతనః॥౨౮॥ జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి । హంతేదానీం సకామాస్తు కైకేయీ
సహ బాంధవైః॥౨౯॥ హ్రియేయం ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః । ఆమంత్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పి
తాన్॥౩౦॥ క్షిప్రం రామాయ శంసధ్వం సీతాం హరతి రావణః । మాల్యవంతం శిఖరిణం వందే ప్రస్రవణం గిరిమ్॥౩౧॥ క్షిప్రం
రామాయ శంసత్వం సీతాం హరతి రావణః । హంససారససంఘుష్టాం వందే గోదావరీం నదీమ్॥౩౨॥ క్షిప్రం రామాయ
శంసత్వం సీతాం హరతి రావణః । దైవతాని చ యాంత్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే॥ ౩౩ ॥ నమస్కరోమ్యహం తేభ్యో భర్తుః

శ్శంసంతు మాం హృతామ్। యాని కానిచిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసంత్యుత ॥౩౪॥ సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణానపి । హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ ॥౩౫॥ వివశాపహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత । విదిత్వా మాం మహాబాహురముత్రాపి మహాబలః ॥౩౬॥ ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి । సా తదా కరుణా వాచో విలపంతీ సుదుఃఖితా ॥౩౭॥ వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాయతలోచనా । సా తముద్వీక్ష్య సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా ॥౩౮॥ సమాక్రందద్భయపరా దుఃఖోపహతయా గిరా । జటాయో పశ్య మామార్య హ్రియమాణామనాథవత్ ॥౩౯॥ అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణం పాపకర్మణా । నైష వారయితుం శక్యస్తవ క్రూరో నిశాచరః ॥౪౦॥ సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః । రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో హరణం మమ ॥౪౧॥ లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వమాఖ్యాతవ్యమశేషతః ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః ॥ ******************************

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే । నిరీక్ష్య రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః ॥౧॥ తతః పర్వతకూటాభస్తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః । వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరమ్ ॥౨॥ దశగ్రీవ స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః । జటాయుర్నామ నామ్నాహం గృధ్రరాజో మహాబలః ॥౩॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః । లోకానాం చ హితే యుక్తో రామో దశరథాత్మజః ॥౪॥ తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । సీతా నామ వరారోహా యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి ॥౫॥ కథం రాజా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ । రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల ॥౬॥ నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాభిమర్శనాత్ । న తత్సమాచరేద్ధీరో యత్పరోఽస్య విగర్హయేత్ ॥౭॥ యథాత్మనస్తథాన్యేషాం దారా రక్ష్యా విమర్శనాత్ । ధర్మమర్థం చ కామం చ శిష్టాః శాస్త్రేష్వనాగతమ్ ॥౮॥ వ్యవస్యంతి న రాజానో ధర్మం పౌలస్త్యనందన । రాజా ధర్మశ్చ కామశ్చ ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః ॥౯॥ ధర్మః శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే । పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రక్షసాం వర ॥౧౦॥ ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తో విమానమివ దుష్కృతీ । కామస్వభావో యో యస్య న శక్యః పరివర్జితుమ్ ॥౧౧॥ న హి దుష్టాత్మనామార్యమావసంత్యాలయే చిరమ్ । విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః ॥౧౨॥ నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి । యది శూర్పణఖాహేతోర్జనస్థానగతః ఖరః ॥౧౩॥ అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా । అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥౧౪॥ యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి । క్షిప్రం విసృజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా ॥౧౫॥ దహేద్దహనభూతేన వృత్రమింద్రాశనిర్యథా । సర్పమాశీవిషం బద్ధ్వా వస్త్రాంతే నావబుధ్యసే ॥౧౬॥ గ్రీవాయాం ప్రతిసక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి । స భారః సౌమ్య భర్తవ్యో యో నరం నావసాదయేత్ ॥౧౭॥ తదన్నముపభోక్తవ్యం జీర్యతే యదనామయమ్ । యత్కృత్వా న భవేద్ధర్మో న కీర్తిర్న యశో భువి ॥౧౮॥ శరీరస్య భవేత్ఖేదః కస్తత్కర్మ సమాచరేత్ । షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ ॥౧౯॥ పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః । వృద్ధోఽహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ ॥౨౦॥ తథాప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి । న శక్తస్త్వం బలాద్ధర్తుం వైదేహీం మమ పశ్యతః ॥౨౧॥ హేతుభిర్న్యాయసంయుక్తైర్ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ । యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥౨౨॥ శయిష్యసే హతో భూమౌ యథాపూర్వం ఖరస్తథా । అసకృత్సంయుగే యేన నిహతా దైత్యదానవాః ॥౨౩॥ నచిరాచ్చీరవాసాస్త్వాం రామో యుధి వధిష్యతి । కిం ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ ॥౨౪॥ క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ తయోర్భీతో న సంశయః । న హి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమామ్ ॥౨౫॥ సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ । అవశ్యం తు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః ॥౨౬॥ జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ । తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ ముహూర్తం పశ్య రావణ ॥౨౭॥ యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్ప్రాణం నిశాచర । వృంతాదివ ఫలం త్వాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్ ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - పంచాశస్సర్గః ॥ ******************************

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా । క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాస్సర్వా రేజుర్వింశతిదృష్టయః ॥౧॥ సంరక్తనయనః కోపాత్తప్తకాంచనకుండలః । రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః ॥౨॥ స సంప్రహారస్తుములస్తయోస్తస్మిన్ మహావనే । బభూవ వాతోద్ధతయోర్మేఘయోర్గగనే యథా ॥౩॥ తద్బభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయో

స్తదా । సపక్షయోర్మాల్యవతోర్మహాపర్వతయోరివ ॥౪॥ తతో నాలీకనారాచైస్తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః । అభ్యవర్ష
న్మహాఘోరైర్గృధ్రరాజం మహాబలః ॥౫॥ స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః । జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణా
స్త్రాణి సంయుగే ॥౬॥ తస్య తీక్ష్ణనఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః । చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః ॥౭॥
అథ క్రోధాద్దశగ్రీవో జగ్రాహ దశ మార్గణాన్ । మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా ॥౮॥ స తై
ర్బాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మగైః । బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైర్గృధ్రం ఘోరైః శిలీముఖైః ॥౯॥ స రాక్షసరథే ప
శ్యన్ జానకీం బాష్పలోచనామ్ । అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభిద్రవత్ ॥౧౦॥ తతో ऽస్య సశరం చాపం ము
క్తామణివిభూషితమ్ । చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజ పతగేశ్వరః ॥౧౧॥ తతో ऽన్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛి
తః । వవర్ష శరవర్షాణి శతశో ऽథ సహస్రశః ॥౧౨॥ శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః । కులాయముపసంప్రా
ప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా ॥౧౩॥ స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ । చరణాభ్యాం మహాతేజా బభంజాస్య మహ
ద్ధనుః ॥౧౪॥ తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరాసనమ్ । పక్షాభ్యాం చ మహావీర్యో వ్యాధునోత్పతగేశ్వరః ॥౧౫॥ కాంచ
నోరశ్ఛదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్ । తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ ॥౧౬॥ వరం త్రివేణుసం
పన్నం కామగం పావకార్చిషమ్ । మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథమ్ ॥౧౭॥ పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం
చ వ్యజనైస్సహ । పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ ॥౧౮॥ సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః । పు
నర్వ్యపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః ॥౧౯॥ స భగ్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః । అంకేనాదాయ వై
దేహీం పపాత భువి రావణః ॥౨౦॥ దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్నవాహనమ్ । సాధు సాధ్వితి భూతాని గృధ్రరాజమ
పూజయన్ ॥౨౧॥ పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపమ్ । ఉత్పపాత పునర్హృష్టో మైథిలీం గృహ్య రావణః ॥
౨౨॥ తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజామ్ । గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణమ్ ॥౨౩॥ సమా
వార్య మహాతేజా జటాయురిదమబ్రవీత్ । వజ్రసంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ ॥౨౪॥ అల్పబుద్ధే హరస్యే
నాం వధాయ ఖలు రక్షసామ్ । సమిత్రబంధుస్సామాత్యస్సబలస్సపరిచ్ఛదః ॥౨౫॥ విషపానం పిబస్యేతత్పిపాసిత ఇవోదకమ్ ।
అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః ॥౨౬॥ శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి । బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ
గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥౨౭॥ వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా । న హి జాతు దురాధర్షౌ కాకుత్స్థౌ తవ రావణ ॥
౨౮॥ ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ । యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితమ్ ॥౨౯॥
తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః । యుధ్యస్వ యది శూరో ऽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ ॥౩౦॥ శయిష్యసే హ
తో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా । పరేతకాలే పురుషో యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥౩౧॥ వినాశాయాత్మనో ऽధర్మ్యం
ప్రతిపన్నో ऽసి కర్మ తత్ । పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥౩౨॥ కుర్వీత లోకాధిపతిస్స్వయంభూ
ర్భగవానపి । ఏవముక్త్వా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః ॥౩౩॥ నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ । తం గృ
హీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైర్విదదార సమంతతః ॥౩౪॥ అధిరూఢో గజారోహో యథా స్యాద్దుష్టవారణమ్ । విదదార నఖైరస్య
తుండం పృష్ఠే సమర్పయత్ ॥౩౫॥ కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః । స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ము
హుర్ముహుః ॥౩౬॥ అమర్షస్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః । సంపరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥
౩౭॥ తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః । జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః ॥౩౮॥ వామబా
హూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః । సంఛిన్నబాహోస్సద్యో వై బాహవస్సహసాభవన్ ॥౩౯॥ విషజ్వాలావలీయు
క్తా వల్మీకాదివ పన్నగాః । తతః క్రోధాద్దశగ్రీవస్సీతాముత్సృజ్య రావణః ॥౪౦॥ ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమ
పోథయత్ । తతో ముహూర్తం సంగ్రామో బభూవాతులవీర్యయోః ॥౪౧॥ రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య
చ । తస్య వ్యాయచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః ॥౪౨॥ పక్షౌ పార్శ్వౌ చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్ధృత్య సో ऽచ్ఛినత్ । సం
ఛిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా ॥౪౩॥ నిపపాత హతో గృధ్రో ధరణ్యామల్పజీవితః । తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ
క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ ॥౪౪॥ అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా । తం నీలజీమూతనికాశకల్పం సుపాండరో

రస్య—ముదారవీర్యమ్ । దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావమ్॥౪౫॥ తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే నిపాతితం రావణవేగమర్దితమ్ । పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే ఆరణ్యకాండే ఏకపంచాశస్సర్గః **

సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్య తమ్। గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా॥౧॥ ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా। విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా॥౨॥ నిమిత్తం లక్షణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనమ్। అవశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే॥౩॥ నూనం రామ న జానాసి మహద్వ్యసనమాత్మనః। ధావంతి నూనం కాకుత్స్థం మదర్థం మృగపక్షిణః॥౪॥ అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః। శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః॥౫॥ త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ లక్ష్మణేతి వరాంగనా। సుసంత్రస్తా సమాక్రందచ్ఛృణ్వతాం తు యథాంతికే॥౬॥ సకృద్రామం పునశ్శ్వశ్రూస్తథా లక్ష్మణమంగనా। అసకృత్తత్ర వైదేహీ విలలాప ద్విజాంతికే॥౭॥ తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్। అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః॥౮॥ తాం లతామివ వేష్టంతీమాలింగంతీం మహాద్రుమాన్। ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః॥౯॥ క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే। జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసన్నిభః॥౧౦॥ ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరమ్। జగత్సర్వమమర్యాదం తమసాంధేన సంవృతమ్॥౧౧॥ న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః। దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా॥౧౨॥ కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః। ప్రహృష్టా వ్యథితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః॥౧౩॥ దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః। రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా॥౧౪॥ స తు తాం రామ రామేతి రుదంతీం లక్ష్మణేతి చ। జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసేశ్వరః॥౧౫॥ తప్తాభరణసర్వాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ। రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్సౌదామినీ యథా॥౧౬॥ ఉద్ధూతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః। అధికం ప్రతిబభ్రాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా॥౧౭॥ తస్యాః పరమకల్యాణ్యాస్తామ్రాణి సురభీణి చ। పద్మపత్రాణి వైదేహ్యా అభ్యకీర్యంత రావణమ్॥౧౮॥ తస్యాః కౌశేయముద్ధూతమాకాశే కనకప్రభమ్। బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే॥౧౯॥ తస్యాస్తత్సునసం వక్త్రమాకాశే రావణాంకగమ్। న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజమ్॥౨౦॥ బభూవ జలదం నీలం భిత్త్వా చంద్ర ఇవోదితః। సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణమ్॥౨౧॥ శుక్లైస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతమ్। తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రమాకాశే రావణాంకగమ్॥౨౨॥ రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ప్రియదర్శనమ్। సునాసం చారుతామ్రోష్ఠమాకాశే హాటకప్రభమ్॥౨౩॥ రాక్షసేంద్రసమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభమ్। శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః॥౨౪॥ సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపమ్। శుశుభే కాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా॥౨౫॥ సా పద్మగౌరీ హేమాభా రావణం జనకాత్మజా। విద్యుద్ఘనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా॥౨౬॥ తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యా రాక్షసాధిపః। బభౌ సచపలో నీలస్సఘోష ఇవ తోయదః॥౨౭॥ ఉత్తమాంగాచ్చ్యుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః। సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే॥౨౮॥ సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః। సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత॥౨౯॥ అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజమ్। నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతమ్॥౩౦॥ చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యా రత్నభూషితమ్। విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనమ్॥౩౧॥ తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరమ్। ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ॥౩౨॥ తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా। జహారాకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః॥౩౩॥ తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే। సఘోషాణ్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్॥౩౪॥ తస్యాస్తనాంతరాద్భ్రష్టో హారస్తారాధిపద్యుతిః। వైదేహ్యా నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్చ్యుతా॥౩౫॥ ఉత్పాతవాతాభిహతా నానాద్విజగణాయుతాః। మా భైరితి విధూతాగ్రా వ్యాజహ్రురివ పాదపాః॥౩౬॥ నళిన్యో ధ్వస్తకమలాస్త్రస్తమీనజలేచరాః। సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసామన్వశోచంత మైథిలీమ్॥౩౭॥ సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః। అన్వధావంస్తదా రోషాత్సీతాచ్ఛాయానుగామినః॥౩౮॥ జలప్రపాతాస్రముఖాః శృంగైరుచ్ఛ్రితబాహుభిః। సీతాయాం హ్రి

యమానాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః॥౩౯॥ హ్రియమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః। ప్రతిధ్వస్తప్రభః
శ్రీమానాసీత్పాండరమండలః॥౪౦॥ నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నానృశంసతా। యత్ర రామస్య వైదేహీం భా
ర్యాం హరతి రావణః॥౪౧॥ ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్। విత్రస్తకా దీనముఖా రురుదుర్మృగపోతకాః॥౪౨॥
ఉద్వీక్ష్యోద్వీక్ష్య నయనైరాస్రపాతావిలేక్షణాః। సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః॥౪౩॥ విక్రోశంతీం దృ
ఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖం తథాగతామ్। తాం తు లక్ష్మణ రామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరామ్॥౪౪॥ అవేక్షమాణాం బహుశో
వైదేహీం ధరణీతలమ్। స తాం ఆకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకామ్॥౪౫॥ జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వి
నీమ్। తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ। అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ వివర్ణవక్త్రా భయభా
రపీడితా॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః. ********************************

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా। దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ॥౧॥ రోషరోదనతా
మ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపమ్। రుదంతీ కరుణం సీతా హ్రియమాణేదమబ్రవీత్॥౨॥ న వ్యపత్రపసే నీచ కర్మణానే
న రావణ। జ్ఞాత్వా విరహితాం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే॥౩॥ త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా।
మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా॥౪॥ యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః। గృధ్రరా
జః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ॥౫॥ పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ। విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే
నాపజితా త్వయా॥౬॥ ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే। స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ రహితే చ పరస్య చ॥౭॥
కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితమ్। సునృశంసమధర్మిష్ఠం తవ శౌండీర్యమానినః॥౮॥ ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ
యత్త్వం కథితవాంస్తథా। కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశమ్॥౯॥ కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధా
వసి। ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి॥౧౦॥ న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః। స
సైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవితుమ్॥౧౧॥ న త్వం తయోః శరస్పర్శం సోఢుం శక్యః కథంచన। వనే ప్రజ్వలి
తస్యేవ స్పర్శమగ్నేర్విహంగమః॥౧౨॥ సాధు కుర్వాత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ। మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి
భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ॥౧౩॥ విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి। యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హ
ర్తుమిచ్ఛసి॥౧౪॥ వ్యవసాయస్స తే నీచ భవిష్యతి నిరర్థకః। న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమమ్॥౧౫॥ ఉత్స
హే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరమ్। న నూనం చాత్మనః శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే॥౧౬॥ మృత్యుకాలే
యథా మర్త్యో విపరీతాని సేవతే। ముమూర్షూణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే॥౧౭॥ పశ్యామ్యద్య హి కంఠే
త్వాం కాలపాశావపాశితమ్। యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన॥౧౮॥ వ్యక్తం హిరణ్మయాన్ హి త్వం సంపశ్య
సి మహీరుహాన్। నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘప్రవాహినీమ్॥౧౯॥ అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ। తప్తకాం
చనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదామ్॥౨౦॥ ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణామాయసైః కంటకైశ్చితామ్। న హి త్వమీదృ
శం కృత్వా తస్యాలీకం మహాత్మనః॥౨౧॥ చరితుం శక్ష్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘృణః। బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారే
ణ రావణ॥౨౨॥ క్వ గతో లప్స్యసే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః। నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే॥
౨౩॥ రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ। స కథం రాఘవో వీరస్సర్వాస్త్రకుశలో బలీ॥౨౪॥ న త్వాం హన్యా
చ్ఛరైస్తీక్ష్ణైరిష్టభార్యాపహారిణమ్। ఏతచ్చాన్యచ్చ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా॥౨౫॥ భయశోకసమావిష్టా కరుణం వి
లలాప హ॥ తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీమ్। జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం నృ
పాత్మజామాగతగాత్రవేపథుమ్॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిపంచాశస్సర్గః. ************************

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచిన్నాథమపశ్యతీ। దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్॥౧॥ తేషాం మధ్యే విశా
లాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభమ్। ఉత్తరీయం వరారోహా శుభాన్యాభరణాని చ॥౨॥ ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి
మైథిలీ। వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే నిక్షిప్తం సహభూషణమ్॥౩॥ సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవస్తత్కర్మ న విబుద్ధవాన్। పిం
గాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ॥౪॥ విక్రోశంతీం తదా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః। స చ పంపామతిక్రమ్య

లంకామభిముఖః పురీమ్॥౫॥ జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః। తాం జహార సుసంహృష్టో రావణో మృత్యు
మాత్మనః॥౬॥ ఉత్సంగేనైవ భుజగీం తీక్ష్ణదంష్ట్రాం మహావిషామ్। వనాని సరితః శైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా॥౭॥ స క్షి
ప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః। తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయమ్॥౮॥ సరితాం శరణం గత్వా సమతీ
యాయ సాగరమ్। సంభ్రమాత్పరివృత్తోర్మీ రుద్ధమీనమహోరగః॥౯॥ వైదేహ్యాం హ్రియమాణాయాం బభూవ వ
రుణాలయః। అంతరిక్షగతా వాచస్ససృజుశ్చారణాస్తదా॥౧౦॥ ఏతదంతో దశగ్రీవ ఇతి సిద్ధాస్తదాబ్రువన్। స తు సీతాం వివే
ష్టంతీమంకేనాదాయ రావణః॥౧౧॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః। సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమ
హాపథామ్॥౧౨॥ సంరూఢకక్ష్యాబహుళం స్వమంతఃపురమావిశత్। తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణామ్
॥౧౩॥ నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివాసురీమ్। అబ్రవీచ్చ దశగ్రీవః పిశాచీర్ఘోరదర్శనాః॥౧౪॥ యథా నే
మాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసంమతామ్। ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ॥౧౫॥ యద్యదిచ్ఛేత్తదే
వాస్యా దేయం మచ్ఛందతో యథా। యా చ వక్ష్యతి వైదేహీం వచనం కించిదప్రియమ్॥౧౬॥ అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాన్న త
స్యా జీవితం ప్రియమ్। తథోక్త్వా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్॥౧౭॥ నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్కిం కృ
త్యమితి చింతయన్। దదర్శాష్టౌ మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్॥౧౮॥ స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యో వరదానేన
మోహితః। ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః॥౧౯॥ నానాప్రహరణాః క్షిప్రమితో గచ్ఛత సత్వరాః। జనస్థా
నం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయమ్॥౨౦॥ తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే। పౌరుషం బలమాశ్రిత్య
త్రాసముత్సృజ్య దూరతః॥౨౧॥ బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితమ్। సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయ
కైః॥౨౨॥ తత్ర క్రోధో మమాపూర్వో ధైర్యస్యోపరి వర్తతే। వైరం చ సుమహజ్జాతం రామం ప్రతి సుదారుణమ్॥౨౩॥ ని
ర్యాతయితుమిచ్ఛామి తచ్చ వైరమహం రిపోః। న హి లప్స్యామ్యహం నిద్రామహత్వా సంయుగే రిపుమ్॥౨౪॥ తం త్విదానీమ
హం హత్వా ఖరదూషణఘాతినమ్। రామం శర్మోపలప్స్యామి ధనం లబ్ధ్వేవ నిర్ధనః॥౨౫॥ జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భీ రా
మమాశ్రితాః। ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః॥౨౬॥ అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః। కర్తవ్య
శ్చ సదా యత్నో రాఘవస్య వధం ప్రతి॥౨౭॥ యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని। అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మ
యా యూయం నియోజితాః॥౨౮॥ తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసా మహార్థమష్టావభివాద్య రావణమ్। విహాయ లంకాం
సహితాః ప్రతస్థిరే యతో జనస్థానమలక్ష్యదర్శనాః॥౨౯॥ తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః సుసంప్రహృష్టః ప్రతిగృహ్య మై
థిలీమ్। ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం బభూవ మోహాన్ముదితస్స రాక్షసః॥౩౦॥ ఇతి చతుఃపంచాశస్సర్గః. *****

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్। ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్కృతకృత్యమమన్యత॥౧॥ స చిం
తయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః। ప్రవివేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్వరన్॥౨॥ స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్మ
రావణో రాక్షసాధిపః। అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణామ్॥౩॥ అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీ
డితామ్। వాయువేగైరివాక్రాంతాం మజ్జంతీం నావమర్ణవే॥౪॥ మృగయూథపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతామ్। అ
ధోముఖముఖీం సీతామభ్యేత్య చ నిశాచరః॥౫॥ తాం తు శోకవశాం దీనామవశాం రాక్షసాధిపః। స బలాద్దర్శయామాస గృ
హం దేవగృహోపమమ్॥౬॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితమ్। నానాపక్షిగణైర్జుష్టం నానార
త్నసమన్వితమ్॥౭॥ దాంతైశ్చ తాపనీయైశ్చ స్ఫాటికై రాజతైరపి। వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్దృష్టిమనోహ
రైః॥౮॥ దివ్యదుందుభినిర్హ్రాదం తప్తకాంచనతోరణమ్। సోపానం కాంచనం చిత్రమారురోహ తయా సహ॥౯॥ దాంతి
కా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః। హేమజాలావృతాశ్చాసంస్తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః॥౧౦॥ సుధామణివి
చిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః। దశగ్రీవస్స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీమ్॥౧౧॥ దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానా
వృక్షసమన్వితాః। రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణామ్॥౧౨॥ దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యాః కృత్స్నం తద్భ
వనోత్తమమ్। ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా॥౧౩॥ దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః।
తేషాం ప్రభురహం సీతే సర్వేషాం భీమకర్మణామ్॥౧౪॥ వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్। సహస్ర

మేకమేకస్యాహమకార్యపురస్సరమ్॥౧౫॥ యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్। జీవితం చ విశాలాక్షి త్వం
మే ప్రాణైర్గరీయసీ॥౧౬॥ బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః। తాసాం త్వమీశ్వరీ సీతే మమ భా
ర్యా భవ ప్రియే॥౧౭॥ సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్వ వచో మమ। భజస్వ మాభితప్తస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హ
సి॥౧౮॥ పరిక్షిప్తా సముద్రేణ లంకేయం శతయోజనా। నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః॥ ౧౯ ॥ న దేవే
షు న యక్షేషు న గంధర్వేషు నర్షిషు। అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్॥ ౨౦॥ రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన
తాపసేన గతాయుషా। కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా॥ ౨౧॥ భజస్వ సీతే మామేవ భర్తాహం సదృశస్తవ।
యౌవనం హ్యధ్రువం భీరు రమస్వేహ మయా సహ॥౨౨॥ దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే। కాస్య శక్తిరిహా
గంతుమపి సీతే మనోరథైః॥ ౨౩॥ న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బద్ధుం మహాజవః। దీప్యమానస్య వాప్యగ్నేర్గ్రహీ
తుం విమలాం శిఖామ్॥౨౪॥ త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే। విక్రమేణ నయేద్యస్త్వాం మద్బాహుపరిపాలి
తామ్॥౨౫॥ లంకాయాః సుమహద్రాజ్యమిదం త్వమనుపాలయ। త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః॥
౨౬॥ అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మామ్। దుష్కృతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతమ్॥౨౭॥ యశ్చ తే
సుకృతో ధర్మస్తస్యేహ ఫలమాప్నుహి। ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి॥ ౨౮॥ భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవ
స్వ చ మయా సహ। పుష్పకం నామ సుశ్రోణి భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే॥౨౯॥ విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం
మయా। విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమమ్॥౩౦॥ తత్ర సీతే మయా సార్ధం విహరస్వ యథాసుఖమ్। అమలం
పద్మసంకాశం వదనం చారుదర్శనమ్॥౩౧॥ శోకార్తం తు వరారోహే న భ్రాజతి వరాననే। ఏవం వదతి తస్మిన్ సా వక్త్రం
హస్తేన వరాంగనా॥౩౨॥ పిధాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్। ధ్యాయంతీం తామివాస్వస్థాం దీనాం చిం
తాహతప్రభామ్॥౩౩॥ ఉవాచ వచనం పాపో రావణో రాక్షసేశ్వరః। అలం వ్రీడేన వైదేహి ధర్మలోపకృతేన చ॥ ౩౪॥
ఆర్షోఽయం దైవనిష్యందో యస్త్వామభిగమిష్యతి। ఏతౌ పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ॥౩౫॥ ప్రసాదం కురు మే
క్షిప్రం వశ్యో దాసోఽహమస్మి తే। ఇమాః శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః॥ ౩౬ ॥ న చాపి రావణః కాంచిన్మూ
ర్ధ్నా స్త్రీం ప్రణమేత హ। ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మైథిలీం జనకాత్మజామ్॥౩౭॥ కృతాంతవశమాపన్నో మమేయమితి మ
న్యతే॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే పంచపంచాశస్సర్గః॥ ***************************

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్శితా। తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత॥౧॥ రాజా దశర
థో నామ ధర్మసేతురివాచలః। సత్యసంధః పరిజ్ఞాతో యస్య పుత్రః స రాఘవః॥౨॥ రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకే
షు విశ్రుతః। దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షో దైవతం హి పతిర్మమ॥ ౩॥ ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతస్సింహస్కంధో మహాద్యు
తిః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి॥౪॥ ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్।
శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః॥౫॥ య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తా ఘోరరూపా మహాబలాః। రాఘవే నిర్విషా
స్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా॥౬॥ తస్య జ్యావిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః। శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమి
వోర్మయః॥౭॥ అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ। ఉత్పాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే॥౮॥
స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ। పశోర్యూపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభమ్॥౯॥ యది పశ్యేత్స రామస్త్వాం రోషదీ
ప్తేన చక్షుషా। రక్షస్త్వమద్య నిర్దగ్ధో గచ్ఛేస్సద్యః పరాభవమ్॥ ౧౦॥ యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత
వా। సాగరం శోషయేద్వాపి స సీతాం మోచయేదిహ॥౧౧॥ గతాయుస్త్వం గతశ్రీకో గతసత్త్వో గతేంద్రియః। లంకా వై
ధవ్యసంయుక్తా త్వత్కృతేన భవిష్యతి॥౧౨॥ న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి। యాహం నీతా వినా భావం పతి
పార్శ్వాత్త్వయా వనే॥౧౩॥ స హి దైవతసంయుక్తో మమ భర్తా మహాద్యుతిః। నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి
దండకే॥౧౪॥ స తే దర్పం బలం వీర్యముత్సేకం చ తథావిధమ్। అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే॥౧౫॥ యదా వి
నాశో భూతానాం దృశ్యతే కాలనిర్మితః। తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః॥ ౧౬॥ మాం ప్రధృష్య స తే కా
లః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ। ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ॥ ౧౭॥ న శక్యా యజ్ఞమధ్యస్థా వేదిః స్రు

గ్భాండమండితా। ద్విజాతిమంత్రపూతా చ చండాలేనాభిమర్శితుమ్॥౧౮॥ తథాహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా।
త్వయా స్ప్రష్టుం న శక్యాస్మి రాక్షసాధమ పాపినా॥౧౯॥ క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా। హంసీ సా తృణషం
డస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకమ్॥౨౦॥ ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఘాతయస్వ వా। నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాపి రాక్ష
స॥౨౧॥ న హి శక్ష్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః। ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్సపరుషం వచః॥౨౨॥ రావ
ణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన। సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణమ్॥౨౩॥ ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం
భయసందర్శనం వచః। శృణు మైథిలి తద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని॥౨౪॥ కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారు
హాసిని। తతస్త్వాం ప్రాతరాశార్థం సూదాశ్ఛేత్స్యంతి లేశశః॥౨౫॥ ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశ్శత్రురావణః।
రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధ ఇదం వచనమబ్రవీత్॥౨౬॥ శీఘ్రమేవ హి రాక్షస్యో వికృతా ఘోరదర్శనాః। దర్పమస్యా వినేష్యం
తు మాంసశోణితభోజనాః॥౨౭॥ వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః। కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం ప
ర్యవారయన్॥౨౮॥ స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః। ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైర్దారయన్నివ మేది
నీమ్॥౨౯॥ అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియమ్। తత్రేయం రక్ష్యతాం గూఢం యుష్మాభిః పరిపాలితా॥౩౦॥ తత్రై
నాం తర్జనైర్ఘోరైః పునస్సాంత్వైశ్చ మైథిలీమ్। ఆనయధ్వం వశం సర్వా వన్యాం గజవధూమివ॥౩౧॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టా
రాక్షస్యో రావణేన తాః। అశోకవనికాం జగ్ముర్మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు॥౩౨॥ సర్వకామఫలైర్వృక్షైర్నానాపుష్పఫలై
ర్వృతామ్। సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సముపసేవితామ్॥౩౩॥ సా తు శోకపరీతాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా। రాక్షసీవశ
మాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా॥౩౪॥ శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా। న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృ
గీ యథా॥౩౫॥ న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా। పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం విచేతనా
భూద్భయశోకపీడితా॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే షట్పంచాశస్సర్గః। **************************

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణమ్। నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తత॥౧॥ తస్య సం
త్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీమ్। క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుర్వినవాదాస్య పృష్ఠతః॥౨॥ స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ
దారుణం రోమహర్షణమ్। చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః॥౩॥ అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయు
ర్వాశ్యతే యథా। స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యా రాక్షసైర్భక్షణం వినా॥౪॥ మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలక్ష్య మామకమ్।
విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణశ్శృణుయాద్యది॥౫॥ స సౌమిత్రిస్స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీమ్। తయైవ ప్ర
హితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైష్యతి॥౬॥ రాక్షసైస్సహితైర్నూనం సీతాయా ఈప్సితో వధః। కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా
వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మామ్॥౭॥ దూరం నీత్వా తు మారీచో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః। హా లక్ష్మణ హతోఽస్మీతి యద్వా
క్యం వ్యాజహార హ॥౮॥ అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మహావనే। జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః॥
౯॥ నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ। ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్వనమ్॥౧౦॥ ఆత్మ
నశ్చాపనయనాన్మృగరూపేణ రక్షసా। నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః॥౧౧॥ ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః
పరిశంకితః। తం దీనమనసో దీనమాసేదుర్మృగపక్షిణః॥౧౨॥ సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ ససృజుస్స్వరాన్।
తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః॥౧౩॥ ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ సత్వరః। సీతాం స తు వరారోహాం
లక్ష్మణం చ మహాబలమ్॥౧౪॥ న్యవర్తతాథ త్వరితో జవేనాశ్రమమాత్మనః। తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్ర
భమ్॥౧౫॥ తతోఽవిదూరే రామేణ సమీయాయ స లక్ష్మణః। విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా॥౧౬॥ సంజగర్హేఽథ
తం భ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతమ్। విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే॥౧౭॥ గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం ర
ఘునందనః। ఉవాచ మధురోదర్కమిదం వచనమార్తవత్॥౧౮॥ అహో లక్ష్మణ గర్హ్యం తే కృతం యత్త్వం విహాయ
తామ్। సీతామిహాగతస్సౌమ్య కచ్చిత్స్వస్తి భవేదిహ॥౧౯॥ న మేఽస్తి సంశయో వీర సర్వథా జనకాత్మజా। వినష్టా భక్షితా
వాపి రాక్షసైర్వనచారిభిః॥౨౦॥ అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే। అపి లక్ష్మణ సీతాయాస్సామగ్ర్యం
ప్రాప్నుయావహే॥౨౧॥ జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్ర సుతాయా జనకస్య వై। యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చ

వభైరవమ్॥౨౨॥ వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశమ్। అపి స్వస్తి భవేత్తస్యా రాజపుత్ర్యా మహాబల॥౨౩॥ ఇ
దం హి రక్షో మృగసంనికాశం ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతమ్। హతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ స రాక్షసోఽభూ
న్మ్రియమాణ ఏవ॥౨౪॥ మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారమ్। అసంశయం లక్ష్మణ నాస్తి సీతా,
హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా॥౨౫॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తపంచాశస్సర్గః॥ **********

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః। పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతం వినా॥౧॥ ప్రస్థితం దం
డకారణ్యం యా మామనుజగామ హ। క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహాగతః॥౨॥ రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దం
డకాన్ పరిధావతః। క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా॥౩॥ యాం వినా నోత్సహే వీర ముహూర్తమపి జీ
వితుమ్। క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా॥౪॥ పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ। తాం వి
నా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజామ్॥౫॥ కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ। కచ్చిత్ప్రవ్రాజనం సౌ
మ్య న మే మిథ్యా భవిష్యతి॥౬॥ సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే మృతే మయి గతే త్వయి। కచ్చిత్సకామా సుఖితా కైకేయీ సా భవి
ష్యతి॥౭॥ సపుత్రరాజ్యాం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ। ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్సౌమ్య న కైకయీమ్॥౮॥
యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః। సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి లక్ష్మణ॥౯॥ యది మా
మాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే। పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ॥౧౦॥ బ్రూహి లక్ష్మణ వైదేహీ యది జీ
వతి వా న వా। త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిర్భక్షితా వా తపస్వినీ॥౧౧॥ సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ। మద్వి
యోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః॥౧౨॥ సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మేన సుదురాత్మనా। వదతా లక్ష్మణేత్యుచ్చైస్త
వాపి జనితం భయమ్॥౧౩॥ శ్రుతస్తు శంకే వైదేహ్యా స స్వరస్సదృశో మమ। త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీ
ఘ్రమాగతః॥౧౪॥ సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్సృజతా వనే। ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరమ్॥
౧౫॥ దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః। తైస్సీతా నిహతా ఘోరైర్భవిష్యతి న సంశయః॥౧౬॥ అహోఽస్మి
వ్యసనే మగ్నస్సర్వథా శత్రుసూదన। కిం త్విదానీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశమ్॥౧౭॥ ఇతి సీతాం వరారోహాం
చింతయన్నేవ రాఘవః। ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః॥౧౮॥ విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం క్షుధా శ్ర
మాచ్చైవ పిపాసయా చ। వినిశ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్య శూన్యమ్॥౧౯॥ స్వమాశ్ర
మం సంప్రవిగాహ్య వీరో విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్। ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ ప్రహృష్టరోమా వ్యథితో బ
భూవ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః॥ **********

అథాశ్రమాదుపావృత్తమంతరా రఘునందనః। పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః॥౧॥ తమువాచ
కిమర్థం త్వమాగతోఽపాస్య మైథిలీమ్। యదా సా తవ విశ్వాసాద్వనే విరహితా మయా॥౨॥ దృష్ట్వైవాభ్యాగతం త్వాం
మే మైథిలీం త్యజ్య లక్ష్మణ। శంకమానం మహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః॥౩॥ స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృద
యం చ మే। దృష్ట్వా లక్ష్మణ దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి॥౪॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిర్లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః। భూయో దుః
ఖసమావిష్టో దుఃఖితం రామమబ్రవీత్॥౫॥ న స్వయం కామకారేణ తాం త్యక్త్వాహమిహాగతః। ప్రచోదితస్తయైవోగ్రై
స్త్వత్సకాశమిహాగతః॥౬॥ ఆర్తేనైవ పరాక్రుష్టం హా సీతే లక్ష్మణేతి చ। పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్ఛ్రుతిం
గతమ్॥౭॥ సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ। గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదతీ భయవిహ్వలా॥౮॥ ప్రచోద్య
మానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా। ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యమిదం త్వత్ప్రత్యయాన్వితమ్॥౯॥ న తత్పశ్యామ్యహం ర
క్షో యదస్య భయమావహేత్। నిర్వృతా భవ నాస్త్యేతత్కేనాప్యేవముదాహృతమ్॥౧౦॥ విగర్హితం చ నీచం చ కథమా
ర్యోఽభిధాస్యతి। త్రాహీతి వచనం సీతే యస్త్రాయేత్త్రిదశానపి॥౧౧॥ కిన్నిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరమ్
రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే॥౧౨॥ న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా। అలం వైక్లబ్యమా
లంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా॥౧౩॥ న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్ వై రాఘవం రణే। జాతో వా జాయమానో వా సంయు
గే యః పరాజయేత్॥౧౪॥ అజయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్శక్రపురోగమైః। ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా॥

ఉవాచాశ్రూణిముంచంతీదారుణంమామిదంవచః। భావోమయితవాత్యర్థంపాపఏవనివేశితః॥౧౬॥ వినష్టేభ్రాతరి
ప్రాప్తుంనచత్వంమామవాప్స్యసి। సంకేతాద్భరతేనత్వంరామంసమనుగచ్ఛసి॥౧౭॥ క్రోశంతంహియథాత్యర్థం
నైనమభ్యవపద్యసే। రిపుఃప్రచ్ఛన్నచారీత్వంమదర్థమనుగచ్ఛసి॥౧౮॥ రాఘవస్యాంతరంప్రేప్సుస్తథైనంనాభిపద్య
సే। ఏవముక్తోహివైదేహ్యాసంరబ్ధోరక్తలోచనః॥౧౯॥ క్రోధాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠఆశ్రమాదస్మినిర్గతః। ఏవంబ్రు
వాణంసౌమిత్రింరామస్సంతాపమోహితః॥౨౦॥ అబ్రవీద్దుష్కృతంసౌమ్యతాంవినాయస్త్వమాగతః। జానన్నపిసమ
ర్థంమాంరక్షసాంవినివారణే॥౨౧॥ అనేనక్రోధవాక్యేనమైథిల్యానిస్సృతోభవాన్। నహితేపరితుష్యామిత్యక్త్వాయ
ద్యాసిమైథిలీమ్॥౨౨॥ క్రుద్ధాయాఃపరుషంశ్రుత్వాతాంవిహాయత్వమాగతః। సర్వథాత్వపనీతంతేసీతయాయత్ప్ర
చోదితః॥౨౩॥ క్రోధస్యవశమాపన్నోనాకరోశ్శాసనంమమ। అసౌహిరాక్షసశ్శేతేశరేణాభిహతోమయా॥౨౪॥ మృగ
రూపేణయేనాహమాశ్రమాదపవాహితః। వికృష్యచాపంపరిధాయసాయకంసలీలబాణేనచతాడితోమయా। మార్గీం
తనుంత్యజ్యసవిక్లబస్వరోబభూవకేయూరధరస్సరాక్షసః॥౨౫॥ శరాహతేనైవతదార్తయాగిరాస్వరంమమాలంబ్యసు
దూరసంశ్రవమ్। ఉదాహృతంతద్వచనంసుదారుణంత్వమాగతోయేనవిహాయమైథిలీమ్॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాం
డే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః ***

భృశమావ్రజమానస్యతస్యాధోవామలోచనమ్। ప్రాస్ఫురచ్చాస్ఖలద్రామోవేపథుశ్చాప్యజాయత॥౧॥ ఉపా
లక్ష్యనిమిత్తానిసోఽశుభానిముహుర్ముహుః। అపిక్షేమంనుసీతాయాఇతివైవ్యాజహారచ॥౨॥ త్వరమాణోజగామాథసీ
తాదర్శనలాలసః। శూన్యమావసథందృష్ట్వాబభూవోద్విగ్నమానసః॥౩॥ ఉద్భ్రమన్నివవేగేనవిక్షిపన్రఘునందనః।
తత్రతత్రోటజస్థానమభివీక్ష్యసమంతతః॥౪॥ దదర్శపర్ణశాలాంచరహితాంసీతయాతదా। శ్రియావిరహితాంధ్వ
స్తాంహేమంతేపద్మినీమివ॥౫॥ రుదంతమివవృక్షైశ్చమ్లానపుష్పమృగద్విజమ్। శ్రియావిహీనంవిధ్వస్తంసంత్యక్తవనదైవ
తమ్॥౬॥ విప్రకీర్ణాజినకుశంవిప్రవిద్ధబృసీకటమ్। దృష్ట్వాశూన్యంనిజస్థానంవిలలాపపునఃపునః॥౭॥ హృతామృతావాన
ష్టావాభక్షితావాభవిష్యతి। నిలీనాప్యథవాభీరురథవావనమాశ్రితా॥౮॥ గతావిచేతుంపుష్పాణిఫలాన్యపిచవాపునః।
అథవాపద్మినీంయాతాజలార్థంవానదీంగతా॥౯॥ యత్నాన్మృగయమాణస్తునాససాదవనేప్రియామ్। శోకరక్తేక్షణ
శ్శోకాదున్మత్తఇవలక్ష్యతే॥౧౦॥ వృక్షాద్వృక్షంప్రధావన్సగిరేశ్చాద్రింనదాన్నదీమ్। బభూవవిలపన్రామశ్శోకపం
కార్ణవప్లుతః॥౧౧॥ అపికాచిత్త్వయాదృష్టాసాకదంబప్రియాప్రియా। కదంబయదిజానీషేశంససీతాంశుభాననామ్॥
౧౨॥ స్నిగ్ధపల్లవసంకాశాంపీతకౌశేయవాసినీమ్। శంసస్వయదివాదృష్టాబిల్వబిల్వోపమస్తనీ॥౧౩॥ అథవార్జునశం
సత్వంప్రియాంతామర్జునప్రియామ్। జనకస్యసుతాభీరుర్యదిజీవతివానవా॥౧౪॥ కకుభఃకకుభోరూంతాంవ్యక్తంజానా
తిమైథిలీమ్। లతాపల్లవపుష్పాఢ్యోభాతిహ్యేషవనస్పతిః॥౧౫॥ భ్రమరైరుపగీతశ్చయథాద్రుమవరోహ్యయమ్। ఏషవ్య
క్తంవిజానాతితిలకస్తిలకప్రియామ్॥౧౬॥ అశోకశోకాపనుదశోకోపహతచేతసమ్। త్వన్నామానంకురుక్షిప్రంప్రియా
సందర్శనేనమామ్॥౧౭॥ యదితాలత్వయాదృష్టాపక్వతాలఫలస్తనీ। కథయస్వవరారోహాంకారుణ్యంయదితేమయి॥
౧౮॥ యదిదృష్టాత్వయాసీతాజంబూజాంబూనదప్రభా। ప్రియాంయదివిజానాసినిశ్శంకంకథయస్వమే॥౧౯॥ అహో
త్వంకర్ణికారాద్యసుపుష్పైశ్శోభసేభృశమ్। కర్ణికారప్రియాంసాధ్వీంశంసదృష్టాప్రియాయది॥౨౦॥ చూతనీపమహా
సాలాన్పనసాన్కురవాంధవాన్। దాడిమానసనాన్గత్వాదృష్ట్వారామోమహాయశాః॥౨౧॥ మల్లికామాధవీశ్చై
వచంపకాన్కేతకీస్తథా। పృచ్ఛన్రామోవనేభ్రాంతఉన్మత్తఇవలక్ష్యతే॥౨౨॥ అథవామృగశాబాక్షీంమృగజానాసి
మైథిలీమ్। మృగవిప్రేక్షణీకాంతామృగీభిస్సహితాభవేత్॥౨౩॥ గజసాగజనాసోరుర్యదిదృష్టాత్వయాభవేత్। తాం
మన్యేవిదితాంతుభ్యమాఖ్యాహివరవారణ॥౨౪॥ శార్దూలయదిసాదృష్టాప్రియాచంద్రనిభాననా। మైథిలీమమవి
స్రబ్ధంకథయస్వనతేభయమ్॥౨౫॥ కింధావసిప్రియేనూనందృష్టాసికమలేక్షణే। వృక్షైరాచ్ఛాద్యచాత్మానంకింమాం
నప్రతిభాషసే॥౨౬॥ తిష్ఠతిష్ఠవరారోహేనతేఽస్తికరుణామయి। నాత్యర్థంహాస్యశీలాసికిమర్థంమాముపేక్షసే॥౨౭॥
పీతకౌశేయకేనాసిసూచితావరవర్ణిని। ధావంత్యపిమయాదృష్టాతిష్ఠయద్యస్తిసౌహృదమ్॥౨౮॥ నైవసానూనమథవా

హింసితా చారుహాసినీ । కృచ్ఛ్రం ప్రాప్తం హి మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హసి ॥ ౨౯ ॥ వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రా-
క్షసైః పిశితాశనైః । విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ ౩౦ ॥ నూనం తచ్ఛుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుం-
డలమ్ । పూర్ణచంద్రనిభం గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతమ్ ॥ ౩౧ ॥ సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా ।
కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ ౩౨ ॥ నూనం విక్షిప్యమాణౌ తు బాహూ పల్లవకోమలౌ । భక్షితౌ వేప-
మానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ ౩౩ ॥ మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై । సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా
బహుబాంధవా ॥ ౩౪ ॥ హా లక్ష్మణ మహాబాహో పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ । హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే హా సీతేతి పునః
పునః ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనమ్ । క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ॥ ౩౬ ॥ క్వచి-
న్మత్త ఇవాభాతి కాంతాన్వేషణతత్పరః । స వనాని నదీః శైలాన్ గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ ౩౭ ॥ కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరి-
సంస్థితః । తథా స గత్వా విపులం మహద్వనం పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి । అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే పునః ప్రియా-
యాః పరమం పరిశ్రమమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - షష్టితమస్సర్గః ****************************

దృష్ట్వాశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః । రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ ౧ ॥ అదృష్ట్వా
తత్ర వైదేహీం సంనిరీక్ష్య చ సర్వశః । ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ ౨ ॥ క్వ ను లక్ష్మణ వైదేహీ కం
వా దేశమితో గతా । కేనాహృతా వా సౌమిత్రే భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ ౩ ॥ వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే హసితుమి-
చ్ఛసి । అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితమ్ ॥ ౪ ॥ యైస్సహ క్రీడసే సీతే విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః । ఏతే హీనాస్త్వ-
యా సౌమ్యే ధ్యాయంత్యస్రావిలేక్షణాః ॥ ౫ ॥ సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ । మృతం శోకేన మహతా సీ-
తాహరణజేన మామ్ ॥ ౬ ॥ పరలోకే మహారాజో నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా । కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియో-
జితః ॥ ౭ ॥ అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః । కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ ౮ ॥ ధిక్త్వామితి
పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా । వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నమనోరథమ్ ॥ ౯ ॥ మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్న-
రమివానృజుమ్ । క్వ గచ్ఛసి వరారోహే మా మోత్సృజ్య సుమధ్యమే ॥ ౧౦ ॥ త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మ-
నః । ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౧ ॥ న దదర్శ సుదుఃఖార్తో రాఘవో జనకాత్మజామ్ । అనాసాదయమా-
నం తం సీతాం దశరథాత్మజమ్ ॥ ౧౨ ॥ పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరమ్ । లక్ష్మణో రామమత్యర్థమువాచ హిత-
కామ్యయా ॥ ౧౩ ॥ మా విషాదం మహాబాహో కురు యత్నం మయా సహ । ఇదం చ హి వనం శూర బహుకందరశోభితమ్ ॥
౧౪ ॥ ప్రియకాననసంచారా వనోన్మత్తేవ మైథిలీ । సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాన్నలినీం వా సుపుష్పితామ్ ॥ ౧౫ ॥ సరితం స్నా-
తుకామా వా మీనవంజుళసేవితామ్ । విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్కాననే క్వచిత్ ॥ ౧౬ ॥ జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ
త్వాం మాం చ పురుషర్షభ । తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్ క్షిప్రమేవ యతావహే ॥ ౧౭ ॥ వనం సర్వం విచినువో యత్ర సా జ-
నకాత్మజా । మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృథాః ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన సమాహితః । సహ
సౌమిత్రిణా రామో విచేతుముపచక్రమే ॥ ౧౯ ॥ తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ । నిఖిలేన విచిన్వానౌ సీతాం దశర-
థాత్మజౌ ॥ ౨౦ ॥ తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ । నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్మతుః ॥ ౨౧ ॥ విచిత్య సర్వత-
శ్శైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీం పర్వతే శుభామ్ ॥ ౨౨ ॥ తతో దుఃఖాభిసంతప్తో లక్ష్మ-
ణో వాక్యమబ్రవీత్ । విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ ॥ ౨౩ ॥ ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ మైథిలీం జనకా-
త్మజామ్ । యథా విష్ణుర్మహాబాహుర్బలిం బద్ధ్వా మహీమిమామ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాల్లక్ష్మణేన స రాఘవః । ఉవా-
చ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః ॥ ౨౫ ॥ వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః । గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ బహు-
కందరనిర్ఝరః ॥ ౨౬ ॥ న హి పశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ । ఏవం స విలపన్ రామస్సీతాహరణకర్శితః ॥ ౨౭ ॥
దీనశ్శోకసమావిష్టో ముహూర్తం విహ్వలోఽభవత్ । సంతప్తో హ్యవసన్నాంగో గతబుద్ధిర్విచేతనః ॥ ౨౮ ॥ నిషసాదాసనే దీ-
నో నిశ్వస్య తు మహామతిః । బహుశస్స తు నిశ్వస్య రామో రాజీవలోచనః ॥ ౨౯ ॥ హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగ-
ద్గదః । తం తతస్సాంత్వయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః ॥ ౩౦ ॥ బహుప్రకారం శోకార్తం ప్రశ్రితం ప్రశ్రితాంజలిః । అ-

నాధ్యగచ్ఛత వాక్యం లక్ష్మణోఽష్టపుటాచ్చ్యుతమ్ ॥ ౩౧ ॥ అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్స పునః పునః ॥ ఇతి
శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః ************************************
సీతామపశ్యన్ధర్మాత్మా రామో రాజీవలోచనః । విలలాప మహాబాహుః కామోపహతచేతనః ॥ ౧ ॥ పశ్యన్నివ చ
తాం సీతామపశ్యన్మదనార్దితః । ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచః ॥ ౨ ॥ త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్ప
ప్రియతయా ప్రియే । ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ ॥ ౩ ॥ కదలీకాండసదృశౌ కదల్యా సంవృతావుభౌ । ఊరూ ప
శ్యామి తే దేవి నాసి శక్యా విగూహితుమ్ ॥ ౪ ॥ కర్ణికారవనం భద్రే హసంతీ దేవి సేవసే । అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావ
హేన వై ॥ ౫ ॥ పరిహాసేన కిం సీతే పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే । అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి న రోచతే ॥ ౬ ॥ విశేషేణాశ్రమ
స్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే । అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే ॥ ౭ ॥ ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి శూన్యోఽయము
టజస్తవ । సువ్యక్తం రాక్షసైః సీతా భక్షితా వా హృతాపి వా ॥ ౮ ॥ న హి సా విలపంతం మాముపసంప్రైతి లక్ష్మణ । ఏతాని మృగ
యూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ ॥ ౯ ॥ శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః । హా మమార్యే క్వ యాతాసి హా సా
ధ్వి వరవర్ణిని ॥ ౧౦ ॥ హా సకామా త్వయా దేవి కైకేయీ సా భవిష్యతి । సీతయా సహ నిర్యాతో వినా సీతాముపాగతః ॥
౧౧ ॥ కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః । నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్యతి ॥ ౧౨ ॥ కాతరత్వం ప్ర
కాశం హి సీతాపనయనేన మే । నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపమ్ ॥ ౧౩ ॥ కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్ష్యే నిరీక్షితుమ్ ।
విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం త్వయా ॥ ౧౪ ॥ సుతాస్నేహేన సంతప్తో మోహస్య వశమేష్యతి । అథవా న గమి
ష్యామి పురీం భరతపాలితామ్ ॥ ౧౫ ॥ స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్య ఏవ మతో మమ । తన్మామిహోత్సృజ్య వనే గచ్ఛా
యోధ్యాం పురీం శుభామ్ ॥ ౧౬ ॥ న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన । గాఢమాశ్లిష్య భరతో వాచ్యో మద్వచ
నాత్త్వయా ॥ ౧౭ ॥ అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరామ్ । అంబా చ మమ కైకేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో ॥
౧౮ ॥ కౌసల్యా చ యథాన్యాయమభివాద్యా మమాజ్ఞయా । రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సూక్తకారిణా ॥ ౧౯ ॥ సీతా
యాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్శన । విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥ ౨౦ ॥ ఇతి విలపతి రాఘవే సు
దీనే వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా । భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణోఽపి వ్యథితమనా భృశమాతురో బభూవ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీ
మదారణ్యకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః ************************************
స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః శోకేన మోహేన చ పీడ్యమానః । విషాదయన్భ్రాతరమార్తరూపో భూయో వి
షాదం ప్రవివేశ తీవ్రమ్ ॥ ౧ ॥ స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః । ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూప
ముష్ణం వినిశ్వస్య రుదన్సశోకమ్ ॥ ౨ ॥ న మద్విధో దుష్కృతకర్మకారీ మన్యే ద్వితీయోఽస్తి వసుంధరాయామ్ । శోకేన శో
కో హి పరంపరాయా మామేతి భిందన్హృదయం మనశ్చ ॥ ౩ ॥ పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని పాపాని కర్మాణ్యసకృ
త్కృతాని । తత్రాయమద్యాపతితో విపాకో దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥ ౪ ॥ రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః పి
తుర్వినాశో జననీవియోగః । సర్వాణి మే లక్ష్మణ శోకవేగమాపూరయంతి ప్రవిచింతితాని ॥ ౫ ॥ సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మ
ణేదం శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యమ్ । సీతావియోగాత్పునరభ్యుదీర్ణం కాష్ఠైరివాగ్నిస్సహసా ప్రదీప్తః ॥ ౬ ॥ సా నూన
మార్యా మమ రాక్షసేన హ్యభ్యాహృతా ఖం సముపేత్య భీరుః । అపస్వరం సుస్వరవిప్రలాపా భయేన విక్రందితవత్యభీ
క్ష్ణమ్ ॥ ౭ ॥ తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య సదోచితావుత్తమచందనస్య । వృత్తౌ స్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ నూనం ప్రియా
యా మమ నాభిభాతః ॥ ౮ ॥ తచ్ఛ్లక్ష్ణసువ్యక్తమృదుప్రలాపం తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారమ్ । రక్షోవశం నూనముపాగతా
యా న భ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ ౯ ॥ తాం హారపాశస్య సదోచితాయా గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతా
యాః । రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని ॥ ౧౦ ॥ మయా విహీనా విజనే వనే సా రక్షోభిరాహృత్య వి
కృష్యమాణా । నూనం వినాదం కురరీవ దీనా సా ముక్తవత్యాయతకాంతనేత్రా ॥ ౧౧ ॥ అస్మిన్మయా సార్ధముదారశీలా శి
లాతలే పూర్వముపోపవిష్టా । కాంతస్మితా లక్ష్మణ జాతహాసా త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతమ్ ॥ ౧౨ ॥ గోదావరీయం
సరితాం వరిష్ఠా ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలమ్ । అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥

౧౩ ॥ పద్మాననా పద్మవిశాలనేత్రా పద్మాని వానేతుమభిప్రయాతా । తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిన్మయా వినా గచ్ఛతి
పంకజాని ॥౧౪॥ కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతమ్ । వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తమే
కాకినీ సాతి బిభేతి భీరుః ॥౧౫॥ ఆదిత్య భో లోకకృతాకృతజ్ఞ లోకస్య సత్యానృతకర్మసాక్షిన్ । మమ ప్రియా సా క్వ గతా
హృతా వా శంసస్వ మే శోకవశస్య నిత్యమ్ ॥౧౬॥ లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిద్యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ । శంస
స్వ వాయో కులశాలినీం తాం హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥౧౭॥ ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం రామం విసంజ్ఞం విలపం
తమేవమ్ । ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వో న్యాయే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యమ్ ॥౧౮॥ శోకం విముంచార్య ధృతిం భజస్వ సోత్సా
హతా చాస్తు విమార్గణేऽస్యాః । ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకే సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥౧౯॥ ఇతీవ సౌమిత్రిము
దగ్రపౌరుషం బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః । న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్ పునశ్చ దుఃఖం పునరభ్యుపా
గమత్ ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః. ******************************

స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ । శీఘ్రం లక్ష్మణ జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీమ్ ॥౧॥ అపి గో
దావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా । ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౨॥ నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ ల
ఘువిక్రమః । తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥౩॥ నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే । కం
ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥౪॥ నహ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జనకాత్మజా । లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీ
నస్సంతాపమోహితః ॥౫॥ రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీమ్ । స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమ
బ్రవీత్ ॥౬॥ భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి । న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥౭॥ తతః ప్ర
చోదితా భూతైః శంసాస్మై తాం ప్రియామితి । న తు సాభ్యవదత్సీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥౮॥ రావణస్య చ తద్రూపం క
ర్మాణి చ దురాత్మనః । ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తామ్ ॥౯॥ నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శ
నే కృతః । ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం సీతాదర్శనకర్శితః ॥౧౦॥ ఏషా గోదావరీ సౌమ్య కించిన్న ప్రతిభాషతే । కిం ను లక్ష్మ
ణ వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥౧౧॥ మాతరం చైవ వైదేహ్యా వినా తామహమప్రియమ్ । యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వ
న్యేన జీవతః ॥౧౨॥ సర్వం వ్యపనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా । జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥౧౩॥ మన్యే
దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమ జాగ్రతః । మందాకినీం జనస్థానమిమం ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥౧౪॥ సర్వాణ్యనుచరిష్యామి
యది సీతా హి దృశ్యతే । ఏతే మృగా మహావీర్యా మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥౧౫॥ వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యు
పలక్షయే । తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రో రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥౧౬॥ క్వ సీతేతి నిరీక్షన్వై బాష్పసంరుద్ధయా గిరా । ఏ
వముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥౧౭॥ దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్స్థలమ్ । మైథిలీ హ్రియమా
ణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥౧౮॥ తేన మార్గేణ ధావంతో నిరీక్షంతే నరాధిపమ్ । యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే
స్మ తే మృగాః ॥౧౯॥ పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతో లక్ష్మణేనోపలక్షితాః । తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితమ్ ॥
౨౦॥ ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ । క్వ సీతేతి త్వయా పృష్టా యథేమే సహసోత్థితాః ॥౨౧॥ దర్శ
యంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః । సాధు గచ్ఛావహే దేవ దిశమేతాం హి నైరృతిమ్ ॥౨౨॥ యది స్యాదాగమః కశ్చి
దార్యా వా సాథ లక్ష్యతే । బాఢమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్ ॥౨౩॥ లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో
వసుంధరామ్ । ఏవం సంభాషమాణౌ తావన్యోన్యం భ్రాతరావుభౌ ॥౨౪॥ వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్య
తామ్ । తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥౨౫॥ ఉవాచ లక్ష్మణం వీరో దుఃఖితో దుఃఖితం వచః । అభిజా
నామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ ॥౨౬॥ పినద్ధానీహ వైదేహ్యా మయా దత్తాని కాననే । మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేది
నీ చ యశస్వినీ ॥౨౭॥ అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియమ్ । ఏవముక్త్వా మహాబాహుర్లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥
౨౮॥ ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులమ్ । కచ్చిత్ క్షితిభృతాం నాథ దృష్టా సర్వాంగసుందరీ ॥౨౯॥ రామా ర
మ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా । క్రుద్ధోऽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥౩౦॥ తాం హేమవర్ణాం
హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత । యావత్సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహమ్ ॥౩౧॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ

ర్వతో మైథిలీం ప్రతి। శంసన్నివశతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే॥౩౨॥ తతో దాశరథీ రామ ఉవాచ చ శిలోచ్చయమ్। మ
మ బాణాగ్నినిర్దగ్ధో భస్మీభూతో భవిష్యసి॥౩౩॥ అసేవ్యస్సంతతం చైవ నిస్తృణద్రుమపల్లవః। ఇమాం వా సరితం చాద్య
శోషయిష్యామి లక్ష్మణ॥౩౪॥ యది నాఖ్యాతి మే సీతామార్యాం చంద్రనిభాననామ్। ఏవం స రుషితో రామో దిధక్షన్నివ చ
క్షుషా॥౩౫॥ దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్। త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్త
తః॥౩౬॥ రాక్షసేనానువృత్తాయా మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ। స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతయా రాక్షసస్య చ॥ ౩౭॥ భగ్నం
ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథమ్। సంభ్రాంతహృదయో రామశ్శశంస భ్రాతరం ప్రియమ్॥౩౮॥ పశ్య లక్ష్మణ వై
దేహ్యాః శీర్ణాః కనకబిందవః। భూషణానాం హి సౌమిత్రే మాల్యాని వివిధాని చ॥౩౯॥ తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజ
బిందుభిః। ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే సర్వతో ధరణీతలమ్॥౪౦॥ మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః। భిత్త్వా భి
త్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి॥౪౧॥ తస్యా నిమిత్తం వైదేహ్యా ద్వయోర్వివదమానయోః। బభూవ యుద్ధం సౌమి
త్రే ఘోరం రాక్షసయోరిహ॥౪౨॥ ముక్తామణిచితం చేదం తపనీయవిభూషితమ్। ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య కస్య భగ్నం
మహద్ధనుః॥౪౩॥ రాక్షసానామిదం వత్స సురాణామథవాపి వా। తరుణాదిత్యసంకాశం వైడూర్యగులికాచితమ్॥౪౪॥ విశీ
ర్ణం పతితం భూమౌ కవచం కస్య కాంచనమ్। ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాల్యోపశోభితమ్॥౪౫॥ భగ్నదండమిదం కస్య
భూమౌ సౌమ్య నిపాతితమ్। కాంచనోరశ్ఛదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః॥౪౬॥ భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా ని
హతా రణే। దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః॥౪౭॥ అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః। రథా
క్షమాత్రా విశిఖాస్తపనీయవిభూషణాః॥౪౮॥ కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః। రాక్షసానామిమే వ
త్స సురాణామథవాప్యుత॥౪౯॥ శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ। ప్రతోదాభీశుహస్తో వై కస్యాయం సా
రథిర్హతః॥౫౦॥ సారథిం హత్వాన కో వా మహాబలపరాక్రమః। కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్ర శయానౌ నిహతౌ యుధి॥
౫౧॥ చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య సోష్ణీషమణికుండలౌ। పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః॥౫౨॥ వైరం శతగుణం
పశ్య మమేదం జీవితాంతకమ్। సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య రాక్షసైః కామరూపిభిః॥౫౩॥ హృతా మృతా వా సీతా హి భక్షి
తా వా తపస్వినీ। న ధర్మస్త్రాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే॥౫౪॥ భక్షితాయాం తు వైదేహ్యాం హృతాయా
మపి లక్ష్మణ। కే హి లోకే ప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య మమేశ్వరాః॥౫౫॥ కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినమ్।
అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ॥౫౬॥ మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినమ్। నిర్వీర్య ఇతి మన్యం
తే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః॥౫౭॥ మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ। అద్యైవ సర్వభూతానాం ర
క్షసామభవాయ చ॥౫౮॥ సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః। సంవృత్త్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ
తేజః ప్రకాశతే॥౫౯॥ నైవ యక్షా న గంధర్వా న పిశాచా న రాక్షసాః। కిన్నరా వా మనుష్యా వా సుఖం ప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ॥
౬౦॥ మమాస్త్రబాణసంపూర్ణమాకాశం పశ్య లక్ష్మణ। నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణామ్॥౬౧॥
సంనిరుద్ధగ్రహగణమావారితనిశాకరమ్। విప్రనష్టానలమరుద్భాస్కరద్యుతిసంవృతమ్॥౬౨॥ వినిర్మథితశైలా
గ్రం శుష్యమాణజలాశయమ్। ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితసాగరమ్॥౬౩॥ త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయు
క్తం కాలకర్మణా। న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః॥౬౪॥ అస్మిన్ముహూర్తే సౌమిత్రే మమ ద్రక్ష్యంతి
విక్రమమ్। నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ॥౬౫॥ మమ చాపగుణోన్ముక్తైర్బాణజాలైర్నిరంతరమ్। మర్ది
తం మమ నారాచైర్ధ్వస్తం భ్రాంతమృగద్విజమ్॥౬౬॥ సమాకులమమర్యాదం జగత్పశ్యాద్య లక్ష్మణ। ఆకర్ణపూర్ణైరి
షుభిర్జీవలోకం దురావరైః॥౬౭॥ కరిష్యే మైథిలీహేతోరపిశాచమరాక్షసమ్। మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం
బలం సురాః॥౬౮॥ ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానామమర్షాద్దూరగామినామ్। నైవ దేవా న దైతేయా న పిశాచా న రాక్షసాః॥
౬౯॥ భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే। దేవదానవయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి॥౭౦॥ బహుధా
న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్శకలీకృతాః। నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః॥౭౧॥ హృతాం మృతాం వా
సౌమిత్రే న దాస్యంతి యదీశ్వరాః। యథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియామ్॥౭౨॥ నాశయామి జగత్సర్వం

త్రైలోక్యం సచరాచరమ్ । యావద్దర్శనమస్యా వై తావద్ధక్ష్యామి సాయకైః ॥౬౩॥ ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షః స్ఫుర
మాణోష్ఠసంపుటః । వల్కలాజినమాబధ్య జటాభారమబంధయత్ ॥౬౪॥ త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్రస్యేవ బభౌ త
నుః । లక్ష్మణాదథ చాదాయ రామో నిష్పీడ్య కార్ముకమ్ ॥ ౬౫॥ శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమమ్ । సంద
ధే ధనుషి శ్రీమాన్రామః పరపురంజయః ॥౬౬॥ యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । యథా జరా యథా మృత్యు
ర్యథా కాలో యథా విధిః ॥౬౭॥ నిత్యం న ప్రతిహన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ । తథాహం క్రోధసంయుక్తో న నివార్యోస్మి
సర్వథా ॥౬౮॥ పురేవ మే చారుదతీమనిందితాం దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీమ్ । సదేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం జగత్స
శైలం పరివర్తయామ్యహమ్ ॥౬౯॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః.*********************

తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్శితమ్ । లోకానామహితే యుక్తం సంవర్తకమివానలమ్ ॥౧॥ వీక్షమా
ణం ధనుస్సజ్యం నిశ్వసంతం పునః పునః । దగ్ధుకామం జగత్సర్వం యుగాంతే తు యథా హరమ్ ॥౨॥ అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృ
ష్ట్వా రామం తు లక్ష్మణః । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥౩॥ పురా భూత్వా మృదుర్దాంతస్సర్వభూతహి
తే రతః । న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హసి ॥౪॥ చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా । ఏత
చ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ ౫॥ ఏకస్య నాపరాధేన లోకాన్హంతుం త్వమర్హసి । న తు జానామి కస్యా
యం భగ్నస్సాంగ్రామికో రథః ॥ ౬॥ కేన వా కస్య వా హేతోస్సాయుధస్సపరిచ్ఛదః । ఖురనేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిర
బిందుభిః ॥ ౭॥ దేశో నివృత్తసంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ । ఏకస్య తు విమర్దోయం న ద్వయోర్వదతాం వర ॥
౮॥ న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదమ్ । నైకస్య తు కృతే లోకాన్నాశయితుమర్హసి ॥౯॥ యుక్తదండా హి మృ
దవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః । సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమా గతిః ॥౧౦॥ కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యే
త రాఘవ । సరితస్సాగరాశ్శైలా దేవగంధర్వదానవాః ॥౧౧ ॥ నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః । యేన రా
జన్హృతా సీతా తమన్వేషితుమర్హసి ॥౧౨॥ మద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిస్సహాయైః పరమర్షిభిః । సముద్రం చ విచేష్యామః
పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥౧౩॥ గుహాశ్చ వివిధా ఘోరా నదీః పద్మవనాని చ । దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥
౧౪॥ యావన్నాధిగమిష్యామస్తవ భార్యాపహారిణమ్ । న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ॥౧౫॥ కోస
లేంద్ర తతః పశ్చాత్ప్రాప్తకాలం కరిష్యసి । శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర । తతస్సము
త్సాదయ హేమపుంఖైర్మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః ॥౧౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - పంచషష్టితమస్సర్గః.**

తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ । మోహేన మహతావిష్టం పరిద్యూనమచేతనమ్ ॥౧ ॥ తతస్సౌమిత్రి
రాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః । రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాపిపీడయన్ ॥ ౨ ॥ మహతా తపసా రామ
మహతా చాపి కర్మణా । రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోమృతమివామరైః ॥౩॥ తవ చైవ గుణైర్బద్ధస్త్వద్వియోగాన్మహీపతిః ।
రాజా దేవత్వమాపన్నో భరతస్య యథా శ్రుతమ్ ॥౪॥ యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ న సహిష్యసి । ప్రాకృతశ్చా
ల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్సహిష్యతి ॥౫॥ దుఃఖితో హి భవాన్లోకాంస్తేజసా యది ధక్ష్యతి । ఆర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్ర క్వ ను యా
స్యంతి నిర్వృతిమ్ ॥ ౬ ॥ లోకస్వభావ ఏవైష యయాతిర్నహుషాత్మజః । గతశ్శక్రేణ సాలోక్యమనయస్తం సమస్పృశ
త్ ॥౭॥ మహర్షిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః । అహ్నా పుత్రశతం జజ్ఞే తథైవాస్య పునర్హతమ్ ॥౮॥ యా చేయం
జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్కృతా । అస్యాశ్చ చలనం భూమేర్దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥౯॥ యౌ ధర్మౌ జగతాం నేత్రే
యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ । ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణమభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥౧౦॥ సుమహాంత్యపి భూతాని దేవాశ్చ పురు
షర్షభ । న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాని దేహినః ॥౧౧ ॥ శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమానౌ నయానయౌ । శ్రూ
యేతే నరశార్దూల న త్వం వ్యథితుమర్హసి ॥౧౨॥ నష్టాయామపి వైదేహ్యాం హృతాయామపి చానఘ । శోచితుం నార్హ
సే వీర యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా ॥౧౩॥ త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సమదర్శనాః । సుమహత్స్వపి కృచ్ఛ్రేషు రామాని
ర్విణ్ణదర్శనాః ॥౧౪ ॥ తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ బుద్ధ్యా సమనుచింతయ । బుద్ధ్యా యుక్తా మహాప్రాజ్ఞ విజానంతి శుభాశుభే ॥
౧౫॥ అదృష్టగుణదోషాణామధృతానాం తు కర్మణామ్ । నాంతరేణ క్రియాం తేషాం ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే ॥౧౬॥ మామే

వహి పురా రామ త్వమేవ బహవశ్శోకస్వశాః । అనుశిష్యాద్ధి కోను త్వామపి సాక్షాద్బృహస్పతిః॥౧౭॥బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రా
జ్ఞ దేవైరపి దురన్వయా । శోకేనాభిప్రసుప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహమ్॥౧౮॥ దివ్యంచ మానుషంచ త్వమాత్మనశ్చ
పరాక్రమమ్ । ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే॥౧౯॥ కిం తే సర్వవినాశేన కృతేన పురుషర్షభ । తమేవ
త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి॥౨౦॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః.*************

పూర్వజేనోక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితమ్। సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః॥౧॥ సంని
గృహ్య మహాబాహుః ప్రవృద్ధం కోపమాత్మనః । అవష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౨॥ కింకరిష్యావహే వ
త్స క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ। కేనోపాయేన పశ్యావ సీతామితి విచింతయ॥౩॥తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్ర
వీత్ ।ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి॥౪॥రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతమ్ । సంతీహ గిరిదు
ర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ ॥౫॥ గుహాశ్చ వివిధా ఘోరా నానామృగగణాకులాః।ఆవాసాః కిన్నరాణాంచ గంధర్వభ
వనాని చ॥౬॥తాని యుక్తో మయా సార్ధం త్వమన్వేషితుమర్హసి। త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నా మహాత్మానో నరర్షభ॥౭॥
ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః।ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః॥౮॥క్రుద్ధో రామశ్శరం ఘోరం
సంధాయ ధనుషి క్షురమ్। తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమమ్॥౯॥ దదర్శ పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం
జటాయుషమ్।తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥౧౦॥ అనేన సీతా వైదేహీ భక్షితా నాత్ర సంశయః ।
గృధ్రరూపమిదం రక్షో వ్యక్తం భవతి కాననే॥౧౧॥ భక్షయిత్వా విశాలాక్షీమాస్తే సీతాం యథాసుఖమ్ । ఏనం వధిష్యే దీ
ప్తాస్యైర్ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః॥౧౨॥ఇత్యుక్త్వాభ్యపతద్గృధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్ । క్రుద్ధో రామస్సముద్రాం
తాం కంపయన్నివ మేదినీమ్॥౧౩॥తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ । అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మ
జమ్॥ ౧౪ ॥ మాం న మారయ భద్రం తే హ్రియమాణం స్వకర్మణా । యామోషధిమివాయుష్మన్నన్వేషసి మహావనే ॥
౧౫॥సా దేవీ మమ చ ప్రాణో రావణేనోభయం హృతమ్।త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ॥౧౬॥హ్రియమా
ణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా ।సీతామభ్యవపన్నోఽహం రావణశ్చ రణే మయా॥౧౭॥విధ్వంసితరథశ్ఛత్రః పాతితో ధ
రణీతలే।ఏతత్తస్య ధనుర్భగ్నమేతత్తస్య శరావరమ్॥౧౮॥అయమస్య రథో రామ భగ్నస్సాంగ్రామికో మయా।అయం
తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి॥౧౯॥పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ ఛిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః । సీతామాదాయ వైదేహీము
త్పపాత విహాయసమ్॥౨౦॥రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి। రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణ
ముఖస్తదా॥౨౧॥ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథామ్ । శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామస్సౌమిత్రి
ణా సహ॥౨౨॥గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్ధనుః । నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః॥౨౩॥ ఏకమేకా
యనే దుర్గే నిశ్వసంతం కథంచన । సమీక్ష్య దుఃఖితతరో రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥౨౪॥రాజ్యాద్భ్రంశో వనే వాసః సీతా
నష్టా ద్విజో హతః । ఈదృశీయం మమాలక్ష్మీర్నిర్దహేదపి పావకమ్॥౨౫॥సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రవిశేయం మహో
దధిమ్ । సోఽపి నూనం మమాలక్ష్మ్యా విశుష్యేత్సరితాం పతిః॥౨౬॥నాస్త్యభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే। యేనే
యం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా॥౨౭॥అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః । శేతే వినిహతో భూ
మౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ॥ ౨౮ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా బహుశో రాఘవస్సహలక్ష్మణః । జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నే
హం విదర్శయన్॥ ౨౯॥ నికృత్తపక్షం రుధిరావసిక్తం స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః । క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి వి
ముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ॥౩౦॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః. *********************

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితమ్।సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧॥మమా
యం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః।రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యక్ష్యతి దుస్త్యజాన్॥౨॥ అయమస్య
శరీరేఽస్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ విద్యతే। తథాపి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్షతే॥౩॥జటాయో యది శక్నోషి వాక్యం
వ్యాహరితుం పునః। సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥ ౪ ॥ కిం నిమిత్తోఽహరత్సీతాం రావణస్తస్య కిం మ
యా। అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా॥౫॥కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరమ్ । సీతయా

కానిచోక్తానితస్మిన్కాలేద్విజోత్తమ॥౬॥ కథంవీర్యఃకథంరూపఃకింకర్మాసచరాక్షసః । క్వచాస్యభవనంతాత బ్రూహి
మేపరిపృచ్ఛతః॥౭॥ తముద్వీక్ష్యాథదీనాత్మావిలపంతమనంతరమ్। వాచాతిసన్నయారామంజటాయురిదమబ్రవీత్॥౮॥
హృతాసారాక్షసేంద్రేణరావణేనవిహాయసా । మాయామాస్థాయవిపులాంవాతదుర్దినసంకులామ్॥౯॥ పరిశ్రాంత
స్యమేతాతపక్షౌఛిత్త్వాసరాక్షసః।సీతామాదాయవైదేహీంప్రయాతోదక్షిణాందిశమ్॥౧౦॥ఉపరుంధంతిమేప్రాణా
దృష్టిర్భ్రమతిరాఘవ।పశ్యామివృక్షాన్సౌవర్ణానుశీరకృతమూర్ధజాన్॥ ౧౧ ॥ యేనయాతిముహూర్తేనసీతామా
దాయరావణః।విప్రణష్టంధనంక్షిప్రంతత్స్వామీప్రతిపద్యతే॥౧౨॥విందోనామముహూర్తోఽయంసచకాకుత్స్థనాబు
ధత్।త్వత్ప్రియాంజానకీంహృత్వారావణోరాక్షసేశ్వరః॥౧౩॥ఝషవద్బడిశంగృహ్యక్షిప్రమేవవినశ్యతి।నచత్వయా
వ్యథాకార్యాజనకస్యసుతాంప్రతి॥౧౪॥ వైదేహ్యారంస్యసేక్షిప్రంహత్వాతంరాక్షసంరణే । అసంమూఢస్యగృధ్ర
స్యరామంప్రత్యనుభాషతః॥౧౫॥ఆస్యాత్సుస్రావరుధిరంమ్రియమాణస్యసామిషమ్।పుత్రోవిశ్రవసస్సాక్షాద్భ్రా
తావైశ్రవణస్యచ॥౧౬॥ఇత్యుక్త్వాదుర్లభాన్ప్రాణాన్ముమోచపతగేశ్వరః।బ్రూహిబ్రూహీతిరామస్యబ్రువాణ
స్యకృతాంజలేః॥౧౭॥త్యక్త్వాశరీరంగృధ్రస్యజగ్ముఃప్రాణావిహాయసమ్।సనిరీక్ష్యశిరోభూమౌప్రసార్యచరణౌతదా॥
౧౮ ॥ విక్షిప్యచశరీరంస్వంపపాతధరణీతలే।తంగృధ్రంప్రేక్ష్యతామ్రాక్షంగతాసుమచలోపమమ్॥౧౯॥ రామస్సుబ
హుభిర్దుఃఖైర్దీనస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ।బహూనిరక్షసాంవాసేవర్షాణివసతాసుఖమ్॥౨౦॥పక్షిరాజేనవృద్ధేనతాత
మిత్రేణనస్సుఖమ్ । అనేనదండకారణ్యేవిచీర్ణమిహపక్షిణా॥౨౧॥అనేకవార్షికోయస్తుచిరకాలసముత్థితః । సోఽయ
మద్యహతశ్శేతేకాలోహిదురతిక్రమః॥౨౨॥పశ్యలక్ష్మణగృధ్రోఽయముపకారీహతశ్చమే। సీతామభ్యవపన్నోవైరా
వణేనబలీయసా॥౨౩॥గృధ్రరాజ్యంపరిత్యజ్యపితృపైతామహంమహత్ । మమహేతోరయంప్రాణాన్ముమోచపతగే
శ్వరః॥౨౪॥సీతాహరణజందుఃఖంనమేసౌమ్యతథాగతమ్ । యథావినాశోగృధ్రస్యమత్కృతేచపరంతప॥ ౨౫॥ సర్వ
త్రఖలుదృశ్యంతేసాధవోధర్మచారిణః।శూరాశ్శరణ్యాస్సౌమిత్రేతిర్యగ్యోనిగతేష్వపి॥౨౬॥ రాజాదశరథఃశ్రీమాన్
యథామమమహాయశాః। పూజనీయశ్చమాన్యశ్చతథాయంపతగేశ్వరః॥౨౭॥సౌమిత్రేహరకాష్ఠానినిర్మథిష్యామిపా
వకమ్। గృధ్రరాజంహిధక్ష్యామిమత్కృతేనిధనంగతమ్॥ ౨౮॥ నాథంపతగరాజస్యచితామారోప్యరాఘవః। ఇమంధ
క్ష్యామిసౌమిత్రేహతంరౌద్రేణరక్షసా॥౨౯॥యాగతిర్యజ్ఞశీలానామాహితాగ్నేశ్చయాగతిః। అపరావర్తినాంయా
చయాచభూమిప్రదాయినామ్॥౩౦॥ మయాత్వంసమనుజ్ఞాతోగచ్ఛలోకాననుత్తమాన్ । గృధ్రరాజమహాసత్త్వసం
స్కృతశ్చమయాద్విజ॥౩౧॥ ఏవముక్త్వాచితాందీప్తామారోప్యపతగేశ్వరమ్ । దదాహరామోధర్మాత్మాస్వబంధుమివ
దుఃఖితః॥౩౨॥ రామోథసహసౌమిత్రిర్వనంగత్వాసవీర్యవాన్।స్థూలాన్హత్వామహారోహీననుతస్తారతంద్విజమ్॥
౩౩॥రోహిమాంసానిచోత్కృత్యపేశీకృత్యమహాయశాః।శకునాయదదౌరామోరమ్యేహరితశాద్వలే॥౩౪॥యత్తత్ప్రే
తస్యమర్త్యస్యకథయంతిద్విజాతయః।తత్స్వర్గగమనంతస్యక్షిప్రంరామోజజాపహ॥౩౫॥ తతోగోదావరీంగత్వా
నదీంనరవరాత్మజౌ।ఉదకంచక్రతుస్తస్మైగృధ్రరాజాయతావుభౌ॥ ౩౬ ॥ శాస్త్రదృష్టేనవిధినాజలేగృధ్రాయరాఘ
వౌ। స్నాత్వాతౌగృధ్రరాజాయఉదకంచక్రతుస్తదా॥౩౭॥సగృధ్రరాజఃకృతవాన్యశస్కరంసుదుష్కరంకర్మరణే
నిపాతితః। మహర్షికల్పేనచసంస్కృతస్తదాజగామపుణ్యాంగతిమాత్మనశ్శుభామ్॥౩౮॥కృతోదకౌతావపిపక్షిసత్త
మేస్థిరాంచబుద్ధింప్రణిధాయజగ్మతుః। ప్రవేశ్యసీతాధిగమేతతోమనోవనంసురేంద్రావివవిష్ణువాసవౌ॥౩౯॥ ఇతిశ్రీ
మదారణ్యకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః. ************************************

కృత్వైవముదకంతస్మైప్రస్థితౌరామలక్ష్మణౌ।అవేక్షంతౌవనేసీతాంపశ్చిమాంజగ్మతుర్దిశమ్॥౧॥తాందిశందక్షి
ణాంగత్వాశరచాపాసిధారిణౌ।అవిప్రహతమైక్ష్వాకౌపంథానంప్రతిపేదతుః॥౨॥గుల్మైర్వృక్షైశ్చబహుభిర్లతాభిశ్చ
ప్రవేష్టితమ్ । ఆవృతంసర్వతోదుర్గంగహనఘోరదర్శనమ్॥౩॥ వ్యతిక్రమ్యతువేగేనవ్యాళసింహనిషేవితమ్ । సుభీ
మంతన్మహారణ్యంవ్యతీయాతౌమహాబలౌ॥౪॥తతఃపరంజనస్థానాత్త్రిక్రోశంగమ్యరాఘవౌ।క్రౌంచారణ్యంవివిశతు
ర్గహనంతౌమహౌజసౌ॥౫॥ నానామేఘఘనప్రఖ్యంప్రహృష్టమివసర్వతః । నానాపక్షిగణైర్జుష్టంనానావ్యాళమృ

నైరృతమ్॥ ౬॥ విదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిన్వతుః। తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్శితౌ॥ ౭॥ తతః పూ
ర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా। క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరా॥ ౮॥ దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘో
రం బహుభీమమృగద్విజమ్। నానాసత్త్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపమ్॥ ౯॥ దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మ
జౌ। పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతామ్॥ ౧౦॥ ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్యాస్తస్యా విదూరతః। దదర్శతు
ర్మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననామ్॥ ౧౧॥ భయదామల్పసత్త్వానాం భీభత్సాం రౌద్రదర్శనామ్। లంబోదరీం తీక్ష్ణ
దంష్ట్రాం కరాళీం పరుషత్వచమ్॥ ౧౨॥ భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికటాం ముక్తమూర్ధజామ్। ప్రేక్షేతాం తౌ తత
స్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౧౩॥ సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః। ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా స
మాలంబత లక్ష్మణమ్॥ ౧౪॥ ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగృహ్య సా। అహం త్వయోముఖీ నామ లబ్ధా తే త్వమసి ప్రి
యః॥ ౧౫॥ నాథ పర్వతకూటేషు నదీనాం పులినేషు చ। ఆయుశ్శేషమిమం వీర త్వం మయా సహ రంస్యసే॥ ౧౬॥ ఏవముక్తస్తు కు
పితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః। కర్ణనాసం స్తనౌ తస్యా నిచకర్తారిసూదనః॥ ౧౭॥ కర్ణనాసే నికృత్తే తు విస్వరం సా వినద్య చ। య
థాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా॥ ౧౮॥ తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా। ఆసేదతురమిత్ర
ఘ్నౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౧౯॥ లక్ష్మణస్తు మహాతేజాస్సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రా
తరం దీప్తతేజసమ్॥ ౨౦॥ స్పందతే మే దృఢం బాహురుద్విగ్నమివ మే మనః। ప్రాయశశ్చాప్యనిష్టాని నిమిత్తాన్యుపలక్షయే॥
౨౧॥ తస్మాత్సజ్జీభవార్య త్వం కురుష్వ వచనం హితమ్। మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమమ్॥ ౨౨॥ ఏష వంజుళకో
నామ పక్షీ పరమదారుణః। ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్దతి॥ ౨౩॥ తతస్త్వన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజ
సా। సంజజ్ఞే విపులశ్శబ్దః ప్రభంజన్నివ తద్వనమ్॥ ౨౪॥ సంవేష్టితమివాత్యర్థం గహనం మాతరిశ్వనా। వనస్య తస్య శబ్దోభూ
ద్దివమాపూరయన్నివ॥ ౨౫॥ తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః। దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోర
సమ్॥ ౨౬॥ ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితమ్। వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరే ముఖమ్॥ ౨౭॥ రోమభిర్నిశి
తైస్తీక్ష్ణైర్మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితమ్। నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్స్వనమ్॥ ౨౮॥ అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థే
న దీప్యతా। మహాపక్ష్మేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ॥ ౨౯॥ ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శనా। మహాదంష్ట్రోపపన్నం
తం లేలిహానం మహాముఖమ్॥ ౩౦॥ భక్షయంతం మహాఘోరాన్ ఋక్షసింహమృగద్విపాన్। ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణము
భౌ యోజనమాయతౌ॥ ౩౧॥ కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్। ఆకర్షంతం వికర్షంతమనేకాన్ మృ
గయూథపాన్॥ ౩౨॥ స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః। అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దద
ర్శతుః॥ ౩౩॥ మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతమ్। కబంధమివ సంస్థానాదతిఘోరప్రదర్శనమ్॥ ౩౪॥
స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ। జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్॥ ౩౫॥ ఖడ్గినౌ దృఢధ
న్వానౌ తిగ్మతేజౌ మహాభుజౌ। భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ॥ ౩౬॥ తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘ
వో నైవ వివ్యథే। బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్వభివివ్యథే॥ ౩౭॥ ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః। ప
శ్య మాం వీర వివశం రాక్షసస్య వశం గతమ్॥ ౩౮॥ మయైకేన తు నిర్యుక్తః పరిముచ్యస్వ రాఘవ। మాం హి భూతబలిం దత్త్వా ప
లాయస్వ యథాసుఖమ్॥ ౩౯॥ అధిగంతాసి వైదేహీమచిరేణేతి మే మతిః। ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ పితృపైతామహీం మహీమ్॥
౪౦॥ తత్ర మాం రామ రాజ్యస్థః స్మర్తుమర్హసి సర్వదా। లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్॥ ౪౧॥
మా స్మ త్రాసం కృథా వీర నహి త్వాదృగ్విషీదతి। ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరో భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥ ౪౨॥ పప్రచ్ఛ ఘనని
ర్ఘోషః కబంధో దానవోత్తమః। కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ॥ ౪౩॥ ఘోరం దేశమను ప్రాప్తౌ దై
వేన మమ చామిషౌ। వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువామ్॥ ౪౪॥ ఇమం దేశమను ప్రాప్తౌ క్షుధార్తస్యేవ తి
ష్ఠతః। సచాపబాణఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణశృంగావివర్షభౌ॥ ౪౫॥ మమాస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః। తస్య
తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః॥ ౪౬॥ ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా। కృచ్ఛ్రాత్కృచ్ఛ్రతరం
ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమ॥ ౪౭॥ వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియామ్। కాలస్య సుమహద్వీర్యం

సర్వభూతేషు లక్ష్మణ ॥౪౮॥ త్వాంచ మాంచ నరవ్యాఘ్ర వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ। నాతిభారోస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు
లక్ష్మణ ॥౪౯॥ శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే । కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః ॥౫౦॥ ఇతి బ్రు
వాణో దృఢసత్యవిక్రమో మహాయశా దాశరథిః ప్రతాపవాన్ । అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం స్థిరాం తదా స్వాం మ
తిమాత్మనాకరోత్ ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః. ***********************

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । బాహుపాశపరిక్షిప్తః కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ తిష్ఠతః కిం ను
మాం దృష్ట్వా క్షుధార్తం క్షత్రియర్షభౌ । ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గతచేతసౌ ॥౨॥ తచ్ఛ్రుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం
ప్రాప్తకాలం హితం తదా । ఉవాచార్తిం సమాపన్నో విక్రమే కృతనిశ్చయః ॥౩॥ త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణమాద
త్తే రాక్షసాధమః । తస్మాదసిభ్యామస్యాశు బాహూ ఛిందావహే గురూ ॥౪॥ భీషణోయం మహాకాయో రాక్షసో భుజవిక్ర
మః । లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యావాం హంతుమిహేచ్ఛతి ॥౫॥ నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః । క్రతుమ
ధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ ॥౬॥ ఏతత్సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః క్రుద్ధస్తు రాక్షసః । విదార్యాస్యం తదా రౌద్ర
స్తౌ భక్షయితుమారభత్ ॥౭॥ తతస్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ । అఛిందతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాంస
దేశతః ॥౮॥ దక్షిణో దక్షిణం బాహుమసక్తమసినా తతః । చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః ॥౯॥ స పపాత మహా
బాహుశ్ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః । ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా ॥౧౦॥ స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌ
ఘపరిప్లుతః । దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువామితి దానవః ॥౧౧॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । శశంస రాఘవం
తస్య కబంధస్య మహాత్మనః ॥౧౨॥ అయమిక్ష్వాకుదాయాదో రామో నామ జనైః శ్రుతః । అస్యైవావరజం విద్ధి భ్రాతరం
మాం చ లక్ష్మణమ్ ॥౧౩॥ మాత్రా ప్రతిహతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనమ్ । మయా సహ చరత్యేష భార్యయా చ మహ
ద్వనమ్ ॥౧౪॥ అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే । రక్షసాపహృతా పత్నీ యామిచ్ఛంతావిహాగతౌ ॥౧౫॥ త్వం తు కో
వా కిమర్థం వా కబంధసదృశో వనే । ఆస్యేనోరసి దీప్తేన భగ్నజంఘో విచేష్టసే ॥౧౬॥ ఏవముక్తః కబంధస్తు లక్ష్మణేనోత్త
రం వచః । ఉవాచ పరమప్రీతస్తదింద్రవచనం స్మరన్ ॥౧౭॥ స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్యా పశ్యామి చాప్యహమ్ । దిష్ట్యా
చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబంధనౌ ॥౧౮॥ విరూపం యచ్చ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా । తన్మే శృణు
నరవ్యాఘ్ర తత్త్వతశ్శంసతస్తవ ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - సప్తతితమస్సర్గః. ***********************

పురా రామ మహాబాహో మహాబలపరాక్రమ । రూపమాసీన్మమాచింత్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతమ్ ॥౧॥ యథా
సోమస్య శక్రస్య సూర్యస్య చ యథా వపుః । సోహం రూపమిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహత్ ॥౨॥ ఋషీన్ వనగతాన్
రామ త్రాసయామి తతస్తతః । తతః స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా ॥౩॥ సంచిన్వన్ వివిధం వన్యం రూపేణా
నేన ధర్షితః । తేనాహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోరశాపాభిధాయినా ॥౪॥ ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమస్తు విగర్హితమ్ । స
మయా యాచితః క్రుద్ధః శాపస్యాంతో భవేదితి ॥౫॥ అభిశాపకృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః । యదా ఛిత్త్వా భుజౌ రామ
స్త్వాం దహేద్విజనే వనే ॥౬॥ తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభమ్ । శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనోస్త్వం
విద్ధి లక్ష్మణ ॥౭॥ ఇంద్రకోపాదిదం రూపం ప్రాప్తమేవం రణాజిరే । అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమతోషయమ్ ॥౮॥ దీ
ర్ఘమాయుస్స మే ప్రాదాత్తతో మాం విభ్రమోస్పృశత్ । దీర్ఘమాయుర్మయా ప్రాప్తం కిం మే శక్రః కరిష్యతి ॥౯॥
ఇత్యేవం బుద్ధిమాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయమ్ । తస్య బాహుప్రముక్తేన వజ్రేణ శతపర్వణా ॥౧౦॥ సక్థినీ చ శిరశ్చైవ శరీ
రే సంప్రవేశితమ్ । స మయా యాచ్యమానస్సన్నానయద్యమసాదనమ్ ॥౧౧॥ పితామహవచస్సత్యం తదస్త్వితి మమాబ్ర
వీత్ । అనాహారః కథం శక్తో భగ్నసక్థిశిరోముఖః ॥౧౨॥ వజ్రేణాభిహతః కాలం సుదీర్ఘమపి జీవితుమ్ । ఏవముక్తస్తు మే శక్రో
బాహూ యోజనమాయతౌ ॥౧౩॥ ప్రాదాదాస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రమకల్పయత్ । సోహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం
సమాకృష్య వనేచరాన్ ॥౧౪॥ సింహద్విపమృగవ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమంతతః । స తు మామబ్రవీదింద్రో యదా రా
మస్సలక్ష్మణః ॥౧౫॥ ఛేత్స్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి । అనేన వపుషా తాత వనేస్మిన్ రాజసత్తమ ॥౧౬॥ య
ద్యత్పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే । అవశ్యం గ్రహణం రామో మన్యేహం సముపైష్యతి ॥౧౭॥ ఇమాం బుద్ధిం పురస్

స్సంస్కృత్యదేహన్యాసకృతశ్రమః।సత్వంరామోపిభద్రంతేనాహమన్యేనరాఘవ॥౧౮॥శక్యోహంతుంయథాతత్త్వమేవ
ముక్తంమహర్షిణా।అహంహిమతిసాచివ్యంకరిష్యామినరర్షభ॥౧౯ ॥మిత్రంచైవోపదేక్ష్యామియువాభ్యాంసంస్కృ
తోగ్నినా।ఏవముక్తస్తుధర్మాత్మాదనునాతేనరాఘవః॥౨౦॥ఇదంజగాదవచనంలక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః।రావణేనహృతాభా
ర్యామమసీతాయశస్వినీ॥౨౧॥నిష్క్రాంతస్యజనస్థానాత్సహభ్రాత్రాయథాసుఖమ్।నామమాత్రంతుజానామినరూ
పంతస్యరక్షసః॥౨౨॥నివాసంవాప్రభావంవావయంతస్యనవిద్మహే।శోకార్తానామనాథానామేవంవిపరిధావతాం॥
౨౩॥కారుణ్యంసదృశంకర్తుముపకారేచవర్తతామ్।కాష్ఠాన్యాదాయశుష్కాణికాలేభగ్నానికుంజరైః॥౨౪॥ధక్ష్యా
మస్త్వాంవయంవీరశ్వభ్రేమహతికల్పితే।సత్వంసీతాంసమాచక్ష్వయేనవాయత్రవాహృతా॥౨౫॥కురుకల్యాణమత్య
ర్థంయదిజానాసితత్త్వతః।ఏవముక్తస్తురామేణవాక్యందనురనుత్తమమ్॥౨౬॥ప్రోవాచకుశలోవక్తుంవక్తారమపిరా
ఘవమ్।దివ్యమస్తినమేజ్ఞానంనాభిజానామిమైథిలీమ్॥౨౭॥యస్తాంజ్ఞాస్యతితంవక్ష్యేదగ్ధఃస్వంరూపమాస్థితః।అదగ్ధస్య
తువిజ్ఞాతుంశక్తిరస్తినమేప్రభో॥౨౮॥రాక్షసంతంమహావీర్యంసీతాయేనహృతాతవ।విజ్ఞానంహిమహద్భ్రష్టంశాపదో
షేణరాఘవ॥౨౯॥స్వకృతేనమయాప్రాప్తంరూపంలోకవిగర్హితమ్।కింతుయావన్నయాత్యస్తంసవితాశ్రాంత
వాహనః॥౩౦॥తావన్మామవటేక్షిప్త్వాదహరామయథావిధి।దగ్ధస్త్వయాహమవటేన్యాయేనరఘునందన॥౩౧॥వక్ష్యామి
తమహంవీరయస్తంజ్ఞాస్యతిరాక్షసమ్।తేనసఖ్యంచకర్తవ్యంన్యాయవృత్తేనరాఘవ॥౩౨॥కల్పయిష్యతితేప్రీతస్సాహా
య్యంలఘువిక్రమః।నహితస్యాస్త్యవిజ్ఞాతంత్రిషులోకేషురాఘవ॥౩౩॥సర్వాన్పరిసృతోలోకాన్పురాసౌకారణాం
తరే॥౩౪॥ఇతిశ్రీమదారణ్యకాండే-ఏకసప్తతితమస్సర్గః.************ఏవముక్తౌతుతౌవీరౌకబంధేననరేశ్వరౌ।
గిరిప్రదరమాసాద్యపావకంవిససర్జతుః॥౧॥లక్ష్మణస్తుమహోల్కాభిర్జ్వలితాభిస్సమంతతః।చితామాదీపయామా
ససాప్రజజ్వాలసర్వతః॥౨॥తచ్ఛరీరంకబంధస్యఘృతపిండోపమంమహత్।మేదసాపచ్యమానస్యమందందహతిపావ
కః॥౩॥సవిధూయచితామాశువిధూమోగ్నిరివోత్థితః।అరజేవాససీబిభ్రన్మాలాందివ్యాంమహాబలః॥౪॥తతశ్చితాయా
వేగేనభాస్వరోవిరజోంబరః।ఉత్పపాతాశుసంహృష్టస్సర్వప్రత్యంగభూషణః॥౫॥విమానేభాస్వరేతిష్ఠన్హంసయుక్తే
యశస్కరే।ప్రభయాచమహాతేజాదిశోదశవిరాజయన్॥౬॥సోంతరిక్షగతోరామంకబంధోవాక్యమబ్రవీత్।శృణురా
ఘవతత్త్వేనయథాసీతామవాప్స్యసి॥౭॥రామషడ్యుక్తయోలోకేయాభిస్సర్వంవిమృశ్యతే।పరిమృష్టోదశాంతేనదశా
భాగేనసేవ్యతే॥౮॥దశాభాగగతోహీనస్త్వంహిరామస్సలక్ష్మణః।యత్కృతేవ్యసనంప్రాప్తంత్వయాదారప్రధర్ష
ణమ్॥౯॥తదవశ్యంత్వయాకార్యంససుహృత్సుహృదాంవర।అకృత్వాహినతేసిద్ధిమహంపశ్యామిచింతయన్॥౧౦॥శ్రూ
యతాంరామవక్ష్యామిసుగ్రీవోనామవానరః।భ్రాత్రానిరస్తఃక్రుద్ధేనవాలినాశక్రసూనునా॥౧౧॥ఋశ్యమూకేగిరి
వరేపంపాపర్యంతశోభితే।నివసత్యాత్మవాన్వీరశ్చతుర్భిస్సహవానరైః॥౧౨॥వానరేంద్రోమహావీర్యస్తేజస్వామిత
ప్రభః।సత్యసంధోవినీతశ్చధృతిమాన్మతిమాన్మహాన్॥౧౩॥దక్షఃప్రగల్భోద్యుతిమాన్మహాబలపరాక్రమః।భ్రాత్రావి
వాసితోరామరాజ్యహేతోర్మహాబలః॥౧౪॥సతేసహాయోమిత్రంచసీతాయాఃపరిమార్గణే।భవిష్యతిహితేరామ
మాచశోకేమనఃకృథాః॥౧౫॥భవితవ్యంహియచ్చాపినతచ్ఛక్యమిహాన్యథా।కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూలకాలోహిదురతి
క్రమః॥౧౬॥గచ్ఛశీఘ్రమితోరామసుగ్రీవంతంమహాబలమ్।వయస్యంతంకురుక్షిప్రమితోగత్వాద్యరాఘవ॥౧౭॥అ
ద్రోహాయసమాగమ్యదీప్యమానేవిభావసౌ।నచతేసోవమంతవ్యస్సుగ్రీవోవానరాధిపః॥౧౮॥కృతజ్ఞఃకామరూపీచస
హాయార్థీచవీర్యవాన్।శక్తౌహ్యద్యయువాంకర్తుంకార్యంతస్యచికీర్షితమ్॥౧౯॥కృతార్థోవాకృతార్థోవాకృ
త్యంతవకరిష్యతి।సఋక్షరజసఃపుత్రఃపంపామటతిశంకితః॥౨౦॥భాస్కరస్యౌరసఃపుత్రఃవాలినాకృతకిల్బిషః।సంని
ధాయాయుధంక్షిప్రమృశ్యమూకాలయంకపిమ్॥౨౧॥కురురాఘవసత్యేనవయస్యంవనచారిణమ్।సహిస్థానానిసర్వా
ణికార్త్స్న్యేనకపికుంజరః॥౨౨॥నరమాంసాశినాంలోకేనైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి।నతస్యావిదితంలోకేకించిదస్తిహిరాఘ
వ॥౨౩॥యావత్సూర్యఃప్రతపతిసహస్రాంశురరిందమ।సనదీర్విపులాన్శైలాన్గిరిదుర్గాణికందరాన్॥౨౪॥అన్వి
ష్యవానరైస్సార్థంపత్నీంతేధిగమిష్యతి।వానరాంశ్చమహాకాయాన్ప్రేషయిష్యతిరాఘవ॥౨౫॥దిశోవిచేతుంతాం

సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీమ్ । సజ్ఞాస్యతి వరారోహాం నిర్మలాం రావణాలయే ॥ ౨౬ ॥ స మేరుశృంగాగ్రగతామనింది
తాం ప్రవిశ్య పాతాళతలేపి వాశ్రితామ్ । ప్లవంగమానాం ప్రవర స్తవ ప్రియాం నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి ॥ ౨౭ ॥ ఇ
తి శ్రీమదారణ్యకాండే - ద్విసప్తతితమస్సర్గః - ************* విదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిమా
ర్గణే । వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఏష రామ శ్శివః పంథా యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః । ప్రతీచీం ది
శమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః ॥ ౨ ॥ జంబూప్రియాళపనసప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః । అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతా
శ్చాన్యే చ పాదపాః ॥ ౩ ॥ ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః । నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ ౪ ॥ అ
గ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః । తానారుహ్యాథ వా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్ బలాత్ ॥ ౫ ॥ ఫలాన్యమృత
కల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః । తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ వనం పుష్పితపాదపమ్ ॥ ౬ ॥ నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యు
త్తరా ఇవ । సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః ॥ ౭ ॥ సర్వే చ ఋతవ స్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా । ఫలభారాన
తాశ్చైవ మహావిటపధారిణః ॥ ౮ ॥ శోభంతే సర్వత స్తత్ర మేఘపర్వతసన్నిభాః । తానారుహ్యాథ వా భూమౌ పాతయిత్వా
యథాసుఖమ్ ॥ ౯ ॥ ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణ స్తే ప్రదాస్యతి । చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్ ॥
౧౦ ॥ తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపా నామ గమిష్యథః । అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలామ్ ॥ ౧౧ ॥ రామ సం
జాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీమ్ । తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ ॥ ౧౨ ॥ వల్గుస్వనా నికూజం
తి పంపాసలిలగోచరాః । నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వయస్యాః కోవిదాశ్శుభాః ॥ ౧౩ ॥ ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాం
స్తాన్ ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః । రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నలమీనాంశ్చ రాఘవ ॥ ౧౪ ॥ పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్
హత్వా చాదస్వ రాఘవ । నిస్త్వక్పక్షానయ స్తప్తానకృశానేకకంటకాన్ ॥ ౧౫ ॥ తవ భక్త్యా సమాసక్తో లక్ష్మణస్సంప్రదా
స్యతి । భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ॥ ౧౬ ॥ పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయమ్ । ఉద్ధృత్య
స తదాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసన్నిభమ్ ॥ ౧౭ ॥ అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి । స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్
వరాహాన్ వనచారిణః ॥ ౧౮ ॥ అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః । రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి
త్వం నరోత్తమ ॥ ౧౯ ॥ సాయాహ్నే విచరన్ రామ విటపాన్ మాల్యధారిణః । శీతోదకం చ పంపాయాం దృష్ట్వా శోకం విహా
స్యసి ॥ ౨౦ ॥ సుమనోభిశ్చితా స్తత్ర తిలకా నక్తమాలకాః । ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ ॥ ౨౧ ॥ న తాని కశ్చిన్మా
ల్యాని తత్రారోపయితా నరః । న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ ॥ ౨౨ ॥ మతంగశిష్యా స్తత్రాసన్ ఋషయ
స్సుసమాహితాః । తేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహరతాం గురోః ॥ ౨౩ ॥ యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్స్వే
దబిందవః । తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా ॥ ౨౪ ॥ స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ । తేషామద్యాపి
తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ ॥ ౨౫ ॥ శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ చిరజీవినీ । త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్కృ
తమ్ ॥ ౨౬ ॥ దృష్ట్వా దేవోపమం రామ స్వర్గలోకం గమిష్యతి । తత స్తద్రామ పంపాయా స్తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమమ్ ॥ ౨౭ ॥ ఆ
శ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ పశ్యసి । న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్నువంతి తదాశ్రమమ్ ॥ ౨౮ ॥ వివిధా స్తత్ర వై
నాగా వనే తస్మింశ్చ పర్వతే । ఋషే స్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననమ్ ॥ ౨౯ ॥ మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునం
దన । తస్మిన్నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే ॥ ౩౦ ॥ నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ నిర్వృతః । ఋశ్యమూకశ్చ
పంపాయాః పురస్తాత్పుష్పితద్రుమః ॥ ౩౧ ॥ సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః । ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వ
కాలే వినిర్మితః ॥ ౩౨ ॥ శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని । యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధోధిగచ్ఛతి
౩౩ ॥ న త్వేవ విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి । యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి ॥ ౩౪ ॥ తత్రైవ ప్రహరంత్యే
నం సుప్తమాదాయ రాక్షసాః । తతోపి శిశునాగానామాక్రందః శ్రూయతే మహాన్ ॥ ౩౫ ॥ క్రీడతాం రామ పంపాయాం మ
తంగారణ్యవాసినామ్ । సిక్తా రుధిరధారాభిస్సంహత్య పరమద్విపాః ॥ ౩౬ ॥ ప్రచరంతి పృథక్కీర్ణా మేఘవర్ణా స్తరస్వినః । తే త
త్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయమ్ ॥ ౩౭ ॥ నివృత్తాః సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః । ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చై
వ నీలకోమలకప్రభాన్ ॥ ౩౮ ॥ రురూన్ గతభయాంశ్చైవ దృష్ట్వా శోకం త్యజిష్యసి । రామ తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే

గుహా॥౩౯॥శిలాపిధానా కాకుత్స్థ దుఃఖంచాస్యాః ప్రవేశనమ్।తస్యాగుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్శీతోదకో హ్ర
దః॥౪౦॥బహుమూలఫలో రమ్యో నానామృగసమావృతః । తస్యాం వసతి సుగ్రీవశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః॥ ౪౧ ॥కదా
చిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతి। కబన్ధస్త్వనుశాస్యైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౨॥స్రగ్వీ భాస్కరవర్ణాభః ఖే
వ్యరోచత వీర్యవాన్।తంతు ఖస్థం మహాభాగం కబన్ధం రామలక్ష్మణౌ॥౪౩॥ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురన్తి
కే। గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థమితి తావబ్రవీత్స చ॥౪౪॥సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబన్ధః ప్రస్థితస్తదా। స తత్కబన్ధః ప్ర
తిపద్య రూపం వృతః శ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః। నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖస్థస్సఖ్యం కురుష్వేతి తదాభ్యువాచ॥
౪౫॥ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే- త్రిసప్తతితమస్సర్గః-***********************************
తౌ కబన్ధేన తం మార్గం పమ్పాయా దర్శితం వనే। ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ॥౧॥తౌ శైలే
ష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్। వీక్షన్తౌ జగ్మతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ॥౨॥కృత్వా చ శైలపృ
ష్ఠే తు తౌ వాసం రామలక్ష్మణౌ। పమ్పాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవావుపజగ్మతుః॥ ౩ ॥ తౌ పుష్కరిణ్యాః పమ్పాయాస్తీర
మాసాద్య పశ్చిమమ్। అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమమ్॥ ౪ ॥ తౌ తదాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభి
రావృతమ్। సురమ్యమభివీక్షన్తౌ శబరీమభ్యుపేయతుః॥౫॥తౌ తు దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాఞ్జలిః। రామస్య
పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః॥౬॥ పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి। తామువాచ తతో రామః
శ్రమణీం సంశితవ్రతామ్॥౭॥కచ్చిత్తే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చిత్తే వర్ధతే తపః। కచ్చిత్తే నియతః క్రోధ ఆహారశ్చ తపోధనే॥
౮॥కచ్చిత్తే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చిత్తే మనసస్సుఖమ్। కచ్చిత్తే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి॥౯॥రామేణ తాప
సీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసమ్మతా। శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా॥౧౦॥అద్య ప్రాప్తా తపస్సిద్ధిస్తవ సందర్శనా
న్మయా। అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః॥౧౧॥అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి। త్వయి దేవవరే రా
మ పూజితే పురుషర్షభ॥౧౨॥తవాహం చక్షుషా సౌమ్య పూతా సౌమ్యేన మానద। గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాంస్త్వ
త్ప్రసాదాదరిన్దమ॥౧౩॥చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః। ఇతస్తే దివమారూఢా యానహం పర్యచారి
షమ్॥౧౪॥ తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైర్మహాభాగైర్మహర్షిభిః। ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమమ్॥౧౫॥
స తే ప్రతిగృహీతవ్యస్సౌమిత్రిసహితోఽతిథిః। తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకానక్షయ్యాంస్త్వం గమిష్యసి॥౧౬॥మయా తు వివిధం
వన్యం సంచితం పురుషర్షభ। తవార్థే పురుషవ్యాఘ్ర పమ్పాయాస్తీరసంభవమ్॥౧౭॥ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా శబ
ర్యా శబరీమిదమ్। రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్కృతామ్॥౧౮॥దనోస్సకాశాత్తత్త్వేన ప్రభావం తే మహా
త్మనః। శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్ఛామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే॥౧౯॥ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్సృతమ్। శబ
రీ దర్శయామాస తావుభౌ తద్వనం మహత్॥౨౦॥ పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షిసమాకులమ్। మతఙ్గవనమిత్యేవ వి
శ్రుతం రఘునన్దన॥౨౧॥ఇహ తే భావితాత్మానో గురవో మే మహావనే। జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మన్త్రవన్మన్త్రపూజి
తమ్॥౨౨॥ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిర్యత్ర తే మే సుసత్కృతాః। పుష్పోపహారం కుర్వన్తి శ్రమాదుద్వేపిభిః కరైః॥ ౨౩ ॥తే
షాం తపః ప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహ। ద్యోతయన్తో దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః॥౨౪॥అశక్నువద్భి
స్తైర్గన్తుముపవాసశ్రమాలసైః। చిన్తితేనాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్తసాగరాన్॥౨౫॥కృతాభిషేకైస్తైర్న్యస్తా వ
ల్కలాః పాదపేష్విహ। అద్యాపి న విశుష్యన్తి ప్రదేశే రఘునన్దన॥౨౬॥దేవకార్యాణి కుర్వద్భిర్యానీమాని కృతాని వై। పు
ష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాన్తి వై॥౨౭॥కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా। తదిచ్ఛా
మ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్ష్యామ్యేతత్కలేబరమ్॥౨౮॥తేషామిచ్ఛామ్యహం గన్తుం సమీపం భావితాత్మనామ్। మునీనామాశ్ర
మో యేషామహం చ పరిచారిణీ॥౨౯॥ధర్మిష్ఠం తు వచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః। ప్రహర్షమతులం లేభే హ్యాశ్చర్య
మితి తత్త్వతః॥౩౦॥తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతామ్। అర్చితోఽహం త్వయా భద్రే గచ్ఛ కామం యథా
సుఖమ్॥౩౧॥ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినామ్బరా। తస్మిన్ముహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ॥౩౨॥అనుజ్ఞా
తా తు రామేణ హుత్వాత్మానం హుతాశనే। జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా॥౩౩॥దివ్యాభరణసంయుక్తా ది

వ్యమాల్యానులేపనా। దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా॥౨౪॥ విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్సౌదామినీ యథా
ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతా సుప్రభాననా॥౨౫॥ యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరంతి మహర్షయః। తత్పుణ్యం శ
బరీస్థానం జగామాత్మసమాధినా॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమదారణ్యకాండే - చతుస్సప్తతితమస్సర్గః - ******************

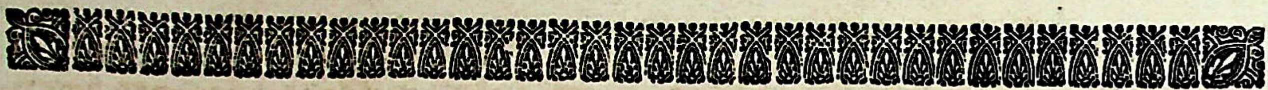
దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన కర్మణా। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః॥౧॥
స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనామ్। హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోఽబ్రవీత్॥౨॥ దృష్టోఽయమా
శ్రమస్సౌమ్య బహ్వాశ్చర్యో మహాత్మనామ్। విశ్వస్తమృగశార్దూలో నానావిహగసేవితః॥౩॥ సప్తానాం చ సముద్రా
ణామేషు తీర్థేషు లక్ష్మణ। ఉపస్పృష్టం చ విధివత్పితరశ్చాపి తర్పితాః॥౪॥ ప్రణష్టమశుభం యత్తత్కల్యాణం సముపస్థితం
తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ సంప్రతి॥౫॥ హృదయే హి నరవ్యాఘ్ర శుభమావిర్భవిష్యతి। తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పం
పాం తాం ప్రియదర్శనామ్॥౬॥ ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే। యస్మిన్వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోంఽశు
మతస్సుతః॥౭॥ నిత్యం వాలిభయాత్త్రస్తశ్చతుర్భిస్సహ వానరైః। అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్॥౮॥ త
దధీనం హి మే సౌమ్య సీతాయాః పరిమార్గణమ్। ఇతి బ్రువాణం తం రామం సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్॥౯॥ గచ్ఛావ త్వరితం
తత్ర మమాపి త్వరతే మనః। ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాన్నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః॥౧౦॥ ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహ ప్ర
విభుః। సమీక్షమాణః పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమమ్॥౧౧॥ కోయష్టిభిశ్చార్జునకైశ్శతపత్రైశ్చ కీచకైః। ఏతైశ్చా
న్యైశ్చ వివిధైర్నాదితం తద్వనం మహత్॥౧౨॥ స రామో వివిధాన్వృక్షాన్సరాంసి వివిధాని చ। పశ్యన్కామాభిసంత
ప్తో జగామ పరమం హ్రదమ్॥౧౩॥ స తమాసాద్య వై రామో దూరాదుదకవాహినీమ్। మతంగసరసం నామ హ్రదం సమవ
గాహత॥౧౪॥ తతో జగ్మతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ హి సమాగతౌ। స తు శోకసమావిష్టో రామో దశరథాత్మజః॥౧౫॥ వివేశ నళినీం
పంపాం పంకజైశ్చ సమావృతామ్। తిలకాశోకపున్నాగవకుళోద్దాలకాశినీమ్॥౧౬॥ రమ్యోపవనసంబాధాం పద్మసంపీడి
తోదకామ్। స్ఫటికోపమతోయాఢ్యాం శ్లక్ష్ణవాలుకసేవితామ్॥౧౭॥ మత్స్యకచ్ఛపసంబాధాం తీరస్థద్రుమశోభితాం।
సఖీభిరివ యుక్తాభిర్లతాభిరనువేష్టితామ్॥౧౮॥ కిన్నరోరగగంధర్వయక్షరాక్షససేవితామ్। నానాద్రుమలతాకీర్ణాం
శీతవారినిధిం శుభాం॥౧౯॥ పద్మైస్సౌగంధికైస్తామ్రాం శుక్లాం కుముదమండలైః। నీలాం కువలయోద్ఘాటైర్బహువర్ణాం
కుథామివ॥౨౦॥ అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతామ్। పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్ఘుష్టనాదితామ్॥
౨౧॥ స తాం దృష్ట్వా తతః పంపాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ। విలలాప చ తేజస్వీ కామాద్దశరథాత్మజః॥౨౨॥ తిలకైర్బీజపూ
రైశ్చ వటైశ్శుక్లద్రుమైస్తథా। పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః॥౨౩॥ మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్ని
చుళైస్తథా। అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిముక్తకైః॥౨౪॥ అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదేవోపశోభితామ్। అ
స్యాస్తీరే తు పూర్వోక్తః పర్వతో ధాతుమండితః॥౨౫॥ ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతశ్చిత్రపుష్పితకాననః। హరేరృక్షరజో నా
మ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః॥౨౬॥ అధ్యాస్తే తం మహావీర్యస్సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః। సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నర
ర్షభ॥౨౭॥ ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమమ్। రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా॥౨౮॥ కథం మ
యా వినా సీతాం శక్యం లక్ష్మణ జీవితుమ్। ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితస్స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసమ్। వివేశ పంపాం
నళినీం మనోరమాం రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః॥౨౯॥ తతో మహద్వర్త్మ చ దూరసంక్రమం క్రమేణ గత్వా ప్రతి
లోకయన్వనమ్। దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననామనేకనానావిధపక్షిసంకులామ్॥౩౦॥ ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామా
యణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం - సంహితాయాం - శ్రీమదారణ్యకాండే - పం
చసప్తతితమస్సర్గః - **

శ్రీమదారణ్యకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలం-

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమేఽధ్యాయే.

ఆరణ్యకం తు యః కాండమతిభక్తిసమన్వితః। పఠేద్వా శృణుయాద్వాపి సోమసాయుజ్యమాప్నుయాత్
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్। తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే॥

ఆరణ్యకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే కిష్కింధాకాండప్రారంభః.

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత-శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః.

సతాంపుష్కరిణీంగత్వాపద్మోత్పలఝషాకులామ్। రామస్సౌమిత్రిసహితోవిలలాపాకులేంద్రియః॥౧॥తస్య
దృష్ట్వైవతాంహర్షాదింద్రియాణిచకంపిరే। సకామవశమాపన్నస్సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్॥౨॥సౌమిత్రేశోభతేపంపావై
డూర్యవిమలోదకా। ఫుల్లపద్మోత్పలవతీశోభితావివిధైర్ద్రుమైః॥౩॥సౌమిత్రేపశ్యపంపాయాఃకాననంశుభదర్శనమ్।
యత్రరాజంతిశైలాభాద్రుమాస్సశిఖరాఇవ॥౪॥మాంతుశోకాభిసంతప్తమాధయఃపీడయంతివై। భరతస్యచదుఃఖేన
వైదేహ్యాహరణేనచ॥౫॥ శోకార్తస్యాపిమేపంపాశోభతేచిత్రకాననా। వ్యవకీర్ణాబహువిధైఃపుష్పైశ్శీతజలాశు
భా॥౬॥ నలినైరపిసంఛన్నాహ్యత్యర్థంశుభదర్శనా। సర్వవ్యాళానుచరితామృగద్విజసమాకులా॥౭॥ అధికంప్రతి
భాత్యేషానీలపీతంతుశాద్వలమ్। ద్రుమాణాంవివిధైఃపుష్పైఃపరిస్తోమైరివార్పితమ్॥౮॥ నానాప్రఖ్యాతకుసుమైశ్ఛ
న్నాస్సాభాంతిలక్ష్మణ।పుష్పభారసమృద్ధానిశిఖరాణిసమంతతః॥౯॥లతాభిఃపుష్పితాగ్రాభిరుపగూఢానిసర్వతః। సు
ఖానిలోయంసౌమిత్రేకాలఃప్రచురమన్మథః॥౧౦॥గంధవాన్సురభిర్మాసోజాతపుష్పఫలద్రుమః। పశ్యరూపాణిసౌమి
త్రేవనానాంపుష్పశాలినామ్॥౧౧॥ సృజతాంపుష్పవర్షాణితోయంతోయముచామివ। ప్రస్తరేషుచరమ్యేషువివిధాః
కాననద్రుమాః॥౧౨॥వాయువేగప్రచలితాఃపుష్పైరవకిరంతిగామ్।పతితైఃపతమానైశ్చపాదపస్థైశ్చమారుతః॥౧౩॥కు
సుమైఃపశ్యసౌమిత్రేక్రీడన్నివసమంతతః।విక్షిపన్వివిధాశ్శాఖానగానాంకుసుమోత్కటాః॥౧౪॥ మారుతశ్చలితస్థానై
ష్షట్పదైరనుగీయతే।మత్తకోకిలసన్నాదైర్నర్తయన్నివపాదపాన్॥౧౫॥ శైలకందరనిష్క్రాంతఃప్రగీతఇవచానిలః।
తేనవిక్షిపతాత్యర్థంపవనేనసమంతతః॥౧౬॥అమీసంసక్తశాఖాగ్రాగ్రథితాఇవపాదపాః। సఏషసుఖసంస్పర్శో
వాతిచందనశీతలః॥౧౭॥గంధమభ్యావహన్పుణ్యంశ్రమాపనయనోనిలః। అమీపవనవిక్షిప్తావినదంతీవపాదపాః॥౧౮॥
షట్పదైరనుకూజంతోవనేషుమధుగంధిషు।గిరిప్రస్థేషురమ్యేషుపుష్పవద్భిర్మనోహరైః॥౧౯॥ సంసక్తశిఖరాశ్శై
లావిరాజంతేమహాద్రుమైః।పుష్పసంఛన్నశిఖరామారుతోత్క్షేపచంచలాః॥౨౦॥ అమీమధుకరోత్తంసాఃప్రగీతాఇవ
పాదపాః।సుపుష్పితాంస్తుపశ్యేమాన్కర్ణికారాన్సమంతతః॥౨౧॥హాటకప్రతిసంఛన్నాన్నరాన్పీతాంబరానివ। అ
యంవసంతస్సౌమిత్రేనానావిహగనాదితః॥౨౨॥ సీతాయావిప్రహీణస్యశోకసందీపనోమమ। మాంహిశోకసమా
క్రాంతంసంతాపయతిమన్మథః॥౨౩॥ హృష్టఃప్రయతమానశ్చమామాహ్వయతికోకిలః। ఏషదాత్యూహకోహృష్టోర
మ్యేమాంవననిర్ఝరే॥౨౪॥ ప్రణదన్మన్మథావిష్టంశోచయిష్యతిలక్ష్మణ। శ్రుత్వైతస్యపురాశబ్దమాశ్రమస్థామమప్రి
యా॥౨౫॥మామాహూయప్రముదితాపరమంప్రత్యనందత।ఏవంవిచిత్రాఃపతగానానారావవిరావిణః॥౨౬॥ వృక్ష
గుల్మలతాఃపశ్యసంపతంతితతస్తతః। విమిశ్రావిహగైఃపుంభిరాత్మవ్యూహాభినందితాః॥౨౭॥భృంగరాజప్రముదితా
స్సౌమిత్రేమధురస్వరాః। అస్యాఃకూలేప్రముదితాశ్శకునాస్సంఘశస్త్విహ॥౨౮॥దాత్యూహరుతవిక్రందైఃపుంస్కో
కిలరుతైరపి।స్వనంతిపాదపాశ్చేమేమమానంగప్రదీపనాః॥౨౯॥అశోకస్తబకాంగారఃషట్పదస్వననిస్వనః। మాంహిప
ల్లవతామ్రార్చిస్సంతాపాగ్నిఃప్రధక్ష్యతి॥౩౦॥ నహితాంసూక్ష్మపక్ష్మాక్షీంసుకేశీంమృదుభాషిణీమ్। అపశ్యతోమే
సౌమిత్రేజీవితేస్తిప్రయోజనమ్॥౩౧॥ అయంహిదయితస్తస్యాఃకాలోరుచిరకాననః। కోకిలాకులసీమాంతోదయితాం
మమానఘ॥౩౨॥మన్మథాయాససంభూతోవసంతగుణవర్ధితః। అయంమాంధక్ష్యతిక్షిప్రంశోకాగ్నిర్నచిరాది
వ॥౩౩॥అపశ్యతస్తాందయితాంపశ్యతోరుచిరద్రుమాన్।మమాయమాత్మప్రభవోభూయస్త్వముపయాస్యతి॥౩౪॥ అదృ
శ్యమానావైదేహీశోకంవర్ధయతేమమ।దృశ్యమానోవసంతశ్చస్వేదసంసర్గదూషకః॥౩౫॥మాంహ్యద్యమృగశా

బాష్టీచింతాశోకబలాత్కృతమ్। సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥౩౬॥ అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్ర
నృత్యంతస్సమంతతః। స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైర్గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥ ౩౭॥ శిఖినీభిః పరివృతా స్తప ఏతే మదమూర్ఛి
తాః। మన్మథాగ్నిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥౩౮॥ పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి। శిఖినీ మన్మథార్తైషా
భర్తారం గిరిసానుషు ॥౩౯॥ తామేవ మన్మథావిష్టో మయూరోఽప్యభిధావతి। వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరుపహసన్నివ ॥
౪౦ ॥ మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా। తస్మాన్నృత్యతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ॥౪౧॥ మమ త్వ
యం వనే వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః। పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి ॥ ౪౨ ॥ యదేషా శిఖినీ కామాద్భ
ర్తారం రమతేంతికే। మమాప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా ॥౪౩॥ మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భ
వేత్। పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే ॥౪౪॥ పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే। రుచిరాణ్యపి పుష్పా
ణి పాదపానామతిశ్రియా ॥౪౫॥ నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్కరైః। నదంతి రావం ముదితాశ్శకునాస్సం
ఘశః కలమ్ ॥౪౬॥ ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ। వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా ॥
౪౭ ॥ నూనం పరవశా సీతా సాపి శోచత్యహం యథా। నూనం న తు వసంతో యం దేశం స్పృశతి యత్ర సా ॥ ౪౮ ॥ కథం హ్య
సితపద్మాక్షీ వర్తయేత్సా మయా వినా। అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా ॥౪౯॥ కిం కరిష్యతి సుశ్రోణీ సా తు
నిర్భర్త్సితా పరైః। శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ ॥౫౦॥ నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్।
దృఢం హి హృదయే బుద్ధిర్మమ సంప్రతివర్తతే ॥ ౫౧ ॥ నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్వీ మద్విరహం గతా। మయి భావ
స్తు వైదేహ్యాస్తత్త్వతో వినివేశితః ॥ ౫౨ ॥ మమాపి భావస్సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః। ఏష పుష్పవహో వాయుః సు
ఖస్పర్శో హిమావహః ॥౫౩॥ తాం విచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ। సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా స
హ సీతయా ॥౫౪॥ మారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ। తాం వినాథ విహంగోసౌ పక్షీ ప్రణదితస్తదా ॥ ౫౫ ॥
వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్దతి। ఏష వై తత్ర వైదేహ్యా విహగః ప్రతిహారకః ॥౫౬॥ పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాస్స
మీపముపనేష్యతి। శృణు లక్ష్మణ సన్నాదం వనే మదవివర్ధనమ్ ॥౫౭॥ పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతామ్।
విక్షిప్తాం పవనేనైతామసౌ తిలకమంజరీమ్ ॥౫౮॥ షట్పదస్సహసాభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియామ్। కామినామయమ
త్యంతమశోకశ్శోకవర్ధనః ॥౫౯॥ స్తబకైః పవనోత్క్షిప్తైస్తర్జయన్నివ మాం స్థితః। అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమ
శాలినః ॥౬౦॥ విభ్రమోత్సిక్తమనసస్సాంగరాగా నరా ఇవ। సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాశ్చిత్రాసు వనరాజిషు ॥౬౧॥ కిన్న
రా నరశార్దూల విచరంతి తతస్తతః। ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః ॥౬౨॥ నలినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్య
వత్। ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా ॥౬౩॥ హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా। జలే తరుణ
సూర్యాభైష్షట్పదాహతకేసరైః ॥౬౪॥ పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా। చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్ర
స్థవనాంతరా ॥౬౫॥ మాతంగమృగయూథైశ్చ శోభతే సలిలార్థిభిః। పవనాహతవేగాభిరూర్మిభిర్విమలేంభసి ॥౬౬॥
పంకజాని విరాజంతే తాడ్యమానాని లక్ష్మణ। పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియామ్ ॥౬౭॥ అపశ్యతో మే వైదేహీం
జీవితం నాభిరోచయే। అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభామ్ ॥౬౮॥ స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణత
రవాదినీమ్। శక్యో ధారయితుం కామో భవేదభ్యాగతో మయా ॥౬౯॥ యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్పుష్పితద్రు
మః। యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే ॥౭౦॥ తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా। పద్మకోశపలా
శాని ద్రష్టుం దృష్టిర్హి జాయతే ॥౭౧॥ సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ। పద్మకేసరసంసృష్టో వృక్షాంత
రవినిస్సృతః ॥ ౭౨ ॥ నిశ్శ్వాస ఇవ సీతాయా వాతి వాయుర్మనోహరః। సౌమిత్రే పశ్య పంపాయా దక్షిణే గిరిసానుని ॥౭౩
పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనామ్। అధికం శైలరాజోయం ధాతుభిస్సువిభూషితః ॥౭౪॥ విచిత్రం సృజతే
రేణుం వాయువేగవిఘట్టితమ్। గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః ॥౭౫॥ నిష్పత్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ
కింశుకైః। పంపాతీరరుహాశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః ॥౭౬॥ మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః। కేతక్యస్సింధు
వారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః ॥౭౭॥ మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః। చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వం

జుళా వకుళాస్తథా॥౭౮॥ చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః। నీపాశ్చ వరుణాశ్చైవ ఖర్జూరాశ్చ సుపుష్పి
తాః॥౭౯॥ పద్మకాశ్చైవ శోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః। లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః॥౮౦॥ అంకో
లాశ్చ కురంటాశ్చ చూర్ణకాః పారిభద్రకాః। చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః॥౮౧॥ ముచుకుందార్జు
నాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు। కేతకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః॥౮౨॥ శాల్మల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కుర
వకాస్తథా। తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాస్స్యందనాస్తథా॥౮౩॥ పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిర్లతాభిః పరివేష్టితాన్।
ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్॥౮౪॥ వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్।
లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ వరస్త్రియః॥౮౫॥ పాదపాత్పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్। వాతి నైకరసా
స్వాదసమ్మోదిత ఇవానిలః॥౮౬॥ కేచిత్పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః। కేచిన్ముకుళసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇ
వాబభుః॥౮౭॥ ఇదం మృష్టమిదం స్వాదు ప్రఫుల్లమిదమిత్యపి। రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే॥౮౮॥ నిలీయ పునరు
త్పత్య సహసాన్యత్ర గచ్ఛతి। మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ॥౮౯॥ ఇయం కుసుమసంఘాతైరుపస్తీర్ణా సు
ఖాకృతా। స్వయం నిపతితైర్భూమిః శయనప్రస్తరైరివ॥౯౦॥ వివిధా వివిధైః పుష్పైస్తైరేవ నగసానుషు। వికీర్ణైః పీతరక్తా
హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః॥౯౧॥ హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవమ్। పుష్పమాసే హి తరవస్సంఘ
ర్షాదివ పుష్పితాః॥౯౨॥ ఆహ్వయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్షట్పదనాదితాః। కుసుమోత్తంసవిటపాశ్శోభంతే బహుల
క్ష్మణ॥౯౩॥ ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభమ్। రమతే కాంతయా సార్ధం కామముద్దీపయన్మమ॥౯౪॥ మందాకి
న్యాస్తు యదిదం రూపమేతన్మనోహరమ్। స్థానే జగతి విఖ్యాతా గుణాస్తస్యా మనోరమాః॥౯౫॥ యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ
యది చేహ వసేమహి। స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ॥౯౬॥ న హ్యేవం రమణీయేషు శాద్వలేషు
తయా సహ। రమతో మే భవేచ్చింతా న స్పృహాన్యేషు వా భవేత్॥౯౭॥ అమీ హి వివిధైః పుష్పైస్తరవో రుచిరచ్ఛదాః। కా
ననేఽస్మిన్వినా కాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే॥౯౮॥ పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతామ్। చక్రవాకా
నుచరితాం కారండవనిషేవితామ్॥౯౯॥ ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమృగసేవితామ్। అధికం శోభతే పంపా
వికూజద్భిర్విహంగమైః॥౧౦౦॥ దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః। శ్యామాం చంద్రముఖీం స్మృత్వా మన్మ
థో వర్తతే హి మే॥౧౦౧॥ పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్మృగాన్। మాం పునర్మృగశాబాక్ష్యా వైదేహ్యా విర
హీకృతమ్॥౧౦౨॥ వ్యథయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః। అస్మిన్సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే॥౧౦౩॥
పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతస్స్వస్తి భవేన్మమ। జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా॥౧౦౪॥ సే
వతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖమ్। పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనమ్॥౧౦౫॥ ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పం
పోపవనమారుతమ్। శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా॥౧౦౬॥ కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకా
త్మజా। కిన్ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినమ్॥౧౦౭॥ సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది। యా మామను
గతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనమ్॥౧౦౮॥ సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా। తయా విహీనః కృప
ణః కథం లక్ష్మణ ధారయే॥౧౦౯॥ యా మామనుగతా రాజ్యాద్భ్రష్టం విగతచేతసమ్। తచ్చార్వంచితపద్మాక్షం సుగంధి శుభ
మవ్రణమ్॥౧౧౦॥ అపశ్యతో ముఖం తస్యాస్సీదతీవ మనో మమ। స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితమ్॥౧౧౧॥ వై
దేహ్యా వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ। ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్శితమ్॥౧౧౨॥ నష్టదుఃఖే
న హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత। కిన్ను వక్ష్యామి కౌసల్యామయోధ్యాయాం నృపాత్మజ॥౧౧౩॥ క్వ సా స్నుషేతి పృ
చ్ఛంతీం కథం చాతిమనస్వినీమ్। గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతం భ్రాతృవత్సలమ్॥౧౧౪॥ న హ్యహం జీవితుం శక్తస్తామృతే జ
నకాత్మజామ్। ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాథవత్॥౧౧౫॥ ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయమ్।
సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ॥౧౧౬॥ నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనామ్। స్మృత్వా
వియోగజం దుఃఖం త్యజ స్నేహం ప్రియే జనే॥౧౧౭॥ అతిస్నేహపరిష్వంగాద్వర్తిరార్ద్రాపి దహ్యతే। యది గచ్ఛతి పా
తాళం తతోఽభ్యధికమేవ వా॥౧౧౮॥ సర్వథా రావణస్తావన్న భవిష్యతి రాఘవ। ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్తస్య పాపస్య

రక్షసః॥౧౧౯॥ తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి। యది యాతి దితేర్గర్భం రావణస్సహసీతయా॥౧౨౦॥ త
త్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీమ్। స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః॥౧౨౧॥ అర్థో హి నష్ట
కార్యార్థైర్నాయత్నేనాధిగమ్యతే। ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్త్యుత్సాహాత్పరం బలమ్॥౧౨౨॥ సోత్సాహస్యా
స్తి లోకేస్మిన్న కించిదపి దుర్లభమ్। ఉత్సాహవంతః పురుషా నావసీదంతి కర్మసు॥౧౨౩॥ ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం
ప్రతిలభామహే। త్యజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సన్న్యస్య పృష్ఠతః॥౧౨౪॥ మహాత్మానం కృతాత్మానమాత్మానం నావబు
ధ్యసే। ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః॥౧౨౫॥ న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్। సోఽభ్యతి
క్రామదవ్యగ్రస్తామచింత్యపరాక్రమః॥౧౨౬॥ రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యపారిప్లవద్రుమామ్। అతీత్య రామస్స
హసా మహాత్మా సర్వం వనం నిర్ఝరకందరం చ। ఉద్విగ్నచేతాస్సహలక్ష్మణేన విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే॥౧౨౭॥ తం
మత్తమాతంగవిలాసగామీ గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా। స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తో రరక్ష ధర్మేణ బలేన చై
వ॥౧౨౮॥ తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ చరన్దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ। శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ వితత్రసే నై
వ విచేష్టకించిత్॥౧౨౯॥ తతో మహాత్మా గజమందగామీ శాఖామృగస్తత్ర వనే చరంతౌ। దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ
చింతాపరీతో భయభారమగ్నః॥౧౩౦॥ తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం సదైవ శాఖామృగసేవితాంతమ్। త్రస్తాశ్చ దృ
ష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముర్మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ॥౧౩౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ప్రథమస్సర్గః. ****

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశ్శంకితోఽభవత్॥౧॥ ఉద్విగ్న
హృదయస్సర్వా దిశస్సమవలోకయన్। న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిద్దేశే వానరపుంగవః॥౨॥ నైవ చక్రే మనః స్థానే వీక్షమాణో మ
హాబలౌ। కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ॥౩॥ చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవమ్। సుగ్రీవః పర
మోద్విగ్నస్సర్వైరనుచరైస్సహ॥౪॥ తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః। శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామల
క్ష్మణౌ॥౫॥ ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువమ్। ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ॥౬॥ తతస్సుగ్రీవస
చివా దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ। జగ్ముర్గిరితటాత్తస్మాదన్యచ్ఛిఖరముత్తమమ్॥౭॥ తే క్షిప్రమభిగమ్యాథ యూథపా యూథప
ర్షభమ్। హరయో వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే॥౮॥ ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిమ్। ప్రకంపయంతో
వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి॥౯॥ తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః। బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్దు
ర్గసంశ్రితాన్॥౧౦॥ ఆప్లవంతో హరివరాస్సర్వతస్తం మహాగిరిమ్। మృగమార్జారశార్దూలాంస్త్రాసయంతో య
యుస్తదా॥౧౧॥ తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః। సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః॥౧౨॥
తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితమ్। ఉవాచ హనుమాన్వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః॥౧౩॥ సంభ్రమస్త్య
జ్యతామేష సర్వైర్వాలికృతే మహాన్। మలయోఽయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః॥౧౪॥ యస్మాదుద్విగ్నచేతా
స్త్వం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ। తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినమ్॥౧౫॥ యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూ
ర్వజాత్పాపకర్మణః। స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయమ్॥౧౬॥ అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవ ప్ల
వంగమ। లఘుచిత్తతయాత్మానం న స్థాపయసి యో మతౌ॥౧౭॥ బుద్ధివిజ్ఞానసంపన్న ఇంగితైస్సర్వమాచర। న హ్యబుద్ధిం గ
తో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి॥౧౮॥ సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః। తతశ్శుభతరం వాక్యం హ
నూమంతమువాచ హ॥౧౯॥ దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ। కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసు
తోపమౌ॥౨౦॥ వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ। రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః॥
౨౧॥ అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛన్నచారిణః। విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాశ్ఛిద్రేషు ప్రహరంతి హి॥౨౨॥ కృత్యేషు వాలీ
మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః। భవంతి పరహంతారస్తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః॥౨౩॥ తౌ త్వయా ప్రాకృతేనై
వ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ। ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ॥౨౪॥ లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ
యది। విశ్వాసయన్ప్రశంసాభిరింగితైశ్చ పునః పునః॥౨౫॥ మమైవాభిముఖః స్థిత్వా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ। ప్రయోజ
నం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ॥౨౬॥ శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ। వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా

స్యాదదుష్టాదుష్టతాతయోః॥౨౭॥ ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్టో మారుతాత్మజః। చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ। తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్కపేస్సుభీతస్య దురాసదస్య చ। మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా స యత్ర రామోతిబలస్సలక్ష్మణః॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ద్వితీయస్సర్గః - **************************

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుప్లువే యత్ర రాఘవౌ॥౧॥ కపిరూపం పరిత్యజ్య హనూమాన్మారుతాత్మజః। భిక్షురూపం తతో భేజే శఠబుద్ధితయా కపిః॥౨॥ తతస్స హనుమాన్వాచా శ్లక్ష్ణయా సుమనోజ్ఞయా। వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ॥౩॥ ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ। సంపూజ్య విధివద్వీరో హనూమాన్మారుతాత్మజః॥౪॥ ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ। రాజర్షిదేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ॥౫॥ దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వనచారిణౌ। త్రాసయంతౌ మృగగణానన్యాంశ్చ వనచారిణః॥౬॥ పంపాతీరరుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమంతతః। ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ॥౭॥ ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ। నిశ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః॥౮॥ సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ। శక్రచాపనిభే చాపే గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ॥౯॥ శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ। హస్తిహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ॥౧౦॥ ప్రభయా పర్వతేంద్రోయం యువయోరవభాసితః। రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ॥౧౧॥ పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ। అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ॥౧౨॥ యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరామ్। విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ॥౧౩॥ సింహస్కంధౌ మహాసత్త్వౌ సమదావివ గోవృషౌ। ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః॥౧౪॥ సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః। ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమామ్॥౧౫॥ ససాగరవనాం కృత్స్నాం వింధ్యమేరువిభూషితామ్। ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్ష్ణే చిత్రానులేపనే॥౧౬॥ ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే। సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైస్తూణాశ్చ శుభదర్శనాః॥౧౭॥ జీవితాంతకరైర్ఘోరైశ్శ్వసద్భిరివ పన్నగైః। మహాప్రమాణౌ విపులౌ తప్తహాటకభూషితౌ॥౧౮॥ ఖడ్గావేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ। ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః॥౧౯॥ సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః। వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్భ్రమతి దుఃఖితః॥౨౦॥ ప్రాప్తోహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా। రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనూమాన్నామ వానరః॥౨౧॥ యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి। తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజం॥౨౨॥ భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా। ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణమ్॥౨౩॥ ఏవముక్త్వా తు హనుమాంస్తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ। వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన॥౨౪॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్। ప్రహృష్టవదనశ్శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతఃస్థితమ్॥౨౫॥ సచివోయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః॥౨౬॥ అభిభాషస్వ సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిమ్। వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైః స్నేహయుక్తమరిందమ॥౨౭॥ నానృగ్వేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః। నాసామవేదవిదుషశ్శక్యమేవం ప్రభాషితుమ్॥౨౮॥ నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నమనేన బహుధా శ్రుతమ్। బహు వ్యాహరతానేన న కించిదపశబ్దితమ్॥౨౯॥ న ముఖే నేత్రయోర్వాపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా। అన్యేష్వపి చ సర్వేషు దోషస్సంవిదితః క్వచిత్॥౩౦॥ అవిస్తరమసందిగ్ధమవిలంబితమద్రుతమ్। ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే॥౩౧॥ సంస్కారక్రమసంపన్నామద్రుతామవిలంబితామ్। ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీమ్॥౩౨॥ అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా। కస్య నారాధ్యతే చిత్తముద్యతాసేరరేరపి॥౩౩॥ ఏవంవిధో యస్య దూతో న భవేత్పార్థివస్య తు। సిధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోనఘ॥౩౪॥ ఏవం గుణగణైర్యుక్తా యస్య స్యుః కార్యసాధకాః। తస్య సిధ్యంతి సర్వార్థా దూతవాక్యప్రచోదితాః॥౩౫॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిస్సుగ్రీవసచివం కపిమ్। అభ్యభాషత సత్వజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజమ్॥౩౬॥ విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। తమేవ చావాం మార్గావస్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్॥౩౭॥ యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ। తత్తథా హి కరిష్యావో వచనాత్తవ సత్తమ॥౩౮॥ తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః। మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ సఖ్యం

తదాఖ్యాతుమిహైవ తాభ్యామ్||౩౯|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - తృతీయస్సర్గః. **********************

తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవానితి తద్వచః। శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః||౧|| భవ్యో రాజ్యాగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। యదయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతమ్||౨|| తతః పరమసంహృష్టో హనుమాన్ ప్లవగర్షభః। ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః||౩|| కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితమ్। ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాళమృగాయుతమ్||౪|| తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః। ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజమ్||౫|| రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః। చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్||౬|| న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య స చ ద్వేష్టి న కంచన। స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః||౭|| అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః। తస్యాయం పూర్వజః పుత్రో రామో నామ జనైః శ్రుతః||౮|| శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశపారగః। వీరో దశరథస్యాయం పుత్రాణాం గుణవత్తరః||౯|| రాజలక్షణసంపన్నస్సంయుక్తో రాజసంపదా। రాజ్యాద్భ్రష్టో వనే వస్తుం మయా సార్ధమిహాగతః||౧౦|| భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయానుగతో వశీ। దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః||౧౧|| అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః। కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః||౧౨|| సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః। ఐశ్వర్యేణ విహీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ||౧౩|| రక్షసాపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా। తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సా హృతా||౧౪|| దనుర్నామ శ్రియః పుత్రశ్శాపాద్రాక్షసతాం గతః। ఆఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవస్సమర్థో వానరర్షభః||౧౫|| స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యస్తవ భార్యాపహారిణమ్। ఏవముక్త్వా దనుస్స్వర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖమ్||౧౬|| ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః। అహం చైవ స రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ||౧౭|| ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః। లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథమిచ్ఛతి||౧౮|| పితా యస్య పురా హ్యాసీచ్ఛరణ్యో ధర్మవత్సలః। తస్య పుత్రశ్శరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః||౧౯|| సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్శరణం పురా। గురుర్మే రాఘవస్సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః||౨౦|| యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః। స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే||౨౧|| యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః। మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై||౨౨|| తస్యాయం పూర్వజః పుత్రస్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః। సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్శరణమాగతః||౨౩|| శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే। కర్తుమర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః||౨౪|| ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనమ్। హనుమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః||౨౫|| ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నా జితక్రోధా జితేంద్రియాః। ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః||౨౬|| స హి రాజ్యాత్పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా। హృతదారో వనే త్యక్తో భ్రాత్రా వినికృతో భృశమ్||౨౭|| కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః। సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే||౨౮|| ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా। బభాషే సోఽభిగచ్ఛేమ సుగ్రీవమితి రాఘవమ్||౨౯|| ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః। ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయమిదం ప్రోవాచ రాఘవమ్||౩౦|| కపిః కథయతే హృష్టో యథాయం మారుతాత్మజః। కృత్యవాన్ సోఽపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ||౩౧|| ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే। నానృతం వక్ష్యతే వీరో హనుమాన్ మారుతాత్మజః||౩౨|| తతస్స తు మహాప్రాజ్ఞో హనుమాన్ మారుతాత్మజః। జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ||౩౩|| భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః। పృష్ఠమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః||౩౪|| స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః పవనసుతః కృతకృత్యవత్ప్రహృష్టః। గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతస్స శుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యామ్||౩౫|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుర్థస్సర్గః. ****

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిమ్। ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ||౧|| అయం రామో మహాప్రాజ్ఞస్సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః||౨|| ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతో రామో దశరథాత్మజః। ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః||౩|| తస్యాస్య వసతోఽరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః। రక్షసాపహృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః||౪|| రాజసూయాశ్వమేధైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పితః। దక్షిణాశ్చ

తథోత్సృష్టా గావశ్శతసహస్రశః ॥ ౫॥ తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా । స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్రోఽయం రామ
స్త్వాం శరణం గతః ॥ ౬॥ భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రతిగృహ్యార్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ ॥
౭॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః । భయం స రాఘవాద్ఘోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః ॥ ౮॥ స కృత్వా
మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః । దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవమ్ ॥ ౯॥ భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ
విక్రాన్తస్సర్వవత్సలః । ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ ౧౦॥ తన్మమైవైష సత్కారో లాభశ్చైవోత్త
మః ప్రభో । యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ ౧౧॥ రోచతే యది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః । గృ
హ్యతాం పాణినా పాణిర్మర్యాదా బధ్యతాం ధ్రువా ॥ ౧౨॥ ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్ । స ప్రహృ
ష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ ౧౩॥ హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యష్వజత పీడితమ్ । తతో హనూమాన్ సంత్య
జ్యభిక్షురూపమరిందమః ॥ ౧౪॥ కాష్ఠయోస్స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకమ్ । దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్య
ర్చ్య సత్కృతమ్ ॥ ౧౫॥ తయోర్మధ్యే తు సుప్రీతో నిదధే సుసమాహితః । తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణమ్ ॥
౧౬॥ సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ । తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ ॥ ౧౭॥ అన్యోన్యమభి
వీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్మతుః । త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యో హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ ॥ ౧౮॥ సుగ్రీవం రాఘవో వాక్యమి
త్యువాచ ప్రహృష్టవత్ । తతస్సుపర్ణబహుళాం భిత్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్ ॥ ౧౯॥ సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద స
రాఘవః । లక్ష్మణాయాథ సంహృష్టో హనూమాన్ ప్లవగర్షభః ॥ ౨౦॥ శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితామ్ । తతః
ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్ష్ణం మధురయా గిరా ॥ ౨౧॥ ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః । అహం వినికృతో రామ
చరామీహ భయార్దితః ॥ ౨౨॥ హృతభార్యో వనే త్రస్తో దుర్గమేతముపాశ్రితః । సోఽహం త్రస్తో వనే భీతో వసామ్యు
ద్భ్రాంతచేతనః ॥ ౨౩॥ వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ । వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయంకరః ॥
౨౪॥ కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా । ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ ౨౫॥ ప్రత్యభాషత కా
కుత్స్థస్సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ । ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మే మహాకపే ॥ ౨౬॥ వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహా
రిణమ్ । అమోఘాస్సూర్యసంకాశా మమైతే నిశితాశ్శరాః ॥ ౨౭॥ తస్మిన్ వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః । కంకపత్రప్రతి
చ్ఛన్నా మహేంద్రాశనిసన్నిభాః ॥ ౨౮॥ తీక్ష్ణాగ్రా ఋజుపర్వాణస్సరోషా భుజగా ఇవ । తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరై
రాశీవిషోపమైః ॥ ౨౯॥ శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతమ్ । స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్ ॥
౩౦॥ సుగ్రీవః పరమప్రీతస్సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్ను
యామహమ్ । తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం యథా న హింస్యాత్స పునర్మమాగ్రజః ॥ ౩౧॥ సీతాకపీంద్రక్షణదాచరా
ణాం రాజీవహేమజ్వలనోపమాని । సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి ॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే - పంచమస్సర్గః - ************ పునరేవాబ్రవీత్ప్రీతో రాఘవం రఘునందనమ్ । అయమాఖ్యాతి మే
రామ సచివో మంత్రిసత్తమః ॥ ౧॥ హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ
వనే తవ ॥ ౨॥ రక్షసాపహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా । త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా ॥ ౩॥ అంతరం ప్రేప్సునా
తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషమ్ । భార్యావియోగజం దుఃఖమచిరాత్త్వం విమోక్ష్యసే ॥ ౪॥ అహం తామానయిష్యామి
నష్టాం వేదశ్రుతిమివ । రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే ॥ ౫॥ అహమానీయ దాస్యామి తవ భార్యామరిందమ । ఇ
దం తథ్యం మమ వచస్త్వమవేహి చ రాఘవ ॥ ౬॥ న శక్యా సా జరయితుమపి సేంద్రైస్సురాసురైః । తవ భార్యా మహాబా
హో భక్ష్యం విషకృతం యథా ॥ ౭॥ త్యజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే । అనుమానాత్తు జానామి
మైథిలీ సా న సంశయః ॥ ౮॥ హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా । క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ వి
స్వరమ్ ॥ ౯॥ స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా । ఆత్మనా పంచమం మాం హి దృష్ట్వా శైలతటే స్థితమ్ ॥ ౧౦॥ ఉ
త్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ । తాన్యస్మాభిర్గృహీతాని నిహితాని చ రాఘవ ॥ ౧౧॥ ఆనయిష్యామ్యహం
తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి । తమబ్రవీత్తతో రామస్సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్ ॥ ౧౨॥ ఆనయస్వ సఖే శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవి

శంబసే । ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవః శైలస్యగహనాంగుహామ్॥౧౩॥ప్రవివేశతతశ్శీఘ్రంరాఘవప్రియకామ్యయా । ఉత్తరీయంగృహీత్వాతుశుభాన్యాభరణానిచ॥౧౪॥ఇదంపశ్యేతిరామాయదర్శయామాసవానరః।తతోగృహీత్వాతద్వాసః శుభాన్యాభరణానిచ॥౧౫॥అభవద్బాష్పసంరుద్ధోనీహారేణేవచంద్రమాః।సీతాస్నేహప్రవృత్తేనసతుబాష్పేణదూషితః॥౧౬॥హాప్రియేతిరుదన్ధైర్యముత్సృజ్యన్యపతత్క్షితౌ । హృదికృత్వాతుబహుశస్తమలంకారముత్తమమ్ ॥౧౭॥ నిశశ్వాసభృశంసర్పోబిలస్థఇవరోషితః।అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తుసౌమిత్రింవీక్ష్యపార్శ్వతః॥౧౮॥పరిదేవయితుందీనంరామస్సముపచక్రమే । పశ్యలక్ష్మణవైదేహ్యాసంత్యక్తంహ్రియమాణయా॥౧౯॥ఉత్తరీయమిదంభూమౌశరీరాద్భూషణానిచ । శాద్వలిన్యాంధ్రువంభూమ్యాంసీతయాహ్రియమాణయా॥౨౦॥ఉత్సృష్టంభూషణమిదంతథారూపంహిదృశ్యతే । ఏవముక్తస్తురామేణలక్ష్మణోవాక్యమబ్రవీత్॥౨౧॥నాహంజానామికేయూరేనాహంజానామికుండలే ।నూపురేత్వభిజానామినిత్యంపాదాభివందనాత్॥౨౨॥ తతస్సరాఘవోదీనస్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ । బ్రూహిసుగ్రీవకందేశం హ్రియంతీలక్షితాత్వయా॥౨౩॥రక్షసారౌద్రరూపేణమమప్రాణైఃప్రియాప్రియా । క్వవావసతితద్రక్షోమహద్వ్యసనదంమమ॥౨౪॥యన్నిమిత్తమహంసర్వాన్నాశయిష్యామిరాక్షసాన్।హరతామైథిలీంయేనమాంచరోషయతాభృశమ్ ॥౨౫॥ ఆత్మనోజీవితాంతాయమృత్యుద్వారమపావృతమ్ । మమదయితతరాహృతావనాంతాద్రజనిచరేణవిమథ్యయేనసా । కథయమమరిపుంత్వమద్యవైప్లవగపతేయమసాదనంనయామి ॥ ౨౬ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్ఠస్సర్గః. ************* ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోరామేణార్తేనవానరః।అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంసబాష్పంబాష్పగద్గదః॥౧॥ నజానేనిలయంతస్యసర్వథాపాపరక్షసః । సామర్థ్యంవిక్రమంవాపిదౌష్కులేయస్యవాకులమ్॥౨॥ సత్యంతేప్రతిజానామిత్యజశోకమరిందమ।కరిష్యామితథాయత్నంయథాప్రాప్స్యసిమైథిలీమ్॥౩॥ రావణంసగణంహత్వాపరితోష్యాత్మపౌరుషమ్।తథాస్మికర్తానచిరాద్యథాప్రీతోభవిష్యసి॥౪॥అలంవైక్లబ్యమాలంబ్యధైర్యమాత్మగతంస్మర।త్వద్విధానామసదృశమీదృశంవిద్ధిలాఘవమ్॥ ౫॥ మయాపివ్యసనంప్రాప్తంభార్యాహరణజంమహత్ । నచాహమేవంశోచామినచధైర్యంపరిత్యజే॥౬॥నాహంతామనుశోచామిప్రాకృతోవానరోపిసన్। మహాత్మాచవినీతశ్చకింపునర్ధృతిమాన్భవాన్॥౭॥బాష్పమాపతితంధైర్యాన్నిగృహీతుంత్వమర్హసి। మర్యాదాంసత్వయుక్తానాంధృతింనోత్స్రష్టుమర్హసి॥౮॥ వ్యసనేవార్థకృచ్ఛ్రేవాభయేవాజీవితాంతగే। విమృశన్వైస్వయాబుద్ధ్యాధృతిమాన్నావసీదతి ॥౯॥ బాలిశస్తునరోనిత్యంవైక్లబ్యంయోనువర్తతే। సమజ్జత్యవశశ్శోకేభారాక్రాంతేవనౌర్జలే॥౧౦॥ ఏషోంజలిర్మయాబద్ధఃప్రణయాత్త్వాంప్రసాదయే । పౌరుషంశ్రయశోకస్యనాంతరందాతుమర్హసి॥౧౧॥యేశోకమనువర్తంతేనతేషాంవిద్యతేసుఖమ్। తేజశ్చక్షీయతేతేషాంనత్వంశోచితుమర్హసి॥ ౧౨॥ శోకేనాభిప్రపన్నస్యజీవితేచాపిసంశయః। సశోకంత్యజరాజేంద్రధైర్యమాశ్రయకేవలమ్॥౧౩॥హితంవయస్యభావేనబ్రూమినోపదిశామితే । వయస్యతాంపూజయన్మేనత్వంశోచితుమర్హసి॥ ౧౪॥ మధురంసాంత్వితస్తేనసుగ్రీవేణసరాఘవః । ముఖమశ్రుపరిక్లిన్నంవస్త్రాంతేనప్రమార్జయత్ ॥౧౫॥ప్రకృతిస్థస్తుకాకుత్స్థస్సుగ్రీవవచనాత్ప్రభుః।సంపరిష్వజ్యసుగ్రీవమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥౧౬॥ కర్తవ్యంయద్వయస్యేనస్నిగ్ధేనచహితేనచ। అనురూపంచయుక్తంచకృతంసుగ్రీవతత్త్వయా॥౧౭॥ఏషచప్రకృతిస్థోహమనునీతస్త్వయాసఖే।దుర్లభోహీదృశోబంధురస్మిన్కాలేవిశేషతః ॥ ౧౮ ॥ కింతుయత్నస్త్వయాకార్యోమైథిల్యాఃపరిమార్గణే।రాక్షసస్యచరౌద్రస్యరావణస్యదురాత్మనః॥౧౯॥మయాచయదనుష్ఠేయంవిస్రబ్ధేనతదుచ్యతామ్। వర్షాస్వివచసుక్షేత్రేసర్వంసంపద్యతేమయి॥౨౦॥మయాచయదిదంవాక్యమభిమానాత్సమీరితమ్। తత్త్వయాహరిశార్దూలతత్త్వమిత్యవధార్యతామ్॥౨౧॥అనృతంనోక్తపూర్వంమేనచవక్ష్యేకదాచన । ఏతత్తేప్రతిజానామిసత్యేనైవశపామితే॥౨౨॥తతఃప్రహృష్టస్సుగ్రీవోవానరైస్సచివైస్సహ।రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వాప్రతిజ్ఞాతంవిశేషతః॥౨౩॥ ఏవమేకాంతసంపృక్తౌతతస్తౌనరవానరౌ।ఉభావన్యోన్యసదృశంసుఖందుఃఖంప్రభాషతామ్॥౨౪॥మహానుభావస్యవచోనిశమ్యహరిర్నరాణామృషభస్యతస్య । కృతంసమేనేహరివీరముఖ్యస్తదాస్వకార్యంహృదయేనవిద్వాన్ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తమస్సర్గః. **************************************

పరితుష్టస్తుసుగ్రీవస్తేనవాక్యేనవానరః। లక్ష్మణస్యాగ్రతోరామమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ సర్వథాహమను
గ్రాహ్యోదేవతానామసంశయః।ఉపపన్నగుణోపేతస్సఖాయస్యభవాన్మమ॥౨॥శక్యంఖలుభవేద్రామసహాయే
నత్వయానఘ।సురరాజ్యమపిప్రాప్తుంస్వరాజ్యంకింపునఃప్రభో॥౩॥సోహంసభాజ్యోబంధూనాంసుహృదాంచైవరా
ఘవ। యస్యాగ్నిసాక్షికంమిత్రంలబ్ధంరాఘవవంశజమ్॥౪॥అహమప్యనురూపస్తేవయస్యోజ్ఞాస్యసేశనైః। నతువక్తుంస
మర్థోహంస్వయమాత్మగతాన్గుణాన్॥౫॥మహాత్మనాంతుభూయిష్ఠంత్వద్విధానాంకృతాత్మనామ్। నిశ్చలాభవతి
ప్రీతిర్ధైర్యమాత్మవతామివ॥౬॥రజతంవాసువర్ణంవావస్త్రాణ్యాభరణానిచ। అవిభక్తానిసాధూనామవగచ్ఛంతిసాధ
వః॥౭॥ఆఢ్యోవాపిదరిద్రోవాదుఃఖితస్సుఖితోపివా।నిర్దోషోవాసదోషోవావయస్యఃపరమాగతిః॥౮॥ ధనత్యాగస్సుఖ
త్యాగోదేహత్యాగోపివాపునః।వయస్యార్థేప్రవర్తంతేస్నేహందృష్ట్వాతథావిధమ్॥౯॥ తత్తథేత్యబ్రవీద్రామస్సు
గ్రీవంప్రియవాదినమ్। లక్ష్మణస్యాగ్రతోలక్ష్మ్యావాసవస్యేవధీమతః॥౧౦॥తతోరామంస్థితందృష్ట్వాలక్ష్మణంచమహాబ
లమ్।సుగ్రీవస్సర్వతశ్చక్షుర్వనేలోలమపాతయత్ ॥ ౧౧॥ సదదర్శతతస్సాలమవిదూరేహరీశ్వరః। సుపుష్పమీషత్ప
త్రాఢ్యంభ్రమరైరుపశోభితమ్॥౧౨॥తస్యైకాంపర్ణబహులాంభఙ్క్త్వాశాఖాంసుపుష్పితామ్। సాలస్యాస్తీర్యసుగ్రీ
వోనిషసాదసరాఘవః॥౧౩॥తావాసీనౌతతోదృష్ట్వాహనూమానపిలక్ష్మణమ్। సాలశాఖాంసముత్పాట్యవినీతముపవేశ
యత్ ॥౧౪॥సుఖోపవిష్టంరామంతుప్రసన్నముదధింయథా।ఫలపుష్పసమాకీర్ణేతస్మిన్గిరివరోత్తమే॥౧౫॥తతఃప్రహృ
ష్టస్సుగ్రీవఃశ్లక్ష్ణంమధురయాగిరా।ఉవాచప్రణయాద్రామంహర్షవ్యాకులితాక్షరమ్॥ ౧౬ ॥ అహంవినికృతోభ్రా
త్రాచరామ్యేషభయార్దితః। ఋశ్యమూకంగిరివరంహృతభార్యస్సుదుఃఖితః॥౧౭॥సోహంత్రస్తోభయేమగ్నోవసా
మ్యుద్భ్రాంతచేతనః।వాలినానికృతోభ్రాత్రాకృతవైరశ్చరాఘవ॥ ౧౮ ॥ వాలినోమేభయార్తస్యసర్వలోకాభ
యంకర।మమాపిత్వమనాథస్యప్రసాదంకర్తుమర్హసి॥౧౯॥ఏవముక్తస్తుతేజస్వీధర్మజ్ఞోధర్మవత్సలః। ప్రత్యువా
చసకాకుత్స్థస్సుగ్రీవంప్రహసన్నివ॥౨౦॥ఉపకారఫలంమిత్రమపకారోరిలక్షణమ్। అద్యైవతంహనిష్యామితవభార్యా
పహారిణమ్॥౨౧॥ఇమేహిమేమహావేగాఃపత్రిణస్తిగ్మతేజసః। కార్తికేయవనోద్భూతాఃశరాహేమవిభూషితాః ॥
౨౨॥కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నామహేంద్రాశనిసన్నిభాః।సుపర్వాణస్సుతీక్ష్ణాగ్రాస్సరోషాభుజగాఇవ॥ ౨౩॥భ్రాతృసం
జ్ఞమమిత్రంతేవాలినంకృతకిల్బిషమ్।శరైర్వినిహతంపశ్యవికీర్ణమివపర్వతమ్॥౨౪॥ రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీవో
వాహినీపతిః। ప్రహర్షమతులంలేభేసాధుసాధ్వితిచాబ్రవీత్ ॥౨౫॥ రామశోకాభిభూతోహంశోకార్తానాంభవాన్
గతిః। వయస్యఇతికృత్వాహిత్వయ్యహంపరిదేవయే॥ ౨౬॥ త్వంహిపాణిప్రదానేనవయస్యోమేగ్నిసాక్షికమ్ । కృతః
ప్రాణైర్బహుమతస్సత్యేనాపిశపామితే॥౨౭॥ వయస్యఇతికృత్వాచవిస్రబ్ధంప్రవదామ్యహమ్। దుఃఖమంతర్గతం
యన్మేమనోహరతినిత్యశః॥౨౮॥ఏతావదుక్త్వావచనంబాష్పదూషితలోచనః।బాష్పోపహతయావాచానోచ్చైశ్శక్నో
తిభాషితుమ్॥౨౯॥బాష్పవేగంతుసహసానదీవేగమివాగతమ్।ధారయామాసధైర్యేణసుగ్రీవోరామసన్నిధౌ॥౩౦॥ స
న్నిగృహ్యాతుతంబాష్పంప్రమృజ్యనయనేశుభే।వినిశ్వస్యచతేజస్వీరాఘవంవాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౧॥పురాహంవాలినారా
షఃరాజ్యాత్స్వాదవరోపితః। పరుషాణిచసంశ్రావ్యనిర్ధూతోస్మిబలీయసా॥౩౨॥ హృతాభార్యాచమేతేనప్రాణేభ్యో
పిగరీయసీ। సుహృదశ్చమదీయాయేసంయతాబంధనేషుతే॥౩౩॥యత్నవాంశ్చసుదుష్టాత్మామద్వినాశాయరాఘవ। బ
హుశస్తత్ప్రయుక్తాశ్చవానరానిహతామయా॥౩౪॥శంకయాత్వేతయాచేహదృష్ట్వాత్వామపిరాఘవ। నోపసర్పా
మ్యహంభీతోభయేసర్వేహిబిభ్యతి॥౩౫॥కేవలంహిసహాయామేహనూమత్ప్రముఖాస్త్విమే।అతోహంధారయామ్య
ద్యప్రాణాన్కృచ్ఛ్రగతోపిసన్॥౩౬॥ఏతేహికపయఃస్నిగ్ధామాంరక్షంతిసమంతతః।సహగచ్ఛంతిగంతవ్యేనిత్యంతిష్ఠం
తిచస్థితే॥౩౭॥సంక్షేపస్త్వేషతేరామకిముక్త్వావిస్తరంహితే। సమేజ్యేష్ఠోరిపుర్భ్రాతావాలీవిశ్రుతపౌరుషః ॥౩౮॥
తద్వినాశాద్ధిమేదుఃఖంప్రణష్టంస్యాదనంతరమ్।సుఖంమేజీవితంచైవతద్వినాశనిబంధనమ్॥౩౯॥ ఏషమేరామశోకాంతః
శోకార్తేననివేదితః। దుఃఖితస్సుఖితోవాపిసఖ్యుర్నిత్యంసఖాగతిః॥ ౪౦॥శ్రుత్వైతద్వచనంరామస్సుగ్రీవమిదమబ్ర
వీత్। కింనిమిత్తమభూద్వైరంశ్రోతుమిచ్ఛామితత్వతః॥౪౧॥సుఖంహికారణంశ్రుత్వావైరస్యతవవానర।అనంతర్యంవి

ఘాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలమ్॥౪౨॥బలవాన్హి మమామర్షః శ్రుత్వా త్వామవమానితమ్। వర్తతే హృదయో
త్కంపీ ప్రావృడ్వేగ ఇవాంభసః॥౪౩॥హృష్టః కథయ విస్రబ్ధో యావదారోప్యతే ధనుః। సృష్టశ్చ హి మయా బాణో నిరస్త
శ్చ రిపుస్తవ॥౪౪॥ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా। ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః॥౪౫॥త
తః ప్రహృష్టవదనస్సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే। వైరస్య కారణం తత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥కిష్కింధాకాండే అష్టమస్సర్గః
వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిషూదనః। పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా॥౧॥ పితర్యుపర
తేస్మాకం జ్యేష్ఠోయమితి మంత్రిభిః। కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసమ్మతః॥౨॥రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామ
హం మహత్। అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేష్యవత్ స్థితః॥౩॥మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దుందుభేస్సుతః॥
తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా॥౪॥స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః। నర్దతి స్మ సుసంరబ్ధో
వాలినం చాహ్వయద్రణే॥౫॥ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనమ్। శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్త
దా॥౬॥స తు వై నిస్సృతః క్రోధాత్తం హంతుమసురోత్తమమ్। వార్యమాణస్తతః స్త్రీభిర్మయా చ ప్రణతాత్మనా॥౭॥స తు ని
ర్ధూయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః। తతోహమపి సౌహార్దాన్నిస్సృతో వాలినా సహ॥౮॥ స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా
మాం చ దూరాదవస్థితమ్। అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశమ్॥౯॥తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యావాం ద్రుత
తరం గతౌ। ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గశ్చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా॥౧౦॥ స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్।
ప్రవివేశాసురో వేగాదావామాసాద్య విష్ఠితౌ॥౧౧॥తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః। మామువాచ తదా వా
లీ వచనం క్షుభితేంద్రియః॥౧౨॥ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః। యావత్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్మి సహసారి
పుమ్॥౧౩॥మయా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా యాచితస్స పరంతపః। శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్॥
౧౪॥తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః। స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత॥౧౫॥అహం తు నష్టం జ్ఞా
త్వా తం స్నేహాదాగతసంభ్రమః। భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపశంకి చ మే మనః॥౧౬॥అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్త
స్మాద్వినిస్సృతమ్। సఫేనం రుధిరం రక్తమహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః॥౧౭॥ నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమా
గతః। నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్స్వనో గురోః॥౧౮॥అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతమ్। పి
ధాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా॥౧౯॥శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సఖే। గూహమానస్య
మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభిః శ్రుతమ్॥౨౦॥తతోహం తైస్సమాగమ్య సమ్మతైరభిషేచితః। రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య
న్యాయతో మమ రాఘవ॥౨౧॥ఆజగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమసురోత్తమమ్। అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలో
చనః॥౨౨॥మదీయాన్మంత్రిణో బద్ధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్। నిగ్రహేపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ॥౨౩॥న
ప్రావర్తత మే బుద్ధిర్భ్రాతృగౌరవయంత్రితా। హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా॥౨౪॥మానయం
స్తం మహాత్మానం యథావచ్చాభ్యవాదయమ్। ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాంతరాత్మనా॥౨౫॥నత్వా పాదావహం త
స్య ముకుటేనాస్పృశం ప్రభో। అపి వాలీ మమ క్రోధాన్న ప్రసాదం చకార సః॥౨౬॥ ఇతి కిష్కింధాకాండే- నవమస్సర్గః
తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతమ్। అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా॥౧॥
దిష్ట్యాసి కుశలీ ప్రాప్తో నిహతశ్చ త్వయా రిపుః। అనాథస్య హి మే నాథస్త్వమేకోనాథనందనః॥౨॥ఇదం బహుశలాకం తే
పూర్ణచంద్రమివోదితమ్। ఛత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతమ్॥౩॥ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం
నృప। దృష్ట్వా చ శోణితం ద్వారి బిలాచ్చాపి సముత్థితమ్॥౪॥ శోకసంవిగ్నహృదయో భృశం వ్యాకులితేంద్రియః। అపిధా
య బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తదా॥౫॥తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః। విషాదాత్త్విహ మాం దృ
ష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ॥౬॥అభిషిక్తో న కామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి। త్వమేవ రాజా మానార్హస్సదా చాహం
యథాపురా॥౭॥రాజభావనియోగోయం మయా త్వద్విరహాత్కృతః। సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంటకమ్॥౮॥
న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహం। మా చ రోషం కృథాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ॥౯॥యాచే త్వాం
శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోయమంజలిః। బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః॥౧౦॥రాజభావే నియుక్తోహం శూన్య

వేశజిగీషయా ।స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్స్య వానరః॥౧౧॥ ధిక్త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువా
చ హ। ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సంమతాన్॥౧౨॥మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితమ్।వి
దితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః॥౧౩॥ మాం స సమాహ్వయత క్రూరో యుద్ధకాంక్షీ సుదుర్మతిః। తస్య త
ద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతోహం నృపాలయాత్॥౧౪॥అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణమయం భ్రాతా సుదారుణః। స తు దృ
ష్ట్వైవ మాం రాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః॥౧౫॥ ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తో వీక్ష్యావాం సమనుద్రుతౌ।అనుద్రుతశ్చ వే
గేన ప్రవివేశ మహాబిలమ్॥౧౬॥తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలమ్।అయముక్తోథ మే భ్రాతా మయా తు క్రూ
రదర్శనః॥౧౭॥అహత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితః పురీమ్।బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్మ్యహమ్॥౧౮॥
స్థితోయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోహం దురాసదమ్।తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా॥౧౯॥స తు దృష్టో మయా
శత్రురనిర్వేదాద్భయావహః।నిహతశ్చ మయా తత్ర సోసురో బంధుభిస్సహ॥౨౦॥తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరౌఘేణ
తద్బిలమ్। పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే॥౨౧॥ సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాంతం దుందుభే
స్సుతమ్।నిష్క్రామన్నైవ పశ్యామి బిలస్య పిహితం ముఖమ్॥౨౨॥విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునః పునః।యదా ప్ర
తివచో నాస్తి తతోహం భృశదుఃఖితః॥౨౩॥పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితమ్। తతోహం తేన నిష్క్రమ్య య
థా పురముపాగతః॥౨౪॥తత్రానేనాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయతాత్మనః।సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌ
హృదమ్॥౨౫॥ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః। నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః॥౨౬॥తేనా
హమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ।తద్భయాచ్చ మహీకృత్స్నా క్రాంతేయం సవనార్ణవా॥౨౭॥ఋశ్యమూకం గిరి
వరం భార్యాహరణదుఃఖితః।ప్రవిష్టోస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే॥౨౮॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం
మహత్ ।అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ॥౨౯॥వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర । కర్తుమ
ర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ ॥౩౦॥ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితమ్ । వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీ
వం ప్రహసన్నివ॥౩౧॥అమోఘాస్సూర్యసంకాశా మమైతే నిశితాశ్శరాః। తస్మిన్వాలిని దుర్వృత్తే నిపతిష్యంతి వేగితాః॥
౩౨॥యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్।తావత్స జీవేత్పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః॥౩౩ ॥ఆత్మానుమా
నాత్పశ్యామి మగ్నం త్వాం శోకసాగరే।త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్స్యసి పుష్కలమ్॥౩౪॥తస్య తద్వచనం
శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్ । సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాం
డే - దశమస్సర్గః. ********************** రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ధనమ్ । సుగ్రీవః
పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ॥౧॥ అసంశయం ప్రజ్వలితైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాతిగైశ్శరైః । త్వం దహేః కుపితో
లోకాన్ యుగాంత ఇవ భాస్కరః॥ ౨ ॥ వాలినః పౌరుషం యత్తద్యచ్చ వీర్యం ధృతిశ్చ యా । తన్మమైకమనాః శ్రుత్వా విధ
త్స్వ యదనంతరమ్॥౩॥సముద్రాత్పశ్చిమాత్పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరమ్ । క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్ల
మః॥౪॥అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాంత్యపి । ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణాతి వీర్యవాన్॥౫॥బహవ
స్సారవంతశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః।వాలినా తరసా భగ్నా బలం ప్రథయతాత్మనః॥౬॥మహిషో దుందుభిర్నామ కైలాస
శిఖరప్రభః।బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్॥వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః ।జగామ
సుమహాకాయస్సముద్రం సరితాం పతిమ్॥౮॥ఊర్మిమంతమతిక్రమ్య సాగరం రత్నసంచయమ్ । మహ్యం యుద్ధం ప్రయ
చ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవమ్॥౯ ॥తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః ।అబ్రవీద్వచనం రాజన్నసురం కాల
చోదితమ్॥౧౦॥సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద। శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి॥
౧౧॥శైలరాజో మహారణ్యే తపస్వి శరణం పరమ్।శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః॥౧౨ ॥గుహాప్రస్రవణో
పేతో బహుకందరనిర్ఝరః।స సమర్థస్తవ ప్రీతిమతులాం కర్తుమాహవే।౧౩॥తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్త
మః। హిమవద్వనమాగచ్ఛచ్ఛరశ్చాపాదివ చ్యుతః॥౧౪॥తతస్తస్య గిరేః శ్వేతా గజేంద్రవిపులాశ్శిలాః।చిక్షేప బహుధా
భూమౌ దుందుభిర్విననాద చ॥౧౫॥తతః శ్వేతాంబుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః ।హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రేస్థితః ॥౧౬॥ క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల। రణకర్మస్వకుశలస్తపస్విశరణం హ్యహమ్ ॥౧౭॥ తస్య
తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః। ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్సంరక్తలోచనః ॥౧౮॥ యది యుద్ధేసమర్థస్త్వం
మద్భయాద్వా నిరుద్యమః। తమాచక్ష్వ ప్రదద్యాన్మే యోద్య యుద్ధం యుయుత్సతః ॥౧౯॥ హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రు
త్వా వాక్యవిశారదః। అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్ ॥౨౦॥ వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతు
ల్యపరాక్రమః। అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభామ్ ॥౨౧॥ స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞస్తవ యుద్ధవిశార
దః। ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః ॥౨౨॥ తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి। స హి దుర్ధ
ర్షణో నిత్యం శూరస్సమరకర్మణి ॥౨౩॥ శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిష్టస్స దుందుభిః। జగామ తాం పురీం తస్య
కిష్కింధాం వాలినస్తదా ॥౨౪॥ ధారయన్మాహిషం రూపం తీక్ష్ణశృంగో భయావహః। ప్రావృషీవ మహామేఘస్తోయ
పూర్ణో నభస్తలే ॥౨౫॥ తతస్తద్ద్వారమాగత్య కిష్కింధాయా మహాబలః। ననర్ద కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభి
ర్యథా ॥౨౬॥ సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్ భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః। విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్తద్ద్వారం ద్విరదో య
థా ॥౨౭॥ అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః। నిష్పపాత సహ స్త్రీభిస్తారాభిరివ చంద్రమాః ॥౨౮॥ మితం వ్య
క్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిమ్। హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణామ్ ॥౨౯॥ కిమర్థం నగరద్వారమిదం రు
ద్ధ్వా వినర్దసి। దుందుభే విదితో మేసి రక్ష ప్రాణాన్మహాబల ॥౩౦॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః। ఉవా
చ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్సంరక్తలోచనః ॥౩౧॥ న త్వం స్త్రీసన్నిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి। మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛా
ద్య తతో జ్ఞాస్యామి తే బలమ్ ॥౩౨॥ అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమామ్। గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభో
గేషు వానర ॥౩౩॥ దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్। సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనమ్ ॥
౩౪॥ సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే। క్రీడస్వ చ సహ స్త్రీభిరహం తే దర్పనాశనః ॥౩౫॥ యో హి మ
త్తం ప్రమత్తం వా సుప్తం వా రహితం భృశమ్। హన్యాత్స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధం మదమోహితమ్ ॥౩౬॥ స ప్రహస్యా
బ్రవీన్మందం క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్। విసృజ్య తాః స్త్రియస్సర్వాస్తారాప్రభృతికాస్తదా ॥౩౭॥ మత్తోయమితి మా
మంస్థా యద్యభీతోసి సంయుగే। మదోయం సంప్రహారేస్మిన్ వీరపానం సమర్థ్యతామ్ ॥౩౮॥ తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధో
మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీమ్। పిత్రా దత్తాం మహేంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥౩౯॥ విషాణయోర్గృహీత్వా తం దుందు
భిం గిరిసన్నిభమ్। ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః ॥౪౦॥ వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్ద చ మహాస్వనమ్। శ్రో
త్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥౪౧॥ తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్పరస్పరజయైషిణోః। యుద్ధం సమభ
వద్ఘోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥౪౨॥ అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః। ముష్టిభిర్జానుభిశ్శైలశిలాభిః పాదపై
స్తథా ॥౪౩॥ పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా। ఆసీదదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్వ్యవర్ధత ॥౪౪॥ వ్యాపా
రవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః। తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యపాతయత్ ॥౪౫॥ యుద్ధే ప్రాణహరే త
స్మిన్నిష్పిష్టో దుందుభిస్తదా। పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥౪౬॥ తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతస
త్వమచేతనమ్। చిక్షేప బలవాన్వాలీ వేగేనైకేన యోజనమ్ ॥౪౭॥ తస్య వేగప్రవిద్ధస్య వక్త్రాత్క్షతజబిందవః। ప్రపేతు
ర్మారుతోత్క్షిప్తా మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి ॥౪౮॥ తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తత్ర మునిశ్శోణితవిప్రుషః। క్రుద్ధస్తస్య మహాభా
గశ్చింతయామాస కోన్వయమ్ ॥౪౯॥ యేనాహం సహసా స్పృష్టశ్శోణితేన దురాత్మనా। కోయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిరకృ
తాత్మా చ బాలిశః ॥౫౦॥ ఇత్యుక్త్వాథ వినిష్క్రమ్య దదర్శ మునిపుంగవః। మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి ॥౫౧॥
స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్। ఉత్ససర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి ॥౫౨॥ ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం
ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్। వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః ॥౫౩॥ సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతా తేనాసు
రీం తనుమ్। సమంతాద్యోజనం పూర్ణమాశ్రమం మామకం యది ॥౫౪॥ ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిర్వ్యక్తం స న భవిష్యతి ॥౫౫
యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనమ్। న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖమ్ ॥౫౬॥ యది తేపి
హి తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువమ్। వనేస్మిన్మామకే నిత్యం పుత్రవత్పరిరక్షితే ॥౫౭॥ పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభ

నాయచ । దివసశ్చాద్యమర్యాదాయం ద్రష్టాస్మి వానరమ్॥౫౮॥ బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి । తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితామ్॥౫౯॥ నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్తాన్దృష్ట్వా వాల్యథాబ్రవీత్ ।కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః॥౬౦॥ మత్సమీపమనుప్రాప్తా అపి స్వస్తి వనౌకసామ్। తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః॥౬౧॥ శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే।ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదా వాలీ వచనం వానరేరితమ్॥౬౨॥ స మహర్షిం తదాసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః। మహర్షిస్తమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా॥౬౩॥ శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః। తతశ్శాపభయాద్భీత ఋశ్యమూకం మహాగిరిమ్॥౬౪॥ ప్రవేష్టుం నేచ్ఛతి హరిర్ద్రష్టుం వాపి నరేశ్వర। తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాహమిదం రామ మహావనమ్॥౬౫॥ విచరామి సహామాత్యో విషాదేన వివర్జితః।ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే॥౬౬॥ వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ ।ఇమే చ విపులాస్సాలాస్సప్త శాఖావలంబినః॥౬౭॥ యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా ।ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితమ్॥౬౮॥ కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్ష్యసే నృప।తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్లక్ష్మణోఽబ్రవీత్॥౬౯॥ కస్మిన్కర్మణి నిర్వృత్తే శ్రద్దధ్యా వాలినో వధమ్ । తమువాచాథ సుగ్రీవస్సప్తసాలానిమాన్పురా॥౭౦॥ ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్ । రామోఽపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్ద్రుమమ్॥౭౧॥ వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్। హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ॥౭౨॥ ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్చేత్తరసా ద్వే ధనుశ్శతే । ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవో రామం రక్తాంతలోచనమ్॥౭౩॥ ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ । శూరశ్చ శూరమానీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః॥౭౪॥ బలవాన్వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః। దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి॥౭౫॥ యాని సంచింత్య భీతోఽహమృశ్యమూకం సమాశ్రితః। తమజయ్యమధృష్యం చ వానరేంద్రమమర్షణమ్॥౭౬॥ విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమమ్ । ఉద్విగ్నశ్శంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే॥౭౭॥ అనురక్తైస్సహామాత్యైర్హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః। ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్మిత్రం మిత్రవత్సల॥౭౮॥ త్వామహం పురుషవ్యాఘ్ర హిమవంతమివాశ్రితః। కింతు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భ్రాతుర్బలశాలినః॥౭౯॥ అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ। న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే॥౮౦॥ కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ । కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః॥౮౧॥ సూచయంతి పరం తేజో భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః॥౮౨॥ స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః। యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర॥౮౩॥ ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యమహముత్పాదయామి తే । ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్వం లక్ష్మణపూర్వజః॥౮౪॥ రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా। తోలయిత్వా మహాబాహుశ్చిక్షేప దశయోజనమ్॥౮౫॥ అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్। క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్॥౮౬॥ లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామమిదం వచనమర్థవత్ । ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే । లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసస్తృణభూతశ్చ రాఘవ॥౮౭॥ పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా। క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన॥౮౮॥ నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాధికమ్ । ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్సుమహద్రాఘవాంతరమ్॥౮౯॥ స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్బలే । సాలమేకం తు నిర్భిద్య భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే॥౯౦॥ కృత్వేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతమ్ । ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విసృజస్వ మహాశరమ్॥౯౧॥ ఇమం హి సాలం ప్రహితస్త్వయా శరో న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి । అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ధ్రువం కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా॥౯౨॥ యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిర్యథా హి శైలో హిమవాన్మహాద్రిషు । యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరస్తథా నరాణామసి విక్రమే వరః॥౯౩॥

ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకాదశస్సర్గః - **

ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్। ప్రత్యయార్థం మహాతేజా రామో జగ్రాహ కార్ముకమ్॥౧॥ స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః। సాలానుద్దిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్దిశః॥౨॥ స విసృష్టో బలవతా బాణస్స్వర్ణపరిష్కృతః। భిత్త్వా సాలాన్గిరిప్రస్థే సప్త భూమిం వివేశ హ॥ ౩ ॥ ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన రసాం భి

త్వామహాజవః। నిష్పత్యచపునస్తూర్ణంస్వస్థానేపునరావిశత్ ॥ ౮॥ తాందృష్ట్వాస ప్తనిర్భిన్నాన్సాలాన్వానరపుంగ
వః। రామస్యశరవేగేనవిస్మయంపరమంగతః॥౯॥ సమూర్ధ్నాన్యపతద్భూమౌప్రలంబితభూషణః। సుగ్రీవఃపరమప్రీ
తోరాఘవాయకృతాంజలిః॥౧౦॥ ఇదంచోవాచధర్మజ్ఞంకర్మణాతేనహర్షితః। రామంసర్వాస్త్రవిదుషాంశ్రేష్ఠం
శూరమవస్థితమ్॥౧౧॥ సేంద్రానపిసురాన్సర్వాంస్త్వంబాణైఃపురుషర్షభ। సమర్థస్సమరేహంతుంకింపునర్వాలి
నంప్రభో॥౧౨॥ యేనసప్తమహాసాలాగిరిర్భూమిశ్చదారితాః। బాణేనైకేనకాకుత్స్థస్థాతాతేకోరణాగ్రతః॥౧౩॥ అద్య
మేవిగతశ్శోకఃప్రీతిరద్యపరామమ। సుహృదంత్వాంసమాసాద్యమహేంద్రవరుణోపమమ్॥౧౪॥ తమద్యైవప్రియా
ర్థంమేవైరిణంభ్రాతృరూపిణమ్। వాలినంజహికాకుత్స్థమయాబద్ధోయమంజలిః॥౧౫॥ తతోరామఃపరిష్వజ్యసుగ్రీ
వంప్రియదర్శనమ్। ప్రత్యువాచమహాప్రాజ్ఞోలక్ష్మణానుమతంవచః॥౧౬॥ అస్మాద్గచ్ఛామకిష్కింధాంక్షిప్రంగచ్ఛత్వ
మగ్రతః। గత్వాచాహ్వయసుగ్రీవవాలినంభ్రాతృగంధినమ్॥౧౭॥ సర్వేతేత్వరితంగత్వాకిష్కింధాంవాలినఃపురీమ్।
వృక్షైరాత్మానమావృత్యవ్యతిష్ఠన్గహనేవనే॥౧౮॥ సుగ్రీవోవ్యనదద్ఘోరంవాలినోహ్వానకారణాత్। గాఢంపరిహితోవే
గాన్నాదైర్భిందన్నివాంబరమ్॥౧౯॥ తంశ్రుత్వానినదంభ్రాతుఃక్రుద్ధోవాలీమహాబలః। నిష్పపాతసుసంరబ్ధోభా
స్కరోస్తతటాదివ॥౨౦॥ తతస్సుతుములంయుద్ధంవాలిసుగ్రీవయోరభూత్। గగనేగ్రహయోర్ఘోరంబుధాంగారక
యోరివ॥౨౧॥ తలైరశనికల్పైశ్చవజ్రకల్పైశ్చముష్టిభిః। జఘ్నతుస్సమరేన్యోన్యంభ్రాతరౌక్రోధమూర్ఛితౌ॥౨౨॥
తతోరామోధనుష్పాణిస్తావుభౌసముదీక్ష్యతు। అన్యోన్యసదృశౌవీరావుభౌదేవావివాశ్వినౌ॥ ౨౩॥ యన్నావచ్ఛత్సు
గ్రీవంవాలినంవాపిరాఘవః। తతోనకృతవాన్బుద్ధింమోక్తుమంతకరంశరమ్॥౨౪॥ ఏతస్మిన్నంతరేభగ్నస్సుగ్రీవస్తేనవా
లినా। అపశ్యన్రాఘవంనాథమృశ్యమూకంప్రదుద్రువే॥౨౫॥ క్లాంతోరుధిరసిక్తాంగఃప్రహారైర్జర్జరీకృతః। వాలినా
భిద్రుతఃక్రోధాత్ప్రవివేశమహావనమ్॥౨౬॥ తంప్రవిష్టంవనందృష్ట్వావాలీశాపభయాదితః। ముక్తోహ్యసిత్వమిత్యుక్త్వా
సంనివృత్తోమహాద్యుతిః॥౨౭॥ రాఘవోపిసహభ్రాత్రాసహచైవహనూమతా। తదేవవనమాగచ్ఛత్సుగ్రీవోయత్ర
వానరః॥ ౨౮॥ తంసమీక్ష్యాగతంరామంసుగ్రీవస్సహలక్ష్మణమ్। హ్రీమాన్దీనమువాచేదంవసుధామవలోకయన్॥
౨౯॥ ఆహ్వయస్వేతిమాముక్త్వాదర్శయిత్వాచవిక్రమమ్। వైరిణాఘాతయిత్వాచకిమిదానీంత్వయాకృతమ్॥౩౦॥ తా
మేవవేళాంవక్తవ్యంత్వయారాఘవతత్వతః। వాలినంననిహన్మీతితతోనాహమితోవ్రజే॥౩౧॥ తస్యచైవంబ్రువాణస్య
సుగ్రీవస్యమహాత్మనః। కరుణందీనయావాచారాఘవఃపునరబ్రవీత్॥౩౨॥ సుగ్రీవశ్రూయతాంతాతక్రోధశ్చవ్యపనీయ
తామ్। కారణంయేనబాణోయంనమయాసవిసర్జితః॥౩౩॥ అలంకారేణవేషేణప్రమాణేనగతేనచ। త్వంచసుగ్రీవవాలీ
చసదృశౌస్థఃపరస్పరమ్॥౩౪॥ స్వరేణవర్చసాచైవప్రేక్షితేనచవానర। విక్రమేణచవాక్యైశ్చవ్యక్తింవాంనోపలక్ష
యే॥౩౫॥ తతోహంరూపసాదృశ్యాన్మోహితోవానరోత్తమ। నోత్సృజామిమహావేగంశరంశత్రునిబర్హణమ్॥౩౬॥
జీవితాంతకరంఘోరంసాదృశ్యాత్తువిశంకితః। మూలఘాతోనసాస్యాద్ధిద్వయోరపికృతోమయా॥౩౭॥ త్వయివీరేవిపన్నే
హిఅజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా। మౌఢ్యంచమమబాల్యంచఖ్యాపితంస్యాద్ధరీశ్వర॥౩౮॥ దత్తాభయవధోనామపాతకంమహ
దుచ్యతే। అహంచలక్ష్మణశ్చైవసీతాచవరవర్ణినీ॥౩౯॥ త్వదధీనావయంసర్వేవనేస్మిన్శరణంభవాన్। తస్మాద్యుధ్య
స్వభూయస్త్వంమామాశంకీశ్చవానర॥౪౦॥ ఏతన్ముహూర్తేనసుగ్రీవపశ్యవాలినమాహవే। నిరస్తమిషుణైకేనవేష్టమా
నంమహీతలే॥౪౧॥ అభిజ్ఞానంకురుష్వత్వమాత్మనోవానరేశ్వర। యేనత్వామభిజానీయాంద్వంద్వయుద్ధముపాగతమ్॥
౪౨॥ గజపుష్పీమిమాంఫుల్లామత్పాట్యశుభలక్షణామ్। కురులక్ష్మణకంఠేస్యసుగ్రీవస్యమహాత్మనః॥౪౩॥ తతోగిరితటే
జాతాముత్పాట్యకుసుమాకులామ్। లక్ష్మణోగజపుష్పీంతాంతస్యకంఠేవ్యసర్జయత్॥౪౪॥ సతయాశుశుభేశ్రీమాన్ల
తయాకంఠసక్తయా। విపరీతఇవాకాశేసూర్యోనక్షత్రమాలయా॥౪౫॥ మాలయేవబలాకానాంససంధ్యఇవతోయదః।
విభ్రాజమానోవపుషారామవాక్యసమాహితః॥౪౬॥ జగామసహరామేణకిష్కింధాంవాలిపాలితామ్॥ ఇతిశ్రీమ
త్కిష్కింధాకాండేద్వాదశస్సర్గః. ****************** ఋశ్యమూకాత్సధర్మాత్మాకిష్కింధాంలక్ష్మణా
గ్రజః। జగామసహసుగ్రీవోవాలివిక్రమపాలితామ్॥౧॥ సముద్యమ్యమహచ్చాపంరామఃకాంచనభూషితమ్। శరాం

శ్చాదిత్యసంకాశాన్గృహీత్వారణసాధకాన్॥౨॥అగ్రతస్తుయయౌతస్యరాఘవస్యమహాత్మనః। సుగ్రీవస్సంహతగ్రీ
వోలక్ష్మణశ్చమహాబలః॥౩॥పృష్ఠతోహనుమాన్వీరోనలోనీలశ్చవానరః।తారశ్చైవమహాతేజాహరియూథపయూథపాః॥
౪॥ తేవీక్షమాణావృక్షాంశ్చపుష్పభారావలంబినః।ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవసరితస్సాగరంగమాః॥౫॥ కందరాణిచశై
లాంశ్చనిర్దరాణిగుహాస్తథా।శిఖరాణిచముఖ్యానిదరీశ్చప్రియదర్శనాః ॥ ౬ ॥ వైడూర్యవిమలైఃపర్ణైఃపద్మైశ్చాకా
శకుట్మలైః।శోభితాన్సజలాన్మార్గేతటాకాంశ్చవ్యలోకయన్॥ ౭ ॥ కారండైస్సారసైర్హంసైర్వంజూలైర్జలకుక్కు
టైః।చక్రవాకైస్తథాచాన్యైశ్శకునైఃప్రతినాదితాన్॥౮॥మృదుశష్పాంకురాహారాన్నిర్భయాన్వనగోచరాన్ । చరత
స్సర్వతోపశ్యన్స్థలీషుహరిణాన్స్థితాన్॥ ౯॥ తటాకవైరిణశ్చాపిశుక్లదంతవిభూషితాన్ । ఘోరానేకచరాన్వన్యాన్
ద్విరదాన్కూలఘాతినః॥౧౦॥మత్తాన్గిరితటోత్కృష్టాన్పర్వతానివజంగమాన్ । వారణాన్వారిదప్రఖ్యాన్మహీరేణుస
ముక్షితాన్ ॥ ౧౧ ॥ వనేవనచరాంశ్చాన్యాన్ఖేచరాంశ్చవిహంగమాన్ । పశ్యంతస్త్వరితాజగ్ముస్సుగ్రీవవశవర్తినః॥
౧౨॥తేషాంతుగచ్ఛతాంతత్రత్వరితంరఘునందనః।ద్రుమషండంవనందృష్ట్వారామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥ ౧౩॥ ఏషమేఘ
ఇవాకాశేవృక్షషండఃప్రకాశతే।మేఘసంఘాతవిపులఃపర్యంతకదలీవృతః॥౧౪॥కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామిసఖేకౌతూహ
లంహిమే। కౌతూహలాపనయనంకర్తుమిచ్ఛామ్యహంత్వయా॥౧౫॥ తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాఘవస్యమహాత్మనః ।
గచ్ఛన్నేవాచచక్షేథసుగ్రీవస్తన్మహద్వనమ్॥౧౬॥ఏతద్రాఘవవిస్తీర్ణమాశ్రమంశ్రమనాశనమ్। ఉద్యానవనసం
పన్నంస్వాదుమూలఫలోదకమ్॥౧౭॥అత్రసప్తజనానామమునయస్సంశితవ్రతాః । సప్తైవాసన్నధశ్శీర్షానియతంజల
శాయినః॥౧౮॥సప్తరాత్రకృతాహారావాయునావనవాసినః।దివంవర్షశతైర్యాతాస్సప్తభిస్సకళేబరాః॥౧౯॥ తేషా
మేవంప్రభావానాంద్రుమప్రాకారసంవృతమ్। ఆశ్రమంసుదురాధర్షమపిసేంద్రైస్సురాసురైః॥ ౨౦ ॥ పక్షిణోవ
ర్జయంత్యేతత్తథాన్యేవనచారిణః।విశంతిమోహాద్యేత్రనివర్తంతేనతేపునః॥౨౧॥ విభూషణరవాస్తత్రశ్రూయం
తేసకలాక్షరాః।తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్రగంధోదివ్యశ్చరాఘవ॥౨౨॥త్రేతాగ్నయోపిదీప్యంతేధూమోహ్యత్రప్రకా
శతే। వేష్టయన్నివవృక్షాగ్రాన్కపోతాంగారుణోఘనః॥౨౩॥ఏతేవృక్షాఃప్రకాశంతేధూమసంసక్తమస్తకాః। మేఘ
జాలప్రతిచ్ఛన్నావైడూర్యగిరయోయథా ॥ ౨౪ ॥ కురుప్రణామంధర్మాత్మన్తాన్సముద్దిశ్యరాఘవ । లక్ష్మణేనస
హభ్రాత్రాప్రయతస్సంయతాంజలిః॥ ౨౫॥ ప్రణమంతిహియేతేషాంమునీనాంభావితాత్మనామ్ । నతేషామశుభం
కించిచ్ఛరీరేరామదృశ్యతే॥౨౬॥తతోరామస్సహభ్రాత్రాలక్ష్మణేనకృతాంజలిః।సముద్దిశ్యమహాత్మానస్తానృషీనభ్య
వాదయత్॥ ౨౭ ॥ అభివాద్యతుధర్మాత్మారామోభ్రాతాచలక్ష్మణః । సుగ్రీవోవానరాశ్చైవజగ్ముస్సంహృష్టమాన
సాః॥౨౮॥తేగత్వాదూరమధ్వానంతస్మాత్సప్తజనాశ్రమాత్ । దదృశుస్తాందురాధర్షాంకిష్కింధాంవాలిపాలితామ్ ॥
౨౯॥ తతస్తురామానుజరామవానరాఃప్రగృహ్యశస్త్రాణ్యుదితాగ్ర్యతేజసః।పురీంసురేశాత్మజవీర్యపాలితాంవధాయ
శత్రోఃపునరాగతాస్సహ ॥౩౦॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయోదశస్సర్గః**********************

సర్వేతేత్వరితంగత్వాకిష్కింధాంవాలిపాలితామ్। వృక్షైరాత్మానమావృత్యవ్యతిష్ఠన్గహనేవనే॥౧॥విసా
ర్యసర్వతోదృష్టింకాననేకాననప్రియః । సుగ్రీవోవిపులగ్రీవఃక్రోధమాహారయద్భృశమ్॥౨॥తతస్సనినదంఘోరంకృ
త్వాయుద్ధాయచాహ్వయత్ ।పరివారైఃపరివృతోనాదైర్భిందన్నివాంబరమ్॥౩॥గర్జన్నివమహామేఘోవాయువేగపు
రస్సరః।అథబాలార్కసదృశోదృప్తసింహగతిస్తదా॥౪॥దృష్ట్వారామంక్రియాదక్షంసుగ్రీవోవాక్యమబ్రవీత్ ।హరివా
గురయావ్యాప్తాంతప్తకాంచనతోరణామ్॥౫॥ప్రాప్తాస్మధ్వజయంత్రాఢ్యాంకిష్కింధాంవాలినఃపురీం।ప్రతిజ్ఞాయా
త్వయావీరకృతావాలివధేపురా॥౬॥సఫలాంతాంకురుక్షిప్రంలతాంకాలఇవాగతః । ఏవముక్తస్తుధర్మాత్మాసుగ్రీవేణస
రాఘవః॥౭॥తమథోవాచసుగ్రీవంవచనంశత్రుసూదనః।కృతాభిజ్ఞానచిహ్నస్త్వమనయాగజసాహ్వయా॥౮॥లక్ష్మ
ణేనసముత్పాట్యయైషాకంఠేకృతాతవ। శోభసేహ్యధికంవీరలతయాకంఠసక్తయా॥ ౯॥ విపరీతఇవాకాశేసూర్యోనక్ష
త్రమాలయా।అద్యవాలిసముత్థంతేభయంవైరంచవానర॥౧౦॥ఏకేనాహంప్రమోక్ష్యామిబాణమోక్షేణసంయుగే।మమ
దర్శయసుగ్రీవవైరిణంభ్రాతృరూపిణమ్॥౧౧॥వాలీవినిహతోయావద్వనేపాంసుషువేష్టతే। యదిదృష్టిపథంప్రాప్తో

జీవన్సననివర్తతే॥౧౨॥ తతోదోషేణమాగచ్ఛేత్సద్యోగర్హేమచ్ఛమాభవాన్ । ప్రత్యక్షంసప్తతేసాలామయాబాణే
నదారితాః॥౧౩॥ తేనాపిసిబలేనాద్యవాలినంనిహతంమయా। అనృతంనోక్తపూర్వంమేవీరకృచ్ఛ్రేఽపితిష్ఠతా॥౧౪॥ ధ
ర్మలోభపరీతేననచవక్ష్యేకథంచన । సఫలంచకరిష్యామిప్రతిజ్ఞాంజహిసంభ్రమమ్॥౧౫॥ ప్రసూతంకలమంక్షేత్రే
వర్షేణేవశతక్రతుః।తదాహ్వాననిమిత్తంత్వంవాలినోహేమమాలినః॥౧౬॥సుగ్రీవకురుతంశబ్దంనిష్పతేద్యేనవానరః।
జితకాశీబలశ్లాఘీత్వయాచాధర్షితఃపురా॥౧౭॥ నిష్పతిష్యత్యసంగేనవాలీసప్రియసంయుగః। రిపూణాంధర్షణం
శూరామర్షయంతిననసంయుగే॥౧౮॥ జానంతస్తుస్వకంవీర్యంస్త్రీసమక్షంవిశేషతః। సతురామవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీ
వోహేమపింగళః॥౧౯॥ననర్దక్రూరనాదేనవినిర్భిందన్నివాంబరమ్। తస్యశబ్దేనవిత్రస్తాగావోయాంతిహతప్రభాః॥
౨౦॥రాజదోషపరామృష్టాఃకులస్త్రియఇవాకులాః। ద్రవంతిచమృగాశ్శీఘ్రంభగ్నాఇవరణేహయాః॥౨౧॥పతంతిచఖ
గాభూమౌక్షీణపుణ్యాఇవగ్రహాః॥తతస్సజీమూతగణప్రణాదోనాదంహ్యముంచత్త్వరయాప్రతీతః। సూర్యాత్మజశ్శౌ
ర్యవివృద్ధతేజాస్సరిత్పతిర్వానిలచంచలోర్మిః॥౨౨॥ ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుర్దశస్సర్గః**********

అథతస్యనినాదంతుసుగ్రీవస్యమహాత్మనః। శుశ్రావాంతఃపురగతోవాలీభ్రాతురమర్షణః॥౧॥శ్రుత్వాతుత
స్యనినదంసర్వభూతప్రకంపనం।మదశ్చైకపదేనష్టఃక్రోధశ్చాపతితోమహాన్॥౨॥ సతురోషపరీతాంగోవాలీసంధ్యా
తపప్రభః। ఉపరక్తఇవాదిత్యస్సద్యోనిష్ప్రభతాంగతః॥౩॥వాలీదంష్ట్రాకరాళస్తుక్రోధాద్దీప్తాగ్నిసన్నిభః। భాత్యుత్ప
తితపద్మాభస్సమృణాళఇవహ్రదః॥౪॥శబ్దంమర్షణంశ్రుత్వానిష్పపాతతతోహరిః। వేగేనచరణన్యాసైర్దార
యన్నివమేదినీమ్॥౫॥ తంతుతారాపరిష్వజ్యస్నేహాద్దర్శితసౌహృదా। ఉవాచత్రస్తసంభ్రాంతాహితోదర్కమిదంవ
చః॥౬॥సాధుక్రోధమిమంవీరనదీవేగమివాగతమ్। శయనాదుత్థితఃకాల్యంత్యజభుక్తామివస్రజమ్॥౭॥కాల్యమేతేనసం
గ్రామంకరిష్యసిచవానర। వీరతేశత్రుబాహుళ్యంఫల్గుతావానవిద్యతే॥౮॥సహసాతవనిష్క్రామోమమతావన్నరో
చతే। శ్రూయతాంచాభిధాస్యామియన్నిమిత్తంనివార్యసే॥౯॥పూర్వమాపతితఃక్రోధాత్సత్వామాహ్వయతేయుధి
నిష్పత్యచనిరస్తస్తేహన్యమానోదిశోగతః॥౧౦॥త్వయాతస్యనిరస్తస్యపీడితస్యవిశేషతః। ఇహైత్యపునరాహ్వానంశం
కాంజనయతీవమే॥౧౧॥దర్పశ్చవ్యవసాయశ్చయాదృశస్తస్యనర్దతః। నినాదస్యాపిసంరంభోనైతదల్పంహికారణమ్॥
౧౨॥నాసహాయమహంమన్యేసుగ్రీవంతమిహాగతమ్। అవష్టబ్ధసహాయశ్చయమాశ్రిత్యైషగర్జతి॥౧౩॥ ప్రకృత్యాని
పుణశ్చైవబుద్ధిమాంశ్చైవవానరః। అపరీక్షితవీర్యేణసుగ్రీవస్సహనైష్యతి॥౧౪॥ పూర్వమేవమయావీరశ్రుతంకథ
యతోవచః।అంగదస్యకుమారస్యవక్ష్యామిత్వాహితంవచః॥౧౫॥అంగదస్తుకుమారోఽయంవనాంతముపనిర్గతః।ప్రవృత్తి
స్తేనకథితాచారైరాప్తైర్నివేదితా॥౧౬॥ అయోధ్యాధిపతేఃపుత్రౌశూరౌసమరదుర్జయౌ। ఇక్ష్వాకూణాంకులే
జాతౌప్రథితౌరామలక్ష్మణౌ॥౧౭॥ సుగ్రీవప్రియకామార్థంప్రాప్తౌతత్రదురాసదౌ। తవభ్రాతుర్హివిఖ్యాతస్స
హాయోరణకర్కశః॥౧౮॥రామఃపరబలామర్దీయుగాంతాగ్నిరివోత్థితః। నివాసవృక్షస్సాధూనామాపన్నానాంపరా
గతిః॥౧౯॥ఆర్తానాంసంశ్రయశ్చైవయశసశ్చైకభాజనమ్। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోనిదేశేనిరతఃపితుః॥౨౦॥ ధాతూ
నామివశైలేంద్రోగుణానామాకరోమహాన్।తత్క్షమంనవిరోధస్తేసహతేనమహాత్మనా॥౨౧॥ దుర్జయేనాప్రమేయేనరా
మేణరణకర్మసు। శూరవక్ష్యామితేకించిన్నచేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుమ్॥౨౨॥ శ్రూయతాంక్రియతాంచైవతవవక్ష్యా
మియద్ధితమ్। యౌవరాజ్యేనసుగ్రీవంతూర్ణంసాధ్వభిషేచయ॥౨౩॥విగ్రహంమాకృథావీరభ్రాత్రారాజన్బలీయ
సా। అహంహితేక్షమంమన్యేతవరామేణసౌహృదమ్॥౨౪॥సుగ్రీవేణచసంప్రీతింవైరముత్సృజ్యదూరతః। లాలనీయో
హితేభ్రాతాయవీయాన్నేషవానరః॥౨౫॥తత్రవాసన్నిహితోవాసర్వథాబంధురేవతే।నహితేనసమంబంధుంభువిపశ్యా
మికంచన॥౨౬॥దానమానాదిసత్కారైఃకురుష్వప్రత్యనంతరమ్। వైరమేతత్సముత్సృజ్యతవపార్శ్వేసతిష్ఠతు॥౨౭॥సు
గ్రీవోవిపులగ్రీవస్తవబంధుస్సదామతః। భ్రాతుస్సౌహృదమాలంబనాన్యాగతిరిహాస్తితే॥౨౮॥యదితేమత్ప్రియంకా
ర్యంయదిచావైషిమాంహితామ్। యాచ్యమానఃప్రయత్నేనసాధువాక్యంకురుష్వమే॥౨౯॥ప్రసీదపథ్యంశృణుజల్పితం
హిమేనరోషమేవానువిధాతుమర్హసి।క్షమోహితేకోసలరాజసూనునానవిగ్రహశ్శక్రసమానతేజసా॥౩౦॥ తథా

హితాతారాహితమేవవాక్యంతంవాలినంపథ్యమిదంబభాషే। నరోచతేతద్వచనంహితస్యకాలాభిపన్నస్యవినాశకాలే ॥
౩౧॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- పంచదశస్సర్గః-***
తామేవంబ్రువతీంతారాంతారాధిపనిభాననామ్। వాలీనిర్భర్త్సయామాసవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౧॥గర్జతోస్యచసం
రంభంభ్రాతుశ్శత్రోర్విశేషతః। మర్షయిష్యామ్యహంకేనకారణేనవరాననే॥౨॥అధర్షితానాంశూరాణాంసమరే
ష్వనివర్తినామ్।ధర్షణామర్షణంభీరుమరణాదతిరిచ్యతే॥౩॥సోఢుంనచసమర్థోహంయుద్ధకామస్యసంయుగే।సుగ్రీవస్య
చసంరంభంహీనగ్రీవస్యగర్జతః॥౪॥నచకార్యోవిషాదస్తేరాఘవంప్రతిమత్కృతే।ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చకథంపాపంకరిష్య
తి॥౫॥నివర్తస్వసహస్త్రీభిఃకథంభూయోనుగచ్ఛసి।సౌహృదందర్శితంతారేమయిభక్తిఃకృతాత్వయా॥౬॥ప్రతియో
త్స్యేప్యహంగత్వాసుగ్రీవస్యహిసంభ్రమమ్। దర్పంచాస్యవినేష్యామినచప్రాణైర్విమోక్ష్యతే॥౭॥అహంహ్యా
జౌస్థితస్యాస్యకరిష్యామియథేప్సితమ్।వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చపీడితఃప్రతియాస్యతి॥౮॥నమేగర్వితమాయస్తంసహి
ష్యతిమరాత్మవాన్ ।కృతంతారేసహాయత్వంసౌహృదందర్శితంమయి॥౯॥శాపితాసిమమప్రాణైర్నివర్తస్వజయేన
చ। అహంజిత్వానివర్తిష్యేతమహంభ్రాతరంరణే॥౧౦॥తంతుతారాపరిష్వజ్యవాలినంప్రియవాదినీ। చకారరుదతీ
మందందక్షిణాసాప్రదక్షిణమ్॥౧౧॥తతఃస్వస్త్యయనంకృత్వామంత్రవద్విజయైషిణీ। అంతఃపురంసహస్త్రీభిఃప్రవిష్టా
శోకమోహితా॥౧౨॥ప్రవిష్టాయాంతుతారాయాంసహస్త్రీభిస్స్వమాలయమ్। నగరాన్నిర్యయౌక్రుద్ధోమహాసర్ప
ఇవశ్వసన్॥౧౩॥ సనిశ్శ్వస్యమహాతేజావాలీపరమరోషణః। సర్వతశ్చారయన్దృష్టింశత్రుదర్శనకాంక్షయా॥ ౧౪॥
సదదర్శతతశ్శ్రీమాన్సుగ్రీవంహేమపింగళమ్।సుసంవీతమవష్టబ్ధందీప్యమానమివానలమ్॥ ౧౫ ॥ సతందృష్ట్వామహావీ
ర్యంసుగ్రీవంపర్యవస్థితమ్।గాఢంపరిదధేవాసోవాలీపరమరోషణః॥౧౬॥సవాలీగాఢసంవీతోముష్టిముద్యమ్యవీర్యవాన్
సుగ్రీవమేవాభిముఖోయయౌయోద్ధుంకృతక్షణః॥౧౭॥ శ్లిష్టముష్టింసముద్యమ్యసంరబ్ధతరమాగతః। సుగ్రీవోపిసము
ద్దిశ్యవాలినంహేమమాలినమ్॥౧౮॥తంవాలీక్రోధతామ్రాక్షస్సుగ్రీవంరణపండితమ్।ఆపతంతంమహావేగమిదంవచనమ
బ్రవీత్ ॥౧౯॥ ఏషముష్టిర్మయాబద్ధోగాఢస్సన్నిహితాంగులిః। మయావేగవిముక్తస్తేప్రాణానాదాయయాస్యతి ॥
౨౦॥ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవఃక్రుద్ధోవాలినమబ్రవీత్ ।తవైవచాహరన్ప్రాణాన్ముష్టిఃపతతుమూర్ధని॥ ౨౧॥ తాడితస్తే
నసంక్రుద్ధస్సమభిక్రమ్యవేగితః।అభవచ్ఛోణితోద్గారీసోత్పీడఇవపర్వతః॥౨౨॥ సుగ్రీవేణతునిస్సంగంసాలముత్పాట్యతే
జసా।గాత్రేష్వభిహతోవాలీవజ్రేణేవమహాగిరిః॥౨౩॥సతువాలీప్రచలితస్సాలతాడనవిహ్వలః।గురుభారసమాక్రాం
తాసార్ధనౌరివసాగరే॥౨౪॥తౌభీమబలవిక్రాంతౌసుపర్ణసమవేగినౌ।ప్రవృద్ధౌఘోరవపుషౌచంద్రసూర్యావివాంబరే॥
౨౫ ॥ పరస్పరమమిత్రఘ్నౌఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ।తతోవర్ధతవాలీతుబలవీర్యసమన్వితః॥౨౬॥ సూర్యపుత్రోమహా
వీర్యఃసుగ్రీవఃపరిహీయతే।వాలినాభగ్నదర్పస్తుసుగ్రీవోమందవిక్రమః॥ ౨౭॥ వాలినంప్రతిసామర్షోదర్శయామాస
లాఘవమ్।వృక్షైస్సశాఖైశ్శిఖరైర్వజ్రకోటినిభైర్నఖైః॥౨౮॥ముష్టిభిర్జానుభిఃపద్భిర్బాహుభిశ్చపునఃపునః। తయో
ర్యుద్ధమభూద్ఘోరంవృత్రవాసవయోరివ॥౨౯॥తౌశోణితాక్తౌయుధ్యేతాంవానరౌవనచారిణౌ। మేఘాఇవమహాశబ్దైస్తర్జ
యానౌపరస్పరమ్॥౩౦॥హీయమానమథోపశ్యత్సుగ్రీవంవానరేశ్వరమ్। వీక్షమాణందిశశ్చైవరాఘవస్సముహుర్ము
హుః॥౩౧॥తతోరామోమహాతేజాఆర్తందృష్ట్వాహరీశ్వరమ్।శరంచవీక్షతేవీరోవాలినోవధకారణాత్ ॥౩౨॥ తతోధను
షిసంధాయశరమాశీవిషోపమమ్।పూరయామాసతచ్చాపంకాలచక్రమివాంతకః॥౩౩॥తస్యజ్యాతలఘోషేణత్రస్తాః
పత్త్రరథేశ్వరాః। ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవయుగాంతఇవమోహితాః॥ ౩౪॥ ముక్తస్తువజ్రనిర్ఘోషఃప్రదీప్తాశనిసన్ని
భః। రాఘవేణమహాబాణోవాలివక్షసిపాతితః॥౩౫॥తతస్తేనమహాతేజావీర్యోత్సిక్తఃకపీశ్వరః। వేగేనాభిహతోవాలీని
పపాతమహీతలే॥౩౬॥ఇంద్రధ్వజఇవోద్ధూతఃపౌర్ణమాస్యాంమహీతలే। ఆశ్వయుక్సమయేమాసిగతశ్రీర్విచేతనః॥
౩౭ ॥ నరోత్తమఃకాలయుగాంతకోపమంశరోత్తమంకాంచనరౌప్యభూషితమ్। ససర్జదీప్తంతమమిత్రమర్దనంసధూ
మమగ్నింముఖతోయథాహరః॥౩౮॥అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైస్సుపుష్పితాశోకఇవానలోద్ధతః। విచేతనోవాస
వసూనురాహవేభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్క్షితింగతః॥౩౯॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-షోడశస్సర్గః ***********

తతశ్శరేణాభిహతో రామేణ రణకర్కశః । పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥౧॥ స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగ
స్తప్తకాంచనభూషణః । అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥౨॥ తస్మిన్నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే । నష్టచం
ద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలమ్ ॥౩॥ భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః । న శ్రీర్జహాతి న ప్రాణా న తేజో
న పరాక్రమః ॥౪॥ శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా । దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాంస్తేజః శ్రియం చ సా ॥౫॥
స తయా మాలయా వీరో హైమయా హరియూథపః । సంధ్యానుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥౬॥ తస్య మాలా చ దే
హశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్శరః । త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే ॥౭॥ తదస్త్రం తస్య వీరస్య స్వర్గమార్గప్రభా
వనమ్ । రామబాణాసనక్షిప్తమావహత్పరమాం గతిమ్ ॥౮॥ తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలమ్ । బహుమాన్య
చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ ॥౯॥ యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతమ్ । ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి
పాతితమ్ ॥౧౦॥ మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహమ్ । మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలి
నమ్ ॥౧౧॥ సింహోరస్కం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనమ్ । లక్ష్మణానుగతో రామో దదర్శోపససర్ప చ ॥౧౨॥
తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంయుతమ్ ॥౧౩॥ త్వం నరాధి
పతేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః । కులీనస్సత్త్వసంపన్నస్తేజస్వీ చరితవ్రతః ॥౧౪॥ పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రా
ప్తస్త్వయా గుణః । యదహం యుద్ధసంరబ్ధశ్శరేణోరసి తాడితః ॥౧౫॥ రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః । సాను
క్రోశో జితోత్సాహస్సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః ॥౧౬॥ ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి । దమశ్శమః క్షమా ధర్మో
ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః ॥౧౭॥ పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు । తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహమ
గ్ర్యం చాభిజనం తవ ॥౧౮॥ తారయా ప్రతిషిద్ధోఽపి సుగ్రీవేణ సమాగతః । న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమ
ర్హసి ॥౧౯॥ ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ । న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికమ్ ॥౨౦॥ జానే
పాపసమాచారం తృణైః కూపమివావృతమ్ । సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకమ్ ॥౨౧॥ నాహం త్వామభిజా
నామి ధర్మచ్ఛద్మాభిసంవృతమ్ । విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహమ్ ॥౨౨॥ న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్త్వం
హంస్యకిల్బిషమ్ । ఫలమూలాశినం నిత్యం వానరం వనగోచరమ్ ॥౨౩॥ మామిహాప్రతియుధ్యంతమన్యేన చ సమాగతమ్ ।
త్వం నరాధిపతేః పుత్రః ప్రతీతః ప్రియదర్శనః ॥౨౪॥ లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితమ్ । కః క్షత్రియకులే
జాతః శ్రుతవాన్నష్టసంశయః ॥౨౫॥ ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్ । రామ రాజకులే జాతో ధర్మ
వానితి విశ్రుతః ॥౨౬॥ అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి । సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ ॥౨౭॥
పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు । వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః ॥౨౮॥ ఏషా ప్రకృతిరస్మా
కం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః । భూమిర్హిరణ్యం రౌప్యం చ విగ్రహే కారణాని చ ॥౨౯॥ అత్ర కస్తే వనే లోభో మదీయేషు ఫలే
షు వా । నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహానుగ్రహావపి ॥౩౦॥ రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః । త్వం తు కామప్రధా
నశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః ॥౩౧॥ రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః । న తేఽస్త్యపచితిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా ॥
౩౨॥ ఇంద్రియైః కామవృత్తస్సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర । హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహానపరాధినమ్ ॥౩౩॥ కిం వక్ష్యసి
సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితమ్ । రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నశ్చోరః ప్రాణివధే రతః ॥౩౪॥ నాస్తికః పరివేత్తా చ
సర్వే నిరయగామినః । సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః ॥౩౫॥ లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సం
శయః । అధార్యం చర్మ మే సద్భీ రోమాణ్యస్థి చ వర్జితమ్ ॥౩౬॥ అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విధైర్ధర్మచారిభిః । పం
చ పంచనఖా భక్ష్యా బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ ॥౩౭॥ శల్యకశ్శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః । చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్
న స్పృశంతి మనీషిణః ॥౩౮॥ అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః । తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞ
యా హితమ్ ॥౩౯॥ తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః । త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా ॥౪౦॥ ప్ర
మదా శీలసంపన్నా ధూర్తేన పతినా యథా । శఠో నైకృతికః క్షుద్రో మిథ్యాప్రశ్రితమానసః ॥౪౧॥ కథం దశరథేన త్వం జా
తః పాపో మహాత్మనా । ఛిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా ॥౪౨॥ త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహ

స్తినా। అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితమ్॥౪౩॥ వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః। ఉదాసీనే
ష్వయోస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః॥౪౪॥ అపకారిషు తం రాజన్నహి పశ్యామి విక్రమమ్। దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథా మయా
యది నృపాత్మజ॥౪౫॥ అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా। త్వయాదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః॥
ప్రసుప్తః పన్నగే నేవ నరః పానవశం గతః। మామేవ యది పూర్వం త్వమేతదర్థమచోదయః॥౪౭॥ మైథిలీమహమేకాహ్నా తవ
చానీతవాన్ భవేత్। రాక్షసం చ దురాత్మానం తవ భార్యాపహారిణమ్॥౪౮॥ సుగ్రీవప్రియకామేన యత్కృతేఽస్మి హతస్త్వ
యా। కంఠే బధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే॥౪౯॥ న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాలే వాపి మైథిలీమ్। ఆనయేయం త
వాదేశాచ్ఛ్వేతామశ్వతరీమివ॥౫౦॥ యుక్తం యత్ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవస్స్వర్గతే మయి। అయుక్తం యదధ
ర్మేణ త్వయాహం నిహతో రణే॥౫౧॥ కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే। క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తముత్తరం సాధు
చింత్యతామ్॥౫౨॥ ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః శరాభిఘాతాద్వ్యథితో మహాత్మా। సమీక్ష్య రామం రవిసన్నికా
శం తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః॥౫౩॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - సప్తదశస్సర్గః - *************
ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్। పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా॥౧॥ తం నిష్ప్రభమి
వాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదమ్। ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠముపశాంతమివానలమ్॥౨॥ ధర్మార్థగుణసంపన్నం హ
రీశ్వరమనుత్తమమ్। అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాలినమబ్రవీత్॥౩॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకి
కమ్। అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాన్మామిహాద్య విగర్హసే॥౪॥ అపృష్ట్వా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసమ్మతాన్। సౌమ్య
వానరచాపల్యాత్కిం మాం వక్తుమిహేచ్ఛసి॥౫॥ ఇక్ష్వాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా। మృగపక్షిమనుష్యాణాం
నిగ్రహప్రగ్రహావపి॥౬॥ తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగృజుః। ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞో నిగ్రహానుగ్రహే రతః॥
౭॥ నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితమ్। విక్రమశ్చ యథాదృష్టస్స రాజా దేశకాలవిత్॥౮॥ తస్య ధర్మకృతా
దేశా వయమన్యే చ పార్థివాః। చరామో వసుధాం కృత్స్నాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః॥౯॥ తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మ
వత్సలే। పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహమ్॥౧౦॥ తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః। భరతాజ్ఞాం
పురస్కృత్య నిగృహ్ణీమో యథావిధి॥౧౧॥ త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః। కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రా
జవర్త్మని॥౧౨॥ జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి। త్రయశ్చ పితరో జ్ఞేయా ధర్మే పథి హి వర్తినః॥౧౩
యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః। పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యా ధర్మశ్చేదత్ర కారణమ్॥౧౪॥ సూక్ష్మః పరమ
దుర్జ్ఞేయస్సతాం ధర్మః ప్లవంగమ। హృదిస్థస్సర్వభూతానామాత్మా వేద శుభాశుభే॥౧౫॥ చపలశ్చపలైస్సార్ధం వానరైరకృ
తాత్మభిః। జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైర్మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్॥౧౬॥ అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే। న హి
మాం కేవలం రోషాత్త్వం విగర్హితుమర్హసి॥౧౭॥ తదేతత్కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః। భ్రాతుర్వర్తసి భార్యా
యాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్॥౧౮॥ అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్ను
షాయాం పాపకర్మకృత్॥౧౯॥ తద్వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర। భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండో
యం ప్రతిపాదితః॥౨౦॥ న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః। దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప॥౨౧॥
న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః। ఔరసీం భగినీం వాపి భార్యాం వాప్యనుజస్య యః॥౨౨॥ ప్రచరేత నరః
కామాత్తస్య దండో వధః స్మృతః। భరతస్తు మహీపాలో వయం త్వాదేశవర్తినః॥౨౩॥ త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శ
క్యముపేక్షితుమ్। గురుధర్మవ్యతిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్॥౨౪॥ భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థి
తః। వయం తు భరతాదేశవిధిం కృత్వా హరీశ్వర॥౨౫॥ త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్నియంతుం పర్యవస్థితాః। సుగ్రీవేణ
చ మే సఖ్యం భరతేన యథా తథా॥౨౬॥ దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిశ్రేయసి రతస్స మే। ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వాన
రసన్నిధౌ॥౨౭॥ ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుమ్। తదేభిః కారణైస్సర్వైర్మహద్భిర్ధర్మసంహితైః॥౨౮॥
శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతామ్। సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహః॥౨౯॥ వయస్యస్యాపి కర్త
వ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః। శక్యం త్వయాపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా॥౩౦॥ శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారి

త్రవత్సలౌ। గృహీత్వా ధర్మకుశలైస్తథా చరితం హరే॥౩౧॥ రాజభిర్ధృతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః। నిర్మ
లాస్స్వర్గమాయాంతి సంతస్సుకృతినో యథా॥౩౨॥ శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే। రాజా త్వ
శాసన్ పాపస్య తదవాప్నోతి కిల్బిషమ్॥౩౩॥ ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీప్సితమ్। శ్రమణేన కృతే పాపే
యథా పాపం కృతం త్వయా॥౩౪॥ అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః। ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛా
మ్యతే రజః॥౩౫॥ తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః। వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః॥౩౬॥ శృణు చాప్య
పరం భూయః కారణం హరిపుంగవ। యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి॥౩౭॥ న మే తత్ర మనస్తాపో న మ
న్యుర్హరియూథప। వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః॥౩౮॥ ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్ణంతి సుబహూ
న్మృగాన్। ప్రధావితాన్వా విత్రస్తాన్విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్॥౩౯॥ ప్రమత్తానప్రమత్తాన్వా నరా మాంసార్థినో భృ
శమ్। విధ్యంతి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే॥౪౦॥ యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః। తస్మా
త్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర॥౪౧॥ అయుధ్యన్ప్రతియుధ్యన్వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి। దుర్లభస్య చ
ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ॥౪౨॥ రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః। తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేన్నా
క్షిపేన్నాప్రియం వదేత్॥౪౩॥ దేవా మానుషరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే। త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థి
తః॥౪౪॥ ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితమ్। ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యథితో భృశమ్॥౪౫॥ న దోషం
రాఘవే దధ్యౌ ధర్మేఽధిగతనిశ్చయః। ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః॥౪౬॥ యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ త
దేవం నాత్ర సంశయః। ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాపకృష్టస్తు శక్నుయాత్॥౪౭॥ యదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదా
దుక్తమప్రియమ్। తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ॥౪౮॥ త్వం హి దృష్టార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హి
తే రతః। కార్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా॥౪౯॥ మామప్యవగతం ధర్మాద్వ్యతిక్రాంతపురస్కృతమ్। ధర్మ
సంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ॥౫౦॥ బాష్పసంరుద్ధకంఠస్తు వాలీ సార్తరవశ్శనైః। ఉవాచ రామం సంప్రే
క్ష్య పంకలగ్న ఇవ ద్విపః॥౫౧॥ న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం న చ బాంధవాన్। యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠమంగదం కన
కాంగదమ్॥౫౨॥ స మమాదర్శనాద్దీనో బాల్యాత్ప్రభృతి లాలితః। తటాక ఇవ పీతాంబురుపశోషం గమిష్యతి॥౫౩॥ బాల
శ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః। తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః॥౫౪॥ సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధ
త్స్వ మతిముత్తమామ్। త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః॥౫౫॥ యా తే నరపతే వృత్తిర్భరతే లక్ష్మణే చ
యా। సుగ్రీవే చాంగదే రాజంస్తాం త్వమాధాతుమర్హసి॥౫౬॥ మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీమ్। సు
గ్రీవో నావమన్యేత తథావస్థాతుమర్హసి॥౫౭॥ త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యం శక్యముపాసితుమ్। త్వద్వశే వర్తమా
నేన తవ చిత్తానువర్తినా॥౫౮॥ శక్యం దివం చార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితుమ్। త్వత్తోఽహం వధమాకాంక్షన్వార్యమా
ణోఽపి తారయా॥౫౯॥ సుగ్రీవేణ సహ భ్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః। ఇత్యుక్త్వా సన్నతో రామం విరరామ హరీశ్వ
రః॥౬౦॥ స తమాశ్వాసయద్రామో వాలినం వ్యక్తదర్శనమ్। సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్త్వార్థయుక్తయా॥
౬౧॥ న సంతాపస్త్వయా కార్య ఏతదర్థం ప్లవంగమ। న వయం భవతా చింత్యా నాప్యాత్మా హరిసత్తమ॥౬౨॥ వయం భవ
ద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః। దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే॥౬౩॥ కార్యకారణసిద్ధార్థా
వుభౌ తౌ నావసీదతః। తద్భవాన్దండసంయోగాదస్మాద్విగతకల్మషః॥౬౪॥ గతస్స్వాం ప్రకృతిం ధర్మ్యాం ధర్మదృష్టే
న వర్త్మనా। త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితమ్॥౬౫॥ త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుమ్। య
థా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర॥౬౬॥ తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః। స తస్య వాక్యం మధురం
మహాత్మనః సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః॥౬౭॥ నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినో వచస్సుయుక్తం నిజగాద వానరః।
శరాభితప్తేన విచేతసా మయా ప్రదూషితస్త్వం యదజానతా ప్రభో॥౬౮॥ ఇదం మహేంద్రోపమవిక్రమశ్చ ప్రసాదిత
స్త్వం క్షమ మే నరేశ్వర॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - అష్టాదశస్సర్గః - **************************

స వానరమహారాజశ్శయానశ్శరవిక్షతః। ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైర్నోత్తరం ప్రత్యపద్యత॥౧॥ అశ్మభిః ప్ర

విభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశమ్। రామబాణేన చాక్రాన్తో జీవితాన్తే ముమోహ సః॥ ౨॥ తం భార్యా బాణమోక్షేణ
రామదత్తేన సంయుగే। హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినమ్॥ ౩॥ సా సపుత్రా ప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తు
స్సుదారుణమ్। నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాద్గిరిగహ్వరాత్॥ ౪॥ యే త్వంగదపరీవారా వానరా భీమవిక్రమాః। తే సకా
ర్ముకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః॥ ౫॥ సా దదర్శ తతస్త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశమ్। యూథాదివ పరిభ్రష్టా
న్మృగాన్నిహతయూథపాన్॥ ౬॥ తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితా దుఃఖితాన్ సతీ। రామవిత్రాసితాన్ సర్వాననుబ
ద్ధానివేషుభిః॥ ౭॥ వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః। తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ద్రవథ దుర్గతాః॥ ౮॥
రాజ్యహేతోస్స చేద్భ్రాతా భ్రాత్రా రౌద్రేణ పాతితః। రామేణ ప్రహితై రౌద్రైర్మార్గణైర్దూరపాతిభిః॥ ౯॥ క
పిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః। ప్రాప్తకాలమవిక్లిష్టమూచుర్వచనమంగనామ్॥ ౧౦॥ జీవపుత్రే నివర్త
స్వ పుత్రం రక్ష స్వ చాంగదమ్। అన్తకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినమ్॥ ౧౧॥ క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపు
లాశ్చ శిలాస్తథా। వాలీ వజ్రసమైర్బాణై రామేణ వినిపాతితః॥ ౧౨॥ అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రసృతం బలమ్। అ
స్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే॥ ౧౩॥ రక్ష్యతాం నగరద్వారమంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్। పదస్థం వాలినః పుత్రం
భజిష్యన్తి ప్లవంగమాః॥ ౧౪॥ అథవా రుచిరం స్థానమిహ తే రుచిరాననే। ఆవిశన్తి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః॥ ౧౫॥
అభార్యాస్సహభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః। లుబ్ధేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యస్తేభ్యో నస్తుములం భయమ్॥ ౧౬॥ అల్పాన్తరగ
తానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా। ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ॥ ౧౭॥ పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన
కిమాత్మనా। కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి॥ ౧౮॥ పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః।
యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః॥ ౧౯॥ ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్శితా। శిరశ్చోరశ్చ బాహు
భ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నతీ॥ ౨౦॥ ఆవ్రజన్తీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి। హన్తారం దానవేన్ద్రాణాం సమరేష్వనివర్తి
నామ్॥ ౨౧॥ క్షేప్తారం పర్వతేన్ద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవమ్। మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్స్వనమ్॥ ౨౨॥
శక్రతుల్యపరాక్రాన్తం వృష్ట్యేవోపరతం ఘనమ్। నర్దన్తం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితమ్॥ ౨౩॥ శార్దూ
లేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతమ్। అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికమ్॥ ౨౪॥ నాగహేతోస్సుపర్ణే
న చైత్యమున్మథితం యథా। అవష్టభ్య చ తిష్ఠన్తం దదర్శ ధనురుత్తమమ్॥ ౨౫॥ రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవాను
జం శుభా। తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే॥ ౨౬॥ సమీక్ష్య వ్యథితా భూమౌ సంభ్రాన్తా నిపపాత హ। సు
ప్తేవ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ॥ ౨౭॥ రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః। తామవేక్ష్య తు సుగ్రీ
వః క్రోశన్తీం కురరీమివ॥ ౨౮॥ విషాదమగమత్కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతమ్॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏ
కోనవింశస్సర్గః **

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాన్తకరేణ తమ్। దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా॥ ౧॥ సమాసాద్య చ
భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ। ఇషుణాభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమమ్॥ ౨॥ వానరేన్ద్రం మహేన్ద్రాభం శో
కసంతాపమానసా। తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా॥ ౩॥ రణే దారుణవిక్రాన్త ప్రవీర ప్లవతాం వర। కిం దీనా
మపురోభాగామద్య త్వం నాభిభాషసే॥ ౪॥ ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమమ్। నైవంవిధాశ్శేరతే హి భూ
మౌ నృపతిసత్తమాః॥ ౫॥ అతీవ ఖలు తే కాన్తా వసుధా వసుధాధిప। గతాసురపి యాం గాత్రైర్మాం విహాయ నిషేవసే॥ ౬॥
వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తితా। కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్వర్గమార్గే వినిర్మితా॥ ౭॥ యాన్యస్మాభి
స్త్వయా సార్ధం వనేషు మధుగన్ధిషు। విహృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః॥ ౮॥ నిరానన్దా నిరాశాహం నిమ
గ్నా శోకసాగరే। త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూథపయూథపే॥ ౯॥ హృదయం సుస్థిరం మన్యే దృష్ట్వా వినిహతం భువి।
యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటతేఽద్య సహస్రధా॥ ౧౦॥ సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః। యత్తు తస్య త్వ
యా వ్యుష్టిః ప్రాప్తేయం ప్లవగాధిప॥ ౧౧॥ నిశ్శ్రేయసపరా మోహాత్త్వయా చాహం విగర్హితా। యైషాఽబ్రువం హితం
వాక్యం వానరేన్ద్ర హితైషిణీ॥ ౧౨॥ రూపయౌవనదృప్తానాం దక్షిణానాం చ మానద। నూనమప్సరసామార్య చిత్తాని ప్ర

మథిష్యసి॥౧౩॥ కాలో నిస్సంశయం నూనం జీవితాంతకరస్తవ। బలాద్యేనావపన్నోసి సుగ్రీవస్యావశో వశమ్॥ ౧౪॥ వైధ
వ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ। అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్॥౧౫॥ లాలితశ్చాంగదో వీర
స్సుకుమారస్సుఖోచితః। వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే॥ ౧౬॥ కురుష్వ పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవ
త్సలమ్। దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి॥౧౭॥ సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ। ఇషుణాభిహతం
దృష్ట్వా వాలినం పర్వతోపమమ్॥౧౮॥ సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వ చ। మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ
ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి॥౧౯॥ రామేణ హి మహత్కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా। ఆనృణ్యం తు గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్ర
తిశ్రవే॥౨౦॥ సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే। భుఙ్క్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నః శస్తో భ్రాతా రిపుస్తవ॥౨౧॥
కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే। ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీర్భార్యాస్తే వానరేశ్వర॥ ౨౨॥ తస్యా విలపితం
శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ తాః। పరిగృహ్యాంగదం దీనం దుఃఖార్తాః పర్యదేవయన్॥ ౨౩ ॥ కిమంగదం సాంగదవీరబా
హో విహాయ యాస్యద్య చిరప్రవాసమ్। న యుక్తమేవం గుణసన్నికృష్టం విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుమ్॥౨౪॥
కిమప్రియం తే ప్రియచారువేష మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే। సహాంగదాం మాం స విహాయ వీర యత్ప్రస్థితో దీర్ఘమి
తః ప్రవాసమ్॥౨౫॥ యద్యప్రియం కించిదసంప్రధార్య కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో। క్షమస్వ మే తద్ధరివంశ
నాథ వ్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ॥౨౬॥ తథా తు తారా కరుణం రుదంతీ భర్తుస్సమీపే సహ వానరీభిః। వ్యవస్యత
ప్రాయముపోపవేష్టుమనింద్యవర్ణా భువి యత్ర వాలీ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-వింశస్సర్గః. *********

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారామివాంబరాత్। శనైరాశ్వాసయామాస హనూమాన్హరియూథపః॥
౧॥ గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకమ్। అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభమ్॥ ౨॥ శోచ్యా శో
చసి కం శోచ్యం దీనం దీనానుకంపసే। కస్య కో వానుశోచ్యోస్తి దేహేస్మిన్బుద్బుదోపమే॥౩॥ అంగదస్తు కుమారోయం ద్ర
ష్టవ్యో జీవపుత్రయా। ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ॥౪॥ జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం
గతిమ్। తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితే నైహలౌకికమ్॥౫॥ యస్మిన్హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ। వర్త
యంతి కృతాంశాని సోయం దిష్టాంతమాగతః॥౬॥ యదయం న్యాయదృష్టార్థస్సామదానక్షమాపరః। గతో ధర్మజితాం
భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి॥౭॥ సర్వే హి హరిశార్దూలాః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః। హర్యృక్షపతిరాజ్యం చ త్వ
త్సనాథమనిందితే॥౮॥ తావిమౌ శోకసంతాపౌ శనైః ప్రేరయ భామిని। త్వయా పరిగృహీతోయమంగదశ్శాస్తు మేదినీమ్॥
౯॥ సంతతిశ్చ యథాదృష్టా కృత్యం యచ్చాపి సాంప్రతమ్। రాజ్ఞస్తత్క్రియతాం తావదేష కాలస్య నిశ్చయః॥౧౦॥ సంస్కా
ర్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్। సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతిమేష్యసి॥౧౧॥ సా తస్య వచనం శ్రుత్వా
భర్తృవ్యసనపీడితా। అబ్రవీదుత్తరం తారా హనూమంతమవస్థితమ్॥౧౨॥ అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతశ్శ
తమ్। హతస్యాప్యస్య వీరస్య గాత్రసంశ్లేషణం వరమ్॥౧౩॥ న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా। పితృవ్యస్త
స్య సుగ్రీవస్సర్వకార్యేష్వనంతరః॥౧౪॥ న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనూమన్నంగదం ప్రతి। పితా హి బంధుః పుత్రస్య న
మాతా హరిసత్తమ॥౧౫॥ న హి మమ హరిరాజసంశ్రయాత్ క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వాపి। అభిముఖహతవీరసేవితం శ
యనమిదం మమ సేవితుం క్షమమ్॥౧౬॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకవింశస్సర్గః. **********************

వీక్షమాణస్తు మందాసుస్సర్వతో మందముచ్ఛ్వసన్। ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః॥౧॥ తం ప్రా
ప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః। ఆభాష్య వ్యక్తయా వాచా సస్నేహమిదమబ్రవీత్॥౨॥ సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గం
తుమర్హసి కిల్బిషాత్। కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్॥౩॥ యుగపద్విహితం తాత న మన్యే సుఖమా
వయోః। సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి తదిదం తాత నాన్యథా॥౪॥ ప్రతిపద్య త్వమద్యైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసామ్। మా
ముప్యద్యైవ గచ్ఛంతం విద్ధి వైవస్వతక్షయమ్॥౫॥ జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులామిమామ్। ప్రజహామ్యేష వై
తూర్ణం మహచ్చాగర్హితం యశః॥౬॥ అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః। యద్యప్యసుకరం రాజన్కర్తు
మేవ తదర్హసి॥౭॥ సుఖార్హం సుఖసంవృద్ధం బాలమేనమబాలిశమ్। బాష్పపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతితమంగదమ్॥

౯॥ మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్రమివౌరసమ్। మయా హీనమహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ॥౯॥ త్వమేవా
స్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వశః। భయేష్వభయదశ్చైవ యథాహం ప్లవగేశ్వర॥౧౦॥ ఏష తారాత్మజశ్శ్రీమాం
స్త్వయా తుల్యపరాక్రమః। రక్షసాం తు వధే తేషామగ్రతస్తే భవిష్యతి॥౧౧॥ అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే।
కరిష్యత్యేష తారేయస్తరస్వీ తరుణోఽంగదః॥౧౨॥ సుషేణదుహితా చేయమర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే। ఔత్పాతికే చ వివిధే
సర్వతః పరినిష్ఠితా॥౧౩॥ యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్కార్యం తన్ముక్తసంశయమ్। నహి తారామతం కించిదన్యథా పరివ
ర్తతే॥౧౪॥ రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్యమవిశంకయా। స్యాదధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యాద్విమానితః॥౧౫॥ ఇ
మాం చ మాలామాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీమ్। ఉదారా శ్రీః స్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యాన్మృతే మయి॥౧౬॥ ఇత్యే
వముక్తస్సుగ్రీవో వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్। హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనో గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్॥౧౭॥ తద్వా
లివచనాచ్ఛాంతః కుర్వన్ యుక్తమతంద్రితః। జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతో మాలాం తాం చైవ కాంచనీమ్॥౧౮॥ తాం మాలాం
కాంచనీం దత్త్వా వాలీ దృష్ట్వాత్మజం స్థితమ్। సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహాదంగదమబ్రవీత్॥౧౯॥ దేశకాలౌ భజస్వా
ద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే। సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ॥౨౦॥ యథా హి త్వం మహాబాహో లాలిత
స్సతతం మయా। న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహుమన్యతే॥౨౧॥ మాస్యామిత్రైర్గతం గచ్ఛేర్మా శత్రుభిరరింద
మ। భర్తురర్థపరో దాంతస్సుగ్రీవవశగో భవ॥౨౨॥ న చాతిప్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽప్రణయశ్చ తే। ఉభయం హి మ
హాదోషస్తస్మాదంతరదృగ్భవ॥౨౩॥ ఇత్యుక్త్వాథ వివృత్తాక్షః శరసంపీడితో భృశమ్। వివృతైర్దశనైర్భీమైర్బభూవో
త్క్రాంతజీవితః॥౨౪॥ తతో విచుక్రుశుస్తత్ర వానరా హతయూథపాః। పరిదేవయమానాస్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః॥౨౫॥
కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే। ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ॥౨౬॥ హతే ప్లవగశా
ర్దూలే నిష్ప్రభా వానరాః కృతాః। యస్య వేగేన మహతా కాననాని వనాని చ॥౨౭॥ పుష్పౌఘేనానుబధ్యంతే కరిష్యతి త
దద్య కః। యేన దత్తం మహద్యుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః॥౨౮॥ గోలభస్య మహాబాహోర్దశవర్షాణి పంచ చ। నైవ
రాత్రౌ న దివసే తద్యుద్ధముపశామ్యతి॥౨౯॥ తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః। హత్వా తం దుర్వినీతం తు వాలీ దం
ష్ట్రాకరాళవాన్॥౩౦॥ సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథమేష నిపాతితః। హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా ప్లవంగమాస్తత్ర న శ
ర్మ లేభిరే। వనేచరాస్సింహయుతే మహావనే యథా హి గావో నిహతే గవాంపతౌ॥౩౧॥ తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవాప్లు
తా మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా। జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం మహాద్రుమం ఛిన్నమివాశ్రితా లతా॥౩౨॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ద్వావింశస్సర్గః **

తతస్సముపజిఘ్రంతీ కపిరాజస్య తన్ముఖమ్। పతిం లోకాచ్చ్యుతం తారా మృతం వచనమబ్రవీత్॥౧॥ శేషే త్వం వి
షమే దుఃఖమకృత్వా వచనం మమ। ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే॥౨॥ మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ
తవ। శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే॥౩॥ సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తో విధిరేష భవత్యహో। సుగ్రీవ ఏవ వి
క్రాంతో వీర సాహసికప్రియ॥౪॥ ఋక్షవానరముఖ్యాస్త్వాం బలినం పర్యుపాసతే। ఏషాం విలపితం కృచ్ఛ్రమంగదస్య చ శోచ
తః॥౫॥ మమ చేమాం గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే। ఇదం తచ్ఛూరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి॥౬॥ శాయితా
నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా। విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ॥౭॥ మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వ
మసి మానద। శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా॥౮॥ శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతామ్।
అవభగ్నశ్చ మే మానో భగ్నా మే శాశ్వతీ గతిః॥౯॥ అగాధే చ నిమగ్నాస్మి విపులే శోకసాగరే। అశ్మసారమయం నూనమిదం
మే హృదయం దృఢమ్॥౧౦॥ భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా యన్నాద్య శతధా గతమ్। సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ
చ ప్రియః॥౧౧॥ ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః। పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ॥౧౨॥ ధన
ధాన్యైస్సుపూర్ణాపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః। స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే॥౧౩॥ క్రిమిరాగపరిస్తోమే త్వమాత్మ
శయనే యథా। రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః॥౧౪॥ పరిరబ్ధుం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ। కృతకృ
త్యోఽద్య సుగ్రీవో వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే॥౧౫॥ యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయమ్। శరేణ హృది లగ్నేన గాత్ర

సంస్పర్శనేతవ॥౧౬॥ వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే। ఉద్వవర్హ శరం నీల స్తస్య గాత్రగతం తదా॥
౧౭॥ గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా। తస్య నిష్కృష్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః॥౧౮॥ అస్తమస్తకసం
రుద్ధో రశ్మిర్దినకరాదివ। పేతుః క్షతజధారాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః॥౧౯॥ తామ్రగైరికసంపృక్తా ధారా ఇవ ధరాధరా
త్। అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా॥౨౦॥ అస్త్రైర్నయనజైః శూరం సిషేచాస్త్రసమాహతమ్। రుధిరోక్షి
తసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిమ్॥౨౧॥ ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా। అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః
పుత్ర సుదారుణామ్॥౨౨॥ సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతో౽న్తః పాపకర్మణా। బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాన్తం యమ
సాదనమ్॥౨౩॥ అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర మానదమ్। ఏవముక్తస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః॥౨౪॥ భుజా
భ్యాం పీనవృత్తాభ్యామంగదో౽హమితి బ్రువన్। అభివాదయమానం త్వామంగదం త్వం యథా పురా॥౨౫॥ దీర్ఘాయుర్భ
వ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే। అహం పుత్రసహాయా త్వాముపాసే గతచేతనమ్॥౨౬॥ సింహేన నిహతం సద్యో గౌస్స
వత్సేవ గోవృషమ్। ఇష్ట్వా సంగ్రామయజ్ఞేన రామబాణమహాంభసి॥౨౭॥ అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వి
నా। యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే॥౨౮॥ శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిమ్। రాజశ్రీ
ర్న జహాతి త్వాం గతాసుమపి మానద॥౨౯॥ సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా॥ న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా
కృతం న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ॥౩౦॥ హతా సపుత్రా౽స్మి హతేన సంయుగే సహ త్వయా శ్రీర్విజహాతి మామిహ॥ ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రయోవింశస్సర్గః- ********************************

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన। పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ భ్రాతుర్వధేనా
ప్రతిమేన తేపే॥౧॥ స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్య క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ। జగామ రామస్య శనైస్సమీపం భృత్యై
ర్వృతస్సంపరిదూయమానః॥౨॥ స తం సమాసాద్య గృహీతచాపముదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణమ్। యశస్వినం లక్షణలక్షి
తాంగమవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ॥౩॥ యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ। మమాద్య భో
గేషు నరేంద్రపుత్ర మనో నివృత్తం సహ జీవితేన॥౪॥ అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం పురే చ విక్రోశతి దుఃఖ
తప్తే। హతే౽గ్రజే సంశయితే౽ంగదే చ న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే॥౫॥ క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాద్భ్రాతుర్వధో
మే౽నుమతః పురస్తాత్। హతే త్విదానీం హరియూథపే౽స్మిన్ సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే॥౬॥ శ్రేయో౽ద్య మన్యే మమ శై
లముఖ్యే తస్మిన్ హి వాసశ్చిరమృశ్యమూకే। యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః॥౭॥ న త్వాం జి
ఘాంసామి చరేతి యన్మామయం మహాత్మా మతిమానువాచ। తస్యైవ తద్రామ వచో౽నురూపమిదం పునః కర్మ చ మే౽నురూ
పమ్॥౮॥ భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత। రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం న చింతయన్కా
మపురస్కృతస్సన్॥౯॥ వధో హి మే మతో నాసీత్స్వమాహాత్మ్యవ్యతిక్రమాత్। మమాసీద్బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ప్రాణ
హారీ వ్యతిక్రమః॥౧౦॥ ద్రుమశాఖావభగ్నో౽హం ముహూర్తం పరినిష్టనన్। సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తో న పునః కర్తుమ
ర్హసి॥౧౧॥ భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః। మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితమ్॥౧౨॥
అచింతనీయం పరివర్జనీయమనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయమ్। ప్రాప్తో౽స్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర భ్రాతుర్వధాత్త్వా
ష్ట్రవధాదివేంద్రః॥౧౩॥ పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ। కో నామ పాప్మానమిమం
క్షమేత శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్॥౧౪॥ నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రా
జ్యమ్। అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తమేవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా॥౧౫॥ పాపస్య కర్తా౽స్మి విగర్హితస్య క్షుద్ర
స్య లోకాపకృతస్య చైవ। శోకో మహాన్మామభివర్తతే౽యం వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః॥౧౬॥ సోదర్యఘాతాపరగా
త్రవాలస్సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః। ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ దృప్తో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః॥౧౭॥ అంహో బ
తేదం నృవరావిషహ్యం నివర్తతే మే హృది సాధువృత్తమ్। వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపమ్॥
౧౮॥ మహాబలానాం హరియూథపానామిదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తమ్। అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాదర్ధస్థితప్రా
ణమితీవ మన్యే॥౧౯॥ సుతస్సులభ్యస్సుజనస్సుభవ్యః కుతస్తు పుత్రస్సదృశో౽ంగదేన। న చాపి విద్యేత స వీర దేశో యస్మిన్ భవే

తోఽస్వైరసన్నికర్షః॥౨౦॥ యద్యప్యంగదో వీరవరార్హజీవేజ్జీవేచ్చ మాతా పరిపాలనార్థమ్ । వినాపి పుత్రం పరితాపదీనా తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే॥౨౧॥ సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ । ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః॥ ౨౨॥ కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతన్మయ్యప్యతీతే మనుజేంద్రపుత్ర । కులస్య హంతారమజీవనార్హం రామానుజానీహి కృతాగసం మామ్॥ ౨౩ ॥ ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః శ్రుత్వా వచో వాలిజఘన్యజస్య । సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ॥౨౪॥ తస్మిన్ క్షణేఽభీక్ష్ణమవేక్షమాణః క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా । రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం సముత్సుకః సోఽథ దదర్శ తారామ్॥౨౫॥ తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథాం పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానామ్ । ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాం మంత్రిప్రధానాః కపివీరపత్నీమ్॥౨౬॥ సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా భర్తుస్సకాశాదపనీయమానా । దదర్శ రామం శరచాపపాణిం స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతమ్॥౨౭॥ సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ తం చారునేత్రం మృగశాబనేత్రా । అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానమయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే॥౨౮॥ తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య మహానుభావస్య సమీపమార్యా ఆర్తాతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ॥౨౯॥ సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వం శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా। మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్ష్యమ్॥౩౦॥ త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ । అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః॥౩౧॥ త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిర్మహాబలస్సంహననోపపన్నః। మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః॥౩౨॥ యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన। హతా గమిష్యామి సమీపమస్య న మామృతే రామ రమేత వాలీ॥౩౩॥ స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్ర సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ । న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడా విచిత్రవేషాప్సరసోఽభజిష్యత్॥౩౪॥ స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ। రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే విదేహకన్యారహితో యథా త్వమ్॥ ౩౫ ॥ త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః । తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥౩౬॥ యచ్చాపి మన్యేత భవాన్మహాత్మా స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యమ్ । ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర॥౩౭॥ శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాచ్చ వేదాదనన్యరూపాః పురుషస్య దారాః। దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్ ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే॥౩౮॥ త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య ప్రదాస్యసే ధర్మమవేక్ష్య వీర । అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వమధర్మయోగం మమ వీరఘాతాత్ ॥౩౯॥ ఆర్తామనాథామపనీయమానామేవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుమ్ । అహం హి మాతంగవిలాసగామినా ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥ ౪౦ ॥ వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా చిరం న శక్ష్యామి నరేంద్ర జీవితుమ్ ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే॥ ౪౧ ॥ మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా । తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం లోకోఽబ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥౪౨॥ త్రయో హి లోకా విహితం విధానం నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య । ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ పుత్రస్తు తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యమ్॥౪౩॥ ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి। ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన॥౪౪॥ సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ ఇతి కిష్కింధాకాండే--చతుర్వింశస్సర్గః

సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదం సహలక్ష్మణః। సమానశోకః కాకుత్స్థస్సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥౧॥ న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః। యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ॥౨॥ లోకవృత్తమనుష్ఠేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణమ్ । న కాలాదుత్తరం కించిత్కర్మ శక్యముపాసితుమ్॥౩॥ నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనమ్। నియతిస్సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణమ్॥౪॥ న కర్తా కస్యచిత్కశ్చిన్నియోగే చాపి నేశ్వరః। స్వభావే వర్తతే లోకస్తస్య కాలః పరాయణమ్॥౫॥ న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే। స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే॥౬॥ న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః। న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః॥౭॥ కింతు కాలపరీణామో ద్రష్టవ్యస్సాధు పశ్యతా। ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః॥౮॥ ఇతస్స్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః

ప్రాప్తః క్రియాఫలమ్। ధర్మకామార్థసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ ౯ ॥ స్వధర్మస్య చ సంయోగాజ్జితస్తేన మహా
త్మనా। స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ॥ ౧౦ ॥ ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః। తదలం పరితా
పేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతామ్ ॥ ౧౧ ॥ వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా। అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గత
చేతసమ్ ॥ ౧౨ ॥ కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరమ్। తారాంగదాభ్యాం సహితో వాలినో దహనం ప్రతి ॥ ౧౩ ॥
సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ। చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ ౧౪ ॥ సమాశ్వాసయ చై
నం త్వమంగదం దీనచేతసమ్। మా భూర్బాలిశబుద్ధిస్త్వం త్వదధీనమిదం పురమ్ ॥ ౧౫ ॥ అంగదస్త్వానయేన్మాల్యం వస్త్రాణి
వివిధాని చ। ఘృతం తైలమథో గంధాన్యచ్చాత్ర సమనంతరమ్ ॥ ౧౬ ॥ త్వం తార శిబికాం శీఘ్రమాదాయాగచ్ఛ సంభ్రమా
త్। త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ ౧౭ ॥ సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః। సమర్థా బలినశ్చైవ
నిర్హరిష్యంతి వాలినమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః। తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥
౧౯ ॥ లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారస్సంభ్రాంతమానసః। ప్రవివేశ గుహాం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః ॥ ౨౦ ॥ ఆదాయ శి
బికాం తారస్సు పర్యాపతత్పునః। వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ ౨౧ ॥ దివ్యాం భద్రాసన
యుతాం శిబికాం స్యందనోపమామ్। పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితామ్ ॥ ౨౨ ॥ ఆస్థితాం చిత్రపఙ్క్తీభిస్సుని
విష్టాం సమంతతః। విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనాయుతామ్ ॥ ౨౩ ॥ సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మ
ణా। దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతామ్ ॥ ౨౪ ॥ వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితామ్। గుహాగ
హనసంఛన్నాం రక్తచందనరూషితామ్ ॥ ౨౫ ॥ పుష్పౌఘైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ। తరుణాదిత్యవర్ణాభి
ర్భ్రాజమానాభిరావృతామ్ ॥ ౨౬ ॥ ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్। క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకా
ర్యం విధీయతామ్ ॥ ౨౭ ॥ తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా। ఆరోపయత విక్రోశన్నంగదేన సహైవ తు ॥ ౨౮ ॥ ఆరో
ప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితమ్। అలంకారైశ్చ వివిధైర్మాల్యైర్వస్త్రైశ్చ భూషితమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా
సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః। ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ ౩౦ ॥ విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూ
న్యపి। అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరమ్ ॥ ౩౧ ॥ రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః। తాదృశం వా
లినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికమ్ ॥ ౩౨ ॥ అంగదం పరిగృహ్యాశు తారాప్రభృతయస్తదా। క్రోశంతః ప్రయయు
స్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ ౩౩ ॥ తతః ప్రణిహితాస్సర్వా వానర్యోఽస్య వశానుగాః। చుక్రుశుర్వీర వీరేతి భూయః క్రో
శంతి తాః స్త్రియః ॥ ౩౪ ॥ తారాప్రభృతయస్సర్వా వానర్యో హతయూథపాః। అనుజగ్ముర్హి భర్తారం క్రోశంత్యః కరు
ణస్వనాః ॥ ౩౫ ॥ తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే। వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వశః ॥ ౩౬ ॥ పులినే గిరిన
ద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే। చితాం చక్రుస్సుబహవో వానరాశ్శోకకర్శితాః ॥ ౩౭ ॥ అవరోప్య తతః స్కంధాచ్ఛిబికాం వ
హనోచితాః। తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః ॥ ౩౮ ॥ తతస్తారా పతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినమ్। ఆరోప్యాం
కే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా ॥ ౩౯ ॥ హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల। హా మహార్హ మహాబాహో హా మ
మ ప్రియ పశ్య మామ్ ॥ ౪౦ ॥ జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితమ్। ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద ॥ ౪౧ ॥
అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్యతే జీవతో యథా। ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర ॥ ౪౨ ॥ యేన స్మ విధవాస్సర్వాః
కృతా ఏకేషుణా వనే। ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా ॥ ౪౩ ॥ పాదైర్వికృష్టమధ్వానమాగతాః కిం న బుధ్య
సే। తవేష్టా నను నామైతా భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః ॥ ౪౪ ॥ ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్। ఏతే హి సచివా
రాజన్ తారాప్రభృతయస్తవ ॥ ౪౫ ॥ పురవాసిజనశ్చాయం పరివార్యాసతేఽనఘ। విసర్జయైనాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమ
రిందమ ॥ ౪౬ ॥ తతః క్రీడామహే సర్వా వనేషు మదనోత్కటాః। ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతామ్ ॥ ౪౭ ॥ ఉత్థాప
యంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్శితాః। సుగ్రీవేణ తతస్సార్ధమంగదః పితరం రుదన్ ॥ ౪౮ ॥ చితామారోపయామాస శో
కేనాభిహతేంద్రియః। తతోఽగ్నిం విధివద్దత్త్వా సోఽపసవ్యం చకార హ ॥ ౪౯ ॥ పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రి
యః। సంస్కృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః ॥ ౫౦ ॥ ఆజగ్ముదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివామ్। తతస్తే స

సహితాస్తత్రహ్యంగదంస్థాప్యచాగ్రతః ॥ ౫౧ ॥ సుగ్రీవతారాసహితాఃసిషిచుర్వాలినేజలమ్ । సుగ్రీవేణైవదీనే
నదీనోభూత్వామహాబలః ॥౫౨॥ సమానశోకఃకాకుత్స్థఃప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥ తతస్తుతంవాలినమగ్ర్యపౌరు
షంప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణాహతమ్ । ప్రదీప్యదీప్తాగ్నిసమౌజసంతదాసలక్ష్మణంరామముపేయుర్వానరాహరీః॥౫౩ ॥
ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచవింశస్సర్గః. ************************౨౫************************

తతశ్శోకాభిసంతప్తంసుగ్రీవంక్లిన్నవాససమ్। శాఖామృగమహామాత్రాఃపరివార్యోపతస్థిరే॥౧ ॥అభిగమ్యమ
హాబాహుంరామమక్లిష్టకారిణం।స్థితాఃప్రాంజలయస్సర్వేపితామహమివర్షయః॥౨ ॥తతఃకాంచనశైలాభస్తరుణా
ర్కనిభాననః।అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యంహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౩ ॥భవత్ప్రసాదాత్సుగ్రీవఃపితృపైతామహం
మహత్ । వానరాణాంసుదుష్ప్రాపంప్రాప్తోరాజ్యమిదంప్రభో ॥ ౪ ॥ భవతాసమనుజ్ఞాతఃప్రవిశ్యనగరంశుభం । సం
విధాస్యతికార్యాణిసర్వాణిససుహృజ్జనః ॥ ౫ ॥ స్నాతోయంవివిధైర్గంధైరౌషధైశ్చ యథావిధి । అర్చయి
ష్యతిరత్నైశ్చమాల్యైశ్చత్వాంవిశేషతః ॥ ౬ ॥ ఇమాంగిరిగుహాంరమ్యామభిగంతుమితోర్హసి । కురుష్వస్వామిసం
బంధంవానరాన్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౭ ॥ ఏవముక్తోహనుమతారాఘవఃపరవీరహా । ప్రత్యువాచహనూమంతంబుద్ధి
మాన్వాక్యకోవిదః ॥ ౮ ॥ చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య గ్రామంవాయదివాపురమ్ । నప్రవేక్ష్యామి హనుమన్పి
తుర్నిర్దేశపాలకః॥ ౯ ॥ సుసమృద్ధాంగుహాంరమ్యాంసుగ్రీవోవానరర్షభః । ప్రవిష్టోవిధివద్వీరఃక్షిప్రంరాజ్యేభి
షిచ్యతామ్॥౧౦ ॥ఏవముక్త్వాహనూమంతంరామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ । వృత్తజ్ఞోవృత్తసంపన్నముదారబలవిక్రమమ్ ॥
౧౧॥ఇమమప్యంగదంవీరయౌవరాజ్యేభిషేచయ। జ్యేష్ఠస్యససుతోజ్యేష్ఠస్సదృశోవిక్రమేణతే॥౧౨॥అంగదోయమదీనా
త్మాయౌవరాజ్యస్యభాజనమ్ ।పూర్వోయంవార్షికోమాసః శ్రావణస్సలిలాగమః॥౧౩॥ప్రవృత్తాస్సౌమ్యచత్వారో
మాసావార్షికసంజ్ఞికాః ।నాయముద్యోగసమయఃప్రవిశత్వంపురీంశుభామ్॥౧౪॥అస్మిన్వత్స్యామ్యహం సౌమ్యపర్వ
తేసహలక్ష్మణః । ఇయంగిరిగుహారమ్యావిశాలాయుక్తమారుతా॥౧౫॥ప్రభూతసలిలాసౌమ్యప్రభూతకమలోత్పలా ।
కార్తికేసమనుప్రాప్తేత్వంరావణవధేయత॥౧౬॥ఏషనస్సమయస్సౌమ్యప్రవిశత్వంస్వమాలయం।అభిషించస్వరాజ్యే
చసుహృదస్సంప్రహర్షయ॥౧౭॥ఇతిరామాభ్యనుజ్ఞాతస్సుగ్రీవోవానరాధిపః । ప్రవివేశపురీంరమ్యాంకిష్కింధాంవా
లిపాలితాం॥౧౮॥తంవానరసహస్రాణిప్రవిష్టంవానరేశ్వరం। అభివాద్యప్రహృష్టానిసర్వతఃపర్యవారయన్॥౧౯॥ తతః
ప్రకృతయస్సర్వాదృష్ట్వాహరిగణేశ్వరం ।ప్రణమ్యమూర్ధ్నాపతితావసుధాయాంసమాహితాః॥౨౦॥ సుగ్రీవఃప్రకృ
తీస్సర్వాఃసంభాష్యోత్థాప్యవీర్యవాన్ ।భ్రాతురంతఃపురంసౌమ్యంప్రవివేశమహాబలః॥౨౧ ॥ ప్రవిశ్యత్వభినిష్క్రాంతం
సుగ్రీవంప్లవగేశ్వరం। అభ్యషించంతసుహృదఃసహస్రాక్షమివామరాః॥౨౨॥తస్యపాండరమాజహ్రుశ్ఛత్రంహేమ
పరిష్కృతం । శుక్లేచవాలవ్యజనేహేమదండేయశస్కరే॥౨౩॥తథాసర్వాణిరత్నానిసర్వబీజౌషధీరపి । సక్షీరాణాం
చవృక్షాణాంప్రరోహాన్కుసుమానిచ॥౨౪ ॥శుక్లానిచైవవస్త్రాణిశ్వేతంచైవానులేపనం । సుగంధీనిచమాల్యానిస్థలజా
న్యంబుజానిచ॥౨౫॥చందనానిచదివ్యానిగంధాంశ్చవివిధాన్బహూన్ ।అక్షతంజాతరూపంచప్రియంగుమధుసర్పిషీ॥
౨౬ ॥ దధిచర్మచవైయాఘ్రంవారాహీచాప్యుపానహౌ । సమాలంభనమాదాయరోచనాంసమనశ్శిలాం॥౨౭॥ఆ
జగ్ముస్తత్రముదితావరాఃకన్యాస్తుషోడశ ।తతస్తేవానరశ్రేష్ఠంయథాకాలంయథావిధి॥౨౮॥రత్నైర్వస్త్రైశ్చభక్ష్యైశ్చ
తోషయిత్వాద్విజర్షభాన్ । తతఃకుశపరిస్తీర్ణంసమిద్ధంజాతవేదసం॥౨౯॥మంత్రపూతేనహవిషాహుత్వామంత్రవి
దోజనాః । తతోహేమప్రతిష్ఠానేవరాస్తరణసంవృతే ॥౩౦ ॥ప్రాసాదశిఖరేరమ్యేచిత్రమాల్యోపశోభితే । ప్రాఙ్ముఖ
వివిధైర్మంత్రైస్స్థాపయిత్వావరాసనే॥౩౧॥నదీనదేభ్యస్సంహృత్యతీర్థేభ్యశ్చసమంతతః । ఆహృత్యచసముద్రే
భ్యస్సర్వేభ్యోవానరర్షభాః॥౩౨॥ అపఃకనకకుంభేషునిధాయవిమలాశ్శుభాః । శుభైర్వృషభశృంగైశ్చకలశైశ్చా
పికాంచనైః॥౩౩॥ శాస్త్రదృష్టేనవిధినామహర్షివిహితేనచ । గజోగవాక్షోగవయఃశరభోగంధమాదనః॥౩౪॥మైంద
శ్చద్వివిదశ్చైవహనూమాన్జాంబవాన్నలః।అభ్యషించంతసుగ్రీవంప్రసన్నేనసుగంధినా॥౩౫॥ సలిలేనసహస్రాక్షం
వసవోవాసవంయథా । అభిషిక్తేతుసుగ్రీవేసర్వేవానరపుంగవాః॥ ౩౬ ॥ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానోహృష్టాస్తత్రస

హప్రశః। రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః ॥౩౭॥ అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ । అంగ
దే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః ॥౩౮॥ సాధు సాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్ । రామం చైవ మహా
త్మానం లక్ష్మణం చ పునః పునః ॥౩౯॥ ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తిని । హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజ
శోభితా ॥౪౦॥ బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే । నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే మహాభిషేకం కపివాహినీప
తిః । రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవానవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షడ్వింశస్సర్గః
అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహామ్ । ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥౧॥ శార్దూల
మృగసంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్వృతమ్ । నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులమ్ ॥౨॥ ఋక్షవానరగోపు
చ్ఛైర్మార్జారైశ్చ నిషేవితమ్ । మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుచిజలాశ్రయమ్ ॥౩॥ తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమాయ
తాం గుహామ్ । ప్రత్యగృహ్ణత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥౪॥ కృత్వా చ సమయం సౌమ్యస్సుగ్రీవేణ సహానఘః ।
కాలయుక్తం మహద్వాక్యమువాచ రఘునందనః ॥౫॥ వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ । ఇయం గిరిగుహా ర
మ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥౬॥ అస్యాం వత్స్యామి సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ । గిరిశృంగమిదం రమ్యమున్నతం
పార్థివాత్మజ ॥౭॥ శ్వేతాభిః కృష్ణతామ్రాభిశ్శిలాభిరుపశోభితమ్ । నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్ఝరశోభితమ్ ॥౮॥
వివిధైర్వృక్షషండైశ్చ చారుచిత్రలతావృతమ్ । నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితమ్ ॥౯॥ మాలతీకుందగుల్మైశ్చ
సింధువారకురంటకైః । కదంబార్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితమ్ ॥౧౦॥ ఇయం చ నలినీ రమ్యా ఫుల్లపంకజమండితా ।
నాతిదూరే గుహాయా నౌ భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥౧౧॥ ప్రాగుదక్ప్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి । పశ్చాచ్చైవోన్నతా
సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి ॥౧౨॥ గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా । శ్లక్ష్ణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచ
యోపమా ॥౧౩॥ గిరిశృంగమిదం తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభమ్ । భిన్నాంజనచయాకారమంభోధరమివోత్థితమ్ ॥౧౪॥ దక్షిణ
స్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరమ్ । కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితమ్ ॥౧౫॥ ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం
భృశమకర్దమామ్ । గుహాయాః పూర్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥౧౬॥ చంపకైస్తిలకైస్తాలైస్తమాలైరతిముక్త
కైః । పద్మకైస్సరలైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితామ్ ॥౧౭॥ వానీరైస్తినిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకైర్ధవైః । హింతాలైస్తిరి
టైర్నీపైర్వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥౧౮॥ తీరజైశ్శోభితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః । వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవా
భ్యలంకృతా ॥౧౯॥ శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానినదనాదితా । ఏకైకమనురక్తైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥౨౦॥ పులినైరతి
రమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః । ప్రహసంతీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥౨౧॥ క్వచిన్నీలోత్పలచ్ఛన్నా భాతి ర
క్తోత్పలైః క్వచిత్ । క్వచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముదకుడ్మలైః ॥౨౨॥ పారిప్లవశతైర్ఘుష్టా బర్హిణక్రౌంచనాదితా ।
రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥౨౩॥ పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురుచిరా ఇవ । కకుభానాం చ దృశ్యంతే
మనసైవోదితాస్సమమ్ ॥౨౪॥ అహో సురమణీయోఽయం దేశశ్శత్రునిషూదన । దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్వత్ర నివ
సావహై ॥౨౫॥ ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్రకాననా । సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥౨౬॥ గీతవాది
త్రనిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర । నర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥౨౭॥ లబ్ధ్వా భార్యాం కపివ
రః ప్రాప్య రాజ్యం సుహృద్వృతః । ధ్రువం నందతి సుగ్రీవస్సంప్రాప్య మహతీం శ్రియమ్ ॥౨౮॥ ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రా
ఘవస్సహలక్ష్మణః । బహుదృశ్యదరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ ॥౨౯॥ సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్హి ధరణీధరే । వసత
స్తస్య రామస్య రతిరల్పాపి నాభవత్ ॥౩౦॥ హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ । ఉదయాభ్యుదితం
దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥౩౧॥ ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతమ్ । తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసమ్ ॥
౩౨ ॥ తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయణమ్ । తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్భ్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్వచః ॥౩౩॥ అలం
వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి । శోచతో హ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥౩౪॥ భవాన్ క్రియాపరో లో
కే భవాన్ దైవపరాయణః । ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥౩౫॥ న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేష
తః । సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మకారిణమ్ ॥౩౬॥ సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు । తతస్సప

రిణాం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసమ్ ॥ ౩౭ ॥ పృథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలామ్ । పరివర్తయితుం శక్తః కింపునా రా
వణం రణే ॥ ౩౮ ॥ శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః । తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥ ౩౯ ॥ అ
హం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే । దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ ॥ ౪౦ ॥ లక్ష్మణస్య తు తద్వా
క్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభమ్ । రాఘవస్సుహృదం స్నిగ్ధమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౪౧ ॥ వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హి
తేన చ । సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా ॥ ౪౨ ॥ ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యావసాదకః । విక్రమేష్వప్రతి
హతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహమ్ ॥ ౪౩ ॥ శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ । సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమ
నుపాలయన్ ॥ ౪౪ ॥ ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే । అకృతజ్ఞోఽప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ ౪౫ ॥ అథైవ
ముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితమ్ । ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్ ద
ర్శనమాత్మనశ్శుభమ్ ॥ ౪౬ ॥ యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం నరేంద్ర కర్తా నచిరాద్ధరీశ్వరః । శరత్ప్రతీక్షః క్షమతా
మిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౪౭ ॥ నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్ క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మ
యా సహ । వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజసేవితే సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యతః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - స
ప్తవింశస్సర్గః ****************** స తదా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ । వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో ల
క్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ అయం స కాలస్సంప్రాప్తస్సమయోఽద్య జలాగమః । సంపశ్య త్వం నభో మేఘైస్సంవృతం గిరిసన్నిభైః ॥
౨ ॥ నవమాసధృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః । పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనమ్ ॥ ౩ ॥ శక్యమంబ
రమారుహ్య మేఘసోపానపఙ్క్తిభిః । కుటజార్జునమాలాభిరలంకర్తుం దివాకరమ్ ॥ ౪ ॥ సంధ్యారాగోత్థితైస్తామ్రైరంతే
ష్వధికపాండరైః । స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైర్బద్ధవ్రణమివాంబరమ్ ॥ ౫ ॥ మందమారుతనిశ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితమ్ ।
ఆపాండుజలదం భాతి కామాతురమివాంబరమ్ ॥ ౬ ॥ ఏషా ధర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిప్లుతా । సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బా
ష్పం విముంచతి ॥ ౭ ॥ మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్హారసుఖశీతలాః । శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥ ౮ ॥ ఏష ఫు
ల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః । సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిర్ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥ ౯ ॥ మేఘకృష్ణాజినధరా ధారాయజ్ఞోపవీ
తినః । మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౦ ॥ కశాభిరివ హైమాభిర్విద్యుద్భిరివ తాడితమ్ । అంతస్స్తనితని
ర్ఘోషం సవేదనమివాంబరమ్ ॥ ౧౧ ॥ చంచచ్చంద్రకరస్పర్శహర్షోన్మీలితతారకా । అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి
స్వయమంబరమ్ ॥ ౧౨ ॥ నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మే । స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥ ౧౩ ॥
ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః । అనులిప్తా ఇవ ఘనైర్నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥ ౧౪ ॥ క్వచిద్బాష్పాభిసంరు
ద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ । కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ॥ ౧౫ ॥ మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీ
పనాన్ స్థితాన్ ॥ రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుర్నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః । స్థితా హి యాత్రా వసుధా
ధిపానాం ప్రవాసినో యాంతి నరాస్స్వదేశాన్ ॥ ౧౬ ॥ సంప్రస్థితా మానసవాసలుబ్ధాః ప్రియాన్వితాస్సంప్రతి చక్రవా
కాః । అభీక్ష్ణవర్షోదకవిక్షతేషు యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥ ౧౭ ॥ క్వచిత్ప్రకాశం క్వచిదప్రకాశం నభః ప్రకీర్ణాం
బుధరం విభాతి । క్వచిత్క్వచిత్పర్వతసంనిరుద్ధం రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥ ౧౮ ॥ వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపు
ష్పైర్నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రమ్ । మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం శైలాపగాశ్శీఘ్రతరం వహంతి ॥ ౧౯ ॥ ర
సాకులం షట్పదసన్నికాశం ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామమ్ । అనేకవర్ణం పవనావధూతం భూమౌ పతత్యామ్రఫలం
విపక్వమ్ ॥ ౨౦ ॥ విద్యుత్పతాకాస్సబలాకమాలాః శైలేంద్రకూటాకృతిసన్నికాశాః । గర్జంతి మేఘాస్సముదీర్ణనాదా
మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥ ౨౧ ॥ వర్షోదకాప్యాయితశాద్వలాని ప్రవృత్తనృత్తోత్సవబర్హిణాని । వనాని ని
ర్వృష్టబలాహకాని పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥ ౨౨ ॥ సముద్వహంతః సలిలాతిభారం బలాకినో వారిధరా నదంతః ।
మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥ ౨౩ ॥ మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ సంమోది
తా భాతి బలాకపఙ్క్తిః । వాతావధూతా వరపౌండరీకీ లంబేవ మాలా రచితాంబరస్య ॥ ౨౪ ॥ బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రి
తేన విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన । గాత్రానుపృక్తేన శుకప్రభేణ నారీవ లాక్షోక్షితకంబలేన ॥ ౨౫ ॥ నిద్రా శ

నైః కేశవమభ్యుపైతి ద్రుతంనదీసాగరమభ్యుపైతి । హృష్టాబలాకాఘనమభ్యుపైతికాంతాసకామాప్రియమభ్యుపైతి॥
౨౬ ॥ జాతావనాంతాశ్శిఖిసంప్రనృత్తాజాతాఃకదంబాస్సకదంబశాఖాః । జాతావృషాగోషుసమానకామాజాతా
మహీసస్యవనాభిరామా ॥ ౨౭ ॥ వహంతివర్షంతినదంతిభాంతిధ్యాయంతినృత్యంతిసమాశ్వసంతి । నద్యోఘనామత్త
గజావనాంతాఃప్రియావిహీనాఃశిఖినఃప్లవంగాః ॥ ౨౮ ॥ ప్రహర్షితాఃకేతకపుష్పగంధమాఘ్రాయహృష్టా
వననిర్ఝరేషు । ప్రపాతశబ్దాకులితాగజేంద్రాస్సార్ధంమయూరైస్సమదానదంతి॥ ౨౯ ॥ ధారానిపాతై
రభిహన్యమానాఃకదంబశాఖాసువిలంబమానాః । క్షణార్జితంపుష్పరసావగాఢంశనైర్మదంషట్చరణాస్త్యజంతి ॥ ౩౦ ॥
అంగారచూర్ణోత్కరసన్నికాశైఃఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః । జంబూద్రుమాణాంప్రవిభాంతిశాఖానిలీయమా
నాఇవషట్పదౌఘైః ॥ ౩౧ ॥ తటిత్పతాకాభిరలంకృతానాముదీర్ణగంభీరమహారవాణాం । విభాంతిరూపాణివలాహకానాం
రణోద్యతానామివవారణానామ్ ॥ ౩౨ ॥ మార్గానుగశ్శైలవనానుసారీసంప్రస్థితోమేఘరవంనిశమ్య । యుద్ధాభికామః
ప్రతినాగశంకీమత్తోగజేంద్రఃప్రతిసన్నివృత్తః ॥ ౩౩ ॥ క్వచిత్ప్రగీతాఇవషట్పదౌఘైఃక్వచిత్ప్రనృత్తాఇవనీలకంఠైః ।
క్వచిత్ప్రమత్తాఇవవారణేంద్రైర్విభాంత్యనేకాశ్రయిణోవనాంతాః ॥ ౩౪ ॥ కదంబసర్జార్జునకందలాఢ్యావనాం
తభూమిర్నవవారిపూర్ణా । మయూరమత్తాభిరుతప్రనృత్తైరాపానభూమిప్రతిమావిభాతి ॥ ౩౫ ॥ ముక్తాసకాశంసలిలంప
తద్వైసునిర్మలంపత్రపుటేషులగ్నమ్ । హృష్టావివర్ణచ్ఛదనావిహంగాస్సురేంద్రదత్తంతృషితాఃపిబంతి ॥ ౩౬ ॥ ష
ట్పాదతంత్రీమధురాభిధానంప్లవంగమోదీరితకంఠతాళమ్ । ఆవిష్కృతంమేఘమృదంగనాదైర్వనేషుసంగీతమివప్రవృ
త్తమ్ ॥ ౩౭ ॥ క్వచిత్ప్రనృత్తైఃక్వచిదున్నదద్భిఃక్వచిచ్చవృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః । వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైర్వనే
షుసంగీతమివప్రవృత్తమ్ ॥ ౩౮ ॥ స్వనైర్ఘనానాంప్లవగాఃప్రబుద్ధావిహాయనిద్రాంచిరసన్నిరుద్ధామ్ । అనేకరూపా
కృతివర్ణనాదానవాంబుధారాభిహతానదంతి ॥ ౩౯ ॥ నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాస్తటానిశీర్ణాన్యపవాహయి
త్వా । దృప్తానవప్రాభృతపూర్ణభోగాద్రుతంస్వభర్తారముపోపయాంతి ॥ ౪౦ ॥ నీలేషునీలాఃప్రవిభాంతిసక్తామే
ఘేషుమేఘానవవారిపూర్ణాః । దవాగ్నిదగ్ధేషుదవాగ్నిదగ్ధాఃశైలేషుశైలాఇవబద్ధమూలాః ॥ ౪౧ ॥ ప్రహృష్టసన్నాదితబ
ర్హిణానిసశక్రగోపాకులశాద్వలాని । చరంతినీపార్జునవాసితానిగజాస్సురమ్యాణివనాంతరాణి ॥ ౪౨ ॥ నవాంబుధారాహ
తకేసరాణిద్రుతంపరిత్యజ్యసరోరుహాణి । కదంబపుష్పాణిసకేసరాణినవానిహృష్టాభ్రమరాఃపతంతి ॥ ౪౩ ॥ మత్తాగజేం
ద్రాముదితాగవేంద్రావనేషువిశ్రాంతతరామృగేంద్రాః । రమ్యానగేంద్రానిభృతానరేంద్రాఃప్రక్రీడితోవారిధరై
స్సురేంద్రః ॥ ౪౪ ॥ మేఘాస్సముద్భూతసముద్రనాదామహాజలౌఘైర్గగనావలంబాః । నదీస్తటాకానిసరాంసివాపీర్మహీం
చకృత్స్నామపవాహయంతి ॥ ౪౫ ॥ వర్షప్రవేగావిపులాఃపతంతిప్రవాంతివాతాస్సముదీర్ణఘోషాః । ప్రణష్టకూలాః
ప్రవహంతిశీఘ్రంనద్యోజలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ ౪౬ ॥ నరైర్నరేంద్రాఇవపర్వతేంద్రాస్సురేంద్రదత్తైఃపవనో
పనీతైః । ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానారూపంశ్రియంస్వామివదర్శయంతి ॥ ౪౭ ॥ ఘనోపగూఢంగగనంసతారంన
భాస్కరోదర్శనమభ్యుపైతి । నవైర్జలౌఘైర్ధరణీవితృప్తాతమోవిలిప్తానదిశఃప్రకాశాః ॥ ౪౮ ॥ మహాంతికూటానిమహీ
ధరాణాంధారాభిధౌతాన్యధికంవిభాంతి । మహాప్రమాణైర్విపులైఃప్రపాతైర్ముక్తాకలాపైరివలంబమానైః ॥ ౪౯ ॥ శై
లోపలప్రస్ఖలమానవేగాఃశైలోత్తమానాంవిపులాఃప్రపాతాః । గుహాసుసన్నాదితబర్హిణాసుహారావికీర్యంతఇవా
వభాంతి ॥ ౫౦ ॥ శీఘ్రప్రవేగావిపులాఃప్రపాతానిర్ధౌతశృంగోపతలాగిరీణామ్ । ముక్తాకలాపప్రతిమాఃపతంతోమహా
గుహోత్సంగతలైర్ధ్రియంతే ॥ ౫౧ ॥ సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాఃస్వర్గస్త్రీహారమౌక్తికాః । పతంతీవాకులాదిక్షుతో
యధారాస్సమంతతః ॥ ౫౨ ॥ నిలీయమానైర్విహగైర్నిమీలద్భిశ్చపంకజైః । వికసంత్యాచమాలత్యాగతోస్తంజ్ఞాయతే
రవిః ॥ ౫౩ ॥ వృత్తాయాత్రానరేంద్రాణాంసేనాప్రతినివర్తతే । వైరాణిచైవమార్గాశ్చసలిలేనసమీకృతాః ॥ ౫౪ ॥
మాసిప్రౌష్ఠపదేబ్రహ్మబ్రాహ్మణానాంవివక్షతామ్ । అయమధ్యాయసమయస్సామగానాముపస్థితః ॥ ౫౫ ॥ నివృత్తకర్మా
యతనోనూనంసంచితసంచయః । ఆషాఢీమభ్యుపగతోభరతఃకోసలాధిపః ॥ ౫౬ ॥ నూనమాపూర్యమాణాయాస్సరయ్వా
వర్ధతేరయః । మాంసమీక్ష్యసమాయాంతమయోధ్యాయాఇవస్వనః ॥ ౫౭ ॥ ఇమాఃస్ఫీతగుణావర్షాస్సుగ్రీవస్సుఖమ

శ్శున్నతే। విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥౫౮॥ అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః। నదీకూలమివ
క్లిన్నామవసీదామి లక్ష్మణ ॥౫౯॥ శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణో వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః। రావణశ్చ మహాఞ్ఛత్రురపారం ప్ర
తిభాతి మే ॥౬౦॥ అయాత్రాం చైవ దృష్ట్వేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్। ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరి
తమ్ ॥౬౧॥ అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతమ్। ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాద్వక్తుం నేచ్ఛామి వానరమ్ ॥౬౨॥ స్వయమేవ
హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతమ్। ఉపకారం చ సుగ్రీవో వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥౬౩॥ తస్మాత్కాలప్రతీక్షోఽహం స్థి
తోఽస్మి శుభలక్షణ। సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥౬౪॥ ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే। అకృత
జ్ఞోఽప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥౬౫॥ తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్ప్రతిపూజ్య భాషితమ్। ఉ
వాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభమ్ ॥౬౬॥ యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం నరేంద్ర
కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః। శరత్ప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ ౬౭ ॥ ఇతి శ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే - అష్టావింశస్సర్గః - **

సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకమ్। సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనమ్ ॥౧॥ సమృద్ధా
ర్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహమ్। అత్యర్థమసతాం మార్గమేకాంతగతమానసమ్ ॥౨॥ నివృత్తకార్యం సి
ద్ధార్థం ప్రమదాభిరతం సదా। ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వానేవ మనోరథాన్ ॥ ౩ ॥ స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం
తారాం చాపి సమీప్సితామ్। విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరమ్ ॥౪॥ క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽప్సర
సాం గణైః। మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకమ్ ॥౫॥ ఉత్సన్నరాజ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితమ్। నిశ్చి
తార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ ॥౬॥ ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైర్హేతుమద్భిర్మనోరమైః। వాక్యవిద్వా
క్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః ॥౭॥ హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్। ప్రణయప్రీతిసంయుక్తం విశ్వా
సకృతనిశ్చయమ్ ॥౮॥ హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్। ప్రాప్తం రాజ్యం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభివర్ధి
తా ॥౯॥ మిత్రాణాం సంగ్రహశ్శేషస్తం భవాన్ కర్తుమర్హతి। యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞస్సతతం సాధు వర్తతే ॥౧౦॥
తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే। యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప ॥౧౧॥ సమవేతాని స
ర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్నుతే। తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే ॥౧౨॥ మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావ
త్కర్తుమర్హతి। సంత్యజ్య సర్వకార్యాణి మిత్రార్థే యోఽనువర్తతే ॥౧౩॥ సంభ్రమాద్ధి కృతోత్సాహస్సోఽనర్థైర్నా
వరుధ్యతే। యస్తు కాలవ్యతీతేషు మిత్రకార్యేషు వర్తతే ॥౧౪॥ స కృత్వా మహతోఽప్యర్థాన్ న మిత్రార్థేన యుజ్యతే। య
దిదం వీర కార్యం నో మిత్రకార్యమరిందమ ॥౧౫॥ క్రియతాం రాఘవస్యైతద్వైదేహ్యాః పరిమార్గణమ్। తదిదం వీర కార్యం
తే కాలాతీతమరిందమ ॥ ౧౬ ॥ న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్। త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞస్తవ రాజన్ వశానుగః ॥
౧౭॥ కులస్య హేతుః స్ఫీతస్య దీర్ఘబంధుశ్చ రాఘవః। అప్రమేయప్రభావశ్చ స్వయం చాప్రతిమో గుణైః ॥౧౮॥ తస్య త్వం
కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ। హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠానాజ్ఞాపయితుమర్హసి ॥౧౯॥ న హి తావద్భవేత్కాలో వ్యతీత
శ్చోదనాదృతే। చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్కాలవ్యతిక్రమః ॥౨౦॥ అకర్తురపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర। కింపు
నః ప్రతికర్తుస్తే రాజ్యేన చ ధనేన చ ॥౨౧॥ శక్తిమానసి విక్రాంతో వానరర్క్షగణేశ్వర। కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిమాజ్ఞాయాం
కిన్న సజ్జసే ॥౨౨॥ కామం ఖలు శరైశ్శక్తస్సురాసురమహోరగాన్। వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం హి కాంక్షతే ॥
౨౩॥ ప్రాణత్యాగావిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియమ్। తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే ॥౨౪॥ న దేవా న
చ గంధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః। న చ యక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః ॥౨౫॥ తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం
ప్రియకృతస్తవ। రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియమ్ ॥౨౬॥ నాధస్తాదవనౌ నాప్సు గతిర్నోపరి చాంబ
రే। కస్యచిత్సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా ॥౨౭॥ తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే వసతు కుత్రచిత్। హరయో హ్యప్రధృష్యా
స్తే సంతి కోట్యగ్రతోఽనఘ ॥౨౮॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కాలే సాధు నివేదితమ్। సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నశ్చకార మతిము
త్తమామ్ ॥౨౯॥ స సందిదేశాభిమతం నీలం నిత్యకృతోద్యమమ్। దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానాముపసంగ్రహే ॥౩౦॥

యథా సేనా సమగ్రం మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః। సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు॥౩౧॥ యే త్వంతపా
లాః ప్లవగాః శీఘ్రా వ్యవసాయినః। సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితం శాసనాన్మమ॥౩౨॥ స్వయం చానంతరం సైన్యం భ
వానేవానుపశ్యతు। త్రిపంచరాత్రాదూర్ధ్వం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వానరః॥౩౩॥ తస్య ప్రాణాంతికో దండో
నాత్ర కార్యా విచారణా। హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదో భవాన్మమాజ్ఞామధికృత్య నిశ్చితామ్। ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుం
గవేశ్వరో విధాయ వేశ్మ ప్రవివేశ వీర్యవాన్॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకోనత్రింశస్సర్గః. *******

గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః। వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః॥౧॥ పాండరం గ
గనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలమ్। శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనామ్॥౨॥ కామవృత్తం చ సుగ్రీవం
నష్టాం చ జనకాత్మజామ్। బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః॥౩॥ స తు సంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మతి
మాన్పునః। మనస్స్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః॥౪॥ ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే। శారదం
గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియామ్॥౫॥ దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్బలాహకమ్। సారసారవసంఘుష్టం విల
లాపార్తయా గిరా॥౬॥ సారసారవసన్నాదైః సారసారావనాదినీ। యాశ్రమే రమతే బాలా సాద్య మే రమతే కథమ్॥౭॥
పుష్పితాంశ్చాసనాన్దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్। కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ॥౮॥ యా పురా క
లహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ। బుధ్యతే చారుసర్వాంగీ సాద్య మే బుధ్యతే కథమ్॥౯॥ నిస్స్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య స
హచారిణామ్। పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి॥౧౦॥ సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ। తాం వినా మృగశా
వాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే॥౧౧॥ అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీమ్। సమారం పీడయేత్కామః శరద్గు
ణనిరంతరః॥౧౨॥ ఏవమాది నరశ్రేష్ఠో విలలాప నృపాత్మజః। విహంగ ఇవ సారంగస్సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్॥౧౩॥ తతశ్చంచా
ర్య రమ్యేషు ఫలార్థీ గిరిసానుషు। దదర్శ పర్యుపావృత్తో లక్ష్మీవాఁల్లక్ష్మణోఽగ్రజమ్॥౧౪॥ తం చింతయా దుస్సహయా ప
రీతం విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ। భ్రాతుర్విషాదాత్పరితాపదీనస్సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామమ్॥౧౫॥ కిమార్య కా
మస్య వశంగతేన కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన। అయం యదా సంహ్రియతే సమాధిః కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన॥౧౬॥
క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం సమాధియోగానుగతం చ కాలమ్। సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వస్స్వకర్మహేతుం
చ కురుష్వ హేతుమ్॥౧౭॥ న జానకీ మానవ వంశనాథ త్వయా సనాథా సులభా పరేణ। న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య న
దహ్యతే వీర వరార్హ కశ్చిత్॥౧౮॥ సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృష్యం స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః। హితం చ పథ్యం చ న
యప్రసక్తం ససామ ధర్మార్థసమాహితం చ॥౧౯॥ నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం క్రియావిశేషో హ్యనువర్తితవ్యః।
నను ప్రవృద్ధస్య దురాసదస్య కుమార కార్యస్య ఫలం న చింత్యమ్॥౨౦॥ అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్। ఉవా
చ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా॥౨౧॥ తర్పయిత్వా సహస్రాక్షస్సలిలేన వసుంధరామ్। నిర్వర్తయిత్వా సస్యాని
కృతకర్మా వ్యవస్థితః॥౨౨॥ స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః। విసృజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృ
పాత్మజ॥౨౩॥ నీలోత్పలదలశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ। విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః॥౨౪॥ జ
లగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః। చరిత్వా విరతాః సౌమ్య వృష్టివాతాస్సముద్యతాః॥౨౫॥ ఘనానాం వారణా
నాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ। నాదః ప్రస్రవణానాం చ ప్రశాంతస్సహసానఘ॥౨౬॥ అభివృష్టా మహామేఘైర్నిర్మ
లాశ్చిత్రవాససః। అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రరశ్మిభిః॥౨౭॥ దర్శయంతి శరన్నద్యః పులినాని శనైశ్శనైః। నవసంగ
మసవ్రీడా జఘనానీవ యోషితః॥౨౮॥ శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం ప్రభాసు తారార్కనిశాకరాణామ్। లీలాసు చై
వోత్తమవారణానాం శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ప్రవృత్తా॥౨౯॥ సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా లక్ష్మీః శరత్కాలగు
ణోపపన్నా। సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి॥౩౦॥ సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ షట్పా
దబృందైరనుగీయమానః। మత్తద్విపానాం పవనోఽనుసారీ దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి॥౩౧॥ అభ్యాగతైశ్చారువిశాలప
క్షైస్సరఃప్రియైః పద్మరజోవకీర్ణైః। మహానదీనాం పులినోపయాతైః క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః॥౩౨॥ మదప్రగ
ల్భేషు చ వారణేషు గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు। ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా వి

౩౩॥నభస్సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం విముక్తబర్హాభరణా వనేషు।ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తశోభా గతోత్సవా ధ్యా
నపరా మయూరాః॥౩౪॥మనోజ్ఞగంధైః ప్రియకైరనల్పైః పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః।సువర్ణగౌరైర్నయనాభి
రామైరుద్యోతితానీవ వనాంతరాణి॥౩౫॥ప్రియాన్వితానాం నలినీప్రియాణాం వనేరతానాం కుసుమోద్ధతానామ్।మదో
త్కటానాం మదలాలసానాం గజోత్తమానాం గతయోద్య మందాః॥౩౬॥వ్యభ్రం నభశ్శస్త్రవిధౌతవర్ణం కృశప్రవా
హాని నదీజలాని।కల్హారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః॥౩౭॥సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా
భూమిస్సముత్పాదితసాంద్రరేణుః।అన్యోన్యవైరాభిరుషాయుతానాముద్యోగకాలోద్య నరాధిపానామ్॥౩౮॥శరద్గు
ణాప్యాయితరూపశోభాః ప్రహర్షితాః పాంసుసముక్షితాంగాః।మదోత్కటాస్సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధా వృషా గవాం మ
ధ్యగతా నదంతి॥౩౯॥సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః కులాన్వితం మందగతిం కరిణ్యః।మదాన్వితం సంపరివార్య యాం
తం వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి॥౪౦॥త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని బర్హాణి తీరోపగతా నదీనామ్।నిర్భర్త్స్య
మానా ఇవ సారసౌఘైః ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః॥౪౧॥విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్ మహారవైర్భిన్న
కటా గజేంద్రాః।సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి॥౪౨॥వ్యపేతపంకాసు సవాలుకాసు ప్రస
న్నతోయాసు సగోకులాసు।ససారసారావవినాదితాసు నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః॥౪౩॥నదీఘనప్రస్రవణోద
కానామతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానామ్।ప్లవంగమానాం చ గతోత్సవానాం ద్రుతం రవాస్సంప్రతి సంప్రణష్టాః॥౪౪॥అనే
కవర్ణాస్సువిస్పష్టకాయా నవోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః।క్షుధార్దితా ఘోరవిషా బిలేభ్యశ్చిరోషితా విప్రసరంతి స
ర్పాః॥౪౫॥రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా।జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి నా
రీవ శుక్లాంశుకసంవృతాంగీ॥౪౬॥విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా ప్రహర్షితా సారసచారుపంక్తిః।నభస్సమాక్రామతి
శీఘ్రవేగా వాతావధూతా గ్రథితేవ మాలా॥౪౭॥సుప్తైకహంసం కుముదైరుపేతం మహాహ్రదస్థం సలిలం విభాతి।ఘనై
ర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షమ్॥౪౮॥ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం ప్రబుద్ధపద్మో
త్పలమాలినీనామ్।వాప్యుత్తమానామధికాద్య లక్ష్మీర్వరాంగనానామివ భూషితానామ్॥౪౯॥వేణుస్వనవ్యంజితతూ
ర్యమిశ్రః ప్రత్యూషకాలేనిలసంప్రవృత్తః।సమ్మూర్ఛితో గర్గరగోవృషాణామన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః॥౫౦॥న
వైర్నదీనాం కుసుమప్రభాసైర్వ్యాధూయమానైర్మృదుమారుతేన।ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః కూలాని కాశైరుప
శోభితాని॥౫౧॥వనప్రచండా మధుపానశౌండాః ప్రియాన్వితాష్షట్చరణాః ప్రహృష్టాః।వనేషు మత్తాః పవనానుయా
త్రాం కుర్వంతి పద్మాసనరేణుగౌరాః॥౫౨॥జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రహాసః క్రౌంచస్వనం శాలివనం విపక్వమ్।మృదు
శ్చ వాయుర్విమలశ్చ చంద్రశ్శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలమ్॥౫౩॥మీనోపసందర్శితమేఖలానాం నదీవధూనాం గతయో
ద్య మందాః।కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాం ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనామ్॥౫౪॥సచక్రవాకాని సశైవలాని కాశై
ర్దుకూలైరివ సంవృతాని।సపత్రలేఖాని సరోచనాని వధూముఖానీవ నదీముఖాని॥౫౫॥ప్రఫుల్లబాణాసనచిత్రితేషు ప్ర
హృష్టషట్పాదనికూజితేషు।గృహీతచాపోద్యతచండకాండః ప్రచండచారోద్య వనేషు కామః॥౫౬॥లోకం సువృష్ట్యా పరితో
షయిత్వా నదీస్తటాకాని చ పూరయిత్వా।నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః॥౫౭॥
ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్యకురరీభిర్వినాదితాః।చక్రవాకగణాకీర్ణా విభాంతి సలిలాశయాః॥౫౮॥అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం
జిగీషూణాం నృపాత్మజ।ఉద్యోగసమయస్సౌమ్య పార్థివానాముపస్థితః॥౫౯॥ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివా
నాం నృపాత్మజ।న చ పశ్యామి సుగ్రీవముద్యోగం వా తథావిధమ్॥౬౦॥చత్వారో వార్షికా మాసా గతా వర్షశతోపమాః
మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః॥౬౧॥చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్ఠతోనుగతా వనమ్।విషమం దండకారణ్య
ముద్యానమివ చాగతా॥౬౨॥ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే వనే సౌమ్య వివాసితే।కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మ
ణ॥౬౩॥అనాథో హృతదారోయం వాలినా చ విధర్షితః।దీనో దూరగృహః కామీ మాం చైవ శరణం గతః॥౬౪॥ఇత్యేతైః
కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః।అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప॥౬౫॥స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః
పరిమార్గణే।కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుధ్యతే॥౬౬॥త్వం ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగ

వమ్। మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ ॥ ౧౭॥ అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణామ్
ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥ ౧౮॥ శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితమ్। సత్యేన ప్ర
తిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౧౯॥ కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే। తాన్మృతానపి క్రవ్యాదాః
కృతఘ్నాన్నోపభుంజతే ॥ ౨౦॥ నూనం కాంచనపృష్ఠస్య వికృష్టస్య మయా రణే। ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణో
పమమ్ ॥ ౨౧॥ ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే। నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంశ్రోతుమిచ్ఛతి ॥ ౨౨॥ కా
మమేవంగతే తస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే। త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నృపాత్మజ ॥ ౨౩॥ యదర్థమయమారంభః
కృతః పరపురంజయ। సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౨౪॥ వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః।
వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్విహరన్నావబుధ్యతే ॥ ౨౫॥ సామాత్యపరిషత్క్రీడన్పానమేవోపసేవతే। శోకదీనేషు నాస్మా
సు సుగ్రీవః కురుతే దయామ్ ॥ ౨౬॥ ఉచ్యతాం గచ్ఛ సుగ్రీవస్త్వయా వత్స మహాబల। మమ రోషస్య యద్రూపం బ్రూ
యాశ్చైనమిదం వచః ॥ ౨౭॥ న చ సంకుచితః పంథా యేన వాలీ హతో గతః। సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ ౨౮॥
ఏక ఏవ రణే వాలీ శరేణ నిహతో మయా। త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవమ్ ॥ ౨౯॥ తదేవం విహితే కార్యే
యద్ధితం పురుషర్షభ। తత్తద్బ్రూహి నరశ్రేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః ॥ ౩౦॥ కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర ప్రతిశ్రుతం
ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతమ్। మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ ౩౧॥ స పూర్వ
జం తీవ్రవివృద్ధకోపం లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనమ్। చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజా హరీశ్వరే మానవవంశనా
థః ॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రింశస్సర్గః . ******************************

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపమ్। నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం రామానుజః పూ
ర్వజమిత్యువాచ ॥ ౧॥ న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్। న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం
తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ ౨॥ మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తస్తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః। హతోఽగ్రజం ప
శ్యతు వీర వాలినం న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయమ్ ॥ ౩॥ న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య। హరి
ప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రో నరేంద్రపుత్ర్యా విచయం కరోతు ॥ ౪॥ తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం నివేదితార్థం రణచండ
కోపమ్। ఉవాచ రామః పరవీరహంతా స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యమ్ ॥ ౫॥ న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమా
చరేత్। పాపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ ౬॥ నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ। తాం ప్రీతి
మనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతమ్ ॥ ౭॥ సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్జయన్। వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం
వ్యతీతం కాలపర్యయే ॥ ౮॥ సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావత్పురుషర్షభః। ప్రవివేశ పురీం వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ ౯॥ తత
శ్శుభమతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియహితే రతః। లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధో జగామ భవనం కపేః ॥ ౧౦॥ శక్రబాణాసనప్రఖ్యం
ధనుః కాలాంతకోపమః। ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్సానుమానివ ॥ ౧౧॥ యథోక్తకారీ వచనముత్తరం చైవ సోత్త
రమ్। బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తథా ॥ ౧౨॥ కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః। ప్ర
భంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ ౧౩॥ సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్బహూన్। పర్యస్యన్గిరి
కూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ ౧౪॥ శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః। దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కా
ర్యవశాద్ద్రుతమ్ ॥ ౧౫॥ తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీమ్। దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసం
కటే ॥ ౧౬॥ రోషాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠస్సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః। దదర్శ వానరాన్భీమాన్కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥
౧౭॥ తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభమ్। శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ॥ ౧౮॥ జగృహుః
కుంజరప్రఖ్యా వానరాః పర్వతాంతరే। తాన్గృహీతప్రహరణాన్హరీన్దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః ॥ ౧౯॥ బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో
బహ్వింధన ఇవానలః। తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః ॥ ౨౦॥ కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రు
తా దిశః। తతస్సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః ॥ ౨౧॥ క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్। తారయా స
హితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః ॥ ౨౨॥ న తేషాం కపివీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా। తతస్సచివసందిష్టా హరయో రోమ

భీషణాః ॥౨౩॥ గిరికుంజరమేఘాభా నగర్యా నిర్యయుస్తదా । నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాస్సర్వే వికృతదర్శనాః ॥౨౪॥ స
ర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః । దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః ॥౨౫॥ కేచిన్నాగసహస్రస్య బ
భూవుస్తుల్యవిక్రమాః । సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిద్వాయుబలోత్తరాః ॥౨౬॥ అప్రమేయబలాః కేచిత్తత్రాసన్ హ
రిపుంగవాః । తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥౨౭॥ తతో ద్వారాణి సర్వాణి యువరాజో మహాబలః । అభ్యధా
వత మర్దిష్ణో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ॥౨౮॥ కృత్వా నింహాః పిభిర్వ్యాప్తాం ప్రమహాసైన్యమహాబలైః । అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రు
ద్ధః కిష్కింధాం తాం మరాసదామ్ ॥౨౯॥ తతస్తే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఖాంతరాత్ । నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు
తస్థురావిష్కృతం తదా ॥౩౦॥ సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ । బుద్ధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జ
గామ సః ॥౩౧॥ స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః । బభూవ నరశార్దూలస్సధూమ ఇవ పావకః ॥౩౨॥ బాణశ
ల్యస్ఫురజ్జిహ్వస్సాయకాసనభోగవాన్ । స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః ॥౩౩॥ తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం
నాగేంద్రమివ కోపితమ్ । సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాద్విషాదమగమద్భృశమ్ ॥౩౪॥ సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షస్సందిదే
శ మహాయశాః । సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత ॥౩౫॥ ఏష రామానుజః ప్రాప్తస్త్వత్సకాశమరిందమః ।
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ॥౩౬॥ తస్య వాక్యం యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర । ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగ
చ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ॥౩౭॥ లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ । పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయ
మాగతః ॥౩౮॥ అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః । నిపత్య తూర్ణం నృపతేస్తరస్వీ తతః కుమార
శ్చరణౌ వవందే ॥౩౯॥ సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజా జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ । పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయి
త్వా నివేదయామాస తతస్తదర్థమ్ ॥౪౦॥ స నిద్రాగ్లానిసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్ । బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ
మోహితః ॥౪౧॥ తతః కిలకిలాం చక్రుర్లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః । ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥౪౨॥
తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనమ్ । సింహనాదం సమం చక్రుర్లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥౪౩॥ తేన శబ్దేన మహ
తా ప్రత్యబుధ్యత వానరః । మదవిహ్వలతామ్రాక్షో వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥౪౪॥ అథాంగదవచశ్శ్రుత్వా తేనైవ చ స
మాగతౌ । మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సమ్మతౌ దూరదర్శినౌ ॥౪౫॥ ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్థధర్మయోః । వ
క్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥౪౬॥ ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః । ఆసీనం పర్యుపా
సీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిమ్ ॥౪౭॥ సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రా
జ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ ॥౪౮॥ తయోరేకో ధనుష్పాణిర్ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః । యస్య భీతాః ప్రవేపంతో నాదాన్ము
ంచంతి వానరాః ॥౪౯॥ స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః । వ్యవసాయరథః ప్రాప్తస్తస్య రామస్య శాసనా
త్ ॥౫౦॥ అయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః । లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ ॥౫౧॥ సోఽయం
రోషపరీతాక్షో ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ । వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ ॥౫౨॥ తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం
సపుత్రస్సహబంధుభిః । గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్త్యతామ్ ॥౫౩॥ యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కు
రుష్వ సమాహితః । రాజంస్తిష్ఠస్వ సమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవః ॥౫౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః ॥*॥

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ । లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥౧॥ స చ
తాన్ బ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవమ్ । మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలో మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥౨॥ న మే దుర్వ్యాహృ
తం కించిన్నాపి మే దురనుష్ఠితమ్ । లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥౩॥ అసుహృద్భిర్మమామిత్రైర్నిత్య
మంతరదర్శిభిః । మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥౪॥ అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి । భా
వస్య నిశ్చయస్తావద్విజ్ఞేయో నిపుణం శనైః ॥౫॥ న ఖల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ । మిత్రం త్వస్థానకు
పితం జనయత్యేవ సంభ్రమమ్ ॥౬॥ సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనమ్ । అనిత్యత్వాత్తు చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భి
ద్యతే ॥౭॥ అతో నిమిత్తం త్రస్తోఽహం రామేణ తు మహాత్మనా । యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥౮॥ సుగ్రీవే
ణైవముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః । ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణామ్ ॥౯॥ సర్వథా నైతదాశ్చర్యం యత్

స్త్వంహరిగణేశ్వర। నచస్మరసిసుస్నిగ్ధముపకారంకృతంశుభమ్॥౧౦॥రాఘవేణతువీరేణభయముత్సృజ్యదూరతః।త్వ
త్ప్రియార్థంహతోవాలీశక్రతుల్యపరాక్రమః॥౧౧॥ సర్వథాప్రణయాత్ క్రుద్ధోరాఘవోనాత్రసంశయః। భ్రాత
రంసంప్రహితవాన్లక్ష్మణంలక్ష్మివర్ధనమ్॥౧౨॥త్వంప్రమత్తోనజానీషే కాలంకాలవిదాంవర। ఫుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా
ప్రవృత్తాతుశరచ్ఛివా॥౧౩॥నిర్మలగ్రహనక్షత్రాద్యౌఃప్రణష్టబలాహకా। ప్రసన్నాశ్చదిశస్సర్వాస్సరితశ్చసరాంసి
చ॥౧౪॥ప్రాప్తముద్యోగకాలంతునావైషిహరిపుంగవ।త్వంప్రమత్తఇతివ్యక్తంలక్ష్మణోయమిహాగతః॥౧౫॥ఆర్తస్య
హృతదారస్యపరుషంపురుషాంతరాత్ ।వచనంమర్షణీయంతేరాఘవస్యమహాత్మనః॥౧౬॥కృతాపరాధస్యహితేనాన్య
త్పశ్యామ్యహంక్షమమ్ । అంతరేణాంజలింబద్ధ్వాలక్ష్మణస్యప్రసాదనాత్ ॥౧౭॥ నియుక్తైర్మంత్రిభిర్వాచ్యోహ్యవశ్యం
పార్థివోహితమ్। అతఏవభయంత్యక్త్వాబ్రవీమ్యవధృతంవచః॥౧౮॥అభిక్రుద్ధస్సమర్థోహిచాపముద్యమ్యరాఘవః।స
దేవాసురగంధర్వంవశేస్థాపయితుంజగత్ ॥౧౯॥ ననక్షమః కోపయితుంయఃప్రసాద్యపునర్భవేత్ । పూర్వోపకారంస్మ
రతాకృతజ్ఞేనవిశేషతః॥౨౦॥తస్యమూర్ధ్నాప్రణమ్యత్వంసపుత్రస్ససుహృజ్జనః। రాజంస్తిష్ఠస్వసమయేభర్తుర్భార్యే
వతద్వశః॥౨౧॥ నరామరామానుజశాసనంత్వయాకపీంద్రయుక్తంమనసాప్యపోహితుమ్ । మనోహితేజ్ఞాస్యతిమానుషం
బలంసరాఘవస్యాస్యసురేంద్రవర్చసః॥౨౨॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాత్రింశస్సర్గః. ***********

అథప్రతిసమాదిష్టోలక్ష్మణఃపరవీరహా। ప్రవివేశగుహాంఘోరాంకిష్కింధాంరామశాసనాత్ ॥౧॥ద్వారస్థాహ
రయస్తత్రమహాకాయామహాబలాః।బభూవుర్లక్ష్మణందృష్ట్వాసర్వేప్రాంజలయస్థితాః॥ ౨ ॥ నిశ్వసంతంతుతందృ
ష్ట్వాక్రుద్ధందశరథాత్మజమ్।బభూవుర్హరయస్త్రస్తానచైనంపర్యవారయన్॥౩॥సతాంరత్నమయీంశ్రీమాన్దివ్యాం
పుష్పితకాననామ్।రమ్యాంరత్నసమాకీర్ణాందదర్శమహతీంగుహామ్॥౪॥ హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాంనానాపణ్యో
పశోభితామ్।సర్వకామఫలైర్వృక్షైఃపుష్పితైరుపశోభితామ్॥౫॥దేవగంధర్వపుత్రైశ్చవానరైఃకామరూపిభిః। దివ్య
మాల్యాంబరధరైశ్శోభితాంప్రియదర్శనైః॥౬॥చందనాగరుపద్మానాంగంధైస్సురభిగంధినామ్ । మైరేయాణాంమధూ
నాంచసంమోదితమహాపథామ్॥౭॥వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైఃపరిభూషితామ్। దదర్శగిరినద్యశ్చవిమలాస్త
త్రరాఘవః॥౮॥అంగదస్యగృహంరమ్యంమైందస్యద్వివిదస్యచ।గవయస్యగవాక్షస్యగజస్యశరభస్యచ॥౯॥ విద్యున్మాలే
శ్చసంపాతేస్సూర్యాక్షస్యహనూమతః।వీరబాహోస్సుబాహోశ్చనలస్యచమహాత్మనః॥౧౦॥ కుముదస్యసుషేణ
స్యతారజాంబవతోస్తథా।దధివక్త్రస్యనీలస్యసుపాటలసునేత్రయోః॥౧౧॥ఏతేషాంకపిముఖ్యానాంరాజమార్గేమహా
త్మనామ్ । దదర్శగృహముఖ్యానిమహాసారాణిలక్ష్మణః॥౧౨॥పాండరాభ్రప్రకాశానిదివ్యమాల్యయుతానిచ।ప్రభూతధ
నధాన్యానిస్త్రీరత్నైశ్శోభితానిచ॥౧౩॥పాండరేణతుశైలేనపరిక్షిప్తందురాసదం।వానరేంద్రగృహంరమ్యంమహేం
ద్రసదనోపమమ్॥౧౪॥శుక్లైఃప్రాసాదశిఖరైఃకైలాసశిఖరోపమైః। సర్వకామఫలైర్వృక్షైఃపుష్పితైరుపశోభితమ్॥
౧౫ ॥ మహేంద్రదత్తైశ్శ్రీమద్భిర్నీలజీమూతసన్నిభైః।దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైశ్శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః॥౧౬॥హరిభి
స్సంవృతద్వారంబలిభిశ్శస్త్రపాణిభిః।దివ్యమాల్యావృతంశుభ్రంతప్తకాంచనతోరణమ్॥౧౭॥సుగ్రీవస్యగృహంరమ్యం
ప్రవివేశమహాబలః।అవార్యమాణస్సౌమిత్రిర్మహాభ్రమివభాస్కరః॥౧౮॥ ససప్తకక్ష్యాధర్మాత్మానానాజనసమాకు
లాః।ప్రవిశ్యసుమహద్గుప్తందదర్శాంతఃపురంమహత్ ॥౧౯॥హైమరాజతపర్యంకైర్బహుభిశ్చవరాసనైః । మహార్హా
స్తరణోపేతైస్తత్రతత్రోపశోభితమ్॥౨౦॥ప్రవిశన్నేవసతతంశుశ్రావమధురస్వనమ్। తంత్రీగీతసమాకీర్ణంసమగీ
తపదాక్షరమ్॥౨౧॥బహ్వీశ్చవివిధాకారారూపయౌవనగర్వితాః।స్త్రియస్సుగ్రీవభవనేదదర్శసమహాబలః॥౨౨॥దృష్ట్వాఽ
భిజనసంపన్నాశ్చిత్రమాల్యకృతస్రజః । ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రాభూషణోత్తమభూషితాః॥ ౨౩॥ నాతృప్తాన్నాపిచా
వ్యగ్రాన్నాసుదాత్తపరిచ్ఛదాః।సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపిలక్షయామాసలక్ష్మణః॥౨౪॥ కూజితంనూపురాణాంచకాం
చీనాంనినదంతథా।సన్నిశమ్యతతశ్శ్రీమాన్సౌమిత్రిర్లజ్జితోభవత్ ॥౨౫॥రోషవేగప్రకుపితఃశ్రుత్వాచాభరణస్వనమ్।
చకారజ్యాస్వనంవీరోదిశశ్శబ్దేనపూరయన్॥౨౬॥చారిత్రేణమహాబాహురపకృష్టస్సలక్ష్మణః। తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య
రామకోపసమన్వితః॥౨౭॥తేనచాపస్వనేనాథసుగ్రీవఃప్లవగాధిపః। విజ్ఞాయాగమనంత్రస్తస్సంచచాలవరాసనాత్॥

౨౮ ॥ అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ప్రతివేదితమ్ । సువ్యక్తమేవ సంప్రాప్తస్సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ ౨౯ ॥ అంగ
దేన సమాఖ్యాతం జ్యాస్వనేన చ వానరః । బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుష్యత ॥ ౩౦ ॥ తతస్తారాం హరిశ్రే
ష్ఠస్సుగ్రీవః ప్రియదర్శనామ్ । ఉవాచ హితమవ్యగ్రస్త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥ ౩౧ ॥ కిన్ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా
మృదుమానసః । సరోష ఇవ సంప్రాప్తో యేనాయం రాఘవానుజః ॥ ౩౨ ॥ కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే । న ఖల్వ
కారణే కోపమాహరేన్నరసత్తమః ॥ ౩౩ ॥ యదస్య కృతమస్మాభిర్బుధ్యసే కించిదప్రియమ్ । తద్బుద్ధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షి
ప్రమర్హసి భాషితుమ్ ॥ ౩౪ ॥ అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భామిని । వచనైస్సాంత్వయుక్తైశ్చ ప్రసాద
యితుమర్హసి ॥ ౩౫ ॥ త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి । న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్కుర్వంతి దారుణమ్ ॥
౩౬ ॥ త్వయా సాంత్వైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసమ్ । తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమమ్ ॥
౩౭ ॥ సా ప్రస్ఖలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా । సలక్షణా లక్ష్మణసన్నిధానం జగామ తారా నమి
తాంగయష్టిః ॥ ౩౮ ॥ స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా । అవాఙ్ముఖోऽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః
స్త్రీసన్నికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ ౩౯ ॥ సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః । ఉవాచ తా
రా ప్రణయప్రగల్భం వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్వపూర్వమ్ ॥ ౪౦ ॥ కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర కస్తే న సంతిష్ఠతి వా
ఙ్నిదేశే । కశ్శుష్కవృక్షం వనమాపతంతం దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥ ౪౧ ॥ స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్వపూర్వమ
శంకితః । భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౪౨ ॥ కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః ।
భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥ ౪౩ ॥ న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ । సామాత్యప
రిషత్తారే పానమేవోపసేవతే ॥ ౪౪ ॥ స మాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ప్లవగేశ్వరః । వ్యతీతాంస్తాన్మదవ్యగ్రో విహ
రన్నావబుధ్యతే ॥ ౪౫ ॥ న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే । పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥
౪౬ ॥ ధర్మలోపో మహాంస్తావత్కృతే హ్యప్రతికుర్వతః । అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ ౪౭ ॥ మిత్రం హ్య
ర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణమ్ । తద్ద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితమ్ ॥ ౪౮ ॥ తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్య
మస్మాభిరుత్తమమ్ । యత్కార్యం కార్యతత్త్వజ్ఞే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥ ౪౯ ॥ సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం నిశమ్య
వాక్యం మధురస్వభావమ్ । తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ ౫౦ ॥ న కోపకాలః క్షి
తిపాలపుత్ర న చాపి కోపః స్వజనే విధేయః । త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోఢుమ్ ॥ ౫౧ ॥ కో
పం కథం నామ గుణప్రకృష్టః కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్త్వే । కస్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూ
తిః ॥ ౫౨ ॥ జానామి రోషం హరివీరబంధో జానామి కార్యస్య చ కాలసంగమ్ । జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నస్తచ్చా
పి జానామి యదత్ర కార్యమ్ ॥ ౫౩ ॥ తచ్చాపి జానామి యథావిషహ్యం బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య । జానామి యస్మింశ్చ జనేవ
బద్ధం కామేన సుగ్రీవమసత్యమద్య ॥ ౫౪ ॥ న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి త్వం వై యథా మన్యువశం ప్రపన్నః । న దేశకాలౌ హి
న చార్థధర్మావవేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥ ౫౫ ॥ తం కామవృత్తం మమ సన్నికృష్టం కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జమ్ ।
క్షమస్వ తావత్పరవీరహంతస్త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథమ్ ॥ ౫౬ ॥ మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః కామానురా
గాః ప్రతిబద్ధమోహాః । అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥ ౫౭ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహార్థం
సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయమ్ । పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౫౮ ॥ ఉద్యోగస్తు చిరా
జ్ఞప్తస్సుగ్రీవేణ నరోత్తమ । కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥ ౫౯ ॥ ఆగతా హి మహావీర్యా హరయః కామరూపిణః
కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥ ౬౦ ॥ తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా । అచ్ఛలం మిత్రభా
వేన సతాం దారావలోకనమ్ ॥ ౬౧ ॥ తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతస్త్వరయా చాపి చోదితః । ప్రవివేశ మహాబాహురభ్యంతర
మరిందమః ॥ ౬౨ ॥ తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనే । మహార్హాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసన్నిభమ్ ॥ ౬౩ ॥ ది
వ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినమ్ । దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయమ్ ॥ ౬౪ ॥ దివ్యాభరణమా
ల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతమ్ । లక్ష్మణః పరవీరఘ్నో రామకోపాభిపీడితః ॥ ౬౫ ॥ సంరబ్ధతరరక్తాక్షో బభూవాంతకసన్ని

భః ॥ రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం వరాసనస్థో వరహేమవర్ణః । దదర్శ సౌమిత్రిమదీనసత్త్వం విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రమ్ ॥
౬౮ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ************************************

తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభమ్ । సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥౧॥ క్రుద్ధం ని
శ్శ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా । భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజమ్ ॥౨॥ ఉత్పపాత హరిశ్రేష్ఠో హి
త్వా సౌవర్ణమాసనమ్ । మహాన్మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః ॥౩॥ ఉత్పతంతమనూత్పేతూ రుమాప్రభృత
యః స్త్రియః । సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ ॥౪॥ సంరక్తనయనశ్శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః । బభూ
వావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ ॥౫॥ రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితమ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః సతారం
శశినం యథా ॥౬॥ సత్త్వాభిజనసంపన్నస్సానుక్రోశో జితేంద్రియః । కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే ॥౭॥ య
స్తు రాజా స్థితోऽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణామ్ । మిథ్యాప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥౮॥ శతమశ్వానృతే హం
తి సహస్రం చ గవానృతే । ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పురుషానృతే ॥౯॥ పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్ప్ర
తికరోతి యః । కృతఘ్నస్సర్వభూతానాం స వధ్యః ప్లవగేశ్వర ॥౧౦॥ గీతోऽయం బ్రహ్మణా శ్లోకస్సర్వలోకనమస్కృతః । దృ
ష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ప్లవంగమ ॥౧౧॥ గోఘ్నే చైవ సురాపే చ చోరే భగ్నవ్రతే తథా । నిష్కృతిర్విహితా
సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్కృతిః ॥౧౨॥ అనార్యస్త్వం కృతఘ్నశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర । పూర్వం కృతార్థో రామస్య న
తత్ప్రతికరోషి యత్ ॥౧౩॥ నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర । సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృత
మిచ్ఛతా ॥౧౪॥ స త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః । న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరావిణమ్
॥౧౫॥ మహాభాగేన రామేణ పాపః కరుణవేదినా । హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥౧౬॥ కృతం చే
న్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । సద్యస్త్వం నిశితైర్బాణైర్హతో ద్రక్ష్యసి వాలినమ్ ॥౧౭॥ న చ సంకుచితః పంథా
యేన వాలీ హతో గతః । సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥౧౮॥ న నూనమిక్ష్వాకువరస్య కార్ముకాచ్చ్యుతాన్ శ
రాన్ పశ్యసి వజ్రసన్నిభాన్ । తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ న రామకార్యం మనసాప్యవేక్షసే ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కిం
ధాకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - ****************** తథా బ్రువాణం సౌమిత్రిం ప్రదీప్తమివ తేజసా । అబ్ర
వీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥౧॥ నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యో నాయం పరుషమర్హతి । హరీణామీశ్వరశ్శ్రోతుం తవ వ
క్త్రాద్విశేషతః ॥౨॥ నైవాకృతజ్ఞస్సుగ్రీవో న శఠో నాపి దారుణః । నైవానృతకథో వీర న జిహ్మశ్చ కపీశ్వరః ॥౩॥ ఉపకారం కృ
తం వీరో నాప్యయం విస్మృతః కపిః । రామేణ వీర సుగ్రీవో యదన్యైర్దుష్కరం రణే ॥౪॥ రామప్రసాదాత్కీర్తిం చ కపిరా
జ్యం చ శాశ్వతమ్ । ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవో రుమాం మాం చ పరంతప ॥౫॥ సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖము
త్తమమ్ । ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః ॥౬॥ ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తో దశ వర్షాణి లక్ష్మణ । అహో
ऽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥౭॥ స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః । విశ్వామిత్రో మహాతే
జాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః ॥౮॥ దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ । అవితృప్తస్య కామేషు రామః క్షంతుమిహా
ర్హతి ॥౯॥ న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ । నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా ॥౧౦॥ సత్త్వ
యుక్తా హి పురుషాస్త్వద్విధాః పురుషర్షభ । అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతామ్ ॥౧౧॥ ప్రసాదయే త్వాం ధ
ర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా । మహాన్ రోషసముత్పన్నస్సంభ్రమస్త్యజ్యతామయమ్ ॥౧౨॥ రుమాం మాం కపిరా
జ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ । రామప్రియార్థం సుగ్రీవస్త్యజేదితి మతిర్మమ ॥౧౩॥ సమానేష్యతి సుగ్రీవస్సీతయా సహ
రాఘవమ్ । శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే ॥౧౪॥ శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రక్షసామ్ । అయు
తాని చ షట్త్రింశత్సహస్రాణి శతాని చ ॥౧౫॥ అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః । న శక్యో రా
వణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా ॥౧౬॥ తే న శక్యా రణే హంతుమసహాయేన లక్ష్మణ । రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవే
ణ విశేషతః ॥౧౭॥ ఏవమాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః । ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాద్బ్రవీమ్యహమ్ ॥౧౮॥
త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః । ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూథపాన్ ॥౧౯॥ తాం

శ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ । రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతి హరీశ్వరః ॥ ౨౦ ॥ కృతా తు
సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా । అద్య తైర్వానరైస్సర్వైరాగంతవ్యం మహాబలైః ॥ ౨౧ ॥ ఋక్షకోటిసహస్రా
ణి గోలాంగూలశతాని చ । అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ ॥ ౨౨ ॥ కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్త
తేజసామ్ ॥ తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్ క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః । హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం ప్రథ
మభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః - **************

ఇత్యుక్తస్తారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితమ్ । మృదుస్వభావస్సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః ॥ ౧ ॥ త
స్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః । లక్ష్మణాత్సుమహత్త్రాసం వస్త్రం క్లిన్నమివాత్యజత్ ॥ ౨ ॥ తతః కంఠగతం మా
ల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ । చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ ౩ ॥ స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమః
అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవస్సంప్రహర్షయన్ ॥ ౪ ॥ ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ । రామప్రసా
దాత్సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ ౫ ॥ కశ్శక్తస్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా । తాదృశం విక్రమం వీర ప్ర
తికర్తుమరిందమ ॥ ౬ ॥ సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణమ్ । సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవస్స్వేన తే
జసా ॥ ౭ ॥ సాహాయ్యకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః । శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః ॥ ౮ ॥ ధనుర్వి
స్ఫారమాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ । సశైలా కంపితా భూమిస్సహాయైస్తస్య కిన్ను వై ॥ ౯ ॥ అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరి
ష్యేఽహం నరర్షభ । గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరమ్ ॥ ౧౦ ॥ యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణ
యేన వా । ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి ॥ ౧౧ ॥ ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । అభవల్ల
క్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైవమువాచ హ ॥ ౧౨ ॥ సర్వథా హి మమ భ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర । త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్ర
శ్రితేన విశేషతః ॥ ౧౩ ॥ యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచముత్తమమ్ । అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమ
నుత్తమామ్ ॥ ౧౪ ॥ సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ । వధిష్యతి రణే శత్రూనచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥
౧౫ ॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః । ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితమ్ ॥ ౧౬ ॥ దోషజ్ఞస్సతి
సామర్థ్యే కోఽన్యో భాషితుమర్హతి । వర్జయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥ ౧౭ ॥ సదృశశ్చాసి రామస్య వి
క్రమేణ బలేన చ । సహాయో దైవతైర్దత్తశ్చిరాయ హరిపుంగవ ॥ ౧౮ ॥ కిం తు శీఘ్రమితో వీర నిష్క్రామ త్వం మయా స
హ । సాంత్వయస్వ వయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్శితమ్ ॥ ౧౯ ॥ యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితమ్ । మ
యా త్వం పరుషాణ్యుక్తస్తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్త్రింశస్సర్గః - *****

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా । హనూమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ మహేంద్ర
హిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ । మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ ౨ ॥ తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానే
షు సర్వతః । పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥ ౩ ॥ ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసన్నిభే । ప
ద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥ ౪ ॥ అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః । అంజనే పర్వతే చైవ యే
వసంతి ప్లవంగమాః ॥ ౫ ॥ మనశ్శిలాగుహావాసా వానరాః కనకప్రభాః । మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే చ ధూమ్రగిరిం సం
శ్రితాః ॥ ౬ ॥ తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే । పిబంతో మధుమైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥ ౭ ॥ వనేషు చ సుర
మ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ । తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥ ౮ ॥ తాంస్తాంస్త్వమానయ క్షిప్రం పృథి
వ్యాం సర్వవానరాన్ । సామదానాదిభిః కల్పైరాశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥ ౯ ॥ ప్రేషితాః ప్రథమం యే చ మయా దూతా
మహాజవాః । త్వరణార్థం తు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥ ౧౦ ॥ యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రా
శ్చ వానరాః । ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥ ౧౧ ॥ అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమా
జ్ఞయా । హంతవ్యాస్తే దురాత్మానో రాజశాసనదూషకాః ॥ ౧౨ ॥ శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ । ప్ర
యాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥ ౧౩ ॥ మేఘపర్వతసంకాశాశ్ఛాదయంత ఇవాంబరమ్ । ఘోరరూపాః కపి
శ్రేష్ఠా యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥ ౧౪ ॥ తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః । ఆనయంతు హరీన్ సర్వాంస్త్వ

—రితాశ్చాసనాన్మమ॥౧౫॥తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః। దిశస్సర్వాస్సువిక్రాంతాన్ ప్రేషయామా
స వానరాన్॥౧౬॥ తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్రిజ్యోతిరధ్వగాః। ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై॥
౧౭॥ తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ। వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్॥ ౧౮ ॥ మృత్యుకా
లోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః। సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥౧౯॥ తతస్తేఽంజనసం
కాశా గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః। తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః॥ ౨౦॥ అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కస్త
స్మిన్ గిరివరే స్థితాః। తప్తహేమమహాభాసస్తస్మాత్కోట్యో దశ చ్యుతాః॥౨౧॥కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసాం
తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్॥౨౨॥ ఫలమూలేన జీవంతో హిమవంతముపాశ్రితాః। తేషాం కోటిస
హస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత॥౨౩॥అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణామ్। వింధ్యాద్వానరకోటీ
నాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతమ్॥౨౪॥క్షీరోదవేలానిలయాస్తమాలవనవాసినః। నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న
విద్యతే॥౨౫॥ వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవాః। ఆగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరమ్॥౨౬॥యే తు త్వ
రయితుం యాతా వానరాస్సర్వవానరాన్। తే వీరా హిమవచ్ఛైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమమ్॥౨౭॥ తస్మిన్ గిరివరే ర
మ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా। సర్వదేవమనస్తోషో బభౌ దివ్యో మనోహరః॥ ౨౮ ॥ అన్ననిష్యందజాతాని మూలాని చ ఫ
లాని చ। అమృతస్వాదుకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః॥౨౯॥తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలమూలం మనోహరమ్। యః కశ్చిత్స
కృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః॥౩౦॥ తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః। ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరి
యూథపాః॥౩౧॥తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్పుష్పాణి సురభీణి చ। ఆనిన్యుర్వానరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ ॥౩౨॥
తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్। సంచోదయిత్వా త్వరితం యూథానాం జగ్మురగ్రతః॥౩౩॥ తే తు తేన ము
హూర్తేన యూథపాః శీఘ్రగామినః। కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాస్సుగ్రీవో యత్ర వానరః॥౩౪॥ తే గృహీత్వౌషధీ
స్సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః। తం ప్రతిగ్రాహయామాసుర్వచనం చేదమబ్రువన్॥౩౫॥సర్వే పరిగతాశ్శైలాస్సము
ద్రాశ్చ వనాని చ। పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే॥౩౬॥ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టస్సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః
ప్రతిజగ్రాహ తత్ప్రీతస్తేషాం సర్వముపాయనమ్॥౩౭॥ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తత్రింశస్సర్గః.********

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వముపాయనముపాహృతమ్। వానరాన్ సాంత్వయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ ॥౧॥వి
సర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః। మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలమ్॥౨॥ స లక్ష్మణో
భీమబలం సర్వవానరసత్తమమ్। అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్॥౩॥ కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ
యది తే సౌమ్య రోచతే। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితమ్॥౪॥సుగ్రీవః పరమప్రీతో వాక్యమేతదువాచ హ।
ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా॥౫॥తమేవముక్త్వా సుగ్రీవో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్। విసర్జయామాస త
దా తారామన్యాశ్చ యోషితః॥౬॥యాతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హ
రయశ్శీఘ్రమాయయుః॥౭॥బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః। తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజార్క
సదృశప్రభః॥౮॥ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః। శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయశ్శీఘ్రవిక్రమాః॥౯॥సము
పస్థాపయామాసుశ్శిబికాం ప్రియదర్శనామ్। తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః॥౧౦॥ లక్ష్మణారుహ్యతాం శీ
ఘ్రమితి సౌమిత్రిమబ్రవీత్। ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవస్సూర్యసన్నిభమ్॥౧౧॥ బృహద్భిర్హరిభిర్యుక్తమారు
రోహ సలక్ష్మణః। పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని॥౧౨॥ శుక్లైశ్చ వాలవ్యజనైర్ధూయమానైస్సమంత
తః। శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః॥౧౩॥నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవో రాజ్యశ్రియమనుత్తమామ్। స వానరశతై
స్తీక్ష్ణైర్బహుభిశ్శస్త్రపాణిభిః॥౧౪॥పరికీర్ణో యయౌ తత్ర యత్ర రామో వ్యవస్థితః। స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం
రామనిషేవితమ్॥ ౧౫॥ అవాతరన్మహాతేజాశ్శిబికాయాస్సలక్ష్మణః। ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ ॥
౧౬॥కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తదా। ఉద్ధృతాంజలిపద్మాస్తే సుగ్రీవస్య సమంతతః॥౧౭॥తటాకమివ తంస్త

ష్ట్వా రామః కృతాత్మ లవంకజమ్। వానరాణాం మహత్సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ ॥౧౭॥ పాదయోః పతితం మూర్ధ్నా త
ముత్థాప్య హరీశ్వరమ్। ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే ॥౧౮॥ పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతో బ్రు
వీత్। తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామో బ్రవీద్వచః ॥౨౦॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే। విభజ్య సత
తం వీర స రాజా హరిసత్తమ ॥౨౧॥ హిత్వా ధర్మం తథార్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే। స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః
ప్రతిబుధ్యతే ॥౨౨॥ అమిత్రాణాం వధే యుక్తో మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః। త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మేణ యు
జ్యతే ॥౨౩॥ ఉద్యోగసమయస్త్వేష ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన। సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః ॥౨౪॥ ఏవము
క్తస్తు సుగ్రీవో రామం వచనమబ్రవీత్। ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ ॥౨౫॥ త్వత్ప్రసాదాన్మహాబా
హో పునః ప్రాప్తమిదం మయా। తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర ॥౨౬॥ కృతం న ప్రతికుర్యాద్యః పురుషా
ణాం స దూషకః। ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన ॥౨౭॥ ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్।
ఋక్షాశ్చావహితాశ్శూరా గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ ॥౨౮॥ కాంతారవనదుర్గాణామభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః। దేవగం
ధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః ॥౨౯॥ స్వైస్స్వైస్సైన్యైః పరివృతాస్సైన్యైర్వర్తంతే పథి రాఘవ। శతైశ్శతసహస్రై
శ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః ॥౩౦॥ అయుతైశ్చావృతా వీరాశ్శంకుభిశ్చ పరంతప। అర్బుదైరర్బుదశతైర్మధ్యైశ్చాంతైశ్చ
శ్చ వానరాః ॥౩౧॥ సముద్రైశ్చ పరార్ధైశ్చ హరయో హరియూథపాః। ఆగమిష్యంతి తే రాజన్మహేంద్రసమవిక్ర
మాః ॥౩౨॥ మేరుమందరసంకాశా వింధ్యమేరుకృతాలయాః। తే త్వామభిగమిష్యంతి రాక్షసం సంయే సబాంధవమ్ ॥౩౩॥ ని
హత్య రావణం సంఖ్యే హ్యానయిష్యంతి మైథిలీమ్ ॥ తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్ హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః। బభూ
వ హర్షాద్వసుధాధిపాత్మజః ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే అష్టత్రింశస్సర్గః ***

ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః। బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిమ్ ॥౧॥
యదింద్రో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్క్వచిత్। ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥౨॥ చంద్ర
మా రశ్మిభిః కుర్యాత్పృథివీం సౌమ్య నిర్మలామ్। త్వద్విధో వాపి మిత్రాణాం ప్రతికుర్యాత్పరంతప ॥౩॥ ఏవం త్వయి న తచ్చి
త్రం భవేత్సౌమ్య శోభనమ్। జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినమ్ ॥౪॥ త్వత్సనాథస్సఖే సంఖ్యే జేతా
స్మి సకలానరీన్। త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥౫॥ జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధ
మః। వంచయిత్వా తు పౌలోమీమనుహ్లాదో యథా శచీమ్ ॥౬॥ న చిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైశ్శరైః। పౌ
లోమ్యాః పితరం దృప్తం శతక్రతురివాహవే ॥౭॥ ఏతస్మిన్నంతరే చైవ రజస్సమభివర్తత। ఉష్ణాం తీవ్రాం సహ
స్రాంశోశ్ఛాదయద్గగనే ప్రభామ్ ॥౮॥ దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛితాః। చచాల చ మహీ సర్వా సశైల
వనకాననా ॥౯॥ తతో నగేంద్రసంకాశైస్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహాబలైః। కృత్స్నా సంఛాదితా భూమిరసంఖ్యేయైః ప్లవం
గమైః ॥౧౦॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూథపైః। కోటీశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥౧౧॥
నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః। హరిభిర్మేఘనిర్హ్రాదైరన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥౧౨॥ తరుణాదిత్య
వర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః। పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥౧౩॥ కోటీసహస్రైర్దశభిశ్శ్రీమాన్
పరివృతస్తదా। వీరశ్శతవలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౪॥ తతః కాంచనశైలాభస్తారాయా వీర్యవాన్ పితా। అ
నేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౫॥ తథాపరేణ కోటీనాం సహస్రేణ సమన్వితః। పితా రుమాయాః
సంప్రాప్తస్సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥౧౬॥ పద్మకేసరసంకాశస్తరుణార్కనిభాననః। బుద్ధిమాన్వానరశ్రేష్ఠస్సర్వవాన
రసత్తమః ॥౧౭॥ అనీకైర్బహుసాహస్రైర్వానరాణాం సమన్వితః। పితా హనుమతశ్శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౮॥
గోలాంగూలమహారాజో గవాక్షో భీమవిక్రమః। వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥౧౯॥ ఋక్షాణాం భీ
మవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః। వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥౨౦॥ మహాచలనిభై
ర్ఘోరైః పనసో నామ యూథపః। ఆజగామ మహావీర్యస్తిసృభిః కోటిభిర్వృతః ॥౨౧॥ నీలాంజనచయాకారో నీలో నా
మాథ యూథపః। అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్వృతః ॥౨౨॥ తతః కాంచనశైలాభో గవయో నామ యూథపః। ఆ

ఆగామ సుమహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్వృతః॥౨౩॥ దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూథపోఽభ్యాయయౌ తదా। వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః॥౨౪॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభావశ్విపుత్రౌ మహాబలౌ। కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతామ్॥౨౫॥ గజశ్చ బలవాన్వీరః కోటిభిస్తిసృభిర్వృతః। ఋక్షరాజో మహాతేజా జాంబవాన్నామ నామతః॥౨౬॥ కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తస్సుగ్రీవస్య వశే స్థితః। రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతో వానరో వానరేశ్వరమ్॥౨౭॥ ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః। తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ॥౨౮॥ పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తో హరిభిర్గంధమాదనః। తతః పద్మసహస్రేణ వృతశ్శంఖశతేన చ॥౨౯॥ యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః। తతస్తారా ద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః॥౩౦॥ పంచభిర్హరికోటీభిర్దూరతః ప్రత్యదృశ్యత। ఇంద్రజానుః కపిర్వీరో యూథపః ప్రత్యదృశ్యత॥౩౧॥ ఏకాదశానాం కోటీనామీశ్వరస్తైశ్చ సంవృతః। తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తస్తరుణాదిత్యసన్నిభః॥౩౨॥ అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణాయుతేన చ। తతో యూథపతిర్వీరో దుర్ముఖో నామ వానరః॥౩౩॥ ప్రత్యదృశ్యత కోటిభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ। కైలాసశిఖరాకారైర్వానరైర్భీమవిక్రమైః॥౩౪॥ వృతః కోటిసహస్రేణ హనూమాన్ ప్రత్యదృశ్యత। నలశ్చాపి మహావీర్యస్సంవృతో ద్రుమవాసిభిః॥౩౫॥ కోటీశతేన సంప్రాప్తస్సహస్రేణ శతేన చ। తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభిర్దశభిర్వృతః॥౩౬॥ సంప్రాప్తోఽభిమతస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః। శరభః కుముదో వహ్నిర్వానరో రంహ ఏవ చ॥౩౭॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో వానరాః కామరూపిణః। ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ॥౩౮॥ యూథపాస్సమనుప్రాప్తా యేషాం సంఖ్యా న విద్యతే। ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః॥౩౯॥ ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః। అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ॥౪౦॥ కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః। శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్॥౪౧॥ అపరే వానరశ్రేష్ఠాస్సంగమ్య చ యథోచితమ్। సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా॥౪౨॥ సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్ వానరర్షభాన్। నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్॥౪౩॥ యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః। నివేశయిత్వా విధివద్బలాని బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే॥౪౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః॥

అథ రాజా సమృద్ధార్థస్సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః। ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనమ్॥౧॥ ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణః। వానరా వారణేంద్రాభా యే మద్విషయవాసినః॥౨॥ త ఇమే బహువిక్రాంతైర్హరిభిర్భీమవిక్రమైః। ఆగతా వానరా ఘోరా దైత్యదానవసన్నిభాః॥౩॥ ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః। పరాక్రమేషు విఖ్యాతా వ్యవసాయేషు చోత్తమాః॥౪॥ పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః। కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తా వానరాస్తవ కింకరాః॥౫॥ నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః। అభిప్రేతమనుష్ఠాతుం తవ శక్ష్యంత్యరిందమ॥౬॥ త ఇమే బహుసాహస్రైరనీకైర్భీమవిక్రమైః। యన్మన్యసే నరవ్యాఘ్ర ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతామ్॥౭॥ తత్సైన్యం త్వం వశే యుక్తమాజ్ఞాపయితుమర్హసి। కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః॥౮॥ తథాపి తు యథాతత్త్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి। ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః॥౯॥ బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్। జ్ఞాయతాం సౌమ్య వైదేహీ యది జీవతి వా న వా॥౧౦॥ స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః। అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ॥౧౧॥ ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలే సహ త్వయా। నాహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ న లక్ష్మణః॥౧౨॥ త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర। త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయమ్॥౧౩॥ త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః। సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్॥౧౪॥ భవానస్మద్ధితే యుక్తస్సుహృదాప్తోఽర్థవిత్తమః। ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో వినతం నామ యూథపమ్॥౧౫॥ అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః। శైలాభం మేఘనిర్ఘోషమూర్జితం ప్లవగేశ్వరమ్॥౧౬॥ సోమసూర్యాత్మజైస్సార్ధం వానరైర్వానరోత్తమ। దేశకాలనయైర్యుక్తః కార్యాకార్యవినిశ్చయే॥౧౭॥ వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్। అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననామ్॥౧౮॥ తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ। మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ॥౧౯॥ నదీం భాగీరథీం రమ్యాం సరయూం కౌశికీం తథా। కాలిందీం యమునాం రమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్॥౨౦॥ సరస్వతీం చ

సింధుం చ శోణం మణినిభోదకమ్ । మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితామ్ ॥౨౧॥ బ్రహ్మమాలాన్విదేహాంశ్చ మాళ
వాన్కాశికోసలాన్ । మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్పుండ్రాన్వంగాం స్తథైవ చ ॥౨౨॥ పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ
రజతాకరామ్ । సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భి స్తత స్తతః ॥ ౨౩ ॥ రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్ను
షామ్ । సముద్రమవగాఢాంశ్చ పర్వతాన్పత్తనాని చ ॥ ౨౪ ॥ మందరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతామ్ ।
కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ ౨౫॥ ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః । అక్షయా బ
లవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ ౨౬ ॥ కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః । ఆమమీనాశనా స్తత్ర కి
రాతా ద్వీపవాసినః ॥ ౨౭॥ అంతర్జలచరా ఘోరా నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః । ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కాన
రూపిణః ॥ ౨౮॥ గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ । రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితమ్ ॥ ౨౯॥ సువర్ణరూప్య
కం చైవ సువర్ణాకరమండితమ్ । యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ ౩౦ ॥ దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః
ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ ౩౧ ॥ మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీమ్ । తతో రక్తజలం
భీమమగాధం శీఘ్రగామినమ్ ॥ ౩౨ ॥ గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితమ్ । తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వ
నేషు చ ॥ ౩౩ ॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః । పర్వతప్రభవా నద్యస్సురమ్యా బహునిష్కుటాః ॥ ౩౪ ॥ మా
ర్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ । తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ద్రష్టుమర్హథ ॥ ౩౫ ॥ ఊర్మిమంతం మ
హారౌద్రం క్రోశంతమనిలోద్ధతమ్ । తత్రాసురా మహాకాయాశ్ఛాయాం గృహ్ణంతి నిత్యశః ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞా
తా దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః । తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితమ్ ॥ ౩౭ ॥ అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మ
హోదధిమ్ । తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరమ్ ॥ ౩౮ ॥ గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలిమ్ । గృ
హం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితమ్ ॥ ౩౯ ॥ తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా । తత్ర శైలనిభా భీమా
మందేహా నామ రాక్షసాః ॥ ౪౦ ॥ శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః । తే పతంతి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయ
నం ప్రతి ॥ ౪౧ ॥ నిహతా బ్రహ్మతేజోభిరహన్యహని రాక్షసాః । అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతే స్మ పునః పునః ॥ ౪౨ ॥ తతః పాం
డురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరమ్ । గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షా ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ ౪౩ ॥ తస్య మధ్యే మహాశ్వే
త ఋషభో నామ పర్వతః । దివ్యగంధైః కుసుమితై రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ ౪౪ ॥ సరశ్చ రాజతైః పద్మైర్జ్వలితైర్హేమకే
సరైః । నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులమ్ ॥ ౪౫ ॥ విబుధాశ్చారణా యక్షాః కింనరాస్సాప్సరోగణాః । హృ
ష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నళినీం తాం రిరంసవః ॥ ౪౬ ॥ క్షీరోదం సమతిక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః । జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వ
భూతభయావహమ్ ॥ ౪౭ ॥ తత్ర తత్కోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ । అస్యాహు స్తం మహావేగమోదనం సచరా
చరమ్ ॥ ౪౮ ॥ తత్ర విక్రోశతాం నాదో భూతానాం సాగరౌకసామ్ । శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బడబాముఖం
॥ ౪౯ ॥ స్వాదూదస్యోత్తరే దేశే యోజనాని త్రయోదశ । జాతరూపశిలో నామ మహాన్కనకపర్వతః ॥ ౫౦ ॥ తత్ర చంద్రప్రతీ
కాశం పన్నగం ధరణీధరమ్ । పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ ౫౧ ॥ ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృ
తమ్ । సహస్రశిరసం దేవమనంతం నీలవాససమ్ ॥ ౫౨ ॥ త్రిశిరాః కాంచనః కేతుస్తాల స్తస్య మహాత్మనః । స్థాపితః పర్వత
స్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ ౫౩ ॥ పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్త్రిదశేశ్వరైః । తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుద
యపర్వతః ॥ ౫౪ ॥ తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా । జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ ౫౫ ॥ సా
లైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః । జాతరూపమయైర్దివ్యైశ్శోభతే సూర్యసన్నిభైః ॥ ౫౬ ॥ తత్ర యోజన
విస్తారముచ్ఛ్రితం దశయోజనమ్ । శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువమ్ ॥ ౫౭ ॥ తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పు
రా విష్ణుస్త్రివిక్రమే । ద్వితీయం శిఖరే మేరోశ్చకార పురుషోత్తమః ॥ ౫౮ ॥ ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః । దృ
శ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రితమ్ ॥ ౫౯ ॥ తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః । ప్రకాశమా
నా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణా స్తపస్వినః ॥ ౬౦ ॥ అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే । యస్మిన్తేజశ్చ చక్షుశ్చ స
ర్వప్రాణభృతామపి ॥ ౬౧ ॥ శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్య స్తత స్తతః

౬౨॥ కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః । ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥౬౩॥ పూర్వమేతత్కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ । సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్యతే ॥౬౪॥ తత్ర పర్వతపృష్ఠేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యోపి శేషతః ॥౬౫॥ తతః పరమగమ్యా స్యాద్దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా । రహితా సూర్యచంద్రాభ్యామదృశ్యా తిమిరావృతా ॥౬౬॥ శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ । యే చ నోక్తా మయా దేశాః సేయా తేషు జానకీ ॥౬౭॥ ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గంతుం వానరపుంగవాః । అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్ ॥౬౮॥ అభిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వముదయం ప్రాప్య పర్వతమ్ ॥౬౯॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ । సిద్ధార్థాస్సన్నివర్తధ్వమధిగమ్య చ మైథిలీమ్ ॥౭౦॥ మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః । అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం తతో నివృత్తాస్సుఖినో భవిష్యథ ॥౭౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చత్వారింశస్సర్గః. ****************************

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తన్మహద్వానరం బలమ్ । దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥౧॥ నీలమగ్నిసుతం చైవ హనూమంతం చ వానరమ్ । పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాకపిమ్ ॥౨॥ సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ । గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమృషభం తథా ॥౩॥ మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనమ్ । ఉల్కాముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావుభౌ ॥౪॥ అంగదప్రముఖాన్వీరాన్వీరః కపిగణేశ్వరః । వేగవిక్రమసంపన్నాన్సందిదేశ విశేషవిత్ ॥౫॥ తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగతమ్ । విధాయ హరివీరాణామాదిశద్దక్షిణాం దిశమ్ ॥౬॥ యే కేచన సముద్దేశాస్తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః । కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥౭॥ సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతమ్ । నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥౮॥ తతో భాగవతీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం । వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥౯॥ మేఖలాముత్కలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి । అబ్రువంతీం బ్రువంతీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥౧౦॥ విదర్భానృషికాంశ్చైవ రమ్యాన్మాహిషకానపి । తథా వత్సాన్కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః ॥౧౧॥ అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహమ్ । నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥౧౨॥ తథైవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యాన్సకేరళాన్ । అయోముఖశ్చ గంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥౧౩॥ విచిత్రశిఖరః శ్రీమాంశ్చిత్రపుష్పితకాననః । సచందనవనోద్దేశో మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥౧౪॥ తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రసన్నసలిలాం శివామ్ । తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహృతామప్సరోగణైః ॥౧౫॥ తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహౌజసః । ద్రక్ష్యథాదిత్యసంకాశమగస్త్యమృషిసత్తమమ్ ॥౧౬॥ తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మనా । తామ్రపర్ణీం గ్రాహజుష్టాం తరిష్యథ మహానదీమ్ ॥౧౭॥ సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ । కాంతేవ యువతిః కాంతం సముద్రమవగాహతే ॥౧౮॥ తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితమ్ । యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥౧౯॥ తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్థనిశ్చయమ్ । అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥౨౦॥ విచిత్రనానానగః శ్రీమాన్మహేంద్రః పర్వతోత్తమః । జాతరూపమయః శ్రీమానవగాఢో మహార్ణవమ్ ॥౨౧॥ నానావిధైర్నగైస్సర్వైర్లతాభిశ్చోపశోభితమ్ । దేవర్షియక్షప్రవరైరప్సరోభిశ్చ సేవితమ్ ॥౨౨॥ సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరమ్ । తముపైతి సహస్రాక్షస్సదా పర్వసు పర్వసు ॥౨౩॥ ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః । అగమ్యో మానుషైర్దీప్తస్తం మార్గధ్వం సమంతతః ॥౨౪॥ తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః । స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥౨౫॥ రాక్షసాధిపతేర్వాసస్సహస్రాక్షసమద్యుతేః । దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ ॥౨౬॥ అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృష్య భోజినీ । ఏవం నిస్సంశయాన్కృత్వా సంశయాన్నష్టసంశయాః ॥౨౭॥ మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః । తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్సముద్రే శతయోజనే ॥౨౮॥ గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః । చంద్రసూర్యాంశుసంకాశస్సాగరాంబుసమావృతః ॥౨౯॥ భ్రాజతే విపులైశ్శృంగైరంబరం విలిఖన్నివ । తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతే యం దివాకరః ॥౩౦॥ శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతే యం నిశాకరః । న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః ॥౩౧॥ ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః । తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాస్సూ

ర్యహాన్నామపర్వతః ॥౩౨॥ అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ । తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వ
తః ॥౩౩॥ సర్వకామఫలైర్వృక్షైస్సర్వకాలమనోహరైః । తత్ర భుక్త్వా మహార్హాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౩౪॥ మధూని పీ
త్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః । తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః ॥౩౫॥ అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం
విశ్వకర్మణా । తత్ర యోజనవిస్తారముచ్ఛ్రితం దశయోజనమ్ ॥౩౬॥ శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితమ్ । త
త్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ ॥౩౭॥ విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా । రక్షితా పన్నగైర్ఘోర
ైస్తీక్ష్ణదంష్ట్రైర్మహావిషైః ॥౩౮॥ సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞో యస్యాం వసతి వాసుకిః । నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ
భోగవతీ పురీ ॥౩౯॥ తత్ర చానంతరా దేశా యే కేచన సుసంవృతాః । తం దేశం సమతిక్రమ్య మహానృషభసంస్థితః ॥౪౦॥ సర్వ
రత్నమయః శ్రీమానృషభో నామ పర్వతః । గోశీర్షకం చ పద్మం చ హరిశ్యామం చ చందనమ్ ॥౪౧॥ దివ్యముత్పద్యతే యత్ర
తచ్చైవాగ్నిసమప్రభమ్ । న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా స్ప్రష్టవ్యం చ కదాచన ॥౪౨॥ రోహితా నామ గంధర్వా ఘోరా రక్షంతి
తద్వనమ్ । తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః ॥౪౩॥ శైలూషో గ్రామణీః శ్రీపశ్శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ । రవి
సోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణామ్ ॥౪౪॥ అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాస్తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః । తతః పరం న గంత
వ్యః పితృలోకస్సుదారుణః ॥౪౫॥ రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసా వృతా । ఏతావదేవ యుష్మాభిర్వీరా వానరపుంగ
వాః ॥౪౬॥ శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః । సర్వమేతత్సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే ॥౪౭॥ గతిం విది
త్వా వైదేహ్యాస్సంనివర్తితుమర్హథ । యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి ॥౪౮॥ మత్తుల్యవిభవో భోగైస్సు
ఖం స విహరిష్యతి । తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః ॥౪౯॥ కృతాపరాధో బహుశో మమ బంధుర్భవిష్యతి ॥
అమితబలపరాక్రమా భవంతో విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః । మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం తదధిగుణం పురు
షార్థమారభధ్వమ్ ॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః-********************

అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తాన్హరీన్దక్షిణాం దిశమ్ । అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపమ్ ॥౧॥ తారా
యాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమమ్ । అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యమభిగమ్య ప్రణమ్య చ ॥౨॥ మహర్షిపుత్రం మారీచ
మర్చిష్మంతం మహాకపిమ్ । వృతం కపివరైశ్శూరైర్మహేంద్రసదృశద్యుతిమ్ ॥౩॥ బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమ
ద్యుతిమ్ । మరీచిపుత్రాన్మారీచానర్చిర్మాల్యాన్మహాబలాన్ ॥౪॥ ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్సర్వాన్ప్రతీచీమాదిశద్దిశమ్ ।
ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః ॥౫॥ సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీం పరిమార్గథ । సురాష్ట్రాన్
సహ బాహ్లీకాన్శూరాన్భీమాంస్తథైవ చ ॥౬॥ స్ఫీతాన్జనపదాన్రమ్యాన్విపులాని పురాణి చ । పున్నాగగహనం కుక్షిం
వకులోద్దాలకాకులమ్ ॥౭॥ తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః । ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీత
జలాశ్శివాః ॥౮॥ తాపసానామరణ్యాని కాంతారగిరయశ్చ యే । తతః స్థలీం మరుప్రాయామత్యుచ్ఛశిరసశ్శిలాః ॥౯॥ గిరిజా
లావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశమ్ । తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ ॥౧౦॥ తిమినక్రా
యుతజలమక్షోభ్యమథ వానరాః । తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ ॥౧౧॥ కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ ।
తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ ॥౧౨॥ వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ । మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం
చైవ జటీపురమ్ ॥౧౩॥ అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనం । రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తతస్తతః ॥౧౪॥ సింధు
సాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః । మహాన్హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః ॥౧౫॥ తత్ర ప్రస్థేషు రమ్యేషు
సింహాః పక్షగమాః స్థితాః । తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే ॥౧౬॥ తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతా
శ్చ యే । దృప్తాస్తృప్తాశ్చ మాతంగాస్తోయదస్వననిస్వనాః ॥౧౭॥ విచరంతి విశాలేఽస్మింస్తోయపూర్ణే సమంతతః । తస్య
శృంగం దివస్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపం ॥౧౮॥ సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః । కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాం
చనీం శతయోజనాం ॥౧౯॥ దుర్దర్శాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః । కోట్యస్తత్ర చతుర్వింశద్గంధర్వా
ణాం తరస్వినాం ॥౨౦॥ వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణాం । పావకార్చిః ప్రతీకాశాస్సమవేతాస్సహ
స్రశః ॥౨౧॥ నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః । నాదేయం చ ఫలం తస్మాద్దేశాత్కించిత్ప్లవంగమైః ॥౨౨॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దురాసదా హి తే వీరాస్సత్త్వవన్తో మహాబలాః। ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షన్తే భీమవిక్రమాః॥ ౨౩॥ తత్ర యత్నశ్చ కర్త
వ్యో మార్గితవ్యా చ జానకీ। నహి తేభ్యో భయం కించిత్కపిత్వమనువర్తతామ్॥ ౨౪॥ తత్ర వైదూర్యవర్ణాభో వజ్రసంస్థా
నసంస్థితః। నానాద్రుమలతాకీర్ణో వజ్రో నామ మహాగిరిః॥ ౨౫॥ శ్రీమాన్సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమమ్। గుహా
స్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః॥ ౨౬॥ చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః। తత్ర చక్రం సహస్రా
రం నిర్మితం విశ్వకర్మణా॥ ౨౭॥ తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవమ్। ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్త
మః॥ ౨౮॥ తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥ ౨౯॥
తమతిక్రమ్య శైలేన్ద్రం కాంచనాన్తరనిర్దరః। యోజనానాం చతుష్షష్టిర్వరాహో నామ పర్వతః॥ ౩౦॥ సువర్ణశృం
గస్సుశ్రీమానగాధే వరుణాలయే। తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురమ్॥ ౩౧॥ తస్మిన్వసతి దుష్టాత్మా నరకో
నామ దానవః। తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ॥ ౩౨॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః। తమతి
క్రమ్య శైలేన్ద్రం కాంచనాన్తరనిర్దరః॥ ౩౩॥ పర్వతస్సర్వసౌవర్ణో ధారాప్రస్రవణాయుతః। తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ
సింహవ్యాఘ్రాశ్చ సర్వతః॥ ౩౪॥ అభిగర్జన్తి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః। యస్మిన్హరిహయః శ్రీమాన్మహేన్ద్రః పా
కశాసనః॥ ౩౫॥ అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః। తమతిక్రమ్య శైలేన్ద్రం మహేన్ద్రపరిపాలితమ్॥ ౩౬॥
షష్టిం గిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ। తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః॥ ౩౭॥ జాతరూపమయైర్వృ
క్షైశ్శోభితాని సుపుష్పితైః। తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తమపర్వతః॥ ౩౮॥ ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పు
రా। తేనైవముక్తః శైలేన్ద్రస్సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః॥ ౩౯॥ మత్ప్రసాదాద్భవిష్యన్తి దివా రాత్రం చ కాంచనాః। త్వయి
యే చాపి వత్స్యన్తి దేవగన్ధర్వదానవాః॥ ౪౦॥ తే భవిష్యన్తి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః। విశ్వేదేవాశ్చ మరుతో వస
వశ్చ దివౌకసః॥ ౪౧॥ ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తమపర్వతమ్। ఆదిత్యముపతిష్ఠన్తి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః॥
౪౨॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానామస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్। యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః॥ ౪౩॥ ముహూర్తా
ర్ధేన తం శీఘ్రమభియాతి శిలోచ్చయమ్। శృంగే తస్య మహద్దివ్యం భవనం సూర్యసన్నిభమ్॥ ౪౪॥ ప్రాసాదగణసంబా
ధం విహితం విశ్వకర్మణా। శోభితం తరుభిశ్చిత్రైర్నానాపక్షిసమాకులైః॥ ౪౫॥ నికేతః పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మ
నః। అన్తరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరో మహాన్॥ ౪౬॥ జాతరూపమయశ్శ్రీమాన్భ్రాజతే చిత్రవేదికః। తేషు సర్వేషు
దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ॥ ౪౭॥ రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః। యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞస్తపసా స్వేన భా
వితః॥ ౪౮॥ మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః। ప్రష్టవ్యో మేరుసావర్ణిర్మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః॥ ౪౯॥
ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి। ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే॥ ౫౦॥ కృత్వా వితిమిరం సర్వమ
స్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్। ఏతావద్వానరైశ్శక్యం గన్తుం వానరపుంగవాః॥ ౫౧॥ అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్।
అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ॥ ౫౨॥ అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత। ఊర్ధ్వం మాసాన్న వ
స్తవ్యం వసన్వధ్యో భవేన్మమ॥ ౫౩॥ సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురో మే గమిష్యతి। శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్ట
కారిభిః॥ ౫౪॥ గురురేష మహాబాహుః శ్వశురో మే మహాబలః। భవన్తశ్చాపి విక్రాన్తాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు॥ ౫౫॥
ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశమ్। భవన్తః పరిపశ్యన్తు యథా దృశ్యేత జానకీ॥ ౫౬॥ దృష్టాయాం తు నరే,
న్ద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః। కృతకృత్యా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా॥ ౫౭॥ అతోఽన్యదపి యత్కించిత్కార్యస్యా
స్య హితం భవేత్। సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితమ్॥ ౫౮॥ తతస్సుషేణప్రముఖాః ప్లవంగమాః సుగ్రీవవా
క్యం నిపుణం నిశమ్య। ఆమన్త్ర్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే జగ్ముర్దిశం తే వరుణాభిగుప్తామ్॥ ౫౯॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కిన్ధాకాం
డే ద్విచత్వారింశస్సర్గః *************** తతస్సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశమ్। వీరం శతవలిం నామ
వానరం వానరర్షభ॥ ౧॥ ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞస్సర్వవానరసత్తమమ్। వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా॥
౨॥ వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనౌకసామ్। వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రాతిష్ఠస్వ స్వమన్త్రిభిః॥ ౩॥ దిశం హ్యుదీ
చీం విక్రాన్తాం హిమశైలావతంసకామ్। సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిన్దితామ్॥ ౪॥ అస్మిన్కార్యే వినివృ

త్త్వైకృతే దాశరథేః ప్రియే। ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః॥౫॥ కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా। తస్య చేత్ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్॥౬॥ అర్థినః కార్యనిర్వృత్తిమకర్తురపి యశ్చరేత్। తస్య స్యాత్సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః॥౭॥ ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా। తథా భవద్భిః కర్తవ్యమస్మత్ప్రియహితైషిణః॥౮॥ అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః। అస్మాసు చాగతప్రీతీ రామః పరపురంజయః॥౯॥ ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యః శైలాంతరాణి చ। భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా॥౧౦॥ తథా మ్లేచ్ఛాన్పులిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ। ప్రస్థలాన్భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః॥౧౧॥ కాంభోజాన్యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకానపి। బాహ్లీకానృషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్॥౧౨॥ చీనాన్పరమచీనాంశ్చ నీహారాంశ్చ పునః పునః। అన్విష్య దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ॥౧౩॥ లోధ్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥౧౪॥ తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితమ్। కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తం గమిష్యథ॥౧౫॥ మహాత్సు తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ। విచిన్వత మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః॥౧౬॥ తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిమ్। తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతమ్॥౧౭॥ తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః। నానాపక్షిగణాకీర్ణో వివిధద్రుమభూషితః॥౧౮॥ తస్య కాననషండేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ। విచిన్వత మహాభాగాం రామపత్నీం యశస్వినీమ్॥౧౯॥ తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్శతయోజనమ్। అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్త్వవివర్జితమ్॥౨౦॥ తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణమ్। కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ॥౨౧॥ తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిష్కృతమ్। కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా॥౨౨॥ విశాలా నలినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా। హంసకారండవాకీర్ణా హ్యప్సరోగణసేవితా॥౨౩॥ తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్కృతః। ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్॥౨౪॥ తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ। రావణస్సహ వైదేహ్యా మార్గితవ్యస్తతస్తతః॥౨౫॥ క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమమ్। అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్స్మృతమ్॥౨౬॥ వసంతి హి మహాత్మానస్తత్ర సూర్యసమప్రభాః। దేవైరప్యర్చితాస్సమ్యగ్దేవరూపా మహర్షయః॥౨౭॥ క్రౌంచస్యాస్య గుహాశ్చాన్యాస్సానూని శిఖరాణి చ। నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః॥౨౮॥ క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్య చ తతస్తతః। అవృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయమ్॥౨౯॥ న గతిస్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసామ్। స చ సర్వైర్విచేతవ్యస్సానుప్రస్థభూధరః॥౩౦॥ క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః। మయస్య భవనం తత్ర దానవస్య స్వయం కృతమ్॥౩౧॥ మైనాకస్తు విచేతవ్యస్సానుప్రస్థకందరః। స్త్రీణామశ్వముఖీనాం తు నికేతాస్తత్ర తత్ర తు॥౩౨॥ తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితం। సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః॥౩౩॥ వంద్యాస్తే తు తపస్సిద్ధాస్తపసా వీతకల్మషాః। ప్రష్టవ్యాశ్చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్వితైః॥౩౪॥ హేమపుష్కరసంఛన్నం తస్మిన్వైఖానసం సరః। తరుణాదిత్యసంకాశైర్హంసైర్విచలితం శుభైః॥౩౫॥ ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః। గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః॥౩౬॥ తత్సరస్సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరం। అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదిమత్॥౩౭॥ గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే। విశ్రామ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైర్దేవకల్పైస్స్వయంప్రభైః॥౩౮॥ తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా। ఉభయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః॥౩౯॥ తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ప్రత్యానయంతి చ। ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః॥౪౦॥ తే చ కాంచనపద్మాభాః పద్మినీభిః కృతోదకాః। నీలవైడూర్యపత్రాఢ్యా నద్యస్తత్ర సహస్రశః॥౪౧॥ రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః। తరుణాదిత్యసదృశైర్భాంతి తత్ర జలాశయాః॥౪౨॥ మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః। నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైస్స దేశస్సర్వతో వృతః॥౪౩॥ నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిర్మణిభిశ్చ సుమహాధనైః। ఉద్భూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః॥౪౪॥ సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైరవగాఢా నగోత్తమైః। జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః॥౪౫॥ నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః। దివ్యగంధరసస్పర్శాస్సర్వాన్కామాన్స్రవంతి తే॥౪౬॥ నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః। ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూషణ

ణానితథైవచ॥౪౭॥స్త్రీణాంచాప్యనురూపాణిపురుషాణాంతథైవచ।సర్వర్తుసుఖసేవ్యానిఫలంత్యన్యేనగోత్తమాః॥
౪౮॥మహార్హాణివిచిత్రాణిహైమాన్యన్యేనగోత్తమాః।ఫలంతిశయనీయానిచిత్రాస్తరణవంతిచ॥౪౯॥మనఃకాంతా
నిమాల్యానిఫలంత్యత్రాపరేద్రుమాః।పానానిచమహార్హాణిభక్ష్యాణివివిధానిచ॥౫౦॥స్త్రియశ్చగుణసంపన్నారూ
పయౌవనలక్షితాః।గంధర్వాఃకిన్నరాస్సిద్ధానాగావిద్యాధరాస్తథా॥౫౧॥రమంతేసహితాస్తత్రనారీభిర్భాస్కరప్ర
భాః। సర్వేసుకృతకర్మాణస్సర్వేరతిపరాయణాః॥౫౨॥సర్వేకామార్థసహితావసంతిసహయోషితః।గీతవాదిత్ర
నిర్ఘోషస్సోత్కృష్టహసితస్వనః॥౫౩॥శ్రూయతేసతతంతత్రసర్వభూతమనోహరః। తత్రనాముదితఃకశ్చిన్నాస్తిక
శ్చిదసత్ప్రియః॥౫౪॥అహన్యహనివర్ధంతెగుణాస్తత్రమనోరమాః। సమతిక్రమ్యతందేశముత్తరఃపయసాంనిధిః॥
౫౫॥తత్రసోమగిరిర్నామమధ్యేహేమమయోమహాన్। ఇంద్రలోకగతాయేచబ్రహ్మలోకగతాశ్చయే॥ ౫౬ ॥దేవా
స్తంసమవేక్షంతెగిరిరాజందివంగతమ్।సతుదేశోవిసూర్యోపితస్యభాసాప్రకాశతె॥ ౫౭ ॥సూర్యలక్ష్మ్యాభివిజ్ఞేయస్తప
తేవవివస్వతా।భగవానపివిశ్వాత్మాశంభురేకాదశాత్మకః॥౫౮॥ బ్రహ్మావసతిదేవేశోబ్రహ్మర్షిపరివారితః। కథంచనన
గంతవ్యంకురూణాముత్తరేణవః ॥౫౯॥ అన్యేషామపిభూతానాంనాతిక్రామతివైగతిః।సహిసోమగిరిర్నామదేవానా
మపిదుర్గమః॥౬౦॥తమాలోక్యతతఃక్షిప్రముపావర్తితుమర్హథ। ఏతావద్వానరైశ్శక్యంగంతుంవానరపుంగవాః॥
౬౧॥అభాస్కరమమర్యాదంనజానీమస్తతఃపరమ్।సర్వమేతద్విచేతవ్యంయన్మయాపరికీర్తితమ్॥౬౨॥యదన్యదపినో
క్తంచతత్రాపిక్రియతాంమతిః ॥ తతఃకృతందాశరథేర్మహత్ప్రియంమహత్తరంచాపితతోమమప్రియమ్। కృతం
భవిష్యత్యనిలానలోపమావిదేహజాదర్శనజేనకర్మణా॥ ౬౩ ॥తతఃకృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవామయార్చితా
స్సర్వగుణైర్మనోరమైః।చరిష్యథోర్వీంప్రతిశాంతశత్రవస్సహప్రియాభూతధరాఃప్లవంగమాః॥౬౪॥ఇతిశ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః-************** విశేషేణతుసుగ్రీవోహనూమత్యర్థముక్తవాన్।సహిత
స్మిన్హరిశ్రేష్ఠేనిశ్చితార్థోర్థసాధనే॥౧॥అబ్రవీచ్చహనూమంతంవిక్రాంతమనిలాత్మజమ్। సుగ్రీవఃపరమప్రీతఃప్ర
భుస్సర్వవనౌకసామ్॥౨॥నభూమౌనాంతరిక్షేవానాంబరేనామరాలయే। నాప్సువాగతిసంగంతెపశ్యామిహరిపుంగవ॥
౩॥సాసురాస్సహగంధర్వాస్సనాగనరదేవతాః।విదితాస్సర్వలోకాస్తేససాగరధరాధరాః ॥౪॥ గతిర్వేగశ్చతేజశ్చలా
ఘవంచమహాకపే।పితుస్తేసదృశంవీరమారుతస్యమహౌజసః॥౫॥తేజసావాపితెభూతంసమంభువినవిద్యతె ।తద్యథాల
భ్యతెసీతాతత్త్వమేవానుచింతయ॥౬॥త్వయ్యేవహనుమన్నస్తిబలంబుద్ధిఃపరాక్రమః।దేశకాలానువృత్తిశ్చనయశ్చన
యపండిత॥౭॥తతఃకార్యసమాసంగమవగమ్యహనూమతి।విదిత్వాహనుమంతంచచింతయామాసరాఘవః॥౮॥సర్వథా
నిశ్చితార్థోయంహనూమతిహరీశ్వరః।నిశ్చితార్థకరశ్చాపిహనూమాన్కార్యసాధనే॥౯॥తదేవంప్రస్థితస్యాస్యపరి
జ్ఞాతస్యకర్మభిః। భర్త్రాపరిగృహీతస్యధ్రువఃకార్యఫలోదయః॥౧౦॥తంసమీక్ష్యమహాతేజావ్యవసాయోత్తరం
హరిమ్।కృతార్థఇవసంవృత్తఃప్రహృష్టేంద్రియమానసః॥౧౧॥దదౌతస్యతతఃప్రీతస్స్వనామాంకోపశోభితమ్। అం
గుళీయమభిజ్ఞానంరాజపుత్ర్యాఃపరంతపః॥౧౨॥అనేనత్వాంహరిశ్రేష్ఠచిహ్నేనజనకాత్మజా।మత్సకాశాదనుప్రాప్త
మనుద్విగ్నానుపశ్యతి॥౧౩॥వ్యవసాయశ్చతేవీరసత్త్వయుక్తశ్చవిక్రమః। సుగ్రీవస్యచసందేశస్సిద్ధింకథయతీవమే॥౧౪॥
సతంగృహ్యహరిశ్రేష్ఠఃస్థాప్యమూర్ధ్నికృతాంజలిః।వందిత్వాచరణౌచైవప్రస్థితఃప్లవగోత్తమః॥౧౫॥సతత్ప్రకర్ష
న్హరీణాంబలంమహద్బభూవవీరఃపవనాత్మజఃకపిః। గతాంబుదేవ్యోమ్నివిశుద్ధమండలశ్శశీవనక్షత్రగణోపశోభితః॥౧౬॥
అతిబలబలమాశ్రితస్తవాహంహరివరవిక్రమవిక్రమైరనల్పైః।పవనసుతయథాభిగమ్యతెసాజనకసుతాహనుమంస్త
థాకురుష్వ॥౧౭॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః-**************************
సర్వాంశ్చాహూయసుగ్రీవఃప్లవగాన్ప్లవగర్షభః।సమస్తానబ్రవీద్భూయోరామకార్యార్థసిద్ధయే॥౧॥ఏవ
మేతద్విచేతవ్యంయన్మయాపరికీర్తితమ్।తదుగ్రశాసనంభర్తుర్విజ్ఞాయహరిపుంగవాః॥౨॥శలభాఇవసంఛాద్యమేది
నీంసంప్రతస్థిరే। రామఃప్రస్రవణేతస్మిన్న్యవసత్సహలక్ష్మణః॥౩॥ప్రతీక్షమాణస్తంమాసంయస్సీతాధిగమేకృతః।ఉత్త
రాంతుదిశంరమ్యాంగిరిరాజసమావృతామ్॥౪॥ప్రతస్థేసహసావీరోహరిశ్శతవలిస్తదా।పూర్వాందిశంప్రతియయౌవిన

తో హరియూథపః॥౫॥ తారాంగదాదిసహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః। అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూథపః॥౬॥
పశ్చిమాం తు దిశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః। ప్రతస్థే హరిశార్దూలో దిశం వరుణపాలితామ్॥౭॥ తతస్సర్వా దిశో రా
జా చోదయిత్వా యథాతథమ్। కపిసేనాపతీన్ముఖ్యాన్మమోద సుఖితస్సుఖమ్॥౮॥ ఏవం సంచోదితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూథ
పాః। స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే॥౯॥ ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణమ్। నదంత
శ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః॥౧౦॥ క్ష్వేళంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః। అహమేకో హనిష్యామి
ప్రాప్తం రావణమాహవే॥౧౧॥ తతశ్చోన్మథ్య సహసా హరిష్యే జనకాత్మజామ్। వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయ
తామితి॥౧౨॥ ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీమ్। విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్॥౧౩॥ ధ
రణీం ధారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్। అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః॥౧౪॥ శతం యోజ
నసంఖ్యాయాశ్శతం సమధికం హ్యహమ్। భూతలే సాగరే వాపి శైలేషు చ వనేషు చ॥౧౫॥ పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమా
చ్ఛిద్యతే గతిః। ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః॥౧౬॥ ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సన్నిధౌ॥ ఇతి శ్రీమ
త్కిష్కింధాకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః - ************** గతేషు వానరేంద్రేషు రామస్సుగ్రీవమబ్ర
వీత్। కథం భవాన్విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః॥౧॥ సుగ్రీవస్తు తతో రామమువాచ ప్రణతాత్మవాన్। శ్రూయతాం
సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ॥౨॥ యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిమ్। పరికాలయతే వాలీ మలయం
ప్రతి పర్వతమ్॥౩॥ తదా వివేశ మహిషో మలయస్య గుహాం ప్రతి। వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా॥౪॥ తతోఽహం
తత్ర నిక్షిప్తో గుహాద్వారి వినీతవత్। న చ నిష్క్రామతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే॥౫॥ తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలమ్।
తతోఽహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృశోకవిషాదితః॥౬॥ తదాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః। ఇతి విభ్రాంతచిత్తేన
కార్యాకార్యమజానతా॥౭॥ శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయా వృతా। అశక్నువన్నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి॥
౮॥ తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే। రాజ్యం చ సుమహత్ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ॥౯॥ మిత్రై
శ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః। ఆజగామ తతో వాలీ హత్వా తం దానవర్షభమ్॥౧౦॥ తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవా
ద్భయయంత్రితః। స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవ్యథితేంద్రియః॥౧౧॥ పరికాలయతే క్రోధాద్ధావంతం సచివై
స్సహ। తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః॥౧౨॥ నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్వనాని నగరాణి చ। ఆదర్శతలసంకాశా
తతో వై పృథివీ మయా॥౧౩॥ అలాతచక్రప్రతిమా దృష్టా గోష్పదవత్తదా। పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్
ద్రుమాన్॥౧౪॥ పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాస్సరాంసి వివిధాని చ। ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితమ్॥౧౫॥ క్షీరో
దసాగరం చైవ నిత్యమప్సరసాలయమ్। పరికాలయమానస్తు వాలినాభిద్రుతస్తదా॥౧౬॥ పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం
తదా విభో। పునరావర్తమానస్తు వాలినావిద్రుతో ద్రుతమ్॥౧౭॥ దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్। విం
ధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితామ్॥౧౮॥ ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయో దక్షిణతోఽపరాన్। పశ్చిమాం తు ది
శం ప్రాప్తో వాలినా సమభిద్రుతః॥౧౯॥ సంపశ్యన్వివిధాన్దేశానస్తం చ గిరిసత్తమమ్। ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠముత్త
రాం సంప్రధావితః॥ ౨౦ ॥ హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ యథోత్తమమ్। యదా న విందే శరణం వాలినా సమభి
ద్రుతః॥ ౨౧ ॥ తదా మాం బుద్ధిసంపన్నో హనుమాన్వాక్యమబ్రవీత్। ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్యథా వాలీ హరీశ్వ
రః॥౨౨॥ మతంగేన తదా శప్తో హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే। ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాస్య శతధా భవేత్॥ ౨౩॥ తత్ర
వాసస్సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి। తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ॥ ౨౪ ॥ న వివేశ తదా వాలీ
మతంగస్య భయాత్తదా। ఏవం మయా తదా రాజన్ప్రత్యక్షముపలక్షితమ్॥ ౨౫ ॥ పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామ
స్మ్యాగతస్తతః॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః - ****************************
దర్శనార్థం తు వైదేహ్యాస్సర్వతః కపియూథపాః। వ్యాదిష్టాః కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా॥౧॥ తే సరాంసి
సరిత్కక్షాన్గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ। నదీదుర్గాంస్తదా శైలాన్విచిన్వంతి సమంతతః॥ ౨ ॥ సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతా
స్సర్వే వానరయూథపాః। ప్రదేశాన్ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్॥౩॥ విచిత్య దివసం సర్వే సీతాధిగమనే ధృతాః। స

మాయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః॥౪॥ సర్వర్తుకాంశ్చ దేశేషు వానరాస్సఫలద్రుమాన్। ఆసాద్య రజనీం
శయ్యాం చ క్రుస్సర్వే హ్యహస్సు తే॥౫॥ తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః। కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః
కపియూథపాః॥౬॥ విచిత్య తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ। అదృష్ట్వా వినతస్సీతామాజగామ మహాబలః॥౭॥ ఉ
త్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్య స మహాకపిః। ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశ్శతవలిస్తదా॥౮॥ సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్య స
హ వానరైః। సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే॥౯॥ తం ప్రస్రవణపృష్ఠస్థం సమాసాద్యాభివాద్య చ। ఆసీనం
సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్॥౧౦॥ విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ। నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చ సర్వే
జనపదాశ్చ యే॥౧౧॥ గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాస్త్వయా యాః పరికీర్తితాః। విచితాశ్చ మహాగుల్మా లతావితతసంతతాః॥
౧౨॥ గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ। సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ॥ ౧౩॥ యే చైవ గహనా దే
శా విచితాస్తే పునః పునః। ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః। దిశం తు యామేవ గతా తు సీ
తా తామాస్థితో వాయుసుతో హనూమాన్॥౧౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే సప్తచత్వారింశస్సర్గః*********

సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః। సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశముపచక్రమే॥౧॥ స తు దూర
ముపాగమ్య సర్వైస్తైః కపిసత్తమైః। విచినోతి స్మ విన్ధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ॥౨॥ పర్వతాగ్రాన్నదీదుర్గాన్ సరాం
సి విపులాన్ ద్రుమాన్। వృక్షషండాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘనపాదపాన్॥౩॥ అన్వేషమాణాస్తే సర్వే వానరాస్సర్వతో
దిశమ్। న సీతాం దదృశుర్వీరా మైథిలీం జనకాత్మజామ్॥౪॥ తే భక్షయంతో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ। అన్వేషమాణా దు
ర్ధర్షా న్యవసంస్తత్ర తత్ర హ॥౫॥ న చ దేశో దురన్వేష్యో గుహాగహనవాన్ మహాన్। నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రో
మహర్షణమ్॥౬॥ త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియూథపాః। తాదృశాన్యప్యరణ్యాని విచిత్య భృశపీడితాః॥౭॥ దే
శమన్యం దురాధర్షం వివిశుశ్చాకుతోభయాః। యత్ర వంధ్యఫలా వృక్షా విపుష్పాః పర్ణవర్జితాః॥౮॥ నిస్తోయాస్సరితో
యత్ర మూలం యత్ర సుదుర్లభమ్। న సంతి మహిషా యత్ర న మృగా న చ హస్తినః॥౯॥ శార్దూలాః పక్షిణో వాపి యే చా
న్యే వనగోచరాః। న చాత్ర వృక్షా నౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః॥ ౧౦॥ స్నిగ్ధపత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః ఫుల్లపంకజాః।
ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చ భ్రమరైశ్చ వివర్జితాః॥౧౧॥ కండుర్నామ మహాభాగస్సత్యవాదీ తపోధనః। మహర్షిః పర
మామర్షీ నియమైర్దుష్ప్రధర్షణః॥౧౨॥ తస్య తస్మిన్వనే పుత్రో బాలష్షోడశవార్షికః। ప్రణష్టో జీవితాంతాయ క్రు
ద్ధస్తత్ర మహామునిః॥౧౩॥ తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్స్నం తత్ర మహద్వనమ్। అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జి
తమ్॥౧౪॥ తస్య తే కాననాంతాంశ్చ గిరీణాం కందరాణి చ। ప్రభవాణి నదీనాం చ విచిన్వంతి సమాహితాః॥౧౫॥ తత్ర చాపి మ
హాత్మానో నాపశ్యన్ జనకాత్మజామ్। హర్తారం రావణం వాపి సుగ్రీవప్రియకారిణః॥ ౧౬॥ తే ప్రవిశ్యాశు తం భీమం ల
తాగుల్మసమావృతమ్। దదృశుః క్రూరకర్మాణమసురం సురనిర్భయమ్॥౧౭॥ తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైలమివాప
రమ్। గాఢం పరిహితాస్సర్వే దృష్ట్వా తం పర్వతోపమమ్॥౧౮॥ సోపి తాన్వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాస్స్థేత్యబ్రవీద్బలీ। అభ్యధా
వత సంక్రుద్ధో ముష్టిముద్యమ్య సంహితమ్॥ ౧౯॥ తమాపతంతం సహసా వాలిపుత్రోంగదస్తదా। రావణోయమితి జ్ఞా
త్వా తలేనాభిజఘాన హ॥౨౦॥ స వాలిపుత్రాభిహతో వక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్। అసురోభ్యపతద్భూమౌ పర్యస్త ఇవ ప
ర్వతః॥౨౧॥ తేపి తస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః। వ్యచిన్వన్ ప్రాయశస్తత్ర సర్వం తద్గిరిగహ్వరమ్॥౨౨॥ విచితం
తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః। అన్యదేవాపరం ఘోరం వివిశుర్గిరిగహ్వరమ్॥౨౩॥ తే విచిత్య పునః ఖిన్నా వినిష్పత్య
సమాగతాః। ఏకాంతే వృక్షమూలే తు నిషేదుర్దీనమానసాః॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే అష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథాంగదస్తదా సర్వాన్ వానరానిదమబ్రవీత్। పరిశ్రాంతో మహాప్రాజ్ఞస్సమాశ్వాస్య శనైర్వచః॥౧॥ వనాని
గిరయో నద్యో దుర్గాణి గహనాని చ। దర్యో గిరిగుహాశ్చైవ విచితా నస్సమంతతః॥౨॥ తత్ర తత్ర సహాస్మాభిర్జానకీ న చ దృ
శ్యతే। తథా రక్షోపహృతా యేన సీతా సురసుతోపమా॥౩॥ కాలశ్చ నో మహాన్ యాతస్సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః। తస్మాద్భవం
తస్సహితా విచిన్వంతు సమంతతః॥౪॥ విహాయ తంద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితామ్। విచినుధ్వం యథా సీతాం ప
శ్యామో జనకాత్మజామ్॥౫॥ అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనసశ్చాపరాజయః। కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుస్తస్మాదేతద్బ్రవీమ్య

హామ్||౬||అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనౌకసః| ఖేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైర్వనమేతద్విచీయతామ్||౭|| అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్| అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమమ్||౮||సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణదండశ్చ వానరాః| భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః||౯|| హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే| ఉచ్యతాం వా క్షమం యన్నస్సర్వేషామేవ వానరాః||౧౦||అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః| ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా||౧౧||సదృశం ఖలు వో వాక్యమంగదో యదువాచ హ| హితం చైవానుకూలం చ క్రియతామస్య భాషితమ్||౧౨||పునర్మార్గామహే శైలాన్ కందరాంశ్చ దరీస్తథా| కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ||౧౩ యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా| విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః||౧౪||తతస్సముత్థాయ పునర్వానరాస్తే మహాబలాః| వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశమ్||౧౫|| తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వతమ్| శృంగవంతం దరీమంతమధిరుహ్య చ వానరాః||౧౬||తత్ర లోధ్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ| వ్యచిన్వంస్తే హరివరాస్సీతాదర్శనకాంక్షిణః||౧౭||తస్యాగ్రమధిరూఢాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః| న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్||౧౮|| తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరమ్| అవారోహంత హరయో వీక్షమాణాస్సమంతతః||౧౯||అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః| స్థిత్వా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః||౨౦|| తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భగ్నపరిశ్రమాః| పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశమ్||౨౧|| హనూమత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః| వింధ్యమేవాదితస్తావద్విచేరుస్తే తతస్తతః||౨౨|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనపంచాశస్సర్గః

****

సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః| విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ||౧||సింహశార్దూలజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా| విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణేషు చ||౨||ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమామ్| తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత||౩|| స హి దేశో దురన్వేష్యో గుహాగహనవాన్ మహాన్| తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతమ్||౪||పరస్పరేణ హనుమానన్యోన్యస్యావిదూరతః| గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః||౫||మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నళః| అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః||౬||గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్| విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశుర్వివృతం బిలమ్||౭||దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితమ్| క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్థినః||౮|| అవకీర్ణం లతావృక్షైర్దదృశుస్తే మహాబిలమ్| తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాభినిష్క్రమన్||౯|| జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః| తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమమ్||౧౦|| విస్మయవ్యగ్రమనసో బభూవుర్వానరర్షభాః| సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః||౧౧||అభ్యపద్యంత సంహృష్టాస్తేజోవంతో మహాబలాః| నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమమ్||౧౨||దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః| తతః పర్వతకూటాభో హనుమాన్ పవనాత్మజః||౧౩|| అబ్రవీద్వానరాన్ సర్వాన్ కాంతారవనకోవిదః| గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్||౧౪||వయం సర్వే పరిశ్రాంతా న చ పశ్యామ మైథిలీమ్| అస్మాచ్చాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః||౧౫||జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః| నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రదః||౧౬||తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః| ఇత్యుక్తాస్తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతమ్||౧౭|| అచంద్రసూర్యం హరయో దదృశూ రోమహర్షణమ్| నిశామ్య తస్మాత్సింహాంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః||౧౮||ప్రవిష్టా హరిశార్దూలా బిలం తిమిరసంవృతమ్| న తేషాం సజ్జతే చక్షుర్న తేజో న పరాక్రమః||౧౯|| వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్తతే| తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః||౨౦||ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమమ్| తతస్తస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదపసంకులే||౨౧||అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య జగ్ముర్యోజనమంతరమ్| తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాస్సంభ్రాంతాస్సలిలార్థినః||౨౨||పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచిత్కాలమతంద్రితాః| తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః ||౨౩|| ఆలోకం దదృశుర్వీరా నిరాశా జీవితే తదా| తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనమ్||౨౪||దదృశుః కాంచనాన్ వృక్షాన్ దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్| సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ||౨౫||చంపకాన్నాగవృ

క్షాంశ్చ కర్ణికారాంశ్చ పుష్పితాన్ । స్తబకైః కాంచనైశ్చిత్రై రక్తైః కిసలయైస్తథా ॥౨౬॥ ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమా-
భరణభూషితాన్ । తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ ॥౨౭॥ విభ్రాజమానాన్వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మ-
యాన్ । నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః ॥౨౮॥ మహద్భిః కాంచనైః పద్మైర్వృతా బాలార్కసన్నిభైః । జాత-
రూపమయైర్మత్స్యైర్మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః ॥౨౯॥ నలినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః । కాంచనాని విమానాని
రాజతాని తథైవ చ ॥౩౦॥ తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ । హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ ॥౩౧॥
దదృశుస్తత్ర హరయో గృహముఖ్యాని సర్వశః । పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ ॥౩౨॥ కాంచనభ్రమ-
రాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః । మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ ॥౩౩॥ మహార్హాణి చ యానాని దదృశు-
స్తే సమంతతః । హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాం చ సంచయాన్ ॥౩౪॥ అగరూణాం చ దివ్యానాం చందనానాం చ సం-
చయాన్ । శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౩౫॥ మహార్హాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ । దివ్యానామంబరా-
ణాం చ మహార్హాణాం చ సంచయాన్ ॥౩౬॥ కంబళానాం చ చిత్రాణామజినానాం చ సంచయాన్ । తత్ర తత్ర చ విన్య-
స్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ ॥౩౭॥ దదృశుర్వానరాశ్శుభ్రాన్ జాతరూపస్య సంచయాన్ । తత్ర తత్ర విచిన్వంతో బిలే త-
స్మిన్మహాబలాః ॥౩౮॥ దదృశుర్వానరాశ్శూరాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః । తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాశ్చీరకృష్ణాజినాంబ-
రామ్ ॥౩౯॥ తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా । విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవతిష్ఠంత సర్వశః ॥౪౦॥ తతో హనూ-
మాన్ గిరిసన్నికాశః కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధామ్ । పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ రత్నాని చేమాని వదస్వ కస్య ॥
౪౧ ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - పంచాశస్సర్గః. ************************************

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరామ్ । అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ ॥౧॥ ఇ-
దం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతమ్ । క్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ॥౨॥ మహద్ధరణ్యా వివరం
ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః । ఇమాంస్త్వేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భుతోపమాన్ ॥౩॥ దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాస్సం-
భ్రాంతా నష్టచేతసః । కస్యైతే కాంచనా వృక్షాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః ॥౪॥ శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ
కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ ॥౫॥ తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ । పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాః
సురభిగంధినః ॥౬॥ ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా । కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే ॥౭॥ కథం మ-
త్స్యాశ్చ సౌవర్ణాశ్చరంతి సహ కచ్ఛపైః । ఆత్మనస్త్వనుభావాద్వా కస్య చైతత్తపోబలమ్ ॥౮॥ అజానతాం నస్సర్వేషాం
సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి । ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥౯॥ ప్రత్యువాచ హనూమంతం సర్వభూతహితే ర-
తా । మయో నామ మహాతేజా మాయావీ దానవర్షభః ॥౧౦॥ తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనమ్ । పు-
రా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ॥౧౧॥ యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమమ్ । స తు వర్ష-
సహస్రాణి తపస్తప్త్వా మహావనే ॥౧౨॥ పితామహాద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనమ్ । వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామే-
శ్వరస్తదా ॥౧౩॥ ఉవాస సుఖితః కాలం కంచిదస్మిన్మహావనే । తమప్సరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవమ్ ॥౧౪॥ విక్ర-
మ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః । ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమమ్ ॥౧౫॥ శాశ్వతాః కామభోగా-
శ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయమ్ । దుహితా మేరుసావర్ణేరహం తస్యాస్స్వయంప్రభా ॥౧౬॥ ఇదం రక్షామి భవనం హేమా-
యా వానరోత్తమ । మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా ॥౧౭॥ తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమమ్ ।
కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ॥౧౮॥ కథం చేదం వనం దుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితమ్ । ఇమాన్యభ్యవహా-
ర్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥౧౯॥ భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ । ఏవముక్తైశ్శుభైర్వాక్యైః తాపస్యా ధ-
ర్మసంహితే ॥౨౦॥ హనూమాన్ హరిశార్దూలః ప్రత్యువాచ స్వయంప్రభామ్ । అధీనాస్స్మ త్వదర్థే చ స్మర ధర్మమ-
నుత్తమమ్ ॥౨౧॥ క్షీయమాణాన్నిరాహారాన్ సంజీవయ తపోధనే । తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥౨౨॥
ఆదాయ ఫలమూలాని వివిధాన్యుపజహార సా । ప్రతిగృహ్యాతు తే తస్యాస్తథా వింధ్యవనేచరాః ॥౨౩॥ క్షుధార్తా భక్షయామా-
సుః ప్రశశంసుస్తపోధనామ్ ॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః - ******************

అథతానబ్రవీత్సర్వాన్విశ్రాంతాన్హరిపుంగవాన్ । ఇదంవచనమేకాగ్రా తాపసీధర్మచారిణీ||౧||వానరా
యదివః ఖేదః ప్రణష్టః ఫలభక్షణాత్ ।యదిచైతన్మయా శ్రావ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామి తాంకథామ్||౨|| తస్యాస్తద్వచనం శ్రు
త్వా హనూమాన్మారుతాత్మజః|ఆర్జవేనయథాతత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే||౩||రాజా సర్వస్యలోకస్య మహేంద్రవ
రుణోపమః । రామో దాశరథిశ్శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్||౪||లక్ష్మణేనసహ భ్రాత్రా వైదేహ్యాచాపిభార్యయా|త
స్యభార్యాజనస్థానాద్రావణేనహృతాబలాత్||౫||వీరస్తస్యసఖా రాజ్ఞస్సుగ్రీవో నామవానరః । రాజావానరముఖ్యా
నాంయేనప్రస్థాపితావయమ్||౬||అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం యమరక్షితామ్। సహైభిర్వానరైర్ఘోరై రంగద
ప్రముఖైర్వయమ్||౭||రావణం సహితాస్సర్వే రాక్షసం కామరూపిణమ్ । సీతయాసహవైదేహ్యా మార్గధ్వమితిచోది
తాః||౮||విచేతుంచవయంసర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశమ్ । వయంబుభుక్షితాస్సర్వే వృక్షమూలముపాశ్రితాః||౯||వివ
ర్ణవదనాస్సర్వే సర్వే ధ్యానపరాయణాః|నాధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నాశ్చింతామహార్ణవే||౧౦ ||చారయంతస్తత
శ్చక్షుర్దృష్టవంతో వయంబిలమ్। లతాపాదపసంఛన్నం తిమిరేణసమావృతమ్||౧౧||అస్మాద్ధంసాజలక్లిన్నాః పక్షైస్సలిల
రేణుభిః। కురరాస్సారసాశ్చైవ నిష్పతంతి పతత్రిణః||౧౨||సాధ్వత్ర ప్రవిశామేతి మయాతూక్తాః ప్లవంగమాః| తేషామపి
హిసర్వేషామనుమానముపాగతమ్||౧౩||గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్యత్వరాన్వితాః। తతోగాఢం నిపతితా గృహ్య
హస్తౌ పరస్పరమ్||౧౪||ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతమ్ ।ఏతన్నః కార్యమేతేన కృత్యేన వయమాగతాః||౧౫||
త్వాంచైవోపగతాస్సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః| ఆతిథ్యధర్మదత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ||౧౬||అస్మాభిరుపభుక్తాని
బుభుక్షాపరిపీడితైః|యత్త్వయా రక్షితాస్సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా||౧౭||బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తేకు
ర్వంతు వానరాః । ఏవముక్తా తు సర్వజ్ఞా వానరైస్తైస్స్వయంప్రభా || ౧౮ || ప్రత్యువాచ తతస్సర్వానిదం వానరయూథ
పాన్ । సర్వేషాం పరితుష్టాస్మి వానరాణాం తరస్వినామ్||౧౯ ||చరంత్యామమధర్మేణ నకార్యమిహ కేనచిత్ ||౨౦|| ఇతి
శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః - **********************************
.ఏవముక్తశ్శుభం వాక్యం తాపస్యాధర్మసంహితమ్। ఉవాచహనుమాన్వాక్యం తామనిందితలోచనామ్||౧||శరణం త్వాం
ప్రపన్నాస్స్మస్సర్వే వైధర్మచారిణీమ్।యఃకృతస్సుమహానస్మాకం సుగ్రీవేణమహాత్మనా||౨|| సతుకాలోవ్యతిక్రాంతో
వనేను హి వర్తతామ్ । సాత్వమస్మాద్బిలాద్ఘోరాదుత్తారయితుమర్హసి||౩|| తస్మాత్సుగ్రీవవచనాదతిక్రాంతాన్గ
తాయుషః । త్రాతుమర్హసినస్సర్వాన్ సుగ్రీవభయకర్శితాన్||౪||మహచ్చకార్యమస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి । త
చ్చాపినకృతంకార్యమస్మాభిరిహవాసిభిః||౫||ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీవాక్యమబ్రవీత్ । జీవతాదుష్కరం మన్యే ప్ర
విష్టేననివర్తితుమ్||౬|| తపసస్తు ప్రభావేన నియమోపార్జితేనచ । సర్వానేవబిలాదస్మాత్తారయిష్యామి వానరాన్ ||
౭|| నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః । నహి నిష్క్రమితుం శక్యమనిమీలితలోచ
నైః||౮|| తతో నిమీలితాస్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః । సహసా పిదధుర్దృష్టిం హృష్టా గమనకాం
క్షయా || ౯ || వానరాస్తు మహాత్మానో హస్తరుద్ధముఖాస్తదా । నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలాదుత్తారితాస్తయా ||
౧౦||తతస్తాన్వానరాన్సర్వాంస్తాపసీధర్మచారిణీ|నిస్సృతాన్విషమాత్తస్మాత్సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్||౧౧ || ఏష
వింధ్యో గిరిః శ్రీమాన్నానాద్రుమలతాకులః । ఏష ప్రస్రవణశ్శైలస్సాగరోయం మహోదధిః||౧౨ || స్వస్తి వోస్తు గమి
ష్యామి భవనం వానరర్షభాః|ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా||౧౩|| తతస్తే దదృశుర్ఘోరం సాగరం వ
రుణాలయమ్।అపారమభిగర్జంతం ఘోరైరూర్మిభిరాకులమ్||౧౪||మయస్యమాయావిహితం గిరిదుర్గం విచిన్వతామ్।
తేషాం మాసో వ్యతిక్రాంతో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః||౧౫||వింధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే|ఉపవిశ్య మ
హాత్మానశ్చింతామాపేదిరే తదా||౧౬||తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్ । ద్రుమాన్వాసంతికాన్ దృష్ట్వా
బభూవుర్భయశంకితాః|| ౧౭||తేవసంతమనుప్రాప్తం ప్రతిబుద్ధాః పరస్పరమ్|నష్టసందేశకాలార్థా నిపేతుర్ధరణీత
లే||౧౮ ||తతస్తాన్కపివృద్ధాంస్తు శిష్టాంశ్చైవ వనౌకసామ్|వాచా మధురయాభాష్య యథావదనుమాన్య చ||౧౯||సతుసింహ
వృషస్కంధః పీనాయతభుజః కపిః |యువరాజో మహాప్రాజ్ఞ అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ||౨౦|| శాసనాత్కపిరాజస్య యే

చ సర్వే వినిర్గతాః । మాసే పూర్ణే బిలస్థానాం హరయః కిన్న బుధ్యత ॥౨౧॥ వయమాశ్వయుజే మాసే కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః । ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముచ్యతామ్ ॥౨౨॥ భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తా నీతిమార్గవిశారదాః । హితేష్వభిరతా భర్తుర్నిసృష్టాస్సర్వకర్మసు ॥౨౩॥ కర్మస్వప్రతిమాస్సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః । మాం పురస్కృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥౨౪॥ ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః । హరిరాజస్య సందేశమకృత్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥౨౫॥ తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయమ్ । ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనౌకసామ్ ॥౨౬॥ తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః । న క్షమిష్యతి నస్సర్వానపరాధకృతో గతాన్ ॥౨౭॥ అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి । తస్మాత్ క్షమమిహాద్యైవ గంతుం ప్రాయోపవేశనమ్ ॥౨౮॥ త్యక్త్వా దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ । ధ్రువం నో హింసతే రాజా సర్వాన్ప్రతిగతానితః ॥౨౯॥ వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్మృత్యురిహైవ నః । న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః ॥౩౦॥ నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా । స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమమ్ ॥౩౧॥ ఘాతయిష్యతి దండేన తీక్ష్ణేన కృతనిశ్చయః । కిం మే సుహృద్భిర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్జీవితాంతరే ॥౩౨॥ ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి । ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితమ్ ॥౩౩॥ సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ । తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః ॥౩౪॥ సమీక్ష్యాకృతకార్యాంస్తు తస్మింస్తు సమయే గతే । అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యాం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ॥౩౫॥ రాఘవప్రియకామాయ ఘాతయిష్యత్యసంశయః । న తు క్షమం చాపరాద్ధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ॥౩౬॥ ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా । నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయమ్ ॥౩౭॥ ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే । అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥౩౮॥ ఇదం హి మాయావిహితం సుదుర్గమం ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయమ్ । ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాన్న రాఘవాద్వానరరాజతో వా ॥౩౯॥ శ్రుత్వాంగదస్యాపి వచోఽనుకూలమూచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః । యథా న హింస్యేమ తథా విధానమసక్తమద్యైవ విధీయతాం నః ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- త్రిపంచాశస్సర్గః ************************

తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి । అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥౧॥ బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితమ్ । చతుర్దశగుణం మేనే హనూమాన్వాలినస్సుతమ్ ॥౨॥ ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్చ తేజోబలపరాక్రమైః । శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥౩॥ బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సదృశం పితుః । శుశ్రూషమాణం తారస్య గురోరివ పురందరమ్ ॥౪॥ భర్తురర్థే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరమ్ । అభిసంధాతుమారేభే హనూమానంగదం తతః ॥౫॥ స చతుర్ణాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ । భేదయామాస తాన్సర్వాన్వానరాన్వాక్యసంపదా ॥౬॥ తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతోఽభీషయదంగదమ్ । భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః ॥౭॥ త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారయతే ధురమ్ । దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥౮॥ నిత్యమస్థిరచిత్తా హి కపయో హరిపుంగవ । నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్వినా త్వయా ॥౯॥ త్వాం నైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే । యథాయం జాంబవాన్నీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥౧౦॥ న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః । దండేన న త్వయా శక్యాస్సుగ్రీవాదపకర్షితుమ్ ॥౧౧॥ విగృహ్యాసనమప్యాహుర్దుర్బలేన బలీయసః । ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాన్న విగృహ్ణీత దుర్బలః ॥౧౨॥ యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీమేతద్బిలమితి శ్రుతమ్ । ఏతల్లక్ష్మణబాణానామీషత్కార్యం విదారణే ॥౧౩॥ స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా । లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైర్భింద్యాత్పత్రపుటం యథా ॥౧౪॥ లక్ష్మణస్య తు నారాచా బహవస్సంతి తద్విధాః । వజ్రాశనిసమస్పర్శా గిరీణామపి దారణాః ॥౧౫॥ అవస్థానే యదైవ త్వమాసిష్యసి పరంతప । తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్యంతి కృతనిశ్చయాః ॥౧౬॥ స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః । ఖేదితా దుఃఖశయ్యాభిస్త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥౧౭॥ స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః । తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥౧౮॥ న చ జాతు న హింస్యుస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః । అపవృత్తం జిఘాంసంతో మహావేగా దురాసదాః ॥౧౯॥ అస్మాభిస్తు గతం సార్ధం వినీతవదుపస్థితమ్ । ఆనుపూర్వ్యాత్తు సుగ్రీ

వో రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి ||౨౦|| ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః | శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జి
ఘాంసతి ||౨౧|| ప్రియకామశ్చ తే మాతుస్తదర్థం చాస్య జీవితమ్ | తస్యాపత్యం చ నాస్త్యన్యత్తస్మాదంగద గమ్యతామ్ ||౨౨||
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే చతుఃపంచాశస్సర్గః ************** శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మ
సంహితమ్ | స్వామిసత్కారసంయుక్తమంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ||౧|| స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచమానృశంస్యమథార్జవమ్ |
విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే ||౨|| భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతో మహిషీం ప్రియామ్ | ధర్మేణ మా
తరం యస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః ||౩|| కథం స ధర్మం జానీతే యేన భ్రాత్రా మహాత్మనా | యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పి
హితం ముఖమ్ ||౪|| సత్యాత్పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః | విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ||౫|| ల
క్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా | ఆదిష్టా మార్గితుం సీతా ధర్మమస్మిన్కథం భవేత్ ||౬|| అస్మిన్పాపే కృత
ఘ్నే తు స్మృతిహీనే చలాత్మని | ఆర్యః కో విశ్వసేజ్జాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః ||౭|| రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యస్సగుణో నిర్గు
ణోఽపి వా | కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి ||౮|| భిన్నమంత్రోఽపరాద్ధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహమ్ | కిష్కిం
ధాం ప్రాప్య జీవేయమనాథ ఇవ దుర్బలః ||౯|| ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనేనోపపాదయేత్ | శఠః క్రూరో నృశం
సశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ||౧౦|| బంధనాచ్చావసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనమ్ | అనుజానీత మాం సర్వే గృ
హం గచ్ఛంతు వానరాః ||౧౧|| అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీమ్ | ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో
మరణమేవ మే ||౧౨|| అభివాదనపూర్వం తు రాఘవౌ బలశాలినౌ | వాచ్యౌ మద్వచనాద్వీరౌ కుశలం రఘుపుంగవౌ ||౧౩||
అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ | వాచ్యః పితా యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ||౧౪|| ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం
వాచ్యా మాతా రుమా చ మే | మాతరం చైవ మే తారామాశ్వాసయితుమర్హథ ||౧౫|| ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సాను
క్రోశా తపస్వినీ | వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితమ్ ||౧౬|| ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ |
వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్దర్భేషు దుర్మనాః ||౧౭|| తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః | నయనేభ్యః ప్ర
ముముచురుష్ణం వై వారి దుఃఖితాః ||౧౮|| సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినమ్ | పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్
ప్రాయమాసితుమ్ ||౧౯|| మతం తద్వాలిపుత్రస్య విజ్ఞాయ ప్లవగర్షభాః | ఉపస్పృశ్యోదకం సర్వే ప్రాఙ్ముఖాస్సము
పావిశన్ ||౨౦|| దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తీరం సమాశ్రితాః | ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠా ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ ||౨౧||
రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ | జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః ||౨౨|| హరణం చైవ వైదేహ్యా వాలిన
శ్చ వధం రణే | రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతమ్ ||౨౩|| స సంవిశద్భిర్బహుభిర్మహీధరో మహాద్రికూట
ప్రతిమైః ప్లవంగమైః | బభూవ సన్నాదితనిర్ఝరాంతరో భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ||౨౪|| ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధా
కాండే - పంచపంచాశస్సర్గః ***

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ప్రాయం గిరిస్థలే | హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముపచక్రమే ||౧|| సంపాతిర్నా
మ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః | భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ||౨|| కందరాదభినిష్క్రమ్య స
వింధ్యస్య మహాగిరేః | ఉపవిష్టాన్హరీన్దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్ ||౩|| విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే |
యథాయం విహితో భక్ష్యశ్చిరాన్మహ్యముపాగతః ||౪|| పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్ | ఉవాచేదం
వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్య ప్లవంగమాన్ ||౫|| తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్ష్యలుబ్ధస్య పక్షిణః | అంగదః పరమాయత్తో హనూమంత
మథాబ్రవీత్ ||౬|| పశ్య సీతాపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః | ఇమం దేశమనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే ||౭|| రా
మస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతమ్ | హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాగతా ||౮|| వైదేహ్యాః ప్రియకామేన కృ
తం కర్మ జటాయుషా | గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః ||౯|| తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి |
ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్యథా వయమ్ ||౧౦|| అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రి
తాః | తతస్తేనోపకారార్థం త్యజతాత్మానమాత్మనా ||౧౧|| ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా | రాఘ
వార్థే పరిశ్రాంతా వయం సంత్యక్తజీవితాః ||౧౨|| కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మ న చ పశ్యామ మైథిలీమ్ | స సుఖీ గృధ్రరా

జస్తురావణేనహతోరణే॥ ౧౩ ॥ముక్తశ్చసుగ్రీవభయాద్గతశ్చపరమాంగతిమ్ । జటాయుషావినాశేనరాజ్ఞోదశరథస్యచ॥
౧౪॥హరణేనచవైదేహ్యాస్సంశయంహరయోగతాః । రామలక్ష్మణయోర్వాసఅరణ్యేసహసీతయా॥౧౫॥రాఘవస్యచ
బాణేనవాలినశ్చతథావధః । రామకోపాదశేషాణాంరాక్షసానాంతథావధః॥౧౬॥కైకేయ్యావరదానేనఇదంహివికృ
తంకృతమ్॥ తదసుఖమనుకీర్తితంవచోభువిపతితాంశ్చసమీక్ష్యవానరాన్ । భృశచలితమతిర్మహామతిఃకృపణముదా
హృతవాన్సగృధ్రరాట్॥౧౭॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః - ********************

తతఃశ్రుత్వాతదావాక్యమంగదస్యముఖోద్గతమ్ ।అబ్రవీద్వచనంగృధ్రస్తీక్ష్ణతుండోమహాస్వనః॥౧॥ కోయంగి
రాఘోషయతిప్రాణైఃప్రియతమస్యమే।జటాయుషోవధంభ్రాతుఃకంపయన్నివమేమనః॥౨॥కథమాసీజ్జనస్థానేయుద్ధం
రాక్షసగృధ్రయోః।నామధేయమిదంభ్రాతుశ్చిరస్యాద్యమయాశ్రుతమ్॥౩॥ఇచ్ఛేయంగిరిదుర్గాచ్చభవద్భిరవతారి
తుమ్।యవీయసోగుణజ్ఞస్యశ్లాఘనీయస్యవిక్రమైః॥౪॥ అతిదీర్ఘస్యకాలస్యతుష్టోస్మిపరికీర్తనాత్ । తదిచ్ఛేయమహం
శ్రోతుంవినాశంవానరర్షభాః॥౫॥భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్యజనస్థాననివాసినః।తస్యైవచమమభ్రాతుస్సఖాదశర
థఃకథమ్॥౬॥యస్యరామఃప్రియఃపుత్రోజ్యేష్ఠోగురుజనప్రియః।సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాన్నశక్నోమ్యుపసర్పితుమ్॥
౭॥ఇచ్ఛేయంపర్వతాదస్మాదవతర్తుమరిందమాః। శోకాద్భ్రష్టస్వరమపిశ్రుత్వాతేహరియూథపాః॥౮॥శ్రద్దధుర్నైవ
తద్వాక్యంకర్మణాతస్యశంకితాః।తేప్రాయముపవిష్టాస్తుదృష్ట్వాగృధ్రంప్లవంగమాః॥౯॥చక్రుర్బుద్ధింతదారౌద్రాం
సర్వాన్నోభక్షయిష్యతి।సర్వథాప్రాయమాసీనాన్యదినోభక్షయిష్యతి ॥ ౧౦ ॥ కృతకృత్యాభవిష్యామఃక్షిప్రం
సిద్ధిమితోగతాః । ఏతాంబుద్ధింతతశ్చక్రుస్సర్వేతేవానరర్షభాః॥ ౧౧ ॥ అవతార్యగిరేశ్శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగద
స్తదా । బభూవర్క్షరజానామవానరేంద్రఃప్రతాపవాన్॥౧౨॥మమార్యఃపార్థివఃపక్షిన్ధార్మికస్తస్యచాత్మజౌ।సు
గ్రీవశ్చైవవాలీచపుత్రౌఘనబలావుభౌ॥౧౩॥లోకేవిశ్రుతకర్మాభూద్రాజావాలీపితామమ। రాజాకృత్స్నస్యజ
గతఇక్ష్వాకూణాంమహారథః॥౧౪॥రామోదాశరథిఃశ్రీమాన్ప్రవిష్టోదండకావనమ్।లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావైదేహ్యా
చాపిభార్యయా॥౧౫॥పితుర్నిర్దేశనిరతోధర్మ్యంపంథానమాశ్రితః ।తస్యభార్యాజనస్థానాద్రావణేనహృతాబలాత్.
॥౧౬॥రామస్యచపితుర్మిత్రంజటాయుర్నామగృధ్రరాట్ । దదర్శసీతాంవైదేహీంహ్రియమాణాంవిహాయసా॥
౧౭॥రావణంవిరథంకృత్వాస్థాపయిత్వాచమైథిలీమ్ ।పరిశ్రాంతశ్చవృద్ధశ్చరావణేనహతోరణే॥౧౮॥ఏవంగృధ్రోహత
స్తేనరావణేనబలీయసా । సంస్కృతశ్చాపిరామేణగతశ్చగతిముత్తమామ్॥౧౯॥తతోమమపితృవ్యేణసుగ్రీవేణమహాత్మ
నా। చకారరాఘవస్సఖ్యంసోవధీత్పితరంమమ॥౨౦॥మమపిత్రావిరుద్ధోహిసుగ్రీవస్సచివైస్సహ । నిహత్యవాలినంరా
మస్తతస్తమభిషేచయత్ ॥౨౧॥సరాజ్యేస్థాపితస్తేనసుగ్రీవోవానరాధిపః।రాజావానరముఖ్యానాంయేనప్రస్థాపితావ
యమ్॥౨౨॥ఏవంరామప్రయుక్తాస్తుమార్గమాణాస్తతస్తతః।వైదేహీంనాధిగచ్ఛామోరాత్రౌసూర్యప్రభామివ॥౨౩
తేవయందండకారణ్యంవిచిత్యసుసమాహితాః।అజ్ఞానాత్తుప్రవిష్టాఃస్మధరణ్యావివృతంబిలమ్॥౨౪॥మయస్యమాయావి
హితంతద్బిలంచవిచిన్వతామ్।వ్యతీతస్తత్రనోమాసోయోరాజ్ఞాసమయఃకృతః॥౨౫॥తేవయంకపిరాజస్యసర్వేవచన
కారిణః।కృతాంసంస్థామతిక్రాంతాభయాత్ప్రాయముపాస్మహే॥౨౬॥క్రుద్ధేతస్మింస్తుకాకుత్స్థేసుగ్రీవేచసలక్ష్మ
ణే।గతానామపిసర్వేషాంతత్రనోనాస్తిజీవితమ్॥౨౭॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే- సప్తపంచాశస్సర్గః- *******

ఇత్యుక్తఃకరుణంవాక్యంవానరైస్త్యక్తజీవితైః। సబాష్పోవానరాన్గృధ్రఃప్రత్యువాచమహాస్వనః ॥౧॥ య
వీయాన్మమసభ్రాతాజటాయుర్నామవానరాః । యమాఖ్యాతహతంయుద్ధేరావణేనబలీయసా॥౨॥వృద్ధభావాదపక్ష
త్వాచ్ఛృణ్వంస్తదపిమర్షయే।నహిమేశక్తిరస్త్యద్యభ్రాతుర్వైరవిమోక్షణే॥౩॥పురావృత్రవధేవృత్తేపరస్పరజయైషి
ణౌ। ఆదిత్యముపయాతౌస్వోజ్వలంతంరశ్మిమాలినమ్॥౪॥ఆవృత్యాకాశమార్గేతుజవేనస్మగతౌభృశమ్।మధ్యంప్రా
ప్తేతుసూర్యేతుజటాయురవసీదతి॥౫ ॥తమహంభ్రాతరందృష్ట్వాసూర్యరశ్మిభిరర్దితమ్ । పక్షాభ్యాంఛాదయామాస
స్నేహాత్పరమవిహ్వలః॥౬॥నిర్దగ్ధపక్షఃపతితోవింధ్యేహంవానరర్షభాః ।అహమస్మిన్వసన్భ్రాతుఃప్రవృత్తిముపలక్ష
యే॥౭॥జటాయుషస్త్వేవముక్తోభ్రాత్రాసంపాతినాతదా।యువరాజోమహాప్రాజ్ఞఃప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥౮॥

జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా । ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥౯॥ అదీర్ఘదర్శినం తం
వై రావణం రాక్షసాధిపమ్ । అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥౧౦॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటా-
యుషః । ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥౧౧॥ నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః । వా-
ఙ్మాత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమమ్ ॥౧౨॥ జానామి వారుణాన్ లోకాన్ విష్ణోస్త్రైవిక్రమానపి । మహాసురవిమ-
ర్దాన్వా హ్యమృతస్య చ మంథనమ్ ॥౧౩॥ రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా । జరయా చ హృతం తేజః
ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥౧౪॥ తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా । హ్రియమాణా మయా దృష్టా రావణేన దు-
రాత్మనా ॥౧౫॥ క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ । భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥౧౬॥ సూర్య-
ప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమమ్ । అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥౧౭॥ తాం తు సీతామహం మన్యే
రామస్య పరికీర్తనాత్ । శ్రూయతాం మే కథయతో నిలయం తస్య రక్షసః ॥౧౮॥ పుత్రో విశ్వవసః సాక్షాద్భ్రాతా వై-
శ్రవణస్య చ । అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥౧౯॥ ఇతో ద్వీపే సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే । త-
స్మిన్ లంకా పురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥౨౦॥ జాంబూనదమయైర్ద్వారైశ్చిత్రైః కాంచనవేదికైః । ప్రాకారేణా-
ర్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥౨౧॥ తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ । రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి-
స్సురక్షితా ॥౨౨॥ జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞస్తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీమ్ । లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥౨౩॥
సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణం శతయోజనమ్ । ఆసాద్య దక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణమ్ ॥౨౪॥ తత్రైవ త్వ-
రితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః । జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥౨౫॥ ఆద్యః పంథాః కులింగానాం
యే చాన్యే ధాన్యజీవినః । ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥౨౬॥ భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కుర-
రైస్సహ । శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమమ్ ॥౨౭॥ బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయౌవనశాలి-
నామ్ । షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ॥౨౮॥ వైనతేయాచ్చ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః । గర్హి-
తం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా ॥౨౯॥ ప్రతికార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ । ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యా-
మి రావణం జానకీం తథా ॥౩౦॥ అస్మాకమపి సౌపర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా । తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వాన-
రాః ॥౩౧॥ ఆయోజనశతాత్సాగ్రాద్వయం పశ్యామ నిత్యశః । అస్మాకం విహితా వృత్తిర్నిసర్గేణ చ దూరతః ॥౩౨॥ విహి-
తా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినామ్ । ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిల్లంఘనే లవణాంభసః ॥౩౩॥ అభిగమ్య తు వైదేహీం
సమృద్ధార్థా భవిష్యథ । సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయమ్ ॥౩౪॥ ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గత-
స్య మహాత్మనః । తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరే నదనదీపతేః ॥౩౫॥ నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః । పునః
ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరమ్ ॥౩౬॥ బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే ॥ ఇతి శ్రీమత్కి-
ష్కింధాకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః - **

తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితమ్ । నిశమ్య చాభవన్ హృష్టాస్తే చ వై ప్లవగర్షభాః ॥౧॥ జాంబవాన్వానరశ్రేష్ఠస్సహ సర్వైః ప్లవంగమైః । భూతలాత్సహసోత్థాయ గృధ్రరాజానమబ్రవీత్ ॥౨॥ క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీమ్ । తదాఖ్యాతు భవాన్ సర్వం గతిర్భవ వనౌకసామ్ ॥౩॥ కో దాశరథిబాణానాం వజ్రవేగనిపాతినామ్ । స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమమ్ ॥౪॥ స హరీన్ ప్రీతిసంయుక్తాన్ సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ । పునరాశ్వాసయన్ ప్రీత ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥౫॥ శ్రూయతామిహ వైదేహ్యా యథా మే హరణం శ్రుతమ్ । యేన చాపి మమాఖ్యాతం యత్ర వాయతలోచనా ॥౬॥ అహమస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే । చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥౭॥ తం మామేవం గతం పుత్రః సుపార్శ్వో నామ నామతః । ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ॥౮॥ తీక్ష్ణకామాస్తు గంధర్వాస్తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః । మృగాణాం తు భయం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణక్షుధా వయమ్ ॥౯॥ స కదాచిత్క్షుధార్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః । గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తో మమ పుత్రో హ్యనామిషః ॥౧౦॥ స మయా వృద్ధభావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్త్సితః । క్షుత్పిపాసాపరీతేన కుమారః పతతాం వరః ॥౧౧॥ స మమాహారసంరోధాత్పీడితః ప్రీతివర్ధనః । అనుమాన్య య-

థాతత్త్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧౨॥ అహం తాత యథాకాలమామిషార్థీ ఖమాప్లుతః । మహేంద్రస్య గిరేర్ద్వారమావృత్య
చ సమాశ్రితః ॥౧౩॥ తతస్సత్త్వసహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణామ్ । పంథానమేకోఽధ్యవసం సన్నిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥
౧౪ ॥ తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టస్సూర్యోదయసమప్రభామ్ । స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్వై భిన్నాంజనచయప్రభః ॥౧౫॥ సో
ఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః । తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమనుయాచితః ॥౧౬॥ నహి సామోపపన్నా
నాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ । నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్కిమంగ బత మద్విధః ॥౧౭॥ స యాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వే
గతః । అథాహం ఖచరైర్భూతైరభిగమ్య సభాజితః ॥౧౮॥ దిష్ట్యా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్మాం మహర్షయః । కథంచిత్స
కళత్రోఽసౌ గతస్తే స్వస్త్యసంశయమ్ ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తతోఽహం తైస్సిద్ధైః పరమశోభనైః । స చ మే రావణో రాజా రక్ష
సాం ప్రతివేదితః ॥౨౦॥ హరన్దాశరథేర్భార్యాం రామస్య జనకాత్మజామ్ । భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితామ్ ।
౨౧ ॥ రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజామ్ । ఏష కాలాత్యయస్తావదితి కాలవిదాం వరః ॥ ౨౨॥ ఏతద
ర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ । తచ్ఛ్రుత్వాపి హి మే బుద్ధిర్నాసీత్కాచిత్పరాక్రమే ॥౨౩॥ అపక్షో హి కథం
పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే । యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా ॥౨౪॥ శ్రూయతాం తత్ప్రవక్ష్యామి భవతాం
పౌరుషాశ్రయమ్ । వాఙ్మతిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః ॥౨౫॥ యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశ
యః । తే భవంతో మతిశ్రేష్ఠా బలవంతో మనస్వినః ॥౨౬॥ ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః । రామలక్ష్మణబాణా
శ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః ॥౨౭॥ త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే । కామం ఖలు దశగ్రీవస్తేజోబలసమ
న్వితః ॥౨౮॥ భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్ । తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః ॥౨౯॥ నహి కర్మ
సు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః ******************

తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః । ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥ ౧॥ తమంగదము
పాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్వృతమ్ । జనితప్రత్యయో హర్షాత్సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥ ౨॥ కృత్వా నిశ్శబ్దమేకాగ్రాః
శృణ్వంతు హరయో మమ । తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీమ్ ॥౩॥ అస్య వింధ్యస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వ
నే । సూర్యాతపపరీతాంగో నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥౪॥ లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాద్వివశో విహ్వలన్నివ । వీక్షమాణో దిశ
స్సర్వా నాభిజానామి కించన ॥౫॥ తతస్తు సాగరాం శైలాన్నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ । వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగ
మత్ ॥౬॥ హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ । దక్షిణస్యోదధేస్తీరే వింధ్యోఽయమితి నిశ్చితః ॥౭॥ ఆసీచ్చాత్రా
శ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితమ్ । ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపా హ్యభూత్ ॥౮॥ అష్టౌ వర్షసహస్రాణి
తేనాస్మిన్నృషిణా వినా । వసతో మమ ధర్మజ్ఞ స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥౯॥ అవతీర్య చ వింధ్యాగ్రాత్కృచ్ఛ్రేణ విషమా
చ్ఛనైః । తీక్ష్ణదర్భాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥౧౦॥ తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభ్యాగతో భృశమ్ । జటాయు
షా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥౧౧॥ తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వవుర్వాతాస్సుగంధినః । వృక్షో నాపుష్పితః కశ్చిదఫ
లో వా న విద్యతే ॥౧౨॥ ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః । ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరమ్
౧౩ ॥ అథాపశ్యమదూరస్థమృషిం జ్వలితతేజసమ్ । కృతాభిషేకం దుర్ధర్షముపావృత్తముదఙ్ముఖమ్ ॥౧౪॥ తమృక్షా
స్సృమరా వ్యాఘ్రాస్సింహా నాగాస్సరీసృపాః । పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥ ౧౫ ॥ తతః ప్రాప్త
మృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః । ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలమ్ ॥ ౧౬॥ ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం
ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః । ముహూర్తమాత్రాన్నిష్క్రమ్య తతః కార్యమపృచ్ఛత ॥ ౧౭ ॥ సౌమ్య వైకల్యతాం దృ
ష్ట్వా రోమ్ణాం తే నావగమ్యతే । అగ్నిదగ్ధావిమౌ పక్షౌ త్వక్చైవ ప్రాణతా తవ ॥౧౮॥ గృధ్రౌ ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వ
సమౌ జవే । గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ భ్రాతరౌ కామరూపిణౌ ॥౧౯॥ జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ । మా
నుషం రూపమాస్థాయ గృహ్ణీతాం చరణౌ మమ ॥౨౦॥ కిం తే వ్యాధిసముత్థానం పక్షయోః పతనం కథమ్ । దండో వాఽయం కృతః కే
న సర్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే షష్టితమస్సర్గః ****************************

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్కృతమ్ । ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥ ౧ ॥ భగ

వర్ణవ్రణయుక్తత్వాల్లజ్జయావ్యాకులేంద్రియః।పరిశ్రాంతోనశక్నోమివచనంప్రతిభాషితుమ్॥౨॥ అహంచైవజటా
యుశ్చసంఘర్షాద్దర్పమోహితౌ।ఆకాశంపతితౌవీరాజిజ్ఞాసంతౌపరాక్రమమ్॥౩॥కైలాసశిఖరేబధ్వామునీనామగ్ర
తఃపణమ్।రవిస్స్యాదనుయాతవ్యోయావదస్తంమహాగిరిమ్॥౪॥ అథావాంయుగపత్ప్రాప్తావపశ్యావమహీతలే।రథచ
క్రప్రమాణానినగరాణిపృథక్పృథక్॥౫॥క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చబ్రహ్మఘోషాంశ్చశుశ్రువః।గాయంతీశ్చాంగనా
బహ్వీఃపశ్యావోరక్తవాససః॥౬॥తూర్ణముత్పత్యచాకాశమాదిత్యపథమాశ్రితౌ।ఆవామాలోకయావస్తద్వనంశాద్వ
లసన్నిభమ్॥౭॥ఉపలైరివసంఛన్నాదృశ్యతేభూఃశిలోచ్చయైః।ఆపగాభిశ్చసంవీతాసూత్రైరివవసుంధరా॥౮॥హిమ
వాంశ్చైవవింధ్యశ్చమేరుశ్చసుమహాగిరిః।భూతలేసంప్రకాశంతేనాగాఇవజలాశయే॥౯॥తీవ్రస్స్వేదశ్చఖేదశ్చభ
యంచాసీత్తదావయోః।సమావిశతిమోహశ్చమోహాన్మూర్ఛాతిదారుణా॥౧౦॥నదిగ్విజ్ఞాయతేయామ్యానాగ్నేయీ
నచవారుణీ।యుగాంతేనియతోలోకోహతోదగ్ధఇవాగ్నినా॥౧౧॥మనశ్చమేహతంభూయస్సన్నివర్త్యతుసంశ్రయమ్।
యత్నేనమహతాహ్యస్మిన్పునస్సంధాయచక్షుషీ॥౧౨॥యత్నేనమహతాభూయోరవిస్సమవలోకితః।తుల్యఃపృథ్వీ
ప్రమాణేనభాస్కరఃప్రతిభాతినౌ॥౧౩॥జటాయుర్మామనాపృచ్ఛ్యనిపపాతమహీంతతః।తందృష్ట్వాతూర్ణమాకా
శాదాత్మానంముక్తవానహమ్॥౧౪॥పక్షాభ్యాంచమయాగుప్తోజటాయుర్నప్రదహ్యత।ప్రమాదాత్తత్రనిర్దగ్ధఃపతన్వా
యుపథాదహమ్॥౧౫॥ఆశంకేతంనిపతితంజనస్థానేజటాయుషమ్।అహంతుపతితోవింధ్యేదగ్ధపక్షోజడీకృతః॥౧౬॥రాజ్యే
నహీనోభ్రాత్రాచపక్షాభ్యాంవిక్రమేణచ।సర్వథామర్తుమేవేచ్ఛన్పతిష్యేశిఖరాద్గిరేః॥౧౭॥ ఇతిశ్రీమత్కి
ష్కింధాకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః- **
ఏవముక్త్వామునిశ్రేష్ఠమరుదందుఃఖితోభృశమ్।అథధ్యాత్వాముహూర్తంతుభగవానిదమబ్రవీత్॥౧॥పక్షౌచ
తేప్రపక్షౌచపునరన్యౌభవిష్యతః।చక్షుషీచైవప్రాణాశ్చవిక్రమంచబలంచతే॥౨॥పురాణేనమహత్కార్యంభవిష్యతి
మయాశ్రుతమ్।దృష్టంమేతపసాచైవశ్రుత్వాచవిదితంమమ॥౩॥ రాజాదశరథోనామకశ్చిదిక్ష్వాకువర్ధనః।తస్యపు
త్రోమహాతేజారామోనామభవిష్యతి॥౪॥అరణ్యంచసహభ్రాత్రాలక్ష్మణేనగమిష్యతి।తస్మిన్నర్థేనియుక్తస్సన్పి
త్రాసత్యపరాక్రమః॥౫॥ నైరృతోరావణోనామతస్యభార్యాంహరిష్యతి।రాక్షసేంద్రోజనస్థానాదవధ్యస్సురదాన
వైః॥౬॥సాచకామైఃప్రలోభ్యంతీభక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చమైథిలీ।నభోక్ష్యతిమహాభాగాదుఃఖమగ్నాయశస్వినీ॥౭॥పర
మాన్నంతువైదేహ్యైజ్ఞాత్వాదాస్యతివాసవః।యదన్నమమృతప్రఖ్యంసురాణామపిదుర్లభమ్॥౮॥ తదన్నంమైథిలీ
ప్రాప్యవిజ్ఞాయేంద్రాదిదంత్వితి।అగ్రముద్ధృత్యరామాయభూతలేనిర్వపిష్యతి॥౯॥యదిజీవతిమేభర్తాలక్ష్మణేనస
హప్రభుః।దేవత్వంగచ్ఛతోర్వాపితయోరన్నమిదంత్వితి॥౧౦॥ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యారామదూతాఃప్లవంగమాః।ఆ
ఖ్యేయారామమహిషీత్వయాతేభ్యోవిహంగమ॥౧౧॥సర్వథాహినగంతవ్యమీదృశఃక్వగమిష్యసి।దేశకాలౌప్రతీక్షస్వ
పక్షౌత్వంప్రతిపత్స్యసే॥౧౨॥నోత్సహేయమహంకర్తుమద్యైవత్వాంసపక్షకమ్।ఇహస్థస్త్వంతులోకానాంహి
తంకార్యంకరిష్యసి॥౧౩॥త్వయాపిఖలుతత్కార్యంతయోశ్చనృపపుత్రయోః।బ్రాహ్మణానాంసురాణాంచమునీనాం
వాసవస్యచ॥౧౪॥ఇచ్ఛామ్యహమపిద్రష్టుంభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ।నేచ్ఛేచిరంధారయితుంప్రాణాంస్త్యక్ష్యేకళేబ
రమ్॥౧౫॥మహర్షిస్త్వబ్రవీదేవందృష్టతత్త్వార్థదర్శనః॥ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-ద్వాషష్టితమస్సర్గః ******
ఏతైరన్యైశ్చబహుభిర్వాక్యైర్వాక్యవిదాంవరః।మాంప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్యప్రవిష్టస్సస్వమాశ్రమమ్॥౧॥కం
దరాత్తువిసర్పిత్వాపర్వతస్యశనైశ్శనైః।అహంవింధ్యంసమారుహ్యభవతఃప్రతిపాలయే॥౨॥ అద్యత్వేతస్యకాలస్య
సాగ్రంవర్షశతంగతమ్।దేశకాలప్రతీక్షోస్మిహృదికృత్వామునేర్వచః॥౩॥ మహాప్రస్థానమాసాద్యస్వర్గతేతునిశాక
రే।మాంనిర్దహతిసంతాపోవితర్కైర్బహుభిర్వృతమ్॥౪॥ఉత్థితాంమరణేబుద్ధింమునివాక్యైర్నివర్తయే।బుద్ధిర్యాతేన
మేదత్తాప్రాణానాంరక్షణాయము॥౫॥సామేపనయతేదుఃఖందీప్తేవాగ్నిశిఖాతమః।బుధ్యతాచమయావీర్యంరావణస్య
దురాత్మనః॥౬॥పుత్రస్సంతర్జితోవాగ్భిర్నత్రాతామైథిలీకథమ్।తస్యావిలపితంశ్రుత్వాతౌచసీతావినాకృతౌ॥౭॥
నమేదశరథస్నేహాత్పుత్రేణోత్పాదితంప్రియమ్।తస్యత్వేవంబ్రువాణస్యసంహతైర్వానరైస్సహ॥౮॥ ఉత్పేతతుస్త

దావతౌ సమతుం వనచారిణాం। సదృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైరుద్గతై రరుణచ్ఛదైః ॥౯॥ ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చే
దమబ్రవీత్। ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః ॥౧౦॥ ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ। యౌవనే వ
ర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః ॥౧౧॥ తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ। సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీ
తామధిగమిష్యథ ॥౧౨॥ పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః। ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్త
మః ॥౧౩॥ ఉత్పపాత గిరేశ్శృంగాజ్జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిమ్। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః ॥౧౪॥ బభూ
వుర్హరిశార్దూలా విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః ॥ అథ పవనసమానవిక్రమాః ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః। అభిజిదభిము
ఖాం దిశం యయుర్జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥౧౫॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః - *****

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః। సంగతాః ప్రీతిసంయుక్తా వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥౧॥ సంపాతే
ర్వచనం శ్రుత్వా హరయో రావణక్షయమ్। హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముస్సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥౨॥ అభిగమ్య తు తం దేశం ద
దృశుర్భీమవిక్రమాః। కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితమ్ ॥౩॥ దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం ది
శమ్। సన్నివేశం తతశ్చక్రుర్హరివీరా మహాబలాః ॥౪॥ సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్వివిధైర్జలే। వ్యాత్తాస్యైస్సు
మహాకాయైరూర్మిభిశ్చ సమాకులమ్ ॥౫॥ ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః। క్వచిత్పర్వతమాత్రైశ్చ జలరా
శిభిరావృతమ్ ॥౬॥ సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాళతలవాసిభిః। రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥౭॥ ఆ
కాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః। విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥౮॥ విషణ్ణాం వాహినీం దృ
ష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్। ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥౯॥ తాన్విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్
వానరర్షభాన్। ఉవాచ మతిమాన్కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ ౧౦ ॥ న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోష
వత్తమః। విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ ౧౧ ॥ యో విషాదం నసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే। తేజసా త
స్య హీనస్య పురుషార్థో న సిధ్యతి ॥౧౨॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామంగదో వానరైస్సహ। హరివృద్ధైస్సమాగమ్య
పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥౧౩॥ సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ। వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహి
నీ స్థితా ॥౧౪॥ కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తస్స్తంభయితుం భవేత్। అన్యత్ర వాలితనయాదన్యత్ర చ హనూమతః ॥౧౫॥ త
తస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః। అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్వాక్యమర్థవిదబ్రవీత్ ॥౧౬॥ క ఇదానీం మహా
తేజా లంఘయిష్యతి సాగరమ్। కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమమ్ ॥౧౭॥ కో వీరో యోజనశతం లంఘయేత ప్లవం
గమాః। ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కో మహాభయాత్ ॥౧౮॥ కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చై
వ గృహాణి చ। ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయమ్ ॥౧౯॥ కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్। అ
భిగచ్ఛేమ సంహృష్టాస్సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ ॥౨౦॥ యది కశ్చిత్సమర్థో వస్సాగరప్లవనే హరిః। స దదాత్విహ నశ్శీఘ్రం పు
ణ్యామభయదక్షిణామ్ ॥౨౧॥ అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్కించిదబ్రవీత్। స్తిమితేవాభవత్సర్వా తత్ర సా హరివా
హినీ ॥౨౨॥ పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః। సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠా భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥౨౩॥ వ్య
పదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చాప్యభీక్ష్ణశః। నహి వో గమనే సంగః కదాచిత్కస్యచిత్క్వచిత్ ॥౨౪॥ బ్రువధ్వం యస్య
యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ॥ ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః - *****************

తతోఽంగదవచః శ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః। స్వాం స్వాం గతౌ సముత్సాహమాహుస్తత్ర యథాక్రమమ్ ॥౧॥
గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః। మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాం స్తథా ॥౨॥ ఆబభాషే గజస్తత్ర
ప్లవేయం దశ యోజనమ్। గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిమ్ ॥౩॥ గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువా
చ హ। త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥౪॥ శరభో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ। చత్వారింశ
ద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥౫॥ వానరస్తు మహాతేజా అబ్రవీద్గంధమాదనః। యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశ
త్తు న సంశయః ॥౬॥ మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ। యోజనానాం పరం షష్టిమహం ప్లవితుముత్సహే ॥౭॥ త
తస్తత్ర మహాతేజా ద్వివిదః ప్రత్యభాషత। గమిష్యామి న సందేహస్సప్తతిం యోజనాన్యహమ్ ॥౮॥ సుషేణస్తు మహాతేజాః

ప్రోక్తవాన్కపిసత్తమః।అశీతిం ప్రతిజానేఽహం యోజనానాం పరాక్రమే॥౯॥తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తానను
మాన్య చ।తతో వృద్ధతరస్తేషాం జాంబవాన్ప్రత్యభాషత॥౧౦॥పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్కశ్చిద్గతిపరాక్రమః। తే వయం వ
యసః పారమనుప్రాప్తాస్స్మ సాంప్రతం॥౧౧॥కింతు నైవం గతే శక్యమిదం కార్యముపేక్షితుమ్।యదర్థం కపిరాజశ్చ రా
మశ్చ కృతనిశ్చయౌ॥౧౨॥సాంప్రతం కాలభేదేన యా గతిస్తాం నిబోధత। నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః॥
౧౩॥తాంస్తు సర్వాన్హరిశ్రేష్ఠాన్జాంబవాన్పునరబ్రవీత్। న ఖల్వేతావదేవాసీద్గమనే మే పరాక్రమః॥౧౪॥మయా
మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః।ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమమ్॥౧౫॥స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్ల
వనే మందవిక్రమః।యౌవనే చ తదాసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః॥౧౬॥సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్కయామ్యహమ్।
నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి॥౧౭॥అథోత్తరముదారార్థమబ్రవీదంగదస్తదా।అనుమాన్య మహాప్రా
జ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః॥౧౮॥అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహత్।నివర్తనే తు మే శక్తిస్స్యాన్న వేతి న ని
శ్చితా॥౧౯॥తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్వాక్యకోవిదః।జ్ఞాయతే గమనే శక్తిస్తవ హర్యృక్షసత్తమ॥౨౦॥కామం
శతసహస్రం వా న హ్యేష విధిరుచ్యతే।యోజనానాం భవాన్శక్తో గంతుం ప్రతినివర్తితుమ్॥౨౧॥న హి ప్రేషయితా తాత
స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన।భవతాఽయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ॥౨౨॥ భవాన్కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే
వ్యవస్థితః।స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప॥౨౩॥తస్మాత్కళత్రవత్తత్ర ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్। అపి చైత
స్య కార్యస్య భవాన్మూలమరిందమ॥౨౪॥మూలమర్థస్య సంరక్ష్యమేష కార్యవిదాం నయః।మూలే హి సతి సిధ్యంతి గుణాః
పుష్పఫలాదయః॥౨౫॥తద్భవానస్య కార్యస్య సాధకస్సత్యవిక్రమః।బుద్ధివిక్రమసంపన్నో హేతురత్ర పరంతప॥౨౬॥గు
రుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ। భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే॥౨౭॥ ఉక్తవాక్యం మహా
ప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః। ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః॥౨౮॥యది నాహం గమిష్యామి నా
న్యో వానరపుంగవః।పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనమ్॥౨౯॥న హ్యకృత్వా హరిపతేస్సందేశం తస్య ధీమ
తః।తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణమ్॥౩౦॥స హి ప్రసాదే చాత్యర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః।అతీత్య త
స్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్॥౩౧॥తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః। తద్భవానేవ దృష్టార్థస్సంచింత
యితుమర్హతి॥ ౩౨ ॥సోఽంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః। జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగ
దమ్॥౩౩॥అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్పరిహీయతే।ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి॥ ౩౪ ॥ తతః ప్రతీ
తం ప్లవతాం వరిష్ఠమేకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టమ్।సంచోదయామాస హరిప్రవీరో హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥౩౫॥
ఇతి శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః **
అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీమ్।జాంబవాన్సముదీక్ష్యైవ హనూమంతమథాబ్రవీత్॥౧॥వీర వాన
రలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద।తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనూమన్కిం న జల్పసి॥ ౨॥ హనూమన్హరిరాజస్య సుగ్రీవ
స్య సమో హ్యసి।రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ॥౩॥అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః।గరుత్మానితి వి
ఖ్యాత ఉత్తమస్సర్వపక్షిణామ్॥౪॥బహుశో హి మయా దృష్టస్సాగరే స మహాబలః। భుజగానుద్ధరన్పక్షీ మహావేగో మహా
యశాః॥౫॥పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ। విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే॥౬॥బలం బుద్ధిశ్చ తేజ
శ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ।విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుధ్యసే॥౭॥ ఆసీదప్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికస్థలా।
అంజనేతి పరిఖ్యాతా పత్నీ కేసరిణో హరేః॥౮॥ విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి।అభిశాపాదభూత్తాత వా
నరీ కామరూపిణీ॥౯॥దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః।కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్కామరూపిణీ॥౧౦॥
మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయౌవనశాలినీ।విచిత్రమాల్యాభరణా కదాచిత్క్షౌమవాసినీ॥౧౧॥ అచరత్పర్వతస్యాగ్రే
ప్రావృడంబుదసన్నిభే।తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభమ్॥౧౨॥స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపహ
రచ్ఛనైః। స దదర్శ తతస్తస్యా వృత్తావూరూ సుసంహతౌ॥ ౧౩॥ స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననమ్। తాం
విశాలాయతశ్రోణీం తనుమధ్యాం యశస్వినీమ్॥౧౪॥దృష్ట్వైవ శుభసర్వాంగీం పవనః కామమోహితః।స తాం భుజాభ్యాం

దీర్ఘాభ్యాంపర్యష్వజతమారుతః||౧౫||మన్మథావిష్టసర్వాంగోగతాత్మాతామనిందితామ్| సాతుతత్రైవసంభ్రాం
తాసువృత్తావాక్యమబ్రవీత్||౧౬|| ఏకపత్నీవ్రతమిదంకోనాశయితుమిచ్ఛతి| అంజనాయావచశ్శ్రుత్వామారు
తః ప్రత్యభాషత||౧౭||నత్వాంహింసామిసుశ్రోణిమాభూత్తేసుభగేభయమ్| మనసాస్మిగతోయత్త్వాంపరిష్వజ్యయశ
స్విని మ్ ||౧౮|| వీర్యవాన్బుద్ధిసంపన్నస్తవపుత్రోభవిష్యతి|మహాసత్త్వోమహాతేజామహాబలపరాక్రమః||౧౯||
లంఘనేప్లవనేచైవభవిష్యతిహిమత్సమః|ఏవముక్తాతతస్తుష్టాజననీతేమహాకపే||౨౦||గుహాయాంత్వాంమహాబాహో
ప్రజజ్ఞేప్లవగర్షభ|అభ్యుత్థితంతతస్సూర్యంబాలోదృష్ట్వామహావనే||౨౧||ఫలంచేతిజిఘృక్షుస్త్వముత్ప్లుత్యాభ్యప
తోదివమ్|శతానిత్రీణిగత్వాథయోజనానాంమహాకపే||౨౨||తేజసాతస్యనిర్ధూతోనవిషాదంగతస్తతః|తావదాపతత
స్తూర్ణమంతరిక్షంమహాకపే||౨౩||క్షిప్తమింద్రేణతేవజ్రంక్రోధావిష్టేనధీమతా|తతశ్శైలాగ్రశిఖరేవామోహ
నురభజ్యత||౨౪||తతోహివామధేయంతేహనుమానితికీర్త్యతే| తతస్త్వాంనిహతందృష్ట్వావాయుర్గంధవహస్స్వ
యమ్||౨౫||త్రైలోక్యేభృశసంక్రుద్ధోనవవౌవైప్రభంజనః|సంభ్రాంతాశ్చసురాస్సర్వేత్రైలోక్యేక్షుభితేసతి||౨౬||
ప్రసాదయంతిసంక్రుద్ధంమారుతంభువనేశ్వరాః| ప్రసాదితేచపవనేబ్రహ్మాతుభ్యంవరందదౌ||౨౭|| అశస్త్రవధ్య
తాంతాతసమరేసత్యవిక్రమ|వజ్రస్యచనిపాతేనవిరుజంత్వాంసమీక్ష్యచ||౨౮||సహస్రనేత్రఃప్రీతాత్మాదదౌ
తేవరముత్తమమ్|స్వచ్ఛందతశ్చమరణంతేభూయాదితివైప్రభో||౨౯||సత్వంకేసరిణఃపుత్రఃక్షేత్రజోభీమవిక్రమః|
మారుతస్యౌరసఃపుత్రస్తేజసాచాపితత్సమః||౩౦|| త్వంహివాయుసుతోవత్సప్లవనేచాపితత్సమః| వయమద్యగతప్రా
ణాభవాన్నస్త్రాతుసాంప్రతమ్||౩౧|| దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నఃపక్షిరాజఇవాపరః| త్రివిక్రమేమయాతాతసశైల
వనకాననా||౩౨||త్రిస్సప్తకృత్వఃపృథివీపరిక్రాంతాప్రదక్షిణమ్|తథాచౌషధయోస్మాభిస్సంచితాదేవశాసనాత్||౩౩||
నిష్పన్నమమృతంయాభిస్తదాసీన్నోమహద్బలమ్|సఇదానీమహంవృద్ధఃపరిహీనపరాక్రమః||౩౪||సాంప్రతంకాలమ
స్మాకంభవాన్సర్వగుణాన్వితః|తద్విజృంభస్వవిక్రాంతఃప్లవతాముత్తమోహ్యసి||౩౫||త్వద్వీర్యంద్రష్టుకామేయం
సర్వావానరవాహినీ| ఉత్తిష్ఠహరిశార్దూలలంఘయస్వమహార్ణవమ్||౩౬||పరాహిసర్వభూతానాంహనూమన్
యాగతిస్తవ| విషణ్ణాహరయస్సర్వేహనూమన్కిముపేక్షసే||౩౭||విక్రమస్వమహావేగోవిష్ణుస్త్రీన్విక్రమానివ||త
తస్తువైజాంబవతాప్రచోదితఃప్రతీతవేగఃపవనాత్మజఃకపిః| ప్రహర్షయంస్తాంహరివీరవాహినీంచకారరూపంపవనాత్మ
జస్తదా||౩౮|| ఇతిశ్రీమత్కిష్కింధాకాండే - షట్షష్టితమస్సర్గః. ****************************

తందృష్ట్వాజృంభమాణంతేక్రమితుంశతయోజనమ్| వీర్యేణాపూర్యమాణంచసహసావానరోత్తమమ్||౧|| స
హసాశోకముత్సృజ్యప్రహర్షేణసమన్వితాః| వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపిహనూమంతంమహాబలమ్||౨|| త్రివిక్రమకృతో
త్సాహంనారాయణమివప్రజాః|సంస్తూయమానోహనుమాన్వ్యవర్ధతమహాబలః||౩|| సమావిధ్యచలాంగూలంహ
ర్షాచ్చబలమేయివాన్|తస్యసంస్తూయమానస్యవృద్ధైర్వానరపుంగవైః||౪|| తేజసాపూర్యమాణస్యరూపమాసీదనుత్త
మమ్|యథావిజృంభతేసింహోవివృద్ధోగిరిగహ్వరే||౫||మారుతస్యౌరసఃపుత్రస్తథాసంప్రతిజృంభతే| అశోభతము
ఖంతస్యజృంభమాణస్యధీమతః||౬|| అంబరీషోపమందీప్తంవిధూమఇవపావకః| హరీణాముత్థితోమధ్యాత్సంప్రహృష్టత
నూరుహః||౭||అభివాద్యహరీన్వృద్ధాన్హనూమానిదమబ్రవీత్|ఆరుజన్పర్వతాగ్రాణిహుతాశనసఖోనిలః||౮|| బల
వానప్రమేయశ్చవాయురాకాశగోచరః|తస్యాహంశీఘ్రవేగస్యశీఘ్రగస్యమహాత్మనః||౯|| మారుతస్యౌరసఃపుత్రః
ప్లవనేనాస్తిమత్సమః|ఉత్సహేయంహివిస్తీర్ణమాలిఖంతమివాంబరమ్||౧౦||మేరుంగిరిమసంగేనపరిగంతుంసహస్ర
శః|బాహువేగప్రసన్నేనసాగరేణాహముత్సహే||౧౧||సమాప్లావయితుంలోకంసపర్వతనదీహ్రదమ్| మమోరుజంఘ
వేగేనభవిష్యతిసముత్థితః||౧౨||సముచ్ఛ్రితమహాగ్రాహఃసముద్రోవరుణాలయః| పన్నగాశనమాకాశేపతంతంపక్షి
సేవితే||౧౩||వైనతేయమహంశక్తఃపరిగంతుంసహస్రశః|ఉదయాత్ప్రస్థితంవాపిజ్వలంతంరశ్మిమాలినమ్||౧౪||అనస్త
మితమాదిత్యమభిగంతుంసముత్సహే| పృథివ్యాదక్షిణంతావదుత్తరంగంతుముత్సహే||౧౫||తతోభూమిమసంస్పృష్ట్వా
పునరాగంతుముత్సహే|ప్రవేగేనైవమహతాభీమేనప్లవగర్షభాః||౧౬||ఉత్సహేయమతిక్రాంతుంసర్వానాకాశగో

చరాః। సాగరాన్ శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్॥౧౭॥ పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః।
హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానః ప్లవంగమాః॥౧౮॥ లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాం చ సర్వశః। అనుయాస్యంతి
మామద్య ప్లవమానం విహాయసా॥౧౯॥ భవిష్యతి హి మే పంథాః స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే। చరంతం ఘోరమాకాశముత్ప
తిష్యంతమేవ వా॥౨౦॥ ద్రక్ష్యంతి నిపతిష్యంతం సర్వభూతాని వానరాః। మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ ప్లవంగ
మాః॥౨౧॥ దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరమ్। విధమిష్యామి జీమూతాన్ కంపయిష్యామి పర్వతాన్॥౨౨॥ సా
గరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానస్సమాహితః। వైనతేయస్య వా శక్తిర్మమ వా మారుతస్య వా॥౨౩॥ ఋతే సుపర్ణరా
జానం మారుతం వా మహాబలమ్। న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్॥౨౪॥ నిమేషాంతరమాత్రేణ నిరాలం
బనమంబరమ్। సహసా నిపతిష్యామి ఘనాద్విద్యుదివోత్థితా॥౨౫॥ భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే। విష్ణోః ప్రక్ర
మమాణస్య తదా త్రీన్ విక్రమానివ॥౨౬॥ బుద్ధ్యా చాహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా। అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం
ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః॥౨౭॥ మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే। అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి
మే మతిః॥౨౮॥ వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయంభువః। విక్రమ్య సహసా హస్తాదమృతం తదిహానయే॥౨౯॥ లం
కాం వాపి సముత్క్షిప్య గచ్ఛేయమితి మే మతిః। తదాతం వానరశ్రేష్ఠం గర్జంతమమితౌజసమ్॥౩౦॥ ప్రహృష్టా హరయస్త
త్ర సముదైక్షంత విస్మితాః। తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతీనాం శోకనాశనమ్॥౩౧॥ ఉవాచ పరిసంహృష్టో జాంబవాన్ హ
రిసత్తమః। వీర కేసరిణః పుత్ర హనూమన్మారుతాత్మజ॥౩౨॥ జ్ఞాతీనాం విపులశ్శోకస్త్వయా తాత వినాశితః। తవ కల్యాణ
రుచయః కపిముఖ్యాస్సమాగతాః॥౩౩॥ మంగళం కార్యసిద్ధ్యర్థం కరిష్యంతి సమాహితాః। ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపి
వృద్ధమతేన చ॥౩౪॥ గురూణాం చ ప్రసాదేన సంప్లవస్వ మహార్ణవమ్। స్థాస్యామశ్చైకపాదేన యావదాగమనం తవ॥
౩౫॥ త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసామ్। తతస్తు హరిశార్దూలస్తానువాచ వనౌకసః॥౩౬॥ నేయం మమ మహీ వే
గం లంఘనే ధారయిష్యతి। ఏతానీహ నగస్యాస్య శిలాసంకటశాలినః॥౩౭॥ శిఖరాణి మహేంద్రస్య స్థిరాణి చ మహాంతి చ।
ఏష వేగం కరిష్యామి మహేంద్రశిఖరేష్వహమ్॥౩౮॥ నానాద్రుమవికీర్ణేషు ధాతునిష్యందశోభిషు। ఏతాని మమ వేగం హి
శిఖరాణి మహాంతి చ॥౩౯॥ ప్లవతో ధారయిష్యంతి యోజనానామితశ్శతమ్। తతస్తం మారుతప్రఖ్యస్స హరిర్మారుతాత్మ
జః॥౪౦॥ ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్రమరిమర్దనః। వృతం నానావిధైర్వృక్షైర్మృగసేవితశాద్వలమ్॥౪౧॥ లతాకుసు
మసంబాధం నిత్యపుష్పఫలద్రుమమ్। సింహశార్దూలచరితం మత్తమాతంగసేవితమ్॥౪౨॥ మత్తద్విజగణోద్ఘుష్టం సలి
లోత్పీడసంకులమ్। మహద్భిరుచ్ఛ్రితం శృంగైర్మహేంద్రం స మహాబలః॥౪౩॥ విచచార హరిశ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవి
క్రమః। పాదాభ్యాం పీడితస్తేన మహాశైలో మహాత్మనా॥౪౪॥ రరాజ సింహాభిహతో మహాన్మత్త ఇవ ద్విపః। ముమోచ సలి
లోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః॥౪౫॥ విత్రస్తమృగమాతంగః ప్రకంపితమహాద్రుమః। నాగగంధర్వమిథునైః పానసంస
ర్గకర్కశైః॥౪౬॥ ఉత్పతద్భిర్విహంగైశ్చ విద్యాధరగణైరపి। త్యజ్యమానమహాసానుస్సంనిలీనమహోరగః॥౪౭॥ చ
లశృంగశిలోద్ఘాతస్తదాభూత్స మహాగిరిః। నిశ్శ్వసద్భిస్తదా తైస్తు భుజంగైరర్ధనిస్సృతైః॥౪౮॥ సపతాక ఇవాభాతి స త
దా ధరణీధరః। ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైస్త్యజ్యమానశ్శిలోచ్చయః॥౪౯॥ సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వ
గః॥ స వేగవాన్వేగసమాహితాత్మా హరిప్రవీరః పరవీరహంతా। మనస్సమాధాయ మహానుభావో జగామ లంకాం మన
సా మనస్వీ॥౫౦॥ ఇత్యార్షే-శ్రీమద్రామాయణే-ఆదికావ్యే-శ్రీమద్వాల్మీకీయే-చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం-సం
హితాయాం-శ్రీమత్కిష్కింధాకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః.****************************

కిష్కింధాకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలమ్.

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే-

కిష్కింధాఖ్యమిమం శృణ్వన్ పఠన్ వాపి విధానతః। ఇహ సంపూజితస్సర్వైరంతే బ్రహ్మణి లీయతే॥

కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే · సుందరకాండః ప్రారంభః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

తతోరావణనీతాయాస్సీతాయాశ్శత్రుకర్శనః। ఇయేషపదమన్వేష్టుంచారణాచరితేపథి॥౧॥ దుష్కరంనిష్ప్రతి
ద్వంద్వంచికీర్షన్కర్మవానరః। సముదగ్రశిరోగ్రీవోగవాంపతిరివాబభౌ॥౨॥ అథవైడూర్యవర్ణేషుశాద్వలేషుమహాబ
లః। ధీరస్సలిలకల్పేషువిచచారయథాసుఖమ్॥౩॥ ద్విజాన్విత్రాసయన్ధీమానురసాపాదపాన్హరన్। మృగాంశ్చసు
బహూన్నిఘ్నన్ప్రవృద్ధఇవకేసరీ॥౪॥ నీలలోహితమాంజిష్ఠపత్రవర్ణైస్సితాసితైః। స్వభావవిహితైశ్చిత్రైర్ధాతుభిః
స్సమలంకృతమ్॥౫॥ కామరూపిభిరావిష్టమభీక్ష్ణంసపరిచ్ఛదైః। యక్షకిన్నరగంధర్వైర్దేవకల్పైశ్చపన్నగైః॥౬॥ సత
స్యగిరివర్యస్యతలేనాగవరాయుతే। తిష్ఠన్కపివరస్తత్రహ్రదేనాగఇవాబభౌ॥౭॥ ససూర్యాయమహేంద్రాయపవ
నాయస్వయంభువే। భూతేభ్యశ్చాంజలింకృత్వాచకారగమనేమతిమ్॥౮॥ అంజలింప్రాఙ్ముఖఃకృత్వాపవనాయాత్మ
యోనయే। తతోభివవృధేగంతుందక్షిణోదక్షిణాందిశమ్॥౯॥ ప్లవంగప్రవరైర్దృష్టఃప్లవనేకృతనిశ్చయః। వవృధేరామవృ
ద్ధ్యర్థంసముద్రఇవపర్వసు॥౧౦॥ నిష్ప్రమాణశరీరస్సన్లిలంఘయిషురర్ణవమ్। బాహుభ్యాంపీడయామాసచరణా
భ్యాంచపర్వతమ్॥౧౧॥ సచచాలాచలశ్చాపిముహూర్తంకపిపీడితః। తరూణాంపుష్పితాగ్రాణాంసర్వంపుష్పమ
శాతయత్॥౧౨॥ తేనపాదపముక్తేనపుష్పౌఘేణసుగంధినా। సర్వతస్సంవృతశ్శైలోబభౌపుష్పమయోయథా॥౧౩॥ తేన
చోత్తమవీర్యేణపీడ్యమానస్సపర్వతః। సలిలంసంప్రసుస్రావమదంమత్తఇవద్విపః॥౧౪॥ పీడ్యమానస్తుబలినామహేంద్ర
స్తేనపర్వతః। రీతీర్నిర్వర్తయామాసకాంచనాంజనరాజతీః॥౧౫॥ ముమోచచశిలాశ్శైలోవిశాలాస్సమనశ్శిలాః। మ
ధ్యమేనార్చిషాజుష్టోధూమరాజీరివానలః॥౧౬॥ గిరిణాపీడ్యమానేనపీడ్యమానానిసర్వతః। గుహాగతానిభూతానివినే
దుర్వికృతైస్స్వరైః॥౧౭॥ సమహాసత్త్వసన్నాదశ్శైలపీడానిమిత్తజః। పృథివీంపూరయామాసదిశశ్చోపవనానిచ॥౧౮॥
శిరోభిఃపృథుభిస్సర్పావ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః। వమంతఃపావకంఘోరందదంశుర్దశనైశ్శిలాః॥౧౯॥ తాస్తదాసవిషై
ర్దష్టాఃకుపితైస్తైర్మహాశిలాః। జజ్వలుఃపావకోద్దీప్తాబిభిదుశ్చసహస్రధా॥౨౦॥ యానిచౌషధజాలానితస్మిఞ్జాతా
నిపర్వతే। విషఘ్నాన్యపినాగానాంనశేకుశ్శమితుంవిషమ్॥౨౧॥ భిద్యతేయంగిరిర్భూతైరితిమత్వాతపస్వినః। త్రస్తావి
ద్యాధరాస్తస్మాదుత్పేతుఃస్త్రీగణైస్సహ॥౨౨॥ పానభూమిగతంహిత్వాహైమమాసవభాజనమ్। పాత్రాణిచమహా
ర్హాణికరకాంశ్చహిరణ్మయాన్॥౨౩॥ లేహ్యానుచ్చావచాన్భక్ష్యాన్మాంసానివివిధానిచ। ఆర్షభాణిచచర్మాణిఖ
డ్గాంశ్చకనకత్సరూన్॥౨౪॥ కృతకంఠగుణాఃక్షీబారక్తమాల్యానులేపనాః। రక్తాక్షాఃపుష్కరాక్షాశ్చగగనంప్రతిపేదిరే॥
౨౫॥ హారనూపురకేయూరపారిహార్యధరాస్స్త్రియః। విస్మితాస్సస్మితాస్తస్థురాకాశేరమణైస్సహ॥౨౬॥ దర్శయంతో
మహావిద్యాంవిద్యాధరమహర్షయః। విస్మితాస్తస్థురాకాశేవీక్షాంచక్రుశ్చపర్వతమ్॥౨౭॥ శుశ్రువుశ్చతదాశబ్దమృషీ
ణాంభావితాత్మనామ్। చారణానాంచసిద్ధానాంస్థితానాంవిమలేంబరే॥౨౮॥ ఏషపర్వతసంకాశోహనూమాన్మారుతాత్మ
జః। తితీర్షతిమహావేగస్సముద్రంమకరాలయమ్॥౨౯॥ రామార్థంవానరార్థంచచికీర్షన్కర్మదుష్కరమ్। సముద్రస్యపరం
పారందుష్ప్రాపంప్రాప్తుమిచ్ఛతి॥౩౦॥ ఇతివిద్యాధరాశ్శ్రుత్వావచస్తేషాంతపస్వినామ్। తమప్రమేయందదృశుఃపర్వ
తేవానరర్షభమ్॥౩౧॥ దుధువేచసరోమాణిచకంపేచాచలోపమః। ననాదసుమహానాదంసుమహానివతోయదః॥౩౨॥ ఆను
పూర్వ్యేణవృత్తంచలాంగూలంరోమభిశ్చితమ్। ఉత్పతిష్యన్విచిక్షేపపక్షిరాజఇవోరగమ్॥౩౩॥ తస్యలాంగూలమావిద్ధమ
తివేగస్యపృష్ఠతః। దదృశేగరుడేనేవహ్రియమాణోమహోరగః॥౩౪॥ బాహూసంస్తంభయామాసమహాపరిఘసన్ని
భౌ। ససాదచకపిఃకట్యాంచరణౌసంచుకోచచ॥౩౫॥ సంహృత్యచభుజౌశ్రీమాంస్తథైవచశిరోధరామ్। తేజస్సత్త్వంతథా
వీర్యమావివేశసవీర్యవాన్॥౩౬॥ మార్గమాలోకయన్దూరాదూర్ధ్వంప్రణిహితేక్షణః। రురోధహృదయేప్రాణానా

కాశేమవలోకయన్ ॥౩౭॥ పద్భ్యాం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః । నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమానుత్పతిష్యన్మహాబలః ॥
౩౮॥ వానరాన్వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । యథా రాఘవనిర్ముక్తశ్శరశ్శ్వసనవిక్రమః ॥౩౯॥ గచ్ఛేత్తద్వద్గమి
ష్యామి లంకాం రావణపాలితామ్ । నహి ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్ ॥౪౦॥ అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి
సురాలయమ్ । యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః ॥౪౧॥ బద్ధ్వా రాక్షసరాజానమానయిష్యామి రావణమ్ । స
ర్వథా కృతకార్యోఽహమేష్యామి సహ సీతయా ॥౪౨॥ ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాట్య సరావణామ్ । ఏవముక్త్వా తు హ
నుమాన్వానరాన్వానరర్షభః ॥౪౩॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన వేగవానవిచారయన్ । సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజ
రః ॥౪౪॥ సముత్పతతి తస్మింస్తు వేగాత్తే నగరోహిణః । సంహృత్య విటపాన్సర్వాన్సముత్పేతుస్సమంతతః ॥౪౫॥ స మత్త
కోయష్టిమకాన్పాదపాన్పుష్పశాలినః । ఉద్వహన్నూరువేగేన జగామ విమలేఽంబరే ॥౪౬॥ ఊరువేగోద్ధతా వృక్షా ము
హూర్తం కపిమన్వయుః । ప్రస్థితం దీర్ఘమధ్వానం స్వబంధుమివ బాంధవాః ॥౪౭॥ తమూరువేగోన్మథితాస్సాలాశ్చాన్యే
నగోత్తమాః । అనుజగ్ముర్హనూమంతం సైన్యా ఇవ మహీపతిమ్ ॥౪౮॥ సుపుష్పితాగ్రైర్బహుభిః పాదపైరన్వితః కపిః ।
హనూమాన్పర్వతాకారో బభూవాద్భుతదర్శనః ॥౪౯॥ సారవంతోఽథ యే వృక్షా న్యమజ్జన్లవణాంభసి । భయాదివ మ
హేంద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే ॥౫౦॥ స నానాకుసుమైః కీర్ణః కపిస్సాంకురకోరకైః । శుశుభే మేఘసంకాశః ఖద్యోతై
రివ పర్వతః ॥౫౧॥ విముక్తాస్తస్య వేగేన ముక్త్వా పుష్పాణి తే ద్రుమాః । అవశీర్యంత సలిలే నివృత్తాస్సుహృదో యథా ॥౫౨॥ ల
ఘుత్వేనోపపన్నం తద్విచిత్రం సాగరేఽపతత్ । ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయుసమీరితమ్ ॥౫౩॥ తారాశతమివా
కాశం ప్రబభౌ స మహార్ణవః । పుష్పౌఘేణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వానరః ॥౫౪॥ బభౌ మేఘ ఇవాకాశే విద్యుద్గణవిభూషి
తః । తస్య వేగసముద్ధూతైః పుష్పైస్తోయమదృశ్యత ॥౫౫॥ తారాభిరభిరామాభిరుదితాభిరివాంబరమ్ । తస్యాంబరగతౌ
బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ ॥౫౬॥ పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రాంతౌ పంచాస్యావివ పన్నగౌ । పిబన్నివ బభౌ శ్రీమాన్సో
ర్మిమాలం మహార్ణవమ్ ॥౫౭॥ పిపాసురివ చాకాశం దదృశే స మహాకపిః । తస్య విద్యుత్ప్రభాకారే వాయుమార్గానుసారిణః ॥
౫౮॥ నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థావివానలౌ । పింగే పింగాక్షముఖ్యస్య బృహతీ పరిమండలే ॥౫౯॥ చక్షుషీ సంప్రకాశేతే
చంద్రసూర్యావివోదితౌ । ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్రమాబభౌ ॥౬౦॥ సంధ్యయా సమభిస్పృష్టం
యథా సూర్యస్య మండలమ్ । లాంగూలం చ సమావిద్ధం ప్లవమానస్య శోభతే ॥౬౧॥ అంబరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వ
జ ఇవోచ్ఛ్రితః । లాంగూలచక్రేణ మహాన్ శుక్లదంష్ట్రోఽనిలాత్మజః ॥౬౨॥ వ్యరాజత మహాప్రాజ్ఞః పరివేషీవ భాస్కరః ।
స్ఫిగ్దేశేనాభితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః ॥౬౩॥ మహతా దారితేనేవ గిరిర్గైరికధాతునా । తస్య వానరసింహస్య ప్లవమా
నస్య సాగరమ్ ॥౬౪॥ కక్షాంతరగతో వాయుర్జీమూత ఇవ గర్జతి । ఖే యథా నిపతత్యుల్కా హ్యుత్తరాంతాద్వినిస్సృతా ॥
దృశ్యతే సానుబంధా చ తథా స కపికుంజరః । పతత్పతంగసంకాశో వ్యాయతశ్శుశుభే కపిః ॥౬౬॥ ప్రవృద్ధ ఇవ మాతంగః క
క్ష్యయా బధ్యమానయా । ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణ ఛాయయా చావగాఢయా ॥౬౭॥ సాగరే మారుతావిష్టా నౌరివాసీత్తదా కపిః ।
యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః ॥౬౮॥ స స తస్యోరువేగేన సోన్మాద ఇవ లక్ష్యతే । సాగరస్యోర్మిజాలాని
ఉరసా శైలవర్ష్మణా ॥౬౯॥ అభిఘ్నంస్తు మహావేగః పుప్లువే స మహాకపిః । కపివాతశ్చ బలవాన్మేఘవాతశ్చ నిస్సృతః ॥
౭౦॥ సాగరం భీమనిర్ఘోషం కంపయామాసతుర్భృశమ్ । వికర్షన్నూర్మిజాలాని బృహంతి లవణాంభసి ॥౭౧॥ పుప్లువే
కపిశార్దూలో వికిరన్నివ రోదసీ । మేరుమందరసంకాశానుద్ధతాన్స మహార్ణవే ॥౭౨॥ అత్యక్రామన్మహావేగస్తరం
గాన్గణయన్నివ । తస్య వేగసముద్ఘుష్టం జలం సజలదం తదా ॥౭౩॥ అంబరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్రమివాతతమ్ । తిమిన
క్రఝషాః కూర్మా దృశ్యంతే వివృతాస్తదా ॥౭౪॥ వస్త్రాపకర్షణేనేవ శరీరాణి శరీరిణామ్ । ప్లవమానం సమీక్ష్యాథ భుజం
గాస్సాగరాలయాః ॥౭౫॥ వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుపర్ణ ఇతి మేనిరే । దశయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజనమాయ
తా ॥౭౬॥ ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాభవత్ । శ్వేతాభ్రఘనరాజీవ వాయుపుత్రానుగామినీ ॥౭౭॥ తస్య సా
శుశుభే ఛాయా వితతా లవణాంభసి । శుశుభే స మహాతేజా మహాకాయో మహాకపిః ॥౭౮॥ వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్ష
వానివ పర్వతః । యేనాసౌ యాతి బలవాన్వేగేన కపికుంజరః ॥౭౯॥ తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇవార్ణవః । ఆపా

తేపక్షిసంఘానాంపక్షిరాజఇవవ్రజన్॥౮౦॥హనూమాన్మేఘజాలాని ప్రకర్షన్మారుతో యథా । ప్రవిశన్నభ్రజాలాని
నిష్పతంశ్చపునఃపునః॥౮౧॥ ప్రచ్ఛన్నశ్చప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవలక్ష్యతే । పాండరారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకానిచ
॥౮౨॥ కపినాకృష్యమాణాని మహాభ్రాణిచకాశిరే । ప్లవమానంతుతందృష్ట్వా ప్లవంగంత్వరితంతదా॥౮౩॥ వవర్షుఃపుష్ప
వర్షాణి దేవగంధర్వచారణాః । తతాపనహితంసూర్యః ప్లవంతంవానరేశ్వరమ్॥౮౪॥ సిషేవేచతదావాయూ రామకా
ర్యార్థసిద్ధయే। ఋషయస్తుష్టువుశ్చైనంప్లవమానంవిహాయసా॥౮౫॥ జగుశ్చదేవగంధర్వాః ప్రశంసంతోమహౌజ
సమ్। నాగాశ్చతుష్టువుర్యక్షారక్షాంసివిబుధాఃఖగాః॥౮౬॥ ప్రేక్ష్యాకాశేకపివరంసహసావిగతక్లమమ్ । తస్మిన్ప్లవగ
శార్దూలేప్లవమానేహనూమతి॥౮౭॥ఇక్ష్వాకుకులమానార్థీ చింతయామాససాగరః। సాహాయ్యంవానరేంద్రస్యయ
దినాహంహనూమతః॥౮౮॥ కరిష్యామిభవిష్యామిసర్వవాచ్యోవివక్షతామ్ । అహమిక్ష్వాకునాథేనసగరేణవివర్ధితః ॥
౮౯॥ఇక్ష్వాకుసచివశ్చాయంనావసీదితుమర్హతి।తథామయావిధాతవ్యంవిశ్రమేతయథాకపిః॥౯౦॥ శేషంచమయివి
శ్రాంతస్సుఖేనాతిపతిష్యతి । ఇతికృత్వామతింసాధ్వీంసముద్రశ్ఛన్నమంభసి॥౯౧॥ హిరణ్యనాభంమైనాకమువాచగిరి
సత్తమమ్।త్వమిహాసురసంఘానాంపాతాళతలవాసినామ్॥౯౨॥దేవరాజ్ఞాగిరిశ్రేష్ఠపరిఘస్సన్నివేశితః। త్వమేషాంజా
తవీర్యాణాంపునరేవోత్పతిష్యతామ్॥౯౩॥ పాతాళస్యాప్రమేయస్యద్వారమావృత్యతిష్ఠసి । తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ
శక్తిస్తేశైలవర్ధితుమ్॥౯౪॥తస్మాత్సంచోదయామిత్వాముత్తిష్ఠత్వంనగోత్తమ । సఏషకపిశార్దూలస్త్వాముపర్యేతి
వీర్యవాన్॥౯౫॥హనూమాన్రామకార్యార్థంభీమకర్మాఖమాప్లుతః।అస్యసాహ్యంమయాకార్యమిక్ష్వాకుకులవర్తి
నః॥౯౬॥ మమహీక్ష్వాకవఃపూజ్యాఃపరంపూజ్యతమాస్తవ।కురుసాచివ్యమస్మాకంననఃకార్యమతిక్రమేత్ ॥౯౭॥ కర్తవ్
యమకృతంకార్యంసతాంమన్యుముదీరయేత్ ।సలిలాదూర్ధ్వముత్తిష్ఠతిష్ఠత్వేషకపిస్త్వయి॥౯౮॥ అస్మాకమతిథిశ్చైవ
పూజ్యశ్చప్లవతాంవరః।చామీకరమహానాభ దేవగంధర్వసేవిత॥౯౯॥ హనూమాంస్త్వయివిశ్రాంతస్తతశ్శేషంగమి
ష్యతి।సఏషకపిశార్దూలస్త్వాముసేవ్యతివీర్యవాన్॥౧౦౦॥కాకుత్స్థస్యానృశంస్యంచమైథిల్యాశ్చవివాసనమ్ ।శ్రమం
చప్లవగేంద్రస్యసమీక్ష్యోత్థాతుమర్హసి॥౧౦౧॥ హిరణ్యనాభోమైనాకోనిశమ్యలవణాంభసః। ఉత్పపాతజలాత్తూ
ర్ణంమహాద్రుమలతాయుతః॥౧౦౨॥ససాగరజలంభిత్త్వాబభూవాభ్యుత్థితస్తదా । యథాజలధరంభిత్త్వాదీప్తరశ్మిర్ది
వాకరః॥౧౦౩॥సమహాత్మాముహూర్తేనపర్వతస్సలిలావృతః।దర్శయామాసశృంగాణిసాగరేణనియోజితః॥౧౦౪॥
శాతకుంభమయైశ్శృంగైస్సకిన్నరమహోరగైః।ఆదిత్యోదయసంకాశైరాలిఖద్భిరివాంబరమ్॥౧౦౫॥తస్యజాంబూ
నదమయైశ్శృంగైస్సద్యస్సముత్థితైః । ఆకాశంశస్త్రసంకాశమభవత్కాంచనప్రభమ్॥ ౧౦౬ ॥జాతరూపమయైశ్శృం
గైర్భ్రాజమానైస్స్వయంప్రభైః।ఆదిత్యోదయసంకాశస్సోఽభవద్గిరిసత్తమః॥౧౦౭॥ తముత్థితమసంగేనహనూమాన
గ్రతఃస్థితమ్।మధ్యేలవణతోయస్యవిఘ్నోఽయమితినిశ్చితః॥౧౦౮॥సతముచ్ఛ్రితమత్యర్థంమహావేగోమహాకపిః। ఉ
రసాపాతయామాసజీమూతమివమారుతః॥౧౦౯॥సతదాపాతితస్తేనకపినాపర్వతోత్తమః। బుద్ధ్వాతస్యకపేర్వేగంజ
హర్షచననందచ॥౧౧౦॥ తమాకాశగతంవీరమాకాశేసముపస్థితః। ప్రీతోహృష్టమనావాక్యమబ్రవీత్పర్వతఃకపిమ్ ॥
౧౧౧॥మానుషంధారయన్రూపమాత్మనశ్శిఖరేస్థితః।దుష్కరంకృతవాన్కర్మత్వమిదంవానరోత్తమ॥ ౧౧౨॥ నిపత్య
మమశృంగేషువిశ్రమస్వయథాసుఖమ్।రాఘవస్యకులేజాతైరుదధిఃపరివర్ధితః॥ ౧౧౩॥ సత్వాంరామహితేయుక్తం
ప్రత్యర్చయతిసాగరః।కృతేచప్రతికర్తవ్యమేషధర్మస్సనాతనః॥౧౧౪॥సోఽయంతత్ప్రతికారార్థీత్వత్తస్సమ్మానమ
ర్హతి।తిష్ఠత్వంహరిశార్దూలవిశ్రమ్యమయిగమ్యతామ్॥౧౧౫॥ త్వన్నిమిత్తమనేనాహంబహుమానాత్ప్రచోదితః।
యోజనానాంశతంచాపికపిరేషసమాప్లుతః॥౧౧౬॥తవసానుషువిశ్రాంతశ్శేషంప్రక్రమతామితి। తదిదంగంధవత్స్వా
దుకందమూలఫలంబహు॥౧౧౭॥తదాస్వాద్యహరిశ్రేష్ఠవిశ్రాంతోఽనుగమిష్యసి।అస్మాకమపిసంబంధఃకపిముఖ్యత్వయా
ఽస్తివై॥౧౧౮॥ప్రఖ్యాతస్త్రిషులోకేషుమహాగుణపరిగ్రహః। వేగవంతఃప్లవంతోయేప్లవగామారుతాత్మజ॥ ౧౧౯॥ తే
షాంముఖ్యతమంమన్యేత్వామహంకపికుంజర । అతిథిఃకిలపూజార్హఃప్రాకృతోఽపివిజానతా॥ ౧౨౦॥ ధర్మంజిజ్ఞాస
మానేనకింపునస్త్వాదృశోమహాన్ । త్వంహిదేవవరిష్ఠస్యమారుతస్యమహాత్మనః॥౧౨౧॥ పుత్రస్తస్యైవవేగేనసదృశఃకపి

కుంజర। పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః॥ ౧౨౨॥ తస్మాత్త్వం పూజనీయో మే శృణు చాప్యత్ర కార
ణమ్। పూర్వం కృతయుగే తాత పర్వతాః పక్షిణోఽభవన్॥ ౧౨౩॥ తేఽభిజగ్ముర్దిశస్సర్వా గరుడానిలవేగినః। తతస్తేషు ప్రయా
తేషు దేవసంఘాస్సహర్షిభిః॥ ౧౨౪॥ భూతాని చ భయం జగ్ముస్తేషాం పతనశంకయా। తతః క్రుద్ధస్సహస్రాక్షః పర్వతా
నాం శతక్రతుః॥ ౧౨౫॥ పక్షాంశ్చిచ్ఛేద వజ్రేణ తత్ర తత్ర సహస్రశః। స మాముపాగతః క్రుద్ధో వజ్రముద్యమ్య దేవరాట్॥
౧౨౬॥ తతోఽహం సహసా క్షిప్తః శ్వసనేన మహాత్మనా। అస్మిన్ లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ॥ ౧౨౭॥ గుప్తపక్షస
మగ్రశ్చ తవ పిత్రాభిరక్షితః। తతోఽహం మానయామి త్వాం మాన్యో హి మమ మారుతః॥ ౧౨౮॥ త్వయా మే హ్యేష సంబం
ధః కపిముఖ్య మహాగుణః। అస్మిన్నేవంగతే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ॥ ౧౨౯॥ ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి
మహాకపే। శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ గృహాణ కపిసత్తమ॥ ౧౩౦॥ ప్రీతిం చ బహుమన్యస్వ ప్రీతోఽస్మి తవ దర్శనాత్। ఏ
వముక్తః కపిశ్రేష్ఠస్తం నగోత్తమమబ్రవీత్॥ ౧౩౧॥ ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిథ్యం మన్యురేషోఽపనీయతామ్। త్వరతే కార్యకా
లో మే అహశ్చాప్యతివర్తతే॥ ౧౩౨॥ ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్యమిహాంతరే। ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైలమాలభ్య
హరిపుంగవః॥ ౧౩౩॥ జగామాకాశమావిశ్య వీర్యవాన్ ప్రహసన్నివ। స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః॥
౧౩౪॥ పూజితశ్చోపపన్నాభిరాశీర్భిరనిలాత్మజః। అథోర్ధ్వం దూరముత్పత్య హిత్వా శైలమహార్ణవౌ॥ ౧౩౫॥ పితుః
పంథానమాసాద్య జగామ విమలేఽంబరే। తతశ్చోర్ధ్వగతిం ప్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్॥ ౧౩౬॥ వాయుసూనుర్నిరా
లంబే జగామ విమలేఽంబరే। తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్॥ ౧౩౭॥ ప్రశశంసుస్సురాస్సర్వే సిద్ధాశ్చ
పరమర్షయః। దేవతాశ్చాభవన్ హృష్టాస్తత్రస్థాస్తస్య కర్మణా॥ ౧౩౮॥ కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాస
వః। ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషాత్సగద్గదమ్॥ ౧౩౯॥ సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః। హిరణ్యనాభ శై
లేంద్ర పరితుష్టోఽస్మి తే భృశమ్॥ ౧౪౦॥ అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖమ్। సాహ్యం కృతం తే సుమహద్వి
క్రాంతస్య హనూమతః॥ ౧౪౧॥ క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సతి। రామస్యైష హి దౌత్యేన యాతి దాశరథే
ర్హరిః॥ ౧౪౨॥ సత్క్రియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృఢం త్వయా। తతః ప్రహర్షమగమద్విపులం పర్వతోత్తమః॥
౧౪౩॥ దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్। స వై దత్తవరశ్శైలో బభూవావస్థితస్తదా॥ ౧౪౪॥ హనూమాంశ్చ
ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్। తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥ ౧౪౫॥ అబ్రువన్ సూర్యసంకా
శాం సురసాం నాగమాతరమ్। అయం వాతాత్మజః శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి॥ ౧౪౬॥ హనుమాన్నామ తస్య త్వం ము
హూర్తం విఘ్నమాచర। రాక్షసం రూపమాస్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమమ్॥ ౧౪౭॥ దంష్ట్రాకరాళం పింగాక్షం వక్త్రం
కృత్వా నభస్సమమ్। బలమిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయశ్చాస్య పరాక్రమమ్॥ ౧౪౮॥ త్వాం విజేష్యత్యుపాయేన విషాదం వా
గమిష్యతి। ఏవముక్తా తు సా దేవీ దైవతైశ్చాపి సత్కృతా॥ ౧౪౯॥ సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః। వికృతం చ
విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహమ్॥ ౧౫౦॥ ప్లవమానం హనూమంతమావృత్యేదమువాచ హ। మమ భక్షః ప్రదిష్టస్త్వ
మీశ్వరైర్వానరర్షభ॥ ౧౫౧॥ అహం త్వాం భక్షయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననమ్। ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలి
ర్వానరర్షభః॥ ౧౫౨॥ ప్రహృష్టవదనః శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్। రామో దాశరథిర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనమ్॥
౧౫౩॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యా చాపి భార్యయా। అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః॥ ౧౫౪॥ తస్య సీ
తా హృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ। తస్యాస్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్॥ ౧౫౫॥ కర్తుమర్హసి రా
మస్య సాహ్యం విషయవాసిని। అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్॥ ౧౫౬॥ ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతి
శృణోమి తే। ఏవముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ॥ ౧౫౭॥ అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ। తం ప్రయాం
తం సముద్వీక్ష్య సురసా వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౫౮॥ బలం జిజ్ఞాసమానా వై నాగమాతా హనూమతః। ప్రవిశ్య వదనం మేఽద్య గం
తవ్యం వానరోత్తమ॥ ౧౫౯॥ వర ఏష పురా దత్తో మమ ధాత్రేతి సత్వరా। వ్యాదాయ వక్త్రం విపులం స్థితా సా మారుతేః పు
రః॥ ౧౬౦॥ ఏవముక్తస్సురసయా క్రుద్ధో వానరపుంగవః। అబ్రవీత్కురు వై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే॥ ౧౬౧॥ ఇత్యు
క్త్వా సురసాం క్రుద్ధో దశయోజనమాయతః। దశయోజనవిస్తారో బభూవ హనుమాంస్తదా॥ ౧౬౨॥ తం దృష్ట్వా మేఘసం

కాశం దశయోజనమాయతమ్। చకార సురసాప్యాస్యం వింశద్యోజనమాయతమ్॥౧౬౩॥ తాం దృష్ట్వా విస్తృతాస్యాం తు
వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్। హనూమాంస్తు తతః క్రుద్ధస్త్రింశద్యోజనమాయతః॥౧౬౪॥ చకార సురసా వక్త్రం చత్వారిం
శత్తథోత్తరమ్। బభూవ హనుమాన్వీరః పంచాశద్యోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౫॥ చకార సురసా వక్త్రం షష్టియోజనమాయ
తమ్। తథైవ హనుమాన్వీరస్సప్తతీయోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౬॥ చకార సురసా వక్త్రమశీతీయోజనాయతమ్। హనూమా
నచలప్రఖ్యో నవతీయోజనోచ్ఛ్రితః॥౧౬౭॥ చకార సురసా వక్త్రం శతయోజనమాయతమ్। తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం వక్త్రం
వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్॥౧౬౮॥ దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఘోరం నరకోపమమ్। సంక్షిప్య చాత్మనః కాయం జీమూ
త ఇవ మారుతిః॥౧౬౯॥ తస్మిన్ముహూర్తే హనుమాన్ బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః। సోఽభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ
మహాబలః॥౧౭౦॥ అంతరిక్షస్థితశ్శ్రీమాన్ ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్। ప్రవిష్టోఽస్మి హి తే వక్త్రం దాక్షాయణి నమోఽస్తు తే॥
౧౭౧॥ గమిష్యే యత్ర వైదేహీ సత్యశ్చాసీద్వరస్తవ। తం దృష్ట్వా వదనాన్ముక్తం చంద్రం రాహుముఖాదివ॥౧౭౨॥ అబ్రవీ
త్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్। అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్॥౧౭౩॥ సమానయస్వ వైదేహీం
రాఘవేణ మహాత్మనా। తత్తృతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్॥౧౭౪॥ సాధు సాధ్వితి భూతాని ప్రశశంసుస్త
దా హరిం। స సాగరమనాధృష్యమభ్యేత్య వరుణాలయమ్॥౧౭౫॥ జగామాకాశమావిశ్య వేగేన గరుడోపమః। సేవితే వారిధా
రాభిః పతగైశ్చ నిషేవితే॥౧౭౬॥ చరితే కైశికాచార్యైరైరావతనిషేవితే। సింహకుంజరశార్దూలపతగోరగవాహ
నైః॥౧౭౭॥ విమానైస్సంపతద్భిశ్చ విమలైస్సమలంకృతే। వజ్రాశనిసమాఘాతైః పావకైరుపశోభితే॥౧౭౮॥ కృతపు
ణ్యైర్మహాభాగైస్స్వర్గజిద్భిరలంకృతే। వహతా హవ్యమత్యంతం సేవితే చిత్రభానునా॥౧౭౯॥ గ్రహనక్షత్రచం
ద్రార్కతారాగణవిభూషితే। మహర్షిగణగంధర్వనాగయక్షసమాకులే॥౧౮౦॥ వివిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసునిషేవి
తే। దేవరాజగజాక్రాంతే చంద్రసూర్యపథే శివే॥౧౮౧॥ వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే। బహుశస్సేవితే వీ
రైర్విద్యాధరగణైర్వరైః॥౧౮౨॥ జగామ వాయుమార్గే చ గరుత్మానివ మారుతిః। హనూమాన్ మేఘజాలాని ప్రకర్ష
న్మారుతో యథా॥౧౮౩॥ కాలాగరుసవర్ణాని నీలరక్తసితాని చ। కపినాకృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే॥౧౮౪॥ ప్ర
విశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః। ప్రావృషీందురివాభాతి నిష్పతన్ ప్రవిశంస్తదా॥౧౮౫॥ సదృశ్యమానస్సర్వ
త్ర హనూమాన్మారుతాత్మజః। భేజేఽంబరం నిరాలంబం లంబపక్ష ఇవాద్రిరాట్॥౧౮౬॥ ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహి
కా నామ రాక్షసీ। మనసా చింతయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ॥౧౮౭॥ అద్య దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యామ్యహమాశి
తా। ఇదం హి మే మహత్సత్త్వం చిరస్య వశమాగతమ్॥౧౮౮॥ ఇతి సంచింత్య మనసా ఛాయామస్య సమాక్షిపత్। ఛాయా
యాం సంగృహీతాయాం చింతయామాస వానరః॥౧౮౯॥ సమాక్షిప్తోఽస్మి సహసా పంగూకృతపరాక్రమః। ప్రతిలోమేన
వాతేన మహానౌరివ సాగరే॥౧౯౦॥ తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ వీక్షమాణస్తతః కపిః। దదర్శ చ మహత్సత్త్వముత్థితం లవణాం
భసి॥౧౯౧॥ తద్దృష్ట్వా చింతయామాస మారుతిర్వికృతాననమ్। కపిరాజేన కథితం సత్త్వమద్భుతదర్శనమ్॥౧౯౨॥
ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం తదిదం నాత్ర సంశయః। స తాం బుద్ధ్వార్థతత్త్వేన సింహికాం మతిమాన్కపిః॥౧౯౩॥ వ్యవ
ర్ధత మహాకాయః ప్రావృషీవ వలాహకః। సా తస్య కాయముద్వీక్ష్య వర్ధమానం మహాకపేః॥౧౯౪॥ వక్త్రం ప్రసార
యామాస పాతాలాంతరసన్నిభమ్। ఘనరాజీవ గర్జంతీ వానరం సమభిద్రవత్॥౧౯౫॥ స దదర్శ తతస్తస్యా వివృతం
సుమహన్ముఖమ్। కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్మాణి చ మహాకపిః॥౧౯౬॥ స తస్యా వివృతే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః। సం
క్షిప్య ముహురాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః॥౧౯౭॥ ఆస్యే తస్యా నిమజ్జంతం దదృశుస్సిద్ధచారణాః। గ్రస్యమానం యథా
చంద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా॥౧౯౮॥ తతస్తస్యా నఖైస్తీక్ష్ణైర్మర్మాణ్యుత్కృత్య వానరః। ఉత్పపాతాథ వేగేన మ
నస్సంపాతవిక్రమః॥౧౯౯॥ తాం తు దృష్ట్వా చ ధృత్యా చ దాక్షిణ్యేన నిపాత్య చ। స కపిప్రవరో వేగాద్వవృధే పునరాత్మ
వాన్॥౨౦౦॥ హృతహృత్సా హనుమతా పపాత లవణాంభసి। తాం హతాం వానరేణాశు పతితాం వీక్ష్య సింహికామ్॥౨౦౧॥
భూతాన్యాకాశచారీణి తమూచుః ప్లవగర్షభమ్। భీమమద్య కృతం కర్మ మహత్సత్త్వం త్వయా హతమ్॥౨౦౨॥ సాధయా
ర్థమభిప్రేతమరిష్టం గచ్ఛ మారుతే। యస్య త్వేతాని చత్వారి వానరేంద్ర యథా తవ॥౨౦౩॥ ధృతిర్దృష్టిర్మతిర్దాక్ష్యం

స్వకర్మాసునసీదతి। సతైస్సంభావితఃపూజ్యఃప్రతిపన్నప్రయోజనః॥౨౦౪॥జగామాకాశమావిశ్యపన్నగాశనవత్క-
పిః॥ప్రాప్తభూయిష్ఠపారస్తుసర్వతఃప్రతిలోకయన్॥౨౦౫॥యోజనానాంశతస్యాంతేవనరాజిందదర్శసః।దదర్శచ
పతన్నేవవివిధద్రుమభూషితమ్॥౨౦౬॥ద్వీపంశాఖామృగశ్రేష్ఠోమలయోపవనానిచ। సాగరంసాగరానూపంసాగరా
నూపజాన్ద్రుమాన్॥౨౦౭॥సాగరస్యచపత్నీనాంముఖాన్యపివిలోకయన్। సమహామేఘసంకాశంసమీక్ష్యాత్మాన
మాత్మవాన్॥౨౦౮॥నిరుంధంతమివాకాశంచకారమతిమాన్మతిమ్। కాయవృద్ధింప్రవేగంచమమదృష్ట్వైవరాక్షసాః॥
౨౦౯॥మయికౌతూహలంకుర్యురితిమేనేమహాకపిః।తతశ్శరీరంసంక్షిప్యతన్మహీధరసన్నిభమ్॥౨౧౦॥పునఃప్రకృతిమాపె
దేవీతమోహఇవాత్మవాన్।తద్రూపమతిసంక్షిప్యహనుమాన్ప్రకృతౌస్థితః॥౨౧౧॥ త్రీన్క్రమానివవిక్రమ్యబలివీ
ర్యహరోహరిః॥ సచారునానావిధరూపధారీపరంసమాసాద్యసముద్రతీరమ్। పరైరశక్యఃప్రతిపన్నరూపస్సమీక్షితా
త్మాసమవేక్షితార్థః॥౨౧౨॥తతస్సలంబస్యగిరేస్సమృద్ధేవిచిత్రకూటేనిపపాతకూటే।సకేతకోద్దాలకనారికేళేమహా
ద్రికూటప్రతిమోమహాత్మా॥౨౧౩॥తతస్తుసంప్రాప్యసముద్రతీరంసమీక్ష్యలంకాంగిరివర్యమూర్ధ్ని।కపిస్తుతస్మిన్నిప
పాతపర్వతేవిధూయరూపంవ్యథయన్మృగద్విజాన్॥౨౧౪॥ససాగరందానవపన్నగాయుతంబలేనవిక్రమ్యమహోర్మి
మాలినమ్।నిపత్యతీరేచమహోదధేస్తదాదదర్శలంకామమరావతీమివ॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ప్రథమస్సర్గః

ససాగరమనాధృష్యమతిక్రమ్యమహాబలః। త్రికూటశిఖరేలంకాంస్థితాంస్వస్థోదదర్శహ॥౧॥ తతఃపాదపము
క్తేనపుష్పవర్షేణవీర్యవాన్।అభివృష్టఃస్థితస్తత్రబభౌపుష్పమయోయథా॥౨॥ యోజనానాంశతంశ్రీమాంస్తీర్త్వా
ప్యుత్తమవిక్రమః।అనిశ్వసన్కపిస్తత్రనగ్లానిమధిగచ్ఛతి॥౩॥శతాన్యహంయోజనానాంక్రమేయంసుబహూన్యపి। కిం
పునస్సాగరస్యాంతంసంఖ్యాతంశతయోజనమ్॥౪॥సతువీర్యవతాంశ్రేష్ఠఃప్లవతామపిచోత్తమః। జగామవేగవాన్లం
కాంలంఘయిత్వామహోదధిమ్॥౫॥ శాద్వలానిచనీలానిగంధవంతివనానిచ।పుష్పవంతిచమధ్యేనజగామనగవంతిచ॥
౬॥ శైలాంశ్చతరుసంఛన్నాన్వనరాజీశ్చపుష్పితాః।అభిచక్రామతేజస్వీహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౭॥ సతస్మిన్నచలె
తిష్ఠన్వనాన్యుపవనానిచ।సనగాగ్రేచతాంలంకాందదర్శపవనాత్మజః॥౮॥సరళాన్కర్ణికారాంశ్చఖర్జూరాంశ్చసు
పుష్పితాన్।ప్రియాళాన్ముచులిందాంశ్చకుటజాన్కేతకానపి॥౯॥ ప్రియంగూన్గంధపూర్ణాంశ్చనీపాన్సప్తచ్ఛదా
నపి।అసనాన్కోవిదారాంశ్చకరవీరాంశ్చపుష్పితాన్॥౧౦॥పుష్పభారావనద్ధాంశ్చతథాముకుళితానపి। పాదపాన్విహ
గాకీర్ణాన్పవనోద్ధూతమస్తకాన్॥౧౧॥హంసకారండవాకీర్ణావాపీఃపద్మోత్పలాయుతాః। ఆక్రీడాన్వివిధాన్రమ్యా
న్వివిధాంశ్చజలాశయాన్॥౧౨॥ సంతతాన్వివిధైర్వృక్షైస్సర్వర్తుఫలపుష్పితైః। ఉద్యానానిచరమ్యాణిదదర్శకపి
కుంజరః॥౧౩॥సమాసాద్యచలక్ష్మీవాన్లంకాంరావణపాలితామ్। పరిఘాభిస్సపద్మాభిస్సోత్పలాభిరలంకృతామ్॥౧౪॥సీ
తాపహరణార్థేనరావణేనసురక్షితామ్।సమంతాద్విచరద్భిశ్చరాక్షసైరుగ్రధన్విభిః॥౧౫॥ కాంచనేనావృతాంరమ్యాం
ప్రాకారేణమహాపురీమ్।గృహైశ్చగిరిసంకాశైశ్శారదాంబుదసన్నిభైః॥౧౬॥పాండరాభిఃప్రతోళీభిరుచ్చాభిరభిసం
వృతామ్।అట్టాలకశతాకీర్ణాంపతాకాధ్వజమాలినీమ్॥౧౭॥తోరణైఃకాంచనైర్దివ్యైర్లతాపఙ్క్తివిచిత్రితైః।దదర్శ
హనుమాన్లంకాందివిదేవపురీమివ॥ ౧౮॥ గిరిమూర్ధ్నిస్థితాంలంకాంపాండరైర్భవనైశ్శుభైః। దదర్శసకపిశ్రేష్ఠః
పురమాకాశగంయథా॥౧౯॥ పాలితాంరాక్షసేంద్రేణనిర్మితాంవిశ్వకర్మణా। ప్లవమానామివాకాశేదదర్శహను
మాన్పురీమ్॥౨౦॥వప్రప్రాకారజఘనాంవిపులాంబునవాంబరాం।శతఘ్నీశూలకేశాంతామట్టాలకవతంసకామ్॥౨౧
మనసేవకృతాంలంకాంనిర్మితాంవిశ్వకర్మణా।ద్వారముత్తరమాసాద్యచింతయామాసవానరః॥ ౨౨॥ కైలాసశిఖర
ప్రఖ్యామాలిఖంతీమివాంబరమ్।డీయమానామివాకాశముచ్ఛ్రితైర్భవనోత్తమైః॥౨౩॥సంపూర్ణాంరాక్షసైర్ఘోరై
ర్నాగైర్భోగవతీమివ।అచింత్యాంసుకృతప్రఖ్యాంకుబేరాధ్యుషితాంపురా॥౨౪॥దంష్ట్రిభిర్బహుభిశ్శూరైశ్శూలపట్ట
సపాణిభిః।రక్షితాంరాక్షసైర్ఘోరైర్గుహామాశీవిషైరివ॥౨౫॥తస్యాశ్చమహతీంగుప్తింసాగరంచనిరీక్ష్యసః ।రావ
ణంచరిపుంఘోరంచింతయామాసవానరః॥౨౬॥ఆగత్యాపీహహరయోభవిష్యంతినిరర్థకాః। నహియుద్ధేనవైలంకాశ
క్యాజేతుంసురైరపి ॥౨౭॥ఇమాంతువిషమాందుర్గాంలంకాంరావణపాలితామ్। ప్రాప్యాపిసమహాబాహుఃకింకరి

వ్యతి రాఘవః॥ ౨౭॥ అవకాశో న సాంత్వస్య రాక్షసేష్వభిగమ్యతే। న దానస్య న భేదస్య నైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే॥ ౨౮॥ చతు
ర్ణామేవ హి గతిర్వానరాణాం మహాత్మనామ్। వాలిపుత్రస్య నీలస్య మమ రాజ్ఞశ్చ ధీమతః॥ ౩౦॥ యావజ్జానామి వైదే
హీం యది జీవతి వా న వా। తత్రైవ చింతయిష్యామి దృష్ట్వా తాం జనకాత్మజామ్॥ ౩౧॥ తతస్స చింతయామాస ముహూర్తం క
పికుంజరః। గిరిశృంగే స్థితస్తస్మిన్ రామస్యాభ్యుదయే రతః॥ ౩౨॥ అనేన రూపేణ మయా న శక్యా రక్షసాం పురీ। ప్రవేష్టుం రా
క్షసైర్గుప్తా క్రూరైర్బలసమన్వితైః॥ ౩౩॥ ఉగ్రౌజసో మహావీర్యా బలవంతశ్చ రాక్షసాః। వంచనీయా మయా సర్వే
జానకీం పరిమార్గతా॥ ౩౪॥ లక్ష్యాలక్ష్యేణ రూపేణ రాత్రౌ లంకాపురీ మయా। ప్రవేష్టుం ప్రాప్తకాలం మే కృత్యం సాధ
యితుం మహత్॥ ౩౫॥ తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధర్షాం సురాసురైః। హనూమాంశ్చింతయామాస వినిశ్వస్య ముహు
ర్ముహుః॥ ౩౬॥ కేనోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజామ్। అదృష్టో రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా॥ ౩౭॥ న వి
నశ్యేత్కథం కార్యం రామస్య విదితాత్మనః। ఏకామేకశ్చ పశ్యేయం రహితే జనకాత్మజామ్॥ ౩౮॥ భూతాశ్చార్థా విపద్యం
తే దేశకాలవిరోధితాః। విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూర్యోదయే యథా॥ ౩౯॥ అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిర్నిశ్చితాపి న శో
భతే। ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః॥ ౪౦॥ న వినశ్యేత్కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్। లంఘనం
చ సముద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్॥ ౪౧॥ మయి దృష్టే తు రక్షోభీ రామస్య విదితాత్మనః। భవేద్వ్యర్థమిదం కార్యం రా
వణానర్థమిచ్ఛతః॥ ౪౨॥ న హి శక్యం క్వచిత్ స్థాతుమవిజ్ఞాతేన రాక్షసైః। అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనచిత్॥ ౪౩॥
వాయురప్యత్ర నాజ్ఞాతశ్చరేదితి మతిర్మమ। న హ్యస్త్యవిదితం కించిద్రాక్షసానాం బలీయసామ్॥ ౪౪॥ ఇహాహం యది తిష్ఠా
మి స్వేన రూపేణ సంవృతః। వినాశముపయాస్యామి భర్తురర్థశ్చ హీయతే॥ ౪౫॥ తదహం స్వేన రూపేణ రజన్యాం హ్ర
స్వతాం గతః। లంకామభిపతిష్యామి రాఘవస్యార్థసిద్ధయే॥ ౪౬॥ రావణస్య పురీం రాత్రౌ ప్రవిశ్య సుదురాసదామ్। విచి
న్వన్ భవనం సర్వం ద్రక్ష్యామి జనకాత్మజామ్॥ ౪౭॥ ఇతి సంచింత్య హనుమాన్ సూర్యస్యాస్తమయం కపిః। ఆచకాంక్షే తదా
వీరో వైదేహ్యా దర్శనోత్సుకః॥ ౪౮॥ సూర్యే చాస్తంగతే రాత్రౌ దేహం సంక్షిప్య మారుతిః। వృషదంశకమాత్రస్సన్ బభూ
వాద్భుతదర్శనః॥ ౪౯॥ ప్రదోషకాలే హనుమాంస్తూర్ణముత్ప్లుత్య వీర్యవాన్। ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం సువిభక్తమహాప
థామ్॥ ౫౦॥ ప్రాసాదమాలాలలితాం స్తంభైః కాంచనరాజతైః। శాతకుంభమయైర్జాలైర్గంధర్వనగరోపమామ్॥
౫౧॥ సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చ స దదర్శ మహాపురీమ్। తలైః స్ఫాటికసంకీర్ణైః కార్తస్వరవిభూషితైః॥ ౫౨॥ వైడూర్యమ
ణిచిత్రైశ్చ ముక్తాజాలవిరాజితైః। తలైశ్శుశుభిరే తాని భవనాన్యత్ర రక్షసామ్॥ ౫౩॥ కాంచనాని విచిత్రాణి తోరణాని చ
రక్షసామ్। లంకాముద్యోతయామాసుస్సర్వతస్సమలంకృతామ్॥ ౫౪॥ అచింత్యామద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లంకాం మహాక
పిః। ఆసీద్విషణ్ణో హృష్టశ్చ వైదేహ్యా దర్శనోత్సుకః॥ ౫౫॥ స పాండురోద్విద్ధవిమానమాలినీం మహార్హజాంబూనదజా
లతోరణామ్। యశస్వినీం రావణబాహుపాలితాం క్షపాచరైర్భీమబలైస్సమావృతామ్॥ ౫౬॥ చంద్రోఽపి సాచివ్యమి
వాస్య కుర్వంస్తారాగణైర్మధ్యగతో విరాజన్। జ్యోత్స్నావితానేన వితత్య లోకముత్తిష్ఠతే నైకసహస్రరశ్మిః॥ ౫౭॥
శంఖప్రభం క్షీరమృణాళవర్ణముద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమానమ్। దదర్శ చంద్రం స హరిప్రవీరః పోప్లూయమానం స
రసీవ హంసమ్॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్వితీయస్సర్గః. ******************************

స లంబశిఖరే లంబే లంబతోయదసన్నిభే। సత్త్వమాస్థాయ మేధావీ హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౧॥ నిశి లంకాం మహా
సత్త్వో వివేశ కపికుంజరః। రమ్యకాననతోయాఢ్యాం పురీం రావణపాలితామ్॥ ౨॥ శారదాంబుధరప్రఖ్యైర్భవనైరుపశో
భితామ్। సాగరోపమనిర్ఘోషాం సాగరానిలసేవితామ్॥ ౩॥ సుపుష్టబలసంఘుష్టాం యథైవ విటపావతీమ్। చారుతోరణని
ర్యూహాం పాండరద్వారతోరణామ్॥ ౪॥ భుజగాచరితాం గుప్తాం శుభాం భోగవతీమివ। తాం సవిద్యుద్ఘనాకీర్ణాం జ్యోతి
ర్మార్గనిషేవితామ్॥ ౫॥ చండమారుతనిర్హ్రాదాం యథేంద్రస్యామరావతీమ్। శాతకుంభేన మహతా ప్రాకారేణాభి
సంవృతామ్॥ ౬॥ కింకిణీజాలఘోషాభిః పతాకాభిరలంకృతామ్। ఆసాద్య సహసా హృష్టః ప్రాకారమభిపేదివాన్॥ ౭॥ వి
స్మయావిష్టహృదయః పురీమాలోక్య సర్వతః। జాంబూనదమయైర్ద్వారైర్వైడూర్యకృతవేదికైః॥ ౮॥ వజ్రస్ఫటికముక్తా
భిర్మణికుట్టిమభూషితైః। తప్తహాటకనిర్యూహై రాజతామలపాండరైః॥ ౯॥ వైడూర్యకృతసోపానైః స్ఫాటికాంతర

పాంసుభిః। చారుసంజవనోపేతైః ఖమివోత్పతితైః శుభైః ॥౧౦॥ క్రౌంచబర్హిణసంఘుష్టై రాజహంసనిషేవితైః
తూర్యాభరణనిర్ఘోషైః సర్వతః ప్రతినాదితామ్ ॥౧౧॥ వస్వోకసారాప్రతిమాం సమీక్ష్య నగరీం తతః । ఖమివోత్పతి
తాం లంకాం జహర్ష హనుమాన్ కపిః ॥౧౨॥ తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతేశ్శుభామ్ । అనుత్తమామృద్ధియు
తాం చింతయామాస వీర్యవాన్ ॥౧౩॥ నేయమన్యేన నగరీ శక్యా ధర్షయితుం బలాత్ । రక్షితా రావణబలైరుద్యతాయుధ
ధారిభిః ॥౧౪॥ కుముదాంగదయోర్వాపి సుషేణస్య మహాకపేః । ప్రసిద్ధేయం భవేద్భూమిర్మైందద్వివిదయోరపి ॥౧౫॥ వి
వస్వతస్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః । ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమ చైవ గతిర్భవేత్ ॥౧౬॥ సమీక్ష్య తు మహాబా
హూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్ । లక్ష్మణస్య చ విక్రాంతమభవత్ ప్రీతిమాన్ కపిః ॥౧౭॥ తాం రత్నవసనోపేతాం కోష్ఠా
గారావతంసకామ్ । యంత్రాగారస్తనీమృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితామ్ ॥౧౮॥ తాం నష్టతిమిరాం దీప్తైర్భాస్వరైశ్చ
మహాగృహైః । నగరీం రాక్షసేంద్రస్య దదర్శ స మహాకపిః ॥౧౯॥ అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం మహాబలమ్ । నగరీ
స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్ ॥౨౦॥ సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా । స్వయమేవోత్థితా తత్ర వికృతా
ననదర్శనా ॥౨౧॥ పురస్తాత్కపివర్యస్య వాయుసూనోరతిష్ఠత । ముంచమానా మహానాదమబ్రవీత్పవనాత్మజమ్ ॥౨౨॥ క
స్త్వం కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో వనాలయ । కథయస్వేహ యత్తత్త్వం యావత్ ప్రాణా ధరిష్యసి ॥౨౩॥ న శక్యా ఖల్వి
యం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా । రక్షితా రావణబలైరభిగుప్తా సమంతతః ॥౨౪॥ అథ తామబ్రవీద్వీరో హనూమానగ్ర
తః స్థితామ్ । కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥౨౫॥ కా త్వం విరూపనయనా పురద్వారేఽవతిష్ఠసి । కిమర్థం చా
పి మాం రుద్ధ్వా నిర్భర్త్సయసి దారుణా ॥౨౬॥ హనుమద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ । ఉవాచ వచనం క్రుద్ధా
పరుషం పవనాత్మజమ్ ॥౨౭॥ అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః । ఆజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీమిమామ్ ॥
౨౮ ॥ న శక్యా మామవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా । అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్తః స్వప్స్యసే నిహతో మయా ॥౨౯॥ అహం
హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ । సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా ॥౩౦॥ లంకాయా వచనం శ్రుత్వా
హనూమాన్మారుతాత్మజః । యత్నవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః స్థితః శైల ఇవాపరః ॥౩౧॥ స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానర
పుంగవః । ఆబభాషేఽథ మేధావీ సత్త్వవాన్ ప్లవగర్షభః ॥౩౨॥ ద్రక్ష్యామి నగరీం లంకాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ । తదర్థ
మిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే ॥౩౩॥ వనాన్యుపవనానీహ లంకాయాః కాననాని చ । సర్వతో గృహముఖ్యాని
ద్రష్టుమాగమనం హి మే ॥౩౪॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ । భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషా
క్షరమ్ ॥౩౫॥ మామనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే రాక్షసేశ్వరపాలితా । న శక్యా హ్యద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ ॥౩౬॥ తతః
స కపిశార్దూలస్తామువాచ నిశాచరీమ్ । దృష్ట్వా పురీమిమాం భద్రే పునర్యాస్యే యథాగతమ్ ॥౩౭॥ తతః కృత్వా మహానా
దం సా వై లంకా భయావహమ్ । తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా ॥౩౮॥ తతః స కపిశార్దూలో లంకయా
తాడితో భృశమ్ । ననాద సుమహానాదం వీర్యవాన్ పవనాత్మజః ॥౩౯॥ తతః సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽంగులీః ।
ముష్టినాభిజఘానైనాం హనూమాన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥౪౦॥ స్త్రీ చేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధః స్వయం కృతః । సా తు తే
న ప్రహారేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ ॥౪౧॥ పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా । తతస్తు హనుమాన్ ప్రాజ్ఞస్తాం దృ
ష్ట్వా వినిపాతితామ్ ॥౪౨॥ కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్త్రియం తు తామ్ । తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదా
క్షరమ్ ॥౪౩॥ ఉవాచగర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ । ప్రసీద సుమహాబాహో త్రాయస్వ హరిసత్తమ ॥౪౪॥
సమయే సౌమ్య తిష్ఠంతి సత్త్వవంతో మహాబలాః । అహం తు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ ॥౪౫॥ నిర్జితాహం త్వయా
వీర విక్రమేణ మహాబల । ఇదం తు తథ్యం శృణు వై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర ॥౪౬॥ స్వయంభువా పురా దత్తం వరదానం యథా
మమ । యదా త్వాం వానరః కశ్చిద్విక్రమాద్వశమానయేత్ ॥౪౭॥ తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయమాగతమ్ । స
హి మే సౌమ్య సమయః ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ ॥౪౮॥ స్వయంభూవిహితః సత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః । సీతానిమిత్తం
రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః ॥౪౯॥ రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశః సముపాగతః । తత్ ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణ
పాలితామ్ ॥౫౦॥ విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి ॥ ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వరః శుభాం పురీం రా

క్షసముఖ్యపాలితామ్। యదృచ్ఛయాత్వంజనకాత్మజాంసతీంవిమార్గసర్వత్రగతోయథాసుఖమ్ ॥౫౧॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - తృతీయస్సర్గః . ***

సనిర్జిత్యపురీంశ్రేష్ఠాంలంకాంతాంకామరూపిణీమ్।విక్రమేణమహాతేజాహనూమాన్కపిసత్తమః॥౧॥అద్వారేణమహాబాహుః ప్రాకారమభిపుప్లువే। ప్రవిశ్యనగరీంలంకాంకపిరాజహితంకరః॥౨॥చక్రేథపాదంసవ్యంచశత్రూణాంసతుమూర్ధని। ప్రవిష్టస్సత్వసంపన్నోనిశాయాంమారుతాత్మజః॥ ౩ ॥సమహాపథమాస్థాయముక్తాపుష్పవిరాజితమ్। తతస్తుతాంపురీంలంకాంరమ్యామభియయౌకపిః॥౪॥హసితోత్కృష్టనినదైస్తూర్యఘోషపురస్సరైః। వజ్రాంకుశనికాశైశ్చవజ్రజాలవిభూషితైః॥౫॥గృహమేధైఃపురీరమ్యాబభాసేద్యౌరివాంబుదైః।ప్రజజ్వాలతదాలంకారక్షోగణగృహైశ్శుభైః॥౬॥సితాభ్రసదృశైశ్చిత్రైఃపద్మస్వస్తికసంస్థితైః। వర్ధమానగృహైశ్చాపిసర్వతస్సువిభూషితా॥౭॥(గృహముఖ్యైఃపురీరమ్యాబభాసేద్యౌరివాంబుదైః।)తాంచిత్రమాల్యాభరణాంకపిరాజహితంకరః॥౮॥రాఘవార్థంచరన్శ్రీమాన్దదర్శచననందచ। భవనాద్భవనంగచ్ఛన్దదర్శపవనాత్మజః॥౯॥వివిధాకృతిరూపాణిభవనానితతస్తతః। శుశ్రావమధురంగీతంత్రిస్థానస్వరభూషితమ్॥౧౦॥స్త్రీణాంమదసమృద్ధానాందివిచాప్సరసామివ।శుశ్రావకాంచీనినదంనూపురాణాంచనిస్స్వనమ్॥౧౧॥సోపాననినదాంశ్చైవభవనేషుమహాత్మనామ్।ఆస్ఫోటితనినాదాంశ్చక్ష్వేళితాంశ్చతతస్తతః॥౧౨॥శుశ్రావజపతాంతత్రమంత్రాన్రక్షోగృహేషువై।స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవయాతుధానాన్దదర్శసః॥౧౩॥రావణస్తవసంయుక్తాన్గర్జతోరాక్షసానపి।రాజమార్గంసమావృత్యస్థితంరక్షోబలంమహత్॥౧౪॥దదర్శమధ్యమేగుల్మేరావణస్యచరాన్బహూన్। దీక్షితాన్జటిలాన్ముండాన్గోజినాంబరవాససః॥౧౫॥దర్భముష్టిప్రహరణానగ్నికుండాయుధాంస్తథా।కూటముద్గరపాణీంశ్చదండాయుధధరానపి॥౧౬॥ఏకాక్షానేకకర్ణాంశ్చచలల్లంబపయోధరాన్।కరాళాన్భుగ్నవక్త్రాంశ్చవికటాన్వామనాంస్తథా॥౧౭॥ధన్వినఃఖడ్గినశ్చైవశతఘ్నీముసలాయుధాన్।శక్తివృక్షాయుధాంశ్చైవపట్టసాశనిధారిణః॥౧౮॥క్షేపణీపాశహస్తాంశ్చదదర్శసమహాకపిః।పరిఘోత్తమహస్తాంశ్చవిచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్॥౧౯॥నాతిస్థూలాన్నాతికృశాన్నాతిదీర్ఘాతిహ్రస్వకాన్।నాతిగౌరాన్నాతికృష్ణాన్నాతికుబ్జాన్నవామనాన్॥౨౦॥విరూపాన్బహురూపాంశ్చసురూపాంశ్చసువర్చసః। ధ్వజినఃపతాకినశ్చైవదదర్శవివిధాయుధాన్॥౨౧॥స్రగ్విణస్త్వనులిప్తాంశ్చవరాభరణభూషితాన్। నానావేషసమాయుక్తాన్యథాస్వైరగతాన్బహూన్॥౨౨॥తీక్ష్ణశూలధరాంశ్చైవవజ్రిణశ్చమహాబలాన్।శతసాహస్రమవ్యగ్రమారక్షంమధ్యమంకపిః॥౨౩॥రక్షోధిపతినిర్దిష్టందదర్శాంతఃపురాగ్రతః। సతదాతద్గృహందృష్ట్వామహాహాటకతోరణమ్॥౨౪॥రాక్షసేంద్రస్యవిఖ్యాతమద్రిమూర్ధ్నిప్రతిష్ఠితమ్।పుండరీకావతంసాభిఃపరిఘాభిస్సమావృతమ్॥౨౫॥ప్రాకారావృతమత్యర్థందదర్శసమహాకపిః।త్రివిష్టపనిభందివ్యందివ్యనాదవినాదితమ్॥౨౬॥వాజిహేషితసంఘుష్టంనాదితంభూషణైస్తథా। రథైర్యానైర్విమానైశ్చతథాభూతైర్హయైశ్శుభైః॥౨౭॥వారణైశ్చచతుర్దంతైశ్శ్వేతాభ్రనిచయోపమైః। భూషితంరుచిరద్వారంమత్తైశ్చమృగపక్షిభిః॥౨౮॥రక్షితంసుమహావీర్యైర్యాతుధానైస్సహస్రశః।రాక్షసాధిపతేర్గుప్తమావివేశగృహంకపిః॥౨౯॥సహేమజాంబూనదచక్రవాళంమహార్హముక్తామణిభూషితాంతమ్। పరార్ధ్యకాలాగరుచందనాక్తంసరావణాంతఃపురమావివేశ॥౩౦॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్థస్సర్గః . ***************

తతస్సమధ్యంగతమంశుమంతంజ్యోత్స్నావితానంమహదుద్వమంతమ్।దదర్శధీమాన్దివిభానుమంతంగోష్ఠేవృషంమత్తమివభ్రమంతమ్॥౧॥లోకస్యపాపానివినాశయంతంమహోదధించాపిసమేధయంతమ్। భూతానిసర్వాణివిరాజయంతందదర్శశీతాంశుమథాభియాంతమ్॥౨॥యాభాతిలక్ష్మీర్భువిమందరస్థాతథాప్రదోషేషుచసాగరస్థా। తథైవతోయేషుచపుష్కరస్థారరాజసాచారునిశాకరస్థా॥౩ ॥హంసోయథారాజతపంజరస్థఃసింహోయథామందరకందరస్థః।వీరోయథాగర్వితకుంజరస్థశ్చంద్రోపిబభ్రాజతథాంబరస్థః॥౪॥స్థితఃకకుద్మానివతీక్ష్ణశృంగోమహాచలశ్శ్వేతఇవోచ్చశృంగః। హస్తీవజాంబూనదబద్ధశృంగోరరాజచంద్రఃపరిపూర్ణశృంగః॥౫॥వినష్టశీతాంబుతుషారపంకోమహాగ్రహగ్రాహవినష్టపంకః। ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్రయనిర్మలాంకోరరాజచంద్రోభగవాన్శశాంకః॥౬॥

శిలాతలం ప్రాప్య యథా మృగేంద్రో మహారణం ప్రాప్య యథా గజేంద్రః । రాజ్యం సమాసాద్య యథా నరేంద్ర స్తథా
ప్రకాశో విరరాజ చంద్రః ॥౭॥ ప్రకాశచంద్రోదయనష్టదోషః ప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశదోషః । రామాభిరామేరితచిత్తదో
షః స్వర్గప్రకాశో భగవాన్ ప్రదోషః ॥౮॥ తంత్రీస్వనాః కర్ణసుఖాః ప్రవృత్తాః స్వపంతి నార్యః పతిభిస్సువృత్తాః । నక్తం
చరాశ్చాపి తథా ప్రవృత్తా విహర్తుమత్యద్భుతరౌద్రవృత్తాః ॥౯॥ మత్తప్రమత్తాని సమాకులాని రథాశ్వభద్రాసనసం
కులాని । వీరశ్రియా చాపి సమాకులాని దదర్శ ధీమాన్ స కపిః కులాని ॥౧౦॥ పరస్పరం చాధికమాక్షిపంతి భుజాంశ్చ పీనాన
ధినిక్షిపంతి । మత్తప్రలాపానధికం క్షిపంతి మత్తాని చాన్యోన్యమధిక్షిపంతి ॥౧౧॥ రక్షాంసి వక్షాంసి చ విక్షిపంతి గాత్రాణి
కాంతాసు చ విక్షిపంతి । రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపంతి దృఢాని చాపాని చ విక్షిపంతి ॥౧౨॥ దదర్శ కాంతాశ్చ సమాలపంత్య
స్తథాపరాస్తత్ర పునః స్వపంత్యః । సురూపవక్త్రాశ్చ తథా హసంత్యః క్రుద్ధాః పరాశ్చాపి వినిశ్వసంత్యః ॥ ౧౩ ॥ మ
హాగజైశ్చాపి తథా నదద్భిః సుపూజితైశ్చాపి తథా సుసద్భిః । రరాజ వీరైశ్చ వినిశ్వసద్భిః హ్రదో భుజంగైరివ నిశ్వసద్భిః ॥
౧౪॥ బుద్ధిప్రధానాన్ రుచిరాభిధానాన్ సంశ్రద్దధానాన్ జగతః ప్రధానాన్ । నానావిధానాన్ రుచిరాభిధానాన్ దదర్శ
తస్యాం పురి యాతుధానాన్ ॥ ౧౫ ॥ ననంద దృష్ట్వా స చ తాన్ సురూపాన్ నానావిధానాత్మగుణానురూపాన్ । విద్యోతమా
నాన్ స తదానురూపాన్ దదర్శ కాంశ్చిచ్చ పునర్విరూపాన్ ॥౧౬॥ తతో వరార్హాః సువిశుద్ధభావా స్తేషాం స్త్రియస్తత్ర మ
హానుభావాః । ప్రియేషు పానేషు చ సక్తభావా దదర్శ తారా ఇవ సుప్రభావాః ॥ ౧౭ ॥ శ్రియా జ్వలంతీస్త్రపయోప
గూఢా నిశీథకాలే రమణోపగూఢాః । దదర్శ కాశ్చిత్ ప్రమదోపగూఢా యథా విహంగాః కుసుమోపగూఢాః ॥ ౧౮ ॥ అన్యాః
పునర్హర్మ్యతలోపవిష్టాస్తత్ర ప్రియాంకేషు సుఖోపవిష్టాః । భర్తుః ప్రియా ధర్మపరా నివిష్టా దదర్శ ధీమాన్ మదనా
భివిష్టాః ॥౧౯॥ అప్రావృతాః కాంచనరాజివర్ణాః కాశ్చిత్పరార్ధ్యాస్తపనీయవర్ణాః । పునశ్చ కాశ్చిచ్ఛశలక్ష్మవర్ణాః
కాంతప్రహీణా రుచిరాంగవర్ణాః ॥౨౦॥ తతః ప్రియాన్ ప్రాప్య మనోభిరామాన్ సుప్రీతియుక్తాః ప్రసమీక్ష్య రామాః ।
గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామా హరిప్రవీరస్స దదర్శ రామాః ॥౨౧॥ చంద్రప్రకాశాశ్చ హి వక్త్రమాలా వక్రాక్షిప
క్ష్మాశ్చ సునేత్రమాలాః । విభూషణానాం చ దదర్శ మాలాః శతహ్రదానామివ చారుమాలాః ॥౨౨॥ న త్వేవ సీతాం పరమా
భిజాతాం పథి స్థితే రాజకులే ప్రజాతామ్ । లతాం ప్రఫుల్లామివ సాధుజాతాం దదర్శ తన్వీం మనసాభిజాతామ్ ॥
౨౩ ॥ సనాతనే వర్త్మని సన్నివిష్టాం రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టామ్ । భర్తుర్మనః శ్రీమదనుప్రవిష్టాం స్త్రీభ్యో వరా
భ్యశ్చ సదా విశిష్టామ్ ॥౨౪॥ ఉష్ణార్దితాం సానుసృతాస్రకంఠీం పురా వరార్హోత్తమనిష్కకంఠీమ్ । సుజాతపక్ష్మా
మభిరక్తకంఠీం వనే ప్రనృత్తామివ నీలకంఠీమ్ ॥౨౫॥ అవ్యక్తరేఖామివ చంద్రరేఖాం పాంసుప్రదిగ్ధామివ హేమరేఖామ్ । క్ష
తప్రరూఢామివ బాణరేఖాం వాయుప్రభిన్నామివ మేఘరేఖామ్ ॥౨౬॥ సీతామపశ్యన్ మనుజేశ్వరస్య రామస్య పత్నీం వద
తాం వరస్య । బభూవ దుఃఖాభిహతశ్చిరస్య ప్లవంగమో మంద ఇవాచిరస్య ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచమస్సర్గః.

స నికామం విమానేషు విషణ్ణః కామరూపధృక్ । విచచార పునర్లంకాం లాఘవేన సమన్వితః ॥ ౧ ॥ ఆససాదాథ ల
క్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ । ప్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతమ్ ॥౨॥ రక్షితం రాక్షసైర్ఘోరైస్సిం
హైరివ మహద్వనమ్ । సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుంజరః ॥౩॥ రూప్యకోపహితైశ్చిత్రైస్తోరణైర్హేమభూషి
తైః । విచిత్రాభిశ్చ కక్ష్యాభిర్ద్వారైశ్చ రుచిరైర్వృతమ్ ॥౪॥ గజాస్థితైర్మహామాత్రైః శూరైశ్చ విగతశ్రమైః । ఉపస్థి
తమసంహార్యైర్హయైః స్యందనయాయిభిః ॥౫॥ సింహవ్యాఘ్రతనుత్రాణైర్దాంతకాంచనరాజతైః । ఘోషవద్భిర్వి
చిత్రైశ్చ సదా విచరితం రథైః ॥౬॥ బహురత్నసమాకీర్ణం పరార్ధ్యాసనభాజనమ్ । మహారథసమావాసం మహారథమహా
స్వనమ్ ॥౭॥ దృశ్యైశ్చ పరమోదారైస్తైస్తైశ్చ మృగపక్షిభిః । వివిధైర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥౮॥ వినీతై
రంతపాలైశ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితమ్ । ముఖ్యాభిశ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥ ౯ ॥ ముదితప్రమదారత్నం రాక్ష
సేంద్రనివేశనమ్ । వరాభరణసంహ్రాదైః సముద్రస్వననిస్వనమ్ ॥ ౧౦ ॥ తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యైశ్చాగరుచంద
నైః । మహాజనైః సమాకీర్ణం సింహైరివ మహద్వనమ్ ॥౧౧॥ భేరీమృదంగాభిరుతం శంఖఘోషవినాదితమ్ । నిత్యార్చితం
పర్వహుతం పూజితం రాక్షసైస్సదా ॥౧౨॥ సముద్రమివ గంభీరం సముద్రమివ నిస్వనమ్ । మహాత్మనో మహద్వేశ్మ మహా

రత్నపరిచ్ఛదమ్॥౧౩॥మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః। విరాజమానం వపుషా గజాశ్వరథసంకులమ్॥౧౪॥లం
కాభరణమిత్యేవ సోऽమన్యత మహాకపిః। చచార హనుమాంస్తత్ర రావణస్య సమీపతః॥౧౫॥గృహాద్గృహం రాక్షసాము
ద్యానాని చ వానరః। వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః॥౧౬॥అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశ
నమ్। తతోऽన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్॥౧౭॥అథ మేఘప్రతీకాశం కుంభకర్ణనివేశనమ్। విభీషణస్య చ
తదా పుప్లువే స మహాకపిః॥౧౮॥మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి। విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్మాలేస్త
థైవ చ॥౧౯॥వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః। శుకస్య చ మహాతేజాః సారణస్య చ ధీమతః॥ ౨౦॥ తథా చేంద్రజి
తో వేశ్మ జగామ హరియూథపః। జంబుమాలేః సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః॥ ౨౧॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రో
స్తథైవ చ। వజ్రకాయస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః॥౨౨॥ధూమ్రాక్షస్య చ సంపాతేర్భవనం మారుతాత్మజః। విద్యు
ద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ॥ ౨౩॥ శుకనాసస్య వక్రస్య శఠస్య వికటస్య చ। బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశ
స్య చ రక్షసః॥౨౪॥యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః। విద్యుజ్జిహ్వేంద్రజిహ్వానాం తథా హస్తిముఖస్య చ॥
౨౫॥ కరాలస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి। క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౨౬॥ తేషు తేషు
మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః। తేషామృద్ధిమతామృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః॥౨౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవ
నాని సమంతతః। ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్రాక్షసేంద్రనివేశనమ్॥౨౮॥రావణస్యోపశాయిన్యో దదర్శ హరిసత్తమః। విచ
రన్హరిశార్దూలో రాక్షసీర్వికృతేక్షణాః॥౨౯॥శూలముద్గరహస్తాశ్చ శక్తితోమరధారిణీః। దదర్శ వివిధాన్గుల్మాం
స్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥౩౦॥రాక్షసాంశ్చ మహాకాయాన్నానాప్రహరణోద్యతాన్। రక్తాన్శ్వేతాన్సితాంశ్చైవ
హరీంశ్చాపి మహాజవాన్॥౩౧॥కులీనాన్రూపసంపన్నాన్గజాన్పరగజారుజాన్। నిష్ఠితాన్గజశిక్షాయామైరావతస
మాన్యుధి॥ ౩౨॥ నిహంతౄన్పరసైన్యానాం గృహే తస్మిన్దదర్శ సః। క్షరతశ్చ యథా మేఘాన్స్రవతశ్చ యథాగి
రీన్॥౩౩॥మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్దుర్ధర్షాన్సమరే పరైః। సహస్రం వాహినీస్తత్ర జాంబూనదపరిష్కృతాః॥౩౪॥
హేమజాలపరిచ్ఛన్నాస్తరుణాదిత్యసన్నిభాః। దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే॥౩౫॥శిబికా వివిధాకారాః స
కపిర్మారుతాత్మజః। లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహాణి చ॥౩౬॥క్రీడాగృహాణి చాన్యాని దారుపర్వతకానపి।
కామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహకమేవ చ॥౩౭॥ దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే। స మందరగిరిప్రఖ్యం మ
యూరస్థానసంకులమ్॥౩౮॥ధ్వజయష్టిభిరాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమమ్। అనేకరత్నసంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః॥
౩౯॥ధీరనిష్ఠితకర్మాంతం గృహం భూతపతేరివ। అర్చిర్భిశ్చాపి రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ॥ ౪౦॥ విరరాజాథ తద్వే
శ్మ రశ్మిమానివ రశ్మిభిః। జాంబూనదమయాన్యేవ శయనాన్యాసనాని చ॥౪౧॥భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూథపః।
మధ్వాసవకృతక్లేదం మణిభాజనసంకులమ్॥౪౨॥మనోరమమసంబాధం కుబేరభవనం యథా। నూపురాణాం చ ఘోషేణ
కాంచీనాం నినదేన చ॥౪౩॥మృదంగతలఘోషైశ్చ ఘోషవద్భిర్వినాదితమ్। ప్రాసాదసంఘాతయుతం స్త్రీరత్నశతసం
కులమ్॥౪౪॥సువ్యూఢకక్ష్యం హనుమాన్ప్రవివేశ మహాగృహమ్॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే షష్ఠస్సర్గః॥ ***********

స వేశ్మజాలం బలవాన్దదర్శ వ్యాసక్తవైడూర్యసువర్ణజాలమ్। యథా మహత్ప్రావృషి మేఘజాలం విద్యుత్పి
నద్ధం సవిహంగజాలమ్॥౧॥నివేశనానాం వివిధాశ్చ శాలాః ప్రధానశంఖాయుధచాపశాలాః। మనోహరాశ్చాపి పునర్విశా
లా దదర్శ వేశ్మాద్రిషు చంద్రశాలాః॥౨॥గృహాణి నానావసురాజితాని దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని। సర్వైశ్చ దోషైః
పరివర్జితాని కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని॥౩॥తాని ప్రయత్నాభిసమాహితాని మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని। మహీ
తలే సర్వగుణోత్తరాణి దదర్శ లంకాధిపతేర్గృహాణి ॥ ౪ ॥ తతో దదర్శోచ్ఛ్రితమేఘరూపం మనోహరం కాంచనచారు
రూపమ్। రక్షోధిపస్యాత్మబలానురూపం గృహోత్తమం హ్యప్రతిరూపరూపమ్॥ ౫ ॥ మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం
శ్రియా జ్వలంతం బహురత్నకీర్ణమ్। నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం గిరేరివాగ్రం రజసావకీర్ణమ్॥౬॥నారీప్రవేకై
రివ వాహ్యమానం తటిద్భిరంభోదవదర్చ్యమానమ్। హంసప్రవేకైరివ వాహ్యమానం శ్రియా యుతం ఖే సుకృతాం విమా
నమ్॥౭॥ యథా నగాగ్రం బహుధాతుచిత్రం యథా నభశ్చ గ్రహచంద్రచిత్రమ్। దదర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం విమా

నరత్నంబహురత్నచిత్రమ్॥౮॥ మహీకృతాపర్వతరాజిపూర్ణా శైలాఃకృతావృక్షవితానపూర్ణాః । వృక్షాఃకృతాః
పుష్పవితానపూర్ణాఃపుష్పంకృతంకేసరపత్రపూర్ణమ్॥౯॥ కృతానివేశ్మానిచపాండురాణితథాసుపుష్పాణ్యపిపుష్క
రాణి । పునశ్చపద్మానిసకేసరాణిధన్యానిచిత్రాణితథావనాని॥౧౦॥పుష్పాహ్వయంనామవిరాజమానంరత్నప్రభాభి
శ్చవివర్ధమానమ్ । వేశ్మోత్తమానామపిచోచ్చమానంమహాకపిస్తత్రమహావిమానమ్॥౧౧॥ కృతాశ్చవైడూర్యమయా
విహంగారూప్యప్రవాలైశ్చతథావిహంగాః।చిత్రాశ్చనానావసుభిర్భుజంగాజాత్యానురూపాస్తురగాశ్శుభాంగాః॥
౧౨॥ ప్రవాళజాంబూనదపుష్పపక్షాస్సలీలమావర్జితజిహ్మపక్షాః । కామస్యసాక్షాదివభాంతిపక్షాః కృతావిహం
గాస్సుముఖాస్సుపక్షాః॥౧౩॥నియుజ్యమానాస్తుగజాస్సుహస్తాస్సకేసరాశ్చోత్పలపత్రహస్తాః। బభూవదేవీచకృతాసు
హస్తాలక్ష్మీస్తథాపద్మినిపద్మహస్తా॥౧౪॥ఇతీవతద్గృహమభిగమ్యశోభనంసవిస్మయోనగమివచారుశోభనమ్ । పునశ్చత
త్పరమసుగంధిసుందరంహిమాత్యయేనగమివచారుకందరమ్॥౧౫॥ తతస్సతాంకపిరభిపత్యపూజితాంచరన్పురీందశము
ఖబాహుపాలితామ్ । అదృశ్యతాంజనకసుతాంసుపూజితాంసుదుఃఖితాంపతిగుణవేగనిర్జితామ్॥౧౬॥ తతస్తదాబహు
విధభావితాత్మనఃకృతాత్మనోజనకసుతాంసువర్త్మనః । అపశ్యతోభవదతిదుఃఖితంమనస్సుచక్షుషఃప్రవిచరతోమహా
త్మనః॥౧౭॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తమస్సర్గః **

సతస్యమధ్యేభవనస్యసంస్థితంమహద్విమానంమణివజ్రచిత్రితమ్। ప్రతప్తజాంబూనదజాలకృత్రిమందదర్శ
వీరఃపవనాత్మజఃకపిః॥౧॥తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమంకృతంస్వయంసాధ్వితివిశ్వకర్మణా। దివంగతంవాయుపథ
ప్రతిష్ఠితంవ్యరాజతాదిత్యపథస్యలక్ష్మవత్॥౨॥ నతత్రకించిన్నకృతంప్రయత్నతోనతత్రకించిన్నమహార్హరత్నవత్ ।
నతేవిశేషానియతాస్సురేష్వపినతత్రకించిన్నమహావిశేషవత్॥౩॥ తపస్సమాధానపరాక్రమార్జితంమనస్సమాధానవి
చారచారిణమ్ । అనేకసంస్థానవిశేషనిర్మితంతతస్తతస్తుల్యవిశేషదర్శనమ్॥౪॥ మనస్సమాధాయతుశీఘ్రగామినందు
రావరంమారుతతుల్యగామినమ్। మహాత్మనాంపుణ్యకృతాంమహర్ధినాంయశస్వినామగ్ర్యముదామివాలయమ్॥౫॥వి
శేషమాలంబ్యవిశేషసంస్థితంవిచిత్రకూటంబహుకూటమండితమ్।మనోభిరామంశరదిందునిర్మలంవిచిత్రకూటంశిఖ
రంగిరేర్యథా॥౬॥వహంతియంకుండలశోభితాననామహాశనావ్యోమచరానిశాచరాః। వివృత్తవిధ్వస్తవిశాలలోచనా
మహాజవాభూతగణాస్సహస్రశః॥౭॥వసంతపుష్పోత్కరచారుదర్శనంవసంతమాసాదపికాంతదర్శనమ్। సపుష్పకం
తత్రవిమానముత్తమందదర్శతద్వానరవీరసత్తమః॥౮॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టమస్సర్గః *************

తస్యాలయవరిష్ఠస్యమధ్యేవిపులమాయతమ్ । దదర్శభవనశ్రేష్ఠంహనూమాన్మారుతాత్మజః॥౧॥అర్ధయోజన
విస్తీర్ణమాయతంయోజనంహితత్ । భవనంరాక్షసేంద్రస్యబహుప్రాసాదసంకులమ్॥౨॥మార్గమాణస్తువైదే
హీంసీతామాయతలోచనామ్ ।సర్వతఃపరిచక్రామహనూమానరిసూదనః॥౩॥ఉత్తమంరాక్షసావాసంహనూమాన
వలోకయన్ ।ఆససాదాథలక్ష్మీవాన్రాక్షసేంద్రనివేశనమ్॥౪॥చతుర్విషాణైర్ద్విరదైస్త్రివిషాణైస్తథైవచ।పరిక్షిప్త
మసంబాధంరక్ష్యమాణముదాయుధైః॥౫॥ రాక్షసీభిశ్చపత్నీభీరావణస్యనివేశనమ్।ఆహృతాభిశ్చవిక్రమ్యరాజకన్యా
భిరావృతమ్॥౬॥తన్నక్రమకరాకీర్ణంతిమింగిలఝషాకులమ్।వాయువేగసమాధూతంపన్నగైరివసాగరమ్॥౭॥యా
హివైశ్రవణేలక్ష్మీర్యాచంద్రేహరివాహనే। సారావణగృహేసర్వానిత్యమేవానపాయినీ॥౮॥యాచరాజ్ఞఃకుబేరస్య
యమస్యవరుణస్యచ । తాదృశీతద్విశిష్టావాఋద్ధీరక్షోగృహేష్విహ॥౯॥తస్యహర్మ్యస్యమధ్యస్థంవేశ్మచాన్యత్సుని
ర్మితమ్।బహునిర్యూహసంకీర్ణందదర్శపవనాత్మజః॥౧౦॥బ్రహ్మణోర్థేకృతందివ్యందివియద్విశ్వకర్మణా। విమా
నంపుష్పకంనామసర్వరత్నవిభూషితమ్॥౧౧॥పరేణతపసాలేభేయత్కుబేరఃపితామహాత్ ।కుబేరమోజసాజిత్వాలేభే
తద్రాక్షసేశ్వరః॥౧౨॥ఈహామృగసమాయుక్తైఃకార్తస్వరవిభూషితైః । సుకృతైరాజతస్తంభైఃప్రదీప్తమివచశ్రి
యా॥౧౩॥మేరుమందరసంకాశైరుల్లిఖద్భిరివాంబరమ్।కూటాగారైశ్శుభాకారైస్సర్వతస్సమలంకృతమ్॥౧౪॥ జ్వ
లనార్కప్రతీకాశంసుకృతంవిశ్వకర్మణా।హేమసోపానసంయుక్తంచారుప్రవరవేదికమ్॥౧౫॥జాలవాతాయనైర్యు
క్తంకాంచనైఃస్ఫాటికైరపి। ఇంద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదికమ్॥౧౬॥విద్రుమేణవిచిత్రేణమణిభిశ్చమహాధనైః।

నిస్తులాభిశ్చముక్తాభిస్తలేనాభివిరాజితమ్॥౧౭॥చందనేనచరక్తేనతపనీయనిభేనచ।సుపుణ్యగంధినాయుక్తమాదిత్యతరు
ణోపమమ్॥౧౮॥ కూటాగారైర్వరాకారైర్వివిధైస్సమలంకృతమ్।విమానంపుష్పకందివ్యమారురోహమహాకపిః॥౧౯॥
తత్రస్థస్సతదాగంధంపానభక్ష్యాన్నసంభవమ్।దివ్యంసమ్మూర్ఛితంజిఘ్రన్రూపవంతమివానిలమ్॥౨౦॥ సగంధస్తం
మహాసత్త్వంబంధుర్బంధుమివోత్తమమ్। ఇతఏహీత్యువాచేవతత్రయత్రసరావణః॥౨౧॥తతస్తాంప్రస్థితశ్శాలాందద
ర్శమహతీంశుభామ్।రావణస్యమనఃకాంతాంకాంతామివవరస్త్రియమ్॥౨౨॥మణిసోపానవికృతాంహేమజాలవిభూ
షితామ్।స్ఫాటికైరావృతతలాందంతాంతరితరూపికామ్॥౨౩॥ముక్తాభిశ్చప్రవాళైశ్చరూప్యచామీకరైరపి।విభూషితాం
మణిస్తంభైస్సుబహుస్తంభభూషితామ్॥౨౪॥ సమైరృజుభిరత్యుచ్చైస్సమంతాత్సువిభూషితైః। స్తంభైఃపక్షైరి
వాత్యుచ్చైర్దివంసంప్రస్థితామివ॥౨౫॥మహత్యాకుథయాస్తీర్ణాంపృథివీలక్షణాంకయా।పృథివీమివవిస్తీర్ణాంస
రాష్ట్రగృహమాలినీమ్॥౨౬॥నాదితాంమత్తవిహగైర్దివ్యగంధాధివాసితామ్।పరార్ధ్యాస్తరణోపేతాంరక్షోధిపని
షేవితామ్॥౨౭॥ధూమ్రామగరుధూపేనవిమలాంహంసపాండురామ్।చిత్రాంపుష్పోపహారేణకల్మాషీమివసుప్ర
భామ్॥౨౮॥ మనస్సంహ్లాదజననీంవర్ణస్యాపిప్రసాదినీమ్। తాంశోకనాశినీందివ్యాంశ్రియస్సంజననీమివ॥౨౯॥ ఇంద్రి
యాణీంద్రియార్థైస్తుపంచపంచభిరుత్తమైః।తర్పయామాసమాతేవతదారావణపాలితా॥౩౦॥స్వర్గోయందేవ
లోకోయమింద్రస్యేయంపురీభవేత్। సిద్ధిర్వేయంపరాహిస్యాదిత్యమన్యతమారుతిః॥౩౧॥ప్రధ్యాయతఇవాపశ్యత్ప్ర
దీపాంస్తత్రకాంచనాన్।ధూర్తానివమహాధూర్తైర్దేవనేనపరాజితాన్॥౩౨॥దీపానాంచప్రకాశేనతేజసారావ
ణస్యచ।అర్చిర్భిర్భూషణానాంచప్రదీప్తేత్యభ్యమన్యత॥౩౩॥తతోపశ్యత్కుథాసీనంనానావర్ణాంబరస్రజమ్।సహస్రం
వరనారీణాంనానావేషవిభూషితమ్॥౩౪॥పరివృత్తేర్ధరాత్రేతుపాననిద్రావశంగతమ్। క్రీడిత్వోపరతంరాత్రౌప్రసుప్తం
బలవత్తదా॥౩౫॥తత్ప్రసుప్తంవిరురుచేనిశ్శబ్దాంతరభూషణమ్। నిశ్శబ్దహంసభ్రమరంయథాపద్మవనంమహత్॥౩౬॥
తాసాంసంవృతదంతానిమీలితాక్షాణిమారుతిః।అపశ్యత్పద్మగంధీనివదనానిసుయోషితామ్॥౩౭॥ప్రబుద్ధానీవపద్మానితా
సాంభూత్వాక్షపాక్షయే।పునస్సంవృతపత్రాణిరాత్రావివబభుస్తదా॥౩౮॥ఇమానిముఖపద్మానినియతంమత్తషట్ప
దాః। అంబుజానీవఫుల్లానిప్రార్థయంతిపునఃపునః॥౩౯॥ఇతిచామన్యతశ్రీమానుపపత్త్యామహాకపిః। మేనేహిగుణత
స్తానిసమానిసలిలోద్భవైః॥౪౦॥సాతస్యశుశుభేశాలాతాభిఃస్త్రీభిర్విరాజితా।శారదీవప్రసన్నాద్యౌస్తారాభిరభిశో
భితా॥౪౧॥సచతాభిఃపరివృతశ్శుశుభేరాక్షసాధిపః। యథాహ్యుడుపతిశ్శ్రీమాంస్తారాభిరభిసంవృతః॥౪౨॥యాశ్చ్యవ
ంతేంబరాత్తారాఃపుణ్యశేషసమావృతాః।ఇమాస్తాస్సంగతాఃకృత్స్నాఇతిమేనేహరిస్తదా॥౪౩॥తారాణామివసు
వ్యక్తంమహతీనాంశుభార్చిషామ్। ప్రభావర్ణప్రసాదాశ్చవిరేజుస్తత్రయోషితామ్॥౪౪॥వ్యావృత్తగురుపీనస్ర
క్ప్రకీర్ణవరభూషణాః। పానవ్యాయామకాలేషునిద్రాపహృతచేతసః॥౪౫॥ వ్యావృత్తతిలకాఃకాశ్చిత్కాశ్చిదు
ద్భ్రాంతనూపురాః।పార్శ్వేగలితహారాశ్చకాశ్చిత్పరమయోషితః॥౪౬॥ముక్తాహారావృతాశ్చాన్యాఃకాశ్చిద్విస్రస్త
వాససః।వ్యావిద్ధరశనాదామాఃకిశోర్యఇవవాహితాః॥౪౭॥సుకుండలధరాశ్చాన్యావిచ్ఛిన్నమృదితస్రజః।గజేంద్రమృ
దితాఃఫుల్లాలతాఇవమహావనే॥౪౮॥చంద్రాంశుకిరణాభాశ్చహారాఃకాసాంచిదుత్కటాః। హంసాఇవబభుస్సుప్తాస్స్త
నమధ్యేషుయోషితామ్॥౪౯॥అపరాసాంచవైడూర్యాఃకాదంబాఇవపక్షిణః। హేమసూత్రాణిచాన్యాసాంచక్రవా
కాఇవాభవన్॥౫౦॥హంసకారండవాకీర్ణాశ్చక్రవాకోపశోభితాః।ఆపగాఇవతారేజుర్జఘనైఃపులినైరివ॥ ౫౧॥కిం
కిణీజాలసంకాశాస్తాహైమవిపులాంబుజాః।భావగ్రాహాయశస్తీరాస్సుప్తానద్యఇవాబభుః॥౫౨॥మృదుష్వంగేషుకా
సాంచిత్కుచాగ్రేషుచసంస్థితాః। బభూవుర్భూషణానీవశుభాభూషణరాజయః॥౫౩॥అంశుకాంతాశ్చకాసాంచిన్ము
ఖమారుతకంపితాః। ఉపర్యుపరివక్త్రాణాంవ్యాధూయంతేపునఃపునః॥౫౪॥తాఃపతాకాఇవోద్ధూతాఃపత్నీనాంరుచిరప్ర
భాః। నానావర్ణసువర్ణానాంవక్త్రమూలేషురేజిరే॥౫౫॥వవల్గుశ్చాత్రకాసాంచిత్కుండలానిశుభార్చిషామ్।ముఖ
మారుతసంసర్గాన్మందంమందంసుయోషితామ్॥౫౬॥శర్కరాసవగంధైశ్చప్రకృత్యాసురభిస్సుఖః।తాసాంవదనని
శ్శ్వాసస్సిషేవేరావణంతదా॥౫౭॥రావణాననశంకాశ్చకాశ్చిద్రావణయోషితః। ముఖానిస్మసపత్నీనాముపాజి

భ్రమరాః పునఃపునః॥౫౮॥అత్యర్థం సక్తమనసో రావణే తావరస్త్రియః । అస్వతంత్రాస్సపత్నీనాం ప్రియమేవాచరంస్త
దా॥౫౯॥బాహూనుపనిధాయాన్యాః పారిహార్యవిభూషితాః । అంశుకాని చ రమ్యాణి ప్రమదాస్తత్ర శిశ్యిరే॥౬౦ ॥అ
న్యా వక్షసి చాన్యస్యాస్తస్యాః కాశ్చిత్పునర్భుజమ్।అపరా త్వంకమన్యస్యాస్తస్యాశ్చాప్యపరా భుజౌ॥౬౧॥ఊరుపార్శ్వ
కటీపృష్ఠమన్యోన్యస్య సమాశ్రితాః।పరస్పరనివిష్టాంగ్యో మదస్నేహవశానుగాః॥ ౬౨ ॥అన్యోన్యభుజసూత్రేణ స్త్రీ
మాలా గ్రథితా హి సా।మాలేవ గ్రథితా సూత్రే శుశుభే మత్తషట్పదా॥ ౬౩॥ లతానాం మాధవే మాసి ఫుల్లానాం వాయు
సేవనాత్ ।అన్యోన్యమాలా గ్రథితం సంసక్తకుసుమోచ్చయమ్॥౬౪॥వ్యతివేష్టితసుస్కంధమన్యోన్యభ్రమరాకులమ్।
ఆసీద్వనమివోద్ధూతం స్త్రీవనం రావణస్య తత్ ॥౬౫॥ఉచితేష్వపి సువ్యక్తం న తాసాం యోషితాం తదా । వివేకశ్శక్య ఆధా
తుం భూషణాంగాంబరస్రజామ్॥౬౬॥రావణే సుఖసంవిష్టే తాః స్త్రియో వివిధప్రభాః । జ్వలంతః కాంచనా దీపాః ప్రై
క్షంతానిమిషా ఇవ॥౬౭॥రాజర్షిపితృదైత్యానాం గంధర్వాణాం చ యోషితః। రాక్షసానాం చ యాః కన్యాస్తస్య కామవ
శం గతాః॥౬౮॥యుద్ధకామేన తాస్సర్వా రావణేన హృతాః స్త్రియః।సమదా మదనేనైవ మోహితాః కాశ్చిదాగతాః॥౬౯
న తత్ర కాచిత్ప్రమదా ప్రసహ్య వీర్యోపపన్నేన గుణేన లబ్ధా । న చాన్యకామాపి న చాన్యపూర్వా వినా వరార్హాం జనకా
త్మజాం తామ్॥౭౦॥న చాకులీనా న చ హీనరూపా నాదక్షిణా నానుపచారయుక్తా । భార్యాభవత్తస్య న హీనసత్త్వా న చాపి
కాంతస్య న కామనీయా॥ ౭౧ ॥బభూవ బుద్ధిస్తు హరీశ్వరస్య యదీదృశీ రాఘవధర్మపత్నీ । ఇమా యథా రాక్షసరాజభా
ర్యాస్సుజాతమస్యేతి హి సాధుబుద్ధేః ॥౭౨॥పునశ్చ సోఽచింతయదార్తరూపో ధ్రువం విశిష్టా గుణతో హి సీతా । అథాయమ
స్యాం కృతవాన్మహాత్మా లంకేశ్వరః కష్టమనార్యకర్మ॥౭౩॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - నవమస్సర్గః - ********

తత్ర దివ్యోపమం ముఖ్యం స్ఫాటికం రత్నభూషితమ్। అవేక్షమాణో హనుమాన్ దదర్శ శయనాసనమ్॥౧॥ దాం
తకాంచనచిత్రాంగైర్వైడూర్యైశ్చ వరాసనైః।మహార్హాస్తరణోపేతైరుపపన్నం మహాధనైః॥౨॥తస్య చైకతమే
దేశే సోఽగ్ర్యమాలావిభూషితమ్।దదర్శ పాండురం ఛత్రం తారాధిపతిసన్నిభమ్॥౩॥ జాతరూపపరిక్షిప్తం చిత్రభానుస
మప్రభమ్।అశోకమాలావితతం దదర్శ పరమాసనమ్॥౪॥ వాలవ్యజనహస్తాభిర్వీజ్యమానం సమంతతః। గంధైశ్చ వివిధై
ర్జుష్టం వరధూపేన ధూపితమ్॥౫॥పరమాస్తరణాస్తీర్ణమావికాజినసంవృతమ్। దామభిర్వరమాల్యానాం సమంతాదు
పశోభితమ్॥౬॥తస్మిన్ జీమూతసంకాశం ప్రదీప్తోత్తమకుండలమ్।లోహితాక్షం మహాబాహుం మహారజతవాససమ్॥౭॥
లోహితేనానులిప్తాంగం చందనేన సుగంధినా।సంధ్యారక్తమివాకాశే తోయదం సతటిద్గణమ్ ॥౮॥ వృతమాభరణైర్ది
వ్యైస్సురూపం కామరూపిణమ్।సవృక్షవనగుల్మాఢ్యం ప్రసుప్తమివ మందరమ్ ॥౯॥ క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ వరాభరణ
భూషితమ్।ప్రియం రాక్షసకన్యానాం రాక్షసానాం సుఖావహమ్॥౧౦॥పీత్వాప్యుపరతం చాపి దదర్శ స మహాకపిః। భా
స్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్॥౧౧॥నిశ్శ్వసంతం యథా నాగం రావణం వానరర్షభః।ఆసాద్య పరమోద్వి
గ్నస్సోపాసర్పత్సుభీతవత్ ॥౧౨॥అథారోహణమాసాద్య వేదికాంతరమాశ్రితః। సుప్తం రాక్షసశార్దూలం ప్రేక్షతే
స్మ మహాకపిః॥౧౩॥శుశుభే రాక్షసేంద్రస్య స్వపతశ్శయనోత్తమమ్। గంధహస్తిని సంవిష్టే యథా ప్రస్రవణం మహత్ ॥
౧౪॥కాంచనాంగదసన్నద్ధౌ దదర్శ స మహాత్మనః।విక్షిప్తౌ రాక్షసేంద్రస్య భుజావింద్రధ్వజోపమౌ॥౧౫॥ ఐరావతవిషా
ణాగ్రైరాపీడనకృతవ్రణౌ।వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌ విష్ణుచక్రపరిక్షతౌ॥౧౬॥ పీనౌ సమసుజాతాంసౌ సంగతౌ బలసంయు
తౌ।సులక్షణనఖాంగుష్ఠౌ స్వంగులీతలలక్షితౌ॥౧౭॥సంగతౌ పరిఘాకారౌ వృత్తౌ కరికరోపమౌ। విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రే పంచ
శీర్షావివోరగౌ॥౧౮॥శశక్షతజకల్పేన సుశీతేన సుగంధినా।చందనేన పరార్ధ్యేన స్వనులిప్తౌ స్వలంకృతౌ॥౧౯॥ ఉత్తమ
స్త్రీవిమృదితౌ గంధోత్తమనిషేవితౌ।యక్షపన్నగగంధర్వదేవదానవరావిణౌ॥౨౦॥ దదర్శ స కపిస్తస్య బాహూ శయన
సంస్థితౌ । మందరస్యాంతరే సుప్తౌ మహాహీ రుషితావివ॥౨౧॥తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః
శుశుభేఽచలసంకాశశ్శృంగాభ్యామివ మందరః॥౨౨॥చూతపున్నాగసురభిర్వకుళోత్తమసంయుతః। మృష్టాన్నరససం
యుక్తః పానగంధపురస్సరః॥ ౨౩॥ తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్ । శయానస్య వినిశ్శ్వాసః పూర
యన్నివ తద్గృహమ్॥౨౪॥ముక్తామణివిచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితమ్।మకుటేనాపవృత్తేన కుండలోజ్జ్వలితాననమ్॥౨౫॥

రక్తచందనదిగ్ధేన తథా హారేణ శోభినా। పీనాయతవిశాలేన వక్షసాభివిరాజితమ్॥ ౨౬॥ పాండరేణాపవిద్ధేన క్షౌమేణ క్షత
జేక్షణమ్। మహార్హేణ సుసంవీతం పీతేనోత్తమవాససా॥ ౨౭॥ మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్శ్వసంతం భుజంగవత్। గాం
గే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్॥ ౨౮॥ చతుర్భిః కాంచనైర్దీపైర్దీప్యమానచతుర్దిశమ్। ప్రకాశీకృతస
ర్వాంగం మేఘం విద్యుద్గణైరివ॥ ౨౯॥ పాదమూలగతాశ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః। పత్నీస్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షః
పతేర్గృహే॥ ౩౦॥ శశిప్రకాశవదనాశ్చారుకుండలభూషితాః। అమ్లానమాల్యాభరణా దదర్శ హరియూథపః॥ ౩౧॥ నృ
త్తవాదిత్రకుశలా రాక్షసేంద్రభుజాంకగాః। వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః॥ ౩౨॥ వజ్రవైడూర్యగర్భాణి
శ్రవణాంతేషు యోషితామ్। దదర్శ తాపనీయాని కుండలాన్యంగదాని చ॥ ౩౩॥ తాసాం చంద్రోపమైర్వక్త్రైశ్శుభైర్ల
లితకుండలైః। విరరాజ విమానం తన్నభస్తారాగణైరివ॥ ౩౪॥ మదవ్యాయామఖిన్నాస్తా రాక్షసేంద్రస్య యోషితః।
తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుప్తాస్తనుమధ్యమాః॥ ౩౫॥ అంగహారైస్తథైవాన్యా కోమలైర్నృత్తశాలినీ। విన్యస్తశుభస
ర్వాంగీ ప్రసుప్తా వరవర్ణినీ॥ ౩౬॥ కాచిద్వీణాం పరిష్వజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశతే। మహానదీప్రకీర్ణేవ నలినీ పోతమాశ్రి
తా॥ ౩౭॥ అన్యా కక్షగతేనైవ మడ్డుకేనాసితేక్షణా। ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా॥ ౩౮॥ పటహం చారుస
ర్వాంగీ పీడ్య శేతే శుభస్తనీ। చిరస్య రమణం లబ్ధ్వా పరిష్వజ్యేవ భామినీ॥ ౩౯॥ కాచిద్వంశం పరిష్వజ్య సుప్తా కమలలోచనా।
రహః ప్రియతమం గృహ్య సకామేవ చ కామినీ॥ ౪౦॥ విపంచీం పరిగృహ్యాన్యా నియతా నృత్తశాలినీ। నిద్రావశమనుప్రా
ప్తా సహ కాంతేవ భామినీ॥ ౪౧॥ అన్యా కనకసంకాశైర్మృదుపీనైర్మనోరమైః। మృదంగం పరిపీడ్యాంగైః ప్రసుప్తా మ
త్తలోచనా॥ ౪౨॥ భుజపార్శ్వాంతరస్థేన కక్షగేణ కృశోదరీ। పణవేన సహానింద్యా సుప్తా మదకృతశ్రమా॥ ౪౩॥ డిండిమం
పరిగృహ్యాన్యా తథైవాసక్తడిండిమా। ప్రసుప్తా తరుణం వత్సముపగూహ్యేవ భామినీ॥ ౪౪॥ కాచిదాడంబరం నారీ భుజ
సంయోగపీడితమ్। కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా॥ ౪౫॥ కలశీమపవిధ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ।
వసంతే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమార్జితా॥ ౪౬॥ పాణిభ్యాం చ కుచౌ కాచిత్సువర్ణకలశోపమా। ఉపగూహ్యాబలా సు
ప్తా నిద్రాబలపరాజితా॥ ౪౭॥ అన్యా కమలపత్రాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా। అన్యామాలింగ్య సుశ్రోణీం ప్రసుప్తా మ
దవిహ్వలా॥ ౪౮॥ ఆతోద్యాని విచిత్రాణి పరిష్వజ్య వరస్త్రియః। నిపీడ్య చ కుచైస్సుప్తాః కామిన్యః కాముకానివ॥ ౪౯॥ తా
సామేకాంతవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే। దదర్శ రూపసంపన్నామపరాం స కపిః స్త్రియమ్॥ ౫౦॥ ముక్తామణిసమా
యుక్తైర్భూషణైస్సువిభూషితామ్। విభూషయంతీమివ తత్స్వశ్రియా భవనోత్తమమ్॥ ౫౧॥ గౌరీం కనకవర్ణాంగీమి
ష్టామంతఃపురేశ్వరీమ్। కపిర్మందోదరీం తత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్॥ ౫౨॥ స తాం దృష్ట్వా మహాబాహుర్భూషితాం
మారుతాత్మజః। తర్కయామాస సీతేతి రూపయౌవనసంపదా॥ ౫౩॥ హర్షేణ మహతా యుక్తో ననంద హరియూథపః। ఆ
స్ఫోటయామాస చుచుంబ పుచ్ఛం ననంద చిక్రీడ జగౌ జగామ। స్తంభానరోహన్నిపపాత భూమౌ నిదర్శయన్స్వాం ప్రకృ
తిం కపీనామ్॥ ౫౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే దశమస్సర్గః ******************************

అవధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూవావస్థితస్తదా। జగామ చాపరాం చింతాం సీతాం ప్రతి మహాకపిః॥ ౧॥ న రామేణ వి
యుక్తా సా స్వప్తుమర్హతి భామినీ। న భోక్తుం నాప్యలంకర్తుం న పానముపసేవితుమ్॥ ౨॥ నాన్యం నరముపస్థాతుం సురాణా
మపి చేశ్వరమ్। న హి రామసమః కశ్చిద్విద్యతే త్రిదశేష్వపి॥ ౩॥ అన్యేయమితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చచార సః। క్రీడితేనాప
రాః క్లాంతా గీతేన చ తథాపరాః॥ ౪॥ నృత్తేన చాపరాః క్లాంతాః పానవిప్రహతాస్తథా। మురజేషు మృదంగేషు పీఠికాసు చ
సంస్థితాః॥ ౫॥ తథాస్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టాశ్చాపరాః స్త్రియః। అంగనానాం సహస్రేణ భూషితేన విభూషణైః॥ ౬॥
రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీతార్థభాషిణా। దేశకాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభిధాయినా॥ ౭॥ రతాభిరతసంసుప్తం దద
ర్శ హరియూథపః। తాసాం మధ్యే మహాబాహుశ్శుశుభే రాక్షసేశ్వరః॥ ౮॥ గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాం మధ్యే య
థా వృషః। స రాక్షసేంద్రశ్శుశుభే తాభిః పరివృతస్స్వయమ్॥ ౯॥ కరేణుభిర్యథారణ్యే పరికీర్ణో మహాద్విపః। సర్వకామై
రుపేతాం చ పానభూమిం మహాత్మనః॥ ౧౦॥ దదర్శ హరిశార్దూలస్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే। మృగాణాం మహిషాణాం
చ వరాహాణాం చ భాగశః॥ ౧౧॥ తత్ర న్యస్తాని మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః। రౌక్మేషు చ విశాలేషు భాజనేష్వర్ధభక్షి

తాన్॥౧౨॥దదర్శహరిశార్దూలోమయూరాన్కుక్కుటాంస్తథా। వరాహవార్ధ్రాణసకాన్దధిసౌవర్చలాయు
తాన్॥౧౩॥శల్యాన్మృగమయూరాంశ్చహనుమానన్వవైక్షత। క్రకరాన్వివిధాన్సిద్ధాంశ్చకోరానర్ధభక్షితాన్॥
౧౪॥మహిషానేకశల్యాంశ్చఛాగాంశ్చకృతనిష్ఠితాన్। లేహ్యానుచ్చావచాన్పేయాన్భోజ్యానివివిధానిచ॥ ౧౫॥తథా
మ్లలవణోత్తంసైర్వివిధై రాగషాడబైః॥హారనూపురకేయూరైరపవిద్ధైర్మహాధనైః॥౧౬॥పానభాజనవిక్షిప్తైఃఫలైశ్చవి
విధై రపి।కృతపుష్పోపహారాభూరధికంపుష్యతిశ్రియమ్॥౧౭॥తత్రతత్రచవిన్యస్తైస్సుశ్లిష్టైశ్శయనాసనైః। పానభూమి
ర్వినావహ్నింప్రదీప్తేవోపలక్ష్యతే॥౧౮॥బహుప్రకారైర్వివిధైర్వరసంస్కారసంస్కృతైః।మాంసైఃకుశలసంయుక్తైః
పానభూమిగతైఃపృథక్॥౧౯॥దివ్యాఃప్రసన్నావివిధాస్సురాఃకృతసురా అపి। శర్కరాసవమాధ్వీకపుష్పాసవఫలాస
వాః॥౨౦ ॥వాసచూర్ణైశ్చవివిధైర్దృష్టాస్తైస్తైఃపృథక్పృథక్। సంతతాశుశుభేభూమిర్మాల్యైశ్చబహుసంస్థితైః॥
౨౧॥హిరణ్మయైశ్చవివిధై ర్భాజనైస్స్ఫాటికైరపి।జాంబూనదమయైశ్చాన్యైః కరకైరభిసంవృతా॥౨౨॥రాజతేషుచ
కుంభేషుజాంబూనదమయేషుచ।పానశ్రేష్ఠంతదాభూరికపిస్తత్రదదర్శసః॥౨౩॥సోఽపశ్యచ్ఛాతకుంభానిశీధోర్మణిమ
యానిచ। రాజతానిచపూర్ణానిభాజనానిమహాకపిః॥౨౪॥క్వచిదర్ధావశేషాణిక్వచిత్పీతానిసర్వశః।క్వచిన్నైవప్ర
పీతానిపానానిసదదర్శహ॥౨౫॥క్వచిద్భక్ష్యాంశ్చవివిధాన్క్వచిత్పానానిభాగశః।క్వచిదన్నావశేషాణిపశ్యన్వైవిచ
చారహ॥౨౬॥క్వచిత్ప్రభిన్నైఃకరకైఃక్వచిదాలోళితైర్ఘటైః।క్వచిత్సంపృక్తమాల్యానిజలానిచఫలానిచ॥౨౭॥శయనా
న్యత్రనారీణాంశుభ్రాణిబహుధాపునః। పరస్పరంసమాశ్లిష్యకాశ్చిత్సుప్తావరాంగనాః॥౨౮॥కాశ్చిచ్చవస్త్రమన్యస్యా
స్స్వపంత్యాఃపరిధాయచ।ఆహృత్యచాబలాస్సుప్తానిద్రాబలపరాజితాః॥ ౨౯ ॥తాసాముచ్ఛ్వాసవాతేనవస్త్రంమా
ల్యంచగాత్రజం। నాత్యర్థంస్పందతేచిత్రంప్రాప్యమందమివానిలం॥౩౦॥చందనస్యచశీతస్యశీధోర్మధురసస్యచ।వివిధస్య
చమాల్యస్యధూపస్యవివిధస్యచ॥౩౧॥బహుధామారుతస్తత్రగంధంవివిధముద్వహన్। రసానాంచందనానాంచధూపా
నాంచైవమూర్ఛితః॥౩౨॥ప్రవవౌసురభిర్గంధోవిమానేపుష్పకేతదా।శ్యామావదాతాస్తత్రాన్యాఃకాశ్చిత్కృష్ణావరాం
గనాః॥౩౩॥కాశ్చిత్కాంచనవర్ణాంగ్యఃప్రమదారాక్షసాలయే।తాసాంనిద్రావశత్వాచ్చమదనేనవిమూర్ఛితం॥౩౪॥పద్మి
నీనాంప్రసుప్తానాంరూపమాసీద్యథైవహి।ఏవంసర్వమశేషేణరావణాంతఃపురంకపిః॥౩౫॥దదర్శసుమహాతేజానదదర్శ
చజానకీం।నిరీక్షమాణశ్చతదాతాస్స్త్రియస్సమహాకపిః॥౩౬॥జగామమహతీంచింతాంధర్మసాధ్వసశంకితః।పరదారావ
రోధస్యప్రసుప్తస్యనిరీక్షణం॥౩౭॥ఇదంఖలుమమాత్యర్థంధర్మలోపంకరిష్యతి।నహిమేపరదారాణాందృష్టిర్విషయవర్తినీ॥
అయంచాత్రమయాదృష్టఃపరదారపరిగ్రహః। తస్యప్రాదురభూచ్చింతాపునరన్యామనస్వినః॥౩౯॥నిశ్చితైకాంతచిత్త
స్యకార్యనిశ్చయదర్శినీ। కామందృష్టామయాసర్వావిశ్వస్తారావణస్త్రియః॥౪౦॥నహిమేమనసఃకించిద్వైకృత్యముప
పద్యతే। మనోహిహేతుస్సర్వేషామింద్రియాణాంప్రవర్తనే॥ ౪౧॥ శుభాశుభాస్వవస్థాసుతచ్చమేసువ్యవస్థితమ్॥
నాన్యత్రహిమయాశక్యావైదేహీపరిమార్గితుమ్॥౪౨॥ స్త్రియోహిస్త్రీషుదృశ్యంతేసదాసంపరిమార్గణే। యస్య
సత్త్వస్యయాయోనిస్తస్యాంతత్పరిమార్గ్యతే॥౪౩॥నశక్యాప్రమదానష్టామృగీషుపరిమార్గితుమ్। తదిదంమార్గితం
తావచ్ఛుద్ధేనమనసామయా॥౪౪॥రావణాంతఃపురంసర్వందృశ్యతేనచజానకీ। దేవగంధర్వకన్యాశ్చనాగకన్యాశ్చవీర్య
వాన్॥౪౫॥అవేక్షమాణోహనుమాన్నైవాపశ్యతజానకీమ్।తామపశ్యన్కపిస్తత్రపశ్యంశ్చాన్యావరస్త్రియః॥౪౬॥ అ.
పక్రమ్యతదావీరఃప్రధ్యాతుముపచక్రమే।సభూయస్తుపరంశ్రీమాన్మారుతిర్యత్నమాస్థితః॥౪౭॥ఆపానభూమిముత్సృ
జ్యతద్విచేతుంప్రచక్రమే॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకాదశస్సర్గః. ****************************

సతస్యమధ్యేభవనస్యమారుతిర్లతాగృహాంశ్చిత్రగృహాన్నిశాగృహాన్। జగామసీతాంప్రతిదర్శనోత్సుకో
నచైవతాంపశ్యతిచారుదర్శనామ్॥౧॥సచింతయామాసతతోమహాకపిఃప్రియామపశ్యన్రఘునందనస్యతామ్।ధ్రువం
హిసీతామ్రియతేయథానమేవిచిన్వతోదర్శనమేతిమైథిలీ॥౨॥సారాక్షసానాంప్రవరేణజానకీస్వశీలసంరక్షణతత్పరా
సతీ. అనేననూనంప్రతిదుష్టకర్మణాహతాభవేదార్యపథేపరేస్థితా॥౩॥ విరూపరూపావికృతావివర్చసోమహాననాదీర్ఘ

విరూపదర్శనాః। సమీక్ష్య సా రాక్షసరాజయోషితో భయాద్వినష్టా జనకేశ్వరాత్మజా ॥౪॥ సీతామదృష్ట్వా హ్యనవాప్య
పౌరుషం విహృత్య కాలం సహ వానరైశ్చిరమ్। న మేఽస్తి సుగ్రీవసమీపగా గతిస్సుతీక్ష్ణదండో బలవాంశ్చ వానరః ॥౫॥ దృష్ట
మంతఃపురం సర్వం దృష్టా రావణయోషితః। న సీతా దృశ్యతే సాధ్వీ వృథా జాతో మమ శ్రమః ॥౬॥ కిన్ను మాం వానరాస్స
ర్వే గతం వక్ష్యంతి సంగతాః। గత్వా తత్ర త్వయా వీర కిం కృతం తద్వదస్వ నః ॥౭॥ అదృష్ట్వా కిం ప్రవక్ష్యామి తామహం జన
కాత్మజామ్। ధ్రువం ప్రాయముపైష్యంతి కాలస్య వ్యతివర్తనే ॥౮॥ కిం వా వక్ష్యంతి వృద్ధశ్చ జాంబవానంగదశ్చ సః। గతం
పారం సముద్రస్య వానరాశ్చ సమాగతాః ॥౯॥ అనిర్వేదశ్శ్రియో మూలమనిర్వేదః పరం సుఖమ్। అనిర్వేదో హి సతతం
సర్వార్థేషు ప్రవర్తకః ॥౧౦॥ కరోతి సఫలం జంతోః కర్మ యత్తత్కరోతి సః। తస్మాదనిర్వేదకృతం యత్నం చేష్టేఽహము
త్తమమ్ ॥౧౧॥ భూయస్తావద్విచేష్యామి దేశాన్రావణపాలితాన్। ఆపానశాలా విచితాస్తథా పుష్పగృహాణి చ ॥౧౨॥ చి
త్రశాలాశ్చ విచితా భూయః క్రీడాగృహాణి చ। నిష్కుటాంతరరథ్యాశ్చ విమానాని చ సర్వశః ॥౧౩॥ ఇతి సంచింత్య భూ
యోఽపి విచేతుముపచక్రమే। భూమీగృహాంశ్చైత్యగృహాన్ గృహాతిగృహకానపి ॥౧౪॥ ఉత్పతన్నిపతంశ్చాపి తిష్ఠన్గచ్ఛన్పు
నః పునః। అపావృణ్వంశ్చ ద్వారాణి కవాటాన్యవఘాటయన్ ॥౧౫॥ ప్రవిశన్నిష్పతంశ్చాపి ప్రపతన్నుత్పతన్నపి। సర్వ
మప్యవకాశం స విచచార మహాకపిః ॥౧౬॥ చతురంగులమాత్రోఽపి నావకాశస్స విద్యతే। రావణాంతఃపురే తస్మిన్యం కపి
ర్న జగామ సః ॥౧౭॥ ప్రాకారాంతరరథ్యాశ్చ వేదికాశ్చైత్యసంశ్రయాః। దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ సర్వం తేనావలో
కితమ్ ॥౧౮॥ రాక్షస్యో వివిధాకారా విరూపా వికృతాస్తథా। దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సా జనకాత్మజా ॥౧౯॥ రూపేణా
ప్రతిమా లోకే వరా విద్యాధరస్త్రియః। దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు రాఘవనందినీ ॥౨౦॥ నాగకన్యా వరారోహాః పూర్ణ
చంద్రనిభాననాః। దృష్టా హనుమతా తత్ర న తు సీతా సుమధ్యమా ॥౨౧॥ ప్రమథ్య రాక్షసేంద్రేణ నాగకన్యా బలాద్ధృతాః।
దృష్టా హనుమతా తత్ర న సా జనకనందినీ ॥౨౨॥ సోఽపశ్యంస్తాం మహాబాహుః పశ్యంశ్చాన్యా వరస్త్రియః। విషసాద ముహు
ర్ధీమాన్ హనూమాన్మారుతాత్మజః ॥౨౩॥ ఉద్యోగం వానరేంద్రాణాం ప్లవనం సాగరస్య చ। వ్యర్థం వీక్ష్యానిలసుతశ్చిం
తాం పునరుపాగమత్ ॥౨౪॥ అవతీర్య విమానాచ్చ హనుమాన్మారుతాత్మజః। చింతాముపజగామాథ శోకోపహతచేతనః ॥
౨౫॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాదశస్సర్గః - ***************************************

విమానాత్తు సుసంక్రమ్య ప్రాకారం హరియూథపః। హనూమాన్ వేగవానాసీద్యథా విద్యుద్ఘనాంతరే ॥౧॥ సంపరి
క్రమ్య హనూమాన్ రావణస్య నివేశనాత్। అదృష్ట్వా జానకీం సీతామబ్రవీద్వచనం కపిః ॥౨॥ భూయిష్ఠం లోలితా లంకా రామ
స్య చరతా ప్రియమ్। న హి పశ్యామి వైదేహీం సీతాం సర్వాంగశోభనామ్ ॥౩॥ పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరితస్తథా। న
ద్యోఽనూపవనాంతాశ్చ దుర్గాశ్చ ధరణీధరాః ॥౪॥ లోలితా వసుధా సర్వా న తు పశ్యామి జానకీమ్। ఇహ సంపాతినా సీతా
రావణస్య నివేశనే ॥౫॥ ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన న చ పశ్యామి తామహమ్। కిన్ను సీతాథ వైదేహీ మైథిలీ జనకాత్మజా ॥౬॥ ఉపతి
ష్ఠేత వివశా రావణం దుష్టచారిణమ్। క్షిప్రముత్పతతో మన్యే సీతామాదాయ రక్షసః ॥౭॥ బిభ్యతో రామబాణానామంతరా
పతితా భవేత్। అథవా హ్రియమాణాయాః పథి సిద్ధనిషేవితే ॥౮॥ మన్యే పతితమార్యాయా హృదయం ప్రేక్ష్య సాగరమ్।
రావణస్యోరువేగేన భుజాభ్యాం పీడితేన చ ॥౯॥ తయా మన్యే విశాలాక్ష్యా త్యక్తం జీవితమార్యయా। ఉపర్యుపరి వా నూనం
సాగరం క్రమతస్తదా ॥౧౦॥ వివేష్టమానా పతితా సముద్రే జనకాత్మజా। అహో క్షుద్రేణ వానేన రక్షంతీ శీలమాత్మనః ॥
౧౧॥ అబంధుర్భక్షితా సీతా రావణేన తపస్వినీ। అథవా రాక్షసేంద్రస్య పత్నీభిరసితేక్షణా ॥౧౨॥ అదుష్టా దుష్టభావాభిర్భ
క్షితా సా భవిష్యతి। సంపూర్ణచంద్రప్రతిమం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్ ॥౧౩॥ రామస్య ధ్యాయతీ వక్త్రం పంచత్వం కృపణా గ
తా। హా రామ లక్ష్మణేత్యేవం హాయోధ్యే చేతి మైథిలీ ॥౧౪॥ విలప్య బహు వైదేహీ న్యస్తదేహా భవిష్యతి। అథవా నిహితా మ
న్యే రావణస్య నివేశనే ॥౧౫॥ నూనం లాలప్యతే సీతా పంజరస్థేవ శారికా। జనకస్య సుతా సీతా రామపత్నీ సుమధ్యమా ॥౧౬॥
కథముత్పలపత్రాక్షీ రావణస్య వశం వ్రజేత్। వినష్టా వా ప్రణష్టా వా మృతా వా జనకాత్మజా ॥౧౭॥ రామస్య ప్రియభార్య
స్య న నివేదయితుం క్షమమ్। నివేద్యమానే దోషస్స్యాద్దోషస్స్యాదనివేదనే ॥౧౮॥ కథం ను ఖలు కర్తవ్యం విషమం ప్రతిభాతి
మే। అస్మిన్నేవంగతే కార్యే ప్రాప్తకాలం క్షమం చ కిమ్ ॥౧౯॥ భవేదితి మతం భూయో హనుమాన్ ప్రవిచారయత్। పున

సీతామదృష్ట్వాహంవానరేంద్రపురీమితః॥౨౦॥గమిష్యామితతఃకోమేపురుషార్థోభవిష్యతి।మమేదంలంఘనంవ్యర్థం
సాగరస్యభవిష్యతి॥౨౧॥ప్రవేశశ్చైవలంకాయారాక్షసానాంచదర్శనమ్। కింమాంవక్ష్యతిసుగ్రీవోహరయోవాస
మాగతాః॥౨౨॥ కిష్కింధాంసమనుప్రాప్తంతౌవాదశరథాత్మజౌ। గత్వాతుయదికాకుత్స్థంవక్ష్యామిపరమప్రియ
మ్॥౨౩॥నదృష్టేతిమయాసీతాతతస్త్యక్ష్యతిజీవితమ్।పరుషందారుణంక్రూరంతీక్ష్ణమింద్రియతాపనమ్॥౨౪॥సీతానిమి
త్తందుర్వాక్యంశ్రుత్వాసనభవిష్యతి।తంతుకృచ్ఛ్రగతందృష్ట్వాపంచత్వగతమానసమ్॥౨౫॥భృశానురక్తోమేధావీనభ
విష్యతిలక్ష్మణః।వినష్టౌభ్రాతరౌశ్రుత్వాభరతోఽపిమరిష్యతి॥౨౬॥భరతంచమృతందృష్ట్వాశత్రుఘ్నోనభవిష్యతి।పుత్రా
న్మృతాన్సమీక్ష్యాథనభవిష్యంతిమాతరః॥౨౭॥కౌసల్యాచసుమిత్రాచకైకేయీచనసంశయః।కృతజ్ఞస్సత్యసంధ
శ్చసుగ్రీవఃప్లవగాధిపః॥౨౮॥రామంతథాగతందృష్ట్వాతతస్త్యక్ష్యతిజీవితమ్।దుర్మనావ్యథితాదీనానిరానందాతపస్వి
నీ॥౨౯॥పీడితాభర్తృశోకేనరుమాత్యక్ష్యతిజీవితమ్।వాలిజేనతుదుఃఖేనపీడితాశోకకర్శితా॥౩౦॥పంచత్వంచగతే
రాజ్ఞితారాపినభవిష్యతి।మాతాపిత్రోర్వినాశేనసుగ్రీవవ్యసనేనచ॥౩౧॥కుమారోఽంగదఃకస్మాద్ధారయిష్యతిజీవితం।
భర్తృజేనతుదుఃఖేనహ్యభిభూతావనౌకసః॥౩౨॥శిరాంస్యభిహనిష్యంతితలైర్ముష్టిభిరేవచ।సాంత్వేనానుప్రదానేన
మానేనచయశస్వినా॥౩౩॥లాలితాఃకపిరాజేనప్రాణాంస్త్యక్ష్యంతివానరాః।నవనేషునశైలేషుననిరోధేషువాపునః॥
౩౪॥ క్రీడామనుభవిష్యంతిసమేత్యకపికుంజరాః। సపుత్రదారాస్సామాత్యాభర్తృవ్యసనపీడితాః॥౩౫॥శైలాగ్రే
భ్యఃపతిష్యంతిసమేత్యవిషమేషుచ। విషముద్బంధనంవాపిప్రవేశంజ్వలనస్యవా॥౩౬॥ఉపవాసమథోశస్త్రంప్రచరి
ష్యంతివానరాః। ఘోరమారోదనంమన్యేగతేమయిభవిష్యతి॥౩౭॥ఇక్ష్వాకుకులనాశశ్చనాశశ్చైవవనౌకసామ్। సో
హంనైవగమిష్యామికిష్కింధాంనగరీమితః॥౩౮॥నచశక్ష్యామ్యహంద్రష్టుంసుగ్రీవంమైథిలీంవినా। మయ్యగచ్ఛతిచేహ
స్థేధర్మాత్మానౌమహారథౌ॥౩౯॥ఆశయాతౌధరిష్యేతేవానరాశ్చమనస్వినః। హస్తాదానోముఖాదానోనియతోవృ
క్షమూలికః॥౪౦॥వానప్రస్థోభవిష్యామిహ్యదృష్ట్వాజనకాత్మజామ్।సాగరానూపజేదేశేబహుమూలఫలోదకే॥ ౪౧॥ చి
తాంకృత్వాప్రవేక్ష్యామిసమిద్ధమరణీసుతమ్। ఉపవిష్టస్యవాసమ్యగ్లింగినంసాధయిష్యతః॥౪౨॥శరీరంభక్షయిష్యంతి
వాయసాశ్శ్వాపదానిచ।ఇదంమహర్షిభిర్దృష్టంనిర్యాణమితిమేమతిః॥ ౪౩॥ సమ్యగాపఃప్రవేక్ష్యామినచేత్పశ్యామి
జానకీమ్।సుజాతమూలాసుభగాకీర్తిమాలాయశస్వినీ॥ ౪౪॥ప్రభగ్నాచిరరాత్రీయంమమసీతామపశ్యతః। తాపసో
వాభవిష్యామినియతోవృక్షమూలికః॥ ౪౫॥ నేతఃప్రతిగమిష్యామితామదృష్ట్వాసితేక్షణామ్। యదీతఃప్రతిగచ్ఛామిసీ
తామనధిగమ్యతామ్॥౪౬॥అంగదస్సహతైస్సర్వైర్వానరైర్నభవిష్యతి। వినాశేబహవోదోషాజీవన్భద్రాణిపశ్య
తి॥౪౭॥తస్మాత్ప్రాణాన్ధరిష్యామిధ్రువోజీవితసంగమః। ఏవంబహువిధందుఃఖంమనసాధారయన్ముహుః॥౪౮॥నాధ్య
గచ్ఛత్తదాపారంశోకస్యకపికుంజరః।రావణంవావధిష్యామిదశగ్రీవంమహాబలమ్॥ ౪౯॥ కామమస్తుహృతాసీతాప్ర
త్యాచీర్ణంభవిష్యతి।అథవైనంసముత్క్షిప్యఉపర్యుపరిసాగరమ్॥౫౦॥రామాయోపహరిష్యామిపశుంపశుపతేరివ। ఇతి
చింతాంసమాపన్నస్సీతామనధిగమ్యతామ్॥౫౧॥ ధ్యానశోకపరీతాత్మాచింతయామాసవానరః। యావత్సీతాంహిప
శ్యామిరామపత్నీంయశస్వినీమ్॥౫౨॥తావదేతాంపురీంలంకాంవిచినోమిపునఃపునః। సంపాతివచనాచ్చాపిరామంయ
ద్యానయామ్యహమ్॥౫౩॥అపశ్యన్రాఘవోభార్యాంనిర్దహేత్సర్వవానరాన్।ఇహైవనియతాహారోవత్స్యామినియ
తేంద్రియః॥ ౫౪॥ నమత్కృతేవినశ్యేయుస్సర్వేతేనరవానరాః। అశోకవనికాచేయందృశ్యతేయామహాద్రుమా॥
౫౫॥ఇమామధిగమిష్యామినహీయంవిచితామయా।వసూన్రుద్రాంస్తథాదిత్యానశ్వినౌమరుతోఽపిచ॥౫౬॥ నమస్కృ
త్వాగమిష్యామిరక్షసాంశోకవర్ధనః।జిత్వాతురాక్షసాన్సర్వానిక్ష్వాకుకులనందినీమ్॥౫౭॥సంప్రదాస్యామిరామా
యయథాసిద్ధింతపస్వినే।సముహూర్తమివధ్యాత్వాచింతావగ్రథితేంద్రియః॥౫౮॥ఉదతిష్ఠన్మహాతేజాహనుమాన్మా
రుతాత్మజః॥ నమోఽస్తురామాయసలక్ష్మణాయదేవ్యైచతస్యైజనకాత్మజాయై। నమోఽస్తురుద్రేంద్రయమానిలేభ్యోన
మోఽస్తుచంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః।సతేభ్యస్తునమస్కృత్వాసుగ్రీవాయచమారుతిః॥ ౬౦॥ దిశస్సర్వాస్సమాలోక్య
హ్యశోకవనికాంప్రతి।సగత్వామనసాపూర్వమశోకవనికాంశుభామ్॥౬౧॥ఉత్తరంచింతయామాసవానరోమారుతా

త్మజః। ధ్రువంతురక్షోబహుళాభవిష్యతివనాకులా॥౬౨॥అశోకవనికాచింత్యాసర్వసంస్కారసంస్కృతా।రక్షిణశ్చా
త్రవిహితానూనంరక్షంతిపాదపాన్॥౬౩॥ భగవానపిసర్వాత్మానాతిక్షోభంప్రవాతివై । సంక్షిప్తోయంమయాత్మా
చరామార్థేరావణస్యచ॥౬౪॥ సిద్ధింమేసంవిధాస్యంతిదేవాస్సర్షిగణాస్త్విహ।బ్రహ్మాస్వయంభూర్భగవాందే
వాశ్చైవదిశంతుమే॥౬౫॥ సిద్ధిమగ్నిశ్చవాయుశ్చపురుహూతశ్చవజ్రభృత్ । వరుణఃపాశహస్తశ్చసోమాదిత్యౌతథై
వచ॥౬౬॥అశ్వినౌచమహాత్మానౌమరుతశ్శర్వఏవచ।సిద్ధింసర్వాణిభూతానిభూతానాంచైవయఃప్రభుః॥౬౭॥ దాస్యం
తిమమయేచాన్యేహ్యదృష్టాఃపథిగోచరాః।తదున్నసంపాండురదంతమవ్రణంశుచిస్మితంపద్మపలాశలోచనమ్। ద్రక్ష్యే
తదార్యావదనంకదాన్వహంప్రసన్నతారాధిపతుల్యదర్శనమ్ ॥ ౬౮ ॥ క్షుద్రేణపాపేననృశంసకర్మణాసుదా
రుణాలంకృతవేషధారిణా । బలాభిభూతాహ్యబలాతపస్వినీకథన్నుమేదృష్టిపథేద్యసాభవేత్ ॥ ౬౯ ॥ ఇతిశ్రీమత్సుం
దరకాండె - త్రయోదశస్సర్గః - **

సముహూర్తమివధ్యాత్వామనసాచాధిగమ్యతామ్ । అవప్లుతోమహాతేజాఃప్రాకారంతస్యవేశ్మనః॥౧॥ స
తుసంహృష్టసర్వాంగఃప్రాకారస్థోమహాకపిః।పుష్పితాగ్రాన్వసంతాదౌదదర్శవివిధాన్ద్రుమాన్॥౨॥సాలానశో
కాన్భవ్యాంశ్చచంపకాంశ్చసుపుష్పితాన్ । ఉద్దాలకాన్నాగవృక్షాంశ్చూతాన్కపిముఖానపి॥౩॥అథామ్రవణసంఛ
న్నాంలతాశతసమావృతామ్।జ్యాముక్తఇవనారాచఃపుప్లువేవృక్షవాటికామ్॥౪॥సప్రవిశ్యవిచిత్రాంతాంవిహగైరభి
నాదితామ్ ।రాజతైఃకాంచనైశ్చైవపాదపైస్సర్వతోవృతామ్॥ ౫॥ విహగైర్మృగసంఘైశ్చవిచిత్రాంచిత్రకాననా
మ్ । ఉదితాదిత్యసంకాశాందదర్శహనుమాన్కపిః॥౬॥వృతాంనానావిధైర్వృక్షైఃపుష్పోపగఫలోపగైః।కోకిలైర్భృం
గరాజైశ్చమత్తైర్నిత్యనిషేవితామ్॥౭॥ప్రహృష్టమనుజేకాలేమృగపక్షిసమాకులే।మత్తబర్హిణసంఘుష్టాంనానాద్వి
జగణాయుతామ్॥౮॥ మార్గమాణోవరారోహాంరాజపుత్రీమనిందితామ్ । సుఖప్రసుప్తాన్విహగాన్బోధయామాస
వానరః ॥ ౯ ॥ ఉత్పతద్భిర్ద్విజగణైఃపక్షైస్సాలాస్సమాహతాః । అనేకవర్ణావివిధాముముచుఃపుష్పవృష్టయః ॥౧౦॥
పుష్పావకీర్ణశ్శుశుభేహనుమాన్మారుతాత్మజః । అశోకవనికామధ్యేయథాపుష్పమయోగిరిః॥ ౧౧ ॥ దిశస్సర్వాఃప్రధా
వంతంవృక్షషండగతంకపిమ్।దృష్ట్వాసర్వాణిభూతానివసంతఇతిమేనిరే॥ ౧౨॥ వృక్షేభ్యఃపతితైఃపుష్పైరవకీర్ణాపృథ
గ్విధైః।రరాజవసుధాతత్రప్రమదేవవిభూషితా॥౧౩॥తరస్వినాతేతరవస్తరసాభిప్రకంపితాః।కుసుమానివిచిత్రాణిస
సృజుఃకపినాతదా॥౧౪॥నిర్ధూతపత్రశిఖరాశ్శీర్ణపుష్పఫలాద్రుమాః । నిక్షిప్తవస్త్రాభరణాధూర్తాఇవపరాజితాః॥
౧౫॥హనూమతావేగవతాకంపితాస్తేనగోత్తమాః । పుష్పపర్ణఫలాన్యాశుముముచుఃపుష్పశాలినః॥౧౬॥ విహంగసం
ఘైర్హీనాస్తేస్కంధమాత్రాశ్రయాద్రుమాః।బభూవురగమాస్సర్వేమారుతేనేవనిర్ధుతాః॥ ౧౭ ॥ నిర్ధూతకేశీ
యువతిర్యథామృదితవర్ణకా।నిష్పీతశుభదంతోష్ఠీనఖైర్దంతైశ్చవిక్షతా॥౧౮॥తథాలాంగూలహస్తైశ్చచరణాభ్యాం
చమర్దితా।బభూవాశోకవనికాప్రభగ్నవరపాదపా॥౧౯॥మహాలతానాందామానివ్యధమత్తరసాకపిః।యథాప్రా
వృషివింధ్యస్యమేఘజాలానిమారుతః॥౨౦॥సతత్రమణిభూమీశ్చరాజతీశ్చమనోరమాః । తథాకాంచనభూమీశ్చదద
ర్శవిచరన్కపిః॥౨౧॥వాపీశ్చవివిధాకారాఃపూర్ణాఃపరమవారిణా। మహార్హైర్మణిసోపానైరుపపన్నాస్తతస్త
తః॥౨౨॥ముక్తాప్రవాళసికతాఃస్ఫాటికాంతరకుట్టిమాః।కాంచనైస్తరుభిశ్చిత్రైస్తీరజైరుపశోభితాః॥ ౨౩॥ ఫుల్లపద్మో
త్పలవనాశ్చక్రవాకోపకూజితాః।నత్యూహరుతసంఘుష్టాహంససారసనాదితాః॥౨౪॥దీర్ఘాభిర్ద్రుమయుక్తాభిస్స
రిద్భిశ్చసమంతతః । అమృతోపమతోయాభిశ్శివాభిరుపసంస్కృతాః॥ ౨౫॥ లతాశతైరవతతాస్సంతానకుసుమావృ
తాః।నానాగుల్మావృతఘనాఃకరవీరకృతాంతరాః॥౨౬॥తతోఽంబుధరసంకాశంప్రవృద్ధశిఖరంగిరిమ్।విచిత్రకూటంకూటై
శ్చసర్వతఃపరివారితమ్॥౨౭॥శిలాగృహైరవతతంనానావృక్షైస్సమావృతమ్।దదర్శహరిశార్దూలోరమ్యంజగతిపర్వ
తమ్॥౨౮॥దదర్శచనగాత్తస్మాన్నదీంనిపతితాంకపిః । అంకాదివసముత్పత్యప్రియస్యపతితాంప్రియామ్॥౨౯॥ జలేని
పతితాగ్రైశ్చపాదపైరుపశోభితామ్।వార్యమాణామివక్రుద్ధాంప్రమదాంప్రియబంధుభిః॥౩౦॥పునరావృత్తతోయాం
చదదర్శసమహాకపిః । ప్రసన్నామివకాంతస్యకాంతాంపునరుపస్థితామ్॥౩౧॥ తస్యాదూరాత్సపద్మిన్యోనానాద్విజ

గణాయుతాః। దదర్శ హరిశార్దూలో హనూమాన్మారుతాత్మజః॥ ౩౨॥ కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారి
ణా। మణిప్రవరసోపానాం ముక్తాసికతశోభితామ్॥౩౩॥ వివిధైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్। ప్రాసాదై
స్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వకర్మణా॥౩౪॥ కాననైః కృత్రిమైశ్చాపి సర్వతస్సమలంకృతామ్। యే కేచిత్పాదపాస్తత్ర
పుష్పోపగఫలోపగాః॥౩౫॥ సచ్ఛత్రాస్సవితర్దీకాస్సర్వే సౌవర్ణవేదికాః। లతాప్రతానైర్బహుభిః పర్ణైశ్చ బహు
భిర్వృతామ్॥౩౬॥ కాంచనీం శింశుపామేకాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః। వృతాం హేమమయీభిస్తు వేదికాభిస్సమంతతః॥
౩౭॥ సోఽపశ్యద్భూమిభాగాంశ్చ గర్తప్రస్రవణాని చ। సువర్ణవృక్షానపరాన్ దదర్శ శిఖిసన్నిభాన్॥౩౮॥ తేషాం ద్రు
మాణాం ప్రభయా మేరోరివ దివాకరః। అమన్యత తదా వీరః కాంచనోఽస్మీతి వానరః॥౩౯॥ తాం కాంచనైస్తరుగణైర్మా
రుతేన చ వీజితామ్। కింకిణీశతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్మయమాగమత్॥౪౦॥ సపుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాంకురప
ల్లవామ్। తామారుహ్య మహాబాహుశ్శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్॥ ౪౧॥ ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాల
సామ్। ఇతశ్చేతశ్చ దుఃఖార్తాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా॥౪౨॥ అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః। చంపకై
శ్చందనైశ్చాపి వకులైశ్చ విభూషితా॥౪౩॥ ఇయం చ నలినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా। ఇమాం సా రామమహిషీ నూన
మేష్యతి జానకీ॥౪౪॥ సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ। వనసంచారకుశలా నూనమేష్యతి జానకీ॥౪౫॥ అథ
వా మృగశాబాక్షీ వనస్యాస్య విచక్షణా। వనమేష్యతి సార్యేహ రామచింతానుకర్శితా॥ ౪౬ ॥ రామశోకాభిసంతప్తా సా
దేవీ వామలోచనా। వనవాసరతా నిత్యమేష్యతే వనచారిణీ॥౪౭॥ వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా। రా
మస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ॥౪౮॥ సంధ్యాకాలమనాశ్శ్యామా ధ్రువమేష్యతి జానకీ। నదీం చేమాం శివజలాం
సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ॥౪౯॥ తస్యాశ్చాప్యనురూపేయమశోకవనికా శుభా। శుభా యా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య
సమ్మతా॥౫౦॥ యది జీవతి సా దేవీ తారాధిపనిభాననా। ఆగమిష్యతి సాఽవశ్యమిమాం శివజలాం నదీమ్॥౫౧॥ ఏవం తు మత్వా
హనుమాన్మహాత్మా ప్రతీక్షమాణో మనుజేంద్రపత్నీమ్। అవేక్షమాణశ్చ దదర్శ సర్వం సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః॥౫౨॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్దశస్సర్గః. **

సవీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీం। అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత॥౧॥ సంతాన
కలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్। దివ్యగంధరసోపేతాం సర్వతస్సమలంకృతామ్॥౨॥ తాం స నందనసంకాశాం మృగప
క్షిభిరావృతామ్। హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాం కోకిలాకులనిస్స్వనామ్॥౩॥ కాంచనోత్పలపద్మాభిర్వాపీభిరుపశోభి
తామ్। బహ్వాసనకుథోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్॥౪॥ సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః। పుష్పి
తానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్॥౫॥ ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత। నిష్పత్రశాఖాం విహ
గైః క్రియమాణామివాసకృత్॥౬॥ వినిష్పతద్భిశ్శతశశ్చిత్రైః పుష్పావతంసకైః। ఆమూలపుష్పనిచితైరశోకైశ్శోకనాశ
నైః॥ ౭ ॥ పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినీమ్। కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః॥౮॥ స దేశః ప్ర
భయా తేషాం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః। పున్నాగాస్సప్తపర్ణాశ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా॥౯॥ వివృద్ధమూలా బహవశ్శోభంతే
స్మ సుపుష్పితాః। శాతకుంభనిభాః కేచిత్కేచిదగ్నిశిఖోపమాః॥౧౦॥ నీలాంజననిభాః కేచిత్తత్రాశోకాస్సహస్రశః। నంద
నం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా॥౧౧॥ అతివృత్తమివాచింత్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియావృతమ్। ద్వితీయమివ చాకా
శం పుష్పజ్యోతిర్గణాయుతమ్॥౧౨॥ పుష్పరత్నశతైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా। సర్వర్తుపుష్పైర్నిచితం పాదపై
ర్మధుగంధిభిః॥౧౩॥ నానానినాదైరుద్యానం రమ్యం మృగగణైర్ద్విజైః। అనేకగంధప్రవహం పుణ్యగంధం మనోరమమ్॥
౧౪॥ శైలేంద్రమివ గంధాఢ్యం ద్వితీయం గంధమాదనమ్। అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః॥౧౫॥ స దదర్శా
విదూరస్థం చైత్యప్రాసాదముచ్ఛ్రితమ్। మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురమ్॥౧౬॥ ప్రవాళకృతసోపా
నం తప్తకాంచనవేదికం। ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ద్యోతమానమివ శ్రియా॥౧౭॥ విమలం ప్రాంశుభావత్వాదుల్లిఖంతమి
వాంబరమ్। తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభిస్సమావృతామ్॥౧౮॥ ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్శ్వసంతీం పునః పునః। దదర్శ
శుక్లపక్షాదౌ చంద్రరేఖామివామలామ్॥౧౯॥ మందప్రఖ్యాయమానేన రూపేణ రుచిరప్రభాం। పినద్ధాం ధూమజాలేన శి

ఖామివ విభావసోః॥౨౦॥పీతేనైకేన సంవీతాం క్లిష్టేనోత్తమవాససా। సపంకామనలంకారాం విపద్మామివ పద్మినీమ్॥౨౧॥
వ్రీళితాం దుఃఖసంతప్తాం పరిమ్లానాం తపస్వినీమ్ । గ్రహేణాంగారకేణేవ పీడితామివ రోహిణీమ్॥౨౨॥ అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం కృశామనశనేన చ ।శోకధ్యానపరాం దీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణామ్॥౨౩॥ ప్రియం జనమపశ్యంతీం పశ్యంతీం రాక్షసీగణమ్ । స్వగణేన మృగీం హీనాం శ్వగణాభివృతామివ॥౨౪॥నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గతయైకయా। నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ॥౨౫॥సుఖార్హాం దుఃఖసంతప్తాం వ్యసనానామకోవిదామ్ । తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీమధికం మలినాం కృశామ్॥౨౬॥తర్కయామాస సీతేతి కారణైరుపపాదిభిః।హ్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా॥
౨౭ ॥ యథారూపా హి దృష్టా వై తథారూపేయమంగనా।పూర్ణచంద్రాననాం సుభ్రూం చారువృత్తపయోధరామ్॥
౨౮ ॥ కుర్వంతీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః। తాం నీలకేశీం బింబోష్ఠీం సుమధ్యాం సుప్రతిష్ఠితామ్॥౨౯॥ సీతాం పద్మపలాశాక్షీం మన్మథస్య రతిం యథా।ఇష్టాం సర్వస్య జగతః పూర్ణచంద్రప్రభామివ॥౩౦॥భూమౌ సుతనుమాసీనాం నియతామివ తాపసీమ్ । నిశ్శ్వాసబహుళాం భీరుం భుజగేంద్రవధూమివ॥ ౩౧॥ శోకజాలేన మహతా వితతేన న రాజతీం ।
సంసక్తాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః॥ ౩౨॥ తాం స్మృతీమివ సందిగ్ధామృద్ధిం నిపతితామివ । విహతామివ చ శ్రద్ధామాశాం ప్రతిహతామివ ॥ ౩౩ ॥ సోపసర్గాం యథా సిద్ధిం బుద్ధిం సకలుషామివ । అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామివ ॥ ౩౪ ॥ రామోపరోధవ్యథితాం రక్షోహరణకర్శితామ్ । అబలాం మృగశాబాక్షీం వీక్షమాణాం తతస్తతః॥
౩౫ ॥ బాష్పాంబుపరిపూర్ణేన కృష్ణవక్రాక్షిపక్ష్మణా । వదనేనాప్రసన్నేన నిశ్శ్వసంతీం పునఃపునః ॥ ౩౬ ॥ మలపంకధరాం దీనాం మండనార్హామమండితామ్।ప్రభాం నక్షత్రరాజస్య కాలమేఘైరివావృతామ్॥౩౭॥ తస్య సందిదిహే బుద్ధిర్ముహుస్సీతాం నిరీక్ష్య తు।ఆమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ॥ ౩౮॥ దుఃఖేన బుబుధే సీతాం హనూమాననలంకృతామ్ । సంస్కారేణ యథా హీనాం వాచమర్థాంతరం గతామ్॥౩౯॥తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీం రాజపుత్రీమనిందితాం । తర్కయామాస సీతేతి కారణైరుపపాదిభిః॥౪౦॥వైదేహ్యా యాని చాంగేషు తదా రామోఽన్వకీర్తయత్ । తాన్యాభరణజాలాని శాఖాశోభీన్యలక్షయత్ ॥౪౧॥సుకృతౌ కర్ణవేష్టౌ చ శ్వదంష్ట్రౌ చ సుసంస్థితౌ । మణివిద్రుమచిత్రాణి హస్తేష్వాభరణాని చ॥౪౨॥శ్యామాని చిరయుక్తత్వాత్తథా సంస్థానవంతి చ । తాన్యేవైతాని మన్యేఽహం యాని రామోఽన్వకీర్తయత్ ॥౪౩॥తత్ర యాన్యవహీనాని తాన్యహం నోపలక్షయే।యాన్యస్యా నావహీనాని తానీమాని న సంశయః॥ ౪౪ ॥
పీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వసనం శుభం । ఉత్తరీయం నగాసక్తం తదా దృష్టం ప్లవంగమైః॥ ౪౫॥ భూషణాని చ ముఖ్యాని దృష్టాని ధరణీతలే। అనయైవాపవిద్ధాని స్వనవంతి మహాంతి చ॥౪౬॥ఇదం చిరగృహీతత్వాద్వసనం క్లిష్టవత్తరం।తథాపి నూనం తద్వర్ణం తథా శ్రీమద్యథేతరత్ ॥౪౭॥ఇయం కనకవర్ణాంగీ రామస్య మహిషీ ప్రియా । ప్రణష్టాపి సతీ యాఽస్య మనసో న ప్రణశ్యతి॥౪౮॥ఇయం సా యత్కృతే రామశ్చతుర్భిః పరితప్యతే। కారుణ్యేనానృశంస్యేన శోకేన మదనేన చ॥౪౯॥ స్త్రీ ప్రణష్టేతి కారుణ్యాదాశ్రితేత్యానృశంస్యతః । పత్నీ నష్టేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ॥ ౫౦॥ అస్యా దేవ్యా యథా రూపమంగప్రత్యంగసౌష్ఠవం।రామస్య చ యథారూపం తస్యేయమసితేక్షణా॥౫౧॥ అస్యా దేవ్యా మనస్తస్మింస్తస్య చాస్యాం ప్రతిష్ఠితం । తేనేయం స చ ధర్మాత్మా ముహూర్తమపి జీవతి॥౫౨॥దుష్కరం కృతవాన్రామో హీనో యదనయా ప్రభుః। ధారయత్యాత్మనో దేహం న శోకేనావసీదతి॥౫౩॥దుష్కరం కురుతే రామో య ఇమాం మత్తకాశినీం । సీతాం వినా మహాబాహుర్ముహూర్తమపి జీవతి॥ ౫౪॥ ఏవం సీతాం తదా దృష్ట్వా హృష్టః పవనసంభవః । జగామ మనసా రామం ప్రశశంస చ తం ప్రభుం॥౫౫॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచదశస్సర్గః. ******************************

ప్రశస్య తు ప్రశస్తవ్యాం సీతాం తాం హరిపుంగవః । గుణాభిరామం రామం చ పునశ్చింతాపరోఽభవత్ ॥ ౧॥ స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా బాష్పపర్యాకులేక్షణః । సీతామాశ్రిత్య తేజస్వీ హనుమాన్విలలాప హ॥ ౨ ॥మాన్యా గురువినీతస్య లక్ష్మణస్య గురుప్రియా । యది సీతాపి దుఃఖార్తా కాలో హి దురతిక్రమః॥ ౩ ॥రామస్య వ్యవసాయజ్ఞా లక్ష్మణస్య చ ధీమతః। నాత్యర్థం క్షుభ్యతే దేవీ గంగేవ జలదాగమే॥౪॥తుల్యశీలవయోవృత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణాం। రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయమసితేక్షణా॥ ౫ ॥తాం దృష్ట్వా నవహేమాభాం లోకకాంతామివ శ్రియం । జగామ మనసా రామం వచనం

చేవసుగ్రీవే ॥ ౮ ॥ అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యా హతో వాలీ మహాబలః । రావణప్రతిమో వీర్యే కబంధశ్చ నిపాతితః ॥ ౯ ॥ విరాధశ్చ హతస్సంఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః । వనే రామేణ విక్రమ్య మహేంద్రేణేవ శంబరః ॥ ౧౦ ॥ చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణాం । నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ ౧౧ ॥ ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే త్రిశిరాశ్చ నిపాతితః । దూషణశ్చ మహాతేజా రామేణ విదితాత్మనా ॥ ౧౨ ॥ ఐశ్వర్యం వానరాణాం చ దుర్లభం వాలిపాలితం । అస్యా నిమిత్తే సుగ్రీవః ప్రాప్తవాన్లోకసత్కృతం ॥ ౧౩ ॥ సాగరశ్చ మయాక్రాంతః శ్రీమాన్నదనదీపతిః । అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాః పురీ చేయం నిరీక్షితా ॥ ౧౪ ॥ యది రామస్సముద్రాంతాం మేదినీం పరివర్తయేత్ । అస్యాః కృతే జగచ్చాపి యుక్తమిత్యేవ మే మతిః ॥ ౧౫ ॥ రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు సీతా వా జనకాత్మజా । త్రైలోక్యరాజ్యం సకలం సీతాయా నాప్నుయాత్కలాం ॥ ౧౬ ॥ ఇయం సా ధర్మశీలస్య మైథిలస్య మహాత్మనః । సుతా జనకరాజస్య సీతా భర్తృదృఢవ్రతా ॥ ౧౭ ॥ ఉత్థితా మేదినీం భిత్త్వా క్షేత్రే హలముఖక్షతే । పద్మరేణునిభైః కీర్ణా శుభైః కేదారపాంసుభిః ॥ ౧౮ ॥ విక్రాంతస్యార్యశీలస్య సంయుగేష్వనివర్తినః । స్నుషా దశరథస్యైషా జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ ॥ ౧౯ ॥ ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః । ఇయం సా దయితా భార్యా రాక్షసీవశమాగతా ॥ ౨౦ ॥ సర్వాన్భోగాన్పరిత్యజ్య భర్తృస్నేహబలాత్కృతా । అచింతయిత్వా దుఃఖాని ప్రవిష్టా నిర్జనం వనమ్ ॥ ౨౧ ॥ సంతుష్టా ఫలమూలేన భర్తృశుశ్రూషణే రతా । యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేఽపి భవనే యథా ॥ ౨౨ ॥ సేయం కనకవర్ణాంగీ నిత్యం సుస్మితభాషిణీ । సహతే యాతనామేతామనర్థానామభాగినీ ॥ ౨౩ ॥ ఇమాం తు శీలసంపన్నాం ద్రష్టుమర్హతి రాఘవః । రావణేన ప్రమథితాం ప్రపామివ పిపాసితః ॥ ౨౪ ॥ అస్యా నూనం పునర్లాభాద్రాఘవః ప్రీతిమేష్యతి । రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదినీమ్ ॥ ౨౫ ॥ కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ । ధారయత్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాంక్షిణీ ॥ ౨౬ ॥ నైషా పశ్యతి రాక్షస్యో నేమాన్పుష్పఫలద్రుమాన్ । ఏకస్థహృదయా నూనం రామమేవానుపశ్యతి ॥ ౨౭ ॥ భర్తా నామ పరం నార్యా భూషణం భూషణాదపి । ఏషా తు రహితా తేన భూషణార్హా న శోభతే ॥ ౨౮ ॥ దుష్కరం కురుతే రామో హీనో యదనయా ప్రభుః । ధారయత్యాత్మనో దేహం న దుఃఖేనావసీదతి ॥ ౨౯ ॥ ఇమామసితకేశాంతాం శతపత్రనిభేక్షణాం । సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః ॥ ౩౦ ॥ క్షితిక్షమా పుష్కరసన్నిభాక్షీ యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యాం । సా రాక్షసీభిర్వికృతేక్షణాభిస్సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృక్షమూలే ॥ ౩౧ ॥ హిమహతనలినీవ నష్టశోభా వ్యసనపరంపరయాతిపీడ్యమానా । సహచరరహితేవ చక్రవాకీ జనకసుతా కృపణాం దశాం ప్రపన్నా ॥ ౩౨ ॥ అస్యా హి పుష్పావనతాగ్రశాఖాశ్శోకం దృఢం వై జనయంత్యశోకాః । హిమవ్యపాయేన చ మందరశ్మిరభ్యుత్థితో నైకసహస్రరశ్మిః ॥ ౩౩ ॥ ఇత్యేవమర్థం కపిరన్వవేక్ష్య సీతేయమిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః । సంశ్రిత్య తస్మిన్నిషసాద వృక్షే బలీ హరీణామృషభస్తరస్వీ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షోడశస్సర్గః ********************

తతః కుముదషండాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయమ్ । ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకం ॥ ౧ ॥ సాచివ్యమివ కుర్వన్స ప్రభయా నిర్మలప్రభః । చంద్రమా రశ్మిభిశ్శీతైస్సిషేవే పవనాత్మజమ్ ॥ ౨ ॥ స దదర్శ తతస్సీతాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ । శోకభారైరివ న్యస్తాం భారైర్నావమివాంభసి ॥ ౩ ॥ దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః । స దదర్శావిదూరస్థా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః ॥ ౪ ॥ ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా । అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్తకోచ్ఛ్వాసనాసికాం ॥ ౫ ॥ అతికాయోత్తమాంగీం చ తనుదీర్ఘశిరోధరాం । ధ్వస్తకేశీం తథా కేశీం కేశకంబళధారిణీం ॥ ౬ ॥ లంబకర్ణలలాటాం చ లంబోదరపయోధరాం । లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లంబాస్యాం లంబజానుకాం ॥ ౭ ॥ హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా । కరాళాం భుగ్నవక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననాం ॥ ౮ ॥ వికృతాః పింగళాః కాళీః క్రోధనాః కలహప్రియాః । కాలాయసమహాశూలకూటముద్గరధారిణీః ॥ ౯ ॥ వరాహమృగశార్దూలమహిషాజశివాముఖీః । గజోష్ట్రహయపాదీశ్చ నిఖాతశిరసోఽపరాః ॥ ౧౦ ॥ ఏకహస్తైకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః । గోకర్ణీర్హస్తికర్ణీశ్చ హరికర్ణీస్తథాపరాః ॥ ౧౧ ॥ అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యఙ్నాసా వినాసికాః । గజసన్నిభనాసాశ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః ॥ ౧౨ ॥ హస్తిపాదా మహాపాదా గోపాదాః పాదచూలికాః । అతిమాత్రశిరోగ్రీవా అతిమాత్రకుచోదరీః ॥ ౧౩ ॥ అతిమాత్రాస్యనేత్రాశ్చ దీర్ఘజిహ్వానఖాస్తథా । అజాముఖీర్హస్తిముఖీర్గోముఖీస్సూకరీముఖీః ॥ ౧౪ ॥ హయోష్ట్రఖరవక్త్రాశ్చ రాక్షసీర్ఘోర

రదర్శనాః । శూలముద్గరహస్తాశ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః ॥౧౫॥ కరాళా ధూమ్రకేశీశ్చ రాక్షసీర్వికృతాననాః । పి
బంతీస్సతతం పానం సదా మాంససురాప్రియాః ॥౧౬॥ మాంసశోణితదిగ్ధాంగీర్మాంసశోణితభోజనాః । తా దదర్శ కపి
శ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శనాః ॥౧౭॥ స్కంధవంతముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిమ్ । తస్యాధస్తాచ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీ
మనిందితామ్ ॥౧౮॥ లక్షయామాస లక్ష్మీవాన్ హనుమాన్ జనకాత్మజామ్ । నిష్ప్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకులమూ
ర్ధజామ్ ॥౧౯॥ క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమౌ తారాం నిపతితామివ । చారిత్రవ్యపదేశాఢ్యాం భర్తృదర్శనదుర్గతామ్
౨౦ ॥ భూషణైరుత్తమైర్హీనాం భర్తృవాత్సల్యభూషణామ్ । రాక్షసాధిపసంరుద్ధాం బంధుభిశ్చ వినాకృతామ్ ॥౨౧॥ వి
యూథాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూమివ । చంద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభ్రైరివావృతామ్ ॥౨౨॥ క్లిష్టరూపా
మసంస్పర్శాదయుక్తామివ వల్లకీమ్ । సీతాం భర్తృవశే యుక్తామయుక్తాం రాక్షసీవశే ॥౨౩॥ అశోకవనికామధ్యే శోకసాగ
రమాప్లుతామ్ । తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహామివ రోహిణీమ్ ॥౨౪॥ దదర్శ హనుమాన్ దేవీం లతామకుసుమామివ । సామ
లేన చ దిగ్ధాంగీ వపుషా చాప్యలంకృతా ॥౨౫॥ మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ । మలినేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్
౨౬ ॥ సంవృతాం మృగశాబాక్షీం దదర్శ హనుమాన్ కపిః । తాం దేవీం దీనవదనామదీనాం భర్తృతేజసా ॥౨౭॥ రక్షితాం స్వే
న శీలేన సీతామసితలోచనామ్ । తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశాబనిభేక్షణామ్ ॥ ౨౮ ॥ మృగకన్యామివ త్రస్తాం వీక్ష
మాణాం సమంతతః । దహంతీమివ నిశ్శ్వాసైర్వృక్షాన్ పల్లవధారిణః ॥౨౯॥ సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖస్యోర్మిమివోత్థి
తామ్ । తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీమ్ ॥౩౦॥ ప్రహర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్ । హర్షజా
ని చ సోఽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్ ॥ ముమోచ హనుమాంస్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవమ్ ॥౩౧॥ నమస్కృత్వా స రా
మాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్ । సీతాదర్శనసంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ॥౩౨॥ సుందరకాండే సప్తదశస్సర్గః

తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్ । విచిన్వతశ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్ ॥౧॥ షడంగవేదవిదు
షాం క్రతుప్రవరయాజినామ్ । శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్ ॥౨॥ అథ మంగళవాదిత్రైః శబ్దైః శ్రో
త్రమనోహరైః । ప్రాబుధ్యత మహాబాహుర్దశగ్రీవో మహాబలః ॥౩॥ విబుధ్య తు యథాకాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతాప
వాన్ । స్రస్తమాల్యాంబరధరో వైదేహీమన్వచింతయత్ ॥౪॥ భృశం నియుక్తస్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః । న స తం
రాక్షసః కామం శశాకాత్మని గూహితుమ్ ॥౫॥ స సర్వాభరణైర్యుక్తో బిభ్రచ్ఛ్రియమనుత్తమామ్ । తాం నగైర్బహుభిర్జు
ష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః ॥౬॥ వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానాపుష్పోపశోభితామ్ । సదామదైశ్చ విహగైర్విచిత్రాం పర
మాద్భుతామ్ ॥౭॥ ఈహామృగైశ్చ వివిధైర్జుష్టాం దృష్టిమనోహరైః । వీథీస్సంప్రేక్షమాణశ్చ మణికాంచనతోరణాః ॥
౮ ॥ నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితైర్వృతామ్ । అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్సంతతద్రుమామ్ ॥౯॥ అంగనాశతమా
త్రం తు తం వ్రజంతమనువ్రజత్ । మహేంద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగంధర్వయోషితః ॥ ౧౦ ॥ దీపికాః కాంచనీః కాశ్చిజ్జగృ
హుస్తత్ర యోషితః । వాలవ్యజనహస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః ॥ ౧౧ ॥ కాంచనైరపి భృంగారైర్జహ్రుస్స
లిలమగ్రతః । మండలాగ్రాన్ బ్రసీంశ్చైవ గృహ్యాన్యాః పృష్ఠతో యయుః ॥ ౧౨ ॥ కాచిద్రత్నమయీం స్థాలీం పూ
ర్ణాం పానస్య భామినీ । దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా ॥ ౧౩ ॥ రాజహంసప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్ర
భమ్ । సౌవర్ణదండమపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ ॥౧౪॥ నిద్రామదపరీతాక్ష్యో రావణస్యోత్తమాః స్త్రియః । అను
జగ్ముః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ ॥౧౫॥ వ్యావిద్ధహారకేయూరాస్సమామృదితవర్ణకాః । సమాగలితకేశాంతాస్స
స్వేదవదనాస్తథా ॥ ౧౬ ॥ ఘూర్ణంత్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాననాః । స్వేదక్లిష్టాంగకుసుమాస్సుమాల్యాకుల
మూర్ధజాః ॥౧౭॥ ప్రయాంతం నైర్ఋతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః । బహుమానాచ్చ కామాచ్చ ప్రియా భార్యాస్త
మన్వయుః ॥౧౮॥ స చ కామపరాధీనః పతిస్తాసాం మహాబలః । సీతాసక్తమనా మందో మదాంచితగతిర్బభౌ ॥౧౯॥ తతః కాం
చీనినాదం చ నూపురాణాం చ నిస్స్వనమ్ । శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపిర్మారుతాత్మజః ॥౨౦॥ తం చాప్రతిమకర్మాణమ
చింత్యబలపౌరుషమ్ । ద్వారదేశమనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ॥౨౧॥ దీపికాభిరనేకాభిస్సమంతాదవభాసితమ్ ।
గంధతైలావసిక్తాభిర్ధ్రియమాణాభిరగ్రతః ॥౨౨॥ కామదర్పమదైర్యుక్తం జిహ్మతామ్రాయతేక్షణమ్ । సమక్షమివ కం

దర్పమపవిద్ధశరాసనమ్॥౨౩॥మథితామృతఫేనాభమరజోవస్త్రముత్తమమ్। సలీలమనుకర్షంతం విముక్తం సక్తమంగ
దే॥౨౪॥తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్పఘనావృతః।సమీపమివ సంక్రాంతం నిధ్యాతుముపచక్రమే॥౨౫॥అవేక్షమాణస్తు
తతో దదర్శ కపికుంజరః।రూపయౌవనసంపన్నా రావణస్య వరస్త్రియః॥౨౬॥తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభిర్మహా
యశాః।తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవిష్టః ప్రమదావనమ్॥౨౭॥క్షీబో విచిత్రాభరణశ్శంకుకర్ణో మహాబలః। తేన విశ్రవ
సః పుత్రస్స దృష్టో రాక్షసాధిపః॥౨౮॥వృతః పరమనారీభిస్తారాభిరివ చంద్రమాః। తం దదర్శ మహాతేజాస్తేజోవంతం మహా
కపిః॥౨౯॥రావణోఽయం మహాబాహురితి సంచింత్య వానరః।అవప్లుతో మహాతేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః॥౩౦॥స తథా
ప్యుగ్రతేజాస్సన్నిర్ధూతస్తస్య తేజసా । పత్రగుహ్యాంతరే సక్తో హనుమాన్సంవృతోఽభవత్ ॥ ౩౧॥ స తామసితకేశాం
తాం సుశ్రోణీం సంహతస్తనీమ్।దిదృక్షురసితాపాంగాముపావర్తత రావణః॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టాదశస్సర్గః
తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా ।రూపయౌవనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితమ్॥౧॥తతో దృష్ట్వై
వ వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్। ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా॥౨॥ఆచ్ఛాద్యోదరమూరుభ్యాం బాహు
భ్యాం చ పయోధరౌ ।ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్ణినీ॥౩॥ దశగ్రీవస్తు వైదేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః । దదర్శ
సీతాం దుఃఖార్తాం నావం సన్నామివార్ణవే॥౪॥ అసంవృతాయామాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతామ్ । ఛిన్నాం ప్రపతి
తాం భూమౌ శాఖామివ వనస్పతేః॥౫॥మలమండనచిత్రాంగీం మండనార్హామమండితాం । మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి
న విభాతి చ॥౬॥సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః। సంకల్పహయసంయుక్తైర్యాంతీమివ మనోరథైః ॥౭॥ శు
ష్యంతీం రుదతీమేకాం ధ్యానశోకపరాయణామ్ । దుఃఖస్యాంతమపశ్యంతీం రామాం రామమనువ్రతామ్॥౮॥ వేష్టమా
నాం తథావిష్టాం పన్నగేంద్రవధూమివ । ధూప్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం ధూమకేతునా॥ ౯ ॥ వృత్తశీలకులే జాతా
మాచారవతి ధార్మికే।పునస్సంస్కారమాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కులే॥౧౦॥అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామి
వ । ఆమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ॥౧౧॥సన్నామివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధామివ విమానితామ్ ।పూజామి
వ పరిక్షీణామాశాం ప్రతిహతామివ॥౧౨॥ఆయతీమివ విధ్వస్తామాజ్ఞాం ప్రతిహతామివ । దీప్తామివ దిశం కాలే పూజామప
హృతామివ॥౧౩॥పద్మినీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ।ప్రభామివ తమోధ్వస్తాముపక్షీణామివాపగామ్॥౧౪॥వే
దీమివ పరామృష్టాం శాంతామగ్నిశిఖామివ।పౌర్ణమాసీమివ నిశాం రాహుగ్రస్తేందుమండలామ్॥౧౫॥ఉత్కృష్టపర్ణక
మలాం విత్రాసితవిహంగమామ్।హస్తిహస్తపరామృష్టామాకులాం పద్మినీమివ॥ ౧౬॥ పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం వి
స్రావితామివ।పరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్షనిశామివ॥౧౭॥సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భగృహోచితా
మ్।తప్యమానామివోష్ణేన మృణాలీమచిరోద్ధృతామ్॥౧౮॥గృహీతామాళితాం స్తంభే యూథపేన వినాకృతామ్।నిశ్శ్వసంతీం
సుదుఃఖార్తాం గజరాజవధూమివ॥౧౯॥ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానామయత్నతః । నీలయా నీరదాపాయే వన
రాజ్యా మహీమివ॥౨౦॥ఉపవాసేన శోకేన ధ్యానేన చ భయేన చ। పరిక్షీణాం కృశాం దీనామల్పాహారాం తపోధనామ్॥౨౧॥
ఆయాచమానాం దుఃఖార్తాం ప్రాంజలిం దేవతామివ । భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవపరాభవమ్॥౨౨॥సమీక్షమా
ణాం రుదతీమనిందితాం సుపక్ష్మతామ్రాయతశుక్లలోచనామ్।అనువ్రతాం రామమతీవ మైథిలీం ప్రలోభయామాస వధా
య రావణః॥౨౩॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనవింశస్సర్గః.**
స తాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ । సాకారైర్మధురైర్వాక్యైర్న్యదర్శయత రావణః ॥ ౧ ॥
మాం దృష్ట్వా నాగనాసోరు గూహమానా స్తనోదరమ్।అదర్శనమివాత్మానం భయాన్నేతుం త్వమిచ్ఛసి॥౨॥ కామయే
త్వాం విశాలాక్షి బహు మన్యస్వ మాం ప్రియే। సర్వాంగగుణసంపన్నే సర్వలోకమనోహరే॥౩॥ నేహ కేచిన్మనుష్యా వా
రాక్షసాః కామరూపిణః । వ్యపసర్పతు తే సీతే భయం మత్తస్సముత్థితమ్॥ ౪ ॥స్వధర్మో రక్షసాం భీరు సర్వథైవ న సంశ
యః ।గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సంప్రమథ్య వా॥౫॥ఏవం చైతదకామాం తు న త్వాం స్ప్రక్ష్యామి మైథిలి। కామం కా
మశ్శరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్॥౬॥దేవి నేహ భయం కార్యం మయి విశ్వసిహి ప్రియే।ప్రణయస్వ చ తత్త్వేన మైవం
భూశ్శోకలాలసా॥౭॥ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలినమంబరమ్।అస్థానేఽప్యుపవాసశ్చ నైతాన్యౌపయికాని తే॥౮॥

విచిత్రాణిచమాల్యానిచందనాన్యగరూణిచ।వివిధానిచవాసాంసిదివ్యాన్యాభరణానిచ॥౯॥మహార్హాణిచపానానిశ
యనాన్యాసనానిచ। గీతంనృత్తంచవాద్యంచలభమాంప్రాప్యమైథిలి॥౧౦॥ స్త్రీరత్నమసిమైవంభూఃకురుగాత్రేషు
భూషణమ్। మాంప్రాప్యహికథంనుస్యాస్త్వమనర్హాసువిగ్రహే॥౧౧॥ఇదంతేచారుసంజాతంయౌవనంవ్యతివర్త
తే। యదతీతంపునర్నైతిస్రోతశ్శీఘ్రమపామివ॥౧౨॥ త్వాంకృత్వోపరతోమన్యేరూపకర్తాసవిశ్వసృక్। నహి
రూపోపమాత్వన్యాతవాస్తిశుభదర్శనే॥౧౩॥ త్వాంసమాసాద్యవైదేహిరూపయౌవనశాలినీమ్।కఃపుమానతివర్తే
తసాక్షాదపిపితామహః॥౧౪॥యద్యత్పశ్యామితేగాత్రంశీతాంశుసదృశాననే।తస్మింస్తస్మిన్పృథుశ్రోణిచక్షుర్మమ
నిబధ్యతే॥౧౫॥భవమైథిలిభార్యామేమోహమేనంవిసర్జయ।బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామాహృతానామితస్తతః॥౧౬॥
సర్వాసామేవభద్రంతేమమాగ్రమహిషీభవ।లోకేభ్యోయానిరత్నానిసంప్రమథ్యాహృతానివై॥౧౭॥తానిమేభీరు
సర్వాణిరాజ్యంచైతదహంచతే।విజిత్యపృథివీంసర్వాంనానానగరమాలినీమ్॥౧౮॥జనకాయప్రదాస్యామితవహేతో
ర్విలాసిని।నేహపశ్యామిలోకేన్యంయోమేప్రతిబలోభవేత్॥౧౯॥పశ్యమేసుమహద్వీర్యమప్రతిద్వంద్వమాహవే।అస
కృత్సంయుగేభగ్నామయావిమృదితధ్వజాః॥౨౦॥అశక్తాఃప్రత్యనీకేషుస్థాతుంమమసురాసురాః।ఇచ్ఛయాక్రియతామ
ద్యప్రతికర్మతవోత్తమమ్॥౨౧॥సుప్రభాణ్యవసజ్జంతాంతవాంగేభూషణానిచ।సాధుపశ్యామితేరూపంసంయుక్తంప్ర
తికర్మణా॥౨౨॥ప్రతికర్మాభిసంయుక్తాదాక్షిణ్యేనవరాననే।భుంక్ష్వభోగాన్యథాకామంపిబభీరురమస్వచ॥౨౩॥య
థేష్టంచప్రయచ్ఛత్వంపృథివీంవాధనానిచ। లలస్వమయివిస్రబ్ధాధృష్టమాజ్ఞాపయస్వచ॥౨౪॥మత్ప్రసాదాల్లలంత్యా
శ్చలలంతాంబాంధవాస్తవ।ఋద్ధింమమానుపశ్యత్వంశ్రియంభద్రేయశశ్చమే॥౨౫॥కింకరిష్యసిరామేణసుభగేచీర
వాససా।నిక్షిప్తవిజయోరామోగతశ్రీర్వనగోచరః॥౨౬॥ వ్రతీస్థండిలశాయీచశంకేజీవతివానవా। నహివైదేహి
రామస్త్వాంద్రష్టుంవాప్యుపలప్స్యతే॥౨౭॥పురోబలాకైరసితైర్మేఘైర్జ్యోత్స్నామివావృతామ్।నచాపిమమహస్తా
త్త్వాంప్రాప్తుమర్హతిరాఘవః॥౨౮॥హిరణ్యకశిపుఃకీర్తిమింద్రహస్తగతామివ।చారుస్మితేచారుదతిచారునేత్రేవిలా
సిని॥౨౯॥మనోహరసిమేభీరుసుపర్ణఃపన్నగంయథా। క్లిష్టకౌశేయవసనాంతన్వీమప్యనలంకృతామ్॥౩౦॥త్వాందృ
ష్ట్వాస్వేషుదారేషురతింనోపలభామ్యహమ్।అంతఃపురనివాసిన్యఃస్త్రియస్సర్వగుణాన్వితాః॥౩౧॥యావంత్యోమమ
సర్వాసామైశ్వర్యంకురుజానకి।మమహ్యసితకేశాంతేత్రైలోక్యప్రవరాస్స్త్రియః॥౩౨॥తాస్త్వాంపరిచరిష్యంతిశ్రి
యమప్సరసోయథా।యానివైశ్రవణేసుభ్రురత్నానిచధనానిచ॥౩౩॥తానిలోకాంశ్చసుశ్రోణిమాంచభుంక్ష్వయథా
సుఖమ్।నరామస్తపసాదేవినబలేననవిక్రమైః॥౩౪॥నధనేనమయాతుల్యస్తేజసాయశసాపివా। పిబవిహరరమస్వభుంక్ష్వ
భోగాన్ధననిచయంప్రదిశామిమేదినీంచ। మయిలలలలనేయథాసుఖంత్వంత్వయిచసమేత్యలలంతుబాంధవాస్తే॥
౩౫॥కుసుమితతరుజాలసంతతానిభ్రమరయుతానిసముద్రతీరజాని। కనకవిమలహారభూషితాంగీవిహరమయాసహ
భీరుకాననాని॥౩౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండేవింశస్సర్గః.******************************

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాసీతారౌద్రస్యరక్షసః।ఆర్తాదీనస్వరాదీనంప్రత్యువాచశనైర్వచః॥౧॥దుఃఖార్తా
రుదతీసీతావేపమానాతపస్వినీ। చింతయంతీవరారోహాపతిమేవపతివ్రతా॥౨॥తృణమంతరతఃకృత్వాప్రత్యువాచశుచి
స్మితా। నివర్తయమనోమత్తస్స్వజనేక్రియతాంమనః॥౩॥ నమాంప్రార్థయితుంయుక్తంసుసిద్ధిమివపాపకృత్।
అకార్యంనమయాకార్యమేకపత్న్యావిగర్హితమ్॥౪॥ కులంసంప్రాప్తయాపుణ్యంకులేమహతిజాతయా। ఏవము
క్త్వాతువైదేహీరావణంతంయశస్వినీ॥౫॥రాక్షసంపృష్ఠతఃకృత్వాభూయోవచనమబ్రవీత్।నాహమౌపయికీభార్యాప
రభార్యాసతీతవ॥౬॥సాధుధర్మమవేక్షస్వసాధుసాధువ్రతంచర।యథాతవతథాన్యేషాందారారక్ష్యానిశాచర॥౭॥ఆ
త్మానముపమాంకృత్వాస్వేషుదారేషురమ్యతామ్।అతుష్టంస్వేషుదారేషుచపలంచలితేంద్రియమ్॥౮॥నయంతినికృ
తిప్రజ్ఞంపరదారాఃపరాభవమ్।ఇహసంతోనవాసంతిసతోవానానువర్తసే॥౯॥తథాహివిపరీతాతేబుద్ధిరాచారవర్జితా।
వచోమిథ్యాప్రణీతాత్మాపథ్యముక్తంవిచక్షణైః॥౧౦॥రాక్షసానామభావాయత్వంవానప్రతిపద్యసే। అకృతాత్మాన
మాసాద్యరాజానమనయేరతమ్॥౧౧॥సమృద్ధానివినశ్యంతిరాష్ట్రాణినగరాణిచ।తథేయంత్వాంసమాసాద్యలంకారత్నౌ

ఘసంకులా ॥౧౨॥ అపరాధాత్తవైకస్య నచిరాద్వినశిష్యతి । స్వకృతైర్హన్యమానస్య రావణాదీర్ఘదర్శినః ॥౧౩॥ అభినందంతి భూతాని వినాశే పాపకర్మణః । ఏవం త్వాం పాపకర్మాణం వక్ష్యంతి నికృతా జనాః ॥ ౧౪ ॥ దిష్ట్యైతద్వ్యసనం ప్రాప్తో రౌద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః । శక్యా లోభయితుం నాహమైశ్వర్యేణ ధనేన వా ॥౧౫ ॥ అనన్యా రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభా యథా । ఉపధాయ భుజం తస్య లోకనాథస్య సత్కృతమ్ ॥ ౧౬ ॥ కథం నామోపధాస్యామి భుజమన్యస్య కస్యచిత్ । అహమౌపయికీ భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః ॥౧౭॥ వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః । సాధు రావణ రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ ॥౧౮॥ వనే వాశితయా సార్ధం కరేణ్వేవ గజాధిపమ్ । మిత్రమౌపయికం కర్తుం రామః స్థానం పరీప్సతా ॥౧౯ ॥ వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాసౌ పురుషర్షభః । విదితః స హి ధర్మజ్ఞః శరణాగతవత్సలః ॥౨౦॥ తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసి । ప్రసాదయస్వ త్వం చైనం శరణాగతవత్సలమ్ ॥౨౧॥ మాం చాస్మై ప్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితుమర్హసి । ఏవం హి తే భవేత్స్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే ॥ ౨౨ ॥ అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రాప్స్యసి రావణ । వర్జయేద్వజ్రముత్సృష్టం వర్జయేదంతకశ్చిరమ్ ॥౨౩॥ త్వద్విధం తు న సంక్రుద్ధో లోకనాథః స రాఘవః । రామస్య ధనుషః శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్ ॥౨౪॥ శతక్రతువిసృష్టస్య నిర్ఘోషమశనేరివ । ఇహ శీఘ్రం సుపర్వాణో జ్వలితాస్యా ఇవోరగాః ॥౨౫॥ ఇషవో నిపతిష్యంతి రామలక్ష్మణలక్షణాః । రక్షాంసి పరినిఘ్నంతః పుర్యామస్యాం సమంతతః ॥౨౬॥ అసంపాతం కరిష్యంతి పతంతః కంకవాససః । రాక్షసేంద్రమహాసర్పాన్ స రామగరుడో మహాన్ ॥౨౭ ॥ ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇవోరగాన్ । అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్తః శీఘ్రమరిందమః ॥౨౮॥ అసురేభ్యః శ్రియం దీప్తాం విష్ణుస్త్రిభిరివ క్రమైః । జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే ॥౨౯॥ అశక్తేన త్వయా రక్షః కృతమేతదసాధు వై । ఆశ్రమం తు తయోః శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః ॥౩౦॥ గోచరం గతయోర్భ్రాత్రోరపనీతా త్వయాధమ । న హి గంధముపాఘ్రాయ రామలక్ష్మణయోస్త్వయా ॥౩౧॥ శక్యం సందర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయోరివ । తస్య తే విగ్రహే తాభ్యాం యుగగ్రహణమస్థిరమ్ ॥౩౨ ॥ వృత్రస్యేవేంద్రబాహుభ్యాం బాహోరేకస్య నిగ్రహః । క్షిప్రం తవ స నాథో మే రామః సౌమిత్రిణా సహ ॥ ౩౩ ॥ తోయమల్పమివాదిత్యః ప్రాణానాదాస్యతే శరైః ॥ గిరిం కుబేరస్య గతోఽపధాయ వా సభాం గతో వా వరుణస్య రాజ్ఞః । అసంశయం దాశరథేర్న మోక్ష్యసే మహాద్రుమః కాలహతోఽశనేరివ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకవింశస్సర్గః । **

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనామ్ ॥౧ ॥ యథా యథా సాంత్వయితా వశ్యః స్త్రీణాం తథా తథా । యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిభూతస్తథా తథా ॥౨॥ సన్నియచ్ఛతి మే క్రోధం త్వయి కామస్సముత్థితః । ద్రవతో మార్గమాసాద్య హయానివ సుసారథిః ॥౩॥ వామః కామో మనుష్యాణాం యస్మిన్కిల నిబధ్యతే । జనే తస్మింస్త్వనుక్రోశః స్నేహశ్చ కిల జాయతే ॥౪ ॥ ఏతస్మాత్కారణాన్న త్వాం ఘాతయామి వరాననే । వధార్హామవమానార్హాం మిథ్యాప్రవ్రజితే రతామ్ ॥౫॥ పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మామ్ । తేషు తేషు వధో యుక్తస్తవ మైథిలి దారుణః ॥౬॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధసంరంభసంయుక్తస్సీతాముత్తరమబ్రవీత్ ॥౭॥ ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యౌ మే యోఽవధిస్తే మయా కృతః । తతశ్శయనమారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని ॥౮॥ ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీమ్ । మమ త్వాం ప్రాతరాశార్థమారభంతే మహానసే ॥౯॥ తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీమ్ । దేవగంధర్వకన్యాస్తా విషేదుర్వికృతేక్షణాః ॥ ౧౦ ॥ ఓష్ఠప్రకారైరపరా వక్త్రైర్నేత్రైస్తథాపరాః । సీతామాశ్వాసయామాసుస్తర్జితాం తేన రక్షసా ॥౧౧॥ తాభిరాశ్వాసితా సీతా రావణం రాక్షసాధిపమ్ । ఉవాచాత్మహితం వాక్యం వృత్తశౌండీర్యగర్వితమ్ ॥౧౨॥ నూనం న తే జనః కశ్చిదస్తి నిశ్శ్రేయసే స్థితః । నివారయతి యో న త్వాం కర్మణోఽస్మాద్విగర్హితాత్ ॥ ౧౩॥ మాం హి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః । త్వదన్యస్త్రిషు లోకేషు ప్రార్థయేన్మనసాపి కః ॥౧౪॥ రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః । ఉక్తవానసి యత్పాపం క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥౧౫॥ యథా దృప్తశ్చ మాతంగశ్శశశ్చ సహితో వనే । తథా ద్విరదవద్రామస్త్వం నీచ శశవత్స్మృతః ॥౧౬॥ స త్వమిక్ష్వాకునాథం వై క్షిపన్నిహ న లజ్జసే । చక్షుషోర్విషయం తస్య న తావదుపగచ్ఛసి ॥ ౧౭॥ ఇమే

తేనయనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపింగళే। క్షితౌ న పతితే కస్మాన్మామనార్యనిరీక్షతః॥౧౮॥ తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుషాం ద
శరథస్య చ। కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్వా వ్యవశీర్యతే॥౧౯॥ అసందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్। న త్వాం
కుర్మి దశగ్రీవ భస్మ భస్మార్హ తేజసా॥౨౦॥ నాపహర్తుమహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః। విధిస్తవ వధార్థాయ
విహితో నాత్ర సంశయః॥౨౧॥ శూరేణ ధనదభ్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ। అపోహ్య రామం కస్మాద్ధి దారచౌర్యం త్వ
యా కృతమ్॥౨౨॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః। వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీమన్వవైక్షత॥౨౩॥ నీల
జీమూతసంకాశో మహాభుజశిరోధరః। సింహసత్త్వగతిశ్శ్రీమాన్ దీప్తజిహ్వోగ్రలోచనః॥ ౨౪॥ చలాగ్రమకుటప్రాంశు
శ్చిత్రమాల్యానులేపనః। రక్తమాల్యాంబరధరస్తప్తాంగదవిభూషణః॥ ౨౫॥ శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృ
తః। అమృతోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మందరః॥౨౬॥ తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః। శుశుభేచల
సంకాశశ్శృంగాభ్యామివ మందరః॥౨౭॥ తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః। రక్తపల్లవపుష్పాభ్యామ
శోకాభ్యామివాచలః॥౨౮॥ స కల్పవృక్షప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమాన్। శ్మశానచైత్యప్రతిమో భూషితోపి భయం
కరః॥౨౯॥ అవేక్షమాణో వైదేహీం కోపసంరక్తలోచనః। ఉవాచ రావణస్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్శ్వసన్॥౩౦॥ అనయే
నాభిసంపన్నమర్థహీనమనువ్రతే। నాశయామ్యహమద్య త్వాం సూర్యస్సంధ్యామివౌజసా॥౩౧॥ ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రా
జా రావణశ్శత్రురావణః। సందిదేశ తతస్సర్వా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః॥౩౨॥ ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం త
థా। గోకర్ణీం హస్తికర్ణీం చ లంబకర్ణీమకర్ణికామ్॥౩౩॥ హస్తిపాద్యశ్వపాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూలికామ్। ఏకాక్షీ
మేకపాదీం చ పృథుపాదీమపాదికామ్॥౩౪॥ అతిమాత్రశిరోగ్రీవామతిమాత్రకుచోదరీమ్। అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ
దీర్ఘజిహ్వామజిహ్వికామ్॥౩౫॥ అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీమ్। యథా మద్వశగా సీతా క్షిప్రం భ
వతి జానకీ॥౩౬॥ తథా కురుత రాక్షస్యస్సర్వాః క్షిప్రం సమేత్య చ। ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదనైః॥ ౩౭॥
ఆవర్జయత వైదేహీం దండస్యోద్యమనేన చ। ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునః పునః॥౩౮॥ కామమన్యుపరీతాత్మా
జానకీం పర్యతర్జయత్। ఉపగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ॥౩౯॥ పరిష్వజ్య దశగ్రీవమిదం వచనమబ్రవీత్। మ
యా క్రీడ మహారాజ సీతయా కిం తవానయా॥౪౦॥ వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర। నూనమస్యా మహా
రాజ న దివ్యాన్ భోగసత్తమాన్॥౪౧॥ విదధాత్యమరశ్రేష్ఠస్తవ బాహుబలార్జితాన్। అకామాం కామయానస్య శరీర
ముపతప్యతే॥౪౨॥ ఇచ్ఛంతీం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా। ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్తస్తతో బలీ॥౪౩॥ ప్ర
హసన్మేఘసంకాశో రాక్షసస్సన్యవర్తత। ప్రస్థితస్స దశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదినీమ్॥౪౪॥ జ్వలద్భాస్కరవర్ణాభం ప్ర
వివేశ నివేశనమ్। దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః॥౪౫॥ పరివార్య దశగ్రీవం వివిశుస్తద్గృహోత్తమమ్। స
మైథిలీం ధర్మపరామవస్థితాం ప్రవేపమానాం పరిభర్త్స్య రావణః। విహాయ సీతాం మదనేన మోహితస్స్వమేవ వేశ్మ
ప్రవివేశ భాస్వరమ్॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్వావింశస్సర్గః ******************************

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః। సందిశ్య చ తతస్సర్వా రాక్షసీర్నిర్జగామ హ॥౧॥ నిష్క్రాంతే
రాక్షసేంద్రే తు పునరంతఃపురం గతే। రాక్షస్యో భీమరూపాస్తాస్సీతాం సమభిదుద్రువుః॥౨॥ తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్ష
స్యః క్రోధమూర్ఛితాః। పరం పరుషయా వాచా వైదేహీమిదమబ్రువన్॥ ౩॥ పౌలస్త్యస్య వరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మ
నః। దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే॥౪॥ తతస్త్వేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్। ఆమంత్ర్య క్రోధతా
మ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమ్॥౫॥ ప్రజాపతీనాం షణ్ణాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః। మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇ
తి విశ్రుతః॥౬॥ పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షిర్మానసస్సుతః। నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతిసమప్రభః॥౭॥ తస్య
పుత్రో విశాలాక్షి రావణశ్శత్రురావణః। తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి॥౮॥ మయోక్తం చారుస
ర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే। తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్॥౯॥ వివర్త్య నయనే కోపాన్మార్జారస
దృశేక్షణా। యేన దేవాస్త్రయస్త్రింశద్దేవరాజశ్చ నిర్జితాః॥౧౦॥ తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవితుమర్హసి।
తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా॥౧౧॥ భర్త్సయంతీ తదా ఘోరమిదం వచనమబ్రవీత్। వీర్యోత్సిక్తస్య

శూరస్యసంగ్రామేష్వనివర్తినః॥౧౨॥ బలినోవీర్యయుక్తస్యభార్యాత్వంకింనలప్స్యసే। ప్రియాంబహుమతాంభా
ర్యాంత్యక్త్వారాజామహాబలః॥౧౩॥ సర్వాసాంచమహాభాగాంత్వాముపైష్యతిరావణః। సమృద్ధంస్త్రీసహస్రేణనా
నారత్నోపశోభితమ్॥౧౪॥అంతఃపురంసముత్సృజ్యత్వాముపైష్యతిరావణః। అన్యాతువికటానామరాక్షసీవాక్యమబ్ర
వీత్॥౧౫॥అసకృద్దైవతాయుద్ధేనాగగంధర్వదానవాః।నిర్జితాస్సమరేయేనసతేపార్శ్వముపాగతః॥౧౬॥తస్యసర్వస
మృద్ధస్యరావణస్యమహాత్మనః। కిమద్యరాక్షసేంద్రస్యభార్యాత్వంనేచ్ఛసేధమే॥౧౭॥ తతస్తుదుర్ముఖీనామరాక్ష
సీవాక్యమబ్రవీత్।యస్యసూర్యోనతపతిభీతోయస్యచమారుతః॥౧౮॥నవాతిస్మాయతాపాంగేకింత్వంతస్యనతిష్ఠసి। పు
ష్పవృష్టించతరవోముముచుర్యస్యవైభయాత్॥౧౯॥శైలాశ్చసుభ్రూపానీయంజలదాశ్చయదేచ్ఛతి। తస్యనైరృ
తరాజస్యరాజరాజస్యభామిని॥౨౦॥కింత్వంనకురుషేబుద్ధింభార్యార్థేరావణస్యహి। సాధుతేతత్త్వతోదేవికథితంసా
ధుభామిని॥౨౧॥గృహాణసుస్మితేవాక్యమన్యథానభవిష్యసి॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః. ******

తతస్సీతాముపాగమ్యరాక్షస్యోవికృతాననాః।పరుషంపరుషానార్యఊచుస్తాంవాక్యమప్రియమ్॥౧॥ కింత్వమం
తఃపురేసీతేసర్వభూతమనోహరే।మహార్హశయనోపేతేనవాసమనుమన్యసే॥౨॥మానుషీమానుషస్యైవభార్యా
త్వంబహుమన్యసే।ప్రత్యాహరమనోరామాన్నత్వంజాతుభవిష్యసి॥౩॥ త్రైలోక్యవసుభోక్తారంరావణంరాక్షసే
శ్వరమ్।భర్తారముపసంగమ్యవిహరస్వయథాసుఖమ్॥౪॥మానుషీమానుషంతంతురామమిచ్ఛసిశోభనే।రాజ్యాద్భ్ర
ష్టమసిద్ధార్థంవిక్లబంత్వమనిందితే॥౫॥రాక్షసీనాంవచశ్శ్రుత్వాసీతాపద్మనిభేక్షణా।నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యా
మిదంవచనమబ్రవీత్॥౬॥యదిదంలోకవిద్విష్టముదాహరథసంగతాః।నైతన్మనసివాక్యంమేకిల్బిషంప్రతిభాతివః॥౭॥న
మానుషీరాక్షసస్యభార్యాభవితుమర్హతి।కామంఖాదతమాంసర్వానకరిష్యామివోవచః॥౮॥దీనోవారాజ్యహీనో
వాయోమేభర్తాసమేగురుః।తంనిత్యమనురక్తాస్మియథాసూర్యంసువర్చలా॥౯॥ యథాశచీమహాభాగాశక్రంసముపతి
ష్ఠతి। అరుంధతీవసిష్ఠంచరోహిణీశశినంయథా॥౧౦॥లోపాముద్రాయథాగస్త్యంసుకన్యాచ్యవనంయథా। సావిత్రీస
త్యవంతంచకపిలంశ్రీమతీయథా॥౧౧॥సౌదాసంమదయంతీవకేశినీసగరంయథా। నైషధందమయంతీవభైమీపతిమనువ్ర
తా॥౧౨॥తథాహమిక్ష్వాకువరంరామంపతిమనువ్రతా। సీతాయావచనంశ్రుత్వారాక్షస్యఃక్రోధమూర్ఛితాః॥౧౩॥
భర్త్సయంతిస్మపరుషైర్వాక్యైరావణచోదితాః। అవలీనస్సనిర్వాక్యోహనుమాన్శింశుపాద్రుమే॥౧౪॥ సీతాంసంత
ర్జయంతీస్తారాక్షసీరశృణోత్కపిః।తామభిక్రమ్యసంక్రుద్ధావేపమానాంసమంతతః॥౧౫॥భృశంసంలిలిహుర్దీప్తాన్
ప్రలంబాన్దశనచ్ఛదాన్।ఊచుశ్చపరమక్రుద్ధాఃప్రగృహ్యాశుపరశ్వధాన్॥౧౬॥నేయమర్హతిభర్తారంరావణంరాక్ష
సాధిపమ్। తంభర్త్స్యమానాభీమాభీరాక్షసీభిర్వరాననా॥౧౭॥సాబాష్పమపమార్జంతీశింశుపాంతాముపాగమత్।
తతస్తాంశింశుపాంసీతారాక్షసీభిస్సమావృతా॥ ౧౮॥ అభిగమ్యవిశాలాక్షీతస్థౌశోకపరిప్లుతా।తాంకృశాందీనవదనాం
మలినాంబరధారిణీమ్॥౧౯॥భర్త్సయాంచక్రిరేసీతాంరాక్షస్యస్తాంసమంతతః। తతస్తాంవినతానామరాక్షసీభీమద
ర్శనా॥౨౦॥అబ్రవీత్కుపితాకారాకరాళానిర్ణతోదరీ।సీతేపర్యాప్తమేతావద్భర్తుస్స్నేహోనిదర్శితః॥౨౧॥స
ర్వత్రాతికృతంభద్రేవ్యసనాయోపకల్పతే । పరితుష్టాస్మిభద్రంతేమానుషస్తేకృతోవిధిః॥౨౨॥మమాపితువచఃపథ్యం
బ్రువంత్యాఃకురుమైథిలి ।రావణంభజభర్తారంభర్తారంసర్వరక్షసామ్॥౨౩॥విక్రాంతంరూపవంతంచసురేశమివ
వాసవమ్। దక్షిణంత్యాగశీలంచసర్వస్యప్రియదర్శనమ్॥ ౨౪ ॥మానుషంకృపణంరామంత్యక్త్వారావణమాశ్రయ। ది
వ్యాంగరాగావైదేహిదివ్యాభరణభూషితా॥౨౫॥అద్యప్రభృతిసర్వేషాంలోకానామీశ్వరీభవ। అగ్నేస్స్వాహాయ
థాదేవీశచీవేంద్రస్యశోభనే॥౨౬॥కింతేరామేణవైదేహికృపణేనగతాయుషా ।ఏతదుక్తంచమేవాక్యంయదిత్వంనకరి
ష్యసి॥౨౭॥అస్మిన్ముహూర్తేసర్వాస్త్వాంభక్షయిష్యామహేవయమ్।అన్యాతువికటానామలంబమానపయోధరా॥౨౮॥
అబ్రవీత్కుపితాసీతాంముష్టిముద్యమ్యగర్జతీ।బహూన్యప్రియరూపాణివచనానిసుదుర్మతే॥౨౯॥అనుక్రోశాన్మృ
దుత్వాచ్చసోఢానితవమైథిలి।నచనఃకురుషేవాక్యంహితంకాలపురస్కృతమ్॥౩౦॥ఆనీతాసిసముద్రస్యపారమన్యైర్దు
రాసదమ్। రావణాంతఃపురంఘోరంప్రవిష్టాచాసిమైథిలి॥౩౧॥రావణస్యగృహేరుద్ధామస్మాభిస్తుసురక్షితా।నత్వాం

శక్తః పరిత్రాతుమపి సాక్షాత్పురందరః ॥౩౨॥ కురుష్వ హితవాదిన్యా వచనం మమ మైథిలి । అలమశ్రుప్రపాతేన త్యజ శో-
కమనర్థకమ్ ॥౩౩॥ భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజైతాం నిత్యదైన్యతామ్ । సీతే రాక్షసరాజేన సహ క్రీడ యథాసుఖమ్ ॥
౩౪॥ జానాసి హి యథా భీరు స్త్రీణాం యౌవనమధ్రువమ్ । యావన్న తే వ్యతిక్రామేత్తావత్సుఖమవాప్నుహి ॥ ౩౫॥ ఉ-
ద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతోపవనాని చ । సహ రాక్షసరాజేన చర త్వం మదిరేక్షణే ॥౩౬॥ స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థా-
స్యంతి సుందరి । రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్ ॥౩౭॥ ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథి-
లి । యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావత్కరిష్యసి ॥౩౮॥ తతశ్చండోదరీ నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । భ్రామ-
యంతీ మహచ్ఛూలమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౩౯॥ ఇమాం హరిణలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపిపయోధరామ్ । రావణేన హృ-
తాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్ ॥౪౦॥ యకృత్ ప్లీహమథోత్పీడం హృదయం చ సబంధనమ్ । అంత్రాణ్యపి తథా
శీర్షం ఖాదేయమితి మే మతిః ॥౪౧॥ తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । కంఠమస్యా నృశంసాయాః పీడయా-
మ కిమాస్యతే ॥౪౨॥ నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా మృతేతి హ । నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదయేతి స వక్ష్యతి ॥౪౩॥ తత-
స్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । విశస్యేమాం తతస్సర్వాస్సమాన్ కురుత పీలుకాన్ ॥ ౪౪ ॥ విభజామ తత-
స్సర్వా వివాదో మే న రోచతే । పేయమానీయతాం క్షిప్రం లేహ్యముచ్చావచం బహు ॥ ౪౫॥ తతశ్శూర్పణఖా నామ రాక్ష-
సీ వాక్యమబ్రవీత్ । అజాముఖ్యా యదుక్తం హి తదేవ మమ రోచతే ॥౪౬॥ సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోకవినాశినీ ।
మానుషం మాంసమాస్వాద్య నృత్యామోఽథ నికుంభిలామ్ ॥౪౭॥ ఏవం సంభర్త్స్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా । రాక్ష-
సీభిస్సుఘోరాభిర్ధైర్యముత్సృజ్య రోదితి ॥౪౮॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుర్వింశస్సర్గః. ***************

తథా తాసాం వదంతీనాం పరుషం దారుణం బహు । రాక్షసీనామసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్మజా ॥౧॥ ఏవముక్తా
తు వైదేహీ రాక్షసీభిర్మనస్వినీ । ఉవాచ పరమత్రస్తా బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ ౨॥ న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితు-
మర్హతి । కామం ఖాదత మాం సర్వా న కరిష్యామి వో వచః ॥౩॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా । న శర్మ లేభే
దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా ॥౪॥ వేపతే స్మాధికం సీతా విశంతీవాంగమాత్మనః । వనే యూథపరిభ్రష్టా మృగీ కోకైరివా-
ర్దితా ॥౫॥ సా త్వశోకస్య విపులాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితామ్ । చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా ॥౬॥
సా స్నాపయంతీ విపులౌ స్తనౌ నేత్రజలస్రవైః । చింతయంతీ న శోకస్య తదాంతమధిగచ్ఛతి ॥ ౭ ॥ సా వేపమానా పతితా ప్ర-
వాతే కదలీ యథా । రాక్షసీనాం భయత్రస్తా వివర్ణవదనాభవత్ ॥ ౮॥ తస్యాస్సా దీర్ఘవిపులా వేపంత్యాస్సీతయా తదా ।
దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యాలీవ పరిసర్పతీ ॥౯॥ సా నిశ్శ్వసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా । ఆర్తా వ్యసృజదశ్రూణి మై-
థిలీ విలలాప హ ॥౧౦॥ హా రామేతి చ దుఃఖార్తా హా పునర్లక్ష్మణేతి చ । హా శ్వశ్రు మమ కౌసల్యే హా సుమిత్రేతి భామినీ ॥
౧౧ ॥ లోకప్రవాదస్సత్యోఽయం పండితైస్సముదాహృతః । అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రియా వా పురుషస్య వా ॥౧౨॥
యత్రాహమేవం క్రూరాభీ రాక్షసీభిరిహార్దితా । జీవామి హీనా రామేణ ముహూర్తమపి దుఃఖితా ॥౧౩॥ ఏషాల్పపు-
ణ్యా కృపణా వినశిష్యామ్యనాథవత్ । సముద్రమధ్యే నౌః పూర్ణా వాయువేగైరివాహతా ॥ ౧౪॥ భర్తారం తమపశ్యంతీ
రాక్షసీవశమాగతా । సీదామి ఖలు శోకేన కూలం తోయహతం యథా ॥౧౫॥ తం పద్మదళపత్రాక్షం సింహవిక్రాంతగామి-
నమ్ । ధన్యాః పశ్యంతి మే నాథం కృతజ్ఞం ప్రియవాదినమ్ ॥౧౬॥ సర్వథా తేన హీనాయా రామేణ విదితాత్మనా । తీక్ష్ణం విషమి-
వాస్వాద్య దుర్లభం మమ జీవితమ్ ॥౧౭॥ కీదృశం తు మయా పాపం పురా జన్మాంతరే కృతమ్ । యేనేదం ప్రాప్యతే దుఃఖం
మయా ఘోరం సుదారుణమ్ ॥౧౮॥ జీవితం త్యక్తుమిచ్ఛామి శోకేన మహతా వృతా । రాక్షసీభిశ్చ రక్ష్యంత్యా రామో నాసా-
ద్యతే మయా ॥౧౯॥ ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం ధిగస్తు పరవశ్యతామ్ । న శక్యం యత్పరిత్యక్తుమాత్మచ్ఛందేన జీవితమ్ ॥౨౦॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచవింశస్సర్గః. **

ప్రసక్తాశ్రుముఖీ త్వేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా । అధోముఖముఖీ బాలా విలప్తుముపచక్రమే ॥౧॥ ఉన్మత్తేవ ప్రమత్తే-
వ భ్రాంతచిత్తేవ శోచతీ । ఉపావృత్తా కిశోరీవ విచేష్టంతీ మహీతలే ॥౨॥ రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా । రా-
వణేన ప్రమథ్యాహమానీతా క్రోశతీ బలాత్ ॥౩॥ రాక్షసీవశమాపన్నా భర్త్స్యమానా సుదారుణమ్ । చింతయంతీ సుదుః-

భర్త్రానాహంజీవితుముత్సహే॥ ౪॥నహిమేజీవితేనార్థోనైవార్థైర్నచభూషణైః। వసంత్యారాక్షసీమధ్యేవినా
రామంమహారథమ్॥౫॥అశ్మసారమిదంనూనమథవాప్యజరామరమ్।హృదయంమమయెనేదంనదుఃఖేనావశీర్యతే॥ ౬॥ ధి
ఙ్మామనార్యామసతీంయాహంతేనవినాకృతా।ముహూర్తమపిరక్షామిజీవితంపాపజీవితా॥ ౭॥ కాచమేజీవితేశ్రద్ధా
సుఖేవాతంప్రియంవినా।భర్తారంసాగరాంతాయావసుధాయాఃప్రియంవదమ్॥౮॥ భిద్యతాంభక్ష్యతాంవాపిశరీరం
విసృజామ్యహమ్। నచాప్యహంచిరందుఃఖంసహేయంప్రియవర్జితా॥౯॥చరణేనాపిసవ్యేననస్పృశేయంనిశాచరమ్
రావణంకింపునరహంకామయేయంవిగర్హితమ్॥౧౦॥ప్రత్యాఖ్యాతంనజానాతినాత్మానంనాత్మనఃకులమ్। యోనృశం
సస్వభావేనమాంప్రార్థయితుమిచ్ఛతి॥౧౧॥ ఛిన్నాభిన్నావిభక్తావాదీప్తేవాగ్నౌప్రదీపితా। రావణంనోపతిష్ఠే
యంకింప్రలాపేనవశ్చిరమ్॥౧౨॥ఖ్యాతఃప్రాజ్ఞఃకృతజ్ఞశ్చసానుక్రోశశ్చరాఘవః।సద్వృత్తోనిరనుక్రోశశ్శంకేమద్భా
గ్యసంక్షయాత్॥౧౩॥రాక్షసానాంసహస్రాణిజనస్థానేచతుర్దశ। యేనైకేననిరస్తానిసమాంకిన్నాభిపద్యతే॥ ౧౪॥
నిరుద్ధారావణేనాహమల్పవీర్యేణరక్షసా।సమర్థఃఖలుమేభర్తారావణంహంతుమాహవే॥౧౫॥విరాధోదండకారణ్యే
యేనరాక్షసపుంగవః। రణేరామేణనిహతస్సమాంకిన్నాభిపద్యతే॥ ౧౬॥ కామంమధ్యేసముద్రస్యలంకేయందుష్ప్రధ
ర్షణా।నతురాఘవబాణానాంగతిరోధీహవిద్యతే॥౧౭॥ కిన్నుతత్కారణంయేనరామోదృఢపరాక్రమః। రక్షసాపహృ
తాంభార్యామిష్టాంనాభ్యవపద్యతే॥౧౮॥ఇహస్థాంమాంనజానీతేశంకేలక్ష్మణపూర్వజః।జానన్నపిహితేజస్వీధర్షణం
మర్షయిష్యతి॥౧౯॥హృతేతియోఽధిగత్వామాంరాఘవాయనివేదయేత్।గృధ్రరాజోఽపిసరణేరావణేననిపాతితః॥౨౦
కృతంకర్మమహత్తేనమాంతథాభ్యవపద్యతా।తిష్ఠతారావణద్వంద్వేవృద్ధేనాపిజటాయుషా॥ ౨౧ ॥ యదిమామిహజా
నీయాద్వర్తమానాంసరాఘవః।అద్యబాణైరభిక్రుద్ధఃకుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్॥౨౨॥ విధమేచ్చపురీంలంకాంశోషయే
చ్చమహోదధిమ్। రావణస్యచనీచస్యకీర్తింనామచనాశయేత్॥౨౩॥ తతోనిహతనాథానాంరాక్షసీనాంగృహేగృ
హే। యథాహమేవంరుదతీతథాభూయోనసంశయః॥౨౪॥ అన్విష్యరాక్షసాంలంకాంకుర్యాద్రామస్సలక్ష్మణః। న
హితాభ్యాంరిపుర్దృష్టోముహూర్తమపిజీవతి॥౨౫॥ చితాధూమాకులపథాగృధ్రమండలసంకులా। అచిరేణతులంకే
యంశ్మశానసదృశీభవేత్॥౨౬॥అచిరేణైవకాలేనప్రాప్స్యామ్యేవమనోరథమ్।దుష్ప్రస్థానోఽయమాఖ్యాతిసర్వేషాం
వోవిపర్యయమ్॥౨౭॥యాదృశానీహదృశ్యంతేలంకాయామశుభానివై। అచిరేణతుకాలేనభవిష్యతిహతప్రభా॥౨౮॥
నూనంలంకాహతేపాపేరావణేరాక్షసాధిపే।శోషంయాస్యతిదుర్ధర్షాప్రమదావిధవాయథా॥ ౨౯॥ పుణ్యోత్సవ
సముత్థాచనష్టభర్త్రీసరాక్షసీ। భవిష్యతిపురీలంకానష్టభర్త్రీయథాంగనా॥ ౩౦ ॥ నూనంరాక్షసకన్యానాంరుదంతీ
నాంగృహేగృహే।శ్రోష్యామినచిరాదేవదుఃఖార్తానామిహధ్వనిమ్॥౩౧॥ సాంధకారాహతద్యోతాహతరాక్షసపుం
గవా। భవిష్యతిపురీలంకానిర్దగ్ధారామసాయకైః॥౩౨॥యదినామసశూరోమాంరామోరక్తాంతలోచనః। జానీయా
ద్వర్తమానాంహిరావణస్యనివేశనే॥౩౩॥ అనేనతునృశంసేనరావణేనాధమేనమే। సమయోయస్తునిర్దిష్టస్తస్యకా
లోఽయమాగతః॥ ౩౪॥ అకార్యంయేనజానంతినైరృతాఃపాపకారిణః। అధర్మాత్తుమహోత్పాతోభవిష్యతిహి
సాంప్రతమ్॥౩౫॥నైతేధర్మంవిజానంతిరాక్షసాఃపిశితాశనాః।ధ్రువంమాంప్రాతరాశార్థేరాక్షసఃకల్పయిష్యతి॥
౩౬॥ సాహంకథంకరిష్యామితంవినాప్రియదర్శనమ్।రామంరక్తాంతనయనమపశ్యంతీసుదుఃఖితా॥౩౭॥యదికశ్చిత్ప్ర
దాతామేవిషస్యాద్యభవేదిహ।క్షిప్రంవైవస్వతందేవంపశ్యేయంపతినావినా॥ ౩౮ ॥ నాజానాజ్జీవతీంరామస్సమాంల
క్ష్మణపూర్వజః।జానంతౌతౌనకుర్యాతాంనోర్వ్యాంహిమమమార్గణమ్॥౩౯॥నూనంమమైవశోకేనసవీరోలక్ష్మణా
గ్రజః।దేవలోకమితోయాతస్త్యక్త్వాదేహంమహీతలే॥౪౦॥ధన్యాదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః। మమప
శ్యంతియేనాథంరామంరాజీవలోచనమ్॥౪౧॥అథవానహితస్యార్థోధర్మకామస్యధీమతః। మయారామస్యరాజర్షే
ర్భార్యయాపరమాత్మనః॥౪౨॥దృశ్యమానేభవేత్ప్రీతిస్సౌహృదంనాస్త్యపశ్యతః। నాశయంతికృతఘ్నాస్తునరామో
నాశయిష్యతి॥౪౩॥కిన్నుమేనగుణాఃకేచిత్కింవాభాగ్యక్షయోమమ। యాహంసీదామిరామేణహీనాముఖ్యేనభామినీ॥
౪౪॥ శ్రేయోమేజీవితాన్మర్తుంవిహీనాయామహాత్మనః।రామాదక్లిష్టచారిత్రాచ్ఛూరాచ్ఛత్రునిబర్హణాత్॥౪౫॥

అథవాన్యస్తశస్త్రౌ తౌ వనే మూలఫలాశినౌ| భ్రాతరౌ హి నరశ్రేష్ఠౌ సంవృత్తౌ వనగోచరౌ ||౪౬|| అథవా రాక్షసేంద్రే
ణ రావణేన దురాత్మనా| ఛద్మనా ఘాతితౌ శూరౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ||౪౭|| సాహమేవంగతే కాలే మర్తుమిచ్ఛామి స
ర్వథా| న చ మే విహితో మృత్యురస్మిన్ దుఃఖేఽపి వర్తతి ||౪౮|| ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయస్త్యక్తకిల్బిషాః| జితాత్మా
నో మహాభాగా యేషాం న స్తః ప్రియాప్రియే ||౪౯|| ప్రియాన్న సంభవేద్దుఃఖమప్రియాదధికం భయమ్ | తాభ్యాం హి
యే వియుజ్యంతే నమస్తేషాం మహాత్మనామ్ ||౫౦|| సాహం త్యక్తా ప్రియార్హేణ రామేణ విదితాత్మనా | ప్రాణాంస్త్య
క్ష్యామి పాపస్య రావణస్య గతా వశమ్ ||౫౧|| ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షడ్వింశస్సర్గః. ********************

ఇత్యుక్తాస్సీతయా ఘోరా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః| కాశ్చిజ్జగ్ముస్తదాఖ్యాతుం రావణస్య తరస్వినః ||౧|| తత
స్సీతాముపాగమ్య రాక్షస్యో ఘోరదర్శనాః | పునః పరుషమేకార్థమనర్థార్థమథాబ్రువన్ ||౨|| అద్యేదానీం తవానా
ర్యే సీతే పాపవినిశ్చయే| రాక్షస్యో భక్షయిష్యంతి మాంసమేతద్యథాసుఖమ్ ||౩|| సీతాం తాభిరనార్యాభిర్దృష్ట్వా సంత
ర్జితాం తదా| రాక్షసీ త్రిజటా వృద్ధా శయానా వాక్యమబ్రవీత్ ||౪|| ఆత్మానం ఖాదతానార్యా న సీతాం భక్షయిష్యథ| జన
కస్య సుతామిష్టాం స్నుషాం దశరథస్య చ ||౫|| స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః | రాక్షసానామభా
వాయ భర్తురస్యా భవాయ చ ||౬|| ఏవముక్తాస్త్రిజటయా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః| సర్వా ఏవాబ్రువన్ భీతాస్త్రి
జటాం తామిదం వచః ||౭|| కథయస్వ త్వయా దృష్టః స్వప్నోఽయం కీదృశో నిశి | తాసాం శ్రుత్వా తు వచనం రాక్షసీనాం ము
ఖాచ్చ్యుతమ్ ||౮|| ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్నసంశ్రితమ్ | గజదంతమయీం దివ్యాం శిబికామంతరిక్షగామ్ ||౯||
యుక్తాం హంససహస్రేణ స్వయమాస్థాయ రాఘవః| శుక్లమాల్యాంబరధరో లక్ష్మణేన సమాగతః ||౧౦|| స్వప్నే చాద్య మ
యా దృష్టా సీతా శుక్లాంబరావృతా| సాగరేణ పరిక్షిప్తం శ్వేతం పర్వతమాస్థితా ||౧౧|| రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ
ప్రభా యథా| రాఘవశ్చ మయా దృష్టశ్చతుర్దంతం మహాగజమ్ ||౧౨|| ఆరూఢశ్శైలసంకాశం చచార సహలక్ష్మణః | తత
స్తౌ నరశార్దూలౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా ||౧౩|| శుక్లమాల్యాంబరధరౌ జానకీం పర్యుపస్థితౌ | తతస్తస్య నగస్యాగ్రే హ్యా
కాశస్థస్య దంతినః ||౧౪|| భర్త్రా పరిగృహీతస్య జానకీ స్కంధమాశ్రితా | భర్తురంకాత్సముత్పత్య తతః కమలలోచ
నా ||౧౫|| చంద్రసూర్యౌ మయా దృష్టా పాణినా పరిమార్జతీ| తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యామాస్థితస్స గజోత్తమః ||౧౬|| సీత
యా చ విశాలాక్ష్యా లంకాయా ఉపరి స్థితః| పాండురర్షభయుక్తేన రథేనాష్టయుజా స్వయమ్ || ఇహోపయాతః కాకుత్
స్థస్సీతయా సహ భార్యయా| లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ వీర్యవాన్ ||౧౮|| ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూ
ర్యసన్నిభమ్| ఉత్తరాం దిశమాలోక్య జగామ పురుషోత్తమః ||౧౯|| ఏవం స్వప్నే మయా దృష్టో రామో విష్ణుపరాక్రమః| ల
క్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ రాఘవః ||౨౦|| న హి రామో మహాతేజాశ్శక్యో జేతుం సురాసురైః| రాక్షసైర్వాపి
చాన్యైర్వా స్వర్గః పాపజనైరివ ||౨౧|| రావణశ్చ మయా దృష్టః క్షితౌ తైలసముక్షితః| రక్తవాసాః పిబన్మత్తః కరవీరకృత
స్రజః ||౨౨|| విమానాత్పుష్పకాదద్య రావణః పతితో భువి | కృష్యమాణః స్త్రియా దృష్టో ముండః కృష్ణాంబరః పునః ||౨౩|| రథే
న ఖరయుక్తేన రక్తమాల్యానులేపనః | పిబంస్తైలం హసన్నృత్యన్ భ్రాంతచిత్తాకులేంద్రియః ||౨౪|| గర్దభేన యయౌ శీ
ఘ్రం దక్షిణాం దిశమాస్థితః | పునరేవ మయా దృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః ||౨౫|| పతితోఽవాక్ఛిరా భూమౌ గర్దభాద్భయ
మోహితః | సహసోత్థాయ సంభ్రాంతో భయార్తో మదవిహ్వలః ||౨౬|| ఉన్మత్త ఇవ దిగ్వాసా దుర్వాక్యం ప్రలపన్ బ
హు| దుర్గంధం దుస్సహం ఘోరం తిమిరం నరకోపమమ్ ||౨౭|| మలపంకం ప్రవిశ్యాశు మగ్నస్తత్ర స రావణః| కంఠే బద్ధ్వా
దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ ||౨౮|| కాలీ కర్దమలిప్తాంగీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి | ఏవం తత్ర మయా దృష్టః కుంభక
ర్ణో నిశాచరః ||౨౯|| రావణస్య సుతాస్సర్వే దృష్టాస్తైలసముక్షితాః | వరాహేణ దశగ్రీవశ్శింశుమారేణ చేంద్రజిత్ ||
౩౦|| ఉష్ట్రేణ కుంభకర్ణశ్చ ప్రయాతో దక్షిణాం దిశమ్| ఏకస్తత్ర మయా దృష్టశ్శ్వేతచ్ఛత్రో విభీషణః ||౩౧|| శుక్లమా
ల్యాంబరధరశ్శుక్లగంధానులేపనః| శంఖదుందుభినిర్ఘోషైర్నృత్తగీతైరలంకృతః ||౩౨|| ఆరుహ్య శైలసంకాశం మేఘ
స్తనితనిస్స్వనమ్ | చతుర్దంతం గజం దివ్యమాస్తే తత్ర విభీషణః ||౩౩|| చతుర్భిస్సచివైస్సార్థం వైహాయసముపస్థితః|
సమాజశ్చ మయా దృష్టో గీతవాదిత్రనిస్స్వనః ||౩౪|| పిబతాం రక్తమాల్యానాం రక్షసాం రక్తవాససామ్ | లంకా చేయం

పురీ రమ్యా సవాజిరథకుంజరా॥౩౫॥ సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపురతోరణా। లంకా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనా
భిరక్షితా॥౩౬॥ దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా। పీత్వా తైలం ప్రనృత్తాశ్చ ప్రహసంత్యో మహాస్వనాః॥౩౭॥
లంకాయాం భస్మరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః। కుంభకర్ణాదయశ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః॥౩౮॥ రక్తం ని
వసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రదే। అపగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతామాప స రాఘవః॥ ౩౯ ॥ ఘాతయేత్పరమామర్షీ స
ర్వైస్సార్ధం హి రాక్షసైః। ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాసమనువ్రతామ్ ॥౪౦॥ భర్త్సితాం తర్జితాం వాపి
నానుమంస్యతి రాఘవః। తదలం క్రూరవాక్యైర్వస్సాంత్వమేవాభిధీయతామ్॥ ౪౧॥ అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మ
మ రోచతే। యస్యా హ్యేవంవిధస్స్వప్నో దుఃఖితాయాః ప్రదృశ్యతే॥౪౨॥ సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా ప్రియం ప్రాప్నోత్య
నుత్తమమ్। భర్త్సితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వివక్షయా॥౪౩ ॥ రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానాముపస్థితమ్।
ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా॥౪౪॥ అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో మహతో భయాత్। అపి చాస్యా విశాలా
క్ష్యా న కించిదుపలక్షయే॥౪౫॥ విరూపమపి చాంగేషు సుసూక్ష్మమపి లక్షణమ్। ఛాయావైగుణ్యమాత్రం తు శంకే దుఃఖముపస్థి
తమ్॥ ౪౬॥ అదుఃఖార్హామిమాం దేవీం వైహాయసముపస్థితామ్। అర్థసిద్ధిం తు వైదేహ్యాః పశ్యామ్యహముపస్థితామ్॥
౪౭॥ రాక్షసేంద్రవినాశం చ విజయం రాఘవస్య చ। నిమిత్తభూతమేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహత్ప్రియమ్॥౪౮॥ దృశ్యతే
చ స్ఫురచ్చక్షుః పద్మపత్రమివాయతమ్। ఈషచ్చ హృషితో వాస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః॥౪౯॥ అకస్మాదేవ వైదేహ్యా
బాహురేకః ప్రకంపతే। కరేణుహస్తప్రతిమస్సవ్యశ్చోరురనుత్తమః॥ ౫౦ ॥ వేపమానస్సూచయతి రాఘవం పురతః స్థితమ్।
పక్షీ చ శాఖానిలయః ప్రవిష్టః పునః పునశ్చోత్తమసాంత్వవాదీ॥౫౧॥ సుస్వాగతాం వాచముదీరయానః పునః పునశ్చోదయ
తీవ హృష్టః॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తవింశస్సర్గః- **

సా రాక్షసేంద్రస్య వచో నిశమ్య తద్రావణస్యాప్రియమప్రియార్తా। సీతా వితత్రాస యథా వనాంతే సిం
హాభిపన్నా గజరాజకన్యా॥౧॥ సా రాక్షసీమధ్యగతా చ భీరుర్వాగ్భిర్భృశం రావణతర్జితా చ। కాంతారమధ్యే విజనే వి
సృష్టా బాలేవ కన్యా విలలాప సీతా॥౨॥ సత్యం బతేదం ప్రవదంతి లోకే నాకాలమృత్యుర్భవతీతి సంతః। యత్రాహమేవం
పరిభర్త్స్యమానా జీవామి కించిత్ క్షణమప్యపుణ్యా॥౩॥ సుఖాద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణమిదం తు నూనం హృదయం స్థి
రం మే। విశీర్యతే యన్న సహస్రధాద్య వజ్రాహతం శృంగమివాచలస్య॥౪॥ నైవాస్తి దోషం మమ నూనమత్ర వధ్యాహ
మస్యాప్రియదర్శనస్య। భావం న చాస్యాహమనుప్రదాతుమలం ద్విజో మంత్రమివాద్విజాయ॥౫॥ నూనం మమాంగా
న్యచిరాదనార్యశ్శస్త్రైశ్శితైశ్ఛేత్స్యతి రాక్షసేంద్రః। తస్మిన్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే గర్భస్థజంతోరివ శల్యకృంతః॥ ౬ ॥
దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖితాయా మాసౌ చిరాయాధిగమిష్యతో ద్వౌ। బద్ధస్య వధ్యస్య తథా నిశాంతే రాజాపరాధాది
వ తస్కరస్య॥౭॥ హా రామ హా లక్ష్మణ హా సుమిత్రే హా రామమాతస్సహ మే జనన్యా। ఏషా విపద్యామ్యహమల్పభాగ్యా
మహార్ణవే నౌరివ మూఢవాతా॥౮॥ తరస్వినౌ ధారయతా మృగస్య సత్త్వేన రూపం మనుజేంద్రపుత్రౌ। నూనం విశస్తౌ మ
మ కారణాత్తౌ సింహర్షభౌ ద్వావివ వైద్యుతేన॥౯॥ నూనం స కాలో మృగరూపధారీ మామల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీమ్
యత్రార్యపుత్రం విససర్జ మూఢా రామానుజం లక్ష్మణపూర్వజం చ ॥ ౧౦ ॥ హా రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహో హా
పూర్ణచంద్రప్రతిమానవక్త్ర। హా జీవలోకస్య హితః ప్రియశ్చ వధ్యాం న మాం వేత్సి హి రాక్షసానామ్॥౧౧॥ అనన్యదైవ
త్వమియం క్షమా చ భూమౌ చ శయ్యా నియమశ్చ ధర్మే। పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం కృతం కృతఘ్నేష్వివ మానుషా
ణామ్॥౧౨॥ మోఘో హి ధర్మశ్చరితో మయాయం తథైకపత్నీత్వమిదం నిరర్థమ్। యా త్వాం న పశ్యామి కృశా వివర్ణా
హీనా త్వయా సంగమనే నిరాశా॥౧౩॥ పితుర్నిదేశం నియమేన కృత్వా వనాన్నివృత్తశ్చరితవ్రతశ్చ। స్త్రీభిస్తు మన్యే వి
పులేక్షణాభిస్త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః॥౧౪॥ అహం తు రామ త్వయి జాతకామా చిరం వినాశాయ నిబద్ధభావా। మో
ఘం చరిత్వాథ తపో వ్రతం చ త్యక్ష్యామి ధిగ్జీవితమల్పభాగ్యా॥౧౫॥ సా జీవితం క్షిప్రమహం త్యజేయం విషేణ శస్త్రేణ శితేన
వాపి। విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చిచ్ఛస్త్రస్య వా వేశ్మని రాక్షసస్య॥ ౧౬ ॥ ఇతీవ దేవీ బహుధా విలప్య సర్వాత్మనా రా
మమనుస్మరంతీ। ప్రవేపమానా పరిశుష్కవక్త్రా నగోత్తమం పుష్పితమాససాద॥౧౭॥ శోకాభితప్తా బహుధా విచింత్య

సీతాథ వేణ్యుద్గ్రథనం గృహీత్వా।ఉద్బధ్య వేణ్యుద్గ్రథనేన శీఘ్రమహం గమిష్యామి యమస్య మూలం॥౧౮॥ఉపస్థితా సా మృ
దుసర్వగాత్రీ శాఖాం గృహీత్వాథ నగస్య తస్య। తస్యాస్తు రామం ప్రవిచింతయంత్యా రామానుజం స్వం చ కులం శుభాం
గ్యాః॥౧౯॥శోకానిమిత్తాని తథా బహూని ధైర్యార్జితాని ప్రవరాణి లోకే। ప్రాదుర్నిమిత్తాని తదా బభూవుః పురాపి సి
ద్ధాన్యుపలక్షితాని॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టావింశస్సర్గః- ****************************
తథాగతాం తాం వ్యథితామనిందితాం వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్। శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే నరం
శ్రియా జుష్టమివోపజీవినః॥౧॥ తస్యాశ్శుభం వామమరాళపక్ష్మరాజీవృతం శుక్లవిశాలకృష్ణమ్। ప్రాస్పందతైకం నయ
నం సుకేశ్యా మీనాహతం పద్మమివాభితామ్రమ్॥౨॥భుజశ్చ చార్వంచితపీనవృత్తః పరార్ధ్యకాలాగరుచందనార్హః। అ
నుత్తమేనాధ్యుషితః ప్రియేణ చిరేణ వామస్సమవేపతాశు॥౩॥గజేంద్రహస్తప్రతిమశ్చ పీనస్తయోర్ద్వయోస్సంహతయో
స్సుజాతః। ప్రస్పందమానః పునరూరురస్యా రామం పురస్తాత్ స్థితమాచచక్షే॥ ౪॥ శుభం పునర్హేమసమానవర్ణమీష
ద్రజోధ్వస్తమివామలాక్ష్యాః। వాసస్స్థితాయాశ్శిఖరాగ్రదంత్యాః కించిత్పరిస్రంసత చారుగాత్ర్యాః॥ ౫॥ఏతైర్ని
మిత్తైరపరైశ్చ సుభ్రూస్సంబోధితా ప్రాగపి సాధుసిద్ధైః।వాతాతపక్లాంతమివ ప్రణష్టం వర్షేణ బీజం ప్రతిసంజహర్ష॥
౬॥తస్యాః పునర్బింబఫలాధరోష్ఠం స్వక్షి భ్రు కేశాంతమరాళపక్ష్మ। వక్త్రం బభాసే సితశుక్లదంష్ట్రం రాహోర్ముఖా
చ్చంద్ర ఇవ ప్రముక్తః॥౭॥సా వీతశోకా వ్యపనీతతంద్రీ శాంతజ్వరా హర్షవివృద్ధసత్త్వా। అశోభతార్యా వదనేన శుక్లే శీ
తాంశునా రాత్రిరివోదితేన॥౮॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః- *************************
హనుమానపి విశ్రాంతస్సర్వం శుశ్రావ తత్త్వతః। సీతాయాస్త్రిజటాయాశ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్॥౧॥అవేక్ష
మాణస్తాం దేవీం దేవతామివ నందనే। తతో బహువిధాం చింతాం చింతయామాస వానరః॥ ౨ ॥యాం కపీనాం సహస్రాణి
సుబహూన్యయుతాని చ।దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే సేయమాసాదితా మయా॥౩॥చారేణ తు సుయుక్తేన శత్రోశ్శక్తిమ
వేక్షతా।గూఢేన చరతా తావదవేక్షితమిదం మయా॥౪॥రాక్షసానాం విశేషశ్చ పురీ చేయమవేక్షితా। రాక్షసాధిపతేరస్య
ప్రభావో రావణస్య చ॥౫ ॥యుక్తం తస్యాప్రమేయస్య సర్వసత్త్వదయావతః। సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శన
కాంక్షిణీమ్॥౬॥అహమాశ్వాసయామ్యేనాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ ।అదృష్టదుఃఖాం దుఃఖార్తాం దుఃఖస్యాంతమ
గచ్ఛతీమ్॥ ౭ ॥ యద్యప్యహమిమాం దేవీం శోకోపహతచేతనామ్। అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషవద్గమనం భవేత్ ॥ ౮ ॥
గతే హి మయి తత్రేయం రాజపుత్రీ యశస్వినీ।పరిత్రాణమవిందంతీ జానకీ జీవితం త్యజేత్ ॥ ౯॥ మయా చ స మహాబాహుః
పూర్ణచంద్రనిభాననః। సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్యస్సీతాదర్శనలాలసః ॥ ౧౦ ॥ నిశాచరీణాం ప్రత్యక్షమక్షమం
చాపి భాషణం।కథన్ను ఖలు కర్తవ్యమిదం కృచ్ఛ్రగతో హ్యహమ్॥౧౧॥అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా।సర్వ
థా నాస్తి సందేహః పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్॥౧౨॥రామశ్చ యది పృచ్ఛేన్మాం కిం మాం సీతాబ్రవీద్వచః। కిమహం తం ప్రతిబ్రూ
యామసంభాష్య సుమధ్యమామ్॥౧౩॥సీతాసందేశరహితం మామితస్త్వరయా గతమ్।నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధ
స్తీవ్రేణ చక్షుషా॥౧౪॥యది చోద్యోజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్ ।వ్యర్థమాగమనం తస్య ససైన్యస్య భవిష్య
తి॥౧౫॥అంతరం త్వహమాసాద్య రాక్షసీనామిహ స్థితః।శనై రాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహుళామిమాం॥౧౬॥ అహం
త్వతితనుశ్చైవ వానరశ్చ విశేషతః।వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీమిహ సంస్కృతామ్॥౧౭॥యది వాచం ప్రదాస్యా
మి ద్విజాతిరివ సంస్కృతామ్ । రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి॥ ౧౮ ॥ వానరస్య విశేషేణ కథం స్యాదభి
భాషణమ్। అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్ ॥౧౯॥మయా సాంత్వయితుం శక్యా నాన్యథేయమనిందితా।
సేయమాలోక్య మే రూపం జానకీ భాషితం తథా॥౨౦ ॥ రక్షోభిస్త్రాసితా పూర్వం భూయస్త్రాసం గమిష్యతి।తతో జాతపరి
త్రాసా శబ్దం కుర్యాన్మనస్వినీ॥౨౧॥జానమానా విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణమ్।సీతయా చ కృతే శబ్దే సహసా రాక్షసీ
గణః॥౨౨॥నానాప్రహరణో ఘోరస్సమేయాదంతకోపమః। తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతాననాః॥ ౨౩॥ వధే చ
గ్రహణే చైవ కుర్యుర్యత్నం యథాబలమ్।గృహ్య శాఖాః ప్రశాఖాశ్చ స్కంధాంశ్చోత్తమశాఖినామ్॥౨౪॥దృష్ట్వా విపరిధా
వంతం భవేయుర్భయశంకితాః। మమ రూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో మహత్ ॥౨౫॥రాక్షస్యో భయవిత్రస్తా భవేయు

వికృతాననాః। తతఃకుర్యుస్సమాహ్వానం రాక్షస్యో రక్షసామపి॥౨౬॥ రాక్షసేంద్రనియుక్తానాం రాక్షసేంద్రనివేశనే।
తేశూలశక్తినిస్త్రింశవివిధాయుధపాణయః॥౨౭॥ ఆపతేయుర్విమర్దేఽస్మిన్వేగేనోద్విగ్నకారిణః। సంరుద్ధస్తైస్తుపరి
తోవిధమన్రక్షసాంబలమ్॥౨౮॥ శక్నుయాన్నతుసంప్రాప్తుంపరంపారంమహోదధేః। మాంవాగృహ్ణీయురాప్లుత్య
బహవశ్శీఘ్రకారిణః॥౨౯॥ స్యాదియంచాగృహీతార్థా మమచగ్రహణంభవేత్। హింసాభిరుచయోహింస్యురిమాం
వాజనకాత్మజామ్॥౩౦॥ విపన్నంస్యాత్తతఃకార్యంరామసుగ్రీవయోరిదం। ఉద్దేశేనష్టమార్గేఽస్మిన్రాక్షసైఃపరివారితే
౩౧॥ సాగరేణపరిక్షిప్తేగుప్తేవసతిజానకీ। విశస్తేవాగృహీతేవారక్షోభిర్మయిసంయుగే॥౩౨॥ నాన్యంపశ్యామిరామస్య
సహాయంకార్యసాధనే। విమృశంశ్చనపశ్యామియోహతేమయివానరః॥౩౩॥ శతయోజనవిస్తీర్ణంలంఘయేతమహో
దధిమ్। కామంహంతుంసమర్థోస్మిసహస్రాణ్యపిరక్షసామ్॥౩౪॥ నతుశక్ష్యామిసంప్రాప్తుంపరంపారంమహోదధేః।
అసత్యానిచయుద్ధానిసంశయోమేనరోచతే॥౩౫॥ కశ్చనిస్సంశయంకార్యంకుర్యాత్ప్రాజ్ఞస్ససంశయమ్। ప్రాణత్యాగ
శ్చవైదేహ్యాభవేదనభిభాషణే॥౩౬॥ ఏషదోషోమహాన్హిస్యాన్మమసీతాభిభాషణే। భూతాశ్చార్థావినశ్యంతిదేశకా
లవిరోధితాః॥౩౭॥ విక్లబందూతమాసాద్యతమస్సూర్యోదయేయథా। అర్థానర్థాంతరేబుద్ధిర్నిశ్చితాపినశోభతే॥౩౮॥
ఘాతయంతిహికార్యాణిదూతాఃపండితమానినః। నవినశ్యేత్కథంకార్యంవైక్లబ్యంనకథంభవేత్॥౩౯॥ లంఘనంచసము
ద్రస్యకథన్నునవృథాభవేత్। కథన్నుఖలువాక్యంమేశృణుయాన్నోద్విజేతవా॥౪౦॥ ఇతిసంచింత్యహనుమాంశ్చకార
మతిమాన్మతిమ్। రామమక్లిష్టకర్మాణంస్వబంధుమనుకీర్తయన్॥౪౧॥ నైనాముద్వేజయిష్యామితద్బంధుగతమానసామ్।
ఇక్ష్వాకూణాంవరిష్ఠస్యరామస్యవిదితాత్మనః॥౪౨॥ శుభానిధర్మయుక్తానివచనానిసమర్పయన్। శ్రావయిష్యామిస
ర్వాణిమధురాంప్రబ్రువన్గిరమ్॥౪౩॥ శ్రద్ధాస్యతియథాహీయంతథాసర్వంసమాదధే॥ ఇతిసబహువిధంమహానుభా
వోజగతిపతేఃప్రమదామవేక్షమాణః। మధురమవితథంజగాదవాక్యంద్రుమవిటపాంతరమాస్థితోహనూమాన్॥౪౫॥
ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే- త్రింశస్సర్గః **

ఏవంబహువిధాంచింతాంచింతయిత్వామహాకపిః। సంశ్రవేమధురంవాక్యంవైదేహ్యావ్యాజహారహ॥౧॥ రాజాదశరథో
నామరథకుంజరవాజిమాన్। పుణ్యశీలోమహాకీర్తిఋజురాసీన్మహాయశాః॥౨॥ రాజర్షీణాంగుణశ్రేష్ఠస్తపసాచ
ర్షిభిస్సమః। చక్రవర్తికులేజాతఃపురందరసమోబలే॥౩॥ అహింసారతిరక్షుద్రోఘృణీసత్యపరాక్రమః। ముఖ్యశ్చే
క్ష్వాకువంశస్యలక్ష్మీవాన్లక్ష్మివర్ధనః॥౪॥ పార్థివవ్యంజనైర్యుక్తఃపృథుశ్రీఃపార్థివర్షభః। పృథివ్యాంచతురంతా
యాంవిశ్రుతస్సుఖదస్సుఖీ॥౫॥ తస్యపుత్రఃప్రియోజ్యేష్ఠస్తారాధిపనిభాననః। రామోనామవిశేషజ్ఞఃశ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మ
తామ్॥౬॥ రక్షితాస్వస్యధర్మస్యస్వజనస్యచరక్షితా। రక్షితాజీవలోకస్యధర్మస్యచపరంతపః॥౭॥ తస్యసత్యాభిసం
ధస్యవృద్ధస్యవచనాత్పితుః। సభార్యస్సహచభ్రాత్రావీరఃప్రవ్రాజితోవనమ్॥౮॥ తేనతత్రమహారణ్యేమృగయాంపరి
ధావతా। రాక్షసానిహతాశ్శూరాబహవఃకామరూపిణః॥౯॥ జనస్థానవధంశ్రుత్వాహతౌచఖరదూషణౌ। తతస్త్వమ
ర్షాపహృతాజానకీరావణేనతు॥౧౦॥ వంచయిత్వావనేరామంమృగరూపేణమాయయా। సమార్గమాణస్తాందేవీంరా
మస్సీతామనిందితామ్॥౧౧॥ ఆససాదవనేమిత్రంసుగ్రీవంనామవానరమ్। తతస్సవాలినంహత్వారామఃపరపురంజయః॥
౧౨॥ ప్రాయచ్ఛత్కపిరాజ్యంతత్సుగ్రీవాయమహాబలః। సుగ్రీవేణాపిసందిష్టాహరయఃకామరూపిణః॥౧౩॥ దిక్షుస
ర్వాసుతాందేవీంవిచిన్వంతిసహస్రశః। అహంసంపాతివచనాచ్ఛతయోజనమాయతమ్॥౧౪॥ అస్యాహేతోర్విశాలా
క్ష్యాస్సాగరంవేగవాన్ప్లుతః। యథారూపాంయథావర్ణాంయథాలక్ష్మీంచనిశ్చితామ్॥౧౫॥ అశ్రౌషంరాఘవస్యాహం
సేయమాసాదితామయా। విరరామైవముక్త్వాసౌవాచంవానరపుంగవః॥౧౬॥ జానకీచాపితచ్ఛ్రుత్వావిస్మయంపరమం
గతా। తతస్సావక్రకేశాంతాసుకేశీకేశసంవృతమ్॥౧౭॥ ఉన్నమ్యవదనంభీరుశ్శింశుపావృక్షమైక్షత। నిశమ్యసీతావచ
నంకపేశ్చదిశశ్చసర్వాఃప్రదిశశ్చవీక్ష్య॥౧౮॥ స్వయంప్రహర్షంపరమంజగామసర్వాత్మనారామమనుస్మరంతీ। సా
తిర్యగూర్ధ్వంచతథాప్యధస్తాన్నిరీక్షమాణాతమచింత్యబుద్ధిమ్॥౧౯॥ దదర్శపింగాధిపతేరమాత్యంవాతాత్మజంసూర్య
మివోదయస్థమ్॥౨౦॥ ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకత్రింశస్సర్గః . *****************************

తతశ్శాఖాంతరేలీనందృష్ట్వాచలితమానసా । వేష్టితార్జునవస్త్రంతంవిద్యుత్సంఘాతపింగళమ్॥౧॥సాదదర్శక
పింతత్రప్రశ్రితంప్రియవాదినమ్।ఫుల్లాశోకోత్కరాభాసంతప్తచామీకరేక్షణమ్॥౨॥మైథిలీచింతయామాసవిస్మయంప
రమంగతా।అహోభీమమిదంరూపంవానరస్యదురాసదమ్॥౩॥దుర్నిరీక్షమితిజ్ఞాత్వాపునరేవముమోహసా। విలలాప
భృశంసీతాకరుణంభయమోహితా॥౪॥ రామరామేతిదుఃఖార్తాలక్ష్మణేతిచభామినీ । రురోదబహుధాసీతామందం
మందస్వరాసతీ॥౫॥సాతందృష్ట్వాహరిశ్రేష్ఠంవినీతవదుపస్థితమ్। మైథిలీచింతయామాసస్వప్నోఽయమితిభామినీ॥౬॥సా
వీక్షమాణాపృథుభుగ్నవక్త్రంశాఖామృగేంద్రస్యయథోక్తకారమ్। దదర్శపింగాధిపతేరమాత్యంవాతాత్మజంబుద్ధిమ
తాంవరిష్ఠమ్॥౭॥సాతంసమీక్ష్యైవభృశంవిసంజ్ఞాగతాసుకల్పేవబభూవసీతా।చిరేణసంజ్ఞాంప్రతిలభ్యభూయోవిచింత
యామాసవిశాలనేత్రా॥౮॥స్వప్నోమయాయంవికృతోఽద్యదృష్టశ్శాఖామృగశ్శాస్త్రగణైర్నిషిద్ధః।స్వస్త్యస్తురామా
యసలక్ష్మణాయతథాపితుర్మేజనకస్యరాజ్ఞః॥౯॥స్వప్నోఽపినాయంనహిమేఽస్తినిద్రాశోకేనదుఃఖేనచపీడితాయాః। సు
ఖంహిమేనాస్తియతోఽస్మిహీనాతేనేందుపూర్ణప్రతిమాననేన॥౧౦॥రామేతిరామేతిసదైవబుద్ధ్యావిచింత్యవాచాబ్రు
వతీతమేవ। తస్యానురూపాంచకథాంతమర్థమేవంప్రపశ్యామితథాశృణోమి॥౧౧॥ అహంహితస్యాద్యమనోభవేనసం
పీడితాతద్గతసర్వభావా।విచింతయంతీసతతంతమేవతథైవపశ్యామితథాశృణోమి॥౧౨॥మనోరథస్స్యాదితిచింతయామి
తథాపిబుద్ధ్యాచవితర్కయామి । కింకారణంతస్యహినాస్తిరూపంసువ్యక్తరూపశ్చవదత్యయంమామ్॥ ౧౩ ॥నమోస్తు
వాచస్పతయేసవజ్రిణేస్వయంభువేచైవహుతాశనాయచ ।అనేనచోక్తంయదిదంమమాగ్రతోవనౌకసాతచ్చ తథా
స్తునాన్యథా॥౧౪॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః ****************************

సోఽవతీర్యద్రుమాత్తస్మాద్విద్రుమప్రతిమాననః।వినీతవేషఃకృపణఃప్రణిపత్యోపసృత్యచ॥ ౧ ॥తామబ్రవీన్మహా
తేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః।శిరస్యంజలిమాధాయసీతాంమధురయాగిరా॥౨॥ కానుపద్మపలాశాక్షీక్లిష్టకౌశేయవా
సినీ। ద్రుమస్యశాఖామాలంబ్యతిష్ఠసిత్వమనిందితే॥౩॥కిమర్థంతవనేత్రాభ్యాంవారిస్రవతిశోకజమ్।పుండరీకపలా
శాభ్యాంవిప్రకీర్ణమివోదకమ్॥౪॥సురాణామసురాణాంవానాగగంధర్వరక్షసాం। యక్షాణాంకిన్నరాణాంవాకాత్వం
భవసిశోభనే॥౫॥కాత్వంభవసిరుద్రాణాంమరుతాంవావరాననే । వసూనాంవావరారోహేదేవతాప్రతిభాసిమే॥౬॥
కిన్నుచంద్రమసాహీనాపతితావిబుధాలయాత్ ।రోహిణీజ్యోతిషాంశ్రేష్ఠాశ్రేష్ఠసర్వగుణాన్వితా॥ ౭ ॥కాత్వంభవసిక
ల్యాణిత్వమనిందితలోచనే । కోపాద్వాయదివామోహాద్భర్తారమసితేక్షణే॥౮॥వసిష్ఠంకోపయిత్వాత్వంనాసిక
ల్యాణ్యరుంధతీ।కోనుపుత్రఃపితాభ్రాతాభర్తావాతేసుమధ్యమే॥౯॥అస్మాల్లోకాదముంలోకంగతంత్వమనుశోచసి।
రోదనాదతినిశ్శ్వాసాద్భూమిసంస్పర్శనాదపి॥౧౦॥నత్వాందేవీమహంమన్యేరాజ్ఞస్సంజ్ఞావధారణాత్ ।వ్యంజనానిచ
తేయానిలక్షణానిచలక్షయే॥౧౧॥ మహిషీభూమిపాలస్యరాజకన్యాసిమేమతా । రావణేనజనస్థానాద్బలాదపహృతా
యది॥౧౨॥సీతాత్వమసిభద్రంతేతన్మమాచక్ష్వపృచ్ఛతః। యథాహితవవైదైన్యంరూపంచాప్యతిమానుషమ్॥ ౧౩॥తప
సాచాన్వితోవేషస్త్వంరామమహిషీధ్రువమ్। సాతస్యవచనంశ్రుత్వారామకీర్తనహర్షితా॥౧౪॥ ఉవాచవాక్యం
వైదేహీహనుమంతంద్రుమాశ్రితమ్।పృథివ్యాంరాజసింహానాంముఖ్యస్యవిదితాత్మనః॥౧౫॥ స్నుషాదశరథస్యాహంశ
త్రుసైన్యప్రతాపినః। దుహితాజనకస్యాహంవైదేహస్యమహాత్మనః॥ ౧౬॥ సీతేతినామనామ్నాహంభార్యారామస్య
ధీమతః॥సమాద్వాదశతత్రాహంరాఘవస్యనివేశనే॥౧౭॥భుంజానామానుషాన్భోగాన్సర్వకామసమృద్ధినీ । తత్ర
త్రయోదశేవర్షేరాజ్యేనేక్ష్వాకునందనమ్॥౧౮॥ అభిషేచయితుంరాజాసోపాధ్యాయఃప్రచక్రమే । తస్మిన్సంభ్రి
యమాణేతురాఘవస్యాభిషేచనే॥ ౧౯॥కైకేయీనామభర్తారందేవీవచనమబ్రవీత్ । నపిబేయంనఖాదేయంప్రత్య
హంమమభోజనమ్॥౨౦॥ఏషమేజీవితస్యాంతోరామోయద్యభిషిచ్యతే। యత్తదుక్తంత్వయావాక్యంప్రీత్యానృపతిస
త్తమ॥౨౧॥తచ్చేన్నవితథంకార్యంవనంగచ్ఛతురాఘవః । సరాజాసత్యవాగ్దేవ్యావరదానమనుస్మరన్॥౨౨॥ ముమో
హవచనంశ్రుత్వాకైకేయ్యాఃక్రూరమప్రియమ్।తతస్తుస్థవిరోరాజాసత్యేధర్మేవ్యవస్థితః॥౨౩॥జ్యేష్ఠంయశస్వినంపు
త్రంరుదన్రాజ్యమయాచత। సపితుర్వచనంశ్రీమానభిషేకాత్పరంప్రియమ్॥౨౪॥ మనసాపూర్వమాసాద్యవాచాప్ర

తిగృహీతవాన్। దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాన్న బ్రూయాత్కించిదప్రియమ్॥ ౨౫॥ అపిజీవితహేతోర్వా రామస్సత్యప
రాక్రమః। స విహాయోత్తరీయాణి మహార్హాణి మహాయశాః॥ ౨౬॥ విసృజ్య మనసా రాజ్యం జనన్యై మాం సమాదిశత్। సా
హం తస్యాగ్రతస్తూర్ణం ప్రస్థితా వనచారిణీ॥ ౨౭॥ నహి మే తేన హీనాయా వాసస్స్వర్గేపి రోచతే। ప్రాగేవ తు మహాభా
గస్సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః॥ ౨౮॥ పూర్వజస్యానుయాత్రార్థే ద్రుమచీరైరలంకృతః। తే వయం భర్తురాదేశం బహుమా
న్య దృఢవ్రతాః॥ ౨౯॥ ప్రవిష్టాస్స్మ పురాదృష్టం వనం గంభీరదర్శనమ్। వసతో దండకారణ్యే తస్యాహమమితౌజసః॥ ౩౦॥ ర
క్షసాపహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా। ద్వౌ మాసౌ తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః॥ ౩౧॥ ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం
తు మాసాభ్యాం తతస్త్యక్ష్యామి జీవితమ్॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే త్రయస్త్రింశస్సర్గః. ******************
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః। దుఃఖాద్దుఃఖాభిభూతాయాస్సాంత్వముత్తరమబ్రవీత్॥ ౧॥ అ
హం రామస్య సందేశాద్దేవి దూతస్తవాగతః। వైదేహి కుశలీ రామస్త్వాం చ కౌశలమబ్రవీత్॥ ౨॥ యో బ్రాహ్మమస్త్రం
వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః। స త్వాం దాశరథీ రామో దేవి కౌశలమబ్రవీత్॥ ౩॥ లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తుస్తేనుచ
రః ప్రియః। కృతవాన్ శోకసంతప్తశ్శిరసా తేభివాదనమ్॥ ౪॥ సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః। ప్రీతిసంహృ
ష్టసర్వాంగీ హనుమంతమథాబ్రవీత్॥ ౫॥ కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మా। ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్ష
శతాదపి॥ ౬॥ తయా సమాగతే తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితాద్భుతా। పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః॥ ౭॥ తస్యా
స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః। సీతాయాశ్శోకదీనాయాస్సమీపముపచక్రమే॥ ౮॥ యథా యథా సమీ
పం స హనుమానుపసర్పతి। తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే॥ ౯॥ అహో ధిగ్దుష్కృతమిదం కథితం హి యదస్య మే
రూపాంతరముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః॥ ౧౦॥ తామశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా। తస్యామేవానవ
ద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్॥ ౧౧॥ హనుమానపి దుఃఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితామ్। అవందత మహాబా
హుస్తతస్తాం జనకాత్మజామ్॥ ౧౨॥ సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైక్షత। తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా
శశినిభాననా॥ ౧౩॥ అబ్రవీద్దీర్ఘముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా। మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణ
స్స్వయమ్॥ ౧౪॥ ఉత్పాదయసి మే భూయస్సంతాపం తన్న శోభనమ్। స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూపధృత్॥
౧౫॥ జనస్థానే మయా దృష్టస్త్వం స ఏవాసి రావణః। ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర॥ ౧౬॥ సంతాపయసి మాం
భూయస్సంతప్తాం తన్న శోభనమ్। అథవా నైతదేవం హి యన్మయా పరిశంకితమ్॥ ౧౭॥ మనసో హి మమ ప్రీతిరుత్పన్నా తవ
దర్శనాత్। యది రామస్య దూతస్త్వమాగతో భద్రమస్తు తే॥ ౧౮॥ పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ ప్రియా రామకథా హి మే
గుణాన్ రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర॥ ౧౯॥ చిత్తం హరసి మే సౌమ్య నదీకూలం యథా రయః। అహో స్వప్నస్య
సుఖతా యాహమేవం చిరాహృతా॥ ౨౦॥ ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసమ్। స్వప్నేహి యద్యహం వీరం రా
ఘవం సహలక్ష్మణమ్॥ ౨౧॥ పశ్యేయం నావసీదేయం స్వప్నోపి మమ మత్సరీ। నాహం స్వప్నమిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా
హి వానరమ్॥ ౨౨॥ న శక్యోభ్యుదయః ప్రాప్తుం ప్రాప్తశ్చాభ్యుదయో మమ। కిన్నుస్యాచ్చిత్తమోహోయం భవేద్వా
తగతిస్త్వియమ్॥ ౨౩॥ ఉన్మాదజో వికారో వా స్యాదియం మృగతృష్ణికా। అథవా నాయమున్మాదో మోహోప్యున్మాదల
క్షణః॥ ౨౪॥ సంబుధ్యే చాహమాత్మానమిమం చాపి వనౌకసమ్। ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్॥ ౨౫॥ రక్ష
సాం కామరూపత్వాన్మేనే తం రాక్షసాధిపమ్। ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా॥ ౨౬॥ న ప్రతివ్యాజహారా
థ వానరం జనకాత్మజా। సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః॥ ౨౭॥ శ్రోత్రానుకూలైర్వచనైస్తదా
తాం సంప్రహర్షయత్। ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంతశ్శశీ యథా॥ ౨౮॥ రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో య
థా। విక్రమేణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణుర్మహాయశాః॥ ౨౯॥ సత్యవాదీ మధురవాగ్దేవో వాచస్పతిర్యథా। రూపవాన్ సుభ
గశ్శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్॥ ౩౦॥ స్థానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః। బాహుచ్ఛాయామవ
ష్టబ్ధో యస్య లోకో మహాత్మనః॥ ౩౧॥ అపకృష్యాశ్రమపదాన్మృగరూపేణ రాఘవమ్। శూన్యే యేనాపనీతాసి తస్య ద్రక్ష్య
సి యత్ఫలమ్॥ ౩౨॥ న చిరాద్రావణం సంఖ్యే యో వధిష్యతి వీర్యవాన్। రోషప్రముక్తైరిషుభిర్జ్వలద్భిరివ పావకైః॥ ౩౩॥ తే

నాహం ప్రేషితో దూత స్త్వత్సకాశమిహాగతః। త్వద్వియోగేన దుఃఖార్త స్స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౪॥ లక్ష్మణశ్చ మ
హాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః। అభివాద్య మహాబాహుస్సోఽపి కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౫॥ రామస్య చ సఖా దేవి సుగ్రీవో
నామ వానరః। రాజా వానరముఖ్యానాం స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥౩౬॥ నిత్యం స్మరతి రామస్త్వాం ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః। ది
ష్ట్యా జీవతి వైదేహి రాక్షసీవశమాగతా ॥౩౭॥ న చిరాద్ద్రక్ష్యసే రామం లక్ష్మణం చ మహాబలం। మధ్యే వానరకోటీనాం సుగ్రీ
వం చామితౌజసమ్ ॥౩౮॥ అహం సుగ్రీవసచివో హనుమాన్నామ వానరః। ప్రవిష్టో నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహో
దధిమ్ ॥౩౯॥ కృత్వా మూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్య దురాత్మనః। త్వాం ద్రష్టుముపయాతోఽహం సమాశ్రిత్య పరాక్రమమ్
॥౪౦॥ నాహమస్మి తథా దేవి యథా మామవగచ్ఛసి। విశంకా త్యజ్యతామేషా శ్రద్ధత్స్వ వదతో మమ ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీమత్సుందర
కాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - **

తాం తు రామకథాం శ్రుత్వా వైదేహీ వానరర్షభాత్। ఉవాచ వచనం సాంత్వమిదం మధురయా గిరా ॥౧॥ క్వ తే
రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణమ్। వానరాణాం నరాణాం చ కథమాసీత్సమాగమః ॥౨॥ యాని రామస్య లింగాని ల
క్ష్మణస్య చ వానర। తాని భూయస్సమాచక్ష్వ న మాం శోకస్సమావిశేత్ ॥౩॥ కీదృశం తస్య సంస్థానం రూపం రామస్య కీదృశమ్
కథమూరూ కథం బాహూ లక్ష్మణస్య చ శంస మే ॥౪॥ ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా హనుమాన్మారుతాత్మజః। తతో రామం యథా
తత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥౫॥ జానంతీ బత దిష్ట్యా మాం వైదేహి పరిపృచ్ఛసి। భర్తుః కమలపత్రాక్షి సంస్థానం లక్ష్మణ
స్య చ ॥౬॥ యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యాని వై। లక్షితాని విశాలాక్షి వదతశ్శృణు తాని మే ॥౭॥ రామః కమలప
త్రాక్షస్సర్వసత్త్వమనోహరః। రూపదాక్షిణ్యసంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే ॥౮॥ తేజసాదిత్యసంకాశః క్షమయా పృ
థివీసమః। బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః ॥౯॥ రక్షితా జీవలోకస్య స్వజనస్యాభిరక్షితా। రక్షితా స్వస్య
వృత్తస్య ధర్మస్య చ పరంతపః ॥౧౦॥ రామో భామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్య రక్షితా। మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా
కారయితా చ సః ॥౧౧॥ అర్చిష్మానర్చితోఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః। సాధూనాముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞశ్చ కర్మణాం ॥
౧౨॥ రాజవిద్యావినీతశ్చ బ్రాహ్మణానాముపాసితా। శ్రుతవాన్ శీలసంపన్నో వినీతశ్చ పరంతపః ॥౧౩॥ యజుర్వేదవినీత
శ్చ వేదవిద్భిస్సుపూజితః। ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః ॥౧౪॥ విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవశ్శుభాననః।
గూఢజత్రుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనైశ్శ్రుతః ॥౧౫॥ దుందుభిస్వననిర్ఘోషస్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్। సమ
స్సమవిభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః ॥౧౬॥ త్రిస్థిరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషు చోన్నతః। త్రితామ్రస్త్రిషు చ
స్నిగ్ధో గంభీరస్త్రిషు నిత్యశః ॥౧౭॥ త్రివలీవాంస్త్ర్యవనతశ్చతుర్వ్యంగస్త్రిశీర్షవాన్। చతుష్కలశ్చతుర్లేఖశ్చతు
ష్కిష్కుశ్చతుస్సమః ॥౧౮॥ చతుర్దశసమద్వంద్వశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్గతిః। మహోష్ఠహనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధో
ష్టవంశవాన్ ॥౧౯॥ దశపద్మో దశబృహత్త్రిభిర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్। షడున్నతో నవతనుస్త్రిభిర్వ్యాప్నోతి రాఘవః ॥౨౦॥
సత్యధర్మపరశ్శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః। దేశకాలవిభాగజ్ఞస్సర్వలోకప్రియంవదః ॥౨౧॥ భ్రాతా చ తస్య
ద్వైమాత్రస్సౌమిత్రిరపరాజితః। అనురాగేణ రూపేణ గుణైశ్చైవ తథావిధః ॥౨౨॥ తావుభౌ నరశార్దూలౌ త్వద్దర్శనస
ముత్సుకౌ। విచిన్వంతౌ మహీం కృత్స్నామస్మాభిరభిసంగతౌ ॥౨౩॥ త్వామేవ మార్గమాణౌ తౌ విచరంతౌ వసుంధరాం। ద
దర్శతుర్మృగపతిం పూర్వజేనావరోపితం ॥౨౪॥ ఋశ్యమూకస్య పృష్ఠే తు బహుపాదపసంకులే। భ్రాతుర్భయార్త
మాసీనం సుగ్రీవం ప్రియదర్శనం ॥౨౫॥ వయం తు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యసంగరం। పరిచర్యామహే రాజ్యాత్పూ
ర్వజేనావరోపితం ॥౨౬॥ తతస్తౌ చీరవసనౌ ధనుఃప్రవరధారిణౌ। ఋశ్యమూకస్య శైలస్య రమ్యం దేశముపాగతౌ ॥౨౭॥
స తౌ దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రౌ ధన్వినౌ వానరర్షభః। అవప్లుతో గిరేస్తస్య శిఖరం భయమోహితః ॥౨౮॥ తతస్స శిఖరే తస్మిన్ వా
నరేంద్రో వ్యవస్థితః। తయోస్సమీపం మామేవ ప్రేషయామాస సత్వరమ్ ॥౨౯॥ తావహం పురుషవ్యాఘ్రౌ సుగ్రీవవ
చనాత్ప్రభూ। రూపలక్షణసంపన్నౌ కృతాంజలిరుపస్థితః ॥౩౦॥ తౌ పరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయా ప్రీతిసమన్వితౌ। పృష్ఠమా
రోప్య తం దేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభౌ ॥౩౧॥ నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే। తయోరన్యోన్యసల్లాపా
ద్భృశం ప్రీతిరజాయత ॥౩౨॥ తతస్తౌ ప్రీతిసంపన్నౌ హరీశ్వరనరేశ్వరౌ। పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయా పూర్వవృత్త

యా॥౩౩॥ తతస్స సాంత్వయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః। స్త్రీహేతోర్వాలినా భ్రాత్రా నిరస్తమురుతేజసా॥౩౪॥
తతస్త్వన్నాశజం శోకం రామస్యాక్లిష్టకర్మణః। లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్॥౩౫॥ స శ్రు
త్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణేనేరితం వచః। తదాసీన్నిష్ప్రభోఽత్యర్థం గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్॥౩౬॥ తతస్త్వద్గాత్ర
శోభీని రక్షసా హ్రియమాణయా। యాన్యాభరణజాలాని పాతితాని మహీతలే॥౩౭॥ తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ
హరియూథపాః। సంహృష్టా దర్శయామాసుర్గతిం తు న విదుస్తవ॥౩౮॥ తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ।
స్వనవంత్యవకీర్ణాని తస్మిన్విగతచేతసి॥౩౯॥ తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ। తేన దేవప్రకాశేన దేవేన ప
రిదేవితమ్॥౪౦॥ పశ్యతస్తాని రుదతస్తామ్యతశ్చ పునః పునః। ప్రాదీపయన్దాశరథేస్తాని శోకహుతాశనమ్॥౪౧॥ శయితం చ
చిరం తేన దుఃఖార్తేన మహాత్మనా। మయాపి వివిధైర్వాక్యైః కృచ్ఛ్రాదుత్థాపితః పునః॥౪౨॥ తాని దృష్ట్వా మహాబాహు
ర్దర్శయిత్వా ముహుర్ముహుః। రాఘవస్సహసౌమిత్రిస్సుగ్రీవే సన్న్యవేదయత్॥౪౩॥ స తవాదర్శనాదార్యే రాఘ
వః పరితప్యతే। మహతా జ్వలతా నిత్యమగ్నినేవాగ్నిపర్వతః॥౪౪॥ త్వత్కృతే తమనిద్రా చ శోకశ్చింతా చ రాఘవమ్। తా
పయంతి మహాత్మానమగ్న్యగారమివాగ్నయః॥౪౫॥ తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే। మహతా భూమికంపేన
మహానివ శిలోచ్చయః॥౪౬॥ కాననాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ। చరన్న రతిమాప్నోతి త్వామపశ్యన్నృపాత్మజే॥
౪౭॥ స త్వాం మనుజశార్దూలః క్షిప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః। సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే॥౪౮॥ సహి
తౌ రామసుగ్రీవావుభావకురుతాం తదా। సమయం వాలినం హంతుం తవ చాన్వేషణం తథా॥౪౯॥ తతస్తాభ్యాం కుమారా
భ్యాం వీరాభ్యాం స హరీశ్వరః। కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః॥౫౦॥ తతో నిహత్య తరసా రామో వాలిన
మాహవే। సర్వేషాం హరిసంఘానాం సుగ్రీవమకరోత్పతిమ్॥౫౧॥ రామసుగ్రీవయోరైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత। హను
మంతం చ మాం విద్ధి తయోర్దూతమిహాగతమ్॥౫౨॥ స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవస్సమానీయ హరీశ్వరాన్। త్వదర్థం ప్రే
షయామాస దిశో దశ మహాబలాన్॥౫౩॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహౌజసా। అద్రిరాజప్రతీకాశాస్సర్వతః ప్ర
స్థితా మహీమ్॥౫౪॥ తతస్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః। చరంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః॥
౫౫॥ అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్వాలిసూనుర్మహాబలః। ప్రస్థితః కపిశార్దూలస్త్రిభాగబలసంవృతః॥౫౬॥ తేషాం నో విప్రణ
ష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే। భృశం శోకపరీతానామహోరాత్రగణా గతాః॥౫౭॥ తే వయం కార్యనైరాశ్యాత్కాలస్యా
తిక్రమేణ చ। భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాంస్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః॥౫౮॥ విచిత్య వనదుర్గాణి గిరిప్రస్రవణాని చ। అనాసా
ద్య పదం దేవ్యాః ప్రాణాంస్త్యక్తుం సముద్యతాః॥౫౯॥ దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్వానరపుంగవాన్। భృశం
శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయదంగదః॥౬౦॥ తవ నాశం చ వైదేహి వాలినశ్చ వధం తథా। ప్రాయోపవేశమస్మాకం మరణం
చ జటాయుషః॥౬౧॥ తేషాం నస్స్వామిసందేశాన్నిరాశానాం ముమూర్షతామ్। కార్యహేతోరివాయాతశ్శకునిర్వీర్యవా
న్మహాన్॥౬౨॥ గృధ్రరాజస్య సోదర్యస్సంపాతిర్నామ గృధ్రరాట్। శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపాదిదం వచనమబ్రవీత్॥
యవీయాన్కేన మే భ్రాతా హతః క్వ చ నిపాతితః। ఏతదాఖ్యాతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వానరోత్తమాః॥౬౪॥ అంగదోఽకథ
యత్తస్య జనస్థానే మహద్వధమ్। రక్షసా భీమరూపేణ త్వాముద్దిశ్య యథాతథమ్॥౬౫॥ జటాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖిత
స్సోఽరుణాత్మజః। త్వాం శశంస వరారోహే వసంతీం రావణాలయే॥౬౬॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంపాతేః ప్రీతివర్ధ
నమ్। అంగదప్రముఖాస్తూర్ణం తతస్సంప్రస్థితా వయమ్॥౬౭॥ వింధ్యాదుత్థాయ సంప్రాప్తాస్సాగరస్యాంతముత్తరమ్।
త్వద్దర్శనకృతోత్సాహా హృష్టాస్తుష్టాః ప్లవంగమాః॥౬౮॥ అంగదప్రముఖాస్సర్వే వేలోపాంతముపస్థితాః। చింతాం జగ్ముః
పునర్భీతాస్త్వద్దర్శనసముత్సుకాః॥౬౯॥ అథాహం హరిసైన్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః। వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యో
జనానాం శతం ప్లుతః॥౭౦॥ లంకా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా। రావణశ్చ మయా దృష్టస్త్వం చ శోకపరిప్లు
తా॥౭౧॥ ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథావృత్తమనిందితే। అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్॥౭౨॥ త్వం మాం
రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్తమిహాగతమ్। సుగ్రీవసచివం దేవి బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్॥౭౩॥ కుశలీ తవ కాకుత్స్థస్సర్వ
శస్త్రభృతాం వరః। గురోరారాధనే యుక్తో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః॥౭౪॥ తస్య వీర్యవతో దేవి భర్తుస్తవ హితే రతః। అహమే

కస్తస్సంప్రాప్తస్సుగ్రీవవచనాదిహ॥౭౫॥మయేయమసహాయేనచరతా కామరూపిణా ।దక్షిణాదిగనుక్రాంతాత్వన్మా
ర్గవిచయైషిణా॥౭౬॥దిష్ట్యాహంహరిసైన్యానాంత్వన్నాశమనుశోచతామ్ । అపనేష్యామిసంతాపంతవాభిగమశంస
నాత్ ॥౭౭॥దిష్ట్యాహిమమనవ్యర్థందేవిసాగరలంఘనమ్।ప్రాప్స్యామ్యహమిదందిష్ట్యాత్వద్దర్శనకృతంయశః॥౭౮॥రా
ఘవశ్చమహావీర్యఃక్షిప్రంత్వామభిపత్స్యతె ।సమిత్రబాంధవంహత్వారావణంరాక్షసాధిపమ్॥౭౯॥మాల్యవాన్నామ
వైదేహిగిరీణాముత్తమోగిరిః। తతోగచ్ఛతిగోకర్ణంపర్వతంకేసరీహరిః॥౮౦॥సచదేవర్షిభిర్దిష్టఃపితామమమహా
కపిః । తీర్థేనదీపతేఃపుణ్యేశంబసాదనముద్ధరత్ ॥౮౧॥తస్యాహంహరిణఃక్షేత్రేజాతోవాతేనమైథిలి। హనుమానితివి
ఖ్యాతోలోకేస్వేనైవకర్మణా॥౮౨॥విశ్వాసార్థంతువైదేహిభర్తురుక్తామయాగుణాః । అచిరాద్రాఘవోదేవిత్వా
మితోనయితానఘే ॥౮౩॥ ఏవంవిశ్వాసితాసీతాహేతుభిశ్శోకకర్శితా । ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైర్దూతంతమవగచ్ఛతి॥
౮౪॥అతులంచగతాహర్షంప్రహర్షేణచజానకీ । నేత్రాభ్యాంవక్రపక్ష్మాభ్యాంముమోచానందజంజలమ్॥౮౫॥చా
రుతద్వదనంతస్యాస్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్।అశోభతవిశాలాక్ష్యారాహుముక్తఇవోడురాట్॥౮౬॥హనుమంతంకపిం
వ్యక్తంమన్యతేనాన్యథేతిసా । అథోవాచహనూమాంస్తాముత్తరంప్రియదర్శనామ్॥౮౭॥ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంసమా
శ్వసిహిమైథిలి। కింకరోమికథంవాతెరోచతెప్రతియామ్యహమ్॥౮౮॥హతేసురేసంయతిశంబసాదనేకపిప్రవీరేణమహ
ర్షిచోదనాత్ । తతోస్మివాయుప్రభవోహిమైథిలిప్రభావతస్తత్ప్రతిమశ్చవానరః॥౮౯॥ఇతిపంచత్రింశస్సర్గః॥***

భూయఏవమహాతేజాహనుమాన్మారుతాత్మజః । అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంసీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥౧॥వాన
రోహంమహాభాగేదూతోరామస్యధీమతః। రామనామాంకితంచేదంపశ్యదేవ్యంగులీయకమ్॥౨॥ప్రత్యయార్థంతవా
నీతంతేనదత్తంమహాత్మనా। సమాశ్వసిహిభద్రంతేక్షీణదుఃఖఫలాహ్యసి॥౩॥గృహీత్వాప్రేక్షమాణాసా.భర్తుఃకరవి
భూషణమ్। భర్తారమివసంప్రాప్తాజానకీముదితాభవత్ ॥౪॥చారుతద్వదనంతస్యాస్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్।అశోభ
తవిశాలాక్ష్యారాహుముక్తఇవోడురాట్ ॥౫॥ తతస్సాహ్రీమతీబాలాభర్తృసందేశహర్షితా।పరితుష్టాప్రియంకృ
త్వాప్రశశంసమహాకపిమ్॥౬॥విక్రాంతస్త్వంసమర్థస్త్వంప్రాజ్ఞస్త్వంవానరోత్తమ। యేనేదంరాక్షసపదంత్వ
యైకేనప్రధర్షితమ్॥౭॥శతయోజనవిస్తీర్ణస్సాగరోమకరాలయః। విక్రమశ్లాఘనీయేనక్రమతాగోష్పదీకృతః॥౮॥
నహిత్వాంప్రాకృతంమన్యేవానరంవానరర్షభ।యస్యతేనాస్తిసంత్రాసోరావణాన్నాపిసంభ్రమః॥౯॥అర్హసే
చకపిశ్రేష్ఠమయాసమభిభాషితుమ్। యద్యసిప్రేషితస్తేనరామేణవిదితాత్మనా ॥౧౦॥ ప్రేషయిష్యతిదుర్ధర్షోరా
మోనహ్యపరీక్షితమ్।పరాక్రమమవిజ్ఞాయమత్సకాశంవిశేషతః॥౧౧॥దిష్ట్యాచకుశలీరామోధర్మాత్మాసత్యసంగరః।ల
క్ష్మణశ్చమహాతేజాస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥౧౨॥కుశలీయదికాకుత్స్థఃకింనుసాగరమేఖలామ్। మహీందహతికోపేన
యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః॥౧౩॥అథవాశక్తిమంతౌతౌసురాణామపినిగ్రహే।మమైవతునదుఃఖానామస్తిమన్యేవిపర్యయః
౧౪॥కచ్చిన్నవ్యథతేరామఃకచ్చిన్నపరితప్యతే।ఉత్తరాణిచకార్యాణికురుతేపురుషోత్తమః॥౧౫॥కచ్చిన్నదీనస్సంభ్రాం
తఃకార్యేషుచనముహ్యతి।కచ్చిత్పురుషకార్యాణికురుతేనృపతేస్సుతః॥౧౬॥ద్వివిధంత్రివిధోపాయముపాయమపిసేవతే
విజిగీషుస్సుహృత్కచ్చిన్మిత్రేషుచపరంతపః॥౧౭॥కచ్చిన్మిత్రాణిలభతేమిత్రైశ్చాప్యభిగమ్యతే।కచ్చిత్కల్యాణమిత్రశ్చ
మిత్రైశ్చాపిపురస్కృతః॥౧౮॥కచ్చిదాశాస్తిదేవానాంప్రసాదంపార్థివాత్మజః।కచ్చిత్పురుషకారంచదైవంచప్రతిప
ద్యతే ॥ ౧౯ ॥ కచ్చిన్న విగతస్నేహఃప్రవాసాన్మయిరాఘవః । కచ్చిన్మాంవ్యసనాదస్మాన్మోక్షయిష్యతివానర ॥
౨౦ ॥ సుఖానాముచితోనిత్యమసుఖానామనౌచితః । దుఃఖముత్తరమాసాద్య కచ్చిద్రామోనసీదతి ॥ ౨౧ ॥
కౌసల్యాయాస్తథాకచ్చిత్సుమిత్రాయాస్తథైవచ । అభీక్ష్ణంశ్రూయతేకచ్చిత్కుశలంభరతస్యచ ॥ ౨౨ ॥
మన్నిమిత్తేనమానార్హఃకచ్చిచ్ఛోకేనరాఘవః । కచ్చిన్నాన్యమనారామఃకచ్చిన్మాంతారయిష్యతి॥౨౩॥
కచ్చిదక్షౌహిణీంభీమాంభరతోభ్రాతృవత్సలః । ధ్వజినీంమంత్రిభిర్గుప్తాంప్రేషయిష్యతిమత్కృతే ॥
౨౪ ॥ వానరాధిపతిఃశ్రీమాన్సుగ్రీవఃకచ్చిదేష్యతి । మత్కృతేహరిభిర్వీరైర్వృతోదంతనఖాయుధైః ॥ ౨౫ ॥
కచ్చిచ్చలక్ష్మణశ్శూరస్సుమిత్రానందవర్ధనః । అస్త్రవిచ్ఛరజాలేనరాక్షసాన్విధమిష్యతి ॥ ౨౬ ॥

రామేణకచ్చిదస్త్రైశ్చజ్వలితైర్నిహతంరణే। ద్రక్ష్యామ్యల్పేనకాలేనరావణంససుహృజ్జనమ్॥౨౭॥కచ్చిన్నతద్ధేమసమా
నవర్ణంతస్యాననంపద్మసమానగంధి। మయావినాశుష్యతిశోకదీనంజలక్షయేపద్మమివాతపేన॥౨౮॥ధర్మాపదేశాత్త్య
జతశ్చరాజ్యంమాంచాప్యరణ్యంనయతఃపదాతిమ్।నాసీద్వ్యథాయస్యనభీర్నశోకఃకచ్చిచ్చధైర్యంహృదయేకరోతి॥౨౯॥
నచాస్యమాతానపితాచనాన్యస్స్నేహాద్విశిష్టోస్తిమయాసమోవా।తావత్త్వహందూతజిజీవిషేయంయావత్ప్రవృత్తిం
శృణుయాంప్రియస్య॥౩౦॥ఇతీవదేవీవచనంమహార్థంతంవానరేంద్రంమధురార్థముక్త్వా।శ్రోతుంపునస్తస్యవచోభి
రామంరామార్థయుక్తంవిరరామరామా॥౩౧॥సీతాయావచనంశ్రుత్వామారుతిర్భీమవిక్రమః।శిరస్యంజలిమాధాయ
వాక్యముత్తరమబ్రవీత్॥౩౨॥నత్వామిహస్థాంజానీతేరామఃకమలలోచనే।తేనత్వాంనానయత్యాశుశచీమివపురందరః
॥౩౩॥శ్రుత్వైవతువచోమహ్యంక్షిప్రమేష్యతిరాఘవః।చమూంప్రకర్షన్మహతీంహర్యృక్షగణసంకులామ్॥౩౪॥విష్టం
భయిత్వాబాణౌఘైరక్షోభ్యంవరుణాలయమ్।కరిష్యతిపురీంలంకాంకాకుత్స్థశ్శాంతరాక్షసామ్॥౩౫॥తత్రయద్యంత
రామృత్యుర్యదిదేవాస్సహాసురాః।స్థాస్యంతిపథిరామస్యసతానపివధిష్యతి॥౩౬॥తవాదర్శనజేనార్యేశోకేనసపరిప్లుతః
నశర్మలభతేరామస్సింహార్దితఇవద్విపః॥౩౭॥మలయేనచవింధ్యేనమేరుణామందరేణచ।దర్దురేణచతేదేవిశపేమూ
లఫలేనచ॥౩౮॥యథాసునయనంవల్గుబింబోష్ఠంచారుకుండలమ్। ముఖంద్రక్ష్యసిరామస్యపూర్ణచంద్రమివోదితమ్॥
౩౯॥క్షిప్రంద్రక్ష్యసివైదేహిరామంప్రస్రవణేగిరౌ।శతక్రతుమివాసీనంనాకపృష్ఠస్యమూర్ధని॥౪౦॥నమాంసంరా
ఘవోభుంక్తేనచాపిమధుసేవతే। వన్యంసువిహితంనిత్యంభక్తమశ్నాతిపంచమమ్॥౪౧॥నైవదంశాన్నమశకాన్నకీటా
న్నసరీసృపాన్। రాఘవోపనయేద్గాత్రాత్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా॥౪౨॥ నిత్యంధ్యానపరోరామోనిత్యంశోకపరాయ
ణః।నాన్యచ్చింతయతేకించిత్సతుకామవశంగతః॥౪౩॥ అనిద్రస్సతతంరామస్సుప్తోపిచనరోత్తమః।సీతేతిమధురాంవాణీం
వ్యాహరన్ప్రతిబుధ్యతే॥౪౪॥దృష్ట్వాఫలంవాపుష్పంవాయద్వాన్యత్సుమనోహరమ్।బహుశోహాప్రియేత్యేవంశ్వసం
స్త్వామభిభాషతే॥౪౫॥ సదేవినిత్యంపరితప్యమానస్త్వామేవసీతేత్యభిభాషమాణః।ధృతవ్రతోరాజసుతోమహాత్మాతవై
వలాభాయకృతప్రయత్నః॥౪౬॥సారామసంకీర్తనవీతశోకారామస్యశోకేనసమానశోకా।శరన్ముఖేసాంబుదశేషచం
ద్రానిశేవవైదేహసుతాబభూవ॥౪౭॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-షట్త్రింశస్సర్గః-**********०**********
సీతాతద్వచనంశ్రుత్వాపూర్ణచంద్రనిభాననా। హనూమంతమువాచేదంధర్మార్థసహితంవచః॥౧॥అ
మృతంవిషసంసృష్టంత్వయావానరభాషితమ్। యచ్చనాన్యమనారామోయచ్చశోకపరాయణః॥౨॥ ఐశ్వర్యేవాసువి
స్తీర్ణేవ్యసనేవాసుదారుణే। రజ్జ్వేవపురుషంబద్ధ్వాకృతాంతఃపరికర్షతి॥౩॥విధిర్నూనమసంహార్యఃప్రాణినాంప్లవ
గోత్తమ।సౌమిత్రింమాంచరామంచవ్యసనైఃపశ్యమోహితాన్॥౪॥శోకస్యాస్యకదాపారంరాఘవోధిగమిష్యతి।ప్లవ
మానఃపరిశ్రాంతోహతనౌస్సాగరేయథా॥౫॥రాక్షసానాంవధంకృత్వాసూదయిత్వాచరావణమ్।లంకామున్మూలితాం
కృత్వాకదాద్రక్ష్యతిమాంపతిః॥౬॥ సవాచ్యస్సంత్వరస్వేతి యావదేవనపూర్యతే। అయంసంవత్సరఃకాలస్తావ
ద్ధిమమజీవితమ్॥౭॥ వర్తతేదశమోమాసోద్వౌతుశేషౌప్లవంగమ। రావణేననృశంసేన సమయోయఃకృతోమ
మ॥౮॥ విభీషణేనచభ్రాత్రామమనిర్యాతనంప్రతి।అనునీతఃప్రయత్నేననచతత్కురుతేమతిమ్॥౯॥మమప్రతిప్ర
దానంహిరావణస్యనరోచతే। రావణంమార్గతేసంఖ్యేమృత్యుఃకాలవశంగతమ్॥౧౦॥జ్యేష్ఠాకన్యానలానామవిభీషణ
సుతాకపే।తయామమేదమాఖ్యాతంమాత్రాప్రహితయాస్వయమ్॥౧౧॥ అసంశయంహరిశ్రేష్ఠక్షిప్రంమాంప్రా
ప్స్యతేపతిః।అంతరాత్మాహిమేశుద్ధస్తస్మింశ్చబహవోగుణాః॥౧౨॥ఉత్సాహఃపౌరుషంసత్త్వమానృశంస్యంకృతజ్ఞతా।వి
క్రమశ్చప్రభావశ్చసంతివానరరాఘవే॥౧౩॥చతుర్దశసహస్రాణిరాక్షసానాంజఘానయః।జనస్థానేవినాభ్రాత్రా
శత్రుఃకస్తస్యనోద్విజేత్॥౧౪॥నసశక్యస్తులయితుంవ్యసనైఃపురుషర్షభః। అహంతస్యప్రభావజ్ఞాశక్రస్యేవపులో
మజా॥౧౫॥శరజాలాంశుమాన్శూరఃకపేరామదివాకరః।శత్రురక్షోమయంతోయముపశోషంనయిష్యతి॥౧౬॥ ఇతిసం
జల్పమానాంతాంరామార్థేశోకకర్శితామ్।అశ్రుసంపూర్ణనయనామువాచవచనంకపిః॥౧౭॥శ్రుత్వైవతువచోమ
హ్యంక్షిప్రమేష్యతిరాఘవః।చమూంప్రకర్షన్మహతీంహర్యృక్షగణసంకులామ్॥౧౮॥అథవామోచయిష్యామిత్వామ

ద్యైవవరాననే|అస్మాద్దుఃఖాదుపారోహమమపృష్ఠమనిందితే||౧౯|| త్వాంతుపృష్ఠగతాంకృత్వాసంతరిష్యామిసాగరమ్|
శక్తిరస్తిహిమేవోఢుంలంకామపిసరావణామ్||౨౦||అహంప్రస్రవణస్థాయరాఘవాయాద్యమైథిలి| ప్రాపయిష్యామి
శక్రాయహవ్యంహుతమివానలః||౨౧||ద్రక్ష్యస్యద్యైవవైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్| వ్యవసాయసమాయుక్తంవి
ష్ణుందైత్యవధేయథా||౨౨||త్వద్దర్శనకృతోత్సాహమాశ్రమస్థంమహాబలమ్|పురందరమివాసీనంనాగరాజస్యమూర్ధ
ని||౨౩|| పృష్ఠమారోహమేదేవిమావికాంక్షస్వశోభనే| యోగమన్విచ్ఛరామేణశశాంకేనేవరోహిణీ||౨౪|| కథయంతీ
వచంద్రేణసూర్యేణచమహార్చిషా|మత్పృష్ఠమధిరుహ్యత్వంతరాకాశమహార్ణవౌ||౨౫|| నహిమేసంప్రయాతస్య
త్వామితోనయతోంగనే|అనుగంతుంగతింశక్తాస్సర్వేలంకానివాసినః||౨౬|| యథైవాహమిహప్రాప్తస్తథైవాహమ
సంశయః|యాస్యామిపశ్యవైదేహిత్వాముద్యమ్యవిహాయసమ్||౨౭|| మైథిలీతుహరిశ్రేష్ఠాచ్ఛ్రుత్వావచనమద్భుతమ్|
హర్షవిస్మితసర్వాంగీహనుమంతమథాబ్రవీత్||౨౮||హనుమన్దూరమధ్వానంకథంమాంవోఢుమిచ్ఛసి| తదేవఖలు
తేమన్యేకపిత్వంహరియూథప||౨౯|| కథంవాల్పశరీరస్త్వంమామితోనేతుమిచ్ఛసి|సకాశంమానవేంద్రస్యభర్తుర్మే
ప్లవగర్షభ||౩౦|| సీతాయావచనంశ్రుత్వాహనుమాన్మారుతాత్మజః| చింతయామాసలక్ష్మీవాన్నవంపరిభవంకృతమ్||
౩౧|| నమేజానాతిసత్త్వంవాప్రభావంవాసితేక్షణా|తస్మాత్పశ్యతువైదేహీయద్రూపంమమకామతః||౩౨||ఇతిసంచిం
త్యహనుమాంస్తదాప్లవగసత్తమః| దర్శయామాసవైదేహ్యాస్స్వరూపమరిమర్దనః||౩౩||సతస్మాత్పాదపాద్ధీమానా
ప్లుత్యప్లవగర్షభః|తతోవర్ధితుమారేభేసీతాప్రత్యయకారణాత్||౩౪||మేరుమందరసంకాశోబభౌదీప్తానలప్రభః| అ
గ్రతోవ్యవతస్థేచసీతాయావానరోత్తమః||౩౫||హరిఃపర్వతసంకాశస్తామ్రవక్త్రోమహాబలః| వజ్రదంష్ట్రనఖోభీమో
వైదేహీమిదమబ్రవీత్||౩౬|| సపర్వతవనోద్దేశాంసాట్టప్రాకారతోరణామ్|లంకామిమాంసనాథాంవానయితుంశక్తి
రస్తిమే||౩౭||తదవస్థాప్యతాంబుద్ధిరలందేవివికాంక్షయా| విశోకంకురువైదేహిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్||౩౮|| తందృ
ష్ట్వాభీమసంకాశమువాచజనకాత్మజా|పద్మపత్రవిశాలాక్షీమారుతస్యౌరసంసుతమ్||౩౯|| తవసత్త్వంబలంచైవవిజానా
మిమహాకపే|వాయోరివగతించాపితేజశ్చాగ్నేరివాద్భుతమ్||౪౦||ప్రాకృతోన్యఃకథంచేమాంభూమిమాగంతుమర్హ
తి|ఉదధేరప్రమేయస్యపారంవానరపుంగవ||౪౧||జానామిగమనేశక్తింనయనేచాపితేమమ| అవశ్యంసంప్రధార్యాశు
కార్యసిద్ధిర్మహాత్మనః||౪౨||అయుక్తంతుకపిశ్రేష్ఠమమగంతుంత్వయానఘ| వాయువేగసవేగస్యవేగోమాంమోహ
యేత్తవ||౪౩||అహమాకాశమాపన్నాహ్యుపర్యుపరిసాగరమ్|ప్రపతేయంహితేపృష్ఠాద్భయాద్వేగేనగచ్ఛతః||౪౪|| పతి
తాసాగరేచాహంతిమినక్రఝషాకులే|భవేయమాశువివశాయాదసామన్నముత్తమమ్||౪౫|| నచశక్ష్యేత్వయాసార్ధం
గంతుంశత్రువినాశన|కళత్రవతిసందేహస్త్వయ్యపిస్యాదసంశయమ్||౪౬||హ్రియమాణాంతుమాందృష్ట్వారాక్షసా
భీమవిక్రమాః| అనుగచ్ఛేయురాదిష్టారావణేనదురాత్మనా||౪౭||తైస్త్వంపరివృతశ్శూరైశ్శూలముద్గరపాణిభిః| భవే
స్త్వంసంశయంప్రాప్తోమయావీరకళత్రవాన్||౪౮|| సాయుధాబహవోవ్యోమ్నిరాక్షసాస్త్వంనిరాయుధః| కథంశ
క్ష్యసిసంయాతుంమాంచైవపరిరక్షితుమ్||౪౯||యుధ్యమానస్యరక్షోభిస్తవతైఃక్రూరకర్మభిః| ప్రపతేయంహితేపృ
ష్ఠాద్భయార్తాకపిసత్తమ||౫౦||అథరక్షాంసిభీమానిమహాంతిబలవంతిచ|కథంచిత్సాంపరాయేత్వాంజయేయుఃకపిసత్త
మ||౫౧||అథవాయుధ్యమానస్యపతేయంవిముఖస్యతే|పతితాంచగృహీత్వామాంనయేయుఃపాపరాక్షసాః||౫౨|| మాం
వాహరేయుస్త్వద్ధస్తాద్విశసేయురథాపివా| అవ్యవస్థౌహిదృశ్యేతేయుద్ధేజయపరాజయౌ||౫౩|| అహంవాపివిపద్యే
యంరక్షోభిరభితర్జితా|త్వత్ప్రయత్నోహరిశ్రేష్ఠభవేన్నిష్ఫలఏవతు||౫౪||కామంత్వమసిపర్యాప్తోనిహంతుంసర్వరా
క్షసాన్|రాఘవస్యయశోహీయేత్త్వయాశస్తైస్తురాక్షసైః||౫౫|| అథవాదాయరక్షాంసిన్యసేయుస్సంవృతేహిమామ్
యత్రతేనాభిజానీయుర్హరయోనాపిరాఘవౌ||౫౬||ఆరంభస్తుమదర్థోయంతతస్తవనిరర్థకః| త్వయాహిసహరా
మస్యమహానాగమనేగుణః||౫౭||మయిజీవితమాయత్తంరాఘవస్యమహాత్మనః| భ్రాతౄణాంచమహాబాహోత
వరాజకులస్యచ||౫౮|| తౌనిరాశౌమదర్థంతుశోకసంతాపకర్శితౌ| సహసర్వర్క్షహరిభిస్త్యక్ష్యతఃప్రాణసంగ్ర
హమ్||౫౯||భర్తృభక్తింపురస్కృత్యరామాదన్యస్యవానర|నస్పృశామిశరీరంతుపుంసోవానరపుంగవ||౬౦||యదహం

గాత్రసంస్పర్శంరావణస్యబలాద్గతా । అనీశాకింకరిష్యామివినాథావివశాసతీ॥ ౬౧ ॥ యదిరామోదశగ్రీవమిహహ
త్వాసబాంధవమ్।మామితోగృహ్యగచ్ఛేత్తత్తస్యసదృశంభవేత్॥౬౨॥శ్రుతాహిదృష్టాశ్చమయాపరాక్రమామహా
త్మనస్తస్యరణావమర్దినః।నదేవగంధర్వభుజంగరాక్షసాభవంతిరామేణసమాహిసంయుగే॥౬౩॥ సమీక్ష్యతంసంయ
తిచిత్రకార్ముకంమహాబలంవాసవతుల్యవిక్రమమ్ । సలక్ష్మణంకోవిషహేతరాఘవంహుతాశనందీప్తమివానిలేరి
తమ్॥౬౪॥సలక్ష్మణంరాఘవమాజిమర్దనందిశాగజంమత్తమివవ్యవస్థితమ్। సహేతకోవానరముఖ్యసంయుగేయుగాం
తసూర్యప్రతిమంశరార్చిషమ్॥౬౫॥సమేహరిశ్రేష్ఠసలక్ష్మణంపతింసయూథపంక్షిప్రమిహోపపాదయ। చిరాయరా
మంప్రతిశోకకర్శితాంకురుష్వమాంవానరముఖ్యహర్షితామ్॥౬౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తత్రింశస్సర్గః-**

తతస్సకపిశార్దూలస్తేనవాక్యేనహర్షితః।సీతామువాచతచ్ఛ్రుత్వావాక్యంవాక్యవిశారదః॥ ౧ ॥ యుక్తరూ
పంత్వయాదేవిభాషితంశుభదర్శనే।సదృశంస్త్రీస్వభావస్యసాధ్వీనాంవినయస్యచ॥ ౨ ॥ స్త్రీత్వంనతుసమర్థంహి
సాగరంవ్యతివర్తితుమ్।మామధిష్ఠాయవిస్తీర్ణంశతయోజనమాయతమ్॥ ౩॥ ద్వితీయంకారణంయచ్చబ్రవీషివినయా
న్వితే।రామాదన్యస్యనార్హామిసంస్పర్శమితిజానకి॥౪॥ఏతత్తేదేవిసదృశంపత్న్యాస్తస్యమహాత్మనః।కాహ్యన్యాత్వా
మృతేదేవిబ్రూయాద్వచనమీదృశమ్॥౫॥శ్రోష్యతేచైవకాకుత్స్థస్సర్వంనిరవశేషతః।చేష్టితంయత్త్వయాదేవిభాషి
తంమమచాగ్రతః॥ ౬ ॥ కారణైర్బహుభిర్దేవిరామప్రియచికీర్షయా । స్నేహప్రస్కన్నమనసామయైతత్సముదీరి
తమ్॥౭॥లంకాయాదుష్ప్రవేశత్వాద్దుస్తరత్వాన్మహోదధేః । సామర్థ్యాదాత్మనశ్చైవమయైతత్సముదీరితమ్॥౮॥
ఇచ్ఛామిత్వాంసమానేతుమద్యైవరఘుబంధునా।గురుస్నేహేనభక్త్యాచనాన్యథైతదుదాహృతమ్॥ ౯ ॥ యదినోత్స
హసేయాతుంమయాసార్ధమనిందితే। అభిజ్ఞానంప్రయచ్ఛత్వంజానీయాద్రాఘవోహియత్॥౧౦॥ఏవముక్తాహను
మతాసీతాసురసుతోపమా । ఉవాచవచనంమందంబాష్పప్రగ్రథితాక్షరమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇదంశ్రేష్ఠమభిజ్ఞానంబ్రూయా
స్త్వంతుమమప్రియమ్।శైలస్యచిత్రకూటస్యపాదేపూర్వోత్తరేపురా॥౧౨॥తాపసాశ్రమవాసిన్యాఃప్రాజ్యమూల
ఫలోదకే।తస్మిన్సిద్ధాశ్రమేదేశేమందాకిన్యాహ్యదూరతః॥౧౩॥తస్యోపవనషండేషునానాపుష్పసుగంధిషు । విహృత్య
సలిలక్లిన్నాతవాంకేసముపావిశమ్॥౧౪॥తతోమాంససమాసక్తోవాయసఃపర్యతుండయత్ । తమహంలోష్టముద్యమ్య
వారయామిస్మవాయసమ్॥౧౫॥దారయన్సచమాంకాకస్తత్రైవపరిలీయతే । నచాప్యుపారమన్మాంసాద్భక్షార్థీబలి
భోజనః॥౧౬॥ఉత్కర్షంత్యాంచరశనాంక్రుద్ధాయాంమయిపక్షిణి।స్రస్యమానేచవసనేతతోదృష్టాత్వయాహ్యహమ్
౧౭ ॥ త్వయాపహసితాచాహంక్రుద్ధాసంలజ్జితాతదా।భక్షగృధ్నేనకాకేనదారితాత్వాముపాగతా॥౧౮॥ఆసీనస్యచ
తేశ్రాంతాపునరుత్సంగమావిశమ్।క్రుధ్యంతీచప్రహృష్టేనత్వయాహంపరిసాంత్వితా॥ ౧౯ ॥ బాష్పపూర్ణముఖీమం
దంచక్షుషీపరిమార్జతీ।లక్షితాహంత్వయానాథవాయసేనప్రకోపితా॥ ౨౦ ॥ పరిశ్రమాత్ప్రసుప్తాచరాఘవాంకే
ప్యహంచిరమ్।పర్యాయేణప్రసుప్తశ్చమమాంకేభరతాగ్రజః॥౨౧॥సతత్రపునరేవాథవాయసస్సముపాగమత్ । తత
స్సుప్తప్రబుద్ధాంమాంరామస్యాంకాత్సముత్థితామ్॥౨౨॥వాయసస్సహసాగమ్యవిదదారస్తనాంతరే । పునఃపునరథోత్ప
త్యవిదదారసమాంభృశమ్॥౨౩॥ తతస్సముక్షితోరామోముక్తైశ్శోణితబిందుభిః। వాయసేనతతస్తేనబలవత్క్లిశ్యమాన
యా॥ ౨౪ ॥ సమయాబోధితశ్శ్రీమాన్సుఖసుప్తఃపరంతపః । సమాందృష్ట్వామహాబాహుర్వితున్నాంస్తనయోస్త
దా ॥ ౨౫ ॥ ఆశీవిషఇవక్రుద్ధశ్శ్వసన్వాక్యమభాషత । కేనతేనాగనాసోరువిక్షతంవైస్తనాంతరమ్ ॥ ౨౬ ॥ కః
క్రీడతిసరోషేణపంచవక్త్రేణభోగినా । వీక్షమాణస్తతస్తంవైవాయసంసముదైక్షత ॥ ౨౭ ॥ నఖైస్సరుధిరైస్తీ
క్ష్ణైర్మామేవాభిముఖంస్థితమ్ । పుత్రఃకిలసశక్రస్యవాయసఃపతతాంవరః ॥ ౨౮ ॥ ధరాంతరగతశ్శీఘ్రంపవన
స్యగతౌసమః । తతస్తస్మిన్మహాబాహుఃకోపసంవర్తితేక్షణః ॥ ౨౯ ॥ వాయసేకృతవాన్క్రూరాంమతింమతి
మతాంవరః । సదర్భంసంస్తరాద్గృహ్యబ్రాహ్మేణాస్త్రేణయోజయత్ ॥ ౩౦ ॥ సదీప్తఇవకాలాగ్నిర్జజ్వాలా
భిముఖోద్విజమ్ । సతంప్రదీప్తంచిక్షేపదర్భంతంవాయసంప్రతి ॥ ౩౧ ॥ తతస్తంవాయసందర్భస్సోంబరేను
జగామహ । అనుసృష్టస్తదాకాకోజగామవివిధాంగతిమ్ ॥ ౩౨ ॥ లోకకామఇమంలోకంసర్వంవైవిచచారహ।

సపిత్రా చపరిత్యక్తస్సురైశ్చసమహర్షిభిః ॥ ౩౩ ॥ త్రీఁల్లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవశరణంగతః । సతంని
పతితంభూమౌశరణ్యశ్శరణాగతమ్ ॥ ౩౪ ॥ వధార్హమపికాకుత్స్థఃకృపయాపర్యపాలయత్ । నశర్మలబ్ధ్వాలోకే
షుతమేవశరణంగతః ॥ ౩౫ ॥ పరిద్యూనంవిషణ్ణంచసతమాయాంతమబ్రవీత్ । మోఘంకర్తుంనశక్యంతుబ్రాహ్మమ
స్త్రంతదుచ్యతామ్ ॥ ౩౬ ॥ హినస్తుదక్షిణాక్షిత్వచ్ఛరఇత్యథసోఽబ్రవీత్ । తతస్తస్యాక్షికాకస్యహినస్తిస్మసదక్షిణమ్ ॥ ౩౭ ॥
దత్త్వాసదక్షిణంనేత్రంప్రాణేభ్యఃపరిరక్షితః । సరామాయనమస్కృత్వారాజ్ఞేదశరథాయచ ॥ ౩౮ ॥ విసృష్టస్తేనవీరేణ
ప్రతిపేదేస్వమాలయమ్ । మత్కృతేకాకమాత్రేతుబ్రహ్మాస్త్రంసముదీరితమ్ ॥ ౩౯ ॥ కస్మాద్యోమాంహరేత్త్వత్తఃక్షమ
సేతంమహీపతే । సకురుష్వమహోత్సాహఃకృపాంమయినరర్షభ ॥ ౪౦ ॥ త్వయానాథవతీనాథహ్యనాథేవహిదృశ్య
తే । ఆనృశంస్యంపరోధర్మస్త్వత్తఏవమయాశ్రుతః ॥ ౪౧ ॥ జానామిత్వాంమహావీర్యంమహోత్సాహంమహాబలమ్ ।
అపారపారమక్షోభ్యంగాంభీర్యాత్సాగరోపమమ్ ॥ ౪౨ ॥ భర్తారంససముద్రాయాధరణ్యావాసవోపమమ్ । ఏవ
మస్త్రవిదాంశ్రేష్ఠస్సత్యవాన్బలవానపి ॥ ౪౩ ॥ కిమర్థమస్త్రంరక్షస్సునయోజయతిరాఘవః । ననాగానాపిగంధర్వా
నాసురానమరుద్గణాః ॥ ౪౪ ॥ రామస్యసమరేవేగంశక్తాఃప్రతిసమాధితుమ్ । తస్యవీర్యవతఃకశ్చిద్యద్యస్తిమయిసంభ్రమః ॥
౪౫ ॥ కిమర్థంనశరైస్తీక్ష్ణైఃక్షయంనయతిరాక్షసాన్ । భ్రాతురాదేశమాదాయలక్ష్మణోవాపరంతపః ॥ ౪౬ ॥ కస్యహేతో
ర్నమాంవీరఃపరిత్రాతిమహాబలః । యదితౌపురుషవ్యాఘ్రౌవాయ్వగ్నిసమతేజసౌ ॥ ౪౭ ॥ సురాణామపిదుర్ధర్షౌకిమ
ర్థంమాముపేక్షతః । మమైవదుష్కృతంకించిన్మహదస్తినసంశయః ॥ ౪౮ ॥ సమర్థావపితౌయన్మాంనావేక్షేతేపరంతపౌ ।
వైదేహ్యావచనంశ్రుత్వాకరుణంసాశ్రుభాషితమ్ ॥ ౪౯ ॥ అథాబ్రవీన్మహాతేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః । త్వచ్ఛోకవి
ముఖోరామోదేవిసత్యేనతేశపే ॥ ౫౦ ॥ రామేదుఃఖాభిపన్నేచలక్ష్మణఃపరితప్యతే । కథంచిద్భవతీదృష్టానకాలఃపరిశోచి
తుమ్ ॥ ౫౧ ॥ ఇమంముహూర్తందుఃఖానాంద్రక్ష్యస్యంతమనిందితే । తావుభౌపురుషవ్యాఘ్రౌరాజపుత్రౌమహాబలౌ ॥
౫౨ ॥ త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌలంకాంభస్మీకరిష్యతః । హత్వాచసమరేక్రూరంరావణంసహబాంధవమ్ ॥ ౫౩ ॥ రాఘవ
స్త్వాంవిశాలాక్షినేష్యతిస్వాంపురీంప్రతి । బ్రూహియద్రాఘవోవాచ్యోలక్ష్మణశ్చమహాబలః ॥ ౫౪ ॥ సుగ్రీవోవాపితేజ
స్వీహరయోఽపిసమాగతాః । ఇత్యుక్తవతితస్మింశ్చసీతాసురసుతోపమా ॥ ౫౫ ॥ ఉవాచశోకసంతప్తాహనుమంతంప్లవంగ
మమ్ । కౌసల్యాలోకభర్తారంసుషువేయంమనస్వినీ ॥ ౫౬ ॥ తంమమార్థేసుఖంపృచ్ఛశిరసాచాభివాదయ । స్రజశ్చసర్వర
త్నానిప్రియాయాశ్చవరాంగనాః ॥ ౫౭ ॥ ఐశ్వర్యంచవిశాలాయాంపృథివ్యామపిదుర్లభమ్ । పితరంమాతరంచైవసంమా
న్యాభిప్రసాద్యచ । అనుప్రవ్రజితోరామంసుమిత్రాయేనసుప్రజాః । ఆనుకూల్యేనధర్మాత్మాత్యక్త్వాసుఖమనుత్తమమ్ ॥
౫౯ ॥ అనుగచ్ఛతికాకుత్స్థంభ్రాతరంపాలయన్వనే । సింహస్కంధోమహాబాహుర్మనస్వీప్రియదర్శనః ॥ ౬౦ ॥ పితృవద్వ
ర్తతేరామేమాతృవన్మాంసమాచరన్ । హ్రియమాణాంతదావీరోనతుమాంవేదలక్ష్మణః ॥ ౬౧ ॥ వృద్ధోపసేవీలక్ష్మీవాన్
శక్తోనబహుభాషితా । రాజపుత్రఃప్రియఃశ్రేష్ఠస్సదృశఃశ్వశురస్యమే ॥ ౬౨ ॥ మమప్రియతరోనిత్యంభ్రాతారామస్యల
క్ష్మణః । నియుక్తోధురియస్యాంతుతాముద్వహతివీర్యవాన్ ॥ ౬౩ ॥ యందృష్ట్వారాఘవోనైవవృత్తమార్యమనుస్మరేత్ । స
మమార్థాయకుశలంవక్తవ్యోవచనాన్మమ ॥ ౬౪ ॥ మృదుర్నిత్యంశుచిర్దక్షఃప్రియోరామస్యలక్ష్మణః । యథాహివాన
రశ్రేష్ఠదుఃఖక్షయకరోభవేత్ ॥ ౬౫ ॥ త్వమస్మిన్కార్యనిర్యోగేప్రమాణంహరిసత్తమ । రాఘవస్త్వత్సమారంభాన్మయి
యత్నపరోభవేత్ ॥ ౬౬ ॥ ఇదంబ్రూయాశ్చమేనాథంశూరంరామంపునఃపునః । జీవితంధారయిష్యామిమాసందశరథాత్మ
జ ॥ ౬౭ ॥ ఊర్ధ్వంమాసాన్నజీవేయంసత్యేనాహంబ్రవీమితే । రావణేనోపరుద్ధాంమాంనికృత్యాపాపకర్మణా ॥ ౬౮ ॥
త్రాతుమర్హసివీరత్వంపాతాళాదివకౌశికీమ్ । తతోవస్త్రగతంముక్త్వాదివ్యంచూడామణింశుభమ్ ॥ ౬౯ ॥ ప్రదేయో
రాఘవాయేతిసీతాహనుమతేదదౌ । ప్రతిగృహ్యతతోవీరోమణిరత్నమనుత్తమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అంగుళ్యాయోజయామాసన
హ్యస్యప్రాభవద్భుజః । మణిరత్నంకపివరఃప్రతిగృహ్యాభివాద్యచ ॥ ౭౧ ॥ సీతాంప్రదక్షిణంకృత్వాప్రణతఃపార్శ్వతఃస్థిత
తః । హర్షేణమహతాయుక్తస్సీతాదర్శనజేనసః ॥ ౭౨ ॥ హృదయేనగతోరామంశరీరేణతువిష్ఠితః । మణివరముపగృహ్య
తంమహార్హంజనకనృపాత్మజయాధృతంప్రభావాత్ । గిరిరివపవనావధూతముక్తస్సుఖితమనాఃప్రతిసంక్రమంప్రపే

దే ॥ ౭౪॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టత్రింశస్సర్గః- ******************************
మణిం దత్వా తతస్సీతా హనుమంతమథాబ్రవీత్ । అభిజ్ఞానమభిజ్ఞాతమేతద్రామస్య తత్వతః ॥౧॥ మణిం తు దృష్ట్వా
రామో వై త్రయాణాం సంస్మరిష్యతి । వీరో జనన్యా మమ చ రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥౨॥ స భూయస్త్వం సముత్సాహచోదితో
హరిసత్తమ । అస్మిన్ కార్యసమారంభే ప్రచింతయ యదుత్తరం ॥౩॥ త్వమస్మిన్ కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ । హను
మన్యత్నమాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ ॥౪॥ తస్య చింతయతో యత్నో దుఃఖక్షయకరో భవేత్ । స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మారుతి
ర్భీమవిక్రమః ॥౫॥ శిరసా వంద్య వైదేహీం గమనాయోపచక్రమే । జ్ఞాత్వా సంప్రస్థితం దేవీ వానరం మారుతాత్మజమ్ ॥౬॥
బాష్పగద్గదయా వాచా మైథిలీ వాక్యమబ్రవీత్ । కుశలం హనుమన్ బ్రూయాస్సహితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౭॥ సుగ్రీవం చ సహా
మాత్యం వృద్ధాన్ సర్వాంశ్చ వానరాన్ । బ్రూయాస్త్వం వానరశ్రేష్ఠ కుశలం ధర్మసంహితమ్ ॥౮॥ యథా స చ మహాబా
హుర్మాం తారయతి రాఘవః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వం సమాధాతుమర్హసి ॥౯॥ జీవంతీం మాం యథా రామస్సం
భావయతి కీర్తిమాన్ । తత్తథా హనుమన్ వాచ్యం వాచా ధర్మమవాప్నుహి ॥౧౦॥ నిత్యముత్సాహయుక్తాశ్చ వాచశ్శ్రు
త్వా త్వయేరితాః । వర్ధిష్యతే దాశరథేః పౌరుషం మదవాప్తయే ॥౧౧॥ మత్సందేశయుతా వాచస్త్వత్తశ్శ్రుత్వైవ
రాఘవః । పరాక్రమవిధిం వీరో విధివత్సంవిధాస్యతి ॥౧౨॥ సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః । శిరస్యంజలి
మాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః । యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శో
కం వ్యపనయిష్యతి ॥౧౪॥ న హి పశ్యామి మర్త్యేషు నాసురేషు సురేషు వా । యస్తస్య క్షిపతో బాణాన్ స్థాతుముత్సహతేఽగ్ర
తః ॥౧౫॥ అప్యర్కమపి పర్జన్యమపి వైవస్వతం యమమ్ । స హి సోఢుం రణే శక్తస్తవ హేతోర్విశేషతః ॥౧౬॥ స హి సాగరప
ర్యంతాం మహీం శాసితుమీహతే । త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని ॥౧౭॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్స
త్యం సుభాషితమ్ । జానకీ బహు మేనేఽథ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥౧౮॥ తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః । భర్తృ
స్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దాదనుమానయత్ ॥౧౯॥ యది వా మన్యసే వీర వసైకాహమరిందమ । కస్మింశ్చిత్సంవృతే దేశే
విశ్రాంతశ్శ్వో గమిష్యసి ॥౨౦॥ మమ చేదల్పభాగ్యాయాస్సాన్నిధ్యాత్తవ వానర । అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం
మోక్షణం భవేత్ ॥౨౧॥ గతే హి హరిశార్దూల పునరాగమనాయ తు । ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర
సంశయః ॥౨౨॥ తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్ । దుఃఖాద్దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర ॥౨౩॥ అ
యం చ వీర సందేహస్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః । సుమహాంస్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర ॥౨౪॥ కథం ను ఖలు దుష్పా
రం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ । తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ ॥౨౫॥ త్రయాణామేవ భూతానాం సాగర
స్యాస్య లంఘనే । శక్తిస్స్యాద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా ॥౨౬॥ తదస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే । కిం
పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కార్యవిదాం వరః ॥౨౭॥ కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న య
శస్యస్తే ఫలోదయః ॥౨౮॥ బలైస్సమగ్రైర్యది మాం రావణం జిత్య సంయుగే । విజయీ స్వపురీం యాయాత్తత్తు మే స్యాద్య
శస్కరమ్ ॥౨౯॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥౩౦
తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః । భవేదాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥౩౧॥ తదర్థోపహితం వా
క్యం సహితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్య హనుమాన్ శేషం వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౩౨॥ దేవి హర్యృక్షసైన్యానామీశ్వ
రః ప్లవతాం వరః । సుగ్రీవస్సత్వసంపన్నస్తవార్థే కృతనిశ్చయః ॥౩౩॥ స వానరసహస్రాణాం కోటిభిరభిసంవృతః । క్షిప్ర
మేష్యతి వైదేహి రాక్షసానాం నిబర్హణః ॥౩౪॥ తస్య విక్రమసంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః । మనస్సంకల్పసంపాతా
నిదేశే హరయస్స్థితాః ॥౩౫॥ యేషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్సజ్జతే గతిః । న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః ॥౩౬॥
అసకృత్తైర్మహోత్సాహైస్ససాగరధరాధరా । ప్రదక్షిణీకృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః ॥౩౭॥ మద్విశి
ష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః । మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥౩౮॥ అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం
పునస్తే మహాబలాః । న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః ॥౩౯॥ తదలం పరితాపేన దేవి శోకో వ్యపైతు తే । ఏ
కోత్పాతేన తే లంకామేష్యంతి హరియూథపాః ॥౪౦॥ మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకాశం మహాస

సత్త్వాన్నృసింహో వాగమిష్యతః ॥ ౪౧ ॥ తతో వీరౌ నరవరౌ సహితౌ రామలక్ష్మణౌ । ఆగమ్య నగరీం లంకాం సాయకైర్విధమి
ష్యతః ॥ ౪౨ ॥ సగణం రావణం హత్వా రాఘవో రఘునందనః । త్వామాదాయ వరారోహే స్వపురం ప్రతియాస్యతి ॥ ౪౩ ॥ త
దాశ్వసిహి భద్రం తే భవ త్వం కాలకాంక్షిణీ । నచిరాద్ద్రక్ష్యసే రామం ప్రజ్వలంతమివానలమ్ ॥ ౪౪ ॥ నిహతే రాక్షసేం
ద్రేఽస్మిన్ సపుత్రామాత్యబాంధవే । త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకేనేవ రోహిణీ ॥ ౪౫ ॥ క్షిప్రం త్వం దేవి శోకస్య పారం
యాస్యసి మైథిలి । రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసేఽచిరాత్ ॥ ౪౬ ॥ ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః
గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీం పునరబ్రవీత్ ॥ ౪౭ ॥ తమరిఘ్నం కృతాత్మానం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ । లక్ష్మణం చ
ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥ ౪౮ ॥ నఖదంష్ట్రాయుధాన్ వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్ । వానరాన్ వారణేం
ద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥ ౪౯ ॥ శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయసానుషు । నర్దతాం కపిముఖ్యానా
మార్యే యూథాన్యనేకశః ॥ ౫౦ ॥ స తు మర్మణి ఘోరేణ తాడితో మన్మథేషుణా । న శర్మ లభతే రామస్సింహార్దిత ఇవ
ద్విపః ॥ ౫౧ ॥ మారుదో దేవి శోకేన మా భూత్తే మనసోఽప్రియమ్ । శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్త్రా నాథవతీ హ్యసి ॥ ౫౨ ॥ రామా
ద్విశిష్టః కోఽన్యోఽస్తి కశ్చిత్ సౌమిత్రిణా సమః । అగ్నిమారుతకల్పౌ తౌ భ్రాతరౌ తవ సంశ్రయౌ ॥ ౫౩ ॥ నాస్మింశ్చిరం వత్స్య
సి దేవి దేశే రక్షోగణైరధ్యుషితేఽతిరౌద్రే । న తే చిరాదాగమనం ప్రియస్య క్షమస్వ మత్సంగమకాలమాత్రమ్ ॥ ౫౪ ॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః - ***************************

శ్రుత్వా తు వచనం తస్య వాయుసూనోర్మహాత్మనః । ఉవాచాత్మహితం వాక్యం సీతా సురసుతోపమా ॥ ౧ ॥ త్వాం
దృష్ట్వా ప్రియవక్తారం సంప్రహృష్యామి వానర । అర్ధసంజాతసస్యేవ వృష్టిం ప్రాప్య వసుంధరా ॥ ౨ ॥ యథా తం పురుష
వ్యాఘ్రం గాత్రైశ్శోకాభికర్శితైః । సంస్పృశేయం సకామాహం తథా కురు దయాం మయి ॥ ౩ ॥ అభిజ్ఞానం చ రామస్య ద
త్త్వా హరిగణోత్తమ । క్షిప్తామిషీకాం కాకస్య కోపాదేకాక్షిశాతనీమ్ ॥ ౪ ॥ మనశ్శిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశి
తః । త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల స్మర్తుమర్హసి ॥ ౫ ॥ స వీర్యవాన్ కథం సీతాం హృతాం సమనుమన్యసే । వసంతీం రక్ష
సాం మధ్యే మహేంద్రవరుణోపమః ॥ ౬ ॥ ఏష చూడామణిర్దివ్యో మయా సుపరిరక్షితః । ఏతం దృష్ట్వా ప్రహృష్యామి వ్యసనే
త్వామివానఘ ॥ ౭ ॥ ఏష నిర్యాతితశ్శ్రీమాన్ మయా తే వారిసంభవః । అతః పరం న శక్ష్యామి జీవితుం శోకలాలసా ॥ ౮ ॥ అస
హ్యాని చ దుఃఖాని వాచశ్చ హృదయచ్ఛిదః । రాక్షసీనాం సుఘోరాణాం త్వత్కృతే మర్షయామ్యహమ్ ॥ ౯ ॥ ధారయిష్యా
మి మాసం తు జీవితం శత్రుసూదన । మాసాదూర్ధ్వం న జీవిష్యే త్వయా హీనా నృపాత్మజ ॥ ౧౦ ॥ ఘోరో రాక్షసరాజో
యం దృష్టిశ్చ న సుఖా మయి । త్వాం చ శ్రుత్వా విపద్యంతం న జీవేయమహం క్షణమ్ ॥ ౧౧ ॥ వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం
సాశ్రుభాషితమ్ । అథాబ్రవీన్మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ ౧౨ ॥ త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే
రామే దుఃఖాభిభూతే చ లక్ష్మణః పరితప్యతే ॥ ౧౩ ॥ కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్ । ఇమం ముహూర్తం దుఃఖా
నామంతం ద్రక్ష్యసి భామిని ॥ ౧౪ ॥ తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రావరిందమౌ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం
భస్మీకరిష్యతః ॥ ౧౫ ॥ హత్వా తు సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్ । రాఘవస్త్వాం విశాలాక్షి స్వాం పురీం ప్రాప
యిష్యతః ॥ ౧౬ ॥ యత్తు రామో విజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే । ప్రీతిసంజననం తస్య భూయస్త్వం దాతుమర్హసి ॥ ౧౭ ॥
సాబ్రవీద్దత్తమేవేతి మయాభిజ్ఞానముత్తమమ్ । ఏతదేవ హి రామస్య దృష్ట్వా మత్కేశభూషణమ్ ॥ ౧౮ ॥ శ్రద్ధేయం హనుమ
న్వాక్యం తవ వీర భవిష్యతి । స తం మణివరం గృహ్య శ్రీమాన్ ప్లవగసత్తమః ॥ ౧౯ ॥ ప్రణమ్య శిరసా దేవీం గమనాయోపచక్ర
మే । తముత్పాతకృతోత్సాహమవేక్ష్య హరిపుంగవమ్ ॥ ౨౦ ॥ వర్ధమానం మహావేగమువాచ జనకాత్మజా । అశ్రుపూర్ణ
ముఖీ దీనా బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ ౨౧ ॥ హనుమన్ సింహసంకాశౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవం చ సహామాత్యం స
ర్వాన్ బ్రూయా హ్యనామయమ్ ॥ ౨౨ ॥ యథా చ స మహాబాహుర్మాం తారయతి రాఘవః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వం
సమాధాతుమర్హసి ॥ ౨౩ ॥ ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్త్సనం చ । బ్రూయాస్తు రామస్య గతస్సమీ
పం శివశ్చ తేఽధ్వాస్తు హరిప్రవీర ॥ ౨౪ ॥ స రాజపుత్ర్యా ప్రతివేదితార్థః కపిః కృతార్థః పరిహృష్టచేతాః । అల్పావశేషం ప్ర
సమీక్ష్య కార్యం దిశం హ్యుదీచీం మనసా జగామ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చత్వారింశస్సర్గః ***********

స చ వాగ్భిః ప్రశస్తాభిర్గమిష్యన్పూజితస్తయా । తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య చిన్తయామాస వానరః ॥౧॥ అల్పశేషమిదం
కార్యం దృష్టేయమసితేక్షణా । త్రీనుపాయానతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ దృశ్యతే ॥౨॥ న సామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే న దా
నమర్థోపచితేషు యుజ్యతే । న భేదసాధ్యా బలదర్పితా జనాః పరాక్రమస్త్వేవ మమేహ రోచతే ॥౩॥ న చాస్య కార్యస్య ప
రాక్రమాదృతే వినిశ్చయః కశ్చిదిహోపపద్యతే । హతప్రవీరా హి రణే హి రాక్షసాః కథంచిదీయుర్యదిహాద్య మార్ద
వమ్ ॥౪॥ కార్యే కర్మణి నిర్దిష్టే యో బహూన్యపి సాధయేత్ । పూర్వకార్యావిరోధేన స కార్యం కర్తుమర్హతి ॥౫॥ న
హ్యేకస్సాధకో హేతుః స్వల్పస్యాపీహ కర్మణః । యో హ్యర్థం బహుధా వేద స సమర్థోఽర్థసాధనే ॥౬॥ ఇహైవ తావ
త్కృతనిశ్చయో హ్యహం యది వ్రజేయం ప్లవగేశ్వరాలయమ్ । పరాత్మసంమర్దవిశేషతత్త్వవిత్తతః కృతం స్యాన్మమ భ
ర్తృశాసనమ్ ॥౭॥ కథం ను ఖల్వద్య భవేత్సుఖాగతం ప్రసహ్య యుద్ధం మమ రాక్షసైస్సహ । తథైవ ఖల్వాత్మబలం చ సారవ
త్సంమానయేన్మాం చ రణే దశాననః ॥౮॥ తతస్సమాసాద్య రణే దశాననం సమన్త్రివర్గం సబలప్రయాయినమ్ । హృది స్థితం తస్య
మతం బలం చ వై సుఖేన మత్వాహమితః పునర్వ్రజే ॥౯॥ ఇదమస్య నృశంసస్య నన్దనోపమముత్తమమ్ । వనం నేత్రమ
నఃకాన్తం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ॥౧౦॥ ఇదం విధ్వంసయిష్యామి శుష్కం వనమివానలః । అస్మిన్భగ్నే తతః కోపం కరి
ష్యతి దశాననః ॥౧౧॥ తతో మహత్సాశ్వమహారథద్విపం బలం సమాదేక్ష్యతి రాక్షసాధిపః । త్రిశూలకాలాయసపట్టసాయు
ధం తతో మహద్యుద్ధమిదం భవిష్యతి ॥౧౨॥ అహం తు తైస్సంయతి చణ్డవిక్రమైస్సమేత్య రక్షోభిరసహ్యవిక్రమః । నిహత్య
తద్రావణచోదితం బలం సుఖం గమిష్యామి కపీశ్వరాలయమ్ ॥౧౩॥ తతో మారుతవత్క్రుద్ధో మారుతిర్భీమవిక్రమః । ఊరు
వేగేన మహతా ద్రుమాన్క్షేప్తుమథారభత్ ॥౧౪॥ తతస్తు హనుమాన్వీరో బభఞ్జ ప్రమదావనమ్ । మత్తద్విజసమాఘు
ష్టం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ॥౧౫॥ తద్వనం మథితైర్వృక్షైర్భిన్నైశ్చ సలిలాశయైః । చూర్ణితైః పర్వతాగ్రైశ్చ బ
భూవాప్రియదర్శనమ్ ॥౧౬॥ నానాశకున్తవిరుతైః ప్రభిన్నైస్సలిలాశయైః । తామ్రైః కిసలయైః క్లాన్తైః క్లాన్తద్రుమల
తాయుతమ్ ॥౧౭॥ న బభౌ తద్వనం తత్ర దావానలహతం యథా । వ్యాకులావరణా రేజుర్విహ్వలా ఇవ తా లతాః ॥౧౮॥ లతా
గృహైశ్చిత్రగృహైశ్చ నాశితైర్మహోరగైర్వ్యాలమృగైశ్చ నిర్ధుతైః । శిలాగృహైరున్మథితైస్తథా గృహైః ప్రణష్ట
రూపం తదభూన్మహద్వనమ్ ॥౧౯॥ సా విహ్వలాశోకలతాప్రతానా వనస్థలీ శోకలతాప్రతానా । జాతా దశాస్యప్రమదా
వనస్య కపేర్బలాద్ధి ప్రమదావనస్య ॥౨౦॥ స తస్య కృత్వార్థపతేర్మహాకపిర్మహద్వ్యలీకం మనసో మహాత్మనః । యు
యుత్సురేకో బహుభిర్మహాబలైశ్శ్రియా జ్వలంస్తోరణమాస్థితః కపిః ॥౨౧॥ ఇతి శ్రీమత్సున్దరకాణ్డే ఏకచత్వారింశస్సర్గః ॥

తతః పక్షినినాదేన వృక్షభఙ్గస్వనేన చ । బభూవుస్త్రాససంభ్రాన్తాస్సర్వే లఙ్కానివాసినః ॥౧॥ విద్రుతాశ్చ భ
యత్రస్తా వినేదుర్మృగపక్షిణః । రక్షసాం చ నిమిత్తాని క్రూరాణి ప్రతిపేదిరే ॥౨॥ తతో గతాయాం నిద్రాయాం రాక్షస్యో
వికృతాననాః । తద్వనం దదృశుర్భగ్నం తం చ వీరం మహాకపిమ్ ॥౩॥ స తా దృష్ట్వా మహాబాహుర్మహాసత్త్వో మహాబలః ।
చకార సుమహద్రూపం రాక్షసీనాం భయావహమ్ ॥౪॥ తతస్తం గిరిసంకాశమతికాయం మహాబలమ్ । రాక్షస్యో వానరం
దృష్ట్వా పప్రచ్ఛుర్జనకాత్మజామ్ ॥౫॥ కోఽయం కస్య కుతో వాయం కింనిమిత్తమిహాగతః । కథం త్వయా సహానేన సంవా
దః కృత ఇత్యుత ॥౬॥ ఆచక్ష్వ నో విశాలాక్షి మా భూత్తే సుభగే భయమ్ । సంవాదమసితాపాఙ్గే త్వయా కిం కృతవాన
యమ్ ॥౭॥ అథాబ్రవీత్తదా సాధ్వీ సీతా సర్వాఙ్గసున్దరీ । రక్షసాం భీమరూపాణాం విజ్ఞానే మమ కా గతిః ॥౮॥ యూయమే
వాభిజానీత యోఽయం యద్వా కరిష్యతి । అహిరేవ హ్యహేః పాదాన్విజానాతి న సంశయః ॥౯॥ అహమప్యస్య భీతాస్మి నై
వ జానామి కోన్వయమ్ । వేద్మి రాక్షసమేవైనం కామరూపిణమాగతమ్ ॥౧౦॥ వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యో విద్రు
తా దిశః । స్థితాః కాశ్చిద్గతాః కాశ్చిద్రావణాయ నివేదితుమ్ ॥౧౧॥ రావణస్య సమీపే తు రాక్షస్యో వికృతాననాః । విరూపం
వానరం భీమమాఖ్యాతుముపచక్రముః ॥౧౨॥ అశోకవనికామధ్యే రాజన్భీమవపుః కపిః । సీతయా కృతసంవాదస్తిష్ఠత్యమి
తవిక్రమః ॥౧౩॥ న చ తం జానకీ సీతా హరిం హరిణలోచనా । అస్మాభిర్బహుధా పృష్టా నివేదయితుమిచ్ఛతి ॥౧౪॥ వాసవస్య
భవేద్దూతో దూతో వైశ్రవణస్య వా । ప్రేషితో వాపి రామేణ సీతాన్వేషణకాఙ్క్షయా ॥౧౫॥ తేన త్వద్భుతరూపేణ యత్త
త్తవ మనోహరమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం ప్రమృష్టం ప్రమదావనమ్ ॥౧౬॥ న తత్ర కశ్చిదుద్దేశో యస్తేన న వినాశితః । యత్ర

పా జానకీ సీతా స తేనన వినాశితః ॥౧౭॥ జానకీరక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే । అథవా కశ్శ్రమస్తస్య సైవ తేనాభి
రక్షితా ॥౧౮॥ చారుపల్లవపుష్పాఢ్యం యం సీతా స్వయమాస్థితా । ప్రవృద్ధశ్శింశుపావృక్షస్స చ తేనాభిరక్షితః ॥౧౯॥ తస్యో
గ్రరూపస్యోగ్ర త్వం దండమాజ్ఞాపుమర్హసి । సీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్ ॥౨౦॥ మనఃపరిగృహీతాం
తాం తవ రక్షోగణేశ్వర । కస్సీతామభిభాషేత యో న స్యాత్త్యక్తజీవితః ॥౨౧॥ రాక్షసీనాం వచశ్శ్రుత్వా రావణో రాక్ష
సేశ్వరః । హుతాగ్నిరివ జజ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః ॥౨౨॥ తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నాస్రబిందవః । దీ
ప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్చిషస్స్నేహబిందవః ॥౨౩॥ ఆత్మనస్సదృశాంఛూరాన్ కింకరాన్నామ రాక్షసాన్ । వ్యాది
దేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనూమతః ॥౨౪॥ తేషామశీతిసాహస్రం కింకరాణాం తరస్వినామ్ । నిర్యయుర్భవనాత్త
స్మాత్కూటముద్గరపాణయః ॥౨౫॥ మహోదరా మహాదంష్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః । యుద్ధాభిమనసస్సర్వే హనూమ
ద్గ్రహణోన్ముఖాః ॥౨౬॥ తే కపీంద్రం సమాసాద్య తోరణస్థమవస్థితమ్ । అభిపేతుర్మహావేగాః పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥౨౭॥
తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః । ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం శరైశ్చాదిత్యసన్నిభైః ॥౨౮॥ ముద్గరైః పట్టిసై
శ్శూలైః ప్రాసతోమరశక్తిభిః । పరివార్య హనూమంతం సహసా తస్థురగ్రతః ॥౨౯॥ హనుమానపి తేజస్వీ శ్రీమాన్పర్వ
తసన్నిభః । క్షితావావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహాస్వనమ్ ॥౩౦॥ స భూత్వా సుమహాకాయో హనుమాన్మారుతాత్మజః
ధృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥౩౧॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా సానునాదినా । పేతుర్విహంగాగ
గనాదుచ్చైశ్చేదమఘోషయత్ ॥౩౨॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభి
పాలితః ॥౩౩॥ దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మ
జః ॥౩౪॥ న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ । శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥౩౫॥ అర్దయిత్వా
పురీం లంకామభివాద్య చ మైథిలీమ్ । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥౩౬॥ తస్య సన్నాదశబ్దేన తే భవన్
భయశంకితాః । దదృశుశ్చ హనూమంతం సంధ్యామేఘమివోన్నతమ్ ॥౩౭॥ స్వామిసందేశనిశ్శంకాస్తతస్తే రాక్షసాః క
పిమ్ । చిత్రైః ప్రహరణైర్భీమైరభిపేతుస్తతస్తతః ॥౩౮॥ స తైః పరివృతశ్శూరైస్సర్వతస్స మహాబలః । ఆససాదాయసం భీ
మం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్ ॥౩౯॥ స తం పరిఘమాదాయ జఘాన రజనీచరాన్ । స పన్నగమివాదాయ స్ఫురంతం వినతాసు
తః ॥౪౦॥ విచచారాంబరే వీరః పరిగృహ్య మారుతిః । స హత్వా రాక్షసాన్వీరాన్ కింకరాన్మారుతాత్మజః ॥౪౧॥ యుద్ధ
కాంక్షీ పునర్వీరస్తోరణం సముపాశ్రితః । తతస్తస్మాద్భయాన్ముక్తాః కతిచిత్తత్ర రాక్షసాః ॥౪౨॥ నిహతాన్ కింకరాన్స
ర్వాన్ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥ స రాక్షసానాం నిహతం మహద్బలం నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః । సమాదిదేశాప్రతి
మం పరాక్రమే ప్రహస్తపుత్రం సమరే సుదుర్జయమ్ ॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ద్విచత్వారింశస్సర్గః ******

తతస్స కింకరాన్ హత్వా హనుమాన్ ధ్యానమాస్థితః । వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః ॥౧॥ త
స్మాత్ప్రాసాదమప్యేవం భీమం విధ్వంసయామ్యహమ్ । ఇతి సంచింత్య మనసా హనుమాన్దర్శయన్బలమ్ ॥౨॥ చైత్యప్రా
సాదమాప్లుత్య మేరుశృంగమివోన్నతమ్ । ఆరురోహ కపిశ్రేష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥౩॥ ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రా
సాదం హరియూథపః । బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః ॥౪॥ సంప్రధృష్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాదము
త్తమమ్ । హనుమాన్ ప్రజ్వలన్ లక్ష్మ్యా పారియాత్రోపమోఽభవత్ ॥౫॥ స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావాన్మారుతా
త్మజః । ధృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥౬॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా । పేతుర్వి
హంగమాస్తత్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః ॥౭॥ అస్త్రవిజ్జయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో
రాఘవేణాభిపాలితః ॥౮॥ దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహంతా
మారుతాత్మజః ॥౯॥ న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ । శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥౧౦॥ అ
ర్దయిత్వా పురీం లంకామభివాద్య చ మైథిలీమ్ । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥౧౧॥ ఏవముక్త్వా విమా
నస్థశ్చైత్యస్థాన్ హరియూథపః । ననాద భీమనిర్హ్రాదో రక్షసాం జనయన్భయమ్ ॥౧౨॥ తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపా
లాశ్శతం యయుః । గృహీత్వా వివిధానస్త్రాన్ ప్రాసాన్ఖడ్గాన్పరశ్వధాన్ ॥౧౩॥ విసృజంతో మహాకాయా మారుతిం ప

శ్యావారయన్। తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః ||౧౪|| ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం బాణైశ్చాదిత్యసన్నిభైః।
ఆవర్త ఇవ గంగాయాస్తోయస్య విపులో మహాన్ ||౧౫|| పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం స బభౌ రక్షసాం గణః। తతో వాతాత్మజః క్రు
ద్ధో భీమరూపం సమాస్థితః ||౧౬|| ప్రాసాదస్య మహాంతస్య స్తంభం హేమపరిష్కృతమ్। ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హను
మాన్పవనాత్మజః ||౧౭|| తతస్తం భ్రామయామాస శతధారం మహాబలః। తత్ర చాగ్నిస్సమభవత్ప్రాసాదశ్చాప్యదహ్య
త ||౧౮|| దహ్యమానం తతో దృష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూథపః। స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాన్ ||౧౯|| అం
తరిక్షే స్థితశ్శ్రీమానిదం వచనమబ్రవీత్। మాదృశానాం సహస్రాణి విసృష్టాని మహాత్మనామ్ ||౨౦|| బలినాం వానరేంద్రా
ణాం సుగ్రీవవశవర్తినామ్। అటంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః ||౨౧|| దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణో
త్తరాః। కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ||౨౨|| సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిద్వాయుబలోపమాః। అప్రమే
యబలాశ్చాన్యే తత్రాసన్హరియూథపాః ||౨౩|| ఈదృగ్విధైస్తు హరిభిర్వృతో దంతనఖాయుధైః। శతైశ్శతసహస్రై
శ్చ కోటీభిరయుతైరపి ||౨౪|| ఆగమిష్యతి సుగ్రీవస్సర్వేషాం వో నిషూదనః। నేయమస్తి పురీ లంకా న యూయం న చ రావణః
||౨౫|| యస్మాదిక్ష్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్మనా। ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-త్రిచత్వారింశస్సర్గః.**********

సందిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ। జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః ||౧|| రక్తమాల్యాం
బరధరః స్రగ్వీ రుచిరకుండలః। మహాన్వివృత్తనయనశ్చండస్సమరదుర్జయః ||౨|| ధనుశ్శక్రధనుఃప్రఖ్యం మహద్రుచిరసా
యకమ్ ||౩|| తస్య విష్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః। ప్రదిశశ్చ నభశ్చైవ సహసా సమపూర్యత ||౪|| రథేన ఖరయుక్తే
న తమాగతముదీక్ష్య సః। హనుమాన్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ ||౫|| తం తోరణవిటంకస్థం హనుమంతం మహాకపిం।
జంబుమాలీ మహాబాహుర్వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ||౬|| అర్ధచంద్రేణ వదనే శిరస్యేకేన కర్ణినా। బాహ్వోర్వివ్యాధ నా
రాచైర్దశభిస్తం కపీశ్వరమ్ ||౭|| తస్య తచ్ఛుశుభే తామ్రం శరేణాభిహతం ముఖమ్। శరదీవాంబుజం ఫుల్లం విద్ధం భాస్క
రరశ్మినా ||౮|| తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖమ్। యథాకాశే మహాపద్మం సిక్తం చందనబిందుభిః ||౯|| చుకోప బా
ణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః। తతః పార్శ్వేఽతివిపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్ ||౧౦|| తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షే
ప బలవద్బలీ। తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధస్తాడయామాస రాక్షసః ||౧౧|| విపన్నం కర్మ తద్దృష్ట్వా హనుమాంశ్చండవిక్రమః।
సాలం విపులముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్ ||౧౨|| భ్రామయంతం కపిం దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలమ్। చిక్షే
ప సుబహూన్బాణాన్ జంబుమాలీ మహాబలః ||౧౩|| సాలం చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద వానరం పంచభిర్భుజే। ఉరస్యేకేన బాణేన దశ
భిస్తు స్తనాంతరే ||౧౪|| స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతా వృతః। తమేవ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగితః ||
౧౫|| అతివేగోఽతివేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కటః। పరిఘం పాతయామాస జంబుమాలేర్మహోరసి ||౧౬|| తస్య చై
వ శిరో నాస్తి న బాహూ న చ జానునీ। న ధనుర్న రథో నాశ్వాస్తత్రాదృశ్యంత నేషవః ||౧౭|| స హతస్తరసా తేన జంబుమాలీ
మహాబలః। పపాత నిహతో భూమౌ చూర్ణితాంగవిభూషణః ||౧౮|| జంబుమాలించ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్। చు
క్రోధ రావణశ్శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః ||౧౯|| స రోషసంవర్తితతామ్రలోచనః ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలే। అ
మాత్యపుత్రానతివీర్యవిక్రమాన్ సమాదిదేశాశు నిశాచరేశ్వరః ||౨౦|| ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మంత్రిణస్సుతాః। నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్సప్త సప్తార్చివర్చసః ||౧|| మహాబలప
రీవారా ధనుష్మంతో మహాబలాః। కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః ||౨|| హేమజాలపరిక్షిప్తైర్ధ్వజవద్భిః
పతాకిభిః। తోయదస్వననిర్ఘోషైర్వాజియుక్తైర్మహారథైః ||౩|| తప్తకాంచనచిత్రాణి చాపాన్యమితవిక్రమాః। వి
ష్ఫారయంతస్సంహృష్టాస్తటిత్వంత ఇవాంబుదాః ||౪|| జనన్యస్తు తతస్తేషాం విదిత్వా కింకరాన్హతాన్। బభూవుశ్శోకసం
భ్రాంతాస్సబాంధవసుహృజ్జనాః ||౫|| తే పరస్పరసంఘర్షాత్తప్తకాంచనభూషణాః। అభిపేతుర్హనూమంతం తోరణ
స్థమవస్థితమ్ ||౬|| సృజంతో బాణవృష్టిం తే రథగర్జితనిస్స్వనాః। వృష్టిమంత ఇవాంభోదా విచేరుర్నైరృతాంబు
దాః ||౭|| అవకీర్ణస్తతస్తాభిర్హనుమాన్ శరవృష్టిభిః। అభవత్సంవృతాకారశ్శైలరాడివ వృష్టిభిః ||౮|| స శరాన్మోఘయా
మాస తేషామాశుచరః కపిః। రథవేగం చ వీరాణాం విచరన్విమలేంబరే ||౯|| స తైః క్రీడన్ధనుష్మద్భిర్వ్యోమ్ని వీరః ప్రకా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శతే। ధనుష్మద్భిర్యథా మేఘైర్మారుతః ప్రభురంబరే ॥౧౦॥ స కృత్వా నినదం ఘోరం త్రాసయంస్తాం మహాచమూమ్। చకార
హనుమాన్వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్ ॥౧౧॥ తలేనాభ్యహనత్కాంశ్చిత్పాదైః కాంశ్చిత్పరంతపః। ముష్టినాభ్యహన
త్కాంశ్చిన్నఖైః కాంశ్చిద్వ్యదారయత్ ॥౧౨॥ ప్రమమాథోరసా కాంశ్చిదూరుభ్యామపరాన్కపిః। కేచిత్తస్య నినాదేన
తేనైవ పతితా భువి ॥౧౩॥ తతస్తేష్వవసన్నేషు భూమౌ నిపతితేషు చ। తత్సైన్యమగమత్సర్వం దిశో దశ భయార్దితమ్॥
౧౪॥ వినేదుర్విస్వరం నాగా నిపేతుర్భువి వాజినః। భగ్ననీడధ్వజచ్ఛత్రైర్భూశ్చ కీర్ణాభవద్రథైః ॥౧౫॥ స్రవతా రుధి
రేణాథ స్రవంత్యో దర్శితాః పథి। వివిధైశ్చ స్వరైర్లంకా ననాద వికృతం తదా ॥౧౬॥ స తాన్ప్రవృద్ధాన్వినిహత్య రాక్ష
సాన్మహాబలశ్చండపరాక్రమః కపిః। యుయుత్సురన్యైః పునరేవ రాక్షసైస్తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణమ్ ॥౧౭॥ ఇతి
శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః - ************************************
హతాన్మంత్రిసుతాన్బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా। రావణస్సంవృతాకారశ్చకార మతిముత్తమామ్ ॥౧॥ స విరూపాక్ష
యూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్। ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్ ॥౨॥ సందిదేశ దశగ్రీవో వీరా
న్నయవిశారదాన్। హనుమద్గ్రహణే వ్యగ్రాన్వాయువేగసమాన్యుధి ॥౩॥ యాత సేనాగ్రగాస్సర్వే మహాబలపరిగ్రహాః
సవాజిరథమాతంగాస్స కపిశ్శాస్యతామితి ॥౪॥ యత్తైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్తమాసాద్య వనాలయమ్। కర్మ చాపి సమా
ధేయం దేశకాలావిరోధినమ్ ॥౫॥ న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్। సర్వథా తన్మహద్భూతం మహాబలపరి
గ్రహమ్ ॥౬॥ భవేదింద్రేణ వా సృష్టమస్మదర్థం తపోబలాత్। సనాగయక్షగంధర్వా దేవాసురమహర్షయః ॥౭॥ యుష్మా
భిస్సహితైస్సర్వైర్మయా సహ వినిర్జితాః। తైరవశ్యం విధాతవ్యం వ్యలీకం కించిదేవ నః ॥౮॥ తదేవ నాత్ర సందేహః ప్ర
సహ్య పరిగృహ్యతామ్। నావమాన్యో భవద్భిశ్చ హరిర్ధీరపరాక్రమః ॥౯॥ దృష్టా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్ర
మాః। వాలీ చ సహ సుగ్రీవో జాంబవాంశ్చ మహాబలః ॥౧౦॥ నీలస్సేనాపతిశ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః। నైవం తేషాం
గతిర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః ॥౧౧॥ న మతిర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనమ్। మహత్సత్త్వమిదం జ్ఞేయం కపిరూపం
వ్యవస్థితమ్ ॥౧౨॥ ప్రయత్నం మహదాస్థాయ క్రియతామస్య నిగ్రహః। కామం లోకాస్త్రయస్సేంద్రాస్ససురాసురమా
నవాః ॥౧౩॥ భవతామగ్రతః స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే। తథాపి తు నయజ్ఞేన జయమాకాంక్షతా రణే ॥౧౪॥ ఆత్మా రక్ష్యః
ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిర్హి చంచలా। తే స్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహౌజసః ॥౧౫॥ సముత్పేతుర్మహావేగా హు
తాశసమతేజసః। రథైర్మత్తైశ్చ మాతంగైర్వాజిభిశ్చ మహాజవైః ॥౧౬॥ శస్త్రైశ్చ వివిధైస్తీక్ష్ణైస్సర్వైశ్చోపచితా బ
లైః। తతస్తం దదృశుర్వీరా దీప్యమానం మహాకపిమ్ ॥౧౭॥ రశ్మిమంతమివోద్యంతం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్। తోరణస్థం
మహోత్సాహం మహాసత్త్వం మహాబలమ్ ॥౧౮॥ మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలమ్। తం సమీక్ష్యైవ తే స
ర్వే దిక్షు సర్వాస్వవస్థితాః ॥౧౯॥ తైస్తైః ప్రహరణైర్భీమైరభిపేతుస్తతస్తతః। తస్య పంచాయసాస్తీక్ష్ణాశ్శితాః పీతము
ఖాశ్శరాః ॥౨౦॥ శిరస్యుత్పలపత్రాభా దుర్ధరేణ నిపాతితాః। స తైః పంచభిరావిద్ధశ్శరైశ్శిరసి వానరః ॥౨౧॥ ఉత్పపాత నద
న్వ్యోమ్ని దిశో దశ వినాదయన్। తతస్తు దుర్ధరో వీరస్సరథస్సజ్యకార్ముకః ॥౨౨॥ కిరన్ శరశతైస్తీక్ష్ణైరభిపేదే మహాబలః।
స కపిర్వారయామాస తం వ్యోమ్ని శరవర్షిణమ్ ॥౨౩॥ వృష్టిమంతం పయోదాంతే పయోదమివ మారుతః। అర్ద్యమానస్త
తస్తేన దుర్ధరేణానిలాత్మజః ॥౨౪॥ చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్। స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే
హరిః ॥౨౫॥ నిపపాత మహావేగో విద్యుద్రాశిర్గిరావివ। తతస్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్ ॥౨౬॥ విహాయ
న్యపతద్భూమౌ దుర్ధరస్త్యక్తజీవితః। తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి ॥౨౭॥ సంజాతరోషౌ దుర్ధర్షా
వుత్పేతతురరిందమౌ। స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్ఠితో విమలేఽంబరే ॥౨౮॥ ముద్గరాభ్యాం మహాబాహుర్వక్షస్యభిహ
తః కపిః। తయోర్వేగవతోర్వేగం వినిహత్య మహాబలః ॥౨౯॥ నిపపాత పునర్భూమౌ సుపర్ణసమవిక్రమః। స సాలవృ
క్షమాసాద్య తముత్పాట్య చ వానరః ॥౩౦॥ తావుభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః। తతస్తాంస్త్రీన్హతాన్జ్ఞాత్వా వా
నరేణ తరస్వినా ॥౩౧॥ అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్। భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధశ్శూలమాదాయ వీర్య
వాన్ ॥౩౨॥ ఏకతః కపిశార్దూలం యశస్వినమవస్థితమ్। పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్ ॥౩౩॥ భాసక

ణశ్చ శూలేన రాక్షసః కపిసత్తమమ్। స తాభ్యాం విక్షతైర్గాత్రైరసృగ్దిగ్ధతనూరుహః ॥౩౪॥ అభవద్వానరః క్రుద్ధో బా
లసూర్యసమప్రభః। సముత్పాట్య గిరేశ్శృంగం సమృగవ్యాళపాదపమ్ ॥౩౫॥ జఘాన హనుమాన్వీరో రాక్షసౌ కపికుంజరః।
తతస్తేష్వవసన్నేషు సేనాపతిషు పంచసు ॥౩౬॥ బలం తదవశేషం చ నాశయామాస వానరః। అశ్వైరశ్వాన్గజైర్నా
గాన్యోధైర్యోధాన్రథై రథాన్ ॥౩౭॥ స కపిర్నాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్। హతైర్నాగైశ్చ తురగైర్భ
గ్నాక్షైశ్చ మహారథైః ॥౩౮॥ హతైశ్చ రాక్షసైర్భూమీ రుద్ధమార్గా సమంతతః। తతః కపిస్తాన్ధ్వజినీపతీన్రణే నిహత్య
వీరాన్సబలాన్సవాహనాన్ ॥౩౯॥ సమీక్ష్య వీరః ప్రతిగృహ్య తోరణం కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ॥ ఇతి శ్రీమత్సుం
దరకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః. ***

సేనాపతీన్పంచ స తు ప్రమాపితాన్ హనూమతా సానుచరాన్సవాహనాన్। సమీక్ష్య రాజా సమరోద్ధతోన్ము
ఖం కుమారమక్షం ప్రసమైక్షతాగ్రతః ॥౧॥ స తస్య దృష్ట్యర్పణసంప్రచోదితః ప్రతాపవాన్కాంచనచిత్రకార్ముకః। స
ముత్పపాతాథ సదస్యుదీరితో ద్విజాతిముఖ్యైర్హవిషేవ పావకః ॥౨॥ తతో మహద్బాలదివాకరప్రభం ప్రతప్తజాంబూ
నదజాలసంతతమ్। రథం సమాస్థాయ యయౌ స వీర్యవాన్ మహాహరిం తం ప్రతి నైరృతర్షభః ॥౩॥ తతస్తపస్సంగ్ర
హసంచయార్జితం ప్రతప్తజాంబూనదజాలశోభితమ్। పతాకినం రత్నవిభూషితధ్వజం మనోజవాష్టాశ్వవరైస్సుయో
జితమ్ ॥౪॥ సురాసురాధృష్యమసంగచారిణం రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితమ్। సతూణమష్టాసినిబద్ధబంధురం యథా
క్రమావేశితశక్తితోమరమ్ ॥౫॥ విరాజమానం ప్రతిపూర్ణవస్తునా సహేమదామ్నా శశిసూర్యవర్చసా। దివాకరా
భం రథమాస్థితస్తతస్స నిర్జగామామరతుల్యవిక్రమః ॥౬॥ స పూరయన్ఖం చ మహీం చ సాచలాం తురంగమాతంగమ
హారథస్వనైః। బలైస్సమేతైస్స హి తోరణస్థితం సమర్థమాసీనముపాగమత్కపిమ్ ॥౭॥ స తం సమాసాద్య హరిం హరీక్ష
ణో యుగాంతకాలాగ్నిమివ ప్రజాక్షయే। అవస్థితం విస్మితజాతసంభ్రమస్సమైక్షతాక్షో బహుమానచక్షుషా ॥౮॥ స త
స్య వేగం చ కపేర్మహాత్మనః పరాక్రమం చారిషు పార్థివాత్మజః। విధారయన్స్వం చ బలం మహాబలో హిమక్షయే సూ
ర్య ఇవాభివర్ధతే ॥౯॥ స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్య విక్రమం స్థిరం స్థిరస్సంయతి దుర్నివారణమ్। సమాహితాత్మా హను
మంతమాహవే ప్రచోదయామాస శరైస్త్రిభిశ్శితైః ॥౧౦॥ తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్య గర్వితం జితశ్రమం శత్రుపరాజయో
ర్జితమ్। అవైక్షతాక్షస్సముదీర్ణమానసః సబాణపాణిః ప్రగృహీతకార్ముకః ॥౧౧॥ స హేమనిష్కాంగదచారుకుండ
లస్సమాససాదాశుపరాక్రమః కపిమ్। తయోర్బభూవాప్రతిమస్సమాగమస్సురాసురాణామపి సంభ్రమప్రదః ॥౧౨॥
రరాస భూమిర్న తతాప భానుమాన్ వవౌ న వాయుః ప్రచచాల చాచలః। కపేః కుమారస్య చ వీక్ష్య సంయుగం ననాద చ ద్యౌ
రుదధిశ్చ చుక్షుభే ॥౧౩॥ తతస్స వీరస్సుముఖాన్పతత్త్రిణస్సువర్ణపుంఖాన్సవిషానివోరగాన్। సమాధిసంయోగవిమోక్ష
తత్త్వవిచ్ఛరానథ త్రీన్కపిమూర్ధ్న్యపాతయత్ ॥౧౪॥ స తైశ్శరైర్మూర్ధ్ని సమం నిపాతితైః క్షరన్నసృగ్దిగ్ధవివృత్త
లోచనః। నవోదితాదిత్యనిభశ్శరాంశుమాన్ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలికః ॥౧౫॥ తతస్స పింగాధిపమంత్రిసత్తమస్స
మీక్ష్య తం రాజవరాత్మజం రణే। ఉదగ్రచిత్రాయుధచిత్రకార్ముకం జహర్ష చాపూర్యత చాహవోన్ముఖః ॥౧౬॥ స మం
దరాగ్రస్థ ఇవాంశుమాలీ వివృద్ధకోపో బలవీర్యసంయుతః। కుమారమక్షం సబలం సవాహనం దదాహ నేత్రాగ్నిమ
రీచిభిస్తదా ॥౧౭॥ తతస్స బాణాసనచిత్రకార్ముకశ్శరప్రవర్షో యుధి రాక్షసాంబుదః। శరాన్ముమోచాశు హరీశ్వరాచ
లే వలాహకో వృష్టిమివాచలోత్తమే ॥౧౮॥ తతః కపిస్తం రణచండవిక్రమం వివృద్ధతేజోబలవీర్యసంయుతమ్। కుమార
మక్షం ప్రసమీక్ష్య సంయుగే ననాద హర్షాద్ఘనతుల్యవిక్రమః ॥౧౯॥ స బాలభావాద్యుధి వీర్యదర్పితః ప్రవృద్ధమన్యుః
క్షతజోపమేక్షణః। సమాససాదాప్రతిమం కపిం రణే గజో మహాకూపమివావృతం తృణైః ॥౨౦॥ స తేన బాణైః ప్రసభం ని
పాతితైశ్చకార నాదం ఘననాదనిస్స్వనః। సముత్పపాతాశు నభస్స మారుతిర్భుజోరువిక్షేపణఘోరదర్శనః ॥౨౧॥ సము
త్పతంతం సమభిద్రవద్బలీ స రాక్షసానాం ప్రవరః ప్రతాపవాన్। రథీ రథిశ్రేష్ఠతమః కిరన్శరైః పయోధరశ్శైలమివాశ్మ
వృష్టిభిః ॥౨౨॥ స తాన్శరాంస్తస్య హరిర్విమోక్షయంశ్చచార వీరః పథి వాయుసేవితే। శరాంతరే మారుతవద్వినిష్పతన్
మనోజవస్సంయతి చండవిక్రమః ॥౨౩॥ తమాత్తబాణాసనమాహవోన్ముఖం ఖమాస్తృణంతం విశిఖైశ్శరోత్తమైః। అవై

క్షతాంతుంబహుమానచక్షుషాజగామచింతాంచసమారుతాత్మజః॥౨౪॥తతశ్శరైర్భిన్నభుజాంతరఃకపిఃకుమారవీరేణ
మహాత్మనానదన్। మహాభుజఃకర్మవిశేషతత్త్వవిచ్చింతయామాసరణేపరాక్రమమ్॥౨౫॥ అబాలవద్బాలదివాకర
ప్రభఃకరోత్యయంకర్మమహన్మహాబలః।నచాస్యసర్వాహవకర్మశోభినఃప్రమాపణేమేమతిరత్రజాయతే॥ ౨౬॥ అ
యంమహాత్మాచమహాంశ్చవీర్యతస్సమాహితశ్చాతిసహశ్చసంయుగే। అసంశయంకర్మగుణోదయాదయంసనాగ
యక్షైర్మునిభిశ్చపూజితః॥౨౭॥పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానసస్సమీక్షతేమాంప్రముఖాగతస్స్థితః। పరాక్రమో
హ్యస్యమనాంసికంపయేత్సురాసురాణామపిశీఘ్రగామినః॥౨౮॥ నఖల్వయంనాభిభవేదుపేక్షితఃపరాక్రమోహ్యస్య
రణేవివర్ధతే। ప్రమాపణంత్వేవమమాస్యరోచతేనవర్ధమానోగ్నిరుపేక్షితుంక్షమః॥ ౨౯॥ ఇతిప్రవేగంతుపరస్యత
ర్కయన్స్వకర్మయోగంచవిధాయవీర్యవాన్। చకారవేగంతుమహాబలస్తదామతించచక్రేస్యవధేమహాకపిః॥౩౦॥
సతస్యతానష్టహయాన్మహాజవాన్సమాహితాన్భారసహాన్వివర్తనే। జఘానవీరఃపథివాయుసేవితేతలప్రహారైఃప
వనాత్మజఃకపిః॥౩౧॥తతస్తలేనాభిహతోమహారథస్సతస్యపింగాధిపమంత్రినిర్జితః। ప్రభగ్ననీడఃపరిముక్తకూబరఃప
పాతభూమౌహతవాజిరంబరాత్॥౩౨॥సతంపరిత్యజ్యమహారథోరథంసకార్ముకఃఖడ్గధరఃఖముత్పతన్। తపోభియో
గాదృషిరుగ్రవీర్యవాన్విహాయదేహంమరుతామివాలయమ్॥ ౩౩॥ తతఃకపిస్తంవిచరంతమంబరేపతత్రిరాజానిలసిద్ధ
సేవితే।సమేత్యతంమారుతతుల్యవిక్రమఃక్రమేణజగ్రాహసపాదయోర్దృఢమ్॥౩౪॥సతంసమావిధ్యసహస్రశఃక
పిర్మహోరగంగృహ్యఇవాండజేశ్వరః।ముమోచవేగాత్పితృతుల్యవిక్రమోమహీతలేసంయతివానరోత్తమః॥౩౫
సభగ్నబాహూరుకటీశిరోధరఃక్షరన్నసృఙ్నిర్మథితాస్థిలోచనః। సభగ్నసంధిఃప్రవికీర్ణబంధనోహతఃక్షితౌవాయు
సుతేనరాక్షసః॥౩౬॥మహాకపిర్భూమితలేనిపీడ్యతంచకారరక్షోధిపతేర్మహద్భయమ్। మహర్షిభిశ్చక్రచరైర్మ
హావ్రతైస్సమేత్యభూతైశ్చసయక్షపన్నగైః॥౩౭॥ సురైశ్చసేంద్రైర్భృశజాతవిస్మయైర్హతేకుమారేసకపిర్నిరీ
క్షితః। నిహత్యతంవజ్రిసుతోపమప్రభంకుమారమక్షంక్షతజోపమేక్షణమ్॥౩౮॥ తమేవవీరోభిజగామతోరణంకృతక్షణః
కాలఇవప్రజాక్షయే॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః ****************************

తతస్సరక్షోధిపతిర్మహాత్మాహనూమతాక్షేనిహతేకుమారే।మనస్సమాధాయతదేంద్రకల్పంసమాదిదేశేంద్ర
జితంసరోషమ్।౧॥త్వమస్త్రవిచ్ఛస్త్రవిదాంవరిష్ఠస్సురాసురాణామపిశోకదాతా। సురేషుసేంద్రేషుచదృష్టకర్మాప
తామహారాధనసంచితాస్త్రః॥౨॥ తవాస్త్రబలమాసాద్యనాసురానమరుద్గణాః। నశేకుస్సమరేస్థాతుంసురేశ్వరసమా
శ్రితాః॥౩॥నకశ్చిత్త్రిషులోకేషుసంయుగేనగతశ్రమః।భుజవీర్యాభిగుప్తశ్చతపసాచాభిరక్షితః॥౪॥దేశకాలవిభాగజ్ఞస్త్వ
మేవమతిసత్తమః।నతేస్త్యశక్యంసమరేషుకర్మణానతేస్త్యకార్యంమతిపూర్వమంత్రణే॥౫॥నసోస్తికశ్చిత్త్రిషుసంగ్రహే
షువైనవేదయస్తేస్త్రబలంబలంచతే। మమానురూపంతపసోబలంచతేపరాక్రమశ్చాస్త్రబలంచసంయుగే॥౬॥నత్వాం
సమాసాద్యరణావమర్దేమనఃశ్రమంగచ్ఛతినిశ్చితార్థః॥నిహతాఃకింకరాస్సర్వేజంబుమాలీచరాక్షసః॥౭॥అమాత్య
పుత్రావీరాశ్చపంచసేనాగ్రయాయినః।బలానిసుసమృద్ధానిసాశ్వనాగరథానిచ॥౮॥సహోదరస్తేదయితఃకుమారో
క్షశ్చసూదితః।నహితేష్వేవమేసారోయస్త్వయ్యరినిషూదన॥౯॥ఇదంహిదృష్ట్వామతిమన్మహద్బలంకపేఃప్రభావంచ
పరాక్రమంచ। త్వమాత్మనశ్చాపిసమీక్ష్యసారంకురుష్వవేగంస్వబలానురూపమ్॥౧౦॥బలావమర్దస్త్వయిసన్నికృష్టే
యథాగతేశామ్యతిశాంతశత్రౌ।తథాసమీక్ష్యాత్మబలంపరంచసమారభస్వాస్త్రవిదాంవరిష్ఠ॥౧౧॥నవీరసేనాగణశోచ్య
వంతినవజ్రమాదాయవిశాలసారమ్।నమారుతస్యాస్యగతేఃప్రమాణంనచాగ్నికల్పఃకరణేనహంతుమ్॥౧౨॥ తమేవమర్థం
ప్రసమీక్ష్యసమ్యక్స్వకర్మసామ్యాద్ధిసమాహితాత్మా।స్మరంశ్చదివ్యంధనుషోస్త్రవీర్యంవ్రజాక్షతంకర్మసమారభ
స్వ॥౧౩॥నఖల్వియంమతిశ్శ్రేష్ఠాయత్త్వాంసంప్రేషయామ్యహమ్।ఇయంచరాజధర్మాణాంక్షత్రస్యచమతిర్మతా
౧౪॥నానాశస్త్రైశ్చసంగ్రామేవైశారద్యమరిందమ।అవశ్యమేవయోద్ధవ్యంకామ్యశ్చవిజయోరణే॥౧౫॥తతఃపితుస్త
ద్వచనంనిశమ్యప్రదక్షిణందక్షసుతప్రభావః।చకారభర్తారమదీనసత్త్వోరణాయవీరఃప్రతిపన్నబుద్ధిః॥౧౬॥తతస్తైస్స్వ
గణైరిష్టైరింద్రజిత్ప్రతిపూజితః।యుద్ధోద్ధతఃకృతోత్సాహస్సంగ్రామంప్రత్యపద్యత॥౧౭॥శ్రీమాన్పద్మపలాశాక్షోరా

తుసాధితతేజసః । నిర్జగామమహాతేజాస్సముద్రఇవపర్వసు ॥౧౮॥ సపక్షిరాజోపమతుల్యవేగైర్వ్యాళైశ్చతుర్భిస్సి
తతీక్ష్ణదంష్ట్రైః । రథంసమాయుక్తమసంగవేగంసమారురోహేంద్రజిదింద్రకల్పః ॥౧౯॥ సరథీధన్వినాంశ్రేష్ఠశ్శస్త్రజ్ఞ
శ్శస్త్రవిదాంవరః । రథేనాభియయౌక్షిప్రంహనుమాన్యత్రసోఽభవత్ ॥౨౦॥ సతస్యరథనిర్ఘోషంజ్యాస్వనంకార్ముకస్య
చ । నిశమ్యహరివీరోఽసౌసంప్రహృష్టతరోఽభవత్ ॥౨౧॥ సుమహచ్చాపమాదాయశితశల్యాంశ్చసాయకాన్ । హనుమంత
మభిప్రేత్యజగామరణపండితః ॥౨౨॥ తస్మింస్తతస్సంయతిజాతహర్షేరణాయనిర్గచ్ఛతిబాణపాణౌ । దిశశ్చసర్వాఃకలు
షాబభూవుర్మృగాశ్చరౌద్రాబహుధావినేదుః ॥౨౩॥ సమాగతాస్తత్రతునాగయక్షామహర్షయశ్చక్రచరాశ్చసి
ద్ధాః । నభస్సమావృత్యచపక్షిసంఘావినేదురుచ్చైఃపరమప్రహృష్టాః ॥౨౪॥ ఆయాంతంసరథందృష్ట్వాతూర్ణమింద్రజి
తంకపిః । విననాదమహానాదంవ్యవర్ధతచవేగవాన్ ॥౨౫॥ ఇంద్రజిత్తురథందివ్యమాస్థితశ్చిత్రకార్ముకః । ధనుర్విస్ఫార
యామాసతటిదూర్జితనిస్స్వనమ్ ॥౨౬॥ తతస్సమేతావతితీక్ష్ణవేగౌమహాబలౌతౌరణనిర్విశంకౌ । కపిశ్చరక్షోఽధిపతేశ్చ
పుత్రస్సురాసురేంద్రావివబద్ధవైరౌ ॥౨౭॥ సతస్యవీరస్యమహారథస్యధనుష్మతస్సంయతిసమ్మతస్య । శరప్రవేగంవ్యహన
త్ప్రవృద్ధశ్చచారమార్గేపితురప్రమేయే ॥౨౮॥ తతశ్శరానాయతతీక్ష్ణశల్యాన్సుపత్రిణఃకాంచనచిత్రపుంఖాన్ । ము
మోచవీరఃపరవీరహంతాసుసన్నతాన్వజ్రనిపాతవేగాన్ ॥౨౯॥ తతస్తుతత్స్యందననిస్స్వనంచమృదంగభేరీపటహస్వ
నంచ । వికృష్యమాణస్యచకార్ముకస్యనిశమ్యఘోషంపునరుత్పపాత ॥౩౦॥ శరాణామంతరేష్వాశువ్యవర్తతమహాక
పిః । హరిస్తస్యాభిలక్ష్యస్యమోఘయల్లక్ష్యసంగ్రహమ్ ॥౩౧॥ శరాణామగ్రతస్తస్యపునస్సమభివర్తత । ప్రసార్య
హస్తౌహనుమానుత్పపాతానిలాత్మజః ॥౩౨॥ తావుభౌవేగసంపన్నౌరణకర్మవిశారదౌ । సర్వభూతమనోగ్రాహి
చక్రతుర్యుద్ధముత్తమమ్ ॥౩౩॥ హనూమతోవేదనరాక్షసోఽన్తరంనమారుతిస్తస్యమహాత్మనోఽన్తరమ్ । పరస్పరంనిర్విష
హౌబభూవతుస్సమేత్యతౌదేవసమానవిక్రమౌ ॥౩౪॥ తతస్తులక్ష్యేసవిహన్యమానేశరేష్వమోఘేషుచసంపతత్సు । జ
గామచింతాంమహతీంమహాత్మాసమాధిసంయోగసమాహితాత్మా ॥౩౫॥ తతోమతింరాక్షసరాజసూనుశ్చకారత
స్మిన్హరివీరముఖ్యే । అవధ్యతాంతస్యకపేస్సమీక్ష్యకథంనిగచ్ఛేదితినిగ్రహార్థమ్ ॥౩౬॥ తతఃపైతామహంవీరస్సోఽస్త్ర
మస్త్రవిదాంవరః । సందధేసుమహాతేజాస్తంహరిప్రవరంప్రతి ॥౩౭॥ అవధ్యోఽయమితిజ్ఞాత్వాతమస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్ ।
నిజగ్రాహమహాబాహుర్మారుతాత్మజమింద్రజిత్ ॥౩౮॥ తేనబద్ధస్తతోఽస్త్రేణరాక్షసేనసవానరః । అభవన్నిర్విచేష్ట
శ్చపపాతచమహీతలే ॥౩౯॥ తతోఽథబుద్ధ్వాసతదాఽస్త్రబంధంప్రభోఃప్రభావాద్విగతాత్మవేగః । పితామహానుగ్రహ
మాత్మనశ్చవిచింతయామాసహరిప్రవీరః ॥౪౦॥ తతస్స్వాయంభువైర్మంత్రైర్బ్రహ్మాస్త్రమభిమంత్రితమ్ । హనూ
మాంశ్చింతయామాసవరదానంపితామహాత్ ॥౪౧॥ నమేఽస్త్రబంధస్యచశక్తిరస్తివిమోక్షణేలోకగురోఃప్రభావాత్ ।
ఇత్యేవమత్వావిహితోఽస్త్రబంధోమయాత్మయోనేరనువర్తితవ్యః ॥౪౨॥ సవీర్యమస్త్రస్యకపిర్విచార్యపితామహానుగ్ర
హమాత్మనశ్చ । విమోక్షశక్తింపరిచింతయిత్వాపితామహాజ్ఞామనువర్తతేస్మ ॥౪౩॥ అస్త్రేణాపిహిబద్ధస్యభయంమమన
జాయతే । పితామహమహేంద్రాభ్యాంరక్షితస్యానిలేనచ ॥౪౪॥ గ్రహణేచాపిరక్షోభిర్మహాన్మేగుణదర్శనః । రాక్ష
సేంద్రేణసంవాదస్తస్మాద్గృహ్ణంతుమాంపరే ॥౪౫॥ సనిశ్చితార్థఃపరవీరహంతాసమీక్ష్యకారీవినివృత్తచేష్టః । పరైః
ప్రసహ్యాభిగతైర్నిగృహ్యననాదతైస్తైఃపరిభర్త్స్యమానః ॥౪౬॥ తతస్తంరాక్షసాదృష్ట్వానిర్విచేష్టమరిందమమ్ । బబం
ధుశ్శణవల్కైశ్చద్రుమచీరైశ్చసంహతైః ॥౪౭॥ సరోచయామాసపరైశ్చబంధనంప్రసహ్యవీరైరభినిగ్రహంచ । కౌ
తూహలాన్మాంయదిరాక్షసేంద్రోద్రష్టుంవ్యవస్యేదితినిశ్చితార్థః ॥౪౮॥ సబద్ధస్తేనవల్కేనవిముక్తోఽస్త్రేణవీర్యవాన్ ।
అస్త్రబంధస్సచాన్యంహినబంధమనువర్తతే ॥౪౯॥ అథేంద్రజిత్తుద్రుమచీరబద్ధంవిచార్యవీరఃకపిసత్తమంతమ్ । విము
క్తమస్త్రేణజగామచింతాంనాన్యేనబద్ధోహ్యనువర్తతేఽస్త్రమ్ ॥౫౦॥ అహోమహత్కర్మకృతంనిరర్థకంనరాక్ష
సైర్మంత్రగతిర్విమృష్టా । పునశ్చనాస్త్రేవిహతేఽస్త్రమన్యత్ప్రవర్తతేసంశయితాస్స్మసర్వే ॥౫౧॥ అస్త్రేణహను
మాన్ముక్తోనాత్మానమవబుధ్యత । కృష్యమాణస్తురక్షోభిస్తైశ్చబంధైర్నిపీడితః ॥౫౨॥ హన్యమానస్తతఃక్రూరైరాక్ష
సైఃకాష్ఠముష్టిభిః । సమీపంరాక్షసేంద్రస్యప్రాకృష్యతసవానరః ॥౫౩॥ అథేంద్రజిత్తంప్రసమీక్ష్యముక్తమస్త్రే

ణబద్ధం ద్రుమచీరసూత్రైః । వ్యదర్శయత్తత్ర మహాబలం తం హరిప్రవీరం సగణాయ రాజ్ఞే ॥ ౫౪ ॥ తం మత్తమివ మాతం
గం బద్ధం కపివరోత్తమమ్ । రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥ ౫౫ ॥ కోఽయం కస్య కుతో వాఽత్ర కిం కార్యం
కో వ్యపాశ్రయః । ఇతి రాక్షసవీరాణాం తత్ర సంజజ్ఞిరే కథాః ॥ ౫౬ ॥ హన్యతాం దహ్యతాం వాపి భక్ష్యతామితి చాపరే । రా
క్షసాస్తత్ర సంక్రుద్ధాః పరస్పరమథాబ్రువన్ ॥ ౫౭ ॥ అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా స తత్ర రక్షోధిపపాదమూ
లే । దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్ గృహం మహారత్నవిభూషితం చ ॥ ౫౮ ॥ స దదర్శ మహాతేజా రావణః కపిసత్తమమ్ । ర
క్షోభిర్వికృతాకారైః కృష్యమాణమితస్తతః ॥ ౫౯ ॥ రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః । తేజోబలసమాయుక్తం త
పంతమివ భాస్కరమ్ ॥ ౬౦ ॥ స రోషసంవర్తితతామ్రదృష్టిర్దశాననస్తం కపిమన్వవేక్ష్య । అథోపవిష్టాన్ కులశీలవృద్ధాన్
సమాదిశత్తం ప్రతి మంత్రిముఖ్యాన్ ॥ ౬౧ ॥ యథాక్రమం తైస్స కపిర్విపృష్టః కార్యార్థమర్థస్య చ మూలమాదౌ । నివేద
యామాస హరీశ్వరస్య దూతస్సకాశాదహమాగతోఽస్మి ॥ ౬౨ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః - ****
తతస్స కర్మణా తస్య విస్మితో భీమవిక్రమః । హనుమాన్ రోషతామ్రాక్షో రక్షోధిపమవైక్షత ॥ ౧ ॥ భ్రాజమా
నం మహార్హేణ కాంచనేన విరాజతా । ముక్తాజాలావృతేనాథ ముకుటేన మహాద్యుతిమ్ ॥ ౨ ॥ వజ్రసంయోగసంయుక్తైర్మ
హార్హమణివిగ్రహైః । హైమైరాభరణైశ్చిత్రైర్మనసేవ ప్రకల్పితైః ॥ ౩ ॥ మహార్హక్షౌమసంవీతం రక్తచందనరూషి
తమ్ । స్వనులిప్తం విచిత్రాభిర్వివిధాభిశ్చ భక్తిభిః ॥ ౪ ॥ వివృతైర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షైర్భీమదర్శనైః । దీప్తతీక్ష్ణమహాదం
ష్ట్రైః ప్రలంబదశనచ్ఛదైః ॥ ౫ ॥ శిరోభిర్దశభిర్వీరం భ్రాజమానం మహౌజసమ్ । నానావ్యాళసమాకీర్ణైశ్శిఖరైరివ మంద
రమ్ ॥ ౬ ॥ నీలాంజనచయప్రఖ్యం హారేణోరసి రాజతా । పూర్ణచంద్రాభవక్త్రేణ సబలాకమివాంబుదమ్ ॥ ౭ ॥ బా
హుభిర్బద్ధకేయూరైశ్చందనోత్తమరూషితైః । భ్రాజమానాంగదైః పీనైః పంచశీర్షైరివోరగైః ॥ ౮ ॥ మహతి స్ఫాటి
కే చిత్రే రత్నసంయోగసంస్కృతే । ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే ॥ ౯ ॥ అలంకృతాభిరత్యర్థం ప్రమదాభి
స్సమంతతః । వాలవ్యజనహస్తాభిరారాత్సముపసేవితమ్ ॥ ౧౦ ॥ దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వేన రక్షసా । మంత్రిభి
ర్మంత్రతత్త్వజ్ఞైర్నికుంభేన చ మంత్రిణా ॥ ౧౧ ॥ సుఖోపవిష్టం రక్షోభిశ్చతుర్భిర్బలదర్పితైః । కృత్స్నః పరివృతో లోకశ్చతు
ర్భిరివ సాగరైః ॥ ౧౨ ॥ మంత్రిభిర్మంత్రతత్త్వజ్ఞైరన్యైశ్చ శుభబుద్ధిభిః । అన్వాస్యమానం రక్షోభిస్సురైరివ సురేశ్వరం ॥
౧౩ ॥ అపశ్యద్రాక్షసపతిం హనుమానతితేజసం । విష్ఠితం మేరుశిఖరే సతోయమివ తోయదం ॥ ౧౪ ॥ స తైస్సంపీడ్యమానో
ఽపి రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః । విస్మయం పరమం గత్వా రక్షోధిపమవైక్షత ॥ ౧౫ ॥ భ్రాజమానం తతో దృష్ట్వా హనుమాన్ రాక్ష
సేశ్వరం । మనసా చింతయామాస తేజసా తస్య మోహితః ॥ ౧౬ ॥ అహో రూపమహో ధైర్యమహో సత్త్వమ
హో ద్యుతిః । అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా ॥ ౧౭ ॥ యద్యధర్మో న బలవాన్ స్యాదయం రాక్షసేశ్వ
రః । స్యాదయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా ॥ ౧౮ ॥ అస్య క్రూరైర్నృశంసైశ్చ కర్మభిర్లోకకుత్సితైః । తేన బిభ్యతి ఖ
ల్వస్మాల్లోకాస్సామరదానవాః ॥ ౧౯ ॥ అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తుమేకార్ణవం జగత్ । ఇతి చింతాం బహువిధామకరో
న్మతిమాన్ హరిః ॥ ౨౦ ॥ దృష్ట్వా రాక్షసరాజస్య ప్రభావమమితౌజసః ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః *
తముద్వీక్ష్య మహాబాహుః పింగాక్షం పురతస్స్థితమ్ । కోపేన మహతావిష్టో రావణో లోకరావణః ॥ ౧ ॥ శంకాహ
తాత్మా దధ్యౌ స కపీంద్రం తేజసావృతమ్ । కిమేష భగవాన్నందీ భవేత్సాక్షాదిహాగతః ॥ ౨ ॥ యేన శప్తోఽస్మి కైలాసే మయా
సంచాలితే పురా । సోఽయం వానరమూర్తిస్స్యాత్కింస్విద్బాణోఽపి వాసురః ॥ ౩ ॥ స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం
మంత్రిసత్తమమ్ । కాలయుక్తమువాచేదం వచో విపులమర్థవత్ ॥ ౪ ॥ దురాత్మా పృచ్ఛ్యతామేష కుతః కిం వాస్య కారణం ।
వనభంగే చ కోఽస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే ॥ ౫ ॥ మత్పురీమప్రధృష్యాం వాఽఽగమనే కిం ప్రయోజనమ్ । ఆయోధనే వా కిం
కార్యం పృచ్ఛ్యతామేష దుర్మతిః ॥ ౬ ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్తో వాక్యమబ్రవీత్ । సమాశ్వసిహి భద్రం తే న భీః
కార్యా త్వయా కపే ॥ ౭ ॥ యది తావత్త్వమింద్రేణ ప్రేషితో రావణాలయమ్ । తత్త్వమాఖ్యాహి మా భూత్తే భయం వానర
మోక్ష్యసే ॥ ౮ ॥ యది వైశ్రవణస్య త్వం యమస్య వరుణస్య చ । చారరూపమిదం కృత్వా ప్రవిష్టో నః పురీమిమామ్ ॥ ౯ ॥ విష్ణు

నాప్రేషితో వాపి నూతో విజయకాంక్షిణా । నహి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్॥౧౦॥తత్త్వతః కథయస్వా
ద్య తతో వానర మోక్ష్యసే । అనృతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్॥ ౧౧ ।అథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాల
యే । ఏవముక్తో హరిశ్రేష్ఠ స్తదా రక్షోగణేశ్వరమ్॥౧౨ ॥అబ్రవీన్నాస్మి శక్రస్య యమస్య వరుణస్య వా । ధనదేన న మే స
ఖ్యం విష్ణునా నాస్మి చోదితః॥౧౩॥ జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోఽహమిహాగతః । దర్శనే రాక్షసేంద్రస్య దుర్లభే తదిదం
మయా॥౧౪॥వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్ । తతస్తే రాక్షసాః ప్రాప్తా బలినో యుద్ధకాంక్షిణః॥౧౫॥ర
క్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే। అస్త్రపాశైర్న శక్యోఽహం బద్ధుం దేవాసురైరపి॥౧౬॥పితామహాదేవ
వరో మమాప్యేషోఽభ్యుపాగతః । రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాస్త్రమనువర్తితమ్॥౧౭॥విముక్తో హ్యహమస్త్రేణ రాక్ష
సైస్త్వభిపీడితః । కేనచిద్రాజకార్యేణ సంప్రాప్తోఽస్మి తవాంతికమ్॥౧౮ ॥దూతోఽహమితి విజ్ఞేయో రాఘవస్యామితౌజ
సః । శ్రూయతాం చాపి వచనం మమ పథ్యమిదం ప్రభో॥౧౯॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచాశస్సర్గః . ******

తం సమీక్ష్య మహాసత్త్వం సత్త్వవాన్ హరిసత్తమః ।వాక్యమర్థవదవ్యగ్రస్తమువాచ దశాననమ్॥౧ ॥అహం సు
గ్రీవసందేశాదిహ ప్రాప్తస్తవాలయం।రాక్షసేంద్ర హరీశస్త్వాం భ్రాతా కుశలమబ్రవీత్ ॥౨॥భ్రాతుశ్శృణు సమా
దేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । ధర్మార్థోపహితం వాక్యమిహ చాముత్ర చ క్షమం॥౩॥ రాజా దశరథో నామ రథకుంజర
వాజిమాన్ ।పితేవ బంధుర్లోకస్య సురేశ్వరసమద్యుతిః॥౪॥జ్యేష్ఠస్తస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః।పితుర్ని
దేశాన్నిష్క్రాంతః ప్రవిష్టో దండకావనం॥౫॥లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చాపి భార్యయా ।రామో నామ మహాతే
జా ధర్మ్యం పంథానమాశ్రితః॥౬॥తస్య భార్యా వనే నష్టా సీతా పతిమనువ్రతా।వైదేహస్య సుతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మ
నః॥౭॥స మార్గమాణస్తాం దేవీం రాజపుత్రస్సహానుజః। ఋశ్యమూకమనుప్రాప్తస్సుగ్రీవేణ సమాగతః॥ ౮ ॥తస్య తేన
ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిమార్గణం।సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితం॥౯ ॥తతస్తేన మృధే హత్వా రాజపుత్రే
ణ వాలినం।సుగ్రీవస్థాపితో రాజ్యే హర్యృక్షాణాం గణేశ్వరః॥౧౦॥త్వయా విజ్ఞాతపూర్వశ్చ వాలీ వానరపుంగవః। రామే
ణ నిహతస్సంఖ్యే శరేణైకేన వానరః॥౧౧॥స సీతామార్గణే వ్యగ్రస్సుగ్రీవస్సత్యసంగరః।హరీన్ సంప్రేషయామాస దిశ
స్సర్వా హరీశ్వరః॥౧౨॥తాం హరీణాం సహస్రాణి శతాని నియుతాని చ।దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే హ్యధశ్చోపరి చాంబరే ॥
వైనతేయసమాః కేచిత్కేచిత్తత్రానిలోపమాః । అసంగగతయశ్శీఘ్రా హరివీరా మహాబలాః ॥ ౧౪ ॥అహం తు హను
మాన్నామ మారుతస్యౌరసస్సుతః । సీతాయాస్తు కృతే తూర్ణం శతయోజనమాయతమ్॥౧౫॥సముద్రం లంఘయిత్వైవ
తాం దిదృక్షురిహాగతః ।భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహే తే జనకాత్మజా॥౧౬॥ తద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థస్తపః కృతపరి
గ్రహః ।పరదారాన్మహాప్రాజ్ఞ నోపరోద్ధుం త్వమర్హసి॥౧౭॥నహి ధర్మవిరుద్ధేషు బహ్వపాయేషు కర్మసు । మూ
లఘాతిషు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః॥౧౮॥కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపానువర్తినామ్ । శరాణామగ్రతస్స్థా
తుం శక్తో దేవాసురేష్వపి॥౧౯॥నచాపి త్రిషు లోకేషు రాజన్ విద్యేత కశ్చన। రాఘవస్య వ్యలీకం యః కృత్వా సుఖమవాప్ను
యాత్ ॥౨౦॥తత్త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మ్యమర్థానుబంధి చ।మన్యస్వ నరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్॥౨౧॥దృష్టా
హీయం మయా దేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభమ్ ।ఉత్తరం కర్మ యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః॥౨౨॥లక్షితేయం మయా
సీతా తథా శోకపరాయణా ।గృహ్య యాం నాభిజానాసి పంచాస్యామివ పన్నగీమ్॥౨౩ ॥నేయం జరయితుం శక్యా సాసురై
రమరైరపి । విషసంసృష్టమత్యర్థం భుక్తమన్నమివౌజసా॥ ౨౪ ॥ తపస్సంతాపలబ్ధస్తే యోఽయం ధర్మపరిగ్రహః । న స
నాశయితుం న్యాయ్య ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః॥౨౫॥ అవధ్యతాం తపోభిర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి।ఆత్మనస్సాసురైర్దే
వైర్హేతుస్తత్రాప్యయం మహాన్ ॥౨౬ ॥ సుగ్రీవో నహి దేవోఽయం నాసురో న తు దానవః । న రాక్షసో న గంధర్వో న య
క్షో న చ పన్నగః॥౨౭ ॥ తస్మాత్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజన్ కరిష్యసి।నతు ధర్మోపసంహారమధర్మఫలసంహితమ్॥
౨౮॥తదేవ ఫలమన్వేతి ధర్మశ్చాధర్మనాశనః । ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావద్భవతా నాత్ర సంశయః॥ ౨౯ ॥ఫలమస్యా
ప్యధర్మస్య క్షిప్రమేవ ప్రపత్స్యసే । జనస్థానవధం బుద్ధ్వా బుద్ధ్వా వాలివధం తథా ॥౩౦॥రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్వ
హితమాత్మనః । కామం ఖల్వహమప్యేకస్సవాజిరథకుంజరామ్ ॥౩౧ ॥ లంకాం నాశయితుం శక్తస్తస్యైష తు న నిశ్చయః

రామేణహిప్రతిజ్ఞాతంహర్యృక్షగణసన్నిధౌ॥౩౨॥ ఉత్సాదనమమిత్రాణాంసీతాయైస్తుప్రధర్షితా । అపకుర్వన్హి
రామస్యసాక్షాదపిపురందరః॥౩౩॥నసుఖంప్రాప్నుయాదన్యఃకింపునస్త్వద్విధోజనః।యాంసీతేత్యభిజానాసియేయం
తిష్ఠతితేవశే॥౩౪॥ కాళరాత్రీతితాంవిద్ధిసర్వలంకావినాశినీం । తదలంకాలపాశేనసీతావిగ్రహరూపిణా॥౩౫॥స్వయం
స్కంధావసక్తేనక్షమమాత్మనిచింత్యతాం।సీతాయాస్తేజసాదగ్ధాంరామకోపప్రపీడితాం॥౩౬॥ దహ్యమానామిమాం
పశ్యపురీంసాట్టప్రతోళికాం।స్వానిమిత్రాణిమంత్రీంశ్చజ్ఞాతీన్భ్రాతౄన్సుతాన్హితాన్॥౩౭॥ భోగాన్దారాం
శ్చలంకాంచమావినాశముపానయ । సత్యంరాక్షసరాజేంద్రశృణుష్వవచనంమమ॥౩౮॥రామదాసస్యదూతస్యవాన
రస్యవిశేషతః। సర్వాన్లోకాన్సుసంహృత్యసభూతాన్సచరాచరాన్॥౩౯॥ పునరేవతథాస్రష్టుంశక్తోరామోమ
హాయశాః। దేవాసురనరేంద్రేషుయక్షరక్షోగణేషుచ॥౪౦॥విద్యాధరేషుసర్వేషుగంధర్వేషూరగేషుచ। సిద్ధేషుకిన్న
రేంద్రేషుపతత్రిషుచసర్వతః॥౪౧॥సర్వభూతేషుసర్వత్రసర్వకాలేషునాస్తిసః। యోరామంప్రతియుధ్యేతవిష్ణుతు
ల్యపరాక్రమం॥౪౨॥సర్వలోకేశ్వరస్యైవంకృత్వావిప్రియముత్తమం । రామస్యరాజసింహస్యదుర్లభంతవజీవితం॥
౪౩॥దేవాశ్చదైత్యాశ్చనిశాచరేంద్రగంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః।రామస్యలోకత్రయనాయకస్యస్థాతుంనశక్తాస్స
మరేషుసర్వే॥౪౪॥బ్రహ్మాస్వయంభూశ్చతురాననోవారుద్రస్త్రిణేత్రస్త్రిపురాంతకోవా। ఇంద్రోమహేంద్రస్సుర
నాయకోవాత్రాతుంనశక్తాయుధిరామవధ్యం॥౪౫॥ససౌష్ఠవోపేతమదీనవాదినఃకపేర్నిశమ్యాప్రతిమోఽప్రియంవచః
దశాననఃకోపవివృత్తలోచనస్సమాదిశత్తస్యవధంమహాకపేః॥౪౬॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః ***

తస్యతద్వచనంశ్రుత్వావానరస్యమహాత్మనః।ఆజ్ఞాపయద్వధంతస్యరావణఃక్రోధమూర్ఛితః॥౧॥వధేతస్యస
మాజ్ఞప్తేరావణేనదురాత్మనా।నివేదితవతోదౌత్యంనానుమేనేవిభీషణః॥౨॥ తంరక్షోధిపతింక్రుద్ధంతచ్చకార్యముపస్థితం
విదిత్వాచింతయామాసకార్యంకార్యవిధౌస్థితః॥౩॥నిశ్చితార్థస్తతస్సామ్నాపూజ్యంశత్రుజిదగ్రజమ్। ఉవాచహిత
మత్యర్థంవాక్యంవాక్యవిశారదః॥౪॥క్షమస్వరోషంత్యజరాక్షసేంద్రప్రసీదమేవాక్యమిదంశృణుష్వ।వధంనకుర్వంతిప
రావరజ్ఞాదూతస్యసంతోవసుధాధిపేంద్రాః॥౫॥ రాజధర్మవిరుద్ధంచలోకవృత్తేశ్చగర్హితం । తవచాసదృశంవీరక
పేరస్యప్రమాపణం॥౬॥ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చరాజధర్మవిశారదః । పరావరజ్ఞోభూతానాంత్వమేవపరమార్థవిత్ ॥
౭॥గృహ్యంతేయదిరోషేణత్వాదృశోఽపివిపశ్చితః। తతశ్శాస్త్రవిపశ్చిత్త్వంశ్రమఏవహికేవలమ్॥౮॥తస్మాత్ప్రసీదశత్రు
ఘ్నరాక్షసేంద్రదురాసద। యుక్తాయుక్తంవినిశ్చిత్యదూతదండోవిధీయతాం॥౯॥ విభీషణవచశ్శ్రుత్వారావణోరాక్ష
సేశ్వరః। రోషేణమహతావిష్టోవాక్యముత్తరమబ్రవీత్॥౧౦॥నపాపానాంవధేపాపంవిద్యతేశత్రుసూదన। తస్మాదే
నంవధిష్యామివానరంపాపచారిణం॥౧౧॥అధర్మమూలంబహుదోషయుక్తమనార్యజుష్టంవచనంనిశమ్య । ఉవాచవా
క్యంపరమార్థతత్త్వంవిభీషణోబుద్ధిమతాంవరిష్ఠః॥౧౨॥ ప్రసీదలంకేశ్వరరాక్షసేంద్రధర్మార్థయుక్తంవచనంశృణు
ష్వ। దూతానవధ్యాన్సమయేషురాజన్సర్వేషుసర్వత్రవదంతిసంతః॥౧౩॥ అసంశయంశత్రురయంప్రవృద్ధఃకృతంహ్య
నేనాప్రియమప్రమేయం। నదూతవధ్యాంప్రవదంతిసంతోదూతస్యదృష్టాబహవోహిదండాః॥౧౪॥వైరూప్యమంగేషుక
శాభిఘాతోమౌండ్యంతథాలక్షణసన్నిపాతః। ఏతాన్హిదూతేప్రవదంతిదండాన్వధస్తుదూతస్యననశ్శ్రుతోఽపి॥౧౫॥
కథంచధర్మార్థవినీతబుద్ధిఃపరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః। భవద్విధఃకోపవశేహితిష్ఠేత్కోపంనగచ్ఛంతిహిసత్త్వవం
తః॥౧౬॥నధర్మవాదేనచలోకవృత్తేనశాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషుచాపి। విద్యేతకశ్చిత్తవవీరతుల్యస్త్వంహ్యుత్తమస్సర్వ
సురాసురాణాం॥౧౭॥నచాప్యస్యకపేర్ఘాతేకంచిత్పశ్యామ్యహంగుణం। తేష్వయంపాత్యతాందండోయైరయంప్రేషి
తఃకపిః॥౧౮॥సాధుర్వాయదివాసాధుఃపరైరేషసమర్పితః। బ్రువన్పరార్థంపరవాన్నదూతోవధమర్హతి॥ ౧౯ ॥అ
పిచాస్మిన్హతేరాజన్నాన్యంపశ్యామిఖేచరం । ఇహయఃపునరాగచ్ఛేత్పరంపారంమహోదధేః॥౨౦॥ తస్మాన్నాస్య
వధేయత్నఃకార్యఃపరపురంజయ। భవాన్సేంద్రేషుదేవేషుయత్నమాస్థాతుమర్హతి॥౨౧॥అస్మిన్వినష్టేనహిదూతమ
న్యంపశ్యామియస్తౌనరరాజపుత్రౌ। యుద్ధాయయుద్ధప్రియదుర్వినీతావుద్యోజయేద్దీర్ఘపథావరుద్ధౌ॥ ౨౨ ॥పరాక్ర
మోత్సాహమనస్వినాంచసురాసురాణామపిదుర్జయేన । త్వయామనోనందననైరృతానాంయుద్ధాయతిర్నాశ

యితుం నయుక్తా ॥౨౩॥ హితాశ్చ శూరాశ్చ సమాహితాశ్చ కులేషు జాతాశ్చ మహాగుణేషు । మనస్వినశ్శస్త్రభృతాం వరి
ష్ఠాః కోట్యగ్రశస్తే సుభృతాశ్చ యోధాః ॥౨౪॥ తదేకదేశేన బలస్య తావత్కేచిత్తవాదేశకృతోఽభియాంతు । తౌ రాజపు
త్రౌ వినిగృహ్య మూఢౌ పరేషు తే భావయితుం ప్రభావమ్ ॥౨౫॥ నిశాచరాణామధిపోఽనుజస్య విభీషణస్యోత్తమవాక్యమిష్టమ్.
జగ్రాహ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రుర్మహాబలో రాక్షసరాజముఖ్యః ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః । దేశకాలహితం వాక్యం భ్రాతురుత్తరమబ్రవీత్ ॥౧॥ సమ్యగుక్తం
హి భవతా దూతవధ్యా విగర్హితా । అవశ్యం తు వధాదన్యః క్రియతామస్య నిగ్రహః ॥౨॥ కపీనాం కిల లాంగూలమిష్టం భవతి
భూషణమ్ । తదస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు ॥౩॥ తతః పశ్యంత్విమం దీనమంగవైరూప్యకర్శితమ్ । సమిత్రజ్ఞాతయ
స్సర్వే బాంధవాస్ససుహృజ్జనాః ॥౪॥ ఆజ్ఞాపయద్రాక్షసేంద్రః పురం సర్వం సచత్వరమ్ । లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రక్షోభిః ప
రిణీయతామ్ ॥౫॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్శితాః । వేష్టయంతి స్మ లాంగూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః ప
టైః ॥౬॥ సంవేష్ట్యమానే లాంగూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః । శుష్కమింధనమాసాద్య వనేష్వివ హుతాశనః ॥౭॥ తైలేన పరి
షిచ్యాథ తేఽగ్నింతత్రాభ్యపాతయన్ । లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాంస్తానపాతయత్ ॥౮॥ రోషామర్షపరీతాత్మా బా
లసూర్యసమాననః । లాంగూలం సంప్రదీప్తం తు ద్రష్టుం తస్య హనూమతః ॥౯॥ సహస్త్రీబాలవృద్ధాశ్చ జగ్ముః ప్రీతా నిశాచ
రాః । స భూయస్సంగతైః క్రూరై రాక్షసైర్హరిసత్తమః ॥౧౦॥ నిబద్ధః కృతవాన్వీరస్తత్కాలసదృశీం మతిమ్ । కామం ఖ
లు న మే శక్తా నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః ॥౧౧॥ ఛిత్త్వా పాశాన్సముత్పత్య హన్యామహమిమాన్పునః । యది భర్తుర్హితార్థా
య చరంతం భర్తృశాసనాత్ ॥౧౨॥ బధ్నంత్యేతే దురాత్మానో న తు మే నిష్కృతిః కృతా । సర్వేషామేవ పర్యాప్తో రాక్ష
సానామహం యుధి ॥౧౩॥ కింతు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేఽహమీదృశమ్ । లంకా చారయితవ్యా వై పునరేవ భవేదితి ॥౧౪॥
రాత్రౌ న హి సుదృష్టా మే దుర్గకర్మవిధానతః । అవశ్యమేవ ద్రష్టవ్యా మయా లంకా నిశాక్షయే ॥౧౫॥ కామం బద్ధస్య మే
భూయః పుచ్ఛస్యోద్దీపనేన చ । పీడాం కుర్వంతు రక్షాంసి న మేఽస్తి మనసశ్శ్రమః ॥౧౬॥ తతస్తే సంవృతాకారం సత్త్వవంతం మ
హాకపిమ్ । పరిగృహ్య యయుర్హృష్టా రాక్షసాః కపికుంజరమ్ ॥౧౭॥ శంఖభేరీనినాదైస్తం ఘోషయంతస్స్వకర్మభిః । రా
క్షసాః క్రూరకర్మాణశ్చారయంతి స్మ తాం పురీమ్ ॥౧౮॥ అన్వీయమానో రక్షోభిర్యయౌ సుఖమరిందమః । హనుమాం
శ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాపురీమ్ ॥౧౯॥ అథాపశ్యద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః । సంవృతాన్భూమిభా
గాంశ్చ సువిభక్తాంశ్చ చత్వరాన్ ॥౨౦॥ వీథీశ్చ గృహసంబాధాః కపిశ్శృంగాటకాని చ । తథా రథ్యోపరథ్యాశ్చ తథైవ గృ
హకాంతరాన్ ॥౨౧॥ గృహాంశ్చ మేఘసంకాశాన్దదర్శ పవనాత్మజః । చత్వరేషు చతుష్కేషు రాజమార్గే తథైవ చ ॥
౨౨॥ ఘోషయంతి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః । స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్ముస్తత్ర తత్ర కుతూహలాత్ ॥౨౩॥ తం ప్రదీపిత
లాంగూలం హనుమంతం దిదృక్షవః । దీప్యమానే తతస్తస్య లాంగూలాగ్రే హనూమతః ॥౨౪॥ రాక్షస్యస్తా విరూపాక్ష్య
శ్శంసుర్దేవ్యాస్తదప్రియమ్ । యస్త్వయా కృతసంవాదస్సీతే తామ్రముఖః కపిః ॥౨౫॥ లాంగూలేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరి
ణీయతే । శ్రుత్వా తద్వచనం క్రూరమాత్మాపహరణోపమమ్ ॥౨౬॥ వైదేహీ శోకసంతప్తా హుతాశనముపాగమత్ । మంగ
లాభిముఖీ తస్య సా తదాసీన్మహాకపేః ॥౨౭॥ ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్ । యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్య
స్తి చరితం తపః ॥౨౮॥ యది చాస్త్యేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః । యది కశ్చిదనుక్రోశస్తస్య మయ్యస్తి ధీమతః । యది వా
భాగ్యశేషో మే శీతో భవ హనూమతః ॥౨౯॥ యది మాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమలాలసామ్ । స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతో
భవ హనూమతః ॥౩౦॥ యది మాం తారయేదార్యస్సుగ్రీవస్సత్యసంగరః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాచ్ఛీతో భవ హనూమతః
॥౩౧॥ తతస్తీక్ష్ణార్చిరవ్యగ్రః ప్రదక్షిణశిఖోఽనలః । జజ్వాల మృగశాబాక్ష్యాశ్శంసన్నివ శివం కపేః ॥౩౨॥ హనుమజ్జనకశ్చా
పి పుచ్ఛానలయుతోఽనిలః । వవౌ స్వాస్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిలశీతలః ॥౩౩॥ దహ్యమానే చ లాంగూలే చింతయామాస
వానరః । ప్రదీప్తోఽగ్నిరయం కస్మాన్న మాం దహతి సర్వతః ॥౩౪॥ దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజమ్ । శిశిరస్యేవ సం
పాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః । అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్దృష్టం ప్లవతా మయా ॥౩౫॥ రామప్రభావాదాశ్చర్యం పర్వత
స్సరితాం పతౌ । యది తావత్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః ॥౩౬॥ రామార్థం సంభ్రమస్తాదృక్కిమగ్నిర్న కరిష్యతి ।
సీతాయాశ్చానృశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ ॥౩౭॥ పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః । భూయస్స చింతయామా

సముహూర్తాత్కపికుంజరః ॥౩౮॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః । పురద్వారం తతశ్శ్రీమాన్ శైలశృంగమివోన్నతమ్ ॥౩౯॥ విభక్తరక్షస్సంబాధమాససాదానిలాత్మజః । స భూత్వా శైలసంకాశః క్షణేన పునరాత్మవాన్ ॥ ౪౦॥ హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బంధనాన్యవశాతయత్ । విముక్తశ్చాభవచ్ఛ్రీమాన్ పునః పర్వతసన్నిభః ॥౪౧॥ వీక్షమాణశ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితమ్ । స తం గృహ్య మహాబాహుః కాలాయసపరిష్కృతమ్ ॥౪౨॥ రక్షిణస్తాన్పునస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః ॥ స తాన్నిహత్వా రణచండవిక్రమస్సమీక్షమాణః పునరేవ లంకామ్ । ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ ప్రకాశతాదిత్య ఇవార్చిమాలీ ॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే త్రిపంచాశస్సర్గః ॥ ************************

వీక్షమాణస్తతో లంకాం కపిః కృతమనోరథః । వర్ధమానసముత్సాహః కార్యశేషమచింతయత్ ॥౧॥ కిం ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్యమిహ సాంప్రతమ్ । యదేషాం రక్షసాం భూయస్సంతాపజననం భవేత్ ॥౨॥ వనం తావత్ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః । బలైకదేశః క్షపితశ్శేషం దుర్గవినాశనమ్ ॥౩॥ దుర్గే వినాశితే కర్మ భవేత్సుఖపరిశ్రమమ్ । అల్పయత్నేన కార్యేఽస్మిన్ మమ స్యాత్సఫలశ్శ్రమః ॥౪॥ యో హ్యయం మమ లాంగూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః । అస్య సంతర్పణం న్యాయ్యం కర్తుమేభిర్గృహోత్తమైః ॥౫॥ తతః ప్రదీప్తలాంగూలస్సవిద్యుదివ తోయదః । భవనాగ్రేషు లంకాయా విచచార మహాకపిః ॥౬॥ గృహాద్గృహం రాక్షసానాముద్యానాని చ వానరః । వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః ॥౭॥ అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్ । అగ్నిం తత్ర స నిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ ॥౮॥ తతోఽన్యత్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ । ముమోచ హనుమానగ్నిం కాలానలశిఖోపమమ్ ॥౯॥ వజ్రదంష్ట్రస్య చ తదా పుప్లువే స మహాకపిః । శుకస్య చ మహాతేజాస్సారణస్య చ ధీమతః ॥౧౦॥ తథా చేంద్రజితో వేశ్మ దదాహ హరియూథపః । జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః ॥౧౧॥ రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తథైవ చ । హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ॥౧౨॥ యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః । విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ ॥౧౩॥ కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి । కుంభకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి ॥౧౪॥ యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రోస్తథైవ చ । నరాంతకస్య కుంభస్య నికుంభస్య దురాత్మనః ॥౧౫॥ వర్జయిత్వా మహాతేజా విభీషణగృహం ప్రతి । క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః ॥౧౬॥ తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః । గృహేష్వృద్ధిమతామృద్ధిం దదాహ స మహాకపిః ॥౧౭॥ సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్రస్య వీర్యవాన్ । ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్ ॥౧౮॥ తతస్తస్మిన్ గృహే ముఖ్యే నానారత్నవిభూషితే । మేరుమందరసంకాశే సర్వమంగళశోభితే ॥౧౯॥ ప్రదీప్తమగ్నిముత్సృజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్ । ననాద హనుమాన్వీరో యుగాంతజలదో యథా ॥౨౦॥ శ్వసనేన చ సంయోగాదతివేగో మహాబలః । కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః ॥౨౧॥ ప్రదీప్తమగ్నిం పవనస్తేషు వేశ్మస్వచారయత్ । అభూచ్ఛ్వసనసంయోగాదతివేగో హుతాశనః ॥౨౨॥ తాని కాంచనజాలాని ముక్తామణిమయాని చ । భవనాన్యవశీర్యంత రత్నవంతి మహాంతి చ ॥౨౩॥ తాని భగ్నవిమానాని నిపేతుర్వసుధాతలే । భవనానీవ సిద్ధానామంబరాత్పుణ్యసంక్షయే ॥౨౪॥ సంజజ్ఞే తుములశ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రధావతామ్ । స్వగృహస్య పరిత్రాణే భగ్నోత్సాహోర్జితశ్రియామ్ ॥౨౫॥ నూనమేషోఽగ్నిరాయాతః కపిరూపేణ హా ఇతి । క్రందంత్యస్సహసా పేతుస్స్తనంధయధరాః స్త్రియః ॥౨౬॥ కాశ్చిదగ్నిపరీతేభ్యో హర్మ్యేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః । పతంత్యో రేజిరేఽభ్రేభ్యస్సౌదామిన్య ఇవాంబరాత్ ॥ ౨౭ ॥ వజ్రవిద్రుమవైడూర్యముక్తారజతసంహితాన్ । విచిత్రాన్ భవనాద్ధాతూన్ స్యందమానాన్ దదర్శ సః ॥౨౮॥ నాగ్నిస్తృప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః । నాగ్నేర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసుంధరా ॥౨౯॥ క్వచిత్కింశుకసంకాశాః క్వచిచ్ఛాల్మలిసన్నిభాః । క్వచిత్కుంకుమసంకాశాశ్శిఖా వహ్నేశ్చకాశిరే ॥౩౦॥ హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా । లంకాపురం ప్రదగ్ధం తద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా ॥౩౧॥ తతస్తు లంకాపురపర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమపరాక్రమోఽగ్నిః । ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో హనూమతా వేగవతా విసృష్టః ॥౩౨॥ యుగాంతకాలానలతుల్యవేగస్సమారుతోఽగ్నిర్వవృధే దివిస్పృక్ । విధూమరశ్మిర్భవనేషు సక్తో రక్షశ్శరీరాజ్యసమర్పితార్చిః ॥ ౩౩॥ ఆదిత్యకోటీసదృశస్సుతేజా లంకాం సమస్తాం పరివార్య తిష్ఠన్ । శబ్దైరనేకైరశనిప్రరూఢైర్భిందన్నివాండం ప్రబభౌ మహాగ్నిః ॥౩౪॥ తత

త్రాంబరాదగ్నిరతిప్రవృద్ధో రూక్షప్రభః కింశుకపుష్పచూడః। నిర్వాణధూమాకులరాజయశ్చ నీలోత్పలాభాః ప్రచకా
శిరే భ్రాః॥ ౩౫॥ వజ్రీ మహేంద్రస్త్రిదశేశ్వరో వా సాక్షాద్యమో వా వరుణోఽనిలో వా। రుద్రోఽగ్నిరర్కో ధనదశ్చ సో
మో న వానరోఽయం స్వయమేవ కాలః॥౩౬॥ కిం బ్రహ్మణస్సర్వపితామహస్య సర్వస్య ధాతుశ్చతురాననస్య। ఇహాగతో వా
నరరూపధారీ రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః॥౩౭॥ కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః। అనంత
మవ్యక్తమచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమాగతం వా॥ ౩౮॥ ఇత్యేవమూచుర్బహవో విశిష్టా రక్షోగణాస్తత్ర
సమేత్య సర్వే। సప్రాణిసంఘాం సగృహాం సవృక్షాం దగ్ధాం పురీం తాం సహసా సమీక్ష్య॥౩౯॥ తతస్తు లంకా సహసా ప్ర
దగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా। సపక్షిసంఘా సమృగా సవృక్షా రురోద దీనా తుములం సశబ్దమ్॥౪౦॥ హా తాత హా పు
త్రక కాంత మిత్ర హా జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యమ్। రక్షోభిరేవం బహుధా బ్రువద్భిశ్శబ్దః కృతో ఘోరతరస్సుభీమః॥౪౧॥
హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా హతప్రవీరా పరివృత్తయోధా। హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా బభూవ శాపోపహతేవ
లంకా॥౪౨॥ ససంభ్రమత్రస్తవిషణ్ణరాక్షసాం సముజ్జ్వలజ్జ్వాలహుతాశనాంకితామ్। దదర్శ లంకాం హనుమాన్మ
హామనాః స్వయంభుకోపోపహతామివావనిమ్॥ ౪౩॥ భంక్త్వా వనం పాదపరత్నసంకులం హత్వా తు రక్షాంసి మహాంతి
సంయుగే। దగ్ధ్వా పురీం తాం గృహరత్నమాలినీం తస్థౌ హనూమాన్పవనాత్మజః కపిః॥౪౪॥ త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే
ప్రతిష్ఠితో వానరరాజసింహః। ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలీ॥౪౫॥ స రాక్షసాంస్తాన్
సుబహూంశ్చ హత్వా వనం చ భంక్త్వా బహుపాదపం తత్। విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిం జగామ రామం మనసా మహా
త్మా॥౪౬॥ తతస్తు తం వానరవీరముఖ్యం మహాబలం మారుతతుల్యవేగమ్। మహామతిం వాయుసుతం వరిష్ఠం ప్రతుష్టువుర్దేవ
గణాశ్చ సర్వే॥౪౭॥ భంక్త్వా వనం మహాతేజా హత్వా రక్షాంసి సంయుగే। దగ్ధ్వా లంకాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాక
పిః॥౪౮॥ తత్ర దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః। దృష్ట్వా లంకాం ప్రదగ్ధాం తాం విస్మయం పరమం గతాః॥౪౯॥
తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకపిమ్। కాలాగ్నిరితి సంచింత్య సర్వభూతాని తత్రసుః॥౫౦॥ దేవాశ్చ సర్వే
మునిపుంగవాశ్చ గంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః। భూతాని సర్వాణి మహాంతి తత్ర జగ్ముః పరాం ప్రీతిమతుల్యరూపామ్॥
౫౧॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుఃపంచాశస్సర్గః - ************************************

లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః। నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః॥౧॥ సందీ
ప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురీమ్। అవేక్ష్య హనుమాన్లంకాం చింతయామాస వానరః॥౨॥ తస్యాభూత్సుమ
హాంస్త్రాసః కుత్సా చాత్మన్యజాయత। లంకాం ప్రదహతా కర్మ కిం స్విత్కృతమిదం మయా॥౩॥ ధన్యాస్తే పురుషశ్రేష్ఠా యే
బుద్ధ్యా కోపముత్థితమ్। నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివాంభసా॥౪॥ క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్కః క్రుద్ధో హన్యాద్గు
రూనపి। క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నరస్సాధూనధిక్షిపేత్॥౫॥ వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్హిచిత్। నాకార్య
మస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్॥౬॥ యస్సముత్పతితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి। యథోరగస్త్వచం జీర్ణాం
స వై పురుష ఉచ్యతే॥౭॥ ధిగస్తు మాం సుదుర్బుద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృత్తమమ్। అచింతయిత్వా తాం సీతామగ్నిదం స్వామి
ఘాతకమ్॥౮॥ యది దగ్ధా త్వియం లంకా నూనమార్యాపి జానకీ। దగ్ధా తేన మయా భర్తుర్హతం కార్యమజానతా॥౯॥ య
దర్థమయమారంభస్తత్కార్యమవసాదితమ్। మయా హి దహతా లంకాం న సీతా పరిరక్షితా॥౧౦॥ ఈషత్కార్యమిదం
కార్యం కృతమాసీన్న సంశయః। తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః॥౧౧॥ వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్ర
దృశ్యతే। లంకాయాః కశ్చిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పురీ॥౧౨॥ యది తద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయాత్। ఇహై
వ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే॥౧౩॥ కిమగ్నౌ నిపతామ్యద్య ఆహోస్విద్బడబాముఖే। శరీరమాహో స
త్త్వానాం దద్మి సాగరవాసినామ్॥౧౪॥ కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః। తౌ వా పురుషశార్దూలౌ కార్యస
ర్వస్వఘాతినా॥౧౫॥ మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషాత్ప్రదర్శితమ్। ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వమనవస్థితమ్॥౧౬॥ ధి
గస్తు రాజసం భావమనీశమనవస్థితమ్। ఈశ్వరేణాపి యద్రాగాన్మయా సీతా న రక్షితా॥౧౭॥ వినష్టాయాం తు సీతాయాం
తావుభౌ వినశిష్యతః। తయోర్వినాశే సుగ్రీవస్సబంధుర్వినశిష్యతి॥౧౮॥ ఏతదేవ వచశ్శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః। ధ

మహాత్మా సహ శత్రుఘ్నః కథం శక్ష్యతి జీవితుమ్ ॥౧౯॥ ఇక్ష్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతే నాశమసంశయమ్ । భవిష్యంతి ప్రజాః
సర్వాః శోకసంతాపపీడితాః ॥౨౦॥ తదహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః । రోషదోషపరీతాత్మా వ్యక్తం లో
కవినాశనః ॥౨౧॥ ఇతి చింతయతస్తస్య నిమిత్తాన్యుపపేదిరే । పూర్వమప్యుపలబ్ధాని సాక్షాత్పునరచింతయత్ ॥౨౨॥ అథవా
చారుసర్వాంగీ రక్షితా స్వేన తేజసా । న నశిష్యతి కల్యాణీ నాగ్నిరగ్నౌ ప్రవర్తతే ॥౨౩॥ నహి ధర్మాత్మనస్తస్య భార్యామ
మితతేజసః । స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్ప్రష్టుమర్హతి పావకః ॥౨౪॥ నూనం రామప్రభావేన వైదేహ్యాః సుకృతేన చ ।
యన్మాం దహనకర్మాయం నాదహద్ధవ్యవాహనః ॥౨౫॥ త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతృణాం దేవతా చ యా । రామ
స్య చ మనఃకాంతా సా కథం వినశిష్యతి ॥౨౬॥ యద్వా దహనకర్మాయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః । న మే దహతి లాంగూలం కథ
మార్యాం ప్రధక్ష్యతి ॥౨౭॥ పునశ్చాచింతయత్తత్ర హనుమాన్విస్మితస్తదా । హిరణ్యనాభస్య గిరేర్జలమధ్యే ప్రదర్శ
నమ్ ॥౨౮॥ తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వాచ్చ భర్తరి । అపి సా నిర్దహేదగ్నిం న తామగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥౨౯॥ స తథా చింత
యంస్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహమ్ । శుశ్రావ హనుమాన్వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్ ॥౩౦॥ అహో ఖలు కృతం
కర్మ దుష్కరం హి హనూమతా । అగ్నిం విసృజతా తీక్ష్ణం భీమం రాక్షసవేశ్మని ॥౩౧॥ ప్రపలాయితరక్షఃస్త్రీబాలవృద్ధస
మాకులా । జనకోలాహలాధ్మాతా క్రందంతీవాద్రికందరే ॥౩౨॥ దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా । జానకీ న చ
దగ్ధేతి విస్మయోఽద్భుత ఏవ నః ॥౩౩॥ స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః । ఋషివాక్యైశ్చ హనుమానభవ
త్ప్రీతమానసః ॥౩౪॥ తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థస్తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా । ప్రత్యక్షతస్తాం పునరేవ దృష్ట్వా
ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః - *****************

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యవస్థితామ్ । అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతామ్ ॥౧॥ తతస్తం
ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః । భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం హనూమంతమభాషత ॥౨॥ కామమస్య త్వమేవైకః
కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః ॥౩॥ శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః ।
మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥౪॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూ
రస్య తథా త్వముపపాదయ ॥౫॥ తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్య హనుమాంస్తస్యా వాక్య
ముత్తరమబ్రవీత్ ॥౬॥ క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృక్షప్రవరైర్వృతః । యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి
॥౭॥ ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః । గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీమభ్యవాదయత్ ॥౮॥ తతః స క
పిశార్దూలః స్వామిసందర్శనోత్సుకః । ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠమరిష్టమరిమర్దనః ॥౯॥ తుంగపద్మకజుష్టాభిర్నీలాభిర్వనరా
జిభిః । సోత్తరీయమివాంభోదైః శృంగాంతరవిలంబిభిః ॥౧౦॥ బోధ్యమానమివ ప్రీత్యా దివాకరకరైః శుభైః । ఉన్మిషంత
మివోద్ధూతైర్లోచనైరివ ధాతుభిః ॥౧౧॥ తోయౌఘనిస్వనైర్మంద్రైః ప్రాధీతమివ పర్వతమ్ । ప్రగీతమివ విస్పష్టై
ర్నానాప్రస్రవణస్వనైః ॥౧౨॥ దేవదారుభిరత్యుచ్చైరూర్ధ్వబాహుమివ స్థితమ్ । ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్టమి
వ సర్వతః ॥౧౩॥ వేపమానమివ శ్యామైః కంపమానైః శరద్వనైః । వేణుభిర్మారుతోద్ధూతైః కూజంతమివ కీచకైః ॥౧౪॥ నిశ్శ్వ
సంతమివామర్షాద్ఘోరైరాశీవిషోత్తమైః । నీహారకృతగంభీరైర్ధ్యాయంతమివ గహ్వరైః ॥౧౫॥ మేఘపాదనిభైః పా
దైః ప్రక్రాంతమివ సర్వతః । జృంభమాణమివాకాశే శిఖరైరభ్రమాలిభిః । కూటైశ్చ బహుధాకీర్ణైః శోభితం బహుకం
దరైః । సాలతాలాశ్వకర్ణైశ్చ వంశైశ్చ బహుభిర్వృతమ్ ॥౧౬॥ లతావితానైర్వితతైః పుష్పవద్భిరలంకృతమ్ । నానా
మృగగణాకీర్ణం ధాతునిష్యందభూషితమ్ ॥౧౭॥ బహుప్రస్రవణోపేతం శిలాసంచయసంకటమ్ । మహర్షియక్షగంధ
ర్వకిన్నరోరగసేవితమ్ ॥౧౮॥ లతాపాదపసంఘాతం సింహాధ్యుషితకందరమ్ । వ్యాఘ్రసంఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూ
లఫలద్రుమమ్ ॥౧౯॥ తమారురోహ హనుమాన్పర్వతం పవనాత్మజః । రామదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః ॥
౨౦॥ తేన పాదతలాక్రాంతా రమ్యేషు గిరిసానుషు । సఘోషాః సమశీర్యంత శిలాశ్చూర్ణీకృతాస్తతః ॥౨౧॥ స తమారు
హ్య శైలేంద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః । దక్షిణాదుత్తరం పారం ప్రార్థయన్లవణాంభసః ॥౨౨॥ అధిరుహ్య తతో వీరః పర్వ
తం పవనాత్మజః । దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగనిషేవితమ్ ॥౨౩॥ స మారుత ఇవాకాశం మారుతస్యాత్మసంభవః । ప్రపేదే

హరిశార్దూలో దక్షిణాదుత్తరాం దిశమ్॥౨౪॥ స తదా పీడితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః। రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశ
న్వసుధాతలమ్॥౨౫॥ కంపమానైశ్చ శిఖరైః పతద్భిరపి చ ద్రుమైః। తస్యోరువేగాన్మథితాః పాదపాః పుష్పశాలినః॥౨౬॥ ని
పేతుర్భూతలే రుగ్ణాః శక్రాయుధహతా ఇవ। కందరాంతరసంస్థానాం పీడితానాం మహౌజసామ్॥౨౭॥ సింహానాం నిన
దో భీమో నభో భిందన్స శుశ్రువే। త్రస్తవ్యావృత్తవసనా వ్యాకులీకృతభూషణాః॥౨౮॥ విద్యాధర్యస్సముత్పేతుస్సహ
సా ధరణీధరాత్। అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వా మహావిషాః॥౨౯॥ నిపీడితశిరోగ్రీవా వ్యవేష్టంత మహాహయః। కిన్న
రోరగగంధర్వయక్షవిద్యాధరాస్తదా॥౩౦॥ పీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగనమాస్థితాః। స చ భూమిధరశ్శ్రీమాన్బలినా
తేన పీడితః॥౩౧॥ సవృక్షశిఖరోదగ్రః ప్రవివేశ రసాతలమ్। దశయోజనవిస్తారస్త్రింశద్యోజనముచ్ఛ్రితః॥౩౨॥ ధరణ్యాం స
మతాం యాతస్స బభూవ ధరాధరః। స లిలంఘయిషుర్భీమం సలీలం లవణార్ణవమ్॥౩౩॥ కల్లోలాస్ఫాలవేలాంతముత్ప
పాత నభో హరిః॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః - ******************************

సచంద్రకుముదం రమ్యం సార్కకారండవం శుభమ్। తిష్యశ్రవణకాదంబమభ్రశైవలశాద్వలమ్॥ ౧ ॥ పు
నర్వసుమహామీనం లోహితాంగమహాగ్రహమ్। ఐరావతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోలితమ్॥౨॥ వాతసంఘాతజా
తోర్మిచంద్రాంశుశిశిరాంబుమత్। భుజంగయక్షగంధర్వప్రబుద్ధకమలోత్పలమ్॥ ౩ ॥ హనూమాన్మారుతగతిర్మ
హానౌరివ సాగరమ్। అపారమపరిశ్రాంతః పుప్లువే గగనార్ణవమ్॥౪॥ గ్రసమాన ఇవాకాశం తారాధిపమివోల్లిఖన్।
హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్కమండలమ్॥౫॥ మారుతస్యాత్మజశ్శ్రీమాన్కపిర్వ్యోమచరో మహాన్। హనూమాన్మే
ఘజాలాని వికర్షన్నివ గచ్ఛతి॥౬॥ పాండరారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకాని చ। హరితారుణవర్ణాని మహాభ్రాణి చకా
శిరే॥౭॥ ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః। ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్యతే॥౮॥ వివిధాభ్రఘ
నాపన్నగోచరో ధవళాంబరః। దృశ్యాదృశ్యతనుర్వీరస్తదా చంద్రాయతేఽంబరే॥ ౯ ॥ తార్క్ష్యాయమాణో గగనే బ
భాసే వాయునందనః। దారయన్మేఘబృందాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః॥౧౦॥ నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః
ప్రవరాన్రాక్షసాన్హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః॥ ౧౧॥ ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యథయిత్వా చ రావణమ్। అర్దయి
త్వా బలం ఘోరం వైదేహీమభివాద్య చ॥౧౨॥ ఆజగామ మహాతేజాః పునర్మధ్యేన సాగరమ్। పర్వతేంద్రం సునాభం చ స
ముపస్పృశ్య వీర్యవాన్॥౧౩ ॥ జ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోఽభ్యుపాగతః। స కించిదనుసంప్రాప్తస్సమాలోక్య
మహాగిరిమ్॥౧౪॥ మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః। స పూరయామాస కపిర్దిశో దశ సమంతతః॥౧౫॥ న
దన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః। స తం దేశమనుప్రాప్తస్సుహృద్దర్శనలాలసః॥౧౬॥ ననాద హరిశార్దూలో
లాంగూలం చాప్యకంపయత్। తస్య నానద్యమానస్య సువర్ణచరితే పథి॥ ౧౭॥ ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమం
డలమ్। యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః॥౧౮॥ పూర్వం సంవిష్ఠితాశ్శూరా వాయుపుత్రదిదృక్షవః। మహతో వా
యునున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్॥ ౧౯ ॥ శుశ్రువుస్తే తదా ఘోషమూరువేగం హనూమతః। తే దీనమనసస్సర్వే శు
శ్రువుః కాననౌకసః॥ వానరేంద్రస్య నిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమమ్। నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమంతతః॥౨౧॥
బభూవురుత్సుకాస్సర్వే సుహృద్దర్శనకాంక్షిణః। జాంబవాన్స హరిశ్రేష్ఠః ప్రీతిసంహృష్టమానసః॥౨౨॥ ఉపామంత్ర్య
హరీన్సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్। సర్వథా కృతకార్యోఽసౌ హనూమాన్నాత్ర సంశయః॥౨౩॥ న హ్యస్యాకృతకార్యస్య
నాద ఏవంవిధో భవేత్। తస్య బాహూరువేగం చ నినాదం చ మహాత్మనః॥౨౪॥ నిశమ్య హరయో హృష్టాస్సముత్పేతుస్తత
స్తతః। తే నగాగ్రాన్నగాగ్రాణి శిఖరాచ్ఛిఖరాణి చ॥౨౫॥ ప్రహృష్టాస్సమపద్యంత హనూమంతం దిదృక్షవః। తే ప్రీ
తాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖాస్సువిష్ఠితాః॥౨౬॥ వాసాంసీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యంత వానరాః। గిరిగహ్వరసంలీనో
యథా గర్జతి మారుతః॥౨౭॥ ఏవం జగర్జ బలవాన్హనూమాన్మారుతాత్మజః। తమభ్రఘనసంకాశమాపతంతం మహాక
పిమ్॥ ౨౮॥ దృష్ట్వా తే వానరాస్సర్వే తస్థుః ప్రాంజలయస్తదా। తతస్తు వేగవాంస్తస్య గిరేర్గిరినిభః కపిః॥౨౯॥ నిపపా
త మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే। హర్షేణాపూర్యమాణోఽసౌ రమ్యే పర్వతనిర్ఝరే॥౩౦॥ ఛిన్నపక్ష ఇవాకాశాత్ప
పాత ధరణీధరః। తతస్తే ప్రీతమనసస్సర్వే వానరపుంగవాః॥౩౧॥ హనూమంతం మహాత్మానం పరివార్యోపతస్థిరే। పరివా

ర్యచ తేన సర్వే పరాం ప్రీతిముపాగతాః॥౩౨॥ ప్రహృష్టవదనాస్సర్వే తమరోగముపాగతమ్। ఉపాయనానిచాదాయ మూ-
లాని చ ఫలాని చ॥౩౩॥ ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజం। హనుమాంస్తు గురూన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్
ప్రముఖాంస్తదా॥౩౪॥ కుమారమంగదం చైవ సో౽వందత మహాకపిః। స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభిశ్చ ప్రసాదితః॥౩౫॥
దృష్టా సీతేతి విక్రాంతస్సంక్షేపేణ న్యవేదయత్। నిషసాద చ హస్తేన గృహీత్వా వాలినస్సుతమ్॥౩౬॥ రమణీయే వనోద్దేశే
మహేంద్రస్య గిరేస్తదా। హనూమానబ్రవీద్ధృష్టస్తదా తాన్వానరర్షభాన్॥౩౭॥ అశోకవనికాసంస్థా దృష్టా సా జనకా-
త్మజా। రక్ష్యమాణా సుఘోరాభీ రాక్షసీభిరనిందితా॥౩౮॥ ఏకవేణీధరా బాలా రామదర్శనలాలసా। ఉపవాసపరిశ్రాం-
తా జటిలా మలినా కృశా॥౩౯॥ తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థమమృతోపమమ్। నిశమ్య మారుతేస్సర్వే ముదితా వానరా-
స్తదా॥౪౦॥ క్ష్వేళంత్యన్యే నదంత్యన్యే గర్జంత్యన్యే మహాబలాః। చక్రుః కిలకిలామన్యే ప్రతిగర్జంతి చాపరే॥౪౧॥ కేచిదు-
చ్ఛ్రితలాంగూలాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః। అంచితాయతదీర్ఘాణి లాంగూలాని ప్రవివ్యధుః॥౪౨॥ అపరే చ హనూమం-
తం వానరా వారణోపమమ్। ఆప్లుత్య గిరిశృంగేభ్యస్సంస్పృశంతి స్మ హర్షితాః॥౪౩॥ ఉక్తవాక్యం హనూమంతమంగ-
దస్తమథాబ్రవీత్। సర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచనముత్తమమ్॥౪౪॥ సత్త్వే వీర్యే న తే కశ్చిత్సమో వానర విద్యతే। య-
దవప్లుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః॥౪౫॥ అహో స్వామిని తే భక్తిరహో వీర్యమహో ధృతిః। దిష్ట్యా దృష్టా త్వ-
యా దేవీ రామపత్నీ యశస్వినీ॥౪౬॥ దిష్ట్యా త్యక్ష్యతి కాకుత్స్థశ్శోకం సీతావియోగజమ్। తతో౽ంగదం హనూమంతం జాం-
బవంతం చ వానరాః॥౪౭॥ పరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులాశ్శిలాః। శ్రోతుకామాస్సముద్రస్య లంఘనం వానరోత్త-
మాః॥౪౮॥ దర్శనం చాపి లంకాయాస్సీతాయా రావణస్య చ। తస్థుః ప్రాంజలయస్సర్వే హనుమద్వదనోన్ముఖాః॥౪౯॥
తస్థౌ తత్రాంగదశ్శ్రీమాన్వానరైర్బహుభిర్వృతః। ఉపాస్యమానో విబుధైర్దివి దేవపతిర్యథా॥౫౦॥ హనూమతా కీ-
ర్తిమతా యశస్వినా తథాంగదేనాంగదబద్ధబాహునా। ముదా తదాధ్యాసితమున్నతం మహన్మహీధరాగ్రం జ్వలితం శ్రి-
యాభవత్॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-సప్తపంచాశస్సర్గః ******************************

తతస్తస్య గిరేశ్శృంగే మహేంద్రస్య మహాబలాః। హనుమత్ప్రముఖాః ప్రీతిం హరయో జగ్మురుత్తమామ్॥౧॥ తం
తతః ప్రీతిసంహృష్టః ప్రీతిమంతం మహాకపిమ్। జాంబవాన్కార్యవృత్తాంతమపృచ్ఛదనిలాత్మజమ్॥౨॥ కథం దృష్టా త్వ-
యా దేవీ కథం వా తత్ర వర్తతే। తస్యాం వా స కథంవృత్తః క్రూరకర్మా దశాననః॥౩॥ తత్త్వతస్సర్వమేతన్నః ప్రబ్రూహి
త్వం మహాకపే। శ్రుతార్థాశ్చింతయిష్యామో భూయః కార్యవినిశ్చయమ్॥౪॥ యశ్చార్థస్తత్ర వక్తవ్యో గతైరస్మాభి-
రాత్మవాన్। రక్షితవ్యం చ యత్తత్ర తద్భవాన్వ్యాకరోతు నః॥౫॥ స నియుక్తస్తతస్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహః। ప్రణమ్య
శిరసా దేవ్యై సీతాయై ప్రత్యభాషత॥౬॥ ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేంద్రాగ్రాత్ఖమాప్లుతః। ఉదధేర్దక్షిణం పారం
కాంక్షమాణస్సమాహితః॥౭॥ గచ్ఛతశ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూపమివాభవత్। కాంచనం శిఖరం దివ్యం పశ్యామి సుమ-
నోహరమ్॥౮॥ స్థితం పంథానమావృత్య మేనే విఘ్నం చ తం నగమ్। ఉపసంగమ్య తం దివ్యం కాంచనం నగసత్తమమ్॥౯॥ కృ-
తా మే మనసా బుద్ధిర్భేత్తవ్యో౽యం మయేతి చ। ప్రహతం చ మయా తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః॥౧౦॥ శిఖరం సూర్యసం-
కాశం వ్యశీర్యత సహస్రధా। వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్వా స హోవాచ మహాగిరిః॥౧౧॥ పుత్రేతి మధురాం వాణీం మనః ప్ర-
హ్లాదయన్నివ। పితృవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః॥౧౨॥ మైనాకమితి విఖ్యాతం నివసంతం మహోదధౌ। పక్ష-
వంతః పురా పుత్ర బభూవుః పర్వతోత్తమాః॥౧౩॥ ఛందతః పృథివీం చేరుర్బాధమానాస్సమంతతః। శ్రుత్వా నగానాం చ-
రితం మహేంద్రః పాకశాసనః॥౧౪॥ చిచ్ఛేద భగవాన్పక్షాన్వజ్రేణైషాం సహస్రశః। అహం తు మోక్షితస్తస్మాత్తవ పి-
త్రా మహాత్మనా॥౧౫॥ మారుతేన తదా వత్స ప్రక్షిప్తో౽స్మి మహార్ణవే। రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్యమరిందమ॥
౧౬॥ రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవిక్రమః। ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః॥౧౭॥ కా-
ర్యమావేద్య తు గిరేరుద్యతం చ మనో మమ। తేన చాహమనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా॥౧౮॥ స చాప్యంతర్హితశ్శై-
లో మానుషేణ వపుష్మతా। శరీరేణ మహాశైలశ్శైలేన చ మహోదధౌ॥౧౯॥ ఉత్తమం జవమాస్థాయ శేషం పంథానమా-
స్థితః। తతో౽హం సుచిరం కాలం వేగేనాభ్యగమం పథి॥౨౦॥ తతః పశ్యామ్యహం దేవీం సురసాం నాగమాతరమ్। సముద్రమ-

ఖ్యైసా దేవీ వచనం మామభాషత॥౨౧॥ మమ భక్షః ప్రదిష్టస్త్వమమరైర్హరిసత్తమ। అతస్త్వాం భక్షయిష్యామి విహితస్త్వం చిరస్య మే॥౨౨॥ ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలిః ప్రణతస్స్థితః। వివర్ణవదనో భూత్వా వాక్యం చేదముదీరయమ్॥౨౩॥ రామో దాశరథిశ్శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః॥౨౪॥ తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా। తస్యాస్సకాశం దూతోహం గమిష్యే రామశాసనాత్॥౨౫॥ కర్తుమర్హసి రామస్య సాహాయ్యం విషయే సతీ। అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్॥౨౬॥ ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే। ఏవముక్తా మయా సా తు సురసా కామరూపిణీ॥౨౭॥ అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ। ఏవముక్తస్సురసయా దశయోజనమాయతః॥౨౮॥ తతోర్ధగుణవిస్తారో బభూవాహం క్షణేన తు। మత్ప్రమాణానురూపం చ వ్యాదితం తు ముఖం తయా॥౨౯॥ తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం చాస్యం హ్రస్వం హ్యకరవం వపుః। తస్మిన్ముహూర్తే చ పునర్బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః॥౩౦॥ అభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిర్గతోహం తతః క్షణాత్। అబ్రవీత్సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ మాం పునః॥౩౧॥ అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్। సమానయ చ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా॥౩౨॥ సుఖీ భవ మహాబాహో ప్రీతాస్మి తవ వానర। తతోహం సాధు సాధ్వీతి సర్వభూతైః ప్రశంసితః॥౩౩॥ తతోంతరిక్షం విపులం ప్లుతోహం గరుడో యథా। ఛాయా మే నిగృహీతా చ న చ పశ్యామి కించన॥౩౪॥ సోహం విగతవేగస్తు దిశో దశ విలోకయన్। న కించిత్తత్ర పశ్యామి యేన మేపహృతా గతిః॥౩౫॥ తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా కిన్నామ గగనే మమ। ఈదృశో విఘ్న ఉత్పన్నో రూపం యత్ర న దృశ్యతే॥౩౬॥ అధోభాగేన మే దృష్టిశ్శోచతా పాతితా మయా। తతోద్రాక్షమహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయామ్॥౩౭॥ ప్రహస్య చ మహానాదముక్తోహం భీమయా తయా। అవస్థితమసంభ్రాంతమిదం వాక్యమశోభనమ్॥౩౮॥ క్వాసి గంతా మహాకాయ క్షుధితాయా మమేప్సితః। భక్షః ప్రీణయ మే దేహం చిరమాహారవర్జితమ్॥౩౯॥ బాఢమిత్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణామహం తతః। ఆస్యప్రమాణాదధికం తస్యాః కాయమపూరయమ్॥౪౦॥ తస్యాశ్చాస్యం మహద్భీమం వర్ధతే మమ భక్షణే। న చ మాం సా తు బుబుధే మమ వా వికృతం కృతమ్॥౪౧॥ తతోహం విపులం రూపం సంక్షిప్య నిమిషాంతరాత్। తస్యా హృదయమాదాయ ప్రపతామి నభస్స్థలమ్॥౪౨॥ సా విసృష్టభుజా భీమా పపాత లవణాంభసి। మయా పర్వతసంకాశా నికృత్తహృదయా సతీ॥౪౩॥ శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చారణైస్సహ। రాక్షసీ సింహికా భీమా క్షిప్రం హనుమతా హతా॥౪౪॥ తాం హత్వా పునరేవాహం కృత్యమాత్యయికం స్మరన్। గత్వా చాహం మహాధ్వానం పశ్యామి నగమండితమ్॥౪౫॥ దక్షిణం తీరముదధేర్లంకా యత్ర చ సా పురీ। అస్తం దినకరే యాతే రక్షసాం నిలయం పురమ్॥౪౬॥ ప్రవిష్టోహమవిజ్ఞాతో రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః। తత్ర ప్రవిశతశ్చాపి కల్పాంతఘనసన్నిభా॥౪౭॥ అట్టహాసం విముంచంతీ నారీ కాప్యుత్థితా పురః। జిఘాంసంతీం తతస్తాం తు జ్వలదగ్నిశిరోరుహామ్॥౪౮॥ సవ్యముష్టిప్రహారేణ పరాజిత్య సుభైరవామ్। ప్రదోషకాలే ప్రవిశం భీతయాహం తయోదితః॥౪౯॥ అహం లంకాపురీ వీర నిర్జితా విక్రమేణ తే। యస్మాత్తస్మాద్విజేతాసి సర్వరక్షాంస్యశేషతః॥౫౦॥ తత్రాహం సర్వరాత్రం తు విచిన్వన్ జనకాత్మజామ్। రావణాంతఃపురగతో న చాపశ్యం సుమధ్యమామ్॥౫౧॥ తతస్సీతామపశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే। శోకసాగరమాసాద్య న పారముపలక్షయే॥౫౨॥ శోచతా చ మయా దృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతమ్। కాంచనేన వికృష్టేన గృహోపవనముత్తమమ్॥౫౩॥ సప్రాకారమవప్లుత్య పశ్యామి బహుపాదపమ్। అశోకవనికామధ్యే శింశుపాపాదపో మహాన్॥౫౪॥ తమారుహ్య చ పశ్యామి కాంచనం కదళీవనమ్। అదూరే శింశుపావృక్షాత్పశ్యామి వరవర్ణినీమ్॥౫౫॥ శ్యామాం కమలపత్రాక్షీముపవాసకృశాననామ్। తదేకవాసస్సంవీతాం రజోధ్వస్తశిరోరుహామ్॥౫౬॥ శోకసంతాపదీనాంగీం సీతాం భర్తృహితే స్థితామ్। రాక్షసీభిర్విరూపాభిః క్రూరాభిరభిసంవృతామ్॥౫౭॥ మాంసశోణితభక్షాభిర్వ్యాఘ్రీభిర్హరిణీమివ। సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః॥౫౮॥ ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా। భూమిశయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే॥౫౯॥ రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా। కథంచిన్మృగశాబాక్షీ తూర్ణమాసాదితా మయా॥౬౦॥ తాం దృష్ట్వా తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీమ్। తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్యన్నహమవస్థితః॥౬౧॥ తతో హలహలాశబ్దం కాంచీనూపురమిశ్రితమ్। శృణోమ్యధికగంభీరం రావణస్య నివేశనే॥౬౨॥ తతోహం పరమోద్విగ్నస్స్వం రూపం ప్రతిసంహరన్। త

త్రైవ శింశుపావృక్షే పక్షీవ గహనే స్థితః ॥౬౩॥ తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః । తం దేశం సమనుప్రాప్తా యత్ర సీతాభవత్ స్థితా ॥౬౪॥ తం దృష్ట్వాథ వరారోహా సీతా రక్షోగణేశ్వరమ్ । సంకుచ్యోరూ స్తనౌ పీనౌ బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ ॥౬౫॥ విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః । త్రాణం కించిదపశ్యంతీం వేపమానాం తపస్వినీమ్ ॥౬౬॥ తాముపాచ దశగ్రీవస్సీతాం పరమదుఃఖితామ్ । అవాక్ఛిరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి ॥౬౭॥ యది చేత్త్వం తు దర్పాన్మాం నాభినందసి గర్వితే । ద్వౌ మాసావంతరం సీతే పాస్యామి రుధిరం తవ ॥౬౮॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రావణస్య దురాత్మనః । ఉవాచ పరమక్రుద్ధా సీతా వచనముత్తమమ్ ॥౬౯॥ రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః । ఇక్ష్వాకుకులనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ ॥ ౭౦ ॥ అవాచ్యం వదతో జిహ్వా కథం న పతితా తవ । కించిద్వీర్యం తవానార్య యో మాం భర్తురసన్నిధౌ ॥౭౧॥ అపహృత్యాగతః పాప తేనాదృష్టో మహాత్మనా । న త్వం రామస్య సదృశో దాస్యేఽప్యస్య న యుజ్యసే ॥ యజ్ఞీయస్సత్యవాదీ చ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః । జానక్యా పరుషం వాక్యమేవముక్తో దశాననః ॥౭౩॥ జజ్వాల సహసా కోపాచ్చితాస్థ ఇవ పావకః । వివృత్య నయనే క్రూరే ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్ ॥ ౭౪ ॥ మైథిలీం హంతుమారబ్ధః స్త్రీభిర్హాహాకృతం తదా । స్త్రీణాం మధ్యాత్సముత్పత్య తస్య భార్యా దురాత్మనః ॥ ౭౫ ॥ వరా మండోదరీ నామ తయా స ప్రతిషేధితః । ఉక్తశ్చ మధురాం వాణీం తయా స మదనార్దితః ॥౭౬॥ సీతయా తవ కిం కార్యం మహేంద్రసమవిక్రమ । దేవగంధర్వకన్యాభిర్యక్షకన్యాభిరేవ చ ॥౭౭॥ సార్ధం ప్రభో రమస్వేహ సీతయా కిం కరిష్యసి । తతస్తాభిస్సమేతాభిర్నారీభిస్స మహాబలః ॥౭౮॥ ప్రసాద్య సహసా నీతో భవనం స్వం నిశాచరః । యాతే తస్మిన్ దశగ్రీవే రాక్షస్యో వికృతాననాః ॥౭౯॥ సీతాం నిర్భర్త్సయామాసుర్వాక్యైః క్రూరైస్సుదారుణైః । తృణవద్భాషితం తాసాం గణయామాస జానకీ ॥౮౦॥ గర్జితం చ తదా తాసాం సీతాం ప్రాప్య నిరర్థకమ్ । వృథాగర్జితనిశ్చేష్టా రాక్షస్యః పిశితాశనాః ॥౮౧॥ రావణాయ శశంసుస్తాస్సీతాధ్యవసితం మహత్ । తతస్తాస్సహితాస్సర్వా విహతాశా నిరుద్యమాః ॥౮౨॥ పరిక్షిప్య సమంతాత్తాం నిద్రావశముపాగతాః । తాసు చైవ ప్రసుప్తాసు సీతా భర్తృహితే రతా ॥౮౩॥ విలప్య కరుణం దీనా ప్రశుశోచ సుదుఃఖితా । తాసాం మధ్యాత్సముత్థాయ త్రిజటా వాక్యమబ్రవీత్ ॥౮౪॥ ఆత్మానం ఖాదత క్షిప్రం న సీతా వినశిష్యతి । జనకస్యాత్మజా సాధ్వీ స్నుషా దశరథస్య చ ॥౮౫॥ స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః । రక్షసాం చ వినాశాయ భర్తురస్యా జయాయ చ ॥౮౬॥ అలమస్మాత్పరిత్రాతుం రాఘవాద్రాక్షసీగణమ్ । అభియాచామ వైదేహీమేతద్ధి మమ రోచతే ॥౮౭॥ యస్యా హ్యేవంవిధస్స్వప్నో దుఃఖితాయాః ప్రదృశ్యతే । సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా సుఖమాప్నోత్యనుత్తమమ్ ॥ ౮౮ ॥ ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా । తతస్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తుర్విజయహర్షితా ॥౮౯॥ అవోచద్యది తత్తథ్యం భవేయం శరణం హి వః । తాం చాహం తాదృశీం దృష్ట్వా సీతాయా దారుణాం దశామ్ ॥౯౦॥ చింతయామాస విక్రాంతో న చ మే నిర్వృతం మనః । సంభాషణార్థం చ మయా జానక్యాశ్చింతితో విధిః ॥౯౧॥ ఇక్ష్వాకూణాం హి వంశస్తు తతో మమ పురస్కృతః । శ్రుత్వా తు గదితాం వాచం రాజర్షిగణపూజితామ్ ॥౯౨॥ కస్త్వం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానరపుంగవ । కా చ రామేణ తే ప్రీతిస్తన్మే శంసితుమర్హసి ॥౯౩॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహమప్యబ్రువం వచః । దేవి రామస్య భర్తుస్తే సహాయో భీమవిక్రమః ॥౯౪॥ సుగ్రీవో నామ విక్రాంతో వానరేంద్రో మహాబలః । తస్య మాం విద్ధి భృత్యం త్వం హనుమంతమిహాగతమ్ ॥౯౫॥ భర్త్రాహం ప్రేషితస్తుభ్యం రామేణాక్లిష్టకర్మణా । ఇదం చ పురుషవ్యాఘ్రశ్శ్రీమాన్ దాశరథిస్స్వయమ్ ॥౯౬॥ అంగులీయమభిజ్ఞానమదాత్తుభ్యం యశస్విని । తదిచ్ఛామి త్వయాజ్ఞప్తం దేవి కిం కరవాణ్యహమ్ ॥ ౯౭ ॥ రామలక్ష్మణయోః పార్శ్వం నయామి త్వాం కిముత్తరమ్ । ఏతచ్ఛ్రుత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనందినీ ॥౯౮॥ ఆహ రావణముత్సాద్య రాఘవో మాం నయత్వితి । ప్రణమ్య శిరసా దేవీమహమార్యామనిందితామ్ ॥౯౯॥ రాఘవస్య మనోహ్లాదమభిజ్ఞానమయాచిషమ్ । అథ మామబ్రవీత్సీతా గృహ్యతామయముత్తమః ॥౧౦౦॥ మణిర్యేన మహాబాహూ రామస్త్వాం బహుమన్యతే । ఇత్యుక్త్వా తు వరారోహా మణిప్రవరమద్భుతమ్ ॥౧౦౧॥ ప్రాయచ్ఛత్పరమోద్విగ్నా వాచా మాం సందిదేశ హ । తతస్తస్యై ప్రణమ్యాహం రాజపుత్ర్యై సమాహితః ॥౧౦౨॥ ప్రదక్షిణం పరిక్రామమిహాభ్యుద్గతమానసః । ఉక్తోఽహం పునరేవేదం నిశ్చిత్య మనసా తయా ॥౧౦౩॥ హనుమన్మమ వృత్తాంతం వక్తుమర్హసి రాఘవే । యథా శ్రుత్వైవ నచిరాత్తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౧౦౪॥

సుగ్రీవసహితౌవీరావుపేయాతాంతథాకురు। యద్యన్యథాభవేదేతద్ద్వౌమాసౌజీవితంమమ॥౧౦౫॥నమాంద్రక్ష్యసికా
కుత్స్థోన్మ్రియేసాహమనాథవత్ । తచ్ఛ్రుత్వాకరుణంవాక్యంక్రోధోమామభ్యవర్తత॥౧౦౬ ॥ఉత్తరంచమయాదృ
ష్టంకార్యశేషమనంతరమ్ । తతోవర్ధత మేకాయస్తదాపర్వతసన్నిభః॥ ౧౦౭ ॥ యుద్ధకాంక్షీవనంతచ్చవినాశయితు
మారభే। తద్భగ్నంవనషండంతు భ్రాంతత్రస్తమృగద్విజమ్॥ప్రతిబుద్ధానిరీక్షంతేరాక్షస్యోవికృతాననాః। మాంచదృ
ష్ట్వావనేతస్మిన్సమాగమ్యతతస్తతః॥౧౦౯॥తాస్సమభ్యాగతాఃక్షిప్రంరావణాయాచచక్షిరే।రాజన్వనమిదందుర్గం
తవభగ్నందురాత్మనా॥౧౧౦॥వానరేణహ్యవిజ్ఞాయతవవీర్యంమహాబల । దుర్బుద్ధేస్తస్యరాజేంద్రతవవిప్రియకారిణః
౧౧౧॥వధమాజ్ఞాపయక్షిప్రంయథాసౌవిలయంవ్రజేత్ ।తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేంద్రేణవిసృష్టాభృశదుర్జయాః॥౧౧౨॥రా
క్షసాఃకింకరానామరావణస్యమనోనుగాః। తేషామశీతిసాహస్రంశూలముద్గరపాణినామ్॥మయాతస్మిన్వనోద్దేశేప
రిఘేణనిషూదితమ్ । తేషాంతుహతశేషాయే తేగత్వాలఘువిక్రమాః॥౧౧౪॥నిహతంచమహత్సైన్యంరావణాయాచచ
క్షిరే। తతోమేబుద్ధిరుత్పన్నాచైత్యప్రాసాదమాక్రమమ్॥౧౧౫॥ తత్రస్థాన్రాక్షసాన్హత్వాశతంస్తంభేనవైపునః।
లలామభూతోలంకాయాస్సవైవిధ్వంసితోమయా॥౧౧౬॥తతఃప్రహస్తస్యసుతంజంబుమాలినమాదిశత్ ।రాక్షసైర్బ
హుభిస్సార్ధంఘోరరూపైర్భయానకైః॥౧౧౭॥తమహంబలసంపన్నంరాక్షసంరణకోవిదమ్ । పరిఘేణాతిఘోరేణ
సూదయామిసహానుగమ్॥౧౧౮॥తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసేంద్రస్తుమంత్రిపుత్రాన్మహాబలాన్ ।పదాతిబలసంపన్నాన్ప్రే
షయామాసరావణః॥౧౧౯॥పరిఘేణైవతాన్సర్వాన్నయామియమసాదనం।మంత్రిపుత్రాన్హతాంచ్ఛ్రుత్వాసమ
రేలఘువిక్రమాన్॥౧౨౦॥పంచసేనాగ్రగాన్శూరాన్ప్రేషయామాసరావణః।తానహంసహసైన్యాన్వైసర్వానే
వాభ్యసూదయమ్॥౧౨౧॥తతఃపునర్దశగ్రీవఃపుత్రమక్షంమహాబలం।బహుభీరాక్షసైస్సార్ధంప్రేషయామాసరావ
ణః॥ ౧౨౨ ॥ తంతుమండోదరీపుత్రంకుమారంరణపండితం । సహసాఖంసముత్క్రాంతంపాదయోశ్చగృహీతవాన్
॥౧౨౩॥ చర్మాసినంశతగుణంభ్రామయిత్వావ్యపేషయమ్ । తమక్షమాగతంభగ్నంనిశమ్యసదశాననః॥ ౧౨౪ ॥ తత
ఇంద్రజితంనామద్వితీయంరావణస్సుతమ్।వ్యాదిదేశసుసంక్రుద్ధోబలినంయుద్ధదుర్మదం॥ ౧౨౫ ॥తచ్చాప్యహంబలంస
ర్వంతంచరాక్షసపుంగవం।నష్టౌజసంరణేకృత్వాపరంహర్షముపాగమం॥౧౨౬॥మహతాపిమహాబాహుఃప్రత్యయేన
మహాబలః। ప్రేషితోరావణేనైవసహవీరైర్మదోత్కటైః॥౧౨౭ ॥సోవిషహ్యంహిమాంబుద్ధ్వాస్వబలంచావమర్దిత
తం। బ్రాహ్మేణాస్త్రేణసతుమాంప్రాబధ్నాచ్చాతివేగితః॥౧౨౮॥రజ్జుభిశ్చాభిబధ్నంతితతోమాంతత్రరాక్షసాః।రా
వణస్యసమీపంచగృహీత్వామాముపానయన్॥౧౨౯॥దృష్ట్వాసంభాషితశ్చాహంరావణేనదురాత్మనా।పృష్టశ్చలంకాగ
మనంరాక్షసానాంచతంవధం॥౧౩౦॥తత్సర్వంచమయాతత్రసీతార్థమితిజల్పితం।అస్యాహందర్శనాకాంక్షీప్రాప్త
స్త్వద్భవనంవిభో॥ ౧౩౧ ॥మారుతస్యౌరసఃపుత్రోవానరోహనుమానహం । రామదూతంచమాంవిద్ధిసుగ్రీవసచివంక
పిం॥౧౩౨॥సోహందూత్యేనరామస్యత్వత్సకాశమిహాగతః।సుగ్రీవశ్చమహాతేజాస్సత్వాంకుశలమబ్రవీత్ ॥౧౩౩॥ధర్మా
ర్థకామసహితంహితంపథ్యమువాచచ।వసతోఋశ్యమూకేమేపర్వతేవిపులద్రుమే॥౧౩౪॥రాఘవోరణవిక్రాంతో
మిత్రత్వంసముపాగతః। తేనమేకథితంరాజన్భార్యామేరక్షసాహృతా॥౧౩౫॥తత్రసాహాయ్యమస్మాకంకార్యంసర్వా
త్మనాత్వయా।మయాచకథితంతస్మైవాలినశ్చవధంప్రతి॥౧౩౬ ॥తత్రసాహాయ్యహేతోర్మేసమయంకర్తుమర్హసి।
వాలినాహృతరాజ్యేనసుగ్రీవేణమహాప్రభుః॥౧౩౭॥చక్రేగ్నిసాక్షికంసఖ్యంరాఘవస్సహలక్ష్మణః। తేనవాలినముత్పా
ట్యశరేణైకేనసంయుగే॥౧౩౮॥వానరాణాంమహారాజఃకృతస్సప్లవతాంప్రభుః । తస్యసాహాయ్యమస్మాభిఃకార్యంస
ర్వాత్మనాత్విహ॥౧౩౯॥తేనప్రస్థాపితస్తుభ్యంసమీపమిహధర్మతః। క్షిప్రమానీయతాంసీతాదీయతాంరాఘవాయ
చ॥౧౪౦॥యావన్నహరయోవీరావిధమంతిబలంతవ ।వానరాణాంప్రభావోహినకేనవిదితఃపురా॥౧౪౧॥దేవతానాం
సకాశంచయేగచ్ఛంతినిమంత్రితాః। ఇతివానరరాజస్త్వామాహేత్యభిహితోమయా॥౧౪౨॥మామైక్షతతతఃక్రుద్ధశ్చ
క్షుషాప్రదహన్నివ।తేనవధ్యోహమాజ్ఞప్తోరక్షసారౌద్రకర్మణా॥౧౪౩॥మత్ప్రభావమవిజ్ఞాయరావణేనదురాత్మనా। త
తోవిభీషణోనామతస్యభ్రాతామహామతిః॥౧౪౪॥తేనరాక్షసరాజోసౌయాచితోమమకారణాత్ ।నైవంరాక్షసశా

దూరాలత్యజ్యతా మేషనిశ్చయః॥౧౪౫॥ రాజశాస్త్రవ్యపేతో హి మార్గస్సంసేవ్యతే త్వయా। దూతవధ్యా న దృష్టా హి రాజశాస్త్రేషు రాక్షస॥౧౪౬॥ దూతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాదినా। సుమహత్యపరాధేఽపి దూతస్యాతులవిక్రమ॥౧౪౭॥ విరూపకరణం దృష్టం న వధోఽస్తీతి శాస్త్రతః। విభీషణేనైవముక్తో రావణస్సందిదేశ తాన్॥౧౪౮॥ రాక్షసానేతదేవాస్య లాంగూలం దహ్యతామితి। తతస్తస్య వచశ్శ్రుత్వా మమ పుచ్ఛం సమంతతః॥౧౪౯॥ వేష్టితం శణవల్కైశ్చ జీర్ణైః కార్పాసజైః పటైః। రాక్షసాస్సిద్ధసన్నాహాస్తతస్తే చండవిక్రమాః॥౧౫౦॥ తదాదహ్యంత మే పుచ్ఛం నిఘ్నంతః కాష్ఠముష్టిభిః। బద్ధస్య బహుభిః పాశైర్యంత్రితస్య చ రాక్షసైః॥౧౫౧॥ తతస్తే రాక్షసాశ్శూరా బద్ధం మామగ్నిసంవృతమ్। అఘోషయన్ రాజమార్గే నగరద్వారమాగతాః॥౧౫౨॥ తతోఽహం సుమహద్రూపం సంక్షిప్య పునరాత్మనః। విమోచయిత్వా తం బంధం ప్రకృతిస్థస్స్థితః పునః॥౧౫౩॥ ఆయసం పరిఘం గృహ్య తాని రక్షాంస్యసూదయమ్। తతస్తన్నగరద్వారం వేగేనాప్లుతవానహమ్॥౧౫౪॥ పుచ్ఛేన చ ప్రదీప్తేన తాం పురీం సాట్టగోపురామ్। దహామ్యహమసంభ్రాంతో యుగాంతాగ్నిరివ ప్రజాః॥౧౫౫॥ నష్టా జానకీ వ్యక్తం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే। లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశస్సర్వా భస్మీకృతా పురీ॥ దహతా చ మయా లంకాం దగ్ధా సీతా న సంశయః। రామస్య హి మహత్కార్యం మయేదం వితథీకృతమ్॥౧౫౭॥ ఇతి శోకసమావిష్టశ్చింతామహముపాగతః। అథాహం వాచమశ్రౌషం చారణానాం శుభాక్షరామ్॥౧౫౮॥ జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోదంతభాషితామ్। తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రుత్వా తామద్భుతాం గిరమ్॥౧౫౯॥ అదగ్ధా జానకీత్యేవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా। దీప్యమానే తు లాంగూలే న మాం దహతి పావకః॥౧౬౦॥ హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతాస్సురభిగంధినః। తైర్నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః॥౧౬౧॥ ఋషివాక్యైశ్చ సిద్ధార్థైరభవం హృష్టమానసః। పునర్దృష్ట్వా చ వైదేహీం విసృష్టశ్చ తయా పునః॥౧౬౨॥ తతః పర్వతమాసాద్య తత్రారిష్టమహం పునః। ప్రతిప్లవనమారేభే యుష్మద్దర్శనకాంక్షయా॥౧౬౩॥ తతః పవనచంద్రార్కసిద్ధగంధర్వసేవితమ్। అహం పంథానమాక్రమ్య భవతో దృష్టవానిహ॥౧౬౪॥ రాఘవస్య ప్రభావేన భవతాం చైవ తేజసా। సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వమనుష్ఠితమ్॥౧౬౫॥ ఏతత్సర్వం మయా తత్ర యథావదుపపాదితమ్। అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతామితి॥౧౬౬॥ ఇతి సుందరకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః

ఏతదాఖ్యాయ తత్సర్వం హనుమాన్మారుతాత్మజః। భూయస్సముపచక్రామ వచనం వక్తుముత్తరమ్॥౧॥ సఫలో రాఘవోద్యోగస్సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః। శీలమాసాద్య సీతాయా మమ చ ప్రవణం మనః॥౨॥ తపసా ధారయేల్లోకాన్క్రుద్ధో వా నిర్దహేదపి। సర్వథాతిప్రవృద్ధోఽసౌ రావణో రాక్షసాధిపః॥౩॥ తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్। న తదగ్నిశిఖా కుర్యాత్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ॥౪॥ జనకస్యాత్మజా కుర్యాద్యత్క్రోధకలుషీకృతా। జాంబవత్ప్రముఖాన్సర్వాననుజ్ఞాప్య మహాహరీన్॥౫॥ అస్మిన్నేవం గతే కార్యే భవతాం చ నివేదితే। న్యాయ్యం స్మ సహ వైదేహ్యా ద్రష్టుం తౌ పార్థివాత్మజౌ॥౬॥ అహమేకోఽపి పర్యాప్తస్సరాక్షసగణాం పురీమ్। తాం లంకాం తరసా హంతుం రావణం చ మహాబలమ్ ॥౭॥ కిం పునస్సహితో వీరైర్బలవద్భిః కృతాత్మభిః। కృతాస్త్రైః ప్లవగైశ్శూరైర్భవద్భిర్విజయైషిభిః॥౮॥ అహం తు రావణం యుద్ధే ససైన్యం సపురస్సరమ్। సహపుత్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి॥౯॥ బ్రాహ్మమైంద్రం చ రౌద్రం చ వాయవ్యం వారుణం తథా। యది శక్రజితోఽస్త్రాణి దుర్నిరీక్షాణి సంయుగే॥౧౦॥ తాన్యహం విధమిష్యామి నిహనిష్యామి రాక్షసాన్। భవతామభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి తమ్॥౧౧॥ మయాతులా విసృష్టా హి శైలవృష్టిర్నిరంతరా। దేవానపి రణే హన్యాత్కిం పునస్తాన్నిశాచరాన్॥౧౨॥ సాగరోఽప్యతియాద్వేలాం మందరః ప్రచలేదపి। న జాంబవంతం సమరే కంపయేదరివాహినీ॥౧౩॥ సర్వరాక్షససంఘానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః। అలమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః॥౧౪॥ పనసస్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః। మందరోఽప్యవశీర్యేత కిం పునర్యుధి రాక్షసాః॥౧౫॥ సదేవాసురయక్షేషు గంధర్వోరగపక్షిషు। మైందస్య ప్రతియోద్ధారం శంస ద్వివిదస్య వా॥౧౬॥ అశ్విపుత్రౌ మహాభాగావేతౌ ప్లవగసత్తమౌ। ఏతయోః ప్రతియోద్ధారం న పశ్యామి రణాజిరే॥౧౭॥ పితామహవరోత్సేకాత్పరమం దర్పమాస్థితౌ। అమృతప్రాశినావేతౌ సర్వవానరసత్తమౌ॥౧౮॥ అశ్వినోర్మాననార్థం హి సర్వలోకపితామహః। సర్వావధ్యత్వమతులమనయోర్దత్తవాన్పురా॥౧౯॥ వరోత్సేకేన మత్తౌ చ ప్రమథ్య మహతీం చమూమ్। సురాణామమృతం వీరౌ పీతవంతౌ ప్లవంగమౌ॥ ౨౦ ॥ ౨

తావేవహి సంప్రస్థాస్సవాజిరథకుంజరామ్ | లంకాం నాశయితుం శక్తాస్సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః ||౨౧|| మయైవ నిహతా లం
కాదగ్ధా భస్మీకృతా పునః | రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా || ౨౨ || జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మ
హాబలః | రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ||౨౩|| అహం కోసలరాజస్య దాసః పవనసంభవః | హనుమానితి స
ర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ||౨౪|| అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః | అధస్తాచ్ఛింశుపావృక్షే సాధ్వీ కరుణమా
స్థితా ||౨౫|| రాక్షసీభిః పరివృతా శోకసంతాపకర్శితా | మేఘలేఖాపరివృతా చంద్రలేఖేవ నిష్ప్రభా ||౨౬|| అచింతయంతీ
వైదేహీ రావణం బలదర్పితమ్ | పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవష్టబ్ధా చ జానకీ ||౨౭|| అనురక్తా హి వైదేహీ రామం సర్వాత్మనా
శుభా | అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురందరే ||౨౮|| తదేకవాససంవీతా రజోధ్వస్తా తథైవ చ | శోకసంతాపదీనాంగీ
సీతా భర్తృహితే రతా ||౨౯|| సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః | రాక్షసీభిర్విరూపాభిర్దృష్టా హి
ప్రమదావనే ||౩౦|| ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా | అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే ||౩౧|| రావ
ణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా | కథంచిన్మృగశాబాక్షీ విశ్వాసముపపాదితా ||౩౨|| తతస్సంభాషితా చైవ సర్వ
మర్థం చ దర్శితా | రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా ||౩౩|| నియతస్సముదాచారో భక్తిర్భర్తరి చోత్త
మా | యన్న హంతి దశగ్రీవం స మహాత్మా కృతాగసమ్ ||౩౪|| నిమిత్తమాత్రం రామస్తు వధే తస్య భవిష్యతి | సా ప్రకృత్యైవ
తన్వంగీ తద్వియోగాచ్చ కర్శితా ||౩౫|| ప్రతిపత్పాఠశీలస్య విద్యేవ తనుతాం గతా | ఏవమాస్తే మహాభాగా సీతా శోకపరా
యణా ||౩౬|| యదత్ర ప్రతికర్తవ్యం తత్సర్వముపపద్యతామ్ | ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే ఏకోనషష్టితమస్సర్గః - *****

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూనురభాషత | అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భిశ్చ వానరాః ||౧|| సమీపం గంతుమ
స్మాభీ రాఘవస్య మహాత్మనః | దృష్టా దేవీ న చానీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్ ||౨|| అయుక్తమివ పశ్యామి భవద్భిః ఖ్యాతవిక్రమైః | న
హీనః ప్లవనే కశ్చిన్నాపి కశ్చిత్పరాక్రమే ||౩|| తుల్యాస్సామరదైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః | తేష్వేవం హతవీరేషు రా
క్షసేషు హనూమతా ||౪|| కిమన్యదత్ర కర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకీమ్ | తమేవం కృతసంకల్పం జాంబవాన్ హరిసత్త
మః ||౫|| ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్యమర్థవదర్థవిత్ || న తావదేషా మతిరక్షమా నో యథా భవాన్ పశ్యతి రాజపుత్ర ||౬
యథా తు రామస్య మతిర్నివిష్టా తథా భవాన్ పశ్యతు కార్యసిద్ధిమ్ || ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షష్టితమస్సర్గః - ****

తతో జాంబవతో వాక్యమగృహ్ణంత వనౌకసః | అంగదప్రముఖా వీరా హనుమాంశ్చ మహాకపిః ||౧|| ప్రీతిమంతస్తత
స్సర్వే వాయుపుత్రపురస్సరాః | మహేంద్రాద్రిం పరిత్యజ్య పుప్లువుః ప్లవగర్షభాః ||౨|| మేరుమందరసంకాశా మత్తా ఇవ
మహాగజాః | ఛాదయంత ఇవాకాశం మహాకాయా మహాబలాః ||౩|| సభాజ్యమానం భూతైస్తమాత్మవంతం మహాబలమ్ | హ
నూమంతం మహావేగం వహంత ఇవ దృష్టిభిః ||౪|| రాఘవే చార్థనిర్వృత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః | సమాధాయ సమృద్ధా
ర్థాః కర్మసిద్ధిభిరున్నతాః ||౫|| ప్రియాఖ్యానోన్ముఖాస్సర్వే సర్వే యుద్ధాభినందినః | సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చితార్థా
మనస్వినః ||౬|| ప్లవమానాః ఖమాప్లుత్య తతస్తే కాననౌకసః | నందనోపమమాసేదుర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్ ||౭|| యత్త
న్మధువనం నామ సుగ్రీవస్యాభిరక్షితమ్ | అధృష్యం సర్వభూతానాం సర్వభూతమనోహరమ్ ||౮|| యద్రక్షతి మహావీర్యస్స
దా దధిముఖః కపిః | మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ||౯|| తే తద్వనముపాగమ్య బభూవుః పరమోత్కటాః | వా
నరా వానరేంద్రస్య మనఃకాంతతమం మహత్ ||౧౦|| తతస్తే వానరా హృష్టా దృష్ట్వా మధువనం మహత్ | కుమారమభ్యయా
చంత మధూని మధుపింగళాః ||౧౧|| తతః కుమారస్తాన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్ప్రముఖాన్ కపీన్ | అనుమాన్య దదౌ తేషాం నిసర్గం
మధుభక్షణే ||౧౨|| తతశ్చానుమతాస్సర్వే సంప్రహృష్టా వనౌకసః | ముదితాః ప్రేరితాశ్చాపి ప్రనృత్యంతోఽభవంస్తతః ||
౧౩|| గాయంతి కేచిత్ప్రణమంతి కేచిన్నృత్యంతి కేచిత్ప్రహసంతి కేచిత్ | పతంతి కేచిద్విచరంతి కేచిత్ ప్లవంతి కేచిత్ప్రలపం
తి కేచిత్ ||౧౪|| పరస్పరం కేచిదుపాశ్రయంతే పరస్పరం కేచిదుపాక్రమంతే | పరస్పరం కేచిదుపబ్రువంతే పరస్పరం కేచిదు
పారమంతే ||౧౫|| ద్రుమాద్ద్రుమం కేచిదభిద్రవంతే క్షితౌ నగాగ్రాన్నిపతంతి కేచిత్ | మహీతలాత్కేచిదుదీర్ణవేగా
మహాద్రుమాగ్రాణ్యభిసంపతంతి ||౧౬|| గాయంతమన్యః ప్రహసన్నుపైతి హసంతమన్యః ప్రహసన్నుపైతి | రుదంతమ
న్యః ప్రరుదన్నుపైతి నుదంతమన్యః ప్రణుదన్నుపైతి ||౧౭|| సమాకులం తత్కపిసైన్యమాసీన్మధుప్రపానోత్కటసత్త్వచేష్టం

నచాత్రకశ్చిన్నబభూవమత్తోనచాత్రకశ్చిన్నబభూవతృప్తః॥౧౮॥తతోవనంతత్పరిభక్ష్యమాణంద్రుమాంశ్చవిధ్వంసిత
పత్రపుష్పాన్।సమీక్ష్యకోపాద్దధివక్త్రనామానివారయామాసకపిఃకపీంస్తాన్॥౧౯॥సతైఃప్రవృద్ధైఃపరిభర్త్స్యమా
నోవనస్యగోప్తాహరివీరవృద్ధః।చకారభూయోమతిముగ్రతేజావనస్యరక్షాంప్రతివానరేభ్యః॥౨౦॥ఉవాచకాంశ్చిత్ప
రుషాణిధృష్టమసక్తమన్యాంశ్చతలైర్జఘాన।సమేత్యకైశ్చిత్కలహంచకారతథైవసామ్నోపజగామకాంశ్చిత్॥౨౧॥
సతైర్మదాత్సంపరివార్యవాక్యైర్బలాచ్చతేనప్రతివార్యమాణైః। ప్రధర్షితస్త్యక్తభయైస్సమేత్యప్రకృష్యతే
చాప్యనవేక్ష్యదోషమ్॥౨౨॥నఖైస్తుదందోదశనైర్దశంతస్తలైశ్చపాదైశ్చసమాపయంతః। మదాత్కపింతంకపయస్స
మగ్రామహావనంనిర్విషయంచచక్రుః॥౨౩॥ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః - *************
తానువాచహరిశ్రేష్ఠోహనుమాన్వానరర్షభః।అవ్యగ్రమనసోయూయంమధుసేవతవానరాః॥౧॥అహమావారయిష్యా
మియుష్మాకంపరిపంథినః।శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంహరీణాంప్రవరోంగదః॥౨॥ప్రత్యువాచప్రసన్నాత్మాపిబంతుహర
యోమధు।అవశ్యంకృతకార్యస్యవాక్యంహనుమతోమయా॥౩॥అకార్యమపికర్తవ్యంకిమంగపునరీదృశమ్।అంగదస్యము
ఖాచ్ఛ్రుత్వావచనంవానరర్షభాః॥౪॥ సాధుసాధ్వితిసంహృష్టావానరాఃప్రత్యపూజయన్।పూజయిత్వాంగదంసర్వే
వానరావానరర్షభమ్॥౫॥జగ్ముర్మధువనంయత్రనదీవేగఇవద్రుమమ్। తేప్రవిష్టామధువనంపాలానాక్రమ్యవీర్యతః
॥౬॥అతిసర్గాచ్చపటవోదృష్ట్వాశ్రుత్వాచమైథిలీమ్।పపుస్సర్వేమధుతదారసవత్ఫలమాదదుః॥౭॥ఉత్పత్యచతతస్సర్వే
వనపాలాన్సమాగతాన్।తాడయంతిస్మశతశస్సక్తాన్మధువనేతదా॥౮॥ మధూనిద్రోణమాత్రాణిబాహుభిఃపరిగృ
హ్యతే।పిబంతిసహితాస్సర్వేనిఘ్నంతిస్మతథాపరే॥౯॥ కేచిత్పీత్వాపవిధ్యంతిమధూనిమధుపింగళాః।మధూచ్ఛిష్టేనకేచి
చ్చజఘ్నురన్యోన్యముత్కటాః॥౧౦॥అపరేవృక్షమూలేతుశాఖాంగృహ్యవ్యవస్థితాః।అత్యర్థంచమదగ్లానాఃపర్ణాన్యా
స్తీర్యశేరతే॥౧౧॥ఉన్మత్తభూతాఃప్లవగామధుమత్తాశ్చహృష్టవత్।క్షిపంతిచతదాన్యోన్యంస్ఖలంతిచతథాపరే॥౧౨॥కే
చిత్క్ష్వేళాంప్రకుర్వంతికేచిత్కూజంతిహృష్టవత్।హరయోమధునామత్తాఃకేచిత్సుప్తామహీతలే॥౧౩॥కృత్వాకేచిద్ధ
సంత్యన్యేకేచిత్కుర్వంతిచేతరత్।కృత్వాకేచిద్వదంత్యన్యేకేచిద్బుధ్యంతిచేతరత్॥౧౪॥ యేప్యత్రమధుపాలాస్స్యుః
ప్రేష్యాదధిముఖస్యతు। తేపితైర్వానరైర్భీమైఃప్రతిషిద్ధాదిశోగతాః॥౧౫॥ జానుభిస్తుప్రకృష్టాశ్చదేవమార్గంప్రద
ర్శితాః।అబ్రువన్పరమోద్విగ్నాగత్వాదధిముఖంవచః॥౧౬॥హనూమతాదత్తవరైర్హతంమధువనంబలాత్। వయం
చజానుభిఃకృష్టాదేవమార్గంచదర్శితాః॥౧౭॥తతోదధిముఖఃక్రుద్ధోవనపస్తత్రవానరః।హతంమధువనంశ్రుత్వాసాం
త్వయామాసతాన్హరీన్॥౧౮॥ఇహాగచ్ఛతగచ్ఛామోవానరాన్బలదర్పితాన్ ।బలేనవారయిష్యామోమధుభక్షయ
తోవయమ్॥౧౯॥శ్రుత్వాదధిముఖస్యేదంవచనంవానరర్షభాః।పునర్వీరామధువనంతేనైవసహసాయయుః॥౨౦॥మ
ధ్యేచైషాందధిముఖఃప్రగృహ్యతరసాతరుమ్।సమభ్యధావద్వేగేనతేచసర్వేప్లవంగమాః॥౨౧॥తేశిలాఃపాదపాంశ్చా
పిపర్వతాంశ్చాపివానరాః।గృహీత్వాభ్యగమన్క్రుద్ధాయత్రతేకపికుంజరాః॥౨౨॥తేస్వామివచనంవీరాహృదయేష్వవ
సజ్జ్యతత్।త్వరయాహ్యభ్యధావంతసాలతాలశిలాయుధాః॥ ౨౩ ॥వృక్షస్థాంశ్చతలస్థాంశ్చవానరాన్బలదర్పితాన్।
అభ్యక్రామంస్తతోవీరాఃపాలాస్తత్రసహస్రశః॥౨౪॥అథదృష్ట్వాదధిముఖంక్రుద్ధంవానరపుంగవాః।అభ్యధావంతవే
గేనహనుమత్ప్రముఖాస్తదా॥౨౫॥తంసవృక్షంమహాబాహుమాపతంతంమహాబలమ్। ఆర్యకంప్రాహరత్తత్రబాహు
భ్యాంకుపితోంగదః॥౨౬॥మదాంధశ్చనవేదైనమార్యకోయంమమేతిసః।అథైనంనిష్పిపేషాశువేగవద్వసుధాతలే॥౨౭
సభగ్నబాహూరుభుజోవిహ్వలశ్శోణితోక్షితః। ముమోహసహసావీరోముహూర్తంకపికుంజరః॥౨౮॥ససమాశ్వ
స్యసహసాసంక్రుద్ధోరాజమాతులః। వానరాన్వారయామాసదండేనమధుమోహితాన్।౨౯ ॥సకథంచిద్విముక్తస్తై
ర్వానరైర్వానరర్షభః।ఉవాచైకాంతమాశ్రిత్యభృత్యాన్స్వాన్సముపాగతాన్॥ ౩౦ ।ఏతేతిష్ఠంతుగచ్ఛామోభ
ర్తానోయత్రవానరః।సుగ్రీవోవిపులగ్రీవస్సహరామేణతిష్ఠతి॥౩౧॥ సర్వంచైవాంగదేదోషంశ్రావయిష్యామిపా
ర్థివే।అమర్షీవచనంశ్రుత్వాఘాతయిష్యతివానరాన్॥౩౨॥ ఇష్టంమధువనంహ్యేతత్సుగ్రీవస్యమహాత్మనః। పితృపై
తామహందివ్యందేవైరపిదురాసదమ్॥౩౩॥సవానరానిమాన్సర్వాన్మధులుబ్ధాన్గతాయుషః।ఘాతయిష్యతిదండేన

సుగ్రీవస్ససుహృజ్జనైః॥౩౪॥వధ్యా హ్యేతే దురాత్మానో నృపాజ్ఞాపరిభావినః।అమర్షప్రభవో రోషస్సఫలో నో భవి
ష్యతి॥౩౫॥ఏవముక్త్వా దధిముఖో వనపాలాన్మహాబలః ।జగామ సహసోత్పత్య వనపాలైస్సమన్వితః॥౩౬॥నిమేషాంతర
మాత్రేణ స హి ప్రాప్తో వనాలయః । సహస్రాంశుసుతో ధీమాన్సుగ్రీవో యత్ర వానరః॥౩౭॥రామం చ లక్ష్మణం చైవ
దృష్ట్వా సుగ్రీవమేవ చ।సమప్రతిష్ఠాం జగతీమాకాశాన్నిపపాత హ॥౩౮॥సనిపత్య మహావీర్యస్సర్వైస్తైః పరివారితః।హరి
ర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః॥౩౯॥స దీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాంజలిమ్ । సుగ్రీవస్యాశు తౌ మూ
ర్ధ్నా చరణౌ ప్రత్యపీడయత్ ॥౪౦॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః - *********************
తతో మూర్ధ్నా నిపతితం వానరం వానరర్షభః।దృష్ట్వైవోద్విగ్నహృదయో వాక్యమేతదువాచ హ॥౧॥ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కస్మా
త్త్వం పాదయోః పతితో మమ।అభయం తే భవేద్వీర సర్వమేవాభిధీయతామ్॥౨॥స తు విశ్వాసితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మ
నా।ఉత్థాయ సుమహాప్రాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖోऽబ్రవీత్ ॥౩॥నైవర్క్షరజసా రాజన్న త్వయా నాపి వాలినా । వనం నిసృష్ట
పూర్వం హి భక్షితం తచ్చ వానరైః॥౪॥ఏభిః ప్రధర్షితాశ్చైవ వానరా వనరక్షిభిః। మధూన్యచింతయిత్వేమాన్భక్షయం
తి పిబంతి చ॥౫॥ శిష్టమత్రాపవిధ్యంతి భక్షయంతి తథాపరే।నివార్యమాణాస్తే సర్వే భ్రువో వై దర్శయంతి హి॥౬॥ ఇమే
హి సంరబ్ధతరాస్తథా తైస్సంప్రధర్షితాః। వారయంతో వనాత్తస్మాత్క్రుద్ధైర్వానరపుంగవైః॥౭॥తతస్తైర్బహుభిర్వీ
రైర్వానరైర్వానరర్షభ। సంరక్తనయనైః క్రోధాద్ధరయః ప్రవిచాలితాః॥౮॥పాణిభిర్నిహతాః కేచిత్కేచిజ్జానుభిరా
హతాః।ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః॥౯॥ఏవమేతే హతాశ్శూరాస్త్వయి తిష్ఠతి భర్తరి।కృత్స్నం
మధువనం చైవ ప్రకామం తైః ప్రభక్ష్యతే॥౧౦॥ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్।అపృచ్ఛత్తన్మహాప్రా
జ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహా॥౧౧॥కిమయం వానరో రాజన్వనపః ప్రత్యుపస్థితః।కం చార్థమభినిర్దిశ్య దుఃఖితో వాక్యమబ్రవీత్॥
౧౨॥ ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా।లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః॥౧౩॥ ఆర్య లక్ష్మణ సం
ప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః। అంగదప్రముఖైర్వీరైర్భక్షితం మధు వానరైః॥౧౪॥ విచిత్య దక్షిణామాశామాగతైర్హరి
పుంగవైః।నైషామకృతకృత్యానామీదృశస్స్యాదుపక్రమః॥౧౫॥ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హి తైః। ధర్షి
తం చ వనం మన్యే భక్షితం మధు వానరైః॥౧౬॥వనం యదాఽభిపన్నం తైస్సాధితం కర్మ వానరైః। దృష్టా దేవీ న సందేహో
న చాన్యేన హనూమతా॥౧౭॥న హ్యన్యస్సాధనే హేతుః కర్మణోऽస్య హనూమతః। కార్యసిద్ధిర్మతిశ్చైవ తస్మిన్వానర
పుంగవే॥౧౮॥వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతం చాపి ప్రతిష్ఠితమ్। జాంబవాన్యత్ర నేతా స్యాదంగదశ్చ మహాబలః॥౧౯॥ హ
నూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తత్ర గతిరన్యథా।అంగదప్రముఖైర్వీరైర్హతం మధువనం కిల॥౨౦॥ వారయంతశ్చ సహితా
స్తథా జానుభిరాహతాః। ఏతదర్థమయం ప్రాప్తో వక్తుం మధురవాగిహ॥౨౧॥నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రఖ్యా
తవిక్రమః।దృష్టా సీతా మహాబాహో సౌమిత్రే పశ్య తత్త్వతః॥౨౨॥అభిగమ్య తథా సర్వే పిబంతి మధు వానరాః।న చాప్య
దృష్ట్వా వైదేహీం విశ్రుతాః పురుషర్షభ॥౨౩॥వనం దత్తవరం దివ్యం ధర్షయేయుర్వనౌకసః। తతః ప్రహృష్టో ధర్మా
త్మా లక్ష్మణస్సహ రాఘవః॥ ౨౪॥శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనాచ్చ్యుతామ్।ప్రాహృష్యత భృశం రామో ల
క్ష్మణశ్చ మహాబలః॥౨౫॥శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ।వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభా
షత॥౨౬॥ప్రీతోఽస్మి సోఽహం యద్భుక్తం వనం తైః కృతకర్మభిః। మర్షితం మర్షణీయం చ చేష్టితం కృతకర్మణామ్॥౨౭॥ఇ
చ్ఛామి శీఘ్రం హనుమత్ప్రధానాన్ శాఖామృగాంస్తాన్మృగరాజదర్పాన్।ద్రష్టుం కృతార్థాన్సహ రాఘవాభ్యాం
శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్॥౨౮॥ప్రీతిస్ఫీతాక్షౌ సంప్రహృష్టౌ కుమారౌ దృష్ట్వా సిద్ధార్థౌ వానరాణాం చ రా
జా। అంగైస్సంహృష్టైః కర్మసిద్ధిం విదిత్వా బాహ్వోరాసన్నాం సోఽతిమాత్రం ననంద॥౨౯॥ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-
త్రిషష్టితమస్సర్గః *************** సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః। రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీ
వం చాభ్యవాదయత్॥౧॥స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవౌ చ మహాబలౌ। వానరైః సహితైశ్శూరైర్దివమేవోత్పపాత
హ॥౨॥స యథైవాగతః పూర్వం తథైవ త్వరితం గతః।నిపత్య గగనాద్భూమౌ తద్వనం ప్రవివేశ హ॥ ౩॥స ప్రవిష్టో మధువనం

దదర్శ హరియూథపాన్ । విమదానుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్ మధూదకమ్ ॥ ౪॥ స తానుపాగమద్వీరో బద్ధ్వా కర
పుటాంజలిమ్ । ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణమిదం హృష్టవదంగదమ్ ॥౫॥ సౌమ్య రోషో న కర్తవ్యో యదేభిరభివారితమ్ । అజ్ఞానాద్ర
క్షిభిః క్రోధాద్భవంతః ప్రతిషేధితాః ॥౬॥ యువరాజస్త్వమీశశ్చ వనస్యాస్య మహాబల । మౌర్ఖ్యాత్పూర్వం కృతో దోష
స్తం భవాన్ క్షంతుమర్హతి ॥౭॥ ఆఖ్యాతం హి మయా గత్వా పితృవ్యస్య తవానఘ । ఇహోపయాతం సర్వేషామేతే
షాం వనచారిణామ్ ॥౮॥ స త్వదాగమనం శ్రుత్వా సహైభిర్హరియూథపైః । ప్రహృష్టో న తు రుష్టోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధ
ర్షితమ్ ॥౯॥ ప్రహృష్టో మాం పితృవ్యస్తే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః । శీఘ్రం ప్రేషయ సర్వాంస్తానితి హోవాచ పార్థివః ॥
౧౦ ॥ శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వచనం శ్లక్ష్ణమంగదః । అబ్రవీత్తాన్ హరిశ్రేష్ఠో వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥౧౧॥ శంకే శ్రుతో
ఽయం వృత్తాంతో రామేణ హరియూథపాః । తత్ క్షమం నేహ నః స్థాతుం కృతే కార్యే పరంతపాః ॥ ౧౨॥ పీత్వా మధు యథా
కామం విశ్రాంతా వనచారిణః । కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః ॥౧౩॥ సర్వే యథా మాం వక్ష్యంతి సమేత్య
హరియూథపాః । తథాస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భిః పరవానహమ్ ॥ ౧౪ ॥ నాజ్ఞాపయితుమీశోఽహం యువరాజోఽస్మి య
ద్యపి । అయుక్తం కృతకర్మాణో యూయం ధర్షయితుం మయా ॥౧౫॥ బ్రువతశ్చాంగదస్యైవం శ్రుత్వా వచనమవ్యయమ్ ।
ప్రహృష్టమనసో వాక్యమిదమూచుర్వనౌకసః ॥౧౬॥ ఏవం వక్ష్యతి కో రాజన్ ప్రభుస్సన్వానరర్షభ । ఐశ్వర్యమదమత్తో
హి సర్వోఽహమితి మన్యతే ॥ ౧౭॥ తవ చేదం సుసదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్ । సన్నతిర్హి తవాఖ్యాతి భవిష్యచ్ఛుభ
భాగ్యతామ్ ॥౧౮॥ సర్వే వయమపి ప్రాప్తాస్తత్ర గంతుం కృతక్షణాః । స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతిరవ్యయః ॥౧౯॥
త్వయా హ్యనుక్తైర్హరిభిర్నైవ శక్యం పదాత్పదమ్ । క్వచిద్గంతుం హరిశ్రేష్ఠ బ్రూమస్సత్యమిదం తు తే ॥౨౦॥ ఏవం తు వద
తాం తేషామంగదః ప్రత్యభాషత । బాఢం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా ఉత్పపాత మహీతలాత్ ॥ ౨౧॥ ఉత్పతంతమనూత్పేతుస్స
ర్వే తే హరియూథపాః । కృత్వాకాశం నిరాకాశం యంత్రోత్క్షిప్తా ఇవాచలాః ॥౨౨॥ తేఽంబరం సహసోత్పత్య వేగవంతః ప్ల
వంగమాః । వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా ॥౨౩॥ అంగదే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః । ఉవాచ
శోకోపహతం రామం కమలలోచనమ్ ॥౨౪॥ సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః । నాగంతుమిహ శక్యం తై ర
తీతే సమయే హి నః ॥౨౫॥ న మత్సకాశమాగచ్ఛేత్కృత్యే హి వినిపాతితే । యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోఽంగ
దః ॥౨౬॥ యద్యప్యకృతకృత్యానామీదృశస్స్యాదుపక్రమః । భవేత్స దీనవదనో భ్రాంతవిప్లుతమానసః ॥౨౭॥ పితృపైతా
మహం చైతత్పూర్వకైరభిరక్షితమ్ । న మే మధువనం హన్యాదహృష్టః ప్లవగేశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ కౌసల్యా సుప్రజా రామ సమా
శ్వసిహి సువ్రత । దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా ॥౨౯॥ న హ్యన్యః కర్మణో హేతుస్సాధనేఽస్య హనూమ
తః । హనూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతిశ్చ మతిసత్తమ ॥౩౦॥ వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువమ్ । జాంబవాన్యత్ర నే
తా స్యాదంగదశ్చ బలేశ్వరః ॥౩౧॥ హనూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తత్ర గతిరన్యథా । మా భూశ్చింతాసమాయుక్తస్సంప్ర
త్యమితవిక్రమ ॥౩౨॥ తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రావాసన్నమంబరే । హనుమత్కర్మదృప్తానాం నర్దతాం కాననౌకసామ్ ॥
౩౩॥ కిష్కింధాముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతామివ । తతశ్శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః ॥౩౪॥ ఆయతాంచిత
లాంగూలస్సోఽభవద్ధృష్టమానసః । ఆజగ్ముస్తేఽపి హరయో రామదర్శనకాంక్షిణః ॥ ౩౫॥ అంగదం పురతః కృత్వా హనూమం
తం చ వానరమ్ । తేఽంగదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టాశ్చ ముదాన్వితాః ॥౩౬॥ నిపేతుర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ ।
హనూమాంశ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః ॥౩౭॥ నియతామక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్ । నిశ్చితార్థ
స్తతస్తస్మిన్ సుగ్రీవః పవనాత్మజే ॥౩౮॥ లక్ష్మణః ప్రీతిమాన్ ప్రీతం బహుమానాదవైక్షత । ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రా
ఘవః పరవీరహా ॥౩౯॥ బహుమానేన మహతా హనూమంతమవైక్షత ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-చతుష్షష్టితమస్సర్గః. *
తతః ప్రస్రవణం శైలం తే గత్వా చిత్రకాననమ్ । ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ ॥౧॥ యువరాజం పు
రస్కృత్య సుగ్రీవమభివాద్య చ । ప్రవృత్తిమథ సీతాయాః ప్రవక్తుముపచక్రముః ॥ ౨ ॥ రావణాంతఃపురే రోధం రాక్షసీభి
శ్చ తర్జనమ్ । రామే సమనురాగం చ యశ్చాయం సమయః కృతః ॥ ౩ ॥ ఏతదాఖ్యాంతి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ ।
వైదేహీమక్షతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తరమబ్రవీత్ ॥౪॥ క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే । ఏతన్మే సర్వమాఖ్యా

తస్యై దేహి ప్రతివానరాః ॥ ౫ ॥ రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ । చోదయంతి హనూమంతం సీతావృ
త్తాంతకోవిదమ్ ॥ ౬ ॥ శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం హనూమాన్మారుతాత్మజః । ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై తాం దిశం
ప్రతి ॥ ౭ ॥ ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞస్సీతాయా దర్శనం యథా । సముద్రం లంఘయిత్వాహం శతయోజనమాయతమ్ ॥ ౮ ॥ అ
గచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షయా । తత్ర లంకేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః ॥ ౯ ॥ దక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే
వసతి దక్షిణే । తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాంతఃపురే సతీ ॥ ౧౦ ॥ సన్న్యస్య త్వయి జీవంతీ రామా రామ మనోరథమ్ । దృ
ష్టా మే రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహుర్ముహుః ॥ ౧౧ ॥ రాక్షసీభిర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనే । దుఃఖమాసాద్య
తే దేవీ తథాదుఃఖోచితా సతీ ॥ ౧౨ ॥ రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా । ఏకవేణీధరా దీనా త్వయి చింతాపరాయ
ణా ॥ ౧౩ ॥ అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే । రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా ॥ ౧౪ ॥ దేవీ కథం
చిత్కాకుత్స్థ త్వన్మనా మార్గితా మయా । ఇక్ష్వాకువంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతానఘ ॥ ౧౫ ॥ సా మయా నరశార్దూ
లవిశ్వాసముపపాదితా । తతస్సంభాషితా దేవీ సర్వమర్థం చ దర్శితా ॥ ౧౬ ॥ రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిము
పాగతా । నియతస్సముదాచారో భక్తిశ్చాస్యాస్తథా త్వయి ॥ ౧౭ ॥ ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనందినీ । ఉగ్రేణ త
పసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ ॥ ౧౮ ॥ అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే । చిత్రకూటే మహాప్రాజ్ఞ వా
యసం ప్రతి రాఘవ ॥ ౧౯ ॥ విజ్ఞాప్యశ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత త్వయా । అఖిలేనేహ యద్దృష్టమితి మామాహ జా
నకీ ॥ ౨౦ ॥ అయం చాస్మై ప్రదాతవ్యో యత్నాత్సుపరిరక్షితః । బ్రువతా వచనాన్యేవం సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః ॥ ౨౧ ॥ ఏష చూ
డామణిశ్శ్రీమాన్మయా సుపరిరక్షితః । మనశ్శిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః ॥ ౨౨ ॥ త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కి
ల స్మర్తుమర్హసి । ఏష నిర్యాతితశ్శ్రీమాన్మయా తే వారిసంభవః ॥ ౨౩ ॥ ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వామివానఘ ।
జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ ॥ ౨౪ ॥ ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా । ఇతి మామబ్ర
వీత్సీతా కృశాంగీ ధర్మచారిణీ ॥ ౨౫ ॥ రావణాంతఃపురే రుద్ధా మృగీవోత్ఫుల్లలోచనా । ఏతదేవ మయాఖ్యాతం సర్వం రాఘ
వ యద్యథా ॥ ౨౬ ॥ సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతామ్ ॥ తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా తచ్చాభిజ్ఞానం
రాఘవాయ ప్రదాయ । దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వమేవానుపూర్వ్యాద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రశ్శశంస ॥ ౨౭ ॥
ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-పంచషష్టితమస్సర్గః **

ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః । తం మణిం హృదయే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః ॥ ౧ ॥ తం తు దృష్ట్వా మణి
శ్రేష్ఠం రాఘవశ్శోకకర్శితః । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ యథైవ ధేనుస్స్రవతి స్నేహా
ద్వత్సస్య వత్సలా । తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్ ॥ ౩ ॥ మణిరత్నమిదం దత్తం వైదేహ్యాశ్శ్వశురేణ మే । వ
ధూకాలే యథా బద్ధమధికం మూర్ధ్ని శోభతే ॥ ౪ ॥ అయం హి జలసంభూతో మణిస్సజ్జనపూజితః । యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్తశ్శ
క్రేణ ధీమతా ॥ ౫ ॥ ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శనమ్ । అద్యాస్మ్యవగతస్సౌమ్య వైదేహస్య తథా విభోః ॥
౬ ॥ అయం హి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః । అస్యాద్య దర్శనేనాహం ప్రాప్తాం తామివ చింతయే ॥ ౭ ॥
కిమాహ సీతా వైదేహీ బ్రూహి సౌమ్య పునః పునః । పిపాసుమివ తోయేన సించంతీ వాక్యవారిణా ॥ ౮ ॥ ఇతస్తు కిం దుఃఖతరం
యదిమం వారిసంభవమ్ । మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీమాగతం వినా ॥ ౯ ॥ చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి
క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తామసితేక్షణామ్ ॥ ౧౦ ॥ నయ మామపి తం దేశం యత్ర దృష్టా మమ ప్రియా । న తిష్ఠేయం క్షణ
మపి ప్రవృత్తిముపలభ్య చ ॥ ౧౧ ॥ కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరుభీరుస్సతీ సదా । భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిష్ఠతి ర
క్షసామ్ ॥ ౧౨ ॥ శారదస్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః । ఆవృతం వదనం తస్యా న విరాజతి రాక్షసైః ॥ ౧౩ ॥ కిమా
హ సీతా హనుమంస్తత్త్వతః కథయాద్య మే । ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాతురో యథా ॥ ౧౪ ॥ మధురా మధురాలాపా కి
మాహ మమ భామినీ । మద్విహీనా వరారోహా హనుమన్కథయస్వ మే ॥ ౧౫ ॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్షష్టితమ
స్సర్గః ************************ ఏవముక్తస్తు హనుమాన్రాఘవేణ మహాత్మనా । సీతయా భాషితం సర్వం న్య
వేదయత రాఘవే ॥ ౧ ॥ ఇదముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్షభ । పూర్వవృత్తమభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథాతథమ్ ॥ ౨ ॥ సుఖ

సుప్తా త్వయా సార్ధం జానకీ పూర్వముత్థితా। వాయసస్సహసోత్పత్య విరరాద స్తనాంతరే॥౩॥ పర్యాయేణ చ సుప్తస్త్వం
దేవ్యంకే భరతాగ్రజ। పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వ్యథామ్॥౪॥ పునః పునరుపాగమ్య విరరాద భృశం కిల। తతస్త్వం బో
ధితస్తస్యాః శోణితేన సముక్షితః॥౫॥ వాయసేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా। బోధితః కిల దేవ్యా త్వం సుఖసుప్తః ప
రంతప॥౬॥ తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహో దారితాం చ స్తనాంతరే। ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్శ్వసన్నభ్యభాషథాః॥౭॥ న
ఖాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరమ్। కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా॥౮॥ నిరీక్షమాణస్సహసా వా
యసం సమవైక్షథాః। నఖైస్సరుధిరైస్తీక్ష్ణైస్తామేవాభిముఖస్థితమ్॥౯॥ సుతః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః
ధరాంతరచరశ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః॥౧౦॥ తతస్తస్మిన్మహాబాహో కోపసంవర్తితేక్షణః। వాయసే త్వం కృ
థాః క్రూరాం మతిం మతిమతాం వర॥౧౧॥ స దర్భం సంస్తరాద్గృహ్య బ్రహ్మాస్త్రేణ హ్యయోజయః। స దీప్త ఇవ కాలాగ్ని
ర్జజ్వాలాభిముఖః ఖగమ్॥౧౨॥ క్షిప్తవాంస్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి। తతస్తు వాయసం దీప్తః స దర్భోఽను
జగామ హ॥౧౩॥ స పిత్రా చ పరిత్యక్తః సురైశ్చ సమహర్షిభిః। త్రీఁల్లోకాన్సంపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి॥
౧౪॥ పునరేవాగతస్త్రస్తస్త్వత్సకాశమరిందమ। స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతమ్॥౧౫॥ వధార్హమపి కాకు
త్స్థ కృపయా పర్యపాలయః। మోఘమస్త్రం న శక్యం తు కర్తుమిత్యేవ రాఘవ॥౧౬॥ భవాంస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి
స్మ స దక్షిణమ్। రామ త్వాం స నమస్కృత్య రాజ్ఞే దశరథాయ చ॥౧౭॥ విసృష్టస్తు తదా కాకః ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్।
ఏవమస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠః సత్త్వవాన్ శీలవానపి॥౧౮॥ కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః। న నాగా నా
పి గంధర్వా నాసురా న మరుద్గణాః॥౧౯॥ న చ సర్వే రణే శక్తా రామం ప్రతి సమాసితుమ్। తస్య వీర్యవతః కశ్చి
ద్యద్యస్తి మయి సంభ్రమః॥౨౦॥ క్షిప్రం సునిశితైర్బాణైర్హన్యతాం యుధి రావణః। భ్రాతురాదేశమాజ్ఞా
య లక్ష్మణో వా పరంతపః॥౨౧॥ స కిమర్థం నరవరో న మాం రక్షతి రాఘవః। శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వ
గ్నిసమతేజసౌ॥౨౨॥ సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మాముపేక్షతః। మమైవ దుష్కృతం కించిన్మహదస్తి న సం
శయః॥౨౩॥ సమర్థౌ సహితౌ యన్మాం నావేక్షేతే పరంతపౌ। వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్॥౨౪॥
పునరప్యహమార్యాం తామిదం వచనమబ్రువమ్। త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే॥౨౫॥ రామే దుఃఖాభిభూ
తే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే। కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్॥౨౬॥ అస్మిన్ముహూర్తే దుఃఖానామంతం ద్రక్ష్యసి
భామిని। తావుభౌ నరశార్దూలౌ రాజపుత్రావనిందితౌ॥౨౭॥ త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః। హ
త్వా చ సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్॥౨౮॥ రాఘవస్త్వాం వరారోహే స్వాం పురీం నయితే ధ్రువమ్। యత్తు రా
మో విజానీయాదభిజ్ఞానమనిందితే॥౨౯॥ ప్రీతిసంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వమిహార్హసి। సాభివీక్ష్య దిశస్సర్వా వేణ్యుద్గ్ర
థనముత్తమమ్॥౩౦॥ ముక్త్వా వస్త్రాద్దదౌ మహ్యం మణిమేతం మహాబల। ప్రతిగృహ్య మణిం దివ్యం తవ హేతో రఘూద్వహ
౩౧॥ శిరసా తాం ప్రణమ్యార్యామహమాగమనే త్వరే। గమనే చ కృతోత్సాహమవేక్ష్య వరవర్ణినీ॥౩౨॥ వివర్ధమానం
చ హి మాముచాచ జనకాత్మజా। అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పసందిగ్ధభాషిణీ॥౩౩॥ మమోత్పతనసంభ్రాంతా శోక
వేగసమాహతా। హనుమన్సింహసంకాశౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౩౪॥ సుగ్రీవం చ సహామాత్యం సర్వాన్బ్రూ
యా హ్యనామయమ్। యథా చ స మహాబాహుర్మాం తారయతి రాఘవః॥౩౫॥ అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్త్వం సమా
ధాతుమర్హసి। ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్త్సనం చ॥౩౬॥ బ్రూయాస్తు రామస్య గతస్సమీపం
శివశ్చ తేఽధ్వాస్తు హరిప్రవీర। ఏతత్తవార్యా నృపరాజసింహ సీతా వచః ప్రాహ విషాదపూర్వమ్। ఏతచ్చ బుద్ధ్వా గదితం మ
యా త్వం శ్రద్ధత్స్వ సీతాం కుశలాం సమగ్రామ్॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తషష్టితమస్సర్గః ****** *
అథాహముత్తరం దేవ్యా పునరుక్తస్ససంభ్రమః। తవ స్నేహాన్నరవ్యాఘ్ర సౌహార్దాదనుమాన్య వై॥౧॥ ఏవం బ
హువిధం వాచ్యో రామో దాశరథిస్త్వయా। యథా మామాప్నుయాచ్ఛీఘ్రం హత్వా రావణమాహవే॥౨॥ యది వా మ
న్యసే వీర వసైకాహమరిందమ। కస్మింశ్చిత్సంవృతే దేశే విశ్రాంతశ్శ్వో గమిష్యసి॥౩॥ మమ చాప్యల్పభాగ్యాయాస్సాన్ని
ధ్యాత్తవ వీర్యవన్। అస్య శోకవిపాకస్య ముహూర్తం స్యాద్విమోక్షణమ్॥౪॥ గతే హి త్వయి విక్రాంతే పునరాగమనా

యువై! ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౫ ॥ తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాప
యేత్ । దుఃఖాద్దుఃఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుఃఖభాగినీమ్ ॥ ౬ ॥ అయం చ వీర సందేహస్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః । సుమహాం
స్త్వత్సహాయేషు హర్యృక్షేషు హరీశ్వర ॥ ౭ ॥ కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ । తాని హర్యృక్షసైన్యాని
తౌ వా నరవరాత్మజౌ ॥ ౮ ॥ త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే । శక్తిస్స్యాద్వైనతేయస్య తవ వా మారుతస్య
వా ॥ ౯ ॥ తదస్మిన్ కార్యనిర్యోగే వీరైవం దురతిక్రమే । కిం పశ్యసి సమాధానం బ్రూహి కార్యవిదాం వర ॥ ౧౦ ॥ కామమస్య త్వ
మేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే ఫలోదయః ॥ ౧౧ ॥ బలైస్సమగ్రైర్యది మాం హత్వా రావ
ణమాహవే । విజయీ స్వాం పురీం రామో నయేత్తత్స్యాద్యశస్కరమ్ ॥ ౧౨ ॥ యథాహం తస్య వీరస్య వనాదుపధినా హృతా ।
రక్షసా తద్భయాదేవ తథా నార్హతి రాఘవః ॥ ౧౩ ॥ బలైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్యది కాకు
త్స్థస్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౧౪ ॥ తద్యథా తస్య విక్రాంతమనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముప
పాదయ ॥ ౧౫ ॥ తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్యాహం తతశ్శేషం వాక్యముత్తరమబ్రువమ్ ॥
౧౬ ॥ దేవి హర్యృక్షసైన్యానామీశ్వరః ప్లవతాం వరః । సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నస్తవార్థే కృతనిశ్చయః ॥ ౧౭ ॥ తస్య విక్రమ
సంపన్నాస్సత్త్వవంతో మహాబలాః । మనస్సంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయః స్థితాః ॥ ౧౮ ॥ ఏషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్స
జ్జతే గతిః । న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః ॥ ౧౯ ॥ అసకృత్తైర్మహాభాగైర్వానరైర్బలదర్పితైః । ప్రదక్షిణీ
కృతా భూమిర్వాయుమార్గానుసారిభిః ॥ ౨౦ ॥ మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః । మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నా
స్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥ ౨౧ ॥ అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః । న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే
జనాః ॥ ౨౨ ॥ తదలం పరితాపేన దేవి మన్యుర్వ్యపైతు తే । ఏకోత్పాతేన వై లంకామేష్యంతి హరియూథపాః ॥ ౨౩ ॥ మమ పృష్ఠ
గతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకాశం మహాభాగే నృసింహావాగమిష్యతః ॥ ౨౪ ॥ అరిఘ్నం సింహసంకాశం క్షి
ప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ । లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥ ౨౫ ॥ నఖదంష్ట్రాయుధాన్వీరాన్ సింహశార్దూ
లవిక్రమాన్ । వానరాన్వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥ ౨౬ ॥ శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయ
సానుషు । నర్దతాం కపిముఖ్యానామచిరాచ్ఛ్రోష్యసి స్వనమ్ ॥ ౨౭ ॥ నివృత్తవనవాసం చ త్వయా సార్ధమరిందమమ్ । అ
భిషిక్తమయోధ్యాయాం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ॥ ౨౮ ॥ తతో మయా వాగ్భిరదీనభాషిణా శివాభిరిష్టాభిరభిప్రసాది
తా । జగామ శాంతిం మమ మైథిలాత్మజా తవాపి శోకేన తదాభిపీడితా ॥ ౨౯ ॥ **************************

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశత్సహస్రికాయాం సంహితాయామ్

శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టషష్టితమస్సర్గః.

శ్రీమత్సుందరకాండపఠనశ్రవణయోః ఫలమ్

బ్రహ్మాండపురాణే - సప్తచత్వారింశదుత్తరశతతమే - అధ్యాయే

కాండస్య సుందరాఖ్యస్య శ్రవణాత్పఠనాదపి । మాం ప్రాప్నుయాజ్జగద్ధేతుం నాత్ర సందేహ ఇష్యతే ॥

సుందరకాండస్సమాప్తః.

శ్రీమద్రామాయణే - యుద్ధకాండప్రారంభః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత - శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం యథావదనుభాషితమ్ । రామః ప్రీతిసమాయుక్తో వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥౧॥ కృతం హనుమతా కార్యం సుమహద్భువి దుష్కరమ్ । మనసాపి యదన్యేన న శక్యం ధరణీతలే ॥౨॥ న హి తం పరిపశ్యామి యస్తరేత మహార్ణవమ్ । అన్యత్ర గరుడాద్వాయోరన్యత్ర చ హనూమతః ॥౩॥ దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్ । అప్రధృష్యాం పురీం లంకాం రావణేన సురక్షితామ్ ॥౪॥ యో వీర్యబలసంపన్నో ద్విషద్భిరనివారితః । ప్రవిష్టస్సత్త్వమాశ్రిత్య జీవన్ కో నామ నిష్క్రమేత్ ॥౫॥ కో విశేత్సుదురాధర్షాం రాక్షసైశ్చ సురక్షితామ్ । యో వీర్యబలసంపన్నో న సమస్స్యాద్ధనూమతః ॥౬॥ భృత్యకార్యం హనుమతా సుగ్రీవస్య కృతం మహత్ । ఏవం విధాయ స్వబలం సదృశం విక్రమస్య చ ॥౭॥ యో హి భృత్యో నియుక్తస్సన్ భర్త్రా కర్మణి దుష్కరే । కుర్యాత్తదనురాగేణ తమాహుః పురుషోత్తమమ్ ॥౮॥ నియుక్తో యః పరం కార్యం న కుర్యాన్నృపతేః ప్రియమ్ । భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుర్మధ్యమం నరమ్ ॥౯॥ నియుక్తో నృపతేః కార్యం న కుర్యాద్యస్సమాహితః । భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుః పురుషాధమమ్ ॥౧౦॥ తన్నియోగే నియుక్తేన కృతం కృత్యం హనూమతా । న చాత్మా లఘుతాం నీతస్సుగ్రీవశ్చాపి తోషితః ॥౧౧॥ అహం చ రఘువంశశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । వైదేహ్యా దర్శనేనాద్య ధర్మతః పరిరక్షితాః ॥౧౨॥ ఇదం తు మమ దీనస్య మనో భూయః ప్రకర్షతి । యదిహాస్య ప్రియాఖ్యాతుర్న కుర్మి సదృశం ప్రియమ్ ॥౧౩॥ ఏష సర్వస్వభూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః । మయా కాలమిమం ప్రాప్య దత్తస్తస్య మహాత్మనః ॥౧౪॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రీతిహృష్టాంగో రామస్తం పరిషస్వజే । హనుమంతం మహాత్మానం కృతకార్యముపాగతమ్ ॥౧౫॥ ధ్యాత్వా పునరువాచేదం వచనం రఘునందనః । హరీణామీశ్వరస్యైవ సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః ॥౧౬॥ సర్వథా సుకృతం తావత్సీతాయాః పరిమార్గణమ్ । సాగరం తు సమాసాద్య పునర్నష్టం మనో మమ ॥౧౭॥ కథం నామ సముద్రస్య దుష్పారస్య మహాంభసః । హరయో దక్షిణం పారం గమిష్యంతి సమాహితాః ॥౧౮॥ యద్యప్యేష తు వృత్తాంతో వైదేహ్యా గదితో మమ । సముద్రపారగమనే హరీణాం కిమివోత్తరమ్ ॥౧౯॥ ఇత్యుక్త్వా శోకసంభ్రాంతో రామశ్శత్రునిబర్హణః । హనుమంతం మహాబాహుస్తతో ధ్యానముపాగమత్ ॥౨౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ప్రథమస్సర్గః ********************

తం తు శోకపరిద్యూనం రామం దశరథాత్మజమ్ । ఉవాచ వచనం శ్రీమాన్ సుగ్రీవశ్శోకనాశనమ్ ॥౧॥ కిం త్వం సంతప్యసే వీర యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా । మైవం భూస్త్యజ సంతాపం కృతఘ్న ఇవ సౌహృదమ్ ॥౨॥ సంతాపస్య చ తే స్థానం న హి పశ్యామి రాఘవ । ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం జ్ఞాతే చ నిలయే రిపోః ॥౩॥ మతిమాన్ శాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞః పండితశ్చాసి రాఘవ । త్యజేమాం పాపికాం బుద్ధిం కృతాత్మేవార్థదూషిణీమ్ ॥౪॥ సముద్రం లంఘయిత్వా తు మహానక్రసమాకులమ్ । లంకామారోహయిష్యామో హనిష్యామశ్చ తే రిపుమ్ ॥౫॥ నిరుత్సాహస్య దీనస్య శోకపర్యాకులాత్మనః । సర్వార్థా వ్యవసీదంతి వ్యసనం చాధిగచ్ఛతి ॥౬॥ ఇమే శూరాస్సమర్థాశ్చ సర్వే నో హరియూథపాః । త్వత్ప్రియార్థం కృతోత్సాహాః ప్రవేష్టుమపి పావకమ్ ॥౭॥ ఏషాం హర్షేణ జానామి తర్కశ్చాస్మిన్ దృఢో మమ । విక్రమేణ సమానేష్యే సీతాం హత్వా యథా రిపుమ్ ॥౮॥ రావణం పాపకర్మాణం తథా త్వం కర్తుమర్హసి । సేతురత్ర యథా బధ్యేద్యథా పశ్యేమ తాం పురీమ్ ॥౯॥ తస్య రాక్షసరాజస్య తథా త్వం కురు రాఘవ । దృష్ట్వా తాం తు పురీం లంకాం త్రికూటశిఖరే స్థితామ్ ॥౧౦॥ హతం చ రావణం యుద్ధే దర్శనాదవధారయ । అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరే చ వరుణాలయే ॥౧౧॥ లంకా న మర్దితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః । సేతుర్బద్ధస్సముద్రే చ యావల్లంకాసమీపతః ॥౧౨॥ సర్వం తీర్ణం చ వై సైన్యం జితమిత్యవధార్యతామ్ । ఇమే హి సమరే శూరా హరయః కామరూపిణః ॥౧౩॥ శక్తా లంకాం సమానేతుం సముత్పాట్య సరాక్షసామ్ । తదలం విక్లబా బుద్ధీ రాజన్

సర్వార్థనాశినీ॥౧౪॥ పురుషస్యహిలోకేస్మిన్శోకశ్శౌర్యాపకర్షణః । యత్తుకార్యంమనుష్యేణశౌండీర్యమవలంబ
తా॥౧౫॥అస్మిన్కాలేమహాప్రాజ్ఞసత్వమాతిష్ఠతేజసా । శూరాణాంహిమనుష్యాణాంత్వద్విధానాంమహాత్మనామ్॥
౧౬॥ వినష్టేవాప్రణష్టేవాశోకస్సర్వార్థనాశనః।త్వంతుబుద్ధిమతాంశ్రేష్ఠస్సర్వశాస్త్రార్థకోవిదః॥౧౭॥మద్విధైః
సచివైస్సార్థమరింజేతుమిహార్హసి।నహిపశ్యామ్యహంకంచిత్త్రిషులోకేషురాఘవ॥౧౮॥గృహీతధనుషోయస్తేతిష్ఠే
దభిముఖోరణే।వానరేషుసమాసక్తంనతేకార్యంవిపత్స్యతే॥౧౯॥అచిరాద్ద్రక్ష్యసేసీతాంతీర్త్వాసాగరమక్షయమ్।త
దలంశోకమాలంబ్యక్రోధమాలంబభూపతే॥౨౦॥నిశ్చేష్టాఃక్షత్రియామందాస్సర్వేచండస్యబిభ్యతి । లంఘనార్థంచ
ఘోరస్యసముద్రస్యనదీపతేః॥౨౧॥సహాస్మాభిరిహోపేతస్సూక్ష్మబుద్ధిర్విచారయ। లంఘితేతస్యతైస్సైన్యంజితమి
త్యవధారయ॥ ౨౨ ॥ సర్వంతీర్ణంచమేసైన్యంజితమిత్యుపధారయ । ఇమేహిహరయశ్శూరాస్సమరేకామరూపిణః॥
౨౩॥తానరీన్విధమిష్యంతిశిలాపాదపవృష్టిభిః।కథంచిత్సంతరిష్యామస్తేవయంవరుణాలయమ్॥ ౨౪ ॥ హతమిత్యేవతంమ
న్యేయుద్ధేసమితినందన।కిముక్త్వాబహుధాచాపిసర్వథావిజయీభవాన్॥౨౫॥నిమిత్తానిచపశ్యామిమనోమేసంప్రహృ
ష్యతి॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వితీయస్సర్గః **
సుగ్రీవస్యవచశ్శ్రుత్వాహేతుమత్పరమార్థవిత్ । ప్రతిజగ్రాహకాకుత్స్థోహనూమంతమథాబ్రవీత్ ॥౧॥త
పసాసేతుబంధేనసాగరోచ్ఛోషణేనవా।సర్వథాసుసమర్థోస్మిసాగరస్యాస్యలంఘనే॥౨॥కతిదుర్గాణిదుర్గాయాం
లంకాయాంబ్రూహితానిమే।జ్ఞాతుమిచ్ఛామితత్సర్వందర్శనాదివవానర॥౩॥బలస్యపరిమాణంచద్వారదుర్గక్రియా
మపి । గుప్తికర్మచలంకాయారక్షసాంసాధనానిచ॥౪॥యథాసుఖంయథావచ్చలంకాయామసిదృష్టవాన్।సర్వమా
చక్ష్వతత్త్వేనసర్వథాకుశలోహ్యసి॥ ౫॥శ్రుత్వారామస్యవచనంహనూమాన్మారుతాత్మజః । వాక్యంవాక్యవిదాంశ్రే
ష్ఠోరామంపునరథాబ్రవీత్॥౬॥శ్రూయతాంసర్వమాఖ్యాస్యేదుర్గకర్మవిధానతః। గుప్తాపురీయథాలంకారక్షితాచ
యథాబలైః॥౭॥రాక్షసాశ్చయథాస్నిగ్ధారావణస్యచతేజసా। పరాంసమృద్ధింలంకాయాస్సాగరస్యచభీమతామ్॥౮॥
విభాగంచబలౌఘస్యనిర్దేశంవాహనస్యచ।ఏవముక్త్వాకపిశ్రేష్ఠఃకథయామాసతత్వతః॥ ౯॥ హృష్టప్రముదితాలంకా
మత్తద్విపసమాకులా।మహతీరథసంపూర్ణారక్షోగణసమాకులా॥ ౧౦॥ వాజిభిశ్చసుసంపూర్ణాసాపురీదుర్గమాప
రైః।దృఢబద్ధకవాటానిమహాపరిఘవంతిచ॥ ౧౧॥ ద్వారాణివిపులాన్యస్యాశ్చత్వారిసుమహాంతిచ । తత్రేషూపలయం
త్రాణిబలవంతిమహాంతిచ॥౧౨॥ఆగతంప్రతిసైన్యంతైస్తత్రప్రతినివార్యతే।ద్వారేషుసంస్కృతాభీమాఃకాలాయస
మయాశ్శితాః॥౧౩॥శతశోరచితావీరైశ్శతఘ్న్యోరక్షసాంగణైః।సౌవర్ణశ్చమహాంస్తస్యాఃప్రాకారోదుష్ప్రధర్ష
ణః॥౧౪॥మణివిద్రుమవైడూర్యముక్తావిరచితాంతరః । సర్వతశ్చమహాభీమాశ్శీతతోయవహాశ్శుభాః ॥ ౧౫ ॥ అగాధా
గ్రాహవత్యశ్చపరిఘామీనసేవితాః।ద్వారేషుతాసాంచత్వారఃసంక్రమాఃపరమాయతాః॥౧౬॥ యంత్రైరుపేతా
బహుభిర్మహద్భిర్గృహపఙ్క్తిభిః। త్రాయంతేసంక్రమాస్తత్రపరసైన్యాగమేసతి॥ ౧౭॥ యంత్రైస్తైరవకీర్యంతేపరి
ఘాసుసమంతతః।ఏకస్త్వకంప్యోబలవాన్సంక్రమస్సుమహాదృఢః॥౧౮॥ కాంచనైర్బహుభిస్స్తంభైర్వేదికాభిశ్చశో
భితః।స్వయంప్రకృతిమాపన్నోయుయుత్సూరామరావణః॥౧౯॥ఉత్థితశ్చాప్రమత్తశ్చబలానామనుదర్శనే।లంకాపు
నర్నిరాలంబాదేవదుర్గాభయావహా॥౨౦॥ నాదేయంపార్వతంవన్యంకృత్రిమంచచతుర్విధమ్ । స్థితాపారేసముద్ర
స్యదూరపారస్యరాఘవ॥౨౧॥నౌపథోపిచనాస్త్యత్రనిరాదేశశ్చసర్వతః । శైలాగ్రేరచితాదుర్గాసాపూర్దేవపు
రోపమా॥౨౨॥వాజివారణసంపూర్ణాలంకాపరమదుర్జయా।పరిఘాశ్చశతఘ్న్యశ్చయంత్రాణివివిధానిచ॥౨౩॥ శో
భయంతిపురీంలంకాంరావణస్యదురాత్మనః। అయుతంరక్షసామత్రపూర్వద్వారంసమాశ్రితమ్॥౨౪॥ చర్మఖడ్గధరాస్స
ర్వేతథాసర్వాస్త్రకోవిదాః।నియుతంరక్షసామత్రదక్షిణద్వారమాశ్రితమ్ ॥ ౨౫ ॥ చతురంగేణసైన్యేనయోధాస్త
త్రాప్యనుత్తమాః।ప్రయుతంరక్షసామత్రపశ్చిమద్వారమాశ్రితం॥౨౬॥శూలహస్తాదురాధర్షాస్సర్వేఖడ్గాగ్రయో
ధినః।నియుతంరక్షసామత్రఉత్తరద్వారమాశ్రితమ్॥౨౭॥రథినశ్చాశ్వవాహాశ్చకులపుత్రాస్సుపూజితాః। శతశోథస
హస్రాణిమధ్యమంస్కంధమాశ్రితాః॥౨౮॥యాతుధానాదురాధర్షాస్సాగ్రకోటీచరక్షసామ్। బలైకదేశఃక్షపితః

రాక్షసానాంమహాత్మనామ్॥౨౯॥తేమయాసంక్రమాభగ్నాఃపరిఘాశ్చావపూరితాః।దగ్ధాచనగరీలంకాప్రాకారా
శ్చావసాదితాః॥౩౦॥యేనకేనచమార్గేణతరామవరుణాలయమ్।హతేతినగరీలంకావానరైరవధార్యతామ్॥౩౧॥అంగ
దోద్వివిదోమైందోజాంబవాన్పనసోనలః।నీలస్సేనాపతిశ్చైవబలశేషేణకింతవ॥౩౨॥ప్లవమానాహిగత్వాతాంరావణ
స్యమహాపురీమ్।సపర్వతవనాంభిత్త్వాసఖాతాంసప్రతోరణామ్॥౩౩॥ సప్రాకారాంసభవనామానయిష్యంతిరాఘ
వ। ఏవమాజ్ఞాపయక్షిప్రంబలానాంసర్వసంగ్రహమ్॥౩౪॥ముహూర్తేనతుయుక్తేనప్రస్థానమభిరోచయ॥ ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - తృతీయస్సర్గః - **

శ్రుత్వాహనుమతోవాక్యంయథావదనుపూర్వశః। తతోబ్రవీన్మహాతేజారామస్సత్యపరాక్రమః॥౧॥యాన్ని
వేదయసేలంకాంపురీంభీమస్యరక్షసః।క్షిప్రమేనాంమథిష్యామిసత్యమేతద్బ్రవీమితే॥౨॥అస్మిన్ముహూర్తేసుగ్రీవప్ర
యాణమభిరోచయే। యుక్తోముహూర్తో విజయః ప్రాప్తోమధ్యం దివాకరః ॥ ౩ ॥ సీతాంహృత్వాతు మేజాతు
క్వాసౌయాస్యతియాస్యతః । సీతాశ్రుత్వాభియానంమే ఆశామేష్యతిజీవితే ॥ ౪ ॥ జీవితాంతేమృతంస్పృష్ట్వా
పీత్వావిషమివాతురః । ఉత్తరాఫల్గునీహ్యద్యశ్వస్తుహస్తేనయోక్ష్యతే ॥ ౫ ॥ అభిప్రయామసుగ్రీవ సర్వానీకస
మావృతాః। నిమిత్తానిచ ధన్యాని యానిప్రాదుర్భవంతిచ ॥ ౬ ॥ నిహత్య రావణం సీతామానయిష్యామి జాన
కీమ్ । ఉపరిష్టాద్ధినయనంస్ఫురమాణమిదంమమ॥ ౭॥ విజయంసమనుప్రాప్తంశంసతీవమనోరథమ్।తతోవానరరాజే
నలక్ష్మణేనచపూజితః॥౮॥ఉవాచరామోధర్మాత్మాపునరప్యర్థకోవిదః।అగ్రేయాతుబలస్యాస్యనీలోమార్గమవే
క్షితుమ్॥౯॥వృతశ్శతసహస్రేణవానరాణాంతరస్వినామ్। ఫలమూలవతానీలశీతకాననవారిణా॥౧౦॥పథామధుమతా
చాశుసేనాంసేనాపతేనయ।దూషయేయుర్దురాత్మానఃపథిమూలఫలోదకమ్॥౧౧॥రాక్షసాఃపరిరక్షేథాస్తేభ్యస్త్వంని
త్యముద్యతః।నిమ్నేషువనదుర్గేషువనేషుచవనౌకసః॥౧౨॥అభిప్లుత్యాభిపశ్యేయుఃపరేషాంనిహితంబలమ్ ।యచ్చఫల్గు
బలంకించిత్తదత్రైవోపయుజ్యతామ్॥౧౩॥ఏతద్ధికృత్యంఘోరంనోవిక్రమేణప్రయుజ్యతామ్।సాగరౌఘనిభంభీమము
గ్రానీకంమహాబలాః॥౧౪॥కపిసింహాఃప్రకర్షంతుశతశోథసహస్రశః।గజశ్చగిరిసంకాశోగవయశ్చమహాబలః॥౧౫॥
గవాక్షశ్చాగ్రతోయాంతుగవాందృప్తాఇవర్షభాః।యాతువానరవాహిన్యావానరఃప్లవతాంవరః॥౧౬॥పాలయన్ద
క్షిణంపార్శ్వమృషభోవానరర్షభః।గంధహస్తీవదుర్ధర్షస్తరస్వీగంధమాదనః॥౧౭॥యాతువానరవాహిన్యాస్స
వ్యంపార్శ్వమధిష్ఠితః। యాస్యామిబలమధ్యేహంబలౌఘమభిహర్షయన్॥౧౮॥అధిరుహ్యహనూమంతమైరావతమి
వేశ్వరః।అంగదేనైషసంయాతులక్ష్మణశ్చాంతకోపమః॥౧౯॥సార్వభౌమేననాగేనద్రవిణాధిపతిర్యథా।జాంబవాంశ్చ
సుషేణశ్చ వేగదర్శీచ వానరః॥౨౦॥ఋక్షరాజోమహాసత్త్వఃకుక్షింరక్షంతు తేత్రయః।రాఘవస్యవచఃశ్రుత్వాసుగ్రీ
వోవాహినీపతిః॥౨౧॥వ్యాదిదేశమహావీర్యాన్ వానరాన్వానరర్షభః। తేవానరగణాస్సర్వేసముత్పత్యయుయుత్సవః॥
౨౨॥గుహాభ్యశ్శిఖరేభ్యశ్చఆశుపుప్లువిరేతదా।తతోవానరరాజేనలక్ష్మణేనచపూజితః॥౨౩॥జగామరామోధర్మాత్మా
ససైన్యోదక్షిణాందిశమ్।శతైశ్శతసహస్రైశ్చకోటీభిరయుతైరపి॥౨౪॥వారణాభైశ్చహరిభిర్యయౌపరివృతస్తదా ।తం
యాంతమనుయాతిస్మమహతీహరివాహినీ॥౨౫॥హృష్టాఃప్రముదితాస్సర్వేసుగ్రీవేణాభిపాలితాః। ఆప్లవంతఃప్లవంత
శ్చగర్జంతశ్చప్లవంగమాః॥౨౬॥క్ష్వేళంతోధావమానాస్తేజగ్ముర్వైదక్షిణాందిశమ్ ।భక్షయంతస్సుగంధీనిమధూనిచ
ఫలానిచ॥౨౭॥ఉద్వహంతోమహావృక్షాన్మంజరీపుంజధారిణః।అన్యోన్యంసహసాదృప్తానిర్వహంతిక్షిపంతిచ ॥౨౮॥పతత
శ్చోత్పతంత్యన్యేపాతయంత్యపరేపరాన్।రావణోనోనిహంతవ్యస్సర్వేచరజనీచరాః॥౨౯॥ ఇతిగర్జంతిహరయోరా
ఘవస్యసమీపతః।పురస్తాదృషభోవీరోనీలఃకుముదఏవచ॥౩౦॥పంథానంశోధయంతిస్మవానరైర్బహుభిస్సహ ।మధ్యే
తురాజాసుగ్రీవోరామోలక్ష్మణఏవచ॥౩౧॥బహుభిర్బలిభిర్భీమైర్వృతాశ్శత్రునిబర్హణాః ।కపిశ్శతవలిర్వీరఃకో
టీభిర్దశభిర్వృతః॥౩౨॥సర్వామేకోహ్యవష్టభ్యరరక్షహరివాహినీమ్। కోటీశతపరీవారఃకేసరీపనసోగజః॥౩౩॥అర్క
శ్చాతిబలఃపార్శ్వమేకంతస్యాభిరక్షతి । సుషేణోజాంబవాంశ్చైవఋక్షైశ్చబహుభిర్వృతౌ॥౩౪॥సుగ్రీవంపురతః
కృత్వాజఘనంసంరరక్షతుః । తేషాంసేనాపతిర్వీరోనీలోవానరపుంగవః॥౩౫॥సంపతన్పతతాంశ్రేష్ఠస్తద్బలంపర్యపా

లయత్ ‌। దరీముఖః ప్రజంఘశ్చ రంభోఽథ రభసః కపిః ॥౩౬॥ సర్వతశ్చ యయుర్వీరా స్త్వరయంతః ప్లవంగమాః ।ఏవం తే
హరిశార్దూలా గచ్ఛంతో బలదర్పితాః ॥౩౭॥ అపశ్యం స్తే గిరిశ్రేష్ఠం సహ్యం ద్రుమలతాయుతమ్ ।సరాంసి చ సుఫుల్లాని
తటాకాని వనాని చ ॥౩౮॥ రామస్య శాసనం జ్ఞాత్వా భీమకోపస్య భీతవత్ ।వర్జయన్నగరాభ్యాశాం స్తథా జనపదానపి॥
౩౯॥ సాగరౌఘనిభం భీమం తద్వానరబలం మహత్ । ఉత్ససర్ప మహాఘోషం భీమవేగ ఇవార్ణవః ॥౪౦॥ తస్య దాశర
థేః పార్శ్వే శూరా స్తే కపికుంజరాః ।తూర్ణమాపుప్లువు స్సర్వే సదశ్వా ఇవ చోదితాః ॥౪౧॥ కపిభ్యాముహ్యమానౌ తౌ
శుశుభాతే నరోత్తమౌ ।మహద్భ్యామివ సంస్పృష్టౌ గ్రహాభ్యాం చంద్రభాస్కరౌ ।౪౨॥ తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ
పూజితః ।జగామ రామో ధర్మాత్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశమ్ ॥౪౩॥ తమంగదగతో రామం లక్ష్మణశ్శుభయా గిరా । ఉ
వాచ పరిపూర్ణార్థః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ ॥౪౪॥ హృతామవాప్య వైదేహీం క్షిప్రం హత్వా చ రావణమ్ ।సమృ
ద్ధార్థ స్సమృద్ధార్థామయోధ్యాం ప్రతియాస్యసి ॥౪౫॥ మహాంతి చ నిమిత్తాని దివి భూమౌ చ రాఘవ ।శుభాని తవ పశ్యామి స
ర్వాణ్యేవార్థసిద్ధయే ॥౪౬॥ అను వాతి శుభో వాయు స్సేనాం మృదుహిత స్సుఖః ।పూర్ణవల్గుస్వరా శ్చేమే ప్రవదంతి మృ
గద్విజాః ॥౪౭॥ ప్రసన్నాశ్చ దిశ స్సర్వా విమలశ్చ దివాకరః । ఉశనా చ ప్రసన్నార్చిరను త్వాం భార్గవో గతః ॥౪౮॥ బ్ర
హ్మరాశిర్విశుద్ధశ్చ శుద్ధాశ్చ పరమర్షయః । అర్చిష్మంతః ప్రకాశంతే ధ్రువం సర్వే ప్రదక్షిణమ్ ॥౪౯॥ త్రిశంకుర్విమలో
భాతి రాజర్షి స్సపురోహితః ।పితామహవరోఽస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్ ॥౫౦॥ విమలే చ ప్రకాశేతే విశాఖే నిరు
పద్రవే । నక్షత్రం పరమమస్మాకమిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్ ॥౫౧॥ నైరృతం నైరృతానాం చ నక్షత్రమభిపీడ్యతే । మూ
లో మూలవతా స్పృష్టో ధూప్యతే ధూమకేతునా ॥౫౨॥ సర్వం చైతద్వినాశాయ రాక్షసానాముపస్థితమ్ ।కాలే కాలగృహీ
తానాం నక్షత్రం గ్రహపీడితమ్ ॥౫౩॥ ప్రసన్నా స్సురసా శ్చాపో వనాని ఫలవంతి చ । ప్రవాంత్యభ్యధికం గంధా యథర్తు
కుసుమా ద్రుమాః ॥ ౫౪ ॥ వ్యూఢాని కపిసైన్యాని ప్రకాశంతేఽధికం ప్రభో । దేవానామివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామ
యే ॥౫౫॥ ఏవమార్య సమీక్ష్యైతాన్ప్రీతో భవితుమర్హసి ।ఇతి భ్రాతరమాశ్వాస్య హృష్ట స్సౌమిత్రిరబ్రవీత్ ॥౫౬॥ అథా
వృత్య మహీం కృత్స్నాం జగామ మహతీ చమూః । ఋక్షవానరశార్దూలైర్నఖదంష్ట్రాయుధైర్వృతా ॥౫౭॥ కరాగ్రై
శ్చరణాగ్రైశ్చ వానరైరుద్ధతం రజః ।భీమమంతర్దధే లోకం నివార్య సవితుః ప్రభామ్ ॥౫౮॥ స పర్వతవనాకాశాం దక్షిణాం
హరివాహినీ । ఛాదయంతీ యయౌ భీమా ద్యామివాంబుదసంతతిః ॥౫౯॥ ఉత్తరంత్యాం చ సేనాయాం సతతం బహుయో
జనమ్ । నదీస్రోతాంసి సర్వాణి సస్యందుర్విపరీతవత్ ॥౬౦॥ సరాంసి విమలాంభాంసి ద్రుమాకీర్ణాంశ్చ పర్వతాన్ । స
మాన్భూమిప్రదేశాంశ్చ వనాని ఫలవంతి చ ॥౬౧॥ మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్యక్చాధశ్చ సావిశత్ ।సమావృత్య మహీం కృ
త్స్నాం జగామ మహతీ చమూః ॥౬౨॥ తే హృష్టమనస స్సర్వే జగ్ముర్మారుతరంహసః ।హరయో రాఘవస్యార్థే సమారో
పితవిక్రమాః ॥౬౩॥ హర్షవీర్యబలోద్రేకాన్ దర్శయంతః పరస్పరమ్ ।యౌవనోత్సేకజాన్దర్పాన్ వివిధాంశ్చక్రు
రధ్వని ॥౬౪॥ తత్ర కేచిద్ద్రుతం జగ్ము రుత్పేతుశ్చ తథాపరే । కేచిత్కిలకిలాం చక్రుర్వానరా వనగోచరాః ॥౬౫॥ ప్రాస్ఫో
టయంశ్చ పుచ్ఛాని సన్నిజఘ్నుః పదాన్యపి ।భుజాన్విక్షిప్య శైలాంశ్చ ద్రుమానన్యే బభంజిరే ॥౬౬॥ ఆరోహంతశ్చ శృంగా
ణి గిరీణాం గిరిగోచరాః । మహానాదాన్విముంచంతి క్ష్వేళామన్యే ప్రచక్రిరే ॥౬౭॥ ఊరువేగైశ్చ మమృదుర్లతాజాలా
న్యనేకశః ।జృంభమాణాశ్చ విక్రాంతా విచిక్రీడు శ్శిలాద్రుమైః ॥౬౮॥ శతైశ్శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ సహస్రశః ।వా
నరాణాం తు ఘోరాణాం యూథైః పరివృతా మహీ ॥౬౯॥ సా స్మ యాతి దివారాత్రం మహతీ హరివాహినీ ।హృష్టాః ప్రముది
తా స్సర్వే సుగ్రీవేణాభిరక్షితాః ॥౭౦॥ వానరా స్త్వరితం యాంతి సర్వే యుద్ధాభినందినః । ముమోక్షయిషవ స్సీతాం ము
హూర్తం క్వాపి నాసత ॥౭౧॥ తతః పాదపసంబాధం నానామృగసమాయుతం । సహ్యపర్వతమాసేదుర్మలయం చ మ
హీధరమ్ ॥౭౨॥ కాననాని విచిత్రాణి నదీప్రస్రవణాని చ । పశ్యన్నతియయౌ రామః సహ్యస్య మలయస్య చ ॥ ౭౩ ॥ చంప
కాం స్తిలకాం శ్చూతానశోకాన్ సింధువారకాన్ । కరవీరాంశ్చ తిమిశాన్ భంజంతి స్మ ప్లవంగమాః ॥౭౪॥ అంకోలాంశ్చ క
రంజాంశ్చ ప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాన్ ।జంబూకామలకాన్నీపాన్ భంజంతి స్మ ప్లవంగమాః ॥౭౫॥ ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వి
విధాః కాననద్రుమాః । వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి తాన్ ॥౭౬॥ మారుత స్సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః ।

షట్పదైరనుకూజద్భిర్వనేషు మధుగంధిషు||౭౭||అధికం శైలరాజస్తు ధాతుభిస్సువిభూషితః।ధాతుభ్యః ప్రసృతో రేణుర్వా
యువేగవిఘట్టితః||౭౮||సుమహద్వానరానీకం ఛాదయామాస సర్వతః। గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు సర్వతస్సంప్రపుష్పితాః||
౭౯||కేతక్యస్సిందువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ మనోరమాః।మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందకుంజాశ్చ పుష్పితాః||౮౦||చి
రిబిల్వా మధూకాశ్చ వకుళాః ప్రియకాస్తథా। స్ఫూర్జకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాశ్చ పుష్పితాః||౮౧||చూతాః పాటల
యశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః।ముచిలిందార్జునాశ్చైవ శింశపాః కుటజాస్తథా||౮౨||ధవాశ్శాల్మలయశ్చైవ ర
క్తాః కురవకాస్తథా। హింతాలాస్తినిశాశ్చైవ చూర్ణకాదీపకాస్తథా||౮౩|| నీలాశోకాశ్చ వరుణా అంకోలాః పద్మకా
స్తథా।ప్లవమానైః ప్లవంగైస్తు సర్వే పర్యాకులీకృతాః||౮౪||వాప్యస్తస్మిన్గిరౌ శీతాః పల్వలాని తథైవ చ। చక్రవాకాను
చరితాః కారండవనిషేవితాః||౮౫||ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంకీర్ణా వరాహమృగసేవితాః ।ఋక్షైస్తరక్షుభిస్సింహైశ్శా
ర్దూలైశ్చ భయావహైః||౮౬||వ్యాళైశ్చ బహుభిర్భీమైస్సేవ్యమానాస్సమంతతః। పద్మైస్సౌగంధికైః ఫుల్లైః కుముదై
శ్చోత్పలైస్తథా||౮౭||వారిజైర్వివిధైః పుష్పై రమ్యాస్తత్ర జలాశయాః।తస్య సానుషు కూజంతి నానాద్విజగణాస్తథా||
౮౮||స్నాత్వా పీత్వోదకాన్యత్ర జలే క్రీడంతి వానరాః।అన్యోన్యం ప్లావయంతి స్మ శైలమారుహ్య వానరాః||౮౯||ఫలాన్య
మృతగంధీని మూలాని కుసుమాని చ।బుభుజుర్వానరాస్తత్ర పాదపానాం బలోత్కటాః||౯౦||ద్రోణమాత్రప్రమాణాని
లంబమానాని వానరాః।యయుః పిబంతో హృష్టాస్తే మధూని మధుపింగళాః||౯౧||పాదపానవభంజంతో వికర్షంతస్తథా
లతాః।విధమంతో గిరివరాన్ప్రయయుః ప్లవగర్షభాః||౯౨||వృక్షేభ్యోఽన్యే తు కపయో నర్దంతో మధుదర్పితాః ।అన్యే
వృక్షాన్ప్రపద్యంతే ప్రపతంత్యపి చాపరే||౯౩||బభూవ వసుధా తైస్తు సంపూర్ణా హరియూథపైః।యథా కలమకేదారైః
పక్వైరివ వసుంధరా||౯౪||మహేంద్రమథ సంప్రాప్య రామో రాజీవలోచనః। అధ్యారోహన్మహాబాహుశ్శిఖరం ద్రు
మభూషితమ్||౯౫||తతశ్శిఖరమారుహ్య రామో దశరథాత్మజః। కూర్మమీనసమాకీర్ణమపశ్యత్సలిలాకరమ్||౯౬||తే
సహ్యం సమతిక్రమ్య మలయం చ మహాగిరిమ్।ఆసేదురానుపూర్వ్యేణ సముద్రం భీమనిస్వనమ్||౯౭||అవరుహ్య జగామా
శు వేలావనమనుత్తమమ్ ।రామో రమయతాం శ్రేష్ఠస్ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః||౯౮||అథ ధౌతోపలతలాం తోయౌఘైస్సహ
సోత్థితైః। వేలామాసాద్య విపులాం రామో వచనమబ్రవీత్ ||౯౯||ఏతే వయమనుప్రాప్తాస్సుగ్రీవ వరుణాలయమ్।ఇహే
దానీం విచింతా సా యా నః పూర్వం సముత్థితా||౧౦౦||అతః పరమగమ్యోఽయం సాగరస్సరితాం పతిః।న చాయమనుపాయేన
శక్యస్తరితుమర్ణవః||౧౦౧||తదిహైవ నివేశోఽస్తు మంత్రః ప్రస్తూయతామితి । యథేదం వానరబలం పరం పారమవాప్ను
యాత్ ||౧౦౨||ఇతీవ స మహాబాహుస్సీతాహరణకర్శితః । రామస్సాగరమాసాద్య వాసమాజ్ఞాపయత్తదా||౧౦౩||స
ర్వాస్సేనా నివేశ్యంతాం వేలాయాం హరిపుంగవ । సంప్రాప్తో మంత్రకాలో నస్సాగరస్యాస్య లంఘనే ||౧౦౪||స్వాం
స్వాం సేనాం సముత్సృజ్య మా చ కశ్చిత్కుతో వ్రజేత్ ।గచ్ఛంతు వానరాశ్శూరా జ్ఞేయం ఛన్నం బలం చ నః||౧౦౫||రామ
స్య వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః। సేనాం న్యవేశయత్తీరే సాగరస్య ద్రుమాయుతే||౧౦౬||విరరాజ సమీపస్థం సా
గరస్య చ తద్బలమ్।మధుపాండుజలశ్శ్రీమాన్ద్వితీయ ఇవ సాగరః||౧౦౭||వేలావనముపాగమ్య తతస్తే హరిపుంగవాః। వి
నివిష్టాః పరం పారం కాంక్షమాణా మహోదధేః||౧౦౮||తేషాం నివిశమానానాం సైన్యసన్నాహనిస్వనః।అంతర్ధాయ
మహానాదమర్ణవస్య ప్రశుశ్రువే||౧౦౯||సా వానరాణాం ధ్వజినీ సుగ్రీవేణాభిపాలితా। త్రిధా నివిష్టా మహతీ రామస్యా
ర్థపరాభవత్ ||౧౧౦||సా మహార్ణవమాసాద్య హృష్టా వానరవాహినీ ।వాయువేగసమాధూతం పశ్యమానా మహార్ణ
వమ్||౧౧౧||దూరపారమసంబాధం రక్షోగణనిషేవితమ్ ।పశ్యంతో వరుణావాసం నిషేదుర్హరియూథపాః||౧౧౨||చం
డనక్రగ్రాహం ఘోరం క్షపాదౌ దివసక్షయే ।హసంతమివ ఫేనౌఘైర్నృత్యంతమివ చోర్మిభిః||౧౧౩||చంద్రోదయస
మాధూతం ప్రతిచంద్రసమాకులమ్।పినష్టీవ తరంగాగ్రైరర్ణవః ఫేనచందనమ్||౧౧౪||తదాదాయ కరైరిందుర్లింపతీ
వ దిగంగనాః।చండానిలమహాగ్రాహైః కీర్ణం తిమితిమింగిలైః||౧౧౫||దీప్తభోగైరివాకీర్ణం భుజంగైర్భుజగాలయం
అవగాఢం మహాసత్త్వైర్నానాశైలసమాకులమ్||౧౧౬||సముద్రం దుర్గమాగ్రాంతమగాధమసురాలయమ్ । మకరై
ర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోళితాః||౧౧౭||ఉత్పేతుశ్చ నిపేతుశ్చ ప్రవృద్ధా జలరాశయః।అగ్నిచూర్ణమివావిద్ధం క్షా

స్వరాంబుమహోరగమ్॥౧౧౭॥సురారివిషయం ఘోరం పాతాళవిషమం సదా।సాగరం చాంబరప్రఖ్యమంబరం సాగ
రోపమమ్॥౧౧౯॥సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేషమదృశ్యత।సంపృక్తం నభసాప్యంభస్సంపృక్తం చ నభోంభసా॥౧౨౦॥
తాదృగ్రూపే స్మ దృశ్యేతే తారారత్నసమాకులే।సముత్పతితమేఘస్య వీచిమాలాకులస్య చ॥౧౨౧॥విశేషో న ద్వయోరా
సీత్సాగరస్యాంబరస్య చ। అన్యోన్యమాహతాస్సక్తాస్సస్వనుర్భీమనిస్వనాః॥౧౨౨॥ఊర్మయస్సింధురాజస్య మహాభే
ర్య ఇవాహవే। రత్నౌఘజలసన్నాదం విషక్తమివ వాయునా॥౧౨౩॥ఉత్పతంతమివ క్రుద్ధం యాదోగణసమాకులమ్।ద
దృశుస్తే మహోత్సాహా వాతాహతమపాంపతిమ్॥౧౨౪॥అనిలోద్ధూతమాకాశే ప్రవల్గంతమివోర్మిభిః।తతో విస్మయ
మాపన్నా దదృశుర్హరయస్తదా॥౧౨౫॥భ్రాంతోర్మిజలసన్నాదం ప్రలోలమివ సాగరమ్।ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతు
ర్థస్సర్గః. ******************* సా తు నీలేన విధివత్స్వారక్షా సుసమాహితా।సాగరస్యోత్తరే తీరే సాధు సేనా నివే
శితా॥౧॥మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తత్ర వానరపుంగవౌ।విచేరతుశ్చ తాం సేనాం రక్షార్థం సర్వతో దిశః॥౨॥నివిష్టాయాం
తు సేనాయాం తీరే నదనదీపతేః।పార్శ్వస్థం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రామో వచనమబ్రవీత్॥౩॥శోకశ్చ కిల కాలేన గచ్ఛతా హ్య
పగచ్ఛతి।మమ చాపశ్యతః కాంతామహన్యహని వర్ధతే॥౪॥న మే దుఃఖం ప్రియా దూరే న మే దుఃఖం హృతేతి వా।ఏతదేవా
నుశోచామి వయోఽస్యా హ్యతివర్తతే॥౫॥వాహి వాత యతః కాంతా తాం స్పృష్ట్వా మామపి స్పృశ।త్వయి మే గాత్రసం
స్పర్శశ్చంద్రే దృష్టిసమాగమః॥౬॥తన్మే దహతి గాత్రాణి విషం పీతమివాశయే।హా నాథేతి ప్రియా సా మాం హ్రియ
మాణా యదబ్రవీత్॥౭॥తద్వియోగేంధనవతా తచ్చింతావిపులార్చిషా।రాత్రిందివం శరీరం మే దహ్యతే మదనాగ్నినా॥
౮॥ అవగాహ్యార్ణవం స్వప్స్యే సౌమిత్రే భవతా వినా। కథంచిత్ ప్రజ్వలన్ కామస్సమాసుప్తం జలే దహేత్ ॥ ౯॥
బహ్వేతత్కామయానస్య శక్యమేతేన జీవితుమ్ । యదహం సా చ వామోరూరేకాం ధరణిమాశ్రితౌ ॥ ౧౦ ॥ కేదార
స్యేవ కేదారస్సోదకస్య నిరూదకః।ఉపస్నేహేన జీవామి జీవంతీం యచ్ఛృణోమి తామ్॥౧౧॥కదా ను ఖలు సుశ్రోణీం శత
పత్రాయతేక్షణామ్।విజిత్య శత్రూన్ ద్రక్ష్యామి సీతాం స్ఫీతామివ శ్రియమ్॥౧౨॥కదా ను చారుబింబోష్ఠం తస్యాః పద్మ
మివాననమ్।ఈషదున్నమ్య పాస్యామి రసాయనమివాతురః॥౧౩॥తస్యాస్తు సంహతౌ పీనౌ స్తనౌ తాళఫలోపమౌ।కదా ను
ఖలు సోత్కంపౌ శ్లిష్యంత్యా మాం భజిష్యతః॥౧౪॥సా నూనమసితాపాంగీ రక్షోమధ్యగతా సతీ।మన్నాథా నాథహీనేవ
త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి॥౧౫॥కథం జనకరాజస్య దుహితా సా మమ ప్రియా।రాక్షసీమధ్యగా శేతే స్నుషా దశరథస్య చ॥
౧౬॥కదా విక్షోభ్య రక్షాంసి సా విధూయోత్పతిష్యతి। విధూయ జలదాన్నీలాన్ శశిరేఖా శరత్స్వివ॥౧౭॥స్వభావతనుకా
నూనం శోకేనానశనేన చ।భూయస్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్యయాత్॥౧౮॥కదా ను రాక్షసేంద్రస్య నిధాయోరసి సా
యకాన్। సీతాం ప్రత్యాహరిష్యామి శోకముత్సృజ్య మానసమ్॥౧౯॥కదా ను ఖలు మాం సాధ్వీ సీతాఽమరసుతోపమా। సో
త్కంఠా కంఠమాలంబ్య మోక్ష్యత్యానందజం పయః॥౨౦॥కదా శోకమిమం ఘోరం మైథిలీవిప్రయోగజమ్। సహసా విప్ర
మోక్ష్యామి వాసశ్శుక్లేతరం యథా॥౨౧॥ఏవం విలపతస్తస్య తత్ర రామస్య ధీమతః।దినక్షయాన్మందరుచిర్భాస్కరోఽస్త
ముపాగమత్ ॥ ౨౨ ॥ఆశ్వాసితో లక్ష్మణేన రామస్సంధ్యాముపాసత। స్మరన్ కమలపత్రాక్షీం సీతాం శోకాకులీకృతః॥
౨౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచమస్సర్గః - ************************************
లంకాయాం తు కృతం కర్మ ఘోరం దృష్ట్వా భయావహమ్ ।రాక్షసేంద్రో హనుమతా శక్రేణేవ మహాత్మనా॥౧॥అబ్రవీ
ద్రాక్షసాన్సర్వాన్ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః। ధర్షితా చ ప్రవిష్టా చ లంకా దుష్ప్రసహా పురీ॥౨॥ తేన వానరమాత్రేణ దృ
ష్టా సీతా చ జానకీ। ప్రాసాదో ధర్షితశ్చైత్యః ప్రవరా రాక్షసా హతాః॥౩॥ఆవిలా చ పురీ లంకా సర్వా హనుమతా కృతా।
కిం కరిష్యామి భద్రం వః కిం వా యుక్తమనంతరమ్॥౪॥ఉచ్యతాం నస్సమర్థం యత్కృతం చ సుకృతం భవేత్। మంత్రమూ
లం హి విజయం ప్రాహురార్యా మనస్వినః॥౫॥తస్మాద్వై రోచయే మంత్రం రామం ప్రతి మహాబలాః। త్రివిధాః పురుషా
లోకే ఉత్తమాధమమధ్యమాః॥౬॥తేషాం తు సమవేతానాం గుణదోషౌ వదామ్యహమ్।మంత్రిభిర్హితసంయుక్తైస్సమ
ర్థైర్మంత్రనిర్ణయే॥౭॥ మిత్రైర్వాపి సమానార్థైర్బాంధవైరపి వా హితైః। సహితో మంత్రయిత్వా యః కర్మా
రంభాన్ప్రవర్తయేత్॥౮॥దైవే చ కురుతే యత్నం తమాహుః పురుషోత్తమమ్ । ఏకోఽర్థం విమృశేదేకో ధర్మే ప్రక

రుచ్యతే నరః ॥౯॥ ఏకః కార్యాణి కురుతే తమాహుర్మధ్యమం నరమ్ । గుణదోషావనిశ్చిత్య త్యక్త్వా దైవవ్యపాశ్రయమ్ ॥౧౦॥ కరిష్యామీతి యః కార్యముపేక్షేత్స నరాధమః । యథేమే పురుషా నిత్యముత్తమాధమమధ్యమాః ॥౧౧॥ ఏవం మన్త్రా హి విజ్ఞేయా ఉత్తమాధమమధ్యమాః । ఐకమత్యముపాగమ్య శాస్త్రదృష్టేన చక్షుషా ॥౧౨॥ మన్త్రిణో యత్ర నిరతాస్తమాహుర్మన్త్రముత్తమమ్ । బహ్వీరపి మతీర్గత్వా మన్త్రిణో హ్యర్థనిర్ణయే ॥౧౩॥ పునర్యత్రైకతాం ప్రాప్తాస్స మన్త్రో మధ్యమః స్మృతః । అన్యోన్యం మతిమాస్థాయ యత్ర సంప్రతిభాష్యతే ॥౧౪॥ న చైకమత్యే శ్రేయోఽస్తి మన్త్రస్సోఽధమ ఉచ్యతే । తస్మాత్సుమన్త్రితం సాధు భవన్తో మతిమత్తమాః ॥౧౫॥ కార్యం సంప్రతిపద్యన్తామేతత్కృత్యం మతం మమ । వానరాణాం హి వీరాణాం సహస్రైః పరివారితః ॥౧౬॥ రామోఽభ్యేతి పురీం లఙ్కామస్మాకముపరోధకః । తరిష్యతి చ సువ్యక్తం రాఘవస్సాగరం సుఖమ్ ॥౧౭॥ తరసా యుక్తరూపేణ సానుజస్సబలానుగః । సముద్రముచ్ఛోషయతి వీర్యేణాన్యత్కరోతి వా ॥౧౮॥ అస్మిన్నేవం గతే కార్యే విరోధే వానరైస్సహ । హితం పురే చ సైన్యే చ సర్వం సంమన్త్ర్యతాం మమ ॥౧౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షష్ఠస్సర్గః **

ఇత్యుక్తా రాక్షసేన్ద్రేణ రాక్షసాస్తే మహాబలాః । ఊచుః ప్రాఞ్జలయస్సర్వే రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ ॥౧॥ ద్విషత్పక్షమవిజ్ఞాయ నీతిబాహ్యాస్త్వబుద్ధయః । అవిజ్ఞాయాత్మపక్షం చ రాజానం భీషయన్తి హి ॥౨॥ రాజన్ పరిఘశక్త్యృష్టిశూలపట్టససంకులమ్ । సుమహన్నో బలం కస్మాద్విషాదం భజతే భవాన్ ॥౩॥ త్వయా భోగవతీం గత్వా నిర్జితాః పన్నగా యుధి । కైలాసశిఖరావాసీ యక్షైర్బహుభిరావృతః ॥౪॥ సుమహత్కదనం కృత్వా వశ్యస్తే ధనదః కృతః । స మహేశ్వరసఖ్యేన శ్లాఘమానస్త్వయా విభో ॥౫॥ నిర్జితస్సమరే రోషాల్లోకపాలో మహాబలః । వినిహత్య చ యక్షౌఘాన్విక్షోభ్య చ విగృహ్య చ ॥౬॥ త్వయా కైలాసశిఖరాద్విమానమిదమాహృతమ్ । మయేన దానవేన్ద్రేణ త్వద్భయాత్సఖ్యమిచ్ఛతా ॥౭॥ దుహితా తవ భార్యార్థే దత్తా రాక్షసపుంగవ । దానవేన్ద్రో మధుర్నామ వీర్యోత్సిక్తో దురాసదః ॥౮॥ విగృహ్య వశమానీతః కుంభీనస్యాస్సుఖావహః । నిర్జితాస్తే మహాబాహో నాగా గత్వా రసాతలమ్ ॥౯॥ వాసుకిస్తక్షకశ్శఙ్ఖో జటీ చ వశమాహృతాః । అక్షయా బలవన్తశ్చ శూరా లబ్ధవరాః పునః ॥౧౦॥ త్వయా సంవత్సరం యుద్ధ్వా సమరే దానవా విభో । స్వబలం సముపాశ్రిత్య నీతా వశమరిందమ ॥౧౧॥ మాయాశ్చాధిగతాస్తత్ర బహ్వ్యో వై రాక్షసాధిప । నిర్జితాస్సమరే రోషాల్లోకపాలా మహాబలాః ॥౧౨॥ దేవలోకమితో గత్వా శక్రశ్చాపి వినిర్జితః । శూరాశ్చ బలవన్తశ్చ వరుణస్య సుతా రణే ॥౧౩॥ నిర్జితాస్తే మహాబాహో చతుర్విధబలానుగాః । మృత్యుదణ్డమహాగ్రాహం శాల్మలిద్రుమబాడబమ్ ॥౧౪॥ కాలపాశమహావీచిం యమకింకరపన్నగమ్ । అవగాహ్య త్వయా రాజన్ యమస్య బలసాగరమ్ ॥౧౫॥ జయశ్చ విపులః ప్రాప్తో మృత్యుశ్చ ప్రతిషేధితః । సుయుద్ధేన చ తే సర్వే లోకాస్తత్ర సుతోషితాః ॥౧౬॥ క్షత్రియైర్బహుభిర్వీరైః శక్రతుల్యపరాక్రమైః । ఆసీద్వసుమతీ పూర్ణా మహద్భిరివ పాదపైః ॥౧౭॥ తేషాం వీర్యగుణోత్సాహైర్న సమో రాఘవో రణే । ప్రసహ్య తే త్వయా రాజన్ హతాః పరమదుర్జయాః ॥౧౮॥ తిష్ఠ వా కిం మహారాజ శ్రమేణ తవ వానరాన్ । అయమేకో మహాబాహురిన్ద్రజిత్క్షపయిష్యతి ॥౧౯॥ అనేన హి మహారాజ మాహేశ్వరమనుత్తమమ్ । ఇష్ట్వా యజ్ఞం వరో లబ్ధో లోకే పరమదుర్లభః ॥౨౦॥ శక్తితోమరమీనం చ వినికీర్ణాన్త్రశైవలమ్ । గజకచ్ఛపసంబాధమశ్వమణ్డూకసంకులమ్ ॥౨౧॥ రుద్రాదిత్యమహాగ్రాహం మరుద్వసుమహోరగమ్ । రథాశ్వగజతోయౌఘం పదాతిపులినం మహత్ ॥౨౨॥ అనేన హి సమాసాద్య దేవానాం బలసాగరమ్ । గృహీతో దేవరాజశ్చ లఙ్కాం చాపి ప్రవేశితః ॥౨౩॥ పితామహనియోగాచ్చ ముక్తశ్శంబరవృత్రహా । గతస్త్రివిష్టపం రాజన్ సర్వదేవనమస్కృతః ॥౨౪॥ తమేవ త్వం మహారాజ విసృజేన్ద్రజితం సుతమ్ । యావద్వానరసేనాం తాం సరామాం నయతి క్షయమ్ ॥౨౫॥ రాజన్నాపదయుక్తేయమాగతా ప్రాకృతాజ్జనాత్ । హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్ ॥౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తమస్సర్గః ************************

తతో నీలామ్బుదనిభః ప్రహస్తో నామ రాక్షసః । అబ్రవీత్ప్రాఞ్జలిర్వాక్యం శూరస్సేనాపతిస్తదా ॥౧॥ దేవదానవగన్ధర్వాః పిశాచపతగోరగాః । న త్వాం ధర్షయితుం శక్తాః కిం పునర్వానరా రణే ॥౨॥ సర్వే ప్రమత్తా విశ్వస్తా వఞ్చితాస్స్మ హనూమతా । న హి మే జీవతో గచ్ఛేజ్జీవన్స వనగోచరః ॥౩॥ సర్వాం సాగరపర్యన్తాం సశైలవనకాననామ్ । కరోమ్య

వానరాంభూమిమాజ్ఞాపయతుమాంభవాన్॥౪॥రక్షాంసైవవిధాస్యామివానరాన్రజనీచర। నాగమిష్యతితేదుఃఖంకించి
దాత్మాపరాధజమ్॥౫॥అబ్రవీత్తుసుసంక్రుద్ధోదుర్ముఖోనామరాక్షసః।ఇదంనక్షమణీయంహిసర్వేషాంనఃప్రధర్షణమ్
౬॥ అయంపరిభవోభూయఃపురస్యాంతఃపురస్యచ। శ్రీమతోరాక్షసేంద్రస్యవానరేణప్రధర్షణమ్ ॥ ౭ ॥ అస్మిన్కాము
హూర్తేహత్వైకోనివర్తిష్యామివానరాన్। ప్రవిష్టాన్సాగరంభీమమంబరంవారసాతలమ్॥౮॥తతోబ్రవీత్సుసంక్రు
ద్ధోవజ్రదంష్ట్రోమహాబలః। ప్రగృహ్యపరిఘంఘోరంమాంసశోణితరూషితమ్॥౯॥ కింవోహనుమతాకార్యంకృపణేనతప
స్వినా।రామేతిష్ఠతిదుర్ధర్షేససుగ్రీవేసలక్ష్మణే॥ ౧౦॥ అద్యరామంససుగ్రీవంపరిఘేణసలక్ష్మణమ్। ఆగమిష్యామి
హత్వైకోవిక్షోభ్యహరివాహినీమ్॥౧౧॥ఇదంమమాపరంవాక్యంశృణురాజన్యదీచ్ఛసి। ఉపాయకుశలోహ్యేవ
జయేచ్ఛత్రూనతంద్రితః॥౧౨॥కామరూపధరాశ్శూరాస్సుభీమాభీమదర్శనాః। రాక్షసావైసహస్రాణిరాక్షసాధిప
నిశ్చితాః॥౧౩॥ కాకుత్స్థముపసంగమ్యబిభ్రతోమానుషంవపుః। సర్వేహ్యసంభ్రమాభూత్వాబ్రువంతురఘుసత్త
మమ్॥౧౪॥ప్రేషితాభరతేనస్మభ్రాత్రాతవయవీయసా।తవాగమనముద్దిశ్యకృత్యమాత్యయికంత్వితి॥ ౧౫॥ సహిసే
నాంసముత్థాప్యక్షిప్రమేవోపయాస్యతి। తతోవయమితస్తూర్ణంశూలశక్తిగదాధరాః॥ ౧౬॥ చాపబాణాసిహస్తాశ్చ
త్వరితాస్తత్రయామహ।ఆకాశేగణశఃస్థిత్వాహత్వాతాంహరివాహినీమ్॥ ౧౭॥ అశ్మశస్త్రమహావృష్ట్యాప్రాపయా
మయమక్షయమ్।ఏవంచేదుపసర్పేతామనయంరామలక్ష్మణౌ॥౧౮॥అవశ్యమపనీతేనజహతామేవజీవితమ్। కౌంభకర్ణి
స్తతోవీరోనికుంభోనామవీర్యవాన్॥౧౯॥అబ్రవీత్పరమక్రుద్ధోరావణంలోకరావణమ్।సర్వేభవంతస్తిష్ఠంతుమహారా
జేనసంగతాః॥౨౦॥అహమేకోహనిష్యామిరాఘవంసహలక్ష్మణమ్। సుగ్రీవంసహనూమంతంసర్వానేవచవానరాన్
౨౧ ॥ తతోవజ్రహనుర్నామరాక్షసఃపర్వతోపమః।క్రుద్ధఃపరిలిహన్వక్త్రంజిహ్వయావాక్యమబ్రవీత్॥౨౨॥స్వైరం
కుర్వంతుకార్యాణిభవంతోవిగతజ్వరాః। ఏకోహంభక్షయిష్యామితాన్సర్వాన్హరియూథపాన్॥౨౩॥ స్వస్థాఃక్రీ
డంతునిశ్చింతాఃపిబంతోమధువారుణీమ్।అహమేకోవధిష్యామిసుగ్రీవంసహలక్ష్మణమ్॥౨౪॥అంగదంచహనూమంతం
రామంచరణకుంజరమ్॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టమస్సర్గః ************************************

తతోనికుంభోరభసఃసూర్యశత్రుర్మహాబలః।సుప్తఘ్నోయజ్ఞహారక్షోమహాపార్శ్వోమహోదరః॥౧॥అ
గ్నికేతుశ్చదుర్ధర్షోరశ్మికేతుశ్చరాక్షసః। ఇంద్రజిచ్చమహాతేజాబలవాన్రావణాత్మజః॥ ౨ ॥ ప్రహస్తోథవిరూపా
క్షోవజ్రదంష్ట్రోమహాబలః।ధూమ్రాక్షశ్చాతికాయశ్చదుర్ముఖశ్చైవరాక్షసః॥ ౩ ॥ పరిఘాన్పట్టసాన్ప్రాసాన్శక్తి
శూలపరశ్వధాన్।చాపానిచసబాణానిఖడ్గాంశ్చవిపులాన్శితాన్॥౪॥ప్రగృహ్యపరమక్రుద్ధాస్సముత్పత్యచరాక్షసాః
అబ్రువన్రావణంసర్వేప్రదీప్తాఇవపావకాః॥౫॥అద్యరామంవధిష్యామస్సుగ్రీవంచసలక్ష్మణమ్।కృపణంచహనూమం
తంలంకాయేనప్రధర్షితా ॥౬॥ తాన్గృహీతాయుధాన్సర్వాన్వారయిత్వావిభీషణః। అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం
పునఃప్రత్యుపవేశ్యతాన్॥౭॥అప్యుపాయైస్త్రిభిస్తాతయోర్థఃప్రాప్తుంనశక్యతే।తస్యవిక్రమకాలాంస్తానుక్తానాహు
ర్మనీషిణః॥౮॥ప్రమత్తేష్వభియుక్తేషుదైవేనప్రహతేషుచ।విక్రమాస్తాతసిద్ధ్యంతిపరీక్ష్యవిధినాకృతాః॥ ౯ ॥ అప్రమ
త్తంకథంతంతువిజిగీషుంబలేస్థితమ్।జితరోషందురాధర్షంప్రధర్షయితుమిచ్ఛథ॥ ౧౦॥ సముద్రంలంఘయిత్వాతు
ఘోరంనదనదీపతిమ్।కృతంహనుమతాకర్మదుష్కరంతర్కయేతకః॥౧౧॥బలాన్యపరిమేయానివీర్యాణిచనిశాచరాః।
పరేషాంసహసావజ్ఞానకర్తవ్యాకథంచన॥౧౨॥కిన్నరాక్షసరాజస్యరామేణాపకృతంపురా। ఆజహారజనస్థానాద్యస్య
భార్యాంయశస్వినః॥౧౩॥ఖరోయద్యతివృత్తస్తురామేణనిహతోరణే। అవశ్యంప్రాణినాంప్రాణారక్షితవ్యాయథాబ
లం॥౧౪॥అయశస్యమనాయుష్యంపరదారాభిమర్శనం।అర్థక్షయకరంఘోరంపాపస్యచపునర్భవం॥ ౧౫॥ ఏతన్నిమి
త్తంవైదేహీభయంనస్సుమహద్భవేత్। ఆహృతాసాపరిత్యాజ్యాకలహార్థేకృతేనకిమ్॥౧౬॥ననఃక్షమంవీర్యవతాతేనధ
ర్మానువర్తినా।వైరంనిరర్థకంకర్తుందీయతామస్యమైథిలీ॥ ౧౭॥ యావన్నసగజాంసాశ్వాంబహురత్నసమాకు
లామ్। పురీందారయతేబాణైర్దీయతామస్యమైథిలీ॥౧౮ ॥యావత్సుఘోరామహతీదుర్ధర్షాహరివాహినీ। నావ
స్కందతినోలంకాంతావత్సీతాప్రదీయతామ్॥౧౯॥వినశ్యేద్ధిపురీలంకాశూరాస్సర్వేచరాక్షసాః। రామస్యదయితా

పత్నీనస్స్వాయం యదిదీయతే॥౨౦॥ ప్రసాదయే త్వాం బంధుత్వాత్కురుష్వ వచనం మమ। హితం తథ్యం మహం బ్రూమి దీయ
తామస్య మైథిలీ॥౨౧॥ పురా శరత్సూర్యమరీచిసన్నిభాన్నవాగ్రపుంఖాన్సుదృఢాన్నృపాత్మజః। సృజత్యమోఘాన్విశి
ఖాన్వధాయ తే ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ॥౨౨॥ త్యజస్వ కోపం సుఖధర్మనాశనం భజస్వ ధర్మం రతికీర్తివర్ధ
నమ్। ప్రసీద జీవేమ సపుత్రబాంధవాః ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ॥ ౨౩॥ విభీషణవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసే
శ్వరః। విసర్జయిత్వా తాన్సర్వాన్ ప్రవివేశ స్వకం గృహమ్॥౨౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే నవమస్సర్గః. ********
తతః ప్రత్యుషసి ప్రాప్తే ప్రాప్తధర్మార్థనిశ్చయః। రాక్షసాధిపతేర్వేశ్మ భీమకర్మా విభీషణః॥౧॥ శైలాభ్ర
చయసంకాశం శైలశృంగమివోన్నతమ్। సువిభక్తమహాకక్ష్యం మహాజనపరిగ్రహమ్॥౨॥ మతిమద్భిర్మహామాత్రైరనుర
క్తైరధిష్ఠితమ్। రాక్షసైశ్చాప్తపర్యాప్తైస్సర్వతః పరిరక్షితమ్॥౩॥ మత్తమాతంగనిశ్వాసైర్వ్యాకులీకృతమారుతమ్। శంఖ
ఘోషమహాఘోషం తూర్యసన్నాదనాదితమ్॥౪॥ ప్రమదాజనసంబాధం ప్రజల్పితమహాపథమ్। తప్తకాంచననిర్యూహం
భూషణోత్తమభూషితమ్॥౫॥ గంధర్వాణామివావాసమాలయం మరుతామివ। రత్నసంచయసంబాధం భవనం భోగి
నామివ॥౬॥ తం మహాభ్రమివాదిత్యస్తేజోవిస్తృతరశ్మివాన్। అగ్రజస్యాలయం వీరః ప్రవివేశ మహాద్యుతిః॥ ౭॥ పుణ్యాన్
పుణ్యాహఘోషాంశ్చ వేదవిద్భిరుదాహృతాన్। శుశ్రావ సుమహాతేజా భ్రాతుర్విజయసంశ్రితాన్॥౮॥ పూజితాం స్తి
లపాత్రైశ్చ సర్పిర్భిస్సుమనోక్షతైః। మంత్రవేదవిదో విప్రాన్ దదర్శ సుమహాబలః॥౯॥ స పూజ్యమానో రక్షోభిర్దీ
ప్యమానస్స్వతేజసా। ఆసనస్థం మహాబాహుర్వవందే ధనదానుజమ్॥౧౦॥ స రాజదృష్టిసంపన్నమాసనం హేమభూషి
తమ్। జగామ సముదాచారం ప్రయుజ్యాచారకోవిదః॥౧౧॥ స రావణం మహాత్మానం విజనే మంత్రిసన్నిధౌ। ఉవాచ హిత
మత్యర్థం వచనం హేతునిశ్చితమ్॥౧౨॥ ప్రసాద్య భ్రాతరం జ్యేష్ఠం సాంత్వేనోపస్థితక్రమః। దేశకాలార్థసంవాదీ
దృష్టలోకపరావరః॥౧౩॥ యదాప్రభృతి వైదేహీ సంప్రాప్తేమాం పురీం తవ। తదాప్రభృతి దృశ్యంతే నిమిత్తాన్యశుభాని
నః॥౧౪॥ సస్ఫులింగస్సధూమార్చిస్సధూమకలుషోదయః। మంత్రసంధుక్షితోప్యగ్నిర్న సమ్యగభివర్ధతే॥౧౫॥ అగ్నిష్ఠే
ష్వగ్నిశాలాసు తథా బ్రహ్మస్థలీషు చ। సరీసృపాశ్చ దృశ్యంతే హవ్యేషు చ పిపీలికాః॥౧౬॥ గవాం పయాంసి స్కన్నాని వి
మదా వీరకుంజరాః। దీనమశ్వాః ప్రహేషంతే న చ గ్రాసాభినందినః॥౧౭॥ ఖరోష్ట్రాశ్వతరా రాజన్ భిన్నరోమాః స్రవం
తి నః। న స్వభావేవతిష్ఠంతే విధానైరపి చింతితాః॥౧౮॥ వాయసాస్సంఘశః క్రూరా వ్యాహరంతి సమంతతః। సమవేతా
శ్చ దృశ్యంతే విమానాగ్రేషు సంఘశః॥౧౯॥ గృధ్రాశ్చ పరిలీయంతే పురీముపరి పిండితాః। ఉపపన్నాశ్చ సంధ్యే ద్వే వ్యా
హరంత్యశివం శివాః॥౨౦॥ క్రవ్యాదానాం మృగాణాం చ పురద్వారేషు సంఘశః। శ్రూయంతే విపులా ఘోషాస్సవిస్ఫూ
ర్జథునిస్వనాః॥౨౧॥ తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే ప్రాయశ్చిత్తమిదం క్షమమ్। రోచతే యది వైదేహీ రాఘవాయ ప్రదీయ
తామ్॥ ౨౨॥ ఇదం చ యది వా మోహాల్లోభాద్వా వ్యాహృతం మయా। తత్రాపి చ మహారాజ న దోషం కర్తుమర్హసి॥
౨౩॥ అయం చ దోషస్సర్వస్య జనస్యాస్యోపలక్ష్యతే। రక్షసాం రాక్షసీనాం చ పురస్యాంతఃపురస్య చ॥౨౪॥ శ్రవణే చాస్య
మంత్రస్య నివృత్తాస్సర్వమంత్రిణః। అవశ్యం చ మయా వాచ్యం యద్దృష్టమపి వా శ్రుతమ్॥౨౫॥ సంప్రధార్య యథాన్యా
యం తద్భవాన్కర్తుమర్హతి। ఇతి స్మ మంత్రిణాం మధ్యే భ్రాతా భ్రాతరమూచివాన్॥౨౬॥ రావణం రాక్షసశ్రేష్ఠం
పథ్యమేతద్విభీషణః॥ హితం మహార్థం మృదు హేతుసంహితం వ్యతీతకాలాయతిసంప్రతిక్షమమ్। నిశమ్య తద్వాక్యము
పస్థితజ్వరః ప్రసంగవానుత్తరమేతదబ్రవీత్॥ ౨౭॥ భయం న పశ్యామి కుతశ్చిదప్యహం న రాఘవః ప్రాప్స్యతి జాతు మైథి
లీమ్। సురైస్సహేంద్రైరపి సంగతః కథం మమాగ్రతః స్థాస్యతి లక్ష్మణాగ్రజః॥౨౮॥ ఇతీదముక్త్వా సురసైన్యనాశనో మహా
బలస్సంయతి చండవిక్రమః। దశాననో భ్రాతరమాప్తవాదినం విసర్జయామాస తదా విభీషణమ్॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే దశమస్సర్గః ************ స బభూవ కృశో రాజా మైథిలీకామమోహితః। అసంమానాచ్చ సుహృదాం
పాపః పాపేన కర్మణా॥౧॥ అతీతసమయే కాలే తస్మిన్వై యుధి రావణః। అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ ప్రాప్తకాలమమన్య
త॥౨॥ స హేమజాలవితతం మణివిద్రుమభూషితమ్। ఉపగమ్య వినీతాశ్వమారురోహ మహారథః॥౩॥ తమాస్థాయ రథశ్రే
ష్ఠం మహామేఘసమస్వనమ్। ప్రయయౌ రాక్షసశ్రేష్ఠో దశగ్రీవస్సభాం ప్రతి॥౪॥ అసిచర్మధరా యోధాస్సర్వాయుధ

ధరాస్తథా। రాక్షసా రాక్షసేంద్రస్య పురస్తాత్సంప్రతస్థిరే ॥౫॥ నానావికృతవేషాశ్చ నానాభూషణభూషితాః। పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చైనం పరివార్య యయుస్తదా ॥౬॥ రథైశ్చాతిరథాశ్శీఘ్రం మత్తైశ్చ వరవారణైః। అనూత్పేతుర్దశగ్రీవమాక్రీడద్భిశ్చ వాజిభిః ॥౭॥ గదాపరిఘహస్తాశ్చ శక్తితోమరపాణయః। పరశ్వధధరాశ్చాన్యే తథాన్యే శూలపాణయః ॥౮॥ తతస్తూర్యసహస్రాణాం సంజజ్ఞే నిస్స్వనో మహాన్। తుములశ్శంఖశబ్దశ్చ సభాం గచ్ఛతి రావణే ॥౯॥ స నేమిఘోషేణ మహాన్సహసాభివినాదయన్। రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం ప్రతిపేదే మహారథః ॥౧౦॥ విమలం చాతపత్రాణాం ప్రగృహీతమశోభత। పాండరం రాక్షసేంద్రస్య పూర్ణస్తారాధిపో యథా ॥౧౧॥ హేమమంజరిగర్భే చ శుద్ధస్ఫటికవిగ్రహే। చామరవ్యజనే చాస్య రేజతుస్సవ్యదక్షిణే ॥౧౨॥ తే కృతాంజలయస్సర్వే రథస్థం పృథివీస్థితాః। రాక్షసా రాక్షసశ్రేష్ఠం శిరోభిస్తం వవందిరే ॥౧౩॥ రాక్షసైస్స్తూయమానస్సన్ జయాశీర్భిరరిందమః। ఆససాద మహాతేజాస్సభాం విరచితాం శుభామ్ ॥౧౪॥ సువర్ణరజతస్థూణాం విశుద్ధస్ఫటికాంతరామ్। విరాజమానో వపుషా రుక్మపట్టోత్తరచ్ఛదామ్ ॥౧౫॥ తాం పిశాచశతైష్షడ్భిరభిగుప్తాం సదా శుభామ్। ప్రవివేశ మహాతేజాస్సుకృతాం విశ్వకర్మణా ॥౧౬॥ తస్యాం తు వైడూర్యమయం ప్రియకాజినసంవృతమ్। మహత్సోపాశ్రయం భేజే రావణః పరమాసనమ్ ॥౧౭॥ తతశ్శశాసేశ్వరవద్దూతాంల్లఘుపరాక్రమాన్। సమానయత మే క్షిప్రమిహైతాన్రాక్షసానితి ॥౧౮॥ కృత్యమస్తి మహజ్జాతం సామర్థ్యమిహ నో భవేత్। రాక్షసాస్తద్వచశ్శ్రుత్వా లంకాయాం పరిచక్రముః ॥౧౯॥ అనుగేహమవస్థాయ విహారశయనేషు చ। ఉద్యానేషు చ రక్షాంసి చోదయంతో హ్యభీతవత్ ॥౨౦॥ తే రథాన్రుచిరానేకే దృప్తానేకే పృథగ్ఘయాన్। గజానేకేఽధిరురుహుర్జగ్ముశ్చైకే పదాతయః ॥౨౧॥ సా పురీ పరమాకీర్ణా రథకుంజరవాజిభిః। సంపతద్భిర్విరురుచే గరుత్మద్భిరివాంబరమ్ ॥౨౨॥ తే వాహనాన్యవస్థాప్య యానాని వివిధాని చ। సభాం పద్భిః ప్రవివిశుస్సింహా గిరిగుహామివ ॥౨౩॥ రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు రాజ్ఞా తే ప్రతిపూజితాః। పీఠేష్వన్యే బృసీష్వన్యే భూమౌ కేచిదుపావిశన్ ॥౨౪॥ తే సమేత్య సభాయాం వై రాక్షసా రాజశాసనాత్। యథార్హముపతస్థుస్తం రావణం రాక్షసాధిపమ్ ॥౨౫॥ మంత్రిణశ్చ యథాముఖ్యా నిశ్చయార్థేషు పండితాః। అమాత్యాశ్చ గుణోపేతాస్సర్వజ్ఞా బుద్ధిదర్శనాః ॥౨౬॥ సమేయుస్తత్ర శతశశ్శూరాశ్చ బహవస్తదా। సభాయాం హేమవర్ణాయాం సర్వార్థస్య సుఖాయ వై ॥౨౭॥ రమ్యాయాం రాక్షసేంద్రస్య సమేయుస్తత్ర సంఘశః। రాక్షసా రాక్షసశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ॥౨౮॥ తతో మహాత్మా విపులం సుయుగ్యం వరం రథం హేమవిచిత్రితాంగమ్। శుభం సమాస్థాయ యయౌ యశస్వీ విభీషణస్సంసదమగ్రజస్య ॥౨౯॥ స పూర్వజాయావరజశ్శశంస నామాథ పశ్చాచ్చరణౌ వవందే। శుకః ప్రహస్తశ్చ తథైవ తేభ్యో దదౌ యథార్హం పృథగాసనాని ॥౩౦॥ సువర్ణనానామణిభూషణానాం సువాససాం సంసది రాక్షసానామ్। తేషాం పరార్ధ్యాగరుచందనానాం స్రజాం చ గంధాశ్చ వవుస్సమంతాత్ ॥౩౧॥ న చుక్రుశుర్నానృతమాహ కశ్చిత్సభాసదో నైవ జజల్పురుచ్చైః। సంసిద్ధార్థాస్సర్వ ఏవోగ్రవీర్యా భర్తుస్సర్వే తే వ్యపశ్యన్ముఖాని ॥౩౨॥ స రావణశ్శస్త్రభృతాం మనస్వినాం మహాబలానాం సమితౌ మనస్వీ। తస్యాం సభాయాం ప్రభయా చకాశే మధ్యే వసూనామివ వజ్రహస్తః ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకాదశస్సర్గః - ****************************

స తాం పరిషదం కృత్స్నాం సమీక్ష్య సమితింజయః। ప్రచోదయామాస తదా ప్రహస్తం వాహినీపతిమ్ ॥౧॥ సేనాపతే యథా తే స్యుః కృతవిద్యాశ్చతుర్విధాః। యోధా నగరరక్షాయాం తథా వ్యాదేష్టుమర్హసి ॥౨॥ స ప్రహస్తః ప్రణీతాత్మా చికీర్షన్రాజశాసనమ్। వినిక్షిప్య బలం సర్వం బహిరంతశ్చ మందిరే ॥౩॥ తతో వినిక్షిప్య బలం పృథఙ్నగరగుప్తయే। ప్రహస్తః ప్రముఖే రాజ్ఞో నిషసాద జగాద చ ॥౪॥ నిహితం బహిరంతశ్చ బలం బలవతస్తవ। కురుష్వ విమనాః క్షిప్రం యదభిప్రేతమస్తి తే ॥౫॥ ప్రహస్తవచనం శ్రుత్వా రాజా రాజ్యహితే రతః। సుఖేప్సుస్సుహృదాం మధ్యే వ్యాజహార స రావణః ॥౬॥ ప్రియాప్రియే సుఖం దుఃఖం లాభాలాభౌ హితాహితే। ధర్మకామార్థకృచ్ఛ్రేషు యూయమర్హథ వేదితుమ్ ॥౭॥ సర్వకృత్యాని యుష్మాభిస్సమారబ్ధాని సర్వదా। మంత్రకర్మనియుక్తాని న జాతు విఫలాని మే ॥౮॥ ససోమగ్రహనక్షత్రైర్మరుద్భిరివ వాసవః। భవద్భిరహమత్యర్థం వృతః శ్రియమవాప్నుయామ్ ॥౯॥ అహం తు ఖలు సర్వాన్వస్సమర్థయితుముద్యతః। కుంభకర్ణస్య తు స్వప్నాన్నేమమర్థమవేదయమ్ ॥౧౦॥ అయం హి సుప్తష్షణ్మాసాన్కుంభకర్ణో మహాబలః। సర్వశస్త్ర

ఖ్యాతాం ముఖ్యస్స ఇదానీముపస్థితః ॥౧౧॥ ఇయం చ దండకారణ్యాద్రామస్య మహిషీ ప్రియా । రక్షోభిశ్చరితాద్దేశాదానీ
తా జనకాత్మజా ॥౧౨॥ సా మే న శయ్యామారోఢుమిచ్ఛత్యలసగామినీ । త్రిషు లోకేషు చాన్యా మే న సీతాసదృశీ మతా ॥౧౩॥
తనుమధ్యా పృథుశ్రోణీ శారదేందునిభాననా । హేమబింబనిభా సౌమ్యా మాయేవ మయనిర్మితా ॥౧౪॥ సులోహితతలౌ
శ్లక్ష్ణౌ చరణౌ సుప్రతిష్ఠితౌ । దృష్ట్వా తామ్రనఖౌ తస్యా దీప్యతే మే శరీరజః ॥౧౫॥ హుతాగ్నేరర్చిసంకాశామేనాం సౌ
రీమివ ప్రభామ్ । దృష్ట్వా సీతాం విశాలాక్షీం కామస్య వశమేయివాన్ ॥౧౬॥ ఉన్నసం వదనం వల్గు విపులం చారులోచనమ్ । ప
శ్యంస్తదావశస్తస్యాః కామస్య వశమేయివాన్ ॥౧౭॥ క్రోధహర్షసమానేన దుర్వర్ణకరణేన చ । శోకసంతాపనిత్యే
న కామేన కలుషీకృతః ॥౧౮॥ సా తు సంవత్సరం కాలం మామయాచత భామినీ । ప్రతీక్షమాణా భర్తారం రామమాయత
లోచనా ॥౧౯॥ తన్మయా చారునేత్రాయాః ప్రతిజ్ఞాతం వచశ్శుభమ్ । శ్రాంతోఽహం సతతం కామాద్యాతో హయ ఇవా
ధ్వని ॥౨౦॥ కథం సాగరమక్షోభ్యముత్తరంతి వనౌకసః । బహుసత్త్వసమాకీర్ణం తౌ వా దశరథాత్మజౌ ॥౨౧॥ అథవా కపినై
కేన కృతం నః కదనం మహత్ । దుర్జ్ఞేయాః కార్యగతయో బ్రూత యస్య యథామతి ॥౨౨॥ మానుషాన్మే భయం నాస్తి తథా
పి తు విమృశ్యతామ్ । తదా దేవాసురే యుద్ధే యుష్మాభిస్సహితో జయమ్ ॥౨౩॥ తే మే భవంతశ్చ తథా సుగ్రీవప్రముఖాన్ హ
రీన్ । పరే పారే సముద్రస్య పురస్కృత్య నృపాత్మజౌ ॥౨౪॥ సీతాయాః పదవీం జ్ఞాత్వా సంప్రాప్తౌ వరుణాలయమ్ । అదే
యా చ యథా సీతా వధ్యౌ చ దశరథాత్మజౌ ॥౨౫॥ భవద్భిర్మంత్ర్యతాం మంత్రస్సునీతం చాభిధీయతామ్ । నహి శక్తిం ప్రప
శ్యామి జగత్యన్యస్య కస్యచిత్ ॥౨౬॥ సాగరం వానరైస్తీర్త్వా నిశ్చయేన జయో మమ । తస్య కామపరీతస్య నిశమ్య పరిదేవి
తమ్ ॥౨౭॥ కుంభకర్ణః ప్రచుక్రోధ వచనం చేదమబ్రవీత్ । సంప్రధార్యైవ తత్కార్యం కరణీయం త్వయా విభో ॥౨౮॥
ప్రపశ్యామి సహామాత్యైస్సర్వమేవ యథాతథమ్ । యదా తు రామస్య సలక్ష్మణస్య ప్రసహ్య సీతా ఖలు సా ఇహాహృతా ।
సకృత్సమీక్ష్యైవ సునిశ్చితం తదా భజేత చిత్తం యమునేవ యామునమ్ ॥౨౯॥ సర్వమేతన్మహారాజ కృతమప్రతిమం తవ ।
విధీయేత సహాస్మాభిరాదావేవాస్య కర్మణః ॥౩౦॥ న్యాయేన రాజకార్యాణి యః కరోతి దశానన । న స సంతప్యతే పశ్చాన్ని
శ్చితార్థమతిర్నృపః ॥౩౧॥ అనుపాయేన కర్మాణి విపరీతాని యాని చ । క్రియమాణాని దుష్యంతి హవీంష్యప్రయతేష్వి
వ ॥౩౨॥ యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కర్మాణ్యభిచికీర్షతి । పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ ॥౩౩॥ చపల
స్య తు కృత్యేషు ప్రసమీక్ష్యాధికం బలమ్ । క్షిప్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః ॥౩౪॥ త్వయేదం మహదార
బ్ధం కార్యమప్రతిచింతితమ్ । దిష్ట్యా త్వాం నావధీద్రామో విషమిశ్రమివామిషమ్ ॥౩౫॥ తస్మాత్త్వయా సమారబ్ధం కర్మ
హ్యప్రతిమం పరైః । అహం సమీకరిష్యామి హత్వా శత్రూంస్తవానఘ ॥౩౬॥ అహముత్పాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ వి
శాంపతే । యది శక్రవివస్వంతౌ యది పావకమారుతౌ ॥౩౭॥ తావహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి । గిరిమాత్రశరీర
స్య మహాపరిఘయోధినః ॥౩౮॥ నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య బిభియాద్వై పురందరః । పునర్మాం సద్వితీయేన శరేణ నిహనిష్య
తి ॥౩౯॥ తతోఽహం తస్య పాస్యామి రుధిరం కామమాశ్వస । వధేన వై దాశరథేస్సుఖావహం జయం తవాహర్తుమహం యతి
ష్యే । హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ ॥౪౦॥ రమస్వ కామం పిబ చాగ్ర్యవారు
ణీం కురుష్వ కార్యాణి హితాని విజ్వరః । మయా తు రామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీ
మద్యుద్ధకాండే - ద్వాదశస్సర్గః - ******************** రావణం క్రుద్ధమాజ్ఞాయ మహాపార్శ్వో మహాబలః ।
ముహూర్తమనుసంచింత్య ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧॥ యః ఖల్వపి వనం ప్రాప్య మృగవ్యాలసమాకులమ్ । న పిబే
న్మధు సంప్రాప్య స నరో బాలిశో భవేత్ ॥౨॥ ఈశ్వరస్యేశ్వరః కోఽస్తి తవ శత్రునిబర్హణ । రమస్వ సహ వైదేహ్యా శత్రూ
నాక్రమ్య మూర్ధని ॥౩॥ బలాత్కుక్కుటవృత్తేన వర్తయస్వ మహాబల । ఆక్రమ్యాక్రమ్య సీతాం వై తాం భుంక్ష్వ చర
మస్వ చ ॥౪॥ లబ్ధకామస్య తే పశ్చాదాగమిష్యతి చేద్భయమ్ । ప్రాప్తమప్రాప్తకాలం వా సర్వం ప్రతిసహిష్య
సి ॥౫॥ కుంభకర్ణస్సహాస్మాభిరింద్రజిచ్చ మహాబలః । ప్రతిషేధయితుం శక్తౌ సవజ్రమపి వజ్రిణమ్ ॥౬॥ ఉపప్రదానం సాం
త్వం వా భేదం వా కుశలైః కృతమ్ । సమతిక్రమ్య దండేన సిద్ధిమర్థేషు రోచయ ॥౭॥ ఇహ ప్రాప్తాన్ వయం సర్వాన్ శత్రూం
స్తవ మహాబల । వశే శస్త్రప్రపాతేన కరిష్యామో న సంశయః ॥౮॥ ఏవముక్తస్తదా రాజా మహాపార్శ్వేన రావణః । తస్య

సంపూజయిత్వా వాక్యమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౯॥ మహాపార్శ్వ నిబోధ త్వం రహస్యం కించిదాత్మనః । చిరవృత్తం తదాఖ్యా
స్యే యదవాప్తం మయా పురా ॥౧౦॥ పితామహస్య భవనం గచ్ఛంతీం పుంజికస్థలామ్ । చంచూర్యమాణామద్రాక్షమాకా
శేగ్నిశిఖామివ ॥౧౧॥ సా ప్రసహ్య మయా భుక్తా కృతా వివసనా తతః । స్వయంభూభవనం ప్రాప్తా లోలితా నలినీ యథా ॥
౧౨॥ తచ్చ తస్య తదా మన్యే జ్ఞాతమాసీన్మహాత్మనః । అథ సంకుపితో దేవో మామిదం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౩॥ అద్యప్రభృతి
యామన్యాం బలాన్నారీం గమిష్యసి । తదా తే శతధా మూర్ధా ఫలిష్యతి న సంశయః ॥౧౪॥ ఇత్యహం తస్య శాపస్య భీతః ప్ర
సభమేవ తామ్ । నారోపయే బలాత్సీతాం వైదేహీం శయనే శుభే ॥౧౫॥ సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః । నైత
ద్దాశరథిర్వేద హ్యాసాదయతి తేన మామ్ ॥౧౬॥ కో హి సింహమివాసీనం సుప్తం గిరిగుహాశయే । క్రుద్ధం మృత్యుమివాసీనం
సంప్రబోధితుమిచ్ఛతి ॥౧౭॥ న మత్తో నిశితాన్బాణాన్ద్విజిహ్వానివ పన్నగాన్ । రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మామభిగ
చ్ఛతి ॥౧౮॥ క్షిప్రం వజ్రోపమైర్బాణైశ్శతధా కార్ముకచ్యుతైః । రామమాదీపయిష్యామి ఉల్కాభిరివ కుంజరమ్ ॥౧౯॥ త
చ్చాస్య బలమాదాస్యే బలేన మహతా వృతః । ఉదయన్సవితా కాలే నక్షత్రాణామివ ప్రభామ్ ॥౨౦॥ న వాసవేనాపి సహ
స్రచక్షుషా యథాస్మి శక్యో వరుణేన వా పునః । యథా త్వియం బాహుబలేన నిర్జితా పురీ పురా వైశ్రవణేన పాలితా ॥౨౧॥
ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోదశస్సర్గః . **

నిశాచరేంద్రస్య నిశమ్య వాక్యం స కుంభకర్ణస్య చ గర్జితాని । విభీషణో రాక్షసరాజముఖ్యమువాచ వాక్యం
హితమర్థయుక్తమ్ ॥౧॥ వృతో హి బాహ్వంతరభోగరాశిశ్చింతావిషస్సుస్మిత తీక్ష్ణదంష్ట్రః । పంచాంగులీపంచశిరోతికా
యస్సీతామహాహిస్తవ కేన రాజన్ ॥౨॥ పురా శరత్సూర్యమరీచిసన్నిభాన్సువర్ణపుంఖాన్సుదృఢాన్నృపాత్మజః । సృ
జత్యమోఘాన్విశిఖాన్వధాయ తే ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥౩॥ యావన్న లంకాం సమభిద్రవంతి వలీముఖాః పర్వ
తకూటమాత్రాః । దంష్ట్రాయుధాశ్చైవ నఖాయుధాశ్చ ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥౪॥ యావన్న గృహ్ణంతి శి
రాంసి బాణా రామేరితా రాక్షసపుంగవానామ్ । వజ్రోపమా వాయుసమానవేగాః ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥
౫॥ న కుంభకర్ణేంద్రజితౌ న రాజంస్తథా మహాపార్శ్వమహోదరౌ వా । నికుంభకుంభౌ చ తథాతికాయః స్థాతుం న శ
క్తా యుధి రాఘవస్య ॥౬॥ జీవంస్తు రామస్య న మోక్ష్యసే త్వం గుప్తస్సవిత్రాప్యథవా మరుద్భిః । న వాసవస్యాంకగతో న మృ
త్యోర్న ఖం న పాతాళమనుప్రవిష్టః ॥౭॥ నిశమ్య వాక్యం తు విభీషణస్య తతః ప్రహస్తో వచనం బభాషే । న నో భయం విద్మ న దై
వతేభ్యో న దానవేభ్యో హ్యథవా కదాచిత్ ॥౮॥ న యక్షగంధర్వమహోరగేభ్యో భయం న సంఖ్యే పతగోత్తమేభ్యః ।
కథం ను రామాద్భవితా భయం నో నరేంద్రపుత్రాత్సమరే కదాచిత్ ॥౯॥ ప్రహస్తవాక్యం త్వహితం నిశమ్య విభీషణో రా
జహితానుకాంక్షీ । తతో మహార్థం వచనం బభాషే ధర్మార్థకామేషు నివిష్టబుద్ధిః ॥౧౦॥ ప్రహస్త రాజా చ మహోద
రశ్చ త్వం కుంభకర్ణశ్చ యథార్థజాతమ్ । బ్రవీథ రామం ప్రతి తన్న శక్యం యథా గతిః స్వర్గమధర్మబుద్ధేః ॥౧౧॥ వధ
స్తు రామస్య మయా త్వయా వా ప్రహస్త సర్వైరపి రాక్షసైర్వా । కథం భవేదర్థవిశారదస్య మహార్ణవం తర్తుమివా
ప్లవస్య ॥౧౨॥ ధర్మప్రధానస్య మహారథస్య ఇక్ష్వాకువంశప్రభవస్య రాజ్ఞః । ప్రహస్త దేవాశ్చ తథావిధస్య కృత్యేషు
శక్తస్య భవంతి మూఢాః ॥౧౩॥ తీక్ష్ణా న తావత్తవ కంకపత్రా దురాసదా రాఘవవిప్రముక్తాః । భిత్త్వా శరీరం ప్రవిశంతి
బాణాః ప్రహస్త తేనైవ వికత్థసే త్వమ్ ॥౧౪॥ భిత్త్వా న యావత్ప్రవిశంతి కాయం ప్రాణాంతకాస్తే శనితుల్యవేగాః । శితా
శ్శరా రాఘవవిప్రముక్తాః ప్రహస్త తేనైవ వికత్థసే త్వమ్ ॥౧౫॥ న రావణో నాతిబలస్త్రిశీర్షో న కుంభకర్ణస్య సుతో
నికుంభః । న చేంద్రజిద్దాశరథిం ప్రసోఢుం త్వం వా రణే శక్రసమం సమర్థాః ॥౧౬॥ దేవాంతకో వాపి నరాంతకో వా త
థాతికాయోతిరథో మహాత్మా । అకంపనశ్చాద్రిసమానసారః స్థాతుం న శక్తా యుధి రాఘవస్య ॥౧౭॥ అయం హి రాజా వ్యస
నాభిభూతో మిత్రైరమిత్రప్రతిమైర్భవద్భిః । అన్వాస్యతే రాక్షసనాశనార్థే తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా హ్యసమీక్ష్యకారీ ॥౧౮॥ అ
నంతభోగేన సహస్రమూర్ధ్నా నాగేన భీమేన మహాబలేన । బలాత్పరిక్షిప్తమిమం భవంతో రాజానముత్క్షిప్య విమోచ
యంతు ॥౧౯॥ యావద్ధి కేశగ్రహణం సుహృద్భిస్సమేత్య సర్వైః పరిపూర్ణకామైః । నిగృహ్య రాజా పరిరక్షితవ్యో భూతై
ర్యథా భీమబలైర్గృహీతః ॥౨౦॥ సువారిణా రాఘవసాగరేణ ప్రచ్ఛాద్యమానస్తరసా భవద్భిః । యుక్తస్త్వయం తార

ముఖం సమేత్య కాకుత్ స్థపాతాళముఖే పతన్తః॥౨౧॥ ఇదం పురస్యాస్య సరాక్షసస్య రాజ్ఞశ్చ పథ్యం ససుహృజ్జనస్య। స
మ్యగ్ఘి వాక్యం స్వమతం బ్రవీమి నరేంద్రపుత్రాయ దదామ పత్నీమ్॥ ౨౨ ॥ పరస్య వీర్యం స్వబలం చ బుద్ధ్వా స్థానం క్షయం
చైవ తథైవ వృద్ధిమ్। తథా స్వపక్షేప్యనుదృశ్య బుద్ధ్యా వదేత్ క్షమం స్వామిహితం చ మంత్రీ ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-
చతుర్దశస్సర్గః ************** బృహస్పతేస్తుల్యమతేర్వచ స్తన్నిశమ్య యత్నేన విభీషణస్య। తతో మహాత్మా వ
చనం బభాషే తత్రేంద్రజిన్నైరృతయోధముఖ్యః॥౧॥ కిం నామ తే తాత కనిష్ఠ వాక్య మనర్థకం చైవ సుభీతవచ్చ। అస్మిన్కు
లే యోపి భవేన్న జాతస్సోపీదృశం నైవ వదేన్న కుర్యాత్॥ ౨ ॥ సత్త్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ।
ఏకః కులేస్మిన్పురుషో విముక్తో విభీషణస్తాత కనిష్ఠ ఏషః॥౩ ॥ కిన్నామ తౌ రాక్షస రాజపుత్రావస్మాకమేకేన హి రాక్షసేన।
సుప్రాకృతేనాపి రణే నిహంతుం శక్యౌ కుతో భీషయసే స్మ భీరో॥౪॥ త్రిలోకనాథో నను దేవరాజశ్శక్రో మయా భూమిత
లే నివిష్టః। భయార్దితాశ్చాపి దిశః ప్రపన్నాస్సర్వే తథా దేవగణాస్సమగ్రాః॥౫॥ ఐరావతో విస్వరమున్నదన్స నిపాతి
తో భూమితలే మయా తు। వికృష్య దంతౌ తు మయా ప్రసహ్య విత్రాసితా దేవగణాస్సమగ్రాః॥౬॥ సోహం సురాణామపి
దర్పహంతా దైత్యోత్తమానామపి శోకదాతా। కథం నరేంద్రాత్మజయోర్న శక్తో మనుష్యయోః ప్రాకృతయోస్సువీ
ర్యః॥౭॥ అథేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య మహౌజసస్తద్వచనం నిశమ్య। తతో మహార్థం వచనం బభాషే విభీషణశ్శస్త్రభృ
తాం వరిష్ఠః॥౮॥ న తాత మంత్రే తవ నిశ్చయోస్తి బాలస్త్వమద్యాప్యవిపక్వబుద్ధిః। తస్మాత్త్వయా హ్యాత్మవినాశనాయ వ
చోర్థహీనం బహు విప్రలప్తమ్॥౯॥ పుత్రప్రవాదేన తు రావణస్య త్వమింద్రజిన్మిత్రముఖోసి శత్రుః। యస్యేదృశం రా
ఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహాదనుమన్యసే త్వమ్॥౧౦॥ త్వమేవ వధ్యశ్చ సుదుర్మతిశ్చ స చాపి వధ్యో య ఇహానయత్త్వామ్
బాలం దృఢం సాహసికం చ యోద్య ప్రావేశయన్మంత్రకృతాం సమీపమ్॥ ౧౧ ॥ మూఢోప్రగల్భోవినయోపపన్నస్తీక్ష్ణ
స్వభావోల్పమతిర్దురాత్మా। మూర్ఖస్త్వమత్యంతసుదుర్మతిశ్చ త్వమింద్రజిద్బాలతయా బ్రవీషి॥౧౨॥ కో బ్రహ్మ
దండప్రతిమప్రకాశానర్చిష్మతః కాలనికాశరూపాన్। సహేత బాణాన్యమదండకల్పాన్సమక్షముక్తాన్యుధి రాఘ
వేణ॥ ౧౩ ॥ ధనాని రత్నాని విభూషణాని వాసాంసి దివ్యాని మణీంశ్చ చిత్రాన్। సీతాం చ రామాయ నివేద్య దేవీం వసేమ
రాజన్నిహ వీతశోకాః ॥౧౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచదశస్సర్గః - ****************************

సునివిష్టం హితం వాక్యముక్తవంతం విభీషణమ్। అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం రావణః కాలచోదితః॥౧॥ వసేత్సహ సపత్నేన
క్రుద్ధేనాశీవిషేణ వా। న తు మిత్రప్రవాదేన సంవసేచ్ఛత్రుసేవినా॥౨॥ జానామి శీలం జ్ఞాతీనాం సర్వలోకేషు రాక్షస।
హృష్యంతి వ్యసనేష్వేతే జ్ఞాతీనాం జ్ఞాతయస్సదా॥౩॥ ప్రధానం సాధకం వైద్యం ధర్మశీలం చ రాక్షస। జ్ఞాతయో హ్యవమ
న్యంతే శూరం పరిభవంతి చ॥౪॥ నిత్యమన్యోన్యసంహృష్టా వ్యసనేష్వాతతాయినః। ప్రచ్ఛన్నహృదయా ఘోరా జ్ఞాతయస్తు
భయావహాః॥౫॥ శ్రూయంతే హస్తిభిర్గీతాః శ్లోకాః పద్మవనే క్వచిత్। పాశహస్తాన్నరాన్దృష్ట్వా శృణు తాన్గదతో మ
మ॥౬॥ నాగ్నిర్నాన్యాని శస్త్రాణి న నః పాశా భయావహాః। ఘోరాః స్వార్థప్రయుక్తాస్తు జ్ఞాతయో నో భయావహాః॥
౭॥ ఉపాయమేతే వక్ష్యంతి గ్రహణే నాత్ర సంశయః। కృత్స్నాద్భయాత్ జ్ఞాతిభయం సుకష్టం విదితం చ నః॥౮॥ విద్యతే గో
షు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః। విద్యతే స్త్రీషు చాపల్యం విద్యతే జ్ఞాతితో భయమ్ ॥౯॥ తతో నేష్టమిదం సౌమ్య యద
హం లోకసత్కృతః। ఐశ్వర్యేణాభిజాతశ్చ రిపూణాం మూర్ధ్ని చ స్థితః॥౧౦॥ యథా పుష్కరపత్రేషు పతితాస్తోయబిం
దవః। న శ్లేషముపగచ్ఛంతి తథానార్యేషు సౌహృదమ్॥౧౧॥ యథా పూర్వం గజః స్నాత్వా గృహ్య హస్తేన వై రజః। దూష
యత్యాత్మనో దేహం తథానార్యేషు సౌహృదమ్॥ ౧౨ ॥ యథా మధుకరస్తర్షాద్రసం విందన్న సజ్జతే। కుసుమేషు ప్రఫు
ల్లేషు తథానార్యేషు సౌహృదమ్ ॥౧౩॥ యథా శరది మేఘానాం సించతామపి గర్జతామ్। న భవత్యంబుసంక్లేదస్తథానా
ర్యేషు సౌహృదమ్॥౧౪॥ అన్యస్త్వేవంవిధం బ్రూయాద్వాక్యమేతన్నిశాచర। అస్మిన్ముహూర్తే న భవేత్త్వాం తు ధిక్కుల
పాంసనమ్॥౧౫॥ ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం న్యాయవాదీ విభీషణః। ఉత్పపాత గదాపాణిశ్చతుర్భిస్సహ రాక్షసైః॥౧౬॥
అబ్రవీచ్చ తదా వాక్యం జాతక్రోధో విభీషణః। అంతరిక్షగతః శ్రీమాన్ భ్రాతరం రాక్షసాధిపమ్॥౧౭॥ స త్వం భ్రాతా
సి మే రాజన్ బ్రూహి మాం యద్యదిచ్ఛసి। జ్యేష్ఠో మాన్యః పితృసమో న చ ధర్మపథే స్థితః॥౧౮॥ ఇదం తు పరుషం వాక్యం న క్ష

మాస్యనృతంతవ।సునీతంహితకామేనవాక్యముక్తందశానన॥౧౯॥నగృహ్ణంత్యకృతాత్మానః కాలస్యవశమాగతాః। సులభాఃపురుషారాజన్సతతంప్రియవాదినః॥౨౦॥అప్రియస్యతుపథ్యస్యవక్తాశ్రోతాచదుర్లభః।బద్ధంకాలస్యపాశేనసర్వభూతాపహారిణా॥౨౧॥ననశ్యంతముపేక్షేయంప్రదీప్తంశరణంయథా।దీప్తపావకసంకాశైశ్శితైఃకాంచనభూషణైః॥౨౨॥నత్వామిచ్ఛామ్యహంద్రష్టుంరామేణనిహతంశరైః।శూరాశ్చబలవంతశ్చకృతాస్త్రాశ్చరణాజిరే॥౨౩॥కాలాభిపన్నాస్సీదంతియథావాలుకసేతవః।తన్మర్షయతుయచ్చోక్తంగురుత్వాద్ధితమిచ్ఛతా॥౨౪॥ ఆత్మానంసర్వథారక్షపురీంచేమాంసరాక్షసామ్। స్వస్తితేఽస్తుగమిష్యామిసుఖీభవమయావినా॥౨౫॥నూనంనతేరావణకశ్చిదస్తిరక్షోనికాశేషుసుహృత్సఖావా। హితోపదేశస్యసమంత్రవక్తాయోవారయేత్త్వాంస్వయమేవపాపాత్॥౨౬॥నివార్యమాణస్యమయాహితైషిణానరోచతేతేవచనంనిశాచర। పరేతకల్పాహిగతాయుషానరాహితంనగృహ్ణంతిసుహృద్భిరీరితమ్॥ ౨౭ ॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షోడశస్సర్గః - **

ఇత్యుక్త్వాపరుషంవాక్యంరావణంరావణానుజః। ఆజగామముహూర్తేనయత్రరామస్సలక్ష్మణః॥౧॥తంమేరుశిఖరాకారందీప్తామివశతహ్రదామ్।గగనస్థంమహీస్థాస్తేదదృశుస్సర్వవానరాః॥౨॥సహిమేఘాచలప్రఖ్యోవజ్రాయుధసమప్రభః। వరాయుధధరోవీరోదివ్యాభరణభూషితః॥౩॥యేచాప్యనుచరాస్తస్యచత్వారోభీమవిక్రమాః। తేపిసర్వాయుధోపేతాభూషణైశ్చాపిభూషితాః॥౪॥తమాత్మపంచమందృష్ట్వాసుగ్రీవోవానరాధిపః।వానరైస్సహదుర్ధర్షశ్చింతయామాసబుద్ధిమాన్॥౫॥చింతయిత్వాముహూర్తంతువానరాంస్తానువాచహ । హనూమత్ప్రముఖాన్సర్వానిదంవచనముత్తమమ్॥౬॥ఏషసర్వాయుధోపేతశ్చతుర్భిస్సహరాక్షసైః। రాక్షసోఽభ్యేతిపశ్యధ్వమస్మాన్హంతుంనసంశయః॥౭॥సుగ్రీవస్యవచఃశ్రుత్వాసర్వేతేవానరోత్తమాః।సాలానుద్యమ్యశైలాంశ్చఇదంవచనమబ్రువన్॥౮॥శీఘ్రంవ్యాదిశనోరాజన్వధాయైషాందురాత్మనామ్। నిపతంతుహతాశ్చైతేధరణ్యామల్పతేజసః॥ ౯॥ తేషాంసంభాషమాణానామన్యోన్యంసవిభీషణః।ఉత్తరంతీరమాసాద్యఖస్థఏవవ్యతిష్ఠత॥౧౦॥ ఉవాచచమహాప్రాజ్ఞఃస్వరేణమహతామహాన్। సుగ్రీవంతాంశ్చసంప్రేక్ష్యసర్వాన్వానరయూథపాన్॥౧౧॥ రావణోనామదుర్వృత్తోరాక్షసోరాక్షసేశ్వరః।తస్యాహమనుజోభ్రాతావిభీషణఇతిశ్రుతః॥౧౨॥తేనసీతాజనస్థానాద్ధృతాహత్వాజటాయుషమ్। రుద్ధాచవివశాదీనారాక్షసీభిస్సురక్షితా॥౧౩॥తమహంహేతుభిర్వాక్యైర్వివిధైశ్చన్యదర్శయమ్। సాధునిర్యాత్యతాంసీతారామాయేతిపునఃపునః॥౧౪॥సచనప్రతిజగ్రాహరావణఃకాలచోదితః। ఉచ్యమానంహితంవాక్యంవిపరీతఇవౌషధమ్॥౧౫॥సోఽహంపరుషితస్తేనదాసవచ్చావమానితః।త్యక్త్వాపుత్రాంశ్చదారాంశ్చరాఘవంశరణంగతః॥౧౬॥సర్వలోకశరణ్యాయరాఘవాయమహాత్మనే।నివేదయతమాంక్షిప్రంవిభీషణముపస్థితమ్॥౧౭॥ఏతత్తువచనంశ్రుత్వాసుగ్రీవోలఘువిక్రమః। లక్ష్మణస్యాగ్రతోరామంసంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥౧౮॥ రావణస్యానుజోభ్రాతావిభీషణఇతిశ్రుతః। చతుర్భిస్సహరక్షోభిర్భవంతంశరణంగతః॥౧౯॥మంత్రేవ్యూహేనయేచారేయుక్తోభవితుమర్హసి। వానరాణాంచభద్రంతేపరేషాంచపరంతప॥౨౦॥అంతర్ధానగతాహ్యేతేరాక్షసాఃకామరూపిణః। శూరాశ్చనికృతిజ్ఞాశ్చతేషుజాతునవిశ్వసేత్ ॥౨౧॥ ప్రణిధీరాక్షసేంద్రస్యరావణస్యభవేదయమ్।అనుప్రవిశ్యసోఽస్మాసుభేదంకుర్యాన్నసంశయః॥ ౨౨॥ అథవాస్వయమేవైషచ్ఛిద్రమాసాద్యబుద్ధిమాన్। అనుప్రవిశ్యవిశ్వస్తేకదాచిత్ప్రహరేదపి॥౨౩॥మిత్రాటవీబలంచైవమౌలంభృత్యబలంతథా।సర్వమేతద్బలంగ్రాహ్యంవర్జయిత్వాద్విషద్బలమ్॥౨౪॥ప్రకృత్యారాక్షసేంద్రస్యభ్రాతామిత్రస్యతేప్రభో ఆగతశ్చరిపోఃపక్షాత్కథమస్మిన్హివిశ్వసేత్॥౨౫॥రావణేనప్రణిహితంతమవేహివిభీషణమ్।తస్యాహంనిగ్రహంమన్యేక్షమంక్షమవతాంవర॥౨౬॥ రాక్షసోజిహ్మయాబుద్ధ్యాసందిష్టోఽయముపాగతః। ప్రహర్తుంమాయయాఛన్నోవిశ్వస్తేత్వయిరాఘవ॥౨౭ ॥ ప్రవిష్టశ్శత్రుసైన్యంహిప్రాప్తశ్శత్రురతర్కితః। నిహన్యాదంతరంలబ్ధ్వాఉలూకఇవవాయసాన్॥౨౮॥వధ్యతామేషదండేనతీవ్రేణసచివైస్సహ।రావణస్యనృశంసస్యభ్రాతాహ్యేషవిభీషణః॥౨౯॥ఏవముక్త్వాతుతంరామంసంరబ్ధోవాహినీపతిః।వాక్యజ్ఞోవాక్యకుశలంతతోమౌనముపాగమత్॥౩౦॥సుగ్రీవస్యతుతద్వాక్యంశ్రుత్వారామోమహాయశాః।సమీపస్థానువాచేదంహనూమత్ప్రముఖాన్హరీన్॥౩౧॥యదుక్తంకపిరాజేనరావణావ

రణం ప్రతి। వాక్యం హేతుమదత్యర్థం భవద్భిరపి తచ్ఛ్రుతమ్॥౩౨॥ సుహృదా హ్యర్థకృచ్ఛ్రేషు యుక్తం బుద్ధిమతా సతా।
సమర్థేనాపి సందేష్టుం శాశ్వతీం భూతిమిచ్ఛతా॥౩౩॥ ఇత్యేవం పరిపృష్టాస్తే స్వం స్వం మతమతంద్రితాః। సోపచారం తదా
రామమూచుర్హితచికీర్షవః॥౩౪॥ అజ్ఞాతం నాస్తి తే కించిత్ త్రిషు లోకేషు రాఘవ। ఆత్మానం పూజయన్ రామ పృచ్ఛస్య
స్మాన్ సుహృత్తయా॥౩౫॥ త్వం హి సత్యవ్రతశ్శూరో ధార్మికో దృఢవిక్రమః। పరీక్ష్యకారీ స్మృతిమాన్ నిసృష్టాత్మా సు
హృత్సు చ॥౩౬॥ తస్మాదేకైకశస్తావత్ బ్రువంతు సచివాస్తవ। హేతుతో మతిసంపన్నాస్సమర్థాశ్చ పునః పునః॥౩౭॥ ఇ
త్యుక్తే రాఘవాయాథ మతిమానంగదోఽగ్రతః। విభీషణపరీక్షార్థమువాచ వచనం హరిః॥౩౮॥ శత్రోస్సకాశాత్సంప్రా
ప్తస్సర్వథా శంక్య ఏవ హి। విశ్వాసయోగ్యస్సహసా న కర్తవ్యో విభీషణః॥౩౯॥ ఛాదయిత్వాత్మభావం హి చరంతి శఠబుద్ధ
యః। ప్రహరంతి చ రంధ్రేషు సోఽనర్థస్సుమహాన్ భవేత్॥౪౦॥ అర్థానర్థౌ వినిశ్చిత్య వ్యవసాయం భజేత హ। గుణత
స్సంగ్రహం కుర్యాద్దోషతస్తు విసర్జయేత్॥౪౧॥ యది దోషో మహాంస్తస్మిం స్త్యజ్యతామవిశంకితం। గుణాన్వాపి బహూన్
జ్ఞాత్వా సంగ్రహః క్రియతాం నృప॥౪౨॥ శరభస్త్వథ నిశ్చిత్య సార్థం వచనమబ్రవీత్। క్షిప్రమస్మిన్ నరవ్యాఘ్ర చారః ప్ర
తివిధీయతామ్॥౪౩॥ ప్రణిధాయ హి చారేణ యథావత్ సూక్ష్మబుద్ధినా। పరీక్ష్య చ తతః కార్యో యథాన్యాయం పరిగ్రహః॥
౪౪॥ జాంబవాంస్త్వథ సంప్రేక్ష్య శాస్త్రబుద్ధ్యా విచక్షణః। వాక్యం విజ్ఞాపయామాస గుణవద్దోషవర్జితమ్॥౪౫॥ బద్ధవై
రాచ్చ పాపాచ్చ రాక్షసేంద్రాద్విభీషణః। అదేశకాలే సంప్రాప్తస్సర్వథా శంక్యతామయమ్॥౪౬॥ తతో మైందస్తు సం
ప్రేక్ష్య నయాపనయకోవిదః। వాక్యం వచనసంపన్నో బభాషే హేతుమత్తరమ్॥౪౭॥ వచనం నామ తస్యైష రావణ
స్య విభీషణః। పృచ్ఛ్యతాం మధురేణాయం శనైర్నరవరేశ్వర॥౪౮॥ భావమస్య తు విజ్ఞాయ తతస్తత్త్వం కరిష్యసి। యది దు
ష్టో న దుష్టో వా బుద్ధిపూర్వం నరర్షభ॥౪౯॥ అథ సంస్కారసంపన్నో హనూమాన్ సచివోత్తమః। ఉవాచ వచనం శ్లక్ష్ణమర్థ
వన్మధురం లఘు॥౫౦॥ న భవంతం మతిశ్రేష్ఠం సమర్థం వదతాం వరమ్। అతిశాయయితుం శక్తో బృహస్పతిరపి బ్రువన్॥౫౧
న వాదాన్నాపి సంఘర్షాన్నాధిక్యాన్న చ కామతః। వక్ష్యామి వచనం రాజన్ యథార్థం రామ గౌరవాత్॥౫౨॥ అర్థా
నర్థనిమిత్తం హి యదుక్తం సచివైస్తవ। తత్ర దోషం ప్రపశ్యామి క్రియా న హ్యుపపద్యతే॥౫౩॥ ఋతే నియోగాత్సామ
ర్థ్యమవబోద్ధుం న శక్యతే। సహసా వినియోగో హి దోషవత్ ప్రతిభాతి మే॥౫౪॥ చారప్రణిహితం యుక్తం యదుక్తం స
చివైస్తవ। అర్థస్యాసంభవాత్తత్ర కారణం నోపపద్యతే॥౫౫॥ అదేశకాలే సంప్రాప్త ఇత్యయం యద్విభీషణః। వివక్షా
తత్ర మేఽస్తీయం తాం నిబోధ యథామతి॥౫౬॥ స ఏష దేశః కాలశ్చ భవతీహ యథా తథా। పురుషాత్పురుషం ప్రాప్య తథా
దోషగుణావపి॥౫౭॥ దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వా విక్రమం చ తథా త్వయి। యుక్తమాగమనం తస్య సదృశం తస్య బుద్ధితః॥
౫౮॥ అజ్ఞాతరూపైః పురుషైస్స రాజన్ పృచ్ఛ్యతామితి। యదుక్తమత్ర మే ప్రేక్షా కాచిదస్తి సమీక్షితా॥౫౯॥ పృచ్ఛ్యమా
నో విశంకేత సహసా బుద్ధిమాన్ వచః। తత్ర మిత్రం ప్రదుష్యేత మిథ్యాపృష్టం సుఖాగతమ్॥౬౦॥ అశక్యస్సహసా రాజన్
భావో వేత్తుం పరస్య వై। అంతస్స్వభావైర్గీతైస్తైర్నైపుణ్యం పశ్యతా భృశమ్॥౬౧॥ న త్వస్య బ్రువతో జాతు లక్ష్యతే దు
ష్టభావతా। ప్రసన్నం వదనం చాపి తస్మాన్మే నాస్తి సంశయః॥౬౨॥ అశంకితమతిస్స్వస్థో న శఠః పరిసర్పతి। న చాస్య దుష్టా
వాక్చాపి తస్మాన్నాస్తీహ సంశయః॥౬౩॥ ఆకారశ్ఛాద్యమానోఽపి న శక్యో వినిగూహితుమ్। బలాద్ధి వివృణోత్యేవ భావమంత
ర్గతం నృణామ్॥౬౪॥ దేశకాలోపపన్నం చ కార్యం కార్యవిదాం వర। సఫలం కురుతే క్షిప్రం ప్రయోగేణాభిసంహితమ్॥౬౫
ఉద్యోగం తవ సంప్రేక్ష్య మిథ్యావృత్తం చ రావణమ్। వాలినశ్చ వధం శ్రుత్వా సుగ్రీవం చాభిషేచితమ్॥౬౬॥ రాజ్యం
ప్రార్థయమానశ్చ బుద్ధిపూర్వమిహాగతః। ఏతావత్తు పురస్కృత్య యుజ్యతే తత్ర సంగ్రహః॥౬౭॥ యథాశక్తి మ
యోక్తం తు రాక్షసస్యార్జవం ప్రతి। త్వం ప్రమాణం తు శేషస్య శ్రుత్వా బుద్ధిమతాం వర॥౬౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాం
డే - సప్తదశస్సర్గః. ***

అథ రామః ప్రసన్నాత్మా శ్రుత్వా వాయుసుతస్య హ। ప్రత్యభాషత దుర్ధర్షః శ్రుతవానాత్మని స్థితమ్॥౧॥
మమాపి తు వివక్షాస్తి కాచిత్ ప్రతి విభీషణమ్। శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్సర్వం భవద్భిః శ్రేయసి స్థితైః॥౨॥ మిత్రభావేన సం
ప్రాప్తం న త్యజేయం కథంచన। దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్ సతామేతదగర్హితమ్॥౩॥ సుగ్రీవస్త్వథ తద్వాక్యమాభాష్య చ

విమృశ్య చ । తతశ్శుభతరం వాక్యమువాచ హరిపుంగవః ॥౪॥ సుదుష్టో వాప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః । ఈదృశం వ్యసనం
ప్రాప్తం భ్రాతరం యః పరిత్యజేత్ ॥౫॥ కో నామ స భవేత్తస్య యమేష న పరిత్యజేత్ । వానరాధిపతేర్వాక్యం శ్రుత్వా స
ర్వానుదీక్ష్య చ ॥౬॥ ఈషదుత్స్మయమానస్తు లక్ష్మణం పుణ్యలక్షణమ్ । ఇతి హోవాచ కాకుత్స్థో వాక్యం సత్యపరాక్ర
మః ॥౭॥ అనధీత్య చ శాస్త్రాణి వృద్ధాననుపసేవ్య చ । న శక్యమీదృశం వక్తుం యదువాచ హరీశ్వరః ॥౮॥ అస్తి సూక్ష్మతరం కించి
ద్యదత్ర ప్రతిభాతి మే । ప్రత్యక్షం లౌకికం వాపి విద్యతే సర్వరాజసు ॥౯॥ అమిత్రాస్తత్కులీనాశ్చ ప్రాతిదేశ్యాశ్చ కీర్తి
తాః । వ్యసనేషు ప్రహర్తారస్తస్మాదయమిహాగతః ॥౧౦॥ అపాపాస్తత్కులీనాశ్చ మానయంతి స్వకాన్హితాన్ । ఏష ప్రా
యో నరేంద్రాణాం శంకనీయస్తు శోభనః ॥౧౧॥ యస్తు దోషస్త్వయా ప్రోక్తో హ్యాదానేఽరిబలస్య చ । తత్ర తే కీర్తయిష్యా
మి యథాశాస్త్రమిదం శృణు ॥౧౨॥ న వయం తత్కులీనాశ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః । పండితా హి భవిష్యంతి తస్మాద్గ్రా
హ్యో విభీషణః ॥౧౩॥ అవ్యగ్రాశ్చ ప్రహృష్టాశ్చ న భవిష్యంతి సంగతాః । ప్రవాదశ్చ మహానేష తతోఽస్య భయమాగతమ్ ॥
౧౪॥ ఇతి భేదం గమిష్యంతి తస్మాద్గ్రాహ్యో విభీషణః । న సర్వే భ్రాతరస్తాత భవంతి భరతోపమాః ॥౧౫॥ మద్విధా వా పితుః
పుత్రాస్సుహృదో వా భవద్విధాః । ఏవముక్తస్తు రామేణ సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః ॥౧౬॥ ఉత్థాయేదం మహాప్రాజ్ఞః ప్రణతో
వాక్యమబ్రవీత్ । రావణేన ప్రణిహితం తమవేహి విభీషణమ్ ॥౧౭॥ తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే క్షమం క్షమవతాం వర । రాక్ష
సో జిహ్మయా బుద్ధ్యా సందిష్టోఽయమిహాగతః ॥౧౮॥ ప్రహర్తుం త్వయి విశ్వస్తే ప్రచ్ఛన్నో మయి వాఽనఘ । లక్ష్మణే వా మహా
బాహో స వధ్యస్సచివైస్సహ ॥౧౯॥ రావణస్య నృశంసస్య భ్రాతా హ్యేష విభీషణః । ఏవముక్త్వా రఘుశ్రేష్ఠం సుగ్రీ
వో వాహినీపతిః ॥౨౦॥ వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌనముపాగమత్ । సుగ్రీవస్య తు తద్వాక్యం రామశ్శ్రుత్వా వి
మృశ్య చ ॥౨౧॥ తతశ్శుభతరం వాక్యమువాచ హరిపుంగవమ్ । సుదుష్టో వాప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః ॥౨౨॥ సూ
క్ష్మమప్యహితం కర్తుం మమాశక్తః కథంచన । పిశాచాన్దానవాన్యక్షాన్పృథివ్యాం చైవ రాక్షసాన్ ॥౨౩॥ అంగు
ళ్యగ్రేణ తాన్హన్యామిచ్ఛన్హరిగణేశ్వర । శ్రూయతే హి కపోతేన శత్రుశ్శరణమాగతః ॥౨౪॥ అర్చితశ్చ యథాన్యా
యం స్వైశ్చ మాంసైర్నిమంత్రితః । స హి తం ప్రతిజగ్రాహ భార్యాహర్తారమాగతమ్ ॥౨౫॥ కపోతో వానరశ్రే
ష్ఠ కిం పునర్మద్విధో జనః । ఋషేః కణ్వస్య పుత్రేణ కండునా పరమర్షిణా ॥౨౬॥ శృణు గాథాం పురా గీ
తాం ధర్మిష్ఠాం సత్యవాదినా । బద్ధాంజలిపుటం దీనం యాచంతం శరణాగతమ్ ॥౨౭॥ న హన్యాదానృశంస్యార్థమపి శ
త్రుం పరంతప । ఆర్తో వా యది వా దృప్తః పరేషాం శరణాగతః ॥౨౮॥ అరిః ప్రాణాన్పరిత్యజ్య రక్షితవ్యః కృతాత్మనా । స
చేద్భయాద్వా మోహాద్వా కామాద్వాపి న రక్షతి ॥౨౯॥ స్వయా శక్త్యా యథాసత్త్వం తత్పాపం లోకగర్హితమ్ । వినష్టః
పశ్యతస్తస్యారక్షిణశ్శరణాగతః ॥౩౦॥ ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛేదరక్షితః । ఏవం దోషో మహానత్ర ప్రపన్నా
నామరక్షణే ॥౩౧॥ అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనమ్ । కరిష్యామి యథార్థం తు కండోర్వచనముత్తమమ్ ॥
౩౨॥ ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ స్వర్గ్యం స్యాత్తు ఫలోదయమ్ । సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే ॥౩౩॥ అభ
యం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ । ఆనయైనం హరిశ్రేష్ఠ దత్తమస్యాభయం మయా ॥౩౪॥ విభీషణో వా సు
గ్రీవ యది వా రావణస్స్వయమ్ । రామస్య తు వచశ్శ్రుత్వా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః ॥౩౫॥ ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థం సౌహార్దే
నాభిచోదితః । కిమత్ర చిత్రం ధర్మజ్ఞ లోకనాథసుఖావహ ॥౩౬॥ యత్త్వమార్యం ప్రభాషేథాస్సత్త్వవాన్సత్పథే స్థి
తః । మమ చాప్యంతరాత్మాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణమ్ ॥౩౭॥ అనుమానాచ్చ భావాచ్చ సర్వతస్సుపరీక్షితః । తస్మాత్క్షి
ప్రం సహాస్మాభిస్తుల్యో భవతు రాఘవ ॥౩౮॥ విభీషణో మహాప్రాజ్ఞస్సఖిత్వం చాభ్యుపైతు నః । తతస్తు సుగ్రీవవచో ని
శమ్య తద్ధరీశ్వరేణాభిహితం నరేశ్వరః । విభీషణేనాశు జగామ సంగమం పతత్రిరాజేన యథా పురందరః ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే- అష్టాదశస్సర్గః. **
రాఘవేణాభయే దత్తే సన్నతో రావణానుజః । విభీషణో మహాప్రాజ్ఞో భూమిం సమవలోకయన్ ॥౧॥ ఖాత్పపాతావనిం
హృష్టో భక్తైరనుచరైస్సహ । స తు రామస్య ధర్మాత్మా నిపపాత విభీషణః ॥౨॥ పాదయోశ్శరణాన్వేషీ చతుర్భిస్సహ రాక్ష
సైః । అబ్రవీచ్చ తదా రామం వాక్యం తత్ర విభీషణః ॥౩॥ ధర్మయుక్తం చ యుక్తం చ సాంప్రతం సంప్రహర్షణమ్ । అనుజో రా

వణస్యాహం తేన చాస్మ్యవమానితః ||౪|| భవంతం సర్వభూతానాం శరణ్యం శరణాగతః | పరిత్యక్తా మయా లంకా మిత్రాణి
చ ధనాని చ ||౫|| భవద్గతం మే రాజ్యం చ జీవితం చ సుఖాని చ | తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ||౬|| వచసా
సాంత్వయిత్వైనం లోచనాభ్యాం పిబన్నివ | ఆఖ్యాహి మమ తత్త్వేన రాక్షసానాం బలాబలమ్ ||౭|| ఏవముక్తస్తదా రక్షో రా
మేణాక్లిష్టకర్మణా | రావణస్య బలం సర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే ||౮|| అవధ్యస్సర్వదేవానాం గంధర్వాసురరక్షసామ్ |
రాజపుత్ర దశగ్రీవో వరదానాత్స్వయంభువః ||౯|| రావణానంతరో భ్రాతా మమ జ్యేష్ఠశ్చ వీర్యవాన్ | కుంభకర్ణో మ
హాతేజాశ్శక్రప్రతిబలో యుధి ||౧౦|| రామ సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో యది వా శ్రుతః | కైలాసే యేన సంగ్రామే మాణి
భద్రః పరాజితః ||౧౧|| బద్ధగోధాంగులిత్రాణ అవధ్యకవచో యుధి | ధనురాదాయ తిష్ఠన్ సఽదృశ్యో భవతీంద్రజిత్ ||౧౨||
సంగ్రామే సమయవ్యూహే తర్పయిత్వా హుతాశనమ్ | అంతర్ధానగతశ్శత్రూనింద్రజిద్ధంతి రాఘవ ||౧౩|| మహో
దరమహాపార్శ్వౌ రాక్షసశ్చాప్యకంపనః | అనీకస్థాస్తు తస్యైతే లోకపాలసమా యుధి ||౧౪|| దశకోటీసహస్రాణి రక్ష
సాం కామరూపిణామ్ | మాంసశోణితభక్షాణాం లంకాపురనివాసినామ్ ||౧౫|| స తైస్తు సహితో రాజా లోకపాలాన
యోధయత్ | సహ దేవైస్తు తే భగ్నా రావణేన దురాత్మనా ||౧౬|| విభీషణవచః శ్రుత్వా రామో దృఢపరాక్రమః | అన్వీ
క్ష్య మనసా సర్వమిదం వచనమబ్రవీత్ ||౧౭|| యాని కర్మాపదానాని రావణస్య విభీషణ | ఆఖ్యాతాని చ తత్త్వేన హ్యవగ
చ్ఛామి తాన్యహమ్ ||౧౮|| అహం హత్వా దశగ్రీవం సప్రహస్తం సబాంధవమ్ | రాజానం త్వాం కరిష్యామి సత్యమేతద్
బ్రవీమి తే ||౧౯|| రసాతలం వా ప్రవిశేత్పాతాళం వాపి రావణః | పితామహసకాశం వా న మే జీవన్విమోక్ష్యతే ||౨౦|| అ
హత్వా రావణం సంఖ్యే సపుత్రబలబాంధవమ్ | అయోధ్యాం న ప్రవేక్ష్యామి త్రిభిస్తైర్భ్రాతృభిశ్శపే ||౨౧|| శ్రుత్వా తు
వచనం తస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః | శిరసావంద్య ధర్మాత్మా వక్తుమేవోపచక్రమే ||౨౨|| రాక్షసానాం వధే సాహ్యం లం
కాయాశ్చ ప్రధర్షణే | కరిష్యామి యథాప్రాణం ప్రవేక్ష్యామి చ వాహినీమ్ ||౨౩|| ఇతి బ్రువాణం రామస్తు పరిష్వజ్య వి
భీషణమ్ | అబ్రవీల్లక్ష్మణం ప్రీతస్సముద్రాజ్జలమానయ ||౨౪|| తేన చేమం మహాప్రాజ్ఞమభిషించ విభీషణమ్ | రాజానం
రక్షసాం క్షిప్రం ప్రసన్నే మయి మానద ||౨౫|| ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిరభ్యషించద్విభీషణమ్ | మధ్యే వానరముఖ్యానాం రా
జానం రాజశాసనాత్ ||౨౬|| తం ప్రసాదం తు రామస్య దృష్ట్వా సద్యః ప్లవంగమాః | ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానం సాధు సా
ధ్వితి చాబ్రువన్ ||౨౭|| అథాబ్రవీద్ధనూమాంశ్చ సుగ్రీవశ్చ విభీషణమ్ | కథం సాగరమక్షోభ్యం తరామ వరుణాలయమ్ ||
౨౮|| సైన్యైః పరివృతాస్సర్వే వానరాణాం మహౌజసామ్ | ఉపాయైరధిగచ్ఛామో యథా నదనదీపతిమ్ ||౨౯|| తరామ త
రసా సర్వే ససైన్యా వరుణాలయమ్ | ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ విభీషణః ||౩౦|| సముద్రం రాఘవో రాజా శర
ణం గంతుమర్హతి | నిఖాతస్సగరేణాయమప్రమేయో మహోదధిః ||౩౧|| కర్తుమర్హతి రామస్య జ్ఞాతేః కార్యం మ
హోదధిః | ఏవం విభీషణేనోక్తే రాక్షసేన విపశ్చితా ||౩౨|| ఆజగామాథ సుగ్రీవో యత్ర రామస్సలక్ష్మణః | తతశ్చా
ఖ్యాతుమారేభే విభీషణవచశ్శుభమ్ ||౩౩|| సుగ్రీవో విపులగ్రీవస్సాగరస్యోపవేశనమ్ | ప్రకృత్యా ధర్మశీలస్య రాఘవ
స్యాప్యరోచత ||౩౪|| స లక్ష్మణం మహాతేజాస్సుగ్రీవం చ హరీశ్వరమ్ | సత్క్రియార్థం క్రియాదక్షస్స్మితపూర్వమువా
చ హ ||౩౫|| విభీషణస్య మంత్రోఽయం మమ లక్ష్మణ రోచతే | బ్రూహి త్వం సహ సుగ్రీవ తవాపి యది రోచతే ||౩౬|| సుగ్రీవః
పండితో నిత్యం భవాన్ మంత్రవిచక్షణః | ఉభాభ్యాం సంప్రధార్యార్థం రోచతే యత్తదుచ్యతామ్ ||౩౭|| ఏవముక్త్వా తు
తౌ వీరావుభౌ సుగ్రీవలక్ష్మణౌ | సముదాచారసంయుక్తమిదం వచనమూచతుః ||౩౮|| కిమర్థం నౌ నరవ్యాఘ్ర న రోచిష్య
తే రాఘవ | విభీషణేన యచ్చోక్తమస్మిన్ కాలే సుఖావహమ్ ||౩౯|| అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరేఽస్మిన్ వరుణాలయే | లం
కాం నాసాదితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ||౪౦|| విభీషణస్య శూరస్య యథార్థం క్రియతాం వచః | అలం కాలాత్యయం
కృత్వా సముద్రోఽయం నియుజ్యతామ్ ||౪౧|| యథా సైన్యేన గచ్ఛామ పురీం రావణపాలితామ్ | ఏవముక్తః కుశాస్తీర్ణే తీ
రే నదనదీపతేః ||౪౨|| సంవివేశ తదా రామో వేద్యామివ హుతాశనః || ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనవింశస్సర్గః ****

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం సుగ్రీవేణాభిపాలితామ్ | దదర్శ రాక్షసోఽభ్యేత్య శార్దూలో నామ వీర్యవాన్ ||౧|| చారో
రాక్షసరాజస్య రావణస్య దురాత్మనః | తాం దృష్ట్వా సర్వతో వ్యగ్రం ప్రతిగమ్య స రాక్షసః ||౨|| ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రా

ణాం వాక్యమబ్రవీత్ | ఏష వానరఋక్షౌఘో లంకాం సమభివర్తతే ||౩|| అగాధశ్చాప్రమేయశ్చ ద్వితీయ ఇవ సాగరః |
పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ||౪|| ఉత్తమాయుధసంపన్నౌ సీతాయాః పదమాగతౌ | ఏతౌ సాగరమాసా
ద్య సన్నివిష్టౌ మహాద్యుతీ ||౫|| బలమాకాశమావృత్య సర్వతో దశయోజనమ్ | తత్త్వమేతన్మహారాజ క్షిప్రం వేదితుమర్హసి
||౬|| తవ దూతా మహారాజ క్షిప్రమర్హన్త్యవేక్షితుమ్ | ఉపప్రదానం సాన్త్వం వా భేదో వాత్ర ప్రయుజ్యతామ్ ||౭||
శార్దూలస్య వచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః | ఉవాచ సహసా వ్యగ్రస్సంప్రధార్యార్థమాత్మనః ||౮|| శుకం నా
మ తదా రక్షో వాక్యమర్థవిదాం వరమ్ | సుగ్రీవం బ్రూహి గత్వా త్వం రాజానం వచనాన్మమ ||౯|| యథాసందేశమక్లీబం
శ్లక్ష్ణయా పరయా గిరా || త్వం వై మహారాజకులే ప్రసూతో మహాబలశ్చర్క్షరజస్సుతశ్చ | న కశ్చిదర్థస్తవ నాస్త్యనర్థ
స్తథాపి మే భ్రాతృసమో హరీశ ||౧౦|| అహం యద్యహరం భార్యాం రాజపుత్రస్య ధీమతః | కిం తత్ర తవ సుగ్రీవ కిష్కిం
ధాం ప్రతిగమ్యతామ్ ||౧౧|| న హీయం హరిభిర్లంకా శక్యా ప్రాప్తుం కథంచన | దేవైరపి సగన్ధర్వైః కిం పునర్నరవానరైః
||౧౨|| స తథా రాక్షసేన్ద్రేణ సందిష్టో రజనీచరః | శుకో విహంగమో భూత్వా తూర్ణమాప్లుత్య చాంబరమ్ ||౧౩|| స గత్వా
దూరమధ్వానముపర్యుపరి సాగరమ్ | సంస్థితో హ్యంబరే వాక్యం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ||౧౪|| సర్వముక్తం యథాదిష్టం రా
వణేన దురాత్మనా | తం ప్రాపయన్తం వచనం తూర్ణమాప్లుత్య వానరాః ||౧౫|| ప్రాపద్యన్త దివం క్షిప్రం లోప్తుం హన్తుం
చ ముష్టిభిః | స తైః ప్లవంగైః ప్రసభం నిగృహీతో నిశాచరః ||౧౬|| గగనాద్భూతలే చాశు పరిగృహ్యావపాతితః | వానరైః పీడ్య
మానస్తు శుకో వచనమబ్రవీత్ ||౧౭|| న దూతాన్ ఘ్నన్తి కాకుత్స్థ వార్యన్తాం సాధు వానరాః | యస్తు హిత్వా మతం భ
ర్తుః స్వమతం సంప్రభాషతే ||౧౮|| అనుక్తవాదీ దూతస్సన్ స దూతో వధమర్హతి | శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రామస్సుప
రిదేవితమ్ ||౧౯|| ఉవాచ మా వధిష్టేతి ఘ్నతశ్శాఖామృగర్షభాన్ | స చ పత్రలఘుర్భూత్వా హరిభిర్దర్శితే భయే ||౨౦||
అన్తరిక్షస్థితో భూత్వా పునర్వచనమబ్రవీత్ | సుగ్రీవ సత్త్వసంపన్న మహాబలపరాక్రమ ||౨౧|| కిం మయా ఖలు వక్తవ్యో
రావణో లోకరావణః | స త్వం కథయ భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయమ్ ||౨౨|| స ఏవముక్తః ప్లవగాధిపస్తదా ప్లవంగ
మానామృషభో మహాబలః | ఉవాచ వాక్యం రజనీచరస్య చారం శుకం తూర్ణమదీనసత్త్వః ||౨౩|| న మేసి మిత్రం న తథాను
కంప్యో న చోపకర్తాసి న మే ప్రియోసి | అరిశ్చ రామస్య సహానుబన్ధస్స మేసి వాలీవ వధార్హ వధ్యః ||౨౪|| నిహన్మ్యహం
త్వాం ససుతం సబాన్ధవం సజ్ఞాతివర్గం రజనీచరేశ | లంకాం చ సర్వాం మహతా బలేన క్షిప్రం కరిష్యామి సమేత్య భస్మ ||
౨౫|| న మోక్ష్యసే రావణ రాఘవేణ సురైస్సహేన్ద్రైరపి మూఢ గుప్తః | అన్తర్హితస్సూర్యపథం గతో వా తథైవ పాతా
ళమనుప్రవిష్టః ||౨౬|| (గిరీశపాదాంబుజసంగతో వాపి తామహస్యాపి గృహం గతో వా) || తస్య తే త్రిషు లోకేషు న పిశాచం
న రాక్షసమ్ | త్రాతారమనుపశ్యామి న గన్ధర్వం న చాసురమ్ ||౨౭|| అవధీస్త్వం జరావృద్ధం గృధ్రరాజం జటాయుషమ్ | కి
న్ను తే రామసాన్నిధ్యే సకాశే లక్ష్మణస్య వా ||౨౮|| హృతా సీతా విశాలాక్షీ యాం త్వం గృహ్య న బుధ్యసే | మహాబలం మ
హాత్మానం దుర్ధర్షమమరైరపి ||౨౯|| న బుధ్యసే రఘుశ్రేష్ఠం యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి | తతోऽబ్రవీద్వాలిసుతస్త్వం
గదో హరిసత్తమః ||౩౦|| నాయం దూతో మహారాజ చారికః ప్రతిభాతి మే | తులితం హి బలం సర్వమనేనాత్రైవ తిష్ఠతా ||
౩౧|| గృహ్యతాం మాగమల్లంకామేతద్ధి మమ రోచతే | తతో రాజ్ఞా సమాదిష్టాః సముత్ప్లుత్య వలీముఖాః ||౩౨|| జగృహుశ్చ బ
బన్ధుశ్చ విలపన్తమనాథవత్ | శుకస్తు వానరైస్తత్ర తత్ర తైస్సంప్రపీడితః ||౩౩|| వ్యాక్రోశత మహాత్మానం రామం ద
శరథాత్మజమ్ | లుప్యేతే మే బలాత్పక్షౌ భిద్యేతే చ తథాక్షిణీ ||౩౪|| యాం చ రాత్రిం మరిష్యామి జీవే రాత్రిం చ యామహం
ఏతస్మిన్నన్తరే కాలే యన్మయా హ్యశుభం కృతం ||౩౫|| సర్వం తదుపపద్యేథా జహ్యాం చేద్యది జీవితం | నాఘాతయత్త
దా రామః శ్రుత్వా తత్పరిదేవనం ||౩౬|| వానరానబ్రవీద్రామో ముచ్యతాం దూత ఆగతః || ఇతి యుద్ధకాండే-వింశస్సర్గః

తతస్సాగరవేలాయాం దర్భానాస్తీర్య రాఘవః | అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కృత్వా ప్రతిశిశ్యే మహోదధేః ||౧|| బా
హుం భుజగభోగాభముపధాయారిసూదనః | జాతరూపమయైశ్చైవ భూషణైర్భూషితం పురా ||౨|| వరకాంచనకేయూ
రముక్తాప్రవరభూషణైః | భుజైః పరమనారీణామభిమృష్టమనేకధా ||౩|| చన్దనాగరుభిశ్చైవ పురస్తాదధివాసితమ్ | బాల
సూర్యప్రతీకాశైశ్చన్దనైరుపశోభితమ్ ||౪|| శయనే చోత్తమాంగేన సీతాయాశ్శోభితం పురా | తక్షకస్యేవ సంభోగం గంగా

గాజలనిషేవితమ్॥౫॥సంయుగే యుగసంకాశం శత్రూణాం శోకవర్ధనమ్।సుహృదానందనం దీర్ఘం సాగరాంతే వ్యపా
శ్రయమ్॥౬॥అస్యతా చ పునస్సవ్యం జ్యాఘాతవిహతత్వచమ్। దక్షిణో దక్షిణం బాహుం మహాపరిఘసన్నిభమ్॥౭॥ గో
సహస్రప్రదాతారముపధాయ భుజోత్తమమ్।అద్య మే మరణం వాథ తరణం సాగరస్య వా॥౮॥ ఇతి రామో మతిం కృత్వా
మహాబాహుర్మహోదధిమ్।అధిశిశ్యే స విధివత్ప్రయతో నియతో మునిః॥౯॥ తస్య రామస్య సుప్తస్య కుశాస్తీర్ణే మహీ
తలే।నియమాదప్రమత్తస్య నిశాస్తిస్రోఽతిచక్రముః॥౧౦॥స త్రిరాత్రోషితస్తత్ర నయజ్ఞో ధర్మవత్సలః।ఉపాస్త స తదా
రామస్సాగరం సరితాం పతిమ్॥౧౧॥న చ దర్శయతే మందస్తదా రామస్య సాగరః। ప్రయతేనాపి రామేణ యథార్హమ
భిపూజితః॥౧౨॥సముద్రస్య తతః క్రుద్ధో రామో రక్తాంతలోచనః। సమీపస్థమువాచేదం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్॥౧౩॥అవ
లేపస్సముద్రస్య న దర్శయతి యత్స్వయమ్ । ప్రశమశ్చ క్షమా చైవ ఆర్జవం ప్రియవాదితా॥౧౪॥అసామర్థ్యం ఫలంత్యే
తే నిర్గుణేషు సతాం గుణాః।ఆత్మప్రశంసినం ధృష్టం దుష్టం విపరిధావకమ్॥౧౫॥సర్వత్రోత్సృష్టదండం చ లోకస్సత్కురు
తే నరమ్।న సామ్నా శక్యతే కీర్తిర్న సామ్నా శక్యతే యశః॥౧౬॥ ప్రాప్తుం లక్ష్మణ లోకేఽస్మిన్ జయో వా రణమూర్ధని। అ
ద్య మద్బాణనిర్భిన్నైర్మకరైర్మకరాలయమ్॥౧౭॥నిరుద్ధతోయం సౌమిత్రే ప్లవద్భిః పశ్య సర్వతః। మహాభోగాంశ్చ మ
త్స్యానాం కరిణాం చ కరానిహ॥౧౮॥భోగాంశ్చ పశ్య నాగానాం మయా భిన్నాని లక్ష్మణ। సశంఖశుక్తికాజాలం స
మీనమకరం శరైః॥౧౯॥అద్య యుద్ధేన మహతా సముద్రం పరిశోషయే। క్షమయా హి సమాయుక్తం మామయం మకరాల
యః॥౨౦॥అసమర్థం విజానాతి ధిక్ క్షమామీదృశే జనే। న దర్శయతి సామ్నా మే సాగరో రూపమాత్మనః॥౨౧॥ చాపమాన
య సౌమిత్రే శరాంశ్చాశీవిషోపమాన్।సాగరం శోషయిష్యామి పద్భ్యాం యాంతు ప్లవంగమాః॥౨౨॥ అద్యాక్షోభ్యమపి
క్రుద్ధః క్షోభయిష్యామి సాగరమ్ । వేలాసు కృతమర్యాదం సహసోర్మిసమాకులమ్॥౨౩॥ నిర్మర్యాదం కరిష్యామి సాయ
కైర్వరుణాలయమ్। మహార్ణవం క్షోభయిష్యే మహానక్రసమాకులమ్॥౨౪॥ఏవముక్త్వా ధనుష్పాణిః క్రోధవిస్ఫారితేక్ష
ణః।బభూవ రామో దుర్ధర్షో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్॥౨౫॥ సంపీడ్య చ ధనుర్ఘోరం కంపయిత్వా శరైర్జగత్ । ము
మోచ విశిఖానుగ్రాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః॥౨౬॥తే జ్వలంతో మహావేగాస్తేజసా సాయకోత్తమాః। ప్రవిశంతి సము
ద్రస్య సలిలం త్రస్తపన్నగమ్॥౨౭॥తతో వేగస్సముద్రస్య సనక్రమకరో మహాన్ । సంబభూవ మహాఘోరస్సమారుతరవ
స్తదా॥౨౮॥మహోర్మిమాలావితతశ్శంఖశుక్తిసమాకులః।సధూమపరివృత్తోర్మిస్సహసాసీన్మహోదధిః॥౨౯॥వ్య
థితాః పన్నగాశ్చాసన్ దీప్తాస్యా దీప్తలోచనాః। దానవాశ్చ మహావీర్యాః పాతాలతలవాసినః॥౩౦॥ఊర్మయస్సింధు
రాజస్య సనక్రమకరాస్తదా।వింధ్యమందరసంకాశాస్సముత్పేతుస్సహస్రశః॥౩౧॥ఆఘూర్ణితతరంగౌఘస్సంభ్రాం
తోరగరాక్షసః।ఉద్వర్తితమహాగ్రాహస్సంవృత్తస్సలిలాశయః॥౩౨॥తతస్తు తం రాఘవముగ్రవేగం ప్రకర్షమాణం
ధనురప్రమేయమ్।సౌమిత్రిరుత్పత్య వినిశ్వసంతం మా మేతి చోక్త్వా ధనురాలలంబే॥౩౩॥ఇతి యుద్ధకాండే ఏకవింశస్సర్గః.

అథోవాచ రఘుశ్రేష్ఠస్సాగరం దారుణం వచః। అద్య త్వాం శోషయిష్యామి సపాతాలం మహార్ణవ॥౧॥శరనిర్ద
గ్ధతోయస్య పరిశుష్కస్య సాగర।మయా శోషితసత్త్వస్య పాంసురుత్పద్యతే మహాన్॥౨॥ మత్కార్ముకవిసృష్టేన శరవర్షే
ణ సాగర। పారం తేఽద్య గమిష్యంతి పద్భిరేవ ప్లవంగమాః॥౩॥విచిన్వన్నాభిజానాసి పౌరుషం నాపి విక్రమమ్। దానవాలయ
సంతాపం మత్తో నావగమిష్యసి॥౪॥ బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ సంయోజ్య బ్రహ్మదండనిభం శరమ్ । సంయోజ్య ధనుషి శ్రేష్ఠే
విచకర్ష మహాబలః॥౫॥తస్మిన్ వికృష్టే సహసా రాఘవేణ శరాసనే। రోదసీ సంపఫాలేవ పర్వతాశ్చ చకంపిరే॥౬॥ తమ
శ్చ లోకమావవ్రే దిశశ్చ న చకాశిరే।పరిచుక్షుభిరే చాశు సరాంసి సరితస్తదా॥౭॥ తిర్యక్చ సహ నక్షత్రైస్సంగతౌ చంద్ర
భాస్కరౌ।భాస్కరాంశుభిరాదీప్తం తమసా చ సమావృతమ్॥౮॥ప్రచకాశే తదాకాశముల్కాశతవిదీపితమ్।అంతరిక్షా
చ్చ నిర్ఘాతా నిర్జగ్ముః అతులస్వనాః॥౯॥ ప్రాస్ఫోటాశ్చ ఘనా దివ్యా దివి మారుతపంక్తయః। బభంజ చ తదా వృక్షాన్ జల
దానుద్వహన్మహా॥౧౦॥ఆరుజంశ్చైవ శైలాగ్రాన్ శిఖరాణి ప్రభంజనః। దివిస్పృశో మహామేఘాస్సంగతాస్సమహా
స్వనాః॥౧౧॥ ముముచుర్వైద్యుతానగ్నీంస్తే మహాశనయస్తదా। యాని భూతాని దృశ్యాని చుక్రుశుశ్చాశనేస్సమమ్॥
౧౨॥అదృశ్యాని చ భూతాని ముముచుర్భైరవస్వనమ్।శిశ్యిరే చాపి భూతాని సంత్రస్తాన్యుద్విజంతి చ॥౧౩॥సంప్రవివ్యథిరే

చాపి న చక్షుస్స్పందిరే భయాత్ । సహ భూతైస్తతో యోర్మిస్సనాదస్సహసా తు సః ॥౧౪॥ సహసాసీత్తదా ఘోరో భీమవేగో
మహోదధిః । యోజనం వ్యతిచక్రామ వేలామన్యత్ర సంప్లవాత్ ॥౧౫॥ తం తదా సమతిక్రాంతం నాతిచక్రామ రాఘవః ।
సముద్ధతమమిత్రఘ్నో రామో నదనదీపతిమ్ ॥౧౬॥ తతో మధ్యాత్సముద్రస్య సాగరస్స్వయముత్థితః । ఉదయన్హి మహా
శైలాన్మేరోరివ దివాకరః ॥౧౭॥ పన్నగైస్సహ దీప్తాస్యైస్సముద్రః ప్రత్యదృశ్యత । స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశో జాంబూన
దవిభూషితః ॥౧౮॥ రక్తమాల్యాంబరధరః పద్మపత్రనిభేక్షణః । సర్వపుష్పమయీం దివ్యాం శిరసా ధారయన్స్రజమ్ ॥౧౯॥
జాతరూపమయైశ్చైవ తపనీయవిభూషణైః । ఆత్మజానాం చ రత్నానాం భూషితో భూషణోత్తమైః ॥౨౦॥ ధాతుభిర్మండిత
శ్శైలో వివిధైర్హిమవానివ । ఏకావలీమధ్యగతం తరళం పాటలప్రభమ్ ॥౨౧॥ విపులేనోరసా బిభ్రత్కౌస్తుభస్య సహో
దరమ్ । ఆఘూర్ణితతరంగౌఘః కాళికానిలసంకులః ॥౨౨॥ ఉద్వర్తితమహాగ్రాహస్సంభ్రాంతోరగరాక్షసః । దేవతా
నాం సురూపాణాం నానారూపాభిరీశ్వరః ॥౨౩॥ గంగాసింధుప్రధానాభిరాపగాభిస్సమావృతః । సాగరస్సముపక్రమ్య
పూర్వమామంత్ర్య వీర్యవాన్ ॥౨౪॥ అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యం రాఘవం శరపాణినమ్ । పృథివీ వాయురాకాశమాపో జ్యో
తిశ్చ రాఘవ ॥౨౫॥ స్వభావే సౌమ్య తిష్ఠంతి శాశ్వతం మార్గమాశ్రితాః । తత్స్వభావో మమాప్యేష యదగాధోఽహమప్లవః ॥
౨౬॥ వికారస్తు భవేద్గాధ ఏతత్తే ప్రవదామ్యహమ్ । న కామాన్న చ లోభాద్వా న భయాత్పార్థివాత్మజ ॥౨౭॥ గ్రాహనక్ర
కులజలం స్తంభయేయం కథంచన । విధాస్యే రామ యేనాపి విషహిష్యేహ్యహం తథా ॥౨౮॥ గ్రాహా న ప్రహరిష్యంతి యా
వత్సేనా తరిష్యతి । హరీణాం తరణే రామ కరిష్యామి యథాస్థలమ్ ॥౨౯॥ ప్రసన్నస్తు తదా రామ అబ్రవీత్తం నదీపతిమ్ । అమో
ఘోఽయం మహాబాణః కస్మిన్దేశే నిపాత్యతామ్ ॥౩౦॥ రామస్య వచనం శ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా మహాశరమ్ । మహోదధిర్మ
హాతేజా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౩౧॥ ఉత్తరేణావకాశోఽస్తి కశ్చిత్పుణ్యతమో మమ । ద్రుమకుల్య ఇతి ఖ్యాతో లోకే
ఖ్యాతో యథా భవాన్ ॥౩౨॥ ఉగ్రదర్శనకర్మాణో బహవస్తత్ర దస్యవః । ఆభీరప్రముఖాః పాపాః పిబంతి సలిలం మమ ॥
౩౩॥ తైస్తు సంస్పర్శనం పాపైర్మమ క్లేశకరం మహత్ । అమోఘః క్రియతాం రామ శితస్తత్ర శరోత్తమః ॥౩౪॥ తస్య తద్వ
చనం శ్రుత్వా సాగరస్య స రాఘవః । ముమోచ తం శరం దీప్తం పరం సాగరదర్శనాత్ ॥౩౫॥ తేన తన్మరుకాంతారం పృథివ్యాం
ఖలు విశ్రుతమ్ । నిపాతితశ్శరో యత్ర దీప్తాశనిసమస్వనః ॥౩౬॥ ననాద చ తదా తత్ర వసుధా శల్యపీడితా । తస్మాద్వ్రణము
ఖాత్తోయముత్పపాత రసాతలాత్ ॥౩౭॥ స బభూవ తదా కూపో వ్రణ ఇత్యభివిశ్రుతః । సతతం చోత్థితం తోయం సముద్రస్యే
వ దృశ్యతే ॥౩౮॥ అవదారణశబ్దస్స దారుణస్సమపద్యత । తస్మాద్బాణనిపాతేన త్వపః కుక్షిష్వశోషయత్ ॥౩౯॥ విఖ్యాతం
త్రిషు లోకేషు మరుకాంతారమేవ తత్ । శోషయిత్వా తతః కుక్షిం రామో దశరథాత్మజః ॥౪౦॥ వరం తస్మై దదౌ విద్వాన్మ
రవేఽమరవిక్రమః । పశవ్యశ్చాల్పరోగశ్చ ఫలమూలరసాయుతః ॥౪౧॥ బహుస్నేహో బహుక్షీరస్సుగంధిర్వివిధౌషధః । ఏ
వమేతైర్గుణైర్యుక్తో బహుభిస్సతతం మరుః ॥౪౨॥ రామస్య వరదానాచ్చ శివః పంథా బభూవ హ । తస్మిందగ్ధే తదా కుక్షౌ స
ముద్రస్సరితాం పతిః ॥౪౩॥ రాఘవం సర్వశాస్త్రజ్ఞమిదం వచనమబ్రవీత్ । (మధ్యే వానరసంఘానాం మనః ప్రహ్లాదనం శు
భమ్ ॥౪౪॥ ఉపాయం శృణు వై సౌమ్య యేన మాం సంతరిష్యసి) । అయం సౌమ్య నలో నామ తనుజో విశ్వకర్మణః ॥౪౫॥ పి
త్రా దత్తవరశ్శ్రీమాన్ప్రతిమో విశ్వకర్మణా । ఏష సేతుం మహోత్సాహః కరోతు మయి వానరః ॥౪౬॥ తమహం ధార
యిష్యామి తథా హ్యేష యథా పితా । ఏవముక్త్వోదధిర్యాతస్సముత్థాయ నలస్తదా ॥౪౭॥ అబ్రవీద్వానరశ్రేష్ఠో వాక్యం రామం
మహాబలః । అహం సేతుం కరిష్యామి విస్తీర్ణే వరుణాలయే ॥౪౮॥ పితుస్సామర్థ్యమాస్థాయ తత్త్వమాహ మహోదధిః । దం
డ ఏవ పరో లోకే పురుషస్యేతి మే మతిః ॥౪౯॥ ధిక్ క్షమామకృతజ్ఞేషు సాంత్వం దానమథాపి వా । అయం హి సాగరో భీమః సే
తుకర్మదిదృక్షయా ॥౫౦॥ దదౌ దండభయాద్గాధం రాఘవాయ మహోదధిః । మమ మాతుర్వరో దత్తో మందరే విశ్వక
ర్మణా ॥౫౧॥ ఔరసస్తస్య పుత్రోఽహం సదృశో విశ్వకర్మణా । న చాప్యహమనుక్తో వై ప్రబ్రూయామాత్మనో గుణాన్ ॥
౫౨॥ సమర్థశ్చాప్యహం సేతుం కర్తుం వై వరుణాలయే । స్మారితోఽస్మ్యహమేతేన తత్త్వమాహ మహోదధిః ॥౫౩॥ కా
మమద్యైవ బధ్నంతు సేతుం వానరపుంగవాః । తతో విసృష్టా రామేణ సర్వతో హరియూథపాః ॥౫౪॥ అభిపేతుర్మహార
ణ్యం హృష్టాశ్శతసహస్రశః । తే నగాన్నగసంకాశాశ్శాఖామృగగణర్షభాః ॥౫౫॥ బభంజుర్వానరాస్తత్ర ప్రచకర్షుశ్చ

సాగరమ్। తే సాలైశ్చాశ్వకర్ణైశ్చ ధవైర్వంశైశ్చ వానరాః॥౫౬॥కుటజైరర్జునైస్తాలైస్తిలకైస్తినిశైరపి। బిల్వైశ్చ
సప్తపర్ణైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః॥౫౭॥చూతైశ్చాశోకవృక్షైశ్చ సాగరం సమపూరయన్। సమూలాంశ్చ విమూ-
లాంశ్చ పాదపాన్ హరిసత్తమాః॥ ౫౮ ॥ఇంద్రకేతూనివోద్యమ్య ప్రజహ్రుర్హరయస్తరూన్। తాలాన్ దాడిమగు-
ల్మాంశ్చ నారికేళాన్విభీతకాన్॥ ౫౯ ॥వకుళాన్ ఖదిరాన్నింబాన్ సమాజహ్రుస్సమంతతః। హస్తిమాత్రాన్మహాకా-
యాః పాషాణాంశ్చ మహాబలాః॥౬౦॥పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ। ప్రక్షిప్యమాణైరచలైస్సహ-
సా జలముద్ధతమ్॥౬౧॥సముత్పతితమాకాశమపాసర్పత్తతస్తతః। సముద్రం క్షోభయామాసుర్వానరాశ్చ సమంతతః॥
౬౨॥సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్। దండానన్యే ప్రగృహ్ణంతి విచిన్వంతి తథాపరే॥౬౩॥దశయో-
జనవిస్తారం శతయోజనమాయతమ్ । నలశ్చక్రే మహాసేతుం మధ్యే నదనదీపతేః॥౬౪॥వానరైశ్శతశస్తత్ర రామస్యాజ్ఞా-
పురస్సరైః। మేఘాభైః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైర్బబంధిరే॥౬౫॥పుష్పితాగ్రైశ్చ తరుభిస్సేతుం బధ్నంతి వానరాః।
పాషాణాంశ్చ గిరిప్రఖ్యాన్ గిరీణాం శిఖరాణి చ ॥౬౬॥దృశ్యంతే పరిధావంతో గృహ్య వారణసన్నిభాః । శిలానాం పాత్య-
మానానాం శైలానాం తత్ర పాత్యతామ్॥౬౭॥బభూవ తుములశ్శబ్దస్తదా తస్మిన్మహోదధౌ ।కృతాని ప్రథమేనాహ్నా
యోజనాని చతుర్దశ॥౬౮॥ప్రహృష్టైర్గజసంకాశైస్త్వరమాణైః ప్లవంగమైః । ద్వితీయేన తథా చాహ్నా యోజనాని తు
వింశతిః॥౬౯॥కృతాని ప్లవగైస్తూర్ణం భీమకాయైర్మహాబలైః।అహ్నా తృతీయేన తథా యోజనాని కృతాని తు॥౭౦॥ త్వరమా-
ణైర్మహాకాయైరేకవింశతిరేవ చ। చతుర్థేన తథా చాహ్నా ద్వావింశతిరథాపి చ॥౭౧॥యోజనాని మహావేగైః కృతాని త్వ-
రితైస్తు తైః। పంచమేన తథా చాహ్నా ప్లవంగైః క్షిప్రకారిభిః॥౭౨॥యోజనాని త్రయోవింశత్సువేలమధికృత్య వై। స వానర-
వరః శ్రీమాన్విశ్వకర్మాత్మజో బలీ॥౭౩॥బబంధ సాగరే సేతుం యథా చాస్య పితా తథా। స నలేన కృతస్సేతుస్సాగరే మక-
రాలయే॥౭౪॥శుశుభే సుభగః శ్రీమాన్స్వాతీపథ ఇవాంబరే । తతో దేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥౭౫॥ఆగ-
మ్య గగనే తస్థుర్ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్। దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్॥౭౬॥దదృశుర్దేవగంధర్వా
నలసేతుం సుదుష్కరమ్ । ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః॥౭౭॥తమచింత్యమసహ్యం చ అద్భుతం రోమహ-
ర్షణమ్। దదృశుస్సర్వభూతాని సాగరే సేతుబంధనమ్॥౭౮॥తాని కోటిసహస్రాణి వానరాణాం మహౌజసామ్ ।బధ్నం-
తి సాగరే సేతుం జగ్ముః పారం మహోదధేః॥౭౯॥విశాలస్సుకృతః శ్రీమాన్ సుభూమిస్సుసమాహితః ।అశోభత మహాసే-
తుస్సీమంత ఇవ సాగరే॥౮౦॥తతః పారే సముద్రస్య గదాపాణిర్విభీషణః।పరేషామభిఘాతార్థమతిష్ఠత్సచివైస్సహ॥౮౧॥
సుగ్రీవస్తు తతః ప్రాహ రామం సత్యపరాక్రమమ్ । హనూమంతం త్వమారోహ అంగదం చాపి లక్ష్మణః॥౮౨॥అయం హి వి-
పులో వీర సాగరో మకరాలయః।వైహాయసౌ యువామేతౌ వానరౌ తారయిష్యతః॥౮౩॥అగ్రతస్తస్య సైన్యస్య శ్రీమాన్
రామస్సలక్ష్మణః।జగామ ధన్వీ ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ సమన్వితః॥౮౪॥అన్యే మధ్యేన గచ్ఛంతి పార్శ్వతోऽన్యే ప్లవంగమాః
సలిలే ప్రపతంత్యన్యే మార్గమన్యే న లేభిరే॥౮౫॥ కేచిద్వైహాయసగతాస్సుపర్ణా ఇవ పుప్లువుః। ఘోషేణ మహతా తస్య
సింధోర్ఘోషం సముచ్ఛ్రితమ్॥౮౬॥భీమమంతర్దధే భీమా తరంతీ హరివాహినీ ।వానరాణాం హి సా తీర్ణా వాహినీ నల-
సేతునా॥౮౭ ॥తీరే నివివిశే రాజ్ఞా బహుమూలఫలోదకే॥తదద్భుతం రాఘవకర్మ దుష్కరం సమీక్ష్య దేవాస్సహ సిద్ధచా-
రణైః। ఉపేత్య రామం సహసా మహర్షిభిస్సమభ్యషించన్ సుశుభైర్జలైః పృథక్॥౮౮॥జయస్వ శత్రూన్నరదేవ మే-
దినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీస్సమాః । ఇతీవ రామం నరదేవసత్కృతం శుభైర్వచోభిర్వివిధైరపూజయన్॥౮౯॥ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వావింశస్సర్గః - **************** నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సౌమి-
త్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥౧॥పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ ।బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య
తిష్ఠేమ లక్ష్మణ ॥౨॥లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యామ్యుపస్థితమ్ । నిబర్హణం ప్రవీరాణామృక్షవానరరక్షసామ్॥౩॥
వాతాశ్చ కలుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా।పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి చ మహీరుహాః॥౪ ॥మేఘాః క్రవ్యాదసంకా-
శాః పరుషాః పరుషస్వనాః। క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః॥౫॥రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పర-
మదారుణా।జ్వలతః ప్రపతత్యేతదాదిత్యాదగ్నిమండలమ్॥౬॥దీనా దీనస్వరాః క్రూరాస్సర్వతో మృగపక్షిణః। ప్రత్యాది

త్యంవినర్దంతిజనయంతోమహద్భయమ్॥౭॥రజన్యామప్రకాశస్తుసంతాపయతిచంద్రమాః।కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతోలో
కక్షయఇవోదితః॥౮॥హ్రస్వోరూక్షోప్రశస్తశ్చపరివేషస్సులోహితః।ఆదిత్యేవిమలేనీలంలక్ష్మలక్ష్మణదృశ్యతే॥౯॥రజ
సామహతాచాపినక్షత్రాణిహతానిచ।యుగాంతమివలోకానాంపశ్యశంసంతిలక్ష్మణ॥౧౦॥కాకాశ్శ్యేనాస్తథాగృ
ధ్రానీచైఃపరిపతంతిచ।శివాశ్చాప్యశివాన్నాదాన్నదంతిసుమహాభయాన్॥౧౧॥శైలైశ్శూలైశ్చఖడ్గైశ్చవిసృష్టైఃకపి
రాక్షసైః।భవిష్యత్యావృతాభూమిర్మాంసశోణితకర్దమా॥౧౨॥క్షిప్రమద్యైవదుర్ధర్షాంపురీంరావణపాలితామ్।
అభియామజవేనైవసర్వతోహరిభిర్వృతాః॥౧౩॥ఇత్యేవముక్త్వాధర్మాత్మాధన్వీసంగ్రామహర్షణః।ప్రతస్థేపుర
తోరామోలంకామభిముఖోవిభుః॥౧౪॥సవిభీషణసుగ్రీవాస్తతస్తేవానరర్షభాః।ప్రతస్థిరేవినర్దంతోనిశ్చితాద్విష
తాంవధే॥౧౫॥రాఘవస్యప్రియార్థంతుధృతానాంవీర్యశాలినామ్।హరీణాంకర్మచేష్టాభిస్తుతోషహరిపుంగవః॥౧౬॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రయోవింశస్సర్గః-**

సావీరసమితీరాజ్ఞావిరరాజవ్యవస్థితా।శశినాశుభనక్షత్రాపౌర్ణమాసీవశారదీ॥౧॥ప్రచచాలచవేగేనత్ర
స్తాచైవవసుంధరా।పీడ్యమానాబలౌఘేనతేనసాగరవర్చసా॥౨॥తతశ్శుశ్రువురాక్రోశంలంకాయాంకాననౌకసః।భేరీ
మృదంగసంఘుష్టంతుములంరోమహర్షణమ్॥౩॥బభూవుస్తేనఘోషేణసంహృష్టాహరియూథపాః।అమృష్యమాణా
స్తంఘోషంవినేదుర్ఘోషవత్తరమ్॥౪॥రాక్షసాస్తుప్లవంగానాంశుశ్రువుశ్చాపిగర్జితమ్।నర్దతామివదృప్తానాంమేఘా
నామంబరేస్వనమ్॥౫॥దృష్ట్వాదాశరథిర్లంకాంచిత్రధ్వజపతాకినీమ్।జగామమనసాసీతాందూయమానేనచేతసా॥౬॥
అత్రసామృగశాబాక్షీరావణేనోపరుధ్యతే।అభిభూతాగ్రహేణేవలోహితాంగేనరోహిణీ॥౭॥దీర్ఘముష్ణంచనిశ్వ
స్యసముద్వీక్ష్యచలక్ష్మణమ్।ఉవాచవచనంవీరస్తత్కాలహితమాత్మనః॥౮॥ఆలిఖంతీమివాకాశముత్థితాంపశ్యలక్ష్మణ।
మనసేవకృతాంలంకాంనగాగ్రేవిశ్వకర్మణా॥౯॥విమానైర్బహుభిర్లంకాసంకీర్ణాభివిరాజతే।విష్ణోఃపదమివాకాశం
ఛాదితంపాండరైర్ఘనైః॥౧౦॥పుష్పితైశ్శోభితాలంకావనైశ్చైత్రరథోపమైః।నానాపతంగసంఘుష్టైఃఫలపుష్పోప
గైశ్శుభైః॥౧౧॥పశ్యమత్తవిహంగానిప్రలీనభ్రమరాణిచ।కోకిలాకులషండానివనాన్యుపవనానిచ॥౧౨॥ఇతిదాశరథీ
రామోలక్ష్మణంసమభాషత।బలంచతద్వైవిభజన్శాస్త్రదృష్టేనకర్మణా॥౧౩॥శశాసకపిసేనాయాబలమాదాయవీ
ర్యవాన్।అంగదస్సహనీలేనతిష్ఠేదురసిదుర్జయః॥౧౪॥తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యావానరౌఘసమావృతః।ఆశ్రిత్యదక్షిణంపా
ర్శ్వమృషభోవానరర్షభః॥౧౫॥గంధహస్తీవదుర్ధర్షస్తరస్వీగంధమాదనః।తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యాస్సవ్యంపా
ర్శ్వంసమాశ్రితః॥౧౬॥మూర్ధ్నిస్థాస్యామ్యహంయత్తోలక్ష్మణేనసమన్వితః।జాంబవాంశ్చసుషేణశ్చవేగదర్శీచవాన
రః॥౧౭॥ఋక్షముఖ్యామహాత్మానఃకుక్షింరక్షంతుతేత్రయః।జఘనంకపిసేనాయాఃకపిరాజోభిరక్షతు॥౧౮॥పశ్చార్ధ
మివలోకస్యప్రచేతాస్తేజసావృతః।సంవిభక్తమహావ్యూహామహావానరరక్షితా॥౧౯॥అనీకినీసావిబభౌయథాద్యౌ
స్సాభ్రసంప్లవా।ప్రగృహ్యగిరిశృంగాణిమహతశ్చమహీరుహాన్॥౨౦॥ఆసేదుర్వానరాలంకాంవిమర్దయిషవోరణే।
శిఖరైర్వికిరామైనాంలంకాంముష్టిభిరేవవా॥౨౧॥ఇతిస్మదధిరేసర్వేమనాంసిహరిసత్తమాః।తతోరామోమహాతేజా
స్సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్॥౨౨॥సువిభక్తానిసైన్యానిశుకఏషవిముచ్యతామ్।రామస్యవచనంశ్రుత్వావానరేంద్రోమహా
బలః॥౨౩॥మోచయామాసతందూతంశుకంరామస్యశాసనాత్।మోచితోరామవాక్యేనవానరైశ్చాభిపీడితః॥౨౪॥శు
కఃపరమసంత్రస్తోరక్షోధిపముపాగమత్।రావణఃప్రహసన్నేవశుకంవాక్యమభాషత॥౨౫॥కిమిమౌతేసితౌపక్షౌలూ
నపక్షశ్చదృశ్యసే।కచ్చిన్నానేకచిత్తానాంతేషాంత్వంవశమాగతః॥౨౬॥తతస్సభయసంవిగ్నస్తదారాజ్ఞాభిచోదితః।
వచనంప్రత్యువాచేదంరాక్షసాధిపముత్తమమ్॥౨౭॥సాగరస్యోత్తరేతీరేఽబ్రువంతేవచనంతదా।యథాసందేశమక్లిష్టం
సాంత్వయన్శ్లక్ష్ణయాగిరా॥౨౮॥క్రుద్ధైస్తైరహముత్ప్లుత్యదృష్టమాత్రైఃప్లవంగమైః।గృహీతోఽస్మ్యపిచారబ్ధోహంతుం
లోప్తుంచముష్టిభిః॥౨౯॥నైవసంభాషితుంశక్యాస్సంప్రశ్నోఽత్రనలభ్యతే।ప్రకృత్యాకోపనాస్తీక్ష్ణావానరారాక్ష
సాధిప॥౩౦॥సచహంతావిరాధస్యకబంధస్యఖరస్యచ।సుగ్రీవసహితోరామస్సీతాయాఃపదమాగతః॥౩౧॥సకృత్వా

సాగరే సేతుం తీర్త్వా చ లవణోదధిమ్। ఏష దర్పాంసి నిర్ధూయ ధన్వీ తిష్ఠతి రాఘవః॥ ౩౨॥ ఇమే తు వానరముఖ్యానామనీకాని సహస్రశః। మేఘనికాశానాం ఛాదయంతి వసుంధరామ్॥౩౩॥ రాక్షసానాం బలౌఘస్య వానరేంద్రబలస్య చ। నైతయోర్విద్యతే సంధిర్దేవదానవయోరివ॥౩౪॥ పురా ప్రాకారమాయాంతి క్షిప్రమేకతరం కురు। సీతాం వాస్మై ప్రయచ్ఛాశు సుయుద్ధం వా ప్రదీయతామ్॥౩౫॥ శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్। రోషసంరక్తనయనో నిర్దహన్నివ చక్షుషా॥౩౬॥ యది మాం ప్రతియుధ్యేరన్ దేవగంధర్వదానవాః। నైవ సీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయాదపి॥౩౭॥ కదా నామాభిధావంతి రాఘవం మామకాశ్శరాః। వసంతే పుష్పితం మత్తా భ్రమరా ఇవ పాదపమ్॥౩౮॥ కదా తూణీశయైర్దీప్తైర్గణశః కార్ముకచ్యుతైః। శరైరాదీపయామ్యేనముల్కాభిరివ కుంజరమ్॥ ౩౯॥ తచ్చాస్య బలమాదాస్యే బలేన మహతావృతః। జ్యోతిషామివ సర్వేషాం ప్రభాముద్యన్దివాకరః॥౪౦॥ సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః। న హి దాశరథిర్వేద తేన మాం యోద్ధుమిచ్ఛతి॥౪౧॥ న మే తూణీశయాన్బాణాన్సవిషానివ పన్నగాన్। రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మాం యోద్ధుమిచ్ఛతి॥౪౨॥ న జానాతి పురా వీర్యం మమ యుద్ధే స రాఘవః। మమ చాపమయీం వీణాం శరకోణైః ప్రవాదితామ్॥౪౩॥ జ్యాశబ్దతుములాం ఘోరామార్తగీతమహాస్వనామ్। నారాచతాళసన్నాదాం తాంస్మ చాహితవాహినీమ్ ॥ ౪౪ ॥ అవగాహ్య మహారంగం వాదయిష్యామ్యహం రణే। న వాసవేనాపి సహస్రచక్షుషా యథాస్మి శక్యో వరుణేన వా పునః। యమేన వా ధర్షయితుం శరాగ్నినా మహాహవే వైశ్రవణేన వా స్వయమ్॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్వింశస్సర్గః. **************************************

సబలే సాగరం తీర్ణే రామే దశరథాత్మజే। అమాత్యౌ రావణః శ్రీమానబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ॥౧॥ సమగ్రం సాగరం తీర్ణం దుస్తరం వానరం బలమ్। అభూతపూర్వం రామేణ సాగరే సేతుబంధనమ్॥౨॥ సాగరే సేతుబంధం తు న శ్రద్దధ్యాం కథంచన। అవశ్యం చాపి సంఖ్యేయం తన్మయా వానరం బలమ్॥౩॥ భవంతౌ వానరం సైన్యం ప్రవిశ్యానుపలక్షితౌ। పరిమాణం చ వీర్యం చ యే చ ముఖ్యాః ప్లవంగమాః॥౪॥ మంత్రిణో యే చ రామస్య సుగ్రీవస్య చ సమ్మతాః। యే పూర్వమభివర్తంతే యే చ శూరాః ప్లవంగమాః॥౫॥ స చ సేతుర్యథా బద్ధస్సాగరే సలిలాశయే। నివేశం చ యథా తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్॥౬॥ రామస్య వ్యవసాయం చ వీర్యం ప్రహరణాని చ। లక్ష్మణస్య చ వీర్యం చ తత్త్వతో జ్ఞాతుమర్హథః॥ ౭ ॥ కశ్చ సేనాపతిస్తేషాం వానరాణాం మహౌజసామ్। ఏతద్ జ్ఞాత్వా యథాతత్త్వం శీఘ్రమాగంతుమర్హథః॥౮॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రాక్షసౌ శుకసారణౌ। హరిరూపధరౌ వీరౌ ప్రవిష్టౌ వానరం బలమ్॥౯॥ తతస్తద్వానరం సైన్యమచింత్యం రోమహర్షణమ్। సంఖ్యాతుం నాధ్యగచ్ఛేతాం తదా తౌ శుకసారణౌ॥౧౦॥ సంస్థితం పర్వతాగ్రేషు నిర్ఝరేషు గుహాసు చ। సముద్రస్య చ తీరేషు వనేషూపవనేషు చ॥౧౧॥ తరమాణం చ తీర్ణం చ తర్తుకామం చ సర్వశః। నివిష్టం నివిశచ్చైవ భీమనాదం మహాబలమ్ ॥౧౨॥ తద్బలార్ణవమక్షోభ్యం దదృశాతే నిశాచరౌ। తౌ దదర్శ మహాతేజాః ప్రచ్ఛన్నౌ చ విభీషణః॥౧౩॥ ఆచచక్షేఽథ రామాయ గృహీత్వా శుకసారణౌ। తస్యేమౌ రాక్షసేంద్రస్య మంత్రిణౌ శుకసారణౌ॥౧౪॥ లంకాయాస్సమనుప్రాప్తౌ చారౌ పరపురంజయ। తౌ దృష్ట్వా వ్యథితౌ రామం నిరాశౌ జీవితే తదా॥౧౫॥ కృతాంజలిపుటౌ భీతౌ వచనం చేదమూచతుః। ఆవామిహాగతౌ సౌమ్య రావణప్రహితావుభౌ ॥ ౧౬ ॥ పరిజ్ఞాతుం బలం కృత్స్నం తవేదం రఘునందన। తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా రామో దశరథాత్మజః॥౧౭॥ అబ్రవీత్ప్రహసన్వాక్యం సర్వభూతహితే రతః। యది దృష్టం బలం కృత్స్నం వయం వా సుపరీక్షితాః॥౧౮॥ యథోక్తం వా కృతం కార్యం ఛందతః ప్రతిగమ్యతామ్। అథ కించిదదృష్టం వా భూయస్తద్ద్రష్టుమర్హథః॥౧౯॥ విభీషణో వా కార్త్స్న్యేన భూయస్సందర్శయిష్యతి। న చేదం గ్రహణం ప్రాప్య భేతవ్యం జీవితం ప్రతి॥ ౨౦॥ న్యస్తశస్త్రౌ గృహీతౌ వా న దూతౌ వధమర్హథః। ప్రచ్ఛన్నౌ చ విముంచైతౌ చారౌ రాత్రించరావుభౌ॥౨౧॥ శత్రుపక్షస్య సతతం విభీషణ వికర్షణౌ। ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం భవద్భ్యాం ధనదానుజః॥౨౨॥ వక్తవ్యో రక్షసాం రాజా యథోక్తం వచనం మమ। యద్బలం చ సమాశ్రిత్య సీతాం మే హృతవానసి॥౨౩॥ తద్దర్శయ యథాకామం ససైన్యస్సహబాంధవః। శ్వః కాలే నగరీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణామ్॥౨౪॥ రాక్షసం చ బలం పశ్య శరైర్విధ్వంసితం మయా। ఘోరం రోషమహం మోక్ష్యే బలం ధారయ రావణ॥౨౫॥ శ్వః కాలే వజ్రవాన్వజ్రం దానవేష్వివ వాసవః। ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రాక్షసౌ శుకసారణౌ॥౨౬

జయేతి ప్రతినంద్యైవ తౌ రాఘవం ధర్మవత్సలమ్। ఆగమ్య నగరీం లంకామబ్రూతాం రాక్షసాధిపమ్॥ ౨౭॥ విభీషణగృహీతౌ
తు వధార్హౌ రాక్షసేశ్వర। దృష్ట్వా ధర్మాత్మనా ముక్తౌ రామేణామితతేజసా॥ ౨౮॥ ఏకస్థానగతా యత్ర చత్వారః పురుష
ర్షభాః। లోకపాలోపమాః శూరాః కృతాస్త్రా దృఢవిక్రమాః॥ ౨౯॥ రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ లక్ష్మణశ్చ విభీషణః। సు
గ్రీవశ్చ మహాతేజా మహేంద్రసమవిక్రమః॥ ౩౦॥ ఏతే శక్తాః పురీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణామ్। ఉత్పాట్య సం
క్రామయితుం సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః॥ ౩౧॥ యాదృశం తస్య రామస్య రూపం ప్రహరణాని చ। వధిష్యతి పురీం లంకామేక
స్తిష్ఠంతు తే త్రయః॥ ౩౨॥ రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ। బభూవ దుర్ధర్షతరా సర్వైరపి సురాసురైః॥
౩౩॥ వ్యక్తసేతుస్తథా బద్ధో దశయోజనవిస్తృతః। శతయోజనమాయామస్తీర్ణా సేనా చ సాగరమ్॥ ౩౪॥ నివిష్టో దక్షిణే
తీరే రామస్స చ నదీపతేః। తీర్ణస్య తరమాణస్య బలస్యాంతో న విద్యతే॥ ౩౫॥ ప్రహృష్టరూపా ధ్వజినీ వనౌకసాం మహాత్మ
నాం సంప్రతి యోద్ధుమిచ్ఛతామ్। అలం విరోధేన శమో విధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ॥ ౩౬॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే పంచవింశస్సర్గః **

తద్వచః పథ్యమక్లీబం సారణేనాభిభాషితమ్। నిశమ్య రావణో రాజా ప్రత్యభాషత సారణమ్॥ ౧॥ యది మామభియు
ంజీరన్ దేవగంధర్వదానవాః। నైవ సీతాం ప్రదాస్యామి సర్వలోకభయాదపి॥ ౨॥ త్వం తు సౌమ్య పరిత్రస్తో హరిభిర్నిర్జి
తో భృశమ్। ప్రతిప్రదానమద్యైవ సీతాయాస్సాధు మన్యసే॥ ౩॥ కో హి నామ సపత్నో మాం సమరే జేతుమర్హతి। ఇత్యు
క్త్వా పరుషం వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః॥ ౪॥ ఆరురోహ తతః శ్రీమాన్ ప్రాసాదం హిమపాండరమ్। బహుతాలసము
త్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా॥ ౫॥ తాభ్యాం చరాభ్యాం సహితో రావణః క్రోధమూర్ఛితః। పశ్యమానస్సముద్రం చ పర్వ
తాంశ్చ వనాని చ॥ ౬॥ దదర్శ పృథివీదేశం సుసంపూర్ణం ప్లవంగమైః। తదపారమసంఖ్యేయం వానరాణాం మహద్బలమ్॥ ౭
ఆలోక్య రావణో రాజా పరిపప్రచ్ఛ సారణమ్। ఏషాం వానరముఖ్యానాం కే శూరాః కే మహాబలాః॥ ౮॥ కే పూర్వమభివర్తం
తే మహోత్సాహాస్సమంతతః। కేషాం శృణోతి సుగ్రీవః కే వా యూథపయూథపాః॥ ౯॥ సారణాచక్ష్వ తత్త్వేన కే ప్రధా
నాః ప్లవంగమాః। సారణో రాక్షసేంద్రస్య వచనం పరిపృచ్ఛతః॥ ౧౦॥ ఆచచక్షేఽథ ముఖ్యజ్ఞో ముఖ్యాంస్తాంస్తు వనౌకసః। ఏ
ష యోఽభిముఖో లంకాం నర్దంస్తిష్ఠతి వానరః॥ ౧౧॥ యూథపానాం సహస్రాణాం శతేన పరివారితః। యస్య ఘోషేణ మహ
తా సప్రాకారా సతోరణా॥ ౧౨॥ లంకా ప్రవేపతే సర్వా సశైలవనకాననా। సర్వశాఖామృగేంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహా
త్మనః॥ ౧౩॥ బలాగ్రే తిష్ఠతే వీరో నీలో నామైష యూథపః। బాహూ ప్రగృహ్య యః పద్భ్యాం మహీం గచ్ఛతి వీర్యవాన్॥ ౧౪॥
లంకామభిముఖః క్రోధాదభీక్ష్ణం చ విజృంభతే। గిరిశృంగప్రతీకాశః పద్మకింజల్కసన్నిభః॥ ౧౫॥ స్ఫోటయత్యభిసంరబ్ధో
లాంగూలం చ పునః పునః। యస్య లాంగూలశబ్దేన స్వనంతీవ దిశో దశ॥ ౧౬॥ ఏష వానరరాజేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః। యౌవ
రాజ్యేఽంగదో నామ త్వామాహ్వయతి సంయుగే॥ ౧౭॥ వాలినస్సదృశః పుత్రస్సుగ్రీవస్య సదా ప్రియః। రాఘవార్థే పరా
క్రాంతశ్శక్రార్థే వరుణో యథా॥ ౧౮॥ ఏతస్య సా మతిస్సర్వా యద్దృష్టా జనకాత్మజా। హనూమతా వేగవతా రాఘవ
స్య హితైషిణా॥ ౧౯॥ బహూని వానరేంద్రాణామేష యూథాని వీర్యవాన్। పరిగృహ్యాభియాతి త్వాం స్వేనానీకేన దుర్జ
యః॥ ౨౦॥ అను వాలిసుతస్యాపి బలేన మహతా వృతః। వీరస్తిష్ఠతి సంగ్రామే సేతుహేతురయం నలః॥ ౨౧॥ యే తు విష్టభ్య
గాత్రాణి క్ష్వేళయంతి నదంతి చ। ఉత్థాయ చ విజృంభంతే క్రోధేన హరిపుంగవాః॥ ౨౨॥ ఏతే దుష్ప్రసహా ఘోరాశ్చం
డాశ్చండపరాక్రమాః। అష్టౌ శతసహస్రాణి దశకోటిశతాని చ॥ ౨౩॥ య ఏనమనుగచ్ఛంతి వీరాశ్చందనవాసినః। ఏషై
వాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్॥ ౨౪॥ శ్వేతో రజతసంకాశశ్చపలో భీమవిక్రమః। బుద్ధిమాన్ వానరో వీరస్త్రి
షు లోకేషు విశ్రుతః॥ ౨౫॥ తూర్ణం సుగ్రీవమాగమ్య పునర్గచ్ఛతి సత్వరః। విభజన్ వానరీం సేనామనీకాని ప్రహర్షయన్॥
౨౬॥ యః పురా గోమతీతీరే రమ్యం పర్యేతి పర్వతమ్। నామ్నా సంకోచనో నామ నానానగయుతో గిరిః॥ ౨౭॥ తత్ర రా
జ్యం ప్రశాస్త్యేష కుముదో నామ యూథపః। యోఽసౌ శతసహస్రాణాం సహస్రం పరికర్షతి॥ ౨౮॥ యస్య వాలా బహు
వ్యామా దీర్ఘా లాంగూలమాశ్రితాః। తామ్రాః పీతాస్సితాః శ్వేతాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః॥ ౨౯॥ అదీనో రోషణ
శ్చండస్సంగ్రామమభికాంక్షతి। ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్॥ ౩౦॥ యస్త్వేష సింహసంకాశః కపి

ఘోదీర్ఘూర్ణలోచనః। నిభృతః ప్రేక్షతే లఙ్కాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥౩౧॥ విన్ధ్యం కృష్ణగిరిం సహ్యం పర్వతం చ సుదర్శనమ్।
రాజన్ సతతమధ్యాస్తే రమ్భో నామైష యూథపః ॥ ౩౨ ॥ శతం శతసహస్రాణాం త్రింశచ్చ హరియూథపమ్ । యమేతే
వానరాశ్శూరాశ్చణ్డాశ్చణ్డపరాక్రమాః ॥౩౩॥ పరివార్యానుగచ్ఛన్తి లఙ్కాం మర్దితుమోజసా । యస్తు కర్ణౌ వివృణు
తే జృమ్భతే చ పునః పునః ॥ ౩౪ ॥ న చ సంవిజతే మృత్యోర్న చ యుద్ధాద్విధావతి । ప్రకమ్పతే చ రోషేణ తిర్యక్చ పునరీక్షతే ॥
౩౫॥ పశ్య లాఙ్గూలమపి చ క్ష్వేళతే స మహాబలః । మహాబలో వీతభయో రమ్యం సాల్వేయపర్వతమ్ ॥౩౬॥ రాజన్ సతత
మధ్యాస్తే శరభో నామ యూథపః । ఏతస్య బలినస్సర్వే విహారా నామ యూథపాః ॥౩౭॥ రాజన్ శతసహస్రాణి చత్వారింశ
త్తథైవ చ । యస్తు మేఘ ఇవాకాశం మహానావృత్య తిష్ఠతి ॥౩౮॥ మధ్యే వానరవీరాణాం సురాణామివ వాసవః । భేరీణామివ
సన్నాదో యస్యైష శ్రూయతే మహాన్ ॥౩౯॥ ఘోరశ్శాఖామృగేన్ద్రాణాం సఙ్గ్రామమభికాఙ్క్షతామ్ । ఏష పర్వత
మధ్యాస్తే పారియాత్రమనుత్తమమ్ ॥౪౦॥ యుద్ధే దుష్ప్రసహో నిత్యం పనసో నామ యూథపః । ఏవం శతసహస్రాణాం
శతార్ధం పర్యుపాసతే ॥౪౧॥ యూథపా యూథపశ్రేష్ఠం యేషాం యూథాని భాగశః । యస్తు భీమాం ప్రవల్గన్తీం చమూం తి
ష్ఠతి శోభయన్ ॥౪౨॥ స్థితాం తీరే సముద్రస్య ద్వితీయ ఇవ సాగరః । ఏష దర్దరసఙ్కాశో వినతో నామ యూథపః ॥౪౩॥ పిబం
శ్చరతి పర్ణాశాం నదీనాముత్తమాం నదీమ్ । షష్టిశ్శతసహస్రాణి బలమస్య ప్లవఙ్గమాః ॥౪౪॥ త్వామాహ్వయతి యుద్ధా
య క్రోధనో నామ యూథపః । విక్రాన్తా బలవన్తశ్చ యథా యూథాని భాగశః ॥౪౫॥ యస్తు గైరికవర్ణాభం వపుః పుష్య
తి వానరః । అవమత్య సదా సర్వాన్వానరాన్ బలదర్పితాన్ ॥౪౬॥ గవయో నామ తేజస్వీ త్వాం క్రోధాదభివర్తతే । ఏ
నం శతసహస్రాణి సప్తతిః పర్యుపాసతే ॥౪౭॥ ఏషైవాశంసతే లఙ్కాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ । ఏతే దుష్ప్రసహా ఘోరా
బలినః కామరూపిణః ॥౪౮॥ యూథపా యూథపశ్రేష్ఠా ఏషాం యూథాని భాగశః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షడ్వింశస్సర్గః.*

తాంస్తు తేహం ప్రవక్ష్యామి ప్రేక్షమాణస్య యూథపాన్ । రాఘవార్థే పరాక్రాన్తా యే న రక్షన్తి జీవితమ్ ॥౧॥
స్నిగ్ధా యస్య బహువ్యామా వాలా లాఙ్గూలమాశ్రితాః । తామ్రాః పీతాస్సితాః శ్వేతాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ॥౨॥
ప్రగృహీతాః ప్రకాశన్తే సూర్యస్యేవ మరీచయః । పృథివ్యాం చానుకృష్యన్తే హరో నామైష యూథపః ॥ ౩॥ యం పృష్ఠతో
ఽనుగచ్ఛన్తి శతశోఽథ సహస్రశః । ద్రుమానుద్యమ్య సహసా లఙ్కారోహణతత్పరాః ॥ ౪॥ ఏష కోటిసహస్రేణ వానరాణాం
మహౌజసామ్ । ఆకాఙ్క్షతే త్వాం సఙ్గ్రామే జేతుం పరపురఞ్జయ ॥౫॥ యూథపా హరిరాజస్య కిఙ్కరాస్సముపస్థితాః । నీ
లానివ మహామేఘాన్ తిష్ఠతో యాంస్తు పశ్యసి ॥౬॥ అసితాఞ్జనసఙ్కాశాన్ యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్ । అసఙ్ఖ్యేయాననిర్
దేశ్యాన్ పరం పారమివోదధేః ॥౭॥ పర్వతేషు చ యే కేచిద్విషమేషు నదీషు చ । ఏతే త్వామభివర్తన్తే రాజన్నృ
క్షాస్సుదారుణాః ॥౮॥ ఏషాం మధ్యే స్థితో రాజన్ భీమాక్షో భీమదర్శనః । పర్జన్య ఇవ జీమూతైస్సమన్తాత్పరివారితః ॥౯॥
ఋక్షవన్తం గిరిశ్రేష్ఠమధ్యాస్తే నర్మదాం పిబన్ । సర్వర్క్షాణామధిపతిర్ధూమ్రో నామైష యూథపః ॥౧౦॥ యవీయా
నస్య తు భ్రాతా పశ్యైనం పర్వతోపమమ్ । భ్రాత్రా సమానో రూపేణ విశిష్టస్తు పరాక్రమైః ॥౧౧॥ స ఏష జామ్బవా
న్నామ మహాయూథపయూథపః । ప్రక్రాన్తో గురువర్తీ చ సమ్ప్రహారేష్వమర్షణః ॥౧౨॥ ఏతేన సాహ్యం సుమహత్కృ
తం శక్రస్య ధీమతా । దేవాసురే జామ్బవతా లబ్ధాశ్చ బహవో వరాః ॥౧౩॥ ఆరుహ్య పర్వతాగ్రేభ్యో మహాభ్రవిపులాశ్శి
లాః । ముఞ్చన్తి విపులాకారా న మృత్యోరుద్విజన్తి చ ॥౧౪॥ రాక్షసానాం చ సదృశాః పిశాచానాం చ లోమశాః । ఏతస్య సై
న్యా బహవో విచరన్త్యగ్నితేజసః ॥౧౫॥ యం త్వేనమతిసంరబ్ధం ప్లవమానమివ స్థితమ్ । ప్రేక్షన్తే వానరాస్సర్వే స్థితా యూ
థప యూథపమ్ ॥౧౬॥ ఏష రాజన్ సహస్రాక్షం పర్యుపాస్తే హరీశ్వరః । బలేన బలసమ్పన్నో రమ్భో నామైష యూథపః ॥౧౭॥
యః స్థితం యోజనే శైలం గచ్ఛన్ పార్శ్వేన సేవతే । ఊర్ధ్వం తథైవ కాయేన గతః ప్రాప్నోతి యోజనమ్ ॥౧౮॥ యస్మా
న్న పరమం రూపం చతుష్పాదేషు విద్యతే । శ్రుతః సన్నాదనో నామ వానరాణాం పితామహః ॥ ౧౯ ॥ యేన యుద్ధం పురా
దత్తం రణే శక్రస్య ధీమతా । పరాజయశ్చ న ప్రాప్తస్సోయం యూథపయూథపః ॥౨౦॥ యస్య విక్రమమాణస్య శక్రస్యేవ ప
రాక్రమః । ఏష గన్ధర్వకన్యాయాముత్పన్నః కృష్ణవర్త్మనా ॥౨౧॥ తథా దేవాసురే యుద్ధే సాహ్యార్థం త్రిదివౌకసామ్ ।
యస్య వైశ్రవణో రాజా జమ్బూముపనిషేవతే ॥౨౨॥ యో రాజా పర్వతేన్ద్రాణాం బహుకిన్నరసేవినామ్ । విహారసుఖ

ద్రోణత్వం భ్రాన్తుసస్తే రాజన్ సాధివ॥౨౩॥తత్రైవ వసతి శ్రీమాన్ బలవాన్ ప్లవగర్షభః ।యుద్ధేష్వకత్థనో నిత్యం క్రోధ
నో నామ యూథపః॥౨౪॥వృతః కోటిసహస్రేణ హరీణాం సముపస్థితః । ఏష ప్రైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్॥
౨౫॥యో గంగామనుపర్యేతి త్రాసయన్ హస్తియూథపాన్ । హస్తినాం వానరాణాం చ పూర్వవైరమనుస్మరన్ ॥౨౬॥
ఏష యూథపతిర్నేతా గచ్ఛన్ గిరిగుహాశయః । గజాన్ యోధయతే వన్యాన్ గిరీంశ్చైవ మహీరుహాన్ ॥౨౭॥యఏష వాహినీ
ముఖ్యో నదీం హైమవతీమను।ఉశీరబీజమాశ్రిత్య పర్వతం మందరోపమమ్॥౨౮॥రమతే వానరశ్రేష్ఠో దివి శక్ర ఇవ స్వయమ్।
ఏనం శతసహస్రాణాం సహస్రమనువర్తతే॥౨౯॥వీర్యవిక్రమదృప్తానాం నర్దతాం బలశాలినామ్। స ఏష నేతా చై
తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్॥౩౦॥ఏష దుర్ధర్షణో రాజన్ ప్రమాథీ నామ యూథపః। వాతేనేవోద్ధుతం మేఘం య
మేనమనుపశ్యసి॥౩౧॥అనీకమభిసంరబ్ధం వానరాణాం తరస్వినామ్ ।ఉద్ధూతమరుణాభాసం పవనేన సమంతతః॥౩౨॥వివ
ర్తమానం బహుధా యత్రైతద్బహులం రజః । ఏతేఽసితముఖా ఘోరా గోలాంగూలా మహాబలాః॥౩౩॥శతం శతసహ
స్రాణి దృష్ట్వా వై సేతుబంధనమ్ । గోలాంగూలం మహావేగం గవాక్షం నామ యూథపమ్॥౩౪॥పరివార్యాభివర్తంతే లం
కాం మర్దితుమోజసా। భ్రమరాచరితా యత్ర సర్వకామఫలద్రుమాః॥౩౫॥యం సూర్యస్తుల్యవర్ణాభమనుపర్యేతి ప
ర్వతమ్। యస్య భాసా సదా భాంతి తద్వర్ణా మృగపక్షిణః॥౩౬॥యస్య ప్రస్థం మహాత్మానో న త్యజంతి మహర్షయః। స
ర్వకామఫలా వృక్షాస్సదా ఫలసమన్వితాః॥౩౭॥మధూని చ మహార్హాణి యస్మిన్ పర్వతసత్తమే। తత్రైష రమతే రాజన్
రమ్యే కాంచనపర్వతే॥౩౮॥ముఖ్యో వానరముఖ్యానాం కేసరీ నామ యూథపః। షష్టిర్గిరిసహస్రాణాం రమ్యాః కాంచన
పర్వతాః॥౩౯॥తేషాం మధ్యే గిరివరస్త్వమివానఘ రక్షసామ్। తత్రైతే కపిలాః శ్వేతాస్తామ్రాస్యా మధుపింగళాః॥౪౦॥
నివసంత్యుత్తమగిరౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రానఖాయుధాః। సింహా ఇవ చతుర్దంష్ట్రా వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః॥౪౧॥ సర్వే వైశ్వా
నరసమా జ్వలితాశీవిషోపమాః।సుదీర్ఘాంచితలాంగూలా మత్తమాతంగసన్నిభాః॥౪౨॥ మహాపర్వతసంకాశా మహాజీ
మూతనిస్వనాః।వృత్తపింగళరక్తాక్షా భీమాభీమగతిస్వనాః॥౪౩॥ విమర్దయిషవో లంకాం సర్వే తిష్ఠంత్యుదీక్ష్య వై। ఏ
షచైషామధిపతిర్మధ్యే తిష్ఠతి వీర్యవాన్॥౪౪॥జయార్థీ నిత్యమాదిత్యముపతిష్ఠతి బుద్ధిమాన్। నామ్నా పృథివ్యాం విఖ్యాతో
రాజన్ శతవలీతి యః॥౪౫॥ఏష ప్రైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్। విక్రాంతో బలవాన్ శూరః పౌరుషే స్వే
వ్యవస్థితః॥౪౬॥రామప్రియార్థం ప్రాణానాం దయాం న కురుతే హరిః।గజో గవాక్షో గవయో నలో నీలశ్చ వానరః॥౪౭॥
ఏకైక ఏవ యూథానాం కోటీభిర్దశభిర్వృతః।తథాన్యే వానరశ్రేష్ఠా వింధ్యపర్వతవాసినః॥౪౮॥ న శక్యంతే బహుత్వాత్తు
సంఖ్యాతుం లఘువిక్రమాః॥ సర్వే మహారాజ మహాప్రభావాస్సర్వే మహాశైలనికాశకాయాః। సర్వే సమర్థాః పృథి
వీం క్షణేన కర్తుం ప్రవిధ్వస్తవికీర్ణశైలామ్॥౪౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తవింశస్సర్గః . ***************

సారణస్య వచః శ్రుత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ । బలమాదిశ్య తత్సర్వం శుకో వాక్యమథాబ్రవీత్ ॥౧॥స్థితాన్
పశ్యసి యానేతాన్ మత్తానివ మహాద్విపాన్ । న్యగ్రోధానివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతానివ॥౨॥ఏతే దుష్ప్రస
హా రాజన్ బలినః కామరూపిణః । దైత్యదానవసంకాశా యుద్ధే దేవపరాక్రమాః॥౩॥ఏషాం కోటిసహస్రాణి నవ పంచ చ స
ప్త చ।తథా శంఖసహస్రాణి తథా బృందశతాని చ॥౪॥ఏతే సుగ్రీవసచివాః కిష్కింధానిలయాస్సదా।హరయో దేవగంధ
ర్వైరుత్పన్నాః కామరూపిణః॥౫॥ యౌ తౌ పశ్యసి తిష్ఠంతౌ కుమారౌ దేవరూపిణౌ । మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తాభ్యాం నా
స్తి సమో యుధి॥౬॥బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతావమృతప్రాశనావుభౌ।ఆశంసేతే యథా కాలమేతౌ మర్దితుమోజసా ॥౭॥
యావేతావేతయోః పార్శ్వే స్థితౌ పర్వతసన్నిభౌ । సుముఖో విముఖశ్చైవ మృత్యుపుత్రౌ పితుస్సమౌ ॥ ౮॥ప్రేక్షం
తౌ నగరీం లంకాం కోటిభిర్దశభిర్వృతౌ।యం తు పశ్యసి తిష్ఠంతం ప్రభిన్నమివ కుంజరమ్॥ ౯ ॥యో బలాత్ క్షోభయేత్క్రుద్ధ
స్సముద్రమపి వానరః।ఏషోఽభిగంతా లంకాయా వైదేహ్యాస్తవ చ ప్రభో॥౧౦॥ఏనం పశ్య పురా దృష్టం వానరం పునరాగతం।జ్యే
ష్ఠః కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః॥౧౧॥హనూమానితి విఖ్యాతో లంఘితో యేన సాగరః।కామరూపీ హరిశ్రేష్ఠో బల
రూపసమన్వితః॥ ౧౨॥అనివార్యగతిశ్చైవ యథా సతతగః ప్రభుః । ఉద్యంతం భాస్కరం దృష్ట్వా బాలః కిల పిపాసితః॥౧౩॥
త్రియోజనసహస్రం తు అధ్వానమవతీర్య హి। ఆదిత్యమాహరిష్యామి న మే క్షుత్ప్రతియాస్యతి॥ ౧౪॥ ఇతి నిశ్చిత్య మనసా

పురైషబలదర్పితః। అనాధృష్యతమం దేవైరపి దేవర్షిదానవైః॥౧౫॥ అనాసాద్యైవపతితో భాస్కరోదయనే గిరౌ। పతి
తస్యకపేరస్యహనురేకాశిలాతలే॥౧౬॥ కించిద్భిన్నా దృఢహనోర్హనూమానేవ తేనవై। సత్యమాగమయోగేనమ
మైషవిదితో హరిః॥౧౭॥ నాస్యశక్యం బలంరూపం ప్రభావో వాపి భాషితుమ్। ఏషఆశంసతే లంకామేకో మర్దితుమోజ
సా॥౧౮॥ యశ్చైషోఽనంతరశ్శూరశ్శ్యామః పద్మనిభేక్షణః। ఇక్ష్వాకూణామతిరథో లోకే విఖ్యాతపౌరుషః॥౧౯॥ యస్మిన్న
చలతేధర్మో యోధర్మం నాతివర్తతే। యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేత్తి వేదవిదాంవరః॥౨౦॥ యోభింద్యాద్గగనం
బాణైః పర్వతానపిదారయేత్। యస్యమృత్యోరివ క్రోధశ్శక్రస్యేవపరాక్రమః॥౨౧॥ యస్యభార్యాజనస్థానాత్సీతాచా
పహృతాత్వయా। సఏషరామస్త్వాంయోద్ధుం రాజన్సమభివర్తతే॥౨౨॥ యశ్చైషదక్షిణేపార్శ్వేశుద్ధజాంబూనదప్ర
భః। విశాలవక్షాస్తామ్రాక్షో నీలకుంచితమూర్ధజః॥౨౩॥ ఏషోఽస్యలక్ష్మణో నామ భ్రాతా ప్రాణసమః ప్రియః। నయే
యుద్ధేచకుశలస్సర్వశస్త్రవిశారదః॥౨౪॥ అమర్షీదుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్బలీ। రామస్యదక్షిణోబాహు
ర్నిత్యం ప్రాణోబహిశ్చరః॥౨౫॥ నహ్యేష రాఘవస్యార్థే జీవితంపరిరక్షతి। ఏషైవాశంసతే యుద్ధేనిహంతుంసర్వరా
క్షసాన్॥౨౬॥ యస్తుసవ్యమసౌపక్షంరామస్యాశ్రిత్యతిష్ఠతి। రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజాహ్యేషవిభీషణః॥౨౭॥ శ్రీమతా
రాజరాజేనలంకాయామభిషేచితః। త్వామేవప్రతిసంరబ్ధో యుద్ధాయైషోఽభివర్తతే॥౨౮॥ యంతుపశ్యసితిష్ఠంతంమధ్యే
గిరిమివాచలమ్। సర్వశాఖామృగేంద్రాణాంభర్తారమపరాజితమ్॥౨౯॥ తేజసాయశసాబుద్ధ్యాజ్ఞానేనాభిజనేనచ। యః
కపీనతిబభ్రాజహిమవానివపర్వతాన్॥౩౦॥ కిష్కింధాంయస్సమధ్యాస్తేగుహాంసగహనద్రుమామ్। దుర్గాంపర్వత
దుర్గస్థాంప్రధానైస్సహయూథపైః॥౩౧॥ యస్యైషాకాంచనీమాలాశోభతేశతపుష్కరా। కాంతాదేవమనుష్యాణాం
యస్యాంలక్ష్మీః ప్రతిష్ఠితా॥౩౨॥ ఏతాంచమాలాంతారాంచకపిరాజ్యంచశాశ్వతమ్। సుగ్రీవోవాలినంహత్వారామేణ
ప్రతిపాదితః॥౩౩॥ శతంశతసహస్రాణాంకోటిమాహుర్మనీషిణః। శతంకోటిసహస్రాణాంశంఖఇత్యభిధీయతే॥
౩౪॥ శతంశంఖసహస్రాణాంమహాశంఖఇతిస్మృతః। మహాశంఖసహస్రాణాంశతంబృందమితిస్మృతమ్॥౩౫॥ శతబృం
దసహస్రాణాంమహాబృందమితిస్మృతమ్। మహాబృందసహస్రాణాంశతంపద్మమితిస్మృతమ్॥౩౬॥ శతంపద్మసహస్రా
ణాంమహాపద్మమితిస్మృతమ్। మహాపద్మసహస్రాణాంశతంఖర్వమిహోచ్యతే॥౩౭॥ శతంఖర్వసహస్రాణాంమ
హాఖర్వమితిస్మృతమ్। మహాఖర్వసహస్రాణాంసముద్రమభిధీయతే॥౩౮॥ శతంసముద్రసాహస్రమోఘ ఇత్యభిధీయ
తే। శతమోఘసహస్రాణాంమహౌఘ ఇతివిశ్రుతః॥౩౯॥ ఏవంకోటిసహస్రేణశంఖానాంచతథైవచ। మహాశంఖస
హస్రేణతథాబృందశతేనచ॥౪౦॥ మహాబృందసహస్రేణతథాపద్మశతేనచ। మహాపద్మసహస్రేణతథాఖర్వశతేనచ॥
౪౧॥ సముద్రేణసహస్రేణమహౌఘశతేనచ। ఏవంకోటిమహౌఘేనసముద్రేణతథైవచ॥౪౨॥ ఏవంకోటిసహస్రేణ
శంఖానాంచతథైవహి। విభీషణేనసచివైరాక్షసైఃపరివారితః॥౪౩॥ సుగ్రీవోవానరేంద్రస్త్వాంయుద్ధార్థమభివర్తతే।
మహాబలవృతోనిత్యంమహాబలపరాక్రమః॥౪౪॥ ఇమాంమహారాజసమీక్ష్యవాహినీముపస్థితాంప్రజ్వలితగ్రహోప
మామ్। తతఃప్రయత్నఃపరమోవిధీయతాంయథాజయస్స్యాన్నపరైఃపరాజయః॥౪౫॥ ఇతియుద్ధకాండే-అష్టావింశస్సర్గః.

శుకేనతుసమాఖ్యాతాంస్తాన్దృష్ట్వాహరియూథపాన్। సమీపస్థంచరామస్యభ్రాతరంస్వంవిభీషణమ్॥౧॥ ల
క్ష్మణంచమహావీర్యంభుజంరామస్యదక్షిణమ్। సర్వవానరరాజంచసుగ్రీవంభీమవిక్రమమ్॥౨॥ గజంగవాక్షంగవయం
మైందంద్వివిదమేవచ। అంగదంచైవబలినంవజ్రహస్తాత్మజాత్మజమ్॥౩॥ హనూమంతంచవిక్రాంతంజాంబవంతంచదుర్జ
యమ్। సుషేణంకుముదంనీలంనలంచప్లవగర్షభమ్॥౪॥ కించిదుద్విగ్నహృదయోజాతక్రోధశ్చరావణః। భర్త్సయామా
సతౌవీరౌకథాంతేశుకసారణౌ॥౫॥ అధోముఖౌతౌప్రణతావబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ। రోషగద్గదయావాచాసంరబ్ధఃపరుషం
తతః॥౬॥ నతావత్సదృశంనామసచివైరుపజీవిభిః। విప్రియంనృపతేఃకర్తుంనిగ్రహప్రగ్రహేప్రభోః॥౭॥ రిపూణాంప్ర
తిలోమానాంయుద్ధార్థమభిధావతామ్। ఉభాభ్యాంసదృశంనామవక్తుమప్రస్తవేస్తవమ్॥౮॥ ఆచార్యాగురవోవృద్ధావృ
థావాంపర్యుపాసితాః। సారంయద్రాజశాస్త్రాణామనుజీవ్యంనగృహ్యతే॥౯॥ గృహీతోవానవిజ్ఞాతోభారోఽజ్ఞానస్యవో
హ్యతే। ఈదృశైస్సచివైర్యుక్తోమూర్ఖైర్దిష్ట్యాధరామ్యహమ్॥౧౦॥ కిన్నుమృత్యోర్భయంనాస్తివక్తుంమాంపరుషంవ

చః। యస్య మే శాసతో జిహ్వా ప్రయచ్ఛతి శుభాశుభమ్॥౧౧॥ అప్యేవ దహనం స్పృష్ట్వా వనే తిష్ఠంతి పాదపాః। రాజదోషపరామృష్టాస్తిష్ఠంతే నాపరాధినః॥౧౨॥ హన్యామహం త్విమౌ పాపౌ శత్రుపక్షప్రశంసకౌ। యదిపూర్వోపకారైస్తు న క్రోధో మృదుతాం వ్రజేత్॥౧౩॥ అపసర్పత గచ్ఛధ్వం సన్నికర్షాదితో మమ। నహి వాం హంతుమిచ్ఛామి స్మరామ్యుపకృతాని వామ్॥౧౪॥ హతావేవ కృతఘ్నౌ తౌ మయి స్నేహపరాఙ్ముఖౌ। ఏవముక్తౌ తు సవ్రీళౌ తావుభౌ శుకసారణౌ॥౧౫॥ రావణం జయశబ్దేన ప్రతినంద్యాభినిస్సృతౌ। అబ్రవీత్తు దశగ్రీవస్సమీపస్థం మహోదరమ్॥౧౬॥ ఉపస్థాపయ మే శీఘ్రం చారాన్నీతివిశారదాన్। మహోదరస్తథోక్తస్తు శీఘ్రమాజ్ఞాపయచ్చరాన్॥౧౭॥ తతశ్చారాస్సంత్వరితాః ప్రాప్తాః పార్థివశాసనాత్। ఉపస్థితాః ప్రాంజలయో వర్ధయిత్వా జయాశిషా॥౧౮॥ తానబ్రవీత్తతో వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః। చారాన్ప్రత్యాయితాన్ శూరాన్ భక్తాన్ విగతసాధ్వసాన్॥౧౯॥ ఇతో గచ్ఛత రామస్య వ్యవసాయం పరీక్షథ। మంత్రేష్వాభ్యంతరా యేఽస్య ప్రీత్యా తేన సమాగతాః॥౨౦॥ కథం స్వపితి జాగర్తి కిమద్య చ కరిష్యతి। విజ్ఞాయ నిపుణం సర్వమాగంతవ్యమశేషతః॥౨౧॥ చారేణ విదితశ్శత్రుః పండితైర్వసుధాధిపైః। యుద్ధే స్వల్పేన యత్నేన సమాసాద్య నిరస్యతే॥౨౨॥ చారాస్తు తే తథేత్యుక్త్వా ప్రహృష్టా రాక్షసేశ్వరమ్। శార్దూలమగ్రతః కృత్వా తతశ్చక్రుః ప్రదక్షిణమ్॥౨౩॥ తతస్తం తం మహాత్మానం చారా రాక్షససత్తమమ్। కృత్వా ప్రదక్షిణం జగ్ముర్యత్ర రామస్సలక్ష్మణః॥౨౪॥ తే సువేలస్య శైలస్య సమీపే రామలక్ష్మణౌ। ప్రచ్ఛన్నా దదృశుర్గత్వా ససుగ్రీవవిభీషణౌ॥౨౫॥ ప్రేక్షమాణాశ్చమూం తాం చ బభూవుర్భయవిక్లబాః। తే తు ధర్మాత్మనా దృష్టా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసాః॥౨౬॥ విభీషణేన తత్రస్థా నిగృహీతా యదృచ్ఛయా। శార్దూలో గ్రాహితస్త్వేకః పాపోఽయమితి రాక్షసః॥౨౭॥ మోచితస్సోఽపి రామేణ వధ్యమానః ప్లవంగమైః। ఆనృశంస్యేన రామేణ మోచితా రాక్షసాః పరే॥౨౮॥ వానరైరర్దితాస్తే తు విక్రాంతైర్లఘువిక్రమైః। పునర్లంకామనుప్రాప్తాః శ్వసంతో నష్టచేతసః॥౨౯॥ తతో దశగ్రీవముపస్థితాస్తే చారా బహిర్నిత్యచరా నిశాచరాః। గిరేస్సువేలస్య సమీపవాసినం న్యవేదయన్ భీమబలం మహాబలాః॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకోనత్రింశస్సర్గః ****************************

తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః। సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేదయన్॥౧॥ చారాణాం రావణః శ్రుత్వా ప్రాప్తం రామం మహాబలమ్। జాతోద్వేగోఽభవత్కించిచ్ఛార్దూలం వాక్యమబ్రవీత్॥౨॥ అయథావచ్చ తే వర్ణో దీనశ్చాసి నిశాచర। నాసి కచ్చిదమిత్రాణాం క్రుద్ధానాం వశమాగతః॥౩॥ ఇతి తేనానుశిష్టస్తు వాచం మందముదీరయత్। తదా రాక్షసశార్దూలం శార్దూలో భయవిహ్వలః॥౪॥ న తే చారయితుం శక్యా రాజన్ వానరపుంగవాః। విక్రాంతా బలవంతశ్చ రాఘవేణ సురక్షితాః॥౫॥ నాపి సంభాషితుం శక్యాస్సంప్రశ్నోఽత్ర న లభ్యతే। సర్వతో రక్ష్యతే పంథా వానరైః పర్వతోపమైః॥౬॥ ప్రవిష్టమాత్రే జ్ఞాతోఽహం బలే తస్మిన్నచారితే। బలాద్గృహీతో రక్షోభిర్బహుధాస్మి విబాధితః॥౭॥ జానుభిర్ముష్టిభిర్దంతైస్తలైశ్చాభిహతో భృశమ్। పరిణీతోఽస్మి హరిభిర్బలవద్భిరమర్షణైః॥౮॥ పరిణీయ చ సర్వత్ర నీతోఽహం రామసంసదమ్। రుధిరాదిగ్ధసర్వాంగో విహ్వలశ్చలితేంద్రియః॥౯॥ హరిభిర్వధ్యమానశ్చ యాచమానః కృతాంజలిః। రాఘవేణ పరిత్రాతో జీవామీతి యదృచ్ఛయా॥౧౦॥ ఏష శైలైశ్శిలాభిశ్చ పూరయిత్వా మహార్ణవమ్। ద్వారమాశ్రిత్య లంకాయా రామస్తిష్ఠతి సాయుధః॥౧౧॥ గరుడవ్యూహమాస్థాయ సర్వతో హరిభిర్వృతః। మాం విసృజ్య మహాతేజా లంకామేవాభివర్తతే॥౧౨॥ పురా ప్రాకారమాయాతి క్షిప్రమేకతరం కురు। సీతాం చాస్మై ప్రయచ్ఛాశు సుయుద్ధం వా ప్రదీయతామ్॥౧౩॥ మనసా సంతతాపాథ తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసాధిపః। శార్దూలస్య చ తద్వాక్యమథోవాచ స రావణః॥౧౪॥ యది మాం ప్రతియుధ్యేరన్ దేవగంధర్వదానవాః। నైవ సీతాం ప్రదాస్యామి సర్వలోకభయాదపి॥౧౫॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా రావణః పునరబ్రవీత్। చారితా భవతా సేనా కేఽత్ర శూరాః ప్లవంగమాః॥౧౬॥ కీదృశాః కింప్రభావాస్స్యుర్వానరాః కే దురాసదాః। కస్య పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ తత్త్వమాఖ్యాహి రాక్షస॥౧౭॥ తథాత్ర ప్రతిపత్స్యేఽహం జ్ఞాత్వా తేషాం బలాబలమ్। అవశ్యం బలసంఖ్యానం కర్తవ్యం యుద్ధమిచ్ఛతా॥౧౮॥ అథైవముక్తశ్శార్దూలో రావణేనోత్తమశ్చరః। ఇదం వచనమారేభే వక్తుం రావణసన్నిధౌ॥౧౯॥ అథర్క్షరజసః పుత్రో యుధి రాజా సుదుర్జయః। బ్రహ్మణస్త్వథ పుత్రోఽసౌ జాంబవానితి విశ్రుతః॥౨౦॥ గద్గదస్య చ పుత్రోఽన్యో గురుపుత్రశ్శతక్రతోః। కదనం యస్య పుత్రేణ కృతమేకేన రక్ష

షామ్ ॥౨౧॥ సుషేణశ్చాత్ర ధర్మాత్మా పుత్రో ధర్మస్య వీర్యవాన్ । సౌమ్యస్సోమాత్మజశ్చాత్ర రాజన్ దధిముఖః కపిః ॥
౨౨॥ సుముఖో దుర్ముఖశ్చాత్ర వేగదర్శీ చ వానరః । మృత్యుర్వానరరూపేణ నూనం సృష్టః స్వయంభువా ॥౨౩॥ పుత్రో హు
తవహస్యాథ నీలస్సేనాపతిః స్వయమ్ । అనిలస్య చ పుత్రోఽత్ర హనూమానితి విశ్రుతః ॥౨౪॥ నప్తా శక్రస్య దుర్ధర్షో బలవానం
గదో యువా । మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ బలినావశ్విసంభవౌ ॥౨౫॥ పుత్రా వైవస్వతస్యాత్ర పంచ కాలాంతకోపమాః । గజో
గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః ॥౨౬॥ దశ వానరకోట్యశ్చ శూరాణాం యుద్ధకాంక్షిణామ్ । శ్రీమతాం దేవపుత్రాణాం
శేషాన్నాఖ్యాతుముత్సహే ॥౨౭॥ పుత్రో దశరథస్యైష సింహసంహననో యువా । దూషణో నిహతో యేన ఖరశ్చ త్రిశిరా
స్తథా ॥౨౮॥ నాస్తి రామస్య సదృశో విక్రమే భువి కశ్చన । విరాధో నిహతో యేన కబంధశ్చాంతకోపమః ॥౨౯॥ వక్తుం న శక్తో రా
మస్య నరః కశ్చిద్గుణాన్ క్షితౌ । జనస్థానగతా యేన యావంతో రాక్షసా హతాః ॥౩౦॥ లక్ష్మణశ్చాత్ర ధర్మాత్మా మాతంగానా
మివర్షభః । యస్య బాణపథం ప్రాప్య న జీవేదపి వాసవః ॥౩౧॥ శ్వేతో జ్యోతిర్ముఖశ్చాత్ర భాస్కరస్యాత్మసంభవౌ । వరుణస్య
చ పుత్రోఽన్యో హేమకూటః ప్లవంగమః ॥౩౨॥ విశ్వకర్మసుతో వీరో నలః ప్లవగసత్తమః । విక్రాంతో బలవానత్ర వసుపుత్ర
శ్చ దుర్ధరః ॥౩౩॥ రాక్షసానాం వరిష్ఠశ్చ తవ భ్రాతా విభీషణః । పరిగృహ్య పురీం లంకాం రాఘవస్య హితే రతః ॥౩౪॥ ఇతి స
ర్వం సమాఖ్యాతం తవేదం వానరం బలమ్ । సువేలేఽధిష్ఠితం శైలే శేషకార్యే భవాన్ గతిః ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- త్రిం
శస్సర్గః ****************** తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః । సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేద
యన్ ॥౧॥ చారాణాం రావణశ్శ్రుత్వా ప్రాప్తం రామం మహాబలమ్ । జాతోద్వేగోఽభవత్కించిత్సచివానిదమబ్రవీత్ ॥
౨॥ మంత్రిణశ్శీఘ్రమాయాంతు సర్వే వై సుసమాహితాః । అయం నో మంత్రకాలో హి సంప్రాప్త ఇతి రాక్షసాః ॥౩॥ త
స్య తచ్ఛాసనం శ్రుత్వా మంత్రిణోఽభ్యాగమన్ ద్రుతమ్ । తతస్సమంత్రయామాస సచివై రాక్షసైస్సహ ॥౪॥ మంత్రయి
త్వా స దుర్ధర్షః క్షమం యత్సమనంతరమ్ । విసర్జయిత్వా సచివాన్ ప్రవివేశ స్వమాలయమ్ ॥౫॥ తతో రాక్షసమాహూ
య విద్యుజ్జిహ్వం మహాబలమ్ । మాయావిదం మహామాయః ప్రావిశద్యత్ర మైథిలీ ॥౬॥ విద్యుజ్జిహ్వం చ మాయాజ్ఞమబ్రవీ
ద్రాక్షసాధిపః । మోహయిష్యావహే సీతాం మాయయా జనకాత్మజామ్ ॥౭॥ శిరో మాయామయం గృహ్య రాఘవస్య ని
శాచర । త్వం మాం సముపతిష్ఠస్వ మహచ్చ సశరం ధనుః ॥౮॥ ఏవముక్తస్తథేత్యాహ విద్యుజ్జిహ్వో నిశాచరః । తస్య తుష్టో
ఽభవద్రాజా ప్రదదౌ చ విభూషణమ్ ॥౯॥ అశోకవనికాయాం తు సీతాదర్శనలాలసః । నైరృతానామధిపతిస్సంవివేశ మహా
బలః ॥౧౦॥ తతో దీనామదైన్యార్హాం దదర్శ ధనదానుజః । అధోముఖీం శోకపరాముపవిష్టాం మహీతలే ॥౧౧॥ భర్తారమే
వ ధ్యాయంతీమశోకవనికాం గతామ్ । ఉపాస్యమానాం ఘోరాభీ రాక్షసీభిరితస్తతః ॥౧౨॥ రాక్షసీభిర్వృతాం సీతాం స్వ
ర్ణచంద్రనిభాననామ్ । ఉత్పాతమేఘజాలాభిశ్చంద్రరేఖామివావృతామ్ ॥౧౩॥ భూషణైరుత్తమైః కైశ్చిన్మంగళార్థ
మలంకృతామ్ । చరంతీం మారుతోద్ధూతాం క్షిప్తాం పుష్పలతామివ ॥౧౪॥ హర్షశోకాంతరే మగ్నాం విషాదస్య విలక్ష
ణామ్ । స్తిమితామివ గాంభీర్యాన్నదీం భాగీరథీమివ ॥౧౫॥ ఉపసృత్య తతస్సీతాం ప్రహర్షన్నామ కీర్తయన్ । ఇదం చ వచ
నం ధృష్టమువాచ జనకాత్మజామ్ ॥౧౬॥ సాంత్వ్యమానా మయా భద్రే యముపాశ్రిత్య వల్గసే । ఖరహంతా స తే భర్తా రా
ఘవస్సమరే హతః ॥౧౭॥ ఛిన్నం తే సర్వతో మూలం దర్పస్తే నిహతో మయా । వ్యసనేనాత్మనస్సీతే మమ భార్యా భవిష్యసి ॥
౧౮॥ విసృజేమాం మతిం మూఢే కిం మృతేన కరిష్యసి । భవస్వ భద్రే భార్యాణాం సర్వాసామీశ్వరీ మమ ॥౧౯॥ అల్పపుణ్యే
నివృత్తార్థే మూఢే పండితమానిని । శృణు భర్తృవధం సీతే ఘోరం వృత్రవధం యథా ॥౨౦॥ సమాయాతస్సముద్రాంతం
మాం హంతుం కిల రాఘవః । వానరేంద్రప్రణీతేన బలేన మహతా వృతః ॥౨౧॥ సంనివిష్టస్సముద్రస్య తీర్త్వా తీరమథోత్తరమ్
బలేన మహతా రామో వ్రజత్యస్తం దివాకరే ॥౨౨॥ అథాధ్వని పరిశ్రాంతమర్ధరాత్రే స్థితం బలమ్ । సుఖసంసుప్తమాసా
ద్య చారితం ప్రథమం చరైః ॥౨౩॥ తత్ప్రహస్తప్రణీతేన బలేన మహతా మమ । బలమస్య హతం రాత్రౌ యత్ర రామస్సల
క్ష్మణః ॥౨౪॥ పట్టసాన్ పరిఘాన్ గృహ్య దండాన్ ఖడ్గాన్మహాయసాన్ । బాణజాలాని శూలాని భాస్వరాన్ కూటముద్గరాన్ ॥
౨౫॥ యష్టీశ్చ తోమరాన్ శక్తీశ్చక్రాణి ముసలాని చ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య రక్షోభిర్వానరేషు నిపాతితాః ॥౨౬॥ అథ సు
ప్తస్య రామస్య ప్రహస్తేన ప్రమాథినా । అసక్తం కృతహస్తేన శిరశ్ఛిన్నం మహాసినా ॥౨౭॥ విభీషణస్సముత్పత్య నిగృహీతో

యదృచ్ఛయా। నిశః ప్రవ్రాజితస్సర్వైర్లక్ష్మణః ప్లవగైస్సహ॥౨౮॥ సుగ్రీవో గ్రీవయా శేతే భగ్నయా ప్లవగాధిపః। ని
రస్తో హనుమాంశ్శేతే హనూమాన్రాక్షసైర్హతః॥౨౯॥ జాంబవానథ జానుభ్యాముత్పతన్నిహతో యుధి। పట్టసైర్బహుభిశ్ఛి
న్నో నికృత్తః పాదపో యథా॥౩౦॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ నిహతౌ వానరర్షభౌ। నిశ్వసంతౌ రుదంతౌ చ రుధిరేణ సము
క్షితౌ॥౩౧॥ అసినా వానరశ్ఛిన్నో మధ్యే హ్యరినిషూదనః। అభితిష్ఠతి మేదిన్యాం పనసః పనసో యథా॥౩౨॥ నారాచైర్బహు
భిశ్ఛిన్నశ్శేతే దర్యాం దరీముఖః। కుముదస్తు మహాతేజా నికృత్తస్సాయకైః కృతః॥౩౩॥ అంగదో బహుభిశ్ఛిన్నశ్శరైరాసా
ద్య రాక్షసైః। పాతితో రుధిరోద్గారీ క్షితౌ నిపతితాంగదః॥౩౪॥ హరయో మథితా నాగై రథజాలైస్తథాపరే। శాయితా మృది
తాశ్చాశ్వైర్వాయువేగైరివాంబుదైః॥౩౫॥ ప్రహృతాశ్చాపరే త్రస్తా హన్యమానా జఘన్యతః। అభిద్రుతాస్తు రక్షోభి
స్సింహైరివ మహాద్విపాః॥౩౬॥ సాగరే పతితాః కేచిత్కేచిద్గగనమాశ్రితాః। ఋక్షా వృక్షాన్సమారూఢా వానరైస్తు
విమిశ్రితాః॥౩౭॥ సాగరస్య చ తీరేషు శైలేషు చ వనేషు చ। పింగళాస్తే విరూపాక్షైర్బహుభిర్బహవో హతాః॥౩౮॥ ఏవం త
వ హతో భర్తా ససైన్యో మమ సేనయా। క్షతజార్ద్రం రజోధ్వస్తమిదం చాస్యాహృతం శిరః॥౩౯॥ తతః పరమదుర్ధర్షో
రావణో రాక్షసాధిపః। సీతాయాముపశృణ్వంత్యాం రాక్షసీమిదమబ్రవీత్॥౪౦॥ రాక్షసం క్రూరకర్మాణం విద్యుజ్జి
హ్వం త్వమానయ। యేన తద్రాఘవశిరస్సంగ్రామాత్స్వయమాహృతమ్॥౪౧॥ విద్యుజ్జిహ్వస్తదా గృహ్య శిరస్తత్సశరా
సనమ్। ప్రణామం శిరసా కృత్వా రావణస్యాగ్రతః స్థితః॥౪౨॥ తమబ్రవీత్తతో రాజా రావణో రాక్షసం స్థితమ్। విద్యుజ్జి
హ్వం మహాజిహ్వం సమీపపరివర్తినమ్॥౪౩॥ అగ్రతః కురు సీతాయాశ్శీఘ్రం దాశరథేశ్శిరః। అవస్థాం పశ్చిమాం భర్తుః
కృపణా సాధు పశ్యతు॥౪౪॥ ఏవముక్తస్తు తద్రక్షశ్శిరస్తత్ప్రియదర్శనమ్। ఉపనిక్షిప్య సీతాయాః క్షిప్రమంతరధీయత॥౪౫॥
రావణశ్చాపి చిక్షేప భాస్వరం కార్ముకం మహత్। త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం సీతామిదమువాచ హ॥౪౬॥ ఇదం తు తవ రామ
స్య కార్ముకం జ్యాసమన్వితమ్। ఇహ ప్రహస్తేనానీతం హత్వా తం నిశి మానుషమ్॥౪౭॥ స విద్యుజ్జిహ్వేన సహైవ తచ్ఛి
రో ధనుశ్చ భూమౌ వినికీర్య రావణః। విదేహరాజస్య సుతాం యశస్వినీం తతోఽబ్రవీత్తాం భవ మే వశానుగా॥౪౮॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకత్రింశస్సర్గః। **

సా సీతా తచ్ఛిరో దృష్ట్వా తచ్చ కార్ముకముత్తమమ్। సుగ్రీవప్రతిసంసర్గమాఖ్యాతం చ హనూమతా॥౧॥ నయనే
ముఖవర్ణం చ భర్తుస్తత్సదృశం ముఖమ్। కేశాన్కేశాంతదేశం చ తం చ చూడామణిం శుభమ్॥౨॥ ఏతైస్సర్వైరభిజ్ఞా
నైరభిజ్ఞాయ సుదుఃఖితా। విజగర్హాథ కైకేయీం క్రోశంతీ కురరీ యథా॥౩॥ సకామా భవ కైకేయి హతోఽయం కులనందనః।
కులముత్సాదితం సర్వం త్వయా కలహశీలయా॥౪॥ ఆర్యేణ కిం తే కైకేయి కృతం రామేణ విప్రియమ్। యన్మయా చీరవసన
స్త్వయా ప్రస్థాపితో వనమ్॥౫॥ ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ వేపమానా తపస్వినీ। జగామ జగతీం బాలా ఛిన్నా తు కదలీ యథా॥
౬॥ సా ముహూర్తాత్సమాశ్వాస్య ప్రతిలభ్య చ చేతనామ్। తచ్ఛిరస్సముపాఘ్రాయ విలలాపాయతేక్షణా॥౭॥ హా హతా
స్మి మహాబాహో వీరవ్రతమనువ్రత। ఇమాం తే పశ్చిమావస్థాం గతాస్మి విధవా కృతా॥౮॥ ప్రథమం మరణం నార్యా భర్తు
ర్వైగుణ్యముచ్యతే। సువృత్తసాధువృత్తాయాస్సంవృత్తస్త్వం మమాగ్రతః॥౯॥ దుఃఖాద్దుఃఖం ప్రపన్నాయా మగ్నాయా
శ్శోకసాగరే। యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽపి త్వం వినిపాతితః॥౧౦॥ సా శ్వశ్రూర్మమ కౌసల్యా త్వయా పుత్రేణ రా
ఘవ। వత్సేనేవ యథా ధేనుర్వివత్సా వత్సలా కృతా॥౧౧॥ ఆదిష్టం దీర్ఘమాయుస్తే యైరచింత్యపరాక్రమ। అనృతం వచనం
తేషామల్పాయురసి రాఘవ॥౧౨॥ అథవా నశ్యతి ప్రజ్ఞా ప్రాజ్ఞస్యాపి సతస్తవ। పచత్యేనం యథా కాలో భూతానాం ప్రభ
వో హ్యయమ్॥౧౩॥ అదృష్టం మృత్యుమాపన్నః కస్మాత్త్వం నయశాస్త్రవిత్। వ్యసనానాముపాయజ్ఞః కుశలో హ్యసి వర్జనే॥
తథా త్వం సంపరిష్వజ్య రౌద్రయాతినృశంసయా। కాళరాత్ర్యా మయాచ్ఛిద్య హృతః కమలలోచన॥౧౫॥ కిన్ను శేషే
మహాబాహో మాం విహాయ తపస్వినీమ్। ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం పురుషర్షభ॥౧౬॥ అర్చితం సతతం యత్నా
ద్గంధమాల్యైర్మయా తవ। ఇదం తే మత్ప్రియం వీర ధనుః కాంచనభూషణమ్॥౧౭॥ పిత్రా దశరథేన త్వం శ్వశురేణ మ
మానఘ। సర్వైశ్చ పితృభిస్సార్ధం నూనం స్వర్గే సమాగతః॥౧౮॥ దివి నక్షత్రభూతస్త్వం మహత్కర్మ కృతాం ప్రి
యమ్। పుణ్యం రాజర్షివంశం త్వమాత్మనస్సముపేక్షసే॥౧౯॥ కిం మాం న ప్రేక్షసే రాజన్కిం మాం న ప్రతిభాషసే। బా

తేనబాలాం సంప్రాప్తాం భార్యాం మాం సహచారిణీమ్ ॥౨౦॥ సంశ్రుతం గృహ్ణతా పాణిం చరిష్యామీతి యత్త్వయా। స్మ
ర తన్మమ కాకుత్స్థ నయ మామపి దుఃఖితామ్ ॥౨౧॥ కస్మాన్మామపహాయ త్వం గతో మతిమతాం వర। అస్మాల్లోకాదముం
లోకం త్యక్త్వా మామపి దుఃఖితామ్ ॥౨౨॥ కల్యాణై రుచితం యత్తత్పరిష్వక్తం మయైవ తత్। క్రవ్యాదైస్తచ్ఛరీరం తే నూనం
విపరికృష్యతే ॥౨౩॥ అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైరిష్టవానాప్తదక్షిణైః। అగ్నిహోత్రేణ సంస్కారం కేన త్వం తు న లప్స్యసే ॥
౨౪॥ ప్రవ్రజ్యాముపపన్నానాం త్రయాణామేకమాగతమ్। పరిప్రక్ష్యతి కౌసల్యా లక్ష్మణం శోకలాలసా ॥౨౫॥ స తస్యాః ప
రిపృచ్ఛంత్యా వధం మిత్రబలస్య తే। తవ చాఖ్యాస్యతే నూనం నిశాయాం రాక్షసైర్వధమ్ ॥౨౬॥ సా త్వాం సుప్తం హతం
శ్రుత్వా మాం చ రక్షోగృహం గతామ్। హృదయేన విదీర్ణేన న భవిష్యతి రాఘవ ॥౨౭॥ మమ హేతోరనార్యాయా హ్యనఘః
పార్థివాత్మజః। రామస్సాగరముత్తీర్య సత్త్వవాన్ గోష్పదే హతః ॥౨౮॥ అహం దాశరథేనోఢా మోహాత్స్వకులపాం
సనీ। ఆర్యపుత్రస్య రామస్య భార్యా మృత్యురజాయత ॥౨౯॥ నూనమన్యన్మయా జాతం వారితం దానముత్తమమ్। యాహ
మద్యేహ శోచామి భార్యా సర్వాతిథేరపి ॥ ౩౦ ॥ సాధు పాతయ మాం క్షిప్రం రామస్యోపరి రావణ। సమానయ పతిం పత్న్యా
కురు కల్యాణముత్తమమ్ ॥౩౧॥ శిరసా మే శిరశ్చాస్య కాయం కాయేన యోజయ। రావణానుగమిష్యామి గతిం భర్తుర్మహా
త్మనః ॥౩౨॥ ముహూర్తమపి నేచ్ఛామి జీవితుం పాపజీవికా। శ్రుతం మయా వేదవిదాం బ్రాహ్మణానాం పితుర్గృహే ॥౩౩
యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహోదయాః। క్షమా యస్మిన్దమస్త్యాగస్సత్యం ధర్మః కృతజ్ఞ
తా ॥౩౪॥ అహింసా చైవ భూతానాం తమృతే కా గతిర్మమ। ఇతి సా దుఃఖసంతప్తా విలలాపాయతేక్షణా ॥౩౫॥ భర్తుశ్శి
రో ధనుస్తత్ర సమీక్ష్య చ పునః పునః। ఏవం లాలప్యమానాయాం సీతాయాం తత్ర రాక్షసః ॥౩౬॥ అభిచక్రామ భర్తార
మనీకస్థః కృతాంజలిః। విజయస్వార్యపుత్రేతి సోభివాద్య ప్రసాద్య చ ॥౩౭॥ న్యవేదయదనుప్రాప్తం ప్రహస్తం వాహినీప
తిమ్। అమాత్యైస్సహితస్సర్వైః ప్రహస్తస్సముపస్థితః ॥౩౮॥ తేన దర్శనకామేన వయం ప్రస్థాపితాః ప్రభో। నూనమస్తి
మహారాజ రాజభావాత్ క్షమాన్వితం ॥౩౯॥ కించిదాత్యయికం కార్యం తేషాం త్వం దర్శనం కురు। ఏతచ్ఛ్రుత్వా దశగ్రీవో
రాక్షసప్రతివేదితం ॥౪౦॥ అశోకవనికాం త్యక్త్వా మంత్రిణాం దర్శనం యయౌ। స తు సర్వం సమర్థ్యైవ మంత్రిభిః కృత్య
మాత్మనః ॥౪౧॥ సభాం ప్రవిశ్య విదధే విదిత్వా రామవిక్రమం। అంతర్ధానం తు తచ్ఛీర్షం తచ్చ కార్ముకముత్తమం ॥౪౨॥
జగామ రావణస్యైవ నిర్యాణసమనంతరం। రాక్షసేంద్రస్తు తైస్సార్ధం మంత్రిభిర్భీమవిక్రమైః ॥౪౩॥ సమర్థయా
మాస తదా రామకార్యవినిశ్చయం। అవిదూరస్థితాన్సర్వాన్ బలాధ్యక్షాన్ హితైషిణః ॥౪౪॥ అబ్రవీత్కాలసదృశో రా
వణో రాక్షసాధిపః। శీఘ్రం భేరీనినాదేన స్ఫుటకోణాహతేన మే ॥ ౪౫ ॥ సమానయధ్వం సైన్యాని వక్తవ్యం చ న కార
ణం ॥ తతస్తథేతి ప్రతిగృహ్య తద్వచో బలాధిపాస్తే మహదాత్మనో బలం। సమానయంశ్చైవ సమాగమం చ తే న్యవేద
యన్భర్తరి యుద్ధకాంక్షిణి ॥ ౪౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః - ********************

సీతాం తు మోహితాం దృష్ట్వా సరమా నామ రాక్షసీ। ఆససాదాథ వైదేహీం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీమ్ ॥ ౧ ॥
మోహితాం రాక్షసేంద్రేణ సీతాం పరమదుఃఖితామ్। ఆశ్వాసయామాస తదా సరమా మృదుభాషిణీ ॥౨॥ సా హి తత్ర కృ
తా మిత్రం సీతయా రక్ష్యమాణయా। రక్షంతీ రావణాదిష్టా సానుక్రోశా దృఢవ్రతా ॥౩॥ సా దదర్శ తతస్సీతాం సరమా నష్ట
చేతనామ్। ఉపావృత్యోత్థితాం ధ్వస్తాం బడబామివ పాంసుషు ॥౪॥ తాం సమాశ్వాసయామాస సఖీ స్నేహేన సువ్రతా।
సమాశ్వసిహి వైదేహి మాభూత్తే మనసో వ్యథా ॥౫॥ ఉక్తా యద్రావణేన త్వం ప్రత్యుక్తం చ స్వయం త్వయా। సఖీస్నేహే
న తద్భీరు మయా సర్వమపి శ్రుతమ్ ॥౬॥ లీనయా గహనే శూన్యే భయముత్సృజ్య రావణాత్। తవ హేతోర్విశాలాక్షి న హి
మే జీవితం ప్రియమ్ ॥౭॥ స సంభ్రాంతశ్చ నిష్క్రాంతో యత్కృతే రాక్షసాధిపః। తచ్చ మే విదితం సర్వమభినిష్క్రమ్య మై
థిలి ॥౮॥ న శక్యం సౌప్తికం కర్తుం రామస్య విదితాత్మనః। వధశ్చ పురుషవ్యాఘ్రే తస్మిన్నైవోపపద్యతే ॥౯॥ న త్వేవ వానరా
న్హంతుం శక్యాః పాదపయోధినః। సురా దేవర్షభేణేవ రామేణ హి సురక్షితాః ॥౧౦॥ దీర్ఘవృత్తభుజః శ్రీమాన్ మహోర
స్కః ప్రతాపవాన్। ధన్వీ సంహననోపేతో ధర్మాత్మా భువి విశ్రుతః ॥౧౧॥ విక్రాంతో రక్షితా నిత్యమాత్మనశ్చ పరస్య
చ। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా కుశలీ నయశాస్త్రవిత్ ॥౧౨॥ హంతా పరబలౌఘానామచింత్యబలపౌరుషః। న హతో రాఘవః

శ్రీమాన్ సీతే శత్రునిబర్హణః ॥ ౧౩ ॥ అయుక్తబుద్ధికృత్యేన సర్వభూతవిరోధినా । ఇయం ప్రయుక్తా రౌద్రేణ మా
యా మాయావినా త్వయి ॥ ౧౪ ॥ శోకస్తే విగతస్సర్వః కల్యాణం త్వాముపస్థితమ్ । ధ్రువం త్వాం భజతే లక్ష్మీః ప్రియం
ప్రీతికరం శృణు ॥ ౧౫ ॥ ఉత్తీర్య సాగరం రామస్సహ వానరసేనయా । సన్నివిష్టస్సముద్రస్య తీరమాసాద్య దక్షిణమ్ ॥ ౧౬ ॥ దృ
ష్టో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః । స హి తైస్సాగరాన్తస్థైర్బలైస్తిష్ఠతి రక్షితః ॥ ౧౭ ॥ అనేన ప్రేషితా యే
చ రాక్షసా లఘువిక్రమాః । రాఘవస్తీర్ణ ఇత్యేవం ప్రవృత్తిస్తైరిహాహృతా ॥ ౧౮ ॥ స తాం శ్రుత్వా విశాలాక్షి ప్రవృత్తిం రా
క్షసాధిపః । ఏష మన్త్రయతే సర్వైస్సచివైస్సహ రావణః ॥ ౧౯ ॥ ఇతి బ్రువాణా సరమా రాక్షసీ సీతయా సహ । సర్వోద్యో
గేన సైన్యానాం శబ్దం శుశ్రావ భైరవమ్ ॥ ౨౦ ॥ దణ్డనిర్ఘాతవాదిన్యాః శ్రుత్వా భేర్యా మహాస్వనమ్ । ఉవాచ సరమా సీ
తామిదం మధురభాషిణీ ॥ ౨౧ ॥ సన్నాహజననీ హ్యేషా భైరవా భీరు భేరికా । భేరీనాదం చ గమ్భీరం శృణు తోయదనిస్స్వనమ్ ॥
౨౨ ॥ కల్ప్యన్తే మత్తమాతఙ్గా యుజ్యన్తే రథవాజినః । హృష్యన్తే తురగారూఢాః ప్రాసహస్తాస్సహస్రశః ॥ ౨౩ ॥ తత్ర
తత్ర చ సన్నద్ధాస్సమ్పతన్తి పదాతయః । ఆపూర్యన్తే రాజమార్గాః సైన్యైరద్భుతదర్శనైః ॥ ౨౪ ॥ వేగవద్భిర్నదద్భిశ్చ తో
యౌఘైరివ సాగరః । శస్త్రాణాం చ ప్రసన్నానాం చర్మణాం వర్మణాం తథా ॥ ౨౫ ॥ రథవాజిగజానాం చ భూషితానాం
చ రక్షసామ్ । ప్రభాం విసృజతాం పశ్య నానావర్ణాం సముత్థితామ్ ॥ ౨౬ ॥ వనం నిర్దహతో ఘర్మే యథా రూపం విభావ
సోః । గజానాం శృణు నిర్ఘోషం రథానాం శృణు నిస్స్వనమ్ ॥ ౨౭ ॥ హయానాం హేషమాణానాం శృణు తూర్యధ్వనిం య
థా । ఉద్యతాయుధహస్తానాం రాక్షసేన్ద్రానుయాయినామ్ ॥ ౨౮ ॥ సమ్భ్రమో రక్షసామేష తుములో రోమహర్షణః ।
శ్రీస్త్వాం భజతి శోకఘ్నీ రక్షసాం భయమాగతమ్ ॥ ౨౯ ॥ రామః కమలపత్రాక్షో దైత్యానామివ వాసవః । వినిర్జిత్య జితక్రో
ధస్త్వమచిన్త్యపరాక్రమః ॥ ౩౦ ॥ రావణం సమరే హత్వా భర్తా త్వాధిగమిష్యతి । విక్రమిష్యతి రక్షస్సు భర్తా తే సహలక్ష్మణః ॥
౩౧ ॥ యథా శత్రుషు శత్రుఘ్నో విష్ణునా సహ వాసవః । ఆగతస్య హి రామస్య క్షిప్రమఙ్కగతాం సతీమ్ ॥ ౩౨ ॥ అహం ద్ర
క్ష్యామి సిద్ధార్థాం త్వాం శత్రౌ వినిపాతితే । అశ్రూణ్యానన్దజాని త్వం వర్తయిష్యసి శోభనే ॥ ౩౩ ॥ సమాగమ్య పరిష్వ
జ్య తస్యోరసి మహోరసః । అచిరాన్మోక్ష్యతే సీతే దేవి తే జఘనం గతామ్ ॥ ౩౪ ॥ ధృతామేతాం బహూన్మాసాన్ వేణీం రా
మో మహాబలః । తస్య దృష్ట్వా ముఖం దేవి పూర్ణచన్ద్రమివోదితమ్ ॥ ౩౫ ॥ మోక్ష్యసే శోకజం వారి నిర్మోకమివ పన్నగీ । రా
వణం సమరే హత్వా న చిరాదేవ మైథిలి ॥ ౩౬ ॥ త్వయా సమగ్రః ప్రియయా సుఖార్హో లప్స్యతే సుఖమ్ । సమాగతా త్వం
రామేణ మోదిష్యసి మహాత్మనా ॥ ౩౭ ॥ సువర్షేణ సమాయుక్తా యథా సస్యేన మేదినీ ॥ గిరివరమభితోఽనువర్తమానో హ
య ఇవ మణ్డలమాశు యః కరోతి । తమిహ శరణమభ్యుపైహి దేవి దివసకరం ప్రభవో హ్యయం ప్రజానామ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - త్రయస్త్రింశస్సర్గః - ********************* అథ తాం జాతసన్తాపాం తేన వాక్యేన మోహి
తామ్ । సరమా హ్లాదయామాస పృథివీం ద్యౌరివామ్భసా ॥ ౧ ॥ తతస్తస్యా హితం సఖ్యాశ్చికీర్షన్తీ సఖీ వచః । ఉవాచ కాలే కా
లజ్ఞా స్మితపూర్వాభిభాషిణీ ॥ ౨ ॥ ఉత్సహేయమహం గత్వా త్వద్వాక్యమసితేక్షణే । నివేద్య కుశలం రామే ప్రతిచ్ఛన్నా నివ
ర్తితుమ్ ॥ ౩ ॥ న హి మే క్రమమాణాయా నిరాలమ్బే విహాయసి । సమర్థో గతిమన్వేతుం పవనో గరుడోఽపి వా ॥ ౪ ॥ ఏవం బ్రు
వాణాం తాం సీతా సరమాం పునరబ్రవీత్ । మధురం శ్లక్ష్ణయా వాచా పూర్వం శోకాభిపన్నయా ॥ ౫ ॥ సమర్థా గగనం గన్తు
మపి వా త్వం రసాతలమ్ । అవగచ్ఛామ్యకర్తవ్యం కర్తవ్యం తే మదన్తరే ॥ ౬ ॥ మత్ప్రియం యది కర్తవ్యం యది బుద్ధిః స్థిరా త
వ । జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం గత్వా కిం కరోతీతి రావణః ॥ ౭ ॥ స హి మాయాబలః క్రూరో రావణశ్శత్రురావణః । మాం మోహయ
తి దుష్టాత్మా పీతమాత్రేవ వారుణీ ॥ ౮ ॥ తర్జాపయతి మాం నిత్యం భర్త్సాపయతి చాసకృత్ । రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిర్యా
మాం రక్షన్తి నిత్యశః ॥ ౯ ॥ ఉద్విగ్నా శఙ్కితా చాస్మి న స్వస్థం చ మనో మమ । తద్భయాచ్చాహముద్విగ్నా అశోకవనికాం గ
తా ॥ ౧౦ ॥ యది నామ కథా తస్య నిశ్చితం వాపి యద్భవేత్ । నివేదయేథాస్సర్వం తత్పరో మే స్యాదనుగ్రహః ॥ ౧౧ ॥ సా త్వే
వం బ్రువతీం సీతాం సరమా వల్గుభాషిణీ । ఉవాచ వదనం తస్యాః స్పృశన్తీ బాష్పవిక్లబమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఏష తే యద్యభిప్రాయస్త
స్మాద్గచ్ఛామి జానకి । గృహ్య శత్రోరభిప్రాయముపావృత్తాం చ పశ్య మామ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏవముక్త్వా తతో గత్వా సమీపం తస్య ర
క్షసః । శుశ్రావ కథితం తస్య రావణస్య సమన్త్రిణః ॥ ౧౪ ॥ సా శ్రుత్వా నిశ్చయం తస్య నిశ్చయజ్ఞా దురాత్మనః । పునరేవా

గమత్ క్షిప్రమశోకవనికాం తదా ॥౧౫॥ సా ప్రవిష్టా పునస్తత్ర దదర్శ జనకాత్మజాం । ప్రతీక్షమాణాం స్వామేవ భ్రష్టప
ద్మామివ శ్రియమ్ ॥౧౬॥ తాం తు సీతా పునః ప్రాప్తాం సరమాం వల్గుభాషిణీమ్ । పరిష్వజ్య చ సుస్నిగ్ధం దదౌ చ స్వయమాస
నమ్ ॥౧౭॥ ఇహాసీనా సుఖం సర్వమాఖ్యాహి మమ తత్త్వతః । క్రూరస్య నిశ్చయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥౧౮॥ ఏవముక్తా
తు సరమా సీతయా వేపమానయా । కథితం సర్వమాచష్టే రావణస్య సమంత్రిణః ॥౧౯॥ జనన్యా రాక్షసేంద్రో వై త్వన్మో
క్షార్థం బృహద్వచః । అవిద్ధేన చ వైదేహి మంత్రివృద్ధేన బోధితః ॥౨౦॥ దీయతామభిసత్కృత్య మనుజేంద్రాయ మైథిలీ । ని
దర్శనం తే పర్యాప్తం జనస్థానే యదద్భుతమ్ ॥౨౧॥ లంఘనం చ సముద్రస్య దర్శనం చ హనూమతః । వధం చ రక్షసాం యుద్ధే
కః కుర్యాన్మానుషో భువి ॥౨౨॥ ఏవం సమంత్రివృద్ధేన మాత్రా చ బహు భాషితః । న త్వాముత్సహతే మోక్తుమర్థమర్థప
రో యథా ॥౨౩॥ నోత్సహత్యమృతో మోక్తుం యుద్ధే త్వామితి మైథిలి । సామాత్యస్య నృశంసస్య నిశ్చయో హ్యేష వర్తతే ॥
౨౪॥ తదేషా నిశ్చితా బుద్ధిర్మృత్యులోభాదుపస్థితా । భయాన్న శక్తస్త్వాం మోక్తుమనిరస్తస్తు సంయుగే ॥౨౫॥ రాక్షసా
నాం చ సర్వేషామాత్మనశ్చ వధేన హి । నిహత్య రావణం సంఖ్యే సర్వథా నిశితైః శరైః ॥౨౬॥ ప్రతినేష్యతి రామస్త్వామయో
ధ్యామసితేక్షణే । ఏతస్మిన్నంతరే శబ్దో భేరీశంఖసమాకులః ॥౨౭॥ శ్రుతో వానరసైన్యానాం కంపయన్ ధరణీతలమ్ । శ్రు
త్వా తు తద్వానరసైన్యశబ్దం లంకాగతా రాక్షసరాజభృత్యాః । నష్టౌజసో దైన్యపరీతచేష్టాః శ్రేయో న పశ్యంతి నృపస్య
దోషైః ॥౨౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుస్త్రింశస్సర్గః - ********************************

తేన శంఖవిమిశ్రేణ భేరీశబ్దేన రాఘవః । ఉపయాతి మహాబాహూ రామః పరపురంజయః ॥౧॥ తం నినాదం నిశమ్యాథ
రావణో రాక్షసేశ్వరః । ముహూర్తం ధ్యానమాస్థాయ సచివానభ్యుదైక్షత ॥౨॥ అథ తాన్ సచివాంస్తత్ర సర్వానాభా
ష్య రావణః । సభాం సన్నాదయన్ సర్వామిత్యువాచ మహాబలః ॥౩॥ జగత్సంతాపనః క్రూరో గర్హయన్ రాక్షసేశ్వరః ।
తరణం సాగరస్యాపి విక్రమం బలసంచయమ్ ॥౪॥ యదుక్తవంతో రామస్య భవంతస్తన్మయా శ్రుతమ్ । భవతశ్చాప్యహం వే
ద్మి యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్ ॥౫॥ తూష్ణీం కిమీక్షధ్వేఽన్యోన్యం విదిత్వా రామవిక్రమమ్ । తతస్తు సుమహాప్రాజ్ఞో మాల్య
వాన్నామ రాక్షసః ॥౬॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా మాతుః పైతామహోఽబ్రవీత్ । విద్యాస్వభివినీతో యో రాజా రాజ
న్నయానుగః ॥౭॥ స శాస్తి చిరమైశ్వర్యమరీంశ్చ కురుతే వశే । సందధానో హి కాలేన విగృహ్ణంశ్చారిభిః సహ ॥౮॥ స్వపక్షవ
ర్ధనం కుర్వన్ మహదైశ్వర్యమశ్నుతే । హీయమానేన కర్తవ్యో రాజ్ఞా సంధిః సమేన చ ॥౯॥ న శత్రుమవమన్యేత జ్యాయా
న్ కుర్వీత విగ్రహమ్ । తన్మహ్యం రోచతే సంధిః సహ రామేణ రావణ ॥౧౦॥ యదర్థమభియుక్తాః స్మ సీతా తస్మై ప్రదీయతాం
యస్య దేవర్షయః సర్వే గంధర్వాశ్చ జయైషిణః ॥౧౧॥ విరోధం మా గమస్తేన సంధిస్తే తేన రోచతామ్ । అసృజద్భగవాన్ప
క్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః ॥౧౨॥ సురాణామసురాణాం చ ధర్మాధర్మౌ తథాశ్రయౌ । ధర్మో హి శ్రూయతే పక్షో
హ్యమరాణాం మహాత్మనామ్ ॥౧౩॥ అధర్మో రక్షసాం పక్షో హ్యసురాణాం చ రావణ । ధర్మో వై గ్రసతేఽధర్మం తతః కృతమ
భూద్యుగమ్ ॥౧౪॥ అధర్మో గ్రసతే ధర్మం తతస్తిష్యః ప్రవర్తతే । తత్త్వయా చరతా లోకాన్ ధర్మో వినిహతో మహాన్ ॥
౧౫॥ అధర్మః ప్రగృహీతశ్చ తేనాస్మద్బలినః పరే । స ప్రమాదాద్వివృద్ధస్తే ధర్మోఽహిర్గ్రసతే హి నః ॥౧౬॥ వివర్ధయతి పక్షం
చ సురాణాం సురభావనః । విషయేషు ప్రసక్తేన యత్కించిత్కారిణా త్వయా ॥౧౭॥ ఋషీణామగ్నికల్పానాముద్వే
గో జనితో మహాన్ । తేషాం ప్రభావో దుర్ధర్షః ప్రదీప్త ఇవ పావకః ॥౧౮॥ తపసా భావితాత్మానో ధర్మస్యానుగ్రహే
రతాః । ముఖ్యైర్యజ్ఞైర్యజంత్యేతే నిత్యం తైస్తైర్ద్విజాతయః ॥౧౯॥ జుహ్వత్యగ్నీంశ్చ విధివద్వేదాంశ్చోచ్చైరధీయతే । అభి
భూయ చ రక్షాంసి బ్రహ్మఘోషానుదీరయన్ ॥౨౦॥ దిశో విప్రద్రుతాః సర్వే స్తనయిత్నురివోష్ణగే । ఋషీణామగ్నికల్పా
నామగ్నిహోత్రసముత్థితః ॥౨౧॥ ఆదత్తే రక్షసాం తేజో ధూమో వ్యాప్య దిశో దశ । తేషు తేషు చ దేశేషు పుణ్యేష్వేవ దృఢ
వ్రతైః ॥౨౨॥ చర్యమాణం తపస్తీవ్రం సంతాపయతి రాక్షసాన్ । దేవదానవయక్షేభ్యో గృహీతశ్చ వరస్త్వయా ॥౨౩॥ మా
నుషా వానరా ఋక్షా గోలాంగూలా మహాబలాః । బలవంత ఇహాగమ్య గర్జంతి దృఢవిక్రమాః ॥౨౪॥ ఉత్పాతాన్ వివి
ధాన్ దృష్ట్వా ఘోరాన్ బహువిధాంస్తథా । వినాశమనుపశ్యామి సర్వేషాం రక్షసామహమ్ ॥౨౫॥ ఖరాభిస్తనితా ఘోరా

మేఘాః ప్రతిభయంకరాః। శోణితేనాభివర్షంతి లంకాముష్ణేన సర్వతః॥౨౬॥ రుదతాం వాహనానాం చ ప్రపతంత్యస్రబిందవః। ధ్వజా ధ్వస్తా వివర్ణాశ్చ న ప్రభాంతి యథా పురా॥౨౭॥ వ్యాళా గోమాయవో గృధ్రా వాశ్యంతి చ సుభైరవమ్। ప్రవిశ్య లంకామనిశం సమవాయాంశ్చ కుర్వతే॥౨౮॥ కాళికాః పాండరైర్దంతైః ప్రహసంత్యగ్రతః స్థితాః। స్త్రియః స్వప్నేషు ముష్ణంత్యో గృహాణి ప్రతిభాష్య చ॥౨౯॥ గృహాణాం బలికర్మాణి శ్వానః పర్యుపభుంజతే। ఖరా గోషు ప్రజాయంతే మూషికా నకులైస్సహ॥౩౦॥ మార్జారా ద్వీపిభిస్సార్ధం సూకరాశ్శునకైస్సహ। కిన్నరా రాక్షసైశ్చాపి సమేయుర్మానుషైస్సహ॥౩౧॥ పాండరా రక్తపాదాశ్చ విహంగాః కాలచోదితాః। రాక్షసానాం వినాశాయ కపోతా విచరంతి చ॥౩౨॥ వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యశ్శారికా వేశ్మసు స్థితాః। పతంతి గ్రథితాశ్చాపి నిర్జితాః కలహైషిణః॥౩౩॥ పక్షిణశ్చ మృగాస్సర్వే ప్రత్యాదిత్యం రుదంతి తే। కరాళో వికటో ముండః పురుషః కృష్ణపింగళః॥౩౪॥ కాలో గృహాణి సర్వేషాం కాలే కాలేన్వవేక్షతే। ఏతాన్యన్యాని దుష్టాని నిమిత్తాన్యుత్పతంతి చ॥౩౫॥ విష్ణుం మన్యామహే దేవం మానుషం రూపమాస్థితమ్। న హి మానుషమాత్రోఽసౌ రాఘవో దృఢవిక్రమః॥౩౬॥ యేన బద్ధస్సముద్రస్య స సేతుః పరమాద్భుతః। కురుష్వ నరరాజేన సంధిం రామేణ రావణ॥౩౭॥ జ్ఞాత్వా ప్రధార్య కర్మాణి క్రియతామాయతిక్షమమ్॥ ఇదం వచస్తత్ర నిగద్య మాల్యవాన్ పరీక్ష్య రక్షోఽధిపతేర్మనః పునః। అనుత్తమేషూత్తమపౌరుషో బలీ బభూవ తూష్ణీం సమవేక్ష్య రావణమ్॥౩౮॥ ఇతి యుద్ధకాండే పంచత్రింశస్సర్గః

తత్తు మాల్యవతో వాక్యం హితముక్తం దశాననః। న మర్షయతి దుష్టాత్మా కాలస్య వశమాగతః॥౧॥ స బద్ధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే క్రోధస్య వశమాగతః। అమర్షాత్పరివృత్తాక్షో మాల్యవంతమథాబ్రవీత్॥౨॥ హితబుద్ధ్యా యదహితం వచః పరుషముచ్యతే। పరపక్షం ప్రవిశ్యైవ నైతచ్ఛ్రోత్రగతం మమ॥౩॥ మానుషం కృపణం రామమేకం శాఖామృగాశ్రయమ్। సమర్థం మన్యసే కేన త్యక్తం పిత్రా వనాలయమ్॥౪॥ రక్షసామీశ్వరం మాం చ దేవతానాం భయంకరమ్। హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః॥౫॥ వీరద్వేషేణ వా శంకే పక్షపాతేన వా రిపోః। త్వయాహం పరుషాణ్యుక్తః పరప్రోత్సాహనేన వా॥౬॥ ప్రభవంతం పదస్థం హి పరుషం కోఽభిధాస్యతి। పండితశ్శాస్త్రతత్త్వజ్ఞో వినా ప్రోత్సాహనాద్రిపోః॥౭॥ ఆనీయ చ వనాత్సీతాం పద్మహీనామివ శ్రియమ్। కిమర్థం ప్రతిదాస్యామి రాఘవస్య భయాదహమ్॥౮॥ వృతం వానరకోటీభిస్ససుగ్రీవం సలక్ష్మణమ్। పశ్య కైశ్చిదహోభిస్త్వం రాఘవం నిహతం మయా॥౯॥ ద్వంద్వే యస్య న తిష్ఠంతి దైవతాన్యపి సంయుగే। స కస్మాద్రావణో యుద్ధే భయమాహారయిష్యతి॥౧౦॥ ద్విధా విభజ్యేయమపి న నమేయం తు కస్యచిత్। ఏష మే సహజో దోషః స్వభావో దురతిక్రమః॥౧౧॥ యది తావత్సముద్రే తు సేతుర్బద్ధో యదృచ్ఛయా। రామేణ విస్మయః కోఽత్ర యేన తే భయమాగతమ్॥౧౨॥ స తు తీర్త్వార్ణవం రామస్సహ వానరసేనయా। ప్రతిజానామి తే సత్యం న జీవన్ ప్రతియాస్యతి॥౧౩॥ ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం రుష్టం విజ్ఞాయ రావణమ్। వ్రీడితో మాల్యవాన్వాక్యం నోత్తరం ప్రత్యపద్యత॥౧౪॥ జయాశిషా చ రాజానం వర్ధయిత్వా యథోచితమ్। మాల్యవానభ్యనుజ్ఞాతో జగామ స్వం నివేశనమ్॥౧౫॥ రావణస్తు సహామాత్యో మంత్రయిత్వా విమృశ్య చ। లంకాయామతులాం గుప్తిం కారయామాస రాక్షసః॥౧౬॥ వ్యాదిదేశ చ పూర్వస్యాం ప్రహస్తం ద్వారి రాక్షసమ్। దక్షిణస్యాం మహావీర్యౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౧౭॥ వ్యాదిదేశ మహాకాయౌ రాక్షసైర్బహుభిర్వృతౌ। పశ్చిమాయామథో ద్వారి పుత్రమింద్రజితం తథా॥౧౮॥ వ్యాదిదేశ మహామాయం బహుభీ రాక్షసైర్వృతమ్। ఉత్తరస్యాం పురద్వారి తావుభౌ శుకసారణౌ॥౧౯॥ స్వయం చాత్ర భవిష్యామి మంత్రిణస్తానువాచ హ। రాక్షసం తు విరూపాక్షం మహావీర్యపరాక్రమమ్॥౨౦॥ మధ్యమే స్థాపయద్గుల్మే బహుభిస్సహ రాక్షసైః। ఏవంవిధానం లంకాయాః కృత్వా రాక్షసపుంగవః॥౨౧॥ కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః। విసర్జయామాస తతస్స మంత్రిణో విధానమాజ్ఞాప్య పురస్య పుష్కలమ్। జయాశిషా మంత్రిగణేన పూజితో వివేశ చాంతఃపురమృద్ధిమన్మహత్॥౨౨॥

ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షట్త్రింశస్సర్గః **

నరవానరరాజౌ తౌ స చ వాయుసుతః కపిః। జాంబవానృక్షరాజశ్చ రాక్షసశ్చ విభీషణః॥౧॥ అంగదో వాలిపుత్రశ్చ సౌమిత్రిశ్శరభః కపిః। సుషేణస్సహదాయాదో మైందో ద్వివిద ఏవ చ॥౨॥ గజో గవాక్షః కుముదో నలోఽథ పనసస్తథా। అమిత్రవిషయం ప్రాప్తాస్సమవేతాస్సమర్థయన్॥౩॥ ఇయం సా లక్ష్యతే లంకాపురీ రావణపాలితా। సాసురోరగగంధర్వై

రక్షసైః కపిభిర్జయః॥౪॥ కార్యసిద్ధిం పురస్కృత్య మన్త్రయధ్వం వినిర్ణయే। నిత్యం సన్నిహితో హ్యత్ర రావణో రాక్ష
సాధిపః॥౫॥ తథా తేషు బ్రువాణేషు రావణావరజోऽబ్రవీత్। వాక్యమగ్ర్యపదవత్పుష్కలార్థం విభీషణః॥౬॥ అనలశ్చా
నిలశ్చైవ హరిస్సంపాతిరేవ చ। గత్వా లఙ్కాం మమామాత్యాః పురీం పునరిహాగతాః॥౭॥ భూత్వా శకునయస్సర్వే ప్రవిష్టా
శ్చ రిపోర్బలమ్। విధానం విహితం యచ్చ తద్దృష్ట్వా సముపస్థితాః॥౮॥ సంవిధానం యథాహుస్తే రావణస్య దురాత్మనః। రా
మ తద్బ్రువతస్సర్వం యథాతత్త్వేన మే శృణు॥౯॥ పూర్వం ప్రహస్తస్సబలో ద్వారమాసాద్య తిష్ఠతి। దక్షిణం చ మహా
వీర్యౌ మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౧౦॥ ఇన్ద్రజిత్పశ్చిమద్వారం రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। పట్టసాసిధనుష్మద్భిశ్శూ
లముద్గరపాణిభిః॥౧౧॥ నానాప్రహరణైశ్శూరైరావృతో రావణాత్మజః। రాక్షసానాం సహస్రైస్తు బహుభిశ్శస్త్రపా
ణిభిః॥౧౨॥ యుక్తః పరమసంవిగ్నో రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః। ఉత్తరం నగరద్వారం రావణః స్వయమాస్థితః॥౧౩॥ వి
రూపాక్షస్తు మహతా శూలఖడ్గధనుష్మతా। బలేన రాక్షసైస్సార్ధం మధ్యమం గుల్మమాస్థితః॥౧౪॥ ఏతానేవంవిధాన్గు
ల్మాన్ లఙ్కాయాం సముదీక్ష్య తే। మామకాస్సచివాస్సర్వే పునశ్శీఘ్రమిహాగతాః॥౧౫॥ గజానాం చ సహస్రం చ రథానా
మయుతం పురే। హయానామయుతే ద్వే చ సాగ్రకోటీ చ రక్షసామ్॥౧౬॥ విక్రాన్తా బలవన్తశ్చ సంయుగేష్వాతతాయి
నః। ఇష్టా రాక్షసరాజస్య నిత్యమేతే నిశాచరాః॥౧౭॥ ఏకైకస్యాత్ర యుద్ధార్థే రాక్షసస్య విశాంపతే। పరివారస్సహస్రా
ణాం సహస్రముపతిష్ఠతే॥౧౮॥ ఏతాం ప్రవృత్తిం లఙ్కాయాం మన్త్రిప్రోక్తాం విభీషణః। ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రాక్ష
సాంస్తానదర్శయత్॥౧౯॥ లఙ్కాయాం సచివైస్సర్వం రామాయ ప్రత్యవేదయత్। రామం కమలపత్రాక్షమిదముత్త
రమబ్రవీత్॥౨౦॥ రావణావరజః శ్రీమాన్ రామప్రియచికీర్షయా। కుబేరం తు యదా రామ రావణః ప్రత్యయుధ్యత॥౨౧॥
షష్టిశ్శతసహస్రాణి తదా నిర్యాన్తి రాక్షసాః। పరాక్రమేణ వీర్యేణ తేజసా సత్త్వగౌరవాత్॥౨౨॥ సదృశా యేऽత్ర దర్పే
ణ రావణస్య దురాత్మనః। అత్ర మన్యుర్న కర్తవ్యో రోషయే త్వాం న భీషయే॥౨౩॥ సమర్థో హ్యసి వీర్యేణ సురాణామపి ని
గ్రహే। తద్భవాంశ్చతురఙ్గేణ బలేన మహతా వృతః॥౨౪॥ వ్యూహ్యేదం వానరానీకం నిర్మథిష్యసి రావణమ్। రావణావర
జే వాక్యమేవం బ్రువతి రాఘవః॥౨౫॥ శత్రూణాం ప్రతిఘాతార్థమిదం వచనమబ్రవీత్। పూర్వద్వారే తు లఙ్కాయా నీ
లో వానరపుఙ్గవః॥౨౬॥ ప్రహస్తప్రతియోద్ధా స్యాద్వానరైర్బహుభిర్వృతః। అఙ్గదో వాలిపుత్రస్తు బలేన మహతా వృ
తః॥౨౭॥ దక్షిణే బాధతాం ద్వారే మహాపార్శ్వమహోదరౌ। హనూమాన్ పశ్చిమద్వారం నిపీడ్య పవనాత్మజః॥౨౮॥
ప్రవిశత్వప్రమేయాత్మా బహుభిః కపిభిర్వృతః। దైత్యదానవసఙ్ఘానామృషీణాం చ మహాత్మనామ్॥౨౯॥ విప్రకారప్రి
యః క్షుద్రో వరదానబలాన్వితః। పరిక్రామతి యస్సర్వాన్ లోకాన్ సన్తాపయన్ ప్రజాః॥౩౦॥ తస్యాహం రాక్షసేన్
ద్రస్య స్వయమేవ వధే ధృతః। ఉత్తరం నగరద్వారమహం సౌమిత్రిణా సహ॥౩౧॥ నిపీడ్యాభిప్రవేక్ష్యామి సబలో యత్ర
రావణః। వానరేన్ద్రశ్చ బలవానృక్షరాజశ్చ వీర్యవాన్॥౩౨॥ రాక్షసేన్ద్రానుజశ్చైవ గుల్మే భవతు మధ్యమే। న చైవ మా
నుషం రూపం కార్యం హరిభిరాహవే॥౩౩॥ ఏషా భవతు సంజ్ఞా నో యుద్ధేऽస్మిన్వానరే బలే। వానరా ఏవ నశ్చిహ్నం స్వజనే
ऽస్మిన్ భవిష్యతి॥౩౪॥ వయం తు మానుషేణైవ సప్త యోత్స్యామహే పరాన్। అహమేవ సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన మహౌ
జసా॥౩౫॥ ఆత్మనా పఞ్చమశ్చాయం సఖా మమ విభీషణః। స రామః కృత్యసిద్ధ్యర్థమేవముక్త్వా విభీషణమ్॥౩౬॥ సువేలారో
హణే బుద్ధిం చకార మతిమాన్ విభుః। రమణీయతరం దృష్ట్వా సువేలస్య గిరేస్తటమ్॥౩౭॥ తతస్తు రామో మహతా బలేన ప్ర
చ్ఛాద్య సర్వాం పృథివీం మహాత్మా। ప్రహృష్టరూపోऽభిజగామ లఙ్కాం కృత్వా మతిం సోऽరివధే ధృతాత్మా॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః ************** స తు కృత్వా సువేలస్య మతిమారోహణం ప్రతి। లక్ష్మణానుగతో రా
మః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్॥౧॥ విభీషణం చ ధర్మజ్ఞమనురక్తం నిశాచరమ్। మన్త్రజ్ఞం చ విధిజ్ఞం చ శ్లక్ష్ణయా పరయా గిరా॥౨॥
సువేలం సాధు శైలేన్ద్రమిమం ధాతుశతైశ్చితమ్। అధ్యారోహామహే సర్వే వత్స్యామోऽత్ర నిశామిమామ్॥౩॥ లఙ్కాం
చాలోకయిష్యామో నిలయం తస్య రక్షసః। యేన మే మరణాన్తాయ హృతా భార్యా దురాత్మనా॥౪॥ యేన ధర్మో న విజ్ఞాతో
న వృత్తం న కులం తథా। రాక్షస్యా నీచయా బుద్ధ్యా యేన తద్గర్హితం కృతమ్॥౫॥ యస్మిన్మే వర్ధతే రోషః కీర్తితే రాక్షసాధ
మే। యస్యాపరాధాన్నీచస్య వధం ద్రక్ష్యామి రక్షసామ్॥౬॥ ఏకో హి కురుతే పాపం కాలపాశవశం గతః। నీచేనాత్మాపచా

రేణకులం తేనవినశ్యతి॥౮॥ఏవంసమ్మంత్రయన్నేవసక్రోధోరావణంప్రతి। రామస్సువేలంవాసాయచిత్రసానుమపారు
హత్ ॥౯॥పృష్ఠతోలక్ష్మణశ్చైనమన్వగచ్ఛత్సమాహితః।సశరంచాపముద్యమ్యసుమహద్విక్రమేరతః॥౯॥ తమన్వరోహ
త్సుగ్రీవస్సామాత్యశ్చవిభీషణః।హనూమానంగదోనీలోమైందోద్వివిదఏవచ॥౧౦॥ గజోగవాక్షోగవయశ్శరభోగంధ
మాదనః।పనసఃకుముదశ్చైవహరోరంభశ్చయూథపః॥౧౧॥జాంబవాంశ్చసుషేణశ్చఋషభశ్చమహామతిః। దుర్ము
ఖశ్చమహాతేజాస్తథాశతవలిఃకపిః॥౧౨॥ఏతేచాన్యేచబహవోవానరాశ్శీఘ్రగామినః।తేవాయువేగప్రవణాస్తంగిరింగి
రిచారిణః॥౧౩॥అధ్యారోహంతశతశస్సువేలంయత్రరాఘవః।తేత్వదీర్ఘేణకాలేనగిరిమారుహ్యసర్వతః॥ ౧౪॥దదృశు
శ్శిఖరేతస్యవిషక్తామివఖేపురీమ్।తాంశుభాంప్రవరద్వారాంప్రాకారపరిశోభితామ్॥౧౫॥లంకాంరాక్షససంపూర్ణాం
దదృశుర్హరియూథపాః। ప్రాకారచయసంస్థైశ్చతదానీలైర్నిశాచరైః॥౧౬॥దదృశుస్తేహరిశ్రేష్ఠాఃప్రాకారమప
రంకృతమ్।తేదృష్ట్వావానరాస్సర్వేరాక్షసాన్యుద్ధకాంక్షిణః॥౧౭॥ ముముచుర్వివిధాన్నాదాంస్తత్రరామస్యపశ్యతః।
తతోస్తమగమత్సూర్యస్సంధ్యయాప్రతిరంజితః॥౧౮॥పూర్ణచంద్రప్రదీప్తాచక్షపాసమభివర్తతే॥ తతస్సరామోహ
రివాహినీపతిర్విభీషణేనప్రతినంద్యసత్కృతః। సలక్ష్మణోయూథపయూథసంవృతస్సువేలపృష్ఠేన్యవసద్యథాసుఖమ్ ॥
౧౯॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టత్రింశస్సర్గః ***

తాంరాత్రిముషితాస్తత్రసువేలేహరిపుంగవాః।లంకాయాందదృశుర్వీరావనాన్యుపవనానిచ॥౧॥సమసౌమ్యా
నిరమ్యాణివిశాలాన్యాయతానిచ।దృష్టిరమ్యాణితేదృష్ట్వాబభూవుర్జాతవిస్మయాః॥౨॥చంపకాశోకపున్నాగసాలతా
లసమాకులాః।తమాలవనసచ్ఛన్నానాగమాలాసమావృతాః॥౩॥హింతాలైరర్జునైర్నీపైస్సప్తపర్ణైశ్చపుష్పితైః।
తిలకైఃకర్ణికారైశ్చపాటలైశ్చసమంతతః॥౪॥శుశుభేపుష్పితాగ్రైశ్చలతాపరిగతైర్ద్రుమైః। లంకాబహువిధైర్ది
వ్యైర్యథేంద్రస్యామరావతీ॥౫॥విచిత్రకుసుమోపేతైరక్తకోమలపల్లవైః। శాద్వలైశ్చతథానీలైశ్చిత్రాభిర్వనరా
జిభిః॥౬॥గంధాఢ్యాన్యభిరమ్యాణిపుష్పాణిచఫలానిచ।ధారయంత్యగమాస్తత్రభూషణానీవమానవాః॥౭॥తచ్చైత్రరథ
సంకాశంమనోజ్ఞంనందనోపమమ్।వనంసర్వర్తుకంరమ్యంశుశుభేషట్పదైర్యుతమ్॥౮॥నత్యూహకోయష్టిమకైర్నృ
త్యమానైశ్చబర్హిభిః।రుతంపరభృతానాంచశుశ్రువుర్వననిర్ఝరే॥౯॥ నిత్యమత్తవిహంగానిభ్రమరాచరితానిచ।
కోకిలాకులషండానివిహగాభిరుతానిచ॥౧౦॥భృంగరాజాభిగీతానిభ్రమరైస్సేవితానిచ। కలహంసాభిజుష్టానిసారసా
భిరుతానిచ॥౧౧॥వివిశుస్తేతతస్తానివనాన్యుపవనానిచ।హృష్టాఃప్రముదితావీరాహరయఃకామరూపిణః॥౧౨॥ తేషాంప్ర
విశతాంతత్రవానరాణాంమహౌజసామ్। పుష్పసంసర్గసురభిర్వవౌఘ్రాణసుఖోనిలః॥౧౩॥ అన్యేతుహరివీరాణాం
యూథాన్నిష్క్రమ్యయూథపాః।సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతాలంకాంజగ్ముఃపతాకినీమ్॥౧౪॥విత్రాసయంతోవిహగాంస్త్రా
సయంతోమృగద్విపాన్। కంపయంతశ్చతాంలంకాంనాదైస్తేనదతాంవరాః॥౧౫॥కుర్వంతస్తేమహావేగాన్మహీంచరణపీ
డితామ్। రజశ్చసహసైవోర్ధ్వంజగామచరణోద్ధతమ్॥౧౬॥ఋక్షాస్సింహావరాహాశ్చమహిషావారణామృగాః। తేనశ
బ్దేనవిత్రస్తాజగ్ముర్భీతాదిశోదశ॥౧౭॥శిఖరంతుత్రికూటస్యప్రాంశుచైకందివస్పృశమ్।సమంతాత్పుష్పసంఛన్నంమ
హారజతసన్నిభమ్॥౧౮॥శతయోజనవిస్తీర్ణంవిమలంచారుదర్శనమ్।శ్లక్ష్ణంశ్రీమన్మహచ్చైవదుష్ప్రాపంశకునైరపి॥౧౯
మనసాపిదురారోహంకింపునఃకర్మణాజనైః।నివిష్టాతత్రశిఖరేలంకారావణపాలితా॥౨౦॥శతయోజనవిస్తీర్ణాత్రింశ
ద్యోజనమాయతా।సాపురీగోపురైరుచ్చైఃపాండరాంబుదసన్నిభైః॥౨౧॥కాంచనేనచసాలేనరాజతేనచశోభితా।ప్రా
సాదైశ్చవిమానైశ్చలంకాపరమభూషితా॥౨౨॥ఘనైరివాతపాపాయేమధ్యమంవైష్ణవంపదమ్।యస్యాంస్తంభసహ
స్రేణప్రాసాదస్సమలంకృతః॥౨౩॥కైలాసశిఖరాకారోదృశ్యతేఖమివోల్లిఖన్। చైత్యస్సరాక్షసేంద్రస్యబభూవపుర
భూషణమ్॥౨౪॥శతేనరక్షసాంనిత్యంయస్సమగ్రేణరక్ష్యతే।మనోజ్ఞాంకాననవతీంపర్వతైరుపశోభితామ్॥౨౫॥ నానా
ధాతువిచిత్రైశ్చఉద్యానైరుపశోభితామ్ ।నానావిహగసంఘుష్టాంనానామృగనిషేవితామ్॥౨౬॥ నానామృగసమాకీ
ర్ణాంనానారాక్షససేవితాం।తాంసమృద్ధాంసమృద్ధార్థోలక్ష్మీవాన్లక్ష్మణాగ్రజః॥౨౭॥రావణస్యపురీంరామోదదర్శ
సహవానరైః। తాంమహాగృహసంబాధాందృష్ట్వాలక్ష్మణపూర్వజః॥౨౮॥నగరీమమరప్రఖ్యోవిస్మయంప్రాపవీ

ర్యవాన్॥ తాం రత్నపూర్ణాం బహుసంవిధానాం ప్రాసాదమాలాభిరలంకృతాం చ। పురీం మహాయంత్రకవాటముఖ్యాం
దదర్శ రామో మహతా బలేన॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః. ******************
తతో రామస్సువేలాగ్రం యోజనద్వయమండలమ్। ఆరురోహ ససుగ్రీవో హరియూథపసంవృతః॥౧॥ స్థిత్వా ము
హూర్తం తత్రైవ దిశో దశ విలోకయన్। త్రికూటశిఖరే రమ్యే నిర్మితాం విశ్వకర్మణా॥౨॥ దదర్శ లంకాం సున్యస్తాం ర
మ్యకాననశోభితామ్। తస్యాం గోపురశృంగస్థం రాక్షసేంద్రం దురాసదమ్॥౩॥ శ్వేతచామరపర్యంతం విజయచ్ఛత్రశోభి
తమ్। రక్తచందనసంలిప్తం రక్తాభరణభూషితమ్॥౪॥ నీలజీమూతసంకాశం హేమసంఛాదితాంబరమ్। ఐరావతవిషా
ణాగ్రైరుత్కృష్టకిణవక్షసమ్॥౫॥ శశలోహితరాగేణ సంవీతం రక్తవాససా। సంధ్యాతపేన సంవీతం మేఘరాశిమివాం
బరే॥౬॥ పశ్యతాం వానరేంద్రాణాం రాఘవస్యాపి పశ్యతః। దర్శనాద్రాక్షసేంద్రస్య సుగ్రీవస్సహసోత్థితః॥౭॥ క్రో
ధవేగేన సంయుక్తస్సత్త్వేన చ బలేన చ। అచలాగ్రాదథోత్థాయ పుప్లువే గోపురస్థలే॥౮॥ స్థిత్వా ముహూర్తం సంప్రే
క్ష్య నిర్భయేనాంతరాత్మనా। తృణీకృత్య చ తద్రక్షస్సోఽబ్రవీత్పరుషం వచః॥౯॥ లోకనాథస్య రామస్య సఖా దాసోఽస్మి రా
క్షస। న మయా మోక్ష్యసేఽద్య త్వం పార్థివేంద్రస్య తేజసా॥౧౦॥ ఇత్యుక్త్వా సహసోత్పత్య పుప్లువే తస్య చోపరి। ఆకృష్య
ముకుటం చిత్రం పాతయిత్వా పతద్భువి॥౧౧॥ సమీక్ష్య తూర్ణమాయాంతమాబభాషే నిశాచరః। సుగ్రీవస్త్వం పరో
క్షం మే హీనగ్రీవో భవిష్యసి॥౧౨॥ ఇత్యుక్త్వోత్థాయ తం క్షిప్రం బాహుభ్యామాక్షిపత్తలే। కందువత్తం సముత్థాయ బాహు
భ్యామాక్షిపద్ధరిః॥౧౩॥ పరస్పరం స్వేదవిదిగ్ధగాత్రౌ పరస్పరం శోణితదిగ్ధదేహౌ। పరస్పరం శ్లిష్టనిరుద్ధచేష్టౌ పరస్పరం శా
ల్మలికింశుకౌ యథా॥౧౪॥ ముష్టిప్రహారైశ్చ తలప్రహారైరరత్నిఘాతైశ్చ కరాగ్రఘాతైః। తౌ చక్రతుర్యుద్ధమసహ్య
రూపం మహాబలౌ వానరరాక్షసేంద్రౌ॥౧౫॥ కృత్వా నియుద్ధం భృశముగ్రవేగౌ కాలం చిరం గోపురవేదిమధ్యే। ఉత్క్షిప్య
చోత్క్షిప్య వినమ్య దేహౌ పాదక్రమాద్గోపురవేదిలగ్నౌ॥౧౬॥ అన్యోన్యమాపీడ్య విలగ్నదేహౌ తౌ పేతతుస్సాలనిఖాతమ
ధ్యే। ఉత్పేతతుర్భూతలమస్పృశంతౌ స్థిత్వా ముహూర్తం త్వభినిశ్వసంతౌ॥౧౭॥ ఆలింగ్య చాపీడ్య చ బాహుయో
క్త్రైస్సంయోజయామాసతురాహవే తౌ। సంరంభశిక్షాబలసంప్రయుక్తౌ సంచేరతుస్సంప్రతియుద్ధమార్గైః॥౧౮॥ శా
ర్దూలసింహావివ జాతదర్పౌ గజేంద్రపోతావివ సంప్రయుక్తౌ। సంహత్య చాపీడ్య చ తావురోభ్యాం నిపేతతుర్వై యుగప
ద్ధరణ్యామ్॥౧౯॥ ఉద్యమ్య చాన్యోన్యమధిక్షిపంతౌ సంచక్రమాతే బహుయుద్ధమార్గైః। వ్యాయామశిక్షాబలసంప్ర
యుక్తౌ క్లమం న తౌ జగ్మతురాశు వీరౌ॥౨౦॥ బాహూత్తమైర్వారణవారణాభైర్నివారయంతౌ వరవారణాభౌ। చిరేణ కా
లేన భృశం ప్రయుక్తౌ సంచేరతుర్మండలమార్గమాశు॥౨౧॥ తౌ పరస్పరమాసాద్య యత్తావన్యోన్యసూదనే। మార్జాలా
వివ భక్ష్యార్థే వితస్థాతే ముహుర్ముహుః॥౨౨॥ మండలాని విచిత్రాణి స్థానాని వివిధాని చ। గోమూత్రికాణి చిత్రాణి గ
తప్రత్యాగతాని చ॥౨౩॥ తిరశ్చీనగతాన్యేవ తథా వక్రగతాని చ। పరిమోక్షం ప్రహారాణాం వర్జనం పరిధావనమ్॥౨౪॥ అ
భిద్రవణమాప్లావమాస్థానం చ సవిగ్రహమ్। పరావృత్తమపావృత్తమపద్రుతమవప్లుతమ్॥౨౫॥ ఉపన్యస్తమపన్యస్తం
యుద్ధమార్గవిశారదౌ। తౌ సంచేరతురన్యోన్యం వానరేంద్రశ్చ రావణః॥౨౬॥ ఏతస్మిన్నంతరే రక్షో మాయాబలమథా
త్మనః। ఆరబ్ధుముపసంపేదే జ్ఞాత్వా తం వానరాధిపః॥౨౭॥ ఉత్పపాత తదాకాశం జితకాశీ జితక్లమః। రావణః స్థిత ఏవా
త్ర హరిరాజేన వంచితః॥౨౮॥ అథ హరివరనాథః ప్రాప్య సంగ్రామకీర్తిం నిశిచరపతిమాజౌ యోజయిత్వా శ్రమేణ। గగన
మతివిశాలం లంఘయిత్వార్కసూనుర్హరిబలగణమధ్యే రామపార్శ్వం జగామ॥౨౯॥ ఇతి స సవితృసూనుస్తత్ర తత్క
ర్మ కృత్వా పవనగతిరనీకం ప్రావిశత్సంప్రహృష్టః। రఘువరనృపసూనోర్వర్ధయన్ యుద్ధహర్షం తరుమృగగణము
ఖ్యైః పూజ్యమానో హరీంద్రః॥౩౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చత్వారింశస్సర్గః. ********************
అథ తస్మిన్నిమిత్తాని దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః। సుగ్రీవం సంపరిష్వజ్య తదా వచనమబ్రవీత్॥౧॥ అసంమంత్ర్య మ
యా సార్థం తదిదం సాహసం కృతమ్। ఏవం సాహసకర్మాణి న కుర్వంతి జనేశ్వరాః॥౨॥ సంశయే స్థాప్య మాం చేదం బలం చ స
విభీషణమ్। కష్టం కృతమిదం వీర సాహసం సాహసప్రియ॥౩॥ ఇదానీం మా కృథా వీర ఏవంవిధమచింతితమ్। త్వయి కించిత్స
మాపన్నే కిం కార్యం సీతయా మమ॥౪॥ భరతేన మహాబాహో లక్ష్మణేన యవీయసా। శత్రుఘ్నేన చ శత్రుఘ్న స్వశరీ

రేణ వాపునః॥౫॥ త్వయి చానాగతే పూర్వమితి మే నిశ్చితా మతిః। జానతశ్చాపి తే వీర్యం మహేంద్రవరుణోపమ॥౬॥ హత్వా
హం రావణం యుద్ధే ససుపుత్రబలవాహనమ్। అభిషిచ్య చ లంకాయాం విభీషణమథాపి చ॥౭॥ భరతే రాజ్యమావేశ్య త్యక్ష్యే
దేహం మహాబల। తమేవం వాదినం రామం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత॥౮॥ తవ భార్యాపహర్తారం దృష్ట్వా రాఘవ రావణమ్।
మర్షయామి కథం వీర జానన్ పౌరుషమాత్మనః॥౯॥ ఇత్యేవం వాదినం వీరమభినంద్య స రాఘవః। లక్ష్మణం లక్ష్మిసంపన్నమి
దం వచనమబ్రవీత్॥౧౦॥ పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ। బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య తిష్ఠేమ లక్ష్మణ।
౧౧॥ లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యామ్యుపస్థితమ్। నిబర్హణం ప్రవీరాణామృక్షవానరరక్షసామ్॥౧౨॥ వాతాశ్చ
పరుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా। పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి ధరణీరుహాః॥౧౩॥ మేఘాః క్రవ్యాదసంకాశాః పరుషాః
పరుషస్వనాః। క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః॥౧౪॥ రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పరమదారుణా।
జ్వలచ్చ నిపతత్యేతదాదిత్యాదగ్నిమండలమ్॥౧౫॥ ఆదిత్యమభివాశ్యంతి జనయంతో మహద్భయమ్। దీనా దీనస్వరా ఘో
రా అప్రశస్తా మృగద్విజాః॥౧౬॥ రజన్యామప్రకాశశ్చ సంతాపయతి చంద్రమాః। కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో యథా లోకస్య
సంక్షయే॥౧౭॥ హ్రస్వో రూక్షోఽప్రశస్తశ్చ పరివేషస్సులోహితః। ఆదిత్యమండలే నీలం లక్ష్మ లక్ష్మణ దృశ్యతే॥౧౮॥ దృశ్యం
తే న యథావచ్చ నక్షత్రాణ్యభివర్తనే। యుగాంతమివ లోకస్య పశ్య లక్ష్మణ శంసతి॥౧౯॥ కాకాః శ్యేనాస్తథా గృధ్రా
నీచైః పరిపతంతి చ। శివాశ్చాప్యశివా వాచః ప్రవదంతి మహాస్వనాః॥౨౦॥ క్షిప్రమద్యైవ దుర్ధర్షాం లంకాం రావణపాలి
తామ్। అభియామ జవేనైవ సర్వతో హరిభిర్వృతాః॥౨౧॥ ఇత్యేవం సంవదన్వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః। తస్మాదవాతర
చ్ఛీఘ్రం పర్వతాగ్రాన్మహాబలః॥౨౨॥ అవతీర్య చ ధర్మాత్మా తస్మాచ్ఛైలాత్స రాఘవః। పరైః పరమదుర్ధర్షం దదర్శ
బలమాత్మనః॥౨౩॥ సన్నహ్య తు ససుగ్రీవః కపిరాజబలం మహత్। కాలజ్ఞో రాఘవః కాలే సంయుగాయాభ్యచోదయత్॥
౨౪॥ తతః కాలే మహాబాహుర్బలేన మహతా వృతః। ప్రస్థితః పురతో ధన్వీ లంకామభిముఖః పురీమ్॥౨౫॥ తం విభీషణసు
గ్రీవౌ హనూమాన్ జాంబవాన్నలః। ఋక్షరాజస్తథా నీలో లక్ష్మణశ్చాన్వయుస్తదా॥౨౬॥ తతః పశ్చాత్సుమహతీ పృతన
ర్క్షవనౌకసామ్। ప్రచ్ఛాద్య మహతీం భూమిమనుయాతి స్మ రాఘవమ్॥౨౭॥ శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరు
హాన్। జగృహుః కుంజరప్రఖ్యా వానరాః పరవారణాః॥౨౮॥ తౌ త్వదీర్ఘేణ కాలేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। రావణ
స్య పురీం లంకామాసేదతురరిందమౌ॥౨౯॥ పతాకామాలినీం రమ్యాముద్యానవరశోభితామ్। చిత్రవప్రాం సుదుష్ప్రా
పాముచ్చైః ప్రాకారతోరణామ్॥౩౦॥ తాం సురైరపి దుర్ధర్షాం రామవాక్యప్రచోదితాః। యథానిదేశం సంపీడ్య న్యవి
శంత వనౌకసః॥౩౧॥ లంకాయాస్తూత్తరద్వారం శైలశృంగమివోన్నతమ్। రామస్సహానుజో ధన్వీ జుగోప చ రురోధ చ॥
౩౨॥ లంకాముపనివిష్టశ్చ రామో దశరథాత్మజః। లక్ష్మణానుచరో వీరః పురీం రావణపాలితామ్॥౩౩॥ ఉత్తరద్వారమాసా
ద్య యత్ర తిష్ఠతి రావణః। నాన్యో రామాద్ధి తద్ద్వారం సమర్థః పరిరక్షితుమ్॥౩౪॥ రావణాధిష్ఠితం భీమం వరుణేనేవ సాగ
రమ్। సాయుధై రాక్షసైర్భీమైరభిగుప్తం సమంతతః॥౩౫॥ లఘూనాం త్రాసజననం పాతాళమివ దానవైః। విన్యస్తాని చ
యోధానాం బహూని వివిధాని చ॥౩౬॥ దదర్శాయుధజాలాని తత్రైవ కవచాని చ। పూర్వం తు ద్వారమాసాద్య నీలో హరి
చమూపతిః॥౩౭॥ అతిష్ఠత్సహ మైందేన ద్వివిదేన చ వీర్యవాన్। అంగదో దక్షిణద్వారం జగ్రాహ సుమహాబలః॥౩౮॥ ఋషభే
ణ గవాక్షేణ గజేన గవయేన చ। హనూమాన్ పశ్చిమద్వారం రరక్ష బలవాన్ కపిః॥౩౯॥ ప్రమాథిప్రఘసాభ్యాం చ వీరైరన్యై
శ్చ సంగతః। మధ్యమే చ స్వయం గుల్మే సుగ్రీవస్సమతిష్ఠత॥౪౦॥ సహ సర్వైర్హరిశ్రేష్ఠైస్సుపర్ణశ్వసనోపమైః। వానరా
ణాం తు షట్త్రింశత్కోట్యః ప్రఖ్యాతయూథపాః॥౪౧॥ నిపీడ్యోపనివిష్టాశ్చ సుగ్రీవో యత్ర వానరః। శాసనేన తు రామస్య
లక్ష్మణస్సవిభీషణః॥౪౨॥ ద్వారే ద్వారే హరీణాం తు కోటిం కోటిం న్యవేశయత్। పశ్చిమేన తు రామస్య సుషేణస్సహ
జాంబవాన్॥౪౩॥ అదూరాన్మధ్యమే గుల్మే తస్థౌ బహుబలానుగః। తే తు వానరశార్దూలాః శార్దూలా ఇవ దంష్ట్రిణః॥
౪౪॥ గృహీత్వా ద్రుమశైలాగ్రాన్ హృష్టా యుద్ధాయ తస్థిరే। సర్వే వికృతలాంగూలాః సర్వే దంష్ట్రానఖాయుధాః॥౪౫॥
సర్వే వికృతచిత్రాంగాస్సర్వే చ వికృతాననాః। దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః॥౪౬॥ కేచిన్నాగసహ
స్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః। సంతి చౌఘబలాః కేచిత్కేచిచ్ఛతగుణోత్తరాః॥౪౭॥ అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రా

ష్టా హరియూథపాః । అద్భుతశ్చ విచిత్రశ్చ తేషామాసీత్సమాగమః ||౪౮|| తత్ర వానరసైన్యానాం శలభానామివోద్యమః ।
పరిపూర్ణమివాకాశం సంఛన్నేవ చ మేదినీ ||౪౯|| లంకాముపనివిష్టైశ్చ సంపతద్భిశ్చ వానరైః । శతం శతసహస్రాణాం
పృథగృక్షవనౌకసామ్ ||౫౦|| లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్మురన్యే యోద్ధుం సమంతతః । అన్యేత్వన్యేషు దేశేషు సమంతాత్తు
మహాబలాః ||౫౧|| ఆవృతస్స గిరిస్సర్వైస్తైస్సమంతాత్ప్లవంగమైః । అయుతానాం సహస్రం చ పురీం తామభ్యవర్తత ||
౫౨|| వానరైర్బలవద్భిశ్చ బభూవ ద్రుమపాణిభిః । సంవృతా సర్వతో లంకా దుష్ప్రవేశాపి వాయునా ||౫౩|| రాక్షసా వి
స్మయం జగ్ముస్సహసాభినిపీడితాః । వానరైర్మేఘసంకాశైశ్శక్రతుల్యపరాక్రమైః ||౫౪|| మహాన్ శబ్దోఽభవత్తత్ర బలౌ
ఘస్యాభివర్తతః । సాగరస్యేవ భిన్నస్య యథా స్యాత్సలిలస్వనః ||౫౫|| తేన శబ్దేన మహతా సప్రాకారా సతోరణా । లంకా
ప్రచలితా సర్వా సశైలవనకాననా ||౫౬|| రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ । బభూవ దుర్ధర్షతరా సర్వైరపి
సురాసురైః ||౫౭|| రాఘవస్సన్నివేశ్యైవ సైన్యం స్వం రక్షసాం వధే । సమ్మంత్ర్య మంత్రిభిస్సార్ధం నిశ్చిత్య చ పునః పు
నః ||౫౮|| ఆనంతర్యమభిప్రేప్సుః క్రమయోగార్థతత్త్వవిత్ । విభీషణస్యానుమతే రాజధర్మమనుస్మరన్ ||౫౯|| అంగదం వా
లితనయం సమాహూయేదమబ్రవీత్ । గత్వా సౌమ్య దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్కపే ||౬౦|| లంఘయిత్వా పురీం లం
కాం భయం త్యక్త్వా గతవ్యథః । భ్రష్టశ్రీకం గతైశ్వర్యం ముమూర్షో నష్టచేతన ||౬౧|| ఋషీణాం దేవతానాం చ గంధర్వాప్సర
సాం తథా । నాగానామథ యక్షాణాం రాజ్ఞాం చ రజనీచర ||౬౨|| యచ్చ పాపం కృతం మోహాదవలిప్తేన రాక్షస । నూనమ
ద్య గతో దర్పః స్వయంభూవరదానజః ||౬౩|| యస్య దండధరస్తేఽహం దారాహరణకర్శితః । దండం ధారయమాణస్తు లంకా
ద్వారే వ్యవస్థితః ||౬౪|| పదవీం దేవతానాం చ మహర్షీణాం చ రాక్షస । రాజర్షీణాం చ సర్వేషాం గమిష్యసి మయా హ
తః ||౬౫|| బలేన యేన వై సీతాం మాయయా రాక్షసాధమ । మామతిక్రామయిత్వా త్వం హృతవాంస్తద్విదర్శయ ||౬౬||
అరాక్షసమిమం లోకం కర్తాస్మి నిశితైశ్శరైః । న చేచ్ఛరణమభ్యేషి మాముపాదాయ మైథిలీమ్ ||౬౭|| ధర్మాత్మా రాక్షస
శ్రేష్ఠస్సంప్రాప్తోఽయం విభీషణః । లంకైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమానయం ప్రాప్నోత్యకంటకమ్ ||౬౮|| న హి రాజ్యమధర్మేణ
భోక్తుం క్షణమపి త్వయా । శక్యం మూర్ఖసహాయేన పాపేనావిదితాత్మనా ||౬౯|| యుధ్యస్వ వా ధృతిం కృత్వా శౌర్యమా
లంబ్య రాక్షస । మచ్ఛరైస్త్వం రణే శాంతస్తతః పూతో భవిష్యసి ||౭౦|| యద్యావిశసి లోకాంస్త్రీన్ పక్షిభూతో మనోజ
వః । మమ చక్షుష్పథం ప్రాప్య న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ||౭౧|| బ్రవీమి త్వాం హితం వాక్యం క్రియతామౌర్ధ్వదైహికమ్ ।
సుదృష్టా క్రియతాం లంకా జీవితం తే మయి స్థితమ్ ||౭౨|| ఇత్యుక్తస్స తు తారేయో రామేణాక్లిష్టకర్మణా । జగామాకాశమా
విశ్య మూర్తిమానివ హవ్యవాట్ ||౭౩|| సోఽతిపత్య ముహూర్తేన శ్రీమాన్ రావణమందిరమ్ । దదర్శాసీనమవ్యగ్రం రావ
ణం సచివైస్సహ ||౭౪|| తతస్తస్యావిదూరేణ నిపత్య హరిపుంగవః । దీప్తాగ్నిసదృశస్తస్థావంగదః కనకాంగదః ||౭౫|| తద్రా
మవచనం సర్వమన్యూనాధికముత్తమమ్ । సామాత్యం శ్రావయామాస నివేద్యాత్మానమాత్మనా ||౭౬|| దూతోఽహం కోస
లేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । వాలిపుత్రోఽంగదో నామ యది తే శ్రోత్రమాగతః ||౭౭|| ఆహ త్వాం రాఘవో రామః
కౌసల్యానందవర్ధనః । నిష్పత్య ప్రతియుధ్యస్వ నృశంస పురుషాధమ ||౭౮|| హంతాస్మి త్వాం సహామాత్యం సపుత్రజ్ఞాతి
బాంధవమ్ । నిరుద్విగ్నాస్త్రయో లోకా భవిష్యంతి హతే త్వయి ||౭౯|| దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్ । శ
త్రుమద్యోద్ధరిష్యామి త్వామృషీణాం చ కంటకమ్ ||౮౦|| విభీషణస్యైశ్వర్యం భవిష్యతి హతే త్వయి । న చేత్సత్కృత్య వై
దేహీం ప్రణిపత్య ప్రదాస్యసి ||౮౧|| ఇత్యేవం పరుషం వాక్యం బ్రువాణే హరిపుంగవే । అమర్షవశమాపన్నో నిశాచరగ
ణేశ్వరః ||౮౨|| తతస్స రోషతామ్రాక్షశ్శశాస సచివాంస్తదా । గృహ్యతామేష దుర్మేధా వధ్యతామితి చాసకృత్ ||౮౩||
రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా దీప్తాగ్నిసమతేజసః । జగృహుస్తం తతో ఘోరాశ్చత్వారో రజనీచరాః ||౮౪|| గ్రాహయామా
స తారేయః స్వయమాత్మానమాత్మవాన్ । బలం దర్శయితుం వీరో యాతుధానగణే తదా ||౮౫|| స తాన్ బాహుద్వయే స
క్తానాదాయ పతగానివ । ప్రాసాదం శైలసంకాశముత్పపాతాంగదస్తదా ||౮౬|| తేఽంతరిక్షాద్వినిర్ధూతాస్తస్య వేగేన
రాక్షసాః । భూమౌ నిపతితాస్సర్వే రాక్షసేంద్రస్య పశ్యతః ||౮౭|| తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగమివోన్నతమ్ । దదర్శ
రాక్షసేంద్రస్య వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ||౮౮|| తత్పఫాల పదాక్రాంతం దశగ్రీవస్య పశ్యతః । పురా హిమవతశ్శృంగం వ

శృంగేణేవవిదారితమ్||౯||భఙ్క్త్వా ప్రాసాదశిఖరం నామవిశ్రావ్యచాత్మనః| వినద్యసుమహానాదముత్పపాత మహాయశాః||
౧౦||వ్యథయన్రాక్షసాన్సర్వాన్హర్షయంశ్చాపివానరాన్| స వానరాణాం మధ్యే తు రామపార్శ్వముపాగతః||
౧౧||రావణస్తుపరంచక్రే క్రోధం ప్రాసాదధర్షణాత్ |వినాశంచాత్మనః పశ్యన్నిశ్శ్వాసపరమోఽభవత్||౧౨||రామస్తు బ
హుభిర్హృష్టైర్నినదద్భిః ప్లవంగమైః | వృతో రిపువధాకాంక్షీ యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత||౧౩||సుషేణస్తు మహావీర్యో గిరి
కూటోపమో హరిః|బహుభిస్సంవృతస్తత్ర వానరైః కామరూపిభిః||౧౪||చతుర్ద్వారాణి సర్వాణి సుగ్రీవవచనాత్కపిః
పర్యాక్రామత దుర్ధర్షో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః||౧౫|| తేషామక్షౌహిణిశతం సమవేక్ష్య వనౌకసామ్|లంకాముపనివి
ష్టానాం సాగరం చాతివర్తతామ్||౧౬||రాక్షసా విస్మయం జగ్ముస్త్రాసం జగ్ముస్తథాపరే|అపరే సమరోద్ధర్షాద్ధర్షమేవో
పపేదిరే||౧౭||కృత్స్నం హి కపిభిర్వ్యాప్తం ప్రాకారపరిఖాంతరమ్|దదృశూ రాక్షసా దీనాః ప్రాకారం వానరీకృతమ్||
౧౮||హాహాకారం ప్రకుర్వంతి రాక్షసా భయమోహితాః||తస్మిన్మహాభీషణకే ప్రవృత్తే కోలాహలే రాక్షసరాజధాన్యాం
ప్రగృహ్య రక్షాంసి మహాయుధాని యుగాంతవాతా ఇవ సంవిచేరుః||౧౯||ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే ఏకచత్వారింశస్సర్గః॥

తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర గత్వా రావణమందిరమ్|న్యవేదయన్పురీం రుద్ధాం రామేణ సహ వానరైః||౧||రుద్ధాం తు నగ
రీం శ్రుత్వా జాతక్రోధో నిశాకరః|విధానం ద్విగుణం కృత్వా ప్రాసాదం సోఽధ్యరోహత||౨|| స దదర్శావృతాం లంకాం స
శైలవనకాననామ్| అసంఖ్యేయైర్హరిగణైస్సర్వతో యుద్ధకాంక్షిభిః ||౩|| స దృష్ట్వా వానరైస్సర్వాం వసుధాం కబలీకృ
తామ్|కథం క్షపయితవ్యాస్స్యురితి చింతాపరోఽభవత్||౪||స చింతయిత్వా సుచిరం ధైర్యమాలంబ్య రావణః| రాఘవం హరి
యూథాంశ్చ దదర్శాయతలోచనః||౫||రాఘవస్సహ సైన్యేన ముదితో నామ పుప్లువే| లంకాం దదర్శ గుప్తాం వై సర్వతో
రాక్షసైర్వృతామ్||౬||దృష్ట్వా దాశరథిర్లంకాం చిత్రధ్వజపతాకినీమ్| జగామ సహసా సీతాం దూయమానేన చేతసా||
౭||అత్ర సా మృగశాబాక్షీ మత్కృతే జనకాత్మజా | పీడ్యతే శోకసంతప్తా కృశా స్థండిలశాయినీ||౮|| పీడ్యమానాం స ధర్మా
త్మా వైదేహీమనుచింతయన్|క్షిప్రమాజ్ఞాపయామాస వానరాన్ ద్విషతాం వధే|| ౯ || ఏవముక్తే తు వచనే రామేణాక్లిష్టక
ర్మణా|సంహర్షమాణాః ప్లవగాః సింహనాదైరనాదయన్||౧౦||శిఖరైర్వికిరామైనాం లంకాం ముష్టిభిరేవ వా| ఇతి స్మ
దధిరే సర్వే మనాంసి హరియూథపాః||౧౧||ఉద్యమ్య గిరిశృంగాణి శిఖరాణి మహాంతి చ|తరూంశ్చోత్పాట్య వివిధాన్ తిష్ఠం
తి హరియూథపాః||౧౨|| ప్రేక్షతో రాక్షసేంద్రస్య తాన్యనీకాని భాగశః| రాఘవప్రియకామార్థం లంకామారురుహు
స్తదా||౧౩|| తే తామ్రవక్త్రా హేమాభా రామార్థే త్యక్తజీవితాః | లంకామేవాభ్యవర్తంత సాలతాలశిలాయుధాః ||
౧౪||తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ ముష్టిభిశ్చ ప్లవంగమాః | ప్రాకారాగ్రాణ్యసంఖ్యాని మమంథుస్తోరణాని చ|| ౧౫|| పరి
ఘాః పూరయంతి స్మ ప్రసన్నసలిలాయుతాః | పాంసుభిః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైశ్చ వానరాః||౧౬|| తతస్సహస్ర
యూథాశ్చ కోటియూథాశ్చ వానరాః| కోటీశతయుతాశ్చాన్యే లంకామారురుహుస్తదా||౧౭||కాంచనాని ప్రమృద్నంత
స్తోరణాని ప్లవంగమాః|కైలాసశిఖరాభాణి గోపురాణి ప్రమథ్య చ||౧౮||ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః|
లంకాం తామభిధావంతి మహావారణసన్నిభాః||౧౯||జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః|రాజా జయతి సుగ్రీవో
రాఘవేణాభిపాలితః||౨౦||ఇత్యేవం ఘోషయంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః|అభ్యధావంత లంకాయాః ప్రాకారం కా
మరూపిణః||౨౧||వీరబాహుస్సుబాహుశ్చ నలశ్చ వనగోచరః|నిపీడ్యోపనివిష్టాస్తే ప్రాకారం హరియూథపాః||౨౨|| ఏత
స్మిన్నంతరే చక్రుః స్కంధావారనివేశనమ్|పూర్వద్వారం తు కుముదః కోటీభిర్దశభిర్వృతః|| ౨౩|| ఆవృత్య బలవాంస్త
స్థౌ హరిభిర్జితకాశిభిః|సాహాయ్యార్థే తు తస్యైవ నివిష్టః ప్రఘసో హరిః||౨౪|| పనసశ్చ మహాబాహుర్వానరైర్బహు
భిర్వృతః|దక్షిణద్వారమాగమ్య వీరశ్శతవలిః కపిః||౨౫||ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ వింశత్యా కోటిభిర్వృతః| సుషేణః పశ్చిమ
ద్వారం గతస్తారాపితా హరిః||౨౬||ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ షష్టికోటిభిరావృతః|ఉత్తరద్వారమాసాద్య రామస్సౌమిత్రి
ణా సహ||౨౭||ఆవృత్య బలవాంస్తస్థౌ సుగ్రీవశ్చ హరీశ్వరః|గోలాంగూలో మహాకాయో గవాక్షో భీమదర్శనః||౨౮||వృ
తః కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః | ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రశ్శత్రునిబర్హణః||౨౯||వృతః
కోట్యా మహావీర్యస్తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః|సన్నద్ధస్తు మహావీర్యో గదాపాణిర్విభీషణః ||౩౦|| వృతో యస్తైస్తు సచి

స్తస్థౌ తత్ర మహాబలః । గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గన్ధమాదనః ॥౩౧॥ సమన్తాత్పరిధావన్తో రరక్షుర్హరివాహినీమ్ । తతః కోపపరీతాత్మా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥౩౨॥ నిర్యాణం సర్వసైన్యానాం ద్రుతమాజ్ఞాపయత్తదా । ఏతచ్ఛ్రుత్వా తతో వాక్యం రావణస్య ముఖోద్గతమ్ ॥౩౩॥ సహసా భీమనిర్ఘోషముద్ఘుష్టం రజనీచరైః । తతః ప్రచోదితా భేర్యశ్చన్ద్రపాణ్డరపుష్కరాః ॥౩౪॥ హేమకోణాహతా భీమా రాక్షసానాం సమన్తతః । వినేదుశ్చ మహాఘోషాశ్శఙ్ఖాశ్శతసహస్రశః ॥౩౫॥ రాక్షసానాం సుఘోరాణాం ముఖమారుతపూరితాః । తే బభుశ్శ్లక్ష్ణనీలాఙ్గాస్సశఙ్ఖా రజనీచరాః ॥౩౬॥ విద్యున్మణ్డలసన్నద్ధాస్సబలాకా ఇవామ్బుదాః । నిష్పతన్తి తతస్సైన్యా హృష్టా రావణచోదితాః ॥౩౭॥ సమయే పూర్యమాణస్య వేగా ఇవ మహోదధేః । తతో వానరసైన్యేన ముక్తో నాదస్సమన్తతః ॥౩౮॥ మలయః పూరితో యేన ససానుప్రస్థకన్దరః । శఙ్ఖదున్దుభిసంఘుష్టస్సింహనాదస్తరస్వినామ్ ॥౩౯॥ పృథివీం చాన్తరిక్షం చ సాగరం చాన్వనాదయత్ । గజానాం బృంహితైస్సార్ధం హయానాం హేషితైరపి ॥౪౦॥ రథానాం నేమిఘోషైశ్చ రక్షసాం వదనస్వనైః । ఏతస్మిన్నన్తరే ఘోరస్సంగ్రామస్సమవర్తత ॥౪౧॥ రక్షసాం వానరాణాం చ యథా దేవాసురే పురా । తే గదాభిః ప్రదీప్తాభిశ్శక్తిశూలపరశ్వధైః ॥౪౨॥ నిజఘ్నుర్వానరాన్ ఘోరాః కథయన్తః స్వవిక్రమాన్ । వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసాన్ జఘ్నురాహవే ॥౪౩॥ జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవ ఇతి శబ్దో మహానభూత్ ॥౪౪॥ రామం జయ జయేత్యుక్త్వా స్వస్వనామ కథన్తతః । తదా వృక్షైర్మహాకాయాః పర్వతాగ్రైశ్చ వానరాః ॥౪౫॥ నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి నఖైర్దన్తైశ్చ వేగితాః । రాక్షసాస్త్వపరే భీమాః ప్రాకారస్థా మహీం గతాః ॥౪౬॥ భిన్దిపాలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ శూలైశ్చైవ వ్యదారయన్ । వానరాశ్చాపి సంక్రుద్ధాః ప్రాకారస్థాన్ మహీం గతాః ॥౪౭॥ రాక్షసాన్ పాతయామాసుస్సమాప్లుత్య స్వబాహుభిః । స సమ్ప్రహారస్తుములో మాంసశోణితకర్దమః ॥౪౮॥ రక్షసాం వానరాణాం చ సమ్బభూవాద్భుతోపమః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్విచత్వారింశస్సర్గః . **

యుధ్యతాం తు తతస్తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ । రక్షసాం సమ్బభూవాథ బలకోపస్సుదారుణః ॥౧॥ తే హయైః కాఞ్చనాపీడైర్ధ్వజైశ్చాగ్నిశిఖోపమైః । రథైశ్చాదిత్యసఙ్కాశైః కవచైశ్చ మనోరమైః ॥౨॥ నిర్యయూ రాక్షసవ్యాఘ్రా నాదయన్తో దిశో దశ । రాక్షసా భీమకర్మాణో రావణస్య జయైషిణః ॥౩॥ వానరాణామపి చమూర్బృహతీ జయమిచ్ఛతామ్ । అభ్యధావత తాం సేనాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ ॥౪॥ ఏతస్మిన్నన్తరే తేషామన్యోన్యమభిధావతామ్ । రక్షసాం వానరాణాం చ ద్వన్ద్వయుద్ధమవర్తత ॥౫॥ అఙ్గదేనేన్ద్రజిత్సార్ధం వాలిపుత్రేణ రాక్షసః । అయుధ్యత మహాతేజాస్త్ర్యమ్బకేణ యథాన్తకః ॥౬॥ ప్రజఙ్ఘేన చ సమ్పాతిర్నిత్యం దుర్మర్షణో రణే । జమ్బుమాలినమారబ్ధో హనూమానపి వానరః ॥౭॥ సఙ్గతస్సుమహాక్రోధో రాక్షసో రావణానుజః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన మిత్రఘ్నేన విభీషణః ॥౮॥ తపనేన గజస్సార్ధం రాక్షసేన మహాబలః । నికుమ్భేన మహాతేజా నీలోఽపి సమయుధ్యత ॥౯॥ వానరేన్ద్రస్తు సుగ్రీవః ప్రఘసేన సమాగతః । సఙ్గతస్సమరే శ్రీమాన్ విరూపాక్షేణ లక్ష్మణః ॥౧౦॥ అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామేణ సహ సఙ్గతాః ॥౧౧॥ వజ్రముష్టిస్తు మైన్దేన ద్వివిదేనాశనిప్రభః । రాక్షసాభ్యాం సుఘోరాభ్యాం కపిముఖ్యౌ సమాగతౌ ॥౧౨॥ వీరః ప్రతపనో ఘోరో రాక్షసో రణదుర్ధరః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన నలేన సమయుధ్యత ॥౧౩॥ ధర్మస్య పుత్రో బలవాన్ సుషేణ ఇతి విశ్రుతః । స విద్యున్మాలినా సార్ధమయుధ్యత మహాకపిః ॥౧౪॥ వానరాశ్చాపరే భీమా రాక్షసైరపరైస్సహ । ద్వన్ద్వం సమీయుర్బహుధా యుద్ధాయ బహుభిస్సహ ॥౧౫॥ తత్రాసీత్సుమహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ । రక్షసాం వానరాణాం చ వీరాణాం జయమిచ్ఛతామ్ ॥౧౬॥ హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః । శరీరసఙ్ఘాటవహాః ప్రసుస్రుశ్శోణితాపగాః ॥౧౭॥ ఆజఘానేన్ద్రజిత్క్రుద్ధో వజ్రేణేవ శతక్రతుః । అఙ్గదం గదయా వీరం శత్రుసైన్యవిదారణమ్ ॥౧౮॥ తస్య కాఞ్చనచిత్రాఙ్గం రథం సాశ్వం ససారథిమ్ । జఘాన సమరే శ్రీమానఙ్గదో వేగవాన్ కపిః ॥౧౯॥ సమ్పాతిస్తు త్రిభిర్బాణైః ప్రజఙ్ఘేన సమాహతః । నిజఘానాశ్వకర్ణేన ప్రజఙ్ఘం రణమూర్ధని ॥౨౦॥ జమ్బుమాలీ రథస్థస్తు రథశక్త్యా మహాబలః । బిభేద సమరే క్రుద్ధో హనూమన్తం స్తనాన్తరే ॥౨౧॥ తస్య తం రథమాస్థాయ హనూమాన్ మారుతాత్మజః । ప్రమమాథ తలేనాశు సహ తేనైవ రక్షసా ॥౨౨॥ మిత్రఘ్నమభినర్దన్తమాపతన్తం విభీషణః । ఆసాద్య గదయా

సువ్యాజఘాన రణమూర్ధని ||౨౩|| భిన్నగాత్రశ్శరైస్తీక్ష్ణైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా । తపనేన గజః క్రుద్ధస్తం జఘానాశు ముష్టి
నా ||౨౪|| నికుంభస్తు రణే నీలం నీలాంజనచయప్రభమ్ । నిర్బిభేద శరైస్తీక్ష్ణైః కరైర్మేఘమివాంశుమాన్ ||౨౫|| పునశ్శరశ
తేనాశు క్షిప్రహస్తో నిశాచరః । బిభేద సమరే నీలం నికుంభః ప్రజహాస చ ||౨౬|| తస్యైవ రథచక్రేణ నీలో విష్ణురివాహవే । శిర
శ్చిచ్ఛేద సమరే నికుంభస్య చ సారథేః ||౨౭|| గ్రసంతమివ సైన్యాని ప్రఘసం వానరాధిపః । సుగ్రీవస్సప్తపర్ణేన నిర్బిభేద
జఘాన చ ||౨౮|| ప్రపీడ్య శరవర్షేణ రాక్షసం భీమదర్శనమ్ । నిజఘాన విరూపాక్షం శరేణైకేన లక్ష్మణః ||౨౯|| అగ్నికేతుశ్చ
దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామం నిర్బిభిదుశ్శరైః ||౩౦|| తేషాం చతుర్ణాం రామస్తు
శిరాంసి సమరే శరైః । క్రుద్ధశ్చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద ఘోరైరగ్నిశిఖోపమైః ||౩౧|| వజ్రముష్టిస్తు మైందేన ముష్టినా నిహతో రణే । ప
పాత సరథస్సాశ్వః పురాట్టమివ భూతలే ||౩౨|| వజ్రాశనిసమస్పర్శో ద్వివిదోఽప్యశనిప్రభమ్ । జఘాన గిరిశృంగేణ మిషతాం
సర్వరక్షసామ్ ||౩౩|| ద్వివిదం వానరేంద్రం తు నగయోధినమాహవే । శరైరశనిసంకాశైస్స వివ్యాధాశనిప్రభః ||౩౪|| స శ
రైరతివిద్ధాంగో ద్వివిదః క్రోధమూర్ఛితః । సాలేన సరథం సాశ్వం నిజఘానాశనిప్రభమ్ ||౩౫|| నదన్ ప్రతపనో ఘోరం న
లం సోఽప్యభ్యధావత । నలః ప్రతపనస్యాశు పాతయామాస చక్షుషీ ||౩౬|| విద్యున్మాలీ రథస్థస్తు శరైః కాంచనభూషితైః । సు
షేణం తాడయామాస ననాద చ ముహుర్ముహుః ||౩౭|| తం రథస్థమథో దృష్ట్వా సుషేణో వానరోత్తమః । గిరిశృంగేణ మ
హతా రథాదాశు న్యపాతయత్ ||౩౮|| లాఘవేన తు సంయుక్తో విద్యున్మాలీ నిశాచరః । అపక్రమ్య రథాత్తూర్ణం గదాపా
ణిః క్షితౌ స్థితః ||౩౯|| తతః క్రోధసమావిష్టస్సుషేణో హరిపుంగవః । శిలాం సుమహతీం గృహ్య నిశాచరమభిద్రవత్ ||౪౦||
తమాపతంతం గదయా విద్యున్మాలీ నిశాచరః । వక్షస్యభిజఘానాశు సుషేణం హరిసత్తమమ్ ||౪౧|| గదాప్రహారం తం ఘోర
మచింత్య ప్లవగోత్తమః । తాం శిలాం పాతయామాస తస్యోరసి మహామృధే ||౪౨|| శిలాప్రహారాభిహతో విద్యున్మాలీ నిశా
చరః । నిష్పిష్టహృదయో భూమౌ గతాసుర్నిపపాత హ ||౪౩|| ఏవం తైర్వానరైశ్శూరైశ్శూరాస్తే రజనీచరాః । ద్వంద్వే వి
మృదితాస్తత్ర దైత్యా ఇవ దివౌకసైః ||౪౪|| శరైః ఖడ్గైర్గదాభిశ్చ శక్తితోమరపట్టసైః । అపవిద్ధైశ్చ భిన్నైశ్చ రథైస్సాం
గ్రామికైర్హయైః ||౪౫|| నిహతైః కుంజరైర్మత్తైస్తథా వానరరాక్షసైః । చక్రాక్షయుగదండైశ్చ భగ్నైర్ధరణిసం
శ్రితైః ||౪౬|| బభూవాయోధనం ఘోరం గోమాయుగణసంకులమ్ । కబంధాని సముత్పేతుర్దిక్షు వానరరక్షసామ్ ||౪౭||
విమర్దే తుములే తస్మిన్ దేవాసురరణోపమే ॥ విదార్యమాణా హరిపుంగవైస్తదా నిశాచరాశ్శోణితదిగ్ధగాత్రాః । పునస్సు
యుద్ధం తరసా సమాస్థితా దివాకరస్యాస్తమయాభికాంక్షిణః ||౪౮|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్రిచత్వారింశస్సర్గః - **

యుధ్యతామేవ తేషాం తు తదా వానరరక్షసామ్ । రవిరస్తం గతో రాత్రిః ప్రవృత్తా ప్రాణహారిణీ || ౧ || అన్యోన్యం
బద్ధవైరాణాం ఘోరాణాం జయమిచ్ఛతామ్ । సంప్రవృత్తం నిశాయుద్ధం తదా వానరరక్షసామ్ ||౨|| రాక్షసోఽసీతి హరయో
హరిశ్చాసీతి రాక్షసాః । అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుస్తస్మింస్తమసి దారుణే ||౩|| హన దారయ చైహీతి కథం విద్రవసీతి చ । ఏవం
సుతుములశ్శబ్దస్తస్మింస్తమసి శుశ్రువే ||౪|| కాలాః కాంచనసన్నాహాస్తస్మింస్తమసి రాక్షసాః । సంప్రాదృశ్యంత శైలేం
ద్రా దీప్తౌషధివనా ఇవ ||౫|| తస్మింస్తమసి దుష్పారే రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః । పరిపేతుర్మహావేగా భక్షయంతః ప్లవం
గమాన్ ||౬|| తే హయాన్ కాంచనాపీడాన్ ధ్వజాంశ్చాగ్నిశిఖోపమాన్ । ఆప్లుత్య దశనైస్తీక్ష్ణైర్భీమకోపా వ్యదారయన్ ||
౭ || వానరా బలినో యుద్ధే క్షోభయన్ రాక్షసీం చమూమ్ । కుంజరాన్ కుంజరారోహాన్ పతాకాధ్వజినో రథాన్ ||౮|| చక
ర్షుశ్చ దదంశుశ్చ దశనైః క్రోధమూర్ఛితాః । లక్ష్మణశ్చాపి రామశ్చ శరైరాశీవిషోపమైః ||౯|| దృశ్యాదృశ్యాని రక్షాంసి
ప్రవరాణి నిజఘ్నతుః । తురంగఖురవిధ్వస్తం రథనేమిసముత్థితమ్ ||౧౦|| రురోధ కర్ణనేత్రాణి యుధ్యతాం ధరణీరజః । వ
ర్తమానే మహాఘోరే సంగ్రామే రోమహర్షణే ||౧౧|| రుధిరౌఘా మహాఘోరా నద్యస్తత్ర ప్రసుస్రువుః । తతో భేరీమృ
దంగానాం పణవానాం చ నిస్వనః ||౧౨|| శంఖవేణుస్వనోన్మిశ్రస్సంబభూవాద్భుతోపమః । హతానాం హన్యమానానాం
రాక్షసానాం చ నిస్వనః ||౧౩|| శస్తానాం వానరాణాం చ సంబభూవాతిదారుణః । హతైర్వానరవీరైశ్చ శక్తిశూలపరశ్వ
ధైః ||౧౪|| నిహతైః పర్వతాగ్రైశ్చ రాక్షసైః కామరూపిభిః । శస్త్రపుష్పోపహారా చ తత్రాసీద్యుద్ధమేదినీ || ౧౫ || దుర్జ్ఞే

యామస్మిన్ వేశాచ శోణితాస్రావకర్దమా। సాబభూవనిశా ఘోరాహరి రాక్షసహారిణీ॥౧౬॥ కాళరాత్రీవభూతానాం సర్వేషాందురతిక్రమా। తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర తస్మింస్తమసిదారుణే॥౧౭॥ రామమేవాభ్యవర్తంత సంహృష్టాశ్శరవృష్టిభిః। తేషామాపతతాం శబ్దః క్రుద్ధానామపిగర్జతామ్॥౧౮॥ ఉద్వర్త ఇవ సప్తానాం సముద్రాణాం ప్రశుశ్రువే। తేషాం రామశ్శరైష్షడ్భిష్షడ్జఘాననిశాచరాన్॥౧౯॥ నిమేషాంతరమాత్రేణశితైరగ్నిశిఖోపమైః। యజ్ఞశత్రుశ్చదుర్ధర్షో మహాపార్శ్వమహోదరౌ॥౨౦॥ వజ్రదంష్ట్రో మహాకాయస్తౌ చోభౌ శుకసారణౌ। తేతు రామేణ బాణౌఘైస్సర్వే మర్మసు తాడితాః॥౨౧॥ యుద్ధాదపసృతాస్తత్ర సావశేషాయుషో భవన్। తత్ర కాంచనచిత్రాంగైశ్శరైరగ్నిశిఖోపమైః॥౨౨॥ దిశశ్చకారవిమలాః ప్రదిశశ్చ మహాబలః। [రామనామాంకితైర్బాణైర్వ్యాప్తంతద్రణమండలమ్॥౨౩॥] యే త్వన్యే రాక్షసా భీమా రామస్యాభిముఖే స్థితాః। తేపి నష్టాస్సమాసాద్య పతంగా ఇవ పావకమ్॥౨౪॥ సువర్ణపుంఖైర్విశిఖైస్సంపతద్భిస్సహస్రశః। బభూవ రజనీ చిత్రా ఖద్యోతైరివ శారదీ॥౨౫॥ రాక్షసానాం చ నినదైర్హరీణాం చాపి నిస్వనైః। సా బభూవ నిశా ఘోరా భూయో ఘోరతరా తదా॥౨౬॥ తేన శబ్దేన మహతా ప్రవృద్ధేన సమంతతః। త్రికూటః కందరాకీర్ణః ప్రవ్యాహరదివాచలః॥౨౭॥ గోలాంగూలా మహాకాయాస్తమసా తుల్యవర్చసః। సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం భక్షయన్ రజనీచరాన్॥
౨౮॥ అంగదస్తు రణే శత్రుం నిహంతుం సముపస్థితః। రావణిం నిజఘానాశు సారథిం చ హయానపి॥ ౨౯ ॥ వర్తమానే తదా ఘోరే సంగ్రామే భృశదారుణే। ఇంద్రజిత్తు రథం త్యక్త్వా హతాశ్వో హతసారథిః॥౩౦॥ అంగదేన మహాకాయస్తత్రైవాంతరధీయత। తత్కర్మ వాలిపుత్రస్య సర్వే దేవాస్సహర్షిభిః॥౩౧॥ తుష్టువుః పూజనార్హస్య తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ। ప్రభావం సర్వభూతాని విదురింద్రజితో యుధి॥౩౨॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానాం యోభవద్యుధి దుర్జయః। తేన తే తం మహాత్మానం తుష్టా దృష్ట్వా ప్రధర్షితమ్॥ ౩౩॥ తతః ప్రహృష్టాః కపయః ససుగ్రీవవిభీషణాః। సాధు సాధ్వితి నేదుశ్చ దృష్ట్వా శత్రుం ప్రధర్షితమ్॥౩౪॥ ఇంద్రజిత్తు తదా తేన నిర్జితో భీమకర్మణా। సంయుగే వాలిపుత్రేణ క్రోధం చక్రే సుదారుణమ్॥
౩౫॥ ఏతస్మిన్నంతరే రామో వానరాన్వాక్యమబ్రవీత్। సర్వే భవంతస్తిష్ఠంతు కపిరాజేన సంగతాః॥౩౬॥ స బ్రహ్మణా దత్తవరస్త్రైలోక్యం బాధతే భృశమ్। భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం కాలేన స సమాగతః॥౩౭॥ అద్యైవ తు క్షమితవ్యం మే భవంతో విగతజ్వరాః। సోంతర్ధానగతః పాపో రావణీ రణకర్కశః॥౩౮॥ అదృశ్యో నిశితాన్ బాణాన్ ముమోచాశనివర్చసః। స రామం లక్ష్మణం చైవ ఘోరైర్నాగమయైశ్శరైః॥౩౯॥ బిభేద సమరే క్రుద్ధస్సర్వగాత్రేషు రాక్షసః। మాయయా సంవృతస్తత్ర మోహయన్ రాఘవౌ యుధి॥౪౦॥ అదృశ్యస్సర్వభూతానాం కూటయోధీ నిశాచరః। బబంధ శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ॥౪౧॥ తౌ తేన పురుషవ్యాఘ్రౌ క్రుద్ధేనాశీవిషైశ్శరైః। సహసా నిహతౌ వీరౌ తదా ప్రైక్షంత వానరాః॥౪౨॥ ప్రకాశరూపస్తు తదా న శక్తస్తౌ బాధితుం రాక్షసరాజపుత్రః। మాయాం ప్రయోక్తుం సముపాజగామ బబంధ తౌ రాజసుతౌ దురాత్మా॥౪౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.**********************************

స తస్య గతిమన్విచ్ఛన్ రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్। దిదేశాతిబలో రామో దశ వానరయూథపాన్॥౧॥ ద్వౌ సుషేణస్య దాయాదౌ నీలం చ ప్లవగర్షభమ్। అంగదం వాలిపుత్రం చ శరభం చ తరస్వినమ్॥ ౨॥ వినతం జాంబవంతం చ సానుప్రస్థం మహాబలమ్। ఋషభం చర్షభస్కంధమాదిదేశ పరంతపః॥౩॥ తే సంప్రహృష్టా హరయో భీమానుద్యమ్య పాదపాన్। ఆకాశం వివిశుస్సర్వే మార్గమాణా దిశో దశ॥౪॥ తేషాం వేగవతాం వేగమిషుభిర్వేగవత్తరైః। అస్త్రవిత్పరమాస్త్రేణ వారయామాస రావణిః॥౫॥ తం భీమవేగా హరయో నారాచైః క్షతవిగ్రహాః। అంధకారే న దదృశుర్మేఘైః సూర్యమివావృతం
౬॥ రామలక్ష్మణయోరేవ సర్వమర్మభిదశ్శరాన్। భృశమావేశయామాస రావణిస్సమితింజయః॥ ౭ ॥ నిరంతరశరీరౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। క్రుద్ధేనేంద్రజితా వీరౌ పన్నగైశ్శరతాం గతైః॥౮॥ తయోః క్షతజమార్గేణ సుస్రావ రుధిరం బహు। తావుభౌ చ ప్రకాశేతే పుష్పితావివ కింశుకౌ॥౯॥ తతః పర్యంతరక్తాక్షో భిన్నాంజనచయోపమః। రావణిర్భ్రాతరౌ వాక్యమంతర్ధానగతోబ్రవీత్॥౧౦॥ యుధ్యమానమనాలక్ష్యం శక్రోపి త్రిదశేశ్వరః। ద్రష్టుమాసాదితుం వాపి న శక్తః కిం పునర్యువామ్॥౧౧॥ ప్రావృతావిషుజాలేన రాఘవౌ కంకపత్రిణా। ఏష రోషపరీతాత్మా నయామి యమసాదనమ్॥౧౨॥ ఏవముక్త్వా తు ధర్మజ్ఞౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ। నిర్బిభేద శితైర్బాణైః ప్రజహర్ష ననాద చ॥౧౩॥ భిన్నాంజనచయశ్శ్యా

మోవిష్ఫార్యవిపులంధనుః। భూయోభూయశ్శరాన్ఘోరాన్విససర్జమహామృధే॥౧౪॥ తతోమర్మసుమర్మజ్ఞోమజ్జయ
న్నిశితాన్శరాన్।రామలక్ష్మణయోర్వీరోననాదచముహుర్ముహుః॥౧౫॥బద్ధౌతుశరబంధేనతావుభౌరణమూర్ధని।నిమే
షాంతరమాత్రేణనశేకతురుదీక్షితుమ్॥౧౬॥తతోవిభిన్నసర్వాంగౌశరశల్యాచితావుభౌ। ధ్వజావివమహేంద్రస్యర
జ్జుముక్తౌప్రకంపితౌ॥౧౭॥తౌసంప్రచలితౌవీరౌమర్మభేదేనకర్శితౌ।నిపేతతుర్మహేష్వాసౌజగత్యాంజగతీపతీ॥౧౮॥ తౌ
వీరశయనేవీరౌశయానౌరుధిరోక్షితౌ। శరవేష్టితసర్వాంగావార్తౌపరమపీడితౌ॥౧౯॥ నహ్యవిద్ధంతయోర్గాత్రే
బభూవాంగుళమంతరమ్।నానిర్భిన్నంనచాస్తబ్ధమాకరాగ్రాదజిహ్మగైః॥౨౦॥తౌతుక్రూరేణనిహతౌరక్షసాకామరూ
పిణా। అసృక్సుస్రువతుస్తీవ్రంజలంప్రస్రవణావివ॥౨౧॥పపాతప్రథమంరామోవిద్ధోమర్మసుమార్గణైః।క్రోధాదిం
ద్రజితాయేనపురాశక్రోవినిర్జితః॥౨౨॥ రుక్మపుంఖైఃప్రసన్నాగ్రైరధోగతిభిరాశుగైః। నారాచైరర్ధనారాచైర్భ
ల్లైరంజలికైరపి॥ ౨౩॥ వివ్యాధవత్సదంతైశ్చసింహదంష్ట్రైఃక్షురైస్తథా। సవీరశయనేశిశ్యేవిజ్యమాదాయకార్ముకమ్॥
౨౪॥భిన్నముష్టిపరీణాహంత్రిణతంరత్నభూషితమ్।బాణపాతాంతరేరామంపతితంపురుషర్షభమ్॥౨౫॥ సతత్రలక్ష్మ
ణోదృష్ట్వానిరాశోజీవితేభవత్ । రామంకమలపత్రాక్షంశరబంధపరిక్షతమ్॥౨౬॥శుశోచభ్రాతరందృష్ట్వాపతితంధర
ణీతలే।హరయశ్చాపితందృష్ట్వాసంతాపంపరమంగతాః॥౨౭॥శోకార్తాశ్చుక్రుశుర్ఘోరమశ్రుపూరితలోచనాః॥బ
ద్ధౌతువీరౌపతితౌశయానౌతౌవానరాస్సంపరివార్యతస్థుః। సమాగతావాయుసుతప్రముఖ్యావిషాదమార్తాఃపరమంచ
జగ్ముః॥౨౮॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-పంచచత్వారింశస్సర్గః॥*********************************

తతోద్యాంపృథివీంచైవవీక్షమాణావనౌకసః। దదృశుస్సంతతౌబాణైర్భ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ॥౧॥వృష్ట్వేవోపర
తేదేవేకృతకర్మణిరాక్షసే।ఆజగామాథతందేశంససుగ్రీవోవిభీషణః॥౨॥నీలద్వివిదమైందాశ్చసుషేణకుముదాంగదాః।
తూర్ణంహనుమతాసార్ధమన్వశోచంతరాఘవౌ॥౩॥ నిశ్చేష్టౌమందనిశ్వాసౌశోణితౌఘపరిప్లుతౌ । శరజాలాచితౌస్తబ్ధౌ
శయానౌశరతల్పయోః ॥ ౪ ॥ నిశ్వసంతౌయథాసర్పౌనిశ్చేష్టౌమందవిక్రమౌ । రుధిరస్రావదిగ్ధాంగౌతాపనీయావివ
ధ్వజౌ॥౫॥తౌవీరశయనేవీరౌశయానౌమందచేష్టితౌ।యూథపైస్తైఃపరివృతౌబాష్పవ్యాకులలోచనైః॥౬॥ రాఘవౌపతి
తౌదృష్ట్వాశరజాలసమావృతౌ।బభూవుర్వ్యథితాస్సర్వేవానరాస్సవిభీషణాః॥ ౭ ॥ అంతరిక్షంనిరీక్షంతోదిశస్సర్వా
శ్చవానరాః । నచైనంమాయయాచ్ఛన్నందదృశూరావణింరణే ॥ ౮ ॥ తంతుమాయాప్రతిచ్ఛన్నంమాయయైవవి
భీషణః।వీక్షమాణోదదర్శాథభ్రాతుఃపుత్రమవస్థితమ్ ॥ ౯ ॥ తమప్రతిమకర్మాణమప్రతిద్వంద్వమాహవే । దద
ర్శాంతర్హితంవీరంవరదానాద్విభీషణః॥౧౦॥ తేజసాయశసాచైవవిక్రమేణచసంయుతమ్।ఇంద్రజిత్త్వాత్మనఃకర్మతౌ
శయానౌసమీక్ష్యచ॥౧౧॥ఉవాచపరమప్రీతోహర్షయన్సర్వనైరృతాన్ । దూషణస్యచహంతారౌఖరస్యచమహాబ
లౌ॥ ౧౨॥సాదితౌమామకైర్బాణైర్భ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ।నేమౌమోక్షయితుంశక్యావేతస్మాదిషుబంధనాత్॥ ౧౩
సర్వైరపిసమాగమ్యసర్షిసంఘైస్సురాసురైః।యత్కృతేచింతయానస్యశోకార్తస్యపితుర్మమ॥౧౪॥అస్పృష్ట్వా
శయనంగాత్రైస్త్రియామాయాతిశర్వరీ । కృత్స్నేయంయత్కృతేలంకానదీవర్షాస్వివాకులా॥౧౫ ॥సోయంమూల
హరోనర్థస్సర్వేషాంనిహతోమయా । రామస్యలక్ష్మణస్యాపిసర్వేషాంచవనౌకసామ్ ॥౧౬॥విక్రమానిష్ఫలాస్సర్వే
యథాశరదితోయదాః । ఏవముక్త్వాతుతాన్సర్వాన్రాక్షసాన్పరిపార్శ్వతః॥౧౭॥యూథపానపితాన్సర్వాంస్తాడ
యామాసరావణిః।నీలంనవభిరాహత్యమైందంచద్వివిదంతథా॥౧౮॥త్రిభిస్త్రిభిరమిత్రఘ్నస్తతాపప్రవరేషుభిః।జాం
బవంతంమహేష్వాసోవిద్ధ్వాబాణేనవక్షసి॥౧౯॥హనూమతోవేగవతోవిససర్జశరాన్దశ । గవాక్షంశరభంచైవద్వావ
ప్యమితతేజసౌ॥ ౨౦॥ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాంమహావేగోవివ్యాధయుధిరావణిః । గోలాంగూలేశ్వరంచైవవాలిపుత్ర
మథాంగదమ్ ॥ ౨౧ ॥వివ్యాధబహుభిర్బాణైస్త్వరమాణోథరావణిః । తాన్వానరవరాన్భిత్త్వాశరైరగ్నిశిఖోపమైః॥
౨౨॥ ననాదబలవాంస్తత్రమహాసత్త్వస్సరావణిః।తానర్దయిత్వాబాణౌఘైస్త్రాసయిత్వాసవానరాన్॥౨౩॥ ప్రజహా
సమహాబాహుర్వచనంచేదమబ్రవీత్ । శరబంధేనఘోరేణమయాబద్ధౌచమూముఖే॥౨౪॥ సహితౌభ్రాతరావేతౌని
శామయతరాక్షసాః।ఏవముక్తాస్తుతేసర్వేరాక్షసాఃకూటయోధినః ॥ ౨౫ ॥ పరంవిస్మయమాజగ్ముఃకర్మణాతేనహర్షి

తాః । వినేముశ్చ మహానాదాన్ సర్వతో జలదోపమాః ॥౨౬॥ హతో రామ ఇతి జ్ఞాత్వా రావణిం సమపూజయన్ । నిష్పందౌ
తు తదా దృష్ట్వా తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౨౭॥ వసుధాయాం నిరుచ్ఛ్వాసౌ హతావిత్యన్వమన్యత । హర్షేణ తు సమావిష్ట
ఇంద్రజిత్సమితింజయః ॥౨౮॥ ప్రవివేశ పురీం లంకాం హర్షయన్ సర్వరాక్షసాన్ । రామలక్ష్మణయోర్దృష్ట్వా శరీరే సా
యకైశ్చితే ॥౨౯॥ సర్వాణి చాంగోపాంగాని సుగ్రీవం భయమావిశత్ । తమువాచ పరిత్రస్తం వానరేంద్రం విభీషణః ॥౩౦॥
సబాష్పవదనం దీనం శోకవ్యాకులలోచనమ్ । అలం త్రాసేన సుగ్రీవ బాష్పవేగో నిగృహ్యతామ్ ॥౩౧॥ ఏవం ప్రాయాణి
యుద్ధాని విజయో నాస్తి నైష్ఠికః । సశేషభాగ్యతాస్మాకం యది వీర భవిష్యతి ॥౩౨॥ మోహమేతౌ ప్రహాస్యేతే మహాత్మా
నౌ మహాబలౌ । పర్యవస్థాపయాత్మానమనాథం మాం చ వానర ॥౩౩॥ సత్యధర్మాభిరక్తానాం నాస్తి మృత్యుకృతం భయమ్ ।
ఏవముక్త్వా తతస్తస్య జలక్లిన్నేన పాణినా ॥౩౪॥ సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమమార్జ విభీషణః । తతస్సలిలమాదాయ విద్య
యా పరిజప్య చ ॥౩౫॥ సుగ్రీవనేత్రే ధర్మాత్మా స మమార్జ విభీషణః । ప్రమృజ్య వదనం తస్య కపిరాజస్య ధీమతః ॥౩౬॥ అబ్రవీ
త్కాలసంప్రాప్తమసంభ్రమమిదం వచః । న కాలః కపిరాజేంద్ర వైక్లబ్యమనువర్తితుమ్ ॥౩౭॥ అతిస్నేహోఽప్యకాలేఽస్మిన్మ
రణాయోపకల్పతే । తస్మాదుత్సృజ్య వైక్లబ్యం సర్వకార్యవినాశనమ్ ॥౩౮॥ హితం రామపురోగాణాం సైన్యానామనుచిం
త్యతామ్ । అథవా రక్ష్యతాం రామో యావత్సంజ్ఞావిపర్యయః ॥౩౯॥ లబ్ధసంజ్ఞౌ హి కాకుత్స్థౌ భయం నో వ్యపనేష్యతః । నై
తత్కించన రామస్య న చ రామో ముమూర్షతి ॥౪౦॥ న హ్యేనం హాస్యతే లక్ష్మీర్దుర్లభా యా గతాయుషామ్ । తస్మాదా
శ్వాసయాత్మానం బలం చాశ్వాసయ స్వకమ్ ॥౪౧॥ యావత్కార్యాణి సర్వాణి పునస్సంస్థాపయామ్యహమ్ । ఏతే హి ఫుల్లన
యనాస్త్రాసాదాగతవిభ్రమాః ॥౪౨॥ కర్ణే కర్ణే ప్రకథితా హరయో హరిసత్తమ । మాం తు దృష్ట్వా ప్రధావంతమనీకం సంప్ర
హర్షితుమ్ ॥౪౩॥ త్యజంతు హరయస్త్రాసం భుక్తపూర్వామివ స్రజమ్ । సమాశ్వాస్య తు సుగ్రీవం రాక్షసేంద్రో విభీష
ణః ॥౪౪॥ విద్రుతం వానరానీకం తత్సమాశ్వాసయత్పునః । ఇంద్రజిత్తు మహామాయస్సర్వసైన్యసమావృతః ॥౪౫॥ వివేశ నగ
రీం లంకాం పితరం చాభ్యుపాగమత్ । తత్ర రావణమాసీనమభివాద్య కృతాంజలిః ॥౪౬॥ ఆచచక్షే ప్రియం పిత్రే నిహతౌ రా
మలక్ష్మణౌ । ఉత్పపాత తతో హృష్టః పుత్రం చ పరిషస్వజే ॥౪౭॥ రావణో రక్షసాం మధ్యే శ్రుత్వా శత్రూ నిపాతితౌ । ఉపా
ఘ్రాయ స మూర్ధ్న్యేనం పప్రచ్ఛ ప్రీతమానసః ॥౪౮॥ పృచ్ఛతే చ యథావృత్తం పిత్రే సర్వం న్యవేదయత్ । యథా తౌ శ
రబంధేన నిశ్చేష్టౌ నిష్ప్రభౌ కృతౌ ॥౪౯॥ స హర్షవేగానుగతాంతరాత్మా శ్రుత్వా వచస్తస్య మహారథస్య । జహౌ జ్వ
రం దాశరథేస్సముత్థితం ప్రహృష్య వాచాభిననంద పుత్రమ్ ॥౫౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః - ***

ప్రతిప్రవిష్టే లంకాం తు కృతార్థే రావణాత్మజే । రాఘవం పరివార్యార్తా రరక్షుర్వానరర్షభాః ॥౧॥ హనుమా
నంగదో నీలః సుషేణః కుముదో నలః । గజో గవాక్షో గవయశ్శరభో గంధమాదనః ॥౨॥ జాంబవానృషభస్స్కంధో రంభశ్శత
బలిః పృథుః । వ్యూఢానీకాశ్చ యత్తాశ్చ ద్రుమానాదాయ సర్వతః ॥౩॥ వీక్షమాణా దిశస్సర్వాస్తిర్యగూర్ధ్వం చ వానరాః ।
తృణేష్వపి చ చేష్టత్సు రాక్షసా ఇతి మేనిరే ॥౪॥ రావణశ్చాపి సంహృష్టో విసృజ్యేంద్రజితం సుతమ్ । ఆజుహావ తతస్సీతారక్షిణీ
రాక్షసీస్తదా ॥౫॥ రాక్షస్యస్త్రిజటా చైవ శాసనాత్సముపస్థితాః । తా ఉవాచ తతో హృష్టో రాక్షసీ రాక్షసాధిపః ॥౬॥ హ
తావింద్రజితాఖ్యాత వైదేహ్యా రామలక్ష్మణౌ । పుష్పకం చ సమారోప్య దర్శయధ్వం హతౌ రణే ॥౭॥ యదాశ్రయాదవష్ట
బ్ధా నేయం మాముపతిష్ఠతి । సోఽస్యా భర్తా సహ భ్రాత్రా నిరస్తో రణమూర్ధని ॥౮॥ నిర్విశంకా నిరుద్విగ్నా నిరపేక్షా చ
మైథిలీ । మాముపస్థాస్యతే సీతా సర్వాభరణభూషితా ॥౯॥ అద్య కాలవశం ప్రాప్తం రణే రాఘవం సలక్ష్మణమ్ । అవేక్ష్య వినివృ
త్తాశా నాన్యాం గతిమపశ్యతీ ॥౧౦॥ అనపేక్షా విశాలాక్షీ మాముపస్థాస్యతే స్వయమ్ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రావణస్య
దురాత్మనః ॥౧౧॥ రాక్షస్యస్తాస్తథేత్యుక్త్వా జగ్ముర్వై యత్ర పుష్పకమ్ । తతః పుష్పకమాదాయ రాక్షస్యో రావణాజ్ఞయా ॥
౧౨॥ అశోకవనికాస్థాం తాం మైథిలీం సముపానయన్ । తామాదాయ తు రాక్షస్యో భర్తృశోకపరాజితామ్ ॥౧౩॥ సీతామా
రోపయామాసుర్విమానం పుష్పకం తదా । తతః పుష్పకమారోప్య సీతాం త్రిజటయా సహ ॥౧౪॥ జగ్ముర్దర్శయితుం తస్యై
రాక్షస్యో రామలక్ష్మణౌ । రావణోఽకారయల్లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్ ॥౧౫॥ ప్రాఘోషయత హృష్టశ్చ లంకాయాం
రాక్షసేశ్వరః । రాఘవో లక్ష్మణశ్చైవ హతావింద్రజితా రణే ॥౧౬॥ విమానేనాపి సీతా తు గత్వా త్రిజటయా సహ । దదర్శ

వానరాణాంతుసర్వం సైన్యంనిపాతితమ్॥౧౮॥ప్రహృష్టమనసశ్చాపిదదశుః పిశితాశనాః। వానరాంశ్చాపిదుఃఖార్తాన్
రామలక్ష్మణపార్శ్వతః॥౧౯॥తతస్సీతాదదర్శోభౌ శయానౌశరతల్పయోః।లక్ష్మణంచాపిరామంచవిసంజ్ఞౌశరపీడితౌ॥
౨౦॥విధ్వస్తకవచౌవీరౌవిప్రవిద్ధశరాసనౌ।సాయకైశ్ఛిన్నసర్వాంగౌశరస్తంభమయౌక్షితౌ॥౨౧॥తౌదృష్ట్వా భ్రాత
రౌతత్రవీరౌసాపురుషర్షభౌ। శయానౌపుండరీకాక్షౌకుమారావివపావకీ॥౨౨॥శరతల్పగతౌవీరౌతథాభూతౌనరర్షభౌ।
దుఃఖార్తాసుభృశంసీతాసుచిరంవిలలాపహ॥౨౩॥ భర్తారమనవద్యాంగీలక్ష్మణంచాసితేక్షణా।ప్రేక్ష్యపాంసుషువే
ష్టంతౌరురోదజనకాత్మజా॥౨౪॥సబాష్పశోకాభిహతాసమీక్ష్యతౌ భ్రాతరౌదేవసమప్రభావౌ।వితర్కయంతీనిధనంత
యోస్సాదుఃఖాన్వితావాక్యమిదంజగాద॥౨౫॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తచత్వారింశస్సర్గః-**************
భర్తారంనిహతంద్రుష్ట్వాలక్ష్మణంచమహాబలం।విలలాపభృశంసీతాకరుణంశోకకర్శితా॥౧॥ఊచుర్లక్షణినో
యేమాంపుత్రిణ్యవిధవేతిచ।తేద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోనృతవాదినః॥౨॥యజ్వనోమహిషీంయేమామూచుఃపత్నీం
చసత్రిణః।తేద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోనృతవాదినః॥౩॥ఊచుస్సంశ్రవణేయేమాంద్విజాఃకార్తాంతికాశ్శుభామ్।తే
ద్యసర్వేహతేరామేజ్ఞానినోనృతవాదినః॥౪॥వీరపార్థివపత్నీత్వంయేధన్యేతిచమాంవిదుః। తేద్యసర్వేహతేరామే
జ్ఞానినోనృతవాదినః॥౫॥ఇమానిఖలుపద్మానిపాదయోర్యైఃకిలస్త్రియః।అధిరాజ్యేభిషిచ్యంతేనరేంద్రైఃపతిభిస్సహ॥
౬॥వైధవ్యంయాంతియైర్నార్యోలక్షణైర్భాగ్యదుర్లభాః।నాత్మనస్తానిపశ్యామిపశ్యంతీహతలక్షణా॥౭॥సత్యానామానిప
ద్మానిస్త్రీణాముక్తానిలక్షణైః।తాన్యద్యనిహతేరామేవితథానిభవంతిమే॥౮॥కేశాస్సూక్ష్మాస్సమానీలాభ్రువౌచాసంగ
తేమమ।వృత్తేచారోమశేజంఘేదంతాశ్చావిరళామమ॥౯॥ శంఖేనేత్రేకరౌపాదౌగుల్ఫావూరూచమేచితౌ। అనువృ
త్తనఖాస్స్నిగ్ధాస్సమాశ్చాంగుళయోమమ॥ స్తనౌచావిరళౌపీనౌమమేమౌమగ్నచూచుకౌ॥౧౦॥ మగ్నాచోత్సంగినీ
నాభిఃపార్శ్వోరస్కాశ్చమేచితాః। మమవర్ణోమణినిభోమృదూన్యంగరుహాణిచ॥౧౧॥ప్రతిష్ఠితాంద్వాదశభిర్మా
మూచుశ్శుభలక్షణామ్।సమగ్రయవమచ్ఛిద్రంపాణిపాదంచవర్ణవత్॥౧౨॥మందస్మితేత్యేవచమాంకన్యాలక్షణినో
విదుః। అధిరాజ్యేభిషేకోమేబ్రాహ్మణైఃపతినాసహ॥౧౩॥ కృతాంతకుశలైరుక్తంతత్సర్వంవితథీకృతమ్।శోధయిత్వా
జనస్థానంప్రవృత్తిముపలభ్యచ॥౧౪॥తీర్త్వాసాగరమక్షోభ్యంభ్రాతరౌగోష్పదేహతౌ।నను వారుణమాగ్నేయమైం
ద్రంవాయవ్యమేవచ॥౧౫॥అస్త్రంబ్రహ్మశిరశ్చైవరాఘవౌప్రత్యపద్యతాం।అదృశ్యమానేనరణేమాయయావాసవో
పమౌ॥౧౬॥మమనాథావనాథాయానిహతౌరామలక్ష్మణౌ।నహిదృష్టిపథంప్రాప్యరాఘవస్యరణేరిపుః॥౧౭॥జీవన్ప్ర
తినివర్తేతయద్యపిస్యాన్మనోజవః।నకాలస్యాతిభారోస్తికృతాంతశ్చసుదుర్జయః॥౧౮॥యత్రరామస్సహభ్రాత్రా
శేతేయుధినిపాతితః।నశోచామితథారామంలక్ష్మణంచమహాబలమ్॥౧౯॥నాత్మానంజననీంవాపియథాశ్వశ్రూంతపస్వి
నీమ్।సాతుచింతయతేనిత్యంసమాప్తవ్రతమాగతమ్॥౨౦॥కదాద్రక్ష్యామిసీతాంచరామంచసహలక్ష్మణమ్।పరిదేవయ
మానాంతాంరాక్షసీత్రిజటాబ్రవీత్॥౨౧॥మావిషాదంకృథాదేవిభర్తాయంతవజీవతి।కారణానిచవక్ష్యామిమహాంతి
సదృశానిచ॥ ౨౨॥ యథేమౌజీవతోదేవిభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ। నహికోపపరీతానిహర్షపర్యుత్సుకానిచ॥
౨౩॥ భవంతియుధియోధానాంముఖానినిహతేపతౌ। ఇదంవిమానంవైదేహిపుష్పకంనామనామతః॥౨౪॥ దివ్యం
త్వాంధారయేన్నైవంయద్యేతౌగతజీవితౌ। హతవీరప్రధానాహిహతోత్సాహానిరుద్యమా॥
౨౫॥ సేనాభ్రమతిసంఖ్యేషుహతకర్ణేవనౌర్జలే। ఇయంపునరసంభ్రాంతానిరుద్విగ్నాతరస్వినీ॥ ౨౬॥
సేనారక్షతికాకుత్స్థౌమయాప్రీత్యానివేదితౌ। సాత్వంభవసువిస్రబ్ధాఅనుమానైస్సుఖోదయైః॥ ౨౭॥ అహ
తౌపశ్యకాకుత్స్థౌస్నేహాదేతద్బ్రవీమితే। అనృతంనోక్తపూర్వంమేనచవక్ష్యేకదాచన॥ ౨౮॥ చారిత్రసుఖశీల
త్వాత్ప్రవిష్టాసిమనోమమ। నేమౌశక్యౌరణేజేతుంసేంద్రైరపిసురాసురైః॥ ౨౯॥ ఏతయోరాననందృష్ట్వామయా
చావేదితంతవ। ఇదంచసుమహచ్చిహ్నంశనైఃపశ్యస్వమైథిలి॥౩౦॥నిస్సంజ్ఞావప్యుభావేతౌనైవలక్ష్మీర్వియుజ్యతే।
ప్రాయేణగతసత్త్వానాంపురుషాణాంగతాయుషామ్॥౩౧॥దృశ్యమానేషువక్త్రేషుపరంభవతివైకృతమ్। త్యజశోకంచ
మోహంచదుఃఖంచజనకాత్మజే॥౩౨॥రామలక్ష్మణయోరర్థేనాద్యశక్యమజీవితుమ్। శ్రుత్వాతువచనంతస్యాస్సీతాసు

రసుతోపమా॥౩౩॥కృతాంజలిరువాచేదమేవమస్త్వితి మైథిలీ।విమానంపుష్పకంతత్తుసన్నివర్త్యమనోజవమ్॥౩౪॥దీనా త్రిజటయాసీతాలంకామేవప్రచోదితా।తతస్త్రిజటయాసార్ధంపుష్పకాదవరుహ్యసా॥౩౫॥అశోకవనికామేవరాక్ష సీభిఃప్రవేశితా॥ ప్రవిశ్యసీతాబహువృక్షషండాం తాంరాక్షసేంద్రస్యవిహారభూమిమ్। సంప్రేక్ష్యసంచింత్యచరాజ పుత్రౌపరంవిషాదంసముపాజగామ॥౩౬॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః.****************

ఘోరేణశరబంధేనబద్ధౌదశరథాత్మజౌ। నిశ్వసంతౌయథానాగౌశయానౌరుధిరోక్షితౌ॥ ౧ ॥ సర్వేతేవానర శ్రేష్ఠాస్ససుగ్రీవామహాబలాః।పరివార్యమహాత్మానౌతస్థుశ్శోకపరిప్లుతాః॥౨॥ఏతస్మిన్నంతరేరామఃప్రత్యబుధ్యతవీర్య వాన్। స్థిరత్వాత్సత్త్వయోగాచ్చశరైస్సందారితోపిసన్॥౩॥తతోదృష్ట్వాసరుధిరంవిషణ్ణంగాఢమాహతమ్। భ్రాత రందీనవదనంపర్యదేవయదాతురః॥౪॥కిన్నుమేసీతయాకార్యంకింకార్యంజీవితేనవా। శయానంయోద్యపశ్యామిభ్రాత రంయుధినిర్జితమ్॥౫॥ శక్యాసీతాసమానారీమర్త్యలోకేవిచిన్వతా।నలక్ష్మణసమోభ్రాతాసచివస్సాంపరాయికః॥ ౬॥పరిత్యక్ష్యామ్యహంప్రాణంవానరాణాంతుపశ్యతామ్। యదిపంచత్వమాపన్నస్సుమిత్రానందవర్ధనః॥౭॥ కిన్నువ క్ష్యామికౌసల్యాంమాతరంకిన్నుకైకయీమ్।కథమంబాంసుమిత్రాంచపుత్రదర్శనలాలసామ్॥౮॥వివత్సాంవేపమానాం చక్రోశంతీంకురరీమివ। కథమాశ్వాసయిష్యామియదియాస్యామితంవినా॥౯॥ కథంవక్ష్యామిశత్రుఘ్నంభరతంచయశ స్వినమ్। మయాసహవనంయాతోవినాతేనాగతఃపునః॥౧౦॥ఉపాలంభంనశక్ష్యామిసోఢుంబతసుమిత్రయా। ఇహైవ దేహంత్యక్ష్యామినహిజీవితుముత్సహే॥౧౧॥ధిఙ్మాంమద్దుష్కృతకర్మాణమనార్యంయత్కృతేహ్యసౌ। లక్ష్మణఃపతితశ్శే తేశరతల్పేగతాసువత్॥౧౨॥త్వంనిత్యంసువిషణ్ణంమామాశ్వాసయసిలక్ష్మణ। గతాసుర్నాద్యశక్నోషిమామార్తమ భిభాషితుమ్॥౧౩॥ యేనాద్యనిహతాయుద్ధేరాక్షసావినిపాతితాః।తస్యామేవక్షితౌవీరస్సంశేషేనిహతఃపరైః॥ ౧౪॥శ యానశ్శరతల్పేస్మిన్స్వశోణితపరిప్లుతః। శరజాలైశ్చితోభాతిభాస్కరోస్తమివవ్రజన్॥౧౫॥బాణాభిహతమర్మత్వా న్నశక్నోత్యభిభాషితుమ్। రుజాచాబ్రువతోహ్యస్యదృష్టిరాగేణసూచ్యతే॥౧౬॥యథైవమాంవనంయాంతమనుయా తోమహాద్యుతిః। అహమప్యనుయాస్యామితథైవైనంయమక్షయమ్॥౧౭॥ఇష్టబంధుజనోనిత్యంమాంచనిత్యమనువ్రతః ఇమామద్యగతోవస్థాంమమానార్యస్యదుర్నయైః॥౧౮॥సురుష్టేనాపివీరేణలక్ష్మణేననసంస్మరే। పరుషంవిప్రియంవాపి శ్రావితంనకదాచన॥౧౯॥ విససర్జైకవేగేనపంచబాణశతానియః। ఇష్వస్త్రేష్వధికస్తస్మాత్కార్తవీర్యాచ్చలక్ష్మ ణః॥౨౦॥ అస్త్రైరస్త్రాణియోహన్యాచ్ఛక్రస్యాపిమహాత్మనః। సోయముర్వ్యాంహతశ్శేతేమహార్హశయనోచితః॥ ౨౧॥తచ్చమిథ్యాప్రలప్తంమాంప్రధక్ష్యతినసంశయః। యన్మయానకృతోరాజారాక్షసానాంవిభీషణః॥ ౨౨॥ అస్మిన్ ముహూర్తేసుగ్రీవప్రతియాతుమితోర్హసి। మత్వాహీనంమయారాజన్రావణోభిద్రవేద్బలీ॥౨౩॥అంగదంతుపు రస్కృత్యససైన్యస్ససుహృజ్జనః। సాగరంతరసుగ్రీవనీలేనచనలేనచ॥౨౪॥కృతంహనుమతాకార్యంయదన్యైర్దుష్క రంరణే। ఋక్షరాజేనతుష్యామిగోలాంగూలాధిపేనచ॥ ౨౫ ॥అంగదేనకృతంకర్మమైందేనద్వివిదేనచ। యుద్ధంకే సరిణాసంఖ్యేఘోరంసంపాతినాకృతమ్॥౨౬॥గవయేనగవాక్షేణశరభేణగజేనచ। అన్యైశ్చహరిభిర్యుద్ధంమదర్థే త్యక్తజీవితైః॥౨౭॥నచాతిక్రమితుంశక్యందైవంసుగ్రీవమానుషైః। యత్తుశక్యంవయస్యేనసుహృదాచపరంతప॥౨౮॥ కృతంసుగ్రీవతత్సర్వంభవతాధర్మభీరుణా। మిత్రకార్యంకృతమిదంభవద్భిర్వానరర్షభాః॥౨౯॥అనుజ్ఞాతామయా సర్వేయథేష్టంగంతుమర్హథ।శుశ్రువుస్తస్యతేసర్వేవానరాఃపరిదేవనమ్॥౩౦॥ వర్తయాంచక్రురశ్రూణినేత్రైః కృష్ణేతరేక్షణాః। తతస్సర్వాణ్యనీకానిస్థాపయిత్వావిభీషణః॥౩౧॥ఆజగామగదాపాణిస్త్వరితోయత్రరాఘవః। తం దృష్ట్వాత్వరితంయాంతంనీలాంజనచయోపమమ్॥౩౨॥వానరాదుద్రువుస్సర్వేమన్యమానాస్తురావణిమ్।నిశ్చేష్టౌవిగత జ్ఞానౌరణరేణుసముక్షితౌ॥౩౩॥శయానౌశరతల్పస్థౌద్రష్టుమాయాద్విభీషణః॥ తంరాక్షసేంద్రాత్మజశంకయాతేని పాతితౌరాజసుతౌచదృష్ట్వా। విభీషణంవివ్యధిరేచదృష్ట్వామేఘాయథావాయుహతాఃప్లవంగాః॥ ౩౪ ॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధ కాండే - ఏకోనపంచాశస్సర్గః.******************************అథోవాచమహాతేజాహరిరాజోమహాబలః। కిమియంవ్యథితాసేనామూఢవాతేవనౌర్జలే॥౧॥సుగ్రీవస్యవచఃశ్రుత్వావాలిపుత్రోంగదోబ్రవీత్। నత్వంపశ్యసిరా

మం చ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ ॥౨॥ శరజాలాచితౌ వీరావుభౌ దశరథాత్మజౌ। శరతల్పే మహాత్మానౌ శయానౌ రుధిరోక్షి
తౌ ॥౩॥ అథాబ్రవీద్వానరేంద్రస్సుగ్రీవః పుత్రమంగదమ్। నానిమిత్తమిదం మన్యే భవితవ్యం భయేన తు ॥౪॥ విషణ్ణవదనా
హ్యేతే త్యక్తప్రహరణా దిశః। ప్రపలాయంతి హరయస్త్రాసాదుత్ఫుల్లలోచనాః ॥౫॥ అన్యోన్యస్య న లజ్జంతే న నిరీక్షంతి
పృష్ఠతః। విప్రకర్షంతి చాన్యోన్యం పతితం లంఘయంతి చ ॥౬॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో గదాపాణిర్విభీషణః। సుగ్రీవం వర్ధ
యామాస రాఘవం చ నిరైక్షత ॥౭॥ విభీషణం తం సుగ్రీవో దృష్ట్వా వానరభీషణమ్। ఋక్షరాజం సమీపస్థం జాంబవంత
మువాచ హ ॥౮॥ విభీషణోఽయం సంప్రాప్తో యం దృష్ట్వా వానరర్షభాః। విద్రవంతి పరిత్రస్తా రావణాత్మజశంకయా ॥౯॥
శీఘ్రమేతాన్ సుసంత్రస్తాన్ బహుధా విప్రధావతః। పర్యవస్థాపయాఖ్యాహి విభీషణముపస్థితమ్ ॥౧౦॥ సుగ్రీవేణైవము
క్తస్తు జాంబవానృక్షపార్థివః। వానరాన్ సాంత్వయామాస సన్నిరుధ్య ప్రధావతః ॥౧౧॥ తే నివృత్తాః పునస్సర్వే వానరా
స్త్యక్తసంభ్రమాః। ఋక్షరాజవచః శ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా విభీషణమ్ ॥౧౨॥ విభీషణస్తు రామస్య దృష్ట్వా గాత్రం శరైశ్చి
తమ్। లక్ష్మణస్య చ ధర్మాత్మా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥౧౩॥ జలక్లిన్నేన హస్తేన తయోర్నేత్రే ప్రమృజ్య చ। శోకసంపీడి
తమనా రురోద విలలాప చ ॥౧౪॥ ఇమౌ తౌ సత్త్వసంపన్నౌ విక్రాంతౌ ప్రియసంయుగౌ। ఇమామవస్థాం గమితౌ రా
క్షసైః కూటయోధిభిః ॥౧౫॥ భ్రాతుః పుత్రేణ మే తేన దుష్పుత్రేణ దురాత్మనా। రాక్షస్యా జిహ్మయా బుద్ధ్యా వంచితావృ
జువిక్రమౌ ॥౧౬॥ శరైరిమావలం విద్ధౌ రుధిరేణ సముక్షితౌ। వసుధాయామిమౌ సుప్తౌ దృశ్యేతే శల్యకావివ ॥౧౭॥ యయో
ర్వీర్యముపాశ్రిత్య ప్రతిష్ఠా కాంక్షితా మయా। తావుభౌ దేహనాశాయ ప్రసుప్తౌ పురుషర్షభౌ ॥౧౮॥ జీవన్నద్య విపన్నోఽస్మి
నష్టరాజ్యమనోరథః। ప్రాప్తప్రతిజ్ఞశ్చ రిపుస్సకామో రావణః కృతః ॥౧౯॥ ఏవం విలపమానం తం పరిష్వజ్య విభీషణమ్। సు
గ్రీవస్సత్త్వసంపన్నో హరిరాజోఽబ్రవీదిదమ్ ॥౨౦॥ రాజ్యం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ లంకాయాం నాత్ర సంశయః। రావణ
స్సహపుత్రేణ సకామం నేహ లప్స్యతే ॥౨౧॥ నరుజా పీడితావేతావుభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ। త్యక్త్వా మోహం వధిష్యేతే సగ
ణం రావణం రణే ॥౨౨॥ తమేవం సాంత్వయిత్వా తు సమాశ్వాస్య చ రావణమ్। సుషేణం శ్వశురం పార్శ్వే సుగ్రీవస్తమువా
చ హ ॥౨౩॥ సహ శూరైర్హరిగణైర్లబ్ధసంజ్ఞావరిందమౌ। గచ్ఛ త్వం భ్రాతరౌ గృహ్య కిష్కింధాం రామలక్ష్మ
ణౌ ॥౨౪॥ అహం తు రావణం హత్వా సపుత్రం సహబాంధవమ్। మైథిలీమానయిష్యామి శక్రో నష్టామివ శ్రియమ్ ॥
౨౫॥ శ్రుత్వైతద్వానరేంద్రస్య సుషేణో వాక్యమబ్రవీత్। దైవాసురం మహాయుద్ధమనుభూతం సుదారుణమ్ ॥౨౬॥
తదా స్మ దానవా దేవాన్ శరసంస్పర్శకోవిదాః। నిజఘ్నుశ్శస్త్రవిదుషశ్ఛాదయంతో ముహుర్ముహుః ॥౨౭॥ తానా
ర్తాన్నష్టసంజ్ఞాంశ్చ పరాసూంశ్చ బృహస్పతిః। విద్యాభిర్మంత్రయుక్తాభిరోషధీభిశ్చికిత్సతి ॥౨౮॥ తాన్యౌషధాన్యానయి
తుం క్షీరోదం యాంతు సాగరమ్। జవేన వానరాశ్శీఘ్రం సంపాతిపనసాదయః ॥౨౯॥ హరయస్తు విజానంతి పార్వతీస్తా మ
హౌషధీః। సంజీవకరణీం దివ్యాం విశల్యాం దేవనిర్మితామ్ ॥౩౦॥ చంద్రశ్చ నామ ద్రోణశ్చ క్షీరోదే సాగరోత్తమే। అమృ
తం యత్ర మథితం తత్ర తే పరమౌషధీ ॥౩౧॥ తే తత్ర నిహితే దేవైః పర్వతే పరమౌషధీ। అయం వాయుసుతో రాజన్ హను
మాంస్తత్ర గచ్ఛతు ॥౩౨॥ ఏతస్మిన్నంతరే వాయుర్మేఘాంశ్చాపి సవిద్యుతః। పర్యస్యన్ సాగరే తోయం కంపయన్నివ మేది
నీమ్ ॥౩౩॥ మహతా పక్షవాతేన సర్వే ద్వీపమహాద్రుమాః। నిపేతుర్భగ్నవిటపాస్సమూలా లవణాంభసి ॥౩౪॥ అభవ
న్పన్నగాస్త్రస్తా భోగినస్తత్ర వాసినః। శీఘ్రం సర్వాణి యాదాంసి జగ్ముశ్చ లవణార్ణవమ్ ॥౩౫॥ తతో ముహూర్తాద్గ
రుడం వైనతేయం మహాబలమ్। వానరా దదృశుస్సర్వే జ్వలంతమివ పావకమ్ ॥౩౬॥ తమాగతమభిప్రేక్ష్య నాగాస్తే విప్ర
దుద్రువుః। యైస్తౌ సత్పురుషౌ బద్ధౌ శరభూతైర్మహాబలౌ ॥౩౭॥ తతస్సుపర్ణః కాకుత్స్థౌ దృష్ట్వా ప్రత్యభినంద్య చ। వి
మమర్శ చ పాణిభ్యాం ముఖే చంద్రసమప్రభే ॥౩౮॥ వైనతేయేన సంస్పృష్టాస్తయోస్సంరురుహుర్వ్రణాః। సువర్ణే చ
తనూ స్నిగ్ధే తయోరాశు బభూవతుః ॥౩౯॥ తేజో వీర్యం బలం చౌజ ఉత్సాహశ్చ మహాగుణః। ప్రదర్శనం చ బుద్ధిశ్చ స్మృతి
శ్చ ద్విగుణం తయోః ॥౪౦॥ తావుత్థాప్య మహావీర్యౌ గరుడో వాసవోపమౌ। ఉభౌ తౌ సస్వజే హృష్టో రామశ్చైనమువాచ హ ॥
౪౧॥ భవత్ప్రసాదాద్వ్యసనం రావణిప్రభవం మహత్। ఆవామిహ వ్యతిక్రాంతౌ పూర్వవద్బలినౌ కృతౌ ॥౪౨॥ యథా తా
తం దశరథం యథాజం చ పితామహమ్। తథా భవంతమాసాద్య హృదయం మే ప్రసీదతి ॥౪౩॥ కో భవాన్ రూపసంపన్నో ది

న్యస్రగనులేపనః । వసానో విరజే వస్త్రే దివ్యాభరణభూషితః॥౪౪॥ తమువాచ మహాతేజా వైనతేయో మహాబలః । పత
త్రిరాజః ప్రీతాత్మా హర్షపర్యాకులేక్షణః॥౪౫॥ అహం సఖా తే కాకుత్స్థ ప్రియః ప్రాణో బహిశ్చరః। గరుత్మానిహ సం
ప్రాప్తో యువాభ్యాం సాహ్యకారణాత్ ॥ ౪౬ ॥ అసురా వా మహావీర్యా దానవా వా మహాబలాః । సురాశ్చాపి సగంధ
ర్వాః పురస్కృత్య శతక్రతుమ్॥౪౭॥ నేమం మోక్షయితుం శక్తాః శరబంధం సుదారుణమ్ । మాయాబలాదింద్రజితా నిర్మి
తం క్రూరకర్మణా॥౪౮॥ ఏతే నాగాః కాద్రవేయాస్తీక్ష్ణదంష్ట్రా విషోల్బణాః। రక్షోమాయాప్రభావేన శరా భూత్వా త్వ
దాశ్రితాః॥౪౯॥ సభాగ్యశ్చాసి ధర్మజ్ఞ రామ సత్యపరాక్రమ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సమరే రిపుఘాతినా॥౫౦॥ ఇ
మం శ్రుత్వా తు వృత్తాంతం త్వరమాణో హమాగతః। సహసా యువయోః స్నేహాత్సఖిత్వమనుపాలయన్॥౫౧॥ మోక్షి
తౌ చ మహాఘోరాదస్మాత్సాయకబంధనాత్ । అప్రమాదశ్చ కర్తవ్యో యువాభ్యాం నిత్యమేవ హి॥౫౨॥ ప్రకృత్యా రా
క్షసాస్సర్వే సంగ్రామే కూటయోధినః। శూరాణాం శుద్ధభావానాం భవతామార్జవం బలం॥౫౩॥ తన్న విశ్వసితవ్యం వో
రాక్షసానాం రణాజిరే। ఏతేనైవోపమానేన నిత్యం జిహ్మా హి రాక్షసాః॥౫౪॥ ఏవముక్త్వా తతో రామం సుపర్ణస్సుమహాబ
లః। పరిష్వజ్య మహాస్నిగ్ధమాప్రష్టుముపచక్రమే॥౫౫॥ సఖే రాఘవ ధర్మజ్ఞ రిపూణామపి వత్సల। అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛా
మి గమిష్యామి యథాగతమ్॥౫౬॥ న చ కౌతూహలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ। కృతకర్మా రణే వీర సఖిత్వమనువేత్స్య
సి॥౫౭॥ బాలవృద్ధావశేషాం తు లంకాం కృత్వా శరోర్మిభిః। రావణం చ రిపుం హత్వా సీతాం సముపలప్స్యసే॥౫౮॥ ఇత్యేవ
ముక్త్వా వచనం సుపర్ణశ్శీఘ్రవిక్రమః। రామం చ విరుజం కృత్వా మధ్యే తేషాం వనౌకసామ్॥౫౯॥ ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా
పరిష్వజ్య చ వీర్యవాన్ । జగామాకాశమావిశ్య సుపర్ణః పవనో యథా॥౬౦॥ విరుజౌ రాఘవౌ దృష్ట్వా తథా వానరయూథ
పాః । సింహనాదాంస్తదా నేదుర్లాంగూలాన్ దుధువుస్తదా॥౬౧॥ తతో భేరీస్సమాజఘ్నుర్మృదంగాంశ్చాప్యవాద
యన్ । దధ్ముశ్శంఖాన్ సంప్రహృష్టాః క్ష్వేళంత్యపి తథాపరే॥౬౨॥ ఆస్ఫోట్యాస్ఫోట్య విక్రాంతా వానరా నగయోధినః।
ద్రుమానుత్పాట్య వివిధాంస్తస్థుశ్శతసహస్రశః॥౬౩॥ విసృజంతో మహానాదాంస్త్రాసయంతో నిశాచరాన్। లంకాద్వా
రాణ్యుపాజగ్ముర్యోద్ధుకామాః ప్లవంగమాః॥౬౪॥ తతస్తు భీమస్తుములో నినాదో బభూవ శాఖామృగయూథపానామ్ । క్ష
యే నిదాఘస్య యథా ఘనానాం నాదస్సుభీమో నదతాం నిశీథే॥౬౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచాశస్సర్గః - *****

తేషాం సుతుములం శబ్దం వానరాణాం తరస్వినామ్। నదతాం రాక్షసైస్సార్ధం తదా శుశ్రావ రావణః॥౧॥ స్నిగ్ధ
గంభీరనిర్ఘోషం శ్రుత్వా చ నినదం భృశమ్ । సచివానాం తతస్తేషాం మధ్యే వచనమబ్రవీత్ ॥౨॥ యథాసౌ సంప్రహృష్టా
నాం వానరాణాం సముత్థితః। బహూనాం సుమహానాదో మేఘానామివ గర్జతాం॥౩॥ వ్యక్తం సుమహతీ ప్రీతిరేతేషాం నాత్ర
సంశయః। తథా హి విపులైర్నాదైశ్చుక్షుభే వరుణాలయః॥౪॥ తౌ తు బద్ధౌ శరైస్తీక్ష్ణైర్భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । అయం
చ సుమహాన్నాదశ్శంకాం జనయతీవ మే॥౫॥ ఏతత్తు వచనం చోక్త్వా మంత్రిణో రాక్షసేశ్వరః। ఉవాచ నైరృతాంస్తత్ర స
మీపపరివర్తినః॥౬॥ జ్ఞాయతాం తూర్ణమేతేషాం సర్వేషాం వనచారిణామ్ । శోకకాలే సముత్పన్నే హర్షకారణముత్థి
తమ్॥౭॥ తథోక్తాస్తేన సంభ్రాంతాః ప్రాకారమధిరుహ్య తే । దదృశుః పాలితాం సేనాం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా॥౮॥ తౌ చ
ముక్తౌ సుఘోరేణ శరబంధేన రాఘవౌ। సముత్థితౌ మహాభాగౌ విషేదుః ప్రేక్ష్య రాక్షసాః॥౯॥ సంత్రస్తహృదయాస్సర్వే
ప్రాకారాదవరుహ్య తే । విషణ్ణవదనా ఘోరా రాక్షసేంద్రముపస్థితాః॥౧౦॥ తదప్రియం దీనముఖా రావణస్య నిశాచ
రాః। కృత్స్నం నివేదయామాసుర్యథావద్వాక్యకోవిదాః॥౧౧॥ యౌ తావింద్రజితా యుద్ధే భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ని
బద్ధౌ శరబంధేన నిష్ప్రకంపభుజౌ కృతౌ॥౧౨॥ విముక్తౌ శరబంధేన తౌ దృశ్యేతే రణాజిరే। పాశానివ గజౌ ఛిత్త్వా గజేంద్రస
మవిక్రమౌ॥౧౩॥ తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తేషాం రాక్షసేంద్రో మహాబలః । చింతాశోకసమాక్రాంతో విషణ్ణవదనోఽబ్ర
వీత్ ॥౧౪॥ ఘోరైర్దత్తవరైర్బద్ధౌ శరైరాశీవిషోపమైః। అమోఘైస్సూర్యసంకాశైః ప్రమథ్యేంద్రజితా యుధి॥౧౫॥ త
దస్త్రబంధమాసాద్య యది ముక్తౌ రిపూ మమ । సంశయస్థమిదం సర్వమనుపశ్యామ్యహం బలమ్॥౧౬॥ నిష్ఫలాః ఖలు సంవృ
త్తాశ్శరా వాసుకితేజసః। ఆదత్తం యైస్తు సంగ్రామే రిపూణాం మమ జీవితమ్॥౧౭॥ ఏవముక్త్వా తు సంక్రుద్ధో నిశ్వసన్నుర
గో యథా। అబ్రవీద్రక్షసాం మధ్యే ధూమ్రాక్షం నామ రాక్షసమ్॥౧౮॥ బలేన మహతా యుక్తో రక్షసాం భీమవిక్రమ। త్వం

వధాయాభినిర్యాహి రామస్య సహ వానరైః ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తు ధూమ్రాక్షో రాక్షసేంద్రేణ ధీమతా । కృత్వా ప్రణామం
సంహృష్టో నిర్జగామ నృపాలయాత్ ॥౨౦॥ అభినిష్క్రమ్య తద్ద్వారం బలాధ్యక్షమువాచ హ । త్వరయస్వ బలం తూర్ణం
కిం చిరేణ యుయుత్సతః ॥౨౧॥ ధూమ్రాక్షవచనం శ్రుత్వా బలాధ్యక్షో బలానుగః । బలముద్యోజయామాస రావణస్యాజ్ఞ
యా ద్రుతమ్ ॥౨౨॥ తే బద్ధఘంటా బలినో ఘోరరూపా నిశాచరాః । వినర్దమానాః సంహృష్టా ధూమ్రాక్షం పర్యవారయన్
॥౨౩॥ వివిధాయుధహస్తాశ్చ శూలముద్గరపాణయః । గదాభిః పట్టిసైర్దండైరాయసైర్ముసలైర్భృశమ్ ॥౨౪॥ పరిఘైర్భిండి
పాలైశ్చ భల్లైః ప్రాసైః పరశ్వధైః । నిర్యయూ రాక్షసా దిగ్భ్యో నర్దంతో జలదా యథా ॥౨౫॥ రథైః కవచినస్త్వన్యే ధ్వ
జైశ్చ సమలంకృతైః । సువర్ణజాలవిహితైః ఖరైశ్చ వివిధాననైః ॥౨౬॥ హయైః పరమశీఘ్రైశ్చ గజేంద్రైశ్చ మదోత్క
టైః । నిర్యయూ రాక్షసవ్యాఘ్రా వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥౨౭॥ వృకసింహముఖైర్యుక్తం ఖరైః కనకభూషణైః । ఆరు
రోహ రథం దివ్యం ధూమ్రాక్షః ఖరనిస్వనః ॥౨౮॥ స నిర్యాతో మహావీర్యో ధూమ్రాక్షో రాక్షసైర్వృతః । ప్రహసన్ పశ్చి
మద్వారం హనుమాన్ యత్ర యూథపః ॥౨౯॥ రథప్రవరమాస్థాయ ఖరయుక్తం ఖరస్వనమ్ । ప్రయాంతం తు మహాఘోరం
రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ ॥౩౦॥ అంతరిక్షగతా ఘోరాః శకునాః ప్రత్యవారయన్ । రథశీర్షే మహాన్ భీమో గృధ్రశ్చ నిపపా
త హ ॥౩౧॥ ధ్వజాగ్రే గ్రథితాశ్చైవ నిపేతుః కుణపాశనాః । రుధిరార్ద్రో మహాన్ శ్వేతః కబంధః పతితో భువి ॥౩౨॥ విస్వ
రం చోత్సృజన్నాదం ధూమ్రాక్షస్య సమీపతః । వవర్ష రుధిరం దేవః సంచచాల చ మేదినీ ॥౩౩॥ ప్రతిలోమం వవౌ వాయు
ర్నిర్ఘాతసమనిస్వనః । తిమిరౌఘావృతాస్తత్ర దిశశ్చ న చకాశిరే ॥౩౪॥ స తూత్పాతాంస్తదా దృష్ట్వా రాక్షసానాం భ
యావహాన్ । ప్రాదుర్భూతాన్ సుఘోరాంశ్చ ధూమ్రాక్షో వ్యథితోఽభవత్ ॥౩౫॥ ముముహూ రాక్షసాః సర్వే ధూ
మ్రాక్షస్య పురస్సరాః ॥ తతస్సుభీమో బహుభిర్నిశాచరైర్వృతోఽభినిష్క్రమ్య రణోత్సుకో బలీ । దదర్శ తాం రాఘ
వబాహుపాలితాం మహౌఘకల్పాం బహువానరీం చమూమ్ ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకపంచాశస్సర్గః - ****

ధూమ్రాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాంతం రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ । వినేదుర్వానరాస్సర్వే ప్రహృష్టా యుద్ధకాంక్షిణః ॥౧॥
తేషాం సుతుములం యుద్ధం సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్ । అన్యోన్యం పాదపైర్ఘోరం నిఘ్నతాం శూలముద్గరైః ॥౨॥ ఘోరై
శ్చ పరిఘైశ్చిత్రైస్త్రిశూలైశ్చాపి సంహతైః । రాక్షసైర్వానరా ఘోరైర్వినికృత్తాస్సమంతతః ॥౩॥ వానరై రాక్షసా
శ్చాపి ద్రుమైర్భూమౌ సమీకృతాః । రాక్షసాశ్చాపి సంక్రుద్ధా వానరాన్ నిశితైశ్శరైః ॥౪॥ వివ్యధుర్ఘోరసంకాశైః కంక
పత్రైరజిహ్మగైః । తే గదాభిశ్చ భీమాభిః పట్టిసైః కూటముద్గరైః ॥౫॥ విదార్యమాణా రక్షోభిర్వానరాస్తే మహాబలాః । అమ
ర్షజనితోద్ధర్షాశ్చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్ ॥౬॥ శరనిర్భిన్నగాత్రాస్తే శూలనిర్భిన్నమస్తకాః । జగృహుస్తే ద్రుమాంస్త
త్ర శిలాశ్చ హరియూథపాః ॥౭॥ తే భీమవేగా హరయో నర్దమానాస్తతస్తతః । మమంథూ రాక్షసాన్ భీమాన్ నామా
ని చ బభాషిరే ॥౮॥ తదద్భుతమివాద్భుతం ఘోరం యుద్ధం వానరరక్షసామ్ । శిలాభిర్వివిధాభిశ్చ బహుభిశ్చైవ పాదపైః ॥౯॥
రాక్షసా మథితాః కేచిద్వానరైర్జితకాశిభిః । వవమూ రుధిరం కేచిన్ముఖై రుధిరభోజనాః ॥ పార్శ్వేషు దారితాః కేచిత్కే
చిద్రాశీకృతా ద్రుమైః ॥౧౦॥ శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిత్కేచిద్దంతైర్విదారితాః । ధ్వజైర్విమథితైర్భగ్నైః ఖరైశ్చ విని
పాతితైః ॥౧౧॥ రథైర్విధ్వంసితైశ్చాపి పతితై రజనీచరైః । గజేంద్రైః పర్వతాకారైః పర్వతాగ్రైర్వనౌకసామ్ ॥౧౨॥ మ
థితైర్వాజిభిః కీర్ణం సారోహైర్వసుధాతలమ్ । వానరైర్భీమవిక్రాంతైరాప్లుత్యాప్లుత్య వేగితైః ॥౧౩॥ రాక్షసాః కరజై
స్తీక్ష్ణైర్ముఖేషు ప్రవిదారితాః । వివర్ణవదనా భూయో విప్రకీర్ణశిరోరుహాః ॥౧౪॥ మూఢాశ్శోణితగంధేన నిపేతుర్ధరణీ
తలే । అన్యే పరమసంక్రుద్ధా రాక్షసా భీమనిస్వనాః ॥౧౫॥ తలైరేవాభిధావంతి వజ్రస్పర్శసమైర్హరీన్ । వానరైరాప
తంతస్తే వేగితా వేగవత్తరైః ॥౧౬॥ ముష్టిభిశ్చరణైర్దంతైః పాదపైశ్చావబాధితాః । వానరైర్హన్యమానాస్తే రాక్షసా వి
ప్రదుద్రువుః ॥౧౭॥ సైన్యం తు విద్రుతం దృష్ట్వా ధూమ్రాక్షో రాక్షసర్షభః । క్రోధేన కదనం చక్రే వానరాణాం యుయుత్స
తామ్ ॥౧౮॥ ప్రాసైః ప్రమథితాః కేచిద్వానరాశ్శోణితస్రవాః । ముద్గరైరాహతాః కేచిత్పతితా ధరణీతలే ॥౧౯॥ పరిఘై
ర్మథితాః కేచిద్భిండిపాలైర్విదారితాః । పట్టిసైరాహతాః కేచిద్విహ్వలంతో గతాసవః ॥౨౦॥ కేచిద్వినిహతాశ్శూలై రు
ధిరార్ద్రా వనౌకసః । కేచిద్విద్రావితా నష్టాస్సంక్రుద్ధై రాక్షసైర్యుధి ॥౨౧॥ విభిన్నహృదయాః కేచిదేకపార్శ్వేన

దారితాః। విదారితాస్త్రిశూలైశ్చ కేచిదాంత్రైర్వినిస్సృతాః ॥ ౨౨ ॥ తత్సుభీమం మహాయుద్ధం హరిరాక్షససంకులమ్। ప్ర
బభౌ శబ్దబహుళం శిలాపాదపసంకులమ్ ॥ ౨౩ ॥ ధనుర్జ్యాతంత్రిమధురం హిక్కాతాళసమన్వితమ్। మంద్రస్తనితసంగీతం
యుద్ధగాంధర్వమాబభౌ ॥ ౨౪ ॥ ధూమ్రాక్షస్తు ధనుష్పాణిర్వానరాన్ రణమూర్ధని। హసన్విద్రావయామాస దిశస్తాన్ శ
రవృష్టిభిః ॥ ౨౫ ॥ ధూమ్రాక్షేణార్దితం సైన్యం వ్యథితం దృశ్య మారుతిః। అభ్యవర్తత సంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలామ్
॥ ౨౬ ॥ క్రోధాద్ద్విగుణతామ్రాక్షః పితృతుల్యపరాక్రమః। శిలాం తాం పాతయామాస ధూమ్రాక్షస్య రథం ప్రతి ॥ ౨౭ ॥ ఆ
పతంతీం శిలాం దృష్ట్వా గదాముద్యమ్య సంభ్రమాత్। రథాదాప్లుత్య వేగేన వసుధాయాం వ్యతిష్ఠత ॥ ౨౮ ॥ సా ప్రమథ్య రథం త
స్య నిపపాత శిలా భువి। సచక్రకూబరం సాశ్వం సధ్వజం సశరాసనమ్ ॥ ౨౯ ॥ స భంక్త్వా తు రథం తస్య హనూమాన్మారుతా
త్మజః। రక్షసాం కదనం చక్రే సస్కంధవిటపైర్ద్రుమైః ॥ ౩౦ ॥ విభిన్నశిరసో భూత్వా రాక్షసాః శోణితోక్షితాః। ద్రుమైః ప్ర
మథితాశ్చాన్యే నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ ౩౧ ॥ విద్రావ్య రాక్షసం సైన్యం హనూమాన్మారుతాత్మజః। గిరేశ్శిఖరమాదాయ
ధూమ్రాక్షమభిదుద్రువే ॥ ౩౨ ॥ తమాపతంతం ధూమ్రాక్షో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్। వినర్దమానస్సహసా హనూమం
తమభిద్రవత్ ॥ ౩౩ ॥ తతః క్రుద్ధస్తు వేగేన గదాం తాం బహుకంటకామ్। పాతయామాస ధూమ్రాక్షో మస్తకే తు హ
నూమతః ॥ ౩౪ ॥ తాడితస్స తయా తత్ర గదయా భీమరూపయా। స కపిర్మారుతబలస్తం ప్రహారమచింతయన్ ॥ ౩౫ ॥ ధూ
మ్రాక్షస్య శిరోమధ్యే గిరిశృంగమపాతయత్। స విహ్వలితసర్వాంగో గిరిశృంగేణ తాడితః ॥ ౩౬ ॥ పపాత సహసా భూ
మౌ వికీర్ణ ఇవ పర్వతః। ధూమ్రాక్షం నిహతం దృష్ట్వా హతశేషా నిశాచరాః ॥ ౩౭ ॥ త్రస్తాః ప్రవివిశుర్లంకాం వధ్యమానాః ప్ల
వంగమైః ॥ ౩౮ ॥ స తు పవనసుతో నిహత్య శత్రుం క్షతజవహాస్సరితశ్చ సన్నికీర్య। రిపువధజనితశ్రమో మహాత్మా ముదమగమ
త్కపిభిశ్చ పూజ్యమానః ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్విపంచాశస్సర్గః. ******************************

ధూమ్రాక్షం నిహతం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః। క్రోధేన మహతావిష్టో నిశ్వసన్నురగో యథా ॥ ౧ ॥ దీర్ఘ
ముష్ణం వినిశ్వస్య క్రోధేన కలుషీకృతః। అబ్రవీద్రాక్షసం శూరం వజ్రదంష్ట్రం మహాబలమ్ ॥ ౨ ॥ గచ్ఛ త్వం వీర నిర్యాహి
రాక్షసైః పరివారితః। జహి దాశరథిం రామం సుగ్రీవం వానరైస్సహ ॥ ౩ ॥ తథేత్యుక్త్వా ద్రుతతరం మాయావీ రాక్షసేశ్వరః।
నిర్జగామ బలైస్సార్ధం బహుభిః పరివారితః ॥ ౪ ॥ నాగైరశ్వైః ఖరైరుష్ట్రైస్సంయుక్తస్సుసమాహితః। పతాకాధ్వజచి
త్రైశ్చ రథైశ్చ పరివారితః ॥ ౫ ॥ తతో విచిత్రకేయూరమకుటైశ్చ విభూషితః। తనుత్రాణి చ సంవృత్య సధనుర్నిర్యయౌ
ద్రుతమ్ ॥ ౬ ॥ పతాకాలంకృతం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణమ్। రథం ప్రదక్షిణం కృత్వా సమారోహచ్చమూపతిః ॥ ౭ ॥ యష్టి
భిస్తోమరైశ్చిత్రైశ్శ్లక్ష్ణైశ్చ ముసలైరపి। భిండిపాలైశ్చ పాశైశ్చ శక్తిభిః పట్టసైరపి ॥ ౮ ॥ ఖడ్గైశ్చక్రైర్గదాభిశ్చ నిశితైశ్చ ప
రశ్వధైః। పదాతయశ్చ నిర్యాతా వివిధాశ్శస్త్రపాణయః ॥ ౯ ॥ విచిత్రవాససస్సర్వే దీప్తా రాక్షసపుంగవాః। గజా మదో
త్కటాశ్శూరాశ్చలంత ఇవ పర్వతాః ॥ ౧౦ ॥ ఆరూఢా యుద్ధకుశలైస్తోమరాంకుశపాణిభిః। అన్యే లక్షణసంయుక్తాశ్శూరా
రూఢా మహాహయాః ॥ ౧౧ ॥ తద్రాక్షసబలం ఘోరం విప్రస్థితమశోభత। ప్రావృట్కాలే యథా మేఘా నర్దమానాస్స
విద్యుతః ॥ ౧౨ ॥ నిస్సృతా దక్షిణద్వారాదంగదో యత్ర యూథపః। తేషాం నిష్క్రమమాణానామశుభం సమజాయత ॥
౧౩ ॥ ఆకాశాద్విఘనాత్తీవ్రా ఉల్కాశ్చాభ్యపతంస్తదా। వమంత్యః పావకజ్వాలాశ్శివా ఘోరం వవాశిరే ॥ ౧౪ ॥ వ్యా
హరంతో మృగా ఘోరా రక్షసాం నిధనం తదా। సమాపతంతో యోధాస్తు ప్రాస్ఖలన్భయమోహితాః ॥ ౧౫ ॥ ఏతానౌ
త్పాతికాన్దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః। ధైర్యమాలంబ్య తేజస్వీ నిర్జగామ రణోత్సుకః ॥ ౧౬ ॥ తాంస్తు నిష్క్రమతో
దృష్ట్వా వానరా జితకాశినః। ప్రణేదుస్సహసా నాదాన్పూరయంతో దిశో దశ ॥ ౧౭ ॥ తతః ప్రవృత్తం తుములం హరీణాం రా
క్షసైస్సహ। ఘోరాణాం భీమరూపాణామన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్ ॥ ౧౮ ॥ నిష్పతంతో మహోత్సాహా భిన్నదేహశిరో
ధరాః। రుధిరోక్షితసర్వాంగా న్యపతన్ జగతీతలే ॥ ౧౯ ॥ కేచిదన్యోన్యమాసాద్య శూరాః పరిఘపాణయః। చిక్షిపుర్వివిధం శ
స్త్రం సమరేష్వనివర్తినః ॥ ౨౦ ॥ ద్రుమాణాం చ శిలానాం చ శస్త్రాణాం చాపి నిస్స్వనః। శ్రూయతే సుమహాంస్తత్ర ఘోరో
హృదయభేదనః ॥ ౨౧ ॥ రథనేమిస్వనస్తత్ర ధనుషశ్చాపి నిస్స్వనః। శంఖభేరీమృదంగానాం బభూవ తుములస్స్వనః ॥ ౨౨ ॥ కేచి

దస్త్రాణిసంత్యజ్యబాహుయుద్ధమకుర్వత । తలైశ్చచరణైశ్చాపిముష్టిభిశ్చద్రుమైరపి॥౨౩॥ జానుభిశ్చహతాః కేచిద్భి
న్నదేహాశ్చరాక్షసాః।శిలాభిశ్చూర్ణితాః కేచిద్వానరైర్యుద్ధదుర్మదైః॥౨౪॥ వజ్రదంష్ట్రోభృశంబాణైరణేవిత్రాస
యన్హరీన్।చచారలోకసంహారేపాశహస్తఇవాంతకః॥౨౫॥బలవంతోఽస్త్రవిదుషానానాప్రహరణారణే। జఘ్నుర్వా
నరసైన్యానిరాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః॥౨౬॥నిఘ్నతోరాక్షసాన్దృష్ట్వాసర్వాన్వాలిసుతోరణే। క్రోధేనద్విగుణా
విష్టఃసంవర్తకఇవానలః॥౨౭॥ తాన్రాక్షసగణాన్సర్వాన్వృక్షముద్యమ్యవీర్యవాన్ । అంగదః క్రోధతామ్రాక్ష
స్సింహఃక్షుద్రమృగానివ॥౨౮॥చకారకదనంఘోరంశక్రతుల్యపరాక్రమః। అంగదాభిముఖాస్తత్ర రాక్షసాభీమవి
క్రమాః॥౨౯॥విభిన్నశిరసఃపేతుర్వికృత్తాఇవపాదపాః।రథైరశ్వైర్ధ్వజైశ్చిత్రైశ్శరీరైర్హరిరక్షసామ్॥౩౦॥రుధిరే
ణైవసంఛన్నాభూమిర్భయకరీతదా।హారకేయూరవస్త్రైశ్చశస్త్రైశ్చసమలంకృతా ॥ ౩౧ ॥ భూమిర్భాతిరణేతత్ర శా
రదీవయథానిశా।అంగదస్యచవేగేనతద్రాక్షసబలంమహత్॥౩౨॥ప్రాకంపతతదాతత్రపవనేనాంబుదోయథా॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే-త్రిపంచాశస్సర్గః॥**

స్వబలస్యనిఘాతేనఅంగదస్యజయేనచ । రాక్షసఃక్రోధమావిష్టోవజ్రదంష్ట్రోమహాబలః॥౧॥ సవిస్ఫార్యధనుర్ఘో
రంశక్రాశనిసమస్వనమ్। వానరాణామనీకానిప్రాకిరచ్ఛరవృష్టిభిః॥౨॥రాక్షసాశ్చాపిముఖ్యాస్తేరథేషుసమవస్థితాః।
నానాప్రహరణాశ్శూరాః ప్రాయుధ్యంతతదారణే॥ ౩॥ వానరాణాంతుశూరాస్తేసర్వేచప్లవగర్షభాః।అయుధ్యంతశి
లాహస్తాస్సమవేతాస్సమంతతః॥౪॥ తత్రాయుధసహస్రాణితస్మిన్నాయోధనేభృశమ్।రాక్షసాఃకపిముఖ్యేషుపాత
యాంచక్రిరేతదా॥౫॥వానరాశ్చాపిరక్షస్సుగిరీన్వృక్షాన్మహాశిలాః। ప్రవీరాఃపాతయామాసుర్మత్తవారణసన్ని
భాః॥౬॥ శూరాణాంయుధ్యమానానాంసమరేష్వనివర్తినామ్।రక్షసాంవానరాణాంచసుయుద్ధంసమవర్తత॥౭॥ప్రభి
న్నశిరసఃకేచిద్భిన్నైఃపాదైశ్చబాహుభిః। శస్త్రైరర్పితదేహాస్తురుధిరేణసముక్షితాః॥౮॥ హరయోరాక్షసాశ్చైవ
శేరతేగాంసమాశ్రితాః । కంకగృధ్రబలాకీర్ణాగోమాయుగణసంకులాః॥ ౯॥ కబంధానిసముత్పేతుర్భీరూణాంభీష
ణానివై ।భిన్నబాహుశిరఃపాదాభిన్నకాయాశ్చభూతలే॥౧౦॥వానరారాక్షసాశ్చాపినిపేతుస్తత్రవైరణే। తతోవానర
సైన్యేనహన్యమానంతురక్షసామ్ ॥ ౧౧ ॥ ప్రాభజ్యతబలంసర్వంవజ్రదంష్ట్రస్యపశ్యతః । రాక్షసాన్భయవిత్ర
స్తాన్హన్యమానాన్ప్లవంగమైః॥౧౨॥దృష్ట్వాసరోషతామ్రాక్షోవజ్రదంష్ట్రఃప్రతాపవాన్। ప్రవివేశధనుష్పాణి
స్త్రాసయన్హరివాహినీమ్॥౧౩॥శరైర్విదారయామాసకంకపత్రైరజిహ్మగైః। జఘానవానరాంస్తత్రసప్తాష్టౌనవపం
చ॥౧౪॥వివ్యాధపరమక్రుద్ధోవజ్రదంష్ట్రఃప్రతాపవాన్। త్రస్తాస్సర్వేహరిగణాశ్శరైస్సంకృత్తకంధరాః॥ ౧౫॥ అంగ
దంసంప్రధావంతిప్రజాపతిమివప్రజాః।తతోహరిగణాన్భగ్నాన్దృష్ట్వావాలిసుతస్తదా॥ ౧౬॥ క్రోధేనవజ్రదంష్ట్రం
తముదీక్షంతముదైక్షత।వజ్రదంష్ట్రోఽంగదశ్చోభౌసంగతౌహరిరాక్షసౌ॥౧౭॥చేరతుఃపరమక్రుద్ధౌహరిమత్తగజావివ।తత
శ్శరసహస్రేణవాలిపుత్రంమహాబలః॥౧౮॥జఘానమర్మదేశేషుమాతంగమివతోమరైః। రుధిరోక్షితసర్వాంగోవా
లిసూనుర్మహాబలః॥ ౧౯॥ చిక్షేపవజ్రదంష్ట్రాయవృక్షంభీమపరాక్రమః।దృష్ట్వాపతంతంతంవృక్షమసంభ్రాంతశ్చరా
క్షసః॥౨౦॥చిచ్ఛేదబహుధాసోఽపినికృత్తఃపతితోభువి।తందృష్ట్వావజ్రదంష్ట్రస్యవిక్రమంప్లవగర్షభః॥౨౧॥ప్రగృహ్యవిపు
లంశైలంచిక్షేపచననాదచ।సమాపతంతంతందృష్ట్వారథాదాప్లుత్యవీర్యవాన్॥౨౨॥గదాపాణిరసంభ్రాంతఃపృథివ్యాం
సమతిష్ఠత।సోఽంగదేనబలాత్క్షిప్తోగత్వాతురణమూర్ధని॥౨౩॥ సచక్రకూబరంసాశ్వంప్రమమాథరథంతదా । తతో
న్యంగిరిమాక్షిప్యవిపులంద్రుమభూషితమ్॥౨౪॥వజ్రదంష్ట్రస్యశిరసిపాతయామాససోఽంగదః । అభవచ్ఛోణితోద్గారీ
వజ్రదంష్ట్రస్సుమూర్ఛితః॥౨౫॥ ముహూర్తమభవన్మూఢోగదామాలింగ్యనిశ్శ్వసన్ । సలబ్ధసంజ్ఞోగదయావాలిపుత్ర
మవస్థితమ్॥౨౬॥ జఘానపరమక్రుద్ధోవక్షోదేశేనిశాచరః।గదాంత్యక్త్వాతతస్తత్రముష్టియుద్ధమవర్తత॥౨౭॥అన్యో
న్యంజఘ్నతుస్తత్రతావుభౌహరిరాక్షసౌ।రుధిరోద్గారిణౌతౌతుప్రహారైర్జర్జరీకృతౌ॥౨౮॥బభూవతుస్సుసంక్రాం
తావంగారకబుధావివ। తతఃపరమతేజస్వీఅంగదఃకపికుంజరః॥౨౯॥ ఉత్పాట్యవృక్షంస్థితవాన్బహుపుష్పఫలాచితమ్ ।
సజగ్రాహార్షభంచర్మఖడ్గంచవిపులంశుభమ్॥౩౦॥కింకిణీజాలసంఛన్నంచర్మణాచపరిష్కృతమ్।చిత్రాంశ్చ

రథమార్గాగ్రే రుషితౌ కపిరాక్షసౌ||౨౧||జఘ్నతుశ్చ తదాఽన్యోన్యం నిర్దయం జయకాంక్షిణౌ। ప్రహారైశ్శస్త్రైర్విశో ణితాంపుష్పితావివ కింశుకౌ||౨౨||యుధ్యమానౌ పరిశ్రాంతౌ జానుభ్యామవనింగతౌ।నిమేషాంతరమాత్రేణ అంగదః కపికుంజరః||౨౩||ఉదతిష్ఠత దీప్తాక్షో దండాహత ఇవోరగః।నిర్మలేన సుధౌతేన ఖడ్గేనాస్య మహచ్ఛిరః||౨౪||జఘాన వజ్రదంష్ట్రస్య వాలిసూనుర్మహాబలః।రుధిరోక్షితగాత్రస్య బభూవ పతితం ద్విధా||౨౫||సరోషపరివృత్తాక్షం శుభం ఖడ్గహతం శిరః। వజ్రదంష్ట్రం హతం దృష్ట్వా రాక్షసా భయమోహితాః||౨౬||త్రస్తాః ప్రత్యపతన్ లంకాం వధ్యమానాః ప్లవంగమైః। విషణ్ణవదనా దీనా హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖాః||౨౭||నిహత్య తం వజ్రధరప్రభావస్స వాలిసూనుః కపిసైన్యమధ్యే। జగామ హర్షం మహితో మహాబలస్సహస్రనేత్రస్త్రిదశైరివావృతః||౨౮||ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుఃపంచాశస్సర్గః-*

వజ్రదంష్ట్రం హతం శ్రుత్వా వాలిపుత్రేణ రావణః। బలాధ్యక్షమువాచేదం కృతాంజలిమవస్థితమ్||౧||శీఘ్రం నిర్యాంతు దుర్ధర్షా రాక్షసా భీమవిక్రమాః। అకంపనం పురస్కృత్య సర్వశస్త్రప్రకోవిదమ్||౨||ఏష శాస్తా చ గోప్తా చ నేతా చ యుధి సమ్మతః। భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యం చ సమరప్రియః||౩||ఏష జేష్యతి కాకుత్స్థౌ సుగ్రీవం చ మహాబలమ్। వానరాంశ్చాపరాన్ ఘోరాన్ హనిష్యతి పరంతపః||౪||పరిగృహ్య స తామాజ్ఞాం రావణస్య మహాబలః। బలం సంత్వరయామాస తదా లఘుపరాక్రమః||౫||తతో నానాప్రహరణా భీమాక్షా భీమదర్శనాః। నిష్పేతూ రక్షసాం ముఖ్యా బలాధ్యక్షప్రచోదితాః||౬||రథమాస్థాయ విపులం తప్తకాంచనకుండలః। మేఘాభో మేఘవర్ణశ్చ మేఘస్వనమహాస్వనః||౭||రాక్షసైస్సంవృతో భీమైస్తదా నిర్యాత్యకంపనః। న హి కంపయితుం శక్యస్సురైరపి మహామృధే||౮||అకంపనస్తతస్తేషామాదిత్య ఇవ తేజసా। తస్య నిర్ధావమానస్య సంరబ్ధస్య యుయుత్సయా||౯||అకస్మాద్దైన్యమాగచ్ఛద్ధయానాం రథవాహినామ్। వ్యస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యం యుద్ధాభినందినః||౧౦||వివర్ణో ముఖవర్ణశ్చ గద్గదశ్చాభవత్స్వనః। అభవత్సుదినే చాపి దుర్దినం రూక్షమారుతమ్||౧౧||ఊచుః ఖగా మృగాస్సర్వే వాచః క్రూరా భయావహాః। స సింహోపచితస్కంధశ్శార్దూలసమవిక్రమః||౧౨||తానుత్పాతానచింత్యైవ నిర్జగామ రణాజిరమ్। తదా నిర్గచ్ఛతస్తస్య రక్షసస్సహ రాక్షసైః||౧౩||బభూవ సుమహాన్నాదః క్షోభయన్నివ సాగరమ్। తేన శబ్దేన విత్రస్తా వానరాణాం మహాచమూః||౧౪||ద్రుమశైలప్రహరణా యోద్ధుం సముపస్థితా। తేషాం యుద్ధం మహారౌద్రం సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్||౧౫||రామరావణయోరర్థే సమభిత్యక్తదేహినామ్। సర్వే హ్యతిబలాశ్శూరాస్సర్వే పర్వతసన్నిభాః||౧౬||హరయో రాక్షసాశ్చైవ పరస్పరజిఘాంసవః। తేషాం వినర్దతాం శబ్దః సంయుగేఽతితరస్వినామ్||౧౭||శుశ్రువే సుమహాన్ క్రోధాదన్యోన్యమభిగర్జతామ్। రజశ్చారుణవర్ణాభం సుభీమమభవద్భృశమ్||౧౮||ఉద్ధూతం హరిరక్షోభిస్సంరురోధ దిశో దశ। అన్యోన్యం రజసా తేన కౌశేయోద్ధూతపాండునా||౧౯||సంవృతాని చ భూతాని దదృశుర్న రణాజిరే। న ధ్వజా న పతాకా వా వర్మ వా తురగోఽపి వా||౨౦||ఆయుధం స్యందనం వాపి దదృశే తేన రేణునా। శబ్దశ్చ సుమహాంస్తేషాం నర్దతామభిధావతామ్||౨౧||శ్రూయతే తుములో యుద్ధే న రూపాణి చకాశిరే। హరీనేవ సుసంక్రుద్ధా హరయో జఘ్నురాహవే||౨౨||రాక్షసాశ్చాపి రక్షాంసి నిజఘ్నుస్తిమిరే తదా। పరాంశ్చైవ వినిఘ్నంతః స్వాంశ్చ వానరరాక్షసాః||౨౩||రుధిరార్ద్రాం తదా చక్రుర్మహీం పంకానులేపనామ్। తతస్తు రుధిరౌఘేణ సిక్తం వ్యపగతం రజః||౨౪||శరీరశవసంకీర్ణా బభూవ చ వసుంధరా। ద్రుమశక్తిశిలాప్రాసైర్గదాపరిఘతోమరైః||౨౫||హరయో రాక్షసాశ్చైవ జఘ్నురన్యోన్యమోజసా। బాహుభిః పరిఘాకారైర్యుధ్యంతః పర్వతోపమాః||౨౬||హరయో భీమకర్మాణో రాక్షసాన్ జఘ్నురాహవే। రాక్షసాస్త్వపి సంక్రుద్ధాః ప్రాసతోమరపాణయః||౨౭||కపీన్నిజఘ్నిరే తత్ర శస్త్రైః పరమదారుణైః। అకంపనస్సుసంక్రుద్ధో రాక్షసానాం చమూపతిః||౨౮||సంహర్షయతి తాన్ సర్వాన్ రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్। హరయస్త్వపి రక్షాంసి మహాద్రుమమహాశ్మభిః||౨౯||విదారయంత్యభిక్రమ్య శస్త్రాణ్యాచ్ఛిద్య వీర్యతః। ఏతస్మిన్నంతరే వీరా హరయః కుముదో నలః||౩౦||మైందశ్చ ద్వివిదః క్రుద్ధాశ్చక్రుర్వేగమనుత్తమమ్। తే తు వృక్షైర్మహావేగా రాక్షసానాం చమూముఖే||౩౧||కదనం సుమహచ్చక్రుర్లీలయా హరియూథపాః। మమంథూ రాక్షసాన్ సర్వే వానరా గణశో భృశమ్||౩౨||ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః - *********************

తద్దృష్ట్వా సుమహత్కర్మ కృతం వానరసత్తమైః। క్రోధమాహారయామాస యుధి తీవ్రమకంపనః||౧|| క్రోధ

మూర్ఛితరూపస్తుధున్వాన్పరమకార్ముకం|దృష్ట్వాతుకర్మశత్రూణాంసారథింవాక్యమబ్రవీత్||తత్రైవతావత్త్వ
రితంరథంప్రాపయసారథే। ఏతేత్రబహవోఘ్నంతిసుబహూన్రాక్షసాన్రణే||౩||ఏతేత్రబలవంతోహిభీమకాయా
శ్చవానరాః|ద్రుమశైలప్రహరణాస్తిష్ఠంతిప్రముఖేమమ||౪||ఏతాన్నిహంతుమిచ్ఛామిసమరశ్లాఘినోహ్యహమ్।ఏతైః
ప్రమథితంసర్వందృశ్యతేరాక్షసంబలమ్||౫||తతఃప్రజవనాశ్వేనరథేనరథినాంవరః|హరీనభ్యహనత్క్రోధాచ్ఛరజా
లైరకంపనః||౬||నస్థాతుంవానరాశ్శేకుఃకింపునర్యోద్ధుమాహవే। అకంపనశరైర్భగ్నాస్సర్వఏవవిదుద్రువుః||౭||తాన్
మృత్యువశమాపన్నానకంపనవశంగతాన్|సమీక్ష్యహనుమాన్జ్ఞాతీనుపతస్థేమహాబలః||౮||తంమహాప్లవగందృష్ట్వాస
ర్వేప్లవగయూథపాః|సమేత్యసమరేవీరాస్సంహృష్టాఃపర్యవారయన్||౯||వ్యవస్థితంహనూమంతంతేదృష్ట్వాహరియూ
థపాః|బభూవుర్బలవంతోహిబలవంతంసమాశ్రితాః||౧౦||అకంపనస్తుశైలాభంహనూమంతమవస్థితమ్|మహేంద్రఇ
వధారాభిశ్శరైరభివవర్షహ||౧౧||అచింతయిత్వాబాణౌఘాన్శరీరేపతితాన్శితాన్ |అకంపనవధార్థాయమనోద
ధ్రేమహాబలః||౧౨||సప్రసహ్యమహాతేజాహనూమాన్మారుతాత్మజః। అభిదుద్రావతద్రక్షఃకంపయన్నివమేదినీమ్||
౧౩||తస్యాభినర్దమానస్యదీప్యమానస్యతేజసా|బభూవరూపందుర్ధర్షందీప్తస్యేవవిభావసోః||౧౪||ఆత్మానమప్రహ
రణంజ్ఞాత్వాక్రోధసమన్వితః|శైలముత్పాటయామాసవేగేనహరిపుంగవః||౧౫||తంగృహీత్వామహాశైలంపాణినై
కేనమారుతిః|సవినద్యమహానాదంభ్రామయామాసవీర్యవాన్||౧౬||తతస్తమభిదుద్రావరాక్షసేంద్రమకంపనమ్|
పురాహినముచింసంఖ్యేవజ్రేణేవపురందరః||౧౭||అకంపనస్తుతద్దృష్ట్వాగిరిశృంగంసముద్యతమ్|దూరాదేవమహాబాణైర
ర్ధచంద్రైర్వ్యదారయత్||౧౮||తత్పర్వతాగ్రమాకాశేరక్షోబాణవిదారితమ్। విశీర్ణంపతితందృష్ట్వాహనూమాన్
క్రోధమూర్ఛితః||౧౯||సోశ్వకర్ణంసమాదాయరోషదర్పాన్వితోహరిః|తూర్ణముత్పాటయామాసమహాగిరిమి
వోచ్ఛ్రితమ్||౨౦||తంగృహీత్వామహాస్కంధంసోశ్వకర్ణంమహాద్యుతిః|ప్రసహ్యపరయాప్రీత్యాభ్రామయామా
ససంయుగే||౨౧||ప్రధావన్నూరువేగేనప్రభంజంస్తరసాద్రుమాన్|హనూమాన్పరమక్రుద్ధశ్చరణైర్దారయన్క్షితిమ్||
౨౨||గజాంశ్చసగజారోహాన్సరథాన్రథినస్తథా|జఘానహనుమాన్ధీమాన్రాక్షసాంశ్చపదాతిగాన్|| ౨౩ ||తమంత
కమివక్రుద్ధంసమరేప్రాణహారిణం|హనూమంతమభిప్రేక్ష్యరాక్షసావిప్రదుద్రువుః||౨౪|| తమాపతంతంసంక్రుద్ధం
రాక్షసానాంభయావహం|దదర్శాకంపనోవీరశ్చుక్రోధచననాదచ||౨౫||సచతుర్దశభిర్బాణైశ్శితైర్దేహవిదారణైః|నిర్బి
భేదహనూమంతం మహావీర్యమకంపనః || ౨౬ || సతదాప్రతివిద్ధస్తుబహ్వీభిఃశరవృష్టిభిః। హనూమాన్దదృశే
వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ || ౨౭ || విరరాజ మహాకాయో మహావీర్యో మహామనాః। పుష్పితా
శోకసంకాశో విధూమఇవపావకః|| ౨౮ || తతోన్యంవృక్షముత్పాట్యకృత్వా వేగమనుత్తమమ్। శిరస్యభిజఘానాశురా
క్షసేంద్రమకంపనమ్||౨౯||సవృక్షేణహతస్తేనసక్రోధేనమహాత్మనా। రాక్షసోవానరేంద్రేణపపాతచమమారచ||౩౦||
తందృష్ట్వానిహతంభూమౌరాక్షసేంద్రమకంపనం|వ్యథితారాక్షసాస్సర్వేక్షితికంపఇవద్రుమాః||౩౧||త్యక్తప్రహరణా
స్సర్వేరాక్షసాస్తేపరాజితాః। లంకామభియయుస్త్రస్తావానరైస్తైరభిద్రుతాః||౩౨||తేముక్తకేశాస్సంభ్రాంతాభ
గ్నమానాఃపరాజితాః|స్రవచ్ఛ్రమజలైరంగైశ్శ్వసంతోవిప్రదుద్రువుః|| ౩౩|| అన్యోన్యంప్రమమంథుస్తేవివిశుర్నగ
రంభయాత్ |పృష్ఠతస్తేసుసంమూఢాః ప్రేక్షమాణాముహుర్ముహుః||౩౪|| తేషులంకాంప్రవిష్టేషురాక్షసేషుమహాబ
లాః|సమేత్యహరయస్సర్వేహనూమంతమపూజయన్||౩౫|| సోపిప్రహృష్టస్తాన్సర్వాన్హరీన్ప్రత్యభిపూజయత్ ।
హనూమాన్సత్త్వసంపన్నోయథార్హమనుకూలతః|| ౩౬||వినేదుశ్చయథాప్రాణంహరయోజితకాశినః। చకృషుశ్చ
పునస్తత్రసప్రాణానపిరాక్షసాన్||౩౭||సవీరశోభామభజన్మహాకపిస్సమేత్యరక్షాంసినిహత్యమారుతిః।మహాసురంభీ
మమమిత్రనాశనంయథైవవిష్ణుర్బలినంచమూముఖే||౩౮||అపూజయన్దేవగణాస్తదాకపింస్వయంచరామోతిబలశ్చ
లక్ష్మణః।తథైవసుగ్రీవముఖాఃప్లవంగమావిభీషణశ్చైవమహాబలస్తథా||౩౯||ఇతియుద్ధకాండే-షట్పంచాశస్సర్గః॥ ❖❖

అకంపనవధంశ్రుత్వాక్రుద్ధోవైరాక్షసేశ్వరః। కించిద్దీనముఖశ్చాపిసచివాంస్తానుదైక్షత||౧||సతుధ్యాత్వాము
హూర్తంతుమంత్రిభిస్సంవిచార్యచ|తతస్తురావణఃపూర్వదివసేరాక్షసాధిపః|| ౨ || పురీంపరియయౌలంకాంసర్వాన్

గుల్మాన వేక్షితుమ్। తాం రాక్షసగణై ర్ముఖ్యై ర్గుల్మై ర్బహుభి రావృతామ్॥ ౩ ॥ దదర్శ నగరీం లంకాం పతాకాధ్వజమాలి
నీమ్। రుద్ధాం తు నగరీం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః॥౪॥ ఉవాచామర్షితః కాలే ప్రహస్తం యుద్ధకోవిదమ్। పురస్యోపని
విష్టస్య సహసా పీడితస్య చ॥౫॥ నాన్యం యుద్ధాత్ప్రపశ్యామి మోక్షం యుద్ధవిశారద। అహం వా కుంభకర్ణో వా త్వం వా సే
నాపతిర్మమ॥౬॥ ఇంద్రజిద్వా నికుంభో వా వహేయు ర్భార మీదృశమ్। స త్వం బల మితః శీఘ్ర మాదాయ పరిగృహ్య చ॥౭॥
విజయాయాభినిర్యాహి యత్ర సర్వే వనౌకసః। నిర్యాణాదేవ తే నూనం చపలా హరివాహినీ ॥ ౮ ॥ నర్దతాం రాక్షసేం
ద్రాణాం శ్రుత్వా నాదం ద్రవిష్యతి। చపలా హ్యవినీతాశ్చ చలచిత్తాశ్చ వానరాః॥౯॥ న సహిష్యంతి తే నాదం సింహనాదమి
వ ద్విపాః। విద్రుతే చ బలే తస్మి న్రామ స్సౌమిత్రిణా సహ॥౧౦॥ అవశ స్తే నిరాలంబః ప్రహస్త వశమేష్యతి। ఆపత్సంశయితా
శ్రేయో నాత్ర నిస్సంశయీకృతా॥౧౧॥ ప్రతిలోమానులోమం వా యద్వా నో మన్యసే హితమ్। రావణేనైవ ముక్త స్తు
ప్రహస్తో వాహినీపతిః॥౧౨॥ రాక్షసేంద్ర మువాచేద మసురేంద్ర మివోశనాః। రాజ న్మంత్రితపూర్వం నః కుశలైః సహ మం
త్రిభిః॥౧౩॥ వివాదశ్చాపి నో వృత్తః సమవేక్ష్య పరస్పరమ్। ప్రదానేన తు సీతాయాః శ్రేయో వ్యవసితం మయా॥౧౪॥ అ
ప్రదానే పున ర్యుద్ధం దృష్టమేత త్తథైవ నః। సోఽహం దానైశ్చ మానైశ్చ సతతం పూజిత స్త్వయా॥౧౫॥ సాంత్వైశ్చ వివిధైః
కాలే కిం న కుర్యాం ప్రియం తవ। న హి మే జీవితం రక్ష్యం పుత్రదారధనాని వా॥౧౬॥ త్వం పశ్య మాం జుహూషంతం త్వదర్థే
జీవితం యుధి। ఏవముక్త్వా తు భర్తారం రావణం వాహినీపతిః॥౧౭॥ ఉవాచేదం బలాధ్యక్షా న్ప్రహస్తః పురతః స్థితాన్। స
మానయత మే శీఘ్రం రాక్షసానాం మహద్బలమ్॥౧౮॥ మద్బాణాశనివేగేన హతానాం చ రణాజిరే। అద్య తృప్యంతు మాంసా
దాః పక్షిణః కాననౌకసామ్॥౧౯॥ ఇత్యుక్తా స్తే ప్రహస్తేన బలాధ్యక్షాః కృతత్వరాః। బల ముద్యోజయామాసు స్తస్మి న్రాక్షస
మందిరే॥౨౦॥ సా బభూవ ముహూర్తేన తిగ్మనానావిధాయుధైః। లంకా రాక్షసవీరై స్తై ర్గజై రివ సమాకులా॥౨౧॥ హు
తాశనం తర్పయతాం బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యతామ్। ఆజ్యగంధప్రతివహ స్సురభి ర్మారుతో వవౌ॥౨౨॥ స్రజశ్చ వివిధాకా
రా జగృహు స్త్వభిమంత్రితాః। సంగ్రామసజ్జా స్సంహృష్టా ధారయ న్రాక్షసా స్తదా॥౨౩॥ సధనుష్కాః కవచినో వేగా
దాప్లుత్య రాక్షసాః। రావణం ప్రేక్ష్య రాజానం ప్రహస్తం పర్యవారయన్॥౨౪॥ అథామంత్ర్య చ రాజానం భేరీమాహత్య
భైరవామ్। ఆరురోహ రథం దివ్యం ప్రహస్త స్సజ్జకల్పితమ్॥౨౫॥ హయై ర్మహాజవై ర్యుక్తం సమ్యక్సూతసుసంయతమ్। మ
హాజలదనిర్ఘోషం సాక్షాచ్చంద్రార్కభాస్వరమ్॥౨౬॥ ఉరగధ్వజదుర్ధర్షం సువరూథం స్వపస్కరమ్। సువర్ణ
జాలసంయుక్తం ప్రహసంత మివ శ్రియా॥౨౭॥ తత స్తం రథ మాస్థాయ రావణార్పితశాసనః। లంకాయా నిర్యయౌ తూర్ణం
బలేన మహతా వృతః॥ ౨౮॥ తతో దుందుభినిర్ఘోషః పర్జన్యనినదోపమః। వాదిత్రాణాం చ నినదః పూరయన్నివ సాగ
రమ్॥౨౯॥ శుశ్రువే శంఖశబ్దశ్చ ప్రయాతే వాహినీపతౌ। నినదంత స్స్వరా న్ఘోరా న్రాక్షసా జగ్ము రగ్రతః॥౩౦॥ భీమ
రూపా మహాకాయాః ప్రహస్తస్య పురస్సరాః। నరాంతకః కుంభహను ర్మహానాద స్సమున్నతః॥౩౧॥ ప్రహస్తసచివా
హ్యేతే నిర్యయుః పరివార్య తమ్। వ్యూఢేనైవ సుఘోరేణ పూర్వద్వారాత్స నిర్యయౌ॥ ౩౨॥ గజయూథనికాశేన బలేన మ
హతా వృతః। సాగరప్రతిఘోషేణ వృత్త స్తేన బలేన సః॥౩౩॥ ప్రహస్తో నిర్యయౌ తూర్ణం క్రుద్ధః కాలాంతకోపమః। తస్య
నిర్యాణఘోషేణ రాక్షసానాం చ నర్దతామ్॥౩౪॥ లంకాయాం సర్వభూతాని వినేదు ర్వికృతైః స్వరైః। వ్యభ్రమాకాశ
మావిశ్య మాంసశోణితభోజనాః॥ ౩౫ ॥ మండలాన్యపసవ్యాని ఖగాశ్చక్రూ రథం ప్రతి। వమంత్యః పావకజ్వాలాః శివా
ఘోరా వవాశిరే॥౩౬॥ అంతరిక్షాత్పపాతోల్కా వాయుశ్చ పరుషో వవౌ। అన్యోన్య మభిసంరబ్ధా గ్రహాశ్చ న చకాశిరే॥౩౭
మేఘాశ్చ ఖరనిర్ఘోషా రథస్యోపరి రక్షసః। వవృషూ రుధిరం చాస్య సిషిచుశ్చ పురస్సరాన్॥౩౮॥ కేతుమూర్ధని గృధ్రో
ఽస్య నిలీనో దక్షిణాముఖః। తుద న్నుభయతః పార్శ్వం సమగ్రామహర త్ప్రభామ్॥౩౯॥ సారథే ర్బహుశ శ్చాస్య సంగ్రా
మ మవగాహతః। ప్రతోదో న్యపత ద్ధస్తా త్సూతస్య హయసాదినః॥౪౦॥ నిర్యాణశ్రీశ్చ యా స్యాసీ ద్భాస్వరా చ సుదుర్లభా
సా ననాశ ముహూర్తేన సమే చ స్ఖలితా హయాః॥౪౧॥ ప్రహస్తం త్వభినిర్యాంతం ప్రఖ్యాతబలపౌరుషమ్। యుధి నానా
ప్రహరణా కపిసేనాభ్యవర్తత॥౪౨॥ అథ ఘోష స్సుతుములో హరీణాం సమజాయత। వృక్షా నారుజతాం చైవ గుర్వీ ర్వై
గృహ్ణతాం శిలాః॥౪౩॥ నదతాం రాక్షసానాం చ వానరాణాం చ గర్జతామ్। ఉభే ప్రముదితే సైన్యే రక్షోగణవనౌకసామ్॥

౪౪॥ వేగితానాం సమర్థానామన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్। పరస్పరం చాహ్వయతాం నినాదః శ్రూయతే మహాన్॥౪౫॥
తతః ప్రహస్తః కపిరాజవాహినీమభిప్రతస్థే విజయాయ దుర్మతిః। వివృద్ధవేగాం చ వివేశ తాం చమూం యథా ముమూర్షు
శ్శలభో విభావసుమ్॥౪౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తపంచాశస్సర్గః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్। ఉవాచ సస్మితో రామో విభీషణమరిందమః॥౧॥ క ఏష సుమ
హాకాయో బలేన మహతా వృతః। ఆచక్ష్వ మే మహాబాహో వీర్యవంతం నిశాచరమ్॥౨॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రత్యు
వాచ విభీషణః। ఏష సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో నామ రాక్షసః॥౩॥ లంకాయాం రాక్షసేంద్రస్య త్రిభాగబలసంవృతః। వీర్య
వానస్త్రవిచ్ఛూరః ప్రఖ్యాతశ్చ పరాక్రమే॥౪॥ తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం భీమం భీమపరాక్రమమ్। గర్జంతం సుమహా
కాయం రాక్షసైరభిసంవృతమ్॥౫॥ దదర్శ మహతీ సేనా వానరాణాం బలీయసామ్। అతిసంజాతరోషాణాం ప్రహస్తమభిగ
ర్జతామ్॥౬॥ ఖడ్గశక్త్యృష్టిబాణాశ్చ శూలాని ముసలాని చ। గదాశ్చ పరిఘాః ప్రాసా వివిధాశ్చ పరశ్వధాః॥౭॥ ధనూంషి
చ విచిత్రాణి రాక్షసానాం జయైషిణామ్। ప్రగృహీతాన్యశోభంత వానరానభిధావతామ్॥౮॥ జగృహుః పాదపాంశ్చాపి
పుష్పితాన్ వానరర్షభాః। శిలాశ్చ విపులా దీర్ఘా యోద్ధుకామాః ప్లవంగమాః॥౯॥ తేషామన్యోన్యమాసాద్య సంగ్రామ
స్సుమహానభూత్। బహూనామశ్మవృష్టిం చ శరవృష్టిం చ వర్షతామ్॥౧౦॥ బహవో రాక్షసా యుద్ధే బహూన్ వానరయూథ
పాన్। వానరా రాక్షసాంశ్చాపి నిజఘ్నుర్బహవో బహూన్॥౧౧॥ శూలైః ప్రమథితాః కేచిత్కేచిచ్చ పరమాయుధైః। ప
రిఘైరాహతాః కేచిత్కేచిచ్ఛిన్నాః పరశ్వధైః॥౧౨॥ నిరుచ్ఛ్వాసాః పునః కేచిత్పతితా ధరణీతలే। విభిన్నహృదయాః కేచి
దిషుసంధానసంధితాః॥౧౩॥ కేచిద్ద్విధాకృతాః ఖడ్గైః స్ఫురంతః పతితా భువి। వానరా రాక్షసైశ్శూలైః పార్శ్వతశ్చాపి దారి
తాః॥౧౪॥ వానరైశ్చాపి సంక్రుద్ధై రాక్షసౌఘాస్సమంతతః। పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చ సంపిష్టా వసుధాతలే॥౧౫॥ వజ్రస్పర్శ
తలైర్హస్తైర్ముష్టిభిశ్చ హతా భృశమ్। వేముశ్శోణితమాస్యేభ్యో విశీర్ణదశనేక్షణాః॥౧౬॥ ఆర్తస్వనం చ స్వనతాం
సింహనాదం చ నర్దతామ్। బభూవ తుములశ్శబ్దో హరీణాం రక్షసాం యుధి॥౧౭॥ వానరా రాక్షసాః క్రుద్ధా వీరమార్గమ
నువ్రతాః। వివృత్తనయనాః క్రూరాశ్చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్॥౧౮॥ నరాంతకః కుంభహనుర్మహానాదస్సమున్నతః। ఏతే
ప్రహస్తసచివాస్సర్వే జఘ్నుర్వనౌకసః॥౧౯॥ తేషామాపతతాం శీఘ్రం నిఘ్నతాం చాపి వానరాన్। ద్వివిదో గిరిశృంగేణ
జఘానైకం నరాంతకమ్॥౨౦॥ దుర్ముఖః పునరుత్పాట్య కపిస్సవిపులద్రుమమ్। రాక్షసం క్షిప్రహస్తస్తు సమున్నతమపోథ
యత్॥౨౧॥ జాంబవాంస్తు సుసంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య మహతీం శిలామ్। పాతయామాస తేజస్వీ మహానాదస్య వక్షసి॥౨౨॥ అ
థ కుంభహనుస్తత్ర తారేణాసాద్య వీర్యవాన్। వృక్షేణాభిహతో మూర్ధ్ని ప్రాణాంస్తత్యాజ రాక్షసః॥౨౩॥ అమృష్య
మాణస్తత్కర్మ ప్రహస్తో రథమాస్థితః। చకార కదనం ఘోరం ధనుష్పాణిర్వనౌకసామ్॥౨౪॥ ఆవర్త ఇవ సంజజ్ఞే ఉభయో
స్సేనయోస్తదా। క్షుభితస్యాప్రమేయస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః॥౨౫॥ మహతా హి శరౌఘేణ ప్రహస్తో యుద్ధకోవిదః। అ
ర్దయామాస సంక్రుద్ధో వానరాన్ పరమాహవే॥౨౬॥ వానరాణాం శరీరైశ్చ రాక్షసానాం చ మేదినీ। బభూవ నిచితా
ఘోరా పతితైరివ పర్వతైః॥౨౭॥ సా మహీ రుధిరౌఘేణ ప్రచ్ఛన్నా సంప్రకాశతే। సంఛన్నా మాధవే మాసి పలాశైరివ పు
ష్పితైః॥౨౮॥ హతవీరౌఘవప్రాంతాం భగ్నాయుధమహాద్రుమామ్। శోణితౌఘమహాతోయాం యమసాగరగామినీమ్॥
౨౯॥ యకృత్ప్లీహమహాపంకాం వినికీర్ణాంత్రశైవలామ్। భిన్నకాయశిరోమీనామంగావయవశాద్వలామ్॥౩౦॥ గృ
ధ్రహంసగణాకీర్ణాం కంకసారససేవితామ్। మేదఃఫేనసమాకీర్ణామార్తస్తనితనిస్వనామ్॥౩౧॥ తాం కాపురుషదు
స్తారాం యుద్ధభూమిమయీం నదీమ్। నదీమివ ఘనాపాయే హంససారససేవితామ్॥౩౨॥ రాక్షసాః కపిముఖ్యాశ్చ తేరు
స్తాం దుస్తరాం నదీమ్। యథా పద్మరజోధ్వస్తాం నలినీం గజయూథపాః॥౩౩॥ తతః సృజంతం బాణౌఘాన్ ప్రహస్తం స్యందనే స్థి
తమ్। దదర్శ తరసా నీలో వినిఘ్నంతం ప్లవంగమాన్॥౩౪॥ ఉద్ధూత ఇవ వాయుః ఖే మహదభ్రబలం బలాత్। సమీక్ష్యాభి
ద్రుతం యుద్ధే ప్రహస్తో వాహినీపతిః॥౩౫॥ రథేనాదిత్యవర్ణేన నీలమేవాభిదుద్రువే। స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠో వికృష్య పర
మాహవే॥౩౬॥ నీలాయ వ్యసృజద్బాణాన్ ప్రహస్తో వాహినీపతిః। తే ప్రాప్య విశిఖా నీలం వినిర్భిద్య సమాహితాః॥౩౭॥ మ
హీం జగ్ముర్మహావేగా రుషితా ఇవ పన్నగాః। నీలశ్శరైరభిహతో నిశితైర్జ్వలనోపమైః॥౩౮॥ స తం పరమదుర్ధర్షమా

పతంతం తం మహాకపిః। ప్రహస్తం తాడయామాస వృక్షముత్పాట్య వీర్యవాన్ ॥౩౯॥ స తేనాభిహతః క్రుద్ధో నర్దన్ రాక్షసపుంగవః। వవర్ష శరవర్షాణి ప్లవంగానాం చమూపతౌ ॥౪౦॥ తస్య బాణగణాన్ ఘోరాన్ రాక్షసస్య మహాబలః। అపారయన్ వారయితుం ప్రత్యగృహ్ణాన్నిమీలితః ॥౪౧॥ యథైవ గోవృషో వర్షం శారదం శీఘ్రమాగతమ్। ఏవమేవ ప్రహస్తస్య శరవర్షం దురాసదమ్ ॥౪౨॥ నిమీలితాక్షస్సహసా నీలస్సేహే సుదారుణమ్। రోషితశ్శరవర్షేణ సాలేన మహతా మహాన్ ॥౪౩॥ ప్రజఘాన హయాన్నీలః ప్రహస్తస్య మనోజవాన్। తతస్తచ్చాపముద్గృహ్య ప్రహస్తస్య మహాబలః ॥౪౪॥ బభంజ తరసా నీలో ననాద చ పునః పునః। విధనుస్తు కృతస్తేన ప్రహస్తో వాహినీపతిః ॥౪౫॥ ప్రగృహ్య ముసలం ఘోరం స్యందనాదవపుప్లువే। తావుభౌ వాహినీముఖ్యౌ జాతవైరౌ తరస్వినౌ ॥౪౬॥ స్థితౌ క్షతజదిగ్ధాంగౌ ప్రభిన్నావివ కుంజరౌ। ఉల్లిఖంతౌ సుతీక్ష్ణాభిర్దంష్ట్రాభిరితరేతరమ్ ॥౪౭॥ సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ। విక్రాంతవిజయౌ వీరౌ సమరేష్వనివర్తినౌ ॥౪౮॥ కాంక్షమాణౌ యశః ప్రాప్తుం వృత్రవాసవయోస్సమౌ। ఆజఘాన తదా నీలం లలాటే ముసలేన సః ॥౪౯॥ ప్రహస్తః పరమాయత్తస్తస్య సుస్రావ శోణితమ్। తతశ్శోణితదిగ్ధాంగః ప్రగృహ్య సుమహాతరుమ్ ॥౫౦॥ ప్రహస్తస్యోరసి క్రుద్ధో విససర్జ మహాకపిః। తమచింత్య ప్రహారం స ప్రగృహ్య ముసలం మహత్ ॥౫౧॥ అభిదుద్రావ బలినం బలాన్నీలం ప్లవంగమమ్। తముగ్రవేగం సంరబ్ధమాపతంతం మహాకపిః ॥౫౨॥ తతస్సంప్రేక్ష్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలామ్। తస్య యుద్ధాభికామస్య మృధే ముసలయోధినః ॥౫౩॥ ప్రహస్తస్య శిలాం నీలో మూర్ధ్ని తూర్ణమపాతయత్। సా తేన కపిముఖ్యేన విముక్తా మహతీ శిలా ॥౫౪॥ బిభేద బహుధా ఘోరా ప్రహస్తస్య శిరస్తదా। స గతాసుర్గతశ్రీకో గతసత్త్వో గతేంద్రియః ॥౫౫॥ పపాత సహసా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః। విభిన్నశిరసస్తస్య బహు సుస్రావ శోణితమ్ ॥౫౬॥ శరీరాదపి సుస్రావ గిరేః ప్రస్రవణం యథా। హతే ప్రహస్తే నీలేన తదకంప్యం మహద్బలమ్ ॥౫౭॥ రక్షసామప్రహృష్టానాం లంకామభిజగామ హ। న శేకుస్సమరే స్థాతుం నిహతే వాహినీపతౌ ॥౫౮॥ సేతుబంధం సమాసాద్య విశీర్ణం సలిలం యథా। హతే తస్మింశ్చమూముఖ్యే రాక్షసాస్తే నిరుద్యమాః ॥౫౯॥ రక్షఃపతిగృహం గత్వా ధ్యానమూకత్వమాస్థితాః। ప్రాప్తాశ్శోకార్ణవం తీవ్రం నిస్సంజ్ఞా ఇవ తే భవన్ ॥౬౦॥ తతస్తు నీలో విజయీ మహాబలః ప్రశస్యమానస్స్వకృతేన కర్మణా। స మేత్య రామేణ సలక్ష్మణేన చ ప్రహృష్టరూపస్తు బభూవ యూథపః ॥౬౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టపంచాశస్సర్గః - **********

తస్మిన్ హతే రాక్షససైన్యపాలే ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే। భీమాయుధం సాగరతుల్యవేగం విదుద్రువే రాక్షసరాజసైన్యమ్ ॥౧॥ గత్వా తు రక్షోధిపతేశ్శశంసుస్సేనాపతిం పావకసూనుశస్తమ్। తచ్చాపి తేషాం వచనం నిశమ్య రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ ॥౨॥ సంఖ్యే ప్రహస్తం నిహతం నిశమ్య శోకార్దితః క్రోధపరీతచేతాః। ఉవాచ తాన్ నైరృతయోధముఖ్యానింద్రో యథా చామరయోధముఖ్యాన్ ॥౩॥ నావజ్ఞా రిపవే కార్యా యైరింద్రబలసూదనః। సూదితస్సైన్యపాలో మే సానుయాత్రస్సకుంజరః ॥౪॥ సోఽహం రిపువినాశాయ విజయాయావిచారయన్। స్వయమేవ గమిష్యామి రణశీర్షం తదద్భుతమ్ ॥౫॥ అద్య తద్వానరానీకం రామం చ సహలక్ష్మణమ్। నిర్దహిష్యామి బాణౌఘైర్వనం దీప్తైరివాగ్నిభిః ॥౬॥ అద్య సంతర్పయిష్యామి పృథివీం కపిశోణితైః। రామం చ లక్ష్మణం చైవ నయిష్యామి యమక్షయమ్ ॥౭॥ స ఏవముక్త్వా జ్వలనప్రకాశం రథం తురంగోత్తమరాజయుక్తమ్। ప్రకాశమానం వపుషా జ్వలంతం సమారురోహామరరాజశత్రుః ॥౮॥ స శంఖభేరీపణవప్రణాదైరాస్ఫోటితక్ష్వేళితసింహనాదైః। పుణ్యైః స్తవైశ్చాప్యభిపూజ్యమానస్తదా యయౌ రాక్షసరాజముఖ్యః ॥౯॥ స శైలజీమూతనికాశరూపైర్మాంసాదనైః పావకదీప్తనేత్రైః। బభౌ వృతో రాక్షసరాజముఖ్యో భూతైర్వృతో రుద్ర ఇవామరేశః ॥౧౦॥ తతో నగర్యాస్సహసా మహౌజా నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్। మహార్ణవాభ్రస్తనితం దదర్శ సముద్యతం పాదపశైలహస్తమ్ ॥౧౧॥ తద్రాక్షసానీకమతిప్రచండమాలోక్య రామో భుజగేంద్రబాహుః। విభీషణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమువాచ సేనానుగతః పృథుశ్రీః ॥౧౨॥ నానాపతాకాధ్వజశస్త్రజుష్టం ప్రాసాసిశూలాయుధవజ్రజుష్టమ్। సైన్యం నగేంద్రోపమనాగజుష్టం కస్యేదమక్షోభ్యమభీరుజుష్టమ్ ॥౧౩॥ తతస్తు రామస్య నిశమ్య వాక్యం విభీషణశ్శక్రసమానవీర్యః। శశంస రామస్య బలప్రవేకం మహాత్మనాం రాక్షసపుంగవానామ్ ॥౧౪॥ యోఽసౌ గజస్కంధగతో మహాత్మా నవోదితార్కోపమతామ్రవక్త్రః। ప్రకంపయన్నాగశిరోఽభ్యుపైతి హ్యకంపనం త్వేనమవేహి రాజన్ ॥౧౫॥ యో

సౌరథస్థోమృగరాజకేతుర్ధున్వన్ధనుశ్శక్రధనుఃప్రకాశమ్।కరీవభాత్యుగ్రవివృత్తదంష్ట్రస్సఇంద్రజిన్నామవరప్రధా
నః॥౧౬॥యశ్చైషవింధ్యాస్తమహేంద్రకల్పోధన్వీరథస్థోతిరథోతివీరః।విస్ఫారయంశ్చాపమతుల్యమానంనామ్నాతికా
యోతివివృద్ధకాయః॥౧౭॥యోసౌనవార్కోదితతామ్రచక్షురారుహ్యఘంటానినదప్రణాదమ్।గజంఖరంగర్జతివైమహా
త్మామహోదరోనామసఏషవీరః॥౧౮॥యోసౌహయంకాంచనచిత్రభాండమారుహ్యసంధ్యాభ్రగిరిప్రకాశమ్।ప్రా
సంసముద్యమ్యమరీచినద్ధంపిశాచఏషాశనితుల్యవేగః॥౧౯॥యశ్చైషశూలంనిశితంప్రగృహ్యవిద్యుత్ప్రభంకింకరవజ్ర
వేగమ్।వృషేంద్రమాస్థాయగిరిప్రకాశమాయాతిసోసౌత్రిశిరాయశస్వీ॥౨౦॥ అసౌచజీమూతనికాశరూపఃకుంభఃపృథు
వ్యూఢసుజాతవక్షాః।సమాహితఃపన్నగరాజకేతుర్విస్ఫారయన్భాతిధనుర్విధున్వన్॥౨౧॥యశ్చైషజాంబూనదవజ్రజు
ష్టందీప్తంసధూమంపరిఘంప్రగృహ్య।ఆయాతిరక్షోబలకేతుభూతస్సోసౌనికుంభోద్భుతఘోరకర్మా॥౨౨॥ యశ్చైష
చాపాసిశరౌఘజుష్టంపతాకినంపావకదీప్తరూపమ్। రథంసమాస్థాయవిభాత్యుదగ్రోనరాంతకోసౌనగశృంగయోధీ॥
౨౩॥ యశ్చైషనానావిధఘోరరూపైర్వ్యాఘ్రోష్ట్రనాగేంద్రమృగాశ్వవక్త్రైః।భూతైర్వృతోభాతివివృత్తనేత్రై
స్సోసౌసురాణామపిదర్పహంతా॥౨౪॥యత్రైతదిందుప్రతిమంవిభాతిఛత్రంసితంసూక్ష్మశలాకమగ్ర్యమ్। అత్రైషర
క్షోధిపతిర్మహాత్మాభూతైర్వృతోరుద్రఇవావభాతి॥ ౨౫ ॥ అసౌకిరీటీచలకుండలాస్యోనగేంద్రవింధ్యోపమభీమకా
యః। మహేంద్రవైవస్వతదర్పహంతారక్షోధిపస్సూర్యఇవావభాతి॥౨౬ ॥ ప్రత్యువాచతతోరామోవిభీషణమరింద
మమ్। అహోదీప్తోమహాతేజారావణోరాక్షసేశ్వరః॥౨౭॥ఆదిత్యఇవదుష్ప్రేక్ష్యోరశ్మిభిర్భాతిరావణః।సువ్యక్తం
లక్షయేహ్యస్యరూపంతేజస్సమావృతమ్॥౨౮॥దేవదానవవీరాణాంవపుర్నైవంవిధంభవేత్ । యాదృశంరాక్షసేంద్ర
స్యవపురేతత్ప్రకాశతే॥౨౯॥ సర్వేపర్వతసంకాశాస్సర్వేపర్వతయోధినః।సర్వేదీప్తాయుధధరాయోధాశ్చాస్యమ
హౌజసః॥౩౦॥ భాతిరాక్షసరాజోసౌప్రదీప్తైర్భీమవిక్రమైః ।భూతైఃపరివృతస్తీక్ష్ణైర్దేహవద్భిరివాంతకః॥౩౧॥దిష్ట్యా
యమద్యపాపాత్మామమదృష్టిపథంగతః।అద్యక్రోధంవిమోక్ష్యామిసీతాహరణసంభవమ్॥౩౨॥ ఏవముక్త్వాతతోరా
మోధనురాదాయవీర్యవాన్।లక్ష్మణానుచరస్తస్థౌసముద్ధృత్యశరోత్తమమ్॥౩౩॥తతస్సరక్షోధిపతిర్మహాత్మారక్షాంసి
తాన్యాహమహాబలాని।ద్వారేషుచర్యాగృహగోపురేషుసునిర్వృతాస్తిష్ఠతనిర్విశంకాః॥౩౪॥ఇహాగతంమాంసహితం
భవద్భిర్వనౌకసశ్ఛిద్రమిదంవిదిత్వా।శూన్యాంపురీందుష్ప్రసహాంప్రమథ్యప్రధర్షయేయుస్సహసాసమేతాః॥౩౫॥విస
ర్జయిత్వాసహసాతతస్తాన్గతేషురక్షస్సుయథానియోగమ్।వ్యదారయద్వానరసాగరౌఘంమహాఝషఃపూర్ణమివార్ణవౌ
ఘమ్॥తమాపతంతంసహసాసమీక్ష్యదీప్తేషుచాపంయుధిరాక్షసేంద్రమ్।మహత్సముత్పాట్యమహీధరాగ్రందుద్రావ
రక్షోధిపతింహరీశః॥ ౩౭॥ తచ్ఛైలశృంగంబహువృక్షసానుంప్రగృహ్యచిక్షేపనిశాచరాయ । తమాపతంతంసహసాస
మీక్ష్యబిభేదబాణైస్తపనీయపుంఖైః॥౩౮॥తస్మిన్ప్రవృద్ధోత్తమసానువృక్షేశృంగేవికీర్ణేపతితేపృథివ్యామ్। మహాహిక
ల్పంశరమంతకాభంసమాదదేరాక్షసలోకనాథః॥౩౯॥సతంగృహీత్వానిలతుల్యవేగంసవిస్ఫులింగజ్వలనప్రకాశమ్।
బాణంమహేంద్రాశనితుల్యవేగంచిక్షేపసుగ్రీవవధాయరుష్టః॥౪౦॥ససాయకోరావణబాహుముక్తశ్శక్రాశనిప్రఖ్య
వపుశ్శితాగ్రః।సుగ్రీవమాసాద్యబిభేదవేగాద్గుహేరితాక్రౌంచమివోగ్రశక్తిః॥౪౧॥ససాయకార్తోవిపరీతచేతాః
కూజన్పృథివ్యాంనిపపాతవీరః।తంప్రేక్ష్యభూమౌపతితంవిసంజ్ఞంనేదుఃప్రహృష్టాయుధియాతుధానాః॥ ౪౨ ॥ తతోగ
వాక్షోగవయస్సుదంష్ట్రస్తథర్షభోజ్యోతిముఖోనలశ్చ । శైలాన్సముద్యమ్యవివృద్ధకాయాఃప్రదుద్రువుస్తంప్రతిరా
క్షసేంద్రమ్॥౪౩ ॥ తేషాంప్రహారాన్సచకారమోఘాన్రక్షోధిపోబాణగణైశ్శితాగ్రైః। తాన్వానరేంద్రానపిబా
ణజాలైర్బిభేదజాంబూనదచిత్రపుంఖైః ॥ ౪౪ ॥ తేవానరేంద్రాస్త్రిదశారిబాణైర్భిన్నానిపేతుర్భువిభీమకా
యాః। తతస్తద్వానరసైన్యముగ్రంప్రచ్ఛాదయామాససబాణజాలైః॥౪౫॥తేవధ్యమానాఃపతితాఃప్రవీరానానద్య
మానాభయశల్యవిద్ధాః। శాఖామృగారావణసాయకార్తాజగ్ముశ్శరణ్యంశరణంస్మరామమ్॥ ౪౬ ॥ తతోమహాత్మాస
ధనుర్ధనుష్మానాదాయరామస్సహసాజగామ । తంలక్ష్మణఃప్రాంజలిరభ్యుపేత్య ఉవాచవాక్యంపరమార్థయు
క్తమ్ ॥ ౪౭ ॥ కామమార్యసుపర్యాప్తోవధాయాస్యదురాత్మనః। విధమిష్యామ్యహంనీచమనుజా

నీహి మాం విభో ॥ ౪౭ ॥ తమబ్రవీన్మహాతేజా రామస్సత్యపరాక్రమః । గచ్ఛ యత్నపరశ్చాపి భవ లక్ష్మణ సంయుగే
॥ ౪౯ ॥ రావణో హి మహావీర్యో రణేఽద్భుతపరాక్రమః । త్రైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః ॥ ౫౦ ॥
తస్యచ్ఛిద్రాణి మార్గస్వ స్వచ్ఛిద్రాణి చ గోపయ । చక్షుషా ధనుషా యత్నాద్రక్షాత్మానం సమాహితః ॥ ౫౧ ॥ రాఘ
వస్య వచః శ్రుత్వా సంపరిష్వజ్య పూజ్య చ । అభివాద్య తతో రామం యయౌ సౌమిత్రిరాహవమ్ ॥ ౫౨ ॥ స వారణం వారణ
హస్తబాహుర్దదర్శ దీప్తోద్యతభీమచాపమ్ । ప్రచ్ఛాదయంతం శరవృష్టిజాలైస్తాన్ వానరాన్ భిన్నవికీర్ణదేహాన్ ॥ ౫౩ ॥
తమాలోక్య మహాతేజా హనూమాన్మారుతాత్మజః । నివార్య శరజాలాని ప్రదుద్రావ స రావణమ్ ॥ ౫౪ ॥ రథం తస్య సమా
సాద్య భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ । త్రాసయన్ రావణం ధీమాన్ హనూమాన్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౫౫ ॥ దేవదానవగంధర్వా య
క్షాశ్చ సహ రాక్షసైః । అవశ్యం తు త్వయా భగ్నా వానరేభ్యస్తు తే భయమ్ ॥ ౫౬ ॥ ఏష మే దక్షిణో బాహుః పంచశాఖస్స
ముద్యతః । విధమిష్యతి తే దేహాద్భూతాత్మానం చిరోషితమ్ ॥ ౫౭ ॥ శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం రావణో భీమవిక్రమః । సంర
క్తనయనః క్రోధాదిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౫౮ ॥ క్షిప్రం ప్రహర నిశ్శంకం స్థిరాం కీర్తిమవాప్నుహి । తతస్త్వాం జ్ఞాతవిక్రాం
తం నాశయిష్యామి వానర ॥ ౫౯ ॥ రావణస్య వచశ్శ్రుత్వా వాయుసూనుర్వచోఽబ్రవీత్ । ప్రహతం హి మయా పూర్వమక్షం
స్మర సుతం తవ ॥ ౬౦ ॥ ఏవముక్తో మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః । ఆజఘానానిలసుతం తలేనోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౬౧ ॥ స త
లాభిహతస్తేన చచాల చ ముహుర్ముహుః । స్థిత్వా ముహూర్తం తేజస్వీ స్థైర్యం కృత్వా మహామతిః ॥ ౬౨ ॥ ఆజఘానాభిసం
క్రుద్ధస్తలేనైవామరద్విషమ్ । తతస్తలేనాభిహతో వానరేణ మహాత్మనా ॥ ౬౩ ॥ దశగ్రీవస్సముద్ధూతో యథా భూమిచలే
చలః । సంగ్రామే తం తథా దృష్ట్వా రావణం తలతాడితమ్ ॥ ౬౪ ॥ ఋషయో వానరాస్సిద్ధా నేదుర్దేవాస్సహాసురైః । అథా
శ్వాస్య మహాతేజా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౫ ॥ సాధు వానర వీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః । రావణేనైవముక్తస్తు
మారుతిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬౬ ॥ ధిగస్తు మమ వీర్యం తు యత్త్వం జీవసి రావణ । సకృత్తు ప్రహరేదానీం దుర్బుద్ధే కిం వికత్థసే
॥ ౬౭ ॥ తతస్త్వాం మామికా ముష్టిర్నయిష్యతి యమక్షయమ్ । తతో మారుతివాక్యేన క్రోధస్తస్య తదాజ్వలత్ ॥ ౬౮ ॥ సంరక్త
నయనో యత్నాన్ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్ । పాతయామాస వేగేన వానరోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౬౯ ॥ హనూమాన్వక్షసి వ్యూఢే
సంచచాల హతః పునః । విహ్వలం తు తదా దృష్ట్వా హనూమంతం మహాబలః ॥ ౭౦ ॥ రథేనాతిరథశ్శీఘ్రం నీలం ప్రతి సమభ్య
గాత్ । రాక్షసానామధిపతిర్దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ ౭౧ ॥ పన్నగప్రతిమైర్భీమైః పరమర్మాతిభేదిభిః । శరైరాదీపయామా
స నీలం హరిచమూపతిమ్ ॥ ౭౨ ॥ స శరౌఘసమావిద్ధో నీలః కపిచమూపతిః । కరేణైకేన శైలాగ్రం రక్షోఽధిపతయేఽసృజత్ ॥ ౭౩ ॥
హనూమానపి తేజస్వీ సమాశ్వస్తో మహామనాః । విప్రేక్షమాణో యుద్ధేప్సుస్సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ ౭౪ ॥ నీలేన సహ సం
యుక్తం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ । అన్యేన యుధ్యమానస్య న యుక్తమభిధావనమ్ ॥ ౭౫ ॥ రావణోఽపి మహాతేజాస్తచ్ఛృంగం
సప్తభిశ్శరైః । ఆజఘాన సుతీక్ష్ణాగ్రైస్తద్వికీర్ణం పపాత హ ॥ ౭౬ ॥ తద్వికీర్ణం గిరేశ్శృంగం దృష్ట్వా హరిచమూపతిః । కాలా
గ్నిరివ జజ్వాల క్రోధేన పరవీరహా ॥ ౭౭ ॥ సోఽశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ సాలాంశ్చూతాంశ్చాపి సుపుష్పితాన్ । అన్యాంశ్చ వివిధా
న్ వృక్షాన్నీలశ్చిక్షేప సంయుగే ॥ ౭౮ ॥ స తాన్ వృక్షాన్ సమాసాద్య ప్రతిచిచ్ఛేద రావణః । అభ్యవర్షత్సుఘోరేణ శరవర్షే
ణ పావకిమ్ ॥ ౭౯ ॥ అభివృష్టః శరౌఘేణ మేఘేనేవ మహాచలః । హ్రస్వం కృత్వా తదా రూపం ధ్వజాగ్రే నిపపాత హ ॥ ౮౦ ॥
పావకాత్మజమాలోక్య ధ్వజాగ్రే సముపస్థితమ్ । జజ్వాల రావణః క్రోధాత్తతో నీలో ననాద చ ॥ ౮౧ ॥ ధ్వజాగ్రే ధనుషశ్చా
గ్రే కిరీటాగ్రే చ తం హరిమ్ । లక్ష్మణోఽథ హనూమాంశ్చ దృష్ట్వా రామశ్చ విస్మితాః ॥ ౮౨ ॥ రావణోఽపి మహాతేజాః కపిలాఘ
వవిస్మితః । అస్త్రమాహారయామాస దీప్తమాగ్నేయమద్భుతమ్ ॥ ౮౩ ॥ తతస్తే చుక్రుశుర్హృష్టా లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః ।
నీలలాఘవసంభ్రాంతం దృష్ట్వా రావణమాహవే ॥ ౮౪ ॥ వానరాణాం చ నాదేన సంరబ్ధో రావణస్తదా । సంభ్రమావిష్టహృ
దయో న కించిత్ప్రత్యపద్యత ॥ ౮౫ ॥ ఆగ్నేయేనాథ సంయుక్తం గృహీత్వా రావణశ్శరమ్ । ధ్వజశీర్షస్థితం నీలముదైక్షత ని
శాచరః ॥ ౮౬ ॥ తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా రావణో రాక్షసేశ్వరః । కపే లాఘవయుక్తోఽసి మాయయా పరయాఽనయా ॥ ౮౭ ॥ జీవి
తం ఖలు రక్షస్వ యది శక్నోషి వానర । తాని తాన్యాత్మరూపాణి సృజసి త్వమనేకశః ॥ ౮౮ ॥ తథాపి త్వాం మయా ముక్త
స్సాయకోఽస్త్రప్రయోజితః । జీవితం పరిరక్షంతం జీవితాద్భ్రంశయిష్యతి ॥ ౮౯ ॥ ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రావణో రాక్ష

సేశ్వరః।సంధాయబాణమస్త్రేణచమూపతిమతాడయత్॥౯౦॥సోఽస్త్రయుక్తేనబాణేననీలోవక్షసితాడితః। నిర్దహ్య
మానస్సహసానిపపాతమహీతలే॥౯౧॥పితృమాహాత్మ్యసంయోగాదాత్మనశ్చాపి తేజసా।జానుభ్యామపతద్భూమౌనచ
ప్రాణైర్వియుజ్యతే॥౯౨॥విసంజ్ఞంవానరందృష్ట్వాదశగ్రీవోరణోత్సుకః।రథేనాంబుదనాదేనసౌమిత్రిమభిదుద్రువే॥
౯౩॥ఆసాద్యరణమధ్యేతువారయిత్వాస్థితోజ్వలన్।ధనుర్విస్ఫారయామాసకంపయన్నివమేదినీమ్॥౯౪॥తమాహసౌ
మిత్రిరదీనసత్త్వోవిస్ఫారయంతంధనురప్రమేయమ్।అన్వేహిమామేవనిశాచరేంద్రనవానరాంస్త్వంప్రతియోద్ధుమ
ర్హసి॥౯౫॥సతస్యవాక్యంప్రతిపూర్ణఘోషంజ్యాశబ్దముగ్రంచనిశమ్యరాజా।ఆసాద్యసౌమిత్రిమవస్థితంతంకోపా
న్వితోవాక్యమువాచరక్షః॥౯౬॥దిష్ట్యాసిమేరాఘవదృష్టిమార్గంప్రాప్తోఽంతగామీవిపరీతబుద్ధిః।అస్మిన్క్షణేయాస్య
సిమృత్యుదేశంసంసాద్యమానోమమబాణజాలైః॥౯౭॥తమాహసౌమిత్రిరవిస్మయానోగర్జంతముద్వృత్తసితా
గ్రదంష్ట్రమ్।రాజన్నగర్జంతిమహాప్రభావావికత్థసేపాపకృతాంవరిష్ఠ॥౯౮॥జానామివీర్యంతవరాక్షసేంద్రబలంప్ర
తాపంచపరాక్రమంచ।అవస్థితోఽహంశరచాపపాణిరాగచ్ఛకింమోఘవికత్థనేన॥౯౯॥సఏవముక్తఃకుపితస్ససర్జరక్షోఽధి
పస్సప్తశరాన్సుపుంఖాన్।తాన్లక్ష్మణఃకాంచనచిత్రపుంఖైశ్చిచ్ఛేదబాణైర్నిశితాగ్రధారైః॥౧౦౦॥తాన్ప్రేక్ష
మాణస్సహసానికృత్తాన్నికృత్తభోగానివపన్నగేంద్రాన్।లంకేశ్వరఃక్రోధవశంజగామససర్జచాన్యాన్నిశితాన్పృ
షత్కాన్॥౧౦౧॥సబాణవర్షంతువవర్షతీవ్రంరామానుజఃకార్ముకసంప్రయుక్తమ్।క్షురార్ధచంద్రోత్తమకర్ణి
భల్లైశ్శరాంశ్చచిచ్ఛేదనచుక్షుభేచ॥౧౦౨॥సబాణజాలాన్యథతానితానిమోఘానిపశ్యంస్త్రిదశారిరాజః।విసిస్మయేల
క్ష్మణలాఘవేనపునశ్చబాణాన్నిశితాన్ముమోచ॥౧౦౩॥సలక్ష్మణశ్చాశుశరాన్శితాగ్రాన్మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవే
గాన్।సంధాయచాపేజ్వలనప్రకాశాన్ససర్జరక్షోఽధిపతేర్వధాయ॥౧౦౪॥సతాన్ప్రచిచ్ఛేదహిరాక్షసేంద్రశ్ఛి
త్త్వాచతాన్లక్ష్మణమాజఘాన।శరేణకాలాగ్నిసమప్రభేణస్వయంభుదత్తేనలలాటదేశే॥౧౦౫॥సలక్ష్మణోరావణసా
యకార్తశ్చచాలచాపంశిథిలంప్రగృహ్య।పునశ్చసంజ్ఞాంప్రతిలభ్యకృచ్ఛ్రాచ్చిచ్ఛేదచాపంత్రిదశేంద్రశత్రోః॥౧౦౬॥
నికృత్తచాపంత్రిభిరాజఘానబాణైస్తదాదాశరథిశ్శితాగ్రైః।ససాయకార్తోవిచచాలరాజాకృచ్ఛ్రాచ్చసంజ్ఞాంపున
రాససాద॥౧౦౭॥సకృత్తచాపశ్శరతాడితశ్చమేదార్ద్రగాత్రోరుధిరావసిక్తః।జగ్రాహశక్తింసముదగ్రశక్తిస్స్వ
యంభుదత్తాంయుధిదేవశత్రుః॥౧౦౮॥సతాంవిధూమానలసన్నికాశాంవిత్రాసనీంవానరవాహినీనామ్।చిక్షేపశ
క్తింతరసాజ్వలంతీంసౌమిత్రయేరాక్షసరాష్ట్రనాథః॥౧౦౯॥తామాపతంతీంభరతానుజోఽస్త్రైర్జఘానబాణైశ్చ
హుతాగ్నికల్పైః।తథాపిసాతస్యవివేశశక్తిర్భుజాంతరందాశరథేర్విశాలమ్॥౧౧౦॥సశక్తిమాన్శక్తిసమాహతస్స
ముహుఃప్రజజ్వాలరఘుప్రవీరః।తంవిహ్వలంతంసహసాభ్యుపేత్యజగ్రాహరాజాతరసాభుజాభ్యామ్॥౧౧౧॥హిమవా
న్మందరోమేరుస్త్రైలోక్యంవాసహామరైః।శక్యంభుజాభ్యాముద్ధర్తుంనసంఖ్యేభరతానుజః॥౧౧౨॥శక్త్యాబ్రాహ్మ్యా
పిసౌమిత్రిస్తాడితస్తుస్తనాంతరే।విష్ణోరచింత్యంస్వంభాగమాత్మానంప్రత్యనుస్మరత్॥౧౧౩॥తతోదానవదర్పఘ్నం
సౌమిత్రిందేవకంటకః।తంపీడయిత్వాబాహుభ్యాంనప్రభుర్లంఘనేఽభవత్॥౧౧౪॥అథైనంవైష్ణవంభాగంమానుషం
దేహమాస్థితమ్। అథవాయుసుతఃక్రుద్ధోరావణంసమభిద్రవత్॥౧౧౫॥ఆజఘానోరసిక్రుద్ధోవజ్రకల్పేనముష్టినా।తే
నముష్టిప్రహారేణరావణోరాక్షసేశ్వరః॥౧౧౬॥జానుభ్యామపతద్భూమౌచచాలచపునఃపునః।ఆస్యైస్సనేత్రైశ్శ్రోత్రై
ర్వవామరుధిరంబహు॥౧౧౭॥విఘూర్ణమానోనిశ్చేష్టోరథోపస్థఉపావిశత్।విసంజ్ఞోమూర్ఛితశ్చాసీన్నచస్థా
నంసమాలభత్॥౧౧౮॥విసంజ్ఞంరావణందృష్ట్వాసమరేభీమవిక్రమమ్।ఋషయోవానరాస్సర్వేనేదుర్దేవాస్సవా
సవాః॥౧౧౯॥హనూమానపితేజస్వీలక్ష్మణంరావణార్దితమ్।అనయద్రాఘవాభ్యాశంబాహుభ్యాంపరిగృహ్యతమ్॥
౧౨౦॥వాయుసూనోస్సుహృత్త్వేనభక్త్యాపరమయాచసః।శత్రూణామప్రకంప్యోఽపిలఘుత్వమగమత్కపేః॥౧౨౧॥తం
సముత్సృజ్యసాశక్తిస్సౌమిత్రింయుధిదుర్జయమ్।రావణస్యరథేతస్మిన్స్థానంపునరుపాగతా॥౧౨౨॥రావణోఽపిమహా
తేజాఃప్రాప్యసంజ్ఞాంమహాహవే।ఆదదేనిశితాన్బాణాన్జగ్రాహచమహద్ధనుః॥౧౨౩॥ఆశ్వస్తశ్చవిశల్యశ్చలక్ష్మణ
శ్శత్రుసూదనః।విష్ణోర్భాగమమీమాంస్యమాత్మానంప్రత్యనుస్మరత్॥౧౨౪॥నిపాతితమహావీరాంవానరాణాంమహా

చమూమ్।రాఘవస్తురణేదృష్ట్వారావణంసమభిద్రవత్ ॥౧౨౫॥అథైనముపసంగమ్యహనూమాన్వాక్యమబ్రవీత్ ।మమ
పృష్ఠంసమారుహ్యరాక్షసంశాస్తుమర్హసి॥౧౨౬॥ తచ్ఛ్రుత్వారాఘవోవాక్యంవాయుపుత్రేణభాషితమ్ ।ఆరురో
హసతంశూరోబలవంతంమహాకపిమ్॥౧౨౭॥విష్ణుర్యథాగరుత్మంతంబలవంతంసమాస్థితః।రథస్థంరావణంసంఖ్యేదదర్శ
మనుజాధిపః॥౧౨౮॥తమాలోక్యమహాతేజాఃప్రదుద్రావసరాఘవః । వైరోచనిమివక్రుద్ధోవిష్ణురభ్యుద్యతాయుధః॥
౧౨౯॥జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రంవజ్రనిష్పేషనిస్స్వనమ్ ।గిరాగంభీరయారామోరాక్షసేంద్రమువాచహ॥౧౩౦॥తిష్ఠతిష్ఠ
మమత్వంహికృత్వావిప్రియమీదృశమ్ ।క్వనురాక్షసశార్దూలగతోమోక్షమవాప్స్యసి॥౧౩౧॥యదీంద్రవైవస్వత
భాస్కరాన్వాస్వయంభువైశ్వానరశంకరాన్వా । గమిష్యసిత్వందశవాదిశోవాతథాపిమేనాద్యగతోవిమోక్ష్యసే॥
౧౩౨॥యశ్చైవశక్త్యాభిహతస్త్వయాద్యఇత్థంవిషాదంసహసాభ్యుపేతః । సఏవరక్షోగణరాజమృత్యుస్సపుత్రదార
స్యతవాద్యయుద్ధే॥౧౩౩॥ఏతేనచాత్యద్భుతదర్శనానిశరైర్జనస్థానకృతాలయాని।చతుర్దశాన్యాత్తవరాయుధాని
రక్షస్సహస్రాణినిషూదితాని॥౧౩౪॥రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వారాక్షసేంద్రోమహాకపిమ్ ।వాయుపుత్రంమహావీర్యంవ
హంతంరాఘవంరణే॥౧౩౫॥ఆజఘానశరైస్తీక్ష్ణైఃకాలానలశిఖోపమైః ।రాక్షసేనాహవేతస్యతాడితస్యాపిసాయకైః॥
౧౩౬॥స్వభావతేజోయుక్తస్యభూయస్తేజోభ్యవర్ధత ।తతోరామోమహాతేజారావణేనకృతవ్రణమ్॥౧౩౭॥దృష్ట్వా
ప్లవగశార్దూలంకోపస్యవశమేయివాన్॥ తస్యాభిసంక్రమ్యరథంసచక్రంసాశ్వధ్వజచ్ఛత్రమహాపతాకమ్ । ససా
రథింసాశనిశూలఖడ్గంరామఃప్రచిచ్ఛేదశరైస్సుపుంఖైః॥౧౩౮॥అథేంద్రశత్రుంతరసాజఘానబాణేనవజ్రాశనిసన్నిభే
న ।భుజాంతరేవ్యూఢసుజాతరూపేవజ్రేణమేరుంభగవానివేంద్రః॥౧౩౯॥యోవజ్రపాతాశనిసన్నిపాతాన్నచుక్షు
భేనాపిచచాలరాజా ।సరామబాణాభిహతోభృశార్తశ్చచాలచాపంచముమోచవీరః॥౧౪౦॥తంవిహ్వలంతంప్రసమీ
క్ష్యరామస్సమాదదేదీప్తమథార్ధచంద్రమ్। తేనార్కవర్ణంసహసాకిరీటంచిచ్ఛేదరక్షోధిపతేర్మహాత్మా॥౧౪౧॥తం
నిర్విషాశీవిషసన్నికాశంశాంతార్చిషంసూర్యమివాప్రకాశమ్ ।గతశ్రియంకృత్తకిరీటకూటమువాచరామోయుధిరా
క్షసేంద్రమ్॥౧౪౨॥కృతంత్వయాకర్మమహత్సుభీమంహతప్రవీరశ్చకృతస్త్వయాహమ్ ।తస్మాత్పరిశ్రాంతఇవవ్యవ
స్యన్నత్వాంశరైర్మృత్యువశంనయామి॥౧౪౩॥గచ్ఛానుజానామిరణార్దితస్త్వంప్రవిశ్యరాత్రించరరాజలంకామ్ ।ఆ
శ్వాస్యనిర్యాహిరథీచధన్వీతదాబలంద్రక్ష్యసిమేరథస్థః॥ ౧౪౪ ॥సఏవముక్తోహతదర్పహర్షోనికృత్తచాపోనిహతా
శ్వసూతః ।శరార్దితఃకృత్తమహాకిరీటోవివేశలంకాంసహసాస్మరాజా॥౧౪౫॥తస్మిన్ప్రవిష్టేరజనీచరేంద్రేమహాబ
లేదానవదేవశత్రౌ ।హరీన్విశల్యాన్సహలక్ష్మణేనచకారరామఃపరమాహవాగ్రే॥ ౧౪౬ ॥తస్మిన్ప్రభిన్నేత్రిదశేం
ద్రశత్రౌసురాసురాభూతగణాదిశశ్చ ।ససాగరాస్సర్షిమహోరగాశ్చతథైవభూమ్యంబుచరాశ్చహృష్టాః॥
౧౪౭ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనషష్టితమస్సర్గః - ********************************

సప్రవిశ్యపురీంలంకాంరామబాణభయార్దితః । భగ్నదర్పస్తదారాజాబభూవవ్యథితేంద్రియః॥౧॥మాతంగఇవ
సింహేనగరుడేనేవపన్నగః।అభిభూతోభవద్రాజారాఘవేణమహాత్మనా॥౨॥బ్రహ్మదండప్రకాశానాంవిద్యుత్సదృశవ
ర్చసామ్।స్మరన్రాఘవబాణానాంవివ్యథేరాక్షసేశ్వరః॥౩॥సకాంచనమయందివ్యమాశ్రిత్యపరమాసనమ్।విప్రేక్షమా
ణోరక్షాంసిరావణోవాక్యమబ్రవీత్॥౪॥సర్వంతత్ఖలుమేమోఘంయత్తప్తంపరమంతపః।యత్సమానోమహేంద్రేణ
మానుషేణాస్మినిర్జితః॥౫॥ఇదంతత్బ్రహ్మణోఘోరంవాక్యంమామభ్యుపస్థితమ్ ।మానుషేభ్యోవిజానీహిభయంత్వ
మితితత్తథా॥౬॥దేవదానవగంధర్వైర్యక్షరాక్షసపన్నగైః।అవధ్యత్వంమయాప్రాప్తంమానుషేభ్యోనయాచితమ్॥
౭॥విదితంమానుషంమన్యేరామందశరథాత్మజమ్।ఇక్ష్వాకుకులనాథేనఅనరణ్యేనయత్పురా॥౮॥ఉత్పత్స్యతిహిమద్వంశే
పురుషోరాక్షసాధమ । యస్త్వాంసపుత్రంసామాత్యంసబలంసాశ్వసారథిమ్॥౯॥నిహనిష్యతిసంగ్రామేత్వాంకులాధ
మదుర్మతే ।శప్తోహంవేదవత్యాచయయామయాధర్షితాపురా॥౧౦॥సేయంసీతామహాభాగాజాతాజనకనందినీ । ఉ
మానందీశ్వరశ్చాపిరంభావరుణకన్యకా॥౧౧॥యదూచుస్తన్మయాప్రాప్తంనమిథ్యాఋషిభాషితమ్।ఏతదేవాభ్యుపా
గమ్యయత్నంకర్తుమిహార్హథ॥౧౨॥రాక్షసాశ్చాపితిష్ఠంతుచర్యాగోపురమూర్ధసు ।సచాప్రతిమగంభీరోదేవదా

నవపక్షాహో॥౧౩॥ బ్రహ్మశాపాభిభూతస్తు కుంభకర్ణో నిబోధ్యతామ్। సపరాజితమాత్మానం ప్రహస్తం చ నిషూదితమ్॥
౧౪॥ జ్ఞాత్వా రక్షోబలం భీమమాదిదేశ మహాబలః। ద్వారేషు యత్నః క్రియతాం ప్రాకారశ్చాధిరుహ్యతామ్॥౧౫॥ ని
ద్రావశసమావిష్టః కుంభకర్ణో నిబోధ్యతామ్। సుఖం స్వపితి నిశ్చింతః కాలోపహతచేతనః॥౧౬॥ నవ షట్ సప్త చాష్టౌ చ మా
సాన్ స్వపితి రాక్షసః। మంత్రం కృత్వా ప్రసుప్తోయమితస్తు నవమేఽహని॥౧౭॥ కిన్ను బోధయత క్షిప్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్।
సహి సంఖ్యే మహాబాహుః కకుదస్సర్వరక్షసామ్॥౧౮॥ వానరాన్ రాజపుత్రౌ చ క్షిప్రమేవ వధిష్యతి। ఏష కేతుః పరస్సం
ఖ్యే ముఖ్యో వై సర్వరక్షసామ్॥౧౯॥ కుంభకర్ణస్సదా శేతే మూఢో గ్రామ్యసుఖే రతః। రామేణ హి నిరస్తస్య సంగ్రా
మేఽస్మిన్ సుదారుణే॥౨౦॥ భవిష్యతి న మే శోకః కుంభకర్ణే విబోధితే। కింకరిష్యామ్యహం తేన శక్రతుల్యబలేన హి॥౨౧॥ ఈ
దృశే వ్యసనే ప్రాప్తే యో న సాహ్యాయ కల్పతే। తే తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః॥౨౨॥ జగ్ముః పరమసం
భ్రాంతాః కుంభకర్ణనివేశనమ్। తే రావణసమాదిష్టా మాంసశోణితభోజనాః॥౨౩॥ గంధమాల్యాంస్తథా భక్ష్యానా
దాయ సహసాయయుః। తాం ప్రవిశ్య మహాద్వారాం సర్వతో యోజనాయతామ్॥౨౪॥ కుంభకర్ణగుహాం రమ్యాం సర్వ
గంధప్రవాహినీమ్। కుంభకర్ణస్య నిశ్వాసాదవధూతా మహాబలాః॥౨౫॥ ప్రతిష్ఠమానాః కృచ్ఛ్రేణ యత్నాత్ ప్రవివిశు
ర్గుహామ్। తాం ప్రవిశ్య గుహాం రమ్యాం శుభాం కాంచనకుట్టిమామ్॥౨౬॥ దదృశుర్నైరృతవ్యాఘ్రం శయానం భీమదర్శ
నమ్। తే తు తం వికృతం సుప్తం వికీర్ణమివ పర్వతమ్॥౨౭॥ కుంభకర్ణం మహానిద్రం సహితాః ప్రత్యబోధయన్। ఊర్ధ్వరో
మాంచితతనుం శ్వసంతమివ పన్నగమ్॥౨౮॥ త్రాసయంతం మహాశ్వాసైశ్శయానం భీమదర్శనమ్। భీమనాసాపుటం తం
తు పాతాళవిపులాననమ్॥౨౯॥ శయ్యాయాం న్యస్తసర్వాంగం మేదోరుధిరగంధినమ్। కాంచనాంగదనద్ధాంగం కిరీటినమ
రిందమమ్॥౩౦॥ దదృశుర్నైరృతవ్యాఘ్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్। తతశ్చక్రుర్మహాత్మానః కుంభకర్ణాగ్రతస్తదా॥
౩౧॥ మాంసానాం మేరుసంకాశం రాశిం పరమతర్పణమ్। మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ సంచయాన్॥
౩౨॥ చక్రుర్నైరృతశార్దూలా రాశిమన్నస్య చాద్భుతమ్। తతశ్శోణితకుంభాంశ్చ మద్యాని వివిధాని చ ॥౩౩॥ పు
రస్తాత్కుంభకర్ణస్య చక్రుస్త్రిదశశత్రవః। లిలిపుశ్చ పరార్ధ్యేన చందనేన పరంతపమ్॥౩౪॥ దివ్యైరాచ్ఛాదయామా
సుర్మాల్యైర్గంధైస్సుగంధిభిః। ధూపం సుగంధం ససృజుస్తుష్టువుశ్చ పరంతపమ్॥౩౫॥ జలదా ఇవ చోన్నేదుర్యాతుధానాస్త
తస్తతః। శంఖానాపూరయామాసుశ్శశాంకసదృశప్రభాన్॥౩౬॥ తుములం యుగపచ్చాపి వినేదుశ్చాప్యమర్షితాః। నే
దురాస్ఫోటయామాసుశ్చిక్షిపుస్తే నిశాచరాః॥౩౭॥ కుంభకర్ణవిబోధార్థం చక్రుస్తే విపులం స్వనమ్॥ సశంఖభేరీపణవ
ప్రణాదమాస్ఫోటితక్ష్వేళితసింహనాదమ్। దిశో ద్రవంతస్త్రిదివం కిరంతః శ్రుత్వా విహంగాస్సహసా నిపేతుః॥౩౮॥ య
దా భృశం తైర్నినదైర్మహాత్మా న కుంభకర్ణో బుబుధే ప్రసుప్తః। తతో ముసుంఢీర్ముసలాని సర్వే రక్షోగణాస్తే జగృ
హుర్గదాశ్చ॥౩౯॥ తం శైలశృంగైర్ముసలైర్గదాభిర్వృక్షైస్తలైర్ముద్గరముష్టిభిశ్చ। సుఖప్రసుప్తం భువి కుంభక
ర్ణం రక్షాంస్యుదగ్రాణి తదా నిజఘ్నుః॥౪౦॥ తస్య నిశ్వాసవాతేన కుంభకర్ణస్య రక్షసః। రాక్షసా బలవంతోఽపి స్థాతుం
నాశక్నువన్ పురః॥౪౧॥ తతోఽస్య పురతో గాఢం రాక్షసా భీమవిక్రమాః। మృదంగపణవాన్ భేరీశ్శంఖకుంభగణాంస్తదా॥
౪౨॥ దశ రాక్షససాహస్రా యుగపత్పర్యవాదయన్। నీలాంజనచయాకారం తే తు తం ప్రత్యబోధయన్॥౪౩॥ అభిఘ్నం
తో నదంతశ్చ నైవ సంవివిదే తు సః। యదా చైనం న శేకుస్తే ప్రతిబోధయితుం తదా॥౪౪॥ తతో గురుతరం యత్నం దారుణం స
ముపాక్రమన్। అశ్వానుష్ట్రాన్ ఖరాన్ నాగాన్ జఘ్నుర్దండకశాంకుశైః॥౪౫॥ భేరీశంఖమృదంగాంశ్చ సర్వప్రాణైర
వాదయన్। నిజఘ్నుశ్చాస్య గాత్రాణి మహాకాష్ఠకటంకరైః॥౪౬॥ ముద్గరైర్ముసలైశ్చైవ సర్వప్రాణసముద్యతైః।
తేన శబ్దేన మహతా లంకా సమభిపూరితా॥౪౭॥ సపర్వతవనా సర్వా సోఽపి నైవ ప్రబుధ్యతే। తతస్సహస్రం భేరీణాం యుగప
త్సమహన్యత॥౪౮॥ మృష్టకాంచనకోణానామాసక్తానాం సమంతతః। ఏవమప్యతినిద్రస్తు యదా నైవ ప్రబుధ్యతే॥౪౯॥ శా
పస్య వశమాపన్నస్తతః క్రుద్ధా నిశాచరాః। మహాక్రోధసమావిష్టాస్సర్వే భీమపరాక్రమాః॥౫౦॥ తద్రక్షో బోధయి
ష్యంతశ్చక్రురన్యే పరాక్రమమ్। అన్యే భేరీస్సమాజఘ్నురన్యే చక్రుర్మహాస్వనమ్॥౫౧॥ కేశానన్యే ప్రలులుపుః కర్ణా
నన్యే దదంశిరే। ఉదకుంభశతాన్యన్యే సమసించంత కర్ణయోః॥౫౨॥ న కుంభకర్ణః పస్పందే మహానిద్రావశంగతః। అ

స్తైశ్చ బలినస్తస్య కూటముద్గరపాణయః ॥ ౫౩ ॥ మూర్ధ్ని వక్షసి గాత్రేషు పాతయన్ కూటముద్గరాన్ । రజ్జుబంధనబద్ధాభి
శ్శతఘ్నీభిశ్చ సర్వతః ॥ ౫౪ ॥ వధ్యమానో మహాకాయో న ప్రాబుధ్యత రాక్షసః । వారణానాం సహస్రం చ శరీరేస్య ప్రధా
వితమ్ ॥ ౫౫ ॥ కుంభకర్ణస్తతో బుద్ధః స్పర్శం పరమబుధ్యత ॥ స పాత్యమానైర్గిరిశృంగవృక్షైరచింతయంస్తాన్విపులాన్
ప్రహారాన్ । నిద్రాక్షయాత్ క్షుద్భయపీడితశ్చ విజృంభమాణస్సహసోత్పపాత ॥ ౫౬ ॥ స నాగభోగాచలశృంగకల్పౌ వి
క్షిప్య బాహూ గిరిశృంగసారౌ । వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభం నిశాచరోసౌ వికృతం జిజృంభే ॥ ౫౭ ॥ తస్య జాజృంభమా
ణస్య వక్త్రం పాతాళసన్నిభమ్ । దదృశే మేరుశృంగాగ్రే దివాకర ఇవోదితః ॥ ౫౮ ॥ స జృంభమాణోతిబలః ప్రతిబుద్ధో నిశా
చరః । నిశ్శ్వాసశ్చాస్య సంజజ్ఞే పర్వతాదివ మారుతః ॥ ౫౯ ॥ రూపముత్తిష్ఠతస్తస్య కుంభకర్ణస్య తద్బభౌ । తపాంతే సబలా
కస్య మేఘస్యేవ వివర్షతః ॥ ౬౦ ॥ యుగాంతే సర్వభూతాని కాలస్యేవ దిధక్షతః । తస్య దీప్తాగ్నిసదృశే విద్యుత్సదృశవర్చ
సీ ॥ ౬౧ ॥ దదృశాతే మహానేత్రే దీప్తావివ మహాగ్రహౌ । కుంభకర్ణస్తతో దృష్ట్వా భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ॥ ౬౨ ॥ వ
రాహాన్మహిషాంశ్చైవ స బభక్ష మహాబలః । అదన్ బుభుక్షితో మాంసం శోణితం తృషితః పిబన్ ॥ ౬౩ ॥ మేదఃకుంభాంశ్చ మ
ద్యస్య పపౌ శక్రరిపుస్తదా । తతస్తృప్త ఇతి జ్ఞాత్వా సముత్పేతుర్నిశాచరాః ॥ ౬౪ ॥ శిరోభిశ్చ ప్రణమ్యైనం సర్వతః పర్యవా
రయన్ । నిద్రావిశదగాత్రస్తు కలుషీకృతలోచనః ॥ ౬౫ ॥ చారయన్ సర్వతో దృష్టిం తాన్ దదర్శ నిశాచరాన్ । స సర్వాన్
సాంత్వయామాస నైరృతాన్ నైరృతర్షభః ॥ ౬౬ ॥ బోధనాద్విస్మితశ్చాపి రాక్షసానిదమబ్రవీత్ । కిమర్థమహమాదృ
త్య భవద్భిః ప్రతిబోధితః ॥ ౬౭ ॥ కచ్చిత్సుకుశలం రాజ్ఞో భయం వా నేహ విద్యతే । అథవా ధ్రువమన్యేభ్యో భయం పరముపస్థి
తమ్ ॥ ౬౮ ॥ యదర్థమేవ త్వరితైర్భవద్భిః ప్రతిబోధితః । అద్య రాక్షసరాజస్య భయముత్పాటయామ్యహమ్ ॥ ౬౯ ॥ పాత
యిష్యే మహేంద్రం వా శాతయిష్యే తథానలమ్ । న హ్యల్పకారణే సుప్తం బోధయిష్యతి మాం గురుః ॥ ౭౦ ॥ తదాఖ్యాతార్థ
తత్త్వేన మత్ప్రబోధనకారణమ్ । ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥ ౭౧ ॥ యూపాక్షస్సచివో రాజ్ఞః కృ
తాంజలిరువాచ హ । న నో దైవకృతం కించిద్భయమస్తి కదాచన ॥ ౭౨ ॥ మానుషాన్నో భయం రాజంస్తుములం సంప్రబా
ధతే । న దైత్యదానవేభ్యో వా భయమస్తి హి తాదృశమ్ ॥ ౭౩ ॥ యాదృశం మానుషం రాజన్ భయమస్మానుపస్థితమ్ । వానరైః
పర్వతాకారైర్లంకేయం పరివారితా ॥ ౭౪ ॥ సీతాహరణసంతప్తాద్రామాన్నస్తుములం భయమ్ । ఏకేన వానరేణేయం
పూర్వం దగ్ధా మహాపురీ ॥ ౭౫ ॥ కుమారో నిహతశ్చాక్షస్సానుయాత్రస్సకుంజరః । స్వయం రక్షోధిపశ్చాపి పౌలస్త్యో దేవకం
టకః ॥ ౭౬ ॥ మృతకల్పో రణే ముక్తో రామేణాదిత్యతేజసా । యో న దేవైః కృతో రాజా నాపి దైత్యైర్న దానవైః ॥ ౭౭ ॥ కృతస్స
ఇహ రామేణ విముక్తః ప్రాణసంశయాత్ । స యూపాక్షవచః శ్రుత్వా భ్రాతుర్యుధి పరాజయమ్ ॥ ౭౮ ॥ కుంభక
ర్ణో వివృత్తాక్షో యూపాక్షమిదమబ్రవీత్ । సర్వమద్యైవ యూపాక్ష హరిసైన్యం సలక్ష్మణమ్ ॥ ౭౯ ॥ రాఘవం చ ర
ణే హత్వా పశ్చాద్ద్రక్ష్యామి రావణమ్ । రాక్షసాంస్తర్పయిష్యామి హరీణాం మాంసశోణితైః ॥ ౮౦ ॥ రామలక్ష్మణయో
శ్చాపి స్వయం పాస్యామి శోణితమ్ ॥ తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషమ్ । మహోదరో నై
రృతయోధముఖ్యః కృతాంజలిర్వాక్యమిదం బభాషే ॥ ౮౧ ॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా గుణదోషౌ విమృశ్య చ । పశ్చాదపి
మహాబాహో శత్రూన్ యుధి విజేష్యసి ॥ ౮౨ ॥ మహోదరవచః శ్రుత్వా రాక్షసైః పరివారితః । కుంభకర్ణో మహా
తేజాస్సంప్రతస్థే మహాబలః ॥ ౮౩ ॥ తం సముత్థాప్య భీమాక్షం భీమరూపపరాక్రమమ్ । రాక్షసాస్త్వరితా జగ్ముర్దశ
గ్రీవనివేశనమ్ ॥ ౮౪ ॥ తతో గత్వా దశగ్రీవమాసీనం పరమాసనే । ఊచుర్బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వ ఏవ నిశాచరాః ॥ ౮౫ ॥
ప్రబుద్ధః కుంభకర్ణోయం భ్రాతా తే రాక్షసర్షభ । కథం తత్రైవ నిర్యాతు ద్రక్ష్యస్యేనమిహాగతమ్ ॥ ౮౬ ॥ రావణస్త్వ
బ్రవీద్ధృష్టో రాక్షసాంస్తానుపస్థితాన్ । ద్రష్టుమేనమిహేచ్ఛామి యథాన్యాయం చ పూజ్యతామ్ ॥ ౮౭ ॥ తథేత్యుక్త్వా తు తే
సర్వే పునరాగమ్య రాక్షసాః । కుంభకర్ణమిదం వాక్యమూచూ రావణచోదితాః ॥ ౮౮ ॥ ద్రష్టుం త్వాం కాంక్షతే రాజా స
ర్వరాక్షసపుంగవః । గమనే క్రియతాం బుద్ధిర్భ్రాతరం సంప్రహర్షయ ॥ ౮౯ ॥ కుంభకర్ణస్తు దుర్ధర్షో భ్రాతురాజ్ఞా
య శాసనమ్ । తథేత్యుక్త్వా మహాబాహుశ్శయనాదుత్పపాత హ ॥ ౯౦ ॥ ప్రక్షాళ్య వదనం హృష్టః స్నాతః పరమభూషితః । పి
పాసుస్త్వరయామాస పానం బలసమీరణమ్ ॥ ౯౧ ॥ తతస్తే త్వరితాస్తస్య రాక్షసా రావణాజ్ఞయా । మద్యకుంభాంశ్చ వివి

ధారాక్షిప్రమేవోపహరయధ్వ॥౯౨॥ ఆపీత్వా ఘటసహస్రే ద్వే గమనాయోపచక్రమే। ఈషత్సముత్కటో మత్తస్తేజోబల
సమన్వితః॥౯౩॥ కుంభకర్ణో బభౌ హృష్టః కాలాంతకయమోపమః। భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితః॥౯౪॥
కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీమ్ ॥ స రాజమార్గం వపుషా ప్రకాశయన్ సహస్రరశ్మిర్ధరణీమివాంశుభిః।
జగామ తత్రాంజలిమాలయా వృతశ్శతక్రతుర్గేహమివ స్వయంభువః॥౯౫॥ తం రాజమార్గస్థమమిత్రఘాతినం వనౌక
సస్తే సహసా బహిఃస్థితాః। దృష్ట్వాప్రమేయం గిరిశృంగకల్పం వితత్రసుస్తే హరియూథపాలాః॥౯౬॥ కేచిచ్ఛరణ్యం శరణం
స్మ రామం వ్రజంతి కేచిద్వ్యథితాః పతంతి। కేచిద్దిశస్స్మ వ్యథితాః ప్రయాంతి కేచిద్భయార్తా భువి శేరతే స్మ॥౯౭॥ తమ
ద్రిశృంగప్రతిమం కిరీటినం స్పృశంతమాదిత్యమివాత్మతేజసా। వనౌకసః ప్రేక్ష్య వివృద్ధమద్భుతం భయార్దితా దుద్రువి
రే తతస్తతః॥౯౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షష్టితమస్సర్గః. ********************************

తతో రామో మహాతేజా ధనురాదాయ వీర్యవాన్। కిరీటినం మహాకాయం కుంభకర్ణం దదర్శ హ॥౧॥ తం దృష్ట్వా
రాక్షసశ్రేష్ఠం పర్వతాకారదర్శనమ్। క్రమమాణమివాకాశం పురా నారాయణం ప్రభుమ్॥౨॥ సతోయాంబుదసంకా
శం కాంచనాంగదభూషణమ్। దృష్ట్వా పునః ప్రదుద్రావ వానరాణాం మహాచమూః॥౩॥ విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వర్ధ
మానం చ రాక్షసమ్। సవిస్మయమిదం రామో విభీషణమువాచ హ॥౪॥ కోఽసౌ పర్వతసంకాశః కిరీటీ హరిలోచనః। లంకా
యాం దృశ్యతే వీరః సవిద్యుదివ తోయదః॥౫॥ పృథివ్యాః కేతుభూతోఽసౌ మహానేకోఽత్ర దృశ్యతే। యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే
విద్రవంతి తతస్తతః॥౬॥ ఆచక్ష్వ సుమహాన్ కోఽసౌ రక్షో వా యది వాసురః। న మయైవంవిధం భూతం దృష్టపూర్వం కదాచ
న॥౭॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ రామేణాక్లిష్టకర్మణా। విభీషణో మహాప్రాజ్ఞః కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్॥౮॥ యేన వైవస్వ
తో యుద్ధే వాసవశ్చ పరాజితః। సైష విశ్రవసః పుత్రః కుంభకర్ణః ప్రతాపవాన్॥౯॥ అస్య ప్రమాణాత్సదృశో రాక్షసోఽన్యో
న విద్యతే॥ ఏతేన దేవా యుధి దానవాశ్చ యక్షా భుజంగాః పిశితాశనాశ్చ। గంధర్వవిద్యాధరకిన్నరాశ్చ సహస్రశో రా
ఘవ సంప్రభగ్నాః॥౧౦॥ శూలపాణిం విరూపాక్షం కుంభకర్ణం మహాబలమ్। హంతుం న శేకుస్త్రిదశాః కాలోఽయమితి
మోహితాః॥౧౧॥ ప్రకృత్యా హ్యేష తేజస్వీ కుంభకర్ణో మహాబలః। అన్యేషాం రాక్షసేంద్రాణాం వరదానకృతం బలమ్॥
౧౨॥ ఏతేన జాతమాత్రేణ క్షుధార్తేన మహాత్మనా। భక్షితాని సహస్రాణి సత్త్వానాం సుబహూన్యపి॥౧౩॥ తేషు సంభ
క్ష్యమాణేషు ప్రజా భయనిపీడితాః। యాంతి స్మ శరణం శక్రం తమప్యర్థం న్యవేదయన్॥౧౪॥ స కుంభకర్ణం కుపితో మ
హేంద్రో జఘాన వజ్రేణ శితేన వజ్రీ। స శక్రవజ్రాభిహతో మహాత్మా చచాల కోపాచ్చ భృశం ననాద॥౧౫॥ తస్య నానద్య
మానస్య కుంభకర్ణస్య ధీమతః। శ్రుత్వా వినాదం విత్రస్తా భూయో భూమిర్వితత్రసే॥౧౬॥ తతః కోపాన్మహేంద్రస్య
కుంభకర్ణో మహాబలః। వికృష్యైరావతాద్దంతం జఘానోరసి వాసవమ్॥౧౭॥ కుంభకర్ణప్రహారార్తో విజజ్వాల స వా
సవః। తతో విషేదుస్సహసా దేవబ్రహ్మర్షిదానవాః॥౧౮॥ ప్రజాభిస్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వయంభువః। కుంభక
ర్ణస్య దౌరాత్మ్యం శశంసుస్తే ప్రజాపతేః॥౧౯॥ ప్రజానాం భక్షణం చాపి దేవానాం చాపి ధర్షణమ్। ఆశ్రమధ్వంసనం
చాపి పరస్త్రీహరణం భృశమ్॥౨౦॥ ఏవం ప్రజా యది త్వేష భక్షయిష్యతి నిత్యశః। అచిరేణైవ కాలేన శూన్యో లోకో భవి
ష్యతి॥౨౧॥ వాసవస్య వచః శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః। రక్షాంస్యావాహయామాస కుంభకర్ణం దదర్శ హ॥౨౨॥
కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ వితత్రాస ప్రజాపతిః। దృష్ట్వా ప్రాశ్వస్య చైవైనం స్వయంభూరిదమబ్రవీత్॥౨౩॥ ధ్రువం లోక
వినాశాయ పౌలస్త్యేనాసి నిర్మితః। తస్మాత్త్వమద్య ప్రభృతి మృతకల్పశ్శయిష్యసే॥౨౪॥ బ్రహ్మశాపాభిభూతోఽథ నిప
పాతాగ్రతః ప్రభోః। తతః పరమసంభ్రాంతో రావణో వాక్యమబ్రవీత్॥౨౫॥ వివృద్ధః కాంచనో వృక్షః ఫలకాలే నికృత్య
తే। న నప్తారం స్వకం న్యాయ్యం శప్తుమేవం ప్రజాపతే॥౨౬॥ న మిథ్యావచనశ్చ త్వం స్వప్స్యత్యేష న సంశయః। కాలస్తు క్రి
యతామస్య శయనే జాగరే తథా॥౨౭॥ రావణస్య వచః శ్రుత్వా స్వయంభూరిదమబ్రవీత్। శయితా హ్యేష షణ్మాసానే
కాహం జాగరిష్యతి॥౨౮॥ ఏకేనాహ్నా త్వసౌ వీరశ్చరన్ భూమిం బుభుక్షితః। వ్యాత్తాస్యో భక్షయేల్లోకాన్ సంవృద్ధ ఇవ పా
వకః॥౨౯॥ సోఽసౌ వ్యసనమాపన్నః కుంభకర్ణమబోధయత్। త్వత్పరాక్రమభీతశ్చ రాజా సంప్రతి రావణః॥౩౦॥ స ఏష
నిర్గతో వీరశ్శిబిరాద్భీమవిక్రమః। వానరాన్ భృశసంక్రుద్ధో భక్షయన్ పరిధావతి॥౩౧॥ కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ హర

ఘోద్య ప్రవిద్రుతాః। కథమేనం రణే క్రుద్ధం వారయంతీహ వానరాః ॥౩౨॥ ఉచ్యంతాం వానరాస్సర్వే యంత్రమేతత్సముచ్ఛ్రితమ్। ఇతి విజ్ఞాయ హరయో భవిష్యంతీహ నిర్భయాః ॥౩౩॥ విభీషణవచః శ్రుత్వా హేతుమత్సుముఖోద్గతమ్। ఉవాచ రాఘవో వాక్యం నీలం సేనాపతిం తదా ॥౩౪॥ గచ్ఛ సైన్యాని సర్వాణి వ్యూహ్య తిష్ఠస్వ పావకే। ద్వారాణ్యాదాయ లంకాయాశ్చర్యాశ్చాప్యథ సంక్రమాన్ ॥౩౫॥ శైలశృంగాణి వృక్షాంశ్చ శిలాశ్చాప్యుపసంహర। తిష్ఠంతు వానరాస్సర్వే సాయుధాశ్శైలపాణయః ॥౩౬॥ రాఘవేణ సమాదిష్టో నీలో హరిచమూపతిః। శశాస వానరానీకం యథావత్కపికుంజరః ॥౩౭॥ తతో గవాక్షశ్శరభో హనూమానంగదస్తథా। శైలశృంగాణి శైలాభా గృహీత్వా ద్వారమభ్యయుః ॥౩౮॥ రామవాక్యముపశ్రుత్య హరయో జితకాశినః। పాదపైరర్దయన్వీరా వానరాః పరవాహినీమ్ ॥౩౯॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం రరాజ శైలోద్యతవృక్షశైలమ్। గిరేస్సమీపానుగతం యథైవ మహన్మహాంభోధరజాలముగ్రమ్ ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకషష్టితమస్సర్గః - ********************

స తు రాక్షసశార్దూలో నిద్రామదసమాకులః। రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం యయౌ విపులవిక్రమః ॥౧॥ రాక్షసానాం సహస్రైశ్చ వృతః పరమదుర్జయః। గృహేభ్యః పుష్పవర్షేణ కీర్యమాణస్తదా యయౌ ॥౨॥ స హేమజాలవితతం భానుభాస్వరదర్శనమ్। దదర్శ విపులం రమ్యం రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ ॥౩॥ స తత్తదా సూర్య ఇవాభ్రజాలం ప్రవిశ్య రక్షోధిపతేర్నివేశమ్। దదర్శ దూరేఽగ్రజమాసనస్థం స్వయంభువం శక్ర ఇవాసనస్థమ్ ॥౪॥ భ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితః। కుంభకర్ణః పదన్యాసైరకంపయత మేదినీమ్ ॥౫॥ సోఽభిగమ్య గృహం భ్రాతుః కక్ష్యామభివిగాహ్య చ। దదర్శోద్విగ్నమాసీనం విమానే పుష్పకే గురుమ్ ॥౬॥ అథ దృష్ట్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణముపస్థితమ్। తూర్ణముత్థాయ సంహృష్టస్సన్నికర్షముపానయత్ ॥౭॥ అథాసీనస్య పర్యంకే కుంభకర్ణో మహాబలః। భ్రాతుర్వవందే చరణౌ కిం కృత్యమితి చాబ్రవీత్ ॥౮॥ ఉత్పత్య చైనం ముదితో రావణః పరిషస్వజే। స భ్రాత్రా సంపరిష్వక్తో యథావచ్చాభినందితః ॥౯॥ కుంభకర్ణశ్శుభం దివ్యం ప్రతిపేదే వరాసనమ్। స తదాసనమాశ్రిత్య కుంభకర్ణో మహాబలః ॥౧౦॥ సంరక్తనయనః కోపాద్రావణం వాక్యమబ్రవీత్। కిమర్థమహమాదృత్య త్వయా రాజన్ప్రబోధితః ॥౧౧॥ శంస కస్మాద్భయం తేఽస్తి కోఽద్య ప్రేతో భవిష్యతి। భ్రాతరం రావణః క్రుద్ధం కుంభకర్ణమవస్థితమ్ ॥౧౨॥ ఈషత్తు పరివృత్తాభ్యాం నేత్రాభ్యాం వాక్యమబ్రవీత్। అద్య తే సుమహాన్కాలశ్శయానస్య మహాబల ॥౧౩॥ సుఖితస్త్వం న జానీషే మమ రామకృతం భయమ్। ఏష దాశరథీ రామస్సుగ్రీవసహితో బలీ ॥౧౪॥ సముద్రం సబలస్తీర్త్వా మూలం నః పరికృంతతి। హంత పశ్యస్వ లంకాయా వనాన్యుపవనాని చ ॥౧౫॥ సేతునా సుఖమాగమ్య వానరైకార్ణవం కృతమ్। యే రక్షసాం ముఖ్యతమా హతాస్తే వానరైర్యుధి ॥౧౬॥ వానరాణాం క్షయం యుద్ధే న పశ్యామి కదాచన। న చాపి వానరా యుద్ధే జితపూర్వాః కదాచన ॥౧౭॥ తదేతద్భయముత్పన్నం త్రాయస్వైనం మహాబల। నాశయ త్వమిమానద్య తదర్థం బోధితో భవాన్ ॥౧౮॥ సర్వక్షపితకోశం చ స త్వమభ్యవపద్య మామ్। త్రాయస్వేమాం పురీం లంకాం బాలవృద్ధావశేషితామ్ ॥౧౯॥ భ్రాతురర్థే మహాబాహో కురు కర్మ సుదుష్కరమ్। మయైవం నోక్తపూర్వో హి కశ్చిద్భ్రాతః పరంతప ॥౨౦॥ త్వయ్యస్తి తు మమ స్నేహః పరా సంభావనా చ మే। దైవాసురేషు యుద్ధేషు బహుశో రాక్షసర్షభ ॥౨౧॥ త్వయా దేవాః ప్రతివ్యూహ్య నిర్జితాశ్చాసురా యుధి। తదేతత్సర్వమాతిష్ఠ వీర్యం భీమపరాక్రమ ॥౨౨॥ న హి తే సర్వభూతేషు దృశ్యతే సదృశో బలీ। కురుష్వ మే ప్రియహితమేతదుత్తమం యథాప్రియం ప్రియరణ బాంధవప్రియ। స్వతేజసా విధమ సపత్నవాహినీం శరద్ఘనం పవన ఇవోద్యతో మహాన్ ॥౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః - ********************

తస్య రాక్షసరాజస్య నిశమ్య పరిదేవితమ్। కుంభకర్ణో బభాషేదం వచనం ప్రజహాస చ ॥౧॥ దృష్టో దోషో హి యోఽస్మాభిః పురా మంత్రవినిర్ణయే। హితేష్వనభియుక్తేన సోఽయమాసాదితస్త్వయా ॥౨॥ శీఘ్రం ఖల్వభ్యుపైతి త్వాం ఫలం పాపస్య కర్మణః। నిరయేష్వేవ పతనం యథా దుష్కృతకర్మణః ॥౩॥ ప్రథమం వై మహారాజ కృత్యమేతదచింతితమ్। కేవలం వీర్యదర్పేణ నానుబంధో విచారితః ॥౪॥ యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కుర్యాదైశ్వర్యమాస్థితః। పూర్వం చోత్తరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ ॥౫॥ దేశకాలవిహీనాని కర్మాణి విపరీతవత్। క్రియమాణాని దుష్యంతి హవీంష్యప్రయతేష్వివ ॥౬॥ త్రయాణాం పంచధా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి। సచివైస్సమయం కృత్వా స సభ్యే వర్తతే పథి ॥౭॥ యథా

గమం చ యో రాజా సమయం విచికీర్షతి । బుధ్యతే సచివాన్ బుద్ధ్యా సుహృదశ్చానుపశ్యతి ॥౮॥ ధర్మమర్థం చ కామం
వా సర్వాన్వా రక్షసాం పతే । భజతే పురుషః కాలే త్రీణి ద్వంద్వాని వా పునః ॥౯॥ త్రిషు చైతేషు యచ్ఛ్రేష్ఠం శ్రుత్వా త
న్నావబుధ్యతే । రాజా వా రాజమాత్రో వా వ్యర్థం తస్య బహుశ్రుతమ్ ॥౧౦॥ ఉపప్రదానం సాంత్వం వా భేదం కాలే చ వి
క్రమమ్ । యోగం చ రక్షసాం శ్రేష్ఠ తావుభౌ చ నయానయౌ ॥౧౧॥ కాలే ధర్మార్థకామాన్ యస్సంమంత్ర్య సచివైస్స
హ । నిషేవేతాత్మవాన్ లోకే న స వ్యసనమాప్నుయాత్ ॥౧౨॥ హితానుబంధమాలోచ్య కార్యాకార్యమిహాత్మనః । రాజా స
హార్థతత్త్వజ్ఞైస్సచివైస్సహ జీవతి ॥౧౩॥ అనభిజ్ఞాయ శాస్త్రార్థాన్ పురుషాః పశుబుద్ధయః । ప్రాగల్భ్యాద్వక్తుమిచ్ఛం
తి మంత్రేష్వభ్యంతరీకృతాః ॥౧౪॥ అశాస్త్రవిదుషాం తేషాం న కార్యమహితం వచః । అర్థశాస్త్రానభిజ్ఞానాం విపులాం
శ్రియమిచ్ఛతామ్ ॥౧౫॥ అహితం చ హితాకారం ధార్ష్ట్యాజ్జల్పంతి యే నరాః । అవేక్ష్య మంత్రబాహ్యాస్తే కర్తవ్యాః కృత్య
దూషణాః ॥౧౬॥ వినాశయంతో భర్తారం సహితాశ్శత్రుభిర్బుధైః । విపరీతాని కృత్యాని కారయంతీహ మంత్రిణః ॥౧౭॥
తాన్ భర్తా మిత్రసంకాశానమిత్రాన్మంత్రనిర్ణయే । వ్యవహారేణ జానీయాత్ సచివానుపసంహితాన్ ॥౧౮॥ చప
లస్యేహ కృత్యాని సహసానుప్రధావతః । ఛిద్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః ॥౧౯॥ యో హి శత్రుమభిజ్ఞా
య నాత్మానమభిరక్షతి । అవాప్నోతి హి సోఽనర్థాన్ స్థానాచ్చ వ్యవరోప్యతే ॥౨౦॥ యదుక్తమిహ తే పూర్వం క్రియతామ
నుజేన చ । తదేవ నో హితం కార్యం యదిచ్ఛసి చ తత్కురు ॥౨౧॥ తత్తు శ్రుత్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణస్య భాషితమ్ । భ్రుకుటిం
చైవ సంచక్రే క్రుద్ధశ్చైనమువాచ హ ॥౨౨॥ మాన్యో గురురివాచార్యః కిం మాం త్వమనుశాససి । కిమేవం వాక్శ్రమం కృత్వా
కాలే యుక్తం విధీయతామ్ ॥౨౩॥ విభ్రమాచ్చిత్తమోహాద్వా బలవీర్యాశ్రయేణ వా । నాభిపన్నమిదానీం యద్వ్యర్థా
స్తస్య పునః కథాః ॥౨౪॥ అస్మిన్ కాలే తు యద్యుక్తం తదిదానీం విధీయతామ్ । గతం తు నానుశోచంతి గతం తు గతమేవ హి ॥౨౫॥
మమాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు । యది ఖల్వస్తి మే స్నేహో విక్రమం వావగచ్ఛసి ॥౨౬॥ యది వా కార్యమే
తత్తే హృది కార్యతమం మతమ్ । స సుహృద్యో విపన్నార్థం దీనమభ్యవపద్యతే ॥౨౭॥ స బంధుర్యోఽపనీతేషు సాహాయ్యా
యోపకల్పతే । తమథైవం బ్రువాణం తు వచనం ధీరదారుణమ్ ॥౨౮॥ రుష్టోఽయమితి విజ్ఞాయ శనైః శ్లక్ష్ణమువాచ హ । అతీవ హి
సమాలక్ష్య భ్రాతరం క్షుభితేంద్రియమ్ ॥౨౯॥ కుంభకర్ణశ్శనైర్వాక్యం బభాషే పరిసాంత్వయన్ । అలం రాక్షసరాజేం
ద్ర సంతాపముపపద్య తే ॥౩౦॥ రోషం చ సంపరిత్యజ్య స్వస్థో భవితుమర్హసి । నైతన్మనసి కర్తవ్యం మయి జీవతి పార్థివ ॥
౩౧॥ తమహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యసే । అవశ్యం తు హితం వాచ్యం సర్వావస్థం మయా తవ ॥౩౨॥ బంధుభావా
దభిహితం భ్రాతృస్నేహాచ్చ పార్థివ । సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్నిగ్ధేన బంధునా ॥౩౩॥ శత్రూణాం కదనం పశ్య
క్రియమాణం మయా రణే । అద్య పశ్య మహాబాహో మయా సమరమూర్ధని ॥౩౪॥ హతే రామే సహ భ్రాత్రా ద్రవం
తీం హరివాహినీమ్ । అద్య రామస్య తద్దృష్ట్వా మయానీతం రణాచ్ఛిరః ॥౩౫॥ సుఖీ భవ మహాబాహో సీతా భవతు దుఃఖితా ।
అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధనం సుమహత్ ప్రియమ్ ॥౩౬॥ లంకాయాం రాక్షసాస్సర్వే యే తే నిహతబాంధవాః । అద్య శోక
పరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్ ॥౩౭॥ శత్రోర్యుధి వినాశేన కరోమ్యస్రప్రమార్జనమ్ । అద్య పర్వతసంకాశం ససూర్య
మివ తోయదమ్ ॥౩౮॥ వికీర్ణం పశ్య సమరే సుగ్రీవం ప్లవగోత్తమమ్ । కథం త్వం రాక్షసైరేభిర్మయా చ పరి
రక్షితః ॥౩౯॥ జిఘాంసుభిర్దాశరథిం వ్యథసే కిం వదానఘ । అద్య పూర్వం హతే తేన మయి త్వాం హంతి రాఘవః ॥౪౦॥
నాహమాత్మని సంతాపం గచ్ఛేయం రాక్షసాధిప । కామం త్విదానీమపి మాం వ్యాదిశ త్వం పరంతప ॥౪౧॥ న పరః ప్రేషణీయ
స్తే యుద్ధాయాతులవిక్రమ । అహముత్సాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ మహాబల ॥౪౨॥ యది శక్రో యది యమో యది పావ
కమారుతౌ । తానహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి ॥౪౩॥ గిరిమాత్రశరీరస్య శితశూలధరస్య మే । నర్దతస్తీక్ష్ణదం
ష్ట్రస్య బిభీయాచ్చ పురందరః ॥౪౪॥ అథవా త్యక్తశస్త్రస్య మృద్నతస్తరసా రిపూన్ । న మే ప్రతిముఖః కశ్చిచ్ఛక్తః స్థా
తుం జిజీవిషుః ॥౪౫॥ నైవ శక్త్యా న గదయా నాసినా నిశితైశ్శరైః । హస్తాభ్యామేవ సంరబ్ధో హనిష్యామి తు వజ్రిణమ్ ॥౪౬॥
యది మే ముష్టివేగం స రాఘవోఽద్య సహిష్యతి । తతః పాస్యంతి బాణౌఘా రుధిరం రాఘవస్య తు ॥౪౭॥ చింతయా బాధ్యసే
రాజన్ కిమర్థం మయి తిష్ఠతి । సోఽహం శత్రువినాశాయ తవ నిర్యాతుముద్యతః ॥౪౮॥ ముంచ రామాద్భయం రాజన్ హని

ష్యామి మహాసంయుగే । రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ ॥౪౯॥ హనూమంతం చ రక్షోఘ్నం లంకా యేన ప్రదీపి
తా । హరీంశ్చాపి హనిష్యామి సంయుగే సమవస్థితాన్ ॥ ౫౦॥ అసాధారణమిచ్ఛామి తవ దాతుం మహద్యశః । యది చేంద్రా
ద్భయం రాజన్ యది వాపి స్వయంభువః ॥౫౧ ॥ అపి దేవాశ్శయిష్యంతి క్రుద్ధే మయి మహీతలే । యమం చ శమయిష్యామి భ
క్షయిష్యామి పావకమ్ ॥౫౨॥ ఆదిత్యం పాతయిష్యామి సనక్షత్రం మహీతలే । శతక్రతుం వధిష్యామి పాస్యామి వరుణాలయం ॥
౫౩॥ పర్వతాంశ్చూర్ణయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్ । దీర్ఘకాలం ప్రసుప్తస్య కుంభకర్ణస్య విక్రమమ్ ॥౫౪॥ అ
ద్య పశ్యంతు భూతాని భక్ష్యమాణాని సర్వశః । నన్విదం త్రిదివం సర్వమాహారో మమ పూర్యతే ॥౫౫॥ వధేన తే దాశరథేస్సు
ఖావహం సుఖం సమాహర్తుమహం వ్రజామి । నిహత్య రామం సహలక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ ॥
౫౬ ॥ రమస్వ కామం పిబ చాగ్ర్యవారుణీం కురుష్వ కృత్యాని వినీయతాం జ్వరః । మయాద్య రామే గమితే యమక్షయం చి
రాయ సీతా వశగా భవిష్యతి ॥౫౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః. ***********************

తదుక్తమతికాయస్య బలినో బాహుశాలినః । కుంభకర్ణస్య వచనం శ్రుత్వోవాచ మహోదరః ॥౧॥ కుంభకర్ణ కులే
జాతో ధృష్టః ప్రాకృతదర్శనః । అవలిప్తో న శక్నోషి కృత్యం సర్వత్ర వేదితుమ్ ॥౨॥ న హి రాజా న జానీతే కుంభకర్ణ న
యానయౌ । త్వం తు కైశోరకాద్ధృష్టః కేవలం వక్తుమిచ్ఛసి ॥౩॥ స్థానం వృద్ధిం చ హానిం చ దేశకాలవిభాగవిత్ । ఆత్మనశ్చ ప
రేషాం చ బుధ్యతే రాక్షసర్షభః ॥౪ ॥ యత్తు శక్యం బలవతా కర్తుం ప్రాకృతబుద్ధినా । అనుపాసితవృద్ధేన కః కుర్యాత్తాదృ
శం బుధః ॥౫॥ యాంస్తు ధర్మార్థకామాంస్త్వం బ్రవీషి పృథగాశ్రయాన్ । అనుబోద్ధుం స్వభావేన న హి లక్షణమస్తి
తే ॥౬॥ కర్మ చైవ హి సర్వేషాం కారణానాం ప్రయోజకమ్ । శ్రేయః పాపీయసాం చాత్ర ఫలం భవతి కర్మణామ్ ॥ ౭॥ ని
శ్శ్రేయసఫలావేవ ధర్మార్థావితరావపి । అధర్మానర్థయోః ప్రాప్తిః ఫలం చ ప్రత్యవాయికమ్ ॥౮॥ ఇహలౌకికపార
త్రం కర్మ పుంభిర్నిషేవ్యతే । కర్మాణ్యపి తు కల్యాని లభతే కామమాస్థితః ॥౯॥ తత్ర క్లృప్తమిదం రాజ్ఞా హృది కార్యం మ
తం చ నః । శత్రౌ హి సాహసం యత్స్యాత్ కిమివాత్రాపనీయతామ్ ॥౧౦॥ ఏకస్యైవాభియానే తు హేతుర్యః కథితస్త్వ
యా । తత్రాప్యనుపపన్నం తే వక్ష్యామి యదసాధు చ ॥౧౧॥ యేన పూర్వం జనస్థానే బహవోఽతిబలా హతాః । రాక్షసా రాఘ
వం తం త్వం కథమేకో జయిష్యసి ॥౧౨॥ యే పురా నిర్జితాస్తేన జనస్థానే మహౌజసః । రాక్షసాంస్తాన్ పురే సర్వాన్ భీతా
నద్యాపి పశ్యసి ॥౧౩॥ తం సింహమివ సంక్రుద్ధం రామం దశరథాత్మజమ్ । సర్పం సుప్తమివాబుధ్వా ప్రబోధయితుమిచ్ఛసి
॥౧౪॥ జ్వలంతం తేజసా నిత్యం క్రోధేన చ దురాసదమ్ । కస్తం మృత్యుమివాసహ్యమాసాదయితుమర్హతి ॥౧౫॥ సంశయ
స్థమిదం సర్వం శత్రోః ప్రతిసమాసనే । ఏకస్య గమనం తత్ర న హి మే రోచతే భృశమ్ ॥౧౬॥ హీనార్థస్తు సమృద్ధార్థం
కో రిపుం ప్రాకృతం యథా । నిశ్చితం జీవితత్యాగే వశమానేతుమిచ్ఛతి ॥౧౭॥ యస్య నాస్తి మనుష్యేషు సదృశో రాక్షసో
త్తమ । కథమాశంససే యోద్ధుం తుల్యేనేంద్రవివస్వతోః ॥౧౮॥ ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః కుంభకర్ణం మహోదరః । ఉవా
చ రక్షసాం మధ్యే రావణం లోకరావణమ్ ॥౧౯ ॥ లబ్ధ్వా పునస్త్వం వైదేహీం కిమర్థం సంప్రజల్పసి । యదీచ్ఛసి యథా సీ
తా వశగా తే భవిష్యతి ॥౨౦॥ దృష్టః కశ్చిదుపాయో మే సీతోపస్థానకారకః । రుచితశ్చేత్స్వయా బుద్ధ్యా రాక్షసేశ్వర తం శృ
ణు ॥౨౧॥ అహం ద్విజిహ్వః సంహ్రాదీ కుంభకర్ణో వితర్దనః । పంచ రామవధాయైతే నిర్యాంతీత్యవఘోషయ ॥౨౨ ॥ త
తో గత్వా వయం యుద్ధం దాస్యామస్తస్య యత్నతః । జేష్యామో యది తే శత్రూన్ నోపాయైః కృత్యమస్తి నః ॥౨౩॥ అథ జీవ
తి నశ్శత్రుర్వయం చ కృతసంయుగాః । తతస్తదభిపత్స్యామో మనసా యత్సమీక్షితమ్ ॥౨౪ ॥ వయం యుద్ధాదిహైష్యామో
రుధిరేణ సముక్షితాః । విదార్య స్వతనుం బాణై రామనామాంకితైశ్శితైః ॥ ౨౫ ॥ భక్షితో రాఘవోఽస్మాభిర్లక్ష్మణశ్చేతి వా
దినః । తవ పాదౌ గ్రహీష్యామస్త్వం నః కామం ప్రపూరయ ॥౨౬॥ తతోఽవఘోషయ పురే గజస్కంధేన పార్థివ । హతో రా
మస్సహ భ్రాత్రా ససైన్య ఇతి సర్వతః ॥౨౭॥ ప్రీతో నామ తతో భూత్వా భృత్యానాం త్వమరిందమ । భోగాంశ్చ పరిబ
ర్హాంశ్చ కామాంశ్చ వసు దాపయ ॥౨౮॥ తతో మాల్యాని వాసాంసి వీరాణామనులేపనమ్ । పేయం చ బహు యోధేభ్యః స్వ
యం చ ముదితః పిబ ॥౨౯॥ తతోఽస్మిన్ బహులీభూతే కౌలీనే సర్వతో గతే । భక్షితస్ససుహృద్రామో రాక్షసైరితి విశ్రుతే ॥
౩౦॥ ప్రవిశ్యాశ్వాస్య చాపి త్వం సీతాం రహసి సాంత్వయ । ధనధాన్యైశ్చ కామైశ్చ రత్నైశ్చైనాం ప్రలోభయ ॥౩౧॥

నయోపహతయా రాజ్ఞా భయశోకానుబంధయా । అకామా త్వద్వశా సీతా నష్టనాథా భవిష్యతి ॥౩౨॥ రంజనీయం హి భర్తా
రం వినష్టమవగమ్య సా । నైరాశ్యాత్ స్త్రీలఘుత్వాచ్చ త్వద్వశం ప్రతిపత్స్యతే ॥౩౩॥ సా పురా సుఖసంవృద్ధా సుఖార్హా
దుఃఖకర్శితా । త్వయ్యధీనం సుఖం జ్ఞాత్వా సర్వథోపగమిష్యతి ॥౩౪॥ ఏతత్సునీతం మమ దర్శనేన రామం హి దృష్ట్వైవ భవే
దనర్థః । ఇహైవ తే సేత్స్యతి మోత్సుకో భూర్మహానయుద్ధేన సుఖస్య లాభః ॥౩౫॥ అనష్టసైన్యో హ్యనవాప్తసంశ
యో రిపూనయుద్ధేన జయన్నరాధిపః । యశశ్చ పుణ్యం చ మహన్మహీపతే శ్రియం చ కీర్తిం చ చిరం సమశ్నుతే ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీ
మద్యుద్ధకాండే చతుష్షష్టితమస్సర్గః **

స తథోక్తస్తు నిర్భర్త్స్య కుంభకర్ణో మహోదరమ్ । అబ్రవీద్రాక్షసశ్రేష్ఠం భ్రాతరం రావణం తతః ॥౧॥
సోఽహం తవ భయం ఘోరం వధాత్తస్య దురాత్మనః । రామస్యాద్య ప్రమార్జామి నిర్వైరో హి సుఖీ భవ ॥౨॥ గర్జంతి న వృ
థా శూరా నిర్జలా ఇవ తోయదాః । పశ్య సంపాద్యమానం తు గర్జితం యుధి కర్మణా ॥౩॥ న మర్షయతి చాత్మానం సంభా
వయతి నాత్మనా । అదర్శయిత్వా శూరాస్తు కర్మ కుర్వంతి దుష్కరమ్ ॥౪॥ విక్లబానామబుద్ధీనాం రాజ్ఞాం పండితమానినామ్
శృణ్వతాం సాదితమిదం త్వద్విధానాం మహోదర ॥౫॥ యుద్ధే కాపురుషైర్నిత్యం భవద్భిః ప్రియవాదిభిః । రాజానమను
గచ్ఛద్భిః కృత్యమేతద్ధి సాదితమ్ ॥౬॥ రాజశేషా కృతా లంకా క్షీణః కోశో బలం హతమ్ । రాజానమిమమాసాద్య సుహృ
చ్చిహ్నమమిత్రకమ్ ॥౭॥ ఏష నిర్యామ్యహం యుద్ధముద్యతశ్శత్రునిర్జయే । దుర్నయం భవతామద్య సమీకర్తుమిహాహ
వే ॥౮॥ ఏవముక్తవతో వాక్యం కుంభకర్ణస్య ధీమతః । ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం ప్రహసన్ రాక్షసాధిపః ॥౯॥ మహో
దరోఽయం రామాత్తు పరిత్రస్తో న సంశయః । న హి రోచయతే తాత యుద్ధం యుద్ధవిశారద ॥౧౦॥ కశ్చిన్మే త్వత్సమో నాస్తి సౌ
హృదేన బలేన చ । గచ్ఛ శత్రువధాయ త్వం కుంభకర్ణ జయాయ చ ॥౧౧॥ తస్మాత్తు భయనాశార్థం భవాన్ సంబోధితో మ
యా । అయం హి కాలస్సుహృదాం రాక్షసానామరిందమ ॥౧౨॥ తద్గచ్ఛ శూలమాదాయ పాశహస్త ఇవాంతకః । వానరాన్
రాజపుత్రౌ చ భక్షయాదిత్యతేజసౌ ॥౧౩॥ సమాలోక్య తు తే రూపం విద్రవిష్యంతి వానరాః । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి హృ
దయే ప్రస్ఫుటిష్యతః ॥౧౪॥ ఏవముక్త్వా మహారాజః కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । పునర్జాతమివాత్మానం మేనే రాక్షసపుం
గవః ॥౧౫॥ కుంభకర్ణబలాభిజ్ఞో జానంస్తస్య పరాక్రమమ్ । బభూవ ముదితో రాజా శశాంక ఇవ నిర్మలః ॥౧౬॥ ఇత్యేవ
ముక్తస్సంహృష్టో నిర్జగామ మహాబలః । రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా కుంభకర్ణస్సముద్యతః ॥౧౭॥ ఆదదే నిశితం శూలం వే
గాచ్ఛత్రునిబర్హణమ్ । సర్వకాలాయసం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణమ్ ॥౧౮॥ ఇంద్రాశనిసమం భీమం వజ్రప్రతిమ
గౌరవమ్ । దేవదానవగంధర్వయక్షకిన్నరసూదనమ్ ॥౧౯॥ రక్తమాల్యమహాదామ స్వతశ్చోద్గతపావకమ్ । ఆదాయ ని
శితం శూలం శత్రుశోణితరంజితమ్ ॥౨౦॥ కుంభకర్ణో మహాతేజా రావణం వాక్యమబ్రవీత్ । గమిష్యామ్యహమేకాకీ తి
ష్ఠత్విహ బలం మమ ॥౨౧॥ అద్య తాన్ క్షుభితాన్ క్రుద్ధో భక్షయిష్యామి వానరాన్ । కుంభర్ణవచః శ్రుత్వా రావణో వా
క్యమబ్రవీత్ ॥౨౨॥ సైన్యైః పరివృతో గచ్ఛ శూలముద్గరపాణిభిః । వానరా హి మహాత్మానశ్శీఘ్రాస్సువ్యవసాయినః ॥౨౩॥
ఏకాకినం ప్రమత్తం వా నయేయుర్దశనైః క్షయమ్ । తస్మాత్పరమదుర్ధర్షైస్సైన్యైః పరివృతో వ్రజ ॥౨౪॥ రక్షసామహితం
సర్వం శత్రుపక్షం నిషూదయ । అథాసనాత్సముత్పత్య స్రజం మణికృతాంతరామ్ ॥౨౫॥ ఆబబంధ మహాతేజాః కుంభకర్ణ
స్య రావణః । అంగదానంగులీవేష్టాన్ వరాణ్యాభరణాని చ ॥౨౬॥ హారం చ శశిసంకాశమాబబంధ మహాత్మనః । దివ్యాని చ
సుగంధీని మాల్యదామాని రావణః ॥౨౭॥ శ్రోత్రే చాసంజయామాస శ్రీమతీ చాస్య కుండలే । కాంచనాంగదకేయూరో నిష్
కాభరణభూషితః ॥౨౮॥ కుంభకర్ణో బృహత్కర్ణస్సుహుతాగ్నిరివాబభౌ । శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన విరా
జతా ॥౨౯॥ అమృతోత్పాదనద్ధేన భుజగేనేవ మందరః । స కాంచనం భారసహం నివాతం విద్యుత్ప్రభం దీప్తమివాత్మభా
సా । అబధ్యమానః కవచం రరాజ సంధ్యాభ్రసంవీత ఇవాద్రిరాజః ॥౩౦॥ సర్వాభరణనద్ధాంగశ్శూలపాణిస్స రాక్షసః ।
త్రివిక్రమకృతోత్సాహో నారాయణ ఇవాబభౌ ॥౩౧॥ భ్రాతరం సంపరిష్వజ్య కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్ । ప్రణమ్య శి
రసా తస్మై సంప్రతస్థే మహాబలః ॥౩౨॥ నిష్పతంతం మహాకాయం మహానాదం మహాబలమ్ । తమాశీర్భిః ప్రశస్తాభిః ప్రే

షయామాస రావణః॥౩౩॥ శంఖదుందుభినిర్ఘోషైః సైన్యైశ్చాపి వరాయుధైః। తం గజైశ్చ తురంగైశ్చ స్యందనైశ్చాం
బుదస్వనైః॥౩౪॥ అనుజగ్ముర్మహాత్మానం రథినో రథినాం వరమ్। సర్పైరుష్ట్రైః ఖరైశ్చాశ్వైర్నానావిధమృగైస్తథా॥
౩౫॥ అనుజగ్ముశ్చ తం ఘోరం కుంభకర్ణం మహాబలమ్॥ స పుష్పవర్షైరవకీర్యమాణో ధృతాతపత్రశ్శితశూలపాణిః। మదో
త్కటశ్శోణితగంధమత్తో వినిర్యయౌ దానవదేవశత్రుః॥౩౬॥ పదాతయశ్చ బహవో మహానాదా మహాబలాః। అన్వయూ
రాక్షసా భీమా భీమాక్షాశ్శస్త్రపాణయః॥౩౭॥ రక్తాక్షాస్సుమహాకాయా నీలాంజనచయోపమాః। శూలానుద్యమ్య ఖ
డ్గాంశ్చ నిశితాంశ్చ పరశ్వధాన్॥౩౮॥ బహువ్యాయామపరిఘాన్ గదాశ్చ ముసలాని చ। తాలస్కంధాంశ్చ విపులాన్ క్షే
పణీయాన్ దురాసదాన్॥౩౯॥ అథాన్యద్వపురాదాయ దారుణం రోమహర్షణమ్। నిష్పపాత మహాతేజాః కుంభకర్ణో మ
హాబలః॥౪౦॥ ధనుశ్శతపరీణాహస్స షట్ఛతసముచ్ఛ్రితః। రౌద్రశ్శకటచక్రాక్షో మహాపర్వతసన్నిభః॥౪౧॥ సన్నిపత్య
చ రక్షాంసి దగ్ధశైలోపమో మహాన్। కుంభకర్ణో మహావక్త్రః ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్॥౪౨॥ అద్య వానరముఖ్యానాం
తాని యూథాని భాగశః। నిర్దహిష్యామి సంక్రుద్ధశ్శలభానివ పావకః॥౪౩॥ నాపరాధ్యంతి మే కామం వానరా వనచారిణః।
జాతిరస్మద్విధానాం సా పురోద్యానవిభూషణమ్॥౪౪॥ పురరోధస్య మూలం తు రాఘవస్సహలక్ష్మణః। హతే తస్మిన్ హతం స
ర్వం తం వధిష్యామి సంయుగే॥౪౫॥ ఏవం తస్య బ్రువాణస్య కుంభకర్ణస్య రాక్షసాః। నాదం చక్రుర్మహాఘోరం కంప
యంత ఇవార్ణవమ్॥౪౬॥ తస్య నిష్పతతస్తూర్ణం కుంభకర్ణస్య ధీమతః। బభూవుర్ఘోరరూపాణి నిమిత్తాని సమంతతః॥
౪౭॥ ఉల్కాశనియుతా మేఘా బభూవుర్భృశదారుణాః। ససాగరవనా చైవ వసుధా సమకంపత॥౪౮॥ ఘోరరూపాశ్శివా
నేదుస్సజ్వాలకబలైర్ముఖైః। మండలాన్యపసవ్యాని బబంధుశ్చ విహంగమాః॥౪౯॥ నిపపాత చ శూలే స్య గృధ్రో వై పథి గ
చ్ఛతః। ప్రాస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యో బాహురకంపత॥౫౦॥ నిపపాత తదా చోల్కా జ్వలంతీ భీమనిస్వనా। ఆదిత్యో ని
ష్ప్రభశ్చాసీన్న ప్రవాతి సుఖోఽనిలః॥౫౧॥ అచింతయన్మహోత్పాతానుత్థితాన్ రోమహర్షణాన్। నిర్యయౌ కుంభక
ర్ణస్తు కృతాంతబలచోదితః॥౫౨॥ స లంఘయిత్వా ప్రాకారం పద్భ్యాం పర్వతసన్నిభః। దదర్శాభ్రఘనప్రఖ్యం వాన
రానీకమద్భుతమ్॥౫౩॥ తే దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం వానరాః పర్వతోపమమ్। వాయునున్నా ఇవ ఘనా యయుస్సర్వా దిశస్త
దా॥౫౪॥ తద్వానరానీకమతిప్రచండం దిశో ద్రవద్భిన్నమివాభ్రజాలమ్। స కుంభకర్ణస్సమవేక్ష్య హర్షాన్ననాద భూ
యో ఘనవద్ఘనాభః॥౫౫॥ తే తస్య ఘోరం నినదం నిశమ్య యథా నినాదం దివి వారిదస్య। పేతుర్ధరణ్యాం బహవః ప్లవం
గా నికృత్తమూలా ఇవ సాలవృక్షాః॥౫౬॥ విపులపరిఘవాన్ స కుంభకర్ణో రిపునిధనాయ వినిస్సృతో మహాత్మా। కపిగణ
భయమాదదత్సుభీమం ప్రభురివ కింకరదండవాన్ యుగాంతే॥౫౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- పంచషష్టితమస్సర్గః- ***
స లంఘయిత్వా ప్రాకారం గిరికూటోపమో మహాన్। నిర్యయౌ నగరాత్తూర్ణం కుంభకర్ణో మహాబలః॥౧॥ స ననాద మ
హానాదం సముద్రమభినాదయన్। జనయన్నివ నిర్ఘాతాన్ విధమన్నివ పర్వతాన్॥౨॥ తమవధ్యం మఘవతా యమేన వరుణే
న వా। భీమాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాంతం వానరా విప్రదుద్రువుః॥౩॥ తాంస్తు విద్రవతో దృష్ట్వా వాలిపుత్రోఽంగదోఽబ్రవీత్। న
లం నీలం గవాక్షం చ కుముదం చ మహాబలమ్॥౪॥ ఆత్మానమత్ర విస్మృత్య వీర్యాణ్యభిజనాని చ। క్వ గచ్ఛత భయత్రస్తాః ప్రాకృ
తా హరయో యథా॥౫॥ సాధు సౌమ్యా నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ। నాలం యుద్ధాయ వై రక్షో మహతీయం విభీషి
కా॥౬॥ మహతీముత్థితామేతాం రాక్షసానాం విభీషికామ్। విక్రమాద్విధమిష్యామో నివర్తధ్వం ప్లవంగమాః॥ కృచ్ఛ్రేణ
తు సమాశ్వాస్య సంగమ్య చ తతస్తతః॥౭॥ వృక్షాద్రిహస్తా హరయస్సంప్రతస్థూ రణాజిరమ్। తే నివృత్య తు సంక్రుద్ధాః కుంభ
కర్ణం వనౌకసః॥౮॥ నిజఘ్నుః పరమక్రుద్ధాస్సమదా ఇవ కుంజరాః। ప్రాంశుభిర్గిరిశృంగైశ్చ శిలాభిశ్చ మహాబలః॥౯॥ పా
దపైః పుష్పితాగ్రైశ్చ హన్యమానో న కంపతే। తస్య గాత్రేషు పతితా భిద్యంతే శతశశ్శిలాః॥౧౦॥ పాదపాః పుష్పితాగ్రాశ్చ
భగ్నాః పేతుర్మహీతలే। సోఽపి సైన్యాని సంక్రుద్ధో వానరాణాం మహౌజసామ్॥౧౧॥ మమంథ పరమాయత్తో వనాన్యగ్నిరివోత్థి
తః। లోహితార్ద్రాస్తు బహవశ్శేరతే వానరర్షభాః॥౧౨॥ నిరస్తాః పతితా భూమౌ తామ్రపుష్పా ఇవ ద్రుమాః। లంఘయం
తః ప్రధావంతో వానరా నావలోకయన్॥౧౩॥ కేచిత్సముద్రే పతితాః కేచిద్గగనమాశ్రితాః। వధ్యమానాస్తు తే వీరా రాక్ష
సేన బలీయసా॥౧౪॥ సాగరం యేన తే తీర్ణాః పథా తేన ప్రదుద్రువుః। తే స్థలాని తథా నిమ్నం విషణ్ణవదనా భయాత్॥౧౫॥

ఋక్షా వృక్షాన్ సమారూఢాః కేచిత్పర్వతమాశ్రితాః । మమజ్జురర్ణవే కేచిద్గుహాః కేచిత్సమాశ్రితాః ॥౧౬॥ నిషేదుః ప్ల-
వగాః కేచిత్కేచిన్నైవావతస్థిరే । కేచిద్భూమౌ నిపతితాః కేచిత్సుప్తా మృతా ఇవ ॥౧౭॥ తాన్ సమీక్ష్యాఙ్గదో భగ్నా-
న్వానరానిదమబ్రవీత్ । అవతిష్ఠత యుధ్యామో నివర్తధ్వం ప్లవఙ్గమాః ॥౧౮॥ భగ్నానాం వో న పశ్యామి పరిగమ్య మహీ-
మిమామ్ । స్థానం సర్వే నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ ॥౧౯॥ నిరాయుధానాం ద్రవతామసంగగతిపౌరుషాః । దారా
హ్యుపహసిష్యన్తి స వై ఘాతస్తు జీవతామ్ ॥౨౦॥ కులేషు జాతాస్సర్వే స్మ విస్తీర్ణేషు మహత్సు చ । క్వ గచ్ఛథ భయత్రస్తాః
హరయః ప్రాకృతా యథా ॥౨౧॥ అనార్యాః ఖలు యద్భీతాస్త్యక్త్వా వీర్యం ప్రధావత । వికత్థనాని వో యాని తదా వై జనసం-
సది ॥౨౨॥ తాని వః క్వ చ యాతాని సోదగ్రాణి మహాన్తి చ । భీరుప్రవాదాః శ్రూయన్తే యస్తు జీవతి ధిక్కృతః ॥౨౩॥ మా-
ర్గస్సత్పురుషైర్జుష్టస్సేవ్యతాం త్యజ్యతాం భయమ్ । శయామహే ఽథ నిహతాః పృథివ్యామల్పజీవితాః ॥౨౪॥ దుష్ప్రాపం
బ్రహ్మలోకం వా ప్రాప్నుమో యుధి సూదితాః । సంప్రాప్నుయామః కీర్తిం వా నిహత్వా శత్రుమాహవే ॥౨౫॥ జీవితం
వీరలోకస్య భోక్ష్యామో వసు వానరాః । న కుంభకర్ణః కాకుత్స్థం దృష్ట్వా జీవన్ గమిష్యతి ॥౨౬॥ దీప్యమానమివాసాద్య ప-
తంగో జ్వలనం యథా । పలాయనేన చోద్దిష్టాః ప్రాణా రక్షామహే వయమ్ ॥౨౭॥ ఏకేన బహవో భగ్నా యశో నాశం
గమిష్యతి । ఏవం బ్రువాణం తం వీరమంగదం కనకాంగదమ్ ॥౨౮॥ ద్రవమాణాస్తతో వాక్యమూచుశ్శూరవిగర్హితమ్ ।
కృతం నః కదనం ఘోరం కుంభకర్ణేన రక్షసా ॥౨౯॥ న స్థానకాలో గచ్ఛామో దయితం జీవితం హి నః । ఏతావదుక్త్వా వచనం
సర్వే తే భేజిరే దిశః ॥ ౩౦ ॥ భీమం భీమాక్షమాయాన్తం దృష్ట్వా వానరయూథపాః । ద్రవమాణాస్తు తే వీరా అఙ్గదేన
వలీముఖాః ॥౩౧॥ సాన్త్వైశ్చ బహుమానైశ్చ తతస్సర్వే నివర్తితాః । ప్రహర్షముపనీతాశ్చ వాలిపుత్రేణ ధీమతా ॥౩౨॥
ఆజ్ఞాప్రతీక్షాస్తస్థుశ్చ సర్వే వానరయూథపాః । ఋషభశరభమైన్దధూమ్రనీలాః కుముదసుషేణగవాక్షరంభతారాః ।
ద్వివిదపనసవాయుపుత్రముఖ్యాస్త్వరితతరాభిముఖం రణం ప్రయాతాః ॥౩౩॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే షట్షష్టితమస్సర్గః ॥

తే నివృత్తా మహాకాయాః శ్రుత్వాఙ్గదవచస్తదా । నైష్ఠికీం బుద్ధిమాసాద్య సర్వే సంగ్రామకాంక్షిణః ॥౧॥ స-
ముదీరితవీర్యాస్తే సమారోపితవిక్రమాః । పర్యవస్థాపితా వాక్యైరంగదేన వలీముఖాః ॥౨॥ ప్రయాతాశ్చ గతా హర్షం మర-
ణే కృతనిశ్చయాః । చక్రుస్సుతుములం యుద్ధం వానరాస్త్యక్తజీవితాః ॥ ౩ ॥ అథ వృక్షాన్మహాకాయాస్సానూని సుమ-
హాన్తి చ । వానరాస్తూర్ణముద్యమ్య కుంభకర్ణమభిద్రుతాః ॥౪॥ స కుంభకర్ణస్సంక్రుద్ధో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్ । అ-
ర్దయన్ సుమహాకాయస్సమన్తాద్వ్యక్షిపద్రిపూన్ ॥౫॥ శతాని సప్త చాష్టౌ చ సహస్రాణి చ వానరాః । ప్రకీర్ణా-
శ్శేరతే భూమౌ కుంభకర్ణేన పాతితాః ॥౬॥ షోడశాష్టౌ చ దశ చ వింశత్త్రింశత్తథైవ చ । పరిక్షిప్య చ బాహుభ్యాం ఖాదన్ వి-
పరిధావతి ॥౭॥ భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ । కృచ్ఛ్రేణ చ సమాశ్వస్తాస్సంగమ్య చ తతస్తతః ॥౮॥ వృక్షా-
ద్రిహస్తా హరయస్తస్థుస్సంగ్రామమూర్ధని । తతః పర్వతముత్పాట్య ద్వివిదః ప్లవగర్షభః ॥౯॥ దుద్రావ గిరిశృఙ్గాభః
ప్రలమ్బ ఇవ తోయదః । తం సముత్పత్య చిక్షేప కుంభకర్ణస్య వానరః ॥౧౦॥ తమప్రాప్తో మహాకాయం తస్య సైన్యేఽపతత్త-
దా । మమర్దాశ్వాన్ గజాంశ్చాపి రథాంశ్చైవ నగోత్తమః ॥౧౧॥ తాని చాన్యాని రక్షాంసి పునశ్చాన్యద్గిరేశ్శిరః । తచ్ఛైలవే-
గాభిహతం హతాశ్వం హతసారథి ॥౧౨॥ రక్షసాం రుధిరక్లిన్నం బభూవాయోధనం మహత్ । రథినో వానరేన్ద్రాణాం శ-
రైః కాలాన్తకోపమైః ॥౧౩॥ శిరాంసి నదతాం జహ్రుస్సహసా భీమనిస్వనాః । వానరాశ్చ మహాత్మానస్సముత్పాట్య మహా-
ద్రుమాన్ ॥౧౪॥ రథానశ్వాన్ గజానుష్ట్రాన్ రాక్షసానభ్యసూదయన్ । హనూమాన్ శైలశృఙ్గాణి వృక్షాంశ్చ వివిధాన్ బ-
హూన్ ॥౧౫॥ వవర్ష కుంభకర్ణస్య శిరస్యమ్బరమాస్థితః । తాని పర్వతశృఙ్గాణి శూలేన తు బిభేద హ ॥౧౬॥ బభఞ్జ వృక్ష-
వర్షం చ కుంభకర్ణో మహాబలః ॥ తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం దుద్రావ శూలం నిశితం ప్రగృహ్య । తస్థౌ తతో-
ఽస్యాపతతః పురస్తాన్మహీధరాగ్రం హనుమాన్ ప్రగృహ్య ॥౧౭॥ స కుంభకర్ణం కుపితో జఘాన వేగేన శైలోత్తమభీమకాయమ్ ।
స చుక్షుభే తేన తదాభిభూతో మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్తః ॥౧౮॥ స శూలమావిధ్య తటిత్ప్రకాశం గిరిం యథా ప్ర-
జ్వలితాగ్రశృఙ్గమ్ । బాహ్వన్తరే మారుతిమాజఘాన గుహోఽచలం క్రౌఞ్చమివోగ్రశక్త్యా ॥౧౯॥ స శూలనిర్భిన్నమ-
హాభుజాన్తరః ప్రవిహ్వలశ్శోణితముద్వమన్ముఖాత్ । ననాద భీమం హనుమాన్ మహాహవే యుగాన్తమేఘస్తనితస్వనో-

షణమ్॥౨౦॥ తతో వినేదుస్సహసా ప్రహృష్టా రక్షోగణాస్తం వ్యథితం సమీక్ష్య। ప్లవంగమాస్తు వ్యథితా భయార్తాః ప్రదు
ద్రువుస్సంయతి కుంభకర్ణమ్॥౨౧॥ తతస్తు నీలో బలవాన్ పర్యవస్థాపయన్ బలమ్। ప్రవిచిక్షేప శైలాగ్రం కుంభకర్ణాయ ధీ
మతే॥౨౨॥ తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య ముష్టినాభిజఘాన హ। ముష్టిప్రహారాభిహతం తచ్ఛైలాగ్రం వ్యదీర్యత॥౨౩॥ సవి
స్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత మహీతలే। ఋషభశ్శరభో నీలో గవాక్షో గంధమాదనః॥౨౪॥ పంచ వానరశార్దూలాః కుం
భకర్ణముపాద్రవన్। శైలైర్వృక్షైస్తలైః పాదైర్ముష్టిభిశ్చ మహాబలాః॥౨౫॥ కుంభకర్ణం మహాకాయం సర్వతోఽభినిజ
ఘ్నిరే। స్పర్శానివ ప్రహారాంస్తాన్ వేదయానో న వివ్యథే॥౨౬॥ ఋషభం తు మహావేగం బాహుభ్యాం పరిషస్వజే। కుం
భకర్ణభుజాభ్యాం తు పీడితో వానరర్షభః॥౨౭॥ నిపపాతర్షభో భీమః ప్రముఖాగతశోణితః। ముష్టినా శరభం హత్వా
జానునా నీలమాహవే॥౨౮॥ ఆజఘాన గవాక్షం తు తలేనేంద్రరిపుస్తదా। తస్య ప్రహారవ్యథితా ముముహుశ్శోణితోక్షితాః
॥౨౯॥ నిపేతుస్తే తు మేదిన్యాం నికృత్తా ఇవ కింశుకాః। తేషు వానరముఖ్యేషు పతితేషు మహాత్మసు॥౩౦॥ వానరాణాం సహ
స్రాణి కుంభకర్ణం ప్రదుద్రువుః। తం శైలమివ శైలాభాస్సర్వే తు ప్లవగర్షభాః॥౩౧॥ సమారుహ్య సముత్పత్య దదంశు
శ్చ మహాబలాః। తం నఖైర్దశనైశ్చాపి ముష్టిభిర్జానుభిస్తథా॥౩౨॥ కుంభకర్ణం మహాకాయం తే జఘ్నుః ప్లవగర్షభాః।
స వానరసహస్రైస్తైరాచితః పర్వతోపమః॥౩౩॥ రరాజ రాక్షసవ్యాఘ్రో గిరిరాత్మరుహైరివ। బాహుభ్యాం వానరాన్ స
ర్వాన్ ప్రగృహ్య సుమహాబలః॥౩౪॥ భక్షయామాస సంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ। ప్రక్షిప్తాః కుంభకర్ణేన వక్త్రే పాతాళ
సన్నిభే॥౩౫॥ నాసాపుటాభ్యాం నిర్జగ్ముః కర్ణాభ్యాం చైవ వానరాః। భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో హరీన్ పర్వతసన్ని
భః॥౩౬॥ బభంజ వానరాన్ సర్వాన్ సంక్రుద్ధో రాక్షసోత్తమః। మాంసశోణితసంక్లేదాం భూమిం కుర్వన్ స రాక్షసః॥
౩౭॥ చచార హరిసైన్యేషు కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః। వజ్రహస్తో యథా శక్రః పాశహస్త ఇవాంతకః॥౩౮॥ శూలహస్తో బభౌ
సంఖ్యే కుంభకర్ణో మహాబలః। యథా శుష్కాణ్యరణ్యాని గ్రీష్మే దహతి పావకః॥౩౯॥ తథా వానరసైన్యాని కుంభకర్ణో
వినిర్దహత్। తతస్తే వధ్యమానాస్తు హతయూథా వినాయకాః॥౪౦॥ వానరా భయసంవిగ్నా వినేదుర్విస్వరం భృశమ్। అ
నేకశో వధ్యమానాః కుంభకర్ణేన వానరాః॥౪౧॥ రాఘవం శరణం జగ్ముర్వ్యథితాః ఖిన్నచేతసః। ప్రభగ్నాన్ వానరాన్ దృ
ష్ట్వా వజ్రహస్తాత్మజాత్మజః॥౪౨॥ అభ్యధావత వేగేన కుంభకర్ణం మహాహవే। శైలశృంగం మహద్గృహ్య వినదంశ్చ ముహు
ర్ముహుః॥౪౩॥ త్రాసయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణపదానుగాన్। చిక్షేప శైలశిఖరం కుంభకర్ణస్య మూర్ధ
ని॥౪౪॥ స తేనాభిహతోఽత్యర్థం గిరిశృంగేణ మూర్ధని। కుంభకర్ణః ప్రజజ్వాల కోపేన మహతా తదా॥౪౫॥ సోఽభ్యధావ
త వేగేన వాలిపుత్రమమర్షణమ్॥ కుంభకర్ణో మహానాదస్త్రాసయామాస వానరాన్॥౪౬॥ శూలం ససర్జ వై రోషా
దంగదే స మహాబలః। తమాపతంతం బుద్ధ్వా తు యుద్ధమార్గవిశారదః॥౪౭॥ లాఘవాన్మోచయామాస బలవాన్ వానరర్ష
భః। ఉత్పత్య చైనం సహసా తలేనోరస్యతాడయత్॥౪౮॥ స తేనాభిహతః కోపాత్ప్రముమోహాచలోపమః। స లబ్ధసం
జ్ఞో బలవాన్ ముష్టిమావృత్య రాక్షసః॥౪౯॥ అపహాస్తేన చిక్షేప స విసంజ్ఞః పపాత హ। తస్మిన్ ప్లవంగశార్దూలే విసంజ్ఞే పతి
తే భువి॥౫౦॥ తచ్ఛూలం సముపాదాయ సుగ్రీవమభిదుద్రువే। తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణం మహాబలమ్॥౫౧॥ ఉ
త్పపాత తదా వీరస్సుగ్రీవో వానరాధిపః। స పర్వతాగ్రముత్క్షిప్య సమావిధ్య మహాకపిః॥౫౨॥ అభిదుద్రావ వేగేన కుం
భకర్ణం మహాబలమ్। తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణః ప్లవంగమమ్॥౫౩॥ తస్థౌ వికృతసర్వాంగో వానరేంద్రస్య సమ్ము
ఖః। కపిశోణితదిగ్ధాంగం భక్షయంతం ప్లవంగమాన్॥౫౪॥ కుంభకర్ణం స్థితం దృష్ట్వా సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్। పాతితా
శ్చ త్వయా వీరాః కృతం కర్మ సుదుష్కరమ్॥౫౫॥ భక్షితాని చ సైన్యాని సంప్రాప్తం తే పరం యశః। త్యజ తద్వానరానీకం
ప్రాకృతైః కిం కరిష్యసి॥౫౬॥ సహస్వైకనిపాతం మే పర్వతస్యాస్య రాక్షస। తద్వాక్యం హరిరాజస్య సత్త్వధైర్యసమన్వి
తమ్॥౫౭॥ శ్రుత్వా రాక్షసశార్దూలః కుంభకర్ణోఽబ్రవీద్వచః। ప్రజాపతేస్తు పౌత్రస్త్వం తథైవర్క్షరజస్సుతః॥౫౮॥
శ్రుతపౌరుషసంపన్నః కస్మాద్గర్జసి వానర। కర్మణా దర్శయాత్మానం యావత్త్వాం ప్రమథామ్యహమ్॥౫౯॥ స కుంభక
ర్ణస్య వచో నిశమ్య వ్యావిధ్య శైలం సహసా ముమోచ। తేనాజఘానోరసి కుంభకర్ణం శైలేన వజ్రాశనిసన్నిభేన॥౬౦॥
తచ్ఛైలశృంగం సహసా వికీర్ణం భుజాంతరే తస్య తదా విశాలే। తతో విషేదుస్సహసా ప్లవంగా రక్షోగణాశ్చాపి ముదా వి

నేదుః॥౬౧॥ స శైలశృంగాభిహతశ్చుకోప ననాద కోపాచ్చ వివృత్య వక్త్రమ్। వ్యావిధ్య శూలం చ తటిత్ప్రకాశం చిక్షే
పహర్యృక్షపతేర్వధాయ॥౬౨॥ తత్కుంభకర్ణస్య భుజప్రవిద్ధం శూలం శితం కాంచనదామజుష్టమ్। క్షిప్రం సముత్పత్య ని
గృహ్య దోర్భ్యాం బభంజ వేగేన సుతోఽనిలస్య॥౬౩॥ కృతం భారసహస్రేణ శూలం కాలాయసం మహత్। బభంజ జాను
న్యారోప్య ప్రహృష్టః ప్లవగర్షభః॥౬౪॥ శూలం భగ్నం హనుమతా దృష్ట్వా వానరవాహినీ। హృష్టా ననాద బహుశః సర్వత
శ్చ మహాస్వనమ్॥౬౫॥ సింహనాదం చ తే చక్రుః ప్రహృష్టా వనగోచరాః। మారుతిం పూజయాంచక్రుర్దృష్ట్వా శూలం త
థాగతమ్॥౬౬॥ స తత్తదా భగ్నమవేక్ష్య శూలం చుకోప రక్షోఽధిపతిర్మహాత్మా। ఉత్పాట్య లంకామలయాత్స శృంగం జ
ఘాన సుగ్రీవముపేత్య తేన॥౬౭॥ స శైలశృంగాభిహతో విసంజ్ఞః పపాత భూమౌ యుధి వానరేంద్రః। తం ప్రేక్ష్య భూమౌ ప
తితం విసంజ్ఞం నేదుః ప్రహృష్టాస్త్వథ యాతుధానాః॥౬౮॥ సమభ్యుపేత్యాద్భుతఘోరవీర్యం స కుంభకర్ణో యుధి వా
నరేంద్రమ్। జహార సుగ్రీవమభిప్రగృహ్య యథానిలో మేఘమతిప్రచండః॥౬౯॥ స తం మహామేఘనికాశరూపముత్పాట్య
గచ్ఛన్యుధి కుంభకర్ణః। రరాజ మేరుప్రతిమానరూపో మేరుర్యథాత్యుచ్ఛ్రితఘోరశృంగః॥౭౦॥ తతస్తముత్పాట్య జ
గామ వీరస్సంస్తూయమానో యుధి రాక్షసేంద్రైః। శృణ్వన్నినాదం త్రిదివాలయానాం ప్లవంగరాజగ్రహవిస్మితానామ్॥
౭౧॥ తతస్తమాదాయ తదా స మేనే హరీంద్రమింద్రోపమమింద్రవీర్యః। అస్మిన్హృతే సర్వమిదం హృతం స్యాత్సరాఘ
వం సైన్యమితీంద్రశత్రుః॥౭౨॥ విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వానరాణాం తతస్తతః। కుంభకర్ణేన సుగ్రీవం గృహీతం చా
పి వానరమ్॥౭౩॥ హనూమాంశ్చింతయామాస మతిమాన్మారుతాత్మజః। ఏవం గృహీతే సుగ్రీవే కిం కర్తవ్యం మయా భ
వేత్॥౭౪॥ యద్వై న్యాయ్యం మయా కర్తుం తత్కరిష్యామి సర్వథా। భూత్వా పర్వతసంకాశో నాశయిష్యామి రాక్షసమ్॥
౭౫॥ మయా హతే సంయతి కుంభకర్ణే మహాబలే ముష్టివిశీర్ణదేహే। విమోచితే వానరపార్థివే చ భవంతు హృష్టాః ప్లవ
గాస్సమస్తాః॥౭౬॥ అథవా స్వయమప్యేష మోక్షం ప్రాప్స్యతి పార్థివః। గృహీతోఽయం యది భవేత్త్రిదశైస్సాసురోర
గైః॥౭౭॥ మన్యే న తావదాత్మానం బుధ్యతే వానరాధిపః। శైలప్రహారాభిహతః కుంభకర్ణేన సంయుగే॥౭౮॥ అయం ముహూ
ర్తాత్సుగ్రీవో లబ్ధసంజ్ఞో మహాహవే। ఆత్మనో వానరాణాం చ యత్పథ్యం తత్కరిష్యతి॥౭౯॥ మయా తు మోక్షితస్యాస్య సు
గ్రీవస్య మహాత్మనః। అప్రీతిశ్చ భవేత్కష్టా కీర్తినాశశ్చ శాశ్వతః॥౮౦॥ తస్మాన్ముహూర్తం కాంక్షిష్యే విక్రమం పార్థి
వస్య తు। భిన్నం చ వానరానీకం తావదాశ్వాసయామ్యహమ్॥౮౧॥ ఇత్యేవం చింతయిత్వా తు హనూమాన్మారుతాత్మజః॥
భూయస్సంస్తంభయామాస వానరాణాం మహాచమూమ్॥౮౨॥ స కుంభకర్ణోఽథ వివేశ లంకాం స్ఫురంతమాదాయ మ
హాకపిం తమ్। విమానచర్యాగృహగోపురస్థైః పుష్పాగ్ర్యవర్షైరవకీర్యమాణః॥౮౩॥ లాజగంధోదవర్షైస్తు సిచ్యమాన
శ్శనైశ్శనైః। రాజమార్గస్య శీతత్వాత్సంజ్ఞామాప మహాబలః॥౮౪॥ తతస్స సంజ్ఞాముపలభ్య కృచ్ఛ్రాద్బలీయసస్తస్య భు
జాంతరస్థః। అవేక్షమాణః పురరాజమార్గం విచింతయామాస ముహుర్మహాత్మా॥౮౫॥ ఏవం గృహీతేన కథం ను నామ శ
క్యం మయా సంప్రతికర్తుమద్య। తథా కరిష్యామి యథా హరీణాం భవిష్యతీష్టం చ హితం చ కార్యమ్॥౮౬॥ తతః కరాగ్రై
స్సహసా సమేత్య రాజా హరీణామమరేంద్రశత్రుమ్। ఖరైశ్చ కర్ణౌ దశనైశ్చ నాసాం దదంశ పార్శ్వేషు చ కుంభక
ర్ణమ్॥౮౭॥ స కుంభకర్ణో హృతకర్ణనాసో విదారితస్తేన విమర్దితశ్చ। రోషాభిభూతః క్షతజార్ద్రగాత్రస్సుగ్రీవమా
విధ్య పిపేష భూమౌ॥౮౮॥ స భూతలే భీమబలాభిపిష్టస్సురారిభిస్తైరభిహన్యమానః। జగామ ఖం వేగవదభ్యుపేత్య పునశ్చ
రామేణ సమాజగామ॥౮౯॥ కర్ణనాసావిహీనస్తు కుంభకర్ణో మహాబలః। రరాజ శోణితైస్సిక్తో గిరిః ప్రస్రవణైరివ॥౯౦॥
శోణితార్ద్రో మహాకాయో రాక్షసో భీమవిక్రమః। యుద్ధాయాభిముఖో భూయో మనశ్చక్రే మహాబలః॥౯౧॥ అమ
ర్షాచ్ఛోణితోద్గారీ శుశుభే రావణానుజః। నీలాంజనచయప్రఖ్యస్ససంధ్య ఇవ తోయదః॥౯౨॥ గతే తు తస్మిన్సురరాజశ
త్రుః క్రోధాత్ప్రదుద్రావ రణాయ భూయః। అనాయుధోఽస్మీతి విచింత్య రౌద్రో ఘోరం తదా ముద్గరమాససాద॥౯౩॥ తత
స్స పుర్యాస్సహసా మహౌజా నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్। బభక్ష రక్షో యుధి కుంభకర్ణః ప్రజా యుగాంతా
గ్నిరివ ప్రదీప్తః॥౯౪॥ బుభుక్షితశ్శోణితమాంసగృధ్నుః ప్రవిశ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్। చఖాద రక్షాంసి హరీన్పిశాచా
నృక్షాంశ్చ మోహాద్యుధి కుంభకర్ణః॥౯౫॥ యథైవ మృత్యుర్హరతే యుగాంతే స భక్షయామాస హరీంశ్చ ముఖ్యాన్॥ ఏకం

ద్వౌ త్రీన్బహూన్క్రుద్ధో వానరాన్సహ రాక్షసైః । సమాదాయైకహస్తేన ప్రచిక్షేప త్వరన్ముఖే ॥౯౬॥ సంప్రస్రవం
స్తదా మేదశ్శోణితం చ మహాబలః । వధ్యమానో నగేంద్రాగ్రైర్భక్షయామాస వానరాన్ ॥౯౭॥ తే భక్ష్యమాణా హరయో
రామం జగ్ముస్తదా గతిమ్ । కుంభకర్ణో భృశం క్రుద్ధః కపీన్ఖాదన్ప్రధావతి ॥౯౮॥ శతాని సప్త చాష్టౌ చ వింశత్త్రింశత్త
థైవ చ । సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం ఖాదన్విపరిధావతి ॥౯౯॥ తస్మిన్కాలే సుమిత్రాయాః పుత్రః పరబలార్దనః । చకార ల
క్ష్మణః క్రుద్ధో యుద్ధం పరపురంజయః ॥౧౦౦॥ స కుంభకర్ణస్య శరాన్శరీరే సప్త వీర్యవాన్ । నిజఘానాదదే బాణాన్విసస
ర్జ చ లక్ష్మణః ॥౧౦౧॥ అతిక్రమ్య చ సౌమిత్రిం కుంభకర్ణో మహాబలః । రామమేవాభిదుద్రావ దారయన్నివ మేదినీమ్ ॥
౧౦౨॥ అథ దాశరథీ రామో రౌద్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్ । కుంభకర్ణస్య హృదయే ససర్జ నిశితాన్శరాన్ ॥౧౦౩॥ త
స్య రామేణ విద్ధస్య సహసాభిప్రధావతః । అంగారమిశ్రాః క్రుద్ధస్య ముఖాన్నిశ్చేరురర్చిషః ॥౧౦౪॥ రామాస్త్రవిద్ధో
ఘోరం వై నదన్రాక్షసపుంగవః । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్విద్రావయన్రణే ॥౧౦౫॥ తస్యోరసి నిమగ్నాశ్చ శరా బ
ర్హిణవాససః । హస్తాచ్చాపి పరిభ్రష్టా పపాతోర్వ్యాం మహాగదా ॥౧౦౬॥ ఆయుధాని చ సర్వాణి విప్రాకీర్యంత భూత
లే । స నిరాయుధమాత్మానం యదా మేనే మహాబలః ॥౧౦౭॥ ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ చకార కదనం మహత్ । స బాణైర
తివిద్ధాంగః క్షతజేన సముక్షితః ॥౧౦౮॥ రుధిరం ప్రతిసుస్రావ గిరిః ప్రస్రవణం యథా । స తీవ్రేణ చ కోపేన రుధిరేణ చ మూ
ర్ఛితః ॥౧౦౯॥ వానరాన్రాక్షసానృక్షాన్ఖాదన్విపరిధావతి । అథ శృంగం సమావిధ్య భీమం భీమపరాక్రమః ॥౧౧౦॥ చిక్షే
ప రామముద్దిశ్య బలవానంతకోపమః । అప్రాప్తమంతరా రామస్సప్తభిస్తైరజిహ్మగైః ॥౧౧౧॥ శరైః కాంచనచిత్రాంగై
శ్చిచ్ఛేద పురుషర్షభః । తన్మేరుశిఖరాకారం ద్యోతమానమివ శ్రియా ॥౧౧౨॥ ద్వే శతే వానరేంద్రాణాం పతమానమపా
తయత్ । తస్మిన్కాలే స ధర్మాత్మా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౧౩ ॥ కుంభకర్ణవధే యుక్తో యోగాన్పరిమృశన్బ
హూన్ । నైవాయం వానరాన్రాజన్నాపి జానాతి రాక్షసాన్ ॥౧౧౪॥ మత్తశ్శోణితగంధేన స్వాన్పరాంశ్చైవ ఖాదతి ।
సాధ్వేనమధిరోహంతు సర్వే తే వానరర్షభాః ॥౧౧౫॥ యూథపాశ్చ యథాముఖ్యాస్తిష్ఠంత్వస్య సమంతతః । అప్యయం దు
ర్మతిః కాలే గురుభారప్రపీడితః ॥ ౧౧౬ ॥ ప్రపతన్రాక్షసో భూమౌ నాన్యాన్హన్యాత్ప్లవంగమాన్ । తస్య తద్వ
చనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః ॥ ౧౧౭ ॥ తే సమారురుహుర్హృష్టాః కుంభకర్ణం ప్లవంగమాః । కుంభకర్ణస్తు సం
క్రుద్ధస్సమారూఢః ప్లవంగమైః ॥౧౧౮॥ వ్యధూనయత్తాన్వేగేన దుష్టహస్తీవ హస్తిపాన్ । తాన్దృష్ట్వా నిర్ధుతాన్రా
మో దుష్టోయమితి రాక్షసః ॥౧౧౯॥ సముత్పపాత వేగేన ధనురుత్తమమాదదే । క్రోధతామ్రేక్షణో వీరో నిర్దహన్నివ చ
క్షుషా ॥౧౨౦॥ రాఘవో రాక్షసం రోషాదభిదుద్రావ వేగితః । యూథపాన్హర్షయన్సర్వాన్కుంభకర్ణభయార్ది
తాన్ ॥ ౧౨౧ ॥ స చాపమాదాయ భుజంగకల్పం దృఢజ్యముగ్రం తపనీయచిత్రమ్ । హరీన్సమాశ్వాస్య సముత్పపాత రా
మో నిబద్ధోత్తమతూణబాణః ॥౧౨౨॥ స వానరగణైస్తైస్తు వృతః పరమదుర్జయః । లక్ష్మణానుచరో రామస్సంప్రతస్థే మహా
బలః ॥౧౨౩॥ స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటినమరిందమమ్ । శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥ ౧౨౪ ॥ స
ర్వాన్సమభిధావంతం యథా రుష్టం దిశాగజమ్ । మార్గమాణం హరీన్క్రుద్ధం రాక్షసైః పరివారితమ్ ॥౧౨౫॥ వింధ్యమం
దరసంకాశం కాంచనాంగదభూషణమ్ । స్రవంతం రుధిరం వక్త్రాద్వర్షమేఘమివోత్థితమ్ ॥౧౨౬॥ జిహ్వయా పరిలిహ్యం
తం శోణితం శోణితేక్షణమ్ । మృద్నంతం వానరానీకం కాలాంతకయమోపమమ్ ॥౧౨౭॥ తం దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం ప్రదీ
ప్తానలవర్చసమ్ । విస్ఫారయామాస తదా కార్ముకం పురుషర్షభః ॥౧౨౮॥ స తస్య చాపనిర్ఘోషాత్కుపితో రాక్షసర్
షభః । అమృష్యమాణస్తం ఘోషమభిదుద్రావ రాఘవమ్ ॥౧౨౯॥ తతస్తు వాతోద్ధతమేఘకల్పం భుజంగరాజోత్తమభో
గబాహుమ్ । తమాపతంతం ధరణీధరాభమువాచ రామో యుధి కుంభకర్ణమ్ ॥౧౩౦॥ ఆగచ్ఛ రక్షోధిప మా విషాదమవస్థితో
హం ప్రగృహీతచాపః । అవేహి మాం శక్రసపత్న రామమయం ముహూర్తాద్భవితా విచేతాః ॥౧౩౧॥ రామోయమితి విజ్ఞా
య జహాస వికృతస్వనమ్ । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్విద్రావయన్రణే ॥౧౩౨॥ పాతయన్నివ సర్వేషాం హృదయా
న్యవనౌకసామ్ । విహస్య వికృతం భీమం స మేఘస్తనితోపమమ్ ॥౧౩౩॥ కుంభకర్ణో మహాతేజా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ।
నాహం విరాధో విజ్ఞేయో న కబంధః ఖరో న చ ॥౧౩౪॥ న వాలీ న చ మారీచః కుంభకర్ణోహమాగతః । పశ్య మే ముద్గరం ఘో

రం సర్వకాలాయసం మహత్ ||౧౩౫||అనేన నిర్జితా దేవా దానవాశ్చ పురా మయా। వికర్ణనాస ఇతి మాం నావజ్ఞాతుం త్వ
మర్హసి||౧౩౬||స్వల్పాపి హి న మే పీడా కర్ణనాసావినాశనాత్ ।దర్శయైక్ష్వాకుశార్దూల వీర్యం గాత్రేషు మే లఘు||౧౩౭||
తతస్త్వాం భక్షయిష్యామి దృష్టపౌరుషవిక్రమమ్ || స కుంభకర్ణస్య వచో నిశమ్య రామస్సుపుంఖాన్ విససర్జ బాణాన్।తై
రాహతో వజ్రసమప్రవేగైర్న చుక్షుభే న వ్యథతే సురారిః||౧౩౮||యైస్సాయకైస్సాలవరా నికృత్తా వాలీ హతో వానరపుం
గవశ్చ । తే కుంభకర్ణస్య తదా శరీరం వజ్రోపమా న వ్యథయాం ప్రచక్రుః||౧౩౯|| స వారిధారా ఇవ సాయకాంస్తాన్ పిబన్ శ
రీరేణ మహేంద్రశత్రుః।జఘాన రామస్య శరప్రవేగం వ్యావిధ్య తం ముద్గరముగ్రవేగమ్||౧౪౦|| తతస్తు రక్తక్షతజానులి
ప్తం విత్రాసనం దేవమహాచమూనామ్। వ్యావిధ్య తం ముద్గరముగ్రవేగం విద్రావయామాస చమూం హరీణామ్||౧౪౧||
వాయవ్యమాదాయ తతో వరాస్త్రం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ।సముద్గరం తేన జఘాన బాహుం స కృత్తబాహుస్తుము
లం ననాద||౧౪౨|| స తస్య బాహుర్గిరిశృంగకల్పస్సముద్గరో రాఘవబాణకృత్తః । పపాత తస్మిన్ హరిరాజసైన్యే జఘాన
తాం వానరవాహినీం చ||౧౪౩||తే వానరా భగ్నహతావశేషాః పర్యంతమాశ్రిత్య తదా విషణ్ణాః। ప్రవేపితాంగా దదృశు
స్సుఘోరం నరేంద్రరక్షోఽధిపసన్నిపాతమ్ ||౧౪౪|| స కుంభకర్ణోఽస్త్రనికృత్తబాహుర్మహాన్నికృత్తాగ్ర ఇవాచలేం
ద్రః।ఉత్పాటయామాస కరేణ వృక్షం తతోఽభిదుద్రావ రణే నరేంద్రమ్||౧౪౫|| స తస్య బాహుం సహ సాలవృక్షం సముద్య
తం పన్నగభోగకల్పమ్ । ఐంద్రాస్త్రయుక్తేన జఘాన రామో బాణేన జాంబూనదచిత్రితేన||౧౪౬|| స కుంభకర్ణస్య భుజో
నికృత్తః పపాత భూమౌ గిరిసన్నికాశః।వివేష్టమానో నిజఘాన వృక్షాన్ శైలాన్ శిలా వానరరాక్షసాంశ్చ||౧౪౭|| తం ఛిన్న
బాహుం సమవేక్ష్య రామస్సమాపతంతం సహసా నదంతమ్। ద్వావర్ధచంద్రౌ నిశితౌ ప్రగృహ్య చిచ్ఛేద పాదౌ యుధి రాక్ష
సస్య||౧౪౮||తౌ తస్య పాదౌ ప్రదిశో దిశశ్చ గిరీన్ గుహాశ్చైవ మహార్ణవం చ। లంకాం చ సేనాం కపిరాక్షసానాం వినాదయం
తౌ వినిపేతతుశ్చ||౧౪౯||నికృత్తబాహుర్వినికృత్తపాదో విదార్య వక్త్రం బడబాముఖాభమ్। దుద్రావ రామం సహసాభి
గర్జన్ రాహుర్యథా చంద్రమివాంతరిక్షే||౧౫౦||అపూరయత్తస్య ముఖం శితాగ్రై రామశ్శరైర్హేమపినద్ధపుంఖైః। స
పూర్ణవక్త్రో న శశాక వక్తుం చుకూజ కృచ్ఛ్రేణ ముమోహ చాపి || ౧౫౧ || అథాదదే సూర్యమరీచికల్పం స బ్రహ్మదండాంతక
కాలకల్పమ్।అరిష్టమైంద్రం నిశితం సుపుంఖం రామశ్శరం మారుతతుల్యవేగమ్||౧౫౨||తం వజ్రజాంబూనదచారుపుంఖం ప్ర
దీప్తసూర్యజ్వలనప్రకాశమ్ । మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ||౧౫౩||స సాయకో రా
ఘవబాహుచోదితో దిశస్స్వభాసా దశ సంప్రకాశయన్ । విధూమవైశ్వానరదీప్తదర్శనో జగామ శక్రాశనిభీమవిక్ర
మః||౧౫౪||స తన్మహాపర్వతకూటసన్నిభం వివృత్తదంష్ట్రం చలచారుకుండలమ్। చకర్త రక్షోఽధిపతేశ్శిరస్తథా యథైవ వృ
త్రస్య పురా పురందరః||౧౫౫||తద్రామబాణాభిహతం పపాత రక్షశ్శిరః పర్వతసన్నికాశమ్। బభంజ చర్యాగృహగోపు
రాణి ప్రాకారముచ్చం తమపాతయచ్చ||౧౫౬|| కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్ ।ఆదిత్యేఽభ్యుదితే రాత్రౌ
మధ్యస్థ ఇవ చంద్రమాః||౧౫౭||న్యపతత్కుంభకర్ణోఽథ స్వకాయేన నిపాతయన్ । ప్లవంగమానాం కోటీశ్చ పరితస్సంప్ర
ధావతామ్||౧౫౮||తచ్చాతికాయం హిమవత్ప్రకాశం రక్షస్తతస్తోయనిధౌ పపాత । గ్రాహాన్వరాన్ మీనవరాన్ భుజంగాన్మ
మర్ద భూమిం చ తదా వివేశ|| ౧౫౯ || తస్మిన్ హతే బ్రాహ్మణదేవశత్రౌ మహాబలే సంయతి కుంభకర్ణే । చచాల భూర్భూమిధ
రాశ్చ సర్వే హర్షాచ్చ దేవాస్తుములం ప్రణేదుః|| ౧౬౦ || తతస్తు దేవర్షిమహర్షిపన్నగాస్సురాశ్చ భూతాని సువర్ణగు
హ్యకాః।సయక్షగంధర్వగణా నభోగతాః ప్రహర్షితా రామపరాక్రమేణ||౧౬౧||తతస్తు తే తస్య వధేన భూరిణా మనస్వి
నో నైరృతరాజబాంధవాః।వినేదురుచ్చైర్వ్యథితా రఘూత్తమం హరిం సమీక్ష్యైవ యథా సురాసురాః|| ౧౬౨|| స దేవ
లోకస్య తమో నిహత్య సూర్యో యథా రాహుముఖాద్విముక్తః । తథా వ్యభాసీద్ధరిసైన్యమధ్యే నిహత్య రామో యుధి కుం
భకర్ణమ్||౧౬౩|| ప్రహర్షమీయుర్బహవస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమైరివాననైః । అపూజయన్ రాఘవమిష్టభాజనం
హతే రిపౌ భీమబలే దురాసదే||౧౬౪|| స కుంభకర్ణం సురసంఘమర్దనం మహత్సు యుద్ధేష్వపరాజితశ్రమమ్। ననంద హ
త్వా భరతాగ్రజో రణే మహాసురం వృత్రమివామరాధిపః||౧౬౫|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తషష్టితమస్సర్గః. ******
కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవేణ మహాత్మనా ।రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్||౧||రా

జః సకాలసంకాశస్సంయుక్తః కాలధర్మణా । విద్రావ్య వానరీం సేనాం భక్షయిత్వా చ వానరాన్ ॥ ౨ ॥ ప్రతపిత్వా ము
హూర్తం చ ప్రశాంతో రామతేజసా । కాయేనార్ధప్రవిష్టేన సముద్రం భీమదర్శనమ్ ॥ ౩ ॥ నికృత్తకంఠోరుభుజో ఽక్షు
రన్రుధిరం బహు । రుద్ధ్వా ద్వారం శరీరేణ లంకాయాః పర్వతోపమః ॥ ౪ ॥ కుంభకర్ణస్తవ భ్రాతా కాకుత్స్థశరపీడితః ।
లగండభూతో వికృతో దావదగ్ధ ఇవ ద్రుమః ॥ ౫ ॥ తం శ్రుత్వా నిహతం సంఖ్యే కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । రావణశ్శోకసంత
ప్తో ము మోహాపపాత చ ॥ ౬ ॥ పితృవ్యం నిహతం దృష్ట్వా దేవాంతకనరాంతకౌ । త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ రురుదుశ్శోకపీడి
తాః ॥ ౭ ॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా । మహోదరమహాపార్శ్వౌ శోకాక్రాంతౌ బభూవతుః ॥ ౮ ॥
తతః కృచ్ఛ్రాత్సమాసాద్య సంజ్ఞాం రాక్షసపుంగవః । కుంభకర్ణవధాద్దీనో విలలాప స రావణః ॥ ౯ ॥ హా వీర రిపుదర్పఘ్న
కుంభకర్ణ మహాబల । త్వం మాం విహాయ వై దైవాద్యాతోఽసి యమసాదనమ్ ॥ ౧౦ ॥ మమ శల్యమనుద్ధృత్య బాంధవానాం మ
హాబల । శత్రుసైన్యం ప్రతాప్యైకస్త్వం మాం సంత్యజ్య గచ్ఛసి ॥ ౧౧ ॥ ఇదానీం ఖల్వహం నాస్మి యస్య మే దక్షిణో భుజః ।
పతితో యం సమాశ్రిత్య న బిభేమి సురాసురాన్ ॥ ౧౨ ॥ కథమేవంవిధో వీరో దేవదానవదర్పహా । కాలాగ్నిప్రతిమో హ్యద్య
రణే రామేణ వై హతః ॥ ౧౩ ॥ యస్య తే వజ్రనిష్పేషో న కుర్యాద్వ్యసనం సదా । స కథం రామబాణార్తః ప్రసుప్తోఽసి మహీ
తలే ॥ ౧౪ ॥ ఏతే దేవగణాస్సార్ధమృషిభిర్గగనే స్థితాః । నిహతం త్వాం రణే దృష్ట్వా నినదంతి ప్రహర్షితాః ॥ ౧౫ ॥ ధ్రువమ
ద్యైవ సంహృష్టా లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః । ఆరుక్ష్యంతి హి దుర్గాణి లంకాద్వారాణి సర్వశః ॥ ౧౬ ॥ రాజ్యేన నాస్తి మే కార్యం
కిం కరిష్యామి సీతయా । కుంభకర్ణవిహీనస్య జీవితే నాస్తి మే రతిః ॥ ౧౭ ॥ యద్యహం భ్రాతృహంతారం న హన్మి యుధి రా
ఘవమ్ । నను మే మరణం శ్రేయో న చేదం వ్యర్థజీవితమ్ ॥ ౧౮ ॥ అద్యైవ తం గమిష్యామి దేశం యత్రానుజో మమ । న భ్రా
తరం సముత్సృజ్య క్షణం జీవితుముత్సహే ॥ ౧౯ ॥ దేవా హి మాం హసిష్యంతి దృష్ట్వా పూర్వాపకారిణమ్ । కథమింద్రం జయి
ష్యామి కుంభకర్ణ హతే త్వయి ॥ ౨౦ ॥ తదిదం మామనుప్రాప్తం విభీషణవచశ్శుభమ్ । యదజ్ఞానాన్మయా తస్య న గృహీతం మ
హాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ విభీషణవచో యావత్కుంభకర్ణప్రహస్తయోః । వినాశోఽయం సముత్పన్నో మాం వ్రీడయతి దారుణః ॥
౨౨ ॥ తస్యాయం కర్మణః ప్రాప్తో విపాకో మమ శోకదః । యన్మయా ధార్మికః శ్రీమాన్స నిరస్తో విభీషణః ॥ ౨౩ ॥ ఇతి బహువి
ధమాకులాంతరాత్మా కృపణమతీవ విలప్య కుంభకర్ణమ్ । న్యపతదతిదశాననో భృశార్తస్తమనుజమింద్రరిపుం హతం వి
దిత్వా ॥ ౨౪ ॥ ఇ॰ శ్రీమద్యుద్ధకాండే అష్టషష్టితమస్సర్గః ******************************

ఏవం విలపమానస్య రావణస్య దురాత్మనః । శ్రుత్వా శోకాభితప్తస్య త్రిశిరా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ ఏవమేవ మహావీర్యో హ
తో నస్తాత మధ్యమః । న తు సత్పురుషా రాజన్ విలపంతి యథా భవాన్ ॥ ౨ ॥ నూనం త్రిభువనస్యాపి పర్యాప్తస్త్వమసి ప్రభో ।
స కస్మాత్ప్రాకృత ఇవ శోచస్యాత్మానమీదృశమ్ ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మదత్తాస్తి తే శక్తిః కవచస్సాయకో ధనుః । సహస్రఖరసంయు
క్తో రథో మేఘస్వనో మహాన్ ॥ ౪ ॥ త్వయాసకృద్విశస్త్రేణ విశస్తా దేవదానవాః । స సర్వాయుధసంపన్నో రాఘవం శాస్తుమ
ర్హసి ॥ ౫ ॥ కామం తిష్ఠ మహారాజ నిర్గమిష్యామ్యహం రణమ్ । ఉద్ధరిష్యామి తే శత్రూన్ గరుడః పన్నగానివ ॥ ౬ ॥ శంబరో దే
వరాజేన నరకో విష్ణునా యథా । తథాద్య శయితా రామో మయా యుధి నిపాతితః ॥ ౭ ॥ శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం రావణో
రాక్షసాధిపః । పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః ॥ ౮ ॥ శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం దేవాంతకనరాంతకౌ । అతికా
యశ్చ తేజస్వీ బభూవుర్యుద్ధహర్షితాః ॥ ౯ ॥ తతోఽహమహమిత్యేవ గర్జంతో నైరృతర్షభాః । రావణస్య సుతా వీరాశ్శ
క్రతుల్యపరాక్రమాః ॥ ౧౦ ॥ అంతరిక్షగతాస్సర్వే సర్వే మాయావిశారదాః । సర్వే త్రిదశదర్పఘ్నాస్సర్వే చ రణదుర్జ
యాః ॥ ౧౧ ॥ సర్వే సుబలసంపన్నాస్సర్వే విస్తీర్ణకీర్తయః । సర్వే సమరమాసాద్య న శ్రూయంతే పరాజితాః ॥ ౧౨ ॥ దేవై
రపి సగంధర్వైస్సకిన్నరమహోరగైః । సర్వేఽస్త్రవిదుషో వీరాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః ॥ ౧౩ ॥ సర్వే ప్రవరవిజ్ఞానా
స్సర్వే లబ్ధవరాస్తథా ॥ స తైస్తదా భాస్కరతుల్యవర్చసైస్సుతైర్వృతశ్శత్రుబలప్రమర్దనః । రరాజ రాజా మఘ
వా యథామరైర్వృతో మహాదానవదర్పనాశనైః ॥ ౧౪ ॥ స పుత్రాన్సంపరిష్వజ్య భూషయిత్వా చ భూషణైః । ఆశీ
ర్భిశ్చ ప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాస సంయుగే ॥ ౧౫ ॥ యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతరౌ చాపి రావణః । రక్షణార్థం కు
మారాణాం ప్రేషయామాస సంయుగే ॥ ౧౬ ॥ తేఽభివాద్య మహాత్మానం రావణం శత్రురావణమ్ । కృత్వా ప్రదక్షిణం చైవ

మహాకాయాః ప్రతస్థిరే ||౧౭|| సర్వౌషధీభిర్గంధైశ్చ సమాలభ్య మహాబలాః | నిర్జగ్ముర్నైరృతశ్రేష్ఠాష్షడేతే యుద్ధకాం
క్షిణః ||౧౮|| త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాంతకనరాంతకౌ | మహోదరమహాపార్శ్వౌ నిర్జగ్ముః కాలచోదితాః ||౧౯||
తతస్సుదర్శనం నామ నీలజీమూతసన్నిభమ్ | ఐరావతకులే జాతమారురోహ మహోదరః || ౨౦ || సర్వాయుధస
మాయుక్తం తూణీభిశ్చ స్వలంకృతమ్ | రరాజ గజమాస్థాయ సవితేవాస్తమూర్ధని || ౨౧ || హయోత్తమసమాయుక్తం
సర్వాయుధసమాకులమ్ | ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం త్రిశిరా రావణాత్మజః || ౨౨ || త్రిశిరా రథమాస్థాయ విరరాజ ధనుర్ధరః |
సవిద్యుదుల్కశ్శైలాగ్రే సేంద్రచాప ఇవాంబుదః || ౨౩ || త్రిభిః కిరీటైశ్శుశుభే త్రిశిరాస్సరథోత్తమే | హిమవానివ శైలేం
ద్రస్త్రిభిః కాంచనపర్వతైః || ౨౪ || అతికాయోతి తేజస్వీ రాక్షసేంద్రసుతస్తదా | ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మ
తామ్ || ౨౫ || సుచక్రాక్షం సుసంయుక్తం సానుకర్షం సకూబరమ్ | తూణీబాణాసనైర్దీప్తం ప్రాసాసిపరిఘాకులమ్ || ౨౬ ||
స కాంచనవిచిత్రేణ మకుటేన విరాజతా | భూషణైశ్చ బభౌ మేరుః కిరణైరివ భాస్వతః || ౨౭ || స రరాజ రథే తస్మిన్ రాజసూ
నుర్మహాబలః | వృతో నైరృతశార్దూలైర్వజ్రపాణిరివామరైః || ౨౮ || హయముచ్చైశ్శ్రవఃప్రఖ్యం శ్వేతం కనక
భూషణమ్ | మనోజవం మహాకాయమారురోహ నరాంతకః || ౨౯ || గృహీత్వా ప్రాసముల్కాభం విరరాజ నరాం
తకః | శక్తిమాదాయ తేజస్వీ గుహశ్శిఖిగతో యథా || ౩౦ || దేవాంతకస్సమాదాయ పరిఘం వజ్రభూషణమ్ | పరిగృ
హ్య గిరిం దోర్భ్యాం వపుర్విష్ణోర్విడంబయన్ ||౩౧|| మహాపార్శ్వో మహాకాయో గదామాదాయ వీర్యవాన్ | విరరాజ గ
దాపాణిః కుబేర ఇవ సంయుగే ||౩౨|| ప్రతస్థిరే మహాత్మానో బలైరప్రతిమైర్వృతాః | సురా ఇవామరావత్యా బలైరప్ర
తిమైర్వృతాః || ౩౩ || తాంగజైశ్చ తురంగైశ్చ రథైశ్చాంబుదనిస్వనైః | అనుజగ్ముర్మహాత్మానో రాక్షసాః
ప్రవరాయుధాః ||౩౪|| తే విరేజుర్మహాత్మానః కుమారాస్సూర్యవర్చసః | కిరీటినః శ్రియాజుష్టా గ్రహా దీప్తా ఇవాంబరే ||
౩౫ || ప్రగృహీతా బభౌ తేషాం శస్త్రాణామావలిస్సితా | శారదాభ్రప్రతీకాశా హంసావలిరివాంబరే || ౩౬ ||
మరణం చాపి నిశ్చిత్య శత్రూణాం వా పరాజయమ్ | ఇతి కృత్వా మతిం వీరా నిర్జగ్ముస్సంయుగార్థినః || ౩౭ || జగర్జు
శ్చ ప్రణేదుశ్చ చిక్షిపుశ్చాపి సాయకాన్ | జగృహుశ్చాపి తే వీరా నిర్యాంతో యుద్ధదుర్మదాః || ౩౮ || క్ష్వేళితా
స్ఫోటితరవైశ్చ చాలచ వసుంధరా | రక్షసాం సింహనాదైశ్చ పుస్ఫోటేవ తదాంబరమ్ ||
౩౯ || తేభినిష్క్రమ్య ముదితా రాక్షసేంద్రా మహాబలాః | దదృశుర్వానరానీకం సముద్యతశిలానగమ్ ||౪౦|| హరయోపి
మహాత్మానో దదృశుర్నైరృతం బలమ్ | హస్త్యశ్వరథసంబాధం కింకిణీశతనాదితమ్ ||౪౧|| నీలజీమూతసంకాశం సముద్యత
మహాయుధమ్ | దీప్తానలరవిప్రఖ్యైస్సర్వతో నైరృతైర్వృతమ్ ||౪౨|| తం దృష్ట్వా బలమాయాంతం లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః | స
ముద్యతమహాశైలాస్సంప్రణేదుర్మహాబలాః ||౪౩|| అమృష్యమాణా రక్షాంసి ప్రతినర్దంతి వానరాః | తతస్సముద్ఘుష్టరవం
నిశమ్య రక్షోగణా వానరయూథపానామ్ | అమృష్యమాణాః పరహర్షముగ్రం మహాబలా భీమతరం వినేదుః ||౪౪|| తే రా
క్షసబలం ఘోరం ప్రవిశ్య హరియూథపాః | విచేరురుద్యతైశ్శైలైర్నగాశ్శిఖరిణో యథా ||౪౫|| కేచిదాకాశమావిశ్య కే
చిదుర్వ్యాం ప్లవంగమాః | రక్షస్సైన్యేషు సంక్రుద్ధాశ్చేరుర్ద్రుమశిలాయుధాః ||౪౬|| ద్రుమాంశ్చ విపులస్కంధాన్ గృ
హ్య వానరపుంగవాః | తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం రక్షోవానరసంకులమ్ ||౪౭|| తే పాదపశిలాశైలైశ్చక్రుర్వృష్టిమనుత్తమామ్
బాణౌఘైర్వార్యమాణాశ్చ హరయో భీమవిక్రమాః ||౪౮|| సింహనాదాన్ వినేదుశ్చ రణే రాక్షసవానరాః | శిలాభిశ్చూ
ర్ణయామాసుర్యాతుధానాన్ ప్లవంగమాః ||౪౯|| నిజఘ్నుస్సంయుగే క్రుద్ధాః కవచాభరణావృతాన్ | కేచిద్రథగతాన్ వీర
గజవాజిగతానపి || ౫౦ || నిజఘ్నుస్సహసాప్లుత్య యాతుధానాన్ ప్లవంగమాః | శైలశృంగహతాః కేచిన్ముష్టిభిర్వాంత
లోచనాః ||౫౧|| చేలుః పేతుశ్చ నేదుశ్చ తత్ర రాక్షసపుంగవాః | రాక్షసాశ్చ శరైస్తీక్ష్ణైర్బిభిదుః కపికుంజరాన్ ||౫౨|| శూల
ముద్గరఖడ్గైశ్చ జఘ్నుః ప్రాసైశ్చ శక్తిభిః | అన్యోన్యం పాతయామాసుః పరస్పరజయైషిణః || ౫౩ || రిపుశోణితదిగ్ధాం
గాస్తత్ర వానరరాక్షసాః | తతశ్శైలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ విసృష్టైర్హరిరాక్షసైః ||౫౪|| ముహూర్తేనావృతా భూమిరభవచ్ఛో
ణితాప్లుతా | పతితైః పర్వతాకారై రక్షోభిరరిమర్దనైః || ౫౫ || ఆసీద్వసుమతీ పూర్ణా తథా యుద్ధమదాన్వితైః | ఆక్షిప్తాః

క్షిప్యమాణాశ్చ భగ్నశూలాశ్చ వానరైః||౧౬||వానరాన్వానరైరేవ జఘ్నుస్తే రజనీచరాః|రాక్షసా రాక్షసైరేవ జ
ఘ్నుస్తే హరియూథపాః||౧౭||ఆక్షిప్య చ శిలాస్తేషాం నిజఘ్నూ రాక్షసా హరీన్| తేషాం చాచ్ఛిద్య శస్త్రాణి జఘ్నూ రక్షాం
సి వానరాః||౧౮||నిజఘ్నుః శైలశూలాస్త్రైర్బిభిదుశ్చ పరస్పరమ్|సింహనాదాన్వినేదుశ్చ రణే వానరరాక్షసాః||౧౯||ఛి
న్నవర్మతనుత్రాణా రాక్షసా వానరైర్హతాః|రుధిరం ప్రస్రవంస్తత్ర రససారమివ ద్రుమాః||౨౦||రథేన చ రథం
చాపి వారణేనైవ వారణమ్|హయేన చ హయం కేచిన్నిజఘ్నుర్వానరా రణే||౨౧||ప్రహృష్టమనసస్సర్వే ప్రగృహీతమహా
శిలాః| హరయో రాక్షసాన్ జఘ్నుర్ద్రుమైశ్చ బహుశాఖిభిః||౨౨||తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం రక్షోవానరసంకులమ్| క్షుర
ప్రైరర్ధచంద్రైశ్చ భల్లైశ్చ నిశితైశ్శరైః||౨౩||రాక్షసా వానరేంద్రాణాం చిచ్ఛిదుః పాదపాన్శిలాః|వికీర్ణైః పర్వతా
గ్రైశ్చ ద్రుమైశ్ఛిన్నైశ్చ సంయుగే||౨౪||హతైశ్చ కపిరక్షోభిర్దుర్గమా వసుధాభవత్||తే వానరా గర్వితహృష్టచేష్టాస్సం
గ్రామమాసాద్య భయం విముచ్య|యుద్ధం తు సర్వే సహ రాక్షసైస్తైర్నానాయుధాశ్చక్రురదీనసత్త్వాః||౨౫||తస్మిన్ప్ర
వృత్తే తుములే విమర్దే ప్రగృహ్యమాణేషు వలీముఖేషు|నిపాత్యమానేషు చ రాక్షసేషు మహర్షయో దేవగణాశ్చ నేదుః
౨౬||తతోऽహయం మారుతతుల్యవేగమారుహ్య శక్తిం నిశితాం ప్రగృహ్య|నరాంతకో వానరరాజసైన్యం మహార్ణవం మీన
ఇవావివేశ||౨౭||స వానరాన్సప్తశతాని వీరః ప్రాసేన దీప్తేన వినిర్బిభేద|ఏకక్షణేనేంద్రరిపుర్మహాత్మా జఘాన సైన్యం
హరిపుంగవానామ్||౨౮||దదృశుశ్చ మహాత్మానం హయపృష్ఠే ప్రతిష్ఠితమ్|చరంతం హరిసైన్యేషు విద్యాధరమహర్షయః
||౨౯||స తస్య దదృశే మార్గో మాంసశోణితకర్దమః|పతితైః పర్వతాకారైర్వానరైరభిసంవృతః||౩౦||యావద్విక్రమి
తుం బుద్ధిం చక్రుః ప్లవగపుంగవాః| తావదేతానతిక్రమ్య నిర్బిభేద నరాంతకః||౩౧||దారయంశ్చ కపీన్సర్వాన్నివృత్తో
ప్యనుధావతి|సర్వాసు దిక్షు బలవాన్విచచార నరాంతకః||౩౨||దదాహ హరిసైన్యాని వనానీవ విభావసుః|యావదుత్పాట
యామాసుర్వృక్షాన్ శైలాన్ వనౌకసః||౩౩||తావత్ప్రాసహతాః పేతుర్వజ్రకృత్తా ఇవాచలాః|జ్వలంతం ప్రాసము
ద్యమ్య సంగ్రామాగ్రే నరాంతకః||౩౪||దిక్షు సర్వాసు బలవాన్విచచార నరాంతకః| ప్రమృద్నన్సర్వతో యుద్ధే ప్రా
వృట్కాలే యథానిలః||౩౫||న శేకుర్ధావితుం వీరా న స్థాతుం స్పందితుం కుతః|ఉత్పతంతం స్థితం యాంతం సర్వాన్వివ్యాధ
వీర్యవాన్||౩౬||ఏకేనాంతకకల్పేన ప్రాసేనాదిత్యతేజసా |భిన్నాని హరిసైన్యాని పేతుర్ధరణీతలే||౩౭||వజ్రనిష్పే
షసదృశం ప్రాసస్యాభినిపాతనమ్ |న శేకుర్వానరాస్సోఢుం తే వినేదుర్మహాస్వనమ్||౩౮||పతతాం హరివీరాణాం రూ
పాణి ప్రచకాశిరే|వజ్రభిన్నాగ్రకూటానాం శైలానాం పతతామివ||౩౯||యే తు పూర్వం మహాత్మానః కుంభకర్ణేన పా
తితాః |తే స్వస్థా వానరశ్రేష్ఠాస్సుగ్రీవమవతస్థిరే||౪౦||విప్రేక్షమాణస్సుగ్రీవో దదర్శ హరివాహినీమ్|నరాంతకభయ
త్రస్తాం విద్రవంతీమితస్తతః||౪౧||విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా స దదర్శ నరాంతకమ్|గృహీతప్రాసమాయాంతం హయ
పృష్ఠే ప్రతిష్ఠితమ్||౪౨||అథోవాచ మహాతేజాస్సుగ్రీవో వానరాధిపః|కుమారమంగదం వీరం శక్రతుల్యపరాక్రమమ్||౪౩||గ
చ్ఛ త్వం రాక్షసం వీరో యోऽసౌ తురగమాస్థితః|క్షోభయంతం హరిబలం క్షిప్రం ప్రాణైర్వియోజయ||౪౪|| స భర్తుర్వచ
నం శ్రుత్వా నిష్పపాతాంగదస్తతః|అనీకాన్మేఘసంకాశాన్మేఘానీకాదివాంశుమాన్||౪౫|| శైలసంఘాతసంకాశో హరీ
ణాముత్తమోంగదః|రరాజాంగదసన్నద్ధస్సధాతురివ పర్వతః||౪౬||నిరాయుధో మహాతేజాః కేవలం నఖదంష్ట్రవాన్|న
రాంతకమభిక్రమ్య వాలిపుత్రోऽబ్రవీద్వచః|౪౭||తిష్ఠ కిం ప్రాకృతైరేభిర్హరిభిస్త్వం కరిష్యసి| అస్మిన్వజ్రసమస్ప
ర్శం ప్రాసం క్షిపమమోరసి||౪౮||అంగదస్య వచః శ్రుత్వా ప్రచుక్రోధ నరాంతకః| సందశ్య దశనైరోష్ఠం వినిశ్వస్య భు
జంగవత్||౪౯||అభిగమ్యాంగదం క్రుద్ధో వాలిపుత్రం నరాంతకః|| ప్రాసం సమావిధ్య తదాంగదాయ సముజ్జ్వలంతం స
హసోత్ససర్జ| స వాలిపుత్రోరసి వజ్రకల్పే బభూవ భగ్నో న్యపతచ్చ భూమౌ||౫౦||తం ప్రాసమాలోక్య తదా విభ
గ్నం సుపర్ణకృత్తోరగభోగకల్పమ్|తలం సముద్యమ్య స వాలిపుత్రస్తురంగమం తస్య జఘాన మూర్ధ్ని||౫౧|| నిమగ్నపాదః
స్ఫుటితాక్షితారో నిష్క్రాంతజిహ్వోऽచలసన్నికాశః| స తస్య వాజీ నిపపాత భూమౌ తలప్రహారేణ విశీర్ణమూర్ధా||
౫౨||నరాంతకః క్రోధవశం జగామ హతం తురంగం పతితం నిరీక్ష్య| స ముష్టిముద్యమ్య మహాప్రభావో జఘాన శీర్షే యు
ధి వాలిపుత్రమ్||౫౩||అథాంగదో ముష్టివిభిన్నమూర్ధా సుస్రావ తీవ్రం రుధిరం సుశీర్షాత్ |ముహుర్విజజ్వాల ముమోహ

చాపిసంజ్ఞాంసమాసాద్యవిసిస్మియేచ॥ ౯౪ ॥అథాంగదోవజ్రసమానవేగంసంవర్త్యముష్టింగిరిశృంగకల్పమ్ । నిపాత
యామాసతదామహాత్మానరాంతకస్యోరసివాలిపుత్రః ॥౯౫॥సముష్టినిష్పిష్టవిభిన్నవక్షాజ్వాలావమన్ శోణితదిగ్ధగా
త్రః । నరాంతకోభూమితలేపపాతయథాచలోవజ్రనిపాతభగ్నః ॥౯౬॥అథాంతరిక్షేత్రిదశోత్తమానాంవనౌకసాం
చైవమహాప్రణాదః । బభూవతస్మిన్నిహతేఽగ్ర్యవీరేనరాంతకేవాలిసుతేనసంఖ్యే ॥౯౭॥అథాంగదోరామమనఃప్రహ
ర్షణంసుదుష్కరంతత్కృతవాన్హివిక్రమమ్ । విసిస్మియేసోప్యతివీర్యవిక్రమఃపునశ్చయుద్ధేసబభూవహర్షితః॥౯౮॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః **

నరాంతకంహతందృష్ట్వాచుక్రుశుర్నైరృతర్షభాః । దేవాంతకస్త్రిమూర్ధాచపౌలస్త్యశ్చమహోదరః॥
౧॥ఆరూఢోమేఘసంకాశంవారణేంద్రంమహోదరః । వాలిపుత్రంమహావీర్యమభిదుద్రావవీర్యవాన్॥౨॥భ్రాతృ
వ్యసనసంతప్తస్తథాదేవాంతకోబలీ । ఆదాయపరిఘందీప్తమంగదంసమభిద్రవత్ ॥౩॥రథమాదిత్యసంకాశంయుక్తంప
రమవాజిభిః । ఆస్థాయత్రిశిరావీరోవాలిపుత్రమథాభ్యయాత్ ॥౪॥సత్రిభిర్దేవదర్పఘ్నైర్నైరృతేంద్రైరభిద్రు
తః । వృక్షముత్పాటయామాసమహావిటపమంగదః॥౫॥దేవాంతకాయతంవీరశ్చిక్షేపసహసాంగదః । మహావృక్షంమహా
శాఖంశక్రోదీప్తమివాశనిమ్॥౬॥ త్రిశిరాస్తంప్రచిచ్ఛేదశరైరాశీవిషోపమైః । సవృక్షంకృత్తమాలోక్యఉత్పపాతత
దాంగదః॥౭॥సవవర్షతతోవృక్షాన్ శిలాశ్చకపికుంజరః । తాన్ప్రచిచ్ఛేదసంక్రుద్ధస్త్రిశిరానిశితైశ్శరైః॥౮॥పరిఘాగ్రే
ణతాన్వృక్షాన్బభంజససురాంతకః । త్రిశిరాశ్చాంగదంవీరమభిదుద్రావసాయకైః॥౯॥గజేనసమభిద్రుత్యవాలిపు
త్రంమహోదరః । జఘానోరసిసంక్రుద్ధస్తోమరైర్వజ్రసన్నిభైః॥౧౦॥దేవాంతకశ్చసంక్రుద్ధఃపరిఘేణతదాంగదమ్॥
ఉపగమ్యాభిహత్యాశువ్యపచక్రామవేగవాన్॥౧౧॥సత్రిభిర్నైరృతశ్రేష్ఠైర్యుగపత్సమభిద్రుతః । నవివ్యథేమహాతే
జావాలిపుత్రఃప్రతాపవాన్ ॥౧౨॥సవేగవాన్మహావేగంకృత్వాపరమదుర్జయః । తలేనభృశముత్పత్యజఘానాస్యమ
హాగజమ్॥౧౩॥తస్యతేనప్రహారేణనాగరాజస్యసంయుగే । పేతతుర్లోచనేతస్యవిననాదసవారణః॥౧౪॥విషాణంచా
స్యనిష్కృష్యవాలిపుత్రోమహాబలః । దేవాంతకమభిప్లుత్యతాడయామాససంయుగే॥౧౫॥సవిహ్వలితసర్వాంగోవా
తోద్ధూతఇవద్రుమః । లాక్షారససవర్ణంచసుస్రావరుధిరంముఖాత్ ॥౧౬॥అథాశ్వాస్యమహాతేజాఃకృచ్ఛ్రాద్దేవాంత
కోబలీ । ఆవిధ్యపరిఘంఘోరమాజఘానతదాంగదమ్॥౧౭॥పరిఘాభిహతశ్చాపివానరేంద్రాత్మజస్తదా । జానుభ్యాంస
హతోభూమౌపునరేవోత్పపాతహ॥౧౮ ॥తముత్పతంతంత్రిశిరాస్త్రిభిర్బాణైరజిహ్మగైః । ఘోరైర్హరిపతేఃపుత్రంల
లాటేభిజఘానహ॥౧౯ ॥తతోంగదంపరిక్షిప్తంత్రిభిర్నైరృతపుంగవైః । హనుమానపివిజ్ఞాయనీలశ్చాపిప్రతస్థతుః॥౨౦॥త
తశ్చిక్షేపశైలాగ్రంనీలస్త్రిశిరసేతదా । తద్రావణసుతోధీమాన్బిభేదనిశితైశ్శరైః ॥౨౧॥తద్బాణశతనిర్భిన్నంవిదారిత
శిలాతలమ్ । సవిస్ఫులింగంసజ్వాలంనిపపాతగిరేశ్శిరః॥౨౨॥తతశ్చూర్ణితమాలోక్యహర్షాద్దేవాంతకస్తదా । పరిఘే
ణాభిదుద్రావమారుతాత్మజమాహవే॥౨౩॥తమాపతంతముత్ప్లుత్యహనూమాన్మారుతాత్మజః । ఆజఘానతదామూర్ధ్ని
వజ్రకల్పేనముష్టినా॥౨౪॥శిరసిప్రహరన్వీరస్తదావాయుసుతోబలీ । నాదేనాకంపయచ్చైవరాక్షసాన్సమహాకపిః॥౨౫॥
సముష్టినిష్పిష్టవికీర్ణమూర్ధానిర్వాంతదంతాక్షివిలంబిజిహ్వః । దేవాంతకోరాక్షసరాజసూనుర్గతాసురుర్వ్యాంస
హసాపపాత ॥ ౨౬ ॥ తస్మిన్హతేరాక్షసరాజసూనౌమహాబలేసంయతిదేవశత్రౌ । నీలంత్రిమూర్ధాకుపితశ్శరౌ
ఘైర్వవర్షజాంబూనదచిత్రపుంఖైః ॥ ౨౭ ॥ మహోదరస్తుసంక్రుద్ధఃకుంజరంపర్వతోపమమ్ । భూయస్సమధి
రుహ్యాశు మందరంరశ్మిమానివ ॥ ౨౮ ॥ తతోబాణమయంవర్షంనీలస్యోరస్యపాతయత్ । గిరౌవర్షం
తటిచ్చక్రచాపవానివతోయదః ॥ ౨౯ ॥తతశ్శరౌఘైరభివర్షమాణోవిభిన్నగాత్రఃకపిసైన్యపాలః । నీలోబభూవాథ
విసృష్టగాత్రోవిష్టంభితస్తేనమహాబలేన ॥ ౩౦ ॥ తతస్తునీలఃప్రతిలభ్యసంజ్ఞాంశైలంసముత్పాట్యసవృక్షషండమ్ ।
తతస్సముత్పత్యభృశోగ్రవేగోమహోదరంతేనజఘానమూర్ధ్ని ॥ ౩౧ ॥ తతస్సశైలేంద్రనిపాతభగ్నోమహో
దరస్తేనమహాద్విపేన । వ్యపోథితోభూమితలేగతాసుఃపపాతవజ్రాభిహతోయథాద్రిః ॥౩౨॥పితృవ్యంనిహతందృష్ట్వాత్రి
శిరాశ్చాపమాదదే । హనూమంతంచసంక్రుద్ధోవివ్యాధనిశితైశ్శరైః॥ ౩౩ ॥ సవాయుసూనుఃకుపితశ్చిక్షేపశిఖరంగిరేః ।

త్రిశిరాస్తచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైర్బిభేద బహుధా బలీ ॥౩౪॥ తద్వ్యర్థం శిఖరం దృష్ట్వా ద్రుమవర్షం మహాకపిః। విససర్జ రణే తస్మిన్రావణస్య సుతం ప్రతి ॥౩౫॥ తమాపతన్తమాకాశే ద్రుమవర్షం ప్రతాపవాన్। త్రిశిరా నిశితైర్బాణైశ్చిచ్ఛేద చ ననాద చ ॥౩౬॥ తతో హనూమానుత్ప్లుత్య హయాంస్త్రిశిరసస్తదా। విదదార నఖైః క్రుద్ధో గజేన్ద్రం మృగరాడివ ॥౩౭॥ అథ శక్తిం సమాదాయ కాలరాత్రిమివాన్తకః। చిక్షేపానిలపుత్రాయ త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥౩౮॥ దివః క్షిప్తాం మహోల్కాభాం శక్తిం తాం సుమహాప్రభామ్। గృహీత్వా హరిశార్దూలో బభఞ్జ చ ననాద చ ॥౩౯॥ తాం దృష్ట్వా ఘోరసంకాశాం శక్తిం భగ్నాం హనూమతా। ప్రహృష్టా వానరగణా వినేదుర్జలదా ఇవ ॥౪౦॥ తతః ఖడ్గం సముద్యమ్య త్రిశిరా రావణాత్మజః। నిజఘాన తదా తేన వానరేన్ద్రస్య వక్షసి ॥౪౧॥ ఖడ్గప్రహారాభిహతో హనూమాన్మారుతాత్మజః। ఆజఘాన త్రిశిరసం తలేనోరసి వీర్యవాన్ ॥౪౨॥ స తలాభిహతస్తేన స్రస్తహస్తాంబరో భువి। నిపపాత మహాతేజా విసంజ్ఞస్త్రిశిరాస్తదా ॥౪౩॥ పతతస్తస్య ఖడ్గం తు సమాచ్ఛిద్య మహాకపిః। ననాద గిరిసంకాశస్త్రాసయన్ సర్వనైరృతాన్ ॥౪౪॥ అమృష్యమాణస్తం ఘోషముత్పపాత నిశాచరః। ఉత్పత్య చ హనూమన్తం తాడయామాస ముష్టినా ॥౪౫॥ తేన ముష్టిప్రహారేణ సంచుకోప మహాకపిః। కుపితశ్చ నిజగ్రాహ కిరీటే రాక్షసర్షభమ్ ॥౪౬॥ హనూమాన్ రోషతామ్రాక్షో రాక్షసం పరవీరహా ॥ స తస్య శీర్షాణ్యసినా శితేన కిరీటజుష్టాని సకుణ్డలాని। క్రుద్ధః ప్రచిచ్ఛేద సుతోఽనిలస్య త్వష్టుస్సుతస్యేవ శిరాంసి శక్రః ॥౪౭॥ తాన్యాయతాక్షాణ్యగసన్నిభాని ప్రదీప్తవైశ్వానరలోచనాని। పేతుః శిరాంసీన్ద్రరిపోర్ధరణ్యాం జ్యోతీంషి ముక్తాని యథార్కమార్గాత్ ॥౪౮॥ తస్మిన్ హతే దేవరిపౌ త్రిశీర్షే హనూమతా శక్రపరాక్రమేణ। నేదుః ప్లవంగాః ప్రచచాల భూమీ రక్షాంస్యథో దుద్రువిరే సమన్తాత్ ॥౪౯॥ హతం త్రిశిరసం దృష్ట్వా తథైవ చ మహోదరమ్। హతౌ ప్రేక్ష్య దురాధర్షౌ దేవాన్తకనరాన్తకౌ ॥౫౦॥ చుకోప పరమామర్షీ మత్తో రాక్షసపుంగవః। జగ్రాహార్చిష్మతీం ఘోరాం గదాం సర్వాయసీం తదా ॥౫౧॥ హేమపట్టపరిక్షిప్తాం మాంసశోణితలేపనామ్। విరాజమానాం విపులాం శత్రుశోణితతర్పితామ్ ॥౫౨॥ తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రాం రక్తమాల్యవిభూషితామ్। ఐరావతమహాపద్మసార్వభౌమభయావహామ్ ॥౫౩॥ గదామాదాయ సంక్రుద్ధో మత్తో రాక్షసపుంగవః। హరీన్ సమభిదుద్రావ యుగాన్తాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥౫౪॥ అథర్షభః సముత్పత్య వానరో రావణానుజమ్। మత్తానీకముపాగమ్య తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥౫౫॥ తం పురస్తాత్ స్థితం దృష్ట్వా వానరం పర్వతోపమమ్। ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో గదయా వజ్రకల్పయా ॥౫౬॥ స తయాభిహతస్తేన గదయా వానరర్షభః। భిన్నవక్షాః సమాధూతః సుస్రావ రుధిరం బహు ॥౫౭॥ స సంప్రాప్య చిరాత్సంజ్ఞామృషభో వానరర్షభః। అభిజగ్రాహ వేగేన గదాం తస్య మహాత్మనః ॥౫౮॥ గృహీత్వా తాం గదాం భీమామావిశ్య చ పునః పునః। మత్తానీకం మహాత్మానం జఘాన రణమూర్ధని ॥౫౯॥ స స్వయా గదయా భగ్నో వికీర్ణదశనేక్షణః। నిపపాత తతో మత్తో వజ్రాహత ఇవాచలః ॥౬౦॥ వికీర్ణనయనే భూమౌ గతసత్త్వే గతాయుషి। పతితే రాక్షసే తస్మిన్ విద్రుతం రాక్షసం బలమ్ ॥౬౧॥ ఉన్మత్తస్తు తదా దృష్ట్వా గతాసుం భ్రాతరం రణే। చుకోప పరమక్రుద్ధః ప్రళయాగ్నిసమద్యుతిః ॥౬౨॥ తతస్సమాదాయ గదాం స వీరోఽపి త్రాసయన్ వానరసైన్యముగ్రమ్। స ద్రావ వేగేన తు సైన్యమధ్యే దహన్ యథా వహ్నిరతిప్రచణ్డః ॥౬౩॥ ఆపతన్తం తదా దృష్ట్వా రాక్షసం భీమవిక్రమమ్। శైలమాదాయ సుద్రావ నగవాక్షః పర్వతోపమః ॥౬౪॥ జిఘాంసూ రాక్షసం భీమం తం శైలేన మహాబలః। ఆపతన్తం తదా దృష్ట్వా ఉన్మత్తోఽపి మహాగిరిమ్ ॥౬౫॥ బిచ్ఛేద గదయా వీరః శతధా తత్ర సంయుగే। చూర్ణీకృతం గిరిం దృష్ట్వా రక్షసా కపికుఞ్జరః ॥౬౬॥ విస్మితోఽభూన్మహాబాహుర్జగర్జ చ ముహుర్ముహుః। ఉన్మత్తస్తు సుసంక్రుద్ధో జ్వలన్తీం రాక్షసోత్తమః ॥౬౭॥ గదామాదాయ వేగేన కపేర్వక్షస్యతాడయత్। స తయా గదయా వీరస్తాడితః కపికుఞ్జరః ॥౬౮॥ పపాత భూమౌ నిస్సంజ్ఞః సుస్రావ రుధిరం బహు। పునస్సంజ్ఞాముపాస్థాయ వానరస్స సముత్థితః ॥౬౯॥ తలేన తాడయామాస తతస్తస్య శిరః కపిః। తేన ప్రతాడితోఽపి వీరో రాక్షసః పర్వతోపమః ॥౭౦॥ విస్రస్తదన్తనయనో నిపపాత మహీతలే। సుస్రావ రుధిరం సోష్ణం గతాసుశ్చ తతోఽభవత్ ॥౭౧॥ తస్మిన్ హతే భ్రాతరి రావణస్య తన్నైరృతానాం బలమర్ణవాభమ్। త్యక్త్వాయుధం కేవలజీవితార్థం దుద్రావ భిన్నార్ణవసన్నికాశమ్ ॥౭౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తతితమస్సర్గః ॥ ****************************

స్వబలం వ్యథితం దృష్ట్వా తుములం రోమహర్షణమ్। భ్రాతౄంశ్చ నిహతాన్ దృష్ట్వా శక్రతుల్యపరాక్రమాన్ ॥

౧ ॥ పితృవ్యౌచాపిసందృశ్యసమరేసన్నిషూదితౌ।యుద్ధోన్మత్తంచమత్తంచభ్రాతరౌరాక్షసర్షభౌ॥౨॥ చుకోపచమ
హాతేజాబ్రహ్మదత్తవరోయుధి।అతికాయోఽద్రిసంకాశోదేవదానవదర్పహా॥౩॥ సభాస్కరసహస్రస్యసంఘాతమివ
భాస్వరమ్।రథమాస్థాయశక్రారిరభిదుద్రావవానరాన్॥౪॥సవిస్ఫార్యతదాచాపంకిరీటీమృష్టకుండలః। నామసంశ్రా
వయామాసననాదచమహాస్వనమ్॥౫॥తేనసింహప్రణాదేననామసంశ్రావణేనచ। జ్యాశబ్దేనచభీమేనత్రాసయామా
సవానరాన్॥౬॥ తేదృష్ట్వాదేహమాహాత్మ్యంకుంభకర్ణోఽయముత్థితః। భయార్తావానరాస్సర్వేసంశ్రయంతేపర
స్పరమ్॥౭॥తేతస్యరూపమాలోక్యయథావిష్ణోస్త్రివిక్రమే। భయాద్వానరయూథాస్తేవిద్రవంతితతస్తతః॥౮॥ తేఽతికా
యంతతోదృష్ట్వావానరామూఢచేతసః। శరణ్యంశరణంజగ్ముర్లక్ష్మణాగ్రజమాహవే॥౯॥ తతోఽతికాయంకాకుత్స్థోరథ
స్థంపర్వతోపమమ్।దదర్శధన్వినందూరాద్గర్జంతంకాలమేఘవత్॥౧౦॥ సతందృష్ట్వామహాకాయంరాఘవస్తుసువిస్మి
తః।వానరాన్సాంత్వయిత్వాతువిభీషణమువాచహ॥౧౧॥కోఽసౌపర్వతసంకాశోధనుష్మాన్హరిలోచనః।యుక్తేహయస
హస్రేణవిశాలేస్యందనేస్థితః॥౧౨॥యఏషనిశితైశ్శూలైస్సుతీక్ష్ణైఃప్రాసతోమరైః।అర్చిష్మద్భిర్వృతోభాతిభూతైరివ
మహేశ్వరః॥౧౩॥కాలజిహ్వాప్రకాశాభిర్యఏషోఽభివిరాజతే।ఆవృతోరథశక్తీభిర్విద్యుద్భిరివతోయదః॥౧౪॥ ధనూంషిచా
స్యసజ్జానిహేమపృష్ఠానిసర్వశః।శోభయంతిరథశ్రేష్ఠంశక్రచాపఇవాంబరమ్॥౧౫॥ కఏషరక్షశ్శార్దూలోరణభూమిం
విరాజయన్।అభ్యేతిరథినాంశ్రేష్ఠోరథేనాదిత్యతేజసా॥౧౬॥ ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేనరాహుణాభివిరాజతే। సూర్యరశ్మిని
భైర్బాణైర్దిశోదశవిరాజయన్॥౧౭॥త్రిణతంమేఘనిర్హ్రాదంహేమపృష్ఠమలంకృతమ్। శతక్రతుధనుఃప్రఖ్యంధను
శ్చాస్యవిరాజతే॥౧౮॥సధ్వజస్సపతాకశ్చసానుకర్షోమహారథః।చతుస్సాదిసమాయుక్తోమేఘస్తనితనిస్వనః॥౧౯॥ విం
శతిర్దశచాష్టౌచతూణోఽస్యరథమాస్థితాః। కార్ముకాణిచభీమానిజ్యాశ్చకాంచనపింగళాః॥౨౦॥ ద్వౌచఖడ్గౌరథగ
తౌపార్శ్వస్థౌపార్శ్వశోభితౌ।చతుర్హస్తత్సరుయుతౌవ్యక్తహస్తదశాయతౌ॥౨౧॥ రక్తకంఠగుణోధీరోమహాపర్వత
సన్నిభః।కాలకాలమహావక్త్రోమేఘస్థఇవభాస్కరః॥౨౨॥ కాంచనాంగదనద్ధాభ్యాంభుజాభ్యామేషశోభతే। శృంగా
భ్యామివతుంగాభ్యాంహిమవాన్పర్వతోత్తమః॥౨౩॥కుండలాభ్యాంతుయస్యైతద్భాతివక్త్రంశుభేక్షణమ్। పునర్వ
స్వంతరగతఃపరిపూర్ణోనిశాకరః॥౨౪॥ఆచక్ష్వమేమహాబాహోత్వమేనంరాక్షసోత్తమమ్। యందృష్ట్వావానరాస్స
ర్వేభయార్తావిద్రుతాదిశః॥౨౫॥సపృష్టోరాజపుత్రేణరామేణామితతేజసా।ఆచచక్షేమహాతేజారాఘవాయవిభీష
ణః॥౨౬॥దశగ్రీవోమహాతేజారాజావైశ్రవణానుజః। భీమకర్మామహోత్సాహోరావణోరాక్షసాధిపః॥౨౭॥
తస్యాసీద్వీర్యవాన్పుత్రోరావణప్రతిమోరణే। వృద్ధసేవీశ్రుతిధరఃసర్వాస్త్రవిదుషాంవరః॥౨౮॥ అశ్వపృష్ఠేరథేనా
గేఖడ్గేధనుషికర్షణే।భేదేసాంత్వేచదానేచనయేమంత్రేచసమ్మతః॥౨౯॥ యస్యబాహుంసమాశ్రిత్యలంకాభవతిని
ర్భయా।తనయంధాన్యమాలిన్యాఅతికాయమిమంవిదుః॥౩౦॥ఏతేనారాధితోబ్రహ్మాతపసాభావితాత్మనా।అస్త్రాణిచా
ప్యవాప్తానిరిపవశ్చపరాజితాః॥౩౧॥సురాసురైరవధ్యత్వందత్తమస్మైస్వయంభువా। ఏతచ్చకవచందివ్యంరథశ్చైషసు
భాస్వరః॥౩౨॥ఏతేనశతశోదేవాదానవాశ్చపరాజితాః।రక్షితానిచరక్షాంసియక్షాశ్చాపినిషూదితాః॥ ౩౩ ॥ వజ్రంవి
ష్టంభితంయేనబాణైరింద్రస్యధీమతః।పాశస్సలిలరాజస్యరణేప్రతిహతస్తథా ॥ ౩౪ ॥ ఏషోఽతికాయోబలవాన్రాక్షసా
నాంరథీవరః।రావణస్యసుతోధీమాన్దేవదానవదర్పహా॥౩౫॥తదస్మిన్క్రియతాంయత్నఃక్షిప్రంపురుషపుంగవ।పురా
వానరసైన్యానిక్షయంనయతిసాయకైః॥౩౬॥తతోఽతికాయోబలవాన్ప్రవిశ్యహరివాహినీమ్। విస్ఫారయామాసధను
ర్ననాదచపునఃపునః॥౩౭॥తంభీమవపుషందృష్ట్వారథస్థంరథినాంవరమ్। అభిపేతుర్మహాత్మానోయేప్రధానావనౌక
సః॥౩౮॥కుముదోద్వివిదోమైందోనీలశ్శరభఏవచ।పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చయుగపత్సమభిద్రవన్॥౩౯॥తేషాంవృక్షాంశ్చ
శైలాంశ్చశరైఃకాంచనభూషణైః।అతికాయోమహాతేజాశ్చిచ్ఛేదాస్త్రవిదాంవరః॥ ౪౦ ॥ తాంశ్చైవసర్వాన్సహ
రీన్శరైస్సర్వాయసైర్బలీ।వివ్యాధాభిముఖాన్సంఖ్యేభీమకాయోనిశాచరః॥౪౧ ॥తేఽర్దితాబాణవర్షేణభగ్నగా
త్రాప్లవంగమాః। నశేకురతికాయస్యప్రతికర్తుంమహారణే॥౪౨ ॥తత్సైన్యంహరివీరాణాంత్రాసయామాసరాక్ష
సః। మృగయూథమివక్రుద్ధోహరిర్యౌవనదర్పితః॥౪౩ ॥సరాక్షసేంద్రోహరిసైన్యమధ్యేనాయుధ్యమానంనిజఘానకం

దిత్ ॥ ఉపేత్య రామం స ధనుష్కలాపీ సగర్వితం వాక్యమిదం బభాషే ॥౪౪॥ రథే స్థితోఽహం శరచాపపాణిర్న ప్రాకృతం కంచ
న యోధయామి ॥ యస్యాస్తి శక్తిర్వ్యవసాయయుక్తో దదాతు మే క్షిప్రమిహాద్య యుద్ధమ్ ॥౪౫॥ తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో
నిశమ్య చుకోప సౌమిత్రిరమిత్రహంతా । అమృష్యమాణస్తు సముత్పపాత జగ్రాహ చాపం చ తతస్స్మయిత్వా ॥ ౪౬॥ క్రు
ద్ధస్సౌమిత్రిరుత్పత్య తూణాదాక్షిప్య సాయకమ్ । పురస్తాదతికాయస్య విచకర్ష మహద్ధనుః ॥౪౭॥ పూరయన్స మహీం శై
లానాకాశం సాగరం దిశః । జ్యాశబ్దో లక్ష్మణస్యోగ్రస్త్రాసయన్ రజనీచరాన్ ॥౪౮॥ సౌమిత్రేశ్చాపనిర్ఘోషం శ్రుత్వా
ప్రతిభయం తదా । విసిస్మియే మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥౪౯॥ అథాతికాయః కుపితో దృష్ట్వా లక్ష్మణముత్థితమ్ । ఆ
దాయ నిశితం బాణమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥౫౦॥ బాలస్త్వమసి సౌమిత్రే విక్రమేష్వవిచక్షణః । గచ్ఛ కిం కాలసదృశం మాం
యోధయితుమిచ్ఛసి ॥౫౧॥ న హి మద్బాహుసృష్టానామస్త్రాణాం హిమవానపి । సోఢుముత్సహతే వేగమంతరిక్షమథో మ
హీ ॥౫౨॥ సుఖప్రసుప్తం కాలాగ్నిం నిబోధయితుమిచ్ఛసి ॥ న్యస్య చాపం నివర్తస్వ మా ప్రాణాన్ జహి మద్గతః ॥౫౩॥ అథ
వా త్వం ప్రతిష్టబ్ధో న నివర్తితుమిచ్ఛసి । తిష్ఠ ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య గమిష్యసి యమక్షయమ్ ॥౫౪॥ పశ్య మే నిశితాన్ బాణానరి
దర్పనిషూదనాన్ । ఈశ్వరాయుధసంకాశాంస్తప్తకాంచనభూషణాన్ ॥౫౫॥ ఏష తే దర్పసంహారీ బాణః పాస్యతి శోణి
తమ్ । మృగరాజ ఇవ క్రుద్ధో నాగరాజస్య శోణితమ్ ॥౫౬॥ ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధశ్శరం ధనుషి సందధే ॥ శ్రుత్వాతికా
యస్య వచస్సరోషం సగర్వితం సంయతి రాజపుత్రః । స సంచుకోపాతిబలో మహాశ్రీరువాచ వాక్యం చ తతో మహార్థమ్ ॥
౫౭ ॥ న వాక్యమాత్రేణ భవాన్ ప్రధానో న కత్థనాత్సత్పురుషా భవంతి ॥ మయి స్థితే ధన్విని బాణపాణౌ నిదర్శయస్వాత్మబ
లం దురాత్మన్ ॥౫౮॥ కర్మణా సూచయాత్మానం న వికత్థితుమర్హసి ॥ పౌరుషేణ తు యో యుక్తః స తు శూర ఇతి స్మృతః ॥
౫౯॥ సర్వాయుధసమాయుక్తో ధన్వీ త్వం రథమాస్థితః ॥ శరైర్వా యది వాప్యస్త్రైర్దర్శయస్వ పరాక్రమమ్ ॥ ౬౦॥ తతశ్శిర
స్తే నిశితైః పాతయిష్యామ్యహం శరైః ॥ మారుతః కాలసంపక్వం వృంతాత్తాలఫలం యథా ॥౬౧॥ అద్య తే మామకా బాణాస్త
ప్తకాంచనభూషణాః । పాస్యంతి రుధిరం గాత్రాత్సురా దేవా యథామృతమ్ ॥౬౨॥ బాలోఽయమితి విజ్ఞాయ న మావజ్ఞాతు
మర్హసి । బాలో వా యది వా వృద్ధో మృత్యుం జానీహి మాం తవ ॥౬౩॥ బాలేన విష్ణునా క్రాంతాస్త్రయో లోకాస్త్రిభిః క్ర
మైః । లక్ష్మణస్య వచశ్శ్రుత్వా హేతుమత్పరమార్థవత్ ॥ ౬౪॥ అతికాయః ప్రచుక్రోధ బాణం చోత్తమమాదదే । తతో వి
ద్యాధరాస్సిద్ధా దేవాశ్చ పరమర్షయః ॥౬౫॥ గుహ్యకాశ్చ మహాత్మానస్తద్యుద్ధం దదృశుస్తదా । తతోఽతికాయః కుపితశ్చాప
మారోప్య సాయకమ్ ॥౬౬॥ లక్ష్మణాయ ప్రచిక్షేప సంక్షిపన్నివ చాంబరమ్ । తమాపతంతం నిశితం శరమాశీవిషోపమమ్ ॥౬౭॥
అర్ధచంద్రేణ చిచ్ఛేద లక్ష్మణః పరవీరహా । తం నికృత్తం శరం దృష్ట్వా కృత్తభోగమివోరగమ్ ॥౬౮॥ అతికాయో భృశం క్రుద్ధః
పంచ బాణాన్ సమాదదే । తాన్ శరాన్ సంప్రచిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః ॥౬౯॥ తానప్రాప్తాన్ శరైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద భర
తానుజః । స తాంశ్ఛిత్త్వా శరైస్తీక్ష్ణైర్లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౭౦॥ ఆదదే నిశితం బాణం జ్వలంతమివ తేజసా । తమాదాయ ధను
శ్శ్రేష్ఠే యోజయామాస లక్ష్మణః ॥౭౧॥ విచకర్ష చ వేగేన విససర్జ చ సాయకమ్ । పూర్ణాయతవిసృష్టేన శరేణానతపర్వ
ణా ॥౭౨॥ లలాటే రాక్షసశ్రేష్ఠమాజఘాన స వీర్యవాన్ । స లలాటే శరో మగ్నస్తస్య భీమస్య రక్షసః ॥౭౩॥ దదృశే శోణితే
నాక్తః పన్నగేంద్ర ఇవాచలే । రాక్షసః ప్రచకంపే చ లక్ష్మణేషుప్రపీడితః ॥౭౪॥ రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగో
పురమ్ । చింతయామాస చాశ్వస్య విక్రమ్య చ మహాబలః ॥౭౫॥ సాధు బాణనిపాతేన శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః । విచార్యైవం వి
నమ్రాస్యో విక్రమ్య చ భుజావుభౌ ॥౭౬॥ స రథోపస్థమాస్థాయ రథేన ప్రచచార హ । ననాద సుమహానాదం యథా ప్రావృ
షి తోయదః ॥౭౭॥ ఏకం త్రీన్ పంచ సప్తేతి సాయకాన్ రాక్షసర్షభః । ఆదదే సందధే చాపి విచకర్షోత్ససర్జ చ ॥౭౮॥ తే బా
ణాః కాలసంకాశా రాక్షసేంద్రధనుశ్చ్యుతాః । హేమపుంఖా రవిప్రఖ్యాశ్చక్రుర్దీప్తమివాంబరమ్ ॥౭౯॥ తతస్తాన్ రా
క్షసోత్సృష్టాన్ శరౌఘాన్ రాఘవానుజః । అసంభ్రాంతః ప్రచిచ్ఛేద నిశితైర్బహుభిశ్శరైః ॥౮౦॥ తాన్ శరాన్ యుధి సం
ప్రేక్ష్య నికృత్తాన్ రావణాత్మజః । చుకోప త్రిదశేంద్రారిర్జగ్రాహ నిశితం శరమ్ ॥౮౧॥ స సంధాయ మహాతేజాస్తం బా
ణం సహసోత్సృజత్ । తతస్సౌమిత్రిమాయాంతమాజఘాన స్తనాంతరే ॥౮౨॥ అతికాయేన సౌమిత్రిస్తాడితో యుధి వక్షసి

సుస్రావరుధిరం తీవ్రం మదం మత్త ఇవ ద్విపః ||౮౩|| స చకార తదాత్మానం విశల్యం సహసా విభుః | జగ్రాహ చ శరం తీక్ష్ణం ల
క్ష్మణో౽పి సమాదధే ||౮౪|| ఆగ్నేయేన తదాస్త్రేణ యోజయామాస సాయకమ్ | స జజ్వాల తదా బాణో ధనుష్యస్య మహాత్మ
నః ||౮౫|| అతికాయో౽తితేజస్వీ సౌర్యమస్త్రం సమాదదే | తేన బాణం భుజంగాభం హేమపుంఖమయోజయత్ ||౮౬|| తద
స్త్రం జ్వలితం ఘోరం లక్ష్మణః శరమాహితమ్ | అతికాయాయ చిక్షేప కాలకాండమివాంతకః ||౮౭|| ఆగ్నేయాస్త్రాభిసం
యుక్తం దృష్ట్వా బాణం నిశాచరః | ఉత్ససర్జ తదా బాణం దీప్తం సౌరాస్త్రయోజితమ్ ||౮౮|| తావుభావంబరే బాణావన్యో
న్యమభిజఘ్నతుః | తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రౌ క్రుద్ధావివ భుజంగమౌ ||౮౯|| తావన్యోన్యం వినిర్దహ్య పేతతుః పృథివీతలే | నిరర్చి
షౌ భస్మకృతౌ న భ్రాజేతే శరోత్తమౌ ||౯౦|| తావుభౌ చ శరౌ దీప్తౌ న భ్రాజేతే మహాహవే | తతో౽తికాయస్సంక్రుద్ధస్త్వ
స్త్రమైషీకముత్సృజత్ ||౯౧|| తత్ప్రచిచ్ఛేద సౌమిత్రిరస్త్రమైంద్రేణ వీర్యవాన్ | ఐషీకం నిహతం దృష్ట్వా కుమారో రావణా
త్మజః ||౯౨|| యామ్యేనాస్త్రేణ సంక్రుద్ధో యోజయామాస సాయకమ్ | తతస్తదస్త్రం చిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః ||౯౩||
వాయవ్యేన తదస్త్రం తు నిజఘాన స లక్ష్మణః | అథైనం శరధారాభిర్ధారాభిరివ తోయదః ||౯౪|| అభ్యవర్షత సంక్రుద్ధో ల
క్ష్మణో రావణాత్మజమ్ | తే౽తికాయం సమాసాద్య కవచే వజ్రభూషితే ||౯౫|| భగ్నాగ్రశల్యాస్సహసా పేతుర్బాణా మ
హీతలే | తాన్మోఘానభిసంప్రేక్ష్య లక్ష్మణః పరవీరహా ||౯౬|| అభ్యవర్షత బాణానాం సహస్రేణ మహాయశాః | స వృష్య
మాణో బాణౌఘైరతికాయో మహాబలః ||౯౭|| అవధ్యకవచస్సంఖ్యే రాక్షసో నైవ వివ్యథే | శరం చాశీవిషాకారం లక్ష్మణా
య వ్యసృజత్ ||౯౮|| స తేన విద్ధస్సౌమిత్రిర్మర్మదేశే శరేణ హ | ముహూర్తమాత్రం నిస్సంజ్ఞో హ్యభవచ్ఛత్రుతాప
నః ||౯౯|| తతస్సంజ్ఞాముపాలభ్య చతుర్భిస్సాయకోత్తమైః | నిజఘాన హయాన్సంఖ్యే సారథిం చ మహాబలః ||౧౦౦|| ధ్వజ
స్యోన్మథనం కృత్వా శరవర్షైరరిందమః | అసంభ్రాంతస్స సౌమిత్రిస్తాన్శరానభిలక్షితాన్ ||౧౦౧|| ముమోచ లక్ష్మణో
బాణాన్వధార్థం తస్య రక్షసః | న శశాక రుజం కర్తుం యుధి తస్య నరోత్తమః ||౧౦౨|| అథైనమభ్యుపాగమ్య వాయుర్వా
క్యమువాచ హ | బ్రహ్మదత్తవరో హ్యేష అవధ్యకవచావృతః ||౧౦౩|| బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ జహ్యేనమేష వధ్యో హి నాన్యథా |
అవధ్య ఏష హ్యన్యేషామస్త్రాణాం కవచీ బలీ ||౧౦౪|| తతస్తు వాయోర్వచనం నిశమ్య సౌమిత్రిరింద్రప్రతిమానవీర్యః | సమా
దదే బాణమమోఘవేగం తద్బ్రాహ్మమస్త్రం సహసా నియోజ్య ||౧౦౫|| తస్మిన్మహాస్త్రే తు నియుజ్యమానే సౌమిత్రిణా
బాణవరే శితాగ్రే | దిశశ్చ చంద్రార్కమహాగ్రహాశ్చ నభశ్చ తత్రాస చచాల చోర్వీ ||౧౦౬|| తద్బ్రహ్మణో౽స్త్రేణ నియు
జ్య చాపే శరం సుపుంఖం యమదూతకల్పమ్ | సౌమిత్రిరింద్రారిసుతస్య తస్య ససర్జ బాణం యుధి వజ్రకల్పమ్ ||౧౦౭|| తం
లక్ష్మణోత్సృష్టమమోఘవేగం సమాపతంతం శ్వసనప్రవేగమ్ | సువర్ణవజ్రోత్తమచిత్రపుంఖం తదాతికాయస్సమరే దద
ర్శ ||౧౦౮|| తం ప్రేక్షమాణస్సహసాతికాయో జఘాన బాణైర్నిశితైరనేకైః | స సాయకస్తస్య సుపర్ణవేగస్తదాతికా
యస్య జగామ పార్శ్వమ్ ||౧౦౯|| తమాగతం ప్రేక్ష్య తదాతికాయో బాణం ప్రదీప్తాంతకకాలకల్పమ్ | జఘాన శక్త్యృష్టిగ
దాకుఠారైః శూలైర్హలైశ్చాప్యవిపన్నచేష్టః ||౧౧౦|| తాన్యాయుధాన్యద్భుతవిగ్రహాణి మోఘాని కృత్వా స శరో౽గ్నిదీ
ప్తః | ప్రగృహ్య తస్యైవ కిరీటజుష్టం తతో౽తికాయస్య శిరో జహార ||౧౧౧|| తచ్ఛిరస్సశిరస్త్రాణం లక్ష్మణేషుప్రపీడితమ్ | పపా
త సహసా భూమౌ శృంగం హిమవతో యథా ||౧౧౨|| తం తు భూమౌ నిపతితం దృష్ట్వా విక్షిప్తభూషణమ్ | బభూవుర్వ్యథితా
స్సర్వే హతశేషా నిశాచరాః ||౧౧౩|| తే విషణ్ణముఖా దీనాః ప్రహారజనితశ్రమాః | వినేదురుచ్చైర్బహవస్సహసా విస్వ
రైస్స్వరైః ||౧౧౪|| తతస్తే త్వరితం యాతా నిరపేక్షా నిశాచరాః | పురీమభిముఖా భీతా ద్రవంతో నాయకే హతే ||౧౧౫|| ప్ర
హర్షయుక్తా బహవస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమాననాస్తదా | అపూజయన్లక్ష్మణమిష్టభాగినం హతే రిపౌ భీమబలే
దురాసదే ||౧౧౬|| అతిబలమతికాయమభ్రకల్పం యుధి వినిపాత్య స లక్ష్మణః ప్రహృష్టః | త్వరితమథ తదా స రామపార్శ్వం
కపినివహైశ్చ సుపూజితో జగామ ||౧౧౭|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకసప్తతితమస్సర్గః ********************

అతికాయం హతం శ్రుత్వా లక్ష్మణేన మహౌజసా | ఉద్వేగమగమద్రాజా వచనం చేదమబ్రవీత్ ||౧|| ధూమ్రాక్షః
పరమామర్షీ ధన్వీ శస్త్రభృతాం వరః | అకంపనః ప్రహస్తశ్చ కుంభకర్ణస్తథైవ చ ||౨|| ఏతే మహాబలా వీరా రాక్షసా యు
ద్ధకాంక్షిణః | జేతారః పరసైన్యానాం పరైర్నిత్యాపరాజితాః ||౩|| ససైన్యాస్తే మహావీర్యా రామేణాక్లిష్టకర్మణా | రాక్ష

స్తేస్సుమహాకాయానానాశస్త్రవిశారదాః॥౪॥అన్యేచబహవశ్శూరామహాత్మానోనిపాతితాః।ప్రఖ్యాతబలవీర్యేణపు
త్రేణేంద్రజితామమ॥౫॥యౌహితౌభ్రాతరౌవీరౌబద్ధౌదత్తవరైశ్శరైః।యన్నశక్యంసురైస్సర్వైరసురైర్వామహాబ
లైః॥౬॥మోక్తుంతద్బంధనంఘోరంయక్షగంధర్వకిన్నరైః।తన్నజానేప్రభావైర్వామాయయామోహనేనవా॥౭॥శర
బంధాద్విముక్తౌతౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ।యేయోధానిర్గతాశ్శూరారాక్షసామమశాసనాత్॥౮॥ తేసర్వేనిహతా
యుద్ధేవానరైస్సుమహాబలైః।తంనపశ్యామ్యహంయుద్ధేయోద్యరామంసలక్ష్మణమ్॥౯॥ నాశయేత్సబలంవీరంససుగ్రీవవి
భీషణమ్।అహోనుబలవాన్రామోమహదస్త్రబలంచవై॥౧౦॥యస్యవిక్రమమాసాద్యరాక్షసానిధనంగతాః।తంమ
న్యేరాఘవంవీరంనారాయణమనామయమ్॥౧౧॥ తద్భయాద్ధిపురీలంకాపిహితద్వారతోరణా।అప్రమత్తైశ్చసర్వత్రగు
ప్తైరక్ష్యాపురీత్వియమ్॥౧౨॥అశోకవనికాయాంచయత్రసీతాభిరక్ష్యతే। నిష్క్రామోవాప్రవేశోవాజ్ఞాతవ్యస్సర్వథై
వనః॥౧౩॥యత్రయత్రభవేద్గుల్మస్తత్రతత్రపునఃపునః।సర్వతశ్చాపితిష్ఠధ్వంస్వైస్స్వైఃపరివృతాబలైః॥౧౪॥ద్రష్టవ్యం
చపదంతేషాంవానరాణాంనిశాచరాః। ప్రదోషేవార్ధరాత్రేవాప్రత్యూషేవాపిసర్వశః॥౧౫॥నావజ్ఞాతత్రకర్త
వ్యావానరేషుకదాచన।ద్విషతాంబలముద్యుక్తమాపతత్కింస్థితంయథా॥౧౬॥తతస్తేరాక్షసాస్సర్వేశ్రుత్వాలంకాధి
పస్యతత్।వచనంసర్వమాతిష్ఠన్యథావత్తుమహాబలాః॥౧౭॥సతాన్సర్వాన్సమాదిశ్యరావణోరాక్షసాధిపః।మన్యు
శల్యంవహన్దీనఃప్రవివేశస్వమాలయమ్॥౧౮॥తతస్ససందీపితకోపవహ్నిర్నిశాచరాణామధిపోమహాబలః। తదేవపు
త్రవ్యసనంవిచింతయన్ముహుర్ముహుశ్చైవతదావినిశ్వసన్॥౧౯॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్విసప్తతితమస్సర్గః-*

తతోహతాన్రాక్షసపుంగవాంస్తాన్దేవాంతకాదిత్రిశిరోతికాయాన్।రక్షోగణాస్తత్రహతావశిష్టాస్తేరావ
ణాయత్వరితంశశంసుః॥౧॥తతోహతాంస్తాన్సహసానిశమ్యరాజామమోహాశ్రుపరిప్లుతాక్షః।పుత్రక్షయంభ్రాతృ
వధంచఘోరంవిచింత్యరాజావిపులంవిదధ్యౌ॥౨॥తతస్తురాజానముదీక్ష్యదీనంశోకార్ణవేసంపరిపుప్లువానమ్। అథర్షభో
రాక్షసరాజసూనుస్తమింద్రజిద్వాక్యమిదంబభాషే॥౩॥నతాతమోహంప్రతిగంతుమర్హసియత్రేంద్రజిజ్జీవతిరాక్ష
సేంద్ర।మద్బాణజాలైస్తునిభిన్నదేహాఃప్రాణైర్విముక్తాస్సమరేపతంతి॥౪॥ నేంద్రారిబాణాభిహతోహికశ్చిత్
ప్రాణాన్సమర్థస్సమరేభిపాతుమ్।పశ్యాద్యరామంసహలక్ష్మణేనమద్బాణనిర్భిన్నవికీర్ణదేహమ్॥౫॥గతాయుషం
భూమితలేశయానంశితైశ్శరైరాచితసర్వగాత్రమ్।ఇమాంప్రతిజ్ఞాంశృణుశక్రశత్రోస్సునిశ్చితాంపౌరుషదైవయు
క్తామ్॥౬॥అద్యైవరామంసహలక్ష్మణేనసంతాపయిష్యామిశరైరమోఘైః।అద్యేంద్రవైవస్వతవిష్ణురుద్రసాధ్యాశ్చవై
శ్వానరచంద్రసూర్యాః॥౭॥ద్రక్ష్యంతిమేవిక్రమమప్రమేయంవిష్ణోరివోగ్రంబలియజ్ఞవాటే। సఏవముక్త్వాత్రిదశేం
ద్రశత్రురాపృచ్ఛ్యరాజానమదీనసత్వః॥౮॥సమారురోహానిలతుల్యవేగంరథంఖరశ్రేష్ఠసమాధియుక్తమ్॥సమాస్థాయమ
హాతేజారథంహరిరథోపమమ్।జగామసహసాతత్రయత్రయుద్ధమరిందమః॥౯॥ తంప్రస్థితంమహాత్మానమనుజగ్ముర్మ
హాబలాః। సంహర్షమాణాబహవోధనుష్ప్రవరపాణయః॥౧౦॥గజస్కంధగతాఃకేచిత్కేచిత్ప్రవరవాజిభిః।వ్యా
ఘ్రవృశ్చికమార్జాలైఃఖరోష్ట్రైశ్చభుజంగమైః॥౧౧॥వరాహైశ్శ్వాపదైస్సింహైర్జంబుకైఃపర్వతోపమైః।శశహంసమ
యూరైశ్చరాక్షసాభీమవిక్రమాః॥౧౨॥ప్రాససముద్గరనిస్త్రింశపరశ్వధగదాధరాః।సశంఖనినదైఃపూర్ణైర్భేరీణాం
చాపినిస్వనైః ॥౧౩॥జగామత్రిదశేంద్రారిస్తూర్ణంవేగేనవీర్యవాన్ ॥సశంఖశశివర్ణేనఛత్రేణరిపుసూదనః॥౧౪॥ర
రాజప్రతిపూర్ణేననభశ్చంద్రమసాయథా।అవీజ్యతతతోవీరోహైమైర్హేమవిభూషణైః॥౧౫॥చారుచామరముఖ్యై
శ్చముఖ్యస్సర్వధనుష్మతామ్।సతుదృష్ట్వావినిర్యాంతంబలేనమహతావృతమ్॥౧౬॥రాక్షసాధిపతిఃశ్రీమాన్రావణఃపుత్ర
మబ్రవీత్ ।త్వమప్రతిరథఃపుత్రత్వయావైవాసవోజితః॥౧౭॥ కింపునర్మానుషంధృష్యంనిహనిష్యసిరాఘవమ్। త
థోక్తోరాక్షసేంద్రేణప్రతిగృహ్యమహాశిషః॥౧౮॥తతస్త్వింద్రజితాలంకాసూర్యప్రతిమతేజసా।రరాజాప్రతివీర్యే
ణద్యౌరివార్కేణభాస్వతా॥౧౯॥ససంప్రాప్యమహాతేజాయుద్ధభూమిమరిందమః।స్థాపయామాసరక్షాంసిరథంప్రతి
సమంతతః॥౨౦॥తతస్తుహుతభోక్తారంహుతభుక్సదృశప్రభః।జుహువేరాక్షసశ్రేష్ఠోమంత్రవద్విధివత్తదా॥౨౧॥సహ
విర్లాజసత్కారైర్మాల్యగంధపురస్కృతైః। జుహువేపావకంతత్రరాక్షసేంద్రఃప్రతాపవాన్॥౨౨॥శస్త్రాణిశర

పత్రాణి సమిధోథ విభీతకాః। లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ష్ణాయసం తథా ॥౨౩॥ స తత్రాగ్నిం సమాస్తీర్య శరపత్రైస్సతోమరైః। ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥౨౪॥ సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః। బభూవుస్తాని లింగాని విజయం యాన్యదర్శయన్ ॥౨౫॥ ప్రదక్షిణావర్తశిఖస్తప్తకాంచనభూషణః। హవిస్తత్ప్రతిజగ్రాహ పావకస్స్వయముత్థితః ॥౨౬॥ సోస్త్రమాహారయామాస బ్రాహ్మమింద్రరిపుస్తదా। ధనుశ్చాత్మరథం చైవ సర్వం తత్రాభ్యమంత్రయత్ ॥౨౭॥ తస్మిన్నాహూయమానేస్త్రే హూయమానే చ పావకే। సార్కగ్రహేందునక్షత్రం వితత్రాస నభస్స్థలమ్ ॥౨౮॥ స పావకం పావకదీప్తతేజా హుత్వా మహేంద్రప్రతిమప్రభావః। సచాపబాణాసిరథాశ్వసూతః ఖేంతర్దధే త్మానమచింత్యరూపః ॥౨౯॥ తతో హయరథాకీర్ణం పతాకాధ్వజశోభితమ్। నిర్యయౌ రాక్షసబలం నర్దమానం యుయుత్సయా ॥౩౦॥ తే శరైర్బహుభిశ్చిత్రైస్తీక్ష్ణవేగైరలంకృతైః। తోమరైరంకుశైశ్చాపి వానరాంజఘ్నురాహవే ॥౩౧॥ రావణిస్తు తతః క్రుద్ధస్తాన్నిరీక్ష్య నిశాచరాన్। హృష్టా భవంతో యుధ్యంతు వానరాణాం జిఘాంసయా ॥౩౨॥ తతస్తే రాక్షసాస్సర్వే నర్దంతో జయకాంక్షిణః। అభ్యవర్షంస్తతో ఘోరాన్వానరాంశ్శరవృష్టిభిః ॥౩౩॥ స తు నాళీకనారాచైర్గదాభిర్ముసలైరపి। రక్షోభిస్సంవృతస్సంఖ్యే వానరాన్విచకర్త హ ॥౩౪॥ తే వధ్యమానాస్సమరే వానరాః పాదపాయుధాః। అభ్యద్రవంత సహసా రావణిం భీమవిక్రమమ్ ॥౩౫॥ ఇంద్రజిత్తు తతః క్రుద్ధో మహాతేజా మహాబలః। వానరాణాం శరీరాణి వ్యధమద్రావణాత్మజః ॥౩౬॥ శరేణైకేన చ హరీన్నవ పంచ చ సప్త చ। చిచ్ఛేద సమరే క్రుద్ధో రాక్షసాన్సంప్రహర్షయన్ ॥౩౭॥ స శరైస్సూర్యసంకాశైః శాతకుంభవిభూషితైః। వానరాన్సమరే వీరః ప్రమమాథ సుదుర్జయః ॥౩౮॥ తే భిన్నగాత్రాస్సమరే వానరాశ్శరపీడితాః। పేతుర్మథితసంకల్పాస్సురైరివ మహాసురాః ॥౩౯॥ తం తపంతమివాదిత్యం ఘోరైర్బాణగభస్తిభిః। అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాస్సంయుగే వానరర్షభాః ॥౪౦॥ తతస్తు వానరాస్సర్వే భిన్నదేహా విచేతసః। వ్యథితా విద్రవంతి స్మ రుధిరేణ సముక్షితాః ॥౪౧॥ రామస్యార్థే పరాక్రమ్య వానరాస్త్యక్తజీవితాః। నర్దంతస్తేభివృత్తాస్సమరే పాదపాయుధాః ॥౪౨॥ తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ శిలాభిశ్చ ప్లవంగమాః। అభ్యవర్షంత సమరే రావణిం పర్యవస్థితాః ॥౪౩॥ తద్ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం సంవర్తతాం మహత్। వ్యపోహత మహాతేజా రావణిస్సమితింజయః ॥౪౪॥ తతః పావకసంకాశైశ్శరైరాశీవిషోపమైః। వానరాణామనీకాని బిభేద సమరే ప్రభుః ॥౪౫॥ అష్టాదశశరైస్తీక్ష్ణైస్స విద్ధ్వా గంధమాదనమ్। వివ్యాధ నవభిశ్చైవ నలం దూరాదవస్థితమ్ ॥౪౬॥ స సప్తభిస్తు మహావీర్యో మైందం మర్మవిదారణైః। పంచభిర్విశిఖైశ్చైవ గజం వివ్యాధ సంయుగే ॥౪౭॥ జాంబవంతం తు దశభిర్నీలం త్రింశద్భిరేవ చ। సుగ్రీవమృషభం చైవ సోంగదం ద్వివిదం తథా ॥౪౮॥ ఘోరైర్దత్తవరైస్తీక్ష్ణైర్నిష్ప్రాణానకరోత్తదా। అన్యానపి తదా ముఖ్యాన్వానరాన్బహుభిశ్శరైః ॥౪౯॥ అర్దయామాస సంక్రుద్ధః కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః। స శరైస్సూర్యసంకాశైస్సుముక్తైశ్శీఘ్రగామిభిః ॥౫౦॥ వానరాణామనీకాని నిర్మమంథ మహారణే। ఆకులాం వానరీం సేనాం శరజాలేన మోహితామ్ ॥౫౧॥ హృష్టస్స పరయా ప్రీత్యా దదర్శ క్షతజోక్షితామ్। పునరేవ మహాతేజా రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥౫౨॥ సంసృజ్య బాణవర్షం చ శస్త్రవర్షం చ దారుణమ్। మమర్ద వానరానీకమింద్రజిత్త్వరితో బలీ ॥౫౩॥ స్వసైన్యముత్సృజ్య సమేత్య తూర్ణం మహారణే వానరవాహినీషు। అదృశ్యమానశ్శరజాలముగ్రం వవర్ష నీలాంబుధరో యథాంబు ॥౫౪॥ తే శక్రజిద్బాణవిశీర్ణదేహా మాయాహతా విస్వరమున్నదంతః। రణే నిపేతుర్హరయోద్రికల్పా యథేంద్రవజ్రాభిహతా నగేంద్రాః ॥౫౫॥ తే కేవలం సందదృశుశ్శితాగ్రాన్బాణాన్రణే వానరవాహినీషు। మాయానిగూఢం తు సురేంద్రశత్రుం న చావృతం రాక్షసమభ్యపశ్యన్ ॥౫౬॥ తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా సర్వా దిశో బాణగణైశ్శితాగ్రైః। ప్రచ్ఛాదయామాస రవిప్రకాశైర్విదారయామాస చ వానరేంద్రాన్ ॥౫౭॥ స శూలనిస్త్రింశపరశ్వధాని వ్యావిద్ధదీప్తానలసన్నిభాని। సవిస్ఫులింగోజ్జ్వలపావకాని వవర్ష తీవ్రం ప్లవగేంద్రసైన్యే ॥౫౮॥ తతో జ్వలనసంకాశైశ్శితైర్వానరయూథపాః। తాడితాశ్శక్రజిద్బాణైః ప్రఫుల్లా ఇవ కింశుకాః ॥౫౯॥ తేన్యోన్యమభిసర్పంతో నినదంతశ్చ విస్వరమ్। రాక్షసేంద్రాస్త్రనిర్భిన్నా నిపేతుర్వానరర్షభాః ॥౬౦॥ ఉదీక్షమాణా గగనం కేచిన్నేత్రేషు తాడితాః। శరైర్వివిశురన్యోన్యం పేతుశ్చ జగతీతలే ॥౬౧॥

హనూమంతంచసుగ్రీవమంగదంగంధమాదనమ్ । జాంబవంతంసుషేణంచ వేగదర్శినమేవచ॥౨౨॥మైందంచద్వివిదంనీ
లంగవాక్షంగజగోముఖౌ । కేసరింహరిరోమాణంవిద్యుద్దంష్ట్రంచవానరమ్॥౨౩॥సూర్యాననంజ్యోతిముఖంతథాదధి
ముఖంహరిమ్ । పావకాక్షంనలంచైవకుముదంచైవవానరమ్॥౨౪॥ ప్రాసైశ్శూలైశ్శితైర్బాణైరింద్రజిన్మంత్రసంహి
తైః । వివ్యాధహరిశార్దూలాన్సర్వాంస్తాన్రాక్షసోత్తమః॥౨౫॥సగదాభిర్హరియూథముఖ్యాన్నిర్భిద్యబా
ణైస్తపనీయపుంఖైః।వవర్షరామంశరవృష్టిజాలైఃసలక్ష్మణంభాస్కరరశ్మికల్పైః॥౨౬॥సబాణవర్షైరభివర్ష్యమా
ణోధారానిపాతానివతానచింత్య । సమీక్షమాణఃపరమాద్భుతశ్రీరామస్తదాలక్ష్మణమిత్యువాచ॥ ౨౭ ॥అసౌపునర్ల
క్ష్మణరాక్షసేంద్రోబ్రహ్మాస్త్రమాశ్రిత్యసురేంద్రశత్రుః।నిపాతయిత్వాహరిసైన్యముగ్రమస్మాన్శరైరర్దయితుం
ప్రసక్తః॥౨౮॥స్వయంభువాదత్తవరోమహాత్మాఖమాస్థితోంతర్హితభీమకాయః।కథంనుశక్యోయుధినష్టదేహోని
హంతుమద్యేంద్రజిదుద్యతాస్త్రః॥౨౯॥మన్యేస్వయంభూర్భగవానచింత్యోయస్యైతదస్త్రంప్రభవశ్చయోద్య । బా
ణావపాతాంస్త్వమిహాద్యధీమన్మయాసహావ్యగ్రమనాస్సహస్వ॥౩౦॥ ప్రచ్ఛాదయత్యేషహిరాక్షసేంద్రస్సర్వా
దిశస్సాయకవృష్టిజాలైః।ఏతచ్చసర్వంపతితాగ్ర్యశూరంనభ్రాజతేవానరరాజసైన్యమ్॥౩౧॥ఆవాంతుదృష్ట్వాపతితౌ
విసంజ్ఞౌనివృత్తయుద్ధౌహతరోషహర్షౌ। ధ్రువంప్రవేక్ష్యత్యమరారివాసమసౌసమాదాయరణాగ్రలక్ష్మీమ్॥౩౨॥తత
స్తుతావింద్రజిదస్త్రజాలైర్బభూవతుస్తత్రతదావిశస్తౌ । సచాపితౌతత్రనిపీడయిత్వాననాదహర్షాద్యుధిరాక్షసేం
ద్రః॥౩౩॥సతత్తదావానరసైన్యమేవంరామంచసంఖ్యేసహలక్ష్మణేన। విషాదయిత్వాసహసావివేశపురీందశగ్రీవభు
జాభిగుప్తామ్॥౩౪॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిసప్తతితమస్సర్గః - ******************************

తయోస్తదాసాదితయోరణాగ్రేముమోహసైన్యంహరిపుంగవానామ్।సుగ్రీవనీలాంగదజాంబవంతోనచాపికించిత్ప్ర
తిపేదిరేతే॥౧॥తతోవిషణ్ణంసమవేక్ష్యసైన్యంవిభీషణోబుద్ధిమతాంవరిష్ఠః।ఉవాచశాఖామృగరాజవీరానాశ్వాసయన్న
ప్రతిమైర్వచోభిః॥౨॥మాభైష్టనాస్త్యత్రవిషాదకాలోయదార్యపుత్రావవశౌవిశస్తౌ।స్వయంభువోవాక్యమథోద్వహం
తౌయత్సాదితావింద్రజిదస్త్రజాలైః॥౩॥తస్మైతుదత్తంపరమాస్త్రమేతత్స్వయంభువాబ్రాహ్మమమోఘవేగమ్। త
న్మానయంతౌయుధిరాజపుత్రౌనిపాతితౌకోత్రవిషాదకాలః॥౪॥ బ్రాహ్మమస్త్రంతతోధీమాన్మానయిత్వాతుమారు
తిః। విభీషణవచఃశ్రుత్వాహనూమానిదమబ్రవీత్॥౫॥అస్మిన్నస్త్రహతేసైన్యేవానరాణాంతరస్వినామ్।యోయోధా
రయతేప్రాణాంస్తంతమాశ్వాసయావహే॥౬॥తావుభౌయుగపద్వీరౌహనుమద్రాక్షసోత్తమౌ।ఉల్కాహస్తౌతదా
రాత్రౌరణశీర్షేవిచేరతుః॥౭॥భిన్నలాంగూలహస్తోరుపాదాంగులిశిరోధరైః। స్రవద్భిఃక్షతజంగాత్రైఃప్రస్రవద్భి
స్తతస్తతః॥౮॥పతితైఃపర్వతాకారైర్వానరైరభిసంకులామ్। శస్త్రైశ్చపతితైర్దీప్తైర్దదృశాతేవసుంధరామ్॥౯॥సుగ్రీ
వమంగదంనీలంశరభంగంధమాదనమ్ । జాంబవంతంసుషేణంచవేగదర్శినమేవచ॥౧౦॥మైందంనలంజ్యోతిముఖంద్వివి
దంచాపివానరమ్।విభీషణోహనూమాంశ్చదదృశాతేహతాన్రణే॥౧౧॥సప్తషష్టిర్హతాఃకోట్యోవానరాణాంతరస్వి
నామ్ । అహ్నఃపంచమశేషేణవల్లభేనస్వయంభువః॥౧౨॥సాగరౌఘనిభంభీమందృష్ట్వాబాణార్దితంబలమ్ ।మార్గతే
జాంబవంతంస్మహనూమాంశ్చవిభీషణః॥౧౩॥స్వభావజరయాయుక్తంవృద్ధంశరశతైశ్చితమ్।ప్రజాపతిసుతంవీరంశా
మ్యంతమివపావకమ్॥౧౪॥దృష్ట్వాసముపసంగమ్యపౌలస్త్యోవాక్యమబ్రవీత్ । కచ్చిదార్యశరైస్తీక్ష్ణైఃప్రాణాన్నధ్వంసి
తాస్తవ॥౧౫॥విభీషణవచఃశ్రుత్వాజాంబవానృక్షపుంగవః।కృచ్ఛ్రాదభ్యుద్గిరన్వాక్యమిదంవచనమబ్రవీత్॥౧౬॥నైరృ
తేంద్రమహావీర్యస్వరేణత్వాభిలక్షయే। పీడ్యమానశ్శితైర్బాణైర్నత్వాంపశ్యామిచక్షుషా॥౧౭॥అంజనాసుప్రజాయేన
మాతరిశ్వాచనైరృత । హనుమాన్వానరశ్రేష్ఠఃప్రాణాన్ధారయతేక్వచిత్ ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వాజాంబవ
తోవాక్యమువాచేదం విభీషణః । ఆర్యపుత్రావతిక్రమ్య కస్మాత్ పృచ్ఛసి మారుతిమ్ ॥ ౧౯ ॥ నైవ రాజని సుగ్రీవే
నాంగదేనాపిరాఘవే। ఆర్యసందర్శితఃస్నేహోయథావాయుసుతేపరః॥ ౨౦ ॥ విభీషణవచఃశ్రుత్వాజాంబవాన్
వాక్యమబ్రవీత్।శృణునైరృతశార్దూలయస్మాత్పృచ్ఛామిమారుతిమ్॥౨౧॥యస్మిన్జీవతివీరేతుహతమప్యహతం
బలమ్। హనూమత్యుజ్ఝితప్రాణేజీవంతోపివయంహతాః॥౨౨॥ధరతేమారుతిస్తాతమారుతప్రతిమోయది। వైశ్వానర

సమోఽపి క్యేజీవితాశా తతోఽభవేత్ ॥౨౩॥ తతో వృద్ధముపాగమ్య నియమేనాభ్యవాదయత్ । గృహ్య జాంబవతః పాదౌ హ-
నూమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ అహం స్థితోఽస్మి నిర్విణ్ణః కిం మయా క్రియతాం ప్రభో । శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం తథాపి
వ్యథితేంద్రియః ॥౨౫॥ పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే ఋక్షసత్తమః । తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా హనూమంతం స జాంబ-
వాన్ ॥౨౬॥ ఆగచ్ఛ హరిశార్దూల వానరాంస్త్రాతుమర్హసి । నాన్యో విక్రమపర్యాప్తస్త్వమేషాం పరమస్సఖా ॥౨౭॥
త్వత్పరాక్రమకాలోఽయం నాన్యం పశ్యామి కంచన । ఋక్షవానరవీరాణామనీకాని ప్రహర్షయ ॥౨౮॥ విశల్యౌ కురు చా-
ప్యేతౌ సాదితౌ రామలక్ష్మణౌ । గత్వా పరమమధ్వానముపర్యుపరి సాగరమ్ ॥౨౯॥ హిమవంతం నగశ్రేష్ఠం హనూమన్గంతు-
మర్హసి । తతః కాంచనమత్యుచ్చమృషభం పర్వతోత్తమమ్ ॥౩౦॥ కైలాసశిఖరం తత్ర ద్రక్ష్యస్యరినిషూదన । తయోశ్శిఖ-
రయోర్మధ్యే ప్రదీప్తమతులప్రభమ్ ॥౩౧॥ సర్వౌషధియుతం వీర ద్రక్ష్యస్యోషధిపర్వతమ్ । తస్య వానరశార్దూల చత-
స్రో మూర్ధ్ని సంభవాః ॥౩౨॥ ద్రక్ష్యస్యోషధయో దీప్తా దీపయంత్యో దిశో దశ । మృతసంజీవనీం చైవ విశల్యకరణీమపి ॥
౩౩॥ సౌవర్ణకరణీం చైవ సంధానకరణీం తథా । తాస్సర్వా హనుమన్ గృహ్య క్షిప్రమాగంతుమర్హసి ॥౩౪॥ ఆశ్వాసయ
హరీన్ సర్వాన్ ప్రాణైర్గంధవహాత్మజ । శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యం హనూమాన్ హరిపుంగవః ॥౩౫॥ ఆపూర్యత బలోద్ధ-
షైస్తోయవేగైరివార్ణవః । స పర్వతతటాగ్రస్థః పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్ ॥౩౬॥ హనూమాన్ దృశ్యతే వీరో ద్వితీయ ఇవ
పర్వతః । హరిపాదవినిర్భగ్నో నిషసాద స పర్వతః ॥౩౭॥ న శశాక తదాత్మానం సోఢుం భృశనిపీడితః । తస్య పేతుర్నగా భూ-
మౌ హరివేగాచ్చ జజ్వలుః ॥౩౮॥ శృంగాణి చ వ్యశీర్యంత పీడితస్య హనూమతా । తస్మిన్ సంపీడ్యమానే తు భగ్నద్రుమశి-
లాతలే ॥౩౯॥ న శేకుర్వానరాః స్థాతుం ఘూర్ణమానే నగోత్తమే । సా ఘూర్ణితమహాద్వారా ప్రభగ్నగృహగోపురా ॥
౪౦॥ లంకా త్రాసాకులా రాత్రౌ ప్రనృత్తేవాభవత్తదా । పృథివీధరసంకాశో నిపీడ్య ధరణీధరమ్ ॥౪౧॥ పృథివీం క్షోభయా-
మాస సార్ణవాం మారుతాత్మజః । పద్భ్యాం తు శైలమాపీడ్య బడబాముఖవన్ముఖమ్ ॥౪౨॥ వివృత్యోగ్రం ననాదోచ్చైస్త్రా-
సయన్ రజనీచరాన్ । తస్య నానద్యమానస్య శ్రుత్వా నినదమద్భుతమ్ ॥౪౩॥ లంకాస్థా రాక్షసాస్సర్వే న శేకుస్స్పందితుం భ-
యాత్ । నమస్కృత్వా సముద్రాయ మారుతిర్భీమవిక్రమః ॥౪౪॥ రాఘవార్థే పరం కర్మ సమీహత పరంతపః ॥ స పు-
చ్ఛముద్యమ్య భుజంగకల్పం వినమ్య పృష్ఠం శ్రవణే నికుంచ్య । వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభమాపుప్లువే వ్యోమ్ని స చండవే-
గః ॥౪౫॥ స వృక్షషండాంస్తరసాజహార శైలాన్ శిలాః ప్రాకృతవానరాంశ్చ । బాహూరువేగోద్ధతసంప్రణున్నాస్తే
క్షీణవేగాస్సలిలే నిపేతుః ॥౪౬॥ స తౌ ప్రసార్యోరగభోగకల్పౌ భుజౌ భుజంగారినికాశవీర్యః । జగామ మేరుం నగరాజమ-
గ్ర్యం దిశః ప్రకర్షన్నివ వాయుసూనుః ॥౪౭॥ స సాగరం ఘూర్ణితవీచిమాలం తదా భృశం భ్రామితసర్వసత్త్వమ్ । సమీ-
క్షమాణస్సహసా జగామ చక్రం యథా విష్ణుకరాగ్రముక్తమ్ ॥౪౮॥ స పర్వతాన్ వృక్షగణాన్ సరాంసి నదీస్తటాకాని పు-
రోత్తమాని । స్ఫీతాన్ జనాంస్తానపి సంప్రవీక్ష్య జగామ వేగాత్పితృతుల్యవేగః ॥౪౯॥ ఆదిత్యపథమాశ్రిత్య జగామ స గతక్ల-
మః । హనూమాంస్త్వరితో వీరః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥౫౦॥ జవేన మహతా యుక్తో మారుతిర్మారుతో యథా । జగామ హ-
రిశార్దూలో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥౫౧॥ స్మరన్ జాంబవతో వాక్యం మారుతిర్వాతరంహసా । దదర్శ సహసా చాపి హిమ-
వంతం మహాకపిః ॥౫౨॥ నానాప్రస్రవణోపేతం బహుకందరనిర్ఝరమ్ । శ్వేతాభ్రచయసంకాశైః శిఖరైశ్చారుదర్శ-
నైః ॥౫౩॥ శోభితం వివిధైర్వృక్షైరగమత్పర్వతోత్తమమ్ । స తం సమాసాద్య మహానగేంద్రమతిప్రవృద్ధోత్తమఘోరశృం-
గమ్ । దదర్శ పుణ్యాని మహాశ్రమాణి సురర్షిసంఘోత్తమసేవితాని ॥౫౪॥ స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ శక్రాలయం
రుద్రశరప్రమోక్షమ్ । హయాననం బ్రహ్మశిరశ్చ దీప్తం దదర్శ వైవస్వతకింకరాంశ్చ ॥౫౫॥ వజ్రాలయం వైశ్రవణాల-
యం చ సూర్యప్రభం సూర్యనిబంధనం చ । బ్రహ్మాసనం శక్రశరాసనం చ దదర్శ నాభిం చ వసుంధరాయాః ॥౫౬॥ కైలాసమ-
గ్ర్యం హిమవచ్ఛిలాం చ తథర్షభం కాంచనశైలమగ్ర్యమ్ । స దీప్తసర్వౌషధిసంప్రదీప్తం దదర్శ సర్వౌషధిపర్వతేం-
ద్రమ్ ॥౫౭॥ స తం సమీక్ష్యానలరశ్మిదీప్తం విసిస్మియే వాసవదూతసూనుః । ఆప్లుత్య తం చౌషధిపర్వతేంద్రం తత్రౌషధీనాం
విచయం చకార ॥౫౮॥ స యోజనసహస్రాణి సమతీత్య మహాకపిః । దివ్యౌషధిధరం శైలం వ్యచరన్మారుతాత్మజః ॥౫౯॥ మ-
హౌషధ్యస్తతస్సర్వాస్తస్మిన్ పర్వతసత్తమే । విజ్ఞాయార్థినమాయాంతం తతో జగ్మురదర్శనమ్ ॥౬౦॥ స తా మహాత్మా

హనుమానపశ్యంశ్చ కోపకోపాచ్చభృశంననాద । అమృష్యమాణోఽగ్నినికాశచక్షుర్మహీధరేంద్రంతమువాచవా
క్యమ్॥౬౧॥కిమేతదేవంసువినిశ్చితం తేయద్రాఘవేనాస్తితవానుకంపా।పశ్యాద్యమద్బాహుబలాభిభూతోవికీర్ణమా
త్మానమథోనగేంద్ర॥౬౨॥సతస్యశృంగంసనగంసనాగంసకాంచనంధాతుసహస్రజుష్టమ్ । వికీర్ణకూటంజ్వలితాగ్ర
సానుంప్రగృహ్యవేగాత్సహసోన్మమాథ ॥ ౬౩ ॥ సతంసముత్పాట్యఖముత్పపాతవిత్రాస్యలోకాన్ససురాన్సురేం
ద్రాన్ । సంస్తూయమానఃఖచరైరనేకైర్జగామవేగాద్గరుడోగ్రవేగః॥౬౪॥సభాస్కరాధ్వానమనుప్రపన్నస్తం
భాస్కరాభంశిఖరంప్రగృహ్య । బభౌతదాభాస్కరసన్నికాశోరవేస్సమీపేప్రతిభాస్కరాభః॥౬౫ ॥సతేనశైలేన
భృశంరరాజశైలోపమోగంధవహాత్మజస్తు ।సహస్రధారేణసపావకేనచక్రేణఖేవిష్ణురివార్పితేన॥౬౬॥తంవానరాః
ప్రేక్ష్యవినేదురుచ్చైస్సతానపిప్రేక్ష్యతదాననాద। తేషాంసముద్ఘుష్టరవంనిశమ్యలంకాలయాభీమతరంవినేదుః॥౬౭॥త
తోమహాత్మానిపపాతతస్మిన్శైలోత్తమేవానరసైన్యమధ్యే। హర్యుత్తమేభ్యశ్శిరసాభివాద్యవిభీషణంతత్రససస్వజేచ॥
తావప్యుభౌమానుషరాజపుత్రౌతంగంధమాఘ్రాయమహౌషధీనామ్ । బభూవతుస్తత్రతదావిశల్యావుత్తస్థురన్యేచ
హరిప్రవీరాః॥౬౯॥సర్వేవిశల్యావిరుజఃక్షణేనహరిప్రవీరానిహతాశ్చయేస్యుః।గంధేనతాసాంప్రవరౌషధీనాంసుప్తాని
శాంతేష్వివసంప్రబుద్ధాః॥౭౦॥యదాప్రభృతిలంకాయాంయుధ్యంతేకపిరాక్షసాః।తదాప్రభృతిమానార్థమాజ్ఞయా
రావణస్యచ॥౭౧॥యేహన్యంతేరణేతత్రరాక్షసాఃకపికుంజరైః। హతాహతాస్తుక్షిప్యంతేసర్వఏవతుసాగరే॥౭౨॥తతో
హరిర్గంధవహాత్మజస్తుతమోషధీశైలముదగ్రవీర్యః । నినాయవేగాద్ధిమవంతమేవపునశ్చరామేణసమాజగామ ॥ ౭౩ ॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-చతుస్సప్తతితమస్సర్గః-************************************

తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాస్సుగ్రీవోవానరాధిపః। అర్థ్యంవిజ్ఞాపయంశ్చాపిహనూమంతమిదంవచః॥౧॥ యతోహ
తఃకుంభకర్ణఃకుమారాశ్చనిషూదితాః। నేదానీముపనిర్హారంరావణోదాతుమర్హతి॥౨॥ యేయేమహాబలాస్సంతిల
ఘవశ్చప్లవంగమాః।లంకామభ్యుత్పతంత్వాశుగృహ్యోల్కాఃప్లవగర్షభాః॥౩॥ హరయోహరిసంకాశాః ప్రదగ్ధుం
రావణాలయమ్।తతోఽస్తంగతఆదిత్యేరౌద్రేతస్మిన్నిశాముఖే॥౪॥లంకామభిముఖాస్సోల్కాజగ్ముస్తేప్లవగర్షభాః।ఉల్కా
హస్తైర్హరిగణైస్సర్వతస్సమభిద్రుతాః॥ ౫॥ ఆరక్షస్థానిశిచరాస్సహసావిప్రదుద్రువుః। గోపురాట్టప్రతోలీషుచర్యా
సువివిధాసుచ॥౬॥ ప్రాసాదేషుచసంహృష్టాస్ససృజుస్తేహుతాశనమ్। తేషాంగృహసహస్రాణిదదాహహుతభుక్తదా ॥
౭ ॥ ప్రాసాదాఃపర్వతాకారాఃపతంతిధరణీతలే । అగరుర్దహ్యతేతత్రవరంచైవసుచందనమ్॥౮॥మౌక్తికామణయః
స్నిగ్ధావజ్రంచాపిప్రవాళకమ్ । క్షౌమంచదహ్యతేతత్రకౌశేయంచాపిశోభనమ్॥౯॥ ఆవికంవివిధంచౌర్ణంకాంచనం
భాండమాయుధమ్। నానావికృతసంస్థానంవాజిభాండపరిచ్ఛదమ్ ॥ ౧౦ ॥ గజగ్రైవేయకక్ష్యాశ్చరథభాండాశ్చసం
స్కృతాః । తనుత్రాణిచయోధానాంహస్త్యశ్వానాంచవర్మచ ॥ ౧౧ ॥ ఖడ్గాధనూంషిజ్యాబాణాస్తోమరాంకుశ
శక్తయః । రోమజంవాలజంచర్మవ్యాఘ్రజంచాండజంబహు ॥ ౧౨ ॥ ముక్తామణివిచిత్రాంశ్చప్రాసాదాంశ్చస
మంతతః । వివిధానస్త్రసంఘాతానగ్నిర్దహతితత్రవై ॥ ౧౩ ॥ నానావిధాన్గృహచ్ఛందాన్దదాహహుతభుక్త
దా । ఆవాసాన్రాక్షసేంద్రాణాంసర్వేషాంగృహగృధ్నునామ్ ॥ ౧౪ ॥ హేమచిత్రతనుత్రాణాంస్ర
గ్దామాంబరధారిణామ్ । శీధుపానేషుసక్తానాంమదవిహ్వలగామినామ్ ॥ ౧౫ ॥ కాంతాలంబితవస్త్రాణాంశత్రు
సంజాతమన్యునామ్।గదాశూలాసిహస్తానాంఖాదతాంపిబతామపి॥ ౧౬ ॥శయనేషుమహార్హేషుప్రసుప్తానాంప్రి
యైస్సహ।త్రస్తానాంగచ్ఛతాంతూర్ణంపుత్రానాదాయశాయితాన్॥ ౧౭ ॥ తేషాంగృహసహస్రాణితదాలంకాని
వాసినామ్।అదహత్పావకస్తత్రజజ్వాలచపునఃపునః॥౧౮॥సారవంతిమహార్హాణిగంభీరగుణవంతిచ । హేమచంద్రా
ర్ధచంద్రాణిచంద్రశాలోన్నతానిచ॥౧౯॥రత్నచిత్రగవాక్షాణిసాధిష్ఠానానిసర్వశః । మణివిద్రుమచిత్రాణిస్పృ
శంతీవచభాస్కరమ్॥౨౦॥క్రౌంచబర్హిణవీణానాంభూషణానాంచనిస్వనైః । నాదితాన్యచలాభానివేశ్మాన్యగ్నిర్ద
దాహసః॥౨౧॥జ్వలనేనపరీతానితోరణానిచకాశిరే।విద్యుద్భిరివనద్ధానిమేఘబృందానిచాంబరే॥౨౨॥ జ్వలనేనపరీతానిని
పేతుర్భవనాన్యపి।దవాగ్నిదీప్తానియథాశిఖరాణిమహాగిరేః॥౨౩॥తానినిర్దహ్యమానానిదూరతఃప్రచకాశిరే।హిమ

వహ్నిఖరాణీవదహ్యమానానిసర్వశః॥ ౨౪॥ విమానేషుప్రసుప్తాశ్చదహ్యమానావరాంగనాః । త్యక్తాభరణసర్వాంగా హాహేత్యుచ్చైర్విచుక్రుశుః॥ ౨౫॥ తత్ర చాగ్నిపరీతాని నిపేతుర్భవనాన్యపి । వజ్రివజ్రహతానీవ శిఖరాణి మహాగిరేః ॥ ౨౬॥ హర్మ్యాగ్రైర్దహ్యమానైశ్చ జ్వాలాప్రజ్వలితైరపి । రాత్రౌ సా దృశ్యతే లంకా పుష్పితైరివ కింశుకైః ॥ ౨౭॥ హస్త్యధ్యక్షైర్గజైర్ముక్తైర్ముక్తైశ్చ తురంగమైః । బభూవ లంకా లోకాంతే భ్రాంతగ్రాహ ఇవార్ణవః ॥ ౨౮॥ అశ్వం ముక్తం గజో దృష్ట్వా క్వచిద్భీతోపసర్పతి । భీతో భీతం గజం దృష్ట్వా క్వచిదశ్వో నివర్తతే ॥ ౨౯॥ లంకాయాం దహ్యమానాయాం శుశుభే స మహార్ణవః । ఛాయాసంసక్తసలిలో లోహితోద ఇవార్ణవః ॥ ౩౦॥ సా బభూవ ముహూర్తేన హరిభిర్దీపితా పురీ । లోకస్యాస్య క్షయే ఘోరే ప్రదీప్తేవ వసుంధరా ॥ ౩౧॥ నారీజనస్య ధూమేన వ్యాప్తస్యోచ్చైర్వినేదుషః । స్వనో జ్వలనతప్తస్య శుశ్రువే దశయోజనమ్ ॥ ౩౨॥ ప్రదగ్ధకాయానపరాన్ రాక్షసాన్నిర్గతాన్ బహిః । సహసాహ్యుత్పతంతి స్మ హరయోఽథయుయుత్సవః ॥ ౩౩॥ ఉద్ఘుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః । దిశో దశ సముద్రం చ పృథివీం చాన్వనాదయత్ ॥ ౩౪॥ విశల్యౌ తు మహాత్మానౌ తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ । అసంభ్రాంతౌ జగృహతుస్తే చోభే ధనుషీ వరే ॥ ౩౫॥ తతో విస్ఫారయానస్య రామస్య ధనురుత్తమమ్ । బభూవ తుములశ్శబ్దో రాక్షసానాం భయావహః ॥ ౩౬॥ అశోభత తదా రామో ధనుర్విస్ఫారయన్ మహత్ । భగవానివ సంక్రుద్ధో భవో వేదమయం ధనుః ॥ ౩౭॥ ఉద్ఘుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః । జ్యాశబ్దస్తావుభౌ శబ్దావతి రామస్య శుశ్రువే ॥ ౩౮॥ వానరోద్ఘుష్టఘోషశ్చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః । జ్యాశబ్దశ్చాపి రామస్య త్రయం వ్యాప్తం దిశో దశ ॥ ౩౯॥ తస్య కార్ముకముక్తైశ్చ శరైస్తత్పురగోపురమ్ । కైలాసశృంగప్రతిమం వికీర్ణమపతద్భువి ॥ ౪౦॥ తతో రామశరాన్ దృష్ట్వా విమానేషు గృహేషు చ । సన్నాహో రాక్షసేంద్రాణాం తుములస్సమపద్యత ॥ ౪౧॥ తేషాం సన్నహ్యమానానాం సింహనాదం చ కుర్వతామ్ । శర్వరీ రాక్షసేంద్రాణాం రౌద్రీవ సమపద్యత ॥ ౪౨॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రాస్తు సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । ఆసన్నా ద్వారమాసాద్య యుధ్యధ్వం ప్లవగర్షభాః ॥ ౪౩॥ యశ్చ వో వితథం కుర్యాత్ తత్ర తత్ర వ్యవస్థితః । స హంతవ్యోఽభిసంప్లుత్య రాజశాసనదూషకః ॥ ౪౪॥ తేషు వానరముఖ్యేషు దీప్తోల్కోజ్జ్వలపాణిషు । స్థితేషు ద్వారమాసాద్య రావణం మన్యురావిశత్ ॥ ౪౫॥ తస్య జృంభితవిక్షేపాద్వ్యామిశ్రా వై దిశో దశ । రూపవానివ రుద్రస్య మన్యుర్గాత్రేష్వదృశ్యత ॥ ౪౬॥ స నికుంభం చ కుంభం చ కుంభకర్ణాత్మజావుభౌ । ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధో రాక్షసైర్బహుభిస్సహ ॥ ౪౭॥ యూపాక్షశ్శోణితాక్షశ్చ ప్రజంఘః కంపనస్తదా । నిర్యయుః కౌంభకర్ణిభ్యాం సహ రావణశాసనాత్ ॥ ౪౮॥ శశాస చైవ తాన్ సర్వాన్ రాక్షసాన్ సుమహాబలాన్ । రాక్షసా గచ్ఛతాద్యైవ జయధ్వం శీఘ్రమేవ చ ॥ ౪౯॥ తతస్తు చోదితాస్తేన రాక్షసా జ్వలితాయుధాః । లంకాయా నిర్యయుర్వీరాః ప్రణదంతః పునః పునః ॥ ౫౦॥ రక్షసాం భూషణస్థాభిర్భాభిః స్వాభిశ్చ సర్వశః । చక్రుస్తే సప్రభం వ్యోమ హరయశ్చాగ్నిభిస్సహ ॥ ౫౧॥ తత్ర తారాధిపస్యాభా తారాణాం చ తథైవ చ । తయోరాభరణస్థా చ బలయోర్ద్యామభాసయత్ ॥ ౫౨॥ చంద్రాభా భూషణాభా చ గృహాణాం జ్వలతాం చ భా । హరిరాక్షససైన్యాని భ్రాజయామాస సర్వతః ॥ ౫౩॥ తత్ర చోర్ధ్వం ప్రదీప్తానాం గృహాణాం సాగరః పునః । భాభిస్సంసక్తపాతాలశ్చలోర్మిశ్శుశుభేఽధికమ్ ॥ ౫౪॥ పతాకాధ్వజసంసక్తముత్తమాసిపరశ్వధమ్ । భీమాశ్వరథమాతంగం నానాపత్తిసమాకులమ్ ॥ ౫౫॥ దీప్తశూలగదాఖడ్గప్రాసతోమరకార్ముకమ్ । తద్రాక్షసబలం ఘోరం భీమవిక్రమపౌరుషమ్ ॥ ౫౬॥ దదృశే జ్వలితప్రాసం కింకిణీశతనాదితమ్ । హేమజాలాచితభుజం వ్యావేష్టితపరశ్వధమ్ ॥ ౫౭॥ వ్యాఘూర్ణితమహాశస్త్రం బాణసంసక్తకార్ముకమ్ । గంధమాల్యమధూత్సేకసంమోదితమహాబలమ్ ॥ ౫౮॥ ఘోరం శూరజనాకీర్ణం మహాంబుధరనిస్వనమ్ ॥ ౫౯॥ తం దృష్ట్వా బలమాయాంతం రాక్షసానాం సుదారుణమ్ । సంచచాల ప్లవంగానాం బలముచ్చైర్ననాద చ ॥ ౬౦॥ జవేనాప్లుత్య చ పునస్తద్బలం రక్షసాం మహత్ । అభ్యయాత్ప్రత్యరిబలం పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥ ౬౧॥ తేషాం భుజపరామర్శవ్యామృష్టపరిఘాశని । రాక్షసానాం బలం శ్రేష్ఠం భూయస్తరమశోభత ॥ ౬౨॥ తత్రోన్మత్తా ఇవోత్పేతుర్హరయోఽథయుయుత్సవః । తరుశైలైరభిఘ్నంతో ముష్టిభిశ్చ నిశాచరాన్ ॥ ౬౩॥ తథైవాపతతాం తేషాం కపీనామసిభిశ్శితైః । శిరాంసి సహసా జహ్రూ రాక్షసా భీమదర్శనాః ॥ ౬౪॥ దశనైర్హృతకర్ణాశ్చ ముష్టినిష్పిష్టమస్తకాః । శిలాప్రహారభగ్నాంగా విచేరుస్తత్ర రాక్షసాః ॥ ౬౫॥ తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనామభిలక్షితాః । ప్రవీరానభితో

జఘ్నూ రాక్షసా నాంతరస్వినామ్॥౧౬॥అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః। రాక్షసా వానరాన్ఘోరాః ప్రాస
సిబాణగదాధరాః॥౧౭॥ తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనాం ముష్టిభిః క్రమైః। హరివీరా నిజఘ్నుశ్చ ఘోరరూపాన్నిశాచ
రాన్॥౧౮॥ఘ్నన్తమన్యం జఘానాన్యః పాతయన్తమపాతయత్। గర్హమాణం జగర్హాన్యో దశన్తమపరోదశత్॥
౧౯॥దేహీత్యన్యో దదాత్యన్యో దదామీత్యపరః పునః। కిం క్లేశయసి తిష్ఠేతి తత్రాన్యోన్యం బభాషిరే॥౨౦॥విప్రలంబితవ
స్త్రంచ విముక్తకవచాయుధమ్। సముద్యతమహాప్రాసం యష్టిశూలాసిసంకులమ్॥౨౧॥ప్రావర్తత మహారౌద్రం యు
ద్ధం వానరరక్షసామ్। వానరాన్ దశ సప్తేతి రాక్షసా జఘ్నురాహవే॥౨౨॥వానరా దశ సప్తేతి రాక్షసానభ్యపాతయన్। వి
ప్రలంబితవస్త్రంచ విముక్తకవచాయుధమ్॥౨౩॥బలం రాక్షసమాలంబ్య వానరాః పర్యవారయన్। వానరా రాక్షసాశ్చై
వ వ్యతిషక్తాః పరస్పరమ్॥౨౪॥ఆవిష్టా ఇవ యుధ్యన్తశ్చ క్రుద్ధాః కర్మాణ్యభీతవత్। ఏవం హి వవృధే యుద్ధం రక్షసాం వానరైస్స
హ॥౨౫॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచసప్తతితమస్సర్గః॥ ************************************

ప్రవృత్తే సంకులే తస్మిన్ ఘోరే వీరజనక్షయే। అంగదః కంపనం వీరమాససాద రణోత్సుకః॥౧॥ఆహూయ సోంగదం
కోపాత్తాడయామాస వేగితః। గదయా కంపనః పూర్వం స చచాల భృశాహతః॥౨॥స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ చిక్షేప శిఖ
రం గిరేః। అర్దితశ్చ ప్రహారేణ కంపనః పతితో భువి॥౩॥తతస్తు కంపనం దృష్ట్వా శోణితాక్షో హతం రణే। రథేనాభ్యపతత్ క్షి
ప్రం తత్రాంగదమభీతవత్॥౪॥సోంగదం నిశితైర్బాణైస్తదా వివ్యాధ వేగితః। శరీరదారణైస్తీక్ష్ణైః కాలాగ్నిసమవిగ్ర
హైః॥౫॥క్షురక్షురప్రనారాచైర్వత్సదంతైశ్శిలీముఖైః। కర్ణిశల్యవిపాఠైశ్చ బహుభిర్నిశితైశ్శరైః॥౬॥అంగదః ప్ర
తివిద్ధాంగో వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్। ధనురుగ్రం రథం బాణాన్ మమర్ద తరసా బలీ॥౭॥శోణితాక్షస్తతః క్షిప్రమసిచ
ర్మ సమాదదే। ఉత్పపాత దివం క్షిప్రం వేగవానవిచారయన్॥౮॥తం క్షిప్రతరమాప్లుత్య పరామృశ్యాంగదో బలీ। కరేణ తస్య
ఖడ్గం చ సమాచ్ఛిద్య ననాద చ॥౯॥తస్యాంసఫలకే ఖడ్గం నిజఘాన తతోంగదః। యజ్ఞోపవీతవచ్చైనం చిచ్ఛేద కపికుంజరః॥౧౦
తం ప్రగృహ్య మహాఖడ్గం వినద్య చ పునః పునః। వాలిపుత్రోభిదుద్రావ రణశీర్షే పరానరీన్॥౧౧॥ప్రజంఘసహితో వీరో
యూపాక్షస్తు తతో బలీ। రథేనాభియయౌ క్రుద్ధో వాలిపుత్రం మహాబలమ్॥౧౨॥ఆయసీం తు గదాం వీరః ప్రగృహ్య కన
కాంగదః। శోణితాక్షస్సమావిధ్య తమేవానుపపాత హ॥౧౩॥తయోర్మధ్యే కపిశ్రేష్ఠః శోణితాక్షప్రజంఘయోః। విశాఖ
యోర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్॥౧౪॥అంగదం పరిరక్షన్తౌ మైందో ద్వివిద ఏవ చ। తస్య తస్థతురభ్యాశే పరస్ప
రజిగీషయా॥౧౫॥అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః। రాక్షసా వానరేంద్రాంస్తానసిబాణగదాధరాః॥
౧౬॥త్రయాణాం వానరేంద్రాణాం త్రిభీ రాక్షసపుంగవైః। సంసక్తానాం మహద్యుద్ధమభవద్రోమహర్షణమ్॥
౧౭॥తే తు వృక్షాన్ సమాదాయ సంప్రచిక్షిపురాహవే। ఖడ్గేన ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ ప్రజంఘో మహాబలః॥౧౮॥రథానశ్వాన్
ద్రుమాన్ శైలాన్ తే ప్రచిక్షిపురాహవే। శరౌఘైః ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ యూపాక్షో నిశాచరః॥౧౯॥సృష్టాన్ ద్వివిదమైందా
భ్యాం ద్రుమానుత్పాట్య వీర్యవాన్। బభంజ గదయా మధ్యే శోణితాక్షః ప్రతాపవాన్॥౨౦॥ఉద్యమ్య విపులం ఖడ్గం పరమ
ర్మవిదారణమ్। ప్రజంఘో వాలిపుత్రాయ అభిదుద్రావ వేగితః॥౨౧॥తమభ్యాశగతం దృష్ట్వా వాలిపుత్రో మహాబలః।
ఆజఘానాశ్వకర్ణేన ద్రుమేణాతిబలస్తదా॥౨౨॥బాహుం చాస్య సనిస్త్రింశమాజఘాన స ముష్టినా। వాలిపుత్రస్య ఘాతే
న స పపాత క్షితావసిః॥౨౩॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ ఖడ్గముత్పలసన్నిభమ్। ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహా
బలః॥౨౪॥లలాటే స మహావీర్యమంగదం వానరర్షభమ్। ఆజఘాన మహాతేజాస్స ముహూర్తం చచాల హ॥౨౫॥స సం
జ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్। ప్రజంఘస్య శిరః కాయాత్పాతయామాస వీర్యవాన్॥౨౬॥స యూపా
క్షోశ్రుపూర్ణాక్షః పితృవ్యే నిహతే రణే। అవరుహ్య రథాత్ క్షిప్రం క్షీణేషుః ఖడ్గమాదదే॥౨౭॥తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య
యూపాక్షం ద్వివిదస్త్వరన్। ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో జగ్రాహ చ బలాద్బలీ॥౨౮॥ గృహీతం భ్రాతరం దృష్ట్వా శోణితాక్షో
మహాబలః। ఆజఘాన మహాతేజా వక్షసి ద్వివిదం తతః॥౨౯॥స తదాభిహతస్తేన చచాల చ మహాబలః। ఉద్యతాం చ పునస్తస్య
జహార ద్వివిదో గదామ్॥౩౦॥ఏతస్మిన్నంతరే వీరో మైందో వానరయూథపః। యూపాక్షం తాడయామాస తలేనోరసి వీ
ర్యవాన్॥౩౧॥తౌ శోణితాక్షయూపాక్షౌ ప్లవగాభ్యాం తరస్వినా। చక్రతుస్సమరే తీవ్రమాకర్షోత్పాటనం భృశమ్॥౩౨॥

ద్వివిదశ్శోణితాక్షంతువిదదారనఖైర్ముఖే।నిష్పిపేషచవీర్యేణక్షితౌవివ్యాధవీర్యవాన్॥౩౩॥యూపాక్షమభిసంక్రుద్ధో
మైందోవానరయూథపః। పీడయామాసబాహుభ్యాంపపాతసహతఃక్షితౌ॥౩౪॥ హతప్రవీరావ్యథితారాక్షసేంద్రచ
మూస్తదా।జగామాభిముఖీసాతుకుంభకర్ణసుతోయతః॥౩౫॥ఆపతంతీంచవేగేనకుంభస్తాంసాంత్వయచ్చమూమ్। అ
థోత్కృష్టంమహావీరైర్లబ్ధలక్షైఃప్లవంగమైః॥౩౬॥నిపాతితమహావీరాందృష్ట్వారక్షశ్చమూంతతః। కుంభఃప్రచక్రే
తేజస్వీరణేకర్మసుదుష్కరమ్॥౩౭॥సధనుర్ధన్వినాంశ్రేష్ఠఃప్రగృహ్యసుసమాహితః। ముమోచాశీవిషప్రఖ్యాన్శరాన్
దేహవిదారణాన్॥౩౮॥ తస్యతచ్ఛుశుభేభూయఃసశరంధనురుత్తమమ్। విద్యుదైరావతార్చిష్మద్ద్వితీయేంద్రధనుర్య
థా॥౩౯॥ఆకర్ణాకృష్టముక్తేనజఘానద్వివిదంతదా। తేనహాటకపుంఖేనపత్రిణాపత్రవాససా॥౪౦॥ సహసాభిహతస్తేనవి
ప్రముక్తపదస్స్ఫురన్।నిపపాతాద్రికూటాభోవిహ్వలఃప్లవగోత్తమః॥౪౧॥మైందస్తుభ్రాతరందృష్ట్వాభగ్నంతత్రమ
హాహవే।అభిదుద్రావవేగేనప్రగృహ్యమహతీంశిలామ్॥౪౨॥ తాంశిలాంతుప్రచిక్షేపరాక్షసాయమహాబలః। బిభేద
తాంశిలాంకుంభఃప్రసన్నైఃపంచభిశ్శరైః॥౪౩॥సంధాయచాన్యంసుముఖంశరమాశీవిషోపమమ్।ఆజఘానమహాతేజావ
క్షసిద్వివిదాగ్రజమ్॥౪౪॥ సతుతేనప్రహారేణమైందోవానరయూథపః। మర్మణ్యభిహతస్తేనపపాతభువిమూర్ఛితః॥
౪౫॥అంగదోమాతులౌదృష్ట్వామథితౌతుమహాబలౌ।అభిదుద్రావవేగేనకుంభముద్యతకార్ముకమ్॥౪౬॥ తమాపతంతంవి
వ్యాధకుంభఃపంచభిరాయసైః।త్రిభిశ్చాన్యైశ్శితైర్బాణైర్మాతంగమివతోమరైః॥౪౭॥సోంగదంవివిధైర్బాణైఃకుం
భోవివ్యాధవీర్యవాన్।అకుంఠధారైర్నిశితైస్తీక్ష్ణైఃకనకభూషణైః॥౪౮॥అంగదఃప్రతివిద్ధాంగోవాలిపుత్రోనకంపతే।
శిలాపాదపవర్షాణితస్యమూర్ధ్నివవర్షహ॥౪౯॥సప్రచిచ్ఛేదతాన్సర్వాన్బిభేదచపునశ్శిలాః। కుంభకర్ణాత్మజః
శ్రీమాన్వాలిపుత్రసమీరితాన్॥౫౦॥ఆపతంతంచసంప్రేక్ష్యకుంభోవానరయూథపమ్। భ్రువోర్వివ్యాధబాణాభ్యా
ముల్కాభ్యామివకుంజరమ్॥౫౧॥తస్యసుస్రావరుధిరంపిహితేచాస్యలోచనే। అంగదఃపాణినానేత్రేపిధాయరుధిరో
క్షితే॥౫౨॥సాలమాసన్నమేకేనపరిజగ్రాహపాణినా।సంపీడ్యచోరసాస్కంధంకరేణాభినివేశ్యచ॥౫౩॥ కించిదభ్యవన
మ్యైనమున్మమాథయథాగజః। తమింద్రకేతుప్రతిమంవృక్షంమందరసన్నిభమ్॥౫౪॥ సముత్సృజంతంవేగేనపశ్యతాంస
ర్వరక్షసామ్।సబిభేదశితైర్బాణైస్సప్తభిఃకాయభేదనైః॥౫౫॥అంగదోవివ్యథేభీక్ష్ణంననాదచముమోహచ। అంగదంవ్య
థితందృష్ట్వాసీదంతమివసాగరే॥౫౬॥దురాసదంహరిశ్రేష్ఠారాఘవాయన్యవేదయన్।రామస్తువ్యథితంశ్రుత్వావా
లిపుత్రంరణాజిరే॥౫౭॥వ్యాదిదేశహరిశ్రేష్ఠాన్జాంబవత్ప్రముఖాంస్తతః। తేతువానరశార్దూలాఃశ్రుత్వారామస్య
శాసనమ్॥౫౮॥అభిపేతుస్సుసంక్రుద్ధాఃకుంభముద్యతకార్ముకమ్।తతోద్రుమశిలాహస్తాఃకోపసంరక్తలోచనాః॥౫౯॥
రిరక్షిషంతోభ్యపతన్నంగదంవానరర్షభాః। జాంబవాంశ్చసుషేణశ్చవేగదర్శీచవానరః॥౬౦॥ కుంభకర్ణాత్మజంవీ
రంక్రుద్ధాస్సమభిదుద్రువుః।సమీక్ష్యాపతతస్తాంస్తువానరేంద్రాన్మహాబలాన్॥౬౧॥ ఆవవారశరౌఘేణనగేనేవజ
లాశయమ్।తస్యబాణరయంప్రాప్యనశేకురతివర్తితుమ్॥౬౨॥వానరేంద్రామహాత్మానోవేలామివమహోదధిః।
తాంస్తుదృష్ట్వాహరిగణాన్శరవృష్టిభిరర్దితాన్॥౬౩॥అంగదంపృష్ఠతఃకృత్వాభ్రాతృజంప్లవగేశ్వరః। అభిదుద్రావవే
గేనసుగ్రీవఃకుంభమాహవే॥౬౪॥శైలసానుచరంనాగంవేగవానివకేసరీ। ఉత్పాట్యచమహాశైలానశ్వకర్ణాన్ధవాన్బ
హూన్॥౬౫॥అన్యాంశ్చవివిధాన్వృక్షాంశ్చిక్షేపచమహాబలః। తాంఛాదయంతీమాకాశంవృక్షవృష్టిందురాసదామ్॥
కుంభకర్ణాత్మజశ్శ్రీమాంశ్చిచ్ఛేదనిశితైశ్శరైః।అభిలక్ష్యేణతీవ్రేణకుంభేననిశితైశ్శరైః॥౬౭॥ ఆచితాస్తేద్రుమారేజుర్య
థాఘోరాశ్శతఘ్నయః। ద్రుమవర్షంతతశ్ఛిన్నందృష్ట్వాకుంభేనవీర్యవాన్॥౬౮॥ వానరాధిపతిశ్శ్రీమాన్మహాసత్త్వో
నవివ్యథే।నిర్భిద్యమానస్సహసాసహమానశ్చతాన్శరాన్॥౬౯॥కుంభస్యధనురాక్షిప్యబభంజేంద్రధనుష్ప్రభమ్। అవ
ప్లుత్యతతశ్శీఘ్రంకృత్వాకర్మసుదుష్కరమ్॥౭౦॥అబ్రవీత్కుపితఃకుంభంభగ్నశృంగమివద్విపమ్।నికుంభాగ్రజవీర్యం
తేబాణవేగంతదద్భుతమ్॥౭౧॥ సన్నతిశ్చప్రభావశ్చతవవారావణస్యవా। ప్రహ్లాదబలివృత్రఘ్నకుబేరవరుణోపమ॥
౭౨॥ఏకస్త్వమనుజాతోసిపితరంబలవత్తరః।త్వామేవైకంమహాబాహుంశూలహస్తమరిందమమ్॥౭౩॥ త్రిదశానాతి
వర్తంతేజితేంద్రియమివాధయః। విక్రమస్వమహాబుద్ధేకర్మాణిమమపశ్యతః॥౭౪॥వరదానాత్పితృవ్యస్తేసహతేదే

వదానవాః । కుంభకర్ణ స్తువీర్యేణ సహ తే చ సురాసురాః ॥ ౭౫ ॥ ధనుషీంద్రజిత స్తుల్యః ప్రతాపే రావణస్య చ । త్వమద్య
రక్షసాం లోకే శ్రేష్ఠోఽసి బలవీర్యతః ॥ ౭౬ ॥ మహావిమర్దం సమరే మయా సహ తవాద్భుతమ్ । అద్య భూతాని పశ్యంతు శ
క్రశంబరయోరివ ॥ ౭౭ ॥ కృతమప్రతిమం కర్మ దర్శితం చాస్త్రకౌశలమ్ । పాతితా హరివీరాశ్చ త్వయా తే భీమవిక్రమాః
౭౮ ॥ ఉపాలంభభయాచ్చాపి నాసి వీర మయా హతః । కృతకర్మా పరిశ్రాంతో విశ్రాంతః పశ్య మే బలమ్ ॥ ౭౯ ॥ తేన సుగ్రీ
వవాక్యేన సావమానేన మానితః । అగ్నే రాజ్యాహుతస్యేవ తేజ స్తస్యాభ్యవర్ధత ॥ ౮౦ ॥ తతః కుంభస్తు సుగ్రీవం బాహు
భ్యాం జగృహే తదా । గజావివాహితమదౌ నిశ్వసంతౌ ముహుర్ముహుః ॥ ౮౧ ॥ అన్యోన్యగాత్రగ్రథితౌ కర్షంతావితరే
తరమ్ । సధూమాం ముఖతో జ్వాలాం విసృజంతౌ పరిశ్రమాత్ ॥ ౮౨ ॥ తయోః పాదాభిఘాతాచ్చ నిమగ్నా చాభవన్మహీ ।
వ్యాఘూర్ణితతరంగశ్చ చుక్షుభే వరుణాలయః ॥ ౮౩ ॥ తతః కుంభం సముత్క్షిప్య సుగ్రీవో లవణాంభసి । పాతయామాస
వేగేన దర్శయన్నుదధే స్తలమ్ ॥ ౮౪ ॥ తతః కుంభనిపాతేన జలరాశిస్సముత్థితః । వింధ్యమందరసంకాశో విససర్ప సమంత
తః ॥ ౮౫ ॥ తతః కుంభస్సముత్పత్య సుగ్రీవమభిపత్య చ । ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రవేగేన ముష్టినా ॥ ౮౬ ॥ తస్య చర్మ చ పు
స్ఫోట బహు సుస్రావ శోణితమ్ । స తు ముష్టిం సముద్యమ్య ప్రతిజఘ్నే స్థిమండలే ॥ ౮౭ ॥ తదా వేగేన తత్రాసీ త్తేజః ప్రజ్వ
లితం ముహుః । వజ్రనిష్పేష సంజాతా జ్వాలా మేరోర్యథా గిరేః ॥ ౮౮ ॥ స తత్రాభిహత స్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః । ము
ష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః ॥ ౮౯ ॥ అర్చిస్సహస్రవికచం రవిమండలసప్రభమ్ । స ముష్టిం పాతయా
మాస కుంభస్యోరసి వీర్యవాన్ ॥ ౯౦ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలో భృశతాడితః । నిపపాత తదా కుంభో గతార్చిరివ పావ
కః ॥ ౯౧ ॥ ముష్టినాభిహత స్తేన నిపపాతాశు రాక్షసః । లోహితాంగ ఇవాకాశా ద్దీప్తరశ్మి ర్యదృచ్ఛయా ॥ ౯౨ ॥ కుంభస్య పత
తో రూపం భగ్నస్యోరసి ముష్టినా । బభౌ రుద్రాభిపన్నస్య యథా రూపం గవాంపతేః ॥ ౯౩ ॥ తస్మిన్ హతే భీమపరాక్రమేణ
ప్లవంగమానా మృషభేణ యుద్ధే । మహీ సశైలా సవనా చచాల భయం చ రక్షాంస్యధికం వివేశ ॥ ౯౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాండే - షట్సప్తతితమస్సర్గః ॥ **

నికుంభో భ్రాతరం దృష్ట్వా సుగ్రీవేణ నిపాతితమ్ । ప్రదహన్నివ కోపేన వానరేంద్రముదైక్షత ॥ ౧ ॥ తతః స్రగ్దా
మసన్నద్ధం దత్తపంచాంగుళం శుభమ్ । ఆదదే పరిఘం వీరో నగేంద్రశిఖరోపమమ్ ॥ ౨ ॥ హేమపట్టపరిక్షిప్తం వజ్రవిద్రుమభూ
షితమ్ । యమదండోపమం భీమం రక్షసాం భయనాశనమ్ ॥ ౩ ॥ తమావిధ్య మహాతేజాః శక్రధ్వజసమం తదా । విననాద వివృ
త్తాస్యో నికుంభో భీమవిక్రమః ॥ ౪ ॥ ఉరోగతేన నిష్కేణ భుజస్థైరంగదైరపి । కుండలాభ్యాం చ చిత్రాభ్యాం మాలయా చ వి
చిత్రయా ॥ ౫ ॥ నికుంభో భూషణై ర్భాతి తేన స్మ పరిఘేణ చ । యథేంద్రధనుషా మేఘ స్సవిద్యు త్స్తనయిత్నుమాన్ ॥ ౬ ॥ పరి
ఘాగ్రేణ పుస్ఫోట వాతగ్రంథి ర్మహాత్మనః । ప్రజజ్వాల సఘోషశ్చ విధూమ ఇవ పావకః ॥ ౭ ॥ నగర్యా విటపావత్యా గంధర్వ
భవనోత్తమైః । సహనైవామరావత్యా సర్వైశ్చ భవనై స్సహ ॥ ౮ ॥ స తారగ్రహనక్షత్రం సచంద్రం సమహాగ్రహమ్ ।
నికుంభపరిఘాఘూర్ణం భ్రమతీవ నభ స్తలమ్ ॥ ౯ ॥ దురాసదశ్చ సంజజ్ఞే పరిఘాభరణప్రభః । క్రోధేంధనో నికుంభాగ్నిర్యు
గాంతాగ్నిరివోత్థితః ॥ ౧౦ ॥ రాక్షసా వానరాశ్చాపి న శేకుః స్పందితుం భయాత్ । హనూమాం స్తు వివృత్యోర స్తస్థౌ తస్యా
గ్రతో బలీ ॥ ౧౧ ॥ పరిఘోపమబాహు స్తు పరిఘం భాస్కరప్రభమ్ । బలీ బలవత స్తస్య పాతయామాస వక్షసి ॥ ౧౨ ॥ స్థిరే త
స్యోరసి వ్యూఢే పరిఘ శ్శతధా కృతః । విశీర్యమాణ స్సహసా ఉల్కాశతమివాంబరాత్ ॥ ౧౩ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ చచాల చ
మహాకపిః । పరిఘేణ సమాధూతో యథా భూమిచలే చలః ॥ ౧౪ ॥ స తదాభిహత స్తేన హనూమాన్ ప్లవగోత్తమః । ముష్టిం
సంవర్తయామాస బలేనాతిమహాబలః ॥ ౧౫ ॥ తముద్యమ్య మహాతేజా నికుంభోరసి వీర్యవాన్ । అభిచిక్షేప వేగేన వేగవాన్
వాయువిక్రమః ॥ ౧౬ ॥ తతః పుస్ఫోట చర్మాస్య ప్రసుస్రావ చ శోణితమ్ । ముష్టినా తేన సంజజ్ఞే జ్వాలా విద్యుదివోత్థితా ॥
౧౭ ॥ స తు తేన ప్రహారేణ నికుంభోఽపి చచాల హ । స్వస్థశ్చాపి నిజగ్రాహ హనూమంతం మహాబలమ్ ॥ ౧౮ ॥ విచుక్రుశు స్తదా
సంఖ్యే భీమం లంకానివాసినః । నికుంభేన హృతం దృష్ట్వా హనూమంతం మహాబలమ్ ॥ ౧౯ ॥ స తదా హ్రియమాణోఽపి కుంభ
కర్ణాత్మజేన హ । ఆజఘానానిలసుతో వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥ ౨౦ ॥ ఆత్మానం మోచయిత్వాథ క్షితావభ్యవపద్యత । హనూ
మానున్మమాథాశు నికుంభం మారుతాత్మజః ॥ ౨౧ ॥ ఉత్క్షిప్య పరమాయత్తో నికుంభం నిష్పిపేష హ । ఉత్పత్య చాస్య వేగేన

సపాతోరసివీర్యవాన్॥౨౨॥పరిగృహ్యచబాహుభ్యాంపరివృత్యశిరోధరామ్ । ఉత్పాటయామాసశిరోభైరవంనదతోమ
హత్॥౨౩॥అథదేవాస్సగంధర్వావిద్యాధరమహోరగాః । ఆకాశచారిణస్సర్వే అప్సరోభిస్సహాసురాః॥ ౨౪ ॥హనూ
మంతంమహాబాహుంవాయుపుత్రమరిందమమ్ ।ప్రశంసంతఃపరైర్వాక్యైఃప్రసూనైరభ్యవర్షయన్॥౨౫ ॥అథపీన
దతిసాదితేనికుంభేపవనసుతేనరణేబభూవయుద్ధమ్ । దశరథసుతరాక్షసేంద్రసూన్వోర్భృశతరమాగతరోషయోస్సభీ
షణమ్॥౨౬॥ వ్యపేతేతుజీవేనికుంభస్యహృష్టావినేదుఃప్లవంగాదిశస్సర్వతశ్చ । చచాలేవచోర్వీపపాతేవచద్యౌర్భయం
రాక్షసానాంబలంచావివేశ॥౨౭॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-సప్తసప్తతితమస్సర్గః. ***************************
నికుంభంనిహతంశ్రుత్వాకుంభంచాపినిపాతితమ్ । రావణఃపరమామర్షీప్రజజ్వాలానలోయథా ॥౧॥నైరృ
తఃక్రోధశోకాభ్యాంద్వాభ్యాంతుపరిమూర్ఛితః। ఖరపుత్రంవిశాలాక్షంమకరాక్షమచోదయత్ ॥౨॥ గచ్ఛపుత్రమ
యాజ్ఞప్తో బలేనాపిసమన్వితః । రాఘవంలక్ష్మణంచైవజహితాంశ్చవనౌకసః॥ ౩॥రావణస్యవచఃశ్రుత్వాశూరమానీఖ
రాత్మజః । బాఢమిత్యబ్రవీద్ధృష్టోమకరాక్షోనిశాచరః॥౪॥సోభివాద్యదశగ్రీవంకృత్వాచాపిప్రదక్షిణమ్ ।నిర్జగామగృ
హాచ్ఛుభ్రాద్రావణస్యాజ్ఞయాబలీ॥ ౫॥సమీపస్థంబలాధ్యక్షంఖరపుత్రోబ్రవీదిదమ్ । రథశ్చానీయతాంశీఘ్రంసై
న్యంచాహూయతాంత్వరితమ్॥౬॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాబలాధ్యక్షోనిశాచరః । స్యందనంచబలంచైవసమీపేప్ర
త్యపాదయత్॥౭॥ప్రదక్షిణంరథంకృత్వాఆరురోహనిశాచరః ।సూతంసంచోదయామాసశీఘ్రంవైసూతవాహయ॥౮
అథతాన్రాక్షసాన్సర్వాన్మకరాక్షోబ్రవీదిదమ్ ।ఏతేసర్వేప్రయుధ్యధ్వంపురస్తాన్మమరాక్షసాః॥౯॥అహంరాక్షసరా
జేనరావణేనమహాత్మనా । ఆజ్ఞప్తస్సమరేహంతుంతావుభౌరామలక్ష్మణౌ ॥౧౦ ॥ అద్యరామంవధిష్యామిలక్ష్మణంచనిశా
చరాః । శాఖామృగంచసుగ్రీవంవానరాంశ్చశరోత్తమైః॥౧౧ ॥అద్యశూలనిపాతైశ్చవానరాణాంమహాచమూమ్ । ప్ర
దహిష్యామిసంప్రాప్తాంశుష్కేంధనమివానలః॥ ౧౨ ॥మకరాక్షస్యతచ్ఛ్రుత్వావచనంతేనిశాచరాః । సర్వే నానా
యుధోపేతాబలవంతస్సమాహితాః॥౧౩ ॥తేకామరూపిణస్సర్వేదంష్ట్రిణఃపింగళేక్షణాః ।మాతంగాఇవనర్దంతోధ్వ
స్తకేశాభయానకాః॥౧౪॥పరివార్యమహాకాయామహాకాయంఖరాత్మజమ్ । అభిజగ్ముస్తతోహృష్టాశ్చాలయంతోవసుం
ధరామ్॥౧౫॥శంఖభేరీసహస్రాణామాహతానాంసమంతతః।క్ష్వేళితాస్ఫోటితానాంచతతశ్శబ్దోమహానభూత్ ॥౧౬॥
ప్రభ్రష్టోథకరాత్తస్యప్రతోదస్సారథేస్తదా । పపాతసహసాచైవధ్వజస్తస్యచరక్షసః॥ ౧౭ ॥ తస్యతేరథయుక్తాశ్చహ
యావిక్రమవర్జితాః । చరణైరాకులైర్గత్వాదీనాస్సాస్రముఖాయయుః ॥ ౧౮ ॥ప్రవాతిపవనస్తస్మిన్సపాంసుఃఖర
దారుణః । నిర్యాతేతస్యరౌద్రస్యమకరాక్షస్యదుర్మతేః॥౧౯॥తానిదృష్ట్వానిమిత్తానిరాక్షసావీర్యవత్తమాః। అచింత్య
నిర్గతాస్సర్వేయత్రతౌరామలక్ష్మణౌ ॥౨౦ ॥ఘనగజమహిషాంగతుల్యవర్ణాస్సమరముఖేష్వసకృద్గదాసిభిన్నాః। అ
హమహమితియుద్ధకౌశలాస్తేరజనిచరాఃపరిబభ్రముర్నదంతః॥౨౧॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టసప్తతితమస్సర్గః. ***
నిర్గతంమకరాక్షంతేదృష్ట్వావానరయూథపాః।ఆప్లుత్యసహసాసర్వేయోద్ధుకామావ్యవస్థితాః॥౧॥తతఃప్రవృ
త్తంసుమహత్తద్యుద్ధంరోమహర్షణమ్ ।నిశాచరైఃప్లవంగానాందేవానాందానవైరివ॥౨ ॥వృక్షశూలనిపాతైశ్చశిలా
పరిఘపాతనైః ।అన్యోన్యంమర్దయంతిస్మతదాకపినిశాచరాః ॥౩॥శక్తిఖడ్గగదాకుంతైస్తోమరైశ్చనిశాచరాః । పట్ట
సైర్భిండిపాలైశ్చబాణపాతైస్సమంతతః ॥ ౪ ॥ పాశముద్గరదండైశ్చనిర్ఘాతైశ్చాపరైస్తదా । కదనంకపివీరాణాంచ
క్రుస్తేరజనీచరాః॥౫॥బాణౌఘైరర్దితాశ్చాపిఖరపుత్రేణవానరాః।సంభ్రాంతమనసస్సర్వేదుద్రువుర్భయపీడితాః॥
తాన్దృష్ట్వారాక్షసాస్సర్వేద్రవమాణాన్వలీముఖాన్ । నేదుస్తేసింహవద్ధృష్టారాక్షసాజితకాశినః॥౭॥ విద్రవత్సుత
దాతేషువానరేషుసమంతతః।రామస్తాన్వారయామాసశరవర్షేణరాక్షసాన్॥౮॥వారితాన్రాక్షసాన్దృష్ట్వామక
రాక్షోనిశాచరః । క్రోధానలసమావిష్టోవచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౯॥ తిష్ఠరామమయాసార్ధంద్వంద్వయుద్ధందదామి తే।
త్యాజయిష్యామి తేప్రాణాన్ధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః॥౧౦॥యత్తదాదండకారణ్యేపితరంహతవాన్మమ । మదగ్రతఃస్వ
కర్మస్థందృష్ట్వారోషోభివర్ధతే॥౧౧॥ దహ్యంతేభృశమంగానిదురాత్మన్మమరాఘవ । యన్మయాసినదృష్టస్త్వంతస్మిన్
కాలేమహావనే॥౧౨॥దిష్ట్యాసిదర్శనంరామమమత్వంప్రాప్తవానిహ । కాంక్షితోసిక్షుధార్తస్యసింహస్యేవేతరోమృ

తః ॥౧౩॥ అద్యమద్బాణవేగేన ప్రేతరాడ్విషయం గతః । యేత్వయానిహతావీరాస్సహతైశ్చసమేష్యసి ॥౧౪॥ బహునా
త్రకిముక్తేనశృణు రామవచోమమ । పశ్యంతుసకలాలోకాస్త్వాంమాంచైవరణాజిరే ॥౧౫॥ అస్త్రైర్వాగదయావాపిబా
హుభ్యాంవామహాహవే । అభ్యస్తంయేనవారామ తేనవావర్తతాంయుధి ॥౧౬॥ మకరాక్షవచః శ్రుత్వారామోదశర
థాత్మజః । అబ్రవీత్ప్రహసన్వాక్యముత్తరోత్తరవాదినమ్ ॥౧౭॥ కత్థసేకింవృథారక్షో బహూన్యసదృశానితు । నరణేశక్య
సేజేతుంవినాయుద్ధేనవాగ్బలాత్ ॥౧౮॥ చతుర్దశసహస్రాణిరక్షసాంత్వత్పితాచయః । త్రిశిరాదూషణశ్చైవదండ
కేనిహతామయా ॥౧౯॥ స్వాశితాస్తవమాంసేనగృధ్రగోమాయువాయసాః । భవిష్యంత్యద్యవైపాపతీక్ష్ణతుండనఖాం
కురాః ॥౨౦॥ రుధిరార్ద్రముఖాహృష్టారక్తపౌండజాశ్చయే । ఖగతావసుధాయాంచభ్రమిష్యంతిసమంతతః ॥౨౧॥ రా
ఘవేణైవముక్తస్తుఖరపుత్రోనిశాచరః । బాణౌఘానముచత్తస్మైరాఘవాయరణాజిరే ॥౨౨॥ తాన్శరాన్శరవర్షేణరా
మశ్చిచ్ఛేదనైకధా । నిపేతుర్భువివిచ్ఛిన్నారుక్మపుంఖాస్సహస్రశః ॥౨౩॥ తద్యుద్ధమభవత్తత్రసమేత్యాన్యోన్యమో
జసా । రక్షసఃఖరపుత్రస్యసూనోర్దశరథస్యచ ॥౨౪॥ జీమూతయోరివాకాశేశబ్దోజ్యాతలయోస్తదా । ధనుర్ము
క్తస్స్వనోత్కృష్టః శ్రూయతేవైరణాజిరే ॥౨౫॥ దేవదానవగంధర్వాఃకిన్నరాశ్చమహోరగాః । అంతరిక్షగతాస్సర్వే
ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్ ॥౨౬॥ విద్ధమన్యోన్యగాత్రేషుద్విగుణంవర్ధతేపరమ్ । కృతప్రతికృతాన్యోన్యంకురుతాం
తౌరణాజిరే ॥౨౭॥ రామముక్తాంస్తుబాణౌఘాన్రక్షస్త్వచ్ఛినద్రణే । రక్షోముక్తాంస్తుబాణౌఘాన్రామశ్చిచ్ఛేదనైకధా ॥
౨౮॥ బాణౌఘైర్వితతాస్సర్వాదిశశ్చప్రదిశస్తదా । సంఛన్నావసుధాచైవసమంతాన్నప్రకాశతే ॥౨౯॥ తతఃక్రుద్ధోమ
హాబాహుర్ధనుశ్చిచ్ఛేదసంయుగే । అష్టాభిరథనారాచైస్సూతంవివ్యాధరాఘవః ॥౩౦॥ భిత్త్వాశరైరథంరామోరథా
శ్వాన్సమపాతయత్ । విరథోవసుధాంతిష్ఠన్మకరాక్షోనిశాచరః ॥౩౧॥ తిష్ఠన్వసుధాంరక్షఃశూలంజగ్రాహపాణినా
త్రాసనంసర్వభూతానాంయుగాంతాగ్నిసమప్రభమ్ ॥౩౨॥ విభ్రామ్యచమహచ్ఛూలంప్రజ్వలంతంనిశాచరః । సక్రో
ధాత్ప్రాహిణోత్తస్మైరాఘవాయమహాత్మనే ॥౩౩॥ తమాపతంతంజ్వలితంఖరపుత్రకరాచ్చ్యుతమ్ । బాణైస్తుత్రిభిరా
కాశేశూలంచిచ్ఛేదరాఘవః ॥౩౪॥ సంఛిన్నోనైకధాశూలోదివ్యహాటకమండితః । వ్యశీర్యతమహోల్కేవరామబా
ణార్దితోభువి ॥౩౫॥ తచ్ఛూలంనిహతందృష్ట్వారామేణాక్లిష్టకర్మణా । సాధుసాధ్వితిభూతానివ్యాహరంతినభోగతాః ॥
౩౬॥ తందృష్ట్వానిహతంశూలంమకరాక్షోనిశాచరః । ముష్టిముద్యమ్యకాకుత్స్థంతిష్ఠతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్ ॥౩౭॥ సతందృ
ష్ట్వాపతంతంవైప్రహస్యరఘునందనః । పావకాస్త్రంతతోరామస్సందధేతుశరాసనే ॥౩౮॥ తేనాస్త్రేణహతంరక్షఃకాకు
త్స్థేనమహారణే । సంఛిన్నహృదయస్తత్రపపాతచమమారచ ॥౩౯॥ దృష్ట్వాతేరాక్షసాస్సర్వేమకరాక్షస్యపాతనమ్ ।
లంకామేవాభ్యధావంతరామబాణార్దితాస్తదా ॥౪౦॥ దశరథనృపపుత్రబాణవేగైరజనిచరంనిహతంఖరాత్మజంతమ్ ।
దదృశురథసురాభృశంప్రహృష్టాగిరిమివవజ్రహతంయథావికీర్ణమ్ ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకోనాశీతితమస్సర్గః-

మకరాక్షంహతంశ్రుత్వారావణస్సమితింజయః । క్రోధేనమహతావిష్టోదంతాన్కటకటాపయన్ ॥౧॥ కుపితశ్చ
తదాతత్రకింకార్యమితిచింతయన్ । ఆదిదేశాథసంక్రుద్ధోరణాయేంద్రజితంసుతమ్ ॥౨॥ జహివీరమహావీర్యౌభ్రాత
రౌరామలక్ష్మణౌ । అదృశ్యోదృశ్యమానోవాసర్వథాత్వంబలాధికః ॥౩॥ త్వమప్రతిమకర్మాణమింద్రంజయసిసంయుగే ।
కింపునర్మానుషౌదృష్ట్వానవధిష్యసిసంయుగే ॥౪॥ తథోక్తోరాక్షసేంద్రేణప్రతిగృహ్యపితుర్వచః । యజ్ఞభూమౌసవిధివ
త్పావకంజుహువేంద్రజిత్ ॥౫॥ జుహ్వతశ్చాపితత్రాగ్నింరక్తోష్ణీషధరాఃస్త్రియః । ఆజగ్ముస్తత్రసంభ్రాంతారాక్ష
స్యోయత్రరావణిః ॥౬॥ శస్త్రాణిశరపత్రాణిసమిధోఽథవిభీతకాః । లోహితానిచవాసాంసిస్రువంకార్ష్ణాయసంతథా ॥౭॥
సర్వతోఽగ్నింసమాస్తీర్యశరపత్రైస్సమంతతః । ఛాగస్యాకృష్ణవర్ణస్యగళంజగ్రాహజీవతః ॥౮॥ శోణితంతేనవిధివజ్జు
హువేసమరోన్ముఖః । సకృదేవసమిద్ధస్యవిధూమస్యమహార్చిషః ॥౯॥ బభూవుస్తానిలింగానివిజయందర్శయంతిచ । ప్రద
క్షిణావర్తశిఖస్తప్తహాటకసన్నిభః ॥౧౦॥ హవిస్తత్ప్రతిజగ్రాహపావకస్స్వయముత్థితః । హుత్వాగ్నింతర్పయిత్వాచ
దేవదానవరాక్షసాన్ ॥౧౧॥ ఆరురోహరథంశ్రేష్ఠమంతర్ధానగతంశుభమ్ । సవాజిభిశ్చతుర్భిశ్చబాణైశ్చనిశితైర్యుతః ॥
౧౨॥ ఆరోపితమహాచాపశ్శుశుభేస్యందనోత్తమః । జాజ్వల్యమానోవపుషాతపనీయపరిచ్ఛదః ॥౧౩॥ శరైశ్చంద్రార్ధ

చంద్రైశ్చ సరథస్సమలంకృతః । జాంబూనదమయస్తంభో దీప్తపావకసన్నిభః ॥ ౧౪ ॥ బభూవేంద్రజితః కేతుర్వైడూ
ర్య సమలంకృతః । తేనచాదిత్యకల్పేన బ్రహ్మాస్త్రేణ చ పాలితః ॥ ౧౫ ॥ సబభూవ దురాధర్షో రావణిస్సుమహాబలః । సోఽభిని
ర్యాయ నగరాదింద్రజిత్సమితింజయః ॥ ౧౬ ॥ హుత్వాగ్నిం రాక్షసైర్మంత్రైరంతర్ధానగతోఽబ్రవీత్ । అద్య హత్వా రణే
యాతౌ మిథ్యాప్రవ్రజితావహమ్ ॥ ౧౭ ॥ జయం పిత్రే ప్రదాస్యామి రావణాయాశు విక్రమైః । కృత్వా నిర్వానరామూర్వీం
హత్వా రామం సలక్ష్మణమ్ ॥ ౧౮ ॥ కరిష్యే పరమప్రీతిమిత్యుక్త్వాంతరధీయత । ఆపపాతాథ సంక్రుద్ధో దశగ్రీవేణ చోదితః ॥
౧౯ ॥ తీక్ష్ణకార్ముకనారాచైస్తీక్ష్ణస్త్వింద్రరిపూ రణే । స దదర్శ మహావీర్యౌ నాగౌ త్రిశిరసావివ ॥ ౨౦ ॥ సృజంతావిషుజా
లాని వీరౌ వానరమధ్యగౌ । ఇమౌ తావితి సంచింత్య సజ్యం కృత్వా చ కార్ముకమ్ ॥ ౨౧ ॥ సంతతానేషుధారాభిః పర్జన్య ఇవ వృ
ష్టిమాన్ । స తు వైహాయసం ప్రాప్య సరథో రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౨ ॥ అచక్షుర్విషయే తిష్ఠన్ వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః । తౌ తస్య శరవే
గేన పరీతౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౨౩ ॥ ధనుషీ సశరే కృత్వా దివ్యమస్త్రం ప్రచక్రతుః । ప్రచ్ఛాదయంతౌ గగనం శరజాలైర్మహాబ
లౌ ॥ ౨౪ ॥ తమస్త్రైస్సూర్యసంకాశైర్నైవ పస్పర్శతుశ్శరైః । స హి ధూమాంధకారం చ చక్రే ప్రచ్ఛాదయన్నభః ॥ ౨౫ ॥ ది
శశ్చాంతర్దధే శ్రీమాన్ నీహారతమసావృతాః । నైవ జ్యాతలనిర్ఘోషో న చ నేమిఖురస్వనః ॥ ౨౬ ॥ శుశ్రువే చరతస్తస్య న
చ రూపం ప్రకాశతే । ఘనాంధకారే తిమిరే శరవర్షమివాద్భుతమ్ ॥ ౨౭ ॥ స వవర్ష మహాబాహుర్నారాచశరవృష్టిభిః । స
రామం సూర్యసంకాశైశ్శరైర్దత్తవరో భృశమ్ ॥ ౨౮ ॥ వివ్యాధ సమరే క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రావణిః । తౌ హన్యమానౌ
నారాచైర్ధారాభిరివ పర్వతౌ ॥ ౨౯ ॥ హేమపుంఖాన్నరవ్యాఘ్రౌ తిగ్మాన్ముముచతుశ్శరాన్ । అంతరిక్షే సమాసాద్య రా
వణిం కంకపత్రిణః ॥ ౩౦ ॥ నికృత్తపతగా భూమౌ పేతుస్తే శోణితాప్లుతాః । అతిమాత్రం శరౌఘేణ పీడ్యమానౌ నరోత్తమౌ ॥
౩౧ ॥ తానిషూన్ పతతో భల్లైరనేకైర్నిచకృంతతుః । యతో హి దదృశాతే తౌ శరాన్ నిపతితాన్ శితాన్ ॥ ౩౨ ॥ తతస్తు తౌ దాశ
రథీ ససృజాతేఽస్త్రముత్తమమ్ । రావణిస్తు దిశస్సర్వా రథేనాతిరథః పతన్ ॥ ౩౩ ॥ వివ్యాధ తౌ దాశరథీ లఘ్వస్త్రో నిశితైశ్శ
రైః । తేనాతివిద్ధౌ తౌ వీరౌ రుక్మపుంఖైస్సుసంహితైః ॥ ౩౪ ॥ బభూవతుర్దాశరథీ పుష్పితావివ కింశుకౌ । నాస్య వేద గతిం కిం
చిన్న చ రూపం ధనుశ్శరాన్ ॥ ౩౫ ॥ న చాన్యద్విదితం కించిత్సూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే । తేన విద్ధాశ్చ హరయో నిహతాశ్చ గ
తాసవః ॥ ౩౬ ॥ బభూవుశ్శతశస్తత్ర పతితా ధరణీతలే । లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో భ్రాతరం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౭ ॥ బ్రాహ్మ
మస్త్రం ప్రయోక్ష్యామి వధార్థం సర్వరక్షసామ్ । తమువాచ తతో రామో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ ॥ ౩౮ ॥ నైకస్య హేతో ర
క్షాంసి పృథివ్యాం హంతుమర్హసి । అయుధ్యమానం ప్రచ్ఛన్నం ప్రాంజలిం శరణాగతమ్ ॥ ౩౯ ॥ పలాయంతం ప్రమత్తం వా
న త్వం హంతుమిహార్హసి । అస్యైవ తు వధే యత్నం కరిష్యావో మహాబల ॥ ౪౦ ॥ ఆదేక్ష్యావో మహావేగానస్త్రానాశీవిషో
పమాన్ । తమేనం మాయయా క్షుద్రమంతర్హితరథం బలాత్ ॥ ౪౧ ॥ రాక్షసం నిహనిష్యంతి దృష్ట్వా వానరయూథపాః ॥
యద్యేష భూమిం విశతే దివం వా రసాతలం వాపి నభస్తలం వా । ఏవం నిగూఢోఽపి మమాస్త్రదగ్ధః పతిష్యతే భూమితలే గతాసుః ॥
౪౨ ॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా రఘుప్రవీరః ప్లవగోత్తమైర్వృతః । వధాయ రౌద్రస్య నృశంసకర్మణస్తదా మ
హాత్మా త్వరితం నిరీక్షతే ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అశీతితమస్సర్గః - ***************************

విజ్ఞాయ తు మనస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । సన్నివృత్యాహవాత్తస్మాత్ప్రవివేశ పురీం తతః ॥ ౧ ॥ సోఽనుస్మృత్య వ
ధం తేషాం రాక్షసానాం తరస్వినామ్ । క్రోధతామ్రేక్షణశ్శూరో నిర్జగామాథ రావణిః ॥ ౨ ॥ స పశ్చిమేన ద్వారేణ నిర్య
యౌ రాక్షసైర్వృతః । ఇంద్రజిత్తు మహావీర్యః పౌలస్త్యో దేవకంటకః ॥ ౩ ॥ ఇంద్రజిత్తు తతో దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।
రణాయాభ్యుద్యతౌ వీరౌ మాయాం ప్రాదుష్కరోత్తదా ॥ ౪ ॥ ఇంద్రజిత్తు రథే స్థాప్య సీతాం మాయామయీం తతః । బలేన
మహతావృత్య తస్యా వధమరోచయత్ ॥ ౫ ॥ మోహనార్థం తు సర్వేషాం బుద్ధిం కృత్వా సుదుర్మతిః । హంతుం సీతాం వ్య
వసితో వానరాభిముఖో యయౌ ॥ ౬ ॥ తం దృష్ట్వా త్వభినిర్యాంతం నగర్యాః కాననౌకసః । ఉత్పేతురభిసంక్రుద్ధాశ్శిలాహస్తా
యుయుత్సవః ॥ ౭ ॥ హనూమాన్ పురతస్తేషాం జగామ కపికుంజరః । ప్రగృహ్య సుమహచ్ఛృంగం పర్వతస్య దురాసదమ్ ॥ ౮ ॥
స దదర్శ హతానందాం సీతామింద్రజితో రథే । ఏకవేణీధరాం దీనాముపవాసకృశాననామ్ ॥ ౯ ॥ పరిక్లిష్టైకవసనామమృజాం
రాఘవప్రియామ్ । రజోమలాభ్యామాలిప్తైస్సర్వగాత్రైర్వరస్త్రియమ్ ॥ ౧౦ ॥ తాం నిరీక్ష్య ముహూర్తం తు మైథిలీత్య

థ్యవస్యచ।బభూవాచిరదృష్టాహి తేనసాజనకాత్మజా॥౧౧॥ తాందృష్ట్వామలదిగ్ధాంగీంరథస్థాంతత్ర మైథిలీమ్। బాష్పప
ర్యాకులముఖోహనూమాన్వ్యథితోఽభవత్॥౧౨॥అబ్రవీత్తాంతుశోకార్తాంనిరానందాంతపస్వినీమ్। సీతాంరథస్థితాం
దృష్ట్వారాక్షసేంద్రసుతాశ్రితామ్॥౧౩॥కింసమర్థితమస్యేతిచింతయన్సమహాకపిః।సహతైర్వానరశ్రేష్ఠైరభ్యధా
వతరావణిమ్॥౧౪॥తద్వానరబలందృష్ట్వారావణిఃక్రోధమూర్ఛితః।కృత్వావికోశంనిస్త్రింశంమూర్ధ్నిసీతాంపరామృ
శత్॥౧౫॥ తాంస్త్రియంపశ్యతాంతేషాంతాడయామాసరావణిః।క్రోశంతీంరామరామేతిమాయయాయోజితాంర
థే॥౧౬॥ గృహీతమూర్ధజాందృష్ట్వాహనూమాన్దైన్యమాగతః। శోకజంవారినేత్రాభ్యాముత్సృజన్మారుతాత్మజః॥
౧౭॥ తాందృష్ట్వాచారుసర్వాంగీంరామస్యమహిషీంప్రియామ్।అబ్రవీత్పరుషంవాక్యంక్రోధాద్రక్షోఽధిపాత్మజమ్॥
౧౮॥దురాత్మన్నాత్మనాశాయకేశపక్షేపరామృశః।బ్రహ్మర్షీణాంకులేజాతోరాక్షసీంయోనిమాశ్రితః॥౧౯॥ ధిక్త్వాం
పాపసమాచారంయస్యతేమతిరీదృశీ।నృశంసానార్యదుర్వృత్తక్షుద్రపాపపరాక్రమ॥ ౨౦॥ అనార్యస్యేదృశంకర్మ
ఘృణాతేనాస్తినిర్ఘృణ।చ్యుతాగృహాచ్చరాజ్యాచ్చరామహస్తాచ్చమైథిలీ॥౨౧॥ కింతవైషాపరాద్ధాహియదేనాంహం
తుమిచ్ఛసి।సీతాంచహత్వానచిరంజీవిష్యసికథంచన॥౨౨॥వధార్హకర్మణానేనమమహస్తగతోఽహ్యసి।యేవైస్త్రీఘా
తినాంలోకాలోకవధ్యైశ్చకుత్సితాః॥౨౩॥ఇహజీవితముత్సృజ్యప్రేత్యతాన్ప్రతిపత్స్యసే। ఇతిబ్రువాణోహనుమాన్
సాయుధైర్హరిభిర్వృతః॥౨౪॥అభ్యధావతసంక్రుద్ధోరాక్షసేంద్రసుతంప్రతి। ఆపతంతంమహావీర్యంతదనీకంవనౌక
సామ్॥౨౫॥రక్షసాంభీమకాయానామనీకంతున్యవారయత్।సతాంబాణసహస్రేణవిక్షోభ్యహరివాహినీమ్॥౨౬॥హ
రిశ్రేష్ఠంహనూమంతమింద్రజిత్ప్రత్యువాచహ।సుగ్రీవస్త్వంచరామశ్చయన్నిమిత్తమిహాగతాః॥౨౭॥ తాంహనిష్యా
మివైదేహీమద్యైవతవపశ్యతః।ఇమాంహత్వాతతోరామంలక్ష్మణంత్వాంచవానర॥ ౨౮॥ సుగ్రీవంచవధిష్యామితంచా
నార్యంవిభీషణమ్। నహంతవ్యాఃస్త్రియశ్చేతియద్బ్రవీషిప్లవంగమ॥౨౯॥పీడాకరమమిత్రాణాంయత్స్యాత్కర్తవ్య
మేవతత్ । తమేవముక్త్వారుదతీంసీతాంమాయామయీంతదా॥౩౦॥శితధారేణఖడ్గేననిజఘానేంద్రజిత్స్వయమ్ । య
జ్ఞోపవీతమార్గేణఛిన్నాతేనతపస్వినీ॥౩౧॥సాపృథివ్యాంపృథుశ్రోణీపపాతప్రియదర్శనా। తామింద్రజిత్స్వయంహ
త్వాహనూమంతమువాచహ॥౩౨॥మయారామస్యపశ్యేమాంకోపేనచనిషూదితామ్। ఏషావిశస్తావైదేహీవిఫలోవః
పరిశ్రమః॥౩౩॥తతఃఖడ్గేనమహతాహత్వాతామింద్రజిత్స్వయమ్।హృష్టస్సరథమాస్థాయవిననాదమహాస్వనమ్॥౩౪॥
వానరాశ్శుశ్రువుశ్శబ్దమదూరేప్రత్యవస్థితాః।వ్యాదితాస్యస్యనదతస్తద్దుర్గంసంశ్రితస్యచ॥౩౫॥ తదాతుసీతాంవినిహ
త్యదుర్మతిఃప్రహృష్టచేతాస్సబభూవరావణిః। తంహృష్టరూపంసముదీక్ష్యవానరావిషణ్ణరూపాస్సమభిప్రదుద్రువుః॥
౩౬॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-ఏకాశీతితమస్సర్గః ********************************

శ్రుత్వాతుభీమనిర్హ్రాదంశక్రాశనిసమస్వనమ్।వీక్షమాణాదిశస్సర్వాదుద్రువుర్వానరర్షభాః॥౧॥ తాను
వాచతతస్సర్వాన్హనూమాన్మారుతాత్మజః।విషణ్ణవదనాన్దీనాంస్త్రస్తాన్విద్రవతఃపృథక్॥౨॥ కస్మాద్విషణ్ణవదనా
విద్రవధ్వేప్లవంగమాః। త్యక్తయుద్ధసముత్సాహాఃశూరత్వంక్వనువోగతమ్॥౩॥పృష్ఠతోనువ్రజధ్వంమామగ్రతోయాం
తమాహవే।శూరైరభిజనోపేతైరయుక్తంహినివర్తితుమ్॥ ౪ ॥ ఏవముక్తాస్సుసంహృష్టావాయుపుత్రేణధీమతా। శైల
శృంగాణ్యగాంశ్చైవజగృహుర్హృష్టమానసాః ॥ ౫ ॥ అభిపేతుశ్చగర్జంతోరాక్షసాన్వానరర్షభాః।పరివార్యహ
నూమంతమన్వయుశ్చమహాహవే॥౬॥సతైర్వానరముఖ్యైశ్చహనూమాన్సర్వతోవృతః। హుతాశనఇవార్చిష్మానద
హచ్ఛత్రువాహినీమ్॥౭॥సరాక్షసానాంకదనంచకారసుమహాకపిః।వృతోవానరసైన్యేనకాలాంతకయమోపమః॥౮॥స
తుకోపేనచావిష్టఃశోకేనచమహాకపిః। హనూమాన్రావణిరథేపాతయన్మహతీంశిలామ్॥౯॥తామాపతంతీందృష్ట్వైవ
రథస్సారథినాతదా। విధేయాశ్వసమాయుక్తస్సుదూరమపవాహితః ॥ ౧౦ ॥ తమింద్రజితమప్రాప్యరథస్థంసహసార
థిమ్।వివేశధరణీంభిత్త్వాసాశిలావ్యర్థముద్యతా॥౧౧॥పాతితాయాంశిలాయాంతురక్షసాంవ్యథితాచమూః । నిపతం
త్యాచశిలయారాక్షసామథితాభృశమ్॥౧౨॥తమభ్యధావన్శతశోనదంతఃకాననౌకసః।తేద్రుమాంశ్చమహాకాయాగి
రిశృంగాణిచోద్యతాః॥౧౩॥చిక్షిపుర్ద్విషతాంసంఖ్యేవానరాభీమవిక్రమాః। వృక్షశైలమహావర్షంవిసృజంతఃప్లవంగ

మాః ॥౧౪॥ శత్రూణాం కదనం చక్రుర్నేదుశ్చ వివిధైః స్వరైః। వానరైస్తైర్మహాభీమైర్ఘోరరూపా నిశాచరాః ॥౧౫॥ వి
ర్యాద్యభిహతా వృక్షైర్వ్యవేష్టంత రణాజిరే। స్వసైన్యమభివీక్ష్యాథ వానరైరర్దితమింద్రజిత్ ॥౧౬॥ ప్రగృహీతాయుధః
క్రుద్ధః పరానభిముఖోఽయయౌ। స శరౌఘానవసృజన్ స్వసైన్యేనాభిసంవృతః ॥౧౭॥ జఘాన కపిశార్దూలాన్ సుబహూన్
దృష్టవిక్రమః। శూలైరశనిభిః ఖడ్గైః పట్టిసైః కూటముద్గరైః ॥౧౮॥ తే చాప్యనుచరాంస్తస్య వానరా జఘ్నురాజవే। సస్కం
ధవిటపైస్సాలైః శిలాభిశ్చ మహాబలాః ॥౧౯॥ హనూమాంస్తు కదనం చక్రే రక్షసాం భీమకర్మణామ్। తే నాథసహితాస్త్రస్తా
రాక్షసా భీమవిక్రమాః ॥౨౦॥ విద్రుతాశ్చ తతస్సర్వే రాఘవస్య హితైషిణా। స నివార్య పరానీకమబ్రవీత్తాన్ వనౌకసః ॥
౨౧॥ హనూమాన్ సన్నివర్తధ్వం న నస్సాధ్యమిదం బలమ్। త్యక్త్వా ప్రాణాన్ విచేష్టంతో రామప్రియచికీర్షవః ॥౨౨॥ య
న్నిమిత్తం హి యుధ్యామో హతా సా జనకాత్మజా। ఇమమర్థం హి విజ్ఞాప్య రామం సుగ్రీవమేవ చ ॥౨౩॥ తౌ యత్ప్రతివిధా
స్యేతే తత్కరిష్యామహే వయమ్। ఇత్యుక్త్వా వానరశ్రేష్ఠో వారయన్ సర్వవానరాన్ ॥౨౪॥ శనైశ్శనైరసంత్రస్తస్సబల
స్సన్న్యవర్తత। స తం ప్రేక్ష్య హనూమంతం వ్రజంతం యత్ర రాఘవః ॥౨౫॥ స హోతుకామో దుష్టాత్మా గతశ్చైత్యని
కుంభిలామ్। నికుంభిలామధిష్ఠాయ పావకం జుహువేంద్రజిత్ ॥౨౬॥ యజ్ఞభూమ్యాం తు విధివత్పావకస్తేన రక్షసా। హూ
యమానః ప్రజజ్వాల మాంసశోణితభుక్తదా ॥౨౭॥ సోఽర్చిఃపినద్ధో దదృశే హోమశోణితతర్పితః। సంధ్యాగత ఇవాది
త్యస్స తీవ్రాగ్నిస్సముత్థితః ॥౨౮॥ అథేంద్రజిద్రాక్షసభూతయే తు జుహావ హవ్యం విధినా విధానవిత్। దృష్ట్వా వ్యతిష్ఠంత
చ రాక్షసాస్తే మహాసమూహేషు నయానయజ్ఞాః ॥౨౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వ్యశీతితమస్సర్గః ***********

రాఘవశ్చాపి విపులం తం రాక్షసవనౌకసామ్। శ్రుత్వా సంగ్రామనిర్ఘోషం జాంబవంతమువాచ హ ॥ ౧ ॥ సౌ
మ్యనూనం హనుమతా క్రియతే కర్మ దుష్కరమ్। శ్రూయతే చ మహాభీమస్సుమహానాయుధస్వనః ॥౨॥ తద్గచ్ఛ కురు సాహా
య్యం స్వబలేనాభిసంవృతః। క్షిప్రమృక్షపతే తస్య కపిశ్రేష్ఠస్య యుధ్యతః ॥౩॥ ఋక్షరాజస్తథేత్యుక్త్వా స్వేనానీకేన సంవృ
తః। అగచ్ఛత్పశ్చిమద్వారం హనూమాన్ యత్ర వానరః ॥౪॥ అథాయాంతం హనూమంతం దదర్శర్క్షపతిః పథి। వానరైః
కృతసంగ్రామైశ్శ్వసద్భిరభిసంవృతమ్ ॥౫॥ దృష్ట్వా పథి హనూమాంశ్చ తదృక్షబలసంవృతమ్। నీలమేఘనిభం భీమం సన్ని
వార్య న్యవర్తత ॥౬॥ స తేన సహ సైన్యేన సన్నికర్షం మహాయశాః। శీఘ్రమాగమ్య రామాయ దుఃఖితో వాక్యమబ్ర
వీత్ ॥౭॥ సమరే యుధ్యమానానామస్మాకం ప్రేక్షతాం చ సః। జఘాన రుదతీం సీతామింద్రజిద్రావణాత్మజః ॥౮॥ ఉద్భ్రాం
తచిత్తస్తాం దృష్ట్వా విషణ్ణోఽహమరిందమ। తదహం భవతో వృత్తం విజ్ఞాపయితుమాగతః ॥౯॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘ
వశ్శోకమూర్ఛితః। నిపపాత తదా భూమౌ ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః ॥౧౦॥ తం భూమౌ దేవసంకాశం పతితం దృశ్య రాఘవమ్।
అభిపేతుస్సముత్పత్య సర్వతః కపిసత్తమాః ॥ ౧౧ ॥ అసించన్ సలిలైశ్చైనం పద్మోత్పలసుగంధిభిః। ప్రదహంతమ
సహ్యం చ సహసాగ్నిమివోత్థితమ్ ॥ ౧౨ ॥ తం లక్ష్మణోఽథ బాహుభ్యాం పరిష్వజ్య సుదుఃఖితః। ఉవాచ రామమస్వస్థం
వాక్యం హేత్వర్థసంయుతమ్ ॥౧౩॥ శుభే వర్త్మని తిష్ఠంతం త్వామార్య విజితేంద్రియమ్। అనర్థేభ్యో న శక్నోతి త్రా
తుం ధర్మో నిరర్థకః ॥౧౪॥ భూతానాం స్థావరాణాం చ జంగమానాం చ దర్శనమ్। యథాస్తి న తథా ధర్మస్తేన నాస్తీతి
మే మతిః ॥౧౫॥ యథైవ స్థావరం వ్యక్తం జంగమం చ తథావిధమ్। నాయమర్థస్తథా యుక్తస్త్వద్విధో న విపద్యతే ॥౧౬॥ యద్యధ
ర్మో భవేద్భూతో రావణో నరకం వ్రజేత్। భవాంశ్చ ధర్మయుక్తో వై నైవం వ్యసనమాప్నుయాత్ ॥౧౭॥ తస్య చ వ్యసనా
భావాద్వ్యసనం చ గతే త్వయి। ధర్మో భవత్యధర్మశ్చ పరస్పరవిరోధినౌ ॥౧౮॥ ధర్మేణోపలభేద్ధర్మమధర్మం చాప్య
ధర్మతః। యద్యధర్మేణ యుజ్యేయుర్యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః ॥౧౯॥ యది ధర్మేణ యుజ్యేరన్ నాధర్మరుచయో జనాః। ధ
ర్మేణాచరతాం ధర్మస్తథా చైషాం ఫలం భవేత్ ॥ ౨౦ ॥ యస్మాదర్థా వివర్ధంతే యేష్వధర్మః ప్రతిష్ఠితః। క్లిశ్యంతే
ధర్మశీలాశ్చ తస్మాదేతౌ నిరర్థకౌ ॥ ౨౧ ॥ వధ్యంతే పాపకర్మాణో యద్యధర్మేణ రాఘవ। వధకర్మహతో
ధర్మస్స హతః కం వధిష్యతి ॥ ౨౨ ॥ అథవా విహితేనాయం హన్యతే హంతి వాపరమ్। విధిరాలిప్యతే తేన న స పాపేన కర్మణా ॥
౨౩॥ అదృష్టప్రతికారేణ అవ్యక్తేనాసతా సతా। కథం శక్యం పరం ప్రాప్తుం ధర్మేణారివికర్శన ॥ ౨౪ ॥ యది సత్స్యాత్స
తాం ముఖ్య నాసత్స్యాత్తవ కించన। త్వయా యదీదృశం ప్రాప్తం తస్మాత్సన్నోపపద్యతే ॥ ౨౫ ॥ అథ వా దుర్బలః క్లీబో బ

లంఘమానోనువర్తతే। దుర్బలో హృతమర్యాదో న సేవ్య ఇతి మే మతిః॥౨౬॥ బలస్య యది చేద్ధర్మో గుణభూతః పరాక్రమే। ధ
ర్మముత్సృజ్య వర్తస్వ యథా ధర్మే తథా బలే॥౨౭॥ అథ చేత్సత్యవచనం ధర్మః కిల పరంతప। అనృతస్త్వయ్యకరుణః కిం న బ
ద్ధస్త్వయా పితా॥౨౮॥ యది ధర్మో భవేద్భూతో హ్యధర్మో వా పరంతప। న స్మ హత్వా మునిం వజ్రీ కుర్యాదిజ్యాం శతక్ర
తుః॥౨౯॥ అధర్మసంశ్రితో ధర్మో వినాశయతి రాఘవ। సర్వమేతద్యథాకామం కాకుత్స్థ కురుతే నరః॥౩౦॥ మమ చేదం మ
తం తాత ధర్మోఽయమితి రాఘవ। ధర్మమూలం త్వయా ఛిన్నం రాజ్యముత్సృజతా తదా॥౩౧॥ అర్థేభ్యో హి వివృద్ధేభ్యస్సం
వృత్తేభ్యస్తతస్తతః। క్రియాస్సర్వాః ప్రవర్తంతే పర్వతేభ్య ఇవాపగాః॥౩౨॥ అర్థేన హి వియుక్తస్య పురుషస్యాల్పతేజ
సః। వ్యుచ్ఛిద్యంతే క్రియాస్సర్వా గ్రీష్మే కుసరితో యథా॥౩౩॥ సోయమర్థం పరిత్యజ్య సుఖకామస్సుఖైధితః। పాపమా
రభతే కర్తుం తతో దోషః ప్రవర్తతే॥౩౪॥ యస్యార్థాస్తస్య మిత్రాణి యస్యార్థాస్తస్య బాంధవాః। యస్యార్థాస్స
పుమాంల్లోకే యస్యార్థాస్స చ పండితః॥౩౫॥ యస్యార్థాస్స చ విక్రాంతో యస్యార్థాస్స చ బుద్ధిమాన్। యస్యార్థాస్స మహా
భాగో యస్యార్థాస్స గుణాన్వితః॥౩౬॥ అర్థస్యైతే పరిత్యాగే దోషాః ప్రవ్యాహృతా మయా। రాజ్యముత్సృజతా వీర యే
న బుద్ధిస్త్వయా కృతా॥౩౭॥ యస్యార్థా ధర్మకామార్థాస్తస్య సర్వం ప్రదక్షిణమ్। అధనేనార్థకామేన నార్థశ్శ
క్యో విచిన్వతా॥౩౮॥ హర్షః కామశ్చ దర్పశ్చ ధర్మః క్రోధశ్శమో దమః। అర్థాదేతాని సర్వాణి ప్రవర్తంతే నరాధిప
౩౯॥ యేషాం నశ్యత్యయం లోకశ్చరతాం ధర్మచారిణామ్। తేఽర్థాస్త్వయి న దృశ్యంతే దుర్దినేష్వివ గ్రహాః॥౪౦॥
త్వయి ప్రవ్రాజితే వీర గురోశ్చ వచనే స్థితే। రక్షసాపహృతా భార్యా ప్రాణైః ప్రియతరా తవ॥౪౧॥ తదద్య విపులం వీర దుః
ఖమింద్రజితా కృతమ్। కర్మణా వ్యపనేష్యామి తస్మాదుత్తిష్ఠ రాఘవ॥౪౨॥ ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల దీర్ఘబాహో దృఢవ్రత।
కిమాత్మానం మహాత్మానమాత్మానం నావబుధ్యసే॥౪౩॥ అయమనఘ తవోదితః ప్రియార్థం జనకసుతానిధనం నిరీక్ష్య రుష్టః
సహయగజరథాం సరాక్షసేంద్రాం భృశమిషుభిర్వినిపాతయామి లంకామ్॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే త్ర్యశీతితమస్సర్గః

రామమాశ్వాసయానే తు లక్ష్మణే భ్రాతృవత్సలే। నిక్షిప్య గుల్మాన్స్వస్థానే తత్రాగచ్ఛద్విభీషణః॥౧॥ నానా
ప్రహరణైర్వీరైశ్చతుర్భిరభిసంవృతః। నీలాంజనచయాకారైర్మాతంగైరివ యూథపః॥౨॥ సోభిగమ్య మహాత్మానం రాఘ
వం శోకలాలసమ్। వానరాంశ్చైవ దదృశే బాష్పపర్యాకులేక్షణాన్॥౩॥ రాఘవం చ మహాత్మానమిక్ష్వాకుకులనందనమ్।
దదర్శ మోహమాపన్నం లక్ష్మణస్యాంకమాశ్రితమ్॥౪॥ వ్రీడితం శోకసంతప్తం దృష్ట్వా రామం విభీషణః। అంతర్దుఃఖేన దీనా
త్మా కిమేతదితి సోఽబ్రవీత్॥౫॥ విభీషణముఖం దృష్ట్వా సుగ్రీవం తాంశ్చ వానరాన్। లక్ష్మణోవాచ మందార్థమిదం బాష్పప
రిప్లుతః॥౬॥ హతామింద్రజితా సీతామిహ శ్రుత్వైవ రాఘవః। హనూమద్వచనాత్సౌమ్య తతో మోహముపాగతః॥౭॥ క
థయంతం తు సౌమిత్రిం సన్నివార్య విభీషణః। పుష్కలార్థమిదం వాక్యం విసంజ్ఞం రామమబ్రవీత్॥౮॥ మనుజేంద్రార్త
రూపేణ యదుక్తం చ హనూమతా। తదయుక్తమహం మన్యే సాగరస్యేవ శోషణమ్॥౯॥ అభిప్రాయం తు జానామి రావణ
స్య దురాత్మనః। సీతాం ప్రతి మహాబాహో న చ ఘాతం కరిష్యతి॥౧౦॥ యాచ్యమానస్సుబహుశో మయా హితచికీర్షుణా
వైదేహీముత్సృజస్వేతి న చ తత్కృతవాన్వచః॥౧౧॥ నైవ సామ్నా న భేదేన న దానేన కుతో యుధా। సా ద్రష్టుమపి శక్యేత
నైవ చాన్యేన కేనచిత్॥౧౨॥ వానరాన్మోహయిత్వా తు ప్రతియాతస్స రాక్షసః। చైత్యం నికుంభిలాం నామ తత్ర హోమం
కరిష్యతి॥౧౩॥ హుతవానుపయాతో హి దేవైరపి సవాసవైః। దురాధర్షో భవత్యేష సంగ్రామే రావణాత్మజః॥౧౪॥ తే
న మోహయతా నూనమేషా మాయా ప్రయోజితా। విఘ్నమన్విచ్ఛతా తత్ర వానరాణాం పరాక్రమే॥౧౫॥ ససైన్యాస్త
త్ర గచ్ఛామో యావత్తన్న సమాప్యతే। త్యజేమం నరశార్దూల మిథ్యాసంతాపమాగతమ్॥౧౬॥ సీదతే హి బలం సర్వం
దృష్ట్వా త్వాం శోకకర్శితమ్। ఇహ త్వం స్వస్థహృదయస్తిష్ఠ సత్త్వసముచ్ఛ్రితః॥౧౭॥ లక్ష్మణం ప్రేషయాస్మాభిస్సహ సై
న్యానుకర్షిభిః। ఏష తం నరశార్దూలో రావణిం నిశితైశ్శరైః॥౧౮॥ త్యాజయిష్యతి తత్కర్మ తతో వధ్యో భవిష్యతి। త
స్యైతే నిశితాస్తీక్ష్ణాః పత్రిపత్రాంగవాజినః॥౧౯॥ పతత్త్రిణ ఇవాసౌమ్యాశ్శరాః పాస్యంతి శోణితమ్। తం సందిశ మహా
బాహో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్॥౨౦॥ రాక్షసస్య వినాశాయ వజ్రం వజ్రధరో యథా। మనుజవర న కాలవిప్రకర్షో రిపుని
ధనం ప్రతి యః క్షమోఽద్య కర్తుమ్। త్వమతిసృజ రిపోర్వధాయ వాణీమమరరిపోర్మథనే యథా మహేంద్రః॥౨౧॥ సమాప్త

కర్మణా హి స రాక్షసాధిపో భవత్యవధ్యః సమరే సురాసురైః । యుయుత్సతా తేన సమాప్తకర్మణా భవేత్సురాణామపి
సంశయో మహాన్ ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే చతురశీతితమస్సర్గః ******************************
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవశ్శోకకర్శితః । నోపధారయతే వ్యక్తం యదుక్తం తేన రక్షసా ॥౧॥ తతో ధైర్య
మవష్టభ్య రామః పరపురంజయః । విభీషణముపాసీనమువాచ కపిసన్నిధౌ ॥౨॥ నైరృతాధిప తే వాక్యం యదుక్తం తే విభీష
ణ । భూయస్తచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి బ్రూహి యత్తే వివక్షితమ్ ॥౩॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః । య
త్తత్పునరిదం వాక్యం బభాషే స విభీషణః ॥౪॥ యథాజ్ఞప్తం మహాబాహో త్వయా గుల్మనివేశనమ్ । తత్తథానుష్ఠితం వీర
త్వద్వాక్యసమనంతరమ్ ॥౫॥ తాన్యనీకాని సర్వాణి విభక్తాని సమంతతః । విన్యస్తా యూథపాశ్చైవ యథాన్యాయం విభా
గశః ॥౬॥ భూయస్తు మమ విజ్ఞాప్యం తచ్ఛృణుష్వ మహాయశః । త్వయ్యకారణసంతప్తే సంతప్తహృదయా వయమ్ ॥౭॥ త్యజ
రాజన్నిమం శోకం మిథ్యాసంతాపమాగతమ్ । తదియం త్యజ్యతాం చింతా శత్రుహర్షవివర్ధనీ ॥౮॥ ఉద్యమః క్రియతాం వీ
ర హర్షస్సముపసేవ్యతామ్ । ప్రాప్తవ్యా యది తే సీతా హంతవ్యాశ్చ నిశాచరాః ॥౯॥ రఘునందన వక్ష్యామి శ్రూయతాం
మే హితం వచః । సాధ్వయం యాతు సౌమిత్రిర్బలేన మహతా వృతః ॥౧౦॥ నికుంభిలాయాం సంప్రాప్య హంతుం రావణిమా
హవే । ధనుర్మండలనిర్ముక్తైరాశీవిషవిషోపమైః ॥౧౧॥ శరైర్హంతుం మహేష్వాసో రావణిం సమితింజయః । తేన వీరేణ తప
సా వరదానాత్స్వయంభువః ॥౧౨॥ అస్త్రం బ్రహ్మశిరః ప్రాప్తం కామగాశ్చ తురంగమాః । స ఏష సహ సైన్యేన ప్రాప్తః
కిల నికుంభిలామ్ ॥౧౩॥ యద్యుత్తిష్ఠేత్కృతం కర్మ హతాన్సర్వాంశ్చ విద్ధి నః । నికుంభిలామసంప్రాప్తమహుతా
గ్నించ యో రిపుః ॥౧౪॥ త్వామాతతాయినం హన్యాదింద్రశత్రో స తే వధః । వరో దత్తో మహాబాహో సర్వలోకేశ్వరేణ
వై ॥౧౫॥ ఇత్యేవం విహితో రాజన్వధస్తస్యైవ ధీమతః । వధాయేంద్రజితో రామ సందిశస్వ మహాబల ॥౧౬॥ హతే తస్మిన్
హతం విద్ధి రావణం ససుహృజ్జనమ్ । విభీషణవచః శ్రుత్వా రాఘవో వాక్యమబ్రవీత్ ॥౧౭॥ జానామి తస్య రౌద్రస్య మా
యాం సత్యపరాక్రమ । స హి బ్రహ్మాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞో మహామాయో మహాబలః ॥౧౮॥ కరోత్యసంజ్ఞాన్సంగ్రామే దే
వాన్సవరుణానపి । తస్యాంతరిక్షే చరతో రథస్థస్య మహాయశః ॥౧౯॥ న గతిర్జ్ఞాయతే వీర సూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే ।
రాఘవస్తు రిపోర్జ్ఞాత్వా మాయావీర్యం దురాత్మనః ॥౨౦॥ లక్ష్మణం కీర్తిసంపన్నమిదం వచనమబ్రవీత్ । యద్వానరేంద్ర
స్య బలం తేన సర్వేణ సంవృతః ॥౨౧॥ హనూమత్ప్రముఖైశ్చైవ యూథపైస్సహ లక్ష్మణ । జాంబవేనర్క్షపతినా సహ సైన్యే
న సంవృతః ॥౨౨॥ జహి తం రాక్షససుతం మాయాబలవిశారదమ్ । అయం త్వాం సచివైస్సార్ధం మహాత్మా రజనీచరః ॥
౨౩॥ అభిజ్ఞస్తస్య దేశస్య పృష్ఠతోఽనుగమిష్యతి । రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా లక్ష్మణస్సవిభీషణః ॥౨౪॥ జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠ
మన్యద్భీమపరాక్రమః । సన్నద్ధః కవచీ ఖడ్గీ స శరీ హేమచాపధృత్ ॥౨౫॥ రామపాదావుపస్పృశ్య హృష్టస్సౌమిత్రిరబ్ర
వీత్ । అద్య మత్కార్ముకోన్ముక్తాశ్శరా నిర్భిద్య రావణిమ్ ॥౨౬॥ లంకామభిపతిష్యంతి హంసాః పుష్కరిణీమివ । అద్యైవ త
స్య రౌద్రస్య శరీరం మామకాశ్శరాః ॥౨౭॥ విధమిష్యంతి భిత్త్వా తం మహాచాపగుణాచ్చ్యుతాః । స ఏవముక్త్వా ద్యుతిమాన్వ
చనం భ్రాతురగ్రతః ॥౨౮॥ స రావణివధాకాంక్షీ లక్ష్మణస్త్వరితో యయౌ । సోఽభివాద్య గురోః పాదౌ కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణ
మ్ ॥౨౯॥ నికుంభిలామభియయౌ చైత్యం రావణిపాలితమ్ । విభీషణేన సహితో రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥౩౦॥ కృతస్వ
స్త్యయనో భ్రాత్రా లక్ష్మణస్త్వరితో యయౌ । వానరాణాం సహస్రైస్తు హనూమాన్బహుభిర్వృతః ॥౩౧॥ విభీషణ
శ్చ సామాత్యస్తదా లక్ష్మణమన్వగాత్ । మహతా హరిసైన్యేన సవేగమభిసంవృతః ॥౩౨॥ ఋక్షరాజబలం చైవ దదర్శ పథి
విష్ఠితమ్ । స గత్వా దూరమధ్వానం సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః ॥౩౩॥ రాక్షసేంద్రబలం దూరాదపశ్యద్వ్యూహమాస్థితమ్ । స
సంప్రాప్య ధనుష్పాణిర్మాయాయోగమరిందమః ॥౩౪॥ తస్థౌ బ్రహ్మవిధానేన విజేతుం రఘునందనః । విభీషణేన సహితో
రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥౩౫॥ అంగదేన చ వీరేణ తథానిలసుతేన చ ॥ వివిధమమలశస్త్రభాస్వరం తద్ధ్వజగహనం విపులం
మహారథైశ్చ । ప్రతిభయతమమప్రమేయవేగం తిమిరమివ ద్విషతాం బలం వివేశ ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే -
పంచాశీతితమస్సర్గః -***
అథ తస్యామవస్థాయాం లక్ష్మణం రావణానుజః । విచింత్య రాక్షసో వాక్యమర్థసాధకమబ్రవీత్ ॥౧॥ యదేతద్రా

క్షసానీకం మేఘశ్యామం ప్రలోక్యతే । పతదాయోధ్యతాం శీఘ్రం కపిభిః పాదపాయుధైః ॥౨॥ అస్యానీకస్య మహతో భేద
నే యత లక్ష్మణ । రాక్షసేంద్రసుతోఽప్యస్మిన్భిన్నే దృశ్యో భవిష్యతి ॥౩॥ స త్వమింద్రాశనిప్రఖ్యైశ్శరైరవకిరన్పరాన్ । అ
భిద్రవాశు యావద్వై నైతత్కర్మ సమాప్యతే ॥౪॥ జహి వీర దురాత్మానం మాయావృత్తమధార్మికమ్ । రావణిం క్రూర
కర్మాణం సర్వలోకభయావహమ్ ॥౫॥ విభీషణవచః శ్రుత్వా లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । వవర్ష శరవర్షాణి రాక్షసేంద్రసుతం
ప్రతి ॥౬॥ ఋక్షాశ్శాఖామృగాశ్చాపి శైలవృక్షశిలాయుధాః । అభ్యధావంత సహితాస్తదనీకమవస్థితమ్ ॥౭॥ రాక్షసాశ్చ
శితైర్బాణైరసిభిశ్శక్తితోమరైః । ఉద్యతైస్సమవర్తంత కపిసైన్యజిఘాంసవః ॥౮॥ స సంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞే క
పిరక్షసామ్ । శబ్దేన మహతా లంకాం నాదయన్వై సమంతతః ॥౯॥ శస్త్రైశ్చ బహుధాకారైశ్శితైర్బాణైశ్చ పాదపైః । ఉ
ద్యతైర్గిరిశృంగైశ్చ ఘోరైరాకాశమావృతమ్ ॥౧౦॥ రాక్షసా వానరేంద్రేషు వికృతాననబాహవః । నిపాతయంతశ్శ
స్త్రాణి చక్రుస్తేషు మహద్భయమ్ ॥౧౧॥ తథైవ సకలైర్వృక్షైర్గిరిశృంగైశ్చ వానరాః । అభిజఘ్నుర్నిజఘ్నుశ్చ సమరే
రాక్షసర్షభాన్ ॥౧౨॥ ఋక్షవానరముఖ్యైశ్చ మహాకాయైర్మహాబలైః । రక్షసాం వధ్యమానానాం మహద్భయమజాయ
త ॥౧౩॥ స్వమనీకం విషణ్ణం తు శ్రుత్వా శత్రుభిరర్దితమ్ । త్యక్తస్రగింద్రజిచ్ఛీఘ్రమసమాప్యైవ కర్మ తత్ ॥౧౪॥ స తు కర్మ
ణ్యనివృత్తే మనశ్శల్యమివోద్వహన్ । పరిత్రాతుం బలం శీఘ్రముపచక్రామ శక్రజిత్ ॥౧౫॥ వృక్షాంధకారాన్నిర్గత్య
జాతక్రోధస్స రావణిః । ఆరురోహ రథం సజ్జం పూర్వయుక్తం స రాక్షసః ॥౧౬॥ స భీమకార్ముకధరః కాలమేఘసమప్ర
భః । రక్తాస్యనయనః క్రుద్ధో బభౌ మృత్యురివాంతకః ॥౧౭॥ దృష్ట్వైవ తు రథస్థం తం పర్యవర్తత తద్బలమ్ । రక్షసాం భీమవేగా
నాం లక్ష్మణేన యుయుత్సతామ్ ॥౧౮॥ తస్మింస్తు కాలే హనుమానుత్పాట్య సుదురాసదమ్ । ధరణీధరసంకాశం మహావృక్షం
మహాబలః ॥౧౯॥ స రాక్షసానాం తత్సైన్యం కాలాగ్నిరివ నిర్దహన్ । చకార బహుభిర్వృక్షైర్నిస్సంజ్ఞం యుధి వానరః ॥౨౦॥
విధ్వంసయంతం తరసా దృష్ట్వైవ పవనాత్మజమ్ । రాక్షసానాం సహస్రాణి హనూమంతమవాకిరన్ ॥౨౧॥ శితశూలధరా
శ్శూలైరసిభిశ్చాసిపాణయః । శక్తిభిశ్శక్తిహస్తాశ్చ పట్టసైః పట్టసాయుధాః ॥౨౨॥ పరిఘైశ్చ గదాభిశ్చ కుంతైశ్చ శుభదర్శ
నైః । శతశశ్చ శతఘ్నీభిరాయసైరపి ముద్గరైః ॥౨౩॥ ఘోరైః పరశ్వధైశ్చైవ భిండివాలైశ్చ రాక్షసాః । ముష్టిభిర్వజ్రక
ల్పైశ్చ తలైరశనిసన్నిభైః ॥౨౪॥ అభిజఘ్నుస్సమాసాద్య సమంతాత్పర్వతోపమమ్ । తేషాం చ హనుమాన్ క్రుద్ధశ్చకార
కదనం మహత్ ॥౨౫॥ స దదర్శ కపిశ్రేష్ఠమచలోపమమింద్రజిత్ । సూదయంతమమిత్రఘ్నం స్వబలం పవనాత్మజమ్ ॥౨౬॥
స సారథిమువాచేదం యాహి యత్రైష వానరః । క్షయమేవ హి నః కుర్యాద్రాక్షసానాముపేక్షితః ॥౨౭॥ ఇత్యుక్తస్సారథి
స్తేన యయౌ యత్ర సమారుతిః । వాహితస్తేన స రథో హనూమత్ప్రముఖే స్థితః ॥౨౮॥ సోఽభ్యుపేత్య శరాన్ ఖడ్గాన్ పట్టసాం
శ్చ పరశ్వధాన్ । అభ్యవర్షత దుర్ధర్షో రావణిః కపిమూర్ధని ॥౨౯॥ తాని శస్త్రాణి ఘోరాణి ప్రతిగృహ్య స మారుతిః । రో
షేణ మహతావిష్టో వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ ౩౦ ॥ యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి రావణాత్మజ దుర్మతే । వాయుపుత్రం స
మాసాద్య జీవన్న ప్రతియాస్యసి ॥౩౧॥ బాహుభ్యాం ప్రతియుధ్యస్వ యది మే ద్వంద్వమాహవే । వేగం సహస్వ దుర్బుద్ధే
తతస్త్వం రక్షసాం వరః ॥౩౨॥ హనూమంతం జిఘాంసంతం సముద్యతశరాసనమ్ । రావణాత్మజమాచష్టే లక్ష్మణాయ విభీష
ణః ॥౩౩॥ యోఽసౌ వాసవనిర్జేతా రావణస్యాత్మసంభవః । స ఏష రథమాస్థాయ హనుమంతం జిఘాంసతి ॥౩౪॥ తమప్రతిమ
సంస్థానైశ్శరైశ్శత్రువిదారణైః । జీవితాంతకరైర్ఘోరైః సౌమిత్రే రావణిం జహి ॥ ౩౫ ॥ ఇత్యేవముక్తస్తు తదా మహా
త్మా విభీషణేనారివిభీషణేన । దదర్శ తం పర్వతసన్నికాశం రణే స్థితం భీమబలం నదంతమ్ ॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ష
డశీతితమస్సర్గః - ********************** ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రిం జాతరోషో విభీషణః । ధనుష్పాణిం తమాదా
య త్వరమాణో జగామ సః ॥౧॥ అవిదూరం తతో గత్వా ప్రవిశ్య చ మహద్వనమ్ । దర్శయామాస తత్కర్మ లక్ష్మణాయ వి
భీషణః ॥౨॥ నీలజీమూతసంకాశం న్యగ్రోధం భీమదర్శనమ్ । తేజస్వీ రావణభ్రాతా లక్ష్మణాయ న్యవేదయత్ ॥ ౩ ॥ ఇ
హోపహారం భూతానాం బలవాన్ రావణాత్మజః । ఉపహృత్య తతః పశ్చాత్సంగ్రామమభివర్తతే ॥౪॥ అదృశ్యస్సర్వభూ
తానాం తతో భవతి రాక్షసః । నిహంతి సమరే శత్రూన్ బధ్నాతి చ శరోత్తమైః ॥౫॥ తమప్రవిష్టం న్యగ్రోధం బలినం రావణా
త్మజమ్ । విధ్వంసయ శరైర్దీప్తైస్సరథం సాశ్వసారథిమ్ ॥౬॥ తథేత్యుక్త్వా మహాతేజాః సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః । బభూవా

వస్థితస్తత్ర చిత్రం విస్ఫారయన్ ధనుః ||౮|| సరథేనాగ్నివర్ణేన బలవాన్ రావణాత్మజః | ఇంద్రజిత్కవచీధన్వీ సధ్వజః ప్రత్య
దృశ్యత ||౯|| తమువాచ మహాతేజాః పౌలస్త్యమపరాజితమ్ | సమాహ్వయే త్వాం సమరే సమ్యగ్యుద్ధం ప్రయచ్ఛ మే ||
ఏవముక్తో మహాతేజా మనస్వీ రావణాత్మజః | అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం తత్ర దృష్ట్వా విభీషణమ్ ||౧౦|| ఇహ త్వం జాతసంవృద్ధః
సాక్షాద్భ్రాతా పితుర్మమ | కథం ద్రుహ్యసి పుత్రస్య పితృవ్యో మమ రాక్షస ||౧౧|| న జ్ఞాతిత్వం న సౌహార్దం న జాతిస్తవ
దుర్మతే | ప్రమాణం న చ సోదర్యం న ధర్మో ధర్మదూషణ ||౧౨|| శోచ్యస్త్వమసి దుర్బుద్ధే నిందనీయశ్చ సాధుభిః | య
స్త్వం స్వజనముత్సృజ్య పరభృత్యత్వమాగతః ||౧౩|| నైతచ్ఛిథిలయా బుద్ధ్యా త్వం వేత్సి మహదంతరమ్ | క్వ చ స్వజనసం
వాసః క్వ చ నీచపరాశ్రయః ||౧౪|| గుణవాన్వా పరజనః స్వజనో నిర్గుణోపి వా | నిర్గుణస్స్వజనః శ్రేయాన్ యః పరః ప
ర ఏవ సః ||౧౫|| యస్స్వపక్షం పరిత్యజ్య పరపక్షం నిషేవతే | స స్వపక్షే క్షయం ప్రాప్తే పశ్చాత్తైరేవ హన్యతే ||౧౬|| తస్మా
చ్ఛృణుష్వ దుర్బుద్ధే రాక్షసానాం కులాధమ | త్వాం గృహ్య బంధురూపేణ రామో బుద్ధిమతాం వరః ||౧౭|| జ్ఞాత్వా పా
యాత్త్వయా పూర్వం జేతుమస్మాన్స రాఘవః | జేతాస్మాన్ యుధి శక్తశ్చేత్పశ్చాత్త్వాం చ వధిష్యతి || శత్రుస్త్వమసి రామ
స్య రావణస్యానుజోసి యత్ | నిరనుక్రోశతా చేయం యాదృశీ తే నిశాచర ||౧౯|| స్వజనేన త్వయా శక్యం పరుషం రావణా
నుజ | ఇత్యుక్తో భ్రాతృపుత్రేణ ప్రత్యువాచ విభీషణః ||౨౦|| అజానన్నివ మచ్ఛీలం కిం రాక్షస వికత్థసే | రాక్షసేంద్రసుతాసా
ధో పారుష్యం త్యజ గౌరవాత్ ||౨౧|| కులే యద్యప్యహం జాతో రక్షసాం క్రూరకర్మణామ్ | గుణోయత్ప్రథమో నృ
ణాం తన్మే శీలమరాక్షసమ్ ||౨౨|| న రమే దారుణేనాహం న చాధర్మేణ వై రమే | భ్రాత్రా విషమశీలేన కథం భ్రాతా నిర
స్యతే ||౨౩|| ధర్మాత్ప్రచ్యుతశీలం హి పురుషం పాపనిశ్చయమ్ | త్యక్త్వా సుఖమవాప్నోతి హస్తాదాశీవిషం యథా ||౨౩|| పర
స్వహరణే యుక్తం పరదారాభిమర్శనమ్ | త్యాజ్యమాహుర్దురాచారం వేశ్మ ప్రజ్వలితం యథా ||౨౫|| పరస్వానాం చ హర
ణం పరదారాభిమర్శనమ్ | సుహృదామతిశంకా చ త్రయో దోషాః క్షయావహాః ||౨౬|| మహర్షీణాం వధో ఘోరః సర్వదే
వైశ్చ విగ్రహః | అభిమానశ్చ కోపశ్చ వైరిత్వం ప్రతికూలతా ||౨౭|| ఏతే దోషా మమ భ్రాతుర్జీవితైశ్వర్యనాశనాః | గు
ణాన్ ప్రచ్ఛాదయామాసుః పర్వతానివ తోయదాః ||౨౮|| దోషైరేతైః పరిత్యక్తో మయా భ్రాతా పితా తవ | నేయమస్తి పు
రీ లంకా న చ త్వం న చ తే పితా ||౨౯|| అతిమానీ చ బాలశ్చ దుర్వినీతశ్చ రాక్షస | బద్ధస్త్వం కాలపాశేన బ్రూహి మాం యద్యది
చ్ఛసి ||౩౦|| అద్య తే వ్యసనం ప్రాప్తం కిం మాం త్వమిహ వక్ష్యసి | ప్రవేష్టుం న త్వయా శక్యో న్యగ్రోధో రాక్షసాధమ ||౩౧||
ధర్షయిత్వా చ కాకుత్స్థౌ న శక్యం జీవితుం త్వయా | యుధ్యస్వ నరదేవేన లక్ష్మణేన రణే సహ ||౩౨|| హతస్త్వం దేవతాకా
ర్యం కరిష్యసి యమక్షయే || నిదర్శయస్వాత్మబలం సముద్యతం కురుష్వ సర్వాయుధసాయకవ్యయమ్ | న లక్ష్మణస్యైత్య
హి బాణగోచరం త్వమద్య జీవన్ సబలో గమిష్యసి ||౩౩|| ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే సప్తాశీతితమస్సర్గః ***********

విభీషణవచః శ్రుత్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః | అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం వేగేనాభ్యుత్పపాత హ ||౧|| ఉద్యతా
యుధనిస్త్రింశే రథే సుసమలంకృతే | కాలాశ్వయుక్తే మహతి స్థితః కాలాంతకోపమః ||౨|| మహాప్రమాణముద్యమ్య విపు
లం వేగవద్దృఢమ్ | ధనుర్భీమబలో భీమం శరాంశ్చామిత్రశాతనాన్ ||౩|| తం దదర్శ మహేష్వాసో రథస్థస్సమలంకృతః | అ
లంకృతమమిత్రఘ్నం రావణస్యాత్మజో బలీ ||౪|| హనూమత్పృష్ఠమాసీనముదయస్థరవిప్రభమ్ | ఉవాచైనం సమారబ్ధస్సౌ
మిత్రిం సవిభీషణమ్ ||౫|| తాంశ్చ వానరశార్దూలాన్ పశ్యధ్వం మే పరాక్రమమ్ | అద్య మత్కార్ముకోన్ముక్తం శరవర్షం
దురాసదమ్ ||౬|| ముక్తవర్షమివాకాశే వారయిష్యతి కో రణే | అద్య వో మామకా బాణా మహాకార్ముకనిస్సృతాః ||౭|| విధ
మిష్యంతి గాత్రాణి తూలరాశిమివానలః | తీక్ష్ణసాయకనిర్భిన్నాన్ శూలశక్త్యృష్టిపట్టిసైః ||౮|| అద్య వో గమయిష్యామి
సర్వానేవ యమక్షయమ్ | సృజతశ్శరవర్షాణి క్షిప్రహస్తస్య మే యుధి ||౯|| జీమూతస్యేవ నదతః కః స్థాస్యతి మమాగ్రతః |
రాత్రియుద్ధే మయా పూర్వం వజ్రాశనిసమైః శరైః ||౧౦|| శాయితౌ స్థో మయా భూమౌ విసంజ్ఞౌ సపురస్సరౌ | స్మృతిర్న
తేస్తి వా మన్యే వ్యక్తం వా యమసాదనమ్ ||౧౧|| ఆశీవిషమివ క్రుద్ధం యన్మాం యోద్ధుం వ్యవస్థితః | తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేం
ద్రస్య గర్జితం లక్ష్మణస్తదా ||౧౨|| అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం వాక్యమబ్రవీత్ | ఉక్తశ్చ దుర్గమః పారః కార్యాణాం రా
క్షస త్వయా ||౧౩|| కార్యాణాం కర్మణా పారం యో గచ్ఛతి స బుద్ధిమాన్ | స త్వమర్థస్య హీనార్థో దురవాపస్య కేన

చిత్ ॥౧౪॥ వచో వ్యాహృత్య జానీషే కృతార్థోఽస్మీతి దుర్మతే । అంతర్ధానగతేనాజౌ యస్త్వయాచరితస్తదా ॥౧౫॥
తస్కరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః । యథా బాణపథం ప్రాప్య స్థితోఽహం తవ రాక్షస ॥౧౬॥ దర్శయస్వాద్య తత్తే
జో వాచా త్వం కిం వికత్థసే । ఏవముక్తో ధనుర్భీమం పరామృశ్య మహాబలః ॥౧౭॥ ససర్జ నిశితాన్ బాణానింద్రజిత్సమితింజ
యః । తేన సృష్టా మహావేగాః శరాస్సర్పవిషోపమాః ॥౧౮॥ సంప్రాప్య లక్ష్మణం పేతుః శ్వసంత ఇవ పన్నగాః । శరైరతిమహా
వేగైర్వేగవాన్ రావణాత్మజః ॥౧౯॥ సౌమిత్రిమింద్రజిద్యుద్ధే వివ్యాధ శుభలక్షణమ్ । స శరైరతివిద్ధాంగో రుధిరేణ సము
క్షితః ॥౨౦॥ శుశుభే లక్ష్మణః శ్రీమాన్ విధూమ ఇవ పావకః । ఇంద్రజిత్త్వాత్మనః కర్మ ప్రసమీక్ష్యాభినంద్య చ ॥౨౧॥ వినద్య సు
మహానాదమిదం వచనమబ్రవీత్ । పత్రిణః శితధారాస్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః ॥౨౨॥ ఆదాస్యంతేఽద్య సౌమిత్రే జీవి
తం జీవితాంతగాః । అద్య గోమాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ ॥౨౩॥ గృధ్రాశ్చ నిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం
మయా । అద్య యాస్యతి సౌమిత్రే కర్ణగోచరతాం తవ ॥౨౪॥ తర్జనం యమదూతానాం సర్వభూతభయావహమ్ । క్ష
త్రబంధుస్సదానార్యో రామః పరమదుర్మతిః ॥౨౫॥ భక్తం భ్రాతరమద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతమ్ । విశస్తకవ
చం భూమౌ వ్యపవిద్ధశరాసనమ్ ॥౨౬॥ హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వామద్య నిహతం మయా । ఇతి బ్రువాణం సంరబ్ధం ప
రుషం రావణాత్మజమ్ ॥౨౭॥ హేతుమద్వాక్యమత్యర్థం లక్ష్మణః ప్రత్యువాచ హ । వాగ్బలం త్యజ దుర్బుద్ధే క్రూరకర్మా
సి రాక్షస ॥౨౮॥ అథ కస్మాద్వదస్యేతత్సంపాదయ సుకర్మణా । అకృత్వా కత్థసే కర్మ కిమర్థమిహ రాక్షస ॥౨౯॥ కురు త
త్కర్మ యేనాహం శ్రద్దధ్యాం తవ కత్థనమ్ । అనుక్త్వా పరుషం వాక్యం కించిదప్యనవక్షిపన్ ॥౩౦॥ అవికత్థన్ వధిష్యామి త్వాం
పశ్య పురుషాధమ । ఇత్యుక్త్వా పంచ నారాచానాకర్ణాపూరితాన్ శితాన్ ॥౩౧॥ నిజఘాన మహావేగాన్ లక్ష్మణో రాక్ష
సోఽరసి । సుపత్రవాజితా బాణా జ్వలితా ఇవ పన్నగాః ॥౩౨॥ నైరృతోరస్యభాసంత సవితూ రశ్మయో యథా । స శరైరాహ
తస్తేన సరోషో రావణాత్మజః ॥౩౩॥ సుప్రయుక్తైస్త్రిభిర్బాణైః ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ । స బభూవ తదా భీమో నరరాక్షస
సింహయోః ॥౩౪॥ విమర్దస్తుములో యుద్ధే పరస్పరజయైషిణోః । ఉభౌ హి బలసంపన్నావుభౌ విక్రమశాలినౌ ॥౩౫॥ ఉభావ
పి సువిక్రాంతౌ సర్వశస్త్రాస్త్రకోవిదౌ । ఉభౌ పరమదుర్జేయావతుల్యబలతేజసౌ ॥౩౬॥ యుయుధాతే తదా వీరౌ గ్ర
హావివ నభోగతౌ । బలవృత్రావివాభీతౌ యుధి తౌ దుష్ప్రధర్షణౌ ॥౩౭॥ యుయుధాతే మహాత్మానౌ తదా కేసరిణావి
వ । బహూనవసృజంతౌ హి మార్గణౌఘానవస్థితౌ ॥౩౮॥ నరరాక్షససింహౌ తౌ ప్రహృష్టావభ్యయుధ్యతామ్ ॥
సుసంప్రహృష్టౌ నరరాక్షసోత్తమౌ జయైషిణౌ మార్గణచాపధారిణౌ । పరస్పరం తౌ ప్రవవర్షతుర్భృశం శరౌఘవర్షే
ణ బలాహకావివ ॥౩౯॥ అభిప్రవృద్ధౌ యుధి యుద్ధకోవిదౌ శరాసిచండౌ శితశస్త్రధారిణౌ । అభీక్ష్ణమావివ్యధతుర్మహాబ
లౌ మహాహవే శంబరవాసవోపమౌ ॥౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టాశీతితమస్సర్గః ************************

తతశ్శరం దాశరథిః సంధాయామిత్రకర్శనః । ససర్జ రాక్షసేంద్రాయ క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥౧॥ తస్య
జ్యాతలనిర్ఘోషం స శ్రుత్వా రావణాత్మజః । వివర్ణవదనో భూత్వా లక్ష్మణం సముదైక్షత ॥౨॥ తం వివర్ణముఖం దృ
ష్ట్వా రాక్షసం రావణాత్మజమ్ । సౌమిత్రిం యుద్ధసంయుక్తం ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥౩॥ నిమిత్తాన్యనుపశ్యామి యాన్యస్మిన్
రావణాత్మజే । త్వర తేన మహాబాహో భగ్న ఏష న సంశయః ॥౪॥ తతస్సంధాయ సౌమిత్రిర్బాణానగ్నిశిఖోపమాన్ । ము
మోచ నిశితాంస్తస్మిన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥౫॥ శక్రాశనిసమస్పర్శైర్లక్ష్మణేనాహతశ్శరైః । ముహూర్తమభ
వన్మూఢః సర్వసంక్షుభితేంద్రియః ॥౬॥ ఉపలభ్య ముహూర్తేన సంజ్ఞాం ప్రత్యాగతేంద్రియః । దదర్శావస్థితం వీరం
వీరో దశరథాత్మజమ్ ॥౭॥ సోఽభిచక్రామ సౌమిత్రిం రోషాత్సంరక్తలోచనః । అబ్రవీచ్చైనమాసాద్య పునస్స పరుషం వచః ॥
కిన్న స్మరసి తద్యుద్ధే ప్రథమే మత్పరాక్రమమ్ । నిబద్ధస్త్వం సహ భ్రాత్రా యదా భువి విచేష్టసే ॥౯॥ యువాం ఖలు మయా
యుద్ధే శక్రాశనిసమైశ్శరైః । శాయితౌ ప్రథమం భూమౌ విసంజ్ఞౌ సపురస్సరౌ ॥౧౦॥ స్మృతిర్వా నాస్తి తే మన్యే వ్యక్తం వా
యమసాదనమ్ । గంతుమిచ్ఛసి యస్మాత్త్వం మాం ధర్షయితుమిచ్ఛసి ॥౧౧॥ యది తే ప్రథమే యుద్ధే న దృష్టో మత్పరాక్రమః ।
అద్య తే దర్శయిష్యామి తిష్ఠేదానీం వ్యవస్థితః ॥౧౨॥ ఇత్యుక్త్వా సప్తభిర్బాణైరభివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ । దశభిస్తు హనూమం
తం తీక్ష్ణధారైశ్శరోత్తమైః ॥౧౩॥ తతశ్శరశతేనైవ సుప్రయుక్తేన వీర్యవాన్ । క్రోధాద్ద్విగుణసంరబ్ధో నిర్బిభేద విభీషణమ్ ।

౧౪॥ తస్య స్పృష్ట్వేంద్రజితా కర్మ కృతం రామానుజస్తదా । అచింతయిత్వా ప్రహసన్ నైతత్కించిదితి బ్రువన్ ॥౧౫॥ ముమోచ స శరాన్ ఘోరాన్ సంగృహ్య నరపుంగవః । అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం లక్ష్మణో యుధి ॥౧౬॥ నైవం రణగతాశ్శూరాః ప్రహరంతి నిశాచర । లఘవశ్చాల్పవీర్యాశ్చ సుఖా హీమే శరాస్తవ ॥౧౭॥ నైవం శూరాస్తు యుధ్యంతి సమరే జయకాంక్షిణః । ఇత్యేవం తం బ్రువాణస్తు శరవర్షైరవాకిరత్ ॥౧౮॥ తస్య బాణైస్సువిధ్వస్తం కవచం హేమభూషితమ్ । వ్యశీర్యత రథోపస్థే తారాజాలమివాంబరాత్ ॥౧౯॥ విధూతవర్మా నారాచైర్బభూవ స కృతవ్రణః । ఇంద్రజిత్సమరే వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥౨౦॥ తతశ్శరసహస్రేణ సంక్రుద్ధో రావణాత్మజః । బిభేద సమరే వీరం లక్ష్మణం భీమవిక్రమః ॥౨౧॥ వ్యశీర్యత మహాదివ్యం కవచం లక్ష్మణస్య చ । కృతప్రతికృతాన్యోన్యం బభూవతురభిద్రుతౌ ॥ ౨౨ ॥ అభీక్ష్ణం నిశ్వసంతౌ తౌ యుధ్యేతాం తుములం యుధి । శరసంకృత్తసర్వాంగౌ సర్వతో రుధిరోక్షితౌ ॥౨౩॥ సుదీర్ఘకాలం తౌ వీరావన్యోన్యం నిశితైశ్శరైః । తతక్షతుర్మహాత్మానౌ రణకర్మవిశారదౌ ॥౨౪॥ బభూవతుశ్చాత్మజయే యత్తౌ భీమపరాక్రమౌ । తౌ శరౌఘైస్తదా కీర్ణౌ నికృత్తకవచధ్వజౌ ॥౨౫॥ స్రవంతౌ రుధిరం చోష్ణం జలం ప్రస్రవణావివ । శరవర్షం తతో ఘోరం ముంచంతౌ భీమనిస్వనౌ ॥౨౬॥ సాసారయోరివాకాశే నీలయోః కాలమేఘయోః । తయోరథ మహాన్ కాలో వ్యతీయాద్యుధ్యమానయోః ॥౨౭॥ న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాప్యుపజగ్మతుః । అస్త్రాణ్యస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠౌ దర్శయంతౌ పునః పునః ॥౨౮॥ శరానుచ్చావచాకారానంతరిక్షే బబంధతుః । వ్యపేతదోషమస్యంతౌ లఘు చిత్రం చ సుష్ఠు చ ॥౨౯॥ ఉభౌ తౌ తుములం ఘోరం చక్రతుర్నరరాక్షసౌ । తయోః పృథక్ పృథగ్భీమః శుశ్రువే తలనిస్వనః ॥౩౦॥ ప్రాకంపయజ్జనం ఘోరో నిర్ఘాత ఇవ దారుణః । స తయోర్భ్రాజతే శబ్దస్తదా సమరసక్తయోః ॥౩౧॥ సుఘోరయోర్నిష్టనతోర్గగనే మేఘయోర్యథా । సువర్ణపుంఖైర్నారాచైర్బలవంతౌ కృతవ్రణౌ ॥౩౨॥ ప్రసుస్రువాతే రుధిరం కీర్తిమంతౌ జయే ధృతౌ । తే గాత్రయోర్నిపతితా రుక్మపుంఖాశ్శరా యుధి ॥౩౩॥ అసృగ్దిగ్ధా వినిష్పేతుర్వివిశుర్ధరణీతలమ్ । అన్యే సునిశితైశ్శస్త్రైరాకాశే సంజఘట్టిరే ॥౩౪॥ బభంజుశ్చిచ్ఛిదుశ్చాపి తయోర్బాణాస్సహస్రశః । స బభూవ రణే ఘోరస్తయోర్బాణమయశ్చయః ॥౩౫॥ అగ్నిభ్యామివ దీప్తాభ్యాం సత్రే కుశమయశ్చయః । తయోః కృతవ్రణౌ దేహౌ శుశుభాతే మహాత్మనోః ॥౩౬॥ సపుష్పావివ నిష్పత్రౌ వనే కింశుకశాల్మలీ । చక్రతుస్తుములం ఘోరం సన్నిపాతం ముహుర్ముహుః ॥౩౭॥ ఇంద్రజిల్లక్ష్మణశ్చైవ పరస్పరవధైషిణౌ । లక్ష్మణో రావణిం యుద్ధే రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్ ॥ ౩౮ ॥ అన్యోన్యం తావభిఘ్నంతౌ న శ్రమం ప్రత్యపద్యతామ్ । బాణజాలైశ్శరీరస్థైరవగాఢైస్తరస్వినౌ ॥౩౯॥ శుశుభాతే మహావీర్యౌ ప్రరూఢావివ పర్వతౌ । తయో రుధిరసిక్తాని సంవృతాని శరైర్భృశమ్ ॥౪౦॥ బభ్రాజుస్సర్వగాత్రాణి జ్వలంత ఇవ పావకాః । తయోరథ మహాన్ కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః ॥౪౧॥ న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాప్యుపజగ్మతుః ॥ అథ సమరపరిశ్రమం నిహంతుం సమరముఖేష్వజితస్య లక్ష్మణస్య । ప్రియహితముపపాదయన్మహౌజాస్సమరముపేత్య విభీషణోఽవతస్థే ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే-యుద్ధకాండే - ఏకోననవతితమస్సర్గః. **

యుధ్యమానౌ తు తౌ దృష్ట్వా ప్రసక్తౌ నరరాక్షసౌ । ప్రభిన్నావివ మాతంగౌ పరస్పరవధైషిణౌ ॥౧॥ తౌ ద్రష్టుకామస్సంగ్రామే పరస్పరగతౌ బలీ । శూరస్స రావణభ్రాతా తస్థౌ సంగ్రామమూర్ధని ॥౨॥ తతో విస్ఫారయామాస మహద్ధనురవస్థితః । ఉత్ససర్జ చ తీక్ష్ణాగ్రాన్ రాక్షసేషు మహాశరాన్ ॥౩॥ తే శరాశ్శిఖిసంకాశా నిపతంతస్సమాహితాః । రాక్షసాన్ దారయామాసుర్వజ్రాణీవ శైలయోయథా ॥౪॥ విభీషణస్యానుచరాస్తేఽపి శూలాసిపట్టిశైః । చిచ్ఛిదుస్సమరే శూరాన్ రాక్షసాన్ రాక్షసోత్తమాః ॥౫॥ రాక్షసైస్తైః పరివృతస్స తదా తు విభీషణః । బభౌ మధ్యే ప్రహృష్టానాం కలభానామివ ద్విపః ॥౬॥ తతస్సంచోదయానో వై హరీన్ రక్షోరణప్రియాన్ । ఉవాచ వచనం కాలే కాలజ్ఞో రక్షసాం వరః ॥౭॥ ఏకోఽయం రాక్షసేంద్రస్య పరాయణమివస్థితః । ఏతచ్ఛేషం బలం తస్య కిం తిష్ఠత హరీశ్వరాః ॥౮॥ అస్మిన్ వినిహతే పాపే రాక్షసే రణమూర్ధని । రావణం వర్జయిత్వా తు శేషమన్యద్ధతం బలమ్ ॥౯॥ ప్రహస్తో నిహతో వీరో నికుంభశ్చ మహాబలః । కుంభకర్ణశ్చ కుంభశ్చ ధూమ్రాక్షశ్చ నిశాచరః ॥౧౦॥ జంబుమాలీ మహామాలీ తీక్ష్ణవేగోఽశనిప్రభః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ వజ్రదంష్ట్రశ్చ రాక్షసః ॥౧౧॥ సంహ్రాదీ వికటో నిఘ్నస్తపనో దమ ఏవ చ । అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ వీర్యవాన్ ॥

౧౨॥ విద్యుజ్జిహ్వో ద్విజిహ్వశ్చ సూర్యశత్రుశ్చ రాక్షసః। అకంపనస్సుపార్శ్వశ్చ చక్రమాలీ చ రాక్షసః॥౧౩॥ కంపనస్స
త్త్వవంతౌ తౌ దేవాంతకనరాంతకౌ। మకరాక్షోఽతికాయశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి వీర్యవాన్॥౧౪॥ వజ్రకోపోఽపి రూపాక్షో వజ్ర
ముష్టిశ్చ రాక్షసః। ప్రభాసః ప్రఘసశ్చైవ ప్రజంఘో జంఘ ఏవ చ॥౧౫॥ ఏతాన్నిహత్య బలినో బహూన్ రాక్షససస
త్తమాన్। బాహుభ్యాం సాగరం తీర్త్వా లంఘ్యతాం గోష్పదం లఘు॥౧౬॥ ఏతావదేవ శేషం వో జేతవ్యమిహ వానరాః।
హతాస్సర్వే సమాగమ్య రాక్షసా బలదర్పితాః॥౧౭॥ అయుక్తం నిధనం కర్తుం పుత్రస్య జనితుర్మమ। ఘృణామపాస్య
రామార్థే నిహన్యాం భ్రాతురాత్మజమ్॥౧౮॥ హంతుకామస్య మే బాష్పం చక్షుశ్చైవ నిరుధ్యతి। తమేవైష మహాబాహు
ర్లక్ష్మణశ్శమయిష్యతి॥౧౯॥ వానరా ఘ్నంత సంభూయ భృత్యానస్య సమీపగాన్। ఇతి తేనాతియశసా రాక్షసేనాభిచోది
తాః॥౨౦॥ వానరేంద్రా జహృషిరే లాంగూలాని చ వివ్యధుః। తతస్తే కపిశార్దూలాః క్ష్వేళంతశ్చ ముహుర్ముహుః॥౨౧॥ ము
ముచుర్వివిధాన్నాదాన్ మేఘాన్ దృష్ట్వేవ బర్హిణః। జాంబవానపి తైస్సర్వైః స్వయూథైరభిసంవృతః॥౨౨॥ అశ్మభిస్తా
డయామాస నఖైర్దంతైశ్చ రాక్షసాన్। నిఘ్నంతమృక్షాధిపతిం రాక్షసాస్తే మహాబలాః॥౨౩॥ పరివవ్రుర్భయం త్యక్త్వా
తమనేకవిధాయుధాః। శరైః పరశుభిస్తీక్ష్ణైః పట్టసైర్యష్టితోమరైః॥౨౪॥ జాంబవంతం మృధే జఘ్నుర్నిఘ్నంతం రాక్షసీం
చమూమ్। స సంప్రహారస్తుములస్సంజజ్ఞే కపిరక్షసామ్॥౨౫॥ దేవాసురాణాం క్రుద్ధానాం యథా భీమో మహాస్వనః। హ
నూమానపి సంక్రుద్ధస్సాలముత్పాట్య వీర్యవాన్॥౨౬॥ రక్షసాం కదనం చక్రే ద్రుమైస్తైస్సహస్రశః। స దత్త్వా తుములం
యుద్ధం పితృవ్యస్యేంద్రజిన్మృధే॥౨౭॥ లక్ష్మణం పరవీరఘ్నం పునరేవాభ్యధావత। తౌ ప్రవృద్ధౌ తదా వీరౌ మృధే లక్ష్మణరా
క్షసౌ॥౨౮॥ శరౌఘానభివర్షంతౌ జఘ్నతుస్తౌ పరస్పరమ్। అభీక్ష్ణమంతర్దధతుశ్శరజాలైర్మహాబలౌ॥౨౯॥ చంద్రాది
త్యావివోష్ణాంతే యథా మేఘాంతరస్థితౌ। న హ్యాదానం న సంధానం ధనుషో వా పరిగ్రహః॥౩౦॥ న విప్రమోక్షో బాణానాం
న వికర్షో న విగ్రహః। న ముష్టిప్రతిసంధానం న లక్ష్యప్రతిపాదనమ్॥౩౧॥ అదృశ్యత తయోస్తత్ర యుధ్యతోః పాణిలాఘ
వాత్। చాపవేగవినిర్ముక్తబాణజాలైస్సమంతతః॥౩౨॥ అంతరిక్షే చ సంఛన్నే న రూపాణి చకాశిరే। లక్ష్మణో రావణిం
ప్రాప్య రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్॥౩౩॥ అవ్యవస్థా భవత్యుగ్రా తాభ్యామన్యోన్యవిగ్రహే। తాభ్యాముభాభ్యాం తరసా వి
సృష్టైర్విశిఖైశ్శితైః॥౩౪॥ నిరంతరమివాకాశం బభూవ తమసావృతమ్। తైః పతద్భిశ్చ బహుభిస్తయోశ్శరశతైశ్శితైః॥౩౫
దిశశ్చ ప్రదిశశ్చైవ బభూవుశ్శరసంకులాః। తమసా సంవృతం సర్వమాసీద్భీమతరం మహత్॥౩౬॥ అస్తం గతే సహస్రాం
శౌ సంవృతం తమసేవ హి। రుధిరౌఘమహానద్యః ప్రావర్తంత సహస్రశః॥౩౭॥ క్రవ్యాదా దారుణా వాగ్భిశ్చిక్షిపుర్భీ
మనిస్వనం। న తదానీం వవౌ వాయుర్న జజ్వాల చ పావకః॥౩౮॥ స్వస్త్యస్తు లోకేభ్య ఇతి జజల్పుస్తే మహర్షయః। సముత్
పేతుశ్చ సంభ్రాంతా గంధర్వాస్సహ చారణైః॥౩౯॥ అథ రాక్షససింహస్య కృష్ణాన్ కనకభూషణాన్। శరైశ్చతుర్భిస్సౌ
మిత్రిర్వివ్యాధ చతురో హయాన్॥౪౦॥ తతోఽపరేణ భల్లేన దృఢేన నిశితేన చ। సంపూర్ణాయతముక్తేన సుపత్రేణ సువర్చ
సా॥౪౧॥ మహేంద్రాశనికల్పేన సూతస్య విచరిష్యతః। స తేన బాణాశనినా తలశబ్దానునాదినా॥౪౨॥ లాఘవాద్రాఘ
వః శ్రీమాన్ శిరః కాయాదపాహరత్। స యంతరి మహాతేజా హతే మందోదరీసుతః॥౪౩॥ స్వయం సారథ్యమకరోత్పున
శ్చ ధనురస్పృశత్। తదద్భుతమభూత్తత్ర సామర్థ్యం పశ్యతాం యుధి॥౪౪॥ హయేషు వ్యగ్రహస్తం తం వివ్యాధ నిశితైశ్శ
రైః। ధనుష్యథ పునర్వ్యగ్రే హయేషు ముముచే శరాన్॥౪౫॥ ఛిద్రేషు తేషు బాణేషు సౌమిత్రిశ్శీఘ్రకృత్తమః। అర్ద
యామాస సంక్రుద్ధో విచరంతమభీతవత్॥౪౬॥ నిహతం సారథిం దృష్ట్వా సమరే రావణాత్మజః। ప్రజహౌ సమరోద్ధర్షం వి
షణ్ణస్స బభూవ హ॥౪౭॥ విషణ్ణవదనం దృష్ట్వా రాక్షసం హరియూథపాః। తతః పరమసంహృష్టా లక్ష్మణం సమపూజయన్॥
౪౮॥ తతః ప్రమాథీ శరభో రభసో గంధమాదనః। అమృష్యమాణాశ్చత్వారశ్చక్రుర్వేగం హరీశ్వరాః॥౪౯॥ తే చాస్య హ
యముఖ్యేషు తూర్ణముత్ప్లుత్య వానరాః। చతుర్షు స్మ మహావీర్యా నిపేతుర్భీమవిక్రమాః॥౫౦॥ తేషామధిష్ఠితానాం తై
ర్వానరైః పర్వతోపమైః। ముఖేభ్యో రుధిరం రక్తం హయానాం సమవర్తత॥౫౧॥ తే హయా మథితా భగ్నా వ్యసవో ధరణీం
గతాః। తే నిహత్య హయాంస్తస్య ప్రమథ్య చ మహారథమ్॥౫౨॥ పునరుత్పత్య వేగేన తస్థుర్లక్ష్మణపార్శ్వతః। స హతా
శ్వాదవప్లుత్య రథాన్మథితసారథేః॥౫౩॥ శరవర్షేణ సౌమిత్రిమభ్యధావత రావణిః। తతో మహేంద్రప్రతిమస్స లక్ష్మణః

పదాతినం తం నిశితైశ్శరోత్తమైః । సృజంతమాజౌ నిశితాన్ శరోత్తమాన్ భృశం తదా బాణగణైర్న్యవారయత్ ॥౫౪॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - నవతితమస్సర్గః - **
సహతాశ్వో మహాతేజా భూమౌ తిష్ఠన్నిశాచరః । ఇంద్రజిత్పరమక్రుద్ధః సంప్రజజ్వాల తేజసా ॥౧॥ తౌ ధన్వినౌ జి
ఘాంసంతావన్యోన్యమిషుభిర్భృశమ్ । విజయేనాభినిష్క్రాంతౌ వనే గజవృషావివ ॥౨॥ నిబర్హయంతశ్చాన్యోన్యం తే
రాక్షసవనౌకసః । భర్తారం న జహుర్యుద్ధే సంపతంతస్తతస్తతః ॥౩॥ తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయన్ రావణాత్మ
జః । స్తువానో హర్షమాణశ్చ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥౪॥ తమసా బహులేనేమాస్సంసక్తాస్సర్వతో దిశః । నేహ విజ్ఞాయ
తే స్వో వా పరో వా రాక్షసోత్తమాః ॥౫॥ ధృష్టం భవంతో యుధ్యంతు హరీణాం మోహనాయ వై । అహం తు రథమాస్థాయ ఆ
గమిష్యామి సంయుగమ్ ॥౬॥ తథా భవంతః కుర్వంతు యథేమే కాననౌకసః । న యుధ్యేయుర్దురాత్మానః ప్రవిష్టే నగరం మయి
॥౭॥ ఇత్యుక్త్వా రావణసుతో వంచయిత్వా వనౌకసః । ప్రవివేశ పురీం లంకాం రథహేతోరమిత్రహా ॥౮॥ స రథం భూషయిత్వా
తు రుచిరం హేమభూషితమ్ । ప్రాసాసిశతసంపూర్ణం యుక్తం పరమవాజిభిః ॥౯॥ అధిష్ఠితం హయజ్ఞేన సూతేనాప్తోపదే
శినా । ఆరురోహ మహాతేజా రావణిస్సమితింజయః ॥౧౦॥ స రాక్షసగణైర్ముఖ్యైర్వృతో మందోదరీసుతః । నిర్యయౌ నగ
రాత్తూర్ణం కృతాంతబలచోదితః ॥౧౧॥ సోఽభినిష్క్రమ్య నగరాదింద్రజిత్పరవీరహా । అభ్యయాజ్జవనైరశ్వైర్లక్ష్మణం సవి
భీషణమ్ ॥౧౨॥ తతో రథస్థమాలోక్య సౌమిత్రీ రావణాత్మజమ్ । వానరాశ్చ మహావీర్యా రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥౧౩॥ విస్మయం ప
రమం జగ్ముర్లాఘవాత్తస్య ధీమతః । రావణిశ్చాపి సంక్రుద్ధో రణే వానరయూథపాన్ ॥౧౪॥ పాతయామాస బాణౌఘైః
శతశోఽథ సహస్రశః । స మండలీకృతధనూ రావణిస్సమితింజయః ॥౧౫॥ హరీనభ్యహనత్ క్రుద్ధః పరం లాఘవమాస్థితః । తే వ
ధ్యమానా హరయో నారాచైర్భీమవిక్రమాః ॥౧౬॥ సౌమిత్రిం శరణం ప్రాప్తాః ప్రజాపతిమివ ప్రజాః । తతస్సమరకోపే
న జ్వలితో రఘునందనః ॥౧౭॥ చిచ్ఛేద కార్ముకం తస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ । సోఽన్యత్కార్ముకమాదాయ సజ్జం చ
క్రే త్వరన్నివ ॥౧౮॥ తదప్యస్య త్రిభిర్బాణైర్లక్ష్మణో నిరకృంతత । అథైనం ఛిన్నధన్వానమాశీవిషవిషోపమైః ॥౧౯॥ వివ్యా
ధోరసి సౌమిత్రీ రావణిం పంచభిశ్శరైః । తే తస్య కాయం నిర్భిద్య మహాకార్ముకనిస్సృతాః ॥౨౦॥ నిపేతుర్ధరణీం బాణాః
రక్తా ఇవ మహోరగాః । స భిన్నవర్మా రుధిరం వమన్ వక్త్రేణ రావణిః ॥౨౧॥ జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠం దృఢజ్యం బ
లవత్తరమ్ । స లక్ష్మణం సముద్దిశ్య పరం లాఘవమాస్థితః ॥౨౨॥ వవర్ష శరవర్షాణి వర్షాణీవ పురందరః । ముక్తమింద్రజి
తా తత్తు శరవర్షమరిందమః ॥౨౩॥ అవారయదసంభ్రాంతో లక్ష్మణస్సుదురాసదమ్ । సందర్శయామాస తదా రావణిం
రఘునందనః ॥౨౪॥ అసంభ్రాంతో మహాతేజాస్తదద్భుతమివాభవత్ । తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాంస్త్రిభిరేకైకమాహ
వే ॥౨౫॥ అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధః శీఘ్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్ । రాక్షసేంద్రసుతం చాపి బాణౌఘైస్సమతాడయత్ ॥౨౬॥ సోఽతి
విద్ధో బలవతా శత్రుణా శత్రుఘాతినా । అసక్తం ప్రేషయామాస లక్ష్మణాయ బహూన్ శరాన్ ॥౨౭॥ తానప్రాప్తాన్ శితై
ర్బాణైశ్చిచ్ఛేద రఘునందనః । సారథేరస్య చ రణే రథినో రథిసత్తమః ॥౨౮॥ శిరో జహార ధర్మాత్మా భల్లేనానతపర్వణా । అ
సూతాస్తే హయాస్తత్ర రథమూహురవిక్లబాః ॥౨౯॥ మండలాన్యభిధావంతస్తదద్భుతమివాభవత్ । అమర్షవశమాప
న్నః సౌమిత్రిర్దృఢవిక్రమః ॥౩౦॥ ప్రత్యవిధ్యద్ధయాంస్తస్య శరైర్విత్రాసయన్ రణే । అమృష్యమాణస్తత్కర్మ రావ
ణస్య సుతో బలీ ॥౩౧॥ వివ్యాధ దశభిర్బాణైస్సౌమిత్రిం తమమర్షణమ్ । తే తస్య వజ్రప్రతిమాః శరాస్సర్పవిషోపమాః ॥
౩౨॥ విలయం జగ్మురాహత్య కవచం కాంచనప్రభమ్ । అభేద్యకవచం మత్వా లక్ష్మణం రావణాత్మజః ॥౩౩॥ లలాటే లక్ష్మణం
బాణైస్సుపుంఖైస్త్రిభిరింద్రజిత్ । అవిధ్యత్పరమక్రుద్ధః శీఘ్రమస్త్రం ప్రదర్శయన్ ॥౩౪॥ తైః పృషత్కైర్లలాటస్థైశ్శుశు
భే రఘునందనః । రణాగ్రే సమరశ్లాఘీ త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః ॥౩౫॥ స తదా హ్యర్దితో బాణై రాక్షసేన మహామృధే । తమా
శు ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణః పంచభిశ్శరైః ॥౩౬॥ వికృష్యేంద్రజితో యుద్ధే వదనే శుభకుండలే । లక్ష్మణేంద్రజితౌ వీరౌ మహాబల
శరాసనౌ ॥౩౭॥ అన్యోన్యం జఘ్నతుర్బాణైర్విశిఖైర్భీమవిక్రమౌ । తతశ్శోణితదిగ్ధాంగౌ లక్ష్మణేంద్రజితావుభౌ ॥౩౮॥
రణే తౌ రేజతుర్వీరౌ పుష్పితావివ కింశుకౌ । తౌ పరస్పరమభ్యేత్య సర్వగాత్రేషు ధన్వినౌ ॥౩౯॥ ఘోరైర్వివ్యధతుర్బా
ణైః కృతభావావుభౌ జయే । తతస్సమరకోపేన సంయుక్తో రావణాత్మజః ॥౪౦॥ విభీషణం త్రిభిర్బాణైర్వివ్యాధ వదనే శు

ఖే।అయోముఖైస్త్రిభిర్విద్ధ్వారాక్షసేంద్రంవిభీషణమ్॥౪౧॥ఏకైకేనాభివివ్యాధతాన్సర్వాన్హరియూథపాన్।
తతస్తేవానరాశ్శూరాభిన్నదేహావిచేతసః॥౪౨॥వ్యథితావిద్రవంతిస్మరుధిరేణసముక్షితాః। ఏతస్మిన్నంతరే క్రోధాజ్జ
ఘానగదయాహయాన్॥౪౩॥ విభీషణోమహాతేజారావణేస్సదురాత్మనః।సహతాశ్వాదవప్లుత్యరథాన్నిహతసారథేః॥
౪౪॥రథశక్తింమహాతేజాఃపితృవ్యాయముమోచహ।తామాపతంతీంసంప్రేక్ష్యసుమిత్రానందవర్ధనః॥౪౫॥చిచ్ఛేద
నిశితైర్బాణైర్దశధాసాపతద్భువి। తస్మైదృఢధనుఃక్రుద్ధోహతాశ్వాయవిభీషణః॥౪౬॥వజ్రస్పర్శసమాన్పంచసస
ర్జోరసిమార్గణాన్।తేతస్యకాయంనిర్భిద్యరుక్మపుంఖానిమిత్తగాః॥౪౭॥ బభూవుర్లోహితాదిగ్ధారక్తాఇవమహో
రగాః।పితృవ్యస్యససంక్రుద్ధఇంద్రజిచ్ఛరమాదదే॥౪౮॥ఉత్తమంరక్షసాంమధ్యేయమదత్తంమహాబలః।తంసమీక్ష్య
మహాతేజామహేషుంతేనసంహితమ్॥౪౯॥లక్ష్మణోప్యాదదేబాణమన్యంభీమపరాక్రమః। కుబేరేణస్వయంస్వప్నే
యద్దత్తమమితాత్మనా॥౫౦॥దుర్జయందుర్విషహ్యంచసేంద్రైరపిసురాసురైః।తయోస్తేధనుషీశ్రేష్ఠేబాహుభిఃపరి
ఘోపమైః॥౫౧॥వికృష్యమాణేబలవత్క్రౌంచావివచుకూజతుః।తాభ్యాంతౌధనుషీశ్రేష్ఠేసంహితౌసాయకోత్త
మౌ॥౫౨॥వికృష్యమాణౌవీరాభ్యాంభృశంజజ్వలతుఃశ్రియా।తౌభాసయంతావాకాశంధనుర్భ్యాంవిశిఖౌచ్యుతౌ॥౫౩
ముఖేనముఖమాహత్యసన్నిపేతతురోజసా।సన్నిపాతస్తయోరాసీచ్ఛరయోర్ఘోరరూపయోః॥౫౪॥సధూమవిస్ఫు
లింగశ్చతతోగ్నిర్దారుణోభవత్।తౌమహాగ్రహసంకాశావన్యోన్యంసన్నిపత్యచ॥౫౫॥సంగ్రామేచతదాయాం
తౌమేదిన్యాంసన్నిపేతతుః।శరౌప్రతిహతౌదృష్ట్వాతావుభౌరణమూర్ధని॥౫౬॥వ్రీడితౌజాతరోషౌచలక్ష్మణేంద్రజి
తౌతదా।సుసంరబ్ధస్తుసౌమిత్రిరస్త్రంవారుణమాదదే॥౫౭॥రౌద్రంమహేంద్రజిద్యుద్ధేవ్యసృజద్యుధినిష్ఠితః।తేనతద్వి
హతంశస్త్రంవారుణంపరమాద్భుతమ్॥౫౮॥తతఃక్రుద్ధోమహాతేజాఇంద్రజిత్సమితింజయః।ఆగ్నేయంసందధేదీప్తంస
ర్వలోకంక్షిపన్నివ॥౫౯॥ సౌరేణాస్త్రేణతద్వీరోలక్ష్మణఃప్రత్యవారయత్।తయోస్సుతుములంయుద్ధంసంబభూవాద్భు
తోపమమ్॥౬౦॥గగనస్థాసభూతానిలక్ష్మణంపర్యవారయన్।అస్త్రంనివారితందృష్ట్వారావణిఃక్రోధమూర్ఛితః॥౬౧॥ఆ
సురంశత్రునాశాయఘోరమస్త్రంసమాదదే।తస్మాచ్చాపాద్వినిష్పేతుర్భాస్వరాఃకూటముద్గరాః॥౬౨॥శూలానిము
సలాశ్చైవగదాఃఖడ్గాఃపరశ్వధాః। తద్దృష్ట్వాలక్ష్మణస్సంఖ్యేఘోరమస్త్రమథాసురమ్॥౬౩॥అవార్యంసర్వభూతా
నాంసర్వశత్రువినాశనమ్।మాహేశ్వరేణద్యుతిమాంస్తదస్త్రంప్రత్యవారయత్॥౬౪॥భైరవాభిరుతేభీమేయుద్ధేవా
నరరక్షసామ్।భూతైర్బహుభిరాకాశంవిస్మితైరావృతంబభౌ॥౬౫॥ఋషయఃపితరోదేవాగంధర్వాగరుడోరగాః। శత
క్రతుంపురస్కృత్యరరక్షుర్లక్ష్మణంరణే॥౬౬॥అథాన్యంమార్గణశ్రేష్ఠంసందధేరాఘవానుజః। హుతాశనసమస్ప
ర్శంరావణాత్మజదారణమ్॥౬౭॥సుపత్రమనువృత్తాంగంసుపర్వాణంసుసంస్థితమ్। సువర్ణవికృతంవీరఃశరీరాంతకరంశ
రమ్॥౬౮॥దురావారందుర్విషహంరాక్షసానాంభయావహమ్।ఆశీవిషవిషప్రఖ్యందేవసంఘైస్సమర్చితమ్॥౬౯॥ యే
నశక్రోమహాతేజాదానవానజయత్ప్రభుః।పురాదేవాసురేయుద్ధేవీర్యవాన్హరివాహనః॥౭౦॥తదైంద్రమస్త్రంసౌ
మిత్రిఃసంయుగేష్వపరాజితమ్। శరశ్రేష్ఠంధనుశ్శ్రేష్ఠేనరశ్రేష్ఠోభిసందధే॥౭౧॥సంధాయామిత్రదమనంవిచకర్షశ
రాసనమ్।సజ్యమాదాయదుర్ధర్షంకాలోలోకక్షయేయథా॥౭౨॥సంధాయధనుషిశ్రేష్ఠేవికర్షన్నిదమబ్రవీత్। ల
క్ష్మీవాన్లక్ష్మణోవాక్యమర్థసాధకమాత్మనః॥౭౩॥ధర్మాత్మాసత్యసంధశ్చరామోదాశరథిర్యది।పౌరుషేచాప్రతిద్వం
ద్వఃశరైనంజహిరావణిమ్॥౭౪॥ఇత్యుక్త్వాబాణమాకర్ణంవికృష్యతమజిహ్మగమ్।లక్ష్మణస్సమరేవీరఃససర్జేంద్రజితంప్ర
తి॥౭౫॥ఐంద్రాస్త్రేణసమాయోజ్యలక్ష్మణఃపరవీరహా।సశిరస్సశిరస్త్రాణంశ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్॥౭౬॥ప్రమథ్యేంద్రజి
తఃకాయాత్పాతయామాసభూతలే।తద్రాక్షసతనూజస్యఛిన్నస్కంధంశిరోమహత్॥౭౭॥తపనీయనిభంభూమౌదదృ
శేరుధిరోక్షితమ్।హతస్తునిపపాతాశుధరణ్యాంరావణాత్మజః॥౭౮॥కవచీసశిరస్త్రాణోవిధ్వస్తస్సశరాసనః।చుక్రుశుస్తే
తతస్సర్వేవానరాస్సవిభీషణాః॥౭౯॥హృష్యంతోనిహతేతస్మిన్దేవావృత్రవధేయథా। అథాంతరిక్షేదేవానామృషీ
ణాంచమహాత్మనామ్॥౮౦॥ అభిజజ్ఞేచసన్నాదోగంధర్వాప్సరసామపి। పతితంతమభిజ్ఞాయరాక్షసీసామహాచమూః॥
౮౧॥వధ్యమానాదిశోభేజేహరిభిర్జితకాశిభిః।వానరైర్వధ్యమానాస్తేశస్త్రాణ్యుత్సృజ్యరాక్షసాః॥౮౨॥లంకామభిము

ఖాస్సర్వే నష్టసంజ్ఞాః ప్రధావితాః । దుద్రువుర్బహుధా భీతా రాక్షసాశ్శతశో దిశః ॥౨౩॥ త్యక్త్వా ప్రహరణాన్సర్వే పట్ట
సాసిపరశ్వధాన్ । కేచిల్లంకాం పరిత్రస్తాః ప్రవిష్టా వానరార్దితాః ॥౨౪॥ సముద్రే పతితాః కేచిత్కేచిత్పర్వతమాశ్రి
తాః । హతమింద్రజితం దృష్ట్వా శయానం సమరక్షితౌ ॥౨౫॥ రాక్షసానాం సహస్రేషు న కశ్చిత్ప్రత్యదృశ్యత । యథా
స్తంగత ఆదిత్యే నావతిష్ఠంతి రశ్మయః ॥౨౬॥ తథా తస్మిన్నిపతితే రాక్షసాస్తే గతా దిశః । శాంతరశ్మిరివాదిత్యో నిర్వాణ ఇవ
పావకః ॥౨౭॥ బభూవ సుమహాతేజా రావణిర్గతజీవితః । ప్రశాంతపీడాబహులో నష్టారిష్టః ప్రహర్షవాన్ ॥౨౮॥ బభూ
వ లోకః పతితే రాక్షసేంద్రసుతే తదా । హర్షం చ శక్రో భగవాన్సహ సర్వైస్సురర్షభైః ॥౨౯॥ జగామ నిహతే తస్మిన్
రాక్షసే పాపకర్మణి । ఆకాశే చాపి దేవానాం శుశ్రువే దుందుభిస్వనః ॥౩౦॥ నృత్యద్భిరప్సరోభిశ్చ గంధర్వైశ్చ మహాత్మభిః ।
వవృషుః పుష్పవర్షాణి తదద్భుతమభూత్తదా ॥౩౧॥ ప్రశశంసుర్హతే తస్మిన్ రాక్షసే క్రూరకర్మణి । శుద్ధా ఆపో దిశశ్చైవ
జహృషుర్దైత్యదానవాః ॥౩౨॥ ఆజగ్ముః పతితే తస్మిన్ సర్వలోకభయావహే । ఊచుశ్చ సహితాస్తుష్టా దేవగంధర్వదాన
వాః ॥౩౩॥ విజ్వరాశ్శాంతకలుషా బ్రాహ్మణా విచరంత్వితి । తతోఽభ్యనందన్సంహృష్టాస్సమరే హరియూథపాః ॥౩౪॥ త
మప్రతిబలం దృష్ట్వా హతం నైరృతపుంగవమ్ । విభీషణో హనూమాంశ్చ జాంబవాంశ్చర్క్షయూథపః ॥౩౫॥ విజయేనాభి
నందంతస్తుష్టువుశ్చాపి లక్ష్మణమ్ । క్ష్వేళంతశ్చ నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥౩౬॥ లబ్ధలక్షా రఘుసుతం పరివార్యోప
తస్థిరే । లాంగూలాని ప్రవిధ్యంతః స్ఫోటయంతశ్చ వానరాః ॥౩౭॥ లక్ష్మణో జయతీత్యేవం వాక్యం విశ్రావయంస్తదా । అ
న్యోన్యం చ సమాశ్లిష్య కపయో హృష్టమానసాః ॥౩౮॥ చక్రురుచ్చావచగుణా రాఘవాశ్రయజాః కథాః ॥ తదసుకరమ
థాభివీక్ష్య హృష్టాః ప్రియసుహృదో యుధి లక్ష్మణస్య కర్మ । పరమముపలభన్మనః ప్రహర్షం వినిహతమింద్రరిపుం నిశ
మ్య దేవాః ॥౩౯॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకనవతితమస్సర్గః - ********************************

రుధిరక్లిన్నగాత్రస్తు లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । బభూవ హృష్టస్తం హత్వా శక్రజేతారమాహవే ॥౧॥ తతస్స జాంబవం
తం చ హనూమంతం చ వీర్యవాన్ । సంనివర్త్య మహాతేజాస్తాంశ్చ సర్వాన్వనౌకసః ॥౨॥ ఆజగామ తతశ్శీఘ్రం యత్ర సు
గ్రీవరాఘవౌ । విభీషణమవష్టభ్య హనూమంతం చ లక్ష్మణః ॥౩॥ తతో రామమభిక్రమ్య సౌమిత్రిరభివాద్య చ । తస్థౌ భ్రాతృ
సమీపస్థ ఇంద్రస్యేవ బృహస్పతిః ॥౪॥ నిశ్వసన్నివ చాగమ్య రాఘవాయ మహాత్మనే । ఆచచక్షే తదా వీరో ఘోరమింద్రజి
తో వధమ్ ॥౫॥ రావణేస్తు శిరశ్ఛిన్నం లక్ష్మణేన మహాత్మనా । న్యవేదయత రామాయ తదా హృష్టో విభీషణః ॥౬॥ శ్రుత్వైవ తత్తు మ
హావీర్యో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్వధమ్ । ప్రహర్షమతులం లేభే రామో వాక్యమువాచ హ ॥౭॥ సాధు లక్ష్మణ తుష్టోఽస్మి కర్మణా
సుకరం కృతమ్ । రావణేర్హి వినాశేన జితమిత్యుపధారయ ॥౮॥ స తం శిరస్యుపాఘ్రాయ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ । లజ్జమా
నం బలాత్స్నేహాదంకమారోప్య వీర్యవాన్ ॥౯॥ ఉపవేశ్య తముత్సంగే పరిష్వజ్యావపీడితమ్ । భ్రాతరం లక్ష్మణం స్నిగ్ధం పునః
పునరుదైక్షత ॥౧౦॥ శల్యసంపీడితం శస్తం నిశ్వసంతం తు లక్ష్మణమ్ । రామస్తు దుఃఖసంతప్తస్తదా నిశ్వసితో భృశమ్ ॥౧౧॥
మూర్ధ్ని చైనముపాఘ్రాయ భూయస్సంస్పృశ్య చ త్వరన్ । ఉవాచ లక్ష్మణం వాక్యమాశ్వాస్య పురుషర్షభః ॥౧౨॥ కృ
తం పరమకల్యాణం కర్మ దుష్కరకర్మణా । అద్య మన్యే హతే పుత్రే రావణం నిహతం యుధి ॥౧౩॥ అద్యాహం విజయీ శ
త్రౌ హతే తస్మిన్దురాత్మని । రావణస్య నృశంసస్య దిష్ట్యా వీర త్వయా రణే ॥౧౪॥ ఛిన్నో హి దక్షిణో బాహుః స హి తస్య
వ్యపాశ్రయః । విభీషణహనూమద్భ్యాం కృతం కర్మ మహద్రణే ॥౧౫॥ అహోరాత్రైస్త్రిభిర్వీరః కథంచిద్వినిపాతితః ।
నిరమిత్రః కృతోఽస్మ్యద్య నిర్యాస్యతి హి రావణః । బలవ్యూహేన మహతా శ్రుత్వా పుత్రం నిపాతితమ్ ॥౧౬॥ తం పుత్ర
వధసంతప్తం నిర్యాంతం రాక్షసాధిపమ్ । బలేనావృత్య మహతా నిహనిష్యామి దుర్జయమ్ ॥౧౭॥ త్వయా లక్ష్మణ నాథేన సీ
తా చ పృథివీ చ మే । న దుష్ప్రాపా హతే త్వద్య శక్రజేతరి చాహవే ॥౧౮॥ స తం భ్రాతరమాశ్వాస్య పరిష్వజ్య చ రాఘవః ।
రామస్సుషేణం ముదితస్సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥౧౯॥ సశల్యోఽయం మహాప్రాజ్ఞః సౌమిత్రిర్మిత్రవత్సలః । యథా
భవతి సుస్వస్థస్తథా త్వం సముపాచర ॥౨౦॥ విశల్యః క్రియతాం క్షిప్రం సౌమిత్రిస్సవిభీషణః । ఋక్షవానరసైన్యా
నాం శూరాణాం ద్రుమయోధినామ్ ॥౨౧॥ యే చాప్యన్యేఽత్ర యుధ్యంతి సశల్యా వ్రణినస్తథా । తేఽపి సర్వే ప్రయత్నేన
క్రియంతాం సుఖినస్త్వయా ॥౨౨॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ మహాత్మా హరియూథపః । లక్ష్మణాయ దదౌ నస్తస్సుషేణః పరమౌ

ష్టధిమ్॥౨౩॥సతస్యాగంధమాఘ్రాయవిశల్యస్సమపద్యత।తథానిర్వేదనశ్చైవసంరూఢవ్రణఏవచ॥౨౪॥విభీషణముఖా
నాంచసుహృదాంరాఘవాజ్ఞయా।సర్వవానరముఖ్యానాంచికిత్సాంసతదాకరోత్॥౨౫॥తతఃప్రకృతిమాపన్నోహృత
శల్యోగతవ్యథః।సౌమిత్రిర్ముదితస్తత్రక్షణేనవిగతజ్వరః॥౨౬॥తథైవరామఃప్లవగాధిపస్తదావిభీషణశ్చర్క్షపతిశ్చ
జాంబవాన్।అవేక్ష్యసౌమిత్రిమరోగముత్థితంముదాససైన్యాస్సుచిరంజహర్షిరే॥౨౭॥అపూజయత్కర్మసలక్ష్మణ
స్యసుదుష్కరందాశరథిర్మహాత్మా।హృష్టాబభూవుర్యుధియూథపేంద్రానిశమ్యతంశక్రజితంనిపాతితమ్॥౨౮॥ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వినవతితమస్సర్గః. **

తతఃపౌలస్త్యసచివాఃశ్రుత్వాచేంద్రజితోవధమ్।ఆచచక్షురభిజ్ఞాయదశగ్రీవాయసవ్యథాః॥౧॥యుద్ధేహతో
మహారాజలక్ష్మణేనతవాత్మజః।విభీషణసహాయేనమిషతాంనోమహాద్యుతిః॥౨॥శూరేణసహసంగమ్యసంయుగేష్వప
రాజితః।లక్ష్మణేనహతశ్శూరఃపుత్రస్తవమహేంద్రజిత్॥౩॥గతస్సపరమాన్లోకాన్శరైస్సంతాప్యలక్ష్మణమ్।సతం
ప్రతిభయంశ్రుత్వావధంపుత్రస్యదారుణమ్॥౪॥ఘోరమింద్రజితస్సంఖ్యేకశ్మలంచావిశన్మహత్।ఉపలభ్యచిరాత్సం
జ్ఞాంరాజారాక్షసపుంగవః॥౫॥పుత్రశోకార్దితోదీనోవిలలాపాకులేంద్రియః।హారాక్షసచమూముఖ్యమమవత్సమహార
థ॥౬॥జిత్వేంద్రంకథమద్యత్వంలక్ష్మణస్యవశంగతః।ననుత్వమిషుభిఃక్రుద్ధోభింద్యాఃకాలాంతకావపి॥౭॥మందరస్యాపిశృం
గాణికింపునర్లక్ష్మణంయుధి।అద్యవైవస్వతోరాజాభూయోబహుమతోమమ॥౮॥యేనాద్యత్వంమహాబాహోసం
యుక్తఃకాలధర్మణా।ఏషపంథాస్సుయోధానాంసర్వామరగణేష్వపి॥౯॥యఃకృతేహన్యతేభర్తుఃసపుమాన్స్వర్గ
మృచ్ఛతి।అద్యదేవగణాస్సర్వేలోకపాలాస్తథర్షయః॥౧౦॥హతమింద్రజితంశ్రుత్వాసుఖంస్వప్స్యంతినిర్భయాః।
అద్యలోకాస్త్రయఃకృత్స్నాఃపృథివీచసకాననా॥౧౧॥ఏకేనేంద్రజితాహీనాశూన్యేవప్రతిభాతిమే।అద్యనైరృతకన్యా
నాంశ్రోష్యామ్యంతఃపురేరవమ్॥౧౨॥కరేణుసంఘస్యయథానినదంగిరిగహ్వరే।యౌవరాజ్యంచలంకాంచరక్షాంసిచప
రంతప॥౧౩॥మాతరంమాంచభార్యాంచక్వగతోసివిహాయనః।మమనామత్వయావీరగతస్యయమసాదనమ్॥౧౪॥ప్రేత
కార్యాణికార్యాణివిపరీతేహివర్తసే।సత్వంజీవతిసుగ్రీవేలక్ష్మణేచసరాఘవే॥౧౫॥మమశల్యమనుద్ధృత్యక్వగతోసివి
హాయనః।ఏవమాదివిలాపార్తంరావణంరాక్షసాధిపమ్॥౧౬॥ఆవివేశమహాన్కోపఃపుత్రవ్యసనసంభవః।ప్రకృత్యా
కోపనంహ్యేనంరావణంపునరాధయః॥౧౭॥దీప్తంసందీపయామాసుర్ఘర్మేర్కమివరశ్మయః।లలాటేభ్రుకుటీభిశ్చసం
గతాభిర్వ్యరోచత॥౧౮॥యుగాంతేసహనక్రైస్తుమహోర్మిభిరివోదధిః।కోపాద్విజృంభమాణస్యవక్త్రాద్వ్యక్త
మభిజ్వలన్॥౧౯॥ఉత్పపాతసధూమోగ్నిర్వృత్రస్యవదనాదివ।సపుత్రవధసంతప్తశ్శూరఃక్రోధవశంగతః॥౨౦॥సమీ
క్ష్యరావణోబుద్ధ్యావైదేహ్యారోచయద్వధమ్।తస్యప్రకృత్యారక్తేచరక్తేక్రోధాగ్నినాపిచ॥౨౧॥రావణస్యమహా
ఘోరేదీప్తేనేత్రేబభూవతుః।ఘోరంప్రకృత్యారూపంతుతస్యక్రోధాగ్నిమూర్ఛితమ్॥౨౨॥బభూవరూపంక్రుద్ధస్య
రుద్రస్యేవదురాసదమ్।తస్యక్రుద్ధస్యనేత్రాభ్యాంప్రాపతన్నస్రబిందవః॥౨౩॥దీప్తాభ్యామివదీపాభ్యాంసార్చి
షస్స్నేహబిందవః।దంతాన్విదశతస్తస్యశ్రూయతేదశనస్వనః॥౨౪॥యంత్రస్యావేష్ట్యమానస్యమహతోదానవైరివ॥
కాలాగ్నిరివసంక్రుద్ధోయాంయాందిశమవైక్షత॥౨౫॥తస్యాంతస్యాంభయత్రస్తారాక్షసాస్సంవిలిల్యిరే।తమంతకమివ
క్రుద్ధంచరాచరజిఘాంసిషుమ్॥౨౬॥వీక్షమాణందిశస్సర్వారాక్షసానోపచక్రముః।తతఃపరమసంక్రుద్ధోరావణోరాక్ష
సాధిపః॥౨౭॥అబ్రవీద్రక్షసాంమధ్యేసంస్తంభయితుమాహవే।మయావర్షసహస్రాణిచరిత్వాదుశ్చరంతపః॥౨౮॥తే
షుతేష్వవకాశేషుస్వయంభూఃపరితోషితః।తస్యైవతపసఃపుష్ట్యాప్రసాదాచ్చస్వయంభువః॥౨౯॥నాసురేభ్యోనదేవే
భ్యోభయంమమకదాచన।కవచంబ్రహ్మదత్తంమేయదాదిత్యసమప్రభమ్॥౩౦॥దేవాసురవిమర్దేషునభిన్నంవజ్రశ
క్తిభిః।తేనమామద్యసంయుక్తంరథస్థమిహసంయుగే॥౩౧॥ప్రతీయాత్కోద్యమాంప్రాప్యసాక్షాదపిపురందరః।య
త్తదాభిప్రసన్నేనసశరంకార్ముకంమహత్॥౩౨॥దేవాసురవిమర్దేషుమమదత్తంస్వయంభువా।అద్యతూర్యశతై
ర్భీమంధనురుత్థాప్యతాంమమ॥౩౩॥రామలక్ష్మణయోరేవవధాయపరమాహవే।సపుత్రవధసంతప్తఃశూరఃక్రోధవ
శంగతః॥౩౪॥సమీక్ష్యరావణోబుద్ధ్యాసీతాంహంతుంవ్యవస్యత।ప్రత్యవేక్ష్యతుతామ్రాక్షస్సుఘోరోఘోరదర్శ

నః॥౩౫॥దీనోదీనస్వరాన్సర్వాంస్తానువాచనిశాచరాన్ । మాయయామమవత్సేనవంచనార్థంవనౌకసామ్॥౩౬॥
కించిదేవహతంతత్రసీతేయమితిదర్శితమ్ । తదిదంసత్యమేవాహంకరిష్యేప్రియమాత్మనః॥౩౭॥వైదేహీంనాశయిష్యా
మిక్షత్రబంధుమనువ్రతామ్।ఇత్యేవముక్త్వాసచివాన్ఖడ్గమాశుపరామృశత్॥౩౮॥ఉద్ధృత్యగుణసంపన్నంవిమలాంబర
వర్చసమ్।నిష్పపాతసవేగేనసభార్యస్సచివైర్వృతః॥౩౯॥ రావణఃపుత్రశోకేనభృశమాకులచేతనః। సంక్రుద్ధఃఖడ్గ
మాదాయసహసాయత్రమైథిలీ॥౪౦॥వ్రజతోరాక్షసేంద్రస్యసింహనాదంప్రచుక్రుశుః । ఊచుశ్చాన్యోన్యమాశ్లిష్య
సంక్రుద్ధంప్రేక్ష్యరాక్షసాః॥౪౧॥ అద్యైనంతావుభౌదృష్ట్వాభ్రాతరౌప్రవ్యథిష్యతః । లోకపాలాహిచత్వారఃక్రు
ద్ధేనానేననిర్జితాః॥౪౨॥బహవశ్శత్రవశ్చాన్యేసంయుగేష్వనిపాతితాః । త్రిషులోకేషురత్నానిభుఙ్క్తేచాహృత్యరావ
ణః॥౪౩॥విక్రమేచబలేచైవనాస్త్యస్యసదృశోభువి।తేషాంసంజల్పమానానామశోకవనికాంగతామ్॥౪౪॥ అభిదుద్రా
వవైదేహీంరావణఃక్రోధమూర్ఛితః। వార్యమాణస్సుసంక్రుద్ధస్సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః॥౪౫॥ అభ్యధావతసంక్రుద్ధః
ఖేగ్రహోరోహిణీమివ।మైథిలీరక్ష్యమాణాతురాక్షసీభిరనిందితా॥౪౬॥చింతయంతీరణగతంరాఘవంసానుజంసతీ।తం
తథాక్రోధదీప్తాతుమాయాంతంజనకాత్మజా॥౪౭॥దదర్శరాక్షసంక్రుద్ధంనిస్త్రింశవరధారిణమ్ । తంనిశామ్యసని
స్త్రింశంవ్యథితాజనకాత్మజా॥౪౮॥నివార్యమాణంబహుశస్సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః। సీతాదుఃఖసమావిష్టావిలపంతీదమ
బ్రవీత్॥౪౯॥ యథాయంమామభిక్రుద్ధఃసమభిద్రవతిస్వయమ్ । వధిష్యతిసనాథాంమామనాథామివదుర్మతిః॥౫౦॥
బహుశఃప్రార్థయన్నేషభర్తారంమామనువ్రతామ్ । భార్యాభవరమస్వేతిప్రత్యాఖ్యాతోధ్రువంమయా॥౫౧॥
సోయంమమానుపస్థానాద్వ్యక్తంనైరాశ్యమాగతః । క్రోధమోహసమావిష్టోనిహంతుంమాంసముద్యతః ॥౫౨॥
అథవాతౌనరవ్యాఘ్రౌభ్రాతరౌరామలక్ష్మణౌ । మన్నిమిత్తమనార్యేణసమరేద్యనిపాతితౌ ॥౫౩॥ భైరవోహిమ
హానాదోరాక్షసానాంశ్రుతోమయా । బహూనామివహృష్టానాంతథావిక్రోశతాంప్రియమ్॥౫౪॥ అహోధి
క్మన్నిమిత్తోయంవినాశోరాజపుత్రయోః ।అథవాపుత్రశోకేనఅహత్వారామలక్ష్మణౌ॥౫౫॥ విధమిష్యతిమాంరౌద్రో
రాక్షసఃపాపనిశ్చయః। హనూమతోపియద్వాక్యంనకృతంతుద్రయామయా॥౫౬॥యద్యహంతస్యపృష్ఠేనతదాయా
యామనిందితా । నాద్యైవమనుశోచేయంభర్తురంకగతాసతీ॥౫౭॥ మన్యేతుహృదయంతస్యాఃకౌసల్యాయాఃఫలిష్య
తి। ఏకపుత్రాయదాపుత్రంవినష్టంశ్రోష్యతేయుధి॥౫౮॥సాహిజన్మచబాల్యంచయౌవనంచమహాత్మనః।ధర్మకార్యా
ణిరూపంచరుదంతీసంస్మరిష్యతి॥౫౯॥నిరాశానిహతేపుత్రేదత్త్వాశ్రాద్ధమచేతనా। అగ్నిమారోక్ష్యతేనూనమపోవాపి
ప్రవేక్ష్యతి॥౬౦॥ ధిగస్తుకుబ్జామసతీంమందరాంపాపనిశ్చయామ్।యన్నిమిత్తమిదందుఃఖంకౌసల్యాప్రతిపత్స్యతే॥
౬౧॥ఇత్యేవంమైథిలీందృష్ట్వావిలపంతీంతపస్వినీమ్ । రోహిణీమివచంద్రేణవినాగ్రహవశంగతామ్॥౬౨॥ ఏతస్మిన్నంత
రేతస్యఅమాత్యోబుద్ధిమాన్శుచిః।సుపార్శ్వోనామమేధావీరాక్షసోరాక్షసేశ్వరమ్॥౬౩॥నివార్యమాణంసచివైరిదం
వచనమబ్రవీత్ । కథంనామదశగ్రీవసాక్షాద్వైశ్రవణానుజ॥౬౪॥ హంతుమిచ్ఛసివైదేహీంక్రోధాద్ధర్మమపాస్య
హి। వేదవిద్యావ్రతస్నాతఃస్వకర్మనిరతస్సదా॥౬౫॥స్త్రియాఃకస్మాద్వధంవీరమన్యసేరాక్షసేశ్వర।మైథిలీంరూపసం
పన్నాంప్రత్యవేక్షస్వపార్థివ॥౬౬॥త్వమేవతుసహాస్మాభీరాఘవేక్రోధముత్సృజ। అభ్యుత్థానంత్వమద్యైవకృష్ణపక్ష
చతుర్దశీమ్ ॥౬౭॥ కృత్వానిర్యాహ్యమావాస్యాంవిజయాయబలైర్వృతః । శూరోధీమాన్రథీఖడ్గీరథప్రవరమాస్థితః॥
౬౮॥హత్వాదాశరథింవీరంభవాన్ప్రాప్స్యతిమైథిలీమ్ । ఏవముక్త్వాతుతద్రక్షోబలాత్సంగృహ్యవీర్యవాన్॥౬౯॥ అ
పాకర్షతవైదేహ్యాస్సకాశాద్రాక్షసేశ్వరమ్। సమవేక్ష్యచవైదేహ్యారూపంసర్వగుణాన్వితమ్॥౭౦॥ననాశచతదారో
షోరావణస్యదురాత్మనః॥సతద్దురాత్మాసుహృదానివేదితంవచస్సుధర్మ్యంప్రతిగృహ్యరావణః। గృహంజగామాథతతశ్చ
వీర్యవాన్పునస్సభాంచప్రయయౌసుహృద్వృతః॥౭౧॥ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రిణవతితమస్సర్గః. ***********

సప్రవిశ్యసభాంరాజాదీనఃపరమదుఃఖితః । నిషసాదాసనేముఖ్యేసింహఃక్రుద్ధఇవశ్వసన్ ॥౧॥ అబ్రవీచ్చస
తాన్సర్వాన్బలముఖ్యాన్మహాబలః।రావణిః ప్రాంజలిర్వాక్యంపుత్రవ్యసనకర్శితః॥౨॥సర్వేభవంతస్సర్వేణహస్త్య
శ్వేనసమావృతాః। నిర్యాంతురథసంఘైశ్చపాదాతైరుపశోభితాః॥౩॥ఏకంరామంపరిక్షిప్యసమరేహంతుమర్హథ । వ్ర

ర్షంతశ్శరవర్షేణ ప్రావృట్కాలఇవాంబుదాః ॥ ౪ ॥ అథవాహంశరైస్తీక్ష్ణైర్భిన్నగాత్రంమహారణే । భవద్భిశ్శ్వో విహం
తాస్మిరామంలోకస్యపశ్యతః ॥౫॥ ఇత్యేతద్రాక్షసేంద్రస్యవాక్యమాదాయరాక్షసాః । నిర్యయుస్తేరథైశ్శీఘ్రైర్నానా
నీకైస్సుసంవృతాః ॥౬॥ పరిఘాన్పట్టసాంశ్చైవశరఖడ్గపరశ్వధాన్ । శరీరాంతకరాన్సర్వే చిక్షిపుర్వానరాన్ప్రతి ॥౭॥
వానరాశ్చద్రుమాన్శైలాన్రాక్షసాన్ప్రతిచిక్షిపుః । ససంగ్రామోమహాభీమస్సూర్యస్యోదయనంప్రతి ॥౮॥ రక్ష
సాంవానరాణాంచతుములస్సమపద్యత । తేగదాభిర్విచిత్రాభిః ప్రాసైఃఖడ్గైఃపరశ్వధైః ॥౯॥ అన్యోన్యంసమరేజఘ్ను
స్తదావానరరాక్షసాః । ఏవంప్రవృత్తేసంగ్రామేహ్యుద్ధూతంసుమహద్రజః ॥౧౦॥ రక్షసాంవానరాణాంచశాంతంశో
ణితవిస్రవైః । మాతంగరథకూలాశ్చవాజిమత్స్యధ్వజద్రుమాః ॥౧౧॥ శరీరసంఘాటవహాఃప్రసుస్రుశ్శోణితాపగాః । త
తస్తేవానరాస్సర్వేశోణితౌఘపరిప్లుతాః ॥౧౨॥ ధ్వజవర్మరథానశ్వాన్నానాప్రహరణానిచ । ఆప్లుత్యాప్లుత్యసమరేరా
క్షసానాంబభంజిరే ॥౧౩॥ కేశాన్కర్ణలలాటాంశ్చనాసికాశ్చప్లవంగమాః । రక్షసాందశనైస్తీక్ష్ణైర్నఖైశ్చాపివ్యదార
యన్ ॥౧౪॥ ఏకైకంరాక్షసంసంఖ్యేశతంవానరపుంగవాః । అభ్యధావంతఫలినంవృక్షంశకునయోయథా ॥౧౫॥ తదాగదా
భిర్గుర్వీభిః ప్రాసైఃఖడ్గైఃపరశ్వధైః । నిజఘ్నుర్వానరాన్ఘోరాన్రాక్షసాఃపర్వతోపమాః ॥ ౧౬ ॥ రాక్షసైర్వధ్య
మానానాంవానరాణాంమహాచమూః । శరణ్యంశరణంయాతారామందశరథాత్మజమ్ ॥౧౭॥ తతోరామోమహాతేజాధ
నురాయమ్యవీర్యవాన్ । ప్రవిశ్యరాక్షసంసైన్యంశరవర్షంవవర్షహ ॥౧౮॥ ప్రవిష్టంతుతదారామంమేఘాస్సూర్యమి
వాంబరే । నాభిజగ్ముర్మహాఘోరంనిర్దహంతంశరాగ్నినా ॥౧౯॥ కృతాన్యేవసుఘోరాణిరామేణరజనీచరాః । రణే
రామస్యదదృశుఃకర్మాణ్యసుకరాణిచ ॥౨౦॥ చాలయంతంమహానీకంవిధమంతంమహారథాన్ । దదృశుస్తేనవైరామం
వాతంవనగతంయథా ॥౨౧॥ ఛిన్నంభిన్నంశరైర్దగ్ధంప్రభగ్నంశస్త్రపీడితమ్ । బలంరామేణదదృశుర్నరామంశీఘ్రకారి
ణమ్ ॥౨౨॥ ప్రహరంతంశరీరేషునతేపశ్యంతిరాఘవమ్ । ఇంద్రియార్థేషుతిష్ఠంతంభూతాత్మానమివప్రజాః ॥౨౩॥ ఏష
హంతిగజానీకమేషహంతిమహారథాన్ । ఏషహంతిశరైస్తీక్ష్ణైఃపదాతీన్వాజిభిస్సహ ॥౨౪॥ ఇతితేరాక్షసాస్సర్వేరామస్య
సదృశాన్రణే । అన్యోన్యంకుపితాజఘ్నుఃసాదృశ్యాద్రాఘవస్యతే ॥౨౫॥ నతేదదృశిరేరామందహంతమరివాహినీమ్ ।
మోహితాఃపరమాస్త్రేణగాంధర్వేణమహాత్మనా ॥౨౬॥ తేతురామసహస్రాణిరణేపశ్యంతిరాక్షసాః । పునఃపశ్యంతికా
కుత్స్థమేకమేవమహాహవే ॥౨౭॥ భ్రమంతీంకాంచనీంకోటింకార్ముకస్యమహాత్మనః । అలాతచక్రప్రతిమాందదృశు
స్తేనరాఘవమ్ ॥౨౮॥ శరీరనాభిసత్త్వార్చిశ్శరారంనేమికార్ముకమ్ । జ్యాఘోషతలనిర్ఘోషంతేజోబుద్ధిగుణప్రభమ్
॥౨౯॥ దివ్యాస్త్రగుణపర్యంతంనిఘ్నంతంయుధిరాక్షసాన్ । దదృశూరామచక్రంతత్కాలచక్రమివప్రజాః ॥౩౦॥ అనీకం
దశసాహస్రంరథానాంవాతరంహసామ్ । అష్టాదశసహస్రాణికుంజరాణాంతరస్వినామ్ ॥౩౧॥ చతుర్దశసహస్రా
ణిసారోహాణాంచవాజినామ్ । పూర్ణేశతసహస్రేద్వేరాక్షసానాంపదాతినామ్ ॥౩౨॥ దివసస్యాష్టమేభాగేశరైరగ్ని
శిఖోపమైః । హతాన్యేకేనరామేణరక్షసాంకామరూపిణామ్ ॥౩౩॥ తేహతాశ్వాహతరథాఃశాంతావిమథితధ్వజాః । అ
భిపేతుఃపురీంలంకాంహతశేషానిశాచరాః ॥౩౪॥ హతైర్గజపదాత్యశ్వైస్తద్బభూవరణాజిరమ్ । ఆక్రీడభూమీరుద్ర
స్యక్రుద్ధస్యేవమహాత్మనః ॥౩౫॥ తతోదేవాస్సగంధర్వాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః । సాధుసాధ్వితిరామస్యతత్కర్మసమ
పూజయన్ ॥౩౬॥ అబ్రవీచ్చతదారామఃసుగ్రీవంప్రత్యనంతరమ్ । విభీషణంచధర్మాత్మాహనూమంతంచవానరమ్ ॥౩౭
జాంబవంతంహరిశ్రేష్ఠంమైందంద్వివిదమేవచ । ఏతదస్త్రబలందివ్యంమమవాత్ర్యంబకస్యవా ॥౩౮॥ నిహత్యతాంరా
క్షసవాహినీంతురామస్తదాశక్రసమోమహాత్మా । అస్త్రేషుశస్త్రేషుజితక్లమశ్చసంస్తూయతేదేవగణైఃప్రహృష్టైః ॥
౩౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్ణవతితమస్సర్గః - ******************************

తానితానిసహస్రాణిసారోహాణాంచవాజినామ్ । రథానాంత్వగ్నివర్ణానాంసధ్వజానాంసహస్రశః ॥౧॥ రాక్షసా
నాంసహస్రాణిగదాపరిఘయోధినామ్ । కాంచనధ్వజచిత్రాణాంశూరాణాంకామరూపిణామ్ ॥౨॥ నిహతానిశరైస్తీక్ష్ణై

స్తప్తకాంచనభూషణైః । రావణేన ప్రయుక్తాని రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥౩॥ దృష్ట్వా శ్రుత్వా చ సంభ్రాంతా హతశేషా నిశా
చరాః । రాక్షస్యశ్చ సమాగమ్య దీనాశ్చింతాపరిప్లుతాః ॥౪॥ విధవా హతపుత్రాశ్చ క్రోశంత్యో హతబాంధవాః । రాక్ష
స్యస్సహ సంగమ్య దుఃఖార్తాః పర్యదేవయన్ ॥౫॥ కథం శూర్పణఖా వృద్ధా కరాళా నిర్ణతోదరీ । ఆససాద వనే రామం కం
దర్పమివ రూపిణమ్ ॥౬॥ సుకుమారం మహాసత్త్వం సర్వభూతహితే రతమ్ । తం దృష్ట్వా లోకవధ్యా సా హీనరూపా ప్రకామి
తా ॥౭॥ కథం సర్వగుణైర్హీనా గుణవంతం మహౌజసమ్ । సుముఖం దుర్ముఖీ రామం కామయామాస రాక్షసీ ॥౮॥ జనస్యా
స్యాల్పభాగ్యత్వాద్వలినీ శ్వేతమూర్ధజా । అకార్యమపహాస్యం చ సర్వలోకవిగర్హితమ్ ॥౯॥ రాక్షసానాం వినాశాయ
దూషణస్య ఖరస్య చ । చకారాప్రతిరూపా సా రాఘవస్య ప్రధర్షణమ్ ॥౧౦॥ తన్నిమిత్తమిదం వైరం రావణేన కృతం మ
హత్ । వధాయ సీతా సానీతా దశగ్రీవేణ రక్షసామ్ ॥౧౧॥ న చ సీతాం దశగ్రీవః ప్రాప్నోతి జనకాత్మజామ్ । బద్ధం బలవతా
వైరమక్షయం రాఘవేణ చ ॥౧౨॥ వైదేహీం ప్రార్థయానం తం విరాధం ప్రేక్ష్య రాక్షసమ్ । హతమేకేన రామేణ పర్యా
ప్తం తన్నిదర్శనమ్ ॥౧౩॥ చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥౧౪॥
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా । శరైరాదిత్యసంకాశైః పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ ॥౧౫॥ హతో యోజనబా
హుశ్చ కబంధో రుధిరాశనః । క్రోధాన్నాదం నదన్ సోఽథ పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ ॥౧౬॥ జఘాన బలినం రామః సహస్రన
యనాత్మజమ్ । వాలినం మేరుసంకాశం పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ ॥౧౭॥ ఋశ్యమూకే వసన్ శైలే దీనో భగ్నమనోర
థః । సుగ్రీవస్థాపితో రాజ్యే పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ ॥౧౮॥ పురా హనుమతా లంకాం దగ్ధ్వా లాంగూలవహ్నినా । హత
మక్షకుమారం చ దృష్ట్వా సౌ నావబుధ్యతే ॥౧౯॥ ధర్మార్థసహితం వాక్యం సర్వేషాం రక్షసాం హితమ్ । యుక్తం విభీషణే
నోక్తం మోహాత్తస్య న రోచతే ॥౨౦॥ విభీషణవచః కుర్యాద్యది స్మ ధనదానుజః । శ్మశానభూతా దుఃఖార్తా నేయం లంకా
పురీ భవేత్ ॥౨౧॥ కుంభకర్ణం హతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాబలమ్ । అతికాయం చ దుర్ధర్షం లక్ష్మణేన హతం పునః ॥ ప్రి
యం చేంద్రజితం పుత్రం రావణో నావబుధ్యతే ॥౨౨॥ మమ పుత్రో మమ భ్రాతా మమ భర్తా రణే హతః । ఇత్యేవం శ్రూ
యతే శబ్దో రాక్షసానాం కులే కులే ॥౨౩॥ రథాశ్చాశ్వాశ్చ నాగాశ్చ హతాశ్శతసహస్రశః । రణే రామేణ శూరేణ రాక్ష
సాశ్చ పదాతయః ॥౨౪॥ రుద్రో వా యది వా విష్ణుర్మహేంద్రో వా శతక్రతుః । హంతి నో రామరూపేణ యది వా స్వయ
మంతకః ॥౨౫॥ హతప్రవీరా రామేణ నిరాశా జీవితే వయమ్ । అపశ్యంతో భయస్యాంతమనాథా విలపామహే ॥౨౬॥ రామ
హస్తాద్దశగ్రీవః శూరో దత్తమహావరః । ఇదం భయం మహాఘోరముత్పన్నం నావబుధ్యతే ॥౨౭॥ న దేవా న చ గంధర్వా న పి
శాచా న రాక్షసాః । ఉపసృష్టం పరిత్రాతుం శక్తా రామేణ సంయుగే ॥౨౮॥ ఉత్పాతాశ్చాపి దృశ్యంతే రావణస్య రణే రణే ।
కథయిష్యంతి రామేణ రావణస్య నిబర్హణమ్ ॥౨౯॥ పితామహేన ప్రీతేన దేవదానవరాక్షసైః । రావణస్యాభయం దత్తం
మనుష్యేభ్యో న యాచితమ్ ॥౩౦॥ తదిదం మానుషం మన్యే ప్రాప్తం నిస్సంశయం భయమ్ । జీవితాంతకరం ఘోరం రక్ష
సాం రావణస్య చ ॥౩౧॥ పీడ్యమానాస్తు బలినా వరదానేన రక్షసా । దీప్తైస్తపోభిర్విబుధాః పితామహమపూజయన్ ॥౩౨॥ దే
వతానాం హితార్థం తు మహాత్మా వై పితామహః । ఉవాచ దేవతాస్సర్వా ఇదం తుష్టో మహద్వచః ॥౩౩॥ అద్య ప్రభృతి
లోకాంస్త్రీన్ సర్వే దానవరాక్షసాః । భయేన ప్రావృతా నిత్యం విచరిష్యంతి శాశ్వతమ్ ॥౩౪॥ దైవతైస్తు సమాగమ్యాస
ర్వైశ్చేంద్రపురోగమైః । వృషధ్వజస్త్రిపురహా మహాదేవః ప్రసాదితః ॥౩౫॥ ప్రసన్నస్తు మహాదేవో దేవానేతద్వచో
బ్రవీత్ । ఉత్పత్స్యతి హితార్థం వో నారీ రక్షఃక్షయావహా ॥౩౬॥ ఏషా దేవైః ప్రయుక్తా తు క్షుద్యథా దానవాన్ పురా । భ
క్షయిష్యతి నస్సీతా రాక్షసఘ్నీ సరావణాన్ ॥౩౭॥ రావణస్యాపనీతేన దుర్వినీతస్య దుర్మతేః । అయం నిష్టానకో ఘో
రశ్శోకేన సమభిప్లుతః ॥౩౮॥ తం న పశ్యామహే లోకే యో నశ్శరణదో భవేత్ । రాఘవేణోపసృష్టానాం కాలేనేవ యుగక్ష
యే ॥౩౯॥ నాస్తి నశ్శరణం కశ్చిద్భయే మహతి తిష్ఠతామ్ । దవాగ్నివేష్టితానాం హి కరేణూనాం యథా వనే ॥౪౦॥ ప్రాప్తకా
లం కృతం తేన పౌలస్త్యేన మహాత్మనా । యత ఏవ భయం దృష్టం తమేవ శరణం గతః ॥౪౧॥ ఇతీవ సర్వా రజనీచరస్త్రియః పర
స్పరం సంపరిరభ్య బాహుభిః । విషేదురార్తాతిభయాభిపీడితా వినేదురుచ్చైశ్చ తదా సుదారుణమ్ ॥౪౨॥ ఇతి శ్రీ
మద్యుద్ధకాండే - పంచనవతితమస్సర్గః । **

ఆర్తానాంరాక్షసీనాంచలంకాయాంవైకులేకులే ।రావణఃకరుణంశబ్దంశుశ్రావపరిదేవితమ్॥౧॥సతుదీర్ఘం
వినిశ్వస్యముహూర్తంధ్యానమాశ్రితః । బభూవపరమక్రుద్ధోరావణోభీమదర్శనః॥౨ ॥ సందశ్యదశనైరోష్ఠంక్రోధ
సంరక్తలోచనః । రాక్షసైరపిదుర్దర్శఃకాలాగ్నిరివమూర్ఛితః॥౩॥ఉవాచచసమీపస్థాన్రాక్షసాన్రాక్షసేశ్వరః
భయావ్యక్తకథస్తత్రనిర్దహన్నివచక్షుషా ॥౪॥ మహోదరంమహాపార్శ్వంవిరూపాక్షంచరాక్షసమ్ । శీఘ్రంవ
దతసైన్యానినిర్యాంత్వితిమమాజ్ఞయా॥౫ ॥తస్యతద్వచనంశ్రుత్వారాక్షసాస్తేభయార్దితాః । చోదయామాసురవ్య
గ్రాన్రాక్షసాంస్తాన్నృపాజ్ఞయా॥౬॥తేతుసర్వేతథేత్యుక్త్వారాక్షసాఘోరదర్శనాః । కృతస్వస్త్యయనాస్సర్వే
రణాయాభిముఖాయయుః॥౭॥ప్రతిపూజ్యయథాన్యాయంరావణంతేమహారథాః । తస్థుఃప్రాంజలయస్సర్వేభర్తుర్వి
జయకాంక్షిణః॥౮॥అథోవాచప్రహస్యైతాన్రావణఃక్రోధమూర్ఛితః । మహోదరమహాపార్శ్వౌవిరూపాక్షం
చరాక్షసమ్॥౯॥అద్యబాణైర్ధనుర్ముక్తైర్యుగాంతాదిత్యసన్నిభైః ।రాఘవంలక్ష్మణంచైవనేష్యామియమసాదనమ్॥
౧౦॥ఖరస్యకుంభకర్ణస్యప్రహస్తేంద్రజితోర్యుధి । కరిష్యామిప్రతీకారమద్యశత్రువధాదహమ్॥౧౧ ॥నైవాంతరిక్షంన
దిశోననద్యోనాపిసాగరః । ప్రకాశత్వంగమిష్యంతిబాణజాలసమావృతాః॥౧౨॥అద్యవానరముఖ్యానాంతానియూథాని
భాగశః । ధనుర్ముక్తైర్మహావేగైర్విధమిష్యామిపత్రిభిః ॥ ౧౩ ॥ అద్యవానరసైన్యానిరథేనపవనౌజసా । ధనుస్సము
ద్రముద్ధూతైర్మథిష్యామిశరోర్మిభిః॥౧౪॥వ్యాకోచపద్మపత్రాణిపద్మకేసరవర్చసామ్ । అద్యవ్యూహతటాకా
నిగజవత్ప్రమథామ్యహమ్॥౧౫॥సశరైరద్యవదనైఃసంఖ్యేవానరయూథపాః। మండయిష్యంతివసుధాంసనాలైరివపంక
జైః॥౧౬ ॥ అద్యయుద్ధప్రచండానాంహరీణాంద్రుమయోధినామ్ । ముక్తేనైకేషుణాయుద్ధేభేత్స్యామిచశతంశతమ్॥
౧౭॥హతోభర్తాహతోభ్రాతాయాసాంచతనయాహతాః ।వధేనాద్యరిపోస్తాసాంకరోమ్యశ్రుప్రమార్జనమ్॥౧౮
అద్యమద్బాణనిర్భిన్నైఃప్రకీర్ణైర్గతచేతనైః ।కరోమివానరైర్యుద్ధేయత్నావేక్ష్యతలాంమహీమ్॥౧౯ ॥అద్యగోమా
యవోగృధ్రాయేచమాంసాశినోపరే । తాన్సర్వాంస్తర్పయిష్యామిహరీణాంమాంసశోణితైః॥౨౦ ॥ కల్ప్యతాం
మేరథశ్శీఘ్రంక్షిప్రమానీయతాంధనుః । అనుప్రయాంతుమాంసర్వేయేఽవశిష్టానిశాచరాః ॥ ౨౧ ॥ తస్యతద్వచనంశ్రు
త్వామహాపార్శ్వోబ్రవీద్వచః । బలాధ్యక్షాన్స్థితాంస్తత్రబలంసంత్వర్యతామితి॥౨౨ ॥ బలాధ్యక్షాస్తుసంరబ్ధారా
క్షసాంస్తాన్గృహాద్గృహాత్ । చోదయంతఃపరియయుర్లంకాయాంతుమహాబలాః ॥౨౩ ॥ తతోముహూర్తాన్నిష్పే
తూరాక్షసాభీమదర్శనాః । నర్దంతోభీమవదనానానాప్రహరణైర్భుజైః॥౨౪॥ అసిభిఃపట్టసైశ్శూలైర్గదాభిర్ముస
లైర్హలైః।శక్తిభిస్తీక్ష్ణధారాభిర్మహద్భిఃకూటముద్గరైః॥౨౫॥ఋష్టిభిర్విమలైశ్చక్రైర్నిశితైశ్చపరశ్వధైః।భిండిపా
లైశ్శతఘ్నీభిరన్యైశ్చాపివరాయుధైః॥౨౬ ॥ అథానయన్బలాధ్యక్షాస్సత్వరారావణాజ్ఞయా । (రథానాంనియుతం
సాగ్రంనాగానాంనియుతత్రయమ్॥౨౭ ॥అశ్వానాంషష్టికోట్యస్తుఖరోష్ట్రాణాంతథైవచ । పదాతయస్త్వసంఖ్యాతా
జగ్ముస్తేరాజశాసనాత్ ॥౨౮॥బలాధ్యక్షాశ్చసంస్థాప్యరాజ్ఞస్సేనాంపురస్థితామ్।ఏతస్మిన్నంతరేసూతఃస్థాపయామా
సతంరథమ్ ॥౨౯ ॥దివ్యస్రగ్వస్త్రసంపన్నంనానాలంకారభూషితమ్ । నానారత్నపరిక్షిప్తందివ్యాలంకారభూషితమ్॥
౩౦॥నానామృగగణాకీర్ణంకింకిణీజాలమండితమ్ ।నానారత్నపరిక్షిప్తంరత్నస్తంభైర్విరాజితమ్॥౩౧॥జాంబూనదమ
యైశ్చైవసహస్రకలశైర్యుతమ్। తందృష్ట్వారాక్షసాస్సర్వేవిస్మయంపరమంయయుః॥౩౨ ॥తందృష్ట్వాసహసోత్థాయ
రావణోరాక్షసేశ్వరః। కోటిసూర్యప్రతీకాశంజ్వలంతమివపావకమ్॥౩౩॥)ద్రుతంసూతసమాయుక్తంయుక్తాష్టతుర
గంరథమ్ । ఆరురోహాశుభంభీమందీప్యమానంస్వతేజసా॥౩౪॥తతఃప్రయాతస్సహసారాక్షసైర్బహుభిర్వృతః । రావ
ణస్సత్త్వగాంభీర్యాద్దారయన్నివమేదినీమ్॥౩౫॥తతశ్చాసీన్మహానాదస్తూర్యాణాంచతతస్తతః । మృదంగైఃపట్టసైశ్శం
ఖైఃకాహలైస్సహరక్షసామ్॥౩౬॥తేననాదేనమహతాపృథివీసమకంపత ।తంశబ్దంసహసాశ్రుత్వావానరాద్రుద్రువు
ర్భయాత్॥౩౭॥రావణస్తుమహాబాహుఃసచివైఃపరివారితః । ఆజగామమహాతేజావిజయాయరణంప్రతి॥౩౮ ॥రావ
ణేనాభ్యనుజ్ఞాతౌమహాపార్శ్వమహోదరౌ।విరూపాక్షశ్చదుర్ధర్షోరథానారురుహుస్తదా॥౩౯॥తేతుహృష్టావిన
ర్దంతోభిందతఇవమేదినీమ్। నాదంఘోరంవిముంచంతోనిర్యయుర్జయకాంక్షిణః॥౪౦॥తతోయుద్ధాయతేజస్వీరక్షోగణ

బలైర్వృతః । నిర్యయావుద్యతధనుః కాలాంతకయమోపమః ॥౪౧॥ తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన స మహారథః । ద్వారేణ నిర్య
యౌ తత్ర యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥౪౨॥ తతో నష్టప్రభస్సూర్యో దిశశ్చ తిమిరావృతాః । ద్విజాశ్చ నేదుర్ఘోరాశ్చ సం
చచాలేవ మేదినీ ॥౪౩॥ వవర్ష రుధిరం దేవశ్చస్ఖలుస్తురగాః పథి । ధ్వజాగ్రే న్యపతద్గృధ్రో వినేదుశ్చాశివం శివాః ॥౪౪॥ న
యనం చాస్ఫురద్వామం సవ్యో బాహురకంపత । వివర్ణవదనశ్చాసీత్కించిదభ్రశ్యత స్వరః ॥౪౫॥ తతో నిష్పతతో యుద్ధే
దశగ్రీవస్య రక్షసః । రణే నిధనశంసీని రూపాణ్యేతాని జజ్ఞిరే ॥౪౬॥ అంతరిక్షాత్పపాతోల్కా నిర్ఘాతసమనిస్వనా । వినేదు
రశివా గృధ్రా వాయసైరనునాదితాః ॥౪౭॥ ఏతానచింతయన్ ఘోరానుత్పాతాన్ సముపస్థితాన్ । నిర్యయౌ రావణో
మోహాద్వధార్థీ కాలచోదితః ॥౪౮॥ తేషాం తు రథఘోషేణ రాక్షసానాం మహాత్మనామ్ । వానరాణామపి చమూర్యుద్ధా
యైవాభ్యవర్తత ॥౪౯॥ తేషాం తు తుములం యుద్ధం బభూవ కపిరక్షసామ్ । అన్యోన్యమాహ్వయానానాం క్రుద్ధానాం జ
యమిచ్ఛతామ్ ॥౫౦॥ తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః శరైః కాంచనభూషణైః । వానరాణామనీకేషు చకార కదనం మహత్ ॥౫౧॥ ని
కృత్తశిరసః కేచిద్రావణేన వలీముఖాః । కేచిద్విభిన్నహృదయాః కేచిచ్ఛ్రోత్రవివర్జితాః ॥౫౨॥ నిరుచ్ఛ్వాసా హతాః
కేచిత్ కేచిత్పార్శ్వేషు దారితాః । కేచిద్విభిన్నశిరసః కేచిచ్చక్షుర్వివర్జితాః ॥౫౩॥ ఛిన్నగాత్రాశ్శరైః కేచిద్రావణేన
బలీయసా । నిష్పిష్టహృదయాః కేచిన్నిశ్వసంతో మహీం గతాః ॥౫౪॥ దశాననః క్రోధవివృత్తనేత్రో యతో యతోఽభ్యేతి ర
థేన సంఖ్యే । తతస్తతస్తస్య శరప్రవేగం సోఢుం న శేకుర్హరిపుంగవాస్తే ॥౫౫॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-షణ్ణవతితమస్సర్గః.

తథా తైః కృత్తగాత్రైస్తు దశగ్రీవేణ మార్గణైః । బభూవ వసుధా తత్ర ప్రకీర్ణా హరిభిర్వృతా ॥౧॥ రావణస్యాప్ర
సహ్యం తం శరసంపాతమేకతః । న శేకుస్సహితుం దీప్తం పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥౨॥ తేఽర్దితా నిశితైర్బాణైః క్రోశంతో వి
ప్రదుద్రువుః । పావకార్చిస్సమావిష్టా దహ్యమానా యథా గజాః ॥౩॥ ప్లవంగానామనీకాని మహాభ్రాణీవ మారుతః । స
యయౌ సమరే తస్మిన్విధమన్ రావణశ్శరైః ॥౪॥ కదనం తరసా కృత్వా రాక్షసేంద్రో వనౌకసామ్ । ఆససాద తతో యుద్ధే
రాఘవం త్వరితస్తదా ॥౫॥ సుగ్రీవస్తాన్ కపీన్ దృష్ట్వా భగ్నాన్విద్రవతో రణే । గుల్మే సుషేణం నిక్షిప్య చక్రే యుద్ధే ధృతం మ
నః ॥౬॥ ఆత్మనస్సదృశం వీరస్స తం నిక్షిప్య వానరమ్ । సుగ్రీవోఽభిముఖశ్శత్రుం ప్రతస్థే పాదపాయుధః ॥౭॥ పార్శ్వతః పృష్ఠత
శ్చాస్య సర్వే యూథాధిపాస్స్వయమ్ । అనుజగ్ముర్మహాశైలాన్ వివిధాన్ గృహ్య తే ద్రుమాన్ ॥౮॥ స నదన్ యుధి సుగ్రీ
వస్స్వరేణ మహతా మహాన్ । పాతయన్ వివిధాంశ్చాన్యాన్ జగామోత్తమరాక్షసాన్ ॥౯॥ మమర్ద చ మహాకాయాన్
రాక్షసాన్ వానరేశ్వరః । యుగాంతసమయే వాయుః ప్రవృద్ధానగమానివ ॥౧౦॥ రాక్షసానామనీకేషు శైలవర్షం వవ
ర్ష హ । అశ్మవర్షం యథా మేఘః పక్షిసంఘేషు కాననే ॥౧౧॥ కపిరాజవిముక్తైస్తైశ్శైలవర్షైస్తు రాక్షసాః । వికీర్ణ
శిరసః పేతుర్నికృత్తా ఇవ పర్వతాః ॥౧౨॥ అథ సంక్షీయమాణేషు రాక్షసేషు సమంతతః । సుగ్రీవేణ ప్రభగ్నేషు పతత్సు విన
దత్సు చ ॥౧౩॥ విరూపాక్షస్స్వకం నామ ధన్వీ విశ్రావ్య రాక్షసః । రథాదాప్లుత్య దుర్ధర్షో గజస్కంధముపారుహత్ ॥౧౪॥
స తం ద్విరదమారుహ్య విరూపాక్షో మహారథః । వ్యనదద్భీమనిర్హ్రాదం వానరానభ్యధావత ॥౧౫॥ సుగ్రీవాయ శరాన్
ఘోరాన్ విససర్జ చమూముఖే । స్థాపయామాస చోద్విగ్నాన్ రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥౧౬॥ సుగ్రీవం తం విరూ
పాక్షః శరైరాశీవిషోపమైః । బహుభిస్తాడయామాస సర్వాంగేష్వరిమర్దనః ॥౧౭॥ సోఽతివిద్ధశ్శితైర్బాణైః కపీంద్రస్తేన ర
క్షసా । చుక్రోధ చ మహాక్రోధో వధే చాస్య మనో దధే ॥౧౮॥ తతః పాదపముద్ధృత్య శూరస్సంప్రధనో హరిః । అభిపత్య జ
ఘానాస్య ప్రముఖే తు మహాగజమ్ ॥౧౯॥ స తు ప్రహారాభిహతస్సుగ్రీవేణ మహాగజః । అపాసర్పద్ధనుర్మాత్రం నిపపాత
మమార చ ॥౨౦॥ గజాత్తు మథితాత్తూర్ణమపక్రమ్య స వీర్యవాన్ । రాక్షసోఽభిముఖశ్శత్రుం ప్రత్యుద్గమ్య తతః కపిమ్ ॥
౨౧॥ ఆర్షభం చర్మ ఖడ్గం చ ప్రగృహ్య లఘువిక్రమః । భర్త్సయన్నివ సుగ్రీవమాససాద వ్యవస్థితమ్ ॥౨౨॥ స హి తస్యాపి
సంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలామ్ । విరూపాక్షాయ చిక్షేప సుగ్రీవో జలదోపమామ్ ॥౨౩॥ స తాం శిలామాపతంతీం దృష్ట్వా
రాక్షసపుంగవః । అపక్రమ్య సువిక్రాంతః ఖడ్గేన ప్రాహరత్తదా ॥౨౪॥ తేన ఖడ్గప్రహారేణ రక్షసా బలినా హతః । ము
హూర్తమభవద్వీరో విసంజ్ఞ ఇవ వానరః ॥౨౫॥ స తదా సహసోత్పత్య రాక్షసస్య మహాహవే । ముష్టిం సంవర్త్య వేగేన
పాతయామాస వక్షసి ॥౨౬॥ ముష్టిప్రహారాభిహతో విరూపాక్షో నిశాచరః । తేన ఖడ్గేన సంక్రుద్ధః సుగ్రీవస్య చమూము

క్షౌ ॥౨౭॥ కవచం పాతయామాస పద్భ్యామభిహతోపతత్ । స సముత్థాయ పతితః కపిస్తస్య వ్యసర్జయత్ ॥౨౮॥ తలప్రహా
రమశనేస్సమానం భీమనిస్వనమ్ । తలప్రహారం తద్రక్షః సుగ్రీవేణ సముద్యతమ్ ॥౨౯॥ నైపుణ్యాన్మోచయిత్వైనం ముష్టి
నోరస్యతాడయత్ । తతస్తు సంక్రుద్ధతరః సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥౩౦॥ మోక్షితం చాత్మనో దృష్ట్వా ప్రహారం తేన రక్ష
సా । స దదర్శాంతరం తస్య విరూపాక్షస్య వానరః ॥౩౧॥ తతోన్యపాతయత్ క్రోధాచ్ఛంఖదేశే మహాతలమ్ । మహేం
ద్రాశనికల్పేన తలేనాభిహతః క్షితౌ ॥౩౨॥ పపాత రుధిరక్లిన్నః శోణితం హి సముద్వమన్ । స్రోతోభ్యస్తు విరూపాక్షో జ
లం ప్రస్రవణాదివ ॥ ౩౩ ॥ వివృత్తనయనం క్రోధాత్సఫేనం రుధిరాప్లుతమ్ । దదృశుస్తే విరూపాక్షం విరూపాక్షతరం కృ
తమ్ ॥౩౪॥ స్ఫురంతం పరివర్తంతం పార్శ్వేన రుధిరోక్షితమ్ । కరుణం చ వినర్దంతం దదృశుః కపయో రిపుమ్ ॥౩౫॥ తథా తు
తౌ సంయతి సంప్రయుక్తౌ తరస్వినౌ వానరరాక్షసానామ్ । బలార్ణవౌ సస్వనతుస్సుభీమం మహార్ణవౌ ద్వావివ భిన్నవే
లౌ ॥౩౬॥ వినాశితం ప్రేక్ష్య విరూపనేత్రం మహాబలం తం హరిపార్థివేన । బలం సమస్తం కపిరాక్షసానామున్మత్తగంగా
ప్రతిమం బభూవ ॥౩౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తనవతితమస్సర్గః. ******************************

హన్యమానే బలే తూర్ణమన్యోన్యం తే మహామృధే । సరసీవ మహాఘర్మే సోపక్షీణే బభూవతుః ॥౧॥ స్వబలస్య
చ ఘాతేన విరూపాక్షవధేన చ । బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః ॥౨॥ ప్రక్షీణం తు బలం దృష్ట్వా వధ్యమానం వలీ
ముఖైః । బభూవాస్య వ్యథా యుద్ధే ప్రేక్ష్య దైవవిపర్యయమ్ ॥౩॥ ఉవాచ చ సమీపస్థం మహోదరమరిందమమ్ । అస్మిన్
కాలే మహాబాహో జయాశా త్వయి మే స్థితా ॥౪॥ జహి శత్రుచమూం వీర దర్శయాద్య పరాక్రమమ్ । భర్తృపిండస్య కా
లోయం నిర్వేష్టుం సాధు యుధ్యతామ్ ॥౫॥ ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా రాక్షసేంద్రో మహోదరః । ప్రవివేశారిసేనాం తాం
పతంగ ఇవ పావకమ్ ॥౬॥ తతస్స కదనం చక్రే వానరాణాం మహాబలః । భర్తృవాక్యేన తేజస్వీ స్వేన వీర్యేణ చోదితః ॥౭॥ వాన
రాశ్చ మహాసత్త్వాః ప్రగృహ్య విపులాః శిలాః । ప్రవిశ్యారిబలం భీమం జఘ్నుస్తే రజనీచరాన్ ॥౮॥ మహోదరస్తు సంక్రు
ద్ధః శరైః కాంచనభూషణైః । చిచ్ఛేద పాణిపాదోరూన్ వానరాణాం మహాహవే ॥ ౯॥ తతస్తే వానరాస్సర్వే రాక్షసైరర్ది
తా భృశమ్ । దిశో దశ ద్రుతాః కేచిత్ కేచిత్సుగ్రీవమాశ్రితాః ॥౧౦॥ ప్రభగ్నాం సమరే దృష్ట్వా వానరాణాం మహాచమూం
అభిదుద్రావ సుగ్రీవో మహోదరమనంతరమ్ ॥౧౧॥ ప్రగృహ్య విపులాం ఘోరాం మహీధరసమాం శిలామ్ । చిక్షేప చ
మహాతేజాస్తద్వధాయ హరీశ్వరః ॥౧౨॥ తామాపతంతీం సహసా శిలాం దృష్ట్వా మహోదరః । అసంభ్రాంతస్తతో బా
ణైర్నిర్బిభేద దురాసదామ్ ॥౧౩॥ రక్షసా తేన బాణౌఘైర్నికృత్తా సా సహస్రధా । నిపపాత శిలా భూమౌ గృధ్రచక్రమి
వాకులమ్ ॥౧౪॥ తాం తు భిన్నాం శిలాం దృష్ట్వా సుగ్రీవః క్రోధమూర్ఛితః । సాలముత్పాట్య చిక్షేప రక్షసే రణమూర్ధని ॥
౧౫॥ శరైశ్చ విదదారైనం శూరః పరబలార్దనః । స దదర్శ తతః క్రుద్ధః పరిఘం పతితం భువి ॥౧౬॥ ఆవిధ్య తు స తం దీప్తం పరిఘం
తస్య దర్శయన్ । పరిఘాగ్రేణ వేగేన జఘానాస్య హయోత్తమాన్ ॥౧౭॥ తస్మాద్ధతహయాద్వీరః సోవప్లుత్య మహారథాత్ ।
గదాం జగ్రాహ సంక్రుద్ధో రాక్షసోథ మహోదరః ॥౧౮॥ గదాపరిఘహస్తౌ తౌ యుధి వీరౌ సమీయతుః । నర్దంతౌ గో
వృషప్రఖ్యౌ ఘనావివ సవిద్యుతౌ ॥ ౧౯ ॥ తతః క్రుద్ధో గదాం తస్మై చిక్షేప రజనీచరః । జ్వలంతీం భాస్కరాభాం తాం సుగ్రీ
వాయ మహోదరః ॥౨౦॥ గదాం తాం సుమహాఘోరామాపతంతీం మహాబలః । సుగ్రీవో రోషతామ్రాక్షస్సముద్యమ్య
మహాహవే ॥౨౧॥ ఆజఘాన గదాం తస్య పరిఘేణ హరీశ్వరః । పపాత స గదోద్భిన్నః పరిఘస్తస్య భూతలే ॥౨౨॥ తతో జగ్రా
హ తేజస్వీ సుగ్రీవో వసుధాతలాత్ । ఆయసం ముసలం ఘోరం సర్వతో హేమభూషితమ్ ॥ ౨౩ ॥ తం సముద్యమ్య చిక్షేప సో
ప్యన్యాం వ్యాక్షిపద్గదామ్ । భిన్నావన్యోన్యమాసాద్య పేతతుర్ధరణీతలే ॥౨౪॥ తతో భగ్నప్రహరణౌ ముష్టిభ్యాం తౌ సమీ
యతుః । తేజోబలసమావిష్టౌ దీప్తావివ హుతాశనౌ ॥౨౫॥ జఘ్నతుస్తౌ తదాన్యోన్యం నేదతుశ్చ పునః పునః । తలైశ్చాన్యోన్య
మాహత్య పేతతుశ్చ మహీతలే ॥౨౬॥ ఉత్పేతతుః పునస్తూర్ణం జఘ్నతుశ్చ పరస్పరమ్ । భుజైశ్చిక్షిపతుర్వీరావన్యోన్యమపరా
జితౌ ॥౨౭॥ జగ్మతుస్తౌ శ్రమం వీరౌ బాహుయుద్ధే పరంతపౌ । జగ్రాహ చ తదా ఖడ్గమదూరపరివర్తినమ్ ॥౨౮॥ రాక్షసశ్చర్మ
ణా సార్ధం మహావేగో మహోదరః । తథైవ చ మహాఖడ్గం చర్మణా పతితం సహ ॥౨౯॥ జగ్రాహ వానరశ్రేష్ఠః సుగ్రీవో
వేగవత్తరః । తౌ తు రోషపరీతాంగౌ నర్దంతావభ్యయుధ్యతాం ॥౩౦॥ ఉద్యతాసీ రణే హృష్టావుభౌ శస్త్రవిశారదౌ । దక్షిణం

మండలం సవ్యం సుతూర్ణం సంపరీయతుః ॥౩౧॥ అన్యోన్యమభిసంక్రుద్ధౌ జయే ప్రణిహితావుభౌ । స తు శూరో మహావేగో
వీర్యశ్లాఘీ మహోదరః ॥౩౨॥ మహాచర్మణి తం ఖడ్గం పాతయామాస దుర్మతిః । లగ్నముత్కర్షతః ఖడ్గం ఖడ్గేన క
పికుంజరః ॥౩౩॥ జహార సశిరస్త్రాణం కుండలోపహితం శిరః । నికృత్తశిరసస్తస్య పతితస్య మహీతలే ॥౩౪॥ తద్బలం రాక్ష
సేంద్రస్య దృష్ట్వా తత్ర న తిష్ఠతే । హత్వా తం వానరైస్సార్ధం ననాద ముదితో హరిః ॥౩౫॥ చుక్రోధ చ దశగ్రీవో బభౌ హృ
ష్టశ్చ రాఘవః । విషణ్ణవదనాస్సర్వే రాక్షసా దీనచేతసః ॥౩౬॥ విద్రవంతి తతస్సర్వే భయవిత్రస్తచేతసః ॥ మహోద
రం తం వినిపాత్య భూమౌ మహాగిరేః కీర్ణమివైకదేశమ్ । సూర్యాత్మజస్తత్ర రరాజ లక్ష్మ్యా సూర్యస్స్వతేజోభిరివాప్ర
ధృష్యః ॥౩౭॥ అథ విజయమవాప్య వానరేంద్రః సమరముఖే సురయక్షసిద్ధసంఘైః । అవనితలగతైశ్చ భూతసంఘైర్హ
ర్షసమాకులితైస్స్తుతో మహాత్మా ॥౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-అష్టనవతితమస్సర్గః- ********************

మహోదరే తు నిహతే మహాపార్శ్వో మహాబలః । సుగ్రీవేణ సమీక్ష్యాథ క్రోధాత్సంరక్తలోచనః ॥౧॥ అంగద
స్య చమూం భీమాం క్షోభయామాస సాయకైః । స వానరాణాం ముఖ్యానాముత్తమాంగాని సర్వశః ॥౨॥ పాతయామాస
కాయేభ్యః ఫలం వృంతాదివానిలః । కేషాంచిదిషుభిర్బాహూన్ స్కంధాంశ్చిచ్ఛేద రాక్షసః ॥౩॥ వానరాణాం సుసంక్రు
ద్ధః పార్శ్వం కేషాం వ్యదారయత్ । తేఽర్దితా బాణవర్షేణ మహాపార్శ్వేన వానరాః ॥౪॥ విషాదవిముఖాస్సర్వే బభూ
వుర్గతచేతసః । నిరీక్ష్య బలముద్విగ్నమంగదో రాక్షసార్దితమ్ ॥౫॥ వేగం చక్రే మహాబాహుః సముద్ర ఇవ పర్వసు । ఆయ
సం పరిఘం గృహ్య సూర్యరశ్మిసమప్రభమ్ ॥౬॥ సమరే వానరశ్రేష్ఠో మహాపార్శ్వే న్యపాతయత్ । స తు తేన ప్రహారేణ
మహాపార్శ్వో విచేతనః ॥౭॥ ససూతః స్యందనాత్తస్మాద్విసంజ్ఞశ్చాపతద్భువి । స ఋక్షరాజస్తేజస్వీ నీలాంజనచయో
పమః ॥౮॥ నిష్పత్య సుమహావీర్యః స్వయూథాన్మేఘసన్నిభాత్ । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభాం క్రుద్ధస్సువిపులాం శిలామ్ ॥౯॥ అ
శ్వాన్ జఘాన తరసా స్యందనం చ బభంజ తమ్ । ముహూర్తాల్లబ్ధసంజ్ఞస్తు మహాపార్శ్వో మహాబలః ॥౧౦॥ అంగదం బహుభి
ర్బాణైర్భూయస్తం ప్రత్యవిధ్యత । జాంబవంతం త్రిభిర్బాణైరాజఘాన స్తనాంతరే ॥౧౧॥ ఋక్షరాజం గవాక్షం చ జఘా
న బహుభిశ్శరైః । గవాక్షం జాంబవంతం చ స దృష్ట్వా శరపీడితౌ ॥౧౨॥ జగ్రాహ పరిఘం ఘోరమంగదః క్రోధమూర్ఛితః ।
తస్యాంగదస్సురుషితో రాక్షసస్య తమాయసమ్ ॥౧౩॥ దూరస్థితస్య పరిఘం రవిరశ్మిసమప్రభమ్ । ద్వాభ్యాం భుజాభ్యాం
సంగృహ్య భ్రామయిత్వా చ వేగవాన్ ॥౧౪॥ మహాపార్శ్వస్య చిక్షేప వధార్థం వాలినస్సుతః । స తు క్షిప్తో బలవతా పరిఘ
స్తస్య రక్షసః ॥౧౫॥ ధనుశ్చ సశరం హస్తాచ్ఛిరస్త్రం చాప్యపాతయత్ । తం సమాసాద్య వేగేన వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥
౧౬॥ తలేనాభ్యహనత్క్రుద్ధః కర్ణమూలే సకుండలే । తతః క్రుద్ధో మహావేగో మహాపార్శ్వో మహాద్యుతిః ॥౧౭॥ కరేణైకే
న జగ్రాహ సుమహాంతం పరశ్వధమ్ । తం తైలధౌతం విమలం శైలసారమయం దృఢమ్ ॥౧౮॥ రాక్షసః పరమక్రుద్ధో వాలిపు
త్రే న్యపాతయత్ । తేన వామాంసఫలకే భృశం ప్రత్యవపాతితమ్ ॥౧౯॥ అంగదో మోక్షయామాస సరోషస్స పరశ్వధమ్ ।
స వీరో వజ్రసంకాశమంగదో ముష్టిమాత్మనః ॥౨౦॥ సంవర్తయత్సుసంక్రుద్ధః పితృతుల్యపరాక్రమః । రాక్షసస్య స్తనా
భ్యాశే మర్మజ్ఞో హృదయం ప్రతి ॥౨౧॥ ఇంద్రాశనిసమస్పర్శం స ముష్టిం విన్యపాతయత్ । తేన తస్య నిపాతేన రాక్ష
సస్య మహామృధే ॥౨౨॥ పఫాల హృదయం చాశు స పపాత హతో భువి । తస్మిన్నిపతితే భూమౌ తత్సైన్యం సంప్రచుక్షుభే ॥
౨౩॥ అభవచ్చ మహాన్ క్రోధస్సమరే రావణస్య చ । వానరాణాం ప్రహృష్టానాం సింహనాదస్సుపుష్కలః ॥౨౪॥ స్ఫోటయ
న్నివ శబ్దేన లంకాం సాట్టాలగోపురామ్ । మహేంద్రేణేవ దేవానాం నాదస్సమభవన్మహాన్ ॥౨౫॥ అథేంద్రశత్రుస్త్రిద
శాలయానాం వనౌకసాం చైవ మహాప్రణాదమ్ । శ్రుత్వా సరోషం యుధి రాక్షసేంద్రః పునశ్చ యుద్ధాభిముఖః ప్రతస్థే ॥
౨౬॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- ఏకోనశతతమస్సర్గః - ***********************************

మహోదరమహాపార్శ్వౌ హతౌ దృష్ట్వా తు రాక్షసౌ । తస్మింశ్చ నిహతే వీరే విరూపాక్షే మహాబలే ॥౧॥ ఆవివేశ మ
హాన్ క్రోధో రావణం తం మహామృధే । సూతం సంచోదయామాస వాక్యం చైతదువాచ హ ॥౨॥ నిహతానామమాత్యానాం
రుద్ధస్య నగరస్య చ । దుఃఖమేషోఽపనేష్యామి హత్వా తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౩ ॥ రామవృక్షం రణే హన్మి సీతాపుష్పఫలప్రదమ్ ।
ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబవాన్ కుముదో నలః ॥ ౪ ॥ మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ అంగదో గంధమాదనః । హనూమాంశ్చ

సుషేణశ్చ సర్వే చ హరియూథపాః ॥ ౫ ॥ స దిశో దశ ఘోషేణ రథస్యాతిరథో మహాన్ । నాదయన్ ప్రయయౌ తూర్ణం రాఘవం చాభ్యవర్తత ॥ ౬ ॥ పూరితా తేన శబ్దేన సనదీగిరికాననా । సంచచాల మహీ సర్వా త్రస్తసర్వమృగద్విజా ॥ ౭ ॥ తామసం సుమహాఘోరం చకారాస్త్రం సుదారుణమ్ । నిర్దదాహ కపీన్ సర్వాంస్తే ప్రపేతుస్సమంతతః ॥ ౮ ॥ ఉత్పపాత రజో ఘోరం తైర్భగ్నైస్సంప్రధావితైః । న హి తత్సహితుం శేకుర్బ్రహ్మణా నిర్మితం స్వయమ్ ॥ ౯ ॥ తాన్యనీకాన్యనేకాని రావణస్య శరోత్తమైః । దృష్ట్వా భగ్నాని శతశో రాఘవః పర్యవస్థితః ॥ ౧౦ ॥ తతో రాక్షసశార్దూలో విద్రావ్య హరివాహినీమ్ । స దదర్శ తతో రామం తిష్ఠంతమపరాజితమ్ ॥ ౧౧ ॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విష్ణునా వాసవం యథా । ఆలిఖంతమివాకాశమవష్టభ్య మహద్ధనుః ॥ ౧౨ ॥ పద్మపత్రవిశాలాక్షం దీర్ఘబాహుమరిందమమ్ । తతో రామో మహాతేజాః సౌమిత్రిసహితో బలీ ॥ ౧౩ ॥ వానరాంశ్చ రణే భగ్నానాపతంతం చ రావణమ్ । సమీక్ష్య రాఘవో హృష్టో మధ్యే జగ్రాహ కార్ముకమ్ ॥ ౧౪ ॥ విస్ఫారయితుమారేభే తతస్స ధనురుత్తమమ్ । మహావేగం మహానాదం నిర్భిందన్నివ మేదినీమ్ ॥ ౧౫ ॥ తయోశ్శరపథం ప్రాప్య రావణో రాజపుత్రయోః । స బభౌ చ యథా రాహుస్సమీపే శశిసూర్యయోః ॥ ౧౬ ॥ రావణస్య చ బాణౌఘై రామవిస్ఫారితేన చ । శబ్దేన రాక్షసాస్తే చ నిపేతుశ్శతశస్తదా ॥ ౧౭ ॥ తమిచ్ఛన్ ప్రథమం యోద్ధుం లక్ష్మణో నిశితైశ్శరైః । ముమోచ ధనురాయమ్య శరానగ్నిశిఖోపమాన్ ॥ ౧౮ ॥ తాన్ ముక్తమాత్రానాకాశే లక్ష్మణేన ధనుష్మతా । బాణాన్ బాణైర్మహాతేజా రావణః ప్రత్యవారయత్ ॥ ౧౯ ॥ ఏకమేకేన బాణేన త్రిభిస్త్రీన్ దశభిర్దశ । లక్ష్మణస్య ప్రచిచ్ఛేద దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ ॥ ౨౦ ॥ పునశ్చ శరవర్షేణ లక్ష్మణం చ వ్యదారయత్ । అభ్యతిక్రమ్య సౌమిత్రిం రావణస్సమితింజయః ॥ ౨౧ ॥ ఆససాద తతో రామం స్థితం శైలమివాచలమ్ । స సంఖ్యే రామమాసాద్య క్రోధసంరక్తలోచనః ॥ ౨౨ ॥ వ్యసృజచ్ఛరవర్షాణి రావణో రాక్షసాధిపః । శరధారాస్తతో రామో రావణస్య ధనుశ్చ్యుతాః ॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వైవాపతతశ్శీఘ్రం భల్లాన్ జగ్రాహ సత్వరః । తాన్ శరౌఘాంస్తతో భల్లైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద రాఘవః ॥ ౨౪ ॥ దీప్యమానాన్ మహావేగాన్ క్రుద్ధానాశీవిషానివ । రాఘవో రావణం తూర్ణం రావణో రాఘవం తథా ॥ ౨౫ ॥ అన్యోన్యం వివిధైస్తీక్ష్ణైశ్శరైరభివవర్షతుః । చేరతుశ్చ చిరం చిత్రం మండలం సవ్యదక్షిణమ్ ॥ ౨౬ ॥ బాణవేగాన్ సముత్క్షిప్తావన్యోన్యమపరాజితౌ । తయోర్భూతాని విత్రేసుర్యుగపత్సంప్రయుధ్యతోః ॥ ౨౭ ॥ రౌద్రయోస్సాయకముచోర్యమాంతకనికాశయోః । సంతతం వివిధైర్బాణైర్బభూవ గగనం తదా ॥ ౨౮ ॥ ఘనైరివాతపాపాయే విద్యున్మాలాసమాకులైః । గవాక్షితమివాకాశం బభూవ శరవృష్టిభిః ॥ ౨౯ ॥ మహావేగైస్సుతీక్ష్ణాగ్రైర్గృధ్రపత్రైస్సువాజితైః । శరాంధకారం తౌ భీమం చక్రతుః పరమం తదా ॥ ౩౦ ॥ గతేఽస్తం తపనే దేవే మహామేఘావివోత్థితౌ । అశ్మవర్షం యథా ఘోరం శరవర్షం వవర్షతుః ॥ ౩౧ ॥ తయోరభూన్మహద్యుద్ధమన్యోన్యవధకాంక్షిణోః । అనాసాద్యమచింత్యం చ వృత్రవాసవయోరివ ॥ ౩౨ ॥ ఉభౌ హి పరమేష్వాసావుభౌ శస్త్రవిశారదౌ । ఉభావస్త్రవిదాం ముఖ్యావుభౌ యుద్ధే విచేరతుః ॥ ౩౩ ॥ ఉభౌ రయేణ వ్రజతస్తేన తేన శరోర్మయః । ఊర్మయో వాయునా విద్ధా జగ్ముస్సాగరయోరివ ॥ ౩౪ ॥ తతస్సంసక్తహస్తస్తు రావణో లోకరావణః । నారాచమాలాం రామస్య లలాటే ప్రత్యముంచత ॥ ౩౫ ॥ రౌద్రచాపప్రయుక్తాం తాం నీలోత్పలదళప్రభామ్ । శిరసా ధారయన్ రామో న వ్యథామభ్యపద్యత ॥ ౩౬ ॥ అథ మంత్రానభిజపన్ రౌద్రమస్త్రముదీరయన్ । శరాన్ భూయస్సమాదాయ రామః క్రోధసమన్వితః ॥ ౩౭ ॥ ముమోచ చ మహాతేజాశ్చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । తాన్ శరాన్ రాక్షసేంద్రాయ విససర్జ స రాఘవః ॥ ౩౮ ॥ తే మహామేఘసంకాశే కవచే పతితాశ్శరాః । అవధ్యే రాక్షసేంద్రస్య న వ్యథాం జనయంస్తదా ॥ ౩౯ ॥ ముమోచ చాపరాన్ రామో రథస్థం రాక్షసాధిపమ్ । లలాటే పరమాస్త్రేణ సర్వాస్త్రకుశలో రణే ॥ ౪౦ ॥ తే భిత్త్వా బాణరూపాణి పంచశీర్షా ఇవోరగాః । శ్వసంతో వివిశుర్భూమిం రావణం ప్రతికూజితాః ॥ ౪౧ ॥ నిహతో రాఘవేణాథ రావణః క్రోధమూర్ఛితః । ఆసురం సుమహాఘోరమన్యదస్త్రం సమాదదే ॥ ౪౨ ॥ సింహవ్యాఘ్రముఖాంశ్చాన్యాన్ కంకకాకముఖానపి । గృధ్రశ్యేనముఖాంశ్చాపి సృగాలవదనాంస్తథా ॥ ౪౩ ॥ శ్వానకుక్కుటవక్త్రాంశ్చ మకరాశీవిషాననాన్ । పంచాస్యాన్ లేలిహానాంశ్చ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥ ౪౪ ॥ శరాన్ ఖరముఖాంశ్చాన్యాన్ వరాహముఖసంశ్రితాన్ । ఏతాంశ్చాన్యాంశ్చ మాయావీ

సససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥౪౫॥ రామం ప్రతి మహాతేజాః క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ । ఆసురేణ సమావిష్టః సోఽస్త్రేణ రఘుపుంగ
వః ॥౪౬॥ ససర్జాస్త్రం మహోత్సాహః పావకం పావకోపమః । అగ్నిదీప్తముఖాన్ బాణాం స్తతస్సూర్యముఖానపి ॥
౪౭ ॥ చంద్రార్ధచంద్రవక్త్రాంశ్చ ధూమకేతుముఖానపి । గ్రహనక్షత్రవక్త్రాంశ్చ మహోల్కాముఖసంస్థితాన్ ॥
౪౮॥ విద్యుజ్జిహ్వోపమాంశ్చాన్యాన్ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ । తే రావణశరా ఘోరా రాఘవాస్త్రసమాహతాః ॥
౪౯॥ విలయం జగ్మురాకాశే జగ్ముశ్చైవ సహస్రశః । తదస్త్రం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౫౦ ॥ హృష్టా నేదు
స్తతస్సర్వే కపయః కామరూపిణః । సుగ్రీవప్రముఖాస్సర్వే పరివార్య తు రాఘవమ్ ॥౫౧॥ అస్త్రేణాస్త్రం వినిహతం దృష్ట్వా
రామేణ రావణః । చకార కోపమతులం రామం ప్రతి మహాద్యుతిః ॥౫౨॥ తతస్తదస్త్రం వినిహత్య రాఘవః ప్రసహ్య తద్రా
వణబాహునిస్సృతమ్ । ముదాన్వితో దాశరథిర్మహాత్మా వినేదురుచ్చైర్ముదితాః కపీశ్వరాః ॥ ౫౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాండే - శతతమస్సర్గః ॥

****

తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధం చ ద్విగుణం చక్రే క్రోధాచ్చాస్త్రమనంతరమ్ ॥౧॥ మయే
న విహితం రౌద్రమన్యదస్త్రం మహాద్యుతిః । ఉత్స్రష్టుం రావణో ఘోరం రాఘవాయ ప్రచక్రమే ॥ ౨॥ తతశ్శూలాని నిశ్చే
రుర్గదాశ్చ ముసలాని చ । కార్ముకాద్దీప్యమానాని వజ్రసారాణి సర్వశః ॥౩॥ ముద్గరాః కూటపాశాశ్చ దీప్తాశ్చాశనయస్త
థా । నిష్పేతుర్వివిధాస్తీక్ష్ణా వాతా ఇవ యుగక్షయే ॥౪॥ తదస్త్రం రాఘవః శ్రీమానుత్తమాస్త్రవిదాం వరః । జఘాన పరమా
స్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాద్యుతిః ॥౫॥ తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రాఘవేణ మహాత్మనా । రావణః క్రోధతామ్రాక్షస్సౌరమ
స్త్రముదైరయత్ ॥౬॥ తతశ్చక్రాణి నిష్పేతుర్భాస్వరాణి మహాంతి చ । కార్ముకాద్భీమవేగస్య దశగ్రీవస్య ధీమతః ॥౭॥ తైరా
సీద్గగనం దీప్తం సంపతద్భిరితస్తతః । పతద్భిశ్చ దిశో దీప్తాశ్చంద్రసూర్యగ్రహైరివ ॥౮॥ తాని చిచ్ఛేద బాణౌఘైశ్చక్రాణి స
తు రాఘవః । ఆయుధాని చ చిత్రాణి రావణస్య చమూముఖే ॥౯॥ తదస్త్రం తు హతం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసాధిపః । వివ్యాధ ద
శభిర్బాణై రామం సర్వేషు మర్మసు ॥ ౧౦ ॥ స విద్ధో దశభిర్బాణైర్మహాకార్ముకనిస్సృతైః । రావణేన మహాతేజా న
ప్రాకంపత రాఘవః ॥౧౧॥ తతో వివ్యాధ గాత్రేషు సర్వేషు సమితింజయః । రాఘవస్తు సుసంక్రుద్ధో రావణం బహుభిశ్శ
రైః ॥౧౨॥ ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధో రాఘవస్యానుజో బలీ । లక్ష్మణస్సాయకాన్ సప్త జగ్రాహ పరవీరహా ॥౧౩॥ తైస్సాయకై
ర్మహావేగై రావణస్య మహాద్యుతిః । ధ్వజం మనుష్యశీర్షం తు తస్య చిచ్ఛేద నైకధా ॥ ౧౪ ॥ సారథేశ్చాపి బాణేన శిరో జ్వ
లితకుండలమ్ । జహార లక్ష్మణః శ్రీమాన్ నైరృతస్య మహాబలః ॥౧౫॥ తస్య బాణైశ్చ చిచ్ఛేద ధనుర్గజకరోపమమ్ । లక్ష్మణో
రాక్షసేంద్రస్య పంచభిర్నిశితైశ్శరైః ॥ ౧౬ ॥ వివ్యాధోరసి వేగేన కవచేన సమావృతే । నీలమేఘనిభాంశ్చాస్య సదశ్వా
న్పర్వతోపమాన్ ॥ ౧౭ ॥ జఘానాప్లుత్య గదయా రావణస్య విభీషణః । హతాశ్వో వేగవాన్ వేగాదవప్లుత్య మహారథాత్ ॥ ౧౮ ॥
క్రోధమాహారయత్తీవ్రం భ్రాతరం ప్రతి రావణః । తతశ్శక్తిం మహావేగాం ప్రదీప్తామశనీమివ ॥౧౯॥ విభీషణాయ చిక్షేప
రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ । అప్రాప్తామేవ తాం బాణైస్త్రిభిశ్చిచ్ఛేద లక్ష్మణః ॥౨౦॥ తాం దృష్ట్వా నిహతాం శక్తిం లక్ష్మణే
న మహాత్మనా । అథోదతిష్ఠత్సన్నాదో వానరాణాం తదా రణే ॥౨౧॥ సా పపాత త్రిధా భిన్నా శక్తిః కాంచనమాలినీ । సవిస్ఫు
లింగా జ్వలితా మహోల్కేవ దివశ్చ్యుతా ॥౨౨॥ తతస్సంభావితతరాం కాలేనాపి దురాసదామ్ । జగ్రాహ విపులాం శ
క్తిం దీప్యమానాం స్వతేజసా ॥ ౨౩ ॥ సా గృహీతా బలవతా రావణేన దురాత్మనా । జజ్వాల సుమహావేగా శక్రాశనిసమ
ప్రభా ॥౨౪॥ ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్తం విభీషణమ్ । ప్రాణసంశయమాపన్నం తూర్ణమభ్యవపద్యత ॥ ౨౫ ॥ తం వి
మోక్షయితుం వీరశ్చాపమాయమ్య లక్ష్మణః । రావణం శక్తిహస్తం వై శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ ౨౬ ॥ కీర్యమాణశ్శరౌఘేణ
విసృష్టేన మహాత్మనా । న ప్రహర్తుం మనశ్చక్రే విముఖీకృతవిక్రమః ॥ ౨౭ ॥ మోక్షితం భ్రాతరం దృష్ట్వా లక్ష్మణేన స రావణః ।
లక్ష్మణాభిముఖస్తిష్ఠన్నిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౨౮ ॥ మోక్షితస్తే బలశ్లాఘిన్ యస్మాదేవం విభీషణః । విముచ్య రాక్షసం శక్తి
స్త్వయీయం వినిపాత్యతే ॥౨౯॥ ఏషా తే హృదయం భిత్త్వా శక్తిర్లోహితలక్షణా । మద్బాహుపరిఘోత్సృష్టా ప్రాణా
నాదాయ యాస్యతి ॥౩౦॥ ఇత్యేవముక్త్వా తాం శక్తిమష్టఘంటాం మహాస్వనామ్ । మయేన మాయావిహితామమోఘాం
శత్రుఘాతినీమ్ ॥౩౧॥ లక్ష్మణాయ సముద్దిశ్య జ్వలంతీమివ తేజసా । రావణః పరమక్రుద్ధశ్చిక్షేప చ ననాద చ ॥౩౨॥ సా క్షిప్తా భీ

సా వేగేన శక్రాశనిసమస్వనా । శక్తిరభ్యపతద్వేగాల్లక్ష్మణం రణమూర్ధని ॥౩౩॥ తామనువ్యాహరచ్ఛక్తిమాపతన్తీం
స రాఘవః । స్వస్త్యస్తు లక్ష్మణాయేతి మోఘా భవ హతోద్యమా ॥౩౪॥ రావణేన రణే శక్తిః క్రుద్ధేనాశీవిషోపమా । ముక్తా
శూరస్యాభీతస్య లక్ష్మణస్య మమజ్జ సా ॥౩౫॥ న్యపతత్సా మహావేగా లక్ష్మణస్య మహోరసి జిహ్వేవోరగరాజస్య దీప్యమా
నా మహాద్యుతిః ॥౩౬॥ తతో రావణవేగేన సుదూరమవగాఢయా । శక్త్యా నిర్భిన్నహృదయః పపాత భువి లక్ష్మణః ॥౩౭॥ తదవ
స్థం సమీపస్థో లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య రాఘవః । భ్రాతృస్నేహాన్మహాతేజా విషణ్ణహృదయోఽభవత్ ॥౩౮॥ స ముహూర్తమను
ధ్యాయ బాష్పవ్యాకులలోచనః । బభూవ సంరబ్ధతరో యుగాన్త ఇవ పావకః ॥౩౯॥ న విషాదస్య కాలోఽయమితి సంచిన్త్య రా
ఘవః । తతస్సునిశితైర్బాణైర్వీరో దశరథాత్మజః ॥౪౦॥ చక్రే సుతుములం యుద్ధం రావణస్య వధే ధృతః । సర్వయత్నేన మ
హతా లక్ష్మణం సన్నిరీక్ష్య చ ॥౪౧॥ స దదర్శ తతో రామః శక్త్యా భిన్నం మహాహవే । లక్ష్మణం రుధిరాదిగ్ధం సపన్నగమివాచ
లమ్ ॥౪౨॥ తామపి ప్రహితాం శక్తిం రావణేన బలీయసా । యత్నతస్తే హరిశ్రేష్ఠా న శేకురవకర్షితుమ్ ॥౪౩॥ అర్దితాశ్చైవ
బాణౌఘైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా । సౌమిత్రిం సా వినిర్భిద్య ప్రవిష్టా ధరణీతలమ్ ॥౪౪॥ తాం కరాభ్యాం పరామృశ్య రామశ్శ
క్తిం భయావహామ్ । బభఞ్జ సమరే క్రుద్ధో బలవాన్విచకర్ష చ ॥౪౫॥ తస్య నిష్కర్షతశ్శక్తిం రావణేన బలీయసా । శరాస్స
ర్వేషు గాత్రేషు పాతితా మర్మభేదినః ॥౪౬॥ అచిన్తయిత్వా తాన్బాణాన్సమాశ్లిష్య చ లక్ష్మణమ్ । అబ్రవీచ్చ హనూ
మన్తం సుగ్రీవం చైవ రాఘవః ॥౪౭॥ లక్ష్మణం పరివార్యేహ తిష్ఠధ్వం వానరోత్తమాః । పరాక్రమస్య కాలోఽయం సంప్రా
ప్తో మే చిరేప్సితః ॥౪౮॥ పాపాత్మాయం దశగ్రీవో వధ్యతాం పాపనిశ్చయః । కాఙ్క్షతశ్చాతకస్యేవ ఘర్మాన్తే మేఘదర్శ
నమ్ ॥౪౯॥ అస్మిన్ముహూర్తే న చిరాత్సత్యం ప్రతిశృణోమి వః । అరావణమరామం వా జగద్ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥౫౦॥ రా
జ్యనాశం వనే వాసం దణ్డకే పరిధావనమ్ । వైదేహ్యాశ్చ పరామర్శం రక్షోభిశ్చ సమాగమమ్ ॥౫౧॥ ప్రాప్తం దుఃఖం మహ
ద్ఘోరం క్లేశం చ నిరయోపమమ్ । అద్య సర్వమహం త్యక్ష్యే నిహత్వా రావణం రణే ॥౫౨॥ యదర్థం వానరం సైన్యం సమానీత
మిదం మయా । సుగ్రీవశ్చ కృతో రాజ్యే నిహత్వా వాలినం రణే ॥౫౩॥ యదర్థం సాగరః క్రాన్తః సేతుర్బద్ధశ్చ సాగరే । సో
ఽయమద్య రణే పాపశ్చక్షుర్విషయమాగతః ॥౫౪॥ చక్షుర్విషయమాగమ్య నాయం జీవితుమర్హతి । దృష్టిం దృష్టివిషస్యేవ
సర్పస్య మమ రావణః ॥౫౫॥ స్వస్థాః పశ్యత దుర్ధర్షా యుద్ధం వానరపుఙ్గవాః । ఆసీనాః పర్వతాగ్రేషు మమేదం రావణ
స్య చ ॥౫౬॥ అద్య రామస్య రామత్వం పశ్యన్తు మమ సంయుగే । త్రయో లోకాస్సగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహచారణాః ॥౫౭॥
అద్య కర్మ కరిష్యామి యల్లోకాస్సచరాచరాః । సదేవాః కథయిష్యన్తి యావద్భూమిర్ధరిష్యతి ॥౫౮॥ సమాగమ్య సదా
లోకే యథా యుద్ధం ప్రవర్తితమ్ । ఏవముక్త్వా శితైర్బాణైస్తప్తకాఞ్చనభూషణైః ॥౫౯॥ ఆజఘాన దశగ్రీవం రణే రామస్స
మాహితః । అథ ప్రదీప్తైర్నారాచైర్ముసలైశ్చాపి రావణః ॥౬౦॥ అభ్యవర్షత్తదా రామం ధారాభిరివ తోయదః । రా
మరావణముక్తానామన్యోన్యమభినిఘ్నతామ్ ॥౬౧॥ శరాణాం చ శరాణాం చ బభూవ తుములస్స్వనః । తే భిన్నాశ్చ వికీర్ణాశ్చ
రామరావణయోశ్శరాః ॥౬౨॥ అన్తరిక్షాత్ప్రదీప్తాగ్రా నిపేతుర్ధరణీతలే । తయోర్జ్యాతలనిర్ఘోషో రామరావణ
యోర్మహాన్ ॥౬౩॥ త్రాసనస్సర్వభూతానాం సంబభూవాద్భుతోపమః । సకీర్యమాణశ్శరజాలవృష్టిభిర్మహాత్మనా
దీప్తధనుష్మతార్దితః । భయాత్ప్రదుద్రావ సమేత్య రావణో యథానిలేనాభిహతో వలాహకః ॥౬౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధ
కాణ్డే - ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః - **

శక్త్యాపి నిహతం దృష్ట్వా రావణేన బలీయసా । లక్ష్మణం సమరే శూరం రుధిరౌఘపరిప్లుతమ్ ॥౧॥ స దత్త్వా తుములం యు
ద్ధం రావణస్య దురాత్మనః । విసృజన్నేవ బాణౌఘాన్సుషేణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥౨॥ ఏష రావణవీర్యేణ లక్ష్మణః పతితః క్షితౌ ।
సర్పవద్వేష్టతే వీరో మమ శోకముదీరయన్ ॥౩॥ శోణితార్ద్రమిమం వీరం ప్రాణైరిష్టతమం మమ । పశ్యతో మమ కా శక్తి
ర్యోద్ధుం పర్యాకులాత్మనః ॥౪॥ అయం స సమరశ్లాఘీ భ్రాతా మే శుభలక్షణః । యది పఞ్చత్వమాపన్నః ప్రాణైర్మే కిం సు
ఖేన చ ॥౫॥ లజ్జతీవ హి మే వీర్యం భ్రశ్యతీవ కరాద్ధనుః । సాయకా వ్యవసీదన్తి దృష్టిర్బాష్పవశం గతా ॥౬॥ అవసీదన్తి గాత్రా
ణి స్వప్నయానే నృణామివ । చిన్తా మే వర్ధతే తీవ్రా ముమూర్షా చోపజాయతే ॥౭॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా రావణేన
దురాత్మనా । వినిశ్శ్వసన్తం దుఃఖార్తం మర్మణ్యభిహతం భృశమ్ ॥౮॥ రాఘవో భ్రాతరం దృష్ట్వా ప్రియం ప్రాణం బహి

శ్చరమ్ । దుఃఖేన మహతావిష్టో ధ్యానశోకపరాయణః ॥౯॥ పరం విషాదమాపన్నో విలలాపాకులేన్ద్రియః । నహి యుద్ధేన
మే కార్యం నైవ ప్రాణైర్న సీతయా ॥౧౦॥ భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం రణపాంసుషు । కిం మే రాజ్యేన కిం ప్రాణై
ర్యుద్ధే కార్యం న విద్యతే ॥ యత్రాయం నిహతశ్శేతే రణమూర్ధని లక్ష్మణః ॥౧౧॥ దేశే దేశే కళత్రాణి దేశే దేశే చ బాన్ధ
వాః । తం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భ్రాతా సహోదరః ॥౧౨॥ ఇత్యేవం విలపన్తం తం శోకవిహ్వలితేన్ద్రియమ్ । వివేష్ట
మానం కరుణముచ్ఛ్వసన్తం పునః పునః ॥౧౩॥ రామమాశ్వాసయన్ వీరస్సుషేణో వాక్యమబ్రవీత్ । న మృతోఽయం మహా
బాహో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥౧౪॥ న చాస్య వికృతం వక్త్రం నాపి శ్యావం న నిష్ప్రభమ్ । సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ ముఖమ
స్యాభిలక్ష్యతే ॥౧౫॥ పద్మరక్తతలౌ హస్తౌ సుప్రసన్నే చ లోచనే । ఏవం న విద్యతే రూపం గతాసూనాం విశాంపతే ॥౧౬॥ దీర్ఘా
యుషస్తు యే మర్త్యాస్తేషాం తు ముఖమీదృశమ్ । నాయం ప్రేతత్వమాపన్నో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః ॥౧౭॥ మా విషాదం కృ
థా వీర సప్రాణోఽయమరిన్దమః । ఆఖ్యాస్యతే ప్రసుప్తస్య స్రస్తగాత్రస్య భూతలే ॥౧౮॥ సోచ్ఛ్వాసం హృదయం వీర కం
పమానం ముహుర్ముహుః । ఏవముక్త్వా తు వాక్యజ్ఞః సుషేణో రాఘవం వచః ॥౧౯॥ సమీపస్థమువాచేదం హనూమన్త
మభిత్వరన్ । సౌమ్య శీఘ్రమితో గత్వా శైలమోషధిపర్వతమ్ ॥౨౦॥ పూర్వం తే కథితో యోఽసౌ వీర జాంబవతా శుభః । ద
క్షిణే శిఖరే తస్య జాతామోషధిమానయ ॥౨౧॥ విశల్యకరణీం నామ విశల్యకరణీం శుభామ్ । సౌవర్ణకరణీం చాపి తథా సంజీవ
నీమపి ॥ సన్ధానకరణీం చాపి గత్వా శీఘ్రమిహానయ ॥౨౨॥ సంజీవనార్థం వీరస్య లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । ఇత్యేవముక్తో హను
మాన్ గత్వా చౌషధిపర్వతమ్ ॥౨౩॥ చిన్తామభ్యగమచ్ఛ్రీమానజానంస్తాం మహౌషధిమ్ । తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా మా
రుతేరమితౌజసః ॥౨౪॥ ఇదమేవ గమిష్యామి గృహీత్వా శిఖరం గిరేః । అస్మిన్ హి శిఖరే జాతామోషధిం తాం సుఖావహామ్ ॥
౨౫॥ ప్రతర్కాదవగచ్ఛామి సుషేణో హ్యేవమబ్రవీత్ । అగృహ్య యది గచ్ఛామి విశల్యకరణీమహమ్ ॥౨౬॥ కాలాత్య
యేన దోషస్స్యాద్వైక్లబ్యం చ మహద్భవేత్ । ఇతి సంచిన్త్య హనుమాన్ గత్వా క్షిప్రం మహాబలః ॥౨౭॥ ఆసాద్య పర్వతశ్రే
ష్ఠం త్రిః ప్రకమ్ప్య గిరేశ్శిరః । ఫుల్లనానాతరుగణం సముత్పాట్య మహాబలః ॥౨౮॥ గృహీత్వా హరిశార్దూలో హస్తాభ్యాం
సమతోలయత్ । స నీలమివ జీమూతం తోయపూర్ణం నభస్థ్సలాత్ ॥౨౯॥ ఆపపాత గృహీత్వా తు హనూమాన్ శిఖరం గిరేః ।
సమాగమ్య మహావేగస్సన్న్యస్య శిఖరం గిరేః ॥౩౦॥ విశ్రమ్య కిఞ్చిద్ధనుమాన్ సుషేణమిదమబ్రవీత్ । ఓషధిం నావగచ్ఛా
మి తామహం హరిపుంగవ ॥౩౧॥ తదిదం శిఖరం కృత్స్నం గిరేస్తస్యాహృతం మయా । ఏవం కథయమానం తం ప్రశస్య పవనా
త్మజమ్ ॥౩౨॥ సుషేణో వానరశ్రేష్ఠో జగ్రాహోత్పాట్య చౌషధిమ్ । విస్మితాస్తు బభూవుస్తే రణే వానరరాక్షసాః ॥౩౩॥ దృ
ష్ట్వా హనూమతః కర్మ సురైరపి సుదుష్కరమ్ । తతస్సంక్షోదయిత్వా తామోషధిం వానరోత్తమః ॥౩౪॥ లక్ష్మణస్య దదౌ న
స్తస్సుషేణస్సుమహాద్యుతిః । సశల్యస్తాం సమాఘ్రాయ లక్ష్మణః పరవీరహా ॥౩౫॥ విశల్యో విరుజశ్శీఘ్రముదతిష్ఠన్మహీత
లాత్ । తముత్థితం తే హరయో భూతలాత్ప్రేక్ష్య లక్ష్మణమ్ ॥౩౬॥ సాధు సాధ్వితి సుప్రీతాస్సుషేణం ప్రత్యపూజయన్ । ఏ
హ్యేహీత్యబ్రవీద్రామో లక్ష్మణం పరవీరహా ॥౩౭॥ సస్వజే స్నేహగాఢం చ బాష్పపర్యాకులేక్షణః । అబ్రవీచ్చ పరిష్వజ్య
సౌమిత్రిం రాఘవస్తదా ॥౩౮॥ దిష్ట్యా త్వాం వీర పశ్యామి మరణాత్పునరాగతమ్ । నహి మే జీవితేనార్థస్సీతయా చాపి లక్ష్మ
ణ ॥౩౯॥ కో హి మే విజయేనార్థస్త్వయి పఞ్చత్వమాగతే । ఇత్యేవం వదతస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః ॥౪౦॥ ఖిన్నశ్శిథిలయా
వాచా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ । తాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజ్ఞాయ పురా సత్యపరాక్రమ ॥౪౧॥ లఘుః కశ్చిదివాసత్త్వో నైవం వక్తు
మిహార్హసి । నహి ప్రతిజ్ఞాం కుర్వన్తి వితథాం సాధవోఽనఘ ॥౪౨॥ లక్షణం హి మహత్త్వస్య ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనమ్ । నైరాశ్య
ముపగన్తుం తే తదలం మత్కృతేఽనఘ ॥౪౩॥ వధేన రావణస్యాద్య ప్రతిజ్ఞామనుపాలయ । న జీవన్ యాస్యతే శత్రుస్తవ బాణ
పథం గతః ॥౪౪॥ నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య సింహస్యేవ మహాగజః । అహం తు వధమిచ్ఛామి శీఘ్రమస్య దురాత్మనః ॥౪౫॥ యా
వదస్తం న యాత్యేష కృతకర్మా దివాకరః । యది వధమిచ్ఛసి రావణస్య సంఖ్యే యది చ కృతాం త్వమిహేచ్ఛసి ప్రతిజ్ఞామ్ ॥
యది తవ రాజవరాత్మజాభిలాషః కురు చ వచో మమ శీఘ్రమద్య వీర ॥౪౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే-ద్వ్యుత్తరశతతమస్సర్గః.
లక్ష్మణేన తు తద్వాక్యముక్తం శ్రుత్వా స రాఘవః । సన్దధే పరవీరఘ్నో ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ॥౧॥ రావణాయ శరాన్
ఘోరాన్ విససర్జ చమూముఖే । అథాన్యం రథమారుహ్య రావణో రాక్షసాధిపః ॥౨॥ అభ్యద్రవత కాకుత్స్థం స్వర్భా

సురివభాస్వరం। దశగ్రీవో రథస్థస్తు రామం వజ్రోపమైశ్శరైః॥౩॥ ఆజఘాన మహాఘోరైర్ధారాభిరివ తోయదః। దీప్తపా
వకసంకాశైః శరైః కాంచనభూషణైః॥౪॥ నిర్బిభేద రణే రామో దశగ్రీవం సమాహితమ్। భూమౌ స్థితస్య రామస్య రథస్థ
స్య చ రక్షసః॥౫॥ న సమం యుద్ధమిత్యాహుర్దేవగంధర్వదానవాః। తతః కాంచనచిత్రాంగః కింకిణీశతభూషితః॥౬॥ త
రుణాదిత్యసంకాశో వైడూర్యమయకూబరః। సదశ్వైః కాంచనాపీడైర్యుక్తః శ్వేతప్రకీర్ణకైః॥౭॥ హరిభిస్సూర్యసం
కాశైర్హేమజాలవిభూషితైః। రుక్మవేణుధ్వజః శ్రీమాన్ దేవరాజరథో వరః॥౮॥ దేవరాజేన సందిష్టో రథమారుహ్య మా
తలిః। అభ్యవర్తత కాకుత్స్థమవతీర్య త్రివిష్టపాత్॥౯॥ అబ్రవీచ్చ తదా రామం సప్రతోదో రథే స్థితః। ప్రాంజలిర్మాత
లిర్వాక్యం సహస్రాక్షస్య సారథిః॥౧౦॥ సహస్రాక్షేణ కాకుత్స్థ రథోఽయం విజయాయ తే। దత్తస్తవ మహాసత్త్వ శ్రీ
మన్ శత్రునిబర్హణ॥౧౧॥ ఇదమైంద్రం మహచ్చాపం కవచం చాగ్నిసన్నిభమ్। శరాశ్చాదిత్యసంకాశాశ్శక్తిశ్చ విమలా
శితా॥౧౨॥ ఆరుహ్యేమం రథం వీర రాక్షసం జహి రావణమ్। మయా సారథినా రాజన్ దేవేంద్ర ఇవ దానవాన్॥౧౩॥ ఇత్యు
క్తస్సంపరిక్రమ్య రథం సమభివాద్య చ। ఆరురోహ తదా రామో లోకాన్ లక్ష్మ్యా విరాజయన్॥౧౪॥ తద్బభూవాద్భుతం
యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్। రామస్య చ మహాబాహో రావణస్య చ రక్షసః॥౧౫॥ స గాంధర్వేణ గాంధర్వం దై
వం దైవేన రాఘవః। అస్త్రం రాక్షసరాజస్య జఘాన పరమాస్త్రవిత్॥౧౬॥ అస్త్రం తు పరమం ఘోరం రాక్షసం రాక్షసా
ధిపః। ససర్జ పరమక్రుద్ధః పునరేవ నిశాచరః॥౧౭॥ తే రావణధనుర్ముక్తాశ్శరాః కాంచనభూషణాః। అభ్యవర్తంత కాకుత్
స్థం సర్పా భూత్వా మహావిషాః॥౧౮॥ తే దీప్తవదనా దీప్తం వమంతో జ్వలనం ముఖైః। రామమేవాభ్యవర్తంత వ్యాదితా
స్యా భయానకాః॥౧౯॥ తైర్వాసుకిసమస్పర్శైర్దీప్తభోగైర్మహావిషైః। దిశశ్చ సంవృతాః సర్వాః ప్రదిశశ్చ సమా
వృతాః॥౨౦॥ తాన్ దృష్ట్వా పన్నగాన్ రామస్సమాపతత ఆహవే। అస్త్రం గారుత్మతం ఘోరం ప్రాదుశ్చక్రే భయావ
హమ్॥౨౧॥ తే రాఘవధనుర్ముక్తా రుక్మపుంఖాశ్శిఖిప్రభాః। సుపర్ణాః కాంచనా భూత్వా విచేరుస్సర్పశత్రవః॥౨౨॥ తే
తాన్ సర్వాన్ శరాన్ జఘ్నుః సర్పరూపాన్ మహాజవాన్। సుపర్ణరూపా రామస్య విశిఖాః కామరూపిణః॥౨౩॥ అస్త్రే ప్ర
తిహతే క్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః। అభ్యవర్షత్తదా రామం ఘోరాభిశ్శరవృష్టిభిః॥౨౪॥ తతశ్శరసహస్రేణ రామమ
క్లిష్టకారిణమ్। అర్దయిత్వా శరౌఘేణ మాతలిం ప్రత్యవిధ్యత॥౨౫॥ చిచ్ఛేద కేతుముద్దిశ్య శరేణైకేన రావణః। పాతయిత్వా
రథోపస్థే రథాత్ కేతుం చ కాంచనమ్॥౨౬॥ ఐంద్రానపి జఘానాశ్వాన్ శరజాలేన రావణః। తద్దృష్ట్వా సుమహత్కర్మ రా
వణస్య మహాత్మనః॥౨౭॥ విషేదుర్దేవగంధర్వా దానవాశ్చారణైస్సహ। రామమార్తం తదా దృష్ట్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్ష
యః॥౨౮॥ వ్యథితా వానరేంద్రాశ్చ బభూవుస్సవిభీషణాః। రామచంద్రమసం దృష్ట్వా గ్రస్తం రావణరాహుణా॥౨౯॥
ప్రాజాపత్యం చ నక్షత్రం రోహిణీం శశినః ప్రియామ్। సమాక్రమ్య బుధస్తస్థౌ ప్రజానామశుభావహః॥౩౦॥ సధూమప
రివృత్తోర్మిః ప్రజ్వలన్నివ సాగరః। ఉత్పపాత తదా క్రుద్ధః స్పృశన్నివ దివాకరమ్॥౩౧॥ శస్త్రవర్ణస్సుపరుషో మందరశ్మిర్ది
వాకరః। అదృశ్యత కబంధాంకః సంసక్తో ధూమకేతునా॥౩౨॥ కోసలానాం చ నక్షత్రం వ్యక్తమింద్రాగ్నిదైవతమ్। ఆ
క్రమ్యాంగారకస్తస్థౌ విశాఖామపి చాంబరే॥౩౩॥ దశాస్యో వింశతిభుజః ప్రగృహీతశరాసనః। అదృశ్యత దశగ్రీవో మైనా
క ఇవ పర్వతః॥౩౪॥ నిరస్యమానో రామస్తు దశగ్రీవేణ రక్షసా। నాశక్నోదభిసంధాతుం సాయకాన్ రణమూర్ధని॥౩౫॥
స కృత్వా భ్రుకుటిం క్రుద్ధః కించిత్సంరక్తలోచనః। జగామ సుమహాక్రోధం నిర్దహన్నివ చక్షుషా॥౩౬॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః. **

తస్య క్రుద్ధస్య వదనం దృష్ట్వా రామస్య ధీమతః। సర్వభూతాని విత్రేసుః ప్రాకంపత చ మేదినీ॥౧॥ సింహశార్దూ
లవాన్ శైలః సంచచాల చలద్ద్రుమః। బభూవ చాతిక్షుభితః సముద్రస్సరితాం పతిః॥౨॥ ఖగాశ్చ ఖరనిర్ఘోషా గగనే పరు
షా ఘనాః। ఔత్పాతికా వినర్దంతః సమంతాత్పరిచక్రముః॥౩॥ రామం దృష్ట్వా చ సంక్రుద్ధముత్పాతాంశ్చాపి దారుణాన్।
విత్రేసుస్సర్వభూతాని రావణం చావిశద్భయమ్॥౪॥ విమానస్థాస్తదా దేవా గంధర్వాశ్చ మహోరగాః। ఋషిదానవ
దైత్యాశ్చ గరుత్మంతశ్చ ఖేచరాః॥౫॥ దదృశుస్తే మహాయుద్ధం లోకసంవర్తసంస్థితమ్। నానాప్రహరణైర్భీమైః శూర
యోస్సంప్రయుధ్యతోః॥౬॥ ఊచుస్సురాసురాస్సర్వే తదా విగ్రహమాగతాః। ప్రేక్షమాణాస్తదా యుద్ధం వాక్యం భక్త్యా

ప్రహృష్టవత్ ॥౭॥ దశగ్రీవం జయేత్యాహురసురాస్సమవస్థితాః । దేవా రామమథోచుస్తే త్వం జయేతి పునః పునః ॥౮॥ తత
స్మిన్నంతరే క్రోధాద్రాఘవస్య స రావణః । ప్రహర్తుకామో దుష్టాత్మా స్పృశన్ ప్రహరణం మహత్ ॥౯॥ వజ్రసా
రం మహానాదం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ । శైలశృంగనిభైః కూటైశ్చితం దృష్టి[illegible] ॥౧౦॥ సధూమమివ తీక్ష్ణాగ్రం
యుగాంతాగ్నిభయావహమ్ । అతిరౌద్రమనాసాద్యం కాలేనాపి దురాస[illegible] ॥౧౧॥ త్రాసనం సర్వభూతానాం దారు
ణం భేదనం తదా । ప్రదీప్తమివ రోషేణ శూలం జగ్రాహ రావణః ॥౧౨॥ తచ్ఛూలం పరమక్రుద్ధో జగ్రాహ యుధి వీర్యవాన్ ।
అనేకైస్సమరే శూరై రాక్షసైః పరివారితః ॥౧౩॥ సముద్యమ్య మహాకాయో ననాద యుధి భైరవమ్ । సంరక్తనయనో రోషా
త్స్వసైన్యమభిహర్షయన్ ॥౧౪॥ పృథివీం చాంతరిక్షం చ దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా । ప్రాకంపయత్తదా శబ్దో రాక్షసేంద్రస్య
దారుణః ॥౧౫॥ అతినాదస్య నాదేన తేన తస్య మహాత్మనః । సర్వభూతాని విత్రేసుః సాగరశ్చ ప్రచుక్షుభే ॥౧౬॥ స గృహీత్వా
మహావీర్యః శూలం తద్రావణో మహత్ । వినద్య సుమహానాదం రామం పరుషమబ్రవీత్ ॥౧౭॥ శూలోయం వజ్రసారస్తే
రామ రోషాన్మయోద్యతః । తవ భ్రాతృసహాయస్య సద్యః ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥౧౮॥ రక్షసామద్య శూరాణాం నిహతా
నాం చమూముఖే । త్వాం నిహత్య రణశ్లాఘిన్ కరోమ్యస్రుప్రమార్జనమ్ ॥౧౯॥ తిష్ఠేదానీం నిహన్మి త్వామేష శూలేన రా
ఘవ । ఏవముక్త్వా స చిక్షేప తచ్ఛూలం రాక్షసాధిపః ॥౨౦॥ తద్రావణకరాన్ముక్తం విద్యుజ్జ్వాలాసమాకులమ్ । అష్టఘంటం
మహానాదం వియద్గతమశోభత ॥౨౧॥ తచ్ఛూలం రాఘవో దృష్ట్వా జ్వలంతం ఘోరదర్శనమ్ । ససర్జ విశిఖాన్ రామశ్చా
పమాయమ్య వీర్యవాన్ ॥౨౨॥ ఆపతంతం శరౌఘేణ వారయామాస రాఘవః । ఉత్పతంతం యుగాంతాగ్నిం జలౌఘైరివ వా
సవః ॥౨౩॥ నిర్దదాహ స తాన్ బాణాన్ రామకార్ముకనిస్సృతాన్ । రావణస్య మహాశూలః పతంగానివ పావకః ॥౨౪॥
తాన్ దృష్ట్వా భస్మసాద్భూతాన్ శూలసంస్పర్శచూర్ణితాన్ । సాయకానంతరిక్షస్థాన్ రాఘవః క్రోధమాహరత్ ॥
౨౫॥ స తాం మాతలినానీతాం శక్తిం వాసవనిర్మితామ్ । జగ్రాహ పరమక్రుద్ధో రాఘవో రఘునందనః ॥౨౬॥ సా తోలితా
బలవతా శక్తిర్ఘంటాకృతస్వనా । నభః ప్రజ్వాలయామాస యుగాంతాగ్నిసమప్రభా ॥ ౨౭॥ సా క్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య
తస్మిన్ శూలే పపాత హ । భిన్నశ్శక్త్యా తదా శూలో నిపపాత మహాద్యుతిః ॥౨౮॥ సాధు సాధ్వితి భూతాని ప్రశశంసూ రఘూ
త్తమమ్ । నిర్బిభేద తతో బాణైర్హయానస్య మహాజవాన్ ॥౨౯॥ రామస్తీక్ష్ణైర్మహావేగైర్వజ్రకల్పైశ్శరోత్తమైః । ని
ర్బిభేదోరసి తదా రావణం నిశితైశ్శరైః ॥ ౩౦ ॥ రాఘవః పరమాయత్తో లలాటే పత్రిభిస్త్రిభిః । స శరైర్భిన్నసర్వాం
గో గాత్రప్రస్రుతశోణితః ॥ ౩౧ ॥ రాక్షసేంద్రస్సమూహస్థః ఫుల్లాశోక ఇవాబభౌ ॥ స రామబాణైరభివిద్ధగాత్రో ని
శాచరేంద్రః క్షతజార్ద్రగాత్రః । జగామ ఖేదం చ సమాజమధ్యే క్రోధం చ చక్రే సుభృశం తదానీమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - చతురుత్తరశతతమస్సర్గః. **

స తేన తు తదా క్రోధాత్కాకుత్స్థేనార్దితో రణే । రావణస్సమరశ్లాఘీ తతః క్రోధముపాగమత్ ॥౧॥ స దీప్తన
యనో రోషాచ్చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । అభ్యర్దయత్సుసంక్రుద్ధో రాఘవం పరమాహవే ॥౨॥ బాణధారాసహస్రై
స్తు స తోయద ఇవాంబరాత్ । రాఘవం రావణో బాణైస్తటాకమివ పూరయత్ ॥౩॥ పూరితశ్శరజాలేన ధనుర్ముక్తేన సం
యుగే । మహాగిరిరివాకంప్యః కాకుత్స్థో న ప్రకంపతే ॥ ౪ ॥ స శరైశ్శరజాలాని వారయన్ సమరే స్థితః । గభస్తీనివ సూ
ర్యస్య ప్రతిజగ్రాహ వీర్యవాన్ ॥౫॥ తతశ్శరసహస్రాణి క్షిప్రహస్తో నిశాచరః । నిజఘానోరసి క్రుద్ధో రాఘవస్య మహా
త్మనః ॥౬॥ స శోణితసమాదిగ్ధస్సమరే లక్ష్మణాగ్రజః । దృష్టః ఫుల్ల ఇవారణ్యే సుమహాన్ కింశుకద్రుమః ॥౭॥ శరాభిఘాతసం
రబ్ధస్సోపి జగ్రాహ సాయకాన్ । కాకుత్స్థస్సుమహాతేజా యుగాంతాదిత్యతేజసః ॥౮॥ తతోన్యోన్యం సుసంరబ్ధావుభౌ
తౌ రామరావణౌ । శరాంధకారే సమరే నోపాలక్షయతాం తథా ॥౯॥ తతః క్రోధసమావిష్టో రామో దశరథాత్మజః । ఉ
వాచ రావణం వీరః ప్రహస్య పరుషం వచః ॥౧౦॥ మమ భార్యా జనస్థానాదజ్ఞానాద్రాక్షసాధమ । హృతా తే వివశా యస్మా
త్తస్మాత్త్వం నాసి వీర్యవాన్ ॥౧౧॥ మయా విరహితాం దీనాం వర్తమానాం మహావనే । వైదేహీం ప్రసభం హృత్వా శూ
రోహమితి మన్యసే ॥ ౧౨ ॥ స్త్రీషు శూర వినాథాసు పరదారాభిమర్శక । కృత్వా కాపురుషం కర్మ శూరోహమితి మన్య
సే ॥౧౩॥ భిన్నమర్యాద నిర్లజ్జ చారిత్రేష్వనవస్థిత । దర్పాన్మృత్యుముపాదాయ శూరోహమితి మన్యసే ॥ ౧౪॥ శూరేణ ధ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నద భ్రాతా బలైస్సముదితేనచ। శ్లాఘనీయం యశస్యం చ కృతం కర్మ మహత్త్వయా॥ ౧౫॥ ఉత్సేకేనాభిపన్నస్య గ
ర్హితస్యాహితస్య చ। కర్మణః ప్రాప్నుహీదానీం తస్యాద్య సుమహత్ఫలమ్॥ ౧౬॥ శూరోఽహమితి చాత్మానమవగచ్ఛసి
దుర్మతే। నైవ లజ్జాస్తి తే సీతాం చోరవద్వ్యపకర్షతః॥ ౧౭॥ యది మత్సన్నిధౌ సీతా ధర్షితా స్యాత్త్వయా బలాత్।
భ్రాతరం తు ఖరం పశ్యేస్తదా మత్సాయకైర్హతః॥ ౧౮॥ దిష్ట్యాసి మమ దుష్టాత్మంశ్చక్షుర్విషయమాగతః। అద్య త్వాం
సాయకైస్తీక్ష్ణైర్నయామి యమసాదనమ్॥ ౧౯॥ అద్య తే మచ్ఛరైశ్ఛిన్నం శిరో జ్వలితకుండలమ్। క్రవ్యాదా వ్యపకర్షంతు
వికీర్ణం రణపాంసుషు॥ ౨౦॥ నిపత్యోరసి గృధ్రాస్తే క్షితౌ క్షిప్తస్య రావణ। పిబంతు రుధిరం తర్షాద్బాణశల్యాంతరోత్థితమ్
౨౧॥ అద్య మద్బాణభిన్నస్య గతాసోః పతితస్య తే। కర్షంత్వాంత్రాణి పతగా గరుత్మంత ఇవోరగాన్॥ ౨౨॥ ఇత్యేవం స వద
న్వీరో రామశ్శత్రునిబర్హణః। రాక్షసేంద్రం సమీపస్థం శరవర్షైరవాకిరత్॥ ౨౩॥ బభూవ ద్విగుణం వీర్యం బలం హర్ష
శ్చ సంయుగే। రామస్యాస్త్రబలం చైవ శత్రోర్నిధనకాంక్షిణః॥ ౨౪॥ ప్రాదుర్బభూవురస్త్రాణి సర్వాణి విదితాత్మనః।
ప్రహర్షాచ్చ మహాతేజాశ్శీఘ్రహస్తతరోఽభవత్॥ ౨౫॥ శుభాన్యేతాని చిహ్నాని విజ్ఞాయాత్మగతాని సః। భూయ ఏవార్ద
యద్రామో రావణం రాక్షసాంతకృత్॥ ౨౬॥ హరీణాం చాశ్మనికరైశ్శరవర్షైశ్చ రాఘవాత్। హన్యమానో దశగ్రీ
వో విఘూర్ణహృదయోఽభవత్॥ ౨౭॥ యదా చ శస్త్రం నారేభే న వ్యకర్షచ్ఛరాసనమ్। నాస్య ప్రత్యకరోద్వీర్యం విక్లబే
నాంతరాత్మనా॥ ౨౮॥ క్షిప్తాశ్చాపి శరాస్తేన శస్త్రాణి వివిధాని చ। రావణాథాయ వర్తంతే మృత్యుకాలేఽభివర్తతః॥ ౨౯॥
సూతస్తు రథనేతాస్య తదవస్థం సమీక్ష్య తమ్। శనైర్యుద్ధాదసంభ్రాంతో రథం తస్యాపవాహయత్॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీమద్యు
ద్ధకాండే - పంచోత్తరశతతమస్సర్గః - **

సతు మోహాత్సుసంక్రుద్ధః కృతాంతబలచోదితః। క్రోధసంరక్తనయనో రావణస్సూతమబ్రవీత్॥ ౧॥ హీనవీర్య
మివాశక్తం పౌరుషేణ వివర్జితమ్। భీరుం లఘుమివాసత్త్వం విహీనమివ తేజసా॥ ౨॥ విముక్తమివ మాయాభిరస్త్రైరివ బహి
ష్కృతమ్। మామవజ్ఞాయ దుర్బుద్ధే స్వయా బుద్ధ్యా విచేష్టసే॥ ౩॥ కిమర్థం మామవజ్ఞాయ మచ్ఛందమనవేక్ష్య చ। త్వ
యా శత్రోస్సమక్షం మే రథోఽయమపవాహితః॥ ౪॥ త్వయాద్య హి మమానార్య చిరకాలసమార్జితమ్। యశో వీర్యం చ తే
జశ్చ ప్రత్యయశ్చ వినాశితః॥ ౫॥ శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః। పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోఽహం కృతః కాపురుష
స్త్వయా॥ ౬॥ యస్త్వం రథమిమం మోహాన్న చోద్వహసి దుర్మతే। సత్యోఽయం ప్రతితర్కో మే పరేణ త్వముపస్కృతః
న హి తద్విద్యతే కర్మ సుహృదో హితకాంక్షిణః। రిపూణాం సదృశం చైతన్న త్వయైతత్స్వనుష్ఠితమ్॥ ౮॥ నివర్తయ రథం
శీఘ్రం యావన్నోపైతి మే రిపుః। యది వాధ్యుషితో వాసి స్మర్యంతే యది వా గుణాః॥ ౯॥ ఏవం పరుషముక్తస్తు హితబుద్ధిరబు
ద్ధినా। అబ్రవీద్రావణం సూతో హితం సానునయం వచః॥ ౧౦॥ న భీతోఽస్మి న మూఢోఽస్మి నోపజప్తోఽస్మి శత్రుభిః। న ప్రమత్తో
న నిస్స్నేహో విస్మృతా న చ సత్క్రియా॥ ౧౧॥ మయా తు హితకామేన యశశ్చ పరిరక్షతా। స్నేహప్రసన్నమనసా
ప్రియమిత్యప్రియం కృతమ్॥ ౧౨॥ నాస్మిన్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతమ్। కశ్చిల్లఘురివానార్యో దోషతో గం
తుమర్హసి॥ ౧౩॥ శ్రూయతాం త్వభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం మయా రథః। నదీవేగ ఇవాంభోభిస్సంయుగాద్వినివర్తితః॥
౧౪॥ శ్రమం తవావగచ్ఛామి మహతా రణకర్మణా। న హి తే వీర సౌముఖ్యం ప్రహర్షం వోపధారయే॥ ౧౫॥ రథోద్వహన
ఖిన్నాశ్చ త ఇమే రథవాజినః। దీనా ఘర్మపరిశ్రాంతా గావో వర్షహతా ఇవ॥ ౧౬॥ నిమిత్తాని చ రూక్షాణి యాని ప్రా
దుర్భవంతి నః। తేషు తేష్వభిపన్నేషు లక్షయామ్యప్రదక్షిణమ్॥ ౧౭॥ దేశకాలౌ చ విజ్ఞేయౌ లక్షణానీంగితాని చ। దైన్యం ఖేద
శ్చ హర్షశ్చ రథినశ్చ బలాబలమ్॥ ౧౮॥ స్థలనిమ్నాని భూమేశ్చ సమాని విషమాణి చ। యుద్ధకాలశ్చ విజ్ఞేయః పరస్యాంతరద
ర్శనమ్॥ ౧౯॥ ఉపయానాపయానే చ స్థానం ప్రత్యపసర్పణమ్। సర్వమేతద్రథస్థేన జ్ఞేయం రథకుటుంబినా॥ ౨౦॥ తవ విశ్ర
మహేతోశ్చ తథైషాం రథవాజినామ్। రౌద్రం వర్జయతా ఖేదం క్షమం కృతమిదం మయా॥ ౨౧॥ న మయా స్వేచ్ఛయా వీర
రథోఽయమపవాహితః। భర్తృస్నేహపరీతేన మయేదం యత్కృతం విభో॥ ౨౨॥ ఆజ్ఞాపయ యథాతత్త్వం వక్ష్యస్యరినిషూ
దన। తత్కరిష్యామ్యహం వీర గతానృణ్యేన చేతసా॥ ౨౩॥ సంతుష్టస్తేన వాక్యేన రావణస్తస్య సారథేః। ప్రశస్యైనం బహువి
ధం యుద్ధలుబ్ధోఽబ్రవీదిదమ్॥ ౨౪॥ రథం శీఘ్రమిమం సూత రాఘవాభిముఖం కురు। నాహత్వా సమరే శత్రూన్నివర్తిష్య

తిరావణః॥౨౫॥ ఏవముక్త్వా తతస్తుష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః। దదౌ తస్మై శుభం హ్యేకం హస్తాభరణముత్తమమ్॥౨౬॥ శ్రు
త్వా రావణవాక్యం తు సారథిస్సన్న్యవర్తత ॥ తతో ద్రుతం రావణవాక్యచోదితః ప్రచోదయామాస హయాన్ స సార
థిః। స రాక్షసేంద్రస్య తతో మహారథః క్షణేన రామస్య రణాగ్రతోఽభవత్ ॥౨౭॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షడుత్తరశత
తమస్సర్గః - ******************** తతో యుద్ధపరిశ్రాంతం సమరే చింతయా స్థితమ్। రావణం చాగ్రతో దృష్ట్వా
యుద్ధాయ సముపస్థితమ్॥౧॥ దైవతైశ్చ సమాగమ్య ద్రష్టుమభ్యాగతో రణమ్। ఉపగమ్యాబ్రవీద్రామమగస్త్యో భగవా
నృషిః॥౨॥ రామ రామ మహాబాహో శృణు గుహ్యం సనాతనమ్। యేన సర్వానరీన్ వత్స సమరే విజయిష్యసి॥౩॥ ఆదిత్య
హృదయం పుణ్యం సర్వశత్రువినాశనమ్। జయావహం జపన్నిత్యమక్షయ్యం పరమం శుభమ్॥౪॥ సర్వమంగళమాంగళ్యం
సర్వపాపప్రణాశనమ్। చింతాశోకప్రశమనమాయుర్వర్ధనముత్తమమ్॥౫॥ రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసురనమ
స్కృతం। పూజయస్వ వివస్వంతం భాస్కరం భువనేశ్వరం॥౬॥ సర్వదేవాత్మకో హ్యేష తేజస్వీ రశ్మిభావనః। ఏష దేవాసుర
గణాన్లోకాన్పాతి గభస్తిభిః॥౭॥ ఏష బ్రహ్మా చ విష్ణుశ్చ శివః స్కందః ప్రజాపతిః। మహేంద్రో ధనదః కాలో యమః సోమో
హ్యపాంపతిః॥౮॥ పితరో వసవస్సాధ్యా హ్యశ్వినౌ మరుతో మనుః। వాయుర్వహ్నిః ప్రజాప్రాణ ఋతుకర్తా ప్రభాకరః
॥౯॥ ఆదిత్యస్సవితా సూర్యః ఖగః పూషా గభస్తిమాన్। సువర్ణసదృశో భానుః హిరణ్యరేతా దివాకరః॥౧౦॥ హరిదశ్వస్సహ
స్రార్చిస్సప్తసప్తిర్మరీచిమాన్। తిమిరోన్మథనశ్శంభుస్త్వష్టా మార్తాండ అంశుమాన్॥౧౧॥ హిరణ్యగర్భశ్శిశిరస్తప
నో భాస్కరో రవిః। అగ్నిగర్భోఽదితేః పుత్రశ్శంఖశ్శిశిరనాశనః॥౧౨॥ వ్యోమనాథస్తమోభేదీ ఋగ్యజుస్సామపారగః। ఘ
నవృష్టిరపాం మిత్రో వింధ్యవీథీప్లవంగమః॥౧౩॥ ఆతపీ మండలీ మృత్యుః పింగళస్సర్వతాపనః। కవిర్విశ్వో మహాతేజా రక్త
స్సర్వభవోద్భవః॥౧౪॥ నక్షత్రగ్రహతారాణామధిపో విశ్వభావనః। తేజసామపి తేజస్వీ ద్వాదశాత్మన్నమోఽస్తు తే॥౧౫॥ న
మః పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమే గిరయే నమః। జ్యోతిర్గణానాం పతయే దివాధిపతయే నమః॥౧౬॥ జయాయ జయభద్రాయ
హర్యశ్వాయ నమో నమః। నమో నమస్సహస్రాంశో ఆదిత్యాయ నమో నమః॥౧౭॥ నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారంగాయ
నమో నమః। నమః పద్మప్రబోధాయ మార్తాండాయ నమో నమః॥౧౮॥ బ్రహ్మేశానాచ్యుతేశాయ సూర్యాయాదిత్యవర్చ
సే। భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుషే నమః॥౧౯॥ తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే। కృ
తఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాం పతయే నమః॥౨౦॥ తప్తచామీకరాభాయ వహ్నయే విశ్వకర్మణే। నమస్తమోఽభినిఘ్నాయ
రుచయే లోకసాక్షిణే॥౨౧॥ నాశయత్యేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభుః। పాయత్యేష తపత్యేష వర్షత్యేష గభస్తిభిః॥ ఏ
ష సుప్తేషు జాగర్తి భూతేషు పరినిష్ఠితః। ఏష ఏవాగ్నిహోత్రం చ ఫలం చైవాగ్నిహోత్రిణామ్॥౨౩॥ వేదాశ్చ క్రతవ
శ్చైవ క్రతూనాం ఫలమేవ చ। యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వ ఏష రవిః ప్రభుః॥౨౪॥ ఏనమాపత్సు కృచ్ఛ్రేషు కాంతారేషు భ
యేషు చ। కీర్తయన్ పురుషః కశ్చిన్నావసీదతి రాఘవ॥౨౫॥ పూజయస్వైనమేకాగ్రో దేవదేవం జగత్పతిమ్। ఏతత్త్రిగు
ణితం జప్త్వా యుద్ధేషు విజయిష్యసి॥౨౬॥ అస్మిన్ క్షణే మహాబాహో రావణం త్వం వధిష్యసి। ఏవముక్త్వా తదాగస్త్యో జ
గామ చ యథాగతమ్॥౨౭॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాతేజా నష్టశోకోఽభవత్తదా। ధారయామాస సుప్రీతో రాఘవః ప్రయ
తాత్మవాన్॥౨౮॥ ఆదిత్యం ప్రేక్ష్య జప్త్వా తు పరం హర్షమవాప్తవాన్। త్రిరాచమ్య శుచిర్భూత్వా ధనురాదాయ వీర్య
వాన్॥౨౯॥ రావణం ప్రేక్ష్య హృష్టాత్మా యుద్ధాయ సముపాగమత్। సర్వయత్నేన మహతా వధే తస్య ధృతోఽభవత్॥౩౦॥ అ
థ రవిరవదన్నిరీక్ష్య రామం ముదితమనాః పరమం ప్రహృష్యమాణః। నిశిచరపతిసంక్షయం విదిత్వా సురగణమధ్యగతో వచ
స్త్వరేతి॥౩౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః॥ ******************************
సరథం సారథిర్హృష్టః పరసైన్యప్రధర్షణమ్। గంధర్వనగరాకారం సముచ్ఛ్రితపతాకినమ్॥౧॥ యుక్తం పరమసం
పన్నైర్వాజిభిర్హేమమాలిభిః। యుద్ధోపకరణైః పూర్ణం పతాకాధ్వజమాలినమ్॥౨॥ గ్రసంతమివ చాకాశం నాదయం
తం వసుంధరామ్। ప్రణాశం పరసైన్యానాం స్వసైన్యానాం ప్రహర్షణమ్॥౩॥ రావణస్య రథం క్షిప్రం చోదయామాస సా
రథిః। తమాపతంతం సహసా స్వనవంతం మహాస్వనమ్॥౪॥ రథం రాక్షసరాజస్య నరరాజో దదర్శ హ। కృష్ణవాజిసమా
యుక్తం యుక్తం రౌద్రేణ వర్చసా॥౫॥ ఊహ్యమానమివాకాశే విమానం సూర్యవర్చసమ్। తటిత్పతాకాగహనం దర్శి

తేంద్రాయుధాయుధమ్॥౬॥శరధారా విముంచంతం ధారాసారమివాంబుదమ్। తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశమాపతంతం
రథం రిపోః॥౭॥గిరేర్వజ్రాభిమృష్టస్య దీర్యతస్సదృశస్వనమ్। విస్ఫారయన్వై వేగేన బాలచంద్రనతం ధనుః॥౮॥ఉవాచ
మాతలిం రామః సహస్రాక్షస్య సారథిమ్। మాతలే పశ్య సంరబ్ధమాపతంతం రథం రిపోః॥౯॥యథాపసవ్యం పతతా వేగేన మ
హతా పునః। సమరే హంతుమాత్మానం తథా తేన కృతా మతిః॥౧౦॥తదప్రమాదమాతిష్ఠన్ ప్రత్యుద్గచ్ఛ రథం రిపోః। విధ్వం
సయితుమిచ్ఛామి వాయుర్మేఘమివోత్థితమ్॥౧౧॥అవిక్లబమసంభ్రాంతమవ్యగ్రహృదయేక్షణమ్। రశ్మిసంచారనియ
తం ప్రచోదయ రథం ద్రుతమ్॥౧౨॥కామం న త్వం సమాధేయః పురందరరథోచితః। యుయుత్సురహమేకాగ్రః స్మారయే
త్వాం న శిక్షయే॥౧౩॥పరితుష్టస్స రామస్య తేన వాక్యేన మాతలిః। ప్రచోదయామాస రథం సురసారథిసత్తమః॥౧౪॥అపస
వ్యం తతః కుర్వన్రావణస్య మహారథమ్। చక్రోత్క్షిప్తేన రజసా రావణం వ్యవధూనయత్॥౧౫॥తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవస్తామ్ర
విస్ఫారితేక్షణః। రథప్రతిముఖం రామం సాయకైరవధూనయత్॥౧౬॥ధర్షణామర్షితో రామో ధైర్యం రోషేణ లంఘ
యన్। జగ్రాహ సుమహావేగమైంద్రం యుధి శరాసనమ్॥౧౭॥శరాంశ్చ సుమహాతేజాస్సూర్యరశ్మిసమప్రభాన్। త
దోపోఢం మహద్యుద్ధమన్యోన్యవధకాంక్షిణోః॥౧౮॥పరస్పరాభిముఖయోర్దృప్తయోరివ సింహయోః। తతో దేవాస్స
గంధర్వాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః॥౧౯॥సమీయుర్ద్వైరథం ద్రష్టుం రావణక్షయకాంక్షిణః। సముత్పేతురథోత్పాతా
దారుణా రోమహర్షణాః॥౨౦॥రావణస్య వినాశాయ రాఘవస్య జయాయ చ। వవర్ష రుధిరం దేవో రావణస్య రథోపరి
॥౨౧॥వాతా మండలినస్తీక్ష్ణా హ్యపసవ్యం ప్రచక్రముః। మహద్గృధ్రకులం చాస్య భ్రమమాణం నభస్స్థలే॥౨౨॥యేన యేన ర
థో యాతి తేన తేన ప్రధావతి। సంధ్యయా చావృతా లంకా జపాపుష్పనికాశయా॥౨౩॥దృశ్యతే సంప్రదీప్తేవ దివసేఽపి వసుం
ధరా। సనిర్ఘాతా మహోల్కాశ్చ సంప్రచేరుర్మహాస్వనాః॥౨౪॥విషాదయంస్తే రక్షాంసి రావణస్య తదాహితాః।
రావణశ్చ యతస్తత్ర సంచచాల వసుంధరా॥౨౫॥రక్షసాం చ ప్రహరతాం గృహీతా ఇవ బాహవః। తామ్రాః పీతాస్సితాః
శ్వేతాః పతితాస్సూర్యరశ్మయః॥౨౬॥దృశ్యంతే రావణస్యాంగే పర్వతస్యేవ ధాతవః। గృధ్రైరనుగతాశ్చాస్య వమంత్యో
జ్వలనం ముఖైః॥౨౭॥ప్రణేదుర్ముఖమీక్షంత్యస్సంరబ్ధమశివం శివాః। ప్రతికూలం వవౌ వాయూ రణే పాంసూన్సమాకి
రన్॥౨౮॥తస్య రాక్షసరాజస్య కుర్వన్దృష్టివిలోపనమ్। నిపేతురింద్రాశనయస్సైన్యే చాస్య సమంతతః॥౨౯॥దుర్వి
షహ్యస్వనా ఘోరా వినా జలధరస్వనమ్। దిశశ్చ ప్రదిశస్సర్వా బభూవుస్తిమిరావృతాః॥౩౦॥పాంసువర్షేణ మహ
తా దుర్దర్శం చ నభోఽభవత్। కుర్వంత్యః కలహం ఘోరం శారికాస్తద్రథం ప్రతి॥౩౧॥నిపేతుశ్శతశస్తత్ర దారుణం దారు
ణారుతాః। జఘనేభ్యస్స్ఫులింగాంశ్చ నేత్రేభ్యోఽశ్రూణి సంతతమ్॥౩౨॥ముముచుస్తస్య తురగాస్తుల్యమగ్నిం చ వారి చ।
ఏవంప్రకారా బహవస్సముత్పాతా భయావహాః॥౩౩॥రావణస్య వినాశాయ దారుణాస్సంప్రజజ్ఞిరే। రామస్యాపి నిమి
త్తాని సౌమ్యాని చ శుభాని చ॥౩౪॥బభూవుర్జయశంసీని ప్రాదుర్భూతాని సర్వశః। నిమిత్తాని చ సౌమ్యాని రాఘవస్స్వజ
యాయ చ॥౩౫॥దృష్ట్వా పరమసంహృష్టో హతం మేనే చ రావణమ్॥ తతో నిరీక్ష్యాత్మగతాని రాఘవో రణే నిమిత్తాని నిమిత్త
కోవిదః। జగామ హర్షం చ పరాం చ నిర్వృతిం చకార యుద్ధే హ్యధికం చ విక్రమమ్॥౩౬॥ఇతి-అష్టోత్తరశతతమస్సర్గః.

తతః ప్రవృత్తం సుక్రూరం రామరావణయోస్తదా। సుమహద్ద్వైరథం యుద్ధం సర్వలోకభయావహమ్॥౧॥తతో
రాక్షససైన్యం చ హరీణాం చ మహద్బలమ్। ప్రగృహీతప్రహరణం నిశ్చేష్టం సమతిష్ఠత॥౨॥సంప్రయుద్ధౌ తతో దృష్ట్వా బలవ
న్నరరాక్షసౌ। వ్యాక్షిప్తహృదయాస్సర్వే పరం విస్మయమాగతాః॥౩॥నానాప్రహరణైర్వ్యగ్రైర్భుజైర్విస్మితబుద్ధయః
సర్వం తం ప్రేక్ష్య సంగ్రామం నాభిజఘ్నుః పరస్పరమ్॥౪॥రక్షసాం రావణం చాపి వానరాణాం చ రాఘవమ్। పశ్యతాం వి
స్మితాక్షాణాం సైన్యం చిత్రమివాబభౌ॥౫॥తౌ తు తత్ర నిమిత్తాని దృష్ట్వా రావణరాఘవౌ। కృతబుద్ధీ స్థిరామర్షౌ యుయు
ధాతే హ్యభీతవత్॥౬॥జేతవ్యమితి కాకుత్స్థో మర్తవ్యమితి రావణః। ధృతౌ స్వవీర్యసర్వస్వం యుద్ధేఽదర్శయతాం తదా॥౭॥
తతః క్రోధాద్దశగ్రీవః శరాన్సంధాయ వీర్యవాన్। ముమోచ ధ్వజముద్దిశ్య రాఘవస్య రథే స్థితమ్॥౮॥తే శరాస్తమనా
సాద్య పురందరరథధ్వజమ్। రథశక్తిం పరామృశ్య నిపేతుర్ధరణీతలే॥౯॥తతో రామోఽభిసంక్రుద్ధశ్చాపమాయమ్య వీర్య
వాన్। కృతప్రతికృతం కర్తుం మనసా సంప్రచక్రమే॥౧౦॥రావణధ్వజముద్దిశ్య ముమోచ నిశితం శరమ్। మహాసర్పమి

వాసహ్యాంజ్వలంతంస్వేనతేజసా॥౧౧॥జగామసమహీంభిత్వాదశగ్రీవధ్వజంశరః । సనికృత్తోపతద్భూమౌరావణస్య
రథధ్వజః॥౧౨॥ధ్వజస్యోన్మథనంద్దృష్ట్వా రావణస్సుమహాబలః । సంప్రదీప్తోభవత్క్రోధాదమర్షాత్ప్రదహన్నివ॥౧౩॥
సరోషవశమాపన్నఃశరవర్షంమహద్వమన్ । రామస్యతురగాన్దీప్తైఃశరైర్వివ్యాధరావణః॥౧౪॥ తేవిద్ధాహరయ
స్తత్రనాస్ఖలన్నాపిబభ్రముః । బభూవుఃస్వస్థహృదయాఃపద్మనాళైరివాహతాః॥౧౫॥తేషామసంభ్రమంద్దృష్ట్వావాజి
నాంరావణస్తదా । భూయఏవసుసంక్రుద్ధఃశరవర్షంముమోచహ॥౧౬॥గదాశ్చపరిఘాంశ్చైవచక్రాణిముసలానిచ ।
గిరిశృంగాణివృక్షాంశ్చతథాశూలపరశ్వధాన్ ॥౧౭॥ మాయావిహితమేతత్తుశస్త్రవర్షమపాతయత్ । తుములం
త్రాసజననంభీమంభీమప్రతిస్వనమ్॥౧౮॥ తద్వర్షమభవద్యుద్ధేనైకశస్త్రమయంమహత్ । విముచ్యరాఘవరథంస
మంతాద్వానరేబలే॥౧౯॥సాయకైరంతరిక్షంచచకారాశునిరంతరమ్ ।సహస్రశస్తతోబాణానశ్రాంతహృదయోద్య
మః॥౨౦॥ముమోచచదశగ్రీవోనిస్సంగేనాంతరాత్మనా । వ్యాయచ్ఛమానంతంద్దృష్ట్వాతత్పరంరావణంరణే ॥౨౧॥ ప్ర
హసన్నివకాకుత్స్థఃసందధేసాయకాన్శితాన్ । సముమోచతతోబాణాన్రణేశతసహస్రశః॥౨౨॥తాన్దృష్ట్వారావ
ణశ్చక్రేస్వశరైఃఖంనిరంతరమ్। తతస్తాభ్యాంప్రముక్తేనశరవర్షేణభాస్వతా ॥౨౩॥ శరబద్ధమివాభాతిద్వితీయంభా
స్వదంబరమ్ । నానిమిత్తోభవద్బాణోనాతిభేత్తానినిష్ఫలః॥౨౪॥అన్యోన్యమభిసంహత్యనిపేతుర్ధరణీతలే ।తథావిసృ
జతోర్బాణాన్రామరావణయోర్మృధే॥౨౫॥ ప్రాయుధ్యతామవిచ్ఛిన్నమస్యంతౌసవ్యదక్షిణమ్ । చక్రతుశ్చశరౌ
ఘైస్తైర్నిరుచ్ఛ్వాసమివాంబరమ్॥౨౬॥రావణస్యహయాన్రామోహయాన్రామస్యరావణః । జఘ్నతుస్తౌతదాన్యో
న్యంకృతానుకృతకారిణౌ॥౨౭॥ ఏవంతౌతుసుసంక్రుద్ధౌచక్రతుర్యుద్ధమద్భుతమ్ । ముహూర్తమభవద్యుద్ధంతుములం
రోమహర్షణమ్॥౨౮॥ ప్రయుధ్యమానౌసమరేమహాబలౌ శితైశ్శరైరావణలక్ష్మణాగ్రజౌ । ధ్వజావపాతేనసరాక్ష
సాధిపోభృశంప్రచుక్రోధతదారఘూత్తమే॥౨౯॥ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే-నవోత్తరశతతమస్సర్గః॥*************

తౌతదాయుధ్యమానౌతౌసమరేరామరావణౌ । దదృశుస్సర్వభూతానివిస్మితేనాంతరాత్మనా॥౧॥ అర్దయం
తౌతుసమరేతయోస్తౌస్యందనోత్తమౌ । పరస్పరమభిక్రుద్ధౌపరస్పరమభిద్రుతౌ॥౨॥పరస్పరవధేయుక్తౌఘోరరూపౌ
బభూవతుః ।మండలానిచవీథీశ్చగతప్రత్యాగతానిచ॥౩॥దర్శయంతౌబహువిధాంసూతసారథ్యజాంగతిమ్।అర్దయన్
రావణంరామోరాఘవంచాపిరావణః॥౪॥గతివేగంసమాపన్నౌప్రవర్తననివర్తనే।క్షిపతోశ్శరజాలానితయోస్తౌస్యం
దనోత్తమౌ॥౫॥చేరతుస్సంయుగమహీంసాసారౌజలదౌయథా । దర్శయిత్వాతథాతౌతుగతింబహువిధాంరణే॥౬॥పర
స్పరస్యాభిముఖౌపునరేవావతస్థతుః ।ధురంధురేణరథయోర్వక్త్రంవక్త్రేణవాజినామ్॥౭॥పతాకాశ్చపతాకాభిస్సమే
యుస్స్థితయోస్తదా।రావణస్యతతోరామోధనుర్ముక్తైశ్శితైశ్శరైః॥౮॥చతుర్భిశ్చతురోదీప్తైర్హయాన్ప్రత్యపసర్ప
యత్ । సక్రోధవశమాపన్నోహయానామపసర్పణే॥౯॥ ముమోచనిశితాన్బాణాన్రాఘవాయనిశాచరః । సోతివి
ద్ధోబలవతాదశగ్రీవేణరాఘవః॥౧౦॥జగామనవికారంచనచాపివ్యథితోభవత్ ।చిక్షేపచపునర్బాణాన్వజ్రపాతసమ
స్వనాన్॥౧౧॥సారథింవజ్రహస్తస్యసముద్దిశ్యనిశాచరః।మాతలేస్తుమహావేగాశ్శరీరేపతితాశ్శరాః॥౧౨॥నసూక్ష్మమపి
సంమోహంవ్యథాంవాప్రదదుర్యుధి।తయాధర్షణయాక్రుద్ధోమాతలేర్నతథాత్మనః॥౧౩॥చకారశరజాలేనరాఘవో
విముఖంరిపుమ్।వింశతంత్రింశతంషష్టింశతశోథసహస్రశః॥౧౪॥ముమోచరాఘవోవీరస్సాయకాన్స్యందనేరిపోః। రా
వణోపితతఃక్రుద్ధోరథస్థోరాక్షసేశ్వరః॥౧౫॥గదాముసలవర్షేణరామంప్రత్యర్దయద్రణే । తత్ప్రవృత్తంమహద్యు
ద్ధంతుములంరోమహర్షణమ్॥౧౬॥గదానాంముసలానాంచపరిఘాణాంచనిస్వనైః।శరాణాంపుంఖపాతైశ్చక్షుభితా
స్సప్తసాగరాః॥౧౭॥క్షుబ్ధానాంసాగరాణాంచపాతాళతలవాసినః । వ్యథితాఃపన్నగాస్సర్వేదానవాశ్చసహస్రశః॥
౧౮॥చకంపేమేదినీకృత్స్నాసశైలవనకాననా । భాస్కరోనిష్ప్రభశ్చాసీన్నవవౌచాపిమారుతః॥౧౯॥ తతోదేవాస్స
గంధర్వాఃసిద్ధాశ్చపరమర్షయః। చింతామాపేదిరేసర్వేసకిన్నరమహోరగాః॥౨౦॥ స్వస్తిగోబ్రాహ్మణేభ్యస్తు
లోకాస్తిష్ఠంతుశాశ్వతాః ।జయతాంరాఘవస్సంఖ్యేరావణంరాక్షసేశ్వరమ్॥౨౧॥ఏవంజపంతోపశ్యంస్తేదేవాస్సర్షి
గణాస్తదా । రామరావణయోర్యుద్ధంసుఘోరంరోమహర్షణమ్॥౨౨॥గంధర్వాప్సరసాంసంఘాదృష్ట్వాయుద్ధమనూప

మమ్। గగనం గగనాకారం సాగరస్సాగరోపమః॥ ౨౩॥ రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ। ఏవం బ్రువంతో దదృ
శుస్తద్యుద్ధం రామరావణమ్॥ ౨౪॥ తతః క్రుద్ధో మహాబాహూ రఘూణాం కీర్తివర్ధనః। సంధాయ ధనుషా రామః క్షురమాశీవి
షోపమమ్॥ ౨౫॥ రావణస్య శిరశ్ఛిందచ్ఛ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్। తచ్ఛిరః పతితం భూమౌ దృష్టం లోకైస్త్రిభిస్తదా॥ ౨౬॥ త
స్యైవ సదృశం చాన్యద్రావణస్యోత్థితం శిరః। తత్ క్షిప్రం క్షిప్రహస్తేన రామేణ క్షిప్రకారిణా॥ ౨౭॥ ద్వితీయం రావణశిర
శ్ఛిన్నం సంయతి సాయకైః। ఛిన్నమాత్రం తు తచ్ఛీర్షం పునరన్యత్స్మ దృశ్యతే॥ ౨౮॥ తదప్యశనిసంకాశైశ్ఛిన్నం రామేణ సా
యకైః। ఏవమేకశతం ఛిన్నం శిరసాం తుల్యవర్చసామ్॥ ౨౯॥ న చైవ రావణస్యాంతో దృశ్యతే జీవితక్షయే। తతస్సర్వాస్త్రవి
ద్వీరః కౌసల్యానందవర్ధనః॥ ౩౦॥ మార్గణైర్బహుభిర్యుక్తశ్చింతయామాస రాఘవః। మారీచో నిహతో యైస్తు ఖరో యై
స్తు సదూషణః॥ ౩౧॥ క్రౌంచావనే విరాధస్తు కబంధో దండకావనే। త ఇమే సాయకాస్సర్వే యుద్ధే ప్రత్యాయికా మమ॥ ౩౨॥ కిం
ను తత్కారణం యేన రావణే మందతేజసః। ఇతి చింతాపరశ్చాసీదప్రమత్తశ్చ సంయుగే॥ ౩౩॥ వవర్ష శరవర్షాణి రాఘ
వో రావణోరసి। రావణోఽపి తతః క్రుద్ధో రథస్థో రాక్షసేశ్వరః॥ ౩౪॥ గదాముసలవర్షేణ రామం ప్రత్యర్దయద్రణే। తత్
ప్రవృత్తం మహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్॥ ౩౫॥ అంతరిక్షే చ భూమౌ చ పునశ్చ గిరిమూర్ధని। దేవదానవయక్షా
ణాం పిశాచోరగరక్షసామ్॥ ౩౬॥ పశ్యతాం తన్మహద్యుద్ధం సర్వరాత్రమవర్తత। నైవ రాత్రిం న దివసం న ముహూర్తం న
చ క్షణమ్॥ ౩౭॥ రామరావణయోర్యుద్ధం విరామముపగచ్ఛతి। దశరథసుతరాక్షసేంద్రయోర్జయమనవేక్ష్య రణే స రాఘవ
స్య। సురవరరథసారథిర్మహాత్మా రణగతమేనమువాచ వాక్యమాశు॥ ౩౮॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే దశోత్తరశతతమస్సర్గః -

అథ సంస్మారయామాస రాఘవం మాతలిస్తదా। అజానన్నివ కిం వీర త్వమేనమనువర్తసే॥ ౧॥ విసృజాస్మై వధాయ
త్వమస్త్రం పైతామహం ప్రభో। వినాశకాలః కథితో యస్సురైస్సోఽద్య వర్తతే॥ ౨॥ తతస్సంస్మారితో రామస్తేన వాక్యేన
మాతలేః। జగ్రాహ స శరం దీప్తం నిశ్వసంతమివోరగమ్॥ ౩॥ యమస్మై ప్రథమం ప్రాదాదగస్త్యో భగవానృషిః। బ్రహ్మ
దత్తం మహాబాణమమోఘం యుధి వీర్యవాన్॥ ౪॥ బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వమింద్రార్థమమితౌజసా। దత్తం సురప
తేః పూర్వం త్రిలోకజయకాంక్షిణః॥ ౫॥ యస్య వాజేషు పవనః ఫలే భాస్కరపావకౌ। శరీరమాకాశమయం గౌరవే మేరు
మందరౌ॥ ౬॥ జాజ్వల్యమానం వపుషా సుపుంఖం హేమభూషితమ్। తేజసా సర్వభూతానాం కృతం భాస్కరవర్చసమ్॥ ౭
సధూమమివ కాలాగ్నిం దీప్తమాశీవిషం యథా। పరనాగాశ్వబృందానాం భేదనం క్షిప్రకారిణమ్॥ ౮॥ ద్వారాణాం పరిఘా
ణాం చ గిరీణామపి భేదనమ్। నానారుధిరసిక్తాంగం మేదోదిగ్ధం సుదారుణమ్॥ ౯॥ వజ్రసారం మహానాదం నానాసమితిదార
ణమ్। సర్వవిత్రాసనం భీమం శ్వసంతమివ పన్నగమ్॥ ౧౦॥ కంకగృధ్రబలానాం చ గోమాయుమృగరక్షసామ్। నిత్యం భ
క్షప్రదం యుద్ధే యమరూపం భయావహమ్॥ ౧౧॥ నందనం వానరేంద్రాణాం రక్షసామవసాదనమ్। వాజితం వివిధైర్వా
జైశ్చారుపత్రైర్గరుత్మతః॥ ౧౨॥ తముత్తమేషుం లోకానామైక్ష్వాకుభయనాశనమ్। ద్విషతాం కీర్తిహరణం ప్రహర్ష
కరమాత్మనః॥ ౧౩॥ అభిమంత్ర్య తతో రామస్తం మహేషుం మహాబలః। వేదప్రోక్తేన విధినా సందధే కార్ముకే బలీ॥ ౧౪॥ త
స్మిన్ సంధీయమానే తు రాఘవేణ శరోత్తమే। సర్వభూతాని విత్రేసుశ్చచాల చ వసుంధరా॥ ౧౫॥ స రావణాయ సంక్రుద్ధో
భృశమాయమ్య కార్ముకమ్। చిక్షేప పరమాయత్తస్తం శరం మర్మఘాతినమ్॥ ౧౬॥ స వజ్ర ఇవ దుర్ధర్షో వజ్రిబాహువిస
ర్జితః। కృతాంత ఇవ చావార్యో న్యపతద్రావణోరసి॥ ౧౭॥ స విసృష్టో మహావేగశ్శరీరాంతకరశ్శరః। బిభేద హృదయం త
స్య రావణస్య దురాత్మనః॥ ౧౮॥ రుధిరాక్తస్స వేగేన జీవితాంతకరశ్శరః। రావణస్య హరన్ ప్రాణాన్ వివేశ ధరణీతలమ్॥
౧౯॥ స శరో రావణం హత్వా రుధిరార్ద్రీకృతచ్ఛవిః। కృతకర్మా నిభృతవత్ స్వతూణీం పునరాగమత్॥ ౨౦॥ తస్య హస్తాద్ధ
తస్యాశు కార్ముకం తత్ససాయకమ్। నిపపాత సహ ప్రాణైర్భ్రశ్యమానస్య జీవితాత్॥ ౨౧॥ గతాసుర్భీమవేగస్తు నైరృతేం
ద్రో మహాద్యుతిః। పపాత స్యందనాద్భూమౌ వృత్రో వజ్రహతో యథా॥ ౨౨॥ తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ హతశేషా నిశా
చరాః। హతనాథా భయత్రస్తాః సర్వతస్సంప్రదుద్రువుః॥ ౨౩॥ నర్దంతశ్చాభిపేతుస్తాన్ వానరా ద్రుమయోధినః। దశగ్రీవ
వధం దృష్ట్వా విజయం రాఘవస్య చ॥ ౨౪॥ అర్దితా వానరైర్హృష్టైర్లంకామభ్యపతన్ భయాత్। గతాశ్రయత్వాత్కరు

స్తై ర్బాష్పప్రస్రవణై ర్ముదా స్తైః ॥౨౫॥ తతో ఽవినేదుస్సంహృష్టా వానరా జితకాశినః । వదంతో రాఘవజయం రావణస్య చ త
ద్వధమ్ ॥౨౬॥ అథాంతరిక్షే వ్యనదత్ సౌమ్యస్త్రిదశదుందుభిః । దివ్యగంధవహ స్తత్ర మారుతస్సుసుఖో వవౌ ॥ ౨౭ ॥ నిపపా
తాంతరిక్షాచ్చ పుష్పవృష్టి స్తదా భువి । కిరంతీ రాఘవరథం దురవాపా మనోరమా ॥౨౮॥ రాఘవ స్తవసంయుక్తా గగనే ఽపి చ
శుశ్రువే । సాధు సాధ్వితి వాగగ్ర్యా దైవతానాం మహాత్మనామ్ ॥ ౨౯ ॥ ఆవివేశ మహాహర్షో దేవానాం చారణై స్సహ ।
రావణే నిహతే రౌద్రే సర్వలోకభయంకరే ॥౩౦॥ తత స్సకామం సుగ్రీవ మంగదం చ మహాబలమ్ । చకార రాఘవః ప్రీతో హ
త్వా రాక్షసపుంగవమ్ ॥౩౧॥ తతః ప్రజగ్ముః ప్రశమం మరుద్గణా దిశః ప్రసేదు ర్విమలం నభో ఽభవత్ । మహీ చకంపే న హి మా
రుతో వవౌ స్థిరప్రభశ్చాప్యభవ ద్దివాకరః ॥౩౨॥ తత స్తు సుగ్రీవవిభీషణాదయ స్సుహృద్విశేషా స్సహలక్ష్మణా స్తదా । సమే
త్య హృష్టా విజయేన రాఘవం రణే ఽభిరామం విధినా హ్యపూజయన్ ॥ ౩౩ ॥ స తు నిహతరిపు స్స్థిరప్రతిజ్ఞ స్స్వజనబలాభివృతో ర
ణే రరాజ । రఘుకులనృపనందనో మహౌజా స్త్రిదశగణై రభిసంవృతో యథేంద్రః ॥౩౪॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకాద
శోత్తరశతతమస్సర్గః । ******************** భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా శయానం రామనిర్జితమ్ । శోకవే
గపరీతాత్మా విలలాప విభీషణః ॥౧॥ వీర విక్రాంత విఖ్యాత వినీత నయకోవిద । మహార్హశయనోపేత కిం శేషే ఽద్య హతో భు
వి ॥ ౨ ॥ విక్షిప్య దీర్ఘౌ నిశ్చేష్టౌ భుజా వంగదభూషితౌ । ముకుటే నాపవృత్తేన భాస్కరాకారవర్చసా ॥౩॥ తదిదం వీర సం
ప్రాప్తం మయా పూర్వం సమీరితమ్ । కామమోహపరీతస్య యత్తే న రుచితం వచః ॥౪॥ యన్న దర్పాత్ ప్రహస్తో వా నేం
ద్రజి న్నాపరే జనాః । న కుంభకర్ణో ఽతిరథో నాతికాయో నరాంతకః ॥౫॥ న స్వయం త్వమమన్యేథా స్తస్యోదర్కో ఽయమాగ
తః । గత స్సేతు స్సునీతానాం గతో ధర్మస్య విగ్రహః ॥౬॥ గత స్సత్త్వస్య సంక్షేపః ప్రస్తావానాం గతి ర్గతా । ఆదిత్యః పతితో
భూమౌ మగ్న స్తమసి చంద్రమాః ॥౭॥ చిత్రభానుః ప్రశాంతార్చి ర్వ్యవసాయో నిరుద్యమః । అస్మి న్నిపతితే భూమౌ వీరే
శస్త్రభృతాం వరే ॥౮॥ కిం శేష మివ లోకస్య హతవీరస్య సాంప్రతమ్ । రణే రాక్షసశార్దూలే ప్రసుప్త ఇవ పాంసుషు ॥౯॥
ధృతిప్రవాళః ప్రసహాగ్ర్యపుష్ప స్తపోబలశ్శౌర్యనిబద్ధమూలః । రణే మహా న్రాక్షసరాజవృక్ష స్సంమర్దితో రాఘవ
మారుతేన ॥౧౦॥ తేజోవిషాణః కులవంశవంశః కోపప్రసాదాపరగాత్రహస్తః । ఇక్ష్వాకుసింహావగృహీతదేహ స్సుప్తః క్షి
తౌ రావణగంధహస్తీ ॥౧౧॥ పరాక్రమోత్సాహవిజృంభితార్చి ర్నిశ్శ్వాసధూమ స్స్వబలప్రతాపః । ప్రతాపవాన్ సంయ
తి రాక్షసాగ్ని ర్నిర్వాపితో రామపయోధరేణ ॥౧౨॥ సింహర్క్షలాంగూలకకుద్విషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ । రక్షోవృ
ష శ్చాపలకర్ణచక్షుః క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతో ఽవసన్నః ॥౧౩॥ వదంతం హేతుమ ద్వాక్యం పరిమృష్టార్థనిశ్చయమ్ । రామ
శ్శోకసమావిష్ట మిత్యువాచ విభీషణమ్ ॥౧౪॥ నాయం వినష్టో నిశ్చేష్ట స్సమరే చండవిక్రమః । అత్యున్నతమహోత్సాహః ప
తితో ఽయ మశంకితః ॥౧౫॥ నైవం వినష్టా శ్శోచ్యంతే క్షత్రధర్మ మవస్థితాః । వృద్ధి మాశంసమానా యే నిపతంతి రణాజిరే ॥౧౬॥
యేన సేంద్రా స్త్రయో లోకా స్త్రాసితా యుధి ధీమతా । తస్మిన్ కాలసమాయుక్తే న కాలః పరిశోచితుమ్ ॥౧౭॥ నైకాంతవి
జయో యుద్ధే భూతపూర్వః కదాచన । పరై ర్వా హన్యతే వీరః పరా న్వా హంతి సంయుగే ॥౧౮॥ ఇయం హి పూర్వై స్సందిష్టా
గతిః క్షత్రియసమ్మతా । క్షత్రియో నిహత స్సంఖ్యే న శోచ్య ఇతి నిశ్చయః ॥౧౯॥ తదేవం నిశ్చయం దృష్ట్వా తత్త్వ మాస్థాయ వి
జ్వరః । యదిహానంతరం కార్యం కల్ప్యం తదనుచింతయ ॥౨౦॥ తముక్తవాక్యం విక్రాంతం రాజపుత్రం విభీషణః । ఉవాచ
శోకసంతప్తో భ్రాతుర్హిత మనంతరమ్ ॥౨౧॥ యో ఽయం విమర్దేషు న భగ్నపూర్వ స్సురై స్సమేతై స్సహ వాసవేన । భవం
తమాసాద్య రణే విభగ్నో వేలా మివాసాద్య యథా సముద్రః ॥౨౨॥ అనేన దత్తాని సుపూజితాని భుక్తాశ్చ భోగా నిభృతాశ్చ
భృత్యాః । ధనాని మిత్రేషు సమర్పితాని వైరాణ్యమిత్రేషు చ యాపితాని ॥ ౨౩ ॥ ఏషో ఽహితాగ్నిశ్చ మహాతపాశ్చ వేదాం
తగః కర్మసు చాగ్ర్యశూరః । ఏతస్య య త్ప్రేతగతస్య కృత్యం తత్కర్తు మిచ్ఛామి తవ ప్రసాదాత్ ॥౨౪॥ స తస్య వాక్యైః
కరుణై ర్మహాత్మా సంబోధిత స్సాధు విభీషణేన । ఆజ్ఞాపయామాస నరేంద్రసూను స్స్వర్గీయ మాధాన మదీనసత్త్వః ॥
౨౫ ॥ మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్ । క్రియతా మస్య సంస్కారో మమా ప్యేష యథా తవ ॥౨౬॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః - ******************************
రావణం నిహతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాత్మనా । అంతఃపురా ద్వినిష్పేతూ రాక్షస్య శ్శోకకర్శితాః ॥౧॥ వార్య

మాణాస్సుబహుశో వేష్టంత్యః క్షితిపాంసుషు। విముక్తకేశ్యో దుఃఖార్తా గావో వత్సహతా ఇవ॥౨॥ ఉత్తరేణ వినిష్క్రమ్య
ద్వారేణ సహ రాక్షసైః। ప్రవిశ్యాయోధనం ఘోరం విచిన్వంత్యో హతం పతిమ్॥౩॥ రాజపుత్త్రేతి వాదిన్యో హా నాథేతి చ స
ర్వశః। పరిపేతుః కబంధాంకాం మహీం శోణితకర్దమామ్॥౪॥ తా బాష్పపరిపూర్ణాక్ష్యో భర్తృశోకపరాజితాః। కరి
ణ్య ఇవ నర్దంత్యో నేదుర్హతయూథపాః॥౫॥ దదృశుస్తం మహావీర్యం మహాకాయం మహాద్యుతిమ్। రావణం నిహతం
భూమౌ నీలాంజనచయోపమమ్॥౬॥ తాః పతిం సహసా దృష్ట్వా శయానం రణపాంసుషు। నిపేతుస్తస్య గాత్రేషు ఛిన్నా వ
నలతా ఇవ॥౭॥ బహుమానాత్పరిష్వజ్య కాచిదేనం రురోద హ। చరణౌ కాచిదాలింగ్య కాచిత్కంఠేఽవలంబ్య చ॥౮॥ ఉద్ధృత్య
చ భుజౌ కాచిద్భూమౌ స్మ పరివర్తతే। హతస్య వదనం దృష్ట్వా కాచిన్మోహముపాగమత్॥౯॥ కాచిదంకే శిరః కృత్వా రురోద
ముఖమీక్షతీ। స్నాపయంతీ ముఖం బాష్పైస్తుషారైరివ పంకజమ్॥౧౦॥ ఏవమార్తాః పతిం దృష్ట్వా రావణం నిహతం భువి।
చుక్రుశుర్బహుధా శోకాద్భూయస్తాః పర్యదేవయన్॥౧౧॥ యేన విత్రాసితః శక్రో యేన విత్రాసితో యమః। యేన వై
శ్రవణో రాజా పుష్పకేణ వియోజితః॥౧౨॥ గంధర్వాణామృషీణాం చ సురాణాం చ మహాత్మనామ్। భయం యేన మహద్ద
త్తం సోఽయం శేతే రణే హతః॥౧౩॥ అసురేభ్యస్సురేభ్యో వా పన్నగేభ్యోఽపి వా తథా। న భయం యో విజానాతి తస్యేదం మా
నుషాద్భయమ్॥౧౪॥ అవధ్యో దేవతానాం యస్తథా దానవరక్షసామ్। హతస్సోఽయం రణే శేతే మానుషేణ పదాతినా॥౧౫॥
యో న శక్యస్సురైర్హంతుం న యక్షైర్నాసురైస్తథా। సోఽయం కశ్చిదివాసత్త్వో మృత్యుం మర్త్యేన లంభితః॥౧౬॥ ఏవం వ
దంత్యో బహుధా రురుదుస్తస్య తాః స్త్రియః। భూయ ఏవ చ దుఃఖార్తా విలేపుశ్చ పునః పునః॥౧౭॥ అశృణ్వతా చ సుహృ
దాం వచనం హితవాదినామ్। మరణాయాహృతా సీతా ఘాతితాశ్చ నిశాచరాః॥౧౮॥ ఏతాస్సమమిదానీం తే వయమాత్మా
చ పాతితాః। బ్రువాణోఽపి హితం వాక్యమిష్టో భ్రాతా విభీషణః॥౧౯॥ దృష్టం పరుషితో మోహాత్త్వయాత్మవధకాంక్షి
ణా। యది నిర్యాతితా తే స్యాత్సీతా రామాయ మైథిలీ॥౨౦॥ న నస్స్యాద్వ్యసనం ఘోరమిదం మూలహరం మహత్। వృత్త
కామో భవేద్భ్రాతా రామో మిత్రకులం భవేత్॥౨౧॥ వయం చావిధవాస్సర్వాస్సకామా న చ శత్రవః। త్వయా పునర్నృ
శంసేన సీతాం సంరుధ్యతా బలాత్॥౨౨॥ రాక్షసా వయమాత్మా చ త్రయం తుల్యం నిపాతితమ్। న కామకారః కామం వా
తవ రాక్షసపుంగవ॥౨౩॥ దైవం చేష్టయతే సర్వం హతం దైవేన హన్యతే। వానరాణాం వినాశోఽయం రక్షసాం చ మహాహవే
౨౪॥ తవ చైవ మహాబాహో దైవయోగాదుపాగతః। నైవార్థేన న కామేన విక్రమేణ న చాజ్ఞయా॥౨౫॥ శక్యా దైవగ
తిర్లోకే నివర్తయితుముద్యతా। విలేపురేవం దీనాస్తా రాక్షసాధిపయోషితః॥౨౬॥ కురర్య ఇవ దుఃఖార్తా బాష్పపర్యా
కులేక్షణాః॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

తాసాం విలపమానానాం తథా రాక్షసయోషితామ్। జ్యేష్ఠా పత్నీ ప్రియా దీనా భర్తారం సముదైక్షత॥౧॥ దశ
గ్రీవం హతం దృష్ట్వా రామేణాచింత్యకర్మణా। పతిం మండోదరీ తత్ర కృపణా పర్యదేవయత్॥౨॥ నను నామ మహాభాగ త
వ వైశ్రవణానుజ। క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం త్రస్యత్యపి పురందరః॥౩॥ ఋషయశ్చ మహీదేవా గంధర్వాశ్చ యశస్వి
నః। నను నామ తవోద్వేగాచ్చారణాశ్చ దిశో గతాః॥౪॥ స త్వం మానుషమాత్రేణ రామేణ యుధి నిర్జితః। న వ్యపత్రపసే
రాజన్కిమిదం రాక్షసర్షభ॥౫॥ కథం త్రైలోక్యమాక్రమ్య శ్రియా వీర్యేణ చాన్వితమ్। అవిషహ్యం జఘాన త్వాం మా
నుషో వనగోచరః॥౬॥ మానుషాణామవిషయే చరతః కామరూపిణః। వినాశస్తవ రామేణ సంయుగే నోపపద్యతే॥౭॥ న చై
తత్కర్మ రామస్య శ్రద్దధామి చమూముఖే। సర్వతస్సముపేతస్య తవ తేనాభిమర్శనమ్॥౮॥ యదైవ చ జనస్థానే రాక్షసై
ర్బహుభిర్వృతః। ఖరస్తవ హతో భ్రాతా తదైవాసౌ న మానుషః॥౯॥ యదైవ నగరీం లంకాం దుష్ప్రవేశాం సురైరపి।
ప్రవిష్టో హనుమాన్వీర్యాత్తదైవ వ్యథితా వయమ్॥౧౦॥ యదైవ వానరైర్ఘోరైర్బద్ధస్సేతుర్మహార్ణవే। తదైవ హృ
దయేనాహం శంకే రామమమానుషమ్॥౧౧॥ అథవా రామరూపేణ కృతాంతస్స్వయమాగతః। మాయాం తవ వినాశాయ
విధాయాప్రతితర్కితామ్॥౧౨॥ అథవా వాసవేన త్వం ధర్షితోఽసి మహాబల। వాసవస్య కుతశ్శక్తిస్త్వాం ద్రష్టుమపి సంయు
గే॥౧౩॥ మహావీర్యం మహాసత్త్వం దేవశత్రుం భయావహమ్। వ్యక్తమేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః॥౧౪॥ అ
నాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్। తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః॥౧౫॥ శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీరజ

యశ్శాశ్వతోధ్రువః। మానుషంవపురాస్థాయవిష్ణుస్సత్యపరాక్రమః॥౧౬॥సర్వైఃపరివృతోదేవైర్వానరత్వముపాగ
తైః। సర్వలోకేశ్వరస్సాక్షాల్లోకానాంహితకామ్యయా॥౧౭॥సరాక్షసపరీవారంహతవాంస్త్వాంమహాద్యుతిః। ఇం
ద్రియాణిపురాజిత్వాజితంత్రిభువనంత్వయా॥౧౮॥స్మరద్భిరివతద్వైరమింద్రియైరేవనిర్జితః। క్రియతామవిరోధ
శ్చరాఘవేణేతియన్మయా॥౧౯॥ఉచ్యమానోనగృహ్ణాసితస్యేయంవ్యుష్టిరాగతా।అకస్మాచ్చాభికామోఽపిసీతాంరాక్షస
పుంగవ॥౨౦॥ఐశ్వర్యస్యవినాశాయదేహస్యస్వజనస్యచ।అరుంధత్యావిశిష్టాంతాంరోహిణ్యాశ్చాపిదుర్మతే॥౨౧॥సీతాం
ధర్షయతామాన్యాంత్వయాహ్యసదృశంకృతమ్। వసుధాయాశ్చవసుధాంశ్రియఃశ్రీంభర్తృవత్సలామ్॥౨౨॥సీతాం
సర్వానవద్యాంగీమరణ్యేవిజనేశుభామ్ । ఆనయిత్వాతుతాందీనాంఛద్మనాత్మస్వదూషణ॥౨౩॥అప్రాప్యచైవతంకా
మంమైథిలీసంగమేకృతమ్। పతివ్రతాయాస్తపసానూనందగ్ధోఽసిమేప్రభో॥౨౪॥తదైవయన్నదగ్ధస్త్వంధర్షయంస్త
నుమధ్యమామ్ ।దేవాబిభ్యతితేసర్వేసేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః॥౨౫॥అవశ్యమేవలభతేఫలంపాపస్యకర్మణః।ఘో
రంపర్యాగతేకాలేకర్తానాస్త్యత్రసంశయః॥౨౬॥ శుభకృచ్ఛుభమాప్నోతిపాపకృత్పాపమశ్నుతే। విభీషణస్సుఖం
ప్రాప్తస్త్వంప్రాప్తఃపాపమీదృశమ్॥౨౭॥సంత్యన్యాఃప్రమదాస్తుభ్యంరూపేణాభ్యధికాస్తతః। అనంగవశమాప
న్నస్త్వంతుమోహాన్నబుధ్యసే॥౨౮॥నకులేననరూపేణనదాక్షిణ్యేనమైథిలీ।మయాధికావాతుల్యావాత్వంతుమోహా
న్నబుధ్యసే॥౨౯॥సర్వథాసర్వభూతానాంనాస్తిమృత్యురలక్షణః।తవతావదయంమృత్యుర్మైథిలీకృతలక్షణః॥౩౦॥సీ
తానిమిత్తజోమృత్యుస్త్వయాదూరాదుపాహృతః। మైథిలీసహరామేణవిశోకావిహరిష్యతి॥౩౧॥అల్పపుణ్యాత్వహం
ఘోరేపతితాశోకసాగరే। కైలాసేమందరేమేరౌతథాచైత్రరథేవనే॥౩౨॥దేవోద్యానేషుసర్వేషువిహృత్యసహితా
త్వయా। విమానేనానురూపేణయాయామ్యతులయాశ్రియా ॥౩౩॥ పశ్యంతీవివిధాన్దేశాంస్తాంస్తాంశ్చిత్రస్రగంబ
రా। భ్రంశితాకామభోగేభ్యఃసాస్మివీరవధాత్తవ॥౩౪॥సైవాన్యేవాస్మిసంవృత్తాధిగ్రాజ్ఞాంచంచలాఃశ్రియః।హారా
జన్సుకుమారంతేసుభ్రుసుత్వక్సమున్నసమ్॥౩౫॥ కీర్తిశ్రీద్యుతిభిస్తుల్యమిందుపద్మదివాకరైః। కిరీటకూటోజ్జ్వలితం
తామ్రాస్యందీప్తకుండలమ్॥౩౬॥మదవ్యాకులలోలాక్షంభూత్వాయత్పానభూమిషు। వివిధస్రగ్ధరంచారువల్గుస్మితక
థంశుభమ్॥౩౭॥తదేవాద్యతవేదంహివక్త్రంనభ్రాజతేప్రభో। రామసాయకనిర్భిన్నంసిక్తంరుధిరవిస్రవైః॥౩౮॥
విశీర్ణమేదోమస్తిష్కంరూక్షంస్యందనరేణుభిః। హాపశ్చిమామేసంప్రాప్తాదశావైధవ్యకారిణీ॥౩౯॥ యామయా
సీన్నసంబుద్ధాకదాచిదపిమందయా । పితాదానవరాజోమేభర్తామేరాక్షసేశ్వరః॥౪౦॥పుత్రోమేశక్రనిర్జేతాఇ
త్యేవంగర్వితాభృశమ్। దృప్తారిమర్దనాశ్శూరాఃప్రఖ్యాతబలపౌరుషాః॥౪౧॥ అకుతశ్చిద్భయానాథామమేత్యాసీన్మ
తిర్దృఢా। తేషామేవంప్రభావానాంయుష్మాకంరాక్షసర్షభ॥౪౨॥ కథంభయమసంబుద్ధంమానుషాదిదమాగతమ్।
స్నిగ్ధేంద్రనీలసంకాశంప్రాంశుశైలోపమంమహత్॥౪౩॥కేయూరాంగదవైడూర్యముక్తాహారస్రగుజ్జ్వలమ్। కాంతం
విహారేష్వధికందీప్తంసంగ్రామభూమిషు ॥౪౪॥ భాత్యాభరణభాభిర్యద్విద్యుద్భిరివతోయదః। తదేవాద్యశరీరంతే
తీక్ష్ణైర్నైకశరైశ్చితమ్॥౪౫॥పునర్దుర్లభసంస్పర్శంపరిష్వక్తుంనశక్యతే । శ్వావిధశ్శలలైర్యద్వద్బాణైర్లగ్నైర్ని
రంతరమ్॥౪౬॥స్వర్పితైర్మర్మసుభృశంసంఛిన్నస్నాయుబంధనమ్।క్షితౌనిపతితంరాజన్శ్యావంరుధిరసచ్ఛవి॥౪౭॥
వజ్రప్రహారాభిహతోవికీర్ణఇవపర్వతః। హాస్వప్నస్సత్యమేవేదంత్వంరామేణకథంహతః॥౪౮॥ త్వంమృత్యోరపిమృ
త్యుస్స్యాఃకథంమృత్యువశంగతః। త్రైలోక్యవసుభోక్తారంత్రైలోక్యోద్వేగదంమహత్॥౪౯॥జేతారంలోకపాలానాం
క్షేప్తారంశంకరస్యచ। దృప్తానాంనిగృహీతారమావిష్కృతపరాక్రమమ్॥౫౦॥లోకక్షోభయితారంచనాదైర్భూత
విరావిణమ్। ఓజసాదృప్తవాక్యానాంవక్తారంరిపుసన్నిధౌ॥౫౧॥స్వయూథభృత్యవర్గాణాంగోప్తారంభీమవిక్రమమ్।
హంతారందానవేంద్రాణాంయక్షాణాంచసహస్రశః॥౫౨॥ నివాతకవచానాంచసంగృహీతారమీశ్వరమ్ ।నైకయ
జ్ఞవిలోప్తారంత్రాతారంస్వజనస్యచ॥౫౩॥ధర్మవ్యవస్థాభేత్తారంమాయాస్రష్టారమాహవే। దేవాసురనృకన్యానా
మాహర్తారంతతస్తతః॥౫౪॥ శత్రుస్త్రీశోకదాతారంగోప్తారంస్వబలస్యచ।లంకాద్వీపస్యగోప్తారంకర్తారంభీమక
ర్మణామ్॥౫౫॥అస్మాకంకామభోగానాందాతారంరథినాంవరమ్।ఏవంప్రభావంభర్తారందృష్ట్వారామేణపాతితమ్॥౫౬॥

స్థిరాస్మి యా దేహమిమం ధారయామి హతప్రియా। శయనేషు మహార్హేషు శయిత్వా రాక్షసేశ్వర॥౧౭॥ ఇహ కస్మాత్
ప్రసుప్తోసి ధరణ్యాం రేణుపాటలః। యదా మే తనయశ్శస్తో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్యుధి॥౧౮॥ తదా స్మ్యభిహతా తీవ్రమద్య త్వస్మి
న్నిపాతితా। నాహం బంధుజనైర్హీనా హీనా నాథేన తు త్వయా॥౧౯॥ విహీనా కామభోగైశ్చ శోచిష్యే శాశ్వతీస్సమాః
ప్రపన్నో దీర్ఘమధ్వానం రాజన్నద్యాసి దుర్గమమ్॥౨౦॥ నయ మామపి దుఃఖార్తాం న జీవిష్యే త్వయా వినా। కస్మా
త్త్వం మాం విహాయేహ కృపణాం గంతుమిచ్ఛసి॥౨౧॥ దీనాం విలపితైర్మందాం కిం వా మాం నాభిభాషసే। దృష్ట్వా న ఖల్వ
సి క్రుద్ధో మామిహానవకుంఠితామ్॥౨౨॥ నిర్గతాం నగరద్వారాత్పద్భ్యామేవాగతాం ప్రభో। పశ్యేష్టదారదారాంస్తే
భ్రష్టలజ్జావకుంఠితాః॥౨౩॥ బహిర్నిష్పతితాన్సర్వాన్కథం దృష్ట్వా న కుప్యసి। అయం క్రీడాసహాయస్తే నాథ లాలప్యతే
జనః॥౨౪॥ న చైనమాశ్వాసయసే కిం వా న బహుమన్యసే। యాస్త్వయా విధవా రాజన్కృతా నైకాః కులస్త్రియః॥౨౫॥ ప
తివ్రతా ధర్మపరా గురుశుశ్రూషణే రతాః। తాభిశ్శోకాభితప్తాభిశ్శప్తః పరవశం గతః॥౨౬॥ త్వయా విప్రకృతాభిర్యత్తదా
శప్తం తదాగతం। ప్రవాదస్సత్య ఏవాయం త్వాం ప్రతి ప్రాయశో నృప॥౨౭॥ పతివ్రతానాం నాకస్మాత్పతంత్యశ్రూణి భూత
లే। కథం చ నామ తే రాజన్ లోకానాక్రమ్య తేజసా॥౨౮॥ నారీచౌర్యమిదం క్షుద్రం కృతం శౌండీర్యమానినా। అపనీయాశ్ర
మాద్రామం యన్మృగచ్ఛద్మనా త్వయా॥౨౯॥ ఆనీతా రామపత్నీ సా తత్తే కాతర్యలక్షణమ్। కాతర్యం చ న తే యుద్ధే కదాచి
త్సంస్మరామ్యహమ్॥౩౦॥ తత్తు భాగ్యవిపర్యాసాన్నూనం తే పక్వలక్షణమ్। అతీతానాగతార్థజ్ఞో వర్తమానవిచక్షణః॥
౩౧॥ మైథిలీమాహృతాం దృష్ట్వా ధ్యాత్వా నిశ్శ్వస్య చాయతమ్। సత్యవాక్స మహాభాగో దేవరో మే యదబ్రవీత్॥౩౨॥ సో
యం రాక్షసముఖ్యానాం వినాశః పర్యుపస్థితః। కామక్రోధసముత్థేన వ్యసనేన ప్రసంగినా॥౩౩॥ నివృత్తస్త్వత్కృతేనర్థః
సోయం మూలహరో మహాన్। త్వయా కృతమిదం సర్వమనాథం రక్షసాం కులమ్॥౩౪॥ న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబ
లపౌరుషః। స్త్రీస్వభావాత్తు మే బుద్ధిః కారుణ్యే పరివర్తతే॥౩౫॥ సుకృతం దుష్కృతం చ త్వం గృహీత్వా స్వాం గతిం గతః। ఆ
త్మానమనుశోచామి త్వద్వియోగేన దుఃఖితా॥౩౬॥ సుహృదాం హితకామానాం న శ్రుతం వచనం త్వయా। భ్రాతృణాం
చాపి కార్త్స్న్యేన హితముక్తం త్వయానఘ॥౩౭॥ హేత్వర్థయుక్తం వివిధం శ్రేయస్కరమదారుణమ్। విభీషణేనాభి
హితం న కృతం హేతుమత్త్వయా॥౩౮॥ మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితుస్తదా। న శ్రుతం వీర్యమత్తేన తస్యే
దం ఫలమీదృశమ్॥౩౯॥ నీలజీమూతసంకాశ పీతాంబర శుభాంగద। స్వగాత్రాణి వినిక్షిప్య కిం శేషే రుధిరాప్లుతః॥౪౦॥ ప్ర
సుప్త ఇవ శోకార్తాం కిం మాం న ప్రతిభాషసే। మహావీర్యస్య దక్షస్య సంయుగేష్వపలాయినః॥౪౧॥ యాతుధానస్య దౌహి
త్రీం కిం చ మాం నాభ్యుదీక్షసే। ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే ప్రాప్తే పరిభవే నవే॥౪౨॥ అద్య వై నిర్భయా లంకాం ప్రవిష్టాస్సూ
ర్యరశ్మయః। యేన సూదయసే శత్రూన్సమరే సూర్యవర్చసా॥౪౩॥ వజ్రో వజ్రధరస్యేవ సోయం తవ సదార్చితః। ర
ణే శత్రుప్రహరణో హేమజాలపరిష్కృతః॥౪౪॥ పరిఘో వ్యవకీర్ణస్తే బాణైశ్ఛిన్నస్సహస్రధా। ప్రియామివోపగూహ్య
త్వం శేషే సమరమేదినీమ్॥౪౫॥ అప్రియామివ కస్మాచ్చ మాం నేచ్ఛస్యభిభాషితుమ్। ధిగస్తు హృదయం యస్యా మమేదం
న సహస్రధా॥౪౬॥ త్వయి పంచత్వమాపన్నే ఫలతే శోకపీడితమ్। ఇత్యేవం విలపంత్యేవ బాష్పవ్యాకులలోచనా॥౪౭॥ స్నే
హావస్కన్నహృదయా దేవీ మోహముపాగమత్। కశ్మలాభిహతా సన్నా బభౌ సా రావణోరసి॥౪౮॥ సంధ్యానురక్తే జ
లదే దీప్తా విద్యుదివాసితే। తథాగతాం సముత్పత్య సపత్న్యస్తా భృశాతురాః॥౪౯॥ పర్యవస్థాపయామాసూ రుదంత్యో రుద
తీం భృశమ్। న తే సువిదితా దేవి లోకానాం స్థితిరధ్రువా॥౫౦॥ దశావిభాగపర్యాయే రాజ్ఞాం చంచలయా శ్రియా। ఇత్యేవము
చ్యమానా సా సశబ్దం ప్రరురోద హ॥౫౧॥ స్నాపయంతీ త్వభిముఖౌ స్తనావస్రాంబువిస్రవైః। ఏతస్మిన్నంతరే రామో వి
భీషణమువాచ హ॥౫౨॥ సంస్కారః క్రియతాం భ్రాతుః స్త్రియశ్చైతా నివర్తయ। తం ప్రశ్రితస్తతో రామం శ్రుతవా
క్యో విభీషణః॥౫౩॥ విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థసహితం వచః। రామస్యైవానువృత్త్యర్థముత్తరం ప్రత్యభా
షత॥౫౪॥ త్యక్తధర్మవ్రతం క్రూరం నృశంసమనృతం తథా। నాహమర్హోస్మి సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్శనమ్॥
౫౫॥ భ్రాతృరూపో హి మే శత్రురేష సర్వాహితే రతః। రావణో నార్హతే పూజాం పూజ్యోపి గురుగౌరవాత్॥౫౬॥ నృ
శంస ఇతి మాం కామం వక్ష్యంతి మనుజా భువి। శ్రుత్వా తస్య గుణాన్సర్వే వక్ష్యంతి సుకృతం పునః॥౫౭॥ తచ్ఛ్రుత్వా పరమ

ప్రీతో రామో ధర్మభృతాం వరః। విభీషణమువాచేదం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ ॥౮॥ తవాపి మే ప్రియం కార్యం త్వత్
ప్రభావాచ్చ మే జితమ్। అవశ్యం తు క్షమం వాచ్యో మయా త్వం రాక్షసేశ్వర ॥౯॥ అధర్మానృతసంయుక్తః కామం త్వే
ష నిశాచరః। తేజస్వీ బలవాన్ శూరో సంయుగేషు చ నిత్యశః ॥౧౦॥ శతక్రతుముఖైర్దేవైః శ్రూయతే న పరాజితః। మ
హాత్మా బలసంపన్నో రావణో లోకరావణః ॥౧౧॥ మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్। క్రియతామస్య
సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ ॥౧౨॥ త్వత్సకాశాద్దశగ్రీవః సంస్కారం విధిపూర్వకమ్। ప్రాప్తుమర్హతి ధర్మజ్ఞ
త్వం యశోభాగ్భవిష్యసి ॥౧౩॥ రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా త్వరమాణో విభీషణః। సంస్కారేణానురూపేణ యోజయా
మాస రావణమ్ ॥౧౪॥ చితాం చందనకాష్ఠానాం పద్మకోశీరసంవృతామ్। బ్రాహ్మ్యా సంవేశయాంచక్రూ రాంకవా
స్తరణావృతామ్ ॥౧౫॥ వర్తతే వేదవిహితో రాజ్ఞో వై పశ్చిమః క్రతుః। ప్రచక్రూ రాక్షసేంద్రస్య పితృమేధమనుత్త
మమ్ ॥౧౬॥ వేదిం చ దక్షిణప్రాచ్యాం యథాస్థానం చ పావకమ్। పృషదాజ్యేన సంపూర్ణాం స్రువం స్కంధే ప్రచిక్షిపుః ॥౧౭
పాదయోః శకటం ప్రాదురంతరూర్వోరులూఖలమ్। దారుపాత్రాణి సర్వాణి అరణిం చోత్తరారణిమ్ ॥౧౮॥ దత్త్వా
తు ముసలం చాన్యద్యథాస్థానం విచక్షణాః। శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ ॥౧౯॥ తత్ర మేధ్యం పశుం హ
త్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః। అనుస్తరణికాం రాజ్ఞో ఘృతాక్తాం సమవేశయన్ ॥౨౦॥ గంధైర్మాల్యైరలంకృత్య రావ
ణం దీనమానసాః। విభీషణసహాయాస్తే వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి ॥౨౧॥ లాజైశ్చావకిరంతి స్మ బాష్పపూర్ణముఖాస్తదా। దదౌ
చ పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః ॥౨౨॥ స్నాత్వా చైవార్ద్రవస్త్రేణ తిలాన్ దూర్వాభిమిశ్రితాన్। ఉదకేన చ సం
మిశ్రాన్ ప్రదాయ విధిపూర్వకమ్ ॥౨౩॥ ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూర్ధ్నా చైనం నమస్య చ। తాః స్త్రియోఽనునయా
మాస సాంత్వముక్త్వా పునః పునః ॥౨౪॥ గమ్యతామితి తాః సర్వా వివిశుర్నగరం తదా। ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు వి
భీషణః ॥౨౫॥ రామపార్శ్వముపాగమ్య తదాతిష్ఠద్వినీతవత్। రామోఽపి సహ సైన్యేన ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః ॥౨౬॥ హ
ర్షం లేభే రిపుం హత్వా యథా వృత్రం శతక్రతుః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః - ****

తే రావణవధం దృష్ట్వా దేవగంధర్వదానవాః। జగ్ముస్తైస్తైర్విమానైః స్వైః కథయంతః శుభాః కథాః ॥౧॥ రావణస్య వ
ధం ఘోరం రాఘవస్య పరాక్రమమ్। సుయుద్ధం వానరాణాం చ సుగ్రీవస్య చ మంత్రితమ్ ॥౨॥ అనురాగం చ వీర్యం చ సౌమిత్రే
ర్లక్ష్మణస్య చ। కథయంతో మహాభాగా జగ్ముర్హృష్టా యథాగతమ్ ॥౩॥ రాఘవస్తు రథం దివ్యమింద్రదత్తం శిఖిప్రభమ్।
అనుజ్ఞాయ మహాభాగో మాతలిం ప్రత్యపూజయత్ ॥౪॥ రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతో మాతలిశ్శక్రసారథిః। దివ్యం తం రథ
మాస్థాయ దివమేవారురోహ సః ॥౫॥ తస్మింస్తు దివమారూఢే సురసారథిసత్తమే। రాఘవః పరమప్రీతః సుగ్రీవం పరిషస్వ
జే ॥౬॥ పరిష్వజ్య చ సుగ్రీవం లక్ష్మణేన ప్రచోదితః। పూజ్యమానో హరిశ్రేష్ఠైరాజగామ బలాలయమ్ ॥౭॥ అబ్రవీచ్చ తదా
రామః సమీపపరివర్తినమ్। సౌమిత్రిం సత్త్వసంపన్నం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥౮॥ విభీషణమిమం సౌమ్య లంకాయామభి
షేచయ। అనురక్తం చ భక్తం చ మమ చైవోపకారిణమ్ ॥౯॥ ఏష మే పరమః కామో యదీమం రావణానుజమ్। లంకా
యాం సౌమ్య పశ్యేయమభిషిక్తం విభీషణమ్ ॥౧౦॥ ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాఘవేణ మహాత్మనా। తథేత్యుక్త్వా తు సంహృష్టః
సౌవర్ణం ఘటమాదదే ॥౧౧॥ తం ఘటం వానరేంద్రాణాం హస్తే దత్త్వా మనోజవాన్। ఆదిదేశ మహాసత్త్వాన్ సముద్ర
సలిలానయే ॥౧౨॥ అతిశీఘ్రం తతో గత్వా వానరాస్తే మహాబలాః। ఆగతాస్తజ్జలం గృహ్య సముద్రాద్వానరోత్తమాః ॥
౧౩॥ తతస్త్వేకం ఘటం గృహ్య సంస్థాప్య పరమాసనే। ఘటేన తేన సౌమిత్రిరభ్యషించద్విభీషణమ్ ॥౧౪॥ లంకాయాం ర
క్షసాం మధ్యే రాజానం రామశాసనాత్। విధినా మంత్రదృష్టేన సుహృద్గణసమావృతమ్ ॥౧౫॥ అభ్యషించత్స ధర్మా
త్మా శుద్ధాత్మానం విభీషణమ్। తస్యామాత్యా జహృషిరే భక్తా యే చాస్య రాక్షసాః ॥౧౬॥ దృష్ట్వాభిషిక్తం లంకాయాం రా
క్షసేంద్రం విభీషణమ్। రాఘవః పరమాం ప్రీతిమాజగామ సలక్ష్మణః ॥౧౭॥ స తద్రాజ్యం మహత్ ప్రాప్య రామదత్తం వి
భీషణః। ప్రకృతీస్సాంత్వయిత్వా చ తతో రామముపాగమత్ ॥౧౮॥ అక్షతాన్ మోదకాన్ లాజాన్ దివ్యాస్సుమనసస్తదా।
ఆజహ్రురథ సంహృష్టాః పౌరాస్తస్మై నిశాచరాః ॥౧౯॥ స తాన్ గృహీత్వా దుర్ధర్షో రాఘవాయ న్యవేదయత్। మంగ

క్ష్యంమంగళంసర్వంలక్ష్మణాయచవీర్యవాన్॥౨౦॥కృతకార్యంసమృద్ధార్థందృష్ట్వారామోవిభీషణమ్ ।ప్రతిజగ్రాహ
తత్సర్వంతస్యైవప్రియకామ్యయా॥౨౧॥తతశ్శైలోపమంవీరంప్రాంజలింపార్శ్వతఃస్థితమ్ । అబ్రవీద్రాఘవోవా
క్యంహనూమంతంప్లవంగమమ్॥౨౨॥ అనుమాన్యమహారాజమిమంసౌమ్యవిభీషణమ్ । గచ్ఛసౌమ్యపురీంలంకామనుజ్ఞా
ప్యయథావిధి॥౨౩॥ప్రవిశ్యరావణగృహంవిజయేనాభినంద్యచ । వైదేహ్యైమాంకుశలినంససుగ్రీవంసలక్ష్మణమ్॥౨౪॥ఆ
చక్ష్వజయతాంశ్రేష్ఠరావణంచమయాహతమ్ ।ప్రియమేతదుదాహృత్యమైథిల్యాస్త్వంహరీశ్వర॥౨౫॥ప్రతిగృహ్యాచ
సందేశముపావర్తితుమర్హసి ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః. ******************

ఇతిప్రతిసమాదిష్టోహనూమాన్మారుతాత్మజః ।ప్రవివేశపురీంలంకాంపూజ్యమానోనిశాచరైః॥౧॥ప్రవిశ్యచమహా
తేజారావణస్యనివేశనమ్ । దదర్శమృజయాహీనాంసాతంకాంరోహిణీమివ॥౨॥వృక్షమూలేనిరానందాంరాక్షసీభిస్స
మావృతామ్ । నిభృతఃప్రణతఃప్రహ్వఃసోఽభిగమ్యాభివాద్యచ ॥ ౩ ॥ దృష్ట్వాతమాగతందేవీహనూమంతంమహాబలమ్ ।
తూష్ణీమాస్తేతదాదృష్ట్వాస్మృత్వాప్రముదితాభవత్ ॥౪॥సౌమ్యందృష్ట్వాముఖంతస్యాహనూమాన్ప్లవగోత్తమః । రా
మస్యవచనంసర్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే॥౫॥ వైదేహికుశలీరామస్సహసుగ్రీవలక్ష్మణః ।విభీషణసహాయశ్చహరీణాం
సహితోబలైః॥౬॥కుశలంత్వాహసిద్ధార్థోహతశత్రురరిందమః । విభీషణసహాయేనరామేణహరిభిస్సహ॥౭ ॥నిహతో
రావణోదేవిలక్ష్మణస్యనయేనచ ।పృష్ట్వాతుకుశలంరామోవీరస్త్వాంరఘునందనః॥౮ ॥ అబ్రవీత్పరమప్రీతఃకృతార్థే
నాంతరాత్మనా । ప్రియమాఖ్యామి తేదేవిత్వాంతుభూయస్సభాజయే॥౯ ॥దిష్ట్యాజీవసిధర్మజ్ఞేజయేనమమసంయుగే ।
లబ్ధోనోవిజయస్సీతేస్వస్థాభవగతవ్యథా॥౧౦ ॥రావణశ్చహతశ్శత్రుర్లంకాచేయంవశేస్థితా । మయాహ్యలబ్ధనిద్రేణ
దృఢేనతవనిర్జయే॥౧౧॥ప్రతిజ్ఞైషావినిస్తీర్ణాబధ్వాసేతుంమహోదధౌ । సంభ్రమశ్చనగంతవ్యోవర్తంత్యారావ
ణాలయే॥౧౨ ॥ విభీషణవిధేయంహిలంకైశ్వర్యమిదంకృతమ్ । తదాశ్వసిహివిశ్వస్తాస్వగృహేపరివర్తసే॥౧౩॥అయం
చాభ్యేతిసంహృష్టస్త్వద్దర్శనసముత్సుకః।ఏవముక్త్వాసముత్పత్యసీతాశశినిభాననా॥౧౪ ॥ప్రహర్షేణావరుద్ధాసావ్యా
జహారనకించన । అబ్రవీచ్చహరిశ్రేష్ఠస్సీతామప్రతిజల్పతీమ్॥౧౫॥కిన్నుచింతయసేదేవికిన్నుమాంనాభిభాషసే।ఏవము
క్తాహనుమతాసీతాధర్మేవ్యవస్థితా॥౧౬॥అబ్రవీత్పరమప్రీతాహర్షగద్గదయాగిరా। ప్రియమేతదుపశ్రుత్యభర్తు
ర్విజయసంశ్రితమ్॥౧౭ ॥ప్రహర్షవశమాపన్నానిర్వాక్యాస్మిక్షణాంతరమ్।నహిపశ్యామిసదృశంచింతయంతీప్లవంగ
మ॥౧౮॥మత్ప్రియాఖ్యానకస్యేహతవప్రత్యభినందనమ్ । నచపశ్యామితత్సౌమ్యపృథివ్యామపివానర॥౧౯ ॥సదృశంమ
త్ప్రియాఖ్యానేతవదాతుంభవేత్సమమ్। హిరణ్యంవాసువర్ణంవారత్నానివివిధానిచ॥౨౦॥రాజ్యంవాత్రిషులోకేషు
నైతదర్హతిభాషితుమ్ । ఏవముక్తస్తువైదేహ్యాప్రత్యువాచప్లవంగమః॥౨౧॥గృహీతప్రాంజలివాక్యంసీతాయాః
ప్రముఖేస్థితః । భర్తుఃప్రియహితేయుక్తేభర్తుర్విజయకాంక్షిణి ॥ ౨౨ ॥ స్నిగ్ధమేవంవిధంవాక్యంత్వమేవార్హసి
భాషితుమ్ । తవైతద్వచనంసౌమ్యేసారవత్స్నిగ్ధమేవచ ॥ ౨౩ ॥ రత్నౌఘాద్వివిధాచ్చాపిదేవరాజ్యాద్విశిష్యతే । అ
ర్థతశ్చమయాప్రాప్తాదేవరాజ్యాదయోగుణాః॥౨౪॥హతశత్రుంవిజయినంరామంపశ్యామిసుస్థితమ్।తస్యతద్వచనం
శ్రుత్వామైథిలీజనకాత్మజా॥౨౫॥తతశ్శుభతరంవాక్యమువాచపవనాత్మజమ్ ।అతిలక్షణసంపన్నంమాధుర్యగుణభూషి
తమ్॥౨౬॥బుద్ధ్యాహ్యష్టాంగయాయుక్తంత్వమేవార్హసిభాషితుమ్ । శ్లాఘనీయోఽనిలస్యత్వంపుత్రఃపరమధార్మికః
౨౭॥బలంశౌర్యంశ్రుతంసత్త్వంవిక్రమోదాక్ష్యముత్తమమ్ । తేజఃక్షమాధృతిస్థైర్యంవినీతత్వంనసంశయః॥౨౮॥ఏతే
చాన్యేచబహవోగుణాస్త్వయ్యేవశోభనాః ।అథోవాచపునస్సీతామసంభ్రాంతోవినీతవత్ ॥౨౯ ॥ప్రగృహీతాంజలిర్హ
ర్షాత్సీతాయాఃప్రముఖేస్థితః । ఇమాస్తుఖలురాక్షస్యోయదిత్వమనుమన్యసే॥౩౦ ॥హంతుమిచ్ఛామ్యహంసర్వాయా
స్త్వంతర్జితాపురా । క్లిశ్యంతీంపతిదేవాంత్వామశోకవనికాంగతామ్ ॥ ౩౧ ॥ ఘోరరూపసమాచారాఃక్రూరాః
క్రూరతరేక్షణాః । రాక్షస్యోదారుణకథావరమేతత్ప్రయచ్ఛమే॥౩౨॥ముష్టిభిఃపాణిభిస్సర్వాశ్చరణైశ్చైవశోభనే।ఇ
చ్ఛామివివిధైర్ఘోరైర్హంతుమేతాస్సుదారుణాః॥౩౩॥ఘోరైర్జానుప్రహారైశ్చదశనానాంచపాతనైః । భక్ష
ణైఃకర్ణనాసానాంకేశానాంలుంచనైస్తథా॥౩౪ ॥భృశంశుష్కముఖీభిశ్చదారణైర్లంఘనైస్తథా । నిపాత్యహంతు

మిచ్ఛామి తవ విప్రియకారిణీః ॥౩౫॥ ఏవం ప్రకారైర్బహుభిర్విప్రకారైర్యశస్విని । హంతుమిచ్ఛామ్యహం దేవి తవేమాః
కృతకిల్బిషాః ॥౩౬॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకాత్మజా । ఉవాచ ధర్మసహితం హనూమంతం యశస్వినీ ॥౩౭॥ రాజ
సంశ్రయవశ్యానాం కుర్వంతీనాం పరాజ్ఞయా । విధేయానాం చ దాసీనాం కః కుప్యేద్వానరోత్తమ ॥౩౮॥ భాగ్యవైషమ్య
యోగేన పురా దుశ్చరితేన చ । మయైతత్ప్రాప్యతే సర్వం స్వకృతం హ్యుపభుజ్యతే ॥౩౯॥ ప్రాప్తవ్యం తు దశాయోగా
న్మయైతదితి నిశ్చితమ్ । దాసీనాం రావణస్యాహం మర్షయామీహ దుర్బలా ॥౪౦॥ ఆజ్ఞప్తా రావణేనైతా రాక్షస్యో మామ
తర్జయన్ । హతే తస్మిన్న కుర్యుర్హి తర్జనం వానరోత్తమ ॥౪౧॥ అయం వ్యాఘ్రసమీపే తు పురాణో ధర్మసంస్థితః ।
ఋక్షేణ గీతః శ్లోకో మే తన్నిబోధ ప్లవంగమ ॥౪౨॥ న పరః పాపమాదత్తే పరేషాం పాపకర్మణామ్ । సమయో రక్షితవ్యస్తు
సంతశ్చారిత్రభూషణాః ॥౪౩॥ పాపానాం వా శుభానాం వా వధార్హాణాం ప్లవంగమ । కార్యం కరుణమార్యేణ న కశ్చిన్నా
పరాధ్యతి ॥౪౪॥ లోకహింసావిహారాణాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ । కుర్వతామపి పాపాని నైవ కార్యమశోభనమ్ ॥౪౫॥
ఏవముక్తస్తు హనుమాన్ సీతయా వాక్యకోవిదః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ ॥౪౬॥ యుక్తా రామ
స్య భవతీ ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । ప్రతిసందిశ మాం దేవి గమిష్యే యత్ర రాఘవః ॥౪౭॥ ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకా
త్మజా । అబ్రవీద్ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం వానరోత్తమ ॥౪౮॥ తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనూమాన్మారుతాత్మజః । హ
ర్షయన్మైథిలీం వాక్యమువాచేదం మహాద్యుతిః ॥౪౯॥ పూర్ణచంద్రాననం రామం ద్రక్ష్యస్యార్యే సలక్ష్మణమ్ । స్థిరమి
త్రం హతామిత్రం శచీవ త్రిదశేశ్వరమ్ ॥౫౦॥ తామేవముక్త్వా రాజంతీం సీతాం సాక్షాదివ శ్రియమ్ । ఆజగామ మహావే
గో హనూమాన్ యత్ర రాఘవః ॥౫౧॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః. ****************

ఉవాచ హనుమాన్ ప్రాజ్ఞమభిగమ్య ప్లవంగమః । రామం వచనమర్థజ్ఞో వరం సర్వధనుష్మతామ్ ॥౧॥ యన్నిమిత్తో
యమారంభః కర్మణాం చ ఫలోదయః । తాం దేవీం శోకసంతప్తాం మైథిలీం ద్రష్టుమర్హసి ॥౨॥ సా హి శోకసమావిష్టా బా
ష్పపర్యాకులేక్షణా । మైథిలీ విజయం శ్రుత్వా తవ హర్షముపాగమత్ ॥౩॥ పూర్వకాత్ప్రత్యయాచ్చాహముక్తో విశ్వ
స్తయా తయా । భర్తారం ద్రష్టుమిచ్ఛామి కృతార్థం సహలక్ష్మణమ్ ॥౪॥ ఏవముక్తో హనుమతా రామో ధర్మభృతాం వరః
అగచ్ఛత్సహసా ధ్యానమీషద్బాష్పపరిప్లుతః ॥౫॥ దీర్ఘముష్ణం వినిశ్వస్య మేదినీమవలోకయన్ । ఉవాచ మేఘసంకాశం వి
భీషణముపస్థితమ్ ॥౬॥ దివ్యాంగరాగాం వైదేహీం దివ్యాభరణభూషితామ్ । ఇహ సీతాం శిరస్స్నాతాముపస్థాపయ మాచి
రమ్ ॥౭॥ ఏవముక్తస్తు రామేణ త్వరమాణో విభీషణః । ప్రవిశ్యాంతఃపురం సీతాం స్త్రీభిస్స్వాభిరచోదయత్ ॥౮॥
తత్ర సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా వాచం విభీషణః । మూర్ధ్ని బద్ధాంజలిః శ్రీమాన్ వినీతో రాక్షసేశ్వరః ॥౯॥ ది
వ్యాంగరాగా వైదేహి దివ్యాభరణభూషితా । యానమారోహ భద్రం తే భర్తా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ॥౧౦॥
ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రత్యువాచ విభీషణమ్ । అస్నాతా ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం రాక్షసాధిప ॥౧౧॥ తస్యాస్తద్వచనం
శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విభీషణః । యథాహ రామో భర్తా తే తత్తథా కర్తుమర్హసి ॥౧౨॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మై
థిలీ భర్తృదేవతా । భర్తృభక్తివ్రతా సాధ్వీ తథేతి ప్రత్యభాషత ॥౧౩॥ తతస్సీతాం శిరస్స్నాతాం యువతీభిరలంకృతామ్ ।
మహార్హాభరణోపేతాం మహార్హాంబరధారిణీమ్ ॥౧౪॥ ఆరోప్య శిబికాం దీప్తాం పరార్ధ్యాంబరసంవృతామ్ । రక్షో
భిర్బహుభిర్గుప్తామాజహార విభీషణః ॥౧౫॥ సోఽభిగమ్య మహాత్మానం జ్ఞాత్వాపి ధ్యానమాస్థితమ్ । ప్రణతశ్చ ప్రహృష్టశ్చ
ప్రాప్తాం సీతాం న్యవేదయత్ ॥౧౬॥ తామాగతాముపశ్రుత్య రక్షోగృహచిరోషితామ్ । హర్షో దైన్యం చ రోషశ్చ త్ర
యం రాఘవమావిశత్ ॥౧౭॥ తతః పార్శ్వగతం దృష్ట్వా సవిమర్శం విచారయన్ । విభీషణమిదం వాక్యమప్రహృష్టోఽబ్రవీత్త
దా ॥౧౮॥ రాక్షసాధిప తే సౌమ్య నిత్యం మద్విజయే రత । వైదేహీ సన్నికర్షం మే శీఘ్రం సముపగచ్ఛతు ॥౧౯॥ స తద్వచన
మాజ్ఞాయ రాఘవస్య విభీషణః । తూర్ణముత్సారణే యత్నం కారయామాస సర్వతః ॥౨౦॥ కంచుకోష్ణీషిణస్తత్ర
జర్ఝరపాణయః । ఉత్సారయంతః పురుషాస్సమంతాత్పరిచక్రముః ॥౨౧॥ ఋక్షాణాం వానరాణాం చ రాక్షసానాం
చ సర్వశః । బృందాన్యుత్సార్యమాణాని దూరముత్సృజుస్తదా ॥౨౨॥ తేషాముత్సార్యమాణానాం సర్వేషాం ధ్వనిరుత్థితః ।
వాయునోద్వర్తమానస్య సాగరస్యేవ నిస్స్వనః ॥౨౩॥ ఉత్సార్యమాణాంస్తాన్ దృష్ట్వా సమంతాజ్జాతసంభ్రమాన్ । దా

క్షిణ్యాత్తదమర్షాచ్చ వారయామాస రాఘవః॥౨౪॥సంరబ్ధశ్చాబ్రవీద్రామశ్చక్షుషా ప్రదహన్నివ। విభీషణంమహా
ప్రాజ్ఞంసోపాలంభమిదంవచః॥౨౫॥కిమర్థంమామనాదృత్యక్లిశ్యతేయంత్వయాజనః। నివర్తయైనముద్వేగంజనో
యంస్వజనోమమ॥౨౬॥నగృహాణినవస్త్రాణినప్రాకారాస్తిరస్క్రియాః। నేదృశారాజసత్కారావృత్తమావరణం
స్త్రియాః॥౨౭॥వ్యసనేషునకృచ్ఛ్రేషునయుద్ధేషుస్వయంవరే।నక్రతౌనవివాహేచదర్శనందుష్యతిస్త్రియాః॥౨౮॥ సై
షాయుద్ధగతాచైవకృచ్ఛ్రేచమహతిస్థితా। దర్శనేస్యాన్నదోషఃస్యాన్మత్సమీపేవిశేషతః॥౨౯॥ తదానయసమీపంమేశీ
ఘ్రమేనాంవిభీషణ।సీతాపశ్యతుమామేషాసుహృద్గణవృతంస్థితమ్॥౩౦॥ఏవముక్తస్తురామేణసవిమర్శోవిభీషణః।రామ
స్యోపానయత్సీతాంసన్నికర్షంవినీతవత్॥౩౧॥తతోలక్ష్మణసుగ్రీవౌహనుమాంశ్చప్లవంగమః। నిశమ్యవాక్యంరామ
స్యబభూవుర్వ్యథితాభృశమ్॥౩౨॥కళత్రనిరపేక్షైశ్చఇంగితైరస్యదారుణైః। అప్రీతమివసీతాయాంతర్కయంతిస్మరా
ఘవమ్॥౩౩॥లజ్జయాత్వవలీయంతీస్వేషుగాత్రేషుమైథిలీ।విభీషణేనానుగతాభర్తారంసాభ్యవర్తత॥౩౪॥సావస్త్ర
సంరుద్ధముఖీలజ్జయాజనసంసది।రురోదాసాద్యభర్తారమార్యపుత్రేతిభాషిణీ॥౩౫॥విస్మయాచ్చప్రహర్షాచ్చస్నేహా
చ్చపతిదేవతా।ఉదైక్షతముఖంభర్తుఃసౌమ్యంసౌమ్యతరాననా॥౩౬॥అథసమపనుదన్మనఃక్లమంసాసుచిరమదృష్టముదీ
క్ష్యవైప్రియస్య। వదనముదితపూర్ణచంద్రకాంతంవిమలశశాంకనిభాననాతదానీమ్॥౩౭॥ ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే -
సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః - ******************** తాంతుపార్శ్వస్థితాంప్రహ్వాంరామస్సంప్రేక్ష్య
మైథిలీమ్। హృదయాంతర్గతక్రోధోవ్యాహర్తుముపచక్రమే॥౧॥ఏషాసినిర్జితాభద్రేశత్రుంజిత్వామయారణే।
పౌరుషాద్యదనుష్ఠేయంతదేతదుపపాదితమ్॥౨॥గతోస్మ్యంతమమర్షస్యధర్షణాసంప్రమార్జితా। అవమానశ్చశత్రు
శ్చమయాయుగపదుద్ధృతౌ॥౩॥అద్యమేపౌరుషందృష్టమద్యమేసఫలఃశ్రమః।అద్యతీర్ణప్రతిజ్ఞత్వాత్ప్రభవామీహచా
త్మనః॥౪॥యాత్వంవిరహితానీతాచలచిత్తేనరక్షసా। దైవసంపాదితోదోషోమానుషేణమయాజితః॥౫॥సంప్రాప్తమ
వమానంయస్తేజసానప్రమార్జతి।కస్తస్యపురుషార్థోస్తిపురుషస్యాల్పతేజసః॥౬॥లంఘనంచసముద్రస్యలంకాయా
శ్చావమర్దనమ్।సఫలంతస్యతచ్ఛ్లాఘ్యమద్యకర్మహనూమతః॥౭॥యుద్ధేవిక్రమతశ్చైవహితంమంత్రయతశ్చ
మే। సుగ్రీవస్యససైన్యస్యసఫలోద్యపరిశ్రమః॥౮॥నిర్గుణంభ్రాతరంత్యక్త్వాయోమాంస్వయముపస్థితః। విభీషణ
స్యభక్తస్యసఫలోద్యపరిశ్రమః॥౯॥ఇత్యేవంబ్రువతస్తస్యసీతారామస్యతద్వచః।మృగీవోత్ఫుల్లనయనాబభూవాశ్రు
పరిప్లుతా॥౧౦॥పశ్యతస్తాంతురామస్యభూయఃక్రోధోవ్యవర్ధత। ప్రభూతాజ్యావసిక్తస్యపావకస్యేవదీప్యతః॥౧౧॥
సబద్ధ్వాభ్రుకుటింవక్త్రేతిర్యక్ప్రేక్షితలోచనః। అబ్రవీత్పరుషంసీతాంమధ్యేవానరరక్షసామ్॥౧౨॥యత్కర్తవ్యంమ
నుష్యేణధర్షణాంపరిమార్జతా। తత్కృతంసకలంసీతేశత్రుహస్తాదమర్షణాత్॥౧౩॥నిర్జితాజీవలోకస్యతపసా
భావితాత్మనా। అగస్త్యేనదురాధర్షామునినాదక్షిణేవదిక్॥౧౪॥విదితశ్చాస్తుతేభద్రేయోయంరణపరిశ్రమః।సతీర్ణః
స్సుహృదాంవీర్యాన్నత్వదర్థంమయాకృతః॥౧౫॥రక్షతాతుమయావృత్తమపవాదంచసర్వశః। ప్రఖ్యాతస్యాత్మవంశ
స్యన్యంగంచపరిరక్షతా॥౧౬॥నిర్జితాసిమయాభద్రేశత్రుహస్తాదమర్షణాత్। ప్రాప్తచారిత్రసందేహామమప్రతి
ముఖేస్థితా॥౧౭॥దీపోనేత్రాతురస్యేవప్రతికూలాసిమేదృఢమ్। తద్గచ్ఛహ్యభ్యనుజ్ఞాతాయథేష్టంజనకాత్మజే॥౧౮॥ఏ
తాదశదిశోభద్రేకార్యమస్తినమేత్వయా। కఃపుమాన్హికులేజాతఃస్త్రియంపరగృహోషితామ్॥౧౯॥తేజస్వీపున
రాదద్యాత్సుహృల్లేఖేనచేతసా।రావణాంకపరిభ్రష్టాందృష్టాందుష్టేనచక్షుషా॥౨౦॥కథంత్వాంపునరాదద్యాంకులంవ్య
పదిశన్మహత్। తదర్థంనిర్జితామేత్వంయశఃప్రత్యాహృతంమయా॥౨౧॥నాస్తిమేత్వయ్యభిష్వంగోయథేష్టంగమ్య
తామితః। ఇతిప్రవ్యాహృతంభద్రేమయైతత్కృతబుద్ధినా॥౨౨॥లక్ష్మణేభరతేవాత్వంకురుబుద్ధింయథాసుఖమ్।సుగ్రీవే
వానరేంద్రేవారాక్షసేంద్రేవిభీషణే॥౨౩॥నివేశయమనస్సీతేయథావాసుఖమాత్మనః। నహిత్వాంరావణోదృష్ట్వాది
వ్యరూపాంమనోరమామ్॥౨౪॥మర్షయేతచిరంసీతేస్వగృహేపరివర్తినీమ్॥ తతఃప్రియార్హశ్రవణాతదప్రియం
ప్రియాదుపశ్రుత్యచిరస్యమైథిలీ। ముమోచబాష్పంసుభృశంప్రవేపితాగజేంద్రహస్తాభిహతేవసల్లకీ॥౨౫॥ఇతిశ్రీమ
ద్యుద్ధకాండే - అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః - **

ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరుషం రోమహర్షణమ్ । రాఘవేణ సరోషేణ భృశం ప్రవ్యథితాభవత్ ॥౧॥ సా తదశ్రుతపూర్వం
హి జనే మహతి మైథిలీ । శ్రుత్వా భర్తుర్వచో రూక్షం లజ్జయా వ్రీడితాభవత్ ॥౨॥ ప్రవిశంతీవ గాత్రాణి స్వాన్యేవ జనకా
త్మజా । వాక్ఛల్యైస్తైస్సశల్యేవ భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥౩॥ తతో బాష్పపరిక్లిష్టం ప్రమార్జంతీ స్వమాననమ్ । శనైర్గ
ద్గదయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ కిం మామసదృశం వాక్యమీదృశం శ్రోత్రదారుణమ్ । రూక్షం శ్రావయసే వీర
ప్రాకృతః ప్రాకృతామివ ॥౫॥ న తథాస్మి మహాబాహో యథా త్వమవగచ్ఛసి । ప్రత్యయం గచ్ఛ మే యేన చారిత్రేణైవ తే
శపే ॥౬॥ పృథక్స్త్రీణాం ప్రచారేణ జాతిం తాం పరిశంకసే । పరిత్యజేమాం శంకాం తు యది తేహం పరీక్షితా ॥౭॥ యద్యహం
గాత్రసంస్పర్శం గతాస్మి వివశా ప్రభో । కామకారో న మే తత్ర దైవతం త్వపరాధ్యతి ॥౮॥ మదధీనం తు యత్తన్మే హృదయం
త్వయి వర్తతే । పరాధీనేషు గాత్రేషు కిం కరిష్యామ్యనీశ్వరా ॥౯॥ సహసంవృద్ధభావాచ్చ సంసర్గేణ చ మానద । య
ద్యహం తే న విజ్ఞాతా హతా తేనాస్మి శాశ్వతమ్ ॥౧౦॥ ప్రేషితస్తే యదా వీరో హనూమానవలోకకః । లంకాస్థాహం త్వయా
వీర కిం తదా న విసర్జితా ॥౧౧॥ ప్రత్యక్షం వానరేంద్రస్య త్వద్వాక్యసమనంతరమ్ । త్వయా సంత్యక్తయా వీర త్యక్తం
స్యాజ్జీవితం మయా ॥౧౨॥ న వృథా తే శ్రమోయం స్యాత్సంశయే న్యస్య జీవితమ్ । సుహృజ్జనపరిక్లేశో న చాయం నిష్ఫలస్తవ ॥
౧౩॥ త్వయా తు నరశార్దూల క్రోధమేవానువర్తతా । లఘునేవ మనుష్యేణ స్త్రీత్వమేవ పురస్కృతమ్ ॥౧౪॥ అపదేశేన జ
నకాన్నోత్పత్తిర్వసుధాతలాత్ । మమ వృత్తం చ వృత్తజ్ఞ బహు తే న పురస్కృతమ్ ॥౧౫॥ న ప్రమాణీకృతః పాణిర్బాల్యే బా
లేన పీడితః । మమ భక్తిశ్చ శీలం చ సర్వం తే పృష్ఠతః కృతమ్ ॥౧౬॥ ఏవం బ్రువాణా రుదతీ బాష్పగద్గదభాషిణీ । అబ్రవీల్లక్ష్మణం
సీతా దీనం ధ్యానపరం స్థితమ్ ॥౧౭॥ చితాం మే కురు సౌమిత్రే వ్యసనస్యాస్య భేషజమ్ । మిథ్యోపఘాతోపహతా నాహం జీవి
తుముత్సహే ॥౧౮॥ అప్రీతస్య గుణైర్భర్తుస్త్యక్తాయా జనసంసది । యా క్షమా మే గతిర్గంతుం ప్రవేక్ష్యే హవ్యవాహ
నమ్ ॥౧౯॥ ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యా లక్ష్మణః పరవీరహా । అమర్షవశమాపన్నో రాఘవాననమైక్షత ॥౨౦॥ స విజ్ఞాయ తతశ్ఛం
దం రామస్యాకారసూచితమ్ । చితాం చకార సౌమిత్రిర్మతే రామస్య వీర్యవాన్ ॥౨౧॥ అధోముఖం తదా రామం శనైః కృ
త్వా ప్రదక్షిణమ్ । ఉపాసర్పత వైదేహీ దీప్యమానం హుతాశనమ్ ॥౨౨॥ ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ ।
బద్ధాంజలిపుటా చేదమువాచాగ్నిసమీపతః ॥౨౩॥ యథా మే హృదయం నిత్యం నాపసర్పతి రాఘవాత్ । తథా లోకస్య సా
క్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః ॥౨౪॥ యథా మాం శుద్ధచారిత్రాం దుష్టాం జానాతి రాఘవః । తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వ
తః పాతు పావకః ॥౨౫॥ కర్మణా మనసా వాచా యథా నాతిచరామ్యహమ్ । రాఘవం సర్వధర్మజ్ఞం తథా మాం పాతు
పావకః ॥౨౬॥ ఆదిత్యో భగవాన్వాయుర్దిశశ్చంద్రస్తథైవ చ । అహశ్చాపి తథా సంధ్యే రాత్రిశ్చ పృథివీ తథా ॥౨౭॥ య
థాన్యేప్యభిజానంతి తథా చారిత్రసంయుతామ్ । తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః ॥౨౮॥ ఏవముక్త్వా తు వైదే
హీ పరిక్రమ్య హుతాశనమ్ । వివేశ జ్వలనం దీప్తం నిస్సంగేనాంతరాత్మనా ॥౨౯॥ జనస్స సుమహాంస్త్రస్తో బాలవృద్ధసమాకు
లః । దదర్శ మైథిలీం తత్ర ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ ॥౩౦॥ సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా । పపాత జ్వలనం
దీప్తం సర్వలోకస్య సన్నిధౌ ॥ ౩౧ ॥ దదృశుస్తాం మహాభాగాం ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ । సీతాం కృత్స్నాస్త్రయో లో
కాః పుణ్యామాజ్యాహుతీమివ ॥౩౨॥ ప్రచుక్రుశుః స్త్రియస్సర్వాస్తాం దృష్ట్వా హవ్యవాహనే । పతంతీం సంస్కృతాం మం
త్రైర్వసోర్ధారామివాధ్వరే ॥ ౩౩ ॥ దదృశుస్తాం త్రయో లోకా దేవగంధర్వదానవాః । శప్తాం పతంతీం నిరయే త్రిది
వాద్దేవతామివ ॥ ౩౪ ॥ తస్యామగ్నిం విశంత్యాం తు హాహేతి విపులస్స్వనః । రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతోప
మః ॥౩౫॥ ఇతి శ్రీ రామాయణే - యుద్ధకాండే - ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః- ********************

తతో హి దుర్మనా రామః శ్రుత్వైవం వదతాం గిరః । దధ్యౌ ముహూర్తం ధర్మాత్మా బాష్పవ్యాకులలోచనః ॥౧॥
తతో వైశ్రవణో రాజా యమశ్చామిత్రకర్శనః । సహస్రాక్షో మహేంద్రశ్చ వరుణశ్చ పరంతపః ॥౨॥ షడర్ధనయనః
శ్రీమాన్మహాదేవో వృషధ్వజః । కర్తా సర్వస్య లోకస్య బ్రహ్మా బ్రహ్మవిదాం వరః ॥౩॥ ఏతే సర్వే సమాగమ్య విమానైః
సూర్యసన్నిభైః । ఆగమ్య నగరీం లంకామభిజగ్ముశ్చ రాఘవమ్ ॥౪॥ తతస్సహస్తాభరణాన్ప్రగృహ్య విపులాన్భుజాన్ । అబ్రు
వంస్త్రిదశశ్రేష్ఠాః ప్రాంజలిం రాఘవం స్థితమ్ ॥౫॥ కర్తా సర్వస్య లోకస్య శ్రేష్ఠో జ్ఞానవతాం వరః । ఉపేక్షసే కథం సీతాం

పతంతీం హవ్యవాహనే॥ ౬ ॥ కథం దేవగణశ్రేష్ఠమాత్మానం నావబుధ్యసే । ఋతధామా వసుః పూర్వం వసూనాం త్వం
ప్రజాపతిః॥ ౭॥ త్రయాణాం త్వం హి లోకానామాదికర్తా స్వయంప్రభుః । రుద్రాణామష్టమో రుద్రస్సాధ్యానామసి
పంచమః॥ ౮॥ అశ్వినౌ చాపి తే కర్ణౌ చంద్రసూర్యౌ చ చక్షుషీ । అంతే చాదౌ చ లోకానాం దృశ్యసే త్వం పరంతప॥ ౯॥ ఉపే
క్షసే చ వైదేహీం మానుషః ప్రాకృతో యథా । ఇత్యుక్తో లోకపాలైస్తైస్స్వామీ లోకస్య రాఘవః॥ ౧౦ ॥ అబ్రవీత్త్రిద
శశ్రేష్ఠాన్ రామో ధర్మభృతాం వరః । ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజం॥ ౧౧॥ సోఽహం యస్య యతశ్చా
హం భగవాంస్తత్సర్వం బ్రవీతు మే । ఇతి బ్రువంతం కాకుత్స్థం బ్రహ్మా బ్రహ్మవిదాం వరః॥ ౧౨॥ అబ్రవీచ్ఛృణు మే రామ సత్యం
సత్యపరాక్రమ । భవాన్నారాయణో దేవః శ్రీమాంశ్చక్రాయుధో విభుః॥ ౧౩॥ ఏకశృంగో వరాహస్త్వం భూతభవ్యస
పత్నజిత్ । అక్షరం బ్రహ్మ సత్యం త్వం మధ్యే చాంతే చ రాఘవ॥ ౧౪॥ లోకానాం త్వం పరో ధర్మో విష్వక్సేనశ్చతుర్భుజః
శార్ఙ్గధన్వా హృషీకేశః పురుషః పురుషోత్తమః॥ ౧౫॥ అజితః ఖడ్గధృద్విష్ణుః కృష్ణశ్చైవ బృహద్బలః । సేనానీర్గ్రామణీ
శ్చ త్వం బుద్ధిస్సత్త్వం క్షమా దమః॥ ౧౬ ॥ ప్రభవశ్చాప్యయశ్చ త్వముపేంద్రో మధుసూదనః । ఇంద్రకర్మా మహేంద్ర
స్త్వం పద్మనాభో రణాంతకృత్ ॥ ౧౭ ॥ శరణ్యం శరణం చ త్వామాహుర్దివ్యా మహర్షయః । సహస్రశృంగో వేదా
త్మా శతజిహ్వో మహర్షభః॥ ౧౮ ॥ త్వం త్రయాణాం హి లోకానామాదికర్తా స్వయంప్రభుః । సిద్ధానామపి సాధ్యా
నామాశ్రయశ్చాసి పూర్వజః॥ ౧౯ ॥ త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమోంకారః పరంతపః । ప్రభవం నిధనం వా తే న విదుః
కో భవానితి॥ ౨౦ ॥ దృశ్యసే సర్వభూతేషు బ్రాహ్మణేషు చ గోషు చ । దిక్షు సర్వాసు గగనే పర్వతేషు వనేషు చ ॥ ౨౧ ॥
సహస్రచరణః శ్రీమాన్ శతశీర్షస్సహస్రదృక్ । త్వం ధారయసి భూతాని వసుధాం చ సపర్వతామ్॥ ౨౨॥ అంతే పృథివ్యా
స్సలిలే దృశ్యసే త్వం మహోరగః । త్రీన్ లోకాన్ ధారయన్ రామ దేవగంధర్వదానవాన్॥ ౨౩ ॥ అహం తే హృదయం
రామ జిహ్వా దేవీ సరస్వతీ । దేవా గాత్రేషు రోమాణి నిర్మితా బ్రహ్మణా ప్రభో॥ ౨౪ ॥ నిమేషస్తే భవేద్రాత్రిరున్మేష
స్తే భవేద్దివా । సంస్కారాస్తేఽభవన్ వేదా న తదస్తి త్వయా వినా॥ ౨౫॥ జగత్సర్వం శరీరం తే స్థైర్యం తు వసుధాతలమ్। అగ్నిః
కోపః ప్రసాదస్తే సోమః శ్రీవత్సలక్షణ॥ ౨౬॥ త్వయా లోకాస్త్రయః క్రాంతాః పురాణే విక్రమైస్త్రిభిః । మహేంద్రశ్చ
కృతో రాజా బలిం బధ్వా మహాసురమ్॥ ౨౭॥ సీతా లక్ష్మీర్భవాన్విష్ణుః దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః । వధార్థం రావణస్యేహ ప్ర
విష్టో మానుషీం తనుమ్॥ ౨౮॥ తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా ధర్మభృతాం వర । నిహతో రావణో రామ ప్రహృష్టో దివమా
క్రమ॥ ౨౯॥ అమోఘం బలవీర్యం తే అమోఘస్తే పరాక్రమః । అమోఘం దర్శనం రామ న చ మోఘః స్తవస్తవ॥ ౩౦॥ అమో
ఘాస్తే భవిష్యంతి భక్తిమంతశ్చ యే నరాః । యే త్వాం దేవం ధ్రువం భక్తాః పురాణం పురుషోత్తమమ్॥ ౩౧॥ ప్రాప్నువంతి స
దా కామానిహ లోకే పరత్ర చ । ఇమమార్షం స్తవం నిత్యమితిహాసం పురాతనమ్॥ ౩౨॥ యే నరాః కీర్తయిష్యంతి నాస్తి తే
షాం పరాభవః ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే- వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః ॥ ******************************

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం పితామహసమీరితమ్ । అంకేనాదాయ వైదేహీముత్పపాత విభావసుః॥ ౧॥ స విధూ
య చితాం తాం తు వైదేహీం హవ్యవాహనః । ఉత్తస్థౌ మూర్తిమానాశు గృహీత్వా జనకాత్మజామ్॥ ౨ ॥ తరుణాదిత్యసంకా
శాం తప్తకాంచనభూషణామ్ । రక్తాంబరధరాం బాలాం నీలకుంచితమూర్ధజామ్॥ ౩ ॥ అక్లిష్టమాల్యాభరణాం తథారూ
పాం మనస్వినీమ్ । దదౌ రామాయ వైదేహీమంకే కృత్వా విభావసుః॥ ౪॥ అబ్రవీచ్చ తదా రామం సాక్షీ లోకస్య పావకః । ఏ
షా తే రామ వైదేహీ పాపమస్యా న విద్యతే ॥ ౫ ॥ నైవ వాచా న మనసా న చ ధ్యానాన్న చక్షుషా । సువృత్తా వృత్తశౌండీర న
త్వామతిచచార హ ॥ ౬ ॥ రావణేనాపనీతైషా వీర్యోత్సిక్తేన రక్షసా । త్వయా విరహితా దీనా వివశా నిర్జనాద్వనాత్ ॥ ౭॥
...చాంతఃపురే గుప్తా త్వచ్చిత్తా త్వత్పరాయణా । రక్షితా రాక్షసీసంఘైర్వికృతైర్ఘోరదర్శనైః॥ ౮ ॥ ప్రలోభ్య
మానా వివిధం భర్త్స్యమానా చ మైథిలీ । నాచింతయత తద్రక్షస్త్వద్గతేనాంతరాత్మనా॥ ౯ ॥ విశుద్ధభావాం నిష్పాపాం
ప్రతిగృహ్ణీష్వ రాఘవ । న కించిదభిధాతవ్యమహమాజ్ఞాపయామి తే॥ ౧౦ ॥ తతః ప్రీతమనా రామః శ్రుత్వైవం వదతాం వరః
దధ్యౌ ముహూర్తం ధర్మాత్మా బాష్పవ్యాకులలోచనః॥ ౧౧॥ ఏవముక్తో మహాతేజా ద్యుతిమాన్ దృఢవిక్రమః। అబ్రవీత్త్రి

దశ్రేష్ఠం రామో ధర్మభృతాం వరః॥౧౨॥ అవశ్యం త్రిషు లోకేషు న సీతా పాపమర్హతి। దీర్ఘకాలోషితా హీయం రా
వణాంతఃపురే శుభా॥౧౩॥ బాలిశః ఖలు కామాత్మా రామో దశరథాత్మజః। ఇతి వక్ష్యతి మాం సంతో జానకీమవిశోధ్య హి॥
౧౪॥ అనన్యహృదయాం భక్తాం మచ్చిత్తపరివర్తినీమ్। అహమప్యవగచ్ఛామి మైథిలీం జనకాత్మజామ్॥౧౫॥ ప్రత్యయార్థం
తు లోకానాం త్రయాణాం సత్యసంశ్రయః। ఉపేక్షే చాపి వైదేహీం ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్॥౧౬॥ ఇమామపి విశాలా
క్షీం రక్షితాం స్వేన తేజసా। రావణో నాతివర్తేత వేలామివ మహోదధిః॥౧౭॥ నహి శక్తస్స దుష్టాత్మా మనసాపి హి మై
థిలీమ్। ప్రధర్షయితుమప్రాప్తాం దీప్తామగ్నిశిఖామివ॥౧౮॥ నేయమర్హతి చైశ్వర్యం రావణాంతఃపురే శుభా। అనన్యా
హి మయా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా॥౧౯॥ విశుద్ధా త్రిషు లోకేషు మైథిలీ జనకాత్మజా। నహి హాతుమియం శక్యా కీ
ర్తిరాత్మవతా యథా॥౨౦॥ అవశ్యం తు మయా కార్యం సర్వేషాం వో వచశ్శుభమ్। స్నిగ్ధానాం లోకమాన్యానామేవం చ
బ్రువతాం హితమ్॥౨౧॥ ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాబలైః ప్రశస్యమానః స్వకృతేన కర్మణా। సమేత్య రామః ప్రియ
యా మహాబలస్సుఖం సుఖార్హోఽనుబభూవ రాఘవః॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః॥ *
ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం రాఘవేణ సుభాషితమ్। ఇదం శుభతరం వాక్యం వ్యాజహార మహేశ్వరః॥౧॥ పుష్క
రాక్ష మహాబాహో మహావక్షః పరంతప। దిష్ట్యా కృతమిదం కర్మ త్వయా శస్త్రభృతాం వర॥౨॥ దిష్ట్యా సర్వస్య లోకస్య
ప్రవృద్ధం దారుణం తమః। అపావృత్తం త్వయా సంఖ్యే రామ రావణజం భయమ్॥౩॥ ఆశ్వాస్య భరతం దీనం కౌసల్యాం చ య
శస్వినీమ్। కైకేయీం చ సుమిత్రాం చ దృష్ట్వా లక్ష్మణమాతరమ్॥౪॥ ప్రాప్య రాజ్యమయోధ్యాయాం నందయిత్వా సు
హృజ్జనమ్। ఇక్ష్వాకూణాం కులే వంశం స్థాపయిత్వా మహాబల॥౫॥ ఇష్ట్వా తురగమేధేన ప్రాప్య చానుత్తమం యశః। బ్రా
హ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా త్రిదివం గంతుమర్హసి॥౬॥ ఏష రాజా విమానస్థః పితా దశరథస్తవ। కాకుత్స్థ మానుషే లోకే గురు
స్తవ మహాయశాః॥౭॥ ఇంద్రలోకం గతః శ్రీమాంస్త్వయా పుత్రేణ తారితః। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా త్వమేనమభివా
దయ॥౮॥ మహాదేవవచః శ్రుత్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః। విమానశిఖరస్థస్య ప్రణామమకరోత్పితుః॥౯॥ దీప్యమానం స్వ
యా లక్ష్మ్యా విరజోంబరధారిణమ్। లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా దదర్శ పితరం విభుః॥౧౦॥ హర్షేణ మహతావిష్టో విమానస్థో మ
హీపతిః। ప్రాణైః ప్రియతరం దృష్ట్వా పుత్రం దశరథస్తదా॥౧౧॥ ఆరోప్యాంకం మహాబాహుర్వరాసనగతః ప్రభుః। బా
హుభ్యాం సంపరిష్వజ్య తతో వాక్యం సమాదదే॥౧౨॥ న మే స్వర్గో బహుమతః సన్మానశ్చ సురర్షిభిః। త్వయా రామ విహీన
స్య సత్యం ప్రతిశృణోమి తే॥౧౩॥ అద్య త్వాం నిహతామిత్రం దృష్ట్వా సంపూర్ణమానసమ్। నిస్తీర్ణవనవాసం చ ప్రీతిరా
సీత్పరా మమ॥౧౪॥ కైకేయ్యా యాని చోక్తాని వాక్యాని వదతాం వర। తవ ప్రవ్రాజనార్థాని స్థితాని హృదయే మమ॥౧౫॥
త్వాం తు దృష్ట్వా కుశలినం పరిష్వజ్య సలక్ష్మణమ్। అద్య దుఃఖాద్విముక్తోఽస్మి నీహారాదివ భాస్కరః॥౧౬॥ తారితోఽహం త్వ
యా పుత్ర సుపుత్రేణ మహాత్మనా। అష్టావక్రేణ ధర్మాత్మా తారితో బ్రాహ్మణో యథా॥౧౭॥ ఇదానీం తు విజానామి య
థా సౌమ్య సురేశ్వరైః। వధార్థం రావణస్యేదం విహితం పురుషోత్తమ॥౧౮॥ సిద్ధార్థా ఖలు కౌసల్యా యా త్వాం రామ గృ
హం గతమ్। వనాన్నివృత్తం సంహృష్టా ద్రక్ష్యత్యరినిషూదన॥౧౯॥ సిద్ధార్థాః ఖలు తే రామ నరా యే త్వాం పురీం గతమ్। జ
లార్ద్రమభిషిక్తం చ ద్రక్ష్యంతి వసుధాధిపమ్॥౨౦॥ అనురక్తేన బలినా శుచినా ధర్మచారిణా। ఇచ్ఛామి త్వామహం ద్రష్టుం
భరతేన సమాగతమ్॥౨౧॥ చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య వనే నిర్యాతితాస్త్వయా। వసతా సీతయా సార్ధం లక్ష్మణేన చ ధీమతా॥
౨౨॥ నివృత్తవనవాసోఽసి ప్రతిజ్ఞా సఫలా తవ। రావణం చ రణే హత్వా దేవాస్తే పరితోషితాః॥౨౩॥ కృతం కర్మ యశః శ్లా
ఘ్యం ప్రాప్తం తే శత్రుసూదన। భ్రాతృభిస్సహ రాజ్యస్థో దీర్ఘమాయురవాప్నుహి॥౨౪॥ ఇతి బ్రువాణం రాజానం రా
మః ప్రాంజలిరబ్రవీత్। కురు ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కైకేయ్యా భరతస్య చ॥౨౫॥ సపుత్రాం త్వాం త్యజామీతి యదుక్తా
కైకయీ త్వయా। స శాపః కైకయీం ఘోరస్సపుత్రాం న స్పృశేత్ప్రభో॥౨౬॥ స తథేతి మహారాజో రామముక్త్వా
కృతాంజలిమ్। లక్ష్మణం చ పరిష్వజ్య పునర్వాక్యమువాచ హ॥౨౭॥ రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యా సహ సీతయా।
కృతా మమ మహాప్రీతిః ప్రాప్తం ధర్మఫలం చ తే॥౨౮॥ ధర్మం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ యశశ్చ విపులం భువి। రామే ప్రస
న్నే స్వర్గం చ మహిమానం తథైవ చ॥౨౯॥ రామం శుశ్రూష భద్రం తే సుమిత్రానందవర్ధన। రామస్సర్వస్య లోక

స్వఙ్గభేష్వభిరతస్సదా||౩౦||ఏతే సేంద్రాస్త్రయోలోకాస్సిద్ధాశ్చపరమర్షయః | అభిగమ్యమహాత్మానమర్చంతిపురు
షోత్తమమ్||౩౧||ఏతత్తదుక్తమవ్యక్తమక్షరంబ్రహ్మనిర్మితమ్| వేదానాంహృదయంసౌమ్యగుహ్యంరామఃపరంతపః||
౩౨||అవాప్తంధర్మచరణాద్యశశ్చవిపులంత్వయా | రామంశుశ్రూషతాభక్త్యావైదేహ్యాసహసీతయా||౩౩||సతథో
క్త్వామహాబాహుర్లక్ష్మణంప్రాంజలింస్థితమ్ |ఉవాచరాజాధర్మాత్మావైదేహంవచనంశుభమ్||౩౪||కర్తవ్యోన
తువైదేహమన్యుస్త్యాగమిమంప్రతి| రామేణత్వద్విశుద్ధ్యర్థంకృతమేతద్ధితైషిణా||౩౫||నత్వంసుభ్రుసమాధేయాపతిశు
శ్రూషణంప్రతి|అవశ్యంతుమయావాచ్యమేషతేదైవతంపరమ్||౩౬||ఇతిప్రతిసమాదిశ్యపుత్రౌసీతాంతదాస్నుషామ్|
ఇంద్రలోకంవిమానేనయయాదశరథోజ్జ్వలన్||౩౭||ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - ద్వావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః . ***
ప్రతియాతేతుకాకుత్స్థేమహేంద్రఃపాకశాసనః|అబ్రవీత్పరమప్రీతోరాఘవంప్రాంజలింస్థితమ్||౧||అమో
ఘందర్శనంరామతవాస్మాకంపరంతప | ప్రీతియుక్తాఃస్మతేనత్వంబ్రూహియన్మనసేచ్ఛసి||౨||ఏవముక్తస్తుకాకుత్స్థః
ప్రత్యువాచకృతాంజలిః | లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రాసీతయాసహభార్యయా||౩||యదిప్రీతిస్సముత్పన్నామయిసర్వేసు
రేశ్వర | వక్ష్యామికురుతేసత్యంవచనంవదతాంవర||౪||మమహేతోఃపరాక్రాంతాయేగతాయమసాదనమ్| తేసర్వేజీ
వితంప్రాప్యసముత్తిష్ఠంతువానరాః||౫||మత్కృతేవిప్రయుక్తాయేపుత్రైర్దారైశ్చవానరాః | తాన్ప్రీతమనసాన్
సర్వాన్ద్రష్టుమిచ్ఛామిమానద||౬||విక్రాంతాశ్చహిశూరాశ్చనమృత్యుంగణయంతితే |కృతయత్నావిపన్నాశ్చజీవే
యుస్తేసురర్షభ||౭||మత్ప్రియేష్వభిరక్తాశ్చనమృత్యుంగణయంతిచ|త్వత్ప్రసాదాత్సమేయుస్తేవరమేతదహంవృణే||
౮||నీరుజాన్నిర్వ్రణాంశ్చైవసంపన్నబలపౌరుషాన్ | గోలాంగూలాంస్తథైవర్క్షాన్ద్రష్టుమిచ్ఛామిమానద||౯||అ
కాలేచాపిముఖ్యానిమూలానిచఫలానిచ|నద్యశ్చవిమలాస్తత్రతిష్ఠేయుర్యత్రవానరాః||౧౦||శ్రుత్వాతువచనంతస్యరా
ఘవస్యమహాత్మనః| మహేంద్రఃప్రత్యువాచేదంవచనంప్రీతిలక్షణమ్||౧౧||మహానయంవరస్తాతత్వయోక్తోరఘునందన|
ద్విర్మయానోక్తపూర్వంహితస్మాదేతద్భవిష్యతి||౧౨||సముత్థాస్యంతిహరయోయేహతాయుధిరాక్షసైః | ఋక్షా
శ్చసహగోపుచ్ఛానికృత్తాననబాహవః||౧౩||నీరుజోనిర్వ్రణాశ్చైవసంపన్నబలపౌరుషాః |సముత్థాస్యంతిహరయఃసు
ప్తానిద్రాక్షయేయథా||౧౪||సుహృద్భిర్బాంధవైశ్చైవజ్ఞాతిభిఃస్వజనైరపి | సర్వఏవసమేష్యంతిసంయుక్తాఃపరయా
ముదా||౧౫||అకాలేపుష్పశబలాఃఫలవంతశ్చపాదపాః| భవిష్యంతిమహేష్వాసనద్యశ్చసలిలాయుతాః|| ౧౬ || సవ్ర
ణైఃప్రథమంగాత్రైస్సంవృత్తైర్నిర్వ్రణైఃపునః|తతస్సముత్థితాస్సర్వేసుప్త్వేవహరిపుంగవాః|| ౧౭|| బభూవుర్వాన
రాస్సర్వేకిమేతదితివిస్మితాః | తేసర్వేవానరాస్తస్మైరాఘవాయాభ్యవాదయన్||౧౮||కాకుత్స్థంపరిపూర్ణార్థం
దృష్ట్వాసర్వేసురోత్తమాః|ఊచుస్తేప్రథమంస్తుత్వాస్తవార్హంసహలక్ష్మణమ్||౧౯||గచ్ఛాయోధ్యామితోవీరవిసర్జ
యచవానరాన్|మైథిలీంసాంత్వయస్వైనామనురక్తాంతపస్వినీమ్||౨౦||శత్రుఘ్నంచమహాత్మానంమాతౄస్సర్వాఃప
రంతప|భ్రాతరంపశ్యభరతంత్వచ్ఛోకాద్వ్రతధారిణమ్||౨౧||అభిషేచయచాత్మానంపౌరాన్గత్వాప్రహర్షయ| ఏ
వముక్త్వాతమామంత్ర్యరామంసౌమిత్రిణాసహ||౨౨|| విమానైస్సూర్యసంకాశైర్హృష్టాజగ్ముస్సురాదివమ్| అభివా
ద్యచకాకుత్స్థస్సర్వాంస్తాంస్త్రిదశోత్తమాన్|| ౨౩|| లక్ష్మణేనసహభ్రాత్రావాసమాజ్ఞాపయత్తదా|తతస్తుసాలక్ష్మ
ణరామపాలితామహాచమూర్హృష్టజనాయశస్వినీ|| ౨౪ || శ్రియాజ్వలంతీవిరరాజసర్వతోనిశాప్రణీతేవహిశీతరశ్మి
నా||ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - త్రయోవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః - ******************************
తాంరాత్రిముషితంరామంసుఖోత్థితమరిందమమ్|అబ్రవీత్ప్రాంజలిర్వాక్యంజయంపృష్ట్వావిభీషణః||౧||స్నా
నానిచాంగరాగాణివస్త్రాణ్యాభరణానిచ |చందనానిచదివ్యానిమాల్యానివివిధానిచ||౨|| అలంకారవిదశ్చేమానార్యఃప
[illegible]భేక్షణాః|ఉపస్థితాస్త్వాంవిధివత్స్నాపయిష్యంతిరాఘవ||౩||ప్రతిగృహ్ణీష్వతత్సర్వంమదనుగ్రహకామ్యయా|ఏవ
ముక్తస్తుకాకుత్స్థఃప్రత్యువాచవిభీషణమ్||౪||హరీన్సుగ్రీవముఖ్యాంస్త్వంస్నానేనాభినిమంత్రయ |సతుతామ్యతిధ
ర్మాత్మామమహేతోస్సుఖోచితః||౫||సుకుమారోమహాబాహుఃకుమారస్సత్యసంశ్రవః |తంవినాకైకయీపుత్రంభర
తంధర్మచారిణమ్||౬||నమేస్నానంబహుమతంవస్త్రాణ్యాభరణానిచ| ఇతఏవపథాక్షిప్రంప్రతిగచ్ఛామితాంపురీమ్||౭||

అయోధ్యామాగతోహ్యేషపంథాఃపరమదుర్గమః । ఏవముక్తస్తుకాకుత్స్థంప్రత్యువాచవిభీషణః॥౮॥అహ్నాత్వాం
ప్రాపయిష్యామితాంపురీంపార్థివాత్మజ।పుష్పకంనామభద్రంతేవిమానంసూర్యసన్నిభమ్॥౯॥మమభ్రాతుఃకుబేర
స్యరావణేనాహృతంబలాత్ ।హృతంనిర్జిత్యసంగ్రామేకామగందివ్యముత్తమమ్॥౧౦॥త్వదర్థేపాలితంచైతత్తిష్ఠ
త్యతులవిక్రమ।తదిదంమేఘసంకాశంవిమానమిహతిష్ఠతి॥౧౧॥తేనయాస్యసియానేనత్వమయోధ్యాంగతజ్వరః।అహం
తేయద్యనుగ్రాహ్యోయదిస్మరసిమేగుణాన్॥౧౨॥వసతావదిహప్రాజ్ఞయద్యస్తిమయిసౌహృదమ్ । లక్ష్మణేనసహ
భ్రాత్రావైదేహ్యాచాపిభార్యయా॥౧౩॥అర్చితస్సర్వకామైస్త్వంతతోరామగమిష్యసి । ప్రీతియుక్తస్యమేరామస
సైన్యస్ససుహృద్గణః॥౧౪॥సత్క్రియాంవిహితాంతావద్గృహాణత్వంమయోద్యతామ్ । ప్రణయాద్బహుమానాచ్చసౌ
హృదేనచరాఘవ॥౧౫॥ప్రసాదయామిప్రేష్యోహంనఖల్వాజ్ఞాపయామితే । ఏవముక్తస్తతోరామఃప్రత్యువాచవిభీష
ణమ్॥౧౬॥రక్షసాంవానరాణాంచసర్వేషామేవశృణ్వతామ్ । పూజితోహంత్వయాసౌమ్యసాచివ్యేనపరంతప॥౧౭॥స
ర్వాత్మనాచచేష్టాభిస్సౌహృదేనోత్తమేనచ। నఖల్వేతన్నకుర్యాంతేవచనంరాక్షసేశ్వర॥ ౧౮ ॥తంతుమేభ్రాతరంద్ర
ష్టుంభరతంత్వరతేమనః।మాంనివర్తయితుంయోసౌచిత్రకూటముపాగతః॥౧౯॥శిరసాయాచతోయస్యవచనంనకృతం
మయా। కౌసల్యాంచసుమిత్రాంచకైకేయీంచయశస్వినీమ్॥౨౦॥గురూంశ్చసుహృదశ్చైవపౌరాంశ్చతనయైస్సహ
ఉపస్థాపయమేక్షిప్రంవిమానంరాక్షసేశ్వర॥౨౧॥కృతకార్యస్యమేవాసఃకథంస్విదిహసమ్మతః। అనుజానీహిమాంసౌ
మ్యపూజితోస్మివిభీషణ॥ ౨౨ ॥ మన్యుర్నఖలుకర్తవ్యస్త్వరితంత్వానుమానయే । రాఘవస్యవచశ్శ్రుత్వారాక్షసేం
ద్రోవిభీషణః॥ ౨౩ ॥ తంవిమానంసమాదాయతూర్ణంప్రతినివర్తత। తతఃకాంచనచిత్రాంగంవైడూర్యమయవేది
కమ్ ॥ ౨౪ ॥ కూటాగారైఃపరిక్షిప్తంసర్వతోరజతప్రభమ్।యన్మేరుశిఖరాకారంనిర్మితంవిశ్వకర్మణా॥౨౫॥బహుభి
ర్భూషితంహర్మ్యైర్ముక్తారజతసన్నిభైః। తలైఃస్ఫటికచిత్రాంగైర్వైడూర్యైశ్చవరాసనైః॥ ౨౬॥మహార్హా
స్తరణోపేతైరుపపన్నంమహాధనైః । పాండురాభిఃపతాకాభిర్ధ్వజైశ్చసమలంకృతమ్॥౨౭॥ శోభితంకాంచనైర్హర్
మ్యైర్హేమపద్మవిభూషితమ్ । ప్రకీర్ణంకింకిణీజాలైర్ముక్తామణిగవాక్షితమ్॥౨౮॥ఘంటాజాలైఃపరిక్షిప్తంసర్వ
తోమధురస్వనమ్ । ఉపస్థితమనాధృష్యంతద్విమానంమనోజవమ్॥౨౯ ॥నివేదయిత్వారామాయతస్థౌతత్రవిభీషణః ॥
ఇతిశ్రీమద్యుద్ధకాండే - చతుర్వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః - ****************************

ఉపస్థితంతుతందృష్ట్వాపుష్పకంపుష్పభూషితమ్।అవిదూరస్థితోరామంప్రత్యువాచవిభీషణః॥౧॥సతుబద్ధాంజలిః
ప్రహ్వోవినీతోరాక్షసేశ్వరః।అబ్రవీత్త్వరయోపేతఃకింకరోమీతిరాఘవమ్॥౨॥తమబ్రవీన్మహాతేజాలక్ష్మణస్యో
పశృణ్వతః । విమృశ్యరాఘవోవాక్యమిదంస్నేహపురస్కృతమ్॥౩॥కృతప్రయత్నకర్మాణోవిభీషణవనౌకసః।రత్నై
రర్థైశ్చవివిధైర్భూషణైశ్చాపిపూజయ॥౪ ॥సహైభిరజితాలంకానిర్జితారాక్షసేశ్వర।హృష్టైఃప్రాణభయంత్య
క్త్వాసంగ్రామేష్వనివర్తిభిః॥౫॥తదిమేకృతకర్మాణఃపూజ్యంతాంసర్వవానరాః।ధనరత్నప్రదానేనకర్మైషాంసఫ
లంకురు ॥ ౬ ॥ ఏవంసమ్మానితాశ్చేమేమానార్హామానదత్వయా । భవిష్యంతికృతజ్ఞేననిర్వృతాహరియూథపాః॥౭॥
త్యాగినంసంగృహీతారంసానుక్రోశంయశస్వినమ్ । సర్వేత్వామవగచ్ఛంతితతస్సంబోధయామ్యహమ్॥౮ ॥ఏతైర్యు
క్తంగుణైస్సర్వైరభిహంతారమాహవే । భజంతేనృపతింసైన్యాస్త్రస్తాస్సృద్ధామివతేర్వ్రతమ్॥౯॥హీనమేతైర్గుణైస్సర్వై
రభిహంతారమాహవే । త్యజంతినృపతింసైన్యాస్సంవిగ్నాస్తంనరేశ్వరమ్॥౧౦॥ఏవముక్తస్తురామేణవానరాం
స్తాన్విభీషణః । రత్నార్థైస్సంవిభాగేనసర్వానేవాభ్యపూజయత్ ॥౧౧॥తతస్తాన్పూజితాన్దృష్ట్వారత్నైరర్థైశ్చ
యూథపాన్।ఆరురోహతతోరామస్తద్విమానమనుత్తమమ్॥౧౨॥ అంకేనాదాయవైదేహీంలజ్జమానాంయశస్వినీమ్।ల
క్ష్మణేనసహభ్రాత్రావిక్రాంతేనధనుష్మతా॥౧౩॥అబ్రవీచ్చవిమానస్థఃకాకుత్స్థస్సర్వవానరాన్।సుగ్రీవంచమహావీ
ర్యంరాక్షసేంద్రంవిభీషణమ్॥౧౪॥మిత్రకార్యంకృతమిదంభవద్భిర్వానరోత్తమాః।అనుజ్ఞాతామయాసర్వేయథేష్టం
ప్రతిగచ్ఛత॥౧౫॥యత్తుకార్యంవయస్యేనసుహృదావాపరంతప । కృతంసుగ్రీవతత్సర్వంభవతాధర్మభీరుణా ॥ ౧౬॥కి
ష్కింధాంప్రతియాహ్యాశుస్వసైన్యేనాభిసంవృతః। స్వరాజ్యేవసలంకాయాంమయాదత్తేవిభీషణ॥ ౧౭ ॥ నత్వాంధ

౧

ఘయితుంశక్తాస్సేంద్రా అపిదివౌకసః । అయోధ్యాంప్రతియాస్యామి రాజధానీంపితుర్మమ ॥౧౮॥ అభ్యనుజ్ఞాతుమి
చ్ఛామి సర్వాంశ్చామంత్రయామివః । ఏవముక్తాస్తురామేణవానరాస్తేమహాబలాః ॥ ౧౯ ॥ ఊచుః ప్రాంజలయోరా
మంరాక్షసశ్చవిభీషణః । అయోధ్యాంగంతుమిచ్ఛామః సర్వాన్నయతునోభవాన్ ॥౨౦॥ ఉద్యుక్తావిచరిష్యామోవనా
నినగరాణిచ । దృష్ట్వా త్వామభిషేకార్ద్రంకౌసల్యామభివాద్యచ ॥౨౧॥ అచిరేణాగమిష్యామః స్వాన్గృహాన్నృపతే
స్సుత । ఏవముక్తస్తుధర్మాత్మావానరైస్సవిభీషణైః ॥౨౨॥ అబ్రవీద్రాఘవశ్శ్రీమాన్ ససుగ్రీవవిభీషణాన్ । ప్రియా
త్ప్రియతరంలబ్ధంయదహం ససుహృజ్జనః ॥౨౩॥ సర్వైర్భవద్భిస్సహితః ప్రీతింలప్స్యేపురీంగతః । క్షిప్రమారోహసుగ్రీవ
విమానంవానరైస్సహ ॥౨౪॥ త్వమధ్యారోహసామాత్యోరాక్షసేంద్రవిభీషణ । తతస్తత్పుష్పకందివ్యంసుగ్రీవస్సహసే
నయా ॥౨౫॥ అధ్యారోహత్త్వరన్శీఘ్రంసామాత్యశ్చవిభీషణః । తేష్వారూఢేషుసర్వేషుకౌబేరంపరమాసనమ్ ॥౨౬॥ రా
ఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతముత్పపాతవిహాయసమ్ । యయౌ తేనవిమానేనహంసయుక్తేనభాస్వతా ॥౨౭॥ ప్రహృష్టశ్చప్రతీత
శ్చబభౌరామఃకుబేరవత్ । తేసర్వేవానరాహృష్టారాక్షసాశ్చమహాబల ॥ ౨౮ ॥ యథాసుఖమసంబాధందివ్యేతస్మిన్ను
పావిశన్ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - పంచవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

అనుజ్ఞాతంతురామేణతద్విమానమనుత్తమమ్ । ఉత్పపాతమహామేఘశ్శ్వసనేనోద్ధతోయథా ॥౧॥ పాతయిత్వా
తతశ్చక్షుః సర్వతోరఘునందనః । అబ్రవీన్మైథిలీంసీతాంరామశ్శశినిభాననామ్ ॥౨॥ కైలాసశిఖరాకారేత్రికూటశిఖరేస్థి
తామ్ । లంకామీక్షస్వవైదేహినిర్మితాంవిశ్వకర్మణా ॥ ౩ ॥ ఏతదాయోధనంపశ్యమాంసశోణితకర్దమమ్ । హరీ
ణాంరాక్షసానాంచసీతేవిశసనంమహత్ ॥౪॥ అత్రదత్తవరశ్శేతేప్రమాథీరాక్షసేశ్వరః । తవహేతోర్విశాలాక్షిరావ
ణోనిహతోమయా ॥౫॥ కుంభకర్ణోऽత్రనిహతః ప్రహస్తశ్చనిశాచరః । ధూమ్రాక్షశ్చాత్రనిహతోవానరేణహనూమ
తా ॥౬॥ లక్ష్మణేనేంద్రజిచ్చాత్రరావణిర్నిహతోరణే । అంగదేనాత్రనిహతోవికటోనామరాక్షసః ॥౭॥ విరూపాక్షశ్చదు
ర్ధర్షోమహాపార్శ్వమహోదరౌ । అకంపనశ్చనిహతోబలినోऽన్యేచరాక్షసాః ॥౮॥ త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చదేవాం
తకనరాంతకౌ । యుద్ధోన్మత్తశ్చమత్తశ్చరాక్షసౌప్రవరౌహతౌ ॥౯॥ నికుంభశ్చైవకుంభశ్చకుంభకర్ణాత్మజౌహతౌ । వ
జ్రదంష్ట్రశ్చదంష్ట్రశ్చబహవోరాక్షసాహతాః ॥౧౦॥ మకరాక్షశ్చదుర్ధర్షోమయాయుద్ధేనిపాతితః । అకంపనఃకంపనశ్చశో
ణితాక్షశ్చరాక్షసః ॥౧౧॥ యూపాక్షశ్చప్రజంఘశ్చనిహతోऽత్రమహాహవే । విద్యుజ్జిహ్వోऽత్రనిహతోరాక్షసోభీమ
దర్శనః ॥౧౨॥ విద్యున్మాలీహతశ్చాత్రసుషేణేనమహాత్మనా । యజ్ఞశత్రుశ్చనిహతఃసుప్తఘ్నశ్చమహాబలః ॥౧౩॥ సూర్య
శత్రుశ్చనిహతోబ్రహ్మశత్రుస్తథాపరః । అత్రమందోదరీనామభార్యాతంపర్యదేవయత్ ॥౧౪॥ సపత్నీనాంసహస్రేణ
సాగ్రేణపరివారితా । ఏతత్తుదృశ్యతేతీర్థంసముద్రస్యవరాననే ॥౧౫॥ యత్రసాగరముత్తీర్యతాంరాత్రిముషితావ
యమ్ । ఏషసేతుర్మయాబద్ధస్సాగరేసలిలార్ణవే ॥౧౬॥ తవహేతోర్విశాలాక్షినలసేతుస్సుదుష్కరః । పశ్యసాగరమ
క్షోభ్యంవైదేహివరుణాలయమ్ ॥౧౭॥ అపారమభిగర్జంతంశంఖశుక్తినిషేవితమ్ । హిరణ్యనాభంశైలేంద్రంకాంచనం
పశ్యమైథిలి ॥౧౮॥ విశ్రమార్థంహనుమతోభిత్త్వాసాగరముత్థితమ్ । ఏతత్కుక్షౌసముద్రస్యస్కంధావారనివేశనమ్ ॥౧౯॥
ఏతత్తుదృశ్యతేతీర్థంసాగరస్యమహాత్మనః । సేతుబంధఇతిఖ్యాతంత్రైలోక్యేనాభిపూజితమ్ ॥౨౦॥ ఏతత్పవిత్రంపరమం
మహాపాతకనాశనమ్ । అత్రపూర్వంమహాదేవఃప్రసాదమకరోత్ప్రభుః ॥౨౧॥ అత్రరాక్షసరాజోయమాజగామవిభీ
షణః । ఏషాసాదృశ్యతేసీతేకిష్కింధాచిత్రకాననా ॥౨౨॥ సుగ్రీవస్యపురీరమ్యాయత్రవాలీమయాహతః । అథదృష్ట్వాపు
రీంసీతాకిష్కింధాంవాలిపాలితామ్ ॥౨౩॥ అబ్రవీత్ప్రశ్రితంవాక్యంరామంప్రణయసాధ్వసా । సుగ్రీవప్రియభార్యా
భిస్తారాప్రముఖతోనృప ॥౨౪॥ అన్యేషాంవానరేంద్రాణాంస్త్రీభిఃపరివృతాహ్యహమ్ । గంతుమిచ్ఛామ్యయోధ్యాం
తాంరాజధానీంత్వయాసహ ॥౨౫॥ ఏవముక్తోథవైదేహ్యారాఘవః ప్రత్యువాచతామ్ । ఏవమస్త్వితికిష్కింధాంప్రా
ప్యసంస్థాప్యరాఘవః ॥౨౬॥ విమానంప్రేక్ష్యసుగ్రీవంవాక్యమేతదువాచహ । బ్రూహివానరశార్దూలసర్వాన్వాన
రపుంగవాన్ ॥౨౭॥ స్వదారసహితాస్సర్వేహ్యయోధ్యాంయాంతుసీతయా । తథాత్వమపిసర్వాభిఃస్త్రీభిస్సహమహా
బల ॥౨౮॥ అభిత్వరస్వసుగ్రీవగచ్ఛామఃప్లవగేశ్వర । ఏవముక్తస్తుసుగ్రీవోరామేణామితతేజసా ॥౨౯॥ వానరాధిపతిః శ్రీ

మాంస్తైశ్చ సర్వైస్సమావృతః । ప్రవిశ్యాంతఃపురం శీఘ్రం తారాముద్వీక్ష్య సో౽బ్రవీత్ ॥౩౦॥ ప్రియే త్వం సహ నారీభిర్వా
నరాణాం మహాత్మనామ్ । రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతా మైథిలీప్రియకామ్యయా ॥౩౧॥ త్వర త్వమభిగచ్ఛామో గృహ్య వానర
యోషితః । అయోధ్యాం దర్శయిష్యామస్సర్వా దశరథస్త్రియః ॥౩౨॥ సుగ్రీవస్య వచః శ్రుత్వా తారా సర్వాంగశోభ
నా । ఆహూయ చాబ్రవీత్సర్వా వానరాణాం తు యోషితః ॥౩౩॥ సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతా గంతుం సర్వైశ్చ వానరైః । మ
మ చాపి ప్రియం కార్యమయోధ్యాదర్శనేన చ ॥౩౪॥ ప్రవేశం చాపి రామస్య పౌరజానపదైస్సహ । విభూతిం చైవ సర్వా
సాం స్త్రీణాం దశరథస్య చ ॥౩౫॥ తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతాస్సర్వా వానరయోషితః । నేపథ్యం విధిపూర్వేణ కృత్వా చా
పి ప్రదక్షిణమ్ ॥౩౬॥ అధ్యారోహన్విమానం తత్సీతాదర్శనకాంక్షయా । తాభిస్సహోత్థితం శీఘ్రం విమానం ప్రేక్ష్య
రాఘవః ॥౩౭॥ ఋశ్యమూకసమీపే తు వైదేహీం పునరబ్రవీత్ । దృశ్యతే౽సౌ మహాన్ సీతే సవిద్యుదివ తోయదః ॥౩౮॥ ఋ
శ్యమూకో గిరిశ్రేష్ఠః కాంచనైర్ధాతుభిర్వృతః । అత్రాహం వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ సమాగతః ॥౩౯॥ సమయశ్చ కృత
స్సీతే వధార్థం వాలినో మయా । ఏషా సా దృశ్యతే పంపా నలినీ చిత్రకాననా ॥౪౦॥ త్వయా విహీనో యత్రాహం విలలా
ప సుదుఃఖితః । అస్యాస్తీరే మయా దృష్టా శబరీ ధర్మచారిణీ ॥౪౧॥ అత్ర యోజనబాహుశ్చ కబంధో నిహతో మయా । దృ
శ్యతే చ జనస్థానే సీతే శ్రీమాన్వనస్పతిః ॥౪౨॥ యత్ర యుద్ధం మహద్వృత్తం తవ హేతోర్విలాసిని । రావణస్య నృశంసస్య
జటాయోశ్చ మహాత్మనః ॥౪౩॥ ఖరశ్చ నిహతో యత్ర దూషణశ్చ నిపాతితః । త్రిశిరాశ్చ మహావీర్యో మయా బాణైరజిహ్మ
గైః ॥౪౪॥ ఏతత్తదాశ్రమపదమస్మాకం వరవర్ణిని । ఏషా గోదావరీ రమ్యా ప్రసన్నసలిలా శివా ॥౪౫॥ అగస్త్యస్యాశ్ర
మో హ్యేష దృశ్యతే పశ్య మైథిలి । పర్ణశాలా తథా చిత్రా దృశ్యతే శుభదర్శనా ॥౪౬॥ యత్ర త్వం రాక్షసేంద్రేణ రావ
ణేన హృతా బలాత్ । దీప్తశ్చైవాశ్రమో హ్యేష సుతీక్ష్ణస్య మహాత్మనః ॥౪౭॥ వైదేహి దృశ్యతే చాత్ర శరభంగాశ్ర
మో మహాన్ । ఉపయాతస్సహస్రాక్షో యత్ర శక్రః పురందరః ॥౪౮॥ ఏతే హి తాపసావాసా దృశ్యంతే తనుమధ్యమే ।
అత్రిః కులపతిర్యత్ర సూర్యవైశ్వానరప్రభః ॥౪౯॥ అత్ర సీతే త్వయా దృష్టా తాపసీ ధర్మచారిణీ । అస్మిన్దేశే మహాకా
యో విరాధో నిహతో మయా ॥౫౦॥ అసౌ సుతను శైలేంద్రశ్చిత్రకూటః ప్రకాశతే । యత్ర మాం కైకయీపుత్రః ప్రసా
దయితుమాగతః ॥౫౧॥ ఏషా సా యమునా దూరాద్దృశ్యతే చిత్రకాననా । నానాద్విజగణాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా ॥
౫౨॥ భరద్వాజాశ్రమో హ్యేష శ్రీమానేష ప్రకాశతే । ఏషా త్రిపథగా గంగా దృశ్యతే వరవర్ణిని ॥౫౩॥ నానాద్విజగణా
కీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా । శృంగిబేరపురం చైతద్గుహో యత్ర సమాగతః ॥౫౪॥ ఏషా సా దృశ్యతే సీతే సరయూర్యూ
పమాలినీ । నానాతరుశతాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా ॥౫౫॥ ఏషా సా దృశ్యతే౽యోధ్యా రాజధానీ పితుర్మమ । అ
యోధ్యాం కురు వైదేహి ప్రణామం పునరాగతా ॥౫౬॥ తతస్తే వానరాస్సర్వే రాక్షసశ్చ విభీషణః । ఉత్పత్యోత్పత్య దదృశు
స్తాం పురీం శుభదర్శనామ్ ॥౫౭॥ తతస్తు తాం పాండురహర్మ్యమాలినీం విశాలకక్ష్యాం గజవాజిసంకులామ్ । పురీమయో
ధ్యాం దదృశుః ప్లవంగమాః పురీం మహేంద్రస్య యథామరావతీమ్ ॥౫౮॥ ఇతి శ్రీమద్రామాయణే - యుద్ధకాండే - ష
డ్వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః. **

పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః । భరద్వాజాశ్రమం ప్రాప్య వవందే ప్రయతో మునిమ్ ॥౧॥
సో౽పృచ్ఛదభివాద్యైనం భరద్వాజం తపోధనమ్ । శృణోషి కచ్చిద్భగవన్ సుభిక్షానామయం పురే ॥౨॥ కచ్చిచ్చ యుక్తో భ
తో జీవంత్యపి చ మాతరః । ఏవముక్తస్తు రామేణ భరద్వాజో మహామునిః ॥౩॥ ప్రత్యువాచ రఘుశ్రేష్ఠం స్మితపూర్వం ప్రహ
ష్టవత్ । పంకదిగ్ధస్తు భరతో జటిలస్త్వాం ప్రతీక్షతే ॥౪॥ పాదుకే తే పురస్కృత్య సర్వం చ కుశలం గృహే । త్వాం పురా
వసనం ప్రవిశంతం మహావనమ్ ॥౫॥ స్త్రీతృతీయం చ్యుతం రాజ్యాద్ధర్మకామం చ కేవలమ్ । పదాతిం త్యక్తసర్వస్వం పితుర్ని
వచనకారిణమ్ ॥౬॥ సర్వభోగైః పరిత్యక్తం స్వర్గాచ్చ్యుతమివామరమ్ । దృష్ట్వా తు కరుణాపూర్వం మమాసీత్సమితిం
జయ ॥౭॥ కైకేయీవచనే యుక్తం వన్యమూలఫలాశినమ్ । సాంప్రతం సుసమృద్ధార్థం సమిత్రగణబాంధవమ్ ॥౮॥ సమీక్ష్య
విజితారిం త్వాం మమ ప్రీతిరనుత్తమా । సర్వం చ సుఖదుఃఖం తే విదితం మమ రాఘవ ॥౯॥ యత్త్వయా విపులం ప్రాప్తం
జనస్థానవధాదికమ్ । బ్రాహ్మణార్థే నియుక్తస్య రక్షతస్సర్వతాపసాన్ ॥౧౦॥ రావణేన హృతా భార్యా బభూవేయమనిం

దితా । మారీచమరణం చైవ జటాయుర్మరణం తథా ॥౧౧॥ కబంధదర్శనం చైవ పంపాభిగమనం తథా । సుగ్రీవేణ చ తే స
ఖ్యం యచ్చ వాలీ హతస్త్వయా ॥౧౨॥ మార్గణం చైవ వైదేహ్యాః కర్మ వాతాత్మజస్య చ । విదితాయాం చ వైదేహ్యాం న
లసేతుర్యథా కృతః ॥౧౩॥ యథా వా దీపితా లంకా ప్రహృష్టైర్హరియూథపైః । సపుత్రబాంధవామాత్యస్సబలస్సహ
వాహనః ॥౧౪॥ యథా వినిహతస్సంఖ్యే రావణో దేవకంటకః । సమాగమశ్చ త్రిదశైర్యథా దత్తశ్చ తే వరః ॥౧౫॥ సర్వం మ
మైతద్విదితం తపసా ధర్మవత్సల । అహమప్యత్ర తే దద్మి వరం శస్త్రభృతాం వర ॥౧౬॥ అర్ఘ్యమద్య గృహాణేదమయోధ్యాం
శ్వో గమిష్యసి । తస్య తచ్ఛిరసా వాక్యం ప్రతిగృహ్య నృపాత్మజః ॥౧౭॥ బాఢమిత్యేవ సంహృష్టో ధీమాన్వరమయాచత । అ
కాలే ఫలినో వృక్షాస్సర్వే చాపి మధుస్రవాః ॥౧౮॥ ఫలాన్యమృతకల్పాని బహూని వివిధాని చ । భవంతు మార్గే భగవన్న
యోధ్యాం ప్రతిగచ్ఛతః ॥౧౯॥ తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాతే వచనాత్సమనంతరమ్ । అభవన్పాదపాస్తత్ర స్వర్గపాదపసన్నిభాః ॥
౨౦॥ నిష్ఫలాః ఫలినశ్చాసన్విపుష్పాః పుష్పశాలినః । శుష్కాస్సమగ్రపత్రాస్తే నగాశ్చైవ మధుస్రవాః ॥౨౧॥ సర్వతో
యోజనాస్తిస్రో గచ్ఛతామభవంస్తదా ॥ తతః ప్రహృష్టాః ప్లవగర్షభాస్తే బహూని దివ్యాని ఫలాని చైవ । కామాదుపా
శ్నంతి సహస్రశస్తే ముదాన్వితాస్స్వర్గజితో యథైవ ॥౨౨॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - సప్తవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అయోధ్యాం తు సమాలోక్య చింతయామాస రాఘవః । ప్రియకామః ప్రియం రామస్తతస్త్వరితవిక్రమః ॥౧॥
చింతయిత్వా తతో దృష్టిం వానరేషు న్యపాతయత్ ॥ ఉవాచ ధీమాంస్తేజస్వీ హనూమంతం ప్లవంగమమ్ ॥౨॥ అయోధ్యాం
త్వరితో గచ్ఛ క్షిప్రం ప్లవగసత్తమ । జానీహి కచ్చిత్కుశలీ జనో నృపతిమందిరే ॥౩॥ శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహం గహన
గోచరమ్ । నిషాదాధిపతిం బ్రూహి కుశలం వచనాన్మమ ॥౪॥ శ్రుత్వా తు మాం కుశలినమరోగం విగతజ్వరమ్ । భవిష్యతి
గుహః ప్రీతః స మమాత్మసమస్సఖా ॥౫॥ అయోధ్యాయాశ్చ తే మార్గం ప్రవృత్తిం భరతస్య చ । నివేదయిష్యతి ప్రీతో నిషా
దాధిపతిర్గుహః ॥ ౬ ॥ భరతస్తు త్వయా వాచ్యః కుశలం వచనాన్మమ । సిద్ధార్థం శంస మాం తస్మై సహభార్యం సలక్ష్మ
ణమ్ ॥౭॥ హరణం చాపి వైదేహ్యా రావణేన బలీయసా । సుగ్రీవేణ చ సంసర్గం వాలినశ్చ వధం రణే ॥౮॥ మైథిల్యన్వేషణం చై
వ యథా చాధిగతా త్వయా । లంఘయిత్వా మహాతోయమాపగాపతిమవ్యయమ్ ॥౯॥ ఉపయానం సముద్రస్య సాగరస్య చ
దర్శనమ్ । యథా చ కారితస్సేతూ రావణశ్చ యథా హతః ॥౧౦॥ వరదానం మహేంద్రేణ బ్రహ్మణా వరుణేన చ । మహాదే
వప్రసాదాచ్చ పిత్రా మమ సమాగమమ్ ॥౧౧॥ ఉపయాతం చ మాం సౌమ్య భరతస్య నివేదయ । సహ రాక్షసరాజేన హరీ
ణాం ప్రవరేణ చ ॥౧౨॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా యమాకారం భజతే భరతస్తదా । స చ తే వేదితవ్యస్స్యాత్సర్వం యచ్చాపి మాం ప్రతి
౧౩॥ జిత్వా శత్రుగణాన్రామః ప్రాప్య చానుత్తమం యశః । ఉపయాతి సమృద్ధార్థస్సహ మిత్రైర్మహాబలైః ॥౧౪॥ జ్ఞే
యాశ్చ సర్వే వృత్తాంతా భరతస్యేంగితాని చ । తత్త్వేన ముఖవర్ణేన దృష్ట్యా వ్యాభాషణేన చ ॥౧౫॥ సర్వకాలసమృద్ధం హి
హస్త్యశ్వరథసంకులమ్ । పితృపైతామహం రాజ్యం కస్య నావర్తయేన్మనః ॥౧౬॥ సంగత్యా భరతః శ్రీమాన్రాజ్యార్థీ
చేత్స్వయం భవేత్ । ప్రశాస్తు వసుధాం కృత్స్నామఖిలాం రఘునందనః ॥౧౭॥ తస్య బుద్ధిం చ విజ్ఞాయ వ్యవసాయం చ వానర
యావన్న దూరం యాతాః స్మ క్షిప్రమాగంతుమర్హసి ॥౧౮॥ ఇతి ప్రతిసమాదిష్టో హనూమాన్మారుతాత్మజః । మానుషం ధా
రయన్రూపమయోధ్యాం త్వరితో యయౌ ॥౧౯॥ అథోత్పపాత వేగేన హనూమాన్మారుతాత్మజః । గరుత్మానివ వేగేన జిఘృక్ష
న్భుజగోత్తమమ్ ॥౨౦॥ లంఘయిత్వా పితృపథం భుజగేంద్రాలయం శుభమ్ । గంగాయమునయోర్మధ్యం సన్నిపాతమతీ
త్య చ ॥ ౨౧ ॥ శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహమాసాద్య వీర్యవాన్ । స వాచా శుభయా హృష్టో హనూమానిదమబ్రవీత్ ॥
౨౨ ॥ సఖా తు తవ కాకుత్స్థో రామస్సత్యపరాక్రమః । సహసీతస్ససౌమిత్రిస్స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ పంచమీ
మద్య రజనీముషిత్వా వచనాన్మునేః । భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞాతం ద్రక్ష్యస్యద్యైవ రాఘవమ్ ॥౨౪॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజా
స్సంప్రహృష్టతనూరుహః । ఉత్పపాత మహావేగో వేగవానవిచారయన్ ॥౨౫॥ సోఽపశ్యద్రామతీర్థం చ నదీం వాలుకినీం త
థా । గోమతీం తాం చ సోఽపశ్యద్భీమం సాలవనం తథా ॥౨౬॥ ప్రజాశ్చ బహుసాహస్రాః స్ఫీతాంజనపదానపి । స గత్వా
దూరమధ్వానం త్వరితః కపికుంజరః ॥౨౭॥ ఆససాద ద్రుమాన్ఫుల్లాన్నందిగ్రామసమీపగాన్ । స్త్రీభిస్సపుత్రైర్వృద్ధైశ్చ
రమమాణైరలంకృతాన్ ॥౨౮॥ సురాధిపస్యోపవనే యథా చైత్రరథే ద్రుమాన్ । క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాః

రకృష్ణాజినాంబరమ్ ॥౨౯॥ దదర్శ భరతం దీనం కృశమాశ్రమవాసినమ్ । జటిలం మలదిగ్ధాంగం భ్రాతృవ్యసనకర్శితమ్ ॥
౩౦॥ ఫలమూలాశినం దాంతం తాపసం ధర్మచారిణమ్ । సమున్నతజటాభారం వల్కలాజినవాససమ్ ॥౩౧॥ నియతం భావి
తాత్మానం బ్రహ్మర్షిసమతేజసమ్ । పాదుకే తే పురస్కృత్య శాసంతం వై వసుంధరామ్ ॥౩౨॥ చాతుర్వర్ణ్యస్య లోక
స్య త్రాతారం సర్వతో భయాత్ । ఉపస్థితమమాత్యైశ్చ శుచిభిశ్చ పురోహితైః ॥౩౩॥ బలముఖ్యైశ్చ యుక్తైశ్చ కాషా
యాంబరధారిభిః । నహి తే రాజపుత్రం తం చీరకృష్ణాజినాంబరమ్ ॥౩౪॥ పరిభోక్తుం వ్యవస్యంతి పౌరాస్తే ధర్మవత్సలాః । తం
ధర్మమివ ధర్మజ్ఞం దేహవంతమివాపరమ్ ॥౩౫॥ ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనుమాన్మారుతాత్మజః । వసంతం దండ
కారణ్యే యం త్వం చీరజటాధరమ్ ॥౩౬॥ అనుశోచసి కాకుత్స్థం స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ । ప్రియమాఖ్యామి తే దేవ శోకం
త్యక్ష్యసి దారుణమ్ ॥౩౭॥ అస్మిన్ముహూర్తే భ్రాత్రా త్వం రామేణ సహ సంగతః । నిహత్య రావణం రామః ప్రతిలభ్య చ
మైథిలీమ్ ॥౩౮॥ ఉపయాతి సమృద్ధార్థః సహ మిత్రైర్మహాబలైః । లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా వైదేహీ చ యశస్వినీ ॥౩౯॥ సీ
తా సమగ్రా రామేణ మహేంద్రేణ యథా శచీ । ఏవముక్తో హనుమతా భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥౪౦॥ పపాత సహసా హృ
ష్టో హర్షాన్మోహం జగామ హ । తతో ముహూర్తాదుత్థాయ ప్రత్యాశ్వస్య చ రాఘవః ॥౪౧॥ హనూమంతమువాచేదం భ
రతః ప్రియవాదినమ్ । అశోకజైః ప్రీతిమయైః కపిమాలింగ్య సంభ్రమాత్ ॥౪౨॥ సిషేచ భరతః శ్రీమాన్విపులైరస్రబిం
దుభిః । దేవో వా మానుషో వా త్వమనుక్రోశాదిహాగతః ॥౪౩॥ ప్రియాఖ్యానస్య తే సౌమ్య దదామి బ్రువతః ప్రియమ్ । గ
వాం శతసహస్రం చ గ్రామాణాం చ శతం పరమ్ ॥౪౪॥ సుకుండలాః శుభాచారా భార్యాః కన్యాశ్చ షోడశ । హేమవర్ణాః సు
నాసోరూః శశిసౌమ్యాననాః స్త్రియః ॥౪౫॥ సర్వాభరణసంపన్నాః సంపన్నాః కులజాతిభిః ॥ నిశమ్య రామాగమనం నృపా
త్మజః కపిప్రవీరస్య తదద్భుతోపమమ్ । ప్రహర్షితో రామదిదృక్షయాభవత్పునశ్చ హర్షాదిదమబ్రవీద్వచః ॥౪౬॥ ఇతి
శ్రీమద్యుద్ధకాండే - అష్టావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః - ***************************************

బహూని నామ వర్షాణి గతస్య సుమహద్వనమ్ । శృణోమ్యహం ప్రీతికరం మమ నాథస్య కీర్తనమ్ ॥౧॥ కల్యాణీ బ
త గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే । ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి ॥౨॥ రాఘవస్య హరీణాం చ కథమాసీత్సమాగ
మః । కస్మిన్దేశే కిమాశ్రిత్య తత్త్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః ॥౩॥ స పృష్టో రాజపుత్రేణ బృస్యాం సముపవేశితః । ఆచచక్షే త
తస్సర్వం రామస్య చరితం వనే ॥౪॥ యథా ప్రవ్రాజితో రామో మాతుర్దత్తో వరస్తవ । యథా చ పుత్రశోకేన రాజా దశ
రథో మృతః ॥౫॥ యథా దూతైస్త్వమానీతస్తూర్ణం రాజగృహాత్ప్రభో । త్వయాయోధ్యాం ప్రవిష్టేన యథా రాజ్యం న
చేప్సితమ్ ॥౬॥ చిత్రకూటం గిరిం గత్వా రాజ్యేనామిత్రకర్శన । నిమంత్రితస్త్వయా భ్రాతా ధర్మమాచరతా సతామ్ ॥
౭॥ స్థితేన రాజ్ఞో వచనే యథా రాజ్యం విసర్జితమ్ । ఆర్యస్య పాదుకే గృహ్య యథాసి పునరాగతః ॥౮॥ సర్వమేతన్మహాబా
హో యథావద్విదితం తవ । త్వయి ప్రతిప్రయాతే తు యద్వృత్తం తన్నిబోధ మే ॥౯॥ అపయాతే త్వయి తదా సముద్భ్రాం
తమృగద్విజమ్ । పరిద్యూనమివాత్యర్థం తద్వనం సమపద్యత ॥౧౦॥ తద్ధస్తిమృదితం ఘోరం సింహవ్యాఘ్రమృగాయుతమ్ ।
ప్రవివేశాథ విజనం సుమహద్దండకావనమ్ ॥౧౧॥ తేషాం పురస్తాద్బలవాన్గచ్ఛతాం గహనే వనే । వినదన్సుమహానాదం వి
రాధః ప్రత్యదృశ్యత ॥౧౨॥ తముత్క్షిప్య మహానాదమూర్ధ్వబాహుమధోముఖమ్ । నిఖాతే ప్రక్షిపంతి స్మ నదంతమివ కుంజర
మ్ ॥౧౩॥ తత్కృత్వా దుష్కరం కర్మ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సాయాహ్నే శరభంగస్య రమ్యమాశ్రమమీయతుః ॥
౧౪॥ శరభంగే దివం ప్రాప్తే రామస్సత్యపరాక్రమః । అభివాద్య మునీన్సర్వాన్జనస్థానముపాగమత్ ॥౧౫॥ తతశ్శూర్ప
ణఖా నామ రామపార్శ్వముపాగతా । తతో రామేణ సందిష్టో లక్ష్మణస్సహసోత్థితః ॥౧౬॥ ప్రగృహ్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణ
నాసం మహాబలః । చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥౧౭॥ హతాని వసతా తత్ర రాఘవేణ మహాత్మనా ।
ఏకేన సహ సంగమ్య రణే రామేణ సంగతాః ॥౧౮॥ అహ్నశ్చతుర్థభాగేన నిశ్శేషా రాక్షసాః కృతాః । మహాబలా మహావీ
ర్యాస్తపసో విఘ్నకారిణః ॥౧౯॥ నిహతా రాఘవేణాజౌ దండకారణ్యవాసినః । రాక్షసాశ్చ వినిష్పిష్టాః ఖరశ్చ నిహతో రణే ॥
౨౦॥ దూషణశ్చాగ్రతో నష్టస్త్రిశిరాస్తదనంతరమ్ । తతస్తేనార్దితా బాలా రావణం సముపాగతా ॥౨౧॥ రావణాను
గో ఘోరో మారీచో నామ రాక్షసః । లోభయామాస వైదేహీం భూత్వా రత్నమయో మృగః ॥౨౨॥ అథైనమబ్రవీ

వైదేహీం గృహ్యతామయమ్ । అభిరామో మనోహారః కాంత ఆశ్రమో నో భవిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ తతో రామో ధనుష్పాణిర్ధావంతమ
నుధావతి । స తం జఘాన ధావంతం శరేణానతపర్వణా ॥ ౨౪ ॥ అథ సౌమ్య దశగ్రీవో మృగం యాతే తు రాఘవే । లక్ష్మణే చాపి ని-
ష్క్రాంతే ప్రవివేశాశ్రమం తదా ॥ ౨౫ ॥ జగ్రాహ తరసా సీతాం గ్రహః ఖే రోహిణీమివ । త్రాతుకామం తతో యుద్ధే హ
త్వా గృధ్రం జటాయుషమ్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రగృహ్య సీతాం సహసా జగామాశు స రావణః । తతస్త్వద్భుతసంకాశాః స్థితాః పర్వత
మూర్ధని ॥ ౨౭ ॥ సీతాం గృహీత్వా గచ్ఛంతం వానరాః పర్వతోపమాః । దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర రావణం రాక్షసాధిపమ్
॥ ౨౮ ॥ తతశ్శీఘ్రతరం గత్వా తద్విమానం మనోజవమ్ । ఆరుహ్య సహ వైదేహ్యా పుష్పకం స మహాబలః ॥ ౨౯ ॥ ప్రవివేశ తతో
లంకాం రావణో లోకరావణః । తాం సువర్ణపరిక్రాంతే శుభే మహతి వేశ్మని ॥ ౩౦ ॥ ప్రవిశ్య మైథిలీం వాక్యైః సాంత్వ
యామాస రావణః । తృణవద్భాషితం తస్య తం చ నైరృతపుంగవమ్ ॥ ౩౧ ॥ అచింతయంతీ వైదేహీ అశోకవనికాం గతా । న్య
వర్తత తతో రామో మృగం హత్వా మహావనే ॥ ౩౨ ॥ నివర్తమానః కాకుత్స్థో దృష్ట్వా గృధ్రం ప్రవివ్యథే । గృధ్రం హతం త
దా దగ్ధ్వా రామః ప్రియసఖం పితుః ॥ ౩౩ ॥ మార్గమాణస్తు వైదేహీం రాఘవస్సహలక్ష్మణః । గోదావరీమన్వచరద్వనో
ద్దేశాంశ్చ పుష్పితాన్ ॥ ౩౪ ॥ ఆసేదతుర్మహారణ్యే కబంధం నామ రాక్షసమ్ । తతః కబంధవచనాద్రామస్సత్యపరాక్ర
మః ॥ ౩౫ ॥ ఋశ్యమూకం గిరిం గత్వా సుగ్రీవేణ సమాగతః । తయోస్సమాగమః పూర్వం ప్రీత్యా హార్దో వ్యజాయత ॥
౩౬ ॥ భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సుగ్రీవో వాలినా పురా । ఇతరేతరసంవాదాత్ ప్రగాఢః ప్రణయస్తయోః ॥ ౩౭ ॥ రామస్య
బాహువీర్యేణ స్వరాజ్యం ప్రత్యపాదయత్ । వాలినం సమరే హత్వా మహాకాయం మహాబలమ్ ॥ ౩౮ ॥ సుగ్రీవః స్థాపితో రా
జ్యే సహితస్సర్వవానరైః । రామాయ ప్రతిజానీతే రాజపుత్ర్యాశ్చ మార్గణమ్ ॥ ౩౯ ॥ ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మ
హాత్మనా । దశకోట్యః ప్లవంగానాం సర్వాః ప్రస్థాపితా దిశః ॥ ౪౦ ॥ తేషాం నో విప్రకృష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే । భృ
శం శోకాభితప్తానాం మహాన్ కాలోఽత్యవర్తత ॥ ౪౧ ॥ భ్రాతా తు గృధ్రరాజస్య సంపాతిర్నామ వీర్యవాన్ । సమాఖ్యా
తి స్మ వసతిం సీతాయా రావణాలయే ॥ ౪౨ ॥ సోఽహం శోకపరీతానాం దుఃఖం తత్ జ్ఞాతినాం నుదన్ । ఆత్మవీర్యం సమాస్థాయ
యోజనానాం శతం ప్లుతః ॥ ౪౩ ॥ తత్రాహమేకామద్రాక్షమశోకవనికాం గతామ్ । కౌశేయవస్త్రాం మలినాం నిరాన
ందాం దృఢవ్రతామ్ ॥ ౪౪ ॥ తయా సమేత్య విధివత్పృష్ట్వా సీతామనిందితామ్ । అభిజ్ఞానం మయా దత్తం సీతా ప్రత్యయకారణం ॥
౪౫ ॥ మాం దృష్ట్వా మైథిలీ హృష్టా ప్రశశంసే చ జీవితమ్ । తయా సమేత్య విధివత్పృష్ట్వా సర్వమనిందితామ్ ॥ ౪౬ ॥ రావణస్య మ
నఃకాంతామశోకవనికాం తదా । విధ్వంసయిత్వా సమరే హత్వా రాక్షసపుంగవాన్ ॥ ౪౭ ॥ లంకాం చ భస్మసాత్కృత్వా
ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా । అభిజ్ఞానం చ మే దత్తమర్చిష్మాన్ స మహామణిః ॥ ౪౮ ॥ అభిజ్ఞానం మణిం లబ్ధ్వా చరితార్థోఽహ
మాగతః । మయా చ పునరాగమ్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౪౯ ॥ అభిజ్ఞానం మయా దత్తమర్చిష్మాన్ స మహామణిః । శ్రు
త్వా తు మైథిలీం హృష్టస్త్వాశశంసే చ జీవితమ్ ॥ ౫౦ ॥ జీవితాంతమనుప్రాప్తః పీత్వాఽమృతమివాతురః । ఉద్యోజయిష్య
న్నుద్యోగం దధ్రే కామం వధే మనః ॥ ౫౧ ॥ జిఘాంసురివ లోకాంతే సర్వాన్ లోకాన్ విభావసుః । తతస్సముద్రమాసాద్య
నలం సేతుమకారయత్ ॥ ౫౨ ॥ అతరత్కపివీరాణాం వాహినీ తేన సేతునా । ప్రహస్తమవధీన్నీలః కుంభకర్ణం తు రాఘవః
...ం ॥ ౫౩ ॥ లక్ష్మణో రావణసుతం స్వయం రామస్తు రావణమ్ । స శక్రేణ సమాగమ్య యమేన వరుణేన చ ॥ ౫౪ ॥ మహేశ్వరస్వయం
...భూభ్యాం తథా దశరథేన చ । తైశ్చ దత్తవరః శ్రీమానృషిభిశ్చ సమాగతః ॥ ౫౫ ॥ సురర్షిభిశ్చ కాకుత్స్థో వరాన్ లేభే ప
రంతపః । స తు దత్తవరః ప్రీత్యా వానరైశ్చ సమాగతః ॥ ౫౬ ॥ పుష్పకేణ విమానేన కిష్కింధామభ్యుపాగమత్ । తం గంగాం
పునరాసాద్య వసంతం మునిసన్నిధౌ ॥ ౫౭ ॥ అవిఘ్నం పుష్యయోగేన శ్వో రామం ద్రష్టుమర్హసి ॥ తతస్తు సత్యం హనుమ
ద్వచో మహాన్నిశమ్య హృష్టో భరతః కృతాంజలిః । ఉవాచ వాణీం మనసః ప్రహర్షిణీం చిరస్య పూర్ణాః ఖలు మే మనోర
థాః ॥ ౫౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్యుద్ధకాండే - ఏకోనత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః. ******************************

శ్రుత్వా తు పరమానందం భరతస్సత్యవిక్రమః । హృష్టమాజ్ఞాపయామాస శత్రుఘ్నం పరవీరహా ॥ ౧ ॥ దైవతాని
...ణి చైత్యాని నగరస్య చ । సుగంధమాల్యైర్వాదిత్రైరర్చంతు శుచయో నరాః ॥ ౨ ॥ సూతాః స్తుతిపురాణజ్ఞాః స
...ళికాస్తథా । సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికాశ్చాపి సంఘశః ॥ ౩ ॥ రాజదారాస్తథామాత్యాః సైన్యాస్సేనాగణాం

గనాః । బ్రాహ్మణాశ్చ సరాజన్యాః శ్రేణీముఖ్యాస్తథానరాః॥౪॥ అభినిర్యాంతు రామస్య ద్రష్టుంశశినిభంముఖమ్ । భ
రతస్యవచః శ్రుత్వా శత్రుఘ్నః పరవీరహా॥౫॥ విష్టీరనేకసాహస్రాశ్చోదయామాసవీర్యవాన్ । సమీకురుతనిమ్నానివిషమా
ణిసమానిచ॥౬॥ స్థలానిచనిరస్యంతాంనందిగ్రామాదితః పరమ్। సించంతుపృథివీంకృత్స్నాం హిమశీతేనవారిణా॥౭॥
తతోభ్యవకిరంత్వన్యేలాజైః పుష్పైశ్చ సర్వశః । సముచ్ఛ్రితపతాకాస్తురథ్యాః పురవరోత్తమే॥౮॥ శోభయంతుచ వేశ్మాని
సూర్యస్యోదయనంప్రతి। స్రగ్దామభిర్ముక్తపుష్పైస్సుగంధైః పంచవర్ణకైః॥౯॥ రాజమార్గమసంబాధంకిరంతుశతశోన
రాః। బ్రాహ్మణాశ్చ సరాజన్యాః శ్రేణీముఖ్యాస్తథాగణాః॥౧౦॥ ధృష్టిర్జయంతోవిజయస్సిద్ధార్థోహ్యర్థసాధకః ।
అశోకోమంత్రపాలశ్చసుమంత్రశ్చాపినిర్యయుః॥౧౧॥ మత్తైర్నాగసహస్రైశ్చ శాతకుంభవిభూషితైః । అపరే హేమక
క్ష్యాభిః సగజాభిః కరేణుభిః॥౧౨॥ నిర్యయుస్తురగాక్రాంతైరథైశ్చసుమహారథాః। శక్త్యృష్టిప్రాసహస్తానాం సధ్వజా
నాంపతాకినామ్॥౧౩॥ తురగాణాంసహస్రైశ్చ గజైర్ముఖ్యైర్నరాన్వితైః। పదాతీనాంసహస్రైశ్చ వీరాః పరివృతాయయుః
౧౪॥ తతోయానాన్యుపారూఢాః సర్వాదశరథస్త్రియః । కౌసల్యాం ప్రముఖేకృత్వా సుమిత్రాంచాపినిర్యయుః॥ ౧౫॥
కైకేయ్యాసహితాస్సర్వానందిగ్రామముపాగమన్ । అశ్వానాంఖురశబ్దేనరథనేమిస్వనేనచ॥౧౬॥ శంఖదుందుభినా
దేనసంచచాలేవమేదినీ । కృత్స్నంచనగరంతత్తునందిగ్రామముపాగమత్॥౧౭॥ ద్విజాతిముఖ్యైర్ధర్మాత్మా శ్రేణీము
ఖ్యైస్సనైగమైః । మాల్యమోదకహస్తైశ్చమంత్రిభిర్భరతోవృతః ॥ ౧౮ ॥ శంఖభేరీనినాదైశ్చవందిభిశ్చాభివందితః। ఆ
ర్యపాదౌగృహీత్వాతుశిరసాధర్మకోవిదః॥౧౯॥ పాండరంచ్ఛత్రమాదాయశుక్లమాల్యోపశోభితమ్। శుక్లేచవాలవ్య
జనేరాజార్హేహేమభూషితే॥౨౦॥ ఉపవాసకృశోదీనశ్చీరకృష్ణాజినాంబరః। భ్రాతురాగమనంశ్రుత్వాతత్పూర్వం
హర్షమాగతః॥౨౧॥ ప్రత్యుద్యయౌతతోరామంమహాత్మాసచివైస్సహ। సమీక్ష్యభరతోవాక్యమువాచపవనాత్మజమ్॥
౨౨॥ కచ్చిన్నఖలుకాపేయీ సేవ్యతేచలచిత్తతా । నహిపశ్యామికాకుత్స్థంరామమార్యంపరంతపమ్॥౨౩॥ కచ్చిన్నఖలు
దృశ్యంతేవానరాః కామరూపిణః। అథైవముక్తేవచనే హనూమానిదమబ్రవీత్ ॥౨౪॥ అర్థంవిజ్ఞాపయన్నేవభరతంసత్యవి
క్రమమ్ । సదాఫలాన్కుసుమితాన్వృక్షాన్ప్రాప్యమధుస్రవాన్ ॥ ౨౫ ॥ భరద్వాజప్రసాదేనమత్తభ్రమరనాది
తాన్ । తస్యచైషవరోదత్తోవాసవేనపరంతప॥౨౬॥ ససైన్యస్యతదాతిథ్యంకృతంసర్వగుణాన్వితమ్ । నిస్వనః శ్రూయ
తేభీమః ప్రహృష్టానాంవనౌకసామ్॥౨౭॥ మన్యేవానరసేనాసానదీంతరతిగోమతీమ్ । రజోవర్షంసముద్భూతంపశ్య
వాలుకినీంప్రతి॥౨౮॥ మన్యేసాలవనంరమ్యంలోలయంతిప్లవంగమాః । తదేతద్దృశ్యతేదూరాద్విమలంచంద్రసన్నిభమ్॥
౨౯॥ విమానంపుష్పకందివ్యంమనసాబ్రహ్మనిర్మితమ్ । రావణంబాంధవైస్సార్ధంహత్వాలబ్ధంమహాత్మనా॥౩౦॥ తరు
ణాదిత్యసంకాశంవిమానంరామవాహనమ్ । ధనదస్య ప్రసాదేనదివ్యమేతన్మనోజవమ్॥౩౧॥ ఏతస్మిన్భ్రాతరౌవీరౌవై
దేహ్యాసహరాఘవౌ । సుగ్రీవశ్చమహాతేజారాక్షసశ్చవిభీషణః॥౩౨॥ తతోహర్షసముద్భూతోనిస్వనోదివమస్పృశ
త్ । స్త్రీబాలయువవృద్ధానాంరామోయమితికీర్తితే॥౩౩॥ రథకుంజరవాజిభ్యస్తేవతీర్యమహీంగతాః॥౩౪॥ దదృశుస్తం
విమానస్థంనరాస్సోమమివాంబరే॥ ౩౪॥ ప్రాంజలిర్భరతోభూత్వాప్రహృష్టోరాఘవోన్ముఖః। స్వాగతేనయథార్థేనత
తోరామమపూజయత్॥౩౫॥ మనసాబ్రహ్మణాసృష్టేవిమానేభరతాగ్రజః । రరాజపృథుదీర్ఘాక్షోవజ్రపాణిరివా
పరః॥౩౬॥ తతోవిమానాగ్రగతంభరతోభ్రాతరంతదా । వవందేప్రయతోరామంమేరుస్థమివభాస్కరమ్॥౩౭॥ తతో
రామాభ్యనుజ్ఞాతంతద్విమానమనుత్తమమ్ । హంసయుక్తంమహావేగంనిష్పపాతమహీతలే॥౩౮॥ ఆరోపితోవిమానంత
ద్భరతస్సత్యవిక్రమః । రామమాసాద్యముదితః పునరేవాభ్యవాదయత్॥౩౯॥ తంసముత్థాప్యకాకుత్స్థశ్చిరస్యాక్షిప
థంగతమ్ । అంకేభరతమారోప్యముదితః పరిషస్వజే ॥ ౪౦ ॥ తతోలక్ష్మణమాసాద్యవైదేహీంచపరంతపః । అభ్య
ద్యతతః ప్రీతోభరతోనామచాబ్రవీత్ ॥ ౪౧ ॥ సుగ్రీవంకైకయీపుత్రోజాంబవంతంతథాంగదమ్ ।
మైందంచద్వివిదంనీలమృషభంపరిషస్వజే॥౪౨॥ సుషేణంచనలంచైవగవాక్షంగంధమాదనమ్ । శరభంపనసంచైవభ
పరిషస్వజే॥౪౩॥ తేకృత్వామానుషంరూపంవానరాః కామరూపిణః। కుశలంపర్యపృచ్ఛంస్తేప్రహృష్టాభరతంతదా [illegible]
అథాబ్రవీద్రాజపుత్రస్సుగ్రీవంవానరర్షభమ్। పరిష్వజ్యమహాతేజాభరతోధర్మిణాంవరః ॥ ౪౫ ॥ త్వ[illegible]మసి

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చతుర్ణాంతు భ్రాతా సుగ్రీవః పంచమః। సౌహృదాజ్జాయతే మిత్రమపకారోఽరిలక్షణం॥౪౬॥విభీషణంచ భరతః సాంత్వం
వాక్యమథాబ్రవీత్। దిష్ట్యా త్వయా సహాయేన కృతం కర్మసుదుష్కరమ్॥౪౭॥శత్రుఘ్నశ్చ తదా రామమభివాద్య
సలక్ష్మణమ్। సీతాయాశ్చరణౌ పశ్చాద్వవందే వినయాన్వితః॥౪౮॥రామో మాతరమాసాద్య విషణ్ణాం శోకకర్శితామ్। జ
గ్రాహ ప్రణతః పాదౌ మనో మాతుః ప్రసాదయన్॥౪౯॥అభివాద్య సుమిత్రాంచ కైకేయీంచ యశస్వినీమ్। స మా
తౄశ్చ తతస్సర్వాః పురోహితముపాగమత్॥౫౦॥స్వాగతం తే మహాబాహో కౌసల్యానందవర్ధన। ఇతి ప్రాంజ
లయస్సర్వే నాగరా రామమబ్రువన్॥౫౧॥తాన్యంజలిసహస్రాణి ప్రగృహీతాని నాగరైః। ఆకోశానీవ పద్మాని దద
ర్శ భరతాగ్రజః॥౫౨॥పాదుకే తే తు రామస్య గృహీత్వా భరతస్స్వయమ్। చరణాభ్యాం నరేంద్రస్య యోజయామాస
ధర్మవిత్॥౫౩॥అబ్రవీచ్చ తదా రామం భరతస్స కృతాంజలిః। ఏతత్తే రక్షితం రాజన్ రాజ్యం నిర్యాతితం మయా॥౫౪॥అద్య
జన్మ కృతార్థం మే సంవృత్తశ్చ మనోరథః। యస్త్వాం పశ్యామి రాజానమయోధ్యాం పునరాగతమ్॥౫౫॥అవేక్షతాం భ
వాన్ కోశం కోష్ఠాగారం పురం బలమ్। భవతస్తేజసా సర్వం కృతం దశగుణం మయా॥౫౬॥తథా బ్రువాణం భరతం దృష్ట్వా
తం భ్రాతృవత్సలమ్। ముముచుర్వానరా బాష్పం రాక్షసశ్చ విభీషణః॥౫౭॥తతః ప్రహర్షాద్భరతమంకమారోప్య రా
ఘవః। యయౌ తేన విమానేన ససైన్యో భరతాశ్రమమ్॥౫౮॥భరతాశ్రమమాసాద్య ససైన్యో రాఘవస్తదా। అవతీర్య
విమానాగ్రాదవతస్థే మహీతలే॥౫౯॥అబ్రవీచ్చ తదా రామస్తద్విమానమనుత్తమమ్। వహ వైశ్రవణం దేవమనుజానా
మి గమ్యతామ్॥౬౦॥తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమమ్। ఉత్తరాం దిశమాగమ్య జగామ ధనదాలయమ్॥
౬౧॥పురోహితస్యాత్మసమస్య రాఘవో బృహస్పతేశ్శక్ర ఇవామరాధిపః। నిపీడ్య పాదౌ పృథగాసనే శుభే సహైవ తేనో
పవివేశ రాఘవః॥౬౨॥ఇతి శ్రీరామాయణే - యుద్ధకాండే - త్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః.********************

శిరస్యంజలిమాధాయ కైకేయ్యానందవర్ధనః। బభాషే భరతో జ్యేష్ఠం రామం సత్యపరాక్రమమ్॥౧॥పూజితా
మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ। తద్దదామి పునస్తుభ్యం యథా త్వమదదా మమ॥౨॥ధురమేకాకినా న్యస్తామృష
భేణ బలీయసా। కిశోరవద్గురుం భారం న వోఢుమహముత్సహే॥౩॥వారి వేగేన మహతా భిన్నస్సేతురివ క్షరన్। దుర్బంధన
మిదం మన్యే రాజ్యచ్ఛిద్రమసంవృతమ్॥౪॥గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య హంసస్యేవ చ వాయసః। నాన్వేతుముత్సహే రామ తవ
మార్గమరిందమ॥౫॥యథా చారోపితో వృక్షో జాతశ్చాంతర్నివేశనే। మహాంశ్చ సుదురారోహో మహాస్కంధః ప్ర
శాఖవాన్॥౬॥శీర్యేత పుష్పితో భూత్వా న ఫలాని ప్రదర్శయన్। తస్య నానుభవేదర్థం యస్య హేతోస్స రోప్యతే॥౭॥ ఏ
షోపమా మహాబాహో త్వమర్థం వేత్తుమర్హసి। యద్యస్మాన్మనుజేంద్ర త్వం భక్తాన్ భృత్యాన్న శాధి హి॥౮॥జగద
ద్యాభిషిక్తం త్వామనుపశ్యతు సర్వతః। ప్రతపంతమివాదిత్యం మధ్యాహ్నే దీప్తతేజసమ్॥౯॥తూర్యసంఘాతనిర్ఘో
షైః కాంచీనూపురనిస్వనైః। మధురైర్గీతశబ్దైశ్చ ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ॥౧౦॥యావదావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసుం
ధరా। తావత్త్వమిహ సర్వస్య స్వామిత్వమనువర్తయ॥౧౧॥భరతస్య వచః శ్రుత్వా రామః పరపురంజయః। తథేతి ప్రతిజ
గ్రాహ నిషసాదాసనే శుభే॥౧౨॥తతశ్శత్రుఘ్నవచనాన్నిపుణాః శ్మశ్రువర్ధకాః। సుఖహస్తాస్సుశీఘ్రాశ్చ రాఘవం పర్యు
పాసత॥౧౩॥పూర్వం తు భరతే స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాబలే। సుగ్రీవే వానరేంద్రే చ రాక్షసేంద్రే విభీషణే॥౧౪॥విశోధిత
జటస్స్నాతశ్చిత్రమాల్యానులేపనః। మహార్హవసనో రామస్తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వలన్॥౧౫॥ప్రతికర్మ చ రామస్య
కారయామాస వీర్యవాన్। లక్ష్మణస్య చ లక్ష్మీవానిక్ష్వాకుకులవర్ధనః॥౧౬॥ప్రతికర్మ చ సీతాయాః సర్వా దశరథస్త్రి
యః। ఆత్మనైవ తదా చక్రుర్మనస్విన్యో మనోహరమ్॥౧౭॥తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసామేవ శోభనమ్। చకార య
త్నాత్కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రలాలసా॥౧౮॥తతశ్శత్రుఘ్నవచనాత్సుమంత్రో నామ సారథిః। యోజయిత్వాభిచ
క్రామ రథం సర్వాంగశోభనమ్॥౧౯॥అర్కమండలసంకాశం దివ్యం దృష్ట్వా రథోత్తమమ్। ఆరురోహ మహాబాహూ
...సత్యపరాక్రమః॥౨౦॥సుగ్రీవో హనుమాంశ్చైవ మహేంద్రసదృశద్యుతీ। స్నాతౌ దివ్యనిభైర్వస్త్రైర్జగ్మతుశ్శు
...॥౨౧॥వరాభరణసంపన్నా యయుస్తాశ్శుభకుండలాః। సుగ్రీవపత్న్యస్సీతా చ ద్రష్టుం నగరముత్సుకాః॥౨౨॥అ
...యాంతు సచివా రాజ్ఞో దశరథస్య యే। పురోహితం పురస్కృత్య మంత్రయామాసురర్థవత్॥౨౩॥అశోకో వి

జయన్తశ్చైవ సుమన్త్రశ్చైవ సంగతాః । మన్త్రయన్ రామవృద్ధ్యర్థం వృత్త్యర్థం నగరస్య చ ॥ ౨౪ ॥ సర్వమేవాభిషేకార్థం
జయార్హస్య మహాత్మనః । కర్తుమర్హథ రామస్య యద్యన్మంగళపూర్వకమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి తే మన్త్రిణస్సర్వే సందిశ్య తు
పురోహితమ్ । నగరాన్నిర్యయుస్తూర్ణం రామదర్శనబుద్ధయః ॥ ౨౬ ॥ హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమిన్ద్ర ఇవానఘః ।
ప్రయయౌ రథమాస్థాయ రామో నగరముత్తమమ్ ॥ ౨౭ ॥ జగ్రాహ భరతో రశ్మీన్ శత్రుఘ్నశ్ఛత్రమాదదే । లక్ష్మణో వ్య
జనం తస్య మూర్ధ్ని సంపర్యవీజయత్ ॥ ౨౮ ॥ శ్వేతం చ వాలవ్యజనం జగ్రాహ పురతః స్థితః । అపరం చన్ద్రసంకాశం రాక్ష
సేన్ద్రో విభీషణః ॥ ౨౯ ॥ ఋషిసంఘైస్తదాకాశే దేవైశ్చ సమరుద్గణైః । స్తూయమానస్య రామస్య శుశ్రువే మధురధ్వనిః ॥
౩౦ ॥ తతశ్శత్రుంజయం నామ కుంజరం పర్వతోపమమ్ । ఆరురోహ మహాతేజాః సుగ్రీవో వానరోత్తమః ॥ ౩౧ ॥ నవ నాగసహ
స్రాణి యయురాస్థాయ వానరాః । మానుషం విగ్రహం కృత్వా సర్వాభరణభూషితాః ॥ ౩౨ ॥ శంఖశబ్దప్రణాదైశ్చ దుం
దుభీనాం చ నిస్వనైః । ప్రయయౌ పురుషవ్యాఘ్రస్తాం పురీం హర్మ్యమాలినీమ్ ॥ ౩౩ ॥ దదృశుస్తే సమాయాన్తం రాఘవం స
పురస్సరమ్ । విరాజమానం వపుషా రథేనాతిరథం తదా ॥ ౩౪ ॥ తే వర్ధయిత్వా కాకుత్స్థం రామేణ ప్రతినన్దితాః । అనుజ
గ్ముర్మహాత్మానం భ్రాతృభిః పరివారితమ్ ॥ ౩౫ ॥ అమాత్యైర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ తథా ప్రకృతిభిర్వృతః । శ్రియా విరురు
చే రామో నక్షత్రైరివ చన్ద్రమాః ॥ ౩౬ ॥ స పురోగామిభిస్తూర్యైస్తాళస్వస్తికపాణిభిః । ప్రవ్యాహరద్భిర్ముదితైర్మం
గళాని యయౌ వృతః ॥ ౩౭ ॥ అక్షతం జాతరూపం చ గావః కన్యాస్తథా ద్విజాః । నరా మోదకహస్తాశ్చ రామస్య పురతో య
యుః ॥ ౩౮ ॥ సఖ్యం చ రామస్సుగ్రీవే ప్రభావం చానిలాత్మజే । వానరాణాం చ తత్కర్మ రాక్షసానాం చ తద్బలమ్ ॥ ౩౯ ॥ విభీ
షణస్య సంయోగమాచచక్షే చ మన్త్రిణామ్ । శ్రుత్వా చ విస్మయం జగ్మురయోధ్యాపురవాసినః ॥ ౪౦ ॥ ద్యుతిమానేతదా
ఖ్యాయ రామో వానరసంవృతః । హృష్టపుష్టజనాకీర్ణామయోధ్యాం ప్రవివేశ హ ॥ ౪౧ ॥ తతో హ్యభ్యుచ్ఛ్రయన్ పౌరాః ప
తాకాస్తే గృహే గృహే । ఐక్ష్వాకాధ్యుషితం రమ్యమాససాద పితుర్గృహమ్ ॥ ౪౨ ॥ అథాబ్రవీద్రాజసుతో భరతం ధ
ర్మిణాం వరమ్ । అర్థోపహితయా వాచా మధురం రఘునన్దనః ॥ ౪౩ ॥ పితుర్భవనమాసాద్య ప్రవిశ్య చ మహాత్మనః । కౌస
ల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయీం చాభివాద్య చ ॥ ౪౪ ॥ యచ్చ మద్భవనం శ్రేష్ఠం సాశోకవనికం మహత్ । ముక్తావైడూర్య
సంకీర్ణం సుగ్రీవాయ నివేదయ ॥ ౪౫ ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరతస్సత్యవిక్రమః । పాణౌ గృహీత్వా సుగ్రీవం ప్రవివేశ
తమాలయమ్ ॥ ౪౬ ॥ తతస్తైలప్రదీపాంశ్చ పర్యంకాస్తరణాని చ । గృహీత్వా వివిశుః క్షిప్రం శత్రుఘ్నేన ప్రచోదితాః ॥ ౪౭ ॥
ఉవాచ చ మహాతేజాః సుగ్రీవం రాఘవానుజః । అభిషేకాయ రామస్య దూతానాజ్ఞాపయ ప్రభో ॥ ౪౮ ॥ సౌవర్ణాన్ వాన
రేన్ద్రాణాం చతుర్ణాం చతురో ఘటాన్ । దదౌ క్షిప్రం స సుగ్రీవః సర్వరత్నవిభూషితాన్ ॥ ౪౯ ॥ యథా ప్రత్యూషసమ
యే చతుర్ణాం సాగరామ్భసామ్ । పూర్ణైర్ఘటైః ప్రతీక్షధ్వం తథా కురుత వానరాః ॥ ౫౦ ॥ ఏవముక్తా మహాత్మానో
వానరా వారణోపమాః । ఉత్పేతుర్గగనం శీఘ్రం గరుడా ఇవ శీఘ్రగాః ॥ ౫౧ ॥ జాంబవాంశ్చ హనూమాంశ్చ వేగదర్శీ చ
వానరః । ఋషభశ్చైవ కలశాన్ జలపూర్ణానథానయన్ ॥ ౫౨ ॥ నదీశతానాం పంచానాం జలం కుమ్భేషు చాహరన్ ।
పూర్వాత్సముద్రాత్కలశం జలపూర్ణమథానయత్ ॥ ౫౩ ॥ సుషేణస్సత్త్వసంపన్నః సర్వరత్నవిభూషితమ్ । ఋషభో
దక్షిణాత్తూర్ణం సముద్రాజ్జలమాహరత్ ॥ ౫౪ ॥ రక్తచన్దనశాఖాభిస్సంవృతం కాంచనం ఘటమ్ । గవయః పశ్చిమాత్తో
యమాజహార మహార్ణవాత్ ॥ ౫౫ ॥ రత్నకుమ్భేన మహతా శీతం మారుతవిక్రమః । ఉత్తరాచ్చ జలం శీఘ్రం గరుడానిల
విక్రమః ॥ ౫౬ ॥ ఆజహార స ధర్మాత్మా నలస్సర్వగుణాన్వితః । తతస్తైర్వానరశ్రేష్ఠైరానీతం ప్రేక్ష్య తజ్జలమ్ ॥ ౫౭ ॥ అభిషే
కాయ రామస్య శత్రుఘ్నస్సచివైస్సహ । పురోహితాయ శ్రేష్ఠాయ సుహృద్భ్యశ్చ న్యవేదయత్ ॥ ౫౮ ॥ **********

శ్రీరామస్య పట్టాభిషేకఘట్టః

తతస్స ప్రయతో వృద్ధో వసిష్ఠో బ్రాహ్మణైస్సహ । రామం రత్నమయే పీఠే ససీతం సన్న్యవేశయత్ ॥ ౫౯ ॥ వసిష్ఠో వామదేవశ్చ
జాబాలిరథ కాశ్యపః । కాత్యాయనో గౌతమశ్చ సుయజ్ఞో విజయస్తథా ॥ ౬౦ ॥ అభ్యషించన్నరవ్యాఘ్రం ప్రసన్నేన సుగన్ధి
నా । సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ॥ ౬౧ ॥ ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైః పూర్వం కన్యాభిర్మన్త్రిభిస్తథా ।
యోధైశ్చైవాభ్యషించంస్తే సంప్రహృష్టాస్సనైగమైః ॥ ౬౨ ॥ సర్వౌషధిరసైర్దివ్యైర్దైవతైర్నభసి స్థితైః । చ[illegible] । సమని

కపాలైశ్చ సర్వైర్దేవైశ్చ సంగతైః॥౬౩॥ బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం కిరీటం రత్నశోభితమ్ । అభిషిక్తః పురా యేన మనుస్తం దీప్తతేజసమ్॥౬౪॥ తస్యాన్వవాయే రాజానః క్రమాద్యేనాభిషేచితాః । కిరీటేన తతః పశ్చాత్తత్కల్పయిత్వా యథావిధి॥౬౫॥ సభాయాం హేమవర్ణాయాం శోభితాయాం మహాధనైః । రత్నైర్నానావిధైశ్చైవ చిత్రితాయాం సుశోభనైః॥౬౬॥ నానారత్నమయే పీఠే కల్పయిత్వా యథావిధి । కిరీటేన తతః పశ్చాద్వసిష్ఠేన మహాత్మనా॥౬౭॥ ఋత్విగ్భిరృషిభిశ్చైవ సహ తేనాభిషేచితః । ఛత్రం తు తస్య జగ్రాహ శత్రుఘ్నః పాండరం శుభమ్॥౬౮॥ శ్వేతం చ వాలవ్యజనం సుగ్రీవో వానరేశ్వరః । అపరం చంద్రసంకాశం వాలవ్యజనముత్తమమ్॥౬౯॥ హృష్టో రామస్య జగ్రాహ రాక్షసేంద్రో విభీషణః । మాలాం జ్వలంతీం వపుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్॥౭౦॥ రాఘవాయ దదౌ వాయుర్వాసవేన ప్రచోదితః । సర్వరత్నసమాయుక్తం మణిరత్నవిభూషితమ్॥౭౧॥ ముక్తాహారం నరేంద్రాయ దదౌ శక్రప్రచోదితః । ప్రజగుర్దేవగంధర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥౭౨॥ అభిషేకే తదర్హస్య తదా రామస్య ధీమతః । భూమిస్సస్యవతీ చైవ ఫలవంతశ్చ పాదపాః॥౭౩॥ గంధవంతి చ పుష్పాణి బభూవూ రాఘవోత్సవే । సహస్రశతమశ్వానాం ధేనూనాం చ గవాం తథా॥౭౪॥ దదౌ శతం వృషాన్పూర్వం ద్విజేభ్యో మనుజర్షభః । త్రింశత్కోటీర్హిరణ్యస్య బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పునః॥౭౫॥ నానాభరణవస్త్రాణి మహార్హాణి చ రాఘవః । అర్కరశ్మిప్రతీకాశాం కాంచనీం మణివిగ్రహామ్॥౭౬॥ సుగ్రీవాయ స్రజం దివ్యాం ప్రాయచ్ఛన్మనుజర్షభః । వైదూర్యమణిచిత్రే చ వజ్రరత్నవిభూషితే॥౭౭॥ వాలిపుత్రాయ ధృతిమానంగదాయాంగదే దదౌ । మణిప్రవరజుష్టం చ ముక్తాహారమనుత్తమమ్॥౭౮॥ సీతాయై ప్రదదౌ రామశ్చంద్రరశ్మిసమప్రభమ్ । అరజే వాససీ దివ్యే శుభాన్యాభరణాని చ॥౭౯॥ అవేక్షమాణా వైదేహీ ప్రదదౌ వాయుసూనవే । అవముచ్యాత్మనః కంఠాద్ధారం జనకనందినీ॥౮౦॥ అవైక్షత హరీన్ సర్వాన్ భర్తారం చ ముహుర్ముహుః । తామింగితజ్ఞస్సంప్రేక్ష్య బభాషే జనకాత్మజామ్॥౮౧॥ ప్రదేహి సుభగే హారం యస్య తుష్టాసి భామిని । పౌరుషం విక్రమో బుద్ధిర్యస్మిన్నేతాని సర్వశః॥౮౨॥ దదౌ సా వాయుపుత్రాయ తం హారమసితేక్షణా । హనూమాంస్తేన హారేణ శుశుభే వానరర్షభః॥౮౩॥ చంద్రాంశుచయగౌరేణ శ్వేతాభ్రేణ యథాచలః । తతో ద్వివిదమైందాభ్యాం నీలాయ చ పరంతపః॥౮౪॥ సర్వాన్ కామగుణాన్ వీక్ష్య ప్రదదౌ వసుధాధిపః । సర్వవానరవృద్ధాశ్చ యే చాన్యే వానరేశ్వరాః॥౮౫॥ వాసోభిర్భూషణైశ్చైవ యథార్హం ప్రతిపూజితాః । విభీషణోథ సుగ్రీవో హనూమాన్ జాంబవాంస్తథా॥౮౬॥ సర్వవానరముఖ్యాశ్చ రామేణాక్లిష్టకర్మణా । యథార్హం పూజితాస్సర్వే కామై రత్నైశ్చ పుష్కలైః॥౮౭॥ దృష్ట్వా సర్వే మహాత్మానమభిషిక్తం తు వానరాః । ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్మురేవ యథాగతమ్॥౮౮॥ నత్వా సర్వే మహాత్మానం తతస్తే ప్లవగర్షభాః । విసృష్టాః పార్థివేంద్రేణ కిష్కింధామభ్యుపాగమన్॥౮౯॥ సుగ్రీవో వానరశ్రేష్ఠో దృష్ట్వా రామాభిషేచనమ్ । పూజితశ్చైవ రామేణ కిష్కింధాం ప్రావిశత్పురీమ్॥౯౦॥ రామేణ సర్వకామైశ్చ యథార్హం ప్రతిపూజితః । లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయాద్విభీషణః॥౯౧॥ స రాజ్యమఖిలం శాసన్నిహతారిర్మహాయశాః । రాఘవః పరమోదారశ్శశాస పరయా ముదా॥౯౨॥ సవానరే కపీంద్రే తు రాక్షసేంద్రే విభీషణే । గతే రామో బ్రవీద్వాక్యం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్॥౯౩॥ ఆతిష్ఠ ధర్మజ్ఞ మయా సహేమాం గాం పూర్వరాజాధ్యుషితాం బలేన । తుల్యం మయా త్వం పితృభిర్ధృతా యా తాం యౌవరాజ్యే ధురముద్వహస్వ॥౯౪॥ సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రిరుపైతి యోగమ్ । నియుజ్యమానోపి చ యౌవరాజ్యే తతోభ్యషించద్భరతం మహాత్మా॥౯౫॥ పౌండరీకాశ్వమేధాభ్యాం వాజపేయేన చాసకృత్ । అన్యైశ్చ వివిధైర్యజ్ఞైరయజత్పార్థివర్షభః॥౯౬॥ రాజ్యం దశసహస్రాణి ప్రాప్య వర్షాణి రాఘవః । శతాశ్వమేధానాజహ్రే సదశ్వాన్ భూరిదక్షిణాన్॥౯౭॥ ఆజానులంబబాహుస్స మహాస్కంధః ప్రతాపవాన్ । లక్ష్మణానుచరో రామః పృథివీమన్వపాలయత్॥౯౮॥ రాఘవశ్చాపి ధర్మాత్మా ప్రాప్య రాజ్యమనుత్తమమ్ । ఈజే బహువిధైర్యజ్ఞైస్ససుహృద్జ్ఞాతిబాంధవః॥౯౯॥ న పర్యదేవన్విధవా న చ వ్యాలకృతం భయమ్ । న వ్యాధిజం భయం వాపి రామే రాజ్యం ప్రశాసతి॥౧౦౦॥ నిర్దస్యురభవల్లోకో నానర్థః కంచిదస్పృశత్ । న చ స్మ వృద్ధా బాలానాం ప్రేతకార్యాణి కుర్వతే॥౧౦౧॥ సర్వం ముదితమేవాసీత్సర్వో ధర్మపరోభవత్ । రామమేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసన్ పరస్పరమ్॥౧౦౨॥ ఆసన్ వర్షసహస్రాణి తథా పుత్రసహస్రిణః । నిరామయా విశోకాశ్చ రామే రా

ఞ్యం ప్రశాసతి॥౧౦౩॥ రామో రామో రామ ఇతి ప్రజానామభవన్కథాః। రామభూతం జగదభూద్రామే రాజ్యం ప్రశా
సతి॥౧౦౪॥ నిత్యపుష్పా నిత్యఫలాస్తరవః స్కంధవిస్తృతాః। కాలేవర్షీ చ పర్జన్యః సుఖస్పర్శశ్చ మారుతః॥ ౧౦౫॥
బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రా లోభవివర్జితాః। స్వకర్మసు ప్రవర్తంతే తుష్టాః స్వైరేవ కర్మభిః॥
౧౦౬॥ ఆసన్ప్రజా ధర్మరతా రామే శాసతి నానృతాః। సర్వే లక్షణసంపన్నాస్సర్వే ధర్మపరాయణాః॥ ౧౦౭॥
దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ। భ్రాతృభిస్సహితః శ్రీమాన్ రామో రాజ్యమకారయత్॥౧౦౮॥ ధన్యం యశ
స్యమాయుష్యం రాజ్ఞాం చ విజయావహమ్। ఆదికావ్యమిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతమ్॥౧౦౯॥ యః పఠేచ్ఛృణు
యాల్లోకే నరః పాపాద్విముచ్యతే। పుత్రకామస్తు పుత్రాన్వై ధనకామో ధనాని చ॥౧౧౦॥ లభతే మనుజో లోకే శ్రుత్వా
రామాభిషేచనమ్। మహీం విజయతే రాజా రిపూంశ్చాప్యధితిష్ఠతి॥౧౧౧॥ రాఘవేణేవ కౌసల్యా సుమిత్రా లక్ష్మణేన చ।
భరతేనేవ కైకేయీ జీవపుత్రాస్తథా స్త్రియః॥౧౧౨॥ భవిష్యంతి సదానందాః పుత్రపౌత్రసమన్వితాః। శ్రుత్వా రా
మాయణమిదం దీర్ఘమాయుశ్చ విందతి॥౧౧౩॥ రామస్య విజయం చైవ సర్వమక్లిష్టకర్మణః। శృణోతి య ఇదం కావ్యమా
ర్షం వాల్మీకినా కృతమ్॥౧౧౪॥ శ్రద్దధానో జితక్రోధో దుర్గాణ్యతితరత్యసౌ। సమాగమం ప్రవాసాంతే లభతే చా
పి బాంధవైః॥౧౧౫॥ ప్రార్థితాంశ్చ వరాన్సర్వాన్ ప్రాప్నుయాదిహ రాఘవాత్। శ్రవణేన సురాస్సర్వే ప్రీయం
తే సంప్రశృణ్వతామ్॥ ౧౧౬॥ వినాయకాశ్చ శామ్యంతి గృహే తిష్ఠంతి యస్య వై। విజయేత మహీం రాజా ప్రవాసీ స్వస్తి
మాన్భవేత్॥౧౧౭॥ స్త్రియో రజస్వలాః శ్రుత్వా పుత్రాన్సూయురనుత్తమాన్। పూజయంశ్చ పఠంశ్చేమమితిహాసం
పురాతనమ్॥౧౧౮॥ సర్వపాపాత్ప్రముచ్యేత దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్। ప్రణమ్య శిరసా నిత్యం శ్రోతవ్యం క్షత్రియై
ర్ద్విజాత్॥౧౧౯॥ ఐశ్వర్యం పుత్రలాభశ్చ భవిష్యతి న సంశయః। రామాయణమిదం కృత్స్నం శృణ్వతః పఠతస్సదా॥౧౨౦॥
ప్రీయతే సతతం రామస్స హి విష్ణుస్సనాతనః। ఆదిదేవో మహాబాహుర్హరిర్నారాయణః ప్రభుః॥౧౨౧॥ సాక్షాద్రా
మో రఘుశ్రేష్ఠః శేషో లక్ష్మణ ఉచ్యతే॥ కుటుంబవృద్ధిం ధనధాన్యవృద్ధిం స్త్రియశ్చ ముఖ్యాస్సుఖముత్తమం చ। శ్రుత్వా శు
భం కావ్యమిదం మహార్థం ప్రాప్నోతి సర్వాం భువి చార్థసిద్ధిమ్॥౧౨౨॥ ఆయుష్యమారోగ్యకరం యశస్యం సౌభ్రాత్ర
కం బుద్ధికరం శుభం చ। శ్రోతవ్యమేతన్నియమేన సద్భిరాఖ్యానమోజస్కరమృద్ధికామైః॥౧౨౩॥ ఏవమేతత్పురావృత్త
మాఖ్యానం భద్రమస్తు వః। ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్॥ ౧౨౪॥ దేవాశ్చ సర్వే తుష్యంతి గ్రహణా
చ్ఛ్రవణాత్తథా। రామాయణస్య శ్రవణాత్తుష్యంతి పితరస్తథా॥ ౧౨౫॥ భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితా
మృషిణా కృతామ్। లేఖయంతీహ చ నరాస్తేషాం వాసస్త్రివిష్టపే॥౧౨౬॥ ***************************

ఇత్యార్షే - శ్రీమద్రామాయణే - ఆదికావ్యే - శ్రీమద్వాల్మీకీయే - చతుర్వింశతిసహస్రికాయాం - సంహితాయాం
********* శ్రీమద్యుద్ధకాండే - శ్రీరామపట్టాభిషేకో నామ - ఏకత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః - *********

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్। తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే॥

యుద్ధకాండస్సమాప్తః.

